

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by

Estate of the late
JOHN B. C. WATKINS

ORDBOG
OVER
DET DANSKE SPROG

ORDBOG

OVER

DET DANSKE SPROG

GRUNDLAGT AF

VERNER DAHLERUP

MED UNDERSTØTTELSE AF
UNDERVISNINGSMINISTERIET OG CARLSBERGFONDET

UDGIVET AF

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB

TREDJE BIND

BRÆ—DØ

KØBENHAVN 1921

GYLDENDALSKE BOGHANDEL • NORDISK FORLAG

TRYKT HOS H. H. THIELE

Bræ—dagældende redigeret af KR. SANDFELD, **Dalmon—Damvej** red. af HOLGER SANDVAD, **Dan—daværende** red. af JØRGEN GLAHDER, **De—derværende** red. af PAUL V. RUBOW, **De's—desværre** red. af KR. SANDFELD, **dét** red. af PAUL V. RUBOW, **Detachment—devovere** red. af KR. SANDFELD, **Di—Dims** red. af LIS JACOBSEN, **din—Dowlas** red. af AAGE HANSEN, **Draab—Drabssted** red. af PAUL V. RUBOW, **Drag—Draisine** red. af AAGE HANSEN, **Drak—Dravle** red. af PAUL V. RUBOW, **Drej—Drikting** red. af AAGE HANSEN, **Dril—Driltøj** red. af MORTEN BORUP, **Drip—Drivværk** red. af AAGE HANSEN, **Drog—Drottensviger** red. af H. JUUL-JENSEN, **Dru—drusig** red. af AAGE HANSEN, **Dryade—drævvorn** red. af JØRGEN GLAHDER, **Drøb—Drømpel** red. af HOLGER SANDVAD, **Drøn—Drøvtygning** red. af JØRGEN GLAHDER, **dn—Dydædelhed** red. af HOLGER SANDVAD, **Dyffel—dylle** red. af AAGE HANSEN, **Dymling—Dyprør** red. af H. JUUL-JENSEN, **Dyr—Dækværk** red. af AAGE HANSEN, **Dæl—dævles** red. af MORTEN BORUP, **dø** red. af KR. SANDFELD.

Gennemlæsningen (se indledningen, I. bind s. L) af nærværende bind er udført af JOHS. BRØNDUM-NIELSEN, JØRGEN GLAHDER, H. JUUL-JENSEN og HOLGER SANDVAD.

Om VERNER DAHLERUP's deltagelse i arbejdet se nedenstaaende forord.

PD
3625
D28
Bd. 3

996804

FORORD

I „Forordet“ til første bind gjorde jeg udførligt rede for, hvorledes ordbogsarbejdet var begyndt, og hvorledes min stilling til det var (se især side ix); ligeledes blev det baade i „Forordet“ og i „Indledningen“ forklaret, hvorledes det nu bliver udført; saaledes omtaltes det, at ordbogsartiklerne, efter at være udarbejdede af redaktørerne, bliver omhyggelig granskede af „gennemlæsere“ (I. s. L), som selv har redigeret et større antal artikler. Denne fordeling af arbejdet har medført nogen forandring i min stilling til det. Efterhaanden som der er blevet uddannet en større stab af redaktører, som ogsaa kan udføre gennemlæsningsarbejde, har mit arbejde nemlig kunnet indskrænkes noget: 1. og 2. bind har jeg gennemset fuldstændigt baade i korrektur og i manuskript, og det samme gælder begyndelsen af 3. bind (til ordet *dems*); derimod har jeg desværre været forhindret i at gennemse resten af bindet undtagen afsnittene *Draab—Drabssted, Drak—Dravle, Dril—Driltøj, Drog—Drotten*, som jeg har gennemset i manuskript.

Det er mit haab, at mit arbejde for fremtiden vil kunne bestaa i gennemlæsning af nogle særlige afsnit og i udarbejdelsen af enkelte artikler af lignende art som tidligere. (Hidtil har jeg skrevet artiklerne om præpositionerne *ad, af, bag, blandt, efter, for, fra*, se I. s. ix). Endvidere vil jeg, for saa vidt min tid og mine øvrige forhold tillader det, læse en korrektur paa alle ordbogsartiklerne og staa redaktørerne bi med oplysninger og raad. Derimod vil jeg, efter at alle hovedspørgsmaal vedkommende ordbogens indretning nu er afgjorte, indtil videre ikke tage del i ordbogsraadets møder (se I. s. LI).

Maj 1921

VERNER DAHLERUP

I tilknytning til ovenstaaende forord skal vi meddele, at, da det har vist sig i høj grad ønskeligt for at sikre ordbogens ensartethed og korrekthed, at samtlige artikler gennemses af en enkelt, har ordbogsraadet overdraget H. JUUL-JENSEN at foretage et gennemsyn af hele manuskriptet, inden dette leveres til trykkeriet.

Medens H. Juul-Jensen i øvrigt varetager de faglige, indre forhold ved ordbogsarbejdet, forestaar LIS JACOBSEN, der som omtalt i 1. bind leder ordbogens

udgivelse sammen med H. Juul-Jensen, stadig ordbogens — efterhaanden meget omfattende — administration.

Ordbogens øverste myndighed er som hidtil ordbogsraadet. Dette bestaar af samtlige redaktører og gennemlæsere samt ordbogens faglige og administrative ledere, for tiden følgende: cand. mag. MORTEN BORUP, docent, dr. phil. JOHS. BRØNDUM-NIELSEN, cand. mag. JØRGEN GLAHDER, cand. mag. AAGE HANSEN, dr. phil. LIS JACOBSEN, underbibliotekar, cand. mag. H. JUUL-JENSEN, dr. phil. PAUL V. RUBOW, prof., dr. phil. KR. SANDFELD og mag. art. HOLGER SANDVAD.

Hvad citatsamlingen angaar, saa er denne — dels ved udskrivning af litteraturværker fra omraader, hvor dette var særlig paakrævet, dels ved en udvidet supplerings efter videnskabelige værker og andre fagværker, dels endelig ved indlemmelse af nye citatsamlinger og talrige bidrag fra det store interesserede publikum, — blevet øget i saa stor maalestok, at der i meget væsentlig grad er raadet bod paa den ufuldstændighed i dateringen af ordenes første forekomst, i nuanceringen af ordenes betydninger o. s. v., der fandtes i ordbogens første partier (jfr. indledningen i 1. bind s. XLV f.)

Vi bringer herved enhver, der paa den ene eller anden maade har ydet bidrag til dette gode resultat, en hjertelig tak. En særlig tak bringer vi — foruden til de i indledningen til 1. bind og forordet til 2. bind nævnte institutioner og enkeltpersoner, fra hvem vi stadig har den glæde at modtage hjælp og bidrag — til følgende: forfatteren HENNING BRØCHNER, lærer BALTHASAR CHRISTENSEN, Storehedinge, prof. dr. GERING, Kiel, lektor Sv. GUNDEL, Aarhus, stud. mag. AAGE HANSEN, adjunkt CHR. HEIN NIELSEN, Esbjerg, stud. theol. SVEND JACOBSEN, kontorchef i min. f. off. arb. T. F. KRARUP, stud. mag. K. F. PLESNER, adjunkt ERIK REHLING, lektor JOHAN REPSTOCK, Hillerød, auditør ERIK SCHÄFFER, forfatteren S. TVERMOSE THYREGOD, Bagsværd, landstingsmand, cand. phil. HERMAN TRIER.

Desuden sender vi en tak til redaktionen af SVENSKA AKADEMIENS ORDBOK, Lund, der med sine mere omfattende sprogvidenskabelige samlinger har kunnet yde os værdifuld hjælp paa forskellig maade. Endelig maa vi nævne, at vi fra afd. lektor AXEL SØRENSEN har modtaget en samling af litteraturcitater paa slangudtryk olgn., der giver et godt supplement til „Ordbog over Gadesproget“.

København, i maj 1921

Paa ordbogens vegne

LIS JACOBSEN

H. JUUL-JENSEN

Bræ, en. [bræ:] *ft.* -er. (fra no. bræ, af no. brede, *jf.* oldn. bræðafonn, stor bræ; oprindelse usikker; *fağl. ell.* $\text{\textcircled{W}}$ „evige“ sne-ell. ismasser i bjergegne; jøkel; gletscher. (*jf.*: Iisbræ, Snebræ. *vAph.Nath.IV.55.* den kaldes og Snebrede, Iisbrede. *smst.*). *Schouw.N.14.* *Du, Grønland med din Bræ, omsvulpet af fraadende Brænding. *Aarestr.269.* *de hvide Bræer skinne | fra de mørke Fjeldes Tinde. *Ploug.I.93.* De korte Somre kunde ikke tære noget videre paa Bræen. *JVJens.Br.73.*

Bræd(d)e, en. *ft.* -r [bræðer, *gldgs.* 'bræðer] *glda. d. s., sv.* bråde, bräda, no. bræde, *lag af fjæle, bræda, kort fjæl;* *besl. m.* Bræt || i *rigsspr. nu kun i ft., idet ent. erstattes af Bræt* 1) (nu kun *dial.*) i *ent. d. s. s.* Bræt 1. *vAph.(1759).* „Bruges helst i plur.“ *VSO.* der var en tommebrød Aabning mellem hver Brædde. *AndNv.PE.I.51. Esp.40. Thorsen. 127.* || (*sdjy.*) den ene side af et bogbind (der tidligere ofte lavedes af træplader). *Feilb. 2)* som *ft.* til Bræt 1. han lod udkaste med tomme Tønder Brædder og Kister de Danske Fanger, som vare paa Skibene. *Holb.DH.I.168.* *det simple, landlige Træbord, | Som af to Pæle bestaaer og tvende hvelvede Bræder. *Oehl.SH. 57.* han lagde Tag paa Huset med Bjælker og Bræder af Cedertræ (*Chr.VI: ceder-dæler*). *IKg.6.9.* Planker og Bræder fremkomme ved Gennemskæring af en Træstamme paalangs. . Benævnelsen Planker eller Bræder afhænger af, om Tykkelsen er større eller mindre. *Gnudtzm. Husb.116. jf. PEMüll.9511.* || (*i best. stilling*) om bræddegulv. *naar jeg betræder | Dansebodens glatte Bræder. *Heib.U.7. især om scenegulv og i videre bet. scene (teater) i alm.: han skal endog være en større Kunstner i Faget, naar han kommer udenfor Scenen, end paa Bræderne.* *Heib.Pros. X.271.* *hvilken er da Brædernes Bestemelse? | Hvad er Theatrets Maal den Dag i Dag? *PalM.V.293.* hvor ømt end Skuespilleren og Skuespillerinden omfavne hinanden og kjertegne hinanden paa Bræderne. *Kierk.XIV.108.* Er vi ikke alle paa Brædderne? spiller vi ikke alle Komedie? *Drachm.F.I.396.* dette stykke er gaaet mange gange over brædderne | *Gædeordb.* de skraa brædder, *d. s. ChKjerulff.GU. 245.* Thaliæ Tempel. . Mine skraa Brædder. *O.Benzon.FE.31. jf.: de Brædder, der forestiller Verden (citāt fra Schiller). Arland.344.* **Bræd(d)e-**, i *ssgr.* [bræðe-; *gldgs.* 'bræðe-] *egl. gen. ft. af Bræd(d)e-* **-feber**, en. (*dagl.; l. br.*) angst for at optræde paa scenen; lampfeber. *S&B. -gavl*, en. *Brand-Ordning* 91s1749.83. *LovL.II.794.* **-gulv**, et. *VSO. Pont.LP.VIII.153. -helt, en. (*l. br.*) teaterhelt. *Ing.EF.III.218. -hus*, et. (*nu l. br.*) *PEMüll.9512. Hauch.I.482.* *Er Hald et Brædehuus? Gives der i Landet | En stærkere, bedre befæstet Gaard? *Hzr.XI.42. -loft*, et. *Schand.IF.61. Landb**

O.III.401. -skur, et. et lille Brædeskur til Vogterpigen. *Ing.EF.XIII.189. Schand. O.II.301. -stabel*, en. et enkelt Bræt ragede ud fra Brædestablen. *Goldschm.II. 42. TroelsL.II.80. -tag*, et. *Gnudtzm. Husb.212. Rist.ER.22. -teater*, et. (*l. br.*) om en primitiv scene (*jf. Fjællebod*). *Ing. EF.XIII.3. -væg*, en. et Pulterkammer, der kun ved en tynd Brædevæg var adskilt fra hendes Værelse. *Sibb.I.77. Gnudtzm. Husb.146. -værk*, et. (*nu l. br.*) de dele i et bygningsværk, der er udført af brædder. Broernes Bjælkeværk (*var*) lagt paa de mægtige Colonner, og Skinnerne slaet paa, men for Øiet var det, da al Brædeværk manglede, som foer vi hen ad et Bro. *Gelænder.HCAnd.XII.213. MO.*

bræde, v. [bræðe] († bræde. *Moth. B357 (i bet. 2.) -te ell. (sj.) -ede.* (*ænyd. d. s., oldn. bræða, besl. m. II. brad*) 1) (nu kun *dial.*) gøre flydende ved varme; smelte. bræde smør, voks. *Moth.B365.* Rokken smurtes i Reglen med „brædt“ (smeltet) Hønsfedt. *FrGrundtv.LK.180.* en af „de dejlige Pehlinge“, Peder Palladius taler om, som Lærdommen løb i som brædet (*Palladius: brød*) Smør. *VilhAnd.Eras.m. I.136. jf. MDL. Esp.40. Feilb.I.115. 2)* † (*nu næppe br.*) bestryge (naaderne i skibsbunden) med smeltet beg ell. tjære; bege; tjære (*jf. Brædebænk*). *Moth.B357. VSO. MO. S&B.*

bræc, v. se bræge.

Bræg, et. [bræq] *Høysg.AG.34. ft. d. s.* (*ænyd. d. s.; l. br.*) brægende lyd; brægen. *Holb.Metam.90. *(vi hører) ængstlige Bræg, | Naar et forvildet Lam i Skovene søger sin Moder.* *JHSmidth. (ForSandhed.I.161).* Faarets Bræg. *JVJens.NG.255. jf. Kierk.I.110.* **bræge**, v. [bræq] († bræc. *FrHorn.PM. 116).* (*glda. d. s., fsv. brākja, no. bræk(j)a; jf. no. brækta, oldn. brækta; maaske besl. m. Brag*) 1) om faar, geder *olgn.:* lade sin stemme høre. (*da kiddet*) kom til mig, begyndte det at bræge. *Tob.2.17. Holb.MTKr.120.* *De spæde Kid, og ulyg Lam | I Dalen glade bræge. *Bagges.SV.15. *Ved Hækken Lammet bræged. Oehl.XXIX.106. *Der seer du . . mine Lam, | (som) Bræge Mæh og Bæh af lutter Glæde.* *PalM.Dryad.14. (sj.) (æslets) glade Brægen.* *Brandes.V.323. 2)* (*overf.*) om mennesker: have en røst, der minder om et dyrs brægen; især: syngne paa en drøvende og langtrukken maade. *Mads Cantor . . siunger som een geed . . | Vor Bisp, Skolmester, ja af Hørerne enhver, | Naar han ej bræger selv, med ham fornøjet er. *Holb.Paars.239. (degnens) brægende Psalmesang.* *Schand.TF.I.57. jf.: disse stille Drømmere, der bræge vemo-digen mod en svunden Tids . . Idealer.* *JPJac.II.76. || m. obj. Hand bræger sangen ud, som et får.* *Moth.B426. (han) staaer og bræger noget hen i Vejret.* *Holb.Masc. II.4. (han) brægede hende bestandig sine Komplimenter ind i Øret.* *Drachm.T.140.*

Bræger, en. (spøg.; l. br.) om et faar. *Tode.I.318.* || Som dansk Digter fremtraadte (Storm) med Bræger 1774, et komisk Helte-digt, hvori en Degn tager ud for at indkræve Paaskeæg. *NMPet.V2.319.*

Bræk, en, et. [bræg] *Høysg.AG.35. ft. d. s. (ænyd. d. s.; fra mnt. breke, jf. ty. brech; egl. vbs. til brække; jf. Bræk(k)age)*

1) (sj. i rigsspr.) som vbs. til brække. 1.1) til brække 1.1 og 2. || (dial.) pløjning 10 (jf. Il. Brak). *Feilb.* || (vulg.) indbrud. at gaa ud paa „Bræk“, hvilket i det lavere highlife betyder indbrud. *Pol.^{90/} 1911. 8. NatTid.^{12/1} 1920. Aft.5. sp.2. 1.2) til brække 2.2. *(noget uklart) Der volder Lyset Bræk. *Bagges.III.146. (jf. bet. 2.2).**

2) om resultatet af handlingen at brække ell. bryde. 2.1) (nu l. br. uden for dial. (jf. *Feilb.*) ell. fagl. spr.) beskadigelse; brud. *O! du Rør-Stilk har et Knæk, | Skiønt 20 du synes uden Bræk. *Stub.52.* forvare Træer for allehaande Bræk og Sygdomme. *Have D.(1762).137. Ew.V.133.* I dette Stof, Lærred, findes mange Bræk. *VSO.* her slaar vi Hovedet i Bræk paa den, som tal' om Fredelighed. *JPJac.I.46.* *Et Bræk | Paa Lovens Pergament kan siden bødes. *Recke. KL.9.* for det Tilfælde, han skulde . . faa Brud eller Bræk paa Seler og Vogn.

Bregend.DN.110. (jf. bet. 3.) *saa fort da 30 bødde (kongerne) Voldens (o: Danevirkes) Bræk. *Ploug.I.278. (jf. brække 1.2.)* skyde Bræk paa en Muur. *VSO.* || om brud ell. beskadigelse paa legemsdele. en Mand, som haver Bræk paa Fod eller Bræk paa Haand. *3Mos.21.19.* Bræk for Bræk, Øie for Øie, Tand for Tand. *smst.24.20.* *(kæmperne lo-vede før tvekampen) Hinanden Bræk at bøde. *Grundtv.PS.IV.14.* || i forb. m. Brøst (jf. *ndf. u. 3.*) (tejet) har lidt stor Brøst og Bræk. *Oehl.AG.126. Grundtv.PS.V.394.* *tag den bedste Baad . . | Hvad Brøst og Bræk den faaer, betaler jeg. *Hauch.SD.II. 114.* || nu især (fagl.) i udtr. bræk paa maskinen, maskinskade. *Tekn.MarO.20. jf.:* *Maskinen | Faaer hist og her en Brøst og Bræk. *Winth.X.32.* *Maskinmester, gik der paa Damprøret Bræk, | saa lap i en *Fart.Bieh.II.8. 2.2) (foræld.) afbrydelse; afbræk.* at den . . Bitterhed, som jeg 50 ikke kan frikiænde . . mit Skrift for, i samtlige vore . . Forhold ikke har gjort ringeste Bræk eller Skaar. *Rahb.E.V.58.* hverken klager jeg over Bræk paa Næring eller Forlis af Penge. *JPJac.I.52. 2.3) (l. br.) sted, hvor noget er brækket ell. kan bøjes om. lige i Hængslets Bræk. *Haand-gern.401. 2.4) † koll.: beskadigede varer; vraggods; udskud. *HandelsO.(1807).27.***

3) (nu l. br.) overf.: skade; fejl; mangel; ufuldkommenhed. (jeg kaster ridefodden) en halv snees Daler i Næsen (o: for at slippe for soldatertjenesten), hvilken Bræk eller Sygdom jeg da vil ha, den faaer jeg strax. *Holb.Mel.I.I. (han skal) melde, hvad Mangel, eller Bræk, der ved*

Skibet . . kan forefalde. *SøkrigsA.(1752).§ 193.* I ønskede, at Klæderne paa nogen Maade kunde skiule Naturens Bræk. *Spec-tator.456.* Ridderloven siger . . at Ingen, som . . har noget legemligt Bræk, kan optages i den ædle Ridderstand. *Ing.VS. II.20.* || især om aandelige ell. moralske fejl ell. mangler. *Brors.281.* *Kilder til vor Daddels Elv | Er overalt . . om ei just egne Brøder, | Dog egne Bræk. *Bagges.III. 26.* vi har jo alle vores smaa Bræk og Skrøbeligheder. *JPJac.I.162.* || i forb. m. Brøst (jf. *ovf. u. 2.1).* *Saa snart I bliver gift min kiære lille Pige! | Saa finder det sig nok med eders Bræk og Brøst. *Wadsk. 76. Rahb.E.I.262.* *al vor Brøst og Bræk, den kom fra Slangen. *Oehl.T.225.* *alle Tidens Brøst og Bræk. *PalM.IV.32.* *hæf-tet ved ham Brøst og Bræk, | de skæm-med dog ej Aandens Træk. *Ploug.II.81. jf.:* Polakker, Russere osv. . . tog ringe Anstød af Brist eller Bræk i (*Balzaacs*) Formgivning. *Brandes.VI.177.*

4) (< MO.; til brække 3.2 og 4.1; vulg.) konkret: det opkastede maveindhold; opkastning. *AKohl.MP.III.320.* || (vulg.) mislyk- ket frembringelse (jf. 2.4). det er noget værre bræk, du har lavet; kast det hel- lere væk |

Bræk-, i sgr. [bræg-] af brække, jf. ty. brech- og oms. (sjældnere) Brække-, se Bræk-greb, -hammer, -jærn ofl.

Brækkage, en. se Brækkage.

Bræk-bønne, en. 1) (til brække 1.1; gart., kog.) d. s. s. Brydbønne. *Sal.III.1046.*

2) (til brække 3.2 og 4.1) † frø af det in-diske træ *Strychnos multiflora Benth.*, der menes at fremkalde opkastninger; ignatius-bønne. *VareL.²334.* -drik, en. (til brække 3.2 og 4.1; nu næppe br.) *vAph.(1759).* *VSO.*

-greb, en. (til brække 1.3; landbr.) sver greb, der bruges til at brække jord (mergel osv.) løs med. *Priskurant.(1910).* Brække-greb. *Feilb.* † -hammer, en. (til brække 1.3; mur.) hammer til at brække murværk ned med; spidshammer. *vAph.(1764).* *VSO.* Brækkehammer. *MO.* -jærn, et. (nu næppe br.: Brækkejærn. *Oehl.VII.81. Ing. LB.I.78. MO.*) (til brække 1.3; jf. ty. brecheisen; især fagl.) kraftig jærnstang til at bryde noget op med. *vAph.(1764).* Til at faae Laasen fra, udfordredes Brækjærn og Hammer. *Blich.(1846).V.30. Recke.KL. 179. Drachm.STL.218. (billedl.:)* (han) kunde ikke faa anbragt Brækjærn eller Vædder gennem Sangerens faste Mur af lystigt Alvor og alvorligt Lystighed. *sa.KW. 152.* || (sj.; spøg.) overf., om en person, der baner sig vej paa voldsom maade; jf.: det var et af disse Bondebrækjern fra neden af, der tager alle Eksaminer ved Univer-sitetet. *KLars.SA.5.*

Bræk(k)age, en. [bræg'ka'sø] uden ft. (efter eng. breakage, vbs. til break, brække) † d. s. s. Bræk 2.1. Dampskibet (fik) ud-for Hveen Brækkage paa Maskinen. *Dagbl.*

¹²/₁₆1887.2.sp.4. || † varebeskædigelse ved brud. Harboe.MarO. BerlTid.²³/₁₅1907.Aft.2.sp.2.

brække, v. [bræg] præf. -ede ell. (nu især vulg. ell. dial.) brak [bræg]; part. -et ell. (nu især vulg. ell. dial.) brukket [brøget] ell. (nu kun dial.) brækt (Bagges.III.6. Esp.§187, d). vbs. -ning (s. d.) ell. † -else (Lemmernis Brekkelse. Klevenf. RJ. 112. d. s. s. Brækning. 3: Tode.ST.I.25.110). jf. Bræk. (ænyd. d. s.; fra mnt. breken ell. ty. brechen, jf. eng. break, got. brikan; besl. m. lat. frango, bryde; sml. II. Brak, Breche, Brik, V. Brok, Bræk || ordet, som i ænyd. er lidet anvendt, har nu i talespr. i egl. bet. fortrængt III. bryde)

1) trans. i egl. bet. 1.) faa noget (haardt ell. stift) til at briste (pludselig), især ved voldsom bøjning ell. stærkt tryk; knække; bryde (itu). (de) tragtede at holde Kongen (fra overgangen over Storebælt), forestillende ham, hvor snart . . . isen kunde brækkes (nu: bryde op). Holb.DH.III.256. det kunde skee ved den stærke Trækning af disse mægtige Planeter paa hinanden af Jorden kunde brækkes (nu: briste). Kraft.(KSelskSkr.III.270). brække Brød i en Suppe.VSO. *den kan bryde Senesnor, | Som tykke Kobberlænker brak.Oehl.NG. 250. (hun havde) brukket nogle Zirater i Stykker paa Ringen.sa.VS.53. Ved Udfarten . . . brækkedes i en svær Søgang Roret.Mynst.BIS.III.217. *(maanen) stod i Luften som en Lampe svag, | En brukken Ruff da syntes ham dens Lue.Hauch.SD. II.51. „Fra hvem mon er dette Brev, her ligger til mig?“ afbrød jeg ham og brak Seglet.Bagger.I.131. *hans Sabel er brukken.Hostr.DS.119. i faldet brækkede han sin stok | jf.: Naar saa Kornet er groet sammen i en fast Kage (ved brygning), „brydes“ eller „brækkes“ Støbet (s: maltet), arbejdes, gnides mellem Hænder, indtil de enkelte Kjærner er fuldstændig løsnede. Feilb.BL.77. brække isen, d. s. s. bryde isen (se u. III. bryde 1.1). Moth.B413. VSO. || † m. h. t. brød, som man bryder for at spise ell. give andre at spise deraf (jf. III. bryde 1.1). *Jesus Kristus . . . | I den Nat han blev forraadt, | Brødet brak.Grundtvr.SS.IV.233. || m. h. t. legemsdele. (i skafottet) er skaaren adskillige Huller, bequeme til Lemmernis Brekkelse ved Executionen.Klevenf. RJ.112. Enten skal jeg brække din Hals, eller du min.PAHeib.Sk.I.212. især: paa-drage sig brud paa. *(hans) Lemmer brukne var i Faldet.TBruun.IV.208. *Kors! hvor du faar Prygl af Fatter, | Hvis du brækker dine Ben.PMøll.I.109. Sin venstre Haand havde han brukket.Bagger.I.65. (troldmanden) kogte Urter for Tandpine, lagde brukne Ben i Skinner.GSChütte.HH. 194. jf.: Under Vels brækkede vi den ene Vognaxel.VSO. brække halsen, se Hals. || m. h. t. papir oln.: give en ombøjning. VSO. især i udtr. brækket papir, et blad papir, der ved ombøjning er delt i to

spalter. (hun) tilbød sig at gjenmese mine Digte . . . men hun maatte have dem tilsendt paa brækket Papir.HCAnd.I.323. ADJørg.III.76. (ansøgninger) skal skrives paa „brækket“ Papir.Sal.²I.802. (betænkningen blev) indført paa den blanke, venstre Spalte af brækkede Blade, hvor Ekstrakter af vedkommende Sag udfyldte den højre Spalte.AFriis.BD.II.86. || † m. h. t. hør: d. s. s. IV. brage 2. VSO. || (mol.) knuse (sæd) til gryn (jf. Brækkværn, Brækning 1.2). Byggen kom til Møllen og blev skallet paa Skalkværnen, derpaa brækket i Kværnen.AarbFrborg.1918.49. || (dial.; jf. bet. 1.2) om pløjning af jord, der ikke før har været bearbejdet ell. har hvilet i længere tid; bryde (1.1). SjællBond.101. Feilb. 1.2) frembringe aabning i noget, der danner et lukke ell. et sammenhængende hele; sprænge; ogs.: lukke op; aabne. (nu kun i udtr. brække et brev, lasten). *Stands Strømmen i sit Løb, den brækker Dæmningen.Fasting.H.20. Begierlighed til Guld havde ikke endnu brækket Jordens Overflade for at trænge sig ind i dens Indvolde.Schytte.IR.II.451. || bryde op. (de) truede at brække Dørrene til Fængselet.Holb.Hh.I.105. to Bønder (havde) listet sig ind i Stalden, brækket Havreloftet, og stjaalet af Havren.PAHeib. Sk. II. 26. *Templer knuses! Fængsler brækkes.Bages.IV.196. brække et Skriin, en Kiste.VSO. || tage hul paa. brække en Flaske, en Smørtønde.VSO. || brække et brev, (nu l. br.) aabne det (egl.: ved at brække seglet itu, jf. u. III. bryde 1.2). jeg har megen Grund at formode at man . . . brækker mine Breve.Ew.VIII.178. Hrz. VIII.308. *Han brækker, læser, skriver tusind Breve.PalM.V.254. KLars. GV.82. || brække lasten, † begynde udløsning ell. optage ballasten (jf. bryde lasten u. III. bryde 1.2). SøkrigsA.(1752).§683. IdrætsB. I.360. 1.3) løse noget fra noget andet paa en voldsom maade; skille noget (helt ell. delvis) fra noget andet (jf. u. bet. 5). brække en Arm af Led.VSO. *Dine Ribben skal man brække | Fra din Ryg.Oehl.Regn.(1849). 162. han gik og brækkede grene af træerne | jf.: *Jeg finder (rosen) igen, men grusomt brukket.PMøll.I.86. || brække ankeret af grunden, † faa det til at slippe grunden. Scheller.MarO. || brække tobak, (fagl.) afhæste tobaksbladene. JRasmussen. Tobaksavl.(1911).13. || † m. h. t. mineraler: bryde. Brünnich.M.160. || brække kanten: *Sigs af Snedker, naar de med et Hugesjern eller Høvl afstøde Kanten af et Bret.VSO. 1.4) frembringe ved at brække. Vinden brækkede Hul paa Taget. At brække Hul paa en Kage.VSO. MO.

2) trans. i mer ell. mindre billedl. ell. overf. bet. 2.1) i al alm. *Retten Spiir det alt er brækket.Kingo.162. Det stærke Bryst kan ikke rumme Sorgen, det vil brækkes (nu: sprænges).Jacobi.(Rahb.LB.II.33). || (især dial.) overf., halvere den sum, der er køber

og sælger imellem (jf. u. 5.11). han mindede om .. hvad Søren havde forlangt, og hvad Per havde budt; hvad Søren havde slået af, og hvad de var enedes om at brække. *Hjortø.IV.151. 2.2)* (nu næppe br.) m. h. t. rette linier ell. hvad der følger en ret linie: give en anden retning (jf. III. bryde 2.2). De ujævne Gader synes brolagte Høie, idet man i brækkede Linier vandrer snart op, snart ned. *HCAnd.III.32.* || † m. h. t. lysstraaler. Enhver Straale kan ved et Prisma brækkes. *Suhm.II.92. Hallager.BB. 41.* || brække bugt, ⚓ bøje et stift tov om (jf. bet. 1.4). *Funch.MarO.II.22. Scheller. MarO. brække trompet, forkorte et tov ved at naje et par bugter sammen. Harboe. MarO. Idræts.B.I.360. 2.3) † trænge gennem hvad der danner en spærring ell. hindring; sprænge (jf. III. bryde 2.3). Jeg seer Skyerne brækkes, den hændstende Taage fordele sig i Luften. *JSneed. II.128. Ew.I.69.* den Skioldborg var brækket, som bedækkede ham. *GSchening.Norges Historie.III.(1781).228. 2.4) † m. h. t. noget stærkt ell. kraftigt olgn.: overvinde; faa bugt med (jf. III. bryde 2.4). *ey nogen Magt hans Løve-Hierte brækker. Falst.Ovid. 128.* Magten af Bølgerne brækkes altid, førend de kommer ind i Havnen. *Overs.af Holb.Levned. 81.* brække Vindens Magt. *Fleischer.S.609.* brække de onde Vaner. *OGuldb.AT.311.* jeg veed, hvor let Menneskets stærkeste Kraft kan brækkes, og hans Forsæt opløses. *Mynst. Betr. II.189. 2.5) m. h. t. hvad der danner noget ordnet, ensartet ell. regelmæssigt: forstyrre; bringe a fveksling i (jf. III. bryde 2.5). † brække Slagtordehen. vAph.(1759).* || † i forb. brækket proportion (efter lat. proportio discreta) proportion, hvis tredje led er forskelligt fra det andet (fx. $\frac{3}{10} = \frac{4}{12}$); ubundet proportion (mods. sammenhængende p.). *Cramer.(1762).21.* || nu kun (mal.): ændre en grundfarve (især: hvidt) ved tilsætning af en anden farve. naar kalk brækkes med kønrøg, faar den et let gulligt skær | 2.6) (dagl.; jf. u. bet. 3.1) m. h. t. sprog: udtale mangelfuldt; (ud)tale gebrokkent. (styrmanden) kunde brække lidt malebarisk. *Drachm.VI.387.* Han brækkede jysk med de Vejfarende. *CHans.S.142. jf.: enhver, der kan brække lidt Tysk af sig, udgives for at være fuldstændig hjemme i det tyske Sprog. FlensbA.^{22/11}1905.2.sp.6. 2.7) † m. h. t. overenskomst, løfte olgn.: gøre brud paa; overtræde (jf. III. bryde 2.3 samt Skruibrækker). *(han) fanged an Freden at brække. *Sort.HS.H1r.* (ægteskaber) brækkes .. ofte ligesaa let, som de ere blevne bevilgede. *Kraft.VF.150.* En Fred, som havde .. været sluttet .. blev brækket. *OGuldb.VH.II.181.* *Ham frister intet Haab eedsvoren Pagt at brække. *Bull.(Sk Vid.VII.16).***

3) intr. 3.1) (nu l. br.) bane sig vej ved at rydde en hindring til side (jf. vdf.

u. bet. 5: brække an, frem, igennem osv.). brække igennem en fjendtlig Linie. *Scheller. MarO. om (dags)lys olgn. (nu sj.): *Nordens Soel skal snart igiennem Skyen brække. Storm.SD.28.* || (fagl.): Indjaget sammen med andre Jageduer viser den mindre Tendens til at bryde ud eller som det hedder i Duesproget, at „brække“. *CGram. Husduen.(1910).61.* || m. præp. paa. 1. † gøre angreb paa (jf. III. bryde 3.2). *Hand vilde som Kiempen med fremmerste Trop, | Paa Staden saa vældeligt brække. *Sort.HS. H3v. 2. (dagl.; jf. bet. 2.6 samt III. bryde 3.2) tale gebrokkent.* *Da brækker paa tysk man dér hele Dagen. *Grundtv.PS.VII. 310.* vi kan alle sammen brække lidt paa det engelske. *Hostr.KG.I.8. Hørup.III.31. 3.2) d. s. s. brække sig 1 (bet. 4.1).* man giver Patienten hver 4de Dag at brække. *Tode.ST.I.109. smst.II.46. nu kun (l. br.) i udtr. som tage ind at brække paa: Lad mig see hans Tunge, han maa have ind at brække paa. Heib.Poet.I.129. S&B. 3.3) † d. s. s. brække sig 2 (bet. 4.2). Sygdommen brækker, der indtræder en krise. *Lehm.(1800). 3.4) (jf. bet. 1.1 og 2) briste; gaa i stykker (jf. III. bryde 3.4).* vi haabede inden den Tid, at lisen enten skulde brække eller bære. *Overs.af Holb.Levned.57.* *Bræk, Afgrund! og opslug min Synd. *Ew.I.73.* *Masten splintredes, Roret brak. *Oehl.Digte. (1803).116.* *Her spiser jeg Nødden, da Skallen brak. *Heib.Poet.X.350.* *Tag Hammer og Tang og beslaa min Hest, | En Sko er brukken. *Schaldem.CN.81.* pas paa, at grenen ikke brækker! | (billedl.): *Jeg gjerne saae, at Verdens Hals den brak. *PalM.IV.207. (overf.): *Naar Lykken brækker først, alt andet siden brækkes. Falst. Ovid.32.* || (< MO.; jf. eng. break og Brækker 4; især ⚓) om bølger: d. s. s. III. bryde 3.4. *hen over Vraget Søerne da brækket. *Drachm.DJ.I.125. Sal.²IV.158.* || (l. br.) om stemmen: svigte; knække. *D&H. jf.: *Med brækket (nu: brudt) Røst han sagde til sig selv: | . . i Mindets Have nu (min ungdoms rose) brammer! PMøll.I.86.**

4) refl. 4.1) (jf. nt. sik bräken, ty. sich erbrechen; egentlig om legemets sammenbøjning under opkastning; jf. bet. 3.2; dagl., næsten vulg.) udtømme maveindholdet gennem munden som følge af indbefindende olgn.; kaste op. *Jeg, som min Principal, faar Ont, maa mig og brække. *Holb.Paars.16.* Somme kan ikke taale Løg, men brække sig efter dem. *Høysg.S.107.* han fornå som et Spark i Maven og brækkede sig voldsomt. *JVJens.H.300.* det er til at brække sig over (o: modbydeligt) | talem.: naar lasten brækker sig, gaar dyden til bords! || (vulg.) røbe sig; gaa til bekendelse. *Muusm.F. 124. 4.2) (efter ty. sich brechen; jf. bet. 3.3) † forlade sin hidtidige tilstand; skifte karakter || om sygdom: stilne af ell. indtræde i en krise. Feberen har endnu ikke brækket sig. VSO. || om vædsker: skilles ad; sætte*

bundfald. Nu begynder den Syges Vand at brække sig.smst.

5) i forb. m. adv. (kun de vigtigste anv. anføres). 5.1) brække af. 1. løse noget ved at brække; brække løs. VSO. han aabnede kassen ved at brække laaget af | 2. † d. s. s. brække over: brække en Stok af, for at vise Prøve paa sin Styrke. VSO. I. 60. brække sit Been af ved et Fald.smst. 3. † (pludselig) bringe til ophør; afbryde. Juule-Stuen . . er saa lystig, at . . det var neppe, at Comedianterne selv kunde bære sig, saa at man nær havde maattet brække den af paa Halvvejen. Overs. af Holb. Levned. 135. 4. (intr.) gaa løs ved at (noget) brækkes. Spidsen (af et brændehaar) brækker skævt af. Warm. Bot. 124. ogs. (overf.): holde op; bryde af; kun i udtr. brække af i agterhaanden, † holde op at hale i enden af et tov for at tage fat længere fremme. Scheller. MarO. 5.2) † brække an. 1. d. s. s. anbrække 1. Wess. Gr. 35. 2. d. s. s. anbrække 2. Høysg. S. 221. VSO. I. 152. 5.3) brække fra, d. s. s. brække af | især: med vold fjerne, hvad der er fastgjort til noget. laasen var brækket fra | VSO. MO. 5.4) † brække frem, bryde frem. Barnets Tænder begynde at brække frem. VSO. (uegl.): Fienden brækkede frem af Bagholdet.smst. || om dagslys olgn. (han) ventede paa, at Dagen skulde brække frem. Overs. af Holb. Levned. 10. 5.5) brække igennem, (nu l. br.) bane sig vej gennem noget; ogs. † foretage gennembrud. VSO. jf. u. 3.1. 5.6) brække ind. 1. (nu næppe br.) trans., i egl. bet. brække Vinduer og Døre ind. VSO. 2. (nu l. br.) intr.: tiltvinge sig adgang med vold; bryde ind. De Scotter begynte . . at brække ind i England. Holb. Intr. I. 558. Storm. SD. 23. *Uhindret Stormen brække (Oehl. BG. 180: bryde) skal i Skoven ind. Oehl. (1841). I. 25. || især: begaa indbrud. naar han har sine Penge hjemme, frygter han at (tyve skal) brække ind og stjæle dem. JSned. III. 10. Storm. FF. 142. MO. 3. brække en hest ind (efter eng. break in; rid.) tilride en hest. Pol. 20/1918. II. 5.7) brække løs. 1. (trans.) faa til at løse sig. brække en Steen, en Tand løs. VSO. MO. 2. † (intr.) løse sig ved sprængning ell. bristning; briste; sprænges. I Tøveir brækker Isen løs. VSO. (uegl.) komme til udbrud; bryde løs. *Naar Liun-Ild brækker løs, og Torden-Skraldet slaar. JFris. 33. † brække løs med, afbryde forbindelse med; bryde med. VSO. † brække løs paa, gaa løs paa; angribe. smst. 5.8) brække ned, nedbryde; bryde om. brække en Muur ned. VSO. MO. 5.9) brække om, (bogtr.) skille en sats ad og flytte om paa enkelte dele deraf. Schand. F. 323. 5.10) brække op. 1. optage ell. aabne ved at brække. brække en Steenbro op. VSO. brække en Dør op. MO. Kister og Kasser . . brækkes op og undersøges. Pont. F. I. 60. 2. brække op i et fyr, (fagl.) skille sammenbrændte dele ad v. hj. af en brækstang. Scheller. MarO. 3. (jæg.)

tage indvoldene ud af et stykke nedlagt storvildt. (han) fulgte med . . efter dog først at have brækket Dyret op og taget det paa Nakken. Baud. AB. 312. sa. GK. 113. 4. (især dagl.) give fra sig ved opkastning. VSO. den gamle Hanløve (sætter) sig paa Hug for at brække Blodet op . . hvor ypperlig er ikke . . den vomerende Bevægelse . . gengivet. J. Lange. II. 193. 5. † brække en kanon op, † ved hjælp af haandspager rette en kanon opefter med mundingen. Exerc. Artill. (1804). 72. Mil. Tekn. O. 41. 6. (nu sj.) intr.: aabne sig ved bristning. Under Brøndgravningen brækkede en Kilde op (nu hellere: brød frem). VSO. om saar olgn.: aabne sig paa ny. smst. saa brækker Styrmands Vunder op paa ny, Feberen griber ham. Etlar. SB. 207. om is (jf. brække løs): VSO. *I Marts, da Isen just var brækket op. Drachm. PT. 37. || (nu næsten kun spøg.) drage bort fra et sted; bryde op. alle dreve kun paa at brække (1834: bryde) op og reise. Mall. SgH. 269. I Begyndelsen af Maanedet Kilian lod jeg Krigshæren brække op. Bagges. NK. 338. paa Odinsdag brække vi op og søge vore Skibe i Fjorden. Blich. II. 544. 5.11) brække over, dele(s) i to (ell. flere) dele ved at brække. VSO. Ofte seer man, at den, som skiærer eller brækker en Kiep over, derefter spytter paa Stykkerne. Thiele. III. 71. Damperen er brækket midt over. Scheller. MarO. || (især dial.) overf., halvere den sum, som er køber og sælger imellem (jf. u. 2.1): Enken vilde i det Høieste give 1500 Rd. og Søren forlangte 1600. (endelig blev de) enige om, at brække det Hundrede midt over. Ant. Niels. FL. II. 173. Feilb. 5.12) † brække paa, (intr.) bestræbe sig for at bryde ell. ødelægge noget. Han brækker paa af alle Kræfter. VSO. ogs.: være ved at brydes ell. sprænges. Isen brækker paa. smst. 5.13) brække sammen (efter ty. zusammenbrechen; jæg.) om et anskudt dyr: falde; styrte. Vig. Møll. HJ. 190. 5.14) brække ud. 1. (trans.) faa ud ved at brække; bryde løs. VSO. den (: en slange) er ikke giftig, de hule Tænder ere brukne ud. Oehl. Hrs. 229. MO. (nu l. br.) bryde itu; sønderbryde. Aaen har brækket Dæmningen ud. VSO. 2. (intr.; dagl.) med vold bane sig vej ud; bryde ud. det var en Røver, der var dømt fra Livet, og var brækket ud af Arresten. PA. Heib. Sk. I. 39. det er . . ikke at fortænke et Folk i, der behandles som Slaver . . at de ved Leilighed brækker ud. Grundtv. Dansk. I. 215. (han) brækkede ud fra Tugt- og Rasphuset. JV. Jens. NH. 83. || brække ud i en ende, † hale i et tov, hvorpaa der er stærk spænding, ved at hale paa tværs af tovtets retning. Scheller. MarO. brække ud i klyveren, † hale liv klyverskøde for at faa klyveren bak. smst. || † d. s. s. brække frem, løs. Ilden, Krigsluen, Fiendskabet brækkede ud. VSO.

brækkelig, adj. [brækkeli] (ænyd. brækkelig; efter mnt. breklik; nu l. br.) som

(let) kan brækkes; skrøbelig; skør. vAph. (1764). en Murmesters Pande var ligesaa brækkelig som nogen anden Mands. PA Heib.US.12. *Da skal ikke Storme sønderbryde | det saa svage, brækkelige Siv. Lundbye.R.6. Denne Åxe (Bul) (o: ved akset hos græsserne) er enten brækkelig (fragilis) i det hvert Led falder af for sig; eller fast (tenax). Drejer. BotTerm.55. en sprød og let brækkelig eller smuldrende Deig. Vort Hj.III.4.45. jf. †: (vi maa) beklage, at om Villen end kan være saa ferdig som Peders, hand ville gaa i Døden med Jesu, saa bliver dog Gierningen ligesaa brækkelig som Peders. Sort.Tr.40. **Brække-middel**, et. se Brækmiddel. **Brækker**, en. ft. -e. 1) (bornh.) til brække 1.: person, der kan brække noget i stykker; kraftkarl. Esp.419. 2) (til brække 2.); forkortelse af Skruerbrækker; vulg.) strejkebryder. A. 20 Gnutzm.SR.31. FolketsAvis.²⁰/s1911.1. 3) (til brække 2.); nu næppe br.) † bølgebryder. Harboe.MarO. 4) (efter eng. breaker; jf. Brække 3.) † brodsø (jf. Bryder 3). Skjoldb.S.68. **Brække-stang**, en. se Brækstang.

Bræk-kværn, en. (til brække 1.; møl.) kværn, hvori kornet brækkes til gryn. Kgl.Resol.¹⁹/s1828. Sal.III.771. jf. Feilb.: brækkværn. -**mejsel**, en. (til brække 1.; fagl.) mejseldannet brækjærn. Priskurant.(1910). -**middel**, et. († Brække-middel. Tode.ST.I.110). til brække 3.2 og 4.1: lægemiddel, der bevirker opkastning; vomitiv. JSned.III.114. naar En gaer og har ilde Smag i Munden, belagt Tunge, lidt Kulde-Gysen . . saa siger Lægen til ham: tag et Bræk-Middel. Kierk.XIV.113. udtømme Maven ved et Brækmiddel (o: i forgiftningstilfælde). VortHj.II.230.

Brækning, en. ft. -er. vbs. til brække. 1) til brække 1.1. 1.) (nu næppe br.) i al alm. Ved Benets Brækning fik han en Feber. VSO. (jf. brække 3.4.) Isens Brækning. MO. 1.2) (møl.) om knusning af sæd til gryn. Wilkens.MT.376. 2) † til brække 2. 2.) til brække 2.2. (lyssets) Brækninger. Birckner.III.70. MO. 2.2) til brække 2.5. denne Brækning i Stedets Eenhed (o: i „Tronfølgen i Sidon“). PdRosenstG.DramatiskJournal.(1771).6. 3) 50 til brække 3.1, om dagens frembrud; kun i ssgr. Dag-, Morgenbrækning. 4) til brække 3.2 og 4.1: det at kaste op; opkastningsanfald. en sød Drik . . befordrer Væmmelse og Brækning. Tode.ST.I.110. Bages.NK.190. hun kastede sig forover i voldsomme Brækninger: Slim og Blod. Rørd.KK.210. KPont.Retsmed.I.155. jf.: Allevegne, indtil Væmmelse og Brækning, hører man raabe paa et got Hierte. Tode.V.83.

Bræk-nød, en. (til brække 3.2 og 4.1; bot. ell. †) især i ft., om de giftige frø af det indiske træ *Strychnos nux vomica* L.; rævekager. Schaldem.HB.II.416. Panum. 112. Sal.XV.398. -**pulver**, et. (til brække

3.2 og 4.1). vAph.(1759). Ing.EF.VII.66. AndNx.MS.117. -**rod**, en. (til brække 3.2 og 4.1; med., bot.) rod af den sydamerikanske plante *Cephaelis ipecacuanha*, der bruges som brækmiddel. Apot.(1791).27. Panum.111. || (sj.) † *Triosteum perfoliatum*. Kjørboell.FB.443. -**stang**, en. († Brækkestang. MO.) stang til at brække noget løs ell. løfte svære byrder med; svært og langt brækjærn. VSO. Regl.¹/s1818.§39. LandbO.I.399. || (fagl.) redskab til at brække op i et fyr med. Scheller.MarO. -**sø**, en. (til brække 3.4; især †) brodsø. *Blæsten den tuder og Bræksøen bruser. Blich.IV.143. (der kom) en svær Bræksø over Skibet, som borttog Kompasset og slukkede Lyset. Cit.1835. (HistTidsskr.6R.I.539). Scheller.MarO. Feilb. -**vand**, et. (til brække 3.2 og 4.1; især dagl.) vand, hvori der er opløst et brækmiddel. MO. hun gav ham Hyldete, og hun gav ham Brækvand, og han blev daarligere og daarligere. SvGrundtv.FÆ.I.223. || (spøg.) overf. vort belletristiske Brækvand. Heib.Pros.IX.15. VortLand.²⁰/s1906. 3.sp.2. -**vin**, en. (til brække 3.2 og 4.1; med.) brækmiddel bestaaende af brækvinsten opløst i vin. MO. Panum.111. -**vinsten**, en. (med.; kem.) vinsur antimonilte-kali. vAph.Chym.I.207. Panum.111.

Bræm, en. se I. Bræmme. **Bræmfælding**, en. (zool.) fældning af fjerespidsen og fjerbræmmer. Kjørboell.295. I. **Bræmme**, en. [bræm] (ogs. Bræm [bræm]). ft. bræmmer. (ænyd. bræmme; fra mnt. brem(e), rand, kant, jf. II. Bræm; vist besl. m. II. Barm og Berme || formen Bræm (jf. sv. bräm) kendes ikke af VSO. og MO. og er l. br. i talespr. || bet. 1 forekommer næppe før 19. aarh. og er vel udviklet paa da. grund af bet. 2) 1) (især ☉) den yderste kant ell. rand af noget. *Hjorten staaer ved Skovens Bræm. Winth.I.56. *Ak . . bygge mig et Hus ved Havets Bræm. Jørg.B.44. *Bølgen gaar frem, | buer sin vældige Pande, | breder sin Bræm. Aakj.RS.58. Husene (staaer) nede paa den yderste Bræmme af Bredden. J.P.Jac.II.353. *Der står en fattig blomst ved klittens bræmme. NMøll.E.7. 2) kant af et klædningsstykke olgn.; især: kantning af anden farve ell. andet stof; bort; garnering. (farisæerne) gjøre deres tegnede bræmmer (1819: Tankeremmer) brede. Math.23.5(Chr.VI). *Hvi er dit Slør om Bræmmen vaadt, | Som drivende af Vandet. Winth.IV.208. *med gyldne Bræmmer | Om Kaaben (helten) stolt sig (støtter) til sit Sværd. PalM.AdamH.II.170. *Sorgen i en sort Bræm bestaaer. T.Bræm.II.17. *Han bar en Graaflets Kappe | Med udsyret Bræm og Qvast. Winth.IV.18. *under Kjølens klare Bræm | Hun strakte ud . . de to | Smaabitte . . Sko.sa.(Fædre).²⁰/s1849.2.sp.3). *Silkekappen, som du bær, | har Bræm af Svanefjer. Ploug.I.120. E.Brand.UB.26. jf. (sj.): Der sidder en

Brømme af Skarn paa hendes Skiørt. VSO. || (overf., til dels m. overgang til 1). blegroede Vandrølliker dannede en .. broget Brømme i Skællet, hvor Skraaningen .. faldt af mod Vandet. JPJac.I.123. Lindenes Grene har høje, hvide Brømmer (af sne). Jørg.YD.52. *Mælkehvide Sky med den graaladne Brøm.Hrz.XIV.293. *om Halsens Sne flod Lokkers brune Brøm. Drachm.DJ.I.211. **II. brømme**, v. [brøm] 10 **-ede**. (ænyd. d. s.; fra mnt. bremen) forsyne med brømme (2); garnere. Hermelin (hvormed klæderne) vare brømmede. Holb.Ep.II.407. (kongen) skienkede sin brømmede Skarlagens Kiortel til Præsten. Molb.DH.II.120. jf.: (et) Himmelbrev, brømmed med prægtige Kaaber Kniplinger, er .. nedfalden udi vores Tid. Holb. Paars.293. || (overf.) *I Natten Maanen brømmer Sølvskyens Kant.Oehl.BG.186. 20 Klippeøer, der brømme den hele Kyst. IBondesen.Jorden rundt.(1891).50.

III. brømme, v. [brøm] († brømme, se ndf.). **-ede**. (vistnok sa. ord som enht. brademem, dampe, afl. af bradem, ty. brodem, damp; besl. m. eng. breath, aande, og II. brad; landbr. ell. dial.) 1) (intr.) om korn og hø: blive varmt, naar det i ikke helt tøret tilstand er sat i stak ell. lade; gaa i forraadnelse; brømde sammen. MDL. 30 Byggen maatte de køre ud af Laden igen, fordi den brømmede. Den endte paa Møddingen. Jak.Knu.S.38. Møll.H.I.301. Feilb. 2) (trans.) lade (hø) tørre ved at sætte det i stak; vejre. MDL. Møll.H.I.301. jf.: Høet (bliver ofte) elendig ilde bierget .. efterdi de ey vil give sig Tiid med at rive, indtil Græsset er fuldkommen veyret, og med at indage, indtil det feede Mersk-Høe i Stakkene noget er udbrammet. OecMag.V.249. VSO.I.487.

Brænd-, i ssg. [brøn] (jf. Brandesamt ty. brenn-) **-alder**, en. **Brændalder**. Danm.Rig.Hist.I.46). (jf. II. brænde 5.1; som gengivelse af oldn. bruna-öld) foræld. betegnelse for det ældste tidsrum i Nordens forhistorie, hvor begravelsesmaaden mentes at være ligbrænding (jf. Højalder samt Brand-, Brænd-öld). I Indledning til Heimskringla siges der, at Højalderen, i hvilken Ligene begravedes ubrændte, fulgte efter Brændalderen. Dette stemmer saa temmelig med de virkelige Forhold i Jernalderen. Soph.Müll.VO.327. **-bar**, adj. (efter ty. brennbar; jf. -bar 2.1) som kan brænde; især (jf. II. brænde 2.4): som let kan antændes; letfængelig. Brandere fulde af Beeg, Harpix, Svovel og andre brændbare Materier. Bagges.NK.359. de brændbare og ildnærende Stoffer .. have en stor indbyrdes kemisk Tiltrækning. Ørst.II.170. Tougværk og andre brændbare Sager. CBernh.VII.244. jf.: Ingen af disse Malme lader sig trække af Magnetten, førend den ved Udglødning har faaet et brændbart Væsen. Brännich.MN.39. alt Affald af brænd-

bar Art hørte til de Sportler, der tilkom Forvalteren. Tops.III.355. || brændbar luft, (kem., foræld.) d. s. s. Brint (jf. Brændstof 2). *(luftskipperne) som med brændbar Luft Maskiner fyldte. Wess.256. AWHauch.(1799).433. Hrz.D.II.104. Sal.III.637. jf.: Vandet har to Bestanddele, en brændbar og en ildnærende, som hver for sig er en Luftart. Ørst.VIII.7. || overf.: Da blussede Skam, Vrede, — Skinsyge — ja, en Ild af mange brændbare Stoffer helt op i hans Kinder. Schand.AE.214. **U-bar-hed**, en. modsatte kemiske Virksomheder, som Brændbarhed og ildnærende Virksomhed. Ørst.III.133. MO.

I. Brænde, et. [brøn] Høysg.AG.37. ft. (kun i bet. 2 og 3) **-r**. (ænyd. d. s., sv. (dial.) bränne, brändejärn; afl. af II. brænde; jf. jy. brænde, det at brænde (8.1), brænding (Feilb.IV.xxxiii), bornh. bränna, f., stykke brände, brand (Esp.40), sv. bränna; oldn. brenna, f., brænden, egl. vbs. til II. brænde) 1) (jf. II. brænde 6) koll.: hvad der bruges som opvarningsmiddel. 1.1) (nu kun dial.) i alm.: d. s. s. Brændsel (2). Moth.B352. VSO. Feilb. 1.2) ved, der bruges til opvarning olgn.; brændevd. Der er 2 Soldater i Gaarden, som hugge Brænde. Holb. Masc.III.9. *Det store Træ man jo anseer | Af Brændet kun alene. Falst.80. *Spar ei dit Brænde! Fyr i Ovnen brav! Bagges.Ungd.II.154. *Et langt Farvel man sige maa | Til Kakkelovn, til Tørv og Brænde. Winth.II.75. vort Brænde (Chr.VI: vore træer) kommer til os for Betaling. Begr.5.4. Ofte brugte man ikke Brænde, men Trækul, der var et mere behageligt Brændsel. Frem.DN.279. *Save, save Brænde! | Vi er raske Svendel. Sang.B.34. jf.: Den Legemsdel, som er højest, naar man hugger Brænde (alm.: sanker spaner), var i uaf-ladelig Bevægelse hos Hr. Borgmesteren, naar han holdt Tale. Bang.SE.93. || (forst.) favnsat ved. Sal.III.773. 2) (jf. II. brænde 9.1; nu kun landbr. ell. dial.) redskab til at brænde mærker med; brændejærn. Til Mærkning af Smørtræer bruges gjerne et støbt Brænde. Møll.H.I.301. Landb.O.I.399. Feilb. 3) † mærke, der indbrændes med et brænde (2); brændetegn. Moth.B352. hver Bødker (skal) med 2de kiendelige Brænder, det ene med Stedets Navn, han boer paa, det andet med hans eget Navn, brænde alle sine Fæstager paa den nederste Bund. Anordn. 9/1719. §3. sætte Brænde paa Sviin. VSO. MO. || (jf. II. brænde 9.2) brændemærke (paa forbrydere). da straffis den det gjort haver til Kagen uden Brænde. DL.6—6—10.

II. brænde, v. [brøn] præs. -er [brøn'-ør] Høysg.AG.88; præt. -te ell. (som intr.; især poet., jf. dog Feilb.) brandt [brøn'd] (Drachm.DJ.II.86. AntAnd.Fyen.(1901).12. 24. Børup.LN.71. AKohl.MF.II.311), hvortil (poet., foræld.) ft. brunde [brøn] (DFU.nr. 25.5); part. -t [brøn'd] (Høysg.AG.88) ell.

(*især som intr.; nu kun dial.*) **brundet** [ʰbrønɔʃ] (Feilb.). vbs. -ing (s. d.), jf. **Brænderi**, **Brændsel** og **I. Brænde**. (glda. æda. brænnæ; egl., ligesom ty. brennen og eng. burn, af to forsk. verber. 1. intr.: jy. brinne (præt. bran), glda. brænne, brinne (præt. bran), æda. brænnæ (præt. flt. brunnu. SkLov. (Schlyter).200), sv., oldn. brinna, oeng. beornan, biernan, oht., got. brinnan, besl. m. I. Brand, Brynde. 2. trans.: æda. brænnæ, oldn. 10 brenna (præt. brenda), oeng. bærnan, oht. brennen, got. gabrannjan, egl. kausativ til brinnan)

A. intr.

1) om selve ildens tilstedeværelse og virksomhed. vi vide .. at Ilden brænder, at Jern synker i Vandet, at Træ svømmer. JSneed.I.385. Paa det ene (alter) brænder en Ild. *Ew.V.60.* *Da brændte Ilden midt i Giestestuen. *Oehl.AV.80.* *Aarnens Lue for den Trætte brænder. *Hauch.SD.II.71.* || (billedl.) *Oehl.L.II.116.* *Kjærlighed til denne Jord | Seer du, ak, er saare stor, | Vildt dens Lue brænder. *Grundtv.SS.I.625.* *brænder Hadets Lue. *Ing.RSE.VII.46.* || *upers., især i forb. det brænder, der er ild.* det brender vel i ofnen. *Moth.B350.* *i Baalets Grund endnu det brænder. *Pal M.II.282.* jf.: De lade da brænde, til Ilden slukker sig selv. *SkVid.VI.67.* ogs.: der er ildløs. I hvilken Gade brænder det? *VSO.* *en tysk Soldat, som var et Asen, | Skreg, at endnu det ikke brændte nok (?: at ildbrænden ikke var stor nok). *Heib.Poet.I.471.* Det har brændt i Nat paa to Steder. *MO.* (overf.): (han) saae forbavset efter hende, og .. mod den Kant af Haven, hvor Pastor G. nylig var forsvunden. „Det var som Pokker! .. Brænder det nu der! (?: er han nu forelsket i ham)“. *Pont.DR.II.191* (jf. 3.3).

2) være ell. blive antændt af ild. 2.1) være antændt af ild; staa i lue. Tornebusken brændte i Ilden, dog blev Tornebusken ikke fortæret. *2Mos.3.2.* Bjerget brændte med Ild. *5Mos.9.15.* *Der saae man Skibet brænde; vildt rased Ildens Harm. *Oehl. Regn.(1849).25.* For at bringe Gløden til at brænde i Flamme maa der Træk. *Kierk. X.82. billedl. (jf. bet. 3):* Evropa har altid Interesse for noget, som brænder, selv om det kun er Gløder. *Drachm.DG.21.* || i *udtr.* som jorden († stedet. *Moth.B351*) brænder under ham, han er utaalmodig efter at komme af sted; han er i stadig uro (jf. u. bet. 10.1). *VSO.I.481.* da kassereren mærkede jorden brænde under sine fødder, tog han billetten til Amerika | jf.: (han) stod som Jorden brændte under ham. *Ing.EF.VI.26.* || tampen brænder i ud- 60 raab, hvorved man i gemmeleg tilkendegiver, at den søgende nærmer sig den gemte genstand („tampen“); ogs. navn paa denne leg. *VSO.VII.40.* Der blev leget „Tampen brænder.“ *HCAnd.VII.37.* *Gymn.II.11.* *Feilb.III.769.* i videre bet.: der ligger faren;

dette er hovedsagen olgn. *Mau.I.97.* *Kandarius.LP.132.* 52 Aar, Hjerteforkalkning, Nyreskavanker! Nu begyndte Tampen jo at brænde. *KnudPouls.U.147.* jf.: Man hører paa Ordet „ufejlbar“, at den katolske Kirke ikke er fjern. Det brænder allerede. *Bran des.V.234. 2.2)* m. henblik paa det fra ilden udgaaende skin (*især om lys, lampe olgn.*): give lys fra sig; skinne; lyse. *saae du ei vor Lampe, | Hvor mat, hvor bleeg, hvor dødelig den brændte. *Ew.V.97.* *De Voxlys de brænde i svovelblaae Lue. *Rahb.PoetF. I.203.* Den natlige Lampe brændte i Videnskabsdyrkerens Hal. *Mynst.Mall.6.* *Faklerne selv brænde saa blegt, brænde saa dødningsblaat. *Heib.Psych.88.e.alm.* || (poet.) om solen (jf. u. 10.1). Før Solen brændte, og Verdener omvæltede sig, og Aander tænkte, var (gud) alt. *JSneed.III.101.* *Naar Solen brænder i stærkest Glands | .. da visner Løvet. *Oehl.Regn.(1849).72.* || (*især poet.*) om andre ting. *Glødende Nat! | Langsomt brænder du hen over Jorden. *JPJac.I.341.* jf. (billedl.): *Guds Vredes Straaler brænder over Høre; | Og Soelen skiuler sig for Herrens Ild. *Ew.(1914).I.128. 2.3)* fortæres ell. ødelægges af ild. Han puttede Brevet i Kakkelovnen, og lod det brænde. *VSO.* *hans Sjæl skal brænde | I en evig Skjærsilds Pine. *Hzz.D.II.68.* || *især om ødelæggelse ved ildebrand:* Allarm .. af en Skorsten, som brændte. *Cit.1705.(KbhDipl. V.797).* (han forklarede) at (præstegaarden) nylig havde (nu: var) brændt og var genopbygget af den nye Præst. *Goldschm.Hjl.III.148.* Ved Byens Brand i Okt. 1728 brændte Kirkens Tag og Overdel. *Trap.I.43. 2.4)* blive antændt af ild; komme i brand; fænge. Straae brænder strax. Vaadt Træ brænder ikke gerne. *VSO. MO. e.br. jf.:* kakkelovnen vil ikke brænde |

3) i uegl. ell. overf. bet. 3.1) \varnothing (jf. bet. 1) ytre sig stærkt; være levende; „flamme“; „blusse“. Herre .. skal din Nidkjærhed brænde som en Ild? *Ps.79.5.* hans Vrede brænder, og mægtig hæver den sig. *Es. 30.27.* Skulde .. ikke Kierligheden brænde i Dig til at være Din Faders Støtte. *Mynst. Præd.40.* Paa den Tid brændte i Litteraturen den bekjendte Strid mellem Baggesen og Oehlenschlæger. *Mart.Levnet.I.10.* Spørgsmaalet om at blive Præst havde i flere Aar brændt hos ham og havde .. voldt ham mange pinlige Overvejelser. *HBegtr.JK.26. 3.2)* til bet. 2.1 og 2; (poet.) om stærk glans ell. lysen: *Læben dirred' harmfuldt, | Og Øiet brændte vildt. *Holst.I.148.* Kornvange, i hvis rige Fylde .. den røde Valmue brænder. *FrPoulsen.OD.A2.* || om stærk indre hede: være hed; især om (dele af) ansigtet: være blussende rød. kenderne brender på ham. *Moth.B351.* *Hendes Rosenkind brænder. *Oehl.L.I.23.* *bankende min Tinding brænder. *Winth.N.Digt.6.* han kunde føle .. hvor Mandens Læber brænd-

te.HCAnd.V.265. nu brænder mig Saaret ikke længer.Etlar.GH.II.282. hun (*kunde*) føle sit Blod brænde, saa hun selv blev bange derfor.Schand.BS.108. han brænder (*o: han har feber*) | *jf.*: *En hidsig Feber brænder i mit Blod.Oehl.C.250. || (*dagl.; l. br.*) være tosset; være „warm“. „Saa maa jeg vel nedsætte mig som Homøopath lugesom Du.“ — „Nu brænder Du.“EBrand.L.76. || (*nu næppe br.*) om korn, gødning 10 *olgn.*: brænde sammen (*jf.* III. bræmme 1). brændt Heste-Giødsel.JNWilse.Spydeberg Præstegield.(1779).219. *jf.* bunkebrændt. 3.3) (*jf.* bet. 2.1) være optændt af en følelse ell. lidenskab; i forb. m. af for at betegne følelsens art: (*hun*) brændte af Kjærlighed til sine Bolere.Ez.23.5. mit heele Legeme brænder af Begierlighed til Hevn.Holb.HP.II.6. jeg brænder af længsel efter at vide (*min skæbne*).Kom 20 Grønneg.I.222. Hialte brænder af Venskab til din Mand.Ew.III.161. *(*dit hjerte*) brænder | Af en uteerlig Ild, som Ærens Love skænder .. | Og slukkes ud, saasnart man nævner Ægteskab.Wess.17. *Valdemar kun brændte | Af Lyst til ærlig Færd.Ing.VSt.101. Elskværdigste Abigael! Jeg brænder af Utaalmodighed.CKMolb.Amb.120. Jeg har brændt af Lyst efter at se Dem igen.EBrand.Bes.62. || i forb. m. efter styrende 30 *en inf. ell. (sjældnere) et subst.*: *hige efter; længes efter.* Jeg havde .. Ingen fundet, hvis Hierte saa heftig brændte efter Schweitz.Bagges.DV.IX.179. Mangan Gang brændte Hiertet i ham efter større Idrætter.Mymst.Heger.4. det vil ei skee saaledes, saa hurtig som min Sjæl brænder derefter.HCAnd.Breve.I.18. Man brænder efter at faa dette Spørgsmaal besvaret.Brandes.V.113. Mine Fingerspidser formelig brænder 40 efter at tage fat.Pont.LP.IV.18. † *uden præp.*: *din glade Gunver brænder, | At aabne dig et Bryst, som du saa lidet kender.Ew.V.190. || *uden angivelse af følelsens art. (Josefs)* Hjerte brændte imod hans Broder, og han søgte et Sted, hvor han kunde græde.1Mos.43.29. brændte ikke vore Hierter i os, der han taledet til os paa Veien? Luc.24.32. Grundtv.SS.IV.231 (*seu.* besinde 50 *u.* *opers.*: Hos den .. forreste Kriger (*er*) Laarmusklen .. endog udarbejdet paa Indersiden, der vender mod Reliefgrunden og som intet menneskeligt Øje kunde eller kan se. Saadan har det brændt i denne Kunstners Hænder!FrPoulsen.OD.122. *dep. (dial.)*: *Hvor i Gaar mit Hjerte brændtes: | Du med voksne Piger gik.PMøll.I.113. (*jf.* Kort.174). †brænde for (*ell. ell. noget*), være opfyldt af kærlighed til *en hængivenhed for.* Moth.B351. *den, han brændte for, Cupido Ispiil sendte.Wess.174. *Jeg før for andre Skønne brændte. Rahb.Poet.F.II.150. *For hans Konge høit hans Hjerte brændte.Lund.ED.114. (*han*) brænder hemmelig for et aldrig mødt Ideal.Brandes.VI.37. hendes Inderste

brændte for (*Chr.VI.*: hendes indvolde brændte over) hendes Søn.IKg.3.26. 3.4) (*jf.* bet. 2.1; *l. br.*) om bølger: bryde med voldsomhed; danne brænding. Moth.B 351. *Hun svømmede dristigt ud og ind | Hvor Havet brød og brændte.Winth.(Fødre-rel.8/1850.1.sp.3). *Jeg frygter kun Skærene: | nær maa vi være dem — se, hvor det brænder Drachm.HV.34.

4) *part: brændende anv. som adj. ell. adv.* (*jf.* 10.4). 4.1) i egl. bet., til bet. 1 og 2. *Røgen af den brændende Kronik .. | Dem begge to stak ondskabsfuld i Næsen. Bagges.I.179. Flammerne fra den brændende Fabrik.JPJac.II.297. (*billedl.*) Eders Lys (*være*) brændende.Luc.12.35. (*nidkærlighedens*) Gløder ere brændende (*Chr.VI.*: gloende) Gløder, en Herrens Lue.Højs.8.6. || † i *udtr.* et brændende lys, om et menneske, som udmærker sig ved særlige evner *olgn.*: „lys.“ VSO. 4.2) til bet. 3.1. (*Cromwells*) brændende Iver for Presbyterianernes Interesse.Holb.Ep.IV.196. en Mand fuld af brændende Enthusiasme.Horreb. II.297. Til ham maa Topsee have næret et brændende Had.Schand.O.II.167. Herrens brændende (*Chr.VI.*: grumme) Vrede.AMos.25.4. (*der*) var en brændendes Fejde mellem Holland og England.JPJac.I.220. (*en*) brændende Iver for Sagen.CSPet.Litt.I.618. || *som adv. (han havde lyst)* til at forære ham noget af alt det, han saa brændende ønskede sig.KnudPouls.U.144. || (*sj.*) i forb. m. ord som *Hast olgn.* som *betegnelse for en meget høj grad af hastighed (jf. no. brennhast)*. *I brændende Hast | Ved Bulldoggens Halsbaand | Hun knyttet Sedlen fast. Winth.VI.35. *jf.* bet. 4.5: Strømmen løb en brændende Fart her ude paa det aabne Strøg.Drachm.SS.111. || brændende kærlighed, & jerusalemsblomst, Lychnis chalcidonia L. JTusch.136. HavebrL.2491. Sjæll Bond.43. || brændende spørgsmål, emne *olgn.*, (*især* ☐) *spørgsmaal, emne, som vælker (stærk) diskussion ell. i høj grad paatrænger sig til løsning*. *Blandt Tidens Spørgsmaal er der eet, | Der hører med til dem, man kalder | De brændende paa Forskningens Gebeet.Hrz.D.IV.69. de Spørgsmaal, der var brændende i Venstre, interesserede ham kun fjærnt.Horup.II.279. et brændende Emne at komme ind paa.JVJens.Intr.19. 4.3) til bet. 3.2. *Du rekker mig kun din sneehvide Arm | Paa Sømands Troe; | Saa trykker jeg den til min brændende Barm, | Saa faaer jeg Roe. Ew.V.162. han lagde sin Haand paa Folqvards brændende Hoved.Ing.PO.II.157. *Hvor Nilen vander Ægypternes Jord | I Africas brændende Lande.HCAnd.X.507. *Længselens brændende, dybe Saar | Det lukker sig ikke.Winth.V.159. Hans Forfængelighed følte et dybt, brændende Saar, der opirrede hele hans Væsen.Schand.SB.178. *jf.*: (*Goya*) malede .. snart med kolige graa, snart med brændende brune

Farver. *EHannover. (Verdenskult. VIII. 26). om blikket: VSO. I. 483.* brændende, hektiske Øjne. *Schand. AE. 365.* || *som adv. den unge Pige . . blev brændende rød. Pont. LP. VII. 32.* hans pande er brændende hed | *Moth. B355. 4.4* til bet. 3.3. *hvor var han brændende til Bøn! | Hvor gjorde med sit Hjertes rene Flamme | Han tidt for Herrens Aasyn os til Skamme! *PalM. VII. 63.* Det Første de . . havde at gjøre, var at udsende brændende Proklamationer til alle Rigets Landskaber. *Allen. I. 194.* han var brændende i Aanden. *ApG. 18. 25.* *Hr. Ole holdt sin Præken om, | Saa brændende i Aanden. *Grundtv. PS. III. 237. Monrad. BV. 84. 4.5* (l. br.) til bet. 3.4. Paa det Sted gaar der en brændende Sø. *VSO. Mau. I. 97.*

B. trans.

5) *foraarsage, at noget bliver fortæret ell. ødelagt ved ild. 5.1* (især m. tingsobj.) i al alm. (de falske penge) skal ej meere udgives, men enten brændis, eller huggis i sønder. *DL. 6—18—3.* hand vil hevne sig, om I brænder hans Bøger. *Holb. UHH. III. 4.* *Naar jeg er død, da skal et Siæle-offer brændes. *Falst. Ovid. 58. Thiele. III. 58* (se u. begive 5). *Dette Hjerte . . lad det | Brændes til Kul og til Aske. *PalM. VI. 20.* (talem.) brænde sine skibe, 30 *afskære sig ethvert tilbagetog; kaste broen af efter sig. Arlaud. 521.* || uden obj. (nu kun i forb. skænde og brænde, se skænde): brænde huse og byer af; hærge ved brand. (Valdemar Sejv) plyndrede og brændte strengelig i Pfalzgreve Henriks Land. *Ing. VS. III. 21.* || m. person-obj.; især om ligbrænding. (i brændalderen) var det Skik at brænde de Døde. *Grundtv. Snorre. I. 2.* Saxo lader Harald (Hildetand) blive brændt paa Baalet 40 med sit Skib. *Soph. Müll. VO. 327. JVJens. NG. 287.* (spec.) om ligbrænding i krematorium: Etaatsraadinde N. N.'s Lig blev igaar brændt. Baalfæden overværedes kun af den . . nærmeste Familie. *Pol. 2/3 1916.* || (sj.) indebrænde. det (var) ellers ingen Merite . . at brænde sit Herskab. *Holb. DR. V. 3.* || m. tings-subj. Denne By er een Gang brændt af Lynild. *VSO.* da skiltes Baalet i to Luer, og Ilden brændte til begge Sider Folk, der stod. 50 *Jørg. RH. 78. 5.2* (foræld.) henrette ved opbrænding; straffe med baalet. vorder hand tagen (ved mordbrand), have forgiort sin Hals, og enten brændis, eller stæglis. *DL. 6—19—1.* fører (horkvinden) ud, og hun skal brændes. *1 Mos. 38. 24. Holb. Hex. IV. 7* (se u. Baal, sp. 993¹⁹). Hun skal brændes i de røde Luer. *HCAnd. V. 184.*

6) anvende til belysning, opvarmning olgn. Hand brænds meget ved. 60 *Moth. B350.* Brænder, Madamen, Voxlius eller tælle Lius om Natten. *Holb. Bars. III. 3.* I denne Egn brændes meest Tørv. *VSO.* *Hvad! Du brænder Lys! | Og Solen staaer alt længe høit paa Himlen. *Holst. VI. 48.* i videre bet. om elektrisk lys: vi har brændt

meget lys i den sidste maaned | || ogs. m. tings-subj.: bruge. denne lampe, denne (elektriske) pære brænder for fire øre i timen | || have at bide og brænde, se I. bide 1.3. || † brænde tobak, ryge (tobak). *Phonixb. FM. 1726. Nr. 6.5.*

7) frembringe ved brænden. Brænder en Pige et rundt Hul i sin Kiøle, er det et Tegn paa, at hun bliver gift, inden Aaret er ude. *Thiele. III. 46.* ilden har brændt et stort hul i gulvet |

8) udsætte for påvirkning af ild; behandle med ild. 8.1) gøre skikket til brug, tilberede v. hj. af ild. lader os stryge Tegl og brænde dem vel. *1 Mos. 11. 3.* seigt Jern kan med største Fordeel brændes til (det) beste Staal. *Tullin. III. 35.* *Han skulde . . danne Leer, | Og brænde det til Krukker og Fade. *Oehl. VII. 6.* Kvinderne lavede nu Potter af Ler og brændte dem i Ilden. *JVJens. Br. 166.* || brænde bønner ell. kaffe, tilberede kaffebønner ved ristning. tætvæd sidder (han) og brænder sine Bønner i en cylinderformig Maskine. *Holst. UH. 215. VareL. 2371. Sjæll. Bond. 33.* || At brænde de Kalk. *VSO. VareL. 2384.* || At brænde Ellepæle, Pøsepinde, svie dem i den ene ende. *VSO. MO.* brænde et skib (s bund), ↓ afsvide bunden af et skib under kølhaling for at rense den. *SøLex. (1808).* Scheller. *MarO.* || brænde planker, ↓ (nu næppe br.) ved hjælp af ild og vand give klædningsplanker bøjning. *Funch. MarO. II. 22.* || brænde haaret, skægget, (nu sj.) give det krusning v. hj. af et varmt jærn (jf. Brændejærn 1). *VSO. MO.* || brænde sølv, (fagl., nu næppe br.) ved smeltning rense sølv for fremmede bestanddele. *VSO. MO. 8.2* behandle (et saar olgn.) ved udbrænding. *VSO. 8.3* udvinde noget v. hj. af ild. han ruskede Tidsler og Ranker op for at brænde Aske af det Grønne. *HCAnd. VI. 213.* brænde kul, fremstille kul ved at brænde træ. *Moth. B351.* Levin. brænde tjære, (nu næppe br.) udvinde tjære ved at brænde træ. *Moth. B351. MO.* brænde tran, (nu næppe br.) udvinde tran ved afsmeltning. *Moth. B 351. Schytte. IR. II. 354.* brænde brændevin, fremstille brændevin ved destillation. *Stampe. II. 261.* *VSO. AarbErbrøg. 1918. 10.* (ogs.) abs. i sa. bet.: *Moth. B351. Schandrup. Q4^v.* Hver Gang vi saa bryggede, skulde vi tjærene brænde med det samme. *Feilb. BL. 85.* jf.: derefter er givet en udførlig Anvisning til „at brænde“ (destillere) Urtevand. *Brandt. Chr. Pedersen. (1882). 262.*

9) forsyne med et mærke v. hj. af et glødende jærn; mærke med brændejærn. 9.1) i al alm.; nu især landbr.: Setter nogen Svin i anden Mands Skov, naar Olden er, og de ikke ere brænte med tilbørligt Merke. *DL. 5—10—22.* (svinene blev) — som det endnu hedder — brændte paa Skoven, det er: indbrændte Ejerens Bomærke. *Blich. IV. 293.* Til Heste eller Kreaturer, som skulde

„brændes“ (f. Ex. paa Dyrskuerne), bruges i Reglen smedede Brændejern. *Møll.H.I. 301.* || brænde et skib, (nu næppe br.) forsynet og skib med mærke, der angiver dets drægtighed. *Moth.B350. MO.* brænde maale- redskaber *olgn., (emb., nu næppe br.) forsynet m. indbrændt mærke, der angiver det som godkendt. Moth.B350.* En brændt (justeret) Tønde, Skieppe. *MO. 9.2 (foræld.)* gøre en forbrøder kendelig ved et indbrændt mærke; brændemærke. da strygis han til Kagen, og brændis paa sin Pande. *DL. 6—17—34.* med tyvs merke i hendis pande brænde. *Cit.1701. (KbhDipl.VII.631). VSO. MO. (overf.):* *Dog er med dette Jern ey alle Bøger brændte (v: er ikke stemplede som forbrøderiske). *Falst.Ovid.38. jf.44.*

10) volde beskadigelse, smerte *olgn. ved paavirkning af ild ell. stærk varme. 10.1) i egl. bet.; om ild ell. noget hedt (ofte uden obj.):* der er i Kjød, i Huden derpaa, et Sted, der er brændt af Ild. *3Mos. 13.24.* Magnus .. kylede Pidsken hen ad Veien, som den havde brændt ham i Haanden. *Ing.LB.III.171.* Det nytter ikke selv at smage, for at konstatere, at Vællingen ikke brænder. *IPMüller. Mit System. (1904). 30.* || om solstraalernes virkning (jf. solbrændt). jeg er sort, thi Solen har brændt mig. *Højs.1.6.* Dagen brænder heed

30 om deres møisomme Vandring. *Mynst. Afsk.13.* *Heden brændte fra den stille Himmel. *Hzr.D.II.3.* Solen brændte saa hede, at Løvtræerne visnede. *HCAnd.V.241.* *(solskinn)et brænder paa min Ryg igenem Frakken. *Holstein.D.29.* || (jf. 10.2) om taarer. *Taaren paa Kinden brænder. *Winth.IV.20.* da vi gik, grød jeg, saa Taarerne brændte mine Kinder. *Stuck.FO. 114.* om ryg: Røgen brændte ham i Øjne og Hals og var ved at kvæle ham. *And.Nv. PE.III.345.* || (talem.) jorden brænder mig under fødderne *olgn., jeg er utaalmodig efter at komme afsted (jf. u. bet. 2.1).*

*Kom lad os vandrel Jorden | Mig brænder under mit Fjed. *Winth.HF.193.* *Afsted! Mig brænder Jorden under Foden. *PalM.VI.132.* det brænder mig paa tungen *olgn., jeg kan ikke huske det, men er lige ved at komme paa det; ogs.: jeg føler en heftig tilskyndelse til at sige det.* *Hvor første Gang jeg sammen med Hr. Løjtnanten kom, | det lige paa Tungen mig brænder. *Hostr. G. 25. Schand.TF.II.218.*

Der brændte mig en Erklæring paa Læben; men jeg tav. *KLars.AH.124.* † pengene brænder ham paa laaret, han er utaalmodig efter at give dem ud. *Moth. B351. Klevenf.RJ.44. Ev.VI.161. VSO.* || m. person-subj.; især (kog.): svide ell. ødelægge ved bagning ell. stegning. *Da brændte de Brødene fast til Kul. *Oehl.RL.47.* Hønsene maa snart være paa Spid, og det var Synd, om de skulde blive brændte. *Schand. BS.47.* da han tændte en cigaret, kom han til at brænde sit overskæg | brænde

fingerene (sine fingre), (overf.) d. s. s. brænde sig 2 (se u. 10.3). *Moth.B350. NatTid. 2/4.1920. Aft. 2.sp.1. 10.2) (overf. anv. af bet. 10.1) frembringe virkning (paa noget) som af ild ell. hede.* peberet brænder på tungen. *Moth.B351.* hæftig Kuldebrænder ikke mindre end hæftig Heede. *Hob.MTKr. 103.* Nelderne brænde. *MO.* den langtraadete Brændegøple .. fremkalder en hæftig Svie, „brænder“, naar den berøres. *BMøll.DyL.III.326.* Den svenske Sne var særlig brændt eller udpint af Frost. *JV Jens.SS.9. jf.:* Han brændte sin Modstander i Øjnene med sit Blik. *Drachm.STL. 35. 10.3) brænde sig ell. (nu næppe br.) blive brændt (Stampe.IV.620. VSO.). 1. paadrage sig brandsaar ell. en smertelig fornemmelse ved berøring med ild ell. noget hedt. Moth.B350.* „Av!“ sagde Kællingen, hun brændte sig paa Vællingen. *Mau.1023. (jf. Festskr.Krist.177ff.).* Vi brænde os paa Ilden, saasart vi ikke forstaae ret at omgaaes med den. *Tullin. III.252. i sammenligninger: *du selv, som om du brændte | Dig paa mig, afsted nu rendte. PalM.II.205. Schand.TF.I.164. (jf. 10.2):* barnet har brændt sig paa en nælde | *Moth.B351. † (talem.)* han brænder sig ikke saa hedt, han understaar sig ikke, gaar ikke saa vidt. *VSO.* det har vist ingen Nød, at Kong Svend skulle brænde sig saa heedt, nu med den Danske Flaade alene at komme til dig. *Grundtv.Snorre.I. 308. smst.II.60. 2. (dagl.) overf.: komme galt af sted; lide skade. Falst.Ovid.29. (verdens børn) var polerede nok til at undlade meget Ont for ikke at brænde sig. Ev.VI.252. et (emme) man lettelig kunde brænde sig paa. Rahb.Tilsk.1796.113.* Jyderne .. var bange for at brænde sig, og rykkede kun langsomt frem. *Grundtv. Saxo.III.176. HFEw.ChL.30. DSt.1919.101. 10.4) part. brændende som adj. (jf. 4), især til 10.1: *den brændende Sommerdag. Schand. SD.88. brændende sol(hede) | om kys: et langt, brændende Kys. Schand.TF.II.225. (sj.:) *det stedse brændendere Kys, | Blev ei denne Gang en flygtig Klæben | Af et Nektarblad paa Læben. Bagges.DV.2.293.*

|| om fornemmelser, der minder om (stærk) hede (jf. 10.2). Disse (salte) adskille sig fra alle andre Legemer .. ved deres bidende, brændende og skarpe Smag. *Brünnich.M.122.* brændende tørst | *jf. (som adv.): *Som Tantalus ved Vand han brændende tørstig stod. Hob.Metam.80. *(de) Som brændende tørste | Efter Livets Liv. Oehl.L.I.25. || † Da sendte Herren brændende (1871: giftige) slanger iblant folket. 4Mos.21.6 (Chr.VI). jf. Brændeslange.*

11) part. brændt brugt som adj. 11.1) til 5.1 ell. 10: forteret ell. ødelagt ell. beskadiget af ild ell. hede. (han) var kommen hjem, som en Fugl med brændte Vinger. *Ing.LB.IV.174.* græsset i plænen er helt brændt af solen | || (ordspr.) brændt

barn skyr ilden *ell.* (nu l. br.) ræddes for ild(en) *olgn.* (Moth.B356. Høysg.S.27. VSO.), *hvad man een gang er kommen galt af sted med, undgaar man at indlade sig paa.* Mau.1018. *jf.:* som brændt Barn, skyede (Knud) Ilden.Grundtv.Saxo.III.143. 11.2) til 7: *foraarsaget af ild ell. hede.* En brændt Skade (o: brandsaar). Moth.B356. VSO. Et brændt Saar. VSO. || *fremkommen ved, at noget er brændt.* da han kom ind i huset, mærkede han en brændt lugt | Moth.B356. *ogs. som adv.:* det lugter brændt her (o: det lugter, som om noget er brændt) | VSO. 11.3) til 8.1: *behandlet ell. tilvirket v. hj. af ild ell. hede.* Naar (gips) ophedes henved 150 Grader, udskiller Vandet sig i Dampform, og det tilbageværende kalder man da, skønt temmelig uegentlig, „brændt“ Gips. Haandgern.454. Skorstenspiiben var som Regel af brændte Sten.AarbErborg.1918.21. brændte Bønner (o: kaffebønner).Holt. Bars.I.6. kaffe sælges nu i reglen brændt | *jf.:* *Den brændte Caffee-Smag fordærver kun vor Mave.JFris.106. brændte mandler, mandler ristede i sukker. Huusm.(1793). 286. Oehl.C.201. Mangor.Forts. af Kogeb.(1857).131.

C. i særlige forb. m. adv. og trykstærk præp.

12) brænde af. 12.1) *intr.*; (jf. 2.3) d. s. s. afbrænde 1.2: omendskiønt der ofte er Ildebrand hvert Aar, saa er det dog rart, at et heelt Huus brænder af.Overs.afHolt Levned.212. Suhm.(Rahb.LB.I.35). e. br. || *ødelegges ved indvirkning af ild ell. varme.* For at . . forebygge, at Polituren „brænder af“.Wagn.Tekn.548. || om skydevaaben *olgn.:* gaa af. VSO.I.61. raketten brændte for tidligt af | (dagl.) *overf.:* Nationalhymnen brænder af mod Himlen i en mangfoldigt skingrende Salve.KLars.LF.88. ingen har rigtig vidst . . hvor (turneen) blev dirigeret hen, man hørte kun, at den skulde til Udlandet . . og saa brænder den allerførst af paa Marienlyst alligevel.Pol.25/s 1904. || † d. s. s. brænde for (1). Funch. MarO.II.22. 12.2) *trans.*; (jf. 5.1) d. s. s. afbrænde 1.1: han saae ud, som han havde, efter Ordsproget, brændt Falster af og vilde flye over til Laaland.Holt.Abrac.III.5. (jf.saa.Jean.I.2). Man fældede Træerne ved at brænde dem af ved Roden.Kraft.VF. 154. e. br. || m. h. t. *letfængelige stoffer olgn.:* d. s. s. afbrænde 3. Vi brænder Skudene af.Bønnelycke.Sp.165. fyrværkeriet skulde brændes af kl. 11 | (overf.): Drachm. DJ.I.83. de brændte Vittigheder af og gav Haandtryk.Bang.S.12. CMøll.PF.264. || m. h. t. *staal:* d. s. s. afbrænde 4.1. Mil Tekn.O.41. || (dagl.) m. h. t. *vin olgn.:* d. s. s. afbrænde 4.2. Bollen (o: punchen deri) blev „brændt af“, saa de blaa Luer knitrende flammede i Vejret.ChKjerulf.GU.83. || (vulg.) *undlade at udføre; udeblive fra (arbejde olgn.).* „nu maa jeg op paa min

Redaktionsvagt“. . . „Hvis jeg var Dem, brændte jeg den Redaktionsvagt af.“JMag-nus.HF.52. *især i udtr.* brænde den af, unddrage sig sin pligt; skulke fra noget; udeblive. Dama.III.63.72.78. AGnudzsm. RT.191. hun hade brændt den a hjemmefra uden videre.KLars.Ci.86. m. *personobj.* (jf. u. afbrænde 2): narre (en) for noget (især: for et møde). En Aften, da han som saa ofte før ventede paa hende ved Varietéens Kunstner-Indgang, „brændte hun ham af“ — som det hed i hendes Jargon.Maanedes-Mag.23/11.1913.1009. *især i udtr.* (være, blive) brændt af, (være, blive) narret. De er blevet brændt af, Højtæredel! — Brændt af? Hvad vil det sige? — Tja . . det er saadan et Ord — brændt af! Der er ogsaa nogle, der siger tørrer eller hvidtet! Viola og ham den anden er stukket af i en Bil.Tandr.Gillekop.(1911).147.

13) † brænde an (jf. anbrænde). 13.1) *brænde paa; svides.* Moth.B352. Kagen brænder an.VSO.I.152. 13.2) d. s. s. brænde sammen. Rug, Meel . . brænder an, naar man ei undertiden rører deri.VSO.I.152.

14) brænde efter, ✕ om skud: gaa af, efter at fængkrudtet er afbrændt. Funch. MarO.II.22. Scheller.MarO.

15) brænde fast. 15.1) *intr.:* blive fast ved forbrænding. slaggerne er brændt fast i kakkellovnen | 15.2) *refl.*; *især overf.:* komme til at sidde fast, som om det var indbrændt. den lille (scene) havde brændt sig fast i hendes Minde.OMMøll.O.71.

16) brænde for. 16.1) (✕ og jæg.) *intr.;* i forb. krudtet brænder for *olgn.*, fængkrudtet brænder uden at antænde ladvingen. Krudtet brændte for, uden at noget Skud fulgte paa.PMøll.I.372. Drachm.KW.63. Skuddet er brændt for.Scheller.MarO. om selve skydevaabet: klkkke. Det er, som naar Bøssen brænder for.Blich.III.526. Kannonen er brændt for.Scheller.MarO. Feilb. upers.: Da det brændte for, fløi Fuglen bort.VSO. 16.2) † *trans.:* svide (træ, der skal holde sig i jorden). Moth.B352.

17) brænde i, (dagl. ell. vulg.) *ved kraft drive noget ind i noget andet.* brænde et søm i | *overf.:* „Du har det vist heller ikke godt her?“ . . Han nikkede blot — ingen skulde kunne og brænde dét i ham (o: bebrejde ham, „lade ham høre“) igen at han havde klaget.AndNx.PE.I.170. brænde noget i en, bilde en noget ind (jf. 26.3). || ♠ lægge et afgørende kort til; „sætte i“; „brokke i“. Har jeg derimod ingen Forcer og heller ikke nogen stærk Farve . . saa kaster jeg et Par Gange af . . forinden jeg brænder Esset i.Spillebog.(1900).5.

18) brænde ind. 18.1) (l. br.) *frembringe hul ved at brænde.* Gløden . . brændte ind i hans Haand.VSO. 18.2) *paatrykke (et mærke) v. hj. af et brændejærn.* der blev brændt mærker ind paa svinene | VSO. || *ogs. (nu næppe br.) d. s. s. 9.1.* brænde svin ind.Moth.B351. *jf.:* brænde Qvæget

ind paa Fælleden (o: mærke det ved brænde-
mærker til optagelse paa fælleden). VSO. ||
(sj.) overf.: Utopisternes Tanker brænde
sig efterhaanden ind i Sjælene. *Schand.AE.*
184.

19) brænde inde. 19.1) intr.: omkomme
ved ildebrand. *Moth.B352. VSO. *(barnet)*
Var nær brændt inde. Ilden var alt ud-
bredt | Paa alle Sider af den Lilles Kam-
mer. *Hzr.IX.274. || overf.:* *Naar Besyven
brænder inde, | Man Stik paa Stik kan
sagtens vinde. *Grundtv.PS.IV.53(jf. u. Be-
syv 1). især i udtr. brænde inde med
noget, ikke naa i rette tid at faa noget an-
vendt, afsat, udtalt osv. Grundtv.Br.S.288.*
(vi) brændte inde med et betydeligt Partie
.. Olie, og tabte i dette Aar 2000 Rdlr.
Drewsen.S.130. Ing.LB.IV.202. Jeg er en
gammel Kræmmer, og jeg er endnu al-
drig brændt inde med en Artikel, der
duede noget. *Holst.III.137.* jeg risikerer
da, hvis jeg ikke har andre Kaart, hvor-
paa jeg kan komme ind, at brænde inde
med mine Forcer. *Spillebog.(1900).5. 19.2)*
(l. br.) trans.: lade omkomme ved brand.
Moth.B352. VSO. NMPet.IslFærd.III.148.

20) brænde løs. 20.1) (intr.) om skud,
skydevaaben: gaa af. VSO. de første Skud
brændte løs tidt i farlig Nærhed af Straa-
tag. *TroelsL.XI.14. (overf.):* nu brænder det
løs (o: nu gaar det løs) | *Gadeordb.² 20.2)*
(trans.) affyre (skud ell. skydevaaben). *Slyng
Skjoldet op i Masten, hejs det sorte, |
Krudtsprængte Flag, og brænd Kanonen
løs. *Drachm.D.126. (overf.):* Hans Vittig-
heder var .. sjældent søgte; han var ikke
kræsen, men brændte frejdig løs, hvad
der først faldt ham ind. *Hørup.I.167. || især
uden obj.: affyre et skud; give fyr.* Saa
snart dette Dyr kom mig ret for Skud,
brændte jeg løs og ramte det lige i Ho-
vedet. *Robinson.I.48. *Her sigted han med
eet mod Træets Top | Og brændte løs.*
PalM.V.44. for at bekæmpe Krigen maa
alle Mandfolk i alle Lande kunne ekser-
cere og skyde Mennesker og brænde løs
paa Kommando. *Hørup.III.4. || brænde
løs paa, skyde paa. VSO. overf.: antaste;
anfælde; gaa løs paa. Moth.B351.* saa snart
han fik øje paa ham, brændte han løs paa
ham med sit spørgsmaal | *jf.:* vi ere nogle
stakkels skrøbelige Mennesker, som ikke
kunne væge os mod en eneste Fristelse,
naar Djævelen rigtig brænder løs paa os.
VBeck.LK.I.274.

21) brænde ned. 21.1) brænde lige til
grunden ell. til det nederste. Byer og
Huse lod (han) brænde ned til Grunden.
Molt.DH.II.149. Laden brændte ned, Il-
den i Grunden blev slukket. *JPJac.I.255.*
et osende Lys, der brænder ned i Stagen.
*Pont.LP.VII.175. 21.2) (jæg.) skyde ned paa
væjgærmæssig maade. VigMøll.HJ.133. Da-
nia.III.231.*

22) brænde op. 22.1) intr.: fortæres helt
af ild. VSO. bogen faldt i ilden og

brændte op | 22.2) (trans.) om ild: fortære
helt; om personer: lade ilden fortære
helt. Du skal brænde mig op alle mine
politiske Bøger. *Holb.Kandst.V.8. *Den Ild,
jeg tændte for | At varme mig, nu bræn-
der Huset op. Hauch.DVI.210. || (til 6)
forbruge fuldstændigt til brændsel.*
VSO. vi har brændt vore tørv op |

23) brænde over. 23.1) intr.: briste itu
under påvirkning af ild ell. hede (gløden).
Moth.B351. kobbertraaden brændte over,
fordi strømmen var for stærk | 23.2) trans.:
faa til at briste ved brænden ell. gløden.
brænde en Traad over i Lyset. VSO. en
elektrisk sikring bestaar i en sølvtraad,
som strømmen brænder over, naar den
bliver for stærk |

24) brænde paa. 24.1) (kog.) intr.: klæbe
fast under bagning, kogning ell. stegning
paa grund af for stærk varme paa eet sted;
ogs.: svides. Kyllingerne brænder vist paa,
Ane er jo ikke i Køkkenet. *Bergs.FM.32.*
Under Kogningen maa der jævnlig røres
i Saucen, for at den ikke skal brænde paa.
*Frk.J.Kogeb.175. 24.2) (trans.) d.s.s. brænde
løs 2. *Din Fiende brænte paa, fra hver
en Kant og Side. Friis.27.* Den, der først
kom til at brænde paa, vilde ufejlbarligt
sende sin Modstander ind i Evigheden.
Blich.IV.27. JJPaludan.Er.187. Scheller.
*MarO. || brænde paa en, give ild paa en;
nu især (vulg.) overf.: antaste; anfælde.*
hun bestemte sig til at gaa ud at trække
paa Gaden .. Den første, der brændte paa
hende, var en radmager, tuberkuløs Vex-
ellerer. *RudLange.Drømme.(1910).74.*

25) brænde sammen. 25.1) intr.: danne
en sammenhængende masse ved forbrænding.
slaggerne brændte sammen i ovenn til en
stor kage | || (overf.) komme i gæring, gaa
i forraadnelse paa grund af varme (jf. 26.1,
III. bræmme 1). *Fleischer.S.183.* altfor frisk
Hø i Stak, der brændte sammen. *TroelsL.*
XII.36. Møll.H.I.301. For ikke at brænde
sammen maa Sæden (i et pakhus) luftes.
*Sal.XIII.1084. (jæg.) om fuglevildt, der
gaar i forraadnelse ved at pakkes tæt sam-
men: Sal.III.510. jf.: Olietoj, meget let,
fylder kun lidt, brænder ikke sammen
ved Opbevaring. Pol.²/s1910.8. 25.2) trans.
(jf. 8.1.) brænde Sølv og Kobber sam-
men. VSO. en revnet Poitte, der brister
paa samme Sted, hvor den nu paa Skrømt
er brændt sammen. *Hørup.III.94. overf.:*
Det var denne Stilling, der brændte Flor
og P. Hiort Lorenzen sammen. *PLaurids.*
*S.III.136.**

26) brænde ud. 26.1) intr.: brænde til
ende. VSO. *Olien brænder ud i Nattens
Lampe. *Bredahl.V.193.* Lampen paa Bor-
det var ved at brænde ud. *HCAnd.V.56.*
Lysene brændte ud. *SoGrundtv.FÆ.I.210.*
|| (fagl.) om gødning oln., d.s.s. brænde
sammen 1. VSO. *MHans.H.53. 26.2)*
trans., til bet. 8: behandle ved ild || (jf. 8.1)
brænde (noget) for at udvinde noget deraf.

jeg har skaaret Sølv-Galunerne af, for at brænde dem ud, og i Nødsfald giøre dem i Penge. *Pamela.I.181. MO. || rense v. hj. af ild. Moth.B351.* At brænde en Skorsten ud. *VSO.* Arbejde med at feie Skorstenene og brænde Kakkellovne ud. *Winth. VIII.249.* Han agtede ikke videre paa Saaret, ætsede det istedenfor at brænde det ud. *Brændes.XI.327. || (jf. 8.2) udvinde v. hj. af ild ell. hede. brænde Guld ud af Galoner.MO. (nu næppe br.): brænde Brændeviin ud.VSO. 26.3) (vulg.) komme med; „stikke ud“ (jf. v. 17). Damer, der er dumme nok til at høre paa alt det Vrovl, jeg brænder dem ud (v: ved kort-oplægning). *Pol.14/2.1920.2.sp.5.**

27) † brænde ved, d. s. s. brænde paa 1. *Moth.B352. VSO.*

Brænde-, i ssg. [ˈbr̥n̥ə] af I. Brænde (1) og II. brænde; jf. Brænd-. **-alder,** en. se Brændalder. **W -baal,** et. [I.1.2] *VSO.* *Har Bøddelens stærke Svende glemt hvad de skulde bære? | Hvi staar de der og skulker ved Brændebaalets Gløder? *Drachm. DM.94. (i ovenn) knitrede hyggelige Brændebaal.Jørg.LT.173. Frem.DN.219. -bob-*

le, en. [II.10.2] (nu kun dial.) d. s. s. -gople. *Moth.B352. VSO. Thorsen.127. -brev, et. [II.9.1] (foræld.) øvrighedsbevis for, at et skib er behørig forsynet med indbrændt mærke, der angiver dets drægtighed; maalebrev. (Kalk. V.134). Hvert Skib (skal) forsyne sig med behørige Maale- og Brænde-Breve. *Forordn.1776.1756.86. smst.§12d. -bærer, en. [I.1.2] *VSO.* Hos os fungerede han som Støvlepuser, Brænde-bærer og deslige. *Schand.F.453. -børste, en. [II.10.2] (bot.) d. s. s. -haar. *Drejer.BotTerm.130. -glas,****

et. se Brændglas. **-gople,** en. [II.10.2] (ogs. **Brændgople.** *Sal.VII.896).* (zool.) rød vandmand, *Cyanea capillata* (der fremkalder en heftig svie ved berøring; jf. -boble, -vabe 2). *BMøll.DyL.III.326. -haar,* et. [II.10.2] (bot.) børstehaar, der indeholder en gift, som udtømmes, naar spidsen brækkes af (jf. -børste). (Nældens) med Brænde-haar forsynede . . blade. *Rostr.Flora.I.108. Warm.Bot.123. -hob, en. [I.1.2] (l. br.)*

dyngte af brænde || (jf. ty. scheiterhaufe(n) samt II. brænde 5.1) † om baal til ligbrænding olgn. *(den) hvide Dragt, | Hvori de blev som Liig til Brændehoben bragt. *Ew. IV.36. -hugger, en. [I.1.2] især: mand, der fælder træer i skoven til brænde. *vAph.(1759).* Brændehuggerne . . fældede nogle af de største Træer. *HCAnd.V.311. Schand.BS.238. (Millets maleri) „Døden og Brændehuggeren“.* *Sal.XII.812. -hugger-vers,* et. *daarligt vers.* han har havt Hjerte til at oversætte Delavignens mesterlige Poesie i de*

meest fordomte Brændehuggervers. *Heib. Pros.V.183. -hus, et. [I.1.2] hus ell. rum til opbevaring af brænde. *VSO. e. alm. † -hætte, en. [II.10.2] & d. s. s. -nælde. *VSO. -jærn,* et. 1) [II.8.1] redskab til at „brænde“ haar ell. skæg med; krøllejærn.**

*Oehl.Øen.(1824).II.104. (hum) lavede sig kruset Pandehaar med et Brændejern. Gjel.M.102. VVed.R.52. 2) [II.8.2] (med., foræld.) redskab til at udbrænde saar med. Moth.B352. Sal.2IV.160. 3) [II.9.1] redskab til at indbrænde mærker med (jf. I. Brænde 2). *VSO. MO. LandbO.I.399. || (sj.) overf.: *hans Tunge var et Brænde-jærn.Grundtv.PS.IV.202. -kløver,* en. [I.1.2] 1) (nu l. br.) d. s. s. -hugger. *vAph.(1759). PalM.VII.250. 2) redskab til at kløve brænde med. jeg har anskaffet mig en brændekløver | -knude,* en. [I.1.2] knudret, knastet stykke brænde; ogs.: større, ukløvet træstykke. *Oehl.HK.110. Brænde-knuderne knitrede i Kakkellovnen.Schand.VV.203. Drachm.VD.100. -kube,* en. [I.1.2] (sj.) kubeformet stak af (kløvet) brænde. *Gjel.R.112. -kælder,* en. [I.1.2] kælder til opbevaring af brænde ell. brændsel. *VSO. MO.**

brændelig, adj. [ˈbr̥n̥əli] († brændelig. *Brünnich.M.184).* (ænyd. d. s., oldn. brennilig, jf. ty. brennlich; nu næppe br.) d. s. s. brændbar. Brænligge Legemer. *Brünnich.M.167.* Stenen mister det brænligge Væsen (i ilden). *smst.II. VSO.*

Brænde-loft, et. [I.1.2] loft(srum) til opbevaring af brænde ell. brændsel. *VSO. Drachm.EO.225. I. -mærke,* et. 1) [II.9.1] (l. br.) d. s. s. -tegn. *Møll.H.I.301. jf. (sj.) en spor af ildbrand: *Ei Torv, ei Gade fast der var, | Som jo et Brændemærke bar, | Det Ildens Hænder havde sat. Winth. V.211. 2) [II.9.2] (foræld.) mærke, indbrændt paa en forbryder; tyvsmærke. Man havde et Brændemærke i Panden. *Hölb.MTkr.303. de Tyve, der have faaet Brændemærke, skulde . . hensesende til Slaveriet.Stampe. II.270. Olufs.GD.123. CBernh.VIII.200. || (overf.) vanærende mærke ell. tegn; skamplet. (straffen var) et Brændemærke paa hans Ambition, hvoraf han . . strax følte hele Svien. *Ew.VI.205. Oehl.HY.193. *Om Løgnens Brænde-Mærke | Man vil paa eder slaa.Grundtv.SS.I.315. 3) d. s. s. -jærn 3. Møll.H.I.301. Feilb.IV.69. II. -mærke,***

v. [II.9.2] vbs. -ning (Sal.2IV.160). (foræld.) indbrænde et mærke paa en forbryder. (Kalk. V.134). *Bagges.NK.175. Olufs.GD.102. Forordn. af 1811 1751 om Kagstrogne og Brændmærkede (bortfalder).Lov19/1866. § 309. || (overf.) stemple som uhæderlig ell. æreløs; sætte skamplet paa. (de) som tale Løgn, brændmærkede i deres egen Samvittighed. *ITim.A.2. Oehl.XXVIII.374. Brændemærke hans Minde med Navnet: Tyran.Grundtv.Saxo.III.45. et Forræderi, der vilde brændemærke ham, som den 7. Bedrager. *Ing.KE.II.123. Hostr.KG.III.7. -nælde,* en. [II.10.2] & *Urtica L., især Urtica urens L. JTusch.253. Moth.B353. saa brændte han sig, og fra den Tid tror han aldrig røre ved en Brændenælde. *HC And.V.32. Gyld.X.63. Rostr.Flora.I.108. -old,* en. se Brændold. **-ovn,** en. (i bet.***

2 ogs. **Brændovn**. 1) [I.1.2] *ovn indrettet til fyring m. brænde*. CBernh.XI.166. de gamle Brændeovne .. slutte langt mere Brændsel end de moderne Magasinovne til Kul og Kokes.Frem.DN.332. 2) [II.8.1] *ovn, hvori der foretages brænding (af kalk, porcelæn olgn.)*. Moth.B353. (malmen) indsættes i tilsluttede Brændovne.Brünnich.M.211. Ingen Pottemager kan med mere spændt Forventning af Brændeovnen fremtage en smuk Vase.Winth.IX.80. **-penge**, pl. 1) [I.1.2] (l. br.) *penge, der (fx. i skoler) betales til brændsel; brændselpenge*. vAph.(1764). Goldschm.III.181. Alle Børnene har endnu ikke betalt Brændepengene.Breum.HH.107. 2) [II.9.1] (foræld.) *afgift for at lade kvæg mærke (med brændetegn) til græsning paa fælleden* (jf. Kalk.V.134). VSO. MO. **-punkt**, et. se Brændpunkt.

Brænder, en. flt. -e. (ænyd. (i ssgr.) 20 brændere; af II. brænde; jf. Brander, Brænder) 1) til II. brænde 8; om personer (især til 8.1): det var (porcelænsfabrikens) utro Brændere, som nu maatte arbejde ved Nattetid.Bergs.GF.II.289. Arbejdsgiveren.^{29/12}1919.456. jf. Brændevisn., Kalk-, Teglblænder ofl. || (med.) om apparater til udrænding af saar; især i ssgr. som Kniv-, Kugle-, Spidsbrænder. 2) (jf. II. brænde 2) den del af en lampe ell.et kogeapparat olgn., hvor forbrændingen foregaar. Drachm.LK.70. VortHj.IV2.127. 3) † skib fyldt m. brændbare sager; brænder. Moth.B363. SøLex.(1808). 4) † lunte bestaaende af et papirør med krudtsats.Harboe.MarO.Funch.MarO.II.86. 5) (sjæll.) brandstorm. Vi faar en Brænder af Nordlig!Gravl.Øen.51.

Brænderi, et. [bræ'nəri?; i ssgr. bræ'nəri-] flt. (i bet. 2) -er. (ænyd. d. s. i ssgr.); vbs. til II. brænde 8) 1) som vbs. VSO. 40 || især om tilvirkning af brændevin. Folk, som dreve Brænderi.Ørst.I.112. de ovennævnte til Brænderi væsentlig nødvendige Redskaber.Forordn.^{14/6}1845. § 6. Feilb. 2) sted (virksomhed), hvor noget tilvirkes ved brænding. Brænderier eller Steenfabriquer.OecMag.VII.35. Værkføreren .. vendte tilbage til Brænderiet (v: om teglblænderi). Tops.III.37. de (forsvandt) begge i Brænderiet (v: paa porcelænsfabrikken).Bergs.GF.I.14. || især d. s. s.Brændevisn.brænderi. Goldschm.II.82. hertil: Brænderi-afgift, -karl mfl.

Brændert, en. [bræ'nərd] flt. -er. (sideform til Brænder; jf. Brandert; vulg.) rus. Han har en Brænnert paa . . . han var nok temmelig beskænket.JVJens.(Pol.^{25/12}1907. 5). AKohl.MP.I.294. CHans.S.179.

† **Brænde-saar**, et. [II.10.1] brandsaar. Apot.(1791)406. **-sav**, en. [I.1.2] Sal.XV. 688. **-saver**, en. [I.1.2] (l. br., jf. -skærer) vAph.(1759). VortHj.IV4.20. **-skur**, et. [I.1.2] Wess.152. Schand.IF.233. **-skærrer**, en. [I.1.2] (l. br.) d. s. s. -saver. VSO. Tops.I.102. **-skærm**, en. [II.10.2] & Cnidium, især C. venosum (Hoffm.) Koch. Lan-

ge.Flora.555. Sal.²V.83. † **-slange**, en. (jf. ty. brandschlange samt brændende slanger u. II. brænde 10.4) hugorm? „rødbrun Slange med en savtandet og rustfarvet Stræg langs med Ryggen.“ VSO. jf. Moth.B353. **-snude**, en. [II.10.1] (nu kun bornh.) salt suppe med terninger af røget kød, gryn osv. Brendesnude .. Skal ædes vel hødt, hvoraf det har sit navn, fordi mand ofte brænder snuden eller munden derpå.Moth.B353. VSO. Esp.40. **-spejl**, et. se Brændspejl. **-spor**, et. [I.1.2] nødvej (i en skov), brugt til brændekørsel. Drachm.VT.271. **-stabel**, en. [I.1.2] vAph.(1759). Schand.BS.235. GyrLemche.SJ.32. **-stak**, en. [I.1.2] stak af savet og kløvet brænde (jf. -kub). *Sneen griner, Vold ved Vold, | mens Brændestakken tommes.Rich.II.293. **-stempel**, et. [II.9.1] (fagl.) d. s. s. -jærn 3. LandbO.I.399. **-stykke**, et. [I.1.2] (han) lagde Brændestykkerne til Rette i Ovnen. Bang.Udv.255. Budde.TreSmaafortællinger. (1881).133. || (dagl. ell. vulg.) i udr. som nu falder der brændestykker, nu ramler det; nu gaar det løs; (ogs.) som trusel: nu faar du klø. hvis du ikke snart holder op med det drilleri, saa falder der brændestykker | **-tegn**, et. [II.9.1] indbrændt tegn ell. mærke. Moth.B353. nu især om indbrændt mærke paa husdyr (jf. -mærke 1): LandbO.I.400. Sal.III.773. **-torv**, en. se Brændtørv. † **-urt**, en. [II.10.2] (ænyd. d. s.; jf. æda. brænyrt (Harp.Kr.116), svaleurt, Chelidonium majus L.; sml. ty. brenn-, brandkraut) & navn paa forsk. planter af rannukelfamilien, hvis blade indeholder skarpe ell. giftige stoffer, dels om kærnanke, Ranunculus Flammula L. (Moth.B354), dels om skovranke, Clematis erecta L. (Schumacher.(1808).10). **-vable**, en. (ogs. (jy.) Brændvable. Drachm.LK.61). 1) [II.10.1] (jy.) vable fremkommen ved, at man har brændt sig. Feilb. 2) [II.10.2] (nu især dial.) d. s. s. -gople. ligesaa vanskeligt (som) at fange en Brændevable med en Baadshage.Bræchner.Br.89. Drachm.LK.61. Feilb. Thorsen.127. **-ved**, et. [II.6] (nu l. br.) d. s. s. I. Brænde 1.2. Sort.(Saml)DanskeVers.⁷V.I. 223). man havde kastet for meget Brænde ved paa Ilden, saa at den kunde ikke blusse.Holb.Heltind.II.84. Hallager.32. Sv Grundtv.FÆ.II.187. Drachm.FÆ.179.

Brændevin, en ell. (især v), gldgs. ell. dial.) et (Æreboe.171. Høysg. AG. 57. Heib. Pros. V. 57. JPJac. I. 277. Esp. 269). [bræ'nəvi'n] Høysg. AG. 37. flt. (l. br.) -e (OeconT.III.99). (glda. d. s. og brænt win (Brandt.LB.316); efter mnt. bernevin (ty. branntwein), jf. ænh. gebranntwein samt eng. brandy; af II. brænde 8.3; egl.: destilleret vin; sml. Akvavit) alkoholisk drik fremstillet ved destillation af forsk. stoffer (korn, kartofler mfl.). Brænde-Viin er dog en ypperlig Ting, naar det blir brugt til maade.Holb.II.J.V.9. Brændevinen staar hende af Halsen, som Røg af en

Skorsteen.sa.Masc.I.5. (jf. Brændeviinet.sa. Hec.II.2). Postillionen forbedrede sin Ruus med et Glas Brændeviin. Fr.Sneed.I.546. til Trods for det muntrende Brændevin, neddyssede (sovnen) ham i en lethæisk Rolighed. PAHeib.US.13. saa smed han sine Tanker, og sig selv med, hen i Brændevinet. HCAnd.VI.127. en Brændevin, hvorpaa vi selv havde sat Perikum. Goldschm. II.112. Brændevinet det er det fineste og kraftigste af Kornet. Hostr. SpT. II.12. det Brændevin er ogsaa noget Skab. Schand. F. 84. *Det Livsens Vand, det ædelige Brændevin. Drachm. XII.330. (han) drikker aldrig andet end som den bare Brændevin. CEw.F.91. den fulde mand græd, saa den klare brændevin trillede ham ned ad kinderne (jf. Brændevins-graad, -taarer) | brænde brændevin, se u. II. brænde 8s. || ordspr. (l. br.): Ordsproget (siger), at Gudsfrygt og Brændeviin følge sammen. Holb. Ep. III.201 (jf. Mau.449). Naar Brændevinen (alm.: Øllet) gaar ind, gaar Forstanden ud. Mau. II.613. || (sj.): Ved Brændeviin i denne Lov forstaas ikke blot Korn- og Kartoffelbrændeviin, men alle Slags destillerede stærke Drikke. Lov²⁹/12 1857. §79. || fransk brændevin, (fagl.) alkohol, fremstillet af vin; kognak; ogs. (dagl.) om alm. alkohol brugt til haarvask olgn. Holb. GW. II.4. Heib. Poet. V.288. Vare L².429. **Brændevins-**, i ssg. [Brændevins-] **-aande**, en. Naar jeg lugter hans Brændevinsaaende, er det, som En bød mig Forgift at drikke. Blich. I.69. **-afgift**, en. afgift for retten til at forhandle ell. udskenke brændevin. Lov²⁹/12 1857. §86. Landb.O.I.401. **-anker**, et. (af II. Anker). Blich. (1905-07). I.51. Pont. LP. VI.149. || (overf.) om en dræker: hvis Du rører mig .. sprætter jeg Dig levende op med Kniven, Dit Brændevinsanker. Schand. F. 334. **-bimpel**, en. (nu l. br.) lille tønde ell. trædunk til brændevin; (overf.) om en dræker: den gamle Brændevinsbimpel har begyndt at sove sin Ruus ud. Bagger. I.157. **-brænder**, en. person, der fabrikker („brænder“) brændevin. (Kalk. V.134). Holb. DH. II.692. Olufs. NyOec. I.116. Goldschm. III.446. Feilb. **-brænderi**, et. 1) d. s. s. -brænding. Cüt. 1700. (Kbh Dipl. VII. 579). VSO. Lov L. I. 803. 2) fabrik for tilvirkning af brændevin. vAph. (1759). Lov L. I. 803. **-brænding**, en. fabrikation af brændevin. MO. OpfB² III.308. **-dunk**, en. Aakj. VF.91. || (overf.) om en fordrukken person. Gadeordb.² **-flaske**, en. Schandrup. S1v. J. Helms. NV.78. **-graad**, en. (dagl., foragt.) om drukne personers tilbøjelighed til at græde. **-handel**, en. 1) handel m. brændevin. Lov²⁹/1870. §1. Sal² IV. 164: 2) (jy.) handel sluttet i fuldskab. Feilb. **-hat**, en. (foræld.) laag paa en brændevinskedel. Moth. B354. || filtpose til klaring af brændevin. Feilb. BL.88. || † overf., om en dræker (jf. Blyhat olgn.). Schandrup. N4v. **-kedel**, en. (foræld.) kedel, hvori man

(ved hjemmebrænding) kogte mæsken og Døfter klarede den udvunden spiritus. Moth. B354. Schandrup. R3r. Tolderl. F. I.126. **-kælder**, en. 1) kælder, hvor der findes brændevinsudskænkning. vAph. (1764). Riget. 4/1913. 6.sp.5. 2) ↓ lille lastrum, hvor brændevin, rom olgn. gemmes. SøLex. (1808). Harboe. MarO. **-mand**, en. 1) (foræld.) d. s. s. -brænder. Moth. B354. Aarb. Erborg. 1918.8. 2) (nu næppe br.; især foragt.) person, der har et brændevinsudsalg; værtshusholder. Cit. 1705. (Kbh Dipl. V.796). MO. Schand. SD.62. 3) (jy.) dræker. Feilb. 4) (foræld.) tjenestemand, der undersøgte gaardene for at opdyge, om der i smug brændtes brændevin. smst. IV.70. **-næse**, en. (dagl.) næse, der ved overdreven nydelse af spiritus er bleven rød og tyk. Moth. B354. Tilsk. 1908.268. **-pande**, en. (foræld.) d. s. s. -kedel. Moth. B354. Schandrup. S2r. OpfB² III.314. || ogs. d. s. s. -hat. VSO. jf. Feilb. **-prover**, en. ⚙ redskab til bestemmelse af brændevins alkoholindhold; alkoholometer. Paulsen. I.124. **-stemme**, en. en fuld mands ell. en drækers stemme. CBernh. NF. III.102. **-taare**, en. (foragt.) især i ft., d. s. s. -graad. **-tøj**, et. (foræld. ell. dial.) redskaber til fremstilling af brændevin. VSO. Forordn. 14/1845. §6. Feilb. IV.70. Aarb. Erborg. 1918.13. **-værk**, et. 1) † d. s. s. -brænderi 2) VSO. MO. 2) (nu kun dial.) d. s. s. -tøj. Feilb.

Brænd-økse, en. [I.1.] VSO. MO. Aakj. VB.146.

Brænd-flade, en. (fys.) flade, hvori tilbagekastede lysstråler (fx. i et hulspejl) skærer hinanden. Sal² IV.164. **-glas**, et. (ogs. Brændeglas). glas(linse), der samler solstrålerne i et brændpunkt, hvorved man kan antænde forsk. stoffer. Brændeglas: Holb. Ep. II.360. PAHeib. Sk. II.331. HCAnd. IV.312. smst. V.357. (han) stod med et Brændeglas i Haanden og forsøgte at tænde sin Pipe ved Midnatssolens Stråler. Pont. HK.159. Brændglas: Heilm. Physik. 32. KLars. LF.59. jf.: et leret Vandløb, der er blevet sejt under Solens Brændeglas. Drachm. LK.21. **-goble**, en. se Brændegoble. **-griffel**, en. (jf. II. brænde 9; fagl.) glødende stift, hvormed der frembringes figurer paa træ olgn. J. Lange. II.383. **-hed**, adj. (nu l. br.) brændende hed. vAph. (1764). VSO. MO. **-hede**, en. (nu næppe br.) vAph. (1764). MO.

Brænding, en. [Brænen] († Brændning (i bet. 1). Hallager. 164). ft. -er. 1) som vbs. til II. brænde; især: 1.) til II. brænde 5: imidlertid blev der gjort Anstalter til Brændingen (af prinsesserne). Et højt Baal blev rejst ude paa Marken. Sv Grundtv. FE. I.22. Brændingen (af lig) skal ske i et anerkendt Krematorium. Vort Hj. III.3.110. 1.) (jf. I. Brand 2s) til II. brænde 8:1: Svoveljorde stinke i Brændingen. Schytte. IR. II.96. Drives Brændingen for stærk, dødgjøres Gipsen. Brännich. M.17. Brænding af Sukker til Caramel. Const. Kogeb. 308. vasen har

taget skade i brændingen | 1.3) (l. br.) til II. brænde 8.3: d. s. s. Brændeovnsbrænding. Det sidste (af det destillerede brænde-*vin*) blev sat paa en „Skjæggemand“ til næste Brænding og blandedes da i Dranken. *Feilb. BL. 84.* 1.4) til II. brænde 9.1 ell. 2: VSO. Torturmidler, som Brænding med glødende Jern. *Brandes. IX. 445.* 2) hvad der er tilvirket ell. fremstillet ved brænden (især: paa een gang). 2.1) (især fagl.) til II. brænde 8.1: (et) Teglbrænderie, hvori kan rummes en Brænding af henved 3000 Tagsteen og 18000 Muursteen. *Mall. Sg. H. 508. MO. 2.2)* (nu l. br.) til II. brænde 8.2: VSO. Af Brændingen (o: af brænde-*vin*) h: hver af Karlene en Flaske fuld. *Feilb. BL. 84.* 3) (jf. II. brænde 6 samt glda. ildbrænding (Kalk. I. 450) i sa. bet.: jy.) brændsel. *Feilb. IV. XXXIII.* 4) (jf. nt. holl. branding, ty. brandung; jf. I. Branding, II. brænde 3.4) 20 *belgers voldsomme brydning mod kyst ell. skær (revle); ogs.: stedet, hvor bølger brydes. *Hør Havet, hvor det brøler! | Hør Brændingen. Ev. V. 95. *Sælhund paa Sandet, | Vælt dig fra Brændingen atter i Vandet. Oehl. HE. 107. *(hun) af Brændingen kastes | Igjen fra sikre Kyst. Winth. HF. 71. Sal. 2. IV. 41.* || ogs. om den enkelte brydende bølge. Brændingerne og Havets Skum (gik) saa tykt og høyt over (skibet), at jeg kunde neppe see det. *Robinson. I. 73.* *de mangfoldige Skiær, sneehvide Brændingers Hiem. *Hauch. Lyr. 2.* || overf. *jeg (vil) i Livets Brænding | Mig tænke dit Raad, dit Bud. *Winth. HF. 280.* *Ekstasens Brænding | over mig sin Bølge slaar. *Schand. SD. 121. sa. SB. 79.* **Brændings-kultur**, en. [1] (landbr.) d. s. s. Brændkultur. *Landb. O. I. 401.*

Brænd-kraft, en. (jf. ty. heisskraft; 40 *især forst.) varmeene. Kvasbrændet og de tynde Stammer af Eg vinder meget i Brændkraft ved at afbarkes. Frem. DN. 336. Forst. O. -kultur, en. (landbr.) behandling af mosejord ved afbrænding af det øverste lag og nedpløjning af asken i den ny overflade. *Landm. B. I. 378.* **brændlig**, adj. se brændelig. **Brænd-linie**, en. (fys.) skæringslinien ml. et plan gennem et hulspejls ell. en samlelins aksel og brændfladen. 50 *Paulsen. I. 546.* **-offer**, et. (jf. II. brænde 5.1; især bibl.) ofringsmaade, hvorved hele offerdyret kom paa alteret og opbrændtes; ogs. om offerdyret. (tag din søn) Isaak, og gak du til Moria Land, og offre ham der til et Brænd-Offer. *1 Mos. 22. 2.* at elske sin Næste ligesom sig selv, er mere end alle Brænd-Offer og Slagtoffer. *Marc. 12. 33.* Phoenicierne bragte Solen og Ilden . . . regelmæssige Brændofre, navnlig af nyfødte Børn. *Soph. Müll. VO. 326.* **-offer-alter**, et. (bibl.) det alter, hvorpaa brændofferet brændtes. (jf. *Kalk. I. 266.*) *1 Makk. 1. 62. Sal. XVII. 258.* **-old**, en. (ogs. Brændeold. VSO. MO.). (jf. II. brænde 5.1 og Brandold; foræld.) d. s. s. -alder. (jf. *Moth. B. 353.*) *Grundtv.**

PS. VII. 371. **-ovn**, en. se Brændeovn. **-plade**, en. ☉ plade paa en fyrdør, der forhindrer denne i at blive glødende. *Tekn. Mar. O. 20. Sal. IV. 861.* **-punkt**, et ell. † en (*Rahb. Fort. I. 276. Grundtv. Br. S. 187.*) († **Brændepunkt**. *Eilsch. Term. 23. VSO. MO.*) 1) (fys.) det punkt, hvori et hulspejl ell. en samlelinse forener parallelt indfaldende lysstråaler, som derved frembringer stærk varme. Ildens Formation udi Glassets Brænde-Punct. *Hob. Ep. II. 361. Sal. V. 954. XI. 868. 2)* overf. 2.1) ☉ (i al alm.) samlingspunkt; midtpunkt. Palais royal, som den Tid allerede var Brænd-punkten, hvor alle de adspredte Straaler samledes for at tænde. *Rahb. Fort. I. 276.* Korstogene . . er Brændpunkten i Middelalderens Stovværk. *Grundtv. Br. S. 187.* Alt hvad der findes adspredt i hans andre . . Skrifter, er her ligesom samlet i eet Brænd-punct. *Heib. Pros. III. 112.* Holberg . . søgte til Brændpunkterne for Tidens Kultur, til Holland og Oxford. *Brandes. I. 15. CSPet. Litt. I. 650.* || ogs. om stedet, hvorfra noget udgaar. Fra dette Brændpunkt skal Kundskab sprede sit Lys. *HN Claus. Højsk. 9. Kierk. I. 124. 2.2)* (mat.) punkt, der har en vigtig geometrisk egenskab for en kurve. *Kraft. (KSelsk. Skr. III. 220).* Ellipsen har . . to Hovedpunkter, som man kalder Brændpunkter, og som have en saadan Stilling, at to Linier, dragne fra et Punkt i Omkredsen hen til dem, gjøre ligestore Vinkler med den Tangent, der lader sig drage til dette Punkt. *Ørst. III. 137. Sal. 2. IV. 165.* 2.3) † (fys.) sted, hvor lysstråalerne gennem et forstørrelsesglas frembringer et billede (jf. Billedpunkt). *KSelsk. Skr. IX. 548.*

Brændsel, et, † en. [brøn'sæl] uden 40 *ftt. (ænyd. d. s., sv. bränsle; aft. af II. brænde)* 1) (egl. som vbs. til II. brænde 3; dial.) halsbrydende. *MDL. Kværnd. 2)* (jf. II. brænde 6) alt hvad der bruges til at brænde for at give varme (jf. I. Brænde 1.1); især om brænde, tørv, kul og lign. (fast brændsel), men ogs. (fagl.) om olier og sprit (flydende brændsel) ell. gas. man betiener sig (i Ægypten) af Kamelernes og Qvægets Ureenlighed til Brændsel. *Brünnich. M. 162.* *Har Marken tabt Grøden . . | Da modnes til Brændsel kun Straa. *Grundtv. PS. V. 224.* (hun) hvilede sig med et Knippe Brændsel, hun havde samlet sig i Skoven. *HCand. VII. 24.* en skovbar Ø, som ikke engang kan yde sine Beboere den fornødne Brændsel. *CBernh. III. 242.* I den senere Tid har man . . begyndt at anvende Petroleum og Stenkulsgas som Brændsel. *Opf. B. 1. VI. 343.* kunstigt brændsel, om bricketter af kulsmul, tørv, lyng osv. *Sal. III. 630.* **brændsels-besparende**, adj. [2] brændselsbesparende. *Ovn. Landb. O. I. 404.* **-mine**, en. [2] (foræld.) mine, bestaaende af brændbare sager, der kan bringes til at flamme op. *Ruller Fjenden sit Stormtaarn frem . . | Brændselsminen opspræng med

Klem, | Og lad ham i Flammen skrigel
Ing.VSt.99. **-olie**, en. [2] (*fagl.*) Krak.
1917.1555. **-penge**, pl. [2] (*især emb.*)
især om penge, der i skoler betales af eleverne
til brændsel (jf. Brændpenge 1). LovL.I.
811.

Brænd-spejl, et. (†**Brændspejl**. *Eilsch.*
Term.43. VSO. MO.) (*jf. Brandspejl samt*
ty. brennspiegel; fys.) (*stort*) *hulspejl, der*
tilbagekaster lys- ell. varmestraaler og derved
frembringer stærk varme omkring brændpunk-
tet. JSneed.III.190. *Suhm.II.91. Paulsen.II.*
103.

-staal, et. ⚙ *staal fremstillet ved op-*
glødning i lufttætte rum; cementstaal. OpFB.²
III.155. *Sal.IV.160. -stof*, et. 1) *opdbart*
stof. OpFB.²VI.308. *Sal.III.779.* || (*overf.:*)
Til Verdenspolitikkenes øvrige Brændstof
var nu kommet den nordamerikanske Bor-

gerkrig. *DannRigHist.VI.2.98.* 2) † (*kem.*)
formodet grundstof, hvis tilstedeværelse an-
toges at betinge legemers brændbarhed (jf.
-væsen, Brint). et meget fiint enkelt Væsen,
som man giver Navn af Phlogiston (Brænd-

stof). *Funke.(1801).III.193. -straaie*, en.
(*mat.*) *ret linie, der forbinder et punkt af en*
ellipses periferi med et af brændpunkterne.
Sal.V.954. -t-ler, et. (*jf. II. brænde 8.;*
fagl., l. br.) *koloreret og glaseret Brændtler.*
JLange.BM.I.128. jf.: store og prægtige,
farvede og glaserede Brændtlers-De-

korationer . . fra den gamle persiske
Kongestad Susa. *JLange.II.158. -tørv*, en.
(† **Brændtørv**. *Moth.B353. VSO.*) (*nu l. br.*)
tørv, der bruges til brændsel; mosetørv. der
var Brændtørv i Præstegaardsengen. *Pont.*
LP.VIII.138. -v-able, en. se Brændevable.

-vidde, en. (*fys.*) *brændpunktets afstand*
fra hulspejl ell. linse. *Haandgem.391. Sal.*
XI.868. || (*overf.*) et lidet Vindpust kan
fremkalde Krigsluen, og vi tør ikke ansee
os for at være udenfor Brændvidden. *Dagbl.*
15/1859.1.sp.1. -værdi, en. (*fagl.*) Det

af 1 Kg. Brændsel udviklede Antal Kalorier
kaldes dette Brændsels Brændværdi eller
absolute Varmeævne. *VareL.²129. Sal.*
III.778. † -væsen, et. *d. s. s. -stof 2.*
vAph.Chym.I.218.

Bræt, et. [brød] *Høysg.AG.34. ft. (i*
bet. 2) -ter (som ft. til bet. 1 bruges alm.
Bræder (se Brædde); jf. Arkiv.XI.190). 50
(*ænyd. d. s., fra mnl. bret, ty. Brett; besl.*
m. I. Bord)

1) *fladt og tyndt stykke tømmer frem-*
bragt ved savning (jf. Brædde). af et
heelt Træ fik (*jeg*) kun et eeneste Bret.
*Robinson.I.108. *Man surrer selv til Skibs |*
I Nødsfald kun den Døde til et Bræt, |
Og kaster ham for Vind og salte Bølger.
*Oehl.EA.293. *vi (vil) sætte os ned om det*
simple, landlige Træbord, | Som af to

Pæle bestaaer og tvende høvlede Bræ-
der . . | Paa den rolige Bænk, som ogsaa
bestaaer af to Pæle, | Men kun et eneste
Bræt, et Bræt altsaa mindre, end Bordet.
sa.SH.57. (et) Bræt kan være skaaret paa
alle 4 Sider og kaldes da fuldkantet, ell.

kun paa de 2 Sider . . det kaldes da van-

kantet. *Sal.²IV.169.* || *i sammenligninger:*
Flipperne . . vare stive som et Bræt. *Schand.*
TF.I.225. Sejlet staar som et Bræt (o:
stramt udspilet). *Scheller.MarO.* || (*talem., nu*
næppe br.) *redde sig ved et bræt af gal-*
gen, redde sig ved uhæderlige midler. *CBernh.*
VI.83. || m. overgang til bet. 2: (Ewald)
skrev paa et Bret i Sengen sine mester-
lige brutale Klappere. *NyerupRahb.VI.245.*
**er en Fjæl din Seng, | Din Pude dette*
Bræt? *PalM.4Rom.15.* || (*sj.*) *koll. i st. f.*
*Brædder (jf. u. Brædde 2). *Hver Gang*
hun viste sig paa Scenens Bræt. *PalM.*
I.43.

2) (*kortere*) *stykke af et bræt tildan-*
net til forsk. brug; genstand lavet af
et bræt (1. 2.) i al alm. Gaa af Vejen!
hedder det . . naar man ser en Tyr med
et Bræt for Panden. *PAHeib.US.562. (jf.*
Pont.LP.VII.9). snart stod Liigkisten færd-
ig, slet og ret af beidset Fyrretræ . . fire
Bræder og to Brætter (o: de to korte ende-
stykker). *Oehl.XXVIII.289. *Der staar paa*
Kirkegården | et gammelt frønnet Bræt; |
det hælder slemt til Siden, | og Malingen
er slet. *Aakj.RS.122. || om rendestensbræt ell.*
*gangbræt. *Naar hjemme man paa Gadens*
Bræt | Faær Saugspaan blæst i Øiet . . |
Saa er man misfornøiet. *HCAnd.X.505. Kiø-*
benhavns Herrer (o: unge kbh. herrer) gaae
paa Bletterne, naar de vandre ned ad
Østergade. *PEMüll.²512. jf.:* naar man som
jeg er kommen til at træde lidt udenfor
Brættet (o: begaa et fejltrin). *Aakj.VB.137.*
|| *især i sgr., jf. Hakke-, Smøre-, Spække-,*
Stryge-, Tegnebræt mfl. 2.2) (træ)plade
forsynet m. feltet til dam- og skakspil olgn.
(især i faste forb. ell. i sgr., jf. Dam-, Skak-,
Tavlebræt). at slåe en af brættet. *Moth.B368.*
|| (*efter ty. bei jemandem einen (guten) stein*
im brette haben; sj.) jeg havde ved denne
Leilighed vundet en Steen (o: brik) i Bret-
tet hos Skuespillerne (o: gjort mig yndet af
dem). *Oehl.Er.I.121. || først af brættet,*
sidst af brættet, slags dampil, hvorved
det gælder om henholdsvis først ell. sidst at
faa sine brikker slaet af modparten. *Bloch*
Suhr.ÆS.II.211. jeg mistede den ene af
mine Officerer efter den anden (i skak).
„De troer nok, at vi spiller „Først af
Brættet,“ sagde Præsten — „Mat!“ *Schar-*
ling.N.177. (overf.:) *Ploug.II.123. || † spille*
i brættet (jf. sv. † spela i brådet), om
brætpil m. terninger („forkering“ olgn.). Lad
os spille i Brættet . . det er et got gam-
melt Spil. *JSneed.II.264. Man skiemtede,*
giorde Vers . . spilte noget Kort, saa og
Schach og i Brættet. *Suhm.(Rahb.LB.I.34).*
PAHeib.Sk.I.40. || spille bræt, (sj.) spille
brætpil. I Baggrunden (af hallen) danses
der, ved Siderne spilles der Bræt og
drikkes. *Drachm.F.II.83. jf. Moth.B367.*
2.3) (*især foræld.*) *tavle til at skrive ell.*
*regne paa (jf. Regnebræt). *Han for at*
læse dennem (o: tillerne) ret | Med orato-

risk Gaver, | Som Børn paa deres første Bræt | Til hver en Tøddel staver. *Falst. 82. jf.*: man (*fandt*) paa at bruge Blytavler eller og Træbretter overdragne med Vox, hvori man ridsede med Prenne, Naale &c. *Schytte.IR.II.377. spec. om tavle, hvorpaa regnskabsposter, fordringer olgn. opførtes: *aldrig stod de paa hinandens Bræt (o: den ene kom ikke til at skyld den anden noget, de stod lige højt). TBruum.I.371. jf.*: „(har du) Lyst til at tælle Kirker! de staae som Kridtprikker nede paa det grønne Bræt.“ Det var Marker og Enge, han (o: østenvinden) kaldte det grønne Bræt. *HCAnd.V.196. (overf.:)* Men hvad der engang staaer paa Brættet, maa opfyldes, jeg maa jo gaae min Skjæbne i Møde. *HCAnd.Breve.I.223. om tavle, hvorpaa regnskab for kortspil, billard olgn. føres (jf. u. I. Bet 2):* Stambøtterne sættes i Midten af Brættet. *Spillebog.(1900).57. jf.*: *Men hvem har da I med jer Ungdom belet | Og skrevet paa Brættet saa grov en Bêt? *Drachm.IV.295. || (munceppebr.) opslags-tavle, at opslaae (bekendtgørelser om forelæsninger) paa Brættet i Studiegaarden. Nyerup. Univ.A.81. || † i talem. staa højt paa brættet (hos en) olgn. (jf. u. 2.2), være vel anskreven (hos en). Moth.B367. VSO. || det sorte bræt, se sort. 2.4) i udr. paa eet bræt ell. (sj.) over eet bræt (*Drachm.DJ.I.322*), 30 (opr. om et bræt, hvorpaa ved udbetalinger penge lagdes til efterbetaling) paa een gang, der har vi alt 7 Rixdaler paa et Brædt. *Holb.Bars.I.7. Ew.VI.247. *Alt betales paa eet Bræt!* | Fienden faaer sin fulde Ret, | Folket dobbelt Naade. *Grundtv.SS.I.293.* Bønderne syndes, at det var en urimelig stor Udgift paa eet Bræt. *sa. Snorre.I.105. (aldrig) har Danmark paa ét Brædt set en saadan Samling af betydelige og repræsentative Mænd i sin Politik. Hørup.III.320.**

† **Bræt-kniv**, en. [2.1] kniv m. to korte skafter, som brugtes af sadelmagere til at skære læderet ud med (paa „brættet“ ell. skæreplanken). *VSO. -spil*, et. [2.2] 1) spil, der spilles m. brikker paa et i felter inddelt bræt. *Falst.Ovid.46.* Kortspil og Brætspil. *PalM.I.236. || † om en særlig slags brætspil (dam?).* hun spillede Brætspil og Skak. *Ing.EM.I.177. 2) om selve spillebrættet. Moth.B368. *Et gyldent Brætspil, og med gyldne Brikker. Oehl.NG.312. Ing.VS.I.75. MDL.57. Feilb.). (no., oldn. brætta, brættve opad, rejse i vejret; afl. af bræt, jf. sv. brätte, hatteskygge || dial. ell., i rigsspr., ved paavirkning fra no.) næsten kun i forb. brættee op, bøje opad; rulle op; smøge op. MDL.57. smid Træsko og Hoser og bræt Buxerne op og kul af ud af Vejen af alle Livsens Kræfter! *ZakNiels.TF.2.7. (hum) strikede paa en Strømpe, som allerede var lang og brættet op i en tyk Rulle. JYJens.NH.185.* han brættede Ærmet op og flænsede sig i sin egen Arm. *AKohl. MP.III.206. Feilb.**

Bræt-træ, et. [1 ell. 2.1] ♀ tropetræet *Heritiera fornes Buch.*, som har brætformede støtterødder. *Sal.VIII.817.*

I. Brød, et. [brøð] *Høysg.AG.34. ft.* (i bet. 1.2 og 3) d.s. (æda. brōth (AM.), oldn. brauð, eng. bread, ty. brot || i det ældre sprog brugtes ordet især om stoffet, medens det enkelte brød kaldtes Lev; i nogle egne af Jylland bruges i denne bet. Kage, se MDL. og Feilb.)

1) fødemiddel, bestaaende af mel, der æltes i vand ell. mælk og bages i en ovn. 1.1) om stoffet i al alm. ell. dele (skiver, stumper osv.) deraf. I dit Ansigts Sved skal du æde dit Brød. *1Mos.3.19. (jf. Hauch.VI.147.) (han) Trækker et gammelt Tørklæde op af Lommen, hvormed følger et tørt Stykke skimlet Brød. Holb.DR.I.2.* dersom der var kommen Ild i Krudet, saa havde jeg ikke meere ædt Brød (o: havde det været ude med mig). *Robinson.I.96.* De Franske (ved,) at de som oftest ikke have Brød nok til deres Indvaanere. *Oecon T.III.65. *Der er Kræfter ved det danske Brød. PMøll.I.97. *Du er som Brød, det grove — fine, | Hvoraf man aldrig bliver kjed. Winth.III.205.* Det ældste Brød i Norden har uden Tvivl været Byg- og Havrebrød. *TroelsL.V.9. jf. (poet.): *Paa Agren voxer Menneskenes Brød. Ing.RSE. VII.164.* bryde brødet, se u. III. bryde 1.1. bart brød, se III. bar 2. blødt brød, se u. III. blød 1.1. haardt brød, se haard. tørt brød, se tør. salt og brød, se Salt. vand og brød, se Vand. smør og brød, se Smør(rebrød). || om alterbrød. Hvor noget vist er lagt til Vin og Brød at holde, skal Sognepræsten det for nogen anden nyde. *DL.2—22—57.* det paahviler (kirkesangeren) at bringe Vin og Brød fra Præstegaarden til Kirken. *Skv.19/1879. jf.*: *Paradisets Viin og Brød | Styrker os i Liv og Død. *Grundtv. SS.II.395. || som forkortelse af Wienerbrød.* han bestilte en kop kaffe med (tre stykker) brød | vi har ikke mere brød, men De kan faa kager | || ordspr. og talem. krummer er ogsaa brød, sagde fanden, han slugte skræderen (o: smaaing er ogs. værd at tage med). *Mau.1049. jf. Oehl.XIII.16.* have rent brød i posen, se ren. gaa af som varmt brød, finde en let og hurtig afsetning. Billetter til en Theaterloge gaa ikke altid af som varmt Brød. *Goldschm.VIII.403. Davids. KK.319. Ekstrabl.19/1919.2.sp.6. jf.*: Som varmt Brød gik det med Salg og med Bortleje. *Bang.S.47.* det gaar i ham som varmt brød, (l. br.) han spiser det hurtigt ell. (overf.) han tilegner sig det hurtigt. *Gadeordb.3* tage brødet af munden paa en olgn., (jf. bet. 2) berøve en hans levebrød; gaa en i næringen; ogs.: komme en anden i forkøbet med at gøre ell. (især) sige noget (som vedk. egl. var nærmest til). At tage Brødet af Munden paa de gamle Borgere, som i saa mange Aar have svaret Byens Skatter, og give det til en forløben To-

baksspinder. *JSneed.I.48.* disse Mennesker . . stiele contrebände Vare ind i Landet, og Brødet af Munden paa deres flittige og arbejdende Næste. *Oecon.T.II.49.* Sangerens Tal var saa stort, at de tog hinanden Brødet af Munden. *PMøll.II.89.* den ærede sidste taler tog mig egentlig brødet ud af munden | *Mau.I.99.* villigt barn har brød i munden, se villig. give stene for brød, (efter *Matth.7.9, Luc.11.11; jf. bet. 1.2*) give noget værdiløst i st. f. noget værdifuldt. *Og Raabet var altid det samme: Brød! | Og Svaret det samme: Stene! *Drachm.DM.123.* *Jeg er den golde Natur, det udyrkede Øde, | som giver Stene for Brød, og som nægter at føde. *Soph.Clauss. Danske Vers.(1912).113.* hvorfor engagerer man da ikke (sangerinden) til et Par Mozartske Roller, men giver os . . Stene som „Rosenkavaleren“ i Stedet for Brød? *Pol.²/s1920.2.sp.5. jf.:* I Steden for Brød til at stille deres Hunger med faar de det Raad at kysse et Stenbilleds undergørende Fødder. *Jørg.Liv.III.155.* brødet er tyndt skaaret for ham, (nu l. br.) han har kun lidt at leve af. *VSO.* ville æde brød, (næppe br. i rigsspr.) lade sig bestikke. *Thyreg.(Husvennen.1885-86.185).* (dagl.) i udtr. som (det) spiser (ell. æder) ikke brød, især om ting: medfører ikke omkostninger (ud over anskaffelsen). dend ny Titul . . aad dog intet Brød. *Phonixb.FM. 1726.Nr.11.3. D&H.II.609. 1.2* mængde af dette stof formet paa en bestemt maade. han gjorde dem et Gjestebud og bagede usyrede Brød, og de aade. *1Mos. 19.3.* vi have her ikke uden fem Brød og to Fiske. *Matth.14.17. Oehl.L.II.115. PalM. II.109.* Pigen, som traadte paa Brødet, for ikke at smudske sine Skoe. *HAnd.VII. 23.* De Brød, som Jøderne brugte, lignede ikke de store, langagtige Brød, vi kender. De var smaa, runde og haarde. *CKoch.JL.9.* || † talem. sé til, hvem du legger dine brød i pose med (o: hvem du indlader dig med). *Moth.B428. CBernh.III.34.* || ogs. om den formede klump dejg for bagningen. at slaæ et brød op, forme dejen til bagning; (overf.) gøre forberedelser til noget, især i udtr. slaæ for stort et brød op olgn., begynde paa en ting, som man ikke kan gennemføre i det omfang; begynde for stort. *I slog for store Brød op, gode Ven! | Og derfor kom de ogsaa raae af Ovnen. *Blich. Joh Gray. 81.* Vi slaar for store Brød op i for smaa Ovne. *Bang.R.116. CRoos. TyskLitt.(1914).120.*

2) overf. anv. af bet. 1.1. 2.1) brugt som symbol paa alt, hvad der er nødvendigt til opholdelse af livet, dels om føden, dels om livsfornødenheder i videre forstand (jf. *1Mos.3.19, se u. bet. 1.1*). Mennesket lever ikke alene af Brød, men ved hvert Ord, som udgaer igiennem Guds Mund. *Matth.4.4.* Hvor mange Daglønner hos min Fader have overflødig Brød? *Luc.15.17.* Jeg troer før, hand bliver Staader og kommer

til at betle sit Brød, end hand blir Bormester. *Hobb.Kandst.I.5.* Staten . . betroede mig en Stilling, der skjænker Brødet og Medborgeres Agtelse. *FJHans.PS.II.142.* (proprietærfamilien) var (o: betød) jo Brødet for saa mange, Forsynet baade i ondt og godt. *AndNæ.FE.I.249.* hans modstandere søger at ramme ham paa brødet (o: skade ham økonomisk) | ofte i udtr. det daglige brød: Givosi Dagvort daglige Brød! *Matth. 6.11.* (jf. *Katek.§101.*) (hjulmageriet) gav min Salig Fader sit daglig Brød. *Hobb.Kandst.I.5.* Utak og Prygl vanker her nu som dagligt Brød (o: hører til dagens orden). *Ing.POI.21.* Studier er mig lige saa nødvendige som det daglige Brød. *Schand.AE.243.* jf.: faste Midtpunkter, urokkelige Grundsætninger, bestemte Formaal høre i Aandens Verden til de første Fornødenheder, det daglige Brød. *RasmNiels.G.I.XI.* i udtr. som tjene (for) brødet, tjene til sit eget ophold. En Handverksmand kan ikke ligge paa den lade Side, om han ellers skal fortjene Brødet. *Høysg.S.260.* (hum) kom ud at tjene for sit Brød. *Ing.LB.II.156. H.Cand.VI.240.* naar Folk er udlærte, skal de selv tjene deres Brød. *Schand.TF.I.255.* || (relig.; oftest m. hentydning til den kristne nadver) om hvad der er nærrende og styrkende for det aandelige liv. Jesus sagde til dem: jeg er det Livsens Brød. *Joh.6.35.* *Af Ordets Brød og søde Sajt | Vor Salighed lad fremmes. *SalmHus.266.2.* *Mæt vor Sjæl, o Jesus sød! | Med dit Legem, Livets Brød! *Grundtv.SS.I.114.* || ☞ om hvad der er nødvendigt for at holde en virksomhed i gang. Kul er Fabrikernes Brød. *Mau.I.99.* || (ordspr.) den enes død (er) den andens brød olgn., den ene giver ved sin død plads og udkomme for en anden; ogs. i videre bet.: hvad der er til skade for den ene, er (ofte) til gavn for en anden. *Mau.1564. Pamela.I.346. Hrz.VI.134. Kiddle.AE.I.205.* (sj.): Børn uden Brød, det er en stor Nød. *CBernh.III.70. jf. Mau.7029. 2.2)* ydelse af underhold som vederlag for arbejde; i udtr. som spise andres Brød, være i en afhængig stilling. *D&H.* han blev aldrig selvstændig, men spiste andres brød hele sit liv | ordspr.: dens brød jeg æder, dens vise jeg kvæder (o: man retter sig efter den, i hvis tjeneste man staar). *Mau.1047. CBernh.III.116.* || især i udtr. som: være i ens brød, staa i tjenesteforhold til en. Jeg vil ikke tale ilde om hende, efterdi jeg er i hendes Brød. *Hobb.Vgs.(1731).III.4.* jeg vil aldrig have Andre end Mandfolk i mit Brød. *Blich.I.135.* *Jeg veed at De Dem ønsker i mit Brød. *PalM.V.267.* jeg er kun en . . Tjener i Deres Hr. Broders Brød. *JPJac.II.42. AndNæ.DM.III.37. jf. (spøg.):* Principalen . . var hjerteløs nok til at afskedige en Mand, der havde været fuld i hans Brød i fjorten Aar. *Esm.I.127.* † tjene i brød (sammen) med en, være ens medtjener. vi (kommer) til at tjene i Brød

sammen. *Holb. DR. V. 1.* een, der har tient i Brød med samme Kocke-Piges Sødskende *Barn. sa. Bars. II. S. 2.3* (nu l. br.) stilling, der giver en hans underhold; *erhverv; embede; levebrød.* *(bogen) kunde med et Stød | Slaa to Pedeller om, og hielpe dem fra Brød (o: gøre det af med dem). *Holb. Paars. 55.* „holder I det raadeligt, at disse 2 unge Mennisker komme sammen førend hand faar Brød.“ . . „Jeg kand nok underholde dem; men det var dog bedre, at hand fik Brød først.“ — „Faar hand snart Brød da?“ *sa. Er. I. 5. Wadsk. 42.* En Handel, som sætter mange tusind i Brød. *Tode. V. 208.* At sidde i et godt, ringe, Brød. *VSO. (naar) jeg kommer i Brød (o: faar præstekald). PMøll. I. 397.* *Og hvad er Lønnen? . . | En ringe Bolig og et fattigt Brød. *Pal. M. V. 16.* Du har jo lovet Line at vente, til Peter faar Brødet. *Schand. F. 536.* † i udtr. brød eller død: mit Forsæt at vilde søge at gaa som Skibs Præst til Ostindien for endten at faa Brød eller Død. *Æreboe. 67. Blich. I. 64.* † † i sa bet. et stykke brød: *Moth. B. 430.* *(de som har store venner) have ey den allermindste Nød, | At de jo komme til et mægtigt støkke Brød. *FrHorn. PM. 154. Suhm. V. 19.* † (nu kun jy., jf. *Kalk. I. 293*) om giftermaal som forsørgelse for kvinder. *Feilb.* hun hvisker om sin Datter, der er kommet til Brødet, jo hun er endda, hun er blevet gift med en Skrædder paa Mors. *ThiJens. G. 34.*

3) (overf. anv. af 1.2) hvad der ligner et brød. Hver Spiller (o: i paradisspil) faar en flad Sten, som kaldes „Brødet.“ *Legeb. I. a. 39. jf. Asfaltbrød (o: blok af asfalt). Sal. II. 204.*

II. brød, præet. af bryde.

Brød-, i ssg. [ˈbrøðə] i de fleste tilfælde af I. Brød 1.1 ell. 1.2; jf. Brøds-brydelse. **Ø -arbejde**, et. [I.2.1] (l. br.) arbejde for udkommet. de faae Timer, han kan stieale fra Brødarbeidet. *Bagges. L. I. 63. Brandes. XVII. 503.* **-bakke**, en. bakke, hvori afskaaret brød sættes paa bordet. *MO. Goldschm. II. 150. Const. G. H. 10.* **-bille**, en. (zool.) borebille, der lever i gammelt brød olgn., *Anobium panicum. Sal. III. 789.* **-bolle**, en. (kog.) (suppe)bolle lavet af brød. *50 Oxekjødssuppe med Brødbolle eller Kløser. PAHeib. Sk. II. 119. Frk. J. Kogeb. 111.*

brodden, part. adj., se brøden.

Brød-disk, en. (glda. d. s.; foræld.) rundt, fladt brød ell. brødstykke, der brugtes i st. f. tallerken. *Troels. L. V. 124. Sal. VIII. 217. jf.: Det Barn giver Lidet, (som) sin egen Brøddisk gnaver. Mau. 2843.*

I. Brøde, en. [ˈbrøðə] ft. (sj.) -r. (æda. brøta, besl. m. IV. Brud; i bet. 2 paavirket af mnt. broke, forbrydelse, pengestraf) 1) **Ø handling, hvorved man forser sig alvorligt; overtrædelse; skyld.** (Mark Aurel) eftergav alleene Brøder mod hans egen Person. *Holb. Herod. 125.* *Den Skionnes Taarer . . | Med alle hendes Brøder

ham forsone. *Bagges. I. 128.* *han (o: Niels Juel) paa Land steg, | Knælende ned for sin Drot, fuldvel sin Brøde bevidst. *Oehl. L. I. 151.* *vask min Pande reen for hver en Brøde. *Pal. M. III. 62. Kierk. I. 122.* Bliver et Tyende uden egen Brøde ude af Stand til at tiltræde Tjenesten. *Tyendelov 1/8 1854. §19.* Skyldneren (er kun) pligtig at tilsvare Opfyldelsesinteressen, naar Umuligheden skyldes hans Brøde. *Lassen. AO. 401. jf.: At Loven ikke indeholder egentlige Definitioner, kan neppe regnes samme til Brøde (nu: Last). ASørsted. Haandb. I. 31. † † ogs. (højtid., især relig.) om hele den syndefulde tilstand; (synde)skyld. *O glem min Ungdoms Brøde, | Og tryk ej Syndens Byld! *Salm. Hus. 782. 3.* *Brøster for din Brøde | Din Lykke, Bonde! | Gak til høje Guder. *Oehl. H. J. 105.* *Krist stod op af Døde, | Afsonet er vor Brøde. *Grundtv. SS. III. 220.* † † i forb. skyld og brøde: *Kingo. 165.* saadanne, som uden deres Skyld og Brøde lide Armod. *Holb. Plut. III. 3.* 2) (nu kun sdjy.) pengestraf; bøde. med mindre de selv ville straffis derfor som for Helligbrøde og med anden Brøde til de Fattige. *DL. 6—3—10. MDL. Feilb.**

II. Brøde, en. [ˈbrøðə] ft. -r. (besl. m. III. bryde, I. Brøde; i bet. 4 besl. m. ell. paavirket af I. Brude; dial.) 1) d. s. s. I. Braade 3, II. Bryde. *VSO. Feilb. I. 134. IV. 75. Aarb. Frborg. 1918. 63.* 2) frosset snesjap olgn., der ikke er stærkt nok til at bære (jf. I. Braade 2, Brudføre). *Feilb. jf. Moth. B. 418.* 3) (afbrudt) stykke; stump. vi har ei en brøde træ mere. *Moth. B. 417. MDL. 55. Feilb. I. 134. IV. 75.* 4) d. s. s. I. Braade 4, I. Brude (jf. I. Brøde, Brønning). En brøde hør. *Moth. B. 417. Sjæll. Bond. 35.* † † knippe (af afskaarne rør). *Moth. B. 417.*

III. brøde, v. [ˈbrøðə] 1) (sdjy.) til I. Brøde 2; i dømme bøde; mulkttere. *Feilb. 2) (dial.) til II. Brøde 1: bryde (hør) (jf. II. braade, II. brøde, II. brude, III. bryde 1.1). Feilb. I. 134. IV. 75.*

Ø brøde-betynget, part. adj. [I.1] (jf. -tung, -tynget). Den unge Mand bøjede brødebetynget Hovedet. *Riget. 18/8 1913. 6. sp. 2.* **Ø -bevidst**, part. adj. [I.1] *Saaby. 7* jf.: (der var) en Syndens Nervøstet over hende, en Brødebevidsthedens Blufærdighed, en daarende Skamfulded. *JP Jac. II. 98.* **Ø -fri**, adj. [I.1] *Oehl. EA. 290.* lad ikke Sorgen faae en utilladelig Magt over din brødefri Sjæl. *Heib. Poet. X. 59.* **Ø -fuld**, adj. [I.1] *MO.* -jord, en. se Brudjord. **Ø -løs**, adj. [I.1] (nu l. br.) *Oehl. XVIII. 160.* *Samvittigheden | Er altid fri, naar du er brødeløs. *sa. F. 263.*

brød(d)en, part. adj. (nu kun dial.) d. s. s. brodden. den, som faaer løn, faaer løn i en brøden penge-knude (1871: en hullet Pung). *Hagg. I. 6 (Chr. VI).* *Forgjældet gaar han ofte da | Med brødden Pung og Lomme. *Falst. A. Feilb. I. 119.*

Brøderskab, et. se Brøderskab.

☉ **Brøde-skyld**, en. [I.1] (sj.) synde-skyld. PBFibiger. (MO.). ☉ **-smittet**, part. adj. [I.1] (sj.) besmittet ved brøde. Rahb. (MO.). S&B. ☉ **-tung**, adj. [I.1] d. s. s. -betyngtet. *Blich.* (1846) IV.225. *du, som nu er let og ung, | Bliv, om end gammel, aldrig brødetung. *PalM.* VII.113. ☉ **-tynget**, part. adj. [I.1] (l. br.) d. s. s. -betyngtet. *Al hendes Færd og Tale | Tyder ei paa brødetyngtet Sind. *Recke.* *Det lukkede Land.* (1901) 132.

Brød-fabrik, en. *Krak.* 1911.1182. **-fag**, et. [I.2] (l. br.) fag (videnskab), der er genstand for et brødstudium. de saakaldte Brødfag ere lukkede for mig. *HC And.Breve.* I.280. **-flov**, adj. (især dagl.) som føler trang til noget at spise uden egl. at være sulten; „flov“. Skal vi gaa ud og se dem spise — det bliver man saa rart brødflov efter! *Baud.* H.154. *Nyborg-Posten.* 2/10 1905. I. 20

sp.3. **-former**, en. (bag.) maskine, hvori den i æltemaskinen æltede dejg formes til brød. *OpfB.* 2 III.269. **-frugt**, en. 1) (poet.) afgrøde af brødkorn. vore Enge (være) grønne, vore Agre belæssede med Brødfrugt. *Haste.* (*Iris.* 1793. I.167). 2) frugt af brødfrugttræet. *Funke.* (1801) III.597. *Warm. Frøpl.* 184. *Som Barn plukket jeg Brødfrugten | hvor Isbjørge nu brydes. *JV Jens.* Br.139. 3) (sj.) d. s. s. Brødfrugttræ. *Oehl.* AG.170. **-frugt-træ**, et. ☉ træ af morbærfamilien, især hjemmehørende paa syd-

havsoerne (hvis næringsrige frugt minder om (et) brød); *Artocarpus incisa* Forst. *Funke.* (1801) II.263. *Goldschm.* IV.37. *JV Jens.* Br.9. *Warm.* *Frøpl.* 184. I. **-føde**, en. (nu næppe br.) 1) den del af føden, der bestaar af brød. (*Kalk.* IV.479). MO. 2) (overf.) livsophold; udkomme. Man kan ved denne Handtering neppe have Brødføde. *VSO.* MO. II. ☉ **-føde**, v. [-fø'dø] 1)

forsyne m. (tilstrækkeligt) brødkorn. MO. Forvalteren faaer aarlig 8 Tdr. Rug til at brødføde sig. *Levin.* Er det da til at undre over, at . . et saa frugtbart Land som Danmark tidt ikke engang kan brødføde sig selv! *FrHamm.* *Adel.* IV.195. 2) (overf.; nu l. br.) skaffe føden; give underhold. *Moth.* B429. *VSO.* Lønnen var saa ussel, at den neppe kunde brødføde ham. *Brandes.* V.81. Et ung, kraftigt Folk formerer sig udover, hvad Landet kan brødføde. *V Ved.* H.38. **-føre**, et. se Brødføre. **-giver**, en. (nu l. br.) især (overf.) om den, der har folk i sit brød; husbond. at være Gaardens Herre og Brødgiver for mange Mennesker. *Goldschm.* VI.106. jf.: Han er en god Brødgiver (?: under gerne folk mad). *Mau.* I.99. **-herre**, en. [I.2] (l. br.) person, der har folk i sit brød; principal. Digteren er død, mens Brødherren (?: den, der for penge lod ham digte for sig) har overlevet ham. *Brandes.* VIII.103. smst.383. **-hjælp**, en. (emb.; l. br.) fattighjælp bestaaende i udlevering af brød. *Instr.* *Dist.* 113. **-hum-**

-pel, en. stort og tykt stykke brød. med

sin rustne Foldekniv skar (han) en Strimmel af sin Brødhumpel. *Pont.* LR.118. *And.Nx.* PE.II.250. **-hæk(ke)**, en. (foræld.) indretning af tremmeværk til opbevaring af brød (som regel ophængt under hanebjælkerne). *Moth.* B431. MO. Kværnd. **-hovl**, en. (nu l. br.) brøds-kæremaskine, der minder om en hovl. D&H.

† **brødig**, adj. (enyd. d. s.; afl. af I. Brøde) som har begaaet en brøde; skyldig. den, som brødig findis, skal igiengive hvis (?: hvad) hand haver annammet. *DL.* 4—1—9.

Brød-jord, en. se Brudjord. **-kage**, en. 1) (kog.) kage lavet af bagt brød behandlet paa forsk. maade. *Moth.* B431. *Kogeb.* (1731) 115. *Huusm.* (1793) 262. *FrkJ.* *Kogeb.* 268. 2) (nu næppe br.) brød bagt i form af en kage; (lille) brød (1.2). han uddeelte til alt Folket . . til hver en Brødkage. *2Sam.* 6.19. (afghanernes) Bordduge ere smaa Brødkager, hvorpaa de spise deres (kød). *Hob.* Hh.II.170. *Hauch.* II.365. **-kammer**, et. (især ♀; nu næppe br.) opbevaringsrum for brød. *Moth.* B431. *SøLex.* (1808). MO. || (overf.) om stedet, hvorfra man faar brødkorn. *Dantzig.* . . var Hollands Brødkammer. *Hob.* DH.III.209. **-kamp**, en. [I.2] (sj.) den Brødkamp, som „Politiken“ har ført . . mod „Dagbladet“. *Berl Tid.* 9/10 1892. *Aft.* I.sp.5. **-kniv**, en. kniv (ell. maskine) til at skære brød med. v *Aph.* (1759). *Goldschm.* III.44. *And.Nx.* DM.29. || (soldat.) om knivbajonet. *DSt.* 1918.54.

-kone, en. kone, som gaar omkring og forhandler brød. *Ing.* EF.II.141. (hun) kjøbte Honningkager hos Brødkonen i Porten. *Bergs.* GF.I.58. *Esm.* I.192. **-korn**, et. korn, der benyttes til tilberedning af brød. *Es.* 28.28. *EPont.* Atlas.I.538. Hos os . . kommer Hveden som Brødkorn i anden Række efter Rugen. *Landm.* B. III.66. *Skjoldb.* KH.113. **-kort**, et. kort som betingelse (fx. under brødrationering) for udlevering af en vis mængde brød (jf. -mærke). *SvGrundtv.* 21. Fra idag intet Brød uden Brødkort. *Berl Tid.* 4/1917. M.5.sp.4. *Rode.* KA.39. **-krumme**, en. 1) d. s. s. -smule. v *Aph.* (1759). den lille

Guldfisk, som han strøede Brødkrummer ned til i Glasset. *Ing.* EF.VI.57. *HCAnd.* V.29. 2) (nu næppe br.) den del af brodet, som er inden for skorpen; „krummen“. *Moth.* B431. *VSO.* **-kugle**, en. Kandidat Jensen var distrait og sad og rullede Brødkugler mellem Fingrene. *Drachm.* T.137. *Bang.* *Udv.* 373. **-kul**, et. (fagl.) forkullet brød, der bruges til tilberedning af tandpulver. *VareL.* 131. **-kurv**, en. kurv, hvori der bæres brød, ell. hvori brød sættes frem paa bordet; ogs. om kuru til opsamling af brødræster. *O lad os ei vor Brødkurv hen | Bag Laas og Lukke sætte, | Før at den hungri' Jesu Ven | Sit Stykke faaer af dette. *Kingo.* 460. *Hob.* Ep.V.137. e. br. (billedl. :) naar man er forlibt, tænker man

ikke paa Brød-Kurven (∴ hvor man skal faa føden fra). *Tullin.II.181.* || † i udtr. som hænge brødkurven for højt (for en), ikke unde en nok at spise; ikke unde en udkommet. *NordBrun.D.55.* VSO. brødkurven er hængt højt for somme, nogle mennesker har kun lidt at leve af. smst. **-kusk**, en person, der kører en brødvogn. *NatTid.¹⁹18 1911.M.3.sp.4.* **-lugt**, en. spec. i talem.: kan man ikke taale brødlugten, maa man gaa ud af bageriet, se Bageri 2. **-løs**, adj. 1) (l. br.) som er uden brød; hvor der ikke findes brød ell. fødemidler. *Fiskeren iiler fra brødløse Hytte. *Zeltitz.BS.12.* I brødløs Ørk vansmægte hans Skarer. *Hzr.(MO.).* 2) [I.2.] overf. 2.1) som er uden erhverv, uden levebrød. VSO. *Møllen staaer, | Og Mølleren er brødløs og fortvivlet. *Oehl.(1841).VIII.70.* relegerede Studentere, fredløse Politikere, brødløse (nu: arbejdsløse) Haandværkere. *Goldschm.II.140.* Handelens og Søfartens Afgtagende har gjort en Mængde Mennesker brødløse. *Kierk.II.109.* *Brandes.X.127.* 2.2) som ikke yder en udkommet; som ikke fører til noget levebrød. *Moth.B431.* (et) brødløs embed. *Høysg.AG.53.* *brødløs Viisdom blier den Løn, han vinder. *F.Guldb.(Rahb.Tiisk.1796.98).* (han) holdt ikke af den Skavank hos Drengen, at han skulde ligge og sætte Tegninger op . . alle Vegne . . Det var brødløse Tossestreger. *AndNæ.PE.I.265.* især i forb. brødløs kunst, brødløst studium: *(poeter) besidde ey den Lave, | At de af Vind og Luft al-leene leve kand, | En Egenskab, som var heel ønskelig at have | I een saa Brødløs Konst. *Wadsk.98.* *Bagges.V.112.* Guld-mageriet var en brødløs Kunst. *Hauch.III.70.* *Brandes.IV.390.* studiet af japansk er her i landet et brødløst studium | || † i videre bet.: unyttig; hensigtsløs. At Tænderne faaer Rifter (kommer) ogsaa af brødløse Konster, f. E. at man sønderbider Pfirskensteene for at lade see sin Styrke. *Tode.ST.I.57.* **-maskine**, en. d. s. s. -skæremaskine. *Const.Kogeb.23.* *Feilb.IV.75.* **-mærke**, et. 1) mærke, som bageren sætter paa brød. *Moth.B431.* *MO. e. br. 2)* kort ell. mærke brugt (under brødrationering) som betingelse for udlevering af en vis mængde brød (jf. -kort). han har brugt alle sine brødmærker | **-nid**, et. [I.2.1] misundelse (især ml. folk af sa. levevej) over anden mands indkomster. *Heib.Pros.X.480.* *David's.KK.330.* *J.PJac.I.89.* min evindelige Utilfredshed med andre Folks Bøger kunde betragtes som „Brødnid“. *sa.Br.97.*

Brødning, en. se Brønning.

Brød-penge, pl. (især ✕) penge til at købe brød for, ell. penge, som udbetales til erstatning for uddeling af brød. VSO. *MO.* I visse Tilfælde kan (soldaten) faa Brødpenge i Stedet for Brød. *Læreb. f. Hærens Menige. (1903).I.40.* **-plante**, en. (l. br.) plante, der afgiver brødkorn. *MenizO.Pl.26.* **-pose**, en.

VSO. to smaa Tiggerbørn . . med deres Brødposer i Hænderne. *Ing.EF.XIII.179.* *Rist.ER.29.*

Brødre, flt. af Broder. **Brødre-**, i ssgr., til Broder; om tilfælde, hvor Brødre findes ved siden af Broder-, s. d. **-hus**, et. (af Broder 2a) hus indrettet af en religiøs sammenslutning til bolig for dens medlemmer; spec. om den fællesbolig for ugifte mænd, som findes i brødre-menigheden i Christiansfeld. at gaa til Christiansfeld, se at komme i Brødrehuset og blive hellig. *Blich.IV.155.* || ogs. om de anstalter, hvor unge mænd uddannes til sygepleje og indre missionsgerning. *Sal.III.789.* **-menighed**, en. (af Broder 2a) spec. om den herrnhutiske menighed. den religiøse Idee begejstrer en Brødre-Menighed, saa den udtrykker Ligheden ved det at være Brødre og Søstre. *Kierk.VIII.62.* *HBegtr.DF.II.13.* ♀ **brødres**, v. [brød-ræs] -edes. (sj.) forene sig broderligt; ogs.: slutte broderskab; fraternisere. *vore mange Bække smaa | skal brødres til en mægtig Aa. *Rich.I.108.* Franskmand, Italiener, Spaniere, Portugiserne mødes og brødres ikke, har ingen Sammenkomster. *Brandes.XVIII.450.*

Brød-rind, en. (nu kun dial.) d. s. s. -skorpe. *Moth.B432.* *Aakj.FJ.41.* *Thorsen.127.* **-ring(e)**, en. (sa. ord som -rind; nu kun dial.) *Moth.B432.* den her i Landet saa kaldte Skorpe (Brødningen) . . gaer Bonden meget nødig til at spise. *Junge.119.* *Feilb.* **-rist**, en. (kog.) Brødet skæres i . . Skiver, som lægges paa Brødristen og ristes . . over rask Ild. *Frk J.Kogeb.80.* **-rug**, en. (landbr.) rug til at bage brød af, mods. Sæderug. VSO. *MO.* **-sag**, en. [I.2.1] (nu l. br.) sag, der kun vedrører udkommet. (vi maa ikke) behandle (undervisningen) blot som en Brødsag. *Rahb.Min.1795.II.221.* *MO. †* **-s-brydelse**, en. (sj.) om den kristne nadvertjeneste (jf. u. l. Brød 1.1). de vare varagtige i apostlernes lærdom, og samfunden, og brøds-brydelsen (1819: Brødets Brydelse), og bønnerne. *ApG.2.42* (Chr. VI). **-serviet**, en. serviet, der lægges under brødet i en brødbakke. *Const.GH.140.* **-side**, en. 1) (l. br.) i egl. bet. jf.: En afskaaren Brødside paa Bordet maa ikke vende mod Udgangsdøren. *Thiele.III.42.* 2) (kirk.; sj.) den side af alteret, hvor alterbrødet staaer. Nordsiden, naar Altret stod mod Øst - kaldtes Evangeliesiden eller Brødsiden; den anden Epistelsiden eller Kalksiden. *Fr Niels.KH.II.437.* **-skive**, en. *vAph.(1759).* *Etlar.DV.119.* *Skjoldb.KH.67.* **-skorpe**, en. den ydre, haarde del af brødet ell. et stykke deraf. *Moth.B432.* *Høysg.S.341.* *Sv Grundtv.FÆ.I.37.* en Bliktallerken med nogle gnavede Brødskorper. *AndNæ.PE.III.59.* **-skrift**, en. [I.2.1] (efter ty. brotschrift, opr.: skrift, hvorved typograferne væsentlig kjente deres brød; bogtr.) navn paa

de alm. skriftarter, hvormed bøger og blade sættes (mods. Accidens 3). i Løbet af 16. Aarh. (fortrængte frakturskriften) Schwabacheren som fornemste Brødskrift. *Sal. VI.1001. Selmar. 17. -skære-maskine*, en. *Sal. III.791. Krak. 1911.1183. -smule*, en. *Moth. B432. MO. Saaby. 7. -smække*, en. læderstykke, der bindes for brystet, og mod hvilket man skærer brød m. en brød-kniv. *Feilb. Madammen gik med Vox-dugsforklæde og Brødsmaæke af Hestelæder. KMich. HE.103. -sørg*, en. [I.2.1] (nu næppe br.) bekymring for udkommet; nærings-sørg. *Ew. V.111. Rahb. Sandsig. 641. -stræv*, et. [I.2.1 ell. 2.3] (l. br.) madstræv. *T Bierfreund. Ira. (1897). 372. -studerende*, part. adj. [I.2.1 ell. 2.3] (sj.) som subst.: person, der blot studerer for at opnaa et levebrød. *Gjel. W.113. -studium*, et. [I.2.1 ell. 2.3] studium, som man driver for at opnaa et levebrød, ell. som er særlig egnet til at skaffe sin dyrker et levebrød (jf. -fag, -videnskab). Poesien var hans Hoved- og Liv-Studering; Lovkyndighed havde anden Rang, og var hans Brødstudium, saa at sige. *Suhm. (Rahb. L.B.1.35). Blich. IV. 502. Hostr. Sp. T. I. 2. Saa begyndte han at studere Jus som Brødstudium. Brandes. IV. 336. -suppe*, en. suppe, der koges paa rugbrød m. forsk. tilsetninger. *VSO. Frk. J. Kogeb. 114. -sæd*, en. (nu næppe br.) sæd til brødkorn. *OecMag. IV.110. -takst*, en. (nu næppe br.) brødspriser, der er fastsat af det offentlige. *Skr. 101851. -træ*, et. 3 (sj.) d. s. s. frugttræ. *Oehl. XXVIII. 125. Opf. B. I. 33. -tyv*, en. 1) i egl. bet. du Brød-Tyv! du tog mit Brød, som laae paa Skorstenen. *Holb. DR. L. 3. 2) (nu l. br.) overf. 2.1) person, der faar kost og løn uden at gøre fyldst derfor. Holb. Kh. 519. MO. 2.2) person, der tager næringen fra andre. jeg siger, at du er en Brødtyv, som søger at tage Næringen fra andre got Folk. Holb. Pants. II. 2. JSneed. I. 47. Ew. VI. 77. MO. || ogs.: fusk. S&B. † -urt*, en. d. s. s. Brudurt. *VSO. V. P. 102. -vand*, et. (med.; foræld.) afkog af brød (skorper) olgn. brugt bl. a. som feberstillende middel. *Apot. (1791). 29. || ogs. om en læskedrik lavet ved at hælde kogende vand paa brød, citronskiver olgn. Hun laver hans Brødvand og hans Limonade. Tode. V. 70. MO. jf.: Af Brændeviin, destilleret med Brødskorper, faaer man det kraftige Brødvand. Funke. (1801). II. 623. -videnskab*, en. [I.2.1 ell. 2.3] (l. br.) videnskab, der især er genstand for brødstudium (jf. -fag). *FrSneed. I. 17. Molb. NTidskr. II. 134. -vogn*, en. vogn, hvori brød køres (til forbrugeren). *Moth. B432. MO. Jørg. VF. 172.*

Brøk, en. [brø'g, brø'g] *Høysg. AG. 137. (ogs. Brøken. Holb. Stu. I. 11. Sylvius. Geom. 9. VSO. nu kun jy. i ssg. hovedbrøken, se ndf. u. 1). ft. -er ell. † d. s. (Oehl. F. 138). (ænyd. brøken ell. brøk (Aolsen. Regnebog. (1560). H2^r); fra nt. brok, brök, holl. breuk,*

sa. ord som V. Brok, jf. ty. bruch || i ænyd. bruges i bet. 2 alm. brud, jf. IV. Brud 6) 1) det at bryde ell. være brudt. 1.1) bryderi. *Høysg. AG. 138. nu kun jy. i ssg. hovedbrøken, fortrædelighed. Feilb. I. 656. 1.2) † det at være brækket ell. brudt i stykker; ogs. konkr.: brudstykke; stump. Kierlingens Tænder . . var i saa stor een Brøk, at de icke vel vilde til at samle sig (o: hos tandlægen). Phenixb. FM. 1726. Nr. 9. 5. hun (vidste ikke) hvor mange Tænder hun havde, saasom de bestoed af lutter Brøcken. smst. Nr. 8.6. 2) om tal. 2.1) (regn.) tal, der bestemmer en samling af dele af en enhed, og som i reglen bestaar af en „tæller“, der angiver delenes antal, og en „nævner“, der angiver, hvor mange af delene der gaar paa en enhed; brudent tal. (ogs. om Decimalbrøk, s. d.). *Høysg. AG. 137. VSO. I denne Brøk er (tælleren) meget mindre end Nævneren. Heib. Pros. IV. 34. *hvordan kan vi, vi Tretten, | Disse to Hyrdinder dele, | Saa ei Brøk det gier, men Hele. PalM. III. 33. *Hvem jeg elske vil, hun skal | Ei min Sjæl med Andre dele; | Ingen Brøk og brude Tal, | Men hun eie skal det Hele. Bagger. II. 292. Saavel i de specielle Afgiftsberegninger . . som i Endesummen, bortkastes Brøk, som er under 1/2 (skilling). Lov⁴; 1863. § 62. Ettallet ligger akkurat midtvejs mellem de uendeligt store Tal og de uendeligt smaa Brøker. Troels L. XIII. 187. ægte brøk, brøk, hvis tæller er mindre end nævneren. uægte brøk, brøk, hvis tæller er større end nævneren. uegentlig brøk, uægte brøk, hvis tæller er delelig m. nævneren. *Sal. III. 792. en brøks benævnelse, se Benævnelse 2. ensbenævnte brøker, se ensbenævnt. || (talem., nu l. br.) Der er ingen Brøk i (o: det er ikke vanskeligt; „det er der ingen ben i“). *VSO. brøk i regningen, se Regning. || gaa ell. falde (VSO.) i brøk (efter ty. in die brüche gehen; nu l. br.) 1. om udregning; nødvendiggøre anvendelse af brøk; ogs.: blive indviklet. Med de vanskeligste Regninger, om de end gaae nok saa meget i Brøk . . kan jeg blive færdig. Oehl. XXVIII. 419. 2. (jf. gaa i brøk u. VI. Brøk; dagl.) gaa i skuddermudder; blive til intet. *Arven den gik nok i Brøk. Rantzau. D. Nr. 24. 2.2) regning m. brøk. (en mand) Derudi Brøcken og Regnekonsten er den anden Alexander Magnus. Holb. Stu. I. 11. *Man uden Algebra og Brøken, | Hvad Facit blev, udregne kan. *Wess. 116. Dette kan ikke udregnes uden Brøk. VSO. han har endnu ikke lært brøk | 2.3) d. s. s. Brøkdæl. At bestemme Sol-Aarets Længde . . indtil Brøken af en Secund. Heib. Pros. II. 384. smst. X. 391. Brøk-dæl, en. [2] (< MO.). (lille) del af et hele; brudstykke (jf. Brøksdel). *SvGrundtv. (af) Københavns Indbyggere er jeg ved ikke hvor stor en Brøkdæl fadt paa Landet. Vilh. And. AD. 179. (konen) fik et vist snedigt Liv i******

den Brøkdæl af Ansigtet, der kunde ses under Klædet. *JVJens.HF.92.* Deres Blikke krydsede hinanden en Brøkdæl (*alm.*: en b. af et) Sekund. *PDrachm.K.18.* **-dele**, v. [2] (*sj.*) dele i brøker(er). (*overf.*:) (polakkerne bestod) kun af strittende Enere, der ikke vilde lade sig føje i Tal. Regnekyndige Naboer gennemhuggede Knueden ved med Vold at brøkdæle Landet. *TroelsL.HF.VII.108.* **Broken**, en. se Brøk. **Brøkregning**, en. d. s. s. Brøk 2.2. *VSO.* Ledetræad ved Underviisningen i Brøkgregning. *Hommel.(bogtitel.1858).* † **-s-del**, en. d. s. s. Brøkdæl. *Kierk.VI.60.* **-streg**, en. strengen ml. tæller og nævner. *Sal.III.792.* **-vis**, adj. (*l. br.*) som kan udtrykkes ved en brøk; procentvis. (*oppositionen kunde*) udtrykke sin brøkvise Andel i den offentlige Mening i Tal, som intet ydmygende havde ved sig. *Hørup.I.164.*

Brøl, et. [brø'le] *Høysg.AG.34. ft. d. s. ell. † -e (FrHorn.PM.116).* (*enyd. d. s.*; til brøle; *jf. ty. gebrüll*) 1) dyb og meget kraftig lyd. 1.1) om lyd, der udstødes af større dyr (*fx. løver og okser*). *(*tigerens*) Brøl gientoner i Fieldenes Skyer. *Sander.Harp.53.* Løvens Røst (*Chr.VI:* brølen) og den grumme Løves Røst hører op. *Job.4.10.* *Drachm.IV.189.* || (*ordspr.*) man kan ikke forlange (*ell. vente*) mere af en okse (*ell. stud*) end et brøl, *o:* af et ubehøvet (*dumt osv.*) menneske kan man kun vente en ubehøvet (*dum osv.*) optræden. *Mau.7308.* *Feilb. 1.2)* m. h. t. mennesker: dybt, stærkt (*ofte uartikuleret*) raab ell. skrig. *VSO. MO.* saa satte (*hun*) i et Skrig, ja der siges ligefrem et Brøl. *Schand.SP.60.* Herren skal lade et Brøl lyde (*Chr.VI:* skal brøle) fra det Høie. *Jer.25.30.* *JVJens.HH.38.* || *ogs. (spog.) om meget kraftig stemme.* Det er et fordømt Brøl, der sidder paa den Karl. *CBernh.IV.68. e. alm. (jf. bet. 2:)* Zola er død, han havde ellers et kraftigt Brøl (*o:* kunde sige sin mening, saa at der blev lagt mærke dertil). *Tilsk.1915. I.532.* 2) *overf. 2.1)* i *al alm.* Det gaar . . stadig tilbage med Latiniteten i vor Tid, hvor al Slags „servum pecus“ løfter sit uartikulerede Brøl. *Schand.F.43. 2.2)* (*jf. brøle 2.2)* heftig *ell. voldsom ytring*; *ogs. udtalelse*, som er bestemt til at vække opmærksomhed, gøre reklame, virke som agitation osv. Omraader, hvor Debatten ikke afgøres af det højeste Brøl og det største Stemmetal. *VVed.(Tilsk.1904.87).* *BerlTid.¹⁸1906.Aft.1.sp.3.* denne udtalelse bør vist nærmest opfattes som et af bladets sædvanlige brøl for kvartalskiftet: „kvartalsbrøl“ | **Brøl**, i *sgr.* [brø'le] til Brøl ell. brøle (1.1 *ell. 1.2).* **Brøle(-abe)**, en. 1) (*zool.*) amerikansk abeslægt (*Mycetes Illig.*), der udmærker sig ved sine høje brøl. Brøleabe: *B.Møll. DyL.I.23. BøuP.III.13. 2)* (*overf.*) person, der raaber, skriger *ell. græder stærkt*; skraalhals. dersom hun kommer igjen, saa kald paa mig! Skrike kan du da, og en Brølebe har og-

saa sin Værdi. *Bergs.PP.617.* || *ogs. (jf. brøle 2:)* person, der udtaler sig paa en høj-røstet og voldsom maade. denne politiker er en farlig brøleabe | *jf. JakKnu.LU.25.*

brøle, v. [brø'le] († **brølle**). *Holl.Abrac. III.1).* *pres. -er [brø'ler]* *Høysg.AG.140;* *præt. -ede ell. (l. br.) -te (Ew.(1914).I.167. Blich.(1846).IV.58. jf. Saaby.1); part. -et ell. (l. br.) -t [brø'la]* *vs. jf. Brøleri og Brøl.* (*enyd. d. s.*; *vel fra ty. brüllen, i form dog paavirket af bøle, jf. ogs. bøge; sml. no. dial. braula, shetlandsk bröl*)

1) frembringe en dyb, meget kraftig lyd. 1.1) om visse større dyr (*fx. løver ell. okser*): lade stemmen lyde stærkt; udstøde et brøl (1.1). da kom en ung Løve brølende imod ham. *Dom.14.5.* *Holl. Paars.47. (vilde) Dyr, som brumlede, gøiede, tudede og brølede.* *Robinson.I.39.* *Jeg hørte Dyrene brøle, | Naar de gik ud paa *Rov.Heib.Poet.II.68.* inde over Landet brølede Kvæget og svarede fra Stald til Stald. *AndNx.DB.141.* || Diævelen gaar omkring som en brølende Løve, søgende, hvem han kan oplugle. *1Pet.5.8.* *jf.:* I nylig hjemkomne Chirurger, I gaar som brølende Løver paa Spor efter Praxis. *Heib.Poet.VI.262.* *Arlaud.37.* || *talem. (jf. bet. 2:)* godt brøl(e)t, løvel (*egl. citat fra Shakespeares Skærsommernatsdrøm*) *iron. bemærkning til en, der har udtalt sig paa en voldsom ell. kraftig maade.* *Arlaud.312. 1.2)* om mennesker (*jf. Brøl 1.2).* Han (*o:* *Henrich* som spøgelse) tar Pengene og gaar bort brølende. *Holl.Abrac.III.1.* *Graaden hvinede og Sukket brøltes ud. *Ew.(1914).I.176. (hun) kastede sig læslangs og brølede af Latter. Aakj.VB.130.* || (*dagl.*) græde stærkt (*især om børns højroastede graad*); „tude“; „skraale“. Jeg brølede frygtelig, da jeg fik den første Undervisning i Skrivning. *Schand.O. I.9.* Oehlenschläger døde brølende over sin egen Sokrates, som ingen gad læse. *Bang.GH.14.* næst efter at brøle var det at blive forpustet den værste Skam der kunde overgaa én. *AndNx.PE.I.281.* rød og ophovnet i Ansigtet af at brøle. *Oth.Grethes Dagbog.(1913).24. Feilb.* || om meget stærk og gennemtrængende raaben (*af ord ell. sætninger*): „tordne“. Herren skal brøle fra Zion og lade sin Røst lyde fra Jerusalem. *Joel.3.21.* *Iil, hørte jeg en Røst, høi som Eloahs Torden | Iil Fredens kiæle Aand, iil brølte den til Jorden! *Ew.(1914).I.155.* en fortvarende Klappen og Skrigen, eller rettere Brølen af Bravo og Hurra. *FrSneed. I.300.* Brand-Majoren . . siger eller rettere han brøler det ud: „aah, reis ad hele Helvede til“. *Kierk.XIV.231.* naar (*han*) kom drukken hjem, havde han ofte brølet efter Pen og Papir. *Schand.BS.444. Drachm.STL. 243.* || i *eder:* (fanden) brøle mig. *Cit.1859. (Studenterkom.195).* Hjorta. *OS.99. jf. brandbrøle. 1.3)* om ting *ell. naturforhold, især elementer i oprør.* *Buldrende brøle | Nastronds Flammer. *Ew.V.60.* *Stormen brø-

ler | Og Tordner knittre.smst.53. *Der sad jeg da i Mulmet | Ved det brølede Hav. *Wint.h.HF.92. ThomLa.EI.42. Scheller. MarO.*

2) *overf. 2.1) i al alm.* *Og Slægten voksed .. | dens Pinsler brøled, hvor kun før blev skreget. *Drachm.UD.268. 2.2) (jf. Brøl 2.2) ytre sig med heftighed ell. voldsomhed; fremkomme med udtalelser, der er bestemt til at vække opmærksomhed, gøre reklame, virke som agitation osv. Aviserne har jo ikke brølet om andet.* *Bergstedt.A.235. bladets politiske redaktør brøler op ved alle lejligheder |*

Brøle-abe, en. se Brølebe. **-hals**, en. se Brølhals. **Brøler**, en. 1) (l. br.; *især poet.*) i egl. bet. *Ivar paa sin Heltevinge | Lod til Brøleren (o: tyren) sig bringe. *Oehl.XXXII.201. Brølerens (o: løv-indens) Unger spredes.* *Monrad.Ps.10. 2) (< MO.; især skol.) alvorlig (grammatikalsk) fejl (især i skriftligt arbejde, stil oln.); bommert. læse en Stilekladde igenem, for at der ikke skulde være altfor slemme Brølere i den.* *V.Riegels.FrøkenDik. (1914).125. at adskillige Ting, der nu i en Skolestil regnes for „Brølere“, for blot et Hundrede Aar siden var god Latin.* *Pol.^{10/7} 1911.7. || i videre bet. (dagl.): alvorligt fejl-greb; dumhed. her havde „Dannebrog“ paany begaaet, hvad man med et jævnt dansk Udtryk kalder en Brøler.* *Pol.^{3/10} 1904. Der blev en lidt pinlig Tavshed, som jeg ikke forstod, lidet anende hvilken Brøler jeg havde begaaet.* *BerlTid.^{5/10} 1904.Aft. om fejl i fodboldspil: Pol.^{10/10} 1907.6. **Brøleri**, et. (dagl., især spot.) vds. til brøle; om (høj-røstet) graad: *Schand.IF.263. **Brøle-syge**, en. [1] (vet.) d. s. s. Brummesyge. Sal.III.793. **Brøl-hals**, en. (ogs. Brøle-VSO.) (dagl.) person, som brøler; især om barn, som græder let; skraalhals. *Gadeordb.² Feilb.***

brølle, v. se brøle.

Brønd, en. [brøn; ogs. brøn'] Ø læses som ø (i) Brønd. *Høysg.Anh.23. ft. -e. (glda. brynd, æda. brun(n), oldn. brunnr, ty. brunn(en), eng. bourn, bæk, got. brunna; besl. m. II. brænde; grundbet.: noget sydende, jf. Væld)*

1) vand, der vælder frem af jorden; kilde. 1.1) † i al alm. En liden brønd (1871: Kilde) blev til en flod. *St.t.Esth.10.6 (Chr. VI).* *Der var en Brønd . . | Den sprang i Leireskovens dunkle Hygge. *Oehl.HE.98. 1.2) (nu især i faste forb., se ndf.) mineralsk kilde; sundhedsbrønd. Jeg er . . skuffet i min Forventning af denne berømte Brønds Behageligheder.* *Bagges.DV.VIII.324. at giøre en liden Excursion til Brønden i Sverrig.* *Rahb.LB.I.483. ORung.P.215. || (overf.)* *Lær mig, hvad Kunst du bruger for at leve? | Hvor er den Brønd, hvorfra du Styrke henter. *Heib.Poet.III.295. *Der er en Brønd, en Sundhedskilde | For alle Hjerter, i dit Sind.* *Aarestr.48. PalM.IV.234. || bruge brønd(en), gennemgaa en*

brøndkur. Kongen skal hafve begyndt at bruge Brønden. *Gram.Breve.243. Klevenf. RJ.9. hun bruger Brønd i Carlsbad.* *CMøll. M.III.78. jf.: (Valdemar Atterdag brugte) kaalde Brønde, som han holdt sine Fødder udi (mod podagra).* *Holb.DH.I.462. drikke brønd(en), d. s. (man) drikker Brønden (i Pyrmont), skuddrer af Kuld, og kieder sig.* *Bagges.LI.330. om Foraaret drak han og Fru M. samme Brønd i Rosenborg.* *Bang.S.21. Bogan.II.158. denne evindelige Drikken Brønd er ikke til at holde ud.* *HomoS.GL.221. jf.: Igaar saa man i Kongens Have en Del morgenduelige Damer og Herrer . . tage“ den ene Gangsti efter den anden. Det var Kjøbenhavnere, der „gaar Brønd“ (o: spadserer efter at have drukket mineralvand i brøndkur-anstalten).* *Pol.^{2/10} 1911.10.*

2) fordybning i jorden, hvori der samler sig vand. 2.1) (nu kun-dial.) i al alm. Om (svalerne) alle om Høsten synke sig ned i morastige Brynde (o: sumphuller) og deslige . . kand jeg ey sige med Visshed. *Ruge.FT.272. vAph.Nath.I.460. Feilb. 2.2) gravet (ell. boret) hul (i reglen: cylinderformet, stønsat, lodret skakt), der fra jord-overfladen fører ned til et vandførende lag. Der Jesus da var træt af Reisen, satte han sig ved Brønden.* *Joh.4.6. Holb. Paars.141. Naar man graver i Jorden . . finder man stedse . . paa en større eller mindre Dybde Vand, hvilket Erfaring lærer os ved vore Brønde.* *A.WHauch. (1799).755. denne saakaldte Brønd var ikke andet end et Hul, gravet i Jorden, der aldeles ikke var stønsat.* *Hauch.I.130. (hun) kom . . med en Spand og skulde til Brønds.* *Bang.T.88. Grav din Brønd om Sommeren og din Kælder om Vinteren, saa faar du god Brønd og god Kælder.* *SjællBond.189. (overf.): *Jeg skulde føle Tiden kort | fra Høst til Trær blev grønne | og genne megen Uro bort | ved klare Øjnes Brønde.* *HAhlmann. (BerlTid.^{5/11} 1919.Aft.5.sp.4). || (l. br.) om vandmængden i en brønd. *ved Sommertid, naar Brønden slipper.* *Oehl.A.146. || artesisk brønd, se artesisk. || falde i brønden, pantelegsdom, hvorved en foregives at falde i en brønd og hjælpes op af en anden ved lige saa mange kys, som han angiver at være faldet alen.* *Blich.II.204. Bødt.SD.37. (de) gik ind til Pantelegen. De var ved at falde i Brønden.* *Bang.SE.235. || (ordspr.) (det er for sent at) kaste brønden til, naar barnet er druknet oln., o: (det nytter ikke at) fjerne anledningen til en ulykke, naar denne er sket.* *Moth.B434. vAph. (1764). CBernh.VIII.30. Mau.1413.*

3) *overf. 3.1) i al alm. om et dybt hul. jeg saae en Stjerne, nedfalden fra Him-melen paa Jorden, og den blev Nøglen given til Afgrundens Brønd.* *Aab.9.1. Der var intet, som kunde gøre (ham) saa melankolsk som en Lirekasse nede i Bunden*

af saadan en Brønd (o: snævert gaardsrum omgivet af høje huse). P. Levin. Familien i Danm. (1911). 164. jf.: I Isen danner (græselen) sig dels Aandehuller, dels større Huller eller „Brønde“, gennem hvilke den kan dykke ned og stige op. B. Møll. DyL. I. 134. 3.2) skaktformet hul i jorden bestemt til andet end fremskaffelse af drikkevand, fx. til udvinding af petroleum (Sal.² IV.180), til understøttelse af kloakkers funktion (Sal. III.794) osv.; jf. Brøndkule 2 || \times udgravning til en sprængmine. MilConv. I.745. Sal.² IV.180. 3.3) \downarrow hul i dækket til ankerkæder ell. til opløftning af skibsskruen olgn. Funch. MarO. I.118. OpfB.² I. 175. Sal. XI.229. Tekn. MarO. || ogs. (efter eng. well) rum ml. to opbygninger (fx. bakken (I. Bak 2) og kommandobro osv.) paa et skib (jf. Brønddamper). Sal.² IV.180. Hage.³ 926. Scheller. MarO. || \uparrow vandbeholder til fisk indrettet i et skib; dam (jf. Brøndskib). 3.4) \odot rum i en dampmaskine, fyldt m. koldt vand til fortætning af den forbrugte damp. OpfB.¹ III.573.

Brønd-, i ssgr. 'brøn-, ogs. 'brøn-] i reglen af Brønd 2.2; jf. ogs. Brønde- u. Brønd-kur, -tid. **-aare**, en. (nu l. br.) vandaare, der giver vand til en brønd. Moth. B434. EPont. Atlas. I.526. MO. **-anstalt**, en. [1.2] d. s. s. -kuranstalt. Sal. III.796. Rosenberg Brøndanstalt. Krak. 1918.1634. **-borer**, en. person, der borer ell. graver brønde. Panum. 373. Krak. 1918.1633. **-boring**, en. Kierk. X.102. LandbO. I.408. **-damper**, en. [3.3] \downarrow fragtdamper, som forude er forsynet m. en „brønd“ ml. broen og bakken. Sal.² IV.180. Hage.³ 926. **-dyb**, adj. HCAnd. VIII.107. Schand. SD.117. ude paa det jævne, danske Bondeland, hvor ingen sidder i brønddybe Gaarde. Skjoldb. KH.35. **-dæk(ke)**, et. VortHj. III.71. JakKnu. F. 291. **-dæksel**, et. (løst) laag over en brønd. Krak. 1915.1451.

\uparrow brønde, v. -ede. (afl. af Brønd 3.2; garv.) lægge (huder) i kalkvandsbad i en dertil indrettet grube ell. „brønd.“ Hallager. 150.

Brønde-kur, -tid, se Brønd-kur, -tid.

Brønd-forgiftning, en. forgiftning ved indaanding af kulsyre i (bunden af) en brønd. Sal. III.796. **-graver**, en. Moth. B 434. MO. JakKnu. LF.133. **-gæst**, en. [1.2] (nu l. br.). Denne Dyrhed af Levnetsmidler er i Pyrmont. ubehagelig, især for Brøndgiesterne. Bagges. L. I.330. **-hage**, en. (nu l. br.) d. s. s. -krog. Moth. B434. MO. **-hjul**, et. (især foræld.) hjul ell. trisse, hvormed der bevæger sig en kæde ell. et reb, som i hver ende er forsynet m. en brøndspand. Moth. B 434. MO. **-hus**, et. [1.2] (nu næppe br.) bygning, som er opført over en sundhedsbrønd. Bagges. L. I.329. **-karm**, en. indfatning om det øverste af en brønd. MO. Pont. F. I.54. AndNæ. PE. II.191. **-karse**, en. (\uparrow Brun(d)karse. Begtr. Sjæll. II.479. Oehl. XXI.

327. egl. sjæll.?, jf. JTusch. 321). [1.1] (efter ty. brunnenkresse) $\&$ slægt af de korsblomstrede, Nasturtium R. Br. Moth. Conv. B267. vAph. Nath. IV.287. *Lædske Du (o: kilden) skal baade Brøndkars og Flæg. Winth. X.72. Bogan. I.19. || ogs. om Cardamine amara L. JTusch. 50. Feilb. **-krans**, en. (fagl.) jærn- ell. trækrans, hvorefter brøndens indvendige beklædning opføres. Levin. Sal. III.794. **-krog**, en. (nu l. br.) stang m. krog til at trække Brøndspanden op med (jf. -hage, -stang). Holb. DH. III.404. MO. **-kule**, en. 1) [1.2] (nu næppe br.) om dyb sænkning, hvori der findes en mineralisk kilde. en yderst møjsommeligt Sneglevei op igiennem den østlige Krog af Brøndkulen (i Pyrmont). Bagges. DV. VIII.403. 2) [3.2] \uparrow (garv.) brøndformet grube til behandling af huder og skind (jf. brønde). derefter blive Skindene brønde i Brøndkullen. Hallager. 150. **-kur**, en. [1.2] flt. -e ell. \uparrow brøndekurer (Tode. ST. II.1). kur bestaaende i nydelsen af (naturlige ell. kunstige) mineralvande. vAph. (1759). Jeg skulde vist hellere have brugt en Brøndkur i Sommer end gjort den dumme Udenlandsrejse. Tops. II.406. **-kuranstalt**, en. Krak. 1911.1183. **-legeme**, et. (fagl.). En Brønds Indfatning, det saakaldte Brøndlegeme, maa (være) uigennemtrængeligt for Vand. VortHj. III.71. **-læge**, en. [1.2] (l. br.) læge ved en sundhedsbrønd. MO. S&B. **-mine**, en. [3.2] \times (nu l. br.) mine anbragt i en lodret udgravning. S&B. **-orm**, en. (zool.) børsteorm, der bl. a. findes i dybe brønde, Phreoryktes menkeanus. Frem. DN. 504. BøvP. I.576. **-patron**, en. (fagl.) sprængpatron til brug ved brøndboring. Krak. 1918.1634. **-ramme**, en. [3.2] spec. \times ramme af stærkt krydstømmer om en minebrønd. MilTelen. O.43. S&B. **-ræk**, et (D&H.) ell. **-række**, en. (nu l. br.) rækværk om en brønd. Moth. B435. VSO. MO.

Brøndsel, en. ('brøn'sæl, ogs. 'brøn'sæl] (ænyd. brøn'sel; afl. af Brønd) $\&$ slægt af de kurblomstrede, Bidents L., især: B. tripartitus L. JTusch. 36. vAph. Nath. I.460. Warm. Froep. 444. Tilsk. 1918. II.203.

\uparrow Brønd-skib, et. [3.3] skib, hvori der er indrettet en dam ell. „brønd“ til transport af levende fisk. KbhSkild. 1813.347. **-spand**, en. Moth. B435. MO. Aakj. VB.57. **-stage**, en. d. s. s. -stang 1. Moth. B435. MO. Esp. 37. **-stang**, en. (nu l. br.) 1) d. s. s. -krog. vAph. (1764). MO. 2) d. s. s. -vippe. Hanekyllinger, som gale paa Brøndstangen. Ing. P. O. I.42. Møll. H. I.327. **-sted**, et. (l. br.) sted, hvor der er en brønd (2.2); om et sted, hvor en brønd er styrtet sammen: Schand. UM. 273. || om et kursted ved en mineralisk brønd (1.2). Leop. PC. 364. **-sten**, en. (fagl.) kileformet mursten, hvormed en (rund) brønds indvendige beklædning opføres. Levin. Sal.² IV.183. Hage.³ 633. **-stopper**, en. [3.3] \downarrow stoppeindretning ved brønden til en ankerkæde. Funch. MarO. I.118. Sal. XI.229. **-støt-**

te, en. (*landbr. ell. dial.*) opstander, hvorpaa brøndvippen hviler. *MO. Esp.37. Sjæll Bond.41.* **-sætter**, en. *person, der forsyner en brønd med indvendig (sten)beklædning. KancSkr.²⁹/s1831. MO.* **-tid**, en. [1.2] (*nu l. br.*) *tid (sæson), da man søger kurb ved en mineralsk kilde. S&B. † Brøndetid: Tode. ST.II.2.* **-traad**, en. *3 bakterieslægt, der optænder i brønde, vandrør olgn., Crenothrix Kühniana Rabenh. Warm.SystB.66. Sal.IV. 682.* **-trisse**, en. *d. s. s. -hjul. Moth.B436. Ing.EF.VII.112.* **-trug**, et. *vandtrug ved en brønd. VSO. Schack.37. ved Brønd-Truget vandede (han) et Par smaa stridmankede Ponyer.Gjel.M.181.* **-vand**, et. **1)** [1.2] (*nu næppe br.*) *mineralvand. Oecon T.VII.24. Tode.Sundheds-Journal.1794.I.73.* **2)** [2.2] *vand i ell. fra en brønd. HesteL. (1703).A5^r. EPont.Atlas.I.524. Hrz.III.93.* *Tøjet bliver . . lidt gulligt, fordi de bruger Brøndvand.Wied.S.233.* **-vinde**, en. (*† -vind. Moth.B436.*) (*gldgs.*) *vinde, hvormed brøndspanden drages op. MO. Gjel.M.363.* **-vippe**, en. (*gldgs.*) *lang toarmet vægtstang paa en opstander, forsynet i den ene ende m. en vægt, i den anden m. et reb (lænke) ell. en stang, hvormed brøndspanden drages op. Moth.B436. Bages.DV.IX.456.* *Han satte sig ned paa den gamle Brønds Rækværk med den høje Brøndvippe over sit Hoved. Schand.F.241. Aakj.RS.129. SjællBond.41.* **-værk**, et. (*nu l. br. i rigsspr.*) *træ- (ell. mur-)værk, der danner afstivning i ell. (nu især) overbygning over (indfatning af) en brønd. Moth.B436. VSO. AntNiels.FL.II.16.* (*han*) *slog med den knyttede Næve mod Brøndværkets Rand.Schand.F.241. Sjæll Bond.41.*

Brønning, en. *ogs. Brynning, Brødning, Brønge (MDL.55), Brønne (Moth.B 436), Brynge (smst.422. MDL.55), Brodding (Thorsen.127) ofl., jf. Feilb.I.119 (u. brodning), IV.63. (jf. no. brygding, bundt hør, afl. af brugda, se I. Brude, jf. II. Brøde samt I. Braade 4, II. Brodde; dial.) et knippe ell. bundt (favfuld) halm (ofte spec.: langhalm) ell. hø. Moth.B436. MDL. 55. Thorsen.127. der stod én og bad om Hø til sin Trækstud, blot en eneste lille Brønning.FrPoulsen.Under helleniskHimmel. (1908).210.*

brøse, v. [ˈbrøse] -ede. (*afl. af brøsig ell. fra nt. brösen, egl.: bruse; nu næppe br.*) *refl.: optræde paa en vigtig, hovmodig maade. *man kan som Confemant (o: konfirmand) sig brøse, | Stikke paa Varer og ryge Tobak.Oversk.I.13. S&B.* **brøsig**, adj. [ˈbrøsi] (< VSO.1793; fra nt. brösig, bräsig; *maaske besl. m. II. bruse, jf. nt. bräsig hir, stærkt øl*) som er udfordrende og stor paa det; *hoven; nu især: som er af et vredslænd væsen; barsk; bister. Grundtv.Saxo.II.267.* *Hun var endeel brøsig . . og I veed jo nok, Hovmod gaar for Fald.Meising.SK.35. skulle vi ikke høre, hvorlunde disse brø-*

sige Karle vil belægge deres Ord?Blich. (1846).IV.11. Jeg synes, du seer saa brøsig ud. Er der Noget iveau for dig?Heib. Poet.VII.279. Folk ere her (o: i Berlin) saa brøsig, at man nødvendigviis maalægge sig derefter.Brøchner.Br.20. De behøver da ikke at see saa brøsig ud, fordi jeg kjæler for min lille Guddatter.Hostr. Int.42. et studdt og brøsigt Væsen.Tops. III.49. Han-Svanen holder sig blot i Nærheden (af reden) og viser sig brøsig mod enhver Fredsforstyrrer.Bogan.II.99. en Sergeant, som den første Tid var temmelig brøsig mod de unge Rekrutter. JakKnu.S.46. Feilb. -hed, en. *hun vil . . fortryde sin Brøsigthed (o: sit hovmod). Chievitz.J.I.63. den Brøsigthed, som danske Regeringer . . har vist overfor (islænderne). Brandes.XII.185. Drachm.KK.196.*

Brøst, en. [brøst] *Høysg.Anh.23. ft. d. s. ell. † -e (Ps.19.13(Chr.VI)). (glda. d. s. (Kalk.II.765); sideform til Brist, jf. Kort. 64. || i rigsspr. nu l. br. uden for bet. 2.1 og især poet. ell. relig.) 1) (jf. Brist 2) beskadiget sted; skade. samme Skib fik . . Brøst og Skade paa sin Rejse.DLA—2—12. *(traaden) sidder uforstyrret, uden Brøst.Oehl.A.264. Dette Forlig blev paa begge Sider besvoret, for at Rigerne fremdeles skulde giøre Eet, og Brøst ei Baand spille. Grundtv.Saxo.II.329. *et Blokskib, fuldt af Brøst, | Kan stride med Orlogsfregatter.Hrz.D.I.177. HCAnd.IX.181. de skulle istandsætte Husets Brøst (Chr.VI: hvad brudt er i huset), nemlig alt det, som findes der brøstfældigt.2Kg.12.5. Recke. SD.193. Feilb. 2) overf. 2.1) (jf. Brist 3.1) ufuldkommenhed ved noget; fejl; mangel; skrøbelighed; ofte om moralsk skrøbelighed. dersom den Brøst (o: impotens) kom efter Brylluppet, da skulde de bære det som et . . Kaars.DL3—16—15—3. *(han) Verdens Brøst og Fejl heel nøye eftersøger.Holb.Sat.I.B2^v. *Du, Gud-Faders eenbaarne Søn . . | Kom paa vor Brøst at raade Bod.Grundtv.SS.I.344. strøb at rense dit Hierte fra alle dets lønlige Brøst.Mynst. Præd.(1852).184. (hun) tilstod, at der fandtes nogen Brøst ved den gamle Lære. Hauch.V.323. *Ungdommens Fortrin og Ungdommens Brøst.Hostr. DS. 98. hans største Brøst som Politiker var hans manglende psykologiske Sans.Schand.O.II.75. Næstens Skavanker, Brøst og Laster.VVed. BB.295. HVClavus.H.194. || ofte i forb. m. ord af sa. bet.: brøst og bræk, se Bræk 3. *godt jeg kjender mine Feil og Brøst. Holst.D.II.167. man (gør) sit Folk en slet Tjeneste, naar man . . tier om dets Brøst og Skrøbelighed.Momrad.BV. 99. Trods alle Brøst og Brist . . har mit Liv dog haft et ædelt Maal.Jorg.YD.131. 2) † skade, der tilføjes nogen; forurettelse. der (skal) granskis, om den, der klager, haver slig Brøst, at der bør at gange Reeb. DL.1—18—1. 2.3) † forseelse; brøde;*

forbrydelse. da skal den Egtemand, hvis Brøst saa findis, miste sit Hovet.*DL.6—13—24. smst.2—14—5.* *Hyttan, som hælder, | Som raver og synker i Grus, | Sin Brøst vel med Rette undgælder (*Salm.Hus.981.6: I Grav vel sin Brøde undgælder. Grundtv. SS.IV.407.* 3) (jf. Brist 2.3 samt brøste 3; nu kun dial.) m. præp. paa ell. † for: det forhold, at noget savnes ell. ikke er til stede; mangel. de have brøst for mad (1871: Fødemidlerne ere slupne op for dem). *Jud.11.13 (Chr.VI).* *Paa Bøger er der sjelden Brøst, | Har Du ei andre, tag saa denne. *Winth.II.81. Feilb. Brøste, v. [1]brøsdø] præet. -ede; part. -et ell. † -en (Holb. J.H.I.18).* vbs. -ning (s. d.). (æda. brystæ, sideform til briste; jf. Brøst) 1) † briste (1); gaa i stykker. Bryster Vindtaeket og Godset faar Skade, da svare Skipperen alleene til den Skade.*DL.4—2—18.* Ach mit Hierte vil bryste af denne ulykkelige Hendelse.*Holb.KR.I.5.* Jordens Skorpe er brøsten udi mange Stykker.*sa. J.H.I.18. 2) (nu næppe br.) slaa fejl; svigte; mislykkes (jf. briste 5).* Tager man Tyv, med Koster i Hænde . . og ham bryster Hjemmel (o: han ikke kan føre bevis for ejendomsret), da maa hand bindis.*DL.6—17—1.* *Kom, naar Hjertestyrken brøster, | Himmeldue (o: helligaanden) from og blid!*Salm.Hus.276.5.* *Hvor glemt er (gud), | For Folk og Land | Det bedste vil dog brøste.*smst.824.4.* for dem (kan) ingen Undskyldning . . være, uden de Christes Beviisligheder om Revelationen brøstede. *Holb.Ep.II.133.* *Brøster for din Brøde | Din Lykke, Bonde. *Oehl.HJ.105. jf.:* *Danmarks Kirke var nær sit Fald: | Det brøsted hos Lave og Høie (o: der var fuldt af brøst (2.1) og mangler). *Ing.VSt.248. 3) (især poet.) udeblive; mangle; fattes (jf. briste 5).* *Min Glæde er at trøste | Betrængte Folk, og see, at intet maa dem brøste.*Holb.Paars.42.* *vent ej Hjælp fra dem! | Den Ventende vil Hjælpen ofte brøste.*Blich.D.II.33.* *nu intet Mær i hendes Lykke brøster; | nu har hun Mand og Børn, et prægtigt Hjem.*Schand.UD.212.* || ofte i forb. det brøster (en) paa noget, det skorter (en) paa noget. *Paa Heltmodet det ei ham brøster.*Ing.VSt.272.* *Mon os paa hjemmefødt Forstand | I vore Dale brøster?*PMøll.I.35.* det brøstede mig baade paa Lyst og paa Kundskaber (til at blive købmand). *Bagger.I.11.*

brøst-falden, adj. [-fal'ə]n] (sj.) d. s. s. -fældig 1. *Moth.B418.* (væn) kan have nok (af voks) til at udbedre sine ved en eller anden Leilighed brøstfaldne blevne Celler. *Fleischer.B.156.* den gamle Bygning . . var meget brøstfalden og skæmmet ved Om- og Tilbygninger. *J.Jessen. ØV.151.* ☉ -fri, adj. [2.1] (sj.) fejlfri. Du har for dig en Mand med brøstfri Kundskab. *Monrad.Ps.102.* -fæld, et. [-fæl'] (dannet af brøstfældig; nu næppe br.) d. s. s.

-fældighed. Forvalteren brugte mig til at vurdere Brøstfæld i Bøndernes Stervboer. *Olufs.GD.71.* Napoleon vilde reparere paa dette Brøstfæld. *Blich.MT.53.* -fældig, adj. [brøsd'fal'di] (ænyd. d. s.; af Brøst 1; jf. nt. brokffällig) 1) (nu især om bygningsværk); som truer med at falde sammen (af ælde); forfalden; skrøbelig. Falder gammelt brøstfældigt Hus paa nogen Mand til Døde.*DL.6—11—12.* (han maatte) begive sig med Floden (o: flaaen) til Holland . . for at reparere det, som var brøstfældigt. *Holb.DH.II.854.* dette Tempel (var) saa brøstfældigt, at en maadelig Nordenvind kunde rive det overende. *Ew.VI.4.* *Hække | Af gamle brøstfældige Pile. *Faye.Lit Arb.I.49.* *Ei sømmer det sig, at bede til Gud | I sligt brøstfældigt Skuur. *Oehl.L.I. 293.* *(gud) med Aand og med Ord | For-nyer den gamle, brøstfældige Jord. *Grundtv. SS.IV.378.* *Mit Fødeland er et brøstfældigt Vrag, | Der tumles knust blandt Klipper. *Ing.DD.I.169.* Stole og Borde . . vare noget brøstfældige af Alderdom. *Hauch.VII.298.* *en Hytte . . | brøstfældig, vindskjæv og lille. *Kaalund.21. Feilb. || (sj.) om hvad der af naturen er skrøbeligt; skør.* det brøstfældige Glas. *NordBrun.Fast.A1r. 2) (nu l. br.) overf.:* Efter at denne Krig . . havde taget en Ende, beflittede Hans Majestæt sig . . paa at forbedre alt det, som var brøstfældigt . . udi Danmark. *Holb.DH.II.876.* denne store Fordom (maa) blive yderlig brøstfældig ved sin egen Vægt. *Ew.VI.257.* (han) tilstod ogsaa, at den hedenske Lære i mange Maader var brøstfældig. *Hauch.V.188.* ☉ -fældighed, en. flt. -er. til brøstfældig 1 (ell. 2): *DL.3—13—7.* Hvis det som med Huuse og Bygninger var brugeligt at tage aarlig Syn paa en Jomfrues Skønhed, vilde man hvert Aar finde Brøstfældighed. *Holb.Heltind.I.366.* (skibet blev) formedelst Leckage og Brøstfældighed nødet til at søge Landet igien. *Gram.Breve.248.* (de, som) reise formedelst legemlig eller aandelig Brøstfældighed. *Bagges.L.I.2.* den gamle Borg, der dog endnu stod, trods al sin Brøstfældighed. *Hauch.I.413. Hørup.I.233.* || (nu l. br.) mere konkr. (i flt.) om de enkelte skrøbeligheder ell. mangler. (man) erkjender Rigtigheden af de opdagede Mangler, Brøstfældigheder og Uordener. *PAHeib.U S.217.* at gaa omkring i Krogene for at søge efter Brøstfældigheder. *Mynst.BlS.I. 338.* ☉ -holde, v. [-hø'lə] (dannet af -holden; sj.) behandle uretfærdigt, i strid med (udtrykkelig ell. stiltiende) overenskomst oln. (vasallen) „rejser Retsklage“ mod (lensbesiddersken), naar han brøsthøldes. *VVed.R.136. Larsen.* -holden, part. adj. [-hø'l'ə]n] (ænyd. d. s.) 1) [1] (nu næppe br. i rigsspr.) d. s. s. -fældig 1. de skal istandsætte hvad der er brøsthølden i Huset. *2 Kg.12.5 (Lindberg).* en gammel Gaard med brøsthøldne Længer. *Eriksholm.*

S.69. 2) [2.3] ☐ som behandles uretfærdigt ell. ubilligt; især: som behandles daartigere, end vedk. (jf. udtrykkelig ell. stiltiende overenskomst olgn.) mener at have ret til ell. grund til at vente; kun i udtr. som: føle sig († finde sig, sj.: anse sig for) brøsthølden. Naar nogen Lodsejer i nogen Bye finder sig at være brøsthølden, enten i Mark, Skov, eller Ejendom.DL.1—18—1. (Norge) havde Grund til at føle sig brøsthøldent ved Forbindelsen med Danmark. Allen.IV.2.193. Klager fra Folk, som ansaae sig for brøsthøldne.Iledige Timer.1879.II. 300. Arvinger, der føler sig brøsthøldne af Testator.Wied.LO.166. H., der følte sig brøsthølden ved denne Afgørelse, indgav Besværing til Indenrigsministeriet.Berl.Tid. 15/12.1904.M.2.sp.1. † **-løs**, adj. [2.1] som er uden skrøbelighed; stærk; sund. *brøstløs Alder skyer en Læges blotte Navn.Bull. (Rahb.LB.I.559).VSO.MO.† **Brøstning**, en. vbs. til brøste; (med.) konkr., om fosterhinden (jf. Bristning): (fødselsveerne) paa-staaer og udsponder den saa kaldet Brystning.Buchw.JS.(1725).12.

bu(h), interj. [buˈ] (jf. ty. bu, eng. boo, pyt) genqivelse af dyrs (især køers) brøl (jf. Buko). *Hvad siger Fedeko? | Buh, buh, buh.Sang.B.30. *Koen raaber. Mu Bul | Kalven svarer: Mø Bø.Børnerim.III.3. || stange bu(h), (barnespr.) gøre en stangende bevægelse m. hovedet og samtidigt efterligne koens stemme. naar hun har (barnet) paa sit Skød, eller løfter det i sine Arme og lærer det at „stange Buh.“KMads.Marstrand.339. || (dagl., især foragt.) i udtr. hverken sige bu eller bæ olgn., ikke sige et (tydeligt ell. fornuftigt) ord; vedligeholde en tavshed, der vidner om tøvhed, taabelighed, uvidenhed osv. Moth.B436. Du siger jo hverken Buh eller Bæh i Dag. Oversk.I.18. Kaahund.144. *dér laa han rolig | og mæled ikke Bu og ikke Ba.Drachm. DJ.I.324. (han) humpede forbi uden hverken at mæle Buh eller Bøh.Bregend.PG.81. Feilb. jf.: Den indtil Skælven forsigtige Thiele.. siger om disse Forhold i Grunden hverken Bæ eller Bu.Brandes.XV.133. || lyd, der frembringes for at skræmme (jf. Bumand). VSO. jf. Lemb.Shak.XVI.183.

Buckskin, et. se Bukskind.

Bud, et. [buð] Hoysg.AG.34. best. f. -et [buˈðæt ell. ˈbuðˈæt] budet.smst.145. ft. d. s. ell. (i bet. 5) -e [ˈbuðæ] best. f. -ene [ˈbuːðænæ ell. ˈbuðˈænæ] budene.smlt., i bet. 5: [ˈbuːðænæ] (æda. buth, both, oldn. boð, oeng. gebod, ty. gebot, besl. m. hyde)

1) meddelelse om noget. 1.1) ☐ i al alm.: tidende; efterretning. *Nu kom her Bud fra Engle-Chor, | At Gud vil nederstige. Kingo.24. de finge det sørgelige Bud om Kronborgs Erobring.Holb.DH.III.329. *Mon han forkyndte Kiød sit Bud (o: sit evangelium), | Og Ormen sine Himle?Ew. I.76. *Julen har bragt velsignet Bud.Ing. RSE.VII.231. hver Menneskeskikkelse,

der bragte Bud fra en virksommere Tilværelse end den, han førte, vilde han blive glad over.Schand.BS.316. det foreliggende Emne har Bud til enhver (o: vedrører, interesserer alle).Hovedst.1s1913.3.sp.2. jf.: (afhandling) dels af streng videnskabelig Karakter, dels med Bud til videre Kredse.Tiisk.1903.205. 1.2) (ofte m. overgang til bet. 5) meddelelse, som man paa-lægger en anden at bringe til tredjemand; besked; ærinde. (ofte i forb. sende bud). Og Jakob sendte Bud for sig til Esau. 1Mos.32.3. *For alle Sjæle beder han (o: Kristus) | Og beder dem med Bud om Land | Ej at forsmaa hans Krone.Grundtv. SS.III.301. *Jeg har saa travlt, du skal faa Bud, | Naar jeg faar bedre Stunder. sa.PS.III.236. Hertugen, min Herre, lader Eder vide Bud.. at han skal indfinde sig. Hrz.VI.178. *Naar Alt er rede, her jeg Bud dig sender.PalM.TreD.172. bringe dem til det Sted, som du sender mig Bud om (Chr.VI: sender til mig om).1Kg.5.9. Der har to Gange været Bud paa Kontoret, om jeg vilde komme hjem.Esm.II. 82. jeg skal til byen i morgen, vil du have bud med? || i udtr. som have, sende bud efter olgn., lade en faa meddelelse om, at hans nærværelse ønskes; lade (en) hente. vil I have Bud efter min Hustrue, skal I faa det at høre.Holb.Jep.II.2. Der er Ingen, som har havt Bud efter jer. Heib.Poet.XI.171. Hvor tør Han understaa sig at komme herind, uden at der har været Bud efter Ham? Goldschm.II.88. Smeden bor i Nærheden; vil skal straks faa Bud efter ham.Drachm.T.48. spec. i udtr. d er bud efter en, man svæver i livsfare. den lille Bjørneunge, der anede, at der var Bud efter den (o: at en hanbjørn vilde dræbe den), laa stønnende og ubevægelig. KnudRasm.DØ.196. ogs. i tilfælde som, naar en (kroket)kugle var lige ved at ramme maalet, olgn.: der var bud efter den! || m. h. t. ting: sende meddelelse om, at noget ønskes. vi maa have bud efter en vogn | ogs. (jf. bet. 5): lade afhente ved et bud. vi vil sende Bud efter Værerne i Morgen. Ludv. jf.: gik der Bud efter Doctorerne? Holb.Jep.II.2. Der gik nu Bud efter en Droske.Pont.LP.VIII.28. || gaa et bud olgn. (ogs. alm. gaa ˈbud), gaa med besked ell. ærinde (jf. u. Budskab 1.2 slutn.). *Guds hellige Engle op og ned | Paa Himmels-tigen vandre.. | Som Lynild fare de hans Bud.Grundtv.SS.III.177. Den, som vilde prøve paa at gaae det Bud, han skulde være om sin Hals.CBernh.III.340. Jeg gaer Bud fra Ridefogden til mit Herskab.Etlar.GH.II.102. *Saa fik han Plads som Tjener.. | og rendte Bud og Ærind i Residentens Gader.Drachm.PT. 22. (overf.:) *Toner.. | I gaa Bud mellem Himmell og Jord.Rich.I.35. 1.3) (nu l. br.) forudsigelse; bebudelse (1). Kongens Vrede er Dødens Bud.Ords.16.14.

*Det var maaskee et Tegn og Bud at vende om *JFriis.39.*

2) (nu næppe br.) det hverv at bringe bud; sendelse; ærinde (jf. Budskab 2). *Herr Henning var ei hjemme, han red i Kongens Bud. *Hauch.II.247.*

3) tilkendegivelse af vilje; befaling; paa-bud. 3.1) $\text{\textcircled{U}}$ i al alm. *Nu kand jeg let begribe | Aarsagen til de strenge Bud, | Som holde os i Knibe. *Holb.Skiemt.F1v. Ew.(1914).I.108.* *Saa sværger da paa denne blanke Glavind. | At I vil trolig rette ud mit Bud! *Oehl.HJ.25.* *For Een, der skyder sikkert, saa som du, | Var dette Bud ei nogen haard Befaling. *sa.P.259.* *Et Skib jeg (o: stormen) splintret har paa Gudens Bud. *PalM.II.8.* Efter min Faders Bud var jeg den Eneste, der assisterede (ved hans jordefærd). *Bergs.PP.74.* || *Trods Lovens Bud og Rettens stränge Krav. *Bagges.Ep.64.* (han) maatte lystre Lovens Bud og sende Drengen i Skole. *Schand.F.270.* 3.2) (bibl. og relig.) om guds paa-bud til menneskene; moralbud. Derfor skulle I holde mine Bud og gjøre dem. *3Mos.22.31.* hvo som holder den ganske Lov, men støder an i eet Bud (1907: Stykke), er bleven skyldig i alle. *Jac.2.10.* *Kjærlighed fra Gud | Er det store Bud. *Salm.Hus.803.3.* *Naar fra (guds) Ord og rene Bud | Du vil med Ondskab vige. *Kingo.283.* *God i Gaver! God i Bud! | Evig, evig gode Gud! *Ew.III.52.* *Hans (o: Kristi) Bøn er stærk, hans Bud er godt. *Grundtv.SS.III.301.* || de ti bud, mose-loven (se 2Mos.20.2-17); jf. Budord. de saakaldte ti Guds Bud. *VSO.I.527.* Guds helige Lov er indbefattet i de ti Bud, som først bleve høitideligen kundgjorte for Israels Folk, men som ere gjeldende for alle Mennesker til alle Tider. *Katek.§7.* *det sjette Bud, | Det er saa tungt at lære. *Grundtv.PS.III.236.* jf.: Du veed Budene: du skal ikke bedrive Hoer; du skal ikke slaae ihjel. *Luc.18.20.* det ellevte bud, se ellevte.

4) tilbud om en købesum for noget (især ved auktion) ell. om udførelse af et arbejde for en vis sum. Det var brugeligt paa Auctionere udi Rom, at den som bød paa de auctionerede Sager, gav sit Bud tilkiende ved et Nik. *Holb.MITr.216.* Joseph .. gav nøye agt paa deres Tale; hvoraf han merkede, hvad Bud de vilde gjøre paa Forpagtningen. *sa.JH.I.639.* byder mand i det samme et halft Bud, saa selger mand glat væk og faar Vahrenne paa Halsen. *Klevenf.RJ.68.* Hjulmanden havde ikke villet sælge sin lille Eiendom, skjønt Buddet var godt. *Sibb.II.220.* Auctionarius fik neppe Tid til at nævne Budet, før et høiere blev gjort. *Gylb.XII.235.* *Schand.SF.279.* Udgaar Tilbudet ikke fra Sælgeren, men fra Køberen, kaldes det i Almindelighed „Bud“, „Ordre“, „Bestilling“. *Hage.352.* vi (anmoder) Dem om at

forlange telegrafisk Tilbud fra os eller endnu bedre at gøre os et Bud af samme Størrelse som det foreliggende Konkurrence tilbud. *HCRiis.Tysk Handelskorrespondance.(1915).174.* højere Bud. *Ludv.(jf.Over-, Underbud).jf.:* Skal jeg have første Bud (o: forkøbsret) paa Føllet, naar det røde Øg foler? *NSvends.HI.132.*

5) (ved omtydning af udtr. som sende bud; jf. oldn. boði, oeng. boda, ty. bote) om personer. 5.1) i al alm.: budbringer; sendebud. hun skulde Budene, som Josva havde udsendt. *Jos.6.25.* Men der Johannis Bud (1907: Sendebud) gik bort, begyndte han at tale. *Luc.7.24.* Buddet, som førte disse Tidender, blev kasted i Fængsel. *Holb.DH.III.329.* *Et Brev til Herren .. Hvad skal jeg svare Buddet, som venter. *PAHeib.Sk.I.147.* *Ved Aften tren i Sal et Bud | Og taledes saa fage. *Grundtv.PS.I.134.* Der gik da strax et ridende Bud op til (gaarden). *Bergs.BE.95.* *JPJAc.I.12.* (kan) Forsendelse ved Bud ikke undgaas, bliver denne at udføre ved direkte af vedkommende Retsbetjent lejet Bud. *LovNr.115²¹/1883.* gaa bud, se ovf. u. bet. 1.2. (poet.) overf.: *Lynet han tvinger at vorde Tankens Bud. *Hauch.SD.I.191.* *Her er det lette Bud (o: en pil), som du mig sendte. *PalM.II.8.* 5.2) person, hvis erhverv det er at gøre budtjeneste. Ved gaende og løbende Bud befjendres Breve og Smaapakker. *Schytte.IR.II.381.* Den samlede Magistrat vælger .. Magistrats Budde. *Vedt.²⁰/12.1857.§21.* Han stødte næsten mod et Bud, der gik med nogle Aviser i sin Taske. *Schand.TF.II.268.* buden hvisest til køkentrappen; jf. Avis-, By-, Postbud mfl. 5.3) (jur.; l. br.) person, der optræder som befuldmægtiget paa en andens vegne. *Lassen.AO.137.* i udtr. (sende) sit visse bud, se vis. 5.4) (jf. ty. dienstbote) † tyende. *vel er jeg (o: en kælder pige) kun et Bud, | Jeg skienker kun for Folk. *Ew.IV.15.*

$\text{\textcircled{U}}$ Bud-bringer, en. [1.1 ell. 1.2] [-,brɛn'ør] Stafetten red hurtigere, end den Slags Budbringere ellers plejede. *Schand.F.321.* *Drachm.VS.196.* *Pont.LP.VIII.55.* (overf.:) den svale, friske, kvægende Regnluft, denne Budbringer fra den høje og rene Æter. *sa.GA.33* $\text{\textcircled{U}}$ -bærer, en. [1.1 ell. 1.2] (l. br.) MO. Musiken .. den bedste Budbærer mellem det enkelte Menneske og den uendelige Natur. *Brandes.IV.60.*

Buddel, en. se Buttel.

budden, part. se II. byde!

Buddike, en. [ˈbuð'igə, ˈboð'igə] († **Buddik**: *VSO.* nu l. br.: **Bod(d)ik(e).** *Ew.II.88.* *Oehl.A.324.* *Winth.HF.223.* MO.). flt. -r. (ænyd. d. s., vist fra mnt. bodik, jf. ty. bottich; sml. Bødker; glda. har formen budk, oldn. buðkr (jf. jy. bork, sv. bork, krukke)) 1) (nu kun dial. ell. foræld.) lille (rund) træsse med laag. *VSO.* *Og Folmer kom og viiste | En Boddik (med

et uglehierte i), som han bar. *Winth.HF.223.* nye regaler: krone, scepter, sværd, æble og salvingssbuddike. *ADJørg.III.212. Feilb. jf. (spøg.) om ligkiste: *Gak, Læser, bort, og rød ikke | Ved hendes Legems Boddike.Ew.II.88. 2) (bot.) frøkapself, der aabner sig ved et laag. Drejer.BotTerm. 110. Lange.Flora.xxxxiii. MentzO.Bill.83.*

Budding, en. ['buðen] *ft. -er. (fra eng. pudding, muligvis gennem fr. pouding; jf. 10 Bøtting, Pudding) rettilberedt af en dej m. forsk. tilsetninger og kogt i en lukket form; ogs. om lignende retter lavet af fars og om fromage ell. gelé, der bringes til at stivne i en form. Moth.B437. Kogeb.(1710). 111. Oecon.H.(1784).I.211. Ved Tilberedning af varme Buddinger maa Maal og Vægt. . . nøje følges.FrkJ.Kogeb.262. (overf.) (barnet) lavede Buddinger af Sandet i Spyttekakken med et Fingerhul.Muusm.LK.9. 20 || † d. s. s. Buddingsten. vAph.Nath.I.472.*

Budding-pulver, et. (ogs. Buddinge-). (kog.) pulver, hvoraf der kan tilberedes budding. *VareL.²131. Sal.²IV.208. -sten, en. (efter eng. puddingstone; mineral; l. br.) brunligt konglomerat af flint- og hornstenknlode. Brännich.M.114. Sal.²IV.208.*

Bud-dreng, en. [1.1 ell. 5.1] dreng, der benyttes som bud. *Pol.¹1907.3.sp.4.*

bude, v. ['buðe] -ede. vbs. -ning. (glda. 30 budhe, bodhe, oldn. boða, afl. af Bud; nu kun dial.; jf. bebude) 1) † bringe bud om; bebude; varsle. *Du drømte, du var i Himmerig, | det buder, du skal vinde den Mø.DFU.nr.1.4. Moth.B479. 2) sende bud til; især: (ved bud) give ordre til at indfinde sig et bestemt sted; tilsiige. Ridefogden . . blev befalet . . at bude en Bondevogn til at følge Toget.Blich.L.285. MDL. Feilb. **buden**, part. se II. byde.

Bud-fald, et. [1.2] (jur.; foræld.) for-sømmelse af budstikkens viderebesørgelse; ogs. om bøde for denne forseelse. *Moth.B477. Nørreg.Privatv.V.360. Baden.JurO.I.77. -foged*, en. [1.2] (foræld. ell. dial.) person ansat som hjælper for en sognefoged (ell. herregaardsforvalter) til at besørg forkyndelser og tilsigelser. *Prom.¹⁴1792. De hidtilværende Bestillinger som Budfoged eller Hjelpefoged bortfaldte.Lov¹1857. Feilb.I. 137.IV.76. \ -gaa*, v. [1.2 ell. 5.1] gaa som bud; besørg (noget) som bud. *han bøjer sig ej for St. Peders Hat | og føler sig ej udstødt og forladt, | om ej han Nogle-Mandens Ærind budgik (∞ udgik). *Drachm.SB.16. \ -gaffel*, en. (omdan-nelse af sv. budka(f)vel) d. s. s. -stikke. da kom Budgaffelen med Bispens Banlysning.HCAnd.IX.174.

Budget, et, † en (*Heib.Pros.X.299.*) 60 [byljæd] *ft. -ter. (fra fr. budget af eng. budget, der igen er laant fra oldfr. bou-gette, (penge)pose) især m. h. t. det offentlige ell. store virksomheders regnskab; over-slag over paaregnede indtægter og udgifter i en vis kommende periode; fi-*

nansoverslag. *JBaden.FrO.* en betydelig Forøgelse af Universitetets normerede Budget, hvorved . . en forbedret Gagering af dets Personale . . blev mulig. *Fædrel.²²11844.3.sp.1.* en Beregning, hvis Udfald viste, at der endnu var Raad til . . et godt Middagsmaaltid og Tivoli om Aftenen. Jeg maa vist have leet fornøieligt over dette brillante Budget.*Chievitz.FG.31. spec. om statens finansoverslag: Flyveposten (har) leveret et Par Artikler om Budgettet.Heib.Pros.X.316. || i videre bet. om pengeforhold i al alm. han havde giftet sig meget tidlig. Som en Følge heraf kneb det stundom med Budgettet. Tops.III.475. Du har de allersmukkeste Forsætter om at ville spare og overholde dit knappe Budget.Nans.FR.158. mit bud-get tillader mig ikke at gøre mange selskaber | || (overf.; sj.) m. h. t. andet end pengeforhold. For at styrke mig saa meget som mulig gjorde (nu hellere: lagde) jeg hver Morgen mit Budget for Dagen (: om anvendelse af tiden).Schack.304. **bud-gettere**, v. [byljæ'te'rø] -ede. (efter fr. budgéter; især emb. ell. polit.) anslaa (en udgift ell. indtægt). S&B. det budgettede Beløb for Lønforhøjelser (paa kommunens budget) har maattet forhøjes.Ho-vedst.⁹1920.3.sp.4.*

Bud-leje, et. [5] (nu næppe br.) beta-ling til et bud. *Moth.B478. KancCirk.¹⁹1819.§3.*

† **Budlung**, en. (genopt. af Oehl. fra oldn. buðlungr) fyrste; konge. *Oehl.HK. 52. *Ei skal en fremmed Budlung tvinge svenske Mænd.smst.63.*

Bud-ord, et. [2] (nu l. br.) ord, som indeholder et paabud ell. befaling; især om de ti bud. Israeliterne . . havde kun de 10 Budord.Holl.JH.I.22. *Klevenf.RJ.180. Forklaring . . over de ti Bud Ord.Ing.VS. I.10.*

buds, interj. se bus.

⊗ **bud-sende**, v. [-sæn'ø] vbs. -else ell. (l. br.) -ing (HFEw.KT.I.219). [1.1 ell. 5.1] (< MO.; jf. -skikke) Godaften, Doktor! De kommer, som De var budsendt.*Pont.DR.V.123. Engang har R. ikke hurtigt nok givet Møde, da Kongen har budsendt ham.VVed.H.388. Kilde.H.152. || især som vbs.: hun berettede de nærmere Omstændigheder med Maren og Budsendelsen (til jordemoderen).Bang.L.89. Postvæsenet drager Omsorg for (at) Tjenestebreve til Sognefogden, som bære Paategning om, at deres Besørgelse haster, ved særlig Budsendelse tilsendes denne.LovNr.115²⁷1883.*

Budskab, et. ['buðsga'b] *ft. -er ell. (sj.) d. s. (SMich.P.133). (eda. bothæscap (Cambr.), oldn. boðskapr; af Bud) 1) d. s. s. Bud I. 1.) (især højtid.) d. s. s. Bud 1.1. Hvor deilige . . ere dens Fødder, som bærer glædeligt Budskab.Es.52.7. *Fra Himlen høit kom Budskab her.SalmHus.144.1*

Det er jo et skjønt Budskab: Glæd dig; thi du skal hengis. *Hob. Ul. III. 2.* *Døer! kæmper og døer! | Er det Budskab, de (o: valkyrierne) bringer. *Ew. V. 23.* hvert Aar (bragte) nye smertefulde Budskaber. *Mynst. Fr. Br. 12.* *Med Sorgens Budskab skrevet | I sine mørke Miner | Dragonen bragte Brevet. *Aarestr. 193.* jeg tænker ikke, der er vigtige Budskaber (i brevet). *Goldschm. III. 499.* (talem.:) Ondt Budskab kommer tids nok. *Mau. I. 100.* || (relig.) i udtr. som det glade budskab *olgn. som gengivelse af evangelium, ofte spec. om julens evangelium.* (præsten) synger Evangelium .. Choret svarer: „Gud være lovet for sit gladelige (nu: gladelige) Budskab.“ *Kirke-Ritual. (1685).* 17. Derpaa befoel Han sine Lærlinge, Apostlene, at .. forkynde det glade Budskab om Guds Naade. *Grundtv. V.K. 51. smst. 73. sa. (Salm Hus. 863.4). Luc. 4. 18 (Lindberg).* 20 i Natens Stilhed (lød) det glade Budskab: Eder er i Dag en Frelser fød. *Mart. Prædikener. II. (1849). 134. AD Jørg. Brorson. (1887).* 41. || (polit., især om amerikanske forhold) udtalelse fra den øverste statsmyndighed til undersaaterne ell. den lovgivende forsamling. *Levin. Sal. I. 66.* præsident Wilsons budskab til kongressen har vakt stor opsigt | 1.2) (nu l. br.) d. s. s. Bud 1.2. Men der de søgte at ihjelslaae ham, kom et Budskab 30 (1907: Melding) til Øversten for Roden, at hele Jerusalem var i Forvirring. *ApG. 21. 31.* han havde sendt Budskab, om det ikke maatte være Israeliterne tilladt, at tage Veien igiennem hans Land. *Balle. Bib. I. 25.* *O, spring afsted, | Tag Budskab med | Til hende. *Winth. SS. 41.* *lette Pill Mit (o: Amors) Budskab du ham bringe. *PalM. II. 7.* || gaa budskab, (nu næppe br.) gaa bud (se u. Bud 1.2 slutn.). *han gik saa tidt til Dvergene Budskab. *Oehl. NG. 213.* 2) † d. s. s. Bud 2. gåe i budskab. *Moth. B. 480. VSO.* Han var i Kongens Budskab. *MO.* 3) (l. br.) d. s. s. Bud 3. dette er det Budskab, som I have hørt fra Begyndelsen, at vi skulle elske hverandre. *Joh. 3. 11.* *, byd ham at heise Flag og Vimpel op. „Dit Budskab skal skee.“ *PalM. II. 219.* 4) † d. s. s. Bud 5.1; ogs. koll., om flere, der overbringer en besked; sendefærd. Dankongen skikkede nu et stadseligt Budskab (orig.: Gesandtskab) op til Norge, som ogsaa blev modtaget med al Æresbevisning. *Grundtv. Snorre. 2157.* at fratvinge det falske Budskab Slotsherrens Breve. *C Bernh. III. 326.* † **Budskabs-due**, en. [1] brevdue. *Raff. (1784). 344.*

⊕ **bud-skikke**, v. vbs. -else. (nu l. br.) d. s. s. -sende. jeg er ingen Træl, som du kan budskikke. *E Brand. A. 167.* især som vbs.: *Pl. 29/1771. VSO. MO. -stikke*, en. (poet. Budstik. *Ing. Vst. 185. Rich. I. 102.*) 1) (især foræld.) kort stok af jærn ell. træ (forsynet m. visse mærker og undertiden m. en kløft, hvori en meddelelse kunde indsæt-

tes), der (især i Norges länddistrakter) sendtes rundt for at sammenkalde folk til tingmøder ell. til landets forsvar (jf. -gaffel). *Hob. D.H. I. 240.* *Baunen lyste og Budstikken løb | Fra Grande til nærmeste Grande. *Storm. SD. 144.* Budstikken var i Omløb, og sammenkaldte den oprørske Almue. *Grundtv. Saco. III. 394.* (deres) Beretning fløj som en Budstikke fra Hus til Hus. *Blich. IV. 224.* han afrev og læste en liden Budstikke, som var bunden til Sadelknappen en Silketraad. *Ing. VS. III. 140. Feilb. IV. 76.* || om islandske forhold: *Anordn. 15/1832. §2.* Repsstyrerne ere pligtige til med tilstrækkeligt Varsel at sammenkalde Repstinget ved en Budstikke. *Lov Nr. 13¹²/1878.* || (mer ell. mindre overf. ell. billedl.) om meddelelse i alm. ell. om hvad der bringer en meddelelse. *HC And. IV. 127.* *Tordenkilen greb den (o: menneskeaaenden) | og smedded den om til en Budstik (o: om telegrafsnoren). *Rich. I. 102.* *Lyd igjennem Skovenes Lønkamre gaar | Kukkerens Budstik, | melder om Løvspring og svulmende Vaar. *smst. III. 73.* Nu lader vi Budstikken gaa — til Folkene i det gamle Apothek — til Købmanden i Aalsgaard. *Drachm. HI. 69.* Paa Gaarden blev alle Husmandskonerne stævnet sammen til om Eftermiddagen .. Pelle løb fra Hytte til Hytte med Budstikken. *And Næ. PE. I. 191.* Ude fra Havet kom der .. et underligt vildfarende Pust .. Uvejrets Budstikke. *Skovrøy. Fort. 41.* || Budstikken, navn paa et tidsskrift (1852—79). -stue, en. [5.2] opholdsrum for bude, fx. i et ministerielt kontor. *Pont. LP. III. 113.*

budd, perf. part. af byde.
Bud-vej, en. [1.1 ell. 5.1] (foræld.) strækning, ad hvilken en budstikke sendtes. *Nørreg. Privat. V. 360. MO.*

1. **Bue**, en. [ˈbuə] *Høysg. AG. 144. ft. -r.* (gl. bughe (Mariagerleg. 107), bue (Rimkr.), æda. boghæ (Camb. 28), oldn. bogi, eng. bow, ty. bogen; besl. m. bøje; jf. Albue; grundbet.: bøjning ell. noget bøjet; bet. 2 muligvis den oprindeligste)

1) krum lint; krumning. 1.1) i al alm. *som bange Duer, | Naar de for Høgen svæve om | I Kredse og i Buer. *Winth. (Fædrel. 1/1850. 3. sp. 2).* *Klippen sænket var i Bue, | Som Dalene sig sænke her paa Jorde. *CKMolb. Dante. II. 50.* De gik i en lang Bue om to af Gaardens Længer. *Schand. IF. 285.* (han slaar) en stor Bue hen over Gulvet. *Bang. HS. 39.* Af og til førte han i en stor Bue et Stykke Grisesylte til sin Mund. *Jak. Knu. GP. 34.* skyde i bue, \times skyde bueskuud (1). *S&B. 1.2) (mat.)* stykke af en kurve. *Sal. III. 840. spec. om et stykke af en cirkel (i alm. ikke over halvdelen; jf. Cirkelbue): Sylvius. Geom. 22.* periferivinkler, der spænder over samme bue, er lige store | jf.: *Som Granskeren, der grublende anstrenger | Sin Tanke, for at maale Cirkelns Bue. *CKMolb. Dante.*

III.272. 1.3) ♪ tegn i nodeskrift, hvorved der angives en nærmere forbindelse ml. to ell. flere noder; bindebue; sløjfebue. *MusikL.*(1801).35. *Sal.*III.840. 1.4) (fys.) lydende rum frembragt af en elektrisk strøm ml. to kulspidser. *Wolffh.MarO.* *Sal.*2 IV.215. *VidSelskSkr.*Nat.8R.II.4.233. 1.5) (sj.) d. s. s. Regnbue. Jeg (o: gud) haver sat min Bue i Skyen. *1Mos.9.13.* *Smiler da Himmelens Bue paa flygtende Regnsky. *Blich.*(1920).III.143. *VorTid.*II.(1918).207.

2) skydevaaben bestaaende af en elastisk stang, der krummes v. hj. af en til enderne fastgjort streng, og som ved sin spændkraft udslynger en pil, der lægges paa strengen; flitsbue; ogs. om armbrøst. *Han spændte Bue for sit Knæ, | saa skød han den Hind alt til (o: mens den stod op ad) et Træ. *DFU.nr.*125. De Stærkes Bue er brudt. *1Sam.2.4.* *Pil vi har og bue. *L.Kok.*(*PSyv.* *Viser.*(1695).584). *Du (o: Cupido) maa til Kierlighed bevege hendis Sind, | Brug al din Kunst og Magt, mod hende spend din Bue. *Holb.Paars.*104. *Meer ilende fløy Piilen ey | I Luften hen fra Buens stramme Seene. *PHFrim.*(*PoetSaml.* I.13). *Vil du gaee med og spænde Bue til | Mit Gavn og Forsvar og din egen Ære? *Oehl.HJ.*60. *Her hænger Bue med den gyldne Streng, | og der ved Siden ligger Pilekog'ret. *PalM.*II.59. *Gymm.*II.137. || i sammenligninger: der er ikke een seene i mit Hoved, der staar jo spendt som een Bue. *Holb.Didr.*7sc. han knytted sine Hænder om Hændernes Nagler og drog dem ud, saa Korsets Arme spændtes som en Bue. *JPJac.*II.386. jf.: *O! Verden, kom at skue | Dit Liv paa Korsets Bue | I Døden synket ned. *Brors.*34. || (billedl.) Aandens Bue kan ikke altid være stramt spændt. *Schand.AE.*92. || (l. br.) i st. f. Bueskytte. Tallet af Buerne (*Chr.*VI: bue-skyttere), som blive tilbage . . skal formindskes. *Es.*21.17. || *talem.*: have flere strenge paa sin bue, have flere udveje, virkemidler, planer osv. (jf. fr. avoir plusieurs cordes à son arc). Har Kunsten flere Strænge paa sin Bue? har den flere Midler at virke med? *CLange.NF.*135. *HF Ew.* *Leonora.Kristina.*(1895).220. Beaconsfield havde . . ved Siden af disse Forhandlinger en anden Streng paa sin Bue. *Fri-dericia.Polit.Hist.fra*1848.II.(1906).69. *A Friis.*(*HistTidsskr.*9R.I.327). *Jesp.Nut.*249. jf.: *End hans Bue har klangfulde Strænge, | Og hans Bue slaar aldrig tilbage. *Grundtv.* *PS.*VII.44. spænde ens bue, (l. br.) maade sig, hamle op med en. Ottos efterfølgere kunde ikke spænde hans bue. *AD Jørg.NK.*226. Holbergs efterladte Bue mægtede Ingen at spænde. *HSchwänenflügel.PAHeiberg.*(1891).72. spænde buen højt olgn. 1. stille store krav. *De Lærde selv jo krige . . | Een spender Buen hart | Om Christi Kors at bære, | En anden veed

at lære | En mildre Leve-Art. *Brors.*165. for at ikke hans Creditorer skulde spænde Buen højere. *Heib.Pros.*IV.336. *og bor ej Sandhed just paa deres Tunge, | at „spænde Buen højt“ — det véd de Unge. *Drachm.* *DJ.*II.409. 2. (nu næppe br.) sætte sagen paa spidsen; tage munden fuld. (jeg vil) spende Buen paa det stærkeste, og antage den Meening, som af alle holdes for mindst taalelig. *Kraft.*(*KSelsk.Skr.*III.235). jf.: Hvor høit jeg end spendte Buen (o: hvor vidt jeg end strakte mig), var han ikke fornøiet. *JSneed.*I.105. spænde buen for højt, stille overdrevne krav; bevirke, at noget brister ell. gaar galt. dend ovenmeldte . . Person, som Dagen tilforn med at begiere Løn og andet havde spendt Buen for høyt. *Æreboe.*70. *Heib.Poet.*XI.107. (hans helbred) havde maaske ikke kunnet udholde . . det anstrængende Arbejde . . eller maaske var det ogsaa nye Udskejelser, der havde spendt Buen for højt. *JPJac.*I.74. jf.: I spænder Buen saa stramt, at den brister. *Ing.*EM.III.184.

3) navn paa forsk. redskaber, der minder om en bue (2). 3.1) redskab (opr. af form som en flitsbue), hvormed strengene paa et strygeinstrument bringes til at klinge. *Hallager.*132. ligesaa afmægtig som en Sanger uden Stemme, og en Violinist uden Bue. *Hauch.*VII.36. Violinen klang af sig selv, Buen spillede af sig selv. *HCAnd.*VII.68. *som naar Orchestrets Chef med Stokkens Slag | befaler Buen hen ad Strængen danse. *Schand.SD.*XXXII. naar buen ikke bruges, bør hestehaarene slappes | 3.2) om andre redskaber: ⚙ indretning til at dreje et drillbor med; drejebue. *TeknMarO.* || (dial.) indretning til at bære hø ell. halvm i. *MDL.* ft. i sa. bet.: *Feilb.* || † „Kiep paa en Hakksekiste, som med sin Federkraft fører Skærekni-ven i Veiret.“ *VSO.*

4) bygningsværk, der i krum linie dækker over et rum; spec. (bygn.) om buedannet forbindelse ml. to støttepunkter (fx. ml. to piller; mods. Hvælving). *VSO.* *Leires Buer | Kan i Luer | Synke ned for Hjartvars Fod. *Grundtv.*DV.III.93. Under Domkirkernes ærverdige Buer hvile Kongerne. *Mynst.* *Wilh.*15. *Slottet jeg skuer: | Søiler og Buer | Stolte sig hæve. *PalM.*II.22. *Forlængst var Nichen muret, | Under hvis Bue graa | Snart Værket skulde synligt | For tusind Øine staae. *Becke.*BD.169. *Gnudsztm.* *Husb.*49. || brohvælving; brobue. *En Bro med hvælvet Bue sig over Vandet slaer. *Winth.*D.272. *Rich.*I.2. || om triumfbue, æreport olgn. 60 (indkørselen var) prydet med en Bue af Grankviste . . som en Slags Æreport. *Ing.* *LB.*II.23. Jeg rejste mig og gik ud af Buen (o: Titusbuen) tilbage mod Kapitolum. *Goldschm.*FV.II.27.

5) (især poet.) hvad der minder om ell. sammenlignes med en bue (4) ell. hvælving i

en bygning. *Og som han træder frem i Maanens Skjær, | En Yngling nærmer sig bag Lindens Buer.*Hauch.SD.II.71.* *Over disse (v: de lange øjenhaar), stolt at skue, | Pandens marmorhvide Bue.*PalM.II.6. jf.:* *Om din Skuldres hvide Bue | Hænger jeg et Slør.*CKMolb.SD.107.* || *især om himmelhvælvingen. VSO.* *Skinfaxe traver | I straalende Lue | Paa Himlens Bue.*Oehl.LI.23.* *Men med eet der blev at skue | En (stjerne) saa klar paa Himlens Bue.*Grundtv.SS.III.105.* *en Stad, der strakte sine Taarne | I Luften frit med Firmamentets Bue.*Hauch.DV.I.105.* *Maanen straaled klart fra skyfri Bue.*Boye.PS.IV.134. Bagger.II.326.* (l. br.) abs., i best. f.: *Omaliel (har) mig lært at kjende | Alle Sole, som paa Buen brænde.*Sander.Harp.22.* *Pragtstjerner i Eng ser mod Stjerner i Sky, | og Agermaanen mod Maanen paa Buen.*ThogLars.ST.41.*

6) om forsk. krumme, buedeformede (dele af) ting. 6.1) bøjle, som kuglen drives igennem ved krogetspil. *Rosenkrantz.RH.98.* 6.2) (nu næppe br.) skærm (af papir) til at skygge for flyvehullet paa en bikube. *Fleischer.B.610.* 6.3) (sj.) den forreste krumme del af en sadel; *sadelbue*; „forsvsel“. *længe sad jeg i Tanker, | bøjst mod Sadlens Bue.*Gjel.Br.151.* 6.4) (fisk., dial.) krumt stykke træ forrest i det „bælte“, som fiskerne spænder om sig under dragning af sildevod. *Feilb.I.152.*

II. **bue**, v. [ˈbuə] -ede. vbs. -ning (s. d.). (glda. bue, bøje sig, oldn. buga; besl. m. bøje, I. Bue osv.) 1) trans.: faa til at danne bue; bøje i bue. *i Spænd over Skovlbladet bues hans Vrist.*Drachm.GG.40.* Gjen-nem de aabne Vinduer . . strøg Lufttræk- ket ind, buende det tynde hvide Gardin. *Gjel.GD.3.* *Og aldrig buer Himlen | et Loft saa lyst og vidt | som det, jeg her kærmindeblaat saå smile.*Børup.Nakjælen. (1919).14.* || *især perf. part. som adj.:* dan-nende en bue (I.1 ell. 4); *bueformet.* *(skaalen) er buet til hver Jomfrues Mund.*Oehl.DM.9.* *Over Grøften . . | Var lagt en lille, buet | . . Bro.*Winth.X.179.* naar en Steen stryger Overfladen (v: af vandet) saaledes, at den flere Gange gjør buede 50 *Spring.CBernh.VI.257.* de kraftig buede, mosrosefarvede Læber.*Schand.TF.II.19.* ogs. (sj.): *hvelvet.* *Hans Skjold var buet, blankt og rundt.*Hzr.D.III.264. jf.:* *det buede Loft i Kirken.*Bagger.ØB.103.* 2) (*især* ⊕) refl.: *danne bue(r)* (I.1 ell. 4). *Hvor Stenen høit sig bued | Udi en Sal saastor.*Oehl.XXIX.46.* *Klippets Hvelving sort sig bued | Over Floden, lig et Loft. *PalM.III.266. Bagger.II.281.* *gothisk Vin-duet sig bued.*Kaalund.SD.163.* *Munden let sig buer, | Og et Smil omkring den glider.*Recke.SB.156.* Brombærranker . . buede sig langt op i Luften.*Rørd.På Høj-skole.(1898).26.* || *bue sig ud, (sj.) staa ud i bue.* *under hvert (hoved) to Vinger

ud sig bued.*CKMolb.Dante.I.218.* 3) intr.: d. s. s. bue sig. hans tynde, hvidgule Øjenbryn buede højt op over hans . . lysgraa Øjne.*JPJac.I.175.* Da (skjoldet) buede bag-ud gled Modstanderens Lanse let af det. *TroelsL.VI.97.* (slagfronten gaar) fra Østersøen ned til russisk Polen, buer der mod Vest.*Pol.9/10.1914.5.* || *bue ud, staa ud i bue(r); bule ud.* Bambusrøret har kun beholdt tre Sideskud, som bue ud i afvekslende Retninger.*Vorthj.III.65.* Dersom en Daases Laag buer ud under Kognin-gen.*Const.Kogeb.270.*

Buebevægelse, en. [I.1] Man skelner . . mellem Sakse med Buebevægelse og Sakse med Parallelbevægelse af Køberne.*Hannover.Tekn.195.* -**brisk**, en. [I.1.1] ✕ *brisk* med cirkulær bane (af jærn), hvorpaa skytsunderlaget hjul (ell. ruller) ell. lavetsvansen bevæger sig under sideretning. *MilTeknO. e. br.* -**bro**, en. [I.4] en Buebro . . var slaaet over Landeveien for at forbinde den egentlige Slotshauge med den . . smukke Park.*Winth.IX.161. Jørg.RB.33. Sal.III.676.* -**cirkel**, en. [I.6] (nu næppe br.) d. s. s. -**pariser. VSO. -**fil**, en. [I.3.2] ⚙ sav (til bearbejdning af metal) indspændt i en buetformig savstilling; jærnsav. *vAph.(1764).* *Værkt.43. Hannover.Tekn.247.* -**flygel**, et. [I.3.1] (foreld.; jf. -klaver). *MusikL.(1801).35. Sal.III.842.* -**formet** (Panum.662) ell. (nu l. br.) -**for-mig**, adj. [I.1 ell. 2] en buetformig Dør af Jernplader.*Hzr.X.250. Selmar.347.* -**fri-se**, en. [I.4] (bygn.) løbende række af smaa buer under en gesims. *Sal.III.842.* -**fø-ring**, en. [I.3.1] ♪ *maade*, hvorpaa buen føres paa strygeinstrumenter. *MusikL.III.26.* -**galleri**, et. [I.4] (bygn.) smalt, paa den ene side aaben og m. søjler olgn. forsynet gang, hvis loft bestaar af buer. *Stil-art.216.* -**gang**, en. I.1) [I.1.1] (*især gym.*) gang ell. løb, hvorved der beskrives en bue. At løbe i Buegang. *Gymn.(1828).27.* 2) [I.1.1] (anat.) om de tre halvcirkelformede benrør, der findes i ørets labyrint (jf. -rør). *Anat.(1840).II.312. Panum.662.* 3) [I.4] (bygn.) række buer, der hviler paa søjler ell. piller og danner en overdækket gang; arka-de(r). der er en Dam i Jerusalem (som) haver fem Buegange (1907: Søjlegange). *Joh.5.2.* forestil Dig endelig, at Buegangen om Ridebanen havde Etager og Messaniner over sig.*FrSneed.I.335. HCAnd.XI.151. Schand.BS.223.* Buegangene ved Christiansborg.*Trap.I.123.* || (overf.; nu næppe br.) *overskygget gang dannet ved planlægning af træer ell. buske. Moth.B438.* Af Lind og Hassel eller Nødde-Træer faaes skønne Bue-Gange.*HaveD.(1762).131.* *Seer du de mange Lamper mellem Løvet | I Buegangen.*Heib.Poet.III.354.* *O, du gamle Kongens Have | Med din Buegang saa bred.*Aarestr.257.* -**hammerklaver**, et. [I.3.1] (foreld.) klaver, hvis indretning er en forbindelse af bue- og hammerklaver. *Musik***

L.(1801).36. Sal.III.842. **-hvælvning**, en. [I.4] (bygn., l. br.) *hvælvning* bestaaende af en forlængt bue; *tøndehvælvning*. MO. (overf.:) Oehl.VS.25. **-hæng**, et. [I.1.1] (gym.) hængende stilling, hvorved legemet danner en bue m. forside nedad. Gymn.I.204. Buehæng med Benløftning. ArnMøll. Sundhedsl. 408. **-hængende**, part. adj. (gym.) i udtr. buehængende stilling, d. s. s. -hæng. Gymn. I.133. **-instrument**, et. [I.3.1] (l. br.) 10 *strugeinstrument*. MusikL.(1801).36. Sal. XVI.835. **-klaver**, et. [I.3.1] (foræld.) klaver, hvis strenge stryges af buer ell. bringes til at klinge paa lign. maade. Sal.III. 842. † **-kogger**, et. [I.2] pilekogger. Moth. B438. Falst.Ovid.125. **-krum**, adj. [I.1.1] (l. br.) VSO. MO. **-krummet**, part. adj. [I.1.1] (l. br.) Hornene (hos faaert) ere kantede, simpelt buerammede (hos Hundyr) eller vindelsnoede (hos ældre Handyr). Landm.B.II.296. **-lampe**, en. [I.1.4] lampe med buelys. Christians.Fys.217. Rode.Dg.72. J.V.Jens.D.129. **-lys**, et. [I.1.4] lys (i en bue) frembragt af en elektrisk strøm ml. to kulspidser. Sal.V.908. OpfB.³IV.141. **-minut**, et. [I.1.2] (mat.) $\frac{1}{60}$ af en grad. Sal. XII.850. **-nervet**, adj. [I.1.1] (bot.) om blad: hvis nerver danner en bue ml. bladgrunden og bladspidsen. Drejer.BotTerm.28. 31. Lange.Floraxxxiii. MentzO.Bill.97.

Buening, en. se Buning.

Buepasser, en. [I.6] (sagl.) passer, hvis ene ben er forsynet m. en bøjle ell. bue, som gaar gennem en aabning i det andet passerben, og som kan fastholdes der ved en klemskrue (jf. -cirkel). Wagn.Tekn.31. Sal. XIV.86. **-port**, en. [I.4] (l. br.) port m. (mur)bue over. Gjennem en forfalden Bueport.. holder Man sit Indtog paa Sletten. Rowel.Br.478. **-ribbet**, adj. [I.1.1] (bot.) d. s. s. -nervet. Sal.III.87. † **-ror**, et. [I.1.1] (anat.) d. s. s. -gang 2. Anat.(1840).II.318. **-saks**, en. [I.1.1] \otimes saks m. buebevægelse af køberne. Hannover.Tekn.195. **-sats**, en. [I.1.1] (bogtr.) sats m. bueformigt stillede linier. Selmar.³354. **-sav**, en. [I.6] \otimes sav, hvis blad er fastspændt i en buedannet savstilling. MO. Wagn.Tekn.495. ForstO. Sal. XV.688. || (l. br. i rigsspr.) om den almsnækkersav. Feilb. Haandgern.29. **-sekund**, et. [I.1.2] (mat.) $\frac{1}{60}$ af et bueminut. **-seng**, en. [I.5] (nu kun dial.) himmelseng m. buedannet overdække. MO. Feilb. IV.76. **-skruestikke**, en. [I.1.1] \otimes skruestikke, hvis købe bevæges i en cirkelbue omkring et fast omdrejningspunkt. Wagn. Tekn.34. Hannover.Tekn.270. **-skud**, et. 1) [I.1.1] \times skud, hvorved projektilets bane er meget krummet. Moth.B439. Funch.MarO. II.22. en Tid, hvor man kun brugte at skyde lige ud med Kanonerne og aldrig Bueskud.TroelsL.III.21. Sal.XII.1035. 2) [I.2] 2.1) skud med en bue. Holb.Metam.8. paa et Bueskuds Afstand bøjer (vejen) sig. Blich.(1846).IV.52. 2.2) \wp saa lang en strækning, som man kan skyde med en bue.

(hospitalet) laae nogle faa Bueskud fra Kongsgaarden. Ing.KE.II.176. CKMøll. Dante.I.198. **-skydning**, en. [I.2] Oehl.VM.119. **-skytte**, en. [I.2] († -skytter. Es. 21.17 (Chr.VI). Holb.Ep.III.269. Falsen.I. 453). Einar kaldet Tambeskylver.. var en Bueskytte uden lige. Holb.DH.I.98. Oehl. HJ.59. Ing.PO.I.156. Sal.III.844. **-slag**, et. [I.4] (bygn.) bue ml. to piller ell. søjler. 10 J.Lange.MF.203. to doriske Koronamenter, overmalede med en graa, fedtet Oliefarve. Det skulde lade, som de bar et Bueslag over Hoveddøren.Schand.AE.75. Stilart.74. FortNut.II.180. **-spindel**, en. [I.3.2] \otimes (nu næppe br.) lille bor m. paasat trisse, som drejes v. hj. af en drejebue. Guts Muths.(1802).296. **-stik**, et. [I.4] (bygn.) muret bue i en murflade. Af et Buestik paa Kirkens Sydside ses, at her har der været rejst et anseligt Kapel.Beckett.Herlufsholm Kirke.(1915).32. **-stilling**, en. 1) [I.1.1] (især gym.) Legemet i Buestilling skraathængende med Forsiden nedad.Gymn.I. 133. 2) konkr. 2.1) [I.1.1] \otimes bueformet stilling til en sav olgn. Wagn.Tekn.495. 2.2) [I.4] (mur.) trækonstruktion, hvorover en bue opføres. Gnudtzm.Husb.50. **-stok**, en. 1) [I.2] træet i en (flåts)bue. Gymn.II.138. 2) [I.3.1] \updownarrow træet i en violinbue. Sal.III.840. 30 † **-stol**, en. [I.3.1] \updownarrow indretning paa den nederste ende af en violinbue, hvortil haarene er fastede, og som tjener til at stramme dem; „frosch“. Moth.B439. VSO. **-streng**, en. 1) [I.2] Ps.21.13. Giv mig to Lokker af dit Haar, og sno I mig dem.. til en Buestreng.NMPet.IslFærd.III.148. Winth. II.21. For hver Gang Pilen skal fare frem, maa Buestrengen strammes.Kierk. IX.177. 2) [I.3.1] † om haarene paa en violinbue. Moth.B439. **-strøg**, et. [I.3.1] strøg med en violinbue; ogs. om den derved frembragte tone. Holb.Sat.I.B4^v. VSO. *Det raske Buestrøg end klang, | Sødtd blandet med Hobeuens Sang.Winth.VI.153. PalM. VIII.55. Schand.F.432. || spec. om maaden at føre buen paa, d. s. s. -føring. (han) udmærkede sig mere ved et kraftigt Buestrøg end ved Ynde i Foredraget.Blich. II.203. MusikL.III.26. **-tag**, et. [I.1.1] ell. 50 4) (bygn.) tag, hvis tværnsnit danner en bue, ell. som bæres af (tømmer)buer. OpfB.¹I.268. Sal.XVII.128. Gnudtzm.Husb.157. **-tæppe**, et. [I.1.1] (teat.) gennemskaaret tæppe, der anvendes i for- og mellemgrunden. Teater-Bogen.(1901).54. **-vindue**, et. [I.4] (poet. -vindve) vindue m. (mur)bue over. Ing.KE.I.137. *Gjennem Buevindvet glimre | De forgyldte Instrumenter; | Hvide Skygehænder jage | Over støvede Tangenter.Aarestr.343. AndNax.201.

Buffer, en. [ʃbofər] (dagl., l. br. Puffer [pofer] Pol.¹/₁₆1908.1). ft. -e (Wagn.Tekn. 41. OpfB.²I.22. DSB.Matr.I.15) ell. (dagl., l. br.) d. s. (Pol.¹/₁₆1908.1). (fra eng. buffer (jf. ty. puffer), af † buff, v., egl. gengivelse af den lyd, der fremkommer ved slag ell.

stød mod et blødt legeme) 1) (især jærnb.) fjedrende indretning for enderne af jærnbanevogne, lokomotiver olgn. til at optage stød ell. tryk, der virker i vognenes længderetning. OpfB.²I.22. DSB.Matr.I.15. Bufferne tørner voldsomt sammen, idet Vognene kobles.JVJens.NV.159. han svinger sig ind under Bufferne og kobler. Buchh.UH.178. || hertil: **Buffer-fje(de)r**, -hylster, -højde, -kurv, -planke, -skive, -stang 10 oft., se Sal.²IV.218. 2) ⚙️ stødpuddet m. bærekæde og byrde paa en kran. Wagn. Tekn.41.

Buffet, en, † et (JBaden.FrO. Bøgh.JT. 437). [by¹fe, ogs. by¹fe², vulg. bi-, bu-, belfe(?) best. f. -en [-fe¹øn] flt. -er [-fe¹ær] (fra fr. buffet) 1) spisestuemøbel, hvori man gemmer, hvad der hører til bordets dækning olgn. Spisestue med Bord . . et Buffet, der skjuler en hel Væg . . og et stort Hjørneskab. Bøgh. JT. 437. Hvert Øjeblik gik han hen til Buffeteten og tog sig en Slurk Vin.AndNx.DB.62. *(jomfru) Prehn sætter Morbær frem, når man kommer, | van Straten har Ingefær gemt i Bofféen. Rørd. Købstad-Idyller.(1918).42. 2) skænkebord; anretterbord. JBaden.FrO. nu: disk i en restauration, hvorfra varerne udleveres til opvarterne. de hørte Opvarternes Stemmer bestille ved Bufetten.Stuck.I.251. Wied.Thum.106. 3) (jf. fr. buffet, bord ell. disk, hvorpaa der fx. ved aftenselskaber er fremsat retter og forfriskninger til gæsterne) om mad, der er fremsat paa en buffet, borde olgn.; anretning, i alm. bestaaende af kolde retter, forfriskninger olgn., som nydes staaende. Selskabet samlede derefter ved et Glas Champagne og en kold Buffet i Spisesalen.Kbh.¹⁵/1918.2.sp.6. Nans.LL. 190. **Buffet-jomfru**, en. [2] kvindelig buffist. født i en Kælderhals af en Buffet-jomfru i Dølgemaal.ØRung.P.160. -**skab**, et. [1 ell. 2] Buffetskabet's Karaffer (o: i en bevertning).Schand.SB.251. **Buffist**, en. [by¹fis] flt. -er. (uregelmæssig afl. af Buffet) person, der i en restauration forestaar varernes udlevering ved buffet'en. TandR.R.31.

Bug, en. [bu¹q] båg. Høysg.AG.138. flt. -e. (æda. buc (AM.), legeme, oldn. búkr, bug, legeme, ty. bauch; grundbet. muligvis: krumning, jf. bøjje)

1) den del af kroppen, der indeslutter fordøjelsesorganerne; underliv; „mave“. 1.1) i al alm., især om dyr. Jonas var tre Dage og tre Nætter i Hvalfiskens Bug. Matth.12.40. du (o: slangen) skal gaae paa din Bug og æde Støv.1Mos.3.14. Maure Heste rid icke dybere i Vandet naar du vilt vande dem, end til Bugen.HesteL. (1703).A3r. (han krøb) under Elephanten, og stak sin Lantze ind udi dens Bug. Holb.JH.I.691. *Slangen . . kryber paa sin Bug.Oehl.T.225. Bugen (er) tyk og fremstaaende (hos orangutangen).BMøll.DyL.I. 15. en sort hundehvalp, som er hvid under

bugen | || (især fagl.; nu sj.) om underliv paa mennesker. din Bug er en Hvededyng, omhegnet med Lillier.Højs.7.2. Buchw.JS. (1725).77. Underlivet, Bugen, abdomen, venter, er Kroppens midterste Deel.Anat. (1840).I.47. Panum.611. i talespr. især (nu l. br.) i nedsettende bet. om en tyk mave; vom. *den Mand hvis Bug som Tromme staar, | Jeg aldrig troer, han goed i Digte-Kunsten var.Holb.Paars.291. En tyk, udstaaende, hængende, Bug.VSO. † talem.: Hun gaaer med en trind Bug o: er frugt-sommelig. smst. jf. 1.3 || slaa bug (jf. nt. buukslagen, om hest, der bevæger underlivet op og ned) 1. (nu kun dial.) puste ud; holde hvil. Moth.B441. paa Sejersø: lufte sig ell. domne efter et bedre maaltid. Ordbs. jf. Feilb. II.565 (slaa mave). 2. (sj.) udtømme ekskrementerne (jf. 1.2). naar . . Hesten har faaet udpustet, og naar den . . som man siger, har „slaaet Bug“, d. v. s. udtømmet Gødnin-gen.LandmB.II.221. 1.2) ⚙️ om underlivet som organ for fordøjelsen. Maden er for Bugen, og Bugen for Maden.ICor. 6.13. *Som Sviin vi Bugen føye.Reenb.I. 122. All deres Attraae er ikkun til Bugens Fylde.Holb.DR.II.1. fuld Bug (o: paa heste) gjør kort Galop.Grundtv.Saxo.III.194. *Min (o: en rævs) Bug er slunken, min Hals er tør.Rich.I.49. || (mange) hvis Gud er Bugen.Phil.3.19. *Hans Bug den er hans (o: den gerriges) Gud, hans Skat hans Himmerig.Falst.119. Palm.I.109. || (ordspr.) Var ikke (Bug og) Bugs Fylde, da kunde vi vor Bag forgyldte.Mau.1059. PalM.II. I.281. Feilb. (jf. Bugfylde). || (bibl.) i udtr. lade buge, mennesker, der ikke gider andet end fylde deres bug. Creter ere stedse Løgnere, onde Dyr, lade Buge.Tit.I.12. PalM. III.39. 1.3) (sj.) om underlivet som fosterets leje. hver eneste Nat gaar mit Hjærte i sig selv, det fødes paany fuldbaarent ud af min Moders Bug.AKohl.MP. III.78. jf. †: Hun har smæe bæn i bugen o: er frugtsommelig. Moth.B441. (jf. Feilb. I.376). 1.4) † (bibl.) om underlivet som sæde for tanker og følelser. deres bug (1871: Inderste) bereder sviig.Job.15.35 (Chr.VI). dersom du bevarer (de vises ord) i din bug (1871: i dit Indre).Ords.22.13 (Chr.VI). jf. smst.18.8. 1.5) ⚙️ (overf.) side (af noget), der opfattes som svarende til bugen paa mennesker ell. dyr. *Baaden laae paa Bugen (o: med kølen, „ryggen“ opad) nok saa net.Heib.Poet.I.40. en uhyre Jern-ovn med Syttenhundredtallet paa sin Bug. ØRung.P.39 (jf. 2.1). || (bot.) den side af en frugt (et frø olgn.), der vender ind mod frugtaksen (jf. Bug-blad, -flade, -side, -søm). Drejer.BotTerm.123. 1.6) † (overf.) svælg; afrund. (gud) haver forløst mig . . Af helvedes dybe bug (1871: fra Dybet af Dødsrigets Svælg).Sir.51.8(Chr.VI).

2) udbugning; udbuet, hvælvet del af noget. 2.1) (l. br.) i al alm. Bugen paa et Skjold.VSO. Huset gjør (eller har) Bug,

(nu næppe br.) har vægge, der buer udad
 o: truer m. at styrte sammen. smst. 2.2) (især
 faagl.) om rundingen paa et drikkekar,
 en beholder olgn. Alle Bødkere . . skal
 gjøre alle Silde- . . Tønder, Fierdinger og
 Ottinger paa een Maade af Længde, Halse
 og Bug. Anordn. 9/1719. *I slebne Flaskers
 runde Bug | Rød Druesaften blinked. Winth.
 VI.138. *langs Bægrets Bug sig Bærmen
 klæber. Drachm. BK.102. Soph. Müll. VO.462.
 Ankeret (o: med frugtvin) lægges saa høit,
 at der under dets Bug kan sættes en
 Skaal. Lomh. H.60. 2.3) (nu næppe br.) om
 kassen paa en violin olgn. vAph. (1759).
 D&H. 2.4) ⚙ den videste del af en
 højovn; „kulsæk“. Wagn. Tekn. 330. Sal. IX.
 263. 2.5) (efter holl. boeg, ty. bug, bov)
 † boven af et skib (jf. Bug-anker, -baand
 1, -line, -spryd). Søkrigs A. (1752). §698.
 2.6) † dels i al alm. om et (raa) sejls
 runding for vinden, dels spec. om mid-
 ten af sejlet (s underlig). SøLex. (1808).
 *Men Børen, som fra Landet bar, | Stor-
 seilets Bug udspændte. Winth. VI. 147.
 Skuden krængede voldsomt over, saa at
 Bugen af Storsejlet slæbte i Vandet.
 Drachm. VT.164. ligge i bugen, ligge paa
 midten af raen ved sejlets beslaaning.
 Harboe. MarO. Scheller. MarO. 2.7) † om den
 rundede del af et bogstav, fx. a. vAph. (1759).

Bug-, i ssg. [ʔbuʔq-] i reglen af Bug 1.1.
-aandedræt, et. (fagl.) aandedræt, hvor-
 ved underlivet skydes frem (mods. Bryst-
 aandedræt). Sal. I.31. † **-anker**, et. [2.5]
 † d. s. s. Bovanker. VSO. MO. **-baand**,
 et. 1) [2.5] † d. s. s. Bovbaand. VSO.
 2) [2.6] † d. s. s. -streg. CollO. † **-bid**, et.
 (ænyd. d. s.; efter mnt. bukbet) marepine;
 kun (overf.) i talem. blive til bugbid olgn.,
 blive til skade, til fortræd. (Darius) skulde
 komme (Alexander) til Bugbid og Under-
 gang. Wing. Curt. 322. Dette bliver dem selv
 til Bugbid. Høysg. S.125. **-blad**, et. [1.5]
 (bot.) lille blad paa undersiden af et skud
 (hos visse mosser). Warm. Bot. 21. Sal. 2 IV.
 221. **-broder**, en. (ænyd. d. s., no., † sv.
 bukbroder; nu kun dial.) person, der staar
 i forhold til en kvinde sammen med en anden;
 medboler (jf. -søster). Moth. B442. der ym-
 tedes (om), at han skulde være Fader til
 Kristine. . . De skal i alt Fald have været
 Bugbrødre, han og Jens Nielsen, lige til
 den Stund, hun drak Bryllup med den
 sidste. NFølskov. Skæbnens Koglespil. (1909).
 107. jf. Feilb. **-bugfinnet**, adj. (zool. be-
 tegnelse for fisk) hvis bugfinner sidder langt
 bag ved brystfinnerne. Sal. III.847.

buge, v. [ʔbuʔq-ede. (ænyd. d. s., sv.
 buka; afl. af Bug; jf. buget) 1) (faagl.) trans.:
 gøre udbuet og trind; faa til at svulme
 op. Moth. B443. ved behændig Hamring kan
 dennes (o: et kars hulnings) Grundform ud-
 vikles, buges, bukles. Sal. VIII.127. jf.
 (poet.): *De slanke Minareter staar Vagt
 lig lange Lanser | om hver Moskø-Pavlun,
 der tunge Kupler buger. SMich. P.70. 2) ⚔

refl.: baje sig i bue; baje sig rundt;
 smyge sig. *en Stol, hvis Arm | sig som
 en Øgle buged. Stuck. II.138. han saa (skoens)
 Skind buge sig blødt ind om Tærne paa
 hendes Fod. SMich. Æb.82. || \ bevæge sig
 ell. krybe af sted paa bugen (jf. mave sig).
 med . . en nervøs Sitren i Snudehaarene
 buger den (o: en fed rotte) sig op over
 (hans) Knæ. Aakj. VB.2. 3) (nu næppe br.)
 intr.: svulme op. Det syntes, som Bier-
 gene bugede (o: var frugtsommelige) med
 en Elefant, men Fosteret blev en Muus.
 Langebek. SA.8. || om gærende øl. Moth. B443.
buget, adj. [ʔbuʔqet] (ænyd. d. s., afl. af
 Bug; især ⚔ samt dial., jf. Feilb. Thorsen.
 12. Kort.40; jf. bøvet) 1) til Bug 1. 1.1)
 som har en stor og tyk mave (især m.
 bibet. af forædthed). *Oxen kom . . | Saa
 buged, fyldig, tyk og feed. Reemb. II.216.
 Høysg. S.158. *Du Egennyttens bugede Apostel!
 Bredahl. I.126. (han) blev meget mave-
 før . . Fruen blev ogsaa statelig og buget.
 JVJens. EE.13. dumme, bugede, penge-
 stolte Storbønder. PThist. P.10. 1.2) som har
 en bug af en vis beskaffenhed; kun i ssg.
 [-buʔqet] som bar-, bred-, fladbuget oft.
 2) (til Bug 2, til dels med indblanding af
 1) som danner en bue udad; udspilet;
 trind. *Eet Batterie stilles hos andet,
 hvorpaa | De bugede Mørser opførte. Sort.
 HS. H.2 v. *de bugede Snekker. Bagges. Nbl. D.
 53. (jf. PMøll. (1848). I.153. Grundtv. PS. IV.
 358). *saa saa paa bugede Skiolde. Oehl.
 XIX.5. hans Skindpunge ere saa bugede
 . . at de gabe og ræbe. Bredahl. III.34. *Vin-
 den, der suser i bugede Seil. Hrz. D. I.175.
 *Da trivedes rask hans (o: hvalpens) krøl-
 lede Krop, | Og Alt blev buget og rundt.
 Winth. IV.96. de bugede, stenløvede Bal-
 koner. JPJac. II.6. (han) trak den lille bu-
 gede Flaske op. Schand. SB.47. *Saa fylder
 mig nu den bugede Skaal, | som Sangern-
 nes Drot lod mig skikke. Drachm. M. I. det
 er mindre let at lave buget Arbejde, som
 Fjerdinger og Tønder o. lign., der er tyk-
 kest paa Midten og spidser af mod begge
 End. Haandgem. 128.

Bug-finne, en. (zool.) en af de finner,
 der hos fiskene svarer til pattedyrenes bag-
 lemmer. (Kalk. V.149). VSO. Frem. DN. 522.
-finne-fisk, en. (zool.) bugfinnet fisk.
 BMøll. DyL. III.135. **-finnet**, adj. (zool.)
 som har bugfinnerne siddende midt paa bu-
 gen (jf. bugbugfinnet). Sal. VI.612. **-flade**,
 en. [1.5] (bot.) den mod aksens indadvendte
 flade ml. den yderste ribbe paa hver side
 af skærmpalanternes smaafrugter. Drejer. Bot
 Term. 115. Lange. Flora XXXIII. † **-flaske**,
 en. [2.2] flaske m. lang hals. vAph. Chym. I.
 256. **-fod**, en. (zool.) fod ell. bevægelseslem,
 der sidder under bugen (jf. -fødjet). MO.
 † **-fo(de)r**, et. † pelsværk af bugskind (især
 af egern). Moth. B442. VSO. den elegante
 Bugfoders Kaabe. CBernh. X.53. **-fylde**,
 en. 1) (faagl.) Hingsten mangler Bugfylde
 (o: har ingen fyldig bug). Stambog over Heste

af lettere Race.VI.(1906).24. **2** [1.2] (nu næppe br.) umaadelighed m. mad og drikke; ogs.: hvad der fylder i bugen; mad; foder (jf. Bugfylde og ordspr. u. Bug 1.2). Moth. B442. denne Ganger forlanger vist ikke meget Bugfylde. PMøll.I.178. **-føddet**, adj. (zool.) som er forsynet m. bevægelseslem under bugen (jf. -fødet). Snegle (Gastropoda eller Bugføddede). Sal.XVI.288. **-gaarding**, en. [2.6] ⚓ tov, hvormed bugen af et raasejl hales op under raemens midte. Moth. Conv.B273. SøLex.(1808). Sal.VII.385.

Bugge(s)-blod, en. ['bugə(s),bløʂ] & ved Middelfart navn paa alm. hestehov (Petasites officinalis Mænench), der efter sagnet spirede frem der, hvor Niels Bugge til Hald blev myrdet (1359). JTusch.347. jf. 250. *Dybt inde under Bakkens Fod, | bag Skræppeblad og Buggeblod | . . opvælder der en Kilde. Fønss.Ad slyngede Stier.(1885). 20 35.

Bug-gjord, en. rem, der spændes under hestens bug (egl. bryst) for at fastholde seletojet ell. sadelen. vAph.(1759). *Buggiorden sprang, den Rytter faldt. Wess.109. Winth. VIII.62. Bergs.PP.A. (han) havde det Uheld, at Buggiorden øjeblikkelig brast, Sadelen drejede sig. Schand.O.II.150. LandbO.IV.196. **-hinde**, en. (anat.) hinde, der beklæder væggene i bughulen (Peritonæum). VSO. (om fisk). Anat.(1840).II.435. Panum. 114. || heraf: **Bughinde-betændelse**, -sæk, -vædske mfl. † **-hold**, en. [1.2] forstoppelse. *Ved dend (o: tobakken) skal Colica, den Tarme-Diævel vige | Dend tætte Bugghold af Naturens Bag-Dør stige. Lucoppidan. TobacksBerømmelse.(1714).A4v. **-hule**, en. (anat.) underlivets hulhed. ArnMøll.Sundhedsl.42. **-hule-svangerskab**, et. (med.) svangerskab, hvorved fosteret udvikles uden for livmoderen. Panum.115. **-køvs**, en. [2.6] ⚓ ring, hvori en bugophaler anbringes. Sal.²IV.220.

I. Bu(g)le, en. ['bu:lə] flt. -r. (fra mnt. bokele, sa. ord som Bukkel; jf. I. Bule 2; l. br.) d. s. s. Bukkel 1 (jf. Skjoldbu(g)le). vAph.(1759). Et i Bugler udarbejdet Sølvkar. VSO. *Lad Puntsel hule, | Lad Gravstik nage . . | Høin Krans og Bule (o: paa en kongekrone). Recke.KS.14. jf.: *(bæge- 50 rets) gyldne Bugle | Dig skianker ædel Viin. Oehl.Oberon.II. **II. Bu(g)le**, v. ['bu:lə] -ede. (afl. af I. Bu(g)le; jf. III. bule; sj.) forsyne m. bu(g)le(r); tildanne i bu(g)le form. vAph.(1759). || perf. part. som adj. VSO. Hent mig (hans) buglede Jernskjold. Blich. O.I.55. *Rasmus med sin Pande, buglet af Fornuft. Aarestr.86. **bu(g)le-bladet**, adj. [I] (bot., nu næppe br.) hvis blade har konvekts form. Hornemann. 60 (MO.). **-horn**, et. (fra eng. bugle-horn, egl.: beffelhorn, af lat. buculus, dimin. til bos, okse; jf. Bygelhorn) ♫ trompetagtigt messinginstrument; jagt- ell. signalhorn. MusikL.I.103. Sal.III.853. **-rund**, adj. [I] (nu næppe br.) konvekts. vAph.Nath.I.

441. KSelskSkr.XII.399. Saaby.¹ † **buglig**, adj. (efter ty. buck(ellig) bulet. Drypsteen med buglig Overflade. Brinnich.M.10.

Bug-line ell. (nu l. br.) **Bovline**, en. (ænyd. bovine; efter holl. boeglijn ell. eng. bowline, egl.: forstavnslinje, jf. Bov 2.1, Bug 2.6) ⚓ tov, hvormed et raasejls sidelig strækkes og bringes fremefter paa den tvv side, især ved bidevindsejls. Bugline: VSO. SøLex.(1808). Funch.MarO.II.23. StBille.Gal.I.76. Drachm.UB.123. Scheller. MarO. Bovline: Moth.Conv.B199. jf. Saaby.¹64. || heraf **Bugline-** ell. **Buglinsløjert**, -spryd (om tove, der forbinder buglinerne m. løjerterne, og hvorved buglinernes træk fordeles paa et større stykke af sejlene. Harboe.MarO. Tekn.MarO.) ofl. **-løb**, et, † en (Moth.B442). († **-løb**. HesteL.(1703). B5r). [1.2] (ænyd. d. s.; jf. holl. buikloop; nu kun (især dial. ell. landbr.) om dyr) diarré. den Syge plages i lang Tiid med et vedholdende Bugløb. Tode.ST.II.46. Apot. (1791).220. Grundtv.Saxo.II.256. Som andre Sygdomme (hos jagtfalke) kan jeg blot nævne . . Bugløb, Forstoppelse . . m. m. PVJac.F.324. hyppig kan der (hos kalve) opstaa ligefremt Bugløb. LandmB. II.112. Biavl.155. Feüb. **-løjert**, en. [2.6] ⚓ øje af tov paa midten af et undersejls underlig. SøLex.(1808). Sal.²IV.228. **-messing**, et. (fra ty. bugmessing, af bug, bøjning, bov; fagl.) tyndt messingblik, der bringes i handelen ombøjet og lagt fladt sammen. VareL.²91. **-muskul**, en. (især anat.) Saxtorph.F.67. Monrad.Ps.116. Panum.115.

bugne, v. ['bu:nə, 'bu:nə] -ede. vbs. -ing (s. d.). (glda. d. s., oldn. bogna, afl. af boginn, bøjst, besl. m. bøje; jf. bovne)

1) bøj sig, især under vægten af noget. 1.) (nu l. br.) i egl. bet. Træet bugner til Jorden af Frugt. Høysg.S.106. *Sex Mennesker har klyngst sig ved Masten, | Som bugner ved sin jammerlige Byrde. Ev.V. 113. *Og Urten bugner under Aftenduggen. Oehl.HJ.13. *Hør Storme brage, | Og Granestammer | Bugnende knage. sa.L. I.30. Kong Olav . . gav deres Fylking saa vældig et Stød, at den gik bugnende tilbage. Grundtv. Snorre. II. 339. de tykke Planker bugnede ved de stærke Stød, Søen gjorde ind mod Skibet. HCAnd.V.91. hun bugnede næsten under Vægten af Diamanter, Kjæder og Ringe. Goldschm.II.89. Isen bugnede saa stærkt under Løbet, saa der blev en flyttende Isbue foran Karl. Jak Knu.G.185. JVJens.EE.188. m. overgang til 2.1: *det Træe, hvis spæde Grene | Af Frugter bugnende med Lilier sig forene. Ev.III.86. Grenene bugnede af Frugt. HCAnd.V.171. || talem.: (det maa) bugne eller briste, se u. briste 1. jf.: *Så vildt som Tursen tog på vej, | brast Brynjen ej og bugned ej. Børd.B.95. 1.2) † (overf.) ikke taale trykkel ell. vægten af noget; segne; give efter; vige. *Slige kiekke

Hierter Dyden altid skænker, | Som ei bugne under nogen Last. *Tullin. (Rahb. LB. II.211).* den gamle Cheruskaskov, hvor Sydens Styrke førstegang bugnede under Nordens Kraft. *Bagges. L.I.383.* Hvorledes lever han . . ? Bugner han endnu under Forretninger? *Oehl. (Ørst. Br. I.187).* *(jæg vil) vænne | Mit Mod til ei at bugne feigt i Vanheld. *sa. DM.15.* *Lad mig fatte mig, | Jeg bugner ellers under Følelsen. *sa. SO. 54.* Ingen skal see, at de bugner og blegner for Inge og Gregers. *Grundtv. Snorre. III.317.* *Heib. Poet. X.32.*

2) (ved omdydning af udtr. som grenen bugner af (opr.: paa grund af) frugt, se u. 1.) være rigt besat ell. forsynet (med noget). 2.1) (m. bibet. af bøjning). Æble- og Pæretræerne bugne i Host ved den modne Velsignelse. *H C And. VII.140.* || m. overgang til 2.2. de mange bugnede Frugttræer. *Bagges. L.I.270.* over Kreaturerne bugnede Høstænget af Foder. *Ing. PO. II. 90. 2.2) (uden bibet.)* *snart Aaret bugner med Træefrugt. *Kampm. Overs. af Virgil. Landbrug. (1797).79.* den yndige med frugtbare Høie bugnende Slette. *Bagges. DV. IX. 317.* *Haverne bugne med | Frødige Urter. *Blich. D. I.14.* *af politiske Vers bugner hver tydsk Almanak. *Aarestr. 292.* sjelden indkjøbte (hun) nogen Artikel førend Torv og Slagterhus bugnede deraf. *Hzr. ST.402.* bugnende Borde (lokkede) til Drik og Pokulats. *JP Jac. I.186.* *Saa bugner Bordet af Sul og Mad. *Aakj. RS.37. (sj.:)* et Smil, der bugnede af Forstaaelse. *Bang. S.22.* || (upers.) Til begge Sider bugner det paa Grøfttekanten af Brombær. *Goldschm. VI.52.* hos ham bugner (det) af Udtryk, der røber Mundartens sproglige Frødighed. *Brandes. (Pol. 2°/101902. I.sp.3).*

3) (især $\text{\textcircled{U}}$) staa ud i en buet ell. runding; svulme. 3.1) i al alm. *Paa den Elfenbeens Mast | Af hvidblaa Asbest hænge bugnende Seil. *Pram. (Rahb. L.B.I. 311).* *De gule Silkeseil, som Vinden fylder, | Hiemlede bugnende den lette Snekke. *Oehl. L.I.61.* *Drachm. PT.174.* *JV Jens. IM.8.* *Men med upuklet Hvalving | Bugner Pandsret, som forhen. *Oehl. BG.193.* Kilder, som har den Særhed ved sig, at snart bugne de ganske umaaelig og sprøite høit op i Veiret. *Grundtv. Saxo. I.9.* *hvor Bølgerne bar det bugnende Dannebrog. *Rørd. GK.156.* Søen bugnede om Færgen. *JV Jens. SS.136.* || i forb. bugne ud. De silkeblade frynsede Bøgeblade bugnede ud i al deres Ungdomsglæde. *Schand. BS. 97.* Ærmerne bugner ud. *V Ved. BB.288.* Gardinet for Vinduerne bugner ud og falder sammen. *Rørd. KK.185. spec. (nu l. br.)* om hvad der udvider sig af fugtighed: *VSO. S&B. jf. H C And. IV.11.* || (l. br.) perf. part. som adj.: buet; hvælvet; udspilet (jf. bet. 4). Her strømede (floden) over brede, bugnede, uhyre store Stene. *Bagges. DV. X. 28.* bugnede Sejl. *SMich. HB.122. 3.2)*

være yppig og svulmende paa gr. af frødighed. Vi fulgte ad gjennem den skyggefulde Hauge, hvor Alting blomstrede og bugnede. *Winth. IX.73; jf. bet. 2.* Leerne klang og den hvidgule Sæd laa i lange, bugnende Rader paa Skaaren. *Goldschm. II.99.* Kinden bugner frødig. *JLange. BM. I.119.* (vi saa) Kvæget i den udmærkede Stald bugne af Fedme. *Schand. O. II.286. sa. SD.165.* *I Somrens Stund | jeg kommer jo, hvor Alt ing bugner vægtigt. *Drachm. UD.172.* Vinen bugnede (: strakte sig yppig) grøn og gylden op ad alle Højder. *SMich. Eb.220. 3.3) (overf.)* *da . . Rubens og Titian maled, | da bugnede Livet i Kaalund. *367.* de Skikkelser, Situationer, Repliker, der snart i Komedierne skulde fremtræde lyslevende . . ligger sammentrængte her (: i Peder Paars) i bugnende Fylde. *Brandes. I.66.* Vort Bryst bugnede af Stolthed. *JV Jens. D.114.*

4) (l. br.) trans.: faa til at bøje sig; bøje. Hesten bugnede Ryggen op under ham. *JV Jens. FD.113.*

5) (l. br.) refl. 5.1) d. s. s. 1.1. *Blodblokken bugnede sig under Byrden. *Oehl. XIX. 51. 5.2) d. s. s. 3.1.* *Da bugne sig de hvide Seil, og Snekken tager Fart. *Winth. VI.237.*

bugne-fuld, adj. [1 ell. 2] (l. br.) bugnende fuld (jf. bovfuld). Frugterne paa de bugnefulde Dværgræer. *Pont. F. I.11.*

1. Bugning, en. (afl. af Bug; dial.) uld, som sidder paa bugen (af faar). *Begtr. Sjæll. II.440.* Feilb.

II. Bugning, en. flt. -er. (egl. vbs. til bugne 3 (ell. bug); l. br.) hvad der danner en krum linie; runding; udbugning. blanke convexe Steenbrokker, hvis vandede Bugninger Solen bestraalet. *Bagges. DV. IX. 455.* Panden og den vældige Bugning af Øienbrynene. *Oehl. DB.275.* *Vasens Fod og Bugning. *Rich. II.201. 1Kg. 7.20 (Chr. VI afvig.).*

Bug-ophaler, en. [2.s] † talje, hvormed bugen af et sejl løftes, naar sejlet beslaas. *Wolfh. Mar. O.338.* † -orm, en. indvoldsorm. *VSO. MO. -plade,* en. [2] (fagl.; nu l. br.) jærnbeflag paa den øverste del af den koniske akselarm, der ved træakselvogne gaar ind i hjulnavet. *MilTekn. O.43.* -presse, en. (fagl.) sammentrækning af bugmusklerne ved afføring ell. fødsel. *Kaarsb. Kv.32. Landm. B. II.72.* -pulsaaer, en. (anat.) den del af legemets hovedpulsaaer (Aorta), som ligger i bughulen. *Anat. (1840). I.603. Sal. III.853.* -ring, en. (anat., nu kun om dyr) lyskekanalens ydre ell. indre aabning. *Anat. (1840). I.387. Landm. B. II.352.* † -rund, adj. [2.] d. s. s. buglerund. *K Selsk. Nye Skr. I.76.* -sejsing, en. [2.s] † reb, hvormed bugen af et sejl fastholdes under raaens midte. *Sal. III.847.*

Bugser-, i ssg. [bug'se'r- ell. buq'se'r-] † af bugserer; bl. a. Bugser-baad, -damper, -fartøj, -jolle, -line, -penge, -tjene-

ste, -tov, -trosse mfl. **bugserer**, v. [bug-'se'-rø ell. buq'se'rø] -ede. vbs. -ing. (fra holl. boegseeren, af *vuvis opr.*, maaske af port. puxar, slæbe, sa. ord som fr. pousser, støde, af lat. pulsare) † slæbe (et skib ell. en flydende genstand) frem i vandet, især v. h. af et ell. flere mindre fartøjer; tage paa slæbetov. *Moth.B454*. Baaden buxeres.. af een, eller flere Chalouper.SøkrigsA. (1752).§975. Da han mod Aften kom tilbage, bugserede han en fældet Sælhund i Land.*Ing.EF.IV.152*. Et Dampskib, der bugserer et andet Skib, skal . . føre 2 klare, hvide Lys.*Lou.Nr.A²1/1897.§3*. *refl.*: (den fjendtlige flåde) blev nød til at opholde sig Bombarderingen, og i Dag-Vagten at buxere sig bort.*Holb.Intr.I.708*. *Hauch.VII.484*. || (overf.; især spøg.) føre; lede; transportere. hun selv (ønsker ikke) andet, end at du skal kappe dine Ankere, forcere dine Seil, tage hende og bogserer hende til Brudesengen.*Tode.S.15*. *Bagger.I.231*. Han følte sig ikke i sit eget Ærinde, men var bugseret af Justitsraaden.*Goldschm.V.444*. (han blev) af et Glas endnu bugseret ind i en saadan Glædestilstand, at han ligefrem følte Forfatterstolthed oversamme Artikel (∴ en andens).*Schand.VV.302*. de kraftige Mandfolk . . bugserede Klaveret op ad Trappen.*Bang.SG.145*.

† **Bugs-fylde**, en. d. s. s. Bugfylde 2. alt hvad som ophidser Besterne er bugsfylde og Løstgighed.*Holb.NF.I.29*.

Bug-side, en. 1) undersiden af et dyrs krop. *Boas.Zool.58*. *Frem.DN.553*. 2) (overf., jf. Bug 1.5) nedadvendt side af noget. (buestokken er) i Reglen dog noget fladere paa Rygsiden end paa den mod Strengen vendende Bugside.*Gymn.II.138*. || (bot.) d. s. s. -flade. *Landm.B.III.45*. † **smække**, 40 en. [2.2] (ænyd. d. s.; navnet p. gr. af den tøndeformede frugt, der med et knald udsligner frøene) † springfrø, *Impatiens L. JTusch.113*. v *Aph.Nath.VII.553*. -**smækker**, en. se Busmækker. -**snit**, et. (med.) operation, hvorved underlivshulen aabnes; laparotomi. *MO. Panum.115*. † **sprog**, et. d. s. s. -taleri. *Tullin.II.73*. *Lægen.reg.MO*. -**spryd**, et. se Bovspryd. -**spyt**, et. [1.2] (fagl.) fordøjelsesvædske, der undersøres i bugspytkirtelen. *Arn Møll.SundhedsI.51*. *Landm.B.II.§1*. -**spyt-kirtel**, en. *Anat.(1840).II.429*. *Arn Møll.SundhedsI.51*. -**stik**, et. (med.) operation, hvorved der frembringes et lille hul i bugvæggen (for at udtømme vædskeansamling i bughulen). *Panum.116*. -**stilk**, en. [1.5] (bot.) det stykke af smaaaksets akse, som hos nogle græssers affaldne, avneklædte korn bliver hængende i forbladet (∴ øvre inderarnes) hulhed. *Sal.VIII.14*. -**stillet**, part. adj. [1.5] (bot.) Hos faa (planter) forekomme ogsaa Ribber paa Bugfladen: bugstillede Ribber (costæ ventrales).*Drejer.BotTerm.115*. -**streg**, en. [2.6] † sejlbugstrimmel syet til forstærkning tværs over et undersejl ell.

mærsejl (jf. -baand). *Harboe.MarO.Funch.MarO.II.23*. -**svamp**, en. [1.3] † en slags svampe (*Gasteromycetes*), hvis sporelejer er indesluttet i et lukket frugtleieme. *Drejer.BotTerm.244*. *Rostr.Flora.II.145*. -**svangerskab**, et. (med.) d. s. s. -hulsvangerskab. *Sal.III.854.V.861*. -**søm**, et. [1.5] (bot.) frugtbladernes sammenvoksede rande (i støvvejen og frugten). *Drejer.BotTerm.100*. *Lange.Flora.LIV*. *Sal.III.171.854*. -**søster**, en. (ænyd. d. s.; sv. † buksyster; nu kun dial.) frille. *Moth.B443*. *MDL.Levin*. *Feilb*. || ogs.: medfrille; medbejlerske (jf. -broder). *Wing.Curt.85*.

Bugt, en. [bogd] *Høysg.AG.36*. sa. *Anh.22*. st. -er, † -e (v *Aph.Nath.III.337*). (glad. d. s. (Rimkr.; kun i bet. 4); fra mnt. bucht, jf. ty. bucht, eng. bight, besl. m. bøje; den nordiske form af ordet findes bl. a. i oldn. knésbót, hulhed ml. knæhaserne)

1) krumning; bøjning. 1.) krum linie, der dannes af noget, der bøjer ell. snor sig. *alle disse Frugter, | Hvorunder Greenene maa sinke ned i Bugter.*Heli.Poet.17*. saa veed min Herre . . hvor uskikket min Ryg er til at slaaes i de Bugter, som paa høye Steder udkræves.*Holb.Ep.I.309*. Jeg . . gjorde Tusinde svickter og bugter paa mig for at advare Jer om at tage Jer i Agt.*Mol.E.1723*). *Dlv*. *Slangen . . | Snorer sig forgieves om i store Bugter.*Erv.I.27*. *Ing.EF.III.107*. *Tæt besat med Brusk og Knokkelringe | Kan han (∴ midgaardsormen) dog ei Bugten tvinge (∴ rette sig ud).*Oehl.NG.112*. *sorte Lokker | . . flød i Bugter ned om Hals og Skulder.*PalM.II.172*. *trods Nakkens Duvning og Ryggens Bugt. *Schand.SD.231*. (kattene kommer) løbende, sleske, med Ryggen i kjælna Bugter.*sa.TF.II.358*. slaa bugter, bugte sig. *MO.S&B*. || † spec. om krumningen af et tov, der ikke er stivhalet (jf. 2.3). Vores Undervant og Stag maatte sættes, da de hang formelig løse og i Bugt.*JJPaludan.Er.117*. *Scheller.MarO*. brække bugt, se brække 2.2. || † om mast, tømmer oln., der ikke er lige. han (skal) have nøje Indseende med, at ikke Master, eller Stænger, faae Bugt. *SøkrigsA.(1752).§662*. *SøLex.(1808)*. *Scheller.MarO*. || (sj.) i ent. om bugtende bevægelse; bugtning. *Sig Kroppen (∴ slangernes) vandt i den skønneste Bugt.*Oehl.XXXII.218*. *Som den smidigste Slange | Gik de Bølger (∴ bækkens) i Bugt.*Winth.III.183*. 1.2) drejning til siden, hvorved der under bevægelse fremad beskrives en krum linie. hun løb ikke lige paa, men i sælsomme, usikre Bugter.*JJPac.I.168*. at gøre Sidespring og Bugter.*Gymn.II.20*. (overf.:) *jeg véd, at jeg kan fare vild | og tage fejl og Bugter slaa.*Drachm.UV.170*. || † (talem.) springe i bugter, være snar i vendingen. *Moth.B448*. *VSO*. || m. overgang til 1.1. Veien . . slyngede sig i . . mange Bugter og Krumninger.*Ing.VS*.

II.78. jeg veed hvor Aaen gaaer i Bugter, snart her, snart der. *HCAnd.V.25.* Mellem Byerne . . gjør Dalen en Bugt, boier sig som en Albue. *smst.VII.209.* Klitlinien . . bør gaae parallel med Havet, og saavidt muligt undgaae Bugter. *Andres.Klitf.282.* jf.: *Naar Vind og Vand han føye vil, | Og Farten ey har Bugter. *Stub.81.* *Hist, hvor Veien slaarer en Bugt, | Ligger der et Hus saa smukt. *HCAnd.X.528.* *ADJørg.IV.243.* *Bogan.I.48.*

2) hvad der danner en krumning; krummet del af noget. (ofte m. overgang til bet. 1.) 2.1) i al alm. (*Hannibal*) begaf sig til den yderste Buckt af Italien. *Holb. Intr.I.67.* de Bugter og Folder som Sind og Legeme ere satte udi, maa efterhaanden igien jævnes. *sa.Ep.IV.486.* Graamaagen (*har*) en rød Plet i Bugten af Nebbetsunderste Kæbe. *vAph.Nath.V.189.* *Vort Dannebrog er smukt, | Det vifter hen ad Havet | Med Flagets røde Bugt (∴ fold). *Oehl.L.II.102.* *(*trolde*n) frem sig skyder | Af Klippens Bugter. *smst.I.32.* *Da fulgte han langs Bækkenes krumme Bugt | Den Himmeliges Flugt. *Winth.IV.50.* Den, som ikke . . tydeligt mindes endogsaa den ringeste Bugt af den snoede Vei, hans Elskov har betraadt, har aldrig elsket. *C Bernh.IX.233.* (*haaret*) lagde sig med en lille blød, kruset Bugt ned over Panden. *Drachm.F.I.66.* naar Egens Grene ernøgne, kan man ret se deres ejendommelige kraftige Bugter. *Frem.DN.321.* 2.2) † frem-springende del; (lille) pukkel. *Moth.B.448.* Han har en Bugt paa Næsen. *VSO.2.3*) † ombejlet del af et tov; især: kreds af et opskudt tov. Naar Ankeret skal falde, skal han . . indhente Ordre, hvor meget Tong, eller Bugt, han skal have paa Dækket. *SøkrigsA.(1752).§455.* en Mand fik sit Been i Bugten af læ Storskjøde. *JJPaludan.Er.106.* *Harboe.MarO.* lade Trossen løbe ud Bugt for Bugt. *Scheller.MarO.* gøre Bugten af en Trosse fast i en Bøje. *smst.* At lægge et Tong i regelmæssige Kredse paa Dækket kaldes at skyde det op i klare Bugter. *IdrætsB.I.360.* || midten af et tov (mods. enderne). *IdrætsB.I.360.* *Sal.V.1005.* || (sj.) talem.: ville have bugten og begge enderne, ville være eneraadende. *Moth.B448.* *VSO.* *GadsMag.1915-1916.200.* 2.4) † den midterste del af den svingningslinie, som et punkt i et skib beskriver under slingring ell. dawning. *Scheller.MarO.* 2.5) † † d. s. s. Bug 2.s. *Harboe.MarO.*

3) om indskæring i en rand olgn. 3.1) del af et hav ell. en sø, som skærer sig ind i landet; større og (især) bred indskæring i kysten; større vig; havbugt. (*Bergen ligger*) omkring Bredden af den store Bugt, som Indbyggerne kalde Waagen. *Holb.Berg.27.* *(*de*) skiule Baaden i en lønlig Bugt. *Sander.Harp.51.* Havet danner Fiorde og Bugter i Landet. *Molb.*

DH.II.61. I smukke Bugter mellem de høie Banker med høie Bøge strækker sig Indsøen. *HCAnd.XII.97.* alm. i navne som Køge bugt, Jammerbugten ofl. || (*overf.*) *lette Pilt Mit (∴ *Amors*) Budskab du ham bringe | Paa Farten gennem Luftens klare Bugt. *PalM.II.8.* || (sj.) om land, der ligger ved en bugt. *Bebygged blev og ørked | Heel snarlig Bugt ved Bugt (∴ af nybyggerne paa Island). *Blich.D.1.165.* jf.: den rige . . Raia af Achem, hvis Lande laae udi Bugten af Bengalen. *Holb.Hh.II.277.* 3.2) (*bot.*) bred (afrundet) indskæring i et blad. *Drejer.BotTerm.33.35.*

4) i udtr. faa bugt med (af ænyd. *glda.* faa bugt paa (*Kalk.I.298.* *Rimkr.*); grundbet. rimeligvis „kunne bøje, tvinge“, jf. bugte 1.2; om andre forklaringer se *FalkT.EtymO.* *Festskr.VilhThoms.272.* *TFAR.V.137*) faa magt med; overvinde. som (*Judas*) ingen Bugt kunde faae (*nu: ikke kunde faa bugt*) med (*Jesus*), lod han, som han vilde være hans Discipel. *Holb.JH.II.533.* *Mit Kiempe-Hierte bugt med al Ulempe fik. *Falst.Ovid.108.* *Naar . . Ærgrelser og Bryderier | Bugt med mit gode Lune faae. *Bagges.SkR.253.* ikke de kraftigste Lægemidler . . have kunnet faae Bugt med (*feberen*). *Winth.VIII.198.* En af dine Kammerater slog jeg til Jorden, og Greven fik Bugt med den Anden. *Hzr.XVI.259.* *LBruun.SK.9.* jf.: efterhaanden vandt jeg dog saa nogenlunde Bugt med min Ængstelse. *Ehrencr.Kidde.S.102.* || (*spøg.*) om mad, der sættes til livs. *Bergs.FM.122.* *(*han*) fik Bugt med en heel Postei | Med et Par Ænder til Fyding. *JHelms.NV.76.* han har faaet bugt med alle pandekagerne |

bug-tale, v. (*l.br.*) tale som en bugtaler. (*kragen*) bugtaler med dæmpede, lokkende Toner. *Bogan.II.138.* Han uddelte sine Ordre med en lidt forceret Kommandostemme, der nu og da bugtaledede inde i Haandklædet. *Nathans.F.50.* -talen, en. d. s. s. -taleri. hans Tale bliver en Art Bugtalen af uendelig comisk Virkning. *Kierk.EE.I.254.* *Sal.2IV.231.* -taler, en. (< *VSO.1793*; efter lat. *ventrioloquus*, af *venter*, *bug*, og *loqui*, *tale*) person, der uden synlig bevægelse af munden kan frembringe ord og toner, saa de synes at komme fra et fjernere sted. *Ing.KE.I.119.* at kunne tale med Maven, det kaldes at være Bugtaler. *HCAnd.VIII.248.* -taleri, et. en bugtalters kunst ell. tale. *Sal.2IV.231.* || (*overf.*) om tale, der skal forestille at være en andens. *Kierk.Gjent.152.* Ægtemanden her . . er en opdigtet Person og det, han siger, Bugtaleri af en Ungkarl (∴ af *Kierkegaard*). *Brandes.II.346.* -tang, en. [2.] ☉ tang, der er indrettet til at fatte en smeltedigel. *Sal.2IV.231.*

bugte, v. [b'ogdø] -ede. vbs. -ning (s. d.) (ænyd. d. s.; afl. af Bugt)

1) trans. 1.) faa til at danne en krumning. *Moth.B448.* (*fuglen*) bugtede sin Fart.

Rahb.E.I.292. *Hvad ret og lige er, hvi vilde man det bugte? *Oehl.Er.IV.16.* *Hun begge Sider (af buen) bugted. *PalM.Tr Jamb.36.* (trøbaandet) bøjes rundt . . idet man bugter det fra Ende til anden med Tommelfingeren stemt imod Fladen. *Haandgerm.134.* || bevæge i bugter. *Hesten . . kneiste, | Bugtende sin hvide Krop. *Bagger.II.425.* || perf. part. brugt som adj.: krummet. *Moth.B448.* nu især: som slaar bugter, gaar ud og ind. *Boye.Brødr.133.* *Schand.SD.77.* dem, hvis Stier ere krogede, og hvis Veie ere bugtede (*Chr.VI afvig.*). *Ords.2.15.* de bleve ødelagte af bugtede (*Chr.VI:* krogede) Slangers Bid. *Visd.16.5.* (bot.) om blade m. korte og brede indskæringer i randen (*sinuatus*): *Træarter.(1799).* 310. *Lange.Flora.xxxiii.* (bot.) om stængel, der flere gange forandrer sin retning: *Drejer. BotTerm.148. 1.2* (nu kun dial.) faa bugt med; magte. Fienden . . vilde trænge iltsomt frem i adspredte Hobe som Lidt kunde bugte. *Grundtv.Saxo.III.176.* *Feilb.*

2) refl.: danne krumning(er); især om hvad der bevæger sig ell. tænkes at bevæge sig skiftevis til en af siderne (ell. op og ned). Strømmen . . bugtede sig i mange underlige Bøininger. *Rahb.Tilsk.1798.754.* *(Danmark) bugter sig i Bakke, *Dal.Oehl.L.II.102.* ham, der . . har bugtet sig . . i Støvet for min Fod. *Bredahl.III.6.* Olive-træet ligner meest Pilen, men Grenene skyde ikke frem i stive Vidier, de bugte sig meer. *HAnd.IX.52.* Røgen bugtede sig langsomt ud af Skorstenene. *JPJac.II.321.* en vandrig Aa bugtede sig mellem grønne Enge. *Pont.FL.320.* (jaguaren) forfølger sit Bytte, idet den som en Slange bugter sig hen ad Jorden. *BMøll.DyL.I.63.* || (vi ser) Hydra atter bugte sig frem imod os. *Dagbl.¹⁹1859.1.sp.1.* *JPJac.II.6.* jf.: Styrmanden, der med Loddet i Haanden og Øiet paa Roret og Seilene bugter sig frem imellem Grunde og Skiær. *Mall.SgH.348.* (overf.:) De andre havde alle kun det Maal at bevare deres egen Magt ved at bugte sig frem mellem de forskellige Partier. *Fridericia.NH.I.15.*

3) intr. 3.1) U d. s. s. bugte sig (bet. 2). *Bækken bugted surrende forbi. *Blich.D.I. 35.* *det Sølvæld, der bugter | Om Kundskaets eviggrønne Træ. *Winth.I.45.* *hvor Veien bugter | Fra Skoven ned mod grønne Vang. *smst.V.126.* I stærke ind- og udad bugtende Linier snoede (skovstrækningen) sig hen ad det frugtbare Plateau. *Schand.AE.306.* *Bang.SE.109. 3.2* (nu især jæg.) bevæge sig i en bugtet linie (jf. Bugt 1.2). *Schyttel.IR.IV.214.* *Forbi mig bugter muntre Flaggermuus | I vante Flugt. *JHSmidt.Haver.239.* I Stedet for at løbe helt bort, lade (de fleste vildarter) sig da drive rundt i større eller mindre Kredse, Bugter — de bugte for Hunden. *VigMøll.HJ.48.*

Bugt-høvl, en. [1.1 ell. 2.1] \odot høvl af

særegen form til høvling af krumme ell. hule flader. *Haandgerm.35.* *Haandv.149.* † **bugtig**, adj. (jf. ty. buchtig) bugtet. *HPAnchersens.Herthedal.1745.* 375.

† **Bugt-jener**, en. [1.2] (ænyd. d. s., efter ty. bauchdiener) fraadser. *Spectator. 237.433.*

Bugtning, en. fl. -er. 1) som vbs. til bugte. (odderen) svømmer mest ved Hjælp af Bugtninger af Krop og Hale. *Frem.DN. 465. 2)* d. s. s. Bugt 1.1. som en uhyre Orm . . der i sine Bugtninger sammenknuger Alt. *Mynst.Betr.I.280.* Hvor den Vej er dumt anlagt! . . se, hvilken vid Bugtning den gjør. *Goldschm.III.329.* *JPJac.II. 364.* Baronessen hvilede . . i en indtagende Bugtning paa en slangeformet Kanapé. *Wied.S.102.* Slangen løser nu sindigt sine Bugtninger og begynder strax at sluge Byttet. *BMøll.DyL.III.54.*

Bugt-side, en. [1.1] (fagl.) især i flt., om de to krumme flader, som findes paa tilhugget ell. savet træ, der tillige har to plane flader. *Forst.O. Opperm.Træ-og andre Skovprodukter.(1911-16).* 307.

Bug-vandsot, en. (l. br.) d. s. s. -vattersot. *VareL.(1807).* I.512. *Møll.H.I.329.*

-vattersot, en. (med. og vet.) Lægen. *reg. OLBang.Haandv.iTherapi.(1852).* 360. *Sal. III.855.* † **-ve**, en. mavesmerter. Møjsommelig vaagen, og galde, og bug-vee (1871: Bugvid) ere hos en ufyldelig Mand. *Sir.31.23(Chr.VI).* **-vrid**, et. († **-vred.** *Sir.37.35(Chr.VI).* *Apot.(1791).* 365). (ænyd. d. s.; nu l. br.) underlivssmerter; kolik. *Oecon.H.(1784).* III.111. *Grundtv.DV.IV.63.* Barnet i Vuggen skreg af Bugvid. *PMøll.I. 246.* *Winth.XI.108.* *Schand.F.467.* *Sir.31. 23(Chr.VI afvig.; se u. -ve).* *Sal.III.855.* || (overf.)* Jorden fik Bugvid af Tørke. *Drachm.DS.50.* **-væg**, en. (anat.) Anat. (1840). 382. *Panum.116.*

buh, interj., se bu.

I. Buk, en. [bog] *Høysg.AG.48.* flt. -ke ell. † -ker (*Hölb.Berg.109.* *Robinson.I.248.*). (æda. d. s., oldn. bokkr, bukr, eng. buck, ty. bock)

1) navn paa hannen af forsk. dyr. 1.1) hannen hos gederne; *gedebuk*. han skal slagte Syndofferets Buk, som er for Folket. *3Mos.16.15* (jf. Sydebuk). Kiød-Vahre af Øxen . . Bukker, *Gieder.Hölb.Berg.109.* Hvilken Vederstyggelighed at see 600000 Mænd . . at løbe i Brunsten som Hiorte eller Bukke. *Ruge.FT.112.* *De Bukke rundt kan kiøre | Krige Jorden Asa-Thor. *Oehl.NG.9.* *Saa greeb han fat en Ungmø | Og sprang som en Buk (i dansen). *Winth.HF.167.* Bukken er alvorligere og værdigere end Geden; den er ogsaa modigere. *BMøll.DyL. I.230.* || (l. br.) i best. f., om stjernebilledet *stenbukken*. *Nu høiere (solens) Krop paa Horizonten brænder, | Og veltes funkende fra Bukkens Himmelteg. *ECobb.(Rahb.LB. I.200).* || † rende buk, slaa hovederne sammen under brydning ell. slagsmaal (jf.

I. bukke 1). VSO. || (foræld.) ordspr.: Man skal ikke tage Bukken efter Haarene (o: man skal ikke skue hunden paa haarene). smst. 1.2) (nu kun bibl. og sdjy.) hannen hos faarene; væder. Moth.B444. K'Selsk Skr.I.20. Feilb. især i udtr. skille faarene fra bukkene, (efter Matth.25.32) skille de gode fra de onde. *Jeg bringer de Døde til Himlens Port, | Der pleier man Buk fra Faar at skille. Heib.Poet.X.249. Arlaud. 24. 1.3) (jæg.) hannen hos raavildt; raabuk. De maa . . kun skyde Bukke, ialfald ingen gammel Raabud. JS.224. VigMøll. HJ.190. ForstO. || (nu næppe br.) talem.: Den Karl er saa dum, han kjender ikke Bukken fra Raaben. Blich.III.297.

2) overf., om mennesker ell. dyr. 2.1) (jf. lat. hircus, eng. buck, ty. bock osv.; dagl.) udsvævende, liderlig (ældre) mandsperson. Moth.B444. VSO. *Jeg dit Skudsmaal vil dig læse, | Gamle Satyr, gamle Buk. PalM.III.38. *Ovid, den Buk, til Hælvt'en er gemen, | og værre er Anaereons Sædelære. Drachm.DJ.I.27. AndNx. PE.I.267. 2.2) (jæg.) enkelt bekkasin. Kjørbøll.544. VigMøll.HJ.196. 2.3) i ssg., om forsk. biller m. lange følehorn, jf. Aspe-, Træbuk mfl.

3) (jf. ty. bock; især fagl.) overf. om forsk. redskaber ell. indretninger, der har (ell. opr. har haft) en vis lighed med en buk 1.1. (jf. Afviser-, Apporter-, Ild-, Savbuk ofl.). 3.1) redskab til at støde med; især (foræld.): redskab til at ødelægge mure olgn. med; stormbuk; væder. du skal stille leyre imod (Jerusalem), og sette bukke (1871: Stormbukke) imod den trindt omkring. Ez.4.2 (Chr.VI). sette bukke (1871: Muurbrækere) imod portene. smst. 21.22 (Chr.VI). Schytte.IB.IV.312. || (nu næppe br.) d. s. s. Rambuk. Moth.B444. MO. 3.2) (jf. ital. capra, fr. chèvre) redskab, oftest bestaaende af et vandret træstykke med fire ben, der især anvendes til støtte og underlag for noget; stilladsbuk. Igiennem hullerne lagde jeg de syv Musqvetter . . ret ligesom Canoner, paa stærke Bukker, i Steden for Laveter. Robinson.I.248. en hvidmalet Buk . . hvorover der hængte Seler og Hovedtøj til Hestene. Schand.UM.44. En langartig Bordplade paa to Bukke. Drachm.ÜB.34. Gnudtzm.Husb.51. || staa buk. 1. staa i foroverbøjet stilling for at lade en anden stige op paa ryggen. jeg kan naa kanten af muren, hvis en vil staa buk for mig | (overf.): vi skulde selv staa Buk for Olav, saa han kunde komme til at see os over Hovedet. Grundtv.Snorre.II.101. 2. staa i foroverbøjet stilling for at lade en springe over sig. vil du staa buk, saa skal jeg springe over dig | Gymn.II.25. jf. Feilb. sml.: (han var) saa naadig at tilbyde sig selv som „Buk“, naar vi Andre vilde springe. Drachm.ÜB.108. || springe buk, leg, der bestaar i at springe over en, der staa buk. Ew.VI.64. Det er jo, ligesom

naar man springer Buk: Først staa jeg, og De springer, saa staa De, og jeg springer. Goldschm.V.235. Brandes.X.379. jf.: længere tilbage springer man Buk over Verdens Besværligheder. Bergs.PP. 51. || spec. (gym.): gymnastikredskab med kort, overalt lige tyk, vandret krop til at springe buk over; lille „hest“. Gymn.I.54. 3.3) (< vAph.(1764); fra ty. bock; jf.: Buk . . Kaldes opstanderne for og bag paa en karm, hvori fadengen henger. Moth.B445) ophejet kuskescæde paa en vogn. FrSneed. I.506. (han) sad for den frie Udsigts Skyld paa Bukken hos Kudsken Rahb.Fort.II.171. *En Postillon i Frakke rød | Paa Bukken sad. Heib.Poet.VII.366. *Højt paa Bukkene stramme Lakajer. Rode.D.18. om chaufførens plads paa en automobil: ORung.SS.52. 3.4) hejseredskab bestaaende af tre oprette, foroven forbundne stolper. Sal.IV.233. || skraastøtte dannet af to foroven sammenbundne rundholter (til indsetning af master olgn.). VSO. SøLex.(1808). Scheller.MarO. jf. Funch.MarO.II.23. 3.5) (mur.) nedrammet pæl med paasømmede lægter til brug ved afmærkningen af en bygnings yderlinier. Gnudtzm.Husb.65. 3.6) (tøm.; nu næppe br.) skraat stykke tømmer, der forbinder „bjælken“ og „stolpen“ i bindingsværk; skraabaand (jf. Stribaand). VSO. 3.7) i forb. den polske buk, (foræld.) en art torturredskab. Reskr.¹²/1711. det Slags piinlige Forhør, som . . har været i Brug i Militair-Etaten under Navn af den polske Buk . . Afskaffes nu. Reskr.¹²/1790.

II. Buk, en. [bog] († Bo(c)k, se ndf., jf. u. Blok 7). flt. (l. br.) d. s. (PLawrids. S.I.80) ell. (spøg., l. br.) -ke. (efter ty. einen bock schiessen, skyde forbi, begaa en fejl; oprindelse usikker; dagl.) fejl ell. forseelse (især m. h. t. optræden); brøler; dumhed; fadøse; næsten kun i forb. som begaa ell. (nu sj.) gøre en buk. vAph. (1764). Sal: Herr Brandtmayor . . begig en Bock, eller en stoer Forseelse. CF Reiser. Beskr. over den fyrgerlige Ildebrand. (1784).35. (jf. Heib.Poet.I.471). *Men gjør De mindste Bok i Deres Ritual, | De svarer mig en lige Kapital. Wess.196. *Han . . græd af Ærgrelse, som rigtig nok | Han havde Aarsag til ved sliig en Bok | Bugges. I.21. Heib.Poet.IX.418. Retsdommen, hvori den store Buk var begaaet, at i en Livssag Eed sattes mod Eed. PalM.II.1.98. (jeg vil) tilskrive dit hypokondriske Lune denne Bock mod Sandheden. PVJac.Breve. 110. Schand.TF.I.28.

III. Buk, et. [bog] flt. d. s. (ænyd. d. s. (Bording.I.51); egl. vbs. til II. bukke) (lettere) foroverbøjning af (over)kroppen (ell. hovedet), hvorved (især) mænd hilser ell. viser ærbødighed. Reenb.I.55. *Rang og Magt | Et skyldigt Buk han yder. Zeltitz.Poes.248. det Buk, hvormed Skuespillerne ende ethvert Stykke. Heib.Pros.VI.81. *Han fjermed sig med høfligt Buk. Winth.(Fædrel.

²⁰/₁₁1849.sp.1183). (han) modtog de Indtrædende med et kort Buk. *Gyldb.Novel.II.162*. *Med Tak og Buk de tvende Herrer gik. *PalM.IV.136*. han gjorde i sin befjælpelse saa dybt et buk, at han nær var faldet paa hovedet | || (sj.) om kvinder: (han) tog sin Hat af; Grevinden gjorde et høfligt og alvorligt Buk. *Schand.UM.177*.

Buket, en. [bu'kæd] fl. -ter. (fra fr. bouquet; sa. ord som Busket || ordet har fortvængt Urtekost) 1) afplukkede blomster, bundet sammen og sammenstillet paa forsk. vis. 1.) i egl. bet. *Moth.B276*. smukke Blomster, hvoraf hun selv afbrød en Bouquet og forærede mig. *Seidelin.7*. et halvt Hundrede deilige Bouquetter. *HCAnd.Breve.II.605*. *ERode.GK.10*. || binde en buket, pantelegsdøm, hvorved nogle af selskabet faar navn efter en blomst, medens en er baandet, hvorpaa den dømte kaldes ind og spørges om, hvad han vil gøre med disse blomster. *Legeb.I.b.54*. *Feilb.IV.77*. 1.2) (overf.) hvad der ligner en buket (1.). Vil De . . uddele en Bouquet af Hilsener til alle kjære Venner. *HCAnd.Breve.II.702*. Pistoler affyredes, og en Buket af Raketter . . kastedes iveiret. *Holst.IV.222*. Røræg med Blomkaal. Blomkaalen pilles i smaa Buketter og koges. Den kommer i de piskede *Æg.FrkJ.Kogeb.27*. Der kan samles en hel lille Bouket af lignende Udtalelser rundt omkring i Udgaven af Danmarks gamle Folkeviser. *Tilsk.1917.II.161*. || (spec.) om en figur i dans. en Opstilling, som kaldes en lukket Buket. *PaulPet.Dans.36*. 2) (især fagl.) fin duft ell. aroma hos god vin; blomst (2.6). 2.1) i egl. bet. *Goldschm.III.346*. *Brandes.VIII.212*. Efter med Kendermine at have indsuset Vinsens Buket tømte Herrerne Glassene. *Pont.LP.VIII.178*. *Leop.GH.19*. jf. (sj.): (hun) drak Buketten af en Carlsberg. *Bang.S.20*. 2.2) (især Ω) overf. de berøve . . deres Kjærlighed den Bouquet . . som er dens bedste Smykke. *CBernh.I.93*. En ypperlig Vin, som Brudens Fader selv havde ladet hidbringe, satte den sidste, fuldendte Buket paa Stemningen. *Goldschm.VIII.116*. det er saare vanskeligt at føre de Indtryk, man har modtaget i det frie, ind i Atelierets lukkede Rum . . uden at de tabe noget af deres Buket. *JLange.II.360*. || især i forb. som buketten af ell. paa noget, det fineste og bedste ved noget; „prikken over i'et“. Hjemkomstens første Ω ieblik er dog Bouquetten af den hele Reise. *HCAnd.IX.157*. (iron.) Skraldemandens Vogn, hvor den drivvaade . . Karl hjælper den smudsige Pige med Fjerdingen, det er Bouquetten paa en saadan kjøbenhavnsk Novemberdag. *smst.IV.65*. jf.: *Sanct-Hans-Dag med Ret | Er Festens Bouquet. *Heib.Poet.VIII.131*. **Buketgren**, en. [1.] (gart.) dværggren, der bærer frugtblomster. *JJensen.Frugttrædyrking.(1902).98*. -rig, adj. [2.] (fagl.) Betegnelsen Medicinalvine . . benyttes om

Vine, der ere . . buketrige. *Sal.XII.561*. -rose, en. [1.] (gart.) rose, der sætter mange smaa blomster i klynge. *OrdbS*. -saks, en. [1.] (gart.) saks, der er indrettet til at fastholde blomsten efter afklippingen. *Havebr.L.358*. -vin, en. [2.] (l. br.) fin vin. (han) smagte paa (snapsen) som paa en Bouquetvin. *Schand.F.263*.

Bukkar, en. ['buker] (ogs. **Bok(k)ar**. ['boker]. *JTusch.29*. *HCAnd.XII.43*. *Rostr.Flora.I.382*). fl. d. s. (Winth.I.122) ell. (sj.) -er (*Saaby.1*), jf. Bukkaer (*Fleuron.I.N.35*). (ænyd. d. s. og hockare (*Kalk.I.240*), æda. bukarue (*Harp.Kr.159*, jf. 302); egl. smsat., se II. Bog og I. Arve; jf. Bogager) & mysike; skovmærke; *Asperula odorata L.* *JTusch.29*. *I Vaarens lysegrønne Lund, | Hvor Bukkar staar i Klynge. *Winth.VI.186*. i den nys udsprungne Bøgeskov, hvor den grønne Bukkar duftede for deres Fødder. *HCAnd.V.370*. *Stuck.AT.6*. *MentzO.Bill.53*.

I. bukke, v. ['bogø] -ede. vbs. (sj.) -ning (*Cit.1759*. (*HistMKbh.I.625*)). (ænyd. d. s.; afl. af I. Buk) 1) (til I. Buk 1; nu kun dial.) stange; støde. Væderen bukkede ham med Hornene. *VSO*. „Du er jo tyk i den ene Side af Hovedet.“ „Ja, det er den engelske Vædder, der har bukket mig.“ *JakKnu.GP.2*. *Skjoldb.NM.222*. || † dep. bukkes, stange hinanden; støde panderne sammen. *Moth.B446*. Vædrene bukkedes saalænge, indtil den ene maatte give tabt. *VSO*. jf.: Man siger . . at bukkes Pande med een; men det er kun Ammesnak for Børn. *Høysg.S.229*. || † (overf.) komme bukkende paa en, komme uforvarende bag paa een. *VSO*. jf.: Jeg er alt bange at der nogen skal komme overbuckenes paa os. *KomGrønneal.I.259*. 2) (til I. Buk 3; foræld.) i forb. m. ned: nedramme (pæle olyn.) med en rambuk. *Moth.B446*. *VSO*. man „bukkede“ Pæle ned i Grunden ved Malmøhus, da Porthuset skulde ombygges. *TroelsL.III.10*.

II. bukke, v. ['bogø] *Høysg.2Pr.20*. -ede ell. (nu kun dial.) -te (*Helt.Poet.22*. *Thorsen.108*). vbs. -ning (s. d.), jf. III. Buk. (ænyd. d. s. ell. bykke, fsv. bukka; fra mnt. bucken, jf. ty. bücken; besl. m. bøjje)

1) (trans.) gøre krum; bøje. 1.1) (nu l. br.) i al alm. *Gid ædrue vi være kan, | Naar vore Knæe vi bukke. *Kingo.275*. *endskiønt (gud) bukker | Mig dybt i Støvet ned. *Storm.SD.220*. *Grenen knakkes maa, som ei vil bukkes. *Ing.RSE.X.9*. *de gik meer og mindre bukket (o: foroverbøjede), | Som deres Byrder færre vare og flere. *CKMolb.Dante.II.75*. (overf.) *mange stive Knubbe, | Der ej til Dyd ved Prygl og Trusler lar sig bukke. *FrHorn.PM.135*. || † (talem.) bukke halsen paa en, betvinge hans halsstarrighed ell. overmod. *De agter at gribe med mandige Arm | Paa Fiinden, og Halsen ham bukke. *Sort.HS.D1v*. *VSO*. jf.: vi vil faae at see, om ikke denne stolte

Nakke kan bukkes. *PAHeib.Sk.II.274.* || i forb. m. ned. At bukke en Green ned. *VSO. 1.2* give noget saa stærk bøjning, at der enten fremkommer en kant, fold (ell. et knæk), ell. at dets ender ell. sideflader tvinges mod hinanden; give en ombøjning; bøje om. Et Stykke Pergament kan bøies uden at faa et Knæk, men ikke bukkes uden dette. *PEMüll. 285.* || især i faste forb. m. adv. ell. trykstærk præp.: bukke ind, (især haandarb.) give en ombøjning ind ad. *VSO. MO. Feilb.* kanten maa bukkes bedre ind | bukke om (især haandarb.). bukke en Green om. *VSO.* sømmen skal bukkes om | bukke sammen. *VSO. (gigten)* bukker og bøjer Benene ganske sammen paa mig. *Norman.Hans.MA.115.* pladen er blevet bukket helt sammen | talem.: (kunne) bukke begge ender sammen paa (en), se Ende. || bukke varmt, bukke koldt, ☉ give en (om) bøjning henholdsvis v. hj. af ell. uden ophedning. *Tekn.MarO. 1.3* i udtr. bukke hovedet ell. sit hoved, ved bøjning af halsen give hovedet en lavere og (især: forover) hældende stilling. Han helsede igien og bukkede sit Hoved. *Pamela. I.240.* *Medynksom Kakaduu | Det gule Hoved bukker. *Aarstr.194. PalM.AdamH. I.271.* buk hovedet, ellers støder du dig! | *jf. (overf.):* *Dybt bukker Træet susende sin Krone. *PalM.II.175. Hrz.IX.310.* || ord-spr.: Bedre er at bukke Hovedet, end at støde Panden. *Mau.1074.*

2) refl. 2.1) † til 1.1. naar jeg lændede mig til et Træe, faldt jeg i Søvn og vaagnede kun ved, at Knærne bukkede sig under mig. *Dreusen.S.102. 2.2)* bøje kroppen (forover); bøje sig. (Moses) bukkede (1871: bøiede) sig til jorden, og tilbad. *2Mos.34.8 (Chr.VI).* *jeg bedre kunde bukke | Mig under Byrden, om jeg mig ey merke lod. *Falst.Ovid.111.* De bukkede sig, de strackte sig. De Bøiede hverandre need til Jorden, de reiste sig op igien. *Dumetius.III. 94. jf.:* *Mangt et Øie har sig lukket . . | Mangen sig til Graven bukked. *SalmHus. 55.2.* || nu især: bøje kroppen for at gaa under noget ell. for at naa, hvad der befinder sig lavere. Jesus bukkede (1907: bøiede) sig ned, og skrev med Fingeren paa Jorden. *Joh.8.6.* en tog sig selv umage at hugge sit brænde, men . . ikke gad bukke sig for at lægge det i kakkelovnen. *Holb. DNB.182.* hun bukkede sig for at tage (blomsterne) op. *Bagges.L.II.174.* *Guldet det ligger dig for din Fod, | Du bukker dig kun for at faae 'et. *Winth.IV.43.* hulens indgang var saa lav, at vi maatte bukke os for at komme ind | *jf. bet. 3.3:* *da kun bukke | Man kan sig under Aaget ned og sukke. *PalM.IV.194. 2.3)* (nu næppe br.) d. s. s. 3.2. *han sin Hat | Toog tit af Hovedet, sig bukte for sin Kat. *Holb.Paars.313.* Tillader at jeg bukker mig! Soldaten bær krumme sig for Kjønned (o: kvinderne). *Heib.Poet.XI.129. Hauch.II.57.* Lærde Folk

bukke dem undertiden for dybt, ej af Ydmyghed, men af Mangel paa Færdighed i at beregne Inklinationsvinkelen. *PMøll.II.327.* || (*jf. bet. 3.3; overf.:*) † give efter; „neje sig“. *Tamperrerten bukker sig, | dømmet: Kongel gift kuns dig | med din Marskalks Kone. *PAHeib.US.612. 2.4)* † (*jf. bet. 1.2)* bøje sig sammen; krumme sig. *vAph.(1759).*

3) (*jf. bet. 1.1)* intr.: bøje sig. 3.1) (nu l. br.) i al alm. naar man engang haver stødt sig paa en lav Dør, bukker man siden med Gaasen igiennem høye Porte. *Holb.MTkr.192 (jf. sa.Ep.I.70).* (de ledte efter) Smaasten til Sænkning af deres Flyndergarn. Bøjede og stadig bukkende gik de og famlede om. *Gravlj.80. 3.2)* bøje kroppen (ell. hovedet) forover som hilsen ell. tegn paa ærbødighed; gøre et buk. *Paars dricker hannem til, hand bukker siger tack. *Holb.Paars.327.* *(de) llede ind og hilste med megen Bukken og Skraben. *Riber.II.185.* *Min Søn, om Du vil i Verden frem, | Saa buk. *Abrah. (Rahb.Min.1790.I.285).* „Jeg adlyder punktlig, Herre Konge! . . — svarede Junker Strange og bukkede. *Ing.VS.I.134.* Han bukker og gaær. *Heib.Poet.I.464.* han trak sig bukkende ud af ministerens værelse | || † i forb. bukke af, liste sig bort; stikke af. folk bukker af efter hånden. *Moth. B446. overf.:* da. (han) bukkede dog endeligen af i sit 88de Aar. *Gram.Breve.202.* „i gemeen Tale.“ *VSO.I.61. 3.3)* overf. brug af 3.1: Samniterne maatte bukke under det Romerske Herredom. *Holb.Herod.62.* du maatte ellers bukke (o: segne) under Byrden. *Suhm.I.138.* *en kraftløs Olding bukker | Under Kronens Vægt. *Oehl.L.I.105.* || især: give efter for og underkaste sig en mægtigere; give fortabt; bøje sig; „neje sig“. *Hvert land har sit eget lukke, | Alt maa Jylland bukke. *LKok.(PSy.Viser.(1695).584).* *I maa for Døden bukke, | Naar Tiden kommer er. *Holb.Paars.13.* (Ibrahims) Fiender maatte derfore tage Hoffets Fruentimmer til Hielp, og maatte da Ibrahim bukke. *sa.Hh.I.468.* Engang maatte han bukke for Overmagten, og give sig fangen. *Wand.Mindesm.I. 416.* *Naturen bukke skal for Siælens Magt. *Oehl.A.115.* (fred) fik hver som bad, og bukkede for ham. *Grundtv.Snorre.I.74. Feilb. ordspr. (foræld.):* Ofte maa Egen bukke, naar Vidien staar. *Mau.1079.* || nu (uden for dial.) kun i forb. bukke | under, give efter (for noget); ikke kunne modstaa (noget), naar man ikke vil bukke under for de mange Fristelser, hvoraf man omringes. *Heib.KM.35.* han bukkede under for søvnen | ogs.: gaa til grunde paa gr. af manglende modstandskraft over for noget. Tusinder (har) maattet bukke under for Savn og Sult. *Goldschm.BIS.III. 319.* især abs.: give fortabt; gaa til grunde. *VSO.* Byens Uafhængighed bukker under

udadtil. *V Ved. B.B.A.* fjenden maatte til sidst bukke under |

Bukke-, i ssgr. [bøge-] dels af I. Buk, især i bet. 1.1, dels (sj.) af II. bukke (jf. Bukkemaskine). **-ben**, et. i alm.: ben af en buk. *MO.* || (vet., landbr.) overf., i ft.: om fremad krummede forben hos hesten. *Hag. II. 183.* **-benet**, adj. som har bukkeben. *MO.* den bukkebenede *Pan. J. Lange. II. 403.* || især (vet., landbr.) overf., om hest m. fremad krummede forben. *Levin. Idræts B. II. 818.* **-blad**, en ell. (i bet. 2) et. (ænyd. d. s.; efter lat. *caprifolium*) 1) ♀ om forsk. planter af slægten *Menyanthes L.*, især om almindelig bukkeblad, *M. trifoliata L.* *J. Tusch. 146.* rundt om groede og groe Muskedonnere, Bukkeblade og gule *Iris. H.C. And. VIII. 254.* *Rich. II. 137.* *Jørg. H.V. 59.* *Mentz O. Bill. 59.* || ogs. urigtigt brugt (som gengivelse af *Kaprifolium*) om gedeblad, *Lonicera caprifolium L.* *Moth. B. 445.* jf. *Harp. Kr. 310.* 2) (med., bot.) især i ft., om bladene af *M. trifoliata L.*, anv. som lægemiddel olgn. (*Folia menyanthis*). *Olufs. Ny Oec. I. 155.* Bukkeblade . . . høre til de bitre Midler. *Panum. 116.* *Vare L. 2 132.* || hertil: **Bukkeblade-draaber.** *Vare L. 2 132.* **-bro**, en. (af I. Buk 3.2; især ☒) (felt-)bro, hvis strækbylker hviler paa bukke (jf. Brobuk). *Mil Tekn. O. 43.* *Sal. 2 IV. 235.* **-bær**, en ell. (i bet. 2) et. 1) ♀ (nu l. br.) d. s. s. *Benværkurt. J. Tusch. 63.* *vAph. Nath. III. 623.* *VSO. MO.* 2) bær af kranbladet konval (*Convallaria Polygonatum verticillatum (L.) All.*). *Sal. X. 896.* **-fod**, en. *den store *Pan . .* med sine Bukkefødder. *Heib. Poet. III. 6.* **-fodet**, adj. fløjtespillende, bukkefodede *Satyre. Brandes. VII. 676.* **-føddet**, adj. (nu l. br.) d. s. *Birch. II. 22. 64.* **-haar**, et. 1) haar af en buk. *vAph. Nath. I. 477.* *VSO. 2)* (overf.) haar, som hos mænd findes i næse og øre. *Panum. 116.* **-horn**, et ell. (i bet. 2) en. 1) (glda. d. s.; jf. Bukshorn) horn af en buk. *VSO. Hauch. II. 65.* Der blev blæst i Bukkehorn og paa Fløjter. *Goldschm. VII. 154.* || (foræld. ☒) overf.: „bukshorn“, hagebolt paa kanonlavet, der anvendtes ved baksning olgn. *Exerc. Art. til. (1804). 63.* 2) (ænyd. d. s.) ♀ om forsk. planter af slægten *Trigonella L.*, især om *T. 50* *Foenum graecum L.* og fugleklo-bukkehorn, *T. ornithopodioides L.* *Moth. B. 445.* *Warm. Frøpl. 323.* *Rostr. Flora. I. 229.* **-horn(s)-frø**, et. frø af *Trigonella Foenum graecum L.* *Warm. Syst. B. 433.* *Vare L. 2 132.* **-horns-hængsel**, et. (foræld.) hængsel, der danner et slignet jernbeslag paa en dør. *Sal. V. 705.* **-kid**, et. ung buk. Gideon kom, og tilredede et bukke-kid (1871: Gede-kid). *Dom. 6. 19 (Chr. VI).* *Dom. 13. 15.*

Bukkel, en. [bøgel] (ogs. *Bukle* [bøgle]) *Moth. B. 447.* *Feilb.* jf. *bukler.* (fra ty. bukkel; af oldfr. boucle, skjoldbugle, spændende ring, lok, af lat. buccula, egl.: lille (rund) kind; jf. I. Bu(g)le, Buklar og Pukkel) 1) ophøjet, indvendig hul runding dannet

af metal ell. frembragt i metal ell. andet stof. *Moth. B. 447.* *hans blanke Skjold | Med sine Bukler brede. *Grundtv. PS. IV. 18.* (skjoldet) er forsynet med Bukler eller runde Ophøjninger. *Ing. DM. 205.* *Wors. DO. 41.* (vinduer) med en Bukkel i det grønne Glas som Bunden paa en Flaske. *Troels L. II. 92.* Pokaler, hvis Sider udhamredes i Bukler — efterlignende *Druer* eller *Majskolber*. *V Ved. B.B. 164.* jf.: *Seer Du Klinggen blank og hvas! | Stik Din Klo i Hæftets Bukkel. *Drachm. DM. 146.* || ogs.: pose ell. fold paa tøj. *Feilb.* hans benklæder sidder i bukler | 2) haarlok, der (ved at vikles om en finger olgn.) har faaet form af en rulle (især: som del af en paryk). *Holb. M. Tr. 567.* tillad mig at rette lidet paa denne Bukkel, som er kommet i Uorden. *PA Heib. Sk. II. 270.* *Wiwet. D. 8.* bruge løse Bukler. *VSO.* en stiv Paryk (med to) pudrede Bukler ved hver Side, og i Nakken en respektabel Pung. *Drewsen. S. 28.* Haaret ganske glat over den kløgtige Pande, ikke en Bukkel eller Krølle. *Winh. VIII. 126.* sorte Haar, som (hang i to) flettede Bukler ned over Ørene. *Pont. LP. II. 111.*

Bukke-leje, et. (af I. Buk 3.2) ☒ leje, hvorved akselen kan løftes fra sit underlag. *Sal. XI. 657.*

Bukkel-haar, et. [2] (l. br.) haar, der er sat op i bukler. *i Falbeladernes og Bukkelhaarets Dage. *Drachm. PT. 78.* **-paryk**, en. [2] (foræld.) paryk m. haaret sat i bukler. Han var iført . . Knæbeenklæder og Bukkelparyk. *C. Bernh. I. 184.* *Schand. IF. 81.* **-plade**, en. [1] ☒ jærnplade presset i skaalform. *Sal. III. 807.* **-søm**, et. [1] (fagl.) som m. skaalformet messinghoved; „guldsøm“. *Vare L. 2 131.*

Bukke-maskine, en. [II. 1.2] ☒ maskine til at bukke metalplader i vinkelform; bøjemaskine. *Tekn. Mar. O.* **-mælk**, en. (med.) mælkeagtig vædske, som undertiden findes i brystkirtlerne hos mænd. *Panum. 106.* **-skind**, et. især om tilberedt skind af bukke (jf. Bukskind). (*Kalk. V. 150.*) *Holb. J. H. I. 614.* *Birch. II. 57.* Guldsporene klirrede paa de Bukkeskindes Halvstøvler. *Ing. VS. I. 136.* *Heib. Poet. III. 6.* *Vare L. 2 133.* **-skæg**, et (i bet. 3 vel en). 1) haardusk under underkøben paa bukke og geder. (*Kalk. V. 150.*) *VSO. MO. 2)* (overf.) langt nedhængende hageskæg. *Holb. Ul. V. 2.* *PA Heib. Sk. II. 298.* *Oehl. VII. 23.* han halede yderst veltilfreds i sit Bukkeskjæg. *Tops. II. 21.* *Brandes. XI. 50.* 3) (ænyd. d. s., sv. bockskjæg) † ♀ gedeskæg, *Tragopogon pratensis* og *porrifolius L.* *Moth. B. 445.* *vAph. Nath. III. 67.* **-spring**, et. 1) (af I. Buk 1.1) især om spring ell. kort hop, der minder om en buk; kapriol. (*Kalk. V. 150.*) *Oehl. PT. 250.* *Med sine Syvmils-Støvler paa . . | Vil Tyskland over Skrævet gaa, | Gjør Bukkespring i Luften. *Grundtv. PS. VII. 38.* *Her en Krabat ved Bukkespring | Itu

sin Trøie river. *Wilst. D.I.59. Bagger. I.74. Schand. UD.173. jf.: (en buk, en seks-ender) gjorde et Par korte Hop — Bukkespring. Bogan. II.150. || spec. (rid.): spring, wormed hesten m. ryggen i vejret og hovedet nedad springer opad uden at komme (synderlig) fremad. Kandarius. LP.160. Vædløb.9. || (nu l. br.) overf., om udskejelser, galskaber oln. naar han bliver saa gammel, at man ikke kan vente sig synderlig flere geniale Bukkespring at ham. Hauch. VI.272. Hr. XIII.315. 2) (af I. Buk 3.2) legen at springe buk. Legeb. I.a.23. -stillads, et. (af I. Buk 3.2) (faql.) stillads af løse bukke, hvorover der lægges brædder. Gnuddtm. Husb. 270. -tjørn, en. se -torn. -torn, en. (sj. Bukketjørn: HCAnd. II.230. — Bukturn: HFEw. JF. I.378). 2) 1) slegt af natskyggefamilien, *Lycium L.* (de) skjeve Lervægge vare bekendte med Bukketurn og vild Humle. Ing. EF. VIII.34. Anders. Klif. 245. Warm. Frøpl. 379. 2) † astragel, *Astragalus T. Moth. B445. vAph. Nath. I.480. †-vikker*, pl. 2) læge-stregbælg, *Galega officinalis L. Moth. B446. IDJust. Havevæsenet. (1774). II.139.**

Buk-kran, en. [I.3.2] ☉ rullekran med ben. *Wagn. Tekn. 39.*

Buklar, en. (ogs. **Bukler**. *Aarb. 1867. 88. ft. -er.* (ænyd. bukler, glde. buglere, oldn. buklari; fra fr. bouchier, af boucle, se Bukkel; foræld., sj.) lille, rundt skjold. (jf.: det slags skiolede blev kaldet Buklara af de gamle Danske. *Holt. DNB. 619.*) *(de) kløvede Tyreskind's runde | Brystbeskjermerende Skjolede og smaae fjerlette Bukklarer. *Wilst. II. I.83.*

I. Bukle, en. se Bukkel. **II. bukke**, v. [b'ogle] -ede. (af. af Bukkel) 1) (især faql.) til Bukkel 1: forsyne med bukkel ell. bukler. ved behændig Hamring kan (karrets form) udvikles, buges, bukles. *Sal. VIII.127. || bukke sig, om tøj: danne poser ell. folder. undgaa, at Kjortlen slog de stygge Folder paa Ryggen eller bukledede sig sammen forned. Troels. IV.26. || perf. part. anv. som adj.: 1. forsynet m. bukkel ell. bukler. *Naar Sværdene lød paa det bukledede Skjold. Grundtv. PS. I.31. 2) hvis overflade frembyder (mange) runde ophøjninger ell. udbugninger. (i det 16. aark.) havde en Glasrude, selv om den var baade grøn og buklet, været en Prydelse. *Troels. II. 94. Den fælles Maade at skaffe sig (betryggelse) paa var ved at lade Muren eller Volden være buklet (v: lade den gaa ud og ind). smst. III.16. Bøgens bukledede Krone. JPJac. I.115. et sælsomt krammet og buklet Brev. Gjæl. M. 481. den høje, bukledede Kalesche med de fede Heste. Pont. F. II.310. Den bukledede Skaldepande begyndte at gro til med Haar for anden Gang. JV Jens. FD.81. 2) til Bukkel 2: forme (haaret) i bukler; ogs.: forsyne (paryk) med bukler. *Moth. B447. Kammertjeneren bukler hans Allongeparuk. Oehl. T.135. Bran-***

des. XIII.344. (han) bukledede Sidelokkerne med et rask Tag. Tolderl. F. III.29. hendes tunge, blonde Hår, der bukledede sig om Pande og Nakke. Kidde. B.17. || perf. part. som adj.: en stor og meget rigt og siirligt buklet Allongeparuk. Winth. VIII.176. hans bløde . . bukledede Haar. JPJac. I.74. (en herre med) et buklet Haar. Pont. M.125.

Bukler, en. se Buklar.

Bukling, en. se Bøking.

† **Buk-mølle**, en. [I.3.2] (efter ty. bockmühle) stubmølle. *Hallager. 68.*

I. Bukning, en. se I. bukke.

II. Bukning, en. ft. (kun i bet. 2) -er. 1) som vbs. til II. bukke 1: *Moth. B447. VSO. || (især ☉) til II. bukke 1.2: Wagn. Tekn. 149. Hannover. Tekn. 170. 2) (nu l. br.) til II. bukke 3.2: d. s. s. III. Buk. jeg gjorde en Bukning for Komplimenten. Blich. II.77. Han rejste sig op med en Del forlegne Bukninger. PMoll. I.330. Hr. XVII.115.*

Bu-ko, en. (af bu; jf. nt. buko, ty. bukuh; barnespr.) navn paa koen (jf. I. Bos og Busseko). *Cit. 1859. (Studenterkom. 192). Dania. I.213. Baud. AB.76. Feilb.*

Buks, en. se I. bukse.

Buksbom, en. ['bogsbø'm', 'bogsbø'm] († **Busbom**. *Es. 41.19 (Chr. VI). Heste L. (1703). A8. v. jf. JTusch. 43. — nu kun dial.: Bosbom. Vare L. (1807). I.147. JTusch. 291. Feilb.*) ft. d. s. ell. (sj.) -mer (*Drejer. BotTerm. 285.*) (ænyd. d. s. og busbom; fra mnt. bussbom, nt. holl. buksbom, jf. ty. buchsbaum; egl. smsat. af lat. buxus (jf. I. Bøsse) og mnt. bom (se I. Bom)) 1) 2) stedsegrøn, busket plante, *Buxus sempervirens L. Moth. B451. Warm. Frøpl. 287. Havebr. L. 106. || især koll. paa Siderne er plantet Buxbom og anden Buskværk op til Murene. Frsneed. I.473. Buxbom og Vintergrønt, som hun havde opsamlet paa Gaden, hvor Ligtøget var draget forbi. Ing. VS. I.56. *rundt om Stolten staaer | Pioner, Tulipaner og Buxbom, Krusemynt. Winth. VI.197. havegangen er indfattede af buksbom | 2) (især faql.) ved af buksbom (1). *Vare L. 132. Hage. 658. Buksbom-hæk*, en. (sj. **Buksboms-**. *MO. Davids. KK. 92.*) [1] *Goldschm. VI.93. klippede Buksbomhække. JP Jac. I.3.**

I. Bukse, en. ['bogsø] (**Buks**. *Eitlar. SB. 52. jf. Bangebuxs, Strambuks. ft. -r* (se Bukser). (glde. d. s. (*Skraaer. II.127.*); fra mnt. buxe, boxe, egl.: „buk-hose“ v: benklæder af bukseskind) 1) (uden for dial. næsten kun spøg.) d. s. s. Bukser 1. *vAph. (1759).* *Har De sagt A, saa maa De sige B, | Og Buxen over følger Buxen under (v: underbukserne). *PalM. VI.312. Buksen sidder stram om hans Laar som Barken paa et Træ. Esm. I.153 (jf. 2).* *Den ædle Greve | Bli'er tynd're og tynd're i Buxen. *Bleekspr. 1898.9. Feilb. I.140. IV.77. || bære buk-sen, (l. br.) d. s. s. bære bukserne. Aakj. RS.88. 2) (især dial.) d. s. s. Bukseben. Jeg skal have sat en Lap paa min ene*

Bux. *Etlar*. SB.52. slæbende det venstre Ben lidt magret og slattent i den vide Bukse. *Nans.LL.175. Feilb. Esp.31.*

II. † **bukse**, v. (jf. bakse, bokse samt mht. buxen, prygle) give en dragt prygl; „banke“. *Moth.B452.* „kun i gemeen Tale“. VSO.

Bukse-, i ssg. (sj. Bukser-, se u. -linning, -smække, jf. Bukkersøm. Aakj. VF. 163.) af I. Bukse i ell. Bukser; jf. Benklæde-. **-bag**, en. bagdel i bukser. *Schand. O.II.314.* **-ben**, et. den del af bukserne, der dækker benene (jf. I. Ben 4.1). *Bergs. PP.216. AndNæ.MS.34.* **-feber**, en. (dagl.) tilstand af angst ell. stærk nervøsitet (især under en kamp, eksamen m. m.), hvorved man „ryster i bukserne“. *Blich.IV.136.* han følte Angstens og Buxefeberens klemmende Tryk i Mellemgulvet. *Rist. FT.228. Rode.SF.84.* **-fikke**, en. (foræld. og dial.) d. s. s. -lomme. *Wadsk.48. Bagges.II.152. CBernh.V.76. Baud.KK.85. Feilb.I.140.IV.77.* **-klap**, en. (foræld., jf. dog Feilb.) klap (til at lukke) foran paa bukser (jf. -smække). *Schand.AE.7. Rist.ER.44.* **-knap**, en. *Moth.B453.* *En Buxeknap fandt man i Polen; | Men det var nok inte hans. *J Helms.NV.80. AndNæ.PE.I.75.* || der røg den bukseknap, (dagl.) der brast den forhaabning. *AndNæ.FF.62.* **-knæ**, et. 1) den del af bukserne, som dækker knæet. *Moth.B453. Pont.LP.IV.20. 2) †, V-formet stykke tømmer, der anvendes i mindre træskibe paa særlig skarpe steder af skroget i st. f. bundstok og spanter. *Funch.MarO.II.24.* **-laar**, et. den del af buksebenet, som dækker laaret. *Thiele.III.61. Aakj.VB.242.* **-linning**, en. († Bukserlinning. *EPont. Atlas.II.219.* *Moth.B453. Ing.LB.III.241. Drachm.STL.11.* **-lomme**, en. (jf. -fikke). *Holtb.Kandst.V.1. Evv.IV.237.* (han) stod skrævende med begge Hænderne i Buxelommerne. *Schand.TF.I.117.* || kende noget som sin (egen) bukse lomme olgn., (dagl.) kende det ud og ind. *Bogan.I.143.* **-løs**, adj. som er uden bukser. *Moth.B453. MO.* || de bukseløse, (jf. udtr. som bære bukserne; spøg., l. br.) kvindfolk. *D&H. sml. kong Bukseløs (efter fsv. konung brokalöss; jf. u. brogeløs) haansnavn for dronning Margrete. Thrige.Danm.Norges og Sveriges Hist.4(1881).117.* **-mand**, en. 1) *Moth. B453.* || nu især (spøg.): d. s. s. -troid. *Mange Piger . . | Kan med voksne Herre gaa . . | Mens jeg Tosse gaar og venter | Paa en snavset Buksemand. *PMoll.I. 114. Feilb. 2) (jy.) † Primula L. Feilb.**

Bukser, pl. [bogsør] Høysg. AG.42. (barnespr. ell. spøg. **Busser** [bøsør]) *Nans. BM.51. Blækspr.1899.16. jf. Feilb.). (egl. 60 ft. af Bukse || alm. regnet for mindre fint end Benklæder, jf. Wadsk. Brudev.VIII.3. TBruun.S.216. TBruun.III.7. PEMüll.3 223)*

1) d. s. s. Benklæder (om det enkelte klædningsstykke og i reglen ved tælling bruges

ordet i forb. m. Par: et (to) par bukser. *Moth.B451; (sj.): en bukse (s. d.). 1.1)* om manddragt. om det var paa sin Parisk at gaa lyse Dagen paa Gaden uden Buxer . . saa gjorde hand det og. *Holtb.Jean.II.3. (Henrich)* løfter op Skiørtet og tar i Lommen efter Saxen.) *Pernille:* „Hvad pokker er dette? Hun har Buxer paa (?: er et mandfolk).“ *sa.LSk.III.10. Wess.3.* *I Buxer og med Kotte (?: klædt som mandfolk) her | Man unge Tøse saae. *Winth. HF.156.* *Han var en Tøs i Bukser, | og jeg Soraner-rå. *Rord.G.D.103.* han gaar endnu i korte bukser (?: knæbukser), men skal snart have lange | (billedl.:) *Der min Skiemt ta'r Buxer ei paa (?: tilhyller ikke det anstødelige) — | Som den er, jeg lader den gaae. *Bagges.V.167 (jf. u. Benklæder).* || i forsk. (dagl.) talem. og lign. udtr.: løse bukser(ne), (nu især dial.) forrette sin nødtørft. *Levin. Feilb. kunne knappe (ell. binde, se u. binde 2.) sine bukser, være ude over den første barndom. (især i udtr. m. nøgtende mening) en Kjøbmand, der havde holdt Folk, for Lange, med Respekt at sige, kunde knappe sine Buxer. Goldschm.II.88. PalM.VIII.187. Feilb.* det at bede er jo noget høist eenfoldigt, man skulde troe det var ligesaa let som at knappe sine Buxer. *Kierk. VII.134.* have ell. bære bukserne, (dagl.) især om konen: have magten, være herre i huset (jf. u. Benklæder og Bukse). (*Kalk. V.154.*) *Feilb. jf.:* *kand hun ikkun først faa Buxerne at eje, | Hun meener, alting da skal have gode Veje. *Helt.Poet.50. (hendes)* Moder vilde saa have det, og dend gode Kone havde Buxerne fra mig. *JR Paulli.N.44.* hand (skal) tie, og vil hand ikke, saa giver jeg ham paa Fielen . . det kalder jeg at have Regimentet og Buxerne. *Phonixb.TC.II.Nr.7.3.* hjærtet sidder i (synker ned i) bukserne paa ham olgn., han er (bliver) dødelig angst. mit Hierte sidder mig i Buxerne. *Holtb. Vgs.(1731).III.2.* *Hans Hierte længe stoad, som Muur, paa Rætte-stæd, | Til det (som Skib i Grund) i Buxerne sank ned. *sa.Paars. 143.* see I ikke, at Hjertet er sjunket ham i Buxerne. *CBernh.IV.312. Kierk.XIV.360.* hans Hierte var krøbet ned i hans Bukser under denne vilde Kørsel. *Skovrøy.Fort. 42. jf.:* deres Hierte sidder i det høire Laar; saa at man med Rette kan sige om dem, at de bære Hiertet i Buxerne. *Bagges.NK.182.* ryste i bukserne, d. s.; jf. *Feilb.* det var et andet par bukser, det var en anden sag. *D&H. i udtr. som saa meget (blaa) himmel som (ell. himmel nok) til et par (blaa) bukser olgn.* Naar man kan see saameget blaa Himmel, som til et Par Buxer, siger Bonden, saa bliver det godt Veir. *Thiele.III.22. jf.:* et lille Stykke blaa Himmel, „akkurat nok til et Par Soldaterbuxer.“ [*Bille.*] *Skoledreng.(1886).170.* du skal nok have blaa bukser og en kost,

(dagl., især kbh.) du er moden til Ladegaarden, du fortjener ikke bedre end at gaa med blaa bukser og feje gade som (tidligere) ladegaardsllemmerne. have vaade bukser olgn., se vaad. nu har jeg mine bukser fulde, (dagl. ell. vulg.) det var en ordentlig, stem overraskelse; nu har jeg nok af det. Pont.VF. 21. „Jeg spiser aldrig“, sagde Natsommerfluglen . . „Nu har jeg mine Bukser fuld!“ raabte Pindsvinet. *CEw.Æ.III.96.* der bliver ingen bukser af det skind, der bliver intet deraf; den plan ell. dette forehavende slaar fejl. *KLars.UR.24. Pol. 1891.2.sp.3. Feilb. Sjæll.Bond.72.* kende noget som sine egne bukser, (dagl., l. br.) kende ud og ind (jf. u. Bukselomme). han kende Vejen som sine egne Bukser. *Nathans.HD.I.53.* skræve længere end bukserne kan holde, se skræve. 1.2) om kvindedragten. *Bagges.I.271. Ploug.(Studenterkom.56). Nans.BM.51.* Det begynder at lette — som hun sa' Kællingen, hun tabte Bukserne. *AndNx.DM.III.218.*

2) overf. 2.1) (zool.) fjerklædning paa forsk. fugles ben. *Kjørball.8. BMøll.DyL.II.27. 2.2) (dagl.) torskens rognække. Cit. 1871.(Studenterkom.280). BMøll.DyL.III.179. Feilb. 2.3) (især dial.) bukser af blomsterstøv paa benene af bier. *Brehm.DL.III.346. Feilb.**

Bukser-, i ssgr. se Bukse-

Bukse-rem, en. rem til at holde bukserne fast om livet. *Moth.B453. Ing.PO.II.166. Pont.F.I.238.* Her var jo intet som helst at gøre mer andet end snøre Bukserremmen strammere og strammere, alt som Maven svandt ind, og rolig oppebie den Dag, da Sulten gav sig i Lag med selve Tarmene. *AndNx.MS.59. -rør*, et. (dagl.) knærør (fra en kakkelovn). *VortHj.IV2.161. -skrædder*, en. (nu l. br.) vAph.(1759). *PAHeib.E.67. MO. || (jy.; foragt.) om en daarlig skrædder. Feilb. -skørt*, et. bukser, der er saa vide og folderige, at de ligner et skørt; „delt skørt“. *KvBl.81/1911.1.sp.4. -smække*, en. (jy. Buksermække. *Aakj.VF.96.*) (især dial.) d. s. s. -klap. *Aakj.VB.266. -smæk*: *Gravl.Øen.147. Esp.314. -troid*, en. (spog.) betegnelse for en lille dreng, der nylig er begyndt at gaa med bukser. *Rich.II.165. ØRung.P.297. jf.: Da løses Baand og Hægter; Korset og Skorter glide ned. Den sødeste Buksetroid gemmer sig ind til mit Bryst. Nans.M.24. -vand*, et. (skol.) straf blandt drenge, bestaaende i, at den, der skal straffes, løftes i vejret ved benene, hvorpaa der hældes et glas vand i hvert bukseben. *Bang.SE.313. VorUngdom.1911.111.*

Buks-horn, et. (glda. d. s. i bet.: bukkehorn; af I. Buk 1.1; jf. Bukkehorn 1) † bolt, hvis ene ende danner en krog; hagebolt. *SøLex.(1808). Scheller.Mar.Ø.*

Buk-skin(d), et. [I.1.1] 1) (ænyd. d. s., oldn. bukskinn) † d. s. s. Bukkeskind. *HesteL.(1703).B2r. 2) (alm. skrevet -skin*

[-]sgen]; fra eng. bucskin, egl. hjorteskind) klædelignende uldent stof. *Bukskins Bukser. Schand.O.II.223. VareL.131. 3) (oprindelse ukendt; nu næppe br.) † ni og otte i trumf til styrvoltspil. „Og saa Bukskin“, vedblev Jens og spillede ud. *JPJac.I.289. -stilling*, en. [I.8.2] (gym.) foroverbøjet stilling til bukspyrning. *Gymn.I.145. -torn*, en. se Buksetorn.*

10 **I. Bul**, en. [bol', bul', i ssgr. 'bol-, 'bul-] bul. *Høysg.ÅG.138. (ogs. skrevet Bol. Rahb. Min.1795.I.161. JBaden.Gram.25. — sjæll.: Bulle. MDL. Winth.IX.282. Thorsen.128). ft. -ler ell. -le (Begtr.Sjæll.II.32. LandmB. I.425). (glda. d. s., oldn. bulr, bolr, eng. bole, træstamme (nordisk laaneord); besl. m. ty. bohle, planke; grundbet.: noget trindt)*

1) (nu især fagl.) den tykkeste del af et træ fra roden til toppen; træstamme. *Moth. B454. Hogge Grenene fra Bullen. Høysg.S. 90. *Som Ranken omslynger den runke Bul. Oehl.NG.243. *sank end baade Bul og Top, | Af Stubben gro igjen de op. Grundtv. PS.V.437. *Op sprang hun sødt henrykket | Fra Bullen (o: en falden egestamme), hvor hun sad. Winth.HF.298. (lynet) havde splintret Egen og den en Bul var bleven levnet. *Drachm.VD.170. nye Slægter . . skød frem af de henfarnes Grave som Paddehatte af den rådende Bul. Kidde.ÆE.I.205. ForstO. || (billedl.) denne uægte Omstændighed (o: i brevstil) . . hvor der paa det korte Udtryks Bul kun skyder en Mængde svampede Omskrivninger op. TroelsL.HF. I.231.**

2) tilhugget træstykke. 2.1) (nu kun dial.) planke; bjælke; fjæle. *JBaden.Gram.25. Feilb. 2.2) (dial. ell. landbr.) træstykke paa en harve ell. rive, hvori tænderne er fæstede. Af Brakharver gives her i Landet fire Slags. Nogle med stive Bolle, og almindelige Jærntænder; andre med sammensatte Bolle. *Begtr. Sjæll. II. 32. MDL. LandO.II.530. Feilb. Esp.32.**

3) (overf.) hvad der ligner en stamme ell. udgør en hovedbestanddel af noget. 3.1) (poet.) i al alm. *til Korsets Bul | Mit Hoved jeg (o: den kristne menighed) maa hælde. *Grundtv. SS.I.21. smst.III.209. *Han kryster i Favnelen sin Harpes Bul | og tvinger den talende Streng. *Drachm.VS.11. sa.HV.84. *Der blev mig med et saa snevert | I Baadens hulede Bul. sa.SH.121. sa.UD.302. 3.2) † (bygn.) søjleskaft. VSO. MO. 3.3) (nu næppe br.) om kroppen (fraregnet hoved og lemmer). vAph.Nath.I.194 (se u. Benrad 1). jf.: *Et Billed dig svæved for Øie, | Dets Been var af Jern og af Kobber dets Bul, | Af Sølv var dets Bryst. *Grundtv.SS. II.176. 3.4) (bot.; nu næppe br.) gren ell. stilk, der bærer sidegren ell. blomsterstand. Drejer.BotTerm.145.54. jf. *Moth.B454.****

4) overf. brug af 3.3 (jf. Liv). 4.1) den del af et klædningsstykke, som dækker kroppen; nu især (skræd.) om selve kroppen af en skjorte ell. chemise, mods. ærmer og lin-

ninger. VSO. Haandr.99. VortHj.III.192. || ogs. (strygerispr.) om alt det paa en mandskjorte, som ikke er stivet. 4.2) (dial.) kort trøje uden ærmer; livstykke. (unge piger) med de saakaldte Buller af Gyldestykke eller Brokade. Ing. Levnet. I.98. PMøll.II.18. *Jeg saae kun hendes Bulle med Sølvleranken paa. Winth.VI.188. Maria . . med den Stoffes bul. og det grønne Skjørt. HCAnd.III.10. Aakj.VB.28. Esp.32. 10 Kvernd. jf.: Han er uden Vest, kun iført Bukser og en hvid Vadmelbul med strikkede Ærmer. Skjoldb.A.75.

Il. Bul ell. **Bulle**, en. [bol(°), 'bolø; ogs. bul(°), 'bulø] (ogs. **Bol(°e)**. MøllH.I.367. Feilb. — (dial.) **Bol**. [bol(°)] (Høysg. AG.138). Moth. B445. VSO. Drachm.LK.22. Kalk.I.326 (Kbh.'s amt). Aakj.GK.277. — **Bølle**. ['bøllø] Levin. Sal.XVI.849. ft. -(le)r ell. † **bølle**. (ænyd. bul, oldn. boli, eng. bull, ty. bulle; jf. 20 IV. bolle) 1) (nu kun dial.) tyr. *Da mig Bullen bange Kaar | Gjørde med sin Stangen. Grundtv.Krøn.103. Feilb.I.103. 2) (dial. og fragl.) tyr, der (mods. Stud) er kastreret som voksen. Moth.B445. Man foretrækker (til pløjning) Bølle, det er skaarne Tyre . . thi de ere taaligere og stærkere til Arbeide. Begtr.Jyll.II.499. Skjoldb.A.32. Pol. 19/101906.

Bul-bider, en. [Ii.] ['bul-] († **Bullenbider**. Eng.VI.261.301). (fra nt. bullenbiter; egl.: som bider tyre; jf. Bulldog og Bider) 1) bidsk hund. 1.1) (dagl.; gldgs. ell. dial.) stor, bidsk hund. Ev.VI.501. (han) havde en Stemme, som en virkelig Bulbider. PAHeib.E.17. HCAnd.V.350. Tops.I.120. Feilb. 1.2) (l. br.) d. s. s. Buldog i 1. LandbO. II.361. VortHj.III.4.11. 2) (overf.) person af arrigt og bidsk væsen ell. udseende. JSneed.I.103. man titulerer (nøvekamp) en noble Kunst, og i det mindste skiælder De Hrr. Bull-Bidere sig selv for Professorer. Klevenf.RJ.169. Ev.VI.261. De to Bulbidere, hun rider imellem, er . . et Par vendiske Fyrster. Ing.VS.I.164. Oversk.I. 169. Schand.F.18. jf.: Bogholder K. saa op med sit bidske Bulbideransigt. Tandp. R.17. med sin hele solide Bulbider-Natures Vrede faldt han over Filosofer. Brandes.II.421. -bro, en. [Ii ell. 2] (nu næppe 50 br.) bro af træstammer; plankebro. Moth.B 454. MO. jf. Feilb.II.41.IV.78.

Bulde, en. se Byld.

Bulder, et ell. (nu l. br.) en (Holb.JH. I.360. PAHeib.Sk.III.413. Hørup.I.184). ['bul'ør] Høysg.Anh.22.ft. † d. s. 2) (Krøn.15.5 (Chr.VI). Holb.Plut.II.4). (glda. d. s.; fra mnt. bulder, jf. ty. gepolter; besl. m. Balder, larm) 1) stærk lyd; larm; spektakel; nu især om hult rullende ell. rumlende lyd. 60 1.1) i egl. bet. om Fogden for Bulder, Tumult, eller Gevalt skyld, maa staa op fra Retten. DL.I—7—4. Folkene buldre som store Vandes Bulder. Es.17.13. (Paulus) sagde: gjører intet bulder (1819: Larm); thi hans siel er i ham. ApG.20.10 (Chr.VI). *Man

kunde ey for Skrig og Bulder noget høre. Holb.Paars.51. Fanden . . kom med saadan Bulder og Allarm ligesom Verden skulde forgaae. sa. Hex.I.5. (det er) under Bulderen af krigerske Tilbedelser, af Forfatteren skriver disse faa Linier. PAHeib.Sk. III.413. Med huult henrullende Bulder syntes dette Tordenskrald at tabe sig. Bagges.DV.XI.389. *med langt større Bulder rumled Broen huul | . . under Hestens otte Hover. Oehl.ND.196. *Sus høit i Kampens Bulder | Om Juul, din (o: Dannebrog)s Kæmpe bold! Ing.RSE.II.188. *Hvor Elven nedstyrtet fra høje Fjæld | Med Bulder i Fossen sit fraadende Væld. Bøgh.D.II.173. han hørte nogen flygte, en Kjøles bløde Bulder. VJens.FD.57. (overf.): *Udryd af min Sang | Al tankeløs Bulder. Pram.Stærk.4. Bulderet af de lidenskabelige litterære Kampe . . er forstummet. Blaum.Sk.31. || lave bulder, (soldat.) lave spektakel ell. sjov (jf. buldre 1.s). DSt.1918.60. 1.2) (jf. buldre 1.2; l. br.) højroret ytring af vrede ell. misfornøjelse; knurren; skænden. Vi savner . . den gamle hyggelige Bulder (o: i Plougs væsen), som vi holdt af, ligesom man holder af, at det buldrer i Kakkelloven en Vinteraften. Hørup.I.184. 2) (jf. buldre 2; nu kun bibl.) uro; forvirring; forstyrrelse. han stiller Havets Brusen, dets Bølgers Brusen derudi og Folkenes Bulder. Ps.65.8. et stort Bulder gik over alle Indbyggerne i Landene. 2Kron.15.5. Derfor skal et bulder (1871: Krigsbulder) opkomme iblandt dine folk, og alle dine fæstninger forstyrres. Hos.10.14 (Chr.VI). || oprørskhed; opsøgtighed. Efterdi . . dit bulder (1871: Sorgløshed) er kommen op for mine ørne (o: øren); saa vil jeg legge min krog i din næse. 2Kg.19.28 (Chr.VI). jf.: Pharao, Kongen af Ægypten, er et Bulder (o: en oprører mod gud). Jer.46.17. **Bulder**, i sgr. ['bul'ør-] især af Bulder 1.1. -basse, en. († Bulderbasse: Ing.LB.I. 54. l. br. **Buldebasse**: Brandes.I.521. P Drachm.K.15). (dagl.) 1) [1.1] person, som gør støj ell. larm; spektakelmager. en Cingiskan, Tamerlan og andre deslige Bulderbasser, der intet arbejdede paa, uden at gjøre Verden til et Chaos. Holb.Hh.II.300. Brandes.I.521. Feilb. 2) [1.2] person, som farer op og brummer over alting; opfarende ell. knarvorn person. Holb.Ep.III.445. Der- som nu saadan en Bulderbasse vilde viise meere Fornuft, saa blev hans Ægteskab intet Helvede. Riis.ÆD.44r. Sigurd Bisp var en opfarende Bulder-Basse. Grundtv. Snorre.II.332. Ing.LB.I.56. P Drachm.K.15. -kogning, en. (kog.) stærk kogning. Vort Hj.II.88. -roman, en. (l. br.) knaldroman. Wied.Kna.219. -vorn, adj. (nu kun dial.) støjende; larmende. (Kalk.V.52). Moth. B445. MO. Thorsen.128. Kvernd. || [1.2] som gerne vil yppe klammeri; knarvorn. VSO. **Buldog**, en. ['buldøɣ] (l. br. **Buldogge**. VortHj.III.4.12). ft. -ger (Sal.IX.118) ell.

-ge (Holb. *Heltind. II. 248*). (fra eng. bulldog; egl.: tyrekund, jf. Bulbider) 1) navn paa en (særlig i England opdrættet) bidsk hund (m. kort og bredt hoved og fladtrykt snudeparti). de Engelske Bulldogge, hvilke saaledes afrettes, at de indtil yderste Aande holde ved deres første Greeb. *Holb. MTKr. 220. Vort Hj. III. 4. 12.* || (l. br.) d. s. s. Bulbider 1. *Winth. VI. 35.* 2) (l. br.) d. s. s. Bulbider 2. Admiral S., der populært kaldes „den russiske Flaades Bulldog“. *Beritid. 1/2 1904. Aft. 2. sp. 6.* || (spag., sj.) De var en hel Bulldog (o: „hund“) efter Rariteter! *Wied. BSt. 47.*

buldre, v. [bulrø] *Høysg. Anh. 22.* -ede. vbs. jf. **Bulder**. (ænyd. d. s.; fra mnt. bulderen, jf. ty. poltern; besl. m. baldre) 1) frembringe stærk støj; larme; nu især om hult rullende ell. rumlende lyd. 1.) i egl. bet. *DL. 1—12—2.* Jesus kom i den Øverstes Huus, og saae Piberne, og Folket, som buldrede (1907: larmede). *Matth. 9. 23.* *Buldrende brøle | Nastronds Flamme. *Evo. V. 60.* *En buldrende Torden | Sit Lyn har nedsendt. *Oehl. A. 109.* Tordenen buldrede hørligere, heftigere. *Blich. (1846). I. 52.* *I Borggaarden buldrede Vaabnens Klang. *Ing. DM. 98.* *En Flok af vilde Jægere med buldrende Trav | Sig skynder over Mark, over Grøft, over Grav. *Winth. VI. 198. Holst. I. 149.* Røgen . . væltede ud af første Sals aabne Vinduer; derinde buldrede og knitrede Ilden. *JPJac. II. 297.* den klaverspillende unge Dame . . havde buldret . . voldsomt løs med nogle nye ungarske Marcher. *CMøll. PF. 444.* Vogn efter Vogn buldrede nu ind fra Nonneporten. *Wied. L. O. S. (du)* maa ikke buldre saadan af Sted! Din Fader sover inde paa Kontoret. *sa. S. 127.* (gryden) kommer til at koge, saa at det buldrer. *Const. Kogeb. 315.* || buldre paa en dør *olgn.* ell. buldre paa, banke stærkt paa en dør. *VSO.* den Tanke (for) igennem hende at buldre løs paa Porten. *Pont. F. I. 49.* nu buldrede det paa Gangdøren. *JakKnu. S. 225.* || buldrende mørk, mørke, (dagl.) bælgmørk, bælgmørke. *Rhoden. Frøken Vildkat. (1911). 110.* || ordsp.: tomme tønder buldrer mest, se Tønde. 1.) tale højt og larmende; raabe op; især: ytre vrede ell. misformøjelse paa en højroset maade; „tordne“. *Moth. B. 455.* Haaremand! hvor vil hand buldre. *Mol. E. (1723). 42 v.* de omtalte Separatistiske Principia (stod ikke) til at dempe ved Buldren paa Prædikestolen. *EPont. Men. III. 421.* *Aa, hvad han buldrer! hvad han er vred. *Hz. XVII. 168.* Det er jo skrækeligt som den Kjælling kan buldre op! *sa. ST. 338.* (han) havde buldret ud og skaffet sin Vrede Afløb i en Strøm af Ord. *CBernh. IV. 402.* Husholdersken skændtes han saa jævnlig med paa sin buldrende Maade. *Drachm. PV. 34. 1. 3* (jf. lave bulder u. Bulder 1.; l. br.) deltagte i larmende glæde; svire. (han) plejede at buldre paa Kroen hver Aften. *CE*

Sim. 59. Feilb. IV. 78. 2) (nu kun bibl.) overf.: gøre uro; være i oprørsk bevægelse; „rumle“. Dødsriget (skal) udvide sit Svælg (at) den, som buldrer . . skal fare der ned. *Es. 5. 14.* (de tyske kejseres lod) Paverne buldre (1728: regiære) i Italien, som de selv lystede. *Holb. Intr. I. 309.* (de skaanske oprørere mod Knud VI.) buldrede skarpt. *smst. 631.* **Buldre-basse**, en. se Bulderbasse.

1. **Buldrian**, en. [bul'(d)rian] *ft. -er.* (dannet af buldre (1.) efter Dumrian, Klodrian; nu især dial.) kluntet, uehjelpløs som mandsperson; ogs.: uehøvellet fyr; tølp. Hans Udseende var iøvrigt som en tyk Amagers, hans Væsen ligesaa but, og han var det, man kalder en Buldrian. *Gude. O. 93.* Thor, den Buldrian, kom raabende. *Grundtv. Myth. 502. Blich. III. 385.* Kvernd.

2. **Buldrian**, en. (ænyd. d. s. om „katteurt“, *Nepeta cataria L.*, og boldrian; se Baldrian) *♀* d. s. s. Baldrian. *Moth. B. 456.*

1. **Bule**, en. [bul'le] *ft. -r.* (fra mnt. bule, jf. ty. beule, eng. † bile; besl. m. oldn. bóla og bøje; jf. III. bule || i bet. 2 er ordet blandet sammen m. I. Bugle), der ogs. ofte har paavirket skrivemaaden) 1) rundagtig ophøjning paa legemets overflade, fremkaldt ved stød ell. slag. (skoledisciplenes) sribede Rygge, deres Buler udi Panden, og deres hovne Kinde gave tilkiende, at hver Skole var som et Lacedæmonisk Gymnasium. *Holb. Ep. III. 203.* *Da kom der fra Fjenden en Kugle, | Den gav baade Rifter og Bule. *Blich. D. II. 130.* *Der vankede Buler, der vankede Stød. *Kaabund. 249.* bo i en saadan Hytte, saa jeg hele Sommeren maa ga med Buler i Panden. *FruHeib. EtLiv. II. 268.* || (sj.) om ophovninger p. gr. af insektstik. Myggene stak dem, saa Herulf havde Buler over hele Kroppen. *Bang. S. 72. 2*) ophæjet ell. nedtrykt (nu især: ved slag ell. stød fremkommen) rounding, der danner en ujævnhed i en overflade. *vAph. (1759). Hallager. 358.* *See her mit Pandsers dybe Skaar og Buler. *Oehl. HS. 180.* *Mangen flyer med Buler i sit Skjold. *PMøll. (1848). I. 96. Etlar. GH. II. 247.* den spækkede Bindingsværks Mur med Buglen paa Maven. *Schand. F. 398.* *Han slog en Bule harmfuld sig i Hatten. *Drachm. PT. 41.* Udglatningen eller Fjernelsen af alle Bugler og andre Ujevnheder (i blikket). *Opf. B. VII. 236.* Scheller. *MarO.* || buler i blikspanden, se Blikspand.

II. **Bule**, en. [bul'le] *ft. -r.* (< *VSO.* 1793; fra nt. bul, af mnt. bodel; besl. m. ty. bude samt I. Bod, II. Bol; dagl. ell. vulg.) simpel beværtning ell. forlystelsessted (jf. Danse-, Spillebule). vise sig i Glans for Kammeraterne i . . Fønix, Kjæden og de smaa Buler. *Goldschm. II. 332.* Chievitz. *FG. 56.* en gemytlig lille Snack, som det jo er blevet moderne at kalde saadanne Smaakroer i Kjøbenhavn — før kaldte man dem Buler. *Schand. AE. 329.* (kafeen) er virkelig en hyggelig, lille Bule.

KLars.GV.34. Hun holdt Bule for ledige Søfolk. *AndNax.PE.II.238.* || (*ogs.*) lille virksomhed ell. forretning af forsk. art; „biks“. „det gaar ad Helvede til“ . . . „Med Bulen derinde“. — „Bulen“ — „Thalia Tempel, ja. Mine skraa Brædder“. *O.Benzon.FE.31.* || rydde bulen, kaste alle de forsamlende paa døren. *ZakNiels.K.62. Sødb.GD.89. Feilb. jf. J.V.Jens.Br.150.* *ogs.:* gøre i stand; rydde op. hvor her dog flyder med papir, vi maa se at faa ryddet bulen |

III. bule, v. [ˈbuːlə] -ede. (*afl. af I. Bule;* *jf. bulet samt II. bugle*) til I. Bule 2: give ell. faa udbugning. nede over Stikkelsbærbuskene bulede Blæsten et hvidt Lagen. *Kidde.B.122. Rørd.GD.23. jf.:* til Slut bulede han sig endnu længere frem over Bordkanten. *A.Kohl.MP.I.207.* || *især i forb. bule ud. (han) bulede sin høje Kind ud med Tungen, naar han havde sagt noget.* *J.V.Jens.FD.19. daasen buler ud |*

Bule-dans, en. [I] (*især foragt.*) dans (paa ell.) saadan som den udføres paa en dansebule; simpel dans. *Pol.19/91909.11. -hat,* en. [I.2] (*dagl.*) blød, bredskygget hat, i hvis pul der er trykket buler; ofte (*foragt.*) om en (*gammel*) stidt ell. afstikkende hat. *Bøgh. III.255. (skolelæreren)* med en gammel, fedtet, graa Bulehat paa Hovedet. *Schand. TF.I.5. JakKnu.LF.87.* || (*overf.*) *det tykke Borgtårn | med Bulehat af Kobber. *Rørd.GD.287.*

bulet, adj. [ˈbulət] (*af I. Bule*) som har en ell. flere buler. 1) til I. Bule 1. de buglede, blodige og sønderslagne Pander og Næser. *PAHeib.US.36. e. br. 2)* til I. Bule 2. et gammelt, bulet Fuglebuur. *HCAnd.VI.265.* et Par bulede Valdhorn. *Koføed-Hansen.KA.I.340.* en bulet graa Hat. *Schand.AE.82.* *Skjoldene var buled*, Pansersærken smidt. *Drachm.UD.263. (de)* tomte de bulede Bægre sammen. *sa.KW.81.*

Bule-tang, en. [I] (*jf. no. boletang, isl. bóluþang*) & brunalge m. bulet løv, *Asco-phyllum nodosum* (L.). *Rostr.Flora.II.310. KoldRo.Sporepl.116.*

Bulevard, en. [ˈbuləˈvaːrd, -ˈvərˈd; *ogs. -ˈvaːr*] flt. -er. (*fra fr. boulevard; egl. sa. ord som Bolværk*) bred gade med træplantninger (*opr. anlagt, hvor en fæstningsvold er sløffet*). *HCAnd.VIII.150.* *O ja dejlig er vist Boulevarden? . . . | Og les Champs-Elysées? *Hostr.SP.III.6.* *Boulevarde faar Du som i Paris, | hvor vi kan os sole | og nyde i Mag vor Konditor-Is | paa Fortovets Stole. *Kaalund.323.* *ad Boulevarder, hvor for hvert et Skridt | Kastanjeblomster som smaa Snefnug ligge. *Stuck.II.316.*

Bul-fjæl, en. [I.2.1] (*nu l. br.*) planke. (*Kalk.I.299.*) *MO. LandmB.III.340. jf. (jy.)* Bulfjælshus. *Feilb.IV.78. -harve,* en. [I.2.2] (*landbr. ell. dial.*) harve, hvor tænderne sidder i en træbul; foldharve; danskharve. *AarbErbyg.1918.73. -hus,* et. [I.2.1] (*foræld.*) hus bygget af tømmerstokke; blok-

hus. (*Kalk.I.299.*) *TroelsL.III.52. Baud.H. 172.* Bønderne sidde paa deres Gaarde i Bulhuse af svært Tømmer. *J.V.Jens.NG.235. -højde,* en. [I.1] (*forst.*) træstammes højde. *ForstO.*

Bulk, en. [ˈbolːg; bulːg] (*ogs. Bolk. Skjoldb.B.29. jf. Feilb.I.40.*) flt. -er ell. -e. (*glda. d. s.;* *sv. dial. bulk, no. bulk, bolk, eng. bulk; jf. oldn. bulki, skibslast; sml. ogs. I. Bolk* || i bet. 2 er ordet paavirket af *Balk*) 1) fremstaende ujævnhed; forhøjning. 1.1) † knude; pukkel. *Moth.B456.* En Bulk paa Næsen, Ryggen. *VSO. 1.2) (især dial.) hvad der hæver sig i en klump; pøselignende forhøjning (især i huden ell. i tøj); fold. Halsklædet var bundet saa stramt, at Nakke- og Hagekødet laa i runde Bulke ud over det.* *ZakNiels.K.102.* den gamle Kones fedtglinsende Kjole og den runde Bulk, der laa ud over Forklædebaandet. *sa.Maa-gen.26. Kværnd. Feilb.I.41. ogs. (jf. bet. 2.4) om forhøjninger i ell. paa jordoverfladen; naar den tilbagegaaende Bølge . . møder en fremgaaende, som derved standses, opstaar en Kambølge, hvorved det opslemmede Sand bundfældes og danner en kjendelig Bulk.* *Andres.Klitf.27.* De hvide Bulke (*af sne*), som hang ud over (bækkens sider). *ZakNiels.NT.107. jf.:* Blussende varm satte hun sig paa en Tangbulk og lod Havluften køle sit Ansigt. *sa.Ki.144. 1.3) (nu l. br.) udbugning i støbt metal; bule*

2) *MilTeknO.305. 2) (især dial. d. s. s. Balk 2 ell. 3. 2.1) d. s. s. Balk 2.1. Moth.B. 456. MDL. Esp.45. Feilb.I.41. 2.2) d. s. s. Balk 2.2. (en) Skovdam, fuld af Vidier, Elle og Siv, der staar paa de gamle Bulke fra Tørveskærstiden.* *Fleuron.SK.172. Aakj.VF. 171. 2.3) d. s. s. Balk 3.1. Fleischer.S.603. MDL. Feilb.I.41.* man afskræller (*til saaning af skovtræer*) Grønsværen paa 4 Fod brede Bede med 4 Fods Mellemrum (Bulk). *LandmB.III.218. SjøllBond.105. 2.4) d. s. s. Balk 3.2. ZakNiels.NT.146. (han vrækker) afsted paa den Bolk, der er fremkommen mellem de dybt optraadte Spor.* *Skjoldb.B. 29. Kværnd. Feilb.I.41. bulke,* v. [ˈbolgə; ˈbulgə] -ede. (*afl. af Bulk; l. br. i rigsspr.*) 1) til Bulk 1.2: danne folder; ligge ujevnt. Vi har ikke set pænerne Felse (*paa bøjer*); der var jo ogsaa nogle slemme nogle, der bulkede ud. *Pol.26/11908.3. Esp.420. 2) (jf. Bulk 2) samle i klumper; refl. (overf.): Erindringer fra Æventyret nede ved Brændet . . fra Drømmen . . Alt det bulkede sig sammen til en haard Klump inden i ham.* *Schand.BS.287. bulket,* adj. [ˈbolgət; ˈbulgət] (*ænyd. d. s.;* *af Bulk*) som har en ell. flere bulker; ujevnt; knudret. *Moth. B456. MO. den haarde Pensionatssengs bulkede Madrasser.* *EJuelHans.TK.29. Esp. 420. Kværnd.*

I. Bulle, en. [ˈbulə] flt. -r. (*glda. d. s., „knop, segl“; af lat. bulla, blære, knop, kapsel; opr. om det til et dokument fæstede metalsegl; jf. Bulletin samt Billet*) fyrstelig

skrivelse med vedhængende segl; især: pavelig forordning. *Moth.B456*. Acter og Protocoler af de gamle Kirkemoder, Helgenes Bedrifter, pavelige Buller *JSneed*. (*Rahb.LB.I.495*). de fleste middelalderlige Universiteter søgte deres Stadfæstelse i en pavelig Bulle. *Brandes.F.209*. *En Jubel som Tordnen høres rulle: | „Nu brændte Martin Luther den pavelige Bulle“. *Drachm.DM.94*. *Danm.Rig.Hist.II.151*.

II. **Bulle**, en. [ˈbulə] *ftt. -r.* (*fra fr. boule; sa. ord som I. Bulle; fagl.*) perle paa en frynse af blød uld og uden fast kerne. *Sal.VII.200*. || hertil: **Bulle-frynse**. *smst.*

III. **Bulle**, en. se I. Bul.

IV. **Bulle**, en. se II. Bul.

V. **bulle**, v. [ˈbolə] (*ogs. bolle*). -ede. (*af I. Bul 2.; dial.*) beklæde med planker; forsyne (især en brønd) med en indvendig plankbeklædning. (brøndene) maae graves — og ovenfra med stor Bekostning bolles — til en Dybde fra 82 til 44 Alen. *Blich.VA.33*. bulle. *Feilb.I.141.IV.78*. *OrdbS.*

bullen, adj. (*ogs. bollen*, se *ndf.*) [ˈbol(ə)n]; *ogs. (især jy.) ˈbøl(ə)n* *intk. -t ell. (nu kun dial.) bullet* (*Thorsen.71*. *Esp.§151a*. *jf. Kalk.I.301*). (*æda. bulæn (AM.)*), bolæn (*Harp.Kr.67*), *oldn. bolginn, egl. perf. part. af et verbum, jf. oht. oeng. belgan, svulme; besl. m. Bælg*) 1) (*l. br.*) i al alm.: opsvulmet; ophovnet; opdunset. *Moth.B288*. Paa én Gang vaagner han op. Hans Ansigt er bleven bullent og rødkjoldet. *Skjoldb.A.23*. *jf.*: den bulne Fægtmester med det rødblaå Ansigt. *JPJac.I.48*. (*jf. bet. 2*.) svære buldne Skyer. *JVJens.TL.54*. 2) angrebet (og ophovnet) af betændelse med afsondring af materie; betændt. Naar en Hest haver .. et bollen Hovet. *HesteL.(1703).A4* v. Raad mod bulne Finger, eller Edder. *OeconH.(1784).III.55*. En bullen Skade. *VSO.I.441*. *MO*. Hun skulde have snittet en bolden Finger. *Pont.DR.I.91*.

Bullen-bider, en. se Bulbider.

Bullen-hed, en. [2] (*nu l. br.*) *Moth.B288*. *MO*. -skab, en ell. † et (*Grundtv. Saxo.2400*). [2] 1) det at være bullen; *ogs.*: bullent sted; bullen skade. *Moth.B288*. faa en slem Bullenskab i sin Fod. *Thiele.III.109*. *OBloch.D.2.I.32*. 2) selve materien i et bullent sted. *VSO.I.441*. strax trykkede den Gamle Bullenskab ud, hvornæst der kom Roe paa Saaret. *Grundtv. Saxo.2400*. Han lod Jørgen synge og snakke. Det var kanske nok noget, der skulde ha' Luft, mente han, ligesom Materie og anden Bullenskab. *Skjoldb.KH.93*.

⊕ **Bulletin**, en. [byləˈtæn] *best. f. -en* [ˈtæn(ə)n] *ftt. -er* [-ˈtænˈər] (*fra fr. bulletin; opr. ital., egl. dim. til I. Bulle*) skreven ell. trykt meddelelse, hvorved noget officielt bringes til almenhedens kundskab. *JBaden.FrO*. de Spydigheder, hvormed Napoleon i sine Bulletiner vedblivende forfulgte

Dronning Luise. *MPont.A13.33*. || især om (lægens daglige) meddelelse om en fornem patients tilstand. *JBaden.FrO*. *Det bedste Haab hans Doctor næred end, | Og Bulletiner daglig blev udstedte, | Hvorved sig Byen og hans Venner glædte. *Pal M.V.320*. *Tilsk.1918.II.226*.

I. **Bulme**, en. [ˈbolmø, ˈbulmø] († *Bulm*. *Moth.B456*). *ftt. -r.* (*ænyd. d. s. og bølge* (*Kalk.I.326*), *æda. bylnæ* (*Harp.Kr.83*), *ty. (dial.) bilme*, *oeng. beolone*; *vist opr. keltisk* || *nu kun poet. ell. dial.*) & *d. s. s.* *Bulmeurt*. *VSO*. Af *Bulmer* og andre giftige Urter tillavede *Medea* en Drik. *Heib.Prob.IX.300*. *Du har med giftig Bulme | Vakt i mig det vilde *Mod.Rosenhoff.Bissekræmmeren.(1848).66*. *saa at, efter Star og Bulme, | Blomst og Korn kan svulme. *Ploug.II.189*. *JTusch.III*. *Feilb.*

II. **bulme**, v. se bulne.

⊖ **Bulme-snog**, en. [I] giftslange; giftigt kryb; som foragt. betegnelse for en kvinde: *Oehl.KG.369*. -urt, en. [I] & giftplante af natskyggefamilien, *Hyoscyamus niger L.* (*Kalk.I.326*). *vAph.(1759)*. *Aarestr.164*. *denne Plet, hvor *Bulmeurten* groede | og svangred Natten med sin stærke Duft. *Drachm.GG.71*. *MentzO.Bill.83*.

Bul-moder, en. se Byldemoder.

bulne, v. [ˈbolnø; *ogs. (især jy.) ˈbølne*] (*gldgs. ell. vulg. bulme* [ˈbolmø] *KLars.SA.77*). -ede. *vbs. -ing* (*s. d.*). (*æda. bulnæ, oldn. bolgna*; *af bullen*) 1) (*jf. bullen 1*) udvide sig; *svulme op*. *Moth.B288*. I Ilden smelter og koger (*allun*), hvorefter det skummer og bulner stærkt. *vAph.Nath.I.94*. (*overf.*) Der var ingen Penge til at restaurere (gaarden) for, men Administratorerne bulnede af Velleevned. *AWinding.IngeborgJarl.(1913).98*. || især i forb. bulne ud. *VSO*. Man tager *Hampefrø*, koger dem, til de buldne ud og briste. *Werfel.Fiskerb.66*. her og der vare *Murstenene* bolnede ud og havde afstødt store Flader af Hvidtningen. *Goldschm.VII.18*. (*modellen lakeres*) for at gjøre den mindre tilbøjelig til at suge Fugtighed og derved bulne ud og kaste sig. *Wagn.Tekn.61*. 2) (*jf. bullen 2*) blive angrebet (og opsvulmet) af en betændelse, hvorved der afsondres materie. Om en Hestis Øre bolner. *HesteL.(1703).Cr.* dette Vand maae gjøre Skade i boldnede, hentærende Lunger. *Tode.ST.III.A*. *Den syge Fod er bolnet, Benet hovnet. *PalM.VI.11*. *jf.*: *(sygdommen) havde ædt sig .. buldne fast i mit Indre. *ThBarfod.Spot og Spe.(1919).81*. || (*overf.*) Naar jeg tænker paa dig, bolner mit indreste af Bedrøvelse. *Tullin.III.263*. || bulne af, (*l. br.*) gaa af p. gr. af *bullenskab*. *Moth.B288*. Næglen vil bulne af. *VSO.I.61*. *MO*. bulne op, (*l. br.*) hæve sig p. gr. af *bullenskab*. *VSO.I.441*. bulne ud, (*l. br.*) gaa ud p. gr. af *bullenskab*. (øjet) bolner ud inden tre Dage. *HesteL.(1703).A5* v. *VSO.I.441*. **Bulning**,

en. *ftt.* -er. (egl. *vbs.* til bulne; l. br. uden for dial.) til bulne 2: *bullenskab*; *betændelse*; ogs.: *bullet*, *betændt sted*. I enhver Svindgot er der en *Boldning* eller *Saar* i Lungerne. *Tode.ST.II.3.* *Eengang *hovned* | *Min Faders Haand*; *Kraft* var i *Buldningen*. *Oehl.SO.35.* hans *venstre Fod* fik en *Bulning*. *Moltesen.M.182.*

bulpe, v. [ˈbʊlbə; ˈbʊlbø] -ede. (lyd-efterlignende ord, jf. bilpe olgn. ord; jy.) om vand: *skvulpe*; *boble*. Vandet *bulpede* *Hjorddrenge* om mellem *Tærne* ude i *Engene*. *Aakj.VB.133.* *Feilb.I.103.* jf.: (*latteren begyndte*) at *bulpe* frem nede i hans *Mellemgulv*. *Aakj.FJ.44.*

Bulster, et. se *Bolster*.

bulte, v. se *bultre*.

bulter, adv. se *hulter*.

Bulteri, et. [ˈbʊldəˈriː] (ogs. (mulig ved *paavirkning* af I. *Butleri*) *Butleri* [ˈbʊd-*lɔːriː*]). (egl. *vbs.* til *bultre*; *dagl. ell. vulg.*, især *kbh.*) *orden*; *roderi*. Enten *rejser* de *Skillerum tværs* over de *store gode Stuer*, eller ogsaa *fordeler* de sig *familjevis* efter *Hjørnerne*. Det er det *reneste Bulteri*. *Chr.Engelst.* (*Tilsk.1912.II.75.*) Her var et *slem* *Butleri* .. med den *russiske Familie*. De *forrettede* alt *muligt omkring* i *Krogene*, saa det *stank*. *ORung.P.63.* || ogs.: *lille, daarligt værelse, hvor der hersker uorden*; „*biks*“; „*bule*“. Di *holler mere a' og spise deres Mad* *unner Linnetrærne*, end *hjemme i Bulteriet*, mellem di *skumle Stenhuse*. *Vill.Hans.NT.36.* (*de havde*) *deres eget Butleri* i en *Baghuskælder* paa *Eng-havevej*. *CHans.S.50.* † **bulter-vorn**, *adj. d. s. s.* *bultret* (se u. *bultre* 1). Denne *Trøie* seer saa *bultervoren* ud. *VSO.* „*Bruges* i *daglig Tale*.“ *smst. bultre*, v. [ˈbʊl-drø] (ogs. *bulte*. [ˈbʊldə] *AKohl.MP.II.301.*) -ede. *vbs. jf. Bulteri.* (*sideform* til *bolt(r)e*), jf. ogs. *bylte*, *byltre* 1) *rulle (tøj) sammen* i en *bylt*; *lægge sammen* i en *uordentlig klump*. hendes *Haar* var .. en *askefarvet Tjavs*, *bultret* op i en *lillebitte Knude*. *A Gnuddtz.* (*Riget.* 1912.4.sp.1). || *part.* *bultret brugt* som *adj. 1.* (*nu l. br.*) om *tøj olgn.*: som *sidder i poser og folder*; *bultet*. *VSO. 2.* (især *dial.*) om *vej olgn.*: *ujævn*; *knudret*. *vAph.* (1764). *MDL.678* (*Lolland*). || *refl.*; jf.: *Hans Bryst* *hev sig sammen* og *boblede* .. *Hans Hjørne* *bultede* sig til *Bylder*. *AKohl.MP.II.301.* især i *forb.* *bultre* sig *ind*, *pakke sig tykt ind*; *byltre* sig *ind*. *Gadeordb.* 2) (*nu l. br.*) *d. s. s.* *boltre* || *d. s. s.* *boltre* 2.1: *Cit.ca.1700.* (*NkS4821.38*). *Fruen bultrede* ned af *Øget*. *Olufs.RK.17.* (*hum*) *faldt*, *bultrede* og *trimlede* lige ned til *Foden* af *Skrænten*. *Blich.* (1846). *VII.95.* jf.: **med bultredne Kredse* | *Hvirvler* sig *Vibens.sa.D.I.161.*

Bul-virk(e), et. se *Bolværk*. -vogn, en. [I.2.1] (*dial.* (*Lolland-Falster*); *nu næppe br.*) *vogn* *m. store, klodsede træhjul* uden *jærnringe*. (*Kalk.I*44.*) *MDL. FrGrundtv. LK.156.* -væg, en. [I.2.1] (*dial.*) *væg* af

planker. *Moth.B454. MDL. Feilb. -værk*, et. se *Bolværk*. -økse, en. [I.1] (*glda. d. s.*; *oldn. bol-, buløx*) *stor økse* (*til træfældning*); *skovøkse*. *Moth.B455. Blich.III.498. JVVJens.IM.89. LandbO.I.412.* || (*foræld.*) *ordspr.*: *Hvo* som *kaster Buløxe* ad *Vorherre*, *ham vender* han *Skaffet* igjen (*∴ man spotter ikke ustraffet det hellige*). *Mau. 3262.* jf.: *Du* *skulde* vel *vogte dig* for at *kaste Buløxe* til *Vorherre*, *thi* han *kan* let *vende* det *Skarpe* igjen. *CKMolb.Amb. 131.* || † *talem.*: *saa stor* en *Løgn*, at *mand* i den *kand hænge* en *Bul-Øxe*. *Nysted. Rhetor.26.* (jf. *Kalk.I.300*).

I. Bum, en, et. [bom] (*ænyd. d. s.* (*Kalk. I.245*); *af* II. *bum*) 1) (jf. II. *bum* 1; l. br.) *hul, dump* *lyd*. *Moth.B297.* (*tordenen*) *døde* *hen* i et *enkelt lille Bum*. *Drachm.EO. 69.* 2) (jf. II. *bum* 2; l. br.) *fejlskud*; *forbier*; *bommer* (3). *Det første Skud* var en *Bum*, men det *andet træffer*. *Zeppe-lin.Fu.44.* skyde *Bum* paa *Bum*. *Bogan. II.192.* 3) (*kog.*) *navn* paa en *ret af kød-fars* og *kaal*. *Frk.J.Kogeb.58.* II. **bum**, *interj. og adv. 1)* *interj.* (sv. *bom*; *lydefterlignende ord*, jf. *eng. boom*, *holl. bommen*, *drøne*, I. *Bombe* *samt* *bim*; *sml. bummelum*) *efterligning* af en *hul, dump lyd* som *af slag* paa en *tromme*, *kanonskud* olgn. (jf. *bums*). det *store Blylod* *løb* lige ned til *Gulvet*, *Bum!* og *saa stod* ogsaa *Uhret* stille. *HCAnd.VI.103.* *Skibene* *sejlede* *forbi* og *hilsede*: „*Bum!* *bum!*“ og *fra Kronborg* svarede det: „*Bum!* *bum!*“ *smst.35.* .. *nu* se vi *Teltene* (∴ *paa Dyrehavsbakken*). *Dauids.KK.115.* **Tingelingelater!* | *Tinsoldater!* | *Blymatroser!* | *Bom, bom, bom!* *Bommer*. II.4. || *ofte* i *forb.* *bum-bummelum*, (*især barnespr.*) om *lyden* af en *tromme* (jf. *bummelum*). *tra-tra-tera* og *bum-bummelum!* *Hornet* *kalder*, *Trommen* *slår* *Takt* og *Faner* *vajer*. *Rørd.* *Hjemme* i *Sønderjylland*. (1919).129. *sml.*: *Venstre* *tumlede* sig *med* en *Bravur*, *der* var *paaskønnelsesværdig*, i *Fæstningsbevillinger*, *forloren Patriotisme* og *Bum-bummelum* i *Kongens Have*. *Vagten.1899/1900.404.* || *bim-bam-bum*, se *bim.* 2) *adv.*; *kun* i *faste forb.* 2.1) *slaa bum* (*ænyd.d.s.* (*Kalk.I.245*); jf. *bornh.* *slaa bomp* (*Esp.32*) *samt Bommer(t)*, *bomre*; *nu næppe br.*) *gøre fejlslag* (*med keglekugle* olgn., *saa den slaar* *mod væggen* med et *bum*). *VSO.I.443.* || (*overf.*) *gøre fejl*. *Moth.B 298.* || *slaa fejl*; *mislykkes*; *svigte*. det *sløg* *bom* for *ham*. *Moth.B298.* **Hvad* *hielp* det *jeg* *saae*, *ud* *Planete-Bog*. | *Thi* *dend* *slog* *ogsaa* *bom*, og *hialp* *aldeelis* *intet*. *Schandrup.T4r. 2.2)* *skyde* *bum*, (*dagl.*) *skyde* *forbi*; *bomre* (3). *S&B.* (jf. I. *Bum* 2.) *jeg* *skød* *Bum* paa en *Paafugl*. *JV Jens.M.I.140.*

Bum-, i *ssgr.* [ˈbom-] jf. *Bom-*.

Bu-mand, en. (*af* *bu*; jf. *nt. bumann*; *barnespr.*) *d. s. s.* *Bømand*. *Saaby.* 1

Bum-baad, en. (Bombaad. *Sal.II.384*). (fra eng. bumboat) † baad, som bringer varer ell. forfriskninger til et skib; kadrejerbaad. (vi havde) neppe kastet Anker . . da vi allerede vare saa godt som belejrede af Bombaade, fyldte lige til Randen med en os ubekjendt Rigdom af Frugter. *StBille.Gat.I.94*. Scheller.*MarO*.

bum-bummelum, interj., se u. II. bum 1.

Bumerang, en. [bumə'ræn, bomə-] *ftt. -er*. (fra eng. boomerang; opr. australsk ord) kastevaaben bestaaende af et krum-bøjet, fladt træstykke, der kastet paa en bestemt maade vender tilbage til udgangspunktet. *OpFB.²IV3.8*. *VortLand.²⁸10.1904.1.sp.5*.

I. bumle, v. [bumlə] *-ede*. (ænyd. d. s., jf. sv. (dial.) bumla, nt. bummeln; af II. bum 1; jf. bomre samt bamle, bimle) 1) † om lyden af tromme, klokke olgn. *Moth. B297*. 2) (især dial.) frembringe en hul lyd (især ved ujævn bevægelse); rumle; skumple; ogs.: bumse; klapre. *Moder, hvad er det, der saadan mumler? | Der er Nogen oppe i Himlen, der bumler. *Recke.SB.31*. en stiv Vogn . . bumlede ind over Vestergaards ujævne Stenbro. *Aakj.VF.46*. Tøfler og Slæber bumlede ned ad Trapperne. *NKKrist.DD.17*. *Kværnd*.

II. bumle, v. [bumlə] *-ede*. *vbs. -eri* (Saaby.¹), jf. **Bummel**. (fra ty. bummeln, drive, svire, opr.: slentre, af lign. oprindelse som I. bumle; jf. II. bumre; bet. 3 nydann. efter Bumletog; dagl.) 1) † bevæges frem og tilbage; svaje; dingle. *Tode.VI.86*. 2) gaa paa svir og sværm; „solde“. *Gadeordb.* han var flittig (og gik ikke) og bumlede som de to andre. *Schand.VV.85*. Byen . . som det Sted, hvor man ikke bestiller andet end at bumle. *AndNx.(Pol.¹⁴1* 40 *1906.7)*. 3) køre med bumletog. (hun sad) i en anden Klasses Kupe, og bumlede, med Sneglefart ad L. til. *BHolst.L.84*. **Bumler**, en. *ftt. -e*. 1) (til II. bumle 2; i. br.) person, der bumler. *Meyer*. 2) (jf. II. bumle 3; dagl.) d. s. s. Bumletog, han er taget med bumleren | **Bumle-tog**, et. (ogs. **Bummeltog**. *Drachm.EO.410*). (efter ty. bummelzug; dagl.) langsomt kørende tog, der holder ved alle stationer. De ligger her og 50 rækker med Bumletog for at spare et Par Kroner. *Rode.SF.91*. I otte Timer var han bleven skumplet i et Bumletog. *CHans.S.122*. *Buchh.UH.173*. **Bummel**, subst. [buməl] (fra ty. bummel; dagl.) svir; sold. Hvorfor lod han sig drive ud paa Bummel af Vennerne og indlod sig med . . Piger. *Schand.BS.117*. vi vil ud paa „Bummel“ sammen. *Drachm.F.I.271*. *Dania. III.61*. **Bummel-tog**, et. se Bumletog. 60

I. Bummelum, et. [bumə'lom] uden *ftt.* (af II. bummelum; sj.) larm; rabalder. *de Potter slog paa Døren | med Brag og Bommelum. *Kbh.¹1920.7.sp.1*. || *ogs.: indholdsløs snak; bavl; lrumlarum*. nogle Citater, der alle siger det samme,

og noget Bummelum, der ogsaa siger det samme. *Rode.(Berl Tid.²⁶11.1916. Aft. 5.sp.2)*. **II. bummelum**, interj. [bumə'lom] (jf. *Kalk.I.301* samt mht. bumblebum, bummelim olgn.; af II. bum 1) efterlydning af lyden af en klokke, tromme olgn. (jf. bum-bummelum). (en af Niels Ebbesens sønner) greb en lille Øxe fra Bordet — „og med den vil vi saa hugge hans Hoved af“ — sagde Drengen — „saa det skal trille hen ad Gulvet og sige: bummelum!“ *Ing.PO. II.193*. da Overskou havde oversat Omkvædet i Soldaterkoret i „Regimentets Datter“ ved „Bummelum“, udbrod Bournonville: „Nej, nej! Hvad er det? Man kan ikke sige Bummelum! Bummelum! Det hedder Rataplan! Rataplan!“ *Pol.²²12.1919.8.sp.6*. || ogs. bummelumelum, *fx. anv. som betegnelse for en udeladelse (af noget ligegyldigt) i oplæsning: i anledning af ministeriets skrivelse af . . (bummelumelum) . . skal man meddele (osv.)* |

Bump, et. [bom'b] (ogs. skrevet **Bomp**. *VSO. MO.*). *ftt. d. s.* (egl. tydefterlignende ord, jf. II. bum samt *Esp.32*; sml. I. Bums, II. bums og eng. bump) 1) (hul) lyd af (et tungt) fald, slag ell. stød. tydstid kom det Bump, hvormed (tøjrekollen) blev slængt hen i Græsset. *Schack.452*. Hovedet faldt om paa Siden og slog med et svagt Bump mod Vognfaddingen. *JPJac. II.342*. (hun) kom ind i Salen med fire Vinflasker, og satte dem med et Bump paa en Stol. *Bang.SG.82*. Grusets tre hule Bump paa det tynde Kistelaag. *Pont.F.I.102*. et let Bump, som om een sprang ned paa Gulvet. *Stuck.FO.10*. 2) om selve faldet, slaget ell. stødet, der giver denne lyd. *Moth.B451*. Han fik rigtig et godt Bump, da han faldt i Steenbroen. *HCAnd. II.328*. Saa smider de Kisten og tager til Bens. Men ved det Bump springer Laaget af Kisten. *SvGrundtv. FÆ. I. 225*. Dronningen . . maatte ligge udstrakt i Karmen som i en Seng . . udsat for Bakernes Bump paa den lange, lange Vej fra Akershus til Helsingborg. *Troels.L.X.20*. det, jeg har i Lommen, kan ulykkeligvis ikke taale det allermindste lille Bump. *S Mich.L.79*. || (sj.:) Det er Løgn i din Hals og Bump i din fede Nakke (?: en „dumdrende“ løgn). *AndNx.PE.I.206.3* (jf. Stød olgn.) † (kort) stykke tid. (hun) var allerede et godt Bump henne i de trediv. *Rahb.Tilsk.1797.819*. (han) er et godt Bump over de Fyrretyve. *Ing.EF.VII.63*. **bumpe**, v. [bumbə] (ogs. bombe, bompe, se *ndf.*). *-ede*. (af. af Bump; jf. bumpe) 1) frembringe en hul lyd ved slag, fald, gang olgn. jeg hørte hans Træben bumpe op ad den stejle Trappe. *ChKjerulf.GU.46*. (han) hørte Skomagerens tunge Klumpfod bumpe ned over Loftstrappen. *Aakj.VB.9*. *KMich.HE.81*. *Esp.32.2*) m. h. t. selve slaget ell. bevægelsen. 2) (nu især dial.) slaa, saa det giver en hul lyd; dunke. *Moth.*

B457. bompe een i Ryggen med knyttet Næver.VSO. Feilb. 2.) falde med et bump; dumpe. Moth.B457. Han bumpede ned paa sit Hoved.VSO. Feilb.IV.78. || i udr. bumpe ud med, (l. br.) komme pludselig med (en ytring olgn.); buse ud med. (han) bombede ud: „Du er en liderlig Dreng!“ K Rosenstand. Jørgen Fang. (1902). 170. 2.3) (ofte m. overgang til bet. 1.) bevæge sig frem paa en ujævn maade; skumple. Han travede i jævnt Luntetrav hen ad den hvide, faste Landevej, Kanen skumpede og bumpede bag efter ham.Kidde. AE.I.40. Bilen bumper videre som en Elefant i Skoven.JVJens.NV.8. † **Bumper**, en. (ogs. **Bompert**, se ndf.) (fra eng. bumper; afl. af bump) stort drikkeglas. *Ved Bordenden gamle Geert Londemand sad, | Med bredfulde Bompert ihænde! Rahb.VL. || om indholdet. Skjænk en Bumper til Herren!Dorph.(TR.nr.126.17). **bumple**, v. [ˈbɔmbl̥] -ede. (sideform til bumpe; l. br.) bevæge(s) ujævnt, i stød; skumple. Slæden bumpledes op og ned på den ujævne Vej som på en Rutschbane. Pont.(Tilsk.1910.I.408).

I. **bumre**, v. se bomre.

II. **bumre**, v. [ˈbɔmr̥] -ede. (sj.) d. s. s. II. bumle 1. Gadeord.¹ S&B.

I. **Bums**, et. [bom's] flt. d. s. (af II. bums; dagl.) 1) d. s. s. Bump 1. Strax efter to Bums, som af to Fald ned paa Gaden uden for det andet Vindue.Schand.AE.206. (han) hørte Skraben som af en Stol og derefter et Bums, som om den væltede. AndNæ.M.93. Med et Bums faldt de paa Enden ned fra deres fordums stive Stade. AKohl.MP.I.218. Rørd.KK.114. 2) d. s. s. Bump 2. (hun) blev kastet ned paa Bunden af Vognen og fik et dygtigt Bums (o: slag) i Nakken.Hrz.EF.259. Et stærkt Bums (o: stød) efterfulgt af en to-tre mindre Stød kastede os . . . ågter over paa Tofternes.Drachm.SS.53. Cyclehb.38. jf.: „Flux i Rustningens Plader til Jord nedsprang han af Stridsvogn“. Den sidste Linie giver et helt Bums i Fortællingen. Wanscher.Æ.81. 3) (jf. Bumsak) tyk og fed person. Feilb.I.104. II. **bums**, interj. og adv. [bom's] (jf. sv., nt. bums; lydefterlignende ord, sml. II. bum, Bump; dagl.) 1) interj.; som efterligning af lyden af et (tungt) fald, et (hærdt) stød olgn. *bumps, saa ligger han igjen dernede.Bagges.I.33. bums, saa blev den Ene efter den Anden puffet ud af Reden.HCAnd.VI.56. „Bums!“ der sloge de en Potte paa Døren, „Pjaf!“ der skøde de Nytaar ind.smst.VII.146. bums! der løb han mod en Træstamme. Drachm.VD.71. Bums — der laa den ældste Dreng, pladaus i den vaade Eng.Bang.HH.105. || (spøg.) Bums, Kakkelovnl' Engang, for nogle Aar tilbage, kom der et anonymt Brev til min Kone.KLars.GV. 81. 2) adv.; kun i forb. som gaa bums paa, (l. br.) gaa lige løs paa; buse ind paa.

Konen gik bums til Sagen, de snakkede dæmpet op og ned.JVJens.HF.92.

Bumsak, en. [ˈbɔmsag] flt. -ker. (vel af I. Bums 3 (ell. til bumset) i lighed m. Tyksak; dagl., sj.) trivelig, fed person; tyksak. Sine Børn pakkede hun ikke ind i Bylter af Klæder og gjorde Bumsakker af dem.JohsSteenstr.KH.I.166.

I. **Bumse**, en. [ˈbɔmsø] flt. -r. (vist af Filipens m. tilknytning til bumset; jf. Filibums for Filipens; spøg. ell. barnespr.) d. s. s. Filipens. *fri for Overgangens Bumser, Vorter.Marton.HB.171.

II. **bumse**, v. [ˈbɔmsø] -ede. (af I. Bums; jf. ty. bumsen; dagl.) falde m. et bump; falde ell. støde klodset mod noget. Efter at være stødt mod Bordet i Spisestuen, bumsede han (o: en beruset) imod Dagligstuedøren.C Bernh. XI. 128. Rich. II. 372. *Skarnbassen bumser med Smæld mod hans Nakke.Aakj.RS.44. || om en vogns skumplen. BerLuisb.GD.173. **bumset**, adj. [ˈbɔmsø] (afl. af II. bums, jf. I. Bums 3; dagl.) tyk; klodset. (han) gik med sin bumsede Paraply hæjt under Armen, i sit gamle, slidte Tøj.Pol.¹⁷, 1913. Feilb.I.104.

I. **Bund**, en. [bɔn] Høysg.Anh.21. († Bond. 2Malk.1.19(Chr.VI). Hørm.Moral.I. 35. jf. Baandgarn). flt. -e ell. (kun i bet. „bundstykke i fodtøj“) -er. gl. dat. ent. og gen. flt. -e bevaret i forsk. forb. m. præp., se u. bet. 3, 4 og 7. (ænyd. d. s. og bond, vda. bon, botn (AM.), oldn. botn, eng. bottom, ty. boden; besl. m. lat. fundus; jf. Bodmeri, Botn)

1) den underste del ell. flade af en ting. 1.1) den nederste ell. aabningen modsatte del af en hul ting. det var gal Mand's Arbejde, at lægge Penge i en Skuffe som der ingen Bund er i.PAHeib.Sk.III.93. *Baaden laae paa Sandet, | Mod Himlen med sin Bund.Oehl.HE.136. *den Bødker har været en rigtig Hund, | Thi han magede, at Karret (o: Danaidernes kar) blev uden Bund.Heib.Poet.X.259. *Skrinet er ei tomt. | Du langt til Bunden har.PalM.VI.107. Som det sindrige Gjemmes Laag, netop for ganske at skjule Gjemmet, seer ud som Bunden.Kierk.IX.14. (i dragtistens) Læddike var der et hemmeligt Rum (idet der var to Bunde i den); her gemte Fader sine Penge.Sjæll.Bond.27. En Mand staar (i baaden, naar garnet sættes ud) ved Garnets Bund og sætter Smaasten i Løkkerne. AndNæ.BN.186. paraplyen laa i bunden af vognen | hele bunden af kakkelovnen var fuld af slagger | || m. h. t. fade, glas, tallerkener olgn. Da vi nu havde naaet Bunden paa (o: havde tomt) den første Flaske, begyndte jeg at udøse mit hele Hierte. Ew.VI.77. (Thor) havde anstrænget sig til det Yderste, uden at naae Bunden (af hornet).Grundtv.Myth.433. ethvert Glædesbæger har sin Bund, der aldrig maae vorde synlig.Blich.(1846).VII.82. Lemb.D.76. jeg troer nok at her er et par Kopper (o:

kaffe) til overs, om dem behager; det beste er ved Bunden. *Hollb. Kandst. IV. 9. Mau. 1083. jf.:* *Paa Bunden, skal jeg sige Dem, | Der er Rosinerne. *Heib. Poet. VI. 162.* || om tønder olgn.: det ene af de to endestykker. *(han) en gammel Tønde tog | Og den med saadan Kraft mod Vertens Hoved slog, | At bunden gick i tu. *Hollb. Paars. 299.* Sildene lægges . . i en Smørfjerding . . og Krydderierne fordeles imellem Lagene. Den løse Bund dækkes over Sildene. *Frk J. Kogeb. 78.* || (fagl.) den underste del af fodtøj; især om træstykke i træsko m. overlæder; bundstykke (jf. bunde 1). *Poeter | selv med Støvler uden Bunder . . | vinder fremad nuomstunder. *Bønne-lykke. IU. 8. Feilb.* || ⚓ den del af et lastet skib, der er under vandlinien. *Harboe. MarO.* || ⚙ den ende af en (damp)cylinder, der vender fra krumtappen. Stemplet er i Bund. *Scheller. MarO.* || om den del af en kanon, der er modsat mundingen. *Cigaren, han havde i Munden, | Til Lunte benyttede han, | Thi da han var kommen til Bunden, | Den tændte Kanonen an. *JHelms. NV. 79.* (nu næppe br.) ✂ om bundstykket af en (forlade)kanon (jf. Stødbund). *S&B.* || dobbelt bund, bund bestaaende af to (fra hinanden adskilte) lag (fx. til beskyttelse ell. til skjul for noget). hvad de store Tønder angaaer, da var der dobbelt Bund i dem. *Grundtv. Snorre. II. 226.* Skibet har en dobbelt Bund til Vandballast. *Scheller. MarO.* (overf.:) jeg vred mig for at finde Udtryk med dobbelt Bund (: som kan forstaas paa to maader). *Brandes. X. 79.* (hans ord) havde altid dobbelt Bund. *AndNx. PE. III. 159.* || lade bunden gaa, leg, der bestaar i, at en i en rundkreds af personer lader et bundstykke, et laag ell. lgn. snurre rundt paa hækant og samtidig nævner en af deltagerne, der maa springe til og gribe det, inden det falder. *Legeb. I. b. 32.* || (talem.) der er ingen bund i ham. 1. han er umættelig, ell. han er en ødeland. *Moth. B457. S&B. Feilb. 2.* (l. br.) han er uudgrundelig, ikke let at blive klog paa; ogs.: han er upaalidelig. „Det er et farligt Fruentimmer,“ sagde han. — „Hvorfor?“ — „Hun gjør Nar ad Jer begge To. Der er ingen Bund i hende.“ *Schand. F. 464.* man kan ikke slaa a bund i ham olgn., (nu kun dial.) d. s. *Mau. I. 103. Kværnd. Feilb. jf. (u. 3 slutn.)* finde bund. sml.: hans Venlighed havde Bund. *E. Erichs. TM. 122.* || (ordspr.) det er for silde at spare paa bunden (: naar man har brugt det meste). *Mau. 9377.* bedre at spare paa bredden end paa bunden, se I. Bred 2.1. || skrabe bunden, se u. bet. 3 slutn. 1.2) om det nederste af en massiv genstand, en bunke olgn. flygtningen havde skjult sig i bunden af en høstak | jeg maatte rode hele bunken igennem lige til bunden, inden jeg fandt, hvad jeg søgte | lænestolen væltede og vendte bunden i vejret | || ogs. (jf. 3) om det ne-

derste af vand olgn. baaden ligger paa bunden af vandet | ell. om det nederste af hvad der rummes i en beholder: *Jeg drukned min Sorg . . | Paa Bunden af Sago-suppen. *Winth. IV. 45. 1.3* (overf.) især i forb. paa bunden (af noget). paa Bunden af hans Sjæl var (der) Poesi. *Goldschm. Hjl. II. 735.* hendes Faamælted (havde) en vindende Egenskab paa sin Bund. *Drachm. UB. 286.* paa bunden er han et godt menneske |

2) den nederste del af en fordybning. (man) kastede dem . . i Løvekulen; og de kom ikke til Bunden i Kulen, førend Løverne bemægtigede sig dem. *Dan. 6. 25.* en huul Brønd, som ikke havde Vand, men fast Bund. *2Makk. 1. 19.* Festpladsen: en Grønning i Bunden af en prægtig Skovkedel. *Pont. LP. VII. 103.* aalen bugter sig frem i bunden af dalen | (overf.:) *et Godheds Svælg, umaalt, og uden Bund. *Ev. III. 128.*

3) grunden under vandet i have, søer, vandløb olgn. om de skjule sig for mine Øine paa Havets Bund, skal jeg dog derfra befale Slangen, at den skal bide dem. *Am. 9. 3.* *Den Bølge var saa søvklar, | Og Bunden var saa blaa! *Bagges. ND. 167.* *Saadan laae | . . jeg rugende paa Havets Bund. *Oehl. F. 210.* *Ormen laae paa saltan Bund i Havet. *sa. NG. 112.* Pludselig mærkede jeg, at jeg ingen Bund havde under mig, naaget Vandet et Skridt derfra neppe naagede mig til Midten af Brystet. *Hauch. MfB. 122.* *Styr da din Fart over „sort-ladne Hav,“ | lyt til det lønlige Suk fra dets Bunde. *Schand. SD. 129.* Gaae eller synke til Havs Bunde. *Hoysg. S. 209.* *Stormen svandt, | Ingen fandt | Døden hist paa Bund. *Heib. Poet. II. 104.* blandet bund, se I. blande 1.5. || ⚓ lade et Lod gaa i Bund. *Scheller. MarO.* Ankeret er i Bund. smst. Har (fiskeren) forberedt Alt, faaet Snøren i Bund, taget „Bundskud“ . . sidder han rolig og lurur. *Fiskeriredsk. (1872). 14.* || (poet.) om (hav)dyb. *Synker (solen) i Qveld bag Herthas Lunde . . | Dog i Østen fra de vaade Bunde | Maanen stiger ei. *Heib. Poet. IX. 139.* || finde bund (i), (overf., jf. bet. 1.1 slutn.) udgrunde; blive klog paa. *Moth. B457.* den jeg tilforn ikke har kundet fundet Bond udi ved alvorlig Venlighed, har jeg mangen Gang faaet til at blotte sig ved skiemtefuld Stridighed. *Horn. Moral. I. 35.* *PAHeib. Sk. III. 20.* *Var det i hendes Følelses en Vending? — | Ak, ingensteds hans Gisinger fandt Bund. *PalM. IV. 391.* *Feilb.* || (jf. ogs. bet. 1.1) skrabe bunden (jf. Bundskrabe), især overf.: tage alt med; gøre rent bord. Confiscationen og den denne ledsagende Theologi (: ved reformationen) skrabe bunden, så der ingen Eftervæxt blev. *JPJacobs. Manes. I. 7.* *DSt. 1919. 163.*

4) i forb. til bunds (poet. ell. dial.: til bunde. — sj.: til bund. *Wilst. D.I. 63* (∞

Hund)). 4.1) til bet. 1: drikke ud til bûnds til bûnde (o: saaledes at intet levnes). *Moth. B457. Ew. VI.152.* *tømmer for den ædle Drot | Et Bæger ud til Bundel *Winth. SS.2.* (han) greb med begge Hænder om Ølkanden, og tømte den . . tilbunds. *Ellar. GH. I.274.* 4.2) til bet. 2 og 3: intet Toug (er) befundet langt nok til at naae til Bunds i den Brønd. *Rahb. Tilsk. 1796.538.* Man øvede sig . . i at gaee til Bunds og holde længe ud under Vandet. *Engelst. L.20.* *Jeg øser Havet ud til Bunde. *Oehl. L. II.12.* *lig en Dykker, der til Bunds skal stikke, | At faae hver Perle op. *PalM. IV.281.* skibet er gaet til bunds (o: er sunket, forlist) | (overf.:) Hundreder af Mennesker gik til Bunds (o: til grunde) paa den Vis. *E. Erichs. TM. 121.* 4.3) overf. brug af 4.1 og 2; især i forb. som se, gaa, trænge til bunds i noget oln., naa fuldstændig indsigt i; trænge grundigt ind i; blive helt færdig med. *(gud) saa grundig alting veed, | At selv til Bunds i Kjærlighed | Ser klart hans Forsyns-Øje. *Grundtv. SS. III.431.* *Hver Mand, som med Kløgt gik i Lærdom til Bund, | Latin paa Papiret kun malte. *Wilst. D. I.63.* det er forholdsvis sjældent, at (kunstneren) naar helt til Bunds i sand Opfattelse af Virkeligheden. *J. Lange. I.55.* maaske var han, hvis han havde kunnet . . gaa til Bunds i sig, slet ikke fornøjet. *Schand. TF. I.276.* han forstaar at tænke til bunds i en sag | den sag er ikke let at komme til bunds i | || grundigt; helt igennem; fuldt ud. Sviregaster og liderlige Fugle var de tilbunds. *Grundtv. Saxo. I.218.* *tilbunds de blevne var bekendt. *PalM. IV.139.* I er alvorlig forelsket, I er tilbunds forelsket. *Goldschm. SU.22.* *Landvæsnet — tænk Dem dog kuns! — | kjender han ogsaa til Bunds. 40 *Hostr. EF. II.7.* *snart under Skjær af Stjerner | vi nyde Glæden tilbunds. *Schand. SD. 90.* føre et Stød til Bunds. *Scheller. MarO.* han undersøgte sagen til bunds |

5) (overf. anv. af bet 1 (og 3)) den inderste ell. længst tilbage liggende del af noget. De seilede lige ind i Fiordens Bund. *VSO.* *Kindens Rosenglands forhøier | Straalen dybt i Øiets Bund. *PalM. II.6.* *Det bruser som et Bølgekor | fra Skovens dybe Bunde. *Jørg. B.39. Trap. II.346.*

6) hvad der danner ell. kan danne underlag for noget. 6.1) i al alm. (jf. Frugtbund). Buttedeje . . udruller i en Plade af 1/2 Tommes Tykkelse (o: til buttedejejsrand); heraf udkæres en Bund saa stor som Fadet, hvorpaa den skal anrettes. *FvkJ. Kogeb. 14.* Artiskokkerne tømtes ud i en Kasserolle, for at Bundene (o: frugtbundene af artiskok) kunne varmes i Suppen. *smst. 162.* || lægge (ell. sætte) bund, (dagl., spøg.) stille den første og stærkeste sult. han lagde bund med fire tykke stykker smørrebrød | 6.2) † farve, som paastryges før den egentlige maling; grunding. *Moth. B457.* 6.3) stof (væv) ell. farve, hvorpaa figurer

og mønstre fremtræder. *Moth. B457.* Tøiet er grønt i Bunden med røde Blommer. *VSO. OpfB. VII.538.* (han rejste) tvivl om, hvorvidt bunden i den oprindelige fane havde været rød. *ADJørg. II.88.* (striberne viser) sig ligesom at ligge ovenpaa Tøjet, ophævede, højere end Bunden. *VæverB.85.* et blaet kors paa hvid bund | || ogs. om den farve ell. det udseende, som (især: hvidt) tøj oln. faar, naar pletter ell. snavs er fjernet. Gangvinduet paa anden Sal var der rigtignok faaet anderledes Bund i end nedenunder. *KLars. GV.5.* linnedet er saa snavset, at det ikke er til at faa bund i | 6.4) (overf.) det egentlige væsen af noget. De er ingen Engelskmand! De har talt Dansk før Engelsk! Deres Sprog er dansk i Bunden. *Goldschm. VIII.172.* Den londonske Vinhandleren Chaucer, hvis borgerlige Bund stadig skinner gennem hans hoffmæssige . . Uddannelse. *VVed. BB.96.* det æ' en dejlig Pige . . lidt brutal — men fin i Bunden. *StormP. T.33.* jf.: Selv om det væsentlig var de samme Ord som ved den verdslige Bortfæstning, saa fik de nu ligesom en dybere Bund (o: ved præstens medvirkning). *Troels L. IX. 175.*

7) (uden for faste forb. især i ssgr., jf. 30 Ager-, Eng-, Jord-, Mose-, Stenbund ofl.) jordsmon; grund. *Moth. B457.* plante (træer) paa høi Bund. *Fleischer. S.150.* Enhver Bund har sine Planter. *Estrup. Hist Bl.79.* *de søde | Piger over Græssets bløde | Bund som unge Daadyr fare. *PalM. III.31.* *fattigt Bunden (o: skovbunden) skyder: | ét Skud, som visner, ét, som ranglet gror. *LCNiels. ML.13.* Feilb. jf. (sj.): *Den over Jorden byder, | som maaler Jordens Bund, | som ei Bekymring bryder, | dybt i den lune Grund (o: om bjergmanden). *Oehl. Digte. (1803).201.* (overf.:) (bemærkningen) var faldet i god Bund (nu: Jord). *PVJac. Breve.88.* || (nu næppe br.) om det en stat ell. nation tilhørende omraade. at slippe vel, og ugrebet af mine Forældre, paa den tyske Bund. *Ew. VIII.50.* den Tid (kommer) vel ogsaa, da man paa tydsk Grund og Bund tør træde sliig en Lap (o: et brev fra paven) under Fødder. *Ing. VS. III.195.* || paa bar bund, (overf.) uden noget at støtte sig til; uden hjælpepilder; paa bar bakke. „man skal tvivle om alt!“ Idet man saaledes begynder paa bar Bund i Tankens Verden, er jo Traditionens Magt brudt. *Paludan. Fransk-eng. Indflydelse. (1913).467.* Maaske han ikke burde have taget fat paa bar Bund her uden en Øre paa Lommen. *Skjoldb. SM.19.* ogs.: uden forarbejdet. han har begyndt sit arbejde paa bar bund | jf.: Vi staar hverken paa Grundlovens Grund eller paa Lovens Grund eller noget af den Slags. Vi staar paa bar Bund (o: paa grund af provisoriet). *Hørup. II.51.* || i bund og grund, (efter ty. in grund und boden) helt igennem; fuldstændigt. Staden

blev ødelagt i Bund og i Grund. *Nysted. Rhetor. 48.* det Vestlige Romerske Keyserdom, som for nogle 100 Aar siden i Bund og Grund havde været ødelagt. *Holb. Ep. II. 162. Ew. VI. 89. Heib. Poet. VIII. 237.* dette uhyggelige, i Bund og Grund ødelagte Menneske. *Pont. LP. VIII. 242. jf.:* Det store Havs Beskaffenhed i Bund og Grund (er ikke) Menneskene ret bekendt. *Ruge. FT. 50.* || slaa i bunde *olgn.*, (*dial.*) *slaa til jorden;* *slaa ned. Feilb.* Han blev aldrig kjed af at kaste en Dreng i Bunden, saa han trillede hen ad Lyngen. *Budde. JF. 161.* deres Tilværelse holdt dem til at besinde sig længe og slaa i Bunde naar det var Tid. *JV. Jens. Br. 150. jf.:* (*han*) knugede Hovedet (*paa hesten*) i Bunde (*∴ ned*) med sin svære Overkrop. *sa. HF. 52.*

II. † Bund, en, et. (*fra ty.* bund; *egl. sa. ord* som Bunt; *jf. Bundsforvant*) *for-* 20 *bund.* Krigens Sæde blev . . forflyttet til Tydskland for at uddrive de Svenske af den Tydske Bund. *Holb. Intr. (1728). 681.* || om den mellem gud og mennesket sluttede pagt. *Ew. II. 169.*

Bund-, i *sgr.* [*'bon-*] af I. Bund || til bet. 4 kan der i stort omfang dannes *sgr.*, hvor *bund-* betyder „helt igennem, i bund og grund“ (nu oftest om aandelige egenskaber ell. forhold); af saadanne *sgr.* er kun enkelte medtagne i det følgende (se -fattig, -fordærvet, -sulten); som eksempler kan i øvrigt anføres: *(*jeg*) tvivler paa, at Methusalem | Fik nær et Tusinde lagt tilbage, | Før han omsider bundmæt af Dage, | Gav sig paa Reisen til Orme-Hiem. *TBruun. Skr. 15.* Ja det nytter nu ikke, alt hvad man siger til dig, for du er saa bundafekteert. *Hostr. ML. 50.* Provstefamilien . . bestod af grundskikkelige men bundkedelige Mennesker. *Bogh. JT. I. 129.* en Folkeaaend, der er bundforskjellig fra min. *Tops. II. 258.* en bundskikkelig Mand — hjælpssom, godgjørende. *Schand. VV. 130.* Tror De ikke . . at den Stemmning, der den Aften ledte Dem, var bundfalsk? Falsk imod Dem selv, falsk over for mig? *ESkram. HV. 69.* det Ord (*er*) saa bundraat og gement, at det formelig vamlere én at tage det i Munden. *Gyr. Lemche. FS. 45.* Man mærker i hver Tone, Fruen 50 synger, hvor bundmusikalsk hun er. *ChKjerrulf. (Pol. 2^{1/2}/1908.4).* **-art.** en. [I.3] (*faagl.*) *dels om havbundens beskaffenhed, dels om det stof, hvoraf havbunden bestaar.* Scheller. *MarO.* Bundartens Beskaffenhed veksler navnlig med Dybdeforholdene. *Sal. VIII. 590.* **-baand,** et. [I.1] (*bødk.*) *det nederste (og mindste) baand om et kar, en spand olgn. Haandgern. 127.* **-binding,** en. [I.6] (*væv.*) *binding (2.2) i bunden af tøj olgn.* I plettede Tøjer er jo altid en Bundbinding, en af de enkelte Bindinger imellem Pletterne. *Væver. B. 17.* **-bor,** et. [I.1] ☉ (*foræld.*) *bor, hvormed en forladekanons bund afrundes.* *MilTeknO.* **-brandrør,** et. [I.1] ☉ *brandrør anbragt i den bageste del af et*

projektil. Scheller. *MarO.* **-brædder,** pl. [I.1] (*han*) *plyndrede Huset . . indtil Bundbrædderne i Sengene.* *Pont. F. I. 104. Haandv. 175.* || ☪ *brædder ell. tremmeværk, der er lagt som gulv i bunden af en baad.* *Drachm. KK. 85.* **-bræt,** et. [I.1] (*især ☪*) *Bundbræt (i et Fartøj).* Scheller. *MarO.* Udenfor Kahytzdøren laa der . . et Slags Bundbræt, forsynet med firkantede Huller. *CMøll. LM. 5.* **-dækker,** en. [I.1] (*dagl.; spøg.*) *saa meget (kaffe, vin osv.) i et glas ell. en kop, at (kun) bunden skjules deraf (jf. -skjuler).* (*han*) *skjænkede et Glas halvt fuldt til hende og gav et andet en lille Bunddækker til (sig) selv.* *Gjel. M. 117. JakKnu. LS. 13.*

bunde, v. [*'bonə*] **-ede.** (< *VSO. 1793;* *jf. sv. bottna; af I. Bund*) **1)** (*til I. Bund* 1.1) *forsyne m. bund; sætte bund i; især (sko.); sætte bund i fodtøj.* *AndNc. PE. II. 161.* **2)** (*især til I. Bund* 3) *naa bunden; finde bund.* **2.1)** ☉ i al alm. *Paa Kattegattets Vande, hvor intet Lod bunder, | Driver jeg eensomt om. *Hz. D. I. 149.* *Ankeret kastes | og bunder imag. *Rich. II. 107. jf.:* *Den Muldvarp kravler i dyben Muld, | Hvor Snuden den kan bunde (*∴* hvor den med snuden kan naa faste lag). *PMøll. I. 17.* || (*billedl. ell. overf.*) *Hjærtet, det er et Rigdoms-Dyb, | Hvor Klogskab aldrer bunder. *Grundtv. PS. VI. 205.* *Jeg Kundskabens Lod udkaster med Kløgt; | Ret aldrig dog vil det bunde. *Ing. RSE. VI. 22. Palm. IV. 391.* || (*sj.*) *m. obj.* Forstanden bunder ikke de Dybder. *Sønderjyden Mikael Steffensen. (1918). 86. 2.2)* \ *gaa til bunds; omkomme.* *Pharao banded i Bølgerne blaa. *Grundtv. SS. I. 639.* **2.3)** *naa bunden med fædderne uden at faa hovedet under vandet.* *Foran Havet er dybt, og ei med Fædderne baade | Nogensteds jeg at bunde formaaer. *PMøll. ES. I. 325.* *han vaded ud, saa langt han mægted bunde. *Drachm. PT. 42.* || *ogs.:* *naa til bunden af vand ell. sne olgn. uden at faa noget deraf ovenind i sko ell. støvler.* naar det var allerværst Føre og det ikke var til at bunde i den hele Gaard. *Bang. HH. 10. Kværnd. jf.:* (*grøn jorden blev*) mange Steder pløjet to Gange, den ene Gang ligesaa snart man kunde bunde. *Aarb. Frborg. 1918. 68.* || (*overf.*) *Han mægted i sin Stemmning ei at bunde (*∴* den gik ham over hovedet), | Hans Harm selv gik reent i den til Grunde. *PalM. V. 78.* *Saa dybt har jeg dukket mig ned i Livets Strøm, | saa dybt, at knap min Sjæl kunde bunde. *Kaalund. 201.* Begivenhedernes Hvirvel rev ham længere ud paa Agitationens Strøm end hans Natur kunde bunde. *EHenrichs. MF. II. 240. 3)* til I. Bund 7. **3.1)** \ *gøre fast til grunden; befæste.* *(*øen*) *skulde bundes pillende fast | I Havets evige Skød.* *Gjel. Kampen med Muserne. (1887). 42. 3.2)* (*jf. slaa i bunde(n), se u. I. Bund 7 slutn.; sjæll.*) *kaste til jorden; faa bugt med; bakse.* Saee du, jeg kun-

de bunde ham? *Levin. (G.). 3.3* egl.: trænge ned i grunden; (overf.) være rodfæstet. Hvor dybt Uviljen mellem de to bundede. *TroelsL.VIII.152.* || *især i forb. m. i: bero paa; have sin grund i; have sin rod i. min Faders tunge Sind .. bundede i, at han ikke kunde naae det Maal, han havde sat sig.* *J.Fibiger.MitLiv.(1898).117.* den gamle Slægt, hvis hele Liv bundet dybt i Fortidens Tankesæt. *Feib.BL.II.210.* den Følelse, som i sin Tid .. drev mig bort fra Hovedstadslivet, bundet dybt i min Natur. *Pont.LP.VIII.209.* 4) (overf. anv. af bet. 2? jf. sv. det bottnar icke; l. br.) strække til; forslaa; batte. *MDL.24.* Meningen er den samme, enten de siger Socialdemokrater eller Husmænd eller Arbejdere, men de siger helst Socialdemokrater, for det ligesom bundet bedre. *Hørup.III.113.* jf. *Feib.u. bundte.*

Bund-ende, en. [I.1.] (fagl.) blindtarm (især om blindtarmen hos okser, der bruges til pølser; jf. -tarm). *Feib.IV.78.* *Højesteretstid.1919.144.*

bundet, perf. part. af binde. **Bundet-hed**, en. tilstanden at være bunden; især overf. || (jf. binde 6.2) om ufrihed m.h.t. bevægelse. istedenfor at sætte sig i Liliens Sted .. vilde Fuglen gjøre sig vigtig, ved at føle sin Frihed, og ved at lade Lilien føle dens Bundethed. *Kierk.VIII.256.* Livegenskabet kan opstaa .. ved Overgang fra personlig Slavestilling til Bundethed ved Jorden. *Hoffd.E.307.* || (jf. binde 6.3) om regelmæssighed, lovbundethed m. h. t. regler oln. Derved tilvebringes stor Fasthed og Bundethed i visse Ting, men tillige stor Frihed i andre Ting. *smst. 64.* || (jf. binde 6.4) om afhængighed i synsmaade oln., ufrihed p. gr. af pligter, hensyn oln. Friheden er (det betydelige menneskes) Livsluft, Stækkethed og Bundetheden de andres. *Brandes.VII.189.* Forholdet til en Myndighed, som .. overgaar hans egen Magt og Evne, vækker en Følelse af Bundethed. *Hoffd.E.190.* Ægypternes historiske Sans og Bundethed af Fortiden. *TroelsL.XIII.49.* jf.: Lassalles Bundethed til den Hegelske Dialektik. *Brandes.VII.428.* **-stil**, en. (sj.) d. s. s. bunden stil (se u. binde 6.3). (han) skaber Stemning om de mest dagligdags Ting ved Bundetstilens Rytme og Melodi. *Vort Land.³11904.1.sp.3.*

Bund-fald, et ell. (sj.) en (*Oehl.L.I. 262*). [I.1. ell. 3] (ænyd. d. s.; jf. -sats) 1) fast stof, som udskiller sig af en vædske og aflejrer sig paa bunden (jf. Bærme). det faste Land paa vores Jord er et Bundfald af Havet. *Kraft.VF.16.* *Olufs.NyOec.I. 130.* *Oehl.SO.93.* *Heib.Pros.V.381.* (ældre vine maa) hældes forsigtigt af Flasken, da Bundfaldet ikke maa grumse Vinen. *VortHj.IV.182.* *SMJorg.Chem.325.* (billedl.): *Et Nag, der giver Glædens klare Viin | Et bittert Bundfald. *Hzr.XII.52.* || (mine-

ral.; foræld.) mineralske aflejringer i grotter, huler oln. *vAph.Nath.II.74.* 2) overf. *Brandes.VI.162.* det Bundfald, som bliver tilbage i os, naar vi har glemt alt det, som vi har lært. *KvBl.²⁴1913.1.sp.4.* jf.: *den haanende Klaffer | Gjør ham hans Bundfald af Dage saa haard. *Zettitz.BS.²⁴4.* || *især: det ringeste af noget; udsrud; bær m.e.* det skidne Bundfald af Folket, der boer i de forpastede Huler under vore Fødder. *Hauch.VII.22.* jer Dannelse her hjemme .. kan neppe kaldes Bundfaldet af Pariserdannelsen. *PalM.VIII.243.* † **-falde**, v. [I.1.] 1) bundfælde sig. Leeret og Sandet bundfælde. *Brünnich.M.25.* || *refl. tung, ubevægelig, sammenpresset som Stivelse, naar den bundfaldt sig.* *Blich.III.423.* 2) afsætte bundfald. (druerne maa) dunste .. og bundfælde, for at klares. *Oehl.Tale. (1822).6.* **-farve**, en. [I.6.s] grundfarve. paa den rødgyldne Bundfarve (i jaguarens pels) findes større og mindre mørke Pletter og Ringe. *BMøll.DyL.I.63.* *AndNæ.M. 195.* **-fattig**, adj. [I.4] (dagl.) yderst fattig; lufdfattig. *RSchmidt.MD.88.* *AndNæ. DB.98.* (overf.:) De islandske sagaer er fattige, bundfattede paa skurke. *Gronb.LN. 120.* **-fisk**, en. [I.3] (zool.) fisk, der opholder sig paa bunden af vandet. Som Bundfiske i Almindelighed er (suderen) meget sejglivet. *Krøyer.III.365.* *Pont.N.19.* *BMøll. DyL.III.296.* **-fordærve**, v. (nydann. af -fordæret; l. br.) adelægge i bund og grund. At .. Staten lønnede et Menneske for i Kirken at bundfordærve sine Borgere med den Slags Tale. *JakKnu.LU.299.* **-fordærvet**, part. adj. [I.4] helt igennem fordærvet; i bund og grund slet. Der ser man, hvor bundfordærvede alle disse Kjøbenhavnere er. *CMøll.PF.475.* et saa bundfordærvet Styre som det, der i mange Aar har ødelagt Neapel. *Brandes.XI.113.* *Drachm.H I.146.* **-frossen**, part. adj. [I.1. ell. 3] frossen lige til bunden. (*Kalk.I.260*). noget nærmere inde var Isen ganske sikker og bundfrossen. *Kierk.VIII.68.* en bundfrossen Sø. *Kaalund.411.* *BMøll.DyL.II.313.* || (overf.) det aandelig bundfrosne Island. *Grundtv. HV.II.307.* I. **-fryse**, subst. (af II. -fryse) saa stærk kulde, at den faar vand til at bundfryse. *TroelsL.HF.VIII.288.* II. **-fryse**, v. [I.1. ell. 3] fryse til is lige til bunden. *Moth. B458.* at (vandet) ikke kan .. bundfryse ved Vinterens Kulde. *Schyte. IR. II.361.* *Schand.SB.40.* || det bundfryser, (l. br.) det er saa koldt, at vandet bundfryser. *Ruge. FT.272.* Naar det rigtig bundfros omkring ham, kunde han binde sit .. Bomulds-lommetørklæde om Halsen. *Pont.F.I.144.* **-fælde**, v. [I.1. ell. 3] vbs. **-ning** (s. d.). 1) (især *refl. ell. i pass.*) faa (et stof) til at synke til bunds (i en vædske); afsætte som bundfald (jf. -styrte). Ved (denne) Tilstand i Vandmassen, faaer det Sand, som indeholdes deri, Tid til tildeels at bundfældes. *Andres.Klüt.25.* der opstod en Stil-

stand af Vandet paa dette Sted, som til-
 lod det opslemmede Sand at bundfælde
 sig. *smst.* 233. Ilden udstraalede Damp, der
 afkølede og blev til Vand, som bund-
 fældede Jord, og lidt efter lidt dannedes
 saa hele Verden. *Troels L. XIII. 88.* || (*hem.*)
 udskille bundfald ved kemisk opløsning (jf.
 fælde). *Brünnich. M. 17.* Ammoniak bund-
 fælder ikkun en Deel af Manganforlittet af
 dets Salte. *GForchh. SC. 379.* *SMJørg. Chem.*
 182. || (*overf.*) Hun vidste . . hvor mange
 stakkels Skibbrudne (menneskehavet) daglig
 bundfældede og begravde i sit Slam. *Pont.*
LP. VII. 196. (*han var den eneste af ven-*
nerne) som var bleven rigtig bundfældet
 (∴ var blevet en regelmæssig gæst) i hans
 og hendes Hjem. *KLars. MH. 64.* Harmen
 mod Uretten havde bundfældet sig (∴ sat
 sig dybt fast) i Sindene. *AndNæ. PE. III. 199.*
 2) (*l. br.*) d. s. s. -falde (∴ *overf.:*) Fra
 disse Prækner bundfældede (∴ fæstnede
 sig) Indtryk baade hos det menige Folk
 og hos den stedlige Øvrighed. *Troels L. XII.*
 130. **-fældning**, en. (*sj.*) **-fælding**. *SM*
Jørg. Chem. 61. 1) som vbs. til -fælde 1.
Olufs. NyOec. I. 237. *LandbO. I. 12.* 2) (*l. br.*)
 d. s. s. -fald (1). *Andres. Kliff. 111.* (*overf.:*)
 i Aarhusredernes Løb havde her dannet
 sig en Bundfældning af Skikke. *Troels L.*
XI. 15. **-garn**, et. († *i bet. 1.*) **Baandgarn**. 30
DL. 5—10—45. 1) [*I.3*] (*fisk.*) stort fiske-
 garn udspændt paa havbunden v. hj. af pæle
 olgn. (*Kalk. V. 131.*) *Ew. V. 94.* *JPJac. I.*
122. *Frem. DN. 118.* *jf. Hrz. D. I. 98.* 2)
 [*I.6.3*] (*væv.*) garn, der dannes bunden i væ-
 vet stof. *VæverB. 4.* **-græs**, et. [*I.1.2 ell.*
 7] (*dial. og landbr.*) lav, bladrig plantevekst
 i bunden af græsbevoksning. *LandmB. III.*
163. *Feib. -gær*, en. [*I.1.1*] (*bryg.*) gær,
 der samler sig paa gærkarrets bund; under-
 gær. *Forordn. 19/1755. §1.* *MøllH. II. 377.*
-haar, et. [*I.6.3*] (*fagl.*) (*gedens*) Krop
 bærer foruden lange, stride Dækhaar et
 tæt Lag bløde Bundhaar. *LandmB. II. 314.*
-hjul, et. [*I.5*] (*ur.*) i forb. det store
 bundhjul, urets midterste hjul, hvorpaa
 minutviseren er fæstet, minuthjul, det lille
 bundhjul, hjul, der driver sekundhulet.
D&H. Lundb. -jærn, et. [*I.1.1*] ⚙ red-
 skab, der tidligere brugtes ved flaskefabrika-
 tion til at gøre bunden lige med, men nu
 anvendes til at skille flaskehalsen fra piben.
Bille-Top. 26. **-klædning**, en. [*I.1.1*] ⚓
 de udvendige planker i bunden af et fartøj.
MilTeknO. 137. *Scheller. MarO. -krog*, en.
 1) [*I.1.1*] ⚙ (*foræld.*) værktøj til at løfte
 bundentilen op i skibslastepumper. *TeknMarO.*
 2) [*I.3*] (*fisk.*) især i ft., om kroge, der ud-
 sættes paa bunden af vandet (jf. -line, -snøre).
Krøyer. III. 775. *Frem. DN. 532.* **-line**,
 en. [*I.3*] (*fisk.*) d. s. s. -snøre. *S&B. -læ-*
 60 **-der**, et. [*I.1.1*] (*ske.*) Bundlæderet bestaar
 af følgende Dele: Bindsaalen (Bensaalen),
 Ydersaalen, Mellemsaalen, Kappen, Hælen
 og Gelænget. *Skomagb. 31.* **-lober**, en. [*I.3*]
 ♀ toppet lappedykker, *Podiceps cristatus L.*

Kjærbøll. 716. **-løs**, *adj.* (*ænyd. d. s.* og
 bodnløs) 1) [*I.1*] 1.1) *i egl. bet.* en bund-
 løs Kurv. *Ew. VI. 9.* Frakkens Lomme var
 befunden bundløs og dens Foder iturevet.
Kierk. XIII. 468. de bundløse Træsko, hul-
 lede Sko . . mange Børn møder i paa
 Kommuneskolerne. *Pol. 25/1909. 2.* et bund-
 løst kar, (*overf.*) om hvad der ikke lader
 sig fylde; et danaidernes kar. *Schand. IF.*
 321. 1.2) *overf.* En bundløs Mave. *VSO.*
 (*svenskerne kaldte Chr. I*) den bundløse
 Pung. *Ottosen. VH. II. 62.* 2) [*I.2 ell. 3*] *saa*
dyb, at man ikke kan naa bunden. 2.1) *i*
egl. bet. *Moth. B. 458.* *Hvad er . . en Draabe
 i bundløse Vande? *Lous. (JSneed. II. 161).*
 *Jeg stod paa Pynten af en bundløs Af-
 grund. *Ew. III. 141.* *Bundløse Revner slog
 bristende Jord. *Grundtv. SS. II. 189.* Fenris-
 Ulven . . hvis Gaf, naar den blev fuld-
 voxen, vilde . . være et bundløst Svælg.
sa. BrS. 129. Wettern, den efter Folke-
 troen bundløse Sø. *HCAnd. IX. 170.* (*jf. Feib.*
IV. 78.) Tidens og Rummets dobbelte Hav,
 det Endeløse og det Bundløse. *Brandes. VI.*
87. || om opblødt jord olgn. *Mølb. (Rahb.*
LB. I. 100). *En Egn saa flad som en Pande-
 kage | med et bundløst Føre som Sylte-
 tøj paa *Kaalund. 403.* Oversvømmede Mar-
 ker, dybe Grøfter paa Siderne, bundløse
 Veje. *Drachm. VT. 382.* || *i billedl. udtr.* *vor
 Gud, Godheds bundløse Kilde. *Ew. III. 133.*
jf.: *mon vor Skaber | Er ikke mere god?
 mon den Bundløse taber, | Om han til-
 giver os? *smst. 2.2* (*overf.*) *som der ingen*
ende er paa; grænsløs; uendelig. *Jeg seer
 en bundløs Kierlighed (hos gud). *Brors. 67.*
 Denne Qvindes haardnakkede Taushed og
 bond-løse Forstilling . . giver mig Anled-
 ning til at befrygte det Verste. *Pamela. I.*
 40 389. han er selv i en bundløs Gield.
Ew. VII. 89. *En saadan bundløs Ufor-
 skamighed | Tilgiver jeg dig aldrig.
Oehl. XII. 14. (*altsammen saa var det*) bund-
 løs Hverdag. *JPJac. I. 100.* *En Stemme . .
 | i Nattens bundløse Stilhed | hæst ham
 imøde klang. *Schand. SD. 56.* I, som have
 løbet Jer fast i bundløse Spekulationer
 over Menneskets Skøbne her og hisset.
Drachm. DG. 45. *jf. (sj.):* Den Ræv! den
 bundløse Ræv! *Hrz. V. 317.* || *som adv.:* *hjerte
 Gud . . | Dit bundløs gode Hjerte, | Saae
 til os der vi ilde led. *Kingo. 222.* *(*han*)
 bundløs rig og stedse takfuld blev. *Tode.*
(Rahb. LB. I. 242). *Homo's Tid var bund-
 løs slet. *PalM. V. 436.* *Jeg er så rent utrol-
 ligt | så bundløst feig. *Rørd. GD. 110.* || (*nu*
næppe br.) som ikke let lader sig gennemskue;
 uransagelig; uudgrundelig. (*de*) have til-
 skrevet (*Sullas*) Ustadighed det, som var
 en Virkning af hans dybe og bundløse
 Politivqe. *Hölb. Hh. II. 370.* Et Menneskes
 Hjerte er bundløst. *VSO.* **-løse**, et. (*af*
 bundløs; *vist kun hos Grundtv.*) *bundløshed;*
bundløst dyb. *Svælgets Bundløse og Klip-
 pens Top | Mellem dem Skibet foer ned og
 op. *Grundtv. SS. IV. 87.* *smst. I. 573.* ⚔ **-løs-**

hed, en. (*overf.*) han sølte i sig Bundløsheden af den hele faldne Menneskeheds Svaghed. *Sibb. (DLitTid.1827.355)*.

Bund-maling, en. [I.1.] ⚓ *maling til (ell. paa) bunden af skibe. Scheller. MarO.*

-mine, en. [I.3] ✕ *OpfB.²I.190. Scheller. MarO. -moræne*, en. [I.1.2] (*geol.*) *aflejring af grus, sand, ler olgn. under en gletscher. Uss. Alm Geol. 51. Frem. DN. 37.*

-pind, en. [I.1.] (*kurv.*) *en af de pinde, hvorover bunden flettes i en kurv olgn. Haandgern. 177. -regn*, en. [I.7] *regn, der trænger dybt ned i jorden; bløde. LandmB.I.581. Ø -røre*, et. [I.4] (*l. br.*) *dybtgaaende bevægelse. (reformationen) var intet socialt Bundrøre, der satte hele Folket i Bevægelse. TroelsL.X.172. smst. XII.20. † -sats*, en. [I.1.] (*efter ty. bodensatz; jf. -sæt, -sætte*) *d. s. s. -fald (1). vAph. Nath. II.74. VSO.*

Bunds-forvant, en. [ˈbonˈsførˌvanˈd] (*sj.*, som *adj. i best. f., -forvante*). *fl. -e ell. † -ere. (ænyd. d. s. (HMogens.); fra ty. bundesverwandt(er); jf. II. Bund; nu l. br.) forbundsfælle; allieret. Alle 4 (hærførere) raadføre sig med deres Venner og Bundsforvante. Holb. Hh. I.101. deres Venner og Bundsforvante i Stæderne. Ing. EF. III. 131. Lybek og dets nærmeste Bundsforvante stode med Sværdet draget. CPalm. O. 420. || overf.: TroelsL. XIII. 148. Novembertykningen tro Bundsforvante, Stormen. Drachm. VT. 372. **Bunds-forvantskab**, et. (*nu l. br.*) *det at være forbundsfæller; forbund. vAph. (1764). (han vilde) vise sig værdig til at blive i Bundsforvandtskab med Romerne. Engelst. Forsv. 316. Goldschm. II. 342. || (sj.) Da det ædle Bundsforvantskab (o: de to ædle bundsforvante) var kommet os af Syne. Winth. IX. 80. -fælle*, en. (*sj.*) *d. s. s. -forvant. Scharling. Jøvik. (1901). 12.**

Bund-skalle, en. [I.3] ✕ *stæmskalle, Leuciscus grislagine. Frem. DN. 515. 517. -skjuler*, en. [I.1.] (*dagl.*) *d. s. s. -dækker. CMøll. LM. 37. Hjemmet. 1912. 1027. sp. 1. -skrab*, et. [I.1.] *hvad der skrubes af bunden (af en beholder). Moth. B458. VSO. MO. -skrabe*, v. [I.1. ell. 3] (*han*) *satte andre (folk) til at bundskrabe Aaen og alle Mosehuller deromkring. Pont. LP. VIII. 163. || (overf.) tage alt med af noget. (da han) maatte genoptage sine Betalinger . . bundskrabadet alle Kasser for at betale. Tietgen. (1895). 51. hvor denne historiker har arbejdet, er der bundskrabet (o: er alle kilder udtømte) | -skrab*, en. 1) [I.7] (*nu næppe br.*) *Rigtignok er hun (o: en hest) ikke Krybbider, men saa er hun det, som være er: hun er Bundskrab*. *Blich. IV. 506. 2) [I.1.] (spøg., l. br.) om drik, som „skrab“ , kradser i maven; kradser. „faar vi saa snart de to Hvidtøl med Bundskrabere?“ . . „Hvad er en Bundskrab for noget?“ . . „Det er en Sammensætning af Kina og Malurt og forskellige Krydderier.“*

AndNæ.D.31. -skruer, en. [I.1.] (*fagl.*) *Bundskruer i Jærnskebets Bund. Tekn. MarO. || tabe bundskruen, (spøg., især soldat.) fjærte. Dst. 1918. 61. -skud*, et. 1) [I.3] (*fisk.*) *i forb. tage bundskud, tage prøve af (hav)bundens beskaffenhed. Har (fiskeren) forberedt Alt, faaet Snøren i Bund, taget „Bundskud“, anstillet Betragtninger over Strømmen, Dybden osv. sidder han rolig og lur*. *Fiskeriredsk. (1872). 14. 2) [I.6.3] (væv.) traad (af islætten), der indskydes som del af bunden i tøj*. *der indlægges i (almindelige plettojer) bestandig et Bundskud mellem hvert Pletskud. Væver. B40. † -slaa*, v. [I.3] *naa bunden. Linen bundslaaer ikke; den er for kort. VSO. -slæbevod*, et. [I.3] (*fisk.*) *stort garn, der skraber bunden; „trawl“. LovNr. 35%, 1872. §1. Lov^{10/11} 1894. -snøre*, en. [I.3] (*fisk.*) *snøre, hvorpaa bundkroge (2) anbringes (jf. III. Bakke). Levin. Frem. DN. 531. -spor*, et. [I.1.] ⚙ *leje, hvori den nederste del af akselen (fx. i en centrifuge) bevæger sig. Landm B. II. 446. -stage*, en. [I.3] (*nu l. br.*) *pøl til fastgørelse af bundgarn olgn. (jf. -stok). VSO. MO. -steg*, en. [I.1.2] (*bogtr.*) *den del af papirbrenden i et ark, der ligger ml. to kolumner, og hvori arket sammenfoldes; indre papirrand. Selmar. 139. -sten*, en. 1) [I.1.] *Skorstenen var oprindeligt Arneildens Bundsten, paa hvilken Veddet lagdes og Ilden antændtes. TroelsL. II. 17. SophMüll. VO. 369. || især (fagl.), i flt.: sten, der danner det underste lag i en vejbane. LandmB. III. 219. 2) [I.1. ell. 3] (*fisk.*) *sten, der bindes i bundgarn olgn. for at holde det nede. Pol. 21%, 1907. 7. sp. 1. -stok*, en. 1) [I.1.] ⚓ *den underste og midterste, svære del af spandet, hvor dette er boltet fast til kolen. (Kalk. V. 131). Æreboe. 204. Funch. MarO. II. 56. Sal. XVI. 464. 2) [I.3] † d. s. s. -stage. Moth. B458. -stykke*, et. [I.1.] (*selvstændigt*) *stykke, der udgør ell. lukker for bunden af noget. vAph. (1759). Sal. II. 968. (sj.) overf.: Bundstykket i vort Væsen er Uvidenhed. TroelsL. XIII. 195. || ✕ dels om bagstykket af en forladedekanon. VSO. Kanonens Bundstykke eller Drue. Exerc. Artil. (1804). 159. Sal. III. 876. dels om den del af mekanismen ved et bagladevaaben, der lukker løbet bagtil, naar vaabnet er ladet. Skyderegl. 14. † -styrte*, v. [I.1.] *d. s. s. -fælde (1). MO. -sulten*, *adj. [I.4] (nu l. br. i rigsspr.) i højeste grad sulten; skrupsulten. i sær vare vi alle bundsultene. Robinson. I. 32. MO. Feilb. -svelle*, en. [I.1.] 1) (*bjergv.*) *tommerstykke nederst i udbygningen i en grubegang. OpfB. 3III. 86. 2) (fagl.) rigel, som forener underbommene paa en vognfading (paa ladvogne og trækvogne). MilTeknO. c. br. † -sæt*, subst. [I.1. ell. 3] *bundfald (jf. -sats). vAph. Nath. I. 485. -sætte*, v. (vs. -ning. 1) [I.1. ell. 3] (*nu næppe br.*) *bundfælde. Bundsætning, det, at noget bundfældes. MO. 2) [I.3] (fisk.) anbringe (garn) paa bunden. (Kalk. I. 260). Fiskeriredsk. (1872). 24.**

Bundt, et. [bon'd] bunt. *Høysg.A.G.36.* flt. -er [¹bonðer] (fra mnt. bunt, jf. ty. bund; sa. ord som II. Bund; besl. m. binde og II. Bonne, jf. Byntel) 1) mængde af noget, der er sammenbundet. *Moth.B180.* Som Æslet mellem to lige Bundter Hæe. *Bagges.DV.IX.48.* Et Bundt Nøgler, Perler. *VSO.* *det tykke Bundt | Af Kroniker fra Island, gamle Digte | Fra Danmark. *Oehl. A.73.* paa Væggen hænge store Bundter af spundet Garn. *Hauch.S.K.5.* (hun) bandt Nelderne, hun havde samlet . . i et Bundt. *HCAnd.V.179.* (et) Bundt Ræddiker. *Schand.BS.325.* || om sejl garn oln., d. s. s. Nøgle. *Harboe.Mar.O. Scheller.Mar.O.* || om tændstikker i papirhylster. *Holb.DR.III.4.* i et gammelt Forklæde holdt hun en Mængde Svovlstikker og eet Bundt gik hun med i Haanden. *HCAnd.VI.36.* efter at han har knækket en Mængde Svovlstikker stryger han hele Bundtet an. *Bøgh.III.223.* || (dagl., spøg.) overf., om en samling personer, som optræder i flok. de lavede en voldsom halloj; men til slut kastede værten dem ud, hele bundtet | *DSt.1918.52.* 2) (mat.) samling af rette linier, der gaar gennem samme faste punkt; samling af cirkler, der gaar gennem de samme to faste punkter; samling af planer, der indeholder samme rette linie. *Sal.²IV.256.* ogs. (fys.) om samling af lysstråler, jf. Straalebundt. 3) † især i flt., d. s. s. Baand 5.2. *MusikL.III.26.* 4) (x foræld.) beledning af fløværk paa krigsfyrværkerulegener; besnøring. *MilTehn.O.*

Bund-tarm, en. [I.1.1] (nu kun dial.) blindtarm (jf. -ende). (*Kalk.I.260.*) *Moth.B458.* Feilb. jf. *VSO.*

bundte, v. [¹bonðe] -ede. (af. af Bundt) samle, binde sammen i bundt(er). *Moth.B180.* *Blich.III.476.* et Chatol (som indeholdt) Rum ved Rum med guldene, bundtede Breve. *Baud.JB.106.* Den Silke, som skal sælges, bundtes, presses og passes i den Form og den Vægt, Garnet skal have. *Hjemmet.1905.322.* || (l. br.) d. s. s. baande 1.2. (pigerne) have travlt med at samle og bundte (kornet). *Tolderl.F.I.153.* || ofte i forb. m. sammen (sj. op. *Haandgern.544.*) Hans faar da det hele bundtet sammen, hænger det over Nakken paa sin gode Stok og traver afsted. *SvGrundtv.F.Æ.II.63.* *Haandgern.170.* *VortHj.IV3.244.* (overf.:) fra den Stund, man har opdaget Døgnen, falder det naturligt at tælle Dagene og bundte dem sammen. *TroelsL.XIII.13.*

Bund-tel(je), en. se -tilje.

bundt(e)-vis, adv. i bundter. Pinde, som bundteviis ere føjede sammen, og nedsatte i Jorden. *Tullin.II.178.* (stikved) solgtes ved det 16de Aarhundredes Slutning bundtvis til lidt over 1 Mark for 100. *TroelsL.VI.6.* || (overf.) alle elendige Karle i Verden ere lykkelige, dem træffer man bundtvis. *Goldschm.V.98.* alle de bundtvis rygende Skorstene virker . . som Masteskove i en Havn. *KLars.LF.7.*

Bund-tilje, en. (ogs. -telje. *IdrætsB.I.360;* jf. -tel. *Feilb.*) [I.1.1] 1) † (især i flt.) bundbræt (i en baad). (*HMogens.*) *Harboe.Mar.O.32.* man tog Skodlugerne fra og lattede op i Bundtiljerne. *Drachm.PV.39.* *Scheller.Mar.O. Esp.33.* 2) (dial.) bundbræt i en seng. *MDL. Feilb.* (u. bundtel). -tryk, et. [I.1.1] (fys.) tryk, som en vædske udøver paa bunden af et kar. *Paulsen.I.103.* -træ, et. (dial.-form for Baandtræ; forst.) træ, der egner sig til at lave tøndebaand af. *ForstO.*

bundt-vis, adv. se bundtevis.

Bund-tøj, et. [I.1.1] † koll.: d. s. s. -brædder 2. *OrdbS. -vand*, et. [I.1.1] (især †) Bundvandet i Baaden begyndte at trænge igjennem mine Klæder. *Bergs.PP.517.* Bundvand (i en Kedel). *Scheller.Mar.O.* || [I.3] (sj.) saa har han ikke vidst bedre Raad tilsidst end at smage paa Bundvandet (: springe overbord). *Pont.LP.VI.167.*

Buning, en. [¹bunən] flt. -er. (egl. vbs. til II. bue; l. br.) buet form; ogs.: steds, hvor noget er buet. Bueningen af Næsen. *Drachm.EO.104.* netop nu havde (hendes mund) sin gamle, uimodstaaelige Buning. *sa.T.255.* (hun) lod sin Haand kærtegnende følge hans Pandes Buning. *smst.244.*

I. **Bunk**, en. se I. Bunke.

II. **Bunk**, et. (af IV. bunke; egl. sa. ord som I. Bank; nu kun jy.) slag; stød; puf. give een et Bunk i Ryggen. *VSO. Feilb.I.106.*

Bunk-aare, en. se Bunkeare.

I. **Bunke**, en. [¹bonkə] († **Bunk**. *VSO. Ing.VSt.159.*) flt. -r. (æda. d. s. (i bet. 2), oldn. bunki, skibsladning; besl. m. mnt. bunge, oht. bungo, knold, klump, samt I. Banke, Bing, Bunker, Bænk) 1) sammenhøbet mængde af noget (jf. Dyng, Hob, samt *PEMüll.²610.*) 1.1) i egl. bet. *Moth.B27.* (et barn) laae paa en Bunke Løv, og sov. *Heib.TR.nr.10.5.* i Krogen laae en stor Bunke Hø og Halm. *Gyld.TT.108.* *Høie Bunker og jeg skued | Her af Kalk og Jord og Leer. *PalM.Poes.II.403.* naar Du om Vinteren har seet en Bunke Kul udenfor en Hørkrammers Kjelder. *Goldschm.NSU.VII.187.* en Bunke Stilebøger. *Schand.TF.II.74.* || m. overgang til 1.2: Fader . . forærede mig en heel Bunke Bancosedler. *Gyld.Novel.II.135.* i Amerika kan man tjene Bunker af Penge. *Schand.BS.337.* || (forst.) dyng af (ris)brænde (jf. Bunkebrænde). *ForstO.* || samle til bunke, samle sammen; samle forraad. *Kierk.XII.402.* jeg har sanket sammen og samlet til Bunke, og saa snyder saadant noget Bonderak mig. *Schand.BS.336.* man tænkte ikke paa den Dag i Morgen . . Du var klogere end vi andre. Du samlede til Bunke. *CarlSør.S.II.210.* slaa i bunke med, (nu l. br.) regne lig med (om nedsættende vurdering). (han) søgte at gjøre (disse forslag) latterlige og slog dem i Bunke med de mange andre Abekatterier, Godt-

folk hos os ere saa tilbøielige til. *Hzr. ST. 214. jf.*: jeg slaar dem alle i een Bunke, jeg kalder enhver Ting ved sit rette Navn. *Heib. Poet. VI. 421.* vende bunken, *gentage et arbejde, begynde forfra olgn. MRubin. Er. 195. 1.2) (overf.)* hvad der er til stede i stort antal ell. omfang; *mængde; masse.* Et enkelt stort Digt om Arion udmærker sig blandt Bunken (af *udvandede lyriske digte*). *Brandes. IV. 312.* da der i Mangel af Geni gives en Bunke Talenter. *Drachm. F. II. 75. (hum)* kunde ikke begribe, at Herrerne kunde drikke saadan noget stærkt Stads (o: *sodavand med kognek*) uden Bunker af Sukker. *CMøll. PF. 59. (han)* kunde en farlig Bunke Naturhistorie. *CEw. Æ. III. 74. || m. foragt. bibet. (ofte uden udpræget forestilling om „mængde“, jf. 1.1):* en Bunke Samfundsbevarere — Katoliker og Protestanter, Prælater og Fyrster. *JPJacobs. Afh. 140.* en Bunke ligegyldig Passiar. *Nans. JD. 160. (en)* Bunke Fraser. *VortLand. 15/2 1905. 1. sp. 1. 2) skibslast; skibsdæk. 2.1) † (jf. dog Feilb.:* bonnik) *den sammenstuede skibslast i ældre tiders aabne fartøjer. *Det da svared den Styremand, | han stod paa Bunken hin brede. DFUnr. 9.3. Moth. B27. 2.2) (poet.; foreld.)* det aabne lastrum (i ældre skibe); *ogs.: bunden af skibet. Moth. B27. *Skjoldung-Stammen | Ved en Sneke lignes maa, | Hvor i Bunken flyder sammen | Alt hvad Skarn der findes paa. Grundtv. Saxo. II. 74. *Skjøn Huldfrid græder ved de Ord; | Paa Bunken mod hun sidder. Ing. VSt. 83. smst. 159. 2.3) (egl. om skibslastens øverste del, som man kunde gaa paa som paa et dæk, jf. Kalk. I. 302; poet. foreld.)* skibsdæk. *VSO. *Selv Kongen (o: Chr. IV) slog Nakken mod Bonken. Blich. D. II. 130.*

II. Bunke, en. [ˈbʊŋə] flt. -r. (maaske *sa. ord som I. Bunke; jf. Bunke*) *3* slægt af fleraarige, tuedannende græsser, *Aira L. JTusch. 10. Lange. Flora. 73. Warm. Frøpl. 120.*

III. bunke, v. [ˈbʊŋə] -ede. (af *I. Bunke* 1) lægge i bunke; *ophobe.* Hyldebuskene, hvis bunkede Masser ludedes om Svampe. *Gjel. GL. 94.* ovenpaa dette (tag) var der bunket et flere Fod tykt Lag Jord. *Rist. ER. 186.* „Jo mere, jo bedre“ synes at være Løsenet (o: *ved juleudstillinger*), og Vinduerne bunkes fulde. *Pol. 17/12 1910. 4. sp. 7. (billedl.):* *Barmen, hvor før Sundhedsneen bunked sig. *Oehl. Aml. 200. || især i forb. m. sammen, samle i en bunke ell. (overf.) samle i stor mængde ell. flok.* Hatte, Stokke, Parapluier, Gummigaloscher og Pelse . . var bunket sammen i (hans) Korridor. *Bergs. GF. II. 18.* Enhver maatte i Tide sikre sig og øje sin egen Kiste. Det var Livets lyse Drøm . . efter Døden ikke at skulle bunkes sammen med alskens Janhagel. *Troels L. XIV. 113.* de unge Piger bunkede sig sammen ved Vinduerne. *CMøll. PF. 258. || (sj.) i sa. bet.: bunke op. hun (vilde) spare og bunke op, til hun kunde*

faa kjøbt sig en Diamantring. *Schand. BS. 124. smst. 172.*

IV. bunke, v. [ˈbʊŋə] -ede. vbs. *jf. II. Bunk.* (egl. *sa. ord som II. banke; jy.*) 1) *d. s. s. II. banke 2. bunke een med Næverne. VSO. Feilb. I. 106. 2) støde; puffe.* de skar Grimacer afsides og bunkede hinanden i Siden. *Aakj. VF. 163. sa. VB. 19.*

Bunke-aare, en. [I.2] (**Bunkeare.** *Sø Lex. (1808). Funch. MarO. II. 5.*) *∧ stor og svær aare, der ros af flere mand, (især tidligere) brugt til fremdrift af (større) skibe. Drachm. STL. 142. Scheller. MarO. -bryllup, et. [I.1.2] (dagl.) samtidig vielse af flere ægtepar (jf. -gift). BerlTid. 2/12 1908. Aft. 5. sp. 2. Blækspr. 1914. 8. -brænde, et. [I.1.1] (forst.) grene olgn., der ikke stables op som favebrænde, men lægges i bunker. VareL. 128. -brændt, part. adj. [I.1.1] (landbr. og dial.) om korn: som er brændt sammen (jf. II. brænde 3.2) ved at ligge i dyng. Feilb. Kværnd. -gift, part. adj. [I.1.2] (spøg., sj.) der er jo dog saamange, der blir'er bunkegift (o: gift ved bunkebryllup). Wied. Erotik. (1896). 162. -hanrej, en. [I.1.1] *∧ d. s. s. -raker. D&H. jf.: jeg (gør) ham en stor Tjeneste ved at forhindre hans Giftermaal, da han ellers ufejlbarlig vilde blive Bunkehanrej. Hostr. (Studenterkom. 129). -latiner, en. (forvanskning af fr. bon-chrétien, egl.: god kristen; l. br.) navn paa en slags pære. D&H. jf. Feilb.**

Bunker, en. [ˈbʊŋər] flt. -e. (fra eng. bunker, stor kulkasse; *besl. m. I. Bunke*) *∧ kulrum i et dampskib. Naar saa Kullene endelig var bragt ombord og ruslet paa Plads i deres Bunkere. AKohl. MP. I. 47. Tekn. MarO. || hertil Bunker-kul. Scheller. MarO.*

Bunke-rakker, en. [I.1.1] *∧ navn paa et kortspil (jf. -hanrej). Feilb. D&H. -vis, adv., adj., subst. [I.1] 1) som adv. han lagde pengene bunkevis paa bordet | vi har bunkevis (o: massevis) af æbler i aar | 2) (sj.) som adj. bunkevis, forbitrede Opsigelser af Bladet. Troels L. HF. VIII. 279. 3) som subst.; kun i forb. i bunkevis: Gulvet (i balsalen) var bleven bonet, og Herrens og Damer faldt i Bunkeviis. Hostr. T. 70. han lagde penge i bunkevis (o: i stor mængde) paa bordet | i aar har vi i bunkevis af æbler |*

Buns, en. (ogs. skrevet **Bons**). flt. -er. (sv. dial. bons, noget rundt, tykt, nt. bunnjes, tyk fyr, jf. no. buns, buse paa, nt. bunsen, bumse, samt bønse; maaske *besl. m. II. bumse; dial.) tyk, undersætsig person; klodset menneske (jf. bumset). MDL. 46, jf. 67 (Bøns). Feilb. I. 106 (bonnis), jf. 160 (bøns). jf.: betænke I vel, hvor meget I skyldte hine foragede og uphilosophiske Bønderbonzer? Tode. V. 283.*

*† bunt, adj. (ænyd. d. s.; fra ty. bunt; jf. buntet og Buntmager) broget. *Det bunte, det med Guld isprængte Skierf. Ew. II. 184. (overf.): vilde vi beholde de*

Bogstaver latinske, som ere af Latinen, saa maatte vi beholde de danske, som ere af Dansken .. hvilket dog giver Stilen et alt for bundt Udseende. *J.Baden.Gram.77.*

*Livets bunte Glæder | Jeg mig frasagde. *MarckStig.(1834).1. Bunte-rad, en. (efter ty. bunte reihe, jf. u. buntet 2.1; gldgs.) kun i forb. i bunterad, i afvekslende rækkefølge.*

*Majen grøn og Lyng hin brune | Kranse den i Bunterad. *Grundtv.PS.VII. 262.* *i Bunterad, | mens Dampene tættets og skilles ad, | staa Enge og Minder og Skove. *Drachm.UD.249. Baum.O.10. || især om afvekslende række af parvis ordnede mænd og kvinder.*

*Da samlar helst til Leg og Dands | I Bunterad | Sig nu vort Selskabs Krand. *Oehl.XX.88.* det var jo aldrig Vikingesæd at sidde og drikke med Piger i Bunterad. *Grundtv.Snorre.I.49.* Strax efter steg Gjæsterne op, Par om Par, og satte (sig) i Bunterad omkring Bordet. *Blich.III. 592.* *i Bunterad | staa Pigerne, de kjære. *Bergs.SandhedensMænd.(1894).44. Sal.VIII. 217.*

-rads-taffel, et. (gldgs.) taffel ell. selskab, hvor mænd og kvinder sidder ordnede parvis, der var Seiltur og Bunterads Taffel hos Høyers med hele den Bredahlske Familie. Cit. 1810. (Sovansk Tidsskr. VI. 112). P.E.Müll.³248. D&H. buntet, adj. [bon-dæt] U læses som u (i) buntet. *Høysg.Anh. 22. (ænyd. d. s.; omdannet af bunt efter broget, spættet olgn. || nu næppe br. uden for dial., jf. Feilb.I.106; sml.: „dette .. nu sielden hørte tyske Ord.“ MO.) ofte i forb. broget og buntet. 1) d. s. s. broget 1. Sort.HS.C1r. en ung Borger-Søn .. med en buntet Lakej udi Hælene. *Hob.Ep.III. 20.* *Saa tager Sørg-Flor og lader af at bramme | Med Eders buntet Flag, I stærke Orlogs-Pramme. *J.Friis.86.* stolte af de buntede Klæder .. troede de, at alle .. beundrede deres Prag. *JSneed.III.18.* det buntede Skiold, som min Hiale forærte mig. *Ew.III.235.* De udslagte og sønderbrudte Faner .. gjøre den hele allerede alt for figurrige Gruppe saa buntet, at Øiet .. mattes. *Bagges.DV.IX.294. Feilb.I.106.**

2) overf. 2.1) d. s. s. broget 2.1. Lyststeder og Bønderhuse (ligger) i buntet Blanding. *Estrup.HistBl.7.* et buntet Register paa de mange skønne Rariteter. *Oluf Worm.Overs. af Juvenal.(1838).19.* || i forb. en buntet rad, d. s. s. Bunterad. *Jeg saae en buntet Rad af Hyrder og Hyrdinder. *JSneed.I.157. Engelst.Quindekj.57.* *vort Liv skal være | Af sort og hvidt en snurrig buntet til udi denne Konges Mindrearrighed. *Hob.DH.II.534.* „jeg har aldrig seet saa heftig Bryden (o: brækning) paa een gang.“ — „Hvorledes seer det ud?“ — „Det seer saa buntet, saa politisk, og saa dievlebændt ud, at ethvert eenfoldigt Men-

neske Maat grues ved at ansee det.“ *sa.Rpb. III.8.* *At komme forbi denne buntede Hob, | Tobaksrøg, Støv og forvirrede Raab. *Blich.D.I.183.* gøre en det buntet og broget olgn., se u. broget 2.1. Siden maatte de .. gjøre det saa braaget og buntet, som de ville og kunde. *Hersl.Præd.3. VSO. I.511.*

Buntmager, en. [ˈbʊndˌmaː(ɔ)qər] ft. -e. (glda. buntmagere; fra mnt. buntmaker; af mnt. (mht.) bunt, pelsværk, sa. ord person, bunt, der tilbereder og handler med pelsvarer. til de Indianske Reyser trenger mand ikke saa meget til Buntmageren, som til de Nordiske Reyser. *Hob.Kandst.II.1. Krak.1920.II.233.*

Buntmager-loft, et. loft, hvor en buntmager opbevarer pelsvarer || (jf. talem. det ligger paa buntmagerens loft o: det er hengemt, „nedslyttet“ (fa. om lovforslag). D&H.) i best. f., egl. navn paa et værelse paa det gamle Christiansborg (opr. brugt til opbevaring af pelsværk olgn.), hvor partiet Venstre holdt møder; senere ogs. (foragt., spøg; nu sj.) om Venstres mødeværelse ell. partimøder. *DagsTelegr.⁵1877. VortLand.¹⁹1905.I.sp.2.* || (jf. talem. ses vi ikke før, saa ses vi paa buntmagerens loft (siger ræven til sin kammerat). *Feilb.IV.79*) *Seent eller tidligt vi sees, | Hist oppe paa Buntmagerloftet (o: i himlen) | Der atter skal spøges og lees. *Bagger.II.510.*

Bunt-papir, et. (fra ty. buntpapier; fagl.) papir, der er mønstret ell. farvet ved paastrykning ell. trykning. Hage.³704. Bibliot.H.²395.

I. † Bur, en. ft. -er. (ænyd. d. s.; fra nt. bur, jf. ty. bauer; besl. m. II. Bur; jf. bursk, Bur-knob, -sprog) bonde. Rahb.Min.1795. I.162. *Fuld kry er Marskens Burer. *Grundtv. PS.VI.89.*

II. Bur, et. [buːr] *Høysg.AG.37. (foræld.) gl. dat. ent. -e (Recke.SB.79. J.VJens.NG. 315). ft. -e. (glda. d. s., oldn. bür, eng. bo-wer, ty. bauer; besl. m. V. bo, I. Bur, jf. I. Bure) 1) (foræld. og dial.) lille hus ell. især: mindre værelse i et hus. 1.1) i al alm. *Moth.B460.* *Vor Nabo ejer selv en Gaard | med sexogtrede Bure. *Ploug.I.117.**

*Herre, vend dit nådes øje | til den gamle borg (o: Frederiksborg) på ny | .. fæst dens grund og smyk dens bure. *Hostr.SD.I. 275. (ved storstuen i en dansk bondegård aar 1800) kunde der .. være mindre Rum, Bure, Kamre ell. „Kleaver.“ Sal.²III.638. jf. MDL.61. Feilb. 1.2) opholdsrum for (ugifte) kvinder (jf. Jomfrubur). *trediva af de Kongens Mænd | for Signelüs Bur laa døde. *DFU.nr.1.42. Ing.RSE.VI.191.**

Han gik da til hendes Bur, og det kom til en lang Samtale mellem de to. *Gjel.Br. 10. jf.: Paa første Sal er der Værelser, Kamre og Bure for Overforvalteren, Lædefogden, Lærlinger, Husbestyrerinde, Mejer-sker, Stuepige. Skjoldb.G.21. paa Fyn om dotrenes rum: MM.1910.60. 1.3) forraads-*

kammer ell. -hus olgn. (jf. Fadebur). *Moth. B460.* *(kænnen) Qvindens Skinker i Buret kom for nær. *Oehl.NG.278. MDL. TroelsL. II.36. Feilb.BL.39. 2)* helt ell. delvis af tremme- ell. gitterværk bestaaende rum til at holde dyr indelukkede i. (papegøjen) spisede udi Buret, som han plejer. *Holb.Masc.I.2.* saadanne Følelser, som de, der bevæge Fuglene til at flyve mod Staaltraadene af deres Buure. *JSneed.II. 10. 190.* hun flettede Bure til Fuglene. *Oehl. OS.223.* Han saae ud som en Tiger, saaledes som jeg har seet dem i deres Bure. *Hauch.VII.189.* *Mig hued ingensinde | Smaafulgene i Buur. *Winth.HF.211. Bang. SF.59. jf.:* Jeg skal lade dig sette i et Buur til Spectacle for alle Mennisker, og lade mine Tieniste-Folk tage Penge for at lade dig see. *Holb.HP.III.10. 3)* overf. anv. af 2. 3.1) i al alm. om hvad der holder nogen ell. noget fangen. *(jeg) sidder fast i mit snævre Bur, | Der allevegne mig tvinger. *Blich.D.I.56.* *Rom er et fortryllet Buur, | Og ingen Fugl paa hele Kloden, | Som holdtes fangen engang blot deri, | Sig føler siden ganske fri. *Bødt.109. jf.:* *Slipper løs omsider nu | Aanden fra sin Fængselsmuur, | Fuglen fra sit trange Buur! *SalmHus.554.1.* Det er just Tvangen, som formeerer Begierligheden (o: efter at komme ud) . . I saadan fald ere ingen verre end de, som kommer ud af et Buur. *Holb.KR.III.7. 3.2)* aflukke olgn., der minder om et bur. Degnen triumferede i sit Bur oppe i Koret. *Schand.TF. I.56. (jf. Esp.41).*

burde, v. [1]borde, ogs. [1]børø] præs. bør [bør] Høysg.AG.88; præet. burde ell. †bur(d)te (Holb.Kandst.I.4. sa.JH.II.12); part. -et ell. †bur(d)t (Holb.Vgs.(1731).I.1, jf. Aarb.1867.372). (dnyd. børe, inf. (HMOgens.), glda. bær, præs., sv. böra, oldn. byrja, mnt. boren, jf. ty. gebühren (sml. Gebyr); egl. sa. ord som glda. æda. byriæ(s), sv. börja, oldn. byrja, begynde, egl.: løfte; besl. m. bære, grundbet.: bære til, lade blive til del || inf. burde, der egl. er præet. (jf. turde, maatte), erklæres for manglende af *Moth.B 524* og *Høysg.AG.78*, findes ikke i *VSO.* og *MO.* og synes først at forekomme i 19. aarh. (fx. *Mynst.Præd.I.281*)

1) upers. 1.1) (foræld.) tilkomme if. ret og billighed ell. efter fortjeneste; oftest m. overgang til personlig konstruktion (hvoreved det opr. obj. bliver subj.). Mødis Mands Skov og anden Mands Mark, da bør (o: tilkommer der som ejendom) den, der Skov ejer, saa langt som Grenene lude og Roden rinder. *DL.5—10—20.* hand giør Falsk, og Kongen bør hans Haand (o: han har forbrudt sin haand til kongen, bør miste sin haand). *DL.6—18—1.* Et asen bør foder, og kiep, og byrder (1871: Foder og Kjøp og Byrder ere for et Asen). *Sir.33.28(Chr. VI).* *Gud give mig det at lære . . | Hvor højlig Hæder og Ære | Dig bør af

Kvinde og Mand. *SalmHus.748.2. Stub.113.* *En Hest sin Havre bør, en Strider bør sin Sold. *CFrim.AS.14.* *Men ingen os melder den Saliges Navn . . | Skiondt Menneket bør en uvisnelig Krands. *TBruun.III. 280. (sj.) refl.:* *Min Fader Alting skuer, | Ham bør sig største Priis. *Oehl.NG.7.* || ordspr. ære den, som ære (nu alm.: æres) bør. *Mau.11951.* || m. følgende inf. det burde de Skriftens Ord at (1907: det Skriftens Ord burde) fuldkommes. *ApG.1.16.* *Dig (o: gud) bør at raade | For Legem og for Sjæl. *SalmHus.30.2. 1.2)* (nu næsten kun foræld., jf. dog ndf.) være passende ell. tilberigt (for en); være pligt ell. skyldighed (for en); sømme sig; være nødvendigt. Derfor bør det at een af disse Mænd . . skal vorde et Vidne (1907: bør en af de Mænd . . blive Vidne). *ApG.1.21.* *I Christne . . seer alvorlig til | At I Gud Faders Villie gjør, | Og lever som det Eder bør. *Kingo.328.* *Urokkelig | Er Herren, liig en Jaspisteent, saa bør | Os og paa Jord, hvor vi hans Scepter føre. *Hauch.DV.III.23. (m. overgang til 2.2.:* ingen skal paasige mig andet, end at jeg har gjort hvad en tapper Mand bør. *SkVid.X.21. især m. følgende inf. (der nu opfattes som subj.):* saaledes bør det os (Chr.VI: bør os; 1907: sommer det sig for os) at fuldkomme Alt, hvad Ret er. *Matth.3.15.* vidste I ikke, at mig bør at være (1907: jeg bør være) i min Faders Gierning? *Luc.2.49.* *Han var ei ærlig, saadan, som det bør | En Røver dog at være mod den anden. *Hauch.DV.II.201.* det bør ethvert Menneske at døe. *Kierk. III.289. (m. overgang til 2.2.:* han har lært hvad en retskaffen Chirurgus bør at vide. *Tode.ST.II.87.* || (især foræld., poet.) refl.: (de) forhaaned Judæ folk, og bespottede dertil, og taledet det, sig ikke burde (1871: usømmelige Ting). *2Makk.12.14(Chr.VI).* *Jeg derved Sejer vinder, | I Troen, som sig bør. *SalmHus.641.5.* Det bør sig en Nordboe i mine Tanker at reise mod Syden. *Bagges.L.I.392.* *Det bør sig Norges første Mand at tænke | Paa Alt i Tide. *Oehl.ND.295.* *Er ei Korset overalt? . . | See det, som sig bør en Sanger, | I din stille Tankes Læ. *Heib.Poet.X.179. (sj.) m. inf. uden at:* *Som I siger, min ædelig Herre! | Saa bør det vel sig være. *Oehl.L. I.293. i talespr. nu kun i udtr. som (det) sig hør og bør [1]hør ø [1]bør, [1]hør ø [1]bør, ogs. [1]hør ø [1]bør (efter nt. as't sik hört un bört, ty. wie es sich gehört und gebührt) paa passende, behørig maade.* *De meldtes begge to, som det sig hør og bør, | Og traadte ind for Husets Directeur. *Aarestr. 189. PalM.VI.315. vi (giver) som det sig hør og bør, en Spøg tilbage for et spøgefuldt Krav. Brandes.VII.29. (sj.:) som det sig hørte og burde. *Evu.VI.84. jf.:* som det sig en Christen sømmede og burde. *smst.81.* *Der Eng og Ager, Haandværksmand og*

Handel | Er, som sig bør og skal (o: om Holland). *HCAnd.X.174.*

2) (ved omtydning af tilfælde som hvad en tapper mand bør (at gøre), hvor mand er blevet opfattet som subj., hvorefter mig bør (at) er blevet ændret til jeg bør, hvad der allr. er alm. i 16. aarh. (*Rævebog.382²² HMogens.II.42²⁸, jf. D Grammat.II.334*); at foran en følgende inf. er efterhaanden udeladt i lighed m. forholdet ved turde, kunne osv., jf. *FalkT.Synt.195.197* samt II. at 1.2; allr. alm. i slutn. af 18. aarh. (jf. *VSO.*), men først gennemført i skriftspr. omkring midten af 19. aarh.; burde at er nu enten glæds. (poet.) ell. dial. ikke at kunne undlade ell. undgaa noget uden at begaa ell. uden at der begaas en fejl. 2.1) i al alm. til betegelse af, at en handling er paakrævet som billig, retfærdig, passende osv. her see I den, over hvilken hele Jødernes Mængde haver besværet sig . . . raabende paa, at han ingenlunde bør leve. *ApG.25.24.* I burde være noget andet (*end kandestøber*). *Holb.Kandst.I.A.* *mon hand vel torde sige | Jeg bør, for hand er Degn, et Fodsbrød for ham vige.s.a. *Paars.68.* (jødernes) burte udrottet, som det menneskelige Kiøns erklærede Fiender.s.a. *JH.II.12.* fordi en Ting bør ske, derfor sker den just ikke. *PAHeib.US.505.* Der burde have været Roser . . . Og de burde have hængt ud over Havemuren i en overdaadig Klynge. *JPJac.II.363.* (han) var Fynbo . . . og burde derfor have været et lykkelig Menneske; men han var det ikke. *CarlSør.S.II.100.* (kan ogs. høre til 2.2) || m. at foran inf. du haver gjort imod mig de Ting, som ikke burde at skee. *1Mos.20.9.* hvis I ikke er Hanreeder, saa burde I at være det. *Holb.Bars.V.2.* det er, som det bør at være. *Gylb.XI.85.* *Thi du bør at vorde lykkelig. *Thaar.ES.448.* *Hvor ingen Plov kan gaa, | og ingen Le kan slaa, | der bør et Træ at staa. *fynsprog, der tillægges Dalgas.* || uden inf. *Der laa hun, som hun ej burde, | død paa en Alfarevej. *Hostr.VV.97.* || (nu kun bibl. og emb.) om hvad der er paakrævet if. befaling ell. lovbud: skulde. den Sigtede . . . bør Sagen ved sin egen Eed sig at fralægge. *DL.1—14—6.* da bør hand (o: tyven) at kagstrygis, og brændis med Tyvsmerke. *smst. 6—17—35.* dersom Nogen ikke vil arbeide, han bør (1907: skal) ikke heller æde. *2Thes.3.10.* 2.2) til betegelse af, at den handlende person er (moralisk) forpligtet til ikke at undlade noget. haver (en rig) talet, som han ikke burde tale, saa give de ham dog Ret. *Sir.13.26.* Det er en Sag, som Bormester og Raad nock burde betencke. *Holb.Kandst. II.1.* *Al Verden nu burde sig fryde, | Med Psalmer mangfoldig udbyrde. *Brors.11.* *Man bør ej altid troe, hvad Drømme os indgive. *Wess.5.* om det indvortes kan og bør ingen dømme. *Suhm.V.15.* *En Mand bør aldrig ømmes ved et Haandtag. *Oehl.ND.249.*

*Jeg veed, Hr. Peder, man bør ikke stjæle. *Heib.Poet.X.197.* *Gode Raad bør man altid høre! *Kaalund.210.* man bør adlyde Gud mere end Menneskene. *ApG.5.29.* || m. at foran inf. Jeg agter ikke lunge at blive ved Kandstøberiet, jeg burdte for lunge siden at have forladt det. *Holb.Kandst.I.A.* *Ej den bør at krybe, som lærte at gaa. *Grundtv.PS.I.401.* En Konge bør at være veltalende. *Molb.DH.II.69.* Hvorlænge har saa dether Væsen (o: et kærlighedsforhold) staaet paa . . . Du burde jo at skamme Dig. *JakKnu.LS.44.* || m. et neutralt pron. som obj. skulde du da ikke kunne, ikke burde det Samme? *Mynst.Præd.I.281.* Skal jeg tale med ham derom? — Ja, det bør du absolut! || † m. subst. som obj.: være skyldig; skyldte (jf. *Kalk.I.328*). Derfor burdte man han disstørre Tak. *Holb.DH.I.620.*

burdus, adv. [bor'du's] (jf. sv. *burdus*; sj.) d. s. s. III. *bardus*. S&B.

I. Bure, en. [b'urø] (omdannelse af II. *Bur*; poet., foræld.) d. s. s. II. *Bur* 1.2. *Dronning Tyre lod af grunde | Rejse, som (o: hvor) mand kør | Giennem volden sig en bure, | Paa det verk (o: Dannevirke) at have kure. *LKok.(PSyv.Viser.(1695).585).* *Oehl.EA.192.*

II. bure, v. [b'urø]-ede. (af. af II. *Bur*; sj.) sætte i bur; (overf.) sætte i fangenskab; indespærre. *Du (o: friheden) blev buret i Klosteret inde. *Rich.I.20.*

Bureau, et ell. † en (*Klevenf.RJ.80*). [by'ro] best. f. -et [by'ro'øf] fl. -er [by'ro'ør] (fra fr. bureau, vadmel, bord beklædt m. vadmelstof, skrivebord, kontor) 1) sted, hvor en (især: offentlig) administration har sit sæde; (offentligt) kontor. *Baden.Jur.O. I.78.* Under Navn af Verdenspostforeningens internationale Bureau . . . vedbliver der at bestaa et Centralkontor, som er underlagt den schweiziske Postbestyrelses Overopsyn. *Bek.Nr.17²¹/12.1898.Art.22.* Paa Universitetet var oprettet et Bureau, som holdtes aabent under Mødet. *Filologmødet. 1892.6.* rigsdagens bureau, kontor for de rigsdagen vedkommende løbende forretninger. 2) kontor, der paatager sig udførelse ell. besørgelse af noget. *Ritzaus bureau, centralkontor, hvorfra telegrammer, officielle ell. private meddelelser oln. rundsendes til pressen.* Bureau for Maskinskrivning. *TelefB.1918.2665.* Hans Kuffert var klar og et fint nyt Rejsepas besørget fra gode Venner i et eller andet obskurt Bureau for den Slags. *ORung.P.209.* **Bureau-chef**, en. [1] Bureauchefen (har) at bestyre alle under Rigsdagsbureauet henlagte Forretninger. *Till.tilLandsthingetsForretningsorden.²⁸11.1866.§2.* **Bureaukrat**, en. [byro'kra'd] fl. -er (fra fr. bureaucrate) person, der misbruger ell. stærkt hævder den magt, som han har if. sin stilling i en (offentlig) administration; tilhænger af fembedsmandsvælde. denne Mand bevarede endnu Noget af den ægte Bureaukrat, og det vil i Grunden i sin

yderste Consequents sige: kongelig Embedsmand contra Publicum. *W.Schorn.Fra gamleSkuffer.(1906).77. NSvends.H.128. Bureaukrater. Leop.(bogtitel. 1916).* **Bureaukrati**, et. [byrokre'ti] (*fra fr. bureaucratie, egl. kontorhæredømme, dannet (1764) efter Aristokrati*) 1) (overdreven ell. uhjemlet) magt, der udøves af dem, der har m. den offentlige administration at gøre; embedsmandsvælde. *J.Baden.FrO.II. hele Kongeligheden trues med at blive Façade for et Bureaukrati.VVed.B.16. 2) de personer, som beklæder (især: højere) poster i administrationen. Under en eneældig Styrelse opstår . . . let et mægtigt Bureaukrati.Sal.IV.266.* **bureaukratisk**, adj. [byro'kra'tisg] adj. til Bureaukrat(i). Bureaukratiske Omsvøb er i Frankrig Reglen. *Brandes.F.436.*

Bure-brand, en. (af II. Bur 1; foræld.) *20 DFU.nr.6.25(se u. II. Brand 1.1).*

Burgis, subst. ['bor-, 'burgis] (*fra ty. borgis, burgis, af fr. bourgeois; bogtr.*) d. s. s. Bourgeois 2. *S&B.*

Burgunder, en. [bur'gon'dær, bor-] († **Burgunder**. *Holb.Intr.I.165*). *flt. -e ell. (i bet. 1) d. s. (ænyd. d. s. (HMogens.III. 318); jf. oldn. (flt.) Borgundar, lat. Burgundii, -diones; oprindelse usikker)* 1) især i *flt.*, om en (nu forsvunden) germansk folkestamme, efter hvilken Burgund (Bourgogne) har navn. *Holb.Intr.I.164. JohsSteenstr.DS. 53. 2) (efter ty. burgunder, jf. Bourgogne; nu l. br.) vin fra det franske landskab Bourgogne (Burgund). Champagner og Burgunder.JSneed.II.411. Hag.II.194.* **Burgunder-næse**, en. [2] (*daagl.; l. br.*) rød, opsvulmet næse m. mange til dels materiefyldte knuder; drankernæse. *Panum.15. -vin*, en. (*l. br.*) d. s. s. Burgunder 2. *Lægen.reg.Aa2v. 40 VareL.2115.*

burisk, adj., se bursk. **Bur-knob**, en. ['bur-] [1] (*egl. „bondeknude“*) † alm. (enkelt ell. dobbelt) knude; halvknob m. rundtørn. *SeLex.(1808). Harboe.MarO. e. br.*

burlesk, adj. [byr'læsg, bur'læsg] (*fra fr. burlesque ell. it. burlesco; af it. burla, spøg; æstet.*) som er af en overdreven komik; lavkomisk. *Burlesque Vers.Holb.Paars.(1v. Knudsen var en ypperlig Skuespiller, ikke blot i det Burleske, men ogsaa i det Rørende.Oehl.Er.I.126. han tillod sig ofte Gestus af saa burlesk Natur, at Ingen uden han ustraffet vilde have kunnet vove det.FruHeib.EtLiv.I.228. VilhAnd. PMü.I.111. Burleske, en. [byr'læsg(ə), bur'læsg(ə)] *flt. -r. (æstet.) lavkomisk skuespil; burlesk dans. Heib.Pros.III.243. Meyer.**

Burnus, en. ['bor-, 'burnus] *flt. -ser ell. (sj.) d. s. (ThitJens.G.75). (egl. et arab. 60 ord) 1) stor, uden overklædning, forsynet m. hovedhætte, der bruges af araberne i Afrika. Beduiner i de hvide flagende Burnusser. Goldschm.I.340. Svedstrup.De Danskes Vej.(1902).48. 2) (nu l. br.) overstykke, kappe olgn., der minder om en burnus (1).*

han er iført en sort ulden Burnus med Hætte over Hovedet. *HCAnd.X.321. (hun greb) sin Burnus, hylede sig deri og trak dens hvide Hætte op over Hovedet.Bergs. GF.II.89. ved Konfirmationen, hvor vi alle (v: pigerne) var i hvide Burnusser. Bang.L.26.*

burr, interj., se brrr.

Burre, en. ['borə] (ogs. skrevet **Borre**). *flt. -r. (ænyd. d. s. (JTusch.121), sv. borre, eng. bur, jf. eng. burr, pigget skal; besl. m. II. Bar og Børste)* 1) især i *flt.*, om de med fine modhager forsynede blomsterhoveder af forsk. planter, især *Arctium Lappa L. Moth.B461. VSO. HCAnd.III.99 (se u. besætte 1.1). *(hun) skjelmisk mig Burrer | paa Frakken sloar.Kaabund.51. jf.: *Han lader Borrer vose frem paa Skæpper, | Hvad selv Naturen ikke kan.HCAnd.(RStampe. HCAndersen og hans nærmeste Omgang.(1918) en. 29. || (fagl.) om blomsterhovederne af en art brodfrø, *Xanthium spinosum. VareL.2 121. || i sammenligninger, især om en ubehagelig person, man ikke kan ryste af sig. *Jeg, som en Borre, henger | Ved Jesum med mit Sind.Brors.275. Klister er da i Sandhed ligesom en Borre.Heib.Poet.VI. 435. han er en Moskovit, og de Karle hænge sammen som Borrer.Hauch.I.174. Leop.B.172. || (overf.) paa trængende person. Det fordømte Menneske, den Borre! hvad skal jeg gjøre.Oversk.I.127. *Næsvise Burrer i dit Skjort sig kurre, | Maa jeg ei hjælpe dig at slippe fra dem? | „Saa gaa du selv! du er den værste Burre.“ Aarestr.362. Markman.S.17. 2) § 2.1) navn paa en slægt af de kurrblomstrede, *Arctium Lappa L. Burrens Rod* holdes for et ypperligt Middel til at drive Sved.vAph. *Nath.I.485. *hist man hørte Bien uvis surre | Ved Grøvten om en stille, støvet Burre.Hrz.D.II.3. den dunede Løvetand eller den rødbrune Borre.Goldschm.III.72. Warm.Fropl.442. 2.2) (især dial.) overf., som navn dels paa forsk. skrøppearter, *Rumex L. (JTusch.209.336. vAph.Nath.I.185. jf.Moth.B461), dels paa Burresnerre(JTusch. 96. jf.Festskr.Feib.47).****

Burre-rod, en. [2.1] *rodterne af unge burreplanter, der anvendes til medicin. VareL.2133. LandmB. III.252. -skærm*, en. [1] § *Turgenia latifolia (L.) Hoffm. Ravnkier.Flora.214. -snerre*, en. [1] § *Galium Aparine L. JTusch.96. LandmB.I.575. -vand*, et. [2.1] *afkog af burrerod. VareL.2133.*

Burs, en. se Bursch. † **bursal(isk)**, adj. (*jf. mlat. bursalis, studerende, der bor i fælleshjem; af Burs*) 1) selskabelig; omgængelig. *Moth.B461. 2) d. s. s. burschikos. Göttingen (var ikke) saa opfyldt med vild og ubændig Ungdom, og Bursalisk Væsen, som Halle og Jena.Gram.Breve.119. Bursch, en. [bɔrj, burʃ] († **Burs**, se ndf.). *flt. -er. (ænyd. burs fra nt. burs; bursch fra ty. bursch(e); af mlat. bursa, egl.: pung (se Børs), selskab, skare (af unge folk); jf.**

II. Bos) 1) † *ung, ugift mand; fyr; knøs*. *En unger Burs, med sin Plumads, | Og Cavalleerske Miner. *Reenb.II. 447*. *Hvor unge Burscher haver Kands | Til Tiden at fordrive. *Falst.62. 2) (nu l. br.) ung (haandværks)svend*. Burs: *Moth.B 461. VSO*. *Det er vel Burscher, der render og tigge. *Hostr.EF.I.11*. Skolde og rette Løddegyden (o: farvekeden) til, det kan hver en Bursch. *J.PJac.I.37. 3) ung student*. Burs: *Klevenf.RJ.15*. (han) bad ham skaffe denne Burs (o: L.Smith) til at informere 2 Sønner. *L.Smith.S.I.13*. || nu kun (l. br.) om tyske studenter: (en) Flok af de allernyngste, mest ustyrlige „Burscher“. *Ing. LB.III.3. jf.: Studenter med .. de smaa flade Burschuer paa tre Haar.smst. burschikos, adj.* [børʃi'ko:s, bur-] (fra ty. burschikos, opr. adv., dannet (i ty. studenter-sprog) m. græsk endelse af bursch(e); jf. bursal(i)sk) studentragtig flørt og ugenert. Skjøndt man altid mærkede, at han følte sig som en fyrstelig Person, var der dog noget studentikost, burschikost i hans Væsen. *Oehl.Er.IV.136*. et ikke ubekendt Genies burschikose og ælndriske Oversættelse af et Bibelsted. *Kierk.IV.269. Schand.O.II.149*. (han havde) ingen Sans for korrekt Representation. Han lod det gaa paa burschikos Studenterforenings-Vis. *Nans.P.122*. **Burschikoseri**, et. [børʃikosa'ri'] (nu næppe br.) burschikos optræden. *Oehl.Er.III.14*.

† **bursk**, adj. (burisk. *Schandrup.I3r*). (fra mnt. bur(e)sch; af I. Bur) bondeagtig; plump. *Moth.B459*. *Hver lumpen Lands-Bye-Hund vil lyske i mit Skind, | Og klappe paa sin Buursk min Æble-*runde Kind.* *J.Friis.10*. *Verden alt for buursk og ubeholdt var, | At kunde fatte det, man Politesse kalder. *Wadsk.94*. alt dette er dog kun .. en bursk Halvdannelses plumpe Sandhedsfordreiser. *Hjort. NBl.44*. † **-hed**, en. udannethed; udannet optræden. *Moth.B460*. (han havde) gjort sig skyldig i smaa Uheldigheder .. som i at undlade at række sine Naboer, hvad der skulde gaae rundt, og lade det staae, saasnart han havde forsynet sig selv, og lignende smaa Burskheder. *CBernh.XI.386*.

Bur-sprog, et. [ˈbur-] 1) (glda. d. s.; fra mnt. bursprake, egl. „bondemøde“; foræld.) møde af borgere; vedtøgt ell. akt kundgjort paa et saadant møde. *Moth.B459. Sal.III.903. Meyer. 2) [I] \ kendelse af-sagt af bønder*. Bønderne skulle afsige et ret Bursprog (o: over Torben Oxen). *CBernh. IV.177. smst.201*. † **-øl**, et. (ænyd. d. s.; oprindelse usikker) stærkt øl; især i forb. Randers burøl. *Høysg.S.171*. Randers-Buur-Øl (er berømt) i vore Tider. *Wadsk.Skuepl.63*.

I. Bus, en. se III. Bos.

II. Bus, en. se II. Busse.

III. Bus, en. [bus] flt. -ser. (forkortet af Omnibus; jf. Autobus og eng. bus) d. s. s. Omnibus. *Blækspr.1897.27. Rørd.RH.211*.

IV. Bus, et. [bus] (jf. no. bus, jy. bos (Feilb. u. 3. bos), bornh. bossm (*Esp.34*), † busme, bøsme (*Moth.B464*); oprindelse uvis; fisk. ell. dial.) 1) den del af et garn, der udgøres af maskerne i nettet; selve nettet undt. rebliernerne. I Morgenstunden skal Garnene op. Bestemmanden haler, Skipperen „tager Bus“ (o: drager garnene ind i baaden), Drengen „skyder Rebene“. *Gravl.Øen.50. jf. MDL*. 2) masker, der forbindes „omgarnet“ med selve nettet. *Olavius. Skagen.(1787).173. BerlTid.11/1879.M.2Til. 4.sp.2*.

V. bus, interj., adv. og adj. [bu's] († buds. *Moth.B437. Mol.E.(1723).C7r. Gram.Breve. 95. VSO.I.527*). (ænyd. d. s.; jf. sv. bus, buss, ty. bauz, butsch; egl. lydefterlignende; sml. II. bums og VI. bas) 1) (nu næppe br.) som interj.: d. s. s. II. bums. Buus! der ligger han. *VSO. MO. 2)* som adv.: paa en hovedkulds maade; uden at se sig for ell. tænke sig om; blindt hen; lige løs. *Han løber Staver i Liv sig buus. *Ing. VSt.87*. at en fattig Karl skulde kunne rende buus ud i den store Menneskevrimmel og strax faae 6000 Gylden; jo vist. *Oversk.II.331*. nu springer vi bus afsted ind imellem Stammerne. Vi vil naa hende. *Drachm.T.150*. || især i forb. som løbe (gaa osv.) bus paa ell. (nu l. br.) til (*Gram. Breve.287. JPJac.I.182*). *VSO*. Lad Snogen krybe og vride sig .. Biønnen springer buus paa. *Oehl.HrS.352*. naar de ikke just saae Overmagten for dem, løb de buus paa. *Grundtv.Snorre.III.366*. *I gik | Buus paa Danmarks Rige, | Kun fordi I Landsens Skik | Kientede ei saa lige. *sa. Bjow.24*. han løb stadig bus paa Folk. *CMøll.PF.98*. Jeg løb med Tasken bus paa Dørkarmen. *Bang.L.6*. (overf.) Engelskmanden .. gaar bus paa det for Haanden virkelige. *Grundtv. Dansk. IV. 103*. I tror, I saadan en to tre kan rende Bus paa enhver Opgave. *ZakNiels.NT.100*. || (sj.) Han kommer saa buus ud med alt hvad han siger. *VSO*. || (nu kun dial.) i forb. bus bas (jf. VI. bas). de Engelske .. troede sig istand til Alt, og faer, buus, bas, paa Normannerne. *Grundtv.Saxo.III.11. sa.Snorre.II.83. Feilb. 3)* (muligvis ved paavirkning fra bøs; jf. V. bas; jy., l. br.) barsk; bøs. „Da vil jeg ikke tage Ører af dig“, sagde Ingvar noget bus og skød Toøren frem. „Saa kan du skyldte mig en.“ *JVJens.HF.156*. *Dyster og bus skred han ind paa Fabrikken. *Bergstedt.HE.219*.

Busbom, en. se Buksbom.

I. Buse, en. se I. Busse.

II. buse, v. [ˈbu:sə] († budse. *Moth.B 437*). -ede ell. (l. br.) -te (*JakSchmidt.SP. 144*). (jf. sv. busa; muligvis egl. to forsk. ord: 1. (i bet. 1 og 2) en afl. af V. bus, jf. ty. butzen. 2. fris. busen, storme frem, besl. m. oldn. bysja, strømme frem)

1) (nu kun dial.) falde hovedkulds (om); dratte. *Moth.B437*. *Min Kiøbstæddulle

(*o: købstadmuse*) vilde sikkert buse, | Hvis din (*landsbymuse*) et Øieblik den slap. *Bagges.II.81. Feilb. jf.:* *thi min Aand . . | Hvergang noget mig beruser, | Hvis den gaaer allene — buser. *Bagges.II.115.*

2) slaa; støde. 2.1) (*nu kun dial.*) slaa (*haardt*); støde; banke. *Moth.B437. Feilb. || buse en bagkurv, se Bagkurv. 2.2) ↓ om skib: sætte voldsomt m. boven ned i vandet; duve. Se Lexd.(1808). Harboe.MarO. 476. Scheller.MarO.*

3) fare af sted m. stor fart og kraft; fare hovedkulds ell. ubetænksomt afsted. 3.1) i egl. bet. VSO. da de maa have anvendt for mange Kræfter dertil (*o: til at aabne en tung dør*), busede de nogle Skridt fremad. *Blich.III.265. *En Bølge, som buser | Paa Dækket.smst.IV. 145. Han kunde jo dog ikke komme busende ind i sit Hjem sammen med Pigen. Schand.VV.154. uden at banke paa buser han lige ind i Salen.VVed.H.303. derudfra busede ellers Nordvesten slem ind. Skjoldb.NM.45. (toget) busede vrinskende frem for Stationen.JVJens.IM.3. || især i forb. m. paa ell. (nu l. br.) til (Moth.B437. VSO.). „Alle Mand, en, to, tre! bus paa!“ Dermed løftede han sin Stok og løb paa (*o: imod fjenden*). *Goldschm.VII.433. Bogan. II.192. (overf.) gaa hovedkulds ell. ubetænksomt til værks: de Unge, de buse paa og bære sig forkeert ad.HFEw.SF.163. Jeg kunde se paa hendes Øjne, at der laa en Gave i dem. Men Bedstemoder hører ikke til dem, der buser lige paa.Nans.JD. 169. Det kan da ikke gaa saadan at buse paa over for sine foresatte.NSVends.H.66. (m. overgang til bet. 3.s:) Han er saa ridderlig og saa sød — Han siger alt hvad han tænker, han buser lige paa.JMagnus.B.30. 3.2) (overf.) om ytringer: fare ubetænksomt ud af munden paa en. midt mellem de konventionelle Sukke for den Skønne kunde det buse ud af ham: „Sig nu Ja! eller Nej! om I vil elske mig eller ikke.“ *VVed.BB.373. Nans.P.142. 3.3) i faste forb. som buse ud (jf. 3.2) olgn., komme pludselig med en ytring; bryde pludselig ud (i latter olgn.). (han) busede ud: „Det er en fejl Familie, der har faaet Legatet.“ *Goldschm.VII.367. han busede nu ud i en Række Forklaringer.Tops. II.154. (han) busede ud i . . Latter.CMøll. PF.28. Herud med sig, Dreng! busede Eskimoen løs.Wied.LO.264. || buse ud ell. (l. br.) frem med noget, komme ubetænksomt ell. uforsigtigt til at sige noget. VSO. (de var) uforsigtige nok til at buse ud med deres egen Misgierning.Grundtv. Saxo.II.308. Man behøver da heller ikke strax at buse ud . . med enhver lille Ting, der angaaer En.Goldschm.Hjl.II.524. Pont. LP.VII.141. Det skriver De nok om . . en Gang ved Lejlighed; jeg mener ikke, at De saadan skal buse frem med det. Schand.TF.II.245.****

Buse-mand, en. se Bussemand.

Busk, en. [bosg, l. br. busg] *ft. -e ell. (nu kun dial.) -er (Holb.DH.II.176. jf. Feilb.). (glda. d. s. (Brandt.LB.259), eng. bush, ty. busch; fra romansk, jf. ital. bosco, fr. bois; jf. Buskads, Busket || æda. har træ i bet. „busk“ (Harp.Kr.42) ligesom endnu vestjy. (Feilb.I. 144)) 1) lavt krat; underskov. Moth.B463. nu kun (poet.) i forb. som busk og krat olgn. *Han gik til Ludlams Hule | I mørke Midienat, | Mens Maanen hist, den gule, | Saae giennem Busk og Krat.Oehl.XIV.6. Hauch.SD.II.38. PalM.II.3. *End toner det i Skovens Sale | Fra Busk og Træer. smst.III.231. 2) plante (især m. træagtige grene), der grener sig nær ved jorden og ikke naar nogen stor højde. en Vadder bag (Abraham) var indviklet i Busken ved sine Horn.I Mos.22.13. Fuglene paa Marken og Dyrene i Skoven have jo hver sin Busk at skjule sig i.PAHeib.Sk.III.79. *Det (*o: Jylland*) lysner mest kun lidt i Vaar, | Og Buskene er lave.Grundtv.PS. IV.4. *I Sne staaer Urt og Busk i Skjul. Ing.EF.III.148. Kamelier, Myrthier, Nerier ere her ikke Buske, men kraftige Træer. Bille.Italien.I.87. Bøgen . . former sig gjerne under Dyrenes Tænder som en Purre eller Busk med korte Grene eller Kviste.CVaupell.S.16. talem.: † noget, som man ikke finder under enhver busk, noget sjældent. Moth.B463. Monsr. Tartuf . . er icke en Karl, som man finder under enhver Busk (*o: det første det bedste sted*). *Mol.T.(1724). B8r. (nu l. br.): skjule sig ell. krybe bag busken(e). 1. krybe i skjul. *hand ej holder stand | I noget Feldt Slag, men bag Busken smugt sig skiuler.Holb.Paars.281. sa.Philos.III.2. at de som mest prædike mod Riigdom . . ikke krybe bag Buskene (*o: ikke holder sig tilbage*), naar en Riig vil giøre dem til Arving.sa.MTkr.30. VSO. 2. forstille sig; hykle. Anna Bollena er ikke den eeneste, som er kommen til Høyhed ved at skiule sig bag Buskene.Holb.Heltind.I. 202. stikke hovedet i busken, (efter fabelen om strudsens, der mente at være skjult, naar dens hoved var gemt i busken) med forsæt afskære sig fra forbindelse m. omverdenen; ogs.: gøre sig blind over for et vist forhold. at stikke Hovedet i Busken og ikke ville se Guds store Gerninger.M Pont.A13.v. KnudPouls.U.44. || (nu især dial.) om urteagtige planter, som vokser i klynger. Raigræs groer i Buske.Begtr.Sjæll. II.240. Busk bruges i Vesteregnet kun om Græstotter: Hestebusk, Kobusk, Totter levned af Hest og Ko.Feilb.BL.61. 3) (nu l. br.) overf., om hvad der bestaar af flere bestanddele (plantedele, fjer ell. især haar), der er sammenvokset, sammenbundet ell. paa anden maade sammenhængende i den ene ende, mens de frie ender strutter fra hinanden; (større) dusk. (avnbøgen blomstrer) i smaa, tæt ved hinanden hængende**

grønne Buske. *Fleischer.S.83.* en Busk smukt grønt Mos. *Ing.VS.I.85.* En Busk af lange og stive Haar bedekkede Hovedet (o: paa et fantasidyr). *JSneed.III.23.* Løven har en Busk (nu hellere: Dusk) yderst i Halen. *VSO.* en fremtrædende Vorte, som ikke lod sig rage, hvorfør der i Tidens Længde var groet en lille Busk Skæg omkring den. *Ettar.SB.256.* et hurtigt glimt skød ud under de graa buske over hans øjne. *Hørlyk.GP.167.* spec. d. s. s. Hjælm-busk: *Ew.II.185.* *der skød jeg Busken af hans Hielm. *Oehl.HJ.57.* || (fagl.) (større) bundt af hørknipper, som sammenbindes før bragningen. *Møll.H.I.260.*

Buskab, et. se Boskab.

Buskads, et, † en (*VSO.*). [bo'sga's, bu'sga's] († **Buskase**, en. *Moth.B464.* *Fleischer.VIII.903.* jf. best. f. Buska(d)sen: *Bagges.I.60.* *Hz.I.255*). flt. -er. (ænyd. buskatie, buskatz; fra nt. buschkasche, holl. boschaadje, af oldfr. boscage (jf. fr. bocage); afl. af Busk; jf. Busket) bevoksning af buske; kratskov; (tæt) underskov; ogs. om (større) gruppe plantede buske i en have olgn. *(han) hugged Brændsel i Buskasen. *Bagges.I.60.* Jeg satte mig paa en Bæk i et afsides Buskads. *Gyld.KV.229.* *Goldschm.VII.159.* Her var ingen Underskov, intet Buskads: han kunde sé langt frem for sig. *Drachm.T.50.* Buskadernes Grønt . . staar paa Springet til at bryde frem. *Dannebrog.^{2a}/s1907.1.sp.8.*

† **Buskamp**, en. (efter ty. busskamp; vist kun hos *Holb.*) bodskamp. *Holb.Philos.III.2.* deslige Folk kalde Galde Nidkierhed og hypocondriiske Affecter Striid med Diævelen eller Buskampe. *sa.MTkr.600.* *sa.Ep.II.328.*

Buskase, en. se Buskads.

buske, v. [bosgø, l. br. 'busgø] -ede. vbs. -ning (*Landb.O.I.415*). (ænyd. (pass.) buskes; jf. ty. buschen; afl. af Busk; jf. busket) om planter: skyde flere skud ved siden af hinanden; forme sig som en busk; danne busk. vil man . . kappe dette Skud af med, busker den nok fra Roden. *Fleischer.S.151.* nu især refl.: *Schow.N.170.* mellem selve Klippeblokkene buskede store løvprægtige Planter sig højt og fyldigt. *SMich.HB.290.* Vintersæd busker sig stærkere end Vaarsæd af samme Art. *LandmB.III.52.* Hvidgran, der . . ikke busker sig saa stærkt som Bjærgfyrren. *Frem.DN.344.* || (nu l. br.) pass. i sa. bet. *Moth.B464.* *at buskes og grønnes og svulmende staa | i Knop. *Gjel.Rø.208.* || † buske ud. Vil vi . . kappe Greenene (paa elletræet), da maa dette ikke skee for nedan paa Træet, men heller i Toppen, det busker da derefter siden desto meere ud. *Fleischer.S.169.*

Buske, i ssg. (nu næppe br.) af Busk (2). -gang, en. fodsti kantet m. buske. *Bagges.IX.381.* -krat, et. *En Ørn i Buskekrat og Skov | Opsøger Raa'r og

Harer. *Falst.194.* *Schand.AE.334.* -nellike, en. se Busknellike. -skov, en. se Buskskov.

I. Busket, et, † en. [bo'sgød, bu'sgød] (ogs. **Bosket**). flt. -ter ell. † -s. (fra fr. bosquet, af ital. boschetto, lille skov, egl. dim. til Busk; jf. Buppet) gruppe af plantede buske (i haver og parkanlæg). den store Kongelige Lyst-Have . . med sine mange Bosquets og mellem løbende Alleer. *EPont.Atlas.II.224.* *I ingen engelsk Slange | Den (o: haven) skyder sin Bosquet. *Oehl.L.I.153.* En Bosquet af Mosroser sluttede sig i en Halvmaane om de prægtigste Levkøier. *HCAnd.III.16.* Bag Bosketterne i de bugtede Gange steg nu og da Tenor- og Diskantkaskader til Vejrs. *ESkram.GC.20.* (stien) forsvinder bag Busketter. *Gjel.HV.1.*

II. Busket, adj. [bosgøt, l. br. 'busgø] (afl. af Busk 2) 1) (nu næppe br.) bevokset m. buske. *Moth.B464.* *Hvor Ydun ved en busket Høi | Sad yndig bag sit Æbletræ. *Oehl.NG.150.* Det aabne Hav, den brune Hede og det buskede Moseland. *HCAnd.II.18.* *Ingen Sommerfugl mere omflagrer de buskede Volde. *Aarestr.278.* *Egnet var busket | Med Krat og med Skov. *Kaabund.HS.12.* 2) som danner en busk ell. har form af en busk. I Sandgrund (bliver asketræet) kun nedrig og busket. *Fleischer.S.76.* En busket Urt. *VSO.* Ved stadig at studse Skuddene giver Man Planten en mere busket Form. *Bentz.Stg.43.* || især (overf.) om haarvækt. *Oehl.XI.130.* de store buskede Øienbryn. *Ing.EM.I.39.* *Med høire Haand han holdt | Om sit buskede Skjæg. *Winth.HF.257.* Jeppe Revl med . . det tætte, buskede, graalige Haar. *Goldschm.VII.20.* Bjørn rystede paa sit buskede Hoved. *Drachm.STL.145.* (ulvens hale) er middellang og noget busket. *B.Møll.DyL.I.77.* jf.: *I malerisk vild Uorden | Groede Skæggets buskede Krat. *CKMøll.SD.148.*

buske-vis, adv. se buskvis.

busk-gælllet, adj. [3] (zool.) som har buskede gæller; især: de buskgællede, ✗ navn paa tangnaalslægten (*Siphostoma Raf.*). *Krøyer.III.672.* *Sal.XIII.120.* -gøg, en. [2] ♀ navn paa en underfamilie (*Zanclostominae*) af gøgefamilien. *Sal.VIII.226.* -høg, en. [2] ♂ stor tornskade, *Lanius excubitor L. Kjørball.205.* -lys, et. [3] (fys.) elektrisk udladning af form som en busk. *Frem.DN.193.* -mand, en. (af holl. boschesman, egl.: skovmand) især i flt., som navn paa en sydafrikansk dværgagtig negerstamme. *PAHeib.US.131.* *Sal.²IV.290.* -mus, en. [2] d. s. s. Birkemus. *Sal.XII.1133.* -nellike, en. [3] († **Buskenellike**. *Have D.(1762).206.*) ♀ studenternellike, *Dianthus barbatus L. HCAnd.III.95.* *HavbrL.²196.* -plantning, en. [2] (fagl.) plantning af flere planter i samme plantehul. *Andres.Klitf.275.* *ForstO. LandbO.*

III.244. **-rug**, en. [3] ♀ *rug* m. stærk forgrening fra roden, *Secale cereale multicaule*. Møll.H.I.336. **-rør**, en. [3] ♀ *Calamagrostis lanceolata*. Lange & Rostr. De danske Foderurter. (1877).60. **-rør-smutte**,

en. [2] ♀ *Sylvia locustella* Penn. (jf. -sanger). Kjørboell.287. **-saks**, en. [2] (forst.) langarmet saks m. korte kæber til afklipping af buske, mindre svære grene olgn. ForstO. LandmB.III.233. **-sanger**, en. [2] ♀ d. s. s. -rørsmutte. Kjørboell.287. Sal. XV.430. **-skov**, en. [2] † Buskeskov. VSO.) (nu l. br.) kratkov. Moth.B463. MO. D&H. **-træ**, et. [2] (nu l. br.) busk ell. lavt, busklignende træ. Moth.B464. Bagges. DV.X.57. Mølb.(Rahb.LB.I.26). **-vis**, adv.

[2] (ogs. (nu næppe br.) i bet. 2: buskevis. VSO.). 1) (nu næppe br.) i form af en busk. En buskvis voksende Urt.VSO.I.538. 2) m. h. t. flere planter: i buske; klyngevis. (tag og klittag) sættes buskvis.Andres.Klitf. 270. **-vækst**, en. [2] (plante, der vokser i) busk. vAph.Nath.VI.296. Hallager.34. Alt blinkede lysegrønt af de mere eller mindre udsprungne Buskvæxter.Schand. SF.241. ForstO. || (l. br.) koll. *Krat og Buskvækst øder Muldens Kraft.LC.Niels. ML.13. **-værk**, et, † en (FrSneed.I.473).

[2] 1) (nu l. br.) bevoksning af buske; buskads. Bagges.L.II.42. Med de nordiske Ege- og Bøgeskoves grønne Friskhed kan Italiens Buskværk ikke maale sig.Oehl.Er. II.202. Gylb.IX.297. (en) Gravhøj, der prydedes med Buskværk og Blomster.J Jessen.ØV.12. 2) † (forst.) træ, der efter afkapning skyder flere skud fra roden. Fleischer.S.58.

busle, v. se bosle.

Bugsmække(r), en. (ogs. (i bet. 1) Bugsmække(r). JTusch.113. CGRafn.Flora.II. 40 111). (ænyd.bugsmække, fsv.buksmäcke; oprindelse uvis, vel af smække, p. gr. af springbalsaminsens udslyngning af froet) & 1) (nu næppe br.) springbalsamin, *Impatiens noli tangere* L. JTusch.113. CGRafn.Flora. II.111. Hornemann.OP.3.I.248. 2) skvalderkaal, *Ægopodium podagraria* L. J Tusch.5. Rostr.Flora.I.256.

I. **Busse**, en. [busæ] († Buse. Moth. B461. VSO.). flt. -r. (ænyd. d. s., jf. no. sv. buss, skraatobak, no. dial. buss, lille afskaaret stykke, ty. (dial.) butz(e), butzen, klump, bussemænd; jf. Bussemænd) 1) (i sømandssprog) lille skraa. OrdbS. 2) (jy.) faar af tyk, rund skabning. Feilb. 3) (nu kun dial.) d. s. s. Bussemænd 1. Moth.B461. VSO. Feilb.(u. bussi). 4) (dagl.) d. s. s. Bussemænd 2.

II. † **Busse**, en. (Bus. Moth.B498). (jf. no. buss; fra nt. busse, sa. ord som Bøsse; 60 jf. IV. Bos) 1) bøsning (i hjulnav). Moth. B498. VSO. 2) d. s. s. IV. Bos. Moth.B498. VSO.

III. **busse**, v. se III. bosse.

Busse-ko, en. (jf. I. Bos og Buko samt sv. dial. kossa, sossa som kælenavn

for ko og so; jf. Bøssekalv) kælenavn til en ko. Jeg vilde haft Dig med til Marked i Dag. Jeg mangler et Par Bussekøer.Egeberg.DødensPort.(1899).26. Gadeordb.256. Feilb.(u. bosseko).

Bussel, en. se Bossel.

I. **Busse-mænd**, en. [I] († Busemand. Holb.Kh.499. VSO.). (ænyd. d. s.; fra nt. bus(e)mann, butzemann, jf. ty. butzenmann; grundbet. muligvis „tyk skikkelse“ (jf. I. Busse 1), maaske dog ogs. besl. m. ty. butzen (se II. buse) og den opr. bet. „larmende husaand“ (?); dagl.) 1) opdigtet væsen, som man skræmmer børn med (jf. -tosse, -trold) at true (paverne) med et Concilio, var det samme, som at true Børn med Bussemænd, og at vise dem al U-lykke. Holb.Kh.b3v. De ere ikke alle Bussemænd, som ere sorte.Ew.VI.71. Ing.VSt.23. *Jeg (o: et barn) syntes, Bussemænden | Stod ved Sengen | Eller rokkede paa Gangen. Hrz.D.I.49. Drachm.STL.7. || † spøgelse. *Nat-Rayne, Buse-mænd, og andet Spøgeri, | U-fejlbare have her besat os Vej og Sti.LThura.Poet.288. 2) overf. 2.1) person, der indjager folk skræk. Den store Europæiske Busemand Oliver Cromwell.Holb. DH.III.606. Gram.(KSelsk.Skr.IV.175).

*Pave Leo blev en Bussemænd og Skrek | For dem, som intet gav i Helligdommens Sek.JFris.69. (byfogden havde) været Gadedrengens Bussemænd og Landløbernes Skræk.PalM.II.I.92. Brandes.X. 498. || ogs. i al alm. om hvad der indjager skræk; skræmsel; skræmmebillede. *saa møder ham, til hans Ulykke, | En Bussemænd . . | Det var en stærk Orkan.Wess. 109. Præstemagten var . . dengang en frygtelig Bussemænd.Blich.IV.655. Jeg tror, at de almen erkjendte Sandheder for det meste er Usandheder — ja, om De vil, Bussemænd, man fortæller uartige Børn. Schand.TF.II.183. 2.2) (jf. Bømand, Trold og eng. dial. bug; sml. dog ty. butz(en), klump i næsen, samt Bobbe; barnespr.) klump af storknet slim m. m. i næsen. Sech Leth.BP.59. Gadeordb.3 jf. ThitJens.G.21.

Busser, pl. se Bukser.

Busseronne ell. **Busserunne**, en. [busøronø] († Busserulle. Levin.). flt. -r. (< VSO.1793; jf. no. busserull, sv. bussarong; fra nt. bus(s)erun, af fr. bourgeron) overtræksbluse af lærred; arbejdskit-tel; stort barneforklæde m. ærmer. Goldschm.II.126. Drachm.S.216. til daglig Brug dækkedes Blusen af en „Busserunde“ af Vadsketøi.NicHolm.GA.16. Vilhelm var . . trukket i Matrosdragten . . Da han første Gang kom hjem i Hue og Busserunne brast vi alle som én i hjærtelig Latter. ChKjerulff.GU.310. Læderbæltet, der holdt hendes skotsktærne Bosseronde sammen om Livet.Christmas.SH.19. Arbejds-mænd i Busseronner, skorpede af Dynd, stod til Anklerner i Slam.ØRung.P.40. Han havde en nyvasket blaa Busserunne under Ve-

sten, den saas i Halsen og ved Haandle-
dene og gjorde det af for Kravetøj. *And*
Næ.PE.I.230. jf. MDL. Feilb. Sal.²IV.
292. || (spag.) om en præstekjole. Pont.DR.
IV.19.

↘ **Busse-skib**, et. (ænyd. busse, bysse;
efter mnt. buse ell. oldn. búzskip, búza;
se Wörter und Sachen.IV.(1912).110; jf.
Byse) en slags stort og bredt (krigs)skib.
et stort Busse-Skib, af Høide som Ormen
hin Lange. *Grundtv.Snorre.III.99. -tosse*,
en. (nu næppe br.) d. s. s. -troid. (vi har)
en Levning af (ordet thurs) i Ordene
„Tosse“ og „Busse-Tosse“ som Man plei-
ede at kyse Børn med. *Grundtv.Myth.261.*
smst.201. -troid, en. (nu næppe br. i
rigsspr.) d. s. s. -mand. Det er sikkert en
Giengang! .. Eller en Bussetroid. *Oehl.*
PSkr.I.86. MDL.

Buste, en. [bysdø] ft. -r. (fra fr. bu-
ste, af ital. busto, lat. bustum; ikke før
midten af 18. (bet. 1) ell. 19. (bet. 2) aarh.)
1) billedhuggerarbejde, der (i reglen som
portræt) forestiller et menneskeligt hoved m.
en del af overkroppen (oftest uden arme);
plastisk brystbillede. Ved den ene Ende af
Salen staaer en antike Búste af Alexan-
der den Store. *FrSneed.I.526. *Homo's Buste*,
floromvunden. PalM.V.351. i Haven
stode dækkede Borde, og min Buste var
opreist. HCAnd.Breve.II.642. EHannover.
SvK.34. || (faql.) model af en overkrop til
udstilling af beklædningsgenstande olgn. Krak.
1918.1938. 2) brystparti hos en kvinde;
barm (2.1). En Dame . . i rig, nedringet
Dragt, der viste en smuk, kraftig Buste.
Goldschm.VI.36. Ringspillet gik over den
store (plæne). Smidige Buster af unge Piger
. . saas vridende sig til Siden, bøjende
sig tilbage. Schand.GA.20. en høi Blondine
med bredt rundede Skuldre og en fyldig
Buste. Gjel.R.17. Nans.KV.142.

I. † **But**, en. (jf. ty. bott, fra fr. bout,
ende) ↓ „den Længde af Ankertov, som
et Skib har udstukket, naar Skibet ligger
for eet Anker.“ *VSO*. Naar Skibet ligger
for eet Anker, skal han paa-agte, naar det
gjøres nødig, enten at stikke Toug, eller
korte Butt. *SøkrigsA.(1752).§350. At stikke*
But, o: at udfire eller udstikke Ankertov,
alt som Kulingen tiltager. VSO.

II. **but**, adj. [bud] *Høysg.Anh.22. (ænyd.*
d. s.; fra nt. butt, klumpet, plump, besl. m.
oldn. butr, kort stykke af en træstamme, sv.
but, klump, ty. butz (jf. u. Bussemand 2.2);
jf. buttet) 1) (især faql.) som ikke er spids;
afstumpet. En Hund, en Fisk, med et
*but Hoved. VSO. *Om Næsen | Er spidset*
eller but . . | Hvad siger det? Oehl.XIV.335.
Disse (smaadyr) vise sig nu at være lidt
sammentrykte fra Siden, og den ene Ende
af dem er altid lidt budtere end den anden.
JapSteenstr.F.3. Æggets butte Ende.
BMøll.DyL.II.79. || om vaaben olgn.: stump.
(Ejnar Tambeskælver) kunde gjerne skyde
med en but Piil lukt igiennem en raa

Kohud. Grundtv.Snorre.II.20. Der har . .
været brugt glatte Benspidses . . fine
eller med bred og but Ende. Soph.Müll.VO.
144. || (bot.) om plantedele, der har afstum-
pet spids. Drejer.BotTerm.161. Lange.Flora.
xxxiii. Nødder, som udmærker sig ved
deres butte Form og dybe Længdefurer.
Frem.DN.218. || som adve. En Pram, som
*gaaer but ud foran. VSO. billedl. (sj.): *But*
du afrunder det spydige Ord, | Svøber i
Kjærlighed Tanken om Mord. Grundtv.PS.
VI.66. 2) (l. br.) d. s. s. buttet 1. (barnets)
*butte Arme. V Ved.S.196. *Stumpen paa |*
bare og butte Fødder spanker. Barne-Liv
i VersogBilled.(1903).22. 3) (nu l. br. i rigs-
spr.) overf.: som er lidet indladende ell.
forekommende af væsen; mut; tvær. Tag
dig vare, at du hverken skikker dig for
but ikke heller for venlig. Horn.Moral.I.51.
Hvilken Bot Karl. Kom Grønneq.II.45. (eng-
lænderens) Charakter er at være but, lige-
frem, ja vel endog plump og grov. PAHeib.
I.163. Jeg besøgte Fichte. Han var først
noget but imod mig, men vi bleve snart
*gode Venner. Oehl.Er.II.49. *(han) Loe al-*
drig, men var sedse but, | Kaldte mig
dog sin søde Snut.sa.SH.24. Han (var) ikke
egenlig ordknap, omend lidt but. Pont.LP.
VIII.252. Feilb. || om optræden, udtalelser
olgn. (han er) af et budt Væsen. Ruge.FT.
238. Rahb.Tilsk.1792.647. (han) sagde dem
*et but Farvel. Blich.II.283. *God Nat*
igen! ham svarer kort | En but, vred-
agtig Stemme. Holst.IV.50. Aakj.VF.25. ||
som adv.: Det lyder mere but at sige saa-
ledes (o: „lad den bog ligge!“), end at sige:
Lad Bogen ligge! Høysg.S.24. Moderen
vilde kysse Odd; men han sagde but:
„Lad os bie med det.“ Oehl.ØS.184. hun fik
40 Jøge paa de unge . . hilste but og krøb
derefter op paa Gærdet. Fønss.UA.39. but-
blomst-rett, adj. [II.1] (bot.) som har butte
bløst-er, ell. dæklade. Butblomstret Sødgræs
(Glyceria plicata). LandbO.IV.533. -hed,
en. (nu l. br.) til II. but, især i bet. 3. Jeg
haver (i Paris) ogsaa blandt Middelstands
Folk fundet Buthed, som jeg ofte har stø-
det mig over. Holb.Æp.V.132. Pram.II.353.
hans tause, ofte forstemte Væsen, der let
gik over til Misfornøielse og Buthed. Oehl.
(Reumert.CO.157). -hovedet, adj. [II.1]
(zool.) de buthovedede delfiner, Phocæninæ.
Sal.V.86.

Butik, en. [bu'tig, vulg. bo'teg] ft. -ker.
(fra fr. boutique, af gr. apothékē, jf. Apotek)
1) rum, hvor en handlende udsælger
sine varer (jf. I. Bod 2). en complet Botique
af Thee, Porcelain og andre chinesiske
Vahre. *Cit. 1754. (Hauch-Fausbøll. Slægten*
Browns Historie.(1918).97). Husene ere
anseelige og Boutikerne prægtige. FrSneed.
I.569. de Sprog kan komme hende til
Nytte, naar hun skal handle og kjøbslaa
med Fremmede i Boutiken. Heib.Poet.VI.
*53. Aarestr.217. *Ham, der staaer i Hun-*
dredre aa Atten | Paa Østergade i den ny

Botek. *Bøgh. Vi. 118.* disse borgerlige Damer . . i deres Silke og Fløjl og Smykker lignede levende Boutiker. *Schand. VV. 240.* Fru von E. . . skulde i Boutiker (o: ud at gøre indkøb) med Vilhelmine. *Bang. L. 257.* || lukke butikken. 1. afslutte udsalget ell. (iscer:) ophøre m. forretningen. Jeg siger at S. gaar fallit . . Iaften lukker han Butikken. *Hostr. ÆS. 87.* 2. (m. overgang til bet. 2; dagl.) standse sin virksomhed; ogs.: opgive ævret. 10 det (kunde) ende med, at . . Talen ikke blev om at lukke Kirkens Dørre for mig, men det blev Præsten, der kom til at lukke Boutiquen. *Kierk. XIV. 68.* 2) (dagl.) overf., i udtr. som hele butikken, det hele. *PE Benzon. SB. 32.* en køn (ell. net) butik, „ene ret redelighed“; „noget slem roderi“ olgn. *Gadeordb. 3* klare butikken. 1. klare sagen; klare for sig. *Øxen iveiret og Høvlen parat! | Viis, Du kan klare Butikken. 20 *Drachm. DM. 17.* „og saa er der Gæld paa Møblerne og Regninger baade her og der, som Hr. Finck altsammen stod inde for — hvis nu Hr. H. kunde komme til at klare Butikken —“ — „Ja, hvad saa?“ *Esm. II. 281.* Det er dog vel . . mig der bestemmer her! — Du skal ikke gøre dig Bekymringer. Jeg skal nok klare den Butik. *Pont. LP. V. 144.* 2. gøre rent bord; „rydde bulen“. *Drachm. STL. 77.* jf.: Københavnere! 30 Vi har været med en Gang før til at rydde Butiken, da vi gik over fra Absolutismen til Forfatningen. *Hørup. III. 390.* 3) æske (m. glaslaag), hvori flere forsk. slags goder ligger i forsk. rum. hun ønsker sig en butik til sin fødselsdag | **Butiks-**, i sgr., ogs. (nu l. br.) **Butik-**, se -dreng-, folk-, -svend-, -vindue. **-dreng**, en. handelslærling. *JakKnu. S. 48.* Boutikdreng. *Gyld. VI. 23.* **-folk**, pl. personale, der passer udsalget i en butik. Frost i Hænderne . . det har de fleste Butikfolk. *Schand. TF. I. 63.* Butikfolk. *Goldschm. III. 148.* **-frøken**, en. d. s. s. -jomfru. *Berl. Tid. 27/1/1912. M. 2. sp. 4.* **-handel**, en. Brandes. *VIII. 115.* Torvehandelen . . fortrængtes af Butikshandelen. *Vort Hj. III. 2.* 7. **-jomfru**, en. (ugift) dame, der er ansat i en butik; ekspeditrice (jf. -frøken). *Ungd. GL. I. 329.* *Wied. S. 41.* **-svend**, en. (nu l. br.) handelsmedhjælper; kommis; ekspedient. *Hrz. XVIII. 415.* *Hage. 316.* Butiksvend. *Goldschm. II. 76.* *Schand. VV. 231.* **-vindue**, et. (han) havde den Vane . . at holde Øje med sit Spejlbillede i de Butiksvinduer, han kom forbi. *Tandr. R. 8.* Boutikvindue. *HCAnd. VI. 37.*

but-kantet, adj. [II.1] (fagl.) som har afstumpet kant. *Landm. B. I. 428. 435.*

I. Butleri, et. [bod-, budlæri?] (**Butleri**. *Moth. B327.* *Drachm. PT. 134.* *Meyer.*) . ft. 60 **-er**. (ænyd. bottel(er)), butteli; fra holl. bottelarij, af fr. bouteillerie, afl. af bouteille, kældermester, jf. Butteli, Butteler(er)) ↓ proviantkammer paa et skib. *Ettar. S. 52.* Botleriet, hvor Rumpfadet gemmes. *Drachm. DJ. I. 191.* *Scheller. MarO.* || (overf.)

lager af spise- ell. drikkevarer. *la' Manden fortælle! | hej Krofa'r, det skal Botleriet gælde! | paa Bordet med Flasken. *Drachm. PT. 134.*

II. Butleri, et. se Bulteri.

but-nakket, adj. [II.1] (arkæol.) om stenøksker fra oldtiden: som har en bred, afrundet nakke (jf. tyknakket ofl.). *Soph. Müll. VO. 47.*

† **Butskop**, en. (fra holl. butskop, bootskop; jf. ty. butzkopf; besl. m. II. but og buttet, jf. Pot-fisk, -hval; zool.) navn paa forsk. hvalarter (døgling, grindehval ofl.) m. højt hvelvet pande. *Egede. Grøn. 41.* *Raff. (1784). 553.*

but-snudet, adj. [II.1] (zool.) (polar-ræven er) mere lavbenet, kortøret og but-snudet (end vor alm. rød ræv). *Bøw. P. I. 110.* den butsnudede frø, græsfrø (*Rana platyrhina*). *Bøw. P. I. 624.* *Frem. DN. 548.* || (overf.) (den) gamle, butsnudede Damper. *Pont. LP. VIII. 12.*

I. Butte, en. (afl. af II. but; nu kun dial.) lille tyk person. *VSO. Feilb.*

II. Butte, en. se Botte.

† **Butte-forædt**, en. (spøg.) d. s. s. I. Butte. *VSO.*

Buttel, en. [budel, bodel] (ogs. **Bottel**). (ænyd. bottel, flaske; fra nt. buttel, af fr. bouteille ell. eng. bottel; jf. Bouteille, I. Butleri, Butteler, Botte; nu kun dial.) flaske; ogs.: trædunk; lejl. *Da Pungen tillige med Botlen blev tømt, | Smal-Hanse hos Børnene giester. *Reenb. I. 256.* *den blinde Olding . . | Tog runden Buddel frem og drak en Taar. *Tode. I. 157.* *Hjælpe O. 263. 585.* *Feilb. I. 145. IV. 79.*

Butteler(er), en. [budel^{le}r(ør)] (**Bot-teler(er)**. *Moth. B327.* *Tode. S. 76.* *J. Baden. FrO. Meyer.*) (ænyd. bottel(i)er; fra holl. bottellier, af fr. bouteillier, kældermester; jf. Bouteille, I. Butleri, Butteli; foræld.) ↓ proviantforvalter paa et skib. Folk, som ikke forstaaer mere af Statssager, end en Botel-lerer af Søkort. *Tode. S. 76.* *PAHeib. Sk. II. 305.* *Harboe. MarO.*

Butteler, en. [budel^{lu}r] (**Bottelur**. *SøLex. (1808).* *Funch. MarO. II. 16.* *Sal. 3. III. 748.*) (fra holl. botteloef, af fr. boute-lof, af bouter, drive, og lof, vindside, jf. Luv) ↓ kort bom, der gaar skraat ud fra hver side af boven (paa sejlskibe), og hvorved fokken strækkes bedre. *Harboe. MarO.* || ogs.: jærnudligger paa krانبjælken tjenende til at faa større spredning paa klyverbardumerne. *Tekn. MarO.*

Butter-dej, en. [bodér-] (efter ty. butterteig, egl. „smørdej“) dej, som indeholder meget smør, og som ved bagningen faar en bladet beskaffenhed (jf. Bladdej); ogs. om det færdige bagværk. *Saa hen og rulder Butter-Dey | og bager Mandel-Tortel | *Wadsk. R. B3.* *Huusm. (1793). 55.* aldrig skal De høre mig sige „Kleiner“ eller „Butterdeig“, jeg siger Fedtkager og Bladdeig. *HCAnd. VIII. 29.* *Frk. J. Kogeb. 9.*

|| hertil: Butterdejs-kage, -kringle, -rand, -snitte, -tærte ofl.

butter, adj. [ˈbudəʃ] (ænyd. d. s.; udvidet form af II. but, jf. bunt og buntet) 1) (nu l. br. i rigsspr.) d. s. II. but 1. VSO. Piker med .. lange Skafter og en butter Spydsoed. *KLars.MK.69. Feilb.* || om plantedele m. afstumpet spids. *Træearter. (1799).310.* butter hvede, ☞ engelsk hvede (*Triticum turgidum*). *Landm.B.III.66. 2)* som er rund-agtig og uden skarpe hjørner ell. kanter. de franske Bastioner vare buttede Udvækster paa Volden. *Troels.L.III.20.* *de røde roser vinker, | duggede, friske, buttede og kåde. *NMøll.E.7.* || især om personer, legemsdele osv.: fyldig; trivelig; trind. en lille butter Kokkepige. *Ew.VI.244.* *Nei, hvor Haanden dog er butter rund. *HCAnd.X.531.* *Den (o: en hundehvalp) var saa butter, saa trind og blød. *Kaalund.223.* *(hun var) vever som en Lærke | Og butter som en Aal. *Winth.HF.206.* Hun havde da strøget sin lille bløde, buttede Kind mod Vilhelms magre. *Schand.VV.69.*

By, en. [byː] Høysg. *AG.31. ft. -er. gl. gen. i best. f. (især foreld. ell. dial.) bysens* [byː(ʔ)sens] (*Bang.SG.17. Aakj.B.93. Gravl. Øen.25. Feilb.*). (æda. d. s., sv. by, landsby, oldn. býr, gaard, by, besl. m. V. bo; grundbet.: bosted)

1) bebyggelse bestaaende af et større ell. mindre antal gaarde ell. huse. 1.1) samling af gaarde ell. huse paa landet; landsby. (i nutidsspr. især, hvor sammenhængen viser, at der er tale om landet; desuden alm. i dial. undt. bornh. (jf. *Feilb. Esp.41*); i stednavne betegner -by som regel landsbyer: Broby, Lundby, Viby osv.; Rødby og Sæby er opr. landsbynavne; undt. er bornh. Aakirkeby; se *JohsSteenstr.DS.23*). Kom, min Kiæreste! lad os gaae ud paa marken; lad os blive natten over i byerne (1871: Landsbyerne). *Højs.7.11 (Chr.VI).* Bondestanden (bor) i Byer eller enkelte Gaarde. *Hallager.42.* *Kirkeklokke! ej til Hovedsteder | Skabtes du, men til den lille By. *Grundtv. PS.VI.580.* *Lidt udenfor Vor By ved det røde Vangeled. *Winth.VI.191.* *Jeg mente at kjende Hyrden i ham, | Den gamle, fra Bysens Mark. *Recke.ND.144. Gravl.Øen.25. Aakj.RS.36.* Det er ingen By .. det er kun nogle Udflytterhuse. *Skovrøy.Fort.61.* i officielt sprog olgn.: I Sognet ligge Byerne: Tikjøb .. Jonstrup. Lille Esbønderup. *Gurre.Trap.II.52. 1.2) stad; købstad.* i Kiøbenhavns Bye. *Nysted.Rhetor.15.* Det er dog ikke saa liden en Bye som jeg tænkte. *Holtb.GW.II.4.* *(solen) Gaer over Hav og Bjergetop, | Gaer over Land og By. *Ing.RSE.VII.237.* der skal endnu være flere Mennesker i den ene By (o: London) end i Kiøbenhavn og Christianshavn tilsammen. *Heib.Poet.VI.50. om Rom: Winth.HF.185.* *Alt Sommerlærken synger over Vordingborg By. *Winth.VI.197.* saa blev selve Byen nedlagt, mistede sine Kjøbstad-

privilegier og blev til en Landsby. *Goldschm.II.14.* Raadhusklokken (vækker) i det mindste hver Time .. Bysens Børn. *Vilh And.(Tilsk.1911.I.85).* || undertiden i udtrykkelig modsætn. til Stad om den mindre købstad. Hun har seet pragtfulde Stæder og stille Byer. *Mynst.Fr.Br.6.* En lille By. — For i de store Stæder har det pulserende Liv revet saa meget ned i sine Malstrømme. *Gjel.GD.7. jf.: intet .. virkede saa stærkt paa min Fantasi som denne lille By (o: Nyboder) for sig, der slet ikke lignede den øvrige Stad. KLars.Ci.79.* || kongens by, om Kbh. i ældre tid (i skaansk ofte om Kbh. i nutiden; se *Letterst.tidskr. 1913.285*). Bispens By er nu (o: under Erik af Pommern) Kongens By. *HCAnd.VIII.101.* *og nu skal jeg (o: Tordenskjold) kaldes til Kongens By. *Drachm.PT.111. Recke.T.6.* || byen, spec. (Kbh., dagl.) om den indre (gamle) del af Kbh. man (kan) give et Begreb om denne Bydel eller „Byen“, som den endnu kaldes af gamle Folk, ved at betegne den som H. C. Andersens Kiøbenhavn. *VilhAnd.FM.170.* tage til byen (fx. fra Vesterbro) for at gøre indkøb | jf. Byen som (telef.) betegnelse for et af de indre distrikter under Kbh.'s telefon-kreds. *Telef.B.1919.I.3.* || begrave(de) byer, se begrave 3.1. || (overf.) *Ja, os hisset | Er forvisset | Evig Fred i Himlens By. *SalmHus.541.5.*

2) i særlige forb. 2.1) i faste forb. m. præp.: ad by, (nu næppe uden for dial.) bort fra hjemmet (paa besøg ell. i ærinde). som Børn, man skikker ad (orig.: af) By, at komme hjem med uforrettet Sag. *Grundtv. Saxo.161 (jf. ndf. u. i byen). Mau.I.45. Feilb.* || af by, (foreld.) i forb. drage, rejse, være af by olgn., drage bort, være borte (fra byen). *Moth.B465. FrHorn.PM.71.* *Naar under Sang, med dit vingede Ord, | Sjælen afby (o: bort fra jorden) over Stjerneerne foer. *Grundtv.SS.I.141.* „vil I give fem Daler, saa lad gaal“ .. „Nei Tak, min Bro'er! vi har voren af By førend idag.“ (o: er ikke lette at narre; jf. i by. *Feilb.*). *AntNiels.FL.II.101.* Som et Festoptog drog Forsvaret af By. *SMich.HB.147.* † by fra by, fra den ene by til den anden. *Moth.B 465. VSO.* || i byen ell. (nu især dial.) i by. 1. inden for byens omraade. *Hver Mand i Byen om Indtoget taler, | om Transparenter og Danserens Gang. *PAHeib.US.577.* han var ikke i Byen (o: Kbh.); de sagde endog at han var taget i Dyrehaven. *Heib. Poet.VI.179.* 2. uden for hjemmet. *Mandens Folk i Byen var. *Wess.86.* Hun havde .. travlt, men bestandigt med at rende i Byen. *Chievitz.FG.79.* jeg skal (et ærinde, en tur) i byen | vi skal i byen i aften (o: ud at besøge andre) | ordspr.: naar man skikker (sender) børn i by, kan man selv gaa bagefter (o: man kan ikke stole paa, at børn udfører et ærinde ordentligt). *Mau.458. Feilb. (u. barn). jf. ovf. u. ad by.*

gaa i 'byen. 1. besørge byerinder. han gaar i byen for folk | 2. gaa ud for at besøge folk ell. for at møde sig. *Moth.B466. nu især (dagl.; if. Levin < 1850): gaa paa svir; føre et uordentligt liv. *Dér han træffer paa en Ven fra Fyen: | „Er Du med, saa gaa vi lidt i Byen?“ PFaber.VV.77. han var forfærdelig til at gaa i Byen.Schand.VV.97. VilhHans.NT.14. jf.: Grunden til hans Gadespektakler var, at han havde været formeget „i Byen“ den Aftenstund. DagsTelegr.*/101864.2.sp.5. gaa galt ell. fejl (HFEw.JF.II.249) i byen, bære sig dumt ad; komme uheldigt af sted. *den Hob, der Syn ej fik, | som altid galt i Byen gik.Ploug.II.4. ogs.: komme til den urette. Feilb. Gadeord.² hvis De tror, jeg vil finde mig i den slags, saa er De gaadt galt i byen | ride sommer i by, se Sommer || † om by, i forb. gaa om by, gaa rundt i byen. Wadsk.85. føre om by, bagtale. *Moth.B465. VSO. || til bys (især foræld. og dial.). 1. til byen. Klevenf.RJ.148. *Glæde og Lys med dem (o: dem, som gud salver og sender) komme tilbys (o: til menneskene). Grundtv.SS.I.638. *han skal til Byes op over Bakken | med Kurven paa Naken. Rich.I.63. Bøndervognene fra Landet og Sejlerne i Sundet ligesom bragte ham (o: Grundtvig) alle hans Barndoms minder til Bys.VilhAnd.FM.174. Feilb. 2. i byen. her til Byes er ellers ingen Nyheder. NWGade.ØB.67. 2.2) i andre forb. || byens folk. 1. beboere af en stad ell. landsby. Feilb. byens folk gloede paa den fremmede | 2. (foræld.) bysvende; politi. Jeg skal strax have Bud efter Byens Folk at trække dig i Arrest.Holb.Masc.II.7. || hele byen, alle mennesker i byen. den heele Bye vil glæde sig.Holb.GW.V.2. *I Stubberup, i Fyen. . | Alt summer hele Byen. Winth.IV.69. Hele Byen talte om den mærkværdige Fugl.HCAnd.V.287. Rode. Dg.145. jf.: Hils Byen fra mig, dem jeg kender.SvLa.FruG.9.**

By-, i ssg. ['by-] i reglen af By 1.2 (jf. Bys-). **-befolkning**, en. 1) indbyggerne i en stad. Han omgikkes ikke meget med den fine Bybefolkning.Schand.Fort.185. 2) den del af landets befolkning, der lever i købstæderne. Fridericia.17&18Aarh.II.296. i 1890-1901 forøgedes Bybefolkningen . . med 110000 Mennesker.LandboO.I.225. **-bekendt**, adj. (nu næppe br.) alm. bekendt. det er bybekendt at han har behandlet. . Børn . . som spartanske Drenges.Ew.VI.31. **-blæst**, en. kun i forb. gøre byblæst af ell. over noget (opr. vist om oldermanden, der blæste bymændene sammen; nu kun dial.) 1) gøre noget bekendt over hele byen. *Moth. B467. VSO. MO. jf. Feilb. 2) gøre ophævelser, kvalitet over noget. Feilb. -bo(er), en. (især Ψ) person, der bor i staden, mods. Landbo (jf. II. Bo 1.1, Boer 1). Bybo: S&B. VilhAnd.AD.18. MRubin.Er.53. ent. -boer: S&B. MRubin.Er.141. ft. -boer:*

VVed.BB.348. ft. -boere: D&H. **-bud**, et. (efter ty. stadtbote, indført omtr. 1860; jf. TfF.V.107) bud, der paatager sig at besørge byerinder olgn.Vedt.Nr.125²²1883.§11. Inde paa Kajen stod Dragere og Bybude. JVVjens.D.33. jf.: Ingen maa søge Erhverv som Bybud, medmindre han henhører til enbestaaendeBybuddeforretning.Regl. 18/1869.§1.

1. **Byde**, subst. († Byd. Spillebog.(1786). 157). (af II. byde; nu kun jy.) \spadesuit kortspil, hvor man byder paa det sidste stik, saa højt man vil (jf. Bydespil). MDL. Feilb.

II. **byde**, v. ['byðə] præs. -er ['by:ðər] byder. Høysg.AG.88; præf. bød [bo:ð] (smst.) ell. (dial. og vulg.) bød [bo:ð] (Thorsen.98. Dania.III.59); part. budt [bud] ell. (foræld., bibl.) budet ['bu:ðət] (5Mos.26.14. Suhm.II.88. Mynst.Præd.I.66. JFJac.I.99) ell. (nu l. br., især dial., prov.) buden ['bu:ðə)n, ogs. 'bud(ə)n] (som fk.: Gyll.I.66. ogs. efter have, ell. efter være styret af ord i inkt. ell. ft.: buden. Høysg.AG.58. Schand.TF.I.238. Jak Knu.LU.135. LBruun.LT.234. jf. ubuden), (sj.) skrevet buden (Moth.B478. Holb.Vgs. (1731).I.6), † bøden (Moth.B471), † bødret (5Mos.2.37 (Chr.VI). smst.4.23 (Chr.VI)), † bydet (Holb.Mel.V.7). vbs. jf. Bydende, Bud. (æda. biuthæ, oldn. bjōða, oeng. beoðan, ty. bieten, got. (ana)biudan, besl. m. gr. peuthomai, erfarer; germ. grundbet.: tilkendegive, meddele, jf. oldn. bjōða kristni, forkynde kristendom)

1) Ψ (i kraft af myndighed) tilkendegive som sin vilje, at noget skal finde sted; befale (2); paabyde; foreskrive; paa-lægge; give befaling ell. ordre til. 1.1) m. person-obj., der betegner den, til hvem befalingen rettes, og tings-obj., der angiver, hvad befalingen gaar ud paa (især en inf., en sætn. ell. et pron. i inkt.). jeg haver gjort alt det, som du haver budet mig.5Mos.26.14. jeg byder dig, far ud af ham.Marc.9.25. *en uheldig Stømpet, | Som Æren byder et, et andet Elskovs Gud.Wess.18. Han har . . aldrig budet mig Andet, end hvad jeg med frelst Sjæl kunde adlyde ham i.Ing.PO.I.34. *derfor bød han mig en evig Tausched.PalM.II.49. han bød ham komme nærmere | || (sj.) i pass. m. person-subj., der betegner den, til hvem befalingen rettes: faa befaling til. hun bydes at skyde den, som hun elsker . . hun befales at elske den hun skyer.Holb.Heltind.I.365. || (især bibl.) m. et subst., der betegner befalingen selv (dens ordlyd osv.), som obj.: udsige som befaling. hør alle disse Ord, som jeg byder dig.5Mos.12.28. efter alle dine Bud, som du haver budet mig.smst.26.13. *Ledet sagde Dronning Tyre, | Har vi hengt, Gud vangen hyrde, | At dend ingen fremmed bryder, | Eller hofbud byder.LKok.(PSyv.Viser.(1695).586). || m. afsvækket bet.: rette opfordring til (nogen); formane. *(det sted) Hvor Eensommes Lise, | Venskabelig lindrende Summer, |

Tit bød en Lovise | Forglemme sin kære-
lige Kummer. *Evo. II. 54.* han bød dem være
ved godt mod | 1.2) uden (direkte) angivel-
se af hvem befalingen er rettet til, men
m. obj. (især en sætn. ell. et pron. i inth.),
der angiver, hvad befalingen gaar ud paa.
*giv, at vi lyde, hvad du bød. *Salm. Hus.*
315.1. Kongen bød Stavnsbaandet skal op-
høre. *Thaar. (Indskrift paa Frihedsstøtten i*
Kbh. 1792). || (emb., i aktstykker, der inde-
holder en fra kongen udgaaet befaling; i
egentlige love ikke efter 1849; nu især i
aabne breve om udskrivning af rigsdagsvalg
olgn.) i forb. byde og befale (jf. u. bet.
2.2). i saa Landsfaderligt et Øiemeend byde
og befale (vi): Det skal . . agtes som en
nødvendig Egenskab til at faae (embeder)
at Personen er fød i Vore Stater. *Forordn.*
15/1776. *Incl. VSO. VII. 80. PEMüll. 450.*
Efter at et . . Udkast til en ny Farma-
kopé . . har modtaget Vor allerhøjeste
Stadfæstelse, byde og befale Vi herved
som følger. *Anordn. Nr. 140³¹ 181907.* (spøg.):
I og hun skulle spise ved mit Taffel, saa
byde og befale vi. *Bloch. Suhr. ÆS. III. 259.*
|| (nu næppe br.) m. et subst. som obj.: paa-
byde; paalægge. Lovens Skik, som Her-
ren haver budet. *Mos. 19. 2.* Efterat Vola i
sin høitidelige Indgang har budet Taus-
hed . . begynder hun saaledes. *Grundtv.*
Udv. I. 270. en buden helligdag, en (af
kirken) paabudt festdag; især i udtr. være
som en buden helligdag, (nu l. br.) være
genstand for ærbødighed, hyldest olgn. *Moth.*
B478. Paa Vestfold var Olav for Mange
som en buden Helligdag. *Grundtv. Snorre.*
II. 30. sa. Saxo. III. 113. || (nu næppe br.) m.
en inf. som obj. (de) hænge ved . . Dæv-
les Lærdomme . . som byde ikke at gifte
sig (Chr. VI: forbyde at giftes; 1907: byde,
at man ikke maa gifte sig). *1 Tim. 4. 3.* ||
(l. br.) m. et subst., der betegner befalingen
selv, som obj. (jf. u. bet. 1.1). *Men Herre,
du som styrer Alt, | Du bød et Ord, og
Havet faldt. *Salm. Hj. 123. 1.* 1.3) m. person-
obj. alene, ofte m. overgang til bet. 2.1. *Du
byder Ringens Aand. *Oehl. A. 118.* *det havde
jeg ei tænkt, | Da jeg dig vuggede,
at du engang | Mig skulde byde som din
Tjener. *Søtoft. KH. 56.* spec. (foræld.) i forb.
byde til Leding, opfordre til at møde til
krigstog. *Til Leding bydes alt, hvad Svær-
det føre kand. *Biehl. (PoetSaml. I. 123).* 1.4)
uden obj. David bød, og (gudebillederne)
bleve oprændte med Ild. *1 Kron. 14. 12.* Isra-
els Børn gjorde saaledes, som Josva bød.
Jos. 4. 8. *Herre! du byder, | Din er min
Magt. *Oehl. A. 118.* *De gik i Krigens sam-
men, da Dannerkongen bød. *Aarestr. 9.* *Jeg
har nu bedt for Jyllands brune Hede; |
der burde bydes, hvor jeg kun kan bede.
Aakj. RS. 64. || m. tings-subj.: give forskrift
ell. stille krav om noget. Mon de Love . .
som ere givne i denne Henseende, ikke
have budet ret. *Horreb. II. 262.* (dyrene) spi-
se, naar Maven byder. *PAHeib. US. 126.* *Til-

giver, kiære Venner! at jeg ei, | Som
Giestfriheden byder, møder eder. *Oehl. F.*
257. *kongelig og frit, | Som Dandsen
bød, de vandred frem. *PalM. VIII. 54.* 1.5)
part. bydende brugt som adj.: som ud-
trykker ell. vidner om magt og vilje til at
befale; myndig. *VSO.* bydende som en
Dronning sagde den otteaarige Pige . .
„Artig, vær stille“. *Goldschm. III. 5.* han ta-
ler altid i en bydende tone | hans by-
dende mine indgød respekt | || om ting:
som tvinger til lydighed. (bladet holdt) det
for sin bydende Pligt at hæve Sløret og
drage hans Optræden . . frem. *Pol. 1/1920.*
6. sp. 3. det var en bydende nødvendighed
for ham at være sparsommelig | || (nu
næppe br.) som gør et overvældende indtryk;
imponerende. (bjergkæden er) ved sin Bel-
ligheden af bydende Virkning. *Blich. IV.*
291. || bydende maade, (gram.) byde-
maade; imperativ. *Rask. FS. Fort. 32.* *Mikkels.*
Sprog. 59. jf.: bydende Sætninger, i
hvilke Omsagnet staar i den bydende
Maade. *smst. 112.*

2) ☐ have magt ell. myndighed (over);
herske ell. raade (over). 2.1) (nu næppe
br.) trans. han byder (1907: byder over)
. . de urene Aander. *Marc. 1. 27.* *Odin by-
der os alle. *Oehl. N. G. 202.* 2.2) intr. *Jeg nød,
hvad Jordens bedste Konger nyde, | Den
Fryd, blandt Venner som en Ven at byde.
Wess. 241. (ordspr.:) Den, som ikke har
lært at lyde, lærer heller aldrig at byde.
Mau. I. 635. || spec. (foræld.): føre komman-
doen; kommandere. (under hærens fører)
bøde . . Æskil Gøye (og) Jørgen Rud.
Barfod. DH. II. 31. *I Herrer, som byder |
bag Mure og Grave. *Drachm. RR. 22.* || især
i forb. byde over, herske over. *har Ju-
piter vel sagt, | At hand har over dig at
byde og befale. *Holb. Paars. 11* (jf. u. bet. 1.2).
Ligemænd har intet at byde over hver-
andre. *Tullin. II. 257.* *En Gang du Herre
var i hele Norden, | Bød over England —
nu Du kaldes svag. *HC And. X. 506.* en hem-
melighedsfuld Skæbne . . bød over mine
Tanker og styrede mit Liv. *Nathans. S. 133.*
∞ i sa. bet.: byde for. *Se, han byder for
min vilje. *NMøll. R. 2.* || (nu næppe br.) part.
bydende brugt som adj. At være een af
de bydende Herrer i Landet. *VSO.*

3) ☐ tilsige en noget. *(Jesus!) Bød dem
Guds Fred og gav Trøst dem i Vaanden.
Salm. Hj. 251. 1. *Da byder (Grundtv. *SS. I.*
402: siger) vor Herre selv Guds Fred | Til
dem, den efterhige. *Salm. Hj. 144. 6.* || ved hil-
sen: udtale ønsket om noget for en (jf. ty.
einem guten tag bieten). *Jeg byder
Eder nu og altid fare vel. *Falst. Ovid. 12.*
PalM. II. 26. Karlen strækker Haanden ud
og siger: — Ja, saa byder jeg Farvel.
Schand. TFL. 105. at byde en goddag |
*Feilb. i rigsspr. nu næsten kun i udtr. by-
de velkommen. hvo som byder ham
velkommen (Chr. VI: hvo ham hilser), bli-
ver deelagtig i hans onde Gierninger.*

2Joh.11. saa maa vi dog .. tillade os at byde Dem velkommen her. *Pont.FL.22.*
 *Han blev budt et glad Velkommen | af en længst berømt Kollega. *Th.Barfod.SK.44.*
 formanden aabnede mødet med at byde forsamlingen velkommen |

4) stille (andre) forslag om at modtage noget; tilbyde. 4.1) (nu l. br.) i al alm. byde sin Tieneste. *Holb.LSk.III.4.*
 *Skiebneen bød mig først Johan, | Nu mig giver Mads til Mand. *Wess.10.* han veed, | Ei om han skal byde dem Krig eller Fred. *Pram.Stærk.183. Kierk.IX.123.* || tak som byder († den, som byder. *Oehl.SH.58.*), egl.: tak til den som byder; tak for tilbudet. *Holb.Pants.I.3. Drachm.KW.161.* han (bad) mig .. om at tage til Takke hos ham og ligge der. Jeg sagde Tak, som byder. *Baud.GK.7. 4.2) tilbyde penge ell. pengeværd som vederlag ell. belønning.* Ingen, som noget Præstekald begærer, maa derfor nogen Gave byde, eller give. *DL. 2—3—7.* *Forgiæves byder Croesus Millioner (o: for at undgaa døden); | I Guld nedgravet er hans Kjød kun Høe. *Ew.(1914). I.137.* *Hvad byder du | Paa dette Sølvfad? *Oehl.A.127.* *Hvad byder Du, hvis jeg forlader Henrik. *Hauch.DV.III.108.* han bød mig 20 kroner for bogen | || om forslag af pris ved auktion. En grøn Fløjels Lænestol — 10 Daler er buden. *Schand.TF.I.238.* || uden obj.: foreslaa en pris (især ved auktion). vil der nogen byde høiere? *Moth.B 472.* den som bød paa de auctionerede Sager, gav sit Bud tilkiende ved et Nik. *Holb.MTKr.216.* den Bydende ansaaes ikke vederhæftig. *sa.JH.I.640. Schand.TF. I.238.* byde 'over en, se u. bet. 8.1. 4.3) † udbyde til salg; falbyde. *Til Døren kom en tydsk Soldat; | Man kjøber let, hvad Armod byder. *Oehl.L.I.160.* byde fal, se fal.

5) fremkomme med; række frem. 5.1) i al alm. *(sneflen) de lange Horn dig altid byder. *PalM.IV.45.* || nu især i nogle faste udtr. som byde (en) haanden (efter ty. einem die hand bieten) *lær dem at byde hjælpsom Haand. *SalmHus.397.2.* nu oftest om at række en haanden til hilsen: han bød ham haanden til farvel | † om at række en kvinde haanden til ægteskab: *VSO.* byde en armen (efter ty. einem den arm bieten) række en sin arm til ledsagelse. Maa jeg byde Frøkenen min Arm? *Oehl. XIII.102. Bang.II.67. talem.:* byde (en) spidsen ell. (nu næppe br.) brodden (se I. Brod 4.1), (efter ty. einem die spitze bieten, egl.: række spidsen af sværd ell. lanse frem mod en) træde (kømpende) op imod (en); tage kampen op med (en). Staten .. blev saa formidabel til Søes, at den kunde byde Spitzten til de Mægtigste Potentater. *Holb.Anh.283.* byde sine Fiender offentligen Spidsen. *sa.DH.II.115.* *En levende Banditerflok | Han meget heller Spidsen bød, | End een, som, nok saa tam, var død. *Bagges. I.171.* (det er) langt klogere .. at læmpe

sig efter Verden end at byde den Spidsen. *Grundtv.Udv.IV.433.* Rousseau bød da Tidsaanden Spidsen. *Brandes.IV.31. Skjoldb.SM. 85.* || (med.; nu næppe br.) om fosteret under fødselen (jf. u. 8.3 og 8.3). (fosteret) byder en eller begge Fødderne til Moder-Munden. *Buchw.JS.(1725).71. 5.2) række (stille, vise) noget frem for at give det bort ell. stille det til fri raadighed.* Fruen gjorde Mine til at rejse sig og byde ham en Stol. *Schand. SF.41.* alle Markens og Skovens Dyr bød jeg dig (o: Adam) til Selskab og Glæde. *Pont.GA.70.90.* han bød mig en cigar | || især om spiselige ting. hand bød ham hverken vadt eller tørt. *Moth.B472.* *Naar dig nogen Karper byder, | Og du faaer kun tørre Jyder. *Wess.10.* den hedeste Viin bydes (o: serveres) afkølet med Iis. *Kierk. VI.330.* *(naar jeg) byder dig Thee og Iis og andet meer. *Hostr.SpT.II.15.* Hvad alt det var, som paa Sølvasietter blev buden hende til Risene .. kunde Helen ikke afgøre. *LBruun.LT.234.* der blev budt forfriskninger | jf.: Med hvilken Plastik bød (tjeneren) ikke Fadene. *Esm.I.141.* byde bagerbørn hvedebrød, se Bagerbarn. byde om, se u. bet. 8.5. (uden obj.): Mine (byder Ravn). *Vær saa artig .. en lille Kop Theevand! *Hostr.SpT.III.7. 5.3) (jf. oldn. bjōða e-m öfrið, ty. einem schläge bieten) overf.:* lade noget komme over en, blive en til del; tilføje en noget (uvenligt, ubehageligt, ondt o.lgn.). *de bød hende Trældom i hendes egen Borg. *Lemb.DS. 73.* der (var) bleven budet hende Hug. *JPJac.I.99.* (man) havde budt ham en Krænkelse. *JVJens.Br.172.* byde skak, se Skak. byde trods, se Trods. || m. afbleget bet.: tillade sig noget (mindre passende, venligt osv.) over for en. *VSO.* (han fik) Beviser paa, hvor udygtig Folkecommissionen var, og paa, hvor meget han kunde byde den, uden at den mærkede det. *Hauch.VII.277.* jeg kan ikke begribe, at de ikke kom og tog imod os ved Dampskibet. Det er der aldrig nogen, der har budt mig før. *Hostr.FG.2sc.* det var nu meget rigtigt, at Charlotte havde sagt op .. for man skulde ikke lade sig byde Noget. *Schand.SB.199.* der er grænser for, hvad man kan byde sine nerver |

6) opfordre til at komme (især: som gæst); indbyde. 6.1) i al alm. (i rigsspr. mest i forb. m. adv.) der var et Menneske, som gjorde en stor Nadvere, og bød (1907: indbød) mange. *Luc.14.16.* han udsendte sin Tiener .. at sige til de Budne. *Luc.14. 17.* jeg veed en Steds, hvor hun er buden i Formiddag. *Holb.Vgs.(1731).I.6.* Her blev ieg budden til Fadder .. med den fornemmeste Jomfrue der i Byen. *Æreboe.183. Ørst.Br.I.297.* (han har) været flere Gange buden i vort Huus. *Gylb.I.66.* (han sagde det) til Birgitte, som han havde budet til Sæde i Sofaen. *Schand.BS.423.* (de var begge) buden til Aftensmad hos Bentsens. *Jak.Knu.*

LU.135. *At byde Gæster mange | den Hans skulde gaa.*SangB.15.* || *m. adv.* *en træt Vandringsmand | Jeg byder op at age.*Heib.Poet.VIII.248.* *Maaske jeg mine Herrer ind tør byde, | For nu lidt Varmt .. at nyde.*PalM.IV.137.* jeg bød ham indenfor | vi er budt ud til middag | || byde sig selv, (*sj.*) komme selvuden; indfinde sig uden indbydelse. (*man maa*) holde alle Sprekker tilklinede, at ikke den mindste Aabning skal være, hvorigennem de andre Bier kan lugte Honningen, da de ellers vilde byde sig selv til Giest med.*Fleischer. B.709. 6.2* (*især dagl.*) i udtr. byde paa noget, indbyde til at nyde noget. hun kommer til Borger-Folk, saa tit de har noget at byde hende paa.*Holb.Bars.III.2.* (*hun*) bød os ind . . i Dagligstuen paa „en Kop Thee og et tarveligt Stykke Smørbrød.“ *CBernh.NF.II.36.* hun bød mig paa Is, Chokolade og Marsalavin.*Schand.O.II.338. Bang.Udv.227.* || (*uden obj.*) Professorinden bød paa et lille Stykke Melon til et Glas Vin.*Bang.S.29.* „at faa Folk til at komme til sig — aa Gud, det kan man saamænd sagtens.“ — „Ja, naar man har noget at byde paa.“ *KLars.KÆ.14.* || *overf., m. tingsubj.:* give mulighed for at opnaa; stille i udsigt. *Dagen bød paa Stokfisk.*Drachm. PHK.1.* De deltog . . i de Glæder, Selskabslivet havde at byde paa.*Markman. PB.242.* alle Gammeltorvs Herligheder, al den Øjnenes og Mavens Lyst, som dets Grøntsager og Frugter byder paa.*VVed. BB.239.*

7) refl. 7.1) (*nu l. br. i rigsspr.*) frembyde sig; vise sig. *Her byder sig en Leilighed, som kaldet. *Oehl.AV.15.* (*han*) gik ud for at . . jage, hvis der bød sig Vildt.*Goldschm.SF.199. JakKnu.A.166.* byde sig frem, se u. bet. 8.s. || (*gy. upers.:* træffe sig. Dette . . byder sig heldigere, end jeg kunde vente.*Blich.PW.25. Feilb. 7.2*) (*nu kun i forb.* byde sig til, se u. bet. 8.s) om personer: tilbyde sig til (noget); foreslaa ell. indvillige i at udføre noget. *Doctoren . . bød sig føle Puls.*Wess.183.* At byde sig i Kamp med een.*VSO.* I det personlige Møde med Kongen bød Ærkebiskoppen sig i Rette (o: tilbød at indtanke sin sag) for Paven eller Keiseren.*CPalM.O.399.*

8) i faste forb. *m. adv. ell. trykstærk præp.* 8.1) byde an (*jf. anbyde*), (*nu sj.*) opfordre (til noget). Byde an . . Er at eske til kamp.*Moth.B473.* *(*han*) byder saa med Gammen | Mø til Hilsen an, | støder sagte sammen | de Pokalers Rand.*Stuck.II.241.* 8.2) † bydes for, (*jf. oldn. mér byðr e-t fyrir*) tilkendegives. Denne Ulykke . . bødes mig for (o: jeg anede den). *Høysg.S.78.* 60 8.3) byde frem. 1. (*nu l. br.*) række ell. vise noget frem for at tilbyde det. byde sine vare frem.*Moth.B472.* At byde Haanden, Munden frem.*VSO.* 2. (*nu næppe br.*) vende noget fremefter (*jf. ovf. u. bet. 5.1 slutn.*). (*fostre*), som ligger ilde, og byder noget

andet Lem frem, end Hovedet.*Buchw.JS. (1725).87.* 3. refl.; dels (*nu l. br.*): vise sig. hvad gyseligt Syn byder sig frem for mit Øie!*Mall.HG.48.* dels: tilbyde sig. Ogsaa min svage Arm skulde byde sig frem til at deele Byrde . . med saa mange værdige Medborgere.*smst.10.* nu især: melde sig ukaldet ell. vise mangel paa tilbørlig tilbageholdenhed. (*han*) byder sig frem ved alle Leiligheder.*VSO. MO.* Du har en Skavank i din Karakter, Du er ikke stolt. Du byder Dig selv frem.*ESkram.UB.3. 8.4* byde imod (*jf. sv. bjuda emot*). 1. (*dial.*) gøre modstand. hvorfor by'er du en altid imod vedrørende Gaarden!*Wied.LO.15.* 2. (*l. br.*) række ens ulyst og modstand (*jf. modbydelig*). *Moth. B472.* Maden byder imod. Naar det begynder at byde imod, bør man holde op at spise.*VSO.* det bød hende saa uvilkaarligt imod, det hele.*KLars.MH.182. JakKnu.In.188.* Synet af alle de mere eller mindre forhutlede Almuekvinder bød mig imod.*AndNz.DB.117. NMøll.(Tilsk. 1920.I.119).* 3. (*nu l. br.*) gøre modbud (*ved auktion olgn.*). *Moth.B473.* Der var kun een paa Auctionen, som bød imod mig.*VSO. 8.5* byde om(kring), lade (*mad- og drikkevarer olgn.*) gaa rundt (til gæsterne). *dejlige Møer byde Hornet omkring.*Hostr.VV. 38.* der blev budt campagne om | || *uden obj.:* d. s. s. varte op. jeg hjælper (*damerne*) med at dække Bord og byde om.*Hostr.ML. 131. 8.6* byde op. 1. opfordre til at rejse sig til dans.*VSO.* *atter op til Vals man Alma bød.*PalM.IV.245.* 2. (*især foræld.*) opfordre til at rejse sig til kamp; kalde under vaaben (*jf. Opbud*). Herreds-Folket, som Erling bød op til Forsvar.*Grundtv.Snorre.III.348.* 3. † udraabe noget til bortsalg. *Moth.B473.* Opraaberen bød Bogen alt for høit op for første Gang.*VSO.* 4. gøre overbud paa noget (*især ved auktion*) og derved tvinge en anden til højere bud. Den ene Liebhaber bød det op for den anden.*VSO.* ogs.: jeg fik bogen, men den blev dyr, da der var en, som hele tiden bød mig op (o: nødte mig til at byde mere) | † gøre overbud i auktionsbridge. 8.7) byde over, gøre overbud (*især ved auktion*). *Moth.B473.* Da ingen vilde byde over, blev Bogen mig tilsalg.*VSO.* byde 'over en (*ell. byde en 'over*), gøre højere bud end en anden. *Høysg.S.221. VSO.* Beständig bød den Ene den Anden over med fire Skilling.*Schand.TF.I.245.* 8.8) byde til. 1. (*bibl.*) række frem; vende til. Hvo som slaar dig paa det ene Kindbeen, byd ham og det andet til.*Luc.6.29.* 2. (*nu l. br.*) foreslaa; tilbyde. Magnus bød ham strax til (*at han vilde*) levere det gantske Land udi hans Hænder.*Holb.Intr.II.17.* 3. (*nu kun jy.*) forsøge paa. Man kand byde til (*under fødslen*) at tage (*barnets hoved*) ud med bare Haanden.*Buchw.JS.(1725).80. Feilb.* || refl.: 1. (*l. br.*) vende frem (*imod noget*). Fostrene fødes . . enten forlængs eller baglængs, eftersom For- ell. Bagpart

byder sig til. *Hag.IV.358. jf.:* (de) flyttede omkring fra den ene vilde Have til den anden, eftersom Frugten modnede og bød sig til. *JV.Jens.TL.27. 2. om personer: vise villighed til noget; stille sig til tjeneste.* Jeg bød mig til at fornøye hende i Aften .. med en sagte Musique. *Holb.Vgs.(1731).II.17. Ew.VI.206.* han skal have været en af de første, som bød sig til (o: meldte sig som frivillig). *Vilh.And.K.II.175.* disse Kvinners udfordrende Byden-sig-til. *LBruun.UG.195. ogs. (nu næppe br.): driste sig til. vee hver den, Menneske eller Dyr, der vilde byde sig til at standse (hunden) paa dens Vei. Rahb.Fort.I.454.* En Haandfuld Folk byder sig nok ikke til at angribe en heel Armee. *VSO. † Han byder sig vel nok til (o: han lover godt nok).* „Siges i daglig Tale.“ *VSO. Moth.B473. 8.9) byde ud. 1. (foræld.) kalde under vaaben. i Feidetid kunde (friserner) bydes ud til Leding. Molb.DH.II.257. 2. (nu kun dial.) udfordre til kamp. VSO. saa bød han ham ud, og nedlagde ham i Tvekamp. Grundtv.Saxo.L.25. MDL. Feilb. Kvernd. 3. tilkendegive om noget, at man agter at afhænde det. Moth.B437. Faderen byder sin Datter ud. VSO. gaarden er budt ud til salg |*

By-del, en. *Tops.III.434.* de nye Bydele og de .. ombyggede Kvarterer i den indre *Pont.LP.VIII.205.*

Byde-maade, en. [II.1] (ænyd. d. s. (*D.Grammat.II.377*); gram.) bydende maade (se u. II. byde 1.5); imperativ. *Lyngby.UB.114. Wüvel.144. Sal.IX.365. -mand*, en. [II.6] (nu kun dial.) person, der udsendes for at indbyde folk til gilde; bedemand. *Levin. Bregend.PG.90. Feilb. Aarb.Frborg.1918.92.*

Bydende, et, † en. uden flt. vbs. til II. byde 1 (og 2): befaling. Undseelse og Frygt for Foragt lægge større Baand paa Menneske end al borgerlig Bydende. *Kraft.VF.126. || nu i reglen kun efter en gen. at følge Fornuftens Bydende. JSneed.I.56. Mynst.Tale.(1843).17. ifølge Testamentets Bydende. Heib.Poet.VII.325. Dyveke vidste at gjendrive (indvendingerne) med Nødvendighedens Bydende. CBernh.III.319. en Følge af .. Lovgivningens Bydende. Hørup.II.132. E.Henrichs.MF.II.105. **Byder**, en. flt. -e. (af II. byde; l. br.) 1) (til II. byde 1 og 2) person, der optræder m. myndighed. Hvor bliver han af, den geniale Byder, som skal lære os Lydighed under et stort Maal? *Rørd.(Kbh.¹⁶/1913.2.sp.5).* 2) (til II. byde 4) person, som gør et bud. *Gram. Breve.11.**

† **Byde-spil**, et. [II.4] † navn paa et kortspil (jf. I. Byde). *VSO. † -stav*, en. [II.1 og 2] herskerstav. *Rothe.KF.242.*

† **bydle**, v. -ede. (no. bydla, oldn. buðla; fra mnt. budelen (af budel, pose), jf. ty. beuteln samt Vindbøjteln) sigte (mel). bydlet Meel, flormel. *vAph.(1759).* † **Bydlemel**, et. flormel. *vAph.(1764).* † **-pose**,

en. melsigte. smst. † **-tøj**, et. (jf. ty. beuteltuch) sigtedug. *Funke.(1801).I.618.*

By-dreng, en. [2.1] dreng, der gaar byærinder (især for en forretning). *Skomagb.15. -erhverv*, et. erhverv, der drives i en købstad. *Englands Velstand hvilede .. paa dets Byerhverv. Fridericia.17 & 18 Aarh.II.312. Vort Land.¹⁴/1904.1.sp.4. † -falden, part. adj. „byfalden Jord, Jord, som ligger nær ved Byen, og ligger altsaa beleiligt til Dyrkning.“ *VSO. -foged*, en. (indtil retsreformens indførelse 1919) underdommer i købstæderne, tillige politimester, byskriver og ofte ogsaa borgmester. *DL.6—8—11.* at forlige en Sag, det er jo at stiaale fra Byefogden. *Holb.GW.IV.2.* Han skal strax til Byfogden (o: arresteres). *Goldschm.II.50. Trap.II.229. Sal.²IV.303. || (sj.): snorke som en Byfoged. Wied.HCAnd.85. || (foræld.) om dommeren paa bytinget i Kbh. (indtil 1771). E.Holm.DH.1660-1720.I.69. Sal.²IV.304. || i Kbh. 1902-1919: den embedsmand, der besørgede fogedforretningerne i civile sager (eksekutioner, udpantninger m. m.) (d. s. s. tidligere kongens foged). LovNr. 80²⁸/1902. §3. -foged-fuldmægtig, en. *Schand.Fort.140. -foged-inde*, en. (sj., mest spøg.) en byfogeds hustru. *Wied.S.191. -folk*, pl. ell. (sj.) et (*NatTid.¹⁸/1878.M.Till.1.sp.1. Dangaard.Kultur.(1905).20. 1) [1.1] (sj.) beboere af en landsby. PMøll.I.303. 2) [1.2] beboere af en købstad, mods. Landboer. Rahb.Tilsk.1791.391. Hørup.I.69. Bang.L.73. -forsamling, en. [1.1] (i Drager) forsamling af bymændene. Reskripter osv. for 1855, udg. af Algreen-Using.(1861).124. -forstander, en. [1.1] i Drager: person, hvem ledelsen af forsk. offentlige anliggender er overdraget. smst. || i Sønderjylland: kommuneforstander. *Trap.Slesvig.(1864).I.73. MMackeprang.Nord-slesvig.(1910).68. -forvise, v. (dannet efter landsforvise) (kongen) kan landsforvise; jeg (o: stoderkongen) kan byforvise. *Blich.IV.380. -fred*, en. (æda. byfrith; foræld.) den særlige fred, som skulde herske i købstæderne; brud paa denne fred; omraade, inden for hvilket denne fred gjaldt (en stads jurisdiktion). *ADJørg.IV.241. Sal.²IV.304. -fuldmægtig, en. (sj.) byfogedfuldmægtig. *LovL.I.819. **W-fælle***, en. (l. br.) indbygger i samme by. *Fridericia.A.419. FFalkenstjerne. Overs. af Herodot.I.(1897).90. -føring*, en. (næppe br. i rigsspr.) købstadagtig optræden. *AndNæ.PE.II.23.******

I. Byg, en ell. et. [byg] byg. *Høysg.Anh.22. (nu kun dial. Biug. Æreboe.24. Esp.24; jf. Kort.51).* uden flt. (æda. biug, oldn. bygg, oeng. beow, korn; besl. m. II. bygge; grundbet.: det dyrkede korn, jf. Korn i bet. „byg“ || ordet er intk. i æda. og glda.; fk. (ved indflydelse fra Havre og Rug) viser sig først i ænyd. og bliver i 19. aarh. det alm. i rigsspr., jf. *Høysg.AG.38* og: „Ogsaa af Fælleskjon .. men vel sjeldnere.“ *Levin., sml.*

Levin.Gr.I.44; nu især intk. i dial. (Sjæll Bond.93. Esp.24, jf.Kort.158) 1) ♀ kornsorten Hordeum L., især H. vulgare L. og dennes underafdelinger: toradet bygg, H. v. distichum, og seksradet bygg, H. v. polystichum. Bygget var skudt i Ax.2Mos. 9.31. Bygget var færdig at meyes.Holb. Kh.1023. see engang hvor tyk Byggen staar.sa.Jep.I.8. Byg er den almindelige Sæd, dog allermeest i Siælland.EPont.Atlas. I.539. man veed, hvorvidt Byggets Nordgrænde strækker sig.Ørst.VI.166. *Solen den glimter i Mælk og i Spand, | og Byggen den skyder en Alen.Aalkj.ES.85. naar Rugen dræer og Byggen skrider.Flewon. IN.98. || gold bygg, vildtvoksende bygart, Hordeum murinum L. (jf. Byggræs). J Tusch.108. Sal.²IV.304. || (især dial.) talem. og ordspr.: ros ikke byggen i blade (jf. Bladbyg), før du har den i lade. Moth.B481. 20 Frem.DN.258. Feilb. Man skal høste Byg i røde Rader, og Havren i sin grønne Troje, da faar man baade Straa og Kjørne. Mau.3528. Frem.DN.258. Feilb.I.147.III.3. 2) (koll.) om (de aftærskede) frakorn af bygg (1). 2Kron.2.15. Af Bygget brygger man Øl, man gjør alle Slags Byggryn deraf.Raff.(1784).52. Den danske Byg nyder paa alle Handelspladse den største Anseelse.CVaupell.S.3. (hun) strøede sin Byg paa den nøgne Jord.JVJens.Br.221. mange Duer, som elske Ærter, (sulter hellere) end æde Bygget.CGram.Husduen. (1910).133.

II. **Byg**, en. [by²q] (egl. vbs. til III. bygge, jf. nt. buke) 1) † som vbs.; især i forb. to til bygs, vaske tøj, der skal bygges. Moth.B484. Høysg.S.206. 2) (nu l. br.) lud, hvori tøj bygges; især i forb. lægge tøj i byg olgn. VSO. Saaby.!

Byg-, i sgr. [byg-] især af I. Byg; hertil kan dannes en stor mængde sgr., hvoraf kun de vigtigste er medtaget ndf. || af anden oprindelse (dels som gengivelse af ty. bau-, dels som sideform til Bygge-) er: byg-fældig, -herre, -maade, -mester, -værdig, -værk, -væsen. -aal, en. [I.1] (zool.) dværgrundorm, der angriber byggens rodtærvler, Tylenchus Hordei. Sal.VII.440.

Byg-gade, en. [I.1] (dial.) gade ell. vej gennem en landsby. Feilb.BL.61. JVJens. SS.128.

Byg-and, en. [I] (dial.) ♀ alm. vild-and; Anas boscas L.; graaand. Moth.²B632. Kjærbøll.656(Thy). Feilb.I.147.

Byg-gang, en. [2.1] (l. br.) det at gaa (meget) i byen. Moth.B467. VSO. Feilb. || om at gaa byerinder: VortHj.IV.4.17.

Byg-brand, en. [I.1] ♀ brandsvamp, der angriber byggen, Ustilago Hordei (Pers. 60 ell. Ustilago Jensenii Rostr. Rostr.Flora.II. 27. Landb.O.I.435. -brød, et. [I.2] (æda. d.s. (AM.)), oldn. byggbraud) brød, bagt af bygmel. Her er en liden Dreng, som haver fem Bygbrød, og to smaa Fiske.Joh. 6.9. Holb.Hh.I.144. Det ældste Brød i

Norden har . . været Byg- og Havrebrød. TroelsL.³V.12 JVJens.NG.258.

Bygd, en. [bygd, bygd] († Bygde. Moth.B483. — ogs. (m. no. form, især i bet. 2.1) **Boj(g)d** [bøi²d] Suhm.I.213. Hauch. V.47. † **Boj(g)de**: Moth.B483. Oehl.Lf. 136). (æda. d. s., oldn. byggð, afl. af II. bygge; i nyda. ved no. paavirkning ell. genopt. fra æda. ell. gllda.) 1) (især foræld.) d. s. s. Bebyggelse (1 og 2). (nybyggerne) begyndte at „bryde Bygd“ i Urskovene. *Wors.DanmarksKultur i Vikingetiden.(1873). 6. Fast og sammenhængende Bygd har i Stenalderen ikke strakt sig længer mod Nord end til de store svenske Søer.Rosenb.I.7. jf.: Gentofte Kommune er . . en mægtig Villabygd.Nystrøm.Gentofte. (1916).7. 2) bebygget omraade; beboet egn. 2.1) (efter no.) mindre bebyggelse uden landsbymæssigt præg; ofte mods.: odemark. Pirups Hvarre er ikke blot et geografisk Mærke eller en geologisk Tradition, men ogsaa en Bygd.Goldschm.VIII.274. Darnernes Hær var oppe at brænde Bygden.JOlr.SD.IV.43. || især om norske forhold: mindre, beboet distrikt ell. kommune. Bygder og Gaarde.Holb.Søhist.92. *Længe var | Han kiendt i Bygden.Zetlitz.NH.34. der var langt til alle Bygder. Hauch.II.316. 2.2) (genopt. fra gllda. ell. laant fra no. i nyere tid; især brugt af sprogrensere) beboet egn; landdistrikt (især mods.: By). en Linie nordfor Flensborg vilde have overgivet disse Bygder til Tyskland.Hejmdal.⁵s1869.I.sp.1. Blikket faldt paa ham, naar der var Tillidsposter at besætte i Bygden.Thyreg.S.280. Efter 1870 . . er Avislæsning (i Japan) bleven en sand Lidenskab saavel i By som i Bygd.IBondense.Jorden rundt.(1891).370. 2.3) (genopt. fra gllda. æda. bygd; især foræld.) større landomraade, der (administrativt) udgør en helhed for sig; del af et landskab (ofte d. s. s. Syssel; jf. VDahlerup.JyskeLov.(1919).89). Finved, Værend o. fl. Bygder, som med Tiden fik Fællesnavnet „de smaa Lande.“*Ottosen.VH.I.46. JohsSteenstr.DS.54. (Nordsjællands) bygd er begrænset af Sælunds Nordstrand, Roskildeffjord og Øresundskoven.HV Claus. (Aarb.1916.12). Dansk Bygd.Gravl.(bogtitel. 1917). jf.: *Kong Harald hilsed venlig, | og spurgte Bygd og Navn. | Sig nævnede han Audun og Øfjord sin Stavn.Ploug.I.342. samt: Brügge . . der i det fjortende Aarhundrede var de frie flamske Bygders Hovedstad.Brandes.XI.208. 2.4) (poet., l. br.) landsby (sml.Moth.B483). *Selv vandred hun dog flittigt | I Bygderne om Winth. HF.41. (jf. 2.1). **Bygde**, i sgr. [bygdø-, bygdø-] (kun i skriftspr. (især hos sprogrensere) ell. brugt om ældre tiders ell. norske forhold) af Bygd, især af Bygd 2.1 og 2; hertil kan dannes en stor mængde sgr. m. bet.: landskabs-, landkommune- (mods. By-); kun de vigtigste er medtaget ndf., som eks. an-

føres i øvrigt: Bygde-Patriotismen er Hjemmelafndning (i *Bajern*). *FrNiels. R. II. 353.* (den) nordgermaniske Folkeæt med samme Tungemaal. . Sæder og Skikke, selvfølgelig med Bygdeforskelligheder. *CVNyholm. Danmarks Statsforfatning. (1891). 1.* (de russiske frisindede) attraar og haaber Selvstyre under Bygdevalde. *Brandes. X. 577.* Bygde- og Stammehøvdinge siger Lov og stiller Trætte (hos germanerne). *Otosen. 10 VH. I. 21.* **-borg**, en. [2.1] (foræld.; især om no. forhold) d. s. s. Bondeborg. *HOLR. Absalon. (1908). I. 141. Sal. IV. 307.* **-lag** ell. **-lav**, et. [2.1] (ænyd. d. s. (P)clausen. *Snorre. (1633). 73.*) oldn. bygðar(lag); efter no.; foræld., l. br.) om norske forh.: sammenslutning af indbyggerne i en bygd (ell. flere bygder); ogs.: bygd (2.1). *VSO. Ingolf blev . . som en Høvding i Bygdelaget og forrestod den fælles Gudstjeneste. R. J. Holm. 20 Danmarks Historie. (1884). 25.* Bøjgdelag. *Moth. B483. Oehl. HK. 123.* **-maal**, et. (l. br.) landskabsmaal; dialekt. (kongen) var Tolke, naar hans Biskop prædikede paa et Bygdemaal, som Tilhørerne ikke helt forstod. *FrNiels. KH. II. 119. Selmar. 173.* **-politik**, en. (l. br.) politik, der kun har en enkelt landsdels tarv for øje; snæversynet politik. *Tops. III. 96.* **-ting**, et. (ogs. (i bet. 1) Bøjgde-. *Moth. B483. Baden. Jur. O. I. 80.*) (foræld.) 1) [2.1] om norske forhold: herredsting. *VSO. MO. 2) [2.3] (glda. d. s.) Syslet hed ogsaa Bygd og Syssetinget Bygdeting. Jøhs. Steenstr. DS. 54.*

I. Byge, en. [by'qə, højt. ell. prov.: 'by'qə] bye. *Høysg. AG. 144.* († Boje, Bøje. *vAph. (1759). VSO. I. 427. 438.*) ft. -r. (jf.: holl. bui (buie), nt. bö(je); oprindelse usikker) 1) (nu især ⚓) heftigt vindstød (ofte m. paafølgende regn); kastevind. (da vi) seylede langs Langeland, kom een Bye, som kastede vores aabne Iagt paa Siden, saa den blev mesten fuld af Vand. *Æreboe. 40. ArchivSøvesen. I. 85. Weibach. NS. 13. Scheller. MarO.* || hvide byger (efter eng. white squalls) meget hurtigt optrækkende byger. *Sal. III. 923.* stille byger, (især spøg.) mellemrummene (pavserne) ml. paa hinanden følgende byger. *smst. 924.* 2) kortvarig nedbør (især: regn), ofte af uvejrslignende karakter, ledsaget af stærke vindstød (jf. Regn-, Tordenbyge). *Høysg. AG. 144. Bages. V. 269.* han ansaa Uvejret for en blot forbigaaende Byge. *Blich. I. 448.* *en Byge velgørende Regn. *PMøll. I. 118.* *Her kun en Byge listig overfalder, | Tordnen kun knalder. *Bødt. 205.* Eftersommerens Byger har ikke kunnet bøde paa den lange Regnløshed. *Bogan. II. 12.* || (overf.) (en) forrygende Storm . . kommer flygende med Byger af Sten og Sand. *KnudRasm. DØ. 77.* der er faldet en hel byge af ordener i anledning af jubilæet | om en udskældning: *Hjorta. IU. 145.* (sj.) en Byge af Forargelse. *Schand. BS. 393.* 3) sky, der giver en byge (2). *Stormen jog en Byge ad Himmelen frem. *Ploug. I. 332.* der sidder by-

ger rundt om | **II. byge**, v. [by'(q)ə] **-ede**. (< MO; af I. Byge) 1) ♂ (l. br.) til I. Byge 2: regne i byger; falde som en byge. da Vinterens Tid endelig var omme, og Blæst havde blæst og Bygerne byget. *JVJens. NG. 198.* (overf.:) den milde Sorg . . der byger som Himlens Regn, hvor og naar den vil. *PEBenzon. H. 283.* fra Maj og til hen i August byger det ind over Klipperne med smaa delikate Søkonger. *Knud Rasm. MR. 19.* || (jf. bet. 2; sj.) en bygende Septemberdag. *Rose Bruhn. Under Hjemmets Tag. (1905). 85.* 2) (sj.) til I. Byge 3; upers.: trække op med byger. det bygede op i Syd. *Tolderl. F. II. 206.*

III. byge, v. [by'(q)ə] (ogs. bøge. *vAph. (1759). HCAnd. VIII. 176.* Kværnd.). **-ede**. *vbs. -ning* (A)Thomsen. *Technisk Chemi. (1883). 557.* *VareL. 2136.* Kværnd.), jf. **II. Byg**. (ænyd. d. s. og bøge; fra mnt. buken, jf. ty. bauchen, bäuchen, eng. buck; nu kun dial. (foræld.) og fagl.) behandle (vaske-)tøj, garn olgn. m. hed lud (især af bøgeaske). (der stod) en Balle med Aske, der skulde blive brugt til at bygge Klæder med. *Tode. (Iris. 1792. II. 280). Hallager. 100.* der blev vasket og byget Tøi. *CBernh. VII. 169.* jeg bøgede Garn der. *HCAnd. II. 324.* Det grovere Tøj som Folkelagen og sligt „byges“ endnu gerne paa Landet. *VortHj. IV. 24.* *Sal. III. 925.* || † overf.: bagvaske. *mangen Sladder-Taske, | Som nok paa andre har at bøge og i det vaskte. *Helt. Poet. 170.*

Byge, i ssg., dels til I. Byge, dels (nu l. br. ell. foræld., jf. *Kalk. I. 310*) til III. byge. **-aske**, en. [III] (*Kalk. I. 45*). *Feilb. -balje, en. [III] balje olgn. til at skylle tøj i efter bygningen. (*Kalk. I. 310*). *VSO. -kar*, et. [III] d. s. s. -saa. (*Kalk. I. 310*). *VSO. MO, Bøgekar. Kværnd. -kast*, et. [I. 1] *AREcke. 44. Drachm. STL. 267.**

Bygel-horn, et. [by'qəl-, 'by'qəl-] (efter ty. Bügelhorn, jf. fr. bugle; foræld.) d. s. s. Buglehorn. (man) hørte Bygelhornenes Marsch nede i Gaarden. *Rist. S. 268. SMich. Æb. 168.*

Byge-lud, en. [III] *Moth. B483. MO. -saa*, en. [III] stor tønde ell. kar til bygning af tøj. *Moth. B484. Høysg. S. 206. MO. -tønde*, en. [III] d. s. s. -saa. (*Kalk. I. 310*). *VSO. D&H. -vejr*, et. [I. 2] *Matroserne iblant | Ved Bye-Vejr en Eed oppandt. *Carst. Verr. 144.* Det havde været Bygevejr med ruskende Regnskyl. *Schand. TF. I. 261. VilhAnd. AD. 108.* jf.: Hvor er en saadan Bygevejrs-Aften stemningsfuld. *Drachm. II. 275.*

Byg-flue, en. [I. 1] (zool.) insekt, hvis larve angriber byggen blomster, *Chlorops teniopus. Frem. DN. 716.* **-frø**, et. [I. 1] (dial.) i ft., om frøene af forsk. (ukrudts)planter blandt sæden, fx. om frø af agerkaal, *Brassica campestris L. (JTusch. 290)*, af agersennep, *Sinapis arvensis L. (smst. 227. 341)*, samt spergel, *Spergula arvensis L. (smst. 234)*; jf. Kornfrø. *Høysg. S. 342* (se u. Ager-

kaal). -**fugl**, en. [I] ² *vendehals, Jynx torquilla L. Kjørboll.113.* -**fæld**, subst. (til bygfeldig; jur., foræld.) 1) m. h. t. bygningensværk: det at være bygfeldig. *Baden. Jur.O.I.78. MO. 2) bøde for at lade en bygning forfalde. OecMag.V.32. Stampe.II.313.* **Ø-fældig**, adj. (ænyd. d. s.; efter ty. bau-fällig; l. br.) om bygninger: forfalden; brøstfældig. Hvor Kirken Bygfeldig er, der skal alle Veje søges Tienden paa det højeste at opsette. *DL.2—22—20. EFündt.Glmt. (1903).25.* Omsider blev Gammel Vartov saa bygfeldig, at Hospitalet ikke saa sin Fordel ved at beholde den. *Nystrom.Gentofte.(1916).272.*

1. **Bygge**, subst. (æda., oldn. byggi; egl. vbs. til II. bygge; nu kun dial.) 1) bebyggelse; bygning. om de have tre Aars Hævd paa deris Bygge. *DL.5—10—54* (efter *JyLov.1.47*). Feilb. 2) beboet egn; bygd. 20 *Feilb.IV.80.*

II. **bygge**, v. [bygø, l. br. bøgø] *Høysg.AG. 108. præf. -ede* ell. (nu kun dial.) -**de** (*Ruth.4. 11* (Chr.VI). *Thorsen.109. Kort.102*) ell. (poet.) -**te** (*Salm.Hj.433.1. Ew.(1914).I.179.*); part. -**et** ell. (nu kun poet. ell. dial.) -**t** (*DL.3—13—35. Ew.(1914).I.64. Hostr.G.192. Feilb. Thorsen.109.* vbs. (næsten kun i ssg.) -**else** (*RMøller.Livius.I.432. AOlbr.(Dania.I.260)*) ell. -**ning** (s. d.), jf. I. **Bygge**, **Byggeri**. (æda. 30 *byggiæ, oldn. byggja, byggva, bo paa et sted, bebygge, befolke; egl. afl. af V. bo*)

1) (især poet. og højtid.) have sin bolig, bo paa et sted (jf. Indbygger). 1.i) i egl. bet., om levende væsener. *Landet fyldes (∴: gid landet maa fyldes) op med Fromme, | Som bygge under Christian. *Ew.(1914). I.108.* *Guds Fred! hvor I bygge, | Paa Mark og paa Fjæld. *Grundtv.PS.V.162.* *Min Borg den staaer forladt, | Der Uglen rolig bygger | Ved Dag og ved Nat. *Winth. HF.148.* *i den store Stad, bag trygge | skjærmende Volde, er godt at bygge. *Kaalund.84. Schand.SD.18.* *Skoven, | hvor Vilddyret bygger. *Drachm.RR.22.* *(folkets) bedste Mænd er borte, men fra Gravene, hvor de bygger, | kommer de til os. *Rørd. GK.II.104.* Om Dværgfolkene end ikke bo i Huler, bygge de dog i lave Hytter. *JohsSteenstr.Etnografien.(1902).7.* || især i 50 *forb. m. bo. alle og een hver . . som bygge og boe udj vort Rige Danmark. DL.Fort.* *Under dine Vingers Skygge, | Herre, lad mig bo og bygge. *Salm.Hj.618.1. Grundtv. SS.I.70.* paa den lille Gaard byggede og boede Herman og Elisabeth. *HCAnd.IV. 325. 1.2* (overf.) om andre ting end levende væsener: være til stede; have sin plads; forefindes. *Lad Kraft og Held i Landet bygge. *Salm.Hus.481.5.* *i denne Lund, hvor 60 *Skønhed bygger. Bagges.V.178.* *Hvor Livet boer idag, | Imorgen Døden bygger. *Ing.RSE.VII.132.*

2) egl.: bringe i beboelig stand. 2.1) (nu kun bibl.) forsyne med bygning(er); bebygge. Alle Mænd skulle gierde for de-

ris Tofte, der bygte ere. *DL.3—13—35.* (de) byggede sig de Steder, som nu ere øde. *Job.3.14. 2.2* (foræld.) bosætte sig i ell. paa; befolke; opdyrke. Helgeland . . maa antages at være blevet bygget søndenfra. *Rosenb.I.25.* Mange af dem drog op over Fjeldene . . og byggede Norge. *JVJens.Br. 281. jf.: (man har)* i de historiske undersøgelser af folkeminderne arbejdet sig frem i hidtil ubetrådte egne, og . . lagt god grund til deres fremtidige byggelse. *AOlbr.(Dania.I.260). 2.3* † i udtr. bygge søen (efter ty. die see bauen) færdes paa havet; holde søen. vores Fahrtoys Usikkerlighed til at holde eller bygge Søen i haardt Veir. *Ereboe.192. 2.4* (efter ty. ein bergwerk bauen) m. h. t. bjergværk ell. grube: drive; udnytte (jf. bygværdig, Bjergbygning 2). *VSO. 2.5* bringe orden i (styrrelsen af et land); indrette (samfundsmæssigt). *Landet han mon bygge hver Dag med Lov og Ret. *Oehl.HK.97. sa.VM. 21.* *(hum) Som Heder rydded, og som Landet bygged. *Grundtv.PS.II.127.* nu kun i ordspr.: med lov skal man land bygge (efter begyndelsesordene af *JyLov.*; se *VDahlerup.JyskeLov.(1919).42f.*). *Mau.5561. Arlaud.259.*

3) opføre fra grunden af. 3.1) opføre (huse, mure osv.) af mur- ell. tømmerværk oln. da byggede Abraham der et Alter. *1Mos.22.9.* de gode Mennesker, som bygge Villa ved Havet. *HCAnd.Breve.II.617.* *I Stæderne hersker den travle Kløgt, | dér blive de store Fabrikker bygt. *Kaalund.110.* den første (hængboer) byggedes i 1796 i Nordamerika. *OpfB.II.97.* bygge luftkasteller ell. kasteller i luften, se (Luft-)kastel. || m. h. t. byer: grunde; anlægge. han byggede en Stad. *1Mos.4.17.* førend Hamborg blev bygt. *Holb.Kandst.V.2.* det 302 Aar efter Roms Byggelse. *RMøller.Livius.I.432.* nu næsten kun i ordspr.: Rom blev ikke bygget paa een dag (∴: der skal tid til velgjort arbejde). *Mau.1105. Oehl. XVI.57. PalM.II.517. jf.: Rom blev ikke bygt paa en Time. Holb.LSk.IV.2.* || (bibl.) d. s. s. bygge op (igen), jf. v. bet. 6.1. (staden) skal være en Dynge evindeligt, den skal ikke bygges ydermere. *5Mos.13.16. Neh.2.5* (Chr.VI; se v. bet. 6.1). || (nu l. br.) m. h. t. arbejder, der udføres af jord ell. i jorden. Da byggede Salomo en Høi. *1Kg.11.7.* de bygde (1871: optørte) sig ogsaa høye, og støtter og lunde. *smst. 14.23* (Chr.VI). (han) byggede Volde og Forskandsninger. *Mynst.Kronb.12.* jf. Bygningsingeniør, Vej-, Vandbygning. 3.2) om dyrs forfærdigelse af boliger. *(træet) Hvorunder ingen Fugl sin trygge Rede bygger! *Ew.(1914).I.151.* *Er det kun Drift hos Bæveren, at bygge | Sig Hytte, Bien Celle, Fuglen Rede? *Oehl.XII.23.* *Lærken blandt Gravene bygger sin Rede. *Blich.D. I.126.* Himmelens Fugle byggede (1819: giorde) Rede i (træets) Grene. *Luc.13.19*

(1907). (*bierne*) begynder straks med at bygge Celler fra oven af i Kuben ned efter *Brehm.DL.III.348. Biavl.92. 3.3*) uden obj.: bygge hus ell. bolig. *Lidt det kun baader, at Mesteren Huset opbygger, | Bygger ej Herren med ham og dets Grundvold betrygger. *Salm.Hj.44.1.* *En bygger for at rive ned. *Hob.Stu.III.5.* *(*fuglene*) kappes daglig, to og to, | At bygge, hvor de best kan boe. *Stub.68.* *Hvor Sangersken bygger, | Og qvidrende røber sin Rede. *Ew.IV.53.* *„Det er et fagert Slot.“ | „Ja,“ svared en Dannerkæmpe, „Kong Volmer bygger godt.“ *Hauch.SD.II.218.* han tænker paa at bygge (o: lade opføre et hus) | || bygge paa, være i færd m. at bygge. Salomo byggede paa sit eget Huus tretten Aar. *1Kg.7.1.* *I Lunden, hvor din Ven paa Palmehytten bygger. *Ew.III.10. talem.:* bygge paa helvede, se Helvede. **3.4**) i forb. m. paa: opføre et bygningsværk paa et vist grundlag; oprejse (*SD.II.*) paa (noget), en forstandig Mand, som byggede sit Huus paa en Klippe. *Math.7.24. Stampe.I.133.* bygge (sit hus) paa sand, se Sand. || (*overf.*) støtte ell. grunde noget paa noget andet. de tilforladelige Memoires, han har bygget sin Historie paa. *Hob.DH.III.a1^o.* Jeg veed ikke, paa hvad Grund de bygge denne Sætning, som ikke kan bevises af Forordningen. *Stampe.II.343.* min uafhængige Overbevisning, bygget paa de Grunde, som jeg paa vedkommende Steder har fremsat. *Engelst.Phil.VIII.Kierk.V.21.* netop derpaa bygger jeg det bedste Haab om at faa Dem paa ret Køl igen. *SvLa.FruG.53.* || uden obj.; dels: have til forudsætning; gaa ud fra. Den etiske Dom om min Handling bygger paa, at Handlingen virkelig er min Handling. *Hoffd.E.94.* dels: stole paa; regne med. *Ingen paa sin Styrke bygger, | Mens han gode Dage har. *Salm.Hj.201.1.* ellers er intet mindre at bygge paa end Vind og Vejr. *Hob.Vgs.(1731).I.6.* Mandfolek er icke at bygge paa. *sa.Tyb.IV.10. Stub.45.* *Saa skal jeg aldrig skue | Det Haab opfyldt, hvorpaa jeg byggede saa tryk. *Wess.3. Grundtv.SS.III.130.* *Paa ham Du bygge kan med sikker Tillid. *Hauch.DV.I.193.* Hvem kan bygge paa, hvad hun siger i den Tilstand hun er. *Hzr.VI.129. 3.5*) (*l.br.*) *overf.:* indrette; foranstalte (*jf. ndf. u. bet. 6.1:* bygge op). Han gjorde i sin Tid mange gode Anstalter, og man seer endnu alt det at staa ved Magt, som han byggede. *VSO.* hiin Tid .. var saa uerfaren og uhjælpsom, naar noget Nyt skulde bygges og ordnes. *Allen.I.8.* || (*bibl.*) m. h. t. personer: give trivsel og lykke. dersom de lære mit Folks Veie .. da skulde de bygges midt iblandt mit Folk. *Jer.12.16.* Endnu vil jeg opbygge dig, og du skal bygges, du Israels Jomfrus! *smst.31.4. jf.:* Thi barmhertighed imod en fader skal ikke glemmes, og det skal bygges dig

igien (1871: skal blive dig en Opreisning) imod dine synder (o: i st. f. synden skal du faa lykke). *Sir.3.13(Chr.VI).* samt: *En værdig Hyrde (o: om en præst)! — Gud hans Hytte bygger! — | Hans Hiord! — hans Chloris! — hans Lyksalighed! *Ew.(1914).I.135.*

4) forfærdige ell. tilданne noget (ved sammenføjning af enkelte dele). **4.1)** (*især fagl.*) i egl. bet. i Noahs Dage, der Arken byggedes (*Chr. VI:* bereddes). *1Pet.3.20.* *Hvo bygger det Skib, der fra Verdens Ø | Kan seile til Himmerigs Porte? *Hauch.SD.I.54.* Baaden, hvorpaa der byggedes, og hvorunder man havde sat Stivere. *Hauch.VI.260.* *I skulde | Bygt denne Sarkophag af rød Porphy. *Recke.BB.56.* Flere meget bekendte Orgeler bleve byggede i denne Periode. *Opf.B.III.534.* gode Violiner, han selv byggede og ombyggede. *Biogr.Lex.XVIII.374.* den mægtige Armstol, den gamle Straffedommer i sin Tid havde ladet bygge til sit vældige Korpus. *ORung.SS.81.* (*han*) har bygget Buster af J. B. og Etatsraadinde M. Pol. *20/1919.8.sp.4.* det var en vanskelig Sag at bygge et godt og virksomt Mikroskop. *GadsMag.1918/19.590. jf. (spøg.):* hvilken skrædder har bygget det kjolesæt? | hans tøj er altid elegant bygget | || bygget aksel, bygget krumtap, ☉ aksel, krumtap, som er sammensat af flere stykker. *Scheller.MarO. 4.2)* (*overf.*) udtænke; konstruere; komponere. *hvor dristig, højt og stort | End vi vore Planer bygge. *Salm.Hj.458.2.* Af alle Heibergs Vaudeviller er De Uadskillelige den bedst byggede. *Brandes.I.170.* et digterværk, der er bygget over middelalderens folkeviser | **4.3)** skabe. (*bibl.:*) Gud Herren byggede af det Ribbeen, som han havde taget af Mennesket, en Mandinde. *1Mos.2.22.* *Fremdeles siger (*gud*), min Stemme bygte Jordan. *Ew.(1914).I.174.* || nu kun i part. bygget brugt som adj., især i forb. som godt (daarlign osv.) bygget: som har en god (osv.) legemsbygning; som er godt (osv.) skabt. uagtet hun endnu seer ganske smuk ud, saa er hun dog i Grunden slet bygget. *Hauch.IV.437.* Han var .. slank og fiint bygget, meget mørkladen. *Kierk.VI.25.* Et superbt bygget Fruentimmer. *Schand.TF.II.126. Drachm.DG.67. jf. (sj.):* dette allerede byggede (o: udviklede) Bryst (o: paa et nyfødt barn). *SMich.HB.13. (overf.) m. h. t. aandsbeskaffenhed:* (*han*) var uidentivl selv af Naturen nærmest bygget som Kjøbmand. *Barfod.(IUTid.15/1872.1.sp.3).* Hun var .. bygget af det Stof, som man særlig finder der, hvor Livets Krav kæmper en daglig Kamp mod den haarde Natur. *Drachm.SS.8.*

5) opretholde; holde ved magt. **5.1)** (*nu kun bibl. og relig.*) opretholde i samme tilstand; holde ved lige. at hand (gaarden) aarligen bygger og forbedrer. *DL.2—12—4—5.* Jeg vil .. bygge (1871: har bygget) din (o: Davids) throne fra slægt til slægt.

Ps.89.5(Chr.VI). *Bygge Guds Kirke, oplyse hans Folk, | Det er din (∴: helligaandens) Gerning.Salm.Hj.408.1. 5.2) (bibl.) opretholde en slægt olgn.; formere; forplante (jf. u. bet. 6.1: bygge op). Sarai sagde til Abram .: Kjære, gæk til min Pige, maa skee jeg kunde bygges ved hende.1Mos.16.2.

6) særlige forb. m. adv. 6.1) bygge op. 1) opføre (en bygning olgn.). Kong Frid. IV. bygde mange nye Landsbyskoler op.VSO. (jf. bet. 4.1:2) Skal man bygge en Motor op, maa man have Jern, Staal.GadsMag.1918-19.171. nu især (mest i forb. m. igen) om genopførelse af ødelagte bygværker: da sende du mig . . til mine Fædres Begravelser Stad, at jeg maa bygge den op (Chr.VI: bygge den).Neh.2.5. Kristiansborg slot er nu endelig bygget op igen | 2. (overf.) bringe i stand; stille paa benene. Jeg tager til Afrika og prøver at bygge en Forretning op igen.Hjemmet.1913.467. sp.1. hans eftermand ødelagde alt, hvad han i mange aar havde bygget op (∴: frugterne af hans arbejde) | 3. (bibl.) give trivsel og fremgang (jf. u. bet. 3.5). de agte ikke paa Herrens Værk . . han skal nedbyrde dem og ikke bygge dem op (Chr. VI: bygge dem).Ps.28.5. 4. (bibl.) forplante; give afkom (jf. bet. 5.2). gæk ind til hende, at hun maa føde over mine Knæ, at ogsaa jeg maa bygges op ved (Chr.VI: opbygges af) hende.1Mos.30.3. 6.2) bygge til. 1) bygge (noget) som tilbygning til noget andet. Moth.B487. denne fløj er først senere bygget til | 2. (uden obj.) udvide et hus ved tilbygning. (naar) en Mand bygger en Fløi til sit Huus, saa siger man ikke, han opbygger en Fløi, men han bygger til. Kierk.IX.202.

Bygge-, i ssg., i reglen af II. bygge 3.1, i mange tilfælde vekslende m. Bygnings-, jf. Bygge-emne, -fag, -fare, -fond osv.; jf. Byg- || til II. bygge 3.1 kan dannes en stor mængde ssg.; udeladt er fx.: Byggearbejde, -hjælp, -materiale, -parcel, -raseri, -sagfører, -selskab, -servitut, -sum, -svindel, -udvalg, -virksomhed. **-bank**, en bank, der giver laan til byggeføretager. Sal.II.544. **-bedding**, en. [II.4.1] ⚓ bedding til at bygge skibe paa. Tekn.MarO.10. **∩ -emne**, et. (jf. Bygningsemne). Troels L.II.83. Cement er blevet et almindelig benyttet Byggeemne.Gnuddtzm.Husb.68. || (overf.) et Utal af meget smaa Kugler, Byggeemnet, hvorfra den lille Fiskekrop fremgaar.Frem.DN.541. **-fag**, et. (fagl.; jf. Bygningsfag). Dannebrog.¹⁸1907.1.sp.4. arbejdet i byggefagene ligger stille for tiden p. gr. af strejken | **-fare**, en. (jur.) 60 d. s. s. Bygningsfare. Goos.III.206. **-fond**, et. fond til at bekoste opførelsen af en bygning (jf. Bygningsfond). der er samlet et byggefond ved frivillige bidrag | **-forening**, en. forening til opførelse af beboelseshuse. Sal.²IV.308. JVVjens.D.101. jf.

Byggeforeningshus. Dag Nyh.¹³1909. Till.I.sp.4. **∩ -foretagende**, et. Davids. KK.9. TroelsL.II.84. **-grube**, en. (bygn.) udgravning til fundament for en bygning. Sal.²IV.309. **-grund**, en. jordareal bestemt til opførelse af en bygning (jf. -plads 1). Kaalund.322. et Hus, der laa alene . . mellem Tommerpladser og Byggegrunde. Drachm.EO.246. || (jf. II. bygge 3.4) overf.: *Du er dog til min sidste Stund | Mig Livets faste Byggegrund.Winth.ED.94. **-gæld**, en. penge, der skyldes for opførelsen af en bygning. Schand.SD.III. Bang. L.73. **-hveps**, en. [II.3.2] (zool.) d. s. s. Gravehveps. Aller.I.564. **-klods**, en. især i ft., om træ- ell. stenklodser, hvormed børn kan „bygge“ forsk. ting. FIsraelsen. Ragna.(1900).117. Du er et Barn, Theodor, du sidder jo og leger med Byggeklodser. JMagnus.(Pol.411917.10). **-kontrakt**, en. (især jur.) kontrakt ml. bygherre og entreprenør ell. haandværksmester om udførelse af byggearbejde. Landb.O.I.437. **-kunst**, en. (nu l. br.) d. s. s. Bygningskunst. Moth. B488. OGuldb.(MO.). **-laan**, et. laan til opførelse af en bygning. IstedMøller.Ilsebil.(1904).174. Dannebrog.²¹1907.1.sp.2. **-lov**, en. lov, der indeholder forskrifter vedrørende bygningers opførelse (jf. Bygningslov). MO. Hag.II.206. **-lyst**, en. VSO. Molb.Arch.59. Goldschm.Hvj.II.118. (Gustav III's) Penge- midler svarede ikke til hans Byggelyst. EHannover.Sv.K.32. **-maade**, en. (l. br.) d. s. s. Bygningsmaade (jf. Bygmaade). O Guldb.(MO.). OpfB.I.272. **-plads**, en. 1) d. s. s. -grund (jf. Bygningsplads); nu især om plads, hvor en bygning er under opførelse. Moth.B488. en sid Grund, den skulde fyldes og blive Byggeplads.HCAnd.IV.337. Goldschm.NSU.VII.183. overf.: Brandes.II.91. || (jf. II. bygge 3.2) sted, hvor dyr bygger rede. For Bysvalen er Klippe-Vægge den naturlige Byggeplads.Frem.DN.426. 2) tomt, hvorpaa en bygning har staaet. (kirken) nedreves midt i det 13. Aarhundrede, og paa Byggepladsen holdtes Kornmarked.Brandes.XI.5. Feilb. 3) (jf. II. bygge 4.1) om skibsværft olgn. EPont.Atlas.II.210. (Fulton havde) tilbragt den hele Dag paa Byggepladsen.Hauch.VI.260. **-plan**, en. 1) plan om at bygge. Onkel . . lagde nye Byggeplaner.Goldschm.II.99. 2) (bygn.) tegning, hvorefter en bygning opføres (jf. Bygningsplan). Schand.UM.194. Sal.²IV.310. **Bygger**, en. ft. -e. (ænyd. bygger, fsv. byggiare; af II. bygge; sj. uden for ssg.) 1) til II. bygge 1; kun i ssg. som Indbygger. 2) til II. bygge 3.1 og 4.1: person, der udfører byggearbejde. Hob.Heltind. I.323. *Meer betænkeligt ei flytter | Byggeren sin Kampesteen.Oehl.RL.97. || nu kun i ssg. som Mølle-, Orgel-, Skibsbygger ofl. **Byggeri**, et. ft. (i bet. 2) -er. 1) som vbs. til II. bygge 3.1 (og 4.1). Moth. B490. VSO. trods bolignøden er der ikke kommet fart i byggeriet | | (m. nedscet-

tende bet.) megen og idelig byggen. At det er en egen Sag med dette Byggeri, og at der paa de seneste Aar er bygget meer end nok. *Rahb. (MO.). e. br. 2) sted, hvor noget bygges; kun i sgr. som Baade-, Mølle-, Skibshyggeri ofl.*

Bygge-rover, en. (dagl. foragt.) bygningsspekulant. *Pol.⁸/1907.6. smst.²/1910.7. ♀ -skik*, en. (nydann.) byggemaade (jf. -sæt, Bygningsskik). Landsforeningen Bedre Byggeskik, stiftet 27. Juni 1915. *Krak.1920.1.178. -spant*, et. [II.4.1] ↓ især i ft., om spanter, som indbygges i et skib for at afstive skibssiderne (jf. Bygningsspant). *OrdbS. -sted*, et. (glda. d.s.) 1) (nu især dial.) d. s. s. -plads 1 (jf. Bygningssted). *Moth.B488. Feilb. jf.: "Saa der i Tiden Byggested | Fandtes for Evigheds Taarne. Grundtv. SS. III. 62. || (jf. II. bygge 3.2) *(fuglen) faaer Lyst at skifte Byggested. Bull. (Sk Vid. IX. 144). 2) (dial.) d. s. s. -plads 2. Feilb. ♀ -sæt*, et. byggemaade; bygningstil (jf. -skik). *DagNyh.*¹⁶/1911.1.sp.5. Byggesættet paa Landet følger nu engang hverken Herreds- eller Amtsgrænser. *Architekten. XIV. 528. -tømmer*, et. (nu næppe br.) d. s. s. Bygnings-tømmer. *VSO. -værk*, et. (sj.) d. s. s. Bygværk. (*Kalk. V. 156*). et Sted (har vi) fundet Spor af .. fortifikatoriske Anlæg, ikke netop Bygværk, men Rester af dybe Voldgrave. *DagNyh.*²⁶/1911.1.sp.4.

Byg-gryn, et. [I.2] (ænyd. biuggryn) *Raff. (1784). 52. Const. Kogeb. 28. || hertil: Byggryns-grød, -suppe, -vælling. -gryns-drejl*, et. (væv.) en slags drejl m. pletter (jf. Byghaandklæde, Bygkornsdrejl). *Feilb. -græs*, et. [I.1] ♀ d. s. s. gold byg (se u. I. Byg 1). *JTusch. 108. -grød*, en. [I.2] grød af byggryn. *Moth. B482. Æreboe. 24. EBrand. M. 62. -gulv*, et. [I.1] (nu kun dial.) lade til byg. *Moth. B482. VSO. Feilb. -haandklæde*, et. haandklæde af byggrynsdrejl. *VortHj. IV. 2. 207. -herre*, en. (ænyd. d. s.; jf. ty. bauherr; af II. bygge 3) person, der foranlediger og bekoster en bygnings opførelse (jf. Bygningsherre). *Høysg. S. 341. Winth. VIII. 262. denne Tidsalder frembragte Bygherrer som .. Frederik II og Christian IV. Troels L. III. 7. jf. 117. -høst*, en. [I.1] indhøstning af byg og tiden, da den foregaar. (*Kalk. V. 102*). *Ruth. 1. 22. byghøsten er begyndt | || m. mere konkr. bet. I endeel Provintser er Byghøsten saa vigtig, at man dyrker Bygget med næsten ligesaa megen Flid som Hveden. vAph. Nath. I. 492. -kaffe*, en. [I.2] kaffesurrogat lavet af byg. *VareL. 3. 137. -kage*, en. [I.2] *Ez. A. 12. MøllH. I. 343. jf. Feilb. IV. 81. -korn*, et. [I.1] 1) kerne af byg. mange betienede sig .. af brændte Bygkorn .. for Caffé. *Holb. Ep. II. 62. Const. Kogeb. 26. 2) (jf. ty. gerstenkorn, fr. orgeolet, lat. hordeolum) overf.: lille byld paa øjelaaget. Moth. Conv. B301. Bagges. DV. XI. 200. VortHj. II. 3. 174. 3) (forkortelse af*

Bygkornsdrejl olgn.; væv.) nopret lærred. *Hallager. 86. Væver. B. 75. -korns-drejl*, et. (væv.) d. s. s. Byggrynsdrejl. *Moth. B. 482. MO. -korns-tøj*, et. (væv. ell. dial.) d. s. De vævede .. Plettehvergan, et Slags Drejl — samt Bygkornstøj, ogsaa et Slags Drejl, men med ophøjede Traade, som brugtes til Duge. *Aarb. Erborg. 1918. 65. -la-de*, en. [I.1] (landbr. ell. dial.) *Aarb. Erborg. 1918. 27. SjøllBond. 39 (jf. -gulv). † -land*, et. [I.1] jord, hvori der dyrkes byg. *VSO. -lo*, en. [I.1] (landbr. ell. dial.). *Aarb. Erborg. 1918. 27. -maade*, en. (af II. bygge 3; l. br.) d. s. s. Byggemaade. *Grundtv. SS. III. 456. -malt*, et. [I.2] (bryg.) (*Kalk. I. 210*). *VSO. MO. -mark*, en. [I.1] *Moth. B482. Markman. S. 55. MøllH. I. 345. -mel*, et. [I.2] (æda. biugmiæl. *Harp. Kr. 32) 4Mos. 5. 15. *et Brød af groveste Bygmeel. V. Hist. Digte. (1862). 63. Feilb. BL. 80. -mester*, en. † **Bygmestere**. *Hebr. 11. 10 (Chr. VI). (ænyd. byg(ge)mestere, jf. ty. baumeister; af II. bygge 3) person, der giver tegning til en bygning og leder opførelsen deraf; arkitekt (jf. Bygningsmester). Jeg lagde Grundvolden som en viis Bygmester. 1 Cor. 3. 10. JSneed. I. 401. Oehl. ØS. 302. HCand. VI. 333. den danske Bygmester Nic. Eigved. JLange. I. 23. Slottets Bygmester gav de italienske Forbilleder Fortrinet. EHannover. Sv. K. 16. || ogs.: haandværksmester, der forestaar opførelse af en bygning. Troels L. III. 117. Hags. II. 206. || (overf.) Hebr. 11. 10. Kirkens Forsvar (maa) overlades til den selv, eller rettere til dens usynlige Konge og Byg-Mester. Grundtv. Ud. IV. 401. Napoleon .. vil blive regnet blandt Historiens Bygmestre. Kroyer. Er. 157. -minerflue*, en. [I.1] (zool.) kornbladflue, *Hydrellia griseola Fall. (hvis larve lever i bladene af byg, havre olgn.). LandbO. III. 577.*

I. Bygning, en. [byggen, l. br. 'bøgnen] ft. (kun i bet. 2) -er. (glda. (pallatzæ oc storæ) bygninghe (Mariagerleg. 53), jf. oldn. bygging; egl. vbs. til II. bygge)

1) som vbs. 1.1) til II. bygge 3 og 4.1: det at bygge ell. at blive bygget; byggearbejde. (om huse nu hellere: Opførelse). Naar Bygning forrettagis, som noget paa sig haver. *DL. 2 — 22 — 60. Bygningens Anledning (o: anledningen til at slottet blev bygget). EPont. Atlas. II. 96. mægtige Egebjælker, der kunde anvendes til Bygning. Hauch. V. 35. || i forb. m. af ell. gen. Børn, og en Stads Bygning give En et varigt Navn. Sir. 40. 21. Kirkens Bygning (er) endnu ikke .. fuldendt. Mynst. Jubelf. 12. Bygning af en dobbelt Havnedam. Molb. BfS. I. 128. Bygningen af Uranienborg blev begyndt Aar 1576. Heib. Pros. IX. 179. udfinde nye Principer for Bygningen af Violiner. OpfB. 1 III. 511. Jak Knu. F. 308. (overf.): *Det var hans Ære og hans Kirkens Bygning, | Hvor paa jeg grundet baade Dag og Nat. Grundtv. PS. II. 529. || være ell. (nu næppe br.) staa under bygning*

(† i bygning. *Moth.B490. EPont.Atlas.II.146. Grundtv.PS.V.434*), være ved at blive bygget. St. Sebastians Kirke, der staar under Bygning. *Klevenf.RJ.104.* nær den Plads, hvor hans Baad havde staet under Bygning. *Hauch.VI.288. HCAnd.II.322.*

Jeg fandt . . en Bogfinkerede, der var under Bygning. *Bogan.II.98.* der er mange skibe under bygning for øjeblikket | || ligge i ell. under bygning, (nu næppe br.) være ifærd m. et byggearbejde. Han ligger nu i Bygning og Roderi. *Goldschm.V.320. (overf.:)* Vi ligger rigtignok endnu i Bygning, Systemet er endnu ikke ganske færdigt. *Kierk.VII.87. jf.: Endnu havde han Intet færdigt, men laa ganske under Bygning (o: om konstruktion af instrumenter). Ørst.Br.I.127. 1.2) (l. br.) overf., til II. bygge 4.2: indretning; konstruktion. End een vigtig Fordring ved Periodens Bygning er Gradationen, eller at man gaaer fra det Mindre til det Større. *Rahb.Stiil.88. 1.3) † til II. bygge 5: vedligeholdelse. saa længe hand holder (sin gaard) ved Hævd og Bygning. DL.3—13—1.**

2) konkr.: hvad der er bygget. 2.1) (l. br.) i al alm. Man siger Døren . . paa Huuset eller paa Gaarden, naar der er Bygning over Døren (o: naar døren er indbygget i huset). *Høysg.S.203.* en Bies konstige og matematiske Bygning. *Fleischer.B.92.* Det ny Stade maa indeholde saa megen Bygning (o: om tavler olgn.), at denne baade kan optage alle Bierne og det fornødne Vinterforraad. *Biavl.47. || især om den murede (temrede osv.) del af et bygværk (mods. forringer, tag olgn.). hvis (o: hvad) Mangel . . paa (kirkens) Bygning, eller Ornament, findes. DL.2—22—6. taget styrtede ned; men selve bygningen forblev uskadt efter branden | 2.2) hvad der er bygget for at tjene til bolig, gemme olgn.; hus olgn. Ingen maa paa anden Mands Jord uden hans Villie Huus eller nogen Bygning sette. *DL.5—10—49. Bindingsværk af Træ, der er sammenføiet til en Bygning. Sir.22.19. et Raadhuus eller anden publique Bygning. Holb.Ul.II.2. FrSneed.I.459. (staden) har smukke Bygninger i temmelig lige Gader. Bagges.L.I.280. Dengang laae Skolens Bygning paa andet Sted. HN Claus. Tale.(1843).6. foran laae en Kirke eller et Kloster, det vidste hun ikke ret, men en Bygning var det. HCAnd.V.92. || † koll.: All den Bygning som er Børsen, Proviand-Huuset, Bryggersed (o: Kongens Bryghus) og Bagersed, og Tøjhuuset etc. er af (Chr. IV) anlagt udi Søer. Holb.DH.II.904. || spec. om den del af en ejendom olgn., der bestaar af bygværk. Bøndergaarders og Vandmøllers Bygninger følge den, som Grunden og Jorden tilfalder. DL.5—2—66. bygningerne er assurerede for 50.000 kroner | || (l. br.) til II. bygge 4.1. Det er en almindelig Bemærkning, at Skibe, der fare meget paa Saltfragter,**

ere varige Bygninger. *ArchivSøvcæsen.I.160 (jf. Nybygning). 2.3) ⊕ (mer ell. mindre) billedl. ell. overf. anv. af bet. 2.2: Splid løser en Stats og et Riges Bygning. Holb.Hex.IV.4. Skulde da Verden, denne vi-seste Bygning, skyldte en Hændelse sin Oprindelse? OGuldb.NT.34. (han) trak en stor Maatte hen over den hele Bygning (o: af rejssegods paa en vogn). HCAnd.I.152. || især om hvad der er bygget op ved arbejde ell. tænkning; resultatet af en virksomhed; (smiltd) udtænkt plan ell. system. man betage dem kun denne upaalidelige Grund, saa skal strax deres falske Bygning være kast over Ende. *OecMag.VII.245.* Et helt Livs møjsommeligt opførte Bygning har hun faaet til at styrte sammen. *Schand.F.471.**

3) maaden, hvorpaa noget er bygget, indrettet ell. formet; bygningsmaade; struktur; konstruktion. 3.1) ⊕ ell. fagl.) om bygværk. *dine ringe Hytter, | Hvis lave Bygning dem mod Åvindens Storm beskytter. *Wess.222. Molb.(Rahb.LB.I.31.)* et Hjørneste . . af gammeldags Bygning. *KLars.AH.39. jf.: Mønnen, hvis Bygning er zierlig og Slottet eet af de skønneste i Tyskland. EPont.Men.II.7. 3.2) (jf. II. bygge 4) om andre ting. *det, | Som meer end alt andet Beundring udkræver, | Er Kiølsens dens kunstige Bygning. *Fram.(Rahb.LB.I.311.)* *Et Instrument | Af kunstig Bygning. *Hrz.IX.322.* et fremmed Skib af ukendt Bygning. *Drachm.VD.249. jf.: et Lands Bygning og Figur (vil) indeholde Vilkaar og Betingelser af stor Betydning for, om en Stat her let vil opstaa eller kunne holde sig. Johs.Steenstr. Kundskaben om Jorden. (1910). 16. || m. h. t. levende væsener (jf. II. bygge 4.3). Menneskelegemet (har) strax fra Begyndelsen af . . havt den samme Bygning som nu. *Ørst.II.58.* hvad var det dog, det mindede ham om, de Øjne og den Bygning af Panden. *Bang.DuF.210. især d. s. s. Legemsbygning: en undersedsig, breedskuldret, korthalset, storhovedet Mand, en Morten Luthers Bygning. Tode.V.190. Ing.EMI.26. *Rank og tynd og fiin af Bygning | . . frem han skrider. PalM.VI.210. Min Bygning, min Helbred, min hele Constitution egner sig ikke for Mediationen. Kierk.V.48. Nær til Insektæderne slutte Flagermusene sig i Bygning. *Ferne.DN.451. || om planter og dele deraf. Veddets Bygning. Forst.O. et blads bygning | 3.3) (overf.) om aandelige frembringelser: komposition. Dette er saa kort en Oversigt som mulig over Bygningen af Stykket (o: skuespillet). Kierk.XIII.228. der er en Indvending at gøre mod Romanens Bygning. *Brandes.III.442. Recke.(Ploug.II.xxxvii).*****

4) † det, hvorfra noget er bygget; materiale. (stadens) muurs bygning var jaspis (1819: dens Muur var fra Grunden opbygget af Jaspis). *Aab.21.18(Chr.VI).*

II. Bygning, en. vbs. til III. byge (s. d.).

Bygnings-, i ssgr., af I. Bygning, især 1.; hertil kan dannes et stort antal ssgr., udeladt er f. ex.: Bygnings-anordning, -arbejde, -foretagende, -hjælp, -kyndig, -lovgivning, -materiale, -overslag, -stil, -teknik, -virksomhed; jf. Bygge-. **-afgift**, en. [I.2.] skat, der (især i købstæder) tidligere paahvilede bebyggede arealer (jf. -skat). *MO. I.280. Sal.²IV.311.* **-anker**, et. [I.2] (bygn.) d. s. s. I. Anker 2.1. *Pl.¹⁸101826. Sal.²I.773.* **-attest**, en. 1) skriftlig bevidnelse af, at en bygning er opført efter byggelovens forskrifter. *Sal.²IV.311.* 2) ⚓ d. s. s. Bilbrev 2. Lov L.I.844. **⊖ -emne**, en. d. s. s. Byggeemne. Bygnings-Emnet var Leer og Tømmere. *Allen.IV.6. J.Lange.I.8. TroelsL.II.77.* **-entreprenør**, en. person, der overtager udførelsen af alle arbejder ved en bygning. *Sal.²IV.311.* **-fag**, et. 1) d. s. s. Byggefag. 2) (l. br.) undervisningsfag, hvis emne er bygningskunsten. Jeg vandt siden ogsaa et Par Medailler paa Akademiet, som Elev i Bygningsfaget. *Ing.EF.VII.126.* **-fare**, en. (jur.) almenfare hidrørende fra bygningsvæsen (jf. Byggefare). *Goos.I.613.* **-flugt**, en. (fagl.) linie, hvorefter en bygning skal opføres mod gaden ell. mod nabogrundene. *Sal.²IV.311.* **-folk**, pl. (nu l. br.) haandværkere, der arbejder paa en bygning. *Moth. B490. MO. Esr.3.10(Buhl).* **-fond**, et. d. s. s. Byggefond. *PAHeib.US.527.* **-grus**, et. (nu l. br.) affald fra byggearbejde ell. nedrevne mure. *vAph.(1759).* **MO. -haandværker**, en. (fagl.) haandværker, der deltager i arbejdet med en bygnings opførelse og udsmykning. *OpfB.I.273. Sal.III.926.* **† -herre**, en. d. s. s. Byggherre. *Høysg.S. 341.* **-horisont**, en. (z, foræld.) overfladen af det terræn, hvorpaa en fæstning olgn. bygges; projektion af bygningsværkets linier paa denne overflade; byggeplan; konstruktionsplan. *MilTeknO.44.* **-ingenior**, en. ingenior, der giver sig af med vej- og vandbygning. *LovL.I.846. Sal.²IV.311.* **-inspektør**, en. person, der paa det offentlige vegne fører tilsyn med byggeforetagender. *vAph.(1764).* (han var) kommen til Kundskab om Borgemesterens Underslæb, som Bygningsinspektør. *Ing.EF.VII.109. Sal.²IV.311.* **-kommission**, en. (især emb.) myndighed, der for en by ell. et distrikt afgør spørgsmål vedrørende bygge-loven. *EPont.Atlas.II.97. Sal.²IV.346.* **-konduktor**, en. (fagl.) person, der under arkitektens overopsyn leder det daglige arbejde ved en bygnings opførelse. Jeg kommer . . ikke som Mursvend i Dag, men som Bygnings-Conducteur. *Ing.EF.VII.101. Troels L.III.118.* **⊖** ogs. om underordnet leder af et ingeniørarbejde olgn. *Sal.III.926.* **-krans**, en. (nu næppe br.) krans, der hejses ved rejsegilde paa en bygning. *Schytte.IR.IA.6.* **-kunst**, en. (jf. Byggekunst). 1) (l. br.) færdighed i at bygge. (overf.) Skaberens Arbejde og Bygnings-Konst. *Hob.Ep.III. 11. 2)* (især fagl. ell. æstet.) kunsten at op-

føre bygninger; ogs.: lære ell. kundskab om opførelse af bygninger; arkitektur. (især i best. f.). *Moth.B490. JSneed.II.478.* **Ma-**rie, Billedhuggerie og Bygnings Konst ere tree Søstre der udspire af een Stamme, som er Tegning. *Wiedewelt.T.28. Goldschm.BIS.IV.63.* Kunsten i dens betydningfuldere og ledende Arter, Bygningskunst og Billedkunst. *J.Lange.L.2.* **-kurs**, en. ⚓ retningen af et skibs køl under bygningen. *Scheller.MarO.* **-led**, et. Søjler eller andre rigt smykkede Bygningsled. *Schand.TF.II.227. EHannover.SvK.70.* **-ler**, et. (nu næppe br.) ler til mursten (mods. Tegler). *Funke.(1801).III.63.* **-lov**, en. (jur.) d. s. s. Byggelov. *Lov¹¹1856.§1. Torp.179.* **-lære**, en. [I.3.] (vet.) læren om husdyrenes bygning. *LandbO.I.440.* **-maade**, en. [I.1 ell. 3] maade at bygge paa ell. maade, hvorpaa noget er bygget (jf. Bygge)maade. Den Gotiske Bygnings-Maade eller Orden. *Hob.Ep.I.302. Eilsch. Term.32. Schand.SB.3.* **-mand**, en. (nu især bibl.) haandværker, der arbejder paa en bygning (jf. -folk). *DL.2—22—68.* Bygningsmændene, som arbejdede paa Herrens Huus. *2Kg.12.11.* *Den Kirke-Sten grundfaste, | Den Herre Jesus Krist, | De Bygningsmænd forkaste. *SalmHj.267.3. Hob.Hh.I.277.* *Freidigt til sin Idræt træder | Dannedlaadens Bygningsmand. *Thaar. ES.361.* **† -mester**, en. d. s. s. Bygmester. (overf.) om gud: *Hob.Ep.II.268.* **-mæssig**, adj. (l. br.) arkitektonisk. Sit bygningsmæssige Udtryk fandt Skolastikens Blomstring i den . . gotiske Stil. *TroelsL.HF. VII.11. TroelsL.II.16.* **† -plads**, en. d. s. s. Byggeplads 1. (*Kalk.V.156.*) *vAph. (1764).* **VSO.** **-plan**, en. (nu næppe br.) d. s. s. Byggeplan 2. *EPont. Atlas.II.119.* **-skat**, en. d. s. s. -afgift. *MO. Sal.²IV.311.* **-skik**, en. (l. br.) d. s. s. Byggeskik. *MO. HjælpeO.* **-snedker**, en. (fagl.) snedker, der udfører snedkerarbejde til en bygning (vinduer, døre olgn.). *AndNæ.PE.III.354.* **-spant**, et. ⚓ d. s. s. Byggespant. *Funch. MarO.II.24.* **-sted**, et. (l. br.) d. s. s. Byggested 1. *VSO.* **-sten**, en. granit olgn. til anvendelse ved bygning (jf. Brudsten). *vAph. (1764).* *Uss.DannGeol.³⁵ jf.: I Danmark er Bygningsstenindustrien ubetydelig. VareL.²136.* **-tegnning**, en. (fagl.) tegning, hvorefter en bygning opføres. *OpfB.² I.503. NatTid.V.1911.M.Till.I.sp.2.* **-træ**, et. (forst.) tømmer, der kan bruges til byggearbejde. (*Kalk.V.156.*) **ForstO.** **-tømmer**, et. (bygn.) d. s. (jf. Byggetømmer). (*Kalk. I.312.*) *Hallager.32. TroelsL.II.83.* **-vedtægt**, en. (emb.) *LovL.I.854.* **-videnskab**, en. indbegrebet af alle de teoretiske og praktiske kundskaber, der spiller en rolle ved byggearbejde. *Sal.III.957.* **-vogn**, en. (jærnb.) jærnbanevogn, der indeholder redskaber olgn. til arbejder paa linien; „rullende værksted“. *DSB.Tjen.I.63.* **⊖ -værk**, et. stor ell. (paa anden maade) fremragende

bygning (jf. Bygværk). *Soldaterne forbaustes tidt | Ved Synet af de store Bygningsværker. *PalM. TreD.19*. I arkitektonisk Henseende er Bibliotheket et af de skønneste Bygningsværker. *Holst. IV. 194. Bille. Italien. II. 212. EHannover. SvK. 73. -væsen*, et. alt hvad der hører til bygningsarbejde (jf. Bygvæsen). *VSO. Goos. I.616. Sal. III. 957.*

Byg-rust, en. [I.1] ♀ svamp, der angriber byggen, *Puccinia anomala Rostr. Rostr. Flora. II. 40. I. -saad*, en. [I.1] (jf. oldn. såð, avne; nu l. br.) især i ft., om avner af byg. *Moth. B482. D&H. II. -saad*, en, et. [I.1] (jf. oldn. såð, udsæd; nu kun dial.) tiden, da byggen (bør) saas (jf. -sæd 2). *Moth. B482. VSO. Thorsen. 128.*

Bygsel, en. [bygsæl] (ogs. Bøksel. *Stampe. II. 599. LovL. I. 938*). (fra no. bygsel, oldn. bygsla; af oldn. byggja, leje, fæste, sa. ord som eng. buy, got. bugjan, købe; kun om no. ell. (nu især) isl. (og færøiske) forhold; jf. bygsle) 1) bortleje af jord; fæste. *Moth. B491. (ejeren skal) inden 14 Dages Forløb ved Auction udbyde (jorden) til Bygsel. LovNr. 1¹²/1884. §1. 2) † d. s. s. Bygselsret. en Mand . . som ingen Bøxel eller Livsfæste havde, men lod Husene forfalde. *Stampe. II. 599. 3) † d. s. s. Bygselpenge. Stampe. V. 179. Bygsel*, i ssgr., især af Bygsel 1; kun om no. ell. (nu især) isl. (og færøiske) forhold. **-brev**, et. kontrakt om leje af jord. *Moth. B491. Lov Nr. 1¹²/1884. §2. -fri*, adj. [3] fri for at betale bygselpenge. *Mall. SgH. 529. -mand*, en. mand, som har lejet et stykke jord; „fæstebonde“ (jf. no. leilending). *Moth. B491. Grundtv. Snorre. I. 114. -penge*, pl. afgift ved overtagelse af fæste. *Stampe. V. 179. -ret*, en. ret til at fæste (jord) bort ell. have noget i fæste (jf. Bygselsret). *Moth. B491. VSO. LovNr. 1¹²/1884. §2. † -seddel*, en. d. s. s. -brev. *Moth. B491. VSO. Bygselsret*, en. den ret til jorden, som man har som fæstebonde (jf. Bygselsret). *VSO. MO.**

Byg-skæg, et. [I.1] (landbr. ell. dial.) akseskæg, „stak“, paa bygaks. *D&H. Feilb.*

bygsle, v. [bygsla] (ogs. bøkse. *Falsen. I. 25*). -ede. vbs. -ing (*LovL. I. 875*). (fra no. bygsla; afl. af Bygsel; kun om no. ell. (nu især) isl. (og færøiske) forhold) 1) leje (jord (af en anden); fæste. *Moth. B491. Abrah. (Alm. Dansk. Bibl. Dec. 1778. 282). *(jeg) glad min Jente ægted*, | Og bygsled¹ Pladsen, og blev Mand. *Zetlitz. I. 325. 2) overlade (en anden) jord til leje; bortbygsle. Moth. B491. VSO.*

Byg-stak, en. [I.1] 1) (nu l. br.) afmejet byg, der er sat i hæns. *Moth. B482. VSO. 2) d. s. s. -skæg. HFEw. ChL. 45. -stub*, en. [I.1] (især landbr.) 1) især i ft., om stubbene af afmejet byg. *Feilb. 2) stubmark efter byghøst. Gæssene gik . . om paa Bygstubben. Schack. 452. JakKnu. F. 139. C Ferdinandsen. Ukrudsformationer. (1918). 263. -sukker*, et. [I.2] (jf. ty. gerstenzucker,

eng. barley sugar, fr. sucre d'orge) sukker kogt i byggvand. *VareL. (1807). I. 172. † nu (fagl.); rørsukker, der er smeltet og derpaa stivnet ved afkøling (anv. til bolsjer olgn.). VareL. 137. Christ. Kemi. 180. -suppe*, en. [I.2] afkog af byggryn ell. -mel. *Buchw. JS. (1725). 26. Panum. 200. -sæd*, en. [I] 1) (nu l. br.) sædekorn af byg ell. afgrøden deraf. *DL. 2—13—1. 3Mos. 27. 16. Holb. DNB. 32. 2) (nu kun dial.) d. s. s. II. -saad. DL. 2—13—2. Feilb. -vand*, et. [I.2] afkog af byggryn ell. -mel, med ell. uden tilsætning af andre ting (anv. som husraad). *Moth. B 483. vAph. Nath. I. 493. Apot. (1791). 32. e. br. -vælling*, en. [I.2] (*Kalk. V. 102*). *VSO. Feilb. † -værdig*, adj. (efter ty. bauwüdig, jf. II. bygge 2A) om grube: som det betaler sig at drive; værd at drive. en byggværdig grube. *Holb. DNB. 51. KSelsk. Skr. XI. 106. VSO. † -værk*, et. (< MO.; jf. ty. bauwerk; af II. bygge 3) hvad der er bygget; især: d. s. s. Bygning 2.2 (jf. Bygge, Bygningsværk). *S&B. de Stenhuggertegn, hvormed (haandværkerne) signerede deres Bygværk. Vved. BB. 153. Kjøge Kag (var) et ret ærefrygtindgydende Bygværk. H Matthiess. DK. 52. der skabes . . Hovedstaden et nyt og stilfuldt Bygværk. Riget. 9/1 1913. I. -væsen*, et. (af II. bygge 3.1; nu l. br.) d. s. s. Bygningsvæsen. *VSO. MO.*

Byg-gænger, en. [2.1] (dagl.) svirebroder; udhaler. *Levin. AGnudztn. RT. 144. -hjuler*, en. [1.1] (foræld.) hjulmanden i en landsby i fællesskabets tid. *Feilb. BL. 186. -horn*, et. [1.1] (foræld.) tudehorn, hvormed bymændene sammenkaldtes. *Forordn. 2⁹/2 1792. §21. Feilb. BL. 172. Kvernd. Gade-stævnet, hvortil Oldermændene kaldte By-mændene sammen ved at tude i Byhornet. Aarb. Erborg. 1918. II. Musikkat. 34. -hyrde*, en. [1.1] (foræld.) landsbyens fælles hyrde. *Feilb. BL. 174. -høne*, en. [2.1] (nu kun dial.) kvinde, der løber om i byen (og fører sladder). *Moth. B467. Feilb. hans Mor, den bitte pyn-tesyge Byhøne, hun var. Bregend. PG. 128. -jord*, en. især i ft., om en landsbys ell. købstads jordtilliggende. *MO. OpfB. 2. III. 7.*

Bykling, en. se Bøkling.

By-knægt, en. (foræld.) d. s. s. -svend 1. *Holb. Intr. I. 87. Ew. VI. 187. mine Bevog-tere . . hvilke jeg, formedelst Øxerne, de bare, holdt for Byeknægtene. Bagges. NK. 21.*

Byks-flint, en. [bygs-] (fra ty. büchsch-flinte af büchse, se Bøsse; jægn., l. br.) bøsse m. to løb, hvoraf det ene er riflet (til kugle), det andet glat (til hagl); riffelbøsse. *VigMøll. HJ. 187.*

By-kær, et. [1.1] gadekær i en landsby. *naar Vinden drev mine Skibe bort | For langt fra Bykjærets Rand. *Winth. IV. 97. -lav*, et. [1.1] (nu kun dial.) forening af bosatte mænd i en landsby ell. et sogn (jf. Ejerslav). *Bylag: MDL. der var et stort Brudfølge: (brudens) Søstre og Svogre og hele Bylaget var jo med. Sv*

Grundtv. FÆ. II. 179. Bylav: Feilb. BL. 173. Rasm. Hansen. Paul. Bang. (1901). 196. Heden Bylav vælger Allermænd ved Novembers-tid. Gravl. DFF. 31.

Byld, en. [byl', i ssg. 'byl-] Høysg. AG. 48. († **Bylde**. *Holb. G.W. IV. 9. Brors. 130.* — nu kun *dial. Bulde*. 2 Mos. 9. 9 (Chr. VI). *Thorsen. 13. Kort. 179.* *ftt. -er* ['bylar]. (æda. d. s. og buldæ (AM.), sv. böld, bolde, no. (dial.) bolde; *besl. m. bullen; grundbet.: noget svulmende*) samling af materie i muskelvævet og deraf følgende hævelse. (Satan) slog Job med en ond bulde (1871: onde Bylder) fra hans fod-sule, og indtil hans hoved-isse. *Job. 2. 7 (Chr. VI)*. Jeg har faat en slem Byld bag mit Øre. *Holb. G.W. IV. 9. Apot. (1791). 193.* Krigen (er) at betragte . . . som det naturlige Opbrud af en ondartet Byld. *HN Claus. (DTidsskr. 1849. 390)*. *spe-dalske Mænd, | som Mesteren rensed for Bylder. *Drachm. STL. 152*. || i sammenligninger: naar man skal udtrykke, at et Sted er saa ømt, at det ikke er til at røre ved, saa siger man, at det er som en Byld. *Hjemmet. 1908. 744. sp. 1*. || (billedl.)* Da bover Naaret brat med sorte Bylder. *Oehl. L. I. 62*. || (især bibl.) overf., om noget ømt ell. smertefuldt. jeg haver slaget en Mand ihjel, mig til et Saar, og en Dreng, mig til en Byld (Chr. VI: bulde). *1 Mos. 4. 23. Ob. 7. * (digtet) til min Roe er giort . . .* | At Tanke-Smerten lit kand gaa fra Sindets Byld. *Falst. Ovid. 83*. *(Jesus) bar al Verdens Syndeskyl, | Usmittet selv af Sydens Byld. *Grundtv. SS. V. 379*. || (talem.) trykke (paa), røre (ved), rippe op i en byld *olgn.*, omtale noget, som det (især: for en anden) er smerteligt ell. ubehageligt at komme nærmere ind paa; røre ved et ømt sted (jf. *oldn. nú greipt þú á kýlinu. Wim. Oldn. Læseb. 9. 238*). *paa Trines egen Feyl, paa hendes Byld at trykke. *Helt. Poet. 171*. *Hvo saadan Bylde rør (?: angriber videnskaben), den jo forhadet bliver. *Holb. Sat. I. B. 2r*. *Man neppe finde skal en høy Bestillings Mand, | Der har saa liden Magt (som jeg) . . . oppri-per ey min Byld (?: tal ikke om det). *sa. Paars. 11*. *Men trykker jeg dig maaskee her en Byld (?: opfrisker smertelige minder)? *Bagges. V. 111*. *Oehl. SH. 27*. jeg rører ved en øm Byld, naar jeg omtaler dette Skuespil. *Heib. Pros. IV. 9*. *Træd Kjørling ei paa Taaen, | Og rør ei Mandens Byld. *Winth. HF. 173*. (han) fandt en stille Fornøjelse i at . . . pirre ved Skinsygens Byld. *Muusm. FP. 41*. *ff.*: *glem min Ungdoms Brøde, | Og tryk ej Sydens Byld! *Salm Hj. 589. 3*. *Hvo vil mig beskylde? | Sydens lægte Bylde | Kradse op paa nye? *Brors. 130*. *Tilgiv os, Fader, al vor Skyld, | Og tryk ej paa den ømme Byld, | Naar vore Skyldnere og vi | Vil lade mildt gaa Ram forbi. *Grundtv. SS. III. 289*. der gaar († bryder: *Holb. DH. III. 464 j.* † brister: *VSO. I. 503*) hul paa bylden, (dagl.) om noget, der pludselig kommer til udførelse

efter længe at have været forberedt; ogs. om hemmelighed *olgn.*, der pludselig kommer frem. Endelig gik der Hul paa Bylden. Han tilstod mig omsider, at han hidindtil havde opholdt Sandhed i Uretfærdighed. *EPont. Men. II. 290. Hørup. III. 67*. Omsider er der gaet Hul paa Bylden. Den Sværm af . . . Bohæmer, der oversvømmer vor Litteratur . . . er nu endelig bleven opdaget og afsløret i hele sin hæslige Nøgenhed. *Kbh. 1/2 1890. 1. sp. 1. ff.*: Naa, lille Mor, er det saa ikke bedst, at vi faar Hul paa Bylden? *E. Juel. Hans. Henriks. Mor. (1917). 223*.

byld-blaa, adj. (vist kun hos *Bredahl*) blaa af bylder. *en Pest sit byldblaa Hoved reiser. *Bredahl. V. 64. smst. VI. 255*.

Bylde-, i ssg. ['bylə-] af Byld. **-moder**, en. (ogs. (dial., i bet. 2): **Bulde**-. *Moth. B. 455* (jf. *Rietz. 64*). — **Bul**-. **MO**.) (ænyd. **buldemoder** (i bet. 1); betegnelsen, fordi bylder tidligere antoges at stamme fra byldemoderen) 1) (dagl.) prop af ødelagt bindevæv inden i (i midten af) en byld. *vAph. (1764)*. *Mansa. Overs. af Cheilus. Chirurgi. I. (1834). 6. Thornam. 781. Esp. 41*. 2) (dial.) resterne af blomsterbladene paa frugt. *Junge. VSO. Esp. 41*. **-pest**, en. (med.) orientalsk pest; bubon-pest. *Panum. 113. VortLand. 1904. 3. sp. 3*. **-sluger**, en. (omdannelse af -suger; soldat.) d. s. s. -suger. *DSt. 1918. 52*. **-sot**, en. (nu l. br.) d. s. s. -pest. *Suhm. Hist. XIV. 80. D&H*. **-suger**, en. (soldat.) foragt. beteg-nelse for en militærsygepasser. *DSt. 1918. 52*. **byld-frossen**, part. adj. (sj.) angrebet af frostylder. *hans Nabo halter | med de byldfrosne Fødder klemt ned i stive Støvler. *Rørd. GK. 45*. **-slagen**, part. adj. (sj.) befængt m. bylder. elendig som den byldslagne Job havde han stønnet til Gud. *Bang. P. 20*.

By-led, et. [1.1 ell. 2] (foræld. og dial.) led ved indkørselen til en (lands)by. *Moth. B. 468. HC. And. VII. 24. Esp. 203*. *ff.* Byledsgade i Rønne. *HM. Matthiess. Gader. 34*. **-lev-ned**, et. (l. br.) d. s. s. -liv. Handelen og Bylevnet raffinerer Sindet. *Holb. Anh. 229. Suhm. II. 195. MO*. **-liv**, et. det at leve i en stad ell. maaden, hvorpaa livet leves i en stad. *Pram. (Rahb. L. B. I. 132)*. *Og, mens et landligt Liv man har for Øie, | Sig med det gamle Byliv at fornøie. *PalM. U. 239. Bergs. PP. 316*. **-lov**, en. [1.1 ell. 2] (glda. bylogh; foræld.) lov ell. vedtægt for en stad (nu hel-lere: Stadsret) ell. for en landsby (landsby-vedtægt, vide). *Moth. B. 468. Ing. EM. I. 81. Flensborg Bylov. Lyngby. Sdgy. Sprog-lære. (1858). 17. Feilb. BL. 172. P. J. Jørg. R. 138*.

† **Bylov-fugl**, en. (jf. ty. vogel Bü-low, schulze Bülow; *if. Kjørball. 142* efter parringsraabet, der lyder omtr. som „bylo“) = guldpirrol, *Oriolus galbula L. Funke. (1801). I. 231*. † **-pirrol**, en. d. s. s. -fugl. *Kjørball. 142*.

Bylt, en. [byl'd] *ftt. -er* ['byldør] ell. † -e (*Holb. Hh. I. 516*). (ænyd. bylte; fra *mnt. bulte, hob, bundt*; *besl. m. bullen, jf. II.*

Bolt) forsk. løse genstande (især om tøj, klæder), der er rullet ell. pakket (ell. bundet) løst (og wordentlig) sammen. en stor Bylt paa Ryggen. *Holb. LSk. II. 2.* der blev kastet Noget ind til hende, der faldt blødt som en Bylt. *Ing. LB. I. 13.* han bandt alle sine Penge ind i hendes Forklæde, tog det som en Bylt paa Ryggen. *HCAnd. V. 4.* saasart jeg kunde gjøre mig fri, havde jeg . . snøret min Bylt og faaet en Billet til Dagvognen. *CBernh. X. 95.* || om bissekremmeres varepakker. Foragt du derfor ikke dem . . som gaae med Bylter paa Nakken. *Hauch. III. 200.* || (overf.) om hvad der ligner en bylt tøj. Hun lagde sig plat ned paa Jorden og krummede sig sammen til en uformelig Bylt. *Schand. BS. 157.* *saa vandrer (stensamlersken) hen til Dyngen dér | og slipper sin trælse Bylt. *Aakj. RS. 20.* jf.: Befindes han at være i Besiddelse af noget Saadant (forfatterskab), da faaer han ikke Lov til at lægge det fra sig, nei det pakkes sammen i en Bylt og gives ham med. *Kierk. XIII. 554.* || (sj.) som mængdebetegnelse. En heel Byldt Forestillinger af Syndicus. *Holb. Kandst. V. 6* (jf.: en stoor Packe Papiir. *smst. V. 3*). **bylte**, v. [bylde] (sj. byltre. *CarlSør. FF. 77*). (ænyd. d. s.; afl. af Bylt; jf. I. bolte, bult(re); især dagl.) 1) samle i en bylt. *Moth. B493.* 2) PEMII. *510. || nu især: lægge (noget) sammen paa en wordentlig maade. byltedene alt omkring sig, Klæder og Tæpper. *Bang. T. 191.* han byltede det hele sammen i een stor pakke | *Feilb. (overf.): (de) byltede sig . . saa nær ind til hverandre, som de kunde. Bregend. DN. 71.* || (sj.) perf. part. som adj.: fuld af ujevnheder; bukket. (hans) Stil er saa knortet og knudret, saa filtret og byltet som selve det tyske Sprogmateriale. *V Ved. R. 428.* || i udtr. bylte ind, pakke ind (egl. som i en bylt). *Folk . . | der mod Blæsten ind sig bylter | i de mærkeligste Skrud. *Rich. II. 377.* Hoved og Hals var byltede ind i et tykt strikket Tørklæde. *Rør. KK. 147.* Kvinderne var byltrede ind i Tæpper og Kaaber. *CarlSør. FF. 77.* 2) i forb. bylte (noget) paa (en), lægge (noget tyngende) paa; overf.: belæse, besvære (med). *De Byrder, som Du (o: verden) mig har byltet oppaa, | Dem hvister (o: kaster) jeg fra mig. *Kingo. 252.* *Den ikke Juno self og tusind-haande Farer | Har tvunget, Iole sit Aag har byltet paa. *Rose. Ovid. I. 89.* det, som byltes mig paa, er saa ulideligen. *JPJac. I. 202.* *Wied. S. 176.* jeg bylter dig intet Ansvar paa. *PEBenzon. GR. 75.* **byltre**, v. se bylte.

By-løkke, en. [1.1] (foræld.) indhegnet fællesjord. Bylykken. *Aarb. 1903. 16.* jf. *Feilb. IV. 82.* **-mand**, en. (æda. byman, oldn. by(jar)-, boejarmaðr (i bet. 2)) 1) [1.1] (foræld. og dial.) bosiddende mand i en landsby. Dog at Bonden efter Byemændens Vedtægt sig tilbørligen . . forholder. *DL. 2—23—5.* *Bagges. I. 97.* Vi er her, alle By-

mænd, og alle Byens Karl. *Goldschm. II. 108.* *Feilb. BL. 84.* *Grav. DB. I. 63.* 2) [1.2] (fortrængt af Borger; nu især foræld.) købstadboer; borger (1). *NordBrum. D. 37.* *Hauch. II. 290.* Landboerne (i Svejs) staae ved Siden af Bymændene i Oplysning. *Goldschm. NSM. I. 117.* *JJessen. ØV. 7.* 3) † medbeboer af en by ell. landsby; bysbarn. *JSneed. I. 23.* *Wess. 168.* min Fader (var ikke) som saa mange af hans Bymænd . . forarmet. *Nyerrup. Levnet. 4.* **-mark**, en. [1.1 ell. 2] (æda. d. s.; foræld. og dial.) jord, som hører til en landsby (ell. en købstad), der sees ofte heele bye-marke, som med idel boghvede ere saade. *Holb. DNB. 33.* *Ing. PO. I. 45.* (en) Voldgrøft . . dannede Grænsen mellem Overdrevet og de egentlige Bymarker. *Pont. F. I. 11.* *Skjoldb. A. 43.* *Sal. IV. 354.* || † som længdemaal. (de) vare endnu ikkun en by-mark (1871: et Stykke Vei) fra Ephrath. *1 Mos. 35. 16* (Chr. VI). **-menighed**, en. [1.1 ell. 2] 1) (sj.) samfund af borgere i en stad ell. af bønder i en landsby. *MO. 2* (l. br.) menighed, som hører hjemme i en stad. **-mærke**, et. (l. br.) kendingsmærke, som findes ved indgangen til en by; vartegn. *PEdvarsen. Friis. Schielsehjør. (1759). 176.* || om kendingsmærke i en bys vaaben (segl. olgn.). *Sal. XVI. 14.* 2) **-mæssig**, adj. [1.2] „de bymæssige Bebyggelser“ — Stationsbyernes officielle Navn. *FortNut. II. 114.*

I. Bynke, en. [bøngø] fl. -r ell. (sj.) d. s. (*Bregend. HB. 154.*) (æda. hynkæ, graabynke (*Harp. Kr. 11*), fsv. bynke, sv. dial. og no. bunke; besl. m. Bingel og Bækbug; jf. II. Bunke) 3) om slægten *Artemisia L.*; ogs. om forsk. arter af *Artemisia L.*, især graabynke, *A. vulgaris L.* (og markbynke, *A. campestris L.*). *JTusch. 26f.* *Apot. (1791).* 33. mellem alle disse spraglede Riddere (o: blomster) stod Bynke og Røllike som Bønder „paltuge og graa“. *Schand. BS. 111.* Man kunde fylde en Gaas med Æbler og Svesker, eller paa gammel Vis stege den blot med Bynke i. *Troelts L. V. 80.* *AndNæ. M. 43.*

II. bynke, v., se bønke.

Bynke-, i sgr., af I. Bynke. **-agtig**, adj. især i forb. bynkeagtig ambrosie, 3) *Ambrosia artemisiæfolia L.* *Sal. I. 620.* **-blad**, adj. især i forb. bynkebladet ambrosie, d. s. *Frem. DN. 269.* **-fugl**, en. 3) brunstrubet digesmutte, *Praticola rubetra L.* *Frem. DN. 399.*

Bynne, en. (fra mnt. bune, fiskegærde, jf. ty. buhne; sml. holl. bun, beun; maaske sa. ord som ty. bühne, sml. Bonhas; dial. ell. fisk.) dam i en fiskerkvase. *VSO.* Bøne: *Feilb.*

Byntel, en. [bøn'dæl] (fra nt., ty. bündel, besl. m. Bundt) 1) (dial.) bundt; knippe. *Feilb. 2* i talem. give, faa paa byntelen (efter nt. enen wat up den bündel gewen, „give paa pukkelen“; dagl., nu næppe br.) prygle, faa prygl. *Naar ret man troer at Maalet naa, | Man let paa

Byntelen kan faae.*PE Petersen. Digte. (1854).* 59.

By-nyt, et. [2.1] efterretning om, hvad der nylig er sket i byen; ogs.: bysladder. *Ørst. I. 69. Goldschm. III. 235.* andre fik sig en hyggelig Passiar om Bynyt. *Tops. III. 175. Drachm. UD. 67.* -**orne**, en. [1.1] (foræld.) orne, der (i fællesskabets tid) ejedes af hele landsbyen. *Feilb. BL. 212. Landm. B. I. 204. Sjæll. Bond. 84.* -**patriot**, en. [1.2] person, der (kun) er ivrig for sin bys vel og anseelse; lokalpatriot. Bypatrioter skriver deres Bys Historie. *L. Krabbe. Middelalderens Hist. (1918). 118.* -**patriotisk**, adj. til -patriot. *Pol. 12/11/1906. 3.* Man behøver ikke en Gang at være en bypatriotisk Indvaaner af Oodeypor for at kunne se, at den er en af de mest maleriske . . af Jordens Byer. *Vore Herrer. 4/1/1920. 19. sp. 1.* -**patriotisme**, en. (jf. -patriot). *smst. 1/1/1920.* 20
14. -**pige**, en. [2.1] pige, der gaar bycerinder. *Høm. Foraarshistorier. (1909). 189.* En flink, stor Bypige kan faa Plads. *Nat Tid. 2/1/1912. M. Till. 4. sp. 5.* -**plads**, en. [2.1] plads som bydreng ell. -pige. *CHans. S. 61. Nat Tid. 2/1/1913. M. Till. 1. sp. 2.* -**port**, en. (især foreld.) port i stadsmuren ell. volden. *Ing. LB. I. 149. Drachm. F. I. 192. Troels L. II. 72.* -**post**, en. (post.) indenbys post. Fra 1. Januar 1861 er der bleven indrettet Byposter i de Byer, der ved Folketællingen i 1860 havde over 6000 Indbyggere. *Opf. B. 1/II. 174.* I. -**raad**, en. (vedtaget af rigsdagen i købstadkommunalloven 20/6 1868, men ikke trængt igennem; nu kun spøg.) medlem af en kommunalbestyrelse. Man kan smile ad Byraadernes Loyalitetsrus. *Pol. 12/11/1908. 4.* II. -**raad**, et. (indført ved Lov 20/6 1868) kommunalbestyrelse i en købstad. *Th. Hansen. Græske Forhold. II. (1869). 77.* 40
Byraadet (i Danzig udstedte) et Forbud til Stadens Borgere. *Allen. III. 1250.* Byraadet (i Roskilde) bestaar . . af 18 . . Medlemmer. *Trap. II. 197. Sal. X. 803.* || hertil: **Byraadsformand**, -medlem, -møde, -valg ell.

Byrd, en ell. \ et (Kom Grønneg. I. 149). [byrd ell. byrd] byrd. *Høysg. AG. 179.* (nuværende udtale er litterær, tidligere udtalt uden d, fz. ∞ Dyr: *Grundtv. PS. IV. 117. V. 183. jf. Feilb.*) (æda. byrth, burth, oldn. 50
byrd, fødsel, stand, burd, bæren, fødsel, foster, eng. birth, jf. ty. geburt, got. gabaürps; besl. m. bære, jf. Bør; grundbet. „bæren“ bevaret i ssgr. som Jærnbjurd, Vidnesbyrd, jf. Adbyrd)

1) som vbs. 1.) † det at føde. Hun er svåg efter sin byrd. *Moth. B511.* 1.2) (poet., nu l. br.) det at blive født; fødsel. *(du) Navnløse Væsen! uden Byrd og Ende! *Thaar. ES. 216.* *dit Moderhæerte, | Som 60
os elsket før vor Byrd. *Grundtv. PS. VI. 548.* *Skyer hvidne, Stjærner blegne, | Bud om Morgenrødens Byrd. *sa. SS. IV. 178. jf. MDL.* || ofte i forb. aar efter guds byrd olgn., (foræld.) aar efter Kristi fødsel. *VSO.* det 1788nde Aar efter Christ-Byrd. *Bagges. L. I.*

110. *Oehl. Er. IV. 197.* da man skrev Aar efter Herrens Byrd 1366. *Jørg. Den yndigste Rose. (1907). 7.*

2) (Ω; især højt. id.) afstamning; herkomst (jf. Adels-, Afbyrd). 2.1) i al alm. Mener De maaskee at min Byrd, min Familie, min Herkomst ikke er lige saa god som Deres. *PA Heib. Sk. II. 207.* *Bagges. V. 18.* *Kjendeligt af Art og Byrd | Er da Menne-
neske fra Dyr. *Grundtv. SS. V. 257. Ing. EM. I. 50. CKMolb. Dante. II. 59.* *Glemt var al Forskjel, Byrd og Stand. *Recke. ND. 71.* || i forb. m. Blod. de opregner hin andens Genealogier, Byrd og Blod. *Hölb. II. 9. Falst. Ovid. 93. Oehl. Aml. 216.* *Min eneste Søster af Byrd og af Blod. *Grundtv. PS. VI. 545.* || i forb. m. adj., der angiver afstammningens art. (han har) ved sin høje Byrd og Fødsel . . været een af de anseeligste Jøder. *Hölb. JH. II. 355.* *dersom du dig ei ved nedrig Byrd bør skamme, | Saa knæl kun ei saa dybt. *Nord Brun. (Rahb. LB. II. 604.) (hendes) adelige og Hans borgerlige Byrd befæstede et svælgende Dyb imellem dem. Rahb. Fort. I. 279.* en meget fornem Mand, af hoi Byrd. *HC And. VI. 164.* *ædel Byrd. *PalM. II. 166.* Ømtaalighed med Hensyn til hans jødiske Byrd. *Brandes. VI. 382.* 2.2) d. s. s. høj ell. ædel byrd. (kreditorer) har ingen Respect for Folk af Byrd og Stand. *Hölb. Pants. I. 2.* *Byrd i hans Skiold, Byrd i hans Aasyn stoad. *PH Frim. (Poet Saml. I. 6.)* den fornemmere Klasse (havde) den daarlige Indbildning, at deres Stand og Byrd gav dem noget virkeligt Fortrin. *Rahb. Tilsk. 1793. 391.* der er ikke en Dame af Byrd, der vover at gaae min Boutique forbi. *Kierk. VI. 66.* Blomsten af Autoritet, Intelligens og Byrd. *Drachm. F. I. 358.* Dersom I havde været af Byrd, vilde jeg forlange eders Ære i Pant. *Holstein. T. 7.*

3) det at have fælles afstamning; slægt-skab. Er (farbroder) ej, da er Morbroder (nærmest til at være værge). Er ingen af dem til, da skal næste i Byrd (o: den nærmeste slægtning) være Værge. *DL. 3—17—2.* de er i byrd og blød sammen. *Moth. B511.* || nu kun (jy.) i talem.: de er hverken slægt eller byrd, de er ganske ubeslægtede. *Feilb.*

4) (nu næsten kun bibl.) hvad der fødes; afkom (jf. Efterbyrd). (ægypterne havde) utallige Døde . . fordi deres ædleste Byrd (o: deres førstefødte) i et Øieblik blev til-intetgjort. *Visd. 18. 12.* *Hun vil ei som et unaturligt Dyr | Fortære egen Byrd. *Oehl. HS. 213.*

Byrd-adel, -dag, se Byrds-adel, -dag.

I. **Byrde**, en, \ et (*Hölb. Ep. II. 134.*) [byrde] *Høysg. Anh. 23. ft. -r. (glda. byr(th)e, æda. byrthæ, byrpi (Sk Lov. 8.1), oldn. byrd, f., ty. bürde, got. baurpei; besl. m. bære, jf. Byrd, Børing || nuværende udtale er lit-
terær, jf. glda. byre samt MDL. 63 og Thor-
sen. 23.* || ordet tilhører især (jf. dog bet. 1.2) det højere skriftspr.)

1) hvad der bæres. 1.) hvad der bæres af mennesker ell. dyr; nu især om tunge genstande. Foder og Kjøp og Byrder ere for et Asen. *Sir.33.28.* (han) kastede sig under Byrden (o: en egeblok) for at hjælpe dem. *Æreboe.17.* *Kamelerne ret skabte ere | Til store Byrder frem at bære. *Abc. (1770).11.* *De pusted og stønned med Byrden svar. *Oehl.NG.299.* *Vi Kræfterne vil prøve | Ved Byrder op at lette. *smst. 68.* Naar vi tale om at bære Byrder, da gjør Sproget i daglig Tale en Forskjel mellem en let Byrde og en tung Byrde. *Kierk.VIII.320.* || (nu næppe br.) saa meget som (han) bæres paa een gang; dragt. En byrde strå. *Moth.B512.* En Mands Byrde. En Hests Byrde. *VSO.* || (talem.) segne ell. † falde (*Moth.B512*) under byrden, ikke kunne bære noget ell. (overf.) ikke kunne udholde noget. *Kierk.VIII.320.* *Pont.SM. 20* 10. vælte byrden fra sine skuldre, unddrage sig en forpligtelse. *Mau.I.107.* lægge byrde paa byrde, (nu l. br.) sørge besværlighederne for en. Jeg har Sorg nok ligevel, uden at han legger Byrde paa Byrde. *Holb.Masc.III.4.* *Mau.1123.* i sa. bet. ogs.: lægge sten paa byrde (*Mau. 1118*) ell. lægge byrde paasten. *Æreboe.17.* *Mau.1118.* || (ordspr.) Liden Byrde er lang Vej (o: langvejs) tung. *Mau.1112.* *Troelts.L.XII.107.* *jf. Feilb.I.161.* Kjør Byrde er let. *Mau.1120.* 1.2) (nu især fys.) hvad der hviler tyngende paa noget andet; vægt. *VSO.* Grunden var for svag til at bære Husets Byrde. *MO.* (en vægstang paavirkes af to kræfter:) den som stræber at tilvejebringe Bevægelse, kalde vi slet og ret Kraften, og . . den som gjør Modstand mod Bevægelsen, kalde vi Byrden. *Opf.B.¹ III.52.* || (talem.) være en unyttig jordens byrde (om den, der ikke dner til noget). *Holb.NF.I.38.* *Mau.1123.*

2) overf. brug af bet. 1. 2.) d. s. s. Besvær 2.1. Et evigt Liv, der tillige er et elendigt Liv, er en ulidelig Byrde. *Ruge. FT.69.* *Skal vi af Tidens svære Byrde tynges, | Og vandre snart med bøiet Ryg mod Graven. *PalM.II.44.* *Han skal lette dig dit Hjertes Byrde. *smst.72.* 2.2) d. s. s. Besvær 2.2 og s. Ald Byrden i Huuset ligger paa mig. *Holb.Stu.II.1.* De har saamænd havt Byrde nok af os i de Dage vi har boet hos Dem. *Heib.Poet.II.240.* *PalM. II.125.* *CKMolb.SD.9.* det er den Hellig Aands Beslutning, og vores, ingen videre Byrde (*Chr. VI:* besværing) at paalægge Eder, uden disse nødvendige Ting. *ApG.15. 28.* || du haver gjort dem lige med os, som have baaret Dagens Byrde og Hede. *Matth.20.12.* *Arlaud.23.* *jf.:* troende Men- *60* nesker . . som have baaret det hele lange Troslovis Byrde og Hede. *VBeck.LKI.262.* || bære byrden med hinanden, være til fælles hjælp. *VSO.* dette ægtepar har trofast baaret livets byrder med hinanden | || være (falde) til byrde, volde besvær;

ulejlige. Kån saa mange ù-nødvendige figurer af bøgstave ikke regnes for at være til en byrde for børn. *Høysg.AG.112.* vi kunde have været Eder til Byrde (*Chr. VI:* til besværing) som Christi Apostler. *1Thes.2.6.* især: volde andre økonomisk besvær. de var bange, at Drengen skulde falde dem til Byrde. *SvGrundtv.F.Æ.II.1.* (da jeg) kom i Trang, faldt jeg ingen til Byrde (1819: besværede jeg Ingen). *2Cor. 11.8(1907).* at være sig selv til byrde (om gamle ell. skrøbelige folk, der ikke kan hjælpe sig selv). *VSO. Mau.1123. 2.3)* (bibl.) paalagt arbejde. gaar hen til Eders Byrder (*Buhl:* Hoverarbejde). *2Mos.5.4.* der Salomo saae den unge karl, at hand udrettede gierningen vel, da beskikkede hand ham over alt Josephs huses byrde (1871: Arbeide). *1Kg.11.28(Chr.VI).* || (bibl.) som urigtig oversættelse af hebr. massā, (profetisk) udsagn; byrde; en byrde over (1871: Propheti imod) Babel; som Esaias (saa). *Es.13.1(Chr.VI).* *Hab.1.1(Chr.VI).* *jf.:* Og naar dette Folk eller Propheten . . spørger dig og siger: hvad er Herrens Byrde (anm. i overs.: d. e. hvad Byrdefuldt har du igjen at forkynde os)? *Jer.23.33.* 2.4) paalagt forpligtelse ell. hverv. I kand jo sætte mig af (o: fra embedet), saa blir jeg reddet fra denne Byrde. *Holb.Kandst. V.4.* Tilskriver jeg (adelsstanden) nogle Fortrin, saa paalægger jeg den og store Byrder. *JSneed.I.84.* *OeconT.II.104.* De Ting, som (man) paa Grund af Traktat skal præstere, kalder man Traktatens Byrder. *Norreg.Naturr.462. 2.5)* (især jur.) tvungen afgift ell. omkostning; skattepaalæg. Byrden er stegen til en saadan Høide, at Palliativer ikke længer kan hjælpe imod den. *FrSneed.I.434.* den, som har Nyttens af Vejen, bør ogsaa bære Byrden af dens Indretning og Vedligeholdelse. *Forordn.¹⁸¹³ 1793.825.* Om Byrder, der ved Kontraktens Afslutning hvile paa det Solgte . . gjælde lignende Regler som om Frugter. *Lassen.SO.39.* *Sal. IV.357.* befolkningen har mange byrder at bære |

II. byrde, v. [byrdə] -ede. vbs. -else (*Moth.B514*). (ænyd. d. s.; af I. Byrde, *jf. ty.* hürden samt behyrde, paabyrde; *sj.) lægge byrde ell. last paa.* byrde en hest, *vogn.Moth.B513.* || (poet.) perf. part. som adj.: *Barnet dør | (er det, jeg bar paa byrdet Fod. *Rørd.VM.78.* || overf.: *Jeg maa bekiende, det en skøn Forretning er, | Som hand mig byrder paa, den gode Jupiter! *KomGrønneg.I.164.* Det var en stor Hæmmelighed, der blev byrdet paa hans Hjærte. [*G Betzonich*]. *DanskSoldaterliv. (1860).9.*

Byrde-, i ssgr., især af I. Byrde 1.1. -bruddt, part. adj. (sj.) ødelagt af at bære byrder. (overf.): (en) trælesindet Slægt, kuert og byrdebruddt af Døgnets idølose Travlhed. *JPJac.II.11.* \ -dyr, et. om en kamel: *Bagger.II.50.* -fuld, adj. 1) [I.1.]

(sj.) *tyngende; tung.* disse Rustninger .. fandtes byrdefulde. *Ørst. II. 139. 2) [I. 2.]* $\text{\textcircled{W}}$ Et byrdefuld Embed. *VSO.* en lang, byrdefuld Fodvandring. *Ing. EF. III. 147.* At være Autoritet er altfor byrdefuld en Existentis for en Humorist. *Kierk. VII. 538.* Et lyst Toilette vækker i Milano en højst byrdefuld Opsigt. *Bille. Italien. I. 47. Brandes. VII. 18. -let, adj. (poet.; sj.) let at bære. Den byrdelette Skønhedstvang. Bagges. 10 Danf. I. 162.*

byrdes, v. [byrdəs, 'byrdəs] (af Byrd 1; poet., sj.) *fødes.* *Kundskabs blomster-rige Vaar | Byrdes med hver Tidens Aar. *Thaar. ES. 278.*

byrde-vant, adj. (l. br.) *(en hest) som er Byrde-vant og drefven. *Sort. Poet. 72.* *det byrdevante Dyr | Kan bære Meget. *Ing. DD. I. 144.*

byrdig, adj. ['byrdi, 'byrdi] († (i bet. 4) 20 *byrig. Moth. B515).* (glda. byrdhigh, byrdhugh, oldn. burðugr; af Byrd) 1) † til Byrd 1: som er født paa ell. stammer fra et sted. Hand er byrdig i Danmark. *Moth. B514. 2) til Byrd 2. 2i) til Byrd 2.1: som er af en vis afstamning ell. herkomst; kun i sgr. som høj-, van-, velbyrdig. 2.2) (genopt. fra glde. (folkeviserne); især poet.) til Byrd 2.2: som er af høj byrd; fornem. *Saa byrdig Herre i sin Glands. Bødt. 179. *Os er hun byrdig nok. Recke. KO. 47. 2.3) (dial.) om dyr: som er af en god stamme. MDL. 3) (poet.) berettiget (til noget) ved fødsel. *Til Haandkys lad indtræde | Hvo byrdig er dertil. *Ing. VSt. 51. 4) (jf. sv. bördig; nu kun dial.) frugtbar. Moth. B515. MDL. i Jordens lumre, byrdige Skød opklækkes alt det Kram som Snøgeæg. Rist. J. 285.**

I. Byrding, en. ['byrdɛn] ft. -er. (genopt. fra oldn. byrdingr, jf. æda. byrthing samt 40 Bording; afl. af I. Børd 8, egl.: skib m. høje sider (mods. Langskib); foræld.) handelskib. *Rahb. NF. II. 141. *Den stærke Snekke, som den rige Byrding | Blev Røverfolkets Rov. Sander. Knud. 19. *Tynge-ge Byrdinger styred fra Land. Grundtv. PS. III. 129.*

II. Byrding, en. se Børing.

† **Byrd-penge**, pl. (jf. sv. bördepennig, indlønningssum for odelsjord, og ænyd. 50 byrd, ydelse til præsterne, oldn. burðr, hvad noget giver i udbytte) de saakaldte Byrd-penge .. ere en Godtgjærelse for Mid-sommers Rente, og denne .. svares i Forhold til Hartkornet. *KancSkr. 1/101828.*

Byrds-adel, en. (ogs. Byrdadel. *Sal. III. 966).* (af Byrd; jf. ty. geburtsadel; foræld.) fra fædrene nedarvet adel; slægts-adel. *Hist. Tidsskr. 2R. III. 469. † -dag, en. (Byrddag. Bagges. NblD. 255.) (efter ty. ge- 60 burdstag; jf. oldn. burðardagr) fødselsdag. *den glædeste Fest, din Byrdsdag. Bagges. IV. 213. Rahb. E. V. 202. Grundtv. PS. VI. 495.*

By-rend, et, † en (*Moth. B468).* [2.1] (dagl.) det at gaa meget i byen. *Skjoldb. NM. 178. -renden*, en. d. s. *Moth. B468. VSO.*

hun spilder megen tid med tedrikken og byrenden | -ret, en. 1) (æda. byræt (*Fleensb St. 43*); foræld.) d. s. s. Bylov. *Moth. B468. PJJørg. R. 104. 2) (jur.) domstol i en købstad; byting. VSO. || nu (efter retsplejeloven 1916) betegnelse for den københavnske underret. Lov Nr. 90 1/4 1916. § 15. Sal. 2 IV. 357. 3) (glda. d. s.; foræld.) afgift, som betales i ell. til byen. *Sal. 2 IV. 357.**

byrige, adj. se byrige.

byrje, v. se børje.

By-rygte, et. (*nu l. br.*) *Ew. VIII. 204.* intet er utilforladeligere, end Byerygte. *Falsen. SF. 18. Hostr. ML. 3.*

Bys-, i sgr. ['bys-, 'bys-] af By; jf. By-**-barn**, et. 1) (i ent. kun i forb. m. gen., ejendomspron. ell. præp. af) person, der bor i ell. (især) er født i samme by som en anden (jf. Bysfolk, Bymand 3). *mand faa Exempler har, | At een paa fremmet Stød sit Bys-Barn gunstig var. *Holb. Paars. 149.* der kommer et Bysbarn af Dem hertil i Aften .. for Benjamin Franklin er nok født i Boston ligesom De selv. *Hauch. VI. 16. Goethe og Börne var Byesbørn. Brandes. VI. 376. Pont. LP. VIII. 98. 2) (l. br.) person, der er hjemmehørende i en stad; byboer. HCand. XII. 153. De allerfleste Mennesker er blottede for Stedsands, ikke alene Bysbørn, ogsaa Landboere. *Bogan. I. 144. V Ved. BB. 442. -broder*, en. (l. br.) mandligt bysbarn (1). *Moth. B470. HCand. XI. 203. Pont. F. I. 178.**

† **Byse**, en. (Byß. *Moth. B496).* ft. -r. (ænyd. bysse, busse, no. bysa; fra mnt. buse, ty. büse, jf. eng. buss; sml. Busse-skib) mindre fartøj til sildefiskeri (jf. Silde-hyse). Belangende Silde-Fiskerie, da tog det udi een kort Tid saa meget til at de Hollendere .. holdte 1500 Byser for bæmelte Fiskerie. *Holb. Anh. 276. sa. Berg. 116. VSO.*

By-segl, et. en stads segl (m. dens vaaben i). *VSO. c. br.*

Bys-folk, pl. (l. br.) folk fra samme by; bysbørn (1). kjendte han sine Bysfolk ret, saa kunde endnu større Ting ske uden at (aflede deres opmærksomhed). *Goldschm. VII. 410. \text{\textcircled{W}} -fælle*, en. d. s. s. Byfælle. *Aftenp. 17/1907. 4. sp. 2.*

By-skat, en. (foræld.) 1) skat, som købstæderne maatte yde kongen. (*Kalk. V. 155.* *Sal. 2 IV. 362. 2) kommunalskat i en købstad. Moth. B468. EPont. Atlas. II. b3v. Prom. 1/4 1811. Sal. 2 IV. 362. -skraa*, en. [1.1] (ænyd. d. s.; foræld.) (skreven) vedtægt for en landsby. *VSO. E Holm. DH. 1660-1720. I. 101. -skriver*, en. retsskriver ved et byting (jf. Bytingsskriver). *Holb. Paars. 305.* Byens Øvrighed bestaar af en Borgmester, der tillige er Byfoged og Byskriver. *Trap. V. 282. jf. ApG. 19. 35 (1907) (1819: Stads-Kantsleren). -skræppe*, en. $\text{\textcircled{S}}$ *Rumex domesticus Hartm. Rost. Flora. I. 111. -sladder*, en. [2.1] (jf. -snak). *Moth. B468. HC And. VII. 284. Brandes. II. 295. -snak*, en.

[2.1] d. s. s. -sladder. vAph.(1759). PAHeib. USA98. Kierk.VI.149. Schand.AE.191.

I. Bysse, en. [ˈbysə] Høysg.Anh.22. (af II. bysse; jf. Bysselov; barnespr., især jy.) (barne)seng ell. vugge. Feilb. nu skal du snart i din bysse! | **II. bysse**, v. [ˈbysə] -ede. (lydefterlign. ord, sideform til visse, jf. sv. og no. dial. byssa, nt. bussen; især jy.) **1)** dysse et barn i søvn ved at synge ell. nynne for det. den lille By, hvor det høres over hele Gaden, naar et Barn bliver bysset. Vilh And.FM.115. *der kyskes og bysses om mørkrædde Smaa.Aakj.RS.17. Feilb. **2)** (barnespr.) sove. Feilb.IV.82. **Bysselov**, en. [ˈbysəˈlɔuː] (af II. bysse; jf. Bislulu og Visselulle; jy., især barnespr.) d. s. s. I. Byссе. bitte Fruen har ikke godt af det her. De maa komme ind i Deres varme Bysselov.Hostr.US.II.10. lad os komme i vor Bysselov. For Dagen kommer sgu selvbudet.Aakj.VF.54. Feilb.

Bys-stævne, et. se Bystævne.

By-stat, en. stat, der kun bestaar af en enkelt stad (kommune). Madv.O.20. PA Rosenberg.Romeraanden.(1905).44.

Bys-tjener, en. se Bytjener. -tyr, en. se Bytyr.

By-styre, et. ledelse af en stads anliggender. BerlTid.¹⁴/1904.Aft.1.sp.2. Bystyret (har) rimeligvis . . været som Styret i de almindelige Landsbyer.JVChristensen.MidtsjællandsHist.II.(1910).38. -stævne, et ell. (sj.) en (Graavl.DFF.21). († **Bys**-. Moth.B470). [1.1] **1)** (foræld.) forsamling af bymændene til behandling af fælles anliggender. EHolm.DH.1660-1720. I.103. Sal.²IV.363. **2)** pladsen, hvor denne forsamling holdtes. Moth.B470. Graavl.DFF.22. -svale, en. $\frac{1}{2}$ Hirundo (Chelidonaria) urbana L. VSO. Kjærbøll.194. Bogan.I.128. -svend, en. **1)** (foræld.) væbnet tjener for byøvrigheden; politibetjent (jf. -knægt, -tjener). DL.6-2-2. Nørreg.Privatr.IV.129. Ing.KE.II.94. *Paa Flugt var ei at tænke; | Bysvenden tog dem fat.Winth.HF.188. TroelsL.²II.137. **2)** † † i hanrejspøl: et kort, der uden at passe til udspillet, alligevel kan gives med; „følgesvend“. Levin. **3)** [2.1] (uulg.) bygænger; udhaler; svirebroder. baade Julius og Povl er blevne nogle rigtige Bysvende.Schand.VV.138. PScavenius.TilSes.(1896).117. -taske, en. [2.1] **1)** haandtaske til brug ved byerinder. DagNyh.¹⁹/1911.4. **2)** (spøg., l. br.) letsindigt pigebarn. hun er en rigtig bytaske | -ting, et. (glda. d. s.; jur.) underret i en købstad. DL.1-3-1. Holb.11J.V.6. Nørreg.Privatr.V.125. Sal.²IV.363 || (overf.) det litterære Byting (o: kritikken).Grundtv.PS.III.474. † -tings-ret, en. (jur.) d. s. Moth.B 469. Stampe.I.18. Nørreg.Privatr.VII.33. † -tings-skriver, en. (jur.) d. s. s. By-skriver. Moth.B469. VSO. -tjener, en. († **Bys**-. Moth.B471). (foræld.) d. s. s. -svend. I. Winth.IX.289. TroelsL.V.35. jf.: Byens Tienere. DL.1-24-44.

Byt-mester, en. (af II. Bytte 1 ell. 3 ell. III. bytte 1; foræld.) person, der forestaar byttets deling (jf. Byttemester). VSO.

Bytnings-, i sgr., af Bytning, vbs. til II. bytte. † -handel, en. d. s. s. Byttehandel. Sibb.Aa.I.86. -kommissionær, en. (-kommissær. LovL.I.900). (emb.) person, der er autoriseret til at ordne nummerbytning for soldater. Sal.²IV.363.

By-told, en. (l. br.) afgift af fødevarer, der bringes fra landet til staden; accise. Brandes.XI.108.

I. Bytte, en. se II. Bøtte.

II. Bytte, et, † en (Moth.B500). [ˈbydɛ] Høysg.AG.40. flt. næppe br. (glda. d. s. (D Mag.II.45); fra mnt. bute, hvorfra ogs. oldn. byti, fsv. (sv.) byte, ty. beute er laant; jf. II. bytte)

1) † skifte; deling. Moth.B499. Alt hvad der vindes, skal gaa til Byttes.VSO.

2) handlingen at omskifte ell. bytte (2.1); ombytning; spec.(jur.): retshandel, hvorved to personer skifter ejendomsret over løsørengsstande (mods. Mageskifte, der gælder fast ejendom; jf. Nørreg.Naturr.241. Sal.III.973). Eülsch.Term.38. Greven (vandt) ved dette Bytte, at alle hans Lande laae tæt hos hinanden.Wand.(Ruhb.LB.I.69). nu er der Marked i Kjøbstaden, rid Du derind, faa Pengen for Hesten eller gjør et godtBytte!HCAnd.VII.161. Kierk.VII.368. Og hvis Hr. N. nu vil brutalisere Hr. S. bort, skulde han dog betænke, at en stor Del af det ældre Publikum neppe vil være glad ved Byttet.VortLand.²³/1905.1.sp.8. jf.: Forbittret over dette Bytte (o: forbytning af to heste) stod han alt i Begreb med at . . kræve Staldkarlen til Regnskab.Ing.VS.I.166. (l. br.): „Hvad vil De ha' for den Mønt?“ „Den er ikke til Salg.“ . . „Ikke til Salg . . men mulig til Bytte, hvad?“ Bergs.FM.56. talem.: Bytte er (ofte) gjort paa Bedrag. Mau.1124. Grundtv. Saxo.I.226. jf. u. Bedrag 1. || i udtr. give, faa, tage (noget) i bytte († til bytte. Moth.B500), give ell. (mod)tage noget i stedet for noget andet. *Saa fage skulde | Du Fængslet faae i Bytte for en Trone! Blich. JohGray.119. hvorfør har man givet mig hende i Bytte mod min Formue? Heib. (TE.nr.40.12). I Bytte for det højt skattede Rav fik Nordboerne Vaaben og Smykker.Frem.DN.30. brugte klæder tages i bytte |

3) (opr. om krigsrov, der deles ml. krigerne) hvad der roves ell. tages m. magt, især fra en fjende; erobret gods; erobring. **3.1)** i egl. bet. *hver fremmed Løbeskytte, | Os giester for bytte.LKok.(PSy.Viser.(1695). 584). naar Byttet nu deeles, saa glemmer mand vel ikke mig.Holb.11J.V.10. *Lad Bytte muntre troe Soldater.Stub.33. Wess. 153. *Langt mere af Malmen saa hvid og saa rød | Fik andre i Bjærg og i Bytte. Grundtv.PS.V.64. *kæmpe vil jeg (o: en kvinde), mens jeg Kræfter eier, | Og alt

dit Bytte vorde skal et Liig. *PalM.II.18.* ved fæstningens erobring blev der gjort et rigt bytte | **3.2)** *jagtudbytte; fangst.* *Tavse Fugl de brede Vinger løfter | Med sit Bytte fra den vaade Jagt. *PMøll.I.96.* *Jægeren viser sit Bytte | Frem for sin lille Dreng. *Winth.I.246. jf. (m. overgang til bet. 3.4):* *Dyret døde, snart et Rov for Sygdom, | Og snart et Bytte for en Jægers Piil. *PalM.Dryad.12. 3.3)* (nu næppe br.) *hvad der er fordelagtigt ell. værdifuldt; fordel; værdifuld ting; skat.* *Det er et deiligt Lykkens Bytte: | At eye Guld og leve vel. *Reenb.II.222.* de holdt det for et stört bytte, at frelse livet. *Moth. B500.* *Beständig Sundhed — | det er sandt, | Den er et kostbart Bytte. *Tullin.I.72. MO.* || *spec.: belønning.* Mange vove sig paa Banen, men een løber af med Byttet. *VSO. MO. jf.:* *Efter Striden faaer jeg tit | Jesu Kys til Bytte. *Brors.189. 3.4)* *hvad der er værgeløst prisgivet (en ell. noget); som viljeløst er i en andens magt.* ved en frivillig Fattigdom at svække et Societet saaledes, at det vilde blive onde Mennesker til Bytte. *Holb.Ep.I.120.* engang skal og mit Legeme være et Bytte for Ormen og Forraadnelsen. *Basth.Tale.(1792).13.* vor svage Siel . . mangan Gang er et Bytte for piinlige Tvivl. *Mynst.Betr.I.272.* *Han kæmped, indtil han omsider drev | For Stormen et værgeløst Bytte. *Blich.D.II.114.* min Reisekammerat syntes at være et Bytte for den samme Søvnløshed som jeg selv. *Holst.III.116.* Hænder dette ham, da er han Fortvivlelsens Bytte. *Kierk.IV.145.* den Mangel paa . . Energi, der lod ham blive et Bytte for Enhver, der tog ham med fast . . Haand. *Schand.AE.328. (l. br.):* hun er altid et stort Bytte for sine Stemninger. *40 Esm.III.353.*

III. bytte, v. [bydø] *Høysg.Anh.22. præet. -ede; part. -et ell. (nu kun dial.) byt (DL. 5—3—38. Feilb.). vbs. -ning, jf. II. Bytte, Bytteri. (glda. d. s.; fra mnt. buten, hvorfra ogs. oldn. byta, fsv. (sv.) byta, ty. beuten er laant; dannet m. præfikset be- af et m. ud og yde besl. ord; grundbet.: give ud)*

1) (nu kun dial., jf. ndf. u. bet. 5.3 og 5) *uddøle; fordøle.* Fienden sagde: jeg vil forfølge, gribe, bytte (1871: dele) rovet. *2Mos.15.9(Chr.VI).* *vandre for den Herres Dør, | Som Brødet har at bytte. *Reenb.II.143.* *Kongen selv . . Arbejdslønnen bytted. *CFrim.Poet.9.* *Gyldig er den gamle Lov: | Hvo, som bundet har den stærke, | Bytter, deler alt hans Rov. *Grundtv.SS.V.560. MDL. Feilb. Kvaernd. jf. bet. 2.3.*

2) (især ved overenskomst ml. to ell. flere personer) *give fra sig mod at faa noget andet i stedet. 2.1)* i al alm. Haver nogen i Fejdetid byt med Fiendens Ryttere . . noget Gods, eller Qvæg, som fra rette Ejermand røvet eller staalet er. *DL.5—3—38.* *For (nu hellere: mod ell. med) et Glas Brendeviin den heele Bog han bytter.

Holb.Skiemt.C5v. *Den største Ros, som Verden kan opfinde, | Jeg bytter gjerne for en Valmukrands. *Hauch.SD.II.299.* Det kunde ret fornøje mig, dersom De vilde bytte (*smaragden*) med mig, mod det Par forgyldte Theekopper, De eier. *Gyld.I.101.* Spørge ham, om han ikke vil bytte ham hiint Stykke Legetoi og give ham Bogen isteden. *Kierk.IV.186.* bytte sig til noget, *erhverve ved bytning; jf. bytte sig noget til ndf. u. bet. 5.4.* det kan byttes (o: den købte vare kan leveres tilbage og noget andet faas i stedet) | || i forb. m. artikelløst obj. om udveksling af noget af samme art. Kunde jeg have det heele Aar igiennem slige Dage, som jeg har haft i disse 8 Dage i Rad, byttede jeg ikke Stand med en Chur-Fyrste. *Holb.Vgs.(1731).II.2. (de)* byttede Klæder og Vaaben til Tegn paa indgaaet Broderskab. *Molb.DH.IA02. Kierk.VI.306. Stuck.SD.151.* de har byttet hatte | man ser undertiden folk bytte koner | bytte gaarde, se Gaard. bytte ringe, se Ring. || *uden obj.* Veed Du hvad, Du med Koen! . . en Hest, troer jeg nok, koster mere end en Ko, men det er det Samme! jeg har mere Gavn af Koen; skal vi bytte? *HCAnd.VII.162. især om at overtage en andens stilling ell. vilkaar:* *Mangen en, som bærer Kroner, | Bytted hjerterglad med mig. *Rahb.Poet.F.I.110.* *jeg vil ikke bytte | Med nogen Mand paa Jord. *MHans.S.77. spec. ♠ om mellemhaanden og baghaanden fx. i bridge: skifte plads ved afslutningen af en rubbert || bytte og kytte, se kytte. 2.2)* (nu l. br. i rigsspr.) *m. h. t. tanker, ord olgn.: meddele hinanden; udveksle. Oehl.Tale.(1819).12.* da bytter jeg gjerne Tanker og Følelser med en Ven. *Blich.III.7.* *lad os bytte vor Sorg og vort Haab. *Lemb.DS.132.* Der blev ikke byttet et Ord mere den Dag. *Aakj.VF.146. 2.3)* *m. h. t. penge: give mindre mønt til samme beløb i st. f. et større pengestykke ell. en seddel; veksle (jf. bet. 1).* jeg skulde bytte den ene (dukat) for at han kunde have nogle Smaapenge. *Ew.VI.156.* Bed vor Pige gaee over til Conditors for at faae denne Seddel byttet. *Gyld.IX.68. Bang.L.287.*

3) *lade noget træde i stedet for noget andet; ombytte.* *Han bytter ei den Visers Ro | Mod gyldne Lænker og mod Hovmods Glæder. *Lund.ED.145.* *Jeg bytter dig (o: Island) med syddigt Løv og Blomsterpragt. *Oehl.Lf.157.* *han Spaden bytted | Med Sværdet paa hans Herrebud. *Winth.V.13.* *Den grønne Dragt de (o: bladene) bytted for den gule. *PalM.II.257.* *I Grupper delt gaar Folk fra Kirken hjem . . | mens langsomt byttes Biblens Billedrager | for Risengrøden, der hvor Røgen stiger. *Aakj.RS.127.* || *uden angivelse af, hvad der kommer i stedet (nu bruges i reglen skifte).* *Alt hvad han havde lært os, det var at bytte (o: skifte) Navn. *Oehl.HK.152.* *ei med no-

gen Mand | Hun vilde skifte Gods | Eller bytte (o: *opgive*) Jomfrustand. *Winth.VI.171.* *Navn, Slægt og Fædreland jeg byttet har. *PalM.II.161.* jf.: Man skal ikke bytte (*Buhl*: ombytte) det, og ei vexe det, et godt (*dyr*) for et slet, eller et slet for et godt. *3Mos.27.10.*

4) † *gøre til bytte; erobre i krig.* at bytte (*1871*: til *gøre*) bytte, og røve rov. *Es.10.6* (*Chr.VI.*) || *plyndre.* byen blev byttet af soldaterne. *Moth.B499.*

5) *særlige forb. m. adv. 5.1) bytte bort, afhænde ved at bytte* (2). *Moth.B499.* *Ei vil jeg bytte, | Gud, i din Hytte, | Tiggerens Plads | Bort for det Sæde, | Stolte beklæde. *Grundtv.SS.I.141.* *vi vil vort Hjem ei bytte bort for nogen Priis. *Hauch.SD.I.194.* Jeg har byttet Hesten bort for en Ko. *HCAnd.VII.165.* *AntNiels.FL.II.11.*

5.2) bytte ind. 1. † *erhverve ved at bytte* (2.3). *Moth.B499.* At bytte Croner, Ducater, ind. *VSO. 2.* (*refl.*) *skaffe sig ind i noget ved at bytte* (2.1) m. en anden. han havde (*ved nummerbytning*) byttet sig ind i et Regiment, der gik til Vestindien. *Riget.¹¹1913.8.sp.1.* 5.3) bytte om. 1. (*nu l. br.*) d. s. s. III. bytte 2.1. *PAHeib.Sk.II.211.* Hvorfor bragte du mig ikke Flasken strax tilbage? saa havde jeg byttet dig den om. *Heib.Poet.V.337.* 2. lade skifte plads indbyrdes. *Moth.B499.* navnene er blevet byttet om paa listen | han har byttet tallene om, saa at der staar 72 i st. f. 27 | 3. (*nu l. br.*) d. s. s. III. bytte 3. behold det Navn, I har, og byt det aldrig om. *PAHeib.US.486.* 4. (*sj.*) *gøre en bytning om; lade en byttehandel gaa tilbage.* Kom! skal vi bytte om igjen? *VSO. 5.* (*nu kun dial.*) *omdele.* *Moth.B499.*

Feilb. 5.4) bytte sig (noget) til, *erhverve ved at bytte* (2). *Moth.B499.* denne bog har jeg byttet mig til | 5.5) bytte ud. 1. (*nu kun dial.*: „endnu jydsk.“ *Levin.*) *uddele.* *Moth.B499.* At bytte Rovet ud. *VSO. 2.* (*nu næppe br.*) *udveksle.* *Moth.B499.* At bytte Fanger ud. *VSO.*

Bytte-, i *sgr.*, især af II. Bytte 2 ell. III. bytte 2. **-forbindelse**, en. *VidSelsk Oversigt.1916.99.* biblioteker og lærde selskaber staar ofte i bytteforbindelse med hinanden (o: til *udveksling af skrifter*)

Ø **-graadig**, adj. [II.3.1] (*poet.*) *F.Guldb.I.75.* omstrefjende, byttegraadige Marodører. *Rist.LM.31.* Ø **-gridsk**, adj. [II.3.1] *Dag Nyh.⁸1911.1.sp.2.* **-handel**, en. handel, der (helt ell. delvis uden anv. af penge) foregaar ved *udveksling af varer; tushandel.* *Schytte.(MO.)* vi kan slutte en Byttehandel. *JLange.III.241.* **-kasse**, en. 1) [II.3.1] (*foræld.*) kasse, hvortil krigsherren indbetalte visse summer for byttet, og hvoraf der atter udbetaltes andele til soldaterne. *MilConv.I.780.2)* [III.2.3] (*penge*) kasse med byttepenge (2). **-kontor**, et. [III.2.3] kontor, hvor større pengestykker ell. sedler veksles i smaamønt. De kan faa sedlen vekslat i byttekontoret |

-kontrakt, en. (*især jur. ell. ¶*) kontrakt

om byttehandel. Byttekontrakter (som) an-gaa fast Ejendom, Skib, Løsøre. *Hage.⁸711.* **-kort**, et. (*indført ved fødemiddelrationeringen 1917*) ernæringskort lydende paa mindre rationer til ombytning m. et mærke, der lyder paa en større ration. *BerlTid.¹1917.M.5.sp.4.* **-køb**, et. (*sj.*) d. s. s. -handel. *KlBernstens.Æ.I.136.* **-lejlighed**, en. (*beboelses*)lejlighed, der ønskes byttet m. en anden. (*især* (som *overskr.*) i *annoncer*). *BerlTid.¹1920.M.18.sp.5.* Ø **-lyst**, en. [II.3.1] *Drachm.DJ.II.38.* *Byttestyens vokende

Flod | Alt Skarernes Krigstugt rokked. *Recke.BD.164.* Ø **-lysten**, adj. [II.3.1] *HGreensteen. Udv. Digte. (1898). 82.* **-mester**, en. [II.3.1] (*foræld.*) d. s. s. Bytmester. *Moltb.DK.192.201.* **-middel**, et. værdi, der anvendes ved handelsomsætning. Metaller afløste Qvæg som Byttemiddel. *JohsBoye.(MO.). spec. om mindre værdigheder: under verdenskrigen har sedlen næsten ganske fortrængt metallet som byttemiddel | -penge, pl. 1) [II.3.1] (nu l. br.) (penge for solgt) krigsbytte. FrIVsSiøe-Artikler.136. Moth.B500.2) [III.2.3] penge til at veksl med. *Bang.S.316.* han anmodede . . om, at Budet maatte faa Penge med til at give tilbage paa (en) 50 Kr-Seddel. Naar Budet saa kom med Varerne og Byttepen-gene, stod Bedrageren paa Trappen. *Pol.²⁸1906.6.**

Bytteri, et. (*især dagl.*) som vbs. til III. bytte (2.1). *Moth.B501.* *VSO.* det maa tit være utaaleligt for de handlende med alt det bytteri efter juledagene |

Bytte-stang, en. [II.3.1] (*foræld.*) Alt (*krigsbytte*) skulde (*hos jomsvikingerne*) bæres sammen til den opreiste Byttestang, og der udskiftes. *Moltb.DH.I.327.* **-sted**, et. (*l. br.*) om sted, hvor *udveksling af varer foregaar.* Øresund, et stort Byttested mellem Østen og Vesten. *Allen.II.270.* **-værd**, et. d. s. s. -værdi 1. *Olufs.(MO.). -værdi*, en. 1) værdi, som en ting har som byttemid-del ell. salgsvare. *Brandes.VII.516.* *Hage.⁸118.* *VortHj.III.3.153.2)* (*l. br.*) d. s. s. -mid-del. (*overf.:*) de mindre Folkeslag . . op-sluges . . eller bruges som Bytteværdier. *Brandes.XII.145.*

Bytting, en. [byden] flt. -er. (*jf. no. sv. byting; af III. bytte 3; nu især dial.*) barn, som *if. folketroen af overnaturlige væsener* (*især: underjordiske*) er lagt i vuggen i st. f. et dødt barn, og som dels antoges at blive vantrevet ell. vanskabt, dels (*sjældnere*) mentes at *udmærke sig ved skønhed; skif-ting.* *Ruge.FT.190.* Himlen bevare mig fra at blive hans, naar han lignede en af disse Byttinger! *Wess.Anno.85.* *Feilb.Jul. (1904).II.50.* Som Barn var hun saa lys og spædlemmet, at Konerne i Byen talte om Byttinger og Elleborn. *Rist.LM.42.* *Feilb.IV.83.* *Esp.42.* *Thorsen.128.* || (*sj.*) om menneskebarn, der opfostres hos overnaturlige væsener. *Oberon er vred og saare streng, | fordi hun om sig har en dejlig Dreng,

| en indisk Prins, som ranedes i Løn, |
| og ingen Bytting har hun haft saa skøn.
VÖsterberg.Shak.I.12.

Bytynge, en. (foræld.) skat ell. afgift,
der hviler paa en købstad. VSO. MO. -**tyr**, en.
(† Bys-. Moth.B471. [1.1] **1**) (især foræld.)
tyr, som bymændene holder i fællesskab. VSO.
Ing.EM.II.200. Feilb.BL.212. Drachm.DD.
100. **2**) (dagl.) overf.: mandsperson, der efter-
stræber (mange) kvinder. Moth.B471. Schand. 10
AE.141. Bergstedt.HE.179. jf.: (faderen)
hade selv i sine bedste dage haft meget
kraftige bytyrs-aspirasjoner, og der
blev ikke skredet ind mod drengens
forhold til tjenestepigerne. Hjortø.E.71. -**vagt**,
en. (foræld.) vagten i en stad. TroelsL.^{II}.
135. LBruun.SK.52. -**vant**, part. adj.
(nu l. br.) som er vant til at bo i en stad
og er kendt m. forholdene der. Moth.B469.
Oehl.VM.46. -**vedtægt**, en. [1.1] (foræld.) 20
vedtægt gældende for en landsby. Moth.B471.
Sal.^{IV}.364. -**vej**, en. [1.1] vej, der fører
gennem landsbyen ell. fra en landsby til en
anden (mods. Markvej). MO. Drachm.STL.
181. JakKnu.S.A. -**vis**, adv. **1**) (nu l. br.)
paa saadan maade, at der fremkommer byer
ell. landsbyer; „i byer“. Bønderne i Dan-
mark boe . . byviis samlede. VSO. **2**) paa
saadan maade, at hver by tages for sig; by
for by. (Løgerne skal) aarlig omreise i
deres Districter, for Byeviis at vaccinere
dem, som dertil frivilligen melde sig.
Forordn.¹.1810.§4. e. br. -**væsen**, et. **1**)
(nu l. br.) en bys ell. landsbys anliggender.
VSO. MO. **2**) forhold, levemaade, manerer
olgn., som er ejendommelige for staden; køb-
stadsvæsen. MO. Ingensteds en grøn, skyg-
gefuld Plet med Hvile for Sind og Øje.
Det giver Lede til alt Byvæsen. Drachm.
F.I.37. -**ærinde**, et. [2.1] ærinde ude i 40
byen. HCAnd.V.232. han kan bruges til at
rende Byærinder for jer. Hostr.KG.III.5.
Brandes.XA18.

I. Bæ, et. [bæ:] (af IV. bæ; barnespr.)
snavs; skarn; især: ekskrementer. Gade-
ordb.¹ træd ikke i det Bæ! Gadeordb.² naar
Smaabørnene skal „lave Bæ“. Sundhedstid.
1917.151. Feilb.IV.83. **II. bæ**, adj. [bæ:]
intk. og adv. d. s. (af I. Bæ ell. IV. bæ;
barnespr.) væmmelig; styg. Den bæ Hund,
som bed søde, lille Peter. CEw.DV.76. det
var da noget bæ noget | || som adv. det
var bæ gjort. Gadeordb.² amerikansk olie
smager bæ | **III. bæ**, v. [bæ:] -ede. (af
I. Bæ; barnespr.) forrette sin nødtørf.
den lille dreng har bæet i sin seng | IV.
bæ, interj. [bæ:] (barnespr.) udtryk for
væmmelse. S&B. bæ, bæ (?: fy, det er
grint)! |

V. bæ, interj., se bæh. bæe, v. [bæ:ə] 60
-ede. (ænyd. d. s.; af bæh; jf. bebæ(e); nu
neppe br.) sige bæh; bræge. Moth.B501.
JBaden.Gram.25. VSO.

bæffe, v. se bjæffe.

Bæger, et. [bæ:qər] bægger. Høysg.
AG.40. († Bægger: Tode.ST.II.76. VSO.

† **Bæg(ge)re**: Matth.10.42(Chr.VI). Holb.D
H.I.110). flt. -e ell. bægre. (æda. bechære
(AM.), oldn. bikarr, fra osæc. bikeri, jf. ty.
becher, af sen lat. bicarium; jf. II. Bakke)

1) rundt drikkekar uden hank olgn., og
af større højde end vidde, smaltende af nedad
og med ell. uden fod. jeg tog Druerne
og trykkede dem i Pharaos Bæger (Chr.
VI: beggere). 1Mos.40.11. Apollo siges at
skienke fulde Bægere for Poeter. Holb.M
Tkr.422. Ew.III.160. *I Haanden hun bar
et Bæger af puurt Guld, | Fyldt med be-
ruusende Gift. Bagges.Nbl.D.315. Et Bæg-
ger af . . Tin. VSO. *Han løfter det gyldne
Bæger | Og drikker Vinen rød. Winth.
Haandt.39. *Du har vel og | En Herre
riig og stor, | Der fyldte kan dit Bæger |
Og dække Dig dit Bord (?: kan give dig
mad og drikke). sa.HF.55. ved sit jubilæum
fik han overrakt et smukt bæger ind-
holdende en større sum i guld | || i forsk.
billedl. udtr. (jf. u. bet. 2). *Skænk kyssets
drik af dine læbers bæger. JØstrup.Høj-
sangen.(1900).27. især som betegnelse for det
maal af glæde, sorg osv., som tilfalder et
menneske ved en bestemt lejlighed eller i til-
værelsen overhovedet (jf. Kalk): man skal
ikke . . give dem at drikke af Trøstens
Bæger (Chr. VI: beggere). Jer.16.7. *Skal
ingen Honning-Draabe mig | Udi mit Bæg-
ger falde. Kingo.248. *Tages maa og tøm-
mes ud | Lidelsernes Bæger. Grundtv.SS.
I.496. *Af Haabets Bæger lad os Begge
drikke. PalM.IV.298. den Bitterhed, som
Livet kan gemme paa Bunden af sit Bæg-
ger. KMads.BR.86. || (talem.) tømme et
bæger, drikke et glas. *Lad os . . | Et
Bæger tømme først paa vort Bekjendt-
skab. Hrz.IX.177. (han) tømte Løftets Bæg-
ger paa snart at ville invitere de her til-
stedeværende Gentlemen til en dinner.
Schand.F.222. | i sa. bet. (spøg.): svinge et
bæger (jf. Bægersvinger). om de ikke
vilde gjøre ham den Fornøjelse at svinge
et Bæger med ham. CMøll.PF.393. naar
Arbejdet er endt, svinger han Bægrene,
og han gaar aldrig ædru i Seng. PCVHan-
sen. Den hellige Lidenskab.(1919).14. bæge-
ret er fuldt, en tilstand ell. et forhold er
efterhaanden blevet saa utaalelig(t), at man
ikke mere kan finde sig deri. AKöhl.MP.II.
39. GadsMag.1918/19.221. bægeret fly-
der 'over olgn., en enkelt beghenhed faar
en tilstand ell. et forhold til pludselig at for-
andre sig, især om en i forvejen prøvet taal-
modighed ell. selvbeherskelse, der pludselig
brister. (han) fik Rigsraadet til at afvise
Kongens Klage over Torbern Oxø, og . .
dette bragte det bredfulde Bæger til at
løbe over. CPalM.O.394. Schand.F.295. Tro-
elsL.XIII.129. De danske Aktørers ud-
fordrende Adfærd . . var Draaben, der
bragte Bægeret til at flyde over. Nystrom.
KO.120. jf.: *Omtaage Sandserne Forstan-
den, | Vil Bægret skumme over Randen.
Bødt.5.

2) (ikke altid tydelig forsk. fra bet. 1) om indholdet af et bæger (1), især (ofte spøg.) om stærke drikke; „glas“. *Naar det skummende Bæger kun blinker, | Smeltes andre som Rimefrost i Solen. *Ew. II. 93.* en Mand, som ikke siger Nei til et godt Bord og et godt Bæger. *Recke. BB.¹ (1872). 63.* unge Mennesker, som . . . muntre sig ved et lille Bæger. *CMoll. P.F. 64.* Kom her og faa et rigtig Bæger! *Rist. ED. 18.* || (overf.) *Saa er Bægeret (*SalmHus. 466.4.* Drikken) iskjenket | I mit Levnets Omgangs Skaal. *Kingo. 495.* (jeg var) fast bestemt (paa) at tømme til Bunden det Bæger, jeg selv har iskjenket mig. *Gylb. X. 274.* *dele Dødens Bæger | Med hende, kan kuns jeg. *Winth. H.F. 255.* Det er ikke nogen taknemmelig Opgave at blande Malurt i Festens Bæger. *SundSans. VII. (1920). nr. 3.*

3) (overf.) hvad der ligner, har form af et bæger (1) (jf. Agern-, Aske-, Æggebæger ofl.; sml. ogs. bet. 4). 3.1) i al alm. *Af begge Hænders Side blide, | Blegrøde Alabast, | Tæt foiet! Side ved Side | Hun dannet et Bæger (o: til at drikke vand af) i Hast. *Winth. VI. 89.* 3.2) beholder til at ryste terninger i; terningebæger. *Moth. B502. PA Heib. Sk. II. 215.* HSeedorf. H. 61. || redskab, som taskenspillere bruger ved forsvindingskunst; tryllebæger. *Levin. 3.3)* (fys.; foræld.) beholder til galvaniske elementer. *Wolfh. Mar. O. 242.* 3.4) † lille træmalet til tjære. Tiære . . . i Beggere, og Tran . . . i Pottemaal. *Laugs. Art. 19. no 1722. §9.* At sælge en Bonde et Par Beggere Tiære. *VSO. 3.5)* (zool.) betegnelse for dels en fordybning i kalkskelettet hos koraller, i hvilken legemets blade dele kan trækkes mere ell. mindre tilbage (*Sal. IX. 13*), dels (jf. 4) den bægerformede del af den faste kropvæg hos visse goplepolypper, i hvilken polyppen kan trække sin armkreds ind (jf. Bægergople), dels (jf. 4) den del af kroppen hos sølthier, hvorfra armene udgaar (*Sal. XVII. 66*).

4) om plantedele. 4.1) (især poet.) d. s. s. Blomsterbæger 1. *Oehl. HE. 145.* *hver lille Blomsterknop | Lukker og et Bæger op | Som med gyldne Farver luer. *PalM. T. 197.* (solen) syntes en Purpur-Blomst, fra hvis Bæger det hele Lys udstraalede. *HCAnd. V. 82.* 2. Mos. 25.31 (*Chr. VI.* skaaler). 4.2) (efter lat. calix, af gr. kályx, hylster, sammenblandet m. calix, bæger (jf. Kalk); sml. fr. calice og ty. kelch; bot.) den ydre, som oftest grønne kreds af blade, der omgiver kronbladene; blomsterbæger (2). *Træarter. (1799). 308.* *Rostr. Flora. I. 422.*

Bæger-apparat, et. [3.3] (fys., foræld.) galvanisk batteri bestaaende af en række fritstaaende beholdere (jf. -element). *Opf B. III. 363.* *Sal. III. 980.* -blad, et. [4.2] (bot.) *Drejer. BotTerm. 83.* *Schand. T.F. I. 132.* -blomst, en. [3] † (nu næppe br.) kanelbusk, *Calycanthus* L. *StueGart. (1810). 30.* *Kjærbøll. F.B. 131.* -bold, en. [3] (l. br.) et legetøj: bilboquet (jf. -spil). *Legeb. I. a. 36.*

-bregne, en. [3] † bregneart m. halvt bægerformet slør, *Cystopteris Bernh.* *Rostr. Flora. II. 462.* *Sal. IV. 763.* † -bælg, en. [4.2] (bot.) „Blomsterbægeret hos Græsarterne. (Gluma).“ *MO. -celle*, en. [3] (fysiol.) navn paa slimafsondrende, bægerformede celler i fordøjelseskanalen og luftvejen. *LandbO. I. 447.* *Boas. Zool. 410.* -element, et. [3.8] (fys., foræld.) galvanisk element bragt i en beholder (jf. -apparat). *Volta's Bægerelement. Sal. VII. 460.* -frugt, en. [3] (bot.) bægerformet frugtlegereme (paa bægersvamp). *LandbO. I. 447.* -glas, et. [3] (især fagl.) bægerformet glas, navnlig til kemisk brug. *Levin.* -gople, en. [3.5] (zool.) lille tragt- ell. bægerformet gople, der ved en stilk er fæstet til tangblade olgn. *Sal. III. 980.* *BovP. III. 367.* -grenlav, en. [3] (nu næppe br.) † grenlav, *Ramalina* (*Acharius*). *Andres. Klitf. 142.* -hannet, adj. [4.2] (bot.) (om plante, som hører til Linnés 12. klasse, *Icosandria*), hvis støvdragere sidder paa det udvidede „underbæger“ (den skaalformede blomsterbund); omkringsvædig (blomst). *Hornemann. OP. 74.* *Træarter. (1799). 308.* *Drejer. BotTerm. 197.* *Lange. Flora. cxviii.* -jærn, et. [1] † guldsmedeambolt af form som et lat. T med to mere ell. mindre runde ell. flade arme, der er afspidsede mod enderne; spærhorn. *Hallager. 350. e. br.* -kapitel, en. [3] (bygn.) bægerformet søjlehoved. *JLange. I. 332.* † -klang, en. [1] *Blich. (1846). II. iv.* *I Drikkehallen lød Bægerklang. *Ing. DM. 82.* *Om dette Bord saamangen Gang | Vi samlede ved Bægerklang. *Holst. I. 10.* *Schand. IF. 251.* -koral, en. [3.5] (zool.) bægerformet stjernekorall. *Sal. III. 980.* -krone, en. [3] † *Calycanthus floridus.* *NRMøller. Lysthaven. (1892). 64.* -kronet, adj. [3] (bot., nu næppe br.) de bægerkronede, *Calycanthinae.* *Drejer. BotTerm. 230.* -lav, en. [3] † navn paa en gruppe lavarter, *Cladonia Hill.* *Rostr. Flora. II. 231.* *Frem. DN. 244.* || † om naalelav, *Callicium.* *Drejer. BotTerm. 245.* -løfte, et. [1] (sj.) løfte afgivet ved et drikkelag (jf. u. Bragebæger). For at opfylde sit Bægerløfte, nedrev han den gamle Trækirke. *LBruun. A. 49.* -mand, en. [1] (sj.) deltager i et drikkelag; svirebroder (jf. -svinger). *TroelsL. XII. 51.* *XIV. 160.* -mos, et. [3] † *Lichen pyxidatus* L. *JTusch. 129.* -spil, et. [3] d. s. s. -bold. *D&H.* -svamp, en. [3] † svamp (af familien *Pezizaceae*) m. bægerformede frugtlegereme. *Rostr. Flora. II. 202.* rodfrugternes bægersvamp, *Sclerotinia Libertania.* *LandbO. I. 448.* kløverens bægersvamp, *Sclerotinia trifoliorum* *Eriks. Landm B. I. 594.* -svinger, en. [1] (dagl., især spøg.) deltager i et drikkelag; svirebroder (jf. -mand). *Schand. O. II. 242.* *KLars. DM. 44.* Vinstuerne's Stangæster, de gamle Bægersvingere, for hvem Spiritus er det eneste. *Pol. 1. s. 1917. 5.* *Ugens Tilskuer. 1919/20. 136.* jf.: Under . . . højtidelig Bægersvingen fornyede de det gamle Bekendtskab. *Pont. LP. V. 82.*

bægre, v. [bæ(ˈ)qrə] -ede. (af Bæger 1; *jf. ty. bechern; dagl. spøg., l. br.) svinge bægrene; svire. D&H.*

Bægt, en. [bægd] *ft.* -er *ell. † -e* (*Grundtv.SS.I.224*). (ænyd. d. s.; af l. bage; *jf. mnt. beckede; nu l. br. uden for dial.*)

1) handlingen at bage; bagning (1). VSO. *Hun gik med Sorg i Sinde | Og laved til sin sidste Bægt. *Grundtv.SS.II.171*. *Bryg og Bægt jeg nøie | Maa holde Orden i. *Winth.IV.224*. Naar man skulde bage, skulde man først lægge til Bægt (∴ lægge dej). *Aarb.Frborg.1918.46*. CKoch. (*Højsk.Bl.1920.sp.645*). 2) saa meget brød, som bages paa een gang. Saa vilde Hans da have Rejsekost: to Bægter Brød, to Fjerdings Smør. *SvGrundtv.FÆ.II.65*. *Feilb.BL.73*. || (*overf.*) saa megen Surdei er nok til at bringe den hele Bægt i Giering. *Abrah.TG.19*. tilraade de nye Mænd ikke at bage den Bægt, de har slaet op. *VortLand.1818/1906.1.sp.2*.

bæ(h), interj. [bæ] 1) gengivelse af faarets, gedens *ell. (sj.) kalvens stemme* (*jf. Bælam*). *Moth.B501*. *(lammene) bræge Mæh og Bæh af lutter Glæde. *Pal M.Dryad.14*. *Kalven .. sagde ikke andet end Bæ. *Kaalund.207*. *Feilb.* *Faaret siger: Mæ Bæ! | Lammet svarer: Me Be. *Børnerim.III.3*. *talem. (nu næppe br.):* Han er saa modig som en Løve, der siger bæ (∴ bange som et faar). VSO. hverken sige buh eller bæh, se buh. 2) vrængelyd, der udtrykker haan *ell. foragt* (*jf. böh*). *(bonden) af sin Roe og vante Orden | Blev bragt ved større Knald end det af Torden. | Soldaten brølte ham i Øret: Bæ! *Wess.84*. Bæ! der stod han, den Tale havde han ikke ventet. *HCAnd.VI.252*. (*han*) siger Bæh! til manges Indvending, der maaske dog fortjente et Svar. *Brandes.II.353*. „Jeg foder Kone og Børn; men du er bare en almindelig Bandit. Æh bæh!“ *Vrænger Næse.Rode.Dg.208*. *forstærkende:* „Interesse! jo, æ bæ Bollemælk!“ sagde Læreren og spyttede. *VilhMalling.En.Frivillig.(1889).82*.

Bæk, en. [bæg] *Høysg.AG.48*. *ft.* -ke *ell. † -ker* (*JSneed.II.126*). (*æda. d. s., oldn. bekkir (laant til eng. beck), ty. bach*) 1) lille vandløb, mindre end en aa. *lad flyde Blod som Becke. *Holb.Mel.II.5*. det Vand, man henter af Kilden selv, er altid renere og sundere, end det, man tager af Bekkene. *Langebek.SA.36*. *stille rislende skal Bækken rinde! *Elv.(1914).I.135*. *Den Bek, som sagte flød, | Før den en Demning bød | Ei røre sig af Flekken. *Wess.12*. *Lidt er det vel, vi har af Jorden. | Bakke for Bjærg, som Bæk for Elv. *Grundtv.PS.V.490*. *i grønne Enge gaar Bækken tavs og mildt. *Blich.D.I.34*. Kilden blev ikke til rindende Bæk, men til staaende Mose. *HCAnd.VI.377*. *Af Kilderne smaa | kan blive en Aa, | af Bækkene mægtige Strømme. *Kaalund.319*. || (*bibl.*) om vandløb i alm.

Alle Bække løbe i Havet, og Havet bliver ikke fuldt. *Præd.1.7*. || *billedl., især om hvad der bringer kvægelse, styrkelse olgn.* *Du lod Livets Bække flyde | Atter ned fra Sandheds Væld. *Salm.Hj.330.2*. *Delt i mange Bække smaa | Voxer Daabens store Aa. *Grundtv.SS.IV.29*. *Din Tanke er en stille Bæk, | Nys født af Kildevældet. *Winth.X.97*. || (*overf.*) om vædske, der flyder i rigelig mængde, især i forb. i bække olgn. Vandet rislede i Bække ud gennem Tælleapparaterne (*ved Tivoli*). *Esm.I.137*. Sveden randt i Bække ud af alle hans Porer. *Buchh.KK.161*. vinen flød i en rød bæk ud over dugen | || (*ordspr.*) mange bække smaa gør en stor aa, se u. II. Aa 3. det er bedre at stæmme bæk end aa olgn., se smst. gaa over bækken efter vand, se smst. (sj.∴) *Den, som kommer først | Til Bækken, faaer først vandet. *Oehl.VM.7*. (*nu næppe br.∴*) Mand vil altid over bekken hvør den er smallest. *Moth.B121*.

Bæk-ærve, en. *∴ navn paa en slægt af vandplanter; Elatine L., spec. om vandpeber, E. hydropiper L.; ogs. om familien Elatinaceæ. Rostr.Flora.I.179. Sal.IV.374.*

-bung *ell. Bækkebung(e)*, en. († **Bæpfung**. *Moth.B122*). (*fra nt. beckunge, jf. ty. bach-bunge, -punge; maaske besl. m. l. Bynke, jf. l. Bone; nu kun dial. (jy.)*)

∴ tykbladet ærenpris, Veronica beccabunga L. JTusch.260. VareL.(1807).1.73. || *ogs. brugt om lancetbladet ærenpris, Veronica anagallis L. Moth.B122. jf. JTusch.260.* **-drag**, et. se Bækkdrag. **-forel**, en. (*efter ty. bachforelle*) *∴ d. s. s. -ørred. Bogan.I.59.*

Bække-, i ssg., af Bæk; i nogle tilfælde vekslende m. Bæk-. **-bung**, se Bækbung. **-drag**, et. (**Bækkdrag**. *Moth.B121*). (*nu l. br.*) en bæks løb og sænkningen, hvori den flyder. VSO. **-løb**, et. (**Bækløb**. *SLind. Brydninger.(1891).8*. *Havebr.L.107*). (*et*) halvt udtørret Bækkeløb. *Pont.FL.370. Vilh And.HS.366*. ethvert Bækløb, Dalstrøg og Engdrag er befolket med hemmelighedsfulde Væsener. *SLind. Brydninger.(1891).8*.

Bækken, et. [bæg(ə)n] *Høysg.AG.40*. *ft.* -er *ell. (nu l. br.) bækkner* (*Oehl.NG.162. Lemb.D.51*), *jf. ogs. best. f. beknene. 1Kg. 7.50(Chr.VI)*. (ænyd. d. s., fsv. d. s. (sv. bäcken); *fra mnt. becken, af sen lat. bac-cinum; sa. ord som Bassin; jf. II. Bakke*) 1) rund *ell. aflang beholder* (*opr. altid af metal. VSO.*) 1.1) (*l. br.*) i al alm. *ell. spec. til brug ved haandvask olgn. (jf. Barberbækken)*. Derefter slog han Vand i et Bækken (*1907: i Vadskefadet*). *Joh.13.5*. Hun har grædt et helt bekken fuld for ham. *Moth.B122*. *er Fadet solgt, | Saa skal man ogsaa sælge Bækkenet. *Oehl.A.140*. Sigyn staaer .. hos (Loke) med et Bækken, hvor Edderen falder i. *Grundtv.Myth.525*. (*hun*) holder Bækkenet under det udrindende Blod. *Brandes.VIII.37. 1.2*) (*foræld.*) til ind-

samling af penge i kirken. VSO. Kierk.XIV. 41. sætte bækken for kirkedøren, henvende sig til menigheden (ell. offentlig-heden) om pengeljelpe (jf. Werl.Hob.²135). Holb.Paars.245. sa.Bars.I.7. *For Kirke-døren Bækken | Udsatte vakkre Præst. | Det vared ikke længe, | Saa hialp dem Næsten alt.Oehl.LIII.152. Pl.¹⁹1822. vil ikke Du undsætte mig med et Par Mark, saa lader jeg stille Bækken for Kirkedøren. Baud.KK.84. 1.3) d.s.s. Stikbækken. Rende med Bækken og Madbakker, rede Senge, sidde Vagt.PLevin.Hjem.(1919).180. den syge maatte stadig bruge bækken | 1.4) (nu især dial.) d.s.s. Fyrbækken. Feilb. 2) overf. 2.1) (opr. asiatisk) musikinstru- ment, bestaaende af to runde metalplader, (m. fordybninger i midten), der slaas mod hinanden. Holb.Berg.254. *Lysteligt de Bækner slog.Oehl.NG.162. Tyrkisk Musik havde de dertil, med Bækken!HCAnd. II.297. Winth.VI.136. *Fløjter og Bæk- ner klinge | til Trommernes lystige Skrald. Lemb.D.51. Orchesterinstr.22. 2.2) (skaal- formet) fordybning i jordsmon ell. hav- bund. (om en søs bassin.) Bagges.DV.IX. 245. de vandfyldte Lavninger eller Bæk- kener, hvori Tørven dannede sig.Jap Steenstr.T.5. (vandet styrter) over Klitten, og .. der dannes et .. rundagtigt eller ovalt Bækken.Andres.Klitf.301. Brandes. II.108. || (geogr.) om større, ofte vandfyldt terrænsænkninng; ogs. om det tilgrænsede opland. den kaspiske Søs Bækken.Brandes. X.303. Sal.²IV.376. jf.: Oldtidskulturens oprindelige Opland, Middelhavsbæk- kene.Brandes.IX.278. 2.3) (anat.) hul- heden ml. hoftebenene, pelvis. Buchw. JS.(1725)4. Saetorp.F.34. Et af de Or- ganer, hvor Forskellen i de sekundære Kønskarakterer træder særlig stærkt frem, er Bækkenet.KPont.Reitsmed.I.77. Sal.²IV. 374. **Bækken**, i ssg.; de talrige anat. udtr. (til Bækken 2.3) som fx. Bækken- aabning, -ben, -hvirvel, -knogle, -muskel, -pulsaaer osv. forbigaas i det følgende. **-brev**, et. [1.2] (foræld.) bevilling til at samle almissee ved kirkedøren. Pl.²⁰1717. **MO. -forsnævring**, en. (med.) snæver- hed af det kvindelige bækken, som volder fødselsvanskeligheder. Panum.118. Sal.III. 983. **-kage**, en. (vel efter ænht. becken-, bager- (becken-brot, bager-brad, -werk, bager- værk osl.); kog.) en kage, der indeholder om- trent samme bestanddele som sandkage, men inden bagningen belegges m. skaarne mand- ler. Bäckenkage.Mangor.Kogeb.208. Bæk- ckenkage.sa.Kogeb.²⁹266. **-maaling**, en. (med.) maaling af det kvindelige bækken (ved bækkenforsnævring). Sal.²IV.377. **-penge**, pl. [1.2] (foræld.) **MO. -slager**, en. (-slaaer. Moth.B122). [1.1] (foræld.) Bækkslageren eller Blikslageren forener Blikkslageren og Kobbersmeden i sig.Hallager.291. Troels L.⁹V.189.

Bæk-lob, et. se Bækkeløb. **-pung**,

en. se Bækbung. **-springer**, en. (nu kun dial.) landstryger; ogs. som spottenavn for en lakaj. Moth.B122. || (sdjy.) urolig, ustyrlig person. Feilb.IV.83. **-ørred**, en. *forel. Salmo Fario L. (jf. -forel). Krøyer. II.625. Fedders.FF.72. Frem.DN.151.

Bæl-lam, et. (af bæh) 1) (barnespr. ell. spøg.) lam; faar. Gadeord.¹ Feilb. den længst svundne Rokokotid med Hyrderne og Hyrdinderne og de besløjfede Bæl-lam.Pol.¹⁰1904.2.sp.5. 2) overf. 2.1) (spøg. ell. spot.) uerfarent, troskyldigt ell. from- ladent menneske. Schand.TF.II.195. Bran- des.XVIII.56. Se ham, Bælrammet dér, Provsten.Drachm.F.I.364. denne unge Pige var ikke det lille uskyldshvide Bælram, som Forfatteren fremstiller.Sv La. (Pol.²¹ 1914.7). 2.2) \ kvindebyst (mamma). (hun) bøjede sig .. forover, saa de smaa Bælram tittede ud over Korsettet.Nathans.F.24.

Bæld-dun, et. se Bælgdun.

bældende, adj., se bælgende.

I. † **bældet**, adj. (ænyd. d. s., afl. af glde. bæde, magt, overmod (fsv. bæde, oldn. ofbeldi); af II. bold) overmodig; stor paa det. *Mael af een modig Præst; mael af een beldet Pavel.Helt.Poet.168.

II. **bældet**, adj. [bæløf] (ogs. bælde). (ænyd. d. s., sv. dial. bälloter, vist besl. m. eng. bald, skaldet, meng. balled, jf. dog ogs. jy. bal(le) u. V. Balle; sj. i rigsspr.) som er uden haar- ell. fjerbeklædning (især om nyfødte fugleunger); skaldet; bar. *at ei glente-klo skal hendte beldet gæsling bort.LThura.Poet.234. MDL. Esp.42. Feilb. Thorsen.128. om træ, der er udgaaet i top- pen: din rige kostbare Krone (er bleven) en ynkelig bælden Top.NMøll.Shak.33. || (overf.) barnagtig umoden; uforstandig; „grøn“. da man selv var en bællet Tos. Schand.Helga.(1900).115. OrdBs. (som over- sættelse af eng. bald): *Den bældne ledde- løse Sludder.NMøll.Shak.14.

Bæld-skvat(ting), en. se Bælgskvat- (ting).

I. **Bælg**, en. [bæl(q), i ssg. bæl(q)-] (nu kun dial. ell. vulg.: Bælle. Reenb.IA7. Træe- arter.(1799).308. Andres.Klitf.196. Feilb. Thorsen.58. Kort.132). flt. -e ell. † -er (Wer- fel.Fiskerb.34). (glde. bælgth (æda. bælg(h)- barthær, jf. u. I. bæge 2), oldn. belgr, eng. belly, ty. balg, got. balgs; besl. m. bul- len, grundbet.: det opsvulmede (ved opr. om opblæst dyrehud); jf. I. Balg)

1) (især fagl. og dial.) hud; skind; spec. om skind, der bruges til pelsværk, især saadanne, som aftages hele (uopskaarne). *Som Rævens Bælg mit Hoved | Strid- haaret var og rødt.Winth.HF.142. en hæs- lig Troldqvind, ridende paa en Ulv, hvis haartætte Bælg slog Funker i Mørket. Bagger.I.190. (indianerne) svøbte sig i (bøflens) laadne Bælg.Bogan.II.200. Od- derens Bælg er .. god baade Vinter og Sommer.VigMøll.HJ.178. (en ulv) med Ra- den stikkende ud af den skabede graa

Bælg. *JVJens.NG.137.* || *ordspr. (nu l. br.):* man skal ikke sælge bælgén, for ræven er dræbt (o: ikke gøre sikker regning paa hvad man endnu ikke har) | (*sml. v. Bjørn sp.738⁶⁶*). *jf. Moth.B124.* han solgte Bælgen, for han saae Ræven. *Grundtv.Saxo. III.159.* Man faar ej Mere af Ræven, end Bælgen (o: man kan ikke faa mere af en fattig skyldner, end han har). *Mau.8187. jf. Feilb.* || (*især dial.*) om menneskers skind. *Feilb. (m. overgang til bet. 5.2):* man tog det ikke saa nøje med at lade en Protegè i Stikken, naar det gjaldt at hytte sin egen Bælg. *JohsDam.FS.18. (hum)* nænner (*ikke*) at skælde mig Bælgen fuld. *AKohl.MP. II.218. Ekstrabl.¹/1918.3.sp.6.*

2) søk *ell. pose* (*opr.: dannet af hud ell. læder*). 2.1) (*sj. i al alm. (det var)*) mørkt som i en Bælg. *JVJens.SS.82 (jf. bælgmørk).* 2.2) redskab til at føre en stærk luftstrøm til et ildsted; blæsebælg. *Moth. B124.* *I Essen blæser Bælgen nu, | Der banker liden Hammer. *Oehl.XXIV.350.* *Drag Bælgen, Svartalf; | Ilden slukner ellers. *Drachm.VS.77. Wagn.Tekn.45. jf.: Naa, der er stadig Vejr i Bælgen (o: fart i virksomheden, liv i tingene) her paa Værkstedet (o: et handelskontor).* *Schand.BS.133.* || *ogs. om blæseværk til orgeler. VSO.* Som oftest drives Bælgen . . ved at trædes med Fødderne. *Sal.¹IV.378. 2.3) (fagl.)* hvad der ligner en blæsebælg, *fx. om den midterste del af et fotografisk kamera, som bestaar af sammenfoldet læder ell. lærred (jf. Bælgkamera).* *Sal.VI.967. 2.4) (skræd.)* fold ved lommer i uførede frakker, hvorved lommen kan blive rummeligere. *Lundb.*

3) † skede til sværd *ell. andre blanke vaaben (jf. I. Balg 1).* Træk fra Bælgen (o: træk blank), *Bagvasker!Ing.VS.II.162.*

4) (*bot.*) enrummet frøkap sel, der aabner sig baade i ryg- og bugssom. *Moth.B124. vAph.Nath.VI.289. Wersfel.Fiskerb.34.* Bælgen voxte, og Ærterne voxte, de indrettede sig efter Huusleiligheden. *HCAnd.VI.206.* en enkelt forpjudsket Gyvelbusk med de sorte Bælge raslende i Vinden. *Bergs.BR.23. Rostr.Flora.I.422. (ærterne)* gaaer i Bælg (o: faar bælg). *VSO.I.224.*

5) (*især dial. og vulg.*) mave; bug; i videre bet. *ogs. om menneskers ell. (sjældnere) dyrs krop; „liv“.* (de enkelte bet. lader sig ikke holde skarpt ude fra hinanden). 5.1) mave. *naar jeg faaer | To Potter i min Bælle. *Reenb.I.47.* skal jeg aabne din Bælg med min Stingendal. *JPJac.I.128.* *Han vil . . | ikke fuld i Kroen staa | og tulle Øl i Bælgen. *Aakj.RS.88. Feilb. 5.2) krop (jf. bet. 1 slutn.).* *(*han lod*) Saugen glide | Igiennem deres Kietter Bæl. *TBrum.II. 245.* der lod undertiden Stønnen og dumpe Slag som af en pryglet Bælg bag Buskene. *JVJens.TL.138. Feilb. i rigsspr. nu næppe uden for talem.: ☉ (slide) ud af den karske bælg olgn., af alle livsens kræfter; ufortrødent (jf. I. Balg 2).* vi slider ret udaf

den karske Bælg. *JPJac.I.299. EBrand. Bes.12.* *for Resten sled han af sin karske Bælg | og tjente Penge ved sit Haandværk. *JakKnu.Va.124.* Jens rendte ud af karske Bælg. *Aakj.B.22.* (ud) af karsken bælg: *Pol.⁹/1918.5. jf.: Disse Dagbogsoptegnelser . . er skrevet lige ud af karsken Bælg, uden Forsøg paa at lave Litteratur.* *Ekstrabl.⁵/1920.3.sp.5. 5.3) i udtr.,* hvor ordet synes at være betegnelse for lungerne (*jf. bet. 2.2).* jeg skar (*ham*) ned, mens der endnu var Vejr i Bælgen paa ham. *Schand.F.492.* man hørte Aandepustet gaa i Bælgen paa dem (o: urokser) med dybe Stød. *JVJens.NG.133. (børnene)* sang for fulde Bælg (o: for fuld kraft, af fuld hals). *EmilRasm.DL.59. jf.: saa gaar de med Bælgen fuld af Henrykkelse syngende bort.* *JohsDam.FS.40.*

6) (*nu kun dial.*) dreng- ell. pigebarn; knægt; tøs (*jf. Bæls*). *Moth.B123. MDL. (Bælle).* *Feilb. Esp.42.420. Kværnd. jf.: Did stunder Bælg, som baaren er.* *VSO. Mau.3691.* did tyr Bælg, som han er baaren. *Grundtv.Dansk.I.547.*

7) (*fagl. ell. dial.*) om forsk. ting, som danner en udbugning. 7.1) † udbugning af skibsskroget paa midten; den midterste del af skroget. *Moth.B30. (baaden)* kunde gerne haft . . lidt mindre Bælg. *Drachm. PV.39. Tekn.Mar.O.22. 7.2) (især dial.)* den udbuede del af en tønde olgn.; bug (2.2). *D&H. Esp.42. 7.3) (fagl.)* betegnelse for en del af hjulnavet. *Moth.B30. VSO. MO. 7.4) (efter oldn. belgr; fagl.)* om „øjet“ i visse runetegn. Det må . . antages, at Rrunens bælg er slidt bort. *Brøndum-Nielsen. (Aarb.1917.188).*

II. † Bælg. *pl. (af I. bælg 2) prygl; bank.* *Moth.B124.* Han fik saa mange Bælg, som han kunde taale. *VSO.*

Bælg-blæser, *en. [I.2.2] (Bælle- Moth. B125).* (*smed., nu næppe br.*) person, der træder ell. trækker blæsebælgen. *VSO. MO. D&H. -bord, et. [I.2.2] (fagl.)* en af de to aflange, firkantede, m. lædervægge forbundne træplader, hvoraf den enkelte bælg i et orgels blæseværk bestaar. *Sal.²IV.378. † -dun, et. (Bæld- Moth.B124).* (vel besl. m. II. bældet) *især i flt., om de første dun paa fugleunger, inden de faar fjer. VSO.*

I. bælg, *v. [bæl(q)ø]-ede. vbs. -ning. (afl. af I. Bælg 1) (til I. Bælg 1; sj.)* krænge (huden) af; flaa. *Og da han havde bælget af | Det lille Dyr dets bløde Skind. *Winth.III.225. 2) (til I. Bælg 1 ell. 5; jf. æda. bæl(gh)barthær, som er bleven slaaet paa „bælgen“; sml. ty. balgen og II. Bælg; „i gemeen Tale“.* *VSO.) † slaa; prygle. Moth.B125.* Han bælgede paa ham, saa det havde Skik. *VSO. 3) til I. Bælg 4. 3.1) befri (ærter olgn.) fra bælgén; tage ud af bælgén.* *UngdGl.III.245. gamle Kjøelinger, der bælger Ærter.* *Schand.TF.II.173. Frk.J. Kogeb.160. jf.: *I Herrens Hænder den bælgede Skal (o: som kernerne er taget*

ud af)|saavelsom Kærnerne tjener. *Drachm. PHK.37.* || (nu l. br.) bælge af i sa. bet. *VSO. 2.2)* (l. br.) pass., om ærteplanter: sætte bælge. *Moth.B125.* Nu begynder Erterne at bælg. *VSO. MO.*

II. bælge ell. **bælle**, v. [bæle] -ede. (ænyd. d. s. (Kalk.I.148), sv. dial. bälja, no. belg(j)a, oldn. belgja, bringe til at svulme) **1)** fylde sig med drikke. **1.1)** (dagl.) refl. *Moth.B31. VSO.* (de) begyndte strax at bælg sig, saa allerede i Mørkningen var de beskienkede. *Grundtv.Snorre.II.230. St Bille.Gal.I.8.* *(vi) bællede os med grumset Drank | paa Mageligheds Pude. *Ploug. II.191.* (hesten) bælgede sig med det friske Vand. *Fru Elisabeth. Alle Vegne fra. (1891). 41. 1.2)* bælg e li sig, (dagl.) drikke noget i store mængder og paa en forslungen maade. belle Viin, Øl i sig. *JBaden.Gram.25.* „hun er saa grov ringe i Dag.“ — „Ja men saa kan hun jo saa meget mindre bælle alt det (o. portvin) i sig.“ *Hostr.US.IV.5. JVVjens. EE.38. 1.3)* † bælg e en til, drikke en fuld; drikke paa pelsen. *VSO. 1.4)* \ (intr.) om drik: glide ned i store mængder. en Masse daarlige Taler . . og Skaal, Skaal, saa Vinen bæller ned i dem. *PLevin.SG.83. 2)* (vel egl.: lade øjnene træde frem; jf. bælg-øjet; dial.) se stift paa noget; glo. *Moth. B31.* At staae og bælg paa een. *VSO. 30* *OrdbS.* (sjæll.).

Bælge-blæser, en. se Bælgeblæser. **-bærende**, part. adj. (nu l. br.; bot.) af I. Bælg 4. bælgbærende planter, bælgplanter. *Andres.Klitf.193.* **-frugt**, en. se Bælgfrugt. **-kapsel**, en. se Bælgkapsel.

bælgende, adj. og adv. [bælønə] (ogs. skrevet bældende, bællene, bælnē) (dannet af bælg- i bælgmørk, Bælgmørke i lighed m. isnende kold v. s. af iskold olgn.; jf. kullende sort og sv. beckande mørk (sml. *Feilb.I.59* u. begmørk)) **1)** (nu l. br. i rigsspr.) som forstærkende adj. til Mørke olgn.: „kultsort“. *(han) Hang over Raean i det bælnē Mørke. *Oehl.T.187.* *Graven, hvis bældende Mulm ham forskrækker. *Oehl.XX.266.* *Nattens bælnē Mørke | Har stjaalet Sti og Veispoer fra mit Øie. *Boye.Erik.154.* alle Lysene slukkedes, og vi omgaves af et bælnē Mørke. *Bagger.I. 128.* *Himlens Genskær paa Dæmonens Vingē | udslukkes i det bælnē Mulm | *R Schmidt.FK.73. Feilb. 2)* (især i talespr.) adv., som forstærkelse af mørk, sort. *Skoven var bællene mørk. *Aarestr.25.* der var helt bælgende mørkt derude. *Schand.TF. II.385.* *naar Nætterne er bællene sorte. *Soph.Clauss.D.196.*

Bælge-plante, en. se Bælgeplante. † **-torn**, en. (efter ty. schotendorn) navn paa (forsk. arter af) akacie. *Funke.(1801). II.178.* **-træder**, en. (Bælg. *Hauch.VI. 421. Lov.LI.901.*) (til I. Bælg 2.2) person, der træder bælgē ved et orgel ell. (sjældnere) i en smedje (*JLange.III.124.*) *Moth.B125.* jeg kan sige ligesom Bælgtræderen . . vi

har spillet meget smukt paa Orgelværket i Dag. *Hauch.VI.421. Blaum.Sk.235.* (overf.:) *(stormen er) Organisten uden Mage, | med Syd-Ost til Bælgtræder. *Drachm.VT.376.* || (sj.) om en person, der ikke selvstændigt frembringer noget. fordi han anbragte et Ord, som ethvert Fæ kan sige, altsaa fordi han ikke var Taler, men Bælgtræder. *Kierk.VII.119.*

Bælg-frugt, en. († Bælg- v. *Aph. Nath.I.160*) [I.4] *VSO.* Bønner og Lindser og tørrede Bælgfrugter. *28Sam.17.28* (*Chr.VI afvig.*) *Mentz O.Pl.157.* **-fuld**, adj. (til II. bælg e ell. dannet i lighed m. bælgmørk; nu kun dial.) fuld lige til randen; propfuld; om personer: stærkt beruset; „kanonfuld“. *Moth.B123.* At drikke sig bælgfuld. *VSO. MDL. Feilb. Esp.43.* **-gjord**, en. (fagl., l. br.) d. s. s. -ring. *Moth.B30. VSO. MO.* † **-glut**, en. (af I. Bælg 6 ell. maaske snarere til II. bældet) spædt barn. *Moth.B123.* „Bruges kun i gemeen Tale og med et Slags Foragt“. *VSO.* † **-hals**, en. (til II. bælg e) svæbroder; fyldebotte. *Moth.B30. VSO.* **-handske**, en. [I.2] (nu kun dial.) skindhandske, hvori kun tommelfingeren er fri (jf. -vante). *Moth.B125.* *Grundtv.Saxo.II.299. MDL. Kvaernd. -hoved, et. [I.2.2] (fagl., sj.) aabningen paa en blæsebælg. *D&H.* **-hund**, en. (jf. sv. bälghund, egl. grovæder, sml. II. bælg e; nu kun bornh. („sjældent“. *Esp.43*)) grobrian; tølper. *VSO.* **-hus**, et. [I.2.2] (fagl.) rum, hvori bælgē til et orgel er anbragt. *MO. Sal.2 IV.378.* **-kamera**, et. [I.2.3] (l. br.) fotografisk kamera, der kan klappes sammen; klappkamera. *Sal.VI.967.* **-kapsel**, en. (nu næppe br. **Bælle-**. *Drejer.BotTerm.108.*) [I.4] (bot.) enrummet frugt, der kun springer op i bugsummen, langs hvilken frøene sidder. *Lange.Floraxxiv. Sal.2IV.379.* **-kirtel**, en. [I.2] (anat.) søkformet (follikulær) kirtel af meget enkel bygning. *Panum.604.* **-korn**, et. [I.4] (l. br.) d. s. s. -sæd. *Moth.B125.* *Forordn.6121799. §19. MO.* **-mørk**, adj. [bælmørg] (ogs. bæln-) (egl.: mørk som i en bælg (2.1), jf. ty. sackdunkel; sml. bælgende og bælggravende) som er aldeles uden lys. *Om min Lykke skrider brat | Ind udi en bælgmørk (*Kingo.299.* forvirret) *Nat. SalmHus.43.4.* det er bel mørkt. *Moth.B 123.* *det bælmørkt var (*Oehl.XX.196.* Sildig paa Natten det var), Maanen bag Skyen var skiult. *Oehl.(1844).XV.122.* (jeg) følte mig frem paa den bælgmørke Trappe. *Mynst.Levnet.130.* *En dunkel Taage . . skjuler Stjernen i en bælmørk *Nat.PalM. II.17. Am.5.20* (*Chr.VI afvig.*). **-mørke**, et. fuldstændigt mørke (jf. -mørk). *VSO. Oehl.P.328.* hvor agter du dig hen i Bælgmørke midt om Natten? *PMöll.I.298.* Han laa for lukkede Skodder i Bælgmørke. *Schand.IF.122.* **-orm**, en. [I.4] (zool.) larven af *Heliothis armigera*. *BovP.III.328.* **-plante**, en. (nu næppe br. **Bælle-**. *Drejer. BotTerm.229.*) [I.4] (bot.) navn paa en or-*

den af tokimbladede og frikronede planter, Leguminales. Warm.Syst. B426. Sal.²IV. 379. **-ravende**, adj. og adv. [bæl'ra-vøne, -'ra-vøne] (udvidet form af bælg- i bælgmørk, dannet under indflydelse af tilfælde som ravende gal v. s. af ravgal, til lige m. indblanding af rave (og Ravne-mørke?); jf. ty. kohlrabenschwarz; sml. bælgende; dagl.) **1)** (adj.) som forstærkende tillæg til Mørke. De havde slukket alle

Lysene, og dér sad de saa i bælravende Mørke! Sv.La.UR.68. **2)** (adv.) som forstærkelse af mørk, sort. derefter blev det Hele paa eengang bælggravende mørkt omkring ham. AKohl.MP.III.42. Bønnelykke.Sp.157.

-ring, en. [I.7.3] (faql.) ring om bælgene paa et hjul. Moth.B30. MO. Sal.VIII. 1004. **-skvat**, en. (Bæl(d)-. Moth.B123. MDL.) (vist besl. m. II. bældet, jf. dog I. Bælg 6; nu næppe br.) nylig udruget fugleunge. VSO. || (dial.) lille barn. MDL.

-skvatting, en. (Bæl(d)-: KomGrønneq. I.88. MDL. -skvatning: Moth.B124.) (sv. dial. bålgskvättning, uwornt barn; vist besl. m. II. bældet, jf. dog I. Bælg 6; nu næppe br.) ung person uden skæg paa hagen; grøn-skolling. KomGrønneq.I.88. VSO. MDL.

-sort, adj. (-svart. AKohl.MP.I.228.) (dannet efter bælgmørk; sj.) fuldstændig sort; kulsort. Rode.Dg.57. AKohl.MP.I.68.

-sulst, en. (efter ty. balgeschwulst; med., l. br.) sulst, dannet af en hinde af bindevæv og indeholdende en blod ell. flydende masse; sæksvulst (atheroma). Sal.XVII. 31. Flensb.A.¹⁰/10.1903.1.sp.1. **-sæd**, en.

[I4] (landbr.) sæd bestaaende af bælgplanter (jf. -korn). Olufs.NyOec.I.184. LandmB. I.233. Hage.⁸677. **-træder**, en. se Bælgetræder. **-vante**, en. [I2] **1)** strikket

handske, hvori kun tommelfingeren er fri. Bonden, med store Bælgvanter paa, sad i sin Slæde. HCAnd.VI.142. Drachm.SS.84. VortHj.III.109. || **talem.**: tage paa (noget)

med bælgvanter, tage plumpt paa (en sag). TBierfreund.Ira.(1897).165. **2)** („blot Dial.“ Levin.) d. s. s. -handske. Moth.B125. VSO.

-værk, et. [I.2.3] (l. br.) blæsebælgene ved et orgel. vAph.(1759). D&H. **-øjet**, adj. [bæl'] (til II. bælgne i bet. „svulme“;

jf. bal(d)øjet; dagl.) som har udstaaende øjne; nu ogs. om lettere grad af skeløjetthed ell. om andre (synlige) mangler ved øjnene. Moth.B29. VSO. Madam Graff er inte vind-øjet, hun er barestens bælgøjet. Schand.

AE.72. (hesten) var bælgøjet (eng. wall-eyed). Goldsmith.Præsten fra Wakefield.(overs. 1910).47. RudLange.Drømme.(1910).117.

I. Bælle, en. se I. Bælg. **II. bælle**, v. se II. bælg. **bællene**, adj. og adv., se bælgende. **bællet**, adj. se II. bældet.

bælmørk, se bælgmørk. **bælnæ**, adj. og adv., se bælgende.

Bæls, en. [bæl's] ft. -er. (besl. m. I. Bælg; især jy.) **1)** † barn, som kan passe sig selv. Moth.B123. **2)** halvvoksen dreng; knægt. en Hyrdedreng, saadan en „Bæls“, en

„Staarriknægt“. Blich.III.642. MDL. Feilb. I.152.IV.83. en Bæls paa 11-12 Aar og en Pog paa kuns 9-10. Rord.FraGrænseøerne. (1913).107. || brugt spøg. ell. nedsettende om voksne. Det var da godt, at den lange Bæls der engang fik hans Mund paa Gled (til frieri). Host.T.78. Rord.B.61. **3)** kraftigt, velnæret menneske ell. dyr. MDL. Feilb. D&H. *Vædderen, den tykke Bels, | vil Smaadrenge stange. Aakj.SE.59. ThitJens. JydskeHistorier.(1916).19. **bælse**, v. (besl. m. I. bælg; dial.) **1)** (fynsk) tumble og vælte sig i noget og rive op i det. Kvernd. jf.: Han rev sprydtagen af smakken (o: i en baad) og bælsede sejlet til sig (o: rev det ind til sig ved at fjerne om det). NMall.H.36. **2)** (jf. I. bælg 2; jy.) prygle. MDL. Feilb.

Bæl-skvat(ting), en. se Bælgskvat(ting).

Bælt, et ell. † en (Moth.Conv.B60). [bæl'd] Høysg.AG.21 Bælt.smst.37. († Bælte. Klevenf.R.J.I. Oehl.Digtn.I.6. i forb. over bælte: Holb.Abrac.II.6. Grundtv.PS.V. 250). ft. -er ell. † -e (Grundtv.PS.III.126. 448). (æda. d. s. (1288: KrErsl.Rep.nr.558. 1306: Huitfeldt.Danm.RtgisKronicke.(1652. 330); af usikker opr., muligvis opr. vendisk ord m. bet. „hav“, besl. m. oldslavisk blato, sø, se UnivBl.I.327. Arkiv.XIX.330; efter andre besl. m. I. Bælte, egl. om indsnævret

farvand ligesom et bæltedst(?) se SoS.VII. 1ff., jf. EPont.Atlas.I.495; sml. eng. the Baltic og ty. Belt som (poet.) navn paa Østersøen, der hos Adam af Bremen kaldes mare balticum; jf. Bæltø som navn paa hele

farvandet ml. Kattegat og en linie, der forbinde Gedser m. Darsserort i Pommern (Sal. XVIII.960), samt baltisk; se i øvrigt Hist Tidsskr.9R.I.410ff.) **1)** propr. **1.1)** † navn

paa Kattegat, især den sydlige del deraf, Samsøbælt, m. forlængelsen Storebælt og Langelandsbælt (og maaske Femernbælt).

hand har aldrig været paa den anden Siide af Belt. Holb.Tyb.I.9. sa. Abrac.II.6. *smakker svømme paa en kold og doven

beldt (ved overfart fra Aarhus til Kahlundborg). LThura.Poet.41. *Nu er Algier i Nord | Thi Belt er fuldt af Tyrkens Kaper-Gaster. Stub.107. jf.: Bælt (det Danske hav). Høysg.AG.37. || som navn paa

Østersøen. Moth.Conv.B60. jf. Hist Tidsskr. 9R.I.413. **1.2)** (fra 17. aarh.) navn paa Samsøbæltets fortsættelse mod syd, farvandet ml. Sjælland og Fyn (jf. ssg. som Bælt-fiskeri osv.), der tidligere benævnedes Bælt-

sund (1329: Dipl.Svecanum.(ed.Hildebrand). nr.2750. 1332: Suhm.Hist.XII.384. jf. Beltensis transitus hos Saxo og oldn. Beltissund).

kongen af Danmark (har) allene ret til at oppebære told af alle de skibe som

gæder igennem Øresund eller belt. Moth.Conv. B60. Det er Projecter, som har bragt alle

Verdens Ender til at sætte og tolde i Øresund og Beldt. Oecon.T.I.87. jf. Mall.SgH. 314, hvor dette farvand synes at være ment

(mods. Kattegat) m. udtr. det lille Belt ||

dernæst ogs. om farvandet ml. Jylland og Fyn, der tidligere benævnedes Middell-, Medelfarsund (1333: *Suhm.Hist.XII.114*), saa at de to farvande betegnes som Bælter (ne) og (fra sidste halvdel af 17. aarh.) adskilles som henholdsvis det store og det lille Bælt ell. (nu især) Store- og Lillebælt. *Moth.Conv.B60*. (de havde) naaet Siæländ igiennem, ja hen over det store Belt til Fyen. *Gram.(KSelskSkr.III.297)*. 10 Det lille Belt fandt vi saa tilfrossen, at vi trygt kunde gaee over til Middelfart i Fyen. *Overs.afHolbLevned.57*. (Fyn) saavel som de øvrige med Beltene omgivne Danske Øer, er fuld af lystige Egne, frugtbare Marker og smaa Skove. *EPont.Men.III.283*. *PAHeib.St.III.318*. (en) usædvanlig Storm oprørte det lille urolige Bælt. *Ing.EM.I.3*. Korsør, en lille Stad .. ved det store Belt. *Heib.Poet.V.176*. vore Bugter og Fjorde og Bælter. *Bogan.I.22*. *Aakj.RS.63*. ved sund og bælt, (poet.) over hele Danmark. *Og sunget der blev om Jyllands Sorg | Ved Sund og Bælt. *Grundtv.PS.VI.237*. *Jeg vil sjunge om en Helt, | vidt berømt ved Sund og Bælt. *GRode.(SangB.22)*. || (sj.; jf. bet. 2.) om Øresund. den Række af engelske Skibe, som laa i Beltet langs ned mod Kjøbenhavns Rhed. *Gude.O.172*. 2) (poet.) som fællesnavn. 2.1) † hav (jf. ænyd. belte-bugt, havbugt, -vand, havvand, ofl. *Kalk.V.159*). *Belt af Guds forsiun her hegner, | Værger fleeste land (v: landsdele, provinser), | Hvad man under Danmark regner, | Nyder værn af vand. *LKok.(PSy.Viser.(1695).584)*. 2.2) snævert farvand; sund. *Folket paa begge Sider | af Øresunds snevre Bælt. *Drachm.PT.177*. || (overf.) *Sammen boe vi (v: de levende og de døde) i Guds-Haven, | Skildt kun ved det lille Belt. *Grundtv.SS.I.641*.

I. Bælte, et. [bældē] *Høysg.AG.40*. fl. -r ell. † d. s. (Ordspr.31.24(Chr.VI)). (æda. bæltæ (AM.), oldn. belti, eng. belt, oht. balz, af lat. balteus, balteum)

1) lang (og smalt) stykke læder ell. tøj, der anbringes om midjen. 1.1) livrem ell. livbaand, der tjener til at holde klæderne sammen ell. hindre dem i at falde, ell. som bruges til pynt ell. for at give varme (jf. Mavebælte). han ombandt ham med Livkjortelens Bælte og spændte den om ham med det.3Mos.8.7. *om det deilige Liv | Vandt du et kosteligt Bælte. *Oehl.(1844).XV.121*. *Rundt om Livet den foldede Dragt blev holdt af et Bælte. *Hzr.D.I.84*. *I Purpur er hun hyllet; Bæltet holder, | .. om det smekkre Liv. *PalM.U.190*. *Danmarks Ungdom skulderbred, | slanket under Bælte. *Drachm.(SangB.128)*. (billedl.): 60 at have om Lænderne Sandheds Bælte. *Tychon.AB.161*. || (bibl.) som gemmest for penge olyn. I skulle ikke have Guld, ei Sølv, ei Kobber i Eders Belter. *Matth.10.9*. || gemme bælte(t), en selskabsleg. *Bagges.V.35*. *Oehl.L.I.231*. se Feilb. || talem.

løse ens bælte, (efter gr. zōnēn lýein, jf. *Wilst.Od.11,v.245*; især poet.) have samleje med en kvinde; spec.: fratage en jomfrudommen. her gik jo Alt, som det skulde. Pigen blev ført hjem i sin blomstrende Alder, og i Aften bliver hendes Bælte løst. *Mariager.F.II.323*. *Du er min Brudgom — som løser mit Bælte. *Drachm.XII.589*. *Soph.Clauss.N.63*. Det drejede sig om, hvem der i tre Timer kunde ride 40 engelske Mil, tømme tre Flasker Vin og løse tre Pigers Bælte. *Karikaturalbum.I.(1906).156*. Saa løste han hendes Bælte — hendes Jomfrubælte. *PLawritsen.LykkensAlter.(1905).60*. || have barn under bælte, (nu l. br.) være frugtsommelig. *Moth.B126*. VSO. 1.2) livrem til at bære sidevaaben i; gehæng. den, som ombinder Beltet, skal ikke rose sig som den, der løser det (v: lægger sværdet bort). *IKg.20.11*. (jf.: gud) løser de Stærkes Bælte. *Job.12.21*. *Her gav han ham sit Sværd og spændte det i Bælte. *NordBrun.Jon.98*. *Helte | Opstege af Jord | Med Klinger i Bælte. *Grundtv.PS.V.170*. *frisk fra Belte | Droge stærke Mænd de brede Sværd. *Winth.I.47*. *Med Dolken i mit Bælte | Jeg trodsed Død og Fare. *FJHans.RD.162*.

|| Orions bælte, (efter lat. zona (Orionis)) navn paa de tre midterste stjerner i stjernebilledet Orion. *Wadsk.18*. *Scheller.Mar.O*. || spænde bælte. 1. (poet.) iføre sig sine vaaben; væbne sig. *Vaagner, vaagner, danske Helte! | Springer op og spænder Bælte. *Grundtv.PS.IV.464*. (overf.): *at spænde Bælte til den store Strid | for disse Idealer. *Schand.SD.xxvii.2*. (foræld.) kæmpe i bæltespænding (m. en). *Moth.B126*. *Høysg.S.Aa2v*. *(han) Faldt for en Vennehaand, begrædt af alle Helte, | Der havde havt det Held med ham at spænde Bælte. *Bagges.III.101*. (jf. 303). 1.3) (nu især bibl.) klædningsstykke, der dækker underkroppen; kort skørt olyn. de heftede Figenblade sammen og gjorde sig Belter. *Mos.3.7*. *(jeg) afriver hver Lap, du har om dig | Kiortel og Kappe, ja Beltet endog, som hyller din Blusel. *Bagges.NbID.163* (overs. af *Iliaden.II.262*). 1.4) (fisk.) redskab, som fiskerne spænder om sig under dragningen af sildevoddet. *Feilb*.

2) (l. br.) den del af legemet, der omgives af bæltet; bæltsted. *Oventil en deilig Qvinde, | Er fra Bæltet hun en Fisk. *PalM.4Rom.7*. jf. (m. overgang til bet. 1.): *Den fremmede Person til Beltet gick i Vandet. *Holb.Paars.30*. *Hauch.SD.II.147*.

3) (overf.) hvad der ligner et bælte (1). 3.1) hvad der gaar rundt om ell. fastholder noget som et bælte. *(solen) løser ud den fangne Jord | Af Isens haarde Bælte. *Grundtv.PS.I.289*. *det grønne Bælte, som kranser din (v: Kbh's) Lænd: | dine gamle Velde. *Kaahnd.321*. Midt paa Kroppen ere Benlænderne ordnede i flere eller færre .. Tværrækker eller Bælter. *Lütken*.

Dyr.125. || især om en række af omgivende ting. byen er omgivet af et bælte af fastningsværker | || ✕ metalbaand om et projektil. *Scheller.MarO. 3.2*) hvad der danser en bæltelignende stribe olgn. *vAph.Nath. I.202.* *Hvor Melkeveiens hvide Bælte blinker. *Hauch.TB.51. Drejer.BotTerm.177.* (en indøse) med Bælter, der vare blanke, og Bælter, der vare krusede. *JPJac.II.278.* *Et lidet Belte Skov tilbage stod | op ad et Højdedrag. *Schand.U.D.225.* det sidste Bælte Brosten ramlede under Hjulene, og blødt og dæmpet rullede de hen ad Landevejen. *Kidde.AE.I.29.* et bælte af søer snor sig gennem hele landskabet | 3.3) (efter gr. zōnē; geogr., astr.; jf. bet. 3.4) en af de fem dele, som jordklodens overflade ell. (nu l. br.) himmelkuglen er delt i ved tænkte linier, der løber parallelt m. ækvator; zone. Stiernekyndige regne almindeligen fem Bælter eller Omkredse paa Himmelen. *vAph.Nath.I.202. EdErslev.Planterigetets.Naturhist.(1873).142. Sal.XVIII.757* || ogs. om strækninger m. ensartede klimatiske forhold; jord- ell. himmelstrøg. De Farvande, der . fortrinsviis opsøges af Hvalfangere, ere de stille Belter, omtrent i en Brede af 300 engelske Miil paa begge Sider af 30°s Parallelen. *StBille.Gal.III.91.* Bælte med variable Vinde. *Wolfh.MarO.444. jf.: 30* *Der (o: i himlen), under det yndigste Bælte, | Hvor Foraar og Høst sammensmelte. *Grundtv.SS.IV.408. 3.4*) (mat.; jf. bet. 3.3) stykke af en kugleflade, som afskæres af to parallelle planer (jf. Kuglebælte). *Sal.IV.379.*

II. Bælte, et. se Bælt.

III. bælte, v. [bældə] -ede. (afsl. af I. Bælte. 1) (nu l. br.) fastgøre ell. fastholde v. hj. af et bælte (1.1 og 1.2). *ulyksaligste Søstre blandt alle Piger, | som belte Klæder om Midie! *Dorph.ÆschylosS. 37. jf.: *han) bæltet sit Sværd (o: anbringer det i bæltet). Meisling.Theocrit.(1825). 144.* || bælte op, kille klæderne op v. hj. af et bælte. *Bælt op om dine Lænder. *Grundtv.SS.II.296.* hun bæltet sin kjole op, som piger der går i køkkenet. *MKrist.(D St.1919.95). jf.: At bælte sig op.VSO. 2*) (sj.) omgive (m. et bælte). *Moth.B126.* *Ringene, som bæltet (melonens) Krop. *Bagges.IV.164.* (overf.): *Heel mangan Ungms saae jeg (med) Midien bæltet skjønt af Uskylds Gjord. *Bagger.II.280.* || (sj.) anbringe som et bælte. med Hænderne bæltede om Livet sang hun. *Kidde.J.276. 3*) (jf. I. Bælte 3.2; l. br.) inddelle i bæltet ell. striber; stribe. De lette Skyer . beltede Himlen. *VThist.TV.I.9. 4*) ☉ refl.: vinde sig (som et bælte). *om Slækten bæltet sig en Blomsterkrands. *F.Guldb.SS.II.41.* *Det Land endnu er skjønt, | Thi blaa sig Søen bæltet. *Oehl.L.II.102.* dette brede Bassin, der ligesom en Flod bæltet sig igjennem Lagunestaden. *Holst.UH.79.* Havet . bugter og belter sig ud og ind ved vore Kyster.

BEltmggaard.Hjemstavn-Billeder.(1888).134. Rørd.KK.96. 5) perf. part. brugt som adj. 5.1) (l. br.) som har bælte (1.1) paa. *Moth. B127.* || (dial.) overf., om kvæg; som har en bæltelignende aftegning paa kroppen. *Moth. B127. VSO. jf. Esp.43. 5.2*) (til I. Bælte 3.2) som er inddelt i bæltet ell. striber; stribet. Vandet (var) irgrønt af Sandbunden og bæltet af brune Tangstrækninger. *JV Jens.EE.151.* || om tøj, der er stribet, fordi isletten ikke har været ens i farven. *Feilb.* || (bot., nu sj.) om plantedele: forsynet m. en ell. flere tværstriber. *Drejer.BotTerm.177.*

Bæltebillet, en. [I.3.s] (jærb.; l. br.) billet, der gælder til flere stationer inden for en bestemt zone. *Sal.IX.1085. -dyr*, et. [I.3.1] (jf. ty. gürteltier; < VSO.1793; zool.) pattedyr(familie) (af gummernes orden), hvis krop er dækket af et panser af benringe, *Dasypodidae*; spec. om underfamilien *Dasy-podinae* (de egentlige bæltedyr). *Kroyer.Grundtræk ved naturhist. Undervisning.(1833). 71. Lütken.Dyr.125. Sal.IV.397. -finke*, en. [I.3.2] ♀ lille græsfinke m. sort baand over ryggen, *Poëphila cincta Gould. Sal.VIII.14. -fornemmelse*, en. [I.3.1] (med.) smerte, der fra hvirvelsøjlen strækker sig omkring underlivet. *Panum.119. -hage*, en. [I.1] (især foræld.) metallkrog i den ene ende af et bælte (jf. -krog). *Moth.B126. MO. Soph Müll.VO.448. -hæng*, et. [I.1] (foræld.; l. br.) livrem ell. akselgehæng til et sværd. *H.Ol. Absalon.(1908).I.57. -krog*, en. [I.1] (især foræld.) d.s.s. -hage. *Moth.B126. MO. SophMüll. Danmarks Oldsager. Bronzeald. (1891).9. -maaler*, en. [I.3.2] (zool.) sommerfuglen *Biston zonarius* og dens larve. *Sommerfugle.53. -mus*, en. [I.3.1] (zool.) underfamilie af bæltedyrene, *Chlamydophorinae*. *Bøv.P.III.78. Sal.IV.381. -panser*, et. [I.3.1] ✕ ↓ række af lodret stillede panserplader, der strækker sig langs vandlinien paa et skib og gaar et stykke over og under denne. *Scheller.MarO. -plade*, en. [I.1] (arkæol.) (stor, rund) bronzeplade, der anbragtes i bæltet foran paa underlivet. *Soph Müll.VO.249. -rem*, en. [I.1] (l. br.) smalt (læder)bælte. *vAph.(1759). PalM.VI.234. -ring*, en. [I.1] (især foræld.) ring, hvori bæltet kroget hængtes. *vAph.(1764). MO. D.&H. -skydning*, en. [I.3.s] ✕ ↓ skydning (mod hurtigt foranderlige maal), ved hvilken projektilnedslagene kommer til at ligge i bæltet. *Scheller.MarO. -spænde*, et. [I.1] *vAph.(1764). Riget.2,1911.5.sp.7. -spænder*, en. [I.1] (foræld.) person, der kæmper i bæltespænding. Som to Bæltespændere, der snart strammer, snart løsner Bæltet, saaledes stod Estrup og Folketinget med hinanden om Livet. *E.Henrichs.MF.I.36. (overf.): Samtidig med Bæltespænderne Jacobsen-Drachmann og Berg-Hørup er i Filosofien Modsetningen mellem Ludvig Feilberg og Harald Høffding. Vilh.And.N. 103. -spænding*, en. [I.1] (foræld.) kampmaade (i Norge og Sverige brugt til ind i

det 19. aarh.), hvorved de kæmpende stilledes med ryggen mod hinanden, omspændtes m. et bælte og huggede løs paa hinanden m. knive. *FrHamm.Vald.I.A. Sal.²IV.381.* **-sted**, et. [I.] det sted paa det menneskelige legeme, hvor bæltet sidder; *midje. Moth.B126. PA Heib.US.622.* en Havfrue, der til Bæltstedet var at see til som en deilig . . *Qvinde.Oehl.VS.37.* (han vadede) lige til Bæltstedet ud i Søen. *Hauch.V.51. Rord. GK.162.* || ogs. om det tilsvarende sted paa dragten. den nye Kvindedragt var fastslaaet 1796. Snørlivet forsvandt, og Bæltstedet flyttedes saa højt som muligt op under Armene. *VortHj.II.3.52.* **bæltet**, part. adj., se II. bælte 5.

Bælt-fart, en. (nu l. br.) især om overfarten over Storebælt. *Rahb.E.III.344. Troels L.I.100.* **-fiskeri**, et. især om fiskeri i Storebælt. *Frem.DN.133.* **-s-baad**, en. fiskerbaad til sildefiskeri i Storebælt. *Sal.VI.627.* **-sild**, en. sild fra Storebælt. *Gravl. Øen.138.* **-s-længde**, en. (fisk.) en længde garn til bæltfiskeri. *Gravl.Øen.145.* **-smakke**, en. (foræld.) fartøj, der besørgede overfarten over Storebælt. *EHannover.E.227. Leop.HT.74.* **-s-mand**, en. (l. br.) person, der driver fiskeri i Storebælt. *Gravl.Øen.126. 232.* **-told**, en. (foræld.) afgift for sejlads gennem bælteerne. *Sal.VII.618. LovL.I.531.*

bælt-øjet, adj., se bælgøjet.

bænde, v. **-ede**. (sa. ord som glde. *benda*, oldn. *benda*, eng. *bend*, boje; afl. af *Baand*; jf. *baande*) 1) † ⚓ fastgøre (et tov) m. bændsler; især: fastgøre ankertovet i ankerringen. *SøkrigsA.(1752).§434. VSO. MO.* || bænde ind, fastgøre trisseblokken i dens strop. *VSO. 2)* (bornh.) lægge baand om (tønder, kar o.lgn.); *baande* (1.1.). *Esp.43.*

Bændel, et. [bæn'el] *Høysg.AG.40.* († *Bindel*. *Gram.Nucleus.760. VSO.*) flt. **bændler** ell. † **-er** (*Sir.6.32(Chr.VI)*). (ænyd. d. s. og *bindel*, oldn. *bendill*, ty. *bändel*; dim. til *Baand*) smalt baand af lærred o.lgn., især til at binde (klædningsstykker) fast med. dens baand ere som fiolblaa bændeler (1871: af violblaa Væv). *Sir.6.32(Chr.VI)*. Nu *Knappenaale*, nu *Hovedvand*, nu *Bændler*. *Ev. IV.204.* *I lange hvide Klæder med brogede Bændler, staar, |

Odins Præst. *Oehl.HK.(1828).107.* *Ind med Jeres Skjorter, | Og Bændler, Baand og Flor! og pas Jert Arbeid. *Hz.VIII.49.* *Søन्द्रukken (kan hun) | Ei finde Skjørrets Bændel ret. *Winth.V.140.* || billedl. og overf.: (tangens) smalle bændler bugtede sig ganske lindt ligesom i lokkende velvære. *NMøll.H.21.* Langt ude fra kom (landevejen) sneglende som et hvidt Bændel. *And.Nx.M.10.* **Bændel-jøde**, en. (l. br.) (jødisk) bissekrammer, der sælger baand og bændler. *Bergs.PP.299.* **-lakrids**, en, et. (dagl.) lakrids i bændelform. børn er henrykte for et stykke bændellakrids | **-maal**, et. (l. br.) d. s. s. *Baandmaal.* **-orm**, en. (zool.) *indvoldsorm (Tænia)*, hvis mange

flade led danner ligesom et bændel (jf. *Baandorm*). *VSO. Fruent.(1799).IV.254. Lütken. Dyr.520.* paa Bakkegaarden spiste man aldrig Fisk. Man troede, man fik Bændelorm af den. *And.Nx.DM.III.12.* || i sammenligninger. en Erindring, som en nagende Bændelorm. *Hauch.II.49.* (han) huggede i sig som en Bændelorm. *Pont.FL.89.* || (overf.) (en) lang Bændelorm (: række) af unødvendige Embedsmænd. *Hauch.VI.20.* en Bændelorm af en Linje . . paa en tredive Stavelser. *AdHansen.Den.eng.LitteratursHist.(1902).189.* **-tang**, en. & slægt af vandaksfamilien m. meget lange og smalle blade, *Zostera L.*, især om hav-bændeltang, *Z. marina L.* *JTusch.267. Andres.Klitf.39. Recke.Digte.VII.(1911).81.* den frodige, grønne Bændeltang, som i uhyre Masser bedækker Bunden i vore mindre . . Farvande. *Frem.DN.85.*

† **Bænder**, pl. (fra ty. *bänder*, flt. af *band*, *baand*) „de Hængsler hvormed Dækkelrammen i en Bogtrykkerpresse forbindes med Presserammen.“ *VSO.*

Bændike, en. se Bindike.

Bændsel, et. [bæn'sæl] flt. **bændsler**. (fra ty. *bendsel*, *bindsel*; jf. I. *Bindsel*; ⚓) 1) sammenføjning af to tove v. hj. af omvikling m. linegods; *surring*. *SøLex.(1808)*. ved det allerførste Skud med den forreste Kanon sprang Bændsel om Braagboilen. *HBdHlp.I.158. Scheller.MarO. Sal.²IV.385.* 2) tynd line til at surre med; *skibsmands-garn. Moth.B179.* Sømanden løste Bændselet op (paa søkken). *BerLiisb.S.17. Tekn MarO.22.* **Bændsel-gods**, et. ⚓ *surre-line*. *Scheller.MarO. bændsle*, v. [bæns-læ] **-ede**. vbs. **-ing** (s. d.). (fra ty. *bindseln*; jf. *bindsle*) ⚓ binde (tov) sammen v. hj. af bændsel. *Wolfh.MarO.348. Sal.VII.1030.*

Bændsling, en. ⚓ 1) som vbs. til bændsle. 2) sted, hvor noget er omviklet m. bændsel; *surring*. *TeknMarO.22.*

Bænk, en. [bæn'g] flt. **-e** ell. (nu kun dial.) **-er** (*Hørn.Moral.II.41. Stub.110. Feilb. Thorsen.74*). (glde. d. s., oldn. *bekkr*, eng. *bench*, ty. *bank*, *besl. m. I. Bakke*, II. og III. *Bank*, I. *Banke*)

1) sæde for flere personer, i sin simpleste form bestaaende af et vandret bræt m. fødder under, med ell. uden arme og rygstød; ogs. om en lign. forhøjning til at ligge paa ell. i (jf. *Løj*, *Slagbank*). 1.1) i al alm. der vare Bænke (*Buhl: Divaner*) af Guld og Sølv. *Esth.1.6.* den Stool er for god for jer; Vil I sidde, saa kand I sidde paa Benken. *Hob.Vgs.(1731).I.6.* *paa Bænken | Under skyggefulde Træ | Den Gamle sad. *Winth.HF.124.* han satte sig paa en bænk i anlægget | || (gldegs.) møbel af lign. form m. rum til opbevaring af forsk. ting (jf. *Bænkekiste*, *Gaasebænk*). Sølv og Penge ligger . . langt sikkere . . naar det boer hos sig selv, end naar det logerer i Border og Benker. *Hørn.Moral.II.41.* (i) Bænken var der Gaasereder. *SjællBond.29.*

|| springe paa (ell. over) borde og bænke olgn.; se u. I. Bord 2. || sidde til bænks, (l. br.) være bænket; have sæde. *(han) reiste nys til Lysets Land | Og sidder glad tilbænks hos drukne Fædre. *Bagger.II.471.* || † sætte til bænks ell. i bænken, egl.: overvinde i brydning; slaa af marken; sætte til vægs. du hører jo, at han allerede er sat i Bænken. *Holb.Philos.V.7.* Den Kvinde kan sætte sin Mand til Bænks. *Høysg.S.206.* nu, da vi har sat Fienden til Bænks. *Grundtv.Saxo.III.302.* *Hrz.XIV.116.* † drikke til bænks, drikke under bordet. *Syngesp.V.7.90.* || række bænke, se u. række. || varme bænke, (dagl.) sidde længe paa en plads; især om baldamer, der sidder over. *PFaber.SK.47.* *Gadeordb.²* || † kaste under ell. bag bænken, vrage; kassere. *I Callundborg man nu sliq Tapperhed kun laster, | Og sliq Philosophie kun under Bencken kaster. *Holb.Paars.224.* *snart hvert andet Ord (af vort sprog) bag Benken kastes. *FrHorn.PM.123.* *jf. PalM.II.I.281.* † kaste bogen under bænken, opgive studierne. *Moth.B133.* *VSO.* || † skyde noget paa den lange bänk (efter ty. etwas auf die lange bank schieben, opr. retsuldr., muligvis om ikke behandlede sager, hvis akter blev anbragt paa en sidebänk) opsætte noget til senere; trække noget i langdrag. *Mol.T.(1724).A6r.* *VSO. 1.2* om siddepladser (for tilhørere) i kirker, teatre olgn. steder. *Moth.B132.* (de) satte hinanden Stevne i den første Benk (nu: første række) af Parterret. *JSneed.I.235.* I en Loge ligeoverfor mig sad en ung Pige paa tredie Bänk. *Kierk.III.205.* Brud og Brudgom tog Plads i de øverste Kirkestole (Bænke). *SjællBond.147.* nu især i udtr.: tale (spille) for tomme bænke o: for ubesatte tilhørerpladser. i adskillige af Byens store Kirker prækedes for halvtomme Bænke. *Pont.LP.VIII.24.* skuespillerne spillede for tomme bænke | || de anklagedes bänk, se II. anklage (jf. Anklagebänk). || (nu l. br.) om skolebænken; i udtr. som sætte sig (sidde) paa bænken: *Æreboe.27.* *Min Ungdom sad sig træt paa de latinske Benker. *Stub.110.* *Mynst.Tale.(1843).* 13. Disciplene (var) forsørgede, saa længe de var ved Skolen, og formedelst sin store Fattigdom sled han Bænken i elleve .. *Aar.ÖSPet.Litt.I.631.*

2) forhøjning, hvorved forsk. arbejder foretages, jf. Dreje-, Høvle-, Vaskerbänk olf.

3) del af et redskab, hvortil de øvrige dele er fastgjorte. *Moth.B132.* *VSO.* nu næsten kun i ssgr. som Ege-, Rokkebänk. 60

4) forhøjning ell. afsats af jord olgn. 4.1) (sj.) drivbänk. *Bag Glas i Bænke: brede | de grønne Græskaar laa. *SophClauss.P.48.* 4.2) *jordsvold; brystværn; kun i udtr. skyde over bänk, skyde (m. kanoner) ud over brystværnet og ikke gennem

skydeskaar (jf. III. Bank 2). *MilTekn.O.44.* *HBDHlp.III.137.* *Sal.III.995.* 4.3) * forhøjning af jord bag brystværnet til anbringelse af kanoner. *Moth.B132.* *Mil Conv.I.780.* *Sal.III.995.* 4.4) (bygn.; dial.) stykke jord, der bliver staaende ved udgraving; balk (2.2). *OecMag.VI.373.* Man bør ikke tage Materialet (Sandet) (til en kunstig klit) tæt ved dens Fod, men lade en Bänk staa urørt af 20 Alens Brede. *Andres.Kliif.289.* *BerlTid.^{29/1}1900.M.2.sp.1.* *Feilb.* || (dial.) afsats i mergel- og tørvegrave. *Aakj.VF.164.* *Feilb.* *Kværnd.* || (sjæll.) tørvejord, der lægges i et lag paa jorden til udskæring. (tørven blev) paa Engen (bredt ud) i Bænke, disse var saa brede, at der kunde blive 5—6 Tørv i Bredden. *SjællBond.122.* 4.5) (geol.) om lag (-deling) i stenarter. Hvor der findes et udpræget vandret Sprækkesystem, siges dette at dele Stenarter i Bænke. *Uss.Alm Geol.19.* *jf. VilhRasm.VU.96.* 4.6) (mur.) fremspringende murkant under et vindue (jf. Solbänk, Vinduesbänk). *Arbejds-løn.6.* *LandmB.III.350.*

5) † (jf. dog *Esp.42*) forhøjning i havbunden; sandbænke; banke (2). *Moth.B132.* Det forbydes aldeles at sanke Østers ved lavt Vand eller Ebbe .. paa Bænkene. *Mandat.^{29/1}1720.S5.*

6) (jf. I. Banke 4; jy.) skybanke (i horisonten). da viser sig i Kimmingen mod Nordvest en mørkblaa Bänk (o: havgusen), der snart udbreder sig til begge Sider. *Blich.III.321.* en graa Bänk .. skød sig op over Himmelranden i Vest. *IRAunkvær.ID.48.* *Feilb.*

Bänk, i ssgr. [l'æng-] jf. Bænke-**agtig**, adj. [1] (l. br.) som ligner en bänk. || jf. Bänk 4: Strandbredden gaer op i bänkagtige Forhøielser. *VSO.* **-ambolt**, en. [2] (smed.) lille smedeambolt, der benyttes ved arbejde paa skruestikbænken. *Tekn MarO.22.* **-batteri**, et. [4.2] * batteri, der skyder over brystværnet. *MilTekn.O.44.* **-dup**, en. [2] * flytteligt jærnstykke i en høvlebænks plade og bagtang, som tjener til at fastholde træet under bearbejdelsen. *Larsen.* **-dørsflag**, et. [2] (jf. ty. bankdurchschlag; smed.) værktøj, der (ved arbejde paa skruestikbænken) benyttes til lokning olgn. *Wagn. Tekn.193.*

bænke, v. [l'ængø] **-ede**. (ænyd. d. s.; af Bänk) 1) (især poet. ell. dial.) til Bänk 1.1: anbringe paa en bänk; bringe til sæde (paa en bänk); anvisse plads. *Moth.B133.* *Brage i Valhal selv Adelsten bænker. *Grundtv.PS.V.104.* *Ing.VSt.115.* *Man siger, jeg (o: raven) faaer kun Aandsel i Arv, | Og bænkes ved Galgens Kroppe. *Winth.IV.81.* *Glæden kommer, hvor vort Lag er bænket. *Ploug.VV.III.42.* *da længes hun at bænkes i det lysgrønne Mos. *Rich. III.11.* saa blev jeg da bænket og maatte drikke Vin og spise Konfekt. *Brandes.I.537.* *viltert Barn er vanskeligt at bænke.

Drachm.PT.157. *Nu har jeg siddet bænket | Og læst en Evighed.*Recke.SB.137.* Klokken 3 .. var man bænket ved tre lange Børpe inde i selve Forsamlingsalen. *JakKnu.GP.177. Feilb. (overf.:)* *Lad Verden kun .. Bøgerne bænke | I Glemselens Skjød.*Grundtv.PS.V.215. smst.VII.147. || refl.: tage plads; sætte sig.* *I Vennering | Hver Ædling bænke sig vel til Mode. *smst.V.77. Blich.(1846).II.v.* *I lange Vintertrafner har jeg bænket mig tidt | i Lænestolen.*Schand.D.115.* *Du dig her i Stavnen bænke, | At jeg ser dig, mens jeg ror.*JPJac.DU.34. Drachm.DJ.II.130. ogs. (sjæll.)*: *gaa i seng. MDL. || talem.:* (vel) bænket og (vel) skænket (o: gæstfrit modtaget). *Moth.B133. Feilb.* Nu ere vi bændede, vare vi kun saa vel skienkede (o: nu sidder vi godt, nu mangler vi kun maden). *VSO.* „Mundheld hos Landalmuen.“ *Levin. jf.:* (*Hamlet*) havde skjænket som en ærlig Mand, men bænket som en Skjelm (o: drukket gæsterne under bordet).*Grundtv. Saxo.I.177. || \ m. obj. og hensobj.:* *hun bændede ham Plads, | kredensend ham sin Vin.*Soph.Clauss.M.12. 2) (dial.)* til Bænk 4: bænke op, bringe (ler, mergel olgn.) op af en grav ved at kaste det fra en afsats (bænk) til en anden. *LandmB.I.535. Feilb.*

Bænke-, i ssg. [bængø-] egl. gl. gen. af Bænk; i reglen af Bænk i; jf. Bænk-**-bider**, en. 1) (zool.) landkrebsdyr (af isopodernes orden), der lever paa fugtige steder. *EPont.Atlas.I.700. Lütken.Dyr.454.* Store, fede Bænkebidere spaserede idelig henover Gulvet.*Pont.KS.125.* *Den sure Bænkebidere gør | Forsøg paa snildt at skjule | sin grimme Krop ved pludseligt | at blive til en Kugle.*KWinstedt.Byger.(1918).38. 2) (spøg.)* person, der ikke viger fra sin plads (paa en bænk); bænkevarmer (jf. -hest samt Briksebidere). Da reiste En af Bænke-Bidene .. sig paa Albuens.*Grundtv.Snorre.II.239. EBrand.GG.10.* Kun Adjunkten og Doktoren og et Par andre Bænkebidere .. var det hende ikke muligt at mande op (til at danse).*EEricks.N.120. || ogs. (skol.):* elev, som bliver endnu et aar i samme klasse; oversidder. *Gadeordb.² -brev*, et. (ænyd. d. s.; foræld.) egl.: dokument, som er udstedt hjemme (paa bænken i stuen) i st. f. paa tinge; ikke-retsgyldigt dokument. *VSO. Sal.² IV.386. -dyne*, en. (gl. d. s.; foræld.) bænkehynde. *Moth.B133.* Bænkene (var) til Hæders prydede med de saakaldte Bænke-Dyner.*EPont.Men.III.545. HFEw.SF.226. TroelsL.II.150. -gave*, en. (efter oldn. bekkjargjof; foræld.) gave fra brudgommen til den paa brudebænken siddende brud (jf. Fæstens-, Morgengave). *Moth.B133. TroelsL.² XI.129.XII.11. -gemme*, et. (især foræld.) gemme anbragt under sædet paa en bænk. *TroelsL.II.145. -hage*, en. se Bænkbage. **-halm**, en ell. \ et (*Oehl.Aml.233.*) (især foræld.) halm lagt paa en bænk i st. f. hynde. (*Kalk.V.160.*) især i udr. som dø paa

bænkehalmene, dø straadøden. *ei din tappe Fader faldt i Kamp.“ | — „Da sørger jeg først, hvis han sank paa Bænkehalm.“ *Oehl.Aml.191. Hauch.V.180. Kaalund.HS.50. ordspr. (nu kun dial.):* Man kan saa snart dø hjemme paa Bænkehalmene, som i Krigen.*Mau.1521. Grundtv.SS.IV.380. Feilb. † -hest*, en. d. s. s. -bider 2. *Moth.B133. -hynde*, et. *VSO.* *I jer skynde .. | At brede Bænkehynde, | Og dække bredden Bord!*Grundtv.PS.III.461. Bream.HH.129. -kiste*, en. (foræld. og dial.) bæk, hvori der er anbragt et gemme; kiste, der til lige bruges som bæk. *Moth.B133. MDL. TroelsL.²II.298. -krog*, en. (dial.) hjørnet af den faststaaende bæk ved bordet i en bondestue (jf. Bænkrog). *Feilb. Skjoldb.A.86. Bregend.HB.194. \ -pryde*, subst. d. s. s. -pryder. *(kvinden) vil heller hvirvles forpustet-varm, | end sidde som Bænkepryde.*Drachm.PT.175. -pryder*, en. (efter oldn. (Bragi) bekkskrautuor (jf. Bænkeskrud), om den, som „pynter bænken“, men ellers intet formaar, jf.: *Djærv er du i Sædet .. | Brage Bænkepryder!*HGMøller. Den ældre Edda.I.(1870).146. || spøg, l. br.)* baldame, der sidder over; bænkevarmer. *Ant Niels.S.55. -rad*, en. *Drachm.F.II.196.* Der sad (o: i kirken) Hoved ved Hoved i de lange Bænkerader.*Wied.S.267. -række*, en. 1) række af bænke; bænkerad. (jeg) fik Plads paa den forreste Bænkerække.*Schand.O.II.136. 2) † ft. -rækker*, om rygstød paa en bæk. *Moth.B133. -skriver*, en. (foræld.) person, der affatter bænkebreve; vinkelskriver. *VSO. \ -skrud*, en, et. (jf. -pryder). (*Løke kaldte*) ham Brage Bænke-Skrud.*Grundtv.Myth.461. -slider*, en. (spøg.) om en flittig skoledreng. *HCAnd.I.96. -sæde*, et. 1) (sj.) det at sidde paa en bæk. *jeg kjædetes .. | Ved Bænkesæde. *Grundtv.PS.II.66. 2) en bænks sæde. MO. Pont.LP.VII.36. 3) (sj.) sæde indrettet som en bæk. MO. -tur*, en. (skol. og soldat.) afstraffelse, der bestaar i at lægge en person over en bæk og banke ham paa den strammede bagdel. *Rist.FT.158. Hjort.GU.12. Feilb. -varmer*, en. (dagl.) person, der sidder længe paa en bæk ell. en plads og venter; især om baldamer, der sidder over (jf. -pryder). alle Snobber og Hofsnoget og Bænkevarmere i Forgemakker.*Hørup.III.57.* Bænkevarmere blandt Pigerne .. benyttede selvfølgelig Lejligheden til at svinge de modvillige Karle.*SjællBond.156. -vogn*, en. 1) (jf. ty. bankwagen; som gengivelse af Charabanc; l. br.) aaben vogn med sæder anbragt i vognens længderetning; charabanc. *DagsTelegr.²¹/1875.2.sp.4. 2) (jærnb.)* godsvogn, hvori der er anbragt bænke til personbefordring. *DSB.Tjen.I.57. Myl Erich.DenjydskeHede.(1903).397.* til udflugten lejede foreningen et par bænkevogne | **-vælling**, en. (ænyd. d. s., sv. bänk-välling; nu især spøg.) opr. en lørdagsret bestaaende af ugens levnninger, der gemtes i

bænekisten; (daarlig) sammenjasket mad; ruskomsnusk. MDL. Feilb. Esp.420. BOLS. DFM.5. || (overf.) uheldig blanding af forsk. ting; sammensurium. en Bænekvæling af Mistænkeliggørelse og Skadefryd. Drachm.F.II.281. GSchütte.HH.18. Kværnd.

Bænk-hage, en. [2] (ogs. **Bænk-hage**. MO.). (efter ty. bankhacken) ⚙ vinkelformet værktøj (af jærn), der anbringes i en høvlebænk for at fastholde det træ, der skal høvles. Bergs.Hvh.171. Wagn.Tekn.492.

-hammer, en. [2] (efter ty. bankhammer; smed.) smedehammer, der bruges paa filebænken; koldhammer. Drachm.PV.20. Haandv. 261.

-høvl, en. [2] (efter ty. bankhobel; ⚙ foræld.) Høvl, som staaer paa fire Fødder. MiTehn.O.44. **-knægt**, en. [2] (efter ty. bankknecht; nu l. br.) redskab til at understøtte træ, der spændes vandret i høvlebænken og er længere end denne; "lørækammerat". Wagn.Tekn.491. **-krog**, en. (dial.) d. s. s. Bænekrog. Aakj.VF.126. sa.FB.88.

-lad, et. [2] ⚙ høvlebænkens plade. Ordbs. **-mejsel**, en. [2] (efter ty. bankmeissel) ⚙ mejsel, der anvendes ved arbejde paa filebænken i kolde metaller; koldmejsel. Wagn. Tekn.196.

Bænkning, en. (efter eng. banking, dæmning; jf. Bænk 4; sport.) jordens stigning i svingene paa en bane til cykeløb olgn. Bænkningen . . bliver 40 Grader. Pol.¹⁹1902.2.sp.7.

bænk-om, adv. [1] (poet., sj.) bænken(e) rundt. Misdhornene vare vandret lysteligt bankom adskillige Gange. Oehl.VS.45.

-saks, en. [2] (efter ty. bankschere) ⚙ ældre benævnelse paa en alm. mindre pladesaks; stoksaks. Tekn.MarO.22. **-skruestikke**, en. [2] (efter ty. bankschraubstock) ⚙ mindre skruestikke, der hurtigt kan

fastspændes paa et bord ell. en arbejdsbænk. Tekn.MarO.22.

Bær, et. [bgr] Høysg.AG.3. best. f. -ret ['bær'əs] ft. d. s., best. f. -rene ['bær'ənə] (æda. d. s. (AM.), oldn. ber, eng. berry, ty. beere, got. basi) 1) om saftige frugter af forsk. planter; spec. (bot.): kødfuld, uop-springende frugt med flere frø. Drejer. BotTerm.111. CVAupell.S.112. Rostr.Flor. I.422. ogs. (uden for fagspr.) om andre kø-

dede og saftige frugter som Kirsebær (stenfrugt), Hindbær (slerfoldsfrugt), Jordbær (slerfoldsfrugt m. kødet blomsterbund) nfl. (jf.: I daglig Tale kaldes Rønnens og Hvidtjørns Frugter efter deres Udseende Bær, skjøndt de ere Kjærnefrugter ligesom Æblet. CVAupell.S.112). KLASERNE (paa vintret) fik modne Bær. I Mos.40.10.

*Jeg gad ej plukket Bær | Af Træet fra min Næste. Falst.90. *Drengen plukker af de røde Bær. PMøll.I.96. *Der hang saa runde Bær paa alle Grene. Aarestr. 168. det Slags Bær, som i Syden kaldes Druer. Hauch.V.409. *Bærret staaer rødt paa den sorte Hede. HCAnd.X.522.

*Ak, intet Bær endnu er født | Paa Him-

bærbusk i Lunden. Winth.ND.33. JPJac.I. 244. 2) overf. 2.1) (jæg.) stort haql. (give et dyr) et ordentligt Bær. Dania.III.230. 2.2) (muligvis udviklet af 2.1, se Dania.III.230; jf. Stikkelsbær; dagl. ell. vulg.) i udtr. som faa sig et ordentligt bær, tage sig et lille bær, tage dygtigt til sig af drikkevarer; tage sig et bæger, en snaps osv. man skulde ind i Kroen for at tage sig et „Bær“, d. v. s. en Snaps Kümmel. Thorsøe. Det danske Hof. (1897). 58. 2.3) (jf. udtr. som Løg, Plante, Ribs i lign. bet.; vulg.) om personer: „fyrr“; ogs.: fjols. Gadeordb.² (de) satte sig. — Hvad er det for to Bær? spurgte en lille mørk, skæglos en, der sad og saa uartig ud. Stuck. I.84. **Bær-**, i ssgr., af Bær 1; af de mange ssgr. er kun de vigtigste medtaget, udeladt er f. ex. bær-dannet, -formig, -klase, -klynge, -lignende, -plukning, -saft. †

-barlind, en. & d. s. s. Barlind. Funke. (1801). II. XXXV. **-druemunke**, en. & Actæa spicata L. JTusch.5. Funke. (1801). II.428.

I. † **Bære**, en. (fra ty. bär; af ukendt oprindelse) dæmning over en fæstningsgrav olgn.; bjørn (5.2). Der var en Kam eller saa kaldet Bære . . hvilken udelukte det salte Vand. EPont.OH.251 (jf. HistMKbh. II.198f.).

II. **bære**, v. ['bærə] præs. -er ['bær'ər] (Høysg.AG.88) ell. (nu l. br. i skrift) **bær** ['bær'] (smst. jf. bær.smst.); præet. **bar** ['bær'] bær.smst. ell. (nu kun dial.) **baar** (Hob.H.I. 58. Feilb. Thorsen.89); part. **baaret** ['bærət'] (Høysg.AG.88) ell. (sj.) **baarent** (Leop.SE. 36. se u. 1.4), (nu kun dial.): **baeren** som intk. ell. ft. ell. efter have (KomGrønneg. I.270. Feilb.). vbs. (nu især i ssgr.) -ing (Fr VKrigsArt.§725) ell. † **-else** (Moth.B509)

(æda. bæra, oldn. bera, eng. bear, got. bairan, jf. ty. gebären, lat. fero, gr. phērō, sanskr. bhārāmi; besl. m. I. og II. Baare, I. Barn, Barn, Byrd, Byrde, Bærende, Bør)

1) holde noget (tungt) løftet fra jorden (i hænderne, i armene, paa ryggen osv.), idet man samtidig bevæger sig (jf. holde); være belæst med (en byrde). 1.1) i al. alm. (leviterte) skulle bære Tabernaklet. 4Mos.1.50. de tvang . . Simon fra Cyrene . . til at bære (Jesu) Kors. Marc. 15.21. Jacob kand bære Kappen efter jer. Hob.Er.II.3. *Kamelerne ret skabte ere | Til store Byrder frem at bære. Abc.11. bære Liig.VSO. *I Stol hun maatte bæres, kunde meer ei gaae. Oehl.HK.(1828). 91. *Den Hest, som mig har baaret, skal Ingen sidde paa. Winth.VI.200. de uregelmenterede Fakler, Selskabet bær.VVed. BB.363. maa jeg ikke bære den pakke for Dem? | det barn skal dog altid bæres! | || ogs. (jf. 4.1) om den del af legemet, hvorpaa byrden hviler. hestens ryg er for svag til at bære saa tung en rytter | || bære (en) paa hænder(ne) (ell. paa armene, se u. I. Arm 1.1), (efter Ps.91.12.

30

40

50

60

Matth.4.6) vise kærlig omhu for (en); spare (en) for al modgang; forkæle. Gylb.TT.216. han skulde bære hende paa Hænder og holde hvert giftigt Pust borte fra hende. JPJac.I.120. jf.: (de hykkelske skribenter) bæres ligesom paa Hænder til Høghed og Velstand. Holb. Plut. III.4. || ikke bære vand imod en ell. noget, se Vand. bære sit kors, se Kors. bære last og brast sammen, se Brast. bære i guldstol, se Guldstol. bære sin sæk til mølle, se Mølle. || uden obj. jeg har baaret pakken længe nok, nu er det din tur til at bære | jf.: (hun) sprængte afsted, alt hvad Hesten bære kunde. JPJac.I.125. (rid.) om maaden, hvorpaa en hest bærer sin rytter: (han har) en smuk Skimmel, en rigtig Galophest . . . Den bærer meget let (?: er behagelig at ride paa, ved at ryggen giver efter). Gjæl.R.132. (hesten) bar høit, og for et uøvet Blik syntes Sergeanten at støde en Smule Peber i Sadlen. smst.1. bære paa noget, være ifærd m. at bære noget; bære noget i længere tid ell. jævnlgt. *Hun segned fast i Knæer, | Som paa en Vægt hun bar. Winth.HF.33. hun gaar altid og bærer paa det barn | 1.2) m. angivelse af bevægelsens maal ell. retning. (nu uden for dial. i reglen kan om noget forholdsvist tungt, ellers hellere: bringe, komme (gaa) med olgn.). Bærer ikke mere forfængeligt Madoffer frem. Es.1.13. (Judas) bar (1907: bragte) de tredive Sølv-Penninge til de Ypperste-Præster og Ældste igien. Matth.27.5. de bare og smaa Børn til ham, at han skulde røre ved dem. Luc. 18.15. *(han) bød dem alle ting i hast om Bord at bære. Holb. Paars.243. *Da bar hun frem et Horn af Guld | Og holdt det for min Mund. Winth. Haandt.13. *Til Sovekammeret ind Dione bær' | Et Lys. Pal.M.I.28. *Saa bar han hende paa sin Arm | Til Stranden ned. Kaalund.VG.97. han bar to sække kartofler ned i kælderen | mændene har baaret brændet op paa loftet | man bar borde og stole ud i haven | || (sj.) *Hun til Panden bar (nu: førte) | Sin Haand, for Mindet at samle. Winth. VI.121. jf.: Han bar i Vejret med Kæppen (?: løftede den), som han vilde slaa. Kværd. || uden obj. *Jeg duger Bord, og bærer frem. Zethiz. Poes.321. naar hun bar ud og ind fra Køkkenet. Pont. FL.152. (hun) bar om ved Bordet. Jak.Knu.G.126. || (nu kun dial.) m. hensobj. (de) bare (Chr.VI: frembragte; 1819: rakte) ham æddike. Luc.23. 36(1728). *vil du bære ham den stærke Drik . . . | Da skal han vorde din. Grundtv. Opr. II.113. Levin. (Jylland). jf.: (han) bærer ham strax Brevet til. Holb. Hh. I.425. Gartnerdrengen bar dem Breve imellem. Blich. (1846). VI.34. || i udtr. bære (et barn) over daaben, om den person (gudmoderen), der bringer barnet til kirken og holder det i sine arme under daabshandlingen. Vort.Hj. IV.1.12. ofte: bære barnet olgn.

Moth.B502. Aarestr.208. Den første Dreng, vi havde, den bar Karen. Gravl. Øen.19. Feilb. || bære prisen hjem, bære prisen for, se u. Pris. bære ugler til Athen, se Athen. || (overf.) m. abstr. obj.: bringe. *Gamle Fader! paa Din Høitidsdag | Maa jeg Dig en Sønnehilsen bære (nu: frembære). Grundtv. Kvæld.181. bære..bud.Moth. B502. Esp.43. bære sladder i by. Feilb. bære hilsen. Esp.43. (uden for dial.) nu kun $\text{\textcircled{U}}$ i udtr. som bære sejr(en) hjem olgn. VSO. (han) bar sit Laud hjem fra Attestats. Pont. FL.206. bære vidne, se Vidne. bære julen ud, se Jul. 1.3) (jf. 4.1) $\text{\textcircled{U}}$ m. tings-subj.: føre; bringe. Maaskee bærer Floden mig hen til lille Kay. HC And.V.333. Vinden bar Musik og Sang bort fra det egentlige Centrum. smst. XII. 97. jf.: Naar der synges, bæres Stemmerne udover hele Teatret. Berl.Tid.²⁸/1919.Aft.5. || (poet.) m. hensobj. *nu velter frem den Bølge . . . som os Døden bær. Falst. Ovid.8. *Deres Ømhed bar Dem Sorg og Frygt. Rahb. Poet.F.II.104. *en Tidende saa ond | Ham bar den aarle Morgenstund. Grundtv. PS.III.197. 1.4) (efter ital. portare (bene) la voce, egl. bære stemmen (godt)) $\text{\textcircled{U}}$ i part. baaren, om toneføring, især om en rolig, som oftest langsom forbindelse af flere toner. en Flod af Toner . . . noget langt baarent. Leop. SE.36. smst.345. heller ikke i dette Stykke slap man for de tidlige og tilmed daarligt baarne "crescendoer". Berl.Tid./11 1907.Aft.1.sp.6. baarne toner, forbindelse af toner, der trækkes over i hinanden ved en hurtigt gliden over de mellemliggende toner (portamento; mods. staccato). (det) var ganske umuligt at skelne Trillerne fra de baarne Toner. Berl.Tid./11 1907.Aft.1.sp.6. 2) (især $\text{\textcircled{U}}$) have paa ell. ved sig (til stadighed); være forsynet med. (i tale-spr. som oftest: gaa med). 2.1) i al alm. Han bærer altid en Bog i Lommen, en Stok i Haanden, en Rose i Munden. VSO. et Exemplar (af en bog), jeg dengang ofte bær hos mig. Sibb. I.37. 2.2) m. h. t. klædedragt, vaaben, prydelser olgn. (øvrigheden) bærer ikke Sværdet forgyves. Rom.13.4. han bar et rødt Baand (?: ordensbaand). Ew. VIII.30. Hallager.45 (se u. Baand 2.2). *Den bære Kronen, som er Kronen vøxen! Oehl.HJ.34. *Skarnagerer passer jeg (?: fluen) lidet paa, | De bære saa sværtede Klæder! PMøll.I.12. *Saa længe i mit Øre | Den gyldne Snog jeg bær. Winth.HF. 230. den sorte Figurmantlet, hun bar over sin skotskttærnedede Silkekjole. JPJac. II.123. *Jeg bærer den Hat, som jeg vil. Drachm. RR.58. *lad blot én Gang den Alvorsmaske falde, | I bær med stor Umag og liden Ret. sa. GG.53. jf.: (han er) ikke moderne, siden han endnu bærer den . . . Mode. Heib. Pros. I.80. bære bukserne, seu. Bukser 1.1. bære kappen paa begge skuldre, efter vinden, se Kappe. bære vaaben, se Vaaben. || i faste forb. m.

subst. uden art. *de bær Sverd og egget Staal.*Sort.HS.A4v.* De ere ikke alle gode Kokke, der bær lange Knive.*Buchw.JS. (1725).*(4r. bære Scepter, Ridderbaand, Portepée, Langkiøle.*VSO.* Om han bærer Brillen, kan ikke bestemt angives.*Heib. Pros.VII.44.* *Du bære herefter adeligt Skjold, | Med en halvfuld Flaske til Vaaben!*Hzr.D.II.121.* *Ja Vadmel vil jeg bære, og det røde Fløielskrud | Paa Herrens høie Altar jeg breder ydmygt ud!*Winth.VI.200.* bære Uniform, fremmede Ordner.*Scheller.MarO.* bære avindskjold, se Avindskjold. bære sorg, se Sorg. (overf. :) jeg kand bære mine Horn med Respect og lade dem forgyldte til.*Holb. HP.I.2.* *Jeg har baaret Lærkens Vinge.*MRosing.Smaadigte.(1875).14.* || m. h. t. haar- og skægvekst. bære .. lokker.*Moth.B503.* En Philosophus bærer .. et langt Skiæg.*Holb. Philos.II.1. (han)* bærer sit eget Haar (o: gaar ikke m. paryk).*Klevenf.RJ.69.* Han bar et glindsende sort Hovedhaar.*Ing.EF.VII.97.* Nu bar hun sit Haar oplettet.*Bagger.I.71. CKMolb.Dante.II.9. 2.3* være udmærket ell. betegnet ved et vist mærke; være indehaver af (navn, titel olgn.). ligesom vi have baaret den Jordisks Billede, saa skulle vi og bære den Himmelskes Billede.*1Cor. 15.49. Salm.Hj.445.8.* *en halv afbladet Rose Efteraarets Billed bær.*HCAnd.X.524.* hendes Ansigt bar (nu: bar præg af) den friske Sundhed.*smst.III.68.* *vidt du (o: Danmark) Ry for Manddom bar.*Recke.P D.1.* || især i udtr. som bære navn (af) olgn., mærke ell. præg af, pris (for), titel (af), vidne om (se de paagældende subst.). jf.: Christian Andreas Leopold Mantzius .. Af Fornavnene blev det første det, han kom til at bære.*Mantzius.MF.1. 2.4* (overf. anv. af bet. 2.1) have ell. gemme (noget) i sit indre. *Forsøger eder selv, om I .. i Hiertet Jesum bære.*Brors.125. m. overgang til bet. 4:* *Syg hun alt paa Døden bar.*Haste.BD.73.* Jeg bærer paa en svær Sygdom!*HCAnd.VIII.233.* || have (noget) i sin tanke ell. bevidsthed; gemme paa (noget). kom dine Tjeneres Forsmødelse ihu, som jeg bærer i min Barm.*Ps. 89.51.* *mangen gaar med Suk, og klager .. | Og bærer Sorgen i sit Bryst.*Brors.81.* Han veed godt (o: forstaar) at bære en Ting hos sig (o: holde den hemmelig).*VSO.* *En Hemmelighed bar hun, | Som end aldrig kom frem.*Winth.HF.37.* *han bærer derinde, | gjemt i en trofast Sjæl, | Billedet af en Kvinde.*Ploug.I.247. uden obj. (jf. 4.4):* *Omendskjont (guds tjener) ikke bære | Paa en ond Samvittighed, | Rene kan de ikke være.*Grundtv.SS.I.317. (han* frygtede) at hun en Aften i et svagt Øjeblik skulde briste ud med alt det, som han godt vidste, at hun gik og bar paa.*Knud.Pouls.U.54.* || m. h. t. tanker, følelser: nære; føle. (især i faste forb.). Bær ikke Jalousie over andres Lykke.*Hørn.Moral.I.*

46. vi bare ingen Tvil om hendes Ærlighed.*Holb.Pern.III.5.* den Affection som jeg bær til hans Person.*sa.Rpb.I.3.* de bare en inderlig Fortrydelse over denne Afstaaelse.*sa.Heltind.II.213.* *(du) Medynk over mig med blege Taarer bar.*Falst. Ovid.61.* *Den Omhu glemmes ej hun stedse for mig bar.*JFris.12. (de)* have forringet de høie Tanker, man ellers bar for dette ypperlige Skrift.*Suhm.II.187.* Jeg troer det .. at De bærer nogen Godhed for mig.*Ew.IV.256. (han)* bær megen Agtelse for vor Landsmand Dr. M.*FrsSneed. I.422.* *For Ingen bar jeg Frygt, undtagen Denne.*Heib.Poet.XI.102.* *Prindsessen | Bar Had til ham.*smst.IV.321.* de bar stor Kærlighed til hinanden.*JPJac.II.108. jf.:* Den Fortrydelse, som Esau .. havde fattet .. foraarsagede, at han intet got, Hierte baar til sin Broder.*Holb.JH.I.62.* bære avind, se u. Avind 1. nu især i udtr. bære nag, se u. Nag. jf. (m. overgang til 2.2) udtr. bære (sorg, anger olgn.) til skue, se Skue. || i forb. bære i sig (selv) olgn., indeholde. Gilderne .. bare hos sig Materien til deres Undergang.*Kofod.A.DG.91.* deres Commissorium er derved til Ende, i Følge den stiltiende Condition, det bar i sig.*Stampe.I.99.* en gassky vældede frem, som bar døden i sig | en god gerning bærer sin løn i sig selv |

3) (videre udvikling af bet. 2.1) $\text{\textcircled{O}}$ i udtr. som bære (et barn) under sit hjerte, være svanger, frugtsommelig med. hun haver havt mange Farer for dig, da hun bar dig i sit Liv.*Tob.4.4. Grundtv.PS.I.134.* jeg bærer et Foster under mit Hjerte.*Bagger. I.134.* bære (noget) i sit skød, se Skød || (nu især poet. og højtid.) abs.: (hun) havde baaret Fosteret 3 Maaneder, førend hun ægtede (ham).*Holb.Hh.I.448.* hendes yngste, lille Barn .. baaret i Velstand, født i Elendighed.*HCAnd.VI.248.* *mig .. der bar og fødte Forsarguden.*ERode. Digte.(1920).34. (fagl.:*) Raen sætter sine Lam om Foraaret .. og det vilde være en urimelig Antagelse, at den bar dem længere end (daaerne).*Bogan.I.33.* || (landbr., dial.) uden obj.: være drægtig. *Synger, og beder: trives maatte Faaret, | Ungkøen bære, Ungekalven fedes.*CFrim.(Rahb.LB. II.319).* Tidlig modne Racer bære gerne noget kortere end sildig modne Racer.*LandmB.II.72. (sj.) om mennesker:* Da kom det Ane for, at hun atter var begyndt at bære.*Pont.F.I.16.*

4) tjene til støtte for ell. taale vægten af (noget); være belæsset med (en byrde); understøtte; holde oppe. 4.1) i al alm. *Mine Been | Knap bare mig; Hiertet af Angest blev Steen.*Bagges.V.131.* hvad bærer alle disse store Kloder, som ikke have nogen synlig Støtte?*Ørst.III.7.* *Som baaret af en Vinge | Sprang Strange til i Hast.*Winth.HF.305. HCAnd.V.254.* Søen var ikke frossen nok til, at den kunde

bære hende. *smst. VI.104.* *Jeg seer de ranke Søiler, som (loftet) bære. *PalM.II.189.* Baaden bærer ikke flere end Fire. *Etlar.DV.143.* Hun kom til at ryste, hendes Knæ kunde ikke bære hende længer. *JPJac.II.225.* tro kun ikke, at Vandet er blevet ferskere . . hvor det for bar tyve, bærer det nu Tusinde. *Hørup.II.337.* fundamentet er for svagt til at bære huset | tovet kunde ikke bære ham, men brast under hans vægt | *jf. 24:* Skibet bærer (o: rummer, laster) saa og saa mange Læster. *VSO.* || uden obj. (hans sindsstemninger) var nu ikke Fugle med Vinger, der kunde bære. *JPJac.II.93.* det fordømte ferske Vand, der slet ikke vil bære (o: en svømmende). *Drachm.EO.27.* især: taale vægten af noget uden at briste. Isen bær ei endnu. *Moth.B503.* Grundtv. *Saxo.II.106.* *JakKnu.LU.94.* *jf.:* *„Hæng dig fast ved denne (klippe),“ | Han sagde da, „men prøv først, om den bærer!“ *CKMolb.Dante.I.148 samit:* Dampkraften stiller Fordring til temmelig jævne . . stenfri Marker, til bærende (o: ikke blød) Jord og farbare Markveje. *LandmB.I.439.* †, om trosser olgn.: være stivhalet paa gr. af det træk, der virker paa dem. *Sal.²IV.387.* bære sammen ell. over eet, paavirktes af lige stærkt træk. *Funch.MarO.II.24.* *Scheller.MarO. talem.:* det maa (enten) bære eller briste (ell. brække), se u. briste 1, brække 3.4. 4.2) holde legemet oppe (*jf. u. 4.1.*) han kan knap nok bære sin tunge krop | *jf.:* bære paa et sygt legeme. *S&B.* især (m. tilføjet adv.): holde legemet ell. dele deraf (*jf. 2.2*) paa en vis maade. Hesten bær sit hoved vel. *Moth.B503.* Jeg lærte dem, at bære deres Krop vel, at gaae og bevæge dem paa en naturlig Maade. *JSneed.V.183.* Halsen (o: hos en hest) er godt baaren (o: frit knejsende). *LandmB.II.185.* Man siger om (hest med hjortehals), at de have en stærk „rejst“, men slet „baaren“ eller daarlig „ansat“ Hals. *Sal.VIII.1002.* han bærer hovedet højt | (*overf.:*) *Viser I (o: skibe) Fienden, hvor stolt I bær | De egeplankede Bryster? *Winth.IV.21.* *jf.:* *let mod Skyerne baarne | Sees Lunds de luftige Taarne. *Heib.Poet.VIII.194. 4.3)* (især ☐) *overf.:* være (den vigtigste) støtte for noget; give støtte; holde oppe. Det var Mantzius, der . . bar de to Opførelser af Holbergske Stykker. *Hostr.Er.73.* den Skuespillerinde, der først bar det finske Teater i Helsingfors. *Brandes.XI.302.* Dorine skal netop bære i Stykket (o: Tartuffe), indtil Tartuffe kommer. *Ugens Tilskuer. 1918/19. 272.* en kunstnerisk anset Skuespiller . . den saakaldte bærende Kraft, som næsten altid spillede Hovedrollerne. *Tilsk. 1907.666.* Lidt efter lidt blev Jordbruget Bakkeboernes bærende Erhverv. Nu var de Bønder med Hud og Haar. *AndNæ.DM. III.5.* || (*mal.:*) give baggrund (i et maleri). Træer bærer ikke saa godt som lys Arki-

tektur. *JoakSkovgaard.VD.72.* || give aandelig støtte ell. løftelse. (han) følte sig baaret af en stærk Begejstring flere Timer efter dette Oprin. *JakKnu.LU.235.* Tro paa Livets sande, bærende Magter. *Pont.FL.103.* den fortrinlige Lov . . vil blive en bærende Magt i Livet. *Dannebrog.²⁸ 1905.1.sp.6.* || *ogs.:* afgive et aandeligt grundlag for noget. Den Stemning, af hvilken disse Bøger bæres, det er den politiske Lidenskab. *Brandes.III.369.* *Alt det nye mangler noget, | noget bærende — Idéen. *AxJuel.VS.18.* Forudbestemmelsestanken . . er ogsaa en bærende Grundtanke hos Johannes. *Krarup.L.235. 4.4)* ☐ *overf.:* være belæstet ell. besværet med en (ulegelig, aandelig) byrde. (jeg vil) bære Skyld for dig alle Dage. *1Mos.43.8.* see det Guds Lam, som bærer Verdens Synd. *Joh.1.29.* *Min Isse bærer hundred Aar. *Winth.IV.29.* saa omtrent et halvt Seculum bærer jeg da imidlertid paa mit tynde Haar. *Gylb.XII.157.* bære et ansvar, se u. Ansvar 3.1. han læsser mere paa mine skulder, end de kan bære (o: paalægger mig mere, end jeg kan yde) | (*spøg.:*) saa mange Hug som vor Ryg kand bære (o: som der kan ligge derpaa). *KomGrønneq.I.242. e.alm.* || (*bibl.:*) undgælde for. hvosomhelst der bander sin Gud, han skal bære sin Synd. *3Mos.24.15.* en Søn skal ikke bære Faderens Misgjerning med. *Ez.18.20. 4.5)* modstaa virkningen af (noget); taale. som de ikke kunne bære gode Dage, understaae de sig at optænke Svig. *St.Esth.16.2.* Var jeg bleven stille i denne min Stand, saa havde jeg endda vel kundet bære all den Lykke, som tilfaldt mig. *Robinson.I.60.* *Ingen Pandeskal kan bære (o: modstaa slaget af) | Dette frygtelige Malm. *Bødt.29.* *Salig Lassen var en | Mand, som bar en | Sviir uden Moie. *Wengel.I.31. ordspr.:* der skal stærke ben til at bære gode dage, se u. I. Ben 3.3. || m. h. t. stærke drikke. *Jens Sognefogd, skjønt han var største Drancker, | Ej kunde bære meer end 3 til 4 Kruus. *Holb.Paars.244. Ing.KE.I.22.* *jf.:* Indtil Slutningen af Aaret 50 havde Kongen baaren sin Flaske, som man den Tid sagde, uden at man kunde mærke ham det af. *Biehl.Int.40.* || bære sin alder (godt olgn.), holde sig legemlig frisk trods aarene. *Moth.012.* Paul Heyse bærer sin Alder som faa. *Brandes.VII.356. jf.:* Møller . . bar sine 60 Aar med Anstand. *JakSchmidt.SP.75.* || *ogs., m. h. t. økonomiske byrder:* svare til noget; bestride; holde til. hvis vi giftede os, og der kom Flere til i Huset, saa kunde Bedriften ikke bære det. *Schand.F.529.* *Hvormeget drejer det sig om? — „50 Kr. — det kan Kassen nok bære.“ *JMagnus.SU.16. jf.:* det Land . . kunde ikke bære dem for deres Kvægs Skyld. *1Mos.36.7. 4.6)* (især ☐) udholde noget smerteligt ell. ubehageligt; lide; taale; finde sig i. Da sagde Cain til Herren: min Mis-

gjerning er større, end jeg kan bære. *1Mos. 4.13.* Hvorledes kan jeg ene bære Eders Besvær og Eders Byrde? *5Mos. 1.12* (jf. *udtr.* bære dagens byrde og hede *u. 1.* Byrde). Om I vil plage mig, saa vær saa god at sætte det op til den anden Dag; thi i Dag kand jeg ikke bære meere. *Hobb. Stu. III. 1.* hun bar . . sit Barns Tab, som man bærer sine første Smerter. *Rahb. OS. 39.* *Skjæld du mig kun for grum og kold, | Det faaer jeg vel at bære. *Winth. VI. 142.* *kan du bære denne Skjændsel? *PalM. II. 44.* Der er de, der kan tage deres Sorg op og bære den. *JPJac. II. 50.* de kunde ikke bære (1819: de fordroge ikke) det, som blev paabudt. *Hebr. 12. 20* (1907). || † bære straf, lide straf. Den, som har for stor hastighed, skal bære (1871: lide) Straf. *Ords. 19. 19* (Chr. VI).

5) (udviklet af bet. 3) bringe til verden; føde. 5.1) (nu kun poet.) om mennesker. Hand er baren af smukke (o: pøene) folk. *Moth. B 504.* *Jeg ey den ældste var, men næst den ældste baaret. *Falst. Ovid. 105.* *Et lidet Barn saa lysteligt | Blev af en Jomfru baaret. *Grundtv. SS. III. 45.* *min Moder bar mig med Smærte. *Drachm. PHK. 118.* (overf.:) *Hvis tit om Aaret | En Dag som denne os havde baaret (o: været fødselsdag for) | En Dannemand. *Grundtv. PS. V. 76.* nu især i *udtr.* født og baaren (jf. fri-, høj-, ædelbaaren). *I Danmark er jeg født og baaren, | og der er alle mine Hovklæder skaaren. *DFU. II. nr. 6. 24.* *En født og baaren Træl? — „Født var han ei, | Han var en Kongens.“ *Oehl. HJ. 6.* *Den vel finder til Æren Vei, | Som dertil er født og baaren. *Ing. VSt. 98.* jf.: Danmark er født og baaren med Skaane. *JohsSteenstr. FN. 6* samt: *hvor er I fostret og baaret? *Holstein. D. 70. taalem.*: det er ham i kødet baaret og ej i klæder skaaret (o: det er ham medfødt). *Mau. 4861.* *CBernh. I. 13.* *Feib. jf.*: *kun i Klæder skaaret | Hos eder er, hvad mig i Kjødet baaret. *Heib. Poet. I. A. 73.* samt: slig Høimighed var Fruen i Kjødet baaren. *Grundtv. Snorre. III. 305.* *Schand. IF. 245.* *ordspr. (foræld.)*: før svig(t)je de vørne end de baarne (o: ens slægt). *Mau. 9829.* *Grundtv. Saxo. III. 230.* *CBernh. V. 52.* jf.: *Ey styggere Budskab de nylig har haft, | Der veener sig soorne og baarne. *Sort. HS. E3r. 5.2* (nu kun dial.) om dyr. koen skal snart bære. *Moth. B503.* *Koen kiendes vel, | Som Kalven bar (o: æblet falder ikke langt fra stammen). *Oehl. A. 155.* *Feib.* (kun om køer). *Esp. 43* (ogs. om heste).

6) (videre udvikling af bet. 4) frembringe frugt, afgrøde oln. 6.1) om planter (ell. dele deraf). Træerne bære Blomster, Blade. *VSO.* (i *Slaraffenland*) er Tagene af Boller . . Grantræerne bær Æbleskiver. *V Ved. BB. 231.* bære frugt, se Frugt || uden obj.: frembringe frugt. *(her) jeg stakkels Hassel er plantet; | fra jeg i spædste Aar baer, de mishandlede mig.

FGuldb. Den store Stad. (1818). 11. *HCAnd. X. 334.* Din Hustru er som den bærende Viinstok. *Monrad. Ps. 400.* i Forældrenes Have voksede gamle, rigt bærende Æbletræer. *HomoS. F. 166.* 6.2) om jord. Den Ager, som før bar 1. Tønde Korn, den bær nu 3. til 4. *OeconT. I. 32.* Vestindien . . hvor den gule Mark istedenfor Korn bar Sukkerrør. *Goldschm. Hjl. I. 112.* jf. 4.1: *Gold er den Jord, som Lyngen bær, | Guldhøst ikke der vanker. *Hostr. T. 150.* || uden obj.: frembringe afgrøde. der var en riig Mand, hvis Land havde baaret vel. *Luc. 12. 16.* *Monrad. Ps. 117.* 6.3) (dagl.) om mælk (jf. 4.1). mælken er i denne tid saa tynd, at den ikke bærer (o: sætter) fløde | 6.4) overf. (aaret) skal bære Grøde for de tre Aar. *3Mos. 25. 21.* *Tiden uventede Torne har baaret. *Heib. Poet. IX. 279.* || (spec.) om værdipapir: give i udbytte (jf. rentebærende). Hvis Papiret bærer en lavere Rente, kan man kun give en lavere Kurs. *VortHj. III. 2. 114.*

7) (intr.; videre udvikling af bet. 1.3) ga a ell. vise i en vis retning. (m. præp., der betegner retningen). 7.1) (især ⚓) om vind, strøm oln. *VSO.* Vinden bar fra Kirken ud over Søen. *Ing. EM. III. 179.* Vinden bærer paa Land. *Büch. IV. 264.* *Winth. (Fødel. 9/1850. 3. sp. 2).* Strømmen bar imod os. *CBernh. VIII. 56.* Søen bærer paa Land. *Scheller. MarO. (sj.) m. person-subj.*: naar man herved er ført igennem Snevingen kan man bære ret paa (kirken). *Den danske Lods. (1850). 52.* || bære 'fra, 'paa, se u. bet. 9. 7.2) ✕ ⚓ om kanoner: være rettet (mod maalet). Kanonerne bærer ikke paa Maalet. faa Kanonerne til at bære. *Scheller. MarO. 7.3* ☉ om vej oln. Forsynet styrer os paa de Veie, der bære til vort Vel. *Rahb. ProsF. III. 103.* (han) véd ikke mere, hvor han er, eller hvor Vejen bærer hen. *SvGrundtv. F. Æ. II. 124.* *Drachm. RE. 37.* || om andre ting. *din Frihed bærer mod Forlis (o: nu er du snart øgtemand). *Drachm. HV. 84.* en Sygdom, der syntes at bære mod Døden. *CSPet. Litt. I. 640.* || ⚓ bære fri, (om skibe oln.) sejle i en retning, der gaar fri af grunde, andre skibe oln. *Sal. III. 996.* Kursen bærer fri af Land (o: viser klar af land). *Scheller. MarO.* || (især ☉) upers., i *udtr.*, der betegner, at en fart ell. (overf.) en udvikling tager en vis retning. det bar nok Fanden i Vold. *CBernh. II. 100.* *JPJac. II. 67.* *jeg synger om Vaar, mens det bærer mod Høst. *Drachm. M. III.* *Ilden i Saar-Randen ulmer! | Mod Døden det bærer. *sa. HV. 149.* Du maa endelig hilse Løjtnant H. Jeg mærker nok paa dine Breve, hvor det „bærer hen“ med dig og ham. *ZakNiels. Ki. 78.* Saasnat Signe saae, hvor det bar hen (o: med en syg), sendte hun Ilbud efter os andre. *Pont. LP. VI. 136.* Hvert Øjeblik var Pelle træt . . nu det bar hjemad var Lasse den udholdende. *AndNx. PE. I. 291.*

8) refl. 8.1) (jf. 4.1) kunne taale sin egen vægt; holde sig oprejst; † i forb. (kunne) bære sig selv: vorder mand trælbæaren (o: gennempryget), saa at hand ikke kand bære sig selv af det Stæd.DL.6—7—9. Skibet er saa rankt, at det uden Ballast ei kan bære sig selv.VSO. || nu kun (især \mathbb{W}) m. tilføjet adv.: føre sig (paa en vis maade). han kiendte intet Frøentimmer, som bar sig bedre.JSneed.V.165. Denne Dame bar sig meget rank.Gylb.V.113. Brandes.VII.338. I „Gyngende Grund“ var Kvinderne bedst lykkede, i hvert Fald „bar de sig“ bedst paa Scenen.Hørup.I.201. (overf.): en velskab Sætning, en Sætning, der bar sig smukt.Brandes.VII.81. vi forestillede Kristendommen, at den i sine første 1800 Aar havde baaret sig højt uden Estrup.Hørup.II.27. (l. br.) om skibe: VSO. *End bærer den danske Kongejagt | sig kjækt i de Bølger høje.Ploug. I.242. || om klædningsstykker: beholde sin form ell. stivhed; ikke falde (slapt) ned ell. sammen. (kniptingen point de Venise) bærer sig superbt som hel Kjole.VortHj. II.3.130. || (mal.) hævde sig; virke. Bronze bærer sig selv meget bedre (end marmor). JoakSkovgaard.VD.25. 8.2) opføre sig; te sig. *Vræng Munden, vrie din Krop, bær dig som du var gal.Wess.31. da han kom hjem igjen, bar han sig som én, der kun havde halv Raadighed over sit Sind.JPJac. DU.104. (sj.:) det Væsen hun bar sig med, jeg be'r Dem.Kidde.B.74. || (nu især dial.) m. tilføjet adj. ell. adv.: Moderen . . bar sig lidt fornemt.Winth.IX.24. Pelle vidste vel, at det med (Annas frugtsommelighed) betragtedes som en stor Skam, og begreb ikke at Farbror . . kunde bære sig saa glad.AndNx.PE.I.114. (den syge hund) havde stivtge Krampetækninger og bar sig ilde med Ansigtet.AchtonFriis.84. || i rigsspr. nu næsten kun i forb. bære sig ad (jf. ad B.2.1, adbære sig). 1. opføre sig; te sig. I bærer jer jo ad ligesom nogle Tingstuende.Holb.Ul.Prof. sa.GW.(1724).21 sc. andre støiede . . og bar sig ad som halv afsindige Mennesker.Ew.VI.8. *trods det franske Navn, saa dansk den (o: vaudevillien) bar sig ad.Heib.Poet.IX.207. Han bær sig saamænd ganske pænt ad, for saadan en Fusentast.CBernh.XII.147. (de) bar sig ad som gamle Mænd.VVed.BB.132. 2. forholde sig paa en vis maade; gaa til værks. bære sig ræt eller galt ad med det, man gjør.Høysg.S.63. lær mig hvorledes man bærer sig ad for at overvinde sit eget gjenstridige Hjerte.Gylb.B.85. hvordan skal man bære sig ad med at fange krebs? || bære sig til, (nu kun dial.) d. s. „Bruges undertiden i daglig Tale.“ VSO. denne Bedsteborgerlighed, som paaberaabte sig de uødøelige Guder og bar sig til, som det i det mindste var Verdensordenen, den forsvarede.PEBenon.H.82. hvad skulde de gøre? Nej, det var jo det,

hvordan i Herrens Navn skulde de dog bære sig til? Men ingen vidste Raad. Bregend.DN.63. Feilb. OrdBS.(Falster). ogs. (i sa. bet.): bære sig til det. VSO. Feilb. 8.3) (jf. u. bet. 4.5 slutn.) svare sig; betale sig. (godset) endnu i saa god Stand, at det med de fornødne Hjelpemidler kan bære sig.Gylb.(1849).V.273. magre Agerjorder, hvis Drift ikke kunde bære sig.Frem.DN. 297. 8.4) (jf. bet. 1.3 samt u. bet. 9.11; nu kun dial.) upers.: det bærer sig (saaledes osv.) til, det hændes ell. indtræffer (saaledes). Moth.B503. det kan bære sig til, at brave Folk anseer dig for nærig.CDorph.Overs. afKongespejlet.(1892).74. Feilb. 8.5) bringe sig i en vis tilstand ved at bære noget (m. tilføjet adj.). VSO. han har baaret sig træt paa kufferten |

9) særlige forb. m. adv. og (trykstærk) præp. (kun de vigtigste anv. er anført ndf.). 9.1) bære af, (til bet. 7) † dreje bort fra vinden; falde af; sejle rumskøds. Archiv Søvasen.I.368. (jeg antog) mig saaledes klar af Cap Finisterre, at jeg lod bære af til Plat og satte Cours lige paa Madeira.StBille.Gal.I.76. Jeg havde nær glemt at passe Skjøderner og bære af for det lille Vindstød.Goldschm.Fortællinger.(1846).301. Sejleren har set os; den bærer af herved paa os.Drachm.PV.142. Sal.IX.769. 9.2) bære for († fore. VSO.). 1. † fremføre (som undskyldning). Han har altid noget at bære fore, naar han forseer sig.VSO. 2. i pass.: fremstille, vise sig for tanken som noget, der muligvis (er hændet ell.) vil hændes; anes. Denne Ulykke . . bares eller bødes mig for.Høysg.S.78. (jeg var) saa trist, som om mig bares en uhyre Ulykke for. Sibb.I.107. nu kun (især højtid. ell. dial.) upers.: det bæres († bær. Moth.B504) mig for, det aner mig; det forekommer mig. Det bares mig for, som om Flodguden smilede. Bagges. L. II. 320. Oehl. EA. 302. Grundtv. Opr. II. 185. *Mig bæres for, som ret snart i Kvæld | at Gitterværket vil briste.Blich.D.I.57. Det bæres mig for, at der har været en Scene.Gylb.VI.94. Thorsen.129. Feilb. 9.3) bære fra. 1. i egl. bet. Folkene i Laden — de, der „læsser af“; „bærer fra“ og „sætter Høet hen“ i „Gulvet“.JakKnu.GP.83. 2. (jf. bet. 7.1; især †) om vinden: blæse bort fra et sted. Moth.B504. Han havde opsøgt et Sted til hende, hvor Vinden bar fra.Ing.LB.III.200. Blich. (1846).IV.57. han hørte den udåmpede Samtale . . aftage og tiltage, eftersom Vinden bar fra eller paa.JakKnu.A.296. 9.4) bære frem. 1. i egl. bet., se ovf. u. 1.2. 2. \mathbb{W} skaffe fremgang. de Personligheder, der bar Bevægelsen (o: den frie tanke) frem.Schand.AE.267. OSPet.Litt.I.626. 3. (l. br. i rigsspr.) give mundtligt udtryk (for); fremføre. Skal Frieriet bæres frem, er Paaskuddet gjerne en Handel.Feilb.BL. 291. 4. † frembringe (frugt, afgrøde); bære (6). VSO. 9.5) bære med, (til bet. 7.1) om

vind og strøm: være med. *Moth.B505. Bogan. II.160.* Vinden bar med, og Jakob stod selv ved Roret. *AndNx.MS.64. (overf.): blot (strømmen) ikke bar med, var han modløs. JPJac.I.91. 9.6) bære ned. 1. i egl. bet.; se ovf. u. bet. 1.2. 2. (nu kun dial.) upers.: give (stærk ell. vedholdende) nedbør. Moth. B505. I Dag bærer det stærkt ned. VSO. Feilb. Esp.420. 3. i udtr. bære ned paa, (jf. bet. 7.1) ↓ falde af fra vinden og styre ind imod (et skib ell. et sted). *Etlar.SB.304.* saa kommer der et stort Fartøj ud af Mørket, bærende lige ned paa os. *Drachm. SS.98. 9.7) bære op. 1. i egl. bet.; se ovf. u. bet. 1.2. 2. (til bet. 4.1) holde fra at falde ell. synke; holde i vejret; holde oppe. Vinden oppustede Kjolen (o: paa peblingen, der faldt ned fra Gaasetaarnet) og bar ham op, saa han ikke faldt saa hurtigt ned. Winth.VIII.243. ↓ (intr.) have tilstrækkelig opdrift til at holde sig i vandfladen: *saa snart man saae, at Træe bar op paa Strømmen. *Tullin.Søf.13. Sal.III.996. 3. (nu kun dial.) begynde at fremføre i tale, sang olgn. *Han bar op en Vise og kvad. DFU. nr.30.15. Feilb. jf.: hele Menigheden bar Sangen op under Kirkens Hvalvinger. Boeck.UH.114. 9.8) bære oppe. 1. holde fra at falde ell. synke; især om vand ell. flydende genstande: have saa megen opdrift, at en person kan flyde v. hj. deraf. *Sal.IV. 387. 2. (overf.; jf. bet. 4.3) støtte; skaffe høvd. Der er Børn, som Frankrigs Konger kun kan give Titler, men ikke Gudsor og Rigdomme til at bære disse Titler oppe og skaffe dem Glans. Schand.IF.92. Men disse store evner og egenskaber (hos Chr. II) var ikke bårne oppe af en tilsvarende personlighed. ADJørg. III. 218. 9.9) bære over. 1. (sj.) udholde; taale. Jeg kan ikke bære det over, at se paa al den Jammer. *Drachm.STL.30. 2. i udtr. bære over sit hjerte, sit sind olgn. (jf. ty. nicht über's herz bringen können) faa sig selv til; næppe. Kand du bære det over dit Hierte Henrich? Holb.Pern.II.1. HCAnd. IV.465. der skal (vægtige) grunde til, før man bærer det over sit sind at udslætte en så stor begivenhed af sit fædrelands .. historie. ADJørg. I.39. jeg kan ikke bære over mit Hjerte at sige Dem, hvor han var mishandlet af Skæbnen. *Schand.BS.343. Feilb. 3. i udtr. bære over med (jf. oldn. bera um með, mnt. overdragen mit, eng. to bear with) vise taalmodighed overfor; være eftergivende, overbærende over for; finde sig i. (gud) skal ikke bære over med Eders Overtrædelse. *Jos.24.19. (man havde) derfor baaret over med hans Lunkenhed. Holb.Hh.II.208. *I er from og god, og bærer | Over med en stakkels Synder. *Hzr.D.II.68. Venner maae smukt bære over med hinanden. HCAnd.II.49. Pont.L P.VII.64. (sj.) uden styrelse: *I lang Tid Aristoteles bar over, | Men endelig en Dag var Maalet fuldt. *PalM.VI.69. 9.10)*********

bære paa. 1. (nu kun dial.) læsse paa; sætte paa. *Moth.B507. Feilb. (overf.) tildele (en noget):* Hand vêd aldrig det gode hand vil bære paa ham. *Moth.B505. VSO. ogs. (abs.): tildele skældsord, prygl olgn. At bære paa een af en slem Mund, med et Par Næver. VSO. Feilb. || i udtr. bære vaaben paa olgn. (genopt. fra oldn. bera vâpn á; foræld.) angribe. Jublende gik (Vøgg) i Døden .. da Hjarwards Mænd bare Vaaben paa ham. *NMPet.DH.I.218. jf.:* Vikingen Vitte, der bar hidsig paa ham med en Regn af Pile. *Barfod.F.I.50. 2. (jf. bet. 7.1; især ↓) om vind (strøm osv.): staa paa. I Storm, naar Vinden bærer paa, slaar Brændingen op mod de yderste Huse. HCAnd.II.58. 9.11) bære til. 1. i egl. bet.: bære ell. bringe noget til et sted. Bær meget Træ til, optænd Ilden. *Ez.24.10. for at holde sprøjten i gang maatte alle hjælpe med at bære vand til | spec. (dial.): medbringe fødevarer til et gilde. Gæsterne skulde selv have det, man kaldte „Føring“, med, de skulde selv bære til. VBeck.LK.II.97. 2. (til bet. 4.1; nu næppe br.) have bærekraft; kunne bære. Forunderligt at da Frost i nogle Dage hafde ophørt, det dog næsten allevegne bar til, saa vi næsten kunde fare ofver Moser og Kiær. *Klevenf.R.J.35. 3. (l. br.) d. s. s. bære paa 2. naar Vinden bar til, kunde man høre Kirkeklokkerne. Bang.F.49. jf. (?) : hvor Kabliauen bærer bedst til og hvor Silden og Hvillingen sætter størst Stime. *Etlar.SB.311. 4. (til bet. 6; nu næppe br.) tegne til at give frugt ell. afgrøde. Ageren bær vel til i år. *Moth.B506. VSO. 5. (jf. bære sig til ovf. u. bet. 8.4; foræld. ell. dial.) upers.: det bærer (saaledes osv.) til, det hændes ell. indtræffer (saaledes); det følger sig (saaledes). *Moth.B506. „Høres nu sielden.“ VSO. *Afsted til Jagten! | Det maa nu bære til, at Lykken følger | Os meer end hidtil. *Hzr.XI.76. ogs. i pass.: MDL. 6. (dial., nu næppe br.) bæres til, faa sig selv til; bekvemme sig til. *MDL. 7. (dial.; jf. bære sig til ovf. u. bet. 8.2) bære sig ad. *Feilb. IV.xxxiii. 9.12) bære ud. 1. i egl. bet. se ovf. u. bet. 1.2. 2. † faa (klæder) til at staa ud. Et Fiskebeenskiørt bærer Klæderne ud neden til. *VSO. 3. † fylde ud. Hand bær ikke ud i den klædning. *Moth.B506. Bære-aksel, en. [II.4.1] (x, foræld.) „en Axelarm bagpaa Ammunitionsvognen, bestemt til at bære Reservehjulet.“ *MilTekn O.44. -alter, et. [II.1.1] lille, transportabelt alter; rejsealter. VSO. PKierkegaard. Vitals Kirkehist. (1889). I.422. -baar(e), en. [II.1.1] 1) (nu kun dial.) d. s. s. -bør 1. *Moth. B508. Feilb. 2) † d. s. s. -bør 2. *Moth. B508. -bælte, et. [II.4.1] korsetlignende bælte til støtte for bryst og ryg (ved damedragt). *Vorthj.II.3.114. -bør, en. [II.1.1] 1) redskab til at bære byrder olgn. paa; baare. *Moth.B508. et Par Dragere .. med en Del Guds paa en Bærebør. *PAHeib.US.346. Den Døde blev nu taget op af Vandet og******************

lagt paa en Bærebør. *Hauch. III. 297. Aakj. VF. 205. 2* (l. br.) bærestol; portechaise. *Vved. BB. 157. 3* (overf.; nu l. br.) daarlig hat; bør. altid skal (malerne) gaa med saadanne skrækkelige Bærebør. *Bergs. FM. 16. -cylinder*, en. [II.4.1] ☉ (ved større opretstaaende dampmaskiner) lodretstaaende cylinder oven paa gliderkassens fordeksel, forsynet m. et stempel, der er fastgjort paa den forlængede gliderstang og tjener til at bære gliderens vægt. *Scheller. MarO. -dygtig*, adj. især [II.6.1]: (dværgrugtræer) er bæredygtige i en meget ung Alder. *Hjemmet. 1907. 231. -evne*, en. [II.4.1] evne til at holde noget oppe ell. taale vægten af noget (jf. -kraft). (han) prøvede med Baads- hagen Isens Bæreevne. *Myl. Erich. VJ. 111.* Vognene maa ikke læsses udover deres Bæreevne. *DSB. Godsregl. 12.* Broens Bæreevne er nøjagtigt beregnet. *Hvers 8 Dag. 20. 1907. 316. spec. (fagl.) om (bygge)materialers evne til at modstaa tryk ell. træk: Wagn. Tekn. 20. || om skibe: evne til at indtage en vis last. Tekn. MarO. en Dampmer med 5000 Tons Bæreevne. Scheller. MarO. || overf.: Provin- sen (fik) paalagt en Bøde . . 2000 Talenter. Det forstaa sig, at dette overgik Befolk- ningens Bæreevne. *JL. Us. Pergamos. (1897). 78. i Tillid til den matematisk-deduktive Metodes Bæreevne . . rejste (Descartes) det første moderne filosofiske Verdens- system. CSPet. Litt. I. 624. -flade*, en. [II.4.1] (fagl.) 1) berøringsfladen ml. en genstand og dens understøtning (fx. ml. en maskine og dens fundament). *Tekn. MarO. 2*) plan flade, der tjener til at holde en flyvemaskine oppe (jf. -plan). *Scheller. MarO. -gi(e)*, en. [II.4.1] † især i ftt., om de gier, der er nærmest ved tyngdepunktet af den genstand, der skal hejses. *Funch. MarO. II. 24. -gren*, en. [II.6.1] (gart.) gren, som ansætter frugt- blomster; frugtgren. *Moth. B508. VSO. FJC Jensen. Den lille Gartner. (1873). 52. -gulv*, et. [II.1.1] (l. br.). Siddende i en Tronstol, som er anbragt paa et rummeligt Bære- gulv, føres Pave Leo langsomt frem gen- nem Salen. *Rode. Et. 61. -himmel*, en. [II.1.1] (efter ty. traghimmel; nu l. br.) bal- dakin. *vAph. (1764). MO. (de)* føres i en prægtig Procession hver under sin Bære- himmel . . gennem Byens Gader. *Vilh. And. L. II. 6. -hjul*, et. [II.4.1] (jærnb.) loko- motivhjul, der kun tjener til understøttelse (mods. Drivhjul). *Sal. XI. 955. -jolle*, en. [II.4.1] † tykt tov, som kun gaar gennem een blok og bruges til at opsætte stænger og ræer under tiltaklingen. *VSO. e. br. -kaabe*, en. [II.1.1] (lang) kaabe til spæde børn, som bæres paa armen (jf. -kjole). *Fru Eli- sabeth. Alle Vegne fra. (1891). 11. -kar*, et. [II.1.1] (nu især dial.) kar m. ører til at bære det i; ørebølge. *Moth. B508. VSO. MDL. Hvers 8 Dag. 14. 1905. 525. Feilb. || ogs. (for- væld.): bryggerkar, hvor maltet staa i „støb“; støbekar. MDL. Feilb. -karm*, en. [II.1.1] (forvæld.) stor bærestol (baaret af mennesker*

ell. heste; jf. -vogn). *VSO. Ing. PO. I. 95. -kjole*, en. [II.1.1] d. s. s. -kaabe. *Troels L. IV. 31. -klods*, en. [II.4.1] ☉ (ved lig- gende dampmaskiner m. fjederbelastede stem- pelringe) klods, der anbringes ml. stempel- legeme og stempelring paa stemplets underside for at optage trykket fra stemplets egenvægt. *Scheller. MarO. -knogle*, en. [II.4.1] (ny- dann.; zool.) knogle, der hos fuglene støtter ell. bærer bughuden; skamben (os pubis). *Ornithol. Forenings Tidsskr. VII. (1912/13). 71. -knægt*, en. [II.4.1] (snek.) træstykke, der anbringes som støtte under hylder olgn. *Arbejdsløn. 34. † -ko*, en. [II.5.2] ko, der har kælvet. *Hvad Tid din Bærekroe igien du vente skal. *CFrim. AS. 17. -kraft*, en. [II.4.1] d. s. s. -evne. (en) feilagtig Bereg- ning af Søilerens Bærekraft. *Moltb. Arch. 64.* hans Forklaringer om Faldhastighed, Luf- tens Bærekraft og anden halvvidenskabelig Plukkemad. *Drachm. UB. 8. Paulsen. II. 212. || (overf.; jf. II. bære 4.3). *din Skul- der har for ringe Bærekraft | til Stordaads Tyngsel. CGandrup. Savonarola. (1877). 15. *Saadan gjemmes der i Sorgen . . | dog en Bærekraft forborgen. *Rich. III. 5. Bran- des. III. 274. Pont. LP. VIII. 164. || m. mere konkr. bet.: (gejstligheden var) Statens vigtigste Embedsstand, dens aandelige Bære- kraft. *Troels L. XII. 176. -kraftig*, adj. [II.4.1] (især \varnothing , l. br.) som er i stand til at taale vægten af noget ell. holde noget oppe. de bærekraftige Skuldre. *JV Jens. SS. 65. || overf.: Denne Grundvold for den „vigtige Theori“ er kun i ringe Grad bærekraftig. FrNiels. R. II. 44. mere bærekraftige Ideer, der kan tage den unge . . Slægt i sin Tjeneste. *Tilsk. 1914. II. 323. -krans*, en. [II.1.1] (nu l. br.) krans af tøj olgn., som lægges paa hovedet, for at man kan bære byrder derpaa (jf. -pude). *Moth. B508. VSO. D&H. -krave*, en. [II.4.1] (især skræd.) kravelignende øverste del af en kjole, chemise olgn. *Haandv. 75.* Kjolen faldt lige à l'Empire fra en bred Kniplings-Bærekra- ve. *Pol. 12. 1901. 2. sp. 4. en Bluse med klar Bære- kra- ve. *Hjemmet. 1906. 462. -kurv*, en. [II.1.1] (nu l. br.) 1) kurv til at bære paa ryggen. *Moth. B509. VSO. 2) hankekurv. MO. Ps. 81. 7 (Chr. VI afvig.). -leje*, et. [II.4.1] ☉ tapleje til understøttelse af en aksel. *Tekn. MarO.*****

bærelig, adj. [bærelig] (af II. bære; l. br.) som kan bæres. *vAph. (1764).* „Bruges kun sielden.“ *VSO. (jf. II. bære 4.4) overf.:* Datteren havde bragt et . . neppe bæreligt Offer, for at sikre sin Families Lykke. *Ila Fibiger. Magdalene. (1862). 73.*

Bære-lingning, en. [II.4.1] (skræd.) smalt stykke for oven paa benklæder olgn. *Haandv. 90. -liste*, en. [II.4.1] (snek.) 1) liste i en tallerkenrække olgn., som hindrer tallerkenerne i at falde ud. *Arbejdsløn. 34. 2) stang, der bærer rullerne paa en skydedør. smst. 27. † -løn*, en. [II.1.1] og 2) betaling for at bære ell. bringe noget (jf. -penge).

vAph.(1764). VSO. MO. (overf.:) betal mig Bæreløn for min gode Tidende. *Biehl. Cerrv.LF.II.233.*

Bærende, et. (æda. bærandæ (*Harp. M.168*), livmoder, sv. dial. bāran(n)e, fsv. bærande; vist egl. part. til II. bære 5 (se *MKrist.Fr.58*); jf. jy. bærel, bærrild (*MDL. Feilb.*), sjæll. (et) bæreme (*Sjæll.Bond.81*), oldn. berendi, (fødende) hundyr, samt I. Barm (8); nu kun dial.) 1) fosterlejet hos koen; livmoder; bar. *Moth.(VSO.). Esp. 44.* 2) de udvendige fødselsdele hos hundyr, især hos koen. *Viborg.(MO.). MDL. 65.679. Feilb.I.156.IV.84. Kværnd.*

Bære-net, et. [II.1.] net (befæstet til to træstokke), hvori forsk. ting bekvemt kan bæres. *Pol.¹⁷/1907.3. Dannebrog.²⁸/1907.3.sp.2.*

Bærenhøjter, en. (-hyter. *Moth.B516*). (ænyd. bærenhyter; efter nt. ell. ty. bārenhāuter, af bārenhaut, bjørneskind (jf. I. Bære og Bjørn); egl.: person, der ligger (og driver) paa en bjørnehud, jf. *Kalk.V.104* u. Bjørnehud; nu næppe br.) dagdriver; ringe menneske. skulde da nogen Skvaldrer, eller Bærenhøiterskjælde Dig ud for en Suurfitte. *HGvSchmidten.(Heib.Prox.X.422, parodi paa JBaden.Horatius.). Meyer.*

† **Bære-penge**, pl. [II.1 og 2] d. s. s. -løn (især om betaling for brevbesorgelse). *Rahb.Prox.F.IV.168. Ing.LB.I.55. MO.*

-pille, en. [II.1.] (især bygn.) to Bærepiller . . bar Trappeafsatsen til første Sal. *AKohl.MP.II.73. VortHj.IV.2.64. jf.: Paa hvad nedsaankedes (jordens) Bærepiller? Monrad.Ps.108.*

-pind, en. [II.1.] lille træpind, der bindes i snoren om en pakke, saa at den bliver bekvemere at bære. *Pol.¹⁴/1907.11. -plan*, et. [II.4.] (faagl.) d. s. s. -flade 2. *BerlTid.²⁸/1915.M.I.sp.2. Vore Herrer²⁹/1920.31.sp.1. -pude*, en. [II.1.] (l. br.) d. s. s. -krans. *D&H. -punkt*, et. [II.4.] (l. br.) støttepunkt. *Cyclehb.32.*

Bærer, en. [bærær ell. bær(r)] *ftt. -e.* (ænyd. bærer(e) i sgr.; af II. bære) 1) person, som bærer noget. 1.) (til II. bære 1.) i al alm. om lastdragere, lig-, syge-, portechaisebærere olgn. *Holb.Berg.80. Frank.A.15. Liget . . blev baaret igjennem mange Gader, indtil endelig Bærerne standsede foran et Huus.Hauch.III.298. Fra Baggrunden kommer en Del Portechaisebærere . . et Par af Bærerne har særlig fint Liberi.Drachm.BK.26. sa.T.261. VortHj.IV.2. 17. 1.)*

2) til II. bære 2, især 2.2: person, som bærer ell. er forsynet med noget. *Purpur-Kaaben, tit opfarvet | I sin Bærers Hjerte-Blod. *Grundtv.SS.II.306.* Hævnen er . . „en Dolk, der er spids til begge Enden“, — den ene saarer Fienden, den anden Bæreren. *Blich.MT.35. Drachm.T.119.* || (sj.) person, der er udstyret m. en ordre ell. instruks. Det kommer ofte mindre an paa Indholdet af en Instrux end paa dens Bærers Karakter. *Goldschm.VII.576.* || til II. bære 2.; i forb. som navnets bærer.

CEw.KPU.36. Bærer af et berømt Navn og Arving til store Rigdomme. *Pol.²⁹/1920.2.sp.4. 1.3)* (til II. bære 4) den, der holder noget oppe; især overf. (til II. bære 4.3): Skrive Text og Musik til en Opera, og selv være Bæreren for den paa Scenen. *HCAnd.IV.423.* en af Bærerne af det musikalske Liv i Hovedstaden. *Tops.II.524. ADJørg.I.45.* Disse vandrende Svende hører til Folkevisernes Bærere og Digtere. *VVed.BB.148. 2)* (til II. bære 4.1) genstand, som bærer noget. Jorden, som han indbildte sig at være den faste Bærer for Alt, (er kun) et bevæget Led i en større Verden. *Ørst.VII.148.* *hurtigt bjergedes Baaden — den stærke Bærer over Afgrunden. *Blich.(1846).VI.240. (pillerne)* ere bestemte til Bærere af Hvælvinger. *JLange.I.295.* en skaaldannet Bærer til en flad Blomsterskaal. *Haandgern. 326.* || (overf.) de nyere Opdagelser; alle disse mægtige Aandens materielle Bærere i vor Tid. *HCAnd.XII.314.* ☉ **Bærerinde**, en. (l. br.) til Bærer 1 || [1.2] Bærerinde er et elegant . . Spasertouillette. *Pol.²⁹/1919.12.sp.6.* || [1.3] Damerne (begynder) at indse, at det er dem, der ere Bærerinder af Selskabslivets Skønhed. *VortHj.II.3109.*

Bære-sele, en. [II.1.] VSO. *Barth. Overs. af Manzoni.DeTrolovede.I.(1874).223.*

-seng, en. [II.1.] (nu l. br.) sygebaare. VSO. MO. **-skjold**, et. [II.4.] † ☼ den yderste del af et udskydningsrør til torpedoer, som tjener til at bære torpedoen oppe, saa den faar et fladt fald. *Scheller.MarO.*

† **-stakkel**, en. [II.1.] „Stakkel, som maa bæres fra Sted til andet for at søge Almisse.“ VSO. **-stang**, en. 1) [II.1.] stang, som bruges til at bære noget paa (jf. -træ). *Moth.B509. MO. Feilb. 2)* [II.4.] (faagl.) stang, som bærer vægten ell. trykket af noget. *Gnudtzm.Husb.179.185. -sten*, en. [II.4.] (arkæol.) især i *ftt.*, om stene, der bærer overliggeren (dækstenen) i en stendysse; sidesten. *Wors.DO.63. Soph.Müll. VO.53. -stok*, en. 1) [II.1.] d. s. s. -stang 1. *TroelsL.XIV.158. 2)* [II.6.1] † kaalstok, som skal bære frø. *Moth.B509. VSO. -stol*, en. [II.1.] (især foreld.) lukket og overdækket stol, hvori man bæres (af to dragere); portechaise. *Moth.B509. Holb.Hh.I.556.*

Gamle Ridder Jon var paa en Bærestol bragt til Slottet. *Ing.EM.II.196. PalM.VII. 4. Goldschm.VI.385.* Kong Salomo lod sig gjøre en Bærestol (*Chr.VI:* brude-seng) af Træ fra Libanon. *Hajs.3.9.* || ogs. om tron-sæde olgn., hvori en person bæres i procession (jf. -gulv). Baaret højt paa sin Bærestol har Paven vist sig i Kirkens ene Ende. *Brandes.XI.87. smst.V.29. -strop*, en. [II.4.] spec.: † strop til ophængning af opskudt tov olgn. *TeknMarO. -stykke*, et. [II.4.] genstand, som tjener til at bære noget andet. Hensigten (med et dolslag) var at tjene som Bærestykke for Prydel-

ser. *Troels L. X. 136.* (bordbenene) forsynes foroven med Bærestykker til Pladen. *Haand-gern. 152.* || spec. (skræd.) d. s. s. -krave. *Vort Land. 22/1904. 1. sp. 4.* Legeb. II. 117. **-tap**, en. [II.4.] ↓ tap, der bærer roret. *Scheller. MarO. -tid*, en. [II.3.] (nu l. br.) hundyrts drægtighedstid. *VSO. MO. -traad*, en. [II.4.] spec.: (fagl.) metaltraad, som bærer et elektrisk luftkabel. *Pol. 22/1903. 2. sp. 5.* *Telegr. Telef. 278.* **-træe**, et. [II.1.] d. s. s. -stang 10
1. *VSO.* Med Bæretæer og Haandspæger baksede de et mægtigt gulmalet Jernskab op. *ORung. P. 41.* **-vidde**, en. [II.4.] (fagl.) afstanden ml. en (vandret) bjælkes to understøttelsepunkter. *MilTeknO. -vogn*, en. [II.1.] (foræld.) d. s. s. -karm. (*hun*) lod sig føre ud samme Bærevogn med ham. *Holb. Heltind. I. 145.* *Bagges. NK. 235.* *jf. Abrah. (LEft. 1790. 362).*

Bær-frugt, en. *Olufs. (MO.). Pont. LP. VIII. 167.* **-kam**, en. (*gart.*) kamformet træredskab, hvormed frugtbuske afkæmmes for bær. *Møll. H. I. 367.* **-karse**, en. ♀ naturligt. *Tropæolum majus L. Drejer. BotTerm. 287.* *Warm. Syst. B. 382.* **-kogle**, en. (*bot.*) navn paa den bær lignende, af sammenvoksede kogleskæl dannede frugt hos ene-bær olgn. planter (*galbulus*). *Drejer. BotTerm. 117.* *Lange. Flora. XXXIV.*

I. Bærme, en. [bærmə] flt. † -r (*Jer. 48. 11* (*Chr. VI.*)). (ænyd. d. s. og barm; fra mnt. barm, berm, gær, *jf. holl. berm, eng. barm; besl. m. lat. fermentum, gær; i bet. 1 bruges nu hellere Bundfald*) 1) bundfald i gærede drikkevarer. længe giemt viin, som er aftappet fra bærmen. *Es. 25. 6* (*Chr. VI.*). *Den allerbeste Viin den og sin Bærme har. *Helt. Poet. 186.* *LThura. (Falst. Ovid. a5r).* *Vor Noa skenker Vinen klar, | Som Kraft og Inga Bærme har. *Brors. 49.* han skal tappe (øllet) af Fustagen, paa det ikke Bærmens kalk komme i Ølet. *SøkrigsA. (1752).* §449. *VSO. Sal. III. 998.* *Feilb.* || *talem. og ordspr.* de ugudelige skulle drikke ell. have bærmen, siges spøg. (*efter Ps. 75. 9.*), *fx. naar man skænker det sidste af en flaske for nogen.* *Moth. B517.* *Arlaud. 11.* drikke en bitter skaal ell. kalk ud med bærmen, se u. Kalk, Skaal. † spilde sin bærme paa en (o: lade sin fuldkab gaa ud over en). *Moth. B517.* man maa spilde sin bærme, hvor man har drukket sit øl, (foræld.) man maa ikke lade sin fuldkab (ell. fortrydelse) gaa ud over uskyldige. hvor du har drukket dit Øl, der maa du spille din Bærme. *Holb. Jep. V. 4.* *Grundtv. PS. IV. 539.* *jf.*: de faldt under Bordet, og spildte deres Bærme, hvor de havde drukket deres Øl. *sa. Saxo. I. 177.* ligge stille paa sin bærme, (*bibl.*) tilbringe tiden i uforstyrret ro (som vin, der ikke hældes om). Moab har boet trygt fra sin Ungdom af og ligget stille paa sin Bærme (*Chr. VI.*: sine bærmer). *Jer. 48. 11.* *Zeph. 1. 12.* 2) affaldsprodukt ved brændevinsbrænding; mask, der er befriet for alkohol; spøl. *VSO. Christ.*

Kemi. 165. 3) (overf. anv. af 1 og 2) det ringeste, mindst værdifulde af noget; ogs.: smuds; uhumskehed. Tydslands Smaasiæle, fulde af Nasionalismens urene Bærme. *Grundtv. Udv. I. 252.* *PMøll. II. 330.* *der er flere Kræfter i hans (o: Oehlen-schlägers) Bærme | End i de andres Første-Draaber. *Aarestr. 213.* *Urørt af Verdens Smuds og Bærme. *Winth. III. 109.* *Schand. VV. 284.* || især om mennesker: udskud; kra-pyl. Bærmen af det Mennekkelige Kion. *Spectator. 367.* *Grundtv. Saxo. II. 251.* Man faar det Indtryk, at Europas Bærme . . har sat Stevne (i *Port Said*) med Orientens værste Elementer. *Balth. Münster. Erindringer. I. (1915). 143.* *Pont. F. II. 16.*

II. Bærme, en. se Bærme.

III. bærmə, v. [bærmə] -ede. (af I. Bærme; sj.) afsætte bundfald; danne bærmə. *Salighed-Rus | skummed om Randen, | bærmed paa Bunden. *Gjel. Br. 239.* || part. bærmet brugt som adj.: fuld af bærmə. *Stank af bærmet Kaffe. *Bønne-lycke. Gadens Legende. (1920). 48.* *jf.*: *bærmet Ælskov. *smst. 40.* Ø bærmə-besk, adj. [I.] (*l. br.*) (livsens drik er) aldrig bærməbedsk, doven og foruletet. *JPJac. I. 176.* **-hov**, en. [I.2.] i brændevinsbrænderier: beholder i jorden, hvori bærmen opbevares (*jf.* -sump). *MO. I. 970.* e. br. † -so, en. [I.2.] egl.: so, der fodres m. bærmə; overf. om en drikfældig kvinde. *Moth. B517.* *En skiden Bærme-So, som Flasken veed at tømme. *Helt. Poet. 169.* **-stald**, en. [I.2.] (fagl.) stald, hvor der fodres m. bærmə. *Landm. B. II. 114.* **-sump**, en. [I.2.] (foræld.) d. s. s. -hov. *Levin.* **-udslæt**, et. [I.2.] (vet.) blæreforment udslæt hos køer, der fodres m. kartoffelbærmə. *LandbO. I. 464.* **-valle**, en. [I.2.] (sj.) væk! det er mig som Drank det og Bærmevalle. *JPJac. I. 129.* **-vogn**, en. [I.2.] vogn indrettet til transport af bærmə. Bærmevogne (med) bævrende Indhold. *CMøll. P. F. 162.* en dampende Bærmevogn. *ORung. P. 275.*

Bær-mispele, en. ♀ prydbusk, *Ame-lanchier ovalis* Borkhausen ell. *Medicus.* *Landm. B. III. 200.*

bærret, adj. [bærrət] (af Bær 2.3; vulg., *l. br.*) fjollet. *Gadeordb.*

Bær-suppe, en. *Moth. B508.* *VSO.* e. br. **-sur**, adj. (*l. br.*) sur som et (umodent) bær. *Moth. B508.* *VSO.*

Bærsærk, en. se Bersærk.

bært, adj., se bjært.

Bær-tang, en. ♀ brunalge m. stilkede, bær lignende luftblærer, *Sargassum bacciferum* (Turn.) Ag. *Sal. III. 998.* **-tæge**, en. (*zool.*) især i flt., om tæger, der ofte findes paa bær (buske); spec. (*nu næppe br.*) om stink-tæge, *Dolycuris baccarum.* *Franke. (1801). I. 392.* **-vin**, en. *Opf. B. 2. III. 307.*

Bæssing, en. (ogs. Bæsning, Bæsling. *Moth. B75.* *Feilb.*) flt. **-er.** (ænyd. bæsning, *fsv.* bæsinger(?); *afsl.* af Baas; nu kun *landbr. og dial.*) 1) skillerum ml. baase ell. spiltov; spiltovsvæg; spilbom. (*hesten*)

havde været saa simpels, at (*den*) maatte hænge i Rebe, der var udspændte mellem Bæssingerne. *Aakj. VF.99. 2) den række sten, som køernes bagben staar paa i stalden; til-je(sten). Feilb. || ogs.: rummet ml. grebnin-gerne ell. fodergangen foran baasene. smst. IV.84. Bæssing-bjælke, en. (landbr., dial.) d. s. s. Bæssing 1. bejslingbjælken. DanmarksFolkeminder.I.(1908).38. -sten, en. (landbr., dial.) d. s. s. Bæssing 2. Feilb. 10 *-træ, et. (landbr., dial.) d. s. s. Bæssing 1. Aakj.VB.98. sa.PA.28.**

Bæst, et. [bæ'sd] bêst. *Hoysg.AG.33. bést for bêst er grøvt-lydende Jydsk. smst.122. Beest . . udtales gemeenligen som Bæst.VSO. jf. Feilb. ft.-er. (ænyd. best; gennem mnt. best fra oldfr. beste, lat. bestia; jf. bestialsk, Bestie, I. Bet)*

1) *dyr. 1.1) i al alm. (mods. Menneske). Talen er jo det, hvorudi vi kienes fra Besterne.Holb.GW.I.2. sa.Jep.IV.6. *Jeg siunger . . | Om Besters Danneelse til store Mennesker.sa.Metam.1. *Hvor vilde det os gaee, om Bester kunde feide | Om Rangen med os.FrHorn.PM.132. PAHeib.US.140. *hvert et Kreatur, | Selv nok saa lille Bæst kan føle sin Natur.Heib.Poet.I.39. || nu især (dagl.) i sammenligninger til beteg- nelse af dyr som lavere væsener end menne- sket. Hvorfor blive vi agtede, end et bæst 30 (1871: som Fæ).Job.18.3(Chr.VI). disse Karle ere dumme som Beester.Holb.Kandst. V.1. *fuld han blev som et Bæst.Schand. SD.139. || leve ell. dø som et bæst, (nu næppe br.) udelukkende bekymre sig om det materielle. VSO. 1.2) (vildt) dyr, som vækker skræk, afsky p. gr. af sin størrelse, glubskhed osv.; bestie. (især m. tilføjet adj.). Ach det var et Beest af en Drage. Jeg er saa bange, at hand kommer igien.Holb. 40 *Ul.IV.8. jeg har ofvervundet saa mange stolte u-venner, og glubende Beester.Du- metius.III.65d. af (dyrets) Fnysen og Snor- ken kunde vi vel fornemme, at det var et Uhyre, et vildt og grumt Beest.Robin- son.I.39. Tyren, et forskrækkelig fælt og grumt Beest.Pamela.I.364. (grævlingen er) et ækelt Bæst.Bogan.I.7. Hvad var dog dette for et Dyr? Stod vi overfor et af de mange mærkelige Bæster, som de eski- moiske Sagn er saa fulde af.KnudRasm. DØ.50. i nedstøtende bet., om overgang til bet. 3: Saa giver jeg (moppen) et lille Slag over dens . . Snude, saa skriger det fork- jælede Bæst.Gylb.TT.26. det er jo en Hanhund — lad saa Bæstet blive.Schand. BS.181. 1.3) (nu kun dial.) især i ft., om større husdyr. alle førstefødte i Ægypti land, baade af mennesker og bæster (1871: Kvæg).2Mos.12.12(Chr.VI). Feilb. (sdjy.). 60 || især om heste. Lejer mand anden enten Bester, eller Stude til Pløjning.DL.5—8—9. Holb.Ep.II.147. deres Qvæg og Beester (er) større, federe og stærkere.Bagges.L. I.40. *Gamle troe Best!“ . . sagde Martin og klappede den urolige Hingst.Ing.VS.**

III.172 (jf. 3). (folk) skillingede sammen baade til Wienerovgn og Bæster (o: til præsten).Pont.LP.VII.101. et spætt Bæst. NSvends.H.10. SjællBond.79. Feilb. Kværnd. jf. Esp.22. || (dagl., ogs. i rigsspr.) i udtr. arbejde, slide som et bæst olgn. jeg har stoor Arbeide, og slæber som et Bæst her i Huset.Holb.Kandst.IV.7. man har slidt som et Bæst de sex Dage i Ugen. Schand.BS.312. Rørd.GK.105. Jeg har arbeidet som et Bæst.Bang.Va.132. jf.: Jeg sveder allerede som et Bæst.Heib.Poet.I. 395. *En bli'er gjennemblæst, | Staaer og fryser som et Bæst.ARecke.P.22.

2) *overf. 2.1) menneske uden (højere) aandelig udvikling; fæ. Bonden har saa tit . . hørt Themaet: „Bønder og Bæ- ster“ varieret i alle mulige Tonearter.Feilb. BL.131 (jf. Bondebæst 2). jeg skulde være Candidatus philosophiæ. Det kan ethvert Bæst blive. Derfor blev jeg det ogsaa. Schand.IF.286. At man ogsaa er saadan et uvidende Bæst, der hverken kan snakke op om Literatur eller Kunst.sa.F.200. 2.2) (nu l. br.) person, der opfører sig paa en 10 *raa og dyrisk maade. Moth.B136. Han er et Beest og ikke et Menneske.VSO.**

3) *som skældsord, der bruges om alt (baade personer, dyr, ting osv.), hvad der vækker uvilje ell. virker irriterende; asen (2). Bre- menfeld (til Henrich). „Holt op igjen dit Beest.“Holb.Kandst.V.3. Bæst af en Hest, vil du staae.Hrz.XI.248. *Det lille Bæst (o: en fugl) — den Skrigehals.Kaalund.279. Hvad er det for et forbandt Bæst, der har sludret til Manden?Schand.F.248. dit bæst, at du ikke kunde holde din mund! || om ting, især for at betegne dem som svære, tunge ell. uhandelige; tamp; asen. et Beest af en Kniv.Hoysg.S.177. tyve Skibe . . svære Bæster allesammen.Grundtv. Snorre.III.339. Det Bæst (o: en bog) er saa tungt.Drachm.BK.32. i tre dundrende Hop faldt Bæstet (o: en kanon) ned.AKohl. MP.II.179.*

bæst-agtig, adj. [1] (nu næppe br.) dy- risk. Moth.B136. især overf.: Et beestagtigt Menneske.VSO.I.279. **-agtig-hed**, en. (nu næppe br.). 1) *dyriskhed. smst. 2) bestialsk handling. smst. Bæstie, et. se Bestie. bæstisk, adj. [bæ'sdisg] (ænyd. d. s.; af Bæst 1; nu l. br.) dyrisk; især overf. (jf. bestialsk). Det er en bæstisk Galenskab at glæde sig ved Blod og Saar.Eilsch.P.40. de beestiske Vilde Mennesker.Robinson.I. 253. bestisk Levemaade (o: fylderi).MO. troskyldig og bæstisk sidder dette Folk, som har beseiret Europa, og griner ad Dumheder, som i København Galleriet vilde udbyesse.Bang.Va.167. JVJens.H.164.*

bæve, v. [bæ'vev] -ede. vbs. -else (s. d.) ell. (sj.) -ning (Pont.LP.VI.169). (ænyd. beve (glda. vbs. bewelsæ), fsv. beva, oldn. bifa, ty. beben; jf. bævre)

1) *gøre en række hastige bevægelser; ryste; skælve. 1.1) (jf. ty. erdbeben, jordskælv;*

„siges om store ting som røres.“ *Moth. B138; nu næsten kun bibl.* om livløse ting: *blive rystet ell. rokket ved stærke stød (jordskælvs olgn.)*, der opgik en Røg af (*Sinai bjerg*), og hele Bjerget bævede saare. *2Mos. 19. 18.* Jorden bævede og rystede. *2Sam. 22. 8.* *Thronen bæver under Evigheders Fader. *Ev. (1914). I. 163.* de mere overfladiske Bævninger, der behuder et kommende Jordskælv. *Pont. LP. VI. 169. jf.: *Man saae den heele Sael af Syllogismer bæve. Holb. Paars. 51. 1. 2) (Ω, især poet.) gøre en række smaa, hastige bevægelser; være i en stadig, svag bevægelse; skælve. (især om løv olgn., der bevæges af vinden).* *Lunden bæver. *Ev. (1914). I. 143.* Luften har en fri Fart igjennem alle Vinduer .. saa at den puster i hver en Krog .. og kommer de fiærede Fruentimmerhatte til at bæve. *Tode. ST. II. 13.* *Løvet, som skælver og bæver, | Saasnart som det Vinden bevæger. *Oehl. SS. 51.* *Magnetens Tunge bæver, svæver mellem Syd og Nord. *Hauch. SD. I. 10.* *Morgendug, der sagte bæver i den lune Vind. *smst. 194.* en Taare bæver i hendes Øie. *Kierk. II. 48.* *Nu svinger han om Skovens Pynt, | hvor Ax for Vinden bæve. *Rich. I. 50. jf.: *Luunt bæved Vinden i de grønne Straae. Oehl. L. I. 165. (billedl.:) en dejlig Kvinde eller .. andet, som bragte Hjærtets Strengte til at bæve i vemodige, længselsfulde Toner. Rist. ER. 73. || om lyd (toner). „Følg mig, følg mig!“ lød de bævede Toner. HCAnd. V. 203. jf.: Navnet Camilla bævede paa mine Læber. Ing. EF. III. 95. *Savnet bæver paa hans Tunge. Heib. Poet. X. 236. || om lysstraaler olgn.: sitre. *Maanens Straaler bæve | Paa Søens lette Vover. Sander. Harp. 41. *gjennem Aabningen en Lysning bæver | Af Himlens Blaae. Winth. Haandt. 7. *Skyggens Bæven paa Blad. Schand. SD. 61. || (sj.) om flagrende flugt olgn. *Lad os (o: alferne) bæve let om hende. HCAnd. X. 392.*

2) (næsten kun Ω og poet.) især om personer: komme ell. være i (stærk, indre) bevægelse; ryste; skælve. 2.1) (sj.) om rent legemlig skælven. *I den køle Morgenluft hun bæver, | Tyngt af det vaade Klædebon. PalM. II. 70. 2.2) om skælven p. gr. af (stærk) sindsbevægelse, især frygt. *Af slige haarde Ord mit Legeme maae bæve. *Holb. Mel. I. 6.* *Sielen bæved, | Hiertet zitted. *Bagges. SV. 8.* *(hum) rødmer, og bæver, | Og zittrende hæver .. | Det røde Guld. *Oehl. L. I. 24. Heib. Poet. IV. 149. (hendes) Knæ bævede. Hauch. I. 268.* *Alles Hjærter af Beundring bæver. *PalM. II. 46. (han) bævede af Sindsbevægelse. Goldschm. IV. 193. jf.: *al Naturen bæver, | Og Herrens Rædsel hviler over Jorden. Ev. (1914). I. 129. (overf.:) Sofokles's Elektra .. bæver af Lidenskab. Brandes. XVIII. 58. || m. mer ell. mindre afbleget bet.: være betaget af (stærk) frygt; frygte. Dit kiække Hierte aldrig bæved for nogen Uvens Overmod.*

Tullin. (MO.). *troer du, at din Emma bæver | For sig? nei kun for dig, min Ven! *Bagges. I. 210.* *Du (o: gud) bjærger den bævede Due. *Ing. RSE. VII. 167. Holstein. D. 14. || i (faste) forb. m. ord af lign. bet. (jf. u. Bævelse).* Kvinden frygtede og bævede, da hun vidste, hvad hende var skeet. *Marc. 5. 33.* I Tienere! lyder Eders Herrer efter Kiødet, med Frygt og Bæven. *Ephes. 6. 5. Phil. 2. 12.* Frygt og Bæven. *Kierk. (bogtitel. 1843).* Angst og Bæven. *Hauch. DV. III. 96. || bæve tilbage (for), (jf. ty. vor etwas zurückbeben; l. br.) træde skælvende tilbage (for); vige tilbage (for noget) af frygt. Leth. (1800).* hun havde et varmt og stort Hjerte, der ikke bævede tilbage for nogen Opofrelse. *Schand. O. I. 7. sa. IF. 128.*

3) \ trans.: frembringe under skælven ell. sitren. *Guldharpens rørte Stræng din Lovsang bæver. *Oehl. XX. 88.*

Ω **Bævelse**, en, † et (*Helt. Poet. 236*). (glda. bewelse; vbs. til bæve) 1) (nu næppe br.) til bæve 1.1. *Moth. B138.* *den Bævelse det gav, | Da Jorden først (o: ved jordskælv) oplod sin Mund som bondløs Grav. *Brors. 318. 2) (nu l. br.) til bæve 2.2: rysten, der er fremkaldt af frygt; angst; skræk.* Syndere i Zion ere forskrækkede, Bævelse haver betaget de Vanhellige. *Es. 33. 14.* med hvad indvortes Bævelse maa han ikke møde for de Retskafnes Øyene? *Spectator. 125. (der) overfaldt mig en grufuld Bævelse. Bagger. I. 146.* han var bange deroppe (o: i storstuen). Han gennemgik adskillig Bævelse, inden han faldt i Søvn. *JV. Jens. HF. 82. || især i (faste) forb. m. ord af lign. bet. da kom Frygt og Bævelse paa mig. Job. 4. 14. Holb. MTr. 142. Balle. Bib. I. 106.* Med Frygt og Bævelse gik jeg nu ned til Augusta. *Gylb. I. 90. Kierk. IV. 280. jf. (sj.): *Sligt Bævelse og Frygt i mangan Siæl ind-drev. Helt. Poet. 236. sjældnere: Angst og Bævelse. JP. Jac. I. 77 (jf. Grundtv. SS. V. 449). Gru og Bævelse. Ing. VS. III. 18.* Frygten for at sætte det i Værk (indjog) ham denne Rædsel og Bævelse. *Oehl. VS. 28.* Hand kaste sig need med Skielven og Befvelse for Hegesippi fødder. *Dumetius. III. 42.*

Bæver, en. [bæ'vær] béver. *Høysg. Anh. 19. jft. -e ell. † d. s. (Holb. Berg. 109).* (ænyd. bever (vist i form paavirket af mt. bever), glda. biæver, æda. (som tilnavn) biauer (*Vald. Jord. 85; jf. stednavnet Bjevskov, æda. byaverscog. Lunde. Domkapitels Gavebøger. (1884/89). 71.*), oldn. björn, eng. beaver, ty. biber, lat. fiber, jf. sanskr. babhrū-, brun, ogs.: stor ichneumon; vist besl. m. Bjørn, brun) 1) pattedyr af gnavernes orden, *Castor L. Holb. MFbl. 114. EPont. Atlas. I. 610.* *Er det kun Drift hos Bæveren, at bygge | Sig Hytte? *Oehl. XII. 23. Hauch. II. 315.* vi see Bæveren bygge sig Huse i Vandet og anlægge kunstige Dæmninger for at sikkert dem. *Drejer. (Da*

Folkekal.1841.141). inde mellem de sammenhobede Træer byggede hele Flokke af Bævere Byer. *JVJens.Br.83.* 2) (*især faql.*) skind ell. pelsværk af bæver (1); *bæverskind*, en muffe af bæver |

Bæver-, i ssgr.; *især* af Bæver 1 [*bæ?*-*vør*-]; sjældnere, udtalt [*bæu'r*-], d. s. s. Bævre-, se Bæver-*asp*-, *esk*-, *naal*-, *asp*-, en. se Bævre*asp*-, *esk*-, en. se Bævre*esk*-, *esp*-, en. se Bævre*asp*-, *gejl*-, en. (ogs. 10 *gel*-. (*ænyd*. beffuergel; efter mnt. beverge(i)l, ty. bibergeil; -gejl af mnt. ty. geile, testikel, jf. gejl) stærkt lugtende stof (castoreum), der findes hos bæveren i særlige punge ml. kønsorganerne og endetarmen; ogs. betegnelse for disse punge m. deres indhold. Bævergejl: *Moth.B517. BMoll.DyL.I.161. VareL.²137.* man kom Dyvældsk, Bævergejl og Svineto (Svinehaar) i en Gryde . . og over denne Gryde skulde . . den syge sætte sig med den nøgne Bag.Aarb *Frborg.1918.106.* Bævergel: Bævergæl . . Bruges indvortes for Modersyge, og ndvortes for Øresusen. *Apot.(1791)33. Werfel.Fiskerb.20. Brehm.DL.I.304.* **-hale**, en. 1) halen af en bæver. 2) (*overf.*; *faql.*) betegnelse for en slags smalle teglsten. *Sal.²IV.391.* **-hat**, en. (*nu sj.*) hat af bæverens uld; kastorhat. *Moth.B517. MO. -hytte*, en. *MO. BMoll.DyL.I.162.* **-naal**, en. se Bæver*naal*-, *olie*-, en. *tinktur* af bævergejl (*tinctura castorei*). *VortHj.III.4.30.* **-rotte**, en. (*zool.*) navn paa to gnaverarter: sydamerikansk bæverrotte, *Myopotamus coypu* (*Bov P.III.62*), og kanadisk bæverrotte, *bisamrotte*, *Fiber zibethicus* (*Sal.²IV.391.*) **-skind**, et. *VSO. VareL.(1807).I.176.* en blaa Kappe, fodret med Bæverskind. *Hauch.V.220.* jf.: (*hun*) satte sin lille Bæverskindshue paa Hovedet. *Vollquartz.P.118.* **-stok**, en. 40 (*faql.*) afnavnet trægren, som ofte findes i tørvemoser, og som stammer fra bæverens boliger. *BMoll.DyL.I.161. Frem.DN.363.*

Bævr, subst. [*bæu'r*] flt. d. s. (*vbs.* til bævre; l. br. i rigsspr.) 1) som *vbs.* til bævre: *rystende*, *sitrende bevægelse*. De lem-læstede Støn (o: ved at flyttes) følte de kun . . som smaa sitrende Bævr i deres egne Hænder og Arme. *AKohl.MP.III.385.* || *ogs.* om kulderystninger. *Feilb.* (*u. bævver*). jf. *Esp.44.* 2) (*dial.*) *gelé* (ved fisk *olgn.*). *Feilb.* (*u. bævver*).

bævre, v. [*bæu're*] -ede. *vbs.* (*l. br.*) -ing (*Kidde.B.309*), jf. *Bævr*. (*ænyd*. beffre, bifre, no. bivra, ty. bebern; *sideform* til bæve, jf. blade, blade osv. || *egl.*: være i stadig bævende bevægelse, *smaabæve* (jf. *VSO. Leth.(1800)*); *nu* *især* *dial.* ell. *spøg.* for bæve, *især* i bet. 1.2 og 2.1)

1) d. s. s. bæve 1. 1.1) (*sj.*) d. s. s. bæve 60 1.1. *Fjeldbunden under dig (o: Norge) bævred. *Ploug.II.20.* 1.2) d. s. s. bæve 1.2. *Hist paa Vandet bævrer Maanens Skin. *Lundbye.R.60.* *Bævrer Flammen end og blegner, | Blusser op den atter prud. *Grundtv. PS.V.52.* *Om Munden ham bævre de

Muskler fine. *Ing.DM.63.* (*papiret*) dalede med langsom Bævren. *Goldschm.VIII.113.* *Dværg-Aspen bævrer ved flammedøbt Vand . . | mens det lyner. *Aakj.RS.28.* den tunge Luft . . bævrede af Hede. *Skjoldb. SM.7.* || *især* om fede ell. *geléagtige ting* (*hvor bæve ikke er brugeligt*). Kiødet er saa fedt, at det bævrer. *VSO.* rigtig bævrer fedt Flæsk. *Schand.TF.II.45. CMoll. PF.162* (se u. Bærmevogn). *VVed.H.11.* || (*mods.* bæve, m. *nedsættende bet.*) om lyd, *især* om stemme, der er beveget af rørelse. *Moth.B138.* (*han*) sang kønt — med lidt for megen Bævren i Stemmen. *AndNæ.M.173.* to bævende forliebte *Rorflojter*. *EmilRasm.S.24.* jf.: Jeg havde sunget saa mange bævende Sange (o: *sange fulde af rørelse*). *Schand.F.498* samt: Der ødsles i Filmen med Sukker og Syltetøj for at frembringe en bævende Følsomhed. *U Gad.Filmen.(1919).14.* || (*sj.*) om hurtige bevægelser af mange *smaadyr*. de sorte Myrer vimse og bævre sammen fra alle Sider. *Goldschm.V.232.*

2) d. s. s. bæve 2. 2.1) d. s. s. bæve 2.1. mine Lemmer de bævrede af Kulde. *Etlar. GH.II.53.* han ser mere sølle ud; han staar jo ligefrem og bævrer af Kuld'. *Pont. K.23. Feilb. jf.:* *(*jeg sommerfuglen*) hæfter paa Papirets Flade, | hvor bævrende af Liv endnu den sidder. *Ploug.I.176.* † den bevrende syge (o: *epilepsi*). *Moth.B138. sml.Esp.44. 2.2)* d. s. s. bæve 2.2; om skælven p. gr. af *sindsbevægelse*. *Moth.B138.* *hver Nerve bævrer af Vellyst. *MCBruun. PF.I.138.* Mine Ben bævrer under mig. *Pont.F.I.261.* || om skælven p. gr. af frygt. *Der bebrer hvert Hierte, der ryster hvert Lem. *Sort.HS.H1^v.* de vilde allesammen ryste og bævre, hvis de . . skulde prøve det, vi har staaet for. *Etlar.SB.395.* (*rovdyrets*) Tænder slide i det bævrende Bytte. *JPJac.I.176. VilhAnd.AO.I.178.*

Bævre-, i ssgr.; af bævre 1.2; jf. Bæver-. **-alge**, en. (*bot.*, *foræld.*) alge af gruppen *Oscillatorineæ*. *Drejer. BotTerm. 246.* **-asp**, en. (*ogs.* *JTusch.181.328.* *CVaupell.S.66.* — *nu især dial.*: **Bæverasp**. *JTusch.181. Goldschm.VIII.207. Feilb. -esp:* *JTusch.181. Hauch.MfB.131. Feilb. IV.85.*) & *asp*, *Populus tremula* L. *JTusch.181. Kaabund.SD.39.* Bævreaspens rystede sine Blade som af et indre Gys. *Tolderl.H.123. Lange.Flor.264.* **-esk**, en. (*ogs.* **Bæveresk**). (*ænyd*. *biffueræsk*; *nu kun dial.*) & d. s. s. -asp. *JTusch.181. Feilb. -esp*, en. se s. **-græs**, et. & *hjertegræs*, *Briza media* L. *JTusch.41.291. Lange. Flor.83.* **-naal**, en. (*nu l. br.* **Bævernaal**. *vAph.(1759). Winth.VI.45. Rist.S.72.*) *naal* m. lang, elastisk stilk, besat m. sten, glassperler *olgn.* (jf. -smykke). Her er en Bævernaal til at sætte i Haaret. Den koster 5 Øre. *Svedstrup. De Danskes Vej. (1902). 349.* **-poppel**, en. & (*l. br.*) d. s. s. -asp. *CVaupell.S.49.* **-rust**, en. & *rustsvamp*, hvis

sporer er samlede i store gule, geléagtige masser, *Gymnosporangium Sabinae* Dicks. Rostr. Flora. II. 50. Warm. Syst. B. 112. **-smykke**, et. (l. br.) smykke anbragt paa en elastisk stilk (jf. -naal). Recke. SD. 161. **-svamp**, en. ♀ navn paa en svampfamilie (*Tremellinaceae*) m. geléagtig bævrede frugtleger. Rostr. Flora. II. 56. Warm. Syst. B. 118.

bø, interj., se bøn.

bød, præf. af byde.

Bøddel, en. [bøð'(ə)] flt. **bødler**. (glda. bodel; fra mnt. bod(d)el, jf. ty. büttel, oeng. bydel, bud, retsbetjent (eng. beadle); besk. m. Bud, byde; grundbet.: (rets)bud, jf. glda.: byssæns both (o: byssvend) ællær bødæl (*UnivBl.I.156*); sml. Pedel) **1**) (især foræld.) person, hvis bestilling det er at aflive forbydere ell. underkaste dem tortur; skarpretter; mestermand. Misdædere (skal) i Bødelens Haand antvordis. DL. I—24—55. I maa hænge ham selv. Jeg ser ingen Bødel. *Holb. Pern. III. 7.* *dø, min søn! | Saa sparer du derved de danske Bødler | Uleiligheden, at henrette dig. *Oehl. DM. 108.* (hans herre) overantvordede ham til Bødlerne (*Chr. VI.*: dem, som pine), indtil han betalte alt det, han var ham skyldig. *Matth. 18. 34.* Han var, som Raffael kaldte ham, ensom som Bøddelen. *J. Lange.* (*Brandes. XIV. 473.*) Omtrent samtidig med Enevældens Indførelse i Danmark 1660 op-hørte den gamle, hjemlige Bøddels Saga; hans Person afløstes af en faglært, tysk-født Skarpretter. *H. Matthiess. BG. 122.* jf.: (*Christus*) antvorder mig Helvedis Bødel i Vold at pinis ævindeligen. *DL. Vidneed. 2*) *overf. 2.1*) (især \mathbb{W}) brutal og haardhændet person; grum plageaand; tyran. (han) var vederstyggelig, som sit Fædrelands og sine Borgeres Bøddel. *2. Makk. 5. 8.* Din Bøddel og din Skielm! *Kom. Grønneg. I. 277.* *Hvi fordre I (o: proletarerne) ikke med tusinde Stemmer | Af Guldkalven, som vore Bødler dyrke, | Et saftigt Stykke. *Drachm. D. 36.* *Rosendal. D. II. 65.* han er en bøddel mod sine heste | *Feilb. 2.2*) \spadesuit (foræld.; i lanter ell. bøddelspil) den spiller, der sætter en frivillig bet og derved tvinger de medspillende til ikke at passe. *Moth. B518. VSO.* **Bøddel**, i ssg., især til Bøddel 1. **-karl**, en. (foræld.; sj.) d. s. s. -knægt. *Drachm. UB. 114.* **-karre**, en. (foræld.) karre, hvorpaa en forbyder bringes til retterstedet. *Ing. PO. II. 22.* **-kna-be**, en. d. s. s. -knægt. (*overf.:*) *Alderdom | Den haarde Bøddel-Knabe. *Reenb. I. 308.* **-knægt**, en. (foræld.) bødelens medhjælper (jf. -karl, -knabe, -svend). *Helt. Poet. 180.* Han blev . . hængt, parteret, og hans Adelsmærke sønderbrudt af en rød Bøddelknægt paa et sort Skafot. *Bergs. PP. 236.* *H. Matthiess. BG. 21.* (uegl.:) *Brors. 129.* Det er et tungt Kald . . at maatte være en saadan Blodhund og Bøddelknægt mod en stakkels Fange. *Ing. KE. I. 17.* **-mærke**, et. (foræld.) mærke, der indbrændtes paa en

dødsdømt forbyder, der fik sin straf eftergivet mod at blive bøddel. (*Kalk. I. 325.*) *H. Matthiess. BG. 63.* \dagger **-pas**, et. vistnok omskrivning for brændemærke og kagstrugning. (*OrdbS.*) *Han (o: Plato) vilde (den hylleske poet) forbande, | Og med et Bødel-Pas forviise sine Lande. *Fr. Horn. PM. 34.* **-penge**, pl. (foræld.) betaling ell. afgift til en bøddel. *Baden. Jur. O. I. 80.* jf. *H. Matthiess. BG. 30ff.* (*overf.:*) *Vi skyldte Kong Frode Bøddelpenge, | Fordi han lod os vor Fader hænge. *Oehl. HF. 83.* \dagger **-skab**, et. til Bøddel 2.1: brutal optræden. en Skole-Tyran (*kan*) ikke . . forsvare sit Bødelskab med de Ord: Ris og Straf giver Viisdom. *Eilsch. Brev. 21.* **-spil**, et. (til Bøddel 2.2; jf. bødle 2; foræld.) \spadesuit et kortspil; lanter. *VSO.* de mindre Fornemme støiede og trumfede i Bordpladen ved Lanter eller Bøddelspillet. *Bloch. Suhr. AES. II. 211.* **-sted**, et. (foræld.) en. (sj.) rettersted. *JP. Jac. I. 82.* \dagger **-straf**, en. henrettelse. *Moth. B518. VSO.* **-svend**, en. (foræld.) d. s. s. -knægt. (*Kalk. I. 325. V. 162.*) *MO. \mathbb{W} -sværd*, et. *Moth. B518. Mall. (Rahb. LB. II. 40).* *Menneskeligheden vaander sig, | Fordi den ei har bedre . . Bøddelsværd; thi ene det | Formaaer at holde Morderkniv i Skeden. *Oehl. XII. 11.* *Ing. VS. II. 53.* *Brandes. XIII. 381.* **-tegn**, et. [2.2] (foræld.) \spadesuit kridtmærke paa bordet til tegn paa, at ingen af spillerne i bøddelspil maa passe, førend omgangen er ude. *VSO.* **-økse**, en. *Du skialver ikke for en Bøddeløxe. *Oehl. D. 120.* *Ing. EM. I. 54.* *Schand. SD. 102.*

I. Bøde, en. [bøðə] flt. **-r**. (dannet i 17. aarh., til dels under indflydelse af II. bøde, som ent. til ænyd. bøder, æda. botær, oldn. bœter, flt. af II. Bod (s. d.); endnu *vAph. (1759)* anfører ordet som pl. (Bøder); især jur.) idømt erstatning i penge; pengestraf; mulkt (jf. II. Bod 2). Vil nogen ej . . legge ud den Bøde, som vedtagen er. *DL. 3—13—39.* at betale Leiermaals Bøder. *Stampe. I. 190.* enhver Voldsgierning . . kunde afsones ved Bøder til den Krænkede. *Moltb. DH. I. 186.* han blev herefter idømt en Bøde paa 30 Kr. *Berl. Tid. 3/5. 1904.* *Afl. 3. sp. 2.* lægge i en bøde, (sj.) idømme en bøde. hver Styresmand lagde han i en Bøde af 40 Mark Sølv. *J. Olr. SD. III. 67.*

II. bøde, v. [bøðə] præf. -ede ell. -te [bøðə] part. -et ell. -t [bøð'd] (formerne -te og -t nu især dial.; *VSO.* har kun disse former). vbs. (især i bet. 1.1) **-ning** (*Grundtv. Saxo. I. 254.* *Rørd. KK. 21.* *And. Nø. PE. II. 73*); jf. II. Bod, Bøde. (æda. botær, oldn. bœta, ty. büssen, got. botjan, oeng. betan; *afl. af* II. Bod)

1) bringe noget mangelfuldt i en bedre tilstand. 1.1) \mathbb{W} og dial. ell. fisk.) gøre helt ell. udbedre, hvad der har faaet rift, brud, hul osv.; istandsætte; reparere; lappe; stoppe (især om fiskergarn, sejl, beklædningsgenstande olgn.); dels m. tungen, dels m. riften osv. som obj. gamle sønderrevne

og bødede (*Chr.VI.*: bødte) Læderflasker. *Jos.9.4.* de bødte (*1907.*: *var*) i Færd med at bøde) deres Garn. *Matth.4.21.* *Mand bøder de Bragge (o: *revner, brud*), mand heeler de Brudd (o: *i skibene*). *Sor.HS.D4v.* et stykke Seyddug, som man . . brugte til at bøde Seyl med. *Robinson.1.88.* (*det var*) hans første Sorg (o: *omsorg*) at faae de Skibe bød, han havde brudd. *Grundtv.Saxo.III.191.* *Lad mig, Søde! | Beholde Smyk- ket end; | En Guldmed skal det bøde. *Winth.HF.307. Fiskeriredsk.(1872).26.* (*hun*) eftersaae (*deres*) Klæder, bødede deres Linned. *Pont.F.I.23.* Et Hul paa hans ene Træsko var bødét med en Lap af et gammelt Støvleskaft. *Skjoldb.SM.14.* (*en*) Seng med umalede Fjæle og bødte Vaar. *Gravf. Øen.62. Feilb. Thorsen.106. Esp.420. billedl.*: *Jeg byder dig (o: *den bortførte fæstemø*) Guldkrone, | Jeg selv er kongefødt, | Ej brast det Baand i Verden, | Som ju med Guld er bødét. *Grundtv. PS. VII. 274.* *ordspr.*: man kunde meget nyt øde, vilde man ej det gamle bøde. *Mau.900. jf. Feilb.* || bøde paa (noget), *udbedre (især: delvis)*. De sidde omkring et Fiskergarn, som de bøde paa. *Ew.V.89.* en Møller købte (*teaterdekorationer*) og bødede dermed paa sine Veirmøllinger. *HCAnd.II.56. Goldschm.VII.273. billedl. (jf. bet. 1.2)*: Den samme Saxo har bødét meget paa det Latinske Sprog med Danske Ord. *Holb.Er.I.A.* || bøde om en, (*nu l. br.*) holde ens tøj i stand med stopning og lapning. Ingen . . kunde entensye eller bøde om dem. *Grundtv. Saxo.I.219.* || (*l. br.*; *jf. udbøde*) bøde 'ud, bøde, det (*blev*) ham en Pligt . . at bøde Avlsredskaberne ud. *KMich.HE.20.* || † bøde (*en klud*) paa noget, sætte paa til *udbedring*. ingen bøder en klud af nyt klæde paa et gammelt klædebon (*1819*: bøder et gammelt Klædebon med en Klud af nyt Klæde). *Marc.2.21(Chr.VI).* *Grundtv. PS.I.282.* || (*sj., især poet.*) om saar *olgn.*: *pleje; læge.* *han søgte sig Fristed, | bødéd sine Vunder | det bedste, han orked. *Drachm.VS.76. (overf.)* Uvenskabet . . fik hun vel ikke Held til at bøde. *Rørd. KK.19.* || (*sdjy.*) bøde paa ilden, i ovenn *olgn.* *Feilb. jf. Fyrbøder. 1.2) (abstr.) m. h. t. skade, tab, mangel olgn.*: *afhjælpe; raade bod paa; ogs.: opveje.* *Jeg længes at bøde min (*SalmHus.48.2.9*: at trøstes for) Sorrig og Nød | I Abrahams Skjød. *Kingo.255.* *Og var hans Arm ei stærk og vild, | Det bødéd, han var myg og snild. *Winth.V.102.* *dit (o: *linie-skibets*) Savn saa fort vi bøde kan, | men aldrig din Skæbne forvinde. *Ploug.I.240.* *De giver Råd, De hersker, | bøder Dumhed, stiller Trætte. *Rørd.GD.31.* || i *talespr.* *kun i forb.* bøde paa noget, (*især: delvis*) *raade bod paa; hjælpe paa.* *JSned.I.34.* *(*han*) søgte ved Flid at bøde paa Manglen | Af hoi Fødsel. *Bagges.Sk.R.7.* *Forbarm dig over Støvet's Kaar! | Viis, du

paa alt kan bøde! *Grundtv.SS.III.317.* Thor- dis's Kløgt og Lykke bødede paa den Vanskjæbne, der tidligere fulgte ham. *Hauch.V.45.* *Paa Tidens Korthed skal Bedrifter bøde, | Der skaffe Tidens Skøn et evigt Navn. *PalM.VI.185.* *det kneb med Arithmetik, | og du (o: *moderen*) maatte bøde paa Modet. *Schand.SD.19.* om ting osv. af ulige godhed: det ene maa bøde paa det andet (o: *opveje det andets mangler*) | *VSO. Feilb. jf. (sj.): (en sum, hvis rente) kun bøder paa (o: dækker) en ubetydelig Deel af de . . nødvendige Omkostninger.* *FrSned.I.557.* *En Harpe maa giælde for rislende Bæk, | Og Viinflasken bøder paa (o: *træder i stedet for*) Bærret i Hæk. *Oehl.L.I.231.*

2) om følgerne af (*straf for*) en for- brydelse, forseelse, ubetænksomhed *olgn. 2.1)* (Q ell. jur.) *dels (jf. bet. 1) m. skaden som obj.:* *yde vederlag for; give bod (bøde) for.* Hvo som forsetligen dræber anden Mands Qvæg, eller Bæster, bøde Skaden og trende fyrretve Lod Sølv. *DL.6—20—2. dels m. forseelsen som obj. (jf. 2.2): sone c.* *Bødét er Brøden, død er Døden, | Død er Døden i Paradis. *Grundtv.SS.III.221.* *dels intr., i udtr. som bøde (for noget) med noget, lide en vis straf (penge-, legemsstraf); især: udrede bøder (jf. bet. 2.3).* Haver mand ikke Formue at bøde med, da straffis paa Kroppen. *DL.1—24—11.* hvad en bedriver i Druckenskab, skal hand bøde for, naar hand blir ædrue. *Holb.Jep.IV.6.* *For hans Forbrydelse vi alt for grusomt bøde, | Om han ei hjælpes kan. *Wess.137.* at bøde med livet (*ell., nu sj.:* kroppen) for en forbrydelse. *VSO. D&H. jf.:* *Jeg (o: *Aristophanes*) vilde bøde for ham (o: *den dødsdømte Sokrates*) | Med Penge. *Oehl.X.217.* || (*sj.*) *m. boden som subj.:* tjene som fyldestgørende bod for. Gjaldt det et Slags- maal i en Bondes Hus — da bødéd vel Gods og Gaver den Dræbte. *Drachm.HV. 71. 2.2) (uegl.) bøde ell. nu næsten kun bøde for (en handling), lide en vis straf for ell. finde sig i visse ubehagelige følger af en urigtig ell. uforsigtig handling, en opnaet (tilsyneladende) fordel olgn. (især: imod naturens orden, skæbnens bestemmelse osv.); undgælde for; sone (jf. afbøde 1).* *Jeg bøde vil med Graad, det jeg har før bedrevet. *PoullPed.DP.12. (de)* har maattet bøde denne Fornøielse med Livet. *Biehl. Cerv.LF.I.56.* *Hvis du har syndet, har du bødét for det. *Oehl.ND.422.* *Hver Gjæst blev hed af Mjød og Vin, | Det bødéd mangan Ridder fin. *Grundtv.PS.III.197.* Du har feilet . . men haardt har du ogsaa bødét. *Gylb.Novel.II.20.* *Det bødes der for i lange Aar, | Som kun var en stakket Glæde. *JPJac.I.359.* *Walther v. d. Vogelweide | bødéd, med sig selv i Fejde, | for sin dyre Sangergave. *Drachm.RR.66.* *Jeg beded mit Vildt — den barnlige Viv, | hun var mig til Vilje — det bøder mit

Liv.sa.M.26. hvad gavner det et Menne-
ske, om han vinder den hele Verden,
men maa bøde med (1819: tager Skade
paa) sin Sjæl? *Matth.16.26(1907)*. som (spøg.)
brusel: det skal du komme til at bøde for |
ogs.: lide for en andens skyld, paa en andens
vegne: S&B. den uskyldige maa ofte bøde
for den skyldige | 2.3) m. boden som obj.:
give som erstating ell. vederlag. Hvo
som dræber anden . . bøde Liv for Liv.
DL.6—1. *Wess.137*. *Han bødet Livet
for sin frække Skuen. *Bødt.91*. || i talespr.
nu kun om penge, der betales som straf efter
lovæssig ell. vedtagne bestemmelser. han
(havde) eengang . . bødet 4 Rdlr. for sin
Mund. *Holb.MTKr.430*. han maatte bøde
100 kroner til det offentlige | han kan
næppe undgaa at komme til at bøde |

3) (især Ψ) afværge; apparere; af-
bøde (2). *Troens Skjold, der bøder 20
Tivlvens Stik. *PalM.V.214*. || især uden obj.:
afværge hug, stik ell. slag. *Moth.B519*.
*Med Sværdet jeg hødte, | Med Skjoldet
jeg bødte. *Grundtv.PS.V.236*. *Jeg bødte
med Skjolderanden. *Ing.RSE.VI.222*. ogs.
bøde af (jf. afbøde): en Fægtemester,
som forstod sin Kunst, enten det saa kom
an paa at hugge til, eller bøde af. *Grundtv.*
Saxo.II.17. || især i udtr. bøde (af) for (no-
get). 1. beskytte mod slag, hug osv. *Høysg.*
30 *S.83*. Hiartar bøder for hende med sit
Skiold. *Ew.III.210*. Valdemar . . svøbde
sin Haand i sin Kappe, bødede dermed
af for Hovedet mod de krydsende Sværd.
Grundtv.Saxo.III.187. Halvtumlende greb
han en Stol og bødede af for sig. *Drachm.*
STL.178. *Gjel.M.465*. (overf.:) han be-
tjener sig af den Lærdom, som af et Skiold,
for at bøde for sig. *Holb.Ep.I.199*. 2. hin-
dre (et slag olgn.) i at faa sin virkning.
40 *for slige Hug forstaaer jeg læt at bøde.
NordBrun.ET.54. *Men Danerkongen bød-
ded for Hugget med sit Skiold. *Oehl.HE.*
121. jf. *Feilb.* (overf.:) *(den rige) kan
bøde af | For meget Ondt. *Storm.(Rahb.*
LB.I.603).

4) (dial.) gilde (et hundyr) (jf. I. Bede,
X. bede). At bøde en So, en Qvie. *VSO.*
S&B. især i forb. bøde ud. *Levin. Feilb.*

Bøde-dom, en. [I] (jur.) *LovNr.53*
50 *26/s.1909.976*. Ψ -**domme**, v. [I] (ny-
dann.; sj.; jf. fælde) idomme en bøde.
han tillod (kirken) at bødedomme dem,
der blev overbeviste om kirkebrøde. *HOb.*
KP.I.217. -**forelæg**, et. [I] (jur.) en
ved retsplejeloven 1916 (§ 931) indført af-
gørelsesmaade i politisager, bestaaende i,
at politimesteren lader anklageskriftet forkynde
for den sigtede m. paategning om, at er-
læggelse af en bøde kan træde i st. f. dom.
60 Ψ -**fælde**, v. [I] vbs. -else (*Rosenb.III.358*).
(nydann.; sj.) d. s. s. -dømme. Det er . .
ikke muligt at tælle Skoledage og
bødefælde („multikere“) Forældrene for
hver Dag, der er forsømt. *Da.Ugebl.4/12.1874.*
2.sp.3. -**ferdig**, adj. [II.1.1] (nu næppe

br.) som trænger til at bødes; forslidt. At
gaae i en gammel og bødefærdig Kiol.
VSO. -**fæstning**, en. [I] (sj.) fæst-
telse af bøde(r). *ADJørg.II.156*. -**horn**,
et. [II.2.1] (foræld.) den, som forsømte
Messen, skulde . . tømme et stort Horn
med Mjød, som kaldtes Bødehornet. *Hauch.*
II.294. -**klud**, en. [II.1.1] (nu især dial.)
lap. *VSO*. *Thyreg.UdvFort.I.271*. Der blev
. . større og større Bødeklude paa hans
Arbejdstøj. *Aakj.VB.179*. jf. *Feilb. Thorsen.*
129. -**kone**, en. [II.1.1] (nu kun dial.)
kvinde, hvis virksomhed det er at istandsætte
gamle klæder. *VSO*. *Feilb.* -**kvinde**,
en. [II.1.1] (nu kun dial.) d. s. *Moth.B278.*
AntNiels.FL.II.10. *ZakNiels.Fort.165*. *Sjøll*
Bond.46. -**lap**, en. [II.1.1] (især dial.) d. s. s.
-klud. *VSO*. *Feilb.* -**maal**, subst. (ønynd)
d. s. (æda. botæmal); af II. Bod (omdannet
efter jtt.-formen); jur.: foræld.) retssag, der
kan afgøres ved bøde (mods. bodløs maal).
Matzen.O.III.10. -**maals-sag**, en. (jur.,
foræld.) d. s. *VSO*. -**straf**, en. [I] *Sal.*
III.1005.

bødet, part., se II. byde.

Bødker, en. [bøʔ(ð)gær] bødker. *Høysg.*
AG.50. († **Bødiker**. *Holb.DH.I.754*). *ft. -e.*
(glda. bōdiker (*Skraaer.II.288*); fra mnt.
bodiker, jf. ty. böttcher og slægtnavnene
Bodecker, Bōdcher; afl. af mnt. bodik,
kar; jf. Buddike) haandværker, der laver
tønder, kar, spande olgn. af træstaver.
DL.3—13—23. *Nu der een Bødker boer,
der selger tomme Fade. *Holb.Paars.271*.
SøkrigsA.(1752).§324. *Hallager.128*. *den
Bødker har været en rigtig Hund, | Thi
han maged, at Karret blev uden Bund.
Heib.Poet.X.259. *Drachm.DM.115*. *Krak.*
1920.II.252. † *talem.*: Hvem véd ikke Pær
bøkers lykke, først bléf hand borgmester,
siden skárnager. *Moth.B521*. **Bødker-**
bænk, en. (bød.k.) skærebænk, hvorpaa
bødkeren sidder og tildanner sine staver m.
kniv. *Sal.²IV.396*. -**gods**, et. (især Ψ)
genstande, der laves af bødkeren; bødkerar-
bejde. *SøkrigsA.(1752).§518*. *OrdbS.* -**høvl**,
en. (bød.k.) stor omvendt rubank (paa to ben);
strygehøvl. *Scheller.MarO*. -**kløv**, subst.
(fagl.; nu l. br.) koll.: træ, der er egnet til
at kløve staver af. *ForstO*. -**kniv**, en. \odot
d. s. s. Baandkniv. *D&H*. -**tømmer**, et.
(nu næppe br.) træ til bødkerarbejde. *VSO*.
bødkre, v. [bøʔ(ð)grø] -ede. (afl. af Bød-
ker (jf. snedkre olgn.); l. br. i rigsspr.)
udføre bødkerarbejde. *Moth.B521*. *VSO.*
MO. *Feilb.*

bødle, v. [bøðlə] -ede. (afl. af Bød-
del (2.1)) 1) (især dial.) handle som en bød-
del (2.1); handle paa en brutal og grusom
maade (med mennesker ell. dyr); tumle
hensynsløst med. med saadanne fangede
Leguaner bødles der modbydeligt. *BøvP.*
III.144. ikke sjældent bødler (bisontyrene)
med (høerne), til de ligger døde paa Plet-
ten.smst.I.227. de bødlede omkring med
ham. *JVJens.H.315*. *Feilb.* || arbej-
de m.

plump kraft (*m. noget*); *tumle*; *bakse* (jf. II. bøle, bøvle). (*han*) havde bødlet saalænge med Støvlerne, at han kunde rette Ryggen og træde frem paa de hvide Hosesokker. *Aakj.VF.130.* Under megen Bødles og Baxen fik de omsider det uhandelige Møbel transporteret hen til Indgangsdøren. *smst.50. sa.PA.113. jf.*: han bødler (*o*: *maser*) frem i Kammeret, som han skulde bryde igennem al Ting. *Skjoldb.G.47. 2) ↑* (*foreld.*) være boddel (22). *Moth. B519. VSO.*

Bof, en. [bøf] *ft.* (*i restaurationsspr.*) *d. s. ell. (dagl.) -fer* (*JakSchmidt.SP.31. Storm.P.17.*) (*i bet. 1 forkortelse af Bøf-steg, i bet. 2 direkte laant fra fr.*) 1) *skive af okse- (ell. heste)kød stegt i smør (med løg).* Jomfruuen til Opvarter: „Tre Boeuf i Nr. 12.“ *FritzJürg.nr.33.* Naar blot Bøf hang paa Træerne. Penge vil jeg slet ikke tale om. *Bang.Va.259.* fransk bøf (*FrkJ.Kogeb.198.*) engelsk bøf ell. bōf med løg (*Sal.²IV.398.*) hakket bōf (*se Hakkebøf, jf. Bøfkarbonade.*) 2) (*kog.*) *i udtr. boeuf à la mode, stuuet ell. under lukket laag kogt oksekød.* *Det var min egen Ret, det var boeuf à la mode. *Wess.65. Tode.V.217. Huusm.(1793).106. FrkJ.Kogeb.194.*

Bøffel, en. [bøf(ə)] *Høysg.Anh.23.* († *Byffel. Moth.B481. vAph.Nath.I.488. VSO.I.542.*) *ft. bøfler. ell. (nu næppe br.) bøffeler (MO.). (glda. buffel (Dyrim.76), ænyd, ogs. byffel, bøffel; fra mnt. buffel og hty. büffel, af fr. buffle, lat. bupalus, bubalus)* 1) (*zool.*) *pattedyr af okse-slægten, Bos bupalus. 5Mos.14.5. Raff.(1784).471. Hauch. DV.I.139.* Huer det Bøffelen at trælle for dig? *Monrad.Ps.112. Boas.Zool.612. 2) (dagl., jf. ty. büffel) overf.:* *grov, klodset og især ubehøvlet person (jf. PEMüll.³390).* *Moth. B481.* *mod dig han var en Bøffel. *Oehl. XXIV.308. Blich.III.332.* Men hvad er du for en Bøffel? Er det at tale til Folk? *Hzr. VIII.155. Rich.I.98. Pont.M.39.* Det er en af mine bedste Venner — han er en stor Bøffel. *JVJens.EE.59. jf. Feilb. Bøffel-*, *i ssgr. († Bøffels-, se u. -okse; jf. Kalk.I.295) især af Bøffel 1. -agtig, adj. især (til Bøffel 2; nu l. br.): ubehøvlet; plump. Moth.B481.* et Svar, der mildest talt var bøffeltagtig. *Hzr. III.249. smst. XV.322. -fugl, en. ↗ fugl (af stærfamilien), der lever af de insekter, som sætter sig fast paa bøflens hud, Buphaga africana L. BMoll. DyL.I.213. -ko, en. (zool.) bøflens hun. MO. (hun) brølede som en saaret Bøffelko. Schand.PR.333. -køllert, en. (foreld.) køllert af bøffelløder. Alle Gardisterne skal glimre i splinternye Bøffelkøllertes. *Schand. IF.146. -læder, et. 1) læder tilvirket af bøffelhud. VSO.* *En undersætsig Værts-huus-Potentat, | Med Handsker, gjort af Bøffellær, paa Hænderne. *Hzr.D.III.131. 2) (overf.) benævnelse paa al slags tyndt udspaltet læder. VareL.²138. -okse, en. (zool.;**

nu næppe br.) 1) d. s. s. Bøffel 1. vAph. Nath.I.490. Raff.(1784).471. (overf.): *En Bøffels-Oxe tit for Herrens Alter (*o*: *som præst*) tjener, | Som sin betroet Hjord det ikke bedre mener | End Lejesvendens. *Falst.124. 2) d. s. s. -tyr. MO. -ribs, en. (efter amerikansk buffalo currant) ↗ navn paa den fra Kalifornien stammende Ribes aureum; guldribs. Haveselsk.1917.20. -tyr, en. (zool.): bøflens han. Schack.42.*

Bøfhammer, en. [1] (*kog.*) *træhammer, hvormed bøf bankes inden stegningen. FrkJ.Kogeb.244. -karbonade, en. [1] (kog.) hakkebøf. FrkJ.Kogeb.198.*

bøfle, v. [bøflə] *-ede.* (jf. ty. büffeln; *afsl. af Bøffel; sj.) arbejde med anstrengelse; slide; plages (af besvær).* alle Kammeraterne (*siddere*) endnu og bøfler paa Skolebænken i Sacré Coeur! *EmilRasm.GM.59. Bøf-sovs, en. [1] (kog.) FrkJ.Kogeb. 146. -steg, en. (efter eng. beefsteak (egl.: skive af oksekød) under indflydelse af fr. bœuf, okse(kød), jf. Bøf 2; gldgs. d. s. s. Bøf 1. Huusm.(1793).105.* Duften af varm Beufsteg kom os imøde. *Ing.EF.III.24.* *Kogekøner staae i Røg | Og deres Boeufsteg banke. *Aarestr.101.* *en Skorsteen uden Røg (*er*) | som en Beufsteg uden Løg. *Rantzau. D.Nr.10. Drachm.D.J.I.162. KLars.UR.192.*

† **bøfte**, v. (*dial.*) *for bugte, jf. bøvet og jy. bogt, bugt) gøre krum. Moth.B448.* || *især perf. part. bøftet som adj.: krum; bugtet. Leviathan, som er en bøftet (1871: den bugtede) slange. Es.27.1(Chr.VI).* En bøfted lé. *Moth.B448.*

Bøg, en. [bø'q] *nu dial. ell. vulg.:* [bøi'] *jf. Moth.Conv.B30(Bøg). HDahl.AM.95. SjællBond.19. ft. -e ell. † -er (TBruun.III.52.86).* (*glda. bogh, bøgh, oldn. bók, ty. buche, eng. beech, lat. fagus, gr. phégos, spiseeg, besl. m. gr. phagein, æde; grundbet.: træ m. spiselig frugt; jf. I. og II. Bog) 1) (især \mathcal{O} og \mathcal{f} agl.; i talespr. bruges hellere Bøgetræ) ↗ træ af skaalfrugt-familien, *Fagus sylvatica L. JTusch.87.302.* Østen for den store Bøg (*i Bergen*). *Holb. Berg.167.* *Skinger I Sorøe omzvinglende Skove, | Eegen med Bøgen antræde en Dands. *Wadsk.133.* *Der er et yndigt Land, | Det staaer med brede Bøge. *Oehl.L.II.101.* *Dansen har hjemme, hvor Bøgene gro | Ved Strand med den fagre Kjærmind. *Grundtv.PS.V.64.* *Under lyse Bøge den danske Bejler | Med sin herligt-voksne Pige gaar. *PMøll.I.98.* Vi skare vore Navne i en glat Bøg. *Sibb.I.4.* *Hvor Bølgen larmer høit fra Søe | Om Danmarks gamle Rige, | Hvor Bøgen krandsrer Land og Øe, | Som Uskyld Slettens Pige. *Wilst.D.I.30.* *Hvor Syren flokkes om Bøgens Pod | i Skoven dybest inde. *Rich. I.49. Rostr.Flora.I.98. 2) veddet af dette træ. Bøg, Birk og El bruges især til at brænde. Hallager.33. Haandgern.¹¹288. Feilb. Bøg-, i ssgr. [bø'q-] af Bøg (1); især zool. (spec. i ordet Bøghjort) ell. poet. (se**

bøgeomrasset), *jf.* Bøgholm (*Grundtv.PS.VI.195*) samt *u.* Bøgeolden; ellers bruges Bøge-. **-drossel**, en. ♂ (l. br.) sangdrossel, *Turdus musicus L.* (*jf.* Bøgedrossel). *Kjøbøll.219.*

I. bøge, *v.* [ˈbøqə] (*foræld. bave. DFU. nr.8.22.*) **-ede**, (*ænyd. glða. bøge, bøffue; lydefterlignende ord, jf. bøj og I. bølge; smt. ty. bløken*) **1**) (*nu l. br. i rigsspr.*) om kreaturer: brøle (*især: mindre stærkt*); *smaa- 10* brøle mon Oxen bøger, naar den har Foder? *Job.6.5. NordBrun.D.244.* adskillige Slags Dyr . . som brølede, tudede, bøgede, skrydede, brægede og hvislede imellem hinanden. *Bagges.NK.355.* *en Hiord de skued, | talrig bøgende, | dybt i Dalen. *Oehl.E.R.161.* *Brølen og Bøgen af Kvæg. *Grundtv.PS.III.124. HCAnd.III.146.* et velrettet Slag mod et Horn kunde faa de store Stude til at bøge af Smærte. *AndNæ. 20* *PE.I.58. sa.SD.32.* **2**) † *give en hul ell. dundrende lyd; drøne.* *Al Marken under Folk og gyldne Skiolde bøger. *SkVid.X.193.*

II. bøge, *v.* se III. byge.

Bøge, *i ssg.* [ˈbøqə, *nu dial. ell. vulg.* ˈbøiə-] (*jf. HDahl.AM.95.*) af Bøg (*især 1*). **-aske**, en. [2] *MO.* Til Vask af Linned brugte man Bøgeaskelud, idet man brugte Bøgekvas til Bagning og derved skaffede sig Bøgeaske. *AarbFrborg.1918.164.* **-blad**, et. **1**) *i egl. bet. Riber.II.77. Frem. DN.577.* **2**) † *d. s. s. -spaan 2. Fleischer.S.117.* **-brænde**, et. *VSO. NMøll.H.40.* **-drossel**, en. ♂ (l. br.) *d. s. s. Bøgdrossel. D&H. -gren*, en. *Goldschm.VI.481.* Bissens Landsoldat sætter Foden paa den erobrede Mørser, svinger sin Bøgegren . . og raaber sit Hurra. *JLange.(BiogrLex. II.315).* **-hang**, et. (*poet.*) *egl.: bogenes 40* hængende løvværk; *bogeskov.* *Jeg . . længes efter Danmarks Bøgehang. *Bødt.135.* **-hegn**, et. *især (poet.) om (hegnende) bøgeskov.* *en deilig Have | Med Bøgehegn, hvor Nattergale boe. *Boye.PS.IV.151. Hostr. SD.I.269.* **-hjort**, en. se Bøghjort. **-kerneolie**, en. (*faql.*) *fed olie, der udvindes af bøgeolden. VareL.299.* **-knude**, en. [2] *stykke (knudret) bøgebrænde.* De svære Bøgeknunder . . i Kaminen, opfyldte Krogen med en kvælende Hede. *Etlar.G.H.I.269. VortHj.IV.2.195.* **-kræft**, en. (*bot., forst.*) *kræft paa bøgetræer, Nectria ditissima. HauchOpperm.Haandb.218.262.* **-kul**, et. [2] *kul af bøgeved. Warm.P.51.*

Bøgel, en. se I. Bøjle.

Bøge-loppe, en. (*zool.*) *insekt, der ødelægger de friske bølgeblade, Orchestes fagi. Bøv.P.I.423.* **-lud**, en. [2] *lud af bøgeaske (jf. Bøgeaskelud *u.* Bøgeaske).* **-lund**, en. *lille bøgeskov; (poet.) om bøgeskov i al alm. 60* *Oehl.S.H.3. Grundtv.PS.VI.259.* *Løvet i Charlottes Bøgelund (*v:* Charlottenlund skov). *PMøll.I.97.* **⊖-løv**, et. *Grundtv.PS.VI.389.* *Krandse af Bøgeløv og Fioler. Ing.PO.II. 315.* Bøgeløvet duftede stærkt. *JVJens.D.7.* || (*sj.*) *d. s. s. -blad 1.* De gule Bøgeløv

hvirvlede hen gennem Skoven. *Ing.EF.I. 199.* **-mor**, en. (*faql.*) *tørvelignende jordlag, der dannes sig i bøgeskove. NaturvTidsskr. 5R.V.396. Landm.B.III.216.* **-muld**, en. (*faql.*) *muddlag, der dannes sig i bøgeskove. NaturvTidsskr. 5R.V.396. Frem.DN.250.* **-nonne**, en. (*zool.*) *d. s. s. -spinder. Frem. DN.671.* **-nød**, en. (*jf. sv. boknöt, no. bokenot; jf. -olden; især dagl.*) *d. s. s. II. Bøgebørnene samlede bøgenødder og knækkede dem med tænderne | -nød-kage, en. (*faql.*) *foderkage dannet af affaldet fra udpressning af bøgekerneolie. LandbO.I.466.* **-olden**, en, et *ell. (især i ssg.) pl. (Bøge-olden. vAph.(1759)) (bot.) d. s. s. II. Bøg (jf. -nød). EPont.Atlas.I.602. Grundtv.PS.VI.312.* Bøgeolden spire og voxer ikke saa frodig i en Bøgeskov som i en Fyrreskov. *CVaupell. S.91.* Den hele Frugtstand kaldes Bøg; Nødderne Bøgeolden. *MentzO.Bill.III.301.* **-opvækst**, en. (*især faql.*) *ung bøgeskov. Gjøl.M.183. Landm.B.III.228.* **-purre**, en. *VigMøll.HJ.21.**

Bøger, *fl.* af I. Bøg. † **Bøger**-, *i ssg.* (*efter ty. bücher*) *d. s. s. Bøg- (se *u.* Bøgekøb, -titel).*

Bøge-skjoldlus, en. (*zool.*) *Coccus fagi. ForstO. -skov*, en. *Holb.DNB.32.* *Saa huld til den hellige Bøgeskov | Det vinkte mig. *Oehl.L.I.161. Grundtv.SS.I.24. Frem.DN.331.* **-skrække**, en. ♂ (*paa Falster*) *navn paa den store skallesluger, Mergus merganser L. (der bygger rede i hule bøgetræer). Kjøbøll.696f. Sal.XVI.20.* **-spaan**, en. [2] **1**) *i al alm. VSO. MO. 2) † *tynd plade af bøgetræ (fx. til bogbind; jf. -blad 2). VSO. -spinder, en. (*zool.*) *sommerfugl af spindernes familie, Dasychira pudibunda (jf. -nonne). Sal.2IV.403.* **-sten**, en. [2] (*faql.*) *(slibe)sten af glimmerskifer, hvis udseende minder om bøgens ved. Værkt. 45.* **-træ**, et. **1**) (*især talespr.*) *d. s. s. Bøg 1. Høysg.S.49.* *Og er der lidt Mageligt ved Svendene her: | det kommer af de skygefulde Bøgetræ. *rRich.I.6. Frem.DN.647. 2) *d. s. s. Bøg 2. Bøgetræ (er) et ypperligt Brændsel. Frem.DN.332.* en stol af bøgetræ *ell. en bøgetræs stol |****

Bøghjort, en. (*l. br.: Bøgehjort. Bøv P.I.415.*) (*dannet efter Eghjort; første gang brugt Bergs.MS.I.21; zool.*) *bille af eghjortenes familie (lever især i stubbe af bøgetræer), Dorcus parallelepipedus. Sal.V.779. Frem.DN.575.*

I. Bøgle, en. se I. Bøjle.

II. bøgle, *v.* se Bøgle.

Bøge-olden, se Bøgeolden. **⊖ -omkranset**, *part. adj. (især poet.) omgivet af bøgeskov(e).* *ved bøgomkrandste Havn | Reiste nu sig Stæder. *Oehl.XX.214.* *en græsklædt bøgomkrandset Slette. *Heib.Poet. III.95. Sibb.I.112.*

bø(h). *interj. [bø:] (lydefterlignende ord, jf. bæ(h)) 1*) *gengivelse af køers (kalves) brøl olgn. (jf. jy. bokalv, kalenavn til en kalv. Feilb.). Slige Spørgsmaal standser*

dem ikke. De staar ikke engang stille og siger Bøh som Okserne ved Bjerget. *Hørup.III.67. talem. (dagl.):* sige hverken bu eller bø, se bu. 2) *lyd, der bruges til at skræmme (børn) med (jf. Bømand 1). Moth.B518. Feilb.* han gjorde drengen bange ved at raabe bøh | som *subst.:* „For-skrækkelse!“ Hun sagde det som et stort Bøh! der gør Smaa børn bange. *Nathans. F.36. ||* ogs. (*foragt.*) sagt til en, der har taget fejl, baaret sig dumt ad oln. (jf. Bø-land). **Bøh-land, -mand,** se Bø-land, -mand.

I. Bøje, en. (ogs. skrevet **Boje**). [bøiə] *flt. -r. (æda, boiæ (Camb.28) i bet. 1; ænyd, ogs. i bet. 2); fra mnt. boie, holl. boei, af oldfr. buite, lat. boja, halslænke; i bet. 2 fore-ligger vist opr. et andet ord, oldfr. boie, fr. bouée, der er besl. m. Baake og Bavn) 1) (især ♂) fangelænke m. bøjle til at spænde om hals, arm ell. ben; især i udtr. som sidde, sætte, slutte, spænde i bøjen oln. han havde været bunden med Lænker og Bøier. Luc.8.29. (han skal) i 3 Dage bankes for Canonen hver Dag med 27 Slag af de smaa Tampe, og sluttes i Bojen. SøkriksA. (1752). § 564. Ing.EM.II.124. *stærk maa Boien laves, | Som denne Hals skal bære. Aarestr.127. *naar Stormen var stiv og Kulingen slem, | saa hed det blot: Per! | og han raabte: her! | — hvis ikke han netop sad spændt i Bøjen (for optjær). Drachm.STL.86. *(han stod) Fastgroet, som en Bøie | Var smedet ham om Fod. Recke.BD.154. Scheller.MarO. (billedl. :) Wadsk.14. *Jeg lænker samme Stund | Min Kummer med Bøien og Laasen. Winth. I.253. || arrest i bøjen, x straf, hvorved man lænkes til gulvet m. det ene ben (simpel arrest i bøjen) ell. m. begge ben (streng arrest i bøjen). LovNr.68¹/s1881. §18. Sal.IV.416. || † om det sted i et skib, hvor bojestraff afsones. SøkriksA. (1752). §§ 204.481. MO. 2) † tønde ell. jærneholder, der flyder paa vandet og er forankret i havbunden; søtønede. 2.1) for at afmærke pladsen for et anker, fiskegarn oln. (jf. Ankerbøje). der var Boje paa samme Anker, den Tid hand lod det sist falde. DL.4—3—8. Robinson.I.19. LovNr.42²⁰/s 1885. §3. Scheller.MarO. Feilb. 2.2) for at betegne farlige steder, grunde oln. Harboe. MarO. Et Stykke udenfor Havnen laa dengang en Bøie til Vartegn for to Koral-klipper. Eitar.SB.213. Scheller.MarO. 2.3) til at forstøje skibe ved uden for havnen; forstøjningsbøje. Harboe.MarO. (vi) forstøiede ved en af de ydre Bøier. Drachm.KK.63. Scheller.MarO. jf. Drachm.T.18. 3) overf. anv. af bet. 2. 3.1) en m. sejlflugt omstet korkrans (undertiden forsynet m. vager) til at holde sig oppe ved i vandet; redningsbælte; redningsbøje. *En Redningsbøje blev straks hevet ud | (men der var) ombord knap et eneste Øje, | som kunde faa Kig paa den drivende Bøje | med samt sin*

Stang og sin Klud. Drachm.STL.88. (paa broen) brændte en Lygte oven over et Par Kranse og Bøjer til Druknedes Redning. KLars.Ci.43. jf.: Matroserne .. kom os saa nær, at vore Folk fra Bagstavnen af Skibet kastede et Tov med en Boye til dem (*fodnote:* Her .. tiener Boyen til at holde det udslengte Reeb oven Vandet, indtil de andre i Baaden have faaet fat derpaa). Robinson.I.19. 3.2) (*fisk.*) redskab til geddefangst bestaaende af et stykke træ, som er forankret v. hj. af en sten, og hvortil der er fastgjort en snøre. Fedders. FF.114. Frem.DN.532.

II. Bøje, en. se I. Bøje.

III. bøje, v. [bøiə] -cde. vbs. -else (s. d.), -ning (s. d.). (*glæde, bøghe, oldn. beygja, ty. beugen, oeng. biegan; besl. m. Bue og bugne*).

1) bringe noget (mer ell. mindre stift) fra at være ret ell. lige uden at bryde det; faa til at danne bue (jf. krumme, der i reglen betegner en stærkere ell. en mindre regelmæssig runding) ell. faa til at danne en (mer ell. mindre skarp) vinkel (jf. II. bukke, der i reglen betegner den skarpere vinkel). (i forb. m. adv. tilbage (se ndf.) og undertiden m. adj. lige ogs. om den modsatte bevægelse fra krum til lige form: At bøie en Stok lige. MO. jf.: Naar en Stok er bleven bøjet til én Side, gør man den ret ved at bøje den til den anden Side. Brandes.IV.4. 1.1) i egl. bet. Aag og Sele ville bøie en Hals. Sir.33.30 (jf. ndf.: bøje ens nakke). saa bøier man Grenen .. hen mod Stammen af Træet. Fleischer.B.767. Hauch.SGr.16. At hænge i bøiede Arme paa Tværstangen. Gymn. (1828). 20. Man har en kroget Stok og bøier dermed Grenene til sig. Goldschm.Hjl.I.60. (han) bøiede sine store Manchetter om og lod de vældige Næver spille i Luften. Schand.TF. I.222. at bøje en jærnstang, et stykke staaletraad, en kær | ordspr.: Bøi viden, mens den er grøn. Moth.B449. jf. Feilb. samt Mau.10237. talem.: kunne bøje en om en finger, se Finger || om legemet især: bringe til at lude ell. hælde forover. (især om (varig) følge af alderdom, sygdom, sorg oln.). *Jeg bøies ned, saa træt og tung, | Mod Støvets Moder, Jordan. SalmHus.101.1. *alt som Aar og Tab os bøie. Wilst.D.III.49. *Nynnende sidder hun bøiet (nu hellere: foroverbøjet) og strikker. Hrz.D.I.98. PalM.II.55. Kirsten ældedes .. Hun var bleven bøjet i Ryggen. JVV.Jens.HF.24. hun sad bøjet over sit arbejde | || bøje sit knæ ell. (især overf.) bøje knæ (for en), knæle ned (for); overf.: vise ærbødighed (for); ydmyge sig (for); underkaste sig. lader os bøie Knæ for Herren, vor Skabers Ansigt! Ps.95.6. syv tusinde Mænd, som ikke have bøiet Knæ for Baal. Rom.11.4. en studerende Person har nok, naar han kun veed sømmelig at bøye Knæe, gaee i Processionen

med Hostien, og mumble noget, naar han forretter Messen. *Overs. af Holb. Levned. 165. Boye. Erik. 37.* (han) løftede Blomsten i Vejret, bøjede sit ene Knæ (o: for en dame). *Schand. IF. 21.* || bøjede ens nakke (hals. VSO.), bryde ens halsstarrighed ell. hovmod; tvinge ell. vænne til lydighed (jf. bet. 2.1). Haver du Børn, da . . . bøj deres Nakke (*Chr. VI.:* hals) fra Ungdommen af. *Sir. 7. 24. jf.:* *Havde Du levet i Tider, | Hvor det gjaldt | Med ubøjet Sind | At bøje sin Nakke for Staalet. *Hauch. SD. I. 94.* || bøjede halsen under aaget, (nu l. br.) underkaste sig trældom. VSO. jf.: *Vil du i Eet dig efter Verden føie, | Maa du i Alt dig under Aaget bøje. *Salm. Hus. 483. 3.* || bøjede tilbage. 1. tvinge noget tilbage ell. bagover ved at krumme det. VSO. en af stængerne i gitteret springer for langt frem og maa bøjes noget tilbage | 2. bringe noget krummet tilbage til dets opr. lige form. nu har jeg bøjet denne jærnstang, kan du bøje den tilbage igen? | 1.2) uegl.: give en linie, en bane olgn. en anden retning. da maatte Planeternes Hvirveler hvor de stødte sammen med Cometerens, bøyes, hvorved de fik en uordentlig Bevægelse. *Kraft. (KSelskSkr. III. 268).* jf. Bøjning 1.3. || † bøjede hvælvinger o: danne dem i buer. *Sk. Vid. VI. 86.*

2) *overf. anv. af bet. 1. 2.1) m. h. t. personer: faa til at give efter; røre; gøre myg og føjelig; betvinge.* *(Kristus) har sin Fiende bøjet, | Han løste Dødens Baand. *Salm. Hus. 283. 1. Ew. (1914). I. 95.* Min Verdens haarde Skiebne har nok bøjet mig til at have Medlidenhed med andre Forulykkede. *Oecon. T. II. 53.* *Han kun de Gjenstridige bøjer, | De Blyssomme giver han Mod. *Blich. D. II. 84.* drengen er meget vanskelig at bøje | || Ø bøjede ens hjerte, sind olgn. 1. formilde. *I store Guder, saa Augusti Hierte bøyer, | At Naso ikke faar et evig Fængsel her. *Falst. Ovid. 78.* 2. knække ens overmod; ydmyge. *Bøi selv vort Hjerte, bøi vort Sind. *Salm. Hus. 317. 2.* *ei kan Du bøje | Med Trudsler min Hu. *Grundtv. Kvædl. 72.* 3. gøre nedbøjet; forknytte. en Gigt . . . der nedslaa Humeuret, som ikke vil kunde taale at bøjes mere. *PV Jac. Breve. 186. Schack. 146.* (en mand) hvis muntre Sind Slid og trange Kaar ikke havde mægtet at bøje. *Schand. O. I. 187.* || bøjede ens vilje, overvinde den. *Kun Fruens milde Moderblik | Hans stærke Villie bøier. *Winth. V. 86. PalM. II. 61.* (nu næppe br.): aldrig skulde Nogen ved Gunst eller Gave bøje ham fra en retfærdig Dom. *Molb. DH. II. 86.* || (sj.) part. bøjet brugt som adj.: nedbøjet; forknytt; tungsin dig. Høstens dybe, bøjede Tungsind (drog) gennem hans Hjerte. *JV Jens. D. 67.* 2.2) Ø forandre, hvad der er bestemt af skæbnen, staar fast if. lov og ret olgn. *Graad og Klage | Ei bøier Skjebnens hemmelige Raad. *Holst. D. II. 66.* *Han (o: Suenson)

kunde ei bøje vor Skjæbne haard; | Det laa ei i Menneskers Evne. *Recke. BD. 142.* || bøjede loven, vige fra lovens bestemmelser. *Hauch. VII. 336.* Det maa siges til hans Fordel, at han ikke som Kongens senere Yndlinge søgte at bøje Loven. *Brandes. IX. 30.* || bøjede retten, vige fra retfærdigheden; fælde en partisk dom. Du skal ikke bøje Retten. *5 Mos. 16. 19. MCBruun. PF. I. 19. Drachm. VD. 339.* || bøjede et stykke, (teat.; nu næppe br.) foretage ændringer i et teaterstykke. De maa altsaa forandre det og det i Stykket, det kaldes i Theatersproget „at bøje det“. *HCAnd. I. 131. 2.3) (l. br.) (ved bøjning) danne ell. forme (til noget).* *Jeg lider disse muntre, kaarde Børn, | Som endnu bøies kan til Alt. *Holst. G. 51.* jeg har set ham (o: Garborg) bøje Sproget til Udtryk for det rent Abstrakte. *Schand. O. II. 164.*

3) føre i en vis retning (enten: i en ved adv. ell. præp. angiven retning, ell. (uden nogen betegnelse): i nedadgaende retning). 3.1) bringe noget i en vis stilling ved bøjning af noget, som staar i forbindelse dermed (som vedk. ting sidder fast paa olgn.). man (fører) (o: ved en barnefødsel) to Fingre . . . udi Barnets Mund, for at bøje Hagen ned. *Buchw. JS. (1725). 79.* (man) bøier (enden af grenen) ind i Ridsen af Træet. *Fleischer. B. 767.* stormen var saa stærk, at den bøjede toppen af de unge træer til jorden | (sj.): bøi („hæld“) nu. din Krukke ned og lad mig drikke. *1 Mos. 24. 14.* || om personer: ved bøjning af kroppen bringe en legemsdel i en vis stilling. (han) bøiede Ansigtet til Jorden. *1 Mos. 19. 1.* *Bøi, o bøi Dit Hoved ned | Til mig udi Dødens Sved. *Kingo. 178.* *Ned bøied hun sin rosenrøde Mund | Og rørte som en Blomst ved mine Læber. *PalM. II. 7.* De fire bøjede Hovederne sammen, naar de talte. *Schand. BS. 408.* Hoved fremad — bøj! . . . Hoved bagud — bøj! *Gymn. I. 159.* || bøjede sit øre til, (bibl. og poet.) vende sit øre til; skænke opmærksomhed. bøi dit Øre til min Tale. *Ords. 4. 20.* *Bøi, du Livets milde Fader, | Bøi dit Øre til vort Skrig! *Ew. V. 147.* *høie Herskerinde! . . . O, bøi dit Øre naadigt til min Bøn. *PalM. II. 93.* Vor kjerlige Konge . . . vil ikke bøje Øre til Machinationer som den roeskildske Forsamlings. *Fædrel. 1844. sp. 13906.* jf. 3.2: *Bøi hendes Barm til Elskovs Lyst, | Bøi hendes Øre til Guitarrens Tone. *Oehl. XIII. 4.* || bøjede hovedet, lade hovedet hælde ned mod brystet ved bøjning af halsen, især som udtr. for træthed, sorg, ydmyghed olgn. (Jesus) bøiede Hovedet, og opgav Aanden. *Joh. 19. 30.* *Træt af Kummer . . . | Bøied' han sit Hoved ned. *Lund. ED. 127.* *Vil Du ej dit Hoved bøje | under Livets strenge Tugt? *Kaalund. 336.* jf.: *I Blomster, bøyer eders Pragt, | At ære med mig Herrens Magt. *Brors. 269.* 3.2) (især bibl.) bringe til at gaa ell. vende i en vis retning; dreje;

vende. Bileam slog Aseninden for at bøje den ind paa Veien (Chr.VI: bøye den i veyen igjen). 4Mos.22.23. † bøje hovedet om paa en, dreje halsen om paa en. VSO. || (overf.) den Tid Salomo var gammel, bøiede hans Hustruer hans Hjerter efter andre Guder. 1Kg.11.4. Du bøiede dit Hjerter til Kvinder. Sir.47.26. *Bøi du vor Hu | Til din Lære. SalmHus.271.3. jf.: Herren var med Joseph, og bøiede Miskundhed til ham. 1Mos.39.21. hand haver bøyet miskundhed til os (1871: tilvendt os Miskundhed). Esr.9.9 (Chr.VI).

4) (efter lat. declinare; gram.); foretage en formændring af et ord til angivelse af dets stilling (og opgave) i sætningen; deklinere ell. konjugere. Den ubestemte Artikel bøies eller declineres ikke. JBaden. Gram.80. Rask. (Hermod.1825/26.100). (grammatikken) lærer os at bøie, danne og forbinde Ordene rigtigen. Molb.NTidsskr. IV.610. Adskillige Verber bøies ikke fuldstændig i alle de Former, som de efter Betydningen kunde have. Madv.Lat Sprogl.162. Mikkel's Sprogl.S.65. || ogs. (skol.): opregne (et ords) bøjningsformer. bøj (det lat. v.) scribo! || jf.: Ordspillet, at i Ægteskabet skulde Hustruen kun bøje (o: praktisere) Udsagnsordene: pårere og pårere (at føde og at lystre) og Manden Udsagnsordet parare (at skaffe til Vejje). TroelsL.XI.40.

5) (intr.) foretage en drejning ell. svingning (især om færdselsretning, m. adv. ell. præp. til at betegne bevægelsens retning). Israel bøiede af Veien for ham (Chr.VI: fra ham). 4Mos.20.21. Skyggen (paa soluret) bøier ti Streger frem ad (Chr.VI: ned ad). 2Kg.20.10. Biergstækningen . . bøier . . ind ad i Landet. VSO. *Jeg bøier ud af (nu hellere: ud fra olgn.) Veien for at stige | I Skoven af. Hrz.KV.25. *gjennem Sidegangen . . de bøied. Palm.IV.45. De blev ved at raabe, lige til (han) var bøjet om Hjørnet. Bang.DuF.47. Lyset (forplanter) sig ud fra Lyskilden i rette Linjer, — „Straaler“ —, medens Lyden kan bøje meget uden om Genstande, som standser den. HHolst.Elekt.r.I.275. overf.: dem, som bøie ind (Chr.VI: henvende sig) paa deres Krogveie, skal Herren lade fare bort. Ps.125.5. || bøje af. 1. gaa ell. dreje til siden. viger bort fra Veien, bøier af fra Stien. Es.30.11. Han bøiede varsomt af for de sorte Skovsnegle. Drachm.EO.24. JakKnu.A.216. overf.: bøje af fra de vante Spor. Vorthj.I.Indl.10. 2. gøre en undvigende bevægelse; bøje sig til siden for at undgaa noget. Oversk.II.370. (han) bøjede . . af for Slaget. Goldschm. VII.104. 3. (overf.) undgaa at komme ind paa et vist emne, spørgsmaal olgn. (han) stræbte . . at faa (W.Scott) til at tilstaa Forfatterskabet til Waverley-Romanerne. Scott bøiede behændigt af. Brandes.V.376. ogs.: opgive at forfølge et formaal olgn. Hø-

rup.III.187. || (abs.) om vej olgn. (jf. u. bet. 6.4). Med Eet bøier Veien. HAnd.II.116. 6) refl. 6.1) i al alm.: antage krum form. (bladene) rulle eller bøie (nu hellere: krummer) sig indad med den øverste Side. Fleischer.S.42. *Krumt Grenen bøier sig af Frugt. Wilst.D.II.85. Winth.Lyr.91. jærnstangen har bøjet sig | (overf.:) *Atter det Skilte | bøjer sig sammen; | engang i Tiden | vorder det Et. Ploug.I.3. || (jf. u. bet. 1: bøje (sit) knæ). i Jesu Navn skal hvert Knæ bøje sig. Phil.2.10. Ing.RSE.VII.38. || (jf. bet. 6.3:) den forud saa blomstrende Skabning bøiede sig nu stærkt imod Graven. Hauch.IV.429. || (jf. bet. 2.3:) *naar om Vaaren hver Fugl | over Mark, under Strand | lader Stemmen til hilsende Triller sig bøje. Drachm.DVE.147. 6.2) om personer: give legemet en mer ell. mindre krum form; bukke sig. hand bøiede sig (1871: segnede ned) i sin vogn. 2Kg.9.24 (Chr.VI). (jf. Ew.(1914).I.129). *(kømpjerne) maatte dybt sig bøie | For Husets lave Loft. Oehl.NG.9. med glad Hengivenhed bøier Deres Brud sig til Dem. Mynst. Tale.(1828).11. Hrz.D.II.119. hendes tyste Bøjen sig over Sytøjet. Stuck.III.67. Efter mig (o: Johannes) kommer den . . hvis Skotvinge jeg ikke er værdig at bøje (1819: bukke) mig ned og løse. Marc.1.7 (1907). || især: foretage en bøjning forover af legemet som tegn paa hyldest ell. ærbødighed. 1Mos.18.2. *Dybt sig bøier i Støv din Tjener. Winth.D.62. Mose . . bøiede sig (Chr.VI: bukkede sig) til Jorden, og tilbød. 2Mos.34.8. || (overf.) opgive standhaftighed ell. modstand; vise sig fejelig; give efter; underkaste sig; ydmyge sig. *Peer kand ey med Paul til Fred sig bøye lade. Holb.Paars.150. de er haarde, halse begge to; ingen af dem vil bøje sig | jf.: *Moders-Maalet dybt sig bøier (o: føjer sig let til gengivelse af evangeliets ord). Grundtv.SS.I.76. || bøje sig for. 1. vise sin ærbødighed ved at bøje legemet. Huuskarlene bøiede sig ærbødig for deres ulykkelige Frue. Ing.EM.II.79. jf. 1Mos.37.9. 2. (overf.) bevidne sin ærbødighed ell. sin anerkendelse. Jeg bøier mig med Ære og megen Underdanighed for alle dem, som Gud og Kongen har gjort Store i Riget. Oecon.T.II.90. Gud bevares, jeg bøier mig for Vandtyck, men Enhver har sine Fortrin. Fritz.Jürg.nr.35. der (er) i Anarkisternes personlige Trang til Selvpofrelse . . noget ideelt, som jeg bøier mig for. Pont.A.104. 3. (overf.) give efter for; føje sig efter. han er forhadet af din Moder, fordi han ei nok bøier sig for hende. SkVid.X.16. *Jeg vil bøie | Mig for Bønnen i dit Øie. Palm.II.207. *Min Villie dybt har bøiet sig for din smst. 232. naar han udtaler sig, bøjer alle sit for hans Dom. Carling.A.I.205. || bøje sig over, (bibl.) have samleje med (en kvinde). Job.31.10. jf. SalmHus.138.4. || ☞ bøje sig

under, *indordne sig under; underkaste sig. (de) maatte bøje sig under ham. Job. 9. 13.* Svendborgerne havde givet efter for Overmagten og bøjet sig under Fiendens Aag. *Mall. Sg. H. 98. Hauch. IV. 322. (han var) uden Spor af Vilje til at bøje sig under andensteds gjældende Former. Schand. O. I. 164. 6.3) (jf. bet. 3.1) indtage en hældende ell. ludende stilling. *Naar med Hoved sig skal bøje (o: i døden). Salm. Hus. 55. 2. 1. † overf.: de tøvede indtil dagen bøjede sig (1871: hældede). Dom. 19. 8 (Chr. VI). 6.4) (jf. bet. 3.2; nu l. br.) vende ell. dreje sig i en vis retning. Bøyd dig ikke (1871: Bøi ikke af) til høyre eller venstre haand. Ords. 4. 27 (Chr. VI). *Hver Flod fra Havet til sin Kilde sig skal bøye. Falst. Ovid. 21. i Menneskets Sjel er der en Kraft, som kan bøje sig til den ene Side eller den anden. Mynst. Tale. (1843). 15. (overf.:) Salig den Mand, som .. ikke vender sig til .. dem, som bøje sig til Løgn. Ps. 40. 5. (hendes tanke kunde) afvexlende bøje sig til og fra det Læste. Schand. F. 301. || (nu næppe br.; jf. bet. 5 slutn.) Veien bøier sig til Høire. MO. || † bøje sig af, d. s. s. bøje af (1) (se u. bet. 5). overf.: jeg bøjede mig (1871: bøiede) ikke af fra din lov. Ps. 119. 51 (Chr. VI).*

IV. † **bøje**, v. [ˈbøiə] -ede. (afl. af I. Bøje 2) † i udtr. bøje ankeretovet op, holde ankeretovet oppe v. hj. af en bøje, f. for at det ikke skal skamfiles af grunden. Funch. Mar. O. II. 24.

Bøje-fiskeri, et. [I.3.2] (fisk.; jf. Brikkefiskeri). Frem. DN. 532. **-hammer**, en. [III.1] ⚙ 1) † hammer, hvormed en metalplade bøjes sammen til et geværløb. MilTekn. O. 2) hammer, der anvendes til at rette geværløb med, som har bøjet sig under udboringen. 40 **-jærn**, et. [III.1] (kurr.) redskab til at bøje tykt træ med. D.&H.

Bøjel, en. se I. Bøjle. **bøjel-benet**, adj. (ænyd. d. s.; nu kun dial.) krumbenet; hjulbenet (jf. bøvlet). Gram. Nucleus. 1987. MDL. Feilb. (u. bøgbenet).

bøjelig, adj. [ˈbøielig] (glda. bōgh(e)-ligh; afl. af III. bøjle) 1) (til III. bøjle 1) som (let) lader sig bøje (og let retter sig ud igen); smidig. *Den bøielige Birk. Hob. Metam. 6. *Lilien liig, der bøielig | Hist i Vaarvinden skjalv. Winth. I. 264. *Hun er bøielig | Og føielig | Og rank som et Siv. smst. 200. Han, der var saa bøielig i Ryggen (o: bukkende). Schand. IF. 204. 2) overf. 2.1) (til III. bøjle 2.1) som let lader sig bevæge; føjelig; medgørlig. (nu l. br. om personer). (han) besad en overmaade ube- stemt og en overmaade bøielig Tænke- maade. Ew. VIII. 28. bøielige Tyender er sjældne at faae. Olufs. Ny. Oec. I. 9. han synes .. dog af et bøieligere Sind, end hans Broder. Ing. KE. II. 15. (hans) dalende Lykke havde begyndt at giøre ham .. mere bøie- lig. Molb. DH. II. 370. jf.: *vi smaa og svage, | vi fødtes bøielige af Naturen. Sødb. GD.

41. || † **tilbøjelig**. henrykkende Bevægelser i Hiertet, som giøre det mere bøieligt til at følge Fornuftens Bydende. JSneed. I. 56. 2.2) (til III. bøjle 2.2 ell. 3) som let lader sig forme ell. forandre (nuancere). De gamle Skialdre .. gjorde (sproget) bøieligt til at forestille Pligterne paa en behagelig Maade. JSneed. I. 209. || m. h. t. stemme: som let gaar over fra en tone til en anden. VSO. snart maatte hun glimre ved med sin bøielige Stemme .. at fremsige en Fabel af Lafontaine. Schand. UM. 160. **Bønnelycke**. Sp. 255. || (vet.) m. h. t. dyreraces tillemplings- evne: ikke alle Individer ere lige let bøie- lige. Landm. B. II. 60. 3) (til III. bøjle 4; gram.) som kan bøjes (deklineres ell. konju- geres). Navneord, Kendeord, Tillægsord, Talord, Henvisningsord og Udsagnsord (er) i Almindelighed bøielige. Mikkel. Sprog. S. 38. † Et bøieligt Sprog, bøjningsprog. VSO. **-hed**, en. 1) [1] (især fagl.). Moth. B. 451. Sal. III. 1025. jf. Bøjelighedsprøve, prøve til undersøgelse af metallers sejhed. Sal. IV. 416. 2) [2] overf. Villiens Bøjeligh- ed er Hovedsagen af Opdragelsen. JSneed. VI. 524. Med den elskværdigste Bøjelighed vidste hun at lempe sig efter (ham) i alle hans Luner. Rahb. Fort. I. 123. Olufs. Ny. Oec. I. 9. den Herskesyge .. mangler Bøjeligh- hed, og han mangler Føielighed til at opfatte Andre. Kierk. IX. 258. Hans tilsyne- ladende ubehjælpsomme Væsen indeholdt en ikke ringe Tilsætning af Smidighed og Bøjelighed. Tops. III. 124. || (jf. u. bøjel- lig 2.2). Individer, hvis Tillemplingsevne (Bøjelighed) er særlig stor. Landm. B. II. 60. Tumlingrædens store Bøjelighed og Ævne til at danne Lokalvarietetet. C. Gram. Hus- duen. (1910). 36.

Bøje-line, en. [I.2] † d. s. s. -reb. DL. A-3-8. Moth. B. 285.

Bøjelse, en. flt. r. (ænyd. d. s.; vbs. til III. bøjle) 1) (nu næppe br.) som vbs. til III. bøjle 1. Moth. B. 451. (overf.:) Sindets Bøielse er nødvendig hos unge Børn. VSO. 2) † **bøjende bevægelse** ell. **bøjet form**. Er der nogen af alle Legemets Lemmer, som vi ikke ved Øvelse og Konst kunne give utroelige Færdigheder, Bevægelser og Bøielser? JSneed. I. 124. Flint-Steene .. liggende deels ganske horizontale, deels i en krum Bøjelse eller Bølgeviis. EPont. Atlas. I. 440. || især om bøjning af legemet til hilsen oln. de fleste Bøyselser og Æres Beviisninger ere intet uden Hykle- rier. Spectator. 318. Hans Bøielser vare alle rigtigen afmaalte efter enhver Stand og Rang. JSneed. III. 44. 3) \ (overf.; til III. bøjle 2.1) **nedbøjet**hed. hans Bøjelse og Tungsidning var ubegrændset. Birkedal. O. I. 230. smst. 244. 4) † (til III. bøjle 4; gram.) d. s. s. Bøjning 2. Høysg. AG. 30. dette Sprog er et af de rigeste baade paa Ord og Bøielser. JSneed. I. 242. nogle Stedets Adver- bier paa Stedet dannes af dem til Stedet, ved en virkelig Flexion eller Bøielse..

JBaden.Gram.147. 5) † til III. bøjle 64: tilbøjelighed. Siælens Bøielser.MO.

Bøje-maskine, en. [III.1] ☉ (l. br.) d. s. s. Bukkemaskine. TeknMarO. **-muskel**, en. [III.1] (anat.) muskel, der nærmer enderne af ledforbundne knogler til hinanden (flexor). Panum.119. **-penge**, pl. [1.2.3] † (l. br.) afgift for at fortøje ved en bøjle. Larsen. **-reb**, et. [1.2.1] † reb, hvormed ankerbøjen er fastgjort til ankerkrydset (jf. line). Moth.B285. SøkrigsA.(1752).§435. Funch.MarO.II.24. Sal.I.854.

Bøjert, en. [bøi'ærd] flt. **-er**. (ænyd. d. s.; fra mnt. bojert, koll. boeier, egl.: fartøj m. høj for- og bagstav, af holl. (op)boeien, gøre rølingen høj ved anbringelse af planker; jf. Bording, Byrding samt Børt; foræld.) † mindre fartøj af jagtform. VSO. P.VJac.Trold.32. Sal.III.288.

Bøje-sene, en. [III.1] (anat.) sene i en 20 bøjemuskel, spec. om senerne af taens overfladiske og dybe bøjemuskel hos hesten og kvæget. LandbO.I.466. **-straf**, en. [I.1] ☉ Sal.²IV.416. **-strop**, en. [I.2] † strop, der lægges om en bøjle, for at man deri kan fastgøre bøjerebet. -stroppe.Funch.MarO.II.24. **-tang**, en. [III.1] ☉ tang til at bøjle metal med. Moth.B450. VSO. FRFriis.KA.149.

☉ **Bøjethed**, en. (af part. bøjeth, til III. bøjle; sj.) den tilstand at være bøjeth i 30 den kneisende Ukrudts Farve-Pragt i Mod-sætning til det velsignede Kornes ydmyge Bøithed.Kierk.VIII.59.

Bøje-træ, et. [III.1] (kurv.) planke m. huller i til bøjning af tykke grene. D&H. **-valse**, en. [III.1] ☉ (i et valseværk er der) tre Valser, nemlig to Fødevalser, som trække Pladen frem, og en Bøjevalse. Wagn.Tekn.258.

Bøjgd, en. se Bygd.

I. **Bøjle**, en. [bøile] († Bøjel. Moth.B 450. VSO. jf. bøjelbenet. — jy.: **Bøg(e)l**, Bøvl. MDL.66. Feib.I.158. Kort.62. jf. u. bet. 2 samt bøvlet). (ænyd. glda. bōgel, bōiel, sv. bōgel, no. bøygiel, jf. oldn. bygill (sv. bygel, no. bygiel), ty. bügel; afl. af III. bøjle 1) bueformet (bøjeth) metal- ell. træstykke. (især fagl. i mange mere ell. mindre faste anv., hvoraf kun de vigtigste anføres; se videre VSO. Feib.). (nu især 50 ☉) redskab, hvormed en lænke fastgøres til en fanges ben, arm ell. hals; ogs. (især overf.) d. s. s. I. Bøje 1. (de) førde ham — fangen til Byes, hvor han strax fik Bøilen om Benet.Grundtv.Saxo.III.135. i Kjøbenhavn saae (jeg) Slaverne med deres Bøile om Benet.Sibb.II.229. Kierk.XIV.347. Bøjlerne (paa haandjærn) have Form af Hænge-laae.Sal.VIII.258. overf.: CBernh.II.234. *Tro ej, Aanden er i Bøjle lagt (∴ lænke- 60 bunden).Ploug.I.22. *Flyv ud, flyv ud! . . | Hvi vil Du spænde saa Dig selv i Bøjlen? Kaalund.265. || om stigbøjle. *Han holdt hende Bøilen, | Naar hun stæeg paa sin Hest.Winth.HF.61. Bergs.PP.529. *Han løfter i Bøilen sin Tre-Alens Krop; | Til Støv-

lerne klæber Skabrakken.Drachm.DM.151. (i sluttet orden) holde Rytterne Bøile ved Bøile.ExercRytt.2. || ☉ (metal)bue paa fæstet af en kaarde, huggert olgn.; kaarde-bøjle. Moth.B450. Hallager.356. Gymn.II. 163. jf.: (klinger med) prangende Hæfter, hvor stolte Deviser slyngede sig op ad Bøjlefæstet.KLars.MK.71. || bøjeth (metal)stykke, der beskytter aftrækkeren paa et skydevaaben; aftrækkerbøjle; geværbøjle. VSO. D&H. jf. Skyderegl.6. || (ur.) ringen paa et (lomme)ur (jf. Bøjleknop). Urmageri.175. || † rørstyrkke, der anbringes paa et blæseinstrument for at forandre tonehøiden. OpFB.I.517. Orchesterinstr.14. || † beslag med et øje til fastgørelse af et tov ell. en hage. IdrætsB.I.361. 2) (fisk.) ring (af spanskror), der tjener til at udspile en fiskeruse (jf. Bøjlerum). Sal.²VIII u. Fiskereds-kaber (tavlen fig. 4). || (foræld.) bøjeth haandgreb paa skjold. Hauch.V.202. || (fagl.) halvcirkelformet hjulsvælg. Sal.VIII. 1005. || buet (skulderformet) træstykke olgn. til at hænge klæder paa; galge. Hjemmet. 1906.542.sp.3. ORung.P.6. 2) (jy.) aflukke i ell. uden for stalden til gæs, kalve ell. grise (jf. Kalve-, Lammebøjle. Moth.K19. L23). VSO. Når en kalv er født, skal den .. bæres baglænds ind i sin bøvl.Skatte-graveren.1885.IV.61. Kalvene døde af Sult i Bøvlerner.Aakj.VF.217. sa.VB.88. || (ved omtydning af udtr. være af samme bøvl ∴ høre til samme sti, være af samme kuld) \ kuld (grise). Der gaar to store Grise-Søer inde paa Tærskeloen med deres Bøvl.JakKnu.S.61. II. **bøjle**, v. [bøile] **-ede**. (afl. af I. Bøjle; sj.) lægge i bøjle; lænke; overf.: (livet) skulde forgå igen, lukkes ude bag sorte Døre, og den bøjles fast i det ene, ene: Døden.Kidde.AE. II.322. **Bøjle-**, i sgr., af I. Bøjle 1. **-bremse**, en. † bøjle, som anbringes over en kæde og tjener til at bremse den, naar ankeret tager ud. Scheller.MarO. **-garn**, et. (fisk.) laksegarn (brugt i Randers fjord), i hvilket overligeets kork er erstattet m. bøjler af pilekviste og underligeets sten ell. bly m. bøjler af jærntraad. Neckelmann.Randers. (1833).Spec.Deel.46. Ordbs. **-hestegang**, en. (fagl.) en slags liggende hestegang. Hag.V. 299. **-knop**, en. (ur.) den knop, hvori ringen paa et lommeur er fastgjort. Urmageri. 175. **-naal**, en. (især arkøvl.) naal, der i alm. bestaar af en tynd metalstang, der er bøjeth aflangt sammen, saaledes at der i den ene ende dannes en elastisk spiral, i den anden en aaben skede for naalens spids. Soph Müll.VO.231. DanmRigHist.I.58. Sal.²IV. 416. || af H.Dahl foreslaaet anvendt i st. f. Sikkerhedsnaal. KvBl.²1907.3.sp.1. **-rum**, et. (fisk.) om mellemrummene ml. bøjlerne i en fiskeruse. LovNr.56%/1888.§26. **-sko**, en. (fagl.) om sygebeslag, dels (tidligere): hestesko, som der er smedet en bøjle under (MilTeknO.), dels: hestesko m. en paa taastykket anbragt bøjle, der støtter mod hoven.

Bøjning, en. [ˈbøinɛn] *ft.* -er. (ænyd. d. s.; vbs. til III. bøje) 1) som vbs. 1.) til III. bøj 1.1. VSO. *Mens Grenen den er ung, man skal den bøje. | Men ei med Bøining blot jeg vil mig nøie. *PalM.IV.31.* Jævn Bøjning af en Stang . . sker sædvanlig over Ambolthornet. *Hannover.Tekn. 156. 1.2) (fys.; jf. III. bøje 1.2) lysstralers afvigelse fra den efter de optiske love vendte retning; diffraktion. Christians.Fys.339. Sal.²IV.418. 1.3) til III. bøje 3.1. Hun hilsede mig med en skjodesløs Bøining med Hovedet. Gylb.KV.44. med en svag Bøjning af Hovedet havde (baronessen) modtaget de to Herrers Buk. Drachm.T.86. || til III. bøje 6.2. purpurrøde Aal, der skøde blaae Ildgnister ved hver Bøining. HCAnd. V.198. ved en hurtig Bøining undgik (han) Sammenstødet. PalM.II.1.384. især om bøjning forover som hilsen ell. ærbødighedstegn: 20 „Det glæder mig høibaarne Herre!“ — sagde han med en artig Bøining. Ing.PO. II.106. Goldschm.Hjl.I.141. (hun rejste sig) og gik ud med en lille Bøining for os. Schack.133. 2) (til III. bøje 4; gram.) ændring af et ords form til betegnelse af dets forhold i sætningsbygningen; ogs. om maaden, hvorpaa denne ændring foretages, ell. (sj.) om den saaledes dannede form. Rask.NSO.35. Den slaviske Bøjning af 30 Gjærningsordene eller Konjugering. smst. 135. det er Ordenes Bøininger som tidligst forældes. Molb.NTidsskr.IV.612. Madv. GB.I.56. Thomas læste op, oversatte, gjorde Rede for Substantivers og Adjektivs Bøjning. Schand.TF.I.40. Udsagnsordene har to Bøininger: 1) den stærke . . 2) den svage. Mikkels.SproglS.61. 3) bøjet form ell. figur; bøjet ell. krum del af noget. Moth.B451. en Hjelms med to forgyldte Oxehorn, paa hvis yderste Bøininger tvende 40 Paafuglehaler vare heftede. Ing.EM.II. 202. *i hver Form og Bøining | det blinkende Metal (o: i en krone) | Skal præges af og mane | om Kongers Pligt og Kald. Recke.KS.6. || ☉ bøjet forbindelsesstykke til gasrør olgn. Sal.VI.640. || om en linie, vej olgn. (jf. III. bøje 5 og 6.1.). Strømmen . . bugtede sig i mange underlige Bøininger. Rahb.Tisk.1798.754. CBernh.XI.11. *Der 50 staaer en Fjende ved Veiens Bøining. Drachm.D.9. **Bøjnings-endelse**, en. [2] (gram.) Madv.LatSprogl.173. Mikkels.SproglS.38. **-fashed**, en. [1.1] ☉ et materiales evne til at modstaa bøjning (jf. -styrke). Warm.Bot.453. **-form**, en. [2] (gram.) MO. SandfeldJens.S.150. **-forsøg**, et. [1.1] ☉ prøve, der anstilles for at bestemme et materiales bøjningsfashed (jf. -prøve). Sal.²IV.422. **-lære**, en. [2] (gram.) Madv.LatSprogl.²17. **-maade**, en. [2] (gram.) 60 især om nominers og verbers forsk. deklinationer og konjugationer. Rask.FS.Fort.30. e. alm. † **-maskine**, en. [1.1] ✕ apparat til at prøve klingers og ladestokkes elasticitet. MilTehnO. **-modstand**, en. [1.1] ☉ mod-*

stand, som et legeme gør mod at blive bøjet. Warm.Bot.253. **-mærke**, et. [2] (gram.; l. br.) den del af et ord, der angiver dets bøjning. MO. **-mønster**, et. [2] ord, hvis bøjningsformer anføres som mønstergivende eksempel; paradigma. Rask.FS.Fort.30. HjælpeO. Mikkels.Sprogl.215. **-pil**, en. [1.1] ☉ en belastet bjælkes største afvigelse fra den i ubelastet tilstand indtagne stilling. Sal.III.1025. **-prøve**, en. [1.1] ☉ d. s. s. -forsøg. TeknMarO. **-sprog**, et. [2] (sprogv.) sprog, der har grammatisk bøjning; især om de indoeuropæiske og semitiske sprog i modsætn. til andre. Madv.GB.II.78. SandfeldJens.S.243. **-styrke**, en. [1.1] ☉ d. s. s. -fashed. Warm.Bot.253. Sal.²IV.422. **bøjsom**, adj. [ˈbøjsəm, ˈbøisəm] (ænyd. d. s.; efter ty. biegsam; sj.) bøje- 20 lig. (jf. bøjelig 1:) *(han) snart det bøjsom Træ med konstig Kniv tilsnidder. Bull.(Rahb.LB.I.561). (jf. bøjelig 2.1:) klangfuldt, vidunderligt bøjsomt Fransk. Pol.⁵/₆1919.3.sp.5.

Bøjten-, i ssg. [ˈbøid(ə)n-] (af holl. buiten, udenfor, yderside, jf. nt. buten, eng. but; besl. m. uden; jf. binnen-, boven-) **-fald**, et. † (nu l. br.) yderfald paa (under)læsejl. Scheller.MarO. **-skøde**, et. † (nu l. br.) yderskøde paa (under)læsejl. smst. † **Bøkling**, en. (ogs. Bykling; VSO. 30 **Bukling**; Moth.B451). (ænyd. d. s. (ogs. bukling, bøkking), sv. böckling; fra ty. büc- (l)ing († buckling, bocks-hering); oprindelse usikker) røget sild. Moth.B451. || saltet og vindtørret sild („tørre jyder“). VSO. || ansjos, *Engraulis encrasicolus* L. EPont. Atlas.I.653. VSO. (jf. dog Krøyer.III.222). **Bøksel**, en. se Bygsel. **bøksle**, v. se bygsle.

I. Bøl, en. se II. Bøl.

II. Bøl, en. (ogs. Bølle. MDL. Levin.). (vistnok egl. Bølge, sammenblandet m. Pølle; jf. ænyd. bølle (Kalk.I.326.312) og Feilb. (u. bølge); nu kun dial.) rundt, pølseagtigt læg paa kvindelæder; ogs. om valk i haaret; pølle. MDL. Jeg straalere selv med Bukler og med Bølle. Heib.SD.5.

III. Bøl, et. (ogs. Bølle). (jf. Moth.¹B 652: bøle, hytte, ænyd. svinebøl, svinehus, bøle) (lille) hus, bolig olgn.; nu kun som sidste led i ssg. (se Fingerbøl, Vikingsbøl), især i stednavne [-bøl(ø)]: Randbøl, Havbølle, Tullebølle osv. JohsSteenstr.DS.35. jf.: Langeland har femten Bøller (o: Byer, som ende sig paa Bølle) og femten Møller og femten Kirkesogne. Mau.6724.

IV. Bøl, en. (bornh. (kun i best. f.) (Esp.44); jf. sv., no. bøvel, omdannet form (efter Bøddel?) af Djævel) mildere udtryk for Fanden, Djævelen; pokker. „Hvad Bølen var det?“ spurgte en Bonde . . og tog forskrækket til Tømmerne. AndNæ.PE. I.5. Bølen maa vide hvor han har det fra. smst. III.166.

Bø(h)-land, et. (af bøh 1?) ell. 2

slutn.; kbh., spøg. ell. foragt.) d. s. s. Bondeland 2. FrSkousboe. En Samfundsfjende. (1911). 102. komme en lille Tur ud paa Bøhlandet. Vore Herrer.²⁹/1920. 48. sp. 3.

I. bøle, v. -ede. (ænyd. d. s., sv. böla; lydefterlignende ord, jf. I. bøge; nu kun dial.) brøle. Moth. B455. MDL. Feilb. de hørte jævne Folk .. vrinske og bøle som løse Dyr. JV Jens. Vi. 14.

II. bøle, v. -ede. (af III. Bøl, jf. oldn. 10 bœlask, danne sig et lege, samt I. bale, sv. dial. böla; muligvis sammenblandet m. bødle; sjæll.) ligge og tumle ell. boltre sig; strække sig dovent. skamme maa du dig, din store Tøs, at ligge og bøle paa Gulvet, saa lang som du er! AntNiels. LL. 63. det ligner ikke Noget at ligge og bøle i Sengen helt op ad Formiddagen. Schand. SF. 211. Gravl. Øen. 24. Thorsen. 129. jf.: Ude over de sorte Pløjemarken laa Taagerne og bølede i tykke, metalgraa Driver. Zak Niels. Fort. 177. || m. obj.; især i forb. bøle n. e. d., bringe (noget) i uorden (ved at vælte sig i det). bøle sæden ned paa ageren. OrdbS. || (jf. bødle) bøle løs paa, hugge ind, slaa løs paa (m. en kæp olgn.). MDL.

I. Bølge, en. [ˈbølqə] ft. -r. (glda. bylje, oldn. bylgja, mnt. bulge, bølge, lædersæk, besl. m. Bælg og bullen; grundbet.: noget seulmende; jf. II. Bøl)

1) synkende og stigende vandmasse i overfladen af vand. 1.) i egl. bet. (i sømandsspr. bruges oftest Sø). Skibet skiuftes af Bølgerne. Matth. 8. 24. ulyksalig den Bølge, som forarsagede det Skibbrud. Holb. Ul. IV. 6. Uden Roer, uden Master .. førtes Skroget hvorhen Bølgerne vilde. Bagges. NK. 290. *Det blæste en Storm udi Kattegaat, | De Bølger de ginge saa høje. Btich. D. II. 113. *Hvor Bølgen larmer højt fra Søe | Om Danmarks gamle Rige. Wilst. D. I. 30. Pal. M. III. A. || † være paa (en) bølge, (overf.) være ovenpaa; blive holdt oppe. jeg var paa en Bølge, jeg var Student. HC And. XI. 101. sa. Breve. I. 301. jf.: „Agnete“ vinder vel nogle Hjertier og „holder mig paa Bølge“, et Udtryk, jeg veed, man har brugt om mig, da man lod mig reise! smst. 151. || bølgerne gaar højt.

1. der er stærk søgang. 2. (overf.) der er stor ophidselse, voldsom debat olgn. bølgerne gik højt paa generalforsamlingen | jf. (m. overgang til 2.): De politiske Bølger gik .. højt. Schand. O. II. 25. Brandes. VII. 598. 1.2) (poet.); især i best. f. om vandet i et hav, en sø, et vandløb olgn. *Danmark deiligst vang og vænge, | Lukt med bølgen blaa. LKok. (PSyv. Viser. (1695). 584). *Hand hærske paa Bølger og Strømme. Sort. HS. D1 v. Grundtv. PS. VI. 186 (se u. II. blaane 2.2). *Vift stolt paa Codans Bølge (o: Østersøen)! | Blodrøde Dannebrog! Eng. RSE. II. 188. (jf. Arlaud. 101). *I Bølgen svømmer med Dødens Mod | Den Fisk, der med Angelen leger. Hauch. SD. I. 54. *hun ved Kilden sad og saae i Bølgen. Pal. M.

II. 11. *gennem Bølgen dyb og kold | svømmed Peder Tordenskjold. Sang B. 23.

2) (især Ø) overf. 2.) hvad der minder om en bølge (1.) ved sin bevægelse ell. form (især om bølgende kornmark, lokker osv.). Thaar. ES. 494. *Høi og Dal, der skred | I smaa, i mindre Bølger | Mod flade Slette ned. Winth. HF. 235. *Fagert Belte til at tvinge | Jomfrubarmens Bølger i. Aarestr. 211. Det ovale Ansigt var ligesom indfattet i Bølger af et kastaniebrunt Haar. Goldschm. II. 229. Drachm. VD. 342. Hveden blev høj og lav i tunge Bølger (o: i blæsten). JP Jac. II. 310. (bølgeblisk kan være) af tyndere Blik og med mindre dybe Bølger. Grnudtz. Husb. 204. man knipser til den ene Ende (o: af en slapt udspændt snor) .. og en Bølge vil da løbe hen ad den. Sal. III. 1029. (jf. bet. 2.): hvert Kvarter gaar der en Forventnings Bølge (o: en urolig bevægelse af forventning) gennem Mængden. Brandes. XI. 86. jf. Varmebølge. || spec. (fys.) om de svingninger, hvorigennem lyd, lys olgn. forplanter sig (jf. Lyd-, Lys-, Æterbølge). elektriske Bølger. HHolst. Elektr. II. 207. || (geol.) bølgende bevægelse i jordskorpens ell. i vandmasser p. gr. af jordskælv (Jord-, Havbølge). Sal. IX. 980. 2.2) (billedl.) om stigende (og faldende) lyd (brusen), (udtryk for) frembrydende stemning, (pludselig) tiltagende følelse olgn. (jf. Bølgegang 2.2, Latter-, Stemningsbølge). for Tiden gik en fransk Bølge (o: en stærk interesse for alt fransk) over Landet. Balth. Münter. Erindringer. I. (1915). 102. *De stærke Bølger anes ei, | Som i hans Hjerte gaee. Winth. VI. 37. Efter den højtidelige Tale steg Passiarens Bølger højere og højere. Schand. VV. 248. Han satte sig, og Haanlatterens Bølger lukkede sig over ham. Brandes. IX. 394. en Bølge af uendelig Fryd og Jubel svulmed til i hans Hjerte. JP Jac. II. 175. Forudsætningen for at (magthaverne) kan beholde Magten er den, at de sørger for at svømme oven paa Folkehavets Bølger (o: rette sig efter folkestemningen). Kbh. 44. 1919. 1. sp. 5. en bølge af jubel slog taleren i møde |

II. bølge, v. [ˈbølqə] -ede. vbs. -ning (s. d.), jf. Bølgende. (af I. Bølge; Moth. B493 har kun bet. „gøre i bølger. Undulare“. VSO. har kun part. bølgende og bølget)

1) (intr.) bevæge sig i bølger; være fuld af bølger. 1.) (især poet.) i egl. bet. *Mit Land | Begrændser aleene de bølgende Have. Pram. Stærk. 187. *Der maa Fisken svømme, der Voverne maae bølge. Oehl. HK. 88. *Fædreland! | Ved den bølgende Strand. Grundtv. PS. VI. 521. *Med Haand og Fod jeg stræbte | Gjennem bølgende Vand. Winth. HF. 91. 1.2) (især Ø) overf.: bevæge sig som bølger; have form som bølger; om kornmark, trækroener olgn.: *Græsset bølger i den friske

Luft. *Oehl.SH.3.* *Hvor Marken bølged nys som Guld | Med Ax og Vipper bolde. *Grundtv.SS.III.446.* *Winth.Morsk.2.* om luft, røg olgn.: *Den milde, friske Vind bølger frem gennem Korn. *Winth.VI.197.* *Hrz.D.I.182.* *den bølgede, | Zittrende Luft. *PalM.II.21.* *Pont.LP.VII.149.* om flag, slør, haar olgn.: *Blich.(1846).IV.51.* *luftigt bølger | Det tynde Skjøn omkring den blanke Skulder. *PalM.II.198.* *om Hals og Skulder bølger Haaret. *smst.I.18.* *JHelms.Soldaterliv.(1883).2.* *jf. Winth.HF.328.* om et kvindebryst: *Mer skjøn (o: end Tiberen) var dog Jomfruens bølgende Barm. *Ing.RSE.VI.203.* *Barmen af retfærdig Vrede bølger. *Heib.Dv.149.* om urolig menneskemængde: en utallig Mængde Mennesker bølgede gennem Gaderne. *Mynst.Levnet.263.* *Den glade Stimmel bølged | Og larmed som et Hav. *Winth.HF.213.* 20 Mængden og hans Bevogtere bølgede afsted med ham. *Drachm.VI.280.* *jf.:* slaget bølgede frem og tilbage over sletten | || om lyd: en højtidsfuld Snorken bølger som dæmpet Orgelburs gennem Rummet. *Esm.I.76.* *jf.:* Melodierne til de svenske Viser . . er bølgende, til de norske livfuldt springende, til de danske glidende. *VilhAnd.N.12.* || Livet begyndte at bølge (o: pulsere) i mig igen. *Bergström.Karen Borneman.(1907).137.* naar Tiden byder Skuffelser og Sorger, stiger Dødens Aktier, Tanken og Fantasien følger ikke den lige Linie, de bølger. *PLevin.(Tilsk.1915.II.437).* *jf.:* (hun havde tænkt paa ham) med mange bølgende Følelser. *Schand.SB.81.*

2) (nu l. br.) refl., især d. s. s. 1.2. Denne Ebbe og Flod af begge Kiøn, som i Morgendragt bølge sig frem og tilbage under de majestætiske Lindetræer. *Bagges.* 40 *L.I.351.* *naar afxyldt Mark, liig Havet, bølger sig. *F.Guldb.(Rahb.Tilsk.1796.67).* *See, hvor (teltet) bølger sig skjönt, sagte af Vinden berørt! *Holst.II.153.* *thi op og ned sig Folkets Mening bølger. *Ploug.I.237.* *smst.226.* Sagtelig bølgede Tonerne sig om det lille Hus. *Tops.II.55.* *jf.:* Replikkerne bølgede sig lettere i hinanden. *Bagges.DV.X.65.*

3) (trans.; l. br.; *jf. bølget*) faa til at bevæge sig som (ell. danne) bølger. *Vinden bølger tætte Ax paa Agren. *Thaar.PB.59.* *JHSmidth.Poes.7.* Valnødbladenes Duft stod om hende fra den vældige Løvskærm over hendes Hoved, dens Skygge hvilede over Vejens Sand . . ikke et Vindpust bølgede den. *Kidde.B.423.* (s.j.): (hun) kunde slet ikke sove, og . . tog ikke efter sin Vane en Roman for at bølge Tankerne til Ro. *KLars.Ix.69.* uden obj.: *Vinden bølgede med Haaret (o: fik haaret til at bølge). *HAnd.X.413.* || give (haaret) bølgeform; gøre bølget. det (er), særlig i Nakken, ikke helt let at "bølge" Haaret, som det hedder. *VortHj.II.3.182.*

Bølge-, i sgr., i reglen af I. Bølge 1.1.

-bad, et. (*jf. ty. wellenbad; sj.*) *Panum.42.* **-banke**, en. (nu l. br.) meget stor bølge (*jf. -bjerg 1.*) *Falst.Ovid.14.* *Bagger.II.318.* **-bevægelse**, en. dels om vandedets op- og nedadgaende bevægelse, dels (*fys.*) om enhver bevægelse, der forplanter sig gennem et ell. flere legemer og efterlader de dele, den har ramt, i deres oprindelige tilstand og omtrent paa samme sted. *Ørst.III.113.* *Andres.Klitf.13.* *Sal.²IV.422.* **-bid**, et. [I.2.1] (*faagl.*) tandfejl hos hesten, hvorved kindtændernes samlede tyggeflade antager bølget form. *MøllH.I.366.* **-bjerg**, et. 1) (nu l. br.) overmaade stor bølge (*jf. -banke*). *JFris.214.* *VSO. MO. 2)* den opadgaende del af en bølge (mods. -dal 1). *Ørst.III.112.* *Andres.Klitf.13.* *jf.:* (han) lo, saa hans tykke Mave aftegnede Bølgebjerg og Bølgedale. *Schand.F.366.* || overf.: (aandelig) opgangsperiode. arbejde frem mod et nyt Bølgebjerg i vort Folks Udvikling. *Hovedst.22/1919.6.sp.2.* **-blaa**, adj. [I.1.2] (*ænyd. d.s.*) (*MPors.DenomenclaturisRomanis.(1594).290*); nu næppe br. vandblaa; havblaa. *Moth.B492.* *VSO.* **-bladet**, adj. [I.2.1] bølgebladet pil, *♀ Salix undulata Ehrh. LandbO.III.796.* **-blik**, et. [I.2.1] blik, der er valset ell. presset saaledes, at det danner en række ensformede og parallelle opkøjninger og fordybninger ell. „bølger“; kaneleret blik. *Gnudztn.Husb.175.* *Bergström.L.84.* skønhedsforlorte huse af brædder og bølgeblik. *JohsPoulsen.GFR.173.* **-bly**, et. [I.2.1] et i flere bugtninger sammenbøjet stykke bly, der bruges i blomstervaser olgn. til at holde blomsterne i en passende stilling. *Dannebrog.⁹1909.4.sp.1.* **-bredde**, en. [I.1.1 og 2.1] (*fys.*) d. s. s. -længde. *Paulsen.827.* *Sal.²IV.424.* m. h. t. lysbølger: *Ørst.III.183.* **Ø -brud**, et. brænding; søgang. v *Aph.(1759).* *I Havblik og i Bølgebrud. *Blich.D.I.91.* (overf.): *Smertens vilde Bølgebrud. *smst.23.* *jf.:* (hun) kæmpede . . med Graadens Bølgebrud. *Schand.AE.374.* **-bryder**, en. dæmning olgn. udenfor en havn, en red osv. til at bryde bølgeslaget og skaffe smult vande indenfor. *BerlTid.¹²1871.M.Till.6.sp.3.* *Pol.⁹1910.5.* (overf.): *Rich.II.119.* || **↓** planke forude paa et skibsdæk til at forhindre søen i at bryde ind over dækket. *TeknMarO.* **-dal**, en. 1) mellemrummet ml. to bølgebjerg (*jf. -fure*). *Ørst.III.112.* *Andres.Klitf.17.* (maagerne) seilede hen langs Havets Overflade . . ned i Bølgedalen og op igen. *Bogan.I.106.* (*jf. u. -bjerg*). || overf.: (foreløbig) nedgangsperiode. *Brandes.XII.291.* Tiden efter Holberg havde, hvad Originalitet angaar, været en Bølgedal. Nu gik det opad igen. *Hoffd.DF.42.* 2) (*jf. I. Bølge 1.2.*) poet., *sj.*) havdyb (*jf. -dyb 2.*) *Oehl.NG.112.* **-danned**, part. adj. (nu l. br.) bølgeformet. Mod Norden begrændses Dalen af bølgedannede . . Bakker. *Blich.(1846).IV.259.* *MO. Ø -dans*, en. (især poet.) om bølgers vuggende bevægelse; søgang. *rask og prøvet Skipper

seer udover | Den vilde Bølgedands med rolig Trods. *JHSmidth. Haver. 290. Oehl. (MO.).* || uegl. (jf. 1. Bølge 2.1). *(taagen) monne rundt om fare | Udi en Bølgedands. *Oehl. NG. 48. Grundtv. PS. VI. 437.* hele sit Liv igennem omtumles fra (han) i Stemninger-sort. *PLawrids. S. I. 73.* **Ø -drag**, et. (l. br.) lang, rullende bølge. de store hvidskummende, pilsnare Bølgedrag (o: i *Trollhättan*). *Schow. (Da Folkekal. 1842. 135). Drachm. PT. 53.* **-dyb**, et. (poet.) d. s. s. -dal 2. *Hauch. SD. I. 190. Rørd. KK. 7. (jf. -dal 1.) Hauch. SD. I. 9.* **-dæmper**, en. **↓** pose fyldt m. løst pakket twist (olgn.) og olie, som anbringes saaledes paa skibssiden, at den rører vandet, hvorved olien breder sig over vandfladen og formindsker bølgeslaget. *Tekn. Mar. O. Sal. IV. 425.* **-dæmpning**, en. **↓** smst. **-flade**, en. 1) (især poet.) (bølgende) hav-ell. vand-flade. *Ørst. (MO.). Lemb. DS. 8.* 2) [I.2.1] (fys.) flade, hvori alle punkter befinder sig i samme svingningstilstand. *Paulsen. I. 827.* **-form**, en. Skyer, der i Bølgeformer .. løftede sig højere og højere. *HC. And. VI. 146.* *Andres. Klüf. 14.* **-formet**, adj. *Sal. V. 535.* bølgeformede og bakkede Jorder. *Trap. II. 323.* **Ø -formig**, adj. (nu l. br.) Lyden frembringes .. ved Luftens bølgeformede bevægelse. *LSmith. DN. 52.* derfra hæve sig høje, bølgeformede, skovgroede Bakker. *Blich. (1846). III. 201. Drachm. UB. 190.* **-fure**, en. 1) † d. s. s. -dal 1. *MO. 2)* (især fagl.) d. s. s. Bølgeslagslinie. *Sal. IV. 425.* **-gang**, en. (oldn. bylgjengang) 1) vands bevægelse i (kraftige) bølger; søgang (jf. -løb). *VSO.* *Da risled Kildens Vover | I større Bølgegang. *Oehl. L. I. 61.* *hun laa saa stille lidende | Og saae paa Bæltets Bølgegang med Skræk. *PalM. IV. 322.* || m. mere konkr. bet. (jf. Bølgende). (fiskerbaadene saa ud) som store Biller, der benede afsted over Bølgegangen. *JV. Jens. EE. 151. (sj.) om en enkelt bølge: En ny Bølgegang naade Vraget (og) væltede sig brølede og fraadende heelt hen over det. Blich. (1846). VI. 243.* || billedl. (jf. bet. 2). *Vist din Kirke var en Klint | Imod Verdens Bølgegang. *Grundtv. PS. III. 210.* 2) (især **Ø**) overf. medens Vestenvinden .. neppe havde Kraft nok til at slaa Bølgegang i det høie Græs. *CBernh. VIII. 237.* Mægtige Toner af de dybe Klokker begyndte (at runge; først) tre afmaalte Slag, og derpaa i en fortsat Bølgegang. *smst. III. 205.* især om urolig (skiftende) sindstilstand: Lidt efter lidt lagde sig hans Hjertes stærke Bølgegang. *PalM. V. III. 233.* (han) havde iagttaget betydelige Bølgegeange i dennes Sindsstemning. *Thom. La. F. 181. Schand. TF. II. 265.* 3) **∞** (poet.) fart hen over bølgerne; sejlads. *Med bugede Seil fra sin Bølgegang | Den Riddersmand kommer. *Bredahl. II. 173.* **-hastighed**, en. [I.1.1 og 2.1] (især fys.) *Scheller. Mar. O. Sal. IV. 424.* m. h. t. elektriske bølger: *PO. Pedersen. Telefon-*

ledningernes Teori. (1914). 7. **-højde**, en. [I.1.1 og 2.1] (især fys.) den lodrette afstand fra bølgetop til bølgedal. *Sal. IV. 424.* **Ø -kam**, en. den øverste skarpe kant af en bølge. *JP. Jac. I. 191. AKohl. MP. I. 111.* || (overf.) hans Mods Bølgkam bruste i Vejret. *Schand. TF. II. 227.* Træernes bløde Bølgekamme. *Blaum. Sk. 193.* **∞ -karm**, en. (poet.) skib. *Oehl. L. I. 75.* **∞ -kast**, et. (nu l. br.) d. s. s. -slag. *Oehl. HK. 152.* *Skummet fløi ved hvert et Bølgkast. *PalM. IV. 293. Drachm. VD. 230. (billedl.) Stub. 58.* **-liniet**, adj. se -liniet. **-linie**, en. 1) (fagl.) grænselinie for en paa strandbredden opskydende bølge (jf. -slagslinie). *Andres. Klüf. 25.* 2) bølgeformet linie; især om linie, der danner (en række) regelmæssige bugter. *Goldschm. VT. 35.* i Horizonten bugtede Kullens Ryg sig i blaagraa Bølgelinier. *Schand. F. 481.* de klotgluttende Læbers Bølgelinje. *Brandes. VI. 211.* Armene (o: paa en dansende pige) .. bevægede sig i bløde Bølgelinier op og ned. *And. Nx. S. 154.* || (overf.) *Vor Jord — den bløde, side Grund, | hvor vi er rundne af | og som i Spøg og Alvorsstund | vor Sjal sin Bølgelinje gav. *Drachm. F. II. 304.* **-liniet**, adj. (sj. **-linet**: *Schand. O. I. 35.*) som danner en bølgelinie (2); bølget. *Drachm. VD. 236.* **-længde**, en. [I.1.1 og 2.1] (fys.) afstand ml. to bølgetoppe (jf. -bredde). *Paulsen. I. 827.* m. h. t. elektriske bølger: *PO. Pedersen. Telefonledningernes Teori. (1914). 7.* **-maaler**, en. [I.2.1] (fys.) apparat til maaling af elektriske bølgers længde (ved radiotelegrafi). *Scheller. Mar. O. -modstand, en. **↓** bølgers modstand mod skibets fart. *Scheller. Mar. O. Ø -mæssig, adj. (sj.) bølgeagtig (skiftende olgn.). *Ev. VII. 220.* **∞ Bølgende**, et. (obs. til II. bølge) bølgnng; bølgende bevægelse || m. konkr. bet. (jf. Bølgegang 1 slutn.): *Paa Barmens Bølgende | De brune Lokker rulle hen for Vinden. *Bredahl. I. 47.* **Bølgeperiode**, en. **↓** tiden ml. to paa hinanden følgende bølgetoppes passage forbi iagttageren. *Scheller. Mar. O. ∞ -pige, en. om et til vandet (bølgerne) knyttet nymfeagtigt væsen; undine. *Kierke. X. 341.* **-randet**, adj. (bot.) nu: bølget. bølgerandet (undulatus). Randen bølgeagtig foldet. *Drejer. Bot. Term. 151.* **-ryg**, en. (især poet.) bølgetop. *FGuldb. II. 101. Ørst. III. 136.* De nordiske Nybyggere kunde aldrig ganske vanslægte fra de Fædre, som glade havde „redet Bølgerygge“. *Wors. Danske i Engl. (1851). 149. Drachm. PV. 55.* **-skum**, et. *Hauch. Lyr. 239.* || (især poet.) skummende bølger. *Hzr. D. II. 122. Schand. F. 486.* *Hans Lyst var Sol og Bølgeskum og Havets friske Vind. *Recke. T. 4.* **-skærm**, en. **∞** en langs ydersiden af en havnemole opført væg olgn. til værn mod bølgesprøjtet. *Sal. IV. 425. Trap. II. 63.* **-slag**, et. 1) slag, som en bølge giver (imod noget); ogs.: den enkelte bølges bevægelse (jf. -kast); ofte ogs. om bølgen selv. *Falst. Ovid. 14.* *Det ene Bølgeslag***

det andet jog. *Oehl.L.I.125. HCAnd.VII.109.* det lave Vand, der i lange, flade Bølgeslag ruller op imod Kysten. *Høyen.Molike. 51.* I Vesterhavet gjøres i Storm omtrent 5 à 6 Bølgeslag i Minutet. *Andres.Klütff.20. Drachm.DM.60.* || (overf.) Ethvert endeligt Fornuftvæsen bliver . . kun et forsvindende Bølgeslag i Tænkningens Ocean. *PMøll.II.245.* Kaaben gik op og ned under Brystets korte og stærke Bølgeslag. *Schand.AE.154.* De evropæiske Hovedstrømningers Bølgeslag er nok naaede ned til Dem. *smst.355. AndNx.M.143. 2)* koll. 2.1) *bølgernes bevægelse ell. slaaen imod noget. (han)* paa lagde ham . . at sætte lige ind, ikke lade Skibet vende Siden til Bølgeslaget. *Goldschm.VIII.378. Andres.Klütff.28. Søndervig . . er et meget yndet Badested, godt Bølgeslag. Danmark.Haandb.f.Rejsende.II.(1914).123.* || (konkr.) om stedet, hvor bølgerne skyller mod land. (strandbredden var) bræmmet i Bølgeslaget med lutter brogede og runde Smaasten. *JVJens.Br.288. 2.2)* (især Ø) d. s. s. -gang. *Stjernens Hvin og Bølgeslaget | Drev os paa det lumske Sand. *Aarestr.37.* et Par store (malerier) fra Vesterhavet med et vældigt Bølgeslag i. *Pont.LP.IV.9.* -**slags-linie**, en. (fagl.) især i ft., om riflede mærker efter bølgeslaget i havstokkens sandbund (jf. -fure 2, -linie 1). *Sal.²IV.425.* || om lign. mærker i jordaflejringeres lagflader. *Uss.AlmGeol.71.* -**slagsmærke**, et. (fagl.) d. s. *Hag.II.233.* -**slik**, et. (sj.) om bølgetunge(r), der slikker op ad strandbredden. *AndNx.PE.I.1.* -**spejl**, et. (jf. Bølge 1.2; poet.) glat havflade; vand-spejl. (han) saae fjerne Skibe henglide over det blinkende Bølgespeil. *Ing.KE.II. 185. Lemb.DS.45.* -**spor**, et. [I.2.] (poet.; sj.) kølvand. *PalM.V.298.* -**straaale**, en. [I.1] og 2.1) (fys.) linie, langs hvilken en bølgebevægelse skrider frem. *Sal.III.1029.* -**stribe**, en. 1) stribe, der dannes af brydende bølgers toppe. *Goldschm.VT.236. 2)* (jf. Bølge 2.1) bølgeformet stribe. *BMøll. DyL.II.164.* -**strøg**, et. (nu næppe br.) bølgernes retning. *VSO. MO.* -**styrt**, et (*JVJens.EE.94*) ell. -**styrtning**, en. (sj.) styrtning af en bølge(kam); styrttesø. *MO.* -**stænglet**, adj. [I.2.1] (bot.) som har bølgede smaaaksstilke; vist kun i forb. Z bølgestænglet bunke, *Aira flexuosa L.* (jf. u. bølget). *Lange.Flor.73. Raunkier.Flor.3. 51.* -**sug**, et. (l. br.) vandets tilbageløben i havstokken efter et bølgeslag. *Jørg.F.55.* De løb med Bølgesuget ud til de større Stene ude i Vandet. *AndNx.PE.I.150.*

bølget, adj. ['bølkø] (af. af I. Bølge) som har form som bølger; bugtet; bølgeformet. *Moth.B493.* Den rene Luft, hvis sølvhvide Glands . . alt har udøst sine bølgede, og stribede Flammer. *JSneed.II. 129.* (den kgl. porcelænsfabriks) Fabrikmærke skulde være tre blaae, bølgede Streger. *Bergs.GF.I.3.* Paa Stubmarkerne var der bølgede Mønstre efter Leens

Skaar. *JVJens.EE.179.* det var netop det bølgede, sølvgraa Haar, hun allerførst havde forelsket sig i. *Vollquartz. Hvor der er Kærlighed —. (1916).120.* O en bølget Fyrkanal. *Tekn.MarO. jf. Thorsen.129* (om tøj: rynket). || (bot.) om blad, hvis flade ell. rand bugter sig op og ned. *Træarter. (1799).310. Lange.Flor. XXXIV.* bølget bunke, Z d. s. s. bølgestænglet bunke. *Landb.O.I.414.*

Bølge-teori, en. [I.2.1] især (fys.) om Huggens teori om svingninger i æteren som kilde til lyset. *Paulsen.I.827.* -**top**, en. (jf. -bjerg). *Bagges.DV.IX.135.* enkelte Bølgetoppe spillede i Morgensolens Straaler. *Goldschm.Hjl.III.5. Schand.VV.207. Sal. III.1028.* O -**tunge**, en. flad bølge, der glider op ad havstokken (jf. -slik). *Pont.KS. 79.* (overf.) *Schand.TF.II.287.* -**vis**, adv. (nu sj.) ligesom (i) bølger. *Moth.B492.* *(de) tætte Ax for Vind sig bølgevis bevæger. *Steners.(Rahb.LB.I.189). VSO. MO.*

Bølgnig, en. fit. -er. (l. br.) vbs. til II. bølge (1). *Andres.Klütff.3.14.* || (overf.) Bølgningerne i hans private Liv. *VVed. D.57.* || mere konkr.: (hvad der har) bølgeagtig form. Paa Gulvet laae i store Bølgninger Hobe af Snavs. *Oversk.L.99.* i svage Bølgninger synker Terrainet . . ned imod Horsens-Fjord. *Trap.¹III.693.* jf. Bjergbølgnig.

I. Bolle, en. ['bølə] fit. -r. (ænyd. d. s., sv. dial. böljon, jf. ty. boll-, bullbeeren; besl. m. I. Bold; grundbet.: rundt bær) 1) (nu l. br. i rigsspr.) bær af forsk. arter af *Vaccinium*, især *V. myrtillius L.* (blaaebær) og *V. uliginosum L.* *JBaden.Gram.27. Apot. (1791).25.* Ditte plukkede Bøller, som blev solgt paa Torvet. *AndNx.DM.151.* jf. *Feilb. I.149* (bylli). 2) Z slægtsnavn for *Vaccinium L.* *JTusch.255.257. Funke.(1801).II. 90. StBille.Gal.III.191. Rostr.Flor.I.273.*

II. Bolle, en. ['bølə] fit. -r. (dannet 1885; en flok af lærdrengene oln., der vakte opmærksomhed ved deres uvornhed, kaldte sig efter deres søndagstilholdssted, Bøllemosen (af I. Bolle ved Skodsborg, for Bøllesjakk (?: Bøllemoseforeningen), hvilket ord af andre opfattedes som: forening af „bøller“, hvorved ordets begyndelse snart løsrevs som betegnelse for et enkelt medlem af banden; se *Dania.III.64. Arlaud.526*) person, der overfalder sagesløse mennesker; ondsindet voldsmand; i videre bet. ogs.: raa, uebhøvlet og uvorn person. *Berl Tid.²⁴/s1885.Aft.1.sp.4.* Er Du en Gentleman eller en Bolle? *Schand.VV.36.* *, din Pung eller dit Liv! | Disse fribaarne Lyd hidrørte fra | en to-tre Bøller, som fra Grøttelejet | længst havde set (ham). *Drachm.DJ. II.196.* Landets Udsbud, Bøllerne. *JakKnu. LF.18. KLars.Ci.137. Rørd.GK.194.* jeg kan ikke gaa fra Dem som en uopdragen, jeg kan ikke lide, De skal tro, at jeg er en Bolle. *JVJens.EE.44.* den dreng er en rigtig lille bolle |

III. **Bølle**, en. se II. Bøl.

IV. **Bølle**, en. se II. Bøl.

V. **Bølle**, et. se III. Bøl.

Bølle-busk, en. [I] (l. br.) *Pont.F.I. 162.* -**bær**, et. (skriv bot.) 1) d. s. s. I. Bølle 1. *Sort.(Saml.Danske Vers.VII.221).* VSO. MO. *Esp.45.419. 2) J. d. s. s. I. Bølle 2. Funks.(1801).II.90. JTusch.255.*

-**fro**, et. [II] (dagl.) *vordende bølle; worn knægt. Gadeordb.² Røget.^{29/5}1912.2.sp.6.*

-hat, en. [II] (nu l. br.) *blod filthat (til børn) m. foran opfæstet skygge (jf. Balladehat) en højrod „Bøllehat“ sad hende bag ad Nakken.Wied.S.137. Høm.HT.54.*

-**lov**, en. [III] (dagl.) *navn paa lov (af 14/6 1897) om straf for vold mod sagelsesperson. (især i best. f.). LovL.VI.558. JakKnu.LF.18. Blækspr.1897.47.* -**sjak** ell. -**sjap**, et. (jf. u. II. Bølle; vulg.) *slæng af bøller. Dania. III.64. modvirke Tilgang til Bøllesjaket. Kbh.1/21903.2.sp.1. || som koll. personsbetegnelse: krapyl. det meste af Flokken var noget slemt Bøllesjap.Kbh.6/11903.2.sp.5.*

bøllet, adj. [bølet] (af. af II. Bølle) *som har en bølles væsen. ordentlige Arbejderfamilier, hvis Børn voxede op blandt de bølledede og foraaede Omgivelser.Nat Tid.10/11905.M.I.sp.6. Paa os Drengene lagde Pigernes Tilstedeværelse en Dæmper paa vore „bøllede“ Tilbøjeligheder.Tilsk.1919. II.62.*

Bø(h)-mand, en. (af böh) 1) (dagl., især barnespr.) *opdigtet væsen, som man skræmmer børn med; bussemænd (jf. Bumann). Feilb. hun var bange for Bømand paa Trapperne! ThitJens.(BerlTid.10/111918. M.Till.2.sp.1). jf.: „Vil du ta' dig i Agt, din lille Klør, ellers ska' jeg komme efter dig!“ sagde Lars Peter med Bøm and sst em me. AndNx.DM.II.103. 2) overf. 2.1) (spøg.) d. s. s. Bussemænd 2.1. den Barskhed hos H. N. Hansen, der gjorde ham til „Bø-mand“, „den store Bastian“ osv., og der kunde jage Andragerinder om Legater i et MUSEHUL.MRubin.Er.126. hvis Ministeren ikke havde været bange for den store „Bøhmand“ — Landstinget.Pol.16/11909.2. 2.2) (dagl., l. br.) d. s. s. Bussemænd 2.2. 2.3) (vulg., kbh.) stærk rus. Pol.9/21919.9.sp.4. *Han havde Bøhmand paa. AaHermann. 50 S.23.*

Bøn, en. [bön] *Høysg.AG.48. ft. -ner* [bönær] (*æda. d. s., oldn. bœn, oeng. ben, besl. m. gr. fönê, stemme (jf. Fonetik, Telefon osv.)*; grundbet.: ytring, anraabelse)

1) ☞ (mundtlig ell. skriftlig) *anmodning (om noget) ell. opfordring (til noget), der rettes til en paa en bedende maade; ogs. om ordene, hvormed man beder (jf. bet. 2.2). dersom det synes Kongen godt at tilstaae (Chr.VI: give) mig min Bøn.Esth. 5.8. Her hjælper ingen Bøn. Hand skal døe.Holb.Tyb.V.11. *Ei hjælper Bøn eller Klage.Hauch.SD.I.291. *Har du en Bøn.. jeg den opfylder.PalM.II.29. *med varme Bønner | Den hulde Nympe daglig jeg*

bestormed.smst.85. jeg har en bøn til Dem | || † gaa i bøn for (en), gaa i forbøn. Moth.B113. VSO. || talem. (nu l. br.): her hjælper hverken løn eller bøn, v: hverken betaling ell. gode ord. Overs.afHolb Levned.109. Grundtv.Snorre.I.95. Blich.D. II.144.179.

2) (relig.) *om menneskets henvendelse til gud. 2.1) handlingen at bede til gud. *Jeg i Aand og Bøn vil møde | Herren fra min Hivlestavn.SalmHj.61.1. en Retfærdigs Bøn formaaer Meget.Jac.5.16. Bønner er en umiddelbar Omgang imellem Gud og Sielen.JSneed.I.250. naar der lydes (v: ringes) til Bøn med Klokker. SøkrigsA.(1752).§473. *Hør Herre Zebaoth, hör Myriaders Bønner.Ew.(1914).I.97. (Jesus) søgte Eensomhedens Ro til Andagt og Bøn.Mynst.Betr.II.191. *Da bad hun til Himlen saamangen ivrig Bøn.Hauch.LDR. 198. *paa min Bøn gav Gud den dette Svar. PalM.II.14. man har sagt, at det var en Moder ved sit Barns Sygeleie, der opfandt Bønner.Kierk.VI.377. jf.: Tro ikke, at jeg ønsker at slippe for Lidelser, det er ikke min Bøn (v: ikke det, jeg beder om, ønsker mig).smst.219. || i udtr. holde (sin) bøn ell. (bibl.) gøre (en ell. sin) bøn. Isaak var udgangen til at gjøre Bøn paa Marken.1Mos. 24.63. naar de vil duellere.. gjør de deres Bøn først.Holb.Vgs.(1731).III.3. *Guds Børn skal holde med Engle Bon.Ing.RSE. VII.235. I Hamlet gjør rigtignok Kongen en lang stille Bøn.Heib.Pros.III.189. *Afdækket blev saa Skiven (v: bordet), | Saa holdt de deres Bøn.Winth.HF.202. *Til Høien Adam gik, at holde Bøn.PalM.VII. 54. jf.: Bispens Chappellain holder Bønnen.Klevenf.RJ.176. || † have i bøn, indflette i sine bønner; bede for. *Jeg have skal i Bøn min naadige Hr. Foget.Holb. Paars.39. || (spøg.) *forbandelse; ed. Den, der stjæler Erter at saae, faaer Bønner.. igjen.Høysg.S.17 (ordspil). jf. Feilb.IV.85. sml. Heib.Poet.I.20. samt: (jeg) bad med lukkede Øjne en kort, zig-zag'et Bøn til Satan.JVJens.MI.170. 2.2) om fast ordforbindelse (formel), hvori der bedes til gud. Bønner for syge og døende.SalmHj.II.296. *Med barnlig Andagt bad min unge Læbe | Den Bøn, min fromme Moder lærte mig. Bages.Ungd.II.136. Drachm.X.219. || herrens bøn, fadervor. VSO. Sal.*VII.667.**

Bøn-, i ssg. [bön-] *især til Bøn 2.1.*

Bønder, ft. af Bonde. **Bønder**, i ssg. (*ænyd. d. s.*) om forholdet ml. Bonde- og Bønder- i ssg. se Bonde-. **Bønderbryllup**, et. (*nu næppe br.; jf. u. Bondebryllup*). Oehl.XIII.48. -**folk**, pl., † et (Moth.B306). *personer af bondestand. Høysg. AG.106. Schand.AE.248.* -**gilde**, et. (*nu næppe br.*) Moth.B306. Grundtv.PS.VI.383. -**gods**, et. (*især emb.*) *jordegods, bestaaende af bøndersteder. Sædegaarden med tilliggendis Bøndergods.DL.5—3—19. Trap. II. 232. \ -inder, pl. kvinder af bonde-*

stand. *LThura.Poet.234.* **-klæder**, pl. („bruges *helst*) i denne Form. *MO.*; (nu l. br.) **bondeklæder**. *VSO.* **-krig**, en. (nu næppe br.) **bondekrig**. *Tyckon.AB.a1v.* † **-muskat**, en. & mjødurt, *Spiræa filipendula L.* *JTusch.235.* *VSO.* **-smor**, et. (foræld.) smør fra bøndergaard eller mindre mejerier, mods. Herregaardsmør (jf. Bøtte-smør). *Goldschm.IV.121.* *Landm.B.II.470.* **-steder**, pl. (jur.) fællesbetegnelse for landejendomme bestaaende af bondejord. *Sal.III.1046.* **-stue**, en. (nu l. br.) stue i en købmændsgaard, hvor tilrejsende bønder beværtet. Butiken, der tillige med Bønderstuen, Kontoret og Folkestuen dannede en lidt skummel Verden for sig selv. *JPJac.II.158.*

Bone, en. se Bynne.

† **Bøn-fald**, et. (ænyd. d. s.; vel dannet af bønfalde eller af ænyd. bønfallen, *ivrig til at bede*) bønfallelse. *vAph.(1764).* **-falde**, v. [bön,fa'ø] præet. -faldt; part. (l. br.) -faldet. *vbs.* -else, jf. **Bønfall**. (fsv. bönfalla, ænyd. bønfallen, *ivrig til at bede*; jf. oldn. fella bœn at, rette bœn til (en), bœnfalde) bede ydmygt og indtrængende. *Moth.B115.* „med jamrende Skrig han ydmygelig bøn-faldt. *Bagges.Gieng.Till.52.* jeg kunde kaste mig for dine Fødder og bønfalde dig om Tilgivelse. *Gyld.TT.159.* *PalM.II.86.* „Lad mig gaa!“ sagde hun hæst, — og der var . . Rædsel og Bønfallelse i hendes Røst. *Pont.FL.124.* || præet. part. som adj. *Moth.B115.* *VSO.* hun sendte ham et bønfallende blik |

Bønhas, en. [bön,ha's] (nu sj.: **Bøn-hase**. *Baden.Jur.O.I.80.*) *ftt.* **-er**. (ænyd. bøn-hase; fra nt. bönhase, mnt. bonehase, egl. „loftthare“ (jf. ty. bühne, sml. Bynne), egenavnavn til katten og brugt overf. om ikke-lavsmæssige haandværkere, der arbejdede i smug paa loftskamre, hvor oldermændene lod dem „jage“) 1) (især foræld.) person, der (uberettiget) optræder i andres lovlige næringsvej; person der fuser i et haandværk eller fag (jf. *PEMüll.389.*) *Moth.B522.* i Tydskland er intet mere gemeent paa hvert et Sted, end at finde Bønhaser en grand nombre i den Wolfianske Viisdom. *Gram.Breve.113.* *Laugs-Art.* 50 $\frac{1}{2}$ 1718. §3. de mange Fuskere og Bønhaser, som findes i dette Lav (: skribentlavet). *PAHeib.US.81.* *Den Bønhas, som smaa-fusker i vort Haandværk. *Oehl.C.245.* *Jeg har just for Kunsten | Den rette Respect, — | Bønhaser kun jeg hader. *Winth.X.278.* *CNyrop.(Museum.1892.II.19).* 2) (nu l. br.) overf.: person, der i sin optræden og virksomhed røber udelighed (og som regel ogs. ubeskedenhed); *vindhäs.* *Winet.EL.25.* Fuskere . . og Bønhaser de tale altid helst om dem selv. *PAHeib.Sk.I.275* (jf. bet. 1). *Saa slap man mere nemt i Polemik, | Naar en og anden Bønhas skal bekriges. *Hz.D.III.62.* en Pialt, en Bønhas, en Skakkerjøde, som ingen fribaaren Sjel

indlader sig med. *Kierk.VI.106.* (de) saa med Dannelsens Foragt ned paa Venstres Bønder og Bønhaser. *Hørup.I.156.* *Stuck.III.320.* 1) **Bøn-hase**, en. se Bønhas. 2) † **bøn-hase**, v. *vbs.* jf. **Bønhaseri**. (ænyd. d. s.; fra mnt. bonhasen; til Bønhas 1) optræde som fuser i et fag. *VSO.* Folk skulde troe, jeg nu vilde fuske i Deres Næringsvei, for det De bestandig her ligger, og bønhaser i min. *Rahb.Tilsk.1805.654.* † **Bønhaser**, en. (ænyd. d. s., afl. af II. bøn-hase) d. s. Bønhas 1. *Helt.Poet.186.* *VSO.* **Bønhaseri**, et. [bönha'cø'ri'] (*vbs.* til II. bøn-hase 1) (nu næppe br.) daarligh, fuseragtigt arbejde. *med Bønhaseri er Konsten til Foragt. *Helt.Poet.180.* for at kunne sælge Publikum, som Kunstværk, hvad der kun var fuseragtigt Bønhaseri. *Rahb.E.III.289.* 2) (l. br.) optræden og virksomhed, der røber udelighed (og ofte ogs. ubeskedenhed); „vindmageri“. jeg hader al den Nederdrægtighed, Umoralsskhed, Oprørskhed og alt dermed følgende og derfra udgaaende Bønhaseri. *Schand.F.340.*

‡ **bøn-høre**, v. [bön,hø'rø eller bön-'hø'rø] *vbs.* -else ell. (nu l. br.) -ing (*Hölb.Ul.I.5.* *VSO.* *Staffeldt.D.I.5.*) (ænyd. d. s., fsv. bönhöra) opfyldte en bøn (for en). 1) m. person-obj. Hvis eders Begiering er muellig . . skal I nock blive bönhördt. *Hölb.Ul.I.5.* „De vil alligevel ikke bönhøre ham (: modtage hans frieri)?“ — „Hvorfor skulde jeg det? Jeg kan jo ikke lide ham.“ *Schand.F.438.* han havde slæbt sig paa sine Knæ hen for Tronens Fod . . modig paa at trygle sig Bönhörelse til. *JPJac.II.51.* || især om bøn til gud. (hedningerne) mene, at de blive bönhört for deres mange Ord. *Matth.6.7.* *Himlen . . | Bönhøre vil saa fromt et Hjertes Ønske. *Heib.Poet.IV.253.* Den, der lever i Bönnen, er forvisset om, at den ikke er magtesløs, og at der er Bönhörelse. *Monrad.BV.156.* *And.Nx.S.75.* 2) (nu næppe br.) m. obj., der betegner bøn, ønske olyn. *Du vore Ønsker bönhøre. *Salm.Hj.44.2.* *Ev.(1914).I.185.* *Min Bøn har Himlens Gud bönhört. *PAHeib.Sk.II.296.* † **bønherlig**, adj. som lader sig bevæge af bøn(ner) (jf. ubønherlig) (*Kalk.I.327.*) *Jeg er en bönherlig Mand. *Grundtv.Snorre.II.45.* *Levin.* („sjæld.“) † **bønke**, v. -ede. *vbs.* -else (*Moth.B113.*) (ænyd. bynke, glde. d. s. (*Kalk.V.157.*), sv. (*dial.*) bönka; afl. af Bøn) bede indstændigt; trygle. Hand indflyer med bynken og klynken til eders hjælp og barmhertighed. *Moth.B113.* *Jeg maa jo bynke, bede, taee (: tigge), | Hvor jeg har ey at byde. *Sort.Poet.8.* **bønlig**, adj. [bönli] adv. d. s. ell. -t ell. (†) **-en** (*VSO.*). (ænyd. d. s.; afl. af Bøn) som beder ydmygt og indtrængende; især om ord, blik olyn. En bønlig Begiering, Klage. *VSO.* Kun een Bøn, een bønlig Begjæring. *Kierk.V.48.* || (poet.) om personer: *Først er man bønlig efter Hyr-

ders Skik. *PalM.U.288. jf.*: *I denne Nat, hvor din bønkelige Mund er mig ganske nær. *HSeedorf.DD.12.* || oftest som adv. *Moth.B116. Høysg.S.99.* *Da skiælved hende Læberne; hun talte bønlig blid. *Oehl.HE.141.* *til hvert Bryllup kom, | Hvor du (o: Jesus) bønlig kaldes paa. *Grundtv.SS.IV.351.* Da bad de ham saa bønlig, at han vilde lade dem faa Slørene igjen. *Sv Grundtv.FÆ.II.24. Feilb.*

1. Bønne, en. [ˈbønə] (der) siges og skrives ù-rigtig en bønne (d. v. s. bønne) i stéden for bøn (d. v. s. bønne). *Høysg.AG.120. jf. Feilb. Kort.55. jtt. -r.* (æda. bōon, oldn. baun, eng. bean; jf. sv. böna, no. banna, ty. bohne)

1) plante af slægten *Phaseolus L.* (især *P. vulgaris L.*, almindelig bønne, havebønne) ell. frugten heraf. **1.1)** Tyrkiske Bønner. *HaveD.(1762).56.* Hverken Ærter eller Bønner luges. *Ohufs.NyOec.I.54. Lange.Flora.854.* *Bønner paa Stang | blandt Kartoflerne hang. *Aakj.RS.124.* i haverne dyrkes baade lave bønner (krybbønner) og høje bønner (stangbønner) | **1.2)** om frugten, dels bælgene, dels (især) de aflange kerner. (de) ristede Ax og Bønner og Lindser. *2Sam.17.28.* Brune Bønner (som supperet). *Frk.J.Kogeb.107.* stuede bønner | **1.3)** om kernerne som betegnelse for noget ringe og ubetydeligt. *Naar Dyd eller Viisdom sin Yndling skal lønne, | Da eier dens Skatkammer neppe en Bønne. *Trojel.(Rahb.LB.II.201).* || især i faste forb. som udtryk for vurdering: (ikke) regne for, du (for) en bønne olgn. ej agtende . . deres Liv ved (o: saa meget som) en Bønne. *Holb.Ep.III.388.* *al den hele Stads (o: skuespillet) ei duede for en Bønne. *Ev.IV.11.* *Den, der agter for en Bønne | Livet, er ei værd sin Føde. *PMøll.I.202.* *(du) Har til Ideer ingen Tro, | Og agter Kunsten lig en Bønne. *Heib.Poet.VIII.182.* *Vi agter den Snak og de Andres Dom | Værd med en Bønne. *Drachm.T.29.* ikke et eneste agtværdigt Menneske regner ham for saa meget som en Bønne. *Leop.B.230.* ikke en bønne værd (jf. oldn. ekki einnar baunar verðr, ty. keiner bohne wert) uden nogen som helst værdi. *Gram.Breve.162. Grundtv.PS.V.287. PalM.V.45. Hørup.II.124.* (ved indfyldelse fra ikke en sur sild værd; sj.:) højt klingende Sympathi-Udtalelser, som ikke vare en Pibe Tobak, ja ikke en sur Bønne værd. *Fritsche.Tietgen.(1902).15.*

2) om andre planter ell. frugter. **2.1)** om (frugten af) den til vikkeplanterne hørende hestebønne; *Vicia faba L.* (jf. Bønnevikke). Bønner, forstaae Heste-Bønner, saaes af Bønderne paa nogle Stæder. *E Pont.Atlas.I.541. jf. JTusch.335.* **2.2)** om frugterne af kaffeplanten: kaffe-bønner (ogs. i brændt og malet tilstand). Mon der kand være naturlig god Smag udi Vand og brendte Bønner? *Holb.Jean.III.A. Jeg*

skal have lidt kaffe, let kaffe og af de allerfriskeste bønner. *NMøll.H.7.* Her var saamænd ikke saa mange Bønner, En kunde lave en Kop ordentlig Kaffe af. *Skjoldb.SM.33. JVVJens.Intr.124. jf. u. II. brænde 8.1 og 11.3.*

3) om forsk. ting, der har en vis lighed m. bønner (1.2). **3.1)** blaa bønne (jf. ty. blauer bohnen; soldat., spøg.) *geværkugle* (jf. Blaabær 2 og blaa ærter u. III. blaa 3.4.) (jaa) en blaa Bønne i Kroppen. *Sam.Fra Herodes til Pilatus.(1892).154. 3.2)* (jf. ty. bohnen; jæg.) *ekskrementer af vildt. VigMøll.HJ.189. jf.: (hans) Tæer . . var sorte og blanke som de Bønner, der triller fra Faarene. Buchh.(Pol. 1/2 1917.7). 3.3)* (fagl.) en m. tandkit delvis udfyldt grube i hestens fortænder. *MilTeknO. Landm B.II.197. Sal.VIII.887.*

II. Bønne, en. se Bynne.

Bønne, i sgr., af Bøn (egl. gen. flt., oldn. bœna-) ell. (oftest) af I. Bønne; af de mange herhen hørende sgr. forbigaas i det følgende de fleste af dem, der betegner plantens forskellige dele ell. hvad der hører til dens dyrkning olgn., som Bønne-ager, -bed, -blomst, -bælg, -drivning, -halm, -mark osv. **-ar**, et. [I.3.] (fagl., l. br.) den af tandkit udfyldte del af „bønnen“ i hestens fortænder. *Prosch.HestensBygningstæere.(1869).*

141. -bille, en. [I.1.2] (zool.) navn paa en billefamilie (*Bruchidæ*), hvis larver især gnaver bælgplanternes frø (jf. frøbille). *Sal.²IV.429. -bog*, en. (af Bøn 2.) *Holb. Bars.V.3. Ev.VI.17.* Gamle Stier. En Bønnebog for einfaldige Kristne. *MPont. (bogtitel.1917).* † **-bænk**, en. (af Bøn 2.) *bedeskammel. Bagges.DV.IX.117. -erts*, en. [I.1.2] (*mineral.*) d. s. s. -malm. *Sal.IX.1134. -frø-bille*, en. [I.1.2] (*zool.*) d. s. s. -bille. *LandbO.II.289. -hule*, en. [I.3.] (fagl.) den af tandkit ikke udfyldte del af „bønnen“ i hestens tænder. *LandmB.II.197. † -hus*, et. [I.1.2] *bælg* af en bønne. *Moth.B523. VSO. -jærnsten*, en. [I.1.2] (*mineral.*) d. s. s. -malm. *Wagn.Tekn.317. -kage*, en. [I.1.2] (fagl.; l. br.) *foderkage fremstillet af sojabønner; sojakage. LandbO.I.467. -malm*, en, et. [I.1.2] (*mineral.*) *brun-jærnst*, der forekommer i bønnelignende kugler (jf. Bønne-erts, -jærnst). *VSO. Wagn.Tekn.317. VareL.²138. -mel*, et. [I.1.2] (*glda. bønæ miel*) *VSO. MO. VareL.²139. -musling*, en. [I.1.2] (*zool.*) lille, glat-skallet ferskvandsmusling, der i form minder om en bønne. *Sal.²IV.429. -mode*, et. (af Bøn 2.1) *opbyggeligt mode, hvor bøn spiller en overvejende rolle. KLars.AH.190. Leop.EB.1. jf.: *Lad os gøre det til en bidende Leg, | et skrapet Bønnemode, | for de berømte to Millioner Indbyggere | i Kongeriget Danmark. JVVJens.Di.74. -stige*, en. [I.1.1] **1)** støttestang til høje bønner || om tynde, opløbne træer (jf. bet. 2): *C Vaupell.S.6. || især i sammenhængninger. Du er ogsaa saa tynd som en Bønnestage,*

Lise; naar man ingen Figur har, maa man hjælpe paa den med Kunst.CBernh. IX.25. (*hun var*) lang og stiv som en Bønnestage.Schand.IF.243. Bang.SE.153. 2) (dagl.) overf.: lang, mager, opleben person. Gadeordb.² han er en ren bønnestage | **-stang**, en. [I.1.1] d. s. s. -stage 1. MO. **-suk**, et. (af Bøn 2.; l. br.) bønligt suk. Kingo.292. VSO. **-syge**, en. [I.1.1] (fagl.) svampeangreb (af *Gloeosporicum Lindemulhianum*) paa havebønner. Havebr.L.² 109. **-træ**, et. [I.1.1] & (nu kun dial.) guldregn, *Cytisus Laburnum* L. Have.D. (1762).229. JHSmidth.Haver.187. JTusch. 70.297. Feilb. **-vikke**, en. & hestebønne, *Vicia faba* L. (jf. u. I. Bønne 2.). Bønnevikke . . dyrkes i Haverne og benyttes til Føde for Mennesker.Vare.L.(1807).III. 339. Rostr.Flora.I.239. LandmB.III.91. **-voks**, et. [I.1.2] plantevoks fremstillet af bønner. Sal.III.1047.

Bøn-offer, et. [2.1] (nu næppe br.) 1) offer med bøn. Moth.B116. 2) andægtig bøn. smst. VSO. **-sang**, en. [2.1] (foræld.) daglig korsang af skolebørn i kirken i forbindelse m. bøn. Reskr.¹⁷11797. jf. HjælpeO.

bønse, v. -ede. (jf. ænyd. (og dial.) bonde, udvide sig (se Kalk.I.248); vel besl. m. jy. bønns, tyk person, sv. dial. bons, stor rund ting, se Buns; nu kun dial.) 1) udvide. 1.) † faa til at udvide sig. alle slags træ bønnes i vand.Moth.B523. 1.2) tætte et utæt kar ved at lægge det i ell. fylde det m. vand (ell. paa anden maade). VSO. MDL. Feilb. 2) om voldsomme ell. klodsede, tunge bevægelser olgn.; om bukkens angreb: buse paa. Feilb. || slaa; dunke; prygle. VSO. MDL. Feilb.IV.86. jf. jy. bønslø, tumle med noget, prygle. MDL. 679. Feilb.

Bøn-skammel, en. [2.1] (nu næppe br.) bedeskammel. Ing.VS.I.10. sa.LB.III. 107. **-skraft**, en. [2.1] (sj.) evne til at bede. Jeg kan (ikke bede) mere, min Bønskraft blev opslidt i de unge Aar.SvLa.FruG.30. **-skrift**, et ell. † en (HCAnd.XI.214. Hrz. IV.4). [1] skriftlig bøn om noget, især om hjælp. han læser og besvarer dog hvert Bønsskrift, der rækkes ham.Dichm.(Rahb. LB.II.115). Kierk.XII.322. Hørup.I.14. 50 **-slag**, et. [2.1] (nu næppe br.) bedeslag (aftenklokkens) tre Gange tre Bønslag til den hellige Trefoldigheds Ære.Ing.PO.I.5. **Ω -søge**, v. vbs. -ning. [1] (sj.) henvende sig til en m. en bøn; bede; bønfulde. Moth. B116. VSO. Marius tog temmelig koldt mod deres Bønssøgning.Schütte.Bojerik. (1913).68.

I. **Ω Bør**, en, † et (Reenb.I.113. Moth. B515). [bø'r] uden ft. (glda. d. s., oldn. 60 byrr, fris. bur, vind, besl. m. II. bære, grundbet.: befordring) vind, der blæser i gunstig retning for sejladen; medvind. *Er her noget under Vandet, | som Skibet holde maa, | jeg giver dig baade Guld og Sølv, | du lader mig Børen faa.

DFU.nr.6.2. *Ald Rygen blev vunden med lykkelig Bør.Sort.HS.G3r. *O! at den Bør, som vi os ønsker, vorder sendt! Falst.Ovid.10. et Skib i Børens frysende Fart.Bagges.L.I.28. *Ælvesnækken, rar at finde, | Som har Bør med alle Vinde. Grundtv.PS.VI.27. *Bag Næs sig skjuler hans Vikingssnekke . . Paa Vind og Bør han ved Skjenken bier.Ing.VSt.30. *Uhyre Længsel drev ham | Som Skibet en Bør. Winth.HF.244. en Skipper spejder efter den Vind, der kan give hans Skude den bedste Bør for Sejladen.EHenrichs.(Tilsk. 1904.246). blid(en) bør, se blid 1.4. jf. (billedl.; l. br.): *Du var min Fryd i Bør (: medgang), min Trøst i Uvejr.Thaar. PB.21. samt: *Lykkens Bør mig føied. Winth.HF.129. || (l.br.) om vind i al alm. Leth.(1800). *Da aabned ganske stille, | Som ved en Luftnings Bør, | I Væggen sig en lille, | Tapetbedækket Dør.Winth. X.335. jf.: Der blæste over England en Bør, som var . . Medbør for Manchester-skolen.Brandes.IX.463. || talem. (nu l. br.): sejle, naar børen blæser, benytte sig af en gunstig lejlighed; smede, mens jærnet er varmt. Moth.B515. Grundtv.Saxo.III. 211. Man skal hejse Sejlene, mens man har Børen.SjællBondt.187. (ordspr.:) biende mand fanger bør. Mau.811.

II. **Bør**, en. [bø'r] ft. (l. br.) -e. (besl. m. II. bære, jf. Bærende 1, jy. bærend, bærel, no. burar, især fagl. og landbr.) organ hos humpattedyr, der indeslutter fosteret under drægtigheden; livmoder (uterus). MO. Levin.(G.). MøllH.I.368. LandmB.II.44. || ogs. om den del af hufuglenes kønsorganer, hvori ægget forsynes m. skal. Landm B.II.45. || (sj.) om livmoderen hos kvinder. Moth.B515. Panum.119. || † om støvvejen hos planter, se Frugtbr.

III. **Bør**, en. [bø'r] ft. -e. (glda. d. s.; fra mnt. bore, nt. böre, bör, af boren, løfte, besl. m. I. Baare og II. bære) 1) redskab til at transportere noget paa. 1.) (nu l. br.) indretning, hvorpaa to personer bærer en byrde; bærebør. Moth.B515. VSO. I Forgrunden staaer . . paa en Stillads eller en Bør en stor . . Perspektivkasse.Hrz.V.333. *Paa Kirkegulvet Børen (: ligbaaren) | Er sat i Fakkelskin.Winth.IV.71. 1.2) transportredskab, hvis ene ende hviler paa et hjul, og hvis anden ende løftes v. hj. af to haandtag; hjulbør; trillebør. Graastenen og Børene, som Brolæggerne havde ladet staa midt i den opgravede Jord.Bang.S. 106. (kragen) kjender Hønspegens Kurv og Røgterens Bør og veed hvad de indeholder.Bogan.II.105. Vandvognen er en Bør med et enkelt stort Træhjul.JVJens. Intr.291. 2) overf. 2.1) (l. br.) daarlig vogn. *(hestene) trampe saa for Børen, | at Skidtet staar om deres Øren.Grundtv. PS.IV.158. Jeg skulde lade min Kjæreste sidde hos en Kudsk paa saadan en Bør? Oversk.Com.V.118. 2.2) † sletsejlende

skib. Scheller.MarO. 2.3) (dagl.) gammel, slidt ell. tarvelig hat; ogs. i al alm. som nedsettende ell. spøg. betegnelse for en hat (jf. Bærebør 3). *FlinchsAlmanak.1866.76.* værre Bør end den, Du havde, da jeg sidst saå Dig, har jeg aldrig i mit Liv set. *Schand.F.65. Esm.II.210.* *(hun er) mødt, | Med en mægtig Bør, | Flere Alen Slør, | Som forresten klæder hende sødt. *Blækspr.1907.24.*

IV. bør, præs. af burde.

Bør-, i ssgr. [bør(Or)-] især af II. Bør; af de mange vet. udtr., der betegner borens sygdomme som Bør-betændelse, -blødning, -brok, -fremfald, -krængning osv. forbigaaende fleste i det følgende. **-dag,** en. se Børdag. **-fast,** adj. [I.1] 1) (nu l. br.) hindret i at sejle p. gr. af manglende medbør. (*Kalk.I.329.* VSO. MO. S&B. 2) † om luften: stadig m. h. t. vindretningen. *Leth.(1800).* 2) **-fuld,** en. [III.1.2] Der kom en Dreng ud fra Stalden med en Børfuld Gjødning. *Jak Knu.GP.1.* **-hals,** en. [II] (anat., vet.) borens smalle endeparti. *LandmB.II.45.* **-horn,** et. [II] (anat., vet.) den ene af de to dele, hvori børen er delt fortil (jf. -legeme). *LandmB.II.45.*

Børing, en. (ogs. Byrding, Børring, Børrer, Borren). flt. -er. (æda. byrthæn, oeng. burden; jf. *Moth.B515:* byrn; afl. af I. Byrde; især jy.) saa meget, som man kan bære paa een gang; dragt; byrde. saa gav hun ham en god Byrding Fødevarer hjem med. *SvGrundtv.FÆ.II.107.* (hun var) helt sammenbøjet af en tung Børing Brænde. *Pont.F.I.51. CHans.S.142.* Brændsels-Børringer saa store og tunge, saa der var ikke mange Mandfolk, der vilde binde dem saadan! *JakKnu.ML.7.* (der) laa en Borren tørrede Dyrehuder og Uldsække. *Aakj.VB.87.* (han) var krøbet tilvejs for at ride en Borren Hø ned til Geden. *smst.8. Feilb.I.161.IV.86.*

børje, v. [børja] (ogs. byrje. Barfod. *DH.I.104.*) (ænyd. børje, glæda. byrje, æda. byriæs, oldn. byrja; grundbet.: løfte op, se burde || genopt. fra (ældre dansk og) sv. börja; sj. og kun i skriftspr., jf. dog fynsk børre op til et par hoser, slaa de første masker op paa strikkepindene. *Kværnd. jf. MHans.(Hermod.1876.355)*) begynde. Da hendes Slætninge, som børjede at holde hende for vanvittig, gjorde Modforestillinger . . svarede hun: „Hverken har jeg børjet eller vil jeg høre op dermed for eders Skyld.“ *LCMüller. Danm Hist. III. (1870).327.* *årle børjer (Rørd. *DT.2* 86: kommer) Dagen i Småfolks Hjem. *Rørd.DT. (1901).99.*

Bør-kage, en. [II] (anat., vet.) den del af moderkagen (placenta) hos pattedyr, som dannes af børstlimhindens kirtler. *LandmB.II.71.* jf. *Feilb.I.561* (u. harvekalv). **-knu-**
-de, en. [II] (anat., vet.) især i flt., om smaa vorteformede knuder paa borens slimhinde hos drøvtyggere. *LandmB.II.45.* **-le-**

geme, et. [III] (anat., vet.) det udelte parti af børen (jf. -horn). *LandmB.II.45.*

† **børilig,** adj. (ænyd. d. s., fra mnt. borlik; jf. tilbørilig) som hører sig til; passende; tilbørilig. *Du vil ei finde meer, end børilig, jomfrustolt | . . den rødmande Kamene. *Bagges.III.149.*

Bør-mund, en. [II] (anat., vet.) børhalsens aabning bagtil. *Moth.B515. LandmB.II.45.* **-mælk,** en. [II] (fagl.) mælkelignende foster-næringsvædske hos hovdyrene. *LandmB.II.71.*

Børn, flt. af Barn. **Børne-,** i ssgr. [børna- ell. 'børna-] om forholdet ml. Barne- og Børne se u. Barne-. **-aar,** pl. 1) barnealderens aar; barndomstid (jf. Barneaar). *Holb.Ep.II.209. FrHorn.PM.157.* de første skønne Børneaar, der uskyldig henleves i Hiemmet. *Oehl.Øen.(1824).II.165.* De kjendte hinanden fra Børnearene. *Tops.I.265.* 2) (nu især dial.) de aar, i hvilke en kvinde kan føde børn (jf. -dag 3). hun var langt over sine Børne Aar. *Holb.JH.I.50. VSO. Ploug.(Studenterkom.53).* *Kværnd. Feilb.* **-alder,** en. (nu l. br. i rigsspr.) d. s. s. Barnealder. *VSO. Mynst.Frb.6.* Naturvidenskaberne . . bør læres i Børnealderen og den første Ungdomsalder. *Heib.Pros.X.182. Tops.II.174. Feilb.*

-astma, en. (med.) krampe i stemmerid-sen (laryngospasmus); strubekrampe. *Panum.555.* ☐ **-avl,** en. handlingen at avle børn. *TroelsL.XII.87.* ☐ **-avlen,** en. (l. br.) d. s. *Bagges.NK.78.* den officielle Christendom (har) af nogle Sætninger i det nye Testamente . . taget Anledning til frit digterisk at komponere en nydelig Idyl med Børne-Avlen og Hopsasa, hvor Alt er saa gladeligt. *Kierk.XIV.191.* jf.: hele det muntre, børne-avlen, carrieregjørende Præste-Laugs livslystige Trafik. *smst.226.* ☐ **-avling,** en. d. s. Menneskene skulle holdes ved lige ved Børne-Avling. *Ruge.FT.245. Kierk.XIV.226. Brandes.VI.542.*

-bal, et. bal, hvori deltagerne er børn. Børneballet. *CBernh.(bogtitel.1836).* MO. *D&H.* **-bibel,** en. bog, der indeholder bibelsprog, bibelske fortællinger olgn. i en for børn affasset skikkelse. Børne-Bibel eller Bibelske Sprog med korte Opmuntringer for opmærksomme Børn. (bogtitel.1802). Illustreret Børnebibel. (bogtitel.1898).

-bi-
-drag, et. (emb., l. br.) alimentationsbidrag. *SoroAmtstid.13/10.1908.3.sp.1.* **-billet,** en. billet, der (til en lavere pris) gælder for børn. han er over 10 aar og kan ikke mere rejse paa børnebillet | **-blad,** et. blad ell. tidsskrift, der udgives for børn. Nordisk illustreret Børneblad. (tidsskrifttitel.1873ff.). *AndNæ.S.69.* **-bog,** en. bog, der egner sig for børn. *JVahl.Bogfortegnelse.1869-80.(1881/82).266. Sal.2IV.440.* der findes i vore dage en stor mængde børnebøger | jf.: han er en yndet børnebogsforfatter | **-børn,** flt. af Barnearn. **-daab,** en. (nu næppe br.) d. s. s. Børnedaab. *Holb.*

Paars.26. Forordn.¹⁴/₁₂1736. Engelst.Nat. 219. VSO. **-dag**, en. 1) (efter ty. kindertag, jf. *ænd.*) de uskyldige børns dag (Chr Ped.I.105); l. br.) navn paa 4. juledag (til minde om barnemordet i Bethlehem). Almanakken. 2) (i ft.) om barndomstiden. fra Børnedagene. Pont. Stækkede Vinger. (1881). 86 (ændret til: fra deres Børnedage.sa.KS.9). 3) (jy.) i ft., om den tid, i hvilken en kvinde kan føde børn (jf. -aar 2). Feilb. **-domstol**, en. (sj.) særlig domstol for børneforbrydelser. Sal.²IV.441. **☉ -dødelighed**, en. VortHj.II.81. den voksende Børnedødelighed . . vil føre til Øens Affolkning. Hjemmet.1913.302.sp.1. **☉ -fang**, et. (med.) besvimeselsanfald (som indleder krampe) hos børn (jf. -slag). Apot.(1791).231. **-flok**, en. Rein.234. *Der leged en Børneflok i Hulvejens Spor.Drachm.UV.92. **☉ spec.** om børnene i et hjem. NordBrun.LS.307. Oehl. T.252. Børneflokken (er) talrig i de smaa Hjem.EmmaKraft.Sommer og Vinter.(1893). 154. jf. (billedl.): *Aand er Brudgom, Hjærtet Brud, | Tak er Børneflokken. Grundtv. SS. III. 16. **-forbrydelse**, en. forbrydelse begaaet af børn. Hjemmet. 1913.188.sp.3. **☉ -forfatter**, en. (l. br.) forfatter, der skriver for børn (jf. u. -bog). Drachm.UB.56. **-forlovelse**, en. d. s. s. Barneforlovelse. Nans.FR.20. **-forsikring**, en. (fagl.) især om livsforsikring af børn. Lassen.SO.534. Sal.²IV.441. **-forsorg**, en. (fagl.) hjælpende virksomhed over for ulykkeligt stillede børn. Sal.²IV.442. **-forsørgelse**, en. handlingen at sørge for (sine) børns fremtid ved pengeanbringelse. banken har en afdeling, der modtager indskud til børneforsørgelse | jf.: at indskrive Barnet i en Børneforsørgelses-kasse.VortHj.IV.112. **-fødsel**, en. (nu l. br.; jf. Barnefødsel) (kvinden) skal frelses ved Børnefødsel (1907: Barnefødsel).1Tim.2.15. Holb.Ep.IV.362. VSO. De var . . rynkede og lidt hulkindede, formodentlig paa Grund af Arbejde og Børnefødsler.Rode.It.13. **† -gods**, et. (jur.) umyndige børns ejendom. DL.3—17—2. **-gudstjeneste**, en. der holdes Søndags-skoler med Børnegudstjeneste for de smaa. VortHj.II.30. **-have**, en. 1) (sj.) d. s. s. Børnehave. Smaadrenge havde deres egen lille Børnehave.Ing.Levnet.I.40. (om en ganske lille have:) sa.EF.XIII.120. 2) (optaget ca. 1870 efter ty. kindergarten) forskole, hvor smaa børn i 3-6-aars alderen sysselsættes m. forsk. lettere arbejde, ordnede lege oln. Den Frøbel'ske Børnehave.NJuel Hansen.(bogtitel.1871). VortHj.I2.23. **☉ overf.** Ægypten var . . en Naturens Børnehave med let fattelig Undervisning.TroelsL. XIII.47. **-hjem**, et. opdragelsesanstalt for (fattige) forældreløse ell. vanrøgtede børn (jf. Barnehjem).HjælpeO. LovLI.964. And Næ.S.169. **-hjælpsdag**, en. aarligt tilbagevendende dag, da der indsamles penge til fordel for børneforsorgen; første gang

afholdt 6. maj 1904. VilhAnd.HS.375. Riget.¹⁶/₁₅1913.1.sp.1. **-hospital**, et. sygehus for børn. LovLI.965. Sal.²IV.445. **-hus**, et. (jf. Barnehus). 1) **†** d. s. s. -hjem. Moth. B70. Holb.DH.II.682. 2) som propr. (især i best. f.): navn paa en kbh. straffeanstalt, opr. indrettet som opdragelsesanstalt for vanartede børn. EPont.Atlas.II.206. man (ser) undertiden Betlere at slæbes bort til Børnehuset af en Flok Stodderkonger. PAHeib.US.36. Olufs.GD.59. Grundtv.PS. VI.104. Drachm.EO.220. Krak.1920.I. 120. **† -jord**, en. (jur.) jord, som umyndige børn har arvet. Moth.B70. VSO. MO. **☉ -kaar**, pl. (jf. Barnekaar). *det hjemad gaar | Did, hvor de rette Børnekaar | Saa liffig er til Stede.SalmHj.651.2. Grundtv. SS.III.432. **-kammer**, et. (jf. Barnekammer) (han er) et Individ med hundred Besynderligheder, indtil den, at have Børnekamre, skønt han ikke har Børn.Brands.XVIII.120. Drachm.GG.120. Nans.FR. 23. **-kolera**, en. (med.) sommerdiarrrhé (cholera nostras). Panum.139. Flensb.A.¹⁰/₁₁ 1903. **-kopper**, pl. (med., nu l. br.) de „rigtige“ kopper, variolæ (navnet, fordi sygdommen henregnedes til børnesyggdommene; jf. Skaal.-Smaakopper). Holb.Intr.(1728)483. sa.Ep.II.98. Æreboe.14. Frøken Sophie har faaet Børnekopperne. Ak! hvor jeg skjælver for hendes Liv!Bligh.I.55. Sal.X.905. jf. (overf.): Er da hele Historien (o: ungdomsførelser) ikke stort andet end Børnekopper, hvis Ar kun den niaigtigste Undersøgelse kan opdage?Drachm.EO.369. **-kreds**, en. (jf. Barnekreds). Børnekredsen flokkede sig om mig. „Og nu fortæller De et Eventyr.“HCAnd.XII.105. **☉ -kuld**, et. *Dannekvinden | Med de mange Børnekuld.Grundtv.SS.V.206. Drachm.DM.156. **-kær**, adj. (l. br.) d. s. s. barnekær. Lemb. Shak.XIV.5. Thyreg.BB.IV.25. **-kærlighed**, en. (sj.) d. s. s. Barnekærlighed. vAph.(1764). **☉ kærlighed** til børn. Heib. Pros.X.531. **-lamhed**, en. (< MO.; efter ty. kinderlähmung; med., nu l. br.) epidemisk sygdom (poliomyelitis), der især angriber børn (jf. -lammelse). Bibl.Læg.1860.I.261. Panum.121. DagNyh.⁹/₁₂1911.2.sp.4. **-lammelse**, en. (næppe før ca. 1900; jf. sv. barnförflamning; med.) d. s. Riget.³⁰/₁₅1913.1.sp.4. Sal.²IV.447. **-leg**, en, **†** et (Holb.Kh. 698). 1) leg, som børn over (jf. -spil 1 og Barneleg). Reenb.I.265. *Jeg danser paa min egen lille Fod, | I overgivne Børnelege. Bages.Ep. 265. Heib. Poet. III. 170. Schand.O.I.15. VortHj.I3.88. 2) (overf.) dets: handling ell. foretagende, der ikke kan tages for alvor; narreværk; dets: hvad der er let at overkomme; ubetydelighed; smaatting (jf. -spil 2). det er ikke Børne-Leeg, at lade arrestere en Mand.Holb.LSk.V.3. *Døden (er) en Børneleg og blot en Søvn.Oehl.X. 140. Hrz.I.88. *haardest Modvind er ham Børneleg.Hostr.DD.24. en Frihedstilstand, mod hvilken Alt, hvad vi hidtil har kendt

af Frihed paa Jorden, er Børneleg. *Brandes. VI.438.* Ken Børneleg vilde en Krig mod Danmark ikke være for Rusland. *AFriis. BD.II.165.* -ly, et. *ft. d. s. (sj.) asyl (2). Tang. Fædrelandshist. (1869). 136 (orig. (1859). 138: Asylter. Hjelpe O. -lærdom, en. hvad man lærer som barn, især om religionskundskaab. nu, da I kiende Gud .. hvorledes vende I da atter tilbage til den svage og fattige Børne-Lærdom (Chr. VI: elementer), hvoraf I atter .. ville giøre Eder til Trælle? Gal. 4.9. Jo, naturligvis gik man til Helvede, naar ikke man havde omvendt sig retteligt, før man døde .. Hun vidste det jo saa godt fra sin Børnelærdom. *Bregend. DN. 155. || spec. (nu l. br.) om (hvad der læres i) Luthers lille katekismus. De skulle ikke tilstøde de Unge at komme til Sacramentet, før end de have vel fattet deris Børnelærdom. DL. 2—5—11. smst. 2—4—14. de ere eenfoldige Folk, og veed neppe andet end deres Børne-Lærdom. Holb. Er. II. 1. Grundtv. SS. V. 638. Kierk. V. 198. jf.: Luthers Katekismus indeholder den kristelige Børnelærdom (1850: Lære i kort Begreb). *Katek. (1905). §6. || (talem.) høre til ens børnelærdom, være en særdeles vel bekendt. HCAnd. VI. 8.2. jf. PalM. VII. 213. -læsning, en. d. s. Børnelæsning. Brandes. V. 246. VortHj. 13. 51. † -løs, adj. (børnløs. VSO. Abrah. (Rahb. Tilsk. 1794. 110). Grundtv. Udv. I. 32). d. s. barnløs. NKBred. Luc. 54. FrSchmidt. D. 114. -mel, et. kunstigt næringsmiddel til spæde børn. VortHj. III. 161. Sal. 2IV. 448. -midler, pl. (jur., nu næppe br.) umyndige børns midler (jf. -penge). VSO. Baden. Jur. O. I. 81. -mord, et. (nu l. br.) især om mord paa flere børn (jf. Barnemord). Holb. Kh. 7. Tullin. II. 88. NordBrun. Jon. 67. det bethlehemitiske Børnemord. Horreb. II. 366. ☐ -mund, en. især koll. i udtr. som slikt lyder ikke godt i børnemund | jf. Barnemund samt u. Barne. sp. 1163⁹. -mælk, en. særlig udsegt mælk (til ernæring af spæde børn). Bang. L. 253. LandmB. II. 241. Under Betegnelsen Børnemælk maa kun falholdes Sødælk, der indeholder mindst 8 pCt. naturligt Mælkfedt. Anordn. Nr. 142¹⁰ /s 1916. A. 2. -opdragelse, en. NKBred. TT. 29. Kierk. XIV. 264. -orm, en. (zool.) indvoldsorm hos børn, *Oxyuris vermicularis*. Lütken. Dyr. 442. ArnMoll. Sundhedsl. 799. -penge, pl. (nu kun dial.) d. s. s. -midler. DL. 5—2—83. Cit. 1707. (Nyerup. Univ. A. 228). Høysg. S. 290. Feilb. -pulver, et. d. s. s. Barnepulver. Moth. B. 71. Bergs. PP. 27. ZakNiels. Maagen. 135. Sal. 2IV. 448. -remse, en. Kierk. IV. 304. JakKnu. GP. 151. -ret, en. d. s. s. Barneret. vAph. (1764). || især (relig.) overf., om menneskets forhold til gud som fader. Brors. 59. *Du os gjenfødte i vor Daab, | Til Børneret og Barnehaab. Grundtv. PS. V. 468. Ing. RSE. VI. 261. PalM. VII. 225. † Børneri, et. *ft. -er. (af. af Børn) børneværk; børneleg; ubetydelighed.****

det jeg har sagt er Smaaeting og Børnerier. *Biehl. Cerv. LF. I. 34. smst. II. 79. sa. Br. 18.*

Børne-saar, pl. (l. br.) folkeligt navn paa en sygdom i overhuden, der ofte findes hos børn; impetigo. OrdbS. -sang, en. 1) ☐ børns sang (jf. Barnesang). *Børnesangen (stiger) | Fuglevinget lukt i Sky. Grundtv. PS. VI. 525. 2) sang, hvis ord og melodier egner sig for børn. VortHj. 13. 88. Sal. 2IV. 448. -sel-skab, et. 1) det at være sammen med ell. om-gaas børn. han befinder sig godt i børneselskab | jf.: der ere meget faa gamle Folk, i hvis Omgængelse jeg finder den Fornøielse, som i Børneselskaber. JSneed. I. 324. 2) d. s. s. Barneselskab. hos Grossererer var stort Børneselskab. HCAnd. VII. 55. Hus og Hjem. 1912. 598. sp. 1. -sko, *ft. af Barne-sko. Ing. Levnet. I. 10. || (overf.) i udtr., der betegner barnealderen. *eders første Mester | Har eders Ungdoms Børnesko | Jo syt paa franske Læster (☉: opdraget jer paa fransk). Falst. 25. *Bogen .. | Som han nemmede i Børnesko. Grundtv. PS. IV. 471. Din Fader har saa svært ved at forstaa, at I Børn vokser ud af Børneskoene. Nans. FR. 104. især: have traadt († aftraadt, se af-træde 3; † udtraadt. Bagges. DV. IX. 342) sine børnesko, være ude over barnealderen. Holb. HP. I. 6. da Ingen af dem havde endnu traadt sine Børneskoe, satte Hakon .. forstandige Mænd til deres For-myndere. Grundtv. Snorre. I. 122. en Mand der har traadt ikke blot sine Børneskoe, men sine Ynglingsstøvler. Gylb. B. 17. JLangge. II. 212. Feilb. jf. (l. br.) beslægtede udtr. som: *Tanker samle først begynde, | Naar vor Børne-Skoe er traad. Stub. 135. *medens sine Børnesko han træder, | Han spiser, drikker, synger, leer og græder. PalM. IV. 42. sml. smst. 68. *Kun den kan sine Børneskoe udtræde, | Som kraftfuld Villie hos sig selv fornemmer. Wilst. D. I. 40. -skole, en. (nu l. br.) d. s. s. Barneskole. DL. 2—17—10. VSO. MO. -skraal, et. Skal vi have det Børneskraal at trækkes med inat? Gylb. TT. 105. Schand. SF. 292. Jesp. Nut. 1. (om et barns sang:) Leop. HT. 30. † -slag, et. (med.) d. s. s. -fang. OeconH. (1784). III. 11. -snak, en. d. s. s. Barnesnak. vAph. (1759). VSO. HCAnd. VII. 55. \ -snik, subst. (dannet efter foreg., jf. Sniksnak) *paa Kys og Klap kom Kiv og Kævl, | og Børnesnik og Ammesnak | paa Amen fra vor Præst. Drachm. M. 183. † -spil, et. 1) d. s. s. -leg 1. Holb. Kh. 367. Falst. Ovid. 46. FGuldb. I. 156. PalM. IV. 43. 2) (overf.) d. s. s. -leg 2. *Denne Sag er intet Børnespil. Holb. Paars. 65. *Silentium! mit Værk er intet Børnespil! Ew. IV. 124. Bagges. Ep. 325. -sprog, et. (jf. Barnesprog). Jesp. Nut. 3. † -stand, en. den tilstand at være barn (2). *en Poetisk Mand | Vil laane Ord af dem, som er i Børne-Stand. FrHorn. PM. 68. -stemme, en. især i *ft. (jf. Børnestemme). vAph. (1759). HCAnd.**

VI.14. *De klare Børnestemmer synge | Derinde deres Aftensang. *Holst.UH.207. Drachm.UV.92. -streg*, en. (*især i ft.*) d. s. s. Børnestreg. *vAph.(1759)*. vi vare jo dengang Børn, og Børnestreger glemmer man snart. *Heib.Poet.X.98. Hrz.X.241. Feilb. (om en barneforelskelse:) Schand.UM.209. -stue*, en. (*jf. Barnestue*). *Ing.PO.II.177. Heib.Pros.IV.279. Brandes.XI.34. -sygdom*, en. *sygdom*, som *især angriber mennesket i barnealderen (jf. Barnesygd.) Apot.(1791).196. Gylb.(1849).IX.14. Vort Hj.III.4.* mange epidemiske Sygdomme optræde ofte kun som „Børnesygdomme“. *Sal.VI.12. || (overf.) dels om en forbigaaende tilstand, tilbøjelighed elgn., der især i ungdommen findes hos mennesket. „Giver du dig af med Anelser?“ — „Ak jal Det er en Børne-Sygdum, som først gaer over med Alderen.“ Heib.Poet.VI.21.* Kjærlighed er en Børnesygdum ligesom Kopperne. *Hauch. III.304.* Fritankeriet er en Børnesygdum, der gaar over med Aarene. *Schand.ÆE.18.* Det er heldigst, naar man i Tide overstaar sine Børnesygdomme (*her: det at skrive digte*). *sa.F.411. dels om ulemper, der er forbundne m. en sag ell. virksomhed i dens første begyndelse: Landet gennemgik sine konstitutionelle Børnesygdomme. E Henrichs.MF.II.151.* Sættemaskinen var . . ikke ude over Børnesygdømmene. *Aarborg f.Bogvenner.1917.94.*

børnet, adj. [*l'bö'rnet, 'børnet*] (*af. af Børn; egl. jy.*) 1) (sj.) som har (mange) børn. (*spaaenonen sagde, at*) jeg sagde nok faa no'en (børn), Ruder 7 betød rigelig børnet. *ThitJens.Ørkenvandring.(1907). 83. 2) (jy.) barnagtig (jf. barnet). Feilb.*

Børne-tand, en. (*æda. (ft.) børnæ tændær (AM.95); nu næppe br.*) mælketand. *Levin. -tillæg*, et. (*l. br.*) en families forøgelse m. børn. *TroelsL.XII.125. -top*, en. (*nu næppe br.*) legetøjstop. *Holb.Paars.315. FrHorn.PM.32. † -tro*, en. d. s. s. Barnetro. *PalM.VI.295. MO. † -troløvelse*, en. d. s. s. Barnetroløvelse. *Ing.KE.II.72. TroelsL.ºIX.37. -tugt*, en. (*nu næppe br.*) børneopdragelse. *Moth.B71. Brors.17.* han søgte og at forbedre Tænkemaaden, Huusholdningen og Børnetugten i alle Familier. *JSneed.III.382. Grundtv.SS.III.80.*

-tække, et. indbegrebet af de egenskaber hos en person, der faar ham til at falde i børns smag; evne til at vinde børn. *For mig stod altid hun (v: moderen) i første Række | og Far, der afgjort mangled Børnetække, | blev mulig forurettet ved mit Skøn. *Blaum.Sk.34. -tøj*, et. 1) d. s. s. Barnetøj 1. *Holb.MFbl.200. PAHeib.Sk.I. 142. VortHj.IV.4.23. 2) † legetøj (jf. Barnetøj 2). vAph.(1759). † -udsættelse*, en. den handling (hos primitive folkeslag) at skille sig af m. spæde børn ved at lægge dem paa et sted, hvor de omkommer af sult ell. kulde ell. fortæres af vilde dyr. *NMPet. IslFærd.II.329. Hoffd.E.286. NatTid.17/8*

1913. *Till.2.sp.1. -ven*, en. d. s. s. Barneven. *JSneed.I.324. Grundtv.SS.IV.157. *Guds Søn har os saa kjær; han er Børnevennen stor. Ing.RSE.VII.240. EBrand. Bes.55. || (overf.) Børnevennen, navn paa et børneblad (1867 ff.). -vis*, en. *kun i forb. paa børnevis: 1) (l. br.) saadan som børn gør (jf. Barnevis). Høysg.S.128. NKBred. Metam.338. *Regnar ham en Ring forære vil . . | Da vende Drengen trodsig Ryngen til, | Og greb paa Børneviis ei efter Glandsen. Oehl.RL.65. 2) (nu næppe br.) saadan som man gør med børn. *Bær os paa Børnevis | Ind i Paradis! Grundtv.SS.III. 47. -visitats*, en. (*nu næppe br.*) visitats i børneskolen. *DL.2—16—12. VSO. -vogn*, en. (*l. br.*) *især i ft.*: d. s. s. Barnevogn. *vAph.(1759)*. latterlig udmajede kolossale Ammer promenerede med Børnevogne. *Gjel.Mi.392. CMøll.PF.299. -vogter*, en. *BMøll.DyL.I.104. || † (overf.) apparat til at anbringe spæde børn i for at beskytte dem mod kvælning ell. mod at blive ligget ihjel. Saxtorph.(MO.). -værelse*, et. (*jf. Barneværelse*). *Tops.I.42. VortHj.IV.2.84. -værk*, et. d. s. s. Børneværk. *Holb.Ep. IV.214. *Armen var som vissen, | Hans Kamp var Børneværk. Grundtv.SS.II.155. *Det samme Børneværk vi alle øve, | Vi støie, larme, sukke og forgaae. Aarestr.202. || (l. br.) ringe sag; ubetydelighed (jf. -leg 2 og -spil 2). Moth.B71. *Naar blev det Børneværk at lære Nationer | Der' Vel? Ew. IV.82. Rein.(Rahb.LB.I.537). Grundtv.SS. V.543.*

† **børnlig**, adj. (*af Børn*) d. s. s. barnlig 1. saalænge (*den kristne*) bliver i en børnlig og uforrykt Omgang med . . sin Igenløser. *HGerner. Vita og Fata.(1772).56. børnlig* Kierlighed. *TBruun.Pr.9.* Blandt vore børnlige Leege vare ofte Ridderspil. *Rahb.ProsF.I.33. jf.: ifald de begik en eller anden Drengestreg efter at de vare blevne Mænd, (skulde) selv det Navn af Papa ikke . . fritage dem fra den børnlige Tugt. Ew.VII.147.*

Børn-lille, pl. se Barnlille. **-løs**, adj. se børneløs.

børre, v. se u. børje.

Børen, Børring, en. se Børing.

I Børs, en. [*l'bö'rs, ogs. bö'r's*] ft. **-(r)**. (*fra nt. börs, holl. beurs (jf. ty. börse), af fr. bourse ell. mlal. bursa (jf. Bursch); af gr. býrsa, bælg, læderbeholder; sa. ord som II. Børs; foræld. og spag., jf.: „bruges meest i det sammensatte Ord: Guldbørs.“ VSO.) pengepung. vAph.(1759).* *en Børs, spækket fuld | Med en Stump vægtig Guld. *NK Bred.TvG.8. *hans fulde Børs for os er tom. Oehl.XVI.109.* en Røver . . styrter mod den Reisende, griber ham i Brystet og raaber: Deres Børs. *Kierk.VII.536. *De saa i Aanden Rubel-Regnen, som | faldt i hans Børs. Drachm.DJ.II.139. ømme Friehjærter og tomme Børse, de følges ad. Leop. HT.52. Sødb.GD.86.*

II. Børs, en. [bø'rs, ogs. børs] *Høysg. AG. 137. ft. -er ell. † -e* (Holb. *Anh. 285*). (ænyd. d. s.; fra holl. beurs; sa. ord som I. Børs, opr. navn paa et handelshus i Brügge tilhørende familien van der Burse, der førte tre pengepunge i sit vaaben) **1)** sted, hvor købmænd, mæglere, bankierer osv. (daglig) mødes for at afslutte vareforretninger, pengetransaktioner olgn. (jeg har) været tre gange i rad paa Børsen, i forhaabning at faae Penge. *Holb. 11J. I. 1.* *Ald Børsens Kram med Fløyl og Taft. *Wadsk. 35. EPont. Atlas. II. 152.* Der var et Mennekemylder som paa en Børs. *Ing. L. B. II. 102.* *Kan man paa Børsen og i Klubben gaae, | Kan man spise, drikke, sin L'Hombre spille? *Heib. Poet. X. 222.* Etatsraaden kom hjem fra Børsen. *Tops. L. 62.* || (overf.) *Jo Dyrehaven passe kan | Til Børs for sliq en Handelsmand. *Heib. Poet. VI. 204.* Kirkens og Religionens Aktier (havde) ikke i mange Tider . . staaet i saa høj Kurs paa den aandelige Børs som nu. *Schand. AE. 159.* || om sted, hvor mange (især af samme stilling) jævnlig forsamles (jf. Amme-, Sladderbørs). Apoteket var Byens Børs, hvor man traf hverandre, og hvor Dagens faa Begivenheder drøftedes. *Brandes. F. 239.* *Salen lugter af Mad og Vin, | Hér holder Dumheden Børs. *Kai. Holb. VV. 58. sml.:* Her (o: 30 paa en kafé) var en saare karakteristisk Skuespiller- og Journalist-Børs. *Ch. Kjerulf. GH. 258.* **2)** forsamlingen af dem, der driver forretninger paa børsen. *Sal. 2IV. 451.* || (overf.) den nye lutherske Lære bød paa Prædiken og Salmesang ved Sygeleje. i Forening skabte de en ny Skik, hvor Gæster fra alle Sider føg sammen i Hob, dannende en Børs af Folk uden Nerver. *Troels. L. XIV. 21.* **3)** (især †) handelen paa børsen (jf. Efterbørs). Der kom Bureautelegram ved Børsens Slutning. Aktierne faldt øjeblikkelig. *Esm. II. 226.* Børsens Tendens var roligere, men fastere. *Vort Land. 29/1905. 2.sp. 8.* Børsen (blev) i Gaar meget uregelmæssig i sit Forløb. *Kbh. 12/1919. 6.sp. 5.* || (overf.) Wiens berømte Natværmærinder . . havde forlagt deres Kvarter . . herhen, hvor de mente i Aften var bedre Børs (o: „marked“). *Ch. Kjerulf. GH. 136. sml.:* Der er i London hver Dag et Marked — hvad skal jeg sige: en Slags Børs for gamle Klæder. *Goldschm. VIII. 250.* **Børs-**, i ssg.; af II. Børs 1. **-baron**, en. egl.: rig handelsmand, som har tilkøbt sig titel af baron; nu (især nedsettende) d. s. s. -matador. *Ministre og Amtmænd, Børsbaroner. Bogan. I. 11. AFriis. BD. II. 60.* **-dag**, en. (nu l. br.) Vrimmelning af Handlende . . er over al Sammenligning med den, vore Børsdage opvise. *Bagges. L. L. 203. MO.*

Børse-fad, et. (ænyd. børsfad; af I. Børs; foræld.) ⚔ krudtbeholder, hvis øverste del bestaar af en sammentrækkelig læderpose. *Funch. Mar. O. II. 24.*

Børs-effekter, pl. † d. s. s. -papirer. *Sal. 2IV. 455.*

Børsel, en. [børs(ə)] (ænyd. børsel, byrsel; besl. m. Byrd, II. bære) **1)** † handlingen at bære. *Moth. B516.* **2)** handlingen at modtage, oppebære noget (nu kun i Oppebørsel). smst. || ogs. i konkr. bet.: indkomst. smst. (dial.) om pengebøder, som ejeren af et løst kreatur maa betale til den, der har optaget det: MDL. 679 (Falster). **3)** † byrde. *Moth. B516.*

Børs-jobber, en. (foragt.). Børsjobbere (spekulerer) i Pengeriskhedens Lettroenhed hos uvidende Personer. *Schand. VV. 124. Ekstrabl. 1/1906. 1.sp. 5.* **-jobberi**, et. (foragt.) *Schand. TF. II. 243. Brandes. XVIII. 11.*

Børskede, en. [II] (anat., vet.) kanal (hos hunddyrene), der fører fra den ydre kønsaabning til børsalsen. *Møll. H. I. 371.*

Børs-konge, en. (l. br.) d. s. s. -matador. *Brandes. VI. 9.* **-kurs**, en. den paa børsen fastsatte kurs for værdipapirer. *Fædrel. 1844. sp. 13976. Lov. L. I. 970.* **-latin**, en. (spøg., l. br.) handelssproget paa børsen. *Kl. 2. 28/1905. 1.sp. 3.* **-likvidation**, en. (jur.) afvikling (ved en børsbestyrelses mellemkomst) af de til opfyldelse i faste terminer bestemte børsforretninger. *Lassen. SO. 109.*

-liste, en. kursliste. Børslisten giver Anvisning paa Køb af . . Aktier og Partialobligationer i Aktieselskaber o. s. v. *Vort Hj. III. 2. 108.*

Børs-slyngning, en. [II] (vet.) unormal stilling af børsen, hvorved den er mer ell. mindre slynget om sin akse. *Møll. H. II. 320.*

Børs-mand, en. person, der driver børsforretninger. *Tops. L. 79. E. Erichs. S. 44.*

-matador, en. person, der indtager en fremragende stilling i børsverdenen; ledende børsmand (jf. -baron, -konge). *E. Brand. U. B. 205. Drachm. F. I. 325.* **-notering**, en. kursnotering paa børsen. *Hage. 2. 1287.*

Børspalte, en. [II] (anat., vet.) kønsaabningen hos humpattedyr (jf. -sprække). *Landm. B. II. 45.*

Børs-papir, et. (især i ft.) værdipapir (aktie, obligation), der er genstand for kursnotering og omsætning paa børsen. *Vort Hj. III. 2. 113. Isted Møller. I. sebil. (1904). 193.*

Bør-sprække, en. [II] (anat., vet.) d. s. s. -spalte. *Mil. Tekn. O. 45.*

Børs-skat, en. skat, der paahviler børsforretninger. *Sal. 2IV. 455.* **-spekulant**, en. person, der driver børspekulationer. **-spekulation**, en. spekulationsforretning indgaaet paa en børs ell. saaledes, at udfaldet skal afhænge af børsnoteringen. *Sal. 2IV. 456.* **-spil**, et. især om vovede børspekulationer: børsjobberi. *Schand. TF. II. 270. Lassen. SO. 110.* **-svindel**, en. bedragerisk børsforretning. *Sal. 2IV. 456.*

I. Børst, subst. [børsd] (nu kun dial. og vulg.: Bøst [bøsd] VSO. Gadeordb. 1-2 Feilb.). (af V. børste) **1)** (jf. V. børste 1; jy.) slag. *Feilb. 2)* (jf. V. børste 2; dagl.

ell. vulg.) især pl.: bank; hug; prygl.
 *Han kunde jaget bort min Hund med nogle Børst.Wess.82. *Riis, og Smæk, og Skrup, og Prygl, og Børst.Bagges.IV.203. Han fik saa mange Bøst, som han kunde taale.VSO.I.434. MO.I.295. Ellar.SB.289. i forb. som bank og børst: Tode.V.166. PalM.VIII.241. *Der hjalp hverken Børst eller Bank (paa hunden).Winth.IV.98. || (overf.) Børst skal de have, gennembores dem skal jeg med Sagas Pren.PMøll.II.76. især om nederlag, der tilføjes en fjende: Ing.KE.II.23. *han skal ha'e Børst | Af vor lille Roflotille.ARecke.4. Rantzau.D.Nr.11.

II. Børst, et. [børsd] ftt. d. s. (af VII. børste) strøg med en børste. lad mig give din frække et børst |

I. Børste, en. [børsd] Høysg.Anh.23. (nu kun dial. ell. vulg. Bøste [børsd] Ew. II.76. Feilb. — sj. (m. jy. form) Børst. Wadsk.15 ∞ først). ftt. -r. (ænyd. d. s., oldn. bu(r)st, ty. borste, oeng. byrst; grundbet.: noget strittende, jf. II. Bar, Bart, Børst) 1) (især zool.) fremstaaende, stift haar hos dyr (fx. paa ryggen af svin, paa katens hoved osv.). *hans Haar stod stridigt op som Bøster.Ew.II.76. Bagges.NK.12. *Grisens Børster hæver | sig bange én for én.Aalk.SE.54. Haarlaget (hos vildsvin) bestaar af lange Børster.Brehm.DL.I.469. || (l. br.) koll., om svinets børster paa ryggen; jf.: *Igelkatten (∞: en krigsmaskine) paa Skrænten staaer | Med Børsten af Egepigge.Ing.VSt.98. || (spøg.) om (skæg-) haar hos mennesker. *De Børster i hans Skiæg de vare alt for stride, | See! sagde hun hvordan han mig paa Hagen stak. Wadsk.112. de bløde, glindsende Lokker vare forvandlede til udtørrede Børster. CBernh.IX.275. det er nogle slemme børster, han gaar med | || staa, rejse sig i børster (sj. i børste. Oehl.NG.78), om haar: stritte; staa ud. *See, hvor (haaret) uredt strutter, i Børster det staaer.Oehl.H.K.9. Dyret skjælv af Skræk, Haarene reiste sig i Børster om dets Hoved.Hauch.I.408. (overf.): *See, Skoven staaer i tørre Børster.Oehl.L.II.153. || rejse ell. (l. br.) vise børster(ne). 1. opr. om vildsvinet: rejse børsterne paa ryggen; dernæst om dyr i alm.: rejse haarene som tegn paa kamplyst. *(bamsen) reiste Børster, og blev saare glubsk. Oehl.XI.38. Kaalund.312. (katten) krummede Ryg og viste Børster.Gjel.M.262. 2. (overf.) indtage en truende holdning. *Naar blaa Svensker (∞: havet) reyser Børst.Wadsk.15. Om saa alle Bisper og Adelsmænd reiste Børsterne derfor og viste Tænder.CBernh.IV.170. (undermaalerne) skumlede i Krogene med rejste Børster, han skrev for godt og tjente for meget fandt de.KnudPouls.U.18. 2) (bot.) stift, uigennemsiigtigt, ved grunden ofte noget udvidet plantehaar (seta). Træarter. (1799).310. Lange.Flora.XXXIV. || den stilk,

som hos mosserne bærer sporehuset. Sal.²IV.458. 3) (overf.) om korte stykker af metaltraad, der er fæstede til noget m. den ene ende; jf. Børsteskiye.

II. Børste, en. [børsd] (nu kun dial. ell. vulg. Bøste [børsd] Feilb. Thorsen.61). ftt. -r. (ænyd. d. s., ty. bürste; afl. af I. Børste; egl.: kost af børster) 1) redskab til at rense, pudse ell. fjerne noget med, bestaaende af et (fladt) træstykke, paa hvis ene side bundter af svinebørster (hestehaar, plantefibre oln.) er anbragt tæt ved hinanden. Buchw.JS.(1725).102. Vi Herrer af Børsten (∞: vi tjenere) ere ret Lykkens Børn.Wand.Stedm.35. VSO. MO. fløjls skal behandles med en blød børste | jf.: det Blomsterstøv, som (bierne) feje sammen i Blomsterne-med den „Børste“, som dannes af de stive Haar paa det øverste Fodleds indvendige Side.Biavl.9. 2) overf. 2.1) børstelignende indretning af kulspidser (ell. kobbertraad oln.) til overførelse af strøm i en elektrisk maskine. Sal.²IV.928. 2.2) (jagl.) i best. f.: retningen vinkebet paa en stenarts naturlige spalteretning. Ordbs.

III. Børste, en. se I. Bøste.

IV. Børste, en. [børsd] (vulg. og dial. Bøste [børsd] Gadeord.¹⁻² Feilb.). ftt. -r. (vel opr. sa. ord som Bøste, omdannet efter I. og II. Børste; jf. sv. dial. ditt böste! som skældsord; dagl. ell. vulg.) ubehøvet person; raa, frastødende, simpel fyr. Jeg troede ikke, at en ung Pige kunde forelske sig i en ganske almindelig — Børste.Hostr.DT.50. *jeg er bleven til en fugtig Børste.Schand.UD.172. (han) er en Børste, — halv studeret Røver.Gjel.R.23. Thyborøn . . er Høfdearbejdernes, de saakaldte „Børster“s Land.MylErich.VJ.34. || (spøg.) m. afbleget bet. (især i forb. m. et nærmere karakteriserende adj.): fyr; tæmp. min Broder det er en løierlig Børste.Oversk. I.142. de Fruentimmer er dog nogle løierlige Børster.Hostr.G.23. nu er det da blevet mørkt, og de Børster (∞: studenter) er ikke komne endnu.smst.50.

V. børste, v. [børsd] (nu kun dial. ell. vulg. bøste [børsd] VSO. Gadeord.² Feilb.). -ede. vbs. jf. I. Børst. (glda. bōste (i bet. 1), oldn. beysta; vist besl. m. Bauta-sten; i form er ordet paavirket af VII. børste) 1) (nu kun dial.) slaa; banke; støde. VSO.I.434. Esp.45. Feilb.I.162. || † børste op, m. h. t. vasketøj: banke (1.1). VSO. I.434. 2) (dagl.) give bank; prygle. Moth.B496. toe af mine Folk . . der kand Børste dine Lænder.KomGrønæg. II.63. Han børstede ham dygtigen med sin Stok.VSO. bøste en tæt.smst.I.434. (jeg vil) ikke vise mig paa Slottet som en børstet Hane.Ing.EM.I.72. *fire stærke Karle (skal) holde dig, | Imens den femte børste kan din Ryg.Heib.Poet.I.92. Goldschm.VII.102. de bar væk med (pigerne), efter at have raget Jomfruburene ned . . og børstet dem der skulde passe paa.

dem. *JV Jens. NG. 252.* (overf.) tilføje nederlag: *(svenskerne) forudm tog Sværd i Haand | Og børstede Russeren og — Jyden. *Winth. II. 100.* *Nu maae vi da stræbe ham rigtig at børste (o: i l'hombre). *Hostr. Int. 45.* || i forb. m. adv.: børste af, give en afbankning. *Moth. B. 496.* lad os børste denne Skielm af Tverds og Endelangs. *Kom Grønneg. I. 316. VSO. I. 60. Feilb. I. 162.* (overf.): for at vi her strax kan lave os istand til at børste dem (o: sørverne) af. *Hostr. DD. 10.* (Rusland) er en af de faa Stormagter, vi endnu ikke har børstet af i dette Aarhundrede. *Hørup. II. 159.* børste igennem, gennempryggle. *Moth. B. 496. VSO.* || (l. br.) intr.: børste 'paa en, give sig til at slaa løs paa. Da han kom sin Modstander nær, påstode han strax paa ham. *VSO. I. 434.*

VI. børste, v. [børsda] -ede. (af I. Børste) 1) (poet.; sj.) rejse i børster. *Ha, grønspraglede Slangel jeg seer, | Hvor du børster den eddrøde Mos-Ryg. *Oehl. BG. 186.* 2) (sj.) refl. 2.1) (poet.) rejse sig i børster. *Mit Haar sig børster (o: af rædsel). *Oehl. SS. 56.* 2.2) rejse børster. *Vildsvinet* børstede sig. *D&H. 3* (l. br.) intr.: antage form af børste(r); komme til at ligne børster; blive børstet. *Huden* bliver haard og fastliggende, *Haarlaget* 30 børstende. *Landm B. II. 361.*

VII. børste, v. [børsda] (nu kun dial. ell. vulg. baste [børsda] *Holb. Kandst. I. 1. Ew. VI. 327. Feilb. Thorsen. 45.*) -ede. vbs. -ning, jf. II. Børst. (glda. bō(r)ste, ty. bü(r)sten; af II. Børste) 1) behandle m. en børste; rense, pudse ell. fjerne v. hj. af en børste. *(lakajerne) Nu Børster Støvler, Skoe, nu staaer paa Ærens Top. *Holb. Metam. 83.* *(han) blank og børstet 40 atter staaer | Hos sin Hiert-elskte Brud. *Wadsk. 99.* Klæderne skal . . børstes . . rene. *Høysg. S. 47.* den blodige Børstning (hvorved) de fine hvasse Spidser af Bygax omvendes og bruges til at børste Randen af Øielaagene i disse Deeles Betændelse. *Tode. ST. I. 3.* (han) var rædsom længe om at børste Tænder. *Schand. BS. 285.* børste høret | børste støv ned af væggen | det kan 'børstes af (o: der behøves ikke vask 50 olgn. for at fjerne det) | || (sj.) Alt . . børstede (maleren) paa Lærredet med en egen brændende Energi. *E Hannover. (Verdenskult. VIII. 92).* || uden obj. man har (efter et barns fødsel) ved Haanden . . en Byrste, for at Byrste under Barnets Fødder. *Buchw. JS. (1725). 102.* || børste sig, børste sit tøj (medens man har det paa). *hand sig børster ey, sig aldrig Haaret kiæmmer. *Holb. Paars. 122. e. br.* || børste (noget) af sig, 60 (især overf.) befri sig for (noget); ryste af sig. (han) slaar sig ned hos mig . . men jeg børster ham af mig. *CEw. P. 63.* ogs. tage sig (en fornærmelse olgn.) let. *Siesbye. (NkS. 8°591. 34).* 2) (uegl.) rense ell. fjerne noget ved strøg ell. lette slag m. haan-

den olgn. *Holb. Kandst. I. 1.* han børstede støvet af sin frakke med haanden | 3) (overf.; jf. ty. bü(r)sten i sa. bet. samt duske olgn. vdr.; vulg.) have samleje med (en kvinde).

Børste-aftræk, et. [II.1] (efter ty. bü(r)stenabzug; bogtr.) prøveaftryk, der tages ved afklaskning. *Sal. IV. 456.* -agtig, adj. (l. br.) 1) [I. ell. II.1] som ligner en børste. 2) [IV] (forvalterens) forekom ham lovlig børsteagtig. *Pont. LP. VII. 131.* -beg, et. [II.1] (fagl.) beg til fastholdelse af børsterne i børstetræet. *Telef. B. 1920. sp. 2904.* -binder, en. se Børstenbinder. -bladet, adj. [I.2] (bot.) som har børsteformede blade; især i navne som børsteblandet siv, *Juncus squarrosus L.* (jf. -siv). *Andres. Klitf. 169.* -bor, et. [II.1] (fagl.) bor, hvormed man borer huller i et børstetræ. *Haandgern. 528.* -fjer, en. [I.1] (zool.) børsteagtig fjer. *BMøll. Dy L. II. 113.* -fod, en. [I.1] (zool.) fremstaaende knude m. børster, der hos visse orme tjener til bevægelsesredskab. *BMøll. Dy L. III. 297.* -formet, adj. [I.1 ell. 2] spec. (bot.) om blade, der minder om haar ell. børster (setaceus). *Drejer. Bot. Term. 37. Lange. Flora. XXXIV.* || børsteformet kogleaks, & *Scirpus setaceus L. smst. 108.* -formig, adj. (l. br.) d. s. s. -formet. *Drejer. Bot. Term. 37f. S&B.* -haar, et. 1) [I.1] (især zool.) stift, tykt haar; børste. en Manke af længere Børstehaar (paa hyemens nakke). *BMøll. Dy L. I. 99.* 2) [II.1] haar i en børste. børstehaarene begynder at falde af | -holder, en. 1) [II.1] indretning til at anbringe (klæde-) børster i. 2) [II.2.1] ⊗ indretning, der fastholder børsterne i en elektrisk maskine. *Teln. MarO.* -kost, en. [I.1] (kalke) kost af svinnebørster. *Haandgern. 544.* -læder, et. [VII.1] (sko.) d. s. s. Blanklæder. *Vort. Hj. II. 3. 150.* -mager, en. [II.1] (l. br.) børstenbinder. *VSO. MO.* -maskine, en. [VII.1] 1) ⊗ maskine til børstning af tøj efter overskærningen for at fjerne løse traadender og ordne luven. *Sal. IV. 456.* 2) (landbr.) maskine til afpudsning af gulerodsfrø. *smst.* **Børstenbinder**, en. [børsden, ben-ør] (nu l. br. Børstebinder. *Moth. B. 495. Haandgern. 528.* — nu kun vulg. ell. dial. **Bøstenbinder**. *Holb. Kandst. I. 6.* *Feilb.*) flt. -e. (ænyd) børstebindere; jf. ty. bü(r)stenbinder) 1) person, der forfærdiger børster; børstemager. *Richard Børstenbinder. Holb. Kandst. II. 3. Hallager. 138.* din Fader . . var Børstenbinder i Antoniestræde. *Schand. SB. 220.* || i talem. drikke som en børstenbinder (jf. ty. saufen wie ein bü(r)stenbinder samt bü(r)sten, svire) drikke meget; være forfalden til drik. *Goldschm. II. 368. Rørd. BrP. 318. Feilb.* i andre talem. (ved indflydelse fra IV. Børste? jf. sv. ljuga, svåra som en børstebindare; l. br.): bande som en Børstenbinder . . være grov som en Børstenbinder. *Festskr. Vilh. Thoms. 299.* || (nu næppe br.) som nedsettende betegnelse: grov, dum person. *Moth. B. 495.* *Saa man-

gen Plumprian, saa mangel Børstenbinder
| Som og vil snakke med. *Helt. Poet. 159.*
Du voterer som en Børstenbinder (o: ufor-
standigt). *Holb. Kandst. II. 1.* || (jf. VII. børste
3; vulg.) liderlig, udsvævende person; ogs.:
alfons. 2) (jf. ty. bürstenspinner; zool.)
navn paa en sommerfugl: slaæenspinder, *Orgyia antiqua.* Sommerfugle. 43. **-bin-**
deri, et. (efter ty. bürstebindereri) 1)
handlingen at forfærdige børster; virksomhed
som børstenbinder. 2) børstenbinderværksted.
Telef. B. 1920. sp. 2902. **-binding**, en. (l. br.)
d. s. s. -binderi 1. *Landb. O. I. 473.*

Børste-orm, en. [I. 1] (zool.) især i flt.,
om ledorme m. børster paa leddene (*Chaetopoda*).
Lütken. Dyr. 484. Brehm. DL. III. 516.
-pensel, en. [I. 1] (fagl.) mellemstor rund
pensel af børstehaar. *Haandgern. 450. Legeb.*
II. 68. **-raadden**, en. [I. 1] (vet.) sygdom
hos svinet. *Møll. H. I. 371.*

Børs-terminsforretning, en. †
terminsforretning indgaaet paa en børs ell.
i henhold til de paa en saadan gældende
regler. *Hage. 599.*

Børste-siv, et. [I. 2] † d. s. s. børste-
bladet siv. *Larsen.* **-skive**, en. [I. 3] †
cirkelrund roterende skive, der paa kanten er
forsynet m. messing- ell. staaltraadsbørster,
og som bruges til rensning ell. slibning af
metalgenstande. *FR. Friis. KA. 212.* **-stiv**,
adj. [I. 1] (nu l. br.) stiv som en børste ell.
bestaaende af stive børster. * (hestens) Bør-
stestive Skind, og orme-stucken Hud.
Sort. Poet. 73. et Par børstestive tæt sam-
mengroede Øienbryn. *Ing. KE. II. 13.* **-svin**,
et. [I. 1] (zool.) pindsvinelignende pattedyr
(paa Madagaskar) af insektedernes orden
(*Centetidae*). *Brehm. DL. I. 279.*

Børstet, adj. [børsted] (af I. Børste)
1) som er besat m. børster. Et børstet In-
sect. *VSO.* * et børstet Svine-Skind. *Grundtv.*
Saxo. I. 22. Bredahl. II. 117. Drachm. L. K. 16.
Dyret stak sin brede, børstede Snude i
Vejret. *Pont. F. I. 165.* jf.: *Junker Bugge,
| Dette børstede Sviin. *Winth. HF. 162.* 2)
som bestaar af ell. ligner børster; bør-
steformet. *Hans Skæg var langt og bør-
stet. *Bøgh. D. I. 5.* (ornens) Ryg med de bør-
stede Pigge. *Brandes. VIII. 69.* børstede, bu-
skede Øienbryn. *H. Kaarsb. Memesker. (1892).*
51. || (til I. Børste 2; bot.) Haarbeklædning
(hos planten er) børstet (setosus), besat
med Børster. *Drejer. Bot. Term. 172.*

Børste-traad, en. [I. 2] † *Chatomorpha*
Limum. *Rostr. Flora. II. 286.* **-træ**, et.
[II. 1] træet i en børste. *Haandgern. 528.*
-valse, en. [II. 1] † valseformigt anbragte
børster. *Ordb. S.*

Børs-tid, en. den tid paa dagen, da
børsen er aaben (jf. -time). *Holb. II. III. 6.*
Æreboe. 180. Lov. I. 968. † **-time**, en.
d. s. s. -tid. *PA. Heib. US. 65.* **-verden**, en.
(især i best. f.) fællesbetegnelse for dem, der
driver forretning paa børsen. *Riget. 1/11*
1912. 4. sp. 2.

Børt, en. [børd; børd] (ænyd. d. s. (i

bet. 1.2); fra nt. bört ell. holl. beurt; *besk.*
m. burde || bet. 2 er opstaaet dels ved for-
kortelse af Børtsmakke olgn. (ell. omtydning
af Børttag olgn.), dels ved sammenblanding
m. Bøjert, idet bøjertes brugtes i færgefar-
ten over Storebælt, jf. *Sal. IV. 587*) 1) række-
følge, hvori det tilfældig ell. tilkommener en
at gøre noget; *tur. 1. 1*) † i egl. bet. nu
er det min børt. *Moth. B. 526.* hand staaer
for børtens. *smst. 1. 2*) (foræld.) om den be-
stemte orden, hvori smakkerne skulde sejle
(over Storebælt). *Regl. 30/1728. § 2.* (hvis der
ikke) kan loves Smakke i anden Børt . .
kan Magistraten i Aarhus . . tillade de Rei-
sende at tage Coffardiefartøier. *Chr. Brors.*
3DL. I. 258. 2) (foræld.) smakke, der gaar
i regelmæssig færgefart (spec. over Store-
bælt); færgefartøj, ved vore Færgestæder
(hedder) Reisen over Vandet eller Bel-
tene: at gaae med Børtten. *Baden. Jur. O. I. 81.*

*Iaftes satte jeg mig mutters ene | Paa
Børtten, og saa gik det over Bæltet. *Hr.*
IV. 28. havde vi havt Vind, var jeg gaaet
med Børtten, ikke med Pjaskemalene, som
Søfolkene kalde Dampskibet. *H. C. And. II. 60.*
smst. 234. jf.: *Charons Børt. *Bages. V. 254.*

Børt-dag, en. (Børtsdag: *VSO. MO.*
Børdag: *VSO. I. 432*). [1.2] (foræld.) dag, da
der var færgeforbinding (især: over Store-
bælt). (*Kalk. V. 164*). Børtdagene ere . .
Tirsdag og Fredag. *Chr. Brors. 3DL. I. 257.*
KBokkenh. (VortLand. 4/1906. 2. sp. 4). **-far-**
tøj, et. [1.2] (foræld.) d. s. s. Børt 2. *H. C.*
And. VII. 62.

børtle, v. [børdle] (ogs. *bertle* [børdle]).
-ede. vbs. **-ing**. (fra ty. börteln, börteln;
af borte, kant, jf. I. Bort) † forsyne et
stykke blik olgn. m. en ombøjlet kant ell.
en ophejlet rand. Paa denne Maskine
kan der ogsaa bertles Rande paa Sarger.
Hannover. Tekn. 173. Opf. B. III. 154. børt-
le: *Sal. III. 1067. Tekn. Mar. 0. 23.* **Børtle-**
jærn, et. (ogs. *Berteljærn* — *Berteljærn*).
Sal. III. 86). † redskab til at foretage børt-
ling med. Bruget af Blikkenslagerens Om-
slagjærn og Berteljærn. *Hannover. Tekn.*
173. Børtlejærn. Sal. IV. 459. **-maski-**
ne, en. † d. s. s. Afkantomaskine. *Wagn.*
Tekn. 259.

Børt-rejse, en. [1.2 ell. 2] (foræld.)
færgefart (over Storebælt). (*Kalk. V. 164*).
Chr. Brors. 3DL. I. 258. **-s-dag**, en. se Børt-
dag. **-skipper**, en. [1.2 ell. 2] (foræld.)
JP. Jac. I. 141. **-smakke**, en. [1.2] (foræld.)
fartøj, der gaar i regelmæssig færgefart;
børt (2). (*Kalk. V. 164*). *Chr. Brors. 3DL. I.*
257. MO.

Børt-vinge, en. [II] (vet.) redskab til
hindring af bærkrængning. *Landm. B. II. 307.*
-vandsot, en. [II] (vet.) *Møll. H. I. 371.* d. s. s.
-vattersot, en. [II] (vet.) for rigelig af-
sondring af frugt vand i fosterets frugthinde.
Landb. O. I. 474.

I. Bos, en. (ogs. *Bøsse*). [bøs(ø)] flt. **-ser**.
(dial.) kølenavn til en ko ell. (især) til en
kalv (jf. I. Bos, Bøsskalv). *Kværnd. Ordb. S.*

I. bøs, adj. [bø's] (ænyd. d. s.; fra ty. böse, egl.: „værdiløs, unyttig“; oprindelse usikker, mulig besl. m. jy. bøs, tyk, fed og Bavs; jf. Besyv; dagl., især gldgs. og dial.) som er fuld af vrede ell. strenghed; barsk; bister. *Juno hun fløy op og meer, end det vil sømme | For Skiemt og Giekkerie, blev Elle-vild og bøs. *Wadsk.Brudev.III. B2r. Hrz.VIII.153.* jeg har skudd den Buk, men hvorfor er Du saa bøs for det? *Ellar.GH.(1876).5.* Hvor Justitsraaden seer bøs ud i Aften. *Hostr.ML.211.* han var saa haard og bøs mod hende. *JP Jac.I.228.* det bøse Ansigtstryk. *Pont.FL.470.* „Pas Dem selv, Doktor!“ svarede (han) bøst. *Kandarius.LP.160.* Bønnelycke. *Sp.94.* || (overf.) *nu blir (striden) bøs. *Drachm.DJ.II.88.* smaa klare Bølger . . plaskede op mod Trekroner som en Opfordring til ikke at ligge der saa alvorlig og bøs. *CMøll.PF.93.* **Bøs-hed**, en. [bø's] (l. br.) (man kan) se den embedsmæssige Bøshed smelte af hans Ansigt og Væsen. *Pol.⁵/1908.5.sp.1.*

Bøsning, en. [bøsneŋ] (nu kun dial. **Bøsning**. *Moth.B498.* Feilb.). flt. -er. (ænyd. bøsning, jf. sv. bussning, ty. büchse; egl. vbs. til III. bøsse 1) (l. br.) som vbs. til III. bøsse 1. *VSO.* 2) kort rørstykke (i reglen af metal), der anbringes som paa-sætning ell. især som udføring af et hul (tap- ell. akselleje; jf. Dølle). *Moth.B498.* *GutsMuths.(1802).10.* *Funch.MarO.II.24.* Langjernet (i en møllekværn) gaar gjennem et Hul i Liggeren, som er forsynet med en saakaldet Bøsning. *OpfB.¹VI.26.* Lunsstikkernes Stilke filede sig ind i Bøsningernes Rande. *ZakNiels.FS.110.* *Palsted.GammelKærlighed.(1905).9* (se u. Akselbryst).

I. Bøsse, en. [bø'se] flt. -r. (ænyd. d. s. og bykse, glda. busse, bysse (Rimkr.), oldn. byssa; fra mnt. busse (ty. büchse, jf. Byksflint), af gr.-lat. pýxis, egl.: „daase af buksbom“; jf. Boks, Buksbom, Busse)

1) rund, som oftest cylindrisk beholder. 1.1) (foræld.) aflang daase i al alm., især til opbevaring af salve ell. vullugtende sager olgn. (jf. Balsambøsse). *KSelsk.Skr. I.299.* (hun) tog nu og da lidt tørrede Blomster og Kanelbark af en Bøsse, hun holdt paa Skødet. *JPJac.I.67.* 1.2) beholder m. huller foroven til at strø peber, sukker olgn. med (jf. Peber-, Sukkerbøsse). *VSO.I.550.* *Strøsuksker fylder hun af et Glas | i en rummelig, gjennehullet Bøsse. *Rich.II.315.* 1.3) beholder m. spalteformet aabning foroven til at samle penge i (jf. Bombe-, Kirke-, Sparebøsse ofl.). *EPont. Atlas.II.140.* Toldbetjenten . . rakte ham en Bøsse i Møde, hvori (han) kastede en lille Kobbermynt. *Hauch.I.6.* overalt staaer Bøsser, hvori man kan lægge Penge (til de fattige). *Kierk.I.259.* || spytte (ell. † blæse. *Holb.DNB.261.* *Oversk.I.303*) i bøssten (ænyd. blæse i bøssten (*Kalk.I.232*); efter nt. in de busse blasen, ty. in

die büchse blasen, jf. fr. cracher au bas-sin; dagl.) betale en bøde; (maatte) rykke ud med (mange) penge; (maatte) punge ud. *Grundtv.Saxo.III.55.* hun skulde rende til Politiaksistensen og spytte i Bøssten for at være en Rendemaske! *Oversk.Com.IV.88.* *Kierk.XIV.148.* Religionen (var) indrettet saadan, at det var de Andre, som maatte spytte i Bøssten, og Præsterne, som fik Posen fuld. *Bergs.BR.126.* *Drachm.RR.59.* han var Kammerraad. Det blev disse større Proprietærer i ældre Tider, naar de havde snobbet og spyttet lidt tilstrækkeligt i Bøssterne. *KLars.SA.100.* 1.4) (kog.) form til at koge, bage ell. forme noget i; nu især i ssgr. som Fryse-, Isbøsse olgn. Bøsse Backelse. ³/₄ pund fiint Meel, ti Eg og en halv pot sød Flød, kom det i Bøssten og kog det i Vand. *Kogeb.(1731).120.* Isbøssten sættes til Frysning, Crèmen hel-des i og fryses, medens Bøssten drejes hurtigt. *Const.Kogeb.203.* 1.5) (nu kun dial.) en slags patteflaske; pattebøsse. *VSO. I.550.* *Feilb.IV.86(Læse).* 1.6) x beholder i en karteske, hvor sprenngladning og kugler ligger; kartæskbøsse (jf. Bøsekartæsk). *Sat.X.266.*

2) skydevaaben, opr. bestaaende af et kort jærnrør, der fyldtes m. krudtladning og skræa (jf. *Aarb.1872.230.* *DanmRigHist.II. 709*). 2.1) kanon. (*Kalk.I.305*). nu kun i ssgr., se Bøsse-bænk, -mester, -skytte 1. 2.2) (især dagl. og jæg.) større haand-skydevaaben; gevær. (har afløst ænyd. haandbøsse). *Spiud, Bysse, Knævelbart al Ild af Kroppen drev. *Hob.Paars.299.* (han) befalede mig at holde tre Bøsser færdige med Krud og Hagel. *Robinson.I. 33.* *Med Bøssten har jeg Mange skudt i Kamp. *Oehl.X.22.* saa tog han sin Bøsse og gik paa Jagt igjennem Skoven. *Heib. KD.6.* *Hver af dem greb til sit Gevær, | Men begges Hænder sank igjen, | Thi Bøssten var for svær. *CKMøll.SD.294.* man skal ikke kaste Bøssten til Kinden, før man ser Bjørnen. *Pont.FL.236.* *TroelsL.³ IV.240ff.* Jægerens Skydevaaben hedder aldrig Geværret, men altid Bøssten. *Dania. III.230.* || (l. br.) Doktor T., en af de bedste Bøsser (v: skytter) i den ganske Kanton. *KvBl.¹/1907.2.sp.1.*

II. Bøsse, en. se I. Bøs.

III. bøsse, v. [bø'se] -ede. vbs. -ning (s. d.). (af I. Bøsse 1) (til I. Bøsse i den ældre bet. „jærnrør“; jf. nt. bussen, ty. büchsen) x forsyne en hulhed med en udføring (især af metal); sætte bøsning (2) paa. *Moth.B498.* bøsse Render, Hiulnave. *VSO. S.&B.* || i forb. m. op, forsyne med (ny) bøsning. *Feilb. (overf.:)* *Saa snart blot Tanken bøsset op med Noget, | Hvormed vor Phantasi kan drive Pal, | Saa venner Følelsen sig snart dertil. *Pal.M.VI. 306.* 2) (til I. Bøsse 1.s; jf. ty. büchsen, punge ud, og büssen, bøde; dial.) betale (som) bøde; spytte i bøssten. han ryd-

dede en Gang, ene Mand, en hel Stue, men saa bøssete han bag efter 40 Franks for det. *Feilb. BL.22.* Endnu bruges Udtrykket at „bøsse til Tyvetønden“ *smst. 194.* Katalog over landbohøist. *Udstill. Odense. (1900).40.*

† **Bøssebakkelse**, en. (kog.) se u. I. Bøsse 1.4. -**bænk**, en. [I.2.1] † underkarmen i en kanonport. (Kalk.I.305). *Funch. MarO. II.24.* Scheller. *MarO.* -**dag**, en. [I.1.8] (foræld.) dag, da svendene i et lav betalte deres kvartalskontingent. *Adr. 13. 1849. 2.sp.1.* -**flint**, en. [I.2.2] (foræld.) flintesten til en bøsseleas. *SophMüll. VO.169.* -**hane**, en. [I.2.2] *Moth. B497. VSO. I.550.* Han traadte frem fra sit Skjul og spændte Bøssehanen ned. *Gjel. M. 374.* -**hjul**, et. [I.2.2] (foræld.) hjul i laasen paa en hjulbøsse. *Moth. B497. VSO. I.550.* -**kalv**, en. [II] (dial.) kølenavn til kalven (jf. I. Bos, Buko, Busseko). *OrdbS. †-kartske*, en. [I.1.6] ✕ *kartske*, hvori kuglerne er samlede i en metalbøsse. *Bøsserkødt. Mil Conv. I.782.* -**kolbe**, en. († -*kolv.* vAph. 1759.). [I.2.2] *MO. Rigtet. 2. 1912. 1.sp.5.* -**kradser**, en. [I.2.2] (foræld.) redskab til at udtage ladningen af en bøsse. *VSO. || (bornh.) redskab til at rense en bøsse med. Esp. 191.* -**krudt**, et. († -*krud.* vAph. 1759). *MO. jf. Feilb.* [I.2] (glda. bysskrud; fra mnt. bussenkrut; Krudt er egl. en forkortelse af dette ord; nu næppe br. i rigsspr.) *krudt. KSelskSkr. I.214. MO. Feilb.* -**kugle**, en. [I.2.2] *VSO. I.550. JPJac. I. 106.* -**laas**, en. [I.2.2] *Moth. B497. VSO. I. 550. Thiele. II.161. Feilb. †-lod*, et. [I.2.2] ladning (kugle ell. hagl) til en bøsse. *Moth. B497. VSO. I.550.* -**løb**, et. [I.2.2] (jf. -*pibe*, -*rør*). *Moth. B497. JLange. II.368. Troels. L. III.30.* -**mager**, en. [I.2.2] 1) (ænyd. d. s. (Skraeer. II.336)) person, der fabrikerer ell. (nu især) forhandler og reparerer haandskydevaaben (jf. -*smed*). *Moth. B497. Hallager. 247. TelefB. 1920.sp.2904. Feilb.* 2) ✕ haandværker m. underofficers grad, der har det hverv at holde en afdelings (skyde)vaaben i tjenstdygtig stand. *Rist. ER. 14. Scheller. MarO.* -**mester**, en. [I.2.1] (foræld.) artillerist. (Kalk.I.305). *MilConv. I.782. Sal. IV.459.* -**penge**, pl. [I.1.8] (foræld.) betegnelse for almisser, som fattige skoleelever indsamlede i bøsser ved at synge for folks døse. *Sal. III.1068.* -**pibe**, en. [I.2.2] (nu l. br. i rigsspr.) d. s. s. -*løb*. *Moth. B497.* (han) satte Bøsse-Pibens ret for hans Øre, og skød ham . . igiennem Hovedet. *Robinson. I.45. Ing. EF. IV.125. HC And. VII.6. JVJens. HF. 103.* -**rem**, en. [I.2.2] *Moth. B497.* kun Søndagsjægere holder Bøsserem. *Bogan. II.126.* -**rør**, et. [I.2.2] (nu næppe br.) d. s. s. -*løb*. (Kalk. I. 305). *VSO. I.551.* -**sigte**, et. [I.2.2] (nu næppe br.) sigtekorn; visér. vAph. (1759). -**skæft**, et. [I.2.2] (nu næppe br.) d. s. s. -*skæfte*. *VSO. I.551.* -**skud**, et. [I.2.2] 1) skud af en bøsse. vAph. (1759). der hør-

tes et bøssekud | 2) (jf. ænyd. bysseskyt i sa. bet.) ved (omtrentlige) afstandopgivelse: saa lang strækning, som et bøssekud rækker; nu især om en ret kort afstand. *Holtb. Paars. 228. Mall. SgH. 49.* da Hug vendte sig ved Maalet, var der et godt Bøsseskud mellem ham og Thjalfe. *Grundtv. Myth. 432.* Kirken ligger kun et kort Bøssekud syden for Byen. *Blich. (1846). III.210. Winth. NDigt. 143. Drachm. UB. 27. Rørd. GD. 154.* -**skytte**, en. († -*skytter*. *Moth. B498. VSO. I.551.* 1) [I.2.1] (foræld.) artillerist; især om konstablerne paa et orlogsskib. *DL. 5—37. EPont. Atlas. II.149. 2) [I.2.2]* (især foræld.) soldat, der er bevæbnet m. bøsse. (en) Udbygning, hvorfra Bueskytter og Bøsseskytter kunde beskyde Broen. *CBernh. III.224. Drachm. VD.180.* -**skæfte**, et. (nu kun dial. -*skæft*. *VSO. Feilb.* [I.2.2] træværket, hvori bøssets løb og laas er anbragt. *Moth. B497. MO. OpfB. II.123.* -**skæfter**, en. [I.2.2] (✕, foræld.) person, som ved haandarbejde forfærdiger ell. paasætter skæfter paa haandskydevaaben; skæfter. *Hallager. 131. MilTeknO. 45.* -**smed**, en. [I.2.2] (nu l. br.) d. s. s. -*mager* 1. (Kalk. I. 306). *SøkrigsA. (1752). §504. Scheller. MarO.* † -**spyd**, et. [I.2.2] bajonet. *MO.* -**spænder**, en. [I.2.2] (foræld.) nøgle, hvormed hjulet i en hjullaaas blev drejet, saa at slagfjederen spændtes. vAph. (1759). -**staal**, et. [I.2.2] (foræld.) staalplade, som stenen i en flintebøsse slog imod. vAph. (1759). *MO.* -**sten**, en. [I.2.2] (foræld.) flintesten, der i de ældre flintebøsser frembragte ild ved at slaa mod bøssestalet. *VSO. I.551.* Bøssestenene (var) sløve. *Blich. I.235. SophMüll. VO.165.*

Bøsning, en. se Bøsning.

Bøst, subst. se I. Børst.

Bøste, et ell. en (Nysted. *Rhetor. 43. VSO. Feilb. PCBondesen. Degnekaar. (1896).41.* [bøsdø] bøsse. *Høysg. AG. 40. jf. Feilb. Thorsen. 130.* (ogs. skrevet *Børste*. *VSO. Cit. 1825 (JySaml. 3R. I.450).* flt. -*r.* (ænyd. bø(r)ste, glda. bøste, sv. boste, bov, oldn. beysti, n., skinke; vist besl. m. Bavs; nu kun dial.) om forsk. dele af svinet, især i røget tilstand, dels om flæskeside (Thorsen. 130), dels om boven (Esp. 45. jf. *Moth. B526* samt *Forbøste*), dels (nu især) om skinken (VSO. *Feilb. jf. Bagbøste*); flæskbøste. *Biergene vare Boteller med Viin, | Og Stæder Westphaliske Bøster. *Reenb. I.256.* det minste Bøste, der ligger i Maltet. *KomGrønneg. I.98.* *Tæt Skiven var bedækket | Med Bøste, Brød og Kjød. *Winth. IV.74. smst. II.88.* De gav os Bøster Flæsk og Vrimpler Smør. *Feilb. BL.249.*

Bøste, en, **bøste**, v. se Børste, børste.

Bøsten-binder, en. se Bøstenbinder.

I. Botte, en. [bøda] Høysg. *Anh. 23. flt. -r.* (ænyd. d. s., æda. bythæ (Smastykker. (1884/91).27), oldn. bytta, ty. bütte, butte; vistnok fra senere lat. buttis)

1) lille rundt trækar. 1.) i al alm. Bøtter og Vandspande. *Holb. Berg. 278.* *af sød Melk Bøtterne fyldt staae. *Bagges. Nbl D. 189.* Saa har Fisken alt bidt paa Krogen, og I behøver kun at giøre et Ryk, saa sprætter den i Bøtten. *Oehl. Øen. (1824).* IV. 6. en Bøtte Honning. *Grundtv. Snorre. III. 271.* en god Bøtte Tykmælk. *Hostr. FG. 34sc. Pont. F. I. 319.* Smørret blev kærnet i en Stavkærne. Selve Kærnen var en høj, smal Bøtte. *Sjæll. Bond. 91.* || i sammenligninger (jf. bet. 2): det er en Bøtte til at sejle (o: om et sletsejende skib). *Scheller. MarO. 206.* || (sj.) overf.: saa tidt de . . har været troskyldige eller uegenyttige nok til at sige et Par Ord til Genmæle, har de faaet Bøtterne (o: skarnbøtterne) fra alle det herskende Systems Haandlangere over sig. *Brandes. XIII. 467.* || i talem. vende bøtten, lade det nederste af dens indhold komme øverst; (overf.) begynde forfra igen paa det samme. *Schand. TF. II. 147.* især om en præst, foredragsholder olyn., der efter en tids forløb paa ny holder sine gamle prædikener ell. foredrag: *Troels. L. VI. 57.* ogs.: vende forholdet om. *Denne Dom | Historiens er; den maa vi respektere; | den vender alletiden Bøtten om. *Schand. UD. 133.* jeg søgte at vende Bøtten og stege de Nationalliberale i deres eget Fedt. *Hørup. 30 I. 6. Berl. Tid. 24/1 1919. Aft. 3. sp. 3.* saa er den bøtte ude, (l. br.) d. s. s. saa er den potte ude (se Potte). *Gadeordb. 2 Tolstoj. I Kamp for Lykken. (overs. 1888). 330.* (det er) bøtten som laaget, (nu kun dial.) de er lige gode, to alen af et stykke. *Moth. B501. Mau. I. 620. VSO. III. L3. Feilb. 1.2* ⚙ kar, hvorfra haandformning af papir foregaar, ell. beholder i papirmaskinen, hvorfra papirmassen løber ud. *Bibliot. H. 2384. Sal. XIV. 14.* 1.3) (landbr.; foræld.) fladt kar af træ ell. zink, hvor mælken i bøtte-mejerier stod til flødefæstning. *LandbO. I. 474.* 1.4) (fisk. og dial.) tønde, hvortil voddet fæstes; bøje (jf. Bøttevod). *Feilb. IV. 87.*

2) billedl. ell. overf. anv. af 1. 2.1) (dagl.) daarlig hat; bør. Der har De Deres fordemte gamle Bøtte igjen! *Flinchs Almanak. 1866. 77. jf. Dania. III. 69.* 2.2) (dagl.) i udr. holde (sin) bøtte, holde bøtten, holde (sin) mund; tie stille. Hold din Bøtte. *Hzr. V. 340.* *en Dumrian . . | Der mellem andre Folk er nødt | Til kjønt at holde Bøtten. *Holst. IV. 68.* det maa De holde Bøtte med, for det er en Hemmelighed. *Hostr. FG. 34sc. Schand. O. II. 187.* Hold du din Bøtte i . . og vent med at snakke, til du faar noget at snakke om. *Clew. Æ. 2 I. 35.* Jeg holdt min lille Bøtte. *KMich. LM. 148.* jf.: 60 (han) forstaaer at sætte Laas for Bøtten. *Bergs. BR. 223 samt:* *Løndommen bli'r opdaget. | Han røber den for sin Jomfru. | Saa holder ej han Bøtten mer, | men vender i Vejret Bunden. *Hostr. SD. II. 127.* 2.3) (spøg.) om hjerneskallen. *(visse gyldne leve-

regler) gjemtes i min Hjernes Bøtte. *PalM. I. 116.* han slog ham oven i bøtten | || især i udr. være tom i bøtten, (vulg.) være halv sanseløs; være tom i hovedet; være dum. *Skjoldb. A. 25. 2.4* (vulg.) fængsel; kachot. *Dania. III. 72. CGjerlov. Synd. (1915). 89.*

3) (sj.) som forkortelse af Kolbøtte. Vi bad ham . . om at „slaa en Bøtte“. *ChKje-rul. GU. 82.*

II. † **Bøtte**, en. flt. -r. (jf. ænyd. butte; fra nt. butte, bütte, nnt. but; sa. ord som Botte; besl. m. but) d. s. s. Botte; i forb. Rigskø Bøtter (o: tørrede flyndere fra Riga). *VSO. I. 538. MO.* || pighvarre, *Rhombris maximus. Moth. Conv. B301.*

Bøtte-bone(r), en. [I.1.] rund børste til rengøring af kar olyn. *Haandgern. 531.*

-hat, en. [I.1.] (dagl., l. br.) (dame)hat, der i form minder om en (omvendt) bøtte. *KvBl. 23/1 1913. 2. sp. 4.*

-kalv, en. [I.1.] (landbr.; gldgs.) kalv, som opdrættes med mælk; mælkekalk; ogs.: drikkekalk (mods. Diekalv). *LandbO. I. 474.*

-kælder, en. [I.1.] (landbr.; foræld.) mælkekælder i et bøtte-mejeri. *Bøggild. Mælkerbruget. (1896). 301.*

-mager, en. [I.1.] (l. br.) D&H. **-mejeri**, et. [I.1.] (landbr., foræld.) mejeridrift (efter det holstenske system), hvorved mælken henstilledes i bøtter for at trække fløde; ogs. om de enkelte virksomheder, der anvendte dette system. *LandbO. I. 474. VortHj. IV. 4. 29.*

-mælk, en. [I.1.] (nu næppe br.) mælk, der er sat op i bøtter. *MO.* || spec. om tykmælk. *VSO. MO.* **-mælkeri**, et. [I.1.] (foræld.) d. s. s. -mejeri. *Bøggild. Mælkerbruget. (1896). 160.*

-pap, et. [I.1.] haandgjort pap. *Haandgern. 364. Legeb. II. 68.*

-papier, et. [I.1.] haandgjort papir. *Pont. F. I. 256. Bibliot. H. 2383.*

-smør, et. [I.1.] især (foræld.) om smør (fra bøndergaarde, mindre mejerier), der gjemtes i bøtter og solgtes paa en gang; bønder-smør. *Landm. B. II. 470. Hertel. A. 114.*

-system, et. [I.1.] (landbr., foræld.) mejeridrift efter bøttemejeri-systemet. *Møll. H. I. 372.*

-udstilling, en. [I.1.] (landbr.) især i flt., om mindre smør-udstillinger, afholdt flere gange aarlig (i amtskredse) for at prøve smørret. *LandbO. I. 474.*

-valle, en. [I.1.] (nu kun dial.) valle, der samler sig i en mælkebøtte. *Moth. B501. Feilb. IV. 87.*

-vod, et. [I.1.] (fisk. ell. dial.) en slags aalevod. *Feilb. IV. 87.* Bøtvaad. *Lov. Nr. 56 1/1 1888. § 31.*

† **Bøtting**, en. (efter eng. pudding, se Budding) d. s. s. Budding. Engelsk Bøtting. *Kogeb. (1710). 104.*

Bøt-vod, et. se Bøttevod.

bøve, v. se I. bøge.

bøvet, adj. [I.1.] [b'øuət, b'øuət] (sa. ord som buget; især sjæll., jf. Kort. 40; spøg., foragt.; jf. bøvs) opsvulmet af mad (og drikke); tyk-mavet; trivelig; forædt. *AntNiels. FL. III. 46.* den bøvede Hans Peter. *Schand. BS. 210. sa. UM. 192. Pont. F. II. 275.* saadan nogen rige, fornære, bøvede Bønderto'ske. *Magl. Pet. F. II. 20.* || (spøg.) Juleaften, Nytaars-

aften og Helligtrekongers-Aften blev kaldt de tre bøvede . . Aftener (∴ hvor der vanker meget mad). *AarbFrørborg.1918.101*. *Jf.*: denne bøvede Juletid. *Schand.F.179*.

Bøvl, en. se I. Bøjle.

bøvle, v. (ogs. *bøgle*. *Feilb.*) -ede. (op-rindelse usikker; *Jf.* *bødle*; *Jy.*) **1)** arbejde med besvær, uden at arbejdet fremmes. *MDL. Feilb.I.158*. **2)** bevæge krop og lemmer uroligt; „rokke“. (hun) blev stadig generet af (barnet), som hele Tiden stod og bøvlade opad hende. *JakKnu.LU.79*. Køerne (er) urolige . . De bøvlere i Baasen

og løfter Hovedet og brøler. *IRaunkær.I D.217*. || bevæge sig tungt og klodset; „sjokke“. (han) gjorde stift omkring og bøvlade over Gaarden. *Aakj.B.160*.

bøvlet, adj. (ænyd. *bøglet*, *buet*; afl. af I. Bøjle; *Jy.*) *krum*; *skæv*. (hans) bøvlade Ben. *Aakj.B.154* (*Jf.* *bøjelbenet*).

bøvse, v. [ˈböusə] -ede. (vel lydefter-lignende, ell. afl. af *bøvet*, *forædt*, *Jf.* *sjæll. bøvssak*, *tyk dreng* ell. *kalv*; *sml.* ogs. I. *Bavs*, II. *bavs*; *dagl.*, især *barnespr.*) *støde op*; *ræbe*. (*overf.*:) Han *bøvsede* af lutter *Selv-behagelighed*. *Rode.EM.107*.

C

Ord, der ikke findes under C, maa søges under K

C, et. [se'] *Høysg.AG.2. ft. -er. 1) navn paa bogstav. Holb.Ep.III.300.IV.401. C. c. kaldes sé, og læses som k forved h, a, o, u, men ellers som s.Høysg.AG.2. et stort C, et lille c | || som nummerbetegnelse. han ligger paa hospitalets afdeling C (o: tredje afdeling) | 2) ♪ navn paa node ell. tone. MusikL.(1801).37. MusikL.I.110. Han havde en ualmindelig lys . . og udholdende Tenor — med Glans og Sikkerhed tog han det berygtede høje C.Nat Tid.¹/₁₀1919.Aft.4.sp.3. || om tonarten. en symfoni i C | jf.: hvis Paradiset staaer i C Dur — den kjedsommeligste af alle Tonarter — og Helvede i EDur, saa holder man ubetinget paa EDur'en! Baud.OI.25. || betegnelse for et rytmisk fortegn. Sal.²IV. 462. 3) (zool.) navn paa forsk. sommerfugle, som paa vingerne har en tegning, der ligner bogstavet C. Polygonia C album L. Det hvide C.FrHeide.Sommerfugle-Atlas.(1913). 4. Agrotis C nigrum L. Det sorte C.smst.8. Plusia C aureum Knoc. Det gyldne C. smst.11.*

Cadeau, en. [ka'do] *ft. (l. br.) -er* [ka'do:ər] (*fra fr. cadeau, gave*) 1) (*nu næppe br.*) gave; foræring. JBaden.FrO. Meyer. 2) (*overf.*) opmærksomhed, der vises en i ord ell. gerning; venlighed; imødekommethed. Hrz.Breve.15. Jeg (er) smigret, ved at se mig selv fremstillet i en saa interessant Belysning . . Til Gjengjæld for denne Cadeau vil jeg . . sige: Der er noget Sandt i Dine Ord.Tops.I.326. Sporvognene holdt i Kø . . for at Processionen (af majdemonstranter) kunde komme frem ubrudt. Det var de uprivligeredes Cadeau til de privligerede.Kbh.²/₁₅1919.1.sp.1. det var en cadeau til ham, at professoren tog ham op i det spørgsmaal |

Café, en. se Kafé.

Calvinisme, en. [kalvi'nismə] (*fra fr. calvinisme; jf. Chauvinisme*) den af den franske reformator Calvin udformede kirkelære. Rosenb.III.227. **Calvinist**, en. [kalvi'nisd] *ft. -er.* (*fra fr. calviniste; jf. Chauvinist*) person, der er tilhænger af Calvins lære; fransk-reformert. *Det sagde først og sidst | Min Fader over Bord, var dog ey Calvinist (o: troede ikke paa en forudbestemt skæbne).Holb.Paars.13. Rosenb.III. 231. **calvinistisk**, adj. [kalvi'nisdɪg] Danm.RtgHist.III.2.75. d. s. s. **calvinsk**, adj. [kal'vi'nsg] som hører til ell. vedrører Calvins lære; som bekender sig til Calvins lære; fransk-reformert. hand vilde paa sikasten icke gaae i Dansk Kircke meere, men holdt sig til den Calvinske Meenig-

hed udi Aabenraa.Holb.Jean.I.4. den kalvinske Nadverlære.Rosenb.III.237.

Camouflage, en. [kamu'fla:ʃ(ə)] (*fra fr. camouflage*) ♀ *vbs. til camouflere. jf. MilTidsskr.1917.416. || ♀ overf., om handlinger (ytringer), der tilsigter at bibringe en urigtige forestillinger, besmykke ell. skjule noget. Ruslands Fredsforslag til Polen synes at være Camouflage.Pol.²/₁₂ 1920.1. Kendsgerningen uden Camouflage! smst.²/₁₂1920.1.sp.4. **camouflere**, v. [kamu'fle:rə] -ede. *vbs. -ing, jf. Camouflage.* (laant (under verdenskrigen 1914-18) fra fr. camoufler, *egl.: maskere ansigtet, vist besl. m. fr. mufle, snude, fjæs, fra ty. muffel (jf. mufle); ell. besl. m. fr. moufle, bælgvante, jf. ital. muffare, eng. muffle, tilhulle*) ♀ gøre (en ting) ukendelig ell. tilsløre dens virkelige karakter for at narre fjenden; maskere. det mærkelige Udseende, som alle „camouflerede“ Genstande har, hvad enten det er Lokomotiver . . Kanoner eller Ammunitionsvogne; grønt veksler med Okker i mange Nuancer til henimod det sorte, saaledes at de set af en Flyver ligner en utydelig Masse.MilTidsskr.1917.417. || ♀ *overf.: maskere; tilsløre.* En tysk Spion har, camoufleret som Elsassers, indsneget sig i en fransk Opfinders Hjem. Frus-Møll.(Pol.¹/₁₅1919.9.sp.1). En Fjende, der er saa meget vanskeligere at faa Ram paa, som den oftest camouflerer sine Batterier med en bekymret Patriotismes Farver.Kbh.¹⁶/₁₅1920.3.sp.5.*

Cancan, en. se Kankan.

cand., Candidatus, se Kandidat.

Cape, en. [kæ'ɔb] *ft. -s.* (*fra eng. cape, sa. ord som Kaabe og Kappe*) kvindeligt overbeklædningsstykke uden ærmer, alm. kun dækkende hals og skuldre. de smaa, vide Slag, de saakaldte Capes . . ere nemme at kaste om sig.VortHj.II.3.114.

Carreau, en. [kæ'ro, nu l. br. ka'ro] (*fra fr. carreau, rude, ruder*) ♠ ruder. Jesp.Fon.570. Saaby.¹

Carte blanche, subst. [kærd'blanʃ] (*fra fr. carte blanche*) 1) (*nu næppe br.*) kort ell. papir, hvorpaa der ikke er skrevet (ell. trykt) noget; blanket. (man) holder for . . at Gud haver givet (jomfru Maria) blinde Sedler eller Cartes blanches, for at antegne de Sollicitanter, som hun meest ynder.Holb.Ep.IV.509. JBaden.FrO. Meyer. 2) i udtr. give carte blanche olgn. (*egl.: underskrive en blanket, som en anden kan udfylde efter behag, jf. Blanko.*) 2.1) give vindskrænket fuldmagt; give fri raadighed; give frie hænder. Christian har

givet mig Carte Blanche (o: lov til at bruge saa meget, jeg vil), som han siger, han har tjent godt i den sidste Tid. SvLa. Fru G. 25. Tropperne paavirktes af Folk. De besvare disses Hurraraab, anført af Delingsførererne, der har faaet carte blanche til at skringe. *Bønnelykke. Sp. 230. 2.2* † *underkaste sig alle betingelser; gaa ind paa alt paa forhaand. Jupiter . . maatte give Carte blanche, og indgaae en skammelig Freds-Tractat med disse Fugle. Holb. Ep. III. 125. (man) var færdig til at levere Carte blanche for at redde Riget fra . . Undergang. smst. I. 217. sa. MThr. 297.*

‡ **Causere**, v. [ko'se'ra, kâ'se'ra] -ede. (fra fr. causer) samtale; snakke; især: skrive paa en let og underholdende maade. Meyer.^s i Villons Vers (er human byaand). Den er helt selskabelig, kauserer og konverserer hele Tiden. V Ved. 20 BB. 376. de emner, han skriver om, behandler han uden grundighed, i en let causerende stil | † **Causeri**, et. [ko-, kâ-sø'ri'] ft. -er. (fra fr. causerie, vbs. til causer) samtale; passiar; især om smaa-afhandlinger, feuilletoner olgn. skrevet i en causerende stil. Meyer.^s (Charlotte Biehl) skrev litterære Kauserier og moralske Fortællinger. Bobé. R. 80. Bogen var et Causeri, halvtvidende, halvtstjaalet, letfærdigt. MRubin. Er. 86. (artiklen) er nærmest at betegne som et fornøjeligt cause-rie. Letterst. tidskr. 1919. 222. † **Causeur**, en. [ko'sø'r, kâ'sø'r, -sø'r] ft. -er. (fra fr. causeur) person, der samtaler ell. (især) skriver i en causerende tone. RSchmidt. Ad egne Veje. (1884). 296. Edda. VI. (1916). 284. Kejsers Wilhelm var en underholdende, interessant Causeur. Tidsk. 1920. II. 14. **Causeuse**, en. [ko'sø'sø, kâ'sø'sø, -sø's(ø)] ft. -er. (fra fr. causeuse, af causeur, samtale, snakke; l. br.) en slags sofa indrettet til to personer, saaledes at de sætter sig ind fra modsatte sider m. ansigtet mod hinanden; sladresofa; dobbelt-stol. Meyer.¹ Emily og Elise sidder og smaa-visker paa Causeusen. Esm. II. 175. KLars. KÆ 3.

Ceder, en. [se'dø'r, se'dø'r] ft. -e ell. **cedre** (Saaby.) [se'd(ø)ra, se'd(ø)ra, se'd(ø)ra, se'd(ø)ra] ell. † **cedrer** (Ew. (1914). I. 158) ell. † d. s. (Ruge. FT. 352). (ænyd. d. s. (Kalk. III. 694. V. 888); af gr. kédros) 1) ‡ naaletræsløgt af granfamilien, Cedrus Loud., især (bibl.) om Libanonscederen, Cedrus Libani Barrel. Ligesom Bække udbrede de sig . . som Cedrene (Chr. VI: cederne) ved Vandet. A. Mos. 24. 6. jeg vil afhugge (Libanons) høie Cedere, dens udvalgte Fyrre. 2Kq. 19. 23. Holb. Metam. 6. *Du deylig Norske Fyrre, som bør blant Ceder regnes. 60 Ruge. FT. 352. Warm. Frøpl. 77. || symbolsk: *Friedens ædle Ceder | Blev plantet dybt i Kirkens Grund. Heib. Poet. IX. 118. || (overf.) om andre naaletræer, der minder om cederen. hvid ceder, Cupressus thyoides L. Kjerboll. FB. 438. 2) om veddet af Ceder 1. (Liba-

nons skovhus) var tækket med Ceder oven-til over Bjælkerne. 1Kq. 7. 3.

cedere, v. [se'de'rø] -ede. (af lat. cedere, vige, jf. Procession, successiv) 1) (nu næppe br.) give efter for (en); vige pladsen for (en). sidste gang jeg disputerede, viskede hand mig i Øret: Jam sumus ergo Pares. Men jeg vil dog altid cedere ham. Holb. Er. V. 2. Meyer. 2) (jur.) overdrage (en fordring til en). HandelsO. (1807). 32. Fund.^s/1813. §11. Fordringer efter Bankhæftelsesobligationer, som, efter at være cederede Skyldneren, af ham ere borttransporterede. Lov Nr. 36³⁹/s1873. §1. 10e.

Ceder-træ, et. 1) ‡ d. s. s. Ceder 1. Den Retfærdige . . skal voxte som et Cedertræ paa Libanon. Ps. 92. 13. Holb. Metam. 62. saa rank som et Cedertræ — det skal være meget højt, siger man. PAHeib. Sk. I. 26. || billedl.: Oehl. L. II. 14. 2) d. s. s. Ceder 2. at købe mig en Seng af Cedertræ og . . at slumre paa Edderfuglens Duun. Hauch. III. 184. han lagde Tag paa Huset med Bjælker og Bræder af Cedertræ (Chr. VI: og med rader af ceder-dæler). 1Kq. 6. 9. || nu især (overf.; figl.) om forsk. træsorter, der har en om cedertræ mindende lugt og en mer ell. mindre rødlig farve, fx. veddet af Juniperus virginiana („blyants-træ“), af Cedrela odorata („cigarkassetræ“). Sal.² IV. 677. Mentz O. Pl. 363.

Cedille, en. [se'diljø] ft. -r. (fra fr. cédille, af sp. cedilla, egl. „lille z“, dim. af gr., lat. zeta, z; gram.) lille tegn under bogstavet c (især i fransk) til betegnelse af, at det skal udtales som s (foran a, o og u). (c) Ce med Svans . s. eller Sedilje. Rask. III. 306. CFJung. Fransk Grammatik. (1895). 7.

‡ **celeber** ell. (sj.) **celebre**, adj. [se'le'bø'r] (fra fr. célèbre, af lat. celebrer; nu især let spøg. ell. iron.) som er alm. kendt og omtalt; som der gaar ry af; berømt. JBaden. FrO. den svenske Adæl er . . noget ganske Andet end den danske, som jo næsten ikke har et eneste celebrert Navn at hyde paa. Schack. 228. jeg føler Trang til ved denne celebre Lejlighed (o: et jubilæum) . . at bevidne Rektoren min absolute Højagtelse. Pont. A. 40. Om de celebrreste Skandaler i det fornemme Selskab (blev der) nedskrevet udførlige Beretninger. V Ved. B. 38. „Generalens Neveu“, den celebre Borettyv. ORung. SS. 19. **celebrere**, v. [sele-, sela'bre'rø] -ede. vbs. -ing ell. (nu næppe br.) **Celebration** (v. Aph. (1759). Meyer.). (fra fr. célébrer, af lat. celebrare; nu l. br.) højtideligholde; fejre. Sylla . . lod (sin hustrus) Liigbegi- gelse celebrere med yderste Prag. Holb. Hh. II. 364. nogle forsømte Søndagen og celebrerede heller Jødernes Sabbath. sa. Kh. 493. Brølløps-Festen . . blev celebreret. Wadsk. 3. Jeg vil celebrere denne glade Dag ved at give et Bal. Heib. Poet. V. 267. Kierk. XIV. 257. Rode. KA. 27. || udføre ell.

holde (messe olgn.). under Celebreringen af Messen havde (*Loyola*) Syner af Gudsmoderen. *V Ved. B. 255.* de sene Messer, som man ofte kan træffe paa i Rom, hvor der er mange gamle Præster, som staaer silde op og celebrerer sent. *Jørg. Liv. V. 167.*

⊕ **Celebritet**, en. [selebrite'd] *ft.* (i bet. 2 og 3) -er. (*fra fr. célébrité, lat. celebritas*) 1) (nu l. br.) det at være celeger; berømmelse. *PAHeib. E. VIII.* som Italiener . . 10 havde det været (*Canova*) langt lettere end Thorvaldsen at vinde Celebritet. *Oehl. Er. IV. 185.* 2) (nu især let spøg. ell. iron.) celeger personlighed; berømmeth; notabilitet. Faar man et Besøg af en saadan Celebritet, kan man altid være vis paa, at han er adspredt . . til han har . . seet sine Bøger . . paa vor Hyld. *Ing. EF. VIII. 18.* Svendsen, der hele sit Liv igjennem havde været en temmelig daarlig Skomager, (*blev*) med eet . . til en Celebritet; hans Arbeide blev almindelig efterspurgt. *Holst. III. 63.* Blandt Damerne var ogsaa en af Hovedstadens Celebriteter, en af de saakaldte Skjønheder. *Schack. 235. Esm. I. 126.* 3) (ved indflydelse fra celeger; l. br.) højtidelighed; fest. *Meyer. Sal. IV. 679.*

Celle, en. [sælø] *ft.* -r. (*gl. d. selle (Kalk. III. 701. V. 891), jf. forni. selle, ty. zelle; fra lat. cella, af lukke, forraadskammer; jf. Kælder*)

1) lille rum m. plads til en enkelt beboer; især om mer ell. mindre ens rum i en bygning, der uden at staa i indbyrdes forbindelse har døre ud til en fælles gang. 1.1) (l. br.) eremitbolig. *Heel hyggelig var Cellen | Med Bord og med Stol. *Winth. HF. 123.* 1.2) i et kloster: rum, der tjener til bolig for en munk ell. nonne. *Moth. S114.* *Stille skal jeg sidde i | Min lille Celle, virke Guld i Silke. *Oehl. AV. 68.* *Der sad en Munk paa Antvorskov | Alt i sin dunkle Celle. *Ing. RSE. VII. 192.* Han førte dem . . til en Celle, et temmelig stort, hvidtet Værelse med tilgret Vindu, med en Seng . . et Bord og et Par Stole. *Goldschm. V. 41.* *Hvor her er koldt og trist i Klostrrets Celle! *Stuck. D. 7.* || *billedl.* *Din Celle redes i den mørke 50 Jord; | Du før saa Fagre tager Slør derinde; | Og i det store Kloster eensom boer. *Heib. Poet. VIII. 391.* 1.3) mindre syge-værelse i et hospital. Indretningen er den samme i begge (*hospitalsbygninger*): store, lyse, luftige Gange med Celler paa begge Sider. *Fr. Sneed. I. 503.* || nu kun om rum (i *sindssygehospitaler*), hvori *sindssyge* isoleres. Gulvet (i stalden) var dækket med et alenhøit Lag af Halm. Nogle gamle Gym- 60 nastikmadradser vare stillede paa langs ved Væggene. Det saae ud som en Delirants Celle. *Gjel. R. 183.* 1.4) fængselsrum, hvori en enkelt fange indespærres. Blandt de Pinsler, som den straffende Skarp-sindighed har opfundet i vore Dage, er

Cellen den grummeste. *Hørup. II. 62.* || ogs. om rum i en vogn til fangetransport, jf. Cellevogn. 1.5) (*bibl.*) om mindre rum i en tempelbygning. Og de øverste Celler (*Chr. VI:* kamre) vare snevrere; thi Omgangene toge noget bort fra dem, saa at de vare mindre end de nederste. *Ez. 42. 5.*

2) (især arkæol.) den del af et antikt tempel, hvori gudebilledet stod opstillet; kapel. Bagved Træet staaer Templet, lukket og stumt; thi Sangen i Cellen er hørt op. *Gjel. GG. 86.*

3) lille sekskantet rum i en bikage; ogs. om lign. rum i hvepse- og humleboer olgn. *vAph. (1759).* *Bien bygger | En Celle sig, og Baveren en Hytte. *Oehl. C. 191. Hauch. IV. 259.* *Sur, sur, lille Bi, omkring! | Flyv saa med dit rige Bytte | hjem til Cellen i din Hytte. *Sang B. 21. Frem. DN. 649.* jf. bet. 1: *Oppe fra Kvist til den dybe Kjælder | bor man som Bier i trange Celler, | faar kun lidt Solskin i Næ og Ny. *Kaalund. S4.*

4) (overf. anv. af 1 ell. 3; især fagl.) mindre (især: fra andre lignende afskilt) hulrum. 4.1) i al alm. (*vandhuilet var*) forsynet med et Slags Celler, paa hvilke Vandet kunde falde ned fra en betydelig Høide. *Hauch. VI. 111.* Rateaurbinen har et stort Antal Celler. *Scheller. Mar. O. 4.2* ⚓ en af de mindre afdelinger, hvori hulrummet ml. den ydre og indre bund i et fartøj er delt. *Scheller. Mar. O. 4.3* ⚙ (beholder med) element til opsamling af elektricitet (i et akkumulatorbatteri); akkumulatorcelle. *Opf. B. III. 209. Sal. I. 368. 4.4* (anat.; foræld.) lille hulrum i organisk væv; alveol (jf. Celle-stof 1, -væv 1). *Anat. (1840). II. 181. Meyer.*

5) (overf. anv. af 3, idet visse planteceller under mikroskopet viser lighed m. cellerne i en bikage; biol. og anat.) yderst lille, i reglen mikroskopisk grundbestanddel i levende organismer (dyr og planter). *Drejer. Bot Term. 4.* Først vil jeg skildre Kaos . . Og midt i dette et svagt fosforlysende lille Punkt, den første Celle, det første uendelige svage Gran af organisk Urstof. *Tops. III. 159.* efter aandelig Overanstængelse . . trættes de Celler og Baner, der tjene de intensive lagttagelser, det kraftige Forestillingsliv og de logiske Slutninger. *KPont. Psychiatr. I. 76.* Alle Dyrs og Planter Legemer er opbygget af Celler. *Landb O. I. 476.* || *billedl.* *Du (o: komponisten Gade), som opelsked fra simpleste Celle | op til en Løvpragt af svulmende Vælde | Skove af Toner. *Rich. III. 94.*

Celle, i ssg., især (biol. og anat.) til Celle 5. -**afsnøring**, en. (jf. u. afsnøre 1). *Warm. Bot. 152.* -**blodleder**, en. [4] (anat.; l. br.) en paa hjernens underside liggende venestamme, hvorigennem hjernens største pulsaare gaar ind til hjernen. *Sal. XV. 126.* -**deling**, en. en Cellekjerne, der spiller en fremtrædende Rolle ved

Cellens Formering, idet Celledelingen som oftest udgaar fra den. *Panum.130. LandbO. I.480. -delt*, part. adj. spec. (bot.) om planter, der bestaar af mere end een celle. *Warm.Bot.15. -fange*, en. [1.4] S&B. **-fængsel**, et. [1.4] 1) fængselsstraf, som afsone i en celle. han blev dømt til seks maaneders cellefængsel | 2) fængselsbygning indrettet efter cellesystemet. *Brandes. VI.220. Sal.VII.329. -hinde*, en. Schand. SD. XXXIV. Medens Cellerne i Planteriget som Regel ere omgivne af en Cellehinde, er dette som Regel ikke Tilfældet i Dyre- riget. *Panum.130. -hjul*, et. [4] (fagl.) 1) vandhjul, hvis omkreds dannes af en række celleformede hulkeder ell. beholdere. S&B. 2) et paa lign. maade indrettet hjul paa en saamaskine, v. hj. af hvilket frøkomene anbringes i jorden med regelmæssige mellemrum. *LandbO.IV.142. -kerne*, en. Schand. SD. XXXIV. Inde i Cellemassen findes som Regel en Cellekjerne. *Panum.130. -legeme*, et. (cellen) bestaar (paa første udviklingsstrin) af et Cellelegeme . . med een eller flere Kerner (Cellekerne). *LandbO. I.476. -plante*, en. (bot.) plante, der kun bestaar af celler (fx. svampe, alger og lav), mods. Karplante. *Drejer.BotTerm.225. Aller. I.631. -skifter*, en. [4.3] ⚙ apparat, som tjener til at ind- ell. udskyde celler af et elektrisk akkumulatorbatteri. *Sal.³IV.688. -slim*, en. den del af cellen, der omgiver cellekernen; cytoplasma. *Warm.Bot.693. -stof*, et. 1) [4.4] † (anat.) d. s. s. -væv 1. *Anat.(1840).II.181. 2) stoffet, hvoraf celle- væggen (hos planterne) er dannet; cellulose. Warm.Bot.145. Christ.Kemi.183.*

cellet, adj. [sæløf] (fagl.) iser til Celle 5: som bestaar af celler. Stinksvampen . . udsprungen: med en grubet, olivengrøn og toppet Hue paa den lange, vokshvide og cellede Krop. *IRaunkier.ID.103. || oftest i sgr. som en-, fler-, mange-, storcellet ofl.*

Celle-vogn, en. [1.4] lukket vogn af- delt i smaa rum, hvori fanger transporteres; „salatfad“. *Pol.⁹/1908.I. DagNyh.14/1913. 1.sp.2. -væv*, et. 1) [4.4] † (anat.) binde- væv (jf. -stof 1). *Anat.(1840).II.181. 2) samling af organisk forbundne celler. Drejer. BotTerm.4. Sal.XVIII.454. ForstO. -vævs- spat, en. [4.4] (vet.) hævelse paa indersiden af hestens hase (tidligere opfattet som svulst i bindevævet). *LandbO.I.482.**

Cellist, en. [(t)jæ'list, sæ'list] ft. -er. (jf. ty., sv. cellist, afl. af Cello) ♪ violon- cellist; violoncelspiller. *Lundb. Bang.DuF. 137. 1. Kl.s Cellist og Pianist . . søges til 12 Mand's Orchester. Pol.¹⁹/1920.13.sp.6.*

Cello, en. [l'(t)jælo, 'sælo] ft. -er. (jf. ty., eng. cello, forkortelse af ital. violoncello) ♪ violoncel. *MusikL.(1801).42. Sal.XVIII. 327. *Til Deres Pris jeg stemme gad | en Cellos dybe, bløde Strenges. EChristians. MM.112. Frederik spiller Cello. PLevin. Hjem.(1919).57. (overf.:) det luftige Løv-*

værks hviskende Violiner, de slanke Bam- bus' dirrende Cello. *LBruun.IT.26.*

Celluloïd, en, ogs. et. [sælulo'i:ð, dagl. ogs. sælu'i:ð] (fra eng. celluloid, dannet 1869 m. gr. endelse af ordet cellulose, celle- stof) hornagtigt, elastisk, i varmen plas- tisk stof, dannet af skydebomuld og kamfer. Damerne holder store Fabriker i Arbejde . . køber Gipsting og Blikting, Varer af Celluluid. *JVJens.EE.167. Aakj.VB.73. jf.: Sve- den drev ham over Ansigtet, og hans ved Celluluidflip var revnet. Wied.LH.33. Karlen . . tog sit Uhr frem, lukkede Cellu- loïdkassen og ogsvarede. Breum.HH.186.*

Cellulose, en. [sælulo'sø] († m. lat. form: Cellulosa. *Meyer.⁹*). (egl. fem. til lat. celluloso- sus, fuld af celler, afl. af cellula, dim. til cella (se Celle)) 1) † (naturv.) d. s. s. Cellevæv 1 og 2. *Meyer.⁹ 2) (bot.) d. s. s. Cellestof 2. Warm.Bot.145. Cellulose (Træstof) udgjør en væsentlig Bestanddel i Planterne. Panum.130. || ⚙ en af dette stof (især: ad kemisk vej) fremstillet masse, der bruges som raastof ved fremstilling af papir m. m.; (kemisk) træmasse. Papiret, paa hvilket disse Linier skrives, er maaske lavet af dansk Grantræ, der koges til Cellulose eller slibes til Træmasse. *Frem.DN.328. OpfB.³III.2.50.**

Celt, en. [sæl'd] ft. -er. (af senere lat. celtis, stenhuggermejsel; arkæol.) navn paa en slags økse fra bronzealderen, bagtil endende i en rørformet aabning, hvori et krumbøjet skaft indpassedes. *Annal.1853.125. 128. Vedel.Arkæol.17. SophMüll.VO.225.*

Cembalo, en. se Cymbal.

Cement, en, (sj.) et. (*LandbO.IV.637. jf. Holb.Staat.541*). [sæl'mæn'd] († Ciment. *EPont.Men.II.411*). ft. (i bet. „forsk. slags cement“) -er. (ænyd. cement, simente (*Kalk. III.724*); af lat. cæmentum, senere lat. ci- mentum, hugget sten, af cædere, hugge; jf. Cæsur) 1) (opr. om kalkmørtel blandet m. knuste mursten) navn paa et byggeemne ell. bindemiddel, der under (indflydelse af) vand danner en særlig haard og fast masse. 1.) mørtel, som har den egenskab at hærde under (indflydelse af) vand. *Moth.S116. Cisterner eller store Vand- Kamme, murede med Ciment. EPont.Men. II.411. *dær ligger i det gule Ler | ret ud for Skansens Plads omtrent | en sprængt og sværtet Blok Cement | blandt Brombærranker bundet. Rørd. GK.103. || ogs. om en overflade (gulv, belægning af en gaardsplads olyn.) dannet af dette materiale. han faldt og slog sit hoved mod cementen | 1.2) pulver, der faas ved brænding og finmaling af kalk- og lerholdige stof- fer, og som anvendes til fremstilling af Cem- ent 1.1. Paa Boringholm er gjort en Begyndelse 1741 med et Steen-Kul og Cæment-Verk, der lykkes Cæmenten best. *Holb.Staat.541. VareL.(1807).I.214. I Slut- ningen af forrige Aarhundrede begyndte man Forsøgene paa kunstigt at eftergjøre**

de naturlige Cementer. *OpfB.¹V.423. Uss. DanmGeol.²145.* || i videre bet. om forsk. andre stoffer, der hærdner til en stenhaard masse, og som bl. a. bruges til formning af genstande ell. som bindemiddel olgn. *Hag.II. 314.* Den omhandlede „Cement“ (o: bindemiddel ved „usynlige“ lapper) er en Opløsning i Svovkulstof af baade Kautsjuk og Gutta-perka. *Haando.57. 2) overf. 2.1) (anat.)* bruskagtigt stof, som beklæder tandrod- den. *Panum.583.* Cementet er ægte Ben- væv, der omgiver Tandroden som et tyndt Lag og ved Tandhalsen griber et Stykke op om Emaillen. *LandbO.IV.637. 2.2) (kem. og ☉; nu l. br.)* pulveriseret blanding af forsk. stoffer, hvori man opheder et metal for at befri det for fremmede bestand- dele ell. give det visse egenskaber (jf. cementere 2, Cementstaal); cementeringspulver. *vAph.Chym.I.262. JBaden.FrO. 2.3) i nogle ssg. om metal, der i findelt form er ud- fældet af en opløsning, se Cement-kob- ber, -vand; jf. cementere 3.*

cementere, v. [semæn- ell. sem(ə)n- te're] († cimenter. *vAph.(1759).* -ede. vbs. -ing ell. Cimentation (Meyer. *Sal.²IV. 698).* (jf. ty. cémentieren; afl. af Cement) ☉ **1)** (til Cement 1.1 ell. 2) belægge m. cement. *TeknMarO. gaardspladsen ce- menteret* | **2)** (til Cement 2.2) ophede metal i et pulver, som det bestræs med ell. omgives med; især om jærns forvæn- dning til staal ved glødning i kulpulver. *vAph. Chym.I.263. OpfB.²II.2.105. 3)* (til Cement 2.3) lade metal i en metalholdig opløsning udfælde sig paa et andet metal. En anden . . Methode til Indvinding af Kobber er den saakaldte Cementering (o: ved at lægge jærnstykker i kobberholdigt vand). *OpfB.¹V.183. Meyer. Cementerings- pulver, et. ☉ d. s. s. Cement 2.2 (jf. Cementerpulver). OpfB.²III.155. Sal.²IV. 698. Cementer-ovn, en. (efter ty. ce- mentirofen; til cementere 2) ☉ Hannover. *Tekn.²23. -pulver, et. (efter ty. cemen- tirlpulver; til cementere 2) ☉ d. s. s. Ce- menteringspulver (jf. Cementpulver). Sal. IV.158.**

Cement-kobber, et. [2.3] (fagl.) kobber, som udfældes af en kobberopløsning (cementvand) paa jern, der nedlægges deri. *Brünnich.M.223. VareL.²427. -marmor, et. [1.2] (fagl.)* efterligning af marmor fremstillet af cement olgn. *VareL.²149. -mursten, en. [1.1] (mur.) Sal.²IV.699. -mølle, en. [1.2] ☉ fabrik(afdeling) ell. maskine til formaling af cement. Kaper. -mørtel, en. [1.2] (mur.) *OpfB.²I.338. Sal.²IV.699. -ovn, en. [1.2] ☉ ovn til brænding af cement. Kaper. -pulver, et. 60 (nu næppe br.) d. s. s. Cement 2.2. VSO. -staal, et. [2.2] (fagl.) staal tilvirket af jern ved glødning i kulpulver; brændstaal. *OpfB.²III.155. Hage.²639. -sten, en. 1) [1.1 ell. 2] (mur)sten dannet af cementmørtel. *OpfB.²IV.174. || ogs. om steneftertiligninger,****

der v. hj. af et bindemiddel er fremstillede af smaastykker af den stenart, der skal efterlignes. *Sal.IX.483. 2) [1.2] (geol.)* lerholdig kalksten, hvoraf der kan laves cement. *Uss. DanmGeol.²53. -vand, et. [2.3] (fagl.)* se u. -kobber. *AWHauch.(1799).759. Sal.²IV. 700.*

☉ **cendré**, adj. [sæn'dre] (fra fr. cen- dré, afl. af cendre, aske) som har en om aske mindende graa farve, især om haar (ell. skæg); askegraa; askeblond. *JBaden. FrO. *Cendrée og lille, | Frisk og fin | Som nys udprungne Blade . . | Saadan staar | Hun lænet op mod Karmen. JP Jac.I.350. HavebrL.²230. jf. u. askeblond. † cendreret, adj. d. s. sorte Øienbryn til dette cendreeerte Haar. Gylb.VIII.41.*

Censur, en. [sænsør] i best. stilling ogs. uden efterhængt art. *ftt. -er [sæn'so'er -'so'(r)ɪ]* († m. lat. bejning: -es. *Holb.Ep.I.18. Forordn.⁵101792.§3).* (af lat. censor, afl. af censere, vurdere, bedømme, jf. recensere) **1)** (foræld.) benævnelse paa to embedsmænd i det gamle Rom, der skulde varetage folketælling og skatteudskrivning olgn., føre tilsyn med den offentlige moral og have op- sigt med offentlige bygninger og deres ved- ligholdelse olgn. *Madv.RS.I.322. FolkHist. II.49. 2) overf. 2.1) embedsmand, der er sat til at øve censur (2). Holb.Ep.I.18.*

*Borgmestren var, som han er nys be- skrevet; | Som Censur kiender man hans Dygtighed. *Bagges.I.180. *Journalistens Pen, [Der trodser Censurs Streg i Poli- tiken. PalM.IV.292. || (i Danmark) nu især om personer, der dels paa det offentlige vegne fører tilsyn med, at teaterstykker, films olgn. ikke indeholder noget, der strider mod landets love ell. mod orden og velanstændighed, dels (ved det kgl. teater) bedømmer indleverede teaterstykkers brugbarhed for scenen. Biogr Lec.XI.361. (teaterchefen rejste) til Wies- baden og Stykket gik til Censur. OBenzon. Sp.III. MinCirk.Nr.75²⁰1899. 2.2) (især skol.) person, der ved siden af den eksami- nerende (lærer) deltager i bedømmelsen af eksamenskandidater; meddommer. *Frø- ordn.⁵101792.§3.* Den afsluttende Prøve afholdes under Samvirken af Seminariets Lærere og faste Censorer, der ere be- skikkede af Ministeriet. *LovNr.37²⁰1894.§6. 2.3) (nu l. br.) i al alm. om person, der un- derkastet noget en kritisk vurdering; (streng) kritiker; recensent. Folk udi Fleng foretage sig . . at censurere alle udkomne Skrifter . . man maa slutte, at deslige Censores . . ikke kand have Tiid til at examinere den tiende Deel Bøger, som de censurere. Holb.Ep.IV.390. jf.: Nu spør- ger min strænge Censurinde: Og da I havde udlet, I Grinebidere, gik I vel pænt hver til sit? Nans.M.80. censorere, v. se censurere. Censur, en. [sæn'su'r] *ftt. -er. (af lat. censura) 1) (foræld.) en censors (1) embede ell. virksomhed. Madv. RS.I.323. FolkHist.II.49. 2) kritisk gen-***

nemnsyn, som en offentlig myndighed (af politiske ell. moralske grunde) underkaster et skrift oln., inden det maa offentliggøres, ell. et teaterstykke oln., inden det maa opføres; ogs. om det forhold, at noget skal underkastes prøvelse af en myndighed, inden det faar lov at komme frem for offentligheden. De pbligke Censurer, som ere indførte udi adskillige Lande, forårsage og at en Ting ikke skrives, som den er, men hvorledes en Stat vil have, at den skal være. *Holb.MTkr.527*. Kallundborgs Krønike, eller Censurens Oprindelse. *Bagges.I.161*. Censur og andre forebyggende Forholdsregler kunne ingen- sinde paany indføres. *Grundl.(1849).§91*. (Grundtvig skulde) betale Sagsomkostninger og i sit øvrige Liv være under Censur. *Rosendal.Grundtvig.(1909).158*. || ogs. om en af myndighederne foretagen undersøgelse af breve og telegrammer. under verdenskrigen har ikke blot pressen i de krigsførende lande været under censur, men der er ogsaa bleven øvet streng censur med breve og telegrammer | || i mere konkr. bet., om den myndighed, der udøver censur. Censuren, der tilforn stod til Ansvar for Forfatterens lovstridige Handlinger. *Birckner.Tr.21*. *Naturen digter nu, og see! Censuren | Kan ei ved Huller gjøre Digtet kort. *Bagger.II.367*. den strenge Censur undertrykte Alt, endog de uskyldigste Meddelelser fra det øvrige Italien. *Bergs.FM.129*. Censuren for Lysbilleder. *Krak.1918.102*. || ogs. om kendelse, der er forfattet af en censurerende myndighed. Det er Skade, at Hr. Bøghs Censurer ikke kan blive Offentlighedens Eje. *O.Benzon.Sp.XI*. 3) prøvende og kontrollerende virksomhed af anden art. 3.1) kritisk prøvelse, der tilsigter at hindre, at noget mindre værdifuldt (noget, der ønskes hemmeligholdt osv.) bliver trykt. Jeg underkastede dem (o: komedierne) i Førstningen mine Venners Censur, og var endnu i Tvivl, om jeg vilde lade dem komme for Lyset. *Overs. af Holb.Levned.129* (jf. 4). redaktionen af regeringsbladet havde i høj grad underkastet hans indsendte artikel censur | 3.2) kritisk bedømmelse af kunstværker, der ønskes optagne paa en udstilling, saa at de mindre værdifulde udsnydes. denne kunstner er uden for censur | *Charlottenb.1901.I.3.3* (især skol.) bedømmelse af en eksamenspræstation (ell. af en elevs standpunkt i det hele taget). en Kandidat, der just kom fra det grønne Bord og nu . . ventede paa, at Censuren over hans Præstationer skulde sluttes. *Birkedal.O.I.192*. der (findes) i Protokollen 59 Censurer, i hvilke Elevernes „Naturgaver“ er skildrede. *VorUngdom.1918.305*. 4) (nu næppe br.) bedømmelse af andres arbejder ell. virksomhed i al alm.; kritik; dom. at fælde skarp Censur over Bøger, kand kaldes en Medicin paa visse Steder, men en Gift paa andre. *Holb.Skiemt.*

)(6^v. den strenge Censur, som kritiske Tunger . . pleie at udøve. *Hauch.IV.56*. **censurere**, v. [sænsu'reiræ] (dagl. ogs. censorere. *Sal.IV.164*). -cde. vbs. -ing, jf. Censur. (efter ty. censurieren, afl. af Censur; formen censorere ved indflydelse af Censur) 1) underkaste censur (2). *MO. Sal.IV.164*. || ogs.: foretage ændringer i noget som følge af en saadan prøvelse. telegrammet var blevet censureret af regeringen, saa at den fulde sandhed ikke kom frem | 2) underkaste censur (3); især (skol.) til Censur 3s, om bedømmelse af eksamenspræstationer. rektor censurerede selv de tyske stile | 3) (nu næppe br.) udøve kritik (mod noget); fælde dom (om noget). 3.1) give en kritisk vurdering af et skrift ell. en forfatter; recensere. At censurere et eeneste stort Skrift er et Arbejde af stor Vægt. *Holb.Ep.IV.390*. den Forskiel, der burde agtes ved at censurere en Original-Skribent og en anden. *Langebek.SA.53*. S&B. 3.2) øve skarp og nedsettende kritik mod nogen ell. noget; dadle; læste. *Meer det vitløftig blev en hver at criticere, | Og alles Daarlighed i sær at censurere. *Holb.Sat.I.B4^v*. De behager at . . eftertænke, om den (mening) kand forkastes, og om dens Tilhengere fortienner saa haardt at censureres. *Ruge.FT.319*. Meyer. **Census**, en. [sænsus] uden flt. (af lat. census, taksering af en borgers ejendomme og dermed forenet ansettelse i mandtalslisterne; jf. Censur 1; polit.) formue, der kræves som betingelse for valgret ell. valgbarhed til lovgivende forsamlinger. *DannRigHist.VII.424*. Vi kender ingen Grænser opad; men vi kender endnu mindre nogen Grænse nedad. Den, der sætter en Census og en Bom . . han vil ikke et Demokrati. *Hørup.III.18*.

Centaur, en. se Kentaur.

Center, et. se Centrum. **Centerbor**, et. d. s. s. Centrumsbor. *Saaby¹*. **-bord**, et. (fra eng. centre-board, egl.: midterbræt) ↓ løs ell. bevægelig køl, som kan hæves ell. sænkes. *Sal.²III.676*. **-vinkel**, en. (mat.) vinkel ml. to radier i en cirkel (jf. Centrumsvinkel). *Urmageri.237*. *Sal.²IV.705*.

Centi-, i ssgr. [sænti-, ogs. 'sænti-; nu især vulg.: (')santi-] (lat. centi-, af centum, hundrede; jf. Centner) betegner foran benævnelserne paa enhederne i metersystemet en hundrededel af disse. **-gram**, et. ¹/₁₀₀ gram. *Hage².465*. **-liter**, en. ¹/₁₀₀ liter. smst.

Centillion, en. [sæntilio'n] flt. -er. (dannet (af Bagges.?) af lat. centum, hundrede, i lighed m. Billion, Trillion osv.) en million opløftet til potensen hundrede (skrives med et ettal fulgt af 600 nuller). Centillioner spirende, sig efterhaanden i Rummet uendelige Skjød udviklende Verdener. *Bagges.L.I.88*. sa. *DV.X.11*.

Centi-meter, en. ¹/₁₀₀ meter (alm. skrevet cm.). *Hage².465*.

Centner, et, † en (*Holb.DH.II.818*). [*sæn'dnær*] *flt. d. s.* (*ænyd. sintener*, *sente-ner*, *Kalk.III.729*), *fra ty. centner*, *zente-ner*, *af senere lat. centenarius*, *afl. af centum*, *hundrede* || *nu foreld. efter indførelsen af metersystemet* 1) *vægtenhed af 100 pund. VSO. MO. Sal. IV. 969.* 2) *saa meget (af en vare), som vejer 100 pund. der var hundrede Centner Sølv til at støbe Fødderne af til Helligdommen. 2Mos.38.27. (der) blev . . til Told aflagt . . 14 Rdlr. af hver Centener Salpeter. Holb. DH. II. 818.* Nogle Centner Krud. *Høysg. S. 17.* 3) † (*bibl.*) *som måntbetegnelse (egl. 1 centner sølv). (der) blev een fremført til ham, som var ti tusinde centner (1819: Talen-ter) skyldig. Matth. 18. 24 (Chr. VI).* **Centner-græskar**, et, ♀ en. (*frugten af Cucurbita maxima Duch. Mentz O. Pl. 109.*) **⊖-svær**, *adj. d. s. s. -tung.* *brudt er Lænkerne, de centnersvære, | Som Aanden selv sig smeded i sin Nød. *PalM. IV. 194. smst. 292.* **⊖-tung**, *adj. (især overf.) VSO.* Og en stor Hagel, centnertung (*Chr. VI: som et centner svar*), faldt ned fra Himmelen paa Menneskene. *Aab. 16. 21.* *Sorgen . . klynger centnertung sig til | Den gamle og den trætte. *Holst. IV. 16.* *Tidens Hjul gaar centnertungt | over Verden blodigt. *Drachm. (Sang B. 129).* **⊖-tyngde**, *en. d. s. s. -vægt.* *Med Centnertyngde knuger | Stenkæmpens Legem (o: *pyramiden*) Gravens snevre Hytte. *Drachm. D. 90.* **⊖-vægt**, *en. (især overf.) lærerige . . Betragtninger, som jeg . . foresatte mig, næste Dag at lægge ham med Centnervægt paa Hierte. Rahb. E. I. 354.* bort fra mit Bryst med den gruelige Hemmeligheds Nøgle | den knuger mig med Centnervægt. *Ing. E. M. II. 74. Kierk. X. 307.* de lette Hop (*paa danske-skolen*) contrasterede med den Centnervægt, som hvilede paa mit Bryst og i min Sjæl. *Fru Heib. Et Liv. I. 36. Schand. SD. 222.*

1. **Central**, *en. [sæn'tra'l] flt. -er.* (*forkortelse af Centralstation olgn.*) *sted, der er midtpunktet for en virksomhed; centralstation. Pol. 24/11 1907.3.* vi maa have Centraler . . hvorfra der ydes daglig Hjælp (o: *til husgerning*). *Hovedst. 30/5 1919.5.sp.5.* || *især om telefoncentral. Hvad er Numret? . . Vi skal først ha'e Centralen, sagde Gerda og Joán ringede. Bang. Du F. 271.* "Klar", mumlede det automatisk fra Centralen. *JV Jens. M. II. 17. HHolst. Elektr. II. 179.* II. **central**, *adj. [sæn'tra'l] (af lat. centralis, afl. af Centrum; jf. centralsk)* 1) *som hører til ell. angaar midtpunktet af noget; som findes i ell. omkring ell. udgaar fra midtpunktet af noget.* *JBaden. FrO. Drejer. BotTerm. 124.* hotellet har en central beliggenhed | *jf. bet. 2: Lassalle . . tilbragte de centrale Aar af sit Liv med Kamp fra Domstol til Domstol. MRubin. Er. 162.* || *ogs. om hvad der befinder sig i det indre af noget. (planeten)*

Jupiter, som velter sig saa hastig om sin Axin, maa være huul, eller befatte en central Ild udi sig. *Holb. Ep. I. 234.* (*jf. Centralild 2*). || (*anat.*) *som angaar den del af nervesystemet, der udgøres af hjernen og rygmarven. Aarsagen (til lamhed) kan være en sygelig Tilstand i Hjerne eller Rygmarv, man taler da om en central Lamhed. Panum. 422.* 2) (*overf.*) *dels (især i ssgr.) om hvad der samler ell. koncentrerer noget paa et sted, har den højeste ledelse af ell. kontrol med noget ell. udgør en højere sammenfattende enhed; dels om hvad der udgør kernepunktet af noget (en sag, en anskuelse, en lære osv.); øverst; vigtigst; dominerende; hoved-. Religionen . . er Menneskets centrale Bestemmelse. Mart. Dogm. 10.* I dette nye Guds-begreb laa det ejendommelige og centrale i Mose Lære. *Troels L. XIII. 57.* Mange mener, at det centrale i Kunsten er den korrekte Naturgengivelse; andre, at det er den tekniske Finhed. *Wanscher. Æ. I. jf.: Hvad udgør da Central-Interessen i Væringerne? Heib. Pros. III. 174.*

Central-, *i ssgr. af II. central 1 ell. (især) 2; saadanne ssgr., der først bliver alm. i 19. aarh., kan dannes i stort antal, fx. Centralbibliotek, -bureau, -forening, -kasse, -komité (Centralcommitteen for vore vandlidte. HCAnd. Breve. II. 658), -myndighed, -organ, -regering, -station, -styrelse, -system ofl.; kun de vigtigste anføres ndf. -administration, *en. [2] spec. (emb.) om de myndigheder, som har den for hele landet fælles overledelse af de enkelte forvaltningsgrene. jeg ansaa det for lige forargeligt, om en Embedsmand i Centraladministrationen optraadte som Støtte for eller modarbejdede Ministeren paa Thing. MRubin. Er. 198. Sal. 2 IV. 706.* **-aflaasning**, *en. [2] (jærnb.) aflaaensning af sporskifter (indstilling af signaler m. m.) v. hj. af haandtag, der er samlede i et enkelt apparat, centralapparatet. jf. Sal. XVI. 534 samt: For centralaflaasede Sporskifters Vedkommende kan det . . befalede Eftersyn . . bortfalde. DSB. Togregl. 44.* **-antændelse**, *en. [1] ✕ antændelse, der finder sted i midten af en patrons endestykke, mods. Randantændelse (jf. -tænding 1). Patroner med Centralantændelse. Gymn. II. 142. Skyderegl. 159.* **-apparat**, *et. [2] apparat, hvormed noget udføres fra eet sted, ell. hvorfra noget ledes ud til forsk. steder, fx. (jærnb.) om apparat til centralaflaasning af skifte-spor osv. Sal. XVI. 534. || apparat til centralopvarmning; centralvarmeapparat. Panum. 88.* **-banegaard**, *en. [2] Sal. II. 523.* **-betjent**, *part. adj. [2] spec. (jærnb.): Sporskifter, der omstilles fra et Centralapparat . . er "centralbetjente". DSB. Tjen. I. 28.* **-bevægelse**, *en. [1] (fys.) bevægelse, som et legeme udfører omkr. et midtpunkt under indflydelse af en centralkraft. Ørst. I. 129. Sal. 2 IV. 707.* **-bygning**, *en. [1] spec.**

(bygn.): bygning, som ikke er langstrakt, men (symmetrisk) grupperet omkr. et midtpunkt (jf. -kirke). cirkelrunde Centralbygninger. *Stilart.89.* **-cylinder**, en. [1] (bot.) det væv, der i plantens akseorganer findes inden for barkens inderste lag. *Warm. Bot.277.* **-dame**, en. [1] (dagl.) telefonistinde. *NatTid.²⁴/s1919.M.Till.3.sp.4.* **-ild**, en. [1] 1) (filos.) ild, som efter pythagoræernes mening udgjorde verdensaltets midtpunkt. *TroelsL.XIII.75.* 2) (nu l. br.) den glødende masse, som jordens indre alm. antages at bestaa af. *AWHauch.(1799).741. Sal.² IV.708.*

Centralisation, en. [sæntrelisa'fo'n] vbs. til centralisere; især om det forhold, at ledelsen af et samfund, en virksomhed er samlet paa et enkelt sted (paa bekostning af det lokale selvstyre). *JBaden.FrO.II.* For Napoleon . . gjaldt det om Centralisation af al Statsmagt. *Brandes.NG.25. TroelsL.I. 59.* **centralisere**, v. [sæntrelise'rø] **-ede**. vbs. **-ing**; jf. **Centralisation**. (fra fr. centraliser, afl. af II. central) samle i et fælles midtpunkt ell. paa eet sted; især om at bringe forvaltningsgrene, institutioner olgn. ind under en fælles overledelse. *JBaden.FrO.II.* Gud er Personlighed, d. v. s. han er det i sig centraliserede Absolute, det evige Grundvæsen, som Jæg i sin uendelige Herlighed. *Mart.Dogm. 96.* en Plan . . til at centralisere de velgjørende Associationer, som ere i Kjøbenhavn. *Fædrel.1846.sp.513. VilhThoms.Afh.I. 330.*

Central-kirke, en. [1] spec. (bygn.) om kirke bygget som en centralbygning. *Stilart.92.* **-kraft**, en. [1] (fys.) kraft, som virker ved et legemes bevægelse om et centrum. *JBaden.FrO. Sal.²IV.707.* **-køkken**, et. [2] køkken, der leverer færdiglavet mad til private husholdninger. (jæg) faar Mad i en Spand fra et Centralkøkken. *O Rung.P.303.* **-magt**, en. 1) [1] (i ft.) under verdenskrigen betegnelse for Tyskland og Østerrig-Ungarn (samt de dermed forbundne stater). krigens udfald var ødelæggende for centralmagterne | 2) [2] Staten (kan) med sin tvingende Centralmagt gribe ind og fastslaa en Ordning. *Hoffd.E.333.* **-nervesystem**, et. [1] (anat.) fællesbetegnelse for hjernen og rygmarr. *Panum.131.* **-opvarmning**, en. [2] opvarmning v. hj. af centralovn. *VortHj. IV.2.168.* **-ovn**, en. [2] ovn, der opvarmer flere ell. alle værelser i en lejlighed ell. bygning. *LandbO.III.750.* **-punkt**, et. især [2] om sted, hvor noget har sit hovedsæde, ell. hvorfra noget fortrinsvis udgaar; midtpunkt. 60 (i hovedstaden) findes Culturens Centralpunkt, hvis Straaler gaee ud til alle Sider. *Hzr.II.62. Gylb.II.158.* *Vesterbro (var) efterhaanden saa at sige . . bleven Centralpunktet for det glade Kjøbenhavn.* *Dauids. KK.62. JLange.I.222.*

† **centralsk**, adj. (efter ty. zentralisch) d. s. s. II. central. (jordens) Centralske Ild . . vil omsider frembryde, og fortære den heele Jord-Klode. *Holb.Ep.III.13.* (jf. Centralild 2).

Central-skole, en. [2] hovedskole for et distrikt ell. et fag. *JBaden.FrO.* Han meldte sig ogsaa paa Centralskolen, exercerede, fornam et krigersk Kammeratliv. *Goldschm.VII.437. smst. V.323.* || spec. om en skole paa landet, hvortil børn fra to ell. flere hidtil selvstændige skoledistrikter henvises. *Trap.⁴II.109.334.* **-sol**, en. [1] (astr.) stort himmellegeme, som man tidligere antog som midtpunktet i stjernesystemet. *For een Centralsol kun hver Sol sig neier. *Ing.RSE. VII.263.* (Kant) antog, at (mælkevejen) i sit Midtpunkt maatte besidde en Central-sol, maaske Sirius. *Paulsen.Overs. af Guillemin.Universet.(1882).574.* **-tænding**, en. 1) [1] ⚡ d. s. s. -antændelse. jf. *OpfB.VIII. 562.* 2) [2] tænding af flere blus, som udføres fra eet og samme sted. man (har) mange Steder indført „Centraltænding“ og automatisk Tænding af Gadelygterne. *Opf B.³IV.2.112.* **-ur**, et. [2] ur, hvorfra andre ures gang reguleres. *OpfB.¹VIII.539.* **-varme**, en. [2] varme fra et centralvarmeapparat; centralopvarmning. Beboelseslejligheder med Centralvarme, elektrisk Lys. *KLars.SA.61.* || heraf: Centralvarme-anlæg, -apparat, -system ofl.

centre, v. [sændrø] **-ede**. vbs. **-ing**. 1) (fra eng. centre; sport.) i fodbold: sparke bolden ind mod banens midte fra en af fløjene. *ACMeyer.Idr.II.7.33.* mesterlige Centrenger. *Pol.¹⁶/s1919.10.sp.4.* 2) \ refl.: danne sig som centrum. *Sole skal centre sig midterst i Hvirvlen. *Bergstedt.Bredere Vinger.(1919).49.*

centrere, v. [sæn'tre'rø] **-ede**. vbs. **-ing**. (fra ty. zentrieren, af fr. centrer; fagl.) 1) anbringe et legemes ell. en flades centrum i det rigtige punkt. *Urmageri.16. TeknMarO.* 2) bringe et legemes akse i den rigtige stilling. Næsten alle de Linsesystemer, der anvendes, ere centrerede o: de forskellige Linser ere opstillede saaledes, at de have fælles Akse. *Sal. XI.869.* || især: faa noget til at dreje sig nøjagtigt om sin akse. *Vævekonst. 13.* naar Drejestolen af en eller anden Aarsag ikke centrerer godt som f. Ex. naar Spidsen ikke gaar sikkert i Spindelens. *Urmageri.107.* Spindelen (paa en skrueskæremaskine) bærer en Patron, der ved Hjælp af tredelte Spændebakker samtidig centrerer og fastholder Materialet. *Værkt Mask.48.*

centrifugal, adj. [sæntrifu'ga'l] (fra eng. centrifugal, dannet af lat. centrum og fugere, flygte; jf. centripetal) som stræber at fjerne noget (ell. sig) fra midtpunktet; midtpunktflyende; (fys.) i al alm.: Kierk. *XIII.333.* || ♂ overf. en Bonde, der vilde vende sig fra det centrifugale i Tiden og

oprejse Hjemlivet. *Skjoldb. NM. 202.* || (fysiol.) Nervetraadene ere enten centripetale, hvorved forstaas, at de lede Indtryk ind til det centrale Nervesystem (f. Eks. Følenerverne), eller de ere centrifugale, lede Impulser fra det centrale N. til de øvrige Dele af Legemet (f. Eks. Bevægelsesnervener). *Sal. XIII. 287.* || (bot.) om blomsterstand: hvis indre blomster udvikles før de ydre. *Drejer. BotTerm. 54. Lange. Flora. XXXIV. 10*

jf. Drejer. BotTerm. 123. 127. **Centrifugalkraft**, en. (fys.) kraft, som man forestiller sig virker paa et legeme, der bevæger sig i en cirkel, og som faar det til at fjerne sig ell. stræbe bort fra centrum; midtpunkt-slydende kraft. *AWHauch. (1799). 89. Fædrel. 1844. sp. 13932. Warm. Bot. 477.* **Centrifuge**, en. [sæn'trifu'gø] fl. -r. (fra ty. zentrifuge ell. eng. centrifuge) apparat ell. maskine, som med anvendelse af centrifugalkraften udskiller faste stoffer fra flydende og vædsker m. forsk. vægtfylde fra hinanden. *Sal. IV. 713.* || især om apparat til adskillelse af mælk og fløde. *de hørte Centrifugen svirre. *Rich. III. 99.* det Fremtids-Udkig, han gav, til rygende Dampskorstene, svingende Centrifuger og mægtige Stabler af tunge Smørdritler. *Skjoldb. KH. 190. LandmB. II. 446.* **Centrifugemælk**, en. mælk, der er berøvet sit flødeindhold v. hj. af en centrifuge. *Beck. 241. 1893. §52. ArnMøll. Sundhedsl. 74.* **centrifugere**, v. [sæn'trifu'ge'rø] -ede. vbs. -ing. (af. af Centrifuge; fagl.) behandle noget (især mælk) v. hj. af en centrifuge. *Warm. Bot. 477. LandbO. II. 115.* || (sj.) overf. det Samfundsarbejde, du altid snakker om, det vil a slet ikke ha' med at bestille. | Skal ikke centrifugeres ud i alt det Væsen. *Skjoldb. NM. 99.*

centripetal, adj. [sæn'tripe'ta:l] (fra eng. centripetal, dannet af lat. centrum og petere, søge, stræbe, jf. Appetit, repetere oft.) (fys.) som søger at nærme sig midtpunktet; midtpunktsøgende (mods. centrifugal). *Kierk. XIII. 383.* || (fysiol.) se u. centrifugal || (bot.) om blomsterstand: hvis ydre blomster udvikles før de indre. *Drejer. BotTerm. 53. Lange. Flora. XXXIV.* **Centripetal-kraft**, en. (fys.) tænkt kraft, der virker modsat centrifugalkraften; midtpunktsøgende kraft. *AWHauch. (1799). 89. ÖpfB. I. III. 92. jf.: *naar man er fuld, | Saa er man saa genegen til at falde omkuld. | Det kommer af Druesaften, | Og af Centre-pedalkraften (o: tyngdekraften). Oehl. SH. 50.*

Centrum, et. [sæn'trom] (nu sj. **Center**. [sæn'ter] *Moth. Conv. S134. Høysg. S. 292.* alm. i sgr. som Avlscenter samt **Center-bor**, -bord, -vinkel). best. f. **centret** ell. (sj.) **centrummet** [sæn'trom'ø] (*Engelst. (Rahb. LB.I. 110)*); Centrum ofte i best. stilling uden efterhængt art. fl. **centre** (*KPont. Psychiatr. I. 9. Arup. H. 14*) ell. **centra** (*Jul Pet. L. 252. CSPet. Litt. I. 128*) ell. (sj.) cen-

trummet [sæn'trom'er] (af lat. centrum, fra gr. kētron, brod, pig, midtpunkt (egl.: pig ell. pløk, hvorom en cirkel drages)) 1) midtpunkt. 1.) (mat.) punkt i en cirkel ell. en kugle beliggende lige langt fra alle punkter i omkredsen ell. overfladen; ogs. om midtpunktet i polygoner, polyedre olgn. *Moth. Conv. S134.* Hvorledes findes Centrum i en given Cirkel? *Sylvius Geom. 25. Jordens Center. Høysg. S. 292. Sal. IV. 415.* 1.2) midtpunktet ell. midterpartiet af noget i al alm. et lille Bjerg, der ligesom er Centret for en heel Bjergring, som omgiver Dalgrunden. *Sibb. II. 268.* midtestillet (er) hvad der befinder sig i Centrum af et Organ. *Drejer. BotTerm. 140.* han bor i byens centrum | jf.: Et stort Værelse i Centrum søges. *BerlTid. 301. 1919. M. 10. sp. 6.* (jf. 1.1.) ramme Centrum (i en skive). *Scheller. MarO. jf. Biehl. DQ. IV. 164.* || ✕ den midterste del af en troppeopstilling. Det venstre Fløi betroede han til Ibrahim . . selv forbeholdt han sig Commandoen over Centrummet. *Engelst. (Rahb. LB.I. 110).* *Sal. IV. 715.* ogs. ↓ om det midterste skib ell. den midterste afdeling af en flåde. *Harboe. MarO. 2)* overf. 2.1) i al alm. om hvad der indtager en vigtig stilling inden for noget; sted, hvor en virksomhed er koncentreret ell. hvorfra noget udgaar; „brændpunkt“; person, der indtager en førende stilling olgn. Fruentimmer . . have især en egen Tilbøielighed til at ville gjøre sig selv til Centrum og Brændpunkt for hele Universum. *POBrøndst. RD. 129.* *Ud fra et Centrum Livet jeg opfatter, | Og hviler med en næsten salig Ro | I dette Centrum — Centrum er min Tro. *PalM. IV. 319.* Endskjønt Krog ikke kan kaldes Helten i denne . . Historie . . hæver han sig dog fortrinsvis frem og bliver Centret, hvorom ved Begivenhederne skilte Personer alle samle sig. *Goldschm. VII. 485.* Hun var virkelig Centret for denne besynderlig sammensatte Halvkreds. *Drachm. T. 139.* Sovekammeret var Husets næstrummeligste Stue . . Og her var afgjort Centrum for Familielivet paa Stavn, ja man kunde til en vis Grad sige: for hele den „gamle Familie“. *JakKnu. S. 140.* de nordiske Lande (har) i Middelalderen haft to Centra for Folkevisedigtning: Færøerne og Danmark. *CSPet. Litt. I. 128. 2.2)* (anat. og fysiol.) hovedsæde (i hjerne ell. rygmarv) for sansning ell. bevægelse; *nervocentrum*. „det sindssyge Temperament“ . . røber sig hos de Paagældende ved bestemte Ejendommeligheder i de nervøse Centers Function. *KPont. Psychiatr. I. 9. Sal. IV. 715. 2.3)* (fagl.) midtpunkt for en storm olgn.; punkt, hvorfra et jordskælv udgaar. *Sal. IX. 980. XVIII. 300. 2.4)* (polit.) betegnelse for et mellemparti (i en parlamentarisk forsamling); især som propr., om det tyske katolske ell. ultramontane parti. *Sal. IV. 716.* **Centrumsbonde**,

en. [1.2] (*i skak*). Centrumsbønder kaldes de to Bønder paa Konge- og Dronningelinien, saasnaart de naar op midt paa Brættet. *ABondesen.Skaks spil.(1916).63. -bor*, et. [1] (**Centrumbor**. *Meyer. Wagn.Tekn.241. jf. Centerbor*). (*fagl.*) bor(*staal*) *m. to skærende flige og en midterlap, der styrer boret. Drachm. PV.38. Haandgern.42. Tandr.R.23. -mand*, en. [2.4] (*polit.*) *Saaby.7 -parti*, et. [2.4] (*polit.*) *smst. -rive*, en. [1] (*fagl.*) *rive* 10 *m. cirkelrøndt rivejærn, der kan dreje sig om sit centrum. ForstO. -vinkel*, en. [1.1] (*mat.*) *d. s. s. Centervinkel. Saaby.7*

Cercle, en. se Cirkel.

Ceremoni, en. [serəmo'ni², i ssgr. serəmo'ni¹] *ft. -er*. (*ænyd. d. s. (Kalk.III.709. V.893)*); *fra fr. cérémonie, af lat. cærimonia, hellighed, hellig handling*) 1) *handling af højtidelig ell. formel art. 1.1) handling (ofte m. symbolsk bet.), der udføres paa* 20 *en bestemt maade (efter visse vedtægter ell. sædvaner) som led af en gudstjeneste, en fest olgn. Trolovelsen og Sammenvielsen skulle (præsterne) forrette med de sædvanlige Ceremonier.DL.2—8—2. Protestantismen . . behøver ingen udvortes Ceremonier.Goldschm.V.45. *Sammen ned vi knæled | foran Kirkens Alter. | . . mig var det | en tom Ceremoni.OMads.D.47. || ogs. om handling, der foretages paa en* 30 *bestemt maade i den hensigt at give den magisk virkning olgn. Konsten (at gøre guld) bestaar kun i en ringe Videnskab, og nogle smaa Ceremonier, som mand maa i agt tage. Holb.Arab.2sc. jf.: en skikkelig gammel Kone, der . . kunde mer end sit Fædervor . . aabenbarede for den unge, videbegjærlige Frue, at man ved Hjælp af visse Ceremonier kunde bevare sit jomfruelige Ydre.Gjel.HV.42. || (spøg.) om dagligdags* 40 *handling, der udføres paa en højtidelig ell. omstændelig maade. Tops.III.238. 1.2) skik ell. formalitet, der kræves af etiketten i omgang m. mennesker; handling ell. gestus, der udføres som tegn paa ærbødighed ell. høflighed. „Lad os efter de gamle Heldtes Exempel falde ned og kysse paa vor Fæderne-Jord.“ . . „Jeg veed icke, hvad slige Ceremonier skal til.“Holb.Ul. V.1. „jeg maa lave mig paa, hvorledes jeg* 50 *første gang skal beegne mine Colleguser, og at jeg ikke støder mod de sædvanlige Ceremonier.“ — „Ej lapperi, Herr Bormester, ingen brav Mand binder sig til visse Ceremonier.“sa.Kandst.(1731).III. 5. Cardinal-Statssecretaren raadte mig . . at tage Audients hos Hs. Hellighed Paven . . og Cardinalen havde den Godhed at orientere mig i de Ceremonier, som pleie at iagttages.POBrøndst.RD.94. Ingen* 60 *Ceremonier, jeg hører jo til Familien. Oversk.II.248. det kunde jo ikke være min Onkel, som de faa Gange, han havde været paa mit Værelse, aldrig havde iagttaget denne Ceremoni (o: at banke paa døren).Schand.F.421. Wied.S.63. || ogs. koll.*

i ent.: etikette; (overdreven) høflighed; „form“. *Hand bankede ey paa, men brød i Stuen ind, | Hans Vrede, Hidsighed ham gjorde da saa blind, | At hand tilside sat all Ceremonie og Orden.Holb.Paars.180. Barselqvinden: „Ach, jeg beder dog, hun sætter sig ned.“ Hun (o: *Engelke Hattemagers*) gjør atter Compliment. Barselqvinden: „Ach, Madame, hvortil tiener dog dend Ceremonie.“sa.Bars.II.9. Er dit Huus dette Hiem for Tvang, Ceremonie, og Forstillelse?Pram.(Rahb.LB.I.133). Iris hedder jeg for Dem, og mine Hænder maa De kysse saa tit De vil! Ikke en Skygge af Ceremoni maa der komme mellem os to!SoLa.Iris.150. 1.3) (*nu næppe br.*) om skik i al alm. Venteligen henfører Hr. M. saa vel som alle andre denne her i Landet brugelige Sædvane, at sætte Korn-Neeg ud for Fuglene om Jule-Aften, til Ceremonier eller Skikke.Ruge.FT.256. 2) (*nu l. br.*) (*hvad der foregaar under*) *iagttagelse ell. anvendelse af ceremonier ell. formaliteter; højtidelighed. hendes Øine saae ikke den hellige Ceremonie (o: en brudevielse).HCand.V.107. Jeg kom hjem paa selve Begravelsesdagen, for sent til at kunne overvære Ceremonien.Drachm.EO. 355. || især i forb. med (stor) ceremoni, uden (al) ceremoni olgn. Vi skulde lade* 30 *Præsten udi nogle faae Venners Nærvarrelse vie os sammen, og derpaa uden videre Ceremonie smukt gaa til Sengs.Holb.Vgs.II.1. Kejserinden, gelejdet af Dronninger, begav sig i Ceremonie til Haugen.sa.Ep.III.246. Luther . . udgav et Svar paa Kongen af Englands Bog, hvori han, at jeg skal bruge Rapins Udtryk, ikke brugte mindste Ceremonie.FrSneed.I.36. uden Klokkeklang og stor Ceremonie be- grov (man) Henneke Brydes . . Lig.Ing.POI.140. I kan hænge ham uden al Ceremoni smst.II.20. de Bøger, han med stor Ceremoni havde brændt ved Afskedsgildet, inden han tog til Indien.Tops.II.271. † **Ceremonialier**, pl. (*af lat. cærimonialia*) *forskrifter vedrørende iagttagelse af ceremonier; etikette. Vi tænkte, Her Bormester bedre forstod Jus publicum og Ceremonialier.Holb.Kandst.V.4. I. U* 50 ***Ceremoniel**, et. [serəmoni'æl] ft. (l. br.) -ler. (fra ty. zeremoniell, af fr. cérémonial under indflydelse af adj. cérémonial) indbegrebet af skikke og formaliteter, der iagttages ved en gudstjeneste, en festlighed ell. overhovedet ved mere formel omgang ml. mennesker; bestemmelser vedrørende rækkefølgen og udførelsen af ceremonierne ved en højtidelighed osv.; ogs. om skrift, der indeholder saadanne bestemmelser. FrSneed.I.288. (hun) havde talt om det: Ceremoniel og den stive Tone, som hersker paa Landet mellem en Mængde Familier og især mellem Damerne.Goldschm.III.414. Garderkaptejnen . . højede sig dybt for Anne Marie Louise af Orléans.**

Hun besvarede Hilsenen efter Ceremoniellet. *Schand.IF.29.* Berøvet religiøst Indhold, men udvortes godkendt fremdeles, bredte sig nu et meningsløst Ceremoniel (o: ved en barselseng). *TroelsL.VIII.98.* Hvilken majestætisk Sikkerhed er der ikke over Ceremoniellet ved Esbens Modtagelse i Cæcilies Hjem i "Hosekræmmeren". *VilhAnd.L.I.131.* Affattelse af et kirkeligt Ceremoniel for det mosaiske Trossamfund. *LovL.II.3.* II. **Ø ceremoniel**, adj. [seræmoni'æl'] (fra fr. cérémoniel) adj. til Ceremoni; især: som strengt overholder, ell. (om handling, optræden) er adn. om streng overholdelse af de aln. vedtagne anstandsformer (etiketten). *Leth. (1800).* med et ceremonielt Buk for Vilhelm var (han) gaet iforveien. *Chievitz.FG. 169.* Under Forspillet komplimenterer (de) hinanden yderst ceremonielt. *Bogh.II.197.* Han var klædt som til en meget ceremoniel Visit og beholdt hele Tiden sin Hat i Haanden. *Tops.III.148.* (Kong-tse) der indskærpede ikke mindre end 3000 Anstandsregler, ja endog i Ensomhed var ceremoniel mod sig selv. *TroelsL.XIII.44.* han (tog) den Beslutning . . at behandle hende koldt og ceremonielt. *J.PJac.I.157.* *Wied.S.27.*

Ceremoni-mester, en. [i.1] person, der (især ved et hof) har det hvert at ordne og føre tilsyn m. iagttagelsen af ceremonierne ved en fest oln. *DL.6—1—6.* de modtagende Ceremonimestre og Marskaller (o: ved et hofbal). *Tops.III.268.* *Schand.IF.6.*

cernere, v. [syrne'ra] -ede. vbs. -ing. (fra fr. cerner, af lat. circinare, afl. af circinus, kreds, besl. m. Cirkus; jf. Cirkel) \times indeslutte (en fæstning ell. befæstet lejr) som indledning til en belejring. *JBaden.FrO. II.* der var Øjeblikke, hvor han tænkte paa Flugt; men Byen var allerede cerneret, og at blive skudt som Desertør, var jo heller ikke behageligt. *Bergs.FM.133.* Jeg . . var altsaa i Fredericia under hele Belejringen. I Begyndelsen, da Tyskerne nøiedes med at cernere Fæstningen . . saa var det jo en forholdsvis fredelig Tilværelse. *Baud.GK.116.* *Sal.IX.378.* || (overf.) disse grimme Huse, hvormed Kjøbenhavns Kjærne synes at vende et Bolværk af stilles Forældelse ud imod alt det vigtige Nymodens, der har klasket sig op udenfor og cernerer den. *Gjel.R.40.*

Certeparti, et. [særdæp'rti' ell. særdæp'rti'] flt. -er. (fra holl. c(h)ertepartij ell. ty. certepartie (chartepartie), af fr. charte-partie, egl. „delt papir“, opr. om to enslydende kontrakter oln., som man skrev paa samme stykke papir, og som man derpaa skilte ad paa en saadan maade, at ihændehaveren af det ene eksemplar kunde prøve ægtheden af det andet ved at sammenpasse kanterne af dem) ∇ \downarrow kontrakt (udfærdiget i to ell. flere eksemplarer) ml. reder (ell. skipper) og befragter indeholdende befragtningsvilkårene; søbefragtningskon-

trakt. *DL.4—2—2.* *PAHeib.US.252.* *SøLex. (1808).* *Lassen.SO.788.*

† **certere**, v. -ede. (af lat. certare) kæmpe i væddestrid; kappes; stræbe om kap (med). *Holl.Paars.317.* Kongen af Pergamo fik i Sinde at anrette et Bibliotek, som skulde certere med det Alexandrinske. *sa.JH.I.614.* Elskere af Skytterie pleje at certere om visse aarligen opsatte Præmier. *EPont.Atlas.II.118.* *JBaden.FrO.*

Certifikat, et. [særdifi'ka'd] († Certifikats. *Moth.Conv.S143.* *Forordn.9/1802.* §70). flt. -er. (af senere lat. certificatum, perf. part. af certificare, gøre sikker, bekræfte; formen Certifikats fra holl. † certificatie, af lat. certificatio; især ∇ ell. emb.) et (af myndighederne ell. rette vedkommende udfærdiget) skriftligt bevis ell. vidnesbyrd; attest. Naar (styrmanden) da har beviist sin Dygtighed, maae ham af Sessionen . . meddeles Certificatz som Skipper. *Forordn.9/1802.* §70. uden Penge faaer man Intet i denne Verden, ikke engang et Certificat for at man bliver evig salig i den anden Verden. *Kierk.XIV.121.* han har certifikat som flyver, som chauffør | om de mere spec. anv. se *Sal.2IV.727.*

I. **Certosa**, en. [sær'tosa] (jarg.; nu næppe br.) forkortelse af Certosaherre. *I Spidsen (for cyklisterne) kørte en smækked En, | saa kom en Certosa med Rejeben. *Blækspr.1891.16.* II. **certosa**, adj. [sær'tosa] (vilkaarlig dannet af dagbladet København (se *Kbh.5/1890.1.sp.1*) efter ital. certosa, navn paa en likør, jf. fr. chartreuse, egl. likør tilberedt af karteusermunke; jarg., nu næppe br.) moderne; fin. Lord Churchill viser sig . . ikke paa Gaden uden at have en Ridepisk i Haanden. Alle unge Mænd i London, som gør Krav paa at være Certosa, har allerede fulgt hans Eksempel. *Kbh.5/1890.1.sp.1.* Det er ikke længer certosa at anrette Jordbær i Skaale. *smst.14/1890.2.sp.1.* **Gadeordb.2** **Certosaherre**, en. [II] (jarg., nu næppe br.) flot, lapset paaklædt person; modeherre. *Blækspr. 1890.26.* (hofjunkerne paa Molieres tid) kan . . nærmest betegnes som den tids „certosaherrer“. *Sandfeldt.Jens. Molière og hans modstandere.(1893).16.* *Gadeordb.2*

Cerut, en. [særu'd] flt. -ter. (fra eng. cheroot, opr. tamilsk ord m. bet. „ror“) en som oftest lille ell. tynd cigar, som er afskaaeret i begge ender. Cigaren — Manilla-Cherutten — tændes. *StBille.Gal.II.51.* han . . røg en af de smaa Cerutter . . som udbreder en . . fin Vellugt i hele Stuen. *Schack.222.* „Der har Du en Cigar . .!“ Han kastede en Cerut hen til mig. *Drachm. EO.185.*

† **Cervelat**, en. (fra fr. † cervelat (moderne fr. cervelas), af ital. † cervellato, egl.: pølse m. (svine)hjerne i, af cervello, hjerne) *JBaden.FrO.II. d. s. s.* **Cervelatpølse**, en. [særvø'la'd-] (efter ty. cervelat-, zervelatwurst, dannet af fr. † cervelat-

lat (se u. Cervelat) *hjernepølse*; nu: saltet og røget pølse af fint hakket svine-kød. Cervelatpølse bør kun nydes i kogt Tilstand. *Panum.132. Sal.²IV.731.*

Chablon, en. se Skabelon.

I. Chagrin, en. [ʃa'grɛn] (fra fr. chagrin; nu næppe br.) *sorg; bekymring.* Skulde jeg have ladet mig bevæge af Snak, saa havde jeg længe siden været opædet af Chagrin. *Holb.Pants.II.2. sa.DH. II.920. JBaden.FrO. Meyer.*

II. Chagrin, et. [ʃa'grɛn] (fra fr. chagrin; opr. tyrk.) *en slags nopret orientalsk læder.* *VareL.(1807).I.215. Hage.³ 705. jf. ogs. Sal.²IV.743.*

Chaise, en. [ʃæ's(ə)] (nu kun dial. *Skæse: Moth.B589.S431.* *Da justement forbi en Skæse kiørte. *TBruun.VI.390.* „i det daglige Sprog Skæse.“ *JBaden.FrO. Skæse: Cit.1825. (JySaml. 3R.I.412).* jf. *Feilb.III.350.* ft. -r. (fra fr. chaise (chaire), stol, af lat.-gr. cathedra, se Kateder; jf. Portechaise) 1) (foræld.) *bærestol.* *Moth.S431. Klevenf.RJ.26.* icke i nogen Karet, men i en Art af en liden aaben Chaise, som blev baaren af 2de Heste. *Seidelin.13.* 2) (nu kun dial.) *let enspændervogn; tohjulet kalechevogn til to personer.* *Moth.S431.* Laver jer strax til, og lar baade Vognen og Chaisen spende for. *Holb.KR.I.8.* med mindre Podraga . . bandt mig til min Chaise. *Bagges.L.I.249.* *Oppe paa Veien der kommer i Trav | Holsteenske Vogne og Chaiser. *Hzr.D.I. 183. Hrz.XVIII.354. Sal.²IV.744. Feilb. III.350.*

Chaiselong(ue), en. [ʃæs'el'ɔŋ] *best. f. -(e)n [-'lɔŋ'ɔŋ] ft. -(e)r [-'lɔŋ'ɔr]* (< *JBaden.FrO.*; fra fr. chaise longue, lang stol) *en slags sofa m. eet sidelæn og skævt ryglæn.* *Meyer.³ Gjel.R.14.* (han) faar hende til at sætte sig paa Chaiselongen og stopper et broget Silketæppe om hende. *Stuck.I.468.* jeg har ikke Lyst til andet end at ligge Time efter Time paa min Chaiselongue. *SvLa.FruG.51.*

Chakot ell. **Sjako**, en. [ʃa'koʰ] *best. f. -en [ʃa'koʰ'ɔŋ] ft. er [ʃa'koʰ'ɔr] ell. (sj.) m. fr. bøjning: -s [ʃa'ko].* (fra fr. chakot, s(c)hako, af magyarisk csákó) *militær hovedbeklædning (af filt, klæde ell. læder, dels formet som en cylinder, dels smallere opad ell. nedad).* *JBaden.FrO.(u. Czako).* *Paa Præstekjolen Uniformen følger, | Paa Hat og Hjelm Chakoens røde Top. *PalM.V.351.* Han hilste med Haanden til Chacoten. *Holst.III.43.* Officerernes trekantede Hatte (blev) afløste af Chakots. *Dauids. KK.236.* østerrigske Tropper med deres hvide Uniformer og høje Chako'er. *Bran-des.NG.31.* *Chakoen den sidder som før paaskraa, | Og hans (o: en husars) Klæder de slutter saa stramme. *Drachm.DM.98.*

Chalotte ell. **Skalotte**, en. [ʃa'sgal'ɔde] (Charlotte. *Reenb.I.132. VareL.² 153. jf. u. Chalotteløg.* ft. -r. (fra ty. scha-

lotte, af fr. échalote, oldfr. eschalogne, af lat. ascalonia, egl. løg fra byen Askalon i Palæstina; formen Charlotte ved sammenblanding m. navnet Charlotte) *3* navn paa en alm. dyrket løgplante, *Allium ascalonium L.*, og løget deraf. *Reenb.I.132.* Til Saucen bruges 2 fint hakkede Skalotter. *FrkJ.Kogeb.31. Chalotte* ell. **Ska-lotte-løg**, et. *Aller.V.724. SjællBond.43.* ogs. **Skalottøg**: *Lange.Flora.182. jf. Sal.XII. 87. Charlotteløg: HaveD.(1762).35. Const. Kogeb.161.*

Chalup, en. [ʃa'lub, -'lob] ft. -per. (fra fr. chaloupe, af holl. sloep, sa. ord som Slup) *3* *baad af mellemstørrelse i et orlogsskib (større end Jolle, mindre end Barkasse).* Kong Carl (fik) Leilighed til at undflye udi en Chaloupe. *Holb.DH.III.339.* de fleeste af Søfolcket løbe op i Mærset, ud paa Raaerne, Bugsprødet, i Jollen og Chaluppen. *Æreboe.171. SøkrigsA.(1752).§184.* Tordenskiold krydsede i sin Chaluppe omkring dette Skiær. *Mall.SgH.236.* Kapitajns Chalup kommer med en fremmed Officer. *Goldschm.VII.261. Sal.²IV.750.* || (nu næppe br.) lille, kutterlignende sejl-skib (jf. Slup). Chalupper med Reisende. *Anordn.^{9/12}1767.§2. Hallager.52. HandelsO.(1807).33. Chalup-roer*, en. *3* *sluproer. SøLex.(1808). Harboe.MarO.34.*

Chamade, en. [ʃa'ma'də] (fra fr. chamade, af port. chamada, raab, kalden, af chamar, raabe, lat. clamare, jf. deklamere, reklamere; foræld.) *3* *tilkendegivelse ved trommeslag (ell. trompetstød) af, at en fæstning vil overgive sig.* *MilConv. II.205.* især i udtr. slaa chamade, overgive sig. (overf.) det strider mod Ærbarhed af en Dame af min Qualité at slaa Chamade ved første Anfald. *Holb.Usynl. III.4. Wadsk.4.* hendes Hjerte . . vilde slaa Chamade og overgive sig paa Naade og Unaade. *Winth.VIII.42.*

Chambriere, en. [ʃaŋ'bri'ærə] ft. -r. (fra fr. chambrière, egl.: kammerpige, hjælperiske, af chambre, værelse; rid.) *3* *pisk med kort skaft og lang snert, brugt (fx. i circus) ved hestedressur og rideøvelser.* *Meyer.³ Gjel.R.120.* nu kommer den dejlige Tid, hvor vi atter kan komme i Manégen. Paa Onsdag slaar vi det første Knald med Chambrièren. *Pol.^{3/6}1920.6.sp.4.*

Champagne, en. [ʃaŋ'panjə] (ogs. (nu næppe br.) **Champagner**. — (spøg., jarg.:) **Champus**, **Sjampus** [ʃaŋ'pu's] *NTh.Thomsen. Kvinder.(1906).117. Muusm.Kbh.'sNøgter.(1912).177. JAnker.Skriget.(1918).6.* ft. (i bet. „forsk. slags champagne“; l. br.) -r (*VareL.²152.*) (fra fr. champagne, forkortelse af vin de Champagne || **Champagner** fra ty. champagner, afl. af fr. champagne; **Champus** fra ty. schampus (*Bayern, Østrig*); spøg., vel egl. studenterspr.; jf. sv. (jarg.) champis) *vin fra det fr. landskab Champagne; i videre bet.: skummende vin (fra Champagne ell. andre*

steder). *den ædle Drik, | . . der skal sødt i Sorgens Øieblik, | Lig Frankernes Champagne, Hiertetfryde. *FGuldb.(Rahb. LB.I.614)*. Champagnen knaldede. *HCAnd. IV.3*. Saaledes er hans Liv, skummende som Champagne. *Kierk.I.112*. De fleste nyde en ung Pige, som de nyde et Glas Champagne i et skummende Øieblik. *smst.312*. Det var sikkert det festlige ved Champagnen, der gjorde denne Vin til (*Bjørnsons*) Livdrik. *Nans.P.42*. Champagner: *JSneed.II.411*. den begeistrende Champagner. *Bagges.DV.IX.376*. *PAHeib.US.591*. de Omstaaende drak mit Gravøl . . i skummende Champagner. *Blich.III.44*. *Rask da lad Champagneren knalde, | Proppen høit mod Loftet slaae. *Oversk.I.98*. *Drachm.PH K.117*. *JHLorck.75Aar.(1885).87*. (*overf.:*) Der kom to unge Knose jagende til Hest. Her er Ungdom og Champagner (*o: brusede livsmød*) i Blodet, tænkte jeg. *HCAnd. IV.442*. **champagne-farvet**, *adj.* af en bleg, gul farve. en Opstoppnæse og et champagnefarvet Haar. *SMich.T.144*. **-kurv**, *en. firkantet, m. laag forsynet kurv af pil, til forsendelse af (12 ell. flere flasker) champagne*. Frøken Irene Holm . . stod af i Kroen med sin Bagage, en gammel Champagnekurv, der var bundet sammen med et Reb. *Bang.II.344*. **-prop**, *en. Champagneproppernes muntre Knalden*. *Schack. 169*. (*han røg*) op som en løssluppen Champagneprop. *Schand.BS.279*. *Nans.JD. 8*. **Champagner**, *en. se Champagne*. **champagnere**, *v.* [*ʃampinjɛˈrə*] (*sj.*) *drikke champagne*. de rigtig gamle „Probenreuterer“ Tid var forbi — den Tid, da der champagneredes mellem optrækkende Handelsrejsende og optrukne Kjøbmænd. *Schand.Frøken Gram.(1897).135*. **Champagne-vin**, *en. (nu især fagl., i ft.)*. *vAph.(1759)*. De og Deres Følsomhedskolleger bedømmer Hierte og Følelser som Champagneviin: jo meere skummende og brusende, jo bedre. *Tode.S.10*. *Bagges.DV.X.324*. *Heib.Poet.IX.417*. *PFaber.SK.13*. *VareL.2151*.

Champignon, *en.* [*ʃampinjøn*], [*ʃampinjøn*] († **Champion**: *Kogeb.(1731).126*. *JTusch.6*. † **Skampion**: *Bagges.IV.11*. *Oehl. V.99*. *MO.II.737*. *JTusch.6*. † **Skampion**: *fAph.Nath.VII.678*). *ft. -er* [*ʃampinjøn*ˈør, *ʃampinjøn*ˈør] *ell. (m. fransk bøjning) -s* [*ʉdtale som ent.*] (*Ruge.FT.219*. *Lægen.reg. JVVens.OM.110*). (*fra fr. champignon, afl. af champ, mark*) **3** 1) † *svamp ell. paddehat i al alm.* *For nogen Tid blant os den kaldtes Padde-Hat; | Men nu vort Maal er glempt, gaar ud paa fremmed Toner, | Deslige Urter man gir Navn af Champignonet. *Holb.Metam.77*. *Lægen.reg. VareL.(1807).II.552*. || *især i udtr. gro, vokse op som champignoner olgn., skyde op som paddehatte; opstaa saa at sige af intet; fremkomme pludseligt ell. i mængde. de Mennisker som af intet voxte saa hastig op,*

som Champinjoner, i dem har Hoffærdighed som sit rette Sæde. *Holb.Kandst.IV.6*. *Ruge.FT.219*. *Groe Statsmænd da, som vilde Championer? *Evø.(1914).II.212*. *VSO. VI.288*. *jf.:* (*en hofmand*) er som en Champignon, der opvoxer paa en Nat, og forgaar lige saa snart igien som den voxer. *Holb.MTkr.569*. || † *overf.:* *opkomling; parvenu (jf. Paddehat)*. naar den heese Vægter ikke mere tør ralle, for ikke at forstyrre den forædte Champignon i sin første Søvn. *Tode.V.71*. 2) *spiselig svamp, især om slægten Psalliota Fr. Kogeb.(1731). 126*. Skampignonerne (*er*) en Ret hvorefter de Gamle vare lige saa begierlige som vore Tidens Kræsne. *vAph.Nath.VII.678*. *For Østers og for Skampioner, | Som andre fordøie saa trygt . . | Jeg har en besynderlig Frygt. *Bagges.IV.11*. *Oehl.F.99*. Der var en let, fugtig Smag som af Champignons i den rene Luft. *ORung.Y.131*. *Rostr.Flora.II.137*.

Champus, *en. se Champagne*.

Chance, *en.* [*ʃansə*] *ft. -r.* (< *JBaden. FrO*; *fra fr. chance, fald, termingekast, udfald; sa. ord er Kadence samt (m. lign. bet. som Chance) Kans, Skauns(e), Tjans) udsigt (til at opnaa noget); mulighed (for held ell. uheld)*. Skulde der imidlertid vise sig bedre Chancer siden hen for Deres Fag, skal jeg saa vist ikke holde mig tilbage. *Hørup.II.144*. der var Mulighed for Gevinst . . men der var langt mere Chance for et betydeligt Tab. *MRubin.Er.117*. Tror du . . der er Chancer for at Far bliver Minister? *JMagnus.HF.23*. han beregnede chancerne for og imod | || *abs.:* *udsigt til fremgang; mulighed for at opnaa fordel(e)*. den hæsbæsende Kamp, den rasende Jagen efter Chancer. *LBruum.UG.310*. Dine Chancer er ikke forringede. *AHenningens.E.43*. Om Totalisatoren bliver der Trængsel, nu er der Chance. Hurdle og Grøfter kan give anselige Odds. *Esm.I.84*. Jeg tager min Chance, hvor jeg finder den. *EHenrichs.MF.II. 173*. *jeg ved hun (*o: en tøjte*) engang har haft sin Chance, | da forudm hun svang sig i Valsen. *VillHans.NT.5*.

chancere, *v. se changere*.

1. **Changeant**, *et.* [*ʃanjʃan*] *ft. -er* [*ʃanjʃan*ˈør] *ell. (m. fransk bøjning) -s* [*ʃanjʃan*] (*fra fr. changeant (subst.), af II. changeant*) † (*silketøj, som skifter i forsk. farver. VareL.(1807).I.217*. *Vare L.2153*). 2. **changeant**, *adj.* [*ʃanjʃan*] (*fra fr. changeant, præs. part. af changer, jf. changere 2.2) om tøj: som skifter i forsk. farver (efter som lyset kommer fra den ene ell. den anden side)*). *JBaden.FrO*. hun var iført en pragtfuld changeant silkekjole | **Changement**, *et.* [*ʃanjʃ(ə)ˈman*] (*fra fr. changement, vbs. til changer, se changere*) 1) (*nu l. br.*) *omskiftelse ell. forandring i al alm.* *Nu ere vi alle til Staden draget. | Stykkets Eenhed er

just ei iagttaget; | Men de, som ei lider
 Changement, | Kan blive, naar vi flytte
 næste Gang. *Oehl.SH.7. Meyer. 2) (rid.)*
 som vbs. til changere 2s. 3) (teat.) til
 changere 2a: *dekorationsforandring.*
 changement for aabent tæppe | **chan-**
gere, v. [ʃaŋʃeˈrə] († *chancere*. *Hörn.*
Moral.II.55). -ede ell. (sj.) -te. vbs. -ing
 (S&B.), jf. **Changement**. (fra fr. changer)
 1) (nu l. br.) trans.: forandre; omdanne; 10
 ændre. *Changer* .. hvad skammeligt der
 findes hos dig. *Hörn.Moral.II.26*. *Som
 moden udi dragt (mennesket) sind, humeur
 changerer. *Höb.Sat.I.B7r*. *Til Exerceer-
 plads blev min Orangelund changeert. *Heib.*
Poet.VIII.160. 2) intr. 2.1) (l. br.) forandre
sig i al alm. Hendes Ansigt changerede
 saa hastig efter Sindets Bevægelser, at
 hun fra et Øjeblik til et andet var u-kien-
 delig. *Höb.DH.II.873*. hans ydre Væsen .. 20
 changerede imellem Seminaristen .. og
 den næsten altfor komplette Gentleman.
JakKnu.GP.57. en changerende Sprogtone,
 der skulde gengive Luftfartens Lethed,
 Ballonens Flugt og Vindens Susen. *Vilh*
And.PMü.II.8. 2.2) (fagl.; jf. II. change-
ant) om tøj: vise forskellig farve (især:
ved forsk. belysning). de saa kaldede chan-
 gerende Toier. *Hallager.96. 2.3) (rid.) u-*
der volteridning bringe hesten fra en 30
sidebøjning over i bøjning til den
mods. side; bringe en hest (i galop) til
at gaa over fra højre galop til venstre
og omvendt. *Exerc.Rytt.106*. Venstre-omkring
 og changer! *Gjell.R.A. IdrætsB.II.818. 2.4)*
(teat.) foretage forandring af dekora-
tioner. jf.: „Changerpladen“, en Træ-
flage, som hviler paa Ruller og ved Hjælp
af Touge kan trækkes ud i Kulissen. *Te-*
ater-Bogen.(1901).58.

Chapeau, en. [ʃaˈpo] flt. -er [ʃaˈpoˈər]
 ell. (m. fr. bøjning, nu næppe br.) -x (*Tode.*
SU.122). (fra fr. chapeau, hat, herre, afl.
 af chape, kappe; nu sj.) mandsperson, der
 fører elle ledsager en dame (ved dans olgn.);
 herre; kavaler. *Falsen.(Rahb.LB.II.444).*
Rahb.E.II.121. der var færre Damer end
 Chapeauer og blandt de Første nogle
 daarlige Dandsrinder. *Blich.III.153. Heib.*
Pros.VIII.414. gid Deres Liv gik hen i 50
 en Dands og jeg var Deres Chapeau ved
 hver Dands! *Hz.XI.319. Drachm.F.II.180.*
 de unge Chapeauer, som stod og konver-
 serede hinanden ugenert langs Salens
 Vægge. *Gyr-Lemche.VK.34.* **Chapeau-**
bas, en. [ʃapoˈba] (fra fr. chapeau bas,
 med hatten i haanden, med blottet hoved)
 hat, der kan klappes sammen og bæres un-
 der armen; klaphat. *JBaden.FrO.* den
 unge Mand .. holdt sin Hue under Ar-
 men som en Chapeaubas. *PalM.II.II.412.*
 Af Hahn laante jeg en Chapeaubas, og
 saaledes i alle Maader vil udstyret holdt
 jeg mit Indtog i det Svane'ske Hus. *Nans.*
FR.45. ogs. (dagl.): **Chapeaubas-hat.**

† **Char**, en. (fra fr. char, af lat. car-

rus, jf. Karet, Karre, Karriol, Karrosse,
 Kærre) antik tohjulet, bagtil aaben vogn.
 Achilles .. bandt ham bag til sin Char.
Wiedewelt.T.48. **Charabanc**, en. [ʃer-
 ˈbaŋ] best. f. -en [-ˈbaŋ(ə)n] flt. -er [-ˈbaŋˈər]
 ell. (m. fr. bøjning) -s [-ˈbaŋ]. (fra fr. char-
 à-bancs, egl.: vogn m. bænke, paa fr. om
 vogn med flere bænke ell. sæder bag ved
 hinanden; jf. Bænkevogn) vogn, der bag
 ved kuskensædet har to (lange) sæder langs
 m. vognens sider. *Meyer¹*. er man et Sel-
 skab, der vil være sammen, kan man
 ogsaa komme i Char-a-banc. *Esm.I.83. 3-4*
 kongelige Char-à-bancs ruller hurtigt
 forbi. *smst.67.*

Charge, en. [ʃerʃ(ə)] flt. -r ell. (m. fr.
 bøjning, nu næppe br.) -s (*Höb.DH.II.887*).
 (fra fr. charge, egl. vbs. til chargere) 1)
 (nu næppe br.) † skibsledning. *Handels*
O.(1807).33. Meyer. 2) embede; post; stil-
ling. (nu især om stillinger ved hoffet ell.
hæren). „du est et liderligt Menneske, en
 Horkarl, en Voldsmænd, een Strattenrø-
 ver.“ — „Hvad Nød har hand da, naar
 hand har 4 anseelige Charger, hvoraf
 eenhver føder sin Mand.“ *Höb.Didr.5sc.*
Klevenf.RJ.36. Ruge.FT.334. alle, som
 havde erhvervet sig en Charge i Rangen.
ASØrsted.Haandb.I.12. han (o: en løjtnant)
 har .. vovet sin Charge og sin Frihed.
Blich.IV.181. Baden-JurO.I.88. en gammel
 Hofmand .. han beklauder en mig ube-
 gribelig Charge. *Drachm.XII.99. 3) ✕* til
 chargere 2: kavaleriets angreb m. blanke
 vaaben. *Sal.²IV.777. 4) (æstet., l. br.) til*
 chargere 4: overlæsselse; overdrivelse.
Sal.²IV.777. **chargere**, v. [ʃerʃeˈrɑ] -ede.
 vbs. -ing. (fra fr. charger, belæse, af lat.
 caricare, læsse paa en vogn, sa. ord som
 karikere; jf. Char) 1) (nu næppe br.) be-
 læsse (med noget). En Hollænder, der
 kommer fra Paris, chargeret med Fran-
 ske Maneerer og Ziirligheder. *Höb.Ep.II.*
426. || især: overdrage (en) et hverv,
en forretning olgn. jeg .. er chargeret
med Universitetets Oeconomie. *smst.IV.519.*
smst.II.338. JBaden.FrO. 2) (egl.: anfælde
m. hele sin vægt) ✕ gøre angreb. MilConv.
II.210. || nu kun om kavaleriangreb. Sal.²
IV.777. 3) ✕ (nu l. br.) foretage ladning
og (især) affyring af skydevaaben.
 Naar der commanderes: Holdt inde med
 Ladningen! ophører Charginen paa
 eengang. *Exerc.Artil.(1804).141. Blich.I.538.*
 *Der faldes ned, chargerer, | I Stormløb
 Jægerne gaae paa. *Holst.IV.27. MilTeknO.*
MilConv.II.210. || ogs. om selve skydevaab-
nene. *„Er vi saa klare, Manne?“ — | „Ja
 vel, Hr. Lieutnant!“ — „Brænd saa paa!“ |
 Kanonerne chargerer. *Holst.IV.71. 4) (æstet.,*
l. br.) overlæsselse; overdrive. Sal.²IV.777.
 De rørende Skikkelser (paa folkeliussbille-
 derne) gav man for Tydeligheds Skyld
 en bleg og billig Idealisering, de mor-
 somme en plump Charginer. *EHannover.*
NA.178.

Charivari, et. [ʃerivari, (nu sj.) ʃeriva'ri] uden fl. (fra fr. charivari, af usikker oprindelse; nu l. br.) 1) forvirret støj af mange for sk. lyde; „kattemusik“. et usædvanligt stærkt Charivari af mange sladrende, leende og syngende Kvindestemmer. *Blich.III.549.* *Da blev der en stoiende Mullen derom, | Et formeligt Charivari. *Heib.Poet.VIII.174.* 2) vedhæng paa urkæder; dingeldangel; smaanijs. *Tode.SU. 216.* den lille Guldkapsel, som hængte mellem andet Charivari i den Uhrkjæde. *Gylb. I.110. GyrLemche.VK.125.* 3) (brugt af Goldschm., efter det fr. blad Le Charivari) betegnelse for vittige (især: satiriske) smaa artikler i et blad. *Corsaren.Nr.27.(1841).* jf. *Borchsen.FF.II.257.* 4) ♠ alle fire damer paa een haand. *Meyer.*

Charlatan, en. [ʃerlatan, l. br. -ta'n] (+ Charletan, Skarletan). fl. -er. (fra fr. charlatan, af ital. ciarlato, til ciarlare, snakke, sludre; opr. om omværende person, der med tungfærdighed falbyder varer, spec. lægemidler, ell. foreviser mærkværdigheder) person, der giver sig udseende af at være kyndig ell. dygtig paa et ell. andet omraade uden i virkeligheden at forstaa sig derpaa; markskriger; reklamemager; vindbøjtjel; humbugsmager. *Der var vel aldrig før saa grov en Skarletan | For Lydst kommet frem paa denne høje Plan (o: Parnas). *Stub.101.* min gode Herre . . skal blive rungeret af en Skarletan og en Prosektmagere. *PAHeib.Sk.I.249.* denne Konst (o: dansekunsten), ligesaavel som enhver anden, har sine Charlataner. *Dandsek. (1801).* 8. en Charlatan, en saakaldet Doctor i Magien. *Heib.Poet.I.189.* (dannelsen) sætter Skellet . . mellem Dygtigheden og Fuskerten . . mellem Profeten og Charlatanen. *Hørup.I.153. Brandes.XIII.11.* || spec. om person uden medicinsk uddannelse, der giver sig ud for læge; kvaksalver. *Lægen.reg. Stakkels Paracelsus! han kaldtes en Charlatan.HCAnd.XI.211.* „Ak Kinder! I vide ikke hvad I sige“, yttrede Lægen, idet han med en Charlatans Vigtighed udbrød sine Forbindtaske paa Bordet. *Ellar.GH.II.287.* ☉ **Charlataneri**, et. [ʃerlatanəri] fl. -er. (fra fr. charlatanerie) en charlatans optræden ell. handlemaade; humbug. nogle har holdet det for et Charlatanerie . . at love en udførlig Historie af de sidste Konger, hvorom intet tilforn har været antegnet. *Holb.DH.III.b2v.* et Rabinsk Charlatanerie. *sa.JH.II.485. Gram.Breve.271.* Det er Charlatanerie at ville ansees for Det man ikke er. *Heib.Pros.I.459. Hørup.I.154.* han talte om Ting, han ikke forstod. Charlataneri var ham ikke fremmed. *Brandes.XIV.386.*

Charlotte, en. se Chalotte.
charmant, adj. [ʃer'man'd ell. (kunstlet og vulg.) ʃer'man'd] (fra fr. charmant, præv. part. til charmer, se charmere, nu især spøg.) indtagende; fortryllende; fortræffe-

lig; udmærket. Ach! Charmante Jomfrue, maa jeg røre kun med den lille Finger paa hendes Bryst? *Holb.Vgs.II.A. smst.III.3.* *Det er ypperligt, ganske charmant! *Heib.Poet.X.219.* *Hans Høihed gaar omkring og er charmant; | Ved hvert et Ord man drages og man trylles. *PalM.IV.379. Hostr.SpT.III.1.* den officielle Christendom (er) en ganske charmant og smagfuld Opfindelse i Retning af . . at gjøre dette Liv saa nydelsesrigt som muligt. *Kierke.XIV.190.* et Grundtræk i den charmante Konges (o: Gustav III's) Karakter. *EHannover.SvK.33.* || som adv. *Jo, det gik galant; | Det er vist og sandt, | Den (o: halskluden) sidder høist charmant. *Heib.Poet.VII.263.*
Charme, en. [ʃarmə, ʃarmə] (fra fr. charme, fortryllelse, ynde, af lat. carmen, (trylle)sang; især ☉) det at virke tiltrækkende ell. fængslende; indtagende ell. fængslende egenskab (ved nogen ell. noget); trylleri; tillokkelse; tiltrækning. *Meyer.¹* Vi savner malerisk Charme i hans (o: en malers) Kolorit. *EHannover.NA.168.* Det blev mellem vore Festedage en af de smukkeste. Netop den mørke Baggrund og den alvorlige Begyndelse gav den en særegen Charme. *Nans.JD.224.* den sommerlige, lette, legende Forelskelse, som var Charmen i deres Ægteskab nu. *Breum.HH.35.* Med alle sine Laster har han sit Liv igennem udøvet en ikke ringe Charme. *Tiisk.1919.II.3.* **charmere**, v. [ʃarm'e'rə] -ede. (fra fr. charmer, fortrylle, afl. af charme; især ☉) fortrylle; bedaare; gøre indtaget i (nogen ell. noget). Det skader ikke . . om han inclinerer til jalousie, thi det er Tegn til at min Skabning charmerer ham. *Holb.Forv.5sc. (operaen)* Er capable at charmere, om ey ganske indtage den, der ey har seet sligt før. *Klevenf.RJ.85.* (han) skilte sig af med (gobelnerne), charmeret af amerikanske Rigmænds smukke Tilbud. *Pol.¹²/s1919.10.sp.6.* Saaledes udrustet styrer han ud i Tilværelsen — og hans Aands særegne Trylleri og hans blonde Munterhed charmerer den hurtigt. *SvLa.(Pol.¹²/s1919.9.sp.5).* || part. charmerende brugt som adj.: d. s. a. charmerende hendes Skikkelse (var) saa charmerende yndefuld, at man straks overgav sig til hende, naar hun kom ind paa Scenen. *PJernd.Minder.(1918).21.* || i pass. m. præp. i: Selskabet og Tractamenterne vare saadan indrettede, at mand maatte charmeres i begge Dele. *Klevenf.RJ.18.* oftest i part. charmeret brugt (mer ell. mindre) som adj.: „hun har en Figur som Juno og et Ansigt som Hebe.“ „Ha hah! mon amil De er dog bleven lidt charmeret?“ *Blich.IV.180.* Jeg har altid været saa charmeret i Theatret. *Hostr.Int.32.* Karen var meget charmeret i sin Bedstemoder. *Wied.S.139.* || † refl.: blive indtaget (i); forelske sig (i). Strax efter sin Ankomst . . charmerede han sig i Generalinde G.CBernh.I.63. smst.

IX.30. ♀ Charmeur, en. [ʃer'mör, -'mø:r] *ft.* -er. (fra fr. charmeur) person, som ved udseende, væsen ell. personlighed virker charmerende paa andre. En stor Charmeur var han med sin kække Moustache, sit godmodige, bulldrende Væsen . . og sin martialske Holdingn. *ArthChrist. KH.14.* disse kyndige Charmører! Hvor de kom, søgte Kvinder hen: de var Fremmede, de var sølsomme. *ORung.P.154.*

Charmeuse, en, (i bet. 2 ogs.) et. [ʃer'mös(ə), -'møs(ə)] *ft.* -r. 1) ♀ (l. br.) som fem. til Charmeur: indtagende, charmerende kvinde. der har vi vor lille Erna, vor lille Charmeuse. *OBenzon.ML.93. 2) ♀* en slagssvært, blødt silkestof. *Pol.16/1920.7.sp.5.*

Charpi, et ell. (l. br.) en (i Baden. *FrO. SMich.D.108.*) [ʃer'pi] († Karpi. *Oecon.H. (1784).III.35.*) (fra fr. charpie, til charpir, plukke, aflat. carpere) 1) optrævlet linned, især brugt ved forbindelse af saar. *Leth.(1800). VareL.153.* Paa dette Lag Mos bygger (kanariefluglene) selv videre af tommelangt Charpi, som gives dem i dette Øjemed. *BMøll.DyL.II.128.* || især i forb. plukke ell. pille charpi: hun er en Dannevinde! Jeg er vis paa at hun har plukket Charpi den hele Dag! *Schalderm.CN.167.* *I hvert et Hus blev plukt Charpi | Af Piger og af Koner. *Holst.IV.61.* Hun pillede Charpi, syede Bind og gik Sygeplejerskerne til Haande. *AndNx.MS.92.* *jf.:* Det er . . en sen Død at se en Nathue blive pillet til Charpi. *Brandes.II.460. 2) (fagl.)* navn paa løst vævet (bomulds)flanel, der anvendes ved saarbehandling ell. hudlidelse. *Panum. 132. VareL.2153.*

Chassé, et, en. [ʃa'se] *ft.* chasseur [ʃa'sø:r] (fra fr. chassé, egl. perf. part. af chasser, se chassere; dans.) dansetrin, ved hvis udførelse den foranstillede fod hurtig rykkes frem, hvorpaa den efterstillede fod indtager dens plads („jager“ den bort). *Dandsek. (1801).26. PaulPet.Dans.14. chassere, v. [ʃa'se:rə] -ede. vbs. -ing.* (fra fr. chasser, egl.: jage; dans., l. br.) gøre chassé; danse med chassé. *Meyer.3* der chasseres frem, gjøres omkring og chasseres i modsat Retning. *PaulPet.Dans.12.*

Chatol ell. (nu l. br. i rigsspr.) **Skatol**, et. [ʃa'tol', sga'tol'] *ft.* -ler. (fra ty. schatulle, af titl. scatala, skrin, mlat. castula, best. m. ty. kasten) 1) (især foræld.) penge-skrin; spec. d.s.s. Chatolkasse. *JBaden.FrO. Hag.VIII.494. jf. bet. 2:* I overgaar brød jeg op min Herres Chatoll, og toog 4 Rdlr. deraf. *Holb.UHH.II.6.* han havde . . 30000 Rubler i rede Penge og Obligationer udi sit Chatol. *PAHeib.ÜS.190. 2) møbel, forneden bestaaende af et dragkisteliggende understel, foroven indeholdende forsk. mindre rum og gemmer og ofte forsynet m. en klap, der lukker for disse, og som kan slaas ned og benyttes til at skrive ved.* et Bord, et Chatol og nogle Stole. *FrSneed.I.232.* Kirsebærvinen . . blev hentet frem af Cha-

tollet. *Jørg.HV.32. Bang.GH.15.* || et Skatol i Kanten af Værelset. *Bagges.DV.IX. 325. Bagh.JT.422. JakKnu.GP.135. Feilb. III.237.* || (spøg.): (et) gammelt Chatol af en Bondekone. *JVJens.M.II.81. jf. Sludrechatal. Chatol- ell. Skatol-kasse*, en. [1] (foræld.) en enevældig regents kasse ell. penge til hofhold og personlig brug. Partikular- og Skatol-Kassens Indkomster. *PAHeib.ÜS.509.* et lille Gratiale fra den kgl. Chatolkasse. *Thorsøe.EM.112. Hørup. III.49. -klap*, en. [2] *Ing.LB.III.48.* (han) sad og skrev ved sin Skatol-Klap. *JakKnu.F.214. Aakj.VF.137.*

Chauffør, en. [ʃo'fø:r, vulg. ʃa'fø:r] *ft.* -er. (fra fr. chauffeur, egl.: fyrbøder, af chauffeur, fyre, opheide; *jf. echauffeur*, Komfur) fører af et automobil. Chauffeurren sad . . med de behandskede Hænder hvilende paa Automobilets Styreapparat. *Wied.CM.21. Tandl.R.16. jf. VoreHerrer.1/4 1920.29. Chafor.RobLHans.EP.205.*

Chaussé, en. [ʃo'se:] *ft.* chausseer. (fra fr. chaussée, vist egl.: vej belagt m. kalksten, afl. af chaux, kalk) stor og bred landevej med makadamiseret ell. brolagt kørebane og grøfter ved siderne; hovedlandevej. *FrSneed.II.118.* *Hvilken Veil den saa bred er som træ! Ganske vist en mac'adamsk Chaussee! *Heib. Poet. X. 217.* de forskrækkede Heste trak med Besværighed Køretøjet fra Chausseen opad den lille Vej, der førte til det hvidkalkede Bedested. *Drachm.T.48. LandbO.IV.767.*

Chauvinisme, en. [ʃo'vinismə] uden *ft.* (fra fr. chauvinisme, afl. af Chauvin (sa. ord som Calvin, *jf. Calvinisme*), navn paa en nationalbegejstret, stortalende soldat i brodrene Cogniards vaudeville „La cocarde tricolore“ (1831), desuden ogs. navn paa en af Napoleons soldater og beundrere, *jf. Sal.2.IV.806*) overdreven nationalfølelse, der ytrer sig i blind beundring for fædrelandets ære og især dets militære storhed; naiv og skrydende patriotisme; „fædrelanderi“. det Fædrelanderi, der i Frankrig kaldes Chauvinisme, i England Jingoisme. *Brandes.IX.505.* at hidse Nationalfølelsen op til Chauvinisme og Militarisme. *GBang.S.17. Tilsk.1918. I.10. Chauvinist*, en. [ʃo'vinist] *ft.*

-er. (fra fr. chauviniste, til Chauvinisme) person, der viser tilbøjelighed til ell. udmærker sig ved chauvinisme. *Meyer.* Rygterne om Landeafstaaelse . . bragte Gemytterne stærkt i Bevægelse og gav Chauvinisterne Vind i Sejlene. *MRubin. TysklandsHist. fra 1848.(1912).295. AFriis. (HistTidsskr.8K.VI.498).* (han er) en uforbederlig Sjovinist, som man si'r. Da vi kom til Kognak'en, holdt han en Tale, hvori han krævede Landet udelt til Afdøren. *Ekstrabl.14/2 1920.1.sp.5. chauvinistisk*, adj. [ʃo'vinistisk] *adj.* til Chauvinist. *Neergaard.JI.321.* den chauvinistiske Krigsstemning, der er ved fuldstændig at omforme Amerika. *Pol.4/1 1920.2.sp.6.*

Check, en. [jæg, l. br. tʃæg] *ft.* -s *ell.* (l. br.) -er (*VillHans.N.T.?*). (*fra eng. cheque, check, af oldfr. eschec, sa. ord som Skak; ordet er paavirket af verbet check, kontrolere (jf. „holde i skak“) og betyder opr. den kontrollerende talon, som anvisningen rives fra) en ved fremvisningen betalbar anvisning, som en person udsteder paa sit tilgodehavende i en bank olgn. Lov om Checks og andre Sigtanvisninger. Lov Nr. 58²³/1897. Lassen. SÖ. 381. Udbetalinger paa Finanshovedkassen . . kunne finde Sted ved en af Finanshovedkassen paa Nationalbanken trukken Check, lydende paa den vedkommedes Navn. Bek. Nr. 143⁹⁰/10 1899. en krydset (ell. crossed) check, (efter eng. crossed check) ¶ en m. to parallelle streger tværs over forsiden forsynet check, der kun maa udbetales til et bankfirma. Ludv. jf. Sal.² IV. 809ff. **Checkbøg**, en. hefte ell. mindre bog, som bestaar af blanketter til checks; anvisningsbog. Millionæren har sin Checkbog. Rode. It. 20.*

Chef, en. [jæʃ] *ft.* -er. (*fra fr. chef, egl.: hoved, af lat. caput, jf. da capo, Kaptajn oft.*) 1) i al alm. om den, der staar i spidsen for noget; overhoved; leder; fører. (bispn af Slesvig) var her Chef for denne Legation angaaende (*Chr. II's*) Giftermaal Holb. DH. II. 18. Jeg er Chef og I andre Subalterne, som ikke maa raisonnere. sa. Stu. II. 3. En Chef eller en Herre kan, tænkte jeg, i det mindste ikke saaledes genere dine . . Handlinger, som de (v: mine forældre og lærere). Ew. VIII. 50. alle Cheferne for Collegierne in corpore, med Vicekanzleren i Spidsen, og fire Pedeller med deres Seeptr foran, kom ind ad Døren. FrSneed. I. 520. Selve den glimrende Æras Chef Thomas Bartholin døde 1680. Jul. Pet. L. 3. statsministeren er regeringens chef | 2) ✕ officer, der har overkommandoen over en større ell. mindre del af en hær ell. flaaede. 2.1) øverstkommanderende over en hærafdeling (jf. Bataillons-, Brigade-, Kompagni-, Regimentschef oft.). FrSneed. I. 150. (de bragte) deres Tak til Chefen (for det preussiske gardekorps). Liljefalk & Lütken. Vor sidste Kamp for Sønderjyll. (1904). 532. Naar der foretages Forsvarsøvelser fra virkelig udførte eller supponerede Skyttegrave eller Befæstningsanlæg, skal der forud for Skydningen opgives Cheferne de nødvendige Afstande i Terrainet. Skyderegl. 48. Chef for 2. sjællandske Brigade. Kraks Blaa Bog. 1916. 559. || spec. om regimentschef. Leth. (1800). 2.2) øverstkommanderende for en flaaedeling ell. (især) for et orlogsskib. SaLex. (1808). *Saa faaer jeg Lov at gaee agter ud | Til Chefens Kahyt, den høie. Winth. IV. 22. *Og Chefen han gik paa Skansen og saa' | og saa' i sin Kikkert. Drachm. STL. 89. Kaptajn N. N., Chef for Krydseren Diana. Scheller. MarO. Admiralen er Chef for Øvelseseeskadren. smst. 3)

(civil ell. militær) embedsmand, der har ledelsen af en institution, en administration ell. del deraf (jf. Adfelings-, Brand-, Departements-, Kontorchef oft.). Chefen for dette Departement har Titel af Admiral. FrSneed. I. 185. Chef for Københavns Brandvæsen. Kraks Blaa Bog. 1916. 407. Chef for Skydeskolen, for Officerskolen. smst. 37. Chef for Orlogsværftet, for Kadetskolen. Scheller. MarO. 4) person, som har overledelsen af en større forretning olgn. ell. del deraf. det blev snart nødvendigt for hver købmand, der som chef for en større forretning nu kun vanskeligt selv kunde rejse bort, at antage handelsmedhjælpere, der kunde sendes afsted. Arup. H. 18. chefen er ikke til stede i øjeblikket | **Chef-**, i ssgr., se Chefs-. **Chefredaktør**, en. [1] hovedredaktør (af en avis). Schand. O. II. 109. Rode. Dg. 9. **Chefs-**, i ssgr., af Chef i de forsk. bet., fx. Chefschalup, -kahyt, -kommando, -post oft. ogs. **Chef-** (især foran s), fx. Chef-slup (Scheller. MarO.), -stilling (Hørup. II. 67), jf. -redaktør.

Chemise, en. [je'misø ell. især (dagl.) je'misø] *ft.* -r. (ikke før slutn. af 18. aarh.; fra fr. chemise, skjorte) beklædningsstykke, især til kvinder. (har i rigsspr. nu næsten fortrængt ordet Særk). Chemiser og Frakker og Diables à quatre og de øvrige Moder. Tode. V. 48. TBrum. Blandinger. (1795). 9. Blich. III. 327. begge begyndte de at klæde sig af . . Saa stod hun dér for ham, i en hvid, stumpet Chemise. Drachm. Vag. 119. Nans. M. 24. En bedrøvelig Ende fik Sidsø, | Hun . . tog en Ende Nøglegarn | og hang sig | i sin Chemise. Anton Melbye. Smaaaviser. [1896]. 7. *Og Fanden fløj bort med de to. | Skjorten paa Greven af Guise | og Pigen hvide Chemise | flagred som Sejl for en Brise. HSeedorf. DD. 116. se ogs. u. III. bar 51 (I. sp. 1128⁶⁸). || (sj.) om beklædningsstykke til mænd; skjorte. (Johs. Poulsen som „Tordenskjold“) iført Kniplingschemise og med langt Haar ned ad Nakken. Pol. 16/11. 1919. 8. sp. I. jf. JBaden. FrO. **Chemisette**, en. [jemi'sæd] *ft.* -r. (fra fr. chemisette, dim. til chemise) hækket ell. broderet bærestykke til en chemise; ogs. (lys) hals- ell. brystindsats i en kjole. HCLund. Samler. II. (1804). 32. IJohansen. Den røde Villa. (1917). 19.

Chenille, en. [je'nilja] *ft.* -r. (fra fr. chenille, egl. sommerfuglelarve; bet. 1 p. gr. af ligheden m. en laadden larve, til bet. 2 jf. ældre fr. chenille, morgendragt, der bæres for den egl. paaklædning, muligvis af et spøg. être en chenille, være i larvetilstand) 1) (fagl.) blød, laadden traad ell. snor (til possementarbejde olgn.) m. lang luv, der stritter ud til alle sider. Et Landskab, syet med Cheniller. Charlottenb. 1794. 18. VareL. (1807). I. 217. Hendes hvide Kjole . . havde en tvunden Kant af graa og orange Chenille. JJPJac. II. 39. VareL. 2153. 2) (især

foræld.) sid og vid overklædning m. bred opslagskrave og stort skulderslag (ell. flere skulderslag i voksende størrelse fra oven nedad). *JBaden.FrO. Bagger.II.328.* *Tid er det, hvor Galoscher og Chenille . . | Og hvad i Kulden glæder Godtfolks Hjerter, | Er Maalet for den vakte Folkeville. *PalM.I.A.* Kusken er . . for Kuldens Skyld iført den store Chenille. *Goldschm.II.211.* den i en tyk blaa Vadmel's Chenille med 12 Slag indhyllede Kusks veirsagte Ansigt. *Dauids.KK.111. Kilde.J.125. Feilb. AarbFrborg.1918.60. jf. SjællBond.73.*

Chenille-frynse, en. [1] (fagl.) *Sal. VII.200.* -**kappe**, en. (nu l. br.) d. s. s. Chenille 2. *Pont.F.I.297.* -**slag**, et. [2] (nu l. br.) Med Chenilleslag over Hovedet sad jeg paa den aabne Vogn. *Schand.O.I. 130.*

chevalereske, adj. [ʃeval'ærsə] (fra fr. chevaleresque, afl. af chevalier, ridder; jf. kavalersk) ridderlig; kavalermæssig. *Ploug.(Studenterkom.83).* Vandel — pyh — det Hængehoved! Som om du, med dit elegante chevalereske Væsen ikke skulde have let ved at stille ham i Skygge. *Gjel.HV.20.* et Par af Herrerne bød Damer op til Dans. Grev Scheele bukkede chevaleresk for Enkebaronessen. *Wied.S. 179. KLars.KÆ.34.*

Cheviot, en ell. et. [ʃevjød] (fra eng. cheviot, opr. om uld af Cheviotfaar (*LandbO. II.25*), v: fra Cheviothøjderne paa grænsen af England og Skotland) navn paa (som oftest mørktfarvede) kiprede uldne stoffer, der bruges baade til herre- og dameklæder. *Meyer. VareL.2153.*

Chic, chic, se Chik, chik.

I. Chiffer, et. (nu alm. Ciffer). [ʃifər, 'sifər] († Ziffer, se ndf.). ft. -ire ell. (nu l. br.) -fere (*Bergs.FM.16*) ell. † d. s. (*Oehl.SH.53*) ell. † -ftrer (*FrSneed.I.168. Oehl.A.319*) ell. † (m. fr. bøjning) -fires (*Gylb.VII.245*). (ænyd. ciffer (*Kalk.V.896*), jf. ty. chiffer (ziffer), fra fr. chiffre, sa. ord som I. Ciffer (s. d.)) **1)** skrifttegn; især om uforstaaelige ell. hemmeligt aftalte skrifttegn. *Der er jo hugget nogle Zifferer i den (v: en kampesten). *Oehl.A.319.* en Mængde opslagne Skriffter med røde Bogstaver og fremmede Ziffre. *Ing.VS.I.77.* skriv Breve i hemmelige Ziffre. *Hauch.II.226. Gylb.VII.245.* Marianne (sender) Goethe et Brev i Cifre, som de havde aftalt at bruge. *Brandes.Goe.II.253.* (overf.:) Ogsaa hos hende arbejdede Tanketelegrafen og tegnede sine Cifere paa den let rynkede Pande. *Bergs.FM.16.* jf.: disse Ord vare Chifferer, allegoriske Udtryk; de havde en anden Betydning. *FrSneed.I.168.* || (sj.) om skrifttegn (bogstav) i alm. *Bønnelycke.Sp. 147.* **2)** † af de enkelte tegn sammensat skrift (ell. alfabet); især om hemmelig skrift; lønskrift. et Chiffre kand ikke læses, uden man haver Nøglen dertil. *Hob. MTKr.565.* *et uforstaaeligt Ziffer | Løb

om Skiven (paa en talisman, der lignede et urværk) i *Kreds.Hauch.DV.II.91.* **3)** (nu l. br.) navnemærke bestaaende af (sammenslyngede) forbogstaver af et navn olgn.; navnetræk; monogram. om det kongelige Ciffer eller Vaaben skulde anbringes paa Bindet. *Werl.Bibl.27.* Ciselere Skytset; . . udarbejde Chiffret, o. s. v. paa Skytset. *MilTeknO.49.* jf.: Tugthusportens umaadelige Flade . . med Gavlfrenten kronet af Kongens Navnecipher i Sandsten. *ORung.SS.11.* **II. Chiffer**, et. se I. Ciffer. **Chiffer-bog**, en. [I.1 ell. 2] (sj.) bog skrevet m. lønskrift (jf. Cifferbog). (overf.:) *Halv Olding var han, halv galen Pog, | Halv — Gud veed hvad; | For hver Betragter en Cifferbog | Med tvetydigt Blad. *Bagger.I.30.* -**nogle**, en. [I.1 ell. 2] fortegnelse over betydningen af tegnene i en chifferskrift. *Meyer. Scheller.MarO. -skrift*, en. [I.1 ell. 2] hemmelig skrift bestaaende dels af særlige tegn, dels af alm. bogstaver ell. taltegn med vilkaarlig tillagt betydning ell. anbragte i en bestemt orden. *Moth.S178. MO.* Naar Chifferskrift er god, lader den sig ikke tyde af Uvedkommende. *SMich. L.15. OpfB.3III2.28.* (overf.:) nu først troede han at forstaae den betydningsfulde Zifferskrift i dette Ansigt. *Hauch.III. 174.* -**telegram**, et. telegram i chifferskrift. *S&B. AKohl.MP.III.337.*

Chiffon, en, et. [ʃiføn] (fra fr. chiffon, klud, chiffon, afl. af chiffe, tyndt og daarlignende tøj) † en slags let, tyndt silkestof. *VareL.2154.* Min Tante lavede Scene før vi gik, fordi jeg ikke trak i nedringet Chiffon! *ORung.P.219.* jf. *Meyer. Chiffonniere*, en. [ʃifoni'ærə, ʃifo-] ft. -r. (fra fr. chiffonniere, afl. af chiffon, klud (se Chiffon), i ft.: damepynt, stads) møbel (af form som en høj kommode) til opbevaring af damepynt olgn. (jf. Dragkiste). *Gylb.III.168.* *Kopperne staa | Og smykke min Chiffonniere. *PFaber.VV.111. TroelsL. II.147.* Han stod foran Chiffonieren og og rodede i Skufferne efter et Spil Kort. *Pont.DR.IV.7. Sal.XVI.35.* jf. *JBaden.FrO.*

chiffre, v. [ʃif're:rə] -ede. vbs. -ing. (fra fr. chifferer, jf. dechiffre) **1)** (fagl.) til I. Chiffer 1 ell. 2: skrive med hemmelige tegn. *JBaden.FrO.* at dechiffre og chifferere Depecher. *Brandes.XVIII.221. AFris.BD.II.305.* **2)** (nu l. br.) til (II. Chiffer) I. Ciffer: skrive (noget med) tal. *JBaden.FrO. Sal.IV.299.*

Chignon, en. [ʃinjøn] best. f. -en [-jøn'ə)n] ft. -er [-jøn'ər] (fra fr. chignon, egl. afl. af chaîne, kæde; foræld. ell. gldgs.) en i nakken opfæstet knude af (eget ell. løst) haar; haarpung. *HCLund. Samler.II.(1804).144.* Frøken Jensen var i en ny Chignon, hun havde foræret sig selv til Jul. Hun bar nu Haar af tre Nuncer. *Bang.SE.210. Sal.2IV.843.*

I. Chik, en. [ʃig] (fra fr. chic, muligvis forkortelse af chicane, jf. Chikane; l. br.)

det at være chik (se II. chik). *JakSchmidt. SP.81.* Hun har forfærdelig megen Chik og Smag. *M.Böhme. Fortabt. (overs. 1906). 50.* Med lidt Fikshed er det utroligt, hvor meget man kan hjælpe paa en Dragts Chik ved lidt vel anbragt Haandbrodering. *Pol.²⁶/1919.12.sp.5.* || i malerkunst: effektiv fremstilling med rask, flot og sikker udførelse. *Sal.²IV.839.* **II. chik**, adj. [ʃiɡ] (fra fr. chic, af I. Chik; bruges mest som præd.) elegant, flot i væsen og optræden; fiks, moderne i paa-klædning olgn. (især om damer). Hvad hjælper saa alle min Svogers Penge ham? Der kommer aldrig noget „Chic“ over ham. Han har vel ikke engang Tjener i Livrée til at varte op? *Schand.FrøkenGram. (1897).36.* hun var smuk og saa' udenlandsk ud, understreget chic i alting. *Sv La.FruG.36.* naar man skal være parat til .. at skrælle Kartofler .. kan man ikke være chic. *KvBl.¹³/1908.A.sp.2.* „Jule-rosesmag“ blomstrede frodigt med sine „chike“ Illustrationsarrangementer i Form af uregelmæssige Autotypier, der brød Teksten i Stumper og Stykker og koket bredte sig ud i Marginen. *Aarbof f. Bogvenner. 1917.94.*

Chikane, en. [ʃi'ka'nə] ft. -r. (fra fr. chicane, af usikker opr.) **1)** (jur.; nu l. br.) vanskelighed, der gøres for at forplumre en retssag; lovtækkeri; kneb; rænke. alle de Chikaner .. og de uhyre Omkostninger, som Rettergangsmaaden, paa de fleste Steder i Europa medfører. *Birckner. Tr.128. (Faldsmaal)* er en Mand, som Armod allene har gjort lastefuld. Giv ham sit Udkomme, saa faaer .. Bedragerie og Chicane en Slave mindre. *Olufs.GD.205.* **2)** overf. **2.1)** (især i ft.) vanskelighed, fortrædelighed, som man med forsæt volder andre; ondskabsfuld streg; smaalig forfølgelse; trakasseri; drilleri. Mod den magtesløse Charthago .. have (romerne) betient sig af onde og utilladelige Midler, som Vold, List og de hæsligste Chicaner. *Hob.Herod.82. EPont.Men. III.507.* alle de Chikaner, jeg var udsat for, naar mine Stykker spilledes. *Oehl.Er. IV.6.* Motivet (til at bringe nogen i gældsfængsel) kunde ogsaa være Hævnlust og Chikane. *Dauids.KK.287.* Voltaires Pirrelighed i Smaating og hans Ømtaalighed overfor Ærgrelser og Chicaner. *Brandes. Volt. II.176.* En og anden har døjet personlige Ulæmpen af offentlig Forfølgelse eller privat Chikane. *Horup. II.400.* **2.2)** † spidsfindighed; fif. De Roman-Catholske døbe Klokker .. Man søger vel, at undskylde saadant, sigende, at det er ingen Daab, men ikkun et Tegn af Daab; hvilket dog er ikkun en Chicane. *Hob.Ep. II.82. HandelsO. (1807).34.* **3)** ♠ betegnelse for det forhold i bridge, at en spiller mangler den farve, der er i trumf, hvilket godt gøres ham i regnskabet. *C.Brorsen. Bridge.³*

(1911).15. jeg er, har chikane | **chikanere**, v. [ʃi'ka'ne'rə] -ede. vbs. jf. **Chikaneri**. (fra fr. chicaner) **1)** (især jur.; nu næppe br.) intr., til Chikane **1**: anvende kneb og rænker. man begyndte paa nye at chicanere, og holde hans Bekiendelse mistænkt. *Hob.Kh.896.* for Vindings skyld, eller af en Tilbøylighed til at chicanere. *Fr.Horn.Proc.B2v.* **2)** til Chikane **2.1**: volde fortrædelighed; drille; trakassere. *Stampe. II.351.* *Har Fanden Lyst at chikanere | En Digter ret, | La'er han en Fusker massakrere | Et godt Sujet. *Hz.D.IV.81. Schand.UM.107.* Svenskerne .. gjorde os al den Fortræd ved at borttage vore Redskaber og paa anden Maade chikanere os. *Drachm.STL.99.* de uvidende Brødre i Klostret chikanerede ham .. skinsygt i hans Studier. *Vved.BK.336.* || (nu næppe br.) spec.: volde fortrædelighed ved for store krav; stille generende krav (til). (jeg maa omtale,) at man her, ikke saa meget som andensteds, chicanerer hverandre i Skibsygningens Accuratesse. *EPont.Men. III.5.* (kongens interesse udfordrer) at man ei alt for meget chicanerer i Beviset, men efter Omstændighederne, lader sig nøie med en stor Grad af Probabilitet. *Stampe. I.95.* **Chikaneri**, et. [ʃi'ka'ne'ri] ft. -er. (fra fr. chicanerie) vbs. til chikanere. *JBaden.FrO. Meyer.* || i mere konkr. bet. (især i ft.), d. s. s. Chikane **2.1**. smaalig Etikettestrid og personlige Chikanerier udvikles som intetsteds. *AFriis.BD.I.77.* Perserne finder jo undertiden paa ved alskens Chikaneri at hævne sig for den forskellige Tort, de maa døje fra Europæers Side. *Arth.Christ.KH.203.* **Chikanøs**, adj. [ʃi'ka'no's] (dannet m. fr. endelse af Chikane) som anvender chikane(r); drisk; som indeholder chikane(r); som foretages i den hensigt at chikanere (2). *JBaden.FrO.* Det er .. chikanøst at ville have Folk til at skrive Nytaarsvers til Fastelavn. *Hostr. (Studenterkom.94).* den chicanøse Ubillighed, som jeg fandt heri, tirrede mig. *Schack.270.* (han) gjør .. sig skyldig i svingagtig eller chikanøs Procedure, der vil paadrage ham Straf. *Goos.II.506.*

Chimpanse, en. [ʃim'pansə, l. br. ʃimpan'se] ft. -r. (fra eng. chimpanzee; opr. afrikansk ord) afrikansk abeat, Anthropopithecus niger. *BMoll.DyL.I.10. BøvP. II.258.*

Chok, et, † en (*JBaden.FrO.II. Mil Conv.II.237.*) [ʃɔɡ] ft. d. s. (fra fr. choc, stød; jf. chokere) **1)** stød; rystelse. det Choque, man har faaet (ved at køre paa en ujævn vej), den Rystelse, man har gennemgaaet. *Sibb.II.23.* (overf.:) hans Helbred har ved dette Tilfælde lidt en hæftig Choc. *JBaden.FrO.II.* || nu næsten kun om voldsomt indtryk paa nerverne fremkaldt ved overraskelse, høj og wentet larm olgn.; nervechok. Isen brast under ham. Det kolde Chok var ved at kvæle

ham. *Schand. AE. 234.* Det var uventet, vi to mødtes .. Det gav virkelig et Choc i mig, da jeg saa' Deres nydelige Ansigt igen. *E.Brand. Bes. 59. Wied. Thum. 26.* den unge Hustru kan faa et Choque, som hun har vanskelig ved at forvinde. *Sv. La. Fru G. 55.* jeg hvilede trygt i Morfevs' Arme. Saa vaagner jeg med et Sjøk ved, at en af mine Venner kommer styrtende ind .. og raaber: Brand! *And. Næ. M. 119.* 2) *egl.:* sammenstød; *spec. (X, nu l. br.)* om sammenstødet med modstanderen under rytteriets angreb *m. blanke vaaben; (rytter) angreb; indhug; attack.* Det svære Cavalleri udfører ofte Chocen i Galop. *Mil. Conv. II. 237. Sal. IV. 863.* || (*overf.*) de forestiller sig, at (*kunst og videnskab*) er noget .. som særlig tilhører dem, og som det er smukt af dem at forsvarer mod andre, der tænkes at ville gøre et Schok derimod. *Horup. I. 95.* *Vi trænger, vor Tid, til et dygtigt Choc, | Som kaster i Støvet de ældgamle Byrdm. *Drachm. III. 110. OMads. V. 9.*

Chokere, v. [jo'ke'æ] -ede. (*fra fr. choquer, støde, afl. af Chok; nu l. br.*) vække mishag (*hos en*); støde; virke anstødeligt (*paa en*). jeg (*er*) bleven meget forundret, og sandt at sige choqueret over, at De (*o: en avis*) har villet indrykke det Brev fra Lieutenanten. *Gylb. I. 65.* Naaden .. konstaterede med Forfærdelse, at hendes Kavalier snorkede, og rejste sig chokeret. *Emil Rasm. P. B. 172.*

Chokolade, en. [jogo'la'ðø] (*vulg.:* Sockelade) (*Moth. S592*) ell. Sukkerlade. *Hölb. Vgs. (1731). I. 5. Thaar. ES. 26. Etlar. SB. 63. jf. Feilb. III. 651. Esp. 482.* *ft. (i bet. 1) -r* ell. (*i bet. 2; restaurationsspr.*) d. s. (ænyd. (*aar 1669*)) sukkerlade (*Kalk. IV. 35*); *fra sp. chocolate, opr. meksikansk ord* || *formen* 40 *Sukkerlade ved omyndning efter Sukker, jf. UnivBl. I. 35* 1) *en af kakaobønner, i reglen m. tilsætning af sukker og krydderi, fremstillet masse.* "Det er et Stykke Chokolade, Madame." — „Ney! det er jo grovt skimlet Brød.“ *Hölb. DR. I. 2.* *Bryst-sukkre du som Tvebakker seer, | Som Rugbrød Chokolade. *Winth. IV. 44.* Kronprinsen .. delte noget tør Chokolade med sin Adjudant. *DagNyh. 4/10 1907. I. sp. 5.* || *om* 50 *et enkelt stykke (bombon, lavet af) chokolade, tag og spis nogen af de Chokolader, jeg havde til dig. KLars. G. V. 59.* Fru K. ... tager igen en Chokolade (*af konfektposen*). *Pol. 27/12 1907. 3. sp. 3.* 2) *drik, som tillaves af dette stof.* Vil hun have en Koppe Chokolade, min Engell eller Thee? *Hölb. UH. II. 2.* *En Time for Middag, Madamen opstaaer, | Saa drikker hun først Sukkerlade. *Thaar. ES. 26.* Chokolade er ogsaa en fornem 60 *Drik. Kaffe derimod, den er de simple Folks Trøst. Gylb. X. 193. Etlar. SB. 63.* naar man kommer til Fødselsdag, skal man drikke Chokolade — det hører sig da til. *Esm. II. 12.* (*tjeneren*) henkaster paa Tilbagefarten .. Gæster til dig, Jeppesen,

to Chokolade op paa Skrænten! *smst. I. 78.* hun skal til chokolade (*o: chokoladeselskab*) hos en veninde, som holder fødselsdag | 3) (*overf.; spøg.*) om menneskelige ekskrementer; *latrin (jf. Chokoladevogn). chokolade-brun, adj. [1]* En chokolade-brun Høsehund. *Goldschm. VI. 494. J. V. Jens. D. 33.* -cigar, en. [1] chokolade i form af en cigar. *Bergs. G. F. I. 134.* -farvet, adj. [1] *Schand. O. II. 304. HavebrL. 230.* -kage, en. [1] 1) chokolade i form af en kage. Jeg skulde lave Chokolade til, og den Skiellm Pedro stak nogle Chokolade Kager i sin Lomme. *Hölb. DR. I. 3.* giv mig .. et Par af de smaa Chokoladekager; ellers kommer min Hoste igjen. *Hz. II. 149. Schand. BS. 323.* 2) *bagværk, hvortil der er anvendt chokolade. Oecon H. (1784). III. 267. e. br.* -kande, en. [2] *Moth. S592. Schand. F. 30.* -kruddt, et. [1] X *brunt kruddt. Sal. II. 79. Scheller. Mar. O.*

-mand, en. [1] 1) *figur af chokolade, forestillende en mand* || (*sj.*) *overf.:* modeherre; *indholdsløs person.* De er igunden en flink Fyr, og jeg havde altid antaget Dem for saadan en rigtig friseret Chokolademand. *Hostr. T. 152.* 2) (*dagl.*) chokoladesølger (*paa banegaard olgn.*). -mester, en. [1] lederen af arbejdet i en chokoladefabrik. *Dag Nyh. 9/11 1911. A. 2. sp. 5.* -selskab, et. [2] *Const. G. H. 60.* -suppe, en. [1] *Erk. J. Kogeb. 120.* -vogn, en. [3] (*spag.*) *natrenovationsvogn; latrinvogn. Gadeordb. 2*

Cicerone, en. [sisæ'ro'nø] *ft. -r.* (*fra ital. cicerone, opr. spøg. anv. af den romerske taler Ciceros navn m. henblik paa fremmedfærernes veltalenhed*) *person, der har til levevej at vise fremmede rundt og forklare dem seværdighederne; fremmedfører; ogs. (overf.) om person, der i al alm. optræder som vejviser ell. vejleder. Leth. (1800.) (vor fører) begyndte med en Cicerones Rundtalenhed (o: tungfærdighed) at udpege og benævne alle de Kirker, som .. kan ses (fra Himmelsbjergtet). Blich. (1905-07). III. 281.* (*jeg gjorde*) Bekjendtskab med en østerrigsk Hr. v. S., som med megen Forekommenhed blev min Cicerone. *Ing. RSE. IV. 60.* naar man hændelsesviis kaster et Blik paa en Kirke, er der strax en paatrængende Cicerone, som tilbyder sin Vejledning. *Hostr. (Breve fra og til Hostr. (1897). 181.)* Uden nogensinde at ville nedlade sig til at være Cicerone, underviste (*Zoega*) jævnlig de rejsende i oldkyndighed. *ADJørg. Zoega. (1881). 91. Arth. Christ. KH. 217.*

Cicisbeo, en. [sisis'be'o] (*fra ital. cicisbeo, af uvis opr.; egl. om ældre ital. forhold; nu l. br.*) *en gift dames fortrolige ven og ledsager; husven. J. Baden. Fr. O. *(han). Fruens Sti paa tusind Maader jævner, | Saa hun sin Cicisbeo ham benævner. Pal M. (1909). II. 327. EAugier. Giboyers Søn. (overs. 1876). 95. Sal. 2. IV. 943.*

Cider, en. [si'dær, 'si'dær] († *Cidre. v. Aph. Nath. I. 529.*) *ft. -e. (fra fr. cidre)*

vinlignende drik, som fremstilles af den gærede saft af forsk. frugter; frugtvin; spec. om (fransk) æblevin; æblemest. *Moth.Comu.S158. VSO. MentzO.Bill.225. Opf B.³III.307.*

cif, adv. [sif] (< MO; fra eng. cif, egl. beg.-bogstaverne af ordene cost, omkostning, insurance, assurance og freight, fragt; jf. fob) ¶ iberegnet (alle m. forsendelsen for- enede) omkostninger, assurance og 10
fragt. *Hage.³356.* at sælge en vare cif |

I. Ciffer, et. [ˈsifər] *Høysg.AG.40.* (nu l. br. **Chiffer**). flt. cifre ell. (nu l. br.) -e (*Heib.Pros.IX.134*) ell. † d. s. (*DL.5—14—8*). (ænyd. d. s. (*Kalk.III.716*); fra oldfr. cifre, nul, senere: taltegn, af arab. cifr, tom, nul; jf. I. Chiffer, hvori adskillelse fra Ciffer er rent moderne og ikke gennemført) taltegn. Summen (skal) to Gange skrivis, een Gang med Bogstaver og een Gang med Cifer. *DL.5—14—8. Christianus 3* var den første som lod sætte Chifr til sit Navn. *Hob.DH.I.728.* Himlen er Jordens Uhr, og det kommer da blot an paa at kjønde dens Ziffer og Visere. *Heib.Pros.IX.134.* Chiffret Nul. *Westergaard.S.39.* a rabiske cifre, se u. arabisk. **II. Ciffer**, et. se I. Chiffer. **Ciffer-bog**, en. [ˈi] (for- ænd.) bog, hvori regnestykker skrives ind. *Moth.S178. VSO. MO. JoakLars.Den da.FolkeskolesHist.(1918).45. 2* (dial.; glgds.) facitbog. *Feilb.(u. sifferbog).* **cifret**, adj. [ˈsifrət] (aft. af I. Ciffer) som bestaar af taltegn; kun som sidste led i ssgr. som fem-, fler-, tocifret osv.

Cigar, en. [ˈsiˈgaːr] († **Cigarre**: *PAHeib.E.199.* † **Cigarro**: *JBaden.FrO. PMøll.II.106*). flt. -er. (< *VSO.1793*, jf.: Folk af en finere Smag røge sammenrullede finere Tobaksblade, Zigaros fra Havanna. *HCallisen. 40 Phys.-med. Betragtninger over Kbh. I. (1807). 502*; jf. ty. zigarre, eng. cigar, fr. cigare, af sp. cigarro, maaske af cigarra, cikade, idet benævnelsen skulde hidrøre fra en vis lighed m. cikadens krop) rulle af tørrede blade af tobak (eller andet), som rygges paa den maade, at den ene, tilspidsede ende stikkes i munden, og den anden antændes. *VareL.(1807).I.226.* (han) gjorde hver Dag, naar Veyret tillod det, en Spadseretur, røgende sin Cigarre. *PAHeib.E.199.* * (han) Ryger Cigarer og fæster sit Blik | Taus paa de høie Kastanier. *Hz.D.I.185.* * Man spytter paa Gulvet, hvor man vil, | Og lader Cigarerne brænde. *Winth.IV.44.* * Ansigtstærven bruun som en Cigar. *PalM. I.52.* Cigarren er jo nu Københavnernes Hovedforlystelse, — den bruges næsten af Barnet i Moders Liv. *Cit.1859.(Studenterkom.195).* Efter Bordet fik jeg en Cigar og Plads i Sofaen. *JakKnu.Jy.I.103.* (han) tændte sig en frisk cigar. *NMøll.H.14.* nogle foretrækker lette, andre stærke cigarer | **Cigar-æske**, en. *Tops.II.124. NMøll.H.14.* **-butik**, en. *Schand.SF.280. JVVJens.IM.11.* **-bæger**, et. bægerformet

cigarholder. *Schand.SF.184. Haandgern. 325.*

Cigaret, en. [ˈsiˈgaːr] († **Cigarrito**. *Goldschm.II.294*). flt. -ter. (fra fr. cigarette, jf. sp. cigarrito, egl.: lille cigar) cylinderformet rulle af finskaaren tobak omgivet med tyndt papir. *S&B.* (han) røg langsomt og drømmende af en fintduftende Cigaret. *Wied.S.102.* Inden jeg gik, bød jeg (ham) Cigaret. *JVJens.IM.43.* Hun havde tændt sig en Cigaret og saa fornærmet ud. *Leop.B.19.* Nogle Damer ryger nærmest af etisk-æstetiske Grunde, fordi Sigaretten i Litteraturen er bleven et af den moderne Kvindes Attributter. *FrHal-lager.Hysteri.(1901).122.* jf.: *Og jeg er ene. Alle Stjærner falder. | Udbrændt og slukt min Ungdoms Cigaretter. *Jørg.D.25.* || hertil **Cigaret-etui**, -papir, -rør ofl.

Cigar-federal, et. (han) stak .. Haanden i Lommen, tog et Cigarfederal frem. *Kierk.VI.27. Drachm.EO.321.* **-handler**, en. *Krak.1918.1666.* **-holder**, en. beholder, hvori et mindre antal cigarer anbringes paa et rygebord oln. *Haandgern.324.* **-kasse**, en. især om (rektangulær) træske, hvori cigarer bringes i handelen (i reglen i et antal af 25, 50, 100 ell. 1000). „Hr. Løjtnant! De har kastet en Kasse Cigarer herved.“ — „Det var ingen Kasse Cigarer — det var en Cigar-kasse. Den var tom.“ *Bøgh.I.78.* husholdersken kom med kaffe og hentede cigarkasserne. *NMøll.H.40.* **-kasse-træ**, et. især (fagl.) om det brune vellugtende ved af vestindisk ceder, *Cedrela odorata L.* (jf. Cedertræ 2). *VareL.²146. MentzO.Pl.370.* **-kniv**, en. kniv til at skære spidsen af en cigar med (jf. -saks). *Larsen.* **-kop**, en. (sj.) askebæger. *Schand.F.423.* **-mager**, en. *S&B.* **-røg**, en. Fabrikanten (lod nogle) Ringe af blaa Cigarrøg stige tilvejs. *RSchmidt.SS.124.* Stuens tætte Cigar-røg, der ingenlunde var et Produkt af Havanna. *Gjel.M.119.* **-rør**, et. (han) tændte Ild paa Stumpen (o: cigarstumpen) i et Cigar-rør. *Schand.VV.173. Haandgern.337.* **-saks**, en. (jf. -kniv). **-slukker**, en. aflangt metalhylster, hvori man kan lægge en tændt cigar og fx. stikke den i en lomme. *S&B.* **-spids**, en. 1) spidsen af en cigar, han skar omhyggeligt cigarspidsen af | 2) (kort) cigarrør. *Krak.1918.103.* **-stump**, en. især om den tilbageværende del af en næsten helt udbrøget cigar. *Bagger.I.266.* (bordet) flød med Bøger, Papirer, Kridtpiber og Cigarstumper. *Drachm.F.II.65.* (tiggeren) røg en Cigarstump, han havde fundet. *AndNz.S.170.* **-tænder**, en. 1) (nu næppe br.) stormtændstik, jeg har nogle Cigartænder med, som ikke slukkes af Blæst. *Schand.SF.197.* 2) apparat til at tænde cigarer ved. *NatTid.²⁶/1911.M.Till. 1.sp.1.*

Cikade, en. [ˈsiˈkaːðə] flt. -r. (af lat. cicada; jf. Cigar; zool.) plantesugende insekt af slægten Cicada L. af de næb-

mundedes orden; især om de i de sydlige lande levende sangcikader (Cicadidae). *Cwvier. Dyrehist. II. (overs. 1803). 250.* Solen var ved at gaa ned; Cikadernes klingre Glassummer begyndte at opfylde Luften. *J.P.Jac. II. 354.* Udenfor synger Cikadernerne ustandseligt i Middagsheden. *Jørg. Liv. III. 8. Bøv. II. 621.*

Cikorie, en. [si'ko'riø, ogs. -'kå?'] (nu kun dial.: **Cikori**. *Moth. S194. JTusch. 60. 293.*) *ft.* -r. (ænyd. cichoree (Kalk. III. 720); af lat.-gr. cichoreum, cichorium) 1) ♂ (navn paa den dyrkede afart af) planten *Cichorium Intybus L. JTusch. 60. Lange. Flora. 374. Mentz. O. Bill. 33.* || ogs. om den til samme slægt hørende endivvie (*Cichorium Endivia L.*). *Sal. V. 1. 2*) kaffe-surrogat ell. -tilsætning fremstillet af roden af *Cichorium Intybus L. JBaden. Fro.* *Jeg var konfus, o veel | Den, der sku' ha' Cichorie, | Gav jeg et halvt Pund Thee. *Rantzau. D. Nr. 20. Const. GH. 12. Aarb. Erborg. 1918. 10.* 3) drik lavet af cikorie ell. en blanding af cikorie og kaffe. (i) Tydskland er (man) bleven saa vant til Cichorie, at man ikke længere finder Smag i den virkelige Kaffe. *Heib. Pros. V. 110.* snart efter duftede . . den Drik, som Ingeborg kaldte „mer Cikorie end Kaffe“ paa et Bord ude i Haven. *Gjel. VG. 303.* || (overf.) surrogat. jeg er mig bevidst . . ikke at have skjenket tysk Cichorie for ægte Kaffe. *Heib. Pros. VI. 24.* *uden Helt er Livet bar Cikorie. *Bergstedt. A. 7.*

Cimbal, et. se Cymbal. **Cimbel**, en. se Cymbel.

Cimbrer, en. [sem'brø] (i nyere tid ogs. **Kimbrer** [kem'brø] *Dann. Rig. Hist. I. 66. Folk. Hist. III. 5. sj. Cimbrer: Leth. (1800).* † **Cimbrier**: *Holb. Intr. I. 83.* *ft.* d. s. ell. (sj.) -e (Saaby.¹) ell. † m. lat. bøjning: et Slags Folk kaldet Cimbrer, nu Jyder. *Holb. Intr. I. 82.* (af lat. Cimber, *ft.* Cimbrer; rimeligvis har Himmerland i Jylland navn efter dette folk) 1) individ af en opr. paa den jyske halvø bosat (germansk) folkestamme, der i slutn. af det 2. aarh. før Kr. foretog et tog til Gallien og andre lande og blev tilintetgjort af romerne (aar 101). *Holb. DH. I. 1.* de saa navnkundige Cimbrer. *Suhm. Hist. I. 14. Sal. V. 3. 2*) (poet., nu l. br.) beboer af den jyske halvø; jyde. *Cimbrers Lys og Jyllands klare Øye. *Holb. MpS. 265. Leth. (1800).* *ff.*: *I ædle Cimbrer-Land (o: Jylland) alt smilede og loe. *Holb. MpS. 263.* || i videre bet.: indbygger i Danmark; dansker. de giestfrie Cimbrer ere ikke vante til at agte nogen blot for Landsmandsskab Skyld. *Ev. VIII. 194.* *Nordens Fryd og Cimbrers Glæde (o: Frederik V). *Ev. (1914). I. 100. Lund. (Rahb. LB. I. 185).* *ff.*: *Vort gode gamle Cimber-Sprog (o: det danske sprog). *J.Fris. 112.* **cimbrisk**, [sem'brisk] (i nyere tid ogs. **kimbrisk** [kem'brisk]) *Folk. Hist. III. 5. Hag. VI. 261.* (ænyd. d. s., *ff.*: Nogle betenkninger

om det Cimbriske (o: germanske) Sprog. *PSyv. (bogtitel. 1663)*) *adj.* til Cimbrer. 1) til Cimbrer 1. den Cimbriske Krig, som truede den Romerske Republikke med een fuldkommen Undergang. *Holb. Intr. I. 82. Modern. Hist. I. 14.* || især i udr. cimbrisk hyl, hyl som af vilde barbarer; vildt hyl. *JVJens. M. I. 108.* *ff.*: den „cimbriske Rædsel“ (terror cimbricus) (blev) siden til et Ordsprog (i Rom). *Sal. V. 3. 2*) (poet., nu l. br.) til Cimbrer 2: jysk. *Jeg siunger om en Krig (o: den jyske fejde), som en retfærdig Iver | I Norden tændte op, et Cimbrisk (*Holb. MpS.*: bittert) Had beskriver. *Holb. MpS. (Lieb.). 241.* Vestlig Profil af den Cimbriske Halvøe (o: Jylland). *Blich. (bogtitel. 1839). Drachm. DG. 49.*

Ciment, **cimentere**, se Cement, cementere.

Cinders, pl. [sen'dørs] (fra eng. cinders, *ft.* af cinder, sa. ord som Sinder) navn paa en slags meget tætte, lidet svovlholdige koks. (damperne) fyrede med Cinders og ikke med almindelige Kul. *Drachm. I. 3. VareL. 2434.*

I. Cinnober, et (*Moth. S205. MO. Saaby.*) ell. en (*VSO. ff. VareL. 2157*). [si'no'ber] (ænyd. d. s. (*Kalk. V. 901*); fra ty. zinnober af lat. cinnabaris, gr. kinnabari; vist opr. orientalsk ord) 1) forening af kviksølv og svovl, der dels forekommer som mineral (cinnabari), dels fremstilles ad kunstig vej, og som p. gr. af sin smukke røde farve især anvendes som malerfarve. *Moth. S205.* Cinnobret er nogenledes den meest bekiendte Qveksølv-Erts. *vAph. Nath. I. 529. Christ. Kemi. 150.* || grøn cinnober (*ff.* fr. sinople, grøn farve i vaabenskjold; *ff.* agl.) om kromgrønt og enkelte andre grønne farver. *VareL. 2158.* 2) den røde farve (-nuance), der er karakteristisk for cinnober (1). en Bekkasins Klædning . . pranger i Brandgult, Indigo, Zinober og Spinatgrønt. *Bogan. II. 13.* **II. cinnober**, *adj.* [si'no'ber] (af I. Cinnober) cinnoberrød. *Havbr. L. 230.* **cinnober-rød**, *adj.* [I.1] *Moth. S205. Etlar. SB. 8.* kanariegul, cinnoberrøde og Skarlagens Farver. *IRavnkær. ID. 104.* **-rødt**, et. [I.1] (*ff.* agl.) *vAph. Chym. I. 268. MO.*

cirka, adv. [sirkå] (nu l. br., spøg. **circum** [sirkom] *Vagten. 1899/1900. 150.* **circus** [sirkus] *Tandr. Gillekop. (1911). 149.*) (af lat. circa (circum), omkring, *ff.* Cirkel, Cirkus) som bestemmelsesord til et (især: rundt) tal: omtrent. (ofte skrevet c. ell. ca.). *HandelsO. (1807). 34.* cirka 40 Rigsdaler. *Hzr. VII. 159.* cirka syv Hundrede Fluor summede op i et vældigt Kor, da Gæsterne traadte ind. *Esm. I. 127.* Om circa otte Dage rejser jeg. *ORung. P. 171.* Er Betegnelsen „cirka“ benyttet, er Spillerummet 5 pCt. op eller ned for Ladning og ellers 6 pCt. *Lov. Nr. 102⁹. 1906. §66.* fra Kbh. til Roskilde er der 4 mil cirka | *ff.*: efter et foreløbigt Skøn . . vilde en fuldstændig Afstivning

m. m. komme paa circa omtrent et Par tusind Kroner. *KGBrøndst. Borretaarn. (1698). 6. ikke forb. (direkte) m. et talord.* „Det kommer, det kommer. Jeg har talt med Ministeren. Det skal nok gaa i Orden.“ — „Cirka hvornaar?“ — „Ja, De maa have lidt Taalmodighed.“ *OBenzon. Frie Hænder. (1908). 75. (spøg.) Herren og Fruen . . springer omkring i circa Paradiskostume. JakSchmidt.SP.41.*

Cirkel, en. [s'rigøll] *Høysg. AG. 11. († Cirkul. Holb. Metam. 100. FrSneed. I. 146. JBaden. FrO. — nu l. br. (i bet. 1.s) Cercle. JBaden. FrO. MRubin. Er. 167.) best. f. -klen ell. (nu l. br.) -en (PAHeib. Sk. I. 123. HCAnd. Breve. II. 698). flt. -kler ell. † (m. lat. bøjning) Circuli (Eilsch. Term. 38). (ænyd. d. s. (Kalk. III. 730. V. 902), glda. (flt.) cirkillæ (2Mos. 25. 12 (Glda. Bib.)); af lat. circulus, dim. af circus, kreds, jf. Cirkus; bet. 2, der stemmer m. ty. zirkel, beror muligvis paa forveksling af lat. circulus og circinus, passer, jf. cernere)*

1) kreds; ring. 1.) (mat.) lukket, plan, krum linie, hvis punkter alle har samme afstand fra et fast punkt (centrum); ogs. om den flade, der begrænses af denne linie. Hvorledes findes Centrum i en given Cirkul? *Sylvius. Geom. 25.* den lodrette Linie, hvori jeg hidindtil havde tumlet, gik over til en Cirkel. *Bagges. NK. 8 (jf. 1.6).* Macholts Bog om Sirkelens Quadratur. *PAHeib. Sk. I. 125. Ørst. III. 157.* Cirklen, Uendelighedens og Evighedens Tegn. *VilhAnd. AD. 163.* Lad være at forstyrre mine Cirkler! . . skal (*Arkimedes*) have tilraabt den romerske Soldat, der ved Syrakus' Erobring trængte ind i hans Værelse for at plyndre. *Arlaud. 374.* beskrive en cirkel, jf. u. beskrive 4. || (astr. og geogr.) om de linier paa jordens overflade ell. paa himmelhvævingen, der tænkes fremkomne ved, at jorden og himmelrummet skæres af forsk. planer. *Harboe. MarO. især i sgr. som Bredder, Længde-cirkel ofl. 1.2) (l. br.) ringformet flade olgn., der (mer ell. mindre nøjagtigt) begrænses af to koncentriske cirkler (1.1). (regnbuen) omringer himmelen med en herlig cirkel (1871: Kreds). *Sir. 43. 14 (Chr. VI).* Cirkel eller Magisk Ring . . er et Slags Runddeel, som Pøbelen tilforne holdte for at være ridset af Hexer i deres Dandse (∴ en heksering). *vAph. Nath. I. 531. 1.3) om ting, der har form af ell. danner en cirkel (1.1 og 1.2).* Damer . . nejede dybt i Skjorternes uhyre Cirkel. *Schand. I F. 9.* || især (fys. og astr.) om instrument til maaling af vinkler. *Hvo kand med Cirkel og Kompas | Planeters Høyde tage? *Reenb. I. 124. SaLex. (1808).* *Harboe. MarO. Sal. V. 13.* || (poet.) om ringen i en krone. *To Kroner havde Du, to Rigers Drønning! | Een Cirkel for dit svenske Arveland . . | Den anden Krone var for Aandens Rige. *Bagger. II. 53. smst. 158. 1.4) (nu l. br.) kreds ell. ring, der dannes**

af et antal (opstillede) genstande, (staaende ell. siddende) personer osv.; rundkreds. (han) havde en stor Cirkel omkring sig, hvem han . . forsikrede, han vidste intet. *Rahb. E. III. 251.* Processionen stillede sig op i en Cirkel foran Huset. *Gylb. IV. 261. 1.5) (nu næppe br.) kreds ell. ring, der tænkes at begrænse et vist omraade; omkreds; ogs. om det saaledes afgrænsede omraade. Hand er den, som sidder over jordens cirkel (1871: Kreds). Es. 40. 22 (Chr. VI). (gud) vandrer omkring himlenes cirkel (1871: Kreds). *Job. 22. 14 (Chr. VI).* der var intet beboet Land . . før end vi komme til Cirkelen af de Caribiske Øer. *Robinson. I. 66.* || † (overf.) omraade for en virksomhed; virkekreds. *Din (∴ Lis-sabons) Cirkul (∴ handelsforretninger) gik omkring paa heele Jordens Klode. *Brors. 322. Leth. (1800). 1.6) kredsformet bane, hvori noget bevæger sig, ell. som beskrives af noget under dets bevægelse.* *Da hun kom uden for, begyndte hun at løbe | Omkring i Cirkul, som en Top forpisket af Svøbe. *FrHorn. PM. 141. (i marken) slog den frygt-somme Hare sin Cirkel. JSneed. II. 137.* Naar jeg saaledes svæver i din Arm (∴ paa et bal), i hurtigere og hurtigere Cirkler, saa kommer det mig for, som om jeg fløi mod Himlen. *Gylb. IV. 172.* || (overf.) om regelmæssigt tilbagevendende faser i en længere udvikling; kredslob. hand haver givet mig en sand kundskab paa alle ting . . Soelhververs forandringer, og tidens omskiftelser, aars cirkel (1871: Aarens Kredslob), og stjerners skik. *Visd. 7. 19 (Chr. VI).* nu især (fagl.) d. s. s. Cyklus 1. *Sal. V. 373. 1.7) (fios.) om det forhold, at man ved definition af et begreb ell. bevis af en sætning anvender det begreb ell. den sætning, der skal defineres ell. bevises; ogs. om selve definitionen ell. beviset af denne art. Ew. VIII. 46.* han har citeret galt og sluttet i en Cirkel. *FrSneed. I. 536.* Naar man lever, er ogsaa et vigtigt Spørgsmaal, og i hvis Besvarelse, jeg frygter, man ikke ganske har vogtet sig for at begaae en Cirkel. *Rahb. L. B. I. 484. Heib. Pros. III. 220. Goldschm. I. 275.* naar vi nu, for at bevise en Philosophies Sandhed, maae beraabe os paa den sande Philosopheren, og for at godtgjøre Philosopheringens Sandhed, igjen beraabe os paa den sande Philosophie, saa bevæge vi os jo i en Cirkel. *RasmNiels. G. I. VII. Schand. UM. 72. 1.8) gruppe af personer* || (nu l. br.) i al alm. *Graad blir Latter i Cirklen af sorgløse Daarer. *Bagges. IV. 63.* den Sahl, hvor jeg har fordrevet saa mange glade Aftener i en Sirkel af lutter retskafne Mennesker. *PAHeib. Sk. I. 8.* maaskee han kan gavne Religionen i en mindre Cirkel. *FrSneed. I. 51.* Ritmesteren og hans Kone i Cirklen af deres vakre Børn ere . . lykkelige. *HHans. PD. 225.* || om mennesker, der hører sammen p. gr. af fællesskab*

i beskæftigelse ell. i anskuelser og interesser. *han var ret bekendt | i disse grundtvigianske Cirkler. *Jak.Knu.Va.176. Leop.B.145.* || om mennesker, der hører til hinandens daglige ell. selskabelige omgang; omgangskreds; (højere) selskabskreds. Jeg (kunde være blevet) en Mand af Indfald og Lune, maaskee selv min daglige Cirkels Beundring. *Ew.VIII.150.* Den aleene elsker (fædrelandet), der tænker, vaager og arbejder til Nytte i den Cirkel (1834: Kreds), hvor han er sat. *Mall.SgH.80. Hofset og de høiere Cirkler.Heib.Pros.VI.71.* *Især jeg nævne maa en Frøken Jette, | Som i den hele Cirkel fører an. *PalM.IV.97.* i den Tid, jeg havde været her, (havde jeg) daglig . . . freqventeret dannede Cirkler. *Chievitz.FG.24.* I de københavnske Cirkler læses der maaske ikke meget svensk? *Drachm.SS.68.* || (nu l. br.) selskabelig sammenkomst. fortroligere videnskabelige Cirkler som de, der ofte have fundet Sted hos det Londoner Videnskabernes Selskabs Præsidenter. *Ørst.VIII.63.* hangjør Cirkler om Aftenen og skal have stor Col-lats til Middag. *Oversk.II.283.* *man ikke meer ham skuer | I Byens Cirkler, Stadens Assembler, | I Kreds af smukke Frøkener og Fruer. *PalM.I.81.* naar (fyrstelige personer) i en Cercle taler med en. *MRubin.Er.167.*

2) (nu kun dagl.) redskab til at slaa cirkler med; passer. Tømmermanden udstrækker en Maalesnor over Træet, mærker det af med Rødkridt . . og afridser det med Cirkelen. *Es.44.13. Moth.S206.* Han skjærer Stykkerne til med Vinkelmaalet og Cirkelen. *Hallager.287. Haandgern.44. Feilb.III.209.*

Cirkel-, i sgr., i reglen af Cirkel 1.1. **-afsnit**, et. (mat.) den del af en cirkel (-flade), der begrænses af en korde og dennes bue (jf. -udsnit). *Sal.²V.13.* **-bevis**, et. [1.7] (filos.) Meyer. *Sal.²V.13.* **-bue**, en. (mat.) del af en cirkels periferi. *vAph.(1759). Ørst.III.157.* *I Cirkelbue, | Uden at grue, | Paa den smalle Snor | Høit fra Jord! *Oehl.SH.18. CKMolb.SD.10.* **-bænk**, en. ringformet bænk. *Jørg.S.67.* **-divan**, en. divan af form som en cirkelbænk. *Gjel.R.73.* **-flade**, en. (mat.) den af cirkelns periferi afgrænsede flade. *MO. ForstO.* **-gang**, en. (nu l. br.) bevægelse, der foregaar i en cirkel; kredsløb. *Moth.S206.* alting kommer i en Cirkelgang tilbage til det Slags igjen, som det var først. *Suhm.II.68. Blich.D.(1847).I.109. Heib.Pros.II.322.* *En evig Cirkelgang er Livets Vandring, | Gjen-tagende sig selv i sin Forandring. *PalM.IV.252.* jf.: Den stille, gamle Jomfru, som Aar ud og ind kun havde bevæget sig langsomt i Cirkelgang der hjemme. *HCAnd.IV.447.* **-kanon**, en. [-kanøn] ♪ førstemmig kanon, der gennemløber alle tonearter. *Geb.MusK.86.* **-løb**, et. (nu l. br.) kredsløb. *Blodets Cirkelløb.VSO. MO.*

-naal, en. ☉ cirkelformig bøjet naal (i en symaskine). *OpfB.¹VII.553.* **-periferi**, en. (mat.) Hostr. *SpT.IV.12.* **-punkt**, et. (mat.) 1) † centrum i en cirkel. *VSO.* 2) om de to imaginære, uendelig fjerne punkter, hvorigen-nen enhver cirkel gaar. *JulPetersen.Analyt. Plangeometri.II.(1877).58.* **-rokke**, en. ✕ rokkeart m. cirkelrund krop, *Raja circularis. Sal.XV.111.* **-rund**, adj. *Som . . Maanen i sig selv foranderlig mand finder, | Nu half, nu Cirkel-rund. *JFriis.17. Hoysg.S.340. Ing.KE.I.137.* de gamle Hebræere . . be-tragtede Jordens Overflade som cirkel-rund. *Brandes.XI.363. Wied.S.156.* **-saks**, en. ☉ maskine til afskæring af runde me-talplader; rundskæringsmaskine. *OpfB.¹VII.237.* **-sav**, en. ☉ rundsav. *Haandv.136.* **-slag**, et. (især fagl.) egl. om handlingen at slaa en cirkel: (billede ell. tegning af) en cirkel ell. (større ell. mindre) del deraf; cir-kellinie. *Moth.S207.* *en Staaling, | Tre-leddet, trindt om Slottet her har slaget | Sit Cirkelslag! *Bredahl.VI.129.* hans Blom-sterbede var indfattede med Buksbom-hække efter Cirkelslag. *Bøgh.JT.283.* Lof-tet, hvor Cirkelslaget fra Lampeglassets Lys-Cylinder legende flimrede. *Drachm.F.I.167.* Man gaar ud fra en lige Linie og slaar med Passeren en Række halve Cirkelslag. *Haandgern.242.* Antikvaskriften (er) opbygget . . af rette Linier og Cirkel-slag. *Aarbof.g.Bogvenner.1919.240.* **-slut-ning**, en. [1.7] (filos.) *JLange.BM.I.44. Hoffd.DF.10.* **-smed**, en. [2] (foræld.) smed, der lavede finere værktøj (passere, bor osv.). *LPrip.Erindringer.(1911).5.* **-svar**, et. [1.7] (l. br.) svar, der indeholder en cir-kelslutning. *Brandes.XII.111.* **-tur**, en. (med.) især i ft., om kredsformige vindinger af en forbindelse (fx. omkring en arm). *Sal.VI.829.* **-udsnit**, et. (mat.) den del af en cirkel(flade), der begrænses af to ra-dier og en bue (jf. -afsnit). *Sal.²V.13.*

circle, v. [sirglø] -ede. (ænyd. d. s. (Kalk.III.730); jf. sv. cirkla, ty. zirkeln; afl. af Cirkel) 1) (især poet.) til Cirkel 1.6: bevæge sig i kredsformet bane; gaa rundt; kredse. *Hist, hvor Solen cirkler som et Bælte, | Mat og bleg, langs Hori-sontens Rand. *Staffeldt.146.* *Elskede snart jeg svæver i Dandsen, | Ene med dig i cirkelnde Flok. *Heib.Poet.V.269.* *(alfeska-ren) cirkler nærmere det Sted, | Hvor Pigen staaer. *Winth.VI.8.* i forb. m. adv. om: *man ej Sommer, Høst, samt Vinter, Foraar regner, | Ej Aarets Løbe-Ring med 4re Mærker tegner, | Hvor Sol end cir-ker om, i hvilken Luften Egn. *Holb.Metam.36.* (i vandskorpen) cirklede en hel Flok Hvirvlere som blanke Kærner om imel-lem hverandre. *JVJens.HF.72.* || (overf.) Veien cirklede og Huuset løb rundt og Vinduet skiulede sig bag et nyt frem-kommende Hjørne. *HHans.PD.204.* 2) til Cirkel 2. 2.1) (nu l. br.) tegne cirkler (v. hj. af en passer). et Par gule raslende

Straa . . stod og cirklede i Sandet, ligesom man cirkler med et Passerben, frem og tilbage. *Drachm.PV.3. jf. (overf.): (gud) haver cirklet med en vis skik oven over vandet (1871: haver draget en Grønde oven over Vandene). Job.26.10 (Chr.VI). m. overgang til bet. 1: Damen satte sig op paa en Fortøjningspæl og dinglede med Benene . . Saaledes gik nogen Tid. Damen cirklede med sine hvide Ben. Buchh. 10 KK.149. || cirkle ind, (nu l. br.) omgive m. en (fremhøvede) cirkellinie (v. hj. af passer ell. paa anden maade). Moth.S207. VSO. Meyer. 2.2) † maale med en passer. Moth.S207. VSO. || gøre (noget) rundt v. hj. af en passer. Moth.S207. især perf. part. brugt som adj.: cirkelrund. *Jeg seer det vidt udstrakte Rum, | Den cirklet Himmel-Bue. *Stub.39.* *Hver Klodes Omkreds sirklet var. *PHFrim. (PoetSaml. 20 I.57).**

Cirkulare, et. se Cirkulære. **Cirkulation**, en. [sirkula'jo'n] (fra fr. circulation; især \mathbb{W}) vbs. til cirkulere. 1) til cirkulere 1. Blodets Circulation. *Hölb.Sgan. 5sc. (jf. Blodcirkulation). Ruge.FT.273. Pannum.142.* Paa denne Maade fremkommer der en uafbrudt Cirkulation af Luften i Værelset. *OpfB.1VI.348.* 2) til cirkulere 2.1 og 2.2. (til 2.1:) Denne Afslutning (: af 30 desserten) foregik . . under Cirkulationen af de fineste, hede Vine. *Drachm.T.160.* (en bog) som lige er gaaet ud af Cirkulation (: i en læsekreds). *KLars.GV.116.* || til 2.2: Trykkefriheden og den ved den frembragte Tankernes frie Circulation. *Birckner. Tr.8. HandelsO. (1807).34.* Bom- og Bropenge (spærrede) for Producternes frie Circulation. *Fædrel.1844.sp.13949.* || især i udtr. være, sætte ell. (nu l. br.) komme i cirkulation olgn. Staten . . setter Pengene i Circulation og Gang. *OeconT.VI.50. PAHeib.US.282.* hans Brandere kom i Circulation og gik fra Mund til Mund. *Dauids.KK.430.* man ventede et langt større Antal Underskrifter ved at sætte (adressen) i Circulation. *Tops.III.311.* || (nu næppe br.) i best. f. spec. om pengenes cirkulation. der . . kan være for faa eller for mange Penge i Circulationen. *OeconT.III.3. 50 Guld, Sølv, Kobber forsvandt af Circulationen. FrsSneed.I.419.* **cirkulere**, v. [sirkulle'æ] -ede. vbs. -ing (VSO. *Drachm.LK. 11*) ell. **Cirkulation** (s. d.). (fra fr. circuler, af lat. circulari, bevæge sig i rundkreds, jf. Cirkel, circle, cirkulær, Cirkulære; især \mathbb{W}) 1) bevæge sig i kredsformet ell. sluttet bane. VSO. MO. *Pol.1/21919.11.sp.4* (se u. brokktet). ved opvarmning bringes luften i et værelse til at cirkulere | || især om 60 vædske ell. luft olgn., der gennem ledninger føres rundt til forsk. steder. Varmeapparatet . . bestaar af et lldsted samt et Antal Kanaler, hvori Forbrændingsprodukterne cirkulere og afgive deres Varme. *OpfB.1 VI.357.* Betændelse kan forårsage „Blod-

forgiftning“, d. v. s., at Bakterier, optagne i Blodet, cirkulere med dette. *OBloch.D.2 I.32.* jf.: (ved jordens obstruktion ell. forstoppelse) forårsages, at dens indvortes Saft . . ikke kand cirkulere. *Hölb.Epb.II.2. 2) om ting olgn., egl.: gaa fra mand til mand (og til sidst vende tilbage til udgangspunktet). 2.1) om hvad der efterhaanden naar rundt til hver enkelt i en gruppe af personer (en sluttet kreds, en forening, en korporation osv.); gaa fra den ene til den anden; gaa fra haand til haand; vandre rundt. (jeg lader) mine breve cirkulere om til alle gode venner som ieg har regninger med. Hölb.Br. (BottenHans.nr.5). „En smuk, fast Haandskrift,“ gjentog han, medens Brevet cirkulerede under et Øjebliks Tavshed. *Tops.I.371.* Kognak og Vand cirkulerer ivrigt (blandt søfolkene). *Drachm. KK.10.* Han sørgede for, at Fadene cirkulerede, bad Herrerne skænke i Glassene. *Pont.FL.87.* bogmapperne cirkulerer blandt læsekredsens medlemmer | m. overgang til 2.2: (i klubben) cirkulerede Byens, Collegierne, endog Hoffets Anecdoter. *Rahb. E.III.126. Hauch.IV.287.* 2.2) om hvad der efterhaanden naar rundt til et ubegrænset antal personer: være i om løb. den cirkulerende Papiirmynt. *FrSneed.I.352.* adskillige nye (ord) maae cirkulere mange Aar, førend de komme til den gemeene Mand. *Basth.GT.271.* Et Rygte, som angaar nærværende Blads Udgiver, har allerede i længere Tid cirkuleret i Hovedstaden. *Schack.218.* der cirkulerede Adresser mellem Borgerne for at faa mig afsat som Oprører. *Pont.A.62.* „Penge skal cirkulere,“ siger man, og man foragter den gerrige og beundrer den ødsle. *Tilsk.1912. II.522.* **cirkulær**, adj. [sirkulæ'r] (fra fr. circulaire; jf. Cirkulære; især fagl.) cirkelformet; cirkelrund; ogs.: som bevæger sig i en cirkel ell. rundkreds; kredsløbende. (kometen) haver forandret Jordens circulaire Gang, og givet den en skæv eller elliptisk Fart. *Hölb.JH.I.27.* de runde Stænger (af jærn), der forekommer mere eller mindre nøjagtig cirkulære i Gennemsnittet. *Haandv.215.* Saadane Svingninger kaldes cirkulære. *Paulsen.I.326.* overf. (jf. Cirkelslutning): Konen . . tager slet ikke imod Ræson, men bliver haardnakket ved at fortabe sig med sin rappe Svada i cirkulære Ræsonnementer. *KPont. Psychiatr. III.9.* **Cirkulær-brev**, et. (emb.; nu næppe br.) d. s. s. Cirkulære. (især om officielle skrivelser, kundgørelser olgn.). *Æreboe. 124* (se u. blandt 5). *Reskr.1/21785.* LovL. II.10. **Cirkulære**, et ell. † en (HCAnd. XII.355. *Kierk.VII.204*). [sirkulæ'rø] († Cirkulare. *JBaden.FrO.*) st. -r. (jf. ty. cirkular, cirkulär; fra fr. circulaire, opr. lettre circulaire, brev, der rundsendes; jf. cirkulær og Cirkulær(brev) skreven ell. trykt meddelelse, der rundsendes til flere personer; rundskrivelse. *Leth. (1800).* jf.:*

Sandheden (*er ikke*) som en Circulaire, paa hvilken det samles Underskrifter. *Kierk.VII.204.* || *nu især om en skrivelse, der i flere eksemplarer samtidigt sendes rundt til flere; (emb.) om officielle meddelelser, kundgørelser olgn.: Samtidig gik (ministeriet) frem med Advarsler og Cirkulærer. Herup.II.45.* det ministerielle Cirkulære .. imod Lærernes Deltagelse i den politiske Agitation. *JakKnu.A.328.* || ¶ I den større Handel indfører man sig ved Forretningens Stiftelse og senere Forandringer gennem Cirkulærer. *Hage.562. O.Rung. P.301.* || (bogtr.) betegnelse for tryksager, der i hovedsagen følger den for det skrevne brev fastslaaede form. *Selmar.333.*

cirkum, adv. se cirka.

I. Cirkumflex, en. [sirkom'flægs] ft. (sj.) -er. (af lat. (accentus) circumflexus, omdrejet (accent)) 1) (sprog.) 1.1) betegnelse for en ejendommelig, sammensat ell. „tøtoppet“ musikalsk accent(tone) i en ell. flere stavelser af et ord. *Sal.2V.13. 1.2) læsetegn (oftest ^), der dels angiver en saadan accent, dels bruges til at betegne vokallængde olgn. JBaden.FrO. Sal.2V.13. jf. Holb.KR.I.S. 2) † (overf. anv. af bet. 1.2) skramme i huden; ogs.: sabelhug; smøre. JBaden.FrO. II. cirkumflex, adj. [sirkom'flægs] (sprog.; l. br.) som udtales med „cirkumflex“ (o: hos Høysgaard: lang vokal m. stad). Circumflexe i den første (stavelse) er gemænligst Præsens Indicativi Activi i de fleste af de Verba, som hår kun én Consonant i midten .. jeg tåler, mêner, frÿser. *Høysg.AG. 139.**

I. Cirkus, en ell. (l. br.) et. [sirkus] i best. anv. ofte uden art.; ft. (l. br.) -er. (af lat. circus, kreds, cirkus; jf. cirka, Cirkel, cirkulære osv. samt cernere) 1) (foræld.) hos de gamle romere: aaben (aflang ell. rund) skueplads omgivet af trinvis opstigende tilskuerpladser og bestemt til væddekørsler, dyreføgtninger olgn. *JBaden.FrO. Madv.RS.II.570.* Ligesom Romerne i Oldtiden benyttede Løver og Tigre ved Forestillingerne i Cirkus, saaledes brugte de ogsaa Pantherer. *BMøll. DyL.I.66.* || (sj.) *rendebane.* Midt paa Sletten var en stor Circus, indsluttet af smaa Pæle .. Indenfor denne Skranke havde man opstillet en Deel af de til Ridderlegen henhørende Ting. *Gylb.IV.263.* 2) i nutiden: (cirkel)rund bygning ell. telt indeholdende en skueplads omgivet af (trinvis opstigende) tilskuerpladser, til brug for forestillinger af kunstberidere, akrobater olgn.; ogs. om selskab, der giver saadanne forestillinger. naar hun .. forfulgt af en stormende Jubel, neiende og bukende forlod Circus. *Wintb.IX.265.* Set saadan oppe fra kunde (haven) ligne et Cirkus, der skraanede ned mod Midten fra alle Sider. *AndNx.M.14.* skal vi gaa i cirkus i aften? | han har i flere aar rejst

rundt med en cirkus i provinsen | **cirkus-agtig**, adj. (vandingspladsen) var en lille cirkusagtig Rundkreds, kranset af Elle- og Piletræer. *Schand.AE.149. EKornrup.Araber.(1913).47.* -dal, en. (geogr.) mer ell. mindre regelmæssig grydeformet dal; botn. *Sal.2V.14.* -forestilling, en. *BMøll. DyL.I.284.* -hest, en. [2] *Bang.L.211.* Han galopperede rundt ude i Græsset som en Cirkushest. *AndNx.M.81.* -plads, en. [2] || (soldat.) overf.: elskerplads. *DSt. 1918.55.*

II. cirkus, se cirka.

Cise, **cise**, se Sise, sise.

ciseler, v. [sise'le're] præf. -ede ell. (sj.) -te (*Drachm.SB.68.*) vbs. -ing. (fra fr. ciseler, afl. af ciseau (oldfr. cisel), mejsel) dels: v. hj. af mejsel, fil, gravstikke osv. give støbte ell. drevede arbejder den sidste afpudsning, dels (spec.): v. hj. af punsler fremstille ophøjet, drevede arbejde, især i tynde metalplader. *Hallager. 319. MilTeknO.49.* en ciseleret Sølvvase. *Schand.TF.II.394.* de store Waldeckske Sølvkandelabre — de med det ciselerede Vaaben. *Bang.SE.48. Wagn.Tekn.264.* || (overf.) *hun var et adelt ciselert Metal | udhamret lodigt „ad den kolde Vej“. *Drachm.SB.68.* **Ciseler**, en. [sise'le'r] ft. -er. (fra fr. ciseleur) person, hvis haandværk det er at ciselere. Tennyson (mejslede) som en fantasirig Ciseler .. sine Syner ud i sin Digtning kobberblandede Guld. *AdHansen. Den eng. Litteraturs Hist. (1902). 157. Krak.1918.1672.* jf.: *(jeg) dækker hendes Mangler .. | hver Smaafejl bærer jeg til Ciseløren, | at i sin Kunst han kan forsire dem. *Drachm.SB.60.*

Cisterne, en. [sise'derne] ft. -r. (ænyd. d. s. (HMogens.); af lat. cisterna, underjordisk vandbeholder, afl. af cista, jf. Kiste) 1) muret ell. i sten udhugget beholder til opsamling af regnvand. *ikke læskede Cisternens Vand, | Det kølige, hans Læber. *CKMolb.SD.28.* Selv saa stærkt et Slot som Wartburg havde ingen Brønd, men kun Cisterner. *TroelsL.III.33.* I Baggrunden den store Ørkenflade. Tilvenstre nogle Palmetræer om en Cisterne. *Drachm. 1001N.126. VVed.BK.179. jf. (overf.): *Mælkehvide Sky med den graaladne Bræml .. | Send os et Regnbad herved fra det Fjerne! | Gyd i mit Hjerte din Kjølighed ind, | Skylluftens fyldte Cisterne. Hrzd. IV.39.* 2) (fagl.) beholder af metalplader olgn. til opbevaring af vand (fx. paa et skib) ell. til transport af olie olgn. *Scheller.MarO. 3) (efter fr. citerne (flottante))* † baad, der bringer drikkevand til skibe; vandbaad. *Scheller.MarO.* **Cisternevogn**, en. [2] † dampskib, hvis lastrum er indrettet som en stor beholder til transport af olie olgn.; tankdamper. *OpfB.2 III.111. Scheller.MarO.* -vogn, en. [2] (fagl.) især om jernbanevogn indrettet til transport af olie. *OpfB.2I.24.*

Citadel, et. [sita'dæl'] († **Citadelle**, en, et). *flt. -ler.* (fra ital. cittadella, lille by, lille fæstning, af citta, stad) **1)** (især \times) mindre, lukket fæstningsværk, der tidligere anlagdes især inden (ell. uden) for en større fæstning for at være et sidste tilflugtssted for besætningen; kastel. *Moth.Conv.S 184.* det var fornødent, at saadan vigtig Grændse-Stad var forsynet med en Citadelle. *Holb.DH.III.554. MilConv.II.278.* **2)** Det nuværende Citadel (o: kastelet i Kbh.) opførtes fra 1661. *Trap.I2.328.* jf.: heele Norge (kunde) let blive til et Citadelle, hvoraf vilde flyde, at alle Indvaanene skulde sortere under den Militaire Jurisdiction. *Stampe.I.120.* **2)** (nu l. br.) † i en særlig slags panserfartøjer: midterparti, som er beskyttet af et panser, der er anbragt paa siderne af og tværs over skibet (spec. til dækning af maskineriet, kedlerne oln., jf. Kasemat). *CHansen.Skibsbygning. (1909).181.* || *sgr. Citadel-panser, -skib. smst.*

Citant, en. [si'tan'd] *flt. -er.* (egl. præf. part. af lat. citare, kalde for retten, støvne; jf. citere 1; jur.) person, der støvner en anden for retten i en civil sag; sagsøger (jf. Aktor). *Moth.Conv.S184.* Thi gives for nævnte Gert Westphaler lovlig . . Varsel herom i Gieste-Retten at møde . . og Dom at lide . . alt efter den Irettesættelse, som Citanten agter yderligere at lade gjøre. *Holb.GW.IV.10. Wess.82. Stampe.I.327.* I Praxi forekommer Sagsøgeren som oftest under Navn af Citant. *Norreg.Privatv.V.51. Sal.*V.18.*

Citar, en. [siter, si'ta'r] *flt. (l. br.) -er* (*Hallager.132. Saaby.1*). **Citer**, en ell. † et (VSO. *Sibb.I.139.*) [sida'r] *flt. (l. br.) -e* (MO. *Lundb.*) ell. *citre* (*Moth.S208.*) — om det i oldtiden (af grækerne, romerne, hebræerne) brugte instrument ogs. **Kitara** [ki'ta're] (*Sal.X.526*), † **Kitar** (*LThura.(Faldst. Ovid.a5v)*), † **Citara** (*Holb.Ul.III.1.*) (ænyd. siter (intk.), jf. ty. zither; af lat. cithara, gr. kithára; sa. ord som G(uitar); jf. Citrinke || formen Citer er (især i talespr.) nu vist almindeligere end Citar) † navn paa et strengeinstrument, der nu alm. bestaar af en flad liggende lydkasse, hvorover der er spændt en mængde strenge, der i reglen ikke stryges, men anslaaes (v. hj. af en pind oln.); ogs. (bibl. og foræld.) om forsk. harpe-, lyre- ell. luttignende instrumenter. *Hun spiller nu ey meer paa Luth og paa Citar, | Men paa Hans Jensens Rygg nu Taecten ikkun slaar. *Holb.Skiemt. E2r.* Amphion holdes for at have været Inventor af Cithar eller Lire. *sa.Ep.I.184.* *Hold Taare op at trille, | Og du vor Cithar — stille! *Ew.(1914).I.101.* *Citharen klinger i maanelyse Nat, | Brune Øjne tindre under nikkende Hat. *Blich.D.I.33. PalM.(1909).I.258. Dan.3.5(Chr.VI afvig.)* jeg vilde have bortsendt dig med Glæde og med Sange, med Tromme og med Cithar. *1Mos.31.27.* *Sødt en Mø ved Ci-

thren synger | I den tause, lune Nat. *Oehl. L.I.241.* *Dandsen kalder, Cithren klinger, | Fløiten toner blødt og mildt. *PalM. (1909).I.455. Troels.L.VI.139.* Dansk Humle, gammel Citer . . Norsk Langleik, gammel Citer. *Musikkat.46.* || *sgr. Citar- ell. Citerklang, -spil, -spiller* ofl.

Citat, et. [si'ta'd] *flt. -er ell. † m. lat. bøjning: -a* (*Blich.(1920).III.48. JBaden.FrO.*) (< VSO.1793; af lat. citatum, perf. part. af citare, se citere || ordet, der hos JBaden.FrO. kun anføres som pl., har fortrængt Citation i bet. 2.2) sted, der anføres ordret fra en mundtlig ell. skriftlig fremstilling; især: sted, der anføres paa denne maade fra en forfatter (undertiden m. bibet. af „besvisted, hjemmel“, jf. Meyer. D&H.) græske og latinske Citater. *Christelig Kirke-Tidende.1832.28. Heib.Pros.IV.119.* Hans Iagttagelse skal blive troværdig trods Nogens, om han end ikke belægger den med Navn eller med lærde Citater. *Kierk.IV.326.* (han krydrer sin fremstilling) med Citater og træffende Bemærkninger af de bedste Forfattere. *Tops.III.178.* (han) havde ved højtidelig Lejlighed Slagord, som hun kaldte Citater af Jean Jaques Rousseau. *Bang.SE.73.* et løserevet, buddhistisk Citat, der sad indbrændt i hans Hjerne. *Pont.LP.VIII.128.* han ynder at slaa om sig med citater | **Citation**, en. [sita'jo'n] *flt. -er.* (af lat. citatio, jf. fr. citation; vbs. til citere 1) (især jur., nu næppe br.) til citere 1: indkaldelse for retten; stævning. (kongen) lod Erke-Bispen stævne. Og, saasom han ved første Citation ikke lod sig indfinde, fældede man en Dom over ham. *Holb.Kh.640. HandelsO.(1807).34. JBaden.FrO. Sal.*V.18. 2)* til citere 2. 2) (l. br.) som vbs. *Leth.(1800).* jf. Citationstegn || † henvisning; henvisende ord ell. bemærkning. Jeg haaber, at udi den første moralske Bog, som kommer ud i den Materie, man vil finde paa hvert Blad saadan citation: vid. (o: se) Pernille. *Holb.Philos.I.8. Høysg.S.a3r. 2.2)* † d. s. s. Citat. (det) har været en almindelig Skik og Landsbrug . . at bære Castor-Hatte, som med mangfoldige Citationer af Historien . . kand bevises. *Holb.Kandst.V.3.* *Hun (o: Pedanteria) brugte Klæder ey som denne Tids Matroner, | Alt sammenflikket var udaf Citationer. *sa.MpS.266. Ruge.FT.39.* de mange grædske Citationer havde brudt ham mangfoldig. *Rahb.E.III.135. Grundtv.Udv.VIII.154.* En lang Citation af en fransk Tragedie om Grusomheden. *Gylb.VII.155.* **Citations-tegn**, et. [2.1] (*gram.*) d. s. s. Anførelsestegn. *vAph.(1759).* Som eet Ord takseres (ved udregning af betaling for telegrammer) de to Tegn, der hører sammen som Citationstegn. *Hage.*983*

Citer, en. se Citar.

citere, v. [si'te'rø] *Høysg.AG.181. -ede ell. (sj.) -te* (*ASØrsted.Haandb.I.3.*) vbs. -ing, jf. **Citation**. (fra fr. citer, af lat. citare,

sætte i bevægelse, fremkalde, paaberaabe)
 1) (jur.; nu næppe br.) kalde til møde for
 retten; stævne (jf. Citant). *Moth.Conv.S*
184. vAph.(1759). JBaden.FrO. Sal.²V.19.
 2) i tale ell. skrift (ordret) anføre en yt-
 ring af en person ell. et sted i et skrift
 (ofte m. bibet. af paaberaabelse, jf. *JBaden.*
FrO.); v. hj. af anførselstegn angive noget
 som citat; m. obj., der betegner en ytring ell.
 et skrift: Deres Kiendelse var saadan, at
 den kand citeres til Exempel. *Holb.Ep.V.*
24. (han) citerer .. mange Exempler af
de gamle og nye Historier paa Løfters
Brydelsers.smst.205. Det lader dog saa
fattigt og saa haant allevegne at citere
andres Bøger.Langebek.SA.32. Kierk.IV.
387. at citere en Mands Ord forkok og
forvrænget er en — Smagløshed.Brandes.
XIII.483. Møller begyndte at tale om
den strenge Vinter, hvorpaa Rector sukk-
ende citerede det Horatsiske: Jam satis
terris nivis atque dirae.Baud.G.20. En
Kærlighedshistorie, med en nydelig Pointe,
som man kan citere, ligesom Hamlets „to
be or not to be“.Wanscher.Æ.106. m. per-
son-obj.: Overs.af Holb.Levned.63. det er
en uberegnelig Fordeel at turde citere
Dem, da man kan forudsætte, at Enhver
har læst hvad De skriver.Kierk.XIII.414.
Man kan gribe til at citere de store Me-
stere .. forat nærme sin egen Tanke til
det Ophøjede.Drachm.LK.24. „bliv mig
fra Livet med det Snak“ .. Jeg citerer
kun dig selv.“JMagnus.HF.120. uden obj.:
han har citeret galt og sluttet i en Cirkel.
FrSneed.I.536. „Jeg siger som Shake-
speare: no, no!“ sagde den Gamle, — for
han kunde citere.HCAnd.IV.207. Tilsk.
1920.I.213. || ogs.: henvisse til (et sted i)
en bog (som kilde oln.). Høysgaard’s „Ac-
centuered og raisonnered Grammatica“
citeres her i ordbogen som Høysg.AG. |
 † **Citrinke**, en. (ogs. **Citrin**). *Moth.S*
209. Phenixb.TC.II.Nr.4.5). ft. -r. (fra ty.
 † citrinchen, *dim. til zither, se Citar; jf.*
ital. † citarino) navn paa et lille streng-
instrument, der ligner en citer. Jens (med
 en Citrinke bliver staaende midt paa Gaden,
 spiller og synger). *Syngespil.V.(1781).*
nr.7.4. „Imedens Alt forvandlede blev |
 Ved Digterens Citrinke, | Jeg .. var og
 blev en Sinke. *Hz.VII.286. om en guitar:*
Gylb.XII.111.

Citron, en. [si'tro'n] *Høysg.AG.3. ft.*
 -er. (ænyd. sitron(e); fra fr. citron ell. ital.
 † citrone) 1) frugten af det opr. ostindiske
 træ *Citrus limonum* Risso (jf. Appelsin,
 Orange, Pomerans). *Reenb.I.148. Om hen-*
 des Bryster har en Hatte-Puld-Façon, |
 Da maae de lignes ved en tidig, haard
 Citron. *FrHorn.PM.41. Friske Citroner ere*
 .. gemeenlig den bedste Præservativ
 (mod søsuge). *Robinson.I.11. (hun er) uop-*
 draget, af den nedrigste Pøbel, neppe født
 til at sælge Citroner. *Ew.IV.190. man skel-*
 nede (i 16. aarh.) mellem søde og sure

Pomeranser, det er Appelsiner og Citro-
 ner. *TroelsL.³V.80. Solen blev borte. Aften-*
himlen var som en glat Citron at se.K
Mich.SM.103. Citroner udføres fra Syd-
Europa i store Mængder.MentzO.Pl.125.
 || (dagl.) i udtr. som presse citronen
 oln., faa saa meget som muligt ud af noget.
 han har været os en rigtig Guldflugt; men
 nu er Citronen presset — den duer ikke
 meer. *Ing.LB.IV.86. (den handelsrejsendes*
metier) bestod i at holde ud i hver By,
 saalænge der var noget at presse ud af
 den Citron. *CMøll.PF.118. Hørup.I.77. Berl*
Tid.¹⁸/₁₂1918.Aft.9.sp.2. jf.: efterat de saa-
leedede have brugt .. vore bedste Kræfter,
 kaste de os tilsidst bort som en udpresset
 Citron. *Hauch.II.168 samt: *Alt hvad jeg*
 klemmer den (v: en flaske) | Imellem Hæn-
 derne, saa knuger jeg | Dog ikke mere
 Saft af .. den Citron! *Oehl.F.62. || koll. ell.*
 som stofbetegnelse. *(vandet) blier lavet
 til | Med Rom, Citron og Sukker (v: til
 toddy). *Storm.SD.167. kagen smager stærkt*
 af citron | 2) (egl. forkortelse af Citrontræ;
 især bot.) † *Citrus limonum* Risso (*Citrus*
medica L. var. *limonum*). *Moth.S209. *vi*
 forsømme os at agte, hvor | Citronen knop-
 pes og vor Plantning groer. *JSneed.I.340.*
Schallem.HB.I.180. Warm.Frapl.272. ||
 m. overgang til bet. 1. *Var Du i det Land,
 hvor Citronen voxer vild? | Hvor Oran-
 gen gløder i Sommersolens Ild? *Blich.D.I.*
33. Citron-, i ssg., af Citron 1; af de
 mange ssg., der (kog.) betegner, hvad der
 er tillavet med (saft ell. skal af) citron, som
 Citron-bolle, -bolsje, -frottage, -is, -kage,
 -limonade, -suppe osv., medtages kun enkelte
 ndf. -**draabe**, en. især (kog.) i ft.: d. s. s.
 -olie. *FrkJ.Kogeb.316. -finke, en. †
 en i Sydeuropa levende, gulgrøn siskenart,
Fringilla citrinella L. *Sal.XV.1133. -fugl,*
 en. 1) † † pomeransfugl, *Charadrius mor-*
inellus L. *vAph.Nath.VI.366. 2) (zool.)*
 d. s. s. -sommerfugl. *Lütken.Dyr.419. -ge-*
ranium, en. † *Pelargonium crispum*
L'Herit. (navnet p. gr. af bladenes citron-
agtige lugt). Citrongeranie.BerlTid.Vort
*Hjem.(Till.)¹¹/₁₁1914.2.sp.2. -græs, et. †
 † *Andropogon Nardus* L. (hvoraf udvindes en
 olie m. citronagtig lugt). *VareL.²476. -gul,*
 adj. *Moth.S209. VSO. en lille citrongul*
Fugl.Kaabund.MB.I.163. Goldschm.II.22.
 De store, hvide Maager, med .. de citron-
 gule, stærke Næb. *Drachm.LK.61. HavebrL.²*
230. -kone, en. (foræld.) kone, der sælger
 citroner (og appelsiner). *Moth.S209. Lodde.*
TG.Cr. Wüet.D.17. Citronkone — en
 Gadefigur i Datidens København. *Kom*
GrønneG.I.xxxv. -kur, en. (med.) *kur*
 (mod reumatisme), der bestaar i at nyde
 megen citronsaft. *Panum.143. -olie*, en.
 (kog.; fagl.) æterisk olie, der udvindes af
 citronskaaller (jf. -draabe). *Moth.S209. Vare*
L.(1807).I.228. FrkJ.Kogeb.123. -pla-
ster, et. lysegul blanding af harpiks, voks,
 talg og terpenin, der anvendes som husråd**

mod ligtorne, eksem m. m. VSO. VareL.² 159. **-presse** (VSO. MO. Kaper.) ell. (nu alm.) **-presser**, en. indretning til at presse saften af citroner. **-saft**, en. Moth. S209. Citronsaft, er en Modgift . . afvender smittende Sygdomme. *Lægen. reg.* en meget stor Østers, der laa paa hans Tallerken, fik tilstrækkelig Citronsaft. *Tops. I.167. Const.Kogeb.207. -skal*, en. Moth. S209. Citronskal, et udvortes Mittel mod Hovedvee. *Lægen.reg. - Const.GH.152. FrkJ. Kogeb.113. -sodavand*, et ell. (om en flaske citronsodavand) en. mineralvand, hvortil der er tilsat udtræk af citroner (indført 1892. OrdB.S.). Nutildags kommer der i det Høieste en svedt Cyklist og drikker en Citronsodavand. *Baud. GK.49. Krak. 1920.II.854.* Han drak i Dagens Løb fem røde og fire gule Citronsodavand. *DagNyh. 12/11920.7.sp.3. -sommerfugl*, en. (zool.) sommerfugl m. citrongule vinger, *Rhodocera rhamni* (jf. -fugl 2, -sværmer). *BavP.I. 448. Frem.DN.748. -sukker*, et. 1) sukker m. tilsætning af citronolie. *VareL.² 159. 2) † navn paa en slags bagværk. Kogeb.(1710).173. -sur*, adj. især (kem.): som indeholder citronsyre. *Panum.134. Christ.Kemi.171. -sværmer*, en. (zool.) d. s. s. -sommerfugl. *Sommerfugle.29. -syre*, en. (kem.) navn paa en organisk syre, der især forekommer i rigelig mængde i citronsaft. *MO. LandbO.I.503. -timian*, en. & *Thymus Serpyllum citriodoros L. IDJust. Havevæsenet.(1774).II.16. Horne-mann.(VidSelskAfh. Nat.I.189). -træ*, et. 1) & d. s. s. Citron 2. *Moth.S209. HaveD. (1762).222. Citrontræernes dunkle Løv. Hauch.III.241. Goldschm.V.30. 2) (faql.) dels om veddet af forsk. citrus-sorter (ægte citrontræ), dels om forsk. vedsorter m. citrongagtig lugt. *VareL.² 160. Mentz.O.Pl.126. -tøs*, en. (foreæld.; jf. -kone). Christian den 2-den mistede tre Kongeriger, fordi han dandsede med en Citrontøs. *Ew.VI. 295. Hrz.VIII.176. -vand*, et ell. (jf. -sodavand) en. spec. (især i restaurations-spr.): d. s. s. -sodavand. *Nans.LL.189. -vin*, en. (nu næppe br.) vAph.(1764). *Fruent. (1799).III.39. -æble*, et. (nu næppe br.) navn paa en slags citrongule æbler. *MO.**

City-taske, en. [si'di-] aflang haandtaske (til brug ved indkøb o.lgn.; egl.: som de bruges i forretningskvarteret (City) i London). (hvalpens krop) lignede nærmest en lille, rød Citytaske; der var hverken Bryst eller Midje. *Fleuron.IFA.15. Pol.17/6 1907.3.sp.3.*

I. Civil, subst. [si'vi'l] kun i forb. (være) i civil (jf. ty. in zivil, fr. en civil) være i civil dragt, ikke i uniform (jf. II. civil 2.1). en Herre i Civil. *ORung. P.228. II. civil*, adj. [si'vi'l] (af lat. civilis, (med)borgerlig, af civis, (med)borger; jf. Citadel) 1) som hører til ell. angaar borgerne i et samfund; borgerlig. 1.1) som i al alm. hører til ell. angaar forholdet ml.

de enkelte borgere; især (jur.; i retsplejeloven 1916 afløst af borgerlig) mods. kriminel: *FrHorn.Proc.A2v.* Ogsaa inddeeler man . . Proces i civil (processus civilis) og criminel (processus criminalis), af hvilke den første iagttages i civile . . *Sager.Nørreg.Privatv.V.24.* Den danske civile Procesmaade . . udmærker sig ved Simplehed og Conseqvents. *Nellem.Proces.1. civile og kriminelle Retshandlinger.Bek. Nr.179^{12/11}1891. Sal.²V.27. † civile frugter*, se u. Frugt. 1.2) (jf. fr. civil) † omgængelig; høflig; dannet. *Moth.Conv.S187. Leth.(1800). JBaden.FrO. 1.3) (jf. ty. zivil; nu næppe br.) om pris: moderat; taalelig; billig. Extr.Rel.^{4/11}1726.8. et Magazin . . hvor Manufacturisten altid kan finde sine Levnets-Midler for en civil Priis. *OeconT. III.35. HandelsO.(1807).35. Meyer. 2) som hører til ell. angaar hovedmassen af borgerne i et samfund i mods. til særlige grupper inden for dette (jf. borgerlig 2 slutn.). 2.1) mods. militær. (jeg hører ikke) under Malicen, men er en Civil Person, en extraordinair Ambassadeur. *Holb.Ul.II.7. JSneed.II.372. Stampe.I.26.* Efter et halvt Aars Sygeleje paa Lazarethet maatte han forlade Tjenesten. Staten ansatte ham i et civilt Embede. *Goldschm.II.311. Civil Forsvarsminister. VortLand.^{10/11}1905.1.sp.2. † som adv.: En 8 a 9 Engelsmænd, alle civil klædte, kom marscherende. *FrSneed.I. 104. MO. † ogs. m. h. t. klædedragten: som ikke er iført uniform (jf. I. Civil). officererne mødte alle civile † jf.: Er Stykket „civilt“ (∴ ikke kostumeret), bruger man „egne Klæder“. *Teater-Bogen.(1901).110.2.2) (l. br.) mods. gejstlig. den fjerde civile Dommer (∴ i Sø- og Handelsretten) (var af anden mening). *Kbh.^{31/11}1919.6.sp.2. 2.3) (l. br.) mods. gejstlig ell. kirkelig (jf. Civilægteskab) at distingvere mellem en religiøse og civil Dyrkelse. *Overs.afHolb Leened.170. i de første Aar efter 1830 havde Gejstlige (i Frankrig) kun i civil Dragt kunnet besøge de døende paa Hospitallerne. *Hoffd.LT.115. Sal.²V.26. 2.4) (l. br.) mods. akademisk (1). Navnet paa Universitetets Rektor med de akademiske (men uden de civile) Titler og Dekorationer. *VilhAnd.FM.79. civil*, i ssgr., af II. civil, især i bet. 2.1. **-betjent**, en. (emb.; nu næppe br.) civil embeds-ell. bestillingsmand. Kongens høje, eller nedrige, Civil eller militæriske Betiente. *DL.5-10 -39. Meyer. -etat*, en. (emb.) fællesbetegnelse for det civile embedsvæsen og de dertil knyttede personer (især mods. Militæretat). Civil-Etaten koster aarlig 3 Millioner, Land-Militær-Etaten 2. *PAHeib.US.534. Fr Sneed.I.173. Goldschm.VI.422. Sal.VI.135. † ogs. (i ftt.) om de enkelte afdelinger deraf. Civiletaternes Centralorganisation . . omfatter Told- og Trafiketaternes Organisationer. *Sal.²V.27. -garde*, en. (kun om udenl. forhold; l. br.) korps af politisoldater.*********

Om Dagen skjulte han sig for ikke at blive opsnappet af den spanske Civilgarde. *And.Næ.S.129.* **-ingeniør**, en. (nu især emb.) ingeniør, der (især for fremmed regning) paatager sig projektering og udførelse af tekniske anlæg (mods. Ingeniørofficer). *Schand.UM.218. Sal.²V.27.*

Civilisation, en. [sivivila'jo'n] ft. (l. br.) -er. (fra fr. civilisation; egl. vbs. til civilisere) den egenskab ell. tilstand at være civiliseret; højere dannelse og kultur; især om den forfinelse af sæderne, der betinger et ordnet borgerligt samfund i mods. til naturtilstanden og spec. (i best. f.) om den hvide races kulturform. (ofte ogs. m. bibet. af mere udvendig forfinelse, jf. Kultur). Tolerance er i det Hele taget et sikkert Tegn paa sand Civilisation. *CBernh. IX.212.* Amtmandens Søn var en .. Blanding af Natur og Civilisation. *JPJac.II. 291.* da jeg vaagner, børster jeg Tænder i et Anfald af Civilisation. *KnudRasm.DØ. 73.* (indianerne) egner sig kun for nomadens frie liv, civilisationen dræber dem. *Hjemliv på prærien.(1917).15.* **civilisere**, v. [sivivil'se'ra] -ede. vbs. -ing (Saaby.¹), jf. **Civilisation**. (fra fr. civiliser, af civil, jf. II. civil 1.) bibring høgere dannelse og kultur; især: hæve fra vild, barbarisk ell. primitiv tilstand ved forædling af sæderne, spec. meddele europæisk kultur. (ofte ogs. m. bibet. af mere udvendig forfinelse, jf. kultivere). *Leth.(1800).* (zar Peter) der ene .. civiliserer og gennem-moraliserer et modstræbende Folk. *Brandes. I.16.* Dette er et farligt Instinkt, men det kan civiliseres. *Hörup.III.56.* || især perf. part. brugt som adj.: 1. (nu især m. overgang til den flg. bet.) som er i besiddelse af højere dannelse og kultur; dannet. „jeg mærker, at man og kand finde nogle lærde Folk uden Grimacer.“ — „De andre .. vare og alle civiliserede Mænd.“ *Holb. Sgan.11sc. CBernh.IX.212.* en Afkrog af Landet, hvor man ikke har et eneste Bekendtskab i den civiliserede Verden. *Bogh. III.36.* Abel er den eneste civiliserede blandt Stykkets Hovedpersoner. *Brandes. XIII.527.* Jeg kan ikke tro, at Studenterne nogensinde skulde have været saa lidt civiliserede, at de ikke kunde være sammen med unge Kvinder paa en tvangfri Maade uden straks at blive sjofle. *Nans.FR.98.* 2. som ikke (mere) befinder sig i vild ell. raa naturtilstand. det naturlige Menneske, det vilde nemlig, dandser ligesaa vel som det kunstige, det civiliserede nemlig. *Blich.IV.462.* jeg begreb ikke man kunde ønske at være en Vild, saa civiliseret var nu jeg. *JPJac.II.206.* *Drachm.M. 105.* Prinser af denne Art findes ikke i den civiliserede Verden uden for Tyskland. *Kristel.Dagbl.¹¹vs1920.1.sp.5.*

Civilist, en. [sivivil'st] ft. -er. (fra ty. zivilist; af II. civil 2; især soldat.) (ned-sættende) betegnelse for en person, der ikke

hører til militæret; civil person. *JBaden. Fr.O.II. Goldschm.VII.453.* Den militære Herre lukkede Øjnene og trak paa Skuldrene ad Civilisten. *Drachm.F.I.548. Esm. II.49.* Bertrix, 15 Huse brændt, 2 Civilister skudt. *Jörg.KR.124. jf. (spøg.):* en Ritmester-Datter eller en almindelig Civilistinde. *Gjel.GD.10.*

civil-klædt, part. adj. *Kierk.XII.119.* Frederik den Sjette kunde godt lide at gaa civilklædt omkring i Frederiksberg Have. *Dauids.KK.100.* **-liste**, en. (efter eng. civil list, opr. fortegnelse over de civile embedsmænd, hvis lønninger kongen skulde udrede af den sum, der var tillagt ham til hofholdning; polit., emb.) aarlig sum, der i konstitutionelle stater ydes den regerende fyrste til hans og hans families underhold, til hofholdning og representation osv. *Fr Sneed.I.411.* Kongens Civilliste (Grundl. (1915): Statens Ydelse til Kongen) bestemmes for hans Regjerings Tid ved Lov. *Grundl.(1849).§16.* *Brandes.NG.19.* **-militær**, adj. [2] (emb.) om de ved militæret ansatte embedsmænd, der ikke gør vaaben-tjeneste (auditorer, læger, dyrkæger ofl.). *Kundg.¹⁵vs1865. Sal.²V.29.* **-proces**, en. [1.] (jur.) 1) den fremgangsmaade, der anvendes ved borgerlige retssagers indbringelse for domstolene og deres behandling og paa-kendelse ved disse; civil procesmaade. *Sal.² V.29.* 2) den juridiske disciplin, der handler herom. Bidrag til den danske Civilproces. *JOHansen.(bogtitel.1839).* Den danske Civilproces. *Deuntz.(bogtitel.1901).* 3) (l. br.) d. s. s. -sag. **-ret**, en. [1.] (jur.; l. br.) borgerlig ret; privatret. *Sal.²V.33.* || spec. om den juridiske disciplin, der behandler privatretten. Ved den skriftlige Prøve gives Opgaver i Civilrettens første Afdeling. *Anordn.Nr.146²/vs1890.§3.* **-sag**, en. [1.] (jur., sj.) civil retssag. *S&B. -stand*, en. 1) [1.] (efter ty. zivilstand, fr. état civil; fagl., om udenl. forhold) indbegrebet af forsk. forhold vedrørende en person, især fødsel, navn, ægteskab og død. *Meyer. Sal.²V.34.* Man forlanger .. Oplysning om de enkelte Personers Navn, Køn, Alder, Civilstand (gift, ugift, Enkestand osv.). *Verdenskult.VII.7.* heraf: **Civilstands-register**. smst. 46. 2) [2.] (sj.) et samfunds civile medlemmer; borgerstand. *Meyer. -ægteskab*, et. (l. br.) borgerligt ægteskab. *Kierk.XIII. 436.* *Meyer. -øvrighed*, en. (især x) Tjenestereg. 139.

Clou, et. [klu] best. f. (sj.) -et ['klu'øt] uden ft. (fra fr. clou, egl.: søm; bet.-udviklingen ukendt; næppe ældre end ca. 1885) hvad der udgør effektumret (ved en forestilling, en fest oln.) ell. over den største tiltrækning (blandt en række andre ting ell. forhold); glansnummer; glanspunkt. Middagen var for ham Dagens clou. *Baud. H.127.* de Aftener, hvor jeg kom med (i det kgl. teater) var for mig „Sæsonens clou“. *MRubin.Er.18.* Forestillingen paa

Dagmar-teatret (blev) Fest-Ugens clou. Nans.P.134. *Kong Christian den fjerdes Lommeklud er dog vel Clou'et (o: paa Rosenborg). Blækspr.1914.6.

Cocktail, en. [ˈkɔŋtæil ell. m. eng. udtale] flt. d. s. ell. -s. (fra eng. (amerikansk) cocktail; af uvis oprindelse) navn paa en blandingsdrik tilberedt af kognak, vin ell. lign. tinglige med forsk. likører ell. bittere, krydderier og sukker. Meyer. Sal.²V.95. (bil- 10 led.) en Sammenblanding af Løgn og Sandhed, en Cocktail, der virkede mere ophidsende end nogen Blanding af forskellige Brændevinsorter. Brandes.TD.99.

Cognac, en. se Kognak.

coiffere, v. [koaf'e:rø] († coëffere. Holb.Philos.II.2. JBaden.FrO.). -ede. (fra fr. coiffer; formen coëffere gengiver den ældre fr. udtale; nu sj.) forsyne hovedet med beklædning ell. pynt; sætte haaret 20 paa en kunstfærdig maade; frisere. (hun har) liden Omhyggelighed . . for at coëffere sig, saa at hun anvender neppe et Quarteer af en Time paa at klæde sig. Holb.DH.II.875. vore geistlige . . prædikede imod Fruentimmerets Fontanger, som de sagde var at efterbæ Fanden, der haver Horn i Panden; da dog ingen af dem . . kunde vide, hvorledes han var coëffered. sa.Philos.II.2. snart var Værelset omdannet til en Friseurstue. Under megen Munterhed bleve Herrerne coifferede. Chievitz.N.F.54. Sal.²V.106. **Coiffure**, en. [kɔaf'yrø] († Coëffure. Holb.DH.III.146. JBaden.FrO.). flt. -r. (fra fr. coiffure, egl. vbs. til coiffere; formen Coëffure gengiver den ældre fr. udtale; nu sj.) hovedpynt; hovedsæd; ogs.: frisere. Holb.DH.III.146. outreret Mode i enten Coiffure eller Klæder. Klevenf.RJ.89. Han skælnede sin Moders hvide Coiffure. Jørg.HV.71. Sal.²V.106.

⊞ **Collier**, et, † en (Winth.VIII.125). [koll'je, koll'e] flt. -'er ell. -s. (fra fr. collier, af col, Hals, lat. collum) (kostbar) halskæde; halssmykke. JBaden.FrO.II. (guvernanten) havde Diamanterne fra Fruens Diadem og Kolliers indsyet i sin sorte Kjole. Pol.¹/1920.11.sp.3.

Communiqué, et. [kɔmyni'ke] best. f. -queet [-ke'ø] flt. -queer [-ke'ør] (fra fr. communiqué, egl. perf. part. af communiquer, meddele; ⊞ ell. emb.) meddelelse fra en regering ell. andre myndigheder (fx. en hørledelse). Meyer. Communiquerne melder om Nederlag paa Nederlag. Bønnelycke.Sp.288. da de officielle Communiquéer ikke siger meget, har allehaanda Rygter frit Spil. Nat.Tid.²³/1920.M.1.sp.1.

Confessionarius, en. se Konfessionarius.

Conseil, et. se Conseil.

Contouche, en. se Kantusse.

Corpus, et. se Corpus.

⊞ **Cortège**, en. [kɔrtæ:'s(ə)] flt. -r. (fra fr. cortège, af ital. corteggio, afl. af lat. cohors, gaard, skare, følge; jf. (give,

gøre) Kur) (en fornem persons) ledsagere ell. følge; optog (især om en række af kareter² olgn.). Meyer.¹ Fra Toldboden kjøres en cortège ad Esplanaden . . Naar Cortègen nærmer sig Slottet, melder Overhofmarskallen dette til Hs. Majestæt Kongen. Ceremoniel ved Kronprinds Frederik og Kronprindsesse Lovisas Indtog¹⁰/1869.4f. en Kortège af Automobiler kørte ind til Byen. A.Winding.ÆrensLand.(1916).60. Der gaar ingen Musik foran Toget (o: en procession af invalider), ingen Faner vejer, ingen ridende Generaler forgylder Kortègen. Bønnelycke.Sp.264. jf. EPont.Men.II.429.

Courage, en. se Kurage.

Coutume, en. [ku'tymø] (fra fr. coutume; jf. Costume; især ⊞ ell. †) alm. vedtagen skik og brug; sædvane; praksis. i Handelssager, hvor Coutume spiller en vigtig Rolle. ASØrsted.Haandb.I.105. det (var) Koutume, at Studenten om Aftenen lagde Nøglen til Døren ovenpaa Dørkarmen. CMøll.Namfættene.(1893).28. jeg kunde . . godt anbefale, at (finanslovsforlaget) skulde gaa direkte til 2. Behandling, hvis det ikke var Kutyme at henvise det til en hurtigt Udvalgsbehandling. Pol.¹/1920. 10.sp.5.

Couvert, en. se Kuvert.

Cricket, en. se Krieket.

Croquet, en. se Krocket.

I. Cykel, en. se Cyklus.

II. Cykel, en. [ˈsygøl, ˈsigøl] (ogs. alm. skrevet Cykle). flt. -kler. (laant i 1880'erne fra eng. cycle, egl. forkortelse af bicycle, se Bicycle; sa. ord som Cyklus || ordet har nu fortrængt baade Bicycle og det ældre Velociped, jf.: Cycle-Tidende, Organ for de samlede danske Bicycle-Clubber.(bog-titel.1884)) køretøj, alm. bestaaende af to efter hinanden stillede, med luftfringe forsynede hjul, som bevæges ved trædning af den kørende selv ell. v. hj. af en motor (jf. Motorecykel); „(ride)hjul“; ogs. om lign. køretøj m. tre hjul: tricykel. Tidsskr.forSport. 1886.498. enhver Dame, som kører (nu: kører paa) Cycle. DanskSportstid.1889.321. En brilliant Tur har jeg været, Du — Det er dog en storartet Opfindelse, disse Cykler! SvLa.Iris.132. paa min Cykel er jeg Herre over hele Landet og Ridder af alle Landeveje. VilhAnd.AD.103. *De andre to er sagtens paa Besøg | i hendes Hjem idag, — | er kommen ridende paa deres Cycler. JakKnu.Va.85. jeg stod og pumpe min sikkel.Hjortø.DG.134. **Cykel**, i ssg., af II. Cykel; de talrige ssg., der betegner de forsk. dele af en cykel ell. dens tilbehør, er udeladt, fx. -benklæder, -bukser, -dæk, -hue, -kasket, -klokke, -kæde, -laas, -lak, -lygte, -lys, -net, -pumpe, -ring, -(regn)slag, -slange, -taske, -ventil ofl. -bane, en. dels om bane til cykelvæddeløb (Blækspr.1899.15), dels (nu sj.) om del af en vej ell. gade, som er bestemt til cykelkørsel (jf. -sti). paa Siderne af vore Landeveje

findes (næsten altid) en Strimmel jævn Cyclebane. *Cyclehb.* 29. **-bølle**, en. hensynsløs cyklist. *Dansk Cyclist Forbunds Aarsberetning 1909/10.8.* **-handler**, en. *Hjorta.Kv. 77. Cyclehb.* 11. **-klemme**, en. især i flt., om klemmer til at sætte paa benkladerne forneden, saa at de slutter tæt om anklen uden at berøre cyklen under kørselen. *Pol. 20/1920.9.sp.4.* **-reparator**, en. *Krak. 1918.699.* **-rytter**, en. (nu l. br.) cyklist. i London er oprettet et Forsikrings-selskab . . med det Formaal at forsikre saavel Cyclerytterne som ogsaa Maskinerne imod Skade ved Uheld. *Tidsskr. for Sport. 1884.235.* *Cyclehb.* 6. **-skur**, et. **-smed**, en. person, der reparerer og tillige ofte ogs. forhandler cykler. den siklesmed, som jeg fik min ny sikkel hos nu i foråret. *Hjorta.Æ.16.* **-stald**, en. (større) af-bukke ell. plads, hvor cykler opbevares, naar de ikke er i brug. *NicHolm.GA.124.* **-sti**, en. sti ell. del af en vej, bestemt til cykelkørsel. *LandbO.I.515.* *Pol. 20/1908.4.sp.4.* **-strib**, en. en m. særlig brotægning forsynet del af en gade, bestemt til cykelkørsel. *Pol. 20/1908.4.sp.4.* *Dansk Cyclist Forbunds Aarsberetning 1911/12.9.* **-tur**, en. jeg kom hjem fra en lang sikletur. *Hjorta.Kv.74.* **-tyveri**, et. Naar Cyclisten for kort Tid forlader sin Maskine, tager han ofte Anledning af de jævnlig forekommende Cycle-Tyverier til at aflaae Cyklen. *Cyclehb.* 46. *VortHj.III.2.97.* **-væddeløb**, et. *Cyclehb.* 52. **I. Cykle**, en. se II. **Cykel**. **II. cykle**, v. [syglo, siglo] **-ede**. vbs. **-ing**. (af II. Cykel; jf. eng. cycle) køre paa cykel; „hjule“. Prinds Albert af Belgien er begyndt til cycle. *Dansk Sportstidende. 1892.318.* Cykling er . . en sund Bævelsesform. *Panum.60.* Der kom en dame siklende ned gennem gaden. *Hjorta.DG.119.* *Kender Du det at cykle . . | ad hvide Veje indunder | Hvidtjørns blomstrende Klynger. *AaBernsten.D.31.* En Herre, der cyklede i Retning mod Byen, sprang pludselig af Maskinen. *Tandr.R.8.* **Cyklist**, en. [sy'klisd, si'klisd] flt. er. (fra eng. cyclist, af II. Cykel) person, der kører ell. er vant til at køre paa cykel; „hjulytter“. *Tidsskr. for Sport. 1885.474.* *Blækspr. 1899.18.* *En Cyklist kan ringe, | Og Folk ad Helved svinge, | „Skylden var Cyklistens.“ *Sganarel.V.15.* *JVJens.D.144.* Kongevejen myldrer hver søndag af cykliste | jf. (sj.) en elegant ung og smuk Cyklistinde. *Pol. 20/1907.8.*

Cyklon, en. [sy'klo:n] flt. **-er**. (af eng. cyclone, dannet (1848) i tilslutning til Cyklus) **1)** (i troperne forekommende) voldsom storm, hvorved vinden bevæger sig omkring og ind imod et centrum med vindstille, der samtidigt med stor hast flytter sig i en ret linie; hvirvelstorm. *OpfB. III.388.* En vestindisk Cyklon . . raser med en Vælde, der lader vore de værste Storme synes blive Pust. *WDreyer.Jorden.I.(1905).9.* **2)**

(meteorol.) system af vinde, der blæser omkring et lufttryksminimum. *Sal. 2^oV.372.*

Cyklop, en. se Kyplop.

Cyklus, en. [sygklus] (nu næppe br.: **Cykel**. *JBaden.FrO. Meyer.*). best. f. **-klen** ell. (l. br.) **-en**; flt. **-kler** ell. (l. br.) **-er**. († m. lat. kasusbøjning: *Holb.Kh.1024.1026*). (af lat. cyclus, gr. kýklos, kreds, ring, sa. ord som Hjul; jf. *Encyklopædi samt II. Cykel*) **1)** (astr.) antal aar, efter hvis forløb vinde et kalenderaar tilhørende egenheder gentager sig i sa. orden (jf. *Cirkel* 1.6). *Holb.Kh.1026. Sal. 2^oV.373.* || (geol.) tidsrum, hvori en landstrækning uafbrudt har været dækket af hav. smst. **2)** (æstet.) række af digte, sagn, fortællinger osv., der handler om sa. hovedemne (person, begivenhed olgn.) ell. bæres af sa. grundidé og derigen-nem danner et hele. da disse Digte (o: „Nordens Guder“ og „Helge“) ikke vare sammenhængende i eet Versmaal, men Cykler af flere (rigtignok sammenhængende) Digte. *Oehl.Er.IV.48.* den store Cyclus af Shakespearske Dramer, hvis Stof er taget af den engelske Historie. *Heib.Pros.III.227.* den lyriske Cyklus paa Vers eller paa Prosa. *VilhAnd.N.17.* || (sj.) om en (sammenhørende) række ell. gruppe i alm.; serie. Tillæg, der ved Enden af et Capitel, eller af en egen Cyclus af Regler give de fremsatte Bestemmelser en Udvidelse over et større . . Sprogbeet. *Levin.Gr.I.vii.* || (sj.) om frembringelser af bildende kunst. to Cykler af Freskebilleder. *WLübke.Kunst-historie.(1897-1901).II.79.*

Cylinder, en. [sy'len'(d)ør] flt. **-dre** (*Saaby. 1*) ell. **-e**. (af lat. cylindrus, gr. kýlindros, valse, rulle) **1)** (mat.) legeme, der begrænses af to lige store, parallelle cirkel-flader og af en krum flade, der kan tænkes fremkommen ved, at en lige linie bevæger sig parallelt med sig selv langs med disse cirkelfladers periferi. *Sylvius.Geom.56. Sal. 2^oV.373.* **2)** hul ell. massiv genstand af mer ell. mindre cirkelrundt gennemsnit; (kort) rør; valse; tromle. **2.1)** i al alm. *vAph.(1764).* i Taarnet selv, hvor den boiede Sneglegang dreiede sig rundt om den opstigende Cylinder. *Hauch.IV.368.* **2.2)** (fagl.) som benævnelse paa dele af maskiner, instrumenter osv. At være Cylinderen i en Lire, som kun frembringer de samme Melodier om og om igen, er ikke min Sag. *ESkrum.GC.134.* Cylinderen (i en papirmaskine) roterer i et Kar, fyldt med (papirmassen). *OpfB. 1.I.340.* idet Cylinderen (paa en hurtigpresse) begynder at dreje sig, slaa Griberne ned paa Arket og føre det med sig. smst. *454.* || (ur.) uro, hvis aksel bestaar af en cylinder, der i sin midterste del aabner sig til en halvrund hulhed, hvori et af stighulets tænder kan faa plads. *OpfB. 1.VII.267. Sal. 2^oV.374.* heraf **Cylinder-gang**, **-ur** (*Feilb.BL.313. Urmageri.103*) ofl. || den del af en kraftmaskine, hvori et stempel sættes i bevægelse af damp,

varm luft olgn. et mindre Pompestempel, der hørte med til Dampmaskinen, (stuffedede ikke) fuldkommen i sin Cylinder. *Hauch. VI.279. Opf.B.¹III.572. Sal.²V.374. 2.3) (anat.) *kernen (den inderste del i en nerve- traad; især i ssg. Aksecylinder, jf. ogs. Centralcylinder. 3)* (forkortelse af Cylinderhat; dagl.) (cylinderformet) høj (silke)hat med flad pul; høj hat; „skorsten“; „ror“. hans Cylinder spillede i al sin Glans. *Schand. 10 VV.160. Drachm.STL.14.* alle Børsens blanke Cylinder. *Pont.DR.V.141.* hver Sommer saå (man) tre blankstrøgne Cylinder og tre ulastelige, slanke Diopmatfrakker paa den lille Bakke ned til Strandvejen. *Nans. P.9. Sal.IX.50. Cylinder-, i ssgr.; udeladt er de tabrige ssgr., der kun bruges i fagl. spr.; de betegner dels ting, der har form som en cylinder (1), dels maskiner og indretnin- ger, hvori en cylinder (2.2) spiller en væsentlig rolle, dels de enkelte dele af en cylinder i en (damp)maskine. -hat, en. [1 ell. 2] (dagl.) d. s. s. Cylinder 3. Hans Hoved var for første Gang i sin Ejers Liv smykket med en høj . . . Cylinderhat. *Schand.BS.69. Jak Knu.GP.5.* Matadorer fra Børsen i skin- nende Cylinderhatte — sorte som Kul. *Esm.I.111. ORung.P.299. cylindrisk, adj. [sy'llen'drisg] (jf. ty. cylindrisch) som har form af en cylinder; cylinderformet; 30 om flade: som udgør en del af en cylinders indre ell. ydre flade. vAph.(1764). De cylindriske . . . Speile maae ansees som Bland- ninger af de plane og convexe Speile. *AW Hauch.(1799).304. (et) cylindrisk Rum. Paulsen.II.64. cylindrisk kedel, 30 cylin- derformet dampkedel. Tekn.MarO. Sal.²V.478.****

Cymbal, en ell. et (*MusikL.I.139*). [sem'ba'l] (ogs. **Cymbel** [søm'bal] *HPanum B.M.I.163. Címbal [sem'ba'l] Drachm.Vag. 40 206. † Cembalo: MusikL.(1801).42. JBaden.FrO.). ft. -er. (af lat. cymbalum; gr. kýmbalon; sa. ord som I. Cymbel; jf. ital. cembalo) ♪ et (især i sigøjnerorkestre brugeligt) strengeinstrument, der anslaaes med træhamre; hakkebræt. *Drachm.Vag. 206. MusikL.I.139. Musikkat.49. || (foræld.) om den af hakkebrættet udviklede ældste form af klaver ell. fortepiano. MusikL.(1801). 42. Opf.B.¹III.488.**

I. Cymbel, en. [søm'bal] (ogs. **Cimbel** [sem'bal] *2Sam.6.5. VSO. † Simmel, Simle: Moth.S198.*) ft. -bler. (ænyd. sim(b)le; fra ty. cymbel, zimbel, oldfr. cymble, sa. ord som Cymbal) 1) d. s. s. Bækken 2.1. *2Sam. 6.5. lover (gud) med Strænge og Floite! Lover ham med lydende Cimbler, lover ham med klingende Cimbler lP.s.150.5. (al- teret blev) indviet paa ny med Sange og Cithere og Harper og Cimbler. *1Makk.4.54. 60 PalM.I.15. (de) saa et Brudetog drage forbi med Cymbler og Fløjter. Goldschm. VII.148. Festoptog til Cymbler og Lurers Klang. Rich.(Studenterkom.184).* *Og Cymb- lers og Pavkers og Valdhorns Klang | vi hørte i Luften strømme. *Schand.SD.40.**

*Drachm.T.195. jf.: *Fra de travende Kam- meler | Høres Skrig og Cymbelklang. Bødt.24. *latter fra tusinde lunger! | Og cymbel-skrig og strængelegs hvin og kobberlurerne runger. *NMøll.E.18. 2) klok- ke; bjælde. VSO. JBaden.FrO. || nu kun ♪ om klokkespil (især i orgeler). VSO. JBaden.FrO. jf.: Cymbel-Registeret i vore Orgelverker har (deraf) sit Navn. VSO.**

II. Cymbel, en, et. se Cymbal.

Cypres, en. [sy'præs] († **Cypresse**. *Kjærbøll.FB.434. ft. -ser. (æda. cipræs (Harp.Kr.300); af sen lat. cypressus, lat. cypressus, cyparissus, gr. kyparissos; opr. orientalsk ord) & navn paa en naaletræ- slægt, Cupressus Tournef.; især om træer ell. buske af arten Cupressus sempervirens L. (almindelig i Middelhavslandene). Jeg blev høi som en Ceder paa Libanon, og som en Cypres paa Hermons Bjerge. *Sir. 24.14. *en prægtig Lund af Gran, Cypres og Ceder. *Hölb.Metam.36. *Maanen straaler klar, | Klar i sin Rundhed over Havens sorte | Cypressers Toppe. *Oehl.F.267. *hun er mere rank end en Cypres, | End Cederen paa Libanon. *Hauch.DV.I.13. Hyl, Cypres (Chr.VI: fyr)! thi Cederen er fal- den. *Sach.11.2. JPJac.II.120. Warm.Frøpl. 80. den morsomme lille Gaard med den mægtige Buxbom — stor og høitidelig som en Cypres. *Baud.OI.293. || ofte som symbol paa død ell. sorg. *Den grædende Cypres, som tegner Sorg og Væ. *Hölb. Metam.6. *Sørgmodig næst ved den Cypresen staaer. See! det er Dødens Blomst og Venskabs Minde. *F.Guldb.(Rahb.LB.I. 542). *Atter en Cypres i Laurbærlun- den! | Ak! hvad nyt Forliis (: hvilken digters død) bebuder den! *Rahb.PoetF.II.3. *Er det, som om i Verden ingen Grav | Og intet Liig og ingen mørk Cypres | Og ingen Afskedsstund Du kjendte til. *Bagger.II.309. Sejrens gyldne Palmer eller Nederlagets bloddryppende Cypres- ser. *JPJac.I.77. cypresagtig, adj. Det slanke, cypresagtige Enebærtræ. *And.Nx. MS.69. † cypresagtig ulvemælk, d. s. s. Cypresvortemælk. *Moth.Conv.S406. -nød, en. (nu l. br.) kogle af en cypres. *Moth.S1008. vAph.Nath.I.580. -træ, et. 1) (nu l. br.) & d. s. s. Cypres. Hvor var han dog herlig . . som et Cyprestræ, der er voxet høit mod Skyerne. *Sir.50.10. vAph.Nath.I.580. VSO. MO. 2) (især fagl.) veddet af Cupressus sem- pervirens L.; ogs. om forsk. andre vedsorter, der i udseende ell. lugt minder om cyprestræ. *VareL.²164. -vortemælk, en. & en flæraarig urt, Euphorbia cyparissia L. (jf. u. cypresagtig). *LandbO.IV.807.******************

Cælibat, et. se Colibat.

Cæsur, en. [sæ'su'r] *Høysg.AG.201. ft. -er. (af lat. cæsura, overskæring, vbs. til cædere, hugge; jf. Cement) 1) (metr.) op- hold (pavse), hvorved en (længere) vers- linie deles i to (ell. flere) led; især om*

en pause, der opstaar ved, at et ord ender inde i en versefod. *JBaden.Gram.287. Recke.Verslære.23.* Mandskelner mellem mandlig og kvindelig Cæsur, alt efter som den kommer efter en vægtig ell. mindre vægtig Stavelse. *Sal.²V.397. 2) (nu l. br.)* ♪ hvilepunkt i en musikalsk periodebygning; ogs.: mindre led fremkommet ved et saadant hvilepunkt. *MusikL.(1801).39. JBaden.FrO.*

⊞ **Cølibat**, et. [søli-, söli'ba'd] († Cælibat. *FrSneed.I.169. JBaden.FrO.*). (af lat. cœlibatus, cælibatus, afl. af cœlebs, cælebs, ugift) det forhold, at en (mands)person lever ugift; ugift stand; spec. om de ka-

tolske præsters af kirken paalagte enestand. Fra en Throne, som tre Maitresser omringe, udsættes i disse Dage et Priisspørgsmaal for at bevise Cølibatets Fortræffelighed. *FrSneed.I.169. (paverne tænkte)* paa ogsaa her at fuldende Adskillelsen mellem Stat og Kirke ved Indførelsen af Cølibatet eller Geistlighedens ugifte Levnet. *Allen.Haandb.109.* for at jeg i selve Pavestaden kunde gøre mig bekendt med Cølibatets Virkninger. *Bøgh.JT.II.613. || (overf.) om kønslig afholdenhed i alm. hans Mor (var) bleven voldtaget af en Matros, der var vild og skummende efter Sølivets lange Cølibat. Bergstedt.A.205.*

D

D, et. [de?] *Høysg.AG.6.* om lyden [ð] ell. tegnet derfor ogs. [æð] flt. -er. 1) navn paa sproglyd. 1.) tungespidts-lukkelyden [d]. (*DGrammar.III.88*). b kand. kaldes blødt at regne imod p; ligeledes d imod t. *Høysg.AG.5. Rask.Retskr.56. Jesp.Fon.214.340.* p, t og k (kaldes) stærke, b, d og g svage paa Grund af Udaandingens forskellige Styrke. *Mikkels.SproglS.8.* Det stemte d kan undertiden findes i rigsmålet ved bortfald af e . . f. ex. æ(d)d(d)e er det det? *Dania.I.44.* det haarde d, (dagl.) d. s. det lukkede d, (sprog.) d. s. (mods. 1.2). *Holp.Ped.S.22. 1.2) den aabne fortungelyd [ð]. (DGrammar.III.88).* I enden af stavelsen . . læses d og g . . éy engång saa håardt, som i begyndelsen af stavelsen, men meget blødere og løsere, som det maatte være dh og gh. *Høysg.AG.6. Rask.Retskr.56* (se u. II. aande 3.1). det danske „åbne d“ *Jesp.Fon.246* (jf. u. aaben 1.6). det bløde d, (dagl.) d. s. (jf. u. blød 3.8). *Lyngby.Schy. Sprogkræ. (1858).2.* (han) kan tale Dansk . . fuldkomment med bløde d'er og Stødtoner og Resten. *Brandes.XV.80.* 2) navn paa bogstav. *Moth.D2.* D. d kaldes dé, og læses som i Latin og Fransk. *Høysg.AG.2.* *mærk dig vel „det stumme d!“ (i laalandsk, hvor det aabne d er forstummet). *Rich.VL.33.* et stort D, et lille d | 3) D navn paa node ell. tone. *Moth.D2.* æ forholder sig . . til a og e i talen, næsten som cis . . til c og d i Musiquen. *Høysg.AG.4. MusikL.I.170.*

da, adv. og konj. [da] *Høysg.AG.24.* (nu kun bornh. **daa**. *Holb.Jep.I.6. Esp.55*). (glåda. tha, thaa, æda. þa, rum. þa, oldn. þa, eng. than, ty. dann (denn), got. þan, lat. tum || som tidskonj. findes da (þa) altr. i run. (oldn. alm.: þá er, paa den tid da), men er indtil slutn. af 17. aarh. langt sjældnere end der (ell. den tid), se Brøndum-Nielsen. *SF.93ff.*; i bibelovers. gennemføres da først i *NyTest. 1907*; nutidens folkesprog fortrækker ofte den gang, den tid for da || som aarsagskonj. er da laant fra ty. da og er meget sjælden for omt. midten af 18. aarh.; *Holb. bruger næsten altid saasom*)

A. som adv.

1) (især D) om tiden. 1.1) om fortid: dengang; paa den tid; paa det tidspunkt. Da blev det fuldkommet, som talet er af . . Jeremias. *Matth.2.17.* Var det da got Latin, saa maa det endnu være ligeledes. *Holb.Er.III.3.* de da levende. *sa.Herod.141* (jf. dalevende). Den da værende Theatre-Mester. *sa.Ep.V.162* (jf. daværende). Lieutn. S. tog (en kaarde) og gjorde de da sædvanlige Fægterkomplimenter. *Blich.IV.166.* Da var i Rom endnu ikke Lygterne komne i Brug. *HC*

And.I.95. smst.IV.114 (ndf. u. Daab 2.1). *da faldt det mig paa Sind, | at jeg var hidtil blind; | siig mig, lille Karen, hvad mente du da? *Ploug.I.173.* *Den samme Skov | er endnu grøn som da. *Jørg.BF.32.* || nærmere bestemt af et andet tids-adv. der (var) allerede da ikke engang noget Sagn mere tilbage. *Molb.DH.I.263.* først da, se først || i forb. da og nu, (tiden) dengang og nu (jf. nu og da u. bet. 1.2). *kom dig ret i hu | Forskiel paa Tiderne, Forskiel paa Da og Nu. *FrHorn.PM.67. AndNæ.PE.I. 126.* || styret af præp. Fra da af har jeg en stærk Forkærlighed for alle Hegn og Hjørner. *VilhAnd.AD.111.* *Du var jo næsten stum fra da til nu. *Heib.JN.88.* indtil da havde (jeg) beholdt Styrke til at bevare min Sjæl. *Kierk.Stad.172.* Der var gaaet mange Aar, en seksten, sytten siden da. *Drachm.STL.212. TroelsL.VII.9.* || visende hen til en foregaaende tidsbetegnelse (ogs. i talespr.). Det var nu kort før Julen, — da var det jo saa . . mildt i Vejret. *JakKnu.Jy.I.20.* han var her i aftes, men da havde jeg ikke tid til at tale med ham | ofte (dagl.) som mer ell. mindre overflødig tilføjelse: i aftes da fejlede han ingenting | sidste efteraar da saa jeg ham tit; || indledende eftersætningen efter en tidsvisetning (ogs. i talespr.). der Jesus var fød i Bethlehem . . udi Kong Herodis Dage, see, da kom Vise af Østerland. *Matth.2.1.* Der (o: da) hun var Pige, da var der Piger til. *Mau.7467* (jf. u. bet. 10.1). Før jeg kjendte ham, da var jeg tilfreds. *Kierk.I.162.* den Gang de var unge, da vrimled Verden af Skonheder. *JPJac.I.242. 1.2)* om fremtid ell. gentagelse til forsk. tider: naar den tid ell. det tidspunkt kommer; til den tid; paa det tidspunkt. *Ja, gid især mig da du kunde skue, | Da naar du ned gid styrte vil i Last. *CFrim. (Rahb.LB. II.150).* *Da vorde Engle vi som de. *Grundtv. SS.I.348.* *Da du ikke bærer Trøje, | Skal som Karl for Altret staa. *PMøll.I.112.* (m. overgang. til bet. 2.1.) *da har i Rigdom vi drevet det vidt, | Naar faa har for meget, og færre for lidt. *Grundtv.PS.V.64.* || i forb. nu og da, paa enkelte tidspunkter; ved forsk. lejligheder (men ikke ofte); stundom; af og til (jf. da og nu u. bet. 1.1). *vAph. (1764).* Ørst. *II.33.* *der, hvor Pilen med sit Hoved hængte, | Hvor nu og da kun Bølgen op sig slængte. *Oehl.L.I.125. Blich. D.I.56.* (han) var urolig og stirrede nu og da bedrøvet paa hende, nu op i Løvet. *JPJac.II.319.* † i sa. bet.: da og da. *Moth.D2.* *Man finder da og da en Tudse derudi (o: i poesiens kildervæld). *Helt.Poet. 196. Deichm.Ligpr.89.* „bruges meest i

daglig Tale. "VSO. || styret af præp.: til da. 1. indtil den tid. S&B. 2. (sj.) naar den tid kommer. *Borg, naar du veed, Terminen er der længe til. | Til da betal saa Noget eller Intet. *Recke.SB.53.* || visende hen til en foregaaende tidsbetegnelse (ogs. i talespr.). *Min bolde Svend! imorgen er der atter en Dag, | Da vil jeg hende prøve og forfare den Sag! *Winth.VI.197.* han kommer her i morgen; det vil da vise sig, om han har hørt rygget | ofte (dagl.) som mer ell. mindre overflødig tilføjele: paa søndag da vil vi i skoven! || indledende eftersætningen efter en tidsbetegnelse (ogs. i talespr.). naar Menneskens Søn kommer i sin Herlighed . . da skal han sidde paa sin Herligheds Throne. *Matth.25.31.* *Ev. (1914).I.105.* *Naar blaae Violer vaagne | Og Kukkeren gjør Larm, | Da vækkes ogsaa Haabet | I manges sorgfuld Barm. *Winth.HF.101.* *,Naar kommer Støren da? | . . Først naar Viben, som en Blincker, | Til Armeen „fremad!“ vinker — | Da kommer Støren! *Bagger.II.479.* 1.3) om et tidspunkt, hvorpaa en handling indtræder efter ell. afbryder en anden (ofte m. overgang til 1.1 ell. 1.2): saa; derpaa. 3 stærke Hosten er Signalen. Da maa I lade ham ind. *Hob.Jul.2sc.* *Da skreg de høit blant Stormens Brag. *Ev.V.138.* *Da klinger i Muld | Det gamle Guld. *Oehl.L.1.26.* *neppe har jeg fattet slig Beslutning, | Da faaer jeg (nu hellere: før jeg faar) Budskabet om Tychos Død. *Heib.Poet.III.149.* Da døde Josef II i Begyndelsen af 1790 og efterfulgtes af sin Broder *Friederica.NH.I.61.* || † som fortsættelse af først. først Omvendelse, og da (nu: saa) Syndernes Forladelse. *Mynst.Betr.II.28.*

2) (iser ω) om et muligt ell. tænkt tilfælde: i saa fald; under denne forudsætning; saa. 2.1) i al alm. *Kan en Steen sin Stivhed glemme, | Marmor, skiælv da ved at giemme | Stolte Cimbrers største Skat (o: *Fr.V!*) *Ev.I.11.* *Vær du glad, da er jeg glad med dig! *Rabh.Poet.F.I.19.* *Tag Æren fra mig, og hvad er jeg da? *Oehl.XII.97.* hvis det lykkes, vil De da dele min Fremtid med mig? *Hauch.ND.227.* *Skal jeg sye, hvornaar skal jeg da drømme? *Hostr.DT.5.* (unge damer) fik en fuldstændig Garderobe paa Kredit. Vedkommendes senere . . Ægtemand maatte da bløde. *Drachm.DJ.II.229.* denne stjerne er kun synlig i meget klart vejr, og selv da kan det være vanskeligt at finde den | || nærmere bestemt af en følgende sætning. han taber aldrig sin Sag, endogsaa da, naar han synes at give den saa got som tabt. *EPont.Men.III.597.* Troen er først da sand . . naar den forener sig med Kierligheden. *Mynst.Betr.II.155.* || indledende eftersætningen efter en betingelse ell. (nu l. br.) efter en indrømmende sætning formet som en betingelse: saa. dersom Nogen taler Eder Noget til, da siger, at Herren haver

(æslerne) behov. *Matth.21.3.* Vil nogen vide mit Navn, saa heeder jeg . . Oldfux. Vil nogen viide min Hanteering, da er jeg en Snyltegiest til Tieneste. *Hob.Tyb.I.I. Baggés.Ungd.I.245.* Er det (o: digterens værelse) skiøndt under Taget, da er det dog eensomt og fredeligt. *Rabh.B.118.* *Oehl. (1841).II.271.* *Er du deroppe død, saa ti! | Men est du levende, da bil Grundtv. *PS.III.200.* Er der en Lov, da maa der ogsaa være en Lovgiver. *Mynst.Betr.I.40.* Var end Musiken tarvelig, da var Beværtningen ikke. *Blich.IV.537.* *Gjylb.TT.172.* jf.: *At tale om hans kiære Frue, | Da var hun venlig som en Due. *Wess.270* samt: Hvad de Danske derimod angik, da opløftede de hende til Skyerne. *Hob.Heltind.I.54.* || med udeladelse af det led, der indeholder betingelsen ell. forudsætningen. „jeg havde hiertelig lyst til at trække nogle af disse (folk) op.“ — „Ja, da (o: er det tilfældet, saa) maa Herren bære sig anderledes ad.“ *Hob.II.J.I.3.* jeg spørger dig, om du har set ham, og da hvornaar | han gør det næppe, det skulde da (o: hvis han gør det) være for at gøre mig personlig en tjeneste | 2.2) med tilkendegivelse af, at en forudsætning ell. betingelse virkelig foreligger. efterdi hand er saa uskeligelig, hvorfor vil I da binde mig til ham. *Hob.Jean.II.6.* *naar det gaer en Træl saa vel, | Hvo vil da være fri? *Tullin.I.106.* *Hvem er da lykkelig, naar selv den Vise knurrer | Mod Skiebne's Karrighed? *Ev.III.105.* naar det ikke er ham, hvem er det da? | || med udeladelse af det led, der indeholder betingelsen ell. forudsætningen. er det din hat? — Nej. — Hvis er det da (o: naar det ikke er din)? | han hedder ikke Peter. — Hvad hedder han da? | „jeg vil selv plukke æblerne ned.“ — „Hvad skal jeg da bestille (o: naar du ikke vil have mig til det)?“ | „Jeg maa hvile lidt, jeg har arbejdet i to timer.“ — „Hvad siger du da om mig, der har været paa færde siden imorges?“ | ofte i forkortede spørgsmaal som og ell. ω end jeg da? *,hvor skulde han her faaet Strømper fra? | Hvor ingen uden du — — „End Grete, Mette da?“ *Wess.41.* „jeg har saadan længtes efter Dig.“ — „Og jeg da efter Dig, Moder.“ *Oversk.II.224.* *,tror Du, at de Kujoner er sikre | paa deres Salighed?“ — | Stine hun nikked. Saa (nikked ham) selv et Par Gange . . | „Og jeg da, som aldrig var bange —!“ *Drachm.III.194.* om en slutning, der drages af noget: „mig syntes, at jeg fick en Bombe lige paa min Næse.“ — „Da maa du ha en forbandet sterk Næse.“ *Hob.Mel.V.3.* han kan bære 100 kilo som ingenting. — Da maa han være stærk |

3) under disse omstændigheder; ved denne lejlighed; i dette tilfælde. 3.1) indledende et udbrud fremkaldt ved et foreliggende tilfælde (hændelse, situation osv.).

Kammeraad Svurim! da har Deres . . Plydske Buxer ogsaa faaet al Landsens Ulykke.*Blich.II.217.* da skal jeg love for, at hun er pyntet! | da har jeg aldrig kendt magen, staar du der og skræer i bordet? | da var det godt, at du kom | **3.2** *indledende et udbrud fremkaldt ved en ytring af en anden.* *„(jeg kan) ikke forstaae | Det mægtige store Guds Under | Udi disse mindste Straa.“ | „Da skal jeg (o: fageden) din Slubbert lære | At tænke, naar Du skal slaae (græs).“*Blich.D.II.82.* „han har meldt sin ankomst til imorgen.“ — „Da træffer det sig heldigt, for jeg skal netop ingen steder imorgen | || ved udtryk for misbilligelse, indvending olgn. omtr. m. bet.: hertil maa jeg sige, at . . .“ „Penge har | Jeg heller ei, at købe Noget for“ . . . | „Da var det ilde.“*Oehl.A.121.* „hvad fattes Dig dog?“ „Ingenting!“ . . . „Da græder man dog ikke for Ingenting, veed jeg.“*Holst.III.65.* „det er . . en sær lattermild Familie.“ „Da er Jens alvorlig nok.“*Goldschm.VII.12.* „Jeg er ikke Politispion.“ „Da skulde man tro det, siden I holder Forhør.“*AndNæ.PE.I.44.* „man gifter sig bare ikke med Kvinder under ens Stand, det gør hverken De eller jeg.“ — „Da har man dog set Eksempler derpaa.“*Leop.B.31.* „jeg kan ikke løse denne opgave.“ — „Da er den let nok!“ | **3.3** *i forb. m. et indskrænkende adv.: om hvad der særlig fremhæves inden for et givet tilfælde.* Menne-sker — og det er da især Drenge — ødelægger Fuglelyngelen af Kaadhed.*Bogan.II.91.* han var afholdt af sine elever og da navnlig af de mindre | han læser mest ældre litteratur og da helst tyske forfattere | (jf. bet. 4.1: |) Pressen . . især da Dags-Pressen . . bidrager enormt til at demoralisere.*Kierk.XIII.544.*

4 *i hvert fald; i det mindste.* **4.1** *i al alm. om hvad der i hvert fald er givet ell. sikkert.* (jeg) bad hende lave mig en Æggekage til Aftensmad. Ja, Høns har vi da, svarede hun.*Goldschm.Chol.109.* (han) havde lovet at komme . . men han udeblev da, som jeg nok havde ventet.*JFibiger.MitLiv.(1898).238.* „Døde saa Din Moders Lam?“ „Nej, det lever da.“*Jak Knu.GP.2.* Det strømmer ned over (dagvognskusken) med Skældsord . . Men sin Cigar faar han jo da alligevel.*sa.Jy.I.82.* forretningen blev ikke saa glimrende, som han havde ventet, men nogle penge tjente han da | „kommer han i aften?“ — „Ja, jeg ved da ikke bedre“ | || ofte (især jy.) til betegnelse af noget selvfølgeligt. „han bød sig til at tage dem for to Kro-ner.“ — „Dem allesammen?“ — „Nej, nej, — for Stykket jo da.“*Jak Knu.Jy.I.92.* || *i forb. eller da til betegnelse af et forbehold.* Dette (tilnavn) mishagede hans Forældre eller da især hans Moder.*Goldschm.FV.III.24.* denne bemærkning gælder alle de nævnte tilfælde, eller da de fleste af

dem | || *i indskud ell. sidebemærkninger: for øvrigt; for den sags skyld.* *den-gang var jeg Kone her i Huset, — | Det er jeg da endnu.*Thiele.RomantiskeDramer.(1860).195.* Jeg havde, og har da endnu, en besynderlig Kjærlighed til Jord.*Goldschm.Hjl.I.129.* min Kone, og jeg da ogsaa, kan jeg troe, vi vilde gjerne have nok en Ko.*sa.Bis.II.21.* Stedmoderen kunde ikke fordrage dem, de da heller ikke hende.*JFibiger.MitLiv.(1898).216.* **4.2** *om hvad man forudsætter som givet og uimodsigeligt og derfor venter bifaldet uden videre (ofte m. overgang til bet. 4.3).* Du kjender da Historien om Holger Danske.*HCAnd.VI.277.* Hvor de skreg, og hvor de snakkede og havde en Nekomo . . saa meget Hebraisk forstaaer De da?*Goldschm.VIII.67.* Skavanken, den behøver jeg da ikke at tale om?*FritzJürg.nr.7.* Alle de andre unge Piger kommer, saa kan jeg da ikke blive borte.*Esni.II.68.* Det ved du da nok.*Jak Knu.Jy.I.13.* (han sagde,) at det var da kun morsomt at gaa paa Kirkegaarde, naar der var militær Begravelse.*KLars.A.H.24.* at Legemet er i Mørke, er slemt, men at Sjælen er i Mørke, det er da endnu værre.*CKoch.JL.17.* Naa, Astal nu er du da glad!*Leop.B.65.* du behøver da ikke at gaa, fordi han gaar | || ved indvending, berigtigelse olgn. „de Kristne . . fængsle og pine . . — ej alene Fremmede — men deres egne Børn.“ „Det er da kun de romerske.“*Blich.I.579.* (har jeg) Ingen Religion? Hm! Jeg er jo da baade døbt og confirmeret.*CBernh.NF.XIII.258.* „Kender Du Karen F.“ „Nej jeg gør ikke.“ „Hende kender da enhver i Byen.“*JVJens.D.15.* „han er en flink fyr!“ — „Det er hans broder da ogsaa!“ | kalder du ham kontorchef? Han er da kun bogholder! | **4.3** *i (oftest nægtende) spørgsmaal (m. ligefrem ordstilling; jf. bet. 7.1) som udtryk for tvivl: (dog) vel.* *Frisk Mod, Krabat! | Du er da ingen Kryster?*Holst.IV.37.* Du gode Gud, De skriver da ikke Vers?*Drachm.T.24.* *Var det Englands Konge? | Det er da Løgn? Jeg troede, det var Frankrigs.*Recke.BB.66.* Der er da ingen af jer, der har fundet et . . Lomme-tørklæde.*Pont.FL.389.* det var da i dag, han vilde komme (eller husker jeg galt)? | du har da ikke fortalt ham noget om vor plan? | det skulde da vel aldrig være ham, der har gjort det? |

5 *i betingelsessætninger, der angiver et forbehold, som det udelukkende kommer an paa (jf. (ovf. u. bet. 2.1 slutn.) udtr. som det skulde da være, at . .): i det hele taget; overhovedet.* han kommer nok, hvis vejret da ikke bliver alt for slemt | tag med, hvis du da har tid og lyst |

6 *(uden for bet. 6.2 især W) om overensstemmelse og følge.* **6.1** *til betegnelse af, at noget er en naturlig ell. logisk følge af noget foregaaende: derfor; følgelig; altsaa.*

„Nu slog Klokken 12 paa Postmesterens Verck.“ — „Saa maa vi da gaa.“ *Holb. Kandst. II.3.* Vi recommenderer os da samptlige ndi Hr. Bormesters Bevaagning. *smst. III.2.* Aldrig havde Hun elsket Verden, hvor let da at forlade den? *Basth. Tale. (1782). 48.* *Det har jeg aldrig gjort, og gjør det da | End mindre nu. *Grundtv. PS. II.140.* han var Broder til min Oldefader. Han var da af Blodet (o: slægten). *Blich. IV. 470.* *som (hundehvalpen) syntes ret from og snild, | Saa blev han da Balder døbt. *Winth. IV. 97.* Gildet blev da (o: som sagerne stod) holdt, som berammet, og Forlovelsen deklareret. *JakKnu. Jy. II. 27.* der var stærk unighed mellem de to parter, og man besluttede da at vælge en opmand | || i forb. m. ogsaa især om en forudset følge. han ventede lige til sidste øjeblik og kom da ogsaa for sent til toget | || (nu l. br.) indledende eftersætning efter en aarsags- ell. hensigtssætning. eftersom han frygtede . . at gjøre det om Dagen, da gjorde han det om Natten. *Dom. 6. 27.* (for) at komme til Historien igjen, da gik den samme (o: saa vil jeg fortælle, at nævnte person gik) heele Byen over, og spurte Folk om ingen havde fundet hans Hoved. *Holb. Jep. II. 3.* siden Bønderne vare at ansee som Forrædere mod Kongen, da burde man drage om i Byerne, røve og plyndre, og sætte Ild paa Husene. *Mall. SgH. 394.* || ved opfordring, tilladelse, indvilligelse oln. Der har du en Styver da, din Pracker! *Holb. Jep. I. 6.* *Vil du (o: Jesus) først mit Hierte tage, | Nu vel an, der er det da. *Brors. 177.* *Du (o: en afådd) er lykkelig — Vi, som blev tilbage, | Kuns vi har tabt ved Din Lykksalighed; | Tilgiv os da; tilgiv os denne Klage. *Ev. (1914). I. 138.* *O, kom da, kiære Død! *Oehl. VM. 90.* *Saa lad derpaa da Syn os fæste, | Hvad ædle kaldte Livets Lyst! *Grundtv. SS. IV. 363.* *Kom da, Diane, lad os To gaae ind, | Slaae os til Ro og paa Leiet os lægge. *Hzr. D. I. 186. PalM. VI. 94.* „Jeg skulde ogsaa tale med ham!“. . . „Saa kom med da.“ *SvLa. HJG. 148.* Naa, ja ja. Saa gaa da. *JakKnu. Jy. I. 57.* ofte blot som fyldeord i forb. kom saa da! saa — stille — naa; saa kom saa da (o: til en hest). *Gjel. R. 143.* Bjørn! Bjørn! kom saa da, kom saa da, Bjørn! *JakKnu. Jy. II. 235.* || knyttet til en afskedshilsen. Adieu da. *Holb. GW. (1724). 12sc.* *Farvel da, Psyche! *PalM. II. 16.* 6.2) i spørgsmaal, der kræver nærmere oplysning i tilslutning til det sagte. „Jeg seer saa meget Galskab i det Huus, hvor jeg tiener.“ — „Hvor tiener du da?“ *Holb. Tyb. I. A.* han har et underligt navn. — Hyvad hedder han da? | 6.3) i spørgsmaal, der angiver, at noget staar i logisk modstrid med det foregaende. *Alting i Verden dricke | Hvorfor maa jeg daa | Ej dricke ligesaa? *Holb. Jep. I. 6.* Gud er uendelig god og barmhiertig; hvorledes kan han da straffe den forder-

vede Natur, som vi bliver født med. *Ev. (1914). I. 11.* du ved, hvor upaalidelig han er. Hvordan kan du da lægge vægt paa, hvad han siger? | 6.4) † ved sammenfatning ell. ved genoptagelse af en afbrudt sætning. Jeg har engang læst . . at der i gamle Dage var en gammel Philosoph, som var Kok, eller en gammel Kok, som var Philosoph. Denne Kokke-Philosoph da befalte hans Herre engang . . at han skulde hente det beste. *Ev. IV. 236.* En Apotheker i en Kiøbstæd i — lad mig see, hvor var det dog? — nu erindrer jeg, det var i Holland — En Apotheker da i Holland. *Tode. ST. II. 82.*

7) til betegnelse af, at der drages en slutning af noget: altsaa. 7.1) i spørgsmaal, hvorved en formodning søges bekræftet ell. afkræftet. Er da Loven mod Guds Forjættelser? Det være langt fra! *Gal. 3. 21.* Ah! er jeg da icke Bormester? *Holb. Kandst. V. 7.* „mig kommer det ikke ved.“ — „Kommer det da mig ved?“ *sa. Bars. I. 3.* *Her laae Han — Er ey denne Josephs Huule? | Her staaer Cypresen — Svimler da mit Øye? *Ev. (1914). I. 142.* *smst. 95.* *„Har du stjaalet da et Muuldyr?“ — „Fromme Fader! ja, jeg har.“ *Hzr. D. II. 64.* Men du himmelske Grosmægtighed! er da hele Verden bleven ukjendelig? *Hostr. SpT. IV. 12.* „jeg er kommen herover, forat jeg skulde lære at spille paa Violin.“ „Har du da faaet det lært?“ *JakKnu. Jy. I. 13.* han kan ikke komme imorgen. — Er han da syg? | 7.2) (m. svækket bet., jf. altsaa 2) ved fastslaaelse af en kendsgerning. *Saa est du nu da skrinlagt, Hakon Jarl! *Oehl. HJ. 154.* *Det var da tre lange Aar | Med deres dunkle Gaader! *Winth. I. 81.* De er da saa nu gifte og hjemfarne Folk. *JPJac. I. 132.* Ja, saa døde han da, den gamle Andersens. *JakKnu. Jy. I. 20.* Naa, du er da holdt op (med at grave), seer jeg. *smst. 27.* Saa var den Tid da forbi, og imorgen var han igen i Byen, hvorfra han var kommen. *Nathans. S. 26.*

8) i udtryk for misfornøjelse, utaalmodighed, overraskelse oln.: dog. Hør Madam! Tag sig da dette ikke saa nær. *Holb. GW. (1724). 12sc.* saadant Noget er da ogsaa til at bli' halvgal over! *Blich. IV. 62.* Strikkede hun, saa hed det: „Der gives da ikke mere forbandet Grillefangeri, end den tossede Strikken.“ *CBernh. NF. XI. 135.* Det er da ret et Guds Veir! *Heib. Poet. VI. 446.* *Virkelig! | Det var da morsomt. *PalM. VI. 106.* Hvor der var da forfærdelig megen Plads her i Hvetbo Præstegaard! *JakKnu. Jy. I. 176.* Nej — Adolf da — du maa ikke — du maa ikke . . *Jørg. LT. 86.* || i forb. m. interj. Nej, uha da! raabte Helene med et . . forskrækket komisk Udtryk. *Skovroy. LM. 58.* fy da, hvor du har griset dig til! | naa da, se naa, interj.

B. som konj.

9) som selvstændig tidskonj. 9.1) om fortid:

paa den tid ell. det tidspunkt, hvor; i det øjeblik, hvor. da han gik lidet frem derfra, saae han Jacobus. *Marc. I. 19.* da han saae hende, sagde han: Datter! vær frimodig. *Matth. 9. 22.* Da vi kom til Kilden, gav man mig brav at dricke. *Hobb. KR. III. 5. Ev. (1914). I. 80.* *da jeg vilde tale, sprang hun op og løb afsted. *Wintth. VI. 243.* Da hun kom ned til „Hesten“ (o: rytterstatuen), hoppede hun paa en Sporvogn. *Leop. B. 46.* da vi naaede byen, var det allerede mørkt | || m. historisk præ. da jeg ser op, faar jeg paa een gang øje paa en flyver | || styrende en efterstillet bisætning. *saa gjorde mand i Kiøge, | Da der et Huuskaars var. *Hobb. Paars. 78.* (maa jeg spørge herren) hvor gammel hand var da hand reyste hiemme fra. *sa. Ul. IV. 1.* *Den gamle Møller fandt ham, | Da halvdel han laae | I Skov. *Wintth. HF. 25.* han sluttede allerede, da han havde talt en halv time | || (især Ω) m. sa. bet. som en hovedsætning m. da (1.3): *Saa sang min glade Aand i skygge-fulde Dale | Og over Klipperne, da jeg fornam en Tale | Lig de udvalgte Sprog. *Ev. (1914). I. 157.* Vi havde neppe Tid til at indelukke os i vort lille Værelse, da Døren aabnedes. *Hauch. II. 271.* R. havde neppe udtalt, da vi bleve afbrudte i vor rolige Vandring ved en ny Scene. *Gylb. I. 275.* || (sj.) efter præp. fra hendes Hjerter (vaagnede) først til Lykke fra, da han første Gang løste hendes Bælte. *CKohl. B. 104.* || uden hovedsætning (som titel paa et digt olgn.): Da jeg var syg. *Ev. II. 29.* Da jeg var lille. *Bagges. IV. 27.* Da de rev Voldene ned. *Kaalund. 320. 9.2* (l. br.) om et tidspunkt, der kan indvæffe: naar; idet. gammel Gield vaagner ofte, da man mindst tager sig vare for den. *EPont. Men. III. 442.* pludselig siges kun om det, der skeer uformodentlig og da, man allermindst ventede det. *Høysg. S. Y 5 r.* *(Zephyr) i et sagte Hviift med søde Liljer leger, | Og, da den bøyer dem, opløfter Tornens Blad. *Ev. (1914). I. 87.* nu vist kun (m. overgang til bet. 9.3) i sceneangivelser i skuespil: (de) forsaml sig omkring ham, da han fortæller det følgende. *Ev. (1914). I. 184.* da Tæppet gaar op, ses ingen Personer paa Scenen. *KLars. Ei. bl. 7. 9.3* (sj.) om nutid: nu da; medens. jeg bliver skam-rød, da jeg skriver dette. *Pamela. I. 517.* *Tause Mørke, kan du græde, | Grød, da Nordens Soel og Glæde (o: Fr. V), | Synker i en evig Nat. *Ev. (1914). I. 104.*

10) knyttet relativt til det foregaaende. 10.1) knyttet til en tidsbetegnelse. nu, da jeg har faaet rolige Dage. *Es. 38. 10.* *Tre Aar for Calmar-Krig, da Folk var meere riige. *Hobb. Paars. 4.* Dagen, da Ødelæggelsen var besluttet, var just en Søndag. *Mall. SgH. 134.* *Der var en Tid, da jeg var meget lille. *Bagges. IV. 27.* jeg maa altsaa bede om Undskyldning til næste Postdag,

da Opgjørelsen vist skal følge. *Ørst. Br. I. 13.* *I, gamle, gamle | Hensvundne Dage, | Da det straalte i Norden. *Oehl. L. I. 22.* I (maa) ikke . . straffe BARNET paa dets Fødselsdag, da det skal have Fornøielse og være glad. *Heib. Poet. II. 13.* *Den Gang da jeg var Pige, | Da var der Piger til. *Bogh. D. II. 83* (jf. u. bet. 1.1). nu, da De siger det — nu mærker jeg det tydeligt! *Bogh. I. 97.* der kommer en tid, da du vil fortryde det | || (nu l. br.) efter tidsbestemmelse, der betegner gentagelse ell. sædvane: naar. vi saae ham kun een Gang om Ugen, nemlig hver Søndag, da han kom hjem. *Hauch. MfB. 9. smst. 63.* om Vinteren, da der er Sne paa Veien over Alperne. *HCAnd. Breve. I. 162.* jf.: Hand bad mig nogle Gange tilbords, da (o: ved hvilke lejligheder) jeg . . altid forefandt hands Kones gamle Moder. *Seidelin. 159. 10.2* (nu næppe br.) knyttet til andre sætningsled: hvorved; hvori. en Skrivemaade, da Forfatteren . . har gjort sig en Fornøielse af at udtrykke og afmale de Ting, som Ærbarheden vil have skiulet. *OGuldb. Br. 3.* En siette . . Maade at drage Blod udaf en Deel, er den blodige Børstning . . da nemlig de fine hvasse Spidser af Bygax . . bruges til at børste Randen af Øielaa-gene. *Tode. ST. I. 3.* jf. (m. overgang til bet. 9.2): (ham) elskede hun kun i sin Sjæls dybeste Ubevidsthed, i de tavse Svøndynder, da alle hemmelige Porte springer op. *SMich. Gio. 123. 10.3* † knyttet til en hel sætning: i hvilket tilfælde. og var der ej een Haandbreed imellem, at vi havde løbet paa de andre sammenbundne Pramme, da vi vilselig havde siunket paa Stædet. *Æreboe. 157.* det (kommer) allene aa paa, hvor dette Heste-Tyverie er begaaet, enten paa Schiærup Byes Mark, da Delinquenterne bør tiltales for Coldinghuus Birkeret . . eller og paa Veile Byes Mark, da de bør tiltales for Veile Byetings-Ret. *Stampe. I. 54.* || ogs.: efter hvilket; hvorefter. (metalmassen) æltes med Vand i et Trug, da den atter bringes under Stampen. *Hal-lager. 161. smst. 159.*

11) † om modsætning: medens; medens derimod. Da der tilforn . . var Kiøbmændene forbudet at boesætte sig udi Staden . . blev saadant (i min barndom) ikke meer i agt taget. *Hobb. Berg. 276.* Da kunde man see dem . . at begiere Almisser, da de nyelig tilforn selv havde givet. *Overs. af Holb. Levned. 215.* Da (livmoderens mund) var i Begyndelsen som en Knap, forsvinder den efterhaanden aldeles. *Buchw. JS. (1725). 15.* da i andre (sprog) findes altid to Dele af Talen, de saakaldne Nomen og Verbum . . indeholde nogle vilde Sprog alene den ene, nemlig det saa kaldne Verbum. *Kraft. VF. 90. Stampe. I. 97.* || styrende en efterstillet bisætning. (man) regnede over 19000 Hospitaler for Spedalske udi Europa, da man nu fast ingen seer.

Holb.Ep.III.2. G., der excellerede i Portraits at gravere, da P's Force var mere i historiske Kobberstykker. *Gram.Breve. 229. EPont.Men.III.512.* Der er nu 79. Isen- og Urte-Kræmmere i Kiøbenhavn, da der for 30. Aar siden kun var lidt over Halvparten. *OeconT.III.62.* Slutnings-Indtrykket er mere det af et borgerligt røkket Skuespil, da Begyndelsen lovede os et Lystspil. *Mynst.(Breve fra og til JLHeiberg.(1862).150.)* || i forb. m. adv.; da derimod: de Viise og Fornuftige sejle ligesom blant Skiær og Klipper . . da Daarer derimod ligesom for fuld Sejl . . drives til Havnen. *Holb.MThr.276. Suhm. Hist.IV.321.* Laan redder ofte en Mand fra Armod, da derimod Gaver sielden gjøre andet, end høit lindre hans Trang. *Rahb.LB.I.139. Ing.DM.198.* en Kunstner bliver aldrig til noget Nyttigt . . i Staten, da derimod en Jurist . . er et Stof, som man kan gjøre Alting af. *Gylb.III.251. Drewsen.S.16.* da ellers (l. br.): *(ildens aand, Moloch) soer ved Havnens Hav og ved de grumme Luer, | Da ellers Frekthed selv for disse Navne gruer. *Ew.(1914).I. 168.* Han var saa fordybet i sig selv, at han lod sig føre af mig, da det ellers var ham, der havde mig paa Slæbetoug. *Winth. IX.74.*

12) m. indrømmende bet. (ofte m. overgang til bet. 11): uagtet; skønt. *(han) holdt sig for at være | Den anden Thomas Bartholin . . | Da han i Apoteker-Bo | Knap kjendte Kamfers Dyder. *Falst.93. Brors.324.* de fleste ville ansees for gode, da de ere onde. *Suhm.XIV.272.* (den blaa grotte blev) opdaget for 3 Aar siden af to tyske Malere . . der vovede at svømme derind, da Øens Fiskere kaldte den Hexehullet og vare meget bange derfor. *HAnd.Breve.I. 205.* || nu kun (gldgs.) i forb. da dog. jeg frygtede, at I skulde udøse jer Galde imod mig, da jeg dog er gandske uskyldig derudi. *Holb.Masc.III.4. Suhm.II.197.* han troede vi kjørte til Bryllup, da vi dog uimodsigelig kjørte derfra. *Blich.III. 459. PMøll.I.360.* Der gøres et Væsen af Stamme- og Sprogmodsatningen mellem Norske og Svenske . . da dog Hovedforskellen . . er den, at Svenskeren hedder Peterson . . men Nordmanden Peterssen. *Brandes.XII.146. smst.IX.201. VilhAnd.F M.110.*

13) som aarsagskonj. 13.1) til betegnelse af en logisk grund i al alm. (jf. efterdi, eftersom, saasom, siden samt *FalkT.Synt. 258. Mikkels.Ordf.529f.*) da Jesus vidste, at Faderen havde givet ham alle Ting i Hænder . . reiste han sig fra Nadveren. *Joh.13.3.* da Erfarenheden lærer, at de fleste ikke har Forstand nok til at indsee Selskabets Beste . . saa har den, som besidder større Indsigt, en Moralsk Magt. *Eilsch.PhilBrev.53. Ew.(1914).I.32.* da han ei selv . . maatte gaae lige til Stranden

lod han sit gandske Følge gaae i sit Sted. *Møll.Sg.H.44.* Da Onkelen selv ikke havde Børn, besluttede han at anvende al Tid . . paa at skaffe Brodersønnen den mest fuldendte Dannelse. *PMøll.I.296.* *da hun var saa deilig, | Og da hun var saa god, | Saa blev hun valgt at sidde | Ved den unge Dronnings Fod. *Winth.HF.60.* jeg (har) ikke i fjerneste Maade . . tænkt paa at ville træde ham for nær eller tale til Andre om ham, da jeg kun har tænkt paa mig selv. *Kierk.XII.375.* da han ikke kunde naa toget, tog han derud i en bil | jeg kan ikke tage mod indbydelsen, da jeg er optaget den dag | jf. *Feilb.* || (sj.) om en naturlig ell. real aarsag: fordi. *naar Somme | Kan ingen Frier have, | Da de er altfor stygge, | Saa er din Feil: du er for smuk. *Heib.Poet.III.42.* *Der Intet voxte kan, | da ei det regner. *PalM.V.393.* || † saa meget mere da, saa meget mere som. denne Begivenhed har givet mig et Saar i Hiertet, som er mig sameget mere smertelig, da Braadden sidder der endnu. *KMRahb.23. Ing.EF.I.88.* De følgende Dage og Nætter hengik i stor Urolighed, saameget mere da Alexandras Tilstand syntes ligesaa betænkelig som Casimirs. *Hauch.I.258. HAnd.Breve.I.106. 13.2)* til begrundelse af en antagelse, formodning: siden. Sig mig . . hvem af os to du vel anser for den stærkeste. — Det maa vel jeg være . . da jeg er en god Del ældre. *PMøll.I.301.* du vil vel nok sidde ned et lille Øjeblik — da du nu engang er kommen her! *KLars.Ei bl.82. 13.3)* † til begrundelse af, at et spørgsmål stilles: siden. *har du da undsagt lydt paa Ting din Drot, | Da i hans Sal du mod ham Sverdet blotter? *Grundtv.PS.II.88.* *Hvad har de stakkels Blomster vel forbrudt, | Da I saa haanlig kaster dem? *Ing.DD.IV.36. Heib.Poet.IX.10.* *Hvilken Dødelig | Vil med dit Skue du i Dag begejstre, | Da du det gyldne Bælte tager paa? *PalM. III.5.*

I. Daa, en. [då?] ft. -er. (æda. da; fra oeng. da, jf. eng. doe; opr. keltisk ord; jf. Damhjort) 1) $\text{\textcircled{D}}$ l. s. s. Daadyr. *Moth.D2. Funke.(1801). I.67.* *(du kan ej) Som Silden svømme, løbe som en Daa. *Schallem.SkB.87.* *Foran flygted Hjort og Raa, | Vilden Daa og letten Hare. *Hauch.SD.II.306. Winth.HF. 323.* en af Daaerne sprang op. Krondyrene . . slog sig til Ro igjen. *Bogan.II.151.* || (sj.) om hannen: daahjort. *Her reiser Daaen høit de stolte Takker | Og skriger fnyssende ad fjerne Hind. *JHSmidth.Haver.208.* 2) (jæg.) hunnen af daavildt; daahind. Hannen hedder Hjort, Hunnen Daa. *Vig Møll.HJ.192. Brehm.DL.I.460.*

II. daa, adv. og konj. se da.

Daa-, i ssg. [då-] af I Daa 1.

Daab, en. [då:b] gen. -s ell. (i vers; nu l. br.) -es (Grundtv.SS.IV.229.I.114); ft. (nu næppe br.) -e (Holb.Kh.I.155) ell. -er (Hebr.

6.2(Chr.VI); jf. u. Barnedaab). (glda. dob (Rimkr.), æda. top (o: dop; Wim.Døbefonten i Akirkeby. (1887).81); fra osar. dopi (jf. ty. taufe); egl. vbs. til døbe, grundbet.: neddyppelse, jf. Begdaab)

1) det at døbe ell. blive døbt; ogs. om den heraf følgende indvielse og optagelse i det kristne samfund. Forsømme Forældrene at lade Barn komme til Daaben, og det uden Daab bortdøer.DL.2—5—7. med den Daab, som jeg døbes med, skulle I døbes.Matth.20.23. Jeg maatte gjerne vide, om han i Daaben har faaet det Navn af Cosmologoreus.Holb.Philos.II.1. *I vor Daab det til os lød, | Skal gjenlyde i vor Død: | Fred med eder!Grundtv.SS.III.14. han nedknælede for at modtage Daaben.Ing.EF.IV.143. Man maa ikke førend Daaben kalde et Barn ved det Navn, man har tiltænkt det.Thiele.III.85. Daab er Betingelsen for at være Medlem af Folkekirken.VortHj.III.3.53. Daabens Sakramente.Alterbog.433. || besværgelsen ved daaben, se u. Besværgelse 1. daabens pagt, se Pagt || m. overgang til bet. 4: *(børnene) fik et anden Daab end mine Taarer.HCAnd.X.436.

2) overf. anv. af bet. 1. 2.1) ceremoni (til navnegivelse ell. indvielse), hvorved daabshandlingen efterlignes. de gamle Kirkeklokkers Daab, ved hvilken der da baade var Faddere og en Madame, som sagdes at bære Klokken, ligesom man bærer Barnet.HCAnd.IV.114 (jf. u. Chikane 2.2 samt Klokke daab). paa Grund af Selskabets blandede Sammensætning døbte man sig „L'Arche de Noé“. Det besluttedes at Daaben skulle fejres ved en Theaterforestilling.RKaufmann. Pariserliv. (1885). 88. om indvielsen af et skib, der løber af stabelen: Scheller.MarO. der skal døbes ikke færre end 8 nye Kaproningsbaade, og . . adskillige bekendte Mænd har lovet deres Medvirkning ved Daaben.BerlTid.¹³/1920.M.2.sp.3. || ⚓ komisk ceremoni, hvorved personer, der første gang passerer ækvator, overhældes med søvand. Scheller.

MarO. 2.2) Om indvielse i al alm.(jf. Blod-, Ilddaab). *Pinselig Daab, til Guds Herligheds Haab, | Folketærd alle gienfødelGrundtv.SS.I.638. (han fik) sin aandelige Daab af Julirevolutionen.Brandes. NG.54. || (poet.) efter en gen., der betegner det, som bewirker indvielsen. *Hver Idræt skal signes med Bønnens stærke Daab. SalmHj.441.2. *de unge Slægter . . vies skal ved Mindets Daab.Hauch.SD.I.187. *det lyse Frihedshaab, | der nys paa Slesvigs Marker (o: i 1864) fik Martyriets røde Daab.Schand.SD.28. jf. (m. overgang til bet. 4): *gjennem Taarens Daab (o: taarerne, der friger fra sorgen) | Jeg syntes dog, jeg skimted | Et lille Glimt af Haab.Winth.III.26.

3) stedet, hvor daabshandlingen foregaar. 3.1) (l. br.) daabskapel. (Pisas) Mærk-

værdigheder, Kirken, Daaben, Campo-Santo og det skjæve Taarn.HCAnd.XI.166. 3.2) døbefont. Moth.D206. Prædike-Stolen er af Marmor og Daaben . . støbt af Metal.EPont.Atlas.II.343. Seidelin.223. jeg hævede mine Øine til Helligaandsduen over Daaben.Oehl.Øen.(1824).II.363. Grundtv.P S.VI.532. jeg faar Øje paa den Tavle, der hænger over Daaben paa en Pille.Gravl.Øen.20. jf.: *Kom, følg i Aanden med | Til Jordans Færgested! . . | Her seer du over Daaben | Guds-Husets Dør staae aaben. Grundtv.SS.II.214. || især i udtr. bære over daaben, se II. bære 1.2. holde (et barn) over daaben ell. (nu l. br.) bære, holde til daaben (vAph.(1764). Winth.IX.39), bære et barn, medens det bliver døbt. en Mand, som min salig Moder holdt over Daaben i Nicolai Kirke.PAHeib.Sk.II.356. Blich.III.607. Enkebaronessen . . holdt hende over Daaben.Schand.SB.2. jf.: (hun) holdt den smilende Dreng i sine Arme over Daaben.Oehl.XXV.107. (overf.:) Een kan føde en Tanke og en Anden kan holde den over Daaben (o: forføre den for ofentligheden).Mart.Forsv.24.

4) Om vandet, hvormed der døbes || vand, der har helliggørende ell. indviende kraft. *I Blinde til Aanden | Du satte dit Haab, | Som gjorde, trods Haanden, | Af Vandet en Daab.Grundtv.PS.V.245. jf.: *Lysets Børn (i Livets flod) sig bade, | De af Daaben sjæleglade | Dukker op til evigt Liv.sa.SS.III.342. (billedl.:) *Holberg holdt i classisk Daab sin Skjemt (o: forædlede sit naturlige vid ved hjælp af oldtidsdigtningens væld).Heib.Poet.IX.107.

Daab-, i sgr. se Daabs-

daabe, v. (daave, dave. MDL.). (fra (m)nt. daven, doven, jf. ty. toben; besl. m. doven; sdjy.) larme; rase; ogs.: svire. *Satan daaber, for mig raaber | Alle Draaber (af Kristi svæd) mod hans Hug.Brors. 282. *At drikke og at daabe | Paa mangt vellystigt Sted.smst.256. Feilb.

Daabel, en. se Dobbelt.

daabelt, adj. se dobbelt.

Daabs-, i sgr. (ogs. (sj.) Daab-, se u. Daabs-broder, -søskende), af Daab 1. -at-test, en. udskrift af kirkebogen, der viser, naar, hvor og hvad en person er døbt; døbeseddel. LovL.II.27. NatTid.²⁸/1911.M. Till.1.sp.3. -barn, et. (efter ty. taukind; l. br.) barn ell. voksen, der skal døbes, ell. som lige har modtaget daaben. en Bjergbæk, hvor Johannes den Døber er forsamlet med en Skare af sine Daabsbørn.KLars. LF.125. -bekræftelse, en. (nu næppe br.) konfirmation (jf. -fæstelse).vAph.(1759). -bestik, et. federal m. ske, kniv og gaffel, der gives som gave ved barnedaab (jf. II. Bestik). Bang.S.326. KMich.SM.155. -broder, en. (ogs. Daabbroder). (foræld.) mandsperson, der er holdt over daaben sammen m. en anden (jf. Daabs søskende). S&B. *(hvis han) havde ladet døbe strax sin Søn, |

Var Axel ei Daabbroder nu til Valborg. *Oehl.AV.54.* **-dag**, en. (*Kalk.V.196.*) *Ing.EF.IV.154.* *Schand.BS.183.* **-engel**, en. *englefigur, der bærer kummen m. daabsvandet.* (*Thorvaldsens*) *Daabsengel.SigMüll.ThorvaldsensVærkeriFrueKirke.(1891).29.* (*hun stod*) bleg og stille, skøn som en Daabsengel i sin hvide Dragt. *Boeck.UH.182.* **-fæste**, v. (*som overs. af lat. confirmare; l. br.*) lade en person bekræfte sin daabspagt; *konfirmere.* de bleve baade døbt og daabsfæstede. *Barfod.B.152.* *FynsTidende.* ^{1/1895.1.sp.3.} **-fæstelse**, en. (*sj.*) *konfirmation (jf. -bekræftelse og -stadfæstelse).* *Barfod.PAFenger.(1878).92.* **-gave**, en. *gave, som gives et nydøbt barn (især:) af dets faddere.* *Bang.R.14.* **-handling**, en. *Ing.EF.IV.143.* *TroelsL.VIII.75.* (*jf. Daab 2; spøg.:*) *Drachm.1001N.A.* **-himmel**, en. (*faql.*) en slags baldakin anbragt over døbefonten. *Købke.Kirkebygn.²144.* **-hue**, en. *hue, som børn har paa hovedet, naar de bæres til og fra daaben.* *Pont.KS.47.* **-hus**, et. (*foræld.; l. br.*) d. s. s. -kapel. *ADJørg.NK.1.88.* **-kapel**, et. (*især foræld.*) særligt kapel til udførelse af daabshandlingen; baptisterium (*jf. Daab 3.1.*) *Brandes.III.499.* *Sal.²II.642.* **-kirke**, en. (*især foræld.*) større daabskapel. *Schand.O.II.317.* **-kjole**, en. *lang kjole, hvori børn bæres til daaben.* *VortHj.IVI.12.* **-kys**, et. (*foræld.*) *fredskys, der gives den nydebtte (især ved hedningedaab).* *Drachm.HV.54.* **-løfte**, et. (*relig.; nu næppe br.*) daabspagten opfattet som et løfte. Det spæde Barn . . kan jo ikke personligt overtage Daabsløftet. *Kierk.XIV.257.* *D&H.* **-navn**, et. (*nu næppe br.*) døbenavn. *Ing.EF.XIII.73.* **-pagt**, en. (*relig.*) pagt, der sluttes m. gud i daaben. *V.Aph.(1759).* *VSO. MO. Alterbog.470.* *især i udtr. bekræfte (bekræftes i. MO.) sin daabspagt, blive konfirmeret (jf. Daabsbekræftelse).* *Ing.EF.V.111.* *Goldschm.III.99.* *Katek.§110.* *Schand.TF.I.54.* **-stadfæstelse**, en. (*sj.*) d. s. s. -fæstelse. *LovL.II.17.* **-søskende**, pl. (*ogs. Daabsøskende.*) (*nu næppe br.*) personer, der er døbt sammen (*jf. Daabsbroder*). Daabsøskende: (*Kalk.V.196.*) *Moth.D207.* *VSO.* *som Daabsoskinde forbyder Kirken | Endnu dem Ægteskab. *Oehl.AV.52.* Daabsøskende m. h. t. at lade børn døbe. *Hørup.II.133.* Daabstvangen er ophævet 1851. *VortHj.III.53.* **-vand**, et. Efter den almindelige Tro ejede Daabsvandet en egen signende Kraft. *TroelsL.VIII.71.* *Feilb.IV.123.* **-vidne**, et. (*kirk. ell. emb.*) fadder. *Moth.D207.* Enhver Person kan blive afviist som Daabsvidne. *HN Claus.Præstefr.32.* *Alterbog.450.*

Daad, en. [dãð] flt. (*nu l. br.*) -er (*Holb. Paars.Fort.*) (2^v. *Suhm.III.335.* *HUssing. Heltkvadene i ældre Edda.(1910).100*) ell. † d. s. (*Rahb.Tiisk.1792.740.*) (*æda. dath, oldn. dåð, eng. deed, ty. tat, got. ga-deps; besl. m.*

eng. do, ty. tun, gr. tithēmi, jeg stiller, gør, -dan, Dom, Dont || *især højtid. ell. poet., i talespr. kun i forb. raad og daad*)

1) (*forsættlig udført*) *virksomhed; handling. 1.1) det at være virksom; virken; handlen; „id“.* *Guds Øie seer dog al vor Daad. *Kingo.280.* *O Jesus, lad mig dig bekende | Med Ord og Daad mit hele Liv. *SalmHus.856.3.* *Hans Naade kraftig staa os bi | I al vor Id og Daad. *smst.819.5.* *Hvo merker, søde Gud! din Daad | Og vise Forsynd Veye. *Brors.83.* *(*djævelens*) Daad er Tyveri og Mord, | Hans Lyst er, at misunde. *Grundtv.SS.IV.273.* || i forb. m. Raad (*ogs. m. overgang til bet. 1.2.*) *min Helt var ey i Daad | Alleene Hector, men Ulysses udi Raad. *Holb.Paars.73.* *FrHorn.PM.31.* *Faderens Raad og den Hellig-Aands Daad | Sammen i Frelseren falde! *Grundtv.SS.I.638.* *Til Raad og Daad beredt. *Ing.VSt.206.* *Jeg kjendte deres hemmelige Raad, | Men ønsked dog at bie, til det viste sig i Daad. *Hauch.SD.II.282.* *især i udtr. hjælpe, staa bi med raad og daad (æda. hwærkin mæth rath ællær dath.* *ErLov.3.27*) Enke maa sig Lavværge tage . . som hende . . med Raad og Daad kand bistaa. *DL.3—17—41.* „Du skal hielp mig baade med Raad og Daad.“ — „Ja mænd for Rimets skyld. Men hvorudi skal den Daad bestaae?“ *Holb.Mel.III.3.* *Grundtv.SS.I.664.* Vi tør altsaa stole paa, at Frøkenen vil tage Dem af os og staae os bi med Raad og Daad? *Hostr.Int.5. jf. †:* Det er en stor Trøst, at hå Raad og Daad af saadan et Menniske som I. *KomGrønæg.I.116.* || *ordsprr.:* de gamle til raad, de unge til daad. *Mau.7603(jf. smst.7611.7613.7621).* || † *udførelse (af noget).* Hvad to er enige om, kommer let til dåd. *Moth.D3. 1.2) om den enkelte handling* || *om en handling i al alm. uden hensyn til, om den er god ell. slet.* *Enhver min Daad, som tit er ond desværre, | Ser du, o Herrel! *SalmHj.9.2.* *Du ønsker dig et Raad, | Din Sundhed at gienvinde? Det er en ringe Daad. *Oehl.HK.92.* *Betro mig, Psyche, hvi du aabned Æsken? | En Daad, som nær dig havde kostet Livet. *PalM.II.130.* || *om en handling, der betegnes som forkastelig (jf. Udaad).* *Falst.199.* (*en*) hæsliq Daad . . skammelig Daad. *vAph.(1759).* *Har du ei hørt | Den lastefulde Daad, han har bedrevet? *Oehl.XVI.197.* *den Ufødte driver | Til blodig Daad min magtesløse Haand. *PalM.II.53.* || *nu især om handling, der betegnes som betydelig, god og fortjenstfuld.* *ingen ædel Daad kan tænkes udi Kieder (*v: lænker*). *Storm.SD.12.* *Ved mandig Daad, | Ved kløgtigt Raad | Ebuder sig en Ridders Færd. *Hzr.IX.308.* *En Tid, der i Bedrifters Sted har Drømme, | Og Leg og Veddekamp for dristig Daad. *PalM.II.169.* medaljen for ædel daad | *KglResol.²⁷1833.* *StBille.Gal.III.239.* *Stats-*

kalender.1910.278. m. overgang til bet. 2: (Lars Kruses) mest lysende Daad. *Drachm. LK.92.* hun er blevet . . betaget ved at høre om hans navnkundige Daader. *HU-sing. Heltekvadene i ældre Edda. (1910).100.*

2) *berømmelig gerning; (helte)beredrift; heltedaad; stordaad.* store Helte . . der have gjort dem berømmelige icke mindre med deris Skrifter end med deris store Daader. *Holb. Paars. Fort. (2v. *Alt lunge har jeg ønsket mig en Daad, | Som kunde høre mig af Trællestanden. Oehl. H. J.82. *Dag og Daad er Kæmperim. Grundtv. PS. IV.464. *Dristig, som til Daad en Kæmpe, | Er til Kvad en Skjald. smst. VI. 376. *Dåd blev øvet, Fod for Fod, | også Tålmoder et et Mod. | Dåd, det var Tilbagetog (fra Dannevirke). Rørd. GK.17.*

3) *legemligt arbejde. (de) ansaae det under deres Værdighed, at beskæftige sig med Daad, hvilken de meente kun sømte sig for Trælle. Oehl. Hr. S. 236.*

Daad-, i ssgr. [dåð] (ogs. Daads- [dåðs]- se Daads-kraft, -mand, -rig, -trang) (især af Daad 1.2 ell. 2; højtid. ell. poet.) af de mange ssgr. er fæ. udeladt daadbegærlig, -drift, -lysten, -tid. **-fuld**, adj. (jf. -rig).

1) *især om personer: som er fuld af handlekraft; virksom; ogs.: som har udrettet ell. kan udrette noget betydeligt. *Som Yngling lærte han, | Engang at vorde daadfuld Mand. Gutfeld. 119. *De vie deres Søner ind | Til daadfuld Borgersind. Sander. (Rahb. L.B.I.285). *Hil Hver, som kraftig, viis og fro | En daadfuld Haand til Værket rækker. Ing. RSE. VI.114. Grundtv. SS. I.629. 2) om tilfældsnit olgn.: som er opfyldt af virksomhed ell. betydelige gerninger. nogle blive bortrevne ved det første Skridt paa Livets Vei, Andre segnede midt i det mest daadfulde Løb. FGuldb. (Rahb. L.B. II.121).* et daadfuldt Liv. *Ing. EF. II.52. Bagger. II. 334. -fuld-hed*, en. *Grundtv. Br. S. 283. || til Daad 2: sa. SS. V.341. -kraft*, en. (sj.) d. s. s. Daadskraft. *JLange. I.71. -kraftig*, adj. som er i stand til at udføre noget betydeligt; handlekraftig; virksom; energisk. *Dauids. KK.439. Drachm. LK.128. -løs*, adj. (oldn. dållauss; jf. HjælpeO.) 1) som ikke udretter ell. kan udrette noget (betydeligt); virksom. (ofte m. overgang til bet. 2). *Du, Frække! der med kraftdruset Arm | saa daadløs tør dig her i Dalen hvile. FGuldb. (Rahb. Tilsk. 1796.656). *Danmarks største Hovedsmand . . | Daadløs seer paa fjerne Brand. Ing. DM.88. Djævlen laa lammet og daadløs af Rædsel. *Troels. L. XIII.31. Uger gik med daadløs Grublen. JPJac. I.92. 2) som ingen bedrifter har at opvise; uden bedrifter. Ing. D. I.205. *Mens Livet daadløst, monotont | For Fangerne henglider, | I Sundeved man seirrigt | Mod Overmagten strider. Holst. IV.117. Recke. KL.39. -løs-hed*, en. *De Andres Liv i Daadløshed henslæbtes. *Heib. FM.27. Brandes. IV.439. -rig*, adj. (sj.: daadrig. *Brandes. IX.524).*

1) d. s. s. -fuld 1. *Goldschm. V.16. 2) d. s. s. -fuld 2. Hrz. D. IV.135. Goldschm. VII.255. Brandes. IX.524. -s-kraft*, en. evne til at udrette noget (betydeligt); handlekraft; energi; ogs.: evne til at udføre bedrifter (jf. Daadkraft). *Vi Daadskraften øved; vi red i mægtig Dyst. *Ing. RSE. VI.281.* hans Væsens Kjerne var fordrøvet, hans Daadskraft brød. *PalM. VIII.228. Brandes. III. 494. -s-mand*, en. 1) *gerningsmand. MO. 2) (sj.) handlekraftig mand. Historiens mægtigste Daadsmænd, Helte i Statslivet og paa Krigsskuepladsen. Molb. (MO.). Blaum. Sk.207. -s-nar*, adj. [1.1] (l. br.) hurtig til handling. *ærlig Tale, daadsnar Haand, | mod Høvdingsbud en lydig Aand. *Lemb. Byron. II.126. D&H. -s-rig*, adj. se daadrig. **-s-trang**, en. (den) længe hemmede stærke Daadstrang i hans Natur brød ud. *ThomLa. F.29. Barnets og især . . den lidt ældre Drengs fantastiske Daadstrang. Brandes. II.105. Pont. LP. VII.6.*

Daad-*dyr*, et. (ænyd. daadiur) pattedyr af hjortefamilien, hørende til *Cervus* Dama-gruppen; især om det europæiske daadyr, skuffelhjort, *Cervus Dama* (jf. Daa 1). Hjort og Raa og Bøffel og Steenbuk og Daadyr. *5Mos.14.5. MCBruun. PF. I.69. *see den store Flok af crune Daadyr, | Der flyver over Sletten. PalM. U.358. BMoll. DyL. I.249.* I Danmark findes Daadyret . . indført i Middelalderen. *Sal. VIII.1000. -hind*, en. hunnen af daadyr (jf. Daa 2 og Daahjort). *Moth. D2. vAph. Nath. II.1. e. br. || (overf.) *en Daa-Hind er hun, og en Kraftkar er han. Drachm. GG.118. -hjort*, en. (sj.) flok af daadyr. *Ploug. I.105. -hjort*, en. (ænyd. d. s.) 1) (især jæg.) hannen af daadyr (jf. Daahind). *Moth. D2. VSO. Moll. H. I.403. ForstO. 2) (især zool.) d. s. s. Daadyr. Bøv P. I.217. -kalv*, en. ungen af daadyr. *Hauch. I.100. Winth. VI.28. KvBl. 18/1913.3. sp.3. -kid*, et. (l. br.) d. s. *Moth. D2. VSO. MO. -lam*, et. d. s. *VSO. Gjæl. GD.110. BMoll. DyL. I.251.*

Daan, et. [då:n] til II. daane 1: (halv afmægtig) tilstand af henrykkelse olgn. (jf. I. Daane). *et saligt Daan. *Marton. HB. 87. jf. smst. 211. I. Daane*, en. [då:nə] til II. daane 1: bevidstløs tilstand; besvimelse (jf. Daan). *Paa disse Ord hand falt paa Gulvet ned i Daane. *Holb. Paars. 144. jf. Baldaane.*

II. daane, v. [då:nə] *Høysg. AG.139. -ede* ell. (nu kun dial.) *-te (Moth. D35. Feib.). vbs. -else (s. d.), jf. Daan, I. Daane. (glda. d. s., sv. dåna; asl. af oldn. dáinn (jf. bornh. dāner, kraftesløs), perf. part. af deyja, dø, sml. oldn. dá, n., afmagt, dyb søvn; grundbet.: begynde at dø; jf. I. daarlig, Dane-arv, -fæ)*

1) (især $\text{\textcircled{D}}$ ell. dial.; i talespr. nu især spøg.) miste bevidstheden; falde i afmagt; besvime. Han gav mig saa vældig et Slag i Hovedet, at jeg . . daanede ved det. *Høysg. S.109. Fasting. H.26. Danmarks døde*

(er) dog kun daanede, som skal nu brat opstaa. *Grundtv. PS. V. 160.* *daanet kun var han en Kjende; | Han rejste sig brat overende. *Blich. D. II. 130.* det varede længe, inden det lykkedes .. at bringe den Daanede tillive igjen. *Winth. VIII. 146.* han daanede lige ned paa Landevejen. *Se Grundtv. FÆ. II. 113.* Da han kom indenfor Klosteret, daanede han, men da havde han ogsaa .. vaaget i 1½ Døgn. *And. Nv. MS. 151.* *Feilb. Esp. 55. Thorsen. 11. Dania. IX. 29.* || især: miste bevidstheden som følge af stærke indtryk paa sindet. jeg er færdig at daane af Blusel. *Holb. DR. I. 3.* jeg er færdig at daane af Glæde at see dig her. *sa. Arab. 1sc.* *Du skriver det, hvorved en Pige daane maae. *Fr. Horn. PM. 29.* Den Gierrige var færdig at daane af Forundring. *J. Sneed. IX. 106.* *De tvende Qvinder daaned | Af Angst og af Gru. *Winth. HF. 184.* hun daanede rigtignok, naar hun hørte et Skud. *Bergs. PP. 533.* || i videre bet. (især i forb. m. præp. over): vise ydre tegn paa, at noget gør stærkt indtryk paa sindet; især: vise høj grad af forargelse (over noget; jf. falde i daanelse u. Daanelse). man seer ofte Skrifter .. med saadanne prægtige Tituler, at Læseren af Glæde maa daane derover. *Holb. Paars. 2* (2v. man maa daane, besvime, naar man skal tage de høje og fede Stillinger, hvilke er En saa afgjort imod, at man kun af Pligtfølelse .. har kunnet beslutte sig til at overtage en saadan. *Kierk. XIV. 213.* (han kunde give) de gamle Fruentimmer Noget at daane over. *Brandes. V. 548.* I denne Nød værgede Venstre sig .. ved at daane over Højrepressens Nederdrægtighed. *Hørup. III. 295.* || i forb. m. trykstærkt adv.: daane bort, (nu l. br.) d. s. s. daane hen (1). *Moth. D35. VSO. I. 458.* daane hen. 1. (nu l. br.) falde i afmagt; besvime. *Moth. D35.* *Paa denne Almagts Top al Tanke daaner hen. *Tullin. SKY. 9.* *I stille Dvale Sjælen daaner hen. *Frank. SD. 49. 2.* (sj.) falde i søvn. hver Gang han var ved at daane hen, var det ham, som om (hendes ansigt) bøjede sig tæt op mod hans. *Schand. SB. 45.*

2) (poet., nu l. br.) om livsvirksomhedernes ophør: da. *Lad Hiertet kun daane og briste. *Brors. 11.* *Solen sortned, da han daaned. *Grundtv. SS. I. 452.* i forb. m. dø: *Naar jeg daane skal og døe. *Kingo. 116.* *Da reiser Hoved du kiækt og frit, | Mens Stjerner døe og daane. *Grundtv. SS. I. 689.*

3) (overf. anv. af bet. 1; poet., l. br.) svinde hen; tabe sig. *Ved Glimtet af Din Herlighed | .. Evighedens Harmonier, | Og Himlens Jubler daaner, tier. *Thaar. (Rahb. LB. II. 302).* *vore sidste Kræfter daane. *Heib. Poet. IV. 80. jf.: *Ja, Livet blusser, Livet daaner, | Snart er man Ørn, snart er man Kryb. PMøll. I. 109.*

4) trans. 4.1) (l. br. i rigsspr.) bringe til at besvime. Paa Tærsklen mødtes han af en daanende Stank af Urin og Sygemand-

udsvedninger. *Aakj. VB. 220. 4.2* (fisk.) fange gedder, som staaer lige under isen, v. hj. af et kraftigt slag paa denne, hvorved fiskene „daaner“ og let kan tages (jf. done). *Lyst-fiskeritid. 21/6 1918. 1455.*

Daane-dimpe, en. [II.1] (efter sv. dånadimp, af dimpa, falde, dumpe; sj., spøg.) d. s. s. Daanelse. Gratierner (fik) en „Daanedimpe“ af Forskrækkelse over et saadant Forskjønnelsesapparat (o: enkrinoline). *Bogh. DD. 1862. 131.* *CGjerlov. Synd. (1915). 65.*

-færdig, adj. [II.1] (nu især spøg.) som er nær ved at besvime; i videre bet.: som lader sig noget gaa stærkt til hjerte, viser stor skræk, forargelse olgn. *Af Glæde da Per Ruusfast daane-færdig blev. *Holb. Paars. 219.* *Ulykkelige Kone! Saa har Du to Mænd! Kathinka (daanfærdig), „Aal“ (vakler). *Bogh. II. 136. Brandes. VI. 109.* han er daanfærdig, naar han hører en Venstremand sige sine Venner i Højre en ujusteret Grovhed. *Hørup. II. 83. Nans. JD. 34.* Den senere Middelalders Korsfæstelsesbilleder betoner .. det lidende Menneske, der daanfærdigt hænger i de fastnaglede Arme. *V. Ved. BB. 138.*

Daanelse, en. (nu kun dial. **Daansel**. *Moth. D36. Feilb.*) ft. (sj.) -r. (ænyd. d. s.; vbs. til II. daane; nu især dial., i rigsspr. kun spøg.) til II. daane 1: det at besvime; ogs.: tilstanden at være besvimet; besvimelse; afmagt. naar et Menneske kommer en hastig Svagede saasom Daanelse paa om Natten. *Holb. KR. III. 1.* Har Hun slet intet af disse smaa Egen-sindigheder, af disse stærke Emfindtligheder, disse selvgiorte Daanelser. *J. Sneed. II. 147.* Saa langt var (han) naaet i sine Overvejelser efter Daanelsen. *A. Kohl. MP. III. 382.* || især i forb. falde i daanelse.

1. falde i afmagt. *Holb. DH. II. 509. PMøll. I. 212.* (han) slog med Sten efter dem, saa at En faldt i Daanelse. *Rosenb. Livet paa Island. (1871). 19.* 2. (især i forb. m. præp. over) lade noget gøre stærkt indtryk paa sig; vise høj grad af betagethed, henrykkelse olgn. (jf. daane over noget u. II. daane 1). hans lyriske temperament lader ham falde i daanelse over de mest dagligdags ting | **Daane-varme**, en. [II.4.1] (jf. daanehede. *Feilb.; jy.*) stærk hede, der virker bedøvende. Efterhaanden som denne Daan-varme (fra oven) gik ud i Stuen. *Aakj. F. J. 71. Daansel*, en. se Daanelse.

Daar, et. se III. Daare.
† **daar-agtig**, adj. (jf. ænyd. daaragtelig, mnt. dorastich; sj.) til I. Daare 2: taabelig; uklog. *havde Nød ei drevet os; da skulde | (jeg selv) kalde | Vort dristige Forsøg (paa at redde et bundgarn), daar-agtig. *(Ew. V. 101: drengagtig) Frekhed. Ew. (1914). III. 158.*

I. Daare, en. [Idårø] ft. -r. (glda. d. s.; fra mnt. dore, jf. ty. tor, ell. mulig opr. nordisk, oldn. dāri, fsv. dare, se DSeip. Læneordstudier. I. (1915). 82) 1) (foræld. ell. dial.) person, der har mistet sin forstand; sinds-

syg; vanvittig. Jeg er vel noget tåbelig, men ei endnu slet en dåre. *Moth.D41.* *Med Levninger af en forsvunden Tænkraft, | Som Daare vil jeg møde Fergo — daare ham. *Oehl.Aml.194.* *See ei forundret paa mig, | Som stod en Daare her . . | Hvem Guderne med Vanvid havde slaget. *PalM.T.123.* *I et Asyl . . | Lod Mesteren i Sangen | Man som en Daare tage Bo. *Winth.XI.162.* 2) ♀ person, der viser mangel paa klogskab og fornuftig omtanke; enfoldig person; taabe. Den Vise har Øine i sit Hoved, men Daaren vandrer i Mørket. *Præd.2.14.* I Daarer og Blindel hvilket er størst? Guldet, eller Templet, som heliger Guldet? *Matth.23.17.* *En Daares Mundheld er: Hvem havde ventet sligt. *Hob.Paars.44.* *O forskaan mig, vise Daare, | Træt ei længer med Naturens Røst! *Ew.II.164.* *Ha Daare, | Du iler selv din Undergang i Møde! *smst.V.51.* *Viismands Søn er tit en Daare. *Grundtv.SS.II.170.* *Først nu jeg Daare fatted, | Hvad en Hustru ret er værd. *Winth.HF.143.* *Kierk.VI.216.* al min Færd . . ligger og vrænger ad mig, og jeg synes mig selv en Daare, en Idiot. *And.Na.DB.196.* Iem af (jomfruene) vare Daarer (*Chr.VI, 1819: daarlige*), og fem kloge. *Matth.25.2 (1907).* || *ordspr.:* Favre Ord fryde en Daare. *Mau.1130.* een Daare kan spørge mere end ti Vise kan besvare. *PAHeib.Sk.III.97 (jf. PalM.II.162).* lykken ell. Vorherre er daare (næs) (ell. alle daarers) formynder (v: enfoldige personer kommer ofte bedre fra deres forehavende, end man skulde vente). *Mau.1143.* *Hob.MTKr.277.* *Heib.Poet.II.370.VII.348.* *CKMolb.Amb.134.* jf.: Vi er Alle Daarer for Vorherre. *Ing.LB.I.10.* 3) (nu kun dial.) person, som man driver gæk med; nar; i forb. som gøre daare af, gøre nar af. *MDL.Feibb.* || sidde daare, (bornh.) sidde paa forundringsstolen (i juleleg, jf. Daarestol). *Esp.55.288.* || navn paa den person, der i legen „gem bælte“ skal gætte, hvem der har bæltet. *Moth.D41.* *Feibb.I.153 (u. bælte).*

II. Daare, en. [då'rø] (*dial.*) forkortelse af Daareanstalt ell. Daarekiste. han har puttet sin . . Broderdatter i Daaren for at faa fat i hendes Fædrearnv. *Gerstenberg. Overs.af Gontsharof. Afgrunden.I. (1900).43.* Den gamle Idiot . . Han skulde paa Daaren snarest muligt. *CDangaard.Ulgh Vilkaar. (1904).14.*

III. Daare, et. (ogs. Dor. *MDL. Thorsten.130.*) (jf. sv. *dial.* dår, tagvindue; sa. ord. som eng. door, ty. tor, got. daür; besl. m. Dør; sjæll.) lille lem ell. luge olgn. af træ. Langbænken (eller Gaasebænken) . . var ogsaa en lukket Bænk . . afdelt i Rum til rugende Høns . . For hvert Rum var der en Skodde, som kunde trækkes op, den kaldtes et Daare. *AarbFrbrøg.1918.38.*

IV. daare, v. [då'rø] -ede. (*glida. d. s.; fra mnt. doren ell. mulig opr. nordisk, oldn. dåra, jf. u. I. Daare; især poet. og højtid.*)

1) (jf. I. Daare 2) berøve (en) omtanken; betage; henrive; fortrylle (jf. bedaare 2). *vAph.(1759).* *Den vilde Rose daarer | Os med sit søde Smil. *Winth.HF.232.* *en Drøm, der Øiet daarer. *PalM.II.59. (mange)* føre intetsigende Snak og daare (*Chr.VI: bedrage; 1819: bedaare*) Sindet. *Tit.1.10 (1907).* || især om erotisk betagelse (jf. u. 2). *Den Helt vist Runer riste kan | Og daare Qvindesind. *Ing.VSt.48.* *Viid, har han daaret med Runer en Qvinde, | Da har hun ham evigt og altid i Sinde. *Hrz.VI.61. (han var)* daaret af hendes Deilighed. *HCAnd.VI.368.* *Hvor er dit Hjerte daaret nu af Elskov. *PalM.II.91. Drachm.VS.112.* en ung smuk Kvinde, der tumler (*sin*) Hest over Hegn og Grøfter og Volde, er daarende. *Bogan.I.158.* || (*sj.*) gøre sanseløs (af skræk olgn.). *som daaret reent af Skrækkens Gud, | Bringe hende Lundens Nattergale | Selv i Fløitetonen Dødens Bud. *PalM.II.55.* 2) (jf. I. Daare 3; ofte m. overgang til bet. 1) føre bag lyset; vildlede; bedrage; skuffe; narre (jf. bedaare 1). *Lad ej vort Haab (v: om en god høst) blive daaret. *Salm.Hj.44.5. Moth.D42. (Jakob blev)* af sine Sønnen . . daaret og bedrøvet ved en blodig Kiortel. *EPont. Men.III.444.* *ført bag Lyset af den sledske Munk, | Jeg lod mig daare ved en ussel Kunst. *Oehl.HJ.97.* *et Blændværk . . mit Øie daarer. *Holst.D.II.8.* Heller ikke lod han sig daare ved Fortællingen om de store Skatte. *Allen.IV.2.148.* daarende Syner. *JPJac.I.144.* hvor havde han ikke længe daaret sig selv med haabet om, at hans kærlighed kunde forme hendes (sjæl). *Hørlyk.ÜT.80. (overf.:)* *(hun) vil ei daare | Din Tørst med Trylledrik. *Oehl.EA.322.* || forlokke til samleje; forføre (jf. u. 1 samt bedaare 2). hun har ladt sig dåre af ham. *Moth.D43. (hun)* maatte have ladt sig daare, siden hun kunde tjene for Amme. *DJohans.JS.226.* || † gøre nar af; spotte. *Gøgen . . Gudinden spottede og loe af hendes Tale; | Da vaagned Flora op . . | Tilsted ej, Jupiter! hun skreg med Suk og Taare, | At denne Cokkyr (v: gøgen) skal ustraffed Flora daare. *Hob.Metam.23.*

Daareanstalt, en. [I.1] (nu l. br.) sindssygeanstalt. *Heib.Pros.VII.451. Kierk.IV.325. Schack.12. Trap.4.II.213.* -**daad**, en. [I.2] (poet.; sj.) taabelig handling. *Oehl.Lf.145.* -**dans**, en. [I.3] (ænyd. d. s.; foræld.) navn paa forsk. danse af udklædte personer; „narredans“. *TroelsL.VII.145.176.* -**drøm**, en. [I.2] (poet.; sj.) taabelig drøm ell. forestilling. *Grundtv.SS.IV.401.* -**færd**, en. [I.2] (poet.) taabelig adferd. *Oehl.Aml.269. Grundtv.PS.III.196. jf.I.428. AÆrslev. KongValdemar.(1890).50.* † **hus**, et. [I.1] d. s. s. -anstalt. *Hrz.XVIII.476.* † **kammer**, et. [I.1] d. s. s. -kiste 1. *Trap.II.577.*

Daare-kiste, en. ft. -r. [I.1] (ænyd. d. s.; efter mnt. dorenkiste) 1) † aflukke

af tømmerværk, hvori man indespærrede sindssyge; sindssygecelle. *Saa mange Gjakke rundenom, | Som Mennesker til lige; | Saa mange Daarekister, som | Gemakker, tør jeg sige. *Falst.129.* Ved Siden af St. Hanses Hospital, er en halv Snees Daarekister indrettede til afsindige Menniskers Bevarelse, og alt saa beklædte med stærke Planker. *EPont. Atlas. II.118. smst.95. FrSneed. I.191. 2)* (ofte m. overgang til bet. 1; især foreld. ell. dial.) forvaringssted for sindssyge, især om bygning, hvor sindssyge holdtes indespærrede uden at underkastes kur; galehus. *Paars med vis honneur i Daare Kisten kom. *Holb. Paars. 310.* at dantze heele Aaret igiennem kand gjøre den beste Stad til en stor Daare-Kiste. *sa. Masc. II.3.* det store Hospital Bedlam, som er en Daare-Kiste, hvor jevnlig findes et hundrede eller flere afsindige Mennisker. *EPont. Men. II.319. Grundtv. PS. V.71.* en Doctor, som ansaaes for vanvittig, og døde i Daarekisten. *Heib. Poet. X.52.* man erklærede Evangelister og Apostler . . for at have været modne til Daarekisten. *Hauch. IV.219.* jo meer jeg saae paa de Dandsende, desmere følte jeg mig at være i en Daarekiste mellem Gale. *HCAnd. IX. 110. Kierk. IX.228. Feilb. (overf.:) Verdens Daarekiste.* Til Gregers Friis. *Reenb. I.118. 3)* **Daarekiste-**, i *ssgr.* (kun spag. ell. spot.; nu l. br.). **-agtig**, adj. (sj.) forrykt. (de) søgte at give deres gode Humør et saa daarekisteagtigt Udtryk som muligt. *Hgm. S.159. -forlibt*, adj. (sj.) vanvittig forelsket. (jeg fandt) min Herre Leander fast daarekiisteforliebt. *Holb. Usynl. I.4. -gal*, adj. fuldstændig forrykt; splittergal. *Holb. LSk. I.6. Wess.26.* Var det ikke daarekistegalt, at hige efter laaset og forbudent Gods, og forsmaa den Skat man finder paa alfar Vei. *Grundtv. Saxo. I.90. Heib. Poet. V.303.* Nu er han gal . . daarekistegal. *Bergs. PP.436. -galskab*, en. *Oehl. Prom. IV.153. -lem*, et. *VSO.* et nysudskrevet Daarekistelem. *Ing. EF. VII.165. Kierk. VI.70.* || (overf.) forrykt person. *Ing. EM. I.159.* her har været et Daarekistelem, som spurgte efter dig. *Hostr. S.30sc. Berl. Tid. 30. 1.1905. Aft. I. sp.3. -præk*, et. (l. br.) d. s. s. -nak. *Gadeordb. 2 50) \ -skab*, et. d. s. s. Daarskab. *Gid for Dit Daarekisteskab | Kureert . . i Aar Du (o: en digter) blive. *TBruun. VI.334. smst. I. 312. -snak*, en. (sj.) et. forrykt tale; vrøvl. *Holb. Paars. 211.* Du har seet dig selv krybe ind ad et Vindue . . medens du dog stod udenfor? det er jo Daarekistesnak! *Ing. LB. I.19. EHolm. (Universitetsprogr. Nov. 1885. 31). SMich. L.75.*

Daare-læge, en. [I.1] (sj.) sindssyge-læge. *S&B. \ -spejl*, et. [I.3] billedl., om hvad der viser en uformuften i ens handlinger oln. *godt det var, om i det Daare-spejl (o: beretningen om Babelstaarnet) | Vort Aasyn vi alvorligen beskued. *Grundtv. PS. I.336. -stol*, en. [I.3] sidde paa ell.

i daarestol(en), (bornh.) sidde paa forundringsstolen. *Esp.55. KBirk&JKure. Ingrid Klo. (1907).61. † -streg*, en. [I.1 ell. 3] uformuften handling; narrestreg. *VSO. MO. -tønde*, en. [I.3] (foræld.) tønde oln., hvori „daaren“ i legen „gem bælte“ blev sat og overøst m. vand, naar han ni gange i træk ikke havde gættet, hvem der havde bæltet. (*Kalk. I.411*). *Moeth. D42. Troels. L. VII.61. jf. smst.53.* || legen at slaa katten af tøndens. *VSO. -værk*, et. [I.1 ell. 2] (nu næppe br.) forrykt ell. ubesindig handling; galskab; ubesindighed. *Moeth. D42. VSO.* *Gubben gjerne lukker Øiet til, | For raske Ungdoms lidtbetænkte Daareværk. *Sotofl. Panth. 234. Scharling. Menneskehed og Christendom. II. (1874).372.*

I. daarlig, adj. [Idårli, gløds. Idå'li, dial. ell. vulg. Idå'li] jf. *ARecke.104. Feilb. Kort. 131. Thorsen.133. († doidig, dollig. Moeth. D89. LThura. Poet.40)* (ænyd. daallig, sv. dålig, oldn. dålig, ussel, skadelig; besl. m. II. daane; grundbet.: dødelig ell. dødringende, se *Nord. studier tillegn. Noreen. (1904). 115ff.* || ordet er i sin form paavirket af II. daarlig)

1) som er angrebet af sygdom. 1.1) om personer oln.: som ikke er legemlig rask; upasselig; syg. (ofte mindre stærkt end syg, undt. m. h. t. patienter). „Bruges meest i daglig Tale; men høres sjelden uden for Siælland.“ *VSO.* „hvordan har De det?“ — „Er De daarlig?“ *Oversk. II.240.* *Jeg af lutter Lystighed blev daarlig. *PalM. II.148.* Den Syge er meget daarlig idag. *MO.* han ser daarlig ud (o: ser ud til ikke at være (helt) rask) | den syge blev daarligere og daarligere | (sj.) om dyr: en af Hestene (er) bleven daarlig. *Brandes. IX.367.* || m. overgang til 2: *det var ynkt at see, hvor doidig hun (o: skolen) saae ud, | Hun havde ej til Prunk dend mindste Hæders Klud. *AlbThura. Cold. A1r.* || i forb. m. adj. af lign. bet. mat og daarlig satte han sig i Dandsesalen. *Gylb. (1849). IX.80.* især: syg og daarlig. *Winth. X.216.* saa blev han saa syg og daarlig, saa han daaned lige ned paa Landevejen. *Sv Grundtv. FÆ. II.113.* syge og daarlige Folk. *Schack. 324. jf.: jeg er syg, jeg er daarlig. Schand. UM. 141. 1.2) om legemsdele: som er skrøbelig paa grund af sygdom (ell. beskadigelse). de vaklende Lænder og de dollige Fodder. *Sort. Tr.76.* *Din Mave daarlig er, du slet fordøier. *PalM. I.42. (hun) nærmede sit Ansigt til hans. (han) tænkte: Næsen er stor. Sæt, om den ramte mine daarlige Øjne. Schand. IF.43. *(han) gnubbed sig over det daarlige Sted (o: en byld paa foden). Drachm. SH.65.* han har faaet en daarlig finger | rør ikke ved min daarlige arm | || spec. (jarg.): som er angrebet af en venerisk sygdom. *OrdbS.**

2) som er af ringe beskaffenhed; som ikke opfylder berettigede krav; som ikke duer; mangelfuld. (mods. god, mindre stærkt

end slet). lehnestolen, som er daarlig og raadden (*gaar*) i stykker. *Hob.IV.678.* *Agt al Verdens beste Lyst | Som en daarlig Tidsel-Høst. *Brors.161.* en daarlig Efterligning. *Grundtv.Myth.183.* Daarligt Klæde, Brød, Kiød. Vi fik daarlig Mad. *MO.* bogen er trykt paa daarligt papir | han fører lutter daarlige varer | det er en daarlig pen, du har givet mig | daarlige papirer, *✓ værdiløse papirer. S&B. talem.:* Det er daarligt Gilde, hvor intet spildes. *VSO.VI.706. Mau.2830. || om personer:* Det er en daarlig Soldat, som ikke tænker paa (eller haaber) at blive General. *Mau.1172 (jf. Kierk.V.194).* der var færre Damer end Chapeauer og blandt de Første nogle daarlige Dandsrinder. *Blich.III.153.* *Af daarlig Slutning kommer daarlig Statsmand. *PalM.VI.71.* han er en daarlig taler | han viste sig som en daarlig vært | *jf. 20* han er et daarligt hoved, *se Hoved. m. overgang til 3:* Alle véd, at det tit ikke er de daarligste Mennesker, der har gjort sig skyldig i (*et politisk mord*). *HSchwänenfjægel.PAHeiberg.(1891).527.* daarlig makker, *se Makker || om abstr. ting. *(husk)* At Alt hvad galt og daarligt er i Verden, | Fra gal og falsk og daarlig Slutning stammer. *PalM.VI.71.* *Jeg sværmer for Tivaali — | Ja Nogle har en proper Smag, | Men Andre har en daarlig. *AREcke.104.* *(*de*) stirre med Haand over Bryn, | Faklerne hjælpe det daarlige Syn. *JPJac.I.314.* den daarlige Hjælp, som Kejseren havde ydet os. *HistTidsskr.Litteraturhefte.1916-17.137.* De kunde have gjort det bedre, siger Korporalen bøst og i daarligt Humør. *Bønnelykke.Sp.94.* hans horelse er bleven daarlig | vejret er daarligt i dag | det var en daarlig vittighed | daarlige tider *olgn., økonomisk vanskelige tider. Schand.BS.33.* *Kosten er knap, til et daarligt Aar | det tegner. *Rich.I.49.* den daarlige tid, *✓ den døde tid i forretningslivet. S&B. || ikke daarlig, (dagl.) d. s. s. ikke billig (3.2).* vil du laane 100 kroner? du er ikke daarlig | Bibelhistorien imponerede Rasmus ved at være på 400 sider; katekismen var heller ikke dærlig: 150 sider. *Hjortø.R.24. || ogs. (jf. bet. 4.2): utilstrækkelig; knap.* han havde saa daarlig Tid (*til at læse*); der var saa meget Andet, han skulde tænke paa. *Schack.181.* vi har daarligt raad til at undvære flere folk | *3)* som fører ondt med sig ell. har skadelig indflydelse; *fordærlig; skadelig; uheldig.* Folk siger, at De har ført et meget daarligt Liv i Rom. *Zangwill.Nye Ghettofortællinger.(overs.1908).114.* han har været i daarligt selskab | det var en daarlig (*o: ondskafuld*) spøg; *|| om personer: moralsk fordærvet.* et daarligt (*o: løsagtigt*) Qvindemenneske ved Navn Helene. *Hob.Ul.V.2.* (*hun*) er et daarligt Fruentimmer . . Drikfældig og ondskafuld er hun. *Baud.H.194.* han er en daarlig person |

4) som adv. 4.1) paa en mangelfuld maade; *ikke godt; ilde.* *Din Kirke-Mark, o Gud, | Hvor ser den daarlig ud! *SalmHj.166.1.* *O Gud, hvor det gaar daarlig til! | Nu Fienden har paa Jord sit Spil! *Grundtv.S.S.I.286.* *„Den bedste Confirmand kan et fuldføre | Det Værk, som I forlanger, jeg skal gjøre.“ | — „Saa staaer det daarligt til, det kan jeg høre.“ *Heib.Poet.X.195.* *han | Blev daarligt lønnet af sit eget Land. *Holst.D.II.138.* jeg var kun daarlig tilmode. *Schack.94.* jeg er lidt daarligt disponeret i Dag. *KLars.Ix.198.* han skriver daarligt for sig | han ser daarligt | have det daarligt. 1. (*om patienter*) være meget syg. da jeg sidst saa til ham, havde han det daarligt | 2. have mindre gode kaar; leve under mindre gode forhold. (*hun*) havde det nu daarlig, ikke formedelst Fattigdom, men fordi hun ikke kunde komme ud af det med sine Stedbørn. *Goldschm.VI.54. 4.2)* i utilstrækkelig grad; *kun lidt.* *Hervar er kommen, sin Arv at hente . . | Daarlig din Datter har lært at vente. *Hzz.D.IV.210.* hans Personlighed (*var*) endnu . . daarlig kendt. *Brandes.IX.346.* (*han*) hørte daarligt efter: hans Tanker var i Stuen ved Siden af. *EBrand.UNB.33. (kroerne)* er svinske og daarlig forsynede. *VVed.BB.178.* || ikke daarligt, (*nu næppe br.*) i ikke ringe grad. (*han*) pegede op mod Maanen . . hvis Opgang var det, jeg havde taget for den store Ildløs . . og jeg maatte ikke daarlig høre min frygtelige Ildebrandshistorie. *Rahb.E.I.267.* Du er rigtignok ikke daarlig forelsket, det kan man see. *CBernh.IX.95. 4.3)* *kun i ringe grad; til nød; vanskeligt.* *Jeg kun daarlig fra Graniten | Kjender Marmelstenen fin. *Grundtv.PS.VI.200.* *Kjolen (*er*) bleven jer kort og trang . . | Den skjuler daarligt en Jomfrubarm. *Heib.Poet.II.34.* Børneæventyrets Bakketrold, der . . daarlig taalte Solens Lys. *Pont.LP.VI.156.* Lygterne . . kunde daarligt sprede Lys. *KLars.GV.7. || (< MO.; dagl.) næsten ikke; knap nok.* den store Hal, der daarlig kunde rumme dem. *CEw.C.227.* „Rasmus Rask kunde 23 Sprog.“ . . „Skulde det ikke være lidt rigeligt? . . Der er vel daarligt 23 rigtige Sprog.“ *KLars.GV.27.* jeg kan daarlig bringe det over mit Hjærte at rykke en smuk Ukrudtsplante op. *OM Møll.O.133.* den travle Slægt . . skænker dem vel daarligt blot en Tanke. *KarlChristensen.Hverdagsbilleder.(1902).100. || daarligt nok, knap nok.* *Fællesskab om mit og dit | Daarlig nok har Mand og Kvinde. *Grundtv.SS.IV.130.* Det var . . daarligt nok, at den ene kunde høre, hvad den anden sagde. *Pont.LP.VII.111.* det er daarligt nok, man i denne Barfrost kan skyde Haren paa Spring. *Bogan.II.45. KLars.MK.34.*

II. daarlig, adj. [dârlî] *Høysg.AG.99.* († *dollig.* *PoulPed.DP.63.*) adv. d. s. ell. -t ell. (†) -en (*Moth.D43. Høysg.AG.99. Gylb.*

SS.I.201). (*glda. d. s.; fra mnt. dorlik, af I. Daare; nu kun bibl. og gldgs. og m. tilknytning til I. daarlig*) som mangler dømmekraft; uklog; taabelig. En viis Søn glæder sin Fader, men en daarlig (*Buhl: taabelig*) Søn er sin Moders Bedrøvelse. *Ords.10.1. de fem af (jomfruerne) vare kloge, og de fem daarlige (1907: vare Daarer). Matth. 25.2. hold dig fra daarlige (1907: taabelige) Spørgsmaal. Tit.3.9. *Hvo saadant negter mere, blir holdet gal og daarlig. Holb. Skiemt.B8r. naar jeg betragter, hvor daarlig Folk er at efterfølge strax end og de u-rimeligste Franske Moder.sa.JJ.Bet.a5r. At bruge fremmede Sprog, naar man haver ligesaa forstaaelige og beqvenne Ord i vort Modersmaal, er daarligt. Bath. GT.270. *I er en daarlig, en letsindig Mand. Oehl.C.135. Grundtv. Udv.III.290. hvo skal nu bedømme, om disse Tanker ere vise eller daarlige. Ing.EF.VI.123. Alle vare begjerlige efter at see, hvor daarlig eller dum hans Nabo var. HCAnd.V.113. Og dog levede (menneskene) løs i daarlig Travlhed. JPJac.I.101. taabelige Illusioner, umaadelig Hævnlyst og daarligt Sansbedrag. Brandes. Cæs.II.319. ublu Væsen eller daarlig (1819: giekkelig) Snak. Ephes. 5.4(1907). || som adv. du haver gjort daarligen (*Buhl: handlet som en Taabe*). I.Mos. 31.28. Alexander beklagede sig for dum daarligen over, at Verden var ikke stor nok for hans Vaaben. Oecon.T.III.75. *spot ei daarlig, hvad du ei begriber. PalM.VIII. 105. Det er nu vistnok meget daarligt, ja endog taabeligt sagt. Kierk.V.134. Brandes. III.331. || som subst. En Daarlig kan undertiden sige viis Tale. Mau.10070. *Hvad har I Daarlige, som I kand glædes ved. JFris.15.*

Daarligdom, en. (< VSO.1793; af I. daarlig; i rigsspr. især spøg.) 1) d. s. s. I. Daarlighed 1. (*frøkenen*) skulde begynde igen at spise Havregrød om Morgen, saa fik vi nok Has paa den Daarligdom. SvLa.UR.61. 2) d. s. s. I. Daarlighed 2. Bredahl.I.61. Det er Daarligdom med deres Madlavning. HCAnd.VII.85. *Hvor det gik usselt — ret i Daarligdom! Bagger.II. 98. *du glemmer, mens du stirrer, | Livets Daarligdom og Jammer. Sodb.G.D.S. Thorsen.133. || (sj.) En Daarligdom af Bøger (v: en mængde daarlige bøger). Gadeordb.² 3) (jf. I. daarlig 3) moralsk usselhed ell. slethed. Var jeg (v: en kunstner) bleven ved, og havde jeg villet tage al den Daarligdom, der følger med, saa var jeg maaske ogsaa Professor nu. Tops.III.424. Stuck. S.119. den strenge Tugtemester af Tidens Daarligdom. EHenrichs.MF.II.274. Almindelig tror man herhjemme, at Alverdens Daarligdom kommer fra Frankrig. Riget.¹⁴101913.I.sp.5. || ogs.: moralsk forkastelig handling ell. færd (jf. II. Daarlighed 3). „Du vil da vel ikke føre mig paa Daarligdom?“ — „Nej, nej, vær blot rolig.“ SvLa.KN.2. *Det fortælles .. | at en Dig-

ters Liv gaar hen med | Drik og Svir og anden syndig | Daarligdom. ThBarfod.SK.9. I. -hed, en. ft. (i bet. 1) -er. (af I. daarlig) 1) [I.1] sygdom; skrøbelighed; svaghed. Junge. han har ligget i lang Tid af Gigt og anden Daarlighed. Hrz.IV.276. Rode.SF.71. Thorsen.133. 2) [I.2] (l. br.) mangelfuldhed; usselhed; slethed. vAph. (1759). (jeg) besøgte Nilgruppen og Laokoon, men det var kun Daarlighed (v: daarlig bevendt) med min Beskuen. HCAnd.I.102. jeg kan da rigtignok ikke forstaae, at naar En synes om en Anden, den saa alligevel kan gaae saadan og troe al Slags Daarlighed om den. Schack.62. || (nu næppe br.) konkr.: slet føde. Junge. II. -hed, en. ft. -er. (ænyd. d. s.; af II. daarlig) 1) (nu næppe br.) d. s. s. Daarskab 2. *al vor Tarv og Trang han veed; | Thi er al Sorg kun Daarlighed. SalmHus.38.3. Daarlighed er undertiden lykkeligere, end Klogskab. Eilsch.Philhist. 59. *at ville hvad man seer umeligt, | Er Daarlighed. Ew.V.102. *Daarlighedens lette Hjernespid. PalM.V.421. 2) (nu næppe br.) d. s. s. Daarskab 3. vi prædike den korsfæstede Christum, som er Jøderne en Forargelse, og Grækerne en Daarlighed (1907: Daarskab). ICor.1.23. det er en Dyd at efterfølge de gamle Forfædres Sæder, men en Daarlighed at ville tale ligesom Kong Dans Olde-Moder. Holb.MTKr.510. (*maskerader*) og andre Verdens Daarligheder. sa.Philos.I.3. De maae være i et melankolsk Lune, siden De kalder en saa ligegyldig Handling for Daarlighed. PAHeib.Sk.II.260. det (var) en Daarlighed at vente, at med Unionen skulde .. Fred og Samdrægtighed herske. Allen.I.10. jf.: han havde gjort en Daarlighed (*Buhl: Udaad*) mod Israel. I.Mos.34.7. || i forb. tale daarlighed, føre uklog, taabelig tale. en Daare taler Daarlighed. Es.32.6. *(en) Dødelig, | Hvis Tunge taler Daarlighed. PalM.VI.113. 3) det, at man ubesindigt indlader sig paa noget urigtigt ell. moralsk forkasteligt; letsindighed; ogs.: letsindig handling. (han) driver sin Ungdom hen med Spil, med Fruentimmer og deslige Daarligheder. Ruge.FT.335. man bør undskylde Ungdoms Daarlighed, naar den ikke kommer af et ondt Hjerte. PAHeib. Sk.III.272. At lade sig forlede til Daarlighed. At forfalde til Daarligheder. VSO. || nu næsten kun i udtr. gaa paa daarlighed(er), (spøg. og følt som hørende til I. daarlig 3; jf. ogs. Daarligdom 3 slutn.) gaa paa svir ell. udsvævelse. om Aftenen vil (den unge mand) ikke søge ud paa Daarligheder; nej, han har noget bedre hjemme. Pol.¹⁸121886.I.sp.6. D&H. -vis, adv. (af II. daarlig; nu næppe br.) paa en uklog, taabelig maade. *Men hvad har (landet) forbrudt .. | At straffes for? Det daarligviis maaskee | Brød Fredens Pagt med sin for mægtig Grande. Abrah.(Rahb.LB. I.566). **Daarskab**, en. ell. † et (*Mynst.*

IA.329. *Ing.EM.II.34*). [dɑːrˌsgaːb] *ft.* (i bet. 3) -er. (glda. d. s.; af I. Daare) 1) † af *snidighed*; *forryktighed*. *Moth.D44. 2) Ω* høj grad af uklogskab; *taabelighed*. *Naar Vismand gaar i Blinde | Og vorder Daarskabs Spil. *Salm.Hj.478.1*. *Den Vise her i stille Fred | Skal Jordens hele Daarskab glemme. *Lund.ED.86*. *Daarskab Vid har overlevet. *Grundtv.PS.IV.352. PalM.II.236*. jeg gav mit Hjerte hen til at forstaae Viisdom, og til at forstaae Galskab og Daarskab (*Chr.VI: daarlighed*). *Præd.I.17. 3) taabelig tanke, ytring, handling* olgn. *SkVid. X.238*. at søge Hjelp hos Djævelen . . maatte man kalde den latterligste Daarskab, dersom det ikke var den sørgeligste Forvildelse. *Ørst.I.91*. *Vel Han det vidste, | Daarskaber friste | Ungdom paa Jord. *Grundtv. SS.II.11*. jeg har afsagt det forfængelige Daarskab (v: *elskov*). *Ing.EM.II.31*. naar man tænker paa at gjøre en Daarskab. *Schand.IF.73. 1Cor.I.23(1907; se u. II. Daarlighed 2)*.

daarske, v. se dørske.

Daas, en, et. se Dos.

I. **Daase**, en. [dɑːsə] († *Dose. Moth. D92. Holb.DR.III.9. KSelskSkr.I.299*). *ft.* (fra nt. dose, jf. holl. doos, ty. dose; af usikker oprindelse, maaske sa. ord som Dosis; jf. II. Daase) 1) mindre æske (af forsk. form) med laag. 1) i al alm. *Moth. D92*. (jeg) fik megen Stads at see af Daaser, *Etuis.Klevenf.RJ.102*. en aflang Dose, som endnu hos de Tydske og Danske kaldes en Bysse. *KSelskSkr.I.299*. *En Daase uden Laag. *Wess.43*. det eneste, jeg kan bruge Daaser til, er at gjemme Pudder og Pomade i. *PAHeib.US.421*. „jeg kløvede Panden paa den sorte Troldkarl.“ „Men . . han satte sit Hoved sammen igjen, som en Daase.“ *Ing.PO.II.94*. himn tog nok med sig baade i Daase og Pose af hendes Faders. *JPJac.I.109*. || *spec. d. s. s. Snustobaksdaase*. „See der, behager ham en Prize Tobak?“ — „Maatte jeg spørge, om det er Herrens egen Dose?“ *Holb.DR.III.9. VSO*. *sin Daase frem han saaes at trække, | Og op en Pris at hente fra dens Bund. *PalM.V.27. 1.2) mindre beholder i daaseform (af blik olgn.) til opbevaring af henkogte sager* olgn. (jf. Daase-kød, -mad). Enhver københavnsk Storbedrift var repræsenteret, Daaser, Kød, Pølser, Margarine. *Leop.B.333*. hummer i daaser | 2) (faagl.) overf.: om (dele af) redskaber ell. indretninger; der minder om en daase (jf. Svampedaase); se Daase-barometer, -telefon || daase-lignende dække over en elektrisk afbryder. *Landb.O.IV.421. jf.: Til Afbrydelse af svage Strømme, f. Eks. til Glødelamper, anvendes i Regelen „Daaseafbrydere“ med et daaseformet Hylster.smst. || daase-lignende glasbeholder i et vaterpas. Sal. XI.769. jf.: (et vaterpas bestaar enten af) et lukket Glasrør . . eller en Glasdaase (Daase-Libelle) indfattet i Metal og*

fyldt med Vinaand . . paa en Luftboble nær.smst. 3) (*dial. og vulg.*) *moderskede, vagina. Feilb.IV.123*.

II. **Daase**, en. [dɑːsə] *ft.* -r. (*egl. vist to forsk. ord*) 1) (*sa. ord som sv. dial. dåse, oldn. dási; besl. m. III. daase, daase, Dos, døse*) † sløv, dum person; *dos. Moth.D44. 2) (vist opstaaet ved sammenblanding af bet. 1 og I. Daase 3, jf. holl. oude doos, gammel kælling, ty. alte schachtel, gammel pige; dagl. ell. vulg.) løsagtig kvinde. S&B. Feilb.I.234. || nu især som nedsettende betegnelse i alm. for en kvinde, navnlig for en gammel, ugift pige. (din) Søster — den indbildske Daase. Leop.B.142. (i stedet for) en ung og smuk Brud . . kaarer I nogle gamle Daaser. Bergstedt.J.44. Hjortø.OS.77. Feilb.*

III. † **daase**, v. -ede. (ænyd. d. s., jf. oldn. dæsask, være mat ell. træt, dásinn, dásinn, sløv, doven; besl. m. II. Daase 1, daase) være sløv ell. uvirksom; *do vne; da se. hand dāser dagen bort. Moth.D44. Vitellius daasede, og skyndte sig at nyde sin første Lykke i uivirksom Yppighed og kostbare Maaltider. JBaden.Tacit.III.75. VSO.*

Daase-afbryder, en. se u. I. Daase 2. **-barometer**, et. [I.2] (faagl.) barometer, hvis kvikselvbeholder har form af en daase. *Sal.²V.406. -hummer*, en. [I.1.2] (især kog.) hummer henkogt i hermetisk tillukkede daaser. *Const.Kogeb.122. -kød*, et. [I.1.2] (især faagl.) kød henkogt i hermetisk tillukkede daaser. *BerlTid.5:1906.M.2.sp.5. -libelle*, en. se u. I. Daase 2. **-mad**, en. [I.1.2] (dagl.) henkogte sager; *skilpadder. Dania.III.116. CEw.F.200. -skildpadde*, en. [I.1.1] (zool.) skildpadde, der ved bevægelige dele af ryg- ell. bugskjoldet kan lukke for de indtrukne legemsdele. *Sal.²V.406. -telefon*, en. [I.2] (faagl.; l. br.) flad, daaseformet telefon. *Sal.XVII.228.*

Daatter, en. se Datter.

daave, v. se daabe.

Daa-vildt, et. *VSO. MO. Schand.SB. 236. Brehm.DL.IA60. || † d. s. s. Daahind. En Daahind som kaldes Daavildt.vAph. Nath.II.1. smst.3.*

Dabe, en. [daːbə] (**Dabbe**: *MDL*) *ft.* -r. (besl. m. sv. dial. dabbe, blodset person, no. dabb, tyk og tung figur; jf. jy. dabe, no. dabba, stampe, klappe fast, eng. dab, slaa let m. noget blødt ell. fugtigt, ty. tappen; nu kun *dial.*) redskab (kølle) til at stampe lergulv olgn. fast med. *Gram.Nucleus.434. VSO. MDL. Feilb. || † broløggerjomfru. vAph. (1759).72. sa.(1764).*

I. **Dacapo**, et ell. † en. [daˈkaːpə] *ft.* (l. br.) -er [daˈkaːbɔːr] (af II. da capo; Ω, l. br.) 1) tilraab, hvormed et musikstykke ell. en kunstpræstation olgn. forlanges gentaget. *O, det fagre Skuespil! | Ja, jeg raabte ufortrøden | Mit: da capo! hidindtil. *Aaestr.18. 2) handlingen af foretage noget een gang til; gentagelse. Udi Reformationer tog (Marc Aurel) sig vare . . ikke at falde fra et Ex-*

tremo til et andet: Hvilken Regierings-Regel maa deshøiere recommenderes, efterdi fast alle Landes Historier vise, at . . . man i Reformation ikke standser, saa at saadant forsaarsager en idelig da Capo igien. *Holb. Herod. a6^v. RudBay. EP. II. 161. Meyer. jf. (spøg.): læser man paa Spise-seddelen tre eller flere Aftener efter hverandre Æblegrød, saa bør man . . . lade være at spise saadan en Da Capo af Æblegrød. Tode. VI. 222. II. da capo, adv. og interj. [da'kabo] (fra ital. da capo, fra begyndelsen, egl. fra hovedet, jf. Chef, Kaptajn, kaput) † (oftest skrevet D. C.) som betegnelse for, at (en del af) et musikstykke skal gentages (forfra til slutningen ell. til et andet nærmere angivet sted). *JBaden. FrO. Meyer. || som interj., til betegnelse af at man ønsker et musikstykke osv. gentaget: en gang til; igen. de saae en ung Herre . . . bøde sig dybt for det larmende Publicum, der havde fremkaldt ham og skreg: "Dacapo!" Ing. LB. III. 191. Bang. S. 251. jf.: Banken med Stokke, "da capo" - Brøl, Fremkaldelse af Sangerne. StBille. Gal. III. 125. et da capo Raab. Goldschm. VI. 327. (overf.) om en gentagelse i alm.: *Holb. Ep. I. 382. Torden, Glimt, nye Glimt, Gentagelser, Stjernebunder, nære Shrapnels. Da capo! Om igen! Hold ud, hold ud. Bønnelycke. Sp. 20. || som adv., især i udtr. som spille, synge, tage (noget) dacapo, synge osv. (noget) om igen, forfra. Geb. MusK. 91. tilhørernes jubel tvang ham til at synge sangen da capo! jf.: selv om (min kone) nu ogsaa skulde rulle til Vejrs (: da, "himle"), saa kunde det alligevel aldrig falde mig ind at gifte mig Dacapo! Wied. BSt. 51. Skulde (min kone) køre til Himmels . . . saa blev det saamen Dem, jeg vilde danse Dacapo med! smst. 53.***

Dada, subst. [da'da] ftt. d. s. (lydefterlignende ord; barnespr. ell. spøg.; jf. dajé) prygl; bank; smæk. *En saadan Herre | Faar Prygl, desverre! | Han faar da da. *PAHeib. I. 389. Der vankede Dada, og han erindrer sig grant, at Bogstavet O nær havde skaffet ham en Rumpesfuld. Grundtv. Udv. I. 13. *han fik . . . Dada og blev sat hen i Skammekrogen. Hrz. D. III. 36. hvad skal Barnet have? Svaret er: Da-da. Kierk. I. 3. Bondekone's lille Vovvov . . . fik Dada hver Gang Katten havde taget en Kylling. Bøgh. III. 284. de Da-Da, som man giver et Barn. Jak. Knu. LU. 84. Feilb. I. 173 (v. dajda). Sjæll. Bond. 162. (overf.): Saaledes faaer jeg altid Dadel, altid "Dada i Skammekrogen". *HCAnd. Breve. I. 86.**

I. Dadel, en. [da'd(ə)] ell. [da'd(ə)] (ogs. skrevet Dadel. *vAph. Nath. II. 10. — † Dattel. smst. Tode. ST. II. 61. Jt. dadler ell. (nu l. br.) -er (Tode. VI. 111. Goldschm. I. 322). (ænyd. d. s., fsv. dattil; fra mnt. dadele (sm. ty. dattel), gennem romansk af gr. daktulos, finger, daddel; jf. ænyd. daktel, daktyl, oldn. daktilr samt Daktyl) 1) frugten*

af daddelpalmen. dadeler (1871: Pistacienødder) og mandeler. *1Mos. 43. 10 (Chr. VI). den søde Frugt, som kaldes Dadler. Ørst. II. 136. gode Gjæringer er som Dadler, staaer der i Talmud, de modnes sildig og blive søde. HCAnd. IV. 392. Arabere, hvis Maaltid er en Haandfuld Daddeler og en Slurk af Kilden. Goldschm. I. 322. Vare. L. 2165. 2) (sj.) & daddelpalme. det Hav, der er kranset af Daddeler, Palmer og Orange-lunde. *Goldschm. I. 337. 3) overf. 3.1) (fagl.) sort daddel, (især i ftt.) d. s. s. Daddelblomme 1. Vare. L. 2165. Mentz. O. Pl. 143. 3.2) † (zool.) d. s. s. Daddelmusling. Raff. (1784). 94. jf. *vAph. Nath. II. 10.***

II. Dadel, en. se I. Dadel.

Dadel-, i ssgr. af I. Dadel (1). **-blomme**, en. 1) † spiselig frugt af forsk. arter af *Diospyros* (jf. Dadel 3.1). *Vare. L. 2165. 2) & d. s. s. -blometræ. JHSmidth. Arbo-ret. 85. Schallem. HB. II. 419. Warm. Fropl. 355. -blomme-træ, et. & tropisk træ ell. busk, *Diospyros lotus L.* (jf. -blomme 2). *Sal. 3. VI. 203. || (sjældnere) om *Diospyros virginiana. Bot. Tidsskr. 3R. I. 21. -honning*, en. † (l. br.) honninglignende præparat af dadler. *Sal. IV. 787. -musling*, en. (zool.) blaamusling, der borer huller i korallblokke olgn.; stendaddel; *Lithodomus lithophagus L.* (jf. I. Dadel 3.2). *Sal. IV. 786. -palme*, en. & træ af palmefamilien, *Phoenix dactylifera L.* olgn. arter (jf. -træ). *Raff. (1784). 76. Warm. Syst. B. 270. -træ*, et. (nu næppe br.) & d. s. s. -palme. (*Kalk. V. 165. vAph. (1759). VSO. MO. -vin*, en. [I. 1 ell. 2] vin fremstillet af dadler ell. især af daddelpalmens saft. *Mentz. O. Pl. 131.***

I. O Dadel, en. [da'd(ə)] ell. [da'd(ə)] (ogs. skrevet Daddel. *Birckner. Tr. 172. Molb. EL. 194. uden ftt. (fra ty. tadel; næppe ældre end omt. aar 1700, jf. dadle || bet. 2 skyldes, ultr. paa ty., indflydelse fra dadle) 1) fejl ved nogen ell. noget; mangel; lyde. han finder Dadel paa Alting. VSO. være uden Dadel. MO. NMoll. Pers. 35. || nu især i udtr. (en ridder) uden frygt og dadel (efter fr. le chevalier sans peur et sans reproche, tilnavn til Bayard) om en person m. en frygtløs og pletfri karakter. MO. *(Armand Carrel var) en Helt, en Ridder saa god | som hin, der ej kjendte til Frygt eller Dadel. *Ploug. I. 81. (Hauch) var en Don Quijote uden Frygt og Dadel. Brandes. I. 424. Arlaud. 446. 2) det at finde noget at udsætte paa nogen ell. noget; misbilligelse; nedsettende dom ell. kritik (mods. Ros). *Vor Ros er ren, vor Dadel fri. PAHeib. US. 602. idelige Kandestøberier og Daddel over Regieringens Handlemaade. *Birckner. Tr. 172. Oehl. EA. 239. ofte kan det, som er den Ene til Berømmelse, være den Anden til Dadel. Heib. Pros. I. 165. *er din Dadel ikke just en Roes. Palm. VII. 118. de fortalte Kongen, hvad J. havde gjort, for at kaste Dadel paa (Chr. VI: beskyldte) ham. 1Makk. 11.5. Bert. Tid. Kv. 10/10 1920. 3. sp. 3.***

II. Dadel, en. se I. Daddel.

Dadel-, i ssg. af I. Dadel (2). **Ω -fri**, adj. (efter ty. tadelfrei) som der ikke er noget at udsætte paa ell. indvende imod; ulastelig (jf. -løs). Ing.P.O.II.250. saa dadelfri en Skønhed og Storhed i det digteriske Udtryk.Brandes.III.597. Drachm.U D.215. *en Skjorte, hvis Bryst uden Plet eller Pli | stod aabent og lod en dadelfri | Uldtrøje just blive set.Gjel.Rø.86. **Ω -løs**, 10 adj. (efter ty. tadellos) d. s. s. -fri. (ridderne skulde) være alle . . dadellose Damers Beskyttere mod Fornærmelser.Ing.VS.II.18. PMøll.I.228. dadellose Kappebaand.Bang. Udv.239. **-s-votum**, et. (efter ty. tadelsvotum; polit., l. br.) misbilligelse udtalt gennem en afstemning; mistillidsvotum. Brandes. IX.488. Pol.²/1918.5.sp.1. **-syg**, adj. se dadlesyg. **Ω -værdig**, adj. [-værdi] som fortjener dadel; lastværdig. (der) gives en ærlig Vrede. Paa en lignende Maade er det med Jalousi, der gives ogsaa en ædel Forelskelses retfærdige Indignation . . Jeg finder intet Dadelværdigt deri.Kierk.VI. 130. Schand.O.II.12. Naturligvis er (hans) Adfærd i høj Grad dadelværdig.Pont.GA.58.

dadle, v. ['dadlæ] -ede. vbs. (nu l. br.) -ing (Moth.D5. VSO. MO.), jf. Dadleri. (næppe for 17. aarh., jf. ænyd. tadle (B Thott.Seneca.(1658).3av); efter ty. tadeln; jf. I. Dadel; i ænyd. brugtes (som endnu til dels bibl.) især straffe || nu kun **Ω**, jf. dog Esp.47) finde noget at udsætte paa ell. indvende imod nogen ell. noget; udtale utilfredshed med; laste (mods. rose). *Jeg det dadler ey at Eders hierte skelfver.Sort.(DSt.1909.47). *Skjønt Feil kun dadles, og Persohnen er opdigtet, | Saa raabes dog, at det paa dig og mig er sigtet.Holb.Paars.278. Pernille har ret, og intet fornuftig Menneske kand dadle hendes Ord.sa.Arab.5sc. nogle af vore Landsmænd tage dem den Frihed at dadle vore gamle Skribenter lige saa meget, som Pope og Boileau have lastet nogle af deres Landsmænd.JSnæd.I.60. Oehl.T.157. dadlende siger han til dem (Chr.VI: hand klager over dem, og siger): se, de Dage komme.Hebr.8.8. Ing.VSt.262. *denne Sammenblanden og Forening | Af det For- 50 skjellige, jeg netop dadler.PalM.VII.125. jeg vilde aldrig give mig til at dadle ham uden at have rost ham først.Brandes.I.529. Alle Kongens Dadsaatter kendte denne Slegfred . . De dadlede ikke hans Valg, men de forstod det ikke.SMich.Dø.74. || (nu næppe br. i rigsspr.) intr., i forb. m. præp. paa: *En Hypokrit ey dadler paa, | Man Libertinen laster.Reenb.II.45. Det meste, hand paa nogen Tid har haft at dadle paa Folckene her i Huuset, er, at der er saadant gemeent Væsen hos os alle.Holb.Kandst.I.2. *En Ung staaer altid Fare | For Lyst at dadle paa alt hvad hand gammelt seer.CFrim.AS.27. VSO. jf. Esp. 47. **Ω Dadle-lyst**, en. Bagges.DV.X.357.

Misundelse og Dadlelyst.Mynst.Betr.II.145. MO. **Ω -lysten**, adj. (Baggesens) Forhold til . . Oehlenschläger . . formede sig (stedse) mere dadlelystent og stridbart.Brandes.I. 277. **Dadler**, en. (af dadle; jf. ty. tadler; nu l. br.) person, der udtaler sin misfornøjelse med nogen ell. sin misbilligelse af noget i et enkelt tilfælde, ell. som altid har noget at udsætte paa nogen ell. noget; (streng) kritiker. Nysted.Rhetor.63. Holb.MTkr.209. *Du strenge Dadler selv jo dagligt feiler. Tode.I.332. den alt for ubillige og uforsonlige Dadler af vort Old (v: tid).Rahb. Sandsig.397. den myrdede Konges største Dadlere.Ing.EM.III.107. uretfærdige Dadlere.Kierk.XIII.30. Blaum.StS.25. **Dadleri**, et. ft. -er. (vbs. til dadle; l. br.) idelig dadlen || om ytring, ord, der indeholder dadel: disse Dadlerier imod . . Regjeringen, der omsurre En paa Gader og Stræder. FGuldb.PD.x. **Ω dadle-syg**, adj. (nu næppe br. dadlesyg. Høysg.S.334. Monrad. Ps.115). (jf. ty. tadelsüchtig; l. br.) i høj grad dadlelystent. VSO. MO. **Ω -syge**, en. overdreven lyst til at dadle. vAph.(1764). Oehl.XX.184. Smigeren (er) foragteligere, end den uretfærdige Dadlesyge.Bredahl. (Ing.Br.264). Hauch.I.34.

Dafnie, en. ['dafniə] ft. -r. (fra ty. daphnie; af gr. Dāphnē, navn paa en dryade; zool.) især i ft., om smaa krebs (Cladocera) af bladfødernes orden. Brehm.DL. III.511. Han vilde købe Dafnier til Stueakvariet.ORung.P.11.

Dag, en. [da], højtid. da:q] man siger ù-rigtig . . dá for dag.Høysg.AG.120. best. f. gen. -ens ell. (nu kun dial.) -sens (se naf. u. bet. 2a). ft. -e ell. (nu kun dial.) -er (Holb.Paars.79. sa. Bars.I.1. Thorsen.74. Feib.I.170). (æda. dagh, oldn. dagr, urnord. (som propr.) dagar, eng. day, ty. tag, got. dags || grundbet. vist "den lyse del af dag-net" (bet. 1)).

A. om tiden.

1) tiden mellem solens op- og nedgang (mods. Nat); naturlig dag. 1.1) i al alm. Saalænge Jorden staaer, skal Sød og Høst, og Frost og Hede, og Sommer og Vinter, og Dag og Nat ikke aflade. 1Mos.8.22. *Dagene længes, Vinteren strenges.Brors.295. *Natten er for Klærlighed, | Dagen for Bedrifter!Oehl.F.90. *Ingen kjender Dagen før Solen gaer ned.Ing.RSE.VII.249. hver Dag har sin Aften.Kierk.V.128. I Oktober ere Dagene korte.Tops.II.357. || i forb. m. adj., der angiver vejrliget. hand sad i sit Telts Dør, der Dagen var hed.IMos.18.1. *Er Dagen klar og skyfri . . | Min Hjemstavns hvide Klipper | Heel grant man øine kan.Winth. HF.83. Det var en fugtig og taaget Dag. Bang.S.80. || efter præp. paa i udtr., der nærmere bestemmer et tidspunkt inden for denne tid. det er høit (nu: højt op) på dagen.Moth.D8. (til) langt ud (nu: hellere: op) på dagen.smst.7. vAph.(1764). (i Westphalen)

har mand hver Time paa Dagen Snacke-Forsamlinger. *Holb. GW. I. 2.* det er endnu tidlig paa dagen | midt paa dagen | sent paa dagen | ogs.: Opad Dagen var Ilden slukket. *HCAnd. III. 23.* || i forsk. forb. m. Nat. deres Grundanskuelse er saa forskellige som Nat og Dag. *JPJac. II. 293.* nat og dag ell. dag og nat. 1. om dagen og om natten; hele dagnet; hele tiden; uaf-ladelig. (han) læser Dag og Nat politiske Bøger. *Holb. Kandst. I. 2.* *Paa vort Eget Nat og Dag | Stirre vi med Velbehag. *Grundtv. SS. I. 625.* jf.: *Klynke og klage, | Nætter og Dage. *smst. 239.* 2. (nu sj.) & springknep, *St. Peders urt, Parietaria officinalis L. JTusch. 160.* kun i formen dag og nat: *Moth. Conv. D1. vAph. (1759).* Viborg. *Pl. (1793).* 203. ogs. om kostblomstret fvglemælk, *Ornithogalum umbellatum L.* OrdbS. gøre (ell. forvandle) nat(ten) til dag, især overf.: være oppe om natten; tilbringe natten m. arbejde ell. især m. forlystelser, udsvævelser olyn. Meener din Slynge, at det er sunt at føre et u-ordentlig Levnet, og gjøre Nat til Dag? *Holb. Masc. II. 3.* ogs.: Ingen Ting er jo skammeligere end at gjøre Nat til Dag og Dag til Nat (o: sove om dagen). *smst. e. br.* || talem. saa god som dagen er lang, meget god af sig; ejegod. *Holb. Masc. III. 3.* *Hun er saa god og kjærlig, som Dagen er lang. *Aarestr. 85. Winth. II. 181. Drachm. SH. 66.* jf.: *Du er saa klog, som dag er lang | Midt i den blide Sommer. *Cit. beg. af 18. aarh. (Thott 4^e 1525. 281).* (en kone) liflig saa lang Dagen er. *Kierk. V. 11.* om hun havde været.. arrig saa lang Dagen var. *smst. VI. 367.* † hand fylder sig så lang som dagen er. *Moth. D9. 1. 2.* m. overgang til bet. 8.1, idet der særlig tænkes paa det lys, som dagen bringer. Gud kaldte Lyset Dag, og Mørket kaldte han Nat. *1Mos. 1. 5.* bliv hos os; thi det er mod Aften, og Dagen helder. *Luc. 24. 29.* *I Østen sølvblaae Dagen smiler. *Thaar. PB. 14.* i Morgen, saa tidlig som det bliver Dag, kan vi reise. *PAHeib. Sk. II. 121.* *Den signede Dag med Fryd vi seer | Af Havet til os opkomme. *Grundtv. SS. I. 57. PalM. U. 353.* *Hen over Byens Tage glide | De sidste Smil, de hendøende Rester | Af Dagen og Solen. *Drachm. I. 109.* han stod op før dag | || højlys dag, se højlys. || i forb. dagens lys. *Saa reen som Dagens Lys er hendes muntre Siæl. *Ew. (1914). I. 149.* *hvis en Tomme kun hans Fod nu veg, | Da aldrig meer han Dagens Lys vil skue. *Hauch. SD. II. 75.* Det er maaskee at beklage, at hans Skrifter ikke kom for Dagens Lys (o: blev offentliggjort). *Kierk. VI. 263.* ☉ se dagens lys, blive født. paa dette Sted havde den først seet Dagens Lys. *Hauch. III. 258. FDahl. Jur. Profiler. (1920). 145.* jf. *FruHeib. B. L. 7. 1. 3* om tiden ml. solens op- og nedgang, som den tid, da menneskene færdes og er i virksomhed. Det kostede mig meget Arbejde og mangen Dag, inden alle disse

Ting finde deres rette Skik. *Robinson. I. 96.* Det havde været en travl Dag for den nye Borgherre. *Ing. PO. II. 219.* *Dag er ei saa travl og lang, | Aftenstund dog kommer. *sa. RSE. VII. 243.* Rundtom gik Dagen sin Gang. *Bang. T. 217.* (han) var ikke bange for at gøre sin Dag med fra Sol stod op til Sol gik ned. *AndNæ. PE. I. 110.* || bære dagens byrde og hede, se u. I. Byrde. || ordspr. i morgen er der atter en dag olyn. (o: hvad der ikke kan naas i dag, kan der blive lejlighed til at udrette i morgen). *Moth. D12. Mau. II. 39. Hauch. LDR. 155. Winth. VI. 199* (jf. u. atter 3.1, Aften-dag). jf.: der kommer en Dag efter denne. *Biehl. DQ. II. 12.* i Morgen er ogsaa en Dag. *Oehl. XXVI. 27. Ing. PO. II. 195. 1. 4* (billedl. og overf.; især poet.) om et tidsrum, der sammenlignes med en dag. Mig bør at gjøre hans Gierninger, som mig har udsendt, saalænge det er Dag; Natten kommer, da ingen kan arbejde. *Joh. 9. 4.* Den nye lykkeligere Dag i Norden var begyndt. *Ing. PO. II. 318.* den signede Dag (var) allerede ved at afløse Vantroens lange Nat, som i det meste af hans Levetid havde ruget over Landet. *HBegtr. DF. II. 23.* || spec. om et menneskes levetid og virksomhed. *naar min Dag nu snart er tilende. *Winth. I. 222.* (*Poul Møllers*) sidste Aar var en virksom Aftenhvile efter en travl Dag. *Vilh. And. PM. II. 281.* || livet og dagen, (sj.) hele levetiden. Pigen har .. Livet og Dagen for sig (o: hendes fremtid kan forme sig paa forsk. maade), hvilket er allerkjæreste. *Kierk. VI. 402.* || (jf. bet. 1. 2). *Vor Nat er svunden | For Naadens lyse Dag. *Brors. 265.*

2) tidsrum, der foruden tiden ml. solens op- og nedgang ogsaa omfatter natten ell. en del deraf (ved paavirkning af fremmede spr., især lat. dies; i æda. og oldn. regnedes efter „nætter“) 2.1) i al alm. I vide hverken Dag eller Time, paa hvilken Menneskens Søn kommer. *Matth. 25. 13* (jf. *Ing. PO. II. 297*). hvo der haver sluttet 10 Dagers Stilstand, holdes derunder ogsaa at have befattet Nætterne. *Holb. NF. I. 230.* Jøderne regnede den nye Dag fra den forrige Soels Nedgang. *Mynst. Bispeper. (1852). 41.* *Tre Dages Fest gaer denne Nat (o: i nat) til Ende. *PalM. II. 148.* Dagen til min Afsked fra det Wexschallske Hus kom. *FruHeib. EtLiv. I. 179.* det var Dagen før Sabbaten (*Chr. VI.*: det var for-sabbaten). *2Makk. 8. 26.* det Værk, der i Dage havde været hendes kjæreste Tanke. *Pont. M. 185.* rejsen tager 3 dage | han kommer om to dage | || ☉ denne dag, dagen i dag. Derfor æde Israels Børn ikke den Spændesene, som er paa Hoffteskaalen, indtil denne Dag. *1Mos. 32. 32.* *Men denne Dag! hvor stoer? — endnu den allerstørste! *Ew. (1914). I. 170.* jf.: han raadede .. til, at man endnu ikke denne Dag afgiorde Valget, men først den følgende Dag. *Molb. DH. II. 70.* (sj.:) Dit Venskab har

været mig dyrt i denne Dag. *Edg. Hoyer. R.44.* || den yderste dag, se yderst || otte dage, en uge. fjorten dage, to uger. Til Herrets- Birke- og Bye-ting givis . . 8 Dags Varsel. *DL.1-4-7.* *over Tiden nu det er alt otte Dage, | Som du mig lovede at komme her tilbage. *Wess.3.* Fjorten Dage i Jylland. *Blich.III.259.* *I otte Dage stræbte jeg at naae mit søde Maal. *Winth.VI.243.* i disse otte Dage (tilbragte jeg) hele Natten paa mit eensomme Kammers med at øve mig. *Gylb.(1849).IX.160.* han bliver her i otte dage, en fjorten dages tid | i dag otte dage, (paa) mandag otte dage, om en uge regnet fra i dag, fra næste mandag. I Dag otte Dage kommer jeg og henter hende. *SvGrundtr. F.Æ.I.194.* Idag fjorten Dage rejser han paa Landet. *Nans.JD.199.* i dag, i søndags for otte dage siden, en uge tilbage i tiden regnet fra i dag, fra i søndags. i dag for otte dage siden var jeg i teatret | † i sa. bet. i dag otte dage, i søndags otte dage: Idag otte Dage blev jeg mod min Tanke og Villie forhindret. *Gram.Breve.10.* du sad paa Hønsburet i Søndags otte Dage. *Ing.LB.I.38.* || ordspr. hver dag har nok i sin plage (efter *Matth.6.34.*) *Moth.D12. jf. Mau.1205. 2.2*) i nogle forb., der især bruges adverbliet. alle dage, hver dag, se II. al 4.1. || anden dagen, se u. anden 1.1 og 1.3. || en dag, (dagl.) engang. *Moth.D6.* En Pige . . havde en Dag været i Kirke og gik paa Hjemvejen igennem en Skov. *ISimesen. Folkeeventyr. (1916). 27.* min cykel har en dag staaet hele natten paa gaden | || en skøn (skønne), smuk dag, se skøn, smuk || forleden dag, se forleden || hver dag, daglig. Vi kand vente bemældte Skib hver Dag og Stund. *Gram.Breve.243.* hver Dag blev hun mig kjærere, og hver Dag fik jeg mere Deel i hendes Fortrolighed. *Gylb. (1849).IX.166.* see, hvad jeg nu har fundet, det finder man ikke hver Dag paa Landeveien. *HCAnd.VI.251.* i sa. bet. (dial.) hver dagsens dag. Hver Davsens Dag, naar Klokkeren havde slaaget tre. *Aakj.VF.136.* *Vejrup.KM.219.* *Feilb.IV.89.* *Thorsen. 86. 2.3*) ugedag; dato. (man har) i disse Dage seet . . en gloende Drage over Roskild . . Jeg kand ikke tilbage kalde i min ihukommelse Dag og Datums erindrelse. *Holb.Bars.II.8.* *Jeg vil ei spørge om, hvad Dag vi skriver. *PalM.IV.298.* hvad dag er det ell. har vi i dag? | † sette dagen under (o: tilføje dato under et brev olgn.). *Moth.D10. 2.4*) ☉ især i best. f.: den (fra den talendes synspunkt) nærværende dag. Dagens Nyheder, navn paa et dagblad (1868 ff.). præsten oplæste dagens evangelium | || især i videre bet. om det nærværende øjeblik, nuet ell. den nærværende tid. Ved stedse at vilde sysselsætte sig med Dagens Anliggender, staaer man stor Fare for at blive en Døgnskrivent.

Rahb.Tilsk.1796.815. Ryggeløshed og Forførelse er Dagens Aand, Dagens Tone. *smst.1798.503.* (skuepladsen staaer) i nøie Forbindelse med Dagen og Dagens Mennesker. *Bagges.DV.XI.245.* Den større Hob lader sig lede af Tidens Aand . . istemmer Dagens Tone. *HG Claus.Præd.(1803).9.* Fædrenes Tro, som er Massens og Dagens Tro. *JP Jacobs.Manes.I.48.* || dagens børn (jf. u. Barn 1.4). *1Thes.5.5.* *Monrad.BV.24.* || være dagens helt olgn., være den person, der paa en bestemt dag ell. i øjeblikket mest udmærker sig og samler opmærksomheden om sig. en fransk Theaterskionhed, der . . var Dagens Gudinde. *Rahb.Fort.II.448.* De er jo Dagens Mand — vi maa ha' noget om Dem (i avisen). *JMagnus.EK.56.* han var dagens helt | || leve for dagen (sj.: ud i dagen. *EBrand.UB.242*) olgn., leve uden at tænke paa ell. drage omsorg for fremtiden. *Mau.I.115.* jf.: Du er kun klog for Dagen — du ser ikke fremad. *EBrand.M.185.* || dag(en) og vej(en). 1. (vel af: have (lige) til dagen og vejen, (kun) have nok til øjeblikket (egl. vist om den, der gaar omkring og tigger). *Fr.Skousbo.EnSamfundsfjende.(1911).108*) det nødvendigtste udkomme. *Mau.1206.* *Grundtv.Snorre.III.367.* det grove, materielle Arbejde for Dag og Vej. *Schand.UM.114.* et Par fattig'e Bøkere, som ikke har annet end Da'en og Vejen. *VilHans.NT.46.* jf.: Det var Mennesker, der tilsyneladende var tilfredse med deres Kaar, og som tog Dagen og Vejen, hvor den faldt. *HomoS.F.155.* 2. det nærværende; nuet; øjeblikket. (u: ejer ikke) en Øre ud over, hvad Dag og Vej bringer. *Schand.O.II.341.* det sorgfrie (liv) lod hende gaa op i Dagens og Vejens Smaasysler. *sa.SF.226.* Folks Domme var for Dagen og Vejen. *KLars.MH.163.* jf.: *Giv Tid! Vi har Dagen og Veien for os. *Hrz.XI.6.* *FrGrundtv.LK.70.* m. overgang. til foreg. bet.: Befolkningsklasser, som i Forvejen kan have haardt nok ved at klare Dagen og Vejen. *NatTid.2/1917.M.3.sp.1.* *Tilsk.1918.II.533.* || dagens orden. 1. (nu næppe br.) d. s. s. Dagsorden. (nogle) catholske Gejstlige (tog) Ordet med saadan Hæftighed, at Præsidenten . . fandt det raadeligst at gaae over til Dagens Orden. *Nyerup.Levnet.77.* 2. i udtr. høre til ell. (nu næppe br.) være dagens orden, være ganske almindelig og gængs; ogs. (nu næppe br.): være paa mode; være alm. yndet. Heibergs Vaudeviller vare Dagens Orden. *Oehl.Er.IV.141.* Det var et af hine Kaffeuse, hvori Tobaksrygning hører til Dagens Orden. *Hauch.VII.50.* *Kierk.I.314.* i Kjøbstæderne (hørte) Kasseangel til Dagens Orden. *Goldschm.III.28.* Alt dette er ikke mærkeligt — det hører til Dagens Orden. *Blækspr.1911.21.* || i dagens anledning, se Anledning 2.1. || dags dato, se Dato || til dags, se u. bet. 7.10. 2.5) m. en tilføjet bestemmelse, der karakteriserer

en bestemt dag m. h. t., hvad der sker paa den, ell. angiver, hvordan den forløber for en m. h. t. oplevelser, glæde, sorg osv. (jf. bet. 4.4). Gud, som bønørte mig paa min Nøds Dag. *1Mos.35.3.* den Onde skulde spares til Ulykkens Dag, skulde føres frem til Vredens Dag. *Job.21.30.* *(jeg) som seer kun sorte Dage, | Og sorte haver lagt tilbage. *Wess.255.* hans Manddom .. fulgte som en god Dag paa en skøn Morgenrøde. *Mall.KF.34.* *Saa skal vi i Skoven? en herlig Sag! | Skovtouren er min bedste Dag. *Oehl.SH.12.* *Dands, lille Barn, paa Moders Skjød! | En delig Dag er oprunden. *Ing.RSE.VII.231.* en ond Dag (jf. 2.2: en skøn dag), saa sker det, at Barnet rejser ad Helvede til. *VBeck.LK.I.180.* han havde en af sine store dage, hvor han i sin fuldskab slog alt i stykker | der kommer en regnskabet, en gengældelsens dag | dommens dag, se u. Dom || en glad dag. *Kaster i min (o: marionet-spillerens) Hat paa den glade Dag (o: den dag, I morer jer i skoven)! *Oehl.SH.33.* Underdrag dig ikke fra en glad (Chr.VI: god) Dag. *Sir.14.14.* især i udtr. som gøre sig en glad dag: hvorfor skulde ikke Fatigfolk ha sig en glad Dag? *Gravf.Øen.10.* (de) gør sig en god Dag og en glad Aften, fordi de har tjent Penge ved Krigen. *VilhAnd.N.36(jf.ndf.).* || god, heldig dag ell. ond, uheldig dag *olgn., spec.: 1. om ugedag ell. dag i aaret, der jf. folketroen regnes for at bringe lykke ell. ulykke. de holdte (d. 17. februar) for en ond Dag. Holb.DH.I.803.* hvad vil det sige .. lykkelige og ulykkelige Dage. *sa.Bars.III.5.* *Arlaud.524.* *Sal.3V.414.* 2. (nu næppe br.) dag, da man er fri for ell. har anfald af en sygdom; især feber. naar Feberen intermitterer, regne (de syge) gode og onde Dage. *Holb.M.Tkr.111.* 3. (nu især dial.) dag, da man er i sit gode ell. onde lune. *VSO. Feilb.* 4. dag, hvor man er heldig (uheldig) med det, man foretager sig. cyklisten havde ingen god dag, han tabte i alle løbene | || Tycho Brahes dag, se Tycho || give en god dag (opr. hilseformel, oldn. ek gef yör góðan dag) iron.: ikke bryde sig om; ikke regne for noget; blæse et stykke. *Heil.Poet.150.* 5. Jeg gik.. igiennem Skove og Ørkener uden Reyse-Kamerater, thi, som jeg havde in-tet, saa gav den Røvere en god Dag. *Overs. af Holb.Levned.54.2* (han) hyldede Olav Tryggeson, men gav ham siden en god Dag. *Grundtv.Snorre.II.147.* *Blich.D.I.155.* Giv eders Onkel en god Dag, og bliv hos os. *Heil.Poet.XL.203.* naar der røres ved Nils Ebbesen .. bliver man part i sagen og giver videnskaben en god dag. *ADJorg.60* *IV.136.* *Pont.M.70.* Saa kan du jo snart blive Kaa! og gi' en god Dag i Hjordkjæppen. *Aakj.VB.158.* jf.: Du skal have en god Dag (o: nej, mange tak). *Holb.Stu. I.11.* ogs.: give en god dag og en glad (ell. lang. *Feilb.*) aften. *Schand.SB.304.*

Drachm.FÆ.135. bryde sig en god dag om, (nu l. br.) d. s. s. give en god dag. *Ing.EM.III.122.* *Hz.VIII.41.* † en god dag, som nægtende udtr.: slet ikke; aldeles ikke (jf. god morgen). *Stammer du ned fra de mægtige Froder, | Du som har sliig en ukongelig Siel? | Du gjør en god Dag. *Storm.SD.164.* De spurgte mig, om jeg kunde kjende den Soldat .. „En god Dag kan jeg .. det er kun Katten, der kan se i Mørke.“ *Blich.II.271.* Tage (hals-tørklædet) af? Naar jeg har havt den Uleilighed med at faae det til at sidde! Ja, det gjør jeg en god Dag. *Hrz.XVI.258.* *Gyld.XII.251.* m. tilfajet ikke: (han) havde en god Dag ikke glemt, hvorlunde Asmund .. bankede hans Gaards-Karle. *Grundtv.Snorre.II.274.* *sa.Saxo.III.61.* || god dag ell. goddag [go'da'; højt. -'da'q; dagl. ogs. gda', da'] (oldn. góðan dag; egl.: give, byde (nogen) en god dag) alm. hilsen, naar man mødes om dagen. god dag siger skalke om aftenen. *Moth.D12.* Gudsfred i Huset og god Dag, min gode Siæle-Sørger! *Ny-sted.Rhetor.22.* *(fuglene) syngte: Godmorgen! de syngte: Goddag! *Ing.RSE.VII.236.* *Naar Godtfolk mødes, de hilse: God Dag. *Kaalund.238.* *Goddag, goddag, min Pige! | Her har Du mig igjen. *ARecke.25.* „G'dal Hvor staar det til? — „Tak, godt, sæt Dig ned.“ *EBrand.GG.43.* „God Dag Bedstefaer! .. — „Da' Miss — — „Da' Bobbe-mand.“ *Esm.II.232.* „goddagi! — „økseskaft“, se Økseskaft. † (ønske, hilse) en god dag: „Jeg kommer, Min Herre, for at hilse jer en god Dag“ .. „jeg hilser dig en god Dag igjen.“ *KomGrønneq.II.45.* „Ønsked du mig icke en god Dag.“ — „Jo.“ — „Nu vel, god Dag igjen, siger jeg dig.“ *smst.46. 2.6* (i forb. m. gen. ell. et ejendoms-pron.) i udtr., der betegner, at en dag er indviet til en ell. bestemt til særlig oplevelse ell. handling for en *olgn.* vee dem! thi deres Dag er kommen, deres Hjemsgølses Tid. *Jer.50.27.* Folket vil drage dem til Ansvar, Folket vil faa sin Dag. *Bang.T.82.* || (spec.) dag, paa hvilken en helgens minde fejres; dag, der har navn efter en helgen. St. Vitus' Dag 15. Juni. *Ottosen.VH.I.197.* jf. Allehelgensdag, St. Hansdag osv. jf.: Nu er (Mikkelsdag) ikke mere nogen „Dag“, hverken i den ældre Betydning af Helligdag eller i den topmoderne af Indsamlingsdag. *Nat Tid.28/1920.Aft.5.sp.2.* || (bibl. og relig.) om dag ell. tid, da gud kommer til syne (især for at holde dom); ofte i forb. Herrens dag. den Herre Zebaoths Dag skal komme over hver Hovmodig. *Es.2.12.* stor er Herrens Dag og saare forfærdelig. *Joel.2.11.* *1Cor.1.8.* Herrens Dag kommer som en Tyv om Natten. *1Thes.5.2.* || Herrens dag ell. (sjældnere) Vorherres dag (efter lat. dies Dominica; relig.) søndag. *Vær velkommen, Herrens Dag. *Grundtv.SS.III.3.* *TroelsL.3XIII.103.* jf.: *Søndag er vor Herres Dag. *Grundtv.SS.III.3.* sønners dag,

nens dag, (l. br.) omtydning af Søndag (jf. *Sal.²V.414*). *SalmHj.401.1*. || (nu kun bibl.) om fødsels- ell. navnedag. det er hans dag i dag. *Moth.D8*. Derefter oplod Job sin Mund og forbandede sin Dag (*Chr.VI: fødsels-dag*). *Job.3.1*.

3) (faql.) 24 timer; døgn; især i forb. som astronomisk dag, (astr.) den tid, hvori jorden drejer sig en gang om sin akse; stjernerdag. *Scheller.MarO*. borgerlig dag, tiden fra midnat til midnat (jf. u. borgerlig 2 slutn.). i den borgerlige Dag adskiller vi fire Dagstider, Morgen, Middag, Aften og Midnat. *Sal.²V.411*.

4) i flt. som betegnelse for en kortere ell. længere periode. 4.1) (bibl. og ☉) især i best. f.: om tiden i atm. saa længe Dagene vare. *Ps.93.5*. Gud har dog selv fra Dagenes Begyndelse deelt Tiden. *Kierk.V.135*. indtil Dagenes Ende. *OSPet.Litt.I.593*. (især jy.:) En gammel Kanapé, som før i Dage . . havde tjent til Seng. *Thuborg.A.15*. *OrdbS.4.2*) i udtr., der betegner en vis forbigangen, nærværende ell. kommende tid (jf. bet. 4.3). de forrige Dage, som have været for dig. *5Mos.4.32*. i de sidste Dage skulle vanskelige Tider indtræffe. *2Tim.3.1*. i ældre Dage (nu hellere: tid) optog (parterret) næsten hele Gulvet. *Heib.Pros.VI.201*. i vore Fædres Dage (1819: Tid). *Matth.23.30(1907)*. || (i) disse dage, (i) de nærværende dage; nærværende dag tillige med de følgende ell. især de nærmest foregaaende dage. skal det være vist med det Skib, mand i disse Dage har seet i Maanen. *Holb.Bars.II.8*. disse dage har været rige paa begivenheder | det bliver i disse dage tre aar siden | (nu næppe br.): Tiden (☉: i skuespillet) er i disse (☉: vore) Dage. *HC And.X.234*. || i de dage olgn., dengang; paa den tid. det begav sig i de Dage, at en Befaling udgik fra Keiser Augustus. *Luc.2.1*. „I har engang imod min Villie lovet mig bort til Hans Frandsen.“ — „Ja det var i de Dage.“ *Holb.Jean.IV.8*. *PAHeib.Sk.III.39*. *vemodig mindes jeg de Dage, | Da dit Hjerte slog for mig. *Lund.ED.119*. Vor Tid vilde vrage Meget . . hvormed hine Dage toge tiltakke. *Gylb.TT.283*. det er af de dage, (nu især jy.) nu er det forbi; nu er forholdene anderledes. *Moth.D7*. lad dem føre an, som er raske til Beens . . det er af de Dage med mig gamle Stymp. *Grundtv.Snorre.II.334*. *OrdbS*. || en af dagene († i en af dagene), en af de førstkomende dage; med det første. jeg venter ellers en hoben Baand hiem fra Holland i en af Dagene. *Holb.Vgs.IA*. (pensionatsværtinden) vidste, at Betegnelsen „en af Dagene“ var en af de mest upaalidelige Tidsangivelser, der existerede. *CMoll.M.III.87*. *AndNx.DM.20*. vi venter ham en af dagene | jf. *Feilb.IV.89*. || gamle dage, tidligere tid, dels om oldtid osv. i mods. til nutiden, dels om en tidligere periode i nulevende menneskers liv (jf. Gammeldage).

Comoedier og lystige Romaner skrevne af . . de habileste og største Mænd udi gamle Dage. *Holb.JJBet.a3r*. Kold-Kiacken, som var Mode i gamle Dage. *Klevenf.RJ.45*. det, man kalder de gamle Dage, var just Menneskeslægstens unge Dage. *Ørst.II.143*. *I, gamle, gamle | Hensvundne Dage. *Oehl.LI.22*. *I gamle Dage det var engang, | at Danske Folk var i Kongetrang. *Grundtv.(Koster.100 Danske Sange.(1865).100)*. *Ud-rundne er de gamle Dage, | Som Floder i det store Hav. *sa.SS.IV.362*. *i de saakaldte gode gamle Dage. *Kaahund.255*. i gamle Dage, det vil sige for en 20-30 Aar siden. *KLars.MH.216*. || vore dage, den nulevende slægts levetid. Skibene vare smaa, (som vore Dages Jagter). *Moll.DH.II.319*. Man duellerer jo dog ikke i vore Dage. *Drachm.UB.121*. || nu om dage, se u. bet. 7.8. 4.3) ☉ i udtr., der betegner et tidsrumms varighed. Dagene, som Salomo var Konge . . vare 40 Aar. *IKg.11.42*. *I Haraldsted sad Hertug Knud | I Julefestens Dage. *Grundtv.PS.I.134*. *Barne-Livets favre Dage. *sa.SS.III.64*. *PalM.II.74*. *i Falbeladernes og Bukkelhaarets Dage. *Drachm.PT.78*. || efter gen. af et personnavn til betegnelse af en periode, der er præget af en bestemt persons virksomhed. fra Johannes den Døbers Dage indtil nu. *Matth.II.12*. de store Valdemarers Dage. *Ing.EM.I.193*. *Det var en Aften paa Tivoli | Endnu i Carstensens Dage (☉: medens C. havde ledelsen). *Bøgh.II.185*. || alle dage (sj. alle dagene. *Jer.33.18*). 1. den tid, hvori verden skal bestaa. *Til alle Dages Ende. *Grundtv.SS.III.30*. *talem. (nu l. br.):* alle dages aften er endnu ikke kommen (☉: enden er ikke endda; det kan blive godt endnu). *Mau.I.10*. 2. til enhver tid; bestandig; altid. see, jeg er med Eder alle Dage, indtil Verdens Ende. *Matth.28.20*. *O Jesus, styrk du mig | I Troen alle Dage (*Brors.126*: O lad mig, Jesul mig i Troen daglig øve)! *SalmHus.789.6*. Som det alledage har været betragtet som en Dyd . . at elske sit Hjem i snævrere Forstand. *Tilsk.1914.II.386*. alt, hvad der vedkom Bogtryk, havde alle Dage mægtigt interesseret mig. *ChKjerulf.GU.128*. han har alle dage været en slubbet | 3. (nu især dial.) i alle tilfælde; i det mindste. *VSO*. jeg (er) alle Dage lige saa mægtig!, som min Broder. *Grundtv.Snorre.III.123 smst.I.47*. *Feilb.IV.xxxII.4*. hver dag, se u. II. af 4.1; jf. u. bet. 2.2. 4.4) m. en tilføjet bestemelse, der karakteriserer et tidsrum m. h. t., hvad der sker deri, ell. angiver, hvordan det forløber for en m. h. t. oplevelser, glæde, sorg osv. (jf. bet. 2.5). græd jeg ikke for den, som havde haarde Dage? *Job.30.25*. paa sin gamle Alder nyder (man) magelige Dage. *NKBred.Luc.16*. Seer! imedens det endnu er Tid at see, og førend de onde Dage komme, i hvilke vi virkeligen vil savne Skovene. *Oecon.T.V.30*. *i Sorgs og Sygdoms Dage | Føles

dobbelt hendes Værd. *Rahb. Poet. F. I. 57.* Livet bragte ham tunge Dage. *HCand. XI. 81.* Selv Landmændene havde udmærkede Dage. *Brandes. IX. 463.* || gode dage. 1. medgang; lykke; sorgløst liv; især i forb. have gode dage, leve godt (*spec. m. h. t. mad og drikke*). *Ingen paa sin Styrke bygge, | Mens han gode Dage har. *Salm Hus. 196. 1.* Den Slyngel har alt for gode Dage her i Huset. *Holb. Masc. I. 11.* hun fik Tilbud at blive paa Slottet og have gode Dage. *HCand. V. 348. Kierk. VII. 175. jf.:* Du kunde komme paa Gaarden! der er gode Dage og en herlig Levemaade. *Blich. I. 37. ordspr.* der skal stærke ben til at bære gode dage, se u. I. Ben 3. s. 2. † *velleved.* overflødige Kiød-Rætter og utallige Kraft-Supper er det, som Almuen kalder gode Dage. *Eilsch. Philhist. 8.* || bedre dage, se u. I. bedre 1. s. || have sine kronede dage, se krone. 4. s) *levetid; levedage.* Ær din Fader og din Moder, paa det dine Dage kunne forlænges i Landet. *2Mos. 20. 12.* Et Menneskes Dage ere som Græs. *Ps. 103. 15. Holb. Hex. I. 8.* *Vore Dage | Løbe fage | Som en Piil i Luften frem. *Stub. 44.* hun vil nu ende sine Dage som en from Nonne. *Ing. PO. I. 27. PalM. VIII. 222.* || ☉ i udtr. mæt af dage, *livstræt.* Isaak opgav Aanden .. gammel og mæt af Dage. *1Mos. 35. 29. Ev. II. 173.* *mæt af Dage og Møje | Han gaar til den evige Ro. *Blich. D. II. 86.* Hendes gamle Moder er nu apoplektisk og mæt af Dage. *Schand. AE. 319. jf.:* *Min Bedstemoder er blind af Dage. *Ing. VSt. 24.* || den gamle af dage, (*jf. af 17. 1; bibl. gud.*) end lever den gamle af Dage. *Grundtv. PS. VII. 43. Hauch. MfU. 265.* det (er) vor Trøst, at vi endnu tør bygge paa den Gamle af Dage. *Sdyy. Sold. 91.* || hans dage er talte, se tælle. || i *talespr. især i udtr. (i) mine (osv.) dage, (i) alle mine dage.* Har du ikke i alle dine Dage skuldet gjøre nogen Narrestreger. *PAHeib. Sk. II. 352.* Den Smule Godt, jeg har gjort i mine Dage. *CBernh. VII. 134.* Han havde baade levet længe og været en dygtig Karl i sine Dage. *Sv Grundtv. F. Æ. I. 124.* *Hun raabte med stor Klage: | I alle mine Dage, | Ja alle mine Dage | Stor Nød jeg lide maa! *Viserudg. af POBoisen. (1850). 270.* han har alle sine dage været en dovenkrop | i *sætn. m. nægtende mening: nogensinde.* Har mand i sin dage seet saadan et Puds? *Kom Grønneq. I. 176.* jeg svær paa, at jeg ikke skal søge Seng med dig mine Dage meer. *Holb. Jean. I. 5.* *Jeg blev kaldt Hans Pandekage! | Hvilken ærerørig Snak! | Aldrig jeg i mine Dage | Saadant i min Lomme stak. *PMøll. I. 114.* (*upers., sj.:*) Her kan sandten aldrig gro Træer i sine Dage. *Skjoldb. SM. 15. 4. 6)* om *afsnit af en (persons) levetid.* gaae i Skole paa mine gamle Dage. *Ev. VI. 86.* I yngre Dage (*nu hellere: i mine yngre dage*) var jeg en utrættelig Fodgiænger. *Rahb. Fort. I. 445.*

(du) har gjort mig Glæde i (nu: paa) mine gamle Dage. *CBernh. II. 25.* forstyrre hans gamle Dages Ro. *Goldschm. II. 97. Brandes. X. 576.* (*han samlede*) paa sine ældre Dage en Del Smaa historier. *VVed. BB. 362. 4. 7) tilværelse; liv.* dersom De elsker deres Gemal, og hans Dage ere Dem dyrebare, o saa hav Medynk med mig. *Biehl. Cerv. LF. I. 86. Rahb. E. I. 383.* jeg skulde pleie hende og vaage over hendes Dage. *Hauch. IV. 392.* || nu kun i udtr. ☉ tage af dage *olgn. (oldn. taka af dogum) berøve livet; dræbe.* hvis I omkommer eder, skal jeg med det samme Sverd ogsaa tage mig af Dage. *Holb. Jean. II. 1.* *Hand derfor dig af Dage faaer, | Saa kand hand arve Penge. *Falst. Juv. 23.* (*de frygtede ikke*) for at bringe Konger af Dage. *Mall. SgH. 690.* *Han tog af Dage den kullede Greve, | Fri vilde han enten dø eller leve. *Grundtv. PS. VI. 235.* Jeg fattede strax Mistanke om, at han var taget voldelig afdage. *Blich. (1846). IV. 237.* han har taget sig selv af dage | komme af dage, *miste livet; dø. Moth. D. 10.* *som jeg voxed og blev stor, | Kom Digterne af Dage. *Bergs. (PHans. I. II. 601).* han kom ulykkeligt af dage | *jf. Feilb. I. 170. IV. 89. 4. s)* (*bibl. tid, da man skal dø; dødsstund (j. bet. 2. s).*) Du er bleven skyldig .. saa at du bragte dine Dage til at nærme sig. *Ez. 22. 4.*

5) (*opr. om fastsat dag til møde*) *for-samling af personer, der forhandler, ved-tager love, fælder domme olgn.* jeg agter det for det mindste, at jeg dømmes af eder, eller af en menneskelig dag (1819: Ret). *1Cor. 4. 3 (Chr. VI).* nu næppe uden for ssg. som Herre-, Land-, Rigsdag.

6) (*opr. fastsat dag, inden hvilken noget skal udføres; uden for udtr. aar og dag foræld. og dial.*) *tidsfrist; henstand.* vil (*han*) ikke høste sit Korn, (*da skal de*) legge hannem Dag for at høste. *DL. 3—13—46 (efter Er Lov. 2. 74).* en Fuldmægtig skal fodre en Gjeld, og (*maa*) ingen Dag .. give. *Høysg. S. 21.* bede om dag: *Junge. MDL. Fr Grundtv. LK. 276. Feilb. I. 171. IV. 89.* || have dag, vente sin dag, (*nu kun dial.*) om en frugtsommelig: *vente sig.* hun har dag til nyår. *Moth. D. 9. VSO. Feilb. || aar og dag, se I. Aar 2. 1.*

7) i staaende forb. m. *adv. og præp. (kun de vigtigste anv. er medtaget).* 7. 1) *dagen derpaa, se derpaa. 7. 2) dag for dag, for hver dag; med hver dag; daglig.* Dag for Dag blir (*Henrik*) saa modig og saa forbandet fornemmelig. *Holb. Masc. I. 11.* *Aar for Aar blev Hjertet sløvt, | Dag for Dag blev Øret døvt. *Grundtv. SS. I. 214. 2Sam. 13. 4 (Chr. VI): dag fra dag. JJPJac. I. 155. 7. 3)* i forb. m. fra || † dag fra dag, d. s. s. dag for dag. *1Kron. 16. 23 (Chr. VI; se ndf.).* Folcket begynte ogsaa at tage til Dag fra Dag udi Tapperhed. *Holb. Intri. I. 55.* Baade hun og Barnet blev Dag fra Dag svagere. *JSneed. III. 447. Grundtv. SS. III. 398. Kierk.*

VII.112. || fra dag til dag, d. s. saadan maatte de gaa fra Dag til Dag. *Sv Grundtv. FÆ.I.148.* Synger for Herren, alt Landet! bebuder fra Dag til Dag (*Chr. VI:* dag fra dag) hans Frelse. *1Kron.16.23.* || fra dag til anden, (*jf. u. anden 2.1.) i den tid, der forløber mellem en dag og den næste dag; i løbet af meget kort tid.* hvor hun havde været ung og smuk og frodig — og saa fra Dag til anden død. *KLars.AH.20. smst. 10 15. 7.4) dag i dag, (sj.) dag efter dag.* du (*har*) Dag i Dag utrættelig (*vist os*), hvad det var, der var værd at elske. *JPJac.II. 408. 7.5) i dag. 1. paa denne dag; paa nærværende dag.* Giv os i Dag vort daglige Brød! *Matth.6.11.* *Du aldrig bliver gift, hvis det i Dag ei skeer! *Wess.3.* *Imorgen til Armeen! idag til Favnetag! | Nu glemmer jeg Imorgen, og lever for Idag. *Heib.Poet.IX.62.* *Glæden er Jordens Gjest idag. *Ing.RSE.VII.231.* det kan være nok for i dag | mødet er fastsat til i dag | priserne er forhøjede fra i dag | det har jeg aldrig vidst før i dag | i dag for et Aar siden saae jeg hende første Gang. *Kierk.VI.185.* i dag otte dage osv., se *ovf. u. bet. 2.1.* † i Dag Morges (*nu:* i morges). *Gram. Breve.169.* 2. ♯ i indirekte tale: om en dag i fortiden. en perlestukken (*hue*) som (*bruden*) i Dag bar. *Pont.Muld.372.* Idag var det saa varmt og stille, at Tine havde lukket op til begge Sider. *Bang.T.42.* Netop idag havde nogle af hendes Mands Venner . . været hos dem til Middag. *P.Drachm. K.90. smst.150.* 3. (*især mods. i morgen;* *jf. den dag i dag ndf.) i øjeblikket; for tiden.* *om jeg i Dag end synes stærk at være, | Den Dag i Morgen læt min Styrke kand fortære. *Helt.Poet.129.* den ustadige Villen, som i Dag vælger hvad den i Morgen vil forkaste. *Mynst.Betr.I.84. jf.:* idag (o: *det ene øjeblik*) var han . . venlig imod mig, imorgen (o: *det andet*) var han vranten og bister. *Wilst.D.I.140. ordspr.:* i dag mig, i morgen dig (o: *ingen er sikker mod ulykke ell. død; jf. Sir. 38.23).* *Mau.1202a. Biehl.DQ.IV.300.* opsæt ikke til i morgen, hvad du kan gøre i dag *olgn. Oehl.XXVI.1. Schand.IF.164. jf. Mau.6587 samt:* *Jeg sjelden gjør i Dag i hvad gøres kan i Morgen. *Bagges.Ep.303.* i dag rød, i morgen død, se u. rød. | dagen i dag. 1. *den dag, som nu er, ell. som lige er forløbet.* dagen i dag har været anstrengende | 2. (*l. br.*) d. s. s. den dag i dag 2. to utro Dronninger (*lever*) i Seklernes Hjærte . . Digtningens Dronninger Dagen i Dag. *Jørg.YD.67.* || den dag i dag. 1. (*l. br.*) d. s. s. dagen i dag 1. *VSO.* den Dag idags virkelige Trang. *Kierk.VIII.266. 60 2. endnu i vore dage; endnu for øjeblikket. (jeg) er Pebersvend den Dag i Dag. PA Heib.Sk.III.160.* Endnu den Dag i Dag er Jydernes Sprog en egen Mundart. *Mölb. DH.I.79.* *Den Dag i Dag gaar Stridsmænd nd at myrde | det Barn, der kaldte

sig den gode Hyrde. *Jørg.BF.73.* I de dybe, frugtbare Dale ved Gennesaret Sø gror den Dag idag en uhyre Mængde Tidsler. *CKoch.JL.33.* i sa. bet. ogs. (*nu kun dial.*): den dag, i dag er. Derfor tør jeg endnu den Dag i Dag er icke komme til Holland. *Hölb.Tyb.II.1.* dog blev Kiødet paa det Stæd død og er saa endnu den Dag, i Dag er. *Æreboe.23. Gylb.VIII.174. Blich. II.588. Hauch.II.21. Feilb. 7.6) dagen i gaar olgn., se (i) gaar. 7.7) i forb. m. i morgen (jf. u. bet. 7.5.) || den dag i morgen (nu næppe br. den dag, i morgen kommer. *Moth.D6).* 1. *dagen efter nærværende dag.* Bekymrer eder derfor ikke for den Dag i Morgen; thi den Dag i Morgen skal bekymre sig for sig selv. Hver Dag har nok i sin Plage. *Matth.6.34.* uden Tanke for den Dag i Morgen. *JVJens.TL.27.* 2. allerede i morgen; saa snart det igen bliver morgen. *Endnu den Dag imorgen til Danmark jeg gaar. *Oehl.HK.(1828).94. EBrand. Bes.68.* Pengene kan De nu faa den Dag i Morgen. *Esm.II.55.* || i morgen den dag, (*især dagl.*) d. s. den dag i morgen 2. *Imorgen den Dag skal Brylluppet staae. *Winth.II.204. Goldschm.VIII.133.* Nu siger jeg ham op i Morgen den Dag. *Jak Knu.F.213. Feilb. i indirekte tale (jf. i dag 2):* der var stort Skyttelaug, det begyndte i Morgen den Dag og varede hele otte Dage. *HCAnd.VII.211.* I Morgen den Dag vilde han gaa til ham. *Pont.LP.V.177. 7.8) i forb. m. om || om dagen. 1. (til bet. 1) medens det er dag.* Herrens Sky var over Tabernaklet om Dagen. *2Mos.40. 38.* kand du icke sige mig . . hvor min Mand har sin gang om Dagen? *Hölb.Kandst. I.6.* Det havde . . blæst stærkt om Dagen. *Blich.III.258.* mange dyr viser sig ikke om dagen | 2. (*til bet. 2)* hver dag; *pr. dag.* en Dame, der har sexten Sind om Dagen. *Hölb.JJBet.a7^o.* han kan tjene 30 kroner om dagen | || nu om dage ell. (*l. br.*) nu om dagen (*Drachm.DJ.II.73)* ell. (*sj.*) nu om dags (*sa.FÆ.139,* i vore dage; nu til dags (*jf. u. bet. 4.2).* *Gram. (KSelskSkr.III.310).* *Blich.III.362. Hørup. III.252.* Kampen for Tilværelsen foregaar under adskilligt skarperne Former nu om Dage end i Bedsteforældrenes Tid. *VortHj.III.15. Vejrup.KM.30. 7.9) dag paa dag, (sj.) den ene dag oven paa den anden; uden mellemliggende dage. (hun) gik ind paa at give de 3 Koncerter Dag paa Dag. CPHansen.Tournée-Minder.(1895). 10. 7.10) til dags, (nu kun dial.) til denne dag; hidtil. *Zetlitz.(Rahb.LB.II.163).* *Endnu til dags holdt vi Livet hver. *Kaahund. 22. Feilb.III.797.* || her, hid, nu til dags, se her-, hid-, nutildags. || saa til dags (*ogs. saatiddags. Feilb.III.752).* (*ænyd. d. s., jf. fsv. sua dax; nu kun dial.*) paa den(ne) tid af dagen. Hvor kommer det, at jeg skal finde min Dør lugt saa til dags? *Kom Grønneg.I.215. Høysg.S.206.***

*Jeg seer, at det er saa til Dags, | At De til Bords skal gaee. *Wess.163. Tode.S.98. Grundtv.Snorre.III.339. MO. jf.:* det er nok snart saa Dags, at man skal til at flytte Bæster. *Schack.32. 7.11) dag ud (og) dag ind (sj. dag ind og dag ud. Oehl.XIX.248), den ene dag efter den anden; uophørlig. Baggés.L.I.175. Dag ud og Dag ind evigt at høre det Samme; det er dog altfor kjedeligt. Kierk.VIII.257. Dag ud, Dag ind bliver (der) løjet paa Prent over hele Jorden. Brandes.XII.295.*

B. om lyset.

8) (nu oftest opfattet som hørende u. bet. 1; i rigsspr. (uden for forb. klar(t) som dagen) især \varnothing ell. højtid.) det af solen frembragte lys; dagslys. 8.1) i al alm. Saa snart som . . Dagen begyndte at skinne (i bjerget), blev alle Biergtroldene forvandlede til Steen. *Holb.UHH.I.A. sa. Paars.179. At læse, skrive,* — ved Lys, ved Dagen. *Høysg.S.113. Huset* har skønne Hafver paa begge Sider og klar Dag rundt om. *Klevenf.RJ.113. Trojel. I.64. en lang Gang, hvori Dagen ikke trængte ind. Hauch.VII.233. Jeg vil hellere gaee op paa mit eget Kammer . . Her skærer Dagen mig saa meget i Øinene, oppe hos mig falder Solen igjennem Træerne. CBernh.IX.87. Kvindernes . . brogede Hovedtørklæder lyste i Dagen. Jørg. RB.147. Tog man Øjnene fra Dybet, blev Gaardens Halvmørke til den lyseste Dag. *AndNæ.PE.III.2. || † se dagen (egl. komme til verden; jf. se dagens lys u. bet. 1.2) komme for dagen. *tre fiire Haandgevær . . | Der fra Dithmarske Kriig ej havde seet Dagen. Holb.Paars.305. || spec. om det over himmelhvælvingen udbredte lys. *Hand figted mens Dagen paa Himmelen var. Sort.HS.D4r. (han skulde) lægge sig at hvile ud, til Dagen var af Himlen. Grundtv.Saxo.III.216. Der var Dag paa Himlen, men halvmørkt var det. Schand.O.I.132. Feilb. jf.: *Saa Gud vi tjene her med Fred, | Til Dag gaar ned. Salm.Hj.502.4. || i sammenligninger. *Som Dagen lys, som Lillien trind. Heib.Poet.V.191. især: klar som dagen olgn., aabenbar; indlysende; soleklar. den Ret, der syntes os klar som Dagen. *Ing.EF.VII.5. *lad mig see Beviset | For, at du virkelig skal ind i Paradiset. | „Det er jo klart som Dagen: | Jeg er jo død.“ Heib. Poet. X.187. Hauch.SD.I.236. Kierk.VI.239. Drachm.UV.69. jf. best. udtr. som: det (er) saa klart som den liuse Dag. KSelsk.Skr.I.287. Hrz.II.262. Meningen . . var tydelig, som den klare Dag. Baggés.NK.66. † (det syntes) mig klart som den klare Dag. *Erv.VI.84. 8.2) (nu l. br.) om dagslyset som faldende ind fra en vis side; om den side, hvorfra dagslyset falder ind. *giv Dag! (: staa ikke i lyset for mig). Wess.177. Han maae under Sygdommen ikke have Øynene vendte imod Dagen. *Oecon.H.(1784).III.18. De færreste (billeder) have den rigtige Dag, Maleriet ud-*****

fordrer. *Baggés.L.II.275. jf.:* Dürers Hus i Nürnberg, der . . for sin Tid slap en forholdsvist stor Mængde Dag ind. *JVJens. A.II.52. || hverken se (ell. sanse) dag eller dør, (nu kun dial.) ikke se (ell. sanse) noget som helst. (jeg er) saa fortumlet i mit Hoved, at jeg sandser hverken Dag eller Dør. Holb.II.J.V.5. sa. GW.I.1. Grundtv.Saxo.II.89. Feilb. (jf. u. bet. 8.1:)*

10) *Saa stærkt var dette Slag, | At han saae ikke Dag, | Og har ei siden seet en. *Wess. 136.*

9) \varnothing lys; skin; klarhed. 9.1) i egl. bet. den stærke Oplysning, som udbredte klar Dag fra utallige Lysekroner. *CBernh.VII.258. *Thi fjernt fra dig er Mørket, du er Dagen. PalM.I.261. 9.2) overf. hvad Dag i Sielen, hvad Klarhed i Forstanden maae disse Salige føle. *Basth.Tale.(1782).71. han seer dog Fornuftens klare Dag. Tode.V.246. over (de adeliges) Tilværelse laa der en Dag af Lys og et Hav af Duft. JPJac. I.51. den fællesgræske Nationalbevidsthed . . slog ud i fuld Dag. V Ved.H.48.**

10) i forb. for dagen, for en dag (jf. tyvor'n (: vor den) tag samt bet. 12) frem for dagslyset; aabenlyst frem. (kun i forb. m. verber). *Jeg kiender nok Find Trold . . | Hand skal her for en Dag, end skulde Jorden rævne. *Holb.Paars.179. * (kanden) maatte for en Dag med gammel krydet Miød. Wadsk.Skuepl.171. jf.: Ej skal nu Fanden igien for en Dag (: skal han igen nævnes). Holb.Bars.II.12. (sj.:) lade danser for en Dag alle Dyder og Lyder. *Hørn. Moral.I.36. || bringe for dagen (nu næppe br.: for en dag. Holb.MpS.104. PalM.II.207. — dial.: for dag. Feilb.), (nu l. br.) gøre alm. bekendt; aabenbare; bringe for lyset. VSO.I.499. *Hændelsen har bragt for Dagen | Hvad sexten Aar var skiult. PalM. U.38. MO.I.248. D&H.I.85. || komme for dagen (∅ for dage. *CKMolb.Dante. I.28) ell. for en dag. (de kommer) for en Dag med deres Prætensioner. Holb.DH. III.279. See der! Der kommer hand! Kom frem for en Dag, dit Liderlige Afskum! Kom Grønneq.I.291. nu kun om ting: det vilde være til ubodelig Skade for Menneskeheden, om mine Skrifter ikke kom for Dagen. Kierk.V.9. især om, hvad der har været skjult ell. holdt hemmeligt: derved kommer Sandheden omsider for Dagen. *Oecon.T.III.29. *Nu kommer Alt for Dagen; Alt vil klares. PalM.II.253. nu kom det for en Dag, hvad han og Kong Olav havde overlagt med hinanden. Grundtv. Snorre.II.242. Pengene kunne nok for en Dag. Heib.Poet.VII.47. HFEw.JF.I.116. || ligge for dagen. 1. (m. overgang til bet. 12; l. br.) være fremme i dagslyset; være synlig. (overfalden) ligger enten ganske nøgen for Dagen, eller bedækkes (af et) Sandlag. *Schouw.N.96. 2. \varnothing være tydelig og klar. Aarsagerne hertil ligge tydelig for Dagen. PAHeib.US.81. Grunden dertil lig-*****

ger klart for Dagen. *HCAnd.XII.299. JV Jens.A.II.48.* || $\text{\textcircled{W}}$ lægge for dagen († for en dag). 1. *vise aabenlyst.* det var bedre at dølge deslige Laster, end at lægge dem for en Dag. *Holb.Kh.41^r.* at lægge sine Daarskaber for Dagen. *Heib. TR.nr.20.2. Kierk.VII.204.* 2. *bevise tilstedeværelsen af noget; godtgøre.* *Suhm.II.71.* *naar Uskyldighed | For Dagen lægges kun ved gyldne Prøver. *Bagges.Nbld. 10 227.* han har lagt udmærkede kundskaber for dagen | || tage frem for dagen, (nu l. br.) tage frem fra et afsides ell. mørkt sted; tage frem (i dagens lys). For nogen Tid siden tog jeg min i Minervas Martshefte for Aaret 1791 indrykkede Afhandling om Trykkefriheden igien for Dagen. *Birckner.Tr.5. (jf. bet. 8:2)* *Jeg Busten frem for Dagen tog. *Oehl.L.I.160.*

11) i udtr. (være ell. ligne en) op ad dage (dial. op ad dagen. *Feilb.IV.89*) olgn. (jf. sv. upp i dagen, no. op i dagen; om-dannelse af † oppedaget, egl. bragt frem for dagens lys (om en afdød): Han er sin Fader oppedaget (o: som man saa hans (afdøde) fader lystevende). *Høysg.S.307; jf. sdjy. † opdages, komme for dagen, vise sig (MDL.390), sv. dial. uppedagad (gast), (spøgelse) som kan vise sig om dagen, oldn. uppi dagaðr, om en trold olgn., der er blevet overrasket af dagstlyset (ligne en) livagtig, skinbarlig. *Phøbus selv, livagtig, op ad Dage. Bagges.I.250. *han (var) en Varulv op ad Dage. smst.V.200. Daatteren Aase, som var sin Fader op ad Dage. Grundtv.Snorre.I.50. smst.II.151. det var min Annette op ad Dage, — livagtig som jeg for tyve Aar siden saae hende. *Blich. I.466.* det er dig selv op ad Dage. *Ing. LB.I.37.* Ved Gud, den (o: en engel paa et maleri) ligner ham! Det er ham op ad Dage. *CBernh.IX.65. HCAnd.III.322.* || (nu l. br.) om andet end levende væsener: Holland . . skulde være et prægtigt Land . . Marsken op ad Dage. *HCAnd.IV.152.* *Læser, Du var Taalmod op ad Dage. *Drachm. DJ.II.299.* hans Næse er min op ad Dage! *Gjel.GG.73.**

12) (opr. *bjergv., jf. ty. tag, fr. jour samt bet. 10; geol.*) i best. f.: jordoverfladen. lodrette Aabninger, hvilke gaae fra Dagen . . igiennem Stenen lige ned i Gruben. *Hallager.207.* Undergrunden . . viser sig endog undertiden i Dagen. *Andres.Klitf.378.* den dannede Bjærgart („Dybbjærgart“) er derfor langt mere grovkornet end den i Dagen storknede Lava („Dagbjærgart“). *Uss.AlmGeol.36.* || (sj.) overf. den vornede Hovbonde . . slider sig sejgt op i Dagen. *Hørup.III.348. (jf. bet. 8).*

Dag-, i ssg. [daq-] betegner især (til Dag 1.1 ell. 2.1) hvad der findes ell. høres til osv. om dagen (jf. Dag-arbejde, -blomst, -dyr osv.); ell. hvad der findes, sker osv. hver dag (jf. Dag-blad, -bog, -bøde osv.); jf. Dage-, Dags-

føres om dagen; især om dagligt forefaldende arbejde; dagværk (jf. Dagsarbejde). *Horreb. II.169. Hauch.I.291.* De havde allerede en Times Tid været samlede efter deres Dag-arbejde. *Goldschm.II.24.* dagarbejde er sundere end nattearbejde | 2) [2.1] (l. br.) arbejde, som beregnes dagvis; daglejerarbejde. være paa Dagarbejde. *MO. S&B. -bane, en. (ogs. Dage-).* [3] (astr.; foræld.) den bane, solen tænktes at gennembløbe under sin (formentlige) bevægelse omkring jorden (jf. -løb). Solens synlige Dagebaner. *OeconMag. VII.251. VSO. -bjergart, en. [12] (geol.) bjergart, der efter et vulkansk udbrud er størknet i jordens overflade (jf. Dybbjærgart). Uss.AlmGeol.36. -blad, et. [2.1] (jf. ty. tageblatt; efter fr. journal; sml. Dagsblad) avis, som udkommer daglig (ell. de fleste dage om ugen). *PAHeib.E.351.* (han sad) og læste i Dagbladene. *Gyld.XI.228. Hostr.ML. 36. Hørup.III.284.* || Dagbladet, navn paa en kbh. avis (1851 ff.). || (jf. Dag 2.4; sj., foragt.) om en avis, som kun beskæftiger sig med nyet; døgnblad. *Schack.366.* || hertil Dagblads-anmeldelse, -artikel ofl. $\text{\textcircled{W}}$ -blind, adj. [1.1] som ikke kan se om dagen, ell. som ser bedre i halvmørke end i fuldt daglys. *Moth.D13.* en Ugle . . stirrede paa os med sine dagblinde Øjne. *Nans.JD.197. -blindhed, en. (især med.; jf. -blind). Moth. Conv.D1. Sal.IV.794. -blomst, en. 1) [1.1] (bot.; l. br.) (plante m.) blomst, der aabner sig om dagen (mods. Natblomst). *Drejer. BotTerm.182. 2) [2.1] ♀ (l. br.) d. s. s. -lilje. Gul Dagblomst (o: *Hemerocallis flava*). *Stue Gart.(1810).83. Lancetformig Dagblomst (o: *Hemerocallis lancifolia*). Den lille Gartner (1821).34. -bog, en. († Dagebog. *Ew.IV. 50).* [2.1] (ænyd. dagebog; jf. ty. tag(e)buch, fr. journal) 1) i al alm.: bog, hvori begivenheder; oplevelser olgn. nedskrives dag for dag (jf. -register). Dag-Bøger, hvori Statsmænd og Generaler have optegnet alt hvad de selv have erfaret. *JSneed.II.290.* Den Sædvane, jeg har, at holde (nu: føre) en Dagbog paa min Reise. *Bagges.L.I.94.* det er skrevet i hans Ypperste-Præstedømmes Dagbog (*Chr. VI: ypperste præstedoms dages bog*). *1Makk.16.24.* Da hun intet oplevede, blev det naturligtvis en Dagbog over, hvad hun tænkte og følte. *Bogh.JT. 129. 2) spec.: bog, hvori der (daglig) indføres oplysninger vedrørende en bedrift ell. virksomhed. 2.1) ♀ (i bogholderi; nu l. br.) journal. *Moth.D13. HandelsO.(1807).52. Hage.31211. 2.2) ⚭ bog, hvori der indføres oplysninger om skibets sejlads; skibsjournal. Moth.D13. Meyer. 2.3) en læges fortegnelse over sygebesøg olgn. Lægen holder Dagbog over sine Patienter. *VortHj.I.2.50. -boggeri, et. (spøg.) det at føre dagbog (1). Sagde jeg det ikke nok! det blev ikke til noget med det Dagbogeri. *JPJac.DU. 12. -brud, et. 1) [1.1] (nu næppe br.) daggry. Bagges.III.254. Først ved Dagbrud forlod de Slottet. *Blich.II.642. Bre-*********

dahl.LO.81. 2) [12] (efter ty. tagbruch; bjergv.) d. s. s. -brydning 2; ogs. om stedet: aabent bjergværk (mods. Grube; jf. -værk 3). Sal.²V.416. **-brydning**, en. 1) [1.1] (l. br.) d. s. s. -brud 1 (jf. -brækning). ZakNiels. Fort.51. 2) [12] (bjergv.) brydning af mineral oln. fra jordoverfladen. Sal.²V.416. † **-bryn**, et. [1.1] (jf. oldn. dag(s)brún) d. s. s. -brækning. VSO. \ **-bræk**, subst. [1.1] d. s. s. -brækning. Holb. Metam. 7. **-brækning**, en. [1.1] (nu l. br. i rigsspr.) dagens frembrud; tiden, da det begynder at blive lyst (jf. -brydning 1). i Morges ved Dag-brækning. KomGrønæg. I.193. Holb. D. H. II. 305. Bagges. NK. 16. Han kom først hjem i Dagbrækningen. Gylb. I. 253. vi kunne ligne hans Profetie med en Dagbrækning, i hvilken Lyset ligesom brydes med Mørket. Mart. Forsv. 97. (de) gik den ganske Nat, saa at de i Dagbrækningen vare (Chr. VI. det lystedes for dem) i Hebron. 2 Sam. 2. 32. Rist. ER. 18. Scheller. Mar. O. Feilb. **-bue**, en. [1.1] (astr.) den del af en dagcirkel, der ligger over horisonten (mods. Natbue). Sal.²V. 416. **-bygning**, en. [12] (efter ty. tagbau; bjergv.) drift af aabent bjergværk (jf. -brydning 2, -drift). Sal.²V. 416. **-bøde**, en. [2.1] (l. br.) d. s. s. Dagsmukt. LovL. II. 30. **-cirkel**, en. [3] (astr.) cirkel, som en stjerne beskriver (parallelt m. himlens ækvator) i løbet af et døgn (jf. -kreds 1). Sal.²V. 416. **-drift**, en. [12] (bjergv.) d. s. s. -brydning 2. OpfB. IV. 23. **-drivende**, part. adj. [1.1] (sj.) som fører et dagdriverliv. dagdrivende Pøbel. Molb. (MO.). **-driver**, en. († **Dage-driver**. Falst. 4). [1.1] [-, dri'vær] (ænyd. dagdrivere; dagl.) person, der aldrig tager sig noget nyttigt for; lediggænger. de vantroe Jøder .. toge nogle onde mænd til sig af dagdrivere (1819: Lediggængere), og gjorde et opløb. ApG. 17.5 (Chr. VI.). Holb. U. HH. II. 7. OeconT. VII. 69. han var en Dagdriver (som) ikke gjorde for en Penning Gavn her i Verden. PMøll. II. 101. lige over for sin Dagdriver af en Søn var hun taabelig svag. Schand. AE. 133. Kandarius. L. P. 182. **-driveri**, et ell. † en (Eilsch. Phil. Brev. 379). det at drive tiden bort uden nyttigt arbejde (jf. -driver). Moth. D. 13. Tode. (MO.). Følte hun .. Dagdriveriets Keedsommelighed? Rahb. Tilsk. 1797. 563. e. br. **-driverliv**, et. Bagges. (MO.). Hauch. VI. 231. han fører et rent dagdriverliv | **-driverske**, en. (sj.) en stor Stads Dagdrivere og Dagdriversker. Rahb. E. III. 85. sa. Sandsig. II. 645. **-drøm**, en. [1.1] (l. br. i rigsspr.) drøm i vaagen tilstand; fantaseren; drømmeri. Jeg saa i mine Dagdrømme et solbeskinnet Sesenheim slynge sine Præstegaards-Roser om min første unge Kærlighed. Jørg. S. 33. Danmark er ikke Dagdrømmenes Land. VlaCour. Dansk Selvfølelse. (1906). 2. || falde i dagdrøm, (sdyj.) falde i dybe tanker. MDL. **-dyr**, et. [1.1] (zool.) dyr, der færdes om dagen (mods. Natdyr). BMøll. DyL. III. 60. De fleste Hvepse ere Dagdyr. Sal. I. 45.

dage, v. [ˈdaːɐə] især dep. **dages**. præter. **-ede** ell. † **-te** (JHSmidth. Poes. 54). vbs. jf. **Dagning**. (ænyd. dage(s), oldn. daga, ty. tagen; af Dag)

1) (til Dag 1.1) upers.: blive dag; blive lyst. 1.1) (∅ ell. dial.) i egl. bet. det dager. Moth. D. 16. *efter Nattens Gys | Det luunt og mildt vil atter dage. Meisling. SK. 53. *Endnu var det neppe dage. Heib. Poet. X. 299. PalM. V. 210. Drachm. DJ. I. 360. Saa snart det dagede, var vi parate. Bogan. I. 37. Esp. 248. Feilb. (Sundeved) || nu især dep.: der brødes en Mand med ham, indtil det dagedes. I Mos. 32. 24. *Efter Natten maa det dages. Ing. D. I. 250. Aarestr. 218. Feilb. det begynder at dages | 1.2) (især poet.) overf.: blive lysere; lysne. *Det skinner ind i Hierkets Nat, | At det i Sielen dages. Brors. 136. *Træerne prange med Riimfrost og Krager, | Men imorgen bestemt det dager; | Solen bryder den tunge Sky, | Vaaren rider Sommer i By. HCAnd. IV. 409. Kierk. VI. 19. || især til betegnelse af, at forholdene bedrer sig: I (Saksos) Ungdom dagedes det først over Danmark efter den frygteligste Nat. Ing. VS. I. 25. *Snart dages det Brødre, det lysner i Øst. Socialistiske Sange. (1885). 3. Det er ikke Fortællingen en blomstrende Ungdomstid, Budde her har givet. Men fra 1861 dagedes det. Schröder. F. 276. (spøg.): „vi pleie jo aldrig at spise før“ .. „Herre Gud, saa see dog efter, om det ikke snart dages (o: om der bliver udsigt til at faa noget).“ CBernh. XI. 124.

2) m. egl. subj., især m. (abstr.) tings-subj. 2.1) (l. br.) om tidsafsnit: tage sin begyndelse; indtræde; gry. *Skal for min Modgangs Vinter-Vei | Mai Maaned aldrig dages? Kingo. 248. 2.2) (jf. Dag 8; især poet.) vise sig; blive synlig; aabenbares. det dager eller det dages, det bliver aabenbart. Moth. D. 16. nu næsten kun dep.: *Jesus selv i Sjælen maa | Som en Sol i Mørket dages (Brors. 103: Som den blide Soel opdage). Salm. Hus. 962.5. Snart dagedes nu Erlings Seil, saa Flaaderne fik hinanden i Sigte. Grundtv. Sørre. III. 340. sa. HV. III. 155. *intet er saa dybt forborgen, | det dages jo sa. PS. IV. 209. *(der) dages for hans Syn en taaget Tegning. Rich. III. 246. et svagt Haab om, at der skulde dages et eller andet. AndNæ. M. 144. refl. (sj.): den Dag (skal) oprinde, da det virkelige Menneskeliv med dets Fordringer rykker frem, klarere og klarere dagende sig. Æsthetik-Dogmatik-Hr. Hoedt. (1857). 16. || i forb. m. adv. *et skønt, fortryllet Drømmeland, | der daged frem bag hvide Taagers Rand. OMads. VV. 82. dage(s) op (jf. Dag 11; l. br.) *Af Havets huule Skød, hvor Aften-Solen lukker | Sit gylden Øye til .. der dages op et Land (o: Spanien). Poul Ped. D. P. 2. *Klar op! i Lyksom Stund, du Nytaars Morgenrode .. | Dag op i prægtig Dragt og purpur Leverie. Tychon. (NkS⁴⁰ 828b. 113). vAph. 1759. jf. Esp. 248. || (l. br.,

jf. dog Feilb.) om personer: *til et Tegn paa Yndest min, | Skal dages falske Jøder, | Som ydmyg falde ham til Fod. Grundtv.SS.V.342. *Engle to for hende dages.smst.II.259. jf.: Han vil nok dages op: blive bekendt. (Sønderjyll.)MO. 2.3) (sj.) klæres. Der gik Aldre før hans Sind dagedes.JVJens.Br.270.

3) (til Dag 4.5; poet.; sj.) blive ældre. *Gid han voxte kun og dages.Grundtv.PS. VI.377.

4) (jf. Dag 11 samt opdag; sj. uden for dial.) trans.; i forb. dage op, bringe for dagen; finde ud af; opdage. Luxd.Dagb.I. 126. *Maaskee jeg mægter | At dage Navnet op.Meising.MK.185. Feilb.IV.90(Als). || (spog.): *Man ej hæge kan sin Krop, | Naar man dager Polen op!Blækspr.1909.23.

Dage-, i ssgr. [da'qə-] egl. gen. flt. af Dag; nu kun i faa ssgr., som flt. til Dag 2.1 20

-bane, en. se Dagbane. **-bog**, en. se Dagbog. **-driver**, en. se Dagdriver.

-lang, adv. (l. br.) dage igennem; flere dage i træk (jf. daglang 2). *Den Glædskabs Lyd som dagelang | I Hallen var at høre.Grundtv.DV.IV.240. Mikkel sejlede paa Fiskeri med Børre . . de laa dagelang ude paa Bredningen.JVJens.FD. 89.

-skær, et. se Dagskær. **-tal**, et. (Dagtal. MDL.) (ænyd. d. s., oldn. dagatal) antal af dage (jf. I. Dagtal). Maanedernes ulige Dagetal.MO. || især (nu kun dial.) i forb. i dagetal, dag for dag. jeg seer (mine børn) voxte og trives i Dagetal. Rahb.Tilsk.1791.60. *Der, som Gud Faders egne Smaa, | I Dagetal vi lære, | I Aandens Kraaft at staae og gaae.Grundtv.SS. II.210. Planten voxer og trives i Dagetal. Bredahl.III.125. MO. Feilb. || arbejde, 30

gaa i dagetal, (dial.) arbejde som daglejer; gaa paa dagleje. MDL. Feilb. **-vis**, adv. 1) (l. br.) flere dage ad gangen; i flere dage (jf. dagvis 2). (paa heden) hvor Faarene dagevis driver om uden Tøjr.KMich.HE. 19. en Hovedpine, der dagevis holdt ham i Sengen.VorHj.2.127. || som subst.; kun i forb. m. præp. i: i dagevis at give sig hen til usunde Grublerier.Eriksholm.S.21. 2) (sj.) d. s. s. dagvis 1. (leje) en til at arbejdet for sig ikke til nogen vis Tid, men alleene dageviis.Holb.NFI.206.

Dag-fald, et. [1.] (l. br.) dagens op- 40

hør; skumring (jf. -sæt). Tusmørkedyr . . som man kun faaer at see . . om Aftenen ved Dagfald.NaturTidsskr.2R.II.224. **-fart**, en. [1.] ↓ besjeling af en rute ved dagens lys (mods. Natfart). Scheller.MarO. **-fast**, adj. [2.s] (l. br.) knyttet til en bestemt dag (jf. -fæste). (pinsen) var og er hos Jøderne en dagfast Højtid.Hejmdal.15/1869. 1.sp.1. **-fjende**, en. (sj.) 1) [1.] om Nat- 50

ten . . da Insekterne . . ikke bliver forfulgte af deres Dagfjender, Fuglene.BMøll. DyLI.35. 2) [8] fjende af dagslyset; overf.: fjende af oplysning; obskurantist; „mærke- mand“ (disse) National Giftblandere, ere

ikke mange! . . Solen nærmer sig, for hvis altoplysende Glands disse og alle deslige mørke Dagfjender ville flygte.Bagges.L.I. 381. **-flod**, en. [1.] 1) (l. br.) højvande om dagen. VSO. MO. D&H. 2) (nu kun dial.) dagto; dagmildning. Moth.D13. VSO. MDL. Feilb. **-formørkelse**, en. [8] (sj.) formørkelse af dagslyset. *Saa tyk er Dagformørkelsen i Skyen | Der ruger over hele Byen.Bagges.Ep.440. **-frost**, en. [1.] (l. br.) frost om dagen (mods. Nattefrost). Moth.D13. VSO. MO. S&B. **-fugl**, en. [1.] (zool.) 1) (foræld.) fugl, der færdes om dagen (mods. Natfugl). Lidt efter lidt blev det dunkelt, og alle Dagfugle taug i Træets Grene.Hauch.III.386. Krøyer.Grundtræk ved naturhist.Undervisning.(1833).129. || ogs.: d. s. s. -rovfugl. smst.110. 2) (nu næppe i fagl. spr.) d. s. s. -sommerfugl. Funke.(1801). I.451. OrdbS. **-fæste**, v. [2.s] (nydann.; l. br.) knytte til en bestemt dag; regne fra en bestemt dag; datere (jf. -fast). Syv Aar gammel modtager Steen Blicher større sanselige Indtryk af Skønheds Magt . . fra samme Tidspunkt dagfæster han Poesiens første Opvaagnen i sin Sjæl.HBrix.B.164. 30

4) **-gammel**, adj. [1.1 ell. 2.1] som (kun) er en dag gammel. *Som Vindpust, der hvisler | Over daggammel Grav.Winth. HF.75. e. br. \ **-gang**, en. [2.1] (dannet i lighed m. Aargang) enkelt nummer (for en bestemt dag) af en avis ell. et tidsskrift; dagsnummer. daggangene for 28. septbr. og 8. oktober.HøjskBl.1883.841.

Daggert, en. [dagært] dagert.Høysg. AG.142. flt. **-er**. (ænyd. dægert), dagge, fsv. daggare; fra eng. dagger ell. oldfr. dague; besl. m. ty. degen, kaarde; foræld.) kort stødvaaben, mellemting ml. dolk og kaarde. EPont.(KSelskSkr.II.125). Ev.V.25. *Du løber til, og støder Daggerten | I Brystet paa ham.Oehl.HJ.81. han lod til at have gjennemført sig med en Daggert.Ing.PO. II.280. Hauch.DV.II.64. *Med Sølvhorn ved sin Hofte, | I Gjorden Daggert blank. Winth.HF.159. Drachm.DM.101.

Dag-glans, en. [8.1] (især 30 ell. poet.) dagslys. Oehl.(MO.). Hauch.DV.II.88. *Med Dagglangs om sit Hoved | Og Natmulum om sin Fod . . | Den høie Frue stod.Recke.ND. 161. || overf. Goldschm.VI.334. Frihedens Fane . . udbreder Dagglangs midt i Tiderens Nat.Brandes.VI.588. **-glint**, et. [8.1] (30 ell. poet.) glimt af dagslys; dagskær. *over Nattens Damp stiger | det første Dagglimt frem.FGuldb.II.28. det sidste sparsomme Dagglimt (gennem en fængselslugte). Ing.EM.II.44. Bredahl.II.61. Gyld.IV. 93. **-gnist**, en. [8.1] (poet.) naar den sidste Daggnist slukkes.Bagges.L.II.78.

-gry, et. [1.] (< VSO.1793; i rigsspr. især 30) d. s. s. -brækning. (især efter præp.). *Paa Marken er Færdsel fra Daggry til Nat.Ing.RSE.VII.171. *ved Daggry Mulmet svinder hen.Hauch.Lyr.2193. *det første Daggry | Fordrev den korte Nat.

Holst.D.II.189. han stod op før daggrø ! i best. f.: Spøgelser flye for Daggrøet. Kierk.X.150. Goldschm.II.50. Drachm.DM.33. Feilb.IV.90. || overf.: (Broncealderens slutning) indtræffer forholdsvis seent, omtrent samtidig med Historiens første Daggrø. Wors. Slesvigs Oldtidsminder. (1865). 45. **-grøning**, en. [1.] (sj.) d. s. Hjort.Den da. Børneven.(1858).119. **-gud**, en. [1.] (poet.) gud, der bringer dagen; solgud. *Der sad jeg da i Mulmet | Ved det brølende Hav, | Til Daggrøens Stjerne | Sig hæved af sin Grav. Winth.HF.92. **-himmel**, en. [1.] (l. br.) himlen, som den viser sig om dagen (mods. Nathimmel). Oehl.(MO.). den stjernerige Daghimmel (o: i Grønland). Ing.EF.IV.24. TroelsL.XIII.186. **-hænger**, en. [1.] (spøg.) om en, der skal hænges om dagen. for en Dag-Hænger er Natte-Roe kun Galgen-Frist. Grundtv.Saxo. II.315. **-kappe**, en. [1.] (l. br.) kappe til brug om dagen (mods. Natkappe). KMich. HE.66. **-kikkert**, en. [1.] (sj.) kikkert til brug om dagen (mods. Natkikkert). en Himmelglobus, Dagkikkert og Natkikkert. Blich.IV.513. **-klar**, adj. [1. ell. 8.] 1) i egl. bet.: klar, lys p. gr. af dagslyset; ogs.: klar som dagens lys (jf. II. -lys 1). under Grækernes dagklare Himmel. Brandes.II.338. (et landskab) i skære, skarpe, dagklare Farver. JPJac.II.77. de dagklare Sommernætter. Pont.LP.V.5. jf.: Det kolde og dagklare Berlin. Brandes.IV.319. 2) (overf.) fuldkommen klar (jf. II. -lys 2). Den mythiske Drømmeverden . . er i Gjæringens Form, hvad Philosophie og Kunst ere i den dagklare Bevidstheds Form. Mart.Dogm.20. hvad jeg sagde (for nylig) var mere modent og mere dagklart, end hvad jeg skrev for et Par og tyve Aar siden. Kode.(Socialdem.¹⁵/s1913.3.sp.3). (man) ser de skjulte Aarsager ligge blottede og dagklare foran sig. AndNx.M.208. || (sj.) om personer: (han er) altid vaagen, dagklar og aabenøjet. DagNyh.¹⁴/s1913.1.sp.4. jf. Brandes.VIII.372. || om lyd: meget klar ell. lys. hendes dagklare Latter. EBrand.U B.243. Gjæl.Rø.14. **-kloft**, en. [12] (nu næppe br.) kloft i jordens overflade; aaben kloft. KSelskSlr.XI.106. **-kone**, en. [2.] (l. br.) kone, der gaar ud og arbejder for dagløn. S&B. D&H. **-kreds**, en. [3] 1) (astr.) d. s. s. -cirkel. Sal.²IV.16. 2) † (geogr.) parallelkreds; breddekreds. AWHauch. (1799).722. **-kob**, et. [2.] † (kontant) kob, ved hvilket varen straks skal leveres (mods. Terminkøb). Lassen.SO.109. **-lang**, adj. og adv. [1.] (jf. oldn. daglangr) 1) (især Ψ) som varer en hel dag. daglange Fodture. Brandes.II.223. EBrand.UB.51. vansmægtende Soldater, der efter daglang Marsj . . kaster sig ned ved Bækken for at drikke. Pont.LP.VIII.12. 2) (jy.) som adv.: hele dagen igennem (jf. dagelang). Her har Faarene nu staaet daglang paa Stenagrene og ventet paa, te du skuld' komm'

at flytt' dem. Aakj.VB.38. **-langs**, adv. [1.] (jy.) d. s. s. -lang 2. Aakj.VF.157. 1. **-leje**, en ell. (sj.) et (AndNx.PE.II.186). [2.] 1) tjenesteforhold, hvorved for mod dagløn (ell. paa akkord) ydes legemligt arbejde i een ell. flere dage. Olufs.NyOec.I.17. (han) tog fat i almindeligt Dagleje paa Havnen. AndNx.PE.II.186. Der blev somme Tider tærsket paa Dagleje; der kunde da være den Tærsker, som næsten ikke bestilte noget. SjællBond.119. Sal.²V.418. || især i udtr. som gaa paa (ell. l. br.: i. MO. And Nx.DM.II.52), være paa dagleje. gaa paa Dagleje for Godsejeren eller Bønderne. GBang.S.24. JVJens.HF.25. Jens (var) altid ude paa Dagleje. Aakj.VB.67. || (nu næppe br.): tiene i Dagleje hos een. VSO. MO. 2) (nu kun dial.) d. s. s. -løn. Moth. D14. tiene . . for Dagleie. MO. II. **-leje**, v. [2.] (sj.) leje (nogen) for een ell. flere dage (jf. II. -tinge). Politiet - det daglejede, borgerlig-klædte, saavel som det faste. Hejmdal.¹³/s1869.2.sp.2. **-lejer**, en. (af. af Dagleje 1) person, der gaar paa dagleje; især om gifte og bosatte landarbejdere (jf. -løner). Olufs.NyOec.L57. Ing.E F.III.114. Palm.VI.39. de Gaarde, hvor (han) var fast Daglejer. Aakj.VB.67. Hvor mange Daglejere (1819; Daglønnere) hos min Fader have ikke Brød i Overflodighed? Luc.15.17(1907). (sj.:) Tjenestepiger, mandlige og kvindelige Daglejere, Karle. AndNx.PE.I.10.

daglig, adj. [1da'q]l] dåglig. Høysg.AG. 99. adv. d. s. ell. -t ell. (†) **-en** (1Makk.6.57. VSO. MO.). (æda. daghlic (Camb.29), oldn. dagligh, eng. daily, ty. täglich; af Dag) 1) (til Dag 1.; l. br.) som findes ell. hører til om dagen (mods. natlig). (den) daglige Heede og stærke Nattekuld. Ærebo.147. (valde dem) daglig og natlig uro. Grøn. LN.22. AKohl.MP.III.88. 2) til Dag 2.1. 2.1) som finder sted ell. hører til hver dag (ell. omtrent hver dag). Giv os i Dag vort daglige Brød! Matth. 6.11 (se u. I. Brød 2.1). jeg har min daglig Gang der i Huuset. Holb.HP.I.3. sa. Kandst. III.1. Kilde til min daglige Kummer og mine Taarer! Ew.VIII.86. de daglige Lidelser og de daglige Glæder. Kierk.St.98. Medlemmerne af Folketinget vælges paa 3 Aar. De erholde et dagligt Vederlag. Grundl.(1849).§38. passe sit daglige arbejde ! || (dagl.) om personer: som hører til i et hus og skal have deres underhold der. Moth.D18. VSO. Feilb.I.172.IV.90. vi er syv daglige mennesker ! jf. i sa. bet.: daglige Munde. VSO. || (l. br.) han tog ham til et Slags Medhjælp, imod at han fik det Daglige (o: de daglige fornødenheder) frit i Huset. Sibb.II.137. 2.2) som modsætn. til, hvad der hører til ell. bruges paa helligdage ell. ved særlige lejligheder: hverdags-. Hs. Maytts. daglige Gemakker. Klevenf.R.J. 93. den alvorlige Drost traadte ind i sin daglige Stue (nu: dagligstue). Ing.EM.III.

93. „hvad har du til Middag til os?“ — „Vor daglige Mad.“ — „Nei, det gaaer min Sandten ikke an. Paa en Dag som denne maa man have noget Aparte.“ *Hzr. VII.188 (jf. u. 2.4).* || det daglige liv, *hverdagstivet (jf. Dagligliv).* *man som Fuglen i Luften maa tumle sig fri, | for at glemme det daglige Livs Vrovleri. *Hostr. EF.I.4.* Dagligt Liv i Norden i det seksten- de Aarhundrede. *TroelsL. (bogtitel. 1880ff.).* || daglig tale, *ukunstlet omgangssprog; hverdagssprog (jf. Dagligtale).* den brugeligste og beste daglige tale. *Hoysg. AG.106.* især efter præp. i: i vor daglig Tale sigs baade at krasse og at kratte. *Nysted. Rhetor. 8. (sproget i de kinesiske skrifter)* bruges ikke udi daglig Tale, men alleene skrives. *Hob. Ep. III.307.* Man siger i daglig Tale: en god Sag forsvarer sig selv. *Balle. Bib. I. III.* *Han hed i daglig Tale (v: til hverdagsbrug) | Kun Kristen Pedersen. *Grundtv. PS. VII.209. Sandfeld. Jens. S.191.* skriftsproget har mange ord, der aldrig høres i daglig tale | *jf.: det daglige omgangssprog. Jesp. Fon. 127.* || daglig klyver, ↓ d. s. s. Dagligklyver. *Scheller. Mar. O. dagligt vande, se Vande.* || i det daglige, (l. br.) til daglig (se *ndf. u. 3.2*). Vi faae aldrig Kyllinger i det Daglige. *Levetzow. ToFort. 18.* || til daglig brug, se I. Brug 2.1. 2.3) som der ikke er noget usædvanligt ved; *almindelig; sædvanlig; dagligdags* (2.1). det Sædvanlige og Daglige . . er blevet mig modbydeligt. *Ew. VIII.66. (historien)* befatter sig (ikke) med de smaa, daglige . . Handlinger. *smst. VI.31.* ved daglige Tilfælde bør han berede sig til store, til usædvanlige. *Sporon. Mod. 247.* *Et Skuespil fremstilles eder her . . | Troer altsaa ei at see et dagligt Optrin. *Oehl. V. A.* Livet har ogsaa en Side, der ikke er romantisk, men ganske daglig. *Gyld. Novel. II.149.* fangen i det Daglige og Tilvante. *Kierk. V. 124.* midt iblandt sine daglige Omgivelser. *Drachm. T.7. (jf. i det daglige u. 2.2; sj.)* Naar han gaar i sit daglige, ved en da hvad der er; men saadan som nu — jeg er saa angst for Tilbageslaget. *And. Nv. PE. (1914). II.286. 2.4* (nu l. br. i rigsspr.) som ikke er af ekstra god kvalitet; jævn; for- dringsløs. (de) der have vænnet sig til Maadelighed og daglig Føde. *Hob. M. Thr. 38. JFrus. 57.* daglig Mad i stedet for de forventede Lækkerheder. *Tode. ST. II.31.* || dagligt øl, (nu kun *dial.*) tyndt øl, som drikkes til daglig; *boréal. VSO. MO. Dania. V.35f. OrdbS. (Nordsjæll.).* || ogs.: *daarlig; tarvelig; simpel. (han)* var i de daglige, gamle Klæder. *HCAnd. VI.241. (jy.) grov; plump.* Den jydsk Hest har . . sammenlignet med den slesvigske og holstenske . . været grov og før, mere „daglig“. *Landm. B. II.163. jf. Feib.*

3) som *adv.* 3.1) hver dag; ogs.: næsten hver dag; meget ofte. (jeg) vil have alle saadane vankelmødige Mennisker daglig

i mine Bønner. *Hob. HP. III.8.* *Han skuer daglig sin Tilbedte. *Bagges. Ungd. II.10. Rabb. Fort. I.413.* *Gjør os daglig Huus-Besøg! *Grundtv. SS. I.676.* *Naar du daglig beder femten | Ave for vor Frues Alter, | Siger jeg dig fri for Synd. *Hzr. D. II.63. Pal. M. II.141.201.* Man seer dagligen Ex- empler paa Utaknemmelighed. *MO.* han arbejder daglig derpaa | 3.2) i forb. til daglig, (jf. *bet. 2.2*) under almindelige for- hold; sædvanligvis (jf. til dagligdags u. dag- ligdags 1.1). Folkets Liv til daglig og under særlige Forhold. *CKoch. JL.300.* *al Ufred og Kævl, der til daglig som tir- rende | Byger formørker os Himlen. *Th Barfod. EF.36.* det andet (bryg) var tyndt Øl og blev drukket til daglig. *Sjæll. Bond. 97. jf. (sj.): *ingen anden | — ved Daglig og Fest — | paa Drikken har klaget. Drachm. VS.160.*

daglig-, i *ssgr.*, især til daglig 2.2; kun de vigtigste er medtaget, udeladt er fx. -dønt, -dragt (*Rich. III.176. Pont. S.83*), -jakke, -kjole, -slid, -trøje, -tøj. -anker, et. ↓ (nu l. br.) anker, der hænger paa bagbroens bov og bruges under almindelige forhold (jf. *Pligtanker. Archiv. Søvesen. I.406. Scheller. Mar. O. Sal. I.772. I. -dag, en. (l. br.)* hverdag. naar man en Dagligdag gaar gennem de . . fredelige Gader. *EErichs. S. 135. II. -dag, adv. se dagligdags.*

dagligdags, *adv. og adj.* [*daqli-*da⁽²⁾(q)s] († *dagligdag. Moth. D17*). (ænyd) d. s. og daglige dag(s) (*Kalk. I.331*), fsv. daghlika dags, *ty. dial. tåglichsstags, jf. ty. tagtäglich; sml. aarligaars*)

1) som *adv.* 1.1) (nu kun *dial.*, *jf.:* „daglig Tale.“ *MO. samt „Nu lidet brugeligt“. Levin.*) d. s. s. daglig 3.1. *Jeg dagligdags vil gjøre | Et Hjertens Fode-Fald. *Kingo. 292. Falst. Ovid. 108.* *man har dagligdags Beviis herpaa, | At slemme Ting kan hænde. *Wess. 111. Oehl. F. 199.* en anden Verden end den, de dagligdags færdedes i. *HN Claus. Univ. 10.* Hun talte, blev dagligdags spurgt og gav dagligdags Svar. *Bang. SE. 304. Feib. (jf. bet. 2.) (det var næsten)* dagligdags, at Doktoren . . maatte ind at klæde sig om for at gaa til Middag. *Breum. HH. 11.* || ogs.: dag for dag; fra dag til dag. *Oplysningen er steget | Og . . dagligdags tiltager. *Bagges. I.245. PAHeib. US. 87.* || til dagligdags, til daglig. det Selskab, han til dagligdags søgte, (var ikke) det meest passende. *Bagger. I.50. Becke. ST. 67.* til dagligdags hændte dette dem ikke ofte. *Pont. L.157. 1.2* (jf. *bet. 2.1; sj.*) paa en hverdagsagtig maade. *For Stilens Hede lidt at svale | Og mere dagligdags at tale. *Bagges. Ungd. I.97.*

2) som *adj.* (nu som regel ubøjeligt, *jf. ndf. samt Dania. III.88. 2.1*) (især *daglig*) d. s. s. daglig 2.3. *vAph. (1759).* denne lille dagligdags og saare prosaiske Jordklode. *Bagges. (MO.)* selv i dagligdags Forhold er det muligt at bevare det Æsthetiske.

Kierk.II.9. en dagligdags Moral.*Schand.F.409.* Folk, der er vant til dagligdags sindig, jevn Beskæftigelse.*Drachm.STL.47.* Livets gjennemsnitlige, dagligdags Usikkerhed og Foranderlighed.*ABDrachm.Afh.10.* de talte højt og lo, som om de var dagligdags til Mode.*JVJens.D.29* (jf. bet. 2.2). *sml.* daglig 2.1: Det er ikke et Bryllup eller et Gæstebud . . . Nej, det er det dagligdags Maaltid, hvor Forældre og Børn er samlede.*CKoch.JL.9.* || *bejlet i best. f. og ftt.* vor dagligdagse Nutid.*Oehl.Bidr.1.18.* der rører sig et skjult Liv under de dagligdagse Former.*Kierk.I.337. smst.VIII.36.* *det dagligdagse Vrøvl og Stikleri.*Ipsen.M.132.* || *i forb.* det dagligdags(e). *Thiele.E.62.* Enhver, hvis Værker hæve sig over det Dagligdagse, har . . . sine gode Sider.*Wilst.D.III.108.* *Jeg er for vant at sysle med det Store | Til at det Dagligdags kan finde Rum | I mine Tanker.*Holst.G.49. Kierk.VIII.139. 2.2* (l. br.) *vant til daglig at færdes et sted; hjemmevant.* Han var jo gammelkendt og dagligdags i Gaarde.*EErichs.IKnibe.(1908).33.*

dagligdags-, i *sgr.* (l. br.) af dagligdags 1.1 ell. 2.1; *fx.* -behov, -dønt, -gering, -ting. *Schand.VV.80.316.330. sa.IF.309.* **W-hed**, *en. 1)* *ensformighed* (jf. *Daglighed*). Livets *Dagligdagshed*.*Aalbs.2.T.19. ThitJens.JydskeHistorier.(1916).13. 2)* (l. br.) *ift.*, *mere-konkr.:* alm. forekommende ting. *Dagligdagsheder* . . . de tusinde Ingenting som . . . udgør Livets Atmosfære.*VVed.(Tilsk.1902.342).*

Daglig-hed, *en. [2.1]* *det at noget forekommer daglig; ensformighed* (jf. *Dagligdagshed* 1). Disse Forlystelsers *Daglighed* svækker Smagen for dem.*Rahb.(MO.).* det virkelige Livs *Daglighed*.*Kierk.VII.167. smst.XI.203.* **-klyver**, *en. 1)* *navn paa den alm. klyver i modsætn. til den mindre stormklyver* (jf. *daglig klyver u. daglig 2.2*). *Funch.MarO.II.26. Sal.X.654.*

-kæde, *en. 1)* *kæde, der er hekslet til dagligankeret* (jf. -tov). *Funch.MarO.II.26. e. br. -liv, et. 1)* **W** *hverdagsliv* (jf. *Dagliv*). *det (morede) Dronning og Hoffet at faa et Indblik i Borgerstandens . . . Dagligliv*.*Brandes.VIII.240.* *Dagliglivets forskellige Forhold*.*CSPet.Litt.I.577. 2)* *kjoleliv til hverdagsbrug.* hun tog et af sine dagligliv paa | **-stue**, *en. det værelse i et hus, hvori familien sædvanlig opholder sig* (jf. *u. daglig 2.2 samt Dagligværelse*); *nu ofte, især i best. f.:* den fine stue i mods. til de alm. opholdsværelser. (*Kalk.V.167*). *Hob.Kandst.I.2. Falst.72.* *Kiære, stille *Dagligstue*, | Hvor ved Arnens muntre Lue | Venskab fandt et Alter.*Oehl.XX.212.* I et eneste stort *Værelse* var *Kjøkken* og *Dagligstue* forenede.*Hauch.I.9.* *Præstegaardens lune *Dagligstue*.*PalM.(1909).II.12. AndNz.PE.I.150. SjældBond.29. jf. Moth.D18.* || *ogs. om dagligstuemøblement:* *Pragfuld Dagligstue, blankpoleret, med*

smagfuldt Silkedamask, sælges.*BerlTid.29/9. 1920.M.23.sp.4. || (overf.)* *Ørnen til *Dagligstue* | Har Himmelens vide Rum.*Recke.LD.106.* **-stue-bord**, *et. [-sdu(ə),bo:r]* *Hob.Kandst.V.3.* den *Avis*, der ligger paa *Hjemmets Dagligstuebord*.*VortHj.13.37.* **-tale**, *en. (sj.) d. s. s. daglig tale* (se *u. daglig 2.2*). *PJernd.Tilsk.1908.198.* **-tov**, *et. 1)* *to til dagligankeret* (jf. -kæde). *Funch.MarO.II.26. e. br. -værelse, et. især i ftt., d. s. s. -stue. Moth.D18. Ellar.GH.II.258.* (en *forhal*) førte fra *Dagligværelserne* over til *Slottets vestre Fløj*, hvor *Gæsteværelserne* fandtes.*Wied.S.23.*

Dag-lilje, *en. [2.1]* **3** *slægt af liljefamilien, Hemerocallis* (i *navnet p. gr. af den kortvarige blomstring; jf. -blomst* 2). *Schalderm.HB.II.419. Havebr.L.2374.* **W-liv**, *et. (Dagsliv. HCAnd.I.329).* [2.1] *d. s. s. Dagligliv* 1. *HCAnd.II.199. Rosenkrantz.MC.5.* **-ly**, *et. [1.1]* (sj.) *tilflugtssted om dagen* (mods. *Nattely*). *Der troer den simple Mand, han (o: *elverkongen*) har sit *Dagly*.*Heib.Poet.III.386.* 1. **-lys**, *et. se Dagslys.* 2. **W-lys**, *adj. (sj. dagslys. Jorg.F.10).* [1.1] **1)** *d. s. s. -klar* 1. man kommer fra det tykke Mørke ud i den daglyse Dal.*Bagges.DV.IX.435.* *daglyse Alfer*. *Oehl.(MO.).* de næsten daglyse *Nætter* (o: *i Norge*).*Schand.O.II.143.* Et hæftigt *Lyn* gjorde det *daglyst* i *Stuen*.*JVJens.FD.98.* (nu *næppe br.:*) *rejse mens det er daglyst* (o: *medens det er lyst; før det bliver mørkt*). *Moth.D14. 2)* *d. s. s. -klar* 2; *overf.:* *maaske Ens Forstand, Ens Instinkt, Ens Sanser, med al deres daglyse Klarhed, dog fører En vild*.*JPJac.II.38.* **Svenden* sit *daglyse Mod* forliste.*Drachm.PHK.104.* || *om lyd:* *Hamrene* (i *smedjen*) *dansede* til deres egen *daglyse Musik*.*Aalkj.PA.40.* **-lysning**, *en. [1.1]* (nu *l. br.*) **1)** *d. s. s. -skær.* Saa snart *Daglysningen* begyndte, stod han op.*PMøll.I.366. Drachm.STL.216. 2)* **†** *dagslys.* *MO. -lærke*, *en. [1.1]* (poet., sj.) *om lærken som en fugl, der færdes og synger om dagen.* **Daglærkens Qvidder*. *Winth.X.64.* **-løb**, *et. [3]* (astr.; *foræld.*) *om solens tilsyneladende daglige omløb om jorden* (jf. -bane). *Lous.Styrmands-Kunst.(1781).182.* **† -løber**, *en. 1)* [1.1] **1.1)** (efter *gr. hēmerodromos*) *person, der kan tilbagelegge en lang vej paa een dag; ilbud.* *Moth.D14. Schytte.(MO.).* *CBerg.GræskdanskOrdb.(1885).320. 1.2)* **3** *om en ranunkel-art.* *Moth.D14. 2)* [12] (geol.) *aare ell. gang, der findes i det øverste stenlag.* *Funke.(1801).III.28.* **-løn**, *en. [1.1]* (enyd. d. s.) *løn* (især *til en arbejder*) *for en dags arbejde; ofte om timeløn, mods. Akkordløn.* (fiskere *maa om vinteren*) *sig for Dagløn* bortfæste. *DL.3—19—6. Oecon.T.III.22. Heib.Poet.III.96.* Resten af *Daglønnen* drak han nu op i *Skænkestuen*.*Goldschm.II.23.* *det var fuldkommen ligegyldigt om de arbejdede paa længere Tids Accord eller for Dagløn*.*Chievitz.FG.59.* (betalingen) gives

enten efter Akkord eller i Dagløn. *Andres. Kluff. 385. AndNæ. PE. III. 252. -løner, en.* († -lønner. 5Mos. 24. 14 (Chr. VI)). [1.] (ænyd. d. s., jf. ty. tagelønner; nu næsten kun bibl., gldgs. ell. dial., ellers fortrængt af Daglejer person, der arbejder for dagløn; daglejer. en Daglønner, der venter paa sin Løn. *Job. 7. 2.* hvor mange Daglønnerne (1907: Daglejere) hos min Fader have overflødig Brød? *Luc. 15. 17. Holb. Anh. 140.* En Daglønner faaer om Dagen 20. Hollandske Styver. *Tullin. II. 288.* naar vi skal gaee al Kiøds Gang, bliver maaskee Veien nok saa trang for Regenten, som for Daglønneren. *Biehl. DQ. IV. 10. Hauch. VII. 360.* *En Daglønner rydded en Gruushob der. *Kaalund. FD. 36.* (han) fik Ansættelse som Daglønner i et lille Lysestøberi. *Brandes. NG. 42.* (hans led) som en Daglønner. *E. Brand. UB. 179. Feilb. jf.: den blotte Mængde af Subskribenter er allene den literariske Daglønners Attraa. Tode. ST. II. Fort. -maal, subst. [1.] (sj.) mængde af arbejde, som udføres paa een dag. leverer Jeres Arbeide, hver Dag-Maal paa sin dag. 2Mos. 5. 13 (Lindberg). -mand, en. se -mejning. -mejne, v. (ogs. dagmejne. MDL. 357. -dagminde. Thorsen. 130). [1.] (af Dagmejning; dial., vist især sjæll.) upers.: d. s. s. II. milde. *Moth. D14. MDL. 357. -mejning, en.* (ogs. Dagmand, se ndf. — *Dagmen. Feilb. jf. Kalk. I. 333 (Falster). — Dagmejen olgn. MDL. Esp. 46. Feilb. IV. 90. — Dagminning. Moth. D15).* [1.] (ænyd. dagmeen, sv. dagsmeja, jf. no. dagsmein, oldn. dagsmegin, dagens kraft; om de forsk. nord. former se *Från filol. föreningen i Lund. III. (1906). 43 ff.*) 1) (dial.) d. s. s. -mildning. *VSO. MO. Levin. (G.).* || Hen over Midtag kom Dagmanden og smaltede Sneen. *AndNæ. PE. II. 223.* dagmændene tager dog noget (paa sne og is) nu Dagene er bleven saa lange. *Kværnd. 2) † klar, varm sommerdag. Moth. D14. 3) † daggy. Dagminning. smst. 15. -melde, se I. og II. milde. -men, en. se -mejning. \mathbb{W} -mild, adj. [1.] (sj.) mild p. gr. af dagens varme. *Sol-Smil gennem dag-mild Luft. *Drachm. VS. 198. I. -milde, en, et.* († -melde. *Moth. D14).* [1.] (dial.) d. s. s. -mildning. *Stuck. II. 84. Feilb. Kværnd. II. -milde, v.* († -melde. *Moth. D14*) [1.] (jf. Dagmildning; især dial.) upers.: være mildt i vejret om dagen sidst paa vinteren (jf. dagmejne). *Junge.* *Det dagmilder over Jorden haard, | Den kommer, den kommer den liflige Vaar. *Hrz. D. IV. 143.* naar det dagmilder ved Vaartid. *Troels L. XI. 146. -mildning, en.* (-milding. *Moth. D15. VSO. MO. Rørd. På Højskole. (1898). 52.* [1.] (især dial.) solens forbigaaende indvirkning paa dagtemperaturen sidst paa vinteren; dagto (jf. -mejning). *MDL. Saaby.* (overf.:) Hidindtil har ingen Dagmildning gjort sig bemærkelig efter den politiske Nattefrost. *Fleensb. A. 29/4. 1903. -minde, v. se -mejne. -minning, en.***

se -mejning. -moder ell. -mør, en. (af Dag [1.] og Moder, vistnok m. tilknytning til propr. Dagmar; nu kun poet.) 1) som navn paa morgenrøden. *Moth. D15.* Dag-Moderen og Tusmørket (har gud) indrettet for at skaane vore Øyne, at Lyset ey skulde skade os, naar det kom frem paa eengang i sin største Glands. *Ruge. FT. 156. Rahb. Poet. F. II. 150.* Naar Hanen da galere . . | Naar Dag-Moder taler | Med Bølgerne blaa. *Grundtv. P. S. V. 215.* Dagmoer gjorde Himlen rød i Østerlide. *PMall. I. 158. Winth. HF. 4. 115. 2) som navn paa solen. Drachm. RR. 5. -mulkt, en. se Dagsmulkt. -mærke, et. [1.] † sømærke, hvorefter der styres om dagen. Den danske Lods. (1850). 94. *Wolfh. Mar. O. 434.* Om Natten, naar disse Dagmærker (v: vagere og bøjer) ikke kan ses, sejles der efter Fyrene. *Frem. DN. 145. -møje, en.* [1.] (poet., sj.) *vanker jeg hiem, af min Dagmøje træet. *Bagges. IV. 135. dagne, v.* [da^oqna^o]-ede. (sv., no. dagna; afl. af Dagning ell. af Dag (jf. Aften: afne); sml. dage; sj., nu næppe br.) blive dag; dages; gry. *Som nu blandt Morgernes Grye det tolvte dagnende frembrød. *Bagges. Nbl. D. 113.* (overf.:) *Nye Glæder os bringe det dagnende („gryende“) Aar! *TBruun. II. 23. Dagning, en.* [da^oqne^o]-en] uden stl. (ænyd. d. s., sv. dagning; vist egl. vbs. til dage(s), jf. oldn. dagan, eng. dawnning (dawn, v.) samt Aftning; sml. dagne) 1) (i rigsspr. især \mathbb{W}) overgangen fra nat til dag; daggy. (især efter prep.). Da stod Kongen op om Morgen i Dagningen. *Dan. 6. 20.* Krigsfolket laae udi den beste Søvn mod Dagningen. *Holb. DH. I. 822.* Man siger ikke . . om Dagningen, men . . i Dagningen. *Høysg. S. 143.* *Dig (v: gud) hylder hver Stjerne | I Dagning og Kveld. *Grundtv. SS. I. 44.* *Mod Dagningen stødte han paa et Rev. *Blich. D. II. 114.* *Den unge Dagnings røde Skin | Sig listed gennem Ruden ind. *Recke. SD. 161. Gjæl. M. 275.* en Bondekone . . skal op i Dagningen eller for Dag. *Feilb. BL. 70.* || (billedl. ell. overf.) da vi (danske) endnu ere i Dagningens Graaehed, saa kan Kundskabens Soel ikke trænge ind i Dybene. *Biehl. Haarlk. 41* (jf. *Sorø Saml. I. 143.*) *Stridens Torden hviler; | Fredens Dagning smiler. *Thaar. H. 40. Blich. D. II. 208.* et Ulykkens Liv med idel Mulm og ingen Dagning. *JP. Jac. I. 136. 2) (sj.) dagmildning.* Solen har for megen Magt, og selv om det skulde blive skyet, er der Dagningen, som blødgjør Jordskorpen. *Bogan. II. 68.**

Dag-ny, et. [1.] (poet., sj.) daggy. (overf.:) *Aandens klare Dagny. *Schand. SD. 219. -paafugleøje, et.* [1.] (zool.) dag-sommerfugl m. prægtige pletter („øjne“) paa vingerne, *Vanessa io* (jf. *Natpaafugleøje. Boup. I. 448. -penge, pl. ell. (l. br.) en.* [2.] 1) penge beregnede til at dække en dags udgifter; kostpenge for en dag. *Moth. D15.* Han har sine Dagpenge, dermed maa han

komme ud. *VSO.* han (*fik*) et Hotel anvist med Dagpenge. *J.VJens.SN.42.* Hvor stor er denne Dagpenge (o: ved ulykkesforsikring for arbejdere)? Daggpengens Størrelse udgør $\frac{3}{5}$ af den Tilskadekomnes vante Dagløn, dog ikke over 2 og ikke under 1 Kr. *dglg.KPont.Retsmed.III.82.* || *spec.: daglig godtgørelse, der ydes personer, naar de under udførelsen af et (især offentligt) hverv opholder sig uden for hjemstedet; diæter. Rigsdagsmændenes Dagpenge. DaFolketid. 1869.92. Hørup.III.162. Paa Rejser oppebærer (inspektøren) i Dagpenge 8 Kr. daglig. LovNr. 64²⁸/1880. §1. Sal.²VI.241. 2) (nu l. br.) løn for (ell. indtægt af) en dags arbejde; dagløn. Biehl.MF.IV.284. *VSO.* ved Stangning fra Is giver (aalejernet) mangan arbejdsløs Mand en skikkelig Dagpenge. *Frem.DN.534. -pragtstjerne,* en. [1.] & *Melandrium diacum (L.) Schinz et Thellung (jf. Aftenpragtstjerne).* Landm B.III.202. *MenzO.Bill.III.275. -presse,* en. se Dagspresse. **-ramme,** en. se -rand. **-rand,** en. [1.] (æda. dag rand (*AM.*), sv. no. dag(s)rand; foreslaas genopt. af HjælpeO.; dial.?) dagdry. jf.: Dagrammen, der varsler om Solopgang. *VJHoff. FraKirken.II.(1889).298. -register,* et. [2.] (jf. ænyd. dageregister, kalender; nu næppe br.) dag for dag nedskreven fortegnelse over oplevelser, begivenheder olgn.; dagbogsoptegnelser; ogs.: bog indrettet hertil; dagbog (1). det Dag-Register, (grønlandsfareren) havde gjort over sin Reise. *Holb. DH.II.667. sa.MTrkr.72. Gram.Breve.141.* Siig mig nu, hvor I har forvaret Eders skrevne Papiirer, Eders næsviise Dag-Register. *Pamela.II.34. VSO. MO. -regn,* en. (**Dagsregn.** *Hørup.I.235. Pont.F.II.248.*) [1.] regn, der ikke falder i byger, men varer jævnt hele dagen (jf. -vand 1). Det bliver Dagregn. *Hostr.DT.11. Recke.SB.10. -regning,* en. (ogs. Dagsregning. *MO.*) [2.] (nu næppe br.) 1) tidsregning. *vAph.(1759).* 2) daglig afregning. *MO. S&B. -rejse,* en. 1) [1.] (l. br.) rejse, der foretages om dagen (mods. Natterejse). *VSO. MO. 2)* [2.] † d. s. s. Dagsrejse. *Moth.D15.* Med sidste Morgenrøde opstod jeg glad ved Tanken om den forestaaende Dagreise. *JSneed.III. 39. intet Vertshuus .. venter ham efter den trættende Dag-Reise. HCAnd.V.235. Holst.III.149. || som længdebetegnelse. (rejentens residens) laae otte Dagreiser fra den Bye, hvori jeg opholdt mig. Bagges.N K.298. Ing.PO.II.87. -renovation, en. [1.] (fagl.) om dagen foretagen fjernelse af affald og skarn fra gader og gaarde i en by; ogs.: skarn, der fjernes paa denne maade; „skrald“ (jf. Natrenovation). *JVJens.D.37. Betingselser for Dagrenovationens Udførsel. VortLand.²⁸/1905.4.sp.1. Sal.XIV.1038. -ro, en. (**Dagsro.** *Feilb.*) [1.] kun i forb. m. Nattero: Hand har hverken dag- eller natro. *Moth.D15. Gram.Breve.209.* der var hverken Nattero eller Dagro. *Blich.III.256.****

-rovfugl, en. [1.] (*zool.*) rovfugl, der færdes om dagen (jf. u. -fugl 1 samt Natrovfugl). *Frem.DN.388. -rum, et. [1.] (l. br.) rum til ophold om dagen. til hver Hønsfamilie er (der) et lukket Natterum og ved Siden deraf et Dagrum med en aaben Forside. *VortHj.III.4.38. -runde, en. († **-rund.** *Moth.D15. VSO.*) [1.] (foræld.) & *runde,* der efterser vagterne om dagen. Gud frie mig fra at blive en saadan Dagrunde .. der viser sig til det bestemte Klokkeslet, paa samme Sted, med det samme Ansigt. *CBernh.VII.36. Ø -ræd, adj. [1.] (sj.) d. s. s. II. -sky. han (var) bleven endnu mere dagrød og menneskesky. *Pont. LP.VIII.162. Pol.¹⁹/1892.2.sp.6. -røde,* en. [1.] (nu næppe br.) morgenerøde. *Som Sol i Dagrøde | Vor-Herre opstod. *Grundtv. SS.V.466. (overf.:) Ing.VS.I.25.****

Dags-, i sgr. [ˈda:ʒ] betegner især (til Dag 1.1 ell. 2.1) hvad der varer en dag ell. sker i løbet af en dag (jf. Dagsarbejde, -march, -rejse osv.), ell. (til Dag 2.4) hvad der varer til ell. sker paa den nærværende dag (jf. Dags-avis, -befaling osv.); i nogle tilfælde findes Dag- og Dags- ved siden af hinanden uden betydningsforskel (jf. Dag(s)-lys, -mulk, -vand); hvor sidste led begynder m. s, er der vaklen i skrivningen (jf. Dag(s)-slid, -skær, Dagskriver, Dagskrift).

Dags-sang, en. [1.] (l. br.) d. s. s. -vise. Den dejlige Dialog i Julies Kammer henad Morgengry er udført over alle gamle Dags-sanges Motiv. *Brandes.VIII.97. smst.VI.627. jf.: da Hanerne nu begynde at gale .. var der intet Vækkende i deres Dagsang. Gjel.M.271. -sanger, en. [1.] (sj.) fugl, der synger om dagen. her var (sangen) mod alt andet menneskeligt Kvad, hvad Nattergalens er mod de øvrige Dagsangere i Skoven. *Blich.(1905-07).I.283.**

Dags-arbejde, et. [1.] (nu l. br.; jf. Dagarbejde) 1) arbejde, der udføres paa een dag ell. tager en hel dag. *Moth.D18. vAph.(1759).* Det var et anstrengt Dagsarbejde; men Kl. 10 fik jeg Lønnen. *Goldschm.VI.357. Riget.²⁷/1913.6.sp.3. 2)* [2.] det daglige arbejde; dagværk. *VSO. MO.* Naar (hendes) Dagsarbejde var forbi, var hun saa træt, at hun kun tænkte paa Søvn. *Schand.BS.204. -avis,* en. [2.] (nu l. br.) i best. f.: avisen for nærværende dag. *om en Død | I Dagsavisen stod der en Fortælling. *PalM.V.233. || Dagsavisen,* navn paa to kbh. dagblade (1869 og 1878-1886). **-befaling,** en. [2.] & ordre, der udstedes af en kommando m. h. t. tjenesten for vedkommende dag. *AKohl.MP.III.338. Bønnelykke.Sp.157. Sal.²V.421. || overf.: (hun var i køkkenet) for at uddele Dagsbefalinger til det kvindelige Tyende. Blich. II.94. EBrand.UB.210. -blad, et. [2.] (sj.) i best. f.: d. s. s. -avis (jf. Dagblad). *S&B.**

Dag-seddel, en. [2.] (l. br.) fortegnelse over, hvad der skal udføres i løbet af

dagen; erindringsliste (jf. Dagsliste). S&B. **-sejlads**, en. [1.] Scheller.MarO.

Dags-frist, en. [2.1] (l. br. i rigsspr.) een dags udsættelse ell. frist. Moth.D18. MO. Feilb. **-gerning**, en. (glda. d. s. i bet. „hoveri“). 1) [1.] d. s. s. -arbejde 1. Moth. D18. de havde en svar Dagsgjerning og Dagsrejse for sig.Sv.Grundtv.FÆ.II.57. 2) [2.] d. s. s. -arbejde 2. VSO. Drachm.F.II. 252. Feilb. **-grad**, en. [2.] i ft. (fagl.) om antal af varmegrader, der i et vist antal dage er nødvendige til udklækning af fiskeæg. Landb.O.I.517. Sal.²V.421.

Dag-side, en. [1.1] 1) (astr.) den side af en planet, der er belyst af solen (mods. Natside). Grændsen mellem Maanens Dag- og Natside.Paulsen.Overs.afGuillemin.Universet.(1882).223. 2) (W, l. br.) overf. 2.1) den aabne, klare side af noget. Menneskelivets Dagside.Ing.EF.III.69. 2.2) den lyse, gode side af noget; lyside (mods. Skyggeside). Livets Dagside og Natside.HN.Claus. (MO.). **-signal**, et. [1.] (fagl.) signal, der afgives ved dagens lys (især v. hj. af flag); ogs.: flag (osv.), hvormed et saadant signal afgives. Scheller.MarO. Sal.²V.421. naar Dagsignalerne ikke tydeligt kan skelnes.DS&B.Tjen.I.24. **-skel**, et. [1.] (W ell. dial.) overgangen ml. dag og nat; dagry ell. tusmerke. MDL. HjælpeO. (overf.:) Selv om Sommerskær laa over Liljer og Buksbomhæk derude, saa følte dog enhver, at Tusmørket derinde (i kirken) var Dagskellet til en højere Virkelighed.TroelsL. XI.43. † **-skimring**, en. [1.] tusmørke (jf. -skumring). Heitm.Physik.24.

Dags-kolde, en. [2.1] (nu næppe br. i rigsspr.) 1) feber, som kun varer een dag. Moth.D18. 2) hverdagsfeber. MO. S&B. † **-komme**, subst. [1.] hvad dagen bringer, 40 leve af dagskomme, leve fra haanden og i munden, leve af „tilfældigt sjuv“. VSO.

Dagskriver, en. [2.1] (sj.) dagsskribent; journalist (jf. Dagsskrift). *den simple Næring, | Enhver Dagskriver kan i Blaae-Taarn faae.Bagges.V.112. i Bøger og Blade hos Digtere og Dagskrivere.Vilh.And.(Festskr.Vilh.Thoms.259). **-skumring**, en. [1.] (nu l. br.) tusmørke (jf. -skimring). den dæmpede Lysning .. frembringer en højtidelig Dagskumring.Molb.Reise.III.86. N Møll.H.104.

Dags-kurs, en. [2.4] ¶ den for dagen gældende kurs. S&B. Pol.²a/1920.II.sp.3.

I. Dag-sky, en. [1.] (sj.) om sky, der belyses af morgenrøden. De røde Dagskyer .. frembøde et oplivende Skue.HCAnd. III.201. II. W **-sky**, adj. [1.] (jf. oldn. dagskjarr) som ikke gerne viser sig i dagens lys, men foretrækker natten og mørket; lys-sky (jf. -rød). Moth.D15. *den dagsky Ugle skulde sig.Frank.SD.148. *husvild den dagskye Død | Er vorden i Fæderne-vange.Grundtv.PS.III.394. den dagsky Grævling.Blich.I.549. *Der gives dagskye Tanker, der alene | Kan klækkes ud bag

Nattens Vinger.Hauch.SGr.108. (han betraadte) de dagsky Svirebrøders og Haarsardspilleres Tilflugtssted.ThomLa.AH.298. maaneskinblege og dagsky Sange.Drachm. HI.131. || (overf.) som er bange for oplysning; obskurantistisk. dagsky Munke.Branded.I.438. || (sj.) det kunstige Lys .. lokker disse besynderlige Væsener ud af deres dagsky Opholdssteder.Drachm.VT. 237. **-skær**, et. († Dage-. PoulPed.DP.30.

— **Dags-** JPJac.II.208). 1) [1.] (i rigsspr. især W) svagt skim af dagstlyset for solens opgang ell. efter dens nedgang. (Kalk.V.166). *Mat i Vesten lysner endnu et svindende Dagskiær.Riber.II.94. Saaledes følger Dagskiæret paa Tusmørket, Morgenrøden paa Dagskiæret.Bagges.L.I.404. *Dagene stækkes og mørkne i Nord, | Til knap er Dag-Skiær tilbage.Grundtv.SS.I.412. Med første kjendelige Dagskiær stode begge .. Herrer op.Blich.(1846).V.38. *Kunde som Vinden jeg vidt over Sø | Dagskjæret følge.Recke.LD.27. Feilb. || (billedl. ell. overf.) Wadsk.135. Ew.I.86. det første Dagskiær af Haab om Digterroes .. oprandt for min Siel.Rahb.Min.1788.II.119. I Angst-raabet: „Gud være mig Synder naadig!“ er et Dagskiær af Forvisning om, at Gud ei vil bortkaste sit angerfulde Barn.Monrad.BV.28. Hørup.II.314. jf.: Jeg havde Lys og Dagskiær (: glæde) i mit Hus; jeg har selv skaffet det Dunkelhed og Mørke.Bergs.BR.141. 2) [1.1] ell. 8.(2)] (sj.) svagt dagslys, der falder ind gennem en aabning. det svage Lys, der kom ind ad det lille Vindue .. mødtes .. med en Smule Dagskiær fra den aabne Dør.Gjel.M.22. jf.: *Jeg stirred .. | Paa hvert et natligt Glimt og hvert et Dagskær, | Der vexelvis fra den bedækte Himmel | Fremlynte. Bagges.V.8. **-skøn**, adj. [1.] (poet. og dial.) skøn som dagen; meget smuk. MDL. *Dagskjen og aldrig ældet | Hun (: Persefone) hører Hades til.Recke.BD.117. Feilb. **-slid**, et. (Dags-. Marton.HB.219). [1.] nedsetende betegnelse for det daglige arbejde, naar jeg lufter Dagslidet og Døgnlitteraturen ud.Drachm.F.II.229. **-slide**, v. [1.] (sj.) arbejde haardt hele dagen. mangfoldige maa dagslide.AntAnd.L.177.

Dags-liste, en. [2.4] (nu næppe br.) spec.: fortegnelse i en avis over, hvad der er at se vedkommende dag; erindringsliste (jf. Dagseddell). Gyld.X.10. **-litteratur**, en. 1) [1.] (sj.) journalistik (jf. Dag-skriver, -s-skrift). Goldschm.VIII.98. 2) [2.4] (l. br.) dagens litteratur; de nyeste bøger. D&H. **-liv**, et. se Dagliv. **I. lys**, et. (nu sj.: Dagslys. Oehl.A.112. PalM.VII.108. Sir.33.7 (Chr.VI: dags lys)). [1.] (æda. dagslys, oldn. dagsljós) især i best. f.: det lys, som solen om dagen spredter over jorden og himmelhøvelvingen. hendes Persons Skønhed (var) som et Dags Lys.Hob.Heldnd.II.129. *Dagslyset gjennem et farvet Glar | Kun dunkelt i Øje falder.Grundtv.PS.VII.129.

*Det sidste Dagslys taber sig i Nat, | Den
blege Dæmring dybt i Vesten svinder.
Hauch.SD.II.71. Skyerne adspredtes pludselig,
og klart Dagslys falder over Egnen.
Hz.IX.262. et tomt Spiiskammer . . uden
alt andet Dagslys end det, der fra Kjøkkenet
kom ind ad den aabne Dør.*HCAnd. XI.47.*
deres Profil tegnede sig . . smukt med
Dagslyset.*CMøll.PF.181.* || ved dagslys.
1. *mods.:* ved kunstigt lys. At læse, skrive . .
ved Dagslys.*Høysg.S.113.* arbejde ved dagslys
| det gaar langsomt at kopiere fotografier ved
dagslys end ved gaslys | 2. (*nu næppe br.*) medens
det er lyst; ved *dagens lys.* Han kommer næppe
hjem . . ved Dagslys.*Høysg.S.304.* *Skeer
det ei ved Dagslys, det skeer ved Midnat-
stetide.*Hauch.LDR.185.* 3. (*sj.*) overf.:
aaenlyst. (*han*) gjør mere godt i Mørke,
end De og Deres Lige ved Dagslys.*PA Heib.Sk.II.273.*
|| (*billedl. og overf.*) naar man ved Dags-Lyset
(*o: nøjere*) anseer Hollands Meriter mod
Dannemark, ere de ikke saa store.*Hob.DH.III.423.*
et stort, frit Liv i Offenlighedens brede
Dagslys. *Brandes.X.38.* naar han troede snildt
at dølge (*sine fejl*), sprang de mod hans Vi-
dende og Vilje frem i det klare Dagslys.
Schand.O.II.73. for Land og Riges Skyld
skulde Fortidsmindesmærkerne frem i
Dagslyset.*CSPet.Litt.I.582.* II. -lys, *adj.*
[1.1] se II. daglys. -lys-billede, *et.* (*af*
I. -lys; *foto.*) kopi af en fotografisk plade,
taget paa dagslyspapir. *jf. Amateur-Fotogra-
fen.1917.131.* -lys-papir, *et.* (*af* I. -lys;
foto.) papir til fotografiske aftryk, som kun
kan anvendes ved dagslys. dagslyspapir gi-
ver oftere en smukkere tone end gaslyspapir,
men mindre skarpe kopier |

Dags-slæt, *en, et.* se Dagslæt.

Dags-march, *en.* [1.1] (*især* \times) *march,*
som varer en dag ell. foretages i løbet af en
dag; *ogs.:* stykke vej, som kan tilbagelegges
i march paa een dag. *Goldshm.I.340.* *Nans.*
JD.3. -middel, *en.* [1.1] (*meteorol.*) om
gennemsnitlig daglig temperatur. I Novem-
ber har Dagsmidlerne svinget mellem 12°
(1772) og \div 9 $\frac{1}{2}$ ° (1884). *Frem.DN.187.*
-mulkt, *en.* (*Dagmulkt.*) *LoVL.VI.220.*
S&B. Hag.II.510. [2.1] (*jur.*) mulkt, der
løber for hver dag, man sidder en dom ell.
en øvrighedskendelse overhørig (*jf. Dagbøde*).
(*amtet*) kendte ham pligtig til, under en
Dagsmulkt af ti Kroner, at udlevere alle
Bøger og Papirer Sognet vedrørende. *Wied.*
Fæd.61. Sal.3 V.421. -nummer, *et.* [2.4] *i*
best. f.: nummer (*af en avis*) for paagældende
dag (*jf. Daggang*). *Pont.LP.VI.113.* Det var
Dagsnumret af „Social-Demokraten“ han
havde faaet fat i. *Stuck.I.74.* -nyheder,
pl. [2.4] *S&B. d. s. s.* -nyt, *et.* [2.4] *nyheder*
om *dagens begivenheder.* selv om Noget ind-
traf . . vilde det formentlig ikke gaa an at
fortælle det som Dagsnyt i et Blad. *Gold-
schm.VIII.56.* jeg (*skal*) fortælle Dig Dagsnyt,
som jeg plejer. *Bergs.FM.40. Drachm.UD.67.*

Dag-sommerfugl, *en.* [1.1] (*zool.*)
*sommerfugl, der færdes om dagen; dagsvær-
mer* (*jf. -fugl 2, -sværmer samt Natsom-
merfugl*). *Hauch.MfB.15.* Dagsommerfugle
er sjældne, især paa de udprægede Hede-
strækninger. *Frem.DN.596.*

Dags-orden, *en.* [2.4] (< *VSO.1793;*
jf. ty. tagesordning, fr. ordre du jour)
1) *orden, rækkefølge, hvori noget (skal)*
foretages i dagens løb (*jf. dagens orden u. Dag*
2.4). Saa snart den egentlige Gymnastik
faar sine selvstændige Timer (*i skolen*),
træder den tidligere omtalte „Dagsorden“
i Virksomhed. *Gymm.I.21.* || *især om række-
følgen af sager, der den paagældende dag*
skal behandles af en forsamling (rigsdag,
generalforsamling, bestyrelse osv.); ogs.: *liste,*
der indeholder en fortegnelse over de sager,
der skal til behandling. *S&B. Sal.2 V.423.*
2) (*aktieselskabet*) afholder ordinær General-
forsamling (*d. 30. ds.*) med følgende Dags-
orden: 1. Beretning om Selskabets Virk-
somhed. *BerTid.14/1920.M.8.sp.3.* bestyrelsen
holder møde førstkommande mandag
kl. 8; dagsordenen vil senere blive Dem
tilsendt | || *især i faste forb.:* være ell.
staa paa dagsordenen *olgn., især overf.:*
være genstand for alm. interesse og drøftelse;
*være noget, som kræver en løsning; være ak-
tuel; være det, det drejer sig om.* Sagen om
| Gagetillæg og Embedsmænds Trang . .
er paa Dagsordenen. *Goldshm.II.328.* My-
stikken var paa Dagsordenen. *Brandes.IV.*
429. Hørup.I.248. nu er det ikke Erik og
Forlovelse, der staar paa Dagsordenen,
men Letsindighed og Stævnemøde. *Nans.*
JD.77. de store Undervisningsreformer,
der stod paa Dagsordenen omkring 1620.
CSPet.Litt.I.639. (*l. br.*) om personer: *være*
genstand for omtale. I et halvt Aars Tid
stode Fader og Datter paa Sladderens
Dagsorden i Byen. *Schand.TF.I.20. sa.F.*
159. (*jf. høre til dagens orden u. Dag 2.4*)
en vis Uro var paa Dagsordenen. *Goldshm.*
V.349. (*sj.:*) Denne Interesse (*for kunst-
haandværk*) har ogsaa staaet paa Dags-
ordenen i Udlandet. *JLange.I.85.* sætte
paa dagsordenen, *især overf.:* *tage op*
til drøftelse. *ADJørg.IV.160.* Spørgsmaalet
om den evige Salighed blev saaledes . .
sat paa Dagsordenen. *TroelsL. XIII.131.*
være ude af dagsordenen *olgn., især*
overf.: *ikke mere være genstand for interesse*
og drøftelse; ikke mere være aktuel. Sagen
var allerede halvt ude af Sladderens Dags-
orden hen mod Juletid. *Schand.IF.148.* gamle
Sager . . som ikke i nogen Maade synes
at komme os ved, efter at de er ud-
gaaede af Dagsordenen. *Hørup.III.146.* gaa
over til (*det næste punkt paa*) dags-
ordenen. 1. *i egl. bet.:* *afslutte behandlun-
gen af en sag og tage fat paa den næste;*
spec. (polit.): standse drøftelsen af en sag
ved beslutning om at gaa over til den næste
(jf. bet. 2). da de ingen Beviser kunde an-
føre, saa forlangte Dantons hemmelige Til-

hængere . . at man skulde gaee over til Dagsordenen. *Hauch.VII.314. Sal.²V.423.* idet forsamlingen anser denne sags behandling for ørkesløs, saa længe den ikke foreligger fyldigere oplyst, gaar den over til dagsordenen; 2. (*overf.*) gaa videre til det næste. *Schack.441.* med den glade Bevidsthed, at man nu har set (*galleriet*), gaar man . . over til det næste Punkt paa Dagsordenen. *JLange.II.361. jf.:* man gav (*kirken*) et nyt Navn (*∴ folkekirk for statskirke*) og skyndte sig til den næste Sag paa Dagsordenen. *Hørup.II.77. 2) (polit.) forslag om at gaa over til dagsordenen.* den Dagsorden, vi staar i Begreb med at stemme over. *Hørup.I.247.* han (*stillede*) ved Sagens Behandling i Landstinget en Dagsorden, der afviste Sagen. *EHenrichs. MF.II.156. (en dagsorden)* er enten en simpel Dagsorden eller en motiveeret Dagsorden. *Sal.²V.423. -pløjning,* en. [1.] 1) (*l. br.*) een dags pløjning. *S&B. 2) (foræld.) stykke jord, der kan pløjes paa en dag (jf. u. Dagværk 2). Moth.D19. vAph. (1759). MO. -presse,* en. (*sj. Dagspresse.* *Brandes.XII.193.* [2.] 1) fællesbetegnelse for samtlige dagblade. en Veltalenhed efter de bedste Mønstre i den danske Dagspresse. *Goldschm.II.334. Kierk.XIII.544.* Har De slet ingen Dagspresse? Ikke saa meget som en Adresseavis? *Hostr.ML.35. Brandes.X.383. 2) fællesbetegnelse for de personer og virksomheder, der fremstiller dagbladene. (han var) traadt ind i Dagspressen for at fortjene sit Brød.smst.VI.267. -regent,* en. [2.] (*foræld.*) astrologisk betegnelse for den af de syv vandrestjerner (*Saturn, Jupiter, Mars, solen, Venus, Merkur og maanen*), som „regerer“ en vis ugedags første time. *Sal.²V.423. -regn,* en. se Dagregn. *-regning,* en. se Dagregning. *-rejse,* en. [1.] (*ænyd. d. s. (HMogens.)*) rejse, der varer en dag ell. foretages i løbet af en dag (*jf. Dagrejse 2*). *vAph. (1759).* Hoffet gjorde smaa Dagsrejser i uhyre Karosser. *Schand.IF.46. || som længdebetegnelse. (maalet) var lidt mere end en Dagsrejse fjernt. Goldschm.VIII.239. -ro,* en. se Dagro. *-rum,* et. [2.] (*ænyd. d. s., æda. daghs rum, jf. oldn. briggja daga rum, 3 dages frist; foræld.) een dags frist. Fredløs mand haver Dagsrum og Nattefrist at rømme.DL.1—24—16. † -skrift,* en. [2.] dagblad (*jf. Dagskriver*). vor Minerva, og vore lærde Efterretninger, og vore fleste Dags-Skrifter. *Balle.Bib.I.64. -skær,* et. se Dagskær. *-slid,* et. se Dagslid. *-slæt,* en, et. (*ogs. Dagslæt. Aarb.1903.15.*) [1.] (*no. dagsslaatt, dagsslatte, jf. oldn. dag-slåtta; foræld.) egl.: et stykke jord, hvis afgrøde kan slaas paa en dag; som arealmaal: et stykke jord paa omt. 1 tønde land. Moth. D19.* En Dagslæt giver i Almindelighed 3 gode Borgerlæs Hø. *Begtr.Jyll.I.179. „Dagslæt“ (naaede) aldrig ud over den sydligere Del af jydskes Lovs Omraade.Aarb.1903.15.*

jf. Feilb.III.389. † -spilde, et. [1.] *tids-spilde. VSO. MO. † -stund,* en. [2.] (*jf. oldn. dagstund*) d. s. s. -time. Jeg vil komme til hvilken Dagsstund du vil foresætte mig. *VSO. -tid,* en. 1) [1.] (*l. br.*) den tid, da det er dag (*mods. Nattetid*). *VSO.* Hvorledes kunde man videre udtænke noget Visere, end at lade et stort Antal. Kloder faae Lys og Varme fra een Sol, og lade dem faae deres Dagstider ved at dreie sig hver om sin Axe. *Ørst.I.121. 2) [2.] ∅ tid paa dagen (jf. -stund, -time). VSO. Heib.Pros. II.242.* Hverken Aarstid eller Dagstid spiller nogen anden Rolle (*i Holbergs komedier*) end en rent ydre. *Brandes.I.172.* hvad man skal bruge (*til fiskeri*), afhænger af Strømmens Hastighed, Vandets Klarhed og Dybde, Dagstiden, Veiriget. *Bogan.I.60.* til alle Dagstider . . klinger Lærkesangen over Danmark. *Frem.DN.421. 3) [2.] (foræld., sj.) d. s. s. Dagtid. Brandt.(ChrPed.II. 504). 4) [3] (l. br.) afsnit af døgnet. fremstille Tiden, legemliggjort i de fire Dagstider (*∴ morgen, aften, dag og nat*). Vilh And.AD.11. -time,* en. [2.] (*oldn. dags-timi; l. br.*) time paa dagen (*jf. -tid 2*). *vAph. (1764).* da han for knap fjorten Dage siden paa den selv samme Dagstime . . var gaaet her. *Gjel.T.15.*

Dag-stjerne, en. [1.] (*oldn. dagstjarna, ty. tag(es)stern; sj.) morgenstjerne. Moth. D15. MO. -straale,* en. [1.] især (*poet.*) i *fl., om straal af dagslyset.* svindende Stjerner, fremrydende Dagstraaler og himmelsmilende Dugperler. *Bagges.DV.IX. 311.* nogle Dagstraaler (*faldt*) ned gennem et Hul i Loftet. *Oehl.AG.174. S&B. -strime,* en. [1.] (*l. br.*) smal stribe af dagslyset. den smalle Dagstrime fra Gluggen. *Rørd.(VortLand.¹²/101903.1.sp.3). (overf.):* Saa sluktes den sidste Dagstrime for Jens (*∴ ved det endelige brud med kæresten*). *Jørg.FS.144. -stykke,* et. [1.] (*l. br.*) maleri af et landskab ell. et oprin set ved dagens lys (*mods. Natstykke*). Det ene (*maleri*) er et Dagstykke, det andet et Nat- og Maaneskins-Stykke. *Heib.Poet.VII.156. -støt,* adv. [1.] (*fra no. dagstøtt, oldn. dagstøtt; jf. HjælpeO.; sj.) dag ud og dag ind; daglig. Saadant et Vejr. Og saa dagstøt, som det blev ved, det Solskin! Brenden.HB.177.*

Dagsvand, et. se Dagvand. † **-vande,** et. [1.] d. s. s. Dagvand i *VSO. -værk,* et. [1.] ell. 2.] (*glida. d. s. (i bet. 2), jf. æda. dagsværki, oldn. dagsverk(i), eng. day(’s) work, ty. tagwerk*) 1) (*l. br.*) d. s. s. Dagværk 1. *MO. 2) (foræld. og dial.) pligtarbejde; hoveri.* ingen (*maa*) bruge nogen Rytter-Bonde til sin Particulier-Arbejde . . med Pløjning, eller Dags-Verk, Høst, Reiser, eller hvad andet Navn det kan have. *Fovordn.(Kvartudg.⁹/1701. Molb.DH. II.407. ADJørg.IV.241.* Dagsværket eller som det senere hed Hovgjærningen (først paa Christian IV.’s Tid opkom Navnet

Hoveri) havde endnu ikke nedtynget Fæstebønderne. *JohsSteenstr. BF. 21. Esp. 46.* || (bornh.) ydelse i korn ell. penge, som svares til præst og degn af udbyggere, der avler korn, som de ikke svarer tiende af. Læren (i Ibsker) fik de gamle Degneindtægter (derunder 15 Ol Sild og 100 halve Dagsværker) *JoakLars. F. II. 55. Sal. 2 V. 424.*

Dag-sværmer, en. [1.] (zool.) d. s. s. -sommerfugl (jf. Natsværmer). *Levin. B Moll. DyL. III. 265. Legeb. II. 107.* -**sæt**, et. [1.] (oldn. dagsetr; sj., især poet.) dagens opher; aften (jf. -fald); ogs.: solnedgang (jf. Solsæt). *Moth. D15.* *Her sænked sig mod Dagsæt . . . | Solguden. *Christensen-Schmidt. Overs. af Euripides. I. (1875). 276.* jf.: Jeg har ligget nde i Vårens og Høstens Dagsæt- og Somrens Natsættiske. *Kidde. H. 330.* -**søvn**, en. [1.] (ænyd. dagesøfn (*Kalk. I. 333*); l. br.) mods. Nattesøvn. denne halvbedste Fornemelse, som er eiendommelig for Dagsøvnen. *Bergs. GF. II. 317.* **I. -tal**, et. [2.] (nydann., især brugt af sprognersere, jf. HjælpeO.) tal (nummer), som en dag har i maaneden; dato. *Fædrel. 27 1/2 1869. 1. sp. 2.* en af disse (viser) bærer Dagtalet den 1ste Maj 1800. *FBajer. Nordens pol. Digtning. (1878). 179.* (der) raader den største Forvirring i Angivelsen af historiske Dagt. *Ottosen. V. H. III. 17.* **II. -tal**, et. se Dage-**tal. -tegne**, v. vbs. **ing** (*Barfod. DH. I. 369*). [2.] (nydann., især brugt af sprognersere, jf. HjælpeO.) datere. hans „allerunderdanigste forslag . . .“ dagtegned den 1. maj 1813. *FDyrdumd. TN. 155. Hov. KP. I. 262.* (fra Holbergs tid) kan dansk Bogliv, dansk Boghandel dagtegned. *Aarboeg. I. Bogvenner. 1917. 59.* -**tid**, en. [2.] (jf. æda. tithar som gengivelse af horæ canonicæ, oldn. dagtidir, timebønner om dagen; sj.) en af de 7 timebønner (horæ canonicæ) i den katolske kirke (jf. Dagstid 3). *Jørg. RB. 48.* vi har ikke noget Breviar, hvorefter vi kan sige Dagtiden. *smst. 93.*

Dagting, et. [1.] (nydann.) (ænyd. dagthing(e), deding, glda. dæding, oldn. dagþing; efter mnt. dachdink, dedeging, af osax. dagathing, frist, fastsat dag, af dag, frist (jf. Dag 6); foræld.) forhandling; overenskomst || ved tilknytning til Ting: møde, hvorpaa der slutes forlig ell. overenskomst. *tyve Riddre traadte frem paa Dagthing | som Gidsler. *Oehl. EA. 249.* **I. dagtinge**, v. [1.] (nydann.) -ede. vbs. -ning (s. d.), jf. Dagting. (ænyd. d. s., glda. deything mlt., oldn. dagþinga; efter mnt. dagedingen, de(ge)dingen (jf. ty. verteidigen), egl.: forhandle paa et fastsat møde; af Dagting; især foræld.; jf. jy. deddinge (*MDL. 74. Feilb. I. 179*)) underhandle; ogs.: slutte overenskomst; gaa paa akkord. „han har os Alle i sin Vold“ . . . Vi maae dagtinge med dem.“ *Ing. KE. II. 109. sa. PO. II. 57. Allen. IV. 2. 175.* Politikere . . . der ikke vilde indlade sig paa nogen Dagtingen. *Brandes. IX. 363.* *giv mig min Lykke til-

bage — | og dagtinge kan vi om Fred. *Drachm. VS. 131. overf.:* dagtinge med Fordomme. *Brandes. III. 589. smst. V. 452.* || spec.: slutte overenskomst om overgivelse; kapitulere. (*Kalk. I. 334*). Masséna havde maattet dagtinge i Genua. *NP Jensen. Napoleon. (1904). 59.*

II. \ dag-tinge, v. [2.] (dannet af *Drachm. efter II. dagtinge*) leje ell. ting for dagløn (jf. II. -leje). *dag-tinget Trællevkvinde Gærning | tog jeg mig paa med *Lyst. Drachm. VS. 56.*

Dagtinger, en. (af I. dagtinge; foræld.) underhandler; parlamentær. *Fr. Niels. R. I. 28.* **Dagtingning**, en. (ænyd. d. s.; vbs. til I. dagtinge; især foræld.) underhandling; ogs.: overenskomst; forlig. (disse punkter) optoges i den endelige Dagtingning. *Allen. IV. 2. 177.* disse to Magter . . . gik (ikke) paa Dagtingning med Prøjsen. *Hejmdal. 19/10 1869. 1. sp. 3.* (han) har budet eller dagtingning på læmpelige vilkår. [*Weilbach*]. *Kristiern. II. (1874). 87. CPal M. O. 355.*

Ø dag-træt, adj. [1.] træt af dagens arbejde. *de dagtrætte Mennesketanker. *Pont. FL. 114.* *Jordens Hersker . . . dagtræt under Mulmets Ly sig dukker. *Holstein. D. 68.*

-**tyv**, en. [1.] (ænyd. d. s. og dag(e)-tiuv; jf. ty. tag(e)dieb; nu l. br.) person, der nyder livet uden at bestille noget (og derved ligesom stjæler tiden); dagdriver. *Hob. Masc. II. 3.* Tienestetyende . . . vare ikke lønnede Dagtyve. *Rahb. LB. I. 520.* Dagtyve, som gide ingen Gavns Gierning gjort, beflicte sig gierne paa Skarns-Stykker. *Grundtv. Saxo. I. 219.* Plattenslagere og Dagtyve. *Hz. IV. 276.* en Dagtyv, der stjæler Dagene fra Vorherre og Føden fra sin gamle Moder. *Schand. AE. 119. Berl. Tid. 23/10 1919. Aft. I. sp. 4.* -**tyve**, v. vbs. jf. -**tyveri**. (jf. ty. tag(e)dieben; nu næppe br.) leve som en dagtyv; drive tiden bort. Dejenners dansants . . . Frokoster, som der dansedes ved; for at kunde begynde at dagtyve fra Morgen. *en af Rahb. Tjlsk. 1797. 675. Leth. (1800).* -**tyveri**, et. (ænyd. d. s.; jf. ty. tag(e)dieberei; nu næppe br.) dagdriveri. (de) hendslide deres bedste Aar tildeels i Dagtyverie, for engang at . . . ende deres Dage i Armod. *Rahb. Tjlsk. 1797. 308. smst. 438.* *Talespr. „Levin“. -**tærsker**, en. [2.] (l. br.) person, der tærsker for dagløn (mods. Pundtærsker). *MO.* han sover jo som en Dagtærsker. *Pont. FL. 267.* -**tø**, en. [1.] forbi-gaaende tø p. gr. af solens opvarmning af luften (jf. -mildning). *MO. S&B.*

Daguerreotyp, et, ogs. en. [dagære-**o**tyb, -**ggr**] flt. -**per**. (fra fr. daguerréotype, af navnet paa den fr. opfinder, Daguerre, og gr. týpos, præg, billede, jf. Type; foræld.) 1) apparat til fremstilling af daguerreotypier (2); ogs. d. s. s. -typi 1. Daguerreotyp og Jernbane, disse Tidsalderens to nye Blomster. *HC And. XI. 271.* Slight opbevarer Du saa nøie som en Daguerreotyp og saa hurtigt som denne, da man som

bekjendt endog i det sletteste Veir kun bruger $\frac{1}{4}$, Minut. *Kierk. II. 7. Meyer. jf.:* et Daguerreotypbillede af — Den, Du . . veed nok. *Blich. IV. 270. Et Daguerreotyp-Apparat. St. Bille. Gal. I. 11. 2) d. s. s. Daguerreotypi 2. Ing. EF. VI. 115. Daguerreotypi*, en ell. (i bet. 2) et. (*Daguerreotypi. Christians. Fys. 428.*) [-ty'pi'] *ff. (i bet. 2) -er. (fra fr. daguerreotypie; jf. Daguerreotyp; foræld.) 1) fremstilling af et fotografisk billede v. hj. af sollysets indvirkning paa en sølv- ell. kobberplade. (vi havde) to forskellige Opdagelser under Behandling (i kollegiet): Daguerreotypien og en i Amerika opfundne Vævestol. Schack. 364. Sal. 2 V. 424. jf.:* et lille Daguerreotypi-Billede af hans Moder. *Pont. FL. 48. 2) billede fremstillet paa denne maade. smaa Stuer med de gammel-dags Møbler og med Daguerreotypier i ovale, sorte Rammer paa Væggen. Knud Pous. U. 93.*

Dag-ugle, en. [1.1] (zool.) betegnelse for ugler, der især færdes om dagen (f. s. sneugle, spurveugle ofl.; mods. Natugle). *Bøv. P. I. 174. Sal. 2 V. 424. -vagt*, en. [1.1] (ænyd. d. s.) 1) vagt ell. opsyn, der holdes om dagen (mods. Nattevagt). *VSO. MO. (sygeplejerskerne) der havde haft Dagvagt. Bang. L. 258. || †, vagt paa et skib fra kl. 4 til 8 om morgenen; ogs. om tiden ml. disse to klokkeslæt. Holb. Intr. I. 708. Søkrigs A. (1752). § 223. *1 Dagvagten var det og Søen var svær. Drachm. SH. 53. 2) om den ell. de personer, der har dagvagt (1). 2.1) i al alm. (jf. -vægter). Nattevagterne havde forladt Posterne, og Dagvagterne havde endnu ikke indtaget deres. C. Bernh. III. 272. MO. 2.2) †, mand, der har opsyn m. et oplagt skib ell. et skib, der er uden mandskab (p. gr. af reparation, lading oflgn.). *Harboe. Mar. O. Scheller. Mar. O. || i krigsskib: mand, der udtages til medicæler for skellagerregnskabsføreren. Harboe. Mar. O. Scheller. Mar. O. -vand*, et. (ogs. Dagsvand. *Moth. D. 19. Thiele. III. 20. Feilb. 1) [1.1] (dial.) d. s. s. -regn (jf. Dagsvande). Feilb. 2) [12] (bjergv.) vand, der trænger ned i gruben fra jordoverfladen. Schytte. IR. II. 156. Sal. IV. 804. -varme*, en. [1.1] (jf. ænyd. dagvarme, den varme tid paa dagen) luftens varmegrad om dagen. *Schouw. MO.). Frem. DN. 172. -vis*, adv. [2.1] 1) for hver dag; een dag ad gangen (jf. dagevis 2). *fattige Huusmænd, | Dagviis leiede. *Bagges. Skudd. 54. Drachm. DM. 20. Lønningen (udbatales) dagvis. Tjenestereg. 125. || ogs. (l. br.): den een dag efter den anden; dag for dag. *udtøret visner (hun) dagviis hen. F. Guldb. (Rakb. Tilsk. 1797. 179). 2) (l. br.) d. s. s. dagevis 1. Brandes. X. 475. (han) var stadig sygemeldt . . og blev dagvis borte fra „Victoria“. *Bang. S. 351. -vise*, en. [1.1] (æstet., foræld.) sang i anledning af dagens komme; morgensang (jf. -sang); især om den middelalderlige morgensang „Den signede Dag“. *Troels***

L. VII. 41. (sj.) i al alm.: alle de Dagviser og Aarstidssange, der er skrevet i Verden fra Vedahymnerne til Ingemanns „Morgen- og Aftensange for Børn“. *Vilh. And. AD. 9. -vogn*, en. [2.1] (indført 1834) vogn, der hver dag (ell. paa visse dage) befordrer personer og varer ml. bestemte steder (paa landet). *Blich. (1905-07). II. 424. HC. And. IV. 207. Kierk. V. 7. Til Befordring til Byerne i Kjøbenhavns Omegn var der indrettet saakaldte Dagvogne. Davids. KK. 21. Vort Land. 9. 11. 1903. I. sp. 3. Feilb. -vægter*, en. [1.1] (l. br.) d. s. s. -vagt 2 (mods. Natvægter). *MO. Dania. VI. 140. -vælger*, en. († -vællere. *5 Mos. 18. 10 (Chr. VI). [2.1] (ænyd. dagvælere, jf. ty. tagwähler; bibl. og foræld.) person, der tror paa heldige og uheldige dage og indretter sine handlinger derefter. 3 Mos. 19. 26. (han) var en Dagvælger og agtede paa Fugleskrig og beskikede Spaamænd. 2 Kg. 21. 6. jf.:* Overtroen er i høj Grad Dagvælger. *Creimer. NB. 549. -vælgeri*, et. [2.1] (foræld.) overtroisk frygt for uheldige dage, og det, at man indretter sine handlinger derefter. Brylluppet blev da . . den Dag, som jeg var bange for, man af, jeg veed ikke, hvilket Dagvælgeri, skulde have skudt til Side, Fredagen den 31 Augusti. *Rahb. E. V. 266. Sal. 2 V. 425. -værk*, et. 1) [1.1 ell. 2.1] (nu især ☉) arbejde, der udføres i løbet af en dag ell. hører til hver dag; dagligt arbejde (jf. Dagsarbejde 2, Dagsværk 1). *vAph. (1759). *nu Løn . . for fuldbragt Dagværk (han) nyder. Rahb. (Ivers. 1785. 110). *fra sit Dagværk sover | Trindt om os Stad og By. Blich. D. II. 49. *Fra Dagværk hvile skal din Haand (o: om søndagen). Ing. RSE. VII. 29. Hrz. XI. 41. Drachm. VS. 53. *aldrig blev hans Dagværk endt, | før det var nær ved Nat. LC. Niels. ML. 23. || (overf.) livsgerning (jf. Dag 1.4). *Mit Dagværk har jeg endt; med Krig og Kamp | Gik Livet hen for mig. *PalM. II. 157. 2) (nu l. br.) mere konkr.:* hvad der er udrettet ved dagens arbejde. *Rahb. (MO.). *Naar jeg den silde Aftenstund besøger | Mit Dagværk. Boye. WS. 64. Hauch. SD. II. 71. *Han er et Spøgelse, som vanker om | Ved Nat og styrer Eders Dagværk. *Marck Stig. (1834). 86. || (foræld.) areal, som et forspand okser kunde pløje paa een dag (jf. Dagspløjning 2). PLawrids. (Aarb. 1903. 15). 3) [12] † (bjergv.) bjergværk til udvinding af mineraler, der ligger i jordens overflade (jf. -brud 2). *Funke. (1801). III. 28.****

☉ **da-gældende**, adj. [1.1] som var gældende paa den tid, talen er om. en Stad . . hvor engelske Hofkavalers dagjældende Moder sikkert vare aldeles ubekjendte. *Blich. IV. 5. Efter de dagjældende Love. Levin.*

Daimon, en. se Dæmon.

Daj-baad, et. se Dajebaand. **daje**, v. [ˈdaiə] -ede. (opr. barneord; jf. jy. daje, subst., vugge, sml. ogs. dada; nu næsten kun jy., jf. dog *Esp. 421*) 1) føre et barn i led-

baand; ogs.: støtte et barns ell. (sjældnere) en voksens gang ved at holde vedk. under armene, i hænderne ell. lign. *Moth.D21.* Hvorlænge skal den Dreng daies? VSO. Hun kan ei andet bestille, end gaee og daie med et Barn.smst. En Soldag mod Vaar lod han sig dog endnu engang ved Husholderskens Haand dajet ud i Haven. *Aakj.VB.236.* || (overf.; sj.) Rigsdansen — hvor er den ikke bleven hjulpen; baaren og dajet. *Aakj.SV.IV.258. 2)* (barnespr.) give smaa slag; smække. *Moth.D21. Feilb. D21. Tychon.AB.71. vAph.(1759). jf. Feilb.)* (nu især jy.) ledebaand for smaabørn. *fra dit Daje-Baand | Og din Gange-Vogns Calesse (o: fra barnsben af). *Wadsk.14. Keyser M., der aldt fra Løyerter og Dajebaandet af . . havde destineret sin Sønne-Søn til at bære Keyser-Kronen. Tychon.AB.188. VSO. Feilb. -barn, et. [1] (sj.) barn, som endnu ikke kan gaa ene. (overf.): det engelske Handelsdespotie (har) været Frihedens Amme . . for de europæiske Dajebørn. Blich.MT.9.*

dakapo, adv. se da capo.

da-kendt, part. adj. [1.1] Alexander den Stores Erobring af den dakendte Verden. *TroelsL.XIII.81.*

Daktyl, en. [dag'ty:l] *ftt. -er.* (m. lat. form (nu l. br.): *Dactylus.* *Holb.Tyb.I.8. JBaden.Gram.270.*) (af gr. daktylos, finger, daktyl; sa. ord er egl. I. Daddel; metr.) versfod bestaaende af een lang ell. tryksterk stavelse og to korte ell. trykløse (— ∪ ∪). *Recke.Verslære.92. Mikkels.SproglS.135. daktylisk, adj. [dag'ty'lis] adj. til Daktyl. Høysg.AG.199. Dactyliske Vers bestaae enten af lutter Dactyler, paa den sidste Fod nær, eller maae i det mindste have en Dactylus i den næstsidste Fod. JBaden.Gram.285. Mikkels.SproglS.135.*

Dal, en *fl.* (nu kun dial.) et (*Høysg.A.G.47. Feilb. jf. dit Herthadal. Oehl.Digtn.I.140. et Herthedal. smst.104, maaske dog p. gr. af brugen som propr.*). [da:l] dāl (eller maaskee rættiere dāl). *Høysg.AG.47 (jf. Thorsen.28. Feilb.). ftt. -e ell. (endnu?) i dial. -er* (*Holb.JH.I.184, jf. Feilb.*). (æda. d. s., oldn. dalr, m., got. dal, n., eng. dale, oeng. dæl, n., ty. tal, n.; besl. m. Dole; grundbet.: bøjning)

1) større (oftest langstrakt) sænkning i jordsmonnet, som (helt ell. delvis) omgives af højere terræn (bakker, bjerge osv.). Hver Dal skal opfyldes, og hvert Bierg og Høi skal nedtrykkes. *Luc.3.5.* Man haver deelt Landet udi Bierge, Daler og slette Marke. *Holb.JH.I.184.* *Det mindste Græs, jeg undrer paa, | I Skove og i Dale. *Brors.74.* derfra have sig høje . . Bakker, der indeslutte en dyb og snever Dal. *Blich.(1846).III.201.* *over By og Dal i Kvel | Nu Fredens Engel gaeer. *Ing.RS E.VI.93.* i Dalene mellem Klitterne voxte en egen Slags Roser. *HCAnd.XII.83.* maa-

nens overflade udviser bjerge og dale | ofte m. bibet. af fred, ynde, frugtbarhed osv.: *I Dalens Skjød en Hytte laae. *Thaar.PB.50.* *Min Barndoms skjøne Drøm — ukjendte Dal! . . | Naar skal jeg høre dine Kilders Fald? *Blich.(1920).III.106. jf.: *Da (o: efter døden) jeg skal i Edens Dale | Høre Himlens Nattergale. Salm.Hus.554.5.* || spec. (geol.) om terrænsænkning frembragt ved erosion. *OrdbS.* || om udr. som bakke (og) dal, bjerg(e) og dal(e) se I. Bakke 1, Bjerg 1.2.

2) overf. 2.1) (især poet.) lavt beliggende land; lavland. *Stormenes Sluser | Bryde med Vælde | Over Norges Fielde | Til Danmarks Dale. *Oehl.L.I.25.* *Kong Christian kom, og han paa Stand | Sit ædle Hoved ryster: | „Mon os paa hjemmefødt Forstand | I vore Dale (o: her i Danmark) brøster? *PMøll.I.35.* || (m. overgang til bet. 2.2) om jorden i modsætning til himlen. *Det Julelys i Englesal | Med Straaler over Jordens Dal. *Salm.Hus.70L.3.* Saaledes er det i det store Verdensalt, og saaledes er det saa ofte i Jordens Dale. *Sibb.I.22.* *Hermes svang sig ned | Mod Jordens Dal. *PalM.II.121.* jf.: *Fader vor i høje Sale! | Kom din Pagt med os i Hu! | Sandheds Aand i dybe Dale! | O bekræft, besegl den nu! *Grundtv.SS.IV.231. 2.2)* (efter *Ps.23.4;* relig.) som betegnelse for et sted, hvor sorg, ulykke osv. findes, dels om jorden og jordelivet (jf. Jammerdal, dels om dødsriget. Naar jeg end skal vandre i Dødens Skygges Dal, vil jeg ikke frygte for Ondt. *Ps.23.4.* *Led gennem Dødens Dal mig frem, | Som elsket Barn, til Faders Hjem! *Salm.Hus.210.8.* *Herre . . | Hold os i Troen faste | I denne Prøvens Dal. *smst.992.6.* *Naar du vil fortville, | Finder ingen Hvile | Udi Modgangs Dal, | Gud da vil | Selv træde til. *Brors.80.* *(lad os) fare op fra Graadens Dal | Med Sang til Himlens Fryde-Sal! *Grundtv.SS.I.286.*

3) større ell. mindre fordybning i alm. 3.1) (dial.) indsænkning i en jævn overflade; fordybning i et gulv olgn. *Moth.D21. Levin (Langeland). OrdbS.(Fyn). jf. jy. latterdal, smilehul. Feilb.II.386. jf.: *Hver Tanke, Ord og Gierning skal | I dine (o: Jesu) Fodspors dybe Dal | Som stille Bække rinde. Brors.28.* || (jy.) skaar i en le. *Feilb.I.174. 3.2)* (sj.) bølgedal. *Nu gør den (o: bølgen) Dale, ja en Afrund uden ende. *Falst.Ovid.8.*

Dal-, i sgr. [ˈda(ː)l-] til Dal 1 (jf. dog Dalbag, Daldøs); af sgr., hvor første led betegner sidste led som hørende til, boende ell. beliggende i en dal osv., forbigaas i det flg. bl. a. Dal-boer, -bonde, -elv, -eng, -græs, -kvæg, -side, -vej; af sgr. (især ☉), hvor sidste led angiver dalens form, forbigaas bl. a. Dal-bækken, -gryde, -kløft, -kedel, -skaal, -slugt, -tragt.

Dal-bag, en. (ænyd. dal(le)bag, sv. dial. dallbake; første led besl. m. Dæl; sml. Dalle-

bakke || nu kun dial.) kødstykke, som ved slagtingen udskæres langs midtlinien af halsen og den forreste del af bugen paa et svin, eller som udskæres omkring stiksaaret i halsen. *Kogeb.(1731).93. VSO. Esp.421. Thorsen. 131. SjællBønd.89. hertil Dalbags-pølse.*

Dal-bredning, en. (l. br.) sted, hvor en dal breder sig. *Pont.LP.IV.115. -bund*, en. *VSO. Drachm.KW.103.* det stolte Vand-spejl, som engang har dækket den næsten milebrede Dalbund. *Pont.LP.VII.3. ☉ -dyb*, et. 1) (sj.) dyb dal. *der vi vare, | hvor næste Dal dyb helt til Bunden maatte | . . sig aabenbare. *CKMolb.Dante.II.(1865). 169. 2) det nederste af en (dyb) dal. Rowel. Br.484.* Efter omtrent to Timers anstrængende Nedstigen naaede vi endelig Dal-dybet. *Bergs.FP.546.*

Daldøs, subst. (af uvis oprindelse, jf. bornh. spilla daldos, leve over evne (*Esp. 20 46*); nu kun dial.) brætspil m. tærninger. (han) havde spillet Daldøs med Marie. *JJPJac.I.133. Feilb.*

dale, v. [ˈdaːlə] præs. -er [ˈdaːləːr ell. (sj. i rigsspr.) ˈdaːləːr] daler. *Høysg.AG.139. jf. Thorsen.118. præf. -ede. vbs. jf. Daling. (ænyd. d. s.; ligesom sv. dala fra mnt. dalen, best. m. Dal; jf. oldn. dala, danne sig fordybning)*

1) synke ell. sænke sig jævnt og 30 sagte. 1.1) om hvad der flyver ell. svæver i luften. fuglene daler. *Moth.D21.* Man saae Luftmaskinen snart at stige, snart at dale. *VSO.* *Engel, hvor jeg har dig kjær, | Du som i det Dunkle | Daled, svøbt i Morgen-Skiær. *Grundtv.SS.I.580.* *Naar Skytten udsender den hvasse Piil, | Maa Fuglen i Luften dale. *Hauuch.II.193.* hans store, side Kjole (oppustedes) og bar ham op, saa han ikke faldt saa hurtigt ned, som ellers vilde skeet, men dalede, ligesom en 40 Ravn kan lade sig dale paa sine Vinger. *Winth.VIII.243.* *vor Ballon er stadigvæk i Dalen. *PalM.VI.312.* Sneen blev ved at dale (o: falde langsomt), den naaede til Knærne, til Livet. *And.Nc.PE.II.223. jf. (billedl., m. overgang til bet. 2.1):* *Rivalen er for stærk og jeg for svag, | Han stiger i sin Flugt, jeg daler. *Wess.236. samt:* *Komme ned, se det er Tingen! | dale 50 glad som Fugl fra Sky . . | ikke falde tung som Bly! *Kaalund.335.* || ofte i forb. dale 'ned: *Grundtv.SS.I.624.* *Glade Juul, deilige Juul! | Engle dale ned i Skjul. (*Ing.RSE.VII.232:* flagre bag Sky i Skjul). *SalmHus.161.1.* ballonen dalede ned midt paa sletten | 1.2) om solen (sj. om andre himmellegemer), dels om hele dens bevægelse fra kulminationspunktet, dels om dens forsvinden bag horisonten. (han) tilbød Solen 60 3 gange om Dagen, nemlig, naar den stæeg op paa Himmelen, naar den var udi Mid-dagen, og naar den dalede. *Holtb.Hh.I.234.* *Soel stiger, skinner varm, og daler. *Zettlitz. Psalmer.(1795).2.* *Da saae jeg undrende Guds Sol at dale | . . i Havets gyldne

Skiød.Bagges.Ungd.II.135. PalM.Poes.II. 377. Solen steg, naaede Middagspunktet, dalede igjen. *Goldschm.VII.225. jf.:* *Stjer-nen ofte daled | I Skyens Favntag ind. *Winth.HF.7.* || ofte i forb. dale 'ned. *Matte Sol! bag Biergets Stene | Luerød du daler ned. *Oehl.LI.240. e. br. || ☉ i forsk. billedl. udtr.:* ens (ell. nogets) sol daler, det lakker mod enden ell. gaar ned ad bakke for vedk. *naar Livets Soel vil dale, — | Gjør da Dødens Time god! *Kingo. 388.* Hidindtil havde Greve Christopher spillet Mester udi Dannemark, men nu begyndte hans Soel at dale. *Holtb.DH.II.310.* (jf.: siden du (o: Helene) min Soel dalede for mig, det er, siden du blev mig berøved. *sa.Ul.I.8.*) *Litteraturens Sol i Danmark daler. *Heib.Poet.I.473.* en dalende sol, person, hvis betydning, indflydelse osv. er ved at forsvinde. *Schand.F.266. 1.3)* (nu l. br.) om jordsmon: skraane nedad; have fald. Haven, som Daler midt i og reysrer sig til begge Sider temmelig høyt. *EPont. Atlas.II.229.* *Da monne Veien dale; | Det gik i Dybet brat. *Oehl.NG.37.* paa den vestlige Side (af aasen), der dalede lang-somt ned mod en Eng, laa St. Klaras Kloster. *Fabricius.D.II.44. 1.4)* (især spøg.) om personer: sagte synke ell. glide over i en anden stilling ell. tilstand. han dalede ned i en sund og vederkvægende Middags-lurs Arme. *Schand.AE.158.* "Sæt Dem!" Frk. J. daler ned paa en Stol. *Wied.HN.51. sa.TK.6.*

2) overf. 2.1) være i tilbagegang; af-tage i betydning, kraft ell. omfang. *Hand haaber engang, at Augusti Vrede daler. *Falst.Ovid.118.* Deres Lykke begynder nu at dale. *VSO.* *Nu falmer Skoven trindt om Land, | Og Fuglestemmen daler. *Grundtv.PS.VI.541.* (den) begejstrede Stemning hjemme var dalet. *Winth.IX.283.* En Buste af Karakalla . . tilhører en sildigere Tid og en dalende Kunst. *Hauuch.MfU.155.* ganske vist er Middelalderen en Lyrik-kens Tid, i hvilken der topes og dales i bratte Omkiftelser. *JJPJacobs.(Tilsk.1907. 206).* *BT.Dahl.Da.Stillvær.(1889).46.* hans anseelse er dalende | hans mod dalede betydeligt | jf.: *Størst er de, som dybest dale (o: ydmyger sig mest) | I hans (o: herrens) Navn og paa hans Ord. *SalmHus. 972.1.* || synke (langsomt) i værdi. mark-kursen daler | || (nu næppe br.) om vin-den: aftage i styrke; bedage sig. Dagen derefter dalede dog Vinden noget, Søn blev stillere. *Robinson.I.10.* da Veyret var om Natten dalet, blev det smuult Vande. *smst.214. MDL. 2.2)* (metr.) part. dalende om versfod, rytme osv. (jf. u. falde). Vers-foden (er) stigende eller dalende, efter-som dens betonede Stavelse danner dens Slutning eller dens Begyndelse. *Recke. Verslære.10.* (er) den første Stavelse stærk, . . kaldes (rytmen) dalende. *Mikkels.Sprogl S.134.*

Dale-land, et. se Dalland.

I. Daler, en. [ˈdalər] *ftt.* (især om møntstykker) -e *ell.* (kun som værdighed) *d. s.* (enyd. *d. s.*; fra *nl.* daler, af *ty.* taler, forkortelse for Jo(a)chimstaler, mønt fra Joachimstal i Bøhmen; *sa. ord* er eng. dollar)

1) navn paa en større sølvmønt, som udmøntedes i Danm. indtil 1873 (da den svarede til 2 kroner); ogs. om denne mønts værdi (jf. Banko-, Kron-, Rigs(bank)-, Slet-, Specie-daler samt Kurant). Landgieldspenge skal opbæres i Rix Skillinger, Marker og Daler, Daleren regnet til to Lod Sølv, og Marken til et halft. *DL. 2—22—15.* (et land) hvor mand faaer en Daler af Øvrigheden for hver Time man sover. *Holb. Ul. V. 2.* Han faaer to Daler om Ugen til Kostpenge. *Høysg. S. 13.* *(jeg) Vers kan . . faae i Snesetal, de bedste for en Daler. *Jacobi. Skr. 242.* *Pl. 11/16 1795.* mange smaa Kobberskillinger, lagte paa hinanden, blive til en blank Daler. *HC And. VI. 332.* *Schand. TF. I. 64.* jf.: Daler fattes undertiden . . F. Ex. Pigen faaer tre tusinde til Medgift. *TBaden. Suppl. 5.* slet daler, daler af fire marks værdi (jf. Sletdaler). „Verset er færdigt, men det koster 2 Rdlr.“ — „Jeg har jo accorderet for 2 slette Daler.“ *Holb. L. Sk. III. 2.* *Æreboe. 31.* *m. mere ell. mindre afsvækket bet.: om penge ell. (større) mønt i alm. dend Gaard, dend har vel kostet meer, end en Daler at bygge.* *Holb. 11J. III. 6.* Det har kostet ham mangan blank Daler. *VSO.* At lægge Daler paa Daler. *VSO.* Det var en Daler værd, siges, naar en Ting skeer, som man er glad over. *VSO.* for nogle faa Dalere bygger han Eder snart en Hytte. *Blich. IV. 87.* *Jeg gav en Daler til, jeg ikke var hans Tjener. *Heib. Poet. I. 21.* *Præsten! — han tager vor sidste Daler. *Drachm. D. 37.* en dalers penge, se Penge. *spec. (især dagl.): to kroner.* Det er vel mig, der har lejet Lejligheden. Jeg har betalt en Daler paa Haanden. *Staum. P. 12.* hvad skal De have for at bære kufferterne? ja, en daler kan vel ikke være for meget | *||* (efter eng. dollar) vestindisk daler, dansk-vestindisk møntenhed (1849-1916) af ca. 5 francs værdi. *Reskr. 4/1 1849.* *Lov Nr. 49de 1904. § 1.* || *ordspr. og talem.* at spare paa skillingen († en hvid. *Moth. D. 23*) og lade daleren rulle (gaa, løbe olgn.), være nøjeregnende i smaaing og ødsel i store. *Moth. D. 23.* *PAHeib. US. 561.* *VSO.* jf.: Gnieren . . om hvilke Ordsproget er, nemlig: Han gnier paa en Skilling, for at sætte til en Daler. *Holb. MTkr. 32.* den, der er slaaet til (en) skilling († To Mark. *Holb. Skiemt. F. 2 v.*), bliver aldrig (en) daler, enhver maa blive inden for den begrænsning, hans medfødte evner sætter. *Mau. 8902.* *Heib. Pros. VI. 238.* *Jørg. Liv. III. 90.* jf. (*m. spøg. omdannelse*): *Den, som engang er slaaet til Poet, | Blev aldrig i Handlen en Daler. *Heib. Poet. VIII. 170.* (*nu næppe br.:*) den samler aldrig en daler, som ei agter en skilling.

Moth. D. 22. jf. *VSO.* Han eier ikke Skilling til Daleren, 3: han er i en bundløs Gield. *VSO.*

2) (overf.; barnespr. ell. spøg.) slag i den flade haand. *Der har du en Daler! | Gaa paa Marked! | Køb en Ko! | Tag Kalven med! *Bernerim. I. 11.* *Drachm. F. Æ. 83.* „der har De en Daler!“ svarede Proprietæren og gav ham et . . forsvarligt Klask i Haanden. *CMøll. PF. 10.*

II. Daler, en. (sj.) til dale 1.1: *Messias, | Daleren fra Stjerne-Top. *Grundtv. SS. I. 310.*

⊞ **da-levende**, *part. adj.* [1.1] *Levin.* Apostlenes Kristendom . . forudsatte, at Verden skulde gaa under i den dalevende Generation. *Schand. SF. 218.* Polens største dalevende Nationalforfatter. *Brandes. X. 278.*

⊞ **Dal-fure**, en. den smalle Dalfure, hvori Byen Flensborg ligger. *JJessen. ØV. 22.* (overf.:) en firskaaen Kæmpe . . med en dyb Dalfure mellem de hvasse rødsprængte Øjne. *SMich. Æb. 155.* ⊞ **-fore**, et. *ftt. -r.* (*opr. no., jf. sv. dalföre*) 1) (større, i reglen langagtig) dal (1) *m.* omgivelser. *Holb. DNB. 47.* *Schow. N. 96.* *Allen. IV. 2. 377.* Gudena-Dalen er det mægtigste Dalføre i Danmark. *Frem. DN. 482.* rundt i Norges Dalfører (*sad*) mægtige Storbønder. *V. Ved. H. 55.* 2) † „Huulvei, Vei gennem en Dal.“ *FrThaarup. (MO.). -grund*, en. (*nu l. br.*) det gamle Slot ligger som et Middeldalderens Mærke midt i en Dalgrund. *Sibb. II. 268.* man kan se . . helt ind i den skovfyldte Dalgrund. *Mozart Cohn. Vandringer i Højalperne. (1911). 2.*

Dalier, *pl.* se Smaadaler.

Daling, en. (jf. sv. daling; *egl. vbs. til dale*; jf. *ty.* düking i *sa. bet.*; *nu næppe br., jf. dog Kimingdaling*) † (vinkel, som angiver) afstanden *m.* en linie fra øjet til horisonten og en vandret linie i samme lodrette plan og *m. samme udgangspunkt.* *Se Lex. (1808). 37.*

Dal-land, et. (sj.) lavland. Cananiterne, som boe i Dal-Landet (*Chr. VI: Dale-landet*). *Jos. 17. 16.*

Dalle-bakke, en. se Dallerbakke. **Daller**, et. [ˈdalər] *egl. vbs. til dalre* 4: smældende slag; (haardt) *dask.* især i forb. lægge daller til (jy.) *ell.* give daller paa (fynsk), slaa løs paa. det var Karlens Mening at lægge Daller til Husbonden. *Aakj. VB. 128.* *sa. FJ. 37.* *Feilb. Kvernd.*

Daller(r)-bakke(r), en. [ˈdalər(r)baɡe(r)] *ftt. -bakker ell. (sj.) -bakkere.* (første led *vistnok afl. af dalre (se især bet. 2 (og 3)), sidste led d. s. s. i Kindbakke ell. Arsbakke, jf. V. Bakke; sml. dog ogs. Dalbag; dagl., nu især dial.; om ordets udbredelse og de talrige dial.-former se Tilsk. 1920. II. 462 ff.* || ordet anvendes især i *ftt.*) 1) navn paa visse kødfulde legemsdele. 1.) om kvinderne (l. br.) tykke, hengende kvinder; pludskæber; basunkinder. sikke nogen dalle(r)bakker han har | *OrdBS.* || om kvinder i alm.; kun i forb. som faa,

give paa dalle(r)bakkerne. paa paa, ellers vanker der paa dalle(r)bakkerne | *OrdbS. 1.2* om bagdelen paa mennesker ell. (sjældnere) dyr; kun i forb. som faa, give paa dalle(r)bakkerne. Kirsebærprangerne sagde ofte til de trevne Øg: Ska' I ha' en over Dallebakkerne. *OrdbS.* Gymnastiklærers yndede Udtryk var: Kan Hans Petersen forstaa det, ellers faar H. P. no'n paa Dallebakkerne. *smst.* 2) slag paa kinderne ell. bagdelen; lussing; smæk; ogs.: prygl i alm. (ell. m. afsvækket bet. som blot trusel); klø. foreløbig staa den paa Dallebakker. *Blækspr. 1896. 14. sp. 1.* Naar Far i Spøg daskede mine mindre Søskende i Bagdelen, hed det: Nu skal Du faa Dallebakker. *OrdbS.* Han smak ham en Skalle — det var fanneme en ordentlig Dallerbakker. *smst.* Der havde været regulært Slagsmaal. Det gav Dallerbakker, kan Du tro. *smst.* **dalre**, v. [dalrø] -ede. vbs. jf. **Daller**. (sv. *dallra*, *dirre*, *sitre*, no. *dial.* *daldra*, *slentre*; afl. af et *verbum*, der foreligger i *jj.* *dalle*, *drive omkring*, no. sv. *dial.* *dalla*, *dingle*, *slentre*, nt. *dallen*, *slentre* || l. br. uden for *dial.*; jf. *Tilsk. 1920. II. 462.*) 1) bevæge sig langsomt ell. usikkert fremad. *Feilb. jf. Esp. 46.* || køre i *smaatrav*; lunte. lad os . . tage Slæden og de to Kameler og dalre afsted op til Flynderup. *Drachm. VT. 201. jf. Feilb. 30* 2) være i svingende, rystende ell. rokkende bevægelse; dingle; ogs.: falde omkuld (ell. ned). (tøjklummerne hænger) og dalrer og smækker imod Væggen. *Aakj. B. 68.* Saa lo hun, saa hendes Kinder dalrede. *Grantkogler. 1902. 10.* om personer: *Esp. 46.* *OrdbS. (Jylland).* om møbler: *vakle.* *OrdbS. (Fyn).* 3) slaa; smække; daske. *Feilb.* Han dalrede løs paa den. *Kværnd. 4)* om *lyd*: *dirre.* et dalrende Ekko af Sangen. *SMich. Gio. 93.* *OrdbS. (Jylland).* 5) (overf. brug af bet. 1) lade den dalre, lade det gaa, som det bedst kan. *OrdbS. (Lolland).*

Dal-rype, en. (sv. *dalripa*, no. *dalrjupa*; i modsætn. til fjælddrypen opholder fuglen sig paa de lavere dele af bjergene) navn paa en rypeart, *Lagopus albus Gmel.* *Kjærbøll. 421.* *Sal. XV. 387.* -**strækning**, en. Der er en Dalstrækning oppe i Himmerland fra Vest til Øst, Aaen bugter sig . . ud og ind . . Paa begge Sider gaar Engdraget op i Brinker og Agerskraaninger. *JVJens. HF. 89.* -**strøg**, et. *Hauch. II. 314.* paa hiin Side af disse Fjelde fandtes et . . frugtbart Dalstrøg, hvor der var flere Gaarde. *Hzr. KV. 168.* Amtet er . . bakked med afvæxlende Dalstrøg langs Guden-Aaens bugtede Løb. *Trap. II. 265.* *Bogan. II. 14.* -**sænkning**, en. de store Engpartier, der fra Søllerød Sø som en Dal-sænkning (orig.: et Lavedrag) strækker sig ned imod Furesøen. *Bergs. PP. 16.* *JVJens. FD. 113.* *Aakj. PA. 48.* -**vidning**, en. (l. br.) d. s. s. -bredning. *Løffler. Geogr. II. 133.*

1. **Dam**, en ell. (nu kun fynsk) et (*Stub.*

29. jf. *FDyrlund. Uds. 49.* [dam'] *ftt. -me.* (æda. *dam*, *dæmning*, *møledam*, *oldn.* *dammr*, *dæmning*, *eng.* *dam*, *ty.* *damm*)

1) (nu kun i stednavne og maaske i *dial.*, jf. *MDL.*) *dæmning*; *dige*. vandedningen (er) sat i stand med kostbare damme. *Holb. DNB. 50.* (*Holland er*) underkastet Havets Overskyllelse, hvorfor det og med kostbare Damme og Sluser maae forsvares. *Seidelin. 175.* De høie Vande have gjort stor Skade paa Dammen. *VSO.* *som Strømmen bryder Damme. *Oehl. Tieck. II. 313.* som (sidste led af) stednavn: *JohsSteenstr. DS. 91.* *HMatthiess. Gader. 19.* spec. om en *dæmning*, hvorpaa der løber en vej; et i Colonie paa en Dam, eller paa indskrænket Terrain marscherende Batterie. *Exerc. Artil. (1804).* 143. om eng ell. mose opkaldt efter en saadan vej: *Paa Dammen fjerne Vogter gaar | Og lover Herrens Navn. *Eng. KSE. VI. 93.* (jf. *DSt. 1915. 205.*) || *vistnok* ogs. om det ved *dæmninger* udtørrede areal; saaledes i navnene *Ebberøddam*, *Skovrøddam* for de ældre *Ebberødsø*, *Skovrødsø*, se *Fleurou. Rude- og Geelskov. (1917). 6. 27.* samt i ordet *Blegdam*; jf. (om *Dam* = *Blegdam*): At toe til Dams. *VSO.* Pigerne ere ude paa Dammen. *VSO.* *Snedkermester S.s* hyggelige, vinbevoksede Hus paa 10ende Dam (om *Blegdamsvejen* i *Kbh.*). *Mantzius. MF. 174.* *OrdbS.*

2) opdæmmed vand; kunstigt anlagt (lille) sø (til vandmølle, fiskeavl osv.); ogs. om lille sø i alm. Mand maa ej giøre Mølle af ny, uden mand haver Dam og Damstæd. *DL. 5—11—1.* en Engel (for) ned udi Dammen, og oprørte Vandet. *Joh. 5. 4.* *smst. 9. 7.* *Naar hun i Haven . . vanker | Omkring den blomsterkrandste Dam. *Bagges. Ungd. II. 17.* *Dér lege flink de Fiske smaa. | Og Møllehjul i Dammen gaa. *Grundtv. PS. IV. 4.* *CKMølb. Dante. III. 42.* *Herr Andrik og hans Viv Andrikke | paa vante Viis mod Dammen vrikke. *Rich. II. 1.* *Aakj. VF. 175.* || *fbilledl.*: *Ach, tvæt min Purpur-Ham | Sneehviid i dette Dam (o: Jesu blod) | *Stub. 29.*

3) overf. brug af bet. 1. 3.1) (jf. *fy.* *damm*; nu næppe br.) om *mellemkødet* (*perinæum*) hos kvinder. *VSO. IV. M. 122.* „Bruges i Kjøbenhavn, dog vel kun af Almuen, og som det synes kun om det qvindelige Legeme.“ *Levin. 3. 2)* ved slaggehullet paa en højovn ell. masovn: forvæg, hvorover slaggen flyder ud. *Wagn. Tekn. 331.* *Sal. IX. 263.*

4) (overf. brug af bet. 2) rum (midtskibs) i et fiskerfartøj, indrettet saaledes at havvandet kan strømme ind og fisk derved holdes levende. *Krøyer. III. 992.* de fede Rodspætter, der friske fra Fjordbunden gaar i Dammen af (baaden). *JVJens. HH. 162.* i Jøllernes Damme snoede sig de fede Fisk. *Grav. Den. 100.* *Pol. 14/1914. 1.* || (*billedl.*:) (han) stod i Kulissen . . „Saa, Hr. Hofjægermester, nu (o: efter at hans optræden er annonceret) er De i Dammen“ (o: fanget). *Bang. DuF. 364.*

5) i forsk. tekniske anvendelser. 5.1) † indskæring i en blok (4), hvori trissen bevæger sig; skivgat. *Funch.Mar.O.I.123*. 5.2) (skibsbjgn.; nu l. br.) de ophøiede Stykker (paa to træstykker, som skal sammenlaskes) . . kaldes Laasene . . Fordybningerne . . i det modsvarende Træ, hvori Laasene skal passe, kaldes Dammene. *Funch.Mar.O.I.35*. *OrdbS. 5.3* (nu næppe br.) ☉ d. s. s. Akseldam. *MilTeknO.18*.

II. **Dam**, en. [dam'] flt. (i bet. 1) -mer. (ænyd. d. s.; af fr. dame, sa. ord som Dame) 1) brik i damspil (markeret ved to alm. brikker oven paa hinanden), som er naaet i dam (II.3) og derved har faaet ret til at bevæge sig frit i alle retninger (ligesom dammen (5.3) i skak). at slæe med en dam. *Moth. D24*. En Dam kan trække og slaae baade frem og tilbage. *VSO. Legeb.Lc.18*. *Sal.²V. 508*. 2) (jf. fr. jouer aux dames, ty. dame spielen) d. s. s. Damspil. han sidder og spiller Dam med Dommerens Laqvay. *Holb. Hex.V.5*. Skak lærer dig at tæmme din Modstander, Dam at ruinere ham. *PalM.I. 236*. *KLars.SA.91*. (sj.:) *sidst spilled hun nok ellers Dam paa Brædt | med Lord Augustus. *Drachm.DJ.II.337*. || (nu næppe br.) lege ell. trække dam. *Moth.D24*. *VSO. overf.:* han trak saa længe Dam med den puniske Spiller, til han . . fik ham lokket i Fælden. *Blich.(1905-07).III.490*. 3) den fra spilleren fjerneste linie af felter paa dambrættet m. h. t. det forhold, at han ved at føre en brik op dertil opnaar at gøre brikken til en dam (1). † være til Dams. *vAph.(1759).72*. † komme op til dams. *Moth.D24*. *VSO.* At trække i Dam. *MO.* at faa en brik i dam |

Damascener, en. [dama'se'nør] (mindre br.: **Damaskener** [-'sge'nør] *OrdbS. jf. OpfB.²II.107*). flt. -e. (af lat. damascenus; egl.: som stammer fra Damaskus) 1) d. s. s. Damascenersværd. *JBaden.FrO. Maurerkongen (drog) sin brede Damascener. Ing. EF.I.123*. allerede i Korstogens Tid havde (ridderne) lært at skatte Sarasce- nernes Damascener. *Sal.²V.461*. 2) \ om bogstaver, der efterligner orientalsk skrift(?) (jf. damascere 3). en Indskrift. . med snørklede Damascener (*Bergs.PP.418*: i den gamle Manuskriftstil). *Bergs.PP.²402*. jf.: en damasceneragtig Tegning. *VareL.²166*. 3) & navn paa forsk. varieteter af kræge, *Prunus insititia L. HavebrL.²319*. **Damascener-klinge**, en. klinge af damaseret staal. *JBaden.FrO. OpfB.²II.107*. *Sal.²V.461*. -staal, et. (fagl.) (haardt) staal, hvis (pølerede) overflade ved ætsning har faaet en ejendommelig vøret eller flammert tegning, enten p. gr. af staalets forskellige haardhed (ægte damascenerstaal), eller ved at kun visse dele af overfladen er blevet udsat for ætsningen (uægte damascenerstaal). *Funke. (1801).III.414*. *VareL.²165*. *Sal.²V.461*. -sværd, et. sværd af damaseret staal. *to slebne Damascenersværd. *Oehl.A.360*.

damascere, v. [dama'se'rø] (nu l. br.: **damaskere** [-'sge'rø]). *Moth.D25*. *vAph. (1764).111*. *OpfB.²II.107*). -ede. vbs. -ing (s. d.). (fra ty. damascieren, afl. af Damaskus; jf. Damascener, Damask) 1) indlægge mønster af guld, sølv olgn. i overfladen af metalgenstande, især vaaben; ogs.: pryde metalgenstande, især vaaben, v. hj. af anløbning olgn. *Moth.D25*. en Staal-Kaarde damaseret med Guld. *Klevenf.RJ.90*. *Sal.²V.461*. 2) fremstille (vaaben af) damascenerstaal. *vAph.(1764).111*. *Meyer.* især i perf. part.: En damaseret Bøssepipe. *VSO.* prægtig damascerede og med sølvbelagte Fæster prydede Sværd. *Wors.SlesvigsOldtidsminder.(1865).54*. *JapSteenstr.T.22*. *OpfB.²II.107*. 3) (herald.) part. damaseret anvendt som adj. om felt ell. figur i vaaben-skjold: som er udsmykket med vilkaarlige, svagt antydede arabesker olgn. *Meyer.* 4) (l. br.) indvæve (blomstret) mønster i tøj. smst. **Damascering**, en. (især fagl.) 1) som vbs. til damascere i ell. 2. *VSO. Sal.²V.461*. 2) om den derved frembragte, vøret ell. flammede tegning. Damasceringen slides af med Tiden. *VSO. VareL.²166*. *OpfB.²II.107*.

I. **Damask**, en. se I. Damast. II. **Damask**, et. [d'amasg] († **Damast**. *Oecon H.(1784).I.25*. *Hallager.86*. *Oehl.Skrifter.I. (1820).251*. *Funke.(1801).I.651*). flt. -er. (ænyd. dam(m)ask, glda. dam(m)as, fra mnt. damask, ty. damast, af ital. damasco, damasto; egl.: (silke)tøj fra Damaskus; jf. Damascener, damascere (4)) 1) atlaskvævet, (rigt) mønstret stof (opr. af silke, dernæst ogs. af uld, hør og bomuld). (apostelbillederne blev) beklædte med Fløvel, Damask og Gyldenstykke. *Holb.Berg.56*. *Paa Væggens røde Damask | Et stort Portrait sig strækker. *Aarestr.194*. *Sal.²V.462*. || i gen. damaskes († damastes. *Klevenf.RJ.205*) m. bet.: af (ell. betrukket med) damask. en rød Damastis Throne med Guld bebremmet. *Klevenf.RJ.205*. *Pram.(Rahb.LB.I.480)*. *Winth.VIII.176*. *Hostr.F.52*. kunstig vævede Damaskes Duge. *JPJac.I.198*. jf.: to dejlige Damaskes-Servietter. *PAHeib. US.16*. en vid og sid Damaskesslobrok. *Blich.IV.485*. Bordet . . skinnede med sin Damaskesdug og mange Glasassietter. *Bang.SE.219*. 2) (sj.) dug af damask (1). De lange med dyre Damasker dækkede Borde. *Blich.II.523*. † **Damaskblomme**, en. [II] (ænyd. d. s.) & aftenstjerne (2), *Hesperis matronalis L. JTusch. 105*. *VSO.* † -blomst, en. [III] *Damask. Viborg.Pl.(1793).174*. & d. s. (*VSO. JTusch. 105*) ell. stifmodersblomst, *Viola tricolor L. JTusch.265*. *Viborg.Pl.(1793).174*. **Damaskener, damaskere, Damascering**, se Damascener, damascere, Damascering.

Damaskpapir, et. [III] (fagl.) glanspapir med damasklignende mønster. *VareL.²166*. *Sal.²V.462*.

Damassin, et. [dama'sæn, ogs. -si'n] *ft.* næppe br. (fra fr. damassin, *aft.* af damas, damask, hvilket egl. er sa. ord som II. Damask; *fagl.*) navn paa en slags fransk damask med indvævet mønster af gulde-ll. sølvtråde; ogs. om en slags tarveligere damask, halvdamask. *VareL.*(1807).253. (sengeomhæng) af gult Damassin. *JPJac.I.* 76. *Meyer. Sal.*2.V.462.

I. Damast, en. [da'masd] (*l. br.*: **Damask**. *Wagn.Tekn.*394). *ft.* -er. (fra ty. damast; egl. sa. ord som II. Damask; *fagl.*) *d. s. s.* Damascering 2. *Wilkins.MT.*21. Uægte og kunstige Damaster ere to forskellige Imitationer af den ægte Damast. *Hannover.Tekn.*29. **II. Damast**, et. se II. Damask. **Damast-blomst**, en. [II] se Damaskblomst.

Dam-baad, en. [I.4]. † *fiskefartøj*, hvori der findes en dam. *Sal.*VI.626. **-brik-(ke)**, en. [II] *brik i damspil. Moth.*D24. *VSO.* man har fundet Dambrikker, som var i Brug paa Ramses III's Tid. *Sal.*2.V.508. *i sammenligning:* Øine som Dam-brikker. *Dauids.KK.*374. **-brud**, et. [I.1] (*nu næppe br.*) *brud paa en dæmning. vAph.*(1764). Ved høie Vande skeede et stort Dambrud. *VSO. MO. -brug*, et. [I.2] *opdrætning af fisk i damme; ogs. om stedet, hvor opdrætningen finder sted. Bunden, Vandet, Varmegraden, Omgivelserne m. v., afgør tilsammen, hvor vidt et Dambrugs Udbytte kan række. Frem.DN.*538. *LandbO.* I.519. **-bræt**, et. [II] 1) *bræt (22) med (som regel 64) felter til damspil olgn. Moth.*D24. *Skak.*(1773).7. *ud af din Lomme stikker . . . et Dambræt og Brikker. *Heib. Poet.*I.329. *Legeb.L.c.*21. *Skak.*(1916).5. ofte *i sammenligning:* Manheim seer . . . ud som et afrundet Dambræt. *Bagges.DV.*IX.204. *Ret som et Dambræt Torvet var at se, | med sorte, hvide Tavl. *Drachm.DJ.*I.316. snorlige Gange med Hækker paa begge Sider, der give de italienske Haver Udseende af Bagsiden paa et Dambræt (*jf.* Puffbræt). *Bergs.PP.*218. 2) (*zool.*) navn paa en sommerfugl m. tavlede vinger, *Melanargia Galathea. Sommerfugle.*34. **-bræt-flag**, et. † *signalflag sammensat af blaå og hvide kvadrater. Sal.*IV.844. **-bræts-lilje**, en. 50 (*l. br.*) † *vibeæg, Fritillaria meleagris L. Fortegnelse over Træer, Buske etc. som . . . kunne faaes hos J.P.Hansen.*(1841).17. **-dæk**, et. [I.4] † *dæk over dammen i et fiskefartøj. Navnebrædtet og et Stykke af Damdækket fra den forsvundne Fanøkutter er nu drevet i Land.* *FlensbA.*14/51905.

Dame, en. [da'mø] *ft.* -r. (*ænyd. dam*(e); som sv. *dam, eng. ty. dame laant* (ca. 1650) fra fr. *dame*, af lat. *dom(ina)*, herskerinde; sa. ord er egl. II. Dam, Donna, Duenna; *jf.* *Demoiselle, Madame*)

1) *kvinde, som tilhører de højere samfundslag, eller som udmærker sig ved formehed i optræden, væsen, tankesæt osv. (ordet brugtes opr. kun om kvinder af for-*

*nem (især fyrstelig) byrd (jf. bet. 5.2 og 5.3), fortrinsvis om gifte (jf. u. bet. 1.1 og 1.3), og betegner især kvinden som medlem af det civiliserede samfund fra middelalderen til vore dage). 1.1) i al alm. (dronning Anna) fortjener at have Sted blandt de navnkundigste Damer ud Historien. Holb. Ep.*IV.353. (*retslig afgørelse*) er noget, som vi ikke kand nægte den ringeste Borger, end sige saadan Dame (o: *gudinden Penia*). *sa. Plut.*IV.2. *Mausolei Damer (o: *de i Roskilde domkirke bisatte fyrstelige kvinder*). *Wadsk.*22. Dame; ethvert Fruentimmer der i Køkkenet er saa stor en Gaas, at hun ikke med Vished véd, om Gaasesteg er Kjød af en stegt Gaas. *PAHeib.*US.554. *Ære (er hos) Damer . . . en saadan Følelse, der tillader dem at tage deres Kuske i Sengen, men forbyder dem at tage deres Kammerpige til Bordet. smst.* 570. ikke et almindeligt Fruentimmer, men en Dame af første Rang. *Bagges.NK.* 19. det var ingen Dame, det var en Grisettede. *Gyldb.*XII.170. den lille, fine Dame (o: *en danserinde*), som blev ved at staae paa eet Been, uden at komme ud af Balancen. *HCAnd.*V.161. virkelige Damer, de, man kalder gode Kvinder, have en Magt, der betvinger Dæmoner. *Goldschm.*III.233. En Tjenestepige skal ikke see ud som en Dame. *Kierk.*I.380. (*herremandens datter*) var paa Alder med Drengen, hun var kuns femten Aar; men hun var jo allerede en meget fin Dame. *SvGrundtv.*FÆ.II.106. hun tænkte som en Mand, optraadte som en Dame, følte som en Kvinde. *Brandes.* XV.190. en ung Kvinde, som var Dame i Ordets gamle Betydning. *KLars.*MH.80. hun (*havde*) altid været Damer i sin Spøg. *JakKnu.*A.191. *en Boardinghouseærtinde, | der tror hun er en Dame, men kun er en simpel Kvinde. *Rode.*D.19. om den voksne kvinde i modsæt. til den unge pige: Hun var ligesom bleven mere voksen, mere Dame. *Pont.LP.*VII.72. (*jf. dame-agtig, damet*) || † (*spec.*) om den gifte (*for-nemme*) kvinde (*jf. u. bet. 1.3*). og haaber jeg, at ingen Dame eller Jomfrue forarger sig over denne min Betrækning. *Holb.*Ep.III.70. || (*især butiks-spr.*; ofte m. overgang til bet. 2) *i titlale. Talte Damer til mig? Buchh.*KK.149. hvad ønsker dameren (damerne)? | bliver den dame ekspederet? | uden best. art. ell. demonstr. pron. kun vulg. ell. spøg.: Værseartig Damer! Ja — det (o: *at købe et neg til fuglene*) er en god Gerning. *Tandr.*HS. 14. 1.2) *i ft.* om den *kvindelige del af (højere) samfundslag, et selskab, en forening, en forretning osv. Cit.*1707. (*NkS4*°820.135). dette er en af Damer-nes Yndlingssange. *Ørst.*Br.I.85. vore Damer (o: *bourgeoisets kvinder*) ere med Hensyn paa deres Pynt ligesom Gourmands med Hensyn paa Spise og Drikke. *Heib. Pros.*VIII.484. *Herrer og Damer med

Fjeder i Hatten | Ruller ind i Byen og seer sig omkring. *Hzz.D.I.184.* *Som Maanen lyste Lampen, | Hvor vi fortroligt sade, | Og Natvioler dufted | I Damernes Pomade. *Aarestr.119.* Damerne, som saae mig, | gik og gloede paa mig, | ret som om jeg var en svensk Student. *Host.SpT.II.2.* deres Damer (o: kvindelige paarørende i hjemmet) bragte dem Efterretninger fra .. Malernes Atelierer og .. Poetternes Arbejdsværelser. *Schand.AE.15.* (m. overgang til bet. 1.s:) herrerne var i kjole og hvidt, damerne bar pragtfulde toiletter | maa jeg bede herrerne om at tage damer (for at føre dem til bords)! | hvem skal tale for damerne? | 1.3) (som regel m. foranstillet gen. ell. ejendoms-pron.) om en kvinde i forhold til hendes mandlige ledsager, kavalier osv. 1. † frue; gemalinde. Hr. Landraa von Ahlefelt, forstlig Deputeret i Landgerichtet, .. med sin Dame. *Klevenf. RJ.13.* 2. (egl. om en adelskvinde, som en ridder ydede sin opvartning, hvis farver han bar osv.) kvinde, som man er indtaget i ell. elsker. *Ew.VIII.105.* især (foreld. ell. spøg.) udvidet: ens hjertes dame. *Jeg sværger eder ved mit Hiertes Dame, | Marie Marguerite de la Brodouse, | At jeg skal hevne eder som en Ridder. *Oehl.VI.53.* 3. (undertiden m. overgang til bet. 2) kvinde som man danser med, fører til bords, ledsager olgn. (jf. Borddame). (fordanseren) seer til Orkestret — bukker for sin Dame — klapper. *Blich.II.205.* han underholdt sin dame meget livligt | adgangskort for hr. N. N. med dame | jf.: Nu gaar man paa Gaden og damper Damen (o: den unge pige ell. frue man spadserer med) sin Cigar op i Ansigtet. *Goldschm.IV.99.*

2) (især iron. ell. spøg.) kvinde i alm. (uden for de under bet. 1 nævnte begrænsninger; jf. Fruentimmer, Kvinde). skjøndt Homer ikke er af de galante Digtere, spille dog Damerne en stor Rolle i hans Digt. *Horreb.II.199.* De hottentottiske Dammers Barm (er) saa beqvemt bygget, at de kunde kaste deres Bryst op over deres Skuldre. *Hallager.25.* *Fr.Poulsen.Græskromersk Kunsthistorie.(1918).12.* jf.: „Min Kone meddelte mig, at der var en af de tilstedeværende Damer, som havde set .. at hans Øjne var brunste. Hvem var det?“ „Ja, A er nu ingen Dame, .. men det var mig ..“ *JakKnu.GP.113.* samt: (vi) endte med at drikke Kaffe i Fiskerhytterne i Selskab med de morgentidige Fiskerdamer. *Tilsk.1920.II.204.*

3) (< MO.; jarg.) letlevende kvinde; offentlig fruentimmer. *Esm.II.185.* De Betjente, der gaar og dvasker her paa Vesterbro, de er de værste til at gaa til Damer. *Leop.B.68.* en af Gadens Damer nærmer sig og skotter til (restaurantens) oplyste Vinduer. *PLevin.SG.10.* og saa fjærner Direktøren én, fordi der er en Dame af Slagsen, der klager over én og sir,

at man er grov. *Leop.B.48.* har De noget Begreb, hvordan de uartige Damer (o: skøger) i den ældre Jødedom indrettede deres Boudoirer? *ScLa.SD.85.*

4) (billedl., især spøg.) om hvad der tænkes personificeret som en (fornem, skøn ell. mægtig) kvinde. Nu er Naturen en Dame, der byder som den strængeste Despot. *PAHeib.E.389.* *Soph.Clauss.L.207.*

5) overf. 5.1) (fagl.) hunhund; tæve. En rød Gravhund (Dame) er bortkommen. *Nat Tid.³⁶1913.M.Till.1.sp.2.* *OrdbS.5.2* ♠ dronningen i kortspil. *Spillebog.(1786).25.* *Lieb.DQ.II.417.* Værsaartig .. Damen paa! .. Stukket med Kongen. *Nans.LL.188.* (billedkortene) ere Kongen, Damen og Knægten. *VortHj.IV.144.* *Feib.5.3* dronningen i skakspil (jf. II. Dam 1). at trække sin Dames Bonde. *Skak.(1773).53.* *Legeb.I.c.19.*

Dame, i ssg. især til Dame 1; af de overordentlig talrige ssg., som betegner sidste led som tilhørende, stammende fra, benyttet af ell. bestemt for en ell. flere damer, forbigaas bl. a. Dame-billet, -cigar, -dragt, -fod, -fodtøj, -frisør, -haandskrift, -handske, -hat, -kabinet, -kafé, -latter, -sko, -taske, -tøj. **-agtig**, adj. hendes rolige, dameagtige Adfærd truede med at faa Magt over ham. *Goldschm.VII.511.* (hun) talte et dameagtigt Sprog. *Schand.F.446.* de var .. de fineste, mest dameagtige Handsker, hun endnu havde ejet. *Pont.LP.VII.141.* **-arbejde**, et. 1) (jf. Arbejde 4.4 (og 4.5)). Hun sad i sin lille Dagligstue og arbejdede .. paa et almindeligt Damearbejde. *Tops.II.133.* Fru Gyllembourgs Noveller .. var Damearbejde, det var fint og pænt og paa sin Vis idealistisk. *Brandes.I.333.* *Hjortø.(BerlTid.1916.Aft.4).* 2) (fagl.) arbejde, som udføres for damer (jf. u. Frue). nu bruges Benævnelsern Damearbejde og Damearbejder henholdsvis om Damefodtøj og om den Mand der udfører Damefodtøj. *OrdbS.* **-asters**, en. 3 en astersvarietet. *Havebr.L²115.* **-bekendtskab**, et. (ofte nedsæt., jf. Dame 3; sml. Bekendtskab 2). Jeg har kun meget faa Damebekendtskaber. *Hostr.FG.42sc.* en vis høflig Ufor-skammethed, som unge Mænd .. kun kan tilegne sig .. blandt flygtigere Damebekendtskaber. *Drachm.UB.338.* Var det virkelig .. Væddeløbsrytteren med de tvivlsomme Damebekendtskaber. *Baud.JB.13.* **-bog**, en. (især nedsæt.) bog af en kvindelig forfatter. de Krav til en Ægtemand, som adskillige moderne Bøger, særligt Damebøgerne, stiller. *Brandes.VII.291.* **-brev**, et. hin sildige Efterspørgsel var ligesom en Efterskrift, der jo har Ord for at være Damebrevs egenlige Indhold. *Goldschm.III.483.* **-doktor**, en. (spøg.) kvindelæge (jf. -læge). *SvLa.KN.5.* **-hest**, en. ridehest, som egner sig for damer. jeg var føielig som en Damehest, men kunde ogsaa være halsstarrig som en Cariolhest. *Thor-nam.For silde.(1853).90.* *Gjel.R.7.* **-kahyt**,

en. *Ing.LB.III.71.* (de) havde glædet sig over at have Dame-Kahytten for dem selv. *Gylb.(1849).VI.156. e. alm.* **-kupé**, en. (*Jærnb.*) *Blækspr.1903.4.*

damelig, adj. [*da'møli*] (sj.) som er ejendommeligt for damer. Denne damelige Mangel paa Ridderlighed! *ESkram.AV.125. jf. Grundtv.E.93.*

☉ **Dame-litteratur**, en. (jf. -bog.) det Fortræffelige i Damelitteraturen er . . det væsentlig Subjektive, hvorimod det Objektive . . er dens svage Side. *Goldschm. NSU.III.18.* **-læge**, en. (l. br.; især spøg.) *kvindelæge* (jf. -doktor). Bestandigt galant . . Man kan mærke, at De er en Dame10**-læge**. *Gjel.R.80.* **-person**, en. (dannet efter Mandsperson *olgn.; spøg., sj.*) *Bang.R.17.* en borgerlig Dameperson, der en Morgen opslog sine Øjne i hans Himmelseng. *Esm. I.153.* **-præst**, en. (især spot.) præst, hvis tilhøve20 **-kræds** navnlig bestaar af damer. En Modepræst i de store Stæder vil i det Væsentlige sige det samme som en Damepræst. *Thom.La.KH.301.* **-publikum**, et. et af disse halvt offentlige Baller, hvis Damepublikum er betydeligt anstændigere end det, der de offentlige Danseaftener møder paa de samme Steder. *CMøll.PF.469. Gyr.Lemche.FS.156.* **-pynt**, en. jeg kan sye Damepynt eller give Timer i Musik. *Ing.EF.VII.203. Goldschm.VI.275.* **-rolle**, en. (teat.) (et) Repertoire af Dameroller. *Heib.Pros.IV.58. Drachm.F.I.9.* **-rose**, en. ♀ *varietet af rose, Rosa parviflora. CSuhr.HaversAnlæg.(1844).43. PWorm.De Fornuftige.I.(1857).227.* **-sadel**, en. (rid.) Jeg kan faae en udmærket Ridehoppe tilkjøbs . . Den er vant til at gaee under Damesadel. *Hzr.II.49. Winth.XI.7. Sal.XV.466.* **-sejlad**, en. (især ♂) behagelig sejlad med ringe bølgegang (jf. -vejlr). *HSecdorf.(Pol.%)1920.9.sp.3.* **-skrædder**, en. skrædder, der syr dametøj. I gamle Dage . . lod man Fruentimmerklæder sye hos Dameskræddere. *Heib.Pros.VIII.485. Hostr. Sp.T.II.8. J.Lange.BM.II.49.* **-skrædder-inde**, en. *CMøll.PF.184.* **-sprog**, et. „Er det Bal?“ „Nej, det er det ikke. Det er nok, hvad der i det tekniske Damesprog kaldes „en højhalset The.““ *Tops.I.373.* **-sæde**, en. (sæd) 50 **-sæde**, et. bagsæde paa en kane. *PalM.V.80.*

damet, adj. [*da'mæt*] (af Dame 1; *nydann.; spøg. og nedset.*) som opfører sig som en dame; dameagtig; ogs.: skabagtig; affektet. Naturligvis var Fru Eckardt ganske paa sin Plads som den anstandsfulde, „damede“ Direktørfrue, som lider af Jalousi. *Vved.(Lit)id.²¹12.1893.187. sp.2.* *BHolst.Spirevip.(1912).60.* Jeg hader saadan et Pigeslæng. De er saa „damede“. De snakker aldrig om andet end Skuespillere og Hatte og Kjoler! *GJørgensen.Leif.(1920).47.*

Dame-taarn, et. [5.3] (skakspil) taarn, som ved spillets begyndelse staar paa samme side af brættet som dronningen. *OrdbS. jf.:*

Aabningen af Dametaarnlinien. *Skals.(1916).52.* **-tække**, et. evne til at tækkes damer. *StJørgen.(1904).45.* **-vejlr**, et. ♂ fint vejlr med ringe vind og bølgegang (jf. -vind). Det var ret et Damevejlr, saa vi . . spiste Frokost paa Dækket. *Blich.IV.139. e. alm.* **-ven**, en. (ofte nedset., jf. Dame 3) jeg (er) i det Hele taget ikke . . nogen Dameven, Sir, og (har) aldrig . . været det. *LMøllke.Dick.XXI.222.* Han havde staaet ved Husarerne, været ivrig Vædeløbsrytter og bejndt Dameven. *Baud.JB.12. VadumsHarpe.(1912).31.* **-vind**, en. ♂ jævn, temmelig svag blæst (jf. -sejlads, -vejlr). Vi startede Lørdag Eftermiddag . . i fint Vejlr, ren Damevind af Nordøst. *KvBl.¹³/s1913.1.sp.1.* **-værelse**, et. 1) særligt værelse for damer paa et offentligt sted (restaurations, banegaard osv.). *EBrand.UB.122. Esm.Livet er —(1904).58.* 2) (gldgs.) (ved bal ell. selskab) det værelse, hvor damerne især opholder sig. *Tops.III.410.* vovede Anekdoter, hvormed Biskoppen i sin Distraction krydrede Samtalen i Dameværelset — forvekslende Konferensraadindens Salon med Konferensraadens Rygekabinet. *Drachm.F.I.352.*

Dam-fisk, en. [I.2] fisk, opdrættet i en fiskedam. *vAph.(1764).* Karper, Karudser og andre Damfiske. *VSO. LandbO.I.520*

-flagermus, en. [I.2] (efter ty. teichfladermaus; zool.) *Vespertilio dasyenemus Boie. JWulff.DanmarksPattedyr.(1881).31. BøV.P. I.316.* **-grube**, en. [I.3.2] (efter ty. dammgrube) ♂ fordybning til formen foran en støbeovn. *MilTekn.O.54. Wagn.Tekn.99. Hist Tidsskr.5R.IV.436.* **-hest**, en. [I.1 ell. 2] i folketroen: overnaturligt væsen, der i skikkelse af en hest lokker folk ud i vandet. *Thiele.II.291. MDL. Feüb. Sal.²V.467.*

† **Dam-hjort**, en. (sv. d. s.; efter ty. dam(m)hirsch; første led laant fra lat. dama, daadyr; besl. m. I. Daa) daadyr, *Cervus dama L. VSO.*

Dam-jolle, en. [I.4] (fisk.) jolle med dam. *NMøll.H.17. Gravl.Øen.80.* **-jord**, en. 1) (frugtbar) jord, der graves op fra bunden af en dam (I.2). den feede Dam-Jords Virkning til Frugtbarhed, er meget stor. *OecMag.IV.75. VSO. (jeg havde) paa en . . opfyldt frugtbar Damjord plantet unge Æble- og Pæretræer. Have-Tidende.IV.1838. 252.* 2) (efter ty. damm-erde; bjergv., nu næppe br.) muldjord. *VSO. 3) [I.3.2] ♂ jord, som omgiver formen i en damgrube. MilTekn O.54.* **-karusse**, en. [I.2] (zool.) navn paa en afart af karussen, *Cuprinus carassius L., forma gibelio Bloch. Krøyer.III.297. BMøll. DyL.III.141.* **-kultur**, en. [I.2] (fagl.) rationel opdrætning af fisk i damme; ogs. om stedet, hvor opdrætningen foregaar. *Frem.DN. 536. Sal.²V.464.* **-kurv**, en. [I.2] (foræld.) (stor) kurv, hvori tøj bringes til og fra en blegdam. *CBernh.VII.169. MO.* **-kølle**, en. [I.3.2] ♂ redskab, hvormed damjorden (3) stampes. *MilTekn.O.54.*

† **damme**, v. -ede. (fra fr. damer, ty. aufdamen) damme ell. damme op, (i damspil) sætte en brik oven paa en anden for at betegne, at denne er blevet en dam (II.1). *Moth.D24. vAph.(1764).111.*

Dam-musling, en. [L2] (zool.) navn paa muslingestægten *Anodonta Lamarck. Bøv.P.I.601. Frem.DN.496. CEv.Æ.VII.34.*

☉ **Damokles-sværd**, et. [da'møgləs-] 10 (efter Ciceros fortælling om hofmanden Damokles, som tyrannen Dionysius anbragte ved et rigt bord med et sværd hængende i et haar over hovedet for at vise ham, hvor usikker herskerens lykke var, se *Arlaud.372*) i egl. bet.: Tue syntes, han kunde se Damoklessværdet hænge dér oppe under Loftet. *Kidde. AE.I.209. (overf.):* Truslen om en Afkørelse (af udenlandsreisen) blev det Damoklessværd hvormed der skræmmedes, 20 hver Gang Andreas Peter (*Bernstorff*) paa en eller anden Maade havde ekstravageret. *AFris.BD.I.380. Sal.²V.471.*

I. Damp, subst. (ænyd. d. s.; besl. m. oldn. dampa, slaa, støde og med dumpe; nu kun (?) *fy.*) kun i forb. lægge d. give damp paa (en), slaa voldsomt til (en); ogs.: fyre løs paa (en). *Høysg.S.71. VSO. MDL. Feilb. jf. Esp.421. || lægge damp mod, (jy.) bevæge sig voldsomt hen imod. Aakj.SV.II.57.*

II. Damp, en. [dam'b] flt. -e ell. † -er (*Holb. Qvægs.247. Suhm.II.71.*) (ænyd. d. s.; fra nt. damp, ty. dampf; besl. m. dæmpe, dump; sml. (især m. h. t. bet. 2.) Em)

1) *luftmængde*, som er (helt ell. delvis) uigennemsigtig p. gr. af sit indhold af smaabestandde af vand, faste stoffer ell. lign. 1.) *luftmængde*, hvis (store ell. mindre) uigennemsigtighed især beror paa dens indhold af vædske (særlig vand) i luftformig 40 tilstand ell. draabeform. Damp af varmt Vand og Eddike. *Lægen.reg.* *Synet af Klubbens fortrolige Bolle, | Lugten og Dampen, som stiger deraf. *Storm.SD.166.* Toget foer afsted . . Saa fyredes der under Kjædlen, og Dampen blev til en sort Røg. *Drachm.T.32.* Før Ild kommer Damp (*Chr.VI:* eem) og Røg af en Ovn. *Sir.22.30.* de tunge Dampe (fra en gris, der skoldes) skjulte Mændene for hverandre. *Aakj. VF.19.* Han kom ind i den hede Badstue . . Dampen fyldte Rummet saa tykt som hvidt Vadmel. *JVJens.SS.26. || ofte om uddunstning fra jorden ell. vandløb osv.: taage; dis.* der opgik en Damp af Jorden og vandede al Jordens Overflade. *IMos.2.6. Moratzerne*, af hvis opstigende Dampe Luften er stedse tyk. *Holb.Herod. 257. JSneed.III.72.* de tynde Dampe, som havde borthyllet de omkringende Kyster 60 hævde sig til tyk Taage. *Bagges.L.I.35.* *Lad den mørke Dæmringsky . . flygte bort, som Damp, | For Solens Straaler. *Oehl.BG.188.* *Paa Engen stod end Dampen | Af Mosekonens Bryg. *Winth.HF.222. jf. (om sprøjt fra brænding; sj.):* *Som

hvide Bølger kysse Skjærets Toppe, | Og sprudle Damp. *Ev.V.160. || om uddunstning fra menneskers ell. dyrs legeme: sved, (synlig) aande osv.* hand formindsker vandets draaber; de udgyde regn, efter hans damp (1871: gjennem hans Dunstkredser beredes de til Regn). *Job.36.27(Chr.VI).* Den Syge ligger nu i en Damp. *VSO.* Hestenes Damp. *Mob.(Rahb.LB.I.105).* det var saa koldt, at dampen stod hestene ud af næseborerne | | ☉ i sammenligninger (jf. bet. 4). *hvad for Kiødet herlig blinker, | Som Blus og Røg og Damp forgaaer. *Brors.266.* (forsvinde) ligesom Dampen for Solen. *Suhm.I.110.* derfor er Jesus kommen fra Himlen til Jorden: for at bringe . . de Gaver, der ikke forsvinde som en Damp. *VBeck.LK.I.70. 1.2) luftmængde*, hvis (store ell. mindre) uigennemsigtighed især beror paa dens indhold af smaabestandde af faste legemer, der er ophvirvlede fx. ved forbrænding ell. af vinden. || (l. br.) om røg i al alm. (vel især om hvid røg, hvis udseende ligner damp (1.1)): Ild og hagel, snee, og damp (1871: Røg). *Ps.148.8(Chr.VI).* *snart fænge de ældede Planker som Svamp, | og Ilden . . indhyller Stevnen i kvældende Damp. *Ploug.NS.199. talem. (nu næppe br.):* gaa op i røg og damp, forsvinde sporløst. hans Indbildings-Kraft . . gjorde, at ald hans forhvervede Kundskab maatte vige, og ligesom gaae op i Røg og Damp. *Reenb. I.211.* Bailes Forsvar for Manichæerne . . gaer op i Røg og Damp . . naar den rigtig prøves efter Grund-Læren. *Eilsch.Phil Brev.144. † overf.:* *Hans (o: Jesu) Raab og Skriig i denne Kamp, | Det var hans Hiertes Qvalm og Damp | Af Herrens Vredes Lue. *Brors.31. jf. smst.118. || især om krudtrog:* man kunde (i slaget mod ditmarskerne) formedelst Røg og Damp, Hagel og Snee intet see. *Holb.DH.I.804. Brors. 152.* *Kong Christian stød ved høien Mast, | I Røg og Damp. *Ev.(1914).III.187.* der var Taage i Luften, men mere Damp af Krudtet. *HCAnd.VIII.5.* *en Damp af Krudt. *Recke.T.18. || † om os fra lys ell. lamper:* Middelt til at forminske Dampen af Olielamper og Lys i Værelserne. *Fruent. (1799).IV.34. || (talespr.) om tobaksrøg:* det er en frygtelig damp, du laver | || (sj.) om røg af røgelse; overf. om smiger: *Fr.Sneed. I.350. || (sj.) om støvsky:* *Ørkens Taage og Damp af Sand. *Brors.294. 1.3)* (efter fr. vapeur) † *dunst*, som antoges at stige fra maven til hjernen og fremkalde idebefindende. *Fra Sengen skal I gaa til The, | For at betage Smagen | Af Dampen og af Dunsterne | Endnu fra anden Dagen. *Falst.44. VSO.*

2) *legeme i luftform* (især om stoffer, der ved alm. tryk og temperatur kan være enten flydende ell. faste). 2.1) (især fys.) i al alm. *AWHauch.(1799).I.233. PEMüll.³ 527.* ethvert Legeme kan være til som fast, som draabeflydende eller som Damp.

Ørst.I.9. De fleste Legemers Dampe ere usynlige ligesom Luften. Vi kunne saaledes ikke se Vanddampene. *Paulsen.II.40.* En væsentlig Forskel mellem Dampe og Luftarter eksisterer ikke. *smst.39.* glødende Dampe af (metaller). *SMJørg. Kemiens Grundbegreber.(1902).95.* Damp (af jod) er violet. *smst.59. jf. (m. overgang til bet. 1.2 („røg“)):* lten (forener) sig med Phosphor til hvide Dampe af et Phosphorilte. *smst.30.* 2.2) spec. om vand i luftformig tilstand, anvendt som drivkraft. *Trods Vind og Veir han (∴ skipperen) slipper | Ved Damp i Havnen ind. *Wmth.X.325. Kaaund.FD. 23.* Man har kaldt (det nittende aarhundrede) Dampens . . Aarhundrede. *HBegtr. DF.I.5.* || (poet., nu næppe br.) i ft.: *Den Tid end ei med Dampe man foer ad Bølgens Top. *Oehl.XXI.88.* || (overf.) om energi, handlekraft osv.: Der var, saa at sige, en farlig Masse forfærdelig Damp inden i ham. *Schand.BS.422.* (heltens) kraftige Handlenatur vil ikke slippe sin Damp ud i Fagter og Demonstrationer. *VVed.H.173.* det kan nok være arbejdet gik med damp | || i faste forb. (for) fuld (halv osv.) damp, (med) fuld kraft; især overf.: (en) Rygmærvsygdom . . gjorde ham Arbejde for fuld Damp umuligt. *Brandes.VII.129.* (han) kunde dog aldrig mere arbejde uden for halv Damp. *smst.III.112. Arlaud.510.* sætte (ell. faa) dampen op, øge damptrykket i en dampmaskine. *Scheller.MarO. jf.:* *Op med Seil og Damp! | Op med Ræer og op med Master! *ARecke.4.* overf.: lægge mere energi i sit arbejde. hvis du ønsker at faa eksamen, bliver du nødt til at sætte dampen anderledes op | have (ell. med olgn.) damp(en) oppe, have fuldt tryk i dampkedelen; ogs.: lade maskinen arbejde for fuld kraft. Et Dampskib maatte ligge paa Toldboden, bestandig med Damp oppe. *Goldschm. III.321. Scheller.MarO. overf.:* være rede til virksomhed; ogs.: være i fuld aktivitet. Mændene er saa løje . . men vore Damer, de har altid Dampen oppe. *Hostr.E.I.3.* jeg (mener ikke), Du (∴ en ung student) det første Aar behøver at arbejde med al Damp oppe. *Nans.FR.6. NicHolm.GA.165.* Ingen forstod dog at oplamme os som H.; han var Sjælen i det Hele, altid med fuld Damp oppe. *Tilsk.1920.II.205.* være under damp, (om maskine) have fuldt tryk paa dampkedelen. *Scheller.MarO. OrdbS.* lade dampen falde, se falde. holde dampen, se holde. || (∞, nu næppe br.) meton. ell. ved forkortelse om dampmaskine, lokomotiv, dampskib olgn. *Dampen er hans dristige Ganger. *Hauch.SD.I.191.* (fra Venedig) gaaer jeg med en Damp til Triest. *RudBay.EP.II.201.* Glad fløi jeg paa Dampen fra (Venedig) henover det uendelige Dige. *HCAnd.XII.358.*

3) (nu næppe br.) fugtigt overtræk af fortættet vanddamp; dug; em. Stryge Damp af Vindver. *Hoysg.S.89.*

4) ∞ overf., om hvad der forsvinder sporløst, er af ringe varighed og fasthed ligesom en damp (1.1). hvad er Eders Liv? Det er jo en Damp, som er tilsyne en liden Tiid, men derefter forsvinder. *Jac.4. 14.* *Æren er en luftig Damp. *Grundtv.PS. IV.14.* *(han) Vil være baade Ild og Vand, | Men blir en Damp, det lette af dem begge. *smst.II.64. Schand.BS.144.* i det spekulative Tyskland (dunstede) adskilligt af den romantiske Exaltations Damp . . bort i Katholicisme og anden Mysticisme. *EHan-nover.(Verdenskult.VIII.32).*

III. † damp, adj. (fra eng. damp; egl. sa. ord som II. Damp; sj.) dampfyldt; fugtig (jf. dampig); en Slags gysende Følelse, som naar man gaaer ned i en Kielder, ved at komme ind i saadan en skummel og damp Skov. *Tode.VI.305.*

Damp-, i ssg. [damb-] (jf. Damp-bad, -maskine) især til II. Damp 2.2; af ssg., der betegner en ting (maskindell olgn.) som hørende til en dampmaskine af en ell. anden art, medtages i det følgende kun de mere alm.; af ssg., der betegner en maskine, virksomhed osv. som drevet ved dampkraft, forbigaas bl. a. Damp-anlæg, -bar-kas(se), -budsgerbaad, -drejeri, -fartøj, -fregat, -gangspil, -plov, -pløjning, -pumpe, -sav, -sirene, -spil, -tromle, -turbine, -væveri. **II. -baad**, en. (i bet. „dampskib“ vistnok paavirket af eng. steamboat, jf. Baad 2; om større fartøjer nu sjældnere end Damp-er, Dampskib) fartøj, der drives ved damp. Jonathan Hull, den egentlige Opfinder af Dampbaade. *ArchivSøvesen.I.50. Harboe. MarO.86. Palm.Luftsk.71. -baad*, et. († Damp-er. *vAph.(1759). Tode.VI.326. VSO. MO.)* 1) bad (1), hvorved legemet udsættes for damp. *Moth.D26. Lægen.reg.* det russiske Dampbad. *HCAnd.II.84. TroelsL.II. 23. Sal.2.V.473. jf.:* en Seng (maa ikke) være et Damp-Bad for de Sunde. *Tode.VI.326.* ogs. om bygningen ell. rummet, hvori der bades: *HCAnd.V.140.* || overf.: dette russiske Dampbad af lykkelig Snakkesalighed. *JakKnu.A.46. 2) (fagl.) bad* (6), hvor varmeoverføringen sker ved damp. *D&H.*

-bageri, et. bageri, i hvilket der ledes damp ind i ovenen under begyndelsen af bagningen (ogs. brugt som betegnelse for større, mere industrimæssigt drevet bageri). *Schand. AE.73. OrdbS. -blæser, en. ∞ rør, gennem hvilket der sendes damp gennem skorstenen (paa lokomotiver, dampskibe osv.), hvorved trækken forøges. *TeknMarO.26.**

OrdbS. **-brænder**, en. [2.] brænder (2), hvori en brændbar vædske omdannes til damp, inden antændelsen sker. *OpfB.VIII.581.* OrdbS. **-brænderi**, et. brænderisbrænderi, der drives ved dampkraft. *Goldschm. III.446.* *Og kjender Du Brøndums Dampbrænderi . . | Der kan jeg slet inte komme forbi. *ARecke.110. Schand.E.216. † -cho-*

kolade, en. kogechokolade (ordet anvendtes paa etiketterne for at betegne chokoladen som

tilvirket med anvendelse af dampkraft). Først fik vi Damp-Chokolade. *Blich. III. 609. Green. UR. 195. -cylinder*, en. *Hauch. VI. 400. Paulsen. II. 159. -drage*, en. (især poet., l. br.) om lokomotiv (jf. -hest); *Mellem rige Bøndergaard | Snart Dampdragen flyve vil. *HCAnd. X. 510. GSchütte. (Kbh. 17/10 1910. 4. sp. 4). -drejemaskine*, en. *apparatus til ved dampkraft at dreje en svær dampmaskines aksel rundt, uden at hovedmaskinen er i gang.* 10 *Scheller. MarO. 208. OrdbS.*

dampe, v. [damba] -ede. vbs. -ning (især i bet. 6) ell. † -else (*Moth. D27*). (ænyd. d. s. (jf. fsv. damba); fra nt. dampen, ryge; sml. II. Damp, dæmpe)

1) udsende damp (II.1). 1.1) udsende damp (II.1.1) || om jordbund, vandflader oln.: udsende taage. *Marken damper, og nu er det koldt og fugtigt om Aft'n'en. *Riber. II. 30.* *Det dampet fra Engen og Maanen opstod. *Ing. EF. VIII. 24.* *Dalen damper under vores Fødder. *Bødt. 87.* Fontænerne Damme og Kanalerne begyndte at dampe. *JakKnu. A. 122. jf.: (skovegnen)* med de dampende Sommersnatsdrømme. *Schand. O. I. 76. samt (m. overgang til den flg. gruppe):* de brede Vesterygge dampede som Enge. Dansen blev jo længere jo lystigere. *JV Jens. HF. 16.* || udsende svæddunster; svæde. Dampe uden Svædedrik. *Hoysg. S. 299.* Han har taget noget ind at dampe paa. *VSO.* *Skaglerne spender han fra med et Tryk, | Seer til de dampende Heste. *Hz. D. I. 184.* de stakkels Heste dampede og anstrengte sig. *HCAnd. IV. 111.* saa kom Toldkønterløren, dampende som en Hest og med sin Uniformsfrakke knappet skævt foran Maven i lutter Hastværk. *Drachm. S. TL. 319. Gjel. R. 134. jf.: (Olaf Poulsen)* kunde stille en Figur op saa lyslevende, saa frisk og frodig, at det dampede af den. *VilhAnd. FM. 193.* || om bloddunst: *Nu damper Sletten af Krigernes Blod. *Ing. D. M. 111.* *(det) Sværd, | Der dampet end af Drengens friske Blod. *PalM. II. 245. Drachm. UD. 123.* || m. bibet. af lugt, især om madvarer. *FGuldb. II. 291.* *Jeg faaer dog Lugten, | Naar Stegen damper indenfor paa Bordet. *PalM. II. 150.* deilig dampede den stegte Gaas, fyldt med Svædsker og Æbler. *HC And. VI. 37.* den opsiede Mælk stod og dampede paa Langbordet. *Aakj. VF. 187.* Hønsene holdes dampende varme indtil Serveringen. *FrkJ. Kogeb. 88.* (sj.) m. obj.: *Sig Kroppen (paa en slange) vandt i den skønneste Bugt, | Men dampet en vammel Desmerlugt. *Oehl. RL. 90.* 1.2) udsende damp (II.1.2); ryge. *Røgelsen .. | Dampet dampet' af opbrændte Stæder! *JMHertz. M. 10.* Kalkøvnene dampede. *HCAnd. XII. 356.* jo længere vi kom op ad Floden, jo mere osede og dampede Skorstenene. *Drachm. STL. 271.* || † om lys ell. lamper: ose. At forhindre Lamper at dampe i Værelserne. *Fruent. (1799). IV. 241.* || (især

talespr.) udsende tobaksrøg. Hvad godt har de gjort? raabte En med en dampende Tobakspibe. *FrSneed. I. 539.* (nogle) trak .. deres Tobakspiber op af Lommen og gave sig til at dampe. *PMøll. I. 293. CBernh. VIII. 7. Wied. LO. 372. i forb. m. en præp.:* dampe paa en cigar, af ell. (nu oftest) paa en pipe osv. (han) dampede stærkt af sin Pibe. *Ing. EF. VI. 150. Winth. I. 41. Drachm. UB. 197.* (vi) satte os ved Foden af nogle Klitter, dampende paa vore Cigarer. *Schand. O. II. 360. Drachm. T. 187. Muusm. LK. 9.* || m. obj. 1. (l. br.) (han) tog et stærkt Drag af Cigarene, og dampede en tyk Røgsky. *CBernh. XI. 186. 2. (nu næppe br.)* det hyggelige Hjem, hvor han snart skal strække sine Lemmer paa de bløde Hynder .. dampe sin Pibe. *HCAnd. IX. 117. Goldschm. IV. 99. VThist. TV. I. 541.* 3. Han dampede Piben i Brand. *Bergs. Hv. 38.*

2) m. subj., som betegner taage, røg oln.: svæve som damp. den løse Sne .. syntes at dampe som en fin Røg henad Dige-kammen. *Blich. III. 107.* *Taagen damper over Mosens Grund. *PalM. I. 80.* Røgen .. dampede ham ud af Halsen. *AndNx. S. 25.*

3) *W* (nu l. br.) m. subj., som betegner et stof, især en vædske: fordampe (jf. bortdampe 1). *Gjærer, gjærer, | Friske Safter! | Alt, som døver, | Dampe hurtig. *Grundtv. PS. II. 318.* || (overf.:) forsvinde; blive til intet. *Kraften damper bort! *Grundtv. Saco. II. 13.*

4) fjerne (et stof, især en vædske) ved fordampning (jf. bortdampe 2); kun i forb. m. et adv. *modnes ikke just, | I det jeg (o: en kulsvier) damper ud saftgrønne Hovmod (af træet), | Et bedre Stof (o: trækul)? *Oehl. SO. 65.* hun (havde) hentet Persejærnet for at stryge Trojen over og dampe Pletterne bort. *Skjoldb. KH. 128.* Hvis Væsken dampes bort .. vil det dannede Zinkvitriol .. blive tilbage som hvide Krydstaller. *HHolst. Elektr. I. 41.*

5) i forb. m. adv. af: befri (noget) for fugtighed ved at udsætte det for (især) varme (jf. afdampe 1). Sengetøjet maa, før det tages i Brug, dampes meget omhyggeligt af. *ArnMøll. Sundhedsl. 697.*

6) (fagl.) behandle (stoffer ell. genstande) med damp for at blødgøre ell. desinficere dem oln. *Sal. 2 V. 498.* især (kog.): koge v. hj. af damp. Kaalen dampes mør (i eddike og klaret) i mindst 2 Timer, den sidste Tid uden Laag. *FrkJ. Kogeb. 166. smst. 47. Lomh. H. 29.* (ved) Dampningen (opnaas), at lidet velsmagende .. Foder vinder i Velsmag. *Møllh. I. 423.* dampe lop, opvarme (mad) ved at udsætte den for damp. *OrdbS.* || dampe brød, (bag.) under bagningen udsætte brød for (særlig stærk) paavirkning af damp, idet der direkte tilføres damp eller hældes vand ind under brødene (jf. Dampbageri). *OrdbS.*

7) bevæge sig ved dampkraft (ofte m.

bibet.: under synlig udvikling af røg og damp). || m. subj., der betegner dampskib, lokomotiv osv. *Horup.III.210.* Saa dampede et Træn frem over Dæmningen. *Jørg.I.T.61.* (han) saae .. i Aanden mægtige Skibe dampe frem ad de brede Vandveje. *Pont.LP.III.37.* *Scheller.MarO.209.* || m. person-subj. (nu kun med adv. ell. anden udvidelse). (jæg gik) med Dampskibet (til Triest) .. Det er virkelig gandske interessant saaledes at dampe. *Rud.Bay.EP.II.201.* (jæg) dampede .. afsted (mig synes ikke, man kan kalde det at sejle, uden Sejl, med en Dampbaad) .. over Søen. *PO.Brøndst. (CLN.Mynst.B.95).* *Oversk.I.341.* *Bøgh.II.106.* *vi, som ved alle Slags Maskiner snart | kan dampe op til Maanen i fuld Fart. *Drachm.DJ.II.155.* *Scheller.MarO.209.* præcis kl. 6 dampede vi af | (spøg.): saa dampede de To (v: Thor og Loke) i en Hast til Jette-Verden, mens Bjergerne brast og Jorden gnistrede under Thors-Kerren. *Grundtv.BrS.180.*

Dampebad, et. se Dampbad. **-maskine**, en. se Dampmaskine.

Damper, en. [dambør] ft. -e. (efter eng. steamer; jf. ty. dampfer) fartøj, som bevæger sig ved dampkraft; dampskib ell. dampbaad. *naar paa Damperen man der gjør Ild, | De strax ombord .. Dem skynde. *PalM.Luftsk.66.* Vi sejlede over Alsteren i de nydelige smaa Dampere. *Schand.O.I.191.* *RSchmidt.SS.125.* *Jak.Knu.G.106.*

Dampfart, en. (nu l. br.) befordring med dampskib ell. jernbane. Dampfarten har tilintetgjort Reiselivets Romantik. *Hauch.MfU.12.* *Thiele.Breve.153.* **-fartøj**, et. (især fagl.) *Hauch.IV.3.* For 16 Aar siden ejede hele Amerika ikke et Dampfartøj, som var Handelen til nogen Nytte. *Archiv.Sovæsen.I.48.* Dampfartøjerne (høre) saaledes til Tiden, at deres Oprindelse synes ogsaa ganske fjern. *HCAnd.XI.106.* **-filt**, en, et. (efter eng. damperfelt; fagl., nu næppe br.) d. s. s. Dæmpfilt. *VareL.226.* *OrdbS.* **-flaade**, en. (sj.) flaade af dampskibe. (en) Dampflaade, ved hvis Hjælp (Frankrig) kunde erobre England. *Hauch.VI.394.* **-fløjte**, en. fløjte, i hvilken lyden frembringes ved damp, og som bruges som signalføjte paa dampskibe, lokomotiver, i fabrikker osv. (jf. -pibe). med en Lanterne i Masten og Fingern paa Dampfløjten kommer en Sømand frem, ogsaa naar der ingen Stjerner er paa Himlen. *Horup.III.30.* *Aakj.VF.227.* alle Dampfløjter pib Fyraften. *JVJens.M.I.11.* (skruebremserne) betjenes efter Signaler fra Dampfløjten. *DSB.Togregl.35.* *Sal.2V.474.* **-fælde**, en. ⚙ afleder for fortætningsvandet fra en dampledning oln., hvorved kun vandet, men ikke dampen kan strømme ud. *Scheller.MarO.208.* *OrdbS.* **-ferge**, en. *mellem Beltets fremskudte Næs | Dampfergen gynger sit centnertunge Læs. *Rich.III.71.* Danmark er gaet i Spidsen med Indførelse

af Dampfærger. *Riget.3/1912.I.sp.2.* *Sal.2V.474.* hertil **Dampfærg-fart**, -forbindelse, -leje ofl. **-hammer**, en. ⚙ (stor) maskinhæmmer, der drives ved damp. *OpfB.2III.165.* *Wagn.Tekn.125.* Damphammeren, hvis Vægt af tusind faldende Pund kan standses en Haarsbred fra Ambolten. *JVJens.NV.158.* **-hat**, en. ⚙ cylinderformet beholder paa oversiden af en dampkedel, hvorfra dampledningerne udgaar. *Sal.IV.861.* *Scheller.MarO.208.* **-hest**, en. (poet. ell. spøg.) lokomotiv (jf. -drage). Signalpiben lød, Damphesten pustede. *HCAnd.XII.131.* *Rich.I.319.* snart løb Damphesten prustende over Sletten og gjennem Bjergene. *Bogan.I.77.* † **dampig**, adj. (ænyd. d. s.; fra ty. dampfig; jf. III. damp) dampende; dampfyldt. *en underjordisk Stemme | Op af et dampigt Hull sig lader tidt fornemme. *Helt.Poet.97.* *vAph.(1759).72.*

Dampkant, en. ⚙ (l. br.) kam, der skiftevis aabner og lukker for dampindstrømmingen i glideren paa en dampmaskine. *Scheller.MarO.209.* *OrdbS.* **-kappe**, en. ⚙ (l. br.) dampfyldt ydre beholder fx. uden om en dampmaskines cylinder (jf. -trøje). *Sal.2V.486.* **-kasse**, en. (fagl.) beholder, som fyldes med damp, hvorved indholdet (fx. træ) udsættes for direkte paavirkning af dampen. *OrdbS.* ogs. m. h. t. en særlig form for dampbad (sml. -skab). jf.: det saakaldte Dampkassabad, hvor Individets Hoved er uden for Badet, men hele Kroppen ellers omsluttet af Damp. *Sal.II.417.* i sammenligning: hvorfor sidde vi her indesluttede som i en Dampkasse. *Kofoed-Hansen.DL.73.* **-kedel**, en. kedel til en dampmaskine. at forebygge Bundfældning af Salt eller andre Dele i Dampkjedler. *Mag.f.Kunstnere.IV.(1829).295.* Lovom Tilsyn med Dampkjedler paa Landjorden. *LovNr.524/1875.* *Christians.Fys.475.* *Sal.2V.477.* hertil **Dampkedel-eksplosion**, -pumpe ofl. **-koge**, v. (især brugt som vbs. -ning) 1) (kog.) tilberede mad i damp. *Green.UR.345.* (ved) Dampkogning (bliver) de kogte Fødevarer .. langt mere velsmagende. *Panum.152.* Farseret Kalkun bliver bedst dampkogt. *Erk.J.Kogeb.231.* 2) (fagl.) koge vædsker ell. faste stoffer v. hj. af damp, der ledes ind i ell. uden om den beholder, hvori kogningen foregaar. *Sal.2IV.486.* **-kraft**, en. Salomon de Caus .. Dampkraftens Opfinder. *HCAnd.VI.256.* de lange gule Fortænder .. bearbejdede Skraaen med en Energi, som om Kjøerne drevs af Dampkraft. *Schand.AE.80.* *Sal.2V.499.* **-krumning**, en. (fagl.) krumning af klæde v. hj. af damp; dekatering. *VareL.247.* **-kugle**, en. 1) (fys.; foræld.) primitiv dampturbin, bestaaende af en dampfyldt metalkugle, som bringes til at dreje rundt ved dampens udstrømning gennem rør; æolipil. *AWHauch.(1799).I.235.* *OpfB.1III.561.* 2) [II.1.2] (efter ty. dampkugel; foræld.) ⚡ bombe, som udvikler stærk røg. *MilConv.II.406.* **-kul**, pl. (fagl.) store kul, der

særlig egner sig til fyring under dampkedler. Scheller.MarO.209. DagNyh.²⁰1911.4.sp.2. **-køkken**, et. (stort) køkken, hvor maden tillaves ved damp; ogs. om folkekøkken, der tillaver store mængder af (billig) mad (jf. -bageri). 1859 (oprettedes) Dampkøkkenet i Odense.Sal.VI.791. (overf.): jeg (fore-slaar) en Skaal for Pædagogiken, de nyere Poeters og Videnskabsmænds Dampkøkken.Schand.TF.II.311. **-ledning**, en. ☉ Sal.IV.864. Scheller.MarO.209. **-linie**, en. ☉ den del af kurven i et indikatordiag-ram, der beskrives, medens der er aaben forbindelse ml. maskinens kedel og cylinder. Tekn.MarO.26. **-lokomotiv**, et. (nu l. br.) der lød en Tone, saa uholdende, som den klinger fra Damplocomotivet.HCAnd.VI.178. **-maaler**, en. ☉ (l. br.) apparat, hvorved damptrykket i en kedel olgn. maales; manometer. Aller.III.1080. **-maskine**, 20 en. († Dampe-. Cit.1788.(Medd. af Soliciteu-nant-Selskabets Arkiv. (1884). 14)). ☉ maskine, der udnytter dampens tryk til meka-nisk arbejde. PAHeib.Sk.III.232. den for nogle faa Aar tilforn (o: 1795) anlagte nye Damp-Maskine paa Gammel-Holm. Gude.O.138. *Det Land (o: Amerika), hvor man paa Friheds Jordbund triner, | Og Alt udrette kan med Dampmaskiner.Heib. Poet.X.193. Thiele.Breve.292. StBille.Gal. 30 I.73. Sal.²V.487. ofte i sammenligning: hun pustede og stønnede som en damp-maskine | || (overf.) om et energisk menneske. (C. Flor.) synes ikke at have paaskønnet den Fart, hvormed Dampmaskinen (P.Hiort) Lorenzen arbejdede.PLaurids.S.V.23. jf. (spog.): (han var) til daglig en ren Damp-sjuldremaskine.Kbh.²11904.1.sp.4. **-mi-ne**, en. (X, nu næppe br.) mine, hvis eks-plosion (som er ledsaget af udvikling af gif-tig krudtgas) kun fremkalder ødelæggelser 40 (af minegange olgn.) under jordens over-flade; indslagsmine. MilConv.II.407. OrdbS. **-motor**, en. (☉, l. br.) (faststaaende) damp-maskine, som er sammenbygget m. damp-kedelen; (stationært) lokomobil. Sal.IV.866. **-mættet**, part. adj. (fys.) om luftart: hvis indhold af damp er saa stort, at der ikke ved den giuene temperatur kan optages mere, uden at fortætning finder sted. Paulsen.II.678. **-mølle**, en. Schand.BS.201. Sal.XIII.93. Krak.1920.649. **-møller**, en. Schand.SB.128. **-opvarmning**, en. ☉ centralopvarmning v. hj. af damp. Pa-num.153. OpfB.²IV.1.205. TeknMarO.26. **-pibe**, en. (l. br.) d. s. s. -fløjte. Et Hvin skar igjennem Luften som Dampbibens Signal fra et Lokomotiv.Schand.AE.232. Nørrebros Dampbiber lød. Bang. L. 279. **-port**, en. ☉ indstrømningsaabning for dampen i en dampmaskine fra gliderkassen til cylinderen. Scheller.MarO.209. OrdbS. **-pude**, en. ☉ dampmængde, som afspær-res i en dampmaskines cylinder for at standse stemplets bevægelse. TeknMarO. OrdbS. **-rejse**, en. (sj.) rejse med dampskib ell.

jærnbane. Thiele.Breve.77. **-rense**, v. rensse v. hj. af damp. „Kan disse Fjer da bruges igen? . . „Ja, vist kan de saa. Naar de først er bleven vadskede ud, tørrede og damprensede.“DagNyh.²¹1907.2.sp.6. **-rum**, et. rum, som er opfyldt med damp; især ☉ om den del af en dampkedel, der ligger ovenover vandrummet, og hvori dampen opsamles. Paulsen.II.151. Sal.²V.477. **-skab**, et. d. s. s. -kasse. Hag.III.1. **-skib**, et. skib, som (udelukkende ell. især) drives frem ved dampkraft; damper. Fru Rahbek sad enten hjemme, eller gjorde i senere Aar Reiser paa Dampskibet til Hamborg.Oehl. Er.I.216. *Tak være Dig Du Dampskib skjønl! | Du vor Konge bragte tilbage.Vest-sjællAvis.1824.485. Hrz.D.II.236. Gylb.TT. 224. StBille.Gal.I.14. Sal.²V.499. hertil **Damp-skibs-bro**, -ekspedition, -forbindelse, -kompagni, -linie, -rederi, -rute, -selskab, -tonnage ofl. **-skipper**, en. fører af et dampskib. Sejlskipperne kalde Dampskipperne „Vogn-mænd“. Blich.IV.139. **-skorsten**, en. skorsten ved et dampkøkken. talrige Dampskor-stene . . udsende Skyer af Kulstøv og Røg. Bentz.Stg.120. Schand.BS.316. Wagn.Tekn. 29. **-skovl**, en. ☉ dampdreven gravemaskine, hvis graveredskab er en enkelt stor skovl. OpfB.²I3.211. **-sky**, en. [II.1] Dampskibshjulene brusede. — Den sorte Dampsky fløi hen over Havet.Ing.LB.II.164. *Op da, min Sang, | mod det evige Rum! | som en løssluppen Dampsky, der hvirvler mod Solen. Drachm.UD.227. JVJens.D.6. **-skytts**, et. (nu l. br.) skyts, hvortil der bruges damp (II.2.2) som drivkraft. MilConv. II.404. OrdbS. **-sporvogn**, en. Brandes. XI.234. (københavnerven), der med Dampsporvognen naar Dyrehaven.Bergs.BR.3. Soph.Clauss.N.17. **-sprøjte**, en. brand-slukningsredskab bestaaende af dampkedel, dampmaskine og pumpeværk, som hviler paa en (hurtigkørende) undervogn. Alle Sprøjter, ligesom Dampsprøjterne, kom hurtigt tilstede.BerlTid.⁴101884.M.2.sp.2. OpfB.² II.34. Sal.²III.848. **-spænding**, en. (især fys.) d. s. s. -tryk 1. Scheller.MarO.209. Opløsninger Dampspænding.Christians. Fys.262. smst.622. **-stempel**, et. ☉ stempel i en dampmaskine. TeknMarO.27. **-søj-le**, en. [II.1] Dampsojlen steg sort og tyk fra Dampskibet og blev længe staaende som en lang Sky.Ing.LB.III.66. Der stod Damp-søjler ud af Næseborerne paa Hestene.Tol-derl.H.96. **-taage**, en. [II.1.i] En tæt Damptaage bedækkede Jorden, . . sikkert Kiendtegn paa, at vi befandt os i Sump-feberens Regioner.HBDhlp.III.68. **-tryk**, et. 1) (især fagl.) tryk, som udøves af damp. Fyrbøderen . . prøver Damptrykket i Kjeden. FOAndersen.Ensomme Fyre. (1888). 133. Paulsen.II.64. Christians.Fys.576. hertil **Damptryk-maaler**, -regulator ofl. 2) (fagl.; nu næppe br.) fremstilling af mønstret tøj v. hj. af udluggede papstykker, som gennem-trenges af farve. Bruunt Damptryk.Bolsen.

Farvebog.(1858).159. **-trøje**, en. ☉ d. s. s. -kappe. *Wolffh. MarO.206. Sal.IV.867. Tekn MarO.27. -tærseke*, v. (landbr.) Jeg har damptærsket 100 Tdr. *Rug. Bogan.II.186. -tærsekeværk*, et. (landbr.) *Dagbl. 4/1 1874.3.sp.1. Pont.LP.VIII.203. AndNæ.MS. 119. i sammenligning: han hivede, stønnede og hvædede værre end i Damptærsekeværk. Skovrøy.Fort.31. || overf.: dette Veltalenhedens Damptærsekeværk. KMads.SS.5. -tæt*, adj. ☉ et tætsluttende Laag, i hvilket en til Stemplett fastgjort Stang bevægede sig damptæt. *LaCour & HHolst. Menne-skeaaendens Sejre.(1904).15. -vask*, en. *vask*, som foregaar v. hj. af dampkraft (jf. -vaskeri) ell. ved direkte paavirkning af damp (jf. -vaske). Jeg vasker hvert Stykke selv, og jeg siger, at Dampvask er noget daarlign Noget. *Sehand.SB.211. OrdbS. mere konkr., om stedet, hvor vaskningen foregaar: Leop.HT.113. -vaske*, v. (fagl.) rensning ved paavirkning af damp. (at) lade sine italienske Sommerhatte dampvaske. *Leop.HT. 113. OrdbS. -vaskeri*, et. *vaskeri*, hvor der vaskes med dampkraft, ell. som (foregiver at) drives industrimæssigt (jf. -bageri). *HCAnd.IV.324. OrdbS. -vogn*, en. (u. l. br.) vogn, som drives ved dampkraft. *man kjører og farer (i Paris) som slet ingenting | i Dampvogn paa Gaden omkring. *Hostr.SpT.III.6. OpfB. II.163. Sal.XI.951. || spec. om (damp)lokomotiv. Grundtv.PS. VII.372. den trækkende Dampvogn (maa) itide giøre sig løs fra de efterfølgende Vogne. Thiele. Breve.138. Konduktøren . . sagde, at vi vare kjørte ud af Sporet, og at Dampvognen stod i en Snedrive. Goldschm.V.7. ogs. om hele jernbanetoget: hvad er Afstanden i vor Tid, fra Hannover til Berlin gik jo Dampvognen i een Dag. *HCAnd.XII.110. Brandes.XI.266.**

Dam-rokke, en. [I.2] (zool.) en art smaakrebs, *Apus. Lütken.Dyr.475. Bøp.P.I. 578. -ror*, et. [I.2] (fagl.) lodret rør, som leder vand bort fra en fiskedam. *LandbO.I. 520. † -s-baad*, et. [I.2] (æda. damsband (se VDahlerup. *Jyske Lov.(1919). 131*)) dige, som omgiver en mølledam. Vorder Mølle gjort uden Forbud . . da bør (ejeren) at nyde Flod og Flodstæd, Dam og Damstæd og Damsbond. *DL.5—11—1. -sneppe*, en. [I.2] ☉ navn paa en sneppeart, *Totanus stagnatilis* Bechst. *Kjærbøll.528. Sal.X.618. -spil*, et. [II] navn paa et brætspil, som spilles (efter noget forskellige regler) paa et dambræt med et vist antal fra begyndelsen ens brikker (jf. først af brættet u. Bræt 2.); ogs. om brættet og brikkerne, som anvendes i spillet. (*Kalk.V.167. vAph. (1759). VSO. Sal.IV.875. † -sted*, et. [I.2] (æda. damstath) sted, hvor opdæmning af vand til en mølledam kan finde sted. Mand maa ej giøre Mølle af ny, uden mand haver Dam og Damstæd. *DL.5—11—1. VSO. -stille*, adj. [I.2] ⚓ stille som vandspejlet i en dam; blikstille. *Feilb.IV.91. Scheller.*

MarO.209. (overf.:) Cit.ca.1850. (*LarsBache. (1905).128. jf.: Det var død-dam stille; ikke en Vindrørtesig. Ber.Lüsb.S.86. -tragt*, en. [I.4] (fisk.) aabning ned til dammen i et fiskefartøj. *Gravl.Øen.83. -tæge*, en. [I.2] (zool.) insekt af tægefamilien *Hydrometridæ. Frem.DN.686. Sal. V.509. -vask*, en. [I.1] (nu næppe br.) vask af tøj, der skal paa bleg. *VSO. MO. -vej*, en. [I.1] (sj.) vej, der er anlagt paa en dæmning. *I Skovens Hjerter laae en Sø, | En Damvei førte til en Ø. *Winth.V.106. smst.VIII.266.*

I. Dan, en. [dan', da'n] (poet., nu næppe br. *Dane* [da'nə]. *Grundtv.PS.IV.466*). *ft. -er* [da'nər] (genopt. i 18. aarh. fra oldn. ell. glda.; glda. danæ (dænæ), *ft. (sml. æda. danæ, gen. ft.), run. dania, oldn. danir (sj. danr, ent.), eng. dane, ent., ty. däne, jf. lat. danus, ft. dani; oprindelse usikker, se DS. 1920.17ff.; sml. II. Dan, Dan(ne)-, Danner-, III. dansk 1) i ft., dels (poet., højtid.) om det danske folk i alm., dels (foræld.) om det danske folk i oldtiden. *Saa dig (o: gud) takke Slægter mange | End i Daners Føde-Stavn. *Grundtv.SS.I.56. *Norske og Daner. Ing.DM.6. *Mens fjerde Christian var Konge, | Da krigede Svier og Daner. Blich.D.II.129. (vort folk) har heddet Daner . . et halvt Aartusinde før Kong Gorms Tid, saaledes som græske Forfattere lærer os det. *JohsSteenstr.DS.50. *Harald, hin rige, | hvem Runerne taler om: | Alt Danmark, Norge tillige, | og Danerne Kristendom.Rørd.GK.176. Jobh. SD.IV.43 (se u. Bygd 2.1). 2) (poet., nu sj.) i ent.: person tilhørende det danske folk; dansk(er). *Et Syn, som ei er skuet endnu af nogen *Dan.Oehl.HK.17. sa.HE. 111. *for Nordmand, og for Dane. Grundtv. Saxo.III.7. *Norsk og Dane. Ing.DM.29.****

II. Dan, propr. [dan'] (forkortelse af Danmark ell. sa. ord som I. Dan; poet., højtid.) *Danmark. Tychon.(NKS4^o828b.113). *Ved Dans venskabelige Bred. *Ev.V.179. Bages. V.44. *Hrolf . . den gode Drot i Dan. Oehl. HK.26. *En Stjerne klar for Nor og Dan, | For Sverrigs ædle Klippeland. Winth.V. 88. *(Herre,) Værn om vort herlige og ældgamle Dan. *ARecke.6.***

-dan, suffiks. [-₍₁₎dan] *Høysg. AG.138* [dagl. (i hvor-, saadan) -d(ə)n] (dagl. ogs. -danne [-₍₁₎danə]). (glda. -dan, -den, sml. æda. -dan (i underdan, underdanig); af mnt. -dan(ne) (i sodan, saadan osv.); sa. ord som mnt. dan, gjort, dannet, part. af don, gøre (eng. do, ty. tun); besl. m. Daad, Dom, Dont, jf. II. danlig, danne; i dial. (se MDL.70. *Feilb.I.175*), sv., no. dial. selvstændigt adj. m. bet.: dannet, skikket 1) (jf. glda. huredan, swadan, saaden; svarer til og fortvænger ofte den hjemlige endelse -lig, sml. sliq) afledningsendelse, hvormed der dannes adj. af adv. m. bet.: af en vis beskaffenhed (se ens-, lige-, saadan). *MO. Esp.123. 2) (jf. ænyd. hvor-, ligedan; svarer til og fortvænger i dagl. hjemlige*

endelser som -ledes, *jf.* hvor-, lige-, saaledes) *afledningsendelse, hvormed der dannes adv. af adv. m. bet.: paa en vis maade (se hvor-, lige-, ligesaa-, saadan). Moth.D 29. MO.*

Dan-, *i ssg.* [ˈdan-] (*poet., højtid.*) *af* I. Dan (*jf.* Dan(n)e-, Dan(n)er-); *se u.* Dan(n)e-konge, -kæmpe(r), -rige. **Dana**, *propr.* [ˈdaˌna] (*dannet i 18. aarh. efter oldn. dana-konungr, -riki, danskernes konge, land, hvor dana- er gen. flt. af danir, se I. Dan; se SandfeldJens.S.144; jf. Svea; poet., højtid.*) *Danmark.* *O Dana! du vort Fædreland. *Thaar.E.S.237. Grundtv.PS.I.118.* *Danas favre Blommer.PMøll.I.96. *især i forb. Danas have, (nu oftest iron.) om Danmark m. h. t. dets skønne, idylliske natur (jf. Dan(n)evang).* *Rosen blusser alt i Danas Have.PMøll.I.96. *Amerikanerne forstær at bygge gode og billige Huse. I Danas Have — blæser man paa slikt Arbejde! HKaarsb. (Pol.¹/s1920.6.sp.1).*

Dana-, *i ssg.* (*efter oldn. dana-, jf. Dana*) *d. s. s.* Dan(n)e-1; *se u.* Dan(n)e-land, -rige, -skjald. **Danaide**, *en.* [ˈdanaiˌðø] *flt. -r.* (*af gr. danaides, flt.*) *især i flt.: jf. græske sagn kong Danaos' 50 døtre, som til straf for drabet paa deres mænd skulde fylde et bundløst kar (danaidernes kar) i underverdenen. JBaden.FrO. Heib.Poet.X.259. Arlaud.53. især i udtr. som fylde danaidernes kar, udføre et (besværsligt og langvarigt, men) forgæves arbejde.* *Hvi skulde han sin Virksomhed forgøre | Naar Flidens Frugter aldrig dog faldt af? | Hvi — medens det flød ud til alle Siderne — | I Karret helde Vand som Danaiderne? *PalM.IV. 202.* *Fra Danaidernes Kar (o: navn paa en række dagbladsartikler). CKMølb.(bogtitel. 1873).* *jf.: *Trafikken, Trafiken i Gaden, | der springende Lyde og Slag — | der møder, i Stumper, mig dybest | — den blaa, danaidiske Dag —. Bonnellycke. Gaden's Legende.(1920).15.*

dandere, *v.* [ˈdan-, danˈdeːrə] (*sj. skrevet dangdere, dendere*). **-ede.** (*omdannelse af dandinere, jf. Dandy; dagl. ell. vulg.*) **1)** *drive af sted paa en skædesløs og overlegen maade (jf. dandinere); ogs.: optræde overlegent og flot.* Jeg gad i Grunden vide, hvad Nytte (maanen) gør ved at rende der og dandere. *CEw.Æ.III. 14.* *Inde paa Fortovet danderer en Lystspilforfatter med et Smil.Leop.TT.25. jf. bet. 2: Hvis Kaptejnen er i Kjøbenhavn i Dag, saa er jeg vis paa, at han dender den" op ad Strøget.CF Hansen. Tour-née-Minder.(1895).30.* **2)** *optræde i en vis situation paa en overlegen maade; være en situation (ell. en person) overlegen; „klar e"*

især i udtr. dandere den, d. s. Blækspr. 1895.19. ogs.: tage tingene, som man selv vil; „lave den“; især: begaa udsejler; „lave sjov“; „slaa til søren“. vi t'er jo tit til København . . for her (*i provinsen*) er man jo Borger og kan ikke dandere den som man maa, naar man er Mandfolk. *Bang. DuF.457.* *Italien, dèr er der Skomagere men intet Arbejde — saa kan man (o: en skomagervend) rolig dangdere den og slaa sin Fægt fra Sted til Sted.AndNæ.P E.II.156. (han gik altid) og ranglede i en Kafert, mens han lod sine Tøse dangdere den paa Gaden.Sødb.DetdagligeBrød.(1901). 27.* **dandinere**, *v.* (*ogs. ved paavirkning af Slang*) **dandynere**. **-ede.** (*fra fr. dandin, slingre, dingle; afl. af fr. † dandin, dindan, ding-dang (om lyden af en klokke); nu næppe br., jf. Dania.III.63*) *d. s. s.* dandere 1. På Vejen (*kom en*) Herre dandynere imod os. *AWilde.RejseliviEuropa. (1894).24. Meyer.*

Dandy, *en.* [ˈdandi ell. m. eng. udtale] *flt. -er* [ˈdanˌdiːər] (*fra eng. dandy; oprindelse usikkert; jf. dandere, dandinere; dagl., l. br.) person, som er (overdrevent) elegant og moderne i klæder; modeherre; laps. S&B. Brandes.IX.305. Drachm.IX.156. (han) er blevet klippet og friseret. Og klædt som en Dandy.ØRung.P.107.* **dandynere**, *v.* *se dandinere.*

Dane, *en.* *se I. Dan.* **Dane-**, *i ssg.* [ˈdanə-] **1)** (*æda. danæ-, oldn. dana-; egl. gen. flt. af I. Dan*) *dels (foræld.) om hvad, der vedkommer oldtidens og middelalderens danske (jf. Dane-gæld, -hof, -lag), dels som poet. ell. højtid. betegnelse m. bet.: de danskes; dansk- (se u. Dan(n)e-1, jf. Danner-, Danner-).* **2)** *af anden oprindelse er Dane-arv, -fæ. -arv*, *en.* († *Danne.* *Moth. D30.*) (*glda. d. s. s.; vist efter fsv. dana(r)-arv(er), jf. oldn. dánararf; om 1. led se Danefæ; jur., foræld.*) *arv, til hvilken der ingen arvinger var, og som derfor tilfaldt kongen (jf. -fæ 1 og Arvefaldsret). Kofod.A.II.395. Allen.Haandb.36. Sal.²V.514. -bod, -borger, -brog, se Dan(n)e-.* **-fæ**, *et.* (*ogs. Danefæ* [ˈdanə-] *Moth.D32. Grundtv.Saco. I.78. Goos.II.340.*) (*æda. danæfæ, oldn. dánarfæ, jf. æda. danæt fæ, egl.: „dødt“ gods, samt oldn. dáinn arfr, hjemfalden („død“) arv, sml. Danearv; 1. led er vist egl. gen. af et vbs. til deyja, dø, jf. dáinn, part. af deyja, og daane || i senere tid sat i forb. m. Dane-, de danskes, se Festskr.VilhThoms. 275*) *især ubest. uden art. 1) (foræld.) d. s. s. -arv. Moth.D32. jf. Sal.²V.519. 2) (jur.) herreløst, især jordfundet, guld, sølv olgn. skatte (især fra oldtiden), som tilfalder kongen (staten). Guld og Sølv, som findis enten i Høje, eller efter Ploven, eller andenstæds, og ingen kiender sig ved, og kaldis Danefæ, det hør Kongen alleene til.DL.5—9—3. Forordn.²²/s1737.* *Ringen — den er Danefæ, | Jeg tør den ei beholde. *Oehl.XXIV.301.* *Hvad Dravgermiste,

| Naar Høje briste, | Er Danefæ. *Grundtv. PS.V.68.* *Danefæ fra Hedenold. *sa.SS.II.322. Allen.Haandb.36. Goos.II.340.* -**gæld**, en. [1] (efter eng. dane-geld, -gelt, oeng. dane-geld, -gilde; foræld.) skat, som Englands indbyggere maatte udrede til de danske vikinger for at blive fri for angreb; senere om en særlig engelsk skat. (jf.: de Danske havde . . været saadan Skræk for de Engleske, at de . . betalte aarligen til dem en stor Skat, som de kalte Dannegild. *Hob.Intr.I.524*). *MO. JohsSteenstr.N.IV.148.* (englænderne havde) jævnlig købt sig Fred for Vikingerne med store Penge-somme, Danegæld. *Ottosen.VH.I.123.* -**hof**, et. [1] († Dannehof. *Moth.D32. Sander.N.Ebb.14*). (glda. d. s.; foræld.) m. h. t. forhold i middelalderen: (aarlgt) møde mellem kongen og rigets stormænd; rigsmøde (senere afløst af Herredag). Stændernes store Forsamlinger, kaldede gemenligen Herredage eller Dannehoffe. *Hob.Staat.63. Sander.(Rahb.LB.II.482). Allen.Haandb.94.* Stændermøderne, det næsten hvert Aar sammentrædende Danehof, vare lovgivende og kontrollerende i det store. *Kr.Ersl.DM.3.* I Begyndelsen af det 15. Aarh. ophører Danehofferne. *PJJørg.R.48.* -**hær**, -**kone**, -**konge**, -**kvinde**, -**kæmpe(r)**, se Dan(n)e-. -**lag**, en. [1] (efter oeng. danelag, danelage (eng. danelaw), jf. æda. danælough (*DannRigHist.II.309*); egl.: danernes lov, derefter (se bet. 2): det omraade for hvilket denne lov gjaldt, jf. oldn. brændalog, Trøndelagen osv.; foræld.) 1) danernes lov ell. ret. *Moth.D32. JohsSteenstr.N.IV.30.* 2) især i best. f.: Danelagen, den del af England, der holdtes besat af danerne, og hvor dansk lov gjaldt. *Danelag. JohsSteenstr.(bogtitel.1882). Ottosen.VH.I.68.* -**land**, -**mand**, se Dan(n)e-. -**mark**, propr. se Danmark.

Daner-, i ssgr. [ˈdaˈnær-] (l. br.) d. s. s. Danner. *VSO. MO.*

Dane-rige, et. se Dan(n)e-.

Dane-konge, en. se Dan(n)e-.

Dane-skjald, -**vang**, -**virke**, -**vælde**, -**værk**, se Dan(n)e-.

dang, interj. [ˈdan] (lydefterlignende; jf. I. dangle) kun i forb. ding-dang, se 50 ding.

dangdere, v. se dandere.

Dangel, subst. [ˈdanˀ] uden ft. (egl. vbs. til I. dangle) 1) (vist forkortelse af Dingeldangel; l. br. uden for dial.) til I. dangle 1: noget, der hænger og „dingler“ ned fra et smykke, paa tøj olgn.; „dingeldangel“. en lille Kone . . med en underlig Mantille paa, med noget sært Dangel. *Bang.SF.141. Feilb. 2* (jf. Rangel; *dagl.* 60 ell. vulg., nu l. br., jf. dog *Feilb.*) til I. dangle 2: sold; svir. Sold er Ingenting, og betyder Ingenting, men Bimpel eller Dangel om Du hellere vil, ere betegnende Ord, som have Rod i Sproget. *Bergs.PP.335.* I. **dangle**, v. [ˈdanlɔ] -**ede**. vbs. jf.

Dangel. (sv. dangla, isl. dāngla, eng. dangle; sideform til dingle, jf. II. Dank; ofte i forb. dingle og dangle) 1) (nu næppe br.) være i en svingende bevægelse frem og tilbage; dingle; *danske.* (jeg drillede) Lænkehunden; jeg lod mine ben hænge ned og dingle. Hunden . . gjøede og gjøede, jeg dinglede og danglede; det var et Spektakel. *HCAnd.SS.XV.71.* || i forb. dangle med (noget), lade (noget) svinge løst frem og tilbage; dingle med. dangle med en Sypung eller et Strikketøj, uden at gjøre noget ved nogen af Delene. *Rahb.(MO.). (hun kunde kun) sidde og dangle med tretten Kort paa Haanden, og lege Whist. Rahb.Tilsk.1798.166.* (sj.: *vugge* (et barn) paa sine arme. (hun) havde givet ham Bryst, danglet med ham og ranglet for ham. *Grundtv.Saxo.I.30.* 2) bevæge kroppen paa en usikker maade; gaa usikkert paa benene; dingle. 2.1) i egl. bet. *Folk, som dinglede og dangled | Og offtrede gladeligt til Naturen. *Drachm.D.116. jf.: *I ranglende Dands, | I danglende Dands. Oehl.SH.63. 2.2*) (nu l. br. uden for dial.) bevæge sig langsomt og skædesløst; slentre; ogs.: (staa og) drive; *danske* (jf. II. Dank). *Fra Sted til Sted vil dangled. *Winth.XI.30.* (en) Dagdriver, der heller vil staa og dangle i et Førgemak, end tjene Brødet ved sine Hænders Arbeide. *Oversk.Com.I.29.* *Da dangled man omkring paa Promenaden, | Og angled efter Tidsfordriv paa Gaden. *PalM.IV.127. Bergs.GF.III.4. Feilb.Esp.421.* || i forb. gaa og dangle, (nu næppe br.) gaa i tanker. Nu har jeg gaaet og danglet, og tabt Baandet af min Hat. *Oehl.XIII.309. smst.XIV.343.*

II. \ **dangle**, v. [ˈdanlɔ] -**ede**. (af dang, interj., m. tilknytning til I. dangle) om klokker: kime; ringe. *Klokkerne dangler med stigende Klang. *Aakj.RS.82.*

Danicisme, en. [ˈdaniˀsismɔ] (jf. sv. danicism, eng. danicisme; nu næppe br.) d. s. s. Danisme. en Danicicismus eller egen Dansk Construction og Phrase. *Høysg.AG.75.* **Danien**, propr. [ˈdaˀniɔn] (efter lat. Dania, Danmark, jf. Britannien, Italien olgn.; poet., nu næppe br.) Danmark. *Du sanked rundt om mig en Flok af Vener | Fra Sletten af det grønne Danien. *Faye.(Rahb.LB.II.272). MF.Lieb.(smst.534). PMøll.I.118.*

danis, adj. se dannis.

danisere, v. [ˈdaniˀsɛˀrɔ] -**ede**. (jf. ty. danisieren; afl. af lat. danus, dansk, sml. anglisere; især sprog.) give et dansk præg; gøre dansk. (især m. h. t. sproglig paavirkning). en Fortælling, skønt den er forfattet i et andet Sprog, bliver original, naar den localiseres, daniseres, og omstøbes. *Rahb.E.II.334. ADJørg.IV.100.* den daniserede Tysker Tode. *EHolm.(Universitetsprogr.Nov.1885.157).* tilnavnet Thruvar hos Saxo . . er åbenbart blot en fordrejet, eller daniseret form af det tilsva-

rende (*islandske ord*) i Sogubrot. *VilhThoms. Afh.I.411. danisk*, adj. [!da'nis] (*jf. eng. Danish, ty. dänisch; afl. af I. Dan; geol. dansk; i forb. den danske etage, betegelse for kridtformationens yngste afdeling, som især forekommer i Danmark. Uss.DannGeol.92. Danisme*, en. [da'nismə] († *Danismus. Høysg.S.186. flt. -r. (efter ty. danismus; jf. danisere, Danicisme; især sprogv.) udtrykksmaade (konstruktion, frase osv.), som er ejendomme- lig for det danske sprog; især om udtrykksmaader i et andet sprog, som skyldes indflydelse fra dansk. (jeg) maatte forelæse ham min hele Aladdin og Hakon Jarl af Dansk paa Tydsk. Der gjorde jeg mig nu skyldig i mange Danismer.Oehl.Er.II. 59. jeg talte ikke godt Tydsk, den ene Danisme fulgte paa den anden.HCAnd.XI. 205. Brandes.I.365.*

I. Dank, en. [dan'g] flt. (*i bet. 2) -er. (ænyd. d. s. (i bet. 2); fra ty. dank, sa. ord som Tak; jf. danke) 1) taknemmelighed; tak; kun i talem. faa stank for dank, (fra ty. stank für dank; nu l. br.) faa utak til løn. Moth.S895. *Den som i sine Vers ned til Fornuften sank, | I disse Tider fik saamænd kun Stank for Dank.Wess.267. TBruun.IV.12. Bredahl.I.25. naar man er klogere end de Andre, faaer man ikke andet end Stank for Dank, saa er man en gammel Jomfrue og en Ugle og en Høne. CBernh.NF.VIII.13. Rosenhoff.Bissekræm- meren.(1848).5. FolketsNisse.²⁸12.1872.3.sp.1. Man gækkes, klager, trodser, hoster Stank for Dank og Skum af Druer.VilhAnd.HS. 77. jf.: han fik kun slet Løn for sin gode Villie, kun Stank für Dank som man siger. PalM.II.I.94. 2) (foreld.) kamppris ved turneringer; sejersløn. *Dend mit i Ringen strax kand ramme første Rit, | Hvad Danck her opsat er, hand siger: det er mit.Cit.1698.(NkSA^o820.133). I Reglen var der (ved turneringer) flere Priser eller „Danker“, som de kaldtes.TroelsL.VI.107.*

II. Dank, subst. (*jf. sv. (slå) dank, no. (driva) dank; egl. vsl. til jy. danke, drive, sv., no. danka, besl. m. I. dangle, dingle, dænge; egl. bet.: dinglen) kun i forb. slaa dank, (jy.) drive orkestøst om; dangle (2.2.) (han) faar den hele Dag at slaa Dank i Aakj.B.15. de smaa Lam, som gik og slog Dank i Solskinnet.sa.VF.61. Feilb.*

danke, v. kun i forb. **danke af** (*omdan- nelse af afdanke, jf. sv. danka av; nu kun dial.) d. s. s. afdanke 1. (kongen) danckede saa de antagne nye Betiente af.Seidelin.57. Feilb.*

Dan-konge, -konning, -kæmpe, se Dan(n)e-

I. danlig, adj. se dannelig.

II. danlig, adj. (*ænyd. d. s.; afl. af -dan; jf. dannelig; nu kun dial.*) indrettet (til no- get); bekvem; passende; skikket. det er et danligt sted for heste.Moth.D30. *skal jeg have Rang, da vil | Jeg saadan en

begjere, | Som kan beqvem og danlig til | Mit Embeds Vilkaar være.Falst.78. MDL. Feilb.I.176. Esp.421. **-hed**, en. [II] 1) (*nu kun dial.*) jf. II. danlig: det at noget er bekvemt ell. passende; bekvemhed; skikkethed. Moth.D30. MDL. Esp.421. 2) (*jf. -dan 1) † maade, hvorpaa noget forholder sig ell. er indrettet; beskaffenhed. Sindets Danlighed flyder meget af Legemets.Hob.Hh.I.190. Høysg.S.84. BRüsbrigh.Overs.afDiogenLa- értsFilosHist.II.(1812).253. 3) † mere konkr.: maade, hvorpaa noget er formet ell. skabt; facon; form; skikkelse. der kand være stor Underskeed paa eders Kroppes Danlighed. Herm.Moral.II.26. (en efterligning af) dend hellige Grav. af liige Størrelse og Dan- lighed som dend (i Jerusalem).Æreboe.141. *Hans Lemmer den artigste Danlighed zirer.Brors.240. vAph.Nath.III.557.*

† Danling, en. (*af danne 5.1, jf. Lær- ling olyn.; sj.) person, der skal uddannes; elev; lærling. (hun) irettesatte sin Dan- ling.KraghHøst.Overs.af Bouilly.(1815).93. Bagges.Danf.III.48ff.*

Danmark, et ell. (*poet., sj.) en (Moth. D33. Grundtv.PS.III.159.) [dan,mærg] Høysg.AG.33. (poet. ell. højtid., nu sj. Dane- mark.LKok.(PSyv.Viser.(1695).586). Blich. D.II.57. — poet. (især i beg. af 19. aarh.)*

Dannemark. Holb.Intr.I.619. *Maaskee de Blomster, som Danmark bar, | Tor offres Dannemarks (Heib.Poet.IX.486; Danmarks) Haab.Heib.Elv.Dedic.). (æda. d. s. (FlensbSt. 66), run. Danmárk, oldn. Danmørk, eng. Denmark, ty. Dänemark, lat. (9. aarh.) Dani-, Denimarca; af I. Dan, se DSt.1920.17ff. || Dan(n)emark ved tilknytning til Dan- (n)e-) 1) propr.: det af danskerne be- boede land (jf. II. Dan, Dana, Danien, Daun). *Danmark deiligst vang og vænge. LKok.(PSyv.Viser.(1695).584). man frygte- de, at hvis Dannemark blev foreenet med Sverrig, det (da) formedelst dets Situation og Angenemhed vilde blive Hoved-Riget. Holb.DH.III.259. *Flye, skreg de, flye, hvad flygte kan! | Hvo staaer for Dan- marks Christian | I Kamp?Ew.(1914).III. 187. *Vai stolt ved Danmarks Strande! | Vai stolt ved indisk Kyst! Ing.RSE.II.189.

***Dannemark, Dannemark! — Hellige Lyd! JMJessen.National-Sang.(1819). *Danmark er et lidet, fattigt Land.PMøll.I.97. *O, Danmark, paa Rænker Du aldrig Dig for- stod, | Det har Du tidt betalt med Dit favreste Blod.Hauch.D.II.86. *I Danmark kneiser intet Fjeld.Wilst.I.30. *(gud) skjæn- ke os et Danmarks Kort, | hvor alt Dansk igjen er vort.Rich.VL.59. (i digtene fra 1848) hed det altid, at det var det lille tapre Danmark, der havde sejret trods Fjendens Overmagt.Ottosen.VH.III.356. vi ønsker alle et frit og uafhængigt Dan- mark | || ofte (især hos digtere i 19. aarh.) i forb. gamle Danmark. *det bugter sig i Bakke, Dal, | det hedder gamle Dan- mark.Oehl.L.I.102. Grundtv.SS.III.86. Ing.**

RSE.II.214. Schack.163 (se u. Dan(n)ekon-ge). 2) koll.: det danske folk. (især i forb. m. best. art. og adj.). hele det officielle Danmark vendte Ryggen til Bevægelsen. PLaurids.S.I.66. en begivenhed, der vil glæde hele Danmark | || ofte i udtr. det unge Danmark, (især spøg.) Danmarks ungdom; ogs. i alm.: de unge; ungdommen. Det unge Danmark. Gjel.(bogtitel.1879). bliv Du kuns sittende med Mutter og det unge Danmark (: børnene). Breum.HH.186. **Danmarks-**, i ssg. egl. gen. af Danmark (1) m. bet.: dansk-; udeladt er fx. Danmarks-historie, -kort. † -græs, et. (Danmarks-moth.D33). † baldrian, Valeriana officinalis L. VSO. † -pris, en. † d. s. smst.

danne, v. [danə] Høysg.AG.1. -ede. vbs. -else (s. d.), -ing (s. d.). (ænyd. d. s.; afl. af adj. dan, se -dan; sv. dana er laant fra da.; 20 jf. dannet)

1) (nu kun jy.) indrette (noget) paa en vis maade; mæge; ordne. Haver du ikke hørt, at jeg haver gjort det for lang tiid siden, at jeg haver dannet (1871; beskikket) det i gamle dage. 2Kg.19.25 (Chr.VI). (gud) havde dannet det, at dend Tyrkiske Vizir loed sig overtale og købe til fred. JJuel.419. Feilb.

2) fremstille med en vis form; forfærdige; lave; tildanne. 2.1) (især fagl.) i egl. bet. danne en Klædning.VSO. *Af Vox og Lærd dannet han sig Vinger.Hrz. Svh.103. *(nissen) danner store Klumper i min Velling og min Grød.Wimth.VI.260. en Tømmermand haver afsauget et handeligt Træ . . og efter Kunsten smukt . . dannet (Chr.VI: beredt) et nyttigt Redskab.Visd.13.11. et Par Skøjter, dannede af Overarmsben af en lille Hest.Hist.MKbh. 40 IL48. Feilb. 2.2) (bibl.) skabe. Gud Herren dannede Mennesket af Støv af Jorden.1Mos.2.7. den Gud, som dannede Jorden, og som gjorde den.Es.45.18. Holb.M Tkr.147. hvad kand hand dertil, at Naturen har ikke villet danne ham anderledes? sa.Pants.II.2. Jordens Mægtige ere Mennesker (som) ere dannede af samme Støv, som vi.Basth.Tale.(1782).57. 2.3) (overf. anv. af bet. 2.1; især Ψ) m. mer ell. mindre abstr. 50 obj.: udforme (noget) af noget andet; skabe. (ofte m. overgang til bet. 4.). *Hæren, som vor Høvdning danner.Grundtv.SS.I.641. *Stiftet Guds Søn har paa Jorden et aandeligt Rige, | Skaber og danner et kongeligt Folk sig tillige.smst.III.303. jeg har en halv Snees begyndte Connaissancer, som jeg nødig reiser fra; nu har jeg havt Uleiligheden med at danne dem.CBernh. IX.85. *Hvi stiger atter for mit Øie frem, | 60 Det hulde Billed, som jeg selv mig danned. PalM.II.58. *Kommunist findes nu i alle Lande . . | Ja . . man siger: de vil danne | . . en Forening her i Kjøbenhavn. Rantzau.D.Nr.11. danne sig en forestilling om noget | || (gram. ell. sprogv.) sprøge-

nes Elementer (er) de simpleste bevægelser, som med røst, mund og tunge kan gøres, til Stavelser, Ord og Tale deraf at danne og samle.Høysg.AG.1. Selve ordet væringi ser ud, som om det var dannet med afledningsendelsen -ingi.VilhThoms. Afh.I.376. (adverbier) dannede til tillægsord.MKrist.Fr.63. 2.4) refl.: fremkomme; opstaa. i denne . . frie Forfatning dannede sig efterhaanden (en paa) Jordeiendom bygget Adelstand.Molb.DH.II.311. Mynst.Betr.I.247. naar smeltet bly afkøles, danner der sig en hinde paa overfladen | om den art fænomener danner der sig saa let urigtige forestillinger |

3) (videre udvikling af bet. 1, jf. sv. dana) Ψ især m. tings-subj.: (ved sit udseende, sin stilling ell. beskaffenhed) frembringe en vis virkning ell. forestille (noget); udgøre; være. Hvad danner Fædrelandet? Kun Sproget. Oehl.Øen.(1824).IV.108. (den) talrige Overadel, der dannedes af Kongernes naturlige Børn.JPJac.I.131. de to Rækker lave, okkerfarvede Huse, der danner Byens Hovedgade.Pont.GA.1. en egn, der danner overgangen fra bjergene til sletten | lands-tinget dannede tidligere en modvægt mod folketinget | højre fløj dannedes af kærnetropperne | danne et sidestykke til noget |

4) give (noget) en vis form; forme; tildanne. 4.1) (nu l. br.) i egl. bet. (Aron) dannede (guldet) med Meiselen og gjorde en støbt Kalv deraf.2Mos.32.4. Smeden bruger Meiselen til Jernet og arbejder ved Kul, og danner det med Hamrene. Es.44.12. *Han skulde . . danne Leer, | Og brænde det til Krukker og til Fade. Oehl.VII.6. de møenske Biergegne, hvor den gavmilde Natur har skabt og Konsten dannet.Molb.(Rahb.LB.I.28). || (nu sj.) 50 modellere. En Kunstner maler sin Elskede, det er nu hans Glæde, en Billedhugger danner hende.Kierk.I.356. *Haanden atter danned | Paa en Menneskefigur.PalM. VIII.36. jf. bet. 5.2: *elsker han, saa som en Mand bør elske, | da tager han den Form, Naturen bød (: kvinden), | og danner paa den som en moden Kunstner. Drachm.VII.98. || † i forb. dannede kunst (oftest i flt.) ell. kunstner, d. s. s. bildende kunst(ner) (se u. II. bilde 1.). De Kunster, som tale til Sjælen gjennem Øiet (de dannede Kunster) have Gjenstandene i Rummet til Stof.Ørst.IX.42. Poesien og den dannede Konst blev det givet, at forevige Guder.Ing.DM.180. dannede Kunstnere.Heib.Pros.III.11. 4.2) Ψ 50 overf.; især m. abstr. obj.: *Dan (Kingo.111: Vrid) mig med din Guddoms-Haand, | Saa din Lovsang blive maa | Alt, hvad Sjælen nynner paa.SalmHus.883.4. Hand véd vel at danne (nu: forme) sine ørd. Moth.D29. Han kan danne sit Ansigt som han vil.VSO. Du var min Ungdoms Lærer, Du dannede allerede Barnets bløde Siel. Mynst.Tale.(1830).9 (jf. bet. 5.1). den Ejen-

dommelighed, som gaar tabt i en frodig Udviklings Skillen ud og Dannelsen om. *J.P.Jac.II.140.* || † m. præd. *Mynst.Betr.I.263.* Du vilde danne deres Øren, der hidtil ikke have agtet paa (*disse ord*), villige til at modtage dem. *Kierk.III.52.*

5) (videre udvikling af bet. 4) søge at udvikle ens aand ell. evner i en vis retning; give (en vis) uddannelse. 5.1) (nu næppe br.) oplære; uddanne; især i forb. m. til, som angiver formaalet. *Dan min Siel til Godheds Priis. *Ew.Skr.I.268.* *Din glade Pligt . . skal være | At danne ham til Flid og Mod. *Thaar.PB.5.* hun forstod at undervise og danne sin lille Søster. *Sibb.II.287.* Lidelsesens . . Skole danner for Evigheden. *Kierk.VIII.341.* || om faglig uddannelse. paastaae, at Fruentimmerne bør dannes, ligesaa vel som Mandfolkene, til at være Borgere og Embedsmænd. *Fr.Sneed.I.482.* 20

Det synes, at Eleverne dannes og underrettes ret vel (paa sømandsskolen). *Ørst.Br.I.177.* (han indfandt) sig i Svenns Leir, for der at dannes til Strids-Mand. *Grundtv.Saxo.III.136.* en Huskapan . . som man paastod var dannet paa et Jesuitercollegeium. *Ing.EF.VII.4.* || refl. (han) havde dannet sig til Embedsstanden. *Ing.EF.V.149.* De danner Dem i Digtekunsten efter de bedste Mønstere. *Heib.Poet.VI.37.* *Schand.IF.135.* 5.2) (nu l. br., ☉) meddele (nogen) en højere udvikling, dels m. h. t. kundskaber, dels m. h. t. aandelige (etiske) egenskaber i al alm., dels m. h. t. (ydre) væsen ell. optræden; indvirke forældende paa; kultivere; bibringe dannelse (3.2). at danne de Folkes Tænkemaade og Sæder, som Forsynet har betroet til deres Anførsel. *JSneed.I.32.* (ikke) een bekymrede sig om at danne mit brusende Hierte. *Ew.VIII.41.* 40

*Du danned dybt . . | Mig Hiertet og min Sands. *Oehl.XX.23.* der er Intet, der saaledes danner, forædler og helliger et Menneske, som Mindet om en Afdød. *Kierk.IV.99.* || især i part. dannende. Naturvidenskabens dannende Indflydelse. *Ørst.II.68.* Næringsborger (er) saa forældende og dannende, fordi de ikke tillade et Menneske at skuffe sig, sig selv betræffende. *Kierk.II.255.* || † i forb. danne paa. Hvor ingen Spirer er, kan man danne paa et Menneske fra Morgen til Aften . . og han bliver dog kun en Træklovs. *PalM.II.I.255.* *HCAnd.Breve.I.267.* || (nu næppe br.) refl.: erhverve sig dannelse. *selv jeg Reiser ynder, | Ved dem sig ofte danner en Begynder. *Heib.Poet.X.193.* "Hvorfor sendte Du hende fra Kjøbenhavn, hvor hun skulde danne sig." — "Fordi Dannelsen i Kjøbenhavn er ligesaa forskruet, som Prisen paa den er opskruet." *Oversk.I.168.* 50

-danne, suffiks. se -dan.

Dan(n)e-, i ssg. [da(n)ə-] 1) (ænyd. danne-, æda. danæ-, se Dane-) dels (foræld.) om hvad der vedkommer oldtidens ell. middelalderens danske (i denne anv. nu alm. Dane-,

se u. Dan(n)e-hær, -land, -rige, -vælde, jf. Dane-gæld, -hof, -lag), dels m. bet. dansk i al alm. (poet. ell. højtid., dog alm. i propr. -bod, -virke); i denne anv. er Dane-nu sjældnere og mere højtid. end Danne-, brugtes især i beg. af 19. aarh. (*Grundtv., Ing.*) || især tidligere ofte m. bibet. (jf. 2) af „brav“, „hæderlig“, fx. -barde (*Ew.II.62*), -god (*Bagges.Danf.III.43*), -kriger (*Kidde.B.93*), -tankegang (*Bagges.Danf.III.53*), jf. -borger. 2) (glda. dandhe, se -mand; især alm. i slutn. af 18. aarh. og beg. af 19. aarh.; nu kun spøg. || i denne bet. alm. Danne-) brav; hæderlig (se -kone, -kvinde, -mand oft.); især (jf. bet. 1) m. udvidet bet.: brav, hæderlig som de danske, fx. -daad (*Thaar.ES.254*), -løg (*Rahb.Tilsk.1798.416*), -pige (*F.Guldb.SS.II.518*), -suk (se u. Danner-), -væsen (*Heib.Poet.I.386*).

3) se Dan(n)ebrog. -arv, en. se Dane-
-bod, en. [1] 1) propr. (glda. dana-, danæ-both (*Glda.Krøn.38f.*), egl.: de danskes hjælp (jf. II. Bod); jf. run. oldn. Danmarkarbót, Danmarks bod, forbedring) tilnavn til Gorm den gamle dronning, Thyre, som den, der ved at bygge Dannevirke „bødede paa“ (hjalp) Danmark. *knekte, | Der kand frisk mod fienden fekte, | Og om Danebod end tale, | Naar hun er i dvale. *L.Kok.(PSyv.Viser.1695).586.* *Ottosen.VH.I.86.* Dronning Thyre Dannebod skrives at have skilt Tydslands Græntzer fra Danne-marck med en Grav og Vold . . kaldet Danne-Virke. *Holb.Intr.I.619.* *Ploug.D.I.275.* *bredt blev Dannebods Dige (o: Dannevirke) | gjort af den Harald, hin rige. *Rørd.GK.176.* jf. bet. 2: *(dronning Juliane) den hulde Dannebod. *Ew.I.128.*

2) h hjælp ell. støtte til danskerne. *Bed ham dristig til Danebod | Om Guld og om grønne Skove (o: til højskolen i Sorø) *Grundtv.PS.VI.644.* -borger, en. [1] (foræld.) dansk (m. bibet. af „brav“, „hæderlig“) borger. Danneborgeren T. Rothe. *Rahb.E.III.34.* *Hil Drot og Fædreland! | Hil hver en Daneborger. *Oehl.L.II.103.* i „Høstgildet“ (er det) den brave københavnske Daneborger, der træder op paa Scenen i en landlig Rolle. *HBegtr.DF.I.34.* jf.: (en) Mand af videnskabelig og danneborgerlig Betydning. *Rahb.E.IV.78.*

Dan(n)ebrog, et (i bet. 1) ell. (nu l. br.) en. [danəbråːq, -broːq] (nu sj. (ved tilknytning til Dane-) skrevet Dane-
Blich.II.495. *HCAnd.VIII.247.* — gldgs. (især i bet. 2) -brog [-bråːq, -broːq] *Moth.D31.* *Oehl.L.I.44.* uden st. (glda. dannebroge (jf. *Kalk.I.339*), fsv. danabrok(e); 1. led er vistnok besl. m. fris. dan, rødfarvet (jf. dannebroget), se *DSt.1920.20*; 2. led er sa. ord som *II. Brog*; grundbet. vistnok: rødfarvet fane; tidligt opfattet som „danernes fane“) 1) egl. navn paa det gamle rigsbanner, der if. sagnet faldt ned fra himlen i slaget ved Lyndanis 1219; den dan-

ske nations flag; især som propr. uden art.: *fra kneisende Master | Stolt Dannebrog vaier. *Falsen. I.541.* *Vift stolt paa Codans Bølge! | Blodrøde Dannebrog! *Ing. RSE. II.188.* (*Herluf Trolle*) var Dannebrogens ægte Mand, den Første blandt Danmarks Søkrigere. *Mynst. Frb. 13.* *(*skibene laa smykkede*) Med Dannebrogens røde Faner. *Winth. IV.21.* *Om Dannebrog jeg véd, | Det faldt fra Himlen ned. *PFaber. VV.3.* || (nu l. br.) i best. f.: *høirod Dannebrogen | Sig boltred i det Blaa. *Oehl. L.II.147.* *Du danske friske Strand, | Hvor Dannebrogen vaier. *HCAnd. X.506* (jf. Dannebrogen. *smst. VIII.247.* Dannebroget. *smst. VII.39.*) *Dannebroget. *Aarestr. 308.* *FrNygaard. P.95.* || i best. stilling efter art. og adj. ell. (sj.) efter pron. *Vort Dannebrog er smukt, | . . . Med Flagets røde Bugt. *Oehl. L.II.102.* *paa dine Baade | Dog vaier end den gamle Dannebrog. *Grundtv. PS.III.63.* Hans Ahlefeldt (var) bestemt til at føre den berømte Dannebroge. *Blich. II.456.* *Ottosen. VH.I.86.* || (l. br.) m. ubest. art. *Et mægtigt Dannebroge (nu: Dannebrogflag) hist | Paa Torvet muntert vaier. *Holst. IV.33.* jf.: paa en vældig Stang (er) hejst et sandt Kæmpedannebrog. *Drachm. VII.220.* 2) d. s. s. Dannebrogordenen. 2) d. s. s. Dannebrogordenen. *1) Moth. D31.* Adgang til Dannebrogens Hæderstegn aabnes for enhver af Kongens Undersaatter. *AabBrev. 29/6 1808.* || især i forb. storkors, kommandør osv. af Dannebrog, se Storkors, Kommandør osv. ridder af Dannebrog. 1) (foræld.) medlem af den af Chr. V oprettede ridderorden, hvis ordensstegn blev baaret i et hvidt baand (jf. u. Baand 2.2); hvidt ridder. *Klevenf. RJ.211.* VSO. 2.2. medlem af den af Fr. VI stiftede ridderorden. Dannebrog-Ordenen inddeles i Fire Klasser, hvis Medlemmer alle . . . ere Ridder af Dannebrogen. *AabBrev. 29/6 1808.* nu især: medlem af denne orden, der er dekoreret med ordenens ridderkors. *Oehl. Er. III.93.* *Sal. IV.1085.* 2.2) (nu l. br., jf. dog *Feilb. IV.91*) d. s. s. Dannebrogordenen. Dannebrogen maa man . . . erkjende for en . . . smuk og smagfuld Orden. *Schack. 440.* Højbaadsmand O., der havde faaet Dannebrogen af Kongens egen Haand. *Pont. LP. I.50.* **Dan(n)ebrog-**, i ssg. se Dan(n)ebrogsgs-. **dan(n)ebroget**, adj. 1) (æmyd. d. s.; vist af fris. dan, rødfarvet, se Dan(n)ebrog; dial., især sdju.) rød med hvide pletter; rødbroget. *MDL. Feilb.* jf. (m. tilknytning til Dan(n)ebrog 1): det dannebrogede Forklæde (i forvejen beskrevet som „et rød- og hvidtærnet forklæde“). *VilhAnd. PM. I.208.* 2) (afl. af Dan(n)ebrog 1) \ forsynet ell. smykket med dannebrogflag. *(*skibet*) „Jylland“, danebroget, | Med Vimpel aabner Toget. *Grundtv. PS.VII.448.* **dan(n)ebrogsgs-**, adj. (dannet af ssg. m. Dan(n)ebrogsgs-; sj.) lignende dannebrog; dannebrogfarvet. i Haven blomstrede (ros-er) — hvide og røde, saa hjemligt og dan-

nebrogsgs. *ThitJens. Jorden. (1915). 243.* **Dan(n)ebrogsgs-**, i ssg. [dannebrogsgs-, bro(q)s-] (nu sj. **Dan(n)ebrogsgs-**, se u. -kors, -orden, -ridder, -stjerne). især af Dan(n)ebrog 1. **-baand**, et. [1 ell. 2] hvidt baand med røde kanter, hvori dannebrogsgsordenen (ell. en lign. orden) bæres. fra sin militære Fortid som Underofficer havde (han) bevaret et stift Halsbind og et Messingkors i Dannebrogsgsbaand. *Drachm. III.154.* **-fane**, en. (l. br.; jf. -flag). over alt vajer Dannebrogsgsordenen. *Drachm. VII.220.* *Ottosen. VH.I.87.* **-farvet**, adj. rød- og hvidfarvet (jf. dan(n)ebroget 1). dannebrogsgsfarvede Draperier. *Schand. F.16.* **-flag**, et. (jf. -fane). *Drachm. VII.239.* *Muusm. LK.67.* **-fuchsia**, en. 2 fuchsia med rød- og hvidbrogede blomster. *Leop. HT.55.* † **dan(n)ebrogsgs**, adj. i forb. det dannebrogsgs kors, dannebrogsgsordenen (1). *Holb. Staat. 400.* **Dan(n)ebrogsgs-kors**, et. [2.1] (emb.) ordenstegn (i form af et kors) for dannebrogsgsordenen. *MO. ORung. P.25.* Dannebrog-Korset. *AabBrev. 29/6 1808.* **-mand**, en. 1) (sj.) person, som er medlem af dannebrogsgsordenen (jf. -ridder). Sofus Danneskjold . . . storkorset Dannebrogsgsmand (o: storkors af Dannebrog) og Greve. *Grundtv. PS.III.83.* 2) person, som er dekoreret med dannebrogsgsordenens laveste hæderstegn, sølvkorset. *AabBrev. 29/6 1808.* Ridder af Dannebrog og Dannebrogsgsmand. *Tops. I.72.* Dannebrogsgsmændenes Hæderstegn. *Drachm. LK.126.* *O Rung. P.23.* **-orden**, en. (**Dan(n)ebrogsgs**). *VSO. Sal. 2.V.746.* 1) ridderorden, stiftet af Chr. V, fornyet af Fr. VI, hvis ordensstegn er et kors, der (nu) bæres i et hvidt baand med røde kanter. *vAph. (1759).* Dannebrogsgsordenen, hvis Baand er hvidt. *Hal-lager. 45.* Ridderne af Dannebrog Ordenens 1ste Klasse kaldes Stor-Commandeurer. *AabBrev. 29/6 1808.* dekoreret med Dannebrogsgsordenens Ridderkors. *Schand. SF.36.* 2) (sj.) ordenstegn for denne orden; dannebrogsgskors. *En Dannebrogsgsorden paa Opslaget hang. *Drachm. LK.116.* **-ridder**, en. [2.1] (nu næppe br.) medlem af dannebrogsgsordenen, ridder af Dannebrog (jf. -mand 1). *MO.* Dannebrogridder. *VSO.* **-stjerne**, en. [2.1] (storkommandørerne bærer) Dannebrog-Stiernen paa venstre Bryst. *AabBrev. 29/6 1808.* **-tegn**, et. [2.1] (sj.) dannebrogsgsmændenes hæderstegn. *Drachm. LK.102.* 127. **-valmue**, en. 2 (l. br.) valmue med rød- og hvidbrogede blomster. *Rørd. KK.52.* **Dan(n)efæ**, **-hof**, se Dane-. **-hær**, en. [1] (genopt. fra oldn. danaherr; foræld. ell. poet.) hær af danske; (foræld.) hær af danske vikingere: I Aaret 851 tog Danehæren . . . Vinterlejer i England. *Ottosen. VH.I.67.* || (poet.) i alm.: *Danehær fra Danvirke. *Grundtv. PS. VII.374.* † **-kone**, en. (Dane-. *VSO.*). (glda. dandhæ konæ, gmo. dande, donde kono; om 1. led se Dannedmand) 1) d. s. s. -kvinde 1. liderlige Qvinder (tænker) at der ey ere Danne-Koner til. *EPont. Men.*

III.121. *Æreboe.5.* Dannemandens Knap-
per vare ikke mere værd, end hans Kiøle;
Dannekonen havde ikke mere Florspiank,
end Linned. *Rahb.LB.I.520.* || *ordspr.:* dyd
er dannekoners kåbe. *Moth.D32 (jf. u. -kvinde 1).* 2) d. s. s. -kvinde 2. *Leth.(1800).*
-konge ell. (sjældnere) **-konning**, en.
[1] (ogs. **Dan**, **Dan(n)er**). (glda. dan-, dan-
ner-, danekoningh, oldn. danakonungr;
poet., foræld.) dansk konge; dels (foræld.) da-
nernes konge, dels (poet., især i beg. af 19. aarh.)
som hædersnavn for kongen. *De satte Negen
(∴ hvorpaa Skjold sad) da paa sin Rod, | Hvor
Danekongen han ellers stod. *Grundtv. PS.VI.78. MO. D&H.* *Fyld Danne-
kongens Bryst med Smil fra Naadens
Throne. *Ew.II.96. MO. Dankonge. Hauch. LDR.177. Bagger.II.273. MO.* *Dankon-
ning. *Oehl.HF.69. Bagger.II.285.* Daner-
konning. *VSO. Danerkonge. MO.* *Dan-
nerkongen kom ridende med alle sine
Mænd. *DFU.nr.18.8.* *Jeg kom nu gandske
nyligen fra Danner-Kongers Land. *Cit.1707. (NkS4^a820.136). Holb.NP.A4r. Rahb.Sk K.79.* Hæderkronet . . gaaer Dannerkon-
gen ind til sin Hvile. *Mymst.FrVI.27. Winth. IV.183.* Det var . . altid Sæd i gamle Dan-
mark, naar Dannemænd samledes til fest-
ligt Lag, da i første Bæger at drikke
Dannerkongens Skaal. *Schack.163.* Tilliden
til Regeringen var — trods alle Sange og
Taler til „Dannerkongens“ (∴ *Frederik VI's*
Pris — uigenkaldelig tabt. *Neergaard. J.I.2.* **-kvinde**, en. (Dane- (især i bet.
2). *VSO. Bergstrom.M.15.*) (glda. dandhe-
qwinne, fsv. donde (dande) qvinna; om 1.
led se -mand; højtid., især alm. ca. 1800,
nu l. br., jf. dog *Feilb.IV.91*) 1) [2] brav,
hæderlig kvinde; især om gifte kvinder: agt-
værdig, god ægtehustru; ofte m. overgang til
bet. 2. ingen løs Kvinde eller Skjøge
skulde i Kirken sidde i Stool med nogen
ærlig Danne-Qvinde. *Holb.Berg.271. Rahb. LB.I.520.* en god Ægtefælle og brav
Danneqvinde. *Heib.Poet.VI.290.* Det er en
meget brav Kone, der aldrig farer med
Tant — ret en Danneqvinde. *Hrz.III.63. TroelsL.VIII.19.* || *spec. (gldgs.) ægtehustru,*
som er moder til en søn (og en datter); jf. -mand 1. Moth.D32. Thaar.(Rahb.LB.II. 551). Levin.(se. u. -mand 1). Feilb.IV.91.
|| *ordspr. (foræld.):* Dyd er Dannekvindes
Kaabe. *Mau.1213 (jf. u. -kone 1).* Den
Bænk er vel prydet, der med Dannekvinder
er sat. *Mau.1211.* De ere ej Alle Danne-
kvinder, som have Hvidt paa Hovedet (∴
det indre svarer ikke altid til det ydre). *Mau. 1212. TroelsL.X.144.* 2) (ved tilknytning
til Dan(n)e- 1) (agt) værdig dansk kvinde (hu-
stru). *Din belgiske Hyrvinde | . . snart
vorde Danneqvinde. *Bagges.IV.159.* *I Dan-
nemærk blomstrer Dannekvinden. *Grundtv. Dansk.II.784. sa.SS.I.55. -kæmpe(r)*,
en. [1] (ogs. **Dan**-, **Danner**-). (poet., højtid.)
dansk stridsmand. *den første Danekæm-
per (∴ *Palnatøke*). *Oehl.P.340. Schand.UD.*

91. *Da samled sig Dankæmperne . . |
I Leires lune Kongesal. *Oehl.XX.94.* *Da
sagde Hr.Eckhard: „Det er et fagert Slot.“ |
„Ja“, svarede en Dannerkæmpe, „Kong
Volmer bygger godt.“ *Hauch.LDR.158.*
-land, propr. [1] (**Danaland**. *Thaar.ES. 501.*) (poet., højtid., sj.) de danskes land;
Danmark. Daneland. Grundtv.PS.VI.292. DanmRigHist.I.168.

dannelig, adj. [ˈdanəli] († **danlig**.
Moth.D30.) (afsl. af danne; jf. II. danlig)
som (let) kan tildannes. 1) † til danne 4.1.
Dette Tømmer er ikke danneligt til noget.
VSO. En dannelig Materie. *Ørst.(MO.). 2)* (nu l. br. uden for dial.) til danne 4.2:
som (let) lader sig forme ell. bøje; bøjelig;
smidig. Dette Sprog har viist sig meget
danneligt. *MO.* for at naa til levende An-
skuelse af Naturen maas vi sørge for selv
at blive og forblive saa bevægelige, saa
dannelige og bøjelige som den. *Brandes. Goe.I.302.* || (jf. danne 5.1; jy.) om personer:
medgørlig; føjelig. Skal man virkelig
faa (børn) lydige og dannelige, maas man
have erobret deres Fantasi. *JakKnu.LU.145. Feilb.IV.91.* **-hed**, en. [2] (nu næppe br.)
bøjelighed; smidighed. det danske Sprog . .
besidder en høj Grad af Dannelighed. *Molb. NTidsskr.I.229.* Naturens Modtagelighed
og Dannelighed for den overnaturlige
Skabervirksomhed. *Mart.Dogm.27.*

Dannelse, en. [ˈdanəlsə] *ftt.* (i bet.
1.2 og 2) **-r.** (ænyd. d. s.; egl. vbs. til danne)

1) (især fagl.) til danne 2. 1.1) som vbs.:
det at frembringe, fremstille, skabe noget,
ell. det at noget frembringes, fremstilles ell.
skabes; frembringelse; skabelse; især:
opstaaen; tilblivelse. (jf. Ardannelse).
Tankernes Formation eller Dannelse. *Holb. MTkr.145.* Hun betragtede med ald Agt-
somhed (smaadyrenes) Dannelse og For-
vandlinger. *Eilsh.Bevis.10. Molb.DH.II. 422.* de Snekrystaller, hvis Dannelse . . er
forbunden med saa stor Fare. *Goldschm.II. 287. Brandes.XI.99.* Højmosernes og Skov-
mosernes Dannelse er begyndt kort efter
Istidens Slutning. *Frem.DN.206.* || (gram.
og sprogv.; jf. Analogi-, Orddannelse). et
Ørds Dannelse af et andet. *vAph.(1772).I. 530.* Etymologien (antog) en mere tek-
nisk Karakter . . der maatte gøres nøje
Rede for . . Formernes Dannelse. *DSt.1920. 25. 1.2) konkr.:* hvad der er frembragt, op-
staaet ell. skabt (paa en vis maade); for-
mation; skabning. (jf. Baanddannelse).
Jeg kan derfor ikke andet end antage, at
(klitten ved Skagen) ikke er en Dannelse
af Havet. *Andres.Klitf.221.* korallignende
forgrenede Dannelser. *Frem.DN.10.* || (gram.
og sprogv.) ord(form), der er dannet af et
ord ved afledning, sammensætning olgn. (jf.
Nydannelse). en biordsagtig dannelse brugt
som tillægsord. *MKRist.Fr.60.*

2) til danne 4. 2.1) (nu l. br.) som vbs. til
danne 4: det at forme(s) ell. tildanne(s);
formning; tildannelse. alle disse fort-

satte Dannelser og Omdannelser af Jorden. *Ørst.I.12. PMøll.II.47. 2.2* † mere konkr.: *maade, hvorpaa noget er formet ell. tildannet; beskaffenhed; bygning; (ydre) form; skikkelse.* karrene vare af adskillig dannelse (1871: forskjelligt Slags). *Esth.I.7 (Chr.VI)*. Om Republikvers Form og Dannelse. *Hölb.NF.II.57.* (stenenes) skinnende og spillende Farver, Dannelse, Haardhed, Jævnhed. *Suhm.II.62.* Man anseer Moder og Dannelser af Klæder, som noget lige-gyldigt. *Tullin.II.131.* de 2de Bierge, som i Søen fortone sig som runde Pyramider, endskiont de have en ganske anden Dannelse, naar man nærmer sig dem. *Isl.Kyst. 67. jf. bet. 3.1:* Mit Hierte er . . et blødt Vox, som hun kan give hvad Dannelse hun lyster. *Biehl.Cerv.LF.I.29.* || om legemsbygning. *Suhm.II.192.* hans Legems naturlige smukke Dannelse. *Abildg.(Rahb.LB. II.64).* den hvis Brystvorter ikke ere af en tilbørlig Dannelse og Størelse. *Tode.ST. II.22.* (anatomerne) have besluttet, at tage din indvortes Dannelse i nøiere Betragtning, og skiære dig op. *Bagges.NK.161. Ing.EF.XIII.46. jf.: (lilienes) Delighed og dens sindrige Dannelse. Kierk.VIII.253.*

3) til danne 5: udvikling af aandelige anlæg og evner. 3.1) (nu næppe br.) som vbs. til danne 5: opdragelse; oplærelse; ogs.: (faglig) uddannelse; udvikling. (udmærkede) Mænds Fødsel, Barndom og Dannelse. *Abildg.(Rahb.LB.II.55).* de Børn, hvis Dannelse udgør en stor Deel af Dit Livs Lyksalighed. *Rahb.Tilsk.1793.701.* Skjønhedssandsens Dannelse. *Ørst.VI.41.* nogen Underviisning, nogen Dannelse maa ethvert Menneske modtage. *Mynst.Frb.5.* han havde en ypperlig Basstemme, der kun trængte til nogen Dannelse. *Ing.LB. IV.129.* hun havde anvendt den største Samvittighedsfuldhed i Sophies Dannelse. *CBernh.X.270.* en Udenlandsrejse . . var nødvendig for hans Dannelse. *Hauch.IV. 316.* Livet er en Opdragelse, en Dannelse, der . . skal udvikle de Spirer, Gud selv har nedlagt i Mennesket. *Kierk.XIII.352.* || i forb. m. for. det dramatisk-litterariske Selskab . . bidrog saa overordentlig til min senere Dannelse baade for Kunsten og Livet. *Rahb.E.I.226.* Lærdom er Eet, og Dannelse og Dueligheid for Livet . . er et Andet. *Grundtv.Myth.25. Heib.Pros.I.507.*

3.2) (< VSO.1793; næppe ældre end ca. 1800, jf. *Vilh.And.L.I.20; sml. ty. bildung, sv. bildning samt Festskr.Söderw.195ff.*) mere konkr., om resultatet af den ved danne 5.2 betegnede udvikling, dels m. h. t. kundskaber, dels m. h. t. aandelig (etisk) udvikling i alm., dels m. h. t. (ydre) væsen ell. optræden; især: alm. oplystshed paa de forsk. kulturomraader (alsidige kundskaber) i forb. m. en udviklet personlighed og kultiveret optræden; som oftest m. afbleget bet.: belevenhed og velopdragenhed, i forb. m. et vist maalt af kundskaber; almindelig kul-

tur. Omgang (med Lessing og Kleist havde) givet hende sin Dannelse, som forraadde sig blot ved det smagfuldeste Valg af Udtryk, ved den fine Politur, der var i al hendes Tale. *Rahb.ProsF.II.78.* (hans) mangesidige Dannelse. *sa.E.I.268.* (dersom) Raahed og Vildhed skulde . . afløse Sædelighed og Dannelse. *Mynst.Jonstr.6.* (onkelen besluttede) at skaffe Brodersønnen den mest fuldendte Dannelse. Til den Ende forskrev han . . de dueligste Lærere. *PMøll. I.296.* tag dit akademiske Borgerbrev op af Lommen og viis ham, Du har Dannelse. *HCAnd.IX.66. Kierk.I.222.* Ved Dannelse forstaar jeg den udviklede Evne til at . . opfatte og tilegne sig en Tanke, være selvstændig i sin Dom, ville Noget, om og noget ganske Lidt paa Aandens Gebet. *Goldschm.VI.416.* (af de vise) kan du lære Dannelse (Chr.VI: tugt). *Sir.8.10.* Han er dannet, som man er dannet her i København, hvor al Dannelse er æstetisk. *Hørup. I.201.* Manden var vis, veltalende . . og i Besiddelse af den højeste Kulturs fineste Dannelse. *EBrand.UB.13.* akademisk, boglig, faglig, lærd, videnskabelig dannelse | almindelig dannelse, se u. I. almindelig 2. hjertets dannelse, sans for det gode ell. det ophøjede; sjælsadel. Han var et udannet Menneske, som man kalder det, men han havde Hjertets Dannelse. *Drachm. PV.12.* ydre dannelse, velopdragenhed; belevenhed. *Kierk.VIII.45.* || m. nedsættende bet.; jf.: (Heibergs) med et enestaaende Hovmod opretholdt Danneledsdictatur. *JV Jens.RK.128.* Epikuræisme eller anden Dannelses - Svindel. *JPJacobs. Manes. I. 52. sml. Dannelsesfilister.* || Ø dannelsen, koll.: dannede mennesker; de dannede. Dannelsen var os stadig paa Nakken. *Hørup.I.8.* Det vilde . . være rimeligt, om Dannelsen i denne store Hovedstad med Glæde benyttede Lejligheden til at overvære en klassisk Forestilling. *Pol.²/61919.9.sp.1.*

Dannelses-, i ssg. især af Dannelse 1.(1) og 3.(2); af ssg. m. Dannelse 3.(2) findes en stor mængde; udeladt er fx.: Dannelsesdrift, -grundlag, -ideal, -lysten, -rejse, -standpunkt, -vilkaar. **-anstalt**, en. [3] (nu l. br.) læreanstalt for faglig ell. almindelig dannelse; især (ofte iron.) om institut for unge piger. en Dannelsesanstalt for Lærere. *HN Claus.Univ.13.* (de unge piger) besøgte en højere Dannelsesanstalt, hvor de foruden Sproget . . lærte, hvad man skulde interessere sig for. *Goldschm.VII. 246. Schand.TF.I.271.* || overf. (især om teatret): hvad (skuepladsen), som Dannelsesanstalt i Borgersamfundet, kunde være, burde være, og skulde være. *Rahb.E.I.298. ChievitzARecke.D.108. -fejl*, en. [1.] (især naturv.) medfødt misdannelse; bygningsfejl. *Sal.IV.1088.* **-filister**, en. [3.] (efter ty. bildungsphilister; foragt.) person, som (uden selv at besidde højere dannelse) pedantisk overvurderer og gør sig til af sine

(*fag*-)kundskaaber. Dannelsesfilistren anser sin upersonlige Dannelse for den egenlige Kultur. *Brandes.VII.601. Schand.TF.I.271. (han)* var en dannelsesfilister — som man da (o: i beg. af 80'erne) begyndte at sige. *Hjortø.GU.31. W -filisteri*, et. [3.2] (*foragt.*; *jf. -filister*). *Brandes.VII.601. jf.*: det Dannelsesfilisterium, som Konversationspoesien havde affødt. *VilhAnd.AO.II.225. -kursus*, et. [3] (*l. br.*; *jf. -anstalt*). *Schand.IF.258. -maade*, en. [1.1] (*især naturv.*) *maade*, hvorpaa noget skabes ell. opstaar. Heldigviis giver en Formation . . en fuldkommen Oplysning om denne Dannelses-Maade. *GForchh.DG.37. Andres.Klitf.18. W -middel*, et. [3] Naturvidenskaben selv, betraget som Dannelsesmiddel, har Fordring paa en langt større og mere udbredt Indflydelse. *Ørst.II.90. Heib.Pros.VII.263. Naturen, Poesien og Historien* ere de naturlige Dannelsesmidler for en begavet Kvinde. *Schand.UM.130. -periode*, en. 1) [1.1] (*især naturv.*) *tidsrum*, hvori noget skabes ell. opstaar (*jf. -tid 1*). i jordens dannelsesperiode | 2) [3] (*nu l. br.*) *tidsrum*, i hvilket man uddannes (*jf. -tid 2*). *Heib.Pros.IV.437. -proces*, en. [1.1] (*især naturv.*) *Bergs.GF.II.286. -roman*, en. [3.1] (*æstet.*, *sj.*) *roman*, der skildrer en persons (aandelige) udvikling. *Goldschmidt (gør)* i sine Dannelsesromaner stundom (*sine helte*) til Officerer. *Brandes.II.456. -tid*, en. 1) [1.1] (*især naturv.*) *d. s. s. -periode 1. Dannelsesstiden af Granit-Gneus. GForchh.DG.25. Kullenes Dannelsesstid. smst.35. 2) [3] (l. br.) d. s. s. -periode 2. MO. W -trin*, et. [3.2] *Ørst.VII.147. en Tid* og et Dannelsesstrin, man var langt ude over. *Ing.EF.VI.97. ikke alle Mennesker staae paa samme Dannelsesstrin. PalM.Tr Jamb.III. Davids.KK.439. -væv*, et. [1.1] (*bot.*) *væv*, der ved celledeling frembringer nye celler i en plante; *delingsvæv. Warm. Bot.209.*

Dan(n)emand, en. ['danə,man'] (*glda. donde*, dandeman, *fsv. d. s., gmo. donde*, dandaman, *isl. dándismaður*; 1. led (*jf. Dan(n)e-2*) *er vistnok sa. ord som dannis; oprindelse usikker, jf. Seip.L.I.95ff. DSt.1920.20f.; højtid. ell. poet., jf. dog Feilb., især alm. i slutn. af 18. og beg. af 19. aarh.; nu næsten kun spøg. || alm. skrevet Danne- mand; Dane- (VSO.) især i bet. 2) 1) agt- værdig, paalidelig mand; hæders- mand (især om gifte mænd); ofte m. over- gang til bet. 2. Dommere skulle være vederhæftige og Uberygtede Danne mænd. DL.1—5—1. Hør, Danne mand, er det jer Søn? *Holb.Pants.III.7. Danne mand (er nu) bleven en Bonde-Titul. Wadsk.Skuepl.66. 60 hver Nidding som hver Danne mand. F.Guldb.(Rahb.Tiisk.1803.160). Bagges.DV. XI.199. „saa sagde jeg, at dersom hun slog Drengen tiere, saa skulde jeg slaae hende.“ „Hvad, sagde Du det, Ole! saa er Du ogsaa en Danne mand.“ *Ant.Niels.FL.II.***

81. en Danne mand, hvis Navn er tegnet med Hæder i Sønderjyllands Saga. *HBegtr. JK.7. || spec. (nu kun dial.): gift mand, hvis ældste barn er en dreng, og hvis næst- ældste er en pige (jf. u. Dan(n)ekvinde 1 samt: „En Benævnelser der vistnok endnu gjelder i Talesproget over hele Landet. Uden for Hovedstaden forekommer denne Benævnelser . . stadigt i alle mundtlige og skriftlige Lykønskninger efter anden Barselseng.“ *Levin.*) *Moth.D32. KomGrønæg. I.19. TroelsL.VIII.19. Feilb. † en ret danne mand, d. s. Moth.D32. en bag- vendt danne mand, fader til en datter og en søn. smst. || ordspr. (foræld.): der er dyr tid på danne mand, hvor bøddelen settes for børdenden. *Moth.D32. (jf. Mau.3416). En Danne mand er ikke des værre, fordi en Hund gøer ad ham (o: vi er alle udsat for bagvaskelse). Mau.1217. PalM.II.I.281. Danne mands Løfte er Danne mands Gæld (o: en mand holder sit løfte). *Mau.6088. 2) (ved tilknytning til Dan(n)e-1, jf. DSt.1920.20) (agtværdig) dansk mand (jf.: Danne- mand (betyder en brav mand), ikke en Dansk Mand, som man gemeenlig menner. Wadsk.Skuepl.66). Ew.I.166.II.66. Danne mænd ere det herlige Norges som det herlige Danne marks Søner. *Rothe.(Rahb. Min.1786.I.6). *Som Danne-Mand, der aldrig lød | Udanske Spiir. Bagges.Nbld.245. Kong Valdemar! Danne mands livsalige Fader og Fyrste. Grundtv.Saxo.I.5. *gjærne med Slette og Grønhøj i Nord | Vi Danne- mænd tage til Takke. *sa.PS.V.63. *En Danne mand lader sig ikke gaee paa, | Fordi han æder engang med de Franske. *Hzr. VI.11. HBegtr.DF.I.7.*******

Danne-mark, propr. se Danmark.

Danne-mors-kølle, en. se Dunham-mer.

Danne, en. ['dan(ə)ər] *flt. -e. 1) til danne 2: panner (ell. ting), som frembringer ell. skaber noget. Moth.D30. VSO. || nu næsten kun fagl. (især naturv.): Hvidkorn (Leukoplaster) optræde . . som Danne ere af andre Produkter. Warm.Bot.144. 2) (nu næppe br.) til danne 5: opdrager; udvikler. de ældste Folkenes Danne(re) (har) indført Gudernes Tilbedelse. *Kraft.VF.328. Baggesen blev . . en Danne og Befæster af den finere . . Smag. *Molb.Anth.II.IV.***

Danne-, i ssg. ['dan'ər-] (*glda. danne- (i dannekonningh), egl. nom. flt. af I. Dan brugt som gen.; jf. Dan(n)e- og Danne-; især i slutn. af 18. og beg. af 19. aarh. som mere højtid. end Dan(n)e- (1), ofte m. tilknytning til Dan(n)e-2, nu oftest spøg.) de danskes; dansk; af de mange ssg. er fx. udeladt Danne-bonde (Bagges.IV.197), -digter, -dronning (Hzr.Svh.107), -flag, -sind, -skov (Heib.Poet.IX.263), -stat, jf.: jeg (kan) ikke tilbageholde et Danne suk for, at slike Danne-Feste, naar Gud skienkte os dem igen, maatte finde Danne kredse . . hvor de mødes med Danne-*

fyrd, paaskiønnedes med Dannertak, og viiste dem virksomme til at vække Danne- raand, Dannerdaad og Dannerfærd. *Rahb. E.III.122. -folk*, et. *Lund.ED.83. *Dannerfolket* snoe af (*eg og laurbær*) | En Krands om Dannerkongens Pande. *Heib. Poet. IX. 106. (iron.): O, Folk, o Dannerfolk, o Kjøermindefolk, Du har en Mængde Dyder. Goldschm. IV. 290. OBenzon. FE. v.*

Dan(n)e-rige, et. [1] (*ogs. Dan-, Dana-, Danner-*). (*genopt. fra oldn. danariki; poet., højtid., nu l. br.*) *Danmark. Danne-: Pram. (Rahb. LB. I. 176). Bagges. Danf. III. 54. (han) samlede atter det splittede Danerige i dets gamle Omfang. WinkelHorn. Overs. af Saxo. I. (1898). 296. DSt. 1920. 53. Kiels Forening med Danriget. Rahb. E. II. 95. Heib. Poet. IX. 265. Winth. HF. 258. *Et venligt Syd i Nord | Er, grønne Danarigel | Din axbeklædte Jord. Oehl. L. II. 102. Danner-: 20 *Rahb. (Thaar. ES. VII).**

Danner-konge, -kæmpe, se Dan(n)e-konge, -kæmpe. **-sprog**, et. Danne- sprogets Udstrækning er kun liden, men dets Ælde er stor. *VSO. III. VIII. (Ingemanns) ihærdigste Lovtaler . . stemte sit Dannersprog i de allerhøjeste Toner. PHans. III. 101.*

dannes, *adj.* se dannis.

† **Danne-skik**, en. [2 ell. 4] (*kun hos v. Aph. ?; jf. ty. bildungsweise*) maade, hvorpaa noget er skabt ell. fornet; (*ydre*) form. *v. Aph. (172). I. 264 (jf. NMPet. V. 2. 177).*

Dan(n)e-skjald, en. [1] (*Dana- Ing. VS. I. 104. (poet., sj.) dansk digter. Danne-: Moth. D33. Dette Oldsagn . . vil avle Sang, saalænge der er Dane-Skjald. Grundtv. Dansk. II. 146.*

Danne-stav, en. [2] (*poet.*) *Fra Himmelen blev dig medgivet | Den ydre Verdens Danne-*stav* (: mennesket har selv magt til at skabe sin skæbne). *Staffeldt. 186.*

dannet, *part. adj.* [1] danet]

1) til danne 4. 1.) til danne 4.1: for-
met; indrettet; tildannet. Retorter og anders selstomt dannede *Kar. Hauch. III. 214. sa. MfU. 151. || især (nu kun dial.) m. h. t. legemsbygning (jf. danne 2.2, Dannelse 2.2): bygget ell. skabt paa en vis (nærmere angiven) maade. (en) fiinthygget Yngling, med et ædelt dannet Ansigt. *Ing. VS. I. 148. Feilb. jf.: en ung veldannet Mand med et særdeles livligt Ansigt. Ing. KE. II. 77. † abs.: velformet. Hendes Ansigt var . . overordentligt fint og dannet. sa. EF. V. 115. 1.2) † (jf. danne 4.2) indrettet til et vist for-
maal; egnet; skikket. Mon vort Sprog ei være ligesaa vel dannet, at blive et Hovedsprog, som andres? *Suhm. I. 95. Han er ret dannet dertil. VSO.***

2) til danne 5. 2.1) (*nu l. br.*) til danne 5.1: oplært; uddannet; udviklet. Saa ung . . og dog uden Tillid til Nogen af (*menneskene*) saa aandelig dannet, og saa sørgelig klog. *Blich. IV. 263. *Ej fiin og dannet (nu: skolet) hans Stemme klinger. Ing.*

*DM. 44. Kierk. X. 332. m. overgang til bet. 2.2: en forstandig og vel dannet (Chr. VI: oplært) Mand. Sir. 40. 33. 2.2) til danne 5.2: som er i besiddelse af dannelse (3.2). den ædle, kloge, aandfulde, dannede Fru R. *Rahb. E. IV. 158. Oehl. PSkr. I. xiv. den dannede Middelstand. Ing. Levnet. I. 108. *Hun dannet er, hun taler Fransk. Heib. Poet. VII. 79. det mere dannede Selskab blander sig med det mindre dannede og forbedrer det. Gylb. TT. 227. jeg er inte mere dannet Menneske end som De. Hostr. G. 15. jf.: denne dannede Stilfærdighed . . som altid ledsagede Byfoged B. Schand. BS. 433. || som subst.: Slinger, Øgle-Unger, det er jo rødsomt, det er jo Ord man aldrig hører i nogen Dannelses Mund. *Kierk. XIV. 148. især i ft.: de dannede, den (ell. de) samfundsklasse(r), der har (almindelig) dannelse (mods. de lavere klasser, pobelen). Peder Paars var de Dannedes Bibel. Ing. Levnet. I. 110. De „dannede“ kalder man jo i Almindelighed alle dem, der ikke taler, lever og klæder sig som Bønderfolk. *MHans. H. 7. || † civiliseret (mods. vild). alle dannede Nationer. Kierk. II. 237. Alfer (Lysalferne), et smukt, og som det synes, dannet Folk, med hvem vore Forfædre levede i venskabelig Forstaaelse. Wors. DO. 3.****

Dannet-hed, en. [2.2] (*sj.*) d. s. s. Dan-
nelse 3.2. *Brandes. VII. 601. Breum. Hjemligt. (1907). 15.*

Dan(n)e-vang, *propr.* [1] (*nu især spøg. ell. iron.*) *Danmark, især m. h. t. dets idylliske natur (jf. u: Dana). *Der var ingen Konning i Danevang, | Men Borgerkrig. Grundtv. PS. VI. 234. *Dannevang, med grønne Bred. Ing. RSE. II. 213. Palm. V. 16. alle gode Borgere i Danevang. Bøgh. E. 53. *I Magsvejr søgte jeg en Gang | Ind til det gamle Danevang — | Stemt var jeg for en blid Idyl. *Drachm. X. 246. || (poet., sj.) i best. f.: *Dane-Vangen. Grundtv. DV. III. iv. -virke*, et. [1] † *-værk. Moth. D33. — (poet., sj.) -værke. Blich. D. II. 58. (æda. danæwirkō (Vitae Sanctorum Danorum. (1908/1912). 432), oldn. danavirki, jf. æda. (1182) danewerch (Wors. & Herbst. Kongegravene i Ringsted. (1858). 58)) 1) *propr.: Danmarks gamle grænsevold i Sønderjylland. *Efter ønske voksede volden, | Dannevirke kaldt. *LKok. (PSyp. Viser. (1695). 586). Holb. Intr. I. 620 (se u. -bod 1). Ploug. D. I. 275. Dannevirkes Rømning. Ottosen. VH. III. 390. Dane-: *Rosendal. D. I. 18. (sj.) i best. f.: Danevirket. Soph. Müll. VO. 634. 2) (nu kun spøg. ell. iron.) overf.: værn; forskansning. *Tusind Aar stod Christi Kirke . . | Tusind Aar vort Dannevirke (*Grundtv. PS. V. 455: Dannevirke*) | Var den mod al Fiendens Frygt. *Grundtv. SS. I. 55. *Mod er rette Danneværke: | Hegnes saa den danske Have, | Ledet er i Lave. Blich. D. II. 58. HCAnd. Breve. II. 612. *Er Dronning Thyras Gjerde i Grus end sunket hen . . | vort Dannevirke er — den tappe Landsoldat.******

Ploug.D.I.157. Dannevirke i brystet *olgn., polit. slagord i 1860'erne og 70'erne: dels om det levende værn (mods. Befæstning-en), dels om stærk forsvarsvilje hos de enkelte.* *Et Dannevirke til sin Trøst | (*Danmark har*) i Nøden | I hver af sine Søners Bryst, | Det sprænges først i Døden. *Bøgh.DD.1861.276.* ved en forstandig Brug af den levende Forsvarskraft, vi have her i Landet, ville (*vi*) kunne fremskabe et Forsvar. . Vi ville arbejde hen til et Maal, som er vigtigere end Kjøbenhavns Befæstning, det nemlig at skabe et Dannevirke i enhver dansk Mands Bryst. *C.Berg. (Rigsdagst.F.1875/76.1519. jf. Arlaud.439. -vív, en. [2] (poet., højtíd.) d. s. s. kvinde 1. Thaar.H.52. *Hør du, kiære Fru Inge! | Gud haver velsignet dit Liv; | Føder du mig en Søn saa bold, | Da est du en Danneviv.Oehl.L.I.293. Oehl.VII.156. sa. RL.45. -vælde, en, et. [1] (ogs. Dana-.) (genopt. fra oldn. danaveldi; poet., foræld.) danernes (danskernes) magt ell. herredømme; ogs.: Danmark. Danne-: Moth.D33. Dane-: VSO. *velkommen hid, hvor Dansken bor | i Danevældens skygge.Hostr.SD. I.292. Harald Blaatand . . søgte at udstrække Danevældet over Norge.Ottosen. VH.I.69. Læsø . . ligger under Dana-vælde.Hauch.V.38. I. -værk, et. [2] (poet., højtíd., nu næppe br.) 1) brav, tapper daad. *For Tvende han bjergede Livet. | Det Danneværk aldrig skal gange i Glem. *Blich.D.II.141. 2) (ved tilknytning til Dan(n)e-1) gerning, som udfores af ell. sømmer sig for danske; dansk daad. Danneværk: Blich.(PLaurids.S.IV.205). *Hver griber til sit Vaaben, for at fremme | Som Dannemænd det ægte Daneværk. PalM. VIII.153. II. værck, et, -værcke, et. se -virke.**

Danning, en. *ft. (i bet. 2) -er. (egl. vbs. til danne, jf. sv. daning) 1) † som vbs. Moth.D30. 2) † til danne 2.1: d. s. s. Dan-nelse 1.2. forskellige Lag af en Danning, og endnu mere forskellige Danninger. Tidsskr. f. Naturvidenskaberne.I. (1822).195. et Bjerglag eller en heel Danning.smst. 3) † til danne 4: d. s. s. Danning 2.2. Naar Diameteren af 2de Canoner ere given, og Vegten af den eene, hvad er da Vegten af den anden, som er af samme Metal og Danning? Sylvius.Geom.63. 4) (jy.) jf. dan-ne 4.2 (og dannet 1.2): orden; skik; ogs.: indretning; ordning. MDL. Feilb.*

dannis, adj. [dannis] (ogs. skrevet **dannis**). VSO. — † dannis. *Moth.D34. Kbh.s Post-Rytter.4º.Apr.1721.D1º). (genopt. i slutn. af 17. aarh. fra gl. da. dannis; fsv. dandes, dondes; vist sa. ord som Danne- i Danne-mand, jf. DSt.1920.20f.; foræld., især poet. ell. højtíd., nu l. br., sml. MO.) 1) som har de egenskaber, der sømmer sig for en god, agtværdig mand; brav; hæderlig; udmærket. Heib.Poet.III.367. *vil I staae mig bi | Som ærlig, dannis Mand. Winth.HF.*

166. *smst.11.* en ærlig, brav og dannis Ridersmand. *Lemb.Shak.I.122.* Saa dansk og dannis og livsalig som Frederik VII har ingen Konge været i flere hundred Aar. *JTang.Fædrelandshist.(1871).159. (han)* drev mangen Gang Ærbødigheden for vidt og tav endogsaa der, hvor det efter min Mening vilde have været nok saa dannis at tale. *Holm.Hansen. Hvad jeg oplevede. (1911). 54. 2) som ved sin opførsel og handlemaade lægger udmærkede egenskaber for dagen; be- leven; høvisk; ogs.: mild; venlig. Han (talte) Sendingebudene Dannis til. Wing. Curt.300. *Saa dannis Hertug Valdemar rider, | Ser vennesaal om til alle Sider. Ing.VSt.49. m. tilknytning til dannet 2.2: Hvor er hun kløgtig, danis og oplært, kan Græsk og Latin.HCAnd.VIII.111. 3) (poet., sj.; jf. Dannished 3) m. h. t. ydre egenskaber: af et ydre, som en mand bør have; mandig; statelig; smuk. *Dannis er (Løke) tilsyne, | Men Falskhed er hans Skik.Oehl.NG.5. 4) (ved sammenblanding m. Dan(n)e-1) dansk; se Dannis-hed 4, -mand 2, -sindet. **dannis-fuld**, adj. (genopt. fra ænyd. danisfuld; foræld., poet.) d. s. s. dannis; m. h. t. det ydre: smuk; ven. God Morgen! du dannisfulde Møe.Oehl.ER.149 (jf.: smukke Pige.smst.). -hed, en. (ogs. Danished: VSO. Danneshed: Moth.D34. Rahb.E.III.234.) (ænyd. d. s. i bet. 2; foræld., især poet. ell. højtíd., nu l. br.) 1) [1] bravhed; gævhed; retsindighed. (Frederik VI)s Aand, Danneshedens Aand, nedsteeg over hans Brødre, som han elskede at kalde sit Folk.Rahb.E.III.42. *De Guder, Helte dyrke | . . Fik Kraft og selsom Styrke | Med Dannished og Mod.Oehl.NG.26. Holm Hansen.En fri Mand.I.(1877).119. 2) [2] (i senere tid ofte m. tilknytning til dannet 2.2) belevenhed; høviskhed; ogs.: mildhed; venne-sælhed. (hun svarede) i Yndighed, Belevenhed og Dannished fuldkommen . . til sin Deilighed.Suhm.IV.1. Høviskhed blev Helte-Kiende, Dannished med Djærvhed Skik i Danner-Kongens Gaard.Grundtv.Saxo.II.319. *Dannished og Dyd.Hrz.VI.118. sa. D.III.125. (han) roser hans mildhed og dannished.NMPet.(Annal.1861.35). den gamle Form for Dannished, det er: beleven Godhed.TroelsL.XI.91. de klappede sig . . i Bagen og gjorde raa Gebærder ad en Søfarende . . Beboerne paa de store folkerige Øer . . havde mere Dannished. JVVJens.NG.277. || \ som gengivelse af Popularitet: Rahb.E.III.234. 3) [3] (vist især hos Oehl.) mandigt ydre; smukt udseende. (han) har berøvet mig min Kraft og min Dan-nished, og giort mig til en værkbruden Træl.Oehl.VS.51. || om ting: De trende Ædelstene . . forhøiede (hjelmenes) naturlige Dannished.sa.VS.7. sa.L.I.113. 4) [4] (ved tilknytning til dansk; nu næppe br.) det at være dansk; danskhed. Leth.(1800). || mere konkr.: ingen dansk Reisende har . . giort Dannished udenlands den Skam.Bagges.*

BrOehl.1H.94. **-kvinde**, en. [1] (omdannelse af Dan(n)ekvinde; *sj.*) *d. s. s. Dan(n)ekvinde 1. (iron.:) Scharling.UH.I.190.* **-mand**, en. (**Danis-**, se *ndf.*) (omdannelse af Dan(n)emand; *poet. ell. højtid., nu l. br.*) 1) [1] *d. s. s. Dannemand 1. jeg havde handlet fuldstændig som en Dannismand. Holm Hansen. En fri Mand. II. (1877). 42.* Heiberg maatte ikke have været den Dannelsmand, han var, hvis han ikke her havde søgt at holde 10 den synkende Ulykkelig oppe. *H.Schwanenflügel. PAHeiberg. (1891). 384. (iron.:) Scharling.UH.I.59.* 2) [4] *d. s. s. Dan(n)emand 2. Danmarks Riimkrønike . . . bød hver Danismand kjende. HCAnd. VIII.103.* **-sindet**, *adj.* [4] (omdannelse af dannelsindet) *dansksindet. (fædrelandets stemme) fandt Gienlyd i glade, trofaste, dannelsindede Hiertyr. Rahh.E.III.43.*

Dan-rige, *et. se* Dan(n)erige.

Dans, en. [dan's] *ftt. -e ell. † -er (Holb. Masc.I.3).* (*glde. dantz (Dyverim.56), oldn. dans; fra oldfr. dance, jf. danse*)

1) *det at danse (1).* 1.) *i alm., dels om selskabelig fornøjelse, dels om kunstnerisk optræden.* Kvinderne . . . gik ud med Sang og Dands imod Kong Saul. *ISam.18.6.* da han kom, og var nær ved Huset, hørte han Musik og Dands. *Luc.15.25.* *Det er en Spille-Mand at komme alt for nær, | I hans Nærværelse mod Bal og Dands at skribe. *Wadsk.93.* *Som en svævende Fugl hun i Dandsen monne glide. *Hauch.LDR.163.* *(han) svinger | Pigen i lystig Dands. *Winth.Haandt.52.* Som selskabelig Forlystelse eksisterede Dans ikke i Nordens Oldtid. (*dans*) stammer fra Frankrig. *CSPet. Litt.I.131. PLevin.SG.7. (han skrider)* til Dagens Hovedgerning og begiver sig, iført Uniformen, til Middag med Dans. *Esm.I.95.* hyde op til dans, *se* II. hyde 8.s. tage op til dans, (*nu især dial.*) *d. s. hand agter noie, hvem hand tager op til dans. Moth.D38.* Naar man naaede langt hen paa Natten, skulde Pigerne tage op til Dans. *SjællBond.155.* gaa i dans, (*nu kun glde. ell. foræld.*) *begynde at danse. DFU.nr.30.12.* Gaar du i Dans, *se* hvem du tager om Haand. *Mau.I.118. MO.II.1262.* *Fru Helvig sig reiser, hun frem i Dandsen gaer, | Nær hende dandser Tovell med udslagne Haar. *Hauch.LDR.163. overf.:* *hvor Sværd gik med Spyd i Dans. *Grundtv. PS.V.399.* *(julestjernens) sølvblaa Glands | Og Kaminens røde Lue | Med hverandre gaer i Dands. *Heib.Poet.I.318.* dansen gaer *ell. der gaar dans, (foræld.) der danses.* *Dansen den gaar saa let gennem Lunden. *DFU.nr.7.1. (jf. Drachm.XII.603).* *Der gaar Dans i Kong Valdemars Gaard, | der danser Dronningen med sine Jomfruer smaa. *DFU.nr.18.1.* Mellem hvert Vers (af folkevisen) gaar Dansen i Kæde. *Drachm.XII.602.* Dansen gaar. *Rode.(bogtitel.1898).* spille op til dans. *Moth.D 38. e.br. træde dansen, (foræld., spøg.)*

danse. DFU.nr.7.4. *Til Harper og til Fløiter under tusind Kerters Glands | Paa kostelige Tillie der træde vi vor Dands. *Winth.VI.199. Drachm.XI.319. CSPet.Litt. I.133.* træde i dans(en), (*nu kun foræld.*) *d. s. s. gaa i dans. DgF.III.406.* *Rask traadte udi Dandsen | Det hele Bryllups-Lag. *Winth.HF.111. MO.* || gaa bag af dansen (*sj.*) bag ad dansen: *(hun) gik som Jomfru hurtig bag af (*PalM.AdamH. I.69: ad*) Dandsen. *PalM.IV.68. Drachm.T. 57).* (*egl. blive slynget ud af de dansendes række i en kædedans, se TroelsL.XI.160*) komme til at staa tilbage for modstandere, medbejlere *olgn.;* sakte agterud; komme til kort; blive distanceret; især om personer: *Her bag hand da af Dantzen gaar | Og bliver til een Stackel. *Sort.Poet.43.* ved at handle med indenlandske Vare . . . maatte (han) gaa bag af Dansen. *PAHeib.US.61. Grundtv.PS.IV.30.* Han gik en fornøftig, borgerlig Carriere, jeg gik bag af Dandsen. *Hzr.IV.263.* *o du gode, gamle generaløjntant Jansen, | hvorfor gik du dog saa grulig bag af dansen? *Vise.jf.FruHeib. B.I.9f. samt Børnenes Musik. (1871).nr.86.* sjældnere om ting *ell. begreber:* *Glæden er bag af Dandsen gaet. *Winth.ED.77.* *med Solen, ak, gaar ogsaa hele Glansen, | og min Ungdom og min Rigdom bag af Dansen. *Holstein.D.30. (sj.:)* Da vi levede i Herrens Glæde, brød han sig ikke om mig . . . men neppe hørte han, at jeg var bag af Dandsen, saa kom han . . . med Raad og Daad. *Oversk. II.159.* || i sammenligninger: det gaar (saa let) som en dans *olgn., det er let at udføre, bære osv. jf.:* (*de troende*) kalde sig Korsdragere og betegner derved, at deres Vej gennem Verden ikke er saa let som en Dands. *Kierk.VIII.306.* det er som om hendes Beskjæftigelse var en Leg, en Dands. *smst.II.276.* gaa (til noget) som til en dans *olgn., gaa glad til noget. Holb.Intr.I.656.* *Iggennem Gaden ned, med Bylt paa Nakken, | Hvor skred den muntre Svend som til en Dands. *PalM. (1909).II.254. e.br.* || *ordspr. og talem.:* stakket dans er snart sprungen, (*nu især dial.*) om kortvarig glæde. *Mau.4990. Klevenf.RJ.123. Feib. (nu l. br.:)* lige par gaar bedst i dans. *Mau.5607. jf. 1222.* „siges om den, der vil gifte sig over sin stand.“ *Moth.(Gks20774.V.22o)* have lyst til at komme *ell. være* med i dansen, (*nu næppe br.*) *overf.:* have lyst til at være med i legen. *Pamela.III.247.* dans paa roser, *se* Rose. || *vi see ved Lampen | Musernes Dands (o: vi hengiver os til dyrkelse af muserne). *Hostr.SpT. I.1. KLars.L.10.* || (*jf. bet. 2; især poet.*) billedl.; om kamp: *der gaer Dands paa vildene Hav — | Saa mangen En dandser sig der i sin Grav. *Blich.D.II.129. sml.:* *Han blev i Live | Og gik uskadt fra mangen blodig Dands. *Wess.124. om bølgerne i Samsøbælt (jf. danse 1.1 slutn.).* *De

Refsnæsdrenge, de Samsøpiger, | De fører tidt op en forunderlig Dans, | Naar Stormen den stiger | Og Solen den viger, | Og Sømanden ønsker sig heller til Lands. *Blich.(1905-07).II.441. 1.2)* om en enkelt afsluttet udførelse: „tur“ skal jeg ingen dans have? *Moth.D38.* give én en dans. *smst.* *Jeg med tapre Officerer | Fører op hver anden Dans. *PMoll.I.112.* paa „Bakken“ kostede hver dans 5 øre | 1.3) om de forsk. særlige former for dansebevægelse efter bestemte regler. Jeg har kundet dantze alle Dantzer i min Ungdom indtil Folie d'Espagne. *Holb.Masc.I.3. Høysg.S.51.* Denne Dandses Ynde bestod i lange Hop og kraftige Kast med Benet. *Blich.(1846).II.204.* for et tiaar siden var vals den mest yndede dans | han kan alle mulige danse |

2) *overf. anv. af bet. 1. 2.1) bevægelse, der minder om dans.* *en Dands af muntre Myg. *Bødt.187. (jf. Frem.DN.692).* *Bølgernes Dands. *Hauch.SD.II.204 (jf. Bølgedans).* de hvide Taagers Dans. *Schand.O.I.78. sml. ogs. Borddans 2. (sj.) brugt iron. (jf. danse 2.1 og 2.2).* *Han slap ei med Træemæren, | Men dømtes til en Dands (o: til at faa pisk). *Wess.101. (jf. danse 2.1; sj.) om heste. Falst.Ovid.88. Feilb. 2.2) (bibl.) overgøtven lystighed; glæde.* Vort Hjertes Glæde er hørt op, vor Dands er vendt om til Sorrig. *Begr.5.15.* Du har omskiftet min Sorg til Dands (Chr.VI: en dands) for mig. *Ps.50.12.*

3) *selskab ell. fest, ved hvilken der danses (jf. III. Bal); ofte m. overgang til bet. 1.* Det er ikke nogen af (disse) Næringsbrugere tilladt uden Politiets særlige Tilladelse at holde Dands for Gæsterne. *Low 29/11.1857.§62. Drachm.XI.314.* snart hver Aften stod der en Dans i et eller andet formaende Borgerhus. *JVJens.SS.88.*

4) *musikstykke til at danse efter.* *Moth.D38. PatM.VIII.53. (Hygelet)* staa aabent med en ny Dans eller Sang paa Nodestolen. *PLevin.Hjem.(1919).9.*

Dans-, i ssg. se Danse-

danse, v. [dansø] *Høysg.AG.142. -ede ell. (poet., sj., jf. dog Feilb.) -de (Heib.Poet. III.251).* vbs. jf. **Dans.** (glda. dantzæ (*Dyrrerim.20*), oldn. dansa; fra oldfr. dancier; oprindelse usikker)

1) udføre en række rytmiske bevægelser (trin ell. hop), især under ledsagelse af musik, dels om enkelte personer (navnlig m. h. t. kunstnerisk optræden), dels om et par (runddans olgn.), dels om flere, der bevæger sig i en kæde (kædedans). 1.1) intr. der Herodes holdt sin Fødselsdag, dandsede Herodias Datter for dem. *Matth.14.6.* udi de 4 sidste Aar, siden jeg fik Ligtorne, har jeg ikke dandset. *Holb.Plut.II.3.* *Synger og danser og klapper i eders Smaahænder, | Men-neske-Børnene alle til Jorderigs Ender! *Grundtv.SS.III.42. Ing.RSE.VII.231 (se u. Dag 2.5).* *Heib.Poet.VII.362 (se u. III. Bal).* Giv Mandfolkene at drikke og lad os

Pigebørn dandse til Claveret. *Hz.V.285.* *se, hvor de danser | saa lystigt, de to, | som om de havde stjaalet | baade Strømper og Sko. *Børnerim.I.3. (han)* havde taget (hende) om Livet og danset med hende, aa danse, danse, man daaner hen, man ved, ikke af noget andet. *PLevin.SG.24.* danse af, *danse færdig; slutte dansen (jf. afdanse).* *Moth.D37.* Jeg dandsede Borddans og 3die Vals med hende .. Mens vi dandsede af i den første, friede jeg og fik ja. *Nans.KV.75. overf. (jf. bet. 2.1):* Vi har nydt vor Ungdom og danset af, skal jeg sige Dem. *CEw.ÆI.214.* hand er danset af (o: er død). *Moth.D37. jf. Goldschm.VT.194.* danse ud, *begynde dansen. (hum)* lagde sig straalende af Glæde i hans Arm til at danse ud. *Tops.II.501. Esm.I.29.* danse paa line, se Line: || *talem. og ordspr.* der hører mere til at danse end et par nette (ell. røde) sko (o: der skal mere til end et net udsende). *Rostgaard.(Rahb.Min. 1790.III.53). Mau.I.118. jf. Ing.EM.III.181.* danse efter († ved. *Cit.1717.(NkS 4820.71)*) en pipe ell. (sj.) fløjte (*FolketsNisse.14/1861.4*), (jf.: Vi fløitede for Eder, og I vilde ikke dandse. *Matth.11.17* samt *Arland.21*) rette sig efter ens vilje i enhver henseende. *Mau.1232.* Alting i Huset maa dantze efter Hans Frandsens Pipe. Hand regierer over Mutter og Mutter igjen over Hosbond. *Holb.Jean.II.4. (jf. bet. 2.1:* Jeg spiller ogsaa sterkt paa Instrumenter, som jeg strax skal faa dig til at dantze efter. *sa.Masc.II.1).* *Vil I mig tømme som en Biørn i Mundkurv, | At dandse taaligt efter eders Pipe? *Oehl.V.229.* *Jyderne alle, fra Randers til Ribe, | Danse han bød efter Holsternes Pipe. *Grundtv.PS.VI.236. Blich.II.605. Hz.VI.88. PatM.III.281. e. br.* danse, naar en fløjter, d. s. *Moth.D36. e. alm.* danse hen over (noget), *gaa let hen over. S&B.* † danse (en) paa hovedet, *visse (uberetiget) overlegenhed over for (nogen); fornærme; ogs.: holde for nar. Moth.D37.* derfor seer enhver Skionsom nok, at det, at rette Feil (hos ældre historikere), hverken kand kaldes at dandse nogen paa Hovedet, eller i nogen Maade være contra bonos mores. *Langebek.SA.45. VSO.* danse om (kring) guldkalven, paa roser, paa æg, se Guldkalv, Rose, Æg. danse under (en), (sj.) egl.: staa længere tilbage i de dansendes række; vige pladsen for. De maa beleo os saa meget som de vil, saa skal de dog dantze under os udi alle Samqvemme. *Holb.HAmb.I.3. (jf. bet. 2.2) billedl.:* Nu danser de Refsnæs Drenge med de Samsø Piger .. (siges i Kallundborg-egnen, naar det stormer). *Mau.I.120. Blich.(1905-07).II.441 (smk. Dans 1.1 slutn.). 1.2) trans.; m. indholds-obj.:* lad os dantze en Menuet til sammen for at see, hvilke Pas jeg gjør. *Holb.Jean.I.6.* den polske (dans) danses af eet eller to Par ad Gangen. *Blich.*

(1905-07).I.432. I mit lille ny Divertissement har jeg betænkt at anvende dig til at danse en lille Solo.*FruHeib.EtLiv.I.52.* (han) skal danse først, gammeldags, rigtig Vals.*PLevin.SG.122.* danske galop, lanciers, tango | || ved dans bringe i en vis (nærmere angivet) tilstand. Femten Riddere danser hun trætte.*Dania.IX.68.* danske sine sko i stykker | *jf.*: danse huller i sine sko | *især i forb. m. adv. og præp.*: Naar man har danset Fødderne af, maa man gaa paa Stumperne.*Mau.1240.* danske bruden ud (af pigelaget) *olgn.* (nu kun dial.). *Moth.D37.* *De Koner (bruden) dandse | Af Pigelaugst ud.*Winth.ND.152.* *Ing.Levnet.I.98.* *PalM.II.305.* *Drachm.XII.596.* *Pont.FL.215.* *TroelsL.IX.196.* *Feilb.IV.92.* *sml. VSO. jf.*: *Før Nat af Nymphchoret ud hun danser; | En Gud har kaaret hende til sin Brud.*PalM.III.179.* || fremstille (noget) i dans. *Saasnat Terp-sichore harmonisk danser | Eens Død, en andens seierrige *Mod.Ew.II.21.* hun dandsede Columbine | *NatTid.*^{24/10}1920.M.9. *sp.Af. jf.*: Læreren vilde selv danse første Par med en ung Dame.*KLars.AH.33. 1.3* *refl.*: bringe sig i en vis tilstand ved dans. dandse sig svedig.*VSO.* Sagnet fortæller, at hun dandsede sig ihjel paa et Bal med tolv Riddere.*Molb.Dagb.132.* (*jf. Drachm. XI.334.*) Pludselig taug Musik; hun havde dandset sig træt.*Bagger.I.37.* (*især poet.*) billedl., om kamp: *Blich.D.II.129* (se u. Dans 1.).

2) *overf. anv. af bet. 1.1. 2.1) m. h. t. gangart*: bevæge sig hoppende ell. springende; gaa med dansetrin. Han dandse hende hen ad Landeveien.*HCAnd.V.72.* Saa gaar de tre, (hun) danser af i Zigzag paa store Fødder.*CEw.F.99. jf.*: *Hvor hopper han munter! hvor danser hans Fod.*PA Heib.Sk.II.300.* || (nu l. br.) *iron.*: gaa; vandre; *især om noget, som man bliver tvunget til.* *Den allerbeste Kalv maae dandse nu i Gryde.*Helt.Poet.39.* det er Sønnen som hun skal dantze til Brudeseng med.*Holb.Fern.I.7.* Ægtefolk . . der dantze til Sengs med Makroner og Masepaner i Mavens.a.Vgs.II.1. *Gadeordb.*² ofte i udtr. som danse i fængsel, til galgen; Bryllups-Maden er neppe fordøjet i Mavens, førend de maa dantze til Slutriet.*Holb.Masc.II.5.* mange brave Mænd maatte dantze til Ilden (o: baalet).*sa. Intr.I.561.* mange (maatte) recke Halsen eller dantze til Galgen.*smst.585.* han kom . . til at dandse fra Zepter og Krone.*sa.Hh.I.98.* *(han) maatte saa dandse paa Porten | For Fogdens slemm Kraback.*Blich.D.II.85.* *Rosenhoff.Bissekræmmeren.* (1848). 75. [*Sheegaard.UroligeTider.* (1874).501. || om heste: bevæge benene rask med meget smaa trin (*jf. Dansemester 4.1*). *Smalbenet Hest for nette Kahne danser.*Zetlitz.Poes.10.* *Winth.X.171.* Han red en høj, gul . . Hoppe, som han . . lod danse under venstre

Schenkel.*Pont.LP.VIII.230.* || om hunde: en langhaaret Høsehund dandse henad Perronen og svingede med Halsen.*Drachm. T.31.* *Bogan.I.17. 2.2)* m. h. t. andre bevægelsesformer: bevæge sig paa en maade, der minder om dans. *Voverne dandse i foielig Rad.*Boye.AD.I.63.* *Sneefog dandse | Forbi mit Vindue.*Hrz.D.II.216.* Myggene dandse i den varme Luft.*HCAnd.VI.53.* (*jf. JakKnu.GP.71.*) *Stormen dandse med Sus og Brus, | over Kongens Slot og Fattigmands Hus.*Kaabund.236.* saa danser Løvet og hvirvles op i Skyer.*Bogan.I.143.* *Den lille, dandsede -Baad.*Drachm.T.170.* (*poet.*) om et vandløbs bevægelse: *Ved klaren Aa, som mellem Blomster danser. *Oehl.LI.54.* *PalM.II.65.* danse ud fra planen, o om genstande, der er uregelmæssigt drejede: bevæge sig ujævnt om en akse. *Wagn.Tekn.231.* || være i en (indbildt) hastig (*især flimrende*) bevægelse. Bogstaverne dandsede for Øinene af mig.*Holst.V.7.* *See, hvor Træ'r og Huse | Dandse paa vor Vei (o: under et hurtigt ridt).*Bødt.165.* i hans stakkels Hjørne dandsede de sælsomste, syge Forestillinger rundt.*AndNx. M.89.* || komme i en pludselig, hoppende bevægelse (ved et stærkt stød *olgn.*). (han) slog saa heftigt i Bordet, at Kaffekopperne dandsede.*Ing.EF.VII.195.* *Rør.KK.160.* *jf. (spøg.)*: (han) rystede de to smaa Kvinder, saa Alt dandsede inden i dem.*Schand.VV.108.* *Meisling.MKA. samt:* tre Pierdele af Karmen, samt alle de farvede Ruder, dandsede („røg“) ned paa Gaden. *Rahb.TiIsk.1805.435.* || om stok *olgn.*: være ell. blive sat i en hurtig bevægelse op ell. ned; blive svunget. Mange Steder dandsede Pleiel . . i den aabne Lo.*Tøldert.F.I.158.* *især (dagl.) i udtr.* som stokken skal komme til at danse paa dine rygstykker (*jf. Kæpperpyggedans*): naar Pidsken kommer til at dantze paa din Ryg, skal du strax faa din Hukommelse igjen.*Holb.Masc.III.9.* *Drachm.KW.144. jf.*: Sidder du og gaber, Taske! hav mig det strax færdigt, du har fore, eller Alnen skal dandse med dig. *Syngesp.V7.58. m. obj. (jf. bet. 1.2)*: hvis du inden fire Timer icke er her paa Stædet igjen, da skal Mester Erich dantze Polsk Dantz paa din Ryg.*Holb.Jep.I.2. sa. Kandst.IV.2.* || om et bords bevægelser ved „borddansen“ (Keplers) Love for Verdensklobernes Bevægelser ere omstyrtede ved et dandsende Bord!*ARaun.Borddansen.* (1853).6.

Danse-, i *ssgr.* († **Dans-**, se Dansemester). *især af danse 1*; *sj. til Dans*, se Dansekomponist. † **-assemblée**, en, et. *større selskab med dans.* *Holb.DH.III.103.* han forsømmer aldrig nogen Comœdie eller Dantze-Assemblee.*sa.Philos.I.2.* **-bal**, et. (*vulg. og dial.*, i rigsspr. nu kun spøg.) d.s.s. III. Bal; ogs. om selve dansen *mods. spisningen* (spiseballet). *CBernh.III.359.* Ved Bryllupper og Begravelser og Dandsebal blæste han.*Winth.IX.262.* *Drachm.STL.*

186. der kom tre, fire Spillemænd . . for naar N. gjorde Spise- og Dansebal, saa skulde det . . være kontant baade med Levemaaden og Musikken. *ZakNiels.Fort. 306. Blækspr.1908.26. Feilb.BL.227. -bane*, en. (nu næppe br.) d. s. s. -plads. *Moth. D39. overf.:* *Livets Dansebane har jeg endt. *PalM. (1909).I.6. -bjørn*, en. bjørn, der er afrettet til dans (jf. Bjørnedans). *vAph. (1764). Funke. (1801).III.467. Wimth. VI.126. én Dansebjørn havde de og et Par kloge Pudler, som trak Lirekassen undervejs. Drachm.VT.283. -bod*, en. (efter ty. tanzboden, egl.: dansegulv; nu især spøg. ell. foragt.) lokale, hvor der afholdes offentlig dans (jf. -bule). en Nymfhe (o: en skøge), som hoppede hen paa en Dandsebod. *Ev. VI.39. holde Dandseboed. Wivet.D.96. rende paa Dansebod. Hostr.SpT.IV.3. Skjoldb. SM.7. -bog*, en. (sj.) lærebog i dansekunsten. *Pram.VI.133. -bule*, en. (foragt.) d. s. s. -bod. *Sødb.GD.97. -estrade*, en. gulv ell. forhøjning af planker, anlagt med dans for øje. Sangerindepavillonerne eller Danseestradene. *Wied.U.S.I.65. BerlTid.²/s 1920.M.6. -flue*, en. (sj.) myglighende flue. *Brehm.Krybd.633. -gilde*, et. (nu l. br.) d. s. s. -bal. *Blich. (1905-07).I.50. Goldschm. VII.31. DagNyh.³/s 1913.1.sp.2. -gulv*, et. 1) (l. br.) i alm.: gulv, hvorpaa der danses. Slottets bonede Dandsegulv. *HCAnd.VIII. 112. Drachm.M.88.2) d. s. s. -estrade. Bogan. II.162. Tømreren (havde) travlt med at lægge Dandsegulv. AndNx.M.241. † -herre*, en. balherre; balkavaler. *CBernh.II.267. -hest*, en. (spøg.) d. s. s. Balhest. *Ungd GL.I.132. Schand.TF.II.122. Eriksholm.JS. 159. -klæder*, pl. (nu næppe br.) baldragt. *Oehl.(MO.). -komponist*, en. (af Dans 4) ♀ person, som komponerer dansemusik. *Goldschm.IV.143. Sal.IV.1094. -kunst*, en. Wadsk.92. *Heib.Pros.IV.52. Hauch.MfB.71. e. br. -leg*, en. (fagl.) leg, som bestaar i udførelsen af en dans. *AD Jørg.I.397 (se u. -vise). Feilb.BL.98. -lyst*, en. lyst til at danse. *Moth.D39. Ing.E.M.I. 145. e. br. -lysten*, adj. *MO. Drachm. FÆ.173. -læder*, et. kun i forb. have (ell. faa) danselæder i saalerne, (jf. Bisselæder; spøg., sj.) have (faa) en wimodstaaelig lyst til at danse. *Eriksholm.JS.161. -lærer*, en. person, som giver undervisning i dans (jf. -mester 2). *Rahb.E.I.47. Telef.B. 1920.sp.3015. -melodi*, en. Tarantella og andre bekendte Dandsemelodier. *Hauch. MfU.85. Fra en fjern Luth klang en lystig Dansemelodi. JPJac.I.161. Drachm. STL.170. -mester*, en. († Dansmester. *KomGrønneq.II.297).* (jf. ty. tanzmeister, fr. maitre de danse) 1) (foræld.) balletdanser; især om den danser, der havde ledelsen af et (hof-)balletkorps: balletmester. en Samtale mellem (dronningen) og hendes Dantzemester, hvilken hun spørger, hvor meget et Ballet vil koste. *Holb.DH.III.103. Hauch.MfB.67. JLange.II.421. Ballet-*

prøverne vare allerede i fuld Gang, og Dansemestere og Akteurer . . var beordrede (ud paa slottet), dels for at instruere, dels for at overtage de vanskeligste . . Roller. *JPJac.I.173. (han) havde været Dansemester ved Frederik den Tredies Hof. PHans.Skuepl.I.66. 2) (nu næppe br.) d. s. s. -lærer. (Kalk.V.169). *Vor Dantzemester som er skiev, dog lærer braf. Holb. Paars.239. Naar Deres Dansemester f. Ex. vil rette en Feil i Deres Gang. JSneed.III. 472. Rahb.E.I.47. Sibb.II.295. PalM. (1909).I.6. 3) (sj.) person, som har opsynet med dansen i en dansebod; „udsmider“. *And Nx.PE.III.248. 4) overf. anv. af bet. 1. 4.1) (jf. ty. tanzmeister; nu næppe br.) hest med udadventde forhøve ell. -ben; franskfodet hest. MilTekn.O.54. 4.2) ♂ passer med uadadrummede ben til ind- og udvendig maaling af hulheder. Wagn.Tekn.32. -mus*, en. (zool.) varietet af husmus, der p. gr. af en medfødt defekt har den vane at dreje sig rundt i kredse (ell. paa stedet) med stor hastighed. *Wied.Da.128. -musik*, en. (især ♪). *Ing.LB.I.67. HCAnd.XII.358. Drachm.STL. 189. † -pas*, et. d. s. s. -trin. en ung Pige . . gjorde alleslags Dandseparas for et stort Speil. *Gylb.IV.164. -pige*, en. (især om orientalske forhold) kvinde (gøglerse), som danser for betaling. *Moth.D39. Enhver Dandsepige (paa Java) havde . . en rund sort Plet malet midt i Panden. StBille.Gal.² I.317. -plads*, en. sted, hvor der danses; ogs.: d. s. s. -estrade. *Moth.D39. Blich. (1905-07).I.50. Goldschm.III.139. en Danseplads med Trægulv. Troels.LX.163. Fra en Danseplads i Nærheden høres Musik. Holstein.T.23.**

Danser, en. [ˈdansər] ft. -e. (ænyd. dantzere, eng. dancer, ty. tanzer; af danse) 1) person, der danser ell. kan danse. 1.1) i alm.; især i forb. m. et adj. *Holb.Jean.V.1. en dygtig og lidenskabelig Danser. Blich. II.5. en slet Danser. Gylb.Novel.II.37. Han var i Dandsen en Danser, som Pigerne drømte om. HCAnd.VII.208. Schand. TF.II.121. JLange.I.364 (se u. I. Ben 3.5). (sj.): Jeg har kjendt en Tungsindeg, der gik som en Danser (o: som til dans) gennem Livet, og bedrog Enhver. Kierk. III. 181. || (l. br.) deltager i et bal; balherre. Jeg stod . . i en venskabelig Strid med et Par andre Dansere om, hvem der skulde føre den første Dans op. *Blich. (1905-07). I.334. || (nu næppe br.) linedanser. Dandseren paa Voltigeerlinien. Oehl.SH.18. Kierk. VIII.149. 1.2) (nu sj.) om den ene (herren) af et dansende par; meddanser; balkavaler. *Let i Rækken Minna svæver | med sin Danser. Frank.SD.88. springende drager . . Danseren sin Meddanserinde efter sig i hurtige . . Krese. *Blich. (1905-07).I.432. CBernh.XII.87. ORung.P.37. 1.3) (foræld.) person, der lider af dansesyge; især om en middelalderlig sekt af sværmere. Sal.² V.758. 2) (især teat.) person, der dyrker***

dans som kunst og optræder offentlig (paa teater osv.); balletdanser; dansekunstner. en Dantzer kommer ind og presenterer en smuk Dants. *Holb. Pants. II. 8. Telef B. 1920. sp. 3013.* en danser fra balletten | 3) (jf. u. danse 2.); nu næppe br.) hest, der er afrettet til at bevæge sig med danselignende trin. *Hver Mand i Byen om Indtoget taler, | om Transparenter og Danserens Gang. *PAHeib. US. 577. LSmith. DN. 366. CBernh. V. 227.*

Danse-ridt, et. (jf. Danser 3; sj.) kunstfærdigt ridt, hvorved hesten bevæger sig med dansetrin. *Ing. EM. III. 113.*

Danser-inde, en. 1) [1] dansende dame (jf. Danseuse 1). 1.) [1.] (l. br., jf. VSO.) i alm. nogle daarlige Danserinder, med hvilke der maatte gjøres . . Hoveri. *Blich. III. 153.* den bedste Danserinde (paa ballet). *smst. II. 5. Gylb. III. 133.* 1.2) [1.2] (nu næppe br.) meddanserinde; baldame. *Ing. VS. I. 183.* han dansede saa fortvivlet, at han tildrog sig . . sin Dandserindes Misfornøjelse. *Gylb. VI. 157. Aarestr. 354. HCAnd. IV. 368.* 2) [2] (især teat.) balletdanserinde (jf. Danseuse 2). VSO. Dandserinden. *PalM. (bogtitel. 1833).* *En Danserinde (dem) fornoied | . . som godt forstod | Paa Taaens Spids at løbe. *PalM. IV. 133.* Den lille Jomfru strakte begge sine Arme ud, for hun var en Danserinde. *HCAnd. V. 161. Telef B. 1920. sp. 3013.* † **Danserske**, en. 1) d. s. s. Danserinde 1. *Moth. D40. Holb. JH. I. 648.* 2) d. s. s. Danserinde 2. *Moth. D40.* en gemeen Dantzerske. *Holb. Hh. I. 88.*

Danse-række, en. (nu næppe br.) række af dansende. *Rahb. Tilsk. 1794. 58. Ing. VS. II. 22. Hrz. D. III. 62.* -**sal**, en. *Moth. D39. Holb. Ep. IV. 164.* *røre sine Been i Dandsesalen. *Heib. Poet. III. 455.* *Den muntre Ungdom gaer til Dandsesalen, | Man converserer der og springer om. *PalM. (1909). I. 14. Drachm. UV. 109.* -**salon**, en. offentlig danselokale (jf. -bod, -bule). *Schand. SB. 118. Telef B. 1920. sp. 3563.* -**sang**, en. (l. br.) sang, som der dances til. *Ing. PO. II. 141. VortHj. I. 3. 67.* -**sko**, en. *Holb. UHH. II. 8.* her er deres Regning . . et Par Dandsekod (formodentlig opslidte i en Dandsebod). *Bagger. I. 34. tyndsaaled Dandsekoe. HCAnd. IV. 343. Brandes. IX. 306. spøg., sj. (jf. u. Børnesko):* Thé dansant hos Urtekrammer P.! Jeg skal virkelig vise ham, at jeg ikke har traadt mine Dandsekko for ingen Ting (?: at jeg har lært at danse). *Bergs. GF. II. 9.* -**skole**, en. (*Kalk. V. 169.*) den, som gaer paa Dandse-Skolen, (undser) sig ikke ved at efterabe de Trin, som hans Dandse-Mester gjør for ham. *FrHorn. PM. 14. Hauch. MfB. 67. Theatrets Dandsekolle. HCAnd. III. 173. VortHj. I. 2. 113.* -**skridt**, en. († -skrid. *vAph. (1764).*) 1) (nu l. br.) skridt, som bruges i dans (jf. -trin); ogs. (sml. danse 2.1) danselignende trin. slæbende Dandsekridt. *Goldschm. V. 453.* Hun slog ind i Danse-

skridt. *Schand. SB. 157.* 2) (jf. Danser 3; sj.) om en hests „dans“. Kongen red frem i stadselig Dandsekridt. *Ing. KE. II. 232.* -**skørt**, et. (teat.) en (ballet)danserindes korte skørt. *Oversk. L. 243.* -**spore**, en. & mindre spore, som er forsynet med en knop ell. kugle i st. f. hjul, og som bruges ved selskab ell. dans af personer, til hvis uniform sporer hører; knopspore; salonspore. *CBernh. IX. 30. e. br.* -**stue**, en. 1) (nu kun dial.) i egl. bet. (jf. -sal). *Moth. D40. Feilb. 2)* (jf. Julestue olgn.) † bal. Mascader og Dantzestuer. *Holb. Ep. II. 230.* -**stykke**, et. 1) ♪ (kortere) musikstykke, som der kan dances efter. *Moth. D40. Musik. L. III. 39.* 2) (l. br.) skuespil med indlagte danse. *D&H. || (sj.) d. s. s. Ballet (2). FynsTidende. 4/1 1895. 1. sp. 4.* -**sving**, et. (nu næppe br.) en slags dansetrin. *VSO. MO. -syg*, adj. (l. br.) meget danselysten (jf. -syge). *VSO. MO. -syge*, en. det at være -syg. *MO. nu især (foræld.) om en sygelig tilstand, der viser sig ved en ubetvingelig lyst til at danse (jf. Danser 1.3); ogs. (sj.) om St. Veitsdans olgn. nervesygdomme (chorea). Dandsesygerne, nemlig Tarantismus og St. Veitsdands. Lægen. VIII. 289. Sal. 2. IV. 872. V. 758.* -**takt**, en. *Moth. D40. (hun traadte) Danse-takten sagte med den ene Fod. Schand. SF. 72.* -**time**, en. undervisningstid i dans. *Moth. D40. PalM. (1909). II. 73. Brandes. I. 46.* -**trin**, et. siirlig afmaalet Dandsetrin. *Ing. EM. I. 121.* *Dandse, dandse Dukke min! | Gjør de rette Dandsetrin. *HCAnd. VIII. 224. Kirck. I. 86. Drachm. XII. 596.* -**tyv**, en. (blandt politibetjente) betegnelse for en lommetyv, der plyndrer sit offer, idet han tager ham om livet og svinger ham rundt („danser“ med ham). *BerlTid. 5/11. 1904. M. 2. sp. 6.*

Danseuse, en. [dan'søse, -'søs(ə)] *ftt. -r. (fra fr. danseuse) 1)* (l. br.) d. s. s. Danserinde 1. Hun var en udmærket Dansøse, og Kavalererne kappedes om at byde hende op. *Wied. S. 308.* 2) (især spøg., om udenl. forhold) d. s. s. Danserinde 2. *Ew. IV. 25. Meyer.* Der optraadte nu en Danseuse fra Moskva. *ORung. P. 92.*

Danse-vise, en. *vise ell. sang, hvorefter der dances. Moth. D40. Drachm. XII. 595. || især (som gengivelse af Ballade; cøstet.) om middelalderens folkeviser. danseviser, sungne til en dans eller rettere en danseleg. ADJørg. I. 397. Dania. IX. 65. CS Pet. Litt. I. 131.* -**værelse**, et. (sj.) d. s. s. -sal. *Bagges. DV. XI. 203.* -**øvelse**, en. øvelse i dans, især m. h. t. undervisning af børn. *Heib. Poet. X. 35.* de saakaldte store og smaa Battements, der gik foran for de egentlige Danseøvelser. *Hauch. MfB. 69. DagNyh. 11/1913. Till. 1. sp. 5.*

1. **Dansk**, en. [dan'sg] *best. f. (i bet. 1) -en* [dan'sg(ə)n] (stødmangelen skyldes vel tilknytning til den danske; jf. ogs. I. Danske samt Axel Koch. *Svensk accent. I. (1878). 76;* *ftt. -e; best. f. mangler i ft. (jf. de danske*

u. III. dansk 1). (af III. dansk 1) (af III. dansk 1; *ftt. danske allr. i glda. (Rimkr.), medens ent. danske først forekommer i ænyd. (Danske Viser. (1912f.).IV.71); som ftt. har ænyd. danske (smst.I.48.55f.125.127) og (sj.) dansker (*dansker og holster.smst.I.84. *I dansker og thøsker.smst.I.99); fortrænger ved middelalderens slutn. (i ftt.) Daner || l. br. undt. i udtr. som alle danske, vi danske olgn.; især i talespr. bruges ofte Dansker (1) ell. omskrivning m. III. dansk 1) ofte m. overgang til III. dansk 1: person af dansk nationalitet; dansker (jf. I. Danske). Ståm-ordene selv udsiges ikke af alle Danske paa én maade.Høysg.AG.29. *Du Danskes Vei til Roes og Magt, | Sortladne Hav.Ew.(1914).III.188. en ung Dansk, en Kiøbenhavnner.Ew.VIII.30. Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere.Mall.(bogtitel.1777). *En Dansk bør være kjæk, men ikke prale.Thaar.H.13. *Greve Geert nu fnyser omkring i Landet, | Af alle Danske forhadet og forbandet.Oehl.L.II.115. Grundtv.Kvæld.152 (se u. I. Ben II.sp.290⁶⁰). Jeg er en Dansk (nu blot: dansk).Gyldb.IX.161. (sønderjyden Ahlmann, 1809—1890) har formet det bekendte Løsen: „Vi er Danske, vi vil forblive Danske, vi vil behandles som Danske, og det efter Folkereftens Forskrifter.“Rosendal.D.II.14. (H. C. Andersen) er en Nordbo og en Dansk.Brandes.XV.24. || i best. f.: dansken, (poet., nu l. br.) især koll.: de danske; den danske nation. *Dansken stod mod overlegen Fiende.Thaar.H.24. *Dansken fra Lodbroks Tid huusvandt (Oehl. XIX.143: Huusvant . . Øboen) pladsker tilsøes.Oehl.(1844).XV.42. *Dansken har hjemme, hvor Bøgene gro.Grundtv.PS.V. 64. smst.VI.234. Holst.D.II.108. *Dansken har Sejer vundet, | hurra, hurra! | Tysken sin Grav har fundet.M.Gjorup.(FolketsSang B.510). 2) (vulg. ell. dagl.; nu l. br.) om (en snaps) dansk brændevin (jf. Dansker 2). De vil nok heller ha'e en Snaps reen Dansk; det Samme siger jeg.Hrz.I.178. FolketsNisse.^{12/11}1870.5. Gædeord.³*

II. Dansk, et ell. (gldgs.; især i best. f.) en. [dan'sg] Høysg.AG.7. best. f. (i bet. 1) -en [dan'sg(ə)n] (Dansen (d. v. s. Dån-sken). Høysg.AG.11, jf. II. Danske) ell. † -et (Reenb.II.25). uden ftt.

1) (ænyd. d. s. (DGrammat.I.114); af III. dansk (ved udeladelse af ord som Sprog, Tunge olgn., se FalkT.Synt.95), sammenblandet m. II. Danske (jf. Høysg.'s udtaleangivelse ovf.) ofte m. overgang til III. dansk 3: det danske sprog. (især uden art.). jeg har oublieret gandske mit Dansk Dans Paris (v: i Paris).Holb.Jean.I.3. ålt rætskrævte Dånsk (bliver) læst, ligesom det er skrevet.Høysg.AG.7. Oprindeligt nordisk, af det nyere Dansk forvist, Ord.Molb. (Levin). dansk hører til de germanske sprog | han skriver et smukt dansk | (især skol.) dansk sprog (og litteratur) som under-

visningsfag: være lærer i dansk | vi skal have dansk i næste time | || † Anders Wedel, som har skrevet den alleræneste Dansk.Gram.Breve.88. (tysk har) haft en meget kjendelig . . Indflydelse paa den nyere Dansk og Svensk.Rask.NSO.69. || i best. f. („Talesprog.“ Levin.; nu l. br.): *skrive Danskent reent og got.Reenb.II.161. der ere mangfoldige Latinske Ord, som har deres Oprindelse af Dansken.Holb.Er. I.A. Høysg.AG.2. oversætte af Dansken i et andet Sprog.VSO. jf.: *Versenens Musik (viser) at ogsaa man i Dansken | Kan spille med sit Sprog.Oehl.XVIII.165. || snakke ell. tale dansk. 1. i egl. bet. (Jeppe til advokaten, der taler latin:.) Tal Dansk, din sorte Hund! saa skal vi nok svare for os.Holb.Jep.IV.6. *Med Fruerne Fransk, og Tydsk med sin Hund, | Og Dansk med sin Tjener han talte.Wilst.D. I.63. Winth.Lyr.211. Han talede Dansk og vedblev at tale Dansk.indskrift paa det Hjort Lorenzen 1843 overrakte horn.(Rosendal.D.I.198). hun taler smukt dansk | 2. (dagl., nu l. br.; jf.: „Talesprog.“ Levin.). sml. u. III. dansk 3: tale forstaaeligt ell. tydeligt; tale uden omsvøb, uforbeholdent. Moth.D34. den Stock . . skal jeg sluide om paa din Rygg, hvis du ick taler reent Dansk med mig, og siger mig, hvori alt dette Koglerie bestaaer.Holb.UHH.III.7. Leth.(1800). Gædeord.² jf.: *Lær ikke Tydsk, lær ikke Fransk, | Tal kun det rette, brede Dansk.Winth.X.124. || paa dansk, i det danske sprog. Die Veneris Hafnia domum profecturus sum . . Det er paa Dansk, der er kommen profecto en hob Russer til Kiøbenhavn.Holb.Er.I.2. *Før var der knap skreven paa dansk en Bog, | Som ret kunde Hjerterne hue.Wilst. D.I.63. i forb. m. adj.: paa godt ell. rent (sj. bredt. Mau.I.121) dansk, (dagl., nu l. br.) især: uden at bruge højtidelige vendinger; med rene, usminkede ord; med andre ord (jf. II. Danske). Jeg skal da fortælle Resten paa reen Dansk.Holb.Bars.III.6. Man kalder slige Folk paa gammel got Dansk: Vægelsindede.sa.Vgs.(1731).I.6. Gædeord.² paa anden ell. (nu især) andet dansk, (jf. u. anden 4.2; dagl.) d. s. (sml. II. Danske). „Mit Navn er Von Tyboe.“ — „Og mit Navn er Magister Tychonius.“ — „Det er at sige paa anden Dansk: Jeg er Kong Salomon, og I Jørgen Hattemager.“ Holb.Tyb.III.5. sa.Vgs.(1731).III.2. Dog, for at bruge een af Talekonstens Floskler, hvor geraader jeg hen? eller paa anden Dansk, hvor var det jeg slap? Tode.VI.346. Kierk.IV.209. (Holberg fortæller), at hans Venner oftere har tilskyn-det ham til (hvilket paa andet Dansk betyder, at hans Fingre klør efter) at udarbejde et moralsk System.Vilh.And.Eras-m. II.111.

2) om dansk skik og brug; i forb. paa dansk (dannet i lighed m. sa. udtr. u. bet.

1, ved udeladelse af ord som Vis, Maner) Monsieur, jeg forstaar icke Fransk, vi vil slaaes paa Dansk. Flux træk ud.*Holb.Jean.V.3.* *sligt et Shawl! . . | Ja De . . er lykkelig! | De har en Mand, som Dem paa Persisk klæder, | Og som paa Dansk Dem elsker og tilbeder.*PalM.(1909).II.67.* leve (spise) paa dansk | især i talom.: klæde sig paa fransk og fryse paa dansk, se u. Fransk. || *Løvfald kom med vaade Storme, | og Regnen drev paa Dansk (o: kraftigt, stærkt) ad Broncen ned.*Bergstedt.I.58* (jf. (u. bet. 1) tale dansk 2, paa rent dansk).

III. dansk, adj. [dan'sg] *Høysg.AG.11.* intk. og adv. d. s. ell. (nu næppe br.) -t (D L.A.—7—8. jf. ogs. *Korl.161. Feilb.*); gradbojln. (i bet. 1.; ♀) -cre (Øst.VII.52), -est (*Èsm.I.216. Soph.Clauss.T.64.*) (glda. dansk(er) (*Rimkr.*), æda. danst, intk. (*Harp.Kr.38.*), oldn. danskr, eng. Danish, ty. dänisch; afl. af I. Dan, jf. dansk; sml. I. og II. Dansk, I. og II. Danske, III. danske) som stammer fra, hører til ell. vedkommer Danmark.

1) m. h. t. nationaliteten. 1.) et Dansk Skib.*DLA.—7—8.* mand (skulde) jo have taget mig for en Dansk Hiemfødnig.*Holb.Jean.III.2.* Saa mandelig fegtede her danske Folk under danske Mænds Anførsel.*Mall.SgH.297.* *Saalænge danske Hjerter slaee, | Og danske Tunger kraftigt taler.*Winth.SS.4.* den danske bonde, se u. Bonde 1.2. || i best. f., brugt som subst. (jf. I. Dansk 1.); ent.: den danske, (nu næppe br.) især koll. *Jeg den elskte Danske priser, | At Beskedenhed han viser.*Wess.225.* *Saalænge som . . med Liv og med Aand | Den Danske kan syngte i Lunden.*Wilst.D.I.66.* flt.: de danske, (især ♀) det danske folk. *Ew.I.128.* Christian VII de Danskes og Norskes Konge.*Thaar.(indskrift paa Frihedsstøtten i Kbh.1792).* *Da sprang der frem en Kilde, den sank igjen i Hav, | Det var de Danskes Taarer, der flød ved Heltnes Grav.*Hauch.SD.II.86.* i slaget ved Fredericia vandt de danske en stor sejr | i udtr. som de danske vandt, (dagl., sporg.) nu gik sejren til den rigtige side (i koptspil olgn.); nu vandt vi. *Aa nu tabe nok de Danske, | . . Aa han har Spadile — nu taber jeg Modet.*Hostr.Int.46. Krist. Ordsprogogmundheld.(1890).476.* 1.2) m. h. t. karakterbeskaffenhed: som (i høj grad) har de for danskerne typiske (aandelige) egenskaber; ogs.: dansksindet. hiin Række af norske Digtere, der vare "danskere" end de danske.*Heib.Pros.III.404.* *hvo er bedre dansk end Du | I Tanke, Daad, og Tale?*Winth.Lyr.209.* *blev Dybbølbjerg tysk, da det døbtes i blod, | som flød fra de danskeste årer.*Hostr.SD.I.302.* *Saa dansk som han var ingen Konge her i mange Aar.*PFaber.VV.4. VilhAnd.FM.180.* Hvor er Skovgaard dog under alle Breddegrader Dansker lige til Marven. Har vi noget danskere?

Pol.^{19/11}1916.5. || (nu næppe br.) som man kan stole paa; ærlig; brav; som siger sin mening lige ud; ligefrem (jf. u. II. Dansk 1). *Mau.I.121.* *hvad jeg ei kan tone, skildre, male, | (vil jeg) Fortælle kort, og dansk, og ligefrem.*Bagges.II.26.* "bruges seldn nu omstunder." *VSO. jf.:* eders ærlige danske Ansigt.*Ing.VS.II.81.* *han (o: en hund) var ægte, ærlig dansk, | Snart glubsk og snart igjen tam.*Winth.IV.97.*

2) om hvad der vedkommer Danmark som stat, folket m. m. Kong Christian V's Danske Lov.(*bogtitel.1683.*) Underskeed mellem det Preutziske og Danske Allenmaal.*JJuel.34.* *som gamle Kristian | Staar han fast paa danske Strand, | Skjønt hans Blod udrinder.*Grundtv.PS.I.263.* det danske flag | det danske vaaben | jf. bet. 4: det stærkt kuperede Terræn (ved Ørholm) kaldes populært "det danske Schweiz." *Trap.⁴II.290.* || (foræld.) dansk (undertiden ubøjet) ell. især i flt. danske (ogs. undertiden ved subst. i ent.), efterstillet en maal- og møntbetegnelse: i dansk maal, mønt. naar mand bliver tilvejet 100 pund Preutzisk vegt, har mand kun 77 7/8 og 10 lod Danske. *JJuel.34.* hver Groschen er 3/4 skilling Danske.*smst.12.* 500 Gylden eller omtrent 250 Rdr. Dansk.*FrSneed.I.194.* tre Mark Danske.*Olufs.NyOec.I.100.* en Karlin er omtrent fjorten Skilling dansk.*Hauch.Mf.U.81.*

3) om sproget (jf. II. Dansk 1). Kand hand da læse hvilcken Dansk Bog hand vil?*Holb.Tyb.I.4.* Saxo har bødet meget paa det Latinske Sprog med Danske Ord.*sa.Er.I.4. Høysg.AG.17.* den danske Presse i Nordslesvig.*Rosendal.D.II.171.* jf.: min Stuil . . er ægte dansk.*Grundtv.LSk.34.* || det danske (jf. det franske, tyske osv.; efter ty. das deutsche olgn., se *FalkT.Synt.95;* nu l. br.) det danske sprog. *Høysg.AG.3. Wess.77.* (oldsaksisk) synes ikke at have haft nogen mærkelig Indflydelse paa det gamle Danske.*Rask.NSO.69.* *Du kan dog det Danske skrive, | Saa en Dansk kan det forstaae.*Heib.Fl.1830.Nr.8.sp.3. sa.Poet.VII.223.* || i faste forb. dansk juridisk eksamen, (gldgs.) juridisk eksamen for ustuderede (o: som ikke har læst latin). *Heib.Poet.VI.150.* Dansk juridisk Examen er just intet Hercules-Arbeid.*Hz.VII.352.* *Hauch.MfB.156.* dansk jurist, (især dagl.) person, som har taget denne eksamen. *En gammel tro Copist i Magistraten . . | Som dansk Jurist han meer ei stige kan.*PalM.IV.148. Tilsk.1918.I.336.* dansk skole, (foræld.) almueskole, hvor der undervistes i læsning, skrivning, regning osv. (men ikke i latin). *Moth.D34. VSO. MO. jf.:* *Han ikke kand engang Dansk Skoleholder være.*FrHorn.PM.154.* dansk stil, (især skol.) skriftlig udarbejdelse i modersmaalet (dansk). Opgaver til Øvelse i dansk Stil for Begyndere.*Krossing.(bogtitel.1832).* Opgaver til danske Stile.*BTDahl.(bogtitel.*

1898). *jf.*: (jeg underkastede) mig Examen Artium. Min danske Afhandling vakte temmelig Opmærksomhed. *Hauch.MfB.221.* samt: (en italienerpiges) danske (o: italienske) Stil. *Vved.II.113.* dansk tunge, se Tunge.

4) om hvad der er opstaaet i Danmark, frembragt af danske olgn. (de) lode os tractere med en dansk Risengrød af min Tieners Fabriqve. *Klevenf.R.J.104.* *Der er Kræfter ved det danske Brød. *PMøll.I.97.* kraftig og krydret, rigtig solid dansk Mad. *PLEvin.Hjem.(1919).46.* || især i faste forb., ofte m. bet.: indenlandsk; som eksempler kan anføres (idet der ellers henvises til de enkelte artikler): danske bogstaver, (gldgs.) gotiske bogstaver (mods. latinske; *jf. u. Bogstav 1*). Skriften (var) meget slem — store, uformelige „danske“ Bogstaver. *Schand.BS.444. Bang.L.203. EHenrichs. 20* *Tiisk.1908.360.* den danske etage, (geol.) d. s. s. den danske etage. *Uss.Atm Geol.98.* den af Kultusministeriet knæsatte „danske Gymnastik“. *Schröder.F. 239.* den danske hest, (vet.) om forsk. hesteracer, der opdrættes (ell. opdrættedes) i Danmark. *Sal.VIII.883.* dansk hund (*jf. ty. grosser dänischer hund, fr. grand danois, eng. great Dane*) stor, halvt myndeagtig, vagthund. *BMøll.DyL.I.92. Sal.IX. 30* *118.* ogs. (nu l. br.): d. s. s. Broholmer smst. dansk hvidt (ell. Danskhvidt. *Vare L.2167*), (mal.) fint slættet kridt, brugt som malerfarve. *Sal.IV.1108.* dansk ingefær, & d. s. s. I. Aron. *JTusch.28. MentzO.Bill. 348.* Oehenschlægers ægte danske norske Poesi — Udtrykket at forstaa i Lighed med det „Ægte dansk Schweizerost.“ *VilhAnd.N.46.* dansk øl (ell. Danskøl. *TroelsL.V.84*): *dansk og baiersk Øl. *ARecke. 40* *61.* især (foræld.): daarligh, hjemmefrugget øl. (*Kalk.I.*53*). *TroelsL.*V.127.* ordspr.: Man kan vel undertiden drikke dansk Øl og danse ved Tællelys (o: det er ingen skade til at leve tarveligt en gang imellem). *Mau.1349. PalM.II.L.290.*

dansk-, i ssg. [*dan'sg-*, sj. *'dansk-*] (af III. dansk (ell. II. Dansk); fortrænger Dane-, Danne(r)- heraf kan dannes en stor del ssg., fx. (foruden de ndf. anførte) m. 50 III. dansk 1: dansk-fjendtlig, -født (*Klevenf.R.J.65. Schand.O.II.108*), -sindet (*Ing. VS.III.5*), -sættet; m. III. dansk 3 ell. II. Dansk 1: -lærer, -talende, -time, -undervisning.

I. Danske, en. [*dansgø*] uden best. f. (*jf. dog I. Dansk 1*) og flt. (egl. best. f. af III. dansk, *jf. no. danske, oldn. danski samt FalkT.Synt.93*; nu næppe br. (i Holger Danske foreligger best. f. af III. dansk 1)) 60 d. s. s. Dansker 1. *hver Dankses og hver Normands Bryst. *Oehl.Digte.(1803).187.* *en sund | og ærlig Danske. *sa.P.251.* (*Thorvaldsen*) var en Danske! Hvad kunde man vente sig fra Danmark? *sa.Er.IV.185.* Kolde, livløse Danske (o: prins Otto)! — Bring

ham til Ridderfængslet. *Ing.PO.I.174. II. † Danske*, en ell. (sj., ved sammenblanding m. II. Dansk) et (got Danske. *Kom Grønneg.I.255. Pamela.I.a5v*). (ænyd. glda. *æda. d. s. (denne Danske. ChrPæd.IV.154. DFU.II.nr.21. a danska, paa dansk. Jy Lov.Fort.)*, sv. danska, oldn. danska, f. (å dønksu, paa dansk); af III. dansk; *jf. ogs. ænyd. glda. latine, oldn. latina, svarende til lat. (lingva) latina, (det) latinske (sprog)*) d. s. s. II. Dansk 1. *jeg nemmer aldrig goden Danske. *DFU.II.nr.21.* forstår du den danske? *Moth.D35.* Ej tal Danske. *Holb.Er.IV.2.* Hvad sig anganger Stiilen, da har jeg beflittet mig paa en reen Danske, og sielden indført fremmede Ord. *sa.Anh.Fort.6r.* i Højtrabende Vers eller og paa Sempel Danske. *KomGrønneg.I.284.* (*jf. u. II. Dansk 1*;) hun skal give sin Mand en hæderlig Begravelse. Det er at siige paa anden Danske, hun skal udstafere det døde Legeme. *Holb.Bars.I.1. sa.Usynl.I.A. III. danske, v. [danskø] -ede. vbs. (i bet. 2.1; sj.) -ning (D&H.) (ænyd. d. s. i bet. 2.1 og 3; af III. dansk 1) til III. dansk 1. 1.1) (jf. afdanske; sj.) (søge at) bibringe dansk præg ell. tankegang; paavirke i dansk retning; ogs.: fordanske. han skulde gennem Poesien og Historien danske (de unges) Sind. *JakKnu. LF.72. D&H. 1.2*) *have dansk præg ell. udseende. *Komiteen (kommer) med Skuldren smykt af Silkebaand, som dansker | rødt-hvidt, men ellers klædt å la Paris. *Marton.HB.47. 2*) til III. dansk 3. 2.1) (nu sj.) oversætte til dansk; fordanske. *D&H. 2.2*) (sj.) i pass. m. reciprok bet.: tale dansk. ett og andet Hjem (i Mellemlesvig), hvor „Oldefar“ og „Oldemor“ indbyrdes danskes. *DSt.1919.67. 3*) (*jf. paa rent, godt dansk u. II. Dansk 1; nu kun dial.*) i forb. danske op, bruge stærke ord; bruge mund; ogs.: prale (*jf. jyde*). *Moth.D35. Feilb.**

Danske-kalk, en. (af III. dansk 4; geol.) den danske etage. *Frem.DN.23.*

Danser, en. [*dansgø*] flt. -e. (< *VSO.(1793)*., *jf. sv. dansker (allr. 1738)*; vist dannet af I. Dansk efter Tysker, *jf. FalkT.Synt.93*; om ænyd. (flt.) dansker se u. I. Dansk 1, om glda. dansker (adj.) se u. III. dansk || eng. † dansker (*Shak. Hamlet.II.1*), m. bet.: dansk mand, er ikke laant fra da., men er sa. ord som eng. † dansker, adj., danzigsk, fra Danzig (sml. ænyd. dansk(er) i sa. bet.), afl. af eng. † Dansk (ænyd. Danske, mnt. Danzke), Danzig; se *FinskTidskrift.LXXXVIII.(1920). 63ff.* || først i nyere tid alm. i talespr., *jf. I. Dansk samt Arkiv.XI.187*) 1) d. s. s. I. Dansk 1. Hvad vilde den enfoldige Dansker da vel have sagt, om han havde oplevet de Dage, i hvilke Danske anvendte Talent og Tid paa Udarbejdelser i noget andet levende Sprog, end deres eget. *F Guldb. Dannersprogets Retskrivning.(1809).*

89. *Danskerne seirede, Venderne faldt. *Oehl.HrS.317*. Gud maa vide, hvor (*Saxo*), som en Dansker . . fik saadanne forunderlige Tale-Gaver fra *Grundtv. Saxo. I. XL*. *Du, alle Danskeres Fædreneland, | Hvoraf ej jeg fik til Odel et Spand. *sa. PS. VII. 371*. *Blich. (1905-07). II. 39 (skrevet 1842)*. der (*sker*) en stor Forandring, efter at Danskerne have bosat sig i (*England*). *JohsSteenstr. N.IV.23. JPJac. II.399*. Dan- skeren er en Tvivler, fordi Danmarks Hi- storie er Historien om en stærk Stammes Undergang. *JVJens. SS.133*. Vi ler ikke ad hinandens Vittigheder, og saa er det rent galt fat mellem Danskere. *Buchh. UH.55. 2) (dial.) d. s. s. I. Dansk 2*. der skjænkes en „Dansker“ eller en „klar“. *Feilb. BL.91*.

Dansk-hed, en. [ˈdanskˌhɛð] [III.1] (*især* ☉) *egenskaben at være dansk; dansk væsen og ejendommelighed; dansk sindelag og tænkemaade. Danskhedens fortryllende Vellyst. Ew. (MO.)*. *Hvis Du er dansk, som Svend og Knud . . | Saa er Din Danskhed desto bedre! *Bagges. Danf. II.131*. *Danskheden vaagned hos Konge og Folk. *Grundtv. PS. VI.422. Heib. Pros. X.377. Goldschm. VII.412*. Ytringer, der kunde komme i Collision med min Danskhed. *HCAnd. XII.103*. Men der er noget, som er større end os selv og alt vort . . Det ene er vor Danskhed, som aandelig lever med os i Modersmaalet fra Slægt til Slægt. *Jak Knu. G.127*. Danskhedens Historie i Sønderjylland. *Rosendal. (bogtitel. 1911 f.)*. **-hvidt**, et. se u. III. dansk 4. **I. -norsk**, en, et. [II.1] (*sprog.*) *især i best. f.: dansk-norsken, det af dansk paavirkede dannede norske tale- og skriftsprog. Sandfeld. Jens. S. 217. II. -norsk*, adj. *især [III.3] (sprog.; jf. I. -norsk)*. den lempeelige Fornorskning af Tale- og Skriftsproget i Norge, det „dansk-norske Maalstræv.“ *Bertels. Da. Sproghist. I. (1908). 110*. † **-rød**, subst. [III.4] betegnelse for en art rød okker, anvendt som farve. *EPont. Atlas. I.462*. **-øl**, et. se u. III. dansk 4.

Dans-mester, en. se Dansemester.

Dante, en. (*ogs. Tante Meyer*). *ft. -s*, best. *ft. -tesserne (Spillebog. (1786). 7)*. (*genem ty. dantes, tantes, ft., fra sp. tontos, egl. ft. af tanto, bestemt tal ell. mængde, af lat. tantus, saa megen, saa stor; jf. Tantieme; nu næppe br.*) ♣ *især i ft., om spillemærker (af elfenben olgn.) m. forsk. værdi (efter formen); regnepenge (jf. Jetton)*. Nogle begynder Spillet med 2 Jettons (hvoraf hver gjelder 3 Dantes). *Spillebog. (1786). 19. Meyer*.

da-om-tid, se Tid.

dapper, adj. se tapper.

daran, adv. se daran.

darausen, adv. [daˈrou̯s(ə)n] (*ogs. draussen*). (*fra ty. d(a)russen; af dar, der, og aussen, uden(for), sa. ord som uden; spøg. ell. foragt., nu l. br.*) *darausen (bei mir), (hos os) i Tyskland ell. i udlandet (især brugt, naaer forholdene der fremstilles*

som bedre end herhjemme). *PaM. (1909). II. 408. Gadeordb.² draussen: Ew. IV.139*. Nu er du da draussen og har betraadt det tyske Rige. *RudBay. EP. I.49. Wied. Fæd. 83*. || *som subst.: Tyskland*. *naar en (*tysker*) dig stort fortæller | Om darausens Bagateller, | Var det sandelig en Skam, | Om du blindt hen tro'de ham. *Wess. 223*. *Darausens tappe Hære. *MCBruun. PF. I.45*.

darre, v. [ˈdərə] *-ede*. (*fra ty. darren, tørre, afl. af darre, tørreovn; besl. m. tør; bjergv.*) *gløde (kobbermalm) for at fjerne de flygtige bestanddele; riste. Larsen. OrdbS*. **Darre-ovn**, en. (*fra ty. darrofen; bjergv.*) *ovn til risting af kobber. Larsen. Darrovn. OpfB.¹V.180*.

† **Darre-rod**, en. (*af glæda. darre, dirre (jf. bornh., sv. darra); besl. m. dirre*) & *alm. gulerod, Daucus carota L. (jf. Dirrerod). CGRafn. Flora. II.292*.

Das, et. [das] *ft. -ser*. (*sv. dass; vistnok forkortelse af ty. das hüschchen, det lille hus, jf. Hus, Hysken samt Arkiv. V.328; dagl. ell. vulg.*) *kloset; retirade. BerlTid.^{19/10} 1894. Aft. I.sp.6. Gertz. A.12. Hjorta. GU. 2.22*. *I Baggaar'n bag Dasset | hans Staldkammer laa. *Bergstedt. HE. 77*. *Jeg vil sidde paa mit Das, | smøge min glade Pibe, | se paa Stjerneerne. *FrNygaard. O.46*. gaa paa das: han gaar aldrig paa das uden at tage en bog med | (*ogs.*) *forrette sin nødtorf*: „Men Draaben, du lagde paa Bladet. . ?“ „Jeg gaar paa Das,“ sagde Bladlusen. *CEw. Æ. XI.64*.

dase, v. [ˈdʌsɛ] *Høysg. AG.139. -ede*. (*ænyd. d. s., sv. dasa, oldn. dasask, blive afmægtig, tabe sig, eng. daze, blænde (egl.: bedøve); grundbet. usikker, besl. m. II. Daase, III. daase, Dos || vistnok optaget i rigsspr. ca. 1850 fra dial. (sml. MDL. Feilb. I.177. HjalpeO.), jf.: *(de) sidde nok saa luunt | Og løie sig og dase (anm.: Provindsielle Udtryk for: at dovne). Holst. LHbl. 27* || *dagl.) tilbringe tiden ørkesløst (oven paa arbejdet); gøre sig det mageligt; dovne; drive. *Derfra gaar atter Lasters Stj | Til Dovenskab og Dasen. Sort. Poet. 37. Hostr. SD. II.127*. Der skal drives, dræves, drøsses, dase er nok egentlig Ordet for det Slags Sommer-Drivert. *Bogan. I.26*. (*han*) valgte sig en stærk cigar. Så dasede de og nød kaffen i små drag. *NMøll. H.40*. (*den*) paa Chaiselanguen velbehageligt dasende Rekonvalescent. *Nans. JD.187*. Han ynder . . at kunne dase over sin Paaklædning. *Const. GH.10*. *især i forb. ligge og dase (Rich. Billedtæxter. (1879). 8)*, sidde og dase (*Leop. GH.5*). || *part. daset brugt som adv., (sj.) dovent; dvask. Hun gaar tungt og daset. Thuborg. F.22*. || *dase om, (l. br.) drive ørkesløst omkring. Gadeordb.² jf. Feilb. I.177*.

I. Dask, et ell. (*nu kun dial.*) en (*Moth. D46. PAHeib. US.400. Grundtv. LSk. 29. Feilb.*) [dasg] *ft. d. s., † -e (i Haanddaske. Tode. V.153)*. (*ænyd. d. s.; sv., no., isl. dask,*

eng. dash, ty. datsch; vbs. til I. daske) 1) (især dagl.) til I. daske 1: om (nu især lettere) slag. 1.) i egl. bet.; ofte m. overgang til bet. 1.2. *Moth.D46.* *(han) rækker ham (haanden), med et trofast *Dask.Ing.VSt.24.* *I Skoven klang det tunge Dask, | Og Ulvens Kindbeen knager. *Winth.IV.56.* *med Haanden han i Bænken dunker. | Aa, raaber Mille: hvilket rædsomt Dask. *PalM.V.63.* (han ledsagede) sin Replik med et lille, kjærtegnende Dask paa Bagen af Enkens venstre Haand. *Schand.SF.17.* || dask i næve, børneleg, i hvilken en person med bortvendt ansigt skal gætte, hvem der slaar ham i hans flade haand (jf. *Festskr. Krist.137f.*). v*Aph.(1759).* D&H. 1.2) nu især i ft.: slag (især m. haanden) som straf; lussing; ogs. i al alm.: bank; prygl. seer I ikke, hvor mange Dask den nævise Taske giver mig i Ansigtet? *Pamela.III.172.* *en vild Pog, | Der trænger til gjentagne Dask | Af sin Mamas Krabask. *Bagges.NK.145.* *CMøll.M.III.21.* || (nu l. br. uden for dial.) i ent.: Det er kun min mindste Dask endnu, mine hverdags Ørefigen. *KomGrønneg.I.171.* jeg (gav) ham en Dask, han maatte fornemme. *Blich.IV.286.* (drengen) fik en Dask. *Pont.VF.20.* Feilb. || (overf.) Kritik og Bedømmelse, der let kunde tilvejebringe ham en fortjent Dask. *PAHeib.US.185.* 2) (jf. I. daske 3 og 4; vulg. (fynsk?)) i udr. som gaa paa dasken(s), gaa paa svir og sværm; „gaa ud paa livet“. hun gik paa Fabrek og hæ sine go'e ni Kroner om Ugen; nu (under strejken) gaar hun paa Daskens hver Da' i hvidt Skørt. *Breum.HH.165.* 3) (jf. I. daske 4; vulg. og dial.) pige, som man fjaser med; letsindigt pigebarn. *Ordbs.* || ogs. (jf. u. I. daske 2): urenlig, pjaltet kvinde. Feilb.

II. Dask, subst. (ænyd. d. s. (i forb. disk og dask); vbs. til II. daske; nu kun jyj.) sladder; snak. *Dask og Sladder. *Reenb.I.420.* *Moth.D46.* *Hvi staar I der og holder Dask? *Schandrup.S2v.* *MDL.* Feilb.

I. daske, v. [dasge] -ede. vbs. jf. I. Dask, Daskeri. (ænyd. d. s., sv., no., isl. daska, eng. dash, ty. tatschen; vist egl. lydfejlignende)

1) (især dagl.) give (noget) et slag (m. den flade haand oln.); især om lettere (temmelig slapt, „tjattende“) slag, der ledsages af et smæk. (ofte i forb. m. med). *Moth.D46.* Jeg daskede i Hænderne til de blev ganske varme. *Oehl.Er.I.78.* en Kiælling, der holdt paa at daske sin Mand i Hovedet med et Banketræ. *Molt.Er.22.* *Saa hug han sit Hors med sin Træskohæl . . | Den anden han dasked med Tøjrepæl. *Blich.D.II.115.* *Han daskede paa Sværdet. *Winth.D.131.* Bjørnen . . dasker (ungerne) med Labben. *BMøll.DyL.I.104.* Han sad med sin ene Arm om Halsen paa Slagtermesteren og daskede ham kærligt paa Kinden. *Wied.LO.180.* || (sj.) d. s. s. baske 1.1. (hunden) slikkede sig om Snuden og

daskede med sin . . Hale i det raslende Løv. *Winth.Morsk.108.* || kaste ell. lade falde m. et klask. *smid (hatten) først imod Loftet op | og dask den atter i Gulvet. *Drachm.SB.140.* Han dasker en Lærredspung mod Bordbrættet. *Skjoldb.A.21.* || (l. br.) intr.: slaa imod ell. ramme med en klaskende lyd. Fjendens Kugler naaede os, først trillende paa Vandfladen, dernæst daskende imod Aarer og Baade. *JJPaludan.Er.158.* jf. bet. 3: hver Kugle daskede igjennem Fjendens Skrog. *smst.158.*

2) (dagl.) især om tøj og legemsdele: bevæge sig slapt ell. leddeløst frem og tilbage; hænge løst ell. slattent ned; dingle (jf. Lemmedasker). *VSO.* der stod en for tidlig født kjedelig blegrød Rose og daskede paa en lang Stilk. *Schand.BS.62.* Hovedet ligesom daskede ganske løst. *Bang.SE.28.* nogle underlige daskende Gestus. *smst.170.* Naar hun rører sig, dasker Pjalterne om hende. *Skjoldb.A.19.* *Aakj.VF.55.* || ofte i forb. m. hænge: et langt Baand, der hang og daskede ned ad Ryggen. *MO.* Seilene hang og daskede. *Bogan.II.160.* Feilb. || (jf. bet. 1) i forb. m. med: lade (noget) bevæge sig slapt frem og tilbage; dingle med. (hun) daskede med en støvet Pæon. *Esm.I.128.* || (jf. bet. 3) i forb. m. ned, om oln.: falde tungt og pludseligt til jorden; „skvatte“. *(Ole) langede . . til ham ud; | En eneste Gang blot; men det var nok. | Manden han daskede ned som en Sok. *Drachm.SH.65.*

3) (dagl., især foragt.) gaa dovent ell. m. slingrende gang; dingle; slentre; drive (af sted). (ofte i forb. m. adv.). *Moth.D46.* (han) dasker omkring tidlig og sildig med den her Lire. *Blich.III.537.* daske om paa Kafeer og Restauranter. *CMøll.(Dannebrog. 1/3 1894.2.sp.3).* (drengene) daskede dovent af Sted med Hænderne i Buxelommerne. *Jørg.VF.171.* (han) daskede rundt og saa paa Anlæget for at faa Tiden til at gaa. *Tandr.R.62.* *Saa dasker de ind paa Hotellet. *Bergstedt.HE.157.* jf. (spøg.): *(de) dasked (o: satte sig) saa paa Cyklen op. *Blækspr.1899.16.* || gaa og daske oln.; gaa rundt uden at tage sig noget for; gaa og drive. jeg har gaaet her og dasket, lige siden jeg blev voksen. *PLEvin.Familien i Danmark.(1911).218.*

4) (videre udvikling af bet. 1 og 3, jf. sv. daska, leve utugtigt, ty. tätscheln, klappe, kæle for; sml. I. Dask 2 og 3; „daglig Tale.“ *MO.*; dial. (gldgs.)) i forb. m. med: (gaa og) kæle for (nogen); fjase med; ogs.: staa i utugtigt forhold til. *Moth.D46.* løbe og daske med liderlige Qvindfolk. *VSO.* Han gjør ikke andet end ligge og dasker med sin Kiereste. *smst. MO. MDL.*

II. daske, v. vbs. jf. II. Dask. (ænyd. d. s.; vist omdannelse (efter I. daske) af ænyd. taske (i forb. tiske og taske), dannet efter tiske; nu kun jyj.) fore usand ell. løs tale; sladre. *Moth.D46. MDL.* Feilb.

Daske-klud, en. [I.2] (foræld.) hals-tørklæde (halsklud), hvis ender faldt ned paa brystet. *Moith.D46. Sal.² VI.379.*

† **Daskel-urt**, en. (efter ty. täschelkraut, af täschel, lille taske; jf. Taskeurt) & alm. hyrdetaske, *Capsella Bursa pastoris* L. Gif (hesten) Daskel-Urt . . saa døer Ormen strax. *HesteL.(1703).B1r.*

Dasker(s), se I. Dask 2. **Daskeri**, et ell. † en (*Moith.D46*). vbs. til I. daske. 1) (l. br.) til I. daske 3: slentren; slentrende gang. Lange, magre Svin . . med et eget lunefuld Daskeri, der faar dem til at minde . . om det frie, halvville Dyr. *Thit.Jens. (Tilsk.1918.I.424).* 2) † til I. daske 4: det at fjase (med en); letfærdighed; løstagtighed. *Moith.D46. VSO. MO.* || i udtr. ligge i daskeri med, fjase med; ogs.: bedrive utugt med. *Moith.D46. vAph.(1759). VSO.*

dat, pron. se dit.

Data, flt. af Datum. **Dater-bar**, adj. som kan dateres (2) ell. tidsfæstes. Den ældste datérbare historiske Tildragelse, nogen til os kommen Folkeviser omtaler, er den, der besynges af Visen om Erik Emunes Drab. *CSPet.Litt.I.172.* de aller vanskeligste datérbare Stykker af det gamle københavnske Porcellæn. *Kunstindustrimu-seets Virksomhed.1919.33.* **datere**, v. [da-te:re] -ede. vbs. -ing (s. d.). (gennem ty. da-tieren ell. fr. dater fra mlat. datare, afl. af Datum; **W** ell. fagl.) 1) (jf. Datum 1) forsyne (brev, dokument olyn.) med angivelse af tidspunktet for dets affattelse, udstedelse osv. (jf. dagtegne); forsyne med dato (2); ogs.: forsyne (brev osv.) m. oplysning om, hvor (og hvornaar) det er skrevet. *Moith.Conv.D19.* om skriftet skal dateris paa Kiøbenhavns Slot eller paa Rosenborg. *Rostgaard. (Bruum.FR.II.54).* hans sidste Brev var dateret . . fra Røven eller Røven. *Holb.Jean.I.1.* en Vexel, som . . var dateret Hamborg, men trasseret, accepteret og endosseret under fingerede Navne. *Stampe.II.727. Hauch.I.488. TroelsL.VII. 11. 2)* (jf. Dato 2.s) overf.: angive ell. bestemme det tidspunkt, da noget er sket ell. har taget sin begyndelse; fastsætte datoen for; tidsfæste. slaget ved Svold kan ikke dateres | || i forb. m. fra: regne, at noget tager sin begyndelse fra (et vist tidspunkt). Han kunde datere sin Ankomst her paa denne Kyst fra den Dag, da den gamle Skude var kommen i Land. *Drachm.STL. 174. m. tings-subj.:* Det er først fra 1862, fra den nordamerikanske Borgerkrigs Tid, at den danske Udvandring daterer sin Begyndelse. *Nationaløkon.Tidsskr.I.277. jf.:* Vort Pengevæsen daterede en ny Tid fra Forordningerne af 5. Januar 1813 (o: en ny tid begyndte for pengevæsenet). *ADJørg. (Danm.RigHist.VII.59).* || refl.; i forb. m. fra: tage sin begyndelse fra et vist tidspunkt; ogs.: hidrøre fra; stamme fra. Tør jeg . . spørge, hvorfra vort Bekendtskab daterer sig. *Bøgh.II.338.* Alt det, andre faar, gaar

fra mig — denne Betragtning daterer sig fra det Øjeblik, vi kan sidde op i Vuggen. *Hoffmann.BlaanendeDanmark.(1919).60.* **W**

Datering, en. flt. -er. 1) som vbs. til datere. 1.) til datere 1. *Sal.V.7. 1.2)* til datere 2. Forsøget paa en Datering af 4de Akt (af „En Sjæl efter Døden“) er meget fikst. *DSt.1919.183. 2)* (l. br.) mere konkr.: d. s. s. Dato. *S&B.*

Da-tid, en. [1.1] („nytt Ord.“ *MO.;* især **W**) mest i best. f.: den daværende tid. (venezianerne) spille i Datiden samme Rolle mellem Europas Stormagter som England nu. *Goldschm.NSM.IV.173.* *Gustaf (III) er glemt . . | Datidens Glans forsvandt. *Ploug. D.I.57.* Ingen (har) hverken i Datid eller Eftertid næret nogen Tvivl om, at denne (figur i skuespillet) er møntet paa Goethe. *Brandes.Goe.I.248.* || om de mennesker, der levede paa en vis tid: (dette viser) hvilken Vægt Datiden tillagde Forældrenes Samtykke. *TroelsL.IX.99. 2)* (dammet af *Rask; gram.*) den usammensatte form af verbet (i dansk), der betegner en handling som sket (begyndt og afsluttet) i en forbigangen tid; imperfektum; præteritum (jf. Fortid). *Datiden.Rask.FS.Fort.32. Mikkels.SproglS.60.* **-tider**, adv. [1.1] (sj., jy.) paa den tid; den-gang (jf. datids, samt da om tid, nu om tider u. Tid). den datider brugeligste *Dands. Blich.IV.205.* **-tidig**, adj. [da-ti:ði] (l. br.) adj. til Datid 1. Kjøbstadens datidige idylliske, patriarkalske Sæder. *Goldschm.VIII. 155. Jørg.RH.131.* **-tids**, [1.1] (sj.) d. s. s. datider. (der) var datids hverken Havn eller Befæstning. *Blich.IV.213.*

Dativ, en ell. † et (*JBaden.Gram.180. Kierck.XI.163*). [da-ti:v] († m. lat. form **Dativus**. *Høysg.AG.42*). (af lat. (casus) dative; af dare, give, jf. Datum; *gram.*) hensynsleddets forholdelsesform; hensynsform. (brød hedder paa latin) Panis genetivus Pani, dativus Pano. *Holb.Er.I.A.* nogle (ad-jektiver) tage Personen, eller det, som staaer som Personen, i Dativet eller den tredje Casus, forved sig. *JBaden.Gram.180. Mikkels.SproglS.44.*

Dato, en. [da-to] best. f. -en [da-to:-(ə)n] flt. -er [da-to:ar] (egl. dativ ell. ablativ af lat. datum, udviklet i forb. som fra, til dato, hvor ordet bøjedes efter lat. regler, jf. sv. från, till dato, ty. bis dato, lat. de dato; har nu næsten fortrængt Datum i bet. 1 og 2) 1) d. s. s. Datum 1. underskrive med Dag og Dato. *DL.5—14—11.* en Dato . . i Kanten over et Brev. *Bagges.DV.X.420. Bergs.PP.25.* brevet var uden dato | dato-en er raderet bort | 2) d. s. s. Datum 2. 2.1) d. s. s. Datum 2.1. (de) skulde snart holde deres Guldbryllup, men de kunde ikke rigtig huske Datoen. *HCand.V.366.* hvad dato har vi (ell. er det) i dag? — den 13de (marts) | fastsætte en dato | ofte i forb. m. præp. (især emb.:) At faae et Brev under (eller af) den Dato. *Høysg.S.303.* Dersom nogen . . ikke indløser samme

(bevilling) inden eet Aar fra Udstædelsens Dato, skal han være Tiltale undergoven. *Pl.^{21/12}1803. StBille.Gal.I.1.* Jeg har ofte . . haft Lejlighed til at forbavne mine Undergivne med min ganske exceptionelle Hukommelse for Datoer. „Kontorchefen har da ogsaa Dag og Dato paa al Ting.“ *Jørg. Græs.(1904).53 (jf. u. Datum 2.1).* || dags ell. gaars dato, (især ♀) i dag ell. i gaar. I Anledning af det i Deres ærede Blad af Dags Dato gengivne Indhold af en (dom). *Pol.^{10/10}1920.12.sp.3. Nans.LL.195.* jeg anerkender Modtagelsen af Deres meget ærede af Gaars Dato. *And.Nx.PE.(1914). III.320. Kbh.^{10/10}1920.6.sp.6. jf. (spøg.):* Jeg vil have Mad . . Og det skulde gerne være Dags Dato (♂: straks). *Bergstrøm.M.41. 2.2) (vist af udtr. som (fra) dags dato; egl. ♀) indeværende dag; nærværende dag. (kun efter præp.)* || † efter dato. Livets Vexel fornyes paa Ni Maaneder efter Dato. *Tode.V.189.* || fra dato, (især emb.). *Du maa forbedre dig fra Dato. *Oehl.F.163.* Dersom nogen maatte have noget at erindre herimod, maa det meddeles . . inden 14 Dage fra Dato. *BerlTid.^{17/10}1920.M.11.sp.2.* || (ind)til dato, indtil i dag; til nu; hid-indtil. Det har til Dato farlig lidet rørt mig, enten Ungerer eller Franzoser fik Overhaand. *Gram.Breve.225. Falst.140.* *At 30 Mennesker paa slige Tanker faldt, | Hvorunder Slægten indtil Dato lider. *PalM.VI. 307.* han var saa god som ti; jeg har ham endnu til Dato i taknemmelig Erindring. *Bergs.PP.137. jf. (sj.):* indtil seneste Dato. *Drachm.F.I.138. 2.3) (egl. om den dag, paa hvilken noget tager sin begyndelse) tidspunkt, fra hvilket noget har sin oprindelse; oprindelse. (kun i forb. m. af og adj.). (konservativ) er som Betegnelse for et politisk Parti af ny Dato. Brandes.IX.363.* Mit Bekendtskab til Pastoren er af ung Dato. *Drachm.T.147.* Udvandringen fra Danmark er af en nyere Dato end fra de fleste andre evropæiske Lande. *National-økonTidsskr.I.277.* paa Raadstueballerne . . promenerede ogsaa de forlovede Par deres Lykke af ny eller ældre Dato. *Jørg. Græs.(1904).62. Dato-veksel, en. [2.2] ♀ veksler, der forfalder til betaling en vis tid 50 efter udstædelsen (fra dato). Sal.²I.156.*

Dattel, en. se I. Daddel.

datten, pron. se u. dit.

Datter, en. [dador] (nu kun dial. (ell. foræld. og spøg.) **Dotter** [dødor] (*Høysg.A.G.47*). *Holb.Jean.V.6. TBrunn.Pr.70;* ogs. skrevet **Daatter**. *DL.6—13—10. Holb.I.97 ofl. VSO.I.618. jf. Feilb. Kort.158. Thorsen.25. Dania.IX.30;* i løbet af 18. aarh. fortvænger **Datter** formerne **Daatter**, **Dotter**, *jf. Univ. Bli.I.22. Kalk.I.413 samt:* Nogle skrive **Datter**; andre **Daatter**, *der følger dem der skrive Dotter*, i plurali **Døttre**. *Holb.Orthogr. 107. VSO.(1793) har som hovedform Dotter, medens Moth.D47 kun har Datter.* *ft. døtre* [dødre] *Høysg.AG.47. (ænyd. glda. dotter,*

daatter, datter (*ft. døtter, ænyd. ogs. døttre*), *æda. dot(t)ær (ft. dot(t)ær), run. döttin, oldn. döttir (ft. døtrr), eng. daughter, ty. tochter, got. dauhtar, gr. thygátēr, sanskr. duhitār-)*

1) *person af kvindeken (barn ell. voksen) i forhold til forældrene (nu især om voksne og i mere formelt spr.; om børn hellere Pige- (barn), jf. Hjørto.(BerlTid.^{29/8}1916.Aft.2)). (Adam) avlede Sønner og Døttre.1Mos.5.4. siden fødte (Lea) en Datter, og kaldte hendes Navn Dina.1Mos.30.21. hvo som elsker Søn eller Datter mere end mig, er mig ikke værd. Matth.10.37. jeg skal tale med Mester Herman, og begiære hans Datter. Holb.Kandst.I.1. *Føder du mig saa bold en Søn, | Da gjør du mig Tankerne glade. | Føder du mig en Dotter skøn — | Jeg vil hende ikke hade. Oehl.L.I.294. (hans) Elskede . . var en Datter af simple, borgerlige Forældre. Gylb.Novel.II.127. Fra mit Sovekammer kan jeg beskue den botaniske Have og Hornemanns Frøken Døttre. HCAnd.Breve.I.260. (fru Gyllem-bourg) var en Datter af Stadsmægler og Dispatchør . . Johan Buntzen. Biogr.Lex.VI. 401. || (nu kun dial.) i udtr. som (faa) en ung datter, (faa) en datter, en lille pige. vor Moor er bleven forløst med en ung Datter. Holb.Bars.I.1. Feilb.I.178. || (nu især jy. ell. gldgs.) som andet led i (ugifte) kvinders efternavn, hvor faderens fornavn er første led. Zille Hans Dotter. Holb.Skiemt. E6r. Kirstine Hansdatter (hed) den forrige, afdøde Ejerinde (af gaarden). Goldschm. II.111. Næste Søndag lyste Præsten til Ægte for Ungkarl Niels Nielsen . . og Pigen Line Christensdatter. Aakj.B.171. Feilb. || ordspr. (foræld.): Datter farer gjerne i Moders Særk (♂: vil gerne efterligne sin moder). Mau.1251. jf. Ez.16.44. Den, der vil have Datteren, maa holde gode Miner med Moderen. Mau.I.1257.*

2) *overf. 2.1) (foræld.) kvinde, der staar i et datterligt forhold til en anden. *Du, som nu Alsaligheden fatter, | Min Elisabeth (♂: helgeninden)! see til din Datter. | Hendes fulde Hierte mangler Ord. Oehl.VI. 135. Min Søsterdatter . . er min Datter ligesaavel som sine Forældres. Gylb.Novel. II.128. || spec.: svigerdatter. Moth.D46. PalM.II.155. Min tilkommende Datters Slægt og Venner er os altid velkomne. Drachm.XII.562. (billedl.) om den kristne menighed: *Fryd dig! du Jesu Brud . . | du est just den Datter, | Som Gud saa herlig skatter.Brors.I. 2.2) (nu næsten kun bibl.) som venlig tiltale til en yngre, ubeslægtet kvinde (jf. Barn 3.3). Jesus vendte sig om, og da han saae hende, sagde han: Datter! vær frimodig, din Tro haver frelst dig. Matth. 9.22. Kom Grønæg. III.245. J Sneed.II.281. 2.3) (nu l. br.) kvindeligt efterkommer. *Du skyldfri Søn af Davids Datter (♂: Maria), | Ved dig vort tabte Held skal vindes atter. Salm.Hus.133.3. Vi ere Alle*

Adams Sønner og Evass Døtre, ere sene til Dyd, men snare til Last. *Mau.I.122* (jf. *Eva-datter*). 2.4) (videre udvikling af bet. 2.1 og 2.3; især \mathbb{W} ell. bibl.) oftest i flt.: kvinde, som er præget af ell. hører til en bestemt tid, et bestemt land ell. folk ell. en anden person oln. (jf. Barn 1.4). Fandens Døtre (ν : slette kvinder) ere giftede bort til Folk i alle Stænder. *Mau.1952*. \parallel i udtr. som landets døtre, landets kvindelige indbyggere. Esau 10 *10* (jf. bet. 2.3 ell. 2.4) \mathbb{W} om ting ell. begreber (sml. *Dattersprog*). *Religion, du Himlens høie Datter. *Ew.I.46*. Hoffærdighed og den nes Datter Spottelyst. *Blich.IV.51*. (til Sorø kloster) indførte Abсалon Cisterciensermunke, som han . . hentede fra Esum . . Sorø blev saaledes en Datter af Esum, men det overfløj snart Moderstiftelsen. *Trap.III.14*. ordspr.: Armod er Dødselheds Datter. *Mau.305*. Løgn er Djævelens . . Datter og taler sin Faders Maal; hun véd Et og taler Andet. *Mau.6120*.

Datter-, i ssg. (nu kun dial. **Daatter-**, **Døtter-**). (egl. gen. ent. af Datter (oldn. dóttur-); jf. *Datters-*, *Døtre-*) m. h. t. forholdet ml. Datter- og Døtre- kan bemærkes: i ganske enkelte tilfælde bruges kun Døtre- (se *Døtre-par*, -skole); ellers bruges Døtre- (nu kun sj.) som flt. til ssg. m. Datter-, der da har to flt.-former, se fx. -barn, -datter; Dattermand har som flt. dog kun Døttermænd \parallel til bet. 1 kan dannes en stor del ssg., fx. (foruden de ndf. medtagne) flg. (alle \mathbb{W}): datter-blid (*Bagges. Danf.II.31*), -haand (*Wilst.D.I.28*), -hjerter (*Bagges. Danf.III.32*, *Oehl.VII.255*), -kærlighed (*And.Nx. DM.183*), -løs, -pligt (*Oehl.XII.135*), -ømhed (*Lemb. Shak.XI.136*) \parallel i tilknytning til Datter 2.5 er (som gengivelse af Filial-, jf. eng. daughter-, ty. tochter-) dannet en del ssg. m. bet.: som nedstammer fra; som staar i et vist afhængighedsforhold til; filial-; fx.: -kirke (*Sal.VI.516*), -kloster (*ADJørg.IV.455*), -loge (*Brandes.IV.446*), -menighed (*Sal.VI.516*), -selskab; jf. *Dattersprog-barn*, et. (**Døtter-**, **VSO.**) flt. -børn ell. (sj.) **døtrebørn** (*Levin.*). (glda. (flt.) dotterbørn; nu l. br.) *Moth.D47*, *HCAnd.IV.250*, -**datter**, en. (**Døtterdotter**, *Hob.JH.II.81*, **VSO.**) 60 **-døtre** ell. (sj.) **døtredøtre** (*Bagges.DV.X.210*, *Levin.*). (glda. dodotter, oldn. dótturdóttir) Din Sønndatters eller din Datterdatters Blusel, deres Blusel skal du ikke blotte. *3Mos.18.10*. Sønnesønner og Datterdøtre. *Bagges.DV.IX.207*, *HCAnd.V.338*.

Feilb.I.178. \mathbb{W} **datterlig**, adj. († **dotterlig**, **VSO.**) adv. d. s. ell. -t ell. (†) -en (*Moth.D47*). adj. til Datter (1). *Moth.D47*. \parallel især: som er ejendommelig for ell. passer sig for en datter. Dersom nogen antager et Barn (kan han) udfodre en sønlig eller dotterlig Lydighed af det samme. *Hob.NF.II.36*. *derfor kysset du saa datterligt Min Konges Haand. *Oehl.EA.225*. datterlig Ømhed. *Blich.II.413*. af datterlig Kjarlighed til Deres højsalige Fader. *Schand.IF.88*. **Datter-til(le)**, en. (**Døtter-**, se ndf.). (især poet., jf. dog *Feilb.*) lille Datter. *Moth.D46*, *Blich.(1905-07).I.249*. *Havde jeg, o havde jeg en Dattertil, o ja! *JPJac.II.275*, *Drachm.XII.44*. *Føder du mig en Dottertil. *Oehl.L.I.294*. -**lod**, en. (jur., foræld.) søsters arvelod, der kun var halvt saa stor som broders; søsterlod (jf. *Broderlod* 1). *vAph.(1764)*. **OrdbS.** -**mand**, en. (**Døtter-**, **VSO.**) — sj. **Daatters-**, *EPont. Atlas.II.137*). flt. **døttermænd** (*Levin.*). (glda. dotter man; foræld., jf.: „bruges kun hos Landalmuen.“ *Levin.*) *svigeren*. *F.Guldb.SS.II.378*, *CBernh.V.79*, *HFEw.NielsEbbeson.(1886).135*. **Datters-**, i ssg. (sj.) se *Dattermand*. \mathbb{W} **Dattersprog**, et. [2.5] flt. d. s. ell. **døtresprog**. (jf. eng. daughterlanguage, ty. tochttersprache samt *Datter-sprog*, som nedstammer fra et andet, ældre sprog. Stammen for saa mange Dialekter eller Døtresprog. *Mob.F.225*, e. br. \ -**sæl**, adj. som er rig paa ell. velsignet med gode døtre. *Rahb.E.IV.90*. -**søn**, en. (**Døtter-**, *Hob.JH.I.219*, *Feilb.*). flt. -**sønner** ell. (sj.) **døtresønner** (*Levin.*). (glda. dotterson, oldn. dóttursonn) *F.Guldb.SS.II.381*, *Engelst. Nat.161*. gamle Bedstemoder . . græder for sin Dattersøn. *HCAnd.X.261*, *JPJac.II.275*, *Feilb.*

Datum, et ell. (ved paavirkning fra Dato) en (*VilhThoms.Afh.I.211*). [ˈdaːtom] i best. anv. oftest uden art.; (sj.) -'et [ˈdaːtom'et] (*Ing.EF.II.164*); flt. (nu kun i bet. 3) **data** [ˈdaːta] ell. (sj.) **dataer** [ˈdaːtaːr] (*Aakj.MüRegnebræt.(1919).iv*). (af lat. datum, perf. part. af dare, give, jf. *Dativ* og *datere*; i bet. 1 og 2 er *Datum* nu næsten fortrængt af *Dato*)

1) (af lat. datum i bet.: givet, udstedt, der i ældre tid sattes paa dokumenter osv. m. tilføjelse af tid og sted for udfærdigelsen; senere opfattet som betegnelse for dagen) angivelse (paa brev, dokument oln.) om tidspunktet (bestemt m. h. t. aar, maaned og dag) samt ofte tillige stedet for dets udfærdigelse; *datering*. (ofte m. overgang til bet. 2). *DL.5-2-80*. *Datum* paa Beviset staaer altid in Blanco, at jeg kan gjøre det til forfalden, naar jeg vil. *Wiwet. D.102*. De vil af *Datum* paa dette Brev erfare, at vi finde os i Kjøbenhavn. *Gyllb.X.237*. Den Kvinde, som ser eller skriver et *Datum* er endnu ikke født. *Rode.EM.39*. ofte spec. (mods. *Aarstal*) om angivelse af tiden blot m. h. t. dag og maaned:

I Dagbogen findes hist og her et Datum, hvad der derimod mangler, er Aarstal. *Kierk.I.XII.* || $\text{\textcircled{U}}$ angivelse af tidspunktet for en hændelse olgn. (jf. datere 2); ogs. (sml. bet. 2): tidspunktet for hændelsen. Et nøjagtigt Datum for, hvornår Statuen er indlemmet i vor Samling, kan nu ikke fremskaffes. *JLange.III.36.*

2) bestemt dag. 2.1) dag, bestemt m. h. t. sin plads i en vis (nævnt ell. underforstaaet) maaned, ofte tillige m. angivelse af aarstallet; maanedsdag (jf. Dagtal). samme Stævnings Datum og Termin. *DL.I—6—15.* uden at erindre det, har (jeg) valgt denne Dag til vor Bryllupsdag, og skal først see det ulykkelige Datum, ligesom Midnatstimen slaar. *Ing.EF.II.81.* bestemme et vist Datum i Maaned. *Heib.Pros.VI.213.* Hvilket Datum er Deres Fødselsdag. *Gylb.VI.16.* en af de sidste Dage i Juli Maaned. . . Datum og Aarstal har jeg glemt. *Kierk.VI.25.* Vi gjenneemgik nu de forskellige Begivenheders Datum. *Schand.Fort.399.* || † i forb. dag og datum, ugedag og maanedsdag (jf. u. Dato 2.1). (begivenheder, optegnede) efter Dag og Datum. *Holb.MTkr.72. sa.Bars.II.8. 2.2)* (sj.) d. s. s. Dato 2.2. (han) gaar til datum sort og slet sort, sit eget Haar uden Pung. *Klevenf.R.J.5.* jeg har maattet sørge for mig selv fra den Tid og mit heele Liv til Datum. *JJPaludan.Er.39. 2.3)* (omdannelse af udtr. af . . dato; l. br.) d. s. s. Dato 2.3. (en avis) af gammelt Datum. *Schand.Fort.138.* Knaldproprietærerne og Herregaardsforpagterne, en Befolkning af temmelig nyt Datum. *Hørup. I.95.*

3) (af nylat. datum, flt. data, det givne, det sikre) $\text{\textcircled{U}}$ hvad der er givet; oplysning; ogs.: kendsgerning; faktum. (især i flt.). Min Herre forlanger at vide min Alder. Han siger, sig derom at have fundet adskillige u-overeensstemmende Data, saavel ndi fremmede, som mine egne Skrifter. *Holb.Ep.V.110.* *ASørsted.Haandb.I.66.* Af visse Data i Oehlenschlägers Værker, og isærdeleshed af deres Mangel paa Reflexion, slutte vi os til den umiddelbare Tilværelse af hans Genie. *Heib.Pros.III.220.* statistiske Data til Oplysning om Størrelsen af Arbejdslønnen. *Nationalekon Tidsskr.I.286.* en Familiefar indfører sine Rollinger i Husets Bibel med de korteste Dater: Fødsel og Fremfærd. *Aalkj.MitRegnebræt.(1919).IV.* || (nu næppe br.) i ent. *Leth.(1800).* Kong Thjødrek var hos Atle — et interessant sagnhistorisk Datum. *Rosenb.I.319.*

Datum-skifte, et. [2.1] (astr. ell. $\text{\textcircled{A}}$) overgang fra en datoberegning til en anden ved den 180. længdegrad. *Sal.²V.833.*

Daudi, subst. [ˈdɑudi] (efter omkvædet di — da — daudi paa en revyise fra 1876, se *Arbejderens Almanak.1918.50*; egl. smædeord mod jøderne, jf. *Goldschm.VIII.75f.*) i udtr. som gaa paa daudi, (dagl., lidt

glds.) gaa paa sold, sjov. skal vi saa gaa lidt paa „Daudi“ i Tivoli? *JakSchmidt.SP.13.* en enkelt Aften fik (han) mig med ud paa „Daudi“. *Wied.US.I.57.* *Nu ta'er de Konen med paa Daudi. *Blækspr.1914.45.* || (sj.) en daudi, en levende dame. *ChKjerulf.(Arbejderens Almanak.1918.50).*

Daun, en. (vist kun hos Blich.; efter et tolkningsforsøg af Suhm og Schiønning (der os afleder dansk af eng. down, ned, og oeng. dæne, eng. dean, dal): de Danske (kaldtes) saa, fordi de beboede et lavt og fladt Land; thi paa det gamle Sprog kaldtes det, som er lavt og fladt, Daun, Dan. *Suhm.Udtog.3)* især i best. f.: Danmark (som sletteland). *Fred og Venskab har sig lejret | Over Daun og Klippegrund. *Blich.D.I.53.* *Daunens Eg (o: Tycho Brahe), som hin Storm oprykke fra Norden | Har fæstet sin Rod paa Thuiskons mildere Slette. *smst.130.* *I Daunens grønne Vange (o: i Danmark). *smst.163. smst.II.92.*

Daus, subst. se Dus.

dave, v. se daabe.

I. David, en. [da'vi:ð] (ogs. m. eng. form: **Davit**, flt. -s. *Wolfh.MarO.186.* — nu sjældnere: **Devis** [ˈdevis] se ndf.). flt. -er. (fra eng. davit; oprindelse usikker, maaske sa. ord som II. David || **Devis** vist efter eng. davits, flt.) $\text{\textcircled{A}}$ (svær) bom af træ ell. krumbojet jærn, der viser ud over skibssiden og bruges som kran. Der blev svinget en David ud, et Tong om Livet paa dem, de blev hejst op, og ind i Lukafet. *KLars.HPE.152. spec.: 1)* d. s. s. Ankerdavid. **David**: *TeknMarO. Devis: Funch.MarO.I.78. Sal.I.854.* || d. s. s. Davidsbjælke. **Devis**: *Funch.MarO.II.27. 2)* en af de to bomme, hvori (udenbords) baade hænger, og hvormed de kan hejse op ell. ned; jolle-david; jollebom. **David**: *Levin. Scheller.MarO. jf.:* Folkene sad i Jollen, som endnu hang under Jerndavid'erne. Nu huggede de Talljerne fra. *Drachm.PV.143.* **Devis**: *IdrøetsB.I.361.*

II. David, propr., (i bet. 3) en. [da'við] flt. (i bet. 3) -er. 1) propr.: navn paa den gammeltestamentlige konge || (efter *1Sam.18.1ff.*; jf. *Jonatan*; sj.) *Der var en David og en Jonathan (o: to gode venner). *Wess.197. jf. Grundtv.PS.III.196. 2)* (af uvis oprindelse) i talem. som vide, hvor David købte øllet, (især iron.) vide (for) god besked med noget. *Mau.II.614. Lieb.DQ.I.298. †* vide, hvor David bor, d. s. hun véd hvor David boer (o: hun er ikke jomfru). *Moth.D47.* Galanter, de har ret Deres Paradis her i denne Bye . . naar Vi seer os om, saa maaskee veed i nok og hvor David boer, I har vel alt havt her nogle smaa Galanterier. *KomGrønneg.II.117.* lære ell. vise (en), hvor David købte øllet. 1. (nu l. br.) vise (en), hvorledes noget forholder sig; give besked. *Mau.II.614. jf. TroelsL.XI.90. VilhAnd.Erasm.II.290. 2.* som trusel: lære en noget andet; give en lektion.

Lad nu kun den sipperste Herremands Frue maale sig med mig, om hun tør, og jeg skal lære hende hvor David købte Øllet. *Biehl. DQ. IV. 156. PAHeib. US. 447. Holst. IV. 127.* Vi skal vise den Karl, hvor David købte Øllet. *Tandr. K. 55. 3)* en. (foræld.). **3.1)** d. s. s. Davidsdegn. *Troels L. XI. 90. 3.2)* tegn, der bares af davidsdegnene (jf. *Kalk. I. 342).* *Troels L. V. 149.*

Davids-bjælke, en. [I.1] † bjælke i 10 en baads spejl, hvorover det reb løber, hvormed ankeret hejsses op ell. ned (jf. u. I. David 1). *Scheller. MarO. 209.* **-degn**, en. [II.1] (foræld.) i flt.: kor af (12) latinskolelever, der sang for folks døre (vist egl. Davids salmer) og dannede et eget lag (jf. II. David 3.1). (*Kalk. I. 342).* *Moth. D47. VilhAnd. (P. Møll. I. 296).* **-harpe**, en. [II.1] 1) jf. *1Sam. 16. 15ff.*: *Kom Jesu, vær vor Hytte-Gjæst, | Hold selv i os din Julefest, | Da skal med Davidsharpen Klang (*Grundtv. SS. I. 394:* Davids Harpe-Klang) | Dig takke høit vor Julesang (∴: julesangen skal klinge saa skønt som Davids harpespil). *Salm. Hus. 142. 9.* || (sj.) samling af Davids salmer. Davidsharpen. Udvalgte Psalmer metrisk oversatte. *Boye. (bogtitel. 1817).* *D&H. 2)* (poet.) harpe, der mentes at ligne den, hvorpaa David spillede; ogs. (∴, foræld.) en slags citar, bebrukt med strenge paa begge sider (jf. *Dobbelt-, Spidsharpe*). en Lyre, en Davidsharpe. *Ing. EM. II. 9. PMøll. I. 261. Vorthj. I. 3. 78. 3)* (zool.) d. s. s. Harpesnegl (jf. -lyre). *Alzer. II. 724.* † **-lyre**, en. (zool.) d. s. s. -harpe 3. *David-Lyre. vAph. Nath. II. 21.* **Davit-sokkel**, en. [I] † fodstykke (sokkel), hvori en david er anbragt. *Tekn. MarO. 28.* **-spor**, et. [I] † d. s. smst.

Davit, en. se I. David.

I. Davre, en. [daurə] uden flt. (ænyd. 40 daff(e)re, glde. daffuorth, æda. dagorth (AM.), sv. dagvard, no. dagverd, dugurd, oldn. dagverð, dogurð; egl. smsat., af Dag og oldn. verðr, maaltid, besl. m. Vært; jf. Nadver; egl. bet.: dagsmaaltid; endnu alm. i dial. undt. bornh.) 1) dagens første ell. andet maaltid; det egentlige morgenmaaltid (jf. *Frokost*); mad, som spises ved dette maaltid. *Moth. D20.* *tæt om Fiskedammen | spise Davren sammen | Dreng og Bonde- 50 mand. *Frank. (Sang B. 38).* *Dog har ei Hesten end faaet Havre, | Jeg faster endnu foruden Davre. *Oehl. L. II. 116.* *Nu er der feiet og redt Seng, | Og Davren er til Ende. *Winth. IV. 53.* *Han tænker vel paa Hjemmet, | Paa Davren hos „vor Moer“ | Paa Bilæggerovnen | Og det sulbesatte Bord? *Holst. I. 144.* vi (finder) Hans i Borgestuen, hvor han sad tilligemed de andre Folk og søbede Davre. *AntNiels. FL. II. 35.* Man begyndte med Davre, som man fik Kl. 6 om Vinteren og Kl. 5 om Sommeren, hvad der var en Times Tid efter, at man var staaet op. *Aarb. Frøborg. 1918. 52.* jf. *MDL. SjællBond. 48. Feilb.* || talem. og ord- 60 spr.: davre er dags mad (∴: paa en god

davre kan (ell. bør) man gaa hele dagen). *Mau. 1258. MO. Feilb.* hvert barn er ikke sin davre lig(t) (∴: barn trives ikke alle lige godt). *Mau. 463. Moth. D20. Høysg. S. 154. Feilb. 2)* (jy.) middagsmaaltid; middagsmad. *Moth. D20. Feilb. II. 4 davre*, v. [daurə] spise davre. *bring mig Spise! | — Før bort jeg begive mig vil, | Maa jeg davre og drikke dertil. *Drachm. EO. 325. Davre-*, i ssgr. (næsten kun dial.) af I. Davre 1. **-aal**, en. (jy.) stor (fed) aal (egl. om de største aal, som fiskerne om morgenen gav til betaling hos de folk (i Thy og Mors), som de boede hos). *MDL. Krøyer. III. 622. Feilb. -bed, en, et. (jf. II. Bed) 1) arbejdstiden før davre (ell. mellem davre og middag). *Feilb. Kværnd. 2)* arbejde, der udføres i dette tidsrum. det (er) en god Davre-Beed, Herren har gjort i Dag, og faaet fem Urhaner. *Grundtv. Snorre. II. 122. sa. PS. IV. 77. MDL. Thorsen. 130. -bord*, et. (oldn. dagverðarborð; nu l. br.) *Oehl. III. 9.* da (de) næste Morgen samledes ved Davrebordet. *Ing. VS. III. 155. Winth. D. 138. MO. -gryde, en. *Thiele. II. 230. Feilb. Thorsen. 130. -grød, en. *Drachm. KW. 25. sa. VS. 90. -pose, en. (poet., l. br.). *Hzr. D. IV. 173. MO. -tid, en. *de (fik) tiilig .. spændt fra, | Og ved Daure-Tiid afpøyet *Wadsk. Luepl. D4 v. MDL. Levin. (G.). Thorsen. 130. SjællBond. 48. Feilb.******

da-værende, adj. [da:væ:rənə] 1) [I.1] (jf. da værende sp. 377⁵⁵) ∅ som var til (fandtes, levede osv.) engang i en forbigangen tid. Min da værende Hører var .. haard imod mig. *Æreboe. 25. Engelst. Phil. 118.* en Kopist i det daværende Rente-kammer. *FruHeib. EtLiv. I. 24.* den daværende ejer af gaarden | under de daværende forhold | 2) [I.2] ∅ om fremtiden: som vil være til (osv.) engang i den kommende tid. deres Minde vil i fierne Dage blive .. velgjørende for Ordenens daværende Søner. *Rahb. Metis. 10.*

I. De, pron. se II. de E.

II. de, pron. og art. [di] (foræld. ell. sjæll.: i tryksterk stilling ogs. [di³] jf. *Oehl. L. I. 294. Kort. 163. (kunstlet:) [de³] jf. DFU. nr. 10. 7. Oehl. L. I. 241. Jesp. Fon. 117.* (i rim ell. som gengivelse af dagl. tale:) undertiden stavet di (Kom Grønneg. I. 333. *Oehl. L. I. 294. Wied. Thum. 124. sa. Fæd. 221. SjællBond. 94.* — oblik. (kun i selvstændig anv.) dem [dæm]; i trykssvag stilling ogs. [d(ə)m]. (foræld.:) dennem [dænəm] (*Holl. Intr. I. 414. sa. Paars. 21. FrHorn. PM. 60. Grundtv. SS. IV. 157. Heib. Poet. I. 40. Sang B. 195.*) — gen. (i selvstændig anv.) deres [dæras; i trykssvag (ell. dagl. i enhver) stilling (i) dæras] (foræld. ell. dial.:) dere (Recke. SD. 50. jf. *Aarb. 1866. 156. Feilb. I. 183. Thorsen. 84, der³ (Ew. (1914). I. 125. Oehl. NG. 208. Folkets Nisse. 18/1861. 16).* (vulg.:) dereses (Gadeordb. 2. *Oehl. XVII. 21.*) || i flg. tilfælde anvendes undertiden de for det regelmæssige dem: 1. umiddelbart foran relat. bisetn., i hvilken det re-

lat. pron. er subj. (nu især talespr.) man fodrede (o: forvredne) af de, der antoges udi geistlig Orden . . at de skulde kunde læse og synge. *Holb. Kh. 438.* *Der følger intet Skib med det, som det kand følge, | Det, de som foran er udgaaet, foregaar. *Falst. Ovid. 26.* Man kunde underlægge deres Handlinger og Ord andre Motiver end de, der siden indsees at være rigtige. *Hzv. (Mikkels. Ord. 241).* nogle af de, der suge Blodet fra Kinderne. *Bergs. (smst. 242).* vi beundrer i altfor høj Grad . . de, der bærer Sejrens sikre Mærker paa sig. *ORkung. Y. 44.* som præd. til subj. (m. vakkende opfattelse af, hvad der er subj. og hvad der er præd.): vi ere de som skal gjøre Begyndelse til at plage denne gode Kandestøber. *Holb. Kandst. V. 1.* disse pærer er de, som skal syltes | (*jf. ndf. sp. 532 l. 25.*) † i forb. de selv: Ach hvor Verden er underligt raabe mange, skönt det ere de selv, som er underlige. *Holb. MThr. 92.* 2. umiddelbart foran relat. bisætn., i hvilken det (udeladte) relat. pron. er obj. ell. styret af præd. (o: breve), Du skriver til Christiane, faaer jeg kun sildigt. *Ørst. Br. I. 185.* De stillede ikke større Fordringer, end de, hun af sig selv opfyldte. *CBernh. (Mikkels. Ord. 241).* Gud give jeg var saa sikker paa alle de, jeg har tilgode, som jeg er paa de Skillinger. *AntNiels. FL. II. 18.* uden for skødestøst talespr. nu kun som præd. til subj.: I ere de, som Frelseren har udvalgt. *Hauch. IV. 48.* Føler man ikke, hvorledes de Dyder, der med Tiden skulde blive saa fremtrædende hos Holberg . . er de, han som Barn havde for Øje. *Brandes. I. 14.* 3. (nu især talespr.) foran forb. m. præp. han (blev) tilligemed de af Banden, som man fik fat paa, henrettet. *Thiele. I. 367.* At gjennemlæse de af min Svogers Breve, hvori han fortalte os om sit Besøg paa Herregaarden. *Gylb. (Mikkels. Ord. 242).* Naar man har Begivenheder som de ved Magenta og Solferino endnu i frisk Minde. *Bergs. (smst. 241).* Hun gjorde saadan hver Dag ved de af dem, der havde Kringler med. *CEw. (smst. 242).* Nu saa hun dem nærvæd, Folkene. Det var de af vore. *Gravl. J. 126.* Vi raader de af vore Læsere, som kunde ønske at deltage i Turen, til at indtegne sig i Dag. *Pol. 26/s 1920. 6. sp. 4.* 4. (nu næsten kun foræld. og dial.) i andre tilfælde. *Du est med de og Sønner tre, | dit unge Liv lader du for de. *DFU. nr. 10. 7.* *Det er ei den danske Tunge, | Det er ei de vante Ord . . | Bedre er de vel maa-skee, | Ak, men det er ikke de! *Oehl. L. I. 241.* *Det stod paa udi Uger, | Ja vel udi Maaneder ni; | Det var sig Herr Asker Ryg, | Han seired i alle di. *smst. 294.* „Men jeg har da ingen Penge at give i Bytte,“ sagde Konen. „Nei, de skal jeg have hos Hans.“ *AntNiels. FL. II. 18.* || i flg. tilfælde anvendes undertiden dem for det regelmæssige de: 1. (især dagl.) umiddelbart foran relat.

bisætn., i hvilken det (udeladte) relat. pron. er obj. ell. styret af præp. *Naar dem, vi stoler paa, | I Krigen monne gaa. *PFaber. VV. 2.* Alle dem, jeg spurgte derom . . , sagde det samme. *Mikkels. Ord. 238.* dem, man forstod, var folk som Wadskjær. *Wiwel. 248.* jf.: Dem kunde jeg ikke huske hvor var. *Mikkels. Ord. 238.* 2. (især jy.) i stillinger, hvor ordet har særligt eftertryk. Uh, dem med briller og stilebøger! *smst. 240.* især som appos. til subj.: De ægte Kjeltringer — ikke dem, der findes adspredte over alle de andre Stænder — udgøre et isoleret Selskab. *Blich. II. 425.* Dem paa posthuset, de ved ingenting. *Mikkels. Ord. 238.* Straks begyndte ugerne, både dem med sut og dem uden sut, at vræle af fuld hals. *smst. 240.* så mødtes de to skarer, dem fra Veile og dem fra Kolding. *Wiwel. 248.* 3. (dagl.) i sammenligningsled, naar det tilsvarende sætningsled er subj. dersom en Mand som Dem . . vilde fortælle os noget om Dem selv. *Pont. FL. 79.* Hans er klogere end dem begge. *Mikkels. Ord. 239.* 4. Ø brugt som subj. i en sætn. m. foranstillet præd. til subj. (m. vakkende opfattelse af, hvad der er subj. og hvad der er præd.). De indholdersrigeste Capitler af Videnskaben . . ere dem, i hvilke forskellige og modsatte Videnskaber komme i gensidig Berøring. *Heib. (Mikkels. Ord. 238).* De berøreste af Normannertogene er dem, der udgik fra Danmark. *smst.* || vaklen i brugen af de og dem findes, hvor ordet staaer som „egl. subj.“ i en sætn. indledet m. der (nu bruges dog alm. dem). *Reenb. II. 29.* *Der findes endnu de, der Aarstal derfra regne. *Holb. Paars. 156.* *Beihl. DQ. III. 171.* Der var de, som raadede Otho at opsætte sin Reise. *JBaden. Tacit. I. 90.* Der var dem, som vilde negte. *MO. (JPJac.):* „Men der var de, som sagde til sig selv —“ (*Brandes:*) „Dem“. (*JPJac.:*) „Hvad behager?“ (*Brandes:*) „Der var dem, som sagde til sig selv . .“ (*JPJac.:*) „Saadan siger jeg nu.“ *Brandes. III. 24.* *der er altid dem, som bærer Nag. *Bergs. B. 82.* Kren hed han — der var jo nok dem, der sagde, at han hed Kristen. *Budde. JF. 55.* jf. *Holb. Orthogr. 114.* *TBaden. Suppl. Heib. Pros. VIII. 417.* *EJessen. (Aarb. 1866. 142).* *Mikkels. Ord. 23.* || som ent. bruges han, hun, den, det, se disse ord. (æda. the (nom. akk.), thæm (dat. akk.), theræ, theræ (gen., glda. ogs. theræs), run. pair (per), pem, paina (pera), oldn. peir (m.), pær (f.), peim, peirra, eng. they, them, their(s), ty. die, den(en), der(er, -en), got. þai (m.), þos (f.), þaim, pize; egl. flt. til den, det || formen dennem er dannet ca. 1500 i lighed m. hannem, egl. dat. til han || alle anv. stammer opr. fra den paapegende)

A. som demonstr. (og personligt) pron., pegende bort fra den talende, som simpleste middel til at erstatte og fremhæve flertalsudtr. || om forholdet ml. demonstr. og personligt pron. (i de fleste skolegrammatikker

adskilt især efter det stærkere ell. svagere tryk, der gives pron.), se *Wiwel.247ff.* || om refl. brug se 1.3 || om forb. m. adv. der og her se disse ord.

1) om noget omtalt ell. umiddelbart nærværende. 1.) i selvstændig anv. || henvisende til flertalsord ell. flere substantiviske ord i ent. Tal ikke om Bormester og Raad, skal vi bie, til de tencker derpaa, kommer vi til at bie længe. *Holb. Kandst. II.1.* *Jesus hand er Syndres Ven, | Giver dennem Livets Kræfter. *Brors.111.* (han) Fick dog Skibene færdig før sin Død, men saa snart die var afløbne, døde hand. *Æreboc.17.* *I Strid med Ønskerne, maae Syn og Viisdom vinde.“ — | „De maae.“ *Ew.(1914).I.149.* *Jeg elsker disse Vægge, | Og foretrækker dem for Ægirs Kiøl. *Oehl.VII.9.* *Hav Tak, o Herre Jesu Krist! | For smaa du hjalp til Ære . . ! | Den Lykke vi dennem formene ej. *Grundtv. SS.IV.157.* *sex Aar smutted hen, | Jeg var Candidat i alle dem. *Blich.(1920).IV.181.* *de Svenske saae | I Kattegattet spredt en engelsk Flaade, | Hvorhen den stærke-Smagt skulde gaae, | Det var for dem, det var for os en Gaade. *Bagger.II.396.* Folkeslagene i Oldtiden troede om sig, at de var Guds eller Gudernes udvalgte Folk. *Brandes.S.96.* Tyskerne er stærke og kloge, mægtige og dygtige. Men vi har ét Fortrin for dem, som vejer op. *smst.58.* ☐ i afhængig stilling for at betegne noget som art, der i det foreg. kun er angivet ved ord i ubest. f.: *Men nu er Pokker løs; | En Snees Aars gammel Knøs | . . tør skrive Vers, dem gode skrive, | Som Aftenposten ham skal evig ei tilgive. *Wess.235.* Rembrandt vilde ikke male portrætgrupper, som Frans Hals maledede dem | jf.: *Han sig en Fiende fik; (dem kan man altid faae). *Wess.136.* efterfulgt af udtr. m. præp.: *Bladene paa Træer og de med Sort paa Hvidt. *Hostr.VV.17.* de engelske kul er dyre, og dem i Tyskland maa vi helt give afkald paa | (især dagl.) gentagende et foreg. led i sa. sætn.: Farverne de falde enhver i Øinene. *Suhm.II.75.* *Det blæste en Storm udi Kattegat, | De Bølger de ginge saa høje. *Blich.D.II.113.* *Ved Toldboden steeg en Matros i Land, | Hans Haar de vare saa hvide. *Winth.IV.20.* *alle gode Tanker, de kan slet ikke dø, | Før endnu bedre Tanker er spired' af deres Frø. *J.PJac.I.362.* tillige bestemt af noget i det flg. (jf. bet. 2): Ach hvor Verden er underlig! raabe mange, skjønt det er de selv, som ere underlige. *Holb.MTKr.92.* (aaenbaringen) viser os ikke Ting, som strider imod dem, hvilke Fornuften har viist os. *Ew.60 (1914).I.8.* nogle Pidskesnarteslag over Ansigterne var ubetydelige Skrammer imod de, Fienden fik. *J.PPaludan.Er.32.* Forelæsningerne paa det chirurgiske Akademi ere dem, som koste mig nogen særdeles Umage. *Ørst.Br.I.10.* (dette automobil)

er ikke blandt de, der vinder! *ORung.Y.57.* || (nu især talespr.) henvisende til koll. *Per Paars blev stedse ved Skibs-Folcket at husvale, | Og muntre dennem op ved en og anden Tale. *Holb.Paars.16.* *Selv det umælende, som vel paa Gaven skjøner, | Men ey paa Giveren . . selv dem kom Gud ihu. *Ew.(1914).I.177.* *Han heysede det røde Flag, | Og slog paa Fienden Slag i Slag. | Da skreg de høit blant Stormens Brag: | Nu er det Tid. *smst.III.187.* Endelig kom det kgl. Herskab ombord med deres nærmeste Omgivelser. *J.PPaludan.Er.137.* At det engelske Ministerium . . søger at berige sig paa andres Bekostning, viser blot, at de ere Buchholzianere. *Blich.(1920).III.44.* 1.2) attrib. ved subst. i flt. da er den, som saadan Gierning gjorde, hvad heller hand førte de Koster bort, eller hand lod dennem efterligge, Ransmand derfor. *DL.6—15—19.* Paa de Tider maatte Kongerne ofte bede, hvor de skulde befalct. *Jacobi.Skr.24.* (hum) grød for stakkels Inger; de Taarer og de Bønner klang som et Echo. *HCAnd.VII.31.* *Saa dirred ogsaa de Nerver til Ro, | Og Sanserne alle blev blinde. *J.PJac.I.362.* || m. kvalitativ bibet. Det er det dejligste, lysteligste Mandfolk, jeg véd. De („sikke“) Fødder han har. *smst.I.21.1.3* i refl. anv. || (dagl., især jy.) brugt i oblik, som refl., henvisende til flertalsord ell. flere subj. i ent. omendskiønt Børnene forsee dem, kunne Forældrene derfor ikke straffe dem paa Livet. *Holb.NF.II.37.* de, der gjør dem vred udi Spill, taber gierne. *Overs.afHolbLevned.60.* Disse Sædyr komme . . op paa Landet . . for at hvile dem. *Schytt.Polit.262.* *Vægterne, | Og Abdiel og den strænge Obbaddon, | Og Sether, som frembærer Hævnens Skaaler, | Har vendt dem mod det Høye. *Ew.(1914).I.185.* Da Mylords ikke vilde overgive dem paa Discretion, saa trak man Sablen. *FrSneed.I.104.* Bittermann, Greven, og Lotte (har) sammensvoret dem. *Blich.(1920).IV.19.* to af mine Gæster meldte dem upasselige af Søsyege. *StBille.Gal.I.68.* naar (filologerne) begynder at interessere dem for det kunstneriske. *Wanscher.Æ.65.* De sad paa Rad paa et Par . . Træbænke . . og foran dem havde de et dinglevorent Bord. *EErichs.N.21.* *Mikkels.Ordf.262.* || gen. deres henvisende til subj. i sa. sætn. mig siunes slige Folk burde heller blive ydmyge, naar de tænkte paa deris forrige Stand. *Holb.Kandst.IV.6.* en Rundeel, hvortil utallige Vandrende toge deres Kaas. *Ew.(1914).I.64.* *mange flere Mænd af Magt i Landet | Kun vente paa at vise dig der' Venskab. *Oehl.HJ.45.* *Alle Folk i der' Søndagsstads gik ud at spadsere. *sa.HD.33.* Drengene fik ligesom de Voksne . . Øjnene op for deres eget og Kammeraternes virkelige Ansigt. *JVJens.NH.16.* m. kvalitativ bibet. („de (for) dem (sær)egne ell. tilkommende“): maaskee disse kand i deres Orden . . hovmode sig

af deres Familie. *Pamela*. II. 97. Endog Jordens Mægtige kunne have deres Lidelser. *Basth. Tale*. (1782). 66. *brugt absolut, om hjem, paarørende osv.*: Men der de vare løs-ladte, kom de til deres (1819: deres Egne), og forkyndte dem, hvad de ypperstepræster og ældste havde sagt til dem. *ApG. A. 23* (Chr. VI). jeg gik til mit, og de gik hjem til deres (*talespr. ofte: sit*) | || (*nu kun dial.*) *gen. deres i omskrivning af gen.* *Kandst du ey blive klog af andre deres Skade? *Helt. Poet. 193*. Hr. Tygge Krabbe til Bustrup og Frue Anna Rosencranz deres Daatter. *EPont. (KSelskSkr. II. 121)*. for de her to deres Skyld. *JakKnu. LU. 37*. fire Køer blev (*slagtede*). Det var til de vilde Dyr deres Mellemmad, naturligvis. *JVJens. NH. 8. jf.*: Forundring over Menneskenes Børns deres Ubestændighed. *JPJac. II. 36*.

2) om noget, som bestemmes i det flg. 2.) *20* i selvstændig anv., om personer, vi ere de som skal gøre Begyndelse til at plage denne gode Kandestøber. *Holb. Kandst. V. 1*. der (*fundtes*) de, som lastede begge. *sa. Kh. 191*. Socialdemokraterne .. ser Landsmænd og Kammerater overalt i dem, mod hvem der handles ilde. *Brandes. S. 95*. vi beundrer i altfor høj Grad . . de, der bærer Sejrens sikre Mærker paa sig. *ORung. Y. 44*. || *Ø adskilt fra bisætn.* *Danske de vare hvis *30* møre Been | Under mig smuldre i Jordens. *Grundtv. Udv. I. 756*. jeg synes, at de er at foretrække, som siger deres mening rent ud | 2.2) attrib., ved flertalsord. *Vor Tro er reen og puur, som den var paa de Tider, | Kong Dan ved Roret sad. *Holb. Paars. 36*. en Liste paa de Skrifter, som siden den 3die Latinske Epistels Publication ere komne for Lyset. *sa. Ep. V. 1*. de Grund-Sandheder, som Fornuften engang *40* har viist os. *Ew. (1914). I. 12*. vi skulle være blandt de Redskaber, ved hvilke Gud bevarer sit Ord. *Mynst. 4 Præd. 3A*. *Han (v: Chr. IV ved *Femern*) spillede de Trumfer, som ikke | Modstanderen mægtede at stikke. *Blich. D. II. 129*. Alle de Tanker, der rørte sig inde i Fuglens Bryst, vilde sjunge sig ud. *HCAnd. VII. 32*. || *m. overgang til bet.* 10.4. (*det er*) bekvemmere baade for Mennesker og Creature, at kiøre i Svalningen, end underkaste sig de Besværligheder af *50* Dagens Hede. *Wand. Stedm. 4*. Lige over for den stoed Cæsars Billed-Støtte, og paa Fodstykkeet de Ord: per fas aut nefas. *Ew. (1914). I. 77*. || *ved omskrivning m. præp. af ell.* blandt. Chr. V har søgt at . . skaffe de af sine Undersaatter, som Omstændighederne endnu ikke tillode at sætte i et frit borgerligt Forhold, en saa taalelig *60* Stilling som muligt. *ASørsted. Haandb. I. 9*. (*han er ikke*) ganske fri for at høre til de af vore Tidsforvandrede, om hvilke Fichte taler. *Mynst. (Ørst. Br. I. 184)*. mine to poetiske Værker (*gjorde ikke*) den Virkning paa dem af mine Venner, for hvem jeg læste dem, som jeg havde ventet. *Hauch.*

MfU. 176. denne sidste Eftermiddag vilde Henrik tilbringe med at sige Farvel til de af Stedets Beboere, med hvem han var kommen mest i Berøring. *ThomLa. AH. 178*. du maa kun spise dem (de) af æblerne, der er modne!

3) (*efter fr. og ty.*; i officielt spr.) Deres foran flt. af ærestiller (*jf. 12*). Deris Excellencer, Hr Geheime Raaderne Otte Krabbe og Hr Christian Sehestedt. *JJuel. 4*. I Formiddags fik Deres kgl. Højheder Prins Axel og Prinsesse Margareta deres Barn døbt i Gjentofte Kirke. *BerlTid. 22/6. 1920*.

B. som relat. pron. i afhængig stilling, henvisende til flertalsord ell. flere substantiviske ord i ental.

4) (*nu især poet. og foræld.*) styret af verber. *De forudm kiecke Mænd som visne Blomster laae, | dem Ploven feldet har. *Holb. Paars. 21*. herudi Frankfurt findes mange deslige Patricii, dem mand maa ansee som . . lige med Adelen privilegeret. *Klevenf. RJ. 37*. Amtmændene, dem det efter Loven tilkom. *Stampe. I. 44*. (*guds*) Gjerninger, dem vi dagligt see rundt omkring os. *Ørst. VII. 111*. *Troes som Guld mod Drot og Rige, | Dem vi aldrig svige. *Hauch. SD. I. 195*. *hine Gamle, dem jeg veed De ærer. *Hz. XII. 160*. *mine Tanker var som brudte Toner, | dem Vinden river løs fra rustene Strænge. *Gjel. Rø. 30*. de tre Ædelstene i Pandebaandet, dem Kineserne har Smag nok til at slibe glatte som Knapper. *JVJens. A. II. 27*.

5) † styret af præp. med Kæmpeviser, af dem han kunde en hel Hob. *Blich. IV. 95*.

C. i bet. nærmende sig ubestemt pron.

6) (*især talespr.*) i selvstændig stilling, om folk i almindelighed: „man“; ogs. om personer, som man ikke behøver eller ønsker *40* nærmere at betegne: „de, du nok ved“ osv. det har aldrig været saa forbandet, som det nu er, de tør begiære 5 Skilling for et pund Oxekiød. *Holb. Bars. II. 12*. *De har givet mig en Sølvvors | Kappe, der er stiv og kold. *Hz. D. II. 237*. for en Maanedstid siden var jeg med alle Rectorens ude paa en Pyndt af Landet, de kalde Stedet „Odinshoi“. *HCAnd. Breve. I. 21*. Da de rev Voldene ned. *Kaalund. 320*. *De (v: fjen- *50* derne) vog dem, vi grov dem | En Grav i vor Have. *Drachm. DG. 129*. Paa Gaden blev der mere og mere stille . . Ovre paa den anden Side rullede de ned og tændte *Lys. Nathans. S. 20*.

7) i forb. de og (*ell. eller*) de, især attrib. ved flertalsord: *visse*. at Forargelens Mulighed blot de og de Gange havde været tilstede. *Kierk. XII. 96*. de og de Stuer med de og de Møbler stillet op paa den og den Maade. *Esm. III. 162*. *jf.*: de kunde bevise for sig selv, at hele deres Liv og hver enkelt af deres Handlinger stemmede med de og de og de Love. *JakKnu. G. 84*.

D. som bestemt artikel.

8) ved adj. 8.1) ved attrib. adj. til subst.

i flt. 1750. blev publiceret en Fortsættelse af de Danske Epistler. *Hob. Ep. V. 15.* Fra de erobrede Byer førte han Guld og store Skatte. *HC And. VII. 6.* de to Landsmænd. *Goldschm. FV. III. 288.* || foran *superl.*: de fleste Stands-Personer læse heller Pølse-Snak paa Fransk end de grundigste Skrifter paa deres Moders Maal. *Hob. Ep. V. 2.* Hun synes at være i de dybeste Tanker. *Ev. (1914). I. 158.* Befæsterne gav sig den-gang ud for de bedste Fædrelandsvenner i Landet. *Brandes. S. 99.* || foran *mængdetal olgn. ord for at angive en størrelse paa skøn. (han)* bærer sit eget Haar, en Mand over de 50 Aar, beleven og artig. *Klevenf. R. J. 69.* det er nu saadan henvend de to Aar siden. *Bergs. BR. 131.* *Nu ønskede Johan sig de hundrede Gange, | at være derude. *Drachm. PHK. 61. KLars. C. 38.* jeg sagde de mangfoldige Gange til ham: — „Tag dig dog i Agt!“ *Leop. GH. 40.* jeg har for-manet hende de snese (af) gange | ofte *m. udeladelse af subst. (Aar) ved aldersangivelse:* hun skal ikke være mere end de tyve. *HC And. II. 73.* Han var en Mand i de Halvtreds. *CBernh. X. 119. JPJac. I. 61.* Før de Tredive spildes megen Tid i Letsind og Ubesluttethed. *Brandes. IX. 377.* (de) er alle i Alderen omkring de fyrre. Frk. F. har dog nogle Aars Forspring for de andre. *Bergstram. DT. 7.* || (poet., nu l. br.) ved siden af andre bestemmelsesord, især en gen. *seierig fra Daad en vældig Drot | Hjem-vender til sin Borgs de kendte Sale. *Grundtv. Opr. I. 222.* *Du maa stræbe, at Du ej svigter | Dit Kalds de større, men tungere Pligter. *Blich. D. II. 242.* *Ham glæded selv Aandens de tidligste Spor. *Wilst. D. II. 124.* || som betegnelse for arten („generisk artikel“). *Vil du være stærk og fri, | Pres de røde Druer! *Oehl. XIV. 63.* Mit Besøg her falder ind under de behagelige Rejse-Eventyr. *Goldschm. FV. III. 289.* den meget omtalte Ejendommelighed ved de kinesiske Øjne. *JVJens. Intr. 307.* *m. underforstaaet subst.:* *Hans Stridshingst var af de Spanske. *Ing. RSE. VI. 207.* i *udraabssætn.:* de grusomme Mandfolk! (o: hvor mænd er grusomme!). *Blich. (1920). V. 45.* naar (de smaa bunderpiger) skulde over de svære (o: gribende) Steder (i bibelhistorien), græd de ikke, men kom til at se næsten grumme ud, hellere det end røbe en dyb Svagthed .. De smaa Mødre! *JVJens. Intr. 90.* foran *superl.:* (de) halvlarde, ere de u-barmhertigste Censores. *Hob. Ep. V. 32.* 8.2) ved selvstændigt adj.; om personer. Længe nød de Elskende den lønlige Kjerlighedens Glæder. *Blich. (1920). V. 79.* *Blegnet er saa mangen Kind, | færre er de Faa. *Ploug. I. 104.* ved folkenavn: (Pufendorfs) Forsæt har været at skrive de Svenske til Behag. *Hob. Ep. V. 18.* *ædle Qvinder, skionne Mø'r | Og Mænd, og raske Svende | Beboe de Dan-skes Ø'r. *Oehl. L. II. 102.* *En Dannemand lader sig ikke gaa paa, | Fordi han æder

engang med de Franske. *Hrz. VI. 11. Bag-ger. II. 396.* de Danske vilde gøre en daar-lig Figur, naar de af de Allierede skulde udbede sig Slesvig, Holsten og Lauenborg tilbage. *Brandes. S. XIX.* det er nogle grimme Folk de Svenske. *JPJac. I. 38.* Trods al „re-publikansk“ Statsform . . er og bliver de Franske lige som Russerne et Folk af Primitive. *JVJens. Intr. 268.* ved adjektivisk bøjet *pron., fx.* de ene, de andre, de (selv)-samme, se disse ord (især anden 2.4 (og 3.2)). || om arten (jf. u. 8.1). *Foragte skal man just ei de Smaae, | Tidt naae de, hvor ei de Store kan naa. *Oehl. XIV. 31.* (jeg) tænkte at fuldende min Doktordispu-tats „om de Gamles (o: den klassiske old-tids) selskabelige Forlystelser“. Men uventet indbøede jeg til at deltage i de Nyerets. *Blich. III. 101.* *Dronning! . . | Som køler hos de Knipske Blodets Varme. *sa. (1920). V. 161.* *I Løvens Fødeland (o: Afrika) en Jomfru pranger. | Hun er en dellig Dat-ter af de blanke (o: den hvide race). *PMøll. I. 94.* den Ene er bleven befundet af-mægtig overfor de Mange. *HN Claus. Højsk. 6.* Fru Bai (var) ikke af de bevægelige. *Bang. SE. 191.* *Jeg vil bekræfte de Raske | i Retten til Riget. *JVJens. Di. 29.* de Gamle (o: vore forfædre) var nøjsommere end nu, men ogsaa livsglade. *sa. A. II. 198.* ved *superl.:* Det er ikke af de Ringeste, som ere faldne med ham, men af de Mæg-tigste og Ædleste. *Ev. III. 264.*

9) ved andre attrib. ord. (m. overgang til 10.2). *tredivte af de Kongens Mænd | for Signellis Bur laa døde. *DFU. nr. 142.* han havde bestemt Prisen saa høi for de Ber-liner Dilettanter. *Ørst. Br. I. 43.* *De Aften-sangs Klokker | Høit dirred imod Sky. *Winth. NDigt. 79.* Nu vilde de Sønderup Folk være i Fred for (tyvene) Julen over. *JVJens. NH. 84.* Kongeparret i Skagen igen. En stor Dag for de Skagen Honoratiores. *Pol. 9/1919. 6. sp. 5.*

10) ved subst. uden attrib. ord (alm. anvendes efterhængt art.; foransat art. findes foruden i de ndf. anførte tilfælde i vest- og sydøst-ty., se Kort. 155) 10.1) (foræld. ell. poet. uden for forb. de herrer, se Herre) i alm. *De Vægge de er af Marmelsten, | de Døre de er af Bly. *DFU. nr. 33. 35.* *De Nætter ruger saa lange og sorte. *Oehl. L. I. 41.* *Hun plukker af de Roser og de Bær. *Oehl. XXIV. 173.* *De Snekker mødtes i Kveld paa Hav | Og Luften begyndte at gløde. *Grundtv. Udv. I. 756.* *I Skanderborrig Enge, | Alt ved den blanke Sø, | Der gaae de Piger og Drengene, | At slaae og rive Hø. *Blich. D. II. 81.* *Da blussede de Kinder, | Da straaledede de Blik. *Winth. HF. 215.* 10.2) (foræld. ell. talespr.) ved subst., der er smst m. adj. ell. m. et andet subst. Menneskens Søn skal overantvordes de Ypperste-Præster og Skriftkloge (1907: Ypperstepræsterne og de skriftkloge). *Marc. 10. 33.* *Alle de Smaafulge sang op

i Skov og Vang. *Blich. D.I.33.* de Søn- og Helligdage. *Tops. I.225.* de Sommersøndage. *JPJac. I.107. 10.3* ved propr. || ved flt. af slægtsnavne. 1. (foræld.) om medlemmerne af en slægt. de Heydenkampers Bryghus. *JPJac. I.14.* Hermed begynder de Limmaers Lidelseshistorie. *Aakj. StStB. II.82. 2.* (sj.) *om de Mallinger, Suhner og Rother (o: folk som Mallinger, Suhm og Rothe), | man ej et Ord i Aviserne ser. *PAHeib. US. 578.* || (bibl. ell. foræld.) ved folkenavne. St. Pauli Brev til de Philippenser, til de Colossenser. *navne paa bibl. skrifter.* (jf.: *I de Corinthiers det siette (o: 6. kapitel af 2. korinthierbrev) det jo staaer. *Holb. Paars. 38.*) *Til de Romere jeg skriver. *Bagges. II.124.* de Skaaninger. *JPJac. I.16.* Hans Majestæt Kong Christian X. . til Danmark og Island, de Venders og Gother, Hertug til Slesvig. *Statskalender. 1920.25. 10.4* (m. overgang til bet. 2.2) i tilfælde, hvor subst. efterfølges af en forklarende bestemmelse. de Vocaler i og e. *Overs. af Holb Levned. 54.2* De ord Element og Bøgstæv. *Høysg. AG. I. nu næppe br. uden for forb. de herer m. flg. bestemmelse, se Herre.*

E. som tiltalepron. (dannet under paa- virkn. af ty. Sie som flt. til han, hun brugt som tiltale (jf. bet. 3); har i løbet af 18. og 19. aarh. omtrent fortrængt disse ord og I som høfligere tiltalepron.; jf. *Levin. (Fædrel. 1844.sp.1252).* *Gude. O.90*)

11) som tiltale til personer, over for hvem du (s. d.) ikke kan anvendes. || m. h. t. tidligere anv. af verbets flertalsform efter De kan bemærkes: VSO. synes at kræve ent. efter tiltale til en enkelt, flt. efter tiltale til flere; nu bruges kun ent. af verbet, saaledes allr. *Holb. Kandst. IV.5* (efter tiltale til flere), jf. eks. fra *JSneed., KMRabb.* og *Blich. ndf.;* 40 eks. paa flt. af verbet efter tiltale til en enkelt (forkastet i MO.): *Ev. VIII.25* (se ndf.). *Rask. (Gigas. LH. I.235).* efter tiltale til flere: Mine Herrer! De tage aldeles feil af mig, og ansee mig for en ganske anden Person. *Gylb. (1849). IX.176.* || som refl. og possessiv hertil anvendes nu Dem, Deres, mens man tidligere kunde bruge sig, sin (se disse ord); forbundet m. tiltale m. titel kan dog begge dele endnu forekomme. 11.1) i tiltale til flere: 50 18. aarh. især til rangpersoner, nu især over for enhver, med hvem man ikke er dus, naar undtages personer, som man kun tiltaler m. titel). *Om en Lands-by-Mand maae træde | For Deres (o: de tiltalte højædte herrers) Øyne frem. *Sort. HS. a4r.* Hør Børn lille, jeg har icke Stunder at tale videre med dem denne gang. *Holb. Kandst. IV.3. sa. HAMB. I.5.* Behager dem da at træde til Side, medens vi votere. *sa. Plut. IV.2.* Høye og gunstige Herrer! . . jeg vilde med Rette kaldes utaknemmelig, om jeg ikke nedlagde dette mit første Offer for Deres Fødder. *Ev. (1914). I.1. Gylb. (1849). IX.176.* er der nogen af Dem der har læst denne bog? | 11.2) i tiltale til en enkelt. (i 18. aarh. brugt

ml. (højerestillede) personer af samme rang ell. vekslende m. ærestitlen ell. til person, hvis rang er usikker). Det skal være mig en Fornøjelse, om Jeg eller Bormester kand være dem (o: raadsherreinden) til Tieneste. *Holb. Kandst. IV.9.* hvad er deres (o: Corfitz's; 1731: jeres) Begiering ellers? *sa. Bars. V.4.* Jeg kommer . . ikkun for at lade dem (o: dommeren) viide, at jeg vil have ham straffet. *sa. LSk. V.8.* (jeg beder) Deres Velærværdighed ei at blive træt af at meddele os ud af saadanne Deres chartografiske Oplysninger, hvorudi vi gandske overlader delectum (o: udvalget) til Dennem self. *Gram. Breve. 27.* *Jeg, Gudinde, lever Deres | Allerunderdanigste. | *Cupido. Tychon. (GkS. 799.125).* Mig synes derfor, Aristides! at baade jeg og de have feilet ved at tale om Ting, vort Forsæt ganske uvedkommende. *Suhm. I.29.* det Arbeide, som De (o: den ene af to personer i en opdigtet dialog) giver Dem selv, er Dem ikke nyttigt. *JSneed. III.475.* jeg haaber, at De, min beste Ven, altid forudsætte hos mig den ømmeste Agt og Kiærlighed for Dem og Deres. *Ev. VIII.25.* Jeg seer, kiære Læser! hvor Deres Indbildningskraft vil hen. *Rabb. Prof. F. III.12.* lad mig ikke behøve at tilføie, at De i Henseende til os aldrig kan komme for ofte, hvis De selv finder Dem ved her. *KMRabb. 5.* *Min Herre! jeg er Præstinde | I dette Tempel . . hisset | Seer de Gudinden. *Blich. (1920). IV. 157.* *Den frygtelige Akt af Der Tragedie. *PalM. I.52.* Lieutenanten blev vred fordi Jøden saae paa ham, og udbrød: „hvad gloer han paa, Jødel!“ Jøden svarede ironisk rigtigt: „hvoraf veed De, Hr. Lieutenant, at jeg seer paa Dem.“ *Kierk. VII. 443.* De løber, og De skynder Dem, Hr. Ibad, og kan løbe Dem en Brystys til. *Goldschm. VIII.81.* „Er Tante blevet Kvindesagsdame?“ — „Aa, maa jeg være fri for Deres Tante (o: fri for at De kalder mig „tante“) — Saadan et grufuldt Begreb!“ *JMagnus. EK.340.* Gå lidt af lyset, De der. *Mikkels. Ordf. 240.* || eks. fra 18. aarh. paa vaklen m. I og De: „Paa jeres gode Behag, min Får! saa gifter jeg mig slet intet.“ — „Paa deres gode behag, lille Daatter, I min lille Rus-Unge, jeg vil nu hå I skal gifte jer.“ *Kom Grønneq. I.63.* Det er sandt, deris (o: Deres) Daatter kand maaskee forestille jer (o: Dem), at der er meer ved Giftermaal at gjøre end nogen troer. *smst. 67. Suhm. II.199* (skrevet 1749). „Kjender I Prindsen af Augustenborg?“ — „Jeg har den Lykke, Deres Excellents.“ — „Min kjære Baggesen! (han klappede mig paa Skuldrene) jeg vilde gjerne hjelpe Dem (spatieret af Bagges.) om jeg kunde.“ *Bagges. L. I.14.* || (gldgs., nu sj.) i børns tiltale til (en af) forældrene. *Min Brud i Graad? og De, min Fader, hvilken Vrede! *Ev. IV.103.* „Bedste, kierligste Fader! Jeg kan ikke takke Dem. Gid

hver Glæde, hver Velsignelse, der bliver med Livs Lod, maa didobbelt glæde og velsigne Dem.“ — „Gud velsigne Jer, mine kiære, kiære Børn.“ *Olufs.G.D.15.* Min Fader! nu staaer det til Dem at gjøre Deres Datter lykkelig. *PAHeib.Sk.III.353. PalM.(1909).II.273 (jf. 604).* jf.: Det fortlørlige Du kom vel ikke paa Børnens Læber, men det fremmede De ikke heller; man hjalp sig uvilkaarlig med Gjentagelse af det kjære Fader- og Moder-Navn. *Ing.Levnet.I.15.* || lille De, i lidt nedladende tiltale (ogs. bedste De, kære De, søde De olgn.). „Har hun heller ikke været her i Dag?“ — „Nej!“ — „Er De nu ogsaa vis paa det, lille De?“ *Esm.II.261.* Naa, De er da nogenlunde præcis, men véd De, hvad Klokken er? Tre Kvarter paa tolv, lille De. *SVLa.SD.71.* || sige De til en (jf. De'es, De'se, De'te). Hvad Fanden skal det betyde, at du siger De til din gamle Dusbroder? *Gyld.KV.21.* *Du siger De, hvor du skal sige Du. *PalM.IV.277.* Ægteparret sagde gjensidigt til hinanden. *HCAnd.III.179.* Er Jomfruen ellers saa-fin paa det, at hun siger De til Folk (o: personer, der er tyende som hun selv)? *Schand.SF.208.* Første Gang, jeg kørte til Mølle, blev der sagt til mig: „Du ska ta din Hue aae for Møllerin aa sie Di te ham.“ — Det brugte man ikke overfor Bønderfolk. *Sjæll.Bond.94.* || være De's, se De's. || forbundet m. tiltale i 3. person. Madamen skal have Tak for Deres Artighed. *Molb.Ev.172.* vil Tante ikke gaa ind og klæde Dem om. *Goldschm.I.267. Baud.S.72. LBruun.E.III.130.* hvis fru'en vil vente, skal jeg straks bringe Dem besked | vil professoren være saa venlig at sige mig, naar Deres forelæsnings begynder?

12) gen. Deres styret af en ærestitel som ærbødig tiltale (jf. bet. 3). jeg veed, at deres Dydzirenhed er min Veninde. *Hobb.LSk.I.5.* Deres Velærverdighed. *Gram.Breve.27.* Jeg er Deres Naader meget forbunden .. Behager Demnem ikke at sætte sig? *Pamela.I.111.* Af Medynk med min virkelig meget nlykkelige Skjæbne, ville Deres Høi Velbaarenhed tilgive mig. *Ew.(1914).IV.381.* jeg vidste ikke at Deres Excellence .. har taget sin (nu hellere: Deres) Beslutning. *Heib.F.1827.Nr.38.sp.6.* Saa Deres Majestæt har virkelig i Sinde —. *PalM.I.34.* *Hvordan behaged' Staden Deres Høihed? *smst.47.* se i øvrigt u. de enkelte subst.

▫ **debarkere**, v. [deber'ke'rø] -ede ell. (sj.) -te. vbs. **Debarkation** (*MilTeknO.55*) ell. † **Debarkement** (*JBaden.FrO*). (af fr. débarquer; afl. af Il. Bark) 1) (nu l. br.) udlosse (gods af et skib); udskibe. *Moth.Conv.D20. Meyer.* || især om landsætning af tropper: Efter (gesandternes) Bortgang, lod (Cortez) debarquere Soldater, Heste og Feltstykker. *Hobb.Hh.I.500. sa.DH.II.295. Sal.V.32. 2)* (sj.) gaa i land (fra et

fartøj); udskibe sig. Skuden (tog) sig den Frihed at drive for Ankeret, saa at den om Aftenen var et Par Hundrede Favne fra det Sted, hvor vi debarkerede. *Cit.1837.(EBodenhoff.Hofliv.(1913).49).*

▫ **Debat**, en. [de'bad] flt. -er. (af fr. débat; egl. vbs. til debattere) mundtlig ell. skriftlig meningsudveksling om et emne; drøftelse; diskussion; disput; især: drøftelse i rigsdag, sogneraad, generalforsamling olgn. Efter heftige Debatter besluttede Nationalforsamlingen at sende Vagt. *FrSneed.I.312. smst.410.422.* *Nu saa kom, tag fat | paa en frisk Debat! | nu er vor Generalforsamling sat. *Hostr.G.36.* || om anden drøftelse. (de fortsatte) Debatterne om Ægteskab. *Blich.IV.112.* Debatten i Politievennen. *Hz.X.1.* *Kandestøben og Debatter, | Høit opskruet Passiar. *Winth.V.147.* Spørgsmaalet var nu om at vælge Stykkerne, og derom var der meget levende Debatter. *Dauids.KK.218. JakKnu.G.111.* Han er i denne Bog kun Referent og tager ikke personlig Del i Debatten. *VilhAnd.FM.81.* || sætte under debat, tage op til drøftelse. *Hørup.I.88.* Det, at en Literatur i vore Dage lever, viser sig i, at den sætter Problemer under Debat. *Brandes.IV.5. smst.XV.199.* **Debat-skrift**, en. (fagl.) en særlig kortfattet stenografi. *Hag.III.120.* ▫ **debatte**, v. [de'bad] (afl. af Debat) d. s. s. debattere. Tjenestepiger, der debattede i Nærheden af Kælderhalsene. *Bang.S.2.* ▫ **debattere**, v. [de'bat'e'rø] -ede ell. (sj.) -te (*FrSneed.I.288*). vbs. (l. br.) -ing (*Birchner.Tr.110*), jf. **Debat**. (af fr. débattre) 1) (trans.) gøre til genstand for meningsudveksling; drøfte; diskutere. *MothConv.D20.* Den Materie om Ægtetstanden er i disse sidste Aar bleven mere debatteret i Engeland. *Tode.V.43.* Jacobinerklubben .. er at ansee som et Underhuus, hvor alle vigtige Sager debatteres. *FrSneed.I.297. smst.398.* sagen er bleven grundigt debatteret! 2) (intr.) indlede ell. føre debat; anføre grunde (for ell. imod); disputere. det overflødige danske Korns Opbrænding til Brændevin, hvorimod var vældigen bleven debatteret af Oppositionspartiet. *PAHeib.US.8.* *vore Koner i fortlørlig Snak | Om hjemmegjorte Tøjer debatterte. *Blich.(1920).III.16.* Med Frøken W. debatterede jeg heftig om min kjære Protestantismes' .. Fortrin for hendes Katholicismus. *POBrøndst.RD.51. VVed.BB.101.* ▫ **Debat-tør**, en. [de'bat'ø'r] flt. -er. (dannet af debattere i lighed m. ræsonnere: Ræsonnør, monter: Montør osv.) person, som tager del i en debat; især om politikere olgn., som har deres styrke i debat. *Hørup.II.289.* han var Debattør i højere Grad end Agitator. *EHenrichs.MF.I.301.*

▫ **Debauche**, en. [de'ba'fø ell. m. fr. udtale (*Hobb.Skiemi.F6'r*)] flt. (sj.) -r. (fra fr. débauche; egl. vbs. til debauchere; nu

kun foræld. ell. spøg.) det at begaa udskej-
sler; udsvævelse; ogs.: velleevned. Holb.
Skient.F6r (1728: Spil, Klammer; 1746:
Fylderie). skal Fruentimmer have noget
at fornøye sig med i Selskab . . saa er
det bedre, at Debauchen skeer i Vand
end i Viin eller Brendeviin.sa.Bars.I.6.
vAph.(1764). **debauchere**, v.[debå'je:rø]
(† debuserer. Moth.Conv.D20. † debauskere.
vAph.(1764)). **-ede**. vbs. jf. **Debauche**. (fra
fr. déboucher, egl.: lokke bort fra arbejde,
mods. embaucher) 1) † forlokke til vel-
levned ell. usædelighed; ogs.: forføre (en
kvinde). Moth.Conv.D20. vAph.(1764). 2)
(nu kun foræld. ell. spøg.) føre et udskej-
ende liv. Moth.Conv.D20. vAph.(1759).
JBaden.FrO. || part. debaucheret anv.
som adj.: ødelagt ved drukkskabet ell. usæde-
lighed; forfalden. En debaucheret Fader
avler usunde sygelige Børn.Tode.V.63.

Debet, subst. [de'bød] uden flt. (af lat.
debet, (han) skylder, præs. af debere, skyldte,
være forpligtet til; jf. Debit) ♀ betegnelse
for venstre side (gældssiden) af en konto
(mods. Kredit). Derfor satte jeg gandske
upartisk den Beqvemmelighed, jeg nød,
imod den Ulykke jeg leed, og det paa en
ordentlig Tabelle, ligesom Debet og Credit.
Robinson.I.104. vAph.(1759). Leth.(1800).
Meyer. jf.: De paa Debetsiden indførte
Poster kaldes Debetposter.Sal.V.35. ||
(overf.) gæld. hans debet er større end
hans kredit | **Debit**, en. [de'bi] uden flt.
(gennem fr. débit af lat. debitum, gæld, egl.
perf. part. inlk. af debere, se Debet) 1) †
hvad man skylder bort; gæld. „Er en Køb-
mands gløse.“ Moth.Conv.D20. 2) (nu l. br.)
afsnævning af en vare. Holb.Br.(Dania.IV.
10). Debiten paa Danske Bøger . . er af-
tagen.sa.Ep.V.2. de fremmede Capitalister,
som . . ikke kan være tiende med at faae
deres Renter betalte i Assignater, tage
Varer i Stedet, og skaffe de franske Pro-
ducter en anseelig Debit.FrSneed.I.352.
Meyer. **debitere**, v. [debi'te:rø] **-ede** ell.
(sj.) **-te** (FrSneed.I.352). (af fr. débiter,
aft. af Debit) 1) † være i gæld; skyldte.
„En Købmands gløse.“ Moth.Conv.D20. Leth.
(1800). 2) ♀ indføre en gældspost paa de-
betsiden af et regnskab; notere som debi-
tor (mods. kreditere). I finder mig i den
gode Mands Papierer Debitered for en
større Sum.KomGrønneq.I.267. Debiten din
Bank for alle de Beløb, som Du indbe-
taler i Banken, og krediter den for alle
de Anvisninger, som Du udfærdiger.Na-
tionaløkon.Tidskr.I.120. M. 143000, hvilket
Beløb er Dem debiteret i løbende Reg-
ning pr. idag.Hage.1096. 3) (♀, nu l. br.)
afsætte ell. forhandle (en vare). Moth.
Conv.D20. nye Fabriker, som med Held
debiterte de Vare, man før havde hentet
fra Fremmede.FrSneed.I.352. Postmestrene
. . paastod Eneret til at debitere Aviser i
deres Distrikter.Stolpe.D.III.29. Meyer. 4)
♀ m. h. t. udtalelser oln.: bringe i omløb;

udsprede; fremsætte. Moth.Conv.D20.
Stampe.I.a3r. Til at mislede Mennesket fra
det simple og naturlige; til at debitere
Paradoxer, hører der Genie og Konst.
Birckner.Tr.105. debitere en løgn, en hi-
storie | **Debitor**, en. [de'bitør] Debi-
tør.Moth.Conv.D20. flt. **-er** [debi'tør ell.
-tø(r)] (fra lat. debitor) ♀ skyldner.
Holb.II.J.III.6. man tar aldrig aabenbare
meer end 5 pro Cento for icke at give
Forargelse, men under Haanden, paa det
Loven icke skal brydes, lader sig af De-
bitorerne betale 20 pro Cento forud.sa.Ul.
II.2. Creditor viser (behagelig overraskelse),
naar han betales af en mislig Debitor.
Wess.cxxl. *Du har endnu en Debitor, du
Kjære! | En fattig Sjæl, mod hvem du
gjorde vel.PalM.IV.311. Hage.274 (se u.
betale 1.5).

debusere, v. se debauchere.

Debut, en. [de'by] best. f. **-en** [de'by'-
øn] flt. **-er** [de'by'ør] (fra fr. début, egl.
indledende stød, kast osv. i spil; af but,
skive, maal) (forfatters ell. kunstners, især
skuespillers) første fremtræden for offent-
ligheden. Leth.(1800). Vi havde valgt Kings
Rolle i Tods Søofficerer til en af mine
Debuter.Oehl.Er.I.122. Det lille Skrift er
paa ingen Maade nogen glimrende De-
but (Brandes.II.270: første Arbejde).Bran-
des.DanskeDigtere.(1877).34. || overf.: (før-
ste) tilsynekomst; „entré“. den nyfødte
skraalede; saaledes er alle verdensborge-
res debut | **Debutant**, en. [deby-,
debu'tan'd] flt. **-er**. (fra fr. débutant; især
teat.) person, som har debut. *Hvor saae
man vel en Sjæl paa Jorderige, | Der ei
som Debutant forlegen var? PalM.IV.278.
den Agtelse for ophøiede og ædle Følel-
ser . . som man dog med Rette kan for-
lange af Debutanter (v: debuterende for-
fattere).Chievitz.FG.107. Brandes.XV.340.
Debutant-inde, en. Begh.Vi.45. Hag.
III.121. **Debut-arbejde**, et. Farfa-
ders Billede i Oliemaleri — Faders Debut-
arbejde.Nans.JD.14. **Debutere**, v. [de-
by-, debu'te'rø] **-ede**. vbs. jf. **Debut**. (af fr.
débuter) om forfattere, kunstnere osv.: op-
træde første gang for offentligheden. JBad-
en.FrO. *Danserinden, som skal debu-
tere.PalM.I.14. Drachm.T.43. det var med
et Æmne i sidst nævnte Retning, han de-
buterede som Antikvar.CSPet.Litt.I.577. ||
overf.: Paralysen har debuteret („begyndt“)
med at kompromittere forskellige finere
Bevægelser.KPont.Psychiatr.III.90. **De-
but-rolle**, en. (teat.) Der gives Skuespil-
lerinder, som med et dristigt Spring i en
stor Debutrolle sætter ind i det sceniske
Kapløb.Pol.26/1920.18.sp.1.

December, en. [de'søm'bør] († m. lat.
bojning, især i gen. Decembris). (glda. d. s.;
fsv. d. s.; fra lat. december, af decem, ti,
idet denne maaned var den tiende efter gam-
mel romersk tidsregning) aarets sidste (tolv-
te) maaned (jf. Jule-, Kristmaaned) hvad

Tid udi December Maaned saa du ham her i Huuset? *Hobb.Bars.I.3.* *December grøde | Novembris døde | Beskuet | Da Rosen af Haven | Blef podet i Graven. *Schandrup.K2 v.* Vi, der i disse Aar her i Danmark lever med i Nutidens Liv, vi lever alle under Skyen, i en evig December. *Vilh.And.F.M.233.* || ved datoangivelser: Sanct Barbara, hvis Dag indfalder den 4 December. *Wadsk.121.* Kiøbenhavn, den 8 December 1737. *Gram.Breve.133.* *Hobb.Br.(Dania.IV.8).* Bergen . . hvor Ludvig Holberg den 3die December 1684 kom til Verden. *Brandens.L.17.* jf.: Han seer mig saa suur ud, som den sidste December. *PA Heib.Sk.II.18.*

⊞ **Decennium**, et. [de'sæn'iom] *ft.* **decennier**. (fra lat. *decennium*, af *decem*, ti, og *annus*, aar) tidsrum af ti aar; aarti; tiaar. *JBaden.FrO. JMygge.Ægteskaber ml.Blodbestægtede.(1879).1.* Han oplevede endnu tvende Decennier og deres Krige. *Kidde.J.320.*

⊞ **decent**, adj. [de'sæn'd] (af fr. *décent*, lat. *decens*, *egl. præs. part. til decet*, det sømmer sig; *besl. m.* dekorere, Dekorum; l. br.) (vel)anstændig; tugtig; ærbar. *JBaden.FrO.* Nei da holder jeg paa Frederiksberg-Have . . Her er Alt sømmeligt og decent, Lystigheden selv stillere og mere ædel. *Kierk.I.379.* en smuk, frisk og munter ung Dame. Hendes Paaklædning er decent og enkel. *JMagnus.B.32.*

Decharge, en. [de'farʃ(ə), -'ʃærʃ(ə), *ell. m. fr. udtale*] uden *ft.* (fra fr. *décharge*, *vbs. til décharger*, aflaste, affyre) 1) aflastning; (af)løsning. *JBaden.FrO. Meyer.* || nu kun i visse sgr. m. bet. afløb for vand *olgn.*: Decharge-rør, -ventil. *Scheller.MarO. 209. 2)* ✕ affyring af en salve; salve. *JBaden.FrO. Meyer.* || nu kun i nogle sgr., der betegner værn mod artilleribeskydning: Decharge-beklædning (*Sal.²II.857*), -hvælving (*Sal.V.42*), -kasemat (*Mil TeknO.48. Meyer*). 3) † (frikendelse for ansvar ved) godkendelse af et aflagt regnskab; ogs. (nu sj.): bevis *ell. attest* for et regnskabs rigtighed. *JJuel.458. JBaden.FrO. jf.:* Nellemann tog Forliget som den Decharge for Regnskabet, det var. *EHenrichs.MF.I.274.*

⊞ **dechiffrere**, v. (l. br. *decifrere*). *Moth. Conv.D33. Thuborg.F.13.* [deʃi-, desif're] -ede *ell. (sj.) -te*; *vbs. -ing.* (af fr. *déchiffrer*, *afl. af chiffre*, se I. Chiffer) 1) opløse en chifferskrift; udtjede cifre; ogs.: udtjede en vanskelig læselig skrift. *Moth.Conv.D33. FrSneed.I.269.* han var vant til at dechiffrere utydelige Haandskrifter. *Schand.Fort. 275.* at dechiffrere og chifferre Depecher. *Brandens.XVIII.221. Gjel.VG.188.* (typograferne) kniber Øjnene sammen for at dechiffrere det, som Journalisterne kalder Skrift. *Thuborg.F.13. 2)* (overf.) finde ud af (en vanskelig sag); give løsning paa (en gaade *olgn.*); tyde. *Hobb.Skiemt.B8r. Af*

disse Ord kand man nogenledes dechiffrere den heele Sag. *sa.DH.II.29.* en monoton Lyd fra Prækestolen, som vi Skoledisciple ikke dechiffrerede (o: ikke forstod noget af). *JJPaludan.Er.20.* Vi havde imidlertid . . dechiffreret dette Blik. *BlochSuhr.ÆS.III.317.* Han søgte . . at dechiffrere (o: tyde udtrykket i) mit Ansigt. *Schand.Fort.406.*

Deci-, i sgr. [de'ʰsi-] (af fr. *déci-*, efter lat. *decem*, ti) betegnelse i det metriske system (indført i Frankrig 1795, i Danmark ved Lov ⁴/₁₆ 1907) for ¹/₁₀ af maal- og vægtenheder.

decidere, v. [desi'de'rə] -ede *ell. (sj.) -te. vbs. Decision* (s. d.) (efter fr. *décider*; af lat. *decidere*, afskære, afhugge) 1) (⊞, nu l. br.) gøre ende paa strid, diskussion *olgn.*; tage (afgørende) bestemmelse om (noget); træffe afgørelse om; fastsætte; bestemme. naar de har udtalt, deciderer (kandestoberen). *Hobb.Kandst.I.6. sa.MTKr. 124.* Ting, hvorudi de Romerske Paver selv ikke driste sig til at deciderer. *smst. 321.* intet Fordeeltigt var desideret. *Ørst.Br.I.197.* Bliver der Spørgsmaal mellem tvende Ansøgende . . deciderer imellem disse den nærmeste Slægtskabsgrad. *Fund.(Kvartudg.).¹⁸/₁₆1804.§12. Meyer.* || † m. *person-obj.*: *dømm. Moth.Conv.D33.* naar Bogholderen af de 21 Intressenter (i enkekassen) blev decideret til at betale anseelige Summer. *Stampe.I.94.* || *part. deciderende* som adj.: (nu næppe br.) bestemende; afgørende; ogs. m. *nedsæt. bibet.*: „tale i en desiderende Tone, o: foregribende, anmassende Tone.“ *JBaden.FrO. Meyer.* 2) (nu næppe br.) *refl.*: beslutte sig; bestemme sig. *smst. 3)* *part. decideret* som adj. 3.1) (især ⊞) afgjort; bestemt. *JBaden.FrO.* det ene deciderede Afslag efter det andet. *CMøll.M.III.12.* denne isolerede Anvendelse af Ordet (o: „balade“) synes mig decideret at pege i Retning af Frankrig. *KNyrop.(Tilsk.1919.I.334).* 3.2) ⊞ om personer: *beslutsom*; *besluttet*. *JBaden.FrO.* jeg (svarede) halvt tankeløs, og vedblev derpaa, efter en Pause, pludselig decideret: „Men hør, Christian! Nu vil jeg gjøre baade Dig og mig selv et Forslag.“ *Schack.315.* en decideret Mand, der ikke var længe om at komme til en bestemt Afgjørelse og afgive sit Responsum. *JulPet.L.33.*

decifrere, v. se dechiffrere.

Deci-gram, et. († **Decigramme**, en. *JBaden.FrO.II.36.*) som vægtenhed: ¹/₁₀ gram. *VareL.²167.* -liter, en. som rummaal: ¹/₁₀ liter. *VareL.²167.*

Decimal, en. [desi'ma'tʃ] *ft. -er.* (vist *egl. forkortelse af Decimatal*; fra fr. *décimal*, af *nylat. decimalis*, adj., *afl. af decem*, ti; *regn. ell. mat.*) ciffer i en decimalbrøks tæller. *Sylvius.Gem.3.* Den Dreng kunde aldrig bekvemme sig til at forhøje en Decimal. Det pinte ham ligefrem, rent

fysisk, at slutte af med en Unøjagtighed. *Bergstrøm.L.15.* resultatet af divisionen angives med 6 decimaler | *jf. (billedl.):* Livet staar for (det 19. aarh.s fysiologer) som en irrational Størrelse, overfor hvilken vi kun kan gaa den Vej at finde flere og flere Decimaler uden at kunne naa nogen Afslutning. *Høffd.LT.34.* **Decimal-brøk**, en. († -brøken). brøk, hvis nævner er en potens af 10 (og som man udtrykker ved at angive tælleren og i denne v. kj. af et skilletegn (komma ell. punkt) at afskære saa mange cifre, som der er nuller i nævneren); især en brøk af denne art, hvis nævner blot angives ved tællerens plads til højre for et komma (ell. punktum). Man kand langt lettere vide Valeuren af en Decimal Brøken, end af den Gemeene. *Sylvius.Geom.11.* T.Bonnesen. *Aritmetik f.Mellemskolen.(1904).82.* **-regning**, en. *Cramer.(1762).50.* *OpfB.III.11.* **-system**, et. tildelingssystem i maal, vægt og mønt. *HjælpeO.587.* *Meyer.* **-tal**, et. (sj.) d. s. s. Decimal. *Meyer.* **-vægt**, en. vægt, hvor lodderne holder ligevegt med en ti gange saa tung vejningsgenstand. *OpfB.III.69.* *Meyer.*

decimere, v. [desi'me'rə] -ede ell. (sj.) -te. vbs. -ing (*Lundb. Sal.V.874.*), **Decimation** (*Baden.JurO.I.108.* *Salaby.1.*) (af lat. *decimare*, afl. af *decem*, ti) 1) † tage tiende (afgift). *Meyer. jf.: Decimations-Afgift* 2: 6te og 10de Penge. *Baden.JurO.I.108.* 2) egl.: udtage hver tiende; (x, foræld.) om straf, hvorved hver tiende mand udtoges til henrettelse: *TBruun.V.81.* *Mil Conv.II.429.* *VVed.H.83.* || ☉ (overf.) om stærkt mandefald olgn.: udtynde; ned-sable. de grov sig som Muldvarpe frem gennem Terrænet, uden at den svækkede, idelig allarmerte, mere end decimerede Haandfuld Folk foran dem formaade at afværgede det. *Drachm.III.23.* vi vil faa at se den stærkeste Nation beherskende, decimerende og tilsidst udryddende alle de svagere. *Tilsk.1918.I.366.*

Deci-meter, en. som længdemaal: $\frac{1}{10}$ meter. *VareL.2167.*

Decision, en. [desi'fo'n] flt. -er. (af fr. *décision*; egl. vbs. til *decidere* (1); nu l.b.r.) afgørelse; bestemmelse. *Moth.Conv. D.33.* det heele Land (blev) regieret af et tilfelles Raad, hvis Decisioner vare Love. *Holb.Hh.I.506.* Jeg haver tilforn tilkiendegivet min Mening heri, men ikke dristet mig til at skride til nogen Decision. *sa.Ep. IV.71.* Bemeldte Storm-Gade gjør, efter en Kongelig Decision, Grendeskiellet imellem vor Frue og St. Nicolai Kirke-Sogne. *EPont. Atlas.II.109.* *Leth.(1800).* *Meyer.* || spec. (jur.): dom, kendelse (især: afsagt af skifteretten). Det, som i sig er Uret, kan, skjønt det ofte hænder, ikke legges til Grund for en Regel eller Decision. *Stampe. II.39.* *Sal.V.44.*

deden, adv. [de'de(ə)n; ogs. 'de'd(ə)n] (æda. thæthæn, thæthan (*SkLov.6.9.*), oldn.

þaðan, oeng. þanon (*jf. eng. thence*), ty. dannen; *besl. m. da, den; nu kun foræld. og poet.*) 1) om det sted, hvorfra nogen (noget) kommer ell. fjerner sig (fjernes): *derfra. 1.)* i egl. bet. *deden (2: fra Morten Borups skole) udganger | Saa mangen en dydigt Student. *Blich.D.II.85.* || som relat. adv.: *hvorfra.* deden han skal igenkomme. *Moth.D.48.* (*jf. u. derfra 3. Katek.§66.*) *Lidet jeg beder Dig — gaa kun din Vej | deden Du kom — her savnes Du ej. *Drachm.VS.19.* saa kom Mesteren . . med en prægtig Lade, deden op han drog . . svære Guldringe. *JPJac.I.15.* || \ * (bladet) vifter heden og deden (2: hid og did). *Oehl.F.121.* * (blomsterne) svinge sig heden og deden. *Wilst.II.I.20.* 1.2) om sted, hvorfra nogen (noget) stammer, har sin oprindelse. *af denne Kilde | hans Aand var en Draabe ren. | Deden hans tonende Snille. *Gjel. Kampen med Muserne.(1887).27.* 2) (ved tilknytning til heden og did; sj., *jf. dog Kalk.V.169*) om det sted, hvorhen nogen (noget) bevæger sig: *derhen; did.* *Digteren sendes Jorden som en naadig | Himlenes Gave. | — Naar du, med første Himmelpost, gaar deden (2: ned til jorden), | husk da: . . | Kommer du, ukaldt atter (2: tilbage til himmelen) — maa du blive | evigt. *Borup.LN.124.*

☉ **dedicere**, v. [dedi'se'rə] -ede. vbs. **Dedikation** (s. d.). (ænyd. d. s. (*Danske Viser.(1912ff.).IV.79.*); af lat. *dedicare*, indvie, tilegne, *jf. ty. dedizieren, fr. dédier*) som æresbevisning indvie et litterært arbejde, man har forfattet, (til en) ved at angive det foran i skriftet olgn. steder; tilegne; ogs. (mindre rigtigt): ved paaskrift at betegne et eksemplar som gave (til en). *Moth.Conv.D.21.* saa som („Natur- & Folkeretten“) handler om Ret og Retfærdighed, saa kand jeg det til ingen bedre dedicere end til Eders Majestet. *Holb.NF.Fort.6.* for at lade see den Estime jeg . . har fattet for hans Person, dedicerer jeg ham og hans kiere Hustru denne 3die Tome. *sa.Phoenixb.1.* Jeg havde dediceret (*Goethe*) min *Aladdin*. *Oehl.Er.II.215.* e.alm. ☉ **W Dedikation**, en. [dedika'fo'n] flt. -er. (af lat. *dedicatio*) vbs. til *dedicere*; ogs. (mere konkr.) de ord i bogen, hvormed forfatteren tilegner den til en; tilegnelse. (han) læser højt Dedicationen i en Bønne-Bog og Titulen. *Holb.Bars.V.3.* *vAph.(1759).* *Leth.(1800).* Bogens kæphøje Dedikation har vist os, hvilken Mening han nærrede om sig selv. *Brandes.VIII.453.*

☉ **deducere**, v. [dedu'se'rə] -ede ell. (sj.) -te (part. -t. *Ew.VIII.27.*); vbs. **Deduktion** (s. d.). (af lat. *deducere*, udlede) 1) vise, at noget beror paa ell. er en følge af (noget andet); udlede grunden (til noget af visse regler); slutte; bevise; godtgøre. *Betænker, om man andet kan | Af dette deducere, | End den som viser mest Forstand, | Bør ogsaa mest regjere. *Tullin.I.60.* det er derfor nødvendigt, at han de-

ducerer hvad han befaler, af almindelig gyldige Rets Principer. *Birckner.Tr.143.* (jeg) deducerede min Befoielse (til at overvære et retsmøde) af Lovens 1—3—1. *Schack.204. Drachm.II.210.* || (sj.) m. person-obj.: gendrive ved logisk bevisførelse. saa fortræden og saa taus som en Magister der er bleven deduceert til absurdum. *Ev.VIII.27. 2)* give en (logisk) fremstilling af; udvikle (vidtløftig). *Leth.(1800).* jeg har fundet Leiligheden passende til at deducere mine Ideer om Sædelæren. *Chievitz.F.G.16. smst.53. Deduktion, en.* [dedug-¹fo²n] flt. -er. (af lat. deductio; egl. vbs. til deducere) 1) til deducere 1: logisk bevis ell. udvikling. *Leth.(1800). Meyer.* || nu især (flos.): logisk slutningsmaade, ved hvilken der sluttes fra alm. regler til specielle tilfælde (mods. Induktion). *Hoffd.Logik.35. 2)* (Ω, nu l. br.) til deducere 2: udførlig fremstilling ell. udvikling. Det er ikke vor Hoved-Sag at opfylde vore Blade med vidtløftige Deductioner over hver Feil, vi rette. *Langebek.SA.28. Meyer.*

De'es, v. [di²øs] (sj.) sige De til hinanden (jf. de 11.2 samt De's, De'se, De'te). jeg siger nu Du til Dig, og siig saa til mig! for vi to maa ikke „di-es“. *Blich.III.426. D&H.I.119.*

I. Defekt, en. [de'fægð] flt. -er. (af lat. defectus, afl. af deficere, svigte, mangle; jf. II. defekt, Deficit) 1) Ω mangel; brist; ufuldstændighed. *Moth.Conv.D21.* Her give de (3 stjerner) tilkiende en Defect udi Historien. *Hob.Paars.111. sa.Kh.61. e. br.* || spec. (apot.): forbigaaende mangel paa disponible (haandkøbs)varer paa hylder, i skabe og krukker osv., hidrørende fra det daglige salg (jf. Defektrice). || (nu l. br.) d. s. s. Deficit. *vi har Mænd — en ædel Slægt! — | Karosser, Ridehopper, | Maitresser, Spil — til en Defect | I Kassen Farten stopper. *Schalderm.CN.23. Meyer.* || om sygelighed i den legemlige ell. sjælelige organisme: den samme Hoveddrejning i Retning af Norge (har) til Tider været saa udbredt (i Danmark), at den vistnok i visse Familier maa betragtes som en naturlig og medfødt Defekt. *VilhAnd.N.41.* hvor mange af de andre hævdede sig ikke ved selve deres Defekter! *ORung.P.24. jf.:* han er helt igennem et Defektemenneske, en aandelig Undermaaler. *KPont. Psychiatr.III.47. 2)* † udebliven (ell. person, som udebliver) fra tjeneste; forfald. studenters exercitia . . ere enten ordinaria eller extraordinaria. De extraordinaria ere at prædike i Trinitatis kirke for Defect eller og at declamere udi Regents kirken. *Hob.DNB.190. 3)* (fagl.) om bøger. 3.1) ufuldstændigt eksemplar. *JBaden.FrO. Meyer. 3.2)* manglende ark ell. blad. *vAph.(1759).* Antallet af Blade i Bogen anføres . . og eventuelle Defekter angives. *BibliotH.2275. 3.3)* (bogtr.) i flt.: typer, der er nødvendige til komplettering af en

skrift. *Selmar.248. II. Ω defekt*, adj. [de-¹fægð] (af lat. defectus, perf. part. af deficere) mangelfuld; ufuldkommen. *Langebek.Breve.11.* Det var en Regndag, (hun) krøb sammen under en defekt Paraply. *Bang.Udv.376.* Det Organ er defekt. *ORung.P.206. især brugt, dels om personer, som lider af en legemlig ell. aandelig brist: *(naar) Vind og Kielske Promotioner | paa en defekt har Hoved sat . . | er det ej Underværker.PAHeib.US.581. Brandes. XIII.453.* Han læspede, stammede og var nærsynet; var ligesaa vigtig som defect. *sa.Volt.L.289. Krarup.L.272. dels om bøger, hvoraf bind, ark ell. blade savnes: Bogbindere's første Arbeide er at collationere, for at see om Bogen ikke er defekt.Hal-lager.125. af Bøgerne vare de bedste Værker defecte.Gyld.I.254. Defekt Tryk uden Titelblad.Da.Folkebøger.IV.(1919).336. Defektrice*, en. [defæg¹tri'sø] flt. -r. (afl. af I. Defekt (1); næppe ældre end 20. aark.; apot.) kvindelig funktionær paa apotek med den opgave at udfylde (fra lageret) det manglende paa hylder, i skabe, krukker osv. Defektrice, der ogsaa er vant til Ekspedition, søges. *FarmaceutTidende.22/1.1916.*

Defension, en. [def(ə)n¹fo²n] flt. (sj.) -er. (ænyd. d. s. (HMogens.); af lat. defensio, vbs. til defendere, forsvare, egl.: støde bort; jf. Offensiv) 1) forsvar; værn. 1.1) (l. br.) i alm. *Moth.Conv.D21. Meyer. 1.2)* forsvar ved vaabenmagt. jf.: de Protestantiske Førster . . maatte være betænkte paa at sætte sig i Defensions-Stand. *Hob.Kh.1006. Defensionsskyts.MilConv. II.430.* || især ✕ ⚓ om fartøjer (miner osv.) ell. (se)forter, der forsvarer en havn ell. red. Tidlig næste Morgen ilede jeg til min Post paa Defensionen (o: ved angrebet paa Kbh. 1801). *Gyld.VI.109. Sal.V.49. spec. i forb. (den) flydende defension, den del af en flaaede, som forsvarer en havn osv. Sal.2V.880. 2)* (især Ω) forsvar (af en anklaget) for retten. *vel vor Helt var temmelig tilfreds | Med Defensionen, men endnu i Hjertet | Ham som en Braad dog Actors Paastand smerted. *PalM.V.433. jf. (konkr.):* Bogen i hans venstre Haand er en Procedure, hvoraf Defensionen er bortskaaren. *Goldschm.II.320. Defensions-*, i ssgr. af Defension 1.2. -linie, en. ⚓ *vAph.(1759). Harboe.MarO.87. Scheller.MarO.209. -skib*, et. (foræld.) ⚓ armeret handelsskib, der i krigstid indlemmedes i flaaen. *Hob.DNB.554. Funch.MarO.II.27. OpfB.II.292. I. Defensiv*, en. [def(ə)n-si²v ell. def(ə)n'si²v] flt. (sj.) -er. (af fr. défensive, egl. fem. til adj. défensif) ✕ kampform, hvorved man tilsigter at afværge fjendens angreb; forsvarskrig; forsvarskamp; især i udtr. som tage, gribe defensionen. *MilTekn.O.55. Sal.2V.881. II. defensiv*, adj. [def(ə)n'si²v; ogs. def(ə)n'si²v (Meyer.)] († defensif. *Moth.Conv. D21).* adv. d. s. ell. -t ell. (m. lat. form;

foræld.) -e (Hob. DH. I. 6. Langebek. SA. 7. Meyer.). (fra fr. défensif, af mlat. defensivus, se Defension; især \times) som tilsligter at afværge fjendtligt angreb; forsvarende; forsvars-. Det Offensive og Defensive ere . . den krigerske Virksomheds to Hovedformer. *MilConv. II. 430. Sal. V. 49.* ¶ *Uegl.*: I de norske Historikeres Afregning med Fællestiden er der hos P. A. Munch mere af Angrebskraften end af det defensive. *Vid. Vih. And. N. 54.* en vis nøgtern Saglighed, som gerne kommer frem i Grundtvigs defensive Skrifter. *H. Helweg. Grundtvigs Sindssyggdom. (1918) 40.* ¶ *som adv.*: forsvarsvis. Marius (holdt) det for en høj fornøden Ting, ikke strax at vove Feldtslag med slige Fiender, og at agere Defensive. *Hob. DH. I. 6.* at gaee defensive til verks, og forsvarer os, naar vi antastes. *Langebek. SA. 7.* Krigen bliver ført paa tvende Maader enten offensiv, ved at angribe først, eller defensiv ved at forsvare sig. *Hallager. 46.* ¶ *hertil*: **Defensiv-alliance** (*J. Baden. FrO. Pol. 22/2 1920. 11. sp. 1*), **-flanke** (*MilTekn. O. 55*), **-stilling** (*MilConv. II. 435. Sal. V. 881*) ofl. ssg. **Defensor**, en. [de-¹fænsør] *flt.* -er [def(ə)n'sør, -'so(r).i] (af lat. defensor, afl. af defendere, se Defension; jur.) den anklagedes forsvarer for retten. publicke Sager, hvor Magistraten anordner Actor og Defensor. *Stampe. I. 466. Baden. JurO. I. 108. Danm. RigHist. V. 372. Drachm. Vag. 305.* **Defensorat**, et. [de-fanso'r'at] *flt.* (l. br.) -er. (nyere afl. af Defensor; jur.) stilling ell. optræden som defensor; ogs. om defensors tale for retten. *Larsen.*

¶ **Deficit**, en ell. (nu oftest) et. [de-¹fisid] uden *flt.* (af lat. deficit, „(der) mangler“; ogs. i eng. ty. fr.; jf. I. Defekt) under skud i offentlig ell. (nu mest spøg.) privat husholdning; kassemangel. *J. Baden. FrO.* en Deficit, som opstod ved disse Penges Forsvinden, kostede os megen Møie at dække. *Gylb. I. 255.* *Man aldrig hos sin Mage | Bør aabne sig Credit, | Thi da der bli'er tilbage | En sikker Deficit. *Oversk. I. 106.* Faderens . . Formue var bleven slugt af det Deficit, som deres Broder ikke kunde dække ved at realisere selv sit sidste Aktiv. *KLars. SpP. 39.* ¶ (sj.) om mangel ell. brist i alm. der kan faaes nogle Pund Brød mere af en Tønde Korn ved ikke at tørre den . . denne Deficit hidrører derfra: at der ved Udfemningen af Ovnen gerne spildes lidt. *ChMourier. Brød. (1821) 63.* en Hjernelidelse . . vil medføre et aandeligt Deficit. *KPont. Retsmed. I. 38.*

¶ **Défilé**, et. [defi'l'e] *best. f.* -leer [-'le'ət] *flt.* -leer [-'le'ər]. (af fr. défilé, egl. *perf. part.* af défiler, se defilere; især \times) snæver, vanskelig tilgængelig vej (for tropperne maa marchere i smalle kolonner); hulvej; pas. Imidlertid lod han en Mængde Træer fælde i Skoven, spærrede ved For-

hugninger overalt, hvor han kunde, besatte Høider og Defileer. *Engelst. (Rahb. LB. I. 110). Blich. IV. 49.* det navnkundige „Brohoved“ . . gennem hvis Défilé, mellem høje Jordvolde paa begge Sider, jeg nu svingede op. *Drachm. III. 15.* det stærkt bakkede og skovrige Terræn (ved *Mos Sa.*) med sine mange Søer og Vandløb, sine bugtede, snævre og til Dels daarlige Veje, som uafbrudt føre over Defileer. *F. Holst & A. Larsen. Felttogene 1848-1850. II. (1888) 124.* **defilere**, v. [defi'l'e:rə] -ede ell. (sj.) -te. *vbs.* -ing (Scheller. *MarO.*) ell. (i bet. 3) **Defilement** (Meyer.). (af fr. défiler, af *fil.* traad, linie) 1) † egl.: rykke frem i smalle kolonner (som ved udfald olgn.); rykke frem (til et maal) ad omveje; vige til siden; ogs.: „gøre en afstikker“; gaa ad krogveje. *man kunde ey mod hannem ret marchere, | Med mindre med Fortred man maatte defilere. *Hob. Paars. 182.* da Slaget begynde, defilerede jeg, for at gjøre Afbræck paa Fiendens Proviant. *sa. Mel. V. 3.* I gemene Folk gaar lige til, og vi andre fornemme Folk defilerer. *sa. Ussynl. I. 1.* 2) \times marchere forbi en foresat (ved revuer olgn.) i parademarch. *Leth. (1800).* der var et farlig Spektakel (i byen) med Revu og Defilering og Lys i alle Vindever. *Rist. ER. 41.* Meyer. ¶ *Om om civile personer*: *jeg (o: direktøren) er hele Theatrets Gud - | (balletten) springer, og hopper, og rundt marcherer, | . . og defilerer, | . . og det alt for mig. *Bagges. I. 271.* I Victoria-Tiden defilerede hele Selskabet forbi de Kongelige. *Cavling. L. 184.* Langsomt defilerede Følget ud gennem Kirken. *ORung. P. 263.* 3) (mods. enfilere, Enfilement; \times) beskytte en fæstning (en fæstnings indre) mod beskydning ved anlæg af traverser. Meyer. *Sal. V. 883.*

¶ **Definere**, v. [defi'n'e:rə] († *definire*). *Hoysg. AG. 151.* -ede. *vbs.* **Definition** (s. d.). (af lat. definire, afgrænse) afgrænse et forestillingsindhold til begreb; bestemme et begreb (ved at angive dets kendetænder). *(mennesket) er dyr, som man kand ikke Definere. *Hob. Skiemt. C3r.* Jeg beder Dem anmærke, at jeg aldrig har defineret, hvad jeg forstaaer ved Ordet Republik. *PAHeib. E. 85.* Paa nærværende Standpunct kan Verden slet ikke defineres. *Heib. Pros. I. 257.* *Lær du ei mig, at definere Armod. *Bredahl. I. 125.* definere sit Begreb med den høieste Grad af Bestemthed. *CiPet. O. 85. CLange. NF. 11.* ¶ **Definition**, en. [defini'jo'n] *flt.* -er. (af lat. definitio; egl. *vbs.* til definere) handlingen at bestemme et begreb ell. formel, hvori dette bestemmes; begrebsbestemmelse. *Hvad kan man mennesket med billighed da kalde? | Hvad Definition dig synes rettest er? *Hob. Skiemt. C3r.* en egen Definition paa Original-Skribenter. *Langebek. SA. 40.* Hvad er Religion? Den almindelige Definition siger, den er Kundskab om det Oversandselige. *Grundtv. Udv. I. 141.* Den concreteste Definition paa Gud er

„den absolute Aand“. *Heib. Pros. I. 124.* de vare blevne enige om en Definition for (hellere: paa ell. af) det Ethiske. *Chievitz. FG. 130.* Danmark er efter Henrik Ibsens Definition „Kongeriget København og Omegn“. *Vilh. And. N. 49.* **definitiv**, adj. [de'finiti'v; l. br. defini'ti'v (*Meyer.*)] (af lat. definitivus, afl. af definire, se definere) (ubetinget) afgjort; uomvistelig. *J. Baden. Fr. O.* Den, der dør fra Hjertet, dør ofte hurtigt; men ikke saa ganske sjældent gaar der dog nogen Tid, før Døden definitivt indtræder. *O. Bloch. D. 2. I. 38.* det (er) en af Hovedindvendingerne mod Ligbrændingen, at den definitivt udsletter en eventuel Forbrydelses Spor. *K. Pont. Ret. med. II. 233.* Intolerant som han var, havde Wagner ment at have gjort det definitivt af med Opera'en i ældre Forstand. *R. Bergh. M. 130.*

† **deftig**, adj. (fra nt. (ty.) deftig; besl. m. eng. deft, dygtig, behændig, oeng. gedæfte, mild, samt. got. gadaban, være passende) dygtig; flink. du kunde aldrig have funden deftigere folk dertil. *Moth. D. 48.* *(han kunde) saa deftig spende Beldte | Med de i Værdighed og Lærdom store Heldte. *L. Thura. Poet. 103.*

deg, adj. se II. deg.

Degel, en. se Digel.

Degen, en. [de'q(ə)n] (jf.: dein. *Moth. D. 50.* dægen. *Høysg. AG. 142.*) flt. -er (*Troels L. XIV. 221.*) (ænyd. d. s.; fra ty. degen, besl. m. Daggert; „Bruges sielden.“ *V. S. O.*; nu foræld.) *kaarde.* *Hans Spyd og Dêgn altid en Smøre-Søger var. *Cit. 1706. (NkS 4° 821. 56).* I Forgemacket opvarte mange Karle med Degen, Hætte etc. *Klevenf. R. J. 176.* *Troels L. IV. 156.*

degenerere, v. [degen'ø're'rə] -ede 40 ell. (sj.) -te. vbs. **Degeneration.** (af lat. degenerare; afl. af degener, vanslægtet, af de, af, og genus, se Genre) 1) intr.: vanslægte; udarte. 1.) **Ø** om (yngre) slægtled, der (sammenlignede med ældre) viser ringere kraft: forfalde (i legemlig ell. aandelig henseende). *Moth. Conv. D. 21.* i Psychiatrien forstaaes ved Degeneration .. en sygelig Afvigelse fra den oprindelige menneskelige Type .. der ikke blot hæmmer den normale aandelige Udvikling hos Individet selv, men .. fjerner de følgende Slægtled mere og mere fra Normen. *K. Pont. Psychiatr. I. 8.* især i part. degenereret brugt som adj.: vanslægtet; udartet. Overklassen er endnu ikke legemlig degenereret af Kultur. *V. Ved. B. 32.* den blodløse, degenererede Monark. *smst. 397.* Der var noget dybt degenereret over det smalle Ansigt med de ulige lange Bryn og de slappe Mundvige. *L. Bruun. UG. 93.* || † (overf.) afvige fra slægstradition. *Saa jeg i denne Post degenererer ey. *Cit. ca. 1700. (Thott. 4° 1525. 302).* jeg har vildet sige .. at jeg fra saadan min Farfadets Troskab imod og Kierlighed til sit Fædreneland .. aldrig er

degenereret. *H. Gerner. Vita og Fata. (1772). 5. 1. 2)* (med.) om organer, der svækkes. Degeneration .. kaldes en Forandring i Vævets oprindelige og normale Bygning .. En Degeneration antyder altid en Tilbagegang. *Panum. 154.* Det degenererede Hjerte kan ikke pumpe Blodet saa kraftigt ud i Aarerne. *O. Bloch. D. 2. I. 130.* jf.: Undersøgelser over normale og fedtdegenererede Hjarter. *V. Rubow. (bogtitel. 1903).* 1. 3) † om en person: udvikle sig (i løbet af sin levetid) i uheldig retning; vanartes. (*Nero*) degenererede .. til saadan een Tyran, at hans Liige har aldrig vaaren enten før eller siden. *Holl. Intr. I. 120.* || overf. Kirken degenererede fra den gamle Simplicitet. *sa. Kh. 283.* 2) (Ø, l. br.) trans.: bevirke forfald. (næsten kun i præc. part.). „Overcivilisationen“ og dens degenererende Indflydelse. *H. Kaarsb. Trange Stier. (1899). 20.*

Deger, et. [de'qər] dæger. *Høysg. AG. 40.* (tidligere ogs. skrevet Decher. *J. Baden. Fr. O. II. 36.* — **Degger.** *J. Baden. Gram. 29.* — **Dæger.** *Handels O. (1807). 53.*) flt. d. s. (ænyd. de(g)ger (ogs. fk.), sv. dækker, (sent) oldn. dekor; gennem mnt. deker (jf. ty. decker, eng. dicker) af lat. decuria, afl. af decem, ti) † antal af ti huder ell. skind. Et deger skind. *Moth. D. 51.* *Handels O. (1807). 53.* *MO. Vare L. 2167.* (han medførte til markedet) et halvt Deger Lammeskind, som han ogsaa fik afhændet med god Avance. *J. V. Jens. NH. 143.* || Huder sælges almindeligst degerviis. *V. S. O.*

Deger-olie, en. (ogs. Dej(er)-, Diger-). (efter ty. degenöl) folkeligt navn paa birketjære. Paa Langeland bruges som Preservativ for Qvæget, naar det slippes ud om Foraaret, at smøre det om Munden med Diger-Olie, eller frisk Tjære. *Begtr. Sjæll. II. 423.* *FolkLæg. II. 7.*

Degger, et. se Deger.

degges, v. se dejes.

Degn, en. [dai'n] (jf. dein. *Moth. D. 50.*) flt. -e ell. † -er (*Holl. Anh. 141.*) (ænyd. d(i)eg(e)n, gl. da. dæghen, diakn (*Kalk. I. 359.*), diakon, æda. diacon, diækn (*V. Dahlerup. Jyske Lov. (1919). 99f.*), dyacn (*Kr. Ersl. Rep. I. 95.*), run. diakæon, oldn. djåkn, kirketjener, diakon; fra lat.-gr. diaconus, præstemedhjælper (se *M. Krist. Fr. 29.*); sa. ord som Diakon || stillingen blev ophævet ved Lov 2°/, 1814, paa landet afløst af Kirkesanger, i byerne af Kordegn ell. Kantor; e. alm. i dagl. spr.) præstens medhjælper, der gaar ham til haande under gudstjenesten og leder kirkesangen; ofte om landsbykskolelærer, der ogsaa er kirkesanger. Til Dægne skal herefter alleene forordnis Studentere, som skulle tage deris Kaldsbrev paa Embedet af den, som Rettighed haver at kalde. *DL. 2—15—1.* en Degn, som det høje og vigtige Embede er betroet, at sige Amen ud i Kirken. *Holl. Paars. 1. A. 2.* *Vor Degn ey ulærd er, kand skønne Voxlius støbe. *sa. Paars. 38.* Same Aar blev ieg Degn der

i Byen til (nu: ved) Hospital Kirken. *Æreboe.31.* En Karl, som efter Loven ikke engang maa beredes til Døden af en Præst, men skal lade sig noie med en Degn. *Olufs.GD.124.* Degnens Skole var en Skole for Gade drenge, hvoraf der var mange .. paa Frederiksberg. *Oehl.Er.I.33. HCAnd.V.13. Goldschm.VIII.305.* ved Ordet „Degn“ føler en Dansk let en lattervækkende Erindring om nogle af vor Literaturs mest komiske Figurer. *Schand. TF.II.165.* den gamle Degn havde gjemt al sin Kraft til denne Salme. Hans Sjæls Betagelse steg med Sangens fremrullende Strøm. *Aalkj.VB.182. Hjorta.OS.65. jf.: *Og Støren skulde ogsaa | Være deres (o: fuglenes) Degn, | Han kan saa deilig synge, | Skjønndt han er meget klein. Viser udg.afPOBoisen.(1850).268. uegl.: Koch var disse Moders Forsanger og Degn. PLaurids.S.V.6. || ordspr. og talem. naar det regner paa præsten, drypper det paa degnen, se regne. Det gaar over (ell. skilles ad) i Midten ligesom Degnens Prædiken. Mau.7518. (nu l. br.): Man faar ingen bedre Degn, end en afsat Præst. Mau.7539. At oire til Præsten, og gaae Degnen forbi. Høysg.S.72. (i foræld.) betegnelse for de ældre disciple i de lærde skoler (der ofte anvendtes som sangere i landsbykirkerne; jf. Davids, Løbedegn ofl.). Moth.D50. TroelsL.²VI.143. ordspr.: Degne og Duer gjør skidne Stuer. Mau.1436. jf.: Hvo der elsker degne og duer, faer fansede (o: befølte) møer og skidne stuer. Moth.D50. \ **degne**, v. [daine] (afl. af Degn m. henblik paa ordspr.: Det skal tidlig krøge .. god Krog skal blive. Mau. 10237; maaske m. bitone af dej(g)ne; jf. Sort. CC.724) *Jeg tør frit bande paa .. | At der i ham (o: drengen) en Diaconus groer .. | Det tidlig degne skal, der gode Degn skal blive. *Bagges.I.234. Degne-*, *issgr.* [daine] af Degn; kun de vigtigste er medtaget; udeladt er fx.: Degne-enke, -folk, -gaard, -hus, -kone, -mæssig, -offer, -sang, -skole, -stemme, -søn. † -amt, et. d. s. s. -embede. *Holb.Paars.133. -bolig*, en. *DL.2—15—9. Høysg.S.341. Goldschm.VIII.382. Sal.V.57. \ -dryp*, subst. (dannet m. hentydning paa ordspr. naar det regner paa præsten osv., se regne; spøg.) (festen) blev nok givet til Ære for mig, men var dog en Slags „Degnedryp“. *ChBourn.E.165. -embede*, et. v. *Aph.(1764). Kaper. -fedtelse*, en. (spøg.) betaling til en degn. *JakKnu.G.243. -galop*, en. (rid., nu næppe br.) uregelmæssig gangart, der fremkommer ved, at hesten galoperer m. forbenene og traver m. bagbenene. *MilTeknO.92. -jord*, en. (foræld.) jord, der hørte til et -embede. *Moth.D50. VSO. MO. MøllH.I.441. -kald*, et. d. s. s. -embede. *Moth.D51. Holb.Er.I.23. Zeititz.Poes.151. Goldschm.VIII.367. Schand. Fort.210. Feilb. -korn*, et. (foræld.) afgift til degnen af det høstede korn, ydet i*

form af kerne (afskaffet 1903 sammen m. præstetiende; jf. -trave). (*Kalk.I.344. Moth.D51. MøllH.I.441. \ -latin*, en, et. (foragt., spøg.) *Pont.LP.III.129. VilhAnd.HP.114. degnelig*, adj. [daine] (spøg., nu næppe br.) adj. til Degn. *(en tænde vin) for den degnelig Mund, alle andre undtagne, indviet. *Storm.(Rahb.LB.I.348).* den ærkebispelige Præstes i det høieste degnelige Klokke-Anstand. *Bagges.DV.XI.212. Degne-lus*, en. (dial.) 1) i forb. saa arm som en degnelus, saa fattig som en kirkerotte. *Feilb.I.180. 2) (gldgs.) i ft., om visse smaa, tyske (værdiløse) sølvmonter (der særlig ofredes til degnen). sa.BL.314. 3) (jf. Betler, Frakke, Præstelus) & navn paa forsk. planter, hvis frø let hænger fast i klæderne, især om præstelus, *Galium aparine L. (JTusch.96)* og *agermaane, Agrimonia eupatoria L. (smst.279).* -**penge**, pl. (ænyd. d. s., jf. glda. degens penninge; foræld.) pengeafgift (i købstæder) til en degn (i st. f. korn). *Holb.Paars.204. Prom.³11,1798. §4. -pension*, en. († -pens. *Moth.¹D40.*) (foræld.) part af degnekornet, som skulde erlægges til købstædernes skolevesen. *KancSktr. 15/1,1821. -stol*, en. kirkesangerens stol i kirken. (*Kalk.V.170.*) *Cit.1822.(SBredstrup. FraJonstrup.(1918).19. JakKnu.LU.165. Aalkj.VB.51. -trave*, en. (foræld.) afgift til degnen af det høstede korn, ydet i form af neg (jf. -korn). (*Kalk.I.*47.*) (degnene) skulle nyde .. deris Dægnetraver .. som skal være den tredje Deel saa meget, som Præsten bekommer til Tiende. *DL.2—15—10. Wadsk.Brudev.V.)(2v. MO. Sal.²V.890.**

degradere, v. [degr'de'rø] -ede ell. (sj.) -te; vbs. -ing ell. (nu l. br.) **Degradation** [-da'lo'jøn] (*Holb.Kh.480. JulPet.L.2. Buchh.UH.101.*) (ænyd. d. s. (HMogens.), oldn. degradera (m. h. t. gejstlige); gennem fr. de-grades, af mlat. degradare, afl. af gradus, se Grad) 1) afsætte fra en værdighed. 1.1) (som straf) nedsætte til en ringere tjenestegrad. *Buchh.UH.101. || især & (nu dog kun foræld. ell. om udenl. forhold): om han er Officier, da enten degraderes han paa Vores Naade, beafskediges i Unaade, eller cassetes. SøkrigsA.(1752).§538. smst. §26. Kapitain N. N. er dømt til at degraderes til yngst Kapitain-Lieutenant. *Stampe. II.103. LovL.II.60. 1.2) (l. br.) berøve titel ell. navn af noget. Scipio Asiaticus blev (af Cato) degraderet af Ridder-Ordenen. Holb.Herod.90. naar en Helt skal tages i den rette Meening .. seer man, at en stor Deel, som er ziret med saadan Titel .. maa igjen degraderes. sa.Ep.IV.13. || om straf i den katolske kirke: (han blev) dømt fra den Geistlige Orden og sit Diaconat. Men hans Tilhængere heller opmuntredes end tabte Modet af denne Degradation. sa.Kh.480. Sal.²V.891. 2) & (overf.) fornødre; nedværdige. Ved de allerede opfundne Maskiner er meget Arbeid blevet**

Mennesket betaget; men meget, og meget degraderende er endnu tilbage. *JohsBoye. Ind.20.* Der var i Ordene en Degradation, som især blev mig overordenlig knugende. *Goldschm.VI.123.* (*kirurgen*) rejste sig af sin Degradation og tilkæmpede sig en beständig større videnskabelig Betydning. *JulPet.L.2.*

Deisme, en. [delis̄ma] († *m. lat. form.* Deismus). (*jf. ty. deismus, eng. deism, fr. déisme, se Deist; især filos.*) lære, som fr. hæver tilværelsen af en personlig gud, men ikke opstiller dogmer og benægter aabenbaringen. Cananiterne ere udi Landet, Hanibal eller Deismus ere ved Porterne. *Holb.Ep.I.409.* Forsaavidt Naturalismen (Engelske og tyske Fritænkere), ved at anvende Causalitetsprincippet, kommer til at forudsætte en skabende Guddom, bestemmer den sig som Deisme. *RasmNiels. Kv̄hehistoriens Philosophie. (1843). 82.* (*Holberg*) havde at affinde sig ikke alene med den hedenske Dyd, men med den engelske Deisme og den franske Kritik. *VilhAnd. Erasm.II.133.* **Deist**, en. [delis̄d] *ftt. -er.* (*jf. ty. eng. deist, fr. déiste; af lat. deus, gud; især filos.*) tilhænger af deismen.

Deisterne udi Store-Brittannien holde ved at storme mod Revelationen. *Holb.Ep.I.38. smst.II.290.* jeg . . vil (heller) kalde denne Jøde-Christen en Deist, end en Atheist; heller troe, at han har nægtet Forsynen, end at han har nægtet Gud. *Eilsch.PhilBrev. 138.* Alle Deister ere vel Fritænkere, men man kand ikke sige tvært imod, at alle Fritænkere ere Deister. *smst.II.119.* Bøger og Skrifter (*frembringer*) ei saa meget . . Atheister og Deister, som vore egne onde Lyster. *Suhm.V.12. Grundtv.Verdens-Kronike. (1817). 340. Brandes.I.97. sa. Volt.I. 225.* Brandes var (i 1874) i Religionssager Deist, i Politisk Republikaner. *Kørð.TB. 241.* || (*nu sj.*) *m. nedsæt. bet.: gudsfornægter; ateist. Eilsch.Philhist.35. Leth. (1800).* **Deisteri**, et. [de-isd̄ri] (*jf. ty. deisterei; nu sj.*) *d. s. s. Deisme; især (m. nedsæt. bet.): gudsfornægtelse; ateisme.* Spinoza, som dog offentlig lærte Deisterie i sine Skrifter . . udsprede (slet intet) af sine Meninger i Selskab med ulærde Folk. *Eilsch.PhilBrev.138. Leth. (1800).*

deistisk, [delis̄disg] (*især filos.*) *adj. til Deist. Holb.Ep.I.11.* Williams, den berømte Stifter af en deistisk Menighed i London. *FrSneed.I.432.* Skulde man med et enkelt Ord sige, hvad Standpunkt Pope indtager i (*Essay on Man*), saa maatte man kalde det et deistisk. *AdHansen.Eneng.Forfattergruppe. (1892). 94.* || (*nu sj.*) *m. nedsæt. bet.: fritænkerisk; ateistisk. Leth. (1800).*

I. Dej *ell. Deig*, en. [dai] (*især. [dai-] ft. (l. br.) -e (4Mos.15.20(Chr.VI)). (æda. degh (AM.), oldn. deig (intk.), eng. dough, ty. teig, got. daigs; best. m. got. deigan, ælte, forme, og lat. figura, dannelse, figur)* 1) sammenæltet masse af mel og vand

*ell. mælk til bading. hun tog en Deig og æltede og tillavede de Kager for hans Øine og bagte de søde Kager. 2Sam.13.8. at elte, legge dei. Moth.D51. *Der neppe findes een i heele Kirke-Sogn . . | Der elte rett kand Dey, et fattigt Brød kand bage. Holb.Skiemt.D4v. Oehl.R.L.46. Kierk. VII. vii. Naar Deigen var lagt, lagde man et Klæde og en lang Hovedpude over, saa lettede Deigen i Løbet af Natten. AarbFr̄borg.1918.46. 2) billedl. ell. overf. anv. af bet. 1 (jf. Surdej). 2.) (vibl.) Vide I ikke, at en liden Suurdei syrer den hele Dei? 1Cor.5.6(jf. Matth.13.33. Brors.214. Tulln.III.195). udrenser den gamle Suurdei, at I kunne være en ny Dei, ligesom I ere usyrede. 1Cor.5.7. 2.2) det stof, hvoraf en karakter tænkes dannet; en persons aandelige beskaffenhed. Jeg er baget af samme Dey som andre Mennisker. *Holb.KR.I.I. Wess.154. CKMolb.Amb.89.* Det kommer Altsammen an paa, af hvad Dei man er gjort. *Hrz.XII.204. *(hun)* Er af en anden Dei. *smst.XV.94.* der gives jo mer eller mindre sympathetiske Mennesker. Og Hr. T. . . synes mig just ikke lavet af den Dejg, der hæver sig. *EBrand.GG.55. VVed. It.144. 3) masse, sammenæltet af andre stoffer, der minder om dej (1); (nu hellere:) masse; vælling. Gendarmer (udførte) den Heltedaa'd at sønderhakke de 10,000 Eksemplarer (af en bog), hvorpaa man æltede Massen til en Dejg. Brandes.IV.111. jf.: Han maatte have kunnet knuse den fede, bløde Kone til Dejg, om han havde villet. Schand.VV.103. samt: Hans Programtale var de huleste Fraser, der . . mængede „Idealerne“ og „Interesserne“ sammen i en Dejg. *VVed.It.82. m. overgang til bet. 1: Rotationen paa disse smaae Qvarne er alt for liden og utilstrækkelig til at pulverisere det utørrede Korn, der her strax vilde løbe i Dejg. ChMourier.Brad.(1821).57.***

II. † dej, *adj. (ogs. deg. Moth.D48).* (*ænyd. d. s., oldn. deigr, blod, ty. teig, overmoden, mulden; best. m. I. Dej, jf. dejes om tænderne: ødelagt af sure ting; øm. Moth. D48. naar tænderne ere deye, ømme eller egged. Stephanius. Nomenclator lat.-dan. II. (udg.1738).245. MO.*

Deje, en. [daiə] *ftt. -r. (æda. deyæ, oldn. deigja, af I. Dej, egl.: den der ælter dejen (til bading); jf. no. budeie, malkepige, eng. day-(woman), malkepige, mejerske, dairy, mejeri; se LJac.KvM.208; foræld. og dial.)* 1) (overordnet) tjenestepige; husholderske. Terner, Dejer og Fadebuurspiger fra de nærmeste Herreborge. *Ing.KE.II.94. (hun tilbød mig) at vordre hendes Deie paa Eders Gaard. HFEw.NB.II.104. I Kjæl-der og Bryggers tumlede Kjældermesteren med sine Svende, i Stegerset Dejen med sine Terner. HFox. Kongsbrydens Fosterson. (1878). 208. || pige, som gør grovere arbejde. Moth.D52. nu kun (dial. og foræld.) i sgr. som Mælke-, Rededeje. 2)*

præstens husholderske i den katolske tid (der ofte beskyldtes for at være hans elskerinde; jf. Præste-, Munkedeje); ogs. (nu kun dial.) i alm.: løsagtig kvinde; frille; elskerinde. Byggvers kone . . den styggeste deje, der findes blandt Asernes søner. *NMPet. Myth. 336.* den lystige Landsbypræst (?: i et skuespil) . . med Ledsagelse af sin „Deje“. *V Ved. (Nat Tid. 23/16 1913. Åft. 1. sp. 5).* Feilb. jf.: *denne trættekære Hofmandsdeje. *Drachm. DJ. I. 413.*

Dejerolie, en. se Degerolie.

† **dejes**, v. dep. (jf. oldn. deigja, gøre blod, svække; af II. dej) miste sin skarp-hed; blive sløv ell. blod. Degges eller deies . . Er at blive sløf. *Moth. D49.* fædre aade vilde druer, og børnenes tænder deyedes (Chr. VI: ømmedes; 1871: bleve ømme) . . hver det menneske, som æder de vilde druer, hans tænder skal deyes (Chr. VI: ømmes; 1871: blive ømme). *Jer. 31. 29-30 (1728).*

dejet ell. **dejget**, adj. [ˈdai̯əʃ] (af I. Dej) 1) *besmurt ell. bedækket m. dej.* tenderne er deiedt. *Moth. D52.* VSO. MO. hun har dejede hænder | 2) som (især m. h. t. smag) minder om ell. ligner dej. deiedt . . det som er muen (?: muggent) og slimedt. *Moth. D52.* Den Fugl smager saa deiet. VSO. || (overf.) *et Vers som deied smager | Hover ey min Gane vel. *Sort. (Saml. Danske Vers. 725).* || om brød: ikke gen-nembagt; klæg. brødet er deiedt. *Moth. D52.* VSO. MO. Feilb. BL. 75. (gøren) duede ikke; saa blev (kagerne) dejede. *Dania. V. 51 (cit. fra Østlolland).*

☉ **Dejeuner**, en. [deʃøˈne] best. f. -en [-ˈneːən] fl. -er [-ˈneːər] (fra fr. déjeuner; l. br.) frokost. *J. Baden. FrO. Pol. 23/11 1920. 1. sp. 6.* ☉ **dejeunere**, v. [deʃøˈneːrə] -ede. 40 (fra fr. déjeuner; egl. s. ord som dinere; l. br.) spise frokost. hun vilde gjerne dejeunere med mig. *Cit. ca. 1750. (Hist. MKbh. VII. 494).* den lille Salon, der ogsaa tjente Keiseren til Spisesal, naar han dejeunerede alene. *Holst. Napol. 508. Meyer.*

Dejg, **dejget**, **dejgne**, se I. Dej, dejet, dejne.

dejlig, adj. [ˈdailiː] adv. d. s. ell. -t, (-) -en (*Ex. 23. 40.* VSO.). (glda. degeleg, deylig, delig; fra mnt. degelik, dygtig, afl. af dege, trivsel, best. m. gedigen)

1) † som har udmærkede egenskaber; ypperlig. Disse Slitunger finge mange deylige („dygtige“) Hugg. *Holb. Intr. II. 25.* || som adv.: paa en udmærket maade. Sæden groer deyligt efter den Slags Gjødning. *Høysg. S. 107.* *Jeg kunde skrevet nok om de Romanske Krige, | Og handlede deylig om mit eget Lands Bedrift. *Falst. Ovid. 40.* 60 vor store Autor, der ellers tænker saa deiligt, og skriver saa systematisk. *Oecon T. VI. 42.*

2) som (i høj grad) behager ved udseende; usædvanlig smuk (og indtagende). 2.1) om skønhed i naturen (oftest m. mer ell. min-

dre tydelig bibet. af trivsel og frodighed). han saa . . at Landet var deiligt. *1 Mos. 49. 15.* *Danmark deiligst vang og vænge, | Lukt med bølgen blaa. *L. Kok. (PSy. Viser. (1695). 584).* *Deiligste Roser har stindeste Torne. *Kingo. 266.* *Du deylig Rosen-Knop! | Lad mig dig ret betragte. *Stub. 64.* *Deilig er den Himmel blaa, | Lyst det er, at see derpaa. *Grundtv. Kvæd. 229.* *Deilig er Jorden! Prægtig er Guds Himmel! *Ing. RSE. VII. 233.* Der var saa deiligt ude paa Landet; det var Sommer. *HC. And. V. 298.* en dejlig Slyngeplante. *J. Lange. MF. 369.* *Irmelin Rose, Irmelin Sol, | Irmelin alt, hvad der var deiligt. *J. P. Jac. I. 353. (billedl.)* *Den yndigste Rose er funden . . | Vor Jesus, den deyligste Pøde, | Blant syndige Mennisker groede. *Brors. I. 2. 2)* om det menneskelige legems skønhed, især om kvinder (ikke nødvendigt indbefattende forestilling om regelmæssig skønhed). hendes Ansigt . . forekom dem vidunderlig deiligt for sin Skjønhed. *Jud. 10. 15.* først er Herren saa deylig som nogen Mands-Person nu omstunder. *Holb. Tyb. II. 2. sa. Hex. II. 5.* Og hvo veed, om ikke mange Personer af det deilige (nu: smukke) Kiøn med mindre Underviisning kunde komme videre, end de fleeste iblant os. *Eilsch. Font. 242.* *En deilig Mø han øined paa Bolstrene. *Oehl. NG. 173.* Ynge var en vældig og seirrig Kæmpe, stor og stærk, deilig for Øine. *Grundtv. Snorre. I. 27.* *En deilig, ung Ridder i Lunden mon gaee. *Hz. D. II. 30. (hum.)* var virkelig deilig „som en Engel“, uagtet hun . . ikke var saa skjøn som Josepha. *Gylb. EA. 202.* *Skjøn, yndig, deilig, maae jeg Eva kalde. *Pal. M. VII. 192.* Kalder De de Øine smukke? . . Nei, de er de deiligste Øine . . den væneste Sjøel, nogen Modersjøel vil skue ind i. *Goldschm. Hjt. II. 271.* ordspr. (nu næppe br.): den der er født deilig, er halv givt. *PA. Heib. Sk. III. 69 (jf. Mau. I. 186).* brugt som subst.: (poet. ell. spøg.) d. s. s. Dejlighed 3. staa op, min veninde! min deylige (1871: min Skjønne)! *Højs. 2. 10 (Chr. VI).* Det Mandfolk, som agter at frie til hende, gaer ind i Hytten . . hvor hans Deilige hviler. *Suhm. II. 124.* *O, Deiligst! snart er jeg din Gjæst | I din Rede, det grønne Gurre. *Winth. IV. 182.* Hendes Helt . . havde slaet . . sine Svogere ihjel for at vinde sin Deilige. *Schand. BS. 40.* || (jf. bet. 1) om børn, især ledsaget af forestilling om sundhed. Moses (blev) skiult . . af sine Forældre, fordi de saae, at Barnet var deiligt. *Hebr. 11. 23. Moth. D53.* *En Dreng saa deilig som en Rafaels Engel. *Oehl. LH. 15.* „Han (?: en 6 aars dreng) var jo saa smuk.“ *Smuk? Det veed jeg ikke. Men han var en dejlige Dreng.“ *Pont. BH. 29. 2. 3)* (nu især i talespr.) om andre forhold. to unge karle . . med deylige klæder (1871: prægtige i Klædning). *2 Makk. 3. 26 (Chr. VI).* jeg satte . . Ringe i dine Øren og en deilig Krone paa dit Hoved. *Ez. 16. 12.* Tizians: De to

Kvinder ved Brønden (*er*) beundret som et af Renæssancens, ja af hele Kunstens allerdejlige og sjældneste Værker *J.Lange. MF.383.* jeg skal se paa nogle dejlige gamle møbler |

3) (nu især i talespr., jf. *PEMüll.295. Levin; dadlet af Sporon (PEMüll.293) og MO.*) om hvad der vækker en høj grad af velbehag ell. tilfredshed. 3.1) som *adv.*: (*i høj grad*) fortræffelig, behagelig, indtagende, beundringsværdig *olgn.*; herlig, du er dem som en behagelig Sanger, der haver en deilig Røst. *Ez.33.32.* *Syng mig en deilig Morgensang. *Kingo.403.* hvo har bragt hende saa af hendes deilige Humeur. *Holb.Vgs. III.3.* denne deilige Historie (*o: det puds, der blev spillet Jeppe*). *sa.Jep.V.6.* (*de*) have levet i de deiligste Omstændigheder. *Spectator.420.* *Naar med slibrige Flugt stæler sig uformerkt | Bort de deilige Aar. *Steners.Poes.9.* en af de deiligste Sommerdage. *JSneed.III.11.* *Sødt Vandet er, og deiligt til at drikke. *Oehl.F.226.* *Glade Jul! — deilige Jul! *Ing.RSE.VII.232.* deilig Mad fik vi. *HCAnd.XI.24.* Et deiligt varmt Værelse med en stor hvidgardinet Himmelseng. *Goldschm.V.1.* *Vort Modersmaal er deiligt; det har saa mild en Klang. *Lemb.D.105.* *Saa (*o: som lakaj*) kan jeg frit komme op at kjøre | og tjene mig mangan en deilig Øre. *Rich.II.165.* hvor det er deiligt at tænke paa at være sammen igen. *Bang.L.174. smst.381.* et deiligt vejr (*Holb.Kh.654. Oehl.I.8.*), en deilig dag (*Ing.RSE.VII.231. Bang.(novelletitel.1904)*) osv. || (*især brugt af damer ell. dial.*; jf. herlig) en deilig mand, sjældnere et deiligt menneske *olgn.* (*Ettlar.SB.139.*), *Rahb.E.III.164. Gyld.VIII.20. Rist.FT.296.* især om en præst: han er en deilig mand (til at tale) | *Hostr.F.27. Schand.FrProv.238. Buddé. JF.111.* || (*spøg.*, jf. bet. 4). „Hende troer jeg gerne han drog Landet rundt for at finde!“ „Ja, Niels er deilig!“ raabte Parbo og lo. *Baud.JB.72. 3.2)* som *adv.* || som *maades-adv.* *Hvor deylig maa dette dog klinge tilfammen. *Brors.245. Grundtv.PS. VI.187.* *Gud skee Tak og Lov! | Vi saa deiligt sov. *Ing.RSE.VII.238.* saa kan vi gaae mere ugeneret! Han holder deilig 50 under Armen. *HCAnd.X.128.* Jeg fryser ikke det mindste. Jeg sidder netop saa deiligt. *Pont.LP.VII.34.* Han . . dansede deiligt. Man laa i hans Arm og lod sig blot bære. *Nans.KV.61. (cigarerne)* smager deiligt. *sa.FR.26.* De har nok moret Dem deiligt. *Livets Lygtemænd.(1902).54. (vulg. ell. jarg.)* De unge Damer . . de synes nu saa deiligt om den lille Herre. *Gyld.XI.64. (talespr.)* uden mindste vanskelighed; med største lethed: *Jeg give skal min Haand, og kan ei Hjertet give; | De skulde begge to saa deilig fulgtes ad. *Wess.7.* *Alvor og Gammen, de kan saa deilig sammen. *Grundtv.PS. VII.323.* man kan deiligt see gjennem Vinduet. *HCAnd.II.258.*

Gjel.GD.131. KLars.Ix.127. Han kunde saa deilig høre paa Fatters Sludder uden at sige imod. *AndNx.MS.83.* || (*især dagl. ell. jarg.*) knyttet som *grads-adv.* til *adj. ell. adv.* Det var deiligt folkeligt (*o: om musik*). *Ing.LB.II.73.* *(*hun*) er saa deilig ivrig i Strid. *Hostr.SD.II.123.* at hovmode sig af, hvor deilig vidt vi har bragt det. *Brandes.VII.83.* Bronzen var saa deilig kølig imod hendes Haand. *JPJac.II.402. Wied. S.28.*

4) (*iron.*, jf. artig, køn, net, nydelig) ubehagelig; utiltalende; slet, du est en deilig kår!. *Moth.D53.* Naa det bliver en deilig Historie at gaae her i Skoven om Natten. *Hostr.SpT.I.6.* *Jo, De er en deilig Fyr — ikke sandt? | De loved inat mig Husly at give | . . men — o Skræk! | De har den hele Nat holdt mig vaagen. *Schand.Ude i Skoven.(1867).7. jf. Feilb. (som adv.)* *Hvo har vel . . lært jer | At dreie Fingrene saa deilig krumt? *Oehl.C.168.* || som ikke svarer til sit navn, ell. som er det modsatte af hvad navnet (betegnelsen) siger; stridende mod sit begreb (*sin natur*); slet bevendt. Det var en deylig Trøst. *Holb.DR.IV.2. (jf. Heib.Poet.V.201).* *Oehl. IX.93.* En deilig Frihed den! naar man ikke engang har Lov at hænge en Skurk af en Bager! *Blich.II.650.* *Ja vist! en deilig Frøken! En Bondetøs det var. *Winth. VI.175.* Han læser til teologisk Eksamen . . Jo, det er en deilig Eksamen, han læser til (*o: han læser slet ikke*). *Drachm.T.78.*

Dejlighed, en. *fl.* (*i konkr. bet.*) -er (*se bet. 3.*) (*hovedbet. er 1,2, der næsten er den eneste af MO. anerkendte; ordet bruges især (navnlig i abstr. bet.) i ubest. f.; se dog KLars.AH.37*) 1) \varnothing til deilig 2. 1.1) til deilig 2.1. hand bléf betagen af stædets deilighed. *Moth.D53.* vaarens dejlighed varer ikkun stakket. *Høysg.AG.180. (virkeligheden)* selv fik en saa romantisk Glands, en Deilighed, der gjorde Det, at leve, til den højeste Lykke. *HCAnd.IV.163.* Vierwaldstädtersøen, hvis Vande sitrer i uendelig fin Dejlighed. *Jørg.RB.78. 1.2)* til deilig 2.2; næsten kun om *kvindelig skønhed.* (*tjenerne*) skulde føre Dronning Vasthi frem for Kongens Ansigt . . for at lade Folket og Fyrsterne see hendes Deilighed. *Esth.I.11.* *Lucilia min smukke Dukke . . | Din Deylighed giordt haver mig til Coujon. *Holb.Tyb.II.2.* *ei behøver hun at vige | I Deilighed for nogen Dise. *Oehl.NG.121.* *Stor Deilighed omgav . . | Hendes Ansigt og Barm. *Winth.HF.65.* *Din Dejlighed gjorde mig svimmel. *Drachm.II.283. ordspr. (nu næppe br.)*: deilighed uden død, er som ormen på fiskerkrøgen. *Moth.D53. 1.3)* til deilig 2.3. af creaturens storhed og deylighed (1871: Skjønhed) skues deres Skabere. *Visd.13.5(Chr.VI).* Aldrig havde jeg seet sliig en Deilighed (*som i slottets sale*). *HC And.I.65.* hans Hoved . . er et rent Vidunder af Dejlighed. *JLange.MF.111. Bran-*

des.X.413. 2) $\text{\textcircled{D}}$ (l. br.) til dejlig 3. *Om Højhed og Dejlighed Dannemænd dog | Med Sandhed kan tale og sjunge.Grundtv. PS.V.64. der var en idyllisk Deilighed over dette lille Hjem.HCAnd.XI.78. *En Stilhed Natten har, | En Deilighed, en Eensomhed.smst.X.474. 3) (foræld. og spøg.) smuk kvinde; ofte m. ejendoms-pron. om ens elskede. Deiligheden og Uhyret.Molb. Ev.25. Winth.I.105. Skoleholderens Pleie-datter, en Deilighed, som Landet kun har faa af.HCAnd.IV.19. *man bli'r undervejs i en Dejlighed skudt.Hostr.VV.89. „Vi skal op til din Dejlighed“ .. „Gu' skal vi det — Til min Suzon.“Schand.VV.58. „Maa jeg forresten spørge, — hvor meget kostede de Tingester (o: nogle seler)?“ — Peter: „Sex Kroner og halvtreds, min lille Dejlighed, — det var endda til Udsalgs-pris!“SvLa.SD.8.

dej(g)ne, v. [ˈdaine] (ænyd. d. s.; afl. af I. Dej; bag. (Levin; nu næppe br.), dial.) lægge ell. ælte dej (især om rugbrødsdej. Kværnd.) enhver (maa) til eget Huses Fornødenhed lade deine, og enten selv udi Husene eller hos Bagerne bage.Laugst- Art.²³/1726.§11. Modersmaalet .. er lidt .. gammeldags, saa Moder ikke godt kan lide nybagede Ord og allermindst naar hun ikke selv maae være med at deine 30 og slaae op.Grundtv.LSk.41. FrGrundtv. LK.166. Feilb. || m. obj.: lave dej til (brød osv.). *Deine kand mand danske Kager | Udaf bare Vand og Meel.Sort.CC. 724. *Man pløjer, saar, og i sin Sved | Sit Brød med Kummer dejner.Falst.91. D&H. || overf. (jy.) om møllesten: klumpe melet sammen til fast masse, saa der ikke kan males. de graa, sløvslidte, ubilede Møllesten skurer og dejner med deres riflede Ganer.Aakj.VF.176. jf. Feilb.II. 345 (u. kværn). **Dej(g)ne-**, i ssgr. (nu kun dial.; jf. Dej-). **-kar**, et. karformet dejtrug. Feilb.BL.72. Aakj.FJ.15. **-kiste**, en. kisteformet dejtrug. Feilb.BL.72. **-trug**, et. se Dejtrug. **-vand**, et. vand, hvormed dej lægges. Moth.D52. Feilb.

Dej-olie, en. se Degerolie.

Dej(g)-rand, en. [I.1] 1) bagt rand af (kage)dej uden om kødmat. MO. D&H. 2) (dial.) klæget stribe ml. skorpen og krummen paa det bagte brød. Moth.D52. VSO. Feilb.BL.75. Kværnd. **-rulle**, en. 1) [I.1] kagerulle. MO. D&H. 2) [I.1, jf. 3] † sammenrullet dej ell. fars til fyld i kalker. vAph.(1759).

dejse, v. [ˈdaisə] -ede. vbs. (sj.) -ning (S&B.). (ligesom no. sv. dejsa laant fra holl. deisen, deinzen (glholl. d. s.) ell. nt. deisen (mnt. d. s.), gaa ell. vige tilbage, gaa ell. li- 60 ste bort (holl. ogs. $\text{\textcircled{J}}$ og i bet. 3)) 1) ($\text{\textcircled{J}}$, nu l. br.) mindske farten ved at dreje op mod vinden; sakke. VSO. Harboe.MarO.476. IFalbe-Hansen.Svensk-dansk Ordb.(1912).65. 2) (nu kun dial.) bevæge sig usikkert ell. planløst; flakke (om); dingle. Jeg gaaer,

som jeg kan; og deiser meer end spanker igiennem min Labyrinth.Bagges.DV.IX. 196. *Fra Dem jeg maatte, som De veed, | Selvsamme Aften .. | Til Pustervigs Udødelige deise.Bagges.II.19. smst.43. En lille, lys, vims Mand, som dejsede saa sært tilfældigt omkring og kantede sig selvbehageligt frem allevegne.Gravl.N.76. Feilb. (foragt.:) traskede olgn. saa vilde jeg verftet ham paa Døren, men .. han gik .. Saa deisede da Fruen med.Oversk.Com.IV.93. 3) (dagl., mest spøg.) især i forb. m. adv.: iabe ligevægten og falde; dratte; dumpe; især: pludselig, uden symlig grund. *Naar koket (hesten) kneiser, | Spanker frem paa To —, | Let man nedad deiser | Da i Mag og Ro.Bødt.165. Taarnet deisede om.CBernh.VIII.21. Hostr.DS.113. *Slaae — Hr. Sørensen, slaa til, | Indtil Fryen deiser!FolketsNisse.²⁵/1860.A. saa langede vi dem en Tilgift i Skallen med Hugger-ten, saa de dejsede tilhøjre og venstre. Drachm.STL.302. Gamle Lindegaard dejsede overvældet ned paa sin Plads.Buchh. KK.13. Feilb. Kværnd. (jf. bet. 2:.) „Fire Kuvert og lad os faa det overstaaet snarest muligt.“ (opvarteren) dejsede („tumlede“) baglænds ind i Korridoren.Esm.I.128. || uegl.: indfinde sig uformodet. (jeg søgte om embedet,) naar Lønnen var 300 Rdl. Dette deysede ind i Admiralijetet. Kmhr. Kaas fik Svar dette kunde ey gaae and, men vilde jeg tage mod Pladsen med 200 Rdl.LSmith.S.IA1. *slig Velsignelse ei ned | Fra Himlen pleier deise.Rosenhoff. Bissekræmmeren.(1848).75. *Den Lærdom kom da gjennem Luften rejsende, | ja rentud dejsende.Rich.I.69. || (dagl., sj.) overf.: gaa fallit. „(han er) meget usolid. Han dejsede ogsaa ovre i England.“ — „Dejsede?“ .. „Ja, gik fallit.“Bergs.PS.II.421. || dejse af, (vulg.) dø. RSchmidt.JH.86. **Dej(g)-ske**, en. [I.1] trasker til at dele dejen med, naar den slaas op til brød. Moth. D52. OrdbS. **-skrabe**, en. (-skraber. Feilb.). [I.1] (dial.) redskab til at skrabe dejrester af truet. vAph.(1764). VSO. MO. D&H. † **-snitter**, en. [I.1] kagespore. vAph.(1759). **-spaan**, en. [I.1] (dial.) d. s. s. -ske. Moth.D52. Kværnd. † **-spade**, en. [I.1] d. s. vAph.(1759). **-trug**, et. [I.1] (tidligere og endnu dial.: **Dej(g)n(e)trug** (jf. Dej(g)ne-). Kalk.I.344. JBaden.DaL.83. VSO.(kun denne form). MO. Feilb. Sjæll Bond.35). trug, hvori man ælter dej. Dej- 60 Trug.vAph.(1759). i Stalden .. stod Husets eneste Sviin i et Deigntrug.HCAnd. Breve.I.10. Der stod en Pige ved et Deigtrug og lagde Brød.Goldschm.Hjl.II.257. De Tre .. så ud, som havde de ligget i et Dejtrug. Det var Vejdynd eller Ler, der laa over dem i store Flager.Schand. BS.429. || (foragt.) om et daarligt fartøj: det var nogle Deigntrug af Skibe .. som ingen Folk kunde rumme, og som heller ikke vilde lystre Aarerne.Grundtv.Saxo.III.

75. *jf. ndf. (ordspr.) samt:* Da mødte de et underligt Fartøj, det var et Dejtrug, hvori der sad en enlig gammel Kælling. *Sv Grundtv. F.Æ.I.52.* || *^ som skældsord:* Lene! Hvor er Du henne, Dit gamle Dejtrug. *Schand.BS.186.* || *ordspr. og talem.:* † du gør og deinetrug til et orlogsskib („en myg til en elefant“). *Moth.D52.* Man skal lære en Pige at kende i et Dejtrug (v: ved dejæltningen) og ikke i en Springdans. *Sjæll.Bond.94. Feilb.BL.72. jf. Mau.6693. if. folketroen: (ellepigerne) kan altid kendes paa, at Ryggen er „hul som et Dejtrug“.* *Sal.³VII.134. Ing.EM.II.146. Thiele. II.213. overf. (om en forføngelig, farlig kvinde): (hun er) ligesom Ellepigerne . . saa huul som et Deigrug, og med det første Kys forgifter hun en Kjærlighed, der var skabt for en Levetid.* *CBernh.NF. II.28.*

Deka-, i ssg. [*de*ˈka-] (fra fr. *déca-*, af gr. *déka*, ti; indført 1907 med metersystemet; l. br.) til at betegne et maalt som 10 gange større end det, sidste led angiver.

Dekade, en. [*de*ˈkaːðə] fl. -r. (fra fr. *décade*, af gr. *dekás*, *jf. Deka-*) antal af ti. *JBaden.Gram.107. JBaden.FrO. især: tidsrum af ti enheder. 1. † tiaar; de-cennium. Skrifter fra Slutningen af forrige Aarhundredes ottende Decade.* *Rahb. Stiil.39. 2. (hist.) tidsrum af ti dage; især om „ugen“ i oldtidens Grækenland ell. under den første fr. republik. L. har hver Dekade eengang Selskab hos sig (v: i Paris).* *Ørst. Br.I.104. Hver attisk Maaned deltes i 3 Dekader.* *Bojesen.GA.144. Meyer.*

Dekadence, en. [*de*ˈkaːd̥ənsə] Leth. (1800). († *Dekadens. Moth.Conv.D22.*) uden fl. (fra fr. *décadence*, af lat. *cadere*, falde) tilbagegang; forfald. || † om økonomiske forhold. *Holb.DH.II.459. sa.Kh.989. *Min Kasse kom . . i stor Dekadence.* *Blich.(1920). IV.179.* || *Ω om tilbagegang i aandelig henseende. Mr. Fourmont, hans colloquium literarium . . synis at være i sin Decadence. Klevenf.RJ.142. (han) syntes at mærke sin fuldstændige Decadence.* *Bergs.PP.165. Gaar vi herefter til en Undersøgelse af den moralske Dekadences Aarsager, saa føres vi med logisk Konsekvens tilbage til Provisoriet.* *GadsMag.1907/08.531. om kunstnerisk og litterært forfald, især som følge af overforfinelse: Udi gamle tider var årsag til (civilisations og lærdoms) decadance, barbariske folks indfald udi de polerte Lande.* *Holb.DNB.183. Blodagtigheden plejer ikke at være levedygtig, den er menneskeligt og kunstnerisk et Dekadencens Tegn.* *R Bergh.M.125. jf.: Dekadenceperioden i Paludan-Müllers Kunst.* *FrLa.PM.88.*

Ω **dekadent**, adj. [*de*ˈkaːd̥ənt̥] (laant fra fr. *décadent* i slutn. af 19. aarh.) om person: hvis aandsevner er i forfald; degenereret. De eneste dekadente Folk ere de, som ikke tør foretage nogen Forandring, som leve i en stadig Rædsel for at

opmuntre Dristighed i Tanke. *BerlTid.¼ 1904.M.I.sp.6.* || *især om kunstnere og forfattere, hvis frembringelser bærer præg af overforfinelse. En streng og fast Katolik . . er (det franske akademi) inderst inde langt kærere end et helt Dussin decadente Poeter.* *Brandes.F.463. Denne lille Kreds af helt unge var afgjort symbolistisk-dekadent sindet.* *Jerg.Liv.II.59. ORung.Y.158. denne forfinede, „dekadente“ Skønaand med de hudløse Nerver blev en svoren Beundrer af Bismarck.* *Pol.¼1918.10.sp.3. || som subst. i flt. dekadenter, om en gruppe franske lyrikere fra slutn. af 19. aarhundredede. Brandes.VII.264.XI.252.*

Deka-gram, et. 10 gram. *LovNr.124 ¼1907.§3. -liter, en. 10 liter. smst. -meter, en. 10 meter. smst.*

Dekan ell. (*kun i ent. ubest. f.*) **Dekanus**, en. [*de*ˈkaːn; deˈkaːnus] flt. -er († m. lat. *bajning*). (af lat. *decanus*, egl. fører for ti soldater, senere: tilsynshavende m. ti munke) 1) (foræld.) forstander for et gejstligt stift ell. domkapitel. *JBaden.FrO.II.36. Den sidste katolske Erkebiskop Birger døde . . Kapitlet valgte til Eftermand sin Dekan Aage Jepsen.* *CPalm. O.404. (et) fremragende Medlem af Kapitlet var Dekanen, der ofte tillige . . paa Bispens Vegne ledede Gudstjenesten.* *Fr Niels.KH.II.422. 2) (univ.) den (i alm. for 1 aar) valgte forstander for et fakultet. *Originalen | Er tryckt . . i Leipztig eller Hall, | Som vidimeres af Decano derfor skal.* *Holb.Skiemt.C4v. Æreboe.37. (rektor ved universitetet udnævner) Decanerne for næste Aar.* *Fædrel.1844.sp.13909. For at erfare lidt om sine Udsigter til at opnaa et ekstraordinært Lektorat ved Universitetet søgte han en Dag Dekanen for det filosofiske Fakultet.* *Pont.EK.118.*

dekantere, v. [*de*ˈkaːnˈteːrə] -ede. vbs. -ing (OpfB.V.145. *Sal.VI.539*) ell. **Dekantation** (Meyer.). (fra fr. *décantare*, *jf. mlat. decanthare*, af *canthus*, tud paa en kande; *faql.*) hælde en vædske (især: vin) om paa et andet kar, saaledes at bundfaldet bliver tilbage; afsløre. *JBaden.FrO.II.36. Vort Hj.IV1.82. *Vinen, som netop er dekanteret.* *ORode.H.105. Ældre Vine bør helst dekanteres.* *Vinhandler-Reklame.1910.*

dekaterer, v. [*de*ˈkaːt̥eːrə] (ogs. *dekantere. jf. VareL.²167.*) -ede. vbs. -ing (smst.). (fra fr. *décatur*, af *cati*, appretur, glans paa klæde) † behandle (klæde) med vanddampning og presning, for at det ikke skal krympe sammen. *OpfB.²II.77. Sal.²I.896.*

Deklamation, en. [*de*ˈklaːmaːˈfoːn] flt. -er. vbs. til deklamere; ofte m. mere ell. mindre konkr. bet. 1) til deklamere 1. I en Deklamation, som viger fra den almindelige Tale, bør dette især tages i Agt. *JBaden.Gram.17. denne Forestilling (forsønde) mig med den saa yderst skjævt, censidigt og uretfærdigt bedømte franske Theatermaneer: hvilken fuldenndt Kunst i Decla-*

mation. *POBrøndst.RD.10. jf.*: mellem Declamations-Nummerne blev givet et nyt Digt. *HCAnd.V.135.* en stor Samling af de meest yndede Declamationsstykker. *Chievitz.FG.139. 2) ♪ til* deklamere 2. jeg holder Hvitfeldts Declamationer mod denne Konge ikke altid ligevel grundede. *Holb.DH.I.404. sa.MTKr.30.* Gud give alt dette var Deklamation og Sophisteriel *Tode.V.63.* Der er i hans Indlæg under-tiden en Uerfarenhed, som røber sig i Deklamation. *Brandes.NG.59. jf.*: bram-mende Deklamationsnummere. *Schand.O.I.125. 3) ♪ til* deklamere 3. *MusikL.(1801). III.40. Sal.²I.123.* først efter (*Wagners*) Exempel (*skulde*) Hugo Wolf .. have ført den rigtige Deklamation over paa Romancesangen. *R.Bergh.M.28. ♪ Dekla-mator*, en. [deklama'tor] *ft. -er* [deklama'tor'er, -to'(r)er] (*af lat. declamator*) *pér-son som deklamerer. 1) til* deklamere 1. *JBaden.FrO.* Digtet blev ypperligt frem-sagt og Declamatoren gjorde stor Lykke. *HCAnd.V.137.* han var heller ikke Bier-fiedler eller Solospiller, men Deklamator, d. v. s. rigtig mundtlig Fremstiller af fore-tegnede Ideer og Følelser, samt gjorde Almenheden bekendt med vore bedste Digterværker. *Dauids.KK.382. 2) til* dekla-mere 2. (*prædikanten var*) kun stor som *Declamator. Kierk.XIV.10. ♪ deklama-torisk*, adj. [deklama'tor'isq] adj. til Deklamation og Deklamator. **1) til bet. 1.** den afmægtige Lyst til declamatoriske Aften-underholdninger. *Heib.Pros.III.182. 2) til bet. 2.* Naturfriskhedens Lovpriser, Enkelt-personlighedens declamatoriske Apostel (*o: Rousseau*). *Brandes.Volt.II.151. (han)* havde grebet denne Lejlighed til Udfoldelsen af hele sit declamatoriske Talent. *Pont.FL.250. || (overf.) om billedkunst: (bil-leDET)* forestiller Alcyone ved Stranden i det Øjeblik, hvor hun med Haanden sender den sidste Hilsen til Skibet .. Figu-rens Bevægelse er declamatorisk. *EHan-nover.E.86. om musik:* En dyb og ægte Stemmung søger man forgjæves (*o: hos Liszt*); i Stedet finder man saa hyppigt hul, uægte Pathos og declamatorisk Bombast. *R.Bergh.M.82. Deklamatorium*, et. [deklama'tor'iom] *ft. -torier.* (*af lat. declamatorium; nu sj.*) offentligt foredrag (*ved aftenunderholdninger olgn.*) af dekla-mationsnumre. forleden har de opført den Scene paa et Declamatorium. *Heib.Poet.VI.92. Dauids.KK.373. deklamere*, v. [deklame'ra] *-ede. vbs. Deklamation* (s. d.) ell. (*sj.*) *-ing* (*Rahb.E.II.143.*) (*fra fr. dé-clamer*, lat. declamare, af clamare, (*ud-raabe*) **1) fremsige** (et digterværk) *kunst-mæssigt. (ofte uden obj.)* „præke, tale.“ *Moth.Conv.D22.* Det skal være mig en stor Fornøjelse at høre Dem deklamere. *Tode.S.50. *det er Vers,* | Og det er vanskeligt at declamere. *Oehl.F.7.* Han skal deklamere (*o: i panteleg*). *Hostr.G.120.* han (*kunde*) de-

klamere .. og havde en stor Samling af de meest yndede Declamationsstykker. *Chievitz.FG.139. (hun)* sad paa Tribune .. mens Hofskuespiller Hr. von P. velvilligt deklamerede „die Glocke“. *Bang.SE.91. 2) ♪ (intr.) tale i en højtravende (svulstig) stil; især: udtale voldsomme bebrejdelser (mod noget).* *Holb.Ep.II.298.* O! mine Her-rer! .. Dog! Jeg vil ikke deklamere; jeg vil grundigen overbevise. *Storm.(Rahb.LB.I.471).* den Modens Sygdom, at deklamere imod alt, hvad som er fremmed. *PAHeib.Sk.I.274. (skuespillerinden spillede)* uden Armfægtning, uden Tuden, uden Decla-mering. *Rahb.E.II.143.* Læsningen af en god Filosofiens Historie som denne vanskeliggør den ganske kritikløse Deklameren. *Brandes.XIII.522. smst.V.65. 3) ♪ om kom-position af vokalmusik: bringe melodien accentforhold i overensstemmelse med versenes.* *MusikL.(1801).III.40.* Der er vrøvlet meget om, at først Wagner skulde have lært Musikerne at deklamere en Text rigtigt. *R.Bergh.M.28.*

Deklaration, en. [deklere'fo'n] (*jf. Deklaration. Moth.Conv.D22*). *ft. -er. vbs. til* deklare (*ogs. m. mere ell. mindre konkr. bet.*) **1) til** deklare 1. *Moth.Conv.D22. Leth.(1800).* Vel kunne vi ikke med vore Penge bringe Hjælp, men vi kunne gjøre en Deklaration (*Hostr.Komedier.I.(1876). 35: Demonstration.*) *Hostr.G.45. || især m. h. t. forlovelse.* Deklarationen. *Rich.(bogtitel. 1851).* *jf.*: Herren og Fruen var til Dek-larationsmiddag hos Etatsraadens. *Breum.HH.39. 2) til* deklare 2. **2.1) (jur., sj.) i al alm.** Fyrsternes høitidelige Dekla-rationer .. ere tilstrækkelige Retsadkom-ster. *Fædrel.1844.sp.13854. 2.2) ♣ m. h. t. penge-forhold, varer olgn.* Kapitajnen .. blev hurtig ledsaget op til „Tolderens“, ved Siden af Toldkontrollørens, hvor Embedsmændene vare samlede for at modtage hans „De-klaration“. *Goldschm.VII.173. Sal.IV.188. jf.*: De sidste Dages Udbyttedeklarationer i vore store Dampskibsselskaber har vakt megen Opmærksomhed. *Pol.¹⁶/s1920.5.sp.2. deklare*, v. [deklare'ra] *-ede. vbs. -ing ell. Deklaration* (s. d.) (*af lat. declarare; besl. m. klar*) **1) gøre bekendt; forkynde;** *erklære. Moth.Conv.D22.* da han havde de-clareret sin Datters Giftermaal. *Heib.Poet.X.86.* Førend der kunde være Tale om at deklare mine Følelser, maatte en rig Onkel, hvis eneste Arving jeg var, døe. *Kierk.I.214.* nu næsten kun om forlovelse: *erklære til offentlighedens kundskab; offent-liggøre.* (*jeg*) blev enig med mig selv om, at gribe den første Leilighed, der tilbød sig, til .. at anholde om hendes Haand hos hendes Moder, og offentlig deklare vor Forlovelse. *Chievitz.FG.73. JakKnu.G.279. || † deklare* krig, *erklære krig.* *man færdig var til Krig at deklare. *Holb.Paars.306. sa.DNB.210. Klevenf.RJ.6. Seidelin.8. 2) afgive en retslig gyldig*

erklæring; i jur. spr. nu kun om skriftlige erklæringer, som ikke har nogen anden særlig betegnelse. *Sal.²V.903.* ¶ *†* give erklæring om pengeforhold i et forretningsforetagende; især som vbs., se Deklaration 2.2. de glimrende Udbytter, Aktieselskaberne deklarerede for Aaret 1917. *Handelsberetn. for 1918.4.* ¶ *†* m. præd. til obj. ell. lign. konstruktion. (Leo I) havde deklareret sin Daatter Søn Leonem til sin Arving. *Holb. Intr. I.172.* Phocas . . deklarerede ham (c: biskop Bonifacius III) Hoved for alle andre Biscoper. *smst.179.* Luiba, hvilcken deklarerede sin Broder Leonogildum for Arving. *smst.217.* (debitor) maatte blive deklareret fallit. *Stampe. II.22.*

Deklinatation, en. [dekli'na|'fo'n] *ftt.* -er. (af lat. declinatio; *egl. vbs. til deklinere*) 1) (fys.) misvisning af kompassnaalen. *AWHauch. (1799).658.* Paulsen. II. 215. 2) (astr.) en stjernes afstand fra ækvator. *Sal.²V.903.* 3) (gram.) bøjning (især: i kasus og tal) ell. bøjningsmaade af „nomina“ (subst., adj. og pron.). (de) kunde (ikke) een Declination ret og ey toe hundrede Gloser. *Æreboe.62.* Det danske Sprog har ikkun een eneste Declination. *JBaden. Gram.93.* *I Skolen jeg havde faaet et Nul | For de første Declinationer. *Winth. IV.41.* Der gives (i latin) fem Bøiningsmaader eller Declinationer. *Madv. LatSprogl. 24.* Indøvelsen af de oldnordiske Deklinatationer. *VilhAnd. N.116.* **Deklinationscirkel**, en. [2] (astr.) cirkel gennem himmelpolerne og en stjerne, hvorpaa stjernens afstand fra ækvator maales. *Meyer. Sal.²V.903.* ¶ *†* døgn-cirkel. Declinations-Cirkler. Ere Cirkler paa Globen, der løbe parallelle med Eqvator. *Harboe. MarO.87.* -naal, en. [1] (fys.) magnetnaal, der er ophængt m. lodret akse og bevæger sig i et vandret plan, for at vise den magnetiske nordpol. *Paulsen. II. 215. Sal. XII.198.* -tabel, en. [2] (astr.). *OpfB. I.1.369.* **deklilere**, v. [dekli'ne'rø] *HøysgAG.45.* -ede ell. (sj.) -te. vbs. -ing (s. d.). **Deklinatation** (s. d.). (af lat. declinare) 1) *†* tabe sin anseelse; „gaa ned ad bakke“. Kongens Myndighed begyndte at declinere mod Enden af hans Regiering. *Holb. DH. II.896.* 2) (astr., nu l. br.) om himmellegemer: have en vis afstand fra ækvator; i udr. som: stjernen deklilerer 45° | *jf.*: Burnet i sin Theorie over Jorden haver holdet for, at den havde stedse sin Situation mod Solen saaledes, at den aldrig declinerede („forandrede afstand“). *Holb. JH. I.27.* 3) (gram.) m. h. t. subst., adj. og pron.: bøje (i kasus og tal), naar man binder (bogen) ind i hvild Pergement, saa kaldes den Grammatica, og declineres ligesom ala. *Holb. Er. I.4.* *HøysgAG.45.* Naar Adjectiver bruges som Substantiver, declineres de ligesom disse. *JBaden. Gram. 101. Madv. LatSprogl.87. EJessen. Gram.113.* **Deklinering**, en. (gram., l. br.) vbs. til deklinere 3; ogs. (nu næppe br.) d. s. s. De-

klination 3: Intet af de finniske Sprog adskiller Kjøen . . men have ellers en vidtløftig Deklinering. *Rask. NSO.97.*

¶ **Dekokt**, et. [de'køgd] (*†* m. lat. form: **Decoctum**. *Holb. Pants. II.8. vAph. (1759). Ew. VIII.70.* *ftt.* -er. (af lat. decoctum, *egl. perf. part. af decoquere, afkoge*) vædskeformet udtræk af plantedele, fremstillet ved kogning, især anvendt til lægemiddel; afkog. *Paltz-Greven . . er ikke vant til Draaber. Hand bruger aldrig uden Decoctum hvor af tages store Portioner. Holb. Pants. II.8.* Dette Dekokt kan jo ogsaa fortyndes og skiærpes. *Tode. ST. II.6. Leth. (1800).25. Meyer.*

¶ **dekolletere**, v. [dekø'le'te'rø] -ede ell. (sj.) -te. (fra fr. décolleter, *af. af collet, (hals)krave*) klæde sig paa saaledes, at halsen blottes; iføre sig en nedringet kjole; næsten kun i part. **dekolleteret**, nedringet. *Meyer.* Hun var selskabsklædt og stærkt dekolleteret. *Leop. TK.89.* fjerbuskvajende Herrer og dybt dekolleterede Damer. *Kidde. H.133.* (hun stod) fast plantet paa sin Silkeskos Taaspids, besaaef med Brillanter, hæftigt decolleteret. *Tilsk. 1918. II.74.*

Dekoration, en. [dekorø'fo'n] *ftt.* -er. vbs. til dekorere, næsten kun m. konkr. bet. 1) arbejde, hvormed noget udsmykkes (skulptur olgn. paa bygnings facade; malerisk udsmykning af vægge osv.; blomsteropstillinger olgn.). Frontespicen bærer det Grevelige . . Vaaben, og Cornischen adskillige Decorationer. *EPont. Atlas. II.192. smst.174.* *Dekorationer og Porte man maller, | synger, hvad elleve Muser besang. *PAHeib. US.577.* Tegning af Decorationen ved Stuegaarden, i Anledning af . . Kronprindsesse Maries Indtog. *Charlottenb. 1794.12.* (i Pompeji) sysselsatte (en ung kunstner) sig med at kopiere Decorationer i Husenes Indre. *Hauch. MfU.301.* Fru von E. saa ud over Dekorationen (af blomster paa et spisebord). *Bang. L.376. HavebrL.²186. jf.*: Kranse, Buketter og Blomsterdekorationer. *Krak. 1916.1462.* 2) maledede kulisser, bagtæppe olgn. paa scenen. En Bye- eller Gade-Decoration, bestemt for Theatret. *Charlottenb. 1794.26. Gjæl. GD.8.* Kulisserne dér og Soffitterne og Dekorationerne — støvet og graat og fattigt og forløjet og grimt og dumt det hele! *SvLa. SD.123.* 3) ¶ *ordenstejn.* *JBaden. FrO. II.37.* Gaves der Dekorationer for Mod i Fredstid, burde han have en og hans Klientinde en anden. *Brandes. XIII.476.* vore grundtvigianske Bekennde, der efter (Julius Langes) Udtryk bar deres Hjerter dinglende i Knapullet som Dekoration. *smst. XIV.428.* *jf.*: muligen var denne Dekorationsaffære bleven en Æressag for ham paa Grund af de Hindringer, den havde mødt; nok er det, Sagen bragtes i Rigtighed, og den store Orden blev tildelt Greven. *Tops. II. 251.* **Dekorations-billedhugger**, en. [1] billedhugger, der laver skulpturarbejde

til udsmykning af bygninger. *Krak.1916. 1529.* **-forandring**, en. [2] sceneforandring. *Heib.Poet.II.44. Schand.FrProv.127.* **-maler**, en. 1) [1] maler, der udsmykker bygninger. *Krak.1916.1529.* 2) [2] (nu sj.) teatermaler. *S&B.* **-plante**, en. [1] *Havebr L².191.* **-spyd**, et. [1] (køg.) lille solvspyd til dekoreret af kødretter; „håtelet“. *FrkJ. Kogeb.66.203.* **-stykke**, et. [2] 1) Ψ (nu l. br.) udstyrsstykke. *S&B.* 2) *rekvisit*, der hører med til en scenedekoration. *Ing. EF.II.229.* **dekorativ**, adj. [dekorati'v; ogs. dekorati'v (*Meyer*)] (fra fr. décoratif) som tjener til dekoration; (ud)smykkende. hun broderede med afgjort Talent . . . dels dekorative Planter og Dyr, dels rentornamentale Sager. *SigMüll.B.110.* (farvers) dekorative Anvendelse skal frembringe en Farveharmonie. *CLange.NF.142.* de dekorative Kunster (flk) under (*Gustar III's*) Regering en saadan Udvikling, at man med Rette taler om en „Gustaviansk Stil“ i Interiør og Kunsthåndværk. *EHannover. SvK.31.* **Dekorator**, en. [dekoratø'z] ft. -er. (fra fr. décorateur) person, som dekorerer; især: 1) person, hvis profession er tæppe-, gardin- og møbelarbejde olgn. *Krak.1916.1530.* 2) Ψ om paaklæder paa teatret: Som en Pyntekone, som en Decorateur styrer jeg ham saa godt ud som muligt. *Kierk.I.331.* 2) Ψ d.s.s. Dekorationsmaler. 1. Ehrenstrahl (var) ikke ubekendt med Paris eller London og derfor som Dekorator og Portrætter af et vist almindeligt europæisk Tilsnit. *EHannover. SvK.16.* **dekorere**, v. [dekorere] -ede ell. (sj.) -te (*Aarestr.190.*) vbs. -ing (*KMads. Marstrand.368*) ell. **Dekoration** (s. d.) (fra fr. décorer, lat. decorare; afl. af decus (gen. decoris), pryldelse; jf. u. Dekorum) 1) udsmykke (især:) kunstnerisk. Haugen er smuk, anlagt i den engelske Smag, og decoreret med mange Ting. *FrSneed. I.124.* et stort og smukt dekoreret Værelse. *Blich.IV.86.* Han har hele sin Spise-stue dekoreret med Præmier, og han sidder altid selv ved Roret, naar der er Kapsejlad. *PLEvin.SG.9.* 2) Ψ tildele et ordenstegn. Præsten . . . er kisteglad ved selv — at decoreres med „Korset“. *Kierk. XIV.199.* vor Tids mest betitlede og stærkest decorerede Poet i Danmark. *Cl Pet.O.102.* Holm stod foran ham som en Soldat for sin Feltherre, der har kaldt ham frem for Fronten for at dekorere ham. *Tops.III.472. Drachm.LK.81.*

Ψ **Dekorum**, et, (sj.) en. [de'korom] uden ft. (af lat. decorum, n. til decorus, passende, klædelig, afl. af decor, sømmelighed) hvad der stemmer m. sømmelighedens fordringer; velanstændighed. (oftest brugt uden art.). det, som kaldes Decorum eller Sømmelighed. *Holb.Ep.II.420.* *De sad . . . | Med ubarbeerte Skæg og korte Buxer paa. | Blot for Dekorums Skyld. *Oehl.Er. IV.121.* hiin fine Takt, som sikkrer os

for at støde an imod Decorum. *Chievitz.FG. 160.* en Moder, der er . . . Exemplet paa Moralitet og den strenge Decorums ufortrødne Tilbeder. *ChievitzARecke. D. 45.* (den franske revolution) vilde omskabe Menneskeheden . . . vi Danske iagttag Decorum. *Brandes. Emigrantlitteraturen. (1872). 11.* Hun er en god polsk Patriot, hun holder paa Dekorum og Slægtens Værdighed. *EmilRasm.PB.108.*

Ψ **Dekret**, et. [de'kre't] ft. -er. († m. lat. form og bøjning: *vAph.(1759).*) (af lat. decretum, egl. perf. part. af decernere, træffe afgørelse, af cernere, adskille, afgøre) en af (offentlig) myndighed truffen bestemmelse i et foreliggende tilfælde; beslutning; anordning; resolution. en Motion (o: forslag), som efter adskillige Debatter (i nationalforsamlingen) endelig blev til Dekret. *FrSneed.I.410.* Kirkeretten bestaar . . . i en Harmonisering af alle . . . kirkelige Dekreter. *Vved.BK.384. BerlTid. 18/11.1920.Aft.I.sp.2.* Ψ især om anmassende, hensynsløs beslutning: *Ilden fra „Østens“ sorte Fabrikker | Kaste et Brandskjær op imod Skyen. — | Er det Kommunens Dekret over Byen? *Drachm.D.38.* Ψ spec. (jur.; mods. Dom) om afgørelser truffne af uegentlige domstole ell. af øvrigheden. *Sal.²V.904.* Ψ **dekrettere**, v. [dekre'tere] -ede ell. (sj.) -te (*FrSneed.I.288.*) (af fr. décréter; afl. af Dekret) udstede dekret om; anordne; resolve. (især om anmassende erklæring). han talte imod næsten alt, hvad Nationalforsamlingen havde decreteret. *FrSneed.I.276.* Robespierre kunde ligesaa godt have begaaet den Sottise, at lade Guds Non-Existence og Sielens Dødelighed decretere, som han begik den anden, at decretere det imodsatte. *Birckner.Tr.86.* En saa radikal Opposition som den, hvori vi staa, kan ikke pludselig komme til Magten uden at dekrettere Diktaturet. *Goldschm.III.474.* Landstinget dekrettede Grundlovens Bevarelse. *Hørup. III. 273.* (spøg.): *Vi spiser i Spisestuen i Aften!“ dekrettere *Mørup.CMøll.M.III.91.*

Dekstrin, en. [dægs'tri'n; degs-] ft. (sj.) -er. (fra fr. dextre, dannet 1833 af lat. dexter, højre, fordi dette stof (til forskel fra gummi) drejer det polariserede lys stærkt til højre) omdannelsesprodukt af stivelse; stivelsegummi. *Legeb.II.68. Vare L.²167. Christ.Kemi.182.*

Del, en, Ψ et (jf. *Holb.Bars.II.8. Rabb. E.II.16.*) [de'i] *Høysg.AG.23.* ft. -e ell. † (no.) -er (*Holb.Usynl.II.6. sa.DH.II.163. Tullin.III.46.*) (æda. de(e)l (*AM.*), brøkdæl; fra mnt. de(i)l (jf. eng. deal, ty. teil, got. dails); ordet har i bet. 2.2 ved formel paa-virkn. optaget æda. deld (oldn. deild) og i visse bet. delvis fortængt det rent nordiske Lod)

A. om enkelthed i udtrykkelig ell. tydelig modsætning til en helhed.

1) i al alm. Filippi, hvilken er den før-

ste By i den Del af Makedonien. *ApG.16.12.* Skue-Pladsen forestiller den Deel af Eden, som ventelig har været en af de smukkeste. *Ew.(1914).I.145.* *I mangt et Rige kan Hav og Sø | Gaae ind mellem enkelte Dele. *Hzr.D.I.173.* den sidste del af digtet staaer ikke paa højde med betydelsen | den inderste del af værelset ligger i mørke | den sydlige del af fjorden er meget fiskerig |

2) *specielle anvendelser af bet. 1. 2.1) enkelthed, som er fremkommet ved en deling.* Tienden skal deelvis i tre lige Deele. *DL.2—23—4.* deler det levende Barn i to Dele. *IKg.3.25.* i tre Dele skal du dele dit Landemærke. *5Mos.19.3.* Oplosningen deles nu i to Dele. *Julius Petersen. Kvalitativ uorg.Analyse.(1914).162.* 2.2) (efter *JyLov. I.46.55*) † lod i den opmaalte („rebede“) *bymark.* alle Ejere i Bye tage een Deel, der ligger i Bye Ubygt. *DL.5—10—51.* jf. endels. *Feilb. 2.3) gruppe, afdeling ell. klasse af mennesker.* (undertiden m. overgang til bet. 10). en Deel kom tilbage med forslaaede Lemmer. *Ew.(1914).I.77.* (de blev) alle fangne, og Endeel Deel af dem Dagen efter halshuggede. *Molb.DH.I.434.* Derfor ere Mange skrøbelige og svage iblandt Eder, og Endeel (Chr.VI: en heel hob; 1907: en Del) ere hensovede. *1Cor. 11.30.* en Deel af Folket har Deelagtighed i Regeringen og behersker den øvrige Deel. *Goldschm.NSM.I.9.* Gud har delt Menneskene (∴ menneskeheden) i de to Dele, at der skal være Mand og Kvinde. *TroelsL. XII.70.* Lag og Dele (∴ af befolkningen) stod skarpt mod hinanden. *Skjoldb.S.6. 2.4) organ; legemsdel. (især i ft.) Aareladelse . . bestaaer deri, at en . . Blodaaere (aabnes) paa en udvortes Deel, meget paa Armen eller Foden, mindre tit paa Haanden, paa Halsen, eller under Tungen. Tode.ST.I.2. smst.6. (dansen beforder) de flydende Deeles Circulation og (styrker) de faste. Dandsek.(1801).5. de kvindelige Dele (∴ kønsdele). PMöll.II.370. Kuglen var trængt ind i Underlivet (og) havde sønderrevet alle ældere Dele. Brandes.VII.560. billedl.: Den Fortvivlede er døds syg. Det er i en ganske anden Forstand end det gjælder om nogen Sygdom, de ældste Dele, Sygdommen har angrebet. Kierk. XI.134. jf.: Chur-Printzen F. A., kommen til Verden ganske Krøbling for den nederste Deel. Klevenf.RJ.198. 2.5) hovedafdeling af et litteraturværk (jf. I. Bog 3). Moth.D59. Labyrinth . . Første Deel. Bagges.(bogtitel.1792). Poetiske Skrifter. Første Deel. Oehl.(bogtitel.1805). Danmarks gamle Folkeviser . . Femte Dels første Halvbind. SvGrundtv.(bogtitel.1877—78). Der laa et fransk Leksikon i Bunken, (man) overrakte . . mig efter modent Overlæg den første Del, Bogstaverne A—L, men lagde med alvorsfulde Miner Delen M—Ø tilbage blandt den Literatur, som*

Censuren skulde prøve. Brandes.X.12. 2.6) *forarbejdet stykke, som sammen med andre udgør et sæt, danner et redskab ell. en maskine.* Obel (tog) Delene af sit kostbare Gevær op af Etuiet og satte dem sammen. *JVJens.A.I.30.* løse dele til cykler faas her | servantestel (fem dele) udsælges billigt |

3) *lige part af en helhed. 3.1) i egl. bet.: lige part i størrelse, vægt ell. rumfang; brøkdæl; om dele af en brøk, hvis nævner er een større end det angivne mængdestal, ell. (nu kun) i tilfælde, hvor brøken nævner fremgaar af sammenhængen.* Ageren giver tre dele mindre igen end udsæden er. *Moth.D59.* Lunde Sæde havde de 3 Deeler (nu: tre fjerdedele) af (Bornholm). *Holb.DH. II.163.* oftest som angivelse af forholdene ml. ingredienserne i en blanding, legering osv.: raa Potaske kan renses ved Oplosning i 2 Dele Vand. *SMJørg.Chem.254.* (en) Oplosning, som indeholder omtrent 12 Dele Salt i 100 Dele Vand. *smst.322.* Til nyfødte skal man give 1 del mælk og 2 dele vand. *SMonrad. Moderens Bog.(1916).72.* || efter halv ell. (nu næppe br.) ordenstallene tredje, fjerde osv. (nu bruges i alm. Halvdel, Tredjedel osv.). Hvis ikke slige Ord vare, forgik i en Hast toe tredie deler af den Poetiske Verden. *Holb.Usynl.II.6.* Hvem slog den 4de Deel af Verden ihjel? *sa.Er.III.3.* det sidste halve Deel af mit kielske Ophold. *Rahb.E.II.16.* En Nyhed har en hundrede Deel Sandhed og 99 Dele Løgn. *PalM.I. 39.* 3.2) (nu kun spøg.) overf.; især i forb. m. halv som betegnelse for person, der sammen med en udgør et ægtepar; ægtefælle (jf. Halvdel). den anden var strax villig, glad at kunne giøre noget til sin halve Deels Fornøielse. *Suhm.II.135.* *En beesk Erindring om sin tabte halve Deel. *Ew.III.119.* jf.: *Din (∴ kongens) Deel og halve Siel, Sophia Magdalene. *JFris.159. smst.151.*

4) *∩ især m. h. t. abstrakte forhold: enkelt-hed, der kun udskilles fra helheden ved teoretisk betragtning.* der ere utallige Del ei den mindste Deel af Materie. *Tullin. III.46.* Han slutter altsaa fra Delene paa det Hele. *Ew.(1914).I.26.* det Heles Fuldkommenhed beroer paa de enkelte Deeles Uddannelse. *Engelst.Phil.7. Ørst.II.180. Kierk.I.358.* || *∩ afdeling af lærebygning, fag osv.* Forelæsninger og Demonstrationer i alle Lægekunstens Deele. *Tode.ST. I.4.* Underviisningen (er) en saare vigtig Deel af Opdragelsen. *Mynst.Tale.(1843).10.* en Experimentator i alle Malerkunstens „Dele“: i Opfattelse, Farvegivning, Foredrag. *JLange.I.236.*

5) *i faste adverbieelle forb., som udtrykkes, at noget ikke gælder i alm., men i en større ell. mindre udstrækning.* || † en del (som adv.) i d. s. s. for en del. *Moth. E54.* og er dette i mine Tanker en deel Aarsag til de mange store Curer, som

gjøres af Qvaksalvere. *Hobb.MTkr.518.* 2. en del — en del, d. s. s. dels — dels. Catharine (*søgte*) eendele ved List, eendele ved Magt at bemægtige sig Regimentet. *Hobb.Heltind.I.177. sa.MTkr.141.* || for en del, hvad en del angaar; til en vis grad; i nogle henseender. Kirkemøder, som for en stor Deel — næsten kunde man sige: for største Delen — have bevæget sig (*om grundtvigianismen*). *HNclaus.SO.3.* for største delen (*l. br. del. GForchh.DG.32.*), hvad den største del angaar. *HNclaus.SO.3.* for Størstedelen er det Fiskerfolk, der bor langs Bredderne i de smaa Hytter. *AMeyer.EtFolk,derVaagner.(1895).15.* † største delen, d. s. Nogle over 40 Familier .. vare størstedelen fattige: nogle forarmede. *Mall.SgH.657.* || til dels ell. † til en del (*PAHeib.US.7.*) 1. d. s. s. for en del. *2Cor.1.14.* jeg (*vil*) korteligen mælde noget om (*Tycho Brahes*) Levnet, efterdi man deraf til Deels seer Aarsagen til (*hadet*) hos de Store. *Hobb.DH.II.572. Høysg. S.206.* De havde fast Boepæl, tildeels ogsaa Stæder. *Engelst.Qvindekj.321.* *Jeg kjender Dig tildeels, men ikke ganske. *Hauch.JF.73.* *hvad Manden havde sagt, | Var om ei ganske, dog tildeels det Samme, | Som tidt ham selv beklemt. *PalM.V.211.* varerne blev til dels ødelagte af vandet; 2. (*nu sj.*) d. s. s. dels. hvilke (*luftsuner*) tildeels ere .. nødvendige for vor Jord, og tildeels tiene til at oplyse Luftens .. Egenskaber. *Suhm.II.73.* *Var ingentid din høie Sang | Tildeels for søgt, tildeels for lang? *Bagges.Ep.19.* Mennesket (*har*) Livet, tildeels i denne Verdens Natur, tildeels i Menneskeslægtens store almindelige Liv. *Mynst.Betr.I.91. GForchh.DG.3. (billedets)* Been vare af Jern, dets Fødder tildeels (*Chr.VI: en deel*) af Jern og tildeels (*Chr.VI: en deel*) af Leer. *Dan.2.33.* † (til) største dels, d. s. s. for største delen. England og Holland, hvor Indbyggerne til største deels ere opvante ved Kiøbmandskab. *Hobb.Samt.9. (han)* fik got Bytte, skiønt Mandskabet største deels undflyede paa Baade, og kom til Sielland. *EPont.(K SelskSkr.II.123).* Disse (*folk*) leve største Deels af Skibbyggerie. *sa.Men.III.5.* En egen Plads .. indtager den afhængige Spørgesætning, hvis Tilknytningstegn størstedels følger med fra det directe Spørgsmaal. *Madv.G.B.I.30. jf. mestendels.*

B. med forestillingen om en enkelthed over for en helhed mere ell. mindre svækket ell. tilbagestrængt.

6) hvad der gives, anvises, tilfalder ell. tilhører den enkelte; andel (1). 6.1) i al alm. du (: Moses) skal tage Brystet af Aarons Fyldelsens Vædder .. og det skal være din Deel. *2Mos.29.26.* den ringeste Arbejder nyder sin Deel i den almindelige Velstand. *JSneed.VIII.515* han har givet sine arbejdere del i fabrikkens udbytte | || ofte om abstrakte forhold. hver Dag fik jeg

mere Deel i hendes Fortrolighed og Ven-skab. *Gybl.(1849).IX.166.* det at mindes, det er al den Del i Menneskenes Verden, der fra nu af vil være min. *JPJac.II.416. jf.: Herren er min Deel, jeg vil holde dine Ord.Ps.119.57.* *Du (: Jesus) kunde .. give dennem (: syndere) Deel og Sted | I Ærens evig' Rigel. *Kingo.20.* || nu især i forb. have ell. tage del i (noget), være med i; have adgang til nydelse af noget; faa sin part af udbyttet ell. fordelten ved noget (*jf. u. bet. 7 og 8*). Salig og hellig er den, som haver Deel i den første Opstandelse. *Aab.20.6.* jeg tager del i hans velstand. *Moth.D60.* Jeg tog uden Eftertanke Deel i alle de Fornøielser, som Veien og Selskabet tilbød mig. *Ew.(1914). I.66.* Konerne (*havde*) Deel i deres Mænds Anseelse og Værdighed. *Engelst.Qvindekj. 244.* *Sørgmodelig han støtted Haand til Kind, | Og ingen Deel han tog i Hoffets Glæde. *Oehl.L.I.123.* *Hvo som i mit (: Jesu) Kjød og Blod | Tager Del med Vilje god, | Livet mit han har i sig. *Grundtv.SS. IV.237.* alle medlemmerne har del i udbyttet af selskabets virksomhed | || (*især bibl.*) i forb. m. (*omtr.*) ensbetydende ord; del og arv: Rachel og Lea .. sagde til (*Jakob*): have vi endnu Deel og Arv i vor Faders Huus? *1Mos.31.14. 5Mos.10.9.* lod og del (*olgn.*): Du haver ikke Deel eller Lod i dette Ord, thi dit Hierte er ikke ret for Gud. *ApG.8.21.* (*gud) har lovet i min Daab | Mig Lod og Del med de udvalgte | I Jesu Tro. *SalmHus.926.3.* paa det Sandheden i dette .. engang maatte blive vor Lod og vor Deel, der kunde frigrøre os fra alle falske .. Meninger. *OeconT.V.10. (bladet)* frakender os højtideligt Lod og Del i Æren for Ministeriet Zahles formentlige Sej. *BerlTid.^{12/6}1920. Aft.5.sp.2. jf. DL.5—10—24. 6.2)* hvad der af en højere magt (gud, forsynet, skæbnen osv.) er tildelt ell. beskikket en; lod; skæbne. de beste Stycker falder i hans Deel. *Mol.T.(1724).A5v.* *Dig elske er min Deel i Livet. *Brors.89.* han ansaa sig som den Apostel, hvis Deel var at advare mod Helvede. *EPont.Men.II.210.* *Trustesløse Klager | Blev kun hendes Deel. *Oehl.F.179.* *Dømt til Del (: at dele skæbne) med Løgnens Fader | Er enhver, som Gud forlader. *Grundtv.SS.IV.234. Winth.I.65. BerLusb.GD.166. jf. (bibl.):* Ild og Svovl og et vældigt Stormveir skal blive deres Bægers Deel. *Ps.11.6.* || nu næsten kun ☐ i faste forb.; blive til del, tildeles af skæbnen; falde i ens lod; opnaas. *Moth.D59. (udfaldet afgør)* om Slavens Kiæder eller Seierherrens Krands skulde blive Hende til Deel. *Basth.Talc.(1782).24. Mynst.Betr.I. 115. (en)* ypperligt Udørelse kan ene blive det virkelig Ypperlige til deel. *Heib.Intel. IV.150. † m. person-subj.:* *Min Jesus er bleven mit Hjærte til Del. *SalmHus.718.2.* Var hand (: Henrik) artig og poleret, saa

blev han ikke mig (∴ *Pernille*) til Deel. *Hölb.HP.I.5.* for min (osv.) del, *hvad mig angaar; for mit vedkommende.* Jeg, for min del, er dermed tilfreds. *Möth.D59. Molb.Dagb.182.* (han erklærede) at han for sin Deel ikke saa sig i Stand til .. at hyldte to Konger. *sa.DH.II.377. Sibb.II.52.* Jeg for min Deel (*Chr.VI afvig.*) .. haver allerede dømt, som om jeg var nærværende, den, som dette haver saaledes bedrevet. *1Cor.5.3. Vilh.Thoms.Afh.I.434.*

7) det at have part i fortjenesten (af noget) ell. skylden (for noget); delagtighed; andel (2); næsten kun i forb. have (faa) ell. tage del i (noget), være delagtig i ell. medansvarlig for (noget). *Held den Mand, som .. | Har ei Deel i syndig Daad. *Salm Hus.441.1.* Forfængelighed havde ingen Deel i det Valg, han gjorde. *JSneed.IX.28. Mall.KF.21. Ørst.III.148.* *han faaer ingen Deel | I Styrelsen af Riget. *Heib.Poet.II.297.* jeg har Intet skrevet, ikke en Linie: .. jeg har ingen Deel i det Altsammen. *Kærk.XIII.398.* (de) bade os om den Naade at maatte tage Del i Hjælpen til de hellige. *2Cor.8.4(1907).*

8) efter verbet tage: (varm) interesse; medfølelse. tage del i ens ulykke. *Möth.D60.* jeg behøver .. ikke at sige Dem, hvor stor Deel jeg tager i denne Hændelse. *PAHeib.Sk.II.131. c.br. jf. ∴* Handlingen viser, at endog Dødssmerterne ikke svækkede den levende Deel, Helten følte for Sagens Udfald. *ArchivSovæsen.I.420.*

9) ting ell. sag i alm. 9.1) (oftest m. (underforstaaet) modsætning til anden sag; nu især dial.). det, som var herliggiort, var end ikke herliggiort i denne del (1819: i denne Henseende; 1907: i dette Tilfælde), for den overvættede herligheds skyld. *2Cor.3.10(Chr.VI).* i den Deel (∴: at løbe paa ski) turde han alle Dage maale sig med Kongen. *Grundtv.Saxo.429(orig.II.288: Fald).* vi spurde ham aldrig om den Deel, han jo kunde besvare. *sa.Snorre.III.153.* han havde jo alle de Dele, den knøvste Konge kan eie. *sa.DV.I.136.* vore forskjellige Meninger i mange Dele. *Ing.EM.I.42. Molb.DH.I.115.* *ympe og saae, | Samt mange andre Dele | Forstaaer jeg mig paa. *Winth.HF.26.* *saa kjøbte jeg lidt spiselige Dele | igaar hos Marketenderen. *Schand.UD.97.* at befatte sig med andre Dele. *Pont.F.II.90.* || (dial.) spec. om husgeraad, især baljer, spande olgn. til vask, samt vaske-tøj. *MDL.683(u.Haande).* *Feibb.Thorsen.Kværnd.* "de dele, („Talespr., og næsten plat.“ *Levin.*) de nævnte ting; den slags ting. Jeg forstaaer mig jo ikke paa de Dele. *Ing.EF.VI.20.* Jeg kan ikke lære Dig noget i de Dele, dem forstaaer Du bedre end jeg. *Heib.TR.Nr.34.6.* *Hans Lyst er at kjævles. Jeg er kjed af de Dele. *Hrz.VI.96.* Mutter har nu Geni for de Dele, saa hun har lagt og lært nogle af deres Melodunter. *Hostr.G.119.* der kan jo

være nogen Rimelighed i de Dele (∴: at vi gifter os). *Schand.Fr.Prov.290.* *Middage, Baller og alle de Dele. *Drachm.UD.41.* (folkene) rendte allesammen hér og vilde ha' Forskud! Men (forvalteren) indlod sig ikke paa de Dele. *Wied.MenneskenesBørn.I.(1894).64.* || † al den del, alt det.(som); alt (hvad) *Hielp, at jeg strider, som en Mand, | Mod al den Deel, os skille kand. *Brors.151.* *Trods al den Deel, mig ilde spaaer, | Jeg gaaer med Jesu, hvor jeg gaaer. *smst.158. Grundtv.PS.V.464.* || for al (den) del (i verden olgn.), for alting; for enhver pris; endelig. Vi maa for al Del forhindre, at hun indfinder sig. *Wied.S.61.* oftest i sctn. m. nægtende mening: ikke for nogen pris; endelig ikke. Lader os, for al den Deel der er til, ikke give dem Vaaben i Hænder. *Oecon.T.III.92.* *Kom ei med smaa Forseelser | For al den Deel i Verden er. *Storm.(PAHeib.R.II.249). PMöll.I.399.* at være gift med hende, det vilde jeg ikke for al den Deel i Verden. *Winth.VIII.127. Rützeb.DS.120. jf. (foræld.).* tvi for al den Dell er det Ret? *JPJAc.I.126.* nu mest dial., se Thorsen. || („Talespr.“ *Levin.*) i alle dele († i al del. *Gylb.I.68,* i enhver henseende; i alle ting. Forpagter T. .. har oplært mig i alle Dele. *Gylb.XI.22.* *LivetsLyttemænd.(1902).3.* || (nu næppe br.:) Jeg har tænkt min Deel (nu: mit), da De blev derude paa Landet. *Gylb.XII.75.* || for ingen del, („høres endnu i Talespr.“ *Levin.*; nu næppe br.) paa ingen maade; aldeles ikke. „Synes Jer vel at saadant et Societet er indrettet efter Aristotelis Regler.“ — „Nej, for ingen Deel, nej!“ *Hölb.Samt.II. Goldschm.I.352. 9.2) spec. en af to ell. flere ting ell. muligheder; i forb. en (ingen osv.) af delene: „jeg merker I er beskenkt.“ — „De Ord vil komme jer dyr at staae.“ — „Saa maa I være gall da, een af Deelene maae det være.“ *Hölb.Hex.II.2.* Jeg skal ikke kunde sige, hvilket af Deelene det er (∴: af de nævnte tobaks-sorter). *sa.Bars.II.8.* „Jeg vil dog prygle den Skielms Dreng, og hegle min Søn igiennem.“ — „I skal min Troe ikke faa Lov at gjøre nogen af Deelene.“ *sa.Masc.II.2. Tops.III.45.* || i forb. begge dele, brugt som intk. til begge (to). „jeg veed ikke enten han er en Nar eller en Skurk, eller begge Dele paa engang.“ *PAHeib.I.184. Sams.(Rahb.LB.II.469).* Sadducæerne sige, at der er ingen Opstandelse, ei heller Engle, ei heller Aand; men Pharisaerne antage begge Dele (*Chr.VI:* bekjende begge disse ting). *ApG.23.8.* Saa maa Vinden have fort begge Dele (∴: riset og bestallingen) bort. *Heib.Poet.II.20. Aarestr.ED.140.* enten han gifter sig eller man ikke gifter sig, fortryder man begge Dele. *Kærk.V.113.* || ∅ i forb. den bedre (sj. gode) del, det fordelagtigste af to alternativer. Maria haver udvalgt den gode Deel (*Chr.VI:* part), som ikke skal bort-*

tages fra hende. *Luc.10.42. EmilRasm.DL. 151* (se u. I. bedre *II.56³²*). *jf. (l. br.):* vi har sikkert valgt den bedste *Del.Bergstedt.J.67. || (sj.) om den ene af to personer.* Naar tvende slaes med een, komme de andre den svagere *Deel* (nu hellere: part) til Hielp. *L.Smith.DN.463.*

10) *m. afsvækket bet. i forb. som en del, en hel del, en god del osv., en vis mængde af noget; ikke faa ell. ikke lidet; „nogle“ ell. „noget“ osv.* Endelig opregner hand Endeel af sin Ulempe. *Falst.Ovid.82. smst.112.* i Henseende til de ulyksalige Sviter det fører med sig for endeel blant vore kiere og troe Undersaatter. *Stampe.I. 83.* Han havde været i en heel *Deel* af Lykkens Porte. *Ev.(1914).I.67. *Der faldt Endeel (v: sød) paa Alfar-Vei, | Hvor ingen Sød kan fæste Rødder.Grundtv.SS.I. 319. Molb.F.233.* om han slet ingen kendte? 20 Jo-o, sagde Einar, jeg kender en *Del.* *JVJens.EE.56. || som adj.* Jeg hår fåeedt en del breve fra dig. *Moth.D59.* en god *Deel* fremmede Kiøbmænd have indfundet sig. *Gram.Breve.248.* (han var forfatter til) en stor *Deel* Logogripher. *Ev.(1914).I.74.* jeg gjorde endeel nye og fornyede endeel gamle Bekjendtskaber. *Kruse. Æsthet.I.40. *En god Deel Angst.PalM.V. 190.* I Talmud findes to Lignelser, som har en *Del* Lighed med denne. *CKoch.JL. 30. || som adv.* Han er en god *Deel* meer kiæk end fornuftig eller betænkksom. *Ev. V.292.* denne Konge . . har virket endeel til at danne og fremhæve den geistlige Magt. *Molb.DH.II.59.* jeg har set en god *Del* til det højere Selskab i Rom og Neapel. *Brandes.XI.107. (hum)* hostede en *Del* om Natten. *Pont.LP.VIII.220. Rode.Dg.72. (han)* var kommen en *Del* der i Huset i Sommerferien. *JVJens.D.62.*

Del-, i sgr. [ˈdeːl-] i enkelte, meget faste forb. som delagtig, deltagte ogs. [ˈdeːl-, del-].

1) **delagtig**, adj. [ˈdeːlˈɑɡdɪ] (glæde, d. s. (Brandt.LB.242); af mnt. delachtich, delhaftich, *jf. ty. teilhaft(ig); afl. af Del*) som har del ell. andel i noget. 1) til *Del* 6. Eder alle, som ere deelagtige med mig i Naaden (1907: fælles som I jo alle ere med mig om Naaden). *Phil.I.7.* vi ere blevne deelagtige i Christo, saafremt vi bevare vor første Bestandighed fast indtil Enden. *Hebr.3.14.* han (er) tilfreds der med, at I meere kan blifve deelagtige udi Bytet, end udi Krigen. *Wing.Curt.49.* mine Gaver (uddeles) nu med Skønsomhed, og ingen uden dydige Mænd bliv derudi deelagtige. *Hob.Phil.II.7.* De hedeste Lande bliv . . deelagtige i de koldestes Vexter. *Suhm.II.60.* deelagtig i Nutidens Cultur. 60 *Heib.Pros.X.193.* jeg vil tro, at om I end deler deres Misfornøjelse, I dog ikke er delagtig (v: indviet) i deres Planer. *Ing.EM. I.97. 2) til Del* 7. de begge skulde være deelagtige udi Regimentet (v: herredømmet). *Hob.Heltind.I.207. || † efterfulgt af*

adv. med (jf. meddelagtig). at hun maatte være deelagtig med udi Regieringen. *Hob. Hh.I.251. || nu næsten kun (især bibl.) m. h. t. noget urigtigt, ondt osv.: medskyldig; medansvarlig.* gjør dig . . ikke deelagtig i fremmede Synder. *1Tim.5.22.* Havde vi været i vore Fædres Tiid, da havde vi ikke været deelagtige med dem i Propheternes Blod. *Matth.23.30.* at være delagtig i et skelmstykke. *Moth.D61.* deelagtig i en Forbrydelse. *MO. D&H. 1) delagtiggøre, v. [-gøːrə] 1) [1] (historien)* deelagtiggjør de seneste Slægter i de tidligstes Tilværelse. *Molb.Indl.89. Brandes.X.42. Drachm.VD.240.* Delagtiggjørelse i Tyveriets Udbytte. *Goos.II.421. 2) [2] (sj.)* Han har deelagtiggjort sig i deres Misgjæringer. *VSO. 1) -hed, en. 1) [1] Drager* ikke i et andet aag med de vantroe: thi hvad deelagtighed (1819: Fællesskab) haver retfærdighed med uret? men hvad samfund haver lys med mørked? 2) *Cor.6. 14(Chr.VI).* Deelagtighed udi det Bytte, som erhvervedes. *Hob.Herod.156.* broderlig Deelagtighed. *vAph.(1759).* hvad Deelagtighed (Chr.VI: deel) haver den Troende med Den Vantro? 2) *Cor.6.15. 2) [2] en Deel af Folket* har Deelagtighed i Regieringen og behersker den øvrige *Deel.* *Goldschm. NSM.I.9. || (sj.) det at tage del (være med) i noget; deltagelse.* (der er) herlig roes i dens (v: visdommens) tales deelagtighed (1871: herlig Roes ved at deeltage i Samtale med den). *Visd.S.18(Chr.VI).* || *især: medskyld; medansvar(lighed).* Deelagtighed . . i Laster og Misgjæringer . . i en Sag. *vAph.(1759). Ing.KE.I.175. Sal.²V. 910.*

del-bar, adj. (af III. dele og -bar 2; *1) jf. ty. teilbar; l. br.) d. s. s. delelig. vAph.(1759).* alle Legemer ere deelbare. *AW Hauch.(1799).21.* Alt er deelbart uden Grændse. *Ørst. Br. I. 48. Heib. Pros. I. 244. -bar-hed, en. (l. br.) vAph.(1759). AW Hauch.(1799).21. Sal.II.268.*

I. Dele, subst. [ˈdeːlə] uden flt. (æda. dela, retsstrid, oldn. deila; *jf. IV. dele; besl. m. Del*) 1) † retssag. paa det at ingen Mands rette Deele skal spildis. *DL.1 -11-1. Moth.D61. 2) rettergang; i forb.* rigens ret og dele (ænyd. d. s. (Chr.IV's lov^o/121621 (VASEch.FR.III.686)); *egl.: „rigets retsforfølgelse“; foræld.*) Danmarks Riges Ret og Dele. *Gram.(KSelskSkr.III.333). Ing.EM.I.20. smst.II.5. Sal.XV.23.*

II. † Dele, subst. (ænyd. d. s., *jf. fsv. dela, mnt. dele*) d. s. s. Deling. 50 *Lod Sølv* til lige Deele til dem, som paakære. *DL. 5-10-45. (formynderen har)* forbrut sin heele Boeslod til lige Deele imellem (sin kvindelige myndling) og Herskabet. *smst.6-13-2.*

III. dele, v. [ˈdeːlə] præs. -er [ˈdeːləɾ] (Høysg.AG.1) ell. (nu kun dial.) del (Hob. Skiemt.D4v. Kort.168); præt. -te ell. † -de (Grundtv.Udv.VI.294) ell. (foræld.) -ede

(2Makk. 8.28. *Holb. Ep. V. 63. Gutfeld. 11. Hauch. II. 293*); part. -i [de:ld] (*Høysg. AG. 136*) ell. (foræld.) -et (smst.); vbs. † -else (*Moth. D61. VSO.*) ell. -ing (s. d.), jf. II. Dele. (enyd. d. s.; fra mnt. delen (jf. oldn. deila, urnord. dalidun (3. person flt. præf.), eng. deal, have at gøre (med), ty. teilen, got. dailljan); afl. af Del; opr. sa. ord som IV. dele; har delvis fortrængt det da. skifte)

1) adskille i enkelte stykker ell. bestanddele. 1.) i egl. bet. Tienden skal deelis i tre lige Deele. *DL. 2—23—4.* deler det levende Barn i to Dele, og giver den ene Halvdelen og den anden Halvdelen. *1Kg. 3.25.* Et Ar, som delte det højre Øjenbryn. *Büch. II. 143.* *Fra deelte Skyer nedstræaler | Din Almagts Sol. *sa. (1920). IV. 222.* *Med disse Ord han drog et Dække bort, | Som deelte Stuen. *PalM. VIII. 104.* (han) drak en Snaps, delte den („bed den over“) med et dybt Suk og sukkede ogsaa, da den anden Halvdel var besørget. *Schand. BS. 103.* Storebælt deler de danske øer i en vestlig og en østlig gruppe | || i spec. anv.: (regn., dagl.) dividere. *MO. (u. Delingstal). Feilb.* du skal gange 63 med 9 og dele med 7 | (jærb.:) dele (: dublere) et tog | (skol., bogtr.:) At dele et ord saaledes, at en endestavelse paa kun to bogstaver gaar over i den følgende linie. *Selmar. 65.* || † dele ad, skille ad; splitte. Kong Knuds Rige var nu deelt ad. *Holb. Intr. L. 623.* Samme tid fornåm jeg ligesom mit Hierte at deeles ad, og smeltes i mit Lif. *Dumetius. III. 84.* || dele sig (sjældnere deles, se ndf.), skille sig i mindre parter, grupper osv. Intet udstrækker sig meere (end guldet), og deeler sig (nu: lader sig dele) udi flere Particler. *Holb. Ep. III. 247.* Borgerne ville strax dele sig i forfærdelige Partier. *Kampm. Chr. III. 176. Hauch. III. 355.* *Taa-gerne sig dele. *Bødt. 214. jf. \.* Og han og hans Svende deelte sig (Chr. VI: deeldes) over dem (: overfaldt dem i to afdelinger) om Natten, og slog dem. *1Mos. 14. 15. spec. om flod, vej, gren osv.: forgrene sig.* der gik en Flod ud fra Eden til at vande Haven, og derfra deeldes den og blev til fire Hoved-Strømme. *1Mos. 2. 10.* Aaen . . deler sig i adskillige (: forskellige) Arme. *VSO.* || delt blad, (bot.) blad, hvis indskæringer gaar (næsten) til grunden ell. midtnerven. *OrdbS. jf. Drejer. BotTerm. 35. Warm. Bot. 48.* || delt skørt (efter eng. divided skirt(s)) vide, folderige benklæder (som del af dameridedragt oln.), der i udseende ikke adskiller sig meget fra en alm. folderig nederdel. Denne Benklædemodel egner sig ogsaa til Reformbenklæder og delt Skørt. *Haandv. 93. 1.2.)* overf. ell. billedl. brug af bet. 1.1. Jeg deelte Tiden imellem at spille og bagtale. *JSneed. I. 234.* Læsning og Musik deler (: opfylder tilsammen) hans Liv. *Bagges. L. I. 180.* Nu havde jeg Onkel, Tante, Ole, hele Huset og desuden Fætter Anton — jeg vidste ikke, hvorledes jeg skulde

dele mig imellem dem. *Goldschm. II. 69. JPJac. I. 149.* || Ø part. delt, om sindet: som ikke kan samle sig om noget enkelt; ad-splittet. Mit Sind er deelt imellem Følelser af Haab og Frygt. *NKBred. Tron. 24.* *Hvor Hjertet vel er halvveis godt, | Men deelt foroven og fornedet, | Der torne-krones Ærens Drot, | Thi halte kan ei Kiærligheden! *Grundtv. SS. I. 320.* *Deelt mellem Sorg og Fryd jeg vel maa klage. *PalM. II. 90.* med deelt Sind og adspredte Tanker. *Kierk. VIII. 260.* i en delt Stemning. *Pont. LP. VII. 60.* || delte meninger, meninger, som gaar i forskellige retninger. *Schand. AE. 193.* || delt bifald, bifald, som kun kommer fra en del af forsamlingen. *D&H.* || dele (skifte) sol og vind (lige), se Sol. 1.3) opstille ell. inddele et emne, et fag oln. i forskellige grupper. dele sin præken. *Moth. D58.* at deele det Romerske Folk udi dets Barndom, Ungdom, Manddom og Alderdom. *Holb. Herod. 20.* Saaledes deeles og den latinske Poesie i visse Aldre. *Fr-Horn. PM. 67.* Bøgstævene deles i Vocåler . . og Consonanter. *Høysg. AG. 3. jf. bet. 5.1 og 2.* || † refl.: lade sig dele; „falde“. Den Danske Sprog-kønst . . deeler sig i tvende Parter. *Høysg. AG. 1.* Menneskene dele sig i to . . Classer, De som fremherskende leve i Haabet, og De som fremherskende leve i Erindringen. *Kierk. II. 128. 1.4.)* (poet., sj.) uden obj.: sætte skel. *en blaasort Sky, | der deler mellem Fjord og Himmel. *JakKnu. Va. 7.*

2) (foræld. ell. dial.) adskille i stykker og give disse til forskellige; oftest m. afsvækket bet.: give i al alm.; tildele. en Arbejder . . som retteligen deler (1907: lærer) Sandheds Ord. *2Tim. 2. 15.* Gud deeler . . sine Gaver underlig. *Hørn. Moral. I. 92.* (Jesus) deledede (Chr. VI: skiftede; 1907: delte) de to Fiske iblandt dem alle. *Marc. 6. 41. Feilb. IV. 96. jf. bet. 5.3 og 4.* || † (især bibl.) efterfulgt af præp. til: Gud haver deelt til (1819: tilmaale; 1907: tildele) enhver troens maale. *Rom. 12. 3 (Chr. VI). 2Cor. 10. 13 (Chr. VI).* *Deel derfor til mig, hvad Du (: Jesus) seer | Der mig kan gavnligt være. *Kingo. 85.*

3) adskille i stykker og lade andre foruden en selv faa del deri. 3.1) m. obj. udi Feldten, naar mand deeler Byttet. *Holb. 11J. V. 12.* deler efter mig (: efter min død), hvad jeg eier. *Hauch. IV. 423.* dette æble kan I dele | || dele (i) mellem sig i sa. bet. de deelte Landet imellem sig for at drage igjennem det. *1Kg. 18. 6.* De dele mine Klæder imellem sig, og kaste Lod om mit Klædebon. *Ps. 22. 19 (jf. Joh. 19. 24).* (Jesus) tog Kalken, takkede, og sagde: tager dette, og deler det imellem Eder. *Luc. 22. 17. jf.: Engelland, hvis fornemste Gods og Eyendomme . . bleve deelte imellem de Normandiske Herrer. Holb. Ep. III. 367.* || dele noget med en: *(du) med den Nøgne deler dine Klæder, | Og med

den Hungrige dit Brød. *Thaar. (Rahb. Tilsk. 1791.171). Rahb. Sandsig. 561.* *(Jesus) Deler paa sit Herre-Sæde | Med os Liv og Lys og Glæde. *Grundtv. SS. IV. 230. jf. bet. 4:* De deler altid med hinanden, naar de har noget. *And. Nr. DM. III. 128. 3.2) uden obj.* *Det skal være din Straf, at vi dele. | Havde du holdt dig i Skindet smukt, | Saa kunde du drikke det Hele. *Hzr. D. II. 120.* dele broderligt *ell.* som brødre, dele lige *ell.* halvt, *se* broderlig, Broder (1), lige, halv. || dele med en, *afgive noget af, hvad man har, til en.* hvo som haver to Kiortle, dele med den, som ingen haver. *Luc. 3. 11. *(vi) dele gjerne med Enhver, | Som Trang og Modgang kommer nær. Salm. Hus. 315. 3.* Kong Friderik stod i god Fortroelighed med sine Brødre, med hvilke han deelede rett og lige. *Hob. DH. II. 435.* han delede og af sine Indkomster, og hvad han ellers eiede, med de andre Skolelærere, saa længe de ingen Løn fik. *Mall. Sg. H. 498. PA. Heib. US. 33.* hun er saa flink til at dele med sine søskende || skifte og dele, (*foræld.*) i *sa. bet.* vi ligge tilfælles med Verden, og have saa meget at skifte og dele med den. *Oecon. T. V. 82.* At skifte og dele med sine Born. *VSO.*

4) ☐ være fælles om. 4.1) *trans.* der fattedes intet uden at han ogsaa skulde have deelt Regimentet (o: herredømmet) med ham. *Hob. Herod. 245.* *Han deelte Venners Lyst, men ogsaa Venners Smerte. *Tode. I. 302. Rahb. Poet. F. I. 118.* en fortrolig Ven deler hver Nydelse og Lidelse med mig. *Bagges. L. I. 339.* vi bør ikke dele denne Frygt. *Orst. III. 21.* *Einheriar ei skrede . . fra Thrudvangers Gaard, | For hist paa Fægtersandet at dele Banesaar (o: for alle at dræbe hinanden). *Oehl. NG. 168.* at dele Værelse med hinanden. *Hauch. VII. 338.* det er en Feil, det veed jeg, men den deles af Flere. *Bergs. BR. 48.* *Jeg har aldrig delt den Higen mod | det endeligt Bestemte, Positive. *Schand. Ude i Skoven. (1867). 21.* han (*ønskede*) at hun havde kunnet dele disse Dages Sommerglæde med ham. *Pont. L. P. VII. 24.* dele skæbne (med), *have samme skæbne (som).* Høvdingerne deelte Skiebne med Almuen. *Mob. DH. I. 176.* Saaledes var den jydsk Bondestand paa gode Veje til fuldkommen at underkues og dele Skjæbne med Øboerne. *Fabricius. D. II. 23.* dele bord og seng, (*jf.* Bord 3.1) *leve som ægtefæller. jf.:* *de delte sammen Seng og Fad, | Jens og hans Viv. *Aakj. RS. 24.* || *m. obj., som betegner sindstilstand, især sorg: tage del (8) i.* *usvigelig tro | De delede Sorg og de delede Glæder. *Gutfeld. 11.* Hele Menigheden deelte Familiens Sorg. *Ing. EF. II. 163. Esm. III. 289. jf. Mau. 1264.* || *m. obj., som betegner anskuelser, overbevisning osv.: have tilegnet sig; vedkende sig. (han vil) fordre, at man for 600 Aar siden skulde have deelt Tro, Mening*

.. Love og Statskonst med vor Tidsalder. *Mob. DH. II. 471. Ing. RSE. VI. 261.* man forstaar bedst den Synsmaade, man engang har delt og nu ikke længere deler. *Bran-des. VI. 285.* Det var let at høre, at Sørensen delte Grundtvigs Syn. *JV. Jens. D. 156. 4.2) (efter enes, forliges om; især talespr.) m. sa. bet.:* deles om. Borgermænd med Madammer og halvvoksne Børn, der deltes om Ølkrusene og Smørrebrødet. *Drachm. F. I. 387. Hørup. III. 224.* *(Anker) deltes nu med Castenschiold | om Ansvar og om Herredom. | Og der blev nok at deles om | den Tid der var tilbage. *Rord. GK. II. 10.* *hver en Sorg, | vi deles om, som vi var Brødre til. *EWaage. U. 29.*

5) i forb. m. trykstærkt *adv.* 5.1) dele 'af, (*l. br.*) gøre tydelig adskillelse imellem noget; adskille i grupper, portioner *olgn. (maanen)* deler Lys og Skygge af i skarpe Felter. *JP. Jac. I. 241.* hun delte Smørret af til Aftensmaden. *Bang. L. 15.* 5.2) dele 'ind, adskille (*en mængde*) i grupper (*nu foretrækkes ofte inddele*). Jeg skulde nok have deelt (*bøgerne*) ind i visse Classer. *Oecon. T. VI. 86.* da han kom tilbage, delte vi Vagten ind i tre lige Hold. *Drachm. STL. 322.* (*uden obj.*) foretage inddeling: der var ingen Kammerjunker til at dele ind. *KLars. LF. 104. (e. alm. gym., x) om inddeling af mandskab: første gelede del ind! | 5.3) dele 'om. 1. † d. s. s. dele ud.* *saa lad det skionne Bytte . . | Allevegne deles om. *Brors. 48.* *Og hvor han gik og hvor han kom, | Han deelte sine Skatte om. *Winth. X. 183.* 2. fordele blandt de tilstedeværende. *Moth. D. 58.* før mødets begyndelse blev der delt sanghæfter om | 5.4) dele 'ud, give af noget til flere (*jf.* uddele). *Han deler ud det hvide Brød | Til alle sine Kjære. *Salm. Hus. 190. 2.* Det er Kunst at deele Gaver ud blant Børn. *Hob. Jul. 11sc. (han) deelede Ørefigen ud til hvem han mødte paa Gaden. sa. Ep. V. 263.* *Troer du at Gud | Selv deler vore Skiebner ud? *Storm. SD. 204. e. br.*

IV. dele, v. [d'e:lə] præs. -er [d'e:lər] præt. -te *ell. -ede; vbs. jf. I. Dele. (æda. del-læ; opr. sa. ord som III. dele; foræld. og (i bet. 2) delvis dial.)* 1) føre *ell. anlægge sag for retten; ogs. m. person-obj.: sag-søge.* Hvo som vil deele om Ejendom, hand skal forfølge sin Sag til Herrets- eller Birke-Ting. *DL. 5—10—1.* (*huger nogen*) i Uskifte Skove . . da maa hver Lods-ejer, som haver Lod og Deel i samme Skove, deele derfor. *smst. 5—10—24.* da deelis hand (*for æresfornærmelser*), ligesom hand den anden (o: som var *fraværende*) det personligen tilsagt hafde. *smst. 6—21—3. jf.:* dele (o: stævne) en til sit verneting. *Moth. D. 59. samt (sj.):* *En Mø . . kan ei raade, dele (o: føre) selv sin Sag. *Oehl. AV. 45.* || i visse staaende *udtr.* dele efter, tilbagesøge ad rettens vej. Bortskiøder Hustrue, eller afhænder, noget af sit Gods . .

da maa hendis Arvinger deele det efter igien. *DL.5—3—9. refl.* dele sig til rette, skaffe sig sin ret ved søgsmaal for domstolene. en hver skal tale og deele sig til Rette. *DL.1—1—3.* dele til stavns, *tvinge* (en *vorned*) til at tage ophold paa sit fødested. Haver og nogen (*vorned*) Fribrev for sit Fødested af sin rette Husbond selv . . bekommet, da maa hand ej siden af nogen deelits til Stavns. *DL.3—14—8. smst. 3—14—1.* (en *ridefoged skul*) passe paa det unge Mandskab, at det bliver ved Godset, og deles til Stavns ifald det forlader samme, indføres i rette Tid i Reservarullen. *Stampe.II.341. 2)* træffe afgørelse i en strid; dømme; især i forb. m. præp. (ell. adv.) mellem ell. (*dial.*) med (*MDL.*) dele arvingerne imellem. *Moth.D58.* deres Øvrighed paatog sig at dele Ret imellem Parterne. *PAHeib.ÜS.34.* *Valborg dele | Os denne Sag imellem. *Oehl.AV.45.* et Forsøg paa at dele den ny og den gamle Literatur imellem. *Hørup.I.198. Kværnd.* || i forb. m. trykstærkt adv. dele 'af, d. s. s. I afdele. delis det ikke af for Midsommer, da høster den, som pløjede og saade. *DL.6—15—10.* dele tilbage: Hvo som sælger Uhiem-melt . . og det deelits tilbage. *DL.5—3—11.*

Dele-, i ssg. [*dele-*] især af III. dele. **-arbejde**, et. (*væv.*) tøj, hvori kæde og skud ligesom ligger delvis, i større og mindre dele paa hver side af tøjet. *VæverB.31.* **-cirkel**, en. (efter ty. teilkreis) (i tandhjul) den cirkel, hvorfra indskæringerne udgaar. *TeknMarO.28.* **-foged**, en. [I] (*enyd. d. s. (Kalk.I.347; foræld.) egl.: foged, der besøger forbrydelser paatalte; offentlig anklager.* *Sal.²V.917. jf.: en Dele-Foged (er) den Bonde som i Herskabets Sted dommer imellem splidagtige Bønder i en Landsbye, udi smaae Tvistigheder, der ey behøves at gaae til Tinge med.* *Gram.(KSelskSkr.III.333).* *HDahlerup.Mariager.Hist.(1882).44.*

☞ **Delegation**, en. [*delega'fo'n*] *ft.* **-er.** (af lat. delegatio, *vbs.* til delegare, se delegere) 1) til delegere 1): personer, som er udsendte m. fuldmagt til at udføre et hverv. Skrivelsen fra den argentinske Delegation (til folkenes forbund) er (ikke) helt klar i sine Udtryk. *Pol.^{6/12}1920.1.sp.3. 2)* (*jur.*) ombytning af debitor. *Hage.²268.*

☞ **delegere**, v. [*dele'ge'rø*] **-ede** ell. (*sj.*) **-te**; *vbs.* Delegation (*s. d.*) (af lat. delegare, af legare, *udsende, udnævne, overdrage, besl. m. Legat*) 1) om offentlig myndighed, organisation, politisk repræsentation *olgn.:* udsende (nogen) med fuldmagt til at udføre et hverv; befuldmægtige. *JBaden. FrO. jf.: Det er let nok at samle de nationalistiske Elementer (til) Møder . . og bagefter at delegere nogle uordentlige Hobe rundt i Byen til Demonstrationer.* *Pol.^{20/12}1920.7.sp.1.* || *part.* delegeret i substantivisk anv. det (*vilde*) være nødvendigt i et Rige af den Størrelse og Folkemængde, som Frankerige, at Folket valgte Dele-

geerte, og disse Delegeerte igien Repræsentanterne. *FrSneed.I.561.* Folkets Delegerede . . maa bedst forstaae hvad der tjener til dets Vel. *Heib.Pros.X.283. Høfd. LT.142.* Pressens Fællesraad foretog . . det fornødne Udvalg. De Delegerede (til en kongres) havde modtaget Cirkularer. *Pol.^{6/12}1920.6.sp.5. jf.: Partiets aarlige Delegeretmøder.EHenrichs.MF.II.91. 2)* (*jur.*) indsætte (en anden) som debitor i sit sted. (næsten kun som *vbs.*, se Delegation 2). **Del-ejer**, en. [6.1] (*nydann. efter sv. delägare; l. br.*) aktionær; interessent (*jf. -haver*). *HjælpeO.* Brandkassens Delejerne paatog sig Udredelsen. *Sech.D.I.388. smst. 597.*

☞ **delelig**, adj. [*de'løli*] til III. dele 1 og 2: som kan deles (adskilles) i bestanddele ell. stykker. *Moth.D61.* Materien er saa overmaade deelelig, hvilket man i Physiquen vidtløftig beviser. *Kraft. (KSelskSkr.III.293).* al Ejendom (*kan*) i en Haandevending forvandles til delelige Værdier. *Vorthj.III.3.84.* et tal som er deleligt med 3 || delelig ydelse, (*jur.*) ydelse, som kan opløses i en række af ydelser. *Lassen.AO.6.* || delelig frugt, (*bot.*) spaltefrugt. *Drejer.BotTerm.112.* ☞ **-hed**, en. *Eilsch.Term.20. Subm.II.65.* Udstrækning og Figur see vi paa Himmellegemerne; Sammenhængen og Deleligheden lade sig vel ikke umiddelbart eftervise paa de fremmede Verdenslegemer. *Ørst.I.141. TroelsL. III.59.* De højere Planter vise større eller mindre Evne til . . Nydannelse, og deres Delelighed er i Overensstemmelse hermed større eller mindre. *Warm.Bot.511.*

Dele-maskine, en. [III.3] ☞ maskine til at foretage fine inddelinger, især paa maaleinstrumenter. *Paulsen.I.215. Sal.²V. 918. TeknMarO.28.*

1. **Deler**, en. *ft. -e.* til III. dele 1. 1) i al alm. (*l. br.*): person ell. ting, som deler. *Moth.D61.* *Kydskheds Vogter, | Lejets Deler, | tveæggede Staal. *Gjel.Br.255. 2)* *spec.* || om et redskab paa mejemaskiner. Delerne have den Opgave at rede for Maskinen . . Den ydre Deler skiller mellem det Korn, der skal mejes, og det staaende Korn. *LandmB.I.638.* || (*e. br.* i børneskolen) tal, hvormed et andet deles; *divisor.* *Reenb.I.138. vAph.(1764).* *VSO. la Cour.Hist.Mathematik.(1888).71.*

II. **Deler**, en. († *Delere.* *Luc.12.14(Chr. VI).*) *ft. -e.* (*glda. delere; bibl.*) til IV. dele: dommer; voldgiftsmand. hvo haver sat mig til Dommer eller Deler (*Chr.VI: delere*) imellem Eder? *Luc.12.14.*

-deles, suffiks. [*de'læs*] (*glda. -deles, oldn. -deilis, egl. gen. af et subst., der er afl. af og har sa. bet. som Del; jf. oldn. deili (n. pl.), (kende)mærker* || suffikset er ikke længer levende, findes ikke uden for nordisk og her kun i de ndf. anførte 3 forb. (se disse ord, ogs. m. h. t. brug som adj. og ældre ud-tale) samt fsv. \ hvar sundir delis, enhver

for sig || ved siden af forb. m. -deles findes paa ældre sprogrtrin delvis ensbetydende m. -ledes) afstedningsendelse (føjet til pron. og adv. (adj.)), hvormed der dannedes adverbier: for en dels vedkommende; se alledes, fremdeles, særdeles.

Deleskive, en. [III.3] ☉ cirkelformet skive med inddelinger (i form af huller, streger ell. hak i dens omkreds). Wilkens.Overs.af Karmarsch.Technologi.I.(1852).729. Værkt Mask.78. Tekn.Mar.O.28.

Delfin, en. [dæl'fi:n] flt. -er. (af lat. delphinus, gr. delphis; jf. Dolfin) 1) (især zool.) navn paa (individ af) en gruppe landhvaler (Delphinidae), hvortil fx. marsvinet hører; især om undergruppen de spidsnudedede delfiner (Delphininae) og spec. om arten *Delphinus delphis* L.; springer. vAph.(1759). *Før i min Tanke boede jeg saa ene, | Som en Delphin paa Havets stille Bund.PalM.IV.301. vi (fangede) af større Fisk kun en Delphin.StBille.Gal.I. 117. Rich.I.42. BøvP.I.672. Delfinen . . var afbildet paa de under Christian IX prægede danske Mønter.Sal.²V.923. 2) (overf.) hvad der ligner en delfin (1). 2.1) (foræld.) om hænke paa bronzekanoner (ofte udhamrede som afbildninger af delfin (1)). Moth.D62. JBaden.FrO. Funch.MarO. II.27. 2.2) Delfinen, navn paa et stjernebillede. Sal.²V.920. **Delfin-blaat**, et. tøjrefarvestof til farvning af uld. VareL.² 168. -**snekke**, en. en snegleart; Delphinula. S&B.

Del-frugt, en. [3] (bot.) om de smaa-frugter, hvori en spaltefrugt deler sig. Drejer. BotTerm.112.114. Warm.Bot.611. -**haver**, en. [6.1] (l. br.) d. s. s. -ejer. Deelhavere i Actier, Skibe.VSO. MO. HjalpeO. jf.: Intet er nyttigere end at indøve Hukommelsen og allerede tidligt at lade de Unge være Delhavere i Folkets almindelige Tradition.JohsSteenstr.FN.76.

Diligence, en. se Diligence.

delikat, adj. [deli'ka:d] (ænyd. d. s. (Joh Monrad.Selvbioграфи.(udg.1888).58); af fr. délicat, lat. delicatus, besl. m. likvidere, Likør) 1) som ved sin finhed og udsøghed tiltaler og glæder sanserne; som tilfredsstiller en kræsen smag. 1.1) om spisevarer: Lækker. *(tærten) 50 er delikat og varm.Wadsk.12. Man kunde vel hos andre spiise delicatere, men aldrig nogensteds friere og fornøyligere.Overs.afHolbLevned.145. *een, hvis ugemene Gave | Til Pølse delicat at lave | Var London rundt bekendt.Wess.202. Kierk.XIV. 301. *Som en mægtig Potentat | skal jeg leve delikat, | Østers og Postejer | komme, hvor jeg peger.Hostr.G.89. 1.2) (især ☉) i videre anv. Foredraget i Anatomibilledet er sammensmeltet, delikat, kælen- 60 de for de objektive Ting.JLange.II.373. Først nu saa' han tydeligt hendes Kostumes Snit — den elegante Arm — den delikate Ankel.Drachm.F.I.401. (min skomager i Paris sagde) mig, at min Fod var

saa „delikat og saa lille“ at ikke en Barne-støvle vilde genere den!smst.167. (han) har malet fortræffelige Ting med en overmaade delikat Pensel.SigMüll.B.9. I Helio-gravurens og Lystrykkets mere delikate Korndannelse og sartere Trykning.Bibliot H.²454. bogbindet er holdt i lyse, delikate farver | 2) (nu næppe br.) forfinet m. h. t. ydre ting. 2.1) som ikke taaler ublid behandling; svagelig; sart; sensibel. Jo højere mand kommer i Stand, jo meere delicat blir eens Legeme.Holb.Kandst.IV.9. med nye Fabrikers Oprettelse i et Land, har det sig som med en fremmed delicat Vextes Forplantelse.EPont.Men.III.508. sinøhierte og delicate Kone.Ev.VI.53. delicate Fruentimmere . . ere færdige at besvime.Tode.ST.I.182. min Helbred er delicat.Gyldb.IX.61. 2.2) som stiller store fordringer til livsfornödenheder og nydelser m. h. t. finhed og udsøghed; kræsen; forvænt. „maa skee de tar hende med Vold . . .“ — „Eyl! det er jo en gammel Kone.“ — „Matrosder ere icke saa delicate.“Holb.Kandst. V.3. I Linnet er en Borger nu saa delicat, som fordm ingen Herremand.EPont. Men.III.549. 3) ☉ fintfølende; taktfuld. fordi man i Henseende til disse Midler just ikke er delicat.Balle.Bib.I.xv. med en Stifatter behøver man desuden ikke at handle saa delicat (m. h. t. arv). PAHeib. Sk. II. 255. Heib. Poet. VII. 266. Schand.TF.I.61. mit Rygte var saadan, at hun ikke kunde gaa paa Gaden uden at udsætte sig for Sladder . . Det vilde jeg ikke byde hendel . . Man maa være delikat i saadanne Forhold.Stuck.I.258. jf. bet. 4: en delikat Ærefølelse.ASørsted.Haandb.I.81. 4) om sag: som udkræver finfølelse og takt; vanskelig at røre ved; „kilden“. Den delicate Sag om en ubesmített Jomfrudom. Ruge.FT.228. Det er en delicat Sag at røre ved Ens Navn.Heib.Poet.I.149. en mer eller mindre delikat Familiehistorie.Goldschm.VII.311. Du berører et delikat Punkt. Tops.II.401. (gesandten) havde en sjalden Ævne til at finde de behageligste Udtryk under delikate og vanskelige Forhandlinger.Tilsk.1918.II.7. || delikat spørgsmaal, spørgsmaal, som angaar en kilden sag. PAHeib.Sk.II.156. Buchh.UH.192. **delikatere**, v. [delika'te:rø] -ede ell. (sj.) -te. (afsl. af delikat; vist dannet i da. i første halvdel af 19. aarh.) refl.: gøre sig til gode (m. lækre spisevarer). (asparges) med hvilke jeg har delikateret mig i disse Dage. FritzJürg.(NBogh.F.J.143). hine mærkværdige Drager, som . . nære en afgjort Tilbøjelighed for at delikaterer sig med smaa Børn.Tops.I.13. || (spøg.) overf.: Jeg kan ordenlig delikaterer mig ved . . at læse smukke Vers høit.Schack.198. (han) havde alt lagt sig tilrette igjen for at delikaterer sig med en lille Morgensøvn.CMøll.M.III. 128. **Delikatesse**, en. [delika'tæ:sø] flt. (i bet. 1) -r. (ænyd. d. s. (Joh Monrad.Selvbio-

grafi.(udg.1888).13); fra fr. *délicatesse*, afl. af delikat) 1) til delikat 1.: særlig udsøgt spisevare; lækkeri. *Moth.Conv.D25*. dette Brød ansees som en *Délicatesse*. *ChMourier. Brød.(1821).195*. Menneskeæderne leve ikke kun af Menneskekjød, det er en *Délicatesse*. *HCAnd.VIII.251*. Set i denne Belysning vil det forstaas, at (de) tørrede Hvillinger . . i August Maaned kunde fremtræde som *Délicatesse*. *TroelsL.V.39* (han) havde 10 drikket Gamle Carlsberg som en udsøgt og sjælden *Délicatesse*. *JVJens.D.50*. || her-til *Délicatesse*-artikel, -handel, -vare ofl. 2) (nu næppe br.) til delikat 2.: *sensibilitet*; *ømfindtlighed*. *Hob.MTKr.243*. 3) (især ω) til delikat 3: *finfølelse*; *takt*; *hensynsfuldhed*. Jeg roeser *Délicatesse* i Deres Fremgangsmaade. *PAHeib.Sk.I.130*. Man kan gjerne være hidsig og dog en Mand af *Délicatesse*, det bilder jeg mig i 20 i det mindste ind at være. *Oehl.(Reumerf. CO.84)*. Ved Hjælp af et . . Instrument kan man (skære) den fineste Hud, naar man med *Délicatesse* gjør Brug af Spidsen. *Skomageren.(1832).25*. Med naturlig *Délicatesse* tillod han mig selv at stille alle Betingelser. *Winth.IX.7*. Der er mere Blu og *Délicatesse* hos Tassos Mænd end hos Aristos Kvinder. *VVed.B.168*.

Deling, en. [ˈdeˌlɛn] (nu kun vulg.: 30 **Delning**. *Hob.DH.I.476.III.3*. *Ørst.II.181*. *VI.182*. *Cit.1840.(PLaurids.S.II.139)*). flt. -er.

1) som vbs. til III. dele. 1.) til III. dele 1.1. Materiens u-endelige *Deeling* strider mod all Fornuft. *Hob.Ep.I.417*. Alle Legemer deeles (i *homogene dele*) ved en *physisk* eller *mechanisk Deeling*. *AWHauch.(1799).22*. Grunddelen kan vistnok ikke deles, uden at ophøre at være en Ting 40 af samme Art, som før; men intet hindrer, at den ved *Deelingen* opløses i *Dele* af anden Art. *Ørst.II.181*. Bøndergaardenes *Deeling*. *Cit.1840.(PLaurids.S.II.139)*. *de-ling* af ord (i *tryksats*) bør . . indskrænkes til det mindst mulige. *Selmar.265*. *Kuglebakterierne* deler sig . . sædvanlig i 2 Halvkugler, der først efter *Deelingen* runder sig af og vokser ud til normal *Størrelse*. *Sal.2.II.537*. || (regn., l. br.) *division*. 50 *Larsen. laCour.Hist.Mathematik.(1888).16* (mat.:) *Deling* . . af et *Liniestykke AB* i *Dele*, der forholder sig som givne *Tal*, f. Eks. 5, 6 og 7. *Sal.2.V.932*. *jf. Delingspunkt*. *Kraft.(MO.)*. || (gart.) *formeringsmaade*, anvendt ved planter, *der lader sig adskille i dele, som kan leve videre for sig*. *MøllH.I.442*. *Deling* anvendes . . ved *Formering* af flereaagige urteagtige Planter. *HavebrL.2.191*. || *m. overgang til bet. 1.* 3. Kongerne . . have deelt Riget . . imellem deres Børn, hvilken *Deeling* ingen Sted har uden i Arve-Riger. *Hob.DH.III.3*. Der skete . . en *Deeling* af *Postmesterembedet*. *Schand.O.I.5*. i den mindre Nation . . føles *Principet for Arbejdets Deeling* mindre

hardt. *JLange.BM.I.5(jf. Arbejdsdeling)*. || *m. overgang til bet. 1.* 4. havde Alexander haft *Philippi Hierne*, da havde han uden Tvivl imodtaget *Darii Tilbud* om Rigets *Deeling*. *Hob.Hh.II.157*. vi nyde uden *Deeling* denne fælles *Gave*. *JSneed.V.61*. *Ørst.VI.182*. *Polens første Deeling* 1772. *Brandes.X.194*. *jf.:(kong Antiochus)* skulde give (romerne) en stor skat, ja give gissel og *deling* (1871: *afstaae Land*), *Baade* det land *Indien*, og *Meden* og *Lydien*. *1Makk.8.7(Chr.VI)*. 1.2) til III. dele 1.3. disse *Deelinger* (af *drømme*) ere gode nok men mig siunis, at de kand best *deelis* i 6 slags *Drømme*. *Hob.Bars.III.6*. en anden *Deeling*, hvorved nogle af *Borgerne* bleve agtede *høyere* og *ærværdigere* end andre. *sa.Herod.21*. for at undgaae *Deelinger*, regner (jeg) *Slanger* og andre saadanne *Dyr* iblant *Insekter*. *Suhm.II.70*. den sil-digere *Deling* i *Sysler* er bleven grundet paa en tidligere *Deling* i *Smaariger*. *Mob.DH.I.206*. om *disposition* i *prædiken*: *Hob.Paars.209.1.3* (sj.; *jf. u. bet. 1.1*) til III. dele 2. **Salig* dog er *Den*, som *Lidet fik*, | *Ringe Part* i *Lykkens ødsle Gave*. | *Du*, som *fattig* fra dens *Deling* gik. *Heib.Poet.VIII.390.1.4* (*jf. u. bet. 1.1*) til III. dele 3. udi *Feldten*, naar mand *deeler* *Byttet*, saa faaer *Obersten* 10. *Captainen* 5. *Leutnanten* halvtredie . . saadan *Deeling* kaldes *Geometrisk Deeling* og *Grund-*des paa *Naturlig Billighed*. *Hob.II.V.12*. ellers skulde *Arven* gaae i lige *Deeling* imellem ham og *Pigebørnene*. *Overs.I.161*. deres *Kamp* for *Livet* og deres *Deeling* af *Føden*. *Drachm.VD.56*. *jf.:* **Kiærlighed* ingen *Deeling* lider. *Rabb.PoetF.I.118*. || i *forb.* til *deling*. *Moth.D61*. *PHFrim.(Rabb.L B.II.225)*. *saasnaart til *Deeling* det kommer, | *Din* er den større *Belønning*. *Bagges.NbL.D.71*. her bringer jeg *Jer* to *Rigsdaler* til *Deling*. *Etlar.SB.330*. *Schand.F.486*. 2) *konkr. 2.1*) (*mindre*) *afdeling* af *mandskab*. *Vores Deeling* af *Regimentet* var kommen ind i *Skansen* den 17de. *Drachm.DG.93*. de (*stillede*) de *letvæbnede* (*spyd-kæmperne*) *forrest* og derefter mange *delinger*, den ene bagved den anden. *OA Hougård.Overs.afPolybios.(1890-93).69*. Der kom en *Deeling* *Betjentes marsjerende*. *And Næ.PE.III.8*. (*billedl.:*) *Lands Sammen-*slutningen (af *fagforeningerne*) skabte med ét *Slag* en *Hær* af de mange *Delinger*. *smst.212*. *især* \times som *betegnelse for en min-*dre *del* (i *reglen* $\frac{1}{4}$) af et *kompani*, et *batteri* ell. en *eskadron*: *Kanonerne* indde-les i 2de *Divisioner*, og 4 *Delinger* hver af 2 *Kanoner*. *Exerc.Artil.(1804).114*. *Holst.IV.66*. en hel *Deling* *Ryttere*. *Drachm.VD.64*. *Kommandersergenten* (*marcherede*) af med sin *Deeling*. *Rist.ER.23*. *Skyderegl.17*. *ogs. \ddagger afdeling* af *flaade* ell. *eskadre*. *Scheller.MarO.2.2*) \ddagger *afdeling* af et *litterært arbejde*. (*jeg*) *afhandler* enhver *Deeling* eller *Underdeling* for sig. *Høysg.S.a3v*.

Skulde Taleren frygte for, at en Fortælling ved sin Længde maatte blive kied-sommelig, saa er det godt, at han deeler den i tvende eller flere Deelinger. *Basth. GT.256.* En Deling (∴ Afdeling) i en Prædiken. *MO. 2.3* ∴ den lineære (sj. angulære) afstand ml. de samme paa hinanden flg. figurdele, fx: tænder paa tandkjul, fræser, rivaler osv. *TeknMarO.28. 2.4* (bot., nu næppe br.) indskæring (paa et blad). *Drejer.BotTerm.34. 2.5* (biavl.) ramme af træ, imellem hvis sider tavlerne stilles. Delingerne (∴ i et bistade) ere smaa Æsker .. lavede af hvidt Træ. *Biavl.76. 2.6* (dial.) part i indtægter ved lods- og bjergnings-virksomhed. *ChrNicolaisen.AmagersHist.III. (1915).312.* (maaske forkortet af Delings-lod. *D&H.*)

Delings-, i ssgr. af de talrige (især ∴) ssgr. m. Deling 2.1 forbigaaes i det flg. Delingschef-, -fører, -kolonne ofl. **-artikel**, en. (som gengivelse af fr. article partitif; gram.) i romanske spr.: forbindelse af præp. de (di) m. best. art. for at betegne en ubestemt del ell. mængde af noget. *Garrigues. FranskSproglaere.²(1872).89.* *KNyrop.Ital.Grammatikk.(1897).86.* ∴ **-linie**, en. [1] *Dann RigHist.VI2.250.* (de) anbefalede Regeringen at tage imod en rent national Delingslinie. *DagNyh.²⁹1913.1.sp.2.* **-regning**, en. [1] (regn.) regningsart, der gaar ud paa at dele et tal i dele af et vist indbyrdes forhold; selskabsregning. delingsregning .. var heller ikke svært. *Hjorto. IU.101. Sal.²V.933.* **-stykke**, et. [1.2] (vist kun hos Sibb.) kapitel (i en bog). *Sibb. Aa.I.27.38.* **-tegn**, et. [1.1] (sj.) bindestreg. *vAph.(1764).* ∥ om kolon: *Rask.Retskr.330.* **-vis**, adv. [1] [1] (nu næppe br.) ved (for-)deling; distributivt. *vAph.(1759).* 2) [2.1] (især ∴) i delinger; hver deling for sig. naar (skydeveelser) afholdes delingsvis eller kompagnivis. *Skyderegl.47.* ∴ (forskellige hund) delingsvis ordnede og holdte i Snører af Jægere. *Schand.IF.24.* **-væv**, et. [1.1] (bot.) d. s. s. Dannelsesvæv. *LandbO.I.546.*

Delinkvent, en. [delen'kvæn'd] ft. **-er.** (af lat. delinquens, præs. part. til delinquere, forse sig; ∴ ell. jur.) forbryder, som underkastes retsforfølgelse og straf, spec. henrettelse. *MothConv.D25.* Delinqventen skal bindes (til masten) med bare Kroppen. *SøkrigsA.(1752).§975.* *Den sultne Dommer efter Maden længes, | Thi dømmer han, og Delinqventen hænges. *Blich.(1920).V.153.* *Heib.Poet.II.65.* Lise, der nærmede sig med nedslagne Øine og frygtssomme Skridt, som en stakkels Delinqvent. *Gylb.IX.322.* Delinkventens Træsko .. tilfaldt med Traditionens Hjemmel Rækkerknægten. *JVJens.HF.99.* *ORung.P.342.* **Delinkvent-inde**, en. [delen'kvænd'enø] (l. br.) Delinqventindens Bekendelse. *Stampe.I.332.* *KancSkr.¹⁴1815.* ∥ (sj.) om kvinde, der behandles som forbryder: Den uskyldige Delinqventinde. *Gylb.IX.29.*

∴ **delirant**, adj. [deli'ræn'd] (af lat. delirans, egl. præs. part. til delirare, se delirere; l. br.) hvis aandelige tilstand (i høj grad) afviger fra det normale; afsindig; vanvittig. Man nærmer sig nu det delirante Punkt i Heibergs Filosofi. *VilhAnd. Goe.I.271.* ∥ som subst.: d. s. s. Delirist; især dog: person, som for øjeblikket har anfald af delirium. Gulvet (i en stald) var dækket med et alenøvt Lag af Halm. Nogle (madrasser) være stillede paa langs ved Væggene. Det saae ud som en Delirants Celle. *Gjel.R.183.* *Meyer.* ∴ **delirere**, v. [deli're're] **-ede** ell. (sj.) **-te.** (af lat. delirare, af lira, fure, altsaa egl.: være ude af sin (rette) fure; især med.) lide af ell. have et anfald af delirium. *JBaden.FrO.II.38.* (patienten) røber skiftende delirerende Forestillinger .. „Jeg er Gud, jeg er Gud!“ *KPont.Psychiatr.I.67.* Snart er han (∴ Bonde-Brueghel) en nøgtern og uovertræffelig sanddru Virkelighedskildrer, snart en delirerende Fantast. *KMads. HM.133.* Han saa pludselig op over Dyren og delirerede: „— — Aa-aa! aa, jeg ser hende! — hun dræber mig.“ *JakSchmidt. SP.89.* **delirisk**, adj. [de'li:risg] (af. af Delirium; sj.) d. s. s. delirant ell. deliristisk. Kvindeskaren vuggede sig frem og tilbage med et delirisk Udtryk og sang (∴ ved et missionsmøde). *AndNæ.S.138.* Venstre-befolkningen (kunde) ved en mere resolut Optræden .. have skaanet sine Modstandere for en dilerisk modbydelig Op-hidselse. *Horup.I.109.* **Delirist**, en. [de'li:risd] (dagl. ogs. Dillerist [dile-]) ft. **-er.** (af. af Delirium; jf. Dille) person, der lider af delirium. ustyrlig og vaklende som en Delirist. *Brandes.VIII.489.* *JakKnu.A.270.* Han kunde .. ryste over hele Kroppen, til han fik en Slurk Brændevin, saa blev han først Menneske igen, den Delirist. *AndNæ.DB.91.* **deliristisk**, [deli:risdisg; dagl. ogs. dile-] adj. til Delirist. (ofte overf.) hele Jeres Jernkolos staar paa deliristiske (∴ vaklende) Fødder. *KLars.LF.33.* Han nikkede deliristisk gemytlig til mig. *Wied. US.I.71.* *AndNæ.U.58.* Med et saligt Smil paa sit oppustede, deliristiske Ansigt lænede J. sig ind over Dommerens Bord. *Pol.²¹1920.3.sp.6.* **Delirium**, et. [deli:ri-riom; dagl. ofte dile-; dili-] best. f. **deliriet**; ft. **delirier.** († m. lat. bejning: *Luxd. Dagb.L438.*) (af lat. delirium, afl. af delirus, afsindig, se delirere; jf. Dille, Dimmelim) sygelig sindstilstand, der ytrer sig i forvirrede forestillinger; dagl. især om drankergalskab (delirium tremens). *Lægen.Reg. Blich.IIA. JPJac.II.344.* som De ser Patientten nu, gjør Tilstanden nærmest Indtrykket af et Delirium. Hun tumler om med forvirrede Fagter. *KPont.Psychiatr.I. 63.* Han havde før haft Delirium og set Snoge. *Bergstedt.A.251.* ∥ overf. jeg søger Svar paa det Spørgsmaal, om Kongen .. handlede efter Plan og Overlæg, eller om

han overrasket handlede i et Øieblik Delirium. *CPalM.O.357*. Min Fædrelandskærlighed var et Delirium. *Brandes.X.164*. midt på den natstille Vej mellem de høje Poppekrækker slog vi os løs i et rent Delirium. *Rord.RH.165*. jf. (om en komisk skuespiller): en Kraftpræstation af komisk Delirium. *VilhAnd.FM.200*.

I. Delle, en. [dælə] *ftt.* (l. br.) -r. (forkortet af hundenaavnet Fidelle (af fr. fidèle, trofast) spøg. betegnelse for hund; især: forkælet stuehund. En gammel Jomfru, der har mistet sin Delle. *Rantzau.D.Nr.40*. *Gadeordb.274*.

II. Delle, en. se Dælle.

III. Delle, en. [dælə] *ftt.* -r. (forkortet af Frikadelle; *dagl.* (spøg.) *ell.* (vulg.) frikadelle. Varme Deller. *opslag ikbh. beverning*. || *overf.* lave deller, begaa dumheder. slag i dellén, (vulg.) lystighed; „sjov“. *Gadeordb.2* || (skuespillerjarg., forkortet af (Frika)delleskuespiller, jf. *Dania.III.237*) skuespiller, der spiller daarlig komedie. **IV. delle**, v. [dælə]-ede. (af III. Delle; skuespillerjarg.) spille daarlig komedie.

Delling, en. se Dælling.

Delning, en. se Deling.

del-ramt, *part. adj.* ☉ om løbehjul i dampturbiner, hvis ledetude kun er anbragt paa et stykke af omkredsen, saaledes at kun en del af løbeskivlene samtidig pavirkes af dampstrømmen. *Sal.2.V.506*.

dels, *adv.* (og *subst.*, se bet. 1). [de:ls] *Hoysg.AG.100*. (egl. *gen.* af Del, jf. *nt.* dels, *ty.* teils, især *Ø*, jf.: „bruges ikke meget i Talespr.“ *Levin*). i toleddede *udtr.* (under-tiden og s. flerleddede: *Hauch.MS.4*. *Høffd. Philosophien i Tydskland efter Hegel.* (1872). 20). 1) † som *subst.*: nogle — andre. *Deels kaster op Jorden, og borer sig need | Ved krumme Kanine-løbs Gange; | Deels tapper ud Vandet af Graven, og veed | Behændigt til Volden at lange. *Sort.HS.H2o.2*) for den ene dels vedkommende — for den anden dels; for det første — for det andet; paa den ene side — paa den anden; undertiden nærmende sig i bet. til baade — og. dels har misbrug gjort skaar i reglen . . dels har tvé-tydighed ikke villet give den plads allevegne. *Hoysg.AG.140*. *Deels i sit Hiem, deels i sin Baad | Han selv dem aad. *Wess.204*. Den Forbittrelse, hin Misbrug deels afstedkommer, deels vedligeholder. *Bagges.L.I.297*. *vundet var hans Rige, | Deels ved Magt, og deels ved List. *Oehl.RL.102*. Paa denne Reise deels stiftede, deels fornyede han mange . . Bekjendtskaber. *Mynst.BIS.III.181*. || (nu især i skædesløst sprog) i forb. hvor det ene dels er erstattet m. et *udtr.* *ell.* en konstruktion af sa. bet. med maa jeg rose den gode Pige, fordi hun kjeder sig i mit Selskab . . Men dernæst gjør hun mig desuden den ubetalelige Tjeneste. *Gylb.XII.34*.

Del-stand, en. [1] (*bot.*, nu næppe br.)

mindre del af en sammensat blomsterstand. *Drejer.BotTerm.54*.

Delta, et. [dæltə] *best. f.* -et [-ta:ət] *ftt.* er [-ta:ər] (af gr. delta, egl. navn paa skrifttegnet Δ, δ, (af semitisk oprindelse), først brugt som *propr.* om landet omkring Nilens munding p. gr. af ligheden m. en trekant) 1) som *propr.* om Nedreægypten. *Moth.Conv.D26*. G Werner. *Kiærnen af Geographien.* (1753). 453. Nedre-Ægypten eller Delta er ikke Andet end Sand og Nil-Dynd, der har leiret sig paa Skiærene i Hav-Bugten. *Grundtv.Udv.VI.79*. *DTidsskr. 1869.II.421*. det er kun i Nedre-Ægypten, i det egentlige Delta, at jeg har opholdt mig i længere Tid. *JLUs.Nedre-Ægypten.* (1889). 6. 2) som *fællesnavn*: aflejtret land ved munden af et vandløb. *JCMbling.Geogr.Haandlexicon.I.* (1831). 229. Donau-Deltaets Sumpe. *Pont.LP.V.63*. *Uss. AbnGeol.47*. jf.: Aflejringer af Sand og Slam . . (Delta) *annelser*. *sa.DanmGeol.* 3 288. *billedl.*: alt er strømmet ind i „Faust“ som i et Flodeje, brusende og voldsomt i Førstningen, siden mere stille, indtil Deltaets brede Ro. *CKoch.GoethesFaust.* (1901). 2.

deltage, v. [de(ə)lta:qə; *dagl.* ogs. -ta:] *præt.* -tog; *part.* -taget. *vb.* -else (s. d.) *ell.* † -ning (*Tode.* *Iris.1791.III.92.137*). (dannet af tage del (se u. Del 6-8) efter lat. participare, jf. sv. deltaga, *ty.* teinehmen || i reglen efterfulgt af *præp.* i) 1) † (kun m. *abstr.* styrelse) besidde noget sammen m. andre; have andel (i). (gejstlige børn) ansees (ikke) at have nogen Stand; men allene at deeltage i Faderens Stand. *Stampe.I.235*. flere Creditorer, som deeltage i een og den samme Fordring. *smst.312*. Denne hele Sydøst deeltager i den nordafrikanske Natur. *Ørst.VI.184*. 2) *Ø* være medvirkende i (en handling). *(de) havde ham holdt tilbage . . | Fra Deeltagen . . i det farlige Haandværk. *Bagges.Danf.I.528*. jeg tager Deel i de Fornøielser, som alle Andre deeltage i. *Gylb.Novel.II.133*. hiint Gjestebud, hvori jeg blev deeltagende uden at være Deeltager (?: uden personligt at være til stede). *Kierk.VI.21*. Intet af Thingene kan tage nogen Beslutning, naar ikke over Halvdelen af dets Medlemmer er tilstede og deeltager i Afstemningen. *Grundl.* (1849). §65. *Visd.8.18* (Chr.VI afvig.). *Rode.Dg.14*. efterfulgt af *inf.* (nu hellere af *vb.*): Hun deeltager med de Andre i at forfølge Don Juan. *Kierk.I.167*. || m. h. t. *sindsstemning* (jf. bet. 3). *Ak! hvis Deeltagen kunde lindre, | Naar Kummer trykker ned, | Da maatte Deres blive mindre. *Jacobi.Skr. 176*. *hver, som kiendte Mandens sieldne Hierte, | Deeltager ved hans Bortgang i min Graad. *Bagges.IV.151*. Dog gjorde I vel, at I deeltog (Chr.VI: gjorde eder meddeeltagte; 1907: i at tage Del) i min Trængsel. *Phil.4.14*. En, der deeltager i Deres Lykke. *Hauch.VI.441*. jf. *smst.III.29*. 3) † have medfølelse (med). Hvem maa ikke

deltage i deres haarde Skæbne? *PAHeib. US.131. Oehl.S0.46. 4) part. deltagende brugt som adj. (jf. deltagen). 4.1) (nu l. br.) som føler (og lægger for dagen) interesse og sympati. „Tak for jer gode Villie. “ — sagde Prindsen med deeltagende Mildhed. *Ing.PO.I.186.* Iøvrigt var hun saa mild . . saa deeltagende i Alt, hvad man bragte paa Bane. *Gylb.VIII.121. HCAnd.XII.362.* en egenhændig Skrivelse fra den gamle Enkedronning; den var saa deeltagende (o: i anledning af en fest). *sa.Breve.II.605. 4.2) medfølelse (m. h. t. sorg). PalM.IV.125.* han spurgte deltagende til den syges befindende | † **deltagelig**, adj. (dannet af *Rask*) interessant, at denne Forestilling (o: om *Zend-sproget*), skønt understøttet med mange deltagelige Bemærkninger, er indviklet i de uforklarligste Vanskeligheder og Modsigelser. *Rask.II.363.* De deltageligste Nyheder. *Hzr.XI.331.* I det foregående er det . . påvist, hvor meget nyttigt og deltageligt man . . kan uddrage af foreliggende værker. *F.Bajer.(Nord.Tidskr.(Lund).1868.793).* jf.: (disse sprogbe- mærkninger) kunne måske og have nogen Deltagelighed (o: interesse) for Sprogelskere, forsåvidt de ere uddragne . . af de nøjagtigste og ældste zendiske Håndskrifter. *Rask.II.369. Deltagelse*, en. *ft. (sj.) -r (Starcke.(Tilsk.1903.200)). vbs. til deltag (og tage del, se u. Del 6-8). 1) ∅ til deltag 2: medvirkning; delagtighed.* Den Gysen og Kulde som ledsager Dryppebadets Brug, beviser alle Nervers og . . Blodkarres Deeltagelse. *Tode.ST.I.214.* Fruentimmer vare udelukte fra . . Deeltagelse i alle borgerlige Forretninger. *Engelst.Quindekj.314.* paa Hendes lange Liv hefter ingen Plet . . af Deeltagelse i List og Rænker. *Mynst.DrMaria.8.* De frasiger Dem al Deeltagelse i nogen Slags dramatisk Indretning. *Blich.(1920).IV.85.* Eders Deeltagelse (*Chr.VI: samfund*) i Evangelium fra den første Dag indtil nu. *Phil.1.5.* Hr. Lange anmodede mig om min Deeltagelse (o: til at skrive for *Casino*). *HCAnd.XII.306. Tops.II.149.* Per (*gik*) glip af al Deeltagelse i Egnens store Juleselskabelighed. *Pont.LP.VIII.83.* || *m. overgang til bet. 4.* Under stor Deeltagelse bisattes i Gaar den gamle Journalist. *Pol.⁵/1920.3.sp.4. smst.¹²/1920.3.sp.6. 2) (jf. deltag 4.1; nu l. br.) interesse. anatomiske Opdagelser, som blot kunne finde Deeltagelse hos Mænd af Faget. *Ørst.VIII.78.* det eneste Digt, som jeg havde hørt hende nævne med Deeltagelse, var en . . Satire over lærde Fruentimmer. *Ing.EF.III.38.* Digtet må læses med såre forøget Deeltagelse på de Steder, hvor Skuepladsen for de besungne Tildragelser har været. *Rask.Hermod.1825/26.101.* et større Antal (o: teaterstykker) . . hvoraf kun et eneste, nemlig „Ruth“, vakte en ualmindelig Deeltagelse. *Heib.Pros.VII.370.* den danske Befolkning har vist en meget stor Deeltagelse**

for videnskabelige Undersøgelser over Landets tidligere kulturhistoriske Forhold. *JapSteenstr.T.3.* Louison viste mig . . sine Kjoler og lod mig føle paa Stofferne. Der var forskelligt andet at tale om, og jeg viste Deeltagelse for alt. *JVJens.IM.105.* || *m. h. t. personer.* hans Deeltagelse for den skønne Demoiselle Ritter lod ham foreglemme hele sin Reiseplan. *Ing.EF.II.220. sa.VS.I.197. 3) ∅ m. h. t. (nu kun nedslaaet, bedrøvet) sindstilstand: medfølelse.* den Deeltagelse, han hemmelig tog i (nu: nærede for) sin ulykkelige Nations Skjæbne. *Ing.EF.II.194.* *enhver Beklagelse | Hos Line fandt den varmeste Deeltagelse. *Pal M.IV.212. Kierk.VI.144.* efterretningen vakte overalt den største deltagelse | (sj.) efterfulgt af præp. med: enhver reen Deeltagelse med det Mennesskelige, der . . er god, er taus fordi den er skjult i Gud. *smst.V.144.* || (nu næppe br.) *m. h. t. glad, lys sindstilstand.* De tør være overbeviist om min største Deeltagelse. Jeg gratulerer Dem. *Hzr.VII.185. 4) † handling, hvorved man beviser (en) sin hengivenhed ell. agtelse; opmærksomhed.* det var en Deeltagelse af Forfatteren, at Bogen netop kom ved Juletid. *Kierk.VIII.17. ∅ deltagen*, adj. *d. s. s. deltagende (se deltag 4.2).* *Rosenhoff.Bisselkræmmeren.(1848).86.* *Maanen med deltagend Øie | Saae, han kæmpede og led. *sa.D.82. ∅ Deltager*, en. *til deltag 2. VSO.* en villig Deeltager i hans Udsvævelser. *Mynst.Bispepr.(1850).6.* en hidtil tavs Deltager i Gildet. *Schand.TF.II.308. Wied.S.206.* til dette Kursus har der meldt sig 25 deltagere | **Deltagerinde**, en. (*især højtid. ell. poet.; jf.: „bedst siges det: Hun var ham en trofast Deeltager i Glæde og Sorg.“ Levin.*) Hun blev ham . . den kiereste Deeltagerinde ved hans . . Yndlingsarbejder. *Mynst.(Skrivter om Rahbek.(1831).vr). Ing.EF.II.79. Goldschm.VII.229.* Esther, vor upaaklagelige Deeltagerinde (*Chr.VI: gemahl*) i Regjeringen. *Esth.16.6.* || (jf. deltag 4.2) *Han vælger ei af Kierlighed | Sin Fryds og Sorgs Deeltagerinde. *Zeltitz.Poes.28.* *Deeltagerinde var i mine Trængsler du. *Sctoft.Panth.249. Deltagerske*, en. (sj.) *d. s. Holst.VI.187. Levin.*

∅ **Delt-hed**, en. (af *part. delt til III. dele*) den tilstand at være delt. 1) (sj.) i *egl. bet. Brandes.X.131. 2) (jf. u. dele 1.2) spiltelse i sindet ml. forskellige formaal ell. tilbøjeligheder.* (han) var en svag Karakter, tilbøjelig til Delthed, til at gaa paa Akkord og til at mægle mellem Yderligheder. *Brandes.XV.30.* den indre Delthed, Tvivl og Gæring føles. *Hoffd.Psyk.156.*

delvis, adv. (og adj.) [ˈdeˌlˌviːs] som (kun) gælder ell. finder sted for en dels (et vist omraades) velkommende. 1) som adv.: for en del; til dels. deelvis eller ganske. *Kierk.IV.162.* de Evner, han kun delvis besad. *Brandes.I.343. Drachm.STL.111.* ||

(sj.) delvist: Lassen.SO.75. *OHans.Pædagogik.II.(1920).281. 2)* (l. br.) som adj.: *partiel ell. fragmentarisk. (borgen) viser sig ikke deelviis, men heel og paa engang. Molb.Dagb.286. (armeen) maatte have størst Udsigt til Held i saadanne deelvisse Kampe (o: kampe, hvori kun en part af hæren deltaget). Holst.Napol.196. de Dialoger, der efter den almindelige Mening maatte aabne mig en, om end nok saa deelviis Udsigt til den virkelige Socrates.Kierk.XIII.206. en delvis Erfaring.Goldschm.VT.178. (Gold-schmidt) lader sig læse .. med delvist Behag.Brandes.II.459. Nu og da glimter det i min Hjerne som af en delvis Begriben. ESkram.AV.132. hele eller delvise Bibeloversættelser.VVed.BB.122.*

dem, pron. se de.

☐ **Demagog**, en. [dema'go'q] *ft.* -er. (af gr. *dēmagōgōs*, af *dēmos*, folk, og *agōgōs*, fører, jf. Pædagog) i egl. bet.: politiker, som gør sig til talsmand for de brede lags interesser; folkefører. Demagog. En Mand, der elsker sin Næste for meget til at lade ham sidde i Mørke.PAHeib.US.554. *En nobel og en fiin Natur De har, | Men ingen Demagogs.PalM.V.187. RChristensen. *Det græske statsliv i oldtiden.* (1869).9. Kender du Alkibiades? Hvis ikke, skal jeg fremmale dig denne rødhaarede Bedaarer og Demagog.Bønnelycke.Sp.105. || (foræld.) i slutningen af enevoldstiden undertiden som (spot.) betegnelse for mænd af det liberale parti. Hvad for en Hindring, sagde en Demagog, hvis Herredom over denne Menneskeklasse (o: bondestanden) noksom beviiste hvor nøie han kiendte den: Hvad for en Hindring modsætter sig Almuens Oplysning? — dens Armod.Ruhb.Min.1795. II.212. Gylb.V.130. *Jeg har dog hos en gammel Autor læst, | Ens Tanker var de værste Demagoger.Hrz.I.7. Arndt blev som „Demagog“ indviklet i en Kriminalundersøgelse og sat ud af Embedsvirksomhed. Brandes.VI.351. || især (foragt.): politiker, som skaffer sig indflydelse ved at smigre de brede lag, selv en Jernkansler (formaar) ikke at frigøre sig fra svulstige Journalisters og hæsblæsende Demagogers „offenlige Mening“.Drachm.III.22. Marie Antoinette (vilde) paa ingen Maade rette sig efter en Mand, der for hende stod som et Uhyre af Eventyrer og Demagog (o: *Mirabeau*).Fridericia.NH.I.58. Han ansaa i Politik Højres Ledere for Lovbrydere og Vensstres for Demagoger.MRubin.Er.177. (den radikale politiker) har ved mere end een Lejlighed søgt at ryste de socialistiske Demagoger af sig.AarhusStiftsidende.3/1920.3.sp.2. ☐ **demagogisk**, [dema'go'qisq] 60 *adj.* til Demagog. Det demagogiske Element i min Charakter har lidt en betydelig Reduction derved, at jeg i Norge har været Vidne til saa meget demagogisk Uvæsen.PMøll.ES.III.2.100. (det) demagogiske Forsøg paa at ophidske Skatte-

yderne.Brandes.XIV.300. en Centralundersøgelseskommission med Sæde i Mainz skulde vaage over alle demagogiske Anslag.Fridericia.NH.II.119. EHenrichs.MF.II.331.

Demant, en. se Diamant. **demantne**, *adj.* se diamantne.

demaskere, v. [dema'sge'rø] -ede *ell.* (sj.) -te. (af fr. *démâsquér*; mods. *maskere*; jf. I. afmaske) 1) (næsten kun refl.; nu l. br.) tage (sin) maske af. kommer hun hid uden Geleide, saa skal hun demasquere sig, om hun blev gal .. vil ikke Herren tage hende Masken fra, saa vil jeg.Holb.Usynl.I.1. De af Noblesse og Fremmede, som ere værdige og præsenterede, demasquere sig og gaae saa tilbords.Klevenf.RJ.210. Dronning. „De mørke Fløjelsmasker den lyse Middag tynger —“ (demaskerer sig).Drachm.M.208. || (overf. jf. bet. 2) refl.: give sig til kende. (Jeg vil gerne) vide, hvem jeg taler med. Jeg vil altsaa .. foreslaae Dem, at vi to demaskere os for hinanden.Hostr.SpT.II.6. 2) ☐ *vise noget, som det virkelig er; afsløre (ens virkelige karakter, hensigter osv.). lærde Mænd (har) demasqueret dette Skrift (af Bossuet), og saaledes lagt for Dagen denne habile Prælat's Duplicitet, at han af fornuftige Folk er bleven holden for een af de subtilste Imposteurs (o: falsknere).Holb.Kh.1012. Hans Jubel, saa tit han demaskerer Slethed, er kun den rene Erkendelsesglæde.Brandes.VIII.431. 3) ✕ fjerne skjulet for en opstilling; især i forb. demaskere et batteri, o: blotte det for pludselig at aabne ilden. Sal.3V.945. jf. u. afdække 2.1.*

dementere, v. [demon'te'rø] -ede *ell.* (sj.) -te. *vbs.* jf. Dementi. (af fr. *démentir*, af *mentir*, lyve) (offentlig, i kraft af bedre vidn) erklære (en efterretning, ytring olgn.) for usand; benægte. jeg kommer Hm — med et Dementi. Der var noget, jeg vilde dementere.Rode.MT.2. Umiddelbart efter at Aviserne .. havde bragt Meddelelse om den forguedede Sanger Fabianos Forlovelse .. blev Efterretningen dementeret. ERode.GK.101. Litvinoff dementerer Rygterne om Revolutionen i Moskva.LollFVenstrebl.19/1920.2.sp.6. || *m. person-obj.:* beskyldte for usandhed. (demonstranterne begav sig) til Raadhuspladsen, hvor de tilfredse med den vel anvendte Aften og uden Fare for at blive dementerede af Kabinetssekretariatet sluttede (med et) syngte Der er et yndigt Land.Pol.19/1920.6.sp.2.

Dementi, et. [demon'ti] *ft.* -er. (af fr. *démenti*, egl. *perf. part.* til *démentir*, se dementere) *vbs.* til dementere; ofte *m. mere ell. mindre konkr. bet.* Rode.MT.2 (se u. dementere). Grazia og jeg læste disse Dementier uden at tale om dem.ERode.GK.101. I Aftenumret bringer Bladet Dementiet.Pol.19/1920.9.sp.5. LollFVenstrebl.19/1920.3.sp.2. overf.: Der er ikke en eneste Sætning i denne Tale, som ikke den nær-

meste Eftertid gav det kraftigst mulige Dementi (o: viste uholdbarheden af). *EHenrichs.MF.II.56.* || (nu sj.) i forb., som forudsætter person-obj.: give en et dementi, o: beskyldte en for usandhed. *Hauch.VII.97. Sal.²V.946.* give sig selv et dementi, indvikle sig i modsigelse. *Sal.V.111.*

Demimonde, en. [demi'mõnde] *ell. m. fr. udtale!* *ft.* (i bet. 2) **-r.** (fra fr. demimonde, dannet af *A. Dumas fils*, især bekendt ved hans skuespil *Le Demi-Monde* (1855), af demi, halv, og monde, (den fine) verden, det gode selskab, jf. *Beaumonde*)

1) samfundsklasse, der består af letfærdige kvinder, som søger at efterligne det gode selskab i ydre optræden; halvverden. *Brandes.VII.174.* Den københavnske Demimonde er borgerlig og højhalset beskedne. *Esm.I.69.* Saddelplassen (ved væddeløbene havde) skiftet Karakter i de senere Aar:

Demimonden bredte sig stedse. *SvLa.Sommerleg.(1902).87.* (en variété, der er) søgt af Demimonden. *Cavling.L.262.* det parisiske

Vulgærprog, som det taltes af Folkets brede Lag og af Demimonden. *Tilsk.1919. I.331.* 2) (dagl.) kvinde, som tilhører demimonden (1). Sikke Hatte, du køber. Sikken du sætter dit Hår. Du ligner jo rent ud sagt en Demimunde. *NThThomsen.Unge Piger.(1911).64.* *Baronen sitter og dvasker |

30 og smadsker — | nys kom han fra en Dimmemunde — | vi vil ham ikke mesonde. *VadumsHarpe.(1912).30.* *det er en Demimonde, | du kan da se, hun er demimondæn. *AaHermann.S.19.* Til en russisk Demimonde, hvis hele Pynt var en Frihedssløjfe. *HSeedorf.DD.73.* **Demimonden**, *adj.* [demi'mõn'dæ'n; ogs. -mõn-] *adj.* til Demimonde 1. *AaHermann.S.19.* overf.: Mellem Poesiens Skønhedsmidler har Stavelserimet . . et demimondænt Præg over sig. *HBrix.(Danía.V.177).*

Deminutiv, deminutiv, se Diminutiv, diminutiv.

Demission, en. [demi'fõ'n] *ft. -er.* (af fr. démission, *egl. vbs. til se démettre, gaa af, jf. Dimission*) afsked (2); især: frivillig nedlæggelse af et (højere) embede; ogs.: afskedsbegæring. (jeg er) gandske gåvest, og derfor beder ydmygt om min Demission. *Holb.Tyb.V.8. vAph.(1759).* ministeriet har indgivet sin demission | jf. (om abdikation): (han læste) Demission s-Acten igien, hvorved Regimentet blev overdraget til Prindsen, og Undersaatterne bleve løsende fra (deres) Æd. *Holb.DH.III.163.* **Demissionere**, v. [demi'fõ'ne'ræ] *-ede.* (af fr. démissionner, *afl. af Demission*) om (højstaaende) embedsmand: tage sin afsked; gaa af. Der rettes en meget skarp Kritik mod den demissionerende Minister. *Pol.²/s1920.1.sp.5.* **demit-**

tere, v. se dimittere.

Demling, en. se Dumling.

I. demme, v. [dæ'mæ] *-ede.* (ænyd. d. s.; fra ty. (schlemmen und) demmen (nt.

(slomen und) domen); foræld. og dial.) føre et drikføldigt og udsvævende liv; svire. *Feilb.I.225* (u. 2. dæmme). (refl.:) demme (o: fylde) sig med vin. *Moth.D25.* især i forb. slemme og demme, svire og sværme. templen blev fyldt med slemmen og demmen (1871: Ryggeløshed og Fraadseri) af hedningerne. *2Makk.6.4* (Chr.VI). *vAph.(1759).* Uden Maade overgave de sig nu til Slemmen og Demmen. *JBaden.Tacit.III.386.* Det værker (i hovedet), som havde han slemmet og demmet Dage paa Rad. *LBruun.SK.18.*

II. demme, v. se dæmre.

III. demme, v. se dæmme.

† **Demmer**, en. til I. demme: svirebrøder. hand er en al demmer (jf. *Alhore*). *Moth.D25.* Demmer og Slemmer. *vAph.(1759).* *JBaden.DaL.84.*

Demobilisere, v. [demi'bili'se'ræ] *-ede. vbs. -ing ell. Demobilisation.* (af fr. démobiliser, mods. mobilisere) sætte (en hær) paa fredsfød; afruste (2). Demobilisering af Hær og Krigsindustri. *Tilsk.1918.II.484.*

Demoiselle, en. [dæ'mo:sæl] (e); de; -lsæl] *ft. -r.* (fra fr. demoiselle; *egl. dim. til lat. domina*, se Dame, jf. Mamsel; foræld.) benævnelse paa ung, ugift (ofte: udenlandsk) dame. (især foran navne). En Tieneste Pige vil heede Demoiselle, en Jomfru, Frøken. *Holb.MThr.461.* en vis Demoiselle i mit Nabolag. *Klevenf.RJ.32.* den skønne Demoiselle Ritter. *Ing.EF.II.220.* *Heib. Pros.VII.43.* *Hz.VIII.33.* Vil De have en Plads i dette — hm — Sodomah, saa maa De klæde Dem paa de andre smaa Demoiseller, — De forstaa! *JBecker.Den gamleKremoneser.(1916).200.*

Demokrat, en. [dæ'mo'kra't] *ft. -er.* (af fr. démocrate, dannet af Demokrati) tilhænger af folkeligt selvstyre; folkeven. *PAHeib.US.554.* Regjeringen, uagtet den er aristokratisk, er dog, tilligemed den største Deel af Borgerne, ivrige Democramer. *FrSneed.I.224.* Godseieren (maatte stemme sammen) med Fæstebonden . . Absolutisten med Demokraten. *Fædel.1844.sp.13850.* Jeg er ikke Demokrat; det vil sige: jeg troer ikke paa Flertals-Afgørelsens Værdi. *Brandes.T.14.* Demokraterne (o: et parti i Tyskland) er af den Anskuelse, at hele Kabinetet maa træde tilbage. *Pol.²/s1920.1.sp.2.* *spec. (i ft.) som navn paa et af de store partier i De forenede Stater:* i denne Maaned udpeger baade Republikanerne og Demokraterne . . deres Kandidater. *Pol.²/s1920.5.sp.2.* **Demokrati**, et. [dæ'mo'kræ'ti] *ft. -er.* (af gr. dēmokratia, *egl.: folkets regering*, af dēmos, folk, og kratesin, herske) 1) (statsform grundet paa) folkeligt selvstyre; ogs. (mere konkr.): stat, der har denne statsform. *Holb.NF.II.58.* *Nørreg.Natur.344.* det uindskrænkede Democratie. *FrSneed.I.256.* *Hallager.40.* Demokrati betyder under-

tiden i Europa en saa fuldstændig Ud-

40

50

60

70

slukning som muligt af den Enkeltes Sær-
vilje . . overfor Partiet som Korps.*Brandes.*
XV.476. 2) (koll.) *den del af befolkningen,*
der ønsker folkeligt selvstyre; folke-
parti. den almindelige Værnepligt (blev
ikke) opfundet for at gøre Demokratiet en
Fornøjelse.*Hørup.II.174.* valget blev en
sejr for demokratiet | **3)** (*l. br.*) *d. s. s.* De-
mokratisme. Demokrati er Meninger og
Anskuelse og ikke Formue eller Stil-
ling.*Hørup.III.18. smst.II.172.* **4)** **de-**
mokratisere, v. [demokrati'se'rə] -ede.
vbs. -ing. (af fr. démocratiser, afl. af De-
mokrati) gøre demokratisk; omdanne
i demokratisk retning. det er lykkedes
os (*venstremænd*) at demokratisere og ra-
dikaliseret et højt konservativt Folk.*Hø-*
rup.III.303. V Ved.BB.330. EHenrichs.MF.
II.312. Hørup's journalistiske Program var
den offentlige Menings Demokratisering.
JVJens.NA.104. refl.: (*Estrup søgte aldrig*)
at give sin Politik en bredere Basis ved
at . . demokratisere sig.*EHenrichs.MF.I.S.*
demokratiske, adj. [demo'kra'ti'sj] **1)**
til Demokrati 1. Regjeringen . . er Demo-
cratisk, hvor den højeste Magt er udi
den gemeene Almues Hænder.*Hob.NF.II.*
53. demokratisk Forfatning.*FrSneed.I.206.*
Brandes.XV.476. 2) **2)** **3)** **4)** **5)** **6)** **7)** **8)** **9)** **10)**
hvis sindelag er for demokratiet; folkeven-
lig. to Familier, hvoraf den ene er aristo-
cratisk, og den anden demokratisk.*FrSneed.*
I.386. disse Bestræbelser (*maatte*) be-
kæmpes ved Møder fra demokratisk Side.
Pol.²⁰/s1920.7.sp.1. jf.: De vil aldrig kunne
harmonere med hende; hun er saa for-
færdelig demokratiskindet; hun vil hver
Dag gøre Dem Udøvelsen af Deres hus-
herrelige Rettigheder stridig.*Ploug(Stu-*
denterkom.68). (*meton.:*) det berømte demo-
cratiske Caffehuus.*FrSneed.I.336.* **11)** **12)** **13)** **14)** **15)** **16)** **17)** **18)** **19)** **20)**
overf. Poesien er demokratisk, den er for hele
Folket.*Oehl.Er.III.95.* **Demokratis-**
me, en. [demo'kra'ti'smə] demokratisk væsen
og tankegang. *Goldschm.VI.268.* Dickens'
brede aandelige Demokratisme . . slaar
Bro til det almenmenneskelige.*AdHansen.*
Den eng.LitteratursHist.(1902).149.

Demolere, v. [demo'le'rə] -ede ell.
(*sj.*) -te; *vbs. -ing* (*MilTekn.0.56.*) (af fr.
démolir, lat. demoliri, af moles, masse,
materiale, jf. Mole) ødelægge (byggnings-
værker oln.; især i fjendtligt øjemed). denne
Fæstning (blev) ved Magt indtil Kong
Hanses Tid, da den endelig blev demo-
leret.*Hob.DH.I.425. RudBay.EP.I.34.* Bro-
hovedets oprindelige . . Jordværker, hvoraf
et enkelt endnu viste sig demoleret.*Drachm.*
III.16. langsomt men sikkert har Ilden
fra de to kinesiske Kanoner demoleret
først Ydermuren, saa de lukkede Gaarde
bagved.*Rørd.BrP.136.*

Demonstrant, en. [demo'n'sdrən'd]
flt. -er. (jf. eng. demonstrant; dannet som
et lat. præc. part. til demonstrere) person,
som demonstrerer. (næsten kun til demon-

strere 2). *Sal.V.119.* dette Hav af Menne-
sker, Soldater, Demonstranter.*Bønnelycke.*
Sp.226. Glade Demonstranter.*Fol.¹⁰/s1920.*
6.sp.1. **Demonstration, en.** [demo'n-
sdre'jo'n] *flt. -er. vbs. til demonstrere; ofte*
m. mere ell. mindre konkr. bet. 1) til de-
monstrere 1. **1.1)** **2)** til demonstrere 1.1.
Forelæsninger og Demonstrationer i alle
Lægekunstens Deele.*Tode.ST.I.4.* (*melan-*
kolikere) egne sig (*ikke*) til klinisk Demo-
stration.*KPont.Psychiatr.I.18. BertTid.¹⁴/10*
1904.Aft.2.sp.2. 1.2) til demonstrere 1.2.
alle Menneskers og alle Tidens Samtykke
og Overensstemmelse er en Art af De-
monstration (*for en menings rigthed*).*Hob.*
Hh.II.112. Magistraten paastaaer, tilforn
at have beviist, at Friemestere ere skade-
lige for Publicum i Almindelighed; men
jeg tvivler paa, at denne Demonstration
er af de meget strenge, som ikke taaler
Undtagelse eller Modsigelse.*Stampe.II.461.*
3) **4)** **5)** **6)** **7)** **8)** **9)** **10)** **11)** **12)** **13)** **14)** **15)** **16)** **17)** **18)** **19)** **20)**
|| nu kun (især filos.) om det ubetinget sikre,
sylogistiske bevis. (jeg) veed, at hun ikke
antager noget, for grundigt Beviis, uden
det enten er en virkelig, eller kand staae
i Rang med en virkelig Demonstration.
Ruge.FT.117. eders Beviser ere saa urygge-
lige, som mathematiske Demonstrationer.
Suhm.I.60. Sal.²VI.9. 2) til demonstrere 2.
Vel kunne vi ikke med vore Penge bringe
Hjælp, men vi kunne gjøre en Demonstra-
tion (*Hostr.G.45: Deklaration*). *Hostr.Kome-*
dier.I.(1876).35. protesten blev kun en
virkningsløs demonstration | **11)** *især (dagl.)*
om optog af en folkemængde. FlensbA.⁵/11
1908.I.sp.2. Raadhuspladsen i København
er Skuepladsen for Demonstrationer, De-
monstrationer. Menneskemængden bruser
af Leve for Krigen.*Bønnelycke.Sp.226. jf.:*
en Begivenhed i New-Yorks jødiske Ver-
den, det store Demonstrationstog der
blev iværksat paa Aarsdagen for en rus-
sisk Massacre.*JVJens.LA.110. 3)* **4)** **5)** **6)** **7)** **8)** **9)** **10)** **11)** **12)** **13)** **14)** **15)** **16)** **17)** **18)** **19)** **20)**
til demonstrere 3. *Sal.²VI.9. jf.:* Manøvren
(*3: fremførelse af et andragende*) blev ogsaa
kronet med Held. Thi skjøndt Fru Bang
længe retirerede og gjorde Demonstra-
tioner, saa blev dog Resultatet: at den
skønne Gjenstridige skulde hentes.*Blich.*
IV.49. I. Demonstrativ, et. [demo'n-
sdre'ti'v] *flt. -er.* (*substantiveret af II. de-*
monstrativ 2; gram.) demonstrativt pronomen.
En nyere Skribent sætter ofte Demonstra-
tivt den, det, de, forved Adjectivet, i
Stedet for hin, hint, hine.*JBaden.Gram.*
183. e. br. II. demonstrativ, adj. [de-
'mønsdre'ti'v] (**† demonstratif**). (af fr. dé-
monstratif, lat. demonstrativus; afl. af de-
monstrere) **1)** uomtvisteligtydelig. **1.1)** *i 3jæ-*
ne-faldende; især: som paa en opsigtsvækkende
maade viser ens sindelag. Fru P. flyttede
demonstrativt nogle smaa Hunde og Katte
af Porcellæn op paa øverste Hylde.*ORung.*
P.28. demonstrativt bifald | han smæk-
kede døren demonstrativt i efter sig |
1.2) **† indlysende; overbevisende.** Dette

er saa klart og demonstratif, at intet fornuftigt Menneske kand tvile derom. *Holb. Hh. II. 112.* Jeg har med Flid været vidtløftig . . paa det jeg paa en demonstratif Maade kunde lægge Sandheden for Dagen. *Ruge. FT. 319.* 2) (*gram.*) om pron. (*undertiden ogs. om adv., sj. om best. art.*): paa-pegende. Demonstrative Pronominer. *J. Baden. Gram. 110.* de paapegende (demonstrative) Henvisningsord. *Mikkels. SproglS. 54.* **demonstrere**, v. [demøn'sdrø'rø] -ede ell. (*sj.*) -te; *vbs. Demonstration* (*s. d.*) (*af lat. demonstrare, af monstrare, vise, pege paa; besl. m. Mønster*) 1) *anskuelig-gøre.* 1.1) \emptyset forevise som støtte for teoretisk fremstilling. For første Gang nævnes og demonstreres den uskadelige Fødselstang i et dansk obstetricisk Skrift. *JulPet. L. 287.* \parallel *ogs.: fremstille (et emne) v. hj. af forevisning af oplysende materiale.* navnlig arbejdede de paa at faa Anatomien demonstreret paa Kadaverne. *smst. 249.* 1.2) \dagger udvikle teoretisk; bevise. de kand mathematic demonstrere hver Artikel udi deres Lærdom. *Holb. Ep. IV. 502.* en Philosophie maa alle vegne demonstrere sin Sætning. *Ruge. FT. 165.* nu fattes der kun en eneste Slutning, saa har jeg demonstreret mig reent til en Skielm. *Euv. VIII. 131.* 1.3) (*sj.*) uden obj.: (*videnskabeligt*) fremstille et emne. * (*paa universitetet hørte*) han sin Professor tale | Og demonstrere saa det havde Art. *PalM. IV. 92.* 2) lægge paa anskuelse ell. sindelag for dagen paa tydelig ell. (bevidst) opsigtsvækkende maade. 2.1) \emptyset m. obj. Kom han i Hede og . . slog Kejserrinden paa Laaret for kraftigere at demonstrere sine Paastande, saa nøjedes hun med at rykke sin Stol tilbage. *Brandes. Volt. II. 444.* Et saadant Kirkens Lys (ρ : den hellige Nikolao) maatte ogsaa demonstrere sin Rettroenhed. *JLHeib. (Tilsk. 1920. II. 38).* De stakkels Fraser, De vil demonstrere Deres Kærlighed med, de er ganske udenadlærte. *SoLa. KN. 122.* 2.2) (*især dagl.*) uden obj. (*han*) demonstrerede meget heftigt, da jeg modsagde hans Yttring, at hans Kjærlighed vilde vare til hans Død. *Chievitz. FG. 51.* 3) \times foretage troppebevægelse, som skuffer fjenden m. h. t. ens virkelige hensigter; næsten kun som *vbs.*, se Demonstration 3.

\emptyset **demoralisere**, v. [demoreli'se'rø] -ede ell. (*sj.*) -te; *vbs. Demoralisation* (*Kierk. XIII. 544.* *SoLa. F.M.A. Tilsk. 1914. II. 17.*) (*af fr. démoraliser (kendes ikke før revolutions-tiden); afl. af Moral*) ødelægge (*ens moral*); fordærve. Kjøbenhavn bliver snart ganske demoraliseret. *Blich. IV. 361.* Veldædigt Øiemed, det er godt nok; men jeg la'er ikke mine Døttre demoralisere til Fordeel for det druknede Skibsmandskab. *Fritz Jürg. nr. 12.* Smædeskrifter, der . . fremstillede (*præsternes*) Lære som Vaas og deres Stand som demoraliserende, fordi den tvang dem til at lære Andre, hvad

de ikke selv troede. *ClPet. O. 70.* *Brandes. XIII. 492.* Floskler og Fraser demoraliserer Menigheden, saa den tilsidst næppe længer har Øre for en ordentlig gennemtænk Præken. *Pont. FL. 8.* \parallel *spec.: svække moralen (disciplin, mod osv.) hos en hær.* en Hær demoraliseres i Nederlag. *Tilsk. 1914. II. 17.*

den, *konj.* se dersom.

den, pron. og art. [dæn'] *Høysg. AG. 19.* *sa. 2Pr. 20.* i tryksvæg stilling [dæn, d(ø)n] *sa. AG. 1.* (*dagl.*) sluttende sig nøje til et foreg. ord: [(ø)n, m. stød paa foreg. lyd, for saa vidt denne er modtagelig derfor] (*skrevet: 'en. Hauch. SD. I. 199* (forbi'en ∞ Lien). *Rich. II. 165* ('en ∞ Svinestien). *Blækspr. 1891. 12.*) — *gen. (kun i selvstændig anv.) dens* [dæn's, dæns, d(ø)ns], *jf. dessen.* som *inlk.* anvendes det (*s. d.*), som *ft. de* (*s. d.*). (*æda. thæn, gen. thæs, run. þan (þan, þæn), akk. m. til sa(n), gen. þis, oldn. þann, akk. m. til så, gen. þess, eng. the, ty. den, akk. m. til der, gen. des(sen), got. þana, akk. m. til sa, gen. þis; gr. tón, akk. m., sanskr. tam, akk. m., jf. lat. is-tum, akk. m., samt da, denne, des* \parallel alle *anv. stammer opr. fra den paa-pegende; som best. art. bruges pron. allerede run., jf. hin*)

A. som *demonstr. ell. personligt pron.* \parallel *pegende bort fra den talende, som simpleste middel til at fremhæve og erstatte udtr. af flk. ell. som personbetegnelse* \parallel om refl. brug se 1.3. \parallel om forb. m. adv. der og her se disse ord.

1) om noget omtalt ell. umiddelbart nærværende. 1.1) i selvstændig anv. \parallel som personbetegnelse. 1. (*nu kun dial.*) i al atm. *Kongen lader en Havfrue gribe . . | og den han lader i Taarnet knibe (ρ : slaa i løenker). *DFU. nr. 10. I.* en Moder slagtede sin egen Søn, og aad dend. *Holb. Intr. I. 125.* Men der kommer en Bonde, den kand vi examinere. *sa. Ul. V. I.* (*de*) meente, at han skulde fødes af en Jomfrue, og man altsaa ikke om ham, som om andre Mennesker, kunde sige: den er hans Fader. *Horreb. II. 311.* kunde den ene (*jomfru*) berede den anden en Ydmygelse saa gjorde den det. *JPJac. I. 117.* *FDyrlund. Uds. 54.* *Feilb. 2.* (*nu kun dial. samt hos visse forf.*) i tilfælde, hvor den omtaltes naturlige køn lades ubestemt. den uskyldige Person (*maa*) gifte sig, om den disimellem (ρ : efter skilsmis-sen) haver holdt sig ærligen og vel. *DL. 3* —16—6. den, der lever udi samme Stand (*maa*) ikke anfælde . . sin Næste, uden den har givet visse Tegn om sin onde Villie. *Holb. NF. I. 46.* *Karrighed (kan)* med ingen Svaghed lignes bedre, uden med en Vattersottigs, hvilken jo meer Vædske den faaer, jo meer tørster den. *sa. MTkr. 32.* Lider din Ægtefælle, da kom den hastig til Hielp, og viis ved din Hielpsomhed, hvor megen Deel du tager i dens Lidelser. *Basth. Viisdoms Lære. (1794). 238.* selv den Gjerrige . . maa gjøre Andre rige end de,

som den aldeles ikke havde tænkt paa. *CBHallager.LF.20.* jeg kan .. fornemme paa et Menneske — den være nu Mand eller Kvinde — om den tror paa Folke-aanden, eller den ikke gjør det. *JakKnu. A.88.* Vi ser den sørgende blive bleg, vi hører den udstøde dybe suk. Den klager over kuldefornemmelser. *Brücker.L.113. Hjortø.F.211.* (*især ofte henvisende til pron.:*) naar en har bedrevet en Misgjerning, søger dend at skyde den paa en anden. *Holb. HP.III.8. Tode.ST.II.69.* Hvo var saa ringe, at (*Kristus*) undslog sig for dens Omgang? *Basth. ViisdomsLære.(1794).366.* blev Nogen ham bekendt af saadanne Egenskaber, fandt den i ham en Velynder og hielp-som Ven. *Mall.SgH.641.* Ingen veed ret, hvad Den selv vil. *Blich.III.223. Schack.62. JJPJac.II.236.* Den, der stiger over Sky-erne, har saa langt at falde, inden den naar Jorden igen. *ThitJens.FS.142.3.* (*dagl.*) ringeagtende ell. om smaa børn: Sêl til dén. *Moth.D64.* „hvor skal vi hen med den (o: et lille barn)?“ „Den kan jo komme paa Sognet.“ *Blich.III.249.* „Hvem var Den?“ begyndte hin, idet han med Hovedet gav et Sidenik mod den Kant, hvor den Fremmede gik. „Den nye Skriverdreng, naadig Herrel!“ lød Svaret. *smst.I.280.* Frk. B. (*prikkede*) efter Carla med sin Parasol og sagde: „Morsomt lille rundt Kineserfjæs paa den der!“ *Rützeb.DS.6.* hvis det (o: den nye pige) saa tillige var en Hjangel-Dorte, der ingen Ting kunde bestille. Kanske den slet ikke vilde lære heller og var viskæbet oven i Købet. *Skjoldb.NM.31. Feilb.IV.96.* jf. (*som tiltale-ord; sj.*): den kan gaa ud, sagde hendes Naade. *Bang.(Mikkels.Ordf.246).* 4. (*nu kun dial.*) gentagende et foreg. led i sa. sætn.: dels i tilfælde, hvor et led ved indskud er skilt fra verbet ell. er skudt frem i spidsen af sætningen. den, som taler imod dig, den skal du føre til mig. *2Sam.14.10.* *Den Hungrige, som ham for Øyne haver, | Den fylder hand med mange rige Gaver. *Brors. 62.* Den første Karl, som eders Yndighed .. har kunnet fortrylle, den har I forlokket. *Pamela.I.406.* *Den som fortørner Gud, kan nogen elske den? *Ev.(1914).I.166.* *Den første af de Sønner til | Den kaldte han Esbern Snare. *Oehl.L.I.296. Hauch.DV.III.15.* dels umiddelbart efter vedkommende led. *Hieronymus den er en slem vanartig Dreng, | Det er fast ingen Nat han — jo i Seng. *Holb.Skiemt.D8r.* *en tvungen Brud — den tog jeg ingen-lunde. *NordBrun.Jon.89.* *Den blinde Gudinde den beile de til. *Rahb.PoetFI.86.* 5. † som præd. (*nu:* det) henvisende til prædikativt ell. appositionelt led i foreg. sætn.: *Jeg .. en Ridder er opdraget, | Og ey for Midlers (o: penges) skyld aleene bleven dend. *Falst.Ovid.105.* || henvisende til ord af fk., som ikke betegner person. Unge Mennisker kand ellers falde udi Melan-

cholie .. Jeg blir min Troe altid melan-cholisk udi Selskab, og fordriver den igien med Eenlighed. *Holb.Jul.5sc.* *Af Østens purpur Dør da Verdens Lys fremtrindt .. | Den (o: solen) dunkel var og graa. *sa.Metam.63.* i en Dal .. henrykkede en Bygning alle mine Sanser. Den syntes i Prægtighed uden lige. *Ev.(1914).I.62.* *Paa-fuglen vel har smukke Fjere | Dens Been af Saar dog fulde ere. *Abc.13.* *Gal det var 'en (o: forstanden) og gal det blev 'en. *Wess.Digte.(1832).280.* snart skal .. Jorden skiule, hvad dens er. *Mynst. Mall.3.* (*han*) rose sig ei af Seiren, før den er vundet. *Grundtv.Udv.V.171.* *At bejle til Fluén saa strunk han red; | Den elsked han over alle. *PMøll.I.12.* *Og der staaer Geden saa høit paa Fjeld, | Og Elven løber forbi 'en. *Hauch.SD.I.199.* (*ilden*) fortærede paa kort Tid hvad det saa fik, Frugt, Blade og Grenen med hvis man gav den den, den havde Appetit paa alt. *JVJens.TL.110.* giv mig 'den (*fx. en kage*) | 'den er der ikke noget ved (*fx. en bog*) | 'den kan jeg ikke finde noget interessant i | (*især talespr.*) om det nærmest foreg. af flere nævnte tilfælde: denne. *Paa Torden følger Pladsregn, og paa den | Omsider Soelskin. *Bagges.Com.F.147. e.br.* — for at betegne noget som art, der i det foreg. kun er angivet ved et ord i ubest. f.: „jeg kan inte begribe hvor Famellen kan være bekjendt og gi saadan en luset Frokost! — De har inte Tid til og 'en bedre.“ *FritzJürg.nr. 87.* *især* (⊖) i sammenligningsbisætn.: Det er en Begejstring, som den med lignende Veltalenhed om end med mindre Tankestyrke ytrer sig i Bettinas Epistel-Hymner. *Brandes.II.327.* (*Cæsar*) nærde imod (*Ci-cero*) ingen Antipati, som han f. Ex. fornam den overfor Cato. *sa.Cæs.I.212.* efterfulgt af udbr. m. præp.: Siruppen (*havde*) en vis brændt Smag som lignede den af brændt Sukker. *Olufs.NyOcc.I.112.* saa være det ogsaa Kierligheden til den Bortgangne, ikke den til os selv, der ledsager os. *Mynst.Hessen.5.* Ingen Agtelse er Studenter saa naturlig som den for udmærkede Hoveder. *Grundtv.(KbhSkild.1818.1678).* *værste Kiv | I dette Liv | Er den mod eget Hjerte. *Blich.D.II.206.* disse Folks Tid var indeelt efter en anden Maalestok end den i hendes Huus. *Gyld.Novel.II.213.* Forskjellen mellem Afskedstimen og Fraværelsen er ikke ulig den mellem Sygdom og Død. *sa.TT.65.* visse af Hugo's Fortaler (*den til Orientalerne f. Eks.*). *Brandes.VI.254.* gentagende et foreg. led i sa. sætn.: *Men evig gode Gud! — Den Grund hvorfor du skaber, | Den er det store Svælg, hvori min Aand sig taber! *Ev.(1914).I.164.* „Til Comedien forbærdiget en Maane, 2 Rdlr.“ — „Er det den som er revnet?“ — „Ja.“ — „Det har og været en dejlig den! videre!“ *Blich.(1920).IV.33.* *Duggen den falder | Med Perlens Glands.

Heib.Poet.III.444. *Naar Pidsken den knalder, | Og Posthornet skraller. *Winth.I.63.*
 *Naar Dagen den kommer, | Er vor Sommer forbi. *sa.HF.22.* foregribende et subst. af *fk.*, der tilføjes som nærmere forklaring:
 *Men jeg vil prise den, min Fryd, som skabte dig. *Ew.(1914).I.172.* *Snever er den vel, vor lille Stue, | Men den under os dog altid Plads. *Visebog.229.* (nu næppe br.) i forb. og den som gentagelse inden for *sa. sætn. m. flg. nøjere angivelse:* Det kalder jeg Tienstagtighed, og den der stor er. *Kom.Gronneg.I.255.* Her fik Røverne nu en ny Punkt at forsvare, og den (nu alm.: og det en) vanskeligere end de øvrige. *Blch.I.234.* De fik en Rem af Huden, og den der bred var. *Bredahl.I.76.* || tillige bestemt ved noget i det flg. (jf. bet. 2): **(musernes) største Glæde* | Er den, at lønne prøvet Dyd. *Bagges.SkR.137.* *jeg lover dig | At vorde dig en Søn for den, du tabte. *Oehl.VII.8.* med alle mine Feil har jeg aldrig havt den, at være blind for mine Feil. *Grundtv.Udv.V.170.* Sagen maa . . være den, at (statsideen) tidlig har svævet for Tydskerne. *smt.VII.393.* den Skjønhed, Jorden frembringer, er Intet mindre, der fødes i Havet. *Gyld.Novel.II.37.* || (i barnespr. og kædende forb.) henvisende til ord af *inlk.*, især betegnelse for levende væsen. „Her skal du se et lille lam.“
 *Nej, hvor den er sød! **Mikkels.Ordf.249.* || henvisende til stednavn. Hvor Havslunde (: et gods) er skjøn . . saa skjøn har den ikke været i mange Aar. *Gyld.IV.252.* i min tid var Arhus ikke så stor . . som Odense; nu er den større. *Wivel.104.* (nu kun i skødesløst spr.) til navne paa lande ell. større landsdele: Med Tydskland har Holland ingen Profit, at den (nu: det) anbinder (nu: ingen fordel af at binde an). *Holb.Anh.296.* Saa længe Norden stod uafhængig . . kunde den . . stille sine Betingelser. *Kbh.⁹h.1920.I.sp.5.* || † *m. neutral bet.:* som subj. for være (ell. blive) *m. præd. af fk.* Hvilken lang Snack var end den (nu: det)! *Mol.E.(1723).A8r.* || om forhold ell. ting, som ikke udtrykkeligt er nævnt, men forudsættes bekendt. 1. (dagl., næsten vulg.) om situationen ell. forholdene i alm. (jf. det 1.2-3) 2. Den er gruelig gal, og den bliver maaske værre. *visc fra 1860'erne.* (*Arbejderens Almanak.1918.49.*) Jeg havde lavet mig en nydelig lille Gæld paa et Par Hundrede Kroner. Den begyndte at se lidt sort ud for Undertegnede, forstaa du. *Bergström.PD.114.* om Vinteren . . saa er den hamber paa disse Kanter. *CGjerløv.Forladosvor Skyld—(1918).90.* Søren Tomat staar i Solskinnet og smiler. — Ork, jæ' har lavet den fint, Peddersen, siger han. *Storm.P.P.91.* 2. (især talespr.) om en enkelt ting ell. et bestemt forhold (ofte henvisende til et underforstaaet subst. af *fk.*). „De var da nok kommen, om det saa havde plaskregnet.“ . . Fellmark (afsides). „Den var god! Det

er Frugten af den evige Spadseren her i Kongens Have.“ *Heib.Poet.VI.315.* *CBernh.NF.II.108.* *Den („klokken“) gaaer til Otte, og før Klokken Ni | Du veed vi maae ha'e endt vort Skakparti. *PalM.V.106.* „Er Du Højre, Laadvig?“ . . „Hvad for Noget?“ spurgte Sømanden . . „Er Du Venstre?“ spurgte Jens Knudsen. — „Den kan („det forstaaer“) jeg ikke“, sagde Louis. *Schand.BS.302.* Hvad er den a'? (: hvad skal dette betyde?). *Drachm.XII.368.* (efter en rig sildefangst) stod den („menuen“) paa Sild baade Morgen, Middag og Aften, den fade Lugt gennemtrængte alting. *AndNv.BN.182.* Bravo 42, den sad der (: kuglen ramte). *Bønnelycke.Sp.18.* *FrNygaard.O.100.* 'den var værre! (: det var en slem historie) | 'den er da tydelig nok! | er du med paa 'den? (: forstaaer du dette, ell. er du med til dette?) | der fik han 'den! (: den skose olgn.) | 'den sad der (m. sa. bet.) | (vulg. ell. spøg.) *m. præd. i inlk.:* Den er godt, . . nu tror hun, vi er kærester. *Hjorts.HE.60.* om udtr. som brænde den af, dandere den, dividere den, falde af paa den, den gaar (ikke), holde den gaaende, gi' den, hænge paa den, paa 'en igen, skære den, den skær', tage den (med ro), se II. brænde (12.2), dandere (2), dividere, gaa, give, falde, hænge, paa, skære, tage osv. være den. 1. egl. i børneleg („tagfat“) om den, der skal fange en af de andre (som saa overtager hans rolle). *Legeb.I.a.18.* 2. (overf.) være i knibe; befinde sig i en ugunstig stilling. *Naar Svendten gaar paa Berren, | strax Mesteren da er'en. *Blækspr.1891.12.* *Hjemmet.1904.485.* (røveungen opdager, at den igen er spærret inde.) Nu var han den jo igen! *Fleuron.R.K.125.* *RobLHans.EP.102.* som det i vore Dage populært hedder, nu var han den engang og maatte gøre gode Miner til, hvad der efter hans Mening var meget slet Spil. *Aarbof.Bogvenner.1919.128.* (2) attrib. ved subst. af *fk.* jeg vil ære dig, men see, Herren, haver forhindret dig fra den. *Ære.4Mos.24.11.* (da) Fornuften . . maae laane saa got som alt sit Lys af Aabenbaringen: og i den Henseende føyelig kan lignedes med Maanen. *Ew.(1914).I.7.* *Hvad præked I da om i Gaar? . . | „Om, hvad der i min Bibel staar“ . . | Den Præken gad vi høre. *Grundtv.PS.III.237.* Dette er en stor Skjønhed ved Fortællingen, men som man ikke til den (: samme) Grad kan opnaae i et Drama. *Heib.Pros.IV.26.* den gamle (tog) en lille rusten Nøgle op af Lommen og sagde til Faderen: „Gjem den vel, til Drengen er fjorten Aar gammel.“ Og dermed sagde den Fadder Farvel. *SvGrundtv.FÆ.II.2.* *den Hane var nok | af en anden Slags! *Rich.I.33.* kan De mindes, at De har set mig før? — Jeg mindes ikke, jeg har havt den. *Ære, Frøken.Schand.VV.230.* efterfulgt af udtr. *m. præp.:* Ach! Jeppe! den Boelig udi Paradiis var kun kort. *Holb.Jep.IV.I.*

Kun i fjorten Dage havde de været gifte, saa maatte han afsted for at hæve den Arv i Holland.*Blich.(1920).V.34. || ofte i udtr., som betegner tiden, paa eller i løbet af hvilken noget, der er omtalt i det foreg. ell. forudsættes bekendt, har fundet eller finder sted. Tordenskiold, den Tid Capitain Vessel.Mall.SgH.420. Det bæres mig for, at jeg skal blive Præst i Føllum; ak, hvor vil mine kjære Forældre glæde sig, om de leve den Dag.Blich.(1920).VII.1. den .. Dragt, som de borgerlige Piger i Kiel i den Tid pleiede at bære.Gyld.IX.277. Betragtninger over Bernstorff, der den Tid fik Afsked.PVJac.Breve.35. Bidrag (til den svenske 1809-revolutions-historie) indeholdes udentvill i de forskellige biographiske Artikler i Lexikonet om den Tids Mænd. Krieger.D.I.118. Stemningen var ødelagt for den Aften.PDrachm.K.83. den gang, se Gang. (talem.): den tid, den sorg, se Sorg. || i tilfælde, hvor pron. hører til sa. subst., som er anvendt i det foreg. (i skriftspr. alm.: denne). En Spøg! ret en vittig Spøg! .. bare den Spøg ikke skulde faae en sørgelig Ende.Blich.(1920).VI.116. Saadanne Forhold giver undertiden .. Folk Skræk for Nationalitetssiden .. Men den Idé har to Ansigter: et brutalt og et ædelt.Brandes.S.97. || i forb. den dame, den herre som tiltale, se Dame, Herre. || m. kvalitativ bibet., især nedsæt. „Her er en som vil stiale.“ — „Er det den Skielm?“*Holb.LSk.III.5. hvilken hørt Dristighed! Her i mit Huus vover den Slynge! —.Hrz.XVIII.119. „Kommer den Doktor dog ikke snart!“ udbrod Majorinden fortvivlet.Pont.BH.100. Tøsen, der jo var tosset efter den Bestemor.AndNz.DM.183. i eftersat udtr., der indeholder en forklaring ell. nærmere betegnelse: *For at forstærke min den stolte Magt | Forbandt jeg mig med Eadrik, den Forrædder.Oehl.L.I.123. Jeg skal lære ham, den slubbert.Mikkels.Ordf.272. || ved propr., ofte m. kvalitativ bibet. *Den Søndermark skal være meget skøn.Bagges.V.78. den gamle Pjalt, den Dalund sidder og vrøvler.Gyld.XII.205. jeg svævede i Dødsens Angst. Ja den Ane, den Anel Hostr.G.164. Den Grosserer Israelsen er noget raa.Goldschm.I.161. Pont.LP.I.108. NMøll.H.144. i eftersat udtr.: Det er dog en lystig Mand, den Ulfson.Ing.EF.I.29. „En flink Fyr, den Rudolf!“ sagde Justitsraaden siden til Justitsraadinden.Budde.JF.21. Han har gode Indfald en Gang imellem, den Frederik Sonne.SophClaus.A.67. 1.3) gen. dens i refl. anv. en Paaske-Dag, da Staden til dends Ulykke var fuld af Jøder. Holb.Intr.I.125. Musiquen haver tabt dens gamle Simplicitet og Dyd, ja dens naturlige Sødhed.sa.JH.I.258. 10 Aar .. i hvilke hans Poesie bar dens modeneste Frugter.Møll.EL.114. nu kun i skødesløst spr. samt i visse appositionelle forb.: TroelsL.BS.I.243. jf. Mikkels.Ordf.263f.**

2) om hvad der bestemmes i det flg. 2.1) selvstændigt; i alm. som personbetegnelse. Dend, som var i Qvarto, var Ingeborg Blyetækkers.*Holb.Bars.II.6. *Den kildres kun, den glædes ey som leer.Ew.(1914).I.134. *Min Haand jeg skulde give | Til den, jeg før forskiød?Wess.6. *Kan man hade vel | Den, man er yndet af?Oehl.XII.94. kun Den skyer .. det Onde, som vover at foragte det.Mynst.Betr.I.118. Og har da ikke den skabt Solen, der skabte Jorden og Menneskene.Hauch.V.56. *den skal høiest glædes, | Som allermeest har lidt.sa.SD.I.222. *Den var ei Mand, som ei blev verd.Winth.V.108. JPJac.IA.0. || ofte m. almindeliggende bet.: enhver. jeg ville .. forbande den, der vækede mig.Holb.Jep.II.1. naar det bliver overseet eller krænket, bør den, der kan, afgive Vidnesbyrd for det.Goldschm.Fort.I.140. den (1819: hvosomhelst), som fornægter mig for Menneskene, ham vil ogsaa jeg fornægte for min Fader.Matth.10.33(1907). Den (1819: Hvo), som gør Synden, er af Djævelen.1Joh.3.8(1907). *Salig er den, der har mistet en Tand, | thi han har mistet en Aarsag til Smærte.ThBarfod.GS.58. alm. i ordspr., fx. den, som ikke vil høre, maa føle. *Mau.4279. om forb. hver den se hver. || ofte i udraab m. ønskende indhold: hvem den, der kunde rejse! | den, der havde vinger! | | m. kvalitativ bibet.: saadan. Og Gud sagde til Mose: jeg er den, som jeg er.2Mos.3.14. Jeg er ikke den, som vil bedrage dig.Moth.D64. *Bliv bestandig den du er.Bagges.SV.122. Naa, Hr. Klint! lad De nu Jomfruen være den hun er, og lad os to saa drikke et Glas. Hostr.G.169. jf. (foræld.): den Enormität det er vor kære Fader lever den han lever med et Fruentimmer.JPJac.I.28. samt: *Min Konning! hvor er den, som du, op-høiet?Oehl.L.I.124. || ♀ gen. dens. det er en almindelig Menneskelig Lyde, at man hverken kand see sine egne Fejl, ikke heller dens, som man fatter Kjærlighed til.FrHorn.PM.22. det henrykte Folk kyste med Glæde dens Støvle, der .. bragde dem dette glædelige Budskab.Schytte.(Rahb.LB.I.386). Kierk.XIV.335. TroelsL.XI.101. || (især talespr.) foranstillet i sætningsfordobling, der tjener til at fremhæve verbal-leddet og dets udvidelser. Men Den, der ikke vilde tage hende, det var Kammer-raaden.Hrz.VII.240. *I kan gjerne komme, | Men den, der bliver borte, det er mig.Holst.VI.10. Mikkels.Ordf.571. || ♀ i sætn. m. spørgende pron. som præd. *Min Skygge hvem er du? — og hvem er den du følger?Ew.(1914).I.160. i alm. foretrækkes det for den; det samme gælder tilfælde, hvor det „logiske“ præd. gøres til subj.: Gud er den, som dømmer.Ps.75.8. Er du den, som kommer, eller skulle vi vente den Anden? Matth.11.3. han er den, som mager det saa, at vi bliver nogenledes ved Magt.Holb.LSk.**

III.5. *HolbergAarboeg.1920.132.* i alm.: det er Gud osv., er det dig osv. || (foræld.) henvisende til udtr., som ikke betegner person: kun i sætningsfordobling, hvor det „logiske“ præd. gøres til subj. (af fk.), hvorved konstruktionen tilsyneladende falder sammen m. den i de ovf. sp. 607 l. 17 ff. anførte eks. mangel Stund er den, da jeg stiller mig fore, at jeg. *JPJac.I.178.* Ser vi os omkring, da standser vort Blik overalt ved Skov . . Skoven er den, der giver Stedet dets Præg. *AObr.FA.187.* i alm. bruges upers. konstruktion: der er mangel stund osv., det er skoven osv. 2.2) attrib. ved subst. af fk. den Agt, som mine Skrifer have erhvervet sig udenlands. *Holb.Ep.V.3.* (disse) Ting (kan kun) begribes . . paa den Maade, som det er os aabenbaret i Skriften. *Ev.(1914).I.41.* *Forbandet den Major! hvis Buxer gik i tu. *Wess.3.* Den Gave, forsonende at jevne Stridigheder . . gjorde et Menneske . . vigtigt for hans Medmennesker. *Ørst.III.29.* jeg (kunde) gaa alene i Haven, med den Betingelse, at jeg gik tidlig om Morgenen. *Hauch.I.401.* *Vi (o: studenterne) er den Stamme, som evigt skal staae! *Winth.I.1.* Hun tog mod Forslaget, maa-skee i den Mening, at man ikke kunde skrive et Forord uden at skrive en Bog. *Kierk.V.14.* *Brandes.I.97.* han er bange for den dag, (da) han skal op til eksamen | jf. (m. overgang til bet. 10.5): Oven over Porten forestilledes en Drage, som ruede over en stor Skat, med den Overskrift: O cives (osv.). *Ev.(1914).I.71.* Løverækken, som man kalder den Bænk, nærmest Scenen, da den sædvanligviis søges af de københavnske Løver. *HCAnd.SS.V.181.* || ofte (især efter et nægtelsesord) m. mere prægnant bet., 1. almindeliggende: nogen som helst. der (er) neppe . . den Ting, han nænner at afslaa hende. *Hauch.KY.73.* *Gylb.(1849).II.101.* der er ikke den Ting, hvori man (o: en redaktor) ikke kan blande sig. *Schack.208.* der er ikke den Forandring til, som ikke vil være mig velkommen. *KLars.SM.67.* *Bang.F.209.* en så letfærdig skepticisme, at der knap findes den ting i verden, der ikke kunde drages i tvivl ved en slig uvidenskabelig bevisførelse. *VilhThoms.Afh.I.268.* om forb. hver den se hver. 2. dels m. kvalitativ bibet.: en saadan. jeg (o: Per degn) har bragt det paa den Fod, at jeg kand sige til en Bonde, hvilken Psalme vil du have (o: til en begravelse), den koster saa meget, den anden saa meget. *Holb.Er.I.3.* Men dette Forehavende kunde ikke drives med den Taushed, at man jo . . fik Kundskab derom. *sa.DH.II.405.* *Jeg kjender den Mand, som uden mindste Feil | Hans Haand kan efterskrive. *Hauch.LDR.238.* *Goldschm.VI.61.* dels m. kvantitativ bibet.: saa stor; saa megen. jeg offerer ham (o: degnen) hans 3 Hellige-Dage . . da (o: skønt) der er icke den Ære i ham at give

mig et Kruus Øll det heele Aar. *Holb.Jep.I.3.* de Passager . . skal findes af den Betydning, at en Historie kan vinde mere Ære ved, at befatte dem i sig, end hvis de skulde savnes deraf. *Gram.Breve.71.* det (kunde ikke) falde mig ind, at (en sandhed) vilde misforstaas i den Grad, som her er Tilfældet. *Heib.Pros.III.204.* dette opirrer den gammeldags Befolkning med Svigerfaderen i Spidsen til den Grad, at han tvinges til at tage sin Lære i sig igen. *HBrix.GT.199.* uden flg. bestemmelse, se Grad. || i høflighedsudtryk, ofte m. underforstaaet inf. god aften Monfrere! Jeg tog mig den Frihed at skikke Bud efter ham. *Holb.Stu.III.1.* Men, at jeg skal gøre kort, giver jeg mig den Frihed at sige, det bemeldte Ord . . er kommen her ind fra Engelland. *Gram.(KSelskSkr.II.88).* Jeg maae da give mig den Ære at sige Dem. *PAHeib.Sk.III.212.* *Heib.Pros.X.538.* hvem har jeg den Ære at tale med. *HCAnd.III.304.* maa jeg have den fornøjelse (at føre Dem til bords) | jeg tager mig den frihed (at række over Dem) | efterfulgt af udtr. m. præp.: Hvorledes kommer jeg til den Ære af deres (o: Deres) dyrebare Nærvarrelse? *Blich.(1920).VI.112.* || om udtr. den gang, den tid brugt som konj. se Gang, Tid. indledende modsætningsbetsætninger, i forb. i den sted, se Sted. || ved omskrivning m. præp. af ell. (i)iblandt. giv mig den af kagerne, som er mindst brændt | han er den iblandt ansøgerne, som er mest skikket dertil |

B. som relat. pron. i afhængig stilling.

3) henvisende til subst., der staaar bestemt.

3.1) † om person. *Homer (den jeg i alle Stykker | Gad fulgt). *Bagges.I.250.* 3.2) (nu l. br.) om ikke personligt opfattede forestillinger. (hun) skulde . . snart have fløyet af med Vildgiessene, dersom jeg ikke havde brugt den Forsigtighed, den jeg bruger. *KomGrønneg.II.141.* jo større Beundringen var, den en virksom Borger tildrog sig, jo kortere var og dens Varighed. *FrSneed.I.xxx.* *Blich.IV.39.* *Gylb.IV.240.* Ved Afskeden forærede Kongen mig sin egen Reisetaske, den, han forrige Aar havde benyttet. *HCAnd.Breve.II.661.* *JapSteenstr.F.2.* *som Angrens Smerte, den de ej kan lindre, | var deres Brøde større eller mindre. *Gjel.Rø.61.* Selvopholdelsesdriften tynde Traad, den Døden overklipper. *Pont.FL.458.* *RBerg.H.M.94.*

4) (paavirket af ty. der; foræld.) henvisende til subst. af fk., der staaar ubestemt.

4.1) om person. *du, som mistet har en Ven, | Den du i Eensomhed begræder. *Oehl.L.II.249.* 4.2) om ikke personligt opfattede forestillinger. *som roedfæstet Eeg, den Storm ey kand oprycke. *Holb.Ul.V.4.* jeg (har) endnu en liden Artikel tilovers, den jeg . . haver med Fliid opsatt. *KSelskSkr.I.300.* *Bagges.IV.144.* en egen Maneer, den han fulgte . . nøje. *Blich.III.104.* Hun

fortalte mig Ideen til en Bog, den hun gerne vilde, at jeg skulde skrive.*HCAnd. XII.200.* || † *m. forudgaaende præp.* Er det en Tale, med den man ikke bør nærme sig Tronen?*Rothe.(Rahb.Min.1786.I.166).*

5) (*foræld.*) som ubestemt relativ; i ordspr. dens brød jeg æder, dens vise jeg kvæder, se Brød 2.2.

C. i bet. nærmende sig til ubestemt pron.: (*især refererende*) om hvem ell. hvad man ikke ønsker ell. behøver at betegne nærmere.

6) i toledet udtryk: den — den, en (*den ene*) — en (*den*) anden. 6.1) selvstændigt: om person. saa blev den forlovet og den forlovet, Han-Ungerne og Hun-Ungerne, det var jo Det, de levede for.*HCAnd.(1919).III.283.* Hvor Livet dog var haardt . . mod nogle, blidt mod andre . . Dén fik Sundhed, Rigdom, Lykke. Dén fik Sygdom, Fattigdom, Sorg.*Nathans.S.15.*

20 || (*jf. bet. 1.1*) ogs. om upersonlig forestilling, hvor pron. viser tilbage til ord af fk. han hjemsogte de omliggende herregaarde, saa den og saa den | 6.2) attrib. ved subst. af fk. De besøgte hinanden saa den Tid, saa den Tid.*Blich.IV.131.* han laante penge, snart hos den kammerat, snart hos den |

7) den og (*ell. eller*) den, en vis; visse. 7.1) selvstændigt: om person. der skal siges om Zion: den og den (*1871*) denne og hiin) er født i den.*Ps.87.5(Chr. VI).* *Du maa, lig Den og Den . . | Ei sidde blot og vente paa en Beiler.*PalM. IV.261.* der vexledes nogle Ord . . om den og dens Soliditet.*Goldschm.II.36.* Hr. Den og Den.*Brandes.VII.131.* *JVJens.D.9.* *jf.:* *Hvem skulde tænkt: | At den og Den og Den (*osv.*)*Bredahl.II.92.* || Mangen en deilig Plan gaar der over styr, bare fordi den ikke passer sig med den eller dens egenyttige Afsigter.*Oecon.T.IV. 52.* den eller den vender sig om.*JLange. BM.II.42.* 7.2) attrib. ved subst. af fk. Sværdet fortærer paa den og den Maade.*2Sam.11.25.* hun bad mig see paa den og den Blomst; om ikke den den havde en smuk og fyldig Krone.*Sibb.II.198.* *A Kohl.MP.II.45.* || Saa ofte hører man sige: den, eller den Skribent . . tør ikke afvise noget fra den eller den Haand.*Rahb.Tilsk. 50 1796.257.*

D. som bestemt art.

8) ved adj. 8.1) ved attrib. adj. til fællesnavn af fk. *ell. egenavn.* den Indianske Handel overgaar alle udi Vigtighed.*Holb. Kandst.II.1.* den pudseerlige Mr. Wadskier.*Gram.Breve.224.* Langt fra den stolte Indbildning, at jeg skulde kunde frembringe de tydeligste . . Beviisgrunde i denne vigtige Materie, greb jeg til Pen-
nen.*Ew.(1914).I.1.* *Her hviler Adam Homo med den blide Aand.*PalM.V.354.* den fra Krigen berømte Værdinde Madam Esselbach.*Brandes.S.IX.* den uskyldige, lille Jøsse (o: en hare) fylder Skærsonneren med et eget Velvære.*Fleuron.HG.46.* ||

foran ordenstal og superl. Den første Mose Bog. (*navn paa et skrift i bibelen*). *den Eeneste Tilflugt og Sted, | Til hvilcken Hand (o: *fjenden*) kunde sig skyde.*Sort. HS.H2r.* Vores Ufuldkommenhed maae have en Grund . . I os selv . . er den første Grund ikke.*Ew.(1914).I.11.* (*poet. sj.*) ved tilnavne til (*fyrstelige*) personer (*jf. ndf.*): *At anden halve part | Af Schlesvig Danmarks blev | Den fjerde Friderich | Med fliid igiennemdrev.*Indskrift paa det slesvigske bæger fra 1721.(Ottosen.VH.III.31).* || ☐ foran komp. (*m. bet. som superl.*), hvor talen er om to. At Thorvaldsen blev den langt større Kunstner af de to, det underligger selvfølgelig ingen Tvivl.*Brandes.S.84.* den bedre del, se Del. ved tilnavne til (*historiske*) personer (*jf. ndf.*): den ældre Dumas.*Brandes.V.382.* || (*jf. ty. der entsetzliche tag!* fr. le jour terrible!) † i udraab, svarende til en sætning, hvor subst. er subj. og adj. præd. *Den rædselsfulde Dag! („hvor den dag vil blive rædselsfuld“).*Ew.(1914).I. 166.* || *m. adj. efter subst. 1.* (*poet.*) *m. foranstillet pron. og adj. i ubest. f.* *Dejlige er den Himmel blaa.*Grundtv.SS.III.105.* *Hvor har Du været den Vinter mørk og lang? *Blich.D.I.32.* 2. *m. art. og adj. i best. f. stillet efter subst., som enten har efterhængt artikel ell. er egenavn.* *Nu galer Hanen den røde.*DFÜ.nr.3.20.* *Hrymfaxe, den sorte, | Puster, og dukker.*Oehl.L.I.23.* Haren den graa.*Fleuron.(bogtitel.1918).* uden for poet. spr. kun ved adjektiviske tilnavne til personer (*især: som tilhører historien*): Da Kong Frederik den Femte blev samlet med sine Fædre.*Ew.(1914).I.104.* *Til Dan-
nerkongen til Kong Frederik den Sjette.*Grundtv.Udv.II.428.* Kongens Farbrødre Adolph og Hans den Ældre (*blev*) høitideligen forlehned med Slesvig, (*Frederik II*) overlod sin Broder Hans den Yngre . . Amterne Sønderborg, Nordborg og Ærøe.*Allen.Haandb.356.* (*Holberg*) beundrer over al Maade en Fyrste som hans samtidige Peter den Store.*Brandes.I.14.* Leif (o: *Erik*) den Røde har haft dette Blik og den samme vaade Hud.*JVJens.M. III.32.* (*sj.*) ved navne paa nulevende, ikke fystelige personer: J. L. Heiberg d. Yngre.*VilhAnd.Goe.II.369.* || ved siden af andre bestemmelsesord, især en gen. 1. (*poet.; nu l. br.*) ved beskrivende adj. *Saa sortnes vort Levnets den blideste Dag.*Stub.42.* *du sprugte mig | Med din den kiælne, søde Stemme.*Bagges.IV.55.* *Men mindst dog paa Kampens den blodige Sti | Skal En bag en Anden sig dølgel.*Blich.D.II.116.* *Der kneiser Sognefogdens den velfornemme Gaard.*Winth.VI.257.* 2. (*især prov.*) ved bestemmende adj. min den største Glæde, sagde Urmageren . . det er naar Vognene ruller i Gaden.*Bang.DuF.293.* Kæmnerens den store Dreng.*Pont.BH.88.* det er sognefogedens den brune hoppe | *jf.:* Fru Helms den yngste.*EErichs.N.20.* || foran stednavn.

den brede Po | † *foran bynavn*: mon denne (1871: dette) ikke være den (1871: det) store Babel. *Dan. 4.30 (Chr. VI)*. den (*nu*: det) gamle Roms Tilstand. *Holb. Herod. 5*. || som betegnelse for arten (*,generisk artikel“*). den gode Hyrde sætter sit Liv til for Faarene. *Joh. 10.11*. *Hvad har stakkels Neger gjort | At den blanke Mand ham hader? *Thaar. PB. 56*. *Den svage Alderdom fremiler brat. *Blich. (1920). V. 6*. om den enkelte, der betegnes som tilhørende en bestemt art: Jeg var desværre den syge Mand, maatte snart tage bort. *HCAnd. Breve. II. 679*. (*jeg trak*) mit Ordensbaand ud gennem Knaphullet . . og var den høflige, men fornemme Mand. *NWGade. OB. 230. 8.2* ved selvstændigt adj.; om person. *Den Højes Billed (∴: som guds billede) gik du fra hans Haand. *Blich. (1920). V. 181*. Kan Du huske den døde Mand, de onde Mennesker vilde gjøre Fortræd . . Den Døde er jeg! *HCAnd. (1919). I. 106*. Den Gamle, der lukkede op. *Goldschm. FV. III. 291*. i særlige forb. som: den gamle (∴: *min fader olgn.*), den lille, den onde, den smaa, se gammel, lille osv. || ved ordenstal og superlativisk udtr. dersom Nogen vil være den Første, han skal være den Sidste iblandt Alle. *Marc. 9.35*. „Den Sjette kommer før den Syvende!“ sagde Elverkongen, før han kunde regne . . Nu kom den Syvende og Sidste. *HCAnd. (1919). II. 173*. || ved adjektivisk bøjet pron., *fx*. den ene, den anden, den (selv) samme, *s. d.* || om arten. (*en dommer*) maae frikende den Uskyldige, og straffe den Skyldige. *Ew. (1914). I. 20*. *Misunder du den Rige Guldets Glans? *Blich. (1920). V. 25*. Mod den Rene (*Chr. VI*: Hos en reen) viser du dig ren. *2Sam. 22.27*. om den enkelte, der betegnes som tilhørende en vis art: Den, der realiserer den sædelige Fordring ved Indsigt og Villieskraft, er den Vise. *Brachner. Philosophiens Hist. I. (1873). 212*. Den Gjerrige stod (*i helvede*) og havde glemte Nøglen til sit Pengekriin. *HCAnd. (1919). III. 370*. det morer ham at spille den overlegne | **8.3**) (*dagl.*) undertiden blot den i *eder olgn. udtr.*, hvor adj. er udeladt. Hille den og Karle! er hun ikke over og over behængt med Coraller. *Biehl. DQ. III. 187*. „Hille den, saa maa jeg nok med!“ sagde Klods-Hans. *HCAnd. VI. 250*. vi skal ha'e vort pæne Tøj paa — av for den! *AndNæ. DM. 167*.

9) ved ikke-adjektivisk attrib. udtr. (*bibl.*) denne er den Guds Søn (1907: denne er Guds Søn). *Joh. 1.34*. *JV Jens. A. III. 112*. især (*nu mest i talespr.*) ved beskrivende gen.: *Den fire og tyve Aars Pog. *Blich. D. II 83*. lige foran hende stod den Guds Engel i de hvide Klæder. *HCAnd. (1919). II. 184*. den Fyrretræs Seng. *Bang. GH. 3*. skal jeg tage den sirtses kjole paa? | || *jf. bet. 2.2*: den skrøbelige broder bliver fordervet over den din kundskab (1819: over din Kundskab), for hvis skyld Christus er død. *1Cor.*

8.11 (Chr. VI). || *m. overgang til bet. 10.2*. den Hamburger Correspondent. *Balle. Bib. I. 62*. En Færge, kommande fra Sundby, lagde til Siden af den Aalborger. *Blich. IV. 14*. *jf.*: *den Juda Løve. *Ew. (1914). I. 143*. || † ved objektiv gen.: Fornuft er os givet . . for at kiende, prise, love den alle Tings Skaber. *Suhm. II. 102*.

10) ved subst. uden attrib. ord (sædvanlig anvendes efterhængt art.; se u. II. de 9). **10.1**) (*foræld. og poet.*) i alm. *For hun har troløvet den Ridder. *DFU. nr. 3.1*. er du den Prophet (1907: Er du Profeten)? *Joh. 1.21*. *Man saae ham længe grunde; | Den Herre tænkte paa, | Hvorledes (*osv.*) *Oehl. XXIX. 8*. *Leer ej her om Dagen den Sol paa Himlen blaa? *Blich. D. I. 34*. *I vogte den Jomfru vell! *Hauch. SD. II. 270*. *Den Ridder til Jomfruens Fader gik ind. *Hrz. D. II. 30. 10.2* (*især bibl.*) ved smst. subst. den sky-støtte (1871: Skystøtten) drog fra deres ansigt. *2Mos. 14.19 (Chr. VI)*. den Hellig Aand, den hellige almindelige Kirke. *Alterbog. 438*. || (*talespr.*, *jf. bet. 9*) ved subst., der er smst. *m. et andet subst. i gen.*: den Fløjlskjole. *Tops. I. 83. 10.3*) (*bibl.*) ved tilnavn. du er Johannes den Døber (1907: Johannes Døberen). *Matth. 16.14*. Antiochus Epiphanes, den Syrer. *Goldschm. I. 39*. Manden, den Skaber, pønsede paa nye Ting. *JV Jens. TL. 142. 10.4*) † ved udenlandsk propr., hvor fremmede sprog bruger foransat bestemt art. jeg er ikke den Christus (1907: Jeg er ikke Kristus). *Joh. 1.20*. den Haag (∴: byen Haag). *Klevenf. RJ. 71. 10.5*) (*m. overgang til bet. 2.2*; *foræld.*) i tilfælde, hvor subst. efterfølges af en forklarende bestemmelse. Naade være med Eder, og Fred fra Gud vor Fader og den Herre Jesu Christo. *Ephes. 1.2*. Hvad som meest svækker den Lærdom om Hexerie, er Dette, at jo meere man tvivler om dets Realitet, jo meere tager det af. *Holb. Ep. II. 66*. den Talent til at skrive Skue-Spill findes kun hos faa Mennesker. *smst. V. 220*. den Flod Padum. *Falst. Ovid. 5*. Den Dyd Taalmodighed. *Høysg. S. 10*. *den Gud for Helte. *Oehl. XXIX. 118*. *Winth. IX. 279*. den Fugl Føniks. *Brandes. X. 365*. en skønne Dag dukkede han op paa Egnen igen . . parat til at begynde forfra lige som den Mand Job. *AndNæ. DM. 120*. *mærk den Herre Herres Ord! *Ew. (1914). I. 174*. i forb. den dag i dag (er), i morgen den dag *olgn.*, se Dag 7.5 og 7.7.

Denar, en. [de'na'r] *fl. -er*. (*ogs. Denarius, flt. denarier. EEwald. Concordantz. I. (1748). 227. Sal. 3. VI. 12*). (*fra lat. denarius, af deni, ti (til hver); især hist.*) romersk sølvmont, opr. værd *ti as*. min Moder (*døde*) og efterlod os nitusinde Denarier. *JLRasm. 1001 Nat. 175. Madv. RS. II. 375*. den samme Tjener gik ud og traf en af sine Medtjenere, som var ham hundrede Denarier (1819: Penninge) skyldig. *Matth. 18.28 (1907)*.

Ø **denationalisere**, *v.* [dena'ʃonali'se'rə] *-ede*. (*efter fr. dénationaliser, dannet*

paa den første franske revolutions tid; l. br.) berøve (en) nationalitet. *JBaden.Fr O.II.38. Sal.²VI.12.*

denaturere, v. [denat'u're'rø] -ede. vbs. -ing. (af fr. dénaturer, egl. berøve (noget dets) natur; især fagl.) behandle et stof saaledes, at det bliver ubrugeligt til et bestemt formaal; især: gøre alkohol ell. salt uanvendelige som nydelsesmidler. En Præmie (til) den, som opfinder det bedste System til at denaturere Alkohol. *BerlTid.^{9/1}1904. Aft.3.sp.1.* Dette (salt) „denatureres“ ved Tilsætning af visse lovmæssig foreskrevne Stoffer . . som gør det uanvendeligt til Menneskeføde. *Hage.⁶44.* denatureret Spiritus. *smst.691.* Denatureringsmiddel. *Sal.²VI.12.*

dengang, se Gang.

Dengse, en. [dænsø] ft. -r. (kæleform til Dreng (i smaa børns udtale); jf. kæle- 20 navne som Mandse (o: lille mand), sml. ogs. I. Basse; barnespr.) (lille) dreng. Dengsen vil ride Ranke. *Aftenbladet.^{24/6}1890.1.sp.4.* Din Dengse (o: den skrærende) er måske bleven Idiot. Men du vil nok tilgive ham. *Zeppelin.Fu.130.* || (i vulg. og spøg.) tiltale til undergivne: jeg formanede jo mine Folk: Spar I bare paa Krudtet, Dengser. *AKohl.MP.III.49.* || hertil **Dengse-barn**, -basse (*Aftenbladet.^{24/6}1890.1.sp.4.*), -ben (*TR.Nr.18.8.*), -mand (*Gadeordb.²*) ofl.

den-her, se her. -køn, et. (foreslaaet af SBloch. *Da.Sprogkræ.I.(1817).85;* gram., sj.; jf. Detkøn) fælleskøn. *Levin.Gr.I.43. II.55.*

denne, pron. [dæne] intk. dette [dæde; ogs. 'dæde (Bredsdorff.PR.15. Jesp.MFon. 141)]. ft. disse [disø] (ogs. i begge køn og tal (nu gldgs. ell. vulg., især kbh.): desse [dæsø] 40 fk.: *Blækspr.1897.39.* intk.: *Hostr.SpT.IV.5.* ft.: *Wing.Curt.48.*) gen. (i selvstændig anv.) fk. **dennes**, intk. **dettes**, ft. **disses**. (æda. thennæ (m., f.), thessæ (f.), thettæ (n.), ft. thennæ, thissæ, run. þansi, þensi, þensa, þana, þena ofl. (akk. m.), þisi, þesi ofl. (akk. f.), þitsi (akk. n.), ft. þasi, þisi, þesi (akk. m.), þasi, þisi, þesa, þessar (akk. f.), þausi, þisi ofl. (akk. n.), oldn. þenna (akk. m.), þessa (akk. f.), þetta (n.), ft. þessa (akk. m.), þessar (f.), þessi (n.), eng. this, ty. dieser 50 || ordet er dannet ved udvidelse af stammen i den (det, de) m. suffikserne -a og -si (se Arkiv.IV.96ff.); endnu run. (såsi) bøjer alm. så for sig og bevarer -si uforandret || ordet er lidet brugt i dagl. talespr. (og dial.) undt. i forb. m. adv. her (s. d.)

A. demonstr. pron., stærkere paapegende end den (det, de): om hvad der er den talende nær ell., hvis talen er om flere (ting), nærmest.

1) om noget omtalt ell. umiddelbart nærværende. 1.) i selvstændig anv. || rettede sig i køn og tal efter det ord, der henvises til. Der blev et Menneske udsendt af Gud, han hedde Johannes. Denne kom til et Vidnesbyrd, at han skulde vidne om Lyset.

Joh.1.7. i de udenrigs Begivenheder tog derimod kun meget faa nogen Andeel, og (det var især) Prams historiske Artikel i *Minerva* . . hvorfra de fleste . . havde disses Kundskab (o: kendskab hertil). *Rahb.E. III.169.* Hvis alle Borgere i en Stat kun havde een Villie, da var der vel ingen Tvivl om, at denne jo var den rigtige. *Heib.Pros.X.275.* den næste Morgen og dennes Aften. *Kierk.XII.380.* jeg traf saavel Excellencen som hans Frue i bedste Velgaaende. Under Maaltidet beklagede Fruen høflig, at jeg idag maatte nøies med disses eget Selskab. *Schack.370.* (han var) tilbageholden overfor Brodersønnen og dennes Hus. *Goldschm.VIII.61.* Etatsraaden (vilde) underrette Løjtnanten om, at han — selv under den Forudsætning, at hans Datter virkelig delte eller troede at dele dennes Følelser (osv.). *Tops.I.63. Fleuron. HG.75.* efterstillet for at begrænse bet. af det mere ubestemte det: Det er en Fandens Sag denne. *Holb.Vgs.(1731).II.10.* — mods. et andet pron. (oftest hin): (de to partier) stødte sammen ved Gibeons Dam; og de bleve, disse paa denne Side af Dammen, og de Andre paa den anden Side af Dammen. *2Sam.2.13.* det torde Rorik og Helge, denne ved sit Mod, hiin ved Folkets Kierlighed og Agtelse. *Sams. (Rahb.LB.I.126).* *Hiins Øje haaner ham . . | Og denne knæler og tilbøder ham. *Thaar.MV.31.* *Den første kaldes Loder, Hænr den anden Mand, | Hiin Guden er for Skionhed, og denne gi'er Forstand. *Oehl.NG.183.* *Elskov høist forskiellig er fra Kiærlighed: | Hiin hører Jorden, denne hører Himlen til. *sa.KG.391.* Mythologiens Kilder ere den ældre og den yngre Edda. Hiin er poetisk affattet, denne prosaisk. *Heib.Pros.III.15.* da Finanserne ere komme under Ventilation i Stændernes Forhandlinger, gaaer det jo paa ingen Maade an at sige, at Interessen for hine (o: *finanserne*) har svækket Interessen for disse (o: *stændernes forhandlinger*). *smst.X.299.* — m. underforstaaet subst., om noget umiddelbart (haandgribeligt) nærværende: denne (fx. stol) er af mahogni, denne af birketræ | disse (fx. æbler) kan ikke spises | dette (fx. billede) er af Marstrand | || som subj. rettede sig i køn og tal efter præd. mon denne (1871: dette) ikke være den (1871: det) store Babel. *Dan.4.30 (Chr.VI).* denne er min Søn, den Elskelige. *Matth.3.17.* der (Jesus) drog ind i Jerusalem, oprørtes den ganske Stad, og sagde: hvo er denne? *smst.21.10.* Hvilken forbandet Historie var ikke denne. *Holb.Bars.IV.2.* *Denne er Dagen, som Herren har gjort. *Grundtv.SS.I.296.* Tænk paa Din Skaber i Din Ungdom . . Denne være vor Lovpriisning af Ungdommen. *Kierk.IV.130.* „Jeg giver Kongen min Hest, Fjenden mit Liv og Gud min Sjæl;“ disse vare hans sidste Ord. *Fabricius.D.II.244.*

især hvor præd. er inth. og anvendelsen falder sammen m. den ndf. omtalte: Jesus (tog) Brødet, og takkede, brød det . . og sagde: tager, æder; dette er mit Legeme. *Matth.26.26.* et ungt Menneske med en lang Svøbe . . drev nogle hundrede tilbage . . (jeg) spurgte een af dem, som havde faaet de fleste Hug, hvad dette var for et forvovent ungt Menneske? *Ev. (1914). I.73.* || i inth. ent. uden hensyn til overensstemmelse i køn og tal. 1. om neutral forestilling. (djevælen) viste (Jesus) alle Verdens Riger og deres Herlighed, og sagde til ham: Alt dette vil jeg give dig. *Matth. 4.9. (en) Anfører maa ikke sige: Dette tænkte jeg ej paa. Holb. MTkr. 443.* *Kieltringer! hvad er det her for et Væsen? | . . Er dette at leve paa Nordisk Maneer? | Ei Kiemper, men kielne Sydboer jeg seer. *Storm. SD. 164.* Sjælens Mandighed vaagner utallige Gange og siger: Jeg er bestemt til Andet end dette. *Goldschm. VII. 464. (sj.) om det sted, den talende befinder sig paa: Han har . . gjort et Par Rejser . . mellem dette og Kjøbenhavn. Blich. III. 26.* 2. henvisende til neutralt udtr., fx. til (indholdet af) hovedsætning(er): (fornuften begaar) de allergroveste Forseelser. Vi kan tydelig see dette paa Hedningernes Exempel. *Ev. (1914). I.11.* En Mængde . . Smukke (længtes efter) at komme ind. Dette opvakte min Nysgierrighed. *smst. 75.* Naar Boulevard-Theatrene bemægtige sig de unge Kunstnere, saa bliver Théâtre français dem . . en Tidlang berøvet . . Dette skjønes dog ikke at være nogen Ulykke. *Heib. Pros. VI. 121.* *jeg bekjender: Sydens Frø | i denne Barm ej helt vil dø . . | Ak, Gud, du véd — i Gaar med Mette! | Skjænk mig Tilgivelse for dette, | og lad det ingen Frugter sætte. *Aakj. Muld og Maln. (1909). 95.* til substantivisk bisætn.: At Gud er den Algede . . dette bekjender enhver Mund. *Mynst. Betr. I. 100.* om han kommer nu eller senere, dette kan være mig det samme | til *infin.*: Da sagde de til hverandre: lader os ikke sønder-skære (Jesu kjortel), men lodde om den . . Dette gjorde da Striidsmændene. *Joh. 19. 24.* han besluttede at hevne sig, og dette lykkedes ham. *Kampm. Chr. III. 160.* Hans Hensigt var at vinde Tid, og dette opnaaede han. *Molb. DH. II. 431.* det (er) en Skam at staae tilbage, og Dette var hidtil Tilfældet med mig. *Heib. Pros. X. 257.* mods. et andet pron. (oftest hin): *Han alt har lært at elske og at frygte, | Hiint af sin Mo'er og dette af sin Fa'er. *PalM. IV. 42.* 3. som subj. i sætn. m. substantivisk præd. Dette skal være Troja. *Holb. Ul. II. 1.* *Og dette skal være Hr. Smidtses Skaal, | Hurra! *Hostr. G. 71.* dine Øren skulle høre bag dig et Ord, der siger: „dette (Chr. VI: denne) er Veien, gaaer paa den!“ naar I afvige til højre eller venstre Side. *Es. 30. 21.* J. P. Jacobsen . . Dette er vor Nutids-

Prosas store Kolorist. *Brandes. III. 3.* Dette er de lave, gule Huse, de smaa Gaarde med grønne Traeer, de smalle, uendelige Gader, som jeg elskede. *Hoffmann. Blaa-nende Danmark. (1919). 12.* *Dette er Hymnen til Hende. *HSædorf. DD. 9.* || (efter lat. hujus (mensis); især ¶ *ell. emb.*) gen. fk. dennes (ofte skrevet ds.), ved datobestemmelser: i denne (indeværende) maaned. Deres Brev af 17. ds. har jeg modtaget. *Fru Heib. B. I. 316.* Med Tak for Deres ærede Forespørgsel af 4. ds. tillader vi os at tilbyde Dem. *OKaalund. Jørgensen & HCRiis. Eng. Handelskorrespondance. (1918). 37.* Begravelsen foregaar fra Bispebjerg Kirkegaard . . Fredag den 5. ds. *Pol. 9/11 1920. II. sp. 5. 1.2* attrib. Sadducæerne sige, at der er ikke opstandelse, ey heller Engel, ey heller Aand; men Pharisaerne bekiende begge disse ting (1819: antage begge Dele). *ApG. 23.8 (Chr. VI).* (Jesus tog) Kalken . . og sagde: denne Kalk er det nye Testament i mit Blod. *I Cor. 11. 25.* Hør Elsebet! kiender du denne Person? *Holb. Jean. IV. 8.* *Viis, Naadig og Retfærdig, | Dig og Din Throne værdig! — | Tag disse Navne med | I Graven. *Ev. (1914). I. 102.* *Skil mig ved disse Erter; | Jeg maa med Armene og vise mine Smarter. *Wess. 60.* Betragtd endnu denne (: hosstaaende) Figur; lad A forestille (brændpunktet). *Ørst. III. 137.* *Disse gode danske Herrer ere Vidne dertil! *Winth. VI. 199.* I denne Kulde og i dette Mørke gik paa Gaden en lille, fattig Pige. *HCAnd. VI. 35.* Maaske har de i dette Øjeblik en Sammenkomst! Denne Gisning meldte sig pludselig med forfærdende Magt. *Schand. UM. 195.* *Der er ej Resonans i dette Land; | man raabe kan derind, hvad det skal være . . | det lyder alt som Stokke-Stad i Sand. *Drachm. XI. 367.* (jf. bet. 4:) der . . behøves (ikke) nogen Inkvisition; dette siger Kirkeloven udtrykkelig i disse og disse Steder! *CPal M. O. 376.* || efterfulgt af attrib. adj. (Eva) har talt denne sidste Linie ud med en større Heftighed. *Ev. (1914). I. 161.* Jeg bærer derfor dette lidet Melk til hende. *Suhm. I. 157.* Hvilken Vrimmel af Modsigelser i denne ene Linje! *Brandes. XII. 115.* m. underforstaaet subst.: *Syv Konster man fra gamle Dage drev . . | Og frie Konster disse syv man nævner. *PalM. VIII. 101.* || efterfulgt af attrib. gen. Denne det gamle Testamentes Fordom havde . . Jødefolket paa Jesu Tid. *Horreb. II. 350.* || efterfulgt af ejendoms-pron. Homerus eller Senecus burde staae op af Graven igien for at beskrive . . disse mine Bedrifter. *Holb. Mel. I. 5.* Mit halvdøde Haab lever op igien ved dette dit Paafund. *Kom Grønneeg. I. 303.* det sjældne Uheld, hvormed denne min Efterløber altid kom til kort, saa at han ikke en eneste Gang naaede (mig). *Hjort. Valg. 23.* Siden Festen . . havde Marie Grubbe ofte tænkt paa denne sin Svoger.

JPJac.I.214. || ved ord som Jord, Verden osv. for at fremhæve modsætningen til det oversanselige (hinsidige). mit Rige er ikke af denne Verden. Joh.18.36. *Jeg skjænkte dig dit Liv, en Sjæl og denne Jord. *Ew.* (1914).I.174. *Kiærlighed til denne Jord | Seer du, ak, er saare stor. *Grundtv. SS.I. 625. Winth.V.161.* (man har beskyldt missionærerne) for at vise større Begjærlighed efter denne Verden, end det sømmer sig for Guds Riges Tjenere. *StBille. Gal.III.56.* || i tidsbestemmelser (forskellig fra den 1.2). i denne Nat, førend Hanen galer, skal du fornægte mig tre Gange. *Matth.26.34.* gak bort denne Gang; men naar jeg faaer bedre Tiid, vil jeg lade dig kalde til mig. *ApG.24.25.* vi veed endnu ikke hinandens Navn, og kand dog maa skee komme til at holde Bryllup denne Aften. *Holb. Masc.III.13.* *I denne Vinter har vi ha't | en usædvanlig Frost. *Hostr. G.117.* Maaske har de i dette Øjeblik en Sammenkomst! *Schand.UM.195.* Hun følte sig saa underlig tung tilmode denne Dag. *PDrachm.K.68.* *I denne Nat, hvor din bønkelige Mund er mig ganske nær. *HSeedorf. DD.12.* se ogs. u. I. Aar 3 og Dag 2.1. || om den nærmeste af to (ell. flere) muligheder. *dig jeg tugter, | Men ei paa denne Tid og dette Sted. *PalM.U.71.* *Det var et Skrald, det var et Brag, | som før ej hørtens nogensinde | paa denne Side Dømedag! *Kaalund.126.* (han kom) et Stykke paa denne Side af Trediverne ind i Folketinget (: inden trediveaarsalderen). *Hørup. III.153.* || (højtid.) efterfulgt af et andet pron., der yderligere fremhæver, at det, der udtrykkes ved subst., er nærværende. I skal holde de usyrede brøds høytid; thi lige paa denne samme (1871: den selvsamme) dag udførde jeg eders hær af Ægypti land. *2Mos.12.17* (Chr.VI). Vidste du (: Jerusalem) dog, ja end paa denne din Dag, hvad der tiener til din Fred! *Luc.19. 42.* jeg havde aldrig kundet bildet mig saadant ind, hvis jeg icke havde seet det med disse mine Øyne. *Holb.Ul.IV.3.* || (foragt; jf. lat. iste) ved personbetegnelse, især navn. (det er) egentlig os heroppe i Norden, der have opdaget Amerika, og icke denne Columbus. *HCAnd.IV.141.* da han dog skulde sige Noget, sagde han: „Hvem er Hr. Krog?“ — Og da ingen i Hast svarede, kom han til omtrent at gjentage Ordene, men med en anden Tone: „Hvem er denne Hr. Krog?“ *Goldschm.VII.244.* „denne“ Dostojewski (skal icke) komme dér med sin Morder og Skøge og fortælle os, at de To lutres igennem Kærlighed. *Drachm.F.I.294.* Hvad mener De om denne Bjørnson? *KLars.DM.75.* jf.: *Forargelsen er ganske uden Ende, | Foragten — oh — er over al Forstand: | — Se blot paa hende — denne — denne — denne — | hun drikker Kaffe. *AaHermann.S.19.* || (efter fr. ce (ty. dieser); l. br. før slutn. af

18. aarh.; maaske opr. kun fulgt af relat. bisætn., se bet. 2.2 slutn.) m. kvalitativ bibet., oftest trykssvagt og i bet. nærmende sig best. art.: for at betegne noget som alm. kendt, noksom omtalt olyn. Naar mand har kuns een Datter og mand gifter dend bort, saa er det i Haabet, at mand i Fremtiden vil see disse kiære Børne Børn gaee og spille paa Gulved. *KomGrønne.III.197.* han lignede en af disse Byttinger! *Wess. Anno.85.* Sigurd var et af disse legemskræftige Mennesker uden megen Aand. *Oehl.XXXI.130.* *Hvor gule var de Lokker, som rundt om Panden laae, | Og saa disse Øine, — hvor friske og hvor blaae! *Winth.VI.199.* *Aldrig, aldrig jeg forgjætter | Disse Dale, disse Sletter, | Disse maaneklare Nætter. *ARecke.90.* hans malerier er mærkelige ved denne gennemførte bronzefarve | hendes øjne har dette gaadefulde | 2) bestemt ved noget i det flg. 2.1) selvstændigt: m. flg. anførelsesudtr. ell. substantivisk bisætn. || som formelt præd., rettende sig i køn og tal efter subj. Nu er min eneste Sorg denne, at jeg har overilet mig. *Holb. Bars.V.7.* Sagen er denne: Jeg har i nogle Aar .. baaret Kiærlighed til eders Datter. *sa.Jean.IV.7.* e. br. (højtid., især bibl.) m. ombytning af subj. og præd.: disse ere Noahs Sønners Slægter (osv.). *1Mos.10.1.* || i inkt. i afhængig stilling. for at oplyse (en læresætning) noget mere, vil vi endnu legge dette til: (osv.). *Ew.(1914).I.35.* *Men, min Søn, forklar mig dette: | Af hvad Aarsag stjal du Mulen? *Hrz.D.II.65.* *„Først gav han dette, Herre!“ | — til Orde Audun tog — | „at Kongen ej hovmodig | Vrag paa min Gave slog.“ *Ploug.I.345.* 2.2) attrib. || m. flg. anførelsesudtr. ell. substantivisk bisætn. Da sang Mose og Israels Børn denne Sang for Herren og sagde: jeg vil synge for Herren. *2Mos.15.1.* *Jupiter tilsidst brød ud i disse Ord: | „Hr. Pope har sagt sandt: det er den bedste Jord.“ *Wess.75.* *de sagde disse Ord: | Naar dem vi stoler paa, | I Krigen monne gaa. *PFaber.VV.2.* himmelske Fader! vi takke dig for denne din faderlige Velgerning, at du .. har givet os dit hellige og salige Ord. *Alterbog. 430.* (hun) tilkastede Jens denne (kompliment): „Du er klog Jens!“ *Hjorta.HE.I.* || m. flg. relat. bisætn. *Dette Vand, vi glide paa. *Hrz.D.IV.40.* denne vending, du saa ofte benytter | — spec. svarende til bet. 1.2 slutn. (s. d.): Arendse (var) en af disse skygfulde Skionheder, hvis Smil er som Solens igiennem en regnfuld Himmel. *Ew. VIII.86.* han har .. eet af disse sieldne Hierte, som selv midt i Livets strideste Sølvstrøm aldrig forsølves. *Bagges.L.I.108.* (hun) var et af disse kvindelige Væsener, hvilke (besidder) al den Fiinhed og Lethed i Omgang (der) blot kan erhverves i den store Verden. *Gyldb.(1849).IV.62.* disse stramme Modedukker, disse følsomme Qvindfolk, hvis Øine løbe i Vand i Maane-

skin, hine skinhellige Hængehoveder, hvis Tale- og Tænkemaade er lige forskruet. *Hz.XVIII.104. PalM.V.15. Bønnelykke.A. 25. (højtid.) ved siden af foransat best. art.: for Gud er han ikke vigtigere end den Spurv, som falder til Jorden — hverken han denne den Mægtigste, der nogensinde har levet. Kierk.X.55.*

B. (især bibl.) i bet. nærmende sig ubestemt pron.

3) selvstændigt: om person. **3.1)** denne og hin, om hvem man intet nærmere kan angive: visse personer; den og den. til Zion skal der siges: denne og hiin (*Chr.VI: den og den*) er født i den. *Ps.87.5. 3.2)* i toledet udtr.: denne — denne, den ene — den anden. Gud er den, som dømmer; hand nedtrykker denne, og ophøyer denne (*1871: den ene . . den anden*). *Ps.75.8 (Chr. VI).*

4) attrib. **4.1)** denne og hin olgn. (svarende til bet. 3.1). *Jeg glemme Danmark! . . fordi hin og denne Blomst | Jeg finder skion i fremmed Egn. *Bagges.II.37. 4.2)* i toledet udtr. mods. et andet pron.: den ene. imellem Kløftveiene . . var en spids Klippe paa denne Side, og en spids Klippe paa hiin Side. *1Sam.14.4.* hvert Vagtkammer var sex Alen paa denne og sex Alen paa den anden Side. *Ez.40.12.*

denne-her, pron. se her. **-hersens**, pron. se hersens. **-lunde**, adv. (jf. æda. thæssæ lund(æ) og ingen-, nogenlunde; foræld.) paa denne maade. **1)** [1] om noget omtalt. *Jeg blev kun tiorten Dage denne lunde | Hos min Homer (o: Voss). *Bagges. III.6. 2)* [2] bestemt ved noget i det fg. *Thi yttred' han paa Fransk, som Husets Folk ei kunde, | Til Jupiter derom sin Meening dannelunde (osv.). *Wees.76.* (han) begyndte sin Prædiken dannelunde; „Ligesom Løven udgaar at søge sit Rov . . saa skulle vi og alle — vandre i et nyt Levnet.“ *Bagges. L.II.70.*

dennem, se II. de.

Denne-mand, propr. (jf. den 8.3; mulig omdannelse af D(j)ævelen, jf. *Feilb.I.183. IV.96; dial.*) i eder, som benævnelse paa fanden. det skal Du, Dennemand knage mig, bevise. *Blich.III.497.* *Der gaar en . . | justement Kræn Lausen, | „dæn'mæen af Slavslen!“ *Aakj.SV.II.41. U -sides*, præp. og adj. [1] [-'si'Øðæs] († *-sids*. *Moth. D65.*) (efter ty. diesselts; l. br.) **1)** som præp.: paa denne side af (mods. hinsides). *Moth.D65.* Folkene dennesides og hinsides Øresund. *HN Claus.Univ.18. sa. (Dagbl. 1860.1.sp.2). 2) som adj.: d. s. s. -sidig. de (flygtede) hemmeligt bort fra Kirken med dens Lære om det Hinsides. Under Navn af Humanister fandt de et nyt Hjem i det Dennesides' mere beskedne Bolig. *TroelsL. XIII.131. U -sidig*, adj. [1] [-'si'Øði] (som findes) paa denne side; næsten kun (især relig.) om det timelige, jordiske (liv). (mods. hinsidig). „det Hinsides“, der*

ikke vil vide af „det Dennesidige“. *Brandes.VI.568.* Kulturen er dennesidig. Den er kun for dette Liv. *Vilh.And.FM.89. Moltesen.M.149.* man genføder græsk ånd i sig . . når man kan leve livet ædruelig dennesidigt i avet selvstyre. *Letterst.tidskr. 1917.333.*

den-stund, se Stund.

I. Dente, en. [dændə] flt.-r. (jf. fr. dent, 10 egl.: tand (jf. Dentist), ogs. om frynser ell. taker paa vævet ell. syet arbejde; fagl.) især i flt.: ophøjede striber paa ryggen af handsker. *Sal.VIII.451.* Kronprinsen var i Diplomatifrakke og hvide Handsker med sorte Denter. *Pol. 29/1908.3.* Ræk mig i Drømme Deres behandskede Etatsraadindehaand og lad mig trykke et kysk Kys paa Deres Denter. *smst. 10/1910.4. II. dente*, v. [dændə] -ede. (fra fr. denter, afl. af dent, tand; 20 fagl.) forsyne (en handske) med denter. *Meyer.*

den-tid, se Tid.

Dentist, en. [dænt'ist] flt. -er. (fra fr. dentiste, eng. dentist, af fr. dent, lat. dens, tand; l. br.) tandlæge; nu næsten kun om person som uden egl. tandlægeuddannelse forfærdiger og indsætter kunstige tænder: tandtekniker. Tanden skulde ud . . og da Tode var den Tids meest berømte Dentist, besluttede (jeg) at gaae op til ham. *Rahb.E. III.150. KPont.Retsmed.III.166. VortLand. 9/1905.2.sp.3.*

Departement, et. [dæpærdə'man] vAph.(1764). best. f. -et [-'man'ət] flt. -er [-'man'ør] ell. † m. fr. bøjning -s (*Stampe. I.30.*) (fra fr. département, til départir, dele, af lat. pars; jf. Appartement) **1)** (nu kun om udenl. forhold) landomraade, der udgør en administrativ enhed; forvaltningsomraade. Phoenicien, som var under den Syriske Gouverneurs Departement. *Holb.JH.II.256. Leth.(1800).* I det sydøstlige Frankrig findes et sprogomraade, der omfatter . . departementet Ain og dele af departementerne Jura og Doubs. *Sandfeld Jens.S.183.* || overf., jf. bet. 3: (man tvinges) til at undrage et Departement efter det andet fra Guds besynderlige Forsorg. *Horreb.II.193. 2)* afdeling af den udøvende myndighed. **2.1)** ministerium; nu kun om udenl. forhold ell. (foræld.) om departementet for udenlandske affærer, 1770-1848 benævnelse paa den del af regeringen, der varetog udenrigspolitikken (se *Sal. VI.23*). *Stampe.I.30.* jeg agter at gaae ind i det udenlandske Departement. *Heib.Poet.I.453. Gylb.VI.187. 2.2)* hovedafdeling af et ministerium. han (bliver) Chef for det Departement, hvorunder de skal sortere. *FrSneed.I.98. smst.185. Sal. VI.22. 3)* (spøg.) omraade for ens virksomhed ell. interesse; enemærker; felt; gebet. Under Generalindens Departement lod til at henligge Alt, der kunde besørges ved Penge. *Goldschm.VI.287.* (karten) begav sig ind til sit Departement, Kostalden. *Schand.F.*

239. Som sit særlige Departement beholdt Bojsen . . Hærloven. *F.Henrichs.M.F.I.206.*
Departements-chef, en. [2.2] *Tops. II.398. Schand.TF.II.189.* -**direktør**, en. [2.2] *embedsmand*, som udgør et mellemled ml. ministeren og departementscheferne, især i krigs- og marineministeriet. *Wolfh.MarO.530. Sal.²VI.22.* -**sekretær**, en. [2.1] *embedsmand (nærmest svarende til Kontorchef) i departementet for udenrigske affærer ell. 1848-1908 i udenrigsministeriet. Sal.²VI.23.*

Depeche, en. [de'pæʃə] *ft. -r. (fra fr. dépêche, til dépêcher, udføre hurtigt, afsende (en skrivelse); opr. sa. ord som Dispa-che; især emb. og ✕) 1) skriftlig meddelelse, der sendes ved ilbud. Handels O.(1807).55. de intetsigende Depecher, som (vor) Legations-Secretair . . har skrevet i Chiffres. Gylb.VII.245. Naar Løjtnanten udtager mig til Ordonnans, be-tragter jeg det . . som et meget ærefuldt Hverv, løber med mine Depecher, spiller ingen Tid undervejs. Bønnelycke.Sp.155. overf.: (bogen) bringer ikke den flygtige Nysgierrighed Depescher; men gjør sin Opvarning for den stille Videlyst. Bagges. L.I.XIX. 2) (jf. fr. dépêche (télégraphique)) telegram. Drachm.F.I.260. Vi har ventet Depeche siden i Gaar. Kaptejn'en skulde telegrafere fra Bornholm. Esm.II.184. *over mig hvirvler Langfarts-Depecher i Tråde, der synger af Glæde. ERode.Digte.(1920). 35. Stationsforstander Holmgreen dikterer mig en Depeche. Buchh.UH.162.*

dependere, v. [depæn'de'rə] *Høysg. AG. ell. (sj.) -te. vbs. † Dependance (FrSneed.I.15) ell. † Dependens (Meyer.). (af fr. dépendre, lat. dependere; nu sj.) d. s. s. afhænge 1. m. tings-subj.: Alle Sager, som af denne Sæhandel deris Oprindelse have, eller og af denne Søeret dependere. DLA—8—1. all min Lykke dependerer deraf. Holb. GW.(1724).23sc. (Jupiter), af hvis Nick det dependerer, om denne Comœdie i Dag maa spilles udi 4re Acter. sa.UHH.Prol.3sc. de anbefalede Commisarius skulde undersøge Sagen, med alt hvad deraf dependerer. Stampe.II.330. Chievitz.NF.109. m. person-subj.: jeg (er) Ambassadeur extraordinair over den heele Armee, og dependerer af ingen uden af General Holephernes. Holb.Ul.II.5. de Danske Bisper skulde ey længere dependere af (bisperne af Bremen). sa.Intr.I.626. Det er en Ære for jer at dependere af ham, thi det er en fornem og en rig Mand. Heib.Poet.I.217. *med hvert Minut | Min Kjærlighed mig synes meer forskudt. | Jeg dependerer blot af Deres — Naade. Hrz.I.82. || (dial.) i bet.: bøje sig; være*

deponere, v. [depæn'se'rə] -ede *ell. (sj.) -te. (fra fr. dépenser; jf. spendere; nu sj.) give (penge) ud, især til unødige formaal; bortødsle. Paven gav . . Syn-dernes Forladelse til alle dem, som vilde*

anvende og deponere deres Penger udi Rom. Holb. Kh.948. en bon vivant, der deponerede en Hoben Penge. PAHeib.E.69. Siden den Dag deponerer han ganske utroligt i Glacé Handsker. Chievitz A.Recke. D.59. Sal.²VI.23.

Déplacement, et. [deplas(ə)'man] *best. f. -et [-'man'əf] ft. -er [-'man'ər] (fra fr. déplacement, egl. vbs. til déplacer, fjerne fra sin plads, jf. placere) 1) (fagl.) vægten af det rumfang vand, som et skib fortrænger, naar det flyder ved sin normale vandlinie. Wolfh.MarO.159. Kampflaaden havde et Déplacement af c. 160.000 Tons. Bath Münter. Krigen ml. Japan og Rusland. II.(1905).108. et Jærnskip kan flyde paa Vand, skønt det Materiale, hvorfra det er bygget ved sin Vægtfylde skulde synes at maatte tvinge det til Bunds. Det er Forholdet mellem Dødvægt og Déplacement det kommer an paa. HarNiels.VS.26.*

deponent, adj. [depo'næn'd] *(af lat. deponens, egl. part. til deponere (se deponere), idet paagældende verber tænkes at „aflægge“ den aktive form; gram.) (verbum.) som kun har passiv form, men aktiv betydning. det deponente (verbum) jeg mindes. JBaden.Gram.117. Mikkels.SprogI.58.* **deponere**, v. [depo'ne'rə] -ede *ell. (sj.) -te. vbs. -ing (vAph.(1764)) ell. Deposition [deposi'tjo'n] (Lassen.SO.419), jf. Deposits, Depositum, Depot. (af lat. deponere, aflægge; jf. imponere) 1) (især †) overgive (rørlige ting) til forvaring. Høysg.S.280. Nørreg.Privatr.III.47. jeg maatte køre til Pachhof, og der deponere min Kuffert og Mantelsæk. FrSneed.I.93. (ministrene) bærer ingen Ordener. Hvis de har nogle i Forvejen, deponeres de . . ligesom Sager førerbestallinger, man i Øjeblikket ingen Brug har for. Hørup.III.385. (skuespilleren) havde deponeret sin Afskedsbegæring. Nans.P.120. JVJens.SS.148. man deponerer sine Værdipapirer i en Bankboks. Tilsk. 1918.II.311. || (m. h. t. pengesum) stille som sikkerhed. jeg erbyder mig strax at deponere her i Retten 24 Rdl. til Viidere. Holb. Hex.V.1. HandelsO.(1807).55. Kautonisten kunde fordre Deposition af Beløbet i Nationalbanken. Lassen.SO.419. || (spog.) m. person-obj. (han var blevet) sat fast og nu deponeret i et Skab bag Straffekamrets Forsal. ORung.SS.105. || m. abstr. obj.: aflægge (indtil bedre tider). Eskimoen gaar ikke i Hi med Solen og deponerer ej heller sin frodige Livsglæde i Skæret af det sidste Daggy. Knud Rasm.DØ.115. 2) (efter mlæt. deponere cornua, aflægge hornene, symbolet paa den ustuderedes „dyriske“ aandbeskaffenhed, ved en akademisk ceremoni; jf. behøve; foræld.) blive student. Der var andre Karle, som deponerede i min Tid, end nu omstunder. Jeg deponerede fra Slagelse Skole. Holb.Er.I.3. sa. 11J.II.1. Ste Hans Dag 1704, da ieg . . deponerede. Ereboe.34.*

☐ **deportere**, v. [depo'rt'e'rø] -ede ell. (sj.) -te. **Deportation**. (af lat. deportare; besl. m. Porto, Portør) forvise fra moderland ell. hjemstavn (til en koloni ell. anden fjernere del af riget), især m. h. t. forbydere. *JBaden.FrO*. Derfra blev han deporteret, — som han skrev til os, fordi han havde taget Deel i Oprøret. *Hzr.III.193*. Deltagere af Sammensværgelsen bleve dømt til Deportation, Hovedmændene til Strafarbejde i Bjærgværkerne ved Uralbjærgene. *NationaløkonTidsskr.I.114*. *den Dronning af Samara, som i Haabet om en Prins | deporteret Dem, Prinsesse, til den fjærneste Provins. *HSeedorf.DD.77*. En gammel Lov . . tillod Vicekongen at lade mistænkelige Personer deportere. *Tilsk.1920.I.137*.

Deposition, en. se deponere. **De-positis**, en. [depo'sids] *ft. næppe br.* (af lat. depositio; egl. vbs. til deponere 2; foræld.) det at blive akademisk borger, dels om den dertil knyttede ceremoni, dels om studentereksamen. Det første og største Examen, kaldet gemeenligen Depositz, holdes een gang om Aaret kort efter St. Hans Dag. *Hob.Staat.199*. Da ieg nu var klar med Depositzen og hafde gjort Stiiil for Kosten paa Klosteret. *Æreboe.39*. *Baden.Jur O.I.112*. *Sal.V.134*. **Depositum**, et. [de'po'sitom] *ft. deposita*. (af lat. depositum, *perf. part. til deponere*, se deponere (1); *især jur. og ¶*) 1) *hvad der deponeres; spec.: hvad der anbringes hos tredjemand i forvaring; sikkerhed; pant. Moth.Conv.D30*. Depositita til Forvaring. Dette hører til de Forretninger, som Bankerne have paataget sig fra den ældste Tid. *Sal.II.538*. De fleste Banker modtager Værdier i Depositum. *Hage.742*. Nøgler (til laboratoriet) udliveres til Studentet mod et Depositum af 5 Kr. *Haandbog for Studenter.1920-21.170*. 2) den handling at deponere; ogs. om dokument, hvori denne handling staafestes; forvaringskontrakt. *Norreg.Privat.III.200*. *Lassen.SO.602*. **Depot**, et. [de'po'd] *ft. -er*. (af fr. dépôt, sa. ord som Depositum) 1) ¶ d. s. s. Depositum 1, især om deponerede værdipapirer. (veksellererfirmaet) har store Depoter i forskellige Banker, og meget beror paa, hvad disse Værdipapirer . . kan udbringes til. *Pol.1908.6*. *Hage.742*. (bankier'en) havde (forgrebet) sig paa de ham betroede Depoter. *MRubin.Er.113*. aabent depot, se aaben 1.3. 2) (sted til ophobning af materiel. 2.) ✕ m. h. t. mandskab og krigsmateriel (til erstatning ell. reserve). *Leth.(1800).26*. *Sal.3.VI.27*. 2.2) (især ¶) m. h. t. varer, jærnbaneanmateriel o. lign.; magasin; forraadshus. *JBaden.FrO.II.38*. depot for funde sager, (jærnb.) opbevaringssted for ting, der er glemte af de rejsende. *Krak.1920.II.234*. 2.3) forraad af proviant o. lign. nødvendighedsartikler, som nedlægges i øde egne (af ekspeditioner o. lign.) til senere brug. (vi fandt) et af Pearys Depoter fra hans sidste Nordpolsekspedition, udlagt i 1908 og bestaa-

ende af Pemmikan, Kiks, Sukker og Petroleum. *KnudRasm.G.303*. 2.4) ☐ (spog.) m. h. t. abstr. forestilling. *i dette Depot (o: et fængsel) for Synden og Sorgen. *Kaalund.407*. **Depot-arbejder**, en. [2.2] (jærnb.) Depotarbejdere (herunder Vognmørere, Pumpere, Pudser, Fyrmænd). *DSB.Ordre C.II.23*. *Dag Nyh.28/1911.2.sp.5*. -by-gning, en. [2.2] *Fædrel.1846.sp.453*. -fund, et. [jf. 2.3] (arkæol.) fund af hengemte sager. *Soph.Müll.VO.380*. *Frem.DN.206*. Fra den ældre bronzealder kendes . . depotfund, sager, nedgravede for at gemmes til bedre tider. *HVClauss.H.18*. -kommandør, en. [2.1] ✕ Depotkommandøren . . anvendes ordentligvis som Forstander for Befalingsmandselevskolen. *Tjenesteregl.242*. *Skyderegl.97*. -skib, et. [2.1] ⚓ skib med oplag af krigsformødenheder. *Wolfh.MarO.150*. *Sal.2.VI.27*. -spor, et. [2] (jærnb.) spor til midlertidig hensætning af vogne. *DSB.Banebygn.56*. -styrke, en. [2.1] ✕ mandskab, som gør tjeneste ved et depot. *Tjenesteregl.242*.

☐ **Depravation**, en. [depra'va'sjo'n] vbs. til depravere; det at være forringet ell. forværret i aandelig henseende; tilstand af (moralisk) fordærvelse. *JBaden.FrO*. hendes Koketteri bestod i . . ikke at gøre den mindste Forskel paa sine Tilbedere. Men netop derfor drømte de alle berusende Drømme om det Ansigt, der maatte være bag Masken . . sporede en Duft af Depravation i Uskyldigheden. *JPJac.II.28*. ☐ **depravere**, v. [depra've'rø] -ede ell. (sj.) -te. **Depravation** (s. d.). (af fr. depraver, lat. depravare, til lat. pravus, ringe, slet) forringe ell. forværre i aandelig henseende. (især i *perf. part.*) heele Nationers Smag (er) ved triviale Bøger . . bleven saaledes depraveret, at de finde mest Smag udi Skrifter, som uden Skøn-somhed er sammenskrabede. *Hob.MTr.260*. *smst.545*. *JBaden.FrO*. stupide og moralsk depraverede og altid intrigerende Bureaukrater. *Pol.29/1920.9.sp.1*.

Depression, en. [depra'sjo'n] *ft. (l. br.) -er*. (af fr. dépression, lat. depressio, vbs. til deprimere, se deprimere, især bet. 3; ☐ ell. med.) nedtrykt sindsstemning; spec. (med.) om en hjernelidelse: melankoli. *Meyer.3* (patienten) kunde være fortvivlet, men der indtraadte Pauser i Depressionen. *KPont.Psychiatr.IA.7*. en ikke ringe hypokonder Depression. *Arb.forsikr.1907.BilagI.13*. Den manio-depressive Psykose . . er karakteriseret ved en sygelig forandret Sindsstemning. Denne kan være nedtrykt indtil dyb, haabløs Fortvivelse, og Tilstanden betegnes da som Melankoli eller Depression. *HHelweg.Grundtvigs Sindssygdom.(1918).54*. **deprimere**, v. [depri-me'rø] -ede ell. (sj.) -te. vbs. **Depression** (s. d.) (af fr. déprimer, efter lat. deprimere, til premere, trykke, *JBaden.FrO*. 1) (fys.,

med.) i egl. bet.: trykke ned. Det restande Ar er . . tydelig deprimeret (o: viser en fordybning), derimod ikke ømt. *KPont. Psychiatr. II. 140. Meyer. 2) (med.) i forb. deprimeret puls, nedsat, svagere puls (end normalt). Meyer. Sal.² VI. 28. 3) (∅ ell. med.) m. h. t. sindstilstand: nedtrykke; forstemme. (han spurgte) med en Bastemme, der skulde udøve en deprimerende Virkning. *Tops. I. 229.* Hovedgrunden til Sagernes uheldige Vending laa i den Saarede deprimerede Humør. *ÆSkram. G.C. 248. J.V. Jens. D. 180.* Det er en Regel, at vi — det skal have en deprimerende Indflydelse paa vore naturligvis overordentlig uciviliserede Modstandere — skal raabe Hurra. *Bønnelycke. Sp. 168.* ∥ part. deprimeret, spec. (med.) om sygelig, melan-kolsk sindstilstand. (patienten gør) ikke noget egentlig deprimeret Indtryk, nægter ogsaa daarligh. *Humør. KPont. Psychiatr. I. 171.* under dette Sygdomsanfald var (han) i deprimeret Sindsstemning. *H.Helweg. Grundtvigs Sindssygdom. (1918). 24.**

Deputat, et, ∅ en (*Moth. Conv. D. 30*). [deputat'd] flt. -er. (jf. ty. deputat, af lat. deputatum, egl. perf. part. n. til deputare, se deputere 1.1; emb.) ydelse (især til embedsmænd), bestaaende i brændsel (ell. fødevarer). *Deputater | Af Vildt og Frugt (o: paa Vallo). *Heib. Poet. VIII. 255. LandbO. I. 548. Sal.² VI. 29. jf.: brænddeputatet overførtes nu til (gehejmearkivet). ADJørg. IV. 298.* ∥ hertil: Deputatbrønde. *Forst O. 15.* ∅ **Deputation**, en. [deputa'fo'n] flt. -er. (af lat. deputatio, vbs. til deputare, se deputere) vbs. til deputere, især mere konkr.: samling personer, der skal røgte et hver paa et større antals vegne, især forebringe en sag for rette vedkommende. Deputationerne til Nationalforsamlingen op-høre ikke. *FrSneed. I. 324.* Om Sommeren havde en Deputation fra Egnen været hos Ministeren paa Jernbaneanlægets Vegne. *Tops. III. 164. Pont. A. 63.* Frøken Andersen og jeg gik i Deputation til Bestyreren. *Rode. K. I. 67.* **deputere**, v. [deputa'te] -ede ell. (sj.) -te; vbs. **Deputation** (s. d.) (ænyd. d. s.; af fr. députer, lat. deputare, afskære, bestemme) 1) (emb., nu l. br.) fastsætte ell. tildele som (natural-) ydelse (jf. Deputat). *Moth. Conv. D. 30.* (der var) deputeret 12 favne brønde til „det kongelige arkiv over tøjhuset“. *ADJørg. IV. 298.* 2) (især ∅) udnævne til ell. ud-sende som befuldvægtiget, i reglen paa et større antal menneskers vegne og især i officielt anhängende. *Paa sliq Forsikkring strax den deputerede Skare | Tilbage gik. *Holb. MpS. 283.* De Danske Generaler (vilde) deputere Hr Mogens Gyldenstjerne . . paa Kong Frideriks . . Vegne at høre (Kri-stian II's) Foredragende. *sa. DH. II. 256.* de, som vare deputerede til ham. *Ørst. Br. I. 117.* (ved en beneficeforestilling for en skuespiller var der) deputerede Skuespillere, Sangere

og Dandsere fra alle Theatrene, som toge Deel i Divertissementet. *Oehl. Er. III. 127.* de deputerede borgere, om *Kbh.s* borgerrepræsentanter under enevalden. *Nørreg. Privatr. I. 340.* ∥ især i perf. part. deputeret som subst. At skicke ham Deputerede . . for at gratulere ham med Bormesterskab. *Holb. Kandst. III. 1.* Deputerede, som sendes til en Regent eller Stat fra Undersaatter, Vasaller eller andre, der ikke have den høieste Magt. *Nørreg. Naturr. 474. PAHeib. E. 156. J.V. Jens. A. II. 311.* i nogle spec. anv.: 1. (foræld.) højere embedsmand i et kollegium (under enevalden). øverste Deputeret i Rente-Kammeret. *vAph. (1759).* (han) blev Deputeret i Oeconomi- og Commerce-Collegiet. *Ørst. VI. 55.* han var ogsaa Etatsraad og Deputeret eller hvad det var. *Hrz. IV. 233.* 2. (foræld.) medlem af den raad-givende stænderforsamling 1831-48. Indsigelser, en anden æret Deputeret ganske uventet har reist mod en Sag. *Lehm. (Fædrel. 1844. sp. 13852).* jf. (spøg.): Guddommens Raad, til hvilket ligesaa lidet Philosopher som Huusmænd sende Deputerede. *Kierk. V. 40.* 3. folkevalgt medlem af en lovgivende forsamling; nu især om medlem af det folkeligste kammer i et udenlandsk parlament. de Deputerede til denne Nationalforsamling. *FrSneed. I. 306.* Har De læst Benjamin Constant's Tale i de Deputeredes Kammer (o: det franske deputeretkammer)? *Heib. Poet. X. 40. Sal.² VI. 29.* **Deputeret-kammer**, et. (efter fr. chambre des députés til deputere 2; polit.) afdeling af (udenlandsk) lovgivende forsamling, der vælges ved umiddelbart valg (paa mere folkelig basis). *Meyer.² (jf. Deputerede-Kammer. Meyer.¹). Sal.² VI. 29.*

I. der, pron. [dær; dɑ; kunstlet dør] dør. *Høysg. AG. 4. 138.* (æda. thær; opr. sa. ord som II. der, se især (om overgangstilfælde) bet. 2—4; brugen er udviklet paa da., jf. fris. ther som stedsadv. og relat. pron.; se FalkT. Synt. 142) indledende relativ bisætn.

1) som subj. 1.) umiddelbart efter det ord, det henviser til. Naade være med Eder, og Fred, fra den, der (1907: ham, som) er, og der (1907: som) var, og der (1907: som) kommer. *Aab. I. 4.* de, der antoges udi geistlig Orden. *Holb. Kh. 438.* des strængere vare de imod dem, der nogentid havde været i deres Følgeskab. *Ev. (1914). I. 65.* *Min Else er saa trofast som den ranke Lilievand, | Der sætter eders Hjerte i en evig Elskovsbrand! *Winth. VI. 197.* *den aabne Mark, | Der nylig gjenlød af Kampen. *Hrz. D. II. 117.* Skriften maa være berregnet paa Væsner, der har og bruger Fornuftens Lys. *Brandes. S. 67.* ∥ efter pron. samme (mindre alm. end som). Jeg er den samme, der for tolv Aar siden styrtede ned i Hulen. *Bagges. NK. 384.* en Fox-Terrier, som blev ført i Snor af samme Haand, der holdt Stokken. *KLars. Ci. 198.* *Rørd. GK. 38.* 1.2) adskilt fra det ord, det

henviser til || ved en del af hovedsætn. Den samme Forbandelse følger mig, der i gamle Dage fulgte Israels Børn. *Hauch.VI.251.* Critikken, jeg har talt om, gjælder ikke „Agnete“, men en om mig som Digter, der skal have staaet af Molbech i „Maanedsskriftet“. *HCAnd. Breve. I.220.* || indledende den sidste af to sideordnede relativsætn. 1. (nu næppe br. uden af enkelte forf.); „Talespr.“ *Levin.*) de to sætn. forbindes m. og ell. men: en Plante, der groer for vore Øine og der er i Slægt med vore Vædsker. *Tode.ST.II.6. Hauch.SD.II.176. Hrz.KRD.99. sa.Nim.180.* *Den raske Dreng .. | Der Sværdet svinger og der Harpen slaar. *PalM.V.138.* Johannes, der fra Barndommen af var sindssvag og der døde 39 Aar gammel som vanvittig. *Brandes.III.579.* en afgrødevætte, der vågner og holder sit indtog om våren, og der om høsten dør eller drager bort. *AOLv. Danmarks helte-digtning. II. (1910).251. IJohansen. Den røde Villa. (1917).10.* Den der selv har lært noget Tilbørligt, men der ogsaa kan lære Andre det. *Mynst. Tale. (1843).8. Hauch. I.328.* Centrum, der som rent kirkeligt Parti har en Særtstilling, men der daarligt erstatter det tilsidesatte borgerlige Frisind. *Brandes. TD.54. (sj.) i tilfælde, hvor den første sætnings relat. pron. (som undertiden er udeladt) staar i afhængig stilling: naar han lod enhver, han kiendte, og der havde meer end jeg, give sig saa meget, saa var han hiulpen. Rahb. LB. I.137.* en hvid Ged, hvilken hun elskede meget, og der bestandig fulgte hende i Hælene. *Hauch. II.64. smst. III.230.237. 2. (l. br.) uden konj. ml. de to relativsætn. *O! hvad Lykke savner den, | Der har Pige, der har Ven? Rahb. Poet. F. I.111.* en adfærd, der smerter, der harmer, der oprører mig | 1.3) † visende tilbage til en hel sætning (nu: hvad der; jf. u. II. der 4.1). *Jeg kom, som han, en smule af min Stie, | Der let kan skee i Skov og Poesie. *Bagges. I.92.* Egentlig findes der hverken Aarstal, Steds eller Bogtrykkers Navn paa denne Bog, der i mine Tanker er en stor Fejl. *PAHeib. US. 497.*

2) i afhængig anv. 2.1) † som obj. *Alle de Sløjder, der jeg kan, | dem lærer jeg eder saa gerne. *DFU. nr. 1.9.* *Som tvende Løver, der man striide seer om Bytte. *Hölb. Paars. 295. smst. 299.* *Som Valmue der Regn og Vinden har nedtrykket. *sa. Metam. 29.* || paa overgang til sammenligningspartikel. *Efter syed stalt Signelil | det bedste, der hun kunde. *DFU. nr. 1.13. 2.2)* som hensobj. (jf. II. der 2.2.) ansee ham, som den, der Pileesku haver fløyet om Ørene, men intet have troffet. *Hölb. M. Thr. 167.* nu kun ved passiv i stilling, hvor der ogs. kan opfattes som subj.: *det opbragte Dyr, | Der Ungerne berøves. *Oehl. HK. 25.* *Sølvet i Bierget, der er Lyset formeent. *smst. 7.*

II. der, adv. [tryksterkt (kun i bet. 1 og 5): 'dæ'r ell. (nu næsten vulg.) 'de'r; tryksvagt (altid i bet. 2-4): dær, dæ, di ell. (kunst-let) dør] dær. *Høysg. AG. 24.* || om bet. 2-3 anvendes ofte betegnelsen „formelt“ ell. „foreløbigt“ ell. „grammatisk subjekt“ om bet. 4 undertiden „subjektstøtte“; om disse anv. se *FalkT. Synt. 8ff. Wivel. 39ff. Jesp. SprL. 66ff. Mikkels. Ord. f. 14ff. 22ff. jf. Aarb. 1866. 142.* || efter der i bet. 2-3 m. subj. i flt. anvendes tidligere i alm. flertalsform af verbet: Have der flere Pant i et Gods. *DL. 5-7-14.* der (1907: De) vare ved 5000 Mænd. *Luc. 9.14.* Der ere u-tallige Exempler paa saadane Indbildinger. *Hölb. Jep. II. 3.* at der ikkun vare to Opholds-Steder for de andre, hvoraf de nødvendig maatte udvælge det ene. *Ev. (1914). I. 66.* der kunne og ville komme saadanne Skiebner over (mennesker), hvori deres hele Trøst vil være til Ende. *Mynst. Præd. II. 103. (m. flg. part.:)* der ere fundne nogle af de gamle Fædre, der have holdt det for en Pligt at hindre Hedenske Bøgers Læsning. *Hölb. Ep. IV. 52.* der bleve tagne tilstrækkelige Forholdsregler til at hindre. *Stampe. I. 55.* efter være dog ofte entalsform: *JBaden. Tacit. I. 90 (ovf. sp. 532³⁸).* Der var Flere at sige Farvel til. *HCAnd. (EJessen. Gram. 146).* Der var ingen kostbare Meubler. *Scharling. (smst.). (m. flg. part.:)* Der var ogsaa bevaret .. adskillige Stamtavler over danske Konger. *Mölb. DH. I. 104.* i slutn. af 19. aarh. bliver brug af entalsform ogs. i andre tilfælde alm., jf. *BT Dahl. Da. Sætningslære. (1884). 10f.* (æda. thær(æ), oldn. þær, eng. there, ty. da (dar-), got. þar; besl. m. de, den, det; jf. I. og III. der) betegnelse for at noget indtager en anden plads end den talende (mods. her).

A. som demonstr. adv.

1) som selvstændigt adverbialled. 1.1) om noget omtalt ell. umiddelbart nærværende. see, der er din Hustru, tag hende og gak. *1Mos. 12.19.* *(nordmanden) viser, | Han sit Fødeland har kiær; | Men .. han gjorde ilde, | Om han vilde sig indbilde, | At der fødes Mennesker | Kun i Engelland og der. *Wess. 226.* *Madam, der staaer en Tyv. *smst. 51.* *Strømmen gaar mod Kjøbenhavn, | Kongedyb er Strømmens Navn, | Der blev Helten viet. *Grundtv. PS. I. 260.* hun troede ikke engang, at der fandtes en Skorpion paa hele Øen, thi ingen skadelige Dyr kunde der trives. *Hauch. MfU. 88.* *Kunde jeg da (v: naar jeg skal dø), som Blomsten der, | Hylle mit Hoved blødt. *Winth. I. 222.* *Naa er du der, din gamle Ørn! | Gak ind til din Herres Glædesmst. *IV. 22.* der paa lag, se Lag. styret af efter-sat præp.: bayrisch Wald der var han fra. *JPJac. I. 242.* vælt ikke skammelen; der staaer lampen paa | der kommer han til om nogle dage | hæren standsede ved Donau, der kunde den ikke komme over | m. overgang til bet. 2-3: giv mig lampen,

saa snart der er hældt olie paa ! || i forb. m. pron. den (det, de) for at betegne en tydeligere paaegning (især om noget umiddelbart nærværende). Kløv det Træ der og put Traaden ind ved den vaade Bark. *JVJens.NH.196.* „Hvad var det for en Ting, Du solgte?“ — „Denne Messinghane“. — „Den der Hane?“ *Buchh.UH.78.* den blomst der (ell. mere dagl. den der blomst) gaar snart ud | giv mig de bøger der (de der bøger) | vil du have denne kage eller den der? | *jf. Feilb. Esp.57.* || hvem | der, se hvem. || (dagl.) i forb. m. tiltalepron. for at paakalde vedk.s opmærksomhed: *Seida, tilside du der med de Skind! *Hzz.D.I.184.* Hør, De der! Er Proprietær S. ikke gift? *Hostr.US.I.11.* || ledsagende en bevægelse, hvormed man overdrager noget til en anden: der har du en krone | (*jf.u. Daler 2*) || (i højtid. ell. nedset. tiltale) som udraab (svarende til sædvanlig høflig tiltale m.) vær sa a god. „Flye hid din Skilling da.“ — „See der!“ *Holb. Jep.I.A.* *, der Phorbos (sagde han), | Der, tag dig dette Barn som dit fra nu af an.“ *Fasting.H.92.* Der? vil du have et Æble. *Heib.Poet.VI.79. smst.V.336. Bogh.III.65. Rích.II.55.* Dérl raabte han og kastede Pakken og Tovrullen ned til Tønnes. *Drachm.PV.149. sa.VS.138.* || fremhævende ell. sammenfattende tidligere stedsbestemmelser. *I Graven der blegner den rødeste Kind. *Rahb.PoetF.I.204. Lund.ED.167.* *I Skanderborrig Enge, | Alt ved den blanke Sø, | Der gaae de Piger og Dreng, | At slaae og rive Hø. *Blich.D.II.81.* *Paa Vossevangen der vil jeg boe. *Hauch.SD.I.199.* *Med Bogen i en rolig Vraa . . | I Brødres Lag, hvor Flasker staa, | Der er vor (∴ studenternes) Plads. *P.Møll.I.38. Winth.HF.112.* *see, bag Byen hist, der staaer min Kirke! *PalM.IV.275.* || indledende eftersætning til en steds-bisætn. (som oftest begynder med hvor). hvor du gaaser hen, der vil jeg gaae hen. *Ruth.1.16.* Hvor got Folk er, der kommer got Folk efter. *Holb.Bars.II.3.* *Hvor Slaget traf det ømme Hierte, | Der hialp ey Lægedom og Raad. *Ev.(1914).I.96. Hauch.SK.90. Hrz.FN.166.* || efterfulgt af nøjere stedsbestemmelse (*jf. bet. 1.2 og 2*). *Der laa hun, som hun ej burde, | død paa en Alfarevej. *Hostr.VV.97.* *Hvem sidder der bag Skjærmen? *Aakj.RS.120. m. efterfølgende stedsadv. (i udtr. svarende til smsat adv. derhen, derind osv.):* der vil jeg nødig hen | der gaar jeg ikke ind | || m. tilbagestrængt rumforestilling. Thi hvor der er fuldkommen Fyldestgiørelse, der er ingen Naade. *Ev.(1914).I.28.* Et germansk Adjektiv, hvis gotiske Form er skir-s, som paa norsk-islandsk hedder skirr, og der endnu føles i sit Slægtskab med Verbet skina. *Vilh And.(Festskr.Vilh Thoms.259).* *Ved Violinernes gribende Lyd | der var det, hun brast i Gråd. *M Schneider.FM.22.* (nu kun dial.) styret af eftersat præp. (i udtr. svarende til smsat adv.

derpaa osv.): *Naar jeg der tænker paa, mit heele Legem bæver. *Holb.Mel.II.3.* *Jeg sørger og paa ny, naar jeg der tænker paa. *Falst.Ovid.64. jf. Feilb. (u. dermed). m. overgang til bet. 2-3:* Jeg glemmer aldrig den første Psalme Svensken skiød. Jeg troer der falt paa engang af 3000. *Holb.Jep.I.6.* skjøndt der kan være Noget i, er det dog ikke Alt. *Grundtv.Udv.V.165.* der bliver en Mariage af. *Blich.(1920).VII.23.* || (dagl.) henvisende til umiddelbart foreliggende ytring ell. situation (ofte i udtr. for misbilligelse og ærgrelse): i det tilfælde; ved den lejlighed. *Der vil han pibe ud, den museblakked Kål, | Ein schönes Stück genannt: Dramatiske Journal. *Ev.(1914).II.140.* har du dog ikke der gjort mig et net Stykke Arbeide (∴: modtaget en bortført pige). *PAHeib.Sk.III.255.* Der er jeg gaaet ind i to Klubber for hendes Skyld, og . . jeg (kan) slet ikke faae hende til at tage derhen med mig. *Rahb.Tilsk.1794.51.* *, Nu, Morgiane! sover du igien? . . | „Nei, Mustaphal der gjorde du mig Uret.“ *Oehl.A.75. sa.Lf.184.* Naa da! . . der har Du slaet min Bedstemoder ihjel. *HCAnd.V.21.* Der har jeg nu i syv Aar gaaet og glædet mig til den Dag. *Pont.FL.315.* „det gør mig ved Gud ondt, Oscar, at jeg ikke kan hjælpe dig.“ — „Der kan Du selv se, det gaar ikke for mig.“ *Esm.II.50.* der har vi det, se have. der stod de olgn. udtr. se staa. 1.2) om noget, der bestemmes i det flg.: henvisende til steds-bisætn. (som oftest begynder m. hvor). *Hvo skriger der, hvor Konger sover rolig? *Ev.(1914).I.104.* *Kun der er mørkt, hvor Dagens Blik ei straalr hen. *Oehl.BG.161. Heib.TBS.68.* *Nu staaer hun atter der, hvor først hun var. *PalM.U.191.* (sj.) styret af præp.: jeg (har) beskrevet de forskjellige Stadier, inden jeg naaede hen til der (nu alm. til, dertil ell. derhen (til)), hvor jeg nu er. *Kierk.XIV.76. (sj.) m. efterfølgende stedsadv. (i udtr. svarende til smsat adv. derhen osv.):* der gik han hen, hvor pligten kaldte ham | || m. tilbagestrængt rumforestilling. man begriber vanskeliger der, hvor man ikke indseer. *Engelst.Nat.132. 1.3)* nærmende sig til ubest. bet. i forb. der og der (sj. der eller der. *Hoysg.S.25*), paa ei sted, man ikke ønsker ell. behøver at angive nærmere. (han) havde seet bemeldte skændige Gierning, der og der. *EPont.Men.III.21.* en Hytte, som laae der og der. *Grundtv.Snorre.II.353. (hun)* faar ham underrettet om, at hun elsker ham, at hun bor der og der, at hendes Mand er ude paa den og den Tid. *Brandes.I.530. JVJens.Br.262.* her og der (olgn.), se her. || om de faste forb. ligge der, være der, se ligge, være.

2) paa subjektets plads, henvisende til en anden stedsbestemmelse. (ofte nærmende sig til ell. faldende sammen m. bet. 3). 2.1) i subjektlos sætn. || ved verber i aktiv (se det 1.2 og 2.2). 1. ved være og blive (vorde) med adj.

i *intk. som præd.* *Jeg troer der er skjønnest i Danmark. *HCAnd.X.507.* *Der blev stille i Stuen, | Da Festen var endt. *Drachm. II.297.* *der var lydt i Natten den stille. *smst.279.* der (*ell. det*) er frugtbart paa Fyn | 2. ved andre verber. der (*nu: det*) banker vist paa Døren. *Holb.Bars.II.8.* jeg veed nok, hvor (: *hvoordan*) der (*nu: det*) tilgaar uden slige Huse. *sa.Kandst.IV.1.* nu kun i enkelte forb.: saadan ser der (*ell. det*) ud allevegne | hvordan er det, der (*ell. det*) lugter herinde? | (*l. br.*) *henvisende til trykstærkt* der: Meddelelser om, hvorledes det gaar til i Rusland, og hvorledes der dér ser ud. *Pol.15/9.1920.5.sp.2.* i tilfælde, hvor der efter verbet følger et led, der logisk er subj.: der laa tæt med bog og med visne grene under bøgen. *Rørd. (Mikkels.Ordf.14).* der vrimlede med (*ell. af*) besøgende i museet | (*m. vaklen ml. forestilling om indholds-obj. og egl. subj.:*) der regnede vand i spandevs fra himlen | || *ved pass.* I himlen tages der ikke til ægte. *Mikkels.Ordf.15.* der købslaas paa torvet | i hovedstaden ymtes der om ministerskifte | 2.2) i sætn. *m. ubest. subj.* || *ved intr. verbum i aktiv.* *Der gaar Dans paa Riber Gade. *DFU.nr.30.1.* *Da kom der en Bonde til samme Sted — | Han hedde saamænd Søren Kanne. *Blich.D.II.114.* *hos mængden en Ven der staae | Veemods Taarer i Blikke. *Heib.PoetS.(1848). VIII.186.* Der kom en Soldat marscherende hen ad Landeveien: Een, to! een, to! *HCAnd.V.1.* (*man havde*) meldt, at der gik en stor Hjord Bøfler der og der inde i Landet. *JVJens.Br.262.* *jf.:* jeg er saa bange, naar jeg . . var gaaet ud for at gaae paa Toldboden, der da et Par gode Venner skulde komme, tage mig under Armen . . og følge mig ud i Castellet. *Rahb.E.III.11.* ☞ *henvisende til her: (videnskabsmanden)* veed, at her foregaer der Virkninger, som staae under forskjellige Love. *Ørst.AN.II.34.* || *ved være og blive (vorde)* i *absolut anv.* der var Mørke oven over Afrunden. *1Mos.1.2.* Af Vocåler er der i det skrevne Danske sprøg ikkun ni. *Høysg.AG.3.* hvor der er Luft, der kan og leves. *Tullin.III.313.* Der er intet uvæsentligt i Gud. *Ew.(1914).I.28.* *Der er et Land saa kosteligt | Alt under Nørrelide. *Grundtv.PS.IV.3.* *kun hvori der Liv er, er der Lyst. *PaM.IV.261.* der bliver 7 til rest i det regnestykke | der er sjov i gaden | || (*nu l. br. uden for talespr.*) *ved trans. verbum m. ubest. pron. som subj.* Ak bevise, eller ikke bevise, der skal dog Ingen narre mig i Sligt. *Hauch.VI.215.* || *ved pass.* der er hørt en Røst i Ramah. *Jer.31.15.* Hverken, siger han, findes eller kræves der nogen fuldkommen Fyldestgiørelse i Skriften. *Ew.(1914).I.24.* der gives Evner hos Barnet, som ikke grundigt udvikles uden ved Naturvidenskab. *Ørst.AN.II.91.* *Der ages paa

Lykkens gyldne Hjul | Saa fast, at En intet sanser. *JPJac.I.359.* i tilfælde, hvor subj. er en *flg. substantivisk sætn.:* der (*oftere: det*) ses paa tavlen, hvilke salmer man skal synges |

B. som ubest. adv.

3) paa subjektets plads. 3.1) i subjektløs sætn. || † ved *upers. verbum i aktiv.* Der (*nu: det; se det 1.2*) banker vist igien. *Holb.Bars.II.7.* || *ved pass.* *Hvor sødt der smiles og hvor ømt der grædes. *Grundtv.DV.IV.170.* *Det bødes der for i lange Aar, | Som kun var en stakket Glæde. *JPJac.I.359.* 3.2) i sætn. *m. ubest. subj.* || *ved intr. verbum i aktiv.* *En sørgelig Ende den Lystighed fik, | Der vankede Hylen for Sang og Musik. *Storm.SD.165.* *Om Danemarks Kvide der lod en Sang, | Saa sørgelig. *Grundtv.PS.VI.234.* Desuden var der foregaaet andre Ting. *Molb.DH.I.291.* Det frøs, og der faldt lidt Sne. *Goldschm.II.364.* i tilfælde, hvor subj. er en *flg. substantivisk sætn.:* Af dette Forhold følger der (*oftere: det*), at de Straaler, som skulde have forstærket hverandre . . nu tilintetgjøre hverandres Virkninger. *Ørst.III.202.* || *ved abs. anv. af være og blive (vorde).* Gud sagde: der vorde Lys (*Chr.VI: vorde lys*); og der blev Lys. *1Mos.1.3.* skal det være Frugt af Studeringer, saa børde man jo ønske, at der vare aldrig Bøger til. *Holb.Er.V.5.* der er intet Ondt til, hvoraf der jo (: *uden at der deraf*) kommer noget Godt. *JSneed.IX.111.* der er en Gud til. *Ew.(1914).I.10.* Er der en Lov, da maa der ogsaa være en Lovgiver. *Mynst.Betr.IA.0.* *Der er et yndigt Land, | Det staaer med brede Bøge | Nær saltan Østerstrand. *Oehl.XX.245.* Er der den (: *nogen*) Ting, jeg har . . glædet mig over? *Bønnelycke.A.37.* (*foræld.*) *m. tidsbetegnelse som subj.:* der (*alm.:* det) blev Aften, og der blev Morgen, første Dag. *1Mos.1.5.* || (*nu l. br. uden for talespr.*) *ved trans. verbum m. ubest. pron. som subj.* *Ørst.VIII.135.* saadan en Elendighed har der aldrig Nogen hørt. *Blich.II.289.* *Bødt.140.* Det har der Ingen bedet ham om. *CBernh.V.133.* *smst. VIII.48.* *JPJac.I.244.* Har der nogen Mennesker paa Jorden hørt Mage! *Skjoldb. IM.42.* || *ved pass.* der høres en Stemme. *Ew.(1914).I.174.* der skal læres saalænge man lever. *Mynst.Erb.7.* *Der blev da givet Løfter | Og der blev taget Eed! *Winh.HF.133.* *Da høres der Tummel, da kralde der Skud. *Hzr.D.IV.115.* ☞ i tilfælde, hvor subj. er en *flg. substantivisk sætn.:* Videre spørges der (*ogs.:* det), om vi kunne begiære vore Penge af Herren igien. *Holb.NF.I.180.* I den her givne Fremstilling har jeg blot meddeelt saamange Træk af Menneskeslægtens aandelige Udvikling, at der (*oftere: det*) kunde sees, hvorledes hvert Samfunds første Skridt paa denne Bane skete. *Ørst.III.35.* der (*ell. det*) paastaas bestemt, at manden er forulykket |

4) *ml. subj. og verbum. 4.1) i sætn., hvor subj. er spørgende pron. (ell. i tilfælde, hvor gradsadv. hvor hører til subj.). || i bisætn. 1. i substantivisk bisætn. (de) anførte . . nogle Steder og Capitler af Bibelen, som nesten passede sig saavel (o: saa godt) paa hvis (o: hvad) der stoed i Texten, som en Næve til et Øje. Tychon. AB. 33. vanskeligt var det at sige, hvo der var Lærer, og hvo der var Tilhører. Basth. Tale. (1782). 18. Vi maae troe, hvad vi vide, der er sandt. Ew. (1914). I. 12. PAHeib. Sk. III. 30. *Hvad Tanke der besielte Kongens Aand, | Nysgjerrig nu hver Hofmand ønskede kiende. Oehl. L. I. 124. Det varede længe, førend man fik at vide, hvo der var Forfatteren til dette Værk. Heib. Pros. V. 208. Denne Blanding af Spøg og Alvor, som gjør det umuligt . . med Bestemthed at vide, hvilket der er hvilket. Kierk. VII. 52. Jeg ved ikke, hvilken Time der skal gaa Bud efter Jordemoderen. Goldschm. I. 6. Men hvo der (1909: den som) lærer og lever anderledes, end Guds Ord lærer, han vanhelliger Guds Navn iblandt os. Katek. § 98. Men hvem der fik Jørgine, det blev alligevel Poul, saadan endte det. J. V. Jens. HF. 129. det er usikkert, hvilken af ansøgerne der faar pladsen | intet er mig mere ligegyldigt, end hvem der har gjort det | komme, hvad der vil | jeg er ligeglad med, hvad der sker | det kommer an paa, hvor mange der melder sig | det er svært at sige, hvor stort udbytte der kan blive | 2. (l. br.) i adjektivisk bisætn. (jf. bet. 4.2). (han) straffede alle, hvem der sagde Nei. Grundtv. Snorre. I. 257. I denne Bog skrev jeg Adskilligt op, hvad der forefaldt. Hauch. VII. 117. det er ikke Regeringen, hvem der her fattes Energi. Bang. T. 126. 3. i appositionel bisætn., efter hvad, naar det viser tilbage til hele den foregaaende sætning eller verballedet deraf. han tabte sin proces, hvad der kom som en overraskelse for alle | jeg blev vaad, hvad der var meget ubehageligt | 4. i adverbial bisætn.; i indrømmende spørgebisætn.: jeg er lige glad, hvad der (end, saa) sker | (sj.) i ubest.-relat. sætn., der anvendes m. sa. bet. som betingelsessætn. og har tilsvarende eftersætn.: hvad der ikke før har været ækelt og uordentligt der hjemme, saa er der da nu. Gyllb. IX. 88. || i hovedsætn. 1. i tilfælde, hvor pron. (ell. forb. indledet m. hvor) efterfølges af mon. hvem mon der har gjort det? | hvilken kjole mon der klæder mig bedst? | hvor mange mon der kan danse menuet? | 2. i udraabsætn. m. hvem ell. hvo, formet som afbrudt spørgebisætn. *O! hvem der dog var Engle-klæd, | Og kunde giøre Selskab med | De blide Seraphiner. Brørs. 68. Hvem der dog maatte berøre dem — kysse dem, sagde jeg! Ew. VIII. 93. *Ja, hvem der var i Dit Sted! Hvem der kunde | Som Du fordybe sig i Polemik. Hrz. D. III. 30. hvem der havde haft sig en Dram.*

AndNæ. PE. I. 166. 4.2) (jf. I. der; nu kun vulg.) efter relat. pron. som. Siig kun til den som der udsente Jer, at jeg kand icke holde ham Ord. Kom. Grønneg. I. 282. *Og denne Slave, troer jeg, skulde bæres | Igien af Een, som der var ganske hvid. Oehl. A. 186. *det maa være Noget, | Som der er godt. smst. 162. alle, som der her i Byen hørte til Litteraturen. PVJac. Breve. 104. om forb. som at der, se I. at sp. 920⁸⁸. || m. overgang til bet. 2.2. *Da følte jeg den Magt, | Som der laae i din Smerte. Winth. III. 4. 4.3) i paralleliserende bisætn. jo flere der skal gøre det, jo daarliger bliver det gjort | jo mere vand der skænkes paa kaffen, des tyndere bliver den | (m. overgang til I. der:) for hver to(,) der dumper til eksamen, slipper tyve igennem |

C. som relativt adv.

5) (opstaaet ved udeladelse af relativ partikel, jf. III. der; foræld.) der hvor. (de) befalede Tyrannerne at blive der de vare. Holb. Intr. I. 20. Gid du faae al Landsens Sot og Syge der du gaar og staaer! Breddahl. I. 114. smst. 215. (svensken) har sine Spioner, har han, der En mindst skulde tro det. JPJac. I. 37. smst. II. 368. *Agnete dukked sig dybt, dér hun stod. Blaum. AH. 308. Han troede, hun skulde besvime, dér hun stod. Kilde. AE. I. 165. || knyttet til foreg. stedsbetegnelse. i Systemet, der han træder frem phantastisk drapperet med en §'s rige systematiske Omhæng. Kierk. VII. 120. || m. tilbagekrængt rumforestilling (jf. III. der): i det tilfælde, hvor; naar. Tingsvidne er det, der gode Mænd, Tinghørere, Tingmænd, eller Stokkemænd, som paa Tinge vare, vidnede med deris Eed, det de saa og hørte. DL. I—13—28. Saa maa ogsaa hiin travle Mand have Uret, der han slutter, at han har mange Forretninger, fordi han holder fire Skrivere. Kierk. X. 60. smst. VII. 534.

III. der, konj. [dør; dgr; 'dæ:r] (æda. thær, thar; opr. sa. ord som II. der (udviklet af bet. 5), maaske paavirket af æda. thæghær (thaghær), saa snart som, (oldn. þegar (er)); nu kun bibl. ell. foræld., jf. Brøndum-Nielsen. SF. 93ff.) indledende tidsbisætninger: da. 1) indledende adverbial bisætn. (jf. da 9.1). *saa ve var mig i Hjerte mit, | der jeg saa Helmer bløde. DFU. nr. 2. 19. Der Henricus af Engeland fick dette at høre, samlede hand en stor Hær sammen. Holb. Intr. I. 530. Æreboe. 76. Ingulf . . var alt fem Aar gammel, der Kong Knud døde. KSelsk. Skr. I. 27. Siden, der Vermund kaldte paa ham, kom han igien nærmere. Hauch. II. 325. Kierk. X. 313. || m. historisk præss. *Der han (o: Stefanus) vil til Døden blegne . . | Beder han, Gud ei vil regne | Dennem deres Synde-Flod. Kingo. 205. || efterfulgt af eftersætn. m. da. Og der Noah var sex hundrede Aar gammel, da kom Floden med Vande over Jorden. 1 Mos. 7. 6. Der han tøvede, da toge Mændene ham

ved Haanden. *smst. 19.16.* *der han kom for Kongen ind, | Da hed det: Mester Ole Vind! | Hvorom er det, I præker? *Grundtv. PS. III. 237. Bagger. II. 40.* 2) knyttet relativt til det foreg. (jf. da 10). I det Aar, der Noah var sex hundrede Aar gammel. *1Mos. 7.11.* *Om Morgenen aarle der Dagen fremskreed. *Sort. HS. D. 4^r.* aldrig glemmer jeg den Dag, der han kom hjem, som Seierherre. *Suhm. (Sk Vid. X. 16). Kierk. VII. 120.* 3) (sj.) indledende substantivisk bisætn. han fornam ikke, der hun lagde sig, eller der hun stod op. *1Mos. 19.33.*

IV. der(°), se II. de.

V. der-, i ssg. af II. der; udtale: 1. i forb. svarende til præp. m. trykstærkt pron.: [dæ'r-, næsten vulg. dæ'r-] m. bityrk (ell. uden tryk) paa sidste led (henholdsvis den stavelse af dette, som usmsat har hovedtryk). dêraf. *Høysg. AG. 133. dêraf. smst. 1. 2.* i forb. svarende til præp. m. tryksvagt pron. [dær-, dæ-, kunstlet: dêr-] m. hovedtryk paa sidste led (henholdsvis den stavelse af dette, som ogs. usmsat har hovedtryk). dêraf. *Høysg. AG. 140;* naar sidste led begynder m. vokal, trækkes undertiden [r] over til flg. stavelse: [dæ'ra'(v), dæ'ruðə] (ved siden af [dæ'ra'(v), dæ'ruðə]) 3. i (part.) adj. [dæ'°r-, næsten vulg. dæ'r-] (de fleste ssg. m. der- findes allr. (oftest skrevet i to ord) i glida. (se Kalk. *I. 353ff. V. 171ff. Rimkr. 335ff.*), jf. æda. þar af, þær af, þar til ofl., oldn. þar af, þar eptir, þar fyrir osv.; brugen af faste (sammenskrevne) ssg. skyldes til dels paavirkning fra ty. darauf, damit, davor osv., jf. II. der 1.1 samt *FalkT. Synt. 315;* anv. af ssg. m. der- og præp. tilhører især skriftspr., medens talespr. foretrækker forb. af præp. og pron., fx. jeg er ked deraf, i talespr. alm. jeg er ked af det) brugt til at danne demonstr. (sj. relat., se der-for, -fra) adv. og (part.) adj. (fx. derværende) || naar sidste led er præp. ell. adv., har ssg'en ofte sa. bet. som den, dem ell. (især) det styret af vedk. præp., henholdsvis af en præp., der følger efter vedk. adv., fx. deraf, af det, der-ind, ind i det || af ssg. bestaaende af 3 led, fx. derudaf, ud af det (omtalte osv.), er kun de vigtigste medtaget ndf.; udeladt er fx. der-forinden, -hennefra, -hjemmefra, -ind-efter, -indi, -nedad, -om(me)ad, -ovrefra, -ud(e)ad, -udenpaa, -udfor, -udfra ofl. || under de enkelte ssg. er kun medtaget eks. paa de mere alm. bet., og kun enkelte, særlige anv. er behandlet for sig, idet her i øvrigt henvises til de ord, der indgaar som sidste led || m. h. t. der- gælder, at det kan: 1) henviser til noget omitalt ell. umiddelbart nærværende. (hvør intet andet angives u. de enkelte ssg., foreligger denne anv. af der-). 2) være bestemt af noget i det flg., dels (☐ som germanisme) m. sa. bet. som den blotte præp.: jeg slutter det deraf, at man aldrig har set det | dels m. stærkt fremhævende (ell. kvalitativ) bet.: derpaa alene kommer det an, om der er penge i statskassen |

skulde det virkelig være kommet derhen („saa vidt“), at vi maa vandre fra hus og hjem? | han er steget derop („saa højt (som)“), hvor ingen fod før har traadt | (i jævnere talespr.: det kommer alene an paa (osv.) — kommet til (osv.) — steget op (til) (osv.)). (eks. paa denne anv. er ndf. kun givet ved adv., hvor brugen er mere alm. forekommende). -ad, adv. (jf. ad, især bet. A 1-4; nu l. br.) jf. ad (besluttede) at skyde en Gienvei over Freiberg .. og valgte alt-saa den Agepost, som tog deraf. *Rahb. E. III. 261.* *Guds-Husets Dør er i vor Daab, | Og hvem deraf indganger, | Ham møder Herlighedens Haab | Og Paradisets Sanger. *Grundtv. SS. IV. 142.* man leer deraf (nu alm. deraf). *Kierk. EE. I. 265. Feilb. -af, adv. (jf. -udaf). 1) [V. 1] *Jeg kan finde i mit Hjerte, | At min Sjæl har Trøst deraf (°: af Jesu opstandelse). Kingo. 185.* han var geraadet udi saadan Geld, at han uden deres Hielp aldrig kunde rædde sig deraf. *Holb. DH. I. 621.* Historien deraf (nu: derom). *sa. Ep. IV. 126.* *Selv er han det Livets Brød, | Hvem deraf vil æde, | Skal indgaa, trods Synd og Død, | Til vor Herres Glæde. *Grundtv. SS. III. 167.* Uagtet den dybe Taus-hed, hvori Dantons Fjender indhyllede deres Planer, saa mærkede han dog Noget deraf. *Hauch. VII. 250.* Egnen var skjult i Taager, saa jeg intet deraf kunde see. *sa. MfU. 6.* jeg veed aldeles Intet deraf. *Oversk. I. 226.* || (nu næppe br.) om personer: af dem; af de (paagældende) personer. denne store Helt, hvilken, endskjønt han var en Elsker af Fruentimmer, dog var ingen Slave deraf. *Holb. Heltind. I. 208.* Af de andre døde to; een deraf var en hektisk lille Pige. *Tode. ST. II. 78.* 2) [V. 2] *Ingen deraf Vee har funden, | At hand var med ham forbunden. *Brors. 161.* jeg slutter det deraf, at man aldrig har set det | -an, adv. (ogs. daran. *Ørst. Br. I. 115. Drachm. DJ. I. 38.*) [dæ'ræn, da-; ogs. dæ'ran, dæ'r-] (ænyd. d. s.; efter ty. daran; dagl., især spøg.) 1) (l. br.) til det (næsten kun i udtr., der betegner tvang, nødvendighed osv. m. h. t. noget, der er en ubehageligt). (Chr. II) lod .. drukne Abbeden med 11. Munke. Abbeden .. sleet sig løs udi Vandet, men maatte dog der an. *Holb. DH. II. 76.* Jeronimus, hvilken ikke vil deran (°: agere blindebuk). *Holb. Jul. 13c.* *Hvad hjælper os den Plage, | Gud lod Ægypten smage? | Vi maae deran og dæ. *Brors. 294.* de (brugte) mange .. Persuasjoner (°: overtalelser) for at engagere mig, saa ieg maatte deran (°: spille kort). *Seidelin. 177.* || brugt som udraab. *Moth. D66. jf.:* *Skjønt Korset daglig stiger, | Og alting bliver sort, | Hun (°: taalmodighed) tænker: frisk deraf. *Brors. 173. 2)* i forb. m. verber, der betegner (forandring af) tilstand: i en vis (god ell. især) daarlig forfatning. *Kom Grønæg. III. 210.* der vil blive saadan Confusion, Nød og Fare iblant Folk at .. ingen skal vide hvordan han er deran (°: man er faren).

HGerner. *Vita og Fata.* (1772). 106. || *m. foreg. adv., der betegner tilstandens art, især et adv., der betegner tilstandens som slet (ell. ikke god); efter være: Hvis der . . . ej havde været forraad med, havde Jeg været meget raad-vild og ilde deran.* *JJucl.* 425. de halve Lutheraner ere i mine Øyne noget verre deran end Papister. *EPont. Men.* III. 379. *Eilsch. Font.* 181. *Olufs. G.D.* 162. *Grundtv. Snorre.* I. 108. *Tops.* II. 373. (smaahaandværkerne) saa det Nye og Fremmede lige i Øjnene og gik for at møde det — Fabriken slugte dem. De er ikke bedst deran. *AndNæ. (Pol.)* 1910. II. sp. 3. *Feilb. efter komme: *hans stakkels Bro'r kom galt deran.* *Drachm. DJ.* I. 362. de er kommen godt deran allesammen. — Det er jo kuns egentlig mig, der er saadan lidt strandet. *Breum. HH.* 184. || *uden foreg. adv.: ilde fare.* vi er der an i en Maade. *Kom Grøn-neg.* II. 36. *AndNæ.* U. 49.

derangere, *v.* [deren|se|rø] -ede *ell. (sj.) -te. vbs. -ing (Saaby.?)* (af fr. *déranger*, af rang, række, orden, jf. Rang) bringe i uorden. Francfurt-Reysen havde saa derangeret Omstændigheder, at her behøvedes ny Anstalter. *Klevenf. RJ.* 48. Butiksvinduerne . . . hvis Opstilling i Dagens Travlhed var bleven derangeret. *JPJac.* II. 141. *især i part. derangeret brugt som adj. 1. m. h. t. ydre, klædedragt osv. mit Toilet er noget derangeret ved den raae Behandling.* *Hostr. G.* 177. De saa' noget derangerede ud i Paaklædningen. *Wied. Kna.* 73. hun ordnede roligt sit derangede Toilette. *Tilsk.* 1918. II. 239. *jf.: (han) er bleven set af en Gjenbo i en noget fortumlet og derangeret Tilstand.* *KPont. Psychiatr.* II. 117. 2. *m. h. t. økonomiske forhold.* den unge Mands fuldkommet derangerede Pengeaffairer. *BlochSuhr. ÆS.* V. 149. hans Forhold skal være meget derangerede. *EChristians. MM.* 106. (l. br.) om person: *daarligt situeret; forældet.* *JBaden. FrO. Meyer.*

derb, *adj.* [dør'b] (fra *ty.* *derb*; *cgl. sa. ord som djærv; mineral.*) om ensartet mineralmasse af kompakt beskaffenhed uden regelmæssig ydre form. *Sal.* V. 138. *Sal.* V. 31.

der-borte, *adv.* (l. br.) 1) [V.1] Justitsraadens Flagstang der borte paa Højen. *JPJac.* II. 274. *træder nu frem, I Mænd dér borte. *Drachm. VS.* 164. 2) [V.2] det lyser ligefuldt, der borte, hvor det er. *JPJac.* II. 256. -**did**, *adv.* (nu næppe br.) *derhen; did.* thi skyndede Han sig der did det snarest han kunde. *Wing. Curt.* 346. *Blich.* I. 362.

dere, *pron.* se II. de.

der-efter, *adv.* Det aandelige er ikke det første, men det sandselige, derefter det aandelige. *1Cor.* 15. 46. *Forgjæves Du til Kirke gaær, | Paa Herrens Ord at høre, | Om hjem igjen Du glemsom gaær, | Vil ei derefter gjøre. *Kingo.* 283. jeg har intet (o: ikke) hørt derefter. *Hobb. Vgs.* (1731). II. 8.

(man) kjærer sig intet derefter (nu: derom). *Høysg. AG.* 70. ikke blot dem, der skulle prædike hans Ord, men ogsaa dem, der skulle gjøre derefter. *Mynst. Betr.* II. 125. Enhver har sin Tro, og maa handle derefter. *Hzr. F.* 34. Jeg føler en uendelig Trang derefter. *HAnd. Breve.* I. 113. det er . . . ikke hinsides Havet, saa at man skulde behøve at rejse derefter. *Goldschm.* VIII. 91. *Schack.* 450. Hvis Grevinden bliver urolig og spørger derefter. *JakKnu. GP.* 168. forrest i skaren gik børnene, derefter de voksne; || om tidsforhold: *efter det omtalte; senere.* Og det skete derefter, at Gud fristede Abraham. *1Mos.* 22. 1. Beskik din gierning der ude, og bereed det for dig paa ageren; og derefter (1871: siden) byg dit huus. *Ords.* 24. 27 (Chr. VI). heele Lande laae længe derefter øde. *Hobb. Ep.* III. 7. Den tredje Dag derefter. *Høysg. S.* 33. Lund blev plyndret og derefter lagt i Aske. *Molb. BfS.* I. 56. aaret derefter | || i overensstemmelse med ell. passende forhold til det omtalte. Træet var blevet saa høit, at hun kunde knap see over Toppen, og tykt derefter. *Grundtv. Snorre.* I. 67. Sundet, Bælterne, Limfjorden, Kattegattets Kyster vrimlede af den (o: silden), dens Pris var derefter (o: tilsvarende lav). *Troels L. V.* 39. *Du er et Menneske, saa lev derefter! *Drachm. T.* 202. sa. 1001 N. 78. *især: ikke bedre end man i henhold til det omtalte kan vente sig; ringe; daarlig.* *Han gav ham (o: degnen) kun en Mark, hand havde icke Kræfter | At give meer. Heel vel, du Psalmer faar derefter. *Hobb. Paars.* 41. *Wivet. EL.* 23. *Smaat det er med Folkets Tro, | Haabet er derefter. *Grundtv. PS.* VII. 481. naar man opgav ham et mythologisk Æmne, (kunde han) paa staaende Fod . . . lave en Tragedie deraf, men det var rigtignok en Tragedie derefter. *Hauch. MfU.* 66. (en) Munk kunde tale en Smule Latin; men det var derefter. *PMoll.* II. 62. *Schand. O.* I. 148. da han endelig naaede hjem, var det langt over Middag. Onkel Møller var gnaven over, at hans dejlige Gedde var bleven kold, og Modtagelsen var derefter. *Bergs. FM.* 27. nu mest efter blive: (beskytteren) la'er sig nok betale for Beskyttelsen — eller ogsaa bliver den derefter. *Blich. VP.* 46. *Kierk.* IV. 321. *Tops.* III. 294. Han kender (kun) ufuldstændigt det, angaaende hvilket han vil vejlede Andre, og Belæringen bliver derefter. *Brandes. XII.* 38. Nu er det Ungdommens Privilegium at tage sig af det Ny. Dengang var det de gamle Mænds. Og det blev derefter. *AndNæ. DB.* 115. || (nu l. br.) være derefter, (især om tidsforholdene, vejret osv.) egne sig til noget. *at vise (damerne) | Bemeldte Divertissement, | Hvis de ved Sundhed var' og Kræfter, | Og Veiret ellers var derefter. *Hzr. D.* II. 191. (erkebisperne) gjorde intet for at hævde deres højhed over Lund; tiden var heller ikke derefter. *ADJørg.* I. 7.

Derek, en. se Dirk.

deres, pron. se de.

derfor, adv. [om udtalen se u. V. der-] (foræld. **derfore**. *SalmHus.691.4. Holb.GW. IV.6. sa.Ep.IV.229. Mall.SgH.152. PA Heib.Sk.I.216.II.336*). (ænyd. **derfor(e)**, *glda.* ther fore, *oldn.* par fyrir; se u. V. der-)

1) til V. der- 1: for det (*ell. den, de, i det foreg. omtalte ell. umiddelbart nærværende*). (†) Hvis jeg kun fick at viide Aarsagen til denne Forandring, kunde jeg, maa skeep, raade Bod derfor („*derpaa*“). *Holb.UHH.IV.1. Hvad vil I da give mig derfor.sa.Vgs.(1731).I.6. jeg løser Pungen, naar andre slaae Knuder derfor.sa.Ep.III.336. *Rette vise Folk at være | Er den Deel, der læres skal, | Hver vil have Navn derfor, | Faa kun finde Viisdoms Spor. Brors.163. (†) jeg vegrede mig derfor (o: ved at syngte), thi mit Sind var . . needslaget.Pamela.I.342. (jeg) sender (en afhandling) til et videnskabeligt Selskab. Man gjør mig til Medlem derfor.Ing.EF.III.201. *Jeg mit Navn kan nævne, | Og derfor (o: til gengæld) har du lovet mig | Forlængst et natligt Stævne.Heib.Poet.X.150. tilhøjre derfor.Brandes.X.285. der er noget, som taler derfor.Drachm.PV.5. Men om vor lille Baad ligger trygt paa Rheden . . derfor er det voveligt at svare.Hørup.I.80. Karl var selv meget ivrigt derfor.JakKnu. G.165. Men vi gaar afgjort ud fra, at hvad vi ikke frit har valgt, derfor kan vi heller ikke dømmes.Krørup.L.286. Rigskansleren (vidste), at „Belgien kun ventede paa Franskmændenes Indmarsch for at slutte sig til dem.“ Derfor har han aldrig leveret noget Bevis.Jørg.KR.73. || spec. om aarsag. 1. af den (anferte) aarsag. Jeg tilstaar alt dette Madame! derforø tilsteder jeg ham gierne at omgaaes med mine Svenne.Holb.GW.IV.6. Dette saae de Svenske; derforø vendte de Vaaben imod (byen). Dette saae og de norske; derfor blev det dem dobbelt vigtigt, at forsvare baade Fæstningen og Byen.Mall.SgH.152. Huset er meget bredt . . og man har derfor, eller af andre Aarsager, opført to Tage . . over den samme Bygning.Molb.Dagb. 102. *Der er Kræfter ved det danske Brød: | Derfor er den danske Mand saa modig.PMøll.I.97. (de var) ofte undertrykte, derforø stedsø misfornoiede.Mynst. Tale.(1853).8. *Derfor høre vi bestandig Suk fra Flodens Skjød.Hauch.SD.I.83. *Maalt med Verden er det (o: Danmark) lille — | derfor ingen Plet at spille.Rich. VL.3. 2. i ell. efter nægtende sætn. ell. udtr., der betegner en indrømmelse ell. modsætning: trods det omtalte (forhold); for den sags skyld; ikke des(to) mindre; alligevel; desuagtet. „vi (har) ikke haft nogen Degn her i Byen, der har syngt saa vel som hand.“ — „Derfor kand hand være meget u-lærd.“Holb.Er.II.3. om jeg forskar en Klædning, kunde jeg derfor*

gierne være en god Skræder.Ew.VI.131. (hans) Mening har vel mere Rimelighed, men, jeg anseer den derfor ikke for antagelig.Basth.FM.19. *Den, som i Luften dandse kan . . | Kan derfor just ei gaae paa Skøiter.Bagges.Ep.190. enhver ufornuftig Handling (er) derfor ikke (nu hellere: ikke derfor) afsindig.Mynst.BlS.II.149. hvad i Rummet synes sammentrængt, kan derfor være stort og indholdsrigt.Hauch.III.226. han snorker saaledes, at jeg ikke . . kan samle mine Tanker . . Tro derfor ikke, at vi pokulere saaledes om Middagen, at han falder i Søvn.CBernh.XI.124. Ingen i Stuen blev forstyrret ved hans Trin, men derfor fik han for Resten ikke Meget at se.Tops.II.363. jeg kunde ikke lade være med at sige det, men derfor var det jo lige uhøfligt.JakKnu.LU.81. efterfulgt af et (andet) modsætnings-udtr.: *Du mig en Trøster given est, | . . om derfor („derfor, selv om“) jeg med Korset paa | Skal gjen-nem Verdens Torne gaae | Til Himmelen og Livsens Land, | Dog est Du med, min Trøster-Mand!Kingo.200. *endskiønt hand tier stil, | Hand derfor Cantor er, hvo saadant nægte vil.Holb.Paars.285. Fluer og Bremser maae . . være til, men derfor slaaer man dem dog alligevel ihjel, hvor man treffer dem.PAHeib.Sk.IV.95. *Saa er jeg altsaa ingen Munkekonge; | Men derfor elsker jeg dog Klosterhallen.Oehl.EA. 232. hans Levned (kan ikke) bestaa for en stræng Sædelæres Domstol; derfor bliver han jo lige fuldt en elskværdig Selskabsbroder.PMøll.I.295.

2) til V. der- 2: af den grund. (bestemt af en flg. sætn. indledet m. fordi). just derfor hedder den „Naade“, fordi den er ikke fortient.Mynst.Prøed.23.1848.17. Molb.DH. II.26. er jeg derfor viet til hende, fordi hun boer i mit Huus.Kierk.VI.332. just derfor er Digteren, gudeligt, den Aller-færligste, fordi Mennesket frem for Alle elsker Digteren.smst.XIV.239. smst.VI.138. Derfor er Du Jøde, fordi Du skal nægte Dig selv Noget for Guds Skyld.Goldschm. VIII.63.

3) (næppe br. undt. af og til i barnespr., jf. Jesp.Nut.67ff.) som konj.: fordi. Bed Din Kæreste om Forladelse, derfor Du syndede før.Esm.II.146.

der-foruden, adv. (nu næppe br.) d. s. s. desforuden. (han) skal betale Skaden og Omkostningen derforuden.DL.3—13—39. hand er en brav Mand, og derforuden min gode Ven.Holb.HP.III.8. sa.NP.A4v. *Jeg har af Side-Vee haft ondt i nogle Tider, | Og derforuden af den skarpe Vinter-Frost.Falst.Ovid.136. Høved-ørdet kjendes deraf, at det er ingen af de tré foregående Pårter i talen, og dærføruken kan have følgende Partikler førved sig. Høysg.AG.23. Pamela.I.34.84. Suhm.II.189. (høven) var forsynet med herlige Frugt-træer, og derforuden omgivet . . af stolte

Granealleer. *Blich.NL.I.3. -fra, adv. (foræld. -fraa. DFU.nr.1.2. † -ifra. Holb.Paars.):* (1v) 1) [V.1] (†) *Havbor Konning drømte en Drøm . . | han sagde sin Moder derfraa (o: derom). *DFU.nr.1.2. Ew.(1914).I.29.* *Stol du kun paa dit Fadervor! | Lad dig derfra ej forlokkes! *Grundtv.SS.III.297.* *O, Du Guds Lam! | Med Korsets Skam, | Du bar al Verdens Synder, | Derfra („dermed“) al Trøst begynder. *smst.I.492.* *At falde derfra er slet ingen Sag, | Men vanskeligt did at stige. *Hauch.SD.I.55. (ledsaget af haandbevægelse; skol.):* vi har derfra (og) dertil (o: i lektie) | || (nu l. br.) som tilstands-adv. [-l'fra:] Er Peder endnu i Kjøbenhavn? svår: nej, nu er han derfrå. *Høysg.AG.15. 2)* [V.2] useliglig megen Strid i den lærde Verden . . hidrører derfra, at man ikke forstaaer hinanden. *Ørst.AN.II.153.* denne Deficit hidrører derfra: at der ved Udfeiningen af Ovnen gerne spildes lidt. *ChMourier.Brød.(1821).63.* denne Familien . . hidrører efter min Formening derfra, at man har taget et aldeles urigtigt Opsving til at filosophere over Kunsten. *Kofoed-Hansen.(PPJørgensen.Kofoed-Hansen.(1920).311).* 3) (sj.) indledende relat. bisætn.: *hvorfra. (Kristus, som er) opfaren til Himmels, siddende ved Gud Faders, den Almægtiges, høre Haand, derfra han skal (1909: derfra skal han) komme at dømme Levende og Døde. Katek.\$66 (jf. deden).* † -frem, adv. („sielden.“ *MO.*) d. s. s. -hen 1. *Moth.D66.* Da han kom derfrem, blev han skamrød. *VSO. -hen, adv. 1)* [V.1] *Gack Polidorus gack med væbnet Haand derhen. *Holb.Mel.II.5.* *Seer kun paa | Det Sted (o: *Jesu grav*), hand laae! | Kaster derhen al den Smerte | Bort fra eders Hierte. *Brors.42.* Gaae hen til Lykkens Tempel, eftersom du endelig vil derhen. *Ew.(1914).I.64. e. alm. 2)* [V.2] 2.1) m. steds-bet., efterfulgt af relat. *bisætn.* *Vi stirre kun derhen, | Hvor de har skiult vor Ven. *Ew.(1914).I.139.* han er gaet derhen, hvorfra man ikke vender tilbage! 2.2) (efter ty. dahin; især emb.) om abstrakte forhold; efterfulgt af *til-sætn. ell. (l. br.) inf;* især henvisende til formaalet for en stræben. Min Betænkning skulde saaledes gaae derhen, at Sorenskriverens Dom og Behandling indstævnes for Over-Betten. *Stampe.II.335.* det var hans Pligt at se derhen, at end ikke den groveste Misdæder skeedte Overlast. *Biehl.Cerv.LF. I.100.* Følgelig gaaer vore fornemteste Bestræbninger derhen at faae denne Stank bort. *Tode.ST.II.47.* Nu var Danmark . . allerede bragt derhen, at en fremmed Fyrste handlede med (o: *behandlede*) Landet . . ikke meget bedre, end de Danske havde gjort i England. *Molb.DH.I.45I. Hauch.VII.69. Schand.TF.I.166.* Landgreviden . . præciserede . . i en skriftlig Udtalelse sine Forderungen derhen, at den danske Regering burde gøre Skridt hos

Stormagterne for at faa Hessen ophøjet til „det femte Kongerige“. *Neergaard.J.I.707.* 3) (efter ty. dahinstehen; nu næppe br.) i forb. (lade) staa derhen, (lade) staa hen; (lade) være uafgjort. Om det er sandt . . at Hollænderne allene skulle eye flere Skibe end Resten af hele Verden, lader jeg staae der hen. *EPont.Men.III.5.* hvorledes hun og hans Børn vil komme overeens, staaer derhen. *Ruge.FT.330. Rahb.E. I.313.* om hans Foredrag og hele Individ har mere virkelig Værd end Pomp, lad det staae derhen. *FrSneed.I.71. Blich.IV.178.* *Om (historien) er sand, | Maa staae derhen. *Hz.D.I.134. 4)* m. efterstillet steds-adv. Klara ser hastig mod Baggrunden. Gaar nogle Skridt derhen ad. *Rode.Dg.36. (han) udtrykte noget derhen ad (o: i den retning) for sig selv. JakKnu.GP.111.* Talen kom efterhaanden meget naturligt derhen paa. *smst.93.* Derhen til virkede . . en bestandig livligere og nærmere Kommunikation. *JLange.BM.II.67.* Naar man kommer derhen ved (o: *henimod vedk. sted*), maa man dreie af paa høre Haand. *VSO. -henne, adv. jeg* havde min Pige i gaaer der henne (o: i slakterboden). *Holb. Bars.II.12.* *i vor Stad derhenne (o: uden for skoven) | Kirken aaben stod. *Heib.ND.9. e. alm. ||* være derhenne, (nu næppe br.) være beruset; ogs.: være betaget (af noget) (jf. u. II. borte 1.2). *VSO. -hisset, adv. (sj.). (gud) tager os til sig fra Naadens Riige her til sit ævige Riige derhidset. Æreboe. 238. -hjemme, adv. *Var den (o: en fugl paa havet) derhjemme! ak, derhjemme! | Aldrig forlod den sin kjære Kyst. Winth. III.21. (hun) kom først tilbage henad Midnat. Derhjemme havde de siddet oppe efter hende. *Bergs.BR.89. Drachm.PV.33. || (relig.) om det hinsidige hjem: i himlen. *O, plant mig . . og giv mig Læ | Ved Livets Væld af Livets Træ | I Paradis der hjemme. SalmHus.580.6. *Endnu kun den korte Gang, | Freidigt, snart er vi derhjemme. smst.504.4. Brors.298. -hos, adv. 1)* (foræld.) m. steds-bet.: ved siden af (det osv.). tvende Vande, som have deres Navn af en Herre-Gaard derhos liggende. *Holb.Berg. 31.* Endeligen følger og derhos („vedlagt“) efter ordre de smaa Beviiser fra W. og den anden Boghandler. *Gram.Breve.14.* de Ord, som siges derhos: Og den du sendte Jesum Christum, siges om Christo, saavidt som han er et Menneske. *Ew.(1914). I.14. (i en kildeangivelse:) Hofmann om danske Adelsmænd D. 1. S. 13 og Stamtavlen derhos. Grundtv. Udv. II.674. *Og naar al Verden kaster Lod | Om Ære, Liv og Gods, | Udfaldet staar dog i Guds Haand, | Hans Engle staar derhos. sa.SS.III.439. Heib.Poet.III.71. en lille Halmstol, der stod derhos. *JPJac.I.20. 2)* (Ω; nu l. br.) m. afsvækket bet.: foruden det omtalte; yderligere; desuden; ogs.: samtidig. (han) lod dem der hos viide, at Kongen vilde strax**

reise det hele Rige igiennem. *Holb. DH. II. 83. Tychon. AB. 156.* en temmelig høj, men derhos mager og noget aldrende Herre. *Klevenf. R. J. 42.* et skönt og venligt, men derhos noget vægelsindet Fruentimmer. *Ev. VI. 19. Grundtv. SS. II. 45.* før, da vi kjørte sammen, sad De saa taus og sukede derhos. *Gyld. XI. 246.* *Mit Ønske gaar den samme Vei; men derhos | Har jeg et andet, ikke mindre varmt. *PalM. I. 270. Kierk. XIV. 117. Troels L. I. 66.* Kapteinen folte sig beroliget og blev i forholdsvis godt Humør. Det viste sig derhos ved at pumpe, at Skuden kun havde faaet en ubetydelig Læk. *AndNx. MS. 63.* † *m. mod-sættende bibet.:* *Vær uforsagt, | Men derhos agt | Paa Sindet, hvor det vanker (?: *vakler*). *Brors. 213.* der har . . været nok af dem, som har seet Skæven i deres Broders Øye, men ere derhos ikke bleven Bielken vaer i deres eget Øye. *HGerner. Vita og Fata. (1772). 247.* **-i**, *adv. 1)* [V.1] *Bered mit Hjerte ved Din Haand, | At Du deri kan bygge. *Kingo. 26.* *Hvis Rættens er, der i skal Sverdet være Dommer. *Holb. Mel. V. 4.* „di Bedrog jer“ . . „Deri skal du have Løyet!“ *Kom Grønneq. II. 19.* Han spillede gierne, og satte deri (?: *i spil*) mange Penge til. *Suhm. II. 190.* *En Falk til Jagten kan afrettes, | Og Kongers Lyst tidt deri sættes. *Abc. 10.* *Jeg maa besynges Mennesket, Naturen; | Deri bestaer mit Liv. *Oehl. XX. 21.* *Livets Ord af Guddoms-Rod | Kilden er til Livets Flod, | Lysets Børn der i sig bade. *Grundtv. SS. III. 342.* (*han*) underkastede (*sig*) Examen . . og bestod deri (*nu hellere*: den) med bedste Charakter. *Hauch. MfB. 187.* Excellencen . . vilde tage til Kjøbenhavn for at undersøge den omhandlede Sag, og udtalte derhos det Ønske, at jeg vilde reise med for deri at være ham behjælpelig. *Schack. 458.* *Han har kun en eneste Gang skamferet | En Mand; og deri var Manden Skyld. *Drachm. SH. 64. Feilb. 2)* [V.2] Der i har, min Troe, Sivert ret, at Prindsen har gjort vel at gaa lige løs paa Fienden. *Holb. Kandst. II. 3. Høysg. S. 25^e.* den engelske Lovgivning (*er*) især mærkelig deri, at den ogsaa har sørget for de umælede Dyr. *L. Smith. (Rahb. LB. I. 406).* Feilen (*stikker*) deri, at jeg ingen Mening har. *KMRahb. 20.* Begrændsningen hindrer os ikke deri at føle en Henviisning til hiin mere omfattende Idee. *Ørst. III. 85. Heib. Pros. III. 260.* *Der ligger Fryd deri | At vide dem, vi elske, smertefrie. *Hz. AG. 71.* **iblandt**, *adv. (†)* At jeg dog deriblant (*„samtidig dermed“*) haver efterkommet min Pligt. *Gram. Breve. 71* (*jf. blandt 1.3*). *Alting staaer i Herrens Bog! | I hvor det gaar, saa veed jeg grant, | Mit Navn staaer tegnet deriblant. *Stub. 70.* *En liden Skude var og deriblandt, | Fra Hornbæk monne den komme. *Blich. D. II. 113.* der gives vel og slige Vinterdage . . og maa-

skee hører denne Dag deriblandt. *Hauch. III. 53.* Da alle Disciplene og deriblandt Jacob vare gaaede ned. *Goldschm. I. 123.* **-idi**, *adv. se derudi. -ifra*, *adv. se derfra. -jgennem*, *adv. 1)* [V.1] (*Kalk. V. 172*). At modtage en saadan Plet (*paa sit rygte*) er en Forpligtelse imod Samfundet. Man garanterer det derigjennem imod den allerværste Forsyndelse, at man er bedre eller vil være bedre end de Andre. *Tops. II. 411.* Loftslejligheden opstod . . Skorstenen gik jo derigjennem og kunde ogsaa her bruges til Opvarmning. *Troels L. II. 16.* En ung Kvinde, der har skænket en Mand sin Tro, modnes derigjennem. *EBrand. Brud. 77. sa. UB. 71. AndNx. S. 71. 2)* [V.2] Faktisk har (*partierne sammensmeltning*) været tilstede i disse to Samlinger derigjennem, at Ministeriet har ledet Rigsdagens Virksomhed i Spidsen for et Flertal af begge Ting. *Hørup. II. 404. Børsen. 19/12 1920. 2. sp. 3.* **Derik**, *en. se Dirik.*

der-imellem, *adv. (der begaas fejl)* ved at confundere Gierrighed med Gnieragtighed. Derimellem bliver . . liden Forskiel gjort. *Holb. MTr. 33.* smaa ørd, som ikke dependéer af den øvrige tale, eller haver noget egentlig sammenhæng med dem; men stikkes derimellem. *Høysg. AG. 25.* vi hørte . . vilde Brøl fra alle Kanter, og derimellem Skrig af mishandlede Kvinder og Børn. *Blich. (1846). II. 19.* nu hørte han to Stemmer. En kvindelig . . og derimellem en mandlig. *Jak Knw. GP. 70.* || komme derimellem, (*nu l. br.*) *optræde (i en sag) paa forstyrrende maade (jf. komme imellem).* naar Lycken og Ulycken kommer der imellem; kand det saaledes falde ud, at den første blir holdet for en Taabe, og den anden for en viis Mand. *Holb. Jean. V. 5.* lægge sig derimellem, *optræde (hindrende ell. hjælpende) som mellemmand (i en sag); lægge sig imellem.* Endeligen lagde Keyser Wencislaus 4. sig der imellem. *Holb. DH. I. 517.* Enkedronningen . . lagde sig der imellem og forskaffede ham Kongens Venskab igien. *smst. II. 424.* det (*var*) upaatvivlelig kommen til et blodigt Slagsmaal, hvis ikke C. havde lagt sig derimellem. *Hauch. I. 52. Ellar. GH. II. 240.* min Plan . . var virkelig saa farlig, at mine Kammerater vilde have lagt sig derimellem. *Tops. II. 64.* **-imod**, *adv.* *Hvad hans Fader kun behager, | Derimod han gjerne tager! *Kingo. 114.* jeg maa i Tide tænke paa Raad derimod (?: *mod Gerts snakkesyge*). *Holb. GW. III. 3.* som det strax blev taget lagt og Anstalt derjmod (?: *mod pesten*) af Tsaren gjort, saa blev det dempet. *Æreboe. 128.* kan dog et Menneske paatage sig en fremmed Gield, uden at derfor den Dommere, som tager derimod, skal kaldes ubillig. *Ev. (1914). I. 21.* At man lever kun eengang, derimod kan vel ikke siges saa synderlig. *Rahb. LB. I. 484.* Derimod har jeg Intet (*nu hellere*: :

det har jeg ikke noget imod). *Hz.V.122. Hauch.II.117.* Alle forkomne Mennesker søger sammen derimod (∴ *derhenimod*). *JVJens.SS.78.* || † *til gengæld (derfor).* Jeg som en fattig ringe Person kand intet gjøre derimod. *Cit.1700. (Bruum. FR.II.3.) (de franske gesandter)* begavede Kong Friderik med St. Michaëlis Ridder-Orden. Kongen derimod lod dem (*nu: lod dem til gengæld*) rigeligen beskienke. *Holb.DH. II.429.* ligesom dette Seculum er mindre frugtbart paa lærde Mænd, end de næst foregaaende, saa derimod har det tilveye bragt flere store Helte end fast nogen anden Alder. *sa. Hh.I. Fort.) (3r.* De kand derimod være forsikret om lige Skjæl fra mig og flere gode Venner her ved Stæden. *Gram.Breve.144.* Verten i Huset . . foreslog mig at informere hans Børn i Tegning, og derimod have et Værelse og frit Bord hos ham. *Gylb.IX.45. smst.IV.80.* || *i sammenligning dermed.* *Den Siel, som Gud i Sandhed kiender . . | Den kand sig ret i Gud fornøye, | Og Verden er ham derimod | Som Røgen for det svage Øye. *Brors.266.* hun (*lod*) ham see det deiligste Bryst som Naturen nogen Tid har dannet . . Ulden paa det hvideste Lam var brandgvaunt derimod. *JSneed.IX.70.* || *som modsætningspartikel: men; paa den anden side.* Nogle have holdet det for en Ugudelighed at tillegge Materien Tanker og Følelse: Andre derimod have holdet det for en større Ugudelighed at nægte, at Gud kunde give Materien saadan Qvalitet. *Holb.MThr.150.* derimod, naar Artiklen sættes båg efter . . da tales der definite. *Høysg. AG.19.* Aabenbaringsens Soel derimod . . viser os vel de selv samme Sandheder, som Fornuften forhen har viist os, men langt flere, og i en uendelig større Klarhed. *Ew.(1914).I.7.* vil Du heller have Sølv, saa skal Du gaee ind i det næste Værelse . . Vil Du derimod have Guld, det kan Du ogsaa faae. *HCAnd.V.2.* paa torsdag kan jeg ikke komme, derimod kan jeg hele fredag | *jf. (†):* Vi ventede om faa Minuter at se dem komme op ad Bjerget, men mærkede derimod, at de fjernede sig. *Blich.III.10.* da derimod, se da 11. derimod igen, se igen. **-ind,** *adv.* *Jeg vil Dig . . berede Sted | I min Sjæl og Hjerter med! . . | Kom derimod og vær min Gjest. *Kingo.30. Høysg.S.204.* Jeg saae mange krybe derind, og kuns to komme ud igjen. *Ew.(1914).I.72.* *hun (*stod*) i Melkestuen, og jeg sneeg mig derind. *Winth.VI.243.* Skal vi saa derind (∴ *i et markedstelt*), Ole? *Schand.TF.I.109.* Dette Brev blev sendt til København med samme Postdamper, som bragte Deputationens Medlemmer derind. *HBegtr.DF.III.43.* **-inde,** *adv.* man kan jo baade gaee fra og til et Huus, endskjønt man hverken var derinde eller vil derind. *Høysg.S.204.* *Han tjener sin Gud i det Høje | Derinde (∴

i kirken) et Aar eller to. *Blich.D.II.86.* *Tve- dragt, mødig, maatte gaee | Fra Huus til Huus, og banke paa, | Og fik ei Ly derinde. *Boye.AD.I.68.* *Menneske, hvor kan Du sidde derinde, | medens den blomstrende Jord staa Brud (∴ *om foraaeret*)! *Kaalund.84.* **-inde-fra,** *adv.* († **-indenfra.** *Moth.D66.*) vi (*dvælede*) ved Tanken om, — hvorledes Slaget . . vilde trække sig forbi Toldboden, og hvorledes man da derindefra . . vilde faae at see et dansk Skib naae op til et flygtende engelsk. *Schack. 25. (den gamle)* saa's aldrig uden for Aftægtsstuen. Men derindefra holdt han skarp Udkiig. *Skjoldb.KH.119.* **-inden-for,** *adv.* *Moth.D66.* Han kunde tydelig skjelne de portlignende Aabninger under Elmetræernes Kroner mod Syd. Han tænkte paa alle de Minder, som laa skjulte i Have- mærket derindenfor. *JakKnu.G.302.* Klitboens Tanker gik ikke ud over . . Sognegrænsen, men alt derindenfor kendte de ogsaa nøje. *Skjoldb.KH.45.* hun hørte Frugttræerne suse derindenfor (∴ *inden for havenmuren*). *KMich.LM.6.* **-inden-fra,** *adv.* se *-inde-fra.* **-inden-i,** *adv.* *En Mandelskal Du brød itu . . | To Kjerner laae derinden-i. *Holst.VI.105.* **-isteden(for),** *adv.* (*nu næppe br.*) *At Gejstlige ej blev ved vor | Medfødte Sproges Gløser, | Men at de deristeden for | Er tinted' af Fransoser. *Falst.173. Høysg. AG.11. sa.S.8.* **-med,** *adv.* 1) [V.1] (†) *Han først for sine Fiender bad . . | Han dermed (*Salm Hus.205.4:* dernæst) til sin Moder saae. *Kingo.179.* Jeg kalder det den 3die edition, saasom dermed (*nu hellere: deri, jf. I. beregne 2*) er beregnet det daarlige Bogtryckerens Oplag. *Holb.Paars.)(2r.* da Kornpriserne og dermed Priserne paa Landeiendomme sank. *Mynst.(JurTidsskr.XIVa.209).* *vor Frelser, som os givet | Har sig selv, og dermed Livet. *Grundtv.SS.IV.386.* *enhver af Dagens brudte Straaler | Sig forvandler (*i kilden*) til en Ædelsteen. | Dermed sig de unge Nympher smykke, | Dermed krandse de det lange Haar. *PalM. U.444.* han vil ikke af dermed (*fx. med et smykke*) | jeg er ikke tilfreds dermed | gør Dem ikke ulejlighed dermed | *jf.: I denne Sydom var Gud dermed (nu: med ell. (alm.) med mig) og bevarte mig. Æreboe.29. Ω (l. br.) i udtr. m. præp., henvisende til et ord i sa. sætn. (alm. blot: med).* Tolderen har et Maal ved sig, for dermed at maale Træets Længde (*alm.: til at maale træets længde med*). *Schytte.IR.II.409.* jeg (*kunde*) maaske skaffe Eder en Alruner, naar I kun ikke vilde bruge den til at plage de stakkels Underjordiske og deres Lige dermed. *Ing.EF.I.114. (de ord)* som Sokrates . . har brugt til dermed at forklare de afledte eller sammensatte ord. *VilhThoms.Afh.I.13.* || *spec.: med de (nævnte) ord; efter de ord. den gamle (sagde): „Gjem den (nøgle) vel, til Drengen er fjorten Aar*

gammel. " Og dermed sagde den Fadder Farvel og Tak. *Se Grundtv. F.Æ. II.2.* „tag hans Hest og lad ham komme herind,“ og dermed blev Vinduet lukket. *JPJac. I. 12.* dermed gud befalet, se befale 1. efter den oplysning: det har jeg selv engang hørt af min Amme; men dermed er jeg lige klog. *Ing. E.F. II.125.* og dermed basta, se u. II. basta. || som udraab. † Nul dermed (v: til værket, „paa'en“). *Moth. D66. jf. 10*

*Og dermed Nok! (v: den omtalte gerning kan være tilstrækkelig). *Heib. Poet. X.192. 2) [V.2]*

*Ingen dermed sig undskyldte, | At hans Tiid ei kommen er! *Rahb. Poet. F.I.15. Grundtv. Udv. VII.397. 3) (sj.) indledende relat. bisætn. : hvormed, i Alleen, hvor det var . . forbuden at kiøre, dermed (sognefogden) burde have Indseende. Stampe. I.48. -ned, adv. (vulg. ell. dial. -ner. jf. Feilb.). 1) [V.1] *Moth. D66. VSO. MO. der er ingen, der 20**

† Fra al Huusholdnings Vælde; | De gaee dernel, | Hvor Usselhed | Og Rigdom lige gjælde. *Salm. Hus. 536.1. -nede, adv. (vulg. ell. dial. -nere. Moth. D66).* *Dernelde (v: paa gaden) gik jeg som en lille Dreng. | Og saae forundret op til Sultans Pallads. *Oehl. A.366.* *O hvem der laa dernelde | Saa lunt og godt som Dul *Holst. I.147.* *Det 30

gør mig ondt for de Skove af Siv, | som dernelde (v: i en voldgrav) suse. *Kaalund. 325. (han) var nær bleven dernelde i den spanske Sø. Drachm. KK.1. † -neden, adv. d. s. s. -nede. Moth. D66.* *Det eeneste, hvorpaa man seer . . dernelden, | Er Reenligheden. *Bagges. V.207. -neden-for, adv. VSO. MO. -neden-nder, adv. NMøll. H.110. 0 -næst, adv. den første Grøde*

er Christus, dernæst de, som ere Christi, udi hans Tilkommelse. *1Cor. 15.23.* Dernest skal du gaee til Hertug Nilus af Podolien. *Holb. UL.6.* *stiv og kold, . . | Saa stod en Stund den Konning bold, | Dernæst han tog til Orde. *Grundtv. PS. III.198. PalM. IV.277.* *Aaret dernæst (nu alm.: (der) 40

efter). *Recke. BD.144. AndNæ. M.214. -om, adv. 1) [V.1] 1.1) om stedforhold.* † Skjoldets Malm er ristet | Mægtige Navne; | Evighedsblomster gyldne | Glimte derom. *CK 50*

Molb. SD.222. vi bar ham derom (v: i kroen). *JakKnu. GP.110.* pakken var svøbt i groft papir; derom var bundet tykt seilgarn | 1.2) om abstr. forhold. Vil Monsieur ikke behage at sidde ned. Jeg beder ham der om. *Holb. Vgs. (1731). I.6.* Hvorudi ellers samme Lange-Peters Bedrifter have bestaaet . . derom findes i vore Historier intet. *sa. DH. II.43.* *Han lagdes i et Krybberum, . . | Guds Engle sang med Fryd derom. *Grundtv. SS. I.347.* *Hvert Ord fra Hjertet kom — | Han havde Lov at tale | En Smule med derom. *Holst. I.145.* paa derom nedlagt Indsigelse. *Drachm. F. I.19. spec. i udtr., der betegner noget som tilstrækkelig drøftet ell. som den talende uvedkommende:*

*Nok der om talt. *Holb. Paars. 266.* „Du kan beholde dine Flovsor hos Dig selv“ . . „Snak . . Giv os et Stykke. Ligemeget derom! lad os faa en Vise; jeg bestiller en ny Bolle.“ *Drachm. PV.103.* Dem derom (v: det maa blive deres sag). *Hist. Tidsskr. A.R. III.63. (er) Tyskhedens militære Organisation (ikke) for dyrt købt? . . Tyskland derom. Pol. 24/1916.8.sp.3. 2) [V.2] 2.1) som retnings-adv.: han gik derom, hvorfra han syntes lyden kom | 2.2) om abstr. forhold. Holb. UHH. I.5. e.br. -omkring, adv. vAph. (1764). Mosen lægges da i en Top i Midten af et fladt Fad og deromkring Karryen. *Erk. J. Kogeb. 234. i angivelse af et omtrængtig forhold: Klokken var ti, eller der omkring. Sødb. ÆD.14. -omme, adv. *de komme! | Jeg seer dem deromme . . | De styrte herop. *Hz. XVII.186.* *de komme! | fra Bakken deromme. *Hostr. NF.27.* Jens Hvam deromme i Bagsædet (v: paa en vogn). *JakKnu. S.11. -op, adv. *O* hvor svinder da min Vee, | Bare ved derop (mod *Himmerige*) at see! *Brors. 301.* Han var bleven sendt derop (v: til en præsts hus) i et Ærinde. *JakKnu. G.149. Feilb. -oppaa, adv. se -paa. -oppe, adv. Moth. D66.* *nu er lutter Sole hvad deroppe | Jeg kun som lyse Prikker tindre saae. *Bagges. Ep.55.* *Jeg har nydt deroppe som lille Pog | mine bedste Glæder. *Kaalund. 326. e.br. || (relig.) om himlen. jf.: *Dybt han (v: Stephanus) ser i Himlen ind, | Raaber, mens de Øren stoppe: | Jesus staar i Glans der oppe. Salm. Hus. 613.4. Grundtv. SS. I.598.***

Deroute, en. [de'rud(ə)] flt. (l. br.) -r. (fra fr. dérouté, egl. „afvej“, se Rute; især ¶ og ✕) forvirring; forstyrrelse; især: sammenbrud m. h. t. økonomiske forhold ell. m. h. t. eners stilling, disciplin osv. *JBaden. FrO. (fallitten) trak adskillige Proviskøbmænd med sig. Nervositeten var stor, og man begyndte at frygte en almindelig Deroute. MRubin. Er.113.* da Tyskerne . . hverken talmæssigt eller materielmæssigt kunde opretholde en blotnogenlunde Ligevægtstilstand paa Vestfronten, maatte Derouten komme. *Tidsk. 1918. II.376.* Den store Deroute kom paa Børsen, og alt det, som før havde været Guld, blev nu til Niks. *Ekstrabl. 9/1919. Aft.3.sp.1.*

der-oven, adv. (nu næppe br.) d. s. s. -oppe. *Folk gaer i Verden om saa sikker og forvovent, | Som var der ingen Dom og ingen Gud deroven. *Brors. 320.* *O, der er saa smukt deroven! | Maanen skinner henad Sø. *HCAnd. X.442. -oven-over, adv. Saaby. -oven-paa, adv. Molb. (Rahb. LB. I.101). Tops. I.38. Drachm. KK. 55. -over, adv. man gjorde et Dække over Paulunet af rødledede Vædderskind, og et Dække af Grøvlingskind derover. 2Mos.36.19. (†) Amoriternes landemerke var, fra opgangen til Akrabbin; fra klippen, og derover (1871: op efter). *Dom. 1.36**

(Chr.VI). i den Tiid, da I har haft Opsigt derover (nu alm.: dermed), som Huusholderske. *Pamela.I.164.* (spartanerne) havde forbundet sig . . til at holde derover (?: over *Lykurgs forskrifter*). *Balle.Bib.I.98.* (†) Kæmpen lod haant derover (nu: derom). *Ing.E.F.I.63.* *Ak, hvilket Læs! og paa Toppen en Sækl! Dorsk en Forpagterkarl throner derover. *Hz.D.I.182.* „Hvorledes vil Du komme over Graven?“ „Derover kommer jeg jo hver Aften.“ *Etlar.DV.104.* *Jeg har sovet saa sødt, | Jeg har hvilet saa blødt, | Jeg har digtet derover en Vise. *Drachm.EO.325.* Men det var ligemeget. Af Sted maatte de, derover var de klare. *Bregend.DN.101.* hvor længe er man om at sejle derover? (?: over dertil) | brugt overflødig: Foraaret, (paa hvilket hos os nok ikke de Beskrivelser derover aldeles passe, hvilke vi tage af . . sydlandske Forfatteres Skrifter) var alt forbi. *Pram.(Rahb.LB.I.130).* || spec.: ud over det nævnte; derudover. *Jeg vilde ikkun spørge eder, om jeg i dette Aar og derover, da jeg har tient Herren, ikke kand have fortient disse fire Gvineer.* *Pamela.I.185.* Her er (penge) til en Smule Frokost . . men derover betaler jeg Intet. *Büch.IV.206.* især efter talbestemmelse: Hver, som gaar over til de Talte, fra tyve Aar gammel og derover, skal give Herren en Offergave. *2Mos.30.14.* *Hauch.I.251.* man kan jo være tredive Aar og derover. *Kierk.V.97. e.alm.* || paa grund deraf; i anledning deraf. Du kandst blive hengt derover, naar det kommer for Lyset . . at du saaledes har bedraget en fornemme Jomfrue. *Holb.HP.I.2.* *Den krumme fyldte Haand gjör tit en naadig Dommer, | Derover fætter Mand tilkort i Retten kommer. *Falst.123. Eilsch. Font.54.* Imidlertid har jeg adlydt saa længe, at jeg derover er bleven Student. *Ev.VIII.30.* han (bortførte en andens) Hustru . . og forskød derover sin første Gemalinde. *Mynst.Bispepr.(1852).16.* jeg løslader dig ikke . . skal jeg saa hundrede Gange komme i Pavens Band derover. *Ing.KE.I.90.* nu især efter udtr. for sindstemning olgn.: Det begyndte at regne; men (vi var) langt fra at bedrøve os derover. *Bagges.DV.X.236.* *dine Kinders Blomster ere vordne blege, | Og jeg glædede mig derover. *Hauch.Lyr.189. Gyld.X.283.* „Du vil rejse?“ — „Det vil jeg, ja! og derover kan du ikke undre dig.“ *EBrand.A.147.* -ovre, adv. *End af en Skorsteen derover sig hæver | . . den blaalige Røg. *Hz.D.I.182.* derovre i Brasilien. *Goldschm.II.139.* Derovre fra Grænsen. *Drachm.(bogtitel.1877).* *JakKnu.S.107.* -paa, adv. (foræld. -oppaa. *DFU.nr.1.28. Falst.Ovid.38.*) 1) [V.1] (†) han seer verre ud, end en Dievel; men han er lige saa stor derpaa (nu: paa det) endnu. *Holb.DR.IV.3.* Man sletter en Fold ved at holde Jernet derpaa. *sa.MTKr.76.* {Gid jeg faar skam,

om jeg forlader mig der paa. *sa.Vgs.(1731). II.14.* *Lærken sang i den Hvedemark, | Mens Solen skinte derpaa. *Oehl.L.I.295.* *Dejlig er den Himmel blaa, | Lyst det er at se derpaa. *Grundtv.SS.III.105.* Jeg vil heller aldrig tænke derpaa. *Ing.VS.II.133.* *et pragtfuldt Monument! . . | Hvad staaer derpaa? Lad see! — „Herunder hviler“. *Heib.Poet.X.186.* *Jeg famled til mit Leie | Og kasted mig derpaa. *Winth.HF.88.* *moderløs' vare de arme Smaa — | O, har Du en Moder, da skjøn derpaa! *Kaalund.219.* Jeg tror ikke paa Pressefrihed . . jeg finder Fordringen derpaa (alm.: derom) at være ganske en lignende Misforstaaelse fra Liberalismens Side som Demokratiets Fordringer paa Kvaksalverfrihed. *Tops.II.261.* || spec. som tids-adv.: (umiddelbart) efter (det omtalte). Hun reisede derpaa forklædt igennem Danne-mark. *Holb.DH.III.164. Ev.(1914).I.68.* (talen) begyndte nemlig paa Engelsk, gik derpaa over til Fransk. *Gyld.Novel.II.80.* *Først Længsels Taarer, derpaa Angers Ild. *PalM.U.274.* *Med Et man sér ham stille staa | og derpaa frem at trippe. *Kaalund.279. 1Cor.15.24* (Chr.VI: derefter). i forb. m. et andet tids-udtr.: Morgenhen derpaa gik han meget tidlig ud. *Gyld.III.8.* i forb. dagen derpaa. 1. den næste dag. (man kan ikke) | mit Fædreland (syngte serenader uden) Dagen derpaa (at blive) dømt til Bøder. *Rud Bay.EP.I.174.* Dagen derpaa (Chr.VI: den anden dag) lagde vi til Samus. *ApG.20.15. jf.: *Den Dag derpaa min Seng blev sat | I hendes næste Kammer.* *Heib.Poet.X.147.2.* (< MO.; jf. tilsvarende brug af fr. le lendemain, sv. dagen därpå) spec. om dagen efter en fest olgn. (m. ildebefindende osv.). (man) foreslog Tirsdag, hvad Formanden imødegik ud fra det Synspunkt, at det var „Dagen derpaa“ (?: dagen efter en bedre middag). *Nordsjøland.1912.1904.2.sp.2.* man føler den Slags moralsk „Katzenjammer“, der hører med til „Dagen derpaa“. *EHenrichs.MF.II.295.* — (sj.) m. angivelse af det mellemliggende tidsrumms varighed: *Syv Døgn derpaa de Drotten bare | Til Jorden. *Winth.IV.204.* 2) [V.2] *Hans Aand er mig et Pant derpaa, | At endelig min Troe skal faae | En sød og salig Ende. *Brors.123.* derpaa er jeg sikker, at han ikke kommer saa snart igen |

derre, v. se dirre. **Derre-rod**, -urt, se Dirre-

Derrik, en. [dær'ig] flt. -ker. (af eng. derrick, opr. „galge“ efter navnet paa en boddell i London i 17. aarh.; jf. Dirk) en slags trebenet kran m. udligger. S&B. CSick. Fr.-Da.Haand-ordbog.(1883).470 (u. maringotte). Derrik-kran. Ordbs.

dersom, konj. [dær'søm; højt. (sj.) dæ:'rsøm] dersom. *Høysg.AG.24.* (dial. dems. *ZakNiels.Fort.243. Febr.*) (ænyd. ther (der) som, 1. der hvor (Chr.Fed.IV.504) 2. medens (derimod) (PHelgesen. Da. Skrifter. I.

(*udg.1855*).57). 3. som betingelses-konj. (1Cor. 13.1(1550)), *glda.* ter som (*Mandevilles rejse. (udg.1882)*).15), *der hvor, æda.* thær sum (*Sk Lov.1.9. AM.5.59.96*), *der hvor, oldn.* þar sem, *der hvor, eftersom, hvad angaar at, medens (derimod), endskönt; opr. smsat af II. der og som || ordet er nu i talespr. mindre alm. end hvis, jf. dog Feilb. Thorsen.45; se ogs. Arkiv.XXXII.202)*

1) som *egl. betingelses-konj. 1.1) i al alm.* 10 *hvis.* Dersom saa er, at han vil blive, da maae han.*Nysted. Rhetor.10.* Comoedierne ere gode nock, dersom de icke vare saa slette.*Holb.UHH.Prol.3sc.* *Vil hand os tage an paa nye? | Ja, dersom vi fra Synden flye.*Brors.86.* *Seer De Provst Hersom, | Saa siig ham, at dersom | Han ei hører op at rime, | Saa taber han sin Estime.*Wess.262.* Dersom nogen efterlader at forrette Arbeidet . . da bør samme strax besørges forfærdiget ved andre.*Forordn. 1813.1793. §33. Heib.Poet.II.11. HCAnd.V. 332.* dersom Nogen kan det, saa er det nok Dig.*Goldschm.II.271. || (nu l. br.) i forkortet sætn. Hvad er da Synd, dersom ikke Afgivelse fra det Rette.Mynst.Betr.I. 243. m. overgang til bet. 3: *Lad os da flygte — dersom ei til Frihed, | Saa dog til hiin Lyksalighed.Hrz.XII.177. 1.2) om betingelsen for, at et udsagn kan finde sted: hvis man kan sige (at). Dersom jeg elskte de to første som min Moder og som min Amme, saa elskte jeg denne sidste som en Søster.Ew.VIII.98. Heib.Pros.III. 372.* Dersom Ankomstens Dag var forstyrret, saa var Aftenen det næsten endnu mere.*Hzr.(Vintergrent.(1866).135).* om modsætning: *Men dersom hun var taus, saa talte han.*PalM.IV.273. 1.3) (dagl.) i udtr. for (sterk) forsikring, m. underforstået eftersætn. Anders han stod og saa paa disse Gedelam, og dersom inte han grinede og morede sig over disse Gedelam, saa det var dog rent forfærdeligt.MaglPet.F.I.46. ZakNiels.Fort.243.*

2) *m. bibet. af ønske. blot (4); bare (II.2). 2.1) i forb. m. visse adv. Gylb.I.119.* Dersom Drengen endda var en Kristen, saa kunde den Larm, hvorunder han blev født, betyde, at han skulde blive en stor Helt. 50 *Goldschm.I.10. (jf. u. blot 873⁶¹). 2.2) (især talespr.) uden eftersætn. dersom hand ikkun vil flye mig det igen.Moth.D67.* Dersom jeg dog selv havde Evne til at begynde et Ugeblad.*Heib.Poet.VI.174.* Dersom jeg var et Grevebarn . . For de Mennesker aabner Lykken og Livet altid en Udvej. *Goldschm.IV.342.*

3) *m. indrømmende bet.: selv om. 3.1) i forb. m. end ell. (end)og(saa).* dersom det endog var . . min Søn, da skal han visse- 60 *ligen døe.ISam.14.39.* dersom Deres Moder havde end ikke saa sterk anbefalet Dem hende, saa er der dog noget saa yndigt i Deylighed, at (*De*) havde ikke stærke Forbønner behov, til at blive hende gun-

stig.*Pamela.I.102.* Jeg frygtede iligemaade, at dersom den gode Frue vilde end ogsaa tage sig mig an . . saa skulde det dog ikke formaae noget hos ham.*smst.331.* dersom jeg og forstod det, saa gad jeg dog ikke skrive et Bogstav meer derom.*Ew. VIII.61.* dersom man end . . kunde blive bragt i Tvivl . . med Hensyn til de rent politiske Spørgsmaal, saa forjog man alt Sligt derved, at man tillige . . var national. *Goldschm.IV.366. || (nu næppe br.) i forkortet sætn. en øm, dersom endog stundom noget blodagtig . . Følelse.Mynst.Saml.XIII. 3.2) (bibl.) m. nægtende eftersætn. dersom Balak vilde give mig sit Huus . . kunde jeg dog ikke overtræde . . Guds Ord.AMos. 22.18.* dersom du opholder mig, æder jeg dog ikke af din Mad.*Dom.13.16.*

4) **der-steds, adv. (nu l. br.) paa det (omtalte) sted. Blich.IV.189. Bagger.II.551. Kierk.XII.316.** Paul skulde sætte Bo i Saltum, og Enden blev derfor, at han købte en Gaard dersteds.*Goldschm.VIII. 393.* i Marylebone . . optraadte Disraeli . . som Kandidat. Han sendte en . . Skrivelse til Vælgerne dersteds.*Brandes.IX. 364. ARubov.NationalbankensHistorie.1878-1908.(1920).13.*

dert, adv. (glda. dighert, diert; egl. inkt. til diger; nu kun dial.) i høj grad; meget. Deert fornøden.Leth.(1800).25. næsten kun i nægtende ell. spørgende sætn.: meget; synderligt. jeg agter det ikke dært.Moth.D69. et Bibliothek ved Colding Skole, hvilket dog ikke deert overgaar et par Sneese Skole Bøger.*AlbThura. Cold.C3v.* *Ynskers Traver ikke deert, | Vil udi Skieppen give.*Tychon.(NKS4828a. 216).* Har I noget deert Korn paa Jert Loft?*MDL.75(sjæll.).*

der-til, adv. 1) [V.1] lader os gaae til de nærmeste Smaastæder, at jeg og der kan prædike, thi dertil (,derfor“) er jeg kommen.Marc.1.38. man (*kunde*) nok see, at det vilde udfalde til krig, men førend det kom dertil (o: *saa vidt*), døde den berømmelige Konge.*Holb.DNB.503.* nogle, som af en Hændelse endten vare tilstæde eller kom dertil.*Erveboe.11.* *Fort hun (o: *tiden*) gnaver med skarpen Tand, | Dertil hun haver stor Drift.*Oehl.L.I.292. (han fyldte glasset) med . . Johannisberger, medens han ubemærket holdede nogle Draaber dertil af en lille Flaske.Ing.EF. VII.54.* Saalænge Aarstiden var dertil, bragte han mig . . Viindruer og andre Frugter.*Hauch.MFU.104.* *Til dit Hjerter og din Haand jeg beile nu vil, | Disse gode danske Herrer ere Vidne dertil! *Winth.VI.199.* *den (o: *dannebrog*) har Tydsken haanet og traadt den under Fod, | Nei, dertil er vor Fane for gammel og for god.*PFaber.VV.3.* nogen Kokette kunde hun sikkert ikke være, dertil var hendes Umiddelbarhed for umiskendelig.*Pont.GA. 50.* Han elskede altsaa blot de andre (o:

sin familie) for sin egen Skyld. Dertil og ikke videre! Saa snart de kom ind paa hans Gebeter . . . saa blev de hans Fjender. *PLevin.Hjem.(1919).81. || i faste forb. m. et verbum. dertil kommer, se komme. † kunne dertil, være (medvirkende) aarsag i noget; kunne gøre for det. Moth.D67. hvad kand jeg dertil?Hob.Masc.III.4. I seer i hvilken Tilstand jeg er, men jeg kand ikke dertil.Pamela.I.275. 10 „hvad kan Kassen (o: enkekassen) dertil?“ — „Jo! thi naar jeg døer, saa faaer (min kone) mere at leve af end jeg nu kan fortjene.“ *Wiwet.EL.52. jf.: om hand practiserer sig herind, hvad kand jeg gjøre dertil?Hob.Tyb.III.1. || Ø d. s. s. derhos 2. *Det Ord de vel skal lade staae, | Og dertil Utak have.SalmHus.251.4. saa skal jeg give Dig den bedste Hest og den bedste Rustning . . . og dertil skal Du erholde Guld og Sølv.Goldschm.II.271. (professoren) vedblev at hellige sig de nu ret talrige tilstrømmende Medicineres Undervisning, (men) blev dog efterhaanden mere optagen af sine filosofiske Stridigheder og døde dertil tidlig.JulPet.L.249. (paa overgang til konj.) forbindende siderordnede ord: *Slagfid, Eigil, | Dertil Vaulund.Oehl.VS.8. sa.NG.52. *rank og smidig, dertil fager at see.Hauch.SD.II.204. Winth. 30 IV.93. *Mig drev min Hu, | min Haand dertil mit gode Sværd fuldbyrded det. Gjæl.Br.25. (efter konj. og, men, samt:) Nu vil jeg bede dig . . . hente mig Sværdet Grimsbane samt dertil min bedste Rustning.Hauch.V.376. Da jeg indfandt mig, traf jeg . . . Poul Møller og et Par andre Studenter, og dertil Dr. Meisling. sa.MfB.315. HCAnd.VII.110. *Hør og see, og dertil til! | Saa bliver Du for Trætte fri.PalM.II.III.218. Drachm.VS.67. Pont. LP.V.51. || (især i talespr.; „Talespr. . . Meget alm. . . paa Landet.“ *Levin.*) i forb. saa god (daarlig osv.) som dertil, i høj grad god (daarlig osv.). det er så skønt, som dertil.Moth.D67. Du er saamæn saa pyntet som dertil.Levin. Alt hvad han slider, er han dog saa fattig som dertil.Levin. „Din Fader . . . er jo saa regelmæssig (o: normal) som dertil?“ . . . det er med 50 Nærinsorger. Han er egentlig hel tosset af . . . Gjerrighed.“ *JakKnu.In.181.* det saå saa stort ud som dertil for Forholdene i Grønland.Pol.^{90/}1920.9.sp.5. 2) [V.2] *Jesus, paa dit Ord jeg vil, | Som Maria, stille høre, | Giv Velsignelse dertil, | At jeg maa derefter gjøre.SalmHus.738.2. *Vor Siel er dertil født og baaren, | I Gud at vorde skøn og riig.Brors.88. Tænke vi os det . . . kommet dertil, at Romersproget 60 havde skullet vige sin Plads som akademisk Højtidssprog.HNClous.N.4. Det maa komme dertil, at et ordentligt Kristenmenneske ikke Søndag Morgen skal til at spørge sig selv, om han mulig kunde have Lyst at gaa i Kirke idag, men be-**

trager det som en Selvfølge.MPont.SK. 19. **-til-med**, adv. (nu næsten kun bibl.) hand (bør) føre de Folk, som i hans Huus ere, . . . til Vidne derpaa, og dertilmed gjøre sin Eed.DL.6—17—14. Stæderne ere store og befæstede . . . dertilmed have vi ogsaa seet Anakims Børn der.5Mos.1.28. 1Kg.1.46. VSO. **-ud**, adv. 1) [V.1] *Moth.D68.* derud (o: ud paa landet til den elskede) maa jeg.Kierk.VI.241. e. alm. 2) [V.2] (†) Besøgelsen faldt derud (o: gik ud paa), at han vilde laane Penge.VSO. den dygtige unge mand søgte derud, hvor muligehederne vinkede | **-ud-ad**, adv. *Moth.D68.* (han holder) Lyset ud af den aabnede Dør, saa at alle Tre see derudad.*Bagger.II.229.* (hun) fløj hen til en kvindelig Bekjendt af sig, der . . . var kjendt i Amaliegade, Bredgade og en Del derudad. *CMøll.M.III.19.* lad os gaa derudad (fx. ad Søndermarken til) | **-ud-af**, adv. 1) [V.1] Han aabner Æsken og tager derudaf et lidet Portræt.*PAHeib.Sk.I.223.* de Mellembestemmelser, der udfordres, førend en dybere positiv Total-Anskuelse lader sig konstruere derudaf.*Kierk.XIII.384. smst. 151.* Vil De sætte Udkastet i Vers — lave et Digt derudaf.*Drachm.F.I.196.* || † d. s. s. deraf. *Hvor stor din Ondskab er, mand derudaf kann dømme.*Hob.Mel.III.4. sa.Stu.II.8. 2) [V.2]* vores kundskab er kommen derudaf (nu: (der)af), at du har et bo her i nabolæuet.*Moth.D68.* falsk eller ufuldkommen begreb . . . vil rejse sig derudaf („(der)af“), at ordene ikke læses med det eftertryk, som Skribenten har tænkt paa. *Hoysg.2Pr.11. -ude*, adv. *Moth.D68.* *Niels Ebbeson græder. Han mægter ei Takken. | Han stirrer til Steilen derude paa Bakken.*Oehl.L.II.117.* *ved Midjenat, | Da banked det paa Døren brat, | Dog ingen var der ude.*Grundtv.PS.I.136.* *I Sne staaer Urt og Busk i Skjul; | Det er saa koldt derude.*Ing.EF.III.148.* *hvor boltrer den (o: en hund) sig med lystigt Sind | i Sneen derude paa Pladsen!*Kaalund.119.* || i spec. anv. 1. i udlandet (jf. daraussen). *Men spørger han derude hans Moder lider Ondt, | Saa letter han sit Anker og dreier Skuden rundt.*ARecke.P.25.* *Lad Fjenden plukke Blomster derude, hvor han vil; | Nælder hos de sønderjyske Piger.*Drachm.DG.129. 2. paa havet.* *I Fald jeg derude skal faae min Rest, | Lad see, at I sørger for Karen!*Blich.D.II.115.* *Han blev vel derude? — „Naturligt; hvad andet? | Den, som bestandig har plasket paa Søn, | Han ender begribeligvis i Vandet.“ *Drachm.SH.63. -ude-fra*, adv. 1) [V.1] „Her er Blod paa Gulvet,“ hørtes lidt efter Christoffersens Stemme derudfra. *JakKnu.GP.28. 2) [V.2]* derudfra, hvor Hav og Luft mødtes.*Drachm.LK.33. -udenfor*, adv. den ene skal fixere den anden, og I være deruden for.*Hob.Tyb.IV.2.* Derudenfor larmer Livets Gjærning næsten

hørligt ind i disse Hvælvinger (∴ kirken). *Kierk.X.277.* (en smededreng i smedien) stod og kiggede ud paa den indbydende Verden derudenfor. *Drachm.PV.17.* *det blev kvalmt derinde .. | Og Maanen tog paa at skinne | Derudenfor gjennem Løvet. *Recke.LD.91.* || (sj.) foruden (det osv.). hvilket skal deles mellem dem Samtlige .. uden at den ene, eller den anden iblant dem noget derudenfor .. maae tillægges. *Stampe.I.309.* **-udi**, adv. (dial. **deridi**. *Æreboe.18. Esp.149.*) (foræld. og dial.) d. s. s. deri. **1)** d. s. s. deri 1. *Derudi (∴ i *Himmerig*) bor min Jesus Krist. *SalmHus. 691.2. Holb.Vgs.(1731).I.3.* jeg skal hjælpe ham derudi („dermed“). *sa.Jean.IV.4.* *Det Hakon gjør (∴ foragter jer), og derudi bestaaer | Hans Nidingsfærd. *Oehl.HJ.97. 2) d. s. s. deri 2. Konsten bestaaer meest derudi, at den ene skal fixere den anden. *Hob.Tyb.IV.2.* Hendes Ulykke var ogsaa ey lidet deridj, at .. Procuratoren (*gik*) til Contraparten. *Æreboe.18.* † **-ud-inden**, adv. d. s. s. deri. *Moth.D68.* forbemældte Digt er født paa min Stavn, paa det jeg ikke skulle synes at have taget disse Vers, som derudinden findes, fra en anden. *Falst.188. jf. Holb.Orthogr.93.* † **-ud-over**, adv. Hun syntes, at hun med Lethed kunde være kommen derudover (alm.: over det) med de fleste Andre. *Tops.III.291.* nogle Drengene paa hans Alder eller der ud over (alm.: derover). *Drachm.PV.25.* (stegningen) varer fra ½ Time og derudover. *FrkJ.Kogeb.236.* || spec. (foræld.): af den grund; i den anledning. *Moth.D68.* „(hunden) skal idelig ligge i jer Skid, og I skal .. kiøsse den.“ .. „Man kan derudover enten faa Munden fuld af Skarn eller Lopper.“ *Hob. Kandst.III.4. sa.Ul.IV.14.* Derudover bleve de ganske meget forfærdede. *Hauch.II.363.* **-under**, adv. **1)** [V.1] Men David tog ikke Tal paa dem, som vare fra tyve Aar gamle og derunder. *1Kron.27.23.* Vort Liv .. begyndte under Naturens Love, og skal føres derunder. *Mynst.Betr.I.49.* *Der ligger Iis paa Sø og Eng, | Derunder slumrer Voven. *Winth.IV.53.* Hvis et saadant Ægteskab imod Etatsraadens Villie kom istand, .. vilde hans Datter, der var opdragen i Overflødighed, komme til at lide derunder. *Tops.I.64.* (han) havde (sjældent) set saa megen Mad samlet paa et Sted som her .. Bordene buggede formeligt derunder. *TroelsL.V.28.* || (nu l. br.) samtidig. ingen spiller en fremmed Personage, han spiller jo (∴ uden at spille) sin egen derunder. *Hob.DH.II.680.* Hun forfriskede sig .. med velligtende Sager og lod sig derunder forelæse Historier. *Kierk.XIII.364. smst.X. 174.* der (*gik*) Tanker gennem hendes Hoved .. Hun tænkte derunder paa den store Soldat. *JVJens.HF.6.* **2)** [V.2] Hvad kan der nu være derunder (∴ hvilken skjult hensigt er der med), at han ikke vil ud med sin Herres Navn? *Hzz.KP.19.* der-*

under, at han er udlænding, kan han da umulig skyde sig ind i **-ved**, adv. **1)** [V.1] Det blev ikke derved. *Hob.Kh.588.* (jf. u. blive 1.1). Meyer var derved (∴ var med, var til stede). *Ørst.Br.I.127.* Lehmann bemærkede meget rigtigt derved (∴ i den anledning), at denne Væven (∴ af gobelin) er en Art af Broderi, blandet med Vævning. *smst.146.* *Saa talte Herren listigt, og saae mod Flisen ned, | De andre Herrer smidskede saa lønligt derved. *Winth.VI. 197.* jeg stod derved („ved siden af“). *HC And.XII.79.* Naar Pater Anton holdt Guds-tjeneste, indfandt te to Fremmede sig ogsaa derved. *Hauch.II.235.* I Behandlingen af Bønderne paa Hveen fulgte Tyge Brahe ofte (*sin nars*) Raad og stod sig derved. *TroelsL.VI.120.* || (nu) især om midlet: ved hjælp af (det osv.); formedelst (det osv.). *Du gjorde denne Fest saa skjøn, | At hele Verden fik derved | Oplysning til al Salighed! *Kingo.201.* (lægerne) vil bilde os ind, at alting er Sygdom, at de kand fortjene Penge derved. *Hob.UHH.I.4.* *Lad din Naades Glands oprinde, | Søde Jesu, at jeg maa | Derved altid Veyen finde, | Som jeg bør at vandre paa. *Brovs.9.* Hun gæbede bestandig, og kom (∴ fik) derved alle de omkringstaaende Lykkens Yndlinger til at gabe med. *Ew.(1914).I.80.* Hercules løftede, som bekjendt, Antæus fra Jorden og overvandt ham derved. *Kierk.XIII.349.* || † d. s. s. derhos 2. De frimodige, ærlige, og derved hæftige. *Suhm.XIV.236.* han (var) hvad man kalder Aristocrat, men derved besad han ogsaa alle de Fortrin og Dyder, som man tænker sig hos en ægte Riddersmand. *Gyld.XI.176.* **2)** [V.2] *Lad det derved staae, | At jeg sørgе maa, | Din Sorg in-tet kand forslaae. *Brovs.79.* At det (norske selskab) paa eengang kunde danne en Opposition baade mod det .. „smagende“ Selskab, som mod Ewald .. blev derved muligt, at Ewald .. sluttede sig til det danske Selskabs Bestræbelser. *Heib.Pros. III.122.* *Goldschm.IV.366.* (et arbejde, som) karakteriseres derved, at det ikke skal tilendebringes paa én Gang. *Pol.1920.2. sp.2.* vor Handelsbalance (forringedes) derved, at .. Prisen (er) steget til det 4- og 5-dobbelte. *smst.291920.7.sp.6.*

Dervish, en. [†dgrvif] († Dervis). *ft. -er ell. † d. s. (af tyrk. dervif, jf. ty. der-wisch, † derwis, fr. derviche, † dervis; egl. et persisk ord) medlem af et religiøst broderskab inden for Islam (svarende til munkevæsenet i kristenheden).* Mufti med sine 12 Tyrker og 4 Dervis paakalde Mahomet. *Kom.Grønneq.II.391.* *Jeg er kun Fisker; men en Dervisch | Opdrag mig for sin egen Tidsfordriv. *Oehl.F.34. JBaden.FrO. Drachm.VIII.286. Sal.2VI.37.*

† **der-værende**, part. adj. *Heib.Pros. XI.499.* Pigebørnene sad med Ansigtterne bøjet ned mod deres Kjolelommer og de

derværende Lommeterklæder. *JakKnu. G. 128.* brylluppet stod i brudens sogn, og vielsen foretoges af den derværende præst!

De's [dis] (*ogs. skrevet Dis*). (*Jannet af I. De i lighed m. dus af du; jf. De's, De'se, De'te; dagl., især spøg.*) betegnelse for det forhold ml. (to) personer, at de taltaler hinanden m. „De“; især i forb. være Des (med en). „Kom Fætter“, sagde Hanne. „Skulle vi være Dus eller Des, lad os aftale det i Forveien.“ *CBernh. NF. III. 19.* jeg (blev) højst forbavset over at Ebba og jeg igen var Des. *Zeppelin. E. 127.* Vi var De's . . . paa Balletten, vi paa gennemført Damer og Kavalerer. *Pol. 20/10 1920. 3. sp. 3.* (*spøg.*) De (er) jo et Menneske, som jeg slet ikke kjender . . . hvorfor skal jeg saa være Dus og Svoger med Dem? — Det er nok det bedste, at vi drikke Dis igjen. *Oversk. Com. II. 179.* || *som subst.*: der er han igen med sit Dis . . . Hold Kæft med det Dis. *Bønnelycke. DT. 28.*

des, *pron. og adv.* [dæs, des] dës. *Høysg. AG. 99.* († dets: *DL. 6—2—2.* † dis: *Hörn. Moral. I. 90. Holb. Kandst. V. 3. sa. Pern. III. 6.*) (*egl. gen. af det; jf. dessen, desto*)

1) *som pron., se u. det.*

2) (*glda.* gud haffue thes loff, gud være lovet for det; *egl. objektiv gen., se FalkT. Synt. 48*) † paa grund af dette; derfor; *derover*. *Des skee dig Priis af gandske *Magt. Brors. 64.* *(jeg) ubesindigt sagde, ja: | Des flyder nu min Graad. *TBruun. VII. 144.*

3) *som bestemmelse til en komp. (ænyd. glda.* dess bæder, tis bæder (*Kalk. I. 118*), *æda.* ey thes sithær, ikke des mindre (*ErLov. 3. 49*), *oldn.* bess betr, (saa meget) des bedre; *fortrænger glda.* thi (thi bæddre. *Kalk. IV. 335*), *oldn.* þvi (þvi betr osv.), *egl. dat. ent. n.* 40 *af then, oldn.* sá (jf. thi, se ogs. u. desværre), *der betegner forskellens dativ ved komp., se FalkT. Synt. 39.* || *i talespr.* foretrækkes nu *som regel desto, jf.*: „taber sig sterkt, især i Talesproget.“ *Levin.* || (*især i ældre tid*) ofte sammenskrevet m. den flg. komp., jf. desværre) 3.1) (jf. bet. 2) til betegnelse af, at den af komparativen angivne stigning er begrundet i noget andet || m. nægtelse: *derfor.* *Falst. Ovid. 11.* Raven er ikke des hvidere, fordi hun toer sig tidt. *Biehl. DQ. IV. 20.* *Fuglene, som har de favreste Fjer, | Ei syng desbedre, men skrige kun meer! *Grundtv. Krøn. 1.* Kampen blev ikke deskortere, fordi det lakkede ad Aften, da den yppedes. *sa. Snorre. III. 103.* i forb. m. derfor: enten nogen er rig eller fattig, saa er han derfor hverken des mere eller des mindre et Menneske. *Høysg. S. Y4 v.* nu kun i forb. ikke (*ell. (poet.) ej. Grundtv. SS. III. 494*) des mindre, ikke derfor i mindre grad; *alligevel; desuagtet; ikke desto mindre* (jf. *ndf. u. bet. 3.4 slutn.*) (*bispen*) forbød (*kongen*) at gaee videre. Da Kongen ikke dismindre vilde gaee ind, stødte Bispen ham for Brystet med sin

Bispe-staf. *Holb. DH. I. 180. Langebek. Breve. 5.* *Har vi klaget bittert over ideligt Indgreb | I vor egen Ret, vi har ikke desmindre | Talt til Bedste for Borger og Almue. *Hrz. XI. 80.* (han) stod i personligt venskabsforhold til (*Olavs fjende*) men han indfandt sig ikke des mindre hos Olav. *ADJørg. NK. I. 354.* Udenfor faldt en strid Sommerregn. Ikke desmindre herskede der et travlt Røre paa den brede Havneplads. *Pont. LP. VI. 145.* han fik ordre til at gaa sin vej, men blev ikke des mindre siddende | || *uden nægtelse: saa meget.* Naar en mægtig kalder dig til sig, da bliv derfra, saa skal hand desmere (*1871: saa meget mere*) kalde dig til sig. *Sir. 13. 12 (Chr. VI).* Men vi, Brødre, som en stakket Tiid have været skilte fra Eder med Legemet, ikke med Hiertet, vi have giort os desmere Fliid for at see Eders Ansigt. *1Thes. 2. 17.* vil mand gnie Øynene, naar de ere refne, sætter Floddet sig dismeere i dem. *Hörn. Moral. I. 90.* Naar (*bønderne*) har noget, saa drikker de desmeere. *Holb. Jep. I. 8.* Derfor er det best, at Herren, for at gjøre dessnare Ende paa Krigen, gaer for i Spidsen. *sa. Tyb. V. 8.* *(du) kaster Suul til Hundene, | At du desbedre kan opsluge Hjorden. *Bredahl. II. 23.* „Hvorfor er du saa ivrig for at jage mig bort?“ . . . „desfør kommer du jo igjen.“ *Hostr. FG. 1sc.* (*nu næppe br.*) i forb. m. derfor, der ved: Gid hand kun vilde blive vred, saa jeg derved kunde faa disbedre Leilighed til at hævne mig. *Holb. Vgs. (1731). II. 14.* *Høysg. S. 2.* Hans Muntherd er (*ustadig*) og han er ofte des tungsigindige derfor. *Ing. EF. I. 215.* „den Onde“ (*stod for de troende*) i alt andet end ophøjet, snarest dæmonisk-løjerlig, men netop derfor des uhyggeligere, konkret Nærværelse. *Rosenb. III. 533.* nu især i forb. saa meget des: Men der seer jeg Leander komme. Det er saa meget desbedre, hvis hand ellers vil holde Stand. *Holb. Pern. III. 6.* over adskillige andre gaar det derimod ud med saa meget des større Uforbeholdenhed. *Nær og Fjern. 3/1878. 3. sp. 1.* kommer han, saa meget des bedre | jf. *Feib.* || *henvisende til en flg. begrundende sætn.* Kongen (*lod*) sig desheller bevæge (*til at frasige sig tronen*), efterdi han da var bleven gammel. *Holb. DH. I. 517. Hauch. III. 244.* nu kun i forb. saa meget des (bedre, mere osv.) som, se som, *konj.* || † *m. flg. betingende sætn. (sagen kunde) disbedre oplyses, hvis saa er, som foregives, at adskillige udj amtet staae endnu tilbage med Octobr* *kvartal. Holb. Br. (Museum. 1891. II. 182).* || i forb. (en) mand des værre (*glda. d. s.; foræld.*) mand, som p. gr. af en forbrydelse er blevet saa meget værre; *æreløs mand; jf.*: Finder jeg ikke min Svanhvide, da er jeg en Mand disværre (*o: uhykkelig*). *Oehl. VS. 17. 3.2*) til betegnelse af, at den af komparativen angivne stigning staar i modsætn. til

ell. opvejer et i det foregaaende nævnt forhold: saa meget (desto). Paltz-Greven er ikke af mange Ord, men hand tænker dismere. *Holb. Pants. II. 8.* Hun forstod intet fremmed Sprog; men hun havde læst desmere og desbedre sit eget. *Rahb. Fort. I. 93. Grundtv. SS. II. 206.* Streng imod Fiender, var han desmere mild . . imod Venner. *Mob. Epl. 80.* *Jeg skylder Dronning Helvig Intet. — „Men jeg Desmere.“ *Heib. Poet. II. 316.* en midaldrende (herre), der ikke yndede at tale meget, men upaatvivlelig tænkte desmere. *Tops. I. 76.* *var Pudelhvalpen ej spekulativ, | saa var den desmere praktisk. *Kaalund. 120.* *Følelsen er lille, des større er Forstanden. *Drachm. D. 103. 3.3* til betegnelse af, at den af komparativen angivne stigning staar i proportional forhold til en af den anden komp. angiven stigning. *Jo større Kors, des bedre Bønner, | De stige fra den bange Aand. *Salm. Hus. 513. 1. Feilb.* || især indledende eftersætningen efter en sammenlignings-bisætning, der indledes med jo ell. (nu næsten kun dial.) des (D&H. Feilb.). (glda. ioo thes . . thes (Kalk. II. 441), ee . . thes (Rimkr.), æda. thes . . thes (Vald. Lov. 3. 12. Brandt. LB. 57), oldn. pess . . pess; fortrænger oldn. því . . því; i dagl. tale nu oftest jo . . jo (ell. desto); jf. *Falk. T. Synt. 263 f. Mikkel. Ordf. 546 ff.*) Adverbium jo, jo, eller jo, des hos Comparativs konstrueres saaledes, at i den første Proposition staaer Nominativus forved Verbum, men i den anden enten for eller helst bag efter Verbum, saasom: jo mere han drikker, jo mere han tørster, eller, des mere tørster han. *Heysg. A. G. 165. JSneed. III. 229.* Jo tiere jeg saae op mod den evige Lyksaligheds Tempel, desmere tog denne Fordunkling til. *Ev. (1914). I. 81.* jo længere han talte, des ivrigere blev han. *Hauch. IV. 241.* *Jo mere du brummer, | Desmuntrere dandse vi for dig, | Deshøiere synger vort Chor. *Pal. M. (1909). I. 362. Holst. D. II. 63.* jo mere han tænkte over dem, des mindre syntes han at forstaa dem. *Holm. Hansen. En fri Mand. I. (1877). 64.* Jo mere man nærmer sig den kinesiske Grænse, des stærkere træder Fjældnaturen frem. *IBondesen. Jorden rundt. (1891). 300.* || (l. br.) m. bisætningen efterstillet (jf. *Mikkels. Ordf. 546*). og gik denne Fiendtlighed han desmeere til Hierte, jo større Velgierninger han tilforn havde øvet mod ham. *Holb. Hh. I. 41.* Væskens Svingninger frem og tilbage vil være des langsommere, jo mere Væske den elastiske Plade kan give Plads for ved et vist Tryk. *HHolst. Elektr. II. 209.* Dampblandingen . . bliver des rigere paa Alkohol, jo flere Bunde der findes (i cylindren). *Hag. III. 163. 3.4* † svarende til det som andet sammenligningsled uden foregaaende end. *dersom ej | Jeg kjendte dig des bedre (o: bedre end det; nu: bedre end som saa), skulde | Jeg hartad tro, at

du dig denne Gang | Forvildede. *Grundtv. PS. II. 80. jf.:* Hvo som ikke har havt desnærmere Leilighed til at kiende hvor mange historiske Mærkværdigheder han har samlet . . vil neppe kunne troe det. *Mall. Sg. H. 609.* || i forb. ikke (ell. ej) des mindre, i ikke mindre grad (o: end det nævnte); ikke mindre (jf. u. bet. 3.1). Nu haaber jeg at I ere fornøiede, ligesom jeg paa min Side er ikke desmindre. *Holb. Rpb. III. 11.* *Men gid det gaa vor Konge vel! | Hans Dronning ej des mindre. *Grundtv. PS. VI. 391. 3.5* † som blot forstærkelse af komparativen: endnu. til dets meere Af-skye skulle Borgemester og Raad i Kiøbstæderne lade sette Gabestokke paa Torvene, hvor udj (de skal sættes), som offentlig med Svøren og Banden lade sig høre. *DL. 6—2—2.* De vilde ikkun blive vreed derover, svarede jeg; og det skulde da gaae mig desverre, om det var muligt. *Pamela. I. 518.* Slaverne vare endnu Hedninger: Holstenerne havde antaget Christendommen: Forskielighed i Religion gjorde Krigene des grummere. *Mall. Sg. H. 34.* de Fleste af Brødrene fik Mod ved mine Baand (o: ved at se mig fængslet), og bleve desmere (1907: end mere) dristige til at tale Ordet uden Frygt. *Phil. I. 14.*

des-, i ssgr. 1) [dæs-, des-] i danske ord som oftest af des 1 (undt. desværre); deser her egl. gen. af det styret af ssg.'s sidste led. 2) [des-] i fremmedord som regel (jf. Desperado) af fr. dés-, af-, der har op-hævende bet. **-aarsag**, adv. († **-aarsags**: *Søkrigs A. (1752). § 979.* **-aarsags**: *CMøll. M. III. 19.*) (især *W* ell. emb., jf.: i Forretningssproget. **Levin*; nu l. br.) henvisende til en forudgaaende begrundelse: af den(ne) grund; paa grund af dette; derfor. *Bages. DV. XI. 153. Ørst. VIII. 50.* Dette Vidnesbyrd er sandt. *Desaarsag* (*Chr. VI.* for hvilken sags skyld; 1907: derfor) straf dem strengeligen. *Tit. I. 13.* Det var en Hverdag, og der var desaarsag kun faa Fremmede. *Goldschm. III. 492.* en Skomagerdreng . . havde løftet paa Grøftbrædtet udfor Borgemesterens Port, hvilken Skomagerdreng desaarsag blev straffet paa Raadstuen med Ris. *smst. II. 6. Kierk. XIII. 180. Drachm. T. 39.* hun var jo stor og fed som en Hval og med uanstændige Lemmer, desaarsag attraaet af alle Mænd, sagde man. *JV Jens. NG. 87.* || (sj.) henvisende til en efterfølgende begrundelse: i den hensigt; derfor. *Desaarsag* (*Chr. VI.* For dette; 1907: Derfor) sendte jeg Timotheus til Eder . . at han skal paamine Eder om mine Veie i Christo. *ICor. 4. 17.* || (sj.) relat.: af hvilken grund; hvorfor; hvisaarsag. Den 24. Aug. regnede det atter hele Formiddagen, desaarsag alle mine (høstakke) maatte blive liggende urørte. *Olufs. NyOec. I. 218.* † **-al-ligevel**, adv. *desuagtet*; *alligevel*. *Skr. 15/6 1739.* **-angaaende**, adv. [dæs-, 'des-an-gå'ənə, dæs-, des-an-gå'ənə] († dets an-

gaende. *Stampe.II.8.* (især $\text{\textcircled{W}}$ ell. emb.) angaaende dette; derom. (det faldt mig ind) at et besynderligt Aftryk (af skuespillet) maatte være . . Publicum behageligt. Jeg talte desangaaende med min Boghandler. *Ev.VIII.200. Mynst.Bis.II.331. Kierk. XIII.242.* "Hvad min Nærværelse angaaer", svarede Junkeren, "saa har jeg tilstrækkelig forklaret mig desangaaende." *Ellar.DV.22. Ez.14.4(Chr.VI afvig.).* dette tilhører i strengeste Forstand mit Privatliv, og agter jeg ikke desangaaende at indlade mig paa detaljerede Redegørelser. *Nans.FR.143. || (sj.) i den anledning.* Der havde . . været Tale om . . at forsøge paa at tage Øen tilbage, og Regeringen havde desangaaende taget Løjtnant F. med paa Raad herom. *Drachm.STL.291. || \ som adj. (han havde haft) til Hensigt at kyle ham overbord . . og samænd havde Greven haft Ret i sine desangaaende Forklaringer.* *A.Kohl.MP.II.48.*

desarmere. v. [desur'me'rø] († **disarmere.** *Holb.Ep.IV.66.* -ede. vbs. -ing. (fra fr. désarmer, af dés-, af-, og armer, bevæbne; jf. armere 1) (nu l. br.) berøve en person hans vaaben; gøre værgeløs; afvæbne. man overfaldt Garnisonen, desarmere den. *FrSneed.I.259. JBaden.FrO. Meyer. spec. (føgt.):* slaa vaabnet ud af haanden paa en modstander. *MilConv.II.467. Sal.V.147. || overf.: berøve angrebs- ell. forsvarsmidler; afvæbne (2). (den) som giver sin List, sin Capacitet, sin Styrke tilkiende, desarmerer sig selv.* *Holb.Heltind. I.125.* man kand med Høflighed og Taalmodighed desarmere sine største Modstandere. *sa.MThr.194.* saasom jef af Erfarenhed haver lært at (kritikerne) mest desarmeres ved Taushed, haver jeg tiet stille, og ladet Publicum være Dommer. *smst.180. Meyer. jf. JBaden.FrO. ogs.:* betage (en) tysten (til noget). *Holb.Ep.III.38. 2) (jf. armere 1) \ føre skytset bort fra (en fæstning, et fartøj oln.).* Fæstningen er desarmeret. *MilConv.II.467. Sal.V.140. || desarmere en mine ell. en minespærring, \: gøre den uskadelig, saa at den ikke sprænges ved paasejling. smst. 3) \ fjerne alt det materiel, som ikke skal blive om bord, naar et skib oplægges. SøkrigsA.(1752).§674 (se u. aftakle). Harboe.MarO.87. Sal.V.40.*

desavouere. v. [desavu'e'rø] -ede. vbs. -ing (Aller.I.851). (fra fr. désavouer, af dés-, af-, og avouer, tilstaa, vedgaa; $\text{\textcircled{W}}$ ell. emb.) især m. person-obj.: nægte at godkende, hvad en anden (som er ens underordnede ell. kollega ell. hører til ens parti oln.) har sagt ell. gjort; nægte at være solidarisk med; tage afstand fra. Jeg vil sige Dig, jeg desavouerer Dig ganske. *Drachm.IX.216.* et dræbende Slag, der fik (ministeren) til skyndsomst at . . desavouere sine Penneførere. *E.Henrichs.MF.II.188.* den ene Professor desavouerer virkelig ikke den anden. *BerlTid. 14/11 1920. Till.4.sp.1. || (nu l.*

br.) m. (abstr.) tings-obj.: ikke vedkende sig; tage afstand fra; underkende. *JBaden.FrO.II.39.* Mænd, som ikke alene desavouere, men endog modarbejde Alt, hvad der er folkeligt. *Fædrel.1844.sp.13941.* Bibelen (er) en ethnographisk Curiositet, som enhver oplyst Mand maa desavouere! *FritzJürg.nr.65.*

Descendent, en. [desæn'dæn'd, de-(æ)n'dæn'd] *ftt. -er ell. † -ere* (Nørreg. *Privatv.II.262.*) (efter lat. descendentes, *egl. præes. part. ftt. af* descendere; især jur. og hist.) slægtning i nedstigende linie (barn, barnebarn osv.); efterkommer; ætling. hands Descendenter (vil) i Tiden kunde opreysede deris eget Stamtræ ziret med luter Genealogister. *Klevenf.RJ.107.* David og hans Descendentes Historie. *Ruge.FT.299. Stampe.II.254.* en Descendent af den ædle Ørnskjoldske Slægt. *BlochSuhr.ÆS.V.241.* den Arveret, Prins Kristians og Prinsesse Louises Descendenter . . havde til det egentlige Danmarks Rige. *DannRigHist. VI.2.15.* de kronede Forfædre . . stirrede ned paa deres sidste, forkomne Descendent. *Kidde.H.322. descendantere,* v. [desæn'de'rø, de-(æ)n'de'rø] -ede. (af lat. descendere, stige ned, jf. skandere; nu l. br.) i forb. m. fra († af): nedstamme fra. Don Ranudo de Colibrados, som er descendenter af Antonio Prospero Alfonso. *Holb.DR. III.6.* Grefven descendenter ved Grevinden af Moth fra Kong Christian d. 5. *Klevenf.RJ.83. JBaden.FrO. Saaby. 1*

De'se, v. [d'isa] (af De's; jf. De'es, De'te samt duse; spøg.) tiltale med „De“; sige „De“ til. Siig Du, din Nar . . Hvad skal den Disen til mellem Familie. *CBernh. XI.19.*

desentere, v. se desertere.

Desentions-lokale, et. se Detentionslokale.

Desert, en. se Dessert.

desertere, v. [desur'te'rø, desør'te'rø] (dial. og vulg. **desentere.** *Heib.Poet.I.34. Hostr.G.187. Feilb.*) -ede ell. (nu næppe br.) -te (FrSneed.I.159). vbs. (l. br.) -ing (Blich. (1920).IV.181) ell. **Desertation** (Saaby. 1), jf. **Desertion.** (fra fr. désert, *egl.:* gøre øde, tom; *asl. af* lat. deserere, forlade, opgive, *egl.:* opløse (sml. Desertion 2), af serere, sammenføje, jf. *Inserat || nu især \; om ikke-militære hellere: rømme*) egenmægtigt forlade sin tjeneste ell. post; rømme. *Moth. Conv.D33.* om det havde kommet til Strid, saa havde (nu alm.: var) jeg deserteret midt i Slaget. *Holb.Tyb.V.8.* Han lader ugentlig, eller maanedlig forfatte Lister over Deserterede, Syge og Døde paa hvert Skib. *SøkrigsA.(1752).§19.* Han havde været først Dragon i hollandsk Tieneste, det behagede ham ikke, og han — deserterte tilligemed sin Hest. *FrSneed.I.159. Blich. (1920).IV.181.* (han) er deserteret og skal skydes, naar han kommer hjem. *ORung.P. 150. || (dagl.) i videre bet.: liste sig bort;*

absentere sig. Skulde den Tyve-Løjtnant inte være deserteret herop? *Hostr.G.187. jf. (spøg.):* hans Matrazze (*maa*) heftes fast, at den ikke skal desertere (o: *glide ned, gaa af*) i den tavse *Nat.Tode.V.53.*

Desertion, en. [desər'jo'n, desər'jo'n] *flt. -er. 1) (fra fr. désertion; nu især x) som vbs. til desertere: rømning. Nørreg. Privatr.III.234.* Et militær Detaschement . . ligger paa Øen for at . . forhindre

Desertion af Colonisterne. *Blich.(1920).V.200.* Desertion af Sømænd henhørende til danske Skibe. *StBille.Gal.III.154. Tilsk. 1919.II.361. (fu nu næppe br.) om flugt i al alm.: Academierne bleve tilsluttede, og Lærerne med Disciplerne og en stor Deel af Folket flygtede til Occidenten . . Ved denne Desertion (tabte jødernes fyrster) deres Myndighed og Anseelse. Holb.JH.II.399. 2) (fra lat. desertio, vbs. til deserere, 20 se desertere; vist paavirket af bet. 1) † det at svigte ell. opgive (en anskuelse olgn.); fra-fald (fra), opgivelse (af). Moth.Conv.D.33. (hvis) Socratis behagelige Læremaade (blev fulgt, vilde) mindre Desertioner skee fra de filosofiske Skoler. Holb.Hh.II.493. sa.MTkr.226. min Værdighed (som baron forårsager) ingen Desertion fra Studer-ringer. sa.Ep.II.418.*

Desertør, en. [des-ər'tø:r, desər'tø:r] *flt. -er. (fra fr. déserteur; af desertere) x person (soldat), der egenmægtigt forlader sin tjeneste ell. post; rømningsmand. det er alleene ud disse Nordiske Lande, hvor een, der nedlægger et Embede, ansees som en Deserteur. Holb.Hh.II.459.* De kunde ikke ansee ham som Deserteur, saa længe han ikke har svoret til Fanen. Han er ikke meere end Rekrut endnu. *Tode.S.107. Nørreg.Privatr.I.286.* „Hør min Broer, skal vi desertere?“

— „Ja . . lad os det! En brav Deserteur er velkommen overalt i Verden.“ *Olufs.GD.92. Blich.IV.341.* Desertører fra Fronterne og Flygtninge fra Fangelejrene. *Rode.EM.34.*

Desesperado, en. se Desperado.

des-forinden, adv. (ænyd. d. s., fsv. thäsförinnan; nu l. br.) inden dette; inden den tid. *Skr.16/15.1739. VSO. MO. -for-medelst*, adv., konj. og præp. (jf. sv. dess-medelst, † dessförmedelst, ty. vermittelst 50 dessen) 1) som adv.: paa grund af dette; derfor. 1.1) (nu l. br.; spøg. ell. foræld.) Steenkisterne bør . . have Veiens fulde Brede og en saadan Vide, at de kan blive rensede, uden at det behøves, desformedelst at opbyrde Veien. *Forordn.1/12.1793.I. §11. Leth.(1800). D&H. 1.2) i forb. des-formedelst at (jf. I. at 4.1; gldgs. ell. vulg.) som konj.: af den grund, at; fordi.*

(stenografen kunde ikke) følge Talerne, des-formedelst at de talte i Munden paa hinanden. *FolketsNisse.1/2.1860.5.* Pas Du bare paa Din egen Kone . . Men det ka' Du inte, desformedelst at hun ser vindt. *Schand. AE.205. Rosenkrantz.Jordskælvet.(1919).106. 2) (gldgs. ell. vulg.; jf. 1.2) som konj.: fordi.*

„Vil din Kjæreste i Nyboder gifte sig med dig?“ — „Nej . . hun var lovlig undskyldt; desformedelst hun var allerede gift.“ *Hzr. VII.264.* Jeg fik Posten desformedelst, jeg nok var den eneste Ansøger. *RSchmidt.SS.40. Schand.TF.II.309. (han var) „underlig“, desformedelst hans Kone for nylig var død. Drachm.STL.144. 3) (sj.) som præp.: paa grund af. *Pigel kun lidt du veed, | Hvad som mit Hjerter led, | Desformedelst denne mageløse Kjærlighed. ARecke.Overs. af Fournier. Kjærlighed og Diplomati.(1859).5.*

-foruden, adv. († dis- Moth.D80. 1) (nu l. br.) d. s. s. desuden 1 (jf. derforuden). *Moth.D80. Høysg.AG.102.* Det er ikke Talentet og Fortjenesten alene, der i en Hast hæver os i Veiret; man maa desforuden bruge tusinde Midler. *Hauch.VI.330.* *Du skal desforuden (o: som yderligere bod) tampe | Eengang ugentlig din Ryg. *Hzr.D.II.68.* *saa mistede han desforuden | det øverste af Hovedhuden. *Kaalund.127. Snedkeren var en meget optaget Mand — drak desforuden. JakKnu.S.106. Nans.FR.42. || tilføjende en yderligere begrundelse olgn. Falst.8. Ew.(1914).I.32. 2) (sj.) d. s. s. desuden 2. (han lovede hende rigdom,) hvis hun bare vilde holde af ham. „Det véd Du jo, at jeg gør desforuden.“*

Drachm.STL.203.

Designation, en. [desiqna'jo'n] *flt. -er. (af lat. designatio; vbs. til designare, se designere) 1) (især jur., nu l. br.) som vbs. til designere 1; ogs. (mere konkr.): (skriftlig) angivelse af ell. fortegnelse over (værdier olgn.). Moth.Conv.D.33. Designation over Justitz-Cassens Indkomster. Stampe.I.431. (øvrigheden) forfatter klare Lodseddel eller Designationer over det, enhver i Arv tilfalder. smst.455. JBaden. FrO. Sal.VI.50. 2) (emb.) som vbs. til designere 2: foreløbig udnævnelse til et embede. smst. designere, v. [desiq'ne'r, desin'je'rø] -ede. vbs. Designation (s. d.) (fra fr. désigner, af lat. designare, jf. assignere, I. Dessin) 1) (nu næppe br.) angive (værdier af noget); give fortegnelse over (jf. Designation 1). JBaden.FrO. Meyer. 2) (⊗ ell. emb.) m. person-obj.: forud bestemme ell. udse (en til noget). (det er) usikkert og daarligt at designere Børn til Forældrenes Studia og Forretninger. Holb.MTkr.302. de i Nordsjælland kantonnerende Regiment er designerede til at udføre kombinerede Evolutioner for Selvherskerens (o: zarens) Øjne. *Esm.I.62. || især (mest i perf. part.): paa forhaand ud-se ell. udpege en person til en stilling ell. et embede. Holb.DH.II.518.* normerede og designerede medicinske Docenter. *JulPet. L.6. (den unge mand var ikke) designeret til nogen fremtrædende Plads i det Parti, der opstillede ham. EHenrichs.MF.II.113.**

⊗ **desillusionere**, v. [desilu'jo'ne'rø] -ede ell. (l. br.) -te. (fra fr. désillusionner, af dés-, af-, og illusion, jf. Illusion) be-

røve (en hans) illusion(er); især i perf. part. som adj.: som har mistet sine illusioner. Man talte . . om Ideer og Idealere, og Digtere gjorde Vers derom . . Saa døde de, nøgterne, forstandige, desillusionerede *Goldschm. V. 339*. Stemningen efter Krigen delte Folket i to Lejre, de Gammelmilitære, Revanchelystne, som Intet havde lært, og de dybt Desillusionerede. *JV. Jens. NA. 123*. 1817 kom „Jyllandsrejse i 6 Døgn“.

10 Det er en Række Samtaler paa Vers . . mellem Blücher og Barberen fra Nibe . . Det er Blücher begge to, hans tidligere og hans nuværende, desillusionerte Jæg. *Georg Christensen. Litteraturhist. II. (1916). 57*. *VÆ. Møller. Nerver. (1919). 111*. *Sal. 2 VI. 50*.

desimellem, adv. († dis-. *Moeth. D80*). (glda. thes emellem, oldn. þess i milli, þess á millum; foræld., sj.) i den mellemliggende tid; imidlertid. (bliver mand ell. hustru) land- 20 flygtige, og ikke bekomme deris Fred . . inden tre Aar, da maa den uskyldige Person tilstådis at gifte sig, om den desimellem haver holdet sig ærligen og vel. *DL. 3—16—16—6*. *Gram. (KSelskSkr. IV. 64)*. *Han forhaler Tiden — — „Og alt desimellem | Beskatter han Landet.“ *Hrv. XI. 32*. † **imidlertid**, adv. (dis-. *DL. 2—9—11*). (ænyd. de(ths), dis(i)midlertid) d. s. Dersom nogen bliver fredløs . . da bør 30 Hustruen at fortøve i syv Aar, om han disimidlertid kan . . komme til sin Fred igjen. *DL. 3—16—16—7*. naar engang hans gamle Enke-frue ved Døden afgaaer, skal deres Midler, som desimidlertid bliver under Universitetets Administration, indrettes til en Fundation. *Gram. Breve. 25*. smst. *31. VSO*.

Desinfektion, en. [desenfæg!fo'n, des(ə)n-] /ftt.-er. (fra fr. désinfection, af dés-, 40 af-, og infection, jf. Infektion; især med.) handlingen at desinficere. (jf.: Iblandt Desinfections Midler sætter jeg øverst . . Den friske Lufts Tilgang. *Cit. 1840. (EIngerslev. Den kgl. Fødselsstiftelse. (1915). 227*). Rendsning, Luftning og Desinfection af Sengetoi. *Hospitals-Meddelelser. I. (1848). 199*. Den raa flydende Karbolsyre . . kan ogsaa godt bruges udvortes til Desinfectioner. *Tidskr. f. Veterinærer. 2R. I. (1871). 195*. *Pan-* 50 *num. 155. Sal. 2 VI. 50* || hertil **Desinfections-anstalt**, -maskine, -middel, -ovn ofl. (jf. Desinficerings-). **desinficere**, v. [desenfise'ra, des(ə)n-] -ede. vbs. -ing, jf. **Desinfektion**. (jf. ty. desinfizieren; dannet af Desinfektion i tilslutning til inficere; især med.) ødelægge tilstedeværende smitstof; befri, rense for smitstof. *Cit. 1840. (EIngerslev. Den kgl. Fødselsstiftelse. (1915). 296)*. strax blev den Syge sendt til Hospitalet, hans 60 Sengeklæder desinficerede og Sengestedet flyttet ud. *Hospitals-Meddelelser. VI. (1853). 576*. (alle) Huusdyr samt Hø og Halm, som ankomme hertil fra smittede Lande . . skulle, forinden de indføres, desinficeres (*Bek. 9/10 1865*: blive at underkaste en Rens-

ning ved Hjælp af Chlor). *Bek. 9/10 1866. §1*. Chlorzinken og Carbolsyren besidde . . en desinficerende Egenskab hvorved Forraadnelse modarbejdes. *MHSaxtorph. CliniskChirurgi. I. (1878). 4*. *Panum. 155*. vi har haft skarlagensfeber i huset og skal have desinficeret | værelset, hvor den syge har ligget, er blevet desinficeret | || hertil **Desinficerings-anstalt**, -middel ofl. (jf. Desinfektions-).

Q **Deskription**, en. [describ!fo'n] /ftt.-er. (af lat. descriptio, vbs. til describere, beskrive; nu sj.) beskrivelse (2); skildring. det er umueligt at gjøre en Description der over (o: over Tysklands ældste historie) uden at indføre en heel Haab Fabler. *Hob. Intr. I. 301*. *JBaden. FrO. Sal. 2 VI. 57*. **deskriptiv**, adj. [describ!ti'v] (af sen lat. descriptivus, adj. til describere, beskrive; faql.) som er rent skildrende, beskrivende uden at indeholde forklaringer (jf. beskrivende u. beskrive 3). *JBaden. FrO. II. (de græske grammatikeres) deskriptive fremstilling af de sproglige fænomener. VilhThoms. Afh. I. 20*. hans Fremstillingsevnes deskriptive Rigdom og Skønhed. *Rimest. (Kilde. Vandringer. (1920). 167*). *Sal. 2 VI. 57*. deskriptiv systematisk Anomi. *Lektionskatalog. 1920. II. 11*. deskriptiv geometri, (mat.) den del af geometrien, der omhandler metoderne til fremstilling af genstande i rummet ved tegning i en plan (jf. Deskriptivgeometri). *Haq. III. 158*. *Lektionskatalog. 1920. II. 39*. deskriptiv grammatik (mods. historisk grammatik) | deskriptiv poesi, (æstet.; nu l. br.) d. s. s. beskrivende poesi (se u. beskrive 3). **Deskriptiv-geometri**, en. [describ!ti'v-] (mat.) d. s. s. deskriptiv geometri. *Sal. 2 VI. 57*.

† **des-lic**, adj. (jf. sv. † desslik, oldn. 40 þesslig, ty. † desgleich; dannet af des og lig i tilslutning til deslige i adjektivisk anv.) af den slags; saadan; slig. man holder for, at desligt et fuldvøxent Dyr (o: elefanten) har meer Kjød paa sig, end fem af de største Oxer. *Landbo Vennens. 1798. 238*. **-lige**, adv. og adj. [dæs-, des'li(q)ə] *Høysg. AG. A. († dislige. Hob. Vgs. (1731). I. 1*). (ænyd. d. s. (adv.), gllda. theslike (adv.); vistnok dannet af gllda. theslike(s) (se desligeste) m. 50 tilknytning til adv. lige, jf. dog oldn. þessliga, -ligr) 1) † som adv. 1.) paa samme ell. tilsvarende maade; saaledes ogsaa (jf. desligeste 1.1). *som hun dræbte ham, deslige jorden hun ham. *POBrøndst. Overs. af Æschylos. Orestias. (1844). 91*. 1.2) tillige; ligeledes (jf. desligeste 1.2). *Gud han troes kun slet, | Propheterne deslige. *Kingo. 27*. *Jeg takker Mænd af forud Tid, | Og Kvinderne deslige. *Grundtv. PS. V. 385*. 2) som (ubøjeligt) adj. 2.1) attrib.: af den slags; saadan; lignende; slig (jf. deslig, desligeste 2.1). || † foran et ord i ent.: (de forældre handler ilde, | der tvinge deres Børn eller Myndlinge til Ægteskab, som strider imod deres Inclination, saasom deslige Tvang

er Tønder til stor Uleylighed. *Holb. Helt. ind. I. 365.* Hvis ieg ikke tog deslige præcaution (∴ forsigtighedsforanstaltning) med prænumeration (∴ forudbetaling) kunde ieg ikke lade trykke nogen ting. *Holb. Br. (Dania. IV. 13). sa. Metam. 19.* || nu kun (især ∅) foran flt. Billeder, vied Vand, Palme-greene og andre deslige indførte Ceremonier burte afskaffes. *Holb. Kh. 680.* Udeladte eller overflødige Commata . . og deslige fejl. *Høysg. AG. 204. Wess. 21.* Kongen faar én Ret Mad mindre, end han plejer . . der gjøres andre deslige ubetydelige Indskrænkninger. *PAHeib. US. 513.* han havde hørt, jeg havde det Forsæt, ogsaa at oprette et Institut, og (mente, at) det var at befrygte, at tvende deslige vilde . . skade hverandre. *Rahb. E. V. 240 (jf. bet. 2.2).* *, vil du troe, han gaaer derhen (∴ for at belure Gulnare) | Paa Øieblikket? „Ja, naturligviis. | Men det er Synd, at sætte unge Folk | Deslige Fluor ind i deres Hoved.“ *Oehl. A. 134.* *Løjtnanter og Studentur | Og deslige Folk af Stand. *PMøll. I. 114. (alvortige roller)* laa kun lidet for ham . . I Bevidsthed om sit Tølents rette Begrænsning vilde han ogsaa meget nødig spille deslige Roller. *Dauids. KK. 193. Thom. La. AH. 308.* i deslige Tilfælde. *D&H. 2.2)* **2.1)** *substantivisk anv.: den slags (ting); (noget) saadant; sligt (jf. desligeste 2.2).* Ere og Skibsfolkene i noget deslige (∴ beskædigelse af gods) Aarsag. *DLA—2—10.* *Klag ikke, Digter, at din Krands | Dig koster Liv og Gods og Ære — | At i det mindste her til Lands | Du maa deslige næsten reent undvære. *Bagges. V. 241.* Med mere andet deslige. *MO.* || nu kun (især ∅) i forb. og deslige (ell. og andet deslige (S&B. D&H.)), eller deslige (*Høysg. AG. 148*)), og lignende (jf. og desligeste). *Moth. D80.* *Det er jo næsten nu en Spot | Om Børn ej veed at sige | Af Grillenfænger Don Quixot, | Roselli og deslige. *Falst. 2.* Diphthongi . . saasom au, eu, ou og deslige. *Høysg. AG. 4.* Tiden nærmer sig, da Sproghad, Nationalhad og deslige vil svinde. *Bagges. L. I. 381.* Kjødets Gierninger ere aabenbare, saasom: . . Avind, Mord, Drukkenskab, Fraadserie og deslige (*Chr. VI.*; og de som ere lige disse). *Gal. 5. 21. Gylb. Novel. II. 33.* denne Trang . . vil han holde reen, fremmed for enhver Bestemmelse af det Endelige, af timelig Løn og Deslige. *Kierk. XIV. 343. 2.3)* † m. relat. bet.: mage hvortil; hvis lige. *Moth. D80.* (en) forfærdelig Smiger, deslige jeg ikke hafver seet i noget Skrift. *Gram. Breve. 160.* || som relat. pron.: som. Døden er (som) en dyb Søvn uden Drømme, deslige vi ofte ligeslyde begravne udi. *Tullin. II. 151.* **-ligeste**, adv. og adj. (ogs. (i bet. 1.) **desligest**. *Salm. Hus. 954.4. VSO.* — foreld. **disligest(c).** *Moth. D80. JPJac. I. 27.*) (ænyd. desligest(e) (adv.), glda. thes-liges(t), -gelighes (adv.); fra mnt. des(ge)likes, jf. ty. desgleichen;

sml. des-lig, -lige) **1)** (nu kun bibl.) som adv.: d. s. s. deslige 1. 1.1) d. s. s. deslige 1.1. Manden bevise Hustruen den skyldige Velvillighed; desligeste (1907: ligeledes) ogsaa Hustruen Manden. *1Cor. 7.3. 1Pet. 3.1 (1907: Ligesaa).* **1.2)** d. s. s. deslige 1.2. (Lot) og hans Gods førte han tilbage, og desligeste Kvinderne og Folket. *1Mos. 14. 16.* *Gud Fader evig lovet vær . . | Og Jesus Krist, vor Broder kær . . | Desligest og den Helligaand. *Salm. Hus. 954.4.* Der blev ogsaa af ham . . bygged det statelige Steen-Munster . . Desligeste Apostel-Kirken, og derforuden en stor Sål af Træ. *Holb. Berg. 46.* *Saasart var Elskov ei i hendes Hierte | (før) Frygt, og Tvivl, og Haab, og Suk, og Smerte | Desligeste sig indqvarteerte der. *Bagges. I. 119.* **2)** (foreld. ell. spag.) som (ubøjeligt) adj.: d. s. s. deslige 2. **2.1)** (sj.) d. s. s. deslige 2.1. i Kjøbenhavn eller Odense eller desligeste Steder. *AaIbs. T. 38.* **2.2)** d. s. s. deslige 2.2. *Dog om desligeste siden vi tales vel ved med hinanden. *Bagges. NblD. 68.* || nu især i forb. og desligeste (jf. og deslige). (han) ganger nok baade paa Herberger og Ølstuer og disligeste. *JPJac. I. 27.* en Tredjedel (af studenterne) var Medicinere, knap en Sjettedel (16 Procent) Jurister og desligeste. *WJohannsen. (Pol. 1/9 1918. 8. sp. 4).*

Desman, en. [dæsman, dæsma'n] flt. -er [dæsma'nør] (af sv. desman; sa. ord som Desmer; zool.) (slægt af) pattedyr af insektædernes orden m. moskuslugtende kirtelafsondringer; *Myogale Cuv.* Desmanen (lever i) Sydrusland. *Brehm. DL. I. 284. Sal. 2 VI. 58.*

Desmer, en (*Moth. D202. VSO. MO.*), adv. (*Høysg. AG. 37. Raff. (1784). 417. Sal. V. 164.*) [dæsmør] dæsmør. *Høysg. AG. 37.* (ænyd. d. s. og dessem (*Kalk. III. 711 u. Sibette*), sv. desman, sv. dial. desmar, desmer; fra mnt. dessem, desmer- i ssgr.; opr. sa. ord som Bisam) dels (foreld. ell. dial.) betegnelse for moskus, dels navn paa et (nu ikke mere i Europa benyttet) sekret af desmerdyrene, især af *Viverra civetta* (jf. u. Desmerkat 1). *Holb. Skiemt. C2 v* (se u. Dræk). *Den Lugt fra Jomfruen, som Balsom, Desmer var. *sa. Paars. 243.* (hvis ingen unge karle var til) smurte (jeg) ikke min Hals med Desmer. *sa. Tyb. III. 2. VareL. (1807). 256.* *(min haand) er ikke jomfrufin — | den dufter ej af Desmer, men af Muld. *Drachm. BK. 148. BøvP. II. 78. Folk Lægem. I. 18. jf.: desmer-duftende Lapse. VVed. B. 341.* **Desmer-blomst**, en. († -blomster, et. *vAph. (1764).*) ♀ (nu næppe br.) navn paa forsk. desmer- ell. moskuslugtende planter (*vAph. (1764).* *OeconH. (1784). II. 292. jf. Moth. D203*), især: dels d. s. s. -urt 1 (*vAph. Nath. II. 30*), dels navn paa *Moscharia Ruiz et Pav. (Kjærbøll. FB. 287).* **-daase**, en. (ænyd. d. s.; foreld.) lugtedaase m. moskus ell. desmer (jf. -knap). *VSO.*

Sal.XIX.702. **-draaber**, pl. 1) (gldgs.) moskusdraaber (*tinctura moschi*). FolkLægem. I.18. 2) (jy.) d. s. s. Bæverolie. smst. **-dyr**, et. (zool.) † moskushort, *Moschus moschiferus* (jf. -ged). Moth.D202. Moth.Conv. D93. Raff.(1784).501. VSO. 2) navn paa en pattedyr familie af rovdynens orden, *Viverridae*, der udspringer af moskuslignende stof. Bev.P.I.546.II.78. † **-ged**, en. (zool.) d. s. s. -dyr 1. vAph.Nath.II.31. **-hyacint**, en. & (nu næppe br.) moskus-, muskathyacint, *Muscari moschatum* Willd. Moth.D202. VSO. || ogs.: *druehyacint*, *Muscari botryoides*. vAph.Nath.II.34. † **-kage**, en. pastil m. moskus ell. desmer, især anv. som konfekt. (Kalk.I.357). *Hans Aande har en Lugt, som ej enhver behager | Men derimod hand veed at bruge Dæsmers-Kager. *Helt. Poet.121*. **-kat**, en. (zool.) 1) navn paa forsk. dyr hørende til viverrernes gruppe af desmerdyrene. Moth.D203. *Skind af Desmer Katte. *Cit.1705*. (Thott.4^o1525.54). Tode. S.26. Desmerkatte... hører hjemme i Ostindien og Afrika. *Raff.(1784).417*. jeg var bleven salvet med... Haarolie, saa at jeg lugtede værre end en lille Desmerkat. *Bergs.GF.II.14*. Desmerkatte (*Viverra genetta*). *Lütken.Dyr.101*. Den store indiske Desmerkat (*Viverra zibetha*). *Bev.P.II.79*. 2) † d. s. s. -rotte 1. Moth.Conv.D93. **-knap**, en. 1) (foræld.) hul kugle, hvori der anbragtes moskus ell. desmer (jf. -daase). Paa den Dag skal Herren borttage Prydelser:.. Hovedbaandene og Desmerknapperne og Ørenringene. *Es.3.20*. Moth.D203. 2) (foræld.) d. s. s. -kugle. VSO. 3) † & d. s. s. -urt 1 (jf. -knap). *JTusch.5*. VSO. † **-knap**, en. & d. s. s. -urt 1 (jf. -knap 3). *JTusch.5*. *Viborg.Pl.(1793).80*. **-korn**, et. † frø af den tropiske plante *Hibiscus moschatus*. vAph.(1764). *VareL.(1807).3*. *VareL.²84*. **-kugle**, en. (foræld.) sukkerkugle m. moskus ell. desmer (jf. -knap 2). Moth.D203. vAph.(1759).74. *Raff.(1784).417*. † **-lilje**, en. & pinselilje, *Narcissus poeticus* L. Moth.D203. *Narcisser, Hyacinter og de Desmer-Liller smaa. *Cit.1707*. (NkS4^o820.138). *LThura.Poet.71*. VSO. † **-nellike**, en. & havenellike, *Dianthus caryophyllus* L. *Den lille Gartner.(1821).40*. † **-rose**, en. & moskusrose, *Rosa moschata* Mill. Moth.Conv.D96. vAph.(1759). *Rosenhaven.(1850).37*. † **-rotte**, en. (zool.) 1) *bisanrotte*; moskusrotte; *Fiber zibethicus* (jf. -kat 2). Moth.D203. VSO. *Funke.(1801).I.83*. 2) paa Antillerne forekommende klatrerotte, *Capromys Fournieri* Desm. vAph.Nath.II.40. **-snustobak**, en. (foræld.) snustobak m. tilsetning af moskus. *(lugten) var saa angenem saa sød som Teriach, | Ja som ny-baget Brød, som Desmer-Snus-Toback. *Hollb. Paars.243*. **-urt**, en. & 1) *Adoxa moschatellina* L. *JTusch.5*. *Frem.DN.249*. 2) † art af tranehals, *Erodium moschatum*. *IDJust. Havevæsenet.II.(1774).245*.

desorientere, v. [desoriæn-, desoriæn-

te'ra, dæs-]-ede. vbs.-ing (Meyer. Sal.²VI.64) ell. (l. br.) **Desorientation** (*Jørg.Liv.V.159*). (fra fr. désorienter, af dés-, af-, og orienter, jf. orientere; især Ψ) bringe i vilderede m. h. t. sted ell. tid; ogs. (overf.): vildlede. *Leth.(1800).213*. Det vil nu her strax vise sig, at (han) tiltrods for sin speculative Energi, dog ikke saameget orienterer os, som desorienterer. *Kierk.XIII.381*. Mandskabet desorienteres af nogle Fæhoveder af Befalingsmænd. *Bønnelycke.Sp.35*. || især i perf. part. anv. som adj.: som ikke er klar over, hvor han befinder sig, ell. hvad tidspunkt det er, ell. hvem hans omgivelser er; ogs.: som er i vilderede m. h. t. forholdene; som ikke er „med“. *JBaden.FrO.* (patienten er) aldeles forvirret og desorienteret, kan ikke opgive sin Adresse eller gjøre Rede for nogen Ting. *KPont.Psychiatr.I.164*. „Højest kuriøst“ — sagde Baronen og saa' en Smule desorienteret ud. *Nans.LL.186*. overf.: hvis et Menneske... hvert Øieblik løber vild i sin egen Forestillingskreds, er desorienteret i sin egen Bevidsthed. *RasmNiels. G.I.x*.

Ψ **Despekt**, en. [delsbægd] uden flt. (af lat. despectus, vbs. til despiciere, se ned paa, jf. Respekt, Spektakel) foragt; ringeagt. Moth.Conv.D34. *JBaden.FrO.II*. (han har) udtalt en Brødel af den Beundring, han føler for Fyrst Bismarck, og i Modsætning hertil hele den Despekt, han nærer for vor egen Hall. *Hørup.III.253*. En Skygge af Despekt over at jeg ikke kunde Tysk kunde den nete unge Mand daarligt skjule. *JVJens.M.IV.130*. de militære Departementer (har) Mod til at behandle Beparelseskommissionens Forslag med en vis Despekt. *Pol.¹101911.3*.

Ψ **despektere**, v. [desbæg'te'ra] -ede. (af lat. despectare, se ned paa, afl. af despiciere; l. br.) se ned paa m. foragt; foragte; ringeagte. Meyer. Sal.²VI.64. **despekterlig**, adj. og adv. [desbæg'te'rlil] (af despektere; gldgs.) ringeagtede; nedsettende. Troer du paa (spøgelse) og tør tale saa despecteerlig om de Døde? *Gylb.XII.289*. fler end en, der omtalte vore egne Bønder højest despekterlig, fik ved det blotte Ord om en norsk Odelsbonde et straalende Ansigt. *Goldschm.IV.366*. Meyer.

Ψ **Desperado**, en. [desbe'ra'ðo, desbe'ra'do] (sj. **Desesperado**). flt. -s. (fra sp. desesperado, fortvivlet; formen Desperado ved indflydelse fra desperat) egl.: person, der af fortvivelse er drevet til det yderste; person, der er paa kant m. samfundet og har sat sig ud over dets love (især om røvere olgn.). (sørøverne) var Folk af alle Nationer, og de vare af Udseende sande Desesperados. *St Bille.Gal.I.76*. Han hverver halvt i Smug en Hær af Desperados. *VØsterberg.(Tilsk. 1920.III.174)*. jf.: Kierkegaards æstetiske Desperado, Johannes Forførereren. *VilhAnd. K.II.124*. || især i flt.: om medlem af et yder-

liggaende politisk parti, der sætter sig ud over alle hensyn; yderliggaaende radikal. Meyer. *Sal.* VI.65. den Samling Desperados (∴ uafhængige socialister), som . . holdt Kongres i Halle. *Kbh.* 29/11.1920.1.sp.4. **desperat**, adj. [desbe'ra'd, desbe'ra'd, ogs. dæs-] (ænyd. d. s. (i bet. 1); af lat. desperatus, perf. part. af desperare, miste haabet; jf. Desperado) 1) (nu næppe br.) fortvivlet. 1.1) som har mistet haabet (om noget); trøstesløs. *Leth.*(1800). || ofte m. overgang til bet. 2: *Ey nogen mægtig var vor Jomfru at husvale | . . hun var gandske syg, urolig, desperat. *Holb. Paars.* 163. Jacob Skolemester sidder nu hiemme, og trøster hende, thi hun er gandske desperat. *sa. Forv.* 11s. 1.2) som ikke giver noget haab om fremgang ell. heldigt udfald; haabløs. det Danske Folkes Historie fra Rigets Begyndelse indtil vore Tider, et desperat Værk, og, som ingen anden endnu har gjort Forsøg paa. *Overs. af Holb. Leved.* 219. *Min Anbefaling bleven er til Skamme — | Men Søren er dog ikke desperat. *Bagges.* V.211. † som adv.: Vores Stads-President . . var desperat siug. *Gram. Breve.* 276. 2) som af fortvivlelse kan falde paa at gøre hvad som helst; dreven til det yderste; ude af sig selv; ikke til at have med at gøre. Min Søn er saa desperat, at han ingen Formaninger agter. *Holb. Masc.* III.4. *Helten (bliver) desperat, | Og giver sig til at være Soldat. *Oehl. SH.* 33. Krigede jeg i Spanieland, saa værgede de sig som Desperate, sloges om Dagen og myrdede os om Natten. *Etlar. GH.* II.230. desperate Naturer, der . . er „hadede, haaned, overspyttede og piskede“, indtil de har endt med at foragte „dem allesammen“. *Hørup.* I.36. 3) som beror paa ell. vidner om desperation (2). (hun havde) handlet med en hendes Væsen . . ikke naturligt desperat Besluttethed. *Brandes.* VII. 554. Det er neppe muligt at føre (Mussets) desperate Livsbetragtning tilbage til en bestemt enkelt Begivenhed. *smst.* VI.100. || m. overgang til bet. 5: De forsigtigste og meest forknytte Mennesker vove stundom de desperateste Ting. *Kierk.* I.320. det var da ogsaa for desperat en Streg, at vove sig herind midt imellem Flaade og Soldater med en enlig Mand i Følge. *Etlar. SB.* 443. 4) som er ude af sig selv paa gr. af ophidselse ell. vrede; rasende; gal. (han er) gandske desperat, naar han blivder vred. *Holb. Vgs.* (1731). II.14. *sa. Bars.* I.7. gjør mig ikke rasende, gjør mig ikke desperat! *Heib. Poet.* VII.298. En grov Krabat, | Som er parat | Til Alt, naar han bli'er desperat. *Bogh. Nytaarsnat.* 1850.14. Han var en yderst . . medgørlig Mand, undtagen naar han var vred; men saa var han ogsaa desperat for Alvor. *Drachm. STL.* 255. Jeg kan se mig saa desperat paa hende, at jeg kunde slaa hende i det runde. *Ansigt. Nans.* JD.108. 5) utilregnelig; for-

rykt. Der dannede sig hos ham den dunkle Forestilling, at det vel var den desparate Peer . . som holdt ham for Skovfogden. *Gjel. M.* 374. || ogs.: som tyder paa ell. hidrører fra forrykthed. (han) lod udgaa den desparate Forordning, at herefter maatte ingen Kvinde i Ribe anlægge Sørgedragt for en afdød. *Troels L. XIV.* 144. Var Standpunktet en enkelt Gang fornuftigt, kunde man være sikker paa, at Udførelsen blev desto mere desperat. *Hørup.* III.273. Renligheden med Omgangen af vort (∴ soldaternes) Tøj . . er desperat nærmest. *Bønnelykke.* Sp.89. **Desperat-hed**, en. [2 ell. 3] (l. br.) d. s. s. Desperation 2. det var nok ikke Mod, men snarere en Slags Desperat-hed. *AndNc. MS.* II.5. **Desperation**, en. [desbe-, desbare!so'n, dæs-] uden ft. (af lat. desperatio, vbs. til desperare, miste haabet, fortvivle; jf. desperat) 1) (nu næppe br.) haabløshed; fortvivlelse. *Leth.* (1800). Meyer. || (sj.) mistillid. Ballet-Fragmenter i et reciterende Drama . . udtale Poesiens Desperation til sine egne Midler. *Heib. Pros.* IV.394. 2) ∩ den tilstand at være ude af sig selv paa gr. af fortvivlelse; lidenskabelig ringeagt for hvad fornuft og klogskab vilde raade en til ved roligere omdømme. Jeg er kun alleene bange, at min Datter derover geraader udi Desperation og gjør en U-lykke paa sig selv. *Holb. Masc.* III.4. vi fattige Piger . . gaer saa længe indtil vi blive kiede af os selv, og af Desperation lader os gjøre til Ammer. *sa. Pern.* I.7. Der er i denne Scene sammentrængt den Stemning af Afmagt, Tomhed og Desperation over Tomhed og Afmagt, som ligger over den hele Bog. *Brandes.* XIII.532. Det ser nærmest ud, som om man i en Slags Desperation var endt med at mene, at det kunde være lige saa godt at tage Tyren ved Hornene og gøre det af paa én Gang. *Hørup.* III.90.

Despot, en. [de!sbo'd] ft. -er. (ikke før midten af 18. aarh.; af gr. despōtēs, herre) 1) (hist. ell. polit.) enevældig hersker; især: vilkaarligt og tyrannisk regerende enevoldshersker, der kun erkender sin egen vilje som højeste lov; tyrann. *vAph.* (1764). *Leth.* (1800). den danske Stat skal . . vorde et let Bytte for . . udenlandske Despoter. *Fædre.* 1844.sp.13850. Det ligger ikke i store Despoters Natur at meddele Følelsen af Frihed. *Brandes.* XIV.336. 2) ∩ overf.: person, der kræver ubetinget underkastelse under sin vilje; person, der hensynsløst sætter sin vilje igennem over for underordnede. Berg var som Partifører en Despot. *EHenrichs.* MF.I.139. jf.: Den offentlige Mening er den Despot, som fordømmer saa mangen uskyldig Handling. *Rudl Bay.* E.P.I.174. **Despoti**, et. [desbo'ti] ft. (i bet. 2; sj.) -er. (af gr. despoteia; aft. af Despot) 1) (især hist. ell. polit.) d. s. s. Despotisme 1. *Ing. RSE.* VIII.255. Vi holde i Aften Møde for at danne en Kohorte mod

Despotiet under alle Skikkelser og overalt. *Goldschm. V.140.* *mod Despoti, mod For-
dom og Nykker — | Kling klang! — vi
kæmper uforsagt. *Hostr. VV.127.* *Ja, jeg nu
fatter, | hvordan han atter | ugenert |
har huseert | med russisk Despoti. *sa.S.34sc.*
hvis der imorgen kom en Forordning, som
forbød Krinoliner, høie sorte Hatte eller
andre lignende monstrøse Bestanddele af
vor Klædedragt, vilde vi . . skringe høit 10
mod et saadant Despoti. *ClPet. O.14.* *Ret-
færd's Tempel rejses paa Despotiets Rester.
Drachm. M.220. 2 (polit.; l. br.) stat m. de-
spotisk regeringsform. (Tyrkiets) Statsord-
ning er endnu stadig et østerlandsk De-
spoti. Herskerens Indfald og vilkaarlige
Luner ere raadende. *Sal. XVII.821.* **Des-**
spotisere, v. [desboti'se'rə] -cde. (jf. ty.
despotisieren, fr. despotiser; dannet af de-
spotisk, Despotisme; nu l. br.) optræde 20
som despot; handle egenmægtigt og vil-
kaarligt (med nogen ell. noget). (det er lat-
terligt) filologisk og kritisk at despotisere
over Bogstaver i Bibelen. *PAHeib. US.146.*
(hørerne) kunde despotisere saa meget de
vilde. *JJPaludan. Er.13.* Meyer. **despo-**
tisk, adj. [de'sbo'tisj] (jf. ty. despotisch;
aft. af Despot; sml. fr. despotique af gr.
despotikós; især **⊕**) 1) til Despot 1. Despot-
isk Monarch. *vAph. (1759).* En despotisk 30
Stat kalder man den, hvor . . en eneste Per-
son . . haver samme Magt over sine Un-
dersaatter, som en Herre over sine Slaver.
Norreg. Naturr.351. *Her man despotiske
Satsers ej lærer. *PAHeib. US.578.* Intolerance,
despotisk Frygt for Publicitet. *FrSneed. I.*
161. enhver Constitution i Verden, der
ikke er bygget paa reent despotisk, Men-
neskefordrende Slaverie. *Birckner. Tr.5.*
Den nye Dey (af Algier) har for Skik at 40
udplyndre alle (tyrker) uden Persons An-
seelse. Han har . . foretaget sig mange
usædvanlige og despotiske Handlinger.
RudBay. EP. II.63. *NationalekonTidsskr. I.*
107. 2 til Despot 2. Lovgiveren . . bør ikke
tillade Dommeren, ved den Dom efter bed-
ste Skjønnende . . at gjøre despotiske Ind-
greb i hans hellige Myndighed. *Birckner.*
Tr.34. (kellernes) Forhold mod Kvinderne
var . . ingenlunde despotisk . . Ægteska-
bets eneste Baand var Kjerlighed. *Blich.*
(1920). I.5. Han er som adskillige andre
Genier en despotisk Natur og forkælet
ved uafbrudt Hyldest af et stort Parti i
sin Hjemstavn. *Brandes. XIII.490.* **Des-**
potisme, en. [desbo'tis'me] (jf. fr. de-
spotisme; aft. af Despot) 1) (jf. Despot 1)
enevældig (udøvelse af) herskermagt;
især: misbrug af enevældsmagt paa bekest-
ning af de alm. borgerrettigheder; volds-
herredømme. *vAph. (1764).* *FrSneed. I.262.*
Aldrig kan der tænkes større Despotisme,
end hvor disse to Grene af den offentlige
Magt, den lovgivende og den dømmende
blandes mellem hverandre. *Birckner. Tr.25.*
Horreb. II.235. afryste Despotismens Slave-

lænke. *Oehl. Er. I.71.* (deyen af Algier) skal
være en meget forstandig og retskaffen
Mand . . Det er altsaa Løgn hvad Aviserne
sige om hans Grumhed og Despotisme.
RudBay. EP. II.12. *Sal. VI.66. 2* (jf. De-
spot 2) hensynsløs stræben efter at sætte sin
vilje igennem; egenmægtighed; herske-
lyst. geistlig Despotisme forjog Muser og
Ære. *FrSneed. (Rahb. LB. II.23).* (Ryge) fore-
stod . . Kostumevæsenet, et Embede han
udøvede med stor Despotisme. *FruHeib. Et*
Liv. I.59. Meyer.

desrekommendere, v. se disrekom-
mandere.

desse, pron. se denne.

I. Dessen, en ell. (i bet. 1; sj.) et
(Klevenf. *RJ.83.* *Saaby.*) (ogs. **Dessin**).
[de'ssən] ft. -er [de'ssən'ər] ell. (nu sj.) m.
fr. endelse: -s (Hob. *Paars.*)(5v). (ænyd.
d. s. (JMonrad. *Selvbioграфи.* (udg. 1888). 95);
fra fr. *dessein*, egl. sa. ord som I. *Dessin*;
grundbet.: udkast, plan) 1) (nu l. br.) fore-
havende; forsæt; hensigt. det skal al-
tid være dit *Dessein*, at du kandst . .
bære din Herres Dyd saasom et Smykke.
Hørn. Moral. II.52. *(mennesket) Hvis Laab
og Levnets tid saa kort og stakket er, |
Som dets *dessein* er stort, det langt i ti-
den seer. *Hob. Sat. I. B7r.* ved sin *Histories*
Publication (har han ikke) forekommet mig
udi mit *Dessein*. *sa. DH. I. Fort.* (4r. *Klevenf.*
RJ.83. *Leth.* (1800). Meyer. *Sal. VI.68.*
2) idé, hvorefter noget lader sig udføre. (for-
øvrigt) bliver Bladet straks beslaglagt. Jeg
har en tre fire gode *Desseiner*, som nok
skal gøre *Virkning*. *Stuck. I.182.* Hvad er
der i Grunden i Vejen med dig? spurgte
F. — Ikke andet end at det forekommer
mig tydeligt, at man maa tage sig noget
til. — Det var en god *Dessein*! Den vil
imponere *Rakkeltsmst.255.* || især: antyd-
ning, anvisning ell. forslag, der gives
til vejledning; vink. Man burde jo fore-
tage sig et eller andet, der kunde give
de Godtfolk noget for deres Ulejlighed.
Giv mig en *Dessin*. *LBruun. LT.294.* kunne
Di ikke oversla' saadan omtrent hvormejet
der var i (pungen)? De' var alletider en
lille *Desæng*, hvis a' man engang skulde
høre lidt mere om *Sagen*. *VilHans. NT.12.*
(befalingsmændene) gaar hen langs *Geled-*
derne og hvisker en Mængde tekniske
Dessiner i Ørene paa os. *Bonnelycke. Sp.158.*

II. Dessen, en. se I. *Dessin*.
† **dessen**, pron. (ænyd. d. s.; fra ty.
dessen, gen. af der, den) 1) som gen. 1.)
demonstr.: dens; dets; sammes. („Egl.
kun i Skriverstuens Sprog og Forretnings-
stilen“ *Levin.*). *Om du vil laste | Mit
Skrift, for *dessen* ringe Dragt, | Giv Tiid!
Reenb. II.326. Naar jeg ikke kunde erindre
Dens eller Dets skrev jeg *dessen*. *Hob.*
Orthogr.93. smst.110. Afrisninger paa den
gamle Islandske *Habit* og *dessen* *Foran-*
dringer. *Gram. Breve.27.* *(han) vidste knap
sit *Moders-Sprog* | Og *dessen* *Elementer* |

At læse. *Falst. 178. FrHorn. PM. 123. 1.2) relat. hvis.* Den anden Regning . . som lyder paa 416 Rbdr. 16 β af Catalogo Fritschiano, dessen tilhørig Bøger paaventes nu dagligen. *Gram. Breve. 26. 2) i forb. for dessen, for dette; derfor. *jeg for dessen ey tilfulde takke kand. Falst. Ovid. 18. *For dessen er du mig en u-mild Keyser blevet. smst. 40.*

Dessert, en. (tidligere ogs. skrevet **Desert**). [de'sæ:rd ell. de'sæ:r, ogs. dæ'sæ:r] *flt. -er ell. (l. br.) m. fr. endelse: -s (Const. GH. 144). (fra fr. dessert, afdækning, dessert, af dés-, af, og servir, jf. servere, opr.: hvad der nydes, efter at borddækningen er fjernet) anretning af frugt, bagværk, konfekt, is olgn., der serveres efter de egentlige retter ved et (middags)maaltid (jf. Eftermad, Efterret). her serveres baade med Spiisning og Desert. Klevenf. RJ. 43. En Dag havde vi, iblandt Deserten, stegte Kastanier. PAHeib. E. 66. mange og velsmagende Retter, med saa uendelig megen Desert af alle Slags Frugter. Bagges. DV. IX. 256. Deserten (kom) ind, og blev sat paa det blotte, speilblanke Mahagonybord. FrSneed. I. 449. hele Opsatser af Forziringer, som efter at Maden er taget bort, sættes paa de Stores Tafler, tilligemed Konfekten under Navn af Dessert. Hallager. 70. Ved et Taffel er Desserten mindre nærende end Maden. Brandes. I. 528. Bønnenlykke. F. 48. overf.: Hun veed . . at hos Dem, som ere vantedeertil, er Piben efter Bordet den behageligste Dessert. Sibb. II. 237. || i udtr. som under ell. ved desserten, medens desserten nydes. De fortalte . . Retterne, fra Suppen af lige til de Nødder, som de havde knekket ved Deserten. Ew. (1914). V. 134. Under Deserten kom hendes Børn ind i Spisesalen. FrSneed. I. 550. e. br. **Dessert**, i sgr.; især i ord, der vedrører dessertens anretning, fa. Dessert-fad, -gaffel, -glas, -kniv, -ske, -tallerken. † **-bageri**, et. (kog.) bagværk, der anvendes til dessert. Huusm. (1793). 286. **-bær**, et. især (kog.) i *flt.*, om jordbær af god kvalitet, der egner sig til at serveres som dessert. FrkJ. Kogeb. 110. **-frugt**, en. (kog., gart.) udsøgt frugt, der egner sig til at serveres som dessert. Krak. 1916. 1579. **-vin**, en. † særlig fin, hed vin, der serveres ved desserten. Tops. I. 360. Vare. L. 2170.*

I. Dessin, en. (ogs. Dessain). [de'sæ:ŋ] *flt. -er [de'sæ:ŋ'ør] ell. (nu især †) m. fr. endelse: -s [de'sæ:ŋ(s)] (fra fr. dessin, vbs. til dessiner, tegne, ældre desseigner, laant fra ital. disegnar; af lat. designare, jf. designere; sml. I. Dessein) tegning (hvorfor noget skal laves); udkast; skitse. (jeg var ikke) istand til at kunde saa juste træffe de Desseins til Medaillerne paa Deres Kongelige Majestæts Norske Reyse . . eftersom jeg ei deraf havde beholdet Copier tilbage. (efter hukommelsen) fremsender (jeg) tvende ohngførlige Udkastnin-*

ger, af hvilke (det kan ses), i hvad Mening og Forestillelse Tegningerne skulde være gjort. *Gram. Breve. 31. JBaden. FrO. Meyer. || nu især († ell. haandarb.): tegning (til ell.) i tøj olgn.; mønster. Sal. 2 V. 69. Berl. Tid. 19/10. 1920. Aft. 6. sp. 4. broderier i alle dessins | **II. Dessin**, en. se I. Dessein. **Dessintraad**, en. [I] (fagl.) metaltraad, hvis tværsnit ikke er rundt (cirkelformet), men firkantet, stjerneformet osv.; façontraad. Vare. L. 2170.*

Destillat, et. [desdila'ta:d] *flt. -er. (af nylat. destillatum, egl. perf. part. til destillere; jf. ænyd. distillats, en, af lat. destillatio; fagl.) det ved destillation fremkomne fortættede produkt (jf. Destillation 2). Green. UR. 183. Vare. L. 2170. Sal. 2 VI. 69. || (spøg.) overf.: (de) var beskæftigede med at brygge et Destillat, som skulde smage fortræffeligt. Sødb. Kærlighedens Frugter. (1905). 93. **Destillation**, en. [desdila'jo:n] *flt. -er. (af sen lat. destillatio, jf. Destillat) 1) (fagl.) som vbs. til destillere. Den Nordhauser Svovelsyre, som fabrikeres af Svovelkis, ved Destillation, indeholder ikke Blye. Olufs. NyOec. I. 119. Søvand kan ved Destillation omdannes til brugbart Drikkevand. Panum. 174. Udbyttet af den første Destillation kaldtes „Drank“. Feib. BL. 84. Sal. 2 VI. 69. tør destillation, forkulning af (organiske) stoffer, der foregaar paa en saadan maade, at de flygtige stoffer, der dannes ved forkulningen, kan opsamles. (forskellige) Kulbrinter, som faas derved, at man underkaster saadanne Naturprodukter som Træ, Brunkul og Stenkul en tør Destillation. Christ. Kemi. 158. || hertil: **Destillationsapparat**, **-kar**, **-kedel** *ofl. (jf. u. Destiller).* 2) † konkr., d. s. s. Destillat; overf.: Taaren, der hang svulmende i hendes Øjenkrog, var snarere en Destillation af Harme end af Bedrøvelse. Gjel. T. 251. **Destillatør**, en. [desdila'tør] *flt. -er. (fra fr. destillateur; nu l. br.) person, der foretager destillation 1). Meyer. † spec. (foræld.): person, der fremstiller brændevin ved destillation; brændevinsbrænder (jf. Destillere). JBaden. FrO. **Destiller**, i sgr. (ogs. Destillere-), mest i ord, som (især foræld., jf. Destillations- u. Destillation 1) betegner redskaber, der anvendes ved destillering, fa. **-apparat** (Green. UR. 205), **-kar** (vAph. (1759). MO. S&B.), **-ovn** (vAph. (1759). S&B.), **-pande** (vAph. (1764). VSO. Feib. BL. 88) *ofl. destillere*, v. [desdille're] († destillere. Holb. Arab. 53c. Falst. 38. Ruge. FT. 29. Gylb. X. 38). **-ede**; *part. -et ell. (nu næppe br.) -t* (Bagges. L. I. 190. HCLund. Samler. II. (1804). 171). *vbs. -ing, jf. Destillation. (ænyd. destillere, distillere; af sen lat. distillare, lat. distillare, dryppe ned) 1) (fagl.) i egl. bet. 1.) trans.: ved ophedning af stoffer bringe de flygtige dele deraf i dampform og derefter ved afkøling fortætte dem, hvorpaa de i flydende form drypper****

ell. løber ned i en beholder. Herren destillerer, kaager, syder, gryder saa længe, indtil hand sætter omsider Ild paa Huset. *Holb. Arab. 5sc.* Paa denne for alle Legemer fælles Egenskab, at forvandles i Damp ved Heden, grunde sig de vigtige Operationer, bekeendte under Navn af Destillering og Sublimering. *AW Hauch. (1799). 233.* (afkølingen bliver kun ufuldstændig) naar man ikke destillerer meget langsomt. *Jul Thomsen. Præparativ Chemie. (1853). 22.* || m. obj., der betegner det stof, som underkastes denne behandling: uddrage bestanddele af. (hans) Venner saae, der han engang destillerede Menneske-Blod . . under Operationen mangfoldige Menneske-Ansigter eller Hoveder i de Chæmiske Glasser. *Ruge. FT. 29. Jul Thomsen. Præparativ Chemie. (1853). 22.* den Vædske, der skal destilleres. *Sal. V. 177.* ogs.: fjerne urenheder af et stof ved denne behandling. Alm. Vand destilleres for at betries for Salte og andre Urenheder. *Hag. III. 162.* || m. obj., der betegner produktet: fremstille noget, som tidligere indgik forbindelse m. andre stoffer; i ren tilstand. saasom den første Mand blev skabt af Jord, saa blev den første Qvinde skabt af Menneske, og derfor er en Qvinde mod en Mand, ligesom destilleret Spiritus mod simpel Brændeviin. *Holb. Skiemt. E5v.* Brændeviinen er først opfunden af Araberne, som destilerede den af Viin. *Hallager. 74.* destillert Eddike. *HCLund. Samler. II. (1804). 171.* hun samlede Urter og Blomster, dem hun vidste, at hendes Fader kunde bruge til de Drikke og Draaber, han vidste at destillere. *HCand. VII. 15.* destillere Aquavit. *MO.* destilleret vand, vand som ikke indeholder fremmede stoffer; fuldstændig rent vand. (*Kalk. V. 176.*) *Panum. 159.* *Vare L. 170.* || i forb. m. over: overføre destillationsproduktet til det kar, hvor det skal opsamles; overdestillere (jf. u. bet. 1.2). Saa snart Masken kom i Kog, destilleredes Brændeviinen over. *Feilb. BL. 84. 1.2* (intr.) om (en del) af et stof: udskille sig ved destillation (1). æteriske Olier (vil) kun vanskelig (kunne) bringes til at destillere for sig. *Sal. VI. 70.* || i forb. destillere over, om det fortættede produkt: gaa over fra destillationskedlen til karret, hvori det opsamles (jf. bet. 1.1 slutn.). det dannede Chlorsvovl vil . . destillere over . . og samle sig i Flasken. *Jul Thomsen. Præparativ Chemie. (1853). 48.* man dypede en Finger i Vædsken, der destillerede over. *Feilb. BL. 84. Sal. V. 178. 2)* overf. 2.1) forflygtige; opløse; fjærne. *Saa destillerer jeg den Galde, | Som Verden skjænker i min Tid. *Kingo. 439.* især (dagl.) om penge olyn.: bringe til at „fordufte“; sætte over styr; „gøre kaal paa“. (jf.: *Sit Gods en Fyldevom destiller r. *Ranch. Skuespil. 359.*) mine arvede Dukater . . vare destillerede, inden jeg selv ret drømte derom. *Rahb. E. IV. 68. Bagger. I. 253. Schand. AE. 305.* Har

Du mange af Doktorens Skillinger endnu tilbage? Man sagde ellers her, at Du havde destilleret dem alle sammen inde i Byen. *Drachm. STL. 166. CEw. LD. 120. 2.2* (l. br.) udskille; frarensse. *(hun stræbte efter) At hun jo meer og mere | Det onde kunde ligesom | Fra Dyden destillere (hos børnene). *Falst. 38. 2.3* part. destilleret som adj.: udsøgt; uforfalsket; ægte. ren, destilleret Dumhed. *Brandes. Goe. II. 206.* I Hovedstadens æstetiske Kresse bestræbte Damerne sig for saa vidt muligt . . at tilbringe deres Liv paa en finere Skueplads af destillerede Elementer. *VilAnd. PM. I. 225.* **Destillere-**, i ssgr. se Destillere-**Destillerer**, en. (ænyd. d. s.; især foræld.) d. s. s. Destillator. *Holb. G W. (1724). 1sc. VSO.*

☐ **Destination**, en. [desdina|fo'n, dæ-] ft. (sj.) -er. (af lat. destinatio; egl. vbs. til destinere; l. br.) bestemmelse; hensigt. *JBaden. FrO. Meyer. Sal. VI. 73.* **Destinations-sted**, et. især ☐ om en afsendt vares bestemmelsessted. *Lassen. SO. 35. Hag. III. 163.* **destinere**, v. [desdi'ne'ræ, dæ-] -ede ell. (sj.) -te. vbs. jf. **Destination**. (fra fr. destiner, af lat. destinare; jf. prædestinere; nu l. br.) paa forhaand fastsætte en anvendelse ell. anbringelse af nogen ell. noget; bestemme (4); tiltænke; udse; beregne (til). jeg havde destineret hende med Søsters gode Villie og Samtykke til Leander. *Holb. Didr. 5sc.* de Klæder og den Spise, som var destineret til Sabbaten. *sa. JH. I. 198.* Smagens Selsomhed . . hjælper mangan Mand til Ære og Embede, som Naturen synes at have destineret til en Spinderok (: til at spinde). *sa. MTkr. 545.* enhver Bygning bør caracteriseres efter Naturen af det Væsen, hvortil de ere destinerede. *Wiedewelt. T. 9. JBaden. FrO. Meyer. Sal. VI. 73.* || i perf. part. som adj. Sønnen . . som destinerede Stamherre kan ej ansees af Middel. *Cit. 1736. (JySaml. 4R. III. 252).*

destingvere, v. se distingvere.

desto, adv. [dæsdø, 'desdo; alm. dæsdø, desdo] († disto. *Holb. Stu. I. 9.*) (ænyd. disto fra ty. desto (ænyd. diste, glaa. thiste, thes the fra mnt. deste), af oht. des diu, egl. gen. og instrumentalis ent. intk. af der, den || „er temmelig nyt i Sproget, og tilhører endnu nærmest Talespr.“ *Levin.*) som bestemmelse til en komparativ: d. s. s. des 3.

1) d. s. s. des 3.1. || m. nægtelse: kun i forb. ikke desto mindre, ikke derfor mindre; alligevel. Rescr. ang. at (ingen) skal være berettiget til, for Skippernes Passers Paategning noget at nyde, og at Skipperen ikke destomindre uden ringeste Ophold skal expederes. *Reskr. 18/1744.* han indeslutter hende i en Kasse med fire Laase, nedsænker hende i Havet, og mener nu at være sikker for hendes List, men ikke desto mindre har hun havt hun-

drede Elskere. *JLRasm.1001Nat.14. Pont. LP. I.123. AndNæ. PE. IV. 291.* Skønt rettelserne måske synes naturlig, er den ikke desto mindre utilladelig. *Brøndum-Nielsen. SF. 101.* det lyder utroligt, men det er ikke desto mindre sandt | || *uden nægtelse.* Kand du ellers hitte paa noget andet at spille Tiden for ham, saa er det disto bedre. *Holb. Stu. I. 9. Brors. 81.* Jeg havde Hovedet saa fuldt af Tanker . . at jeg tænkte desto mindre paa Veyen. *Pamela. I. 242. Blich. II. 159.* *Er hun fattig, saa trænger hun jo | Desto meer til vor Æmhed og Varme. *Holst. II. 320.* Individet kan . . vel føle sig lykkeligt i Rusens Øieblik, men bliver kun desto ulykkeligere. *Kierk. I. 64. de (lemmer),* som synes os mindre ærefulde paa Legemet, dem klæde vi med des mere Ære; og de Lemmer, vi blues ved, omgives med desto større Blufærdighed. *1 Cor. 12. 23 (1907).* nu oftest: saa meget desto. er der Nogen, der har Gavn eller Glæde af (bogen), saa meget desto bedre. *Kierk. IV. 279.* || *henviseende til en fig. begrundende sætn.* (man haabede) at de skulde føre Krigs-Folket af de andre Danske Provincier . . og destomeere, efterdi de Svenske Commissarier havde viist Rigets Hoffmester Kongens af Sverrige Brev. *Holb. DH. III. 284.* nu kun i forb. saa meget desto (bedre, mere osv.) som, se som, *konj.*

2) d. s. s. des 3.2. *Brors. 98.* (ilden) er kun sagtnet for at brænde desto jevner og varigere. *Mall. KF. 7.* Var han langsom til at svare, var han desto hurtigere til at kjøre. *Blich. IV. 120.* *Af Skov man øiner Intet, | Men desto mere Sand. *Winth. HF. 126.* de danse kun lidt, men spise desto mere. *Goldschm. I. 216. Tops. I. 37.* det gamle Ferskenespalier, der aldrig bar Frugt, men saa mange desto flere Blade. *Schand. BS. 129.*

3) d. s. s. des 3.3; især indledende efter sætningen efter en sammenlignings-bisætning, der indledes med jo. jo reener jeg maler Dyden, desto større er Ligheden. *Basth. Tale. (1782). 9.* jo flere Kundskaber Nogen besad, desto dueligere var han og til Forretninger. *Engelst. Tale. (1808). 19.* han bød dem, at de skulde Ingen sige det; men jo mere han bød dem, destomere (*Chr. VI. jo langt mere*) kundgjorde de det. *Marc. 7. 36.* jo flere Maader man lærer at hjælpe sig paa, desto galere kommer man fra det. *Kierk. III. 210.* jo mørkere det blev, desto højere steg Ottos Angst. *Goldschm. Hjl. I. 61.* jo længer det varer, desto værre bliver det | || (*nu l. br.*) m. bisætningen efterstillet. Strængen strammes desto mere, jo stærkere den bøies. *Ørst. III. 104. smst. II. 40.* vi agte (*en lærer*) desto mere, jo mere han . . besidder Lærdom. *Mynst. Tale. (1843). 7.* Faar jeg desto mindre Part i Dig, jo højere jeg elsker Dig? *Goldschm. V. 298.*

4) d. s. s. des 3.5. til desto større Sikker-

hed besluttede vi at opholde os her til Aften. *Blich. I. 210.*

desto-værre, adv. (*nu l. br.*) d. s. s. desværre 2. (*jeg haabede*) at hun maaskee engang kom tilbage. Men destoværrel det er ikke saa vel! hun er vistnok død. *Heib. Poet. II. 50. Kierk. VIII. 7.*

Destrikt, et. se Distrikt.

Destruere, v. [*desdru'ere*] -ede. vbs.

Destruktion (s. d.). (*af lat. destruere, af de, af, ned, og struere, bygge, besl. m. strø; jf. instruere, konstruere, Struktur*) egl.: nedbryde; nu især (*fa gl.*) m. konkr. tings-obj.: ødelægge (*ved opbrænding, ad kemisk vej olgn.*); opløse; tilintetgøre. saasom et Legem, der bestaaer af Parter, kand løses og destrueres, saa kand og Siælen, hvis den er materiel, forgaae. *Holb. Ep. I. 384.* Dersom nogen jager et fiendligt Krigs Skib paa Grund, eller destruerer det. *Søkrigs A. (1752). § 945. JBaden. FrO. Det er fysisk umuligt at destruere Ligdele (hemmeligt) i en velindrettet By. ORung. P. 73.* || (*nu l. br.*) overf. (*deres argument*) destruerede deres eget Principium om Vallrettighed. *Holb. DH. II. 278.* *Vi har i Lombardiet | Betydelig Familie; men Uheld, | Som destruerer Folk — hvad skal man sige! *Meising. MK. 256. Vilh Thoms. Afh. II. 334.*

Destruktion, en. [*desdrug'jo'n*] (*af lat. destructio, vbs. til destruere; nu især fa gl.*) opløsning; ødelæggelse; tilintetgørelse. et vel undarbeydet Konst-Stykke kand ved Ild, Vand eller anden Distraction bringes til forrige raae Materie. *Holb. Ep. I. 21. smst. 175. JBaden. FrO. Sal. VI. 73.* **Destruktionsanstalt**, en. (*fa gl.*) anstalt, hvor sundhedsfarlige stoffer (især: levedsmidler) tilintetgøres ell. uskadeliggøres. *Sal. VI. 73.* det sundhedsfarlige kød bringes til destruktionsanstalten | -ovn, en. (*fa gl.*) Destruktionsovne (*i offentlige slagtehuse*), hvori det Kød bliver tilintetgjort, som er bleven befundet sundhedsfarligt. *Opf B. II. 38.*

□ **des-naftet**, adv. [*dæsu'agdæt, ell. 'dæsuagdæt, des-*] (*jf. ty. dessen ungeachtet, sv. † dessoaktande*) uden at tage hensyn til det foreliggende; uagtet dette; trods dette; alligevel. *Moth. D80. Brors. 136.* I denne første Hede (?: træfning) fik han . . et heftigt Stød igiennem Munden, desuagtet lod han sig ei stande. *Mall. SgH. 303. Grundtv. Udv. IV. 400.* Du er rigtignok ingen Prindsesse, men du tilhører desuagtet en ædel Stamme. *Hauch. IV. 314.* jeg kan vel have Uret, men jeg vil desuagtet ikke staae for Dem som en Skoledreng. *Gylb. Novel. II. 267.* vel var hans Majestæt en absolut Herre, men han var desuagtet meget omfindtlig for Folks Omtale. *JPJac. I. 135. Drachm. T. 6.* **-uden**, adv. [*dæs-'u'd(ø)n, des-*] 1) ud over ell. tillige med det omtalte; foruden dette; tilmed (*jf. desforuden 1*). *vAph. (1759). VSO.* *Du skal desforuden tampe | Eengang ugentlig din Ryg. | Og desuden skal du give | Fuld

Erstatning for Kapunen. *Hzr. D. II. 69.* (ved festen) „stod tre Skänkere . . og lod Sukker smelte i Vinen.“ I Almindelighed blev man dog ikke staaende herved, men blandede en Mængde Krydderier i desuden. *Troels L. V. 106. Feilb.* || tilføjende en yderligere begrundelse *olgn.* *Hej Soren! | Du drukner jo Øgene og Dig selv; | Det Skib er desuden forloren. *Blich. D. II. 115.* jeg har ikke lyst til at gaa derhen; det er desuden ogsaa for sent | **2)** (nu næppe br.) uden at det omtalte regnes med; uden dette; ogs.: paa forhaand; i og for sig (jf. desforuden 2). man (maa ikke) spille Tiden, som des uden er kort nok, paa at ville opfinde det, som andre allerede have opfundet. *Eilsch. Phil. Brev. 315.* (de) forøge den desuden utaalelige Trængsel, ved at bryde ind lige mod Strømmen. *Rahb. Tilsk. 1791. 135.* alle de Maader, stundesløs Lediggang har opfundet til at forkorte dette vort desuden saa korte Liv. *smst. 242.* **-værre**, adv. [desvær, dæs-] († **disværre**: *Moth. D 80. Oehl. Er. III. 20.* † (i bet. 2) **desvær**, **disværre**: *Holb. Paars. 152. 181. sa. Tyb. II. 1.* † **diværre**: *Schandrup. O3r.*) (ænyd. **disværre**; af des 3. 1 || **diværre** (glda. thi ver, sv. tyvär, oldn. þvi verr) er sammensat m. thi, egl. dat. ent. af det, jf. u. des 3 || om tilfælde, hvor formen **desværre** blot beror paa sammenskrivning se des) **1)** egl.: saa meget des værre; kun i forb. **desværre** for ham *olgn.*, værst for ham (selv); til hans (egen) skade. Jeg vaerer Dem ad, at det, **desværre** for mig! er Regnbedere. *Biehl. DQ. II. 404.* „gaae ind til denne Herre, | Tal med ham selv! | Han gik, for ham **desværre**. *Wess. 149.* (de) muntrede sig med at . . raabe Republik, — det gav Ekko helt op i „Politiken“ — **desværre** for den. *Folket. 20. 1920. 2. sp. 5.* (han drev) Handel med . . Guldsgager, der **desværre** for ham . . viste sig at være Tyvekoster. *Kbh. 24. 1920. 5. sp. 2.* **2)** som udtryk for beklagelse: *uheldigvis; beklageligvis* (jf. **destoværre**). *Jeg ofte maa, dis vær! til een og anden trænge, | Og tage paa Credit, naar jeg er ey ved Penge. *Holb. Paars. 120.* „Est du hans Hustrue?“ — „Ja Gud bedre, **disvær!**“ *sa. Jep. IV. 4.* Hand maaskee har kundet giøre sig haard, som mange **desvær** udi Holland giøre. *sa. Tyb. II. 1.* *Ja gid det ey een Pige var | Som det dog er (divære). *Schandrup. O3r.* *Mange skønne lidt, **desverre!** | Paa saa stor en Kierlighed. *Brors. 9.* *Naar, som vi daglig see **desværre**, | Den Gode, Kløge lider Nød. *Bagges. IV. 43.* *Ubarmhertighed | Begaaes **desværre** tit i denne Verden. *Oehl. (1841). V. 242.* Nylig skjændte min Moder paa mig, og **desværre**, jeg føler, at hun har Ret. *Heib. Poet. II. 106. Feilb.* jeg kan **desværre** ikke komme i morgen |

det, pron., art. og konj. [de] *Bredsdorff. PR. 13.* kunstlet: [dæd] *smst. 8. jf. det. Høysg. AG. 61 samt Jesp. Fon. 117. P. Jernd. (Tilsk.*

1908. 200.) sml. SalmHus. 381. 1 (Eet ∞ det.) (dagl.) sluttende sig nøje til et foreg. ord: [øt, m. stod paa foreg. lyd, for saa vidt denne er modtagelig derfor], undertiden (som efterligning af talespr.) skrevet **Odet** (*Moth. D65. KomGrønneg. III. 203. Winth. IV. 43. 57. Bagh. D. II. 309.*) jf. gid. — gen. (kun i selvstændig anv.) **dets** [dæds; vulg. des], † **des** (*Holb. Intr. I. 303. Ereboe. 35. Langebek. (Annal. 1856. 375). Oehl. KG. 308.*) jf. **des-**

sen. (æda. thæt (jf. þat. Karlevistenen. (*Wim. Run. I. cxxii*)), oldn. þat, eng. that, ty. das(s), got. þata; egl. intk. til den, s. d.; opr. sa. ord som I. at (jf. ndf. E); gl. kasusformer bevaret i des, fordi, thi; jf. (dit og) **dat**)

A. som demonstr. (og personligt, jf. u. II. de A) pron. || pegende bort fra den talende, som simpleste middel til at fremhæve og erstatte udtr. af intk. ell. m. neutral bet. || om refl. brug se u. bet. 1. 1. || om forb. m. adv. der og her se disse ord.

1) om noget omtalt ell. umiddelbart nærværende. **1. 1)** i selvstændig anv. (jf. 1. 2-3.) || henvisende til et forhold uden for talen. Der nu Jesus havde taget Æddiken, sagde han: det er fuldbragt, og bøiede Hovedet og opgav Aanden. *Joh. 19. 30.* siger jeg . . til min Tiener: gjør det (1907: dette)! saa gjør han det. *Matth. 8. 9.* Det var, min Troe, et skønt Paafund. *Holb. Tyb. V. 1.* *Men var det ey din Røst, elskværdige Mandinde? *Ew. (1914). I. 175.* *det kan man dog kalde en oprigtig | Og ærlig Fætter. *Oehl. A. 95.* Min Himmeriges Part! Hvad var det? (om et musikstykke). *Blich. III. 279.* hvad er det? hvor er Løjtnanten? *Hostr. G. 151.* Det nøs jeg paa! *Arland. 47.* saa du 'det? | (talespr.:) tak for 'det! (fx. om modtagne penge) | er 'det dig? (v: den person paa det billede) | (især talespr.) i tryksterk stilling, for at fremhæve beskaffenheden af noget: Man maa indrømme . . at vi bliver godt beværtede her — Det er en Kognac, siger jeg Dig. *Tandr. K. 34.* || henvisende til subst. af intk. hvo som mister sit Liv for min Skyld, skal finde det. *Matth. 10. 39.* et Menniske kand være kied af sit Liv, og saa som det ikke vil tage Livet af sig selv, styrdte sig paa den maade udi Ulykken. *Holb. Hex. IV. 7.* hvilket Creatur vilde vel holdes værdig nok til, at det maatte . . dømme imellem (gud og mennesker). *Ew. (1914). I. 33.* *Et Næshorn findes ej hos os; | Man kalder det Rinoceros. *Abc. 12.* practisk maa mit Ord, saavidt det var levende, kunne forsvare sig selv. *Grundtv. Udv. V. 162.* det grædende Pigebarn gik sin Gang. Det (alm.: hun) talte til Ingen . . men ilede afsted med saa raske Fjod, som om hendes Fødder havde Vinger. *Thyreg. BB. I. 2.* efterfulgt af udtr. m. præp.: et Fædreland paa Jorden, som kan bære Afglands af det i Himmelen. *Mynst. Præd. (1842). 23.* eet Tab var der, som han aldrig kunde forvinde. *Og hvilket? Det af et Morbærtræ. *Blich. IV. 198.* Af de to . . Eventyr . . kjende vi

Alle det ene, det om Moses. *HCAnd.*(1919). III.267. *gentagende et foreg. led i sa. sætn.:* *Rettns Spir det alt er brækket. *Kingo. 162.* *Løftet det var saa saare lavt, | Og Kæmperne vare saa høie. *Oehl. L.I. 292.* *Hjertet det banker | I Vee eller Vel. *Wilst. D.II.9.* *Hende vi elske, mens Hjertet det slaarer; | hende vi prise, mens Læben formaarer. *Hostr. SpT.I.I.* || *gen. i refl. anv.* det Romerske Monarchie begyndte at hædde til des Ruin. *Holb. Intr. I.303. jf. Heib. Pros. X.304. nu kun i visse tilfælde (se Mikkels. Ordf. 263f.), især i appositionsled:* Bordet kan vist knirke en hel Historie, dets egen Livshistorie. *ESlomann. (smst. 264).* || *henvisende til navn paa land ell. landsdel:* Rumænien gik med i krigen, da det fandt tidspunktet belejligt | længe efter at Skaane var blevet afstaaet, forblev det dansk-sindet | (*l. br.*) *henvisende til gaardnavn:* Milde Alfer .. omsvævede Havslunde, elskede mig som dets Frue. *Gylb. IV. 252.* || *henvisende til (ikke-substantiviske) ord ell. udtr. af inkt.; til substantivisk brugt adj., pron. ell. bisætn.:* i det han saae, faldt Noget ved Veien; og Fuglene kom, og aade det op. *Matth. 13.4.* vi (*bør*) troe, hvad den af os antagne .. Aabenbaring siger os herom, endskjønt det er ubegribeligt. *Ev. (1914). I.12.* *Hvad svagt vi kun skimte, mens Øiet er blaat, | Det lever dog i os. *Grundtv. SS. IV. 322.* der er altid noget Galt ved enhver Ting, det skal jeg pille ud og om-tale. *HCAnd. VI. 332.* Hvad Fatter gjør, det er altid det Rigtige. *smst. VII. 160.* noget tungt blev slæbt hen over Fjælene .. Hvad kan det være? hviskede en af Karlene. *JVJens. HF. 117.* saa snart damperen anløber en havn, telegraferes det til rederiet | (*nu l. br.*) *gentagende og forstærkende et foreg. det:* Det er just ulykken det. *Holb. 11J. I.2.* *Er det Alt, min Moder! det? *Oehl. A. 186.* Ikke Andet! Jeg synes, det er nok Det. *Heib. Poet. I.42.* *henvisende til inf.:* *Ret! bravo! drikke! drikke! | Det veed man, hvad det er, det andet veed man ikke. *Ev. Skr. IV. 310.* *Bedomme Helten, det er Mandens Sag. *Oehl. T. 201.* *Belønne dig — det vil jeg; du har talt mig til Behag. *Winth. VI. 201.* gifte sig det havde de ingen Lyst til. *HCAnd. VI. 11.* || *erstat-tende foreg. part. ell. inf. efter hjælpeverb-um.* *Jeg har slaaret et Øie ud paa | Gedebyrdens Søn, Pacheco.“ | — „Har du det?“ *Hrz. D. II. 63.* jeg er kommet med morgentøget. — naa, er du det | der blev du narret. — blev jeg det? | hesten vil bide. — vil den det? | nu skal du sove. — det skal jeg nok | maa jeg læse brevet? — det maa du gerne | || *henvisende til præd. af hvilken som helst art. 1. i en foreg. sætn.:* *Høit vil jeg græde — Ak! hun var min Moder, | Hun var det — Himmell! og nu er hun død. *Ev. (1914). I. 137.* *Hvis Medon troeløs er, er heele Verden det. *Fasting. H. 27.* før vare de kun

Lemmer af Familien, nu ere de det af Staten. *Engelst. Nat. 216.* Ørst. III. 191. „Nu gaae vi paa Reise!“ sagde Stoppenaalen; „bare jeg ikke bliver borte!“ men det blev hun. *HCAnd. V. 375.* *Han sagde: „Jomfru, det er saa vaadt!“ | Jeg svarte kort: „Ja det er et.“ *Bogh. D. II. 309.* Kaffe-kulturen er .. i Tilbagegang paa Java. Er Kaffen det i det hele taget? *JVJens. Intr. 124.* 2. (*overflødig*) i sa. sætn.: *Men gift var William af Cloudesly, | Skjøn Alix det var hans Kone. *Blich. D. II. 157.* Men Soldat det var han. *JPJac. I. 65.* Flegmatisk det var hun nu ikke. *JVJens. OM. 81.* || *om tilfælde som „jeg hugger brænde idag. — naa, gør du det“, „de lystrede, men de gjorde det ikke lige straks“, hvor det staaer som obj. for gøre, der bruges som erstatning for et foreg. verbum, se gøre.* || (*tilsyneladende*) *henvisende til subst. af fk.* *Ak! raabte jeg — og i har seet hans Godheds Magt! | .. men Gud! — i saae det med Foragt. *Ev. (1914). I. 155.* *Jeg har længe seet din Ild (o: lidenskab), men tænkt | Det var et flygtigt Blus i Sanders Mose. *Oehl. VII. 9.* *sammenfattende:* Den sære .. Trækning ved Mundvigene og de urolige Hovedbevægelser, det havde hun ogsaa arvet. *JPJac. II. 1.* Hun tog hat, overstyrke og handsker af og lagde det ud i forstuen. *Mikkels. Ordf. 250.* || *som subj. ell. præd. for være ell. blive, henvisende til udtr. for person (jf. 1.2 slutn.).* Jesus taledes strax til dem og sagde: værer frimodige; det er mig (*Chr. VI:* jeg), frygter ikke. *Matth. 14. 27.* Guds Søn var den eneste, Guds Søn maatte det være, om noget Menneske skulde fødes foruden Synd. *Ev. (1914). I. 42.* Hvor meget have vi ikke tabt ved Heinrich Kleists tidlige Død. Det var vorden en ægte dramatisk Digter! *Oehl. Reise. I. (1817). 25.* *Det er to Brødre! Hver en Dødelig | I Kraft og Skjønhed langt de overstraae. *PalM. II. 153.* Jeg vil dog fortælle Gjenbo-Ugle (*historien!*) det er saadan en agtværdig Ugle i Omgang! *HCAnd. (1919). II. 369.* Skjalden, — det var saadan en Slags Spillemand .. — gav dem en Vise. *smst. III. 279.* *Det er ham, det er ham, det er Nøkken selv! | Han synger sit Kvad i den brusende Elv. *Bogh. D. II. 173.* || *henvisende til indholdet af en foreg. sætn., ordforbindelse ell. af et enkelt ord, uden hensyn til formel overensstemmelse.* Huusbondens Tienere (*sagde*): Herre, saae du ikke god Sæd i din Ager? hvorfra haver den da Klinten? Han sagde til ham: det haver et fiendsk Menneske gjort. *Matth. 13. 28.* „Sandheden vil dog strax komme for en Dag.“ — „Det vil ikke sige (o: betyder intet).“ *Holb. LSk. III. 11.* *Jeg spiller, synger, danser, gaer, | Saa tit jeg det i sinde faaer. *Stub. 78.* for at, naar ieg jmens skulde blive kaldet, ieg icke skulde staa tilbage for des Skyld. *Æreboe. 35.* *, „og om han (o: Adam) med Foragt | Forkastede sin Gud

og trodsede hans Magt? — | „Ak! om — det kan han ey.“ *Ev.(1914).I.166.* *En Vædder ligger paa hver Side | Et halvt Aars Tid, det maae I vide. *Abc.15.* *Du aldrig bliver gift, hvis det i Dag ei skeer! *Wess.3.* *Du meer end nok har lært, det kan du troe! *Rahb.Poet.F.II.17.* *„vil du være ligesaa som Viv? — „Det veed jeg ikke; det vil Tiden lære.“ *Oehl.VII.7.* *„Jeg beiler til dig.“ — „Slap det ud engang?“ *smst.* *Een sang Discant, den anden Bas, — | Det var en Lyst at høre 'et! *Winth.IV.57.* der blev drukket fyldeligt, det var Folk, der kunde taale fuldt op. *HCAnd.(1919).III.280.* En Aften . . satte (*Oehenschläger*) sig til at digte . . en lang og mægelig Romance, Sigrid med Sløret. Det er ikke Ungdomsdigtens Skærssommer, hvori „Syden har besøgt vort Norden“. Det er en kølig nordisk Majluft. *VilhAnd.AO.II.10.* Hvem har ikke . . drømt om at se en Tebusk . . Det er en Bjergbusk, som skal til Vejrs . . for at trives. *JVJens.Intr.117.* „Jo, jeg saae den iforgaars.“ — „Iforgaars? hvor det?“ *Heib.Pros.VI.30.* *HCAnd.Brev.II.673.* til et anførsels-udtr.: „I ere galne.“ — „Det (nu: der) loystu, ieg er intet gall.“ *KomGrønneq.III.251.* de mindste Unger ere fornøiede med at der siges „krible, krible, plurremurre!“ det finde de udmærket, men de Ældre ville have en dybere Betydning. *HCAnd.(1919).III.267.* nogen dansk Johan Svendsen er han ikke . . Det var det, de Faa de sagde. *Pol.1/3 1920.7.sp.3.* til obj. for have: *Han havde Fiender; Hvo har ikke det? *Bredahl.II.77.* manden har en have, det har jeg ikke | har du lyst til at være med? — det har jeg rigtigt nok | || (*overflodigt*) gentagende et afhængigt led fra en foreg. parallel sætn., især (⊕) i sammenlignings-bisætn. og som obj. for gøre, naar det erstatter et hvilket som helst verbum, ofte m. almindeliggende bet. det er Fjer, levende Kjøletøi, som jeg har det og I faae det. *HCAnd.VI.51.* en saa ubunden Dagspresse, som den kongerigske og navnlig den kjøbenhavnske har været og til Datum er det. *HRaasleff.DenHallskePolitik.(1864).13.* (*primitive folk*) regner med Maaner, ligesom Indianerne endnu gør det. *Pol.2/15 1920.9.sp.5.* han vil opstille et aarsagsbegreb, saaledes som de gamle tænkere formulere det | *jf.*: I syv lange Aar sagde Zoëga (∴ i anledning af tilfældige billedhuggerarbejder) til (*Thorvaldsen*): „Saaledes gjorde de Gamle det (∴: et billedhuggerarbejde over hovedet) ikke.“ *Brandes.S.87.* || † gen. des styret af præp. (ind)til (*jf. 2.1 slutn.*); om tidspunkt. ieg beklager af Hiertet, at min Herres Helbred intet indtil des havde forbedret sig. *Langebek.(Annal.1856.375).* *min Broder vil | Indbyde jer til Bords i Dag. Farvel til des. *Oehl.KG.308.* \ (*jf. C.*): *Hans Bukke med hans Kærre | Til des (∴: indtil videre) hos Bonden stod. *sa.NG.12.* || i mere

ell. mindre faste forb. det er, (nu l. br.) indledende forklaring af foreg. udtr. Die Veneris Hafnia domum profecturus sum . . Det er paa Dansk, der er kommen profecto en hob Russer til Kjøbenhavn. *Hollb. Er.I.2.* Hvad som intet imodsigendes indeholder imod Guds Væsen, det er, hvad som ikke strider imod hans Villie og Egenskaber. *Ev.(1914).I.18. smst.19.* Helliget vorde dit Navn! Det er: Lær os i Gierning at udvise, at vi erkiende dig (*osv.*). *Balle.Lærebog.88. Katek.§55.* det vil sige, det er at sige, se sige. det maa jeg sige, som udtr. for forundring. „Han sagde, at de var dumme, begge to.“ — „Det maa jeg sige — Men har De ogsaa hørt rigtigt?“ *ALArnesen.Et Reise-Eventyr.(udg.1889).60. smst.80.* Hvi saa tavs? gentog Baronessen sit Spørgsmaal fra før . . — Jeg er træt! sagde han. — Træt! Naa, det maa jeg sige! De er galant. *Wied.S.171. jf.*: *, fange vil jeg dig, | Og hielpe Olaf til at hænge dig | Op i den høieste, den værste Galge.“ . . „Det maa jeg høre!“ *Oehl.III.128.* det var (ell. er) nu det, (*talespr.*) afslutning paa tale om et emne og overgang til et nyt ell. genoptagelse af et tidligere. *Moth.D65.* Det var nu det, men det var Kong Knud vi kom fra. *Grundtv. Saxo.II.310.* „Undskyld,“ sagde Græshoppen. „Det er min forlovede. Han kalder paa mig. Vi skal holde Bryllup i Dag.“ . . Om Aftenen kom Græshoppen igen. „Det var det,“ sagde den. „Maa jeg ønske til Lykke,“ sagde Svalen. *CEuv.Æ.XII.18.* manden er drikfældig, det er nu det, men desuden er han doven | ikke det?, (*ofte won.*) henvisende til et nægtende udtr. „Hvad Ridderligheden angaar, da har jeg slet ikke mærket noget til den.“ — „Ikke det? Det er en Feil af Dem.“ *Oversk.II.114. Etlar.SB.10. Bergs.FM.148.* for det, trods det omtalte. Han finder Menneske komiske, men holder ikke mindre af dem for det. *OBenzon.FE.1.* vi kan være lige gode venner for det | især i forb. (det er) ikke for det, ikke desto mindre; alligevel. han skaaner Intet. Det er ikke for det, vedblev Sander, hans Huus er i forrige Tider blevet rigt ved at indsmugle Kobbermarker, det veed jeg godt. *Goldschm.Hjl.II.645. Fritz.Jürg.nr.64.* Kære Ven — som hun er bleven! Ikke for det, hun er pragtfuld. *SvLa.FruG.42.* og det, som gentagelse inden for sa. sætn. m. flg. nøjere angivelse. *Holl.DH.III.252.* Man brugde ellers ogsaa Lodkastning, og det med tre Pinde. *Grundtv. Saxo.III.295.* *Han (∴: torbisten) klapper den Flue ved liden Kind, | Og det med sin smudsige Finger. *PMoll.I.12.* (*sonderjyden Ahlmann*) har formet det bekendte Løsen: „Vi er Danske, vi vil forblive Danske, vi vil behandles som Danske, og det efter Folkerettens Forskrifter.“ *Rosendal.D.II.14.* ofte d. s. s. og oven i købet: *Blich. III.462.* Canarifuglen vaagnede, og be-

gyndte at snakke med og det paa Vers. *HCAnd.V.161.* Sov, og det strax *ISchand.T.F.I.86.* *AndNx.PE.III.119.* *jf.:* *Han plejed den Sømand med samt hans Pog, | Det baade af Potte og Pande. *Blich.D.II.116.* 1.2) *spec. som upers. subj.; især i flg. anv. || ved verber, som betegner naturtildragelse.* Det tordner første Gang. *Ev.(1914).I.174.* *det bestandig regner, hagler, sneer. *Bagges.Ep.244.* *Det aander himmelsk over Støvet, | Det vifter hjemlig gennem Løvet, | Det lufter liflig under Sky. *Grundtv.SS.III.314.* *Det aftnes; det mørknes. *Aarestr.14.* *Da lyner det, da tordner det foroven. *PalM.AdamH.I.181.* det brænder, se u. II. brænde 1. i sætn. m. vaklen ml. forestilling om indholdsobj. og *egl. subj.:* *Det blæste en Storm udi Kattegat, | De Bølger de ginge saa høje. *Blich.D.II.113.* *IsKyst.32.* (talem.:) saa regnede det (*Hostr.G.163:* der) Skomagerdrenge ned. *Hostr.Gjenboerne.(1847).163.* *Chievitz.FG.3.* || *ved verber, der betegner individuel (legelig ell. sjælelig) tildragelse ell. tilstand.* *Apostlerne sad i Jerusalem. | For Øren da brat det ringed dem. *Grundtv.SS.II.271.* Da rystede det Junkeren (o: i et anfald af pest) første Gang. *Blich.(1920).VII.20.* *Kong Knud om Hjertet vorder trang: | Den Drot det aner ilde. *Ing.VSt.222.* *Jeg lugter Nildynd og vaade Frøer! sagde Storkemoder, „det kriller i mig!“ *HCAnd.(1919).III.317.* *Det ned ad Ryggen løb ham koldt som Iis. *PalM.V.213.* *det | I Skuldren (o: paa en saaret) stak og hamred. *Holst.IV.92.* De vaagnede . . ved Støjen, og det gav et Sæt i dem ved at se Præsten. *Bang.Udv.53.* || *ved andre udtr., der betegner tildragelse ell. tilstand.* *Naar jeg kuns i Naaden staaer, | Uforsagt, i hvor det gaer. *Stub.43.* *Ev.(1914).I.69.* er det ei saa med Mennesket, da er jeg intet Menneske. *Grundtv.Udv.V.175.* *Kosten er knap, til et daarligt Aar | det tegner. *Rich.I.49.* „Det var Pokkers, saa teologisk det ser ud her inde,“ udbød han, da Blikket faldt paa de Dyrer af Bøger, der fyldte op. *NSvends.H.127.* *jf. 2.2:* det begav sig . . underligt med ham. *JVJens.HF.135.* || *ogs. ved verber, der betegner handling udført af levende væsen.* *Da rasler det i de nære Hækker, | Hun seer en Kæmpe, som Sved bedækker. *Oehl.L.II.115.* (jeg) hørte til min Forundring, at det kaldte anden Gang. *Hauch.I.402.* Porten blev lukket op, derpaa kom det opad Trappen og tog i Klinken. *sa.TvendeDigtninger.(1837).34.* lidt derefter bankede det paa min Dør. *Winth.VIII.23.* det taler høit, ja skogerleer fra Høiene. *Goldschm.BIS.II.124.* det sang i Luften af Lærker, man ikke saa. *sa.SmaaSkildringer.(1887).36.* Det gik inde i Kabinettet, og Moder så ind. *Kilde.AE.I.8.* det spørger i dette hus | || *som subj. for verber, der konstrueres m. præd., i abs. anv. (jf. bet. 2.2).* hvorledes er det fat med jer? *Holb.Abrac.II.3.* *Hans kan se sig om

en anden; | Thi med os er det forbi (o: *vi er færdige med hinanden*). *PMoll.I.115.* „Alle Mand færdig!“ hed det, „Kone og Børn med!“ *HCAnd.(1919).III.278.* *vekslende m. der:* De kan ride, til Valhal. Men det vil jeg nu ikke raade Dem; for det er et raat . . Folkefærd derstedt. *Goldschm.IV.76.* De fleste Dyr gik sammen i Flok, og det gjorde Menneskene ogsaa, men i deres var det uroligt. *JVJens.TL.31.* — i udtr., der betegner tid, især aarets ell. dagnets tilstand: *Niels Juel gav Agt paa Stormens Brag. | Nu er det Tid. *Ev.(1914).III.187.* *Det er lummet! *Oehl.SH.17.* *det er silde. *Oehl.VII.10.* *det var ved Midjenat. *Grundtv.PS.I.136.* Sommer var det, midt paa Dagen. *JPJac.II.273.* — (poet., foræld.) *som subj. for være, i tilfælde, hvor en person indføres som præd.* *Det var sig Herr Asker Ryg, | Hannem lyster i Leding at gange. *Oehl.L.I.292.* *Og det var Mester Ole Vind | Alt med den skarpe Tunge. *Grundtv.PS.III.235.* *Og det var Kong Christian den Fjerde, | Som Dreng han det Vovespil lærte. *Blich.D.II.129.* *Det var Mester Erik, | han var saa gæv en Mand. *Rich.(Studenterkom.180).* 1.3) *spec. som upers. obj. (ell. styret af præp.), i en del talem. og faste forb.; om disse forb., hvoraf kan nævnes drive det (til noget, vidt osv.), faa, have det paa en vis maade (daarligt, godt osv.), faa, have det (o: sin styrke, svagthed) i, faa, have det med (o: en tilbøjelighed til), være fin, stor paa det, for-dærve det med (o: lægge sig ud med), gaa, være fra det, holde det gaende, gøre det af (med en) (jf. af B. 1.4), gøre det broget for en olyn. (jf. broget 2.2), gøre en meget, nok af det, komme ud af det, (talem.:) vi kan lige saa gerne springe i det som krybe i det, mene det godt, være sent, tidligt paa det, regne det (saa nøje), se det an, sidde daarligt, godt i det, slide i det, være ude af det, se det styrende ord: drive, faa osv. jf. *Mikkels.Ordf.308.* || *spec. som omskrivning for sygdom, ulykke, død osv.* *Dér var vi begge lige ved 'et, Jan!“ (o: *lige ved at drukne*). *Drachm.Vag.105.* Hun måtte til det. *Mikkels.Ordf.309.* 1.4) *attrib. til subst. af inlk.* Det var jo ligesom jeg vilde tale Græsk med Ridefogeden, for at lade see, at jeg forstod det Sprog. *Holb.Er.I.4.* Det Ørefigen kunde jeg have undværet. *sa.LSk.III.10.* *Han siger til Fa'eren, som og var med: | „Det Skib er nok nær ved at strande.“ *Blich.D.II.114.* Det andet Eventyr kjendes (ikke). Det Eventyr er gaaet fra Storkemo'er til Storkemo'er. *HCAnd.(1919).III.268.* (den fromme) saae, hvor dybt ned hun var dragen, og ved det Syn brast den Fromme i Graad. *smst.377.* || *m. kvalitativ bibet.* Hvad Ulykke kand dog icke det Spill forsaarsage! *Holb.Jean.V.3.* „saa vil jeg hellere gaa ene.“ „Nej, Alfons, bliv det Øjeblik. Se, der kommer saa mange Vogne, hun maa være i en af dem.“ *Goldschm.V.79.* Det*

Forbjærg ved Cap er hendes evige Bekymring. *Leop. (Mikkels. Ord. 272). 1.5* (dagl., jf. bet. 2.5 og 9.2) attrib. til subst. af *fk.* for at angive den art, hvortil en vis mængde hører. Maa jeg ikke nok drikke det Melk, der staar. *H. Lefolii. Sproglaerens grundbegreber. (1871). 64.* det Brændevin er ogsaa noget Skab. *Schand. F. 84.* det fløde er fordærvet ræk mig det steg | det tjære lugter ilde | 2) om hvad der bestemmes i det *flg. 2.1* | selvtændig anv. || *m. flg. relativbisætn.:* hvad. det hand sagde, hafde fynd. *Moth. D65.* jeg vilde, ma foi, reise til Indien, ja det som (nu hellere: hvad) meere er til Africa alleene for at kysse hendes smucke Hænder. *Holb. Jean. III. 2. Wadsk. 87.* *Og har han ey opfyldt det som var skrevet | Af Serne, af dem som Gud indblæste? *Ew. (1914). I. 140.* det, vi sige, bærer dog Præget af det, hvorefter vi stræbe. *Goldschm. Hjl. II. 116.* (l. br.) koll. om mennesker: alt det, der bar Uniform eller Embedshue, mødte og afgav sin Stemme. *NSvends. H. 149.* alt det, der kunde krybe og gaa, var til marked | *m. kvalitativ bet.:* (noget) saadant. *Der var det i hans Øie, | For hvilket . . . jeg maatte mit Hoved bøie. *Hauch. LDR. 151.* Autor havde ikke Skade af at tale med mig. Jeg skulde hviske ham Det i Ørene, som han skulde takke mig for. *Hz. X. 156.* *m. kvantitativ bet. (jf. bet. 5):* saa meget. Ræve have Huler, og Himmels Fugle Rede; men Menneskens Søn haver ikke det, han kan helde sit Hoved til. *Luc. 9. 58.* "Har Madammen ingen Slætninger?" "Ikke det, der ligner." *ZakNiels. Den evige Higen. (1914). 69.* Jeg arbejdede det, jeg kunde. *Soph. Clauss. A. 78.* || (*m. overgang til bet. 2.2 og 3*) *m. flg. appositionel sætn. ell. sætningsled. 1. hovedsætn.* Ja hvem skulde tænke det, der var endog Porte for Luftspringere, Liniedansere, Gøglere og Taskespillere. *Ew. (1914). I. 77.* 2. *inf.* hvad vil det dog sige at døe, mod det at leve uden Glæde? *Gylb. Novel. II. 75.* *naar man begynder, | Saa falder det, at ende, ei saa let. *Pal. M. IV. 8.* det at være Forfatter . . . er et fattigt Levebrød. *Kierk. VI. 455.* *Han kjendte Intet over det | Som Hest at trælle og som Hund at løbe. *Holst. Sorgetale 28/1840. 7.* det at mindes, det er al den Del i Menneskenes Verden, der fra nu af vil være min. *JPJac. II. 416.* 3. *udsagnsbisætn.* det veed jeg, at de fleste her i Landet reise ud i den Alder. *Holb. Jean. I. 1.* Det holder jeg af, Peer, at du haver Ambition. *sa. Tyb. II. 2.* Han forbandede det at han var borgerlig født. *JPJac. I. 51.* *m. overgang til bet. 12:* *"Alle Mandfolk betragte Dem med et Suk." | En Galning, som gaaer forbi: "Det kommer af det, hun er saa smuk." *Øhl. SH. 46.* Slig en Taage seer man siælden i Kiøbenhavn. Den kommer af det, Hamburg ligger ved Havet. *sa. Reise. I. (1817). 15.* *Heib. Poet. X. 228.* jeg har jo kjendt Dem fra Det, | De ikke var saa stor.

Hz. III. 191. En hel Dag i Kragehytten bliver ofte lang, naar man har prøvet Turen fra det man blev konfirmeret. *Fleuron. J. 92.* † (ind)til des, indledende tidsbisætn. *I (maa) blive | I næste Stue, indtil des jeg kalder. *Thaar. PB. 40.* i det (at), se idet. ved det (at), se ved. 4. *forholdsled.* du skal ikke bryde dig om det i gaar | 2.2) *spec. som formelt subj. || det egl. subj. er en hovedsætn.* Det lød beständig i hans ører: "Vogt dig, forræder!" *Mikkels. Ord. 20.* || *det egl. subj. er en inf.* Det er mig virkelig . . . om at gjøre, ikke at tage mig til for ubehageligt ud for Dem. *KMRabb. 41.* *Det er saa yndigt at følges ad | For to, som gjerne vil sammen være. *Grundtv. SS. IV. 346.* en Pen, som den, det undtes mig at føre. *sa. Udv. V. 175.* saaledes bør det os (*Chr. VI:* bør os; 1907: sammen det sig for os) at fuldkomne Alt. *Matth. 3. 15.* det er meget ilde overlagt af Akademiet at sende Folk saa raa til Italien. *Brandes. S. 86.* || *det egl. subj. er en udsagnsbisætn.* Men det begav sig i de Dage, at en Befaling udgik fra Keiser Augustus. *Luc. 2. 1.* det var mig kiært, at jeg kunde slippe ham saa let. *Ew. (1914). I. 69.* det syntes, at de, ligesom fortryllede, ikke vare mægtige til at forlade denne Port. *smst. 72.* det har noget ubegribeligt, at den hemmelige Fornuft i Tingene skulde frembringe saa store Virkninger paa os. *Ørst. III. 129.* det var Skik i Kong Rolvs Borge-Stue, at hvem der ikke vilde sidde nederst, maatte prøve, hvormange af Høibords-Kæmperne han kunde lette i Sædet. *Grundtv. Udv. V. 162.* *Lad det Dig ikke gjøre hoven, | At Du har mange Sviin paa Skoven. *HCAnd. (1919). III. 264.* det (maa) anses tilstrækkelig godtgjort, at han har gjort sig skyldig i nedenommeldte Forhold. *Ugeskr. f. Retsv. 1908. A. 416.* jf. I. at 2.6. — *m. bet. af relativbisætn. (se I. at 2.7. jf. Mikkels. Ord. §210, anm. 1):* Denne Opgave er det, at (= som) Hegel vil løse. *Bræchner. Philosophiens Hist. II. (1874). 244.* || *det egl. subj. er en spørgbisætn.* det kand være Spørsmaal, om Naturen ikke dermed meere forvirres end hjælpes udi sine Forretninger. *Holb. Ep. V. 30.* det er viist, hvorledes den saavel under, som for og efter Loven, var høyst-nødvendig. *Ew. (1914). I. 27.* I et Par Dage og Nætter blev det Vikingefruen klart, hvordan det stod sig med hendes lille Barn. *HCAnd. (1919). III. 277.* || *henvisende til indholdet af adverbial bisætn.* Det vil give kloge Børn, naar vi komme sammen. *Holb. LSk. III. 10.* Det er altsaa nok, naar vi viser, at Menneskenes Synder kan kaldes uendelige. *Ew. (1914). I. 30.* Det vil, som jeg troer, ikke falde Læseren ungenemt, om jeg anfører (*osv.*) *smst. 13.* Var det Sværmeri, naar jeg paastod, at en dunkel, aandelig Følelse af en Eenhed i Mangfoldigheden . . . har skabt ethvert Folke-Liv. *Grundtv. Udv. V. 171.* || i st. f. det egl. subj. kan forekomme omskrivning *m. præp.* med

(jf. bet. 1.2). *I har Ret, | Med ham fik det en daarlig Ende. *Oehl. III.146. Hrz. D. III.107.* Det er en god Indretning med den oplyste Uhrskive. *CBernh. (Mikkels. Ord. f. 13).* Det vrimlede med Øvrighedspersoner i Luca. *Brandes. Cæs. II.114.* Det går godt med forretningen. *Mikkels. Ord. f. 13.* Det blev ikke til noget med hans rejse. *smst.* Det haster stærkt med afrejsen. *smst.* || ved være m. subst. ell. substantivisk brugt adj. ell. pron. tilføjet som nærmere forklaring (jf. bet. 1.2). Det er en snorrig Mand, Deres Broder! *Rahb. Pros. F. IV.141.* Det er meget vakkre og dannede Folk, Baronens paa Holum. *CBernh. (Mikkels. Ord. f. 20).* Det var dog en Spøgefugl den Sokrates. *Kierk. (smst.).* det er godt det samme | det var ikke godt andet, se anden 5.4. || ved sætningsfordobling foran relativbisætn. *Det var mig, som monne bære | Op til Stjernerne din Ære. *Heib. Poet. S. (1848). III.252.* I det Udgangspunct, hvori vi nu befinde os, ere det da vel blot de individuelle Interesser, som skulle repræsenteres. *sa. Pros. X.289.* det var mørke Runer, han læste. *HCAnd. (1919). III.297.* dem var det hun hørte. *smst. 315.* Det var saa indviklet hvad de sagde. *smst. 320.* — m. bet. af udsagnsbisætn. (se Mikkels. Ord. f. §210, anm. 2): Det var alene hos de gamle Persianer, hvor Folk blev straffede for Utaknemmighed. *Holb. (smst.).* (højtid. ell. foræld.) m. ombytning af subj. og præd.: *Hun er det jo („det er jo hende“), hvis Brudestoel | At denne Dag bestraalere. *Cit. 1717. (NkS4^o820.73).* *var du det („var det dig“), som Skaberen forbød. *Ev. (1914). I.175.* || vekslede m. II. der 2-3. 1. ved menings-ell. ytringsverber i pass., hvor det egl. subj. er en bisætn. Efter senere Vidnesbyrd forsikkres det . . at Kongen udtrykkeligt havde paa-
lagt Tillisch (osv.). *Krieger. D. I.209.* det (der) siges, at han er bleven gift | det (der) paastaas, at han vil blive minister | det (der) vides ikke, hvor han er rejst hen | jf. *Mikkels. Ord. f. §18, 1. 2.* ved være m. flg. mængdes-udtr. og relativbisætn. Her til lands er det kun få, der ikke kan læse. *smst. §18, 2. 3.* † i andre tilfælde (hvor nutidens spr. kun anvender der). (det er) En Ignorant . . Det er intet vissere. *Holb. Er. III.1.* det er ingen Tvil paa, at jo Princessen fandt liden Smag udi dette Forslag. *sa. DH. I.810.* Og var det ingen Fare for at Floden skulde trække dem med sig. *sa. Herod. 380.* det er langt her fra til Persien. *sa. Ep. I.25. 2.3) spec. som formelt obj. Jeg anseer det for vigtigere at være Menneske end at være Borger. Heib. Poet. I.168.* Moltke fandt det klart, at der ikke kunde udtales noget om det politiske Spørgsmaal. *Krieger. D. I.128.* jeg kalder det frækt at optræde, som han gør | mage det saa, at, se mage. || henvisende til spørgebisætn. de vidste det, hvilken Fest det var. *HCAnd. (1919). III.325. 2.4) attrib. til subst. af inthk. || m. flg. relativbisætning; undertiden*

(især Ω) m. kvalitativ bibet. (hun maa) stræbe at beqveme sig til det Egteskab, som vi foreskriver hende. *Holb. LSk. IV.1.* *Han kiender ey det Maal hvortil hans Evner naae. *Ev. (1914). I.149.* (der) har været det Nu, i hvilket han har været syndig og syndet. *smst. 37.* *Af Zobler faaes det Foder-Skind, | Hvori de Store svøbes ind. *Abc. 16.* han elskede kun det Athenen, der vidste at skønne paa hans Fortjenester. *Grundtv. Udv. VI.289.* *Hvo bygger det Skib, der fra Verdens Ø | Kan seile til Himmerigs Porte? *Hauch. SD. I.54.* der var ikke det Smædeord, som hun fandt for stærkt. *CBernh. NF. XIII.170.* || m. flg. anførelses-udtr. Svar Paa Det Spørgsmaal: Hvorfor Var En Guddommelig Forløser Nødvendig. *Ev. (1914). I.1. jf. 11.2. 2.5) attrib. til subst. af fk. under samme betingelser som under bet. 1.5 angivet, m. flg. relativbisætn. (jf. bet. 9.3). tør det olie af, her flyder | osv.*

B. som relat. pron. i afhængig stilling.

3) (gldgs.) henvisende til subst. af inthk.: som; hvilket. (hun) sad som før ved sit Arbejde, det hun drev med Ivrighed. *Blich. IV.259.* jeg (blev) overrasket . . ved at modtage Deres righoldige, kjære Brev, det, jeg slet ikke ventede. *HCAnd. Breve. II.627.*

4) (gldgs.) henvisende til neutralt udtr. ell. indholdet af en ordforbindelse: hvad; hvilket. (hun) bliver maaske ogsaa en Helgeninde engang — det dog Gud forbydel havde jeg nær sagt. *Ing. PO. I.115.* Havde Peer været et forfængeligt Menneske, det han ikke var, kunde han have indbildt sig, at det var en Fest for ham. *HCAnd. IV.414.*

5) i adverbial anv. ved menings- og ytringsverber: saa vidt som (jf. I. at. 3.4 slutn.). den anden Side, som seer temmelig vel ud, det jeg selv skal sige. *EPont. Men. III. 579.* uagtet det sjældent, det jeg troer, træffer sig, at den Ene nu skriftlig svarer. *PVJac. Breve. 88. smst. 136.* nu kun efter nægtelse: vor Frue har ingen Skiøde-Hund, det jeg har merket. *Holb. Mel. I.3. sa. Tyb. III.1. Ing. LB. I.18.* „hun er dog ikke syg?“ — „Ikke, det jeg haaber!“ *sa. EF. VII.163.* Klimaet gjør sig ikke Noget, det jeg tror. *Goldschm. VIII.192.* ikke en af Besættningen havde undervejs — det jeg hørte — malet et tysk eller plattysk Ord. *ESkram. HG. A. især (dagl.) i forb. ikke det jeg ved (af): Hrz. VI.178.* „Er (strandvaskeren) bleven levende?“ spurgte han. „Nej, ikke det jeg véd!“ *Drachm. III.271.* „Har her været nogen?“ „Ikke det jeg véd af.“ *SvLa. Hj. G. 297.*

C. i bet. nærmende sig til ubestemt pron.

6) i toledede udtr.: det — det, det ene (et, noget) — det (noget) andet. saa havde En hørt det om ham, og en Anden hørt det om hende, og saa bleve de trukne rigtig godt igennem. *VBeck. LK. I.451.*

7) det og (ell. eller) det, om hvad man ikke nærmere vil angive. 7.1) selvstændigt:

visse ting. *(han) Tilspørger Folk om det og det, | Og Vidner overhører. *Falst. (Rahb. LB.I.592)*. || *Han vilde Det og Det og Det udrette, | Og Det og Det og Det igjennem sætte. *PalM.V.88. (lægerne)* plejer at sige: Det og det er itu. Det Organ er defekt, der er et Skudskaar, der Arsenik eller Kraniebrud. *ORung.P.206. 7.2) attrib. til subst. af intk.: et vist; visse. Kongen i det og det Kongerige. Sv Grundtv.F.Æ.I. 30. de unge Karle har jeg tilsagt til det og det (Chr.VI: den og den) Sted. ISam. 2.1. 2Kg.6.8.*

8.) i forb. aldrig det, se aldrig 3.2.

D. som bestemt art.

9) ved adj. 9.1) ved attrib. adj. til subst. af intk. det Ridderlige Sorøiske Academie. *Hob. Ep.V.4.* det Tydske Sprog. *smst. 15.* Hvorfor Var En Guddommelig Forløser Nødvendig For Det Menneskelige Kion? *Ew.(1914).I.1.* Han kaldes det ubesmittede Lam. *smst.21.* en mægtig Aand, som ei tilhørde noget Folk, uden det ny, det mageløse Folk, Den selv skabde sig af allehaande Folk og Tunge-Maal. *Grundtv. Udv.V.161.* *hele det store Kongerige Skaane. *Heib.ND.102.* derop til Rørene og det grønne Hængedynd laae en stor Elle-trunte. *HCAnd.(1919).III.270.* ved bynavn: det skønne København | i udraabssætn.: Det arme Menneske! Han er virkelig fra Forstanden. *Blich.(1920).V.49.* || ved ordenstal og superl. Dette er det første og store Bud. Men det andet er ligesom dette (1907: et andet er dette ligt). *Matth. 22.39.* *Nys fyldte skjøn Sired det attende Aar. *Thaar.HG.3.* *Det andet Offer ryger til Forsoning. *Oehl.III.109.* man skal sætte det bedste Been frem. *Kierk.I.292.* || (poet.) m. adj. efter subst. *I Rummet det vældige vugges | Vor Jord som paa Havet et Blad. *JPJac.I.309.* || (foræld. og poet.) ved siden af andre bestemelsesord (især en gen. ell. et ejendoms-pron.). *ham brændte | Heed Længsel efter sit det fjerne Fødeland. *Storm.SD.7.* *I dit det lykkelige Land | Tør Lyset frit omsvæve. *Rahb.PoetF.I.7. Grundtv.PS.V.24.* *(jeg) drikker af Bæk-kens det klare Vand. *PMoll.I.61.* *Tindin-gens det aabne Saar. *PalM.VII.53.* *En 50 Skaal for det blinkende Søernes Baand, | som folder sig om Sverriges Skulder. *Rich. I.5.* || som betegnelse for arten. *Den raske Ungdom stormer hastigt hen, | Det varme Blod i vældigt Oprør syder. *Blich.(1920). V.6.* Dumheden som den nødvendige Resonans af det alt for gode Hoved. *VihAnd. Goe.II.262. 9.2) (dagl.) ved attrib. adj. uden hensyn til subst.s køn, for at betegne den art, hvortil en vis mængde hører (jf. bet. 1.5 og 2.5) 60* noget af det mest straalende Shakespeare-Komedie, som vor Scene har rummet. *Mantzins.MF.222. 9.3) ved selvstændigt adj.; om neutral forestilling. *Siæl og Sands og Vid sig taber | I det gode, som han gav. Ew.(1914).I.183.* jeg ærer det Ælde, det Skønne,

det Sande i dette Svar. *Rahb.Min.1794.I.298.* *Lyst til at sjunge . . | Om Lys fra det høje. *Grundtv.PS.V.164.* i det Enkelte saae man dengang her, hvad man endnu seer. *HCAnd.(1919).III.268.* det interessante ved denne historie er, at den er løgn fra ende til anden | alt bliver ved det gamle | || ved ordenstal og superl. Kong Ludvig havde trøstet Keyseren det beste han kunde. *Hob.Kh.619.* paa den Maade kan Indven-dingerne besvares paa det korteste og eftertrykkeligste. *Ew.(1914).I.30.* det Værste er overstaaet. *Hauch.Tvende.Digtninger.(1837).35.* *for det Tredie, min Ven, | Til Ære for Sibbern holdes den (o: en avis). *Heib.ND.96.* alting her var paa det bedste. *JLange.I.76.* || ved adjektivisk bøjet pron., fx., det ene, det andet, det (selv)samme, se disse ord (især anden 2.3). || i nogle foræld. udtr., hvor opr. et subst. er underforstaaet; om egn, land(sdel): (han) forlod mig . . under Aftale at møde mig igien i det Han-noverske. *Klevenf.RJ.46.* en Dame i det Schlesvigske. *Sibb.PK.I.225.* En Gang . . forlod en Mand sin Hjemstavn oppe i det Gotiske. *JVJens.A.II.117. jf.: Under Navn af Humanister fandt de et nyt Hjem i det Dennesides (o: denne verdens) mere beskedne Bolig. Troels.LXIII.131. om sprog: *I skulde ikke nys saa meget talt det Franske, | Saa havde I maaskee nu bedre vidst det Danske. Wess.77. (udtrykket) er aabenbart meget . . jf. efter det Franske. *Tilsk. 1920.I.449. jf. III. dansk 3. || for at betegne arten. frie os fra det Ondt. *Matth.6.13.* Den speculative Idee i sit umiddelbare Udtryk er det Skjønne eller den æsthe-tiske Idee. *Heib.Pros.I.369.* Du veed, hvad der er det Rette! *HCAnd.(1919).III.270.* hun trak sig tilbage til det Korrekteste af det Korrekte. *JPJac.II.136.**

10) ved ikke-adjektivisk attrib. ord; især (talespr.) ved beskrivende gen.: Det Sydens Barn. *Houmark.(bogtitel.1908).* det egetræs møbel | (bibl.) ved anden gen.: see, det Guds Lam! *Joh.I.36.* || m. overgang til smsat. subst. det Kieler-Universitet. *Ing.LB.III.7.* *Det Altstædter Palæ. *Gjel.TiKroner.(1893)-120.*

11) ved subst. uden attrib. ord. (sædvanlig anvendes efterhængt art.; se u. II. de 10). 11.1) (foræld. og poet.) i al alm. *Det Plov-jern skar saa skarpt. *Bagges.Nbld.297. 11.2) (m. overgang til bet. 2.4; foræld.) i tilfælde, hvor subst. efterfølges af en forklarende bestem-melse. det Aar 1750. Hob.Ep.V.15. Vi sige: Det Dyr Elephanten. Høysg.S.10. *Mag-terne skialv ved det Ord i Dag! *Ew.(1914). I.167. smst.14.**

E. (nu kun dial., se Feilb. u. 2. det) som konj.

12) (æda. thet (ValdLov.2.27. Brandt.LB. 574)) indledende substantivisk biscetn.: at. *Mig drømte, det jeg og mine Hovmænd | vi red over en Bro, | min Ganger kasted mig under sig. *DFU.nr.26.4.* *Hvo kand

og sige, det vort Sprog | Saa fattigt er af Evne. *Reenb. II. 50.* jeg (*finder det*) fornøden at andrage, det de Møltønder Byemænd . . have begaaet et meget forargeligt Stykke. *Cit. 1713. (JySaml. 4R. III. 220).* hvad havde I Behov at dølge for ham, det I friede der selv. *Kom Grønneg. I. 71.* Jeg kunde opregne meget mere . . til at vise, det Vallet er ey gaaet uden for Konge-Slægten. *Gram. (KSelsk. Skr. IV. 12).* det er hele Verden bekendt, det Kayser Conrad var i Rom og blef kronet i Aaret 1027. *smst. I. 33.* (*det er*) en Urimelighed (*at*) tvivle om, det Kong Knuds Reyse til Rom jo er skeet i det Aar 1027. *smst. 36.* uden at ville tilståde, det hun først blev anmeldet. *Geheime Beretning om Caroline Mathildes Frue Olde-Moder. (1773). 11.* || *indledende bisætn., som staar i st. f. forholdsled i den overordnede sætn. uden dog at være styret af præp. (jf. I. at 1.3).* Deres Kongelige Majestæt havde den store Naade, at antage min allerunderdanigste Undskyldning, det (*nu:* for at) jeg ei saa hastigen var istand til at kunde saa juste træffe de Desseins til Medaillerne. *Gram. Breve. 31.*

13) (*æda. thet (ValdLov. 2.31.) indledende appositionel bisætn.:* at (*jf. I. at 2).* Seer endeel Professores ickie ugierne at Studenterne beholde den Tanke, det deres privata Lectiones eller Collegia ere de, hvoraf meest læres og profiteres. *Gram. (Molb. Hist.-biogr. Saml. (1851). 312).*

14) (*jf. æda. swa thet (ValdLov. 2.36.) indledende følgebisætn.:* saa at (*jf. I. at 3.1).* *han slog til unge Angelfyr, | det han faldt død paa Jord. *DFU. nr. 2.18.*

15) (*fsv. d. s.; maaske af æda. tho at, oldn. þó(at)(t) indledende indrømmelsesbisætn.:* selv om. *Alt skal jeg ride til Opsal i Dag, | det Jorden skal under mig briste. *DFU. nr. 2.4.* Jeg skal gøre ham got, det han aldrig takkede mig derfor. *Moth. D65. (foræld.):* *Det han vilde ride til Verdens Ende, | Hun fulgte med, han slap ikke hende. *Hzr. VI. 61.*

16) (*ænyd. d. s. (Brøndum-Nielsen. SF. 115.) † indledende ønskesætning:* saa sandt; gid. du voldte mig den ulykke det gud straffe dig. *Moth. D65.* || gaar, det („saa sandt ellers“ i faar en U-lykke, hen til Hoffmesteren. *Holb. Pants. III. 5.* jeg skal lære dig din Bøddel, det Fanden ta ved dig, at Folk ickie lar sig Prygle af dig for inted. *Kom Grønneg. I. 277.* jeg har faaet (*slagene*) af Hoffmesterinder, (*det* de aldrig tiimes Hæld.) *Biehl. DQ. IV. 330.*

Detachment, et. [detaf(ə)'man] *fl.* -er. (*fra fr. détachement, egl. vbs. til détacher, se detachere*) & *mindre troppe-ell. flaadestyrke, der med et særligt formaal for øje er udskilt fra den hovedstyrke, hvortil den normalt hører. (kongen)* sendte en Hob af sine Tropper at bestyrke (*byen*), og derved, samt (*ved at udsende*) et andet Detachment. . . sveckede meget sin Ar-

mee. *Holb. Intr. II. 195.* Et militær Detaschement . . ligger paa Øen for at holde Orden. *Blich. (1920). V. 200.* hele Besætningen (*bestod*) kun af eet Regiment Infanteri . . og et Detaschement Artilleri. *St. Bille. Gal. II. 45.* Bestaa Kommandoer, Detachementer eller Vagter af Krigsmænd af forskjellige Vaaben eller Afdelinger, er . . den øverste blandt Befalingsmændene Foresat for det

10 Hele. *Tjenesteregl. 5.* **Detacher-apparat**, et. (*jf. detachere 1*) † *apparat, hvormed en baad hurtigt kan gøres løs (af davi-derne); slippeapparat.* *Sal. V. 180.* **detachere**, v. [deta'ʃe:ra] -ede ell. † -te (*JBaden. FrO.*). *vbs. -ing, jf. Detachment. (fra fr. détacher, løsgøre; jf. attachere 1) (fagl.) skille fra (jf. Detacherapparat).* Det hændere imidlertid, at Kuponen (o: til obligationer) for den nærmest følgende Termin er forud afklippet (*detacheret*) og altsaa mangler. *Hage. 3122. Meyer. 2) & 2.1) med særligt formaal for øje udskille og udsende en mindre troppe-ell. flaadestyrke fra den hovedstyrke, hvortil den normalt hører. Leth. (1800). JBaden. FrO.* under denne Skydning . . „detacheres“ nu de enkelte Delinger i Reserve, Dækning og Vagtmandskab ud i Stillingen. *Drachm. III. 34. Sal. 2 VI. 74.* || *m. person-obj.:* udsende (*en officer*) i spidsen for en mindre styrke. da Generalen merkede, at nogle Svenske havde posteret sig ikke langt fra Jenkiøping, detacherede han Daniel Rantzov med nogle Tropper for at anfalde de samme. *Holb. DH. II. 445.* nu især: beordre en (*højere*) officer bort fra hans hær-ell. flaadefdeling for at gøre tjeneste andetsteds. Sir Robert . . var detascheret fra Canal-Flaaden, for at tage Commando af Esquadren for Ferrol. *Archiv. Søvesen. I. 361. 2.2) part. detacheret brugt som adj.:* om (*dele af*) fæstningsværker, som er frit beliggende foran den egentlige fæstning (*s-vold*). *MiTeknO. 24. 324.* nu især i udtr. *detacheret fort, fort, der ligger foran hovedfæstningen (enceinten) ell. udgør et led af en befæstningslinie; fremskudt fort.* *Sal. 2 VI. 74.*

Detail, en ell. (*nu næppe br.*) et (*Ørst. Br. I. 95. PMoll. II. 368. Meyer.*). (*ogs. (i bet. 2)* **Detailje**). [deta'ci ell. (*især dagl.*) deta'li; i bet. 2 nu alm. (*altid i best. f. og flt.*) deta'ljə] *fl.* (*i bet. 2*) -er ell. (*l. br.*) *m. fr. endelse: -s (Heib. Pros. III. 173. Drachm. II. 273).* (*fra fr. détail, egl. vbs. til détaillere*) 1) † til detaillere 1: *det at handle med ell. sælge varer, udstykket i mindre partier.* *JBaden. FrO.* især i forb. *som handle ell. sælge i detail (S&B.) ell. (nu oftest) en detail (efter fr. en détail; jf. en gros u. Gros) (alle) som maa holde aabne Boder og sælge en Detail eller i smaae Vægt og Maal.* *Forordn. 4/1742. §3.* han havde aabnet sin „Kolonial-, Speceri-, Delikatesse- & Diverse-Handel, en gros & en detail“. *Pont. FL. 160.* Detailhandelen (*Handel en détail, Smaahandel . .)* sælger Varerne, indtil de mind-

ste Partier, direkte til Publikum. *Hage*.³ 554. *jf.* (spøg.): en af (soldaterne) var ude efter Blod engros & detail. *Rørd.RH.170.*

2) $\text{\textcircled{W}}$ til detaillere 2. 2.) *især m. h. t. sproglig fremstilling: det at beskrive ell. berette noget i alle enkeltheder; ogs. (mere konkr.): fremhævelse af enkeltheder; omstændelig og nøje redegørelse ell. udvikling; ogs.: nøjagtig opgivelse (af noget). mig har den, i mine Tanker, ofte alt for nøie* 10 *Detail stundom trættet.* *Fr.Sneed.I.20. (noterne) give Detaillen af de historiske Data om Phænomenernes Udvikling.* *Levin.Gr. I.VIII. forfatterens styrke ligger i detaillen, men overblikket mangler | 2.2) koll.: de nærmere omstændigheder ved noget; enkelthederne ved noget taget under et. (især i best. f.). Hvad Indflydelse enhver stor Mand har havt paa Videnskabens Aand, veed han at fremstille, uden at anføre* 20 *Detaillet af hans Opdagelser.* *Ørst.Br. I.137. ASØrsted.Haandb.I.32. at beskæftige sig med et Theatrets Detail (er en direktors virksomhed).* *Hzr.XIII.352. Meyer. en detail, i alle enkeltheder; udførligt; omstændeligt.* *JBaden.FrO. Meyer. nu især i udtr. som gaa i († en. JBaden.FrO.) detail (med noget), (gaa) i enkeltheder(ne); (gaa) i detaljer (jf. u. bet. 2.3). vi vil af denne Aarsag blive nødsagede til at gaee* 30 *nærmere i Detail.* *Birckner.Tr.57. Endelig begynder han en Enetale, med Hensyn til hvilken vi ikke skal gaee i nogen Detail.* *Hauch.ÆA.366. jeg kan ikke forklare Dem (sagen) i Detalje i Aften.* *KLars.GV. 79. jf. (sj.): Jeg har . . beskæftiget mig med at ordne mine Landgodser, som jeg troer, paa en heldig Maade, og i en større Detail end før.* *Schack.301. || (æstet.) enkelthederne i en skildring ell. (nu l. br.) billedlig fremstilling. Digtningens Detail (er) med Konst underordnet det heles Harmoni.* *PMøll.II.193. Detaillet er . . fint og omhyggelig udarbejdet.* *smst.194. Sal.²VI.74. 2.3) enkelt punkt af noget (af et emne, en fremstilling, en undersøgelse osv.) enkelt-* 40 *hed. (især i flt.). *Detaillen og det Mindre | — Saa synes mig — kan glemmes efterhaanden, | Naar blot man kan erindre | Det Større.* *Heib.Poet.X.196. Det er saaledes ikke i Hovedomridsene, men i de ledsagende Details, at Planen og dens Udførelse er at dadle.* *sa.Pros.III.173. Lars Kruses Beretninger interessere mig . . ved den sikre Hensættten af Detaillerne.* *Drachm.LK.108. MRubin.Er.182. for senere tider er det unødvendigt i detaljerne at eftervisse (fæsternes hoveripigt).* *PNørland. Det romerske slavesamfund.(1920).10. jf. bet. 2.2: Voltaire har anlagt sin Bog som en psykologisk Studie og som en underholdende Fortælling. Han forsømmer vel ikke en Fremstilling af Omgivelserne, ikke heller af den politiske Detail.* *Brandes.Vkt.I.238. || gaa i (nu næppe br.: ind i.* *Heib.Pros.I. 428) detaljer, anføre de nærmere om-*

stændigheder (ved noget); beskæftige sig indgaende m. enkeltheder(ne); gøre omstændeligt og nøje rede for noget (jf. u. bet. 2.2). At gaee ind i nærmere Details over hvad de forskellige Nationers Orlogsmænd have udrettet (paa Sandwichøerne), vilde være at skrive disse Øers Historie. *StBille.Gal. III.87. Jeg skal ikke gaa i Detailler; jeg behøver ikke at sige Dem mere om Patientten.* *OBloch.Chir.I.96. jeg er gaaet saa meget i Detailler (i beskrivelsen af mine følelser), fordi jeg anser det for nødvendigt . . ganske systematisk at følge den Udvikling, jeg gennemgik.* *JMagnus.Guds Smil.(1920).78. Detail-, i ssgr. [de'tai-ell. (især i ssgr. m. bet. 1) de'tai('l)- af ssgr. m. bet. 2.3 (der især tilhører litterært sprog) er udeladt Detail-arbejde, -kundskaab (Schack. 397. Schand.SB.128), -rig, -spørgsmaal, -undersøgelse (sa.F.81) ofl. -handel, en. [1] (især $\text{\textcircled{V}}$) handel med smaa partier fra aaben butik (mods. Groshandel; jf. Købmandshandel). *HandelsO.(1807).55. Schand. BS.298. Hage.³554. || ogs.: stedet, hvor en saadan handel finder sted. han gik ind i en detailhandel for at købe nogle cigarer | -handler, en. [1] (især $\text{\textcircled{V}}$) person, der driver detailhandel (mods. Grosserer; jf. Købmand); detaillist. *Forordn.^{is}1742.§13. Hamborg tager helst Engelland til sit Mønster, og forholder sig dertil, som en Detailhandler til sin Grosserer.* *Heib.Pros.IV. 73. StBille.Gal.III.491. Schand.SB.156. Engroshandleren holder Kontor, Detailhandleren Butik.* *Hage.³554. detaillere, v. (ogs. skrevet detaljere) [deta(l)je'rø] præf. -ede; part. -et ell. (nu sj.) -t (JBaden.FrO. II). vbs. -ing (smst. Meyer.), jf. Detail. (fra fr. détailler, af dé- og tailler, skære, hugge; jf. Taille (Talie)) (nu l. br.) dele i smaa dele; udstykke; findele; ogs.: udsælge i mindre partier (jf. Detail 1). *JBaden.FrO. Meyer. Sal.²VI.74. billedl.: han (giver undertiden) vel meget detailleret Meel, hvor man kunde ønske generelle Gryn.* *Heib.Poet.I.335. 2) $\text{\textcircled{W}}$ anføre ell. fremhæve enkelthederne af noget; beskrive ell. berette noget i alle enkeltheder (jf. Detail 2). i en Forraadnelsesfeber seer man ofte, at Sygdommen er bleven værre, uden at kunne detaillere hvori det egentlige bestaaer.* *Tode.ST.II.59. skriv mig snart mere, mere til. Detaillør mig Alt, kiære Christiane!* *Oehl.Er.II.133. Heib.Pros. X.409. *jeg skulde coqvettere | Med hendes Yndighed og detaillere | Den hele Garderobe, samt benævne | Hvert Stykke, som den Hulde lægger af.* *Pal.M.I.29. Drachm.LK.81. (forfatteren) forsømte ikke med den pinligste Detaillering at følge Gangen i Fru Mettes Forhør.* *Gjel.M.133. || part. detailleret brugt som adj.: (især om fremstilling olgn.) som medtager alle enkeltheder; som gaar i detaljer; udførlig; indgaende. *JBaden.FrO.II. en detailleret Analyse (af Oehlschlägers tragedier).* *Heib.*****

Pros.III.185. Jeg tør ei indlade mig i nogen detailleret Sammenligning mellem (det hannoveranske) og vort danske Stutteri. *RudBay.EP.I.53.* en detailleret Fremstilling af alle en Arsenikforgiftningens Symptomer. *CLange.NF.206.* **Detaillist**, en. [deta(l)'jisd] *ft.* -er. (jf. *ty.* detaillist; *af.* af Detail 1) ¶ d. s. s. Detailhandler (mod. Grossist). *Hage.³309.* **Detail-projekt**, et. [2.3] (bygn.) i enkeltheder gaende projekt, hvorefter arbejdet umiddelbart kan udføres, ell. hvorefter særlige arbejdsstegninger kan udfærdiges. *Sal.²VI.75.* **-punsel**, en. [2.3] ☉ *punsel*, hvis præg er en prik, en streg olgn. (mod. Figurpunsel). *Hannover.Tekn.167.* **Detalje**, en. se Detail.

De'te, v. [ˈdide] (af I. De, jf. dutte og *ty.* siezen; *sml.* De's, De's, De'se; *spag.* l. br.) d. s. s. De'se. ditte: *Levin. D&H. I.121.* ¶ ogs. i pass. m. reciprok bet.: sige 20 „De“ til hinanden. smst.

Detektiv, en. [detæg'tiːv] *ft.* -er. (fra eng. detective, af detect, afdække, opdage; af lat. detegere, besl. m. Tegl, tække; jf. protegere) person, der enten som medlem af opdagelsespolitiet ell. privat giver sig af med at opspore forbrydere olgn.; opdager. (især om private opdagere ell. om udenl. forhold). De veed jo alting! De burde have været Detektiv, Etatsraad G. Pont. *A.46. Ekstrabl. 27/1.1915.4.sp.2.* Detektiver og Politiofficerer staar med Blikket fæstet mod Galerierne (i parlamentssalen), hvor Folket trænges. *BerlTid.²⁸10.1920. Aft.4.sp.2.* **Detektiv-(fotografi)apparat**, et. lille fotografiapparat, hvormed man ubemærket kan tage øjebliksbilleder. *Sal. VI.969. Sal.²VI.75.* **-kamera**, et. d. s. *Hag. III.164.* **-roman**, en. roman ell. fortælling, der drejer sig om opklaringen af en forbrydelse; forbryderroman. A. K. Green: Bag lukkede Døre. *Detektiv-Roman. (bogtitel.1910).* (bogen) er en Slags Detektivroman. *DagNyh.¹⁹12.1920. 16.sp.1.*

Detention, en. [detæn'foːn] *ft.* (l. br.) -er. (af lat. detentio, fastholdelse; jf. Tenor) 1) (fagl.) handlingen at holde (nogen ell. noget) tilbage; tilbageholdelse; ogs. om resultatet: fastholden; besiddelse. *JBaden.FrO. Meyer. Sal.²VI.75.* ¶ spec. (jur.) det at holde en person i foreløbig arrest. *Meyer. Sal.²VI.75.* 2) (dagl.; kbh.) forkortelse af Detentionslokale. han har sidet i detentionen i nat | **Detentionsanstalt**, en. [1] (med.) anstalt til indsettning og bevogtning af sindssyge olgn. *Aller. I.858.* **-arrest**, en. [1] (jur.) varetægtsfængsel. *Meyer. Hag. III.164.* **-lokale**, et. (vulg. Desentions-. *KLars. KV.12.*) [1] rum, hvori berusede og andre anholdte foreløbig anbringes paa en politistation. *Sal. V. 181. ORung.P.212.* (at) tilbringe Natten i et Detentionslokale er jo ikke nogen lokkende Udsigt. *Pol.¹²1.1920.9.sp.2.*

determinere, v. [determi'neːrə] *Høysg. AG.9. præf. -ede; part. -et ell. (nu l. br.) -t*

(*Ew. VIII.66. Goldschm. VI.424.*) (af lat. determinare, afgrænse, bestemme; jf. Termin 1) (nu l. br.) angive grænserne for ell. omfanget af noget; bestemme (6). *Moth. Conv.D34.* Saadant forskjøl i talen er . . saa foranderligt, at det ikke kan determinêres. *Høysg. AG.9.* tingen og meningen er saaledes determineret, at ingen Artikel behøves. *smst.19. Sal.²VI.76.* 2) (l. br.) afgøre; bestemme (3). *Meyer. Sal.²VI. 76.* 3) (nu næppe br.) bringe til (at tage beslutning om); bestemme (5). Der fattes da ikke paa store Løfter . . hvorudover Kongen . . blev determineret til at gribe til Gevær. *Holtb. DH. III.693.* ¶ refl.: tage en beslutning; bestemme sig. Kongen havde . . i Begyndelsen Møje for at determinere sig. *smst. III.94. Klevenf. RJ.7.* 4) part. determineret brugt som adj. 4.1) (nu l. br.) til bet. 2: afgjort; udpræget. jeg (har) altid været en determineret Elsker af (sterke drikke). *Ew. VIII.66. Meyer. 4.2) ☉ til bet. 3: selvsikker; resolut; bestemt (2). tale i en determineret Tone. JBaden.FrO.* Da de skiltes, gik hun determineret til Syngemesteren og forlangte afgjørende Besked. *Goldschm. IV.198.* (et) determineret Væsen, saaledes som unge Damer faa det, som i en tidlig Alder komme til at staa ene i Livet. *CMøll. PF.46.* (han) gik med kraftige Skridt og determinerede Bevægelser ind i sit Soveværelse. *JakKnu. A.27. Leop. B.26.* deres determinerede Miner viste, at de havde tjent Penge. *ORung. P.88.* **Determinisme**, en. [determi'nismə] uden *ft.* (jf. eng. determinism, fr. déterminisme; af déterminere 2; filos.) den opfattelse og lære, at alle menneskelige handlinger er aarsagsbestemte, spec. at menneskets vilje er nødvendig bestemt af aarsagssammenhængen, og at viljens frihed derfor ikke eksisterer. *Heib. Pros. I.71.* Determinismen hævder Kontinuiteten i Bevidsthedslivets Udvikling, idet den hævder Aarsagssammenhængen paa Villiens Omraade. *Hoffd. Psyk.⁴431.* **Determinist**, en. [-nisd] *ft.* -er. (jf. eng. determinist, fr. déterministe; dannet af Determinisme i lighed m. Ateist til Ateisme olgn.; filos.) person, som er tilhænger af determinismen; fornægter af viljens frihed. *JBaden.FrO. Aller. I.858.* **deterministisk**, adj. [-nisdisg] (filos.) adj. til Determinisme og Determinist. Psykologien maa som enhver anden Videnskab være deterministisk, d. v. s. den maa gaa ud fra den Forudsætning, at Aarsagsgloden ogsaa gælder for Villielivets Vedkommende. *Hoffd. Psyk.⁴430.*

Det-køn, et. (foreslaet af SBloch. *Da. Sproglære. I. (1817).85.* men ikke trængt igennem; jf. Denkø samt Hverkenkøn, Intetkøn; gram.) intetkøn; neutrum. De danske Navneord have to Kjøen, Denkjønnet . . og Detkjønnet. *Levin. Gr. I.43. smst.48.51.* **I. Detonation**, en. [detona'foːn] *ft.*

-er. (jf. fr. détonation, nylat. detonatio; vbs. til I. detonere; især fagl.) 1) som vbs. til I. detonere. 1.) (kem.) afbrænden m. knald; pludselig antændelse forbunden m. knald. JBaden.FrO.II. || nu især om mindre stærk eksplosion; forpufning. Meyer. Sal.² VI.832. 1.2) ⚡ meget kraftig eksplosion (af sprængstof). Sal.² VI.77. 2) ⊕ (det ved en eksplosion fremkaldte) knald. Meyer. forfærdelige Detonationer nede i Gaderne, naar Bomberne faldt. JVJens.A.II.155. jf. (spøg.): Du kysser med saa stort Spektakel, Louison .. Du lader til at tro, at det er Detonationen, det kommer an paa.sa. IM.101.

II. **Detonation**, en. [detona'fo'n] (l. br. **Distonation**. MusikL.I.184.) (fra fr. détonation, vbs. til détonner, se II. detonere; jf. Intonation) ♪ afvigelse fra den rette tone; falsk intonation. JBaden. FrO.II. Det er ikke alene Mangel paa fint og skarpt Øre, men tillige mangelfuldt Herredømme over Stemmen, der er Skyld i Detonation. MusikL.I.184.

I. **detonere**, v. [deto'ne'ra] -ede. vbs. jf. I. Detonation. (jf. fr. détoner; af lat. detonare, drøne, tordne stærkt, af tonare, tordne; jf. dundre, Torden) sønderdeles m. et knald; eksplodere; især (kem.): forpuffe. Meyer. Sal.² VI.832.

II. **detonere**, v. [deto'ne'ra] (l. br. **distonere** [disto'ne'ra] MusikL. (1801). 58. Meyer.249.) -ede. vbs. (l. br.) -ing (S&B.), jf. II. Detonation. (fra fr. détonner; afl. af ton, tone, jf. intonere samt Tone || distonere fra ital. distonare) ♪ afvige fra den rigtige tone; synge (ell. spille) falsk; spec.: trække tonen ned; synge for lavt. MusikL. I.184. Sal.² VI.77.

⊕ **detronisere**, v. [detro'ni'se'ra] -ede. vbs. -ing ell. (nu l. br.) **detronisation** [-sa'fo'n] (Holb.DH.I.327. Sal.² VI.78.) (jf. ty. dethronisieren; af mlæt. dethronizare; sml. Trone og atrone 1) støde (en regent) fra tronen; afsætte. Holb.Herod.85. Djævel. En af de flere i disse Tider detroniserede Konger.PAHeib.US.554. hun (veg) rolig og behersket Pladsen, som det sømmer sig en detroniseret Dronning.Wied.S.7. Man ventede .. at Napoleon vilde detronisere (hertug Karl August af Sachsen-Weimar).MPont.A13.59. || (overf.) berøve (en) forrangen, den førende stilling olyn. det Philosophiske Slaverie kom af Moden, siden Aristoteles Tid efter anden blev dethroniseret.Eilsch.Phil.Brev.v. (jeg drømte om), hvorledes jeg engang vilde komme til at dethronisere Øhlenschläger.Bagger. I.155. Christendommen er ganske bogstaveligen dethroniseret i Christenheden. 60 Kierk.XII.208. Manden, der skal detronisere (i ægteskabet).HarNiels.TT.VI.92.

dets, adv. se II. des.

dette, intk. af denne. **dette-aarig**, adj. (efter ty. diesjährig; sj.) som hører til ell. indtræffer i nærværende aar. Jeg seer

med en hemmelig Gru min detteaarige Geburtsdag imøde.NWGade.OB.121.

detto, pron. se ditto.

Deviation, en. [devia'fo'n, devja-] (af lat. deviatio, vbs. til deviare, se deviere) 1) ⊕ et legemes afvigelse fra dets bane ell. retning i al alm.; overf.: afvigelse fra det normale ell. rigtige. JBaden. FrO. Meyer. || (nu næppe br.) ♣ skibs afvigelse fra den bestemte rute, hvorved assurancepoliceen sættes ud af kraft. HandelsO. (1807).56. 2) ⚓ kompasnaalens afvigelse fra den (paa misvisningen beroende) magnetiske meridian, frembragt ved det jern, som findes i skibet; lokal misvisning (jf. Deklination 1). OpfB.²I.104. Scheller. MarO. 3) (med.) en legemsdels afvigelse fra den normale retning. Skævhed er .. en Deviation af Hvirvelsøjlen.Panum.159.

Deviations-, i ssgr. ⚓ af Deviation 2. -**bog**, en. bog, hvori oplysninger om deviationen indføres (jf. -journal). LovNr.16¹⁸/₂ 1903.§2n. -**bøje**, en. bøje, der er anbragt i en havn til hjælp for skibe, der (ved at svaje rundt) skal undersøge deviationen. Sal.² VI.87. -**journal**, en. bog, der føres for hvert kompas i danske krigsskibe og giver udførlige oplysninger om deviationen (jf. -bog). Wolfh.MarO.410. Scheller.MarO.

-**tabel**, en. tabel, som angiver deviationens størrelse for de forskellige kompasretninger. Wolfh. MarO.410. Sal.² VI.86. **deviere**, v. [devi'e'ra] -ede. vbs. -ing ell. Deviation (s. d.) (af lat. deviare, gaa bort fra vejen; jf. Konvoj, via, Viadukt; især ⚓) afvige fra en given retning. Devierende Kurs. Wolfh. MarO.412. den Vinkel (paa kompasset), som den misvisende Nord- og Syddlinie danner med den devierende Nord- og Syddlinie, kaldes Deviationen.OpfB.²I.104. Sal.V.189.

Devils-klo, en. se Dyvelsklo.

Devis, en. se I. David.

Devise, en. [de'visə] flt. -r. (fra fr. devise, deling, hvad der deler ell. fremhæver, kendemærke, emblem; vbs. til deviser, dele, besl. m. dividere) 1) (herald. ell. foræld.) sætning ell. enkelt ord, der (opr. i nøje forbindelse med en figur ell. et mærke) er anbragt paa et vaabenskjold, et harnisk, en fane olyn. *aldrig har jeg svigtet | Devisen paa min Fane.Kaalund.340. Devisen paa hans Skjold var et ungt Egetræ, oprykket med Røde, og det spanske Ord Desdichado, hvilket betyder Arveløs.PV Grove.Overs.afScott.Ivanhoe.(1899).61. De kongelige Prinser af Wales føre i deres Skjold en Devise, af Hannoveransk Oprindelse, tror jeg. Den lyder: Ich dien! ORung.P.261. Sal.² VI.87. ogs. om figuren alene: "Hvad Devise bærer han paa sit Skjold?" .. "Noget, der ligner en Jernlænke og en Hængelås, blaåt maalede paa det sorte Skjold." .. "Jeg ved ikke, hvem der kan føre den Devise .. Kan du ikke se Valgsproget?" "Jeg kan knap se Devisen selv i denne Afstand."PVGrove.Overs.

af Scott. *Ivanhoe*. (1899). 197. smst. 9. 2) **W**fynd-
sprog ell. mundheld, der er antaget af ell. til-
lægges en person, et parti osv. som udtryk
for, hvad man stræber efter ell. retter sig
efter; *valgsprog*; *løsen*. *Holb. Paars. 105. sa.*
MTkr. 55. *Hans Segling med Devisen paa
Latin: | Esse, non videri. *PalM. V. 322.* at
tegne eller male „noget efter Naturen“ —
„ligemeget, hvad det er“ . . det (blev) Rea-
lismens Devise. *JLange. I. 197.* Opportuni-
ster, der førte Krigen efter Devisen: Hen-
sigten helliger Midlet. *Pol. 27/a. 1920. 10. sp. 3.*
|| i videre bet. (nu l. br.): kort sætning (ell.
enkelt ord), der indeholder en (moralisk) sand-
hed ell. formaning olgn.; *sentens*. Jeg er-
indrer engang at have seet en Maler
sætte adskillige Latinske Deviser under
nogle Stykker, som han afmalede paa et
Huses Vægge. *Holb. MTkr. 299.* Jeg vilde al-
lene see paa nogle af de nye Baand med
Deviser paa. *Tode. S. 46.* *Leth. (1800). Blich.*
(1920). VI. 30. || (foræld.) om tankesprog ell.
lign. mærke paa en lotteriseddel. (seddel) No.
12649 med Devise: Johannes Kiær. *Adr. 14/a.*
1762. sp. 16. *Hz. VII. 244.* 3) (i konditorspr.)
papirstrimmel, forsynet m. et par vers-
linier, som lægges ved et stykke bonbon (ell.
i en knallert; tidligere ogs. indbagt i sukker-
godt). Meyer. Sal. VI. 88. jf.: det var kun
*Brystsukkerdevise: * „Naar Du blot*
vilde elske mig, | da var jeg glad og lykkel-
lig.“ *Tops. I. 220.* 4) *sukker godt olgn. (i figur-*
*form) med ell. uden en devise (3). *Tærter*
og Makroner, | Deviser og Gotgot. Bagges.
NK. 136. *Her boer jo en Sukkerbager! |
Han har Nødder, Rosiner, Deviser og Ka-
ger. *Heib. Poet. I. 331.* *Tag denne farvede
Devise, | et Billed paa den nye Poesi:
Først maa Du Skallens ydre Melpap spise, |
og saa, saa ligger Tanken indeni. *Kaalhønd. 40*
92. *Ungd. Gl. II. 121.* *Troels. L. V. 77.* nu især
om en slags sukker godt (i papir), som ser-
veres ved kongens taffel.

devot, adj. [de'vo:d] (af lat. devotus,
indviet, hengiven, perf. part. af devovere)
1) **W** ivrig efter at opfylde religionens bud;
strengt religiøs; gudhengiven; from;
andægtig; nu især nedset. og m. bibet. af,
at ens religiøsitet er af mere udvendig art:
fromladden; skinhellig. *Moth. Conv. D36.*
de saa kaldede devote Folk . . ere gemeen-
ligen meest Rang-Syge. *Holb. Forv. 3sc.* Alle
devote Christne ventede den yderste Dag.
Bagges. L. I. 186. i den ydre Gudfrygtig-
heds devote Former fandt det huslige Liv
en Modvægt mod Fritænkeriet. *NMPet. IV.*
14. den devote Overholdelse af Sabbathen.
St. Bille. Gal. III. 55. (hum) var i sin Optræ-
den snart lystig og kaad til Simpelhed,
snart fornem og devot. *Bobé. R. 177.* den
tunge, devote Atmosfære i Filip II's Re-
geringstid. *V. Ved. B. 270.* 2) (nu l. br.) som
er fuld af ærefrygt over for nogen ell. noget;
ydmyg; underdanig. *J. Baden. FrO. II.* eroti-
ske Sværmerier af devot Tilbedelse. *V. Ved.*
B. 228. (den henrettede forbryders fader) hæ-

vede sit hvidstubbete Ansigt mod Her-
redsfogden og spurgte stille og devot:
Maa A fo hans Træsko? *JV. Jens. HF. 99.*
Devotion, en. [de'vo:jo'n] (af lat. devo-
tio, vbs. til devovere 1) 1) (sj.) som vbs. til
devovere. *Meyer. Sal. VI. 90. 2)* (nu l. br.)
det at være devot. 2.1) til devot 1. *Moth.*
Conv. D36. Meener du da, at hendes for-
rige devotion har været sminket (o: frem-
hykket)? *Holb. Forv. 6sc. sa. DR. IV. 6.* med alle
ydre Tegn paa Devotion, med lukkede
Øjne og gyngende Overkrop, fremsagde
(Simon Levi) Bønnen. *Goldschm. VIII. 30.*
Meyer. 2.2) til devot 2. *Meyer. Aller. I. 861.*
devovere, v. [de'vo've:ra] -ede, vbs. -ing,
jf. Devotion. (af lat. devovere, indivi, hel-
lige, opofre; jf. devot, Devotion samt vo-
tere, votiv, Votum) 1) (foræld.) love (noget)
til en gud som gave ell. offer; indivi til død
ell. undergang. *Holb. J. H. I. 215.* *Meyer. 2)*
refl. 2.1) (foræld.) indivi sig selv til dødsrigets
guddomme; opofre sig eget liv. (P. Decius
Mus) indviede (devoverede) sig selv . .
og bidrog ved sin frivillige Død meget
til Slagets heldige Udfald. *Thrige. Læreb. i*
den gl. Hist. (1854). 174. jf.: Man vil maaske
endog gøre ham til et Offer, der . . de-
voverede sig. *E. Henrichs. MF. I. 259. 2.2)* **W**
overf.: opofre sig. Min Mand og jeg skal
devovere os ganske for Deres Velbefin-
dende. *Sv. La. FM. 90.* || især: vise det mod at
gøre, hvad andre nødig vil til. den Kritik
Mand og Mand imellem, som altid er Løn-
nen til den, der devoverer sig og gør det,
som ingen af de andre kan eller vil eller
tør. *Tilsk. 1919. I. 436.* (spøg.): da ingen anden
vil begynde paa æblekagen, kommer jeg
til at devovere mig |

I. Di, en. se I. Di.

II. di, pron. se II. de.

di-, præfiks, se dis-.

† **Diabole**, en. flt. -r. (fra fr. diable,
trækvogn, egl. djævel) mindre stadsvogn med
kalesche; karet. Det kan ikke nægtes, at Ka-
reter, Diabler, Visavis . . Chaiser osv. kunde
støde. *Tode. SU. 333.* *Hallager. 130.* *Begtr.*
Sjæll. II. 496.

diabol(i)sk, adj. [dia'bo:(i)sg] (af
gr. diabolikos, adj. til diabolos, se Djævel)
1) (sj.) stammende fra djævelen. Dia-
boliske Drømme, som det menneskelige
Kiøns Fiende indskyder i os. *Holb. Bars. III.*
6. 2) (overf.) vidnende om list og (raffineret)
ondskab; djævelsk. en ret diabolisk Opera-
tionsplan. *Ing. EF. III. 89.* *en haard og hjer-
teløs Krabat | Med diabolisk Blik ham
gjennemboet. *PalM. V. 427.*

Diadem, et. [dia'de:m] flt. -er. (af gr.
diadēma, pandebaand, kongekrone, egl. det
ombundne, til dia-dein, ombinde) 1) konge-
ligt, fyrsteligt hovedsmykke. *Leth. (1800).*
den deilige Kongebrud, med Diademmet i
de lyse Lokker. *Ing. KE. II. 228.* han (lod)
hende med Dronninge-Diadem om sin
Pande leve og aande . . paa den Scene,
der var hans Verden. *Brandes. VIII. 547.* ||

† om kongekronen. *JBaden.FrO.*¹ *(gud) deler Løn til den, som her i Lænke, | Og den, som her i Diadem gik (o: til træl og konge). *Lund.* (Rahb. *LB.* II. 530). *vAph.* (1772). I. jf.: (*Brutus*) gaar ind paa Cassius's Opfattelse, at Cæsar da han afviste Diademeti Grunden ønskede det. *Brandes.* VIII. 371. *Lemb.Shak.* VIII. 16. 2) pandesmykke, haarsmykke i alm. Pandens aabne Vunde paa den Dræbte lyste som et straalende Diadem. *HCAnd.* VI. 383. *Mig synes Sorgen saa stolt og ren, | en Blomst fra Natens de stille Vande, | en sort og funkende Ædelsten | i Diadem paa en opløftet Pande. *ORode.* (Taarnet. I. (1893-94). I9). (overf.:) *Evhighedens lyse Diadem (o: uadelighed). *PalM.* (1909). I. 135. *JVibe.* *Konkyljer.* (1919). 37. || † (arkæol.) om visse halssmykker, der tidligere opfattedes som pandesmykker. *Wors.* *DO.* 28. jf. *SophMüll.* *VO.* 248. *Vedel.* *Arkæol.* 21. **Diademfinke**, en. [2] gulpan- det finke, *Catamblyrhynchus diadema.* *Brehm.* *FL.* 206. OrdBS.

Diagnose, en. [dia'gno'sø, dia'gno'sø] († **Diagnosis**. *BiblLæg.* XII. 247). *ft.* -r. (af gr. *diá-gnōsis*, undersøgelse, afgørelse, af *diá*, gennem, og *gignōskein*, lære at kende; *med.*) *bestemmelse af sygdomstilfældes art.* *BiblLæg.* XX. 399. At en rigtig Diagnose (Skjønnen af Sygdommen) er mere end det Halve vundet, vil enhver Læge indrømme. *Kierk.* XIV. 169. Diagnosen af Tilfældet var stillet saa nøjagtigt og detal- leret som . . muligt. *OBloch.* *Chr.* Ia. III. *Esm.* I. 22. **diagnosticere**, v. [diagno'si'se'rø, diagnōsdi-] -ede. (*med.*) stille en diagnose. al Omsorg og Paapassenhed (ved en sygdom) hjælper (intet), naar der ikke er diagnosticeret rigtigt. *Kierk.* XIV. 169. *OBloch.* *Chr.* Ia. 5.

Diagonal, en. [dia'go'na'ʔ] († **Diagonalis**. *Sylvius.* *Geom.* 20). *ft.* -er. (lat. *diagonalis*, til gr. *diagōnios*, af *diá*, gennem, og *gōnia*, vinkel, *besl. m. gōny*, knæ; *mat.*) *ret linie*, der forbinder to af en mangekants (ell. mangeflades) vinkel- (ell. hjørne-) spidser, der ikke er endepunkter af samme side (ell. sideflade). *vAph.* (1759). *Sal.*² VI. 100. jf.: den stærkeste Effekt og dens Afbalancering falder i samme Diagonal- linje. *KMads.* *BR.* 82.

Diakon, en. [dia'ko'n] († **Diakonus**. *JJuel.* 65. *JBaden.FrO.*¹). *ft.* -er. (*æda.* *diacon* (*JyLov.* 1.31); af gr. *diákonos*, tjener, præstemedhjælper; jf. *Degn*) 1) navn paa forsk. underordnede kirkelige embedsmænd (nu ikke brugt ved den evangeliske kirke i Danmark). *vAph.* (1772). II. *Sal.*² VI. 101f. 2) udøver af en i nyere tid paa protestantisk grund oprettet syge- og fattig- pleje med forbillede i den første menighed. *smst.* **Diakonisse**, en. [diago'nisø] † **Diakonesse** (fra fr. *diaconesse*). *ft.* -r. (af *sen* gr. *diákonissa*, fem. til *diákonos*) 1) (for-æld.) kvinde, hvem omsorgen for menighedens syge og fattige var betroet, og som hjælp ved

daabshandlingen *olgn.*; kirketjenerinde. Der forbydes at besikke ud i Kirkerne de Qvinder, som man kaldte de Ældste eller Præsiderende, og meener man, at Concilium derved sigtede paa visse af de ældste Diaconesser. *Hob.* *Kh.* 262. *Sal.*² VI. 103. 2) udøver af en i nyere tid paa protestantisk grund oprettet syge- og fattigpleje; kristelig sygeplejerske. hvad er Muserne for eder, for hele denne fladbundede Slægt? Snart Hetærer, snart Diakonisser. *Gjel.* *HV.* 104. *Sal.*² VI. 103. heraf **Diakonisseanstalt**, -hus, -stiftelse (*Beskr.*² 1866) *oft.*, om hjem til uddannelse af diakonisser, samt hospital.

Dialekt, en. [dial'ægʔ] *Høysg.* *AG.* 4. *ft.* -er. (ænyd. d. s. (*DGrammat.* III. 72); af gr. *diá-лектos*, samtale, sprog, mundart, til *légein*, tale) 1) sprog ejendommeligt for beboerne af en enkelt del af et afgrænset sprogomraade; især om det for en landsdels almuebefolkning ejendommelige sprog. (i 2. halvdel af 19. aarh. søgt erstattet af de dels ældre, dels nydannede danske ord *Maal*, *Mundart*, *Almuesmaal*, *Folkemaal* *oft.*). den Kjøbenhavnske **Dialekt**. *Høysg.* *AG.* 4. (der) var (ikke) større Forskiel imellem Islandsk og Dansk end . . imellem tvende Dialekter af et og samme Sprog. *NMPet.* *Spr.* I. 71. For Fonetikeren . . vil selv et snævert begrænset Sprog, f. Ex. det jyske, opløse sig i talrige Dialekter. *LJac.* *Spr.* F. 17. Sproget (paa *Samsø*) er en jysk Dialekt. *Trap.* II. 574. (overf.:) *De spredte Sprog blev eet fra samme Stund. | Selv Kærlighedens dunkle Dialekter | forened vi med Lethed, Mund mod Mund. *HSeedorf.* *DD.* 69. 2) en fra rigs-sproget afvigende udtale (jf. *Accent* 2). han er nok fra landet, han taler jo (med) dialekt | jf. †: baade han og Kone vare Tydskere eller Holstenere, der talte Dansk i en meget tydsk Dialect (o: med tysk accent). *HBDhlp.* I. 13. **Dialekt**-, i ssg. (især af Dialekt 1), *fx.* Dialekt-form, -forskkel, -fri (Skuespillerens dialectfrie Udtale. *Heib.* *Pros.* X. 365), -leksikon, -ord (jf. *Provincialord*, *Provincialisme*, *Landskabsord*), -ordbog, -studium *oft.*

Dialektik, en. [dialæg'tig] (af gr. *diá-λεκτικός*, *adj.* til *diáлектos*, samtale, se **Dialekt**; *filos.*) metode, hvorved man gennem samtale søger at trænge ind i et problem; samtalekunst; især om evnen til ved argumenter at hævede ell. bestride en paastand; disputerekunst. *Leth.* (1800). Hvilken Dygtighed udvikledes der ikke paa begge Sider (i diskussionen); hvilket Studium, hvilken Svada, hvilken Dialectik. *Chievitz.* *FG.* 110. *RasmNiels.* *G.* II. 7. Han er en ypperlig Taler, i fuld Besiddelse af den kløvende Dialektik, under hvis Hug Modstandernes Bevisgrunde splintres. *Brandes.* *XIV.* 8. *Wied.* *Fæd.* 199. (m. overf. til det *ftg.*:) *I Rhetorik og Dialectik | Mig ingen Anden overgik. *PalM.* (1909). III. 175. || læren om (og anvendelsen af) principperne for

logisk tænkning; tænkelære; logik. Logikken, Dialektikken, Skolastikken, hvad man skal kalde den . . blev udelukkende dyrket og drevet som Grundlag for al videnskabelig Tænkning og dybsindig Lærdom. *NMPet.I.78*. Ved Dialektik forstod (*Schleiermacher*) Læren om Principerne for den Kunst at filosofere. *Høffd. FH.²II.197*. || (overf.) om begreber, der rummer et modsætningsforhold, en flertydighed. den Dialektik, der ligger i det Begreb: den tragiske Skyld. *Kierk.I.128*. Livets Dialektik (*har det*) kostet mig meget Hovedbrud at finde Rede i. *PalM.II.1.420*. *HarNiels.Svenskog Dansk.(1912).34*. || overvejelse af, hvad der taler for og imod en sag. (*N. N.*) er saa forgabet i Dialektik som en Rotte i sød Ost. *J.Lange.(Brandes.XIV.467)*. De tager saa forskrækkelig massivt paa en luftig Bemærkning . . De er overhovedet forfaldne til Positiviteter. Ræsonnement er aldeles ubrugbar Vane her. Dialektik kjendes aldeles ikke. *smst*. En politisk Fører . . maatte have en Handleevne, der satte Dialektiken paa Døren. *MRubin.Er.196*. **Dialektiker**, en. [*dia'lægdiq*] flt. -e. person, som udøver ell. er kyndig i dialektik. de Danske . . indtog en hæderlig Plads paa Viisdommens Sæde som subtile Dialektikere og gode Lovmænd. *NMPet.I.79*. || person, der har evne (og tilbøjelighed) til at fremstille, hvad der taler for og imod en sag. (*V. Vedel*) er Dialektiker, er han, og naar han reagerer og tager Afstand, gør han blot den anden Side af Sagen gældende. *VilhAnd.FM.221*. subtile Dialektikere, som vil forklare, at alt dette beror paa en Misforstaaelse. *VVed.BK.246*. Trozky . . denne glimrende Debattør og skarp-sindige Dialektiker. *Pol.¹⁹/₁918.7.sp.1*. **dialektisere**, v. [*dia'lægdi'se'rø*] -ede. (dannet til Dialektik i lighed m. Kritik — kritiserer olgn.; filos., nu l. br.) anvende dialektik (dialektisk metode) ved drøftelsen (af noget); ræsonnere ell. argumentere dialektisk. Saaledes meente man i lang Tid at holde Dialektiken ude fra Troen ved at sige, at dens Overbevisning var i Kraft af Autoritet. Vilde man da spørge, o: dialektisere med den Troende, vendte han Sagen med en vis unbefangen Frimodighed saaledes: jeg kan og skal ikke kunne gjøre Rede for den. *Kierk.VII.14*. *RasmNiels.G.II.8*.

I. dialektisk, adj. [*dia'lægdisq*] (sprog v.) adj. til Dialekt. i denne afhandling er nogle dialektiske ejendommeligheder behandlet.

II. Dialektisk, adj. [*dia'lægdisq*] adj. til Dialektik. En dialektisk Forskole er et herligt Dannelsesmiddel . . Indsigt i Begrebets sande Væsen leder til at erkjende de modsatte Forestillingsmaaders relative Gyldighed. *PMøll.ES.III.265*. jeg troede at hun var bleven besnæret af Candidatens dialectiske Færdighed. *Chie-*

vitz.FG.121. det Dialektiske er dog Livskraften i Problemet. *Kierk.VII.3*. (*Kierkegaard*) brister i et Fyrværkeri af Disharmonier, mens der gennem den dialektiske Pragtudfoldelse lyder et Fortvivlelsens Skrig om Hjælp og Naade. *Nans.P.90*. *Høffd.FH.²II.174*. || (l. br.) omtvistelig; flertydig. dette spørgsmaal (denne besvarelse) er dialektisk.

Dialog, en. [*dia'lo'q*] flt. -er. (af gr. *diá-logos*, samtale; jf. Monolog) samtale mellem to (ell. flere) personer. *Moth.Conv.D 36*. Taleren maa vel vogte sig, at hans Tale . . ikke udarter i lutter Spørgsmaal og Svar. Den bliver da meere en Dialogue end en sammenhængende Tale. *Basth.GT. 159*. Jeg skal ikke indlade mig paa at levere noget Referat af Dialogen derinde (o: en samtale mellem to unge piger). *Bøgh. JT.45*. || (æstet.) om samtalen som litterær kunstform, især i dramatisk digtning, mods. Monolog. Dialogen gaer . . frem, uden at afbrydes ved de stumme Handlinger. *Heib.Poet.II.13*. den uendelige Ro, hvormed i Nattens Stilhed Ideen lydøst, helligt sagte og dog saa mægtigt udfolder sig i Dialogens Rhythmus (hos Platon). *Kierk.XIII.123*. || et litterært værk i samtaleform. Platos . . Dialoger. *Kierk.XIII.127*. jf.: Der er Øjeblikke, hvor Tidens Litteratur uvilkaarligt former sig, som en Dialog, i hvilken Svarene krydser hverandre, Løsning staar overfor Løsning. *HarNiels.ML.192*. **Dialogisk**, adj. [*dia'lo'qisq*, *dia'lo'qisq*] adj. til Dialog. *Rahb. Stiil.41*. jf. †: (pron.) jf. hører til det dialogiske Sprog (o: samtalesproget, daglig tale), . . Eders til den mere pyntede Stiil. *JBaden. Gram.113*.

Diamant, en. [*dia'man'd*] (ogs. Demant, se ndf.) flt. -er. (ænyd. glda. *diamant*; af mlat. *diamas*, akk. mantem, omdannet af lat.-gr. *adamas*, egl.: haardt staal || formen Demant (ænyd. d. s., fra ty. *demant*) bruges nu kun i biblen, i foræld.-poet. spr. og dial. (se *Feilb.*), jf.: „endnu ofte i Talespr., især hos den Udannede, f. Ex. Glarmesteren.“ *Levin.*) 1) en ædelsten, berømt for sin haardhed, kostbarhed og glans. Jeg gjør din Pande som en Demant, haardere end en Klippe. *Ez.3.9*. *Brors.8*. *Ing. EF.XIII.135*. *Heib.Poet.VIII.65*. (han gik) over Glasset med Enden af en Finger langs Linealen, for at Demanten ikke skulde tage Skade af Støv, og derpaa skar han. *JVJens.HH.56*. et med Diamanter besat Sverd. *Holb.Mel.IV.10*. (sandheden) straalere, som Diamanten med sit eget Lys. *Bagges.LI.XVI*. *Heib.Poet.III.476*. *Duggen (var) | Som slebne Diamanter, hvori sig Lyset spejled. *Hawch.LDR.141*. Diamanter af „første Vand“ eller „reneste Vand“ ere farveløse (og) gennemsigtige. *VareL.²170*. sorte diamanter. 1. (fagl.) om en slags mørke diamanter, der især anvendes til boring olgn. *VareL.²173*. 2. (sj.) overf.,

om (sten)kul (p. gr. af disses store værdi i samfundshusholdningen). Folket.⁵/₁₁ 1920.1. sp.4. || som stofbetegnelse. de gjorde deres Hjerter som Demant (Chr.VI: en demant), for ikke at høre Loven og Ordene.Sach. 7.12. SMich.SB.125. Som Følge af Haardheden benyttes Diamant til Skæring af Glas.VareL.²173. || (overf.:) *See, hvor Demanten (: snekrystallerne) paa Grenene blinker.Oehl.L.II.60. *Taarerne . . funkled | Som Duggens Diamanter.Aarestr.198. || (billedl.) om mennesker, se u. Diamantstøv 1. en usleben diamant (: et udmærket, men formløst menneske) | D&H. jf. usleben. 2) (mineral.) bornholmske diamanter, smaa klare krystaller i (bornholmsk) kalksten. Brünnich.M.38. PAHeib.Sk.II.293. HCAnd. X.418. Uss.AlmGeol.5. 3) (byggn.) lille pyramideformet fremspring paa murværk olgn. Sal.²VI.109. 4) figur i form af en rombe (jf. Diamantklapperslange); spec. † om topbetegnelse til et sømærke. Scheller. MarO.210. 5) (bogtr.) betegnelse for den mindste skriftgrad. Sal.²VI.109. **Diamant-**, i sgr. (sj. † Diamante-, se u. -hjerter; ogs. Demant-, sjældnere Demants-, se u. -hjerter, -ring) som regel af Diamant 1. **-bor**, et. ☉ jordbor, hvis skærr er dannet af sorte diamanter. Sal.III.388. **-bryllup**, et. (< MO.; tilsvarende udtr. i ty. 30 eng. fr.) et ægtepars 60-aarige bryllupsdag (jf. Guld-, Jærn-, Kobber-, Sølvbryllup). Ved et Diamantbryllup. December 1872. Rich.I.320. **-finke**, en. ♀ en slags væverfinke med hvide pletter paa brystet, Stagonopleura guttata Shaw. Sal.²VI.109. **-fugl**, en. ♀ hvidpletlet pragtfugl, Pardalotus punctatus. Brehm.FL.164. **-grav**, en. [3] † mindre befestningsgrav, oftest med trekantet profil. Sal.²VI.109. **-haard**, adj. Holb.Ul. 40 I.6. (især overf.:) hans demanthaarde Hierte. VSO. jern- eller diamanthaard Pligt.Brandes.VII.282. smst.VI.383. † **-himmel**, en. Skole-Mesteren: „Marie! den femte Himmel?“ Marie: „Diamant-Himmelen.“ Holb. Jul.12sc. jf.: Den femte Himmel, som (Mahomed) kom udi, var af Diamanter.sa. Hh.II.47. † **-hjerter**, et. Demantshierter. Moth.D63. *Et Diamante Hierte.Holb.Metam.53. *For Jesu skyld bevæg | De haarde Demant-Hierter.Brors.263. **-kit**, et. ☉ d. s. s. -lim. VareL.²174. **-(klapper)slange**, en. [4] (zool.). slange med pletter af form som en rombe, Crotalus adamanteus. BøvP.III.151. **-krydsning**, en. (jærnb.) krydsende skraaspor, der anvendes som forbindelse mellem to ensrettede spor. DSB.Banebyggn.34. **-kvader**, en. (byggn.) kvadersten, prydet med diamantformede facetter (jf. Diamant 3). Sal.²VI.109. **-lim**, en. ☉ en slags kit, der anvendes til slebne sten, porcellæn, glas olgn. (jf. -kit). VareL.²174. **-morter**, en. ☉ staalmorter til pulverisering af meget haarde stoffer. **diamantne**, adj. [dia'man'dnø] (ogs. demantne). (efter ty. diamanten, demanten; foræld., poet.; ofte

billedl.) adj. til Diamant; *diamant-*. *Vær tryk ved Pagtens diamantne Kiæde.Ew. (1914).V.216. *Solens diamantne Bælte. Oehl.Digtn.I.19. Aarestr.291. *Med en tre-ægget Dolk | I demantne Giord.Oehl.L. II.24. Winth.D.34. *Fra den høje Pande | lyser hans demantne Krone.SophClaus.A.T. 22. **Diamant-pulver**, et. ☉ pulveriseret diamant brugt til slibning af diamanter og andre ædelstene.vAph.Nalh.II.26. Sal.²VI.108. **-ring**, en. (Demantsring. Pamela. I.469. Æreboe.137). fingerring, besat med diamant(er). Ing.EF.II.72. Schand.IF.327. **-samler**, en. (spøg.) gadefejer; især om en mand, der fejer gaden efter store mærkeder og opsamler hestepærer olgn. Ordbs. **-skrift**, en. [4] (bogtr.) S&B. **-slange**, en. se -klapperslange. **-sliber**, en. vAph.(1759). VSO. e. alm. **-spat**, en. (mineral.) en varietet af korund. AWHauch.(1799).173. VareL.²446. **-sten**, en. (nu l. br.) (Kalk.V.174). VSO. JPJac.I.60. **-støv**, et. 1) ☉ d. s. s. -pulver. Hallager.189. jf.: (Shakespeare) levede i stadig Berøring med . . dristigt frembringende Aander, hans Medbejlere. Diamanten blev sleben i Diamantstøv.Brandes. VIII.73. 2) † som varebetegnelse, fx. om pulveriseret glimmer: Hage.²628. om et vaskepulver: Riget.⁵/₁₀ 1912.5.sp.4. **Diamantør**, en. [dianan'tør] flt. **-er**. (efter fr. diamantaire) ☉ diamant-arbejder, -sliber. Ordbs. **Diameter**, en. [dia'me'dør] flt. **-tre**. (af gr. diá-metros, gennemmaaler; jf. Meter; mat.) ret linie, der gaar igennem midtpunktet af en geometrisk figur (ell. et legeme) fra den ene side til den anden; især om tværlinie gennem en cirkels centrum; tværmåal. Sylvius.Geom.78. (klokken) er i Diameter 9 sædlandske (: sjællandske) Alen. Æreboe.140. 25 korinthiske Kolonner af Marmor, hver paa 25 Føds Høide og 2 Fods . . Diameter.FrSneed.I.540. Sal.²VI. 109f. **diametral**, adj. [dianme'tra'l] (l. br. diametralsk. JBaden.FrO.II. Meyer.) (mat.) adj. til Diameter; især i forb. som diametralt modsat, som ligger i den anden ende af en diameter. diametralt modsatte Punkter. Sal.²VI.110. || ☉ (overf.) som er fuldstændig modsat, stik imod noget andet. Den diametrale Modsatning til den absolute Hengivelse er den absolute Knibskhed.Kierk. I.399. (han) hævdede den diametralt modsatte politiske Opfattelse.Høffd.M.A.I.140. KPont.Psychiatr.I.61.

Diarr(h)é, en. [dia're'] flt. **diarr(h)er**. (af gr. diarrhoë, gennemflyden, til rhé-in, flyde, strømme; ogs. i alm. tale har Diarrhé nu næsten helt fortrængt de hjemlige navne Bugløb, Durkløb, Tarmløb, tyndt Liv, tynd Mave ofl.) sygelig tilstand, hvorved tarmindholdet udtømmes ofte og i tyndflydende form. Denne Dag begyndte jeg at attackeris med en stærk Diarree.Klevenf. R.J.8. Hos Mange forarsager Hvidtkaal Diarrhøe.Tode.ST.II.74. HCAnd.Breve.II. 679. *Din Mave daarlig er, du slet for-

døier, | Og flux faaer nu beau-monde Diarrhee. *PalM.I.42. Pamum.160.* Gør det (∴ at læse en bog: „Danske sommernætter“) ikke akkurat samme indtryk, som når man ser et menneske sidde og forrette sin melankolske diarré i måneskin? *Hjorto.K. 65. jf. (med.) Tanddiarr(h)é og (overf., spøg.) Mund-, Penge-diarr(h)é samt: Jeg har nu ikke talt med et Menneske en Uge — tilgiv derfor min Skrive-Diarré. Bang. Va.183.*

Dibbel-(saa)maskine, en. [di-b(ə)l-] (*landbr.*; se *dible 2*). *LandbO.IV.148. Sal.XV.437. -saaning*, en. (*landbr.*; se *dible 2*). *LandbO.IV.152. dible*, v. [di-blə] **-ede**; vbs. **-ing**. (*fra eng. dibble*, plante ved at stikke et hul i jorden med en sættepind (*dibble*); *landbr.*) **1)** plante v. hj. af sættepind ell. plantestok. Har man .. Vip-per (*af klittag*), dibler man dem, det vil sige, der gjøres rækkevis Huller med Plantestokken. *Andres. Klitf. 294. smst. 297. 2) saa v. hj. af en maskine, ved hvilken udsæden nedlægges i (regelmæssigt fordelte) huller i jorden; *pletsaa. Aller.I.866.**

did, adv. [dið; sj. dið (*Verner.211*)] *did. Høysg. AG. 98. (æda. pit, ogs. thiat, thigat (pnhæt) (DGL.I.104), fsv. pit, no. dial. og sv. did; vistnok dannet af en gl. kasus-form af pron. den og præp. ad, jf. hid; nu kun i skriftspr., især højt. og poet.) 1)* om et sted, til hvilket en bevægelse ell. lign. foregaar; *derhen*. Da kom Herren *did* (*Hölb.MTKr.548: didhen*) igjen. *Hölb.MFbl. 21. Wadsk.95. *Did (staklen) efter Døden kom, | Hvor ingen frøs, skjønt alle vilde. Wess.79. *Saa flye vi did, hvor Tryghed vinker os. Fram.FE.22. Grundtv.Snorre.III. 42. *Did (∴ til himlen) har du Kæmper kaldet, | Som Verden leder om. Ing.RSE. II.188. Winth.HF.294. Ingen i hele Verden kan sige til mig: did skal Du gaae eller: her skal Du forblive. Bagger.I.51. Allen.V.149. en germansk Stamme, der dog ikke er kommen did gennem det indre Rusland. Rosenb.L.29. Drachm.DM.3. Efter den lutherske Lære var det jo kun de troende, der kom did (∴ til paradis). Troels.LXIV.71. hvorhen et Menneske inderst ind vil, did kommer han ogsaa. Jørg.Liv.I.9. 2)* (*sj.*) om et sted, paa hvilket noget foregaar; *der; derhenne* (*jf. did-henne, -oppe, -ude ofl.*). **Did (∴ i vesterled) gaar hver Aften Solen ned | Bag Rosenskyernes Volde. Ing.RSE.VII. 242. 3)* (*sj.*) m. afsvækket steds-bet., om et forhold, til hvilket noget hører ell. sigter oln.; *derhen; dertil. (gud) underviisede (menneskene) udi adskillige Ting, som anginge Jødens Dyrkelse. Did hensigter blant andet den Lov, om ikke at saae to Slags Sæd udi en Ager. Hölb.JH.I.249. *Det er det eneste, | Jeg har at fordre, du at skienke mig. | Did hører ei, endnu i Dødens Stund | At høre Damon haanet af sin Dommer. Fram.(Rahb.LB.II.613). 4)* om forb. m. hid, især hid og did, se hid.

did-, i sgr. [dið-; hvor 2. led er et adv. ogs. dið-, m. hovedtryk paa adv.; jf. ogs. -indtil] (*kun i skriftspr., især poet. og højt. tid.*) af did, især i bet. 1; *dels i forb. m. et steds-(ell. tids-)adv., se did-hen(ne), -op(pe), -ud(e) ofl. (i alm. spr. der-hen(ne), -op(pe), -ud(e) osv.), dels (nu næppe br.) i forb. m. (part. af) verber, især saadanne, der betegner en bevægelse, se did-føre, -komme, -sende ofl., dels (nu næppe br.) i forb. m. subst. ell. adj., der er afl. af verber, se did-hørig, -komst, -rejse ofl.*

Didaktik, en. [didag'tig] (*især filos.*) den del af pædagogikken, der har til opgave at give en vejledning for undervisningen; *undervisningslære. JBaden.FrO.II. Sal.² VI.128. didaktisk*, adj. [di'dag'tis] (*af gr. didaktikós, afl. af didáskene, (be)lære, jf. Autodidakt; filos. og æstet.*) hvis formaal er at bibringe kundskaber; *belærende. JBaden.FrO. *Det Livsafsnit, der kaldes det didaktiske, | Fordi man deri lærer at see klart, | Nu ligger bag ved ham. PalM.V. 116. Den didaktiske Poesi .. gaar ud fra en Sætning, over hvis Sandhed Forstanden er klar. ClPet.O.124. Sal.² VI.128.*

dideldum, didelum, interj. [dið(ə)l-(d)om, ogs. did(ə)l'dom, didə'lom] *især i forb. didelumdeja* [didəlom'dai(a)] (*ty. dideldum-(la), ogs. dudeldum; jf. diderumdalla(la), didelej, dudelom oln. Krister.Skømtviser. (1901).AA.48.51.202*) **1)** som lystigt vise-omkvævd. **Hans Nilen har trukket sin Iolpe paa Land, | Didelum, didelum, dei. | Han siger, at Tropmand skal gøre'n istand | Didelum, didelum, dei. Folke-Visebog.(1873). 152. jf.: *Der er Rum til et Springom, | Deideridom! og Deideridom! Oehl.XIII. 34. 2)* (*spøg.*) som subst., især om *daarlig musik*, atter dundrede Pianisten hen over Flygelet, og Violinen skar ind med sit Dideldum. *Drachm.F.I.67. || om daarlig (døgn-) litteratur: *den nyere Literatur, | Ej moderne Didlomdeja, | Demimonde-Vrøvl og Pjæt, | Næ han læste i „Jesaja“. Blækspr.1902.30.*

Diderik, en. se Dirk.

did-føre, v. Tømmer og Brændeved .. maatte didføres. *Hölb.DH.II.689. || (overf.) de senere sophistiske Philosophemer, dem ogsaa Herder betragtede som didførende (∴ til ateismen). Rahb.E.IV.11. -hen, adv. *Hollænderne .. har intet at føre did hen (∴ til Indien) uden Ost og Smør. Hölb. Kandst.II.1. (jeg) gaar didhen, hvorfra Ingen kommer tilbage. Blüch.(1846).IV.210. Heib.Dv.68. *Men for at komme didhen (∴ til Amerika) herfra, | Man seile maa over Vandet. Winth.IV.43. *hvi går du ikke ad de blanke vover | did hen, hvor jordens sorg og smærte sover? N Møll.E.45. || (overf.) didhen vilde jeg rette min ivrigste .. Stræben. Molb.F.I.17. -henne, adv. [2] *Alles Blikke ere rettede mod et Punkt langt borte .. Didhenne over Højene viser Jesus sig. Brandes.X.414. -hørende*, part. adj. [3] *Jeg skulde selv vide, at min Dom***

om hint eller dette ofte bestemtes af .. min Mangel paa didhørende Kundskaber. *Bagges.L.I.XII. smst.275.* Sagen med alle didhørende Dokumenter og Oplysninger. *Engelst.Phil.254. † -horig, adj. [3] KSelsk.Skr.VII.297. -ind, adv. *Trænger did ind i Kampens Ild|Bagges.L.I.365. Tops.III.270. -indtil, adv. [di'di'ən,tel] (dannet i lighed m. hidindtil; jf. didtil og sv. ditintills; især hos Bagges.) indtil da. *de gierning gjorde, hvad de gad, | Men didindtil gad Intet gjøre. *Bagges.DV.VI.406.* den didindtil nyttigste og behageligste af alle mit Livs Perioder. *sa.L.I.102. Bagges.III.12. sa.DV.IX.338. -komme, v. den Syge (begyndte) at spørge den anden ad, hvorfor handt var didkommen (i sygeværrelset). Holb.Jep.II.3. sa.DH.I.620. Sibb.Aa.I.96. -komst, en. Wallensteins Didkomst. *Gram.Breve.82.* et talriigt Academie, som kort før min Didkomst havde bestaaet af omtrent 6000 Studiosis. *Æreboe.144. KSelsk.Skr.V.108. -ned, adv. -nede, adv. [2] jf. Ploug.VV.II.21. -op, adv. *Vor glade Aand sig skulde svinge | Did op, hvor Lysets Fader boer. *Lund.ED.139. Grundtv.NM.50. Winth.V.105. -oppe, adv. [2] *han vandrer hist blandt Engle, | Did-oppe over Stjernerne. Sætoft. *ChrIV.110.* Den døde burde da klædes til Fæst for at hædres til Afsked her og for festligt at modtages didoppe. *TroelsL.XIV.101. -over, adv. *Han kastede et flygtigt Blik | Did-over, hvor det nye Huus | Var voxet af det gamle Gruus. Winth.V.167.* han (fortalte) hende, hvormange Blikke og Suk der var fløiet didover (mod hendes hjem). *Bergs.GF.II.353.*****

didre, v. se dirre.

Did-rejse, en. *Gram.Breve.117. Rahb.E.II.129. Blich.III.655.*

I. Didrik, en. se Dirk.

II. Didrik, en. [di'di'æg, 'di'di'reg] flt. -ker. (egl. propr.; jf. Doven-, Drukkendidrik; jarg.) forkortet for Drukkendidrik, fordruken person; drukkenbolt. *en Didrik, som er Mand i Huset, | og som prygler dig, naar han er drukken. *Sødb.GD.96. Hjorto.F.201. Staun.P.233.*

did-sende, v. *Rahb.E.V.274. Ing.EF.IV.49. Wors.SlesvigsOldtidsminder. (1865). 12. -skikke, v. *Holb.Hh.I.99. -til, adv. VSO. || d. s. s. -indtil (jf. sv. dittills). Rahb.E.IV.197. Bagges.III.223. -ud, adv. Blich.III.404. *Hist er Frelse haardt fornøden, | Didud (o: ud paa havet) i en Kamp mod Døden | Gaar det i den vilde Nat. *Drachm.DM.59. EChristians.MV.15. -ude, adv. [2] *Didude (o: paa havet) flammer op en Brand | Imod den dybe Nat. *Drachm.DM.82.****

I. Die, en, † et (*HCAnd.III.109*). [di'æ] (nu kun dial. *Di. Moth.D71. VSO. jf. Feilb.*). (ænyd. di(e), inik. og fk., gl'da. di, sv. di; egl. inf. di(e), der i udtrykket give at) di(e) er opfattet som subst., jf. u. II. die 1; især i skriftspr., jf. dog *Feilb.*) 1) mælken, som barnet (ungen) suger af kvindens (hunnens)

bryst; modermælk. 1.) i forb. give die (jf. u. II. die 1), amme; give bryst. de Liv, som ikke fødte, og de Bryster, som ikke gave Die. *Luc.23.29.* Endog Drager .. give deres Unger Die. *Begr.4.3.* hun (sætter) sig ned paa den grønne Mark og giver sit Barn die. *JSneed.III.448. CKjølbye. Naturhist. (1821). 10. 1.2) (l. br.) i anden anv. hun har mist sin di (o: mistet sin mælk). *Moth.D71. *jeg, som fra Die og Liste | Gud er consaceret (o: jeg som fra ganske lille har været bestemt til teolog). Wadsk.L. Børn .. kan undvære Die, og klækkes op ved Flasken. *Rahb.Tilsk.1797. 821. *Vor Die vi ved hendes Bryster nød. *Oehl.(1844). XVI.15. *Hun dine Sønder ammed ved sit Bryst, | Og at saa vel de trivedes derefter, | Jo vidne kan, at Dien havde Kræfter. *Grundtv.PS.III.5. *Dien af mit Bryst forsvinder. *Recke.SB.88. Drachm.UV.127.* Dette er Deres Barns Amme; hun har sund og rigelig Die. *sa.UB.198. (sj.): Da man .. malkede Omegnens Piger, viste en sig at være med Die. *TroelsL.XII.144. 2) \ diende barn; diebarn (jf. Diert). *Kun et Blik hun stial sig til imellem ad Dien. *TBruun.V.169.********

II. die, v. [di'æ] die (d. v. s. die). *Høysg. AG.36. smst.132. jf. Arkiv.XXIX.16. -ede. (ænyd. di(e), æda. di (Cambr.), sv. dia, ty. dial. de(e)n; besl. m. lat. filius, søn (jf. Filial), gr. thêlê, brystvorte, sanskr. dhayati, suger; jf. dægge; især i skriftspr., jf. dog *Feilb.*)*

1) om barnet ell. (sjældnere) ungen: suge mælk af moderens bryst (yver); patte. 1.) abs.: faa bryst. en gammel Geed, som havde hos sig et ungt Kid, som endnu diede. *Robinson.I.98.* Hver Gang Barnet diede (vang) Smerten .. hende til at bide i Læberne. *JSneed.III.447. Ing.Vst.10. Bødt. 39. jf.: *Som nyfødt Noer han .. died af et Horn. *Oehl.HK.64. || (nu l. br.) give at die (jf. I. Die 1.1). (han tog) Kameler, som gave at die, og deres Føl. *1Mos.32.15. smst.21.7. *Sønnen af Marie, | Som .. | Kvinden gav at die. *Grundtv.SS.IV.75. || præc. part. brugt som adj.: som (endnu) drukker modermælk; ogs. i al alm.: spæd. et diende Lam. *1Sam.7.9. *De kaste det diende Noer i Flammen. *Oehl.L.II.115. *Af diendes og spædes Mund .. | Sig Lovsang Gud .. bereder. *Grundtv.SS.IV.146. jf. *Matth.21.16. og *Ps.8.3. 1.2) m. obj., som betegner mælken, brystet ell. moderen. (af hendes) Bryste skulde (han) die Tydsk (had) i sig med Melken. *Tychon.AB.188. *Vi (Blor) diet (*Oehl.EA.268: drukket) Melk af samme Moderbryst. *Oehl.(1841).V.186. *PalM.Venus. 124. jf.: die (nu: suge, malke) Mælken ud af eens Bryste med et Patteglas. *VSO. || Gid du var mig som en Broder, som den, der diede min Moders Bryst! *Højs.8.1. Es. 60.16. en fornemme Dame (gav barnet) sine Bryste at die. *Holb.Ep.IV.111. Drachm.UB.204. || Romulus diede sin Moder Lu-****************

pam. *Holb. Intr. I. 604. Oehl. NG. 230.* *De lode hende die | Baade Gimmerlam og Ko. *Winth. HF. 206.* en ung Kone sad taus .. et lille Barn diende hende. *HCAnd. I. 372. 1.3* om verfv. brug af bet. 1.2. de skal die (1871: suge til sig) havets overflodighed. *5Mos. 33.19 (Chr. VI).* *af dit Øie dier | Mit Hjerte kjærlig Trøst. *Winth. III. 105.* ethvert Menneske, der stille og eensomt dier hine første Tankers Mælk. *Kierk. VIII. 276. JPJac. I. 177.* || *vi begge died Danmarks Bryst. *Grundtv. PS. IV. 219.*

2) om moderen: give barnet (ungen) mælk af sit bryst (yver); give die; give bryst; amme. *Moth. D71.* *Jeg var hans Amme, jeg har diet ham | Ved dette Bryst. *Oehl. VIII. 261.* Mig kunde det aldrig falde ind .. ikke at die mit eget Barn. *Sibb. I. 129. Drachm. KW. 84.* *(hum) dier af sit Jomfrubryst | Ham, der er hele Verdens Trøst. *Jørg. D. 67. SvLa. HJG. 97.* || die op, (sj.) amme op; opamme. *Moth. D71.* „(roserne) er mine Børn!“ sagde Duggen. „Jeg har diet dem op med mine Taarer.“ *HCAnd. VIII. 130.* || præf. part. brugt som adj. *diende Mødre højt raabte til Gud. *JHSmidth. Poes. 165. TroelsL. VIII. 116.* hun holdt sin Dreng ved sit diende Bryst. *SMich. Æb. 218.* || (overf.) *Og Styrken føder sig paany, | i Løn af Rygtet diet. *Ploug. I. 6.* christelige Forældre .. die (barnet) med det Religiøses barnlige Forestillinger. *Kierk. VII. 524.* *thi Magt er Tidens Barn og dør med den, | naar Retten ej har diet den fra Fødslen. *CGandrup. Savonarola. (1877). 17.*

☉ **Die-**, i sgr. (+ Di-. *Moth. D71. VSO.*) som regel af II. die 1. **-barn**, et. barn, der endnu dier; pattebarn; spædbarn. *Moth. D71. Recke. DE. 26.* *Diebarn, Diebarn, | aner Din Mælketrøst, | hvad Mennesket paa Jorden | af Kvaler maa lide. *Drachm. VS. 71. AndNx. S. 170.* **-broder**, en. (sj.) dreng (mand), der har haft samme amme (men ikke samme moder) som en anden (jf. -søster). *Moth. D71. VSO. MO.* **-flaske**, en. Der skulde rigtig Vugge og Barnetøj og Dieflaske, og der maatte tinges god Mælk. *AndNx. MS. 132.* **-givende**, part. adj. [I.1] *Panum. 162.* **-givning**, en. [I.1] *Drachm. VT. 123. KvBl. 1/1906. 3. sp. 1.* **-kalv**, en. (nu sj.) kalv, der dier koen. *Moth. K18.* Efter syv-otte Uger faae saavel Diekalvene som Drikkekalvene af og til afskummet .. Melk. *Olufs. Landecon. 430.* **-lam**, et. lam, der dier faaret (mods. Dæg-gelam). *Moth. D71. Drachm. DJ. I. 211.*

Diele, en. se Dile.

Die-liv, et. (sj.) *Fra Blomstens Die-liv du stige | Til Dyrets Id. *Staffeldt. D. I. 4.*

Di-ert, en. [di'ærd] (spg.; jf. ord som Drivert, Tykkert ofl.) diende barn. Dierten havde skraalet sig i Søvn. *Wied. PS. 183.*

dies, v. se De'es.

Die-søster, en. (sj.; jf. -broder). *NK Bred. Luc. 33.* **-vorte**, en. (poet.) brystvorte.

Drachm. VS. 29. de smaa Fingre slap et Øjeblik Dievorten. *SMich. Dø. 69. jf.:* *et Væld, der slap sin Dievorte (v: flodens ud-spring). *Blaum. StS. 195.*

Difference, en. [difə'rensə] ft. -r. **Diferens**, en. [difə'rɛn's] ft. -er. (fra fr. différence, lat. differentia, afl. af differens, se different || formen Difference bruges nu især i bet. 3 samt ¶ i bet. 2, Diferens især mat. i bet. 2) 1) (nu sj.) forskel ell. uoverensstemmelse i alm. adskillige Skrivefejl .. have indsneget sig udi begge Texter, og forarsaget stor Difference imellem dem. *Holb. JH. I. 590. Diferens. Moth. Conv. D39.* Differensen imellem de to Stykker (v: Euripides' og Goethes *Ifigenia*) vil være Noget af det mest oplysende med Hensyn paa Differensen imellem Antiken og det Moderne; og hvis man kunde faa den Diferens regnet rigtig ud, saa havde man dog gjort Noget. *JLange. (Brandes. XIV. 491).* 2) (især ¶ ell. mat.) forskel imellem to talstørrelser, der var kun en ubetydelig difference mellem de to kandidaters stemmetal | de store differencer i kurserne fremkaldte spekulationslyst; || spec. (mat.): forskellen imellem to tal, der trækkes fra hinanden; rest. Difference. *Sylvius. Geom. 3. 20. Diferens. Sal. 2 VI. 152. 3) (l. br.) mindre meningsforskell ell. tvist. Difference: Moth. Conv. D39. Difference: Sal. 2 VI. 152. Difference-forretning, -handel, en. (ogs. **Diferens**. *Hag. III. 182.*) [2] ¶ en forretning, der afgøres ved betaling af forskellen mellem den pris, hvortil forretningen er afsluttet, og den pris, varerne har ved leveringsterminen; termisforretning (mods. Effektivforretning). *Sal. 2 VI. 152. Diferens-række, en. [2] (mat.) en række tal, hvori differensen mellem to paa hinanden flg. overalt er den samme. *Sal. 2 VI. 152. jf. ORung. P. 157. different*, adj. [difə'rɛn'd] (af lat. differens, præf. part. af differre, se differere; nu sj.) som afvejer fra; ulige; forskellig; forskelligartet. Jordens Axis (er) ved Syndfloden .. bleven forandret .. hvorved differente Aarets Tiider ere forarsagede. *Holb. JH. I. 27.* gamle Kiellinger alle med differente vanskabte Masqver. sa. *KR. Intern. differente eller uligestore Tall. Cramer. (1762). 44. Adr. 1/1762. sp. 15. differentiere, v. [difə'rɛn'tʃe'rə, -'ʃe'rə, ogs. -'ti'e'rə] -ede; vbs. -ing, **Differentiation**. (gennem fr. fra mlæt. differentiare; især filos. og biol.; bruges mest i part. ell. som vbs.) udvikle, udforme efterhaanden, saa at forskelligheder opstaar; nuancere. Nerve- og Muskelsystemet ere selv kun ejendommeligt udformede (differentierede) Apparater. *Høffd. Psyk. 48.* det (er) en af Udviklingens almindelige Love, at det Ubestemte og Ensartede gaar forud for det bestemt og mangesidigt udprægede (Differentiationens Lov). *smst. 118.* fint differentierede og detailmæssigt udførte Regler. *PJJørg. R. 18.* Den***

stadig større og større Udbredelse, der med Nødvendighed maa medføre en stedse stærkere Differentiering af Sproget. *Vilh Thoms. Afh. I. 213. Vilh. And. N. 25. 109.* Efterhaanden differentieres Cellerne og danner de forskellige Væv. *Sal. 2 VI. 581. differere*, v. [difə're'rə] *Høysg. AG. 7. -ede.* (fra fr. differer, lat. differre, føre fra hinanden, adskille) **1**) † skyde til siden; opsætte; lade vente. *Moth. Conv. D39. Meyer. 2* (nu l. br.) adskille sig fra; være forskellig fra. *Een slaar ihjel med magt, en anden kun med latter, | Man i Methoden dem kun differere seer. *Holb. Skiemt. C8 v. sa. MTKr. 98. Høysg. AG. 7. Sal. 2 VI. 156.*

difficil, adj. [difi'si'l] (gennem fr. difficile fra lat. difficilis, af nægtelsespartiklen dis og facilis, let (se facil); l. br.) (om en person, en sag) som er vanskellig (at have med at gøre); umedgørlig; kilden. Det er en vanskelig, en meget difficil Casus, jeg der geraader i! *Bloch. Suhr. ÆS. V. 127.* (Nordstlesvigs tilbagegivelse) var et altfor difficult Emne at berøre (over for kejser Wilhelm). *Nans. P. 144.* (han) er en brillant Kammerat og paa Bunden hjærtensgod. Men han er difficil i Pengesager. *sa. LL. 171.*

Difteri, en. [difi'də'ri] (nyere lærd form for Difteritis; med.) navn paa en smitsom sygdom, der som regel har sit sæde i svelget; *angina diphtheritica. OBloch. D. 2 I. 104. Sal. 2 VI. 157. Difteritis*, en. [difi'də'ridis] (fra fr. diphthérite, dannet 1821 af gr. diphthéra, hud, skind; navnet skyldes den læderagtige hinde, der udvikles paa de af sygdommen angrebne steder) d. s. s. Difteri. *Panum. 163. OBloch. D. 2 I. 104.* hvad man den Gang (o: omkr. 1870) kaldte; ondartet Halsygge, nu Difteritis. *Ch. Kjerulf. GU. 99. differitisk*, adj. [difi'də'ridisg] (med.) adj. til Difteri(tis). en diphtheritisk Lammelse. *Panum. 165.*

Diftong, en. [dift'ɔŋ] best. f. -en [dift'ɔŋ(ə)n] flt. -er [dift'ɔŋ'ər] (af gr. diphthongos, dobbelt-lyd; sprogv.) forbindelse af to vokaler i een stavelse; tvelyd. Æ og Ø bør . . ikke ansees som Diphthonger . . men som virkelige Vokaler. *J. Baden. Gram. 9. Mikkels. Sprogl. S. 6.* faldende, stigende, svævende diftong, (fon.), tvelyd m. hovedtryk paa henholdsvis den første ell. den sidste af de to lyd ell. m. lige stærkt tryk paa dem begge. *Jesp. Fon. 549.*

dig, se du, pron.
i. Dig, et. [di'qə ell. (dagl.) 'di:ə] flt. -r. (æda. diki, oldn. diki, jf. eng. dike og ditch, ty. deich og teich; sanskr. dehi; betydningen er overalt dels den gravede sænkning: groft, dam, dels den opkastede forhøjning: jordvold, dæmning; jf. I. Dam; grundbet. er (vistnok): det gravede) **1**) (dial.) gravet fordybning i jorden til opsamling ell. (især) afledning af vand; dam ell. (især) grøft. Paa begge Sider af Staden nedflyde store Aaer af nogle Diger og brede Vande . . Det Dige paa den Nordre-Ende

af Byen . . driver dobbelte Møller. *Holb. Berg. 31. Sv. Grundtv. Gl. M. Ny Sml. 122 (Bogø). Feilb. Kværnd. 2*) opkastet vold ell. dæmning (af jord ell. sten). **2**) vold, der tjener som hegn ell. skel; jord-, stengræde. *Høysg. S. 133.* (der) settes Grøft med fast Dige, hvorpaa plantes levende Gierde. *Forordn. 1817. 1781. § 2.* de havde . . staaet udenfor Præstegaardshavens Dige og hørt ham spille inde i Huset. *Jak. Knu. LU. 65.* ærværdige gamle Diger, der havde sat Skjel og Grænser fra Arilds Tid. *Aakj. PA. 30. 2. 2*) jordvold, der tjener til at beskytte lavtliggende arealer mod oversvømmelse; dæmning. *Moth. D. 74.* saasom Fæstningen ikke kunde imodstaae Strømmens Magt, løsedes Digerne, og Grundvolden borttrykkes. *Holb. Herod. 227.* *Sikkert Floden var hæmmet, med Diger af mægtige Bielker. *Oehl. Øen. (1824). II. 37. Ing. RSE. VII. 209.* Som et Jernbanenet over Sumpe og Enge strækker sig her (o: i marsklandet) . . de paa Diger opførte Veie. *HCand. IV. 110.* Diget, som beskytter By og Omegn mod det urolige Vesterhav. *smst. 112. Recke. LD. 135. Landb. O. I. 554. ||* (billedl. og overf.) *sæt et Dige | For Trolshed og Ondskabs Magt. *Falsen. I. 567.* *over Grøfter og Gjerdestav | Fremstyrter Hæren, som løsladt Hav — | Ei høiest Dige den Strøm kan hemme. *Ing. VSt. 238.*

ii. dige, v. [di'qə] -ede. vbs. -ning (VSO.). (glda. d. s.; afl. af I. Dige; især fagl. ell. dial. (jf. Feilb.)) sætte et dige; hegne, gærde ell. dæmme ved diger. *Moth. D. 75.* At dige med Tørv eller Steen. *VSO.* *(født) paa Ditmarskens Sletter, | Vant til at dige mod et mægtigt Hav. *Oehl. EA. 240. ||* med efterstillet adv. Kong Olav (lod næsset) dige af fra Landet med en bred Grøft, og en høi Vold. *Grundtv. Snorre. II. 70.* Haven skal diges ind. *VSO. Feilb.* Der maa diges op for Havet. *VSO. Feilb. Dige*, i sgr. (nu især dial.: **Dig**. *Moth. D. 74. jf. -greve, -smutte.*) som regel (især fagl.) af I. Dige **2. 2.** -baand, et. forbund af de lodsejere, der er interesserede i et diges anlæg og vedligeholdelse; digelag. *Sal. 2 VI. 164. -berme*, en. strimmel land paa begge sider af diget, der ikke maa graves ell. pløjes. *Sal. 2 VI. 164. -brud*, et. *MO. Landb. O. I. 556.* (overf.): der foregik et Digebrud tillige. Ud strømmede med ustandselig Kraft, Evropa over, alle disse længe beherskede Drifter. *Troels L. XIII. 129.* det vældige Digebrud i Drachmanns Lyrik. *Vilh. And. N. 96. -fod*, en. **1**) det nederste af, grundvolden til diget. *MO. Landb. O. I. 555. 2) (dial.) aggeren. *Feilb. -fred*, en. (l. br.) den for digerne gældende særlige retsbeskyttelse (jf. *Digelov. 1817. § 17*). *MO. -graver*, en. **1**) i egl. bet. *Moth. D. 74. Oehl. VII. 318. 2) (dial.) $\frac{1}{2}$ d. s. s. -svale. *Skattegraveren. 1889. II. 153. -greve*, en. (alm. **Dig**). (fra mnt. dikgreve, nt. diikgræve; foreld.) mand, som har opsiget med digers vedligeholdelse; digeinspektør. *Dige-greve: Moth. D. 74. Harboe. Mar. O. 88. Dig-***

greve: *Moth.D74*. Diggrevens Børn. *Etlar.* (bogtitel.1840). Planen om Lammefjordens Tørlægning . . skyldes Diggreve Grove i Slesvig. *Trap. II. 474*. Diggreve Todsens skønne Rokokohus (i *Tønder*). *Pol. 2/a. 1920. 9.sp.4*. **-kam**, en. Sneen var forsvunden . . fra Bakker, Dige kam og Agerrygge. *Blich. II. 492. smst. III. 107*. **-krone**, en. den øverste (flade) del af diget. *Sal. 2 VI. 164*.

I. Digel, en. († *De gel*). [*di²q(ø)*] *ftt.* digler. (anyd. degel (deyel, dæle), sv. degel, oldn. digull, ty. tiegel; vist best. m. lat. figulus, pottemager, til fingere, forme, danne; jf. I. Dej og II. Digel; især *fagl.*) kar, i hvilket glødning og smeltning udføres; smeltedigel. Ligesom der er degel (1871: diglen) til at prøve sølvet, og oven til guldet; saa prøves en mand efter sin priseliggjernings beskaffenhed. *Ords. 27. 21 (Chr. VI)*. kom (blandingen) i en Degel, og sæt det paa Gløer. *Heste L. (1703). C7r. Ruge. FT. 22*. Digler, ildfaste Kar . . til at smelte Metaller i. *Vare L. (1807). I. 263. Ørst. II. 33. Ing. EF. I. 111*. *Han sad med Pusteren, og lod | Den Digel, som paa Ilden stod, | I Heden glødes. *Winth. VI. 151. Wagn. Tekn. 82. jf. deil eller diggel. Moth. D53*. || (overf.) han formaaede at give sine Værker indre Ligevægt. De randt af Diglen i Formen. *Brandes. III. 367. JJPac. II. 112. CEw. F. 263*. hun (var) tidligt . . hærdet i Livets Digel. *Wied. S. 4*. Jeg sidder og finger med Digel og Form og det hvislende hede Metal; jeg støber mine Eder og gemmer dem. *JV Jens. IM. 36*.

II. Digel, en. (ogs. Digle. *D&H.*). [*di²q(ø)*], [*di¹(q)læ*] († *Dil. vAph. (1759)*). *ftt.* digler. (fra ty. tiegel ell. holl. degel; best. m. lat. tegula, (flad) teglsten (se Teg); bogtr.) presseslade (i bogtrykkerpresse), som nedtrykkes af presseskruen og presser papiret mod bogstaverne. *VSO. Wilkens. MT. 343. Sal. III. 266*.

Dige-lag, et. d. s. s. -baand. *Dagbl. 22/2. 1877. 1.sp.5*. Ribe Digelag. *DagNyh. 24/1. 1911. 4.sp.5. Sal. 2 VI. 164*.

Digel-presse, en. [II] (bogtr.) *OpfB. III. 2. 173*. **-prøve**, en. [I] ☉ prøvning af malmens metalholdighed olgn. ved smeltning i en digel. *VSO. D&H. -(støbe)staal*, et. [I] ☉ staal, som fremstilles ved sammensmeltning i diglen af forsk. staalarter; støbestaal. *Hage. 2639. Sal. 2 VI. 167. Jørg. Fra Vesuv til Skagen. (1909). 94*.

Dige-mester, en. (foræld.) 1) [I.1] (efter ty. teichmeister) Den kongelige „Digemester“ . . der havde Tilsyn med alle de kongelige Fiskeparke. *Troelts L. V. 40. 2) [I.2] (efter ty. deichmeister) mand, der bygger diger (mod oversvømmelse). Andres. Klitf. 230. Kalk. V. 175*.

diger, adj. [*di²qør*] best. f. og *ftt.* digre [*di¹qør*, ogs. [*diqør*] (*glda.* digher, der, stor, megen (jf. dert), æda. dighær, oldn. digr, tyk, stor, jf. got. digrei, rigelighed, overflod; best. m. Dej(g), jf. no. dial. digna, blive tyk,

diga, blød, tyk masse || ordet gik ud af brug i 16.-17. aarh. (dog bevaret i jy., se *MDL. 679*, og i stednavne som Diger-bjerg, -høj, Diernisse, se *JohsSteenstr. DS. 91*), men optoges fra (no., sv. og) oldn. i beg. af 19. aarh. (endnu ikke i MO. og af Levin betegnet som „uforstaaeligt paa Dansk“, jf. *HjælpeO.*) || kun i skriftspr., især poet. ell. foræld., samt i navne som (jomsvikingen) Bue (den) digre og Olav den (hellige ell.) digre, jf.: Olav Tykkert (oldn. Óláfr digri). *Grundtv. Snorre. II. 115* samt: den mægtige danske Jarl Sivard eller Sigurd med Tilnavnet Digre (den Tykke). *Wors. Danske i Engl. (1851). 87) 1)* (om mennesker) før; tyk. *Den digre Fraadser tænker sig hos Odin. *Oehl. VII. 90*. *(han er) Føer af Lemmer, men ei diger. *smst. XI. 21*. Diger er din Hals, Ejnar, dog har jeg ogsaa set slige Fisk løbe i Nettet. *Barfod. B. 178*. *Anderledes tyktes han mig | — mere diger, mindre klejn. *Drachm. VS. 98. 2)* (om ting) svær; omfangsrig; vægtig (ofte m. bibet. af værdifuld). Undsætningen bragte os foruden Baad en diger Kurv med Proviant. *Knud Rasm. G. 30. jf.: *du digre Muld, | saa evnefuld, | saa yppig til at yde. LCNiels. U. 15*. især om bøger: mangt et digert (o: omfangsrigt) „Digterværk“, hvis eneste værdifulde Indhold er et Par nøjagtigt tegnede Sjælstilstande. *HarNiels. VS. 47. VVed. (NatTid. 11/1. 1919. Aft. 1.sp.1). Brevm. FS. 290. om ord.: „Absolutisme“ er et digert Ord, et af dem, som fylder Munden, og som ringer i Ørerne. Dagbl. 4/1. 1893. 1.sp.2*. *Ingen åben Mund med runde, | digre Ord i saftfuld Svulmen. *Blaum. Sk. 155*.

Diger-olie, en. se Degerolie.

Dige-smutte, en. (*dial. Dig(c)smut(te)*). *Moth. Conv. D39. Aakj. VB. 81. Feilb.* ☞ navn paa forsk. fugle, der bygger rede i (sten)-gærder, skrenter olgn., dels om slægten *Saxicolina*, spec. *Saxicola oenanthe L.*, dels (nu især jy.) om digesvalen, *Hirundo riparia L.* (*Moth. Conv. D39. MDL. Feilb.*), dels (nu næppe br.) om gærdesmutton, *Troglodytes parvulus Koch.* (*VSO. MO.*). *Kjærbøll. 255. Bev. P. I. 353. Baud. GK. 21. Aakj. VB. 81*. **-svale**, en. ☞ *Hirundo riparia L.* (jf. -smutte samt -graver 2). *Moth. Conv. D39. Kjærbøll. 196. BMøll. DyL. II. 71*. **-tørv**, en. tørv, hvorfat et dige bygges. *Moth. D75. VSO. Feilb.* **Dige-greve**, en. se Digegeve.

I. Digle, en. se II. Digel.

II. digle, v. [*di¹(q)læ*] -cde. (sj.) udvinde ved smeltning i en digel (I), det pureste . . Guld kan han digle ud af Bly og Kobber. *LBruun. SK. 62*.

U Digression, en. [*digrjo¹on*] *ftt.* -er. (af lat. digressio, gaaen bort (fra vejen), afvigelse, af lat. dis, til siden, og gradi, gaa (jf. Grad)) afvigen fra hovedsagen; sidebemærkning. Stilen er ikke pur, og der møde ideligen Parentheser og Digressioner. *Holl. Kh. 70. Ruge. FT. 33. PAHeib. E. 113*. Efter denne Digression vender jeg til-

bage til Hr. Prof. Oehlenschlägers Beviis. *Heib.Pros.III.203. Høff'd.Rousseau.(1912). 82.*

Dig-smutte, en. se Digesmutte.

I. Digt, et (først alm. i 19. aarh., se dog ndf. *Holb.DH.I.42. Falst.Ovid.100. if. VSO. er bet. 1 almindeligst inlk.; jf. Levin. Gr.I.62,II.82*) ell. † en. [degd] *Høysg.Anh. 21. ft. -e, † -er (Gram.(KSelskSkr.II.160). Ruge.FT.127. BSandvig.Overs.afEdda.I. 10 (1783).3r)* ell. † d. s. (*Holb.MTkr.451. Ty-chon.AB.48*). (glda. dict (*Rimkr.*), skriftlig fremstilling, oldn. dikt, n., stil, affattelse; fra mnt. dicht(e), n., jf. mht. tiht(e), m. og f. (ty. gedicht), oht. dihta, f.; dannet til I. digte)

1) til I. digte 2: hvad der frembringes ved digtning ell. digtekunst; poetisk fremstilling ell. frembringelse; især: hvad der er skrevet paa vers, i versform. hvad som Poeterne hid og did indførte udi deris Vers og Digt. *Holb.NF.I.Fort.14. Rostgaard.(KomGrønneq.I.5)*Hand(∴Ovid) sad, og pyntede sin yndelige Digt.Lucoppidan.(Falst.Ovid.a8r)*. Lad blot en smuk Poet.. byde hende den rene skære Prosa, og hun vil sige, at det er det deiligste Digt. *Heib.Poet.II.259*. et dramatisk Digt. *HCAnd.XII.245*. Adam Homo. Et Digt. *PalM.(bogtitel.1842)*. (*Oehlenschlägers*) Nordens Guder er blandt andet et heroisk Digt om vor Natur. *Brandes.II.14*. || nu især: kortere, episk ell. (især) lyrisk frembringelse paa vers. Anakreontiske Digter. [*Birch*]. (*bogtitel.1772*). det bekendte Ewaldske Digt Rungsteds Lyksalighed. *Brandes.II.5*. et Digt paa 22 Strofer. *smst.15*. Digte. (alm. titel paa digtsamlinger, fx. *Oehl.(1803)*, *Drachm.(1872)*, *Jørg.(1898)*). || spec.: (metrisk) frembringelse af (høj) poetisk værdi. 40

*Hvad om de stundom toge Riim for Digt, | Det gribelige for begribelig. *Bagges.V. 72*. Om „Troens Midler“ har (*Brorson*) følt sig opfordret til at skrive ni Salmer, af hvilke ingen hæver sig til at være et Digt. *ADJørg.Brorson.(1887).37*. || (l. br.) koll. om (lyrisk) digtning i alm. Ungdom i Digt og Sang. *Drachm.(bogtitel.1879)*. || (sj.) digterværk i prosaisk form. *JPJacobs. Afh.142*. || \wp overf. Domkirken .. er et mægtigt Digt i Sten. *KrSamf.1912.249.sp.2*. Hun svøber sine Skuldre i et Digt af .. hvidt Atlask. *Hjemmet.1913.827.sp.3*. Thorvaldsens .. Digte i Marmor. *Pol.¹⁹/11.1920.5.sp.3*.

2) (nu kun koll.; sj. uden for forb. som digt og løgn, digt og (usandhed) til I. digte 3: ytring ell. fremstilling, som er i modstrid med virkeligheden; opspind; usandhed; „fabel“.. det saa kaldet Aristes Skrift er en puur Digt. *Holb.JH.I.631*. Hvorledes kand vi examinere, om det er sanden eller Digt, hvad de gamle har sammenvæved? *sa.UHH.I.6*. det er en Daarlighed at ville umage sig med at igien-drive denne Digt (∴ den gullandske hypo-

tese) .. man anseer det som et plumpt Digt, som strax røber sig selv. *sa.DH.I.42*. *Alt dette Digt jeg før for riimeligt erkiender, | End det, at du mig saa aldeeles glemme kand. *Falst.Ovid.100*. den falske Digt, at Lutherus var en Fiende af Confirmationen. *Herst.Ep.46*. Hvad jeg fortæller om Freia, vil han holde for et Digt. *Oehl.HrS.209*. *hvert Ord er sandt; | Med Digt man aldrig bør fare. *Hrz.D.II.200*. skulde saadant Digt og Tant ogsaa være Christendom. *Kierk.IX.171*. Ulrik Christian .. sagde lige i Ansigtet paa Hr. Jens: „det er idel Løgn og Digt tilhobe.“ *JPJac.I.82. Bang.Mi.213. Feilb.* || (med bevidst henblik paa bet. 1). Det Digeriske er .. Sandt og Usandt, Digt og Sandhed. *Kierk.VIII.258*. Fritænkeren er en ærlig Mand, som ligefrem lærer, at Christendom er Digt, Poesie. *smst.XIV.141. Bang.SF.11*.

3) (nu sj.) til I. digte 4: hvad man tænker (med længsel) paa, tragter efter; længsel; attraa; tragten. Herren randsager alle hierter, og forstaaer alle tankers digt (1871: Digten). *1Kron.28.9(Chr.VI)*. *smst.29.18(Chr.VI)*. *eget Bo med Fred og Ro om Søndag som om Søgn: | al hans Digt og dyre Drøm i tusind Arbejdsdøgn. *Aakj. ES.123*.

II. † **Digt**, en. til II. digte: værk (optrævet tovværk) til kalfatring af skibe. *Moth.D75*.

III. **digt**, adj. og adv. [degd] *Høysg.Anh. 21*. (ænyd. d. s.; fra nt. (hty.) ell. holl. dicht, sa. ord som tætt) 1) † som adj.: som er uden aabninger ell. mellemrum; tæt. skibet er så digt som en potte. *Moth.D75*. Denne Ahl eller tykke Skorpe er saa haard og digt, at intet Vand .. kan trænge derigenem. *EPont.Atlas.V.659*. (man) holdt Himmelen for et gandske fast og digt Legeme. *Kraft.(KSelskSkr.III.215)*. Digt Lerred. En digt Skov. En digt Sne. *VSO*. || holde digt: skibet holder ei digt. *Moth.D75*. 2) adv. 2.1) (foræld., dial. (Feilb.) ell. †) uden mellemrum ell. aabninger; tæt (ved); nær (ved); lige (ved). (soldaterne skulde) holde deres Skiolde digt tilsammen, og bedecke sig der med. *Wing.Curt.90*. Gaar kun gandske digt under Vindverne. *Holb.Vgs.(1731).II. 17*. (heren) avancerede .. digt ind paa Castellet. *sa.DH.III.313*. *(hun) sig krysted digt og tet op til sin Frelsers Bryst. *LThura.Poet.226*. At holde sig digt sammen. *VSO*. En Krone, som er digt besat med Perler. *smst*. endda vover han med sin Haandfuld Stratenjunker at gjøre Allarm digt foran Kvarteret. *Etlar.G.H.I.101*. er der ikke en dyb, dyb Grav, digt hos, for dem, der gik deres egne Veje. *JPJac.I.83. smst.40*. || digt til (ell. i) vinden, † med vinden saa nær forind som muligt; bi de vind. jeg hang digt i Vinden, og lod Seylene staae saa fulde som mueligt skee kunde. *Robinson.I.51*. at seile, styre digt til Vinden. *SeLex.(1808).37. Sal.V.255*. 2.2)

† i høj grad; til gavn. *Ligger dog saa lad og blind, | Sover digt (*SalmHus. 630.5*: hart) i Lyster ind. *Kingo. 120*. *De hugge, slide, stinge digt, | Paa Løven, der nu kunde sligt | For Afmagt ikke hevne. *Reemb. II. 211*. *Sort. PSkan. 3*. *Husfogden har dig lært et X for V at tage | Og af din Herres Meel at mele digt din Kage. *Falst. 124*. (*han*) piskede Konen digt paa Rumpen. [*Phenixb.*] *Tobacks-Discursor. 10* (1733). *F5v*. At prygle een digt af. *VSO*.

Digt-, i ssgr. (*nu næppe br. Digte-*, se u. Digt-art, -samling). (*især* \varnothing) af I. Digt 1. -art, en. († **Digte-**. *PMøll. II. 169*. *CWSmith. Holbergs Levnet. (1858). 74. 77*). (æstet.; jf. -slags). den dramatiske Digtart, som man giver Navn af Vaudeville. *Heib. Prop. VI. 3*. de tre vigtigste digtarter er, epos, lyrik og drama | -**cyklus**, en. (æstet.; jf. -krans, -kreds). de lyriske Digtecykler fra 1804 20 | „Langlandsrejsen“ og „Jesu Christi gentagne Liv i den aarlige Natur“. *VilhAnd. Goe. I. 125*.

I. digte, v. [degdø] *Høysg. Anh. 21*. -ede. vbs. -else (s. d.), -ning (s. d.), jf. **Digteri**. (*glda. dicte, oldn. dikta, jf. oeng. dihtan, ty. dichten; af sen lat. dictare, affatte, forfatte, se diktere*)

1) † affatte. at digte og forsvare en unyttig Regel. *Høysg. IPr. 24*. *Han underfundig vidste | Rivalens Brev til sig at liste; | Saansart som det opsnapet var, | Et Brev han digtede. *Wess. 121*.

2) om den virksomhed, der bestaar i at give sine tanker, følelser, stemninger osv. kunstnerisk udtryk i ord (*især: i vers*), ell. overhovedet om selve den kunstneriske fantasiskabende virksomhed hos en forfatter; forfattede og digterværk (skuespil, roman osv. ell. *især digt (I.1)*). *Siig, at jeg med de ni Gudinder mig bemænger, | Og digter Vers. *Falst. Ovid. 65*. *Til Digten hører jo Øll, Brændevin, Tobak. (*fødnote:*) de, som drikke Vand, ere ubekomme til Poësie. *FrHorn. PM. 17*. De første Digtere vare Sangere . . De havde med deres Digten ingen anden Hensigt end at røre, forlyste og gavne. *JSneed. I. 106. smst. II. 281*. *Vers maa først | Man digte . . før man kan nedskrive dem. *Oehl. KG. 287*. *Han digter Æventyr, digter Sange. *Blich. Træk. 12*. *For alle vakke Piger paa Danmarks grønne Vang, | Der blive deres Beiler troe, jeg digted denne Sang. *Winth. VI. 202*. de, som kunde digte, skrev de deiligste Digte. *HCAnd. V. 283*. *Hæld Vand af tusind Blomster i mit Hoved! | Vift mig med Aftenkjølighedens Viftel! | Nu digter jeg igjen - Gud være lovet! *Laestre. 357. Feilb.* || *overf.* det Idealbillede af en Kvinde, som han havde digtet i sit syttende Aar paa et Skolebal. *Schand. AE. 169*. Hvem har digtet (*alm.: komponeret*) Melodien. *Hauch. I. 322* (jf. Tonedigter). om bildende kunst, se sp. 728⁹².

3) m. h. t. forestillinger, udtalelser olgn., som staar i modstrid med virkeligheden; op-

digte (jf. I. Digt 2). Digt (1871: Smed) ikke løgn imod din broder. *Sir. 7. 13* (*Chr. VI*). Vel kand ingen sige, at den heele Historie er digtet, efterdi her er visse Facta, som af alle maa tilstaaes. *Holl. DH. II. 805*. Vente vi andet, da digte vi os en anden Gud, det er en Afgud. *EPont. Men. II. 141*. Det er ei let at begribe, hvorfor Told-Inspectionen . . skulde digte noget saadant til Kapitainens Fornærmelse. *Stampe. II. 107*. En ægte fransk Tiener bør aldrig sige: „je ne scais pas!“ Jeg vilde tusinde Gange hellere, at han digtede mig Alting, end denne undstaaelige filosofiske Taushed. *Bagges. DV. X. 313*. *Hakons Tyrannie har nylig giort | Til Sandhed, hvad der digtedes (o: løgnagtigt fortalles) for dig. *Oehl. HJ. 78*. (*den*) digtede sig falske Guder. *Mynst. Betr. I. 175*. De har stjaalet Frimærker og digtet Poster til Kontorholdet baade med Blæk og Penne, Klatpapier, Penneskafter. *Chr Engelst. LD. 52*. at digte et Eksempel (*paa en filmsensation*) er lige saa nemt som at komme et i Hu. *UGad. Filmen. (1919). 23. Feilb. Esp. 423. Thorsen. 41. jf.: *Lad Tyskerne prale, | Det er jo for dem | At digte og male | Med Fynd og med Klem. Grundtv. PS. VII. 139. (overf.:)* Uden alvorligt arbejde efter levende model er et sådant værk (*som den knidiske Afrodite*) utænkeligt. Ingen kunstner kunde digte denne ryg. *Kunstmus. A. 1919. 14*. || † (*mat.*) tvende Radices nemlig $a = 4$ og $a = -2$. Den første kalder mand en sand Radix, men den Sidste en digtet eller falsk Radix. *Cramer. (1765). 42*. || digte (*en noget*) paa, (*nu l. br.*) lyve (*en noget*) paa. Men hvad ont har vi giort ham, at han skulde digte os uskyldige Menniker saadant paa? *Holl. Hex. IV. 9. (de har) digtet (ham) Ord paa, som han aldrig har talt. Stampe. I. 90. Oecon. T. II. 74. † digte op, opdigte. Det onde Rygte har kun digtet op om dem. VSO. || m. overgang til bet. 2. Jeg kan digte Alt troer jeg, men hvor der er Tale om Pligt, Forpligtelse, Ansvar, Skyld etc. der kan og der vil jeg ikke digte. Kierk. (Kierkegaardske Papirer. Forlovelsen. (1904). 42). Naar en Dreng i sine vaagne Drømme digter sig selv om til en Keiser, der kjører i Sølvkareth, saa er det phantastisk. *CPet. O. 106*. Tizian har foreløbig endt (*Magdalenas*) Levnedsløb. Ja, saa kan Enhver digte det videre, som han har Talent eller Temperament til. *Schand. VV. 329. (han) gav sig med hele sin Sjæl hen til Forholdene, som de var, uden noget bevidst Forsøg paa at digte dem om. JPJac. II. 216.**

4) tænke (*med længsel*) paa; tragte, stræbe efter; attraa (jf. I. Digt 3). *hvor fyndig | Er de Christnes Digten. | Herrens Godhed at bekiende, | Det er deres Maal og Ende. *Brors. 228*. Herren ransager alle Hjertet og forstaaer alle Tankers Digten (*Chr. VI: digtet*). *IKrøn. 28. 9. især i*

udtr. **Ø digten** og **tragten** (*jf. ty. dichten* und *trachten*). *Høysg. S. 184.* *hans Digten og hans Tragten | Var Klør i arme Pigebarn at faae. *TBruun. VII. 33.* al hans Digten og Tragten gik derpaa ud, hvorledes han . . kunde hjælpe sit Rige paa Fode. *Grundtv. Saxo. I. 16. Mynst. Betr. II. 180. Hauch. IV. 160.* den jordiske Digten og Tragten. *Kierk. IV. 38.*

II. digte, *v. [degdø] -ede. vbs. -ning* (*s. d.*), † **-else** (*Moth. D76*). (*ænyd. d. s.*; *fra nt. (hty.) ell. holl. dichten*; *jf. II. Digt, III. digt*) *tætte* (*noget, fx. et kar, en lønde*), *saar der ingen aabninger* (*sprækker, revner*) *findes deri* || (*dial. og foræld.*) *i al alm.*: *Moth. D75. VSO.* man beklæder og digter et Huus baade udvendig og indvendig. *CKMolb. Amb. 138. Feilb.* || *især* † *m. h. t. (trø)farstøjer: kalfatre. DL4—2—17. SøkrigsA. (1752). §502.* Nogle Matroser digte 20 en Sluppe, andre lægge Tougverk sammen. *Syngesp. VII. 3. HandelsO. (1807). 29. Grundtv. SS. II. 33.* Jollen var øst lænds og til Nødtørt digtet. *Blich. I. xxviii.* (*jeg*) ytrede, at det vist var et vanskeligt Arbeide at tætte saadan en gammel Jolle. (*han*) brummede, "man "tættede" Vadskeballier, men "diktede" Fartøier." *Tolderf. F. II. 201. Scheller. MarO. 210.* (*i ordspil:*) *et Tvind af hine Traade, | Hvormed der "gjøres 30 Vers ombord", | . . Man veed, at mellem Røg og Damp | Vi Søfolk digte kun med Hamp. *Bagges. II. 260.*

Digte-art, *en. se Digtart. -hammer*, *en. [II]* † *træhammer brugt ved kalfatring. Moth. D75. VSO. Funch. MarO. II. 27.* **-jærn**, *et. [II]* † *jærnbolt, flad i den ene ende, hvormed værk inddrives i aabningerne ved kalfatring. Moth. D75. VSO.* **-kiste**, *en. [II]* † "en lille, aaben Kiste, som Skibbyggerne bruge." *Funch. MarO. II. 27.* † **-kraft**, *en. [I. 2] skabende fantasi. Eilsch. Term. 23.* Saavel Malere som Poeter behøve en god Digtekraft. *VSO. Ø -kunst*, *en. [I. 2] kunsten at digte; poesi (jf. Digterkunst).* *Jeg vilde viide om de Guder og Gudinder, | de ni Madamer, som i alle Vers man finder . . | Thi derudi jeg seer, at digte Kunst består. *Hob. Paars. 289.* (*den første blandt*) de Konster, der sigte til at forbedre Hiertet, (*er*) Digtekunsten. *Ew. VII. 182.* Naturen . . er langt udtømmeligere paa Forandring end Digtekunsten. *smst. VI. 307. Ørst. IX. 43.* Al den . . lyriske Poesie, al comisk Digtekunst, det Episke og det Dramatiske, kort: næsten hele Poesien. *Heib. Pros. III. 130. smst. I. 481.* (*Oehlenschläger*) var og blev den store Fornyer paa næsten alle Digtekunstens Omraader. *Brandes. II. 11.*

I. Digtelse, *en. 1) † vbs. til I. digte. (Kalk. I. 361). VSO. 2) (dial.) d. s. s. I. Digt 2. Feilb.*

II. Digtelse, *en. vbs. til II. digte (s. d.). Diger*, *en. [degdør] (nu kun dial. Digtere. Eilsch. Term. 36. Ew. III. 5, VIII. 4. jf.*

*Esp. 423. Kort. §139). ft. -e. (ænyd. digtere; jf. oldn. diktri, ty. dichter) 1) (først alm. i 2. halvdel af 18. aarh. (se Hobl. MTKr. 511); jf. Poet samt Skjald) til I. digte 2: udøver af digtekunsten (spec. om udøvere af vese-kunsten, men ogsaa om skribenter, der alene er roman- ell. skuespilforfattere); skønlitterær forfatter. Empedocles . . var ey allene Philosophus, men endog Poet, og Lucretius (en med af de beste Digtere, og af de sletteste Viise) roser hans Vers overmaade. *Reenb. II. 7.* *een, der skrive vil, | (*bør*) Ey tegne noget Navn i skiemtsom Skue-Spil, | Som bruges i det Land, hvor Digteren har (*Hobl. Mps. (Læb.) 246:* Autor haver) hiemme. *Hobl. Mps. 269.* *Lyksalige Diger, | Som Glæden indbød til sin Hytte, | Til venlige Pligter. *Ew. II. 55.* *Hvor stort for en moralsk Poet | At tolke blid Humanitet; | Om sveden Grød og svegne Pligter — | Hvor skønt, hvor saligt for en Diger! *Oehl. SH. 43.* Vi (o: *Oehl. og Tieck*) føle begge, at vi ere to sande Digtere, der staae ene i den prosaiske, politiske Tid, og som maae holde sammen, som Goethe og Schiller. *sa. (Reumert. CO. 153).* som og nogle af Eders Digtere (*Chr. VI:* af poeterne hos eder) have sagt: vi ere jo og hans Slægt. *ApG. 17. 28.* Folke-Poesie er en Frembringelse af den poetiske Evne, fordeelt over hele Massen af Folket . . hvorimod en poetisk Litteratur først opstaaer ved individuelle Digtere. *Heib. Pros. III. 44.* *Som Diger giver jeg Følelsen Luft | I Riim og Toner. *Hz. D. I. 140.* Ewald, den Diger, der for Oehlen-schläger staaer som Naturens uopnaaede Sanger. *Brandes. II. 8.* da (*Oehl.*) havde forelæst Steffens sit Digt . . og hørt de historiske Ord: "Ej, min bedste! De er jo virkelig en Diger" (der nok egentlig — efter et Brev fra Kamma Rahbek — havde den mere private Ordlyd: "De er jo min Sandten ordentlig Diger!"), svarede han rolig, at han var fast selv af den Formening. *Vilh. And. AO. I. 86.* (*jf.:* (*Brandes*) løb mig imøde, udstrakte sin Haand . . idet han udbrød: Men De er jo Diger! *Drachm. D. 2. xv*) || *skrift forfattet af en digter.* Af juridiske Bøger var der ingen at see, men Bordet laa fuldt af Digtere. *Holst. V. 60. 2) (nu kun dial.) til I. digte 2: en, der fortæller noget, der strider imod virkeligheden; løgnhals. Moth. D77.* en Diger er en Løgner. *Hobl. MTKr. 511. Esp. 423. Digerter-*, *i ssg. (især Ø) af Diger 1; kun de vigtigste ssg. medtages. -aand, en. 1) til Aand 3. min ulmende Digtaraand. Ew. VIII. 147. smst. 156. (Goethes) Digtaraand er som en klar, varm og dog forfriskende Sommerdag. *Oehl. (1851). XXV. 215. Brandes. III. 242. 2) til Aand 4. fribaarne Digtaraand. Brandes. II. 371. -broder*, *en. Henrik Wergeland . . blev tegnet med Begejstringens flammende Farver af en yngre Digerterbroder (o: Bjernson). Schand. O. II. 138.***

Borchsen.HI.100. -**drøm**, en. (*han*) vakte mig af mine Digterdrømme.*Hauch.MfU.289. Hauch.VII.373. jf.:* Situationer og Egne, som han har digterdrømt ud af smaa Oplevelseskim.*HBrix.GT.118.*

digterere, v. [degdæ're'ræ]-ede. (*foragt. dannelse til I. digte 2; l. br.*) *digte slet ell. middelmaadigt.* er det nu ikke forskrækkeligt, saa megen Digtereren der er nu om Stunder?*Leop.PC.19.*

Digter-evne, en. *Bagges.L.I.149. (jæg) frydede mig over mine herlige Digterevner .. hvorledes jeg engang vilde komme til at dethronisere Øhlsenschlæger.Bagger.I.155. Brandes.II.338. -frihed, en. (l. br.) d. s. s. digterisk frihed. VSO. MO. -gave, en. (aarlig) understøttelse, som (af staten) tilstaas en digter. PalM.V.201. CRoos.Moderne ty. Litteratur.(1914).54. -gave, en. (poet.) d. s. s. -evne. Steners.(Rahb.LB.I.193). *Ev.VIII.145.* hans Digtergave voksede med hans aandelige Udvikling.*Brandes.III.424. -gejst, en. (nu sj.) d. s. s. -aand. Hrz.D.III.86. -hjerter, et. (poet.) Oehl.XXIII.245. et sygt Digterhjerter.HC And.Breve.I.105. *Med Haan og Spot tidt Digterhjerter saares.Holst.(Oehl.Bidr.II.276).**

Digteri, et. *ft. (kun i bet. 2) -er. (vbs. til I. digte 2; nu især nedset. (jf. Digting, Digtekunst)) 1) som vbs. *De der har Geist til Digteri, | Har ikke Tiid at digte.Sort. PSkan.41. han vilde .. gifte sig og leve af Digteriet.HCAnd.VIII.186. smst.VII.282. *Thi Digteriet laae i Graven, | Som knap Apoll jeg havde kjendt.Winth.XI.207. Gid Pokker havde alt det Digteri og Æsthetisering i dette sølle Land.Schand.TF.II.74. Digteriet var ved at blive en Magt i det gode Selskab.JPJacobs.Afh.282. 2) m. mere konkr. bet., om *digtinger, (mindre) digterværker. (især koll.). *Thi bad jeg aldrig de .. Høylærde, | At værdige mit stakkels Digteri | Et enkelt Blik.TBruun.S.8. aldrig finder hun de Ord, der gør Digteri til Poesi.PLevin.(Pol.14/11901).* Som en Slags Bod for sine profane Digterier slog Hartmann sig i sine senere Aar .. paa at omdigte Legender.VVed.R.413. *VortLand.3/11904.1. sp.3.**

Digter-inde, en. *kvindelig digter (jf. Digterske).* Hun var en .. god Digterinde, og har skrevet adskillige aandelige Sange.*Wand.Mindesm.240. jf. HCAnd.X.121.*

⊗ **digterisk**, adj. [*degdærisg*] (*fra ty. dichterisch; vist først brugt af Ev.; ikke optaget (1793) i VSO. og endnu ikke i MO.; jf. NyerupRahb.VI.194; sml. digtersk*) som er ejendommelig for, tilhører en digter ell. digtekunsten; poetisk. Naar man .. tiltroer sig en digterisk Ære .. saa bliver det altid tungt at skikke den til Bageren for Brød.*Ev.VIII.196. (jæg)* han tænkt paa min moralske Hensigt, førend jeg tænkte paa den digteriske Indklædning.

smst.156. smst.195. det Vovsomme er .. altid mere digterisk end det trygge.*Zetlitz.Poes.175.* Christen Prams udvalgte digteriske Arbejder samlede og udgivne af K. L. Rahbek. (*bogtitel.1824*). *Heib.Pros.III.130. (en)* digterisk Ild glimtede i hans Øine.*Hauch.III.178. Hrz.IV.62.* lyse, digteriske Dage.*HCAnd.XII.79. Gyllb.VI.105.* det er et rent digterisk (*o: litterært*) Forsøg, man mærker intet Liv bag ved.*Vilh And.AO.II.51. (l.br.):* Digteriske Friheder (*licentia poetica*) .. Afgivelser fra alm. Sprogregler, som Digteren undertiden tillader sig af Hensyn til Rim og Rytme.*Hag.III.185.*

Digter-kald, et. (*jf. -gave, -evne*). *Jeg tvilte nu ei om mit Digter Kald.*Rein.ND.158.* Baggesens høie Digter-Kald.*Grundtv.Udv.III.613. *Dit ædle Digterkald.Hauch.SD.I.298. -konge, en. den ypperste blandt en kreds af digtere. Bagger.I.27. -kraft, en. *Hver ædel Digterkraft i Yttring efteraber | .. det Heles Skaber.Bagges.Ep.437. sa.DV.IX.448. jf.: han n. nynede Bjørnsøns Vers, som vilde han holde en Digterkraft for sig, som det var værdt at stræbe efter at naa.Schand.TF.II.212. -krans, en. (laurbær)krans som hæderstegn til digtere (jf. -krone); især (poet.) billedl.: *Bagges.V.86.* min Digterkrands .. trykkede mit Hoved som en Tornekrone.*Hauch.I.311.* endnu flere har drømt sig som store Skuespillere .. eller de har higet efter Digterkransen.*Tops.II.71. Biogr.Lex.XVI.266. -krone, en. (poet.; jf. -konge, -krans). Bagges.V.184. Holst.(Oehl.Bidr.II.277). † -kunst, en. d. s. s. Digtekunst. *hans Digter-Kunst (var ham) en trøstig Tidsfordriv.LThura.(Falst.Ovid.a6). Digterkonsten .. blev betroet de Dødelige, til at lære dem Godheds Priis.*Ev.VIII.155. smst.147. VSO.***

digterlig, adj. [*degdærlig*] (*sj.*) d. s. s. digterisk. *PVJac.Breve.35. Digterling, en. [degdærlen] ft. -e. (fra ty. dichterling; spøg., sj.) (ung) ubetydelig digter. Goddag, Digterling! Hvordan har den lille Muse det? Wied.SK.171.* alle unge, fremadstræbende Digterlinges .. lønlige Mål.*NThThomsen.UnderMasken.(1912).106.*

Digter-liv, et. *Boye.WS.32. („Ahasverus“)* betegner et .. Overgangspunkt i mit Digterliv.*HCAnd.XII.245.* Hauchs Digterliv var .. en beständig Kamp.*Brandes.I.413. smst.II.125. -natur, en. Hauch.MfU.340.* Carl Bagger, en af de meest begavede, sunde Digternaturer.*HCAnd.XI.81. smst.XII.245.* Digternaturen i ham. *Goldschm.VIII.74. Recke.Digte.VII.(1911).135. -navn, et. Thiele.Vragst.115.* det var første Gang, at Nogen satte Digternavnet i Forbindelse med mit.*HCAnd.XI.58. Bagger.II.403. Schand.TF.II.388. -nykke, en. min naturlige Kiærlighed til Fædrene i Forening med min Christendom holder mine Digternykker Stangen.Grundtv.*

LSk.62. † **-ros**, en. d. s. s. -ry. *Evig skal hans Navn og Sange yndes, | Evig skal hans Digterros bestaae. *Rahb. PoetF. II. 31. Ørst. Br. I. 276.* **-ry**, et. (jf. -ros). „Brand“ .. grundlagde Ibsens Digterry. *Brandes. III. 298. AndNæ. M. 170.* † **-sans**, en. poetisk sans. Parthensyn, Kortsynethed, Mangel paa Digtersands og Uvillie mod Forfatteren gjøre sig gjeldende (hos recensenterne). *Hauch. DV. II. 11. MO.*

digtersk, adj. [degdærsq] (sj.) d. s. s. digterisk. „Den mere danske Form digtersk er endnu yderst sjelden.“ *Levin.* Selve hans Navn Ufred .. røber ham som Ufredstifteren, som en ren digtersk Person. *Aolr. FA. 16.* digtersk er (skikkelsen) udført med stor interesse. *DSt. 1919. 35.* **Digterske**, en. (sj.) d. s. s. Digterinde. digterske . . kaldes et kvindfolk som gør vers. *Moth. D77. VSO.*

Digter-skole, en. flere til samme kreds eller samme retning hørende digtere. *Paa Holbergs faste Grund .. | En Bygning reises skal, en Digterskole bæres. *Hz. X. 178. sa. D. I. iv. Brandes. II. 43.* den nye norske Digterskoles, Bjørnsons og Ibsens, friske .. Sprog. *smst. III. 5.* **-syn**, et. (især i flt.) det (var) især de enkelte store Digtersyner, der hos Grundtvig tiltalte mig. *Hauch. MfB. 240. smst. 133.* **-vis**, en. *lad mig ei paa Digterviis | Kun Roser uden Torne male. *NordBrun. D. 53.* hvis jeg paa Digterviis vilde tage en Mængde uvedkommende Ting med .. kunde denne Historie blive en alenlang Novelle. *Kierk. III. 182. Recke. SD. 85.* **-værk**, et. 1) poetisk arbejde (oftest af større omfang: roman, skuespil, epos); især: større lyrisk ell. episk digt. Digterværker. *Oehl. (bogtitel. 1835. mods. Tragødier. bogtitel. 1831).* Oehlenschlägers Digterværker og Prosaiske Skrifter. (bogtitel. 1851). Sanct-Hans-Aften-Spil er .. et af de skønneste Digterværker i den danske Litteratur. *Heib. Pros. III. 232. Goldschm. Hjl. III. 83.* || (spøg.) jf. I. digte 2: opdigtet betretning. Vil De saa ikke sige mig, om det (o: en avisbetretning) er en virkelig Begivenhed eller blot et Digterværk? *Hostr. US. IV. 10. sa. ML. 12.* 2) (sj.) en digters arbejde, virken, gerning. (Ibsen er ikke) Pessimist i den Forstand, (at) hans Digterværk (bliver) en Klage over Menneskeslægstens Ulykkesvilkaar. *Brandes. III. 241.*

Digte-samling, en. se Digtsamling.

-værk, et. [II] (nu næppe br.) værk (optrædet forværk), som bruges til digtning.

en Byldt Blaar eller Digte-Verk. *vAph. Nath. I. 463.*

† **Digt-hed**, en. [III. 1] tæthed. *Moth. D76. VSO.*

-krans, en. d. s. s. -cyklus. 60 denne Digtkrans (o: Træsnittene), der grundlagde Winthers Berømmelse. *Brandes. II. 45. smst. X. 433. Jørg. Liv. III. 84.*

-kreds, en. d. s. *Brandes. I. 340.*

I. Digtning, en. flt. (se bet. 1.3 og 2)

-e ell. -cr. (egl. vbs. til I. digte; jf. ty. dich-

tung) 1) $\text{\textcircled{W}}$ til I. digte 2. 1.) som vbs. (munderne) have ligesom slumret, men vaagne i min Digtning og Tænkning, naar jeg trænger til dem. *Ørst. I. 40. (der)* er en Forskjel mellem Digtning .. efter Bøger og Digtning efter Livet. *Heib. Intel. III. 174. Hauch. IV. 293.* Skandinavismens storartede Epos var under Digtning. *Schand. O. I. 112.* hvad er Digtning andet end Skarpsyn, Klarsyn, Dybsyn? *Jørg. KR. 21. 1.2)* om digtekunsten i alm.; poesi; ogs. koll., om hvad der er digtet af visse personer ell. inden for et vist omraade osv. Digtningen har bemægtiget sig en navnkundig historisk Person, og har fortrængt Historien. *Molb. DH. I. 223.* *Kjærligheden er hans Digtningens Kjerne. *Hz. KV. ix.* *jeg henter | Fra Livet selv min Digtningens Elementer. *PalM. V. 134.* Digtningens Virkemiddel er jo dette: at frembringe Illusion. *JakKnu. LF. 91.* || jf. bet. 2: en Blanding af Sandhed og Digtning. *Schand. SB. 218. 1.3)* om den enkelte digteriske frembringelse: d. s. s. Digterværk 1. Digtningen. *Oehl. (bogtitel. 1811).* Digtninge. *Schaldem. (bogtitel. 1819).* Holbergs comiske Digtninger. *Molb. (Holb. Com. (1843). iv).* *Hauch. MfB. 245.* Der er Noget i denne Digtning (o: Svend Dyrings Hus), som maa henrive enhver Dansk. *Heib. Pros. IV. 169.* Hr. Berner har forlængst ladet mine Digtninge ligge og spises op af Møl i det kongelige Theaters Bogskab. *HCand. Breve. II. 699.* mine Digtningers Bunder. *HCand. XII. 294.* dramatiske Digtninge. *JLange. MF. 101. 2)* (nu næppe br.) til I. digte 3: d. s. s. I. Digt 2, I. Digtelse 2. Tilskueren har .. behandlet alle slige Angivelser, som .. skammelige Digtninger. *Rahb. Tidsk. 1793. 425.* de satte egne Digtninger istedenfor den christelige Historie. *HN Claus. Ref. 119.*

II. Digtning, en. $\text{\textcircled{J}}$ 1) vbs. til II. digte. *VSO.* 2) d. s. s. II. Digt. Garnering .. er Digtning og Klædning inden i Skibet. *Baden. JurO. I. 189. Drachm. STL. 62.*

Digt-samling, en. ($\text{\textcircled{N}}$ Digte- Kierk. VIII. 24.) samling af digte (i bogform). *Hz. (MdsskrLitt. XX. 3).* Forfatteren var Digter og havde udgivet et Par Digtsamlinger. *Tops. II. 117.* † **-slags**, en, et. d. s. s. -art. nedenstaaende (ode til dumhed) hører mere til det satiriske end det egentlig lyriske Digtslags. *Rahb. LB. II. 199.* **-sted**, et. (l. br.) (Heines) morsomme Benytten af kendte, patetiske Digtsteder. *Brandes. VI. 490. smst. I. 363.*

I. Dik, et. [deg] flt. d. s. (substantivering af II. dik ell. vbs. til dikke; dagl. og barnespr.) 1) til II. dik 1, dikke 1: kort, skarp lyd, som af (pendulet ell. uroen i) et ur ell. lign. mekanisme. Mechanismen gaer! dik! dik! ved hvert Dik falder en Guldmønt til den Rige. *HCand. X. 298.* Det er ubegribeligt .. at der i det hele taget spildes et eneste Dik af Telegrafnøglen paa alle disse Fortællinger. *Pol. 1914. 2.* 2) til II. dik 2,

dikke 2: let berøring ell. slag (m. fingerspidsen olgn.), idet man kilder en. han gav hende et dik lige under hagen | II. **dik**, interj. [deg] (en for dansk ejendommeligt sideform til tik; dagl. og barnespr.) 1) genjvælselse af den korte, skarpe lyd af (pendulet ell. uroen i) et ur ell. lign. mekanisme (oftest gentaget, jf. dikkedik 1). HCAnd. X.298 (se u. I. Dik). S&B. uret siger: dik, dik | 2) udraab, idet man kilder en. dik, sagde han, og kildede hende | især som sidste led i interj. dikkedik (s. d.). **dikke**, v. [degə] -ede. (af II. dik; jf. tikke af tik; m. h. t. bet. 2 jf. ogs. no. dika, løbe om, rolke, bevæge svagt frem og tilbage, oldn. dik, løb, shetlandsk diel, hastig bevægelse op og ned; dagl. og barnespr.) 1) om et ur: frembringe den med dik (II.1) betegnede lyd. hverken Lommeuhre eller . . Penduluhrer (angiver) ved deres Dikken eller Slag . . Secunder. Heib. (Urania.1846.250). (den bestemthed) hvormed man i en søvnløs Nat hører Uhrets Dikken. JPJac. II.29. Ovenover Skænken dikkede et Skibskronometer. Drachm. STL. 247. Schand. F.314. Bang. L.31. || om anden lign. lyd. kun Pulsslaget hørtes gennem Aandedrættet og en sagte forunderlig Dikken i Halsen. Fru Heib. Et Liv. IV.4. jf.: han dikkede i Perlemodersbordet med sin Pegefinger. AKohl. MP. I.286. || om hjertets banken. *Slagtern fornemmer | ved Dikken bag Vesten: | at Livet er skørt. Bergstedt. III.65. 2) om (lydløs) bevægelse: slaa frem og tilbage. Lammet, der dikker med Halsen, mens det patter sin Moder. Vilh. And. AD.92. en dikkende Lammehale. Vort Land. 18/1904.1.sp.3. de smaa Vildællinger . . dikker med Hoved og Hals. JVJens. M. III. 85. 3) kilde ved let berøring ell. slag m. fingerspidsen olgn. (jf. dikkedikke). Aah, De ved vist godt, hvad jeg mener, lo hun, og dikkede ham i Siden. Houmark. BB.25. (han) tager Drengen op paa sit Knæ, dikker ham under Hagen. Pol. 1/11.1912.2.

I. Dikkeda, et. [degə'da'] (substantivering af II. dikkeda; jf. ft. -daer u. Dikkedarer samt I. Dikkedik) 1) (dagl. (spøg.), sj.) d. s. s. I. Dik 2. D&H. (u. Dikkedarer). gøre dikkeda (o: fjase) med et pigebarn | 2) om slet digtning: misknask; narrestreger (jf. Dikkedarer). *Troer du, min kiære Dick (o: Oehlenschläger), det ærgrer mig, | Der ei dit Dikkeda kan lide, | At Smagshedens Jubel krandsrer dig . . ? | Neil til i Kredsen af de Faa, | Der, hvad er ægte Kunst, forstaae, | Dit eget Dikkeda faaer Prisen vundet, | Spil du kun Ridder Ulen, Dulen, Dof. Baggens. III.176. **II. dikkeda**, interj. [degə'da'] (sideform til II. dikkedik; l. br.) Dania. I.216. Ordbs. **Dikkedarer**, pl. [degə'da'(r)] (nu l. br.: -daer [-da'ør] TBruun. V.81. Hz. V.36. IX.22. ThitJens. Kærlighedens Kaabe. (1918).99. -daries [-da'riær] Wied. EnHjemkomst. (1889).92. jf. Feilb.). (rimeligvis ft. af I. Dikkeda (Dania. I.216); jf. dog Falk.T. EtymWb.;

dagl.) overdrevne og overfladige fagter og bevægelser; ogs. om paafaldende ell. naragtig optræden i alm. *naar han (o: en skuespiller) ret har gjort Dikkedaer, | Hævet Stemmen og forventet med fuldeste Vished, | Saadan dundrende Klap at Huset derover vil ryste, | Vender (han) sig om, og gaaer saa sagteligt ind i Coulissen. TBruun. V.81. (han) var glad over, at Louis's Øjne . . ikke fulgte hans Dikkedarer (ved toiletet). Schand. BS.287. rynke Panden paa en diabolisk Maade, pege paa sit Glas og beskrive Cirkler og underlige Figurer i Luften og i det hele gjøre saa mange Dikkedarer, at de fleste troede, at Toddyerne var stegen Manden til Hovedet. CMøll. PF.72. han (kunde) ikke som en anden borgerlig Pjalt tage sin Vadsæk uden Dikkedarer, men maatte . . foranstalte en . . Afskedskomedie. Pont. F. II.213. Feilb. Esp.48. om ceremoni (spot.): Jeg gad nok se den, der her i Sognet tør lade være med at gaa til Alters en Gang om Aaret, enten han saa forstaaer sig paa de Dikkedarer eller ikke. CDangaard. Utige Vilkaar. (1904).34. ofte om overdrevne høflighedsbeviser, overfladige buk, komplimenter osv. (spec. over for kvinder): der skal nok mange Dikkedaer til, før man blot kan vente Gehør hos en ung, smuk Pige. Hz. IX.22. smst. V.36 (se u. Basleman). jeg har gjort Dikkedarer for hende, og jeg har bestemt mig til at tage hende under mine Vinger. PNJørgensen. Bevægelse i en Høkerloger. (1849).41. Han gjorde . . ingen Dikkedarer; han skrabede ikke ud, han gik lige hen til Pigens Plads, strakte Haanden ud og tog hende, som man tager en Skovl. Skovrøy. Fort.15. Esp.48. jf.: han, Sønnen til Hjulmanden, ha'ede ossensaa saadan Dikkedarer (o: fjas, narrestreger) med Kvindfolk. Wied. EnHjemkomst. (1889).92. || (overf.) omsvøb. Bismarckbladet (gør) ikke mange Dikkedarer og foreskriver uden videre, hvad man skal gøre. Flensb. A. 12/11.1903.1.sp.5.

I. Dikkedik, et. [degə'deg] (substantivering af II. dikkedik; dagl. og barnespr.) 1) d. s. s. I. Dik 1. hører du ikke urets dikkedik? || (overf.) hvor Livet var en kjedsommeligt Gjentagelse! Et evigt Dikkedik. Schand. SB.125. spec. om hjertets slag: *Hun vilde copiere Dandsrinden . . | Og bringe Hjerterne til Dikkedik. PalM. I.22. 2) d. s. s. I. Dik 2. *med "Dikkedik" | Den Smaa han troer at more. Winth. XI.118. || (jf. I. Dikkeda 1). (han havde) trøstet hendes femtenaarige Forladthed med Slikkeras og Dikkedik og Gudfaderbevares. Nathans. F.3. **II. dikke(dikke)dik**, interj. [degə-(degə'deg)] (af dikke og II. dik; dagl. og barnespr.) 1) d. s. s. II. dik 1. dikkedik, dikkedik siger uret | 2) d. s. s. II. dik 2. *O, nu fik jeg ham den Strik, | Dikke, dikke, dikke, dik! HCAnd. XII.248. *Dikkedikkedik! Min Mand er kommen! | Dikkedikke-

dik! Hvad har han bragt. *Børnerim. II. 10.*
dikkedikke, v. [degə'degə] -ede. (af II. dikkedik; spøg. og vulg.) 1) d. s. s. dikke 1 (ell. 2). Videre svejser Ane, mens Tournuren bag paa dikkedikker som Værket i et (ur). *OMads. En Vaage. (1890). 137.* 2) d. s. s. dikke 3. Busse forsøger at dikkedikke Opvadskerpiggen; men afvises. *Wied. BSt. 88.* ved at dikkedikke Publikums Lattermuskler paa de passende Steder . . . naar (skuespillet) sit Maal. *SvLa. (Pol. 27/12 1909 A).*

dikle, v. [deglə] -ede. (af dikke 3; jf. eng. tickle i sa. bet.; dial.) d. s. s. dikke 3. Vidjen blev aldeles svejrygget af Kildenskab og vred og skabte sig som et Barn, der dikles. *Aakj. VF. 229.* sa. *VB. 130.* *Solen leger i Mosens Dam | og dikler i Nakken Kræn Dejler. *sa. VVF. 87.* Feilb.

Diksel, en. (laant fra tyt. dechsel, jf. holl. dissel; det ægte no. ord er tekssel, teksla (jf. da. Tængsel), oldn. þexla, økse; no. (dial.) bødkerøkse. *IBødkerens Verkested maae Dixelen klappre. *Nord. Brun. D. 64.* † **Diksel-mand**, en. arbejdsmand (spec. havnearbejder). *vAph. (1759).*

Dikt, en. [digl, degl] (vist ligesom sv. dikt) fra nt. dick(e)de ell. holl. dikte, tykkelse, jf. ty. dicke, tykkelse, dikt) ved klokkestobning oln.: lermasse, som lægges over den til klokken hulhed svarende „kærne“, og som i form og tykkelse nøje svarer til den klokke, som skal støbes. *ØpfB. 2 III. 202.*

Diktat, et ell. (nu alm., især i bet. „diktatstil“) en (S&B. D&H.). [dig'ta't] flt. -er ell. (nu sj.) m. lat. bøjning: dictata (*Hallager. BB. Fort. Meyer.*). (af lat. dictatum, egl. perf. part. til dictere, se diktere) 1) hvad der er dikteret ell. bestemt til at dikteres; hvad der nedskrives efter diktat (2). *Leth. (1800).* Ulf's Brev var et Diktat; Haanden Ediths. *Drachm. F. II. 273.* (hun er) min højre Haand paa Kontoret, der faar alle mine hemmeligste Diktater. *SMich. T. 135.* || spec. (skol.) d. s. s. Diktatstil. *Jesp. S. 86.* Stil hver Uge, Diktat eller Genfortælling. *Skoleprogr. Odense. 1911. 30.* 2) som vbs. til diktere 1: hvad der oplæses ell. foresiges til ordret nedskrivning. mine Disciple skrive efter Dictata. *Hallager. BB. Fort.* det Udkast, Generalen befalede mig at opsætte efter sit Diktat. *BlochSuhr. ÆS. IV. 263.* Hun begyndte da sit af Hulken, Næsesnyden og Sukke afbrudte Diktat. *Schand. F. 275.* *Wied. S. 340.* Han sad under Diktatet med Hagen . . . støttet paa begge sine Hænder. *Pol. 27/1 1905.* 4. det er let at skrive efter en saa tydelig diktat | (med overgang til bet. 1:) jeg bad hende tage en diktat (v: nedskrive, hvad jeg foresagde) | 3) (diktatorisk) befaling; forskrift. *Meyer.* Naar Diplomatene ikke vilde rette sig efter (overgeneralens) Diktat, truede han med Afsked. *Pol. 27/10 1918. 7. sp. 3.*

⊗ **Diktator**, en. [dig'ta'tør] flt. -er

[dig'ta'to'r(r)] (af lat. dictator, den som befaler, jf. diktere 2) den, der (for begrænset tid) har vindskrænket magt (i en stat, et samfund oln.). *Det er en Dom af en lille Diktator (v: Thiers), | En Mand, som skrev de stores Historie. *Drachm. I. 116.* Tysklands Diktator kaldte man ham (v: general Ludendorff) længe. *Pol. 27/10 1918. 7. sp. 3.* (spec.) benævnelse paa en romersk embedsmand, i hvis haand den højeste udøvede myndighed (midlertidigt) lagdes. *JBaden. FrO. FolkHist. II. 79.* || (overf.) Heiberg, der i levende Live saa længe havde været Smagens Diktator i Danmark. *JLange. (Brandes. XIV. 475).* jf.: muligt har jeg ingen Evner som Diktator, men ialt Fald: af andre lader jeg mig ingen Tekst diktere. *ORung. P. 313.* ⊗ **diktatorisk**, adj. [dig'ta'to'risg] adj. til Diktator; eneældig; (om afgørelse, ytring oln.): som ikke taaler modsigelser ell. indvendinger; bydende; kategorisk. *Leth. (1800).* *Striden . . . | Jeg diktatorisk ender kan med eet. *PalM. IV. 193.* *Sal. 2 VI. 176.* faa diktatorisk myndighed | diktatoriske ytringer (v: magtsprog) | || (spec.) om den romerske diktators magt. *Sal. 2 VI. 176.*

Diktat-stil, en. (skol.) stil, der nedskrives efter diktat (2) (jf. Diktat 1 slutn.). *S&B. Saaby.*

⊗ **Diktatur**, et (*JBaden. FrO. Saaby.*) ell. en (*Sal. 2 VI. 176.*) [dig'ta'tu'r] (af lat. dictatura, til dictator) en diktators magt ell. embede; ogs. om regeringsformen i en stat, hvor magten udøves af en diktator. *JBaden. FrO.* Han gjorde . . . dobbelt Front mod Diktaturet og mod Anarkiet. *Brandes. NG. 88.* || (overf.) Proletariatets Diktatur. *Pol. 27/12 1918. 7. sp. 2.*

dikte, v. se II. digte.

diktere, v. [dig'te'rə] -ede. vbs. -ing, † **Dikation** (jf. *Sagen. Dansk Stilebog. (1811).* 1), sml. **Diktat**. (af lat. dictere, foresige, befale; til dicere, sige; jf. I. digte) 1) foresige, oplæse noget til ordret nedskrivning. Han var saa dygtig, at han kunde . . . dictere 4re Breve paa engang. *Holb. GW. (1724).* 25sc. Naar vi kom paa Skolen, dicterede han en Stil. *JJPaludan. Er. 26.* en Broder paa 10 Aar (skriver svarene) ned efter hendes Dictering. *Sibb. II. 198.* Stationsforstander Holmgren dikterer mig en Depeche. *Buchh. UH. 162.* 2) ⊗ befale vindskrænket; paabyde; afgøre. *Han holder Verden i sin Haand, | Han Krig og Fred dicterer. *Heib. Poet. V. 183.* Savonarola (var) den mægtigste Mand i Florens, og dens nye Forfatning blev dikteret af ham. *Kr. Erst. 16 Aarh. 23.* de sejrende dikterer fredsbetingelserne | 3) (jur.) fastsætte ell. idømme (en straf). hand kaster efter udi Lov-Bogen, om der er nogen Straf dicteret for dem, der dræber Folk med Snak. *Holb. GW. V. 2.* *Stampe. L. 34.* de Forbrydelser, hvorfor bemeldte Capital dicterer Livsstraf. *ÅSørsted. Haandb. I. 21.* Kapitajnen (beordrede) Ferdinand op og dikterede ham en Lus-

sing. *Goldschm. VII.263. Hørup. III.313.* jeg (*ser*) mig nødsaget til at diktere Dem en Mulkt, hvis det sker oftere. *Magl. Pet. F. I. 131. 4) ♀ m. tings-subj.: øve afgørende indflydelse paa; være bestemende for; bestemme; foranledige. (især i pass.).* en Afgørelse, der blev dikteret, om ikke af hendes Hjerte, saa af hendes Stilling og Pligt. *Goldschm. VI.342.* Min stive Holdning .. var ikke dikteret af nogen For-
 10 dring af hvad Art nævnes kan. *ESkram. HV.61.* For en lægevidenskabelig Betragtning synes det .. at den paagældende Handling har været dikteret af Sygdommen. *KPont. Psychiatr. II.59.*

♂ **Diktion**, en. [dig'jo'n] (*fra fr. diction, lat. dictio (vbs. til dicere, sige); jf. diktere*) 1) maade, *hvorpaa man foredrager (et vers, en replik oln.) ell. udtaler (de enkelte ord i det foredragne); foredrag; udtale. (hun plejede) at fremsige et lille Vers .. der alt i Forhold til hendes Stemnings Forskjellighed og den derved betingede forskellige Diction syntes at betyde noget Forskjelligt. Kierk. I.283. (skuespillerindens) Diction er correct. smst. X.332.* han havde i fem Aar spillet ældre Helte i Broderrigerne .. og havde faaet en bred Diktion. *Bang. S.145. Tilsk. 1917. II.464.* 2) maade, *paa hvilken en forfatter vælger og anbringer ordene; fremstillingsmaade; udtryksmaade; stil.* Komposition, Charaktertegnning, Tanker, Billeder, alt dette kan Oversættelsen give; det Eneste, der mangler, er Diktionen. *Oehl. Er. III. 58.* Den Velklang, den poetiske Diction, som .. engang gjorde Oehlenschlägers Vers til nogle af de skønneste i vor Litteratur. *Heib. Pros. III.191.* Diktionen i (*Disraëlis*) Epos har hele den Afstand fra Shelley's, hvori en født Prosaikers Vers befinder sig fra den fødte Digters. *Brandes. IX.347.* Rimene .. havde Marlowe banlyst fra dramatisk Diktion. *T Bierfreund. Shakespeare. (1898).26.*

† **Diktor**, en. (*dannet til diktere m. fr. endelse*) sufflør. Rasmus Hammer Copiust og Dicter. *Hobb. NP. B2v. jf. Nystrom. KO. 173.*

Dil, en. se II. Digel.

Dild, en. [dil'] *ft. d. s. (æda. dil (AM. Harp. Kr.294), sv. eng. ty. dill; af uvis opr.)* ♀ slægt af skærmplanterne (*pastinak-gruppen*) med een art, krydderurten *havedild, Anethum graveolens L. JTusch.18.283.* Thi Dild tærskes ikke med Tærskevogn .. men Dild afslaaes med Stav. *Es.28.27.* Vee Eder, ISkriftkloge og Pharisæer. .. at I tiende (1907: give Tiende) af Mynte og Dild og Kommen. *Matth.23.23. HaveD. (1762).46. *I Haugen. dufted Dild og Bønne. Winth. VI.1. 60* det drev paa derude fra Haven .. med Duft af Dild og Anniskaal. *JPJac. I.6.* høj Dild staar op om et Par smaa Frugttræer. *Jørg. Liv. VI.215. HaveBrL.205. *Dildolie, en. (fagl.) olie af de modne dildfrugter. Moth. D77. VareL.2177.*

Dile, en. [di'lø] *ft. -r. (fra ty. diele, fjæl, bræddegulv, forstue; egl. sa. ord som Tilje) den store forstue og hal i de holstenske (nedersaksiske) gaarde (og nordtyske gavlhuse). (jeg) tog Frakken af, efter Huset's Skik i den stadselige Diele, lagde den paa en af de store messingbeslagne Kister, som paa holsteensk vare hensatte der. Rahb. E. II.62.* Dilen eller Tillien, der
 10 baade var Kjøkken, Stald og Folkestue. *Ing. PO. II.89. HCAnd. III.273. smst. IV.110.* Gavlens Forside indeholdt en saakaldt Diele, en Forstue med store Glasdøre, med blankt Flisegulv og mange Skabe paa Siderne. *Goldschm. VII.287. Troels L.2 II. 23. || (poet. sj.) plankegulv; tilje. Fruerne (var) i stive Kjortler, som kunde staa af sig selv paa Dilen. Drachm. VD.11.*

♂ **Dilemma**, et. [di'læma] *ft. -er. (af gr. di-læmma, dobbeltsætning) egl. i den græske retorik: en figur, der opstiller to muligheder, der udelukker hinanden, og som hver for sig vilde føre til vanskeligheder; derefter: stilling, hvor man er nødt til at vælge imellem to ting. JBaden. FrO. Ægypteren .. havde befriet ham fra det frygtelige Dilemma. CPalm. O.464. Goldschm. VIII.33.* Hr. Lehmann har .. opstillet et Dilemma, han maa nemlig .. enten drage min Intelligents eller min bona fides i Tvivl. *Kierk. XIII.37.* I det Valg, de Ortodoxe hævdede, naar Talen var om bibelske Beretninger, at de nemlig enten maatte være historisk rigtige eller opdigtede, finder Strauss et falsk Dilemma. *Hoffd. LT.129.* Det pinlige Dilemma søgtes løst ad to Veje. *Tilsk. 1919. I.339.*

Dilerium, dilerisk, se Delirium, delirisk.

Dilettant, en. [dilo'tan'd] *ft. -er, † -ere (Blich. (1920). IV.25). (af ital. dilettante i sa. bet., egl. pres. part. til dilettare, glæde (sig), nyde, lat. delectare; grundbet.: en som nyder, jf. Jørg. Liv. IV.37) 1) † person, som interesserer sig for kunst og videnskab, uden selv at udøve dem (jf. Amatør 1). Leth. (1800). 2) ♀ person, som dyrker en kunst, et fag for sin fornøjelse, som fritidssyssel (jf. Amatør 2). Konstneren af Profession, Alderdomsforskeren .. maa reise til Dresden; Videnskabsmanden, Statsmanden, Dilettanten til Berlin og til Potsdam. FrSneed. I.144. Rahb. Min. 1795. I.137. MusikL. (1810).55.* Forfatteren er Dilettant i Philosophien, men en respectabel Dilettant. *Heib. Pros. II. 10.* til alle Tider har man skjelnat mellem gode og slette Dilettanter, mellem grundige og overfladiske. *smst. IX.8. spec. d. s. s. Dilettantskuespiller: nogle Smaaproverber, der vist alle ere rigelig gennemspillede af vore hjemlige Dilettanter. Vort Hj. IV.187.* forestillingen førtes livligt over scenen af de flinke dilettanter | || ofte (*mods. Amatør*) nedsæt. om en person, som kun har overfladisk kendskab til en ting; fuser. Ved en Dilettant forstaar man nutildags

paa det nærmeste en halvstuderet Røver, en Fuskler i Faget. *VortHj. 13.85. jf.:* en exalteret Romance, hvori han omsatte Antigones og Oedipus's Skikkelser i moderne, dilettantagtig behandlede, romantiske Figurer. *Schand. TF. II. 14. (en) dilettantmæssig blanding af overlegen præntation og af fuldstændig mangel på enhver sproghistorisk metode. VilhThoms. Afh. I. 29. || (især spøg.) overf. *Hver en 10 Forlovet er Dilettant, | Manden og Konen er Virtuoser (i øgteskabets kunst). Heib. Poet. VI. 375. Aarestr. 116. Der hører Talent til at leve, og det har De! De andre er kun Dilettanter. SvLa. Iris. 74. **⊕ Dilettanteri**, et. [dilatand'ri] (af. af Dilettant; nedset.) 1) overfladisk system med kunst, videnskab olgn. V Ved. BB. 328. Kehler. (Pol. 11, 12. 1920. 7. sp. 5). 2) frembringelser, der er resultat af overfladisk system. hans 20 digte var det rene dilettanteri | 3) (sj.) koll.: dilettanter. Det er .. vist, med hvilken frimodighed selv det mest overfladiske dilettanteri deltog i kirkelige og teologiske forhandlinger. L Koch. Oplysnings-tiden i den da. kirke. (1914). 375. **Dilettantforestilling**, en. [2] scenisk fremstilling, der udføres af dilettanter (jf. -komedie). de offentlige Dilettantforestillinger, der gives i forskellige, tildels veldædige Øemed. Davids. KK. 154. *VortHj. IV. 1. 88. -inde*, en. [2] [dilatand'enə] (sj.) kvindelig dilettant. en glimrende Arie, som hun, af en Dilettantinde at være, udførte temmelig godt. Gylb. IV. 209. **⊕ dilettantisk**, adj. [dilatand'is] adj. til Dilettant: fuseragtig; overfladisk (jf. dilettant-agtig, -mæssig u. Dilettant 2). Hvad enten han skriver om tysk Filosofi .. eller om fransk Malerkunst .. er han lige dilettantisk. Brandes. 40 VI. 497. det dilettantiske Fuseri paa alle videnskabelige og tekniske Omraader smst. VII. 84. JJPac. II. 160. Verdenskrigen har vist .. hvilket dilettantisk Arbejde den skandinaviske Møntunion (er). C Thalbitzer. (Pol. 31, 1917. 5. sp. 6). **⊕ Dilettantisme**, en. [dilatant'isma] (til Dilettant) ikke-faglig fordybelse i og udøvelse af kunst, videnskab olgn.; ogs. d. s. s. Dilettanteri. det Menneske, der ikke kender en adelig 50 Dilettantismes Virkninger, savner en af de meest styrkende og Sindet oplivende Nydelser. Heib. Pros. IX. 12. Violinen, et Instrument, der .. allermindst taaler Dilettantismens Fuserier. Hrz. X. 40. Prinseopdragelse (fører) aldrig til Bunds til noget .. Netop for den flinke og interesserede bliver Resultatet let kun Dilettantisme. MRubin. (Pol. 10, 11. 1918. 9. sp. 3). Seminaris- 60 men, Dilettantismen eller hvad man vil kalde den Dannelse, der ikke kender sine egne Kilder. VilhAnd. FM. 80. **Dilettantkomedie**, en. [2] (jf. -forestilling). De gamle, berømte dramatiske Klubber .. eksistere ikke mere .. Men Dilettantkomedien er derfor ikke død. *VortHj. IV. 1. 86.**

-skab, et. (sj.) d. s. s. Dilettantisme. Borgenesterens Dilettantskab i Fængselbygningskonsten. Ing. EF. VII. 109. **-skuespiller**, en. [2] (jf. -komedie). *VortHj. IV. 1. 87. diletttere*, u. [dilat'te'rə] -ede. (jf. ty. dilettieren; sj.) dyrke, udøve en kunst, et fag som dilettant. (kunstneren bør) i fremmede Fag søge den Oplivelse, som han ikke længere kan finde i sit eget .. hvad enten han successivt vil diletttere i forskellige Kredse, eller hans Trang føler sig tilfredsstillt ved en enkelt. Heib. Pros. IX. 12. Hun havde efterhaanden udviklet selskabelige Talenter hos sig — „diletterede“ i forskellig Retning. *Drachm. F. I. 139.*

Diligence, en. (l. br. Deligence). [dili- 'janʂə, ogs. deli-] ft. -r. (fra fr. diligence i sa. bet., egl. „hurtighed“, se Arkiv. XXXIV. 89; nu l. br.) lukket vogn til regelmæssig befordring af personer, brevpost og (mindre) 20 pakker; postvogn. Deligencen .. seer ud som en gammeldags Crosse med 8 à 10 Sæder. *Klevenf. RJ. 71. JJPaludan. Er. 80. HCand. V. 150. Davids. KK. 22.* Postvogne og Diligencer. *FrSneed. I. 2. 18.* Nov. 1798 sattes .. den første Diligence i Danmark i Gang mellem Kbh. og Helsingør. *Sal. VI. 178. Diligencekusk*, en. (nu l. br.; jf. Postillon). Diligencekudskens blæste utaalmodig i sit Horn. *Ing. EF. V. 10. Schand. BS. 378.*

dilke, v. -ede. (ænyd. d. s., sv. dial. dilka, delka, dila; jf. oldn. dilkr, pattelam; vist af. af stammen i die; dial.) patte smaat. „slippe patten og tage den fat igen.“ *Moth. D. 72. VSO. MDL. 76 (sjæll.). Dilke-kød*, et. (fra isl. dilkakjöt, til isl. dilkur, oldn. dilkr, pattelam; se dilke; sj.) (islandsk) lammekød. 40 OrdbS.

Dilken, se Dælken.

I. Dille, en. [d'ilə] ft. -r. (jf. sv. dille i sa. bet.; forkortet form for Delirium; vulg. ell. spøg.) drankergalskab; delirium. *Blækspr. 1897. 30.* Fejler jeg noget, saa er det Delirium, Delirium tremens. De Glades Vanvid — Dille. *AKohl. (Vagten. 1900. 346).* *han hvisker, man hører Stemmen er hæst, | han vrøvler en Smule i Dille. *VillHans. NT. 6. Tandr. R. 70.* Han har bare faaet Pip! det er den store Dille. For du ved vel nok, at der er to Diller — den store og den lille? *Stam. P. 230. Baud. OI. 244. Buchh. KK. 130. || overf.; jf.: *Jeg er så lykkelig i Dag, | jeg går i Glædesdille. TomKrist. F. 71.* hun gør hovedrent hveranden dag; hun har fuldstændig renlighedsdille | Han er Dille-idiot, De ved med fjollet Grin og Skilning og Hudorme i Ansigtet. *Chr Engelst. Ml. Høst og Jul. (1918). 82.*

II. Dille, en. se Dølle.

III. Dille, en. ft. -r. (jf. glloll. dille, holl. dil, del, fris. del i lgn. bet.; jy., egl. taterspr.) yngre (tater) kvinde; spec.: (en taters) kæreste ell. kone. de to unge og smukke „Diller“, som hørte til (tater)flok-

ken). *Blich.* (1905-07). II. 253. Den gamle Stoffer Rakker kom engang med to „Diller“ .. til en Gaard .. Stoffer foer løs paa den ene af Konerne. *JKamp. Folkeminder.* (1877). 36. Feilb.

Dillerist, en. se Delirist. **dillet**, adj. [d'ilɔʃ] (jarg. spøg.) adj. til I. Dille: som har delirium; deliristisk; ogs. m. svækket bet.: halvfuld. *OrdbS.* || *overf.:* vanvittig; fjollet. de skal give 50 kr. kuverten; det er da noget af det mest dillette |

Dimension, en. [dimən'ʃo:n, dimən-] *ftt. -er.* (af lat. *dimensio*, *vbs.* til *di-metiri*, *afmaale*; *jf.* *Meter*) **1)** (*mat.*) om de tre (paa hinanden vinkelrette) retninger, i hvilke rummet kan maales. det er ikke uden Legeme, som Extension kand tillegges, og som haver de saa kaldne 3 Dimensioner. *Holb. MThr.* 148. *Sal.* VI. 181. **2)** \cap *et legemes omfang ell. størrelse.* skulde alt dette ei kunne berettigede hende til Giftermaal, fordi hun manglede nogle Linier i den af Fødselshjelperne fastsatte Dimension? *Tode. V.* 327. Skibe (*med*) colossale Dimensioner. *St. Bille. Gal.* I. 73. || *ofte spec. om stort omfang, betydelig størrelse:* Derpaa kryber han gennem Røret. Bernhards Dimensioner nødte ham til Resignation ogsaa paa dette Punkt, han maatte nøjes med at se til. *JV. Jens. EE.* 7. || *om noget abstr.* Deres Planers Dimensioner bliver mig snart for store. *Bergstrøm. L.* 111. Der var noget kæmpemæssigt ved (*Chr. Bergs*) Dimensioner. *E. Henrichs. MF.* I. 99. *CS Pet. Litt.* I. 649.

I. Diminutiv, et. (*l. br.* **Deminutiv**. *Saaby.* 1). [di'minu.ti'v, de-] *ftt. -er.* (*egl. substantivering af* II. **diminutiv**) **1)** (*sprog.*) afledet ord, i hvilket der ved afledningen er givet den i stamordet indeholdte betydning en bibetydning af lidenhed; *formindskelsesord.* **Diminutiver** ell. **Formindskelsesord** dannes i Dansk paa mange Maader. *J. Baden. Gram.* 105. (*der*) dannes undertiden **Deminutiver** af **Deminutiver**. *Madv. LatSprogl.* 180. *Sal.* VI. 182. **2)** (*l. br.*) *overf.:* *formindsket form* (af noget). (*smøresko*) ere omtrent et **Diminutiv** af **Snørestøvler**. *Skomagaren.* (1832). 121. II. \cap **diminutiv**, adj. (*l. br.* **deminutiv**). [di'minu.ti'v, de-] (*af lat. diminutivus, afl. af diminuere ell. (opr.) deminuere, formindske; jf. minus*) **1)** (*sprog.*) som indeholder ell. betegner en *formindskelse* i forhold til stamordet (*jf. I. Diminutiv*) **1)**; især i *sgr.* som **Diminutiv-dannelse**, -endelse *ofl.* *Sal.* VI. 182. **2)** (*oftest spøg.*) som er af ganske ringe omfang; meget lille; lille bitte. en (*haandskrift*) hvis *diminutive* Gnideragtighed næsten bringer Vandet i Øjnene paa Læseren. *Hist. MKbh.* VII. 486. Fruen lod ham beholde Haanden .. Det var næsten, som om Baronens blev dumdristigere ved denne *diminutive* Gunstbevisning. *Wied. S. 15.* *(hun) rakte mig .. sin Kotillon — | (Det var en *deminutiv* Lærredsko.)

ThBarfod. GS. 93. *ArthChrist. KH.* 235. til slutningen til indsamlingen var *diminutiv* |

Dimis, en. [di'mis] († **Demis**). (*forkortet form for* **Dimission**; *nu l. br.*) *prøve i prædikekunst, som aflægges af teologiske kandidater ved bortgangen fra universitet ell. pastoralseminarium.* (*jf.:* naar hand .. Literas Attestationis og Dimissionis bekommet haver. *DL.* 2—2—1). **Demis** .. Er en studenters glose, af latin. Kaldes **Præke skudsmål.** *Moth. Conv.* D 28. Studerede dog imidlertid til at prædike for min **Dimiss**, som og skeede til Aftensang i Trinitatis Kirke. *Æreboe.* 71. Aaret efter prædikede han for **Dimis**. *Blich. I.* xi. prædike til **Dimis**. *Saaby.* **Dimis-prædiken**, en. (*kirk.*) Efterat .. den theologiske Examen .. er endt, skal **Candidati** ogsaa udarbejde og holde deres **Dimis-** eller **Prøve-Prædiken**. *Forordn.* 1/1878. IV. § 11. *Sibb.* II. 208. *Biogr. Lec.* VI. 234. *TroelsL. BS.* I. 164.

Dimission, en. [dimi'ʃo:n] *ftt. -er.* (*af lat. dimissio, vbs. til dimittere, se dimittere; jf. Demission; emb., skol.*) **1)** (*nu næppe br.*) d. s. s. **Demission**. de, som have tiend i saa mange Aar, pleye lovligen, og uden Beskyldning for Ladhed, at faae **Dimission**. *Overs. af Holb. Levned.* 227. *Meyer.* **2)** (*især skol.*) som *vbs. til dimittere* **3.** **Dimissionen** af Eleverne kan finde Sted umiddelbart efter den paagældende Eksamens Afslutning. *Bek. Nr.* 235 1/1906. § 13. **3)** (*jf. lat. demissio*) † *nedladdenhed; ydmjghed; imødekommenhed.* (*han spurgte*) mig med megen **Dimission** og **Ærbødighed**, hvad som helst min **Stand** og **Forretning** monne være. *Ev.* VI. 99. **dimissionsberettiget**, part. adj. [2] (*skol.*) (*prøven kan*) aflægges ved en af de **dimissionsberettigede** fuldstændige højere Almenskoler. *Bek. Nr.* 95 1/1907. § 6. **klasse**, en. [2] (*skol., l. br.*) **afgangsklasse**. *Schand. F.* 25. **-ret**, en. [2] (*skol.*) **Opdragelseshjem** og **Skole** for **Dreng**, med **Dimissionsret** til **Mellem-** og **Realeksamen**. *Trap.* II. 406. || (*spøg.*) *overf.* det, hvorpaa det kom an, var den rene lutherske Lære .. I Følge Guds udgrundelige Naade havde nu kun **Nordtyskland** og **Skandinaviens** **Dimissionsret** til **Paradis**. *TroelsL.* XIV. 38.

Dimittend, en. [dimit'tæn'd] *ftt. -er.* (*af lat. dimittendus; skol.*) til **dimittere** **3:** elev, som skal aflægge *sk.* nylig har aflagt den ved skolen afsluttende prøve, som giver adgang til en højere læreanstalt. **Dimittendernes Klasse** (*repeterede*) til **Afgangsexamen**. *Schand. AE.* 354. hvilke **Studenter** maatte **Buris** ikke se, da han .. samlede med **Jens** **Dimittender** (*paa universitetet*). *JV. Jens. D.* 39. **dimittere**, v. (*sj. demittere*. *Nat. Tid.* 31/1921. *Aft.* 2. sp. 5). [*dimite'rø, demi-*]-**ede**. *vbs.* **Dimission** (*s. d.*). (*af lat. di-mittere, sende bort; jf. fr. démettre, afskedige* (*se Demission*)) **1)** (*nu*

l. br.) $\text{\textcircled{D}}$ sende bort; afskedige (1.); hjemsende. de 18000 Arbejds-Folk . . bleve paa een gang dimmitterede og finge strax deres Betaling. *Holb. J.H. II. 285.* (han) dimmitterede . . sine Hjelpe-Tropper. *sa. D.H. I. 398. Reskr. $\frac{9}{11}$ 1739.* efter at der endnu var blevet afhørt en Del Vidner . . afsluttedes Forhøret og Vidnerne dimmitteredes. *Wied. S. 339.* 2) (nu næppe br.) give afsked (fra et embede olgn.); afskedige (2). en gammel Præste-Enke . . som for over 20 Aar siden, havde været Oldfrue ved Walløe Slot, men derfra var dimmitteret. *Stampe. II. 577. Sal. $\frac{2}{1}$ 182.* 3) (skot.) efter afsluttet undervisning sende en elev bort, især: til universitetet; ogs.: (undervise og) indstille til en (afsluttende) eksamen. *Æreboe. 30.* min Fader . . havde dimmitteret ham til Akademiet for Vordingborg Skole. *PAHeib. E. 318.* I det Aar (1829), jeg blev dimmitteret til Højskolen, var vi ni, der blev Studenter. *Birkedal. O. I. 23.* Til at dimmittere Privatister (til studentereksamen) er enhver berettiget, der har akademisk Borgerret og har aflagt den filosofiske Prøve ved Universitetet. *Bek. Nr. 2 $\frac{5}{1}$ 1910. § 2.* \parallel overf. *Troels L. XIV. 199.*

I. † **dimle**, v. -ede. (ænyd. d. s.; hører sammen med (Dimling) Dumling) fæste sammen; hæfte; samle. *Moth. D. 78.* jf. bornh. dymla (*Esp. 61*).

II. **dimle**, v. [demlə] -ede. (hører maaske sammen m. Dimmel(uge) ell. snarere sa. ord som III. dimle; jf. oldn. dimmr, mørk, ogs. om lyd: dump, hul; jf. ogs. bimle, I. bumle; sj.) 1) om kirkeklokkernes dumpe lyd; lyde; ringe. *(klokkernes) Dimlen. *Wadsk. Ligersover Chr. VI. (1746). B. 2 v. 2* om anden dump lyd (ell. = III. dimle 3?). Toget dimlede og brumlede og rystede . . inden Hjulene . . lod sig paavirke til at gøre nogle matte Omdrejninger. *AGrudtz m. Mads Brilles Herregaard. (1910). 22.*

III. **dimle**, v. [demlə] -ede. (best. m. jy. dim, taage, damp, dimmel, disig, taaget, sv. dimma, taage, dis, oldn. dimmr, mørk, eng. dim, mørk, utydelig; jf. II. dimle; især dial.) 1) (dial.) blive mørk ell. taaget. (især upers.). *Leth. (1800). MDL. Feilb.* \parallel det dimler for mig, overf.: det bliver uklart, dunkelt for mig. *Feilb. 2* (dial.) om usikre antagelser ell. ytringer: for mode; ymte om. *Feilb. 3* (til dels ved paavirkning fra ord som dingle, trimle, jf. Dimmelim; dagl., især dial.) om usikker gang: vakte; dingle; (være ved at) falde. (jeg har) kun en eneste Dodecateon ($\text{\textcircled{v}}$: primula-art) at byde, hvilket jeg forsynede mig dobbelt med i den Formodning at Deres — som jeg havde hørt var lidt dimlende — maaskee vilde gaa ud. *KMRahb. (Tiisk. 1918. II. 499); jf. KMRahb. 5.* (de er) drivende fulde. De dimler fra den ene Side af Vejen til den anden. *CEw. F. 165.* *den rige Tor, | der dimled af Drik i Fjor. *Soph. Clauss. D. 92. AKohl. MP. I. 204. Feilb.*

Dimling, en. se Dumling.

Dimmel-dag, en. (foræld.) i flt., om de sidste tre dage før paaske (se -uge). *Sal. $\frac{2}{1}$ 182.*

I. **Dimmelim**, en. [dem^olem] (fordrejet form af Delirium, under paavirkning af III. dimle 3, jf. bimmelim, bummelim olgn. ord; spøg.) delirium ell. (især) rus. „Giv ham en Sodavand; det er det, han trænger til“ . . „Det er den rene Dimmelim.“ *CMøll. PF. 203.* Han som til at begynde med ikke kunde faa stærke Drikke ned, skulde helst gaa i en Dimmelim altid. *AndNx. DM. III. 35.* Sommerfuglene, der har kigget for dybt i Blomsterkalkene, vakler med en mild Dimmelim gennem Luften, snart til høje og snart til venstre. *Knud Pouls. B. 107. Feilb. IV. 97.* II. **dim-melim**, adj. [dem^olem] (af I. Dimmelim; 20 spøg.) paavirket af drik; beruset; overf.: forstyrret; rundtosset. Hun er dimmelim. *Budde. Historier. (1892). 132.* *Gadeordb.* han var ganske dimmelim af al den sprut! at hun kan gøre det! hun maa jo være dimmelim!

Dimmel-uge, en. [dem^oel-] (ænyd. d. s., jf. glæda. dymel dauæ, oldn. dymbil-dagar, dæmmeldage, af oldn. dymbill, træ-knebel i klokke, trommepind, jf. sv. dial. dymbel, trænagle, se Dumling; i paaske-ugen, „den stille uge“, ringedes med træ-knebler, hvorved lyden afdæmpedes; Dimmel-uge sattes tidligere i forb. med dimmel, mørk (jf. III. dimle): *Moth. D. 77. Gram. (KSelsk. Skr. II. 166).* \parallel foræld. og dial. (jf. *Feilb.*) ugen før paaske. *DL. 2-4-5.* dimmeluges væde Kommer mangan til at græde. *Moth. D. 77.* den Franske Bonde, der troede, at det tordnede, efterdi han stegte en Pande-Kage udi Dimmel-Ugen. *Holb. Ep. II. 181.* *Dimmel-Ugen, Gravens Billed. *Grundtv. SS. I. 530.* *Dimmel-Ugen skrider snart, | Aarle om den Paaske-Morgen | Alt det dunkle vorder klart. *smst. III. 237.* \parallel (overf.) *Kun med Skud vi talte Timer (under Kbh.'s belejring 1659) | Gjennem Dimmeluger ti. *Grundtv. PS. VI. 91.*

dimre, v. se dæmre. **Dimring**, en. se Dæmring.

Dims, en. [dem^os] flt. -er. (sideform til Dings; dagl., især spøg.) mindre genstand ell. indretning, som er vanskelig at bestemme ell. give navn; (lille) ting; „dings“. *Det var min Viskesnor, som brast, | og Dimsen sad i Løbet ($\text{\textcircled{v}}$: paa gevevret) fast. *Vise. (Akad. Skyttekorps' Rekrutgilde. $\frac{15}{1}$ 1914).* *Litteraturen. 1918. 584.* hvad er den dims til? | øverst paa krukken sidder der fire dimser (om fremspring, knopper olgn.)

din, pron. [diⁿ] intk. dit [did], flt. dine [diⁿæ; især dagl. 'dinæ] (æda. thin (Vald Lov. 3.5 og 6), pin, run, og oldn. þinn, eng. thine, ty. dein, got. þeins; til roden i du) 1) som gen. til du for at betegne noget som den (m. du) tiltaltes ejendom ell. som paa en ell. anden maade hørende til ell. sam-

men m. denne. 1.) *adjektivisk*. Dit er Riget og Kraften og Herligheden i Evighed! *Matth.6.13.* alt det, som mit er, det er dit, og det, som dit er, det er mit. *Joh.17.10.* Sabæerne, de høie Folk, skulle komme til dig og vorde dine. *Es.45.14.* lad din venstre Haand ikke vide, hvad din højre gjør. *Matth.6.3.* Skee din Villie, som i Himmelen, saa og paa Jorden! *smst.6.10.* Din Skaal Jacob (o: en skaal for dig). *Holb.Jep.I.4.* *Mig Timer synes Aar, og Øieblik som Dage, | Indtil jeg bliver din og du min Ægte-Mage. *Wess.16.* *Kommer du mig nu igjen | Med dine Barnestreger? *Oehl.I.112.* *Der er en Trolddom paa din Læbe, | Der er en Afrund i dit Blik, | Der er i Lyden af din Stemme | En Drøms ætheriske Musik. *Aarestr.48.* *See til din Søn, Sabinski! . | En Arving til din Adel, | Din Tapperhed, dit Hjerte. *smst.219.* *du skal være dydig, | Din Gud, din Konge, din Professor lydig. *PalM.IV.84.* *du maa gaae din dunkle Vei alene. *CKMolb.SD.338.* Forstaaer Du Dig selv med Din Hjemvee? *Kofoed-Hansen.DL.61.* *har du blot nævnet | et Ord, som var dit, | før Aften har Tusinder | gjort det til sit. *Stuck.II.140.* *Knækkede du din Stok, | som du købte paa Kurilerne? *JVJens.Sk.198.* du kan vel din latinske grammatik | du kan din Holberg, kan jeg høre | || i forb. m. et propr. udtrykkende hengivenhed, fortrolighed olgn.: din egen, kære, elskede olgn. *Hvo har forført dig? Din Dorte at forlade? *Holb.Paars.241. Ew.III.199.* *De vilde ei, Sabinski! | Tillade Dig at skue | Din lille Dreng, din Anton. *Aarestr.218.* Hør nu, der falder mig Noget ind . . Jeg maa agere Din Henriettes Elsker! *Rich.D.37.* hvordan har din Viggo det (om ægtefælle, kæreste, søn olgn.)? | jf. *Feilb.IV.97.* ofte i omskrivninger for første person (især i underskrift af breve olgn.): *Lev vel min søde Pindsvin, | Det ønsker din indtil Døden vore tres humble Servitør Harlequin. *Holb.Usynl.II.6.* *jeg selv, din glade Gunver brænder, | At aabne dig et Bryst, som du saa lidet kiender. *Ew.V.190.* Odin: *Jeg saae min Søn, min Baldur; hvi undgaer han mig? *Frigga: *For ham, Hærfader! ængster sig din Friggas Siæl. *Oehl.III.169.* da vil Du have forglemt din forudms kjære Nelly (o: mig). *Bagger.I.198.* Da Posten nu gaer, maa jeg slutte. Din Henrik Hertz. *Hzz.Breve.8.* Nu gaar jeg i Seng. Godnat. Din Gerda. *SvLa.FruG.24.* || m. underforstaaet subst. i forb. som være, blive din olgn., spec. om forholdet ml. mand og kvinde. Svanhvide bliver aldrig din. *Suhm.I.155.* *Elisa din jeg er! *Oehl.Digte.(1803).* 32. jeg elsker dig . . din er jeg, din — i al Evighed. *Ing.VS.II.187.* Ak, min Elskede, min Lyst til at være hos dig, være din og være alt for dig, mærker jeg, formaar intet i dette Øjeblik. *Bennelycke.Sp.80. jf.:* *De tred've Tusind staae hos Jø-

den Levi. — | Hun synker til hans Hjerte: Din for evig! *PalM.I.76.* *Læbens Kys og Kindens Varme | Og Silkelokkens Snoring hviskede: *Din.Drachm.D.21.* || m. fremhævende bet. ved angivelse af størrelse olgn., brugt (mer ell. mindre) overflodigt (pleonastisk) (jf. *FalkT.Synt.366. Mikkels.Ordf.256*). Du bliver en Havfrue igjen, kan stige ned i Vandet til os og leve dine tre hundrede Aar (o: mindst 300 aar, hele 300 aar). *HCAnd.V.109.* Du er jo saa udvoxet, som om du var dine atten Aar. *Gylb.TT.203.* Men da du var dine nitten Aar og jeg de fire og tyve, da randt alt Blodet. *KLars.Ix.150.* du er dine 3 alen høj (o: hele 3 alen, mindst 3 alen) | du kan sagtens, som tjener dine 30 kr. om dagen | || (foræld., i folkevisestil) i stilling efter subst. *Elina! min Datter! hvi sidder du her? | Hvordan staaer det til med Smaasøskende dine? *Rahb.PoetF.I.204.* *Hør, du rige Herr Erik! | gak ind til Dotteren din. *Oehl.Bidr.I.275. sa. Digte.(1803).73. 1.2* dit brugt substantivisk til at betegne, hvad der tilhører ell. hører sammen m. den tilkalt. af den, som kræver dit fra dig (1907: hvad dit er), krævet det ikke igjen. *Luc.6.30.* Du vil have dit, det er billigt. *v.Aph.(1764).* Tag vaere paa Dit. *smst.* *Og det er dig, jeg tænker paa, min Ven, | og det er, som var du og dit til Stede. *Stuck.II.155.* *Vigende svinder Enge og Stakke, | svinder med dig og alt dit. *Bergstedt.I.40.* du kan sagtens, du har dit paa det tørre | || mit og dit, se min. || i forb. m. præp.: hjem(me) til dit (ænyd. d.s. (*DGrammat.II.358*); fortrænger ænyd. gl'da. til din, thin (*Kalk.I.396. jf. Feilb.III.795*), oldn. til pin, hos, til dig, hvor din, thin, pin er gen. af du; nu kun dial.) hjem(me) hos dig; hjem til dig; i, til dit hjem. Lad os gaae op til Dit! *Gylb.(1849). VI.115. smst.194. Mikkels.Ordf.257.* ogs. i forb. m. fra, hos: Jeg troer, at du har været hjemme til mit, og nu kommer jeg fra dit. *Høysg.S.205.* Dig kan jeg jo stole paa . . Du er jo taus; ikke engang hjemme hos Dit taler Du derom. *HCAnd.IV.181. 1.3* ☉ dine brugt substantivisk: dine paa-rørende (venner, tilhængere osv.). Er du alle Dines redelige Forsorger? *Mymst.Præd.I.183.* især i forb. du og dine (jf. sv. du och de dina, ty. du und die deinen). *Dig selv og Dine signe Gud! *Bagges.Fl.6.* *Mit Liv var vel i Stand at frelse dit | Og Dines mangt et Aar. *Oehl.F.150.* *Saaledes gaaer det nu dig og Dine; | For jer beredes der ingen Pine. *Heib.Poet.X.243.* (du maa) underrette os om, hvorledes Du og Dine have havt det i denne Vinter. *Hzz.Breve.85.*

2) (lign. brug i gl'da. oldn. no. og sv.; om forsk. tydninger se *SoS.XV.235ff.*; dagl.) svarende til du (ell. dig) m. apposition; især foran et subst. m. nedsæt. bet. (ofte et skældsord); i udraab: Fy dig an din arrige Skalck, din Forræder! *Holb.Ul.IV.14.* Hvem taler

til dig, din Næseviise Slyngellsa. *Bars.I.7. sa.II.V.10.* *God Aften, Fader! ... *Jeg skal godfatne dig, din lange Slyngel! *Oehl.I.77.* *Lemousse, kom hid, Din Slyngel. *Hauch.DV.II.61.* *Vi elske dig, din Knegt! det kan du troe. *Winth.D.14.* *Af Recensent faar man Navnet nu, | naar man kan skrive: Dit Fæl! *Kaalund.92.* Træk mig den Støve af mit højre Ben, din Usselryg! *Holstein.T.25.* *Byskov.M.162.* dit infusionsdyr, din geheimeråd. *Hjorts.OS.78.* *Staa nu op, | din lange dovne Krop. *DSt.1918.61.* dit dumme Mandfolk! *NatTid.29/a.1920.* *Aft.5.sp.4.* || (nu l. br.) i sætningssled (jf. *glda.* iech seyer thin tyff thet for sand. *Brandt.LB.219.*) Hej Jeppe! er din Fæhund endnu ikke kommen i Klæderne? *Holb.Jep.I.1.* Vil dit Best holde din Mund. *sa.Bars.I.7.* *Hvad skader din dovne Kumpen? | Hvi staaer Du her og gloer? *Blich.D.II.81.* *Da skal jeg din Slubbert lære | At tænke, naar Du skal slaee. *smst.82.* *i Tjerningspil din Slyngel | Trak mig op. *Hzz.F.86.* vil din natteravn nu se at komme hjem | || undertiden ogs. foran subst. uden nedset. bet., som udtr. for omhed, medlidenhed, fortrolighed olgn. (jf. *Dania.VII.21f.*) „hvad var det for en Tjeneste, jeg skulde bevise Herren?“ — „O din Strik! naar du veed al Resten, saa veed du Det med.“ *Heib.Poet.VI.142.* *Naa er du der, din gamle Ørn! | Gak ind til din Herres Glæde! *Winth.IV.22.* *Jeg græder, mens jeg kysser dig (o: et barn), dit søde, lille Skind. *Holstein.D.73.* Feilb. din søde snut |

Diner, en, † et (*Bagges.III.90* (jf. 278). *JBaden.FrO. Meyer.9*) [di'ne] best. f. -en [di'ne'ən] fl. -er [di'ne'ər] (laant i slutn. af 18. aarh. fra fr. *dîner* (dine), *egl. substantivering af diner*, spise til middag, se *dinere*; nu især i restaurationspr.) (især festligt, finere) *middagsmaaltid; middag*; ogs.: *middagselskab. Bagges.III.90.* I Fru Staëls Huus var der som sagt evig Lystighed . . . Hver Dag næsten var der pragtfulde Dinéer og om Aftenen Soupéer. *Oehl.Er.II.171.* *Vi levede i Suus og Duus, | Vi gav Dinéer, førte Huus. *ARecke.86.* Hds. Maj. Dronningens Fødselsdag vilde jeg høitideligholde en lille Diner. *StBille.50 Gal.I.68.* *Sal.2VI.185.* || spec. (i restaurationspr.) dels om fast middag, sammensat efter værtens bestemmelse (mods. *middag*, hvortil man selv sammenstiller retterne (à la carte)): (han) sad ved sit faste Bord i „Café Skraas overfor“ og spiste Dagens Diner. *ORung.SS.141.* han kommer farende (ind i restaurationen) for i en halv Times Pavse at spise den faste Diner til Kr. 2,25. *Pol.26/a.1920.7.sp.4.* dels (mods. *Middag*) om et dyrene maaltid: kafé N. har middag til 3 kr., diner til 4 kr. | **dinere**, v. [di'ne'rə] -ede. (laant i slutn. af 18. aarh. fra fr. *dîner*, *egl.: bryde fasten* (af lat. *dis* (se *V. dis-*) og *jejunare, faste*); sa. ord som *dejeunere*; nu især i restaurationspr.) *spise en diner*;

spise til middag. Hos de Rige pleier man at dinere godt. *Oehl.Er.III.141.* jf.: En Engländer har ingen Anelse om, hvad det vil sige at dinere („nyde“ sin middag; *spise godt*). *Cavling.L.84.*

I. Ding-dang, en. se Dingdangel.

II. Ding-dang, interj. [den^(o)den^(o)] (ogs., især om mindre klokke, **ding-ding** [den^(o)den^(o)], **dinge(linge)ling** [denə(denə)-len], (sj.) **dingeliding** [¹denəli'den] *ofl.*) (ænyd. dink-dank, sv. dingdång, eng. ding-dong; *lydefterlignende*; sml. bim-bam u. bim; jf. II. dangle, dandinere) *efterligning ell. gengivelse af en klokkes klang.* ding-dang: *Moth.D78.* *Ding, Dang, Klokke-Sang | hørte mand i Nysted Kiang. *Cit.1705.* (*Thoit 4^o1524.245*). *Ing.RSE.II.23.* „Ding-dang! ding-dang!“ klinger det fra Klokkebybet i Odense Aa. *HCAnd.VII.1.* *Det ringer fra Tårnet | ding, dang, ding dang. *Blawm.AH.314.* jf.: Naar Klokken ringer over Lig, og det sidste Slag er „Ding“, saa bliver det næste Lig en Mandsperson, er det „Dang“, vil et Kvindfolk i Sognet dø først. *Krist.JyF.VI.285.* som subst.: (bjergmanden) kunde ikke være i den Høj for Dingdang' og Kirk'sang'. *smst.3.* naah — der æ Linje 13. — Ding ding! — — Ding — Ding — Ding — Ding! — Ja! — Hva Faen javer det etter —! *Storm.P.T.75.* som subst.: *Agnete treen i Kirken ved Klokernes Dingding. *Oehl.L.I.299.* Hr. H. (o: formanden i folketinget) (dingeling-ling!): Det ærede Medlem bruger for stærke Udtryk! *Pol.27/a.1893.2.sp.8.* *ORode. Opdigtede Kendsgerringer. (1894).83.* || overf., som (nedsættende) betegnelse for ensformige ell. klingende, men indholdsløse vers olgn.; (tomt) *klingklang.* dette ophøjede Dingdang (om et højtravende digt). *Bagh.JT.123.* parodierende: *O duftende Sletter! | O Dingeliding! | O drømmende Nætter! | O Liv med Korsetter! | O Ingenting! *sa.150 Viser. (1892).186.* **I. & dinge**, v. [denə] -ede. (*lydefterlignende*, jf. II. dingdang, II. dangle) om klokke olgn.: *ringe*; *klinge*. Bjærgets lille Kirkeklokke gav sig til at dinge og ringe. *Fleuron.HG.94.*

II. † dinge, v. -ede. (ænyd. d. s., oldn. *dengja*, *slaa*, *hamre*; *egl. sa. ord som dænge*; jf. *dinget*) *fjerne æggen paa knive olgn.; sløve; døve.* *Moth.D78.* *Gram.Nucleus.1955.*

III. † dinge, v. d. s. s. III. *dingle*. jf. *Dingebom* samt *dingende* (*Gram.Nucleus.1210*) som overs. af lat. *pendulus*, *hængende*. † **Dinge-bom**, en. (jf. III. *dinge*, II. *Dingle*). *gyng.* *Gram.Nucleus.1124.* **Dingel**, en. (af III. *dingle*; nu kun *dial.*) 1) *noget*, som hænger og dingler, fx. *klokkeknebel* (*vAph. (1764)*), *sengebaand* (*Feilb.*). 2) (*gy.*) i udtr. det staar ell. hænger i (ell. paa) en dingel olgn., udfaldet er usikkert; det kan blive til hvad som helst. *Levin. Feilb. 3)* *lang*, *tynd*, *dinglende* person. *Feilb.* **Dingel-dangel**, et ell. (nu kun *dial.*) en (*VSO. Esp.48*). [denəl-

'dan'æl, ogs. 'denæl,dan'æl] (nu l. br. **Dingel-****dang**, en. *Holb.Jul.11sc. Folkets Nisse.*^{14/6} 1861.4. † **Dingdang**, en. *Moth.D78*). *ft.* (l. br.) -**dangler** (*Bergstedt.III.60*). (ænyd.) dingeldangel, sv. dingeldangel, eng. dingle-dangle, *jf.* Tingeltangel; af III. dingle og I. dangle, se u. I. dangle, *jf.* Dangel; *dagl.*, *spøg.* ell. (*især*) *foragt.* noget (*pynt olgn.*), som hænger og dingle; ofte om noget, som man ikke rigtig ved navn paa (*jf.* Dingelunte, Dingenot). *VSO.* „hvorfør har De da aldrig villet tillade min Søster at købe sig et Uhr?“ — „Saadant Dingeldangel passer ikke for en ung Pige.“ *Heib.Poet. II.240.* den store Stang med Halvmaanen paa og alt muligt klingende Dingeldangel, rigtig tyrkisk Musik. *HCAnd.VIII.12.* Det er svært, som de her løbe efter Dingeldangel (o: ordener). *Goldschm.VI.169.* de have Jernkors og meget andet Dingeldangel, som de pynte sig med i trefarvede Baand. *Dagbl.*^{29/6} 1864.2.sp.1. Ahorntræer med . . langt Dingeldangel af grønne Frugtklaser. *JPJac.II.273.* *CEw.Æ.II.60.* Deres Kundskaber var ligeegyldigt Nips; de havde dem hængende paa sig som Dingeldangel til at gøre sig vigtige med. *JakKnu.LE.63.* *JVJens.GR.107.* „Naar De skal giftes en Dag, saa skal De tage røde Roser i Haaret i Stedet for Myrter.“ — „Jeg tænker, jeg kan blive gift uden noget Dingeldangel i Haaret.“ *ThitJens.TS.138.* *jf.*: Tilværelsen maa være ophævet i det Evige, førend Systemet slutter sig af, nogen eksisterende Rest maa der ikke være tilbage, end ikke et saadant lille bitte Dingeldangel, som den eksisterende Hr. Professor, der skriver Systemet. *Kierk.VII.101.* (*overf.*) om noget abstr.: Theresa er mit Døbenavn, uden Falblader og Dingeldangler af Naader og Donnaer. *Lieb.DQ.II.35.* || *spec.* om rangle ell. lign. legetøj: Ej jeg havde nær glemt lille Anne, hun skal have Dingeldangen med Bielderne paa. *Holb.Jul.11sc. Esp.48.* ell. om smaa prydenstande, som hænges ved urkæder, i øringer olgn. (*jf.* Berlok): *Sal.II.920.* *jf.*: en Guldkjæde med meget smaat Guldingeldangel ved. *Schand.SB.85.* *Bergstedt.III.60.*

dingeliding, *interj.* se dingdang. **dingeling**, *interj.* se dingdang.

† **Dingel-smæk(ke)**, en. d. s. s. Dingeldangel. *Moth.D79.* *VSO.* **Dingelunte**, en. [denə'londə] *ft.* -r. (*vist omdannelse af* Dingeldangel, *jf.* Dingenot; *spøg.*, *dagl.*) d. s. s. Dingeldangel: Hva' er de' ellers for none Dingelunter (o: paa en damehat, der pyntes)? *ErSkousbo. En Samfundsfjende.* (1911).12. **dingel-vorn**, *adj.* se dinglevorn.

Dingenot, en. [denə'no:d] (ogs. **Dingsvas(ser)** [denə'vas(ər)] *OrdbS.* *jf.* *fy.* diks-passer. *Feilb.IV.97*). *ft.* -er. (*vist omdannelse af* Dings, *jf.* Dingelunte samt *ty.* dingsda, dingswas; *spøg.*, *dagl.*) d. s. s. Dings(t). *Og

det (o: en „mekanisme“) er skam en Dingenot, | man ikke hver Dag møder. *BT.*^{30/10} 1920.12.sp.2. Laan mig den Dingenot til at kradse Pibe ud med. *OrdbS.* hun har altid nogle underlige dingenoter (o: blomsterskaale) hængende i vinduet med blomster i; || d. s. s. Dingeldangel. (*teatret*) havde igaar Premiere paa en Nytaarskabaret, Med Dingenoter og Kvaster“. *VortLand.*^{2/1} 1915.4.sp.5. || ogs. om personer, især som skældsord: kom nu med den hammer, din (gamle) dingenot! | *OrdbS.* *jf.*: Karls Moder var et ældgammelags fint „Dingenotværk“, som var temmelig nok til ikke at synes om Karls Udvalgte. *ThitJens.FS.151.*

dinget, *part. adj.* (af II. dinge) 1) † om *knive olgn.*: sløv; døv. *Gram.Nucleus. 1956.* 2) (*dial.*) om brød: klæg; dejet. *Feilb.*

1. **Dingle**, en. [denlə] *ft.* -r. (omdannelse af eng. dingy, *jf.* sv. dinge (dingel); *egl.* et indisk ord) † lille jolle. *Wolffh.MarO.360.*

II. † **Dingle**, en. *ft.* -r. (ænyd. d. s.; af III. dingle, *jf.* Dingebom) *gyng.* *Moth.D79.*

III. **dingle**, v. [denlə] -ede. *vbs. jf.* **Dingleri**. (ænyd. d. s., no. *dial.*, sv. dingla; i *afstydsforhold* til I. dangle; *besl.* m. II. dinge og dænge; *jf.* Dingeldangel, III. dinge; ofte i *forb.* dingle og dangle, se I. dangle; *især dagl.*)

1) om noget, der er ophængt ell. forbundet m. noget andet paa en saadan maade, at det let sættes i (mindre) svingning. 1.) svinge hid og hid; bevæge sig frem og tilbage. *Beständig dinglede paa Kiep de Hæders Skoe. *Wess.168.* *fra Stangen mangen støvet Lap | Af Oldtids Eresbanner dingle ned. *Oehl.* (1841).V.73. dem af vore grundtvigianske Bekendte, der efter hans (o: Julius Langes) Udtryk bar deres Hjerter dinglede i Knaphullet som Dekoration. *Brandes.XIV.428.* han havde . . tænkt paa at lade et Par Manchetter dingle om sine Haandled men dog opgivet denne Ubekvemmelighed. *Gjel.M.153.* (hun) stak Næsen saa højt til Vejrs . . at hun fik alle Barberskilte og Bagerkringler, hun passerede under, til at dingle. *CMøll.M.III.23.*

ofte i *forb.* m. hængere: Snoren hænger og dingler. *VSO.* Frakken var luvslidt og plettet, og en af Knapperne hang og dinglede i Traaden. *Pont.LP.VII.176.* || om hængte folk: *Skjelmer de ere, og værd at dingle i høieste Galge. *Pram.* (Riber.II.6). *Hauch.DV.III.81.* *Hrz.D.II.170.* I Reglen fastgøres . . Løkken (eller „Strikken“) saa højt (ved hængning), at Legemet kommer til at hænge frit („dingle“), uden at Fødderne berøre Jorden. *Sal.IX.237.* || om hoved, arme olgn. legemsdele (*jf.* 1.2): hvem a rammer, dend klyver a Hovedet paa, saa det halve Hoved skal ligge og dingle paa en Axel. *Holb.II.J.II.1.* *mine Skuldre dingler uden Kraft. *Oehl.VII.47.* *Gyngende |

Midt paa en Green, | slog han (o: Bacchus) imod mig de dinglede Been. *Hzr. D.IV.97.* En 35-aarig jysk Gaardejer søger Hjælp for forskellige Nerveildelser og Svimmelhed, Hovedet „dingler“, og han falder om uden dog helt at tabe Bevidstheden. *O.Bloch.D.²I.354.* || om klæder, som er for store: hænge løst og slapt. en hvid smudsig Trøie .. dinglede ham om den mavre Krop. *Oehl.XXVI.91.* 1.2) dingle med noget, (baade om frivillig og ufrivillig bevægelse) lade svinge frem og tilbage; bevæge hid og did. at dingle med armene med hovedet. *Moth.D78.* staae og dingle med Hoved og Krop som en fuld Mand. *Høysg.Anh.32.* *Han klatrer paa sin Cither | Og dingle med sit Been. *Winth.HF.331.* (hun lo) haanligt og gav sig til at dingle overlegent med Benene. *Wied.S.285.* den gamle .. dinglede med Fingrene i Luften. *sa.LO.196.* hvorfor gaar du og dingle med stokken | 1.3) (sj.) m. obj.: svinge hid og did; bevæge frem og tilbage. det var (djevlen), der hindrede den sortblisede i at malke, dinglede Tyvekroppene i Galgen i Takt. *TroelsL.XIII.140.*

2) (især om levende væsner) gaa ell. staa usikkert ell. vankende (især p. gr. af træthed, svaghed, fuldskab oln.); rave; slingre; vakte. *Liigbærere, drik til den krydrede Kringle! | En Taar endnu, det glider nok ned! | Han bliver ei vred, | Han leer fra sin Sky, naar I dingle. *Aarestr.156.* „Staa paa Benene!“ sagde han, „og dingl ikke som en Drukken“. *CBernh.IV.346.* „næsten Alle | besværligt dinglede mod Øren hen, | og Nogle saås døddrukne om at falde. *Schand.UD.86.* *De sætter imod ham med Stød og Skud, | Han svarer med Slag saa de dingler. *Drachm.DM.152.* Stundene dinglede af Slaphed. *Skjoldb.SM.21.* *O.Bloch.D.²I.259.* jf.: Tougværket løsrives .. Masterne dinglede. *Blch.(1846).VI.243.* Veiret blev meget behageligt og Skibets Dinglen ubetydelig. *RudBay.EP.1.205.* || dingle omkring, rundt oln., spec.: gaa omkring uden noget bestemt formaal; drive om. det forekom mig .. trivielt at dingle om mellem min Onkels Arvinger. *EWolle.Et ParKomedier.(1851).121.* Jeg har dinglet rundt dernede (o: i Paris) som alle de andre og forsøgt at bilde mig selv ind, at det var morsomt. *JMagnus.EK.12.* || om trivlraadige, vankelmodige personer: vakte. De maatte finde paa Genveje, og de har dinglet mellem Napoleon og Bismarck uden at kunne komme til Ro hos noget af disse store Forbilleder. *Hørup.II.45.* jf.: de Vankelmodige dinglede over til Venstre og befandt sig ilde der. Iaar er de dinglet over til Højre, hvor de ogsaa en Gang vil befinde sig ilde. *smst.322.*

dingle-, i ssg. af III. dingle. **færdig**, adj. (l. br.) (hun) var dinglefærdig af Træthed. *Aakj.FJ.127.* **-pose**, en. (dagl.) en af damer brugt lille pose (til sytøj oln.),

som bæres over armen. (pariserinderne) bære ingen Dinglepose. *Leop.PC.59.* **Dingleri**, et. (dagl.) 1) som vbs. til III. dingle. *Feilb.* lad være med det dingleri med benene | jf.: Jette arbejdede strængt paa Hattiformen, med Tungen ud i Kinden og uroligt Bendingleri. *FrSkudusbo.En Samfundsfjende.(1911).12.* 2) noget, som hænger og dingler; dingeldangel. er det ikke Jomfrue Agathe, med alt dette Dinglerie paa sig. Jo! Gud forlade mig er det ikke hende selv .. Agathe (kommer) klæd som et Fruentimmer fra Hovedstaden. *Syngesp.III.43.* *Feilb.* **Dingle-vand**, et. (jf. jy. dingle-draaber, -olie. *Feilb.I.188.IV.98;* dagl., især spøg.) om spirituøse drikke. *Schand.SB.193.* Saa er det nok paa høie Tid, vi kommer ind i den anden Stue og faaar os noget varmt Dinglevand! *Baud.G.9. Dania.III.116.* *DSt.1918.59.* **-vorn**, adj. (l. br. dingel-. *VSO.* jf. *Feilb.*) (dagl.) staaende ell. gaende usikkert; dinglede; slingrende; ledelos. Han gaaer saa dinglevoren med Kroppen. *VSO.* Kan De blot bringe ham saa vidt (ved at drikke med ham), at han bliver sluddervorn eller dinglevorn. *Hostr.G.23.* min Moders sidste Tjenestepige, en lang, dinglevorn Tøs. *Schand.F.400.* et dinglevorent Bord paa fire krøgede Stolper. *EErichs.N.21.*

Dings(t), en. [den^c(s)d)] (dial. **Dingsen**. *MylErich.NS.36.* *Feilb.*) ft. -er. (jf. anyd. dinc (Laurembergs Skjæmte digte. (udg. 1889).52.73), dial. dink (*Feilb. Esp.48*), no. dings; fra nt. ell. ty. dings, egl. gen. af ding, ting; formen Dingst vel under indflydelse fra Tingest; formen Dingsen fra nt. dingschen, dim. af dings; jf. Dims, Dingenot; dagl., især spøg.) betegnelse for noget, man ikke ved (ell. ikke kan finde) noget passende navn til; tingest; „hømster(i)-gimst“. **Dings**: *Tychon.(NKS 4^o28a.158).* Pølser maa ikke .. nævnes ved deres rette Navn, saalænge de ere over Ilden for at koges, thi saa sprække de; men naar man kalder dem „Dingserne“, har det ingen Fare. *Thiele.III.50.* *Esben skjød — og ramte strax den Dings (o: en fugl). *TR.Nr.18.21.* *Feilb.* *I blier hans Favorit, hans Marionet | (Ha, jeg veed Pokker, hvad de Dingster hedde). *Oehl.I.349.* *Ligesom han (o: *Oehlschläger*), har han gjort en Dingst (o: et digt) over Anden April. *sa.PSKr.L342.* *en Dingst med Pile i (o: et pilekogger). *Heib.Poet.III.23.* Vil Du nu ogsaa have, jeg skal knække Halsen paa den forbandede Dingst (o: en skammel). *Oversk.II.263.*

Dings-vas(ser), en. se Dingenot.

Dinkel, en. [den^cg(ə)] (fra ty. dinkel; oprindelse usikker; l. br.) & betegnelse for forskellige (i Tyskland dyrkede) arter af avnehvede (emmer, enkorn, spelt). *Moth.D79.* *vAph.Nath.VII.541.* **Dinkel-hvede**, en. (l. br.) & d. s. *MøllH.III.183.* † **-korn**, et. d. s. *JBaden.DaL.87.* **-mel**,

et. (l. br.) gjør et Plaster af Dinckel-Meel. *HesteL.*(1703).B3r.

Dinte, en. se Tinte.

Dioskur, en. [diós'ku'r] især brugt i flt.: -er. (af gr. (flt.) dióskuroi, af Diós, gen. af Zeus, og kúros, dreng) 1) (i den gr. mytologi) betegnelse for Zeus og Ledas to sønner, Kastor og Polydeukes ell. (hos romerne) Polluks (især dyrket som guder for de søfarende); ogs. (nu l. br.) som navn paa et stjernebillede: tvillingerne. *Himlen slukkes, Storm og Klippe truer, | idel Undergang vi svømmer i — | Dioskurer, akl' hvor lande vi? *Staffeldt.*(1882).S. JBaden.FrO.II. Sal.²VI.201. 2) $\text{\textcircled{W}}$ overf., om to (store) mænd, der forenes ved venskab ell. fælles optræden (ell. sidestilles ved visse fælles egenskaber olgn.). de to „store og enfoldige“ dioskurer, Thorvaldsen og Øhenschlæger. *Letterst.tidskr.*1917.335. om to tvillingbrødre: Kaalund.F.33.

Diplom, et. [di'plo'm] (tidligere ogs. m. gr. form: **Diploma**. v *Aph.*(1759). *Fund.* 1788.V.55). flt. -er. (af gr. diplōma, egl.: noget dobbelt sammenfoldet; jf. **Diplomat**, **Diplomati** osv.) 1) (især emb.) dokument, hvorved der (af en fyrste, institution olgn.) tildeles en person en rettighed, et privilegium, en udmærkelse olgn. (jf. *Brev* 1.2). Af hans Haand modtog jeg . . et Diplom, som Medlem af Videnskabernes Selskab. *PAHeib.E.*291. Til hver, som . . er promoveret til Doctor eller Magister, udstedes et ordentligt Diploma, som Universitetets Bogtrykker skal trykke uden Betaling. *Fund.* 1788.V.55. Brandes.X.485. Lars Kruse (er) Ihændeherveren af et Diplom som Æresmedlem af det store franske Redningselskab. *Drachm.LK.*126. Sal.²VI.204. De 20 Diplomer fordeltes til de tyve Cyklistere, som kom efter de egentlige Præmietagere i Tid. *Pol.* 1920.6.sp.5. 2) (især hist.) dokument ell. aktstykke af retsligt indhold, fx. skøde, gavebrev olgn. (især fra middelalderen). Udvalg af . . Danske Diplomer og Breve. *Molb&NMPet.*(bogtitel.1858). *JohsSteenstr.SD.*43. V *Ved.BK.* 347. **Diplom-adel**, en. [1] (l. br.) d.s.s. Brevadel (jf. diplomatisk adel u. diplomatisk 1). S&B. **Diplomat**, en. [di'plo'ma'd] flt. -er. (aaent i beg. af 19. aarh. fra fr. diplomate, dannet til diplomatique, se diplomatisk) 1) embedsmand, som varetager sin stats interesser og repræsenterer denne over for fremmede stater. *Richelieu | Er større Diplomat end Courtisur. *Hrz. Nin.9.* HCAnd. *Breve.II.*645. galaklædte Officerer og overbaldyrede Diplomater. *Pont.LP.IV.*85. Ganske vist er Tavshed en nødvendig Egenskab hos Diplomaten; men endnu mere karakteristisk er det dog vel, at han forstaar at tale: at der i det afgjørende Øieblik . . staar veltalende Ord til hans Raadighed. *Gjel.HE.*122. 2) snild, beregnende person, der forstaar at forhandle uden i utide at røbe sine hen-

sigter ell. meninger. Det gør mig næsten ondt at holde ham for Nar — dog . . jeg (er) Diplomat og har altsaa ingen Samvittighed. *Hostr.*(*Studenterkom.*129). Som en god Diplomat modtog jeg alle disse behagelige Ytringer med en venlig Mine, gav hjertelige Svar, der kunde betyde Allehaande. *Schack.*266. Maleren var nu engang ikke Diplomat ligeoverfor andre Mennesker end Kunder. *Tops.III.*183. De har mangen Gang ønsket mig derhen, hvor Peberet gror. Jeg har kunnet se det paa Deres Ansigt, skønt De er en fin Diplomat! *Pont.FL.*556. 3) (dagl.) forkortelse af Diplomatfrakke. Inspecteuren var hvidvestet og i Diplomat. *Bang.SG.*82. den ny Barbersvend . . flottede sig i Diplomat og høj Hat. *And.Nx.PE.II.*78. en fornæm, elegant herre i silkehat og diplomat. *Hjortø.T.*126. **diplomatarisk**, adj. [di'plo'ma'ta'ris] (fagl.) adj. til **Diplom** 2; om gengivelse af diplomer, haandskrifter olgn.: nøjagtig i alle enkeltheder; bogstavtro. diplomatisk udgave, udgave, der uden at være en fotografisk afbildning af teksten giver dennes grafiske ejendommeligheder. Agrip af Noregs konunga søgum. **Diplomat**-risk udgave . . ved Verner Dahlerup. (bogtitel.1880). **Meyer. Diplomatarium**, et. [di'plo'ma'ta'riom] best. f. -iet. flt. -ier. (fra nylat. diplomatarium, afl. af diploma, se **Diplom**; især hist.) samling af afskrifter ell. aftryk af diplomer (2). *JBaden.FrO.* Langebeks Udskrift i **Diplomatariet** i det Kgl. Geh. Arch. *Molb&NMPet.Dipl.* 325. Kjøbenhavns **Diplomatarium**. *ONielsen.*(bogtitel.1872). **Diplomat-frakke**, en. [1] lang, sort frakke, som bæres (især som formiddagsdragt) ved højtidelige lejligheder (jf. **Diplomat** 3). *JakKnu.A.*13. Jeg havde en Fornemmelse, som naar man alene er mødt i Diplomatfrakke i et Selskab, hvor alle andre stiller i Kjole. *Pol.* 1910.3.sp.7. hver Sommer saå (man) tre blankstrøgne Cylindre og tre ulastelige, slanke Diplomatfrakker paa den lille Bakke ned til Strandvejen. *Nans.P.9.* || (soldat.) spøg. betegnelse for de gamle garnisonsfrakker. *DS1.*1918.53. **Diplomati**, et, † en (*CBernh.II.*45.VI.70). [di'plo'ma'ti] flt. (l. br.) -er. (fra fr. diplomatie) 1) (nu l. br.) d.s.s. **Diplomatik** 1. *Sal.*²VI.205. 2) (især fagl.) d. s. s. **Diplomatik** 2. *Sal.*²VI.205. 3) en diplomats optræden ell. handlemaade; snild, beregnende handlemaade. Fournier: Kjærlighed og **Diplomati**. (bogtitel.1859). **Meyer.** || (nu næppe br.) diplomatisk kneb; fif. Og hvad Listen angaaer, da er den . . tilladt **Diplomati**, som man seer igjennem Fingre med. *CBernh.II.*45. 4) fællesbetegnelse for alle diplomater i alm. ell. inden for et vist omraade. En saadan Person er . . en Sjeldenhed i **Diplomatien**. *CBernh.VI.*70. Du fik en Konsul, engelsk Blod, fint Firma, oven i Købet paa en Maade hørende til **Diplomatiet**.

Esm. II. 171. *Pol.* ²⁷/₆ 1920. 8. sp. 6. **Diplomatik**, en. [diploma'tig] (*fra fr. diplomatique*) 1) (*hist.*) den gren af historieforskningen, som omfatter studiet af diplomer (2). Forelæsninger over Diplomatiken. *FrSneed.* I. 368. Nogle Hovedtræk af Skriftraternes Historie og Diplomatiken. *JohsSteenstr.* (bogtitel. 1915). 2) (*faql.*) den kunst at kunne varetage en stats interesser og repræsentere den over for andre stater (*jf. Diplomati* 2). *Heib.Pros.* XI. 493. *Hvorfor, monstroe, de her gik uden om | Diplomatikens brede Kongevei? *Bredahl.* V. 67. den russiske Diplomatik er jo bekendt for sin Finhed. *Hostr.* (Studenterkom. 107). Experimenter, der viste .. et ualmindeligt Anlæg for Diplomatiken. *Schack.* 352. 3) Ψ (*l. br.*) d. s. s. Diplomati 3. *Goldschm.* IV. 248. man (*faar*) Fornemmelsen af, at han .. anvendte en vis Diplomatik eller ialfald udfoldede en vis Forsigtighed. *Tilsk.* 1917. I. 122. **Diplomatiker**, en. [diploma'digør] *ft. -e.* (*jf. ty. diplomatiker; af nylat. diplomaticus*) 1) (*hist.*) person, der studerer diplomatik (1). *JBaden.* *FrO.* *Lundb.* 2) (*nu næppe br.*) d. s. s. Diplomati 1. *JBaden.* *FrO.* *Archiv.* *Søvesen.* II. 30. **diplomatisk**, adj. [diploma'disg] (*fra ty. diplomatisch, fr. diplomatique, nylat. diplomaticus, adj. til diploma, se Diplom*) 1) (*faql.*) til Diplom. Den Forskiel, som gøres af Nogle paa fød Adel .. og gjort eller diplomatisk Adel (*nu: Diplomadel*). *Nørreg.* *Privatr.* I. 311. det er diplomatisk beviist (*v: beviist af diplomer*). *JBaden.* *FrO.* En stor Mængde Diplomer er blevne trykte .. hvilket har lettet det diplomatiske Studium meget. *Sal.* ² VI. 207. || d. s. s. diplomatisk. (*denne*) Maade at gengive Versene paa, uden diplomatisk Nøjagtighed, i let moderniseret Skikkelse. *Brandes.* IV. 395. 2) til Diplomati 1. den diplomatiske Carriere. *Heib.Pros.* XI. 493. Han havde haft en diplomatisk Mission til de mindre italienske Hoffer. *Goldschm.* VI. 286. Venetianerne .. stod i livlig kommerciel og diplomatisk forbindelse med hovedstaden i det byzantinske rige. *Vilh Thoms.* *Afh.* I. 265. diplomatisk landsforræderi, se Landsforræderi. *jf.: en smuk Uniform med diplomatisk Knapper.* *Ing.* *EF.* VIII. 241. || om personer: hørende til diplomatiet. De ere stolte, disse diplomatisk Damer. *CBernh.* VI. 78. Diplomatisk Personer kunne ikke stævnes for Retten til at afgive Forklaring. *Lov.* II. 821. diplomatisk agent, se Agent. det diplomatisk korps (*efter fr. corps diplomatique*) 1. samtlige ved et hof akkrediterede gesandter. *JBaden.* *FrO.* e. br. 2. d. s. s. Diplomati 4: i de fleste smaa Lande (*er det*) vanskeligt at rekruttere det diplomatisk Korps. *Tilsk.* 1920. I. 331. 3) optrædende som ell. ejendommelig for en diplomat; snild; beregnende; smidig. den diplomatisk Forsigtighed, som et Tyende altid iagt-

tager over for de Meddelelser, det gjør sit Herskab. *Schand.* *AE.* 164. jeg, som ellers er saa tavs og diplomatisk. *sa.* *SB.* 94. Da han paa denne lidet diplomatisk Maade har erobret sig nogle Stemmer. *Brandes.* IX. 96. de maatte opbyde Alt, hvad de havde af diplomatisk Evner, for at undgaa alle de beklumrede Affenselskaber .. der stadigt truede deres Fred. *JPJac.* II. 166 (*jf. bet.* 2). en høj, mager, stelig udseende Herre, der diplomatisk tilknapet stod støttet til en Konsol med en Silkehat i Haanden. *Pont.* *FL.* 48.

Diplom-eksamen, en. [1] (*om tyske forhold*) en eksamen for arkitekter og ingeniører, hvorved der opnaas et diplom. *Hag.* III. 196. **-ingeniør**, en. [1] (*i Tyskland*) ingeniør, som har taget diplom-eksamen. *Hag.* III. 196.

dippe, v. se dyppe.

Dir, et. [dir] (*vs. til dirre; poet., l. br.*) 1) til dirre 1 || til dirre 1.2; *jf.:* Han blev én Lidenskabelighed, ét Harmedirr. *Vejrup.* *KM.* 182. 2) til dirre 2: med Dir af lyse Kvinter. *Marton.* *HB.* 97. *jf. DaFolkestyre.* ²⁹/₁₁ 1905/06. 1. sp. 3.

direkte, adj. [di'rægdə ell. 'di'rægdə] (*nu l. br. direkt.* *Heib.Pros.* I. 17. *Madv.* *S.I.* 24. *jf. Direkthed*). (*ligesom ty. direkte laant fra lat. (directe, adv. til) directus, perf. part. af dirigere, se dirigere || formen direkt vistnok senere laan fra ty. direkt ell. fr. directe || opr. kun adv.; som adj. først truffet i sidste halvdel af 18. aarh.*)

1) som følger en lige linie; lige. *Moth.* *Conv.* D44. vi holdt kurs direkte mod nord; direkte skydning, \times skydning efter maal, som man kan se fra skytsets standplads. *Sal.* ² VI. 212. || om nedstamning: stammende i lige linie fra. en direkte Efterkommer af Reformatoren Morten Luther. *Ekstrabl.* ¹⁶/₆ 1920. *Aft.* 3. sp. 4. || om modsætningsforhold *olgn.:* fuldstændig, diametral (modstæning); stik (*modsat*). to direct modsatte Substanter. *Heib.Pros.* I. 17. han (*handler*) direkte imod (*kommissionerne*) Foranstaltninger. *Pol.* ²⁹/₆ 1920. 9. sp. 3. *jf.:* Det Skridt, som Organisationerne har taget, er direkte rettet mod Statsmyndighederne. *smst.* ¹/₁ 1920. 1. sp. 5.

2) † vinkelret (*mods. skraa, skraat*). Solens Billede fra midten af Speilet skyder Straalerne direkte paa Haanden. *Heitm.* *Physik.* 32. || direkte batteri, \times batteri, som beskyder den fjendtlige front lige forfra (*frontalt*). *MilTehnO.*

3) (*astr.*) om himmellegemer: bevægende sig i samme retning som solen (*fra venstre til højre*); retløbende. *Sal.* ² VI. 212.

4) uden omveje ell. ophold; ofte m. *bi.* bet.: hurtig; (*som adv.*) straks. *(du) skal directe ind i Daare-Kiste gaae. *FrHorn.* *FM.* 29. den direkte Forsendelse af Varer uden Omlastning. *Sal.* ² I. 196. (*festkomiteen*) sejler direkte til Kolding. *Pol.* ⁹/₁ 1920. 7. sp. 5. direkte tog til Korsør; gaa nu direkte hjem; nye hatte, direkte hjemkommet fra Paris |

5) uden mellemed ell. omsvøb; umiddelbar. dersom I vil love mig, at I ikke vil hævne jer paa mig enten directe eller indirecte. *Kom Grønneg. I. 319.* (i sprogets) Præg af Energie eller Svaghed, Hurtighed eller Langsomhed, Fylde eller Skarphed i hele Udtaalen (*kan der*) synes at ligge et direct Udtryk af Folkets Charakter. *Madv. S. I. 24.* Dette er . . den eneste direkte hentydning til Russernes nationalitet, som vi finder i selve den byzantinske litteratur. *Vilh Thoms. Afh. I. 258.* det direkte Kapitaltab, der forraarsages ved det Beløb i kontante Penge . . som Udvandrerne føre med sig. *Nationaløkon Tidsskr. I. 283.* Han hører ikke godt, undertagen naar der tales direkte til ham. *EChristians. MV. II.* et af en samvittighedsfuld Kunstner efter Modellen direkte udført Portræt. *Tilsk. 1918. II. 163.* en Konto, paa hvilken han enten direkte ell. ved Hjælp af Checks kan hæve de Beløb, han har Brug for. *Sal. 2. II. 624.* Distriktschefen staar direkte under Generaldirektøren. *smst. VI. 232.* alle Mennesker véd, at (*han*) snyder uden at direkte Beviser foreligger. *Ekstrabl. 3. 1920. 3. sp. 2.* direkte aktion, *spec. (polit.) om den kampmaade (generalstrejke, sabotage, volds-handlinger), der anvendes af de radikale arbejdere (syndikalisterne) for at tvinge samfundet. Syndikalismens ABC, (1914). 48.* „direkte Aktion“ med Generalstrike og alt til Faget henhørende. *Nat Tid. 29. 1920. Aft. 3. sp. 1.* direkte benbrud, (*med.*) brud paa et ben netop paa det sted, hvor stødet, sparket osv. har ramt. *Sal. 2. II. 912.* direkte hammer, maskinhammer, som staar i umiddelbar forbindelse m. kraftmaskinen. *Sal. VII. 408.* direkte handel, ¶ om køb af varer umiddelbart fra produktionsstedet, uden mellemhandler. *Hage. 429.* direkte maskiner, (*faql.*) maskiner, der staar i umiddelbar forbindelse m. deres motor. *Sal. 2. VI. 212.* direkte skatter, skatter, som paalignes en person umiddelbart, og som ikke af denne kan væltes over paa andre (*mods.* indirekte skatter som toldafgifter *olgn.*). *PAHeib. US. 554. Sal. 2. VI. 212.* direkte valg, valg, hvorved vælgerne selv umiddelbart vælger deres repræsentanter (*uden anv. af valgmand *olgn.**). *Sal. 2. VI. 212. jf.: (grundlovsforslaget) bliver . . at forelægge Folketingsvalgerne til Godkendelse eller Forkastelse ved en direkte Afstemning. Grundl. (1915). § 93.* direkte væksel, ¶ væksel som lyder paa betaling ved sigt og trækkes umiddelbart. *Sal. 2. VI. 212. jf. (gram.) i* udr. som direkte anførelse, spørgesætning, spørgsmaal, tale, se Anførelse (2.2) osv.

Direkt-hed, en. [di'rggd,he'ð] (sj.) det at være direkte (5); umiddelbarhed; ligefremhed. jeg har maattet vænne mig til en for mig og Andre højst kedelig Direkthed og Tydelighed. *JLange. (Brandes. XIV. 467).*

Direktion, en. [dirəg'tsjo'n, dirəg-, vulg. derəg-] flt. -er. (af lat. directio, vbs.

til dirigere, se dirigere) 1) (nu foræld. ell. især ✕) retning. *IslKyst. 46.* Gangene gaee gemeenlig lodret ned, eller i det mindste i en saadan Direction, at den mere nærmer sig til den lodrette end til den horizontale. *Hallager. 204.* de utallige Vogne og Kabrioletter, der uophørligen krydse sig i en Mængde modsatte Direktioner. *PAHeib. E. 54.* (*militær kommando*;) med sektioner højre sving! deling march! direktion kirketaarnet | overf.: i Kraft af en fra Hjemmet given Direction gik (*Holberg*) udenom Tyskland. *Vilh And. N. 56. 2.) styrelse; ledelse. 2.1) (nu l. br.) om ledelsen af (større) institutioner, forretninger, foretagender *olgn.*: forvaltning; administration. Moth. Conv. D. 44. Handels O. (1807). 56.* Schröders anden Direktion af Teatret i Hamburg var til Ende 1797. *Brandes. Goe. II. 127.* som ung Overretssagfører . . fik (*jeg*) den administrerende Direktion her i Banken. *KLars. GV. 108. 2.2) ¶ om en dirigents ledelse af et orkester (jf. dirigere 2.2).* orkestret under direktion af kapelmester N. N. | 2.3) (*nu næppe br.*) i anden anv. der kand . . ikke tilskrives et Menneske noget som skeer af naturlig Fornødenhed og andet, som er udenfor den Menneskelige Direction. *Hob. NF. I. 13.* naar saadanne (*mennesker med trællesind*) leve under kloge Menneskers Direction og Herre-dom, da ere de udi den Stand, som best stemmer overeens med deres Natur. *smst. 88.* Directionen over alt det, som vedkommer Byens Beste og Vedligeholdelse er Magistraten i enhver Bye anfortroet. *Stampe. I. 420.* ¶ ofte om forsynets styrelse *olgn.* (jf. bet. 3.2). Nu tilskriver hun Himmels Direction, at hendes Grød ikke er bleven sveen. *Hob. Vgs. (1731). I. 6. sa. Stu. II. 8.* intet skeer uden efter Guds allviise Direction. *Seidelin. 195. 3) konkr., om dem, der leder ell. styrer noget. 3.1) til bet. 2.1: en af flere medlemmer bestaaende bestyrelse, der varetager den daglige ledelse af aktieselskab, forening, teater, institution *olgn.* Instruction for den Kgl. Direction for Universitetet og de lærde Skoler. *Instr. 12. 1805 (direktionen ophævet 1848).* Directionen for det Kongelig octrojerede danske asiatiske Compagnie. *Berl. Tid. 24. 1806. Till. 7.* I Kongens Theater er der altid udsolgt, Directionen kan give, hvad den vil. *HCAnd. Breve. II. 647.* den administrerende (*bankdirektør*) fik da udvirket hos Direktionen, at Deres Kone og Børn vilde blive sikrede for det Tilfælde, at (*De døde*). *KLars. GV. 111. Hage. 338.* („Norges Bank“ har) en Direktion paa 5 Medlemmer. *Sal. 2. II. 630. jf. ssg. som Skole-, Teaterdirektion *oln.* 3.2) (sj.) til bet. 2.3 slutn.: forsyn. Tilværelsens allerhøjeste Direktion (*har*) haft sine vise og vælmente Hensigter med dette Ophold. *Jørg. Liv. III. 27. Direktorat*, et. [dirəg'to'ra'd, dirəg-] flt. -er. (*fra ty. direktorat ell. fr. directorat, afl. af mlat. director, se Direktør*) en direktørs em-**

bede (ell. embedslokale); især (emb.) i de officielle benævnelser paa visse offentlige myndigheder (som Direktoratet for Arbejds- og Fabrikstilsynet, for Fængselsvæsenet, for Statsskovbruget, for Kbh.'s Skattevæsen osv.; jf. Generaldirektorat). *JBaden.FrO.II.Sal.²VI.212.* **Direktrice**, en. [dirig-¹tri'sø, diræg, vulg. deræg] flt. -r. (fra fr. directrice, fem. til directeur, se Direktør) kvindeligt leder ell. bestyrer (især af forretning ell. en afdeling heraf). *JBaden.FrO.Goldschm.Hjl.II.707.* En dygtig Direktrice for Kjølesystem kan erholde varig og god Stilling. *BerlTid.¹¹/s1920.M.11.sp.3.* **Direktør**, en. [dirig'tø'r, diræg, vulg. deræg; foran name: dir(ø)tør, vulg. der-] flt. -er. (fra fr. directeur, mlat. director, afl. af lat. dirigere, se dirigere) leder; styrer; † i al alm.: *Moth.Conv.D44.* Gud er den øverste Directeur af alle Ting. *Ruge.FT.136.* || 20 leder af en forvalningsgren (under staten ell. store kommuner), fx. af jernbane-, post-, skatte-, skole-, toldvæsen. *Sal.²VI.212.* || leder af større institutioner som museum, teater olgn. *Sal.²VI.213.* || leder af en virksomhed, der ejes af et interessentskab, aktieselskab (jf. fx. Bankdirektør), andelskavere olgn. *Nørreg.Privatr.III.110.* *HandelsO.* (1807).56. Og saa pludseligt at skulle staa rent upersonligt udenfor det hele som Direktør for et Aktieselskab, blot og bar Kuponklipper. *Bergstrøm.L.13.* jf.: Direktør er jo hvertandet Menneske her i Landet. *OBenzon.FE.23.* den unge administrerende Direktør i Banken. *KLars.GV.62.* *Sal.VI.901.* || person, der træder i virksomhed ved visse bestemte lejligheder, ell. hvis virksomhed mere bestaar i et tilsyn; inspektør; jf. ssg. som Bal-, Branddirektør ofl.

Dirigent, en. [dirig'ænd, vulg. deri-] 40 flt. -er. (jf. ty. dirigent; af lat. dirigens, pres. part. af dirigere, se dirigere) 1) leder af et orkester, sangkor, en operaopførelse olgn. (jf. Anfører 1). den nye Capelmesters Dygtighed, baade som Anfører af et Orkester og som Dirigent af det Hele. *Heib.Pros.VII.297.* (han) er lige saa udmærket Filosof, som han er Bellmandirigent. *Ekstrabl.¹⁸/s1920.2.sp.6.* 2) leder af 50 forhandlingerne ved et møde; ordstyrer. Byfogden havde foreslaaet Præsten til Dirigent (ved et valgmede). *Goldschm.V.481.* Der var ingen, der ytrede Lyst til Diskussion, Dirigenten sluttede derfor af. *Pol.¹/1920.8.sp.3.* **Dirigent-klokke**, en. klokke, som en dirigent (2) benytter under udøvelsen af sit hverv. *Drachm.F.I.229.* **dirigere**, v. [diri'g'erø, vulg. deri-] dirigere. *Høysg.AG.117.* -ede ell. (sj.) -te; vbs. -ing, jf. **Diraktion**. (af lat. dirigere, rette, bestemme, afl. 60 af regere, se regere) 1) ⊕ bestemme retningen af noget; føre, lede i en vis retning; rette (mod); ogs.: sende (i en vis retning, etsteds hen). *Et lille Slag paa aandelige Snuden, | Der sigtedes og dirigertes godt. *Hzr.AN.236.* han (kunde) dog

dirigere en Kløpind hen til de mest angrebene Steder paa sit Legeme. *KnudRasm.DØ.142.* unge polske Pigebørn . . blev sorteret og dirigerede ud paa Markedet. *ORung.Y.103.* Statspolitiet fra Horsens . . blev straks dirigeret til Assendrup pr. Avtomobil. *Ekstrabl.¹⁰/s1920.Aft.3.sp.3.* 2) styre; lede. 2.1) (nu næppe br., jf. dog ndf.) i al alm. *Moth.Conv.D44.* (jeg) har været efterladen udi at dirigere og styre den samme (gerning). *Holb.NF.I.17.* (han) dirigerede Stats- og Krigs-Sager med største Hurtighed. *sa.Hh.I.149.* *FrHorn.Proc.A2 v. Høysg.S.27 v.* den guddommelige Retfærdighed . . er (ej) andet, end en med Viisdom beblandet, eller af Viisdom dirigeret Godhed. *Ruge.FT.183.* || endnu undertiden brugt spøg. ell. m. tilknytning til de andre bet. (1, 2.2 og 3). Jeg vil aldrig bede Dem om mere, end De selv frivilligt vil give mig. Jeg overlader Dem fuldkomment dirigere vort Forhold. *Nans.JD.104.* fra Toppen af Trappen dirigerede en lille svar sortskægget Herre Transporten. *ORung.P.42.2.2.* lede et orkester, kor, en operaopførelse olgn. (jf. Dirigent 1). *MusikL.I.187.* Ved denne Lejlighed dirigerede Weber sin nye Ouverture. *HPanum.B.M.II.455.* 2.3) være dirigent (2), hvem dirigerede paa mødet? |

Dirik, en. se I. Dirk. **dirik-fri**, adj. se dirkefri. **I. Dirk**, en. [dirg] (nu kun dial. **Dirik** (flt. -er), se ndf.; ogs. skrevet **Derrek**, **Derik**: *vAph.*(1759). dial. **Did(e)rik**: *Feilb.*) flt. -e ell. (nu især dial.) -er (*MO. Feilb.*). (ænyd. dirik, jf. sv. dyrk; fra nt. holl. dirk, jf. mnt. diderik, hty. dietrich, egl. navnet ty. Dietrich, da. Didrik; jf. Derrik, II. Dirk) redskab (bestaaende af en tynd staaletang m. en hage) til at aabne laase med i mangel af nøgle; tyvenøgle. **Dirik**: *Moth.D79.* *Han bruger Dirik, Hovednøgel, hvad han har, | Saa længe og saa vel, at Døren aabnet var. *Wess.152.* *Rahb.E.I.158.* *VSO.* *Hzr.XVIII.226.* *Feilb.IV.98.* **Dirk**: *Stephanius.NomenclatorLatino-Danicus.*(1738).X4 v. *Nørreg.Privatr.VII.51.* *Jeg har en Dirk til dette Gjemme. *Oehl.BG.179.* *Grundtv.PS.VI.58.* De ældste Nøgler (er) dannede som vore Dirke af en lang, spinkel Stang med en dyb Bue ved den ene Ende. *Soph.Mitll.VO.482.* || billedl. ell. overf. *Hvad underfundig Maade, | Hvad lønlig Dirk du bruger til | At aabne Herre-Naade. *Falst.111.* Jeg vil ikke søge Diriker til den menneskelige Siel; thi dens Laas er formodentlig dirkefri. *Bagges.L.I.38.* *Han haver Fil og Dirke | Til Laas for Mund og Kirke. *Grundtv.SS.I.176.* *en Laas for Danevirke, | Som kan trods tyske Dirke. *sa.PS.VII.317.* at komme i Besiddelse af en Nøgle eller Dirk, hvormed han kunde aabne sig Vej til den Forstaaelse og Kundskab, som er Magt. *Brandes.VII.A06.* *Er en gylden Dirk (v: bestikkelse) | Fornøden for at aabne Tansheds Gjemmer. *Recke.Mich.120.* *Jørg.Liv.IV.74.*

II. Dirk, en. [dɪrg] fl. -e. (ligesom sv. dirk laant fra nt. ell. holl. dirk; vist egl. sa. ord som I. Dirk) † d. s. s. Bomdirk. VSO. *SøLex.*(1808). Scheller.MarO.

I. dirke, v. [dɪrgə] -ede. (fra nt. dirken; af I. Dirk) aabne (laas olgn.) v. hj. af en dirk. Moth.D79. De have leedet efter Nøgle, søgt at dirke alle Laase.Holb. MTLer.64. *hver Laas var stærk og god | Og ikke let sig dirke lod. Winth.II.121. Recke.SB.64. || nu især i forb. dirke op: (herrerne) regner saa nøye, at en stakkels Tienner tar en Dalers Penge af en rig Herres Lomme, og dirker en lumpen Koffert op iblant.Holb.LSk.III.4. Bryder han, eller dirker noget op, da skal han hudstryges.SøkrigsA.(1752).§632. Findes der ingen Nøgle, saa dirk Døren op! Hauch.HS.18. her er Nøgler nok til at dirke hver Dør op i den hele Menneskehed.SMich.Dø. 23. jf.: Forbryderen var i Færd med at dirke sig ind i Butiken.Pol.¹²/1907.5. || overf.: *Dit Hiertes Laas jeg havde dirket | Alt længe, for at see deri.Bagges.V. 265. *(Pietro) Stræber . . ufortrøden | Rosas Hjertelaas at dirke.Winth.I.26. || intr. Saa havde da Angst og Smerte og Raadløshed langsomt dirket ved Bevidsthedens Slutte.Kierk.VI.248(jf. lirke). *Paa den Vildes Tykhud dirked | Han med Lægmands 30 Kynd, indtil | Agtpaagivenhed han mærked | I den Vildes Minespil.Drachm.DM. 127.

II. dirke, v. [dɪrgə] -ede. (af II. Dirk) † løfte enden af en bom v. hj. af en bomdirk; kun i forb. dirke op: SøLex.(1808). 38. Funch.MarO.II.27. Scheller.MarO.210.

dirke-fri, adj. [ɪ] (nu kun dial. dirkefri (jf. I. Dirk). Moth.D79. VSO. jf. Feilb.) om laas olgn.: som ikke kan aabnes v. hi. af 40 om en dirk. eftersom Laasene vare dirkefrie, kunde de ikke aabnes uden at brydes op. Ew.VI.18. Grundtv.Saxo.I.169. Ing.LB.I. 122. Sal.^{VI}.215. billedl.: Jeg vil ikke søge Diriker til den menneskelige Siel; thi dens Laas er formodentlig dirkefrie.Bagges.LI.38. Ibsen var den uransagelige, med det med Dobbeltlaas lukkede, dirkefri Ansigt.Nans.P.45.

dirre, v. [dɪrə] (tidligere ogs. skrevet: 50 derre. Moth.D68. VSO. (jf. v. Dirre-rod, -urt). † didre. Basth.Tale.(1782).37. sa.Phil. 29. VSO.). -ede. vbs. -ing (s. d.) ell. † -else (Moth.D68), jf. Dir. (jf. no. dial. dirra, didra; vel i afstydsforhold til gllda. darre, sv. og bornh. darra ligesom dingle til dangle)

1) være i en ikke stærk, hastig skiftende svingning frem og tilbage. 1.) m. tings-subj.: sitre; vibrere. *Saul . . kastede sit Spyd mod Sønnens Barm: | Han Stød undveeg; og Spyd i Væggen stod og dirred.NordBrun.Jon.113. *Voxkierten stærkt i Lilliehaanden dirrer.Oehl.Dign.I. 48. Korsangen fyldte det vide Tempel; Murene dirrede.Blich.II.500. da dirrede Dækket, hvorpaa han befandt sig, og Far-

toiet gyngede under hans Fødder.Hauch. VI.418. en Lærke (hævede) sig i dirrende Kredse høit op i Luften.CBernh.VI.222. *Frem tog hun saa et Skridt, — da dirred | Ret artig hendes Crinoline.Winth.XI.10. *Saa svinger sig Fuglen ved Morgengry | Med Sang paa dirrende Vinge.Kaalund. VG.149. Foraarssådens tynde Straa . . dirrede rigt for Vindpustene, der fejede let hen over Agrene.Schand.UM.35. sagte dirrende Blade.JPJac.I.1. jf.: Dirrende Hede (v: saa at luften ligesom dirrer) over Floden, dirrende Hede og støvet Tørke over Landet.Tops.II.309. || overf. Hist dirrer det Skete mellem at være Handling og at være Begivenhed.Brandes.XII.75. denne ungdommelige Længsel mod det andet Køn med dens Dirren i Følelser af ubestemt Art.sa. (Det nyAarh.II.551). det mumler og dirrer og bobler i min Sjæl. Det er maaske bare Spænding, det hele. SvLa.SD.5. || om sitrende bevægelse i ell. af en del af legemet (især p. gr. af stærk sindsbevægelse ell. træthed). Mit hierte derrer af frygt.Moth.D68. *Efter (v: af begærlighed efter) alt godt at dræbe . . | Kun dirrer eders (v: jætternes) Læbe.Oehl.NG. 27. *De, hvis Hjærter glade dirred, | Naar de traadte i hans (v: Jesu) Spor.Grundtv. SS.III.183. da jeg kom hjem, dirrede mine Been under mig.Hauch.I.428. endskjønt hun var forberedt, begyndte det dog at dirre i hendes Nerver, da han ved Hjemkomsten kaldte paa Else.Goldschm.VII.562. hans Nyrer dirrede (Chr.VI: bevede), og han lod sin Vrede bryde frem.1Makk.2.24. allerede dirre hendes Læber af den kommende Graad.JPJac.II.155. Musklerne om hans Mund dirrede, og kun med yderste Møje tvang han Graaden tilbage.Wied.L O.258. jf.: *Saa stansed og dør den Blodets Strøm, | Som før var vant at rinde. | Saa dirred ogsaa de Nerver til Ro, | Og Sanserne alle blev blinde.JPJac.I.362. wpers.: imellem saa dreiede (baaden) sig rundt, saa det dirrede i Tinsoldaten.HCAnd.V. 163. || Ø om taare: være lige ved at falde. en Arrigheds Taare kunde dirre i Heltens Øie.Oehl.Svar.20. *din Taare som en Perle stod | Med blaalig Dirren paa den lilliehvide Kind.sa.ND.135. *i Øjet dirrer | Vemodstaaren hed og stor.Grundtv.PS.I.105. Winth.V.229. 1.2) især om personer: bæve (2.); ryste; skælve (især p. gr. af sindsbevægelse, træthed olgn.). *uroilig han sad, | Og dirred stundom heftigt, som Æspeetræets Blad.Oehl.NG.279. *Rød han under Kaaben dirred.Grundtv.PS.III.211. Jeg bange? — hvor falder Du paa det? — Du mener, fordi jeg dirrer en Smule?Oversk. I.456. *Du skød, saa Fjenden dirrede | Og Englands Ruder klirrede.ARecke.30. *En stakkels Flue i en Spindelvæv | Sad og dirrede.Drachm.T.104. Han dirrede lidt af Alderdom.JVJens.HF.99. jf.: Vil jeg tale til hende, saa snakker jeg bagvendt, og

staaer hun foran mig, saa dirrer hun for mine Øine (o: p. gr. af min nervositet). *Gylb.VI.225.*

2) om lyd, som fremkommer ved, at noget sættes i hurtige svingninger; hurtigt stige og falde i styrke ell. højde; sitre; vibrere (jf. u. bæve 1.2, bævre 1.2). *(fuglens) Lovsang dirrer høit i gyldne Skye. *Bagges.ND.60.* *Sproget, som de Døde taler (er) som dæmpet Dirren af en Aftenmyg. *Oehl.ND.201.* *Lærken dirrer over brune Banke. *Blich.D.II.17.* *De Aftensangs Klokker | Høit dirred imod Sky. *Winth.VI.165.* *Aarestr.222.* der gik en melodisk Dirren, en Hjerteklang ind i Melodien. *HAnd.IV.253.* Ringerens sidste Klokkelemt fyldte ligesom Murene og Pillerne herinde (o: i kirken) med en fin og syngende Dirren. *Leop.HT.40.* || nu især om den menneskelige stemme: sitre; bæve (især p. gr. af sindsbevægelse). *Heel dirrende var Talen. *Winth.IV.9.* *Dog dirrer hans Røst, dog bæver den lidt. *Holst.D.II.182.* „Jeg drikker, hvad jeg har Lyst til,“ svarede (han) med en pibende Røst, der dirrede af Arrighed. *Schand.F.63.* der dirrede i Stemmen en stille Bebrøjedelse mod mig. *Gyr Lemche.SJ.50.* || (nu l. br.) genlyde. *Nu Kanefartens Bielder klinge, | Og Øret dirrer af den Støi. *NordBrum.(Rahb.LB.II.180).* *ham 30 dirred i Øret endnu den himmelske Stemme. *Bagges.NbD.135.* *Skriget rædsomt lod, | Som endnu dirrer i hans Sjæl. *Bødt.9.* || m. overgang til bet. 1.1: *Sødt som en Drøm skal Strængens Dirren klinge. *Oehl.L.II.31.* *Den store, florbehængte Harpe, | Der dirrer end af Skjaldens sidste Greb. *Aarestr.329.*

† **Dirre-rod**, en. [1.1] & d. s. s. Darre-rod. *Derrero: JTusch.72.* *VSO.I.597.* † 40 **-urt**, en. [1.1] & d. s. Derreurt: *JTusch.72.* *vAph.Nath.II.544.* *VSO.I.597.* **Dirring**, en. (sj.) vbs. til dirre (jf. Dir); ogs. m. mere konkr. bet.; til dirre 1.1: han saå nervøse Dirringer ledsage Ls omhyggelig indstuderede Indledningstale. *Schand.BS.349.* *sa.O.II.8.* *overf.:* den unge Mands Sjæl . . blev sat i Dirring ved, hvad han havde læst om. *sa.VV.309.*

I. Dis, en ell. (sjældnere) et (*Pol.27/16* 50 *1912.6.* *Fleuron.J.16.*) [di's, i sgr. 'di's'] uden ft. (jf. sv. dis [vistnok laant fra da.]); fra nt. dis ell. holl. dijs, jf. disig, diset samt II. Dise) uklarhed i luften, som let tilslører genstandene; let taage. *MO.* *i Juninatens maakehvide Dis. *Schand.SD.xxxvi.* Efterhaanden tog Disen til og ved Middags-tid laa Taagen tyk og tæt over Holm og Fjord. *JPJac.II.340.* Skumringens blaalige Dis bredte sig over Marker. *Pont.FL.205.* 60 *Tobaksrøgen*, der i graaligt Dis laa tæt over Stuerne. *LMarcussen.* *Det evigt kvindelige.* (1902).74. Svælget mellem Himmel og Jord svinder i en Sommerdags Dis. *Vilh And.BT.153.* Kjøbenhavn, Hammeren og Blaavandshuk melder Dis. *BerlTid.1/1905.*

M.2.sp.6. Naar Diset bliver til Varme og Pustet til en sval Luftning. *Fleuron.J.16.* jf.: Morgendiset hænger til Middag, og en Time efter falder Eftermiddagsgraet paa. *sa.IN.105.* || *overf.:* der steg en Dis af hemmelig Glæde om fra hans Væsens Dyb og lagde sig slørende over alting. *And.Nr.D.212.*

II. Dis, en. [di's] (ogs., nu sj. *Dise* [di'sə], *Disa* [di'sa]; \ *Dyse* [di'sə] (*Oehl.XXX.34* (efter *PSyv.Viser.* (1695).434). jf. *JBaden.FrO.*), *Dys* [dy's] (*Oehl.XXXIX.100.*), *Dysa* [di'sa] (*sa.EB.164.*)). ft. -er [di:'sə] (*op-* taget fra oldn. dis; oprindelse usikker; om forsk. tydninger se *ZfdW.XIII.143ff.*) i den nordiske mytologi betegnelse for forsk. overnaturlige kvindelige væsener, fx. valkyrier, skæbnegudinder (normer), værneaaender (for personen, slægten, folket ell. egnen) olgn. (se *GSchütte.HH.52ff.*); ogs. (poet.) i mere alm. bet.: gudinde. *Mit Navn er Freia, Odins Datter, Elskovs Diis. *Oehl.XXX.188.* *sa.NG.267.* *Da falske Kvinder | For Diser gik, | Med Rosenkinder | Og Tjørne-Blik. *Grundtv.SS.II.31.* (han) blotede til Diser og Fjeldvætter, paa det de skulde skjanke ham Held. *Hauch.II.293.* var det ude med lykken, sagdes menneskets diser at være døde. *NMPet.Myth.146.* *Sal.2VI.216.* *overf.:* Det er ingen Tilfældighed, at den tyske Kultur ikke skyder nye Skud i det nye Rige . . de haarde Valkyrier forjage de milde Diser. *FlensbA.19/1896.1.sp.2.* især i personifikation: *Reenlighedens øienklare Dis, | Der finkled fra de blankpolerte Ruder. *Bødt.38.* *Folkesangens Dis | For alle fagre Møer | Bar første Skjønhedspris. *Recke.SD.32.* *Musen, Skjaldekunstens Dis. *Christensen.Schmidt.Overs.afEuripides.II.* (1875).27. || *Ved Roret Odin Vise, | I Stavnen Vidar var, | Og hver en deilig Dis | Som Blomster i et Kar. *Oehl.NG.260.* *Hervør Jarledatter! hør vor Kæmpe-vise; | Du skal ogsaa vorde Dise. *Oehl.XXXII.42.* i personifikation: *Drabets Dise. *NMøll.Agam.80.* || Eir, Lægekunstens milde Disa. *Oehl.VS.60.* jf.: *Vel har jeg ikke Magten, | Dog ogsaa Svag kan saare. | Nu staaer til Disars Taare | Min Higen og min Tragten. *sa.NG.265.* (parodierende:) *som Sangens Disa favr og fin | Du bærer Aandens Hermelin. *Hostr.(Studenterkom.96).*

III. Dis, se De's.

IV. dis, pron. og adv. se des.

V. di-, præfiks. [(d)dis-] (af lat. dis-, fra hinanden, itu, jf. got. dis-, oht. tis-, hty. zer-, besl. m. to; ved bortfald ell. assimilation af s ogs. di-, fx. dimittere, Distance, divergere) betegner en adskillelse, benægtelse ell. ophævelse af hovedordets begreb; som præfiks føles ordet kun i enkelte tilfælde som Dis-agio, -favør, -harmoni(sk), -kvalificere, -rekommandere.

Disa, en. se II. Dis. **Disa-blot**, et. se Diseblot.

Dis-agio, en. [V] [dis'a²(d)fo, dis'a²gio]

† ved salg af penge ell. værdipapir, som noteres under pari: den (procentvis beregnede) sum, der fradrages den paalydende værdi; underkurs. Meyer. Pol.³¹; 1917.5.sp.1. Hage.⁶³⁶. -**armere**, v. se disarmere. -**banke**, en. [I] (sj.) (styrmandene) antog en Disbanke for Landet, de troede at see. *KSelskNyeSkr.III.113*. ☉ -**blaa**, adj. [I] skyggelos solbagt, med disblaa Skovborter, havde (mosen) bredet sig om den gamle Holmegaard. *Gjel.GD.50*. i Sonden svævede Langelands skovede Kyst disblaa i Horisonten. *Jørg.LT.59*. *I Sommersolglans glimtet Jakobs Gaard | henover disblaa Kjær og Bavnehøje. *Aakj.RS.126*.

Discipel, en. [di'sib(ə)] *Høysg.AG.177*. fl. -ple ell. (især foræld.) -pler (*Æreboe.28*. *Holb.Kh.11*(jf.-ple. smst.10). *Bagges.L.I.386*. *Winth.VIII.14*. jf. *Aakj.SV.VII.159*). (glda. d.s. (Brandt.LB.174); af lat. discipulus, elev, afl. af discere, lære (sig noget); besl. m. docere)

1) person, som modtager undervisning ell. vejledning. 1.1) (især skol.; nu l. br.) barn ell. yngre person, som undervises (især i en højere skole); elev. Disciplerne i Vor Frue Latine Skole. *Cit.1718*. (*HistMKbh.I.96*). *En dygtig Skole-Karl den meget vel kendte, | Som i Grammatica Discipler kand oplære. *FrHorn.PM.69*. En flittig . . discipel elskes af sin Lærer. *Høysg.AG.177*. *Ew.VI.212*. Det vilde være latterligt om en Tydsker . . vilde nedskue paa de ham omgivende Nationer, som Læreren paa sine Discipler. *Bagges.L.I.386*. Discipelen, som bliver akademisk Borger. *HCAnd.II.3*. Disciplenes Forældre . . indbydes til at behæve (skolens) Eksamener og Slutningshøjtid med deres Nærværelse. *Skoleprogr. Odense.1911.62*. || (nu næppe br.) om elev, der undervises af en privatlærer. *Æreboe.65*. *Winth.VIII.14*. 1.2) yngre person, som oplæres i en kunst, et haandværk oln.; lærling. de kastede lodder om varetægten, saavel den mindste som den største, saa vel den, som underviiste, som discipelen (1871: saavel Mesteren som Lærlingen). *1Kron.25.8* (Chr.VI). Discipelen er ikke over Mesteren, ei heller Tieneren over sin Herre. *Math.10.24*. *Holb.UHH.II.7*. Der var ingen slags Øvelser, som hørte til Overdaadighed og Vellyst, uden det havde sine Mestere og sine Discipler. *OeconT.V.99*. nu næsten kun om lærling paa et apotek (jf. Apoteker-, Apoteksdiscipel): Samtidig med den praktiske Uddannelse i Apoteket gaar en teoretisk, som Discipelen maa tilægge sig. *Sal.²I.882*.

2) i udvidet anv. 2.1) (især bibl.) tilhænger af en person, som forkynder en ny lære, især religion. forsejg Loven hos mine Disciple. *Es.8.16*. vi (∴ farisæerne) ere Mosis Disciple. *Joh.9.28*. Joseph af Arimathæa . . var en Jesu Discipel, dog lønligen. *smst.19.38*. *Kristus led med himmelsk Glæde, | Hans Discipel vil jeg hedde. *Salm*

Hj.226.3. || især om personer, som lever sammen m. „mesteren“ og oplæres af ham til at forkynde hans lære (jf. bet. 1). Johannis Disciple. *Math.9.14*. Pythagor paalagde sine Discipler fem Aars Taushed, førend de dristede sig til offentlig at fremsætte og forsvare deres Tanker. *J.Sneed.III.182*. *(den vise) har Discipler. *Oehl.L.I.264*. *PalM.VIII.107*. spec. om Jesu disciple: (Jesus) gik i Skibet, og hans Disciple fulgte ham. *Math.8.23*. de lagde Haand paa Christi Discipler og kastede dem i Fængsel. *Holb.Kh.34*. *Birckner.Tr.95*. *Drachm.III.193*. 2.2) ☉ person, som er i høj grad paavirket af en anden (især en stor kunstner, videnskabsmand, religiøs forkæmper oln., som har „dannet skole“) og slutter sig til dennes meninger. Saa vidt jeg ved, har han altid set noget Stort i Grundtvig, skjøndt han dog aldrig har kunnet blive hans Discipel. *Birkekal.O.I.113*. Holberg fik egentlig aldrig disciple i dansk litteratur | som sprogforsker er han en discipel af Madvig |

Discipel-inde, en. (især ☉, l. br.) kvindelig discipel. || [1.] denne hans Broders kjæreste Discipelinde og Efterfølgerske i Lærerembedet. *Ing.EF.IV.61*. *Han Lærer var, og hun Discipelinde. *PalM.IV.158*. || [2.] der var en Discipelinde i Joppe, ved Navn Tabitha. *ApG.9.36*. || [2.2] *det er Epicurus | Discipelinde, vor Leontium! *Hrz.XII.21*.

Disciplin, en. [disi'pli'n] fl. (i bet. 2 ell. 4) -er, † -c (*Holb.Kh.104*). (ænyd. d. s. (HMogens.); af lat. disciplina, afl. af discipulus, se Discipel)

1) † oplæring i et fag oln.; lære (jf. Discipel 1.2). Jeg forblev hos ham (∴ en apoteker) i Lære udi 5 Aar, og efter Disciplinen serverte (∴ tjente) ieg som Svend i et Aar. *Seidelin.19*. smst.235.

2) ☉ underafdeling ell. fag inden for en videnskab; videnskabsgren; fag. i Sommeren 1777 havde (jeg) taget 2den Examen og faaet bedste Karakter for alle Discipliner. *Nyerup.Lænet.11*. ved Logik (forstod man) en Disciplin (neppe Videnskab) om den rigtige Form af de menneskelige Begreber, Omdømmer og Slutninger. *Heib.Pros.I.118*. Licentiat og Magistre . . have Ret til at holde akademiske Forelæsninger over de Discipliner, som henhøre under det Facultet, i hvilket de ere promoverede. *Forordn.⁹1824.§7*. *mangen tør Jurist og Mediciner | Ombyttet sin Examens Discipliner | Mod hendes Øines straalrige Glands. *PalM.I.46*. *Schand.TF.II.13*. *EBrandt.UB.13*. i Krigsvidenskabens forskellige Discipliner var Spanierne baade theoretisk og praktisk Europas Lærere. *VVed.B.219*. jf.: Livets Skolegang, hvor Forstillelsens Indbyrdesundervisning bliver en af de vigtigste Discipliner. *Blich.IV.270*.

3) opretholdelse af orden, lydighed oln. i en skole, hær osv.; orden; (mands)tugt.

Moth.Conv.D46. jeg har holdet mine Disciplin under Ave og Disciplin.*Hob.Plut.III.3. MilConv.II.492.* Styrelsen af Skolen (*var*) saare ledeløs, og vi Drengene havde . . megen Frihed uden Disciplin og sædvanlig Skoleorden.*Birkedal.O.I.21.* Krigsførelsen fik en saadan Karakter, at den Enkeltes Impulser maatte underordnes den fælles Disciplin.*CLange.NF.64.* Det skorter . . paa organisatorisk Disciplin i de kjøbenhavnske Tjeneres Rækker.*Pol.^{22/10}1920.2. sp.4.*

4) *tugt ell. tugtelse, som gælder for ell. udøves af kirken.* 4.) † i forb. kirken disciplin, straf for forseelse med kirkenstugt og orden; især: aabenbar skriftte. Præster skulle ingen Bandsatte, eller som for . . aabenbarlige Laster, ere skyldige til at staa aabenbare Skriftte, annamme til lønlig Skriftemaal, for end de Kirkenstugt udstandet have.*DL.2-5-18. smst.2-9-22 Forordn.^{23/12}1735.§3.* skulde dog nogen . . befindes herefter saadan ulovlig Aager at have dreven, skal han derfor ansees med Kirkenstugt.*Reskr.^{3/12}1746. Baden.JurO.I.114. 4.2) (foræld.) egl. om tugtelse m. svøbe som bodsvøvelse foreskrevet af kirken; konkr.: svøbe (til saadan bodsvøvelse).* *Hvergang en Fod jeg for den anden sætter, | Med denne Disciplin jeg mig huddletter. | Saaledes bød i Vrede min Abbed.*Staffeldt.6.* *Hver Dag hans (o: en munks) Blod i Strømme flød | For Disciplinens Snerte.*Winth.IV.60.* *paa hans sorte Skriin | Laae der et Tornebelte | Og en blodig Disciplin.*smst.V.237.* jeg svinger Fortvivlelsens Disciplin over dem.*Kierk.III.136.*

disciplinar-, i ssg. se disciplinar-disciplinere, v. [disipli'ne'rø] **apoc. 1)** (nyere dannelse til Disciplin 1; *edc.*) staa i lære som (apoteker)discipel. inden han tog farmaceutisk medhjælpereksamen, disciplinerede han i 3 aar paa apoteket i X. | **2)** (af mlat. *disciplinare*, *afsl. af disciplina*, se Disciplin; \times ell. Ψ) vænne til orden ell. mandstugt; holde under disciplin (3); (holde i) ave. Det forekommer mig . . at et Regeringsparti har en Forpligtelse til til en vis Grad at disciplinere Oppositionen.*Hørup.I.74.* En gammel Jesuit . . disciplinerede sin kvindelige Lærling . . ved jævnlig at rise hende mildt.*Brandes.Volt.I.378. jf.: (det er) Arbejdet i den haarde Sten, som først har disciplineret den ægyptiske Kunst.JLange.BM.I.83.* || især i perf. part. brugt som adj. gamle disciplinerede Tropper.*Hob.JH.I.693. JBaden.FrO.* Drengene forholdt sig stadig tavse og disciplinerede.*Wied.Fæd.203.* || ogs. (især i perf. part.): gøre dannet, velopdragen.*JBaden.FrO.* Ψ **disciplinær**, adj. [disipli'ne'r] (fra fr. *disciplinaire*, mlat. *disciplinarius*, *afsl. af disciplina*, se Disciplin) adj. til Disciplin 3. *Orkestret begyndte. | Den rytmiske, disciplinære Takt | Den havde

en ganske forunderlig Magt.*Drachm.DM.6.* skolens disciplinære midler ere belønning og straf | **disciplinær-**, i ssg. (ogs. **disciplinar-**). (jf. ty. *disziplinar-*). *MilConv.II.494. Bek.^{20/10}1863. Scheller.MarO.* (især jur. ell. \times). **-forseelse**, en. *Goos.III.210. Scheller.MarO.* **-myndighed**, en. ret til selv (uden dom) at tildele underordnede straf for brud paa disciplinen. *Sal.V.297.* **-straf**, en. straf tildelt if. disciplinærmyndighed. *MilConv.II.494. Goos.III.208.*

I. Dise, en. [di'sø] fl. -r. (fra nt. *dise*, *dies*, mnt. *dise(ne)*, *spinderok*, *hørtot*; oprindelse usikker; reb.) det bundt færdigheglet hamp, som rebslageren binder om livet, og hvoraf han spinder. *Wilken.MT.278. Lundb.*

II. Dise, en. [di'sø] fl. -r. (vel af I. Dis under indvirkning fra *Brise*, jf. dog sv. *disa*; l. br.) d. s. s. I. Dis. En Middagsstund med Dise og Smaluft.*Gravl.Øen.212.*

III. Dise, en. se II. Dis.

IV. dise, v. [di'sø] **-ede. vbs. -ing** (s.d.) (af I. Dis; især dial.) være ell. blive diset. først kom Engen lige nedenfor Højen . . Men saa bølgede og blaanede og disede det videre og videre op og ned i en Uendelighed, indtil Jorden langt, langt borte gled sammen med Himlen.*Sick.JomfruElse.(1905).3.* Med Lysets Aftagen disede Luften.*Mozart Cohn.Vandring i Højalperne.(1911).28. Feilb. jf.: tusinde Dufte dise (o: strømmer som en dis) gennem Salene.JPJac.II.88.* Kusken . . sidder bøjet, med Blikket disende (o: dvælende mat) over Hestelænderne.*CDangaard.Frisind.(1906).155.* || i pass. m. sa. bet. *Tættere dises Aftenens Dunst, | og stærkere Løvdusten strømmer. *Jørg.St.37.* *Det dises.*OlafHans.Undervejs.(1902).28.*

V. dise, v. se De'se.

Dise-, i ssg. [di'sø-] (om gl.-nordiske forhold) af II. Dis; fx *Dise-dyrkelse*, -tro (*GSchütte.HH.58*). **-blot**, et. (ogs. *Disablot* (oldn. *disablót*). *Sal.²VI.216*). Diserne dyrkedes ved regelmæssige Ofringer, de såkaldte *Diseblót*.*GSchütte.HH.58.*

diset, adj. [di'søf] (omdannelse af *disig*, som ordet nu næsten har fortrængt) uklar p. gr. af *dis* (I). Luften var taaget og diset. *Hzr.ST.145.* Grækenlands Himmell er høj . . dens Luft er let og gjennemsigtig, ikke diset og kvalm.*Kierk.XIII.159.* et diset Landskab med taagetabte Linier.*JPJac.II.77.* Det graalige, disede Vejr havde lokket mange Sæler ind.*smst.340. Wolfh.MarO.438.* (et) raat tømret Hus, der indvendigt er dunkelt og diset af Mændenes Piber og Røgen fra en gammel, rusten Murstensovn.*Bønnelycke.DT.73. jf. Esp.102.*

Dis-favør, en. [V] [disfa'vø'r, ogs. *disfa'vø'r*] (jf. eng. *disfavour*, fr. *défaveur*; Ψ ell. Υ) *ugunst*; *skade*; *tab*; *næsten kun i forb. i ens disfavør ell. i disfavør af en, til ugunst, skade for en.* *Meyer.³* hvad der senere er fremkommet af Afsløringer

har . . ikke været i Disfavør af Tyskland. *Tltsk.1918.I.529*. Vil vi ikke løse Spørgsmaalet med Åland og Sverige selv . . saa skrider Ententemagterne . . ind, og dette bliver maaske i Finlands Disfavør. *Pol.1916.1920.8.sp.3*. -foruden, adv. se desforuden.

-harmonere, v. [V] [disher'mo'ne'ra, ogs. 'dis-] (jf. Disharmoni og ty. disharmonieren) ikke harmonere; ♪ om toner olgn.: stemme ell. lyde daarligt sammen; ♪ overf.: ikke stemme overens; ikke passe (sammen); skurre. *Leth.(1800)*. Meyer. (*Schopenhauers*) Privatliv (*syntes*) paa mange Punkter . . at disharmonere med hans Lære. *Pol.1912.1920.9.sp.1*. -**harmoni**, en. [V] [disher'mo'ni, ogs. 'dis-] (jf. ty. disharmonie, ital. disarmonia) 1) ♪ *ildeklingende toneforbindelse ell. uharmonisk samklang af enkelte toner; misklang. Leth.(1800)*. Musik.L.I.187. billedl.: den totale Disharmoni, der bestandig skurrer fra mine indre Strænge. *Grundtv.Udv.I.88*. 2) ♪ (overf.) mangel paa overensstemmelse ell. harmoni; uoverensstemmelse; modsætning. Disharmonier maa der være i Livet som i Musikken, de give Livet som Musikken sit Kryderi. *PØBrøndst.RD.33*. Jeg, hvis Ydre og Indre søndrer sig selv i fortvarende Disharmoni! *Grundtv.Udv.I.97*. en Disharmoni mellem selve Folkecharakterens to naturlige Elementer: Alvoren og Lunet. *ClPet.O.111*. Bogen er i Disharmoni med sit Emne. *Aarbogf.Bogvenner.1920.122*. -**harmonisk**, adj. [V] [disher'mo'nisg, ogs. 'dis-] adj. til Disharmoni. 1) ♪ til Disharmoni 1. *Leth.(1800)*. Meyer. 2) ♪ til Disharmoni 2. *Leth.(1800)*. (det) uligevægtige træder . . frem i en stykkevis, disharmonisk Begavelse. *KPont.Psychiatr.I.11*. Sophie Ørsted, paa sin Vis en ikke mindre disharmonisk Natur end Kierkegaard. *VilhAnd.Goe.II.111*.

disig, adj. ['disi] († dissig). (Fra nt. disig ell. holl. dijzig; vist besl. m. Dæmring; jf. I. Dis, Dising; ordet er nu næsten fortrængt af diset) d. s. s. diset. for det mindste det er disig, er man for langt fra Fugle-Skiæret til at see dette, saalænge man har det andet endnu i Sigte. *IslKyst.14*. dissig Luft. *SøLex.(1808)*. Himlen var overtrukket med disige Dunster. *Blich.I.202*. Veirliget er sædvanlig disigt, naar Vinden er mellem N. og V. *ArchivSøveesen.189*. en mild og disig Luft hviler endnu tildeels over (soen). *Høyen.Moltke.50*. *Rummet, | som et disigt Halvlys fra oven fik. *Gjel.Rø.80*. *KMads.(Verdenskult.VI.155)*. *IdrætsB.I.361*.

dis-imellem, -imidlertid, adv. se des-

Dising, en. (jf. mnt. disinge, diset vejr- (lig); sj.) vbs. til IV. disse; ogs. d. s. s. I. Dis. Den tynde Dising havde lettet sig endnu en Kende. Kun nede i Synskredsen fik den Sø og Himmel til at gro helt sammen i Dunst. *AKohl.MP.III.345*. smst.236.

Disk, en. [desg] *ftt. -e.* (æda. d. s., oldn. diskr, eng. dish, fad, ret (jf. desk, pull), ty. tisch, bord; fra lat. discus, (kaste)skive, jf. Diskos; m. h. t. bet.-udviklingen sml. Skive) 1) skive. 1.1) (foræld.) egl.: træskive, hvoraf man spiste sin mad; tallerken; lille fad (jf. Brøddisk). *Moth.D80*. *Troels L.V.125*. jf. *Feilb. 1.2* (kirk.) den tallerken, hvoraf hostien tages ved altergang; patene (jf. Alterdisk 2). *DL.2-22-13*.

*Bort svandt de mange Hundred Aar . . | End Kalk og Disk paa Bordet staar | Til Minde om hin Time. *SalmHj.192.4*. en Tyv . . bortstal Kalk og Disk af samme Kirke. *Holb.DH.I.775*. *Grundtv.SS.I.91*. *Ing. PO.II.231*. Alterkande, Alterbøger og Disk. *MinCirk.1915.1903*. 1.3) (foræld.) en lille skive paa (straffereds)kabet) kag'en. (kagen var) udstyret med en Overdel, den saakaldte Disk, hvorfra Synderen . . kunde „springe af Kagen“. *HMatthiess.DK.51*. jf. *Kalk.V.176*. 2) (poet. ell. dial.) bord, som der spises ved (jf. Alterdisk 1). *Syv hundred unge Piger opvarte ved min Disk. *Oehl.L.I.298*. *En Bid af dine Diske, | Den snapper jeg fra Jord. *sa.NG.104*. *For Utysket (v: trolden Grændel) var paa Disken | Folke-Liigen Lækkerbidsken! *Grundtv.DV. IV.244*. *Paa Disk den Huusmoder Klædet breder. *Ing.VSt.26*. *Hundred' Møer . . | Bringe under Sang og Dandse Vinen paa den blanke Disk. *HCAnd.X.440*. *sundt er det Grovbrød, vi sætte paa vor Disk. *Ploug. VV.II.56*. *ak, havde jeg en Ønskedug, | at brede paa min Disk! *Drachm.PHK.1*. *Feilb.I.188*. *IV.98*. *ordspr.:* Ros ej Fisken, før du har den paa Disken! *Mau.8018*. *PalM.II. II.745*. billedl.: *Hverdagssaltdrens matte Fisk | Blev daglig dækket dig paa Disk. *Winth.V.105*. || om forb. dug og disk se Dug. fra disken til visken, se Visk. 3) langt bord i butik, kontor, restaurations olgn., hvor ekspeditionen foregaar. *Den Kunde havde, før han ind i Boden gik, | Igiennem Glas-Dør seet Tafter ligge | Paa Disken. *Wess.86*. *Hr. Feyerskou sidder bag bonede Disk, | I vise mig uldne Vare. *Hrz.D.I.153*. En Handelsmand, som hele Ugen (tripper) frem og tilbage bag sin Disk. *CBernh.NF.XIII.334*. Se ham . . bevæge sig af Sted med en Terrin, han selv har hentet ved Disken. *Pol.1916.1920.7.sp.4*.

Diskant, en. [dis'kan'd, di'sgan'd] *ftt. -er.* (enyd. d. s., fsv. discant; fra ml. discantus, egl. om sang(stemme), som skiller sig ud fra en anden, af V. dis og lat. cantus, sang) 1) (foræld.) to-ell. flerstemmig sang. *Moth.D81*. jf. *Sal.2VI.216*. 2) ♪ den øverste stemme i flerstemmig sang ell. musik; soprano (mods. Bas). *Moth.D81*. *Holb.Bars.I.4* (se u. III. Bas 2). At spille, synge, første eller anden Discant. *VSO*. Sandib synger med dyb Bas, Lolo med klar og velklingende Discant. *Oehl.F.183*. Skønne gamle Siælmesser og Hymner blevne siungne af Munkenes kraftige Basstemmer og Dren-

genes Diskanter. *sa. Er. IV. 253. Musik L. (1801). 56. jf.:* *Peent feiet blev den runde Plads, | Hvor Dandsen de (o: en ulv og en bjørn) opføred', | Een sang Discant, den anden Bas, — | Det var en Lyst at høre 'et! *Winth. IV. 57. 3) W høj (mods. dyb) røst ell. (tale)stemme (især hos børn og kvinder). *i Discant kun Alma sit (du) fremførte, | Mens Adam gav sit Du med mandig Bas. PalM. IV. 277. "Ih, Gud Fader fri og bevare mig . . !"* raabte han med stærk fynsk Accent og saa skingrende højt, saa Stemmen slog over i Discant. *JakKnu. GP. 8. 4) om piano- ell. orgelmusik: den del af musikstykket, som højre haand ell. (ved firhændigt spil) den til højre siddende person spiller; ogs. om de dertil svarende noder i tonesykket ell. om den øverste halvdel af klaviaturet, hvorpaa diskanten udføres, ell. overhovedet om den øverste halvdel af tonesystemet. Musik L. (1801). 56. Gylb. I. 289 (se u. III. Bas 3.2). hun blev ved med at spille . . og hun gjorde nogle hurtige Løb højt oppe i Diskantner. JPJac. II. 334. Geb. MusK. 4. **Diskant-nøgle**, en. [2] ♪ *G-nøglen paa den anden nodelinie. Musik L. (1801). 57. Geb. MusK. 6. -penge*, pl. [1] (foræld.) *penge, som indsamledes ved korsang af skoledisciple (jf. Kalk. I. 364). Sal. III. 1068. -tegn*, et. (nu l. br.) *d. s. s. -nøgle. Musik L. (1801). 57. -tone*, en. [4] alle Stemmer staar ikke saa højt, saa de kan tage de skarpe Diskantoner. *Schand. LF. 178.**

† **Disk-brøder**, en. [2] *person, som spiser sammen m. en anden; bordfælle. (Kalk. I. 363). Han er een af vore Diskbrødre. VSO. † -dug*, en. [2] *borrdug. (Kalk. V. 176). Ing. KE. II. 42. diske*, v. [desgø] præf. -ede. (ænyd. d. s. i bet. „siddende til bords, spise“ (DMag. 2R. I. 251); af Disk 2) 1) † (m. person-obj.) sætte til bords; beværte. at diske en. *Moth. D80. 2) (dagl.) i forb. diske op (jf. eng. dish up, ty. auf-tischen) 2.1) sætte mad, drikke o. gn. paa bordet; servere. Moth. D81. Der blev disket op for dem, Melk og Pandekage med fiint hvidt Sukker paa. Molb. Ev. 101. *Disk op! vi trænge stærkt til lidt at drikke. Oversk. I. 52. da Ræven altid, naar han kogte, diskede op i en Pande og Storken i en Potte, saa blev de snart uenige derom. KlBernsten. Æ. I. 195. Feilb. || m. præp. med. Fru T. diskede op paa talrige smaa Glasassietter med . . Syltetøj. AGrudtz. m. RT. 13. jf.: (der) diskedes . . Dag for Dag op med et Middagsbord paa 24 Retter. JLange. III. 83. || (l. br.) m. obj. snart naaede vi Bayonne, hvor Skinken blev disket op. HCAnd. IX. 342. *op for Alle Husets Dame disker (PalM. IV. 137: hun opdisker) | En Gaasesteg. PalM. Adam H. I. 142. overf. (jf. 2.2): Det er . . ikke ethvert Kunstværk, der er udgaaet fra den fineste Sans for Benyttelsen af Kunstens Elementer: Menneskene lade sig saa tidt vildlede af den*

Tro, at det bliver des bedre . . jo mere der disket op af alle Slags. JLange. II. 162. 2.2) (især nedset. ell. spøg.) *fortælle ell. paa anden maade fremsætte noget; „opvarte“ med. nu disker (taleren) op om Lykke og Ulykke, at den Ulykkelige ikke maa tabe Modet. Kierk. VII. 379. Du skulde høre, naar De begynder at diske op! Sædb. KP. 19. || især m. præp. med. alt det Vaas, som hun og hendes Ven . . har disket op med. Hostr. E. IV. 2. man (har) paany . . disket op med den taabelige Usandhed, at Jæderne ved deres Gudstjeneste bruger Blodet af myrdede Børn. Brandes. VII. 387. Roland i „Uden Hoved og Hale“ . . disker op med en Mængde Spøgelse-Historier. Troels. XIV. 79. (han) diskede op med teologiske Anekdoter. JVJens. EE. 103. hvor gidder De dog sidde og diske op med alle de fjottedde Rygter. AKohl. MP. III. 38. || (l. br.) m. obj. Udbreder det religieuse Foredrag sig blot i Enkeltheder, disker det snart Roes snart Dadel op. Kierk. VII. 469. *Helten maa da diske op et Læs | — om hvad der forud gik — af Episoder. Drachm. DJ. I. 15. jf.: de dramatiske Forestillinger, der disket op (o: opføres) paa Raadstuer og i Ridehuse for Godtfolk i Smaakøbstæderne. Begh. III. 182. **Disk-dronning**, en. (af Disk 3; l. br., dagl., foragl.) *butiksjomfru. S&B. Gadeordb. 2 -klap*, en. (af Disk 3) *den del af disken, som kan slaas op, saa der bliver gennemgang til ell. fra rummet bag disken. Pont. FL. 252. SMich. S. 171. -(n)-springer*, en. (af Disk 3; dagl., foragl.) *butikshandlende; især: kommis (jf. Alenridder). Damer, der i deres stille Sind satte en Student over en „Diskespringer“. Schand. O. I. 175. Bergs. PP. 299. RSchmidt. MD. 242. en nærsynet Diskenspringer, der ikke kunde se uden sin egen Alen til Ende. Wied. U. 59. sa. LH. 52. da sprang Sofie pludselig frem og skreg ind i hans Ansigt: „Diskenspringer!“ Tandr. K. 123. Feilb. **Disk-harve**, en. [1] (fra eng. diskharrow; landbr.) *harve, som virker ved roterende, skaalformede skiver; tallerkenharve. LandmB. I. 377.***

diskontere, v. [disgønt'et'ra] -ede. *vbs. -ing, jf. Diskonto. (jf. ty. diskontieren; vistnok af ital. discontare (alm.: scontare), afdrage, afbetale, af lat. dis (se V. dis) og computare, sammenregne (se Konto)) 1) (nu næppe br.) fradrage et beløb som rabat (især for kontant betaling). Leth. (1800). 2) † købe en væksel ell. lign. fordring før forfaldsdag mod fradrag af et vist beløb (diskonto). Norreg. Privat. III. 175. saavel Banken, som de private Disconterende, (skal) fra Tid til anden sætte og offentlig bekendtgjøre en ordentlig Diskonto-Cours. Pl. 1/2 1799. HandelsO. (1807). 57. Hage. 750. De kjøbenhavnske Banker diskontere . . ikke indenlandske Veksler med længere Løbetid end 3 Maaneder. Sal. 2 II. 622. || sjældnere om indehaveren af*

veksel olgn.: sælge veksler olgn. før forfaldsdag mod fradrag af diskonto. *Hage.* 698. *Sal.* VI.219. 3) (l. br., spøg. ell. nedsæt.) om pengeudlaaner, aagerkarl: laane penge ud (jf. Diskontør 2), ved surt Slid, ved gjerrig Opstabling af Eneste- og Toskillinger og senere ved forsigtige Diskontering (havde han) fortjent sig en kjon lille Formue. *Schand.SF.1. Diskonto*, en. [di'sgøndo, di's'køndo] best. f. diskontoen [-do'æn] flt. -er [-do'ær] (vistnok af ital. (sj.) disconto, vbs. til discountare, se diskontere; ¶) 1) (nu l. br.) det at diskontere veksler olgn.; diskontering. Disconto bestaar deri, at en Person, mod Renters Erlæggelse, betaler Vexelens Indhold for Forfaldstiden. *Nørreg.Privatr.III.175.* Da Discontoen af Vexler og Vexel-Obligationer . . hidtil ikkuns er betalt her med 4 Procent. *Pl.* 1/12 1799. 2) fradrag i en fordrings beløb, naar denne udbetales før forfaldstid; spec. m. h. t. køb og salg af veksler olgn. *HandelsO.(1807).57. Goos.II.114. Hage.* 1094. 1110. ¶ d. s. s. Diskontofod. Officiel Diskonto 2 1/2 % Privat Diskonto: April, Maj 2 1/16 % Juni 1 1/16 %. *KaalundJørgensen&H Rivs.Eng. Handelskorrespondance.(1915).125. Hage.* 698. Naar Reserven er lille i Forhold til de sandsynlige Krav, maa Banken holde Diskontoen højt for at værne om sine Beholdninger. *Sal.* II.623. **Diskonto-**, i sgr., spec. ¶ om forhold vedrørende diskontering af veksler olgn. **-bank**, en. [1] (nu næsten kun som propr.). hun kunde sætte surt tjente 2000 Kroner ind i Kjøbstadens Diskontobank. *Schand.BS.212. JakKnu.S.89. Sal.* VI.219. **-fod**, en. [2] (l. br.) den rentefod, der lægges til grund ved beregningen af diskontobeløbet; diskonto (2). *Hage.* 1065. **-forretning**, en. [1] forretning bestaaende i diskontering af veksler olgn. *Hage.* 752. **-kasse**, en. [1] (nu især som propr.; jf. -bank). *HandelsO.(1807).15. Hage.* 784. **-præmie**, en. [1] (l. br.) d. s. s. Diskonto 2. *Pl.* 1/12 1799. *Goos.II.113. regning*, en. [2] udregning ell. bestemmelse af diskontoen. *Hage.* 1094. **-tal**, et. [2] rentetal (ved diskontoregning). *Hage.* 1066. **-tid**, en. [2] tiden fra diskonterings- til betalingsdagen. *Hage.* 1094. **Diskonter**, en. [disgønt'ør] flt. -er. (jf. ty. diskontere) 1) ¶ bank ell. privatperson, som diskonterer veksler olgn. *Lassen.SO.257. Hage.* 1094. 2) (l. br., nedsæt. ell. spøg.) privat pengeudlaaner; aagerkarl (jf. diskontere 3). *Schand.SB.128.* Han er Husets Ejer, forhenværende Vognmand og nuværende Diskontør og Menneskeven. *Wied.Da.24. Sal.* VI.220.

Diskos, en. [disgøs] (ogs. **Diskus** [dis'gus] *JBaden.FrO.II. D&H.*) (fra gr. diskos (lat. discus), (kaste)skive; egl. sa. ord som Disk; arkæol. ell. sport.) kasteskive, som brugtes af oldtidens grækere ved gymnastiske øvelser og vædekampe og endnu bruges ved den tilsvarende idrættsøvelse (diskostast-

ning). *JBaden.FrO.II. Sal.* VI.220. *Tilsk. 1920.II.108.* ¶ hertil **Diskos-kaster**, -kastning ofl.

diskret, adj. [dis'kre't, di'sgre't] (ænyd. d. s. i bet. „forstandig“ (jf. jy. deskaret, (om børn) som tidlig taler rent, vel-talende. *Feilb.I.184*); fra fr. discret, lat. discretus, perf. part. af discernere, adskille) 1) adskilt. 1.1) (filos., nu næppe br.) eksisterende hver for sig; adskilt; ikke sammenhængende. *Her er Alt kun sig selv og discret | Og i Alt dog kun Continuitet. *Heib.Poet.X.220.* Den musikalske Situation ligger i Stemningens Eenhed i den discrete Stemmeffleerhed. *Kierk.I.98.* 1.2) (mat.) om størrelse, hvis dele er adskilt fra hinanden, ell. som kun kan antage en række indbyrdes adskilte talværdier. *Meyer. Sal.* VI.221. 2) egl.: som har evne til at skelne, skønne olgn. 2.1) forsigtig og beskeden i optræden og tale; taktfuld; hensynsfuld; ofte spec.: som ikke røber hemmeligheder olgn. Diskret . . kaldes høvesk. *Moth.Conv.D45. JBaden.FrO.* Som Udenrigsminister var Hall meget diskret og tilbageholdende, og vi pumpede ham forgjæves, for at faa noget Paalideligt at vide om Sagerens Tilstand overfor Tyskland. *Birkedal.O.I.79.* Folk er diskrete — det maa man lade dem. Vor Omgang er taktfuld. *E.Brand.UdenfL.5.* Grevinden havde diskret fjernet sig. *Wied.S.57. jf.:* Du vil altid paa klassiske Malerier se den hellige Aand som en lille diskret Due i Baggrunden. *Thit.Jens.G.168.* ¶ om handling olgn., som vidner om disse egenskaber. Jeg har været første Overdetektiv ved Carla Søderboms Privat-Bureau for diskrete Efterforskninger. *ORung.SS.143.* De kan være forvisset, at vi skal gøre den diskreteste Brug af Deres Meddelelser. *Ludv. 75. 2.2) overf.:* som ikke er for meget iøjne-ell. iørefaldende; dæmpet; fin; douce. Man vil en Tid kun vide af de douceste og mildeste Sammenstillinger, de „diskreteste“ Overgange, medens Øjet til andre Tider kræver de klareste, endog skrigende Farver og de brutaleste Modsetninger. *CLange.NF.144.* En egen diskret Forening af historisk Sans og lagttagelsesgave har affødt en klar og simpel Stil, en ganske ejendommeligt dæmpet Tone. *Brandes.XIII. 501. (man)* beundrede den diskrete Smag i Illuminationen, der var holdt helt i Rødt og Hvidt. *Pol.* 10/1920.6.sp.4. **Diskretion**, en. [diskre'jo'n, ogs. disgre'le] flt. -er. (ænyd. d. s. i bet. 2; fra fr. discrétion, lat. discretio, vbs. til discernere, se diskret) 1) (frit) skøn; forgoedtbeholdende. *Moth.Conv.D45.* Han blev overladt til sine Kreditorers Diskretion, og disse . . lode den arme Antonius . . slæbe i Slutteriet. *PA Heib.US.28.* ¶ nu kun (x, l. br.) i udtr. overgive († give) sig paa diskretion, overgive sig uden betingelser, paa naade og unaade. de maatte give sig ligesom paa

Discretion, førend han forlod dem. *Hob. Hh.II.494.* Da Mylords ikke vilde overgive dem paa Discretion, saa trak man Sablen. *FrSneed.I.104.* *JBaden.FrO. Sal.³ VI.221.* 2) (nu næppe br.) gave (bestemt efter giverens forgoetbefindende, som belønning for tjenester olgn.); belønning; erkendtlighed; dusør. Bedre . . at du giver saadan en Fuxsvanser en Compliment af din Hat end en Discretion af din Pung. *Horn.Moral.I.48.* Men I gode Mardamer tar ikke ilde op, at jeg beder dem om noget; de er vel saa god og tenker paa mig med en liden Discretion. *Hob.Kandst. IV.7.* Jeg vil gjerne give jer en god Discretion, om i vill lade ham gaee. *sa. 11J.V.9.* (de fordrer) af de Unge for hver Gang de enten laane dem Penge eller imodtage Fornyse af de udgivne Vexel-Obligationer . . anseelige Discretioner. *Stampe.I.141. Leth.(1800).* 3) Ψ det at være diskret (2). 3.1) til diskret 2.1. *Moth. Conv.D45. JBaden.FrO.* Discretion er en Æressag, som der staar i Ægteskabsannoncerne. *Houmark.BB.134.* vi tilskrifer . . Dem den strengeste Diskretion med Hensyn til Deres Meddelelser. *Ludu.75. 3.2)* til diskret 2.2. Man siger . . om en Spiller, der besidder et godt Foredrag og en fiin Smag, at han spiller med Diskresion. *MusikL.(1801).47.* Der spilles for megen Forgrundsspil paa (teatret), og desuden uden Discretion. *Levy.(Tilsk.1920.II.314).* **Dis-kre-tions-aar**, et. [1] (sj.) alder, hvor man er i besiddelse af et fuldtudviklet skøn; skelsaar og alder. *Sal.³ VI.221.* **-dag**, en. [1] (nu næppe br.) især i *ft.*, om dage, som tilstaas skyldneren ud over vekselens forfaldsdag, inden betaling kræves; respitdage; løbedage. *HandelsO.(1807).57.*

Disk-svend, en. [2] (foræld.) tjener; opvarter. *Ing.EM.I.80.*

diskurrere, v. [disku're're] **-ede**. vbs. *jf.* **Diskurs**. (af lat. *discurrere*, løbe frem og tilbage, af V. *dis* og *currere*, løbe, springe; Ψ (jf. dog *Feilb.*), nu l. br.) tale (frem og tilbage, udførligt); samtale. Lad ikke haandt om andres Raisonner, naar du discourerer med dem. *Horn.Moral.I.41. HC And.Breve.I.12.* Bare de, istedetfor at sidde deroppe og diskutere paa Dansk, havde snakket Latin. *Hostr.Int.29.* \parallel især i forb. diskurrere om, samtale om; drøfte; diskutere. de hørte ham paa Slottet ofte discourere frit om Religionen. *Hob.DH.III. 684. PVJac.Breve.143. Goldschm.III.75.* naar der blandt Herrer discoureredes om Byens tre Skønheder, var der altid mange Stemmer for at slette et af Navnene og sætte Edele Lynhes istedet. *JPJac.II.25. 60 Skjoldb.KH.23. jf. (sj.):* jeg vil læse (avisserne) høit, saa kan vi discourere derover. *Heib.Poet.V.185.* **Diskurs**, en. [disku'rs, ogs. -'kurs, -'kors] *ft.* **-er**. (af lat. *discursus*, *afsl. af discourrere*, se diskurrere; Ψ (jf. dog *Feilb.*), nu l. br.) (vidtløftig) samtale;

drøftelse; diskussion. af en Mands Discourser kand mand kiende en Mands Sind. *Horn.Moral.I.39.* Det skal være jer en Regel . . at I ikke taler meget indtil I lærer at føre honnet Discours. *Hob.Kandst.III.4.* Jeg hørte med Forunding politiske Discourser af gemeene Handverks-Folk. *sa. Rpb.I.11.* jeg brød Diskursen kort af. *PA Heib.Sk.I.241.* *Ved hver en Bod lidt stille jeg staaer, | Og lytter efter Folks Discurs og Snakken. *Heib.Poet.VI.155.* *Til Vandring gribe Nogle Hat og Stok, | Til lærd Diskurs en anden Part sig vier. *PalM.IV. 17.* politiske Diskurser. *EBrand.GG.58. Jak Knu.ML.298.*

Diskus, en. se Diskos.

Diskussion, en. [disgu'fo'n] *ft.* **-er**. (af lat. *discussio*) vbs. til diskutere; undersøgelse af en sag ved at fremhæve forsk. sider ved den, argumenter for og imod osv., især i forening m. andre; drøftelse; om forhandling ml. flere ogs.: meningsudveksling; ordskifte; debat; disput. Derimod synes Traktaten . . med Hollænderne . . at kunne give Anledning til en Slags Discussion. *Stampe.I.59. HandelsO.(1807).58.* De diskuterede uforbeholdent de mest kildne Æmner i hans Nærværelse, og han tog ivrigt Del i Diskussionen. *AndNx.DB.7.* Hvorvidt der paa det danske Manufakturmarked kan ventes en snarlig Nedgang, er stadig Genstand for Diskussion. *BerlTid. 24/1920.Aft.4.sp.4.* forfatteren gaar ind paa en længere diskussion af de forskellige hypoteser | \parallel spec. om meningsudveksling ved møde, i en forsamling olgn. de Diskussioner, der lejlighedsvis holdes om Lørdagen (i „Studenteforeningen“). *Nans.FR.33.* Formandens Tale fulgtes af en kort Diskussion. *NatTid. 29/1920.Aft.7.sp.2.* **diskutere**, v. [disgu'te'rø] **-ede**. vbs. **Diskussion** (s. d.). (af lat. *discutere*, smsat. af V. *dis* og *quaterere*, ryste (sml. bet.-udviklingen af drøfte)) undersøge en sag ved at fremhæve forsk. sider ved den, argumentere for og imod osv.; især om meningsudveksling ml. flere: drøfte; debattere. *JBaden.FrO.* Paa Generalfor-samlingen (opfordrede han) Forsamlingen til at diskutere de . . tilstillede Love. *Fæ-drel.1844.sp.13855.* (rygterne) voxede i Fylde og Omfang, hver Gang dette Emne blev discuteret. *Bergs.BR.102.* jeg sætter mig paa det bestemteste imod alle saadanne Flyvegriller; jeg vil ikke engang diskutere dem. *Pont.A.148.* \parallel (intr.) diskutere om: Hvad der staar i Bøger, kan der diskuteres om. *MPont.SK.27.*

dis-kvalificere, v. [V] [diskvalifi'se'rø, ogs. 'diskvalifi'se'rø] **-ede**. vbs. **Diskvalifikation**. (efter *ty.* *disqualifizieren*) gøre (en) uduelig, uanvendelig ell. uberegtiget til (noget). Et enkelt Anfald af Gulsot . . diskvalificerer ikke den Forsikringssøgende, hvis han senere har været fuldstændig rask i en Aarrække. *KPont. Retsmed.III.35.* \parallel især (sport.): erklære (ens)

deltagelse i et væddeløb, en sportskamp olgn. for ugyltig. (hesten) galopperede over Maalet, saa den diskvalificeredes. *Pol.*^{9/1} 1920.9.sp.1. **-lige(ste)**, adv. og adj. se deslige(ste).

Dispache, en. [dis'paʃ] *ftt.* -r. (jf. holl. *ty. fr.* dispache, af *ital.* dispaccio, vbs. til dispacciare, besøge, ekspedere; opr. sa. ord som Depeche; ¶ og ¶) opgørelse af tab og omkostninger ved søskade og fordeling heraf ml. de interesserede parter. *HandelsO.* (1807).58. Sal.² VI.222. **Dispachør**, en. [dispa'ʃø:r] *ftt.* -er. (jf. *ty. fr.* dispacheur; ¶ og ¶) person (oftest m. offentlig ansættelse ell. autorisation), der opgør dispache. *Nørreg.Privatr.* III.398. *Krak.* 1920. II.316.

Dispensation, en. [dispænsa'ʃo:n] *ftt.* -er. (jf. ænyd. dispensats, frigivelse, tilladelse; af lat. dispensatio; vbs. til dispensere) 1) (emb., apot.) vbs. til dispensere 1. *LovL.* II.85. Sal.² I.882. 2) (emb.) til dispensere 2: fritagelse for at efterkomme en ved lov olgn. fastsat bestemmelse; ogs.: tilladelse til at gøre noget, som ellers er forbudt; en af myndighederne bevilget undtagelse fra de alm. gældende bestemmelser. han bliver erklæret af Øvrigheden i visse Poster at være befriet og løset af Lovens Baand; hvilken Befrielse kaldes Dispensation. *Holb.NF.* I.24. Hvad sig anbelanger Eeders Dispensation og Løsninger, da er vist, at Øvrigheden ikke kand til intet giøre en forpligtende Eed. *smst.* 145. *Stampe.* II.354. vi (maatte) faste Fredag og Løverdage, dog blev der for det meeste givet Kiødretter, ved et særskilt Bord, til Kiætterne, og til dem, der havde faaet Dispensation for Fasten. *Oehl.Er.* II.184. *CPalM.O.* 392. hvor Dispensation kan giv- 40 ves, er et uden denne indgaaet Ægteskab ikke ugyldigt. *Sal.*² III.444. **dispensere**, v. [dispæn'se:rø] -ede. vbs. Dispensation (s. d.). (ænyd. d. s., (sent) oldn. dispensera; af lat. dispensare, udveje, uddele, smat. af V. dis og pensare, veje, bedømme; besl. m. Pension, Pund; jf. dispensere) 1) (emb., apot.) tilberede og udlevere lægemidler. de Læger, der betjene slige Syge, skulle forskrive Medicamenterne . . fra nærmeste 50 Apothek, og ikke dispensere selv. *Kanc.Cirk.*² 1/10 1809. §2. (sindssygeanstalten) har Ret til selv at dispensere de til dens eget Forbrug fornødne Medicament. *Regulativ.* 1/16 1861. §22. Sal.² I.881. 2) (emb.) give dispensation (2). at dispensere udi een Lov, hører allene Lovgiveren til. *Holb.NF.* I.24. *Forordn.*² 1/12 1735. §1. *Nørreg.Natur.* 327. et Forbud, hvorfra der kan dispenseres ved Bevilling. *Sal.*² III.444. ¶ m. person-obj.: Da jeg var dispenseret i disse 60 Love, fortsatte jeg min Reyse igiennem Parma, Placentia, Turin. *Overs.af Holb.Levned.* 109. ogs. (nu l. br.) i alm.: fritage (for). Mindre-Aarige ere efter Borgerlige Love dispenserede for at fyldestgøre en Contract. *Holb.NF.* (1728).109. vi be-

giere os allerunderdanigst dispenserede fra dette Arbeide. *Stampe.* II.536. *Ørst.Br.* I.139. *HandelsO.* (1807).59. (sj.) refl.: befri sig (for); slippe (for). en god taktisk Vending for dermed at dække sin Efterladenhed og dispensere sig fra overflødig Ulejlighed i Fremtiden. *JulPet.L.* 229.

Disponent, en. [disbo'næn'd] *ftt.* -er. (jf. *sv. ty.* disponent; egl.: person, som disponerer) 1) til disponere 4. *JBaden.FrO.* II. især: ¶ (l. br.) den, der leder en forretningsvirksomhed, enten som chef, deltager ell. prokurist; forretningsfører. *Hage.*² 537. Sal.² VI.225. 2) † person, som forstrækker en anden m. penge; pengeudlaaner. *HandelsO.* (1807).59. **disponere**, v. [disbo'ne:rø] -ede ell. (sj.) -te (*Hzr.D.* III.200). vbs. Disposition (s. d.). (jf. ænyd. dispost, skikket, oplagt (*Kalk.V.* 176); af lat. disponere, smat. af V. dis og ponere, sætte, anbringe) 1) † anbringe paa forsk. steder; fordele. (han) opreyste ved alle tilgange befæstninger, disponerede stykkerne, og lagde skibe og pontons udi middelfart-sundet. *Holb.DNB.* 299. 2) bringe i orden; bestemme ordningen af noget; ordne; anordne. *Moth.Conv.* D46. ¶ nu især (æstet. ell. skol.) om inddelingen ell. ordningen af stoffet i en afhandling, et foredrag olgn. (jf. Disposition 2.3). Indledningens første Af- 30 snit kunde have været lidt klarere disponerede. *DSt.* 1919.181. 3) gøre tilbøjelig ell. egnet til noget. 3.1) (nu l. br.) gøre (en) tilbøjelig til ell. velvillig stemt over for noget. Saa snart jeg har disponeret Jomfruens Sind til Hr. Magister, skal jeg lade ham viide, naar best Leylighed er at besøge hende. *Holb.Tyb.* III.6. *HandelsO.* (1807).59. Hr. K. forstod at disponere Publicum til sin Fordeel. *Heib.Pros.* VII.105. Alt gik nu ogsaa stadig fremad for mig selv og disponerede mig til at se det hele om mig i det bedste Lys. *KLars.AH.* 171. 3.2) gøre egnet til; give anlæg ell. tilbøjelighed for; især (med.): gøre modtagelig for (sygdom olgn.) den langvarige stærke Heede vi have havt, disponerede til Forraadnelsefebre. *Tode.ST.* II.41. ¶ især i perf. part. disponeret brugt som adj. 1. (især med.) m. (gode ell. daarlige) tilbøjeligheder ell. anlæg; anlagt. blandt de civiliserede Mennesker iagttages den fuldt udviklede Extase nutildags . . kun hos særligt disponerede Individuer. *CLange.NF.* 31. (patienten) skal ikke være neuropathisk disponeret, har selv tidligere i det hele været rask. *KPont.Psychiatr.* I.40. *ORung.Y.* 173. jf.: Han var . . af Natur disponeret for Opposition. *CRoos.Moderne ty. Litteratur.* (1914).48. 2. i rette sindstæmning til at gøre et ell. andet; oplagt. *JBaden.FrO.* *Om du er mindre disponeret en Dag; ¶ Om Kummer eller Østenvinden | Har bleget Foraarsroserne paa Kinden. *Hzr.D.* III.200. Jenny vilde ikke synge. „Rikke, saa syng Du da!“ Men Rikke var hellerikke disponeret.

Drachm.T.81. han arbejdede for fuld Kraft, var vel disponeret og i fuld Vigeur.*HHelweg. Grundtvigs Sindssygd. (1918). 18. 4)* træffe bestemmelser m. h. t. anvendelsen af noget, fremgangsmaade osv.; bestemme, hvad der skal gøres. *HandelsO. (1807). 59.* Det er i Almindelighed Chefen selv, der disponerer, men han kan . . overlade en Del af sit Arbejde hermed til en betroet Mand. *Hage. 4537. || især i forb. disponere over,* 10 *have bestemmelsesret ell. træffe bestemmelser m. h. t. (noget); ogs.: (kunne) anvende ell. benytte (noget, efter sin egen bestemmelse); have raadighed over; raade over. Romerne disponerede over Embedet, isatte og afsatte ypperste Præste efter Behag. *Hölb. JH. II. 265. POBrøndst. RD. 98.* man kan sandeligen ikke andet end blive frapperet over den mageløse Uegennyttighed, hvormed vor Ven Adolf 20 disponerer over Familiens Capitaler. *Hz. VII. 149.* jeg kan . . kun disponere over min Tid til halv to. *Kierk. I. 325. Wied. Fæd. 96.* disponere over tilstrækkelig Driftskapital. *Ludv. 75. disponibel, adj. [disbo-ⁿi'b(ə)] (jf. ty. disponibel, fr. disponible, mlal. disponibilis; afl. af disponere; ♀ ell. ¶) som man kan disponere (4) over; som er til disposition ell. raadighed. *JBaden. FrO.* han fordeler den disponible Arbejdsstyrke. *Tjenesteregl. 280. Hage. 4537.* Udbudet (af penge) bestemmes væsentlig af Bankens disponible Beholdninger. *Sal. 2^{II}. 623. Disposition, en. [disposi'fo'n] flt. -er. (af lat. dispositio, vbs. til disponere) 1) † til disponere 1: opstilling; gruppering; (m. h. t. ord:) forbindelse. Endeel arbejder paa at imitere den Tydske Syntaxin, hvorved Ordene komme udaf deres naturlige Disposition. *Hölb. DH. III. b3r. sa. Orthogr. 119. 2) til disponere 2: ordning af noget ell. udkast dertil. 2.1) (fagl.) udkast til et orgelværks indretning; ogs. oversigt over ell. beskrivelse af et orgelværk. *Sal. 2^{VI}. 226. 2.2) ✕ udkast til ell. plan for et militært foretagende. *Sal. 2^{VI}. 226. 2.3) (æstet. ell. skol.) plan ell. udkast til (ordningen af stoffet i) en afhandling, et foredrag oln. Med dette No. følger Dispositionerne over Texterne for Nyeaars Dag og Søndagen efter Nyeaar. *Adr. 16¹/1762. sp. 15. *Disposition og Anlæg har han inde, | Hver enkelt Deel for Tanken staaer saa klar. *PalM. V. 141. 50 Dispositioner til danske Stile. *N Clausen-Bagge. (bogtitel. 1899). I Undersøgelsens videre Forløb kommer han, uden . . at slippe Taget i den klare, fastformede Disposition, ind paa en Mængde særlige Forhold. *CSPet. Litt. I. 583. 3) til disponere 3.2. 3.1) (især med.) tilbøjelighed; anlæg; modtagelighed. en naturlig Drift og Disposition. *Wiedewelt. T. 36.* have Disposition til Fedme. *JBaden. FrO.* en radical Cur (var) nødvendig, og dertil behøvedes, at Sygdommen fik Lov at rase ud, at der ikke blev en Disposition tilbage i Legemet.**********

Kierk. XIII. 289. Under Brydning med nedarvede Dispositioner udformes . . Temperament, og . . Karakter. *Hoffd. SH. 11. KPont. Psychiatr. I. 13. 3.2) ♀ den rette sindsstemning til at gøre et ell. andet; oplagthed. I Dag har De vel ingen Appetit? — Tvertimod, svarede jeg, jeg føler ret god Disposition til at spise. *PAHeib. E. 147.* Dispositionen, Oplagtheden, forandrer sig fra Dag til Dag. *Alfr. Lehm. SU. II. 67. 4) til disponere 4. 4.1) (nu især i flt.) bestemmelse; afgørelse; forholdsregel. Jeg lod mig . . bevæge til at cassere min første Disposition, og at formere en staaende Capital, hvis Renter skulde anvendes til fattige Jomfruers Udstyr. *Hölb. Ep. V. 3.* Enhver Part troer da, at han begriber Qvæstionen og Lovens Disposition ligesaa godt, som Dommerne. *Stampe. II. 17.* De preussiske Officerer fortalte om den . . Uvidenhed, hvori de . . vare om Fjendens Dispositioner. *POBrøndst. RD. 4.* Han (fortsatte) sin Fodtour til den nærliggende Fabrikstad, hvor han agtede at tage de nødvendige Dispositioner. *Heib. Poet. X. 71.* den aandelige Afældighed kan dog i den Grad berøve Oldingen det nødvendige Overblik, at han kommer til at skade sig selv ved urigtige Dispositioner. *KPont. Retsmed. I. 37.* Har Madam Henriksen nogen Mening om, hvilke testamentariske Dispositioner min Onkel har efterladt sig? *Wied. Fæd. 164.* (en direktors virksomhed) gaar i Alm. ud paa at foretage de Dispositioner, der er nødvendige for Selskabets Drift og stemmende med dets Formaal. *Sal. 2^{VI}. 213.* I enhver Forretning skal der træffes Dispositioner baade med Hensyn til Varer og Penge. *Hage. 4536. 4.2) raadighed.* Alt det, som man imodtager, eller faaer under sin Disposition som en Eyendom. *Adr. 29¹/1762. sp. 1. nu især i forb. som staa, være, stille til disposition. Varene staae til Deres Disposition. *HandelsO. (1807). 59.* „jeg kan ikke idag være til din Disposition.“ *Nans. JD. 222.* stille til disposition. 1. i al alm. Grundfonden er 20 Mill. Kr., som Staten har stillet til Disposition. *Sal. 2^{II}. 630. 2. ¶ m. h. t. en vare: meddele sælgeren, at man ikke vil have varen, og at man undergiver den hans raadighed. *Lassen. SO. 82. Sal. 2^{VI}. 225. 3. (emb.) fjerne en embedsmand fra det embede, han hidtil har beklædt, uden at ansætte ham et andet sted ell. afskedige ham. smst.*****

Disput, en. [di'sbyd] *Høysg. Anh. 22. flt. -ter. (fra fr. dispute, vbs. til disputer, se disputere) 1) ♀ til disputere 1: meningsudveksling ml. to ell. flere personer; debat; ordstrid. (som regel m. stærkere bibet. af uoverensstemmelse ell. uenighed ml. parterne end Diskussion). *Hun en Professor mod en anden havde sat, | Og opvagt en Dispyt, som vare vil til Nat. *Hölb. Paars. 50.* Jeg vil ikke indlade mig i Disput med en Bondeslyngel, som du est. *sa. Er. IV. 4.* om den første Post bliver vel aldrig no-*

gen stærk Dispute imellem fornuftige Folk. *Ruge.FT.67.* *Og (som er ikke nyt | I lærd Dispyt) | Hver Part beholdt sin Troe. *Wess.168.* Saasnart jeg i et Selskab af Venner kommer i Dispyt med nogen. *FrSneed. I.XXIV.* Naar Commandeuren og Døtrene vare alene, var der ofte Disput over (nu: om) Møller. *CSBernh.NF.II.131.* *Professor Refher, | Som elsked fremfor Alt en stiv Disput. *PalM.IV.81.* Vi reiste os fra Bordet endnu i fuld Disput. *Schack.425.* *De havde — helt sjældent blandt de Kammerater — | Haft en Disput om Soldater. *Drachm.III.79.* || (nu næppe br.) *uenighed; strid. Moth.Conv.D46.* adskillige Disputer og Processer imellem Rettens Biente . . og vedkommende Arvinger eller andre. *Stampe.I.186.* 2) † til disputere 2; kan i forb. som uden disput, som man ikke kan nøgte rigtigheden af ell. retten til; hævet over enhver tvivl; ubestridelig. (vi vender) vore Tanker til det, som os uden Disput angaaer. *Langebek.SA.17.* Amtmandens Ret til at forrette dette Skifte er uden al Dispute. *Stampe.II.313.* ☐ **disputabel**, *adj.* [disbu'ta'b(ə)] (af lat. disputabilis; jf. disputerlig; l. br.) som der kan disputeres om; omvistelig. *JBaden.FrO.Sal.²VI.226.* **Disputation**, *en.* [disbuta'fo'n] *ftt. -er.* (af lat. disputatio; *foræld.*) d. s. s. Disputats 1. Jeg vilde gjerne vide, at naar Maansøeren vinder Disputationen, om Per Degn da strax blir forvandet til en Hane? *Holb.Er.IV.A. sa.Philos.V.7.* Han tilhørte . . det 17. Aarhundredes „lærde“ Retning . . og han kom aldrig videre end til de blodløse traditionelle Disputationer. *JulPet.L.25.* ☐ **Disputator**, *en.* [disbu'tatør] *ftt. -er* [disbuta'to'rær, -to'(r)j] (af lat. disputator; *nu l. br.*) *person, som disputerer* (1). *Moth.Conv.D46.* „Hvem er størst disputator nu omstunder?“ — „Det er en Student, som heeder Per Iversen.“ *Holb.Er.V.2.* (*Grundtvig*) var en ypperlig Disputator, altid slagfærdig, altid med Ordet paa rede Haand. *Birkedal.O.I.179.* **Disputats**, *en.* [disbu'ta'(d)s] *ftt. -er.* (*ænyd. d. s.; fra ænhl.*) *disputatz, mlt. disputazie, lat. disputatio, jf. Disputation; især univ.*) 1) *handlingen at disputere* (1), *især om lærde spagsmaal; spec. om den universitetshandling, hvorved en doktorand forsvarer sin til erhvervelse af doktorgraden skrevne afhandling mod opponenterne; ogs. (foræld.) om disputereøvelser ved universitetet, skoler olgn. Moth.Conv.D46.* Der var aldrig nogen disputatz paa Aca-demiet, hvor jeg jo var Opponents ved. *Holb.Er.V.2.* Med disse Professorer havde jeg, hver Gang vj samledes, theologiske Disputatzer. *Æreboe.108.* Disputatsen paa Herredagen 1580 gik overstyr, fordi Pro-testanterne vægrede sig ved at disputere paa Latin. *Heib.Pros.III.40. Sal.²VI.226. jf. (spøg.):* „jeg disputerer hver Dag her i Huset med Pigerne“ . . „Ja saadan slags Disputatzer har vi nok af.“ *Holb.Er.II.2.*

2) *afhandling, som diskuteres ved en disputats* (1); *spec.: en til erhvervelse af doktorgraden skreven afhandling. (præsens) kunde (ikke) forsvarer sig selv eller Disputatzen. Æreboe.58.* dem, hvis Kald, eller andre Omstændigheder nøder dem til at skrive Disputatzer og Programmer. *Birckner.Tr.112. Kierk.XIII.406.* (*Martin Hammerichs bog*) Om Ragnaroksmithen . . (1836, den første akademiske Disputats paa Modersmaalet). *MHamm.Læsestykker.(1866).432. Brandes. XIII.516.* Fordybet i Studier — nu, det kan jeg ikke dadle . . Maaske en Disputats? det skulde glæde mig meget — Historisk Emne? *Gjel.HV.144.* **disputere**, *v.* [disbu'te'rø] *Høysg.AG.3;* *ogs. (dagl., l. br.) [disbu'te'rø] (jf. dispytere. SvLa.Engelche.(1893).24.) -ede ell. (sj.) -te (Oehl.Er.I.33. jf. Holb.Paars.125.) vbs. (sj.) -ing (Hrz.V.98), jf. Disputation, Disputats 1 samt Disput. (ænyd. d. s. i bet. „overveje, forhandle, strides“, fsv. disputera; af lat. disputare, smsat. af V. dis og putare, overveje, mene)* 1) *udveksle meninger med en ell. flere, som er af andre anskuelser.* 1.) ☐ *tale om ell. drøfte en sag m. en anden ell. andre; debatere. (som regel m. stærkere bibet. af uoverensstemmelse ell. uenighed ml. parterne end diskutere).* nogle Philosophi, Epicuræer og Stoiker disputerede (1819: indlod sig) med ham. *ApG.17.18(Chr.VI).* Vi Mennesker ere af Naturen tilbøielige til at disputere, helst om mørke og vanskelige Ting, og saadanne Disputer frembringe ulige Meninger. *Suhm.V.17.* Frygter man for noget, naar man taler eller disputerer, saa taber Samtalen sin Frihed. *FrSneed.I.XXV.* *Det er en egen Sag, at disputere | Med Qvindfolk, Herre! synde-rlig, naar heftigt | De elske. *Oehl.AV.32.* W. foretrak Wessel, jf. Ewald, og vi disputerte ofte om, hvo af disse Digtere var størst. Om Holberg faldt det os aldrig ind at disputere. *sa.Er.I.33.* De ere jo endnu i fuld Disputering derinde. *Hrz.V.98.* (*maanebeboerne*) disputerede om vor Jord og betvivlede, at den kunde være beboet. *HCAnd.V.131.* (*man kan ikke*) disputere om Smagen. *Chievitz.FG.25. SvLa.Engelche.(1893).24. (spøg.):* *Man nødtig med Folk disputerer, | Der ikke er enig med En. *PFaber.VV.101.* || (*nu næppe br.*) *strides, skændes (om): Moth.Conv.D46.* Mand kand disputere, om jeg døde til Lands eller Vands; thi jeg gik temmelig fugtig af denne Verden. *Holb.Jep.II.1. 1.2)* om (*offentlig*) *meningsudveksling ved universitetet olgn. som led af den højere undervisning ell. videnskabelige uddannelse; nu især: fors-vare indholdet af en afhandling (dispu-tats) til erhvervelse af doktorgraden olgn.; (foræld.) fors-vare ell. bestride rigtigheden af visse sætninger (teses).* *hand har vel studeret | Hand Disputeret har om Romersk Skoe og Hat. *Holb.Paars.127.* jeg gjør mig ikke saa gemeen at præke

her paa Landet; jeg er ellers kun for at disputere. *sa. Er. II. 2.* I Lærde drive Tiden bort med at despere om Verden er rund, 4rekantet eller ottekantet. *smst. IV. 4.* Det er bekjent, at de Studerere, som ligger paa Collegier, skal aarlig disputere. *Breb. boe. 55.* du har i dit sexogtyvende Aar disputeret for Magistergraden med to kjøbenhavnske Professorer. *Hostr. S. 11sc.* 1872 disputerede han for Doktorgraden. *Sal. 3 VI. 233.* 2) † *bestride.* (jf. *afdisputere.*) 2.1) *bestride rigtigheden af; betvivle; benægte.* Eil vil du disputere det, som alle lærde Folk ere eenige udi. *Holb. Vgs. (1731).* I. 6. jeg er vaagen, vist er jeg vaagen, det kand jo ingen disputere mig. *sa. Jep. II. 1.* rene og klare Monumenta historica, hvis fidem (o: *paalidelighed*) Ingen kunde disputere. *Gram. Breve. 48.* Dersom Testamentet, efter Skik og Brug, skulde blive disputeret af Enken eller andre. *PAHeib. Sk. III. 274.* 2.2) *nægte ell. betvivle ens ret til noget; frakende en besiddelsen af noget.* Skulde nogen disputere ham Navn af Philosophus . . dristvise vi os selv til at dømme herudi. *Cit. 1754. (Bruum. Holb. Ep. V. 347).* Skal vi da Disputere hinanden prisen, saa faar vi at see til hvem der kand gjøre sine Sager best. *Kom Grønneq. I. 241. EPont. Men. III. 484. Langebek. SA. 40.* enhver af Supplicanterne . . er uberettiget til at disputere den anden fælleds Jagt i Kallø Skov. *Stampe. I. 172.* (grisen) kører sine Kammerater bort af Veyen for sig, naar de ville disputere den Moderens Patte. *Oecon. H. (1784). II. 88.* Da Hamburg ikke kan disputere Altona Luftens Giennemsigthighed. *Bagges. L. I. 184.* **disputer(e)-**, i *ssgr.*, af disputere 1. **-hest**, en. (*spag.*; *l. br.*) (*Holberg*) er paa sine Rejser stadig en ren Disputerhest. *ThA Müller. Holbergportrætter. (1918). 32.* **-kunst**, en. [1.2] (*foræld.*) *vAph. (1759).* *Sofus Larsen. Overs. af Mulierens non esse homines. (1920). III.* **-lyst**, en. *Saaby. 1.* **-syg**, adj. (*l. br.*) (*syggligt*) tilbøjelig til at disputere. Hun er bleven noget disputeresyg, siden hun var i Kjøbenhavn. *Hostr. T. 22.* **-øvelse**, en. (*især foræld.*) Disputer-Øvelser. *Goldschm. VII. 518.* Disputer-Øvelser paa Latin over Metafysiken. *Brandes. I. 57.* **disputerlig**, adj. [disbuterli] *Høysg. AG. 26.* (ænyd. d. s., jf. ænht. disputerlich, *holl. disputerlijk*) 1) † d. s. s. disputabel. *Moth. Conv. D. 46.* Mangfoldige ords derivatiön er i alle sprög u-bekant og disputerlig. *Høysg. AG. 26.* || gøre (en noget) disputerlig, gøre (en noget) stridig (jf. disputere 2.2). *Holb. Kh. 638.* *sa. Heltind. I. 219.* 2) (*sj.*) tilbøjelig til at disputere. Naar man gik og tænkte paa saadant noget (o: *giftermaal*), saa kunde man aldrig rigtig holde Balancen, men var enten alt for lystig eller alt for disputerlig. *Drachm. ST L. 69.*

⊞ **dis-rekommandere**, v. [V] [disrekoman'de'rø, 'disrekoman'de'rø, -kø-m-]

(† *desrekommandere.* *Holb. Ep. I. 198.* *Høysg. S. 320.*) **-ede.** *vbs. Disrekommandation* (*JBaden. FrO. Meyer.*) (*jf. ty. disrekommandieren*) tale nedsettende om; *laste* (jf. *misrekommandere*). Jeg skulde ikke disrekommandere min Stedson. *Holb. Pern. II. 4.* all Prætext (o: *paaskud*) betages samme delicate Personer til at fremture i at desrekommandere vore Skue-Spill (o: *dadle deres frie udtryksmaade*). *sa. Ep. I. Fort. v. Leth. (1800). Bøgh. II. 101. Rützeb. DS. 128.* || (*sj.*) *m. tings-subj.:* ikke være anbefalende for. Brødene maae dannes smaae, noget der ogsaa disrekommanderer dette Slags Ovne til almindeligt Brug for Bagere. *ChMourier. Bred. (1821). 144.*

I. **Disse**, en. [disø] *flt. -r.* (af *uvis oprindelse; drengespr.*) *metalknap*, som bruges i *klink(spil)*; *jante.* *Klink mod Rendestenens Kanter | af de råдне Drikkepenge, | Messingknapper, Disses, Janter. *Tom Krist. F. 59.*

II. **Disse**, en. *flt. -r.* (*no.;* jf. *sv. dial. dissa*; af III. disse) *gyunge.* *vAph. (1759).* III. **disse**, v. **-ede.** *vbs. -ning* (*vAph. (1764).*) (*no.;* jf. *sv. dial. dissa*; af *uvis oprindelse*) 1) *ryste; bæve.* Det var godt sagt, ha, ha, ha. (hans Mave dissas af Latter). *Wess. Anno. 78.* 2) *gyunge.* *vAph. (1764).*

IV. **disse**, *flt. af denne.* **dissekere**, v. [disø'ke'rø] **-ede.** *vbs. -ing*, jf. *Dissektion.* (af *lat. dissecare, smst. af V. dis og secare, skære*) (*med.*) sønder-skære et dyre- ell. menneskelig for at undersøge de indre organers bygning *olgn.* *Hvilken Anatomi! | Hjertet dissekeres: der er Intet deri. *Kaalund. 362. Sal. 3 VI. 227.* heraf *Disseker-bord*, -kniv *olgn.* || ⊞ *overf.*, om *nåje undersøgelse olgn.* Jeg er ingen Søren Kierkegaard, der kan bringe over mit Hjerte at dissekere levende Menne-sker. *Schand. UM. 97.* Æstetikerne blev stadig mere skarpsindige i at dissekere, Skønhederne eller 'Fejlene' frem af en Sonet. *V Ved. B. 332.* disse Digte er bleve hudflettede — blodigt dissekerede i "Tilskueren". *Leop. GH. 63.* **Dissektion**, en. [disøq'f'ø'n] *flt. -er.* (af *lat. dissectio*) *vbs. til dissekere.* (*med.:*) (lægen:) Jeg har i Sinde at begynde dissektionen, mens hand endnu er varm. Gaae hen og hent mig mine Knive. *Kom Grønneq. III. 219. Sal. 3 VI. 227.* (*billedt.:*) Søger vi ikke en modus vivendi med Holsten, bryder vi Helstaten, saa bliver der sagtens foretaget en blodig Dissektion af Danmark. *Schand. TF. II. 50.* || heraf *Dissektions-bestik*, -stue *ofl.*

dissig, adj. se *disig.* **Dissonans**, en. [disø'nan's] *flt. -er.* (af *lat. dissonantia, dannet af dissonans, præf. part. til dissonare, se dissonere*) 1) ♪ to ell. flere toners uharmoniske ell. skurrende samklang (ofte *spec. om en saadan, som har musikalsk begrundelse*); *mislyd; disharmoni.* (man fandt behag) udi *Dissonancer* og det som skurrer i Ørene. *Holb. JJ Bet. a*

3°. *AWHauch*.(1799).468. *MusikL*.(1801). 57. *Passer til Himmelen Toner, | Til dens Accordere, maaskee Dissonansen.*PalM.V*. 368. *Dissonanser, hvoraf haardt man stødtes, | I klingfuld Harmoni skal løses op.*smst*. 113. *Geb.MusK*.16. (finalen) begynder med en Dissonans, saa skjærende, som skulde Alt slaas istykket.*R.Bergh.M*.16. 2) $\text{\textcircled{W}}$ overf.: d. s. s. Disharmoni 2. hun er af saa føielig en Charaktere . . at hun vil finde sig i de Dissonancer, som ere i hans.*Suhm.II*.123. Det ere nogle Dissonancer i Helvetiens politiske Forfatning.*FrSneed.I*.241. *Gylb.I*. 133. *Bøgh.JT*.36. *Brandes.Goe.II*.150. **dissonere**, v. [diso'ne're] -ede. (af lat. dissonare, af V. dis og sonare, lyde) $\text{\textcircled{D}}$ danne ell. rumme en dissonans. *MusikL*.(1801). 58. \parallel ($\text{\textcircled{W}}$, l. br.) overf.: den dissonerende Slutning (i et digt).*Heib.Pros.IV*.451.

$\text{\textcircled{A}}$ **dist**, adv. [disd] (dannet til hist i lighed m. hid og did, her og der) i forb. hist og dist, her og der. *Reskr.(MR)*.¹/₆1754. (fortællingerne) var anstødelige her, samfundsfarlige der, blasfemiske hist, og altfor filosoferende dist.*AKohl.DengyldneGift*. (1903).42.

Distance, en. [di'sdan'sø] († *Distan*(ts) *ftt.*-r. (jf. ty. *distanz*, fr. *distance*, af lat. *distantia*, afl. af *distare*, *smst.* af V. *dis* og *stare*, staa; især i *faagl. spr.* (fx. *astr.*, *sport.*, $\text{\textcircled{A}}$); i *alm. talespr.* ofte *spec.* om en noget større afstand; jf. *fy. gestans (Feilb.)*) *afstand* (1). Den tredje Muur havde 90 Taarne, som ved vis *Distant*s skildtes fra hinanden.*Hob.JH.II*.306. *Distance*n. Længden imellem 2 puncter.*Sylvius.Geo*m.20. *Solens Distance* fra os er tyve tusinde halve *Jord-Diameter*e.*Suhm.II*.90. Et Steds *Distantse* fra et andet.*vAph*.(1764). indstille en *Torpedo* til en bestemt *Distance*.*Scheller.MarO*. *Sal.*²*VI*.229. *Tegligardsløb*. For 3- og 4-aarige danske Heste. *Distance* 2200 Meter.*Pol.*¹/₁1920.6.sp.3. paa (lang) *distance* *olgn.*, (nu næppe br.) i *nogen (lang) afstand*. *Hør Læser! paa sin *Post* om en behøver dig, | Saa skal du frisk . . | Behæve ham igien, men paa en lang *Distant*s | Fra *Posten* hans.*Wess*.85. (jf. *Grundtv.Udv*.I.283). (krokodillerne) saae paa en *Distance* ud som et gammelt *Stykke Træ*, der drev i *Floden*.*JJPaludan.Er*.71.

Distance-blænder, en. (dagl.) *noget*, som paa afstand synes smukt ell. blødende, men som (muligvis) nærmere beset ikke er det. Man undersøge endvidere Møblet bag paa . . er det en *Distanceblænder*, som er . . usolidt lavet, forraader *Bagsiden* gerne dets sande *Karakter*.*VortHj*.IV2.32. *Distanceblænderen* (v: *kejser Wilhelm II*).*Adr.*¹⁸/₁1906.1.sp.2. **Gadeord**.² **-blænderi**, et. (dagl., l. br.) det at være -blænder. *Sal.V*. 776. **-forretning**, en. $\text{\textcircled{Y}}$ *forretning*, hvorved *varen* maa føres fra et sted til et andet (mods. *Pladsforretning*). *Sal.*²*VI*.229. **-fragt**, en. $\text{\textcircled{Y}}$ *fragt* for varer, som kun er transporteret en del af vejen; *afstandsfragt*.

Hage.³423. **-gising**, en. $\text{\textcircled{A}}$ *Scheller.MarO*. **-handel**, en. $\text{\textcircled{Y}}$ (jf. -forretning). *Hage*.³ 355. **-kikkert**, en. $\text{\textcircled{A}}$ *Scheller.MarO*.²11. **-maaler**, en. (fagl.) d. s. s. *Afstandsmaaler*. *Scheller.MarO*. *Sal.*²*I*.276. **-mærke**, et. $\text{\textcircled{X}}$ d. s. s. *Afstandsmærke*. *MilTehnO*. **-pæl**, en. (*sport.*) *pæl*, som er anbragt 200 m. foran maalet (jf. u. *distancer* 1.). *Væddeløb*.14. **distancere**, v. [disdan'se'rø] -ede. (fra fr. *distancer*) 1) (*sport.*). 1.) fjerne ell. udelukke (en deltager) fra et væddeløb; *spec. part.* *distanceret* om en hest, som ikke har naaet *distancepælen*, naar vinderen passerer *maallinien*. *IldrætsB.II*.818. 1.2) *komme (langt) forud* for (i væddeløb *olgn.*); *slaa*; *overvinde*. *Meyer*. *Sal.*²*VI*.229. 2) $\text{\textcircled{W}}$ overf.: *overgaa*; *stille i skygge*. *Tops*. *III*.216. Der er Høg over Høg: *Modstanderne* af *Kvindernes Universitetsstudium* *distanceres* af dem, der ogsaa ville udelukke hende fra *Industrien*, og disse *distanceres* atter af dem, der rent ud *frakjende* *Kvinden* *menneskelig Værdighed*. *NationalekonTidsskr*.VI.450. Han var kommet herud for at glimre . . og saa traf han denne gamle *Münchenhausen* af en *Doktor*, der ganske *distancerede* ham.*Leop.GH*.12. i 1923 eller 1924 vil U. S. A. have *distanceret* *England* (m. h. t. *flaadernes størrelse*).*Pol.*²/₆1920.7.sp.1. **Distance-ridt**, et. (*sport.*) *udholdenhedsridt*. *Sal.*²*VI*.229. **-sejlsad**, en. (*sport.*) *kapsejlsad* over en længere *distance*. *Scheller.MarO*.211. **-signal**, et. (*jærnb.*, nu l. br.) *signal*, anbragt ell. afgivet for det egl. *signal*; *fremskudt signal*. *Sal.*²*VIII*.505. **-veksel**, en. $\text{\textcircled{Y}}$ *veksel*, som er betalbar paa et andet sted end der, hvor den er udstedt. *Sal.XVIII*.129.

distillere, v. se *destillere*.

$\text{\textcircled{W}}$ **distingvere**, v. [disdan'(g)ve'rø] -ede ell. (sj.) -te (*Esn*.II.170). vbs. *Distinktion* (s. d.). (ænyd. d. s. (*Tavsen.Postil*.(1539). 42^v); af lat. *distinguere*, *smst.* af V. *dis* og *stinguere*, *prikke*, *stikke*) 1) *opfatte ell. betegne en forskel*; *adskille (fra)*; *skelne (imellem)*. *Moth.Conv*.D47. *distingvere* mellem *maleficium* & *quasi maleficium*.*Hob.GW*.IV.11. denne regul . . hjælper til at *distinguere* *utallige Ord*, som ellers *confunderes*.*sa*.*Orthogr*.103. den *Mundens visse Stilling*, som hører til *nogen vis Vocal*, *distingverer* den og *gjør* den *kjendelig* fra alle de andre.*Høysg.Anh*.7. De *Herrer Vienskere* *distinguere* saa *subtilt* . . imellem *Viin* og *Viin*.*Tode*.VI.252. De maa her vel *distinguere* mellem det *Absolute* og det *Relative*.*Heib.Poet*.I.462. Her gjaldt det . . om at *distingvere* skarpt mellem de *forskjellige Opfattelser*.*ClPet*.O.85. *O Hans.Fil*.I.14. \parallel m. *overgang* til bet. 2: En *Kirke* *distingveres* fra en anden *Bygning* ikke ved dens *Størrelse* eller *Høiude*, men en *Storhed* og *majestætisk Harmonie* udi *Architecturen*.*Wiedewelt*.T.9. \parallel † (*gram.*) *anbringe skilletegn*; *in ter p u n g e r e* (jf. *Distinktion* 1.2). hvor ethvert af (*interpunktions-*

tegnene) helst bør bruges, dêrom ere de Lærde endnu ikke enige . . Den accuråteste maade at distingvere sin skrift paa bliver vel ej h eller nogen tid udfundet. *H oysg. A. G. 170. 2)* (nu kun i perf. part., se ndf.) udm ærke; is er refl.: udm ærke sig. en gammel Borgermand, som du est, der i intet har distingueret dig frem for dine Medborgere. *Holb. H. Amb. I. 3.* Autor . . haver distingveret sig ved sin behagelige Skrivemaade. *sa. M. T. kr. 5.* || part. distingveret brugt som adj.: udm ærket; fremragende. C esar, Livius, Svetonius, Tacitus &c. vare alle M and distingverede ved Lærdom. *Holb. M. T. kr. 534.* nu kun: fornem; som ved sit ydre ell. optr eden giver indtryk af at tilhøre de højere kredse; fin (af ydre ell. v esen); aristokratisk. Jeg beder om nogen Assistent, efterdi jeg har paa galante Videnskabe og en distingveret Opførsel tilsat mine Midler. *sa. Plut. III. 7.* Selskabet var baade distingueret og intime. *Klevenf. R. J. 141.* han (behandlede gæsterne) med en distingueret Opmærksomhed. *Rud. Bay. EP. I. 45.* Brandes. *F. 86.* For hver Gang, han kom hjem, blev han mere distingueret. — Der saa man „Blodet“! *Bang. SE. 50.* jeg finder ham sjældent elskværdig og distingvert. Fuldenet gentlemanlike! *! Esm. II. 170.* det grandseigneuragtigt fornemme eller aristokratisk distingverede. *V. Ved. B. 15.* **distinkt**, adj. [di'sden'd] adv. d. s. ell. † -e. (af lat. distinctus, perf. part. af distinguere, se distingvere) 1) † forskellig ell. adskilt (fra noget andet); s erskilt; særlig. enhvers Siæl . . kand siges at forgaae, i det at den efter Døden foreener sig med Jordens almindelige Siæl igien, og ikke meere bliver et distinct Væsen. *Holb. Ep. IV. 107.* Anaxagoras er den første, som haver . . holdet for, at der var et fornuftigt Væsen distinct fra Materien. *sa. M. T. kr. 147. 2)* † tydeligt ell. klart fremhævet; is er om udtale, hvor man tydeligt og klart opfatter de enkelte lyd. D n tale og stil er . . l ttere at interpunctere og beqv mmere til at l ses distincte, hvori hver Periodus bestaaer af korte og f aa (sætninger). *H ysg. AG. 183. smst. 187.* „Nu skal I komme i Land!“ . . Ordene klang klart og distinkt hen over Vandet, som taltes der i en stor, tom Sal. *Wied. S. 164.* **Distinktion**, en. [disden'fo'n] flt. -er. (af lat. distinctio, vbs. til distinguere, se distingvere) 1) til distingvere 1. 1.) † fremhæven af forskellen ml. to ell. flere ting; skelnen ml. forsk. ting; forskel. *Moth. Conv. D47. Ev. VIII. 96.* * „Er du en Christen . . | Hvad eller en fortvivlet Hedning?“ . . det er vanskelig endog for Lærde | At fatte Distinctionen rigtig. *Aarestr. 297.* Distinktionen (ml. to forsk. slags vekslr.) holder dog ikke Stik i alle Tilfælde. *Sal. II. 622. m. overgang til bet. 2:* Formuende Folk . . skulde endog til Distinction bære Listerne og Stemplerne

paa deres Opslage, ligesom man ellers b r Pleureuser. *J. Sneed. (R hb. L. B. I. 459).* || † spidsfindig forklaring ell. fortolknng. (I) holder den for Philosophus, der ved subtile Distinctioner kand forvende Sandhed. *Holb. Er. V. 5. sa. Tyb. I. 2.* subtile Distinctioner og Ordkl verier. *Tode. V. 162.* || † indskrænkende forklaring; forbehold; reservation. (han) bekiender sig til den romersk-catholske Kirke, men har sig sine Distinctioner forbeholdne. *Klevenf. R. J. 104. 1. 2)* † (gram.) (interpunktions)tegn; skilletegn (jf. distingvere 1 slutn.). *H ysg. AG. 175. 2)* til distingvere 2. 2.) (nu l. br.) udmærkelse; anseelse. *Leth. (1800).* dansk Civilisation vil kunne udvikle sig til noget enestaaende Fint og Uds gt, saa det engang vil blive en Distinktion at være dansk. *Brandes. NG. 302. (Voltaire's)* Opholdssted ved Genfersøen . . blev Valfartsstedet for Rejsende af Distinction fra hele Europa. *sa. Volt. II. 207.* Folk af Distinktion. *Lundb. 2. 2)* (konkr.) noget, som fremhæver ell. udmærker en person fremfor andre; udm rkelsestegn. Hvad Grueligt er der i, om man, for at holde mig skadesløs for en nødvendig Opsættelse . . giver mig en Distinction (o: en kammerherrenegle). *Heib. Poet. V. 95. (chefen for ingen rregimentet)* gjør Indstilling til Generalkommandoen om Distinktion for Underofficerer, der have udvist særlig Flid og Duelighed. *Tjenesteregl. 241.* || is er † om saadanne tegn (snore olgn.) paa uniformer for befalingsmænd, der angiver deres grad. *Pl. 11/1812. §4.* enhver Officier, der hører til Kongens personlige Omgivelser, bærer et Tegn (Distinction), hvorpaa det kjendes. *Kierk. XIV. 108.* en blaa Artilleristarm, der lyste med en gul Distinktion, løftede Rindedidsken. *Gjel. R. 132. Rist. ER. 5.* En høj Mand i en lang, lys Kappe med nogle faa Distinktioner er lige ved at gaa mig overende. En Officer. *Bønnelycke. Sp. 29. jf.:* en malajisk Politibetjent (promenerede) sin Værdighed i Khakiuniform med Distinktioner. *J. V. Jens. SN. 24.* **Distinktionstegn**, et. (nu næppe br.) 1) (gram.) d. s. s. Distinktion 1. 2. *H ysg. AG. 169. Meyer. 2)* † d. s. s. Distinktion 2. 2. *Leth. (1800).* Meyer.

disto, adv. se desto.

Dis-tonation, -tonere, se II. Detonation, II. detonere.

distrahere, v. [disdr 'he'r ] -ede. vbs. -ing (s. d.), **Distraction** (s. d.). (af lat. distrahere, smst. af V. dis og trahere, drage) 1) † adskille; adsplitte. *Moth. Conv. D47.* (det) var fornødent, at angribe de Svenske paa alle Steder tillige for derved at distrahere deres Magt. *Holb. DH. III. 366.* Folk . . som med stor Omhyggelighed samle paa Bibliotheker, for at lade dem siden distraheres og selges paa offentlig Auction. *sa. Ep. II. 384. 2)* † bortdrage ens opmærksomhed (fra arbejde olgn.); gøre adspredt; forstyrre. de første Menne-

sker have havt stor Kundskab i Agerdyrking . . efterdi de havde ikke mange andre Studia, som kunde distrahere dem. *Holb.JH.I.25.* (han skjulte) sit Ansigt med et Dække, paa det at han ikke skulde distraheres af Ting, som kom for hans Øyne. *sa.Hk.II.535.* mand (advare) Fremmede med megen Høflighed ikke at tale, efterdi slikt distraherer de Arbejdendis. *Klevenf.EJ.120.* *Leth.(1800).* jeg (hørte) Emmy . . nævne Alfred Mørchs Navn. Jeg nægter ikke, at jeg blev nysgærrig, og at jeg distraheredes i min Leg med Børnene. *Nans.JD.36.* jf. †: Hand er ellers saa distraheret i (∴ optaget af) disse Auctioner og Penges Indkrævelse. *Gram.Breve.15.* || distraheret, (nu l. br.) d. s. s. distrahit. *JBaden.FrO.* **Distrahering**, en. vbs. til distrahere (2) || (sj.) d. s. s. Distraktion 2. *Han tog sig sammen i sin Distrahering, Idet han spurgte, hvad Princip det var. *PalM.V.32.* **distrait**, adj. [di'sdræ:] (fra fr. *distrait*, perf. part. af *distraire*, lat. *distrahere*, se *distrahere*) som har sin opmærksomhed henvendt paa andet end det, der for øjeblikket paakræves; især om person, der, p. gr. af at opmærksomheden er bundet til noget bestemt, er glemsom, tager fejl, gør noget galt olgn.; aandsfraværende; adspredt. *Leth.(1800).* Uagtet al trofast Hengivenhed for Gienstandene, var han høist distrahit, og denne Tilstand tillod ham ikke længe at dvæle ved een Forestilling. *Oehl.Er.I.237.* Gud veed hvor jeg dog kan gaae saadan i Taaget, og glemme det som jeg veed saa godt? Men, Hr. Klint, De maa undskyldte mig, om jeg er lidt distrahit. *Hostr.G.28.* jeg er noget distrahit; jeg har nu disse literære Sager i Hovedet. *smst.180.* Kandidat Jensen var distrahit og sad og rullede Brødkugler mellem Fingrene. *Drachm.II.263.* De svarede distrahit, da jeg efter Bordet spurgte, om vi fik Fornøjelsen af Deres Besøg. *ESkram.AV.81.* Hr. Møller er en distrahit Natur. Han husker ikke fra Mandag til Tirsdag. *NatTid.²⁹/s1920.* *Aft.5.* sp.3. **Distraktion**, en. [dis'dreg'fo'n] flt. -er. (af lat. *distraction*, vbs. til *distrahere*) 1) (med.) trækning ell. haandgrib ved behandling af brækkede lemmer, syge led olgn.; 2) *extension.* *Sal.²VI.231.* 2) *det at være distrahit; aandsfraværelse; adspredthed.* See nu falder han i filosofisk Distraktion. Jeg maa vække ham. *Holb.Philos.I.6.* *Ew.VIII.52.* hans flammende Blik, som under alt dette havde dvælet paa Emilies blændende Skulder, oplyste nu Damerne tilstrækkeligt om Grunden til hans Distraktion. *Chievitz.FG.106.* I et Øjeblik Distraktion kom Carl Henrik til at tage en af (damerne) om Livet og kysse hende. *PDrachm.K.256.*

Distribuere, v. [dis'dribu'e'rø] -ede. vbs. **Distribution** (s. d.). (af lat. *distribuere*, smsat. af V. *dis* og *tribuere*, fordele, tildele (jf. *Tribut*)) fordele til et antal personer, over et

vist omraade olgn.; sprede. *Moth.Conv.D47.* *Holb.MTkr.306.* *Sal.²VI.231.* **Distribution**, en. [dis'dribu'fo'n] flt. -er. vbs. til distribuere, en almindelig Cassa, hvoraf Maanedlige Distributioner skeede til Præsterne. *Holb.Kh.173.* visse Folk, derudi Æmbeders Distribution alleene have seet efter den udvortes Skabning. *sa.MTkr.300.* *FortNut.III.117.* distributionen af dagbladene finder alm. sted tidlig om morgenen | || (æstet.) om opregning af spredte træk ved noget for at opnaa større virkning og anskuelighed. *Sal.²VI.231.* jf. *Meyer.* **distributiv**, adj. [di'sdribu'ti'v] adv. -t ell. † -e. (af lat. *distributivus*; især sprog.) adj. til Distribution; fordelende; især: hørende til ell. fremhævende hvert enkelt begreb af en gruppe, ikke gruppen som helhed. (semikolon bruges) til at distingvere tu, tre eller flere fulde og hvær for sig noget mærkelige Propositioner (∴ sætninger), med hvilke talen falder distributive, det er, viser, hvor mange poster der hører til en ting, saa at den specificerer og opregner det i stykke-vís. *Høysg.AG.179.* distributive tal(ord), ord, som betegner et antal, der skal tænkes gentaget i hvert enkelt af flere tilfælde. *Sal.²VI.231.* Af inddelende (distributive) Henvisningsord er der to . . 1) hver . . 2) enhver. *Mikkels.SprogIS.57.* jf. *JBaden.FrO.*

Distrikt, et. [di'sdregd, di'sdrigd] († **Distrikt**. *vAph.(1764).*) flt. -er. (ænyd. d. s.; af mlat. *districtus*, domsret, jurisdiktion, perf. part. af *stringere*, straffe, winge, egl.: plage, sønderrive, smsat. af V. *dis* og lat. *stringere*, stramme, trække) omraade, som i en ell. anden (fx. erhvervsmaessig, administrativ ell. politisk) henseende udgør en helhed. udi det District eller udi den Gade, hvor han boer. *Holb.MTkr.159.* *Høysg.AG.49.* flere Sogne tilsammen udgjorde et District i Henseende til de Fattiges Væsen. *JSneed.II.24.* saasom det Eisenachske District paa forskiellige Sider gaar ind i og tildeels ligger strøet om i det Würzburgske. *FrSneed.IA.2.* I Ancona-Districtet (i Italien) gennemstrejfer Ordenspolitiet Egnen. *Pol.4/1920.I.sp.2.* alm. i sgr. som Amtstue-, Guld-, Kul-, Land-, Løge-, Post-, Skole-, Skovdistrikt olfn., jf. *Sal.²VI.231.* blandet distrikt, se I. blande t.5. || spec. (forst.): skovareal, som henhører under og administreres af samme skovrider. *ForstO.15.* Landbrugsministeriet bemyndiges til . . at afhænde Skovfogedstedet Vildtfogedhus med Tjenestefjord paa 1ste Københavns District. *LovNr.132¹⁰/s1915.* §1. ligge ell. være paa distrikt, om forstuderende: opholde sig gennemgaa et kursus (for eksamen) paa et skovdistrikt. i Maarlund Skovridergaard, hvor jeg laa paa District. *Baud.ÖI.119.* **Distrikts**, i sgr. (især emb.) fx. -bestyrer, -chef, -fond, -forstander, -jordemoder, -kommission olfn. (kun enkelte anføres ndf.; se i øvrigt *Sal.²VI.231.*) **-hest**,

en. (foræld.) betegnelse for en hæren tilhørende hest, som kun periodisk var inde til tjeneste, men ellers var udstationeret. *Lov*^{28/5} 1868.§1. *LovL.II.91.* -kirke, en. (kirk.) Hvor der i et Kirkesogn findes to ell. fl. Kirker ell. Kirkelokaler, og der til hvert af disse er henvist en bestemt Kreds af Sognebeboerne, uden at en egl. Deling af Sognet dog har fundet Sted, taler man om Sognekirke og Distriktskirker. *Sal.*³ VI. 231. -læge, en. (indtil 1915) betegnelse for en paa landet ansat embedslæge. *Regl.*^{21/11} 1810.§10. Det er allernaadigst bifaldet at Distrikskirurgerne Embedsbenævnelse for Fremtiden forandres til „Distriktslæger“. *KansSkr.*^{23/11} 1840. *Tops.II.271.* (han) rækker rundt som Distriktslæge og hjælper Bønder ud og ind af Timeligheden. *KLars.* (Tilsk.1920.I.54). -præst, en. (kirk.) præst ved en distriktskirke. *Anordn.Nr.149*^{11/11} 1899.

distraet, adj. se distrairet.

disværre, adv. se desværre.

I. dit, pron. [did] kun i forb. m. dat [dad] uden bøjning. (ænyd. d. s.; fra nt. dit un dat, egl.: dette her og det der, jf. ty. dies und das (sml.: holt I og op engang igien med Jeres Galskab og Jeres dis und das. *Kom Grønneq.I.243*), eng. this and that; især dagl.) om to ell. flere ting, som man ikke vil ell. kan betegne nærmere: det ene og det andet; dette og hint; et og andet; forskelligt. (*spaaemændene) svare | Snik Snak, een Dit, en anden Dat. *Reenb.II.269.* Hver Time paa Dagen falder der noget for, nu dit, nu dat. *Olvfs.GD.19.* *Nogle mene dit og andre dat. *Oehl.Robins.95.* *O gad jeg nu snakke om dit og om dat. *Wilst.D.III.29.* (man) giver Nyheder tilbedste. Véd Monsieur dit — véd Madame dat? *Leop.EB.289.* jf. *Feilb.I.188.IV.98.* især i forb. dit og dat [didø'dad]: *vi kom til at snakke | Om Han og Hun, om Dit og Dat. *Reenb.I.44.* *Wadsk.64.* *(han) flux af Loven udfinde vil | At dit og dat gaar urigtig til. *TBruun.Skr.55.* *(man) smidsker til sin Tjenestepige, | Og tages af hende ved Næssen fat, | Mens man skjuler for Konen Dit og Dat. *Heib.Poet.X.244.* Fortæl om Dit og Dat, om hjemme og ude. *HAnd.Breve.I.47.* Det er det, det kommer an paa . . ikke at Barnet lærer Dit og Dat, men at Aanden modnes. *Kierk.II.240.* Dit og Dat. *Bøgh.(titel paa tidsskrift 1860-73).* Digter, Maler, Musiker, Professor i Dit og Dat. *Schand.TF.II.301.* de passiarede om dit og dat. *JV Jens.D.53.* jf.: al denne Tale om Brudedit og Bryllupsdat. *EJuelHans.UD.5.* i st. f. navn: Lady Dit-og-Dat havde sagt Dat-og-Dit. *Rørd.BB.132.* || ogs. i formen **ditten** og **datten** [did(ø)no'dad(ø)n] (mulig ommandet af nt. dit un (dat), holl. dit en (dat), jf.: dit un dat. *Wadsk.Brudev.II.C3*) om jeg vilde saa'n strengte mig an for at bli'e et nyt og bedre Menneske? Og hist op og her ned og Ditten og Datten. *CHans.S.251.*

II. dit, inth. af din.

ditte, v. se De'te.

ditten, se I. dit.

ditto, pron. [dito] († detto. *JBaden.FrO.*) (i skrift ofte forkortet do., jf. (spøg. udtalt [do?]): *Musiken var go', | Og Luftten var do. *Sganarel.III.25.* uden bøjning. (af ældre ital. ditto (ital. detto), egl.: det (nu) sagte, perf. part. af dire, lat. dicere, sige; især ved skriftlig opremsning, bogføring olgn.; i talespr. dagl., ofte spøg.) visende tilbage til og erstattende et ell. (sjældnere) flere ord, som er nævnt i det umiddelbart forudgaaende; erstattende et subst.: en ting, person osv. af samme art ell. slags som den lige nævnte. *Moth.D81.* Lys Kaffe-Farve . . Mørkere Dito. *CVarg.Farve-Bog.(1773).52.* No. 40. Tvende Landskaber. No. 41. Tvende mindre Dito. *Charlottenb.1794.11.* *Oehl.Er.II.208.* Paa denne Underholdning fulgte en anden Ditto. *CHHolten.O.149.* I en nordostlig, lille Bygning (af Falkonergaarden) . . befandt sig et stort Kammer til Kragerne, to ditto til Ugerne, og 2 smaa Vogn-Remisser. *PVJac.F.403.* en riig Onkel, der bliver slaet ihjel . . eller en Ditto, der i største Hast hentes hjem fra Ostindien. *Kierk.VIII.32.* Den forraffaeliske Tid interesserer mig meget mere end den efter-dito. *JLange.(Brandes.XIV.458).* (han) lægger fortrolig sin lamme Haand, ved Hjælp af den raske ditto, op paa Baronens Skulder. *Wied.BSt.8.* jf.: *min Fader gaar | I Barndom udaf Alder, | Vanvittig, taablig, gammeldags. | Min Moder er og næsten | En Ditto udaf samme Slags. *Falst.130.* || † erstattende en i det foregaaende nævnt maaned ell. datum: samme maaned ell. dag. *Moth.D81.* Udi Begyndelsen af Augusto blev den Insul Helgeland angrebet (og) maatte overgive sig den 9 ditto. *Holb.Intr.(1728).686.* smst.681. || erstattende et adi. ell. adjektivisk ord: lignende. Tørre Dantziger 2 Tomme Ege Planker, 4 Tomme ditto Stumper. *Adr.*^{4/1} 1762.sp.14. to store Melmader og to ditto Dramme. *Blich.IV.162.* Muligheden af, hvad man kalder Gjen-gangervæsen eller ditto Uvæsen. *Ing.EF.XIII.28.* de Pharaoske magre Kør og ditto Aks. *JakSchmidt.SP.10.* I en Haandevending fjærnedede han en tømt Smørrebrødstallerken og ditto Ølflase fra det gamle, skrøbelige Bord. *Kandarius.LP.171.* || nok en ditto, en til af samme slags. excetra, excetra, en dito, nok en dito (ved opregning af personers navne). *Holb.Bars.I.1.* *nok en Ditto (o: et guldhorn) er i denne Konges Tiid | Omtrent paa samme Sted opgravet og bragt hid. *Wadsk.113.* *TBruun.I.200.* jf.: *Naar i hellig Æggestand | Harmonien troner, | Konen har en dito Mand (o: en mand til, to mænd), | Manden Snese Koner. *PAHeib.US.624.* nu især (dagl., spøg., ofte som forundrings-udbrud olgn.) i udtr. nok en ditto med messingskruer, (jf. sv. en dito med mässingskruvar).

Wadsk.9. *Mau.*II.290. *Gadeordb.*331. *Feilb.*II.583. || som *erstatning for flere ord* ogs. ditto ditto, stræb af bedste Evne at sætte Dig det ret fast, at Biskop Mynster var et Sandhedsvidne, et af de rette, en af den hellige Kjæde, Biskop Martensen et Dito *Dito.*Kierk.XIV.225.

⊗ **Dityrambe**, en. [dity'ræmbə] *ft.* -r. (af gr. dithýrambos; oprindelse uvis) *egl.*: sang til ære for Bakkus; dernæst: sang ell. 10 *lyrisk digt af lign. lovprisende indhold; lov-sang, især til vinnens pris.* JBaden.FrO. *Vildere til høitstemte Strengte forvovent | Op mod Skoven, op mod Skoven | Dityramben steg.Hrz.D.IV.94. (svenskernes) Smag for den festligt fyldte Bolle, for den bellmanske Dityrambe og den tegnér-ske Svada.VilhAnd.N.11. *Sal.*VI.198. *jf.*: *en Sang, hvis døde Ord | jeg hører rejse sig i Aandekor . . og slynge sig til Di- 20 thyrambevers.Gjel.Ro.120. ⊗ **dityram-bisk**, *adj.* [dity'ræm'bisg] *adj.* til Dityrambe. JBaden.FrO.II. Oprørtes dityrambiske Sange, der flokter Masserne.Kierk.VIII.60. et dityrambisk Udbrud af Glæde. Brandes.XV.406.

⊗ **Div**, en. [di'va] *best. f.* divaen [di-'va'ən] *ft.* divaer [di-'va'ər] (af ital. diva, *gudinde, fremragende sangerinde, lat. diva, fem. til divus, guddommelig, gud*) frem- 30 *ragende, berømt ell. feteret skuespil-lerinde, sangerinde olgn., primadonna; *stjerne*². Meyer. Divaen fik Fire Tusind Rdl. for tyve Aftner!ORung.P.134. *jf.*: (hun) ender som den feterede og overlegne Verdensdiva.Tilsk.1919.I.285.*

Divan, en, ogs. et (se u. bet. 1 og 4; † i bet. 3: Bergs.PS.I.683). [di-'va'n, sjældnere di'van, nu især vulg. ell. spøg.: di'va'n. *jf.* Winth.XI.149. *Soph.Clauss.F.*18 (∞ Pan)] (dagl., spøg. (efter Havannese, Japanese) **Divanese** [di'va'ne'sør] Storm.P.T.36. *Vore Herrer.*2¹¹.1920.42.sp.1). *best. f.* -en [di-'va'n(ə)n, di'va'n(ə)n] *ft.* -er [di-'va'nər, di-'va'nər] (gennem tyrk. fra pers. divan, *egl.*: 40 *fortegnelse, register, arkiv*) 1) om østerlandske forhold: en sultans statsraad, ell. salen, hvor dette holdes. Oehl.I.150.174.II.148. jeg (var) paa Embedsvegne tilstede ved et Divan, som bestod af alle Consulerne og endeel Tyrker.RudBay.EP.II.15. (sultanen) giver ham et Brev, Divanet opløses.Hauch.DV.I.94. 2) værelse indrettet efter orientalsk mønster, spec. om rygeværelse (i en kafé) m. magelige stole ell. sofaer, cigar-kiosk olgn. (jf. eng. divan); nu kun som benævnelse for to restaurationer i Tivoli i Kbh. Tilladelse til i (Tivoli) at etablere: . . Kaffe-huus samt Divan for Tobaksrygning.Bev. 1/4.1842. (folk) fyldte Divanerne og Bodega 60 og Nimbs Terrasse.Pol.¹⁰.1920.6.sp.4. 3) en slags liggesofa uden arm- og rygstød, dækket af et tæppe, der skjuler benene. vi toge Plads i Divanen, og sparede ikke paa Vinen.Heib.Poet.X.18. *i Dagligstuen, | Hvor i Divan Mathilde sad.Winth.XI.149.

*PalM.*VIII.73. Du har været til Frokost i Dag! Naa, ja, ja! — Læg Dig lidt ind paa Divanen, min Dreng.Bøgh.III.191. en lang, lav Puf, der med Puder var indrettet helt magelig som tyrkisk Divan.Tops.III.395. Brandes.IX.456. *Bang.SF.*21. 4) om orientalske forhold: *digtsamling.* Hafis's Digte ere først efter hans Død samlede til et Divan af hans Ven Muhammed Galendam. *Sal.*VIII.308. **Divan-bord**, et. (ogs. **Divans-**). (nu l. br.) (ovalt) dagligstuebord af alm. størrelse; ogs. om et mindre bord ved en divan. Lampen var allerede tændt paa det lille Divansbord.Gylb.I.122. *Hrz.*VII.222. Det lille Selskab var samlet om Divansbordet, paa hvilket Tjenestepigen just stillede en dampende Kande.Gjel.M.457. et Divanbord af Mahogni.Davids.KK.60. *KLars.Eibl.*7. **Divanese**, en. se Divan. **Divan-tæppe**, et. [3] tæppe, som lægges over en divan; ogs. (nu l. br.) tæppe foran divanen ell. under divanbordet. *Bert.Tid.*2¹¹.1920.M.14.sp.5.

Divergens, en. [divər'gæn's, divər-] *ft.* -er. (jf. ty. divergenz, af nylat. divergentia, af lat. divergere) 1) *det, at noget stadig fjerner sig mere og mere fra noget andet; især (mat.) om linier og (tal-)rækker.* JBaden.FrO.II. *Hag.*III.202. 2) ⊗ *overf.*, til divergere 2: *afvigelse ell. forskel i anskuelse olgn.; meningsforsk.* Meyer. nogle smaa divergenser fjernedes hurtigt i forhandlingernes løb | **diver-** 50 **gere**, v. [divər'gə'rə, divər-] -ede. vbs. **Divergens** (s. d.). (af nylat. divergere, smsat. af lat. di- (se V. dis) og vergere, hælde, vende sig) 1) (især *faql.*) om retning, bevægelse olgn.: *fjerne sig fra den lige linie til en af siderne ell. især (m. subj. i ft.): fra hinanden; afvige (fra hinanden).* Meyer. (billedl.): (den protestantiske kirke skal) vel gaee ud fra samme dogmatiske Punct som den catholske . . men divergerer strax udenfor denne Punct.Grundtv.Udv.IV.409. Et tidsskrift, hvis forstavn holdt en lidt divergerende venstrekurs.Hjortø.GU.156. 2) ⊗ *overf.* (især m. subj. i ft.): *afvige (i anskuelse olgn.); være forskellig(e) ell. uenig(e).* I Hovedsagen ere vi enige; det eneste, hvori jeg og mine liberale Venner divergere, det er i Midlerne for dens Ud-førelse.Ploug.(Studenterkom.69). det (kan) nok fremkalde nogen Forbavelse . . at to Mennesker . . kan divergere i en saadan Grad i Livsanskuelse, at der end ikke i hele den aandelige Verden vil kunne findes en større Modsætning.JLange.(Brandes.XIV.498). Hvorvidt det er tilladeligt, har der . . været højst divergerende 60 *Meninger om.*CSPet.Litt.I.167. *Pol.*1/2.1920.8.sp.4.

diverse, *adj.* [di'vərsə] († *divers.* Moth. *Conv.*D48). *uden bøjning.* (jf. ty. divers(e), fr. divers; af lat. diversus, perf. part. af divertere, se divertere) 1) *som ikke ligner ell. er identisk m. noget andet; forskellig.*

1.1) † i *al alm. Moth.Conv.D48.* vi see Men-
neskerne at være af diverse Kiøn.*Ruge.*
FT.245. 1.2) (især ♀) i *flt. m. overgang til*
bet. 2: flere forskellige, af hvilke hver
enkelt ikke nærmere betegnes. Forbindelser,
med hvem man kun lejlighedsvis kommer
i Berøring . . vil det let blive for omstæn-
deligt at give hver sin Konto; man kan
for dem oprette f. Eks. en Konto for di-
verse Debitorer og en Konto for diverse
Kreditorer, eller man kan slaa dem sam-
men paa en Konto for Diverse (Conto pro
diversi).*Hage.1165.* For at faa Bogen til
at stemme med Kassen, lærte (han) mig
at opføre en Post, han kaldte „Diverse“.
Wied.US.I.54. Af det plønske Arkiv fin-
des i Rigsarkivet i København en Række
Kammerregnskaber . . samt nogle Diverse
Dokumenter i c. 100 Fascikler.*FortNut.III.*
57. 1.3) (*dagl., l. br.*) tilhørende ell. ken-
dtegnende forskellige hver for sig;
„hver sin“. Spidsborgere . . i deres diverse
Konfirmations- eller Bryllupskjøler.*Hostr.*
ÆS.I.A. 2) (*dagl., især spøg.*) i *flt. adskil-*
lige; flere. *„En Bog! til mig?“ . . | —
„Javist, Godtfolk i Kjøbenhavn | Har sendt
diverse hundred.“*Holst.IV.67.* naar saa En
eller Anden efter Nydselen af diverse af
disse Snapse havde naaet en vis Salig-
heds-Tilstand.*Dauids.KK.17.*

divertere, v. [divɛr'te:ə, divɛr-] -ede.
vbs. -ing, jf. **Divertissement**. (af lat. diver-
tere, smst. af di- (se V. dis) og vertere,
vende; nu l. br., oftest spøg.) adspredte ens
tanker; more; forlyste. *Moth.Conv.D48.*
Vi maa søge at divertere Herren med de
Ting, som hand plejer at have meest Be-
hag udi.*Holb.Jep.II.3.* han (vilde) maaskee
falde paa de Tanker, at Mennesker være
skabte for at divertere Dyrene.*sa.MTKr.*
561. *Tops.I.38.* Hr. Spang diverterer mig
med genealogiske Betragtninger.*Leop.GH.*
17. Jeg (o: et barn) blev . . anbragt paa
en Stol med min Piccolofløjte i Hænderne
og maatte divertere Selskabet med „Por-
ter-Arien“ af „Martha“. *Ehrencr.Kidde.(Berl*
Tid.1/111920.Till.1.sp.2). uden obj.: Skuespil-
leren søgte sig ogsaa her et Auditorium.
(han) diverterede foreløbig med smaa The-
aterhistorier.*Tops.II.120.* || *refl.:* naar hand
diverterer sig paa sin Maade, saa diver-
terer jeg mig paa min.*Holb.UHH.II.5.* Hans
Majestet diverterede sig med curieuse
Studiis.*sa.DH.III.691.* *Klevenf.RJ.33.* den
irreparable Skam og Skade, et Fruentim-
mer paadrager sig ved at divertere sig
uden Ægteskab med det andet Kiøn.*Ruge.*
FT.332. *Ew.VIII.116.* *de drikke Øl og
Miød, | Og sig med Slagsmaal divertere.
MCBruun.PF.I.216. *Bagter.I.21.* Johanne
havde købt en Flaske Kirsebærrum til
femogtredive Øre, som de diventerede sig
af.*Wied.Fæd.68.* **Divertissement**, et.
[divɛrtis's'man, divar-] *flt. -er ell. † m. fr.*
flt.-endelse: -s. (fra fr. divertissement, vbs.
til divertir, se divertere) 1) (nu næppe br.)

underholdning; morskab; forlystelse.
(*Jacob von Tyboe*) er divertissement for
den heele Guarnison.*Holb.Tyb.II.* Masca-
rader (maa) med større Præcaution . . til-
lades end andre Divertissements.*sa.Ep.IV.*
166. *Leth.(1800).* jeg maatte give en Bug-
taler-Scene . . Skal jeg dømme af Selska-
bets Skoggerlatter, saa troer jeg . . at jeg
var gandske heldig i dette Divertisse-
ment.*RudBay.EP.I.199.* 2) (*teat.*) betegnelse
for de i en opera olgn. indlagte danse.
Oehl.Er.III.127. *Fru.Heib.EtLiv.I.52.* *Sal.2*
VI.236. 3) ♪ et af flere, løsere forbundne,
satsr bestaaende musikstykker; ogs.: pot-
pourri. *JBaden.FrO.* (HCLumbyes) Fan-
tasier og Divertissementer for Orchester,
af hvilke hans „Drommebilleder“ især er
bleven berømt.*MusikL.II.47.* *smst.I.188.*

Dividend, en. [divi'dæn'd] († m. lat.
form: **Dividendus**. *Sylvius.Geom.11.*) *flt. -er.*
(jf. ty. dividend(us); aflat. dividendus, som
skal ell. bør divideres, gerundiv af dividere,
se dividere; egl. sa. ord som Dividende;
regn.) tal, som skal deles ell. divideres
m. et andet (divisor). *Sylvius.Geom.20.94.*
JBaden.FrO. Sal.2VI.237. **Dividende**,
en. [divi'dændə] *flt. -r.* (jf. ty. dividende;
af lat. dividendus, se Dividend) 1) (*jur.*)
i et konkursbo: den sum, som fordeles
ml. fordringshaverne. *Sal.2VI.237.* 2) ♯
det udbytte, som (aarligt) fordeles ml. part-
haverne ell. aktionærerne i et andelsforeta-
gende, aktieselskab olgn. (som oftest angivet
i procent af aktiekapitalen); aktieudbytte.
den ædle Pige hørte disse Spekulanter saa
ofte tale om Aktier, om Procenter, om
Dividender.*Tode.(Rahb.LB.I.143).* *Handels*
O.(1807).59. *Hage.1655.* trods det store
overskud vilde bestyrelsen ikke sætte
dividenden højere end 8 procent | **di-**
videre, v. [divi'de:ra] -ede. vbs. **Division**
(s. d.) (af lat. dividere, dele, besl. m. De-
vise) 1) (regn.; jf. u. III. dele 1.1) dele et
tal i et vist antal lige store dele; fore-
tage en division (1). *Moth.Conv.D48.* Sum-
men . . skal divideris med 6.*Sylvius.Geom.*
97. man dividerer diameterens længde
op i omkresen.*Hjortø.IU.119.* En Brøk di-
videres ved, at man dividerer dens Tæl-
ler ell. multiplicerer dens Nævner med
Divisor.*Sal.2VI.237.* dividere et tal (divi-
sor) ind i et andet | 2) (*vulg.*) udspeku-
lere; „regne ud“. De har taget Eksempel
efter Liljerne paa Marken, der hverken
arbejder eller spinder og alligevel er klædt
i Herlighed. Den er godt divideret, siger
jeg.*Sødb.KærlighedensFruugter.(1905).53.* nu
gælder det om at dividere den | **Divi-**
sion, en. [divi'ʃo'n] *flt. -er.* (af lat. divisio,
vbs. til dividere) 1) (regn.; jf. u. Deling 1.1)
til dividere 1, om en af de fire regnings-
arter; ogs. om en enkelt udregning efter
denne regningsart. *Sylvius.Geom.7.* *JBaden.*
FrO. Sal.2VI.237. 2) inddeling. 2.1) † ind-
deling af ell. i et litterært arbejde, en artikel
olgn.; afdeling; paragraf. (ordbogen) an-

fører . . denne Præpositions Bemærkelser under sexten Divisioner og otte Subdivisioner. *Rahb. Min. 1795. I. 156. 2.2* (filos.) angivelse af alle de ting, der falder ind under et begreb. *Meyer. 3*) om afdeling ell. enhed inden for hær ell. flaaede. **3.1**) ✕ hær-afdeling (jf. *Sal.² VI. 237 f.*); især: den mindste hærdel, som er sammensat af alle vaabenarter. *MilConv. II. 1495. Lov^{20/9} 1909. §29.* || (kun om udenl. forhold) taktisk underafdeling, bestaaende af to kompagnier fodfolk ell. to eskadroner ell. 2—4 batterier. *Sal.² VI. 238.* jf. †: Et Batterie bestaaer af 8 Kanoner . . Kanonerne inddeles i 2de Divisioner, og 4 Delinger hver af 2 Kanoner. *ExercArtil. (1804). 114. 3.2* † navn paa de afdelinger, hvori mandskabet paa et orlogsskib er inddelt under uddannelsen. *Sal.² VI. 238. 3.3* (foræld.) afdeling af Holmens faste stok under anførelse af en kontreadmiral ell. kommander. *Harboe. MarO. 89. 3.4* †, underafdeling af en eskadre ell. flotille. *SøkrigsA. (1752). §1. Harboe. MarO. 89. Scheller. MarO. Divisions-*, i ssg. især ✕ til Division **3. -chef**, en. *Harboe. MarO. 89. Wolfh. MarO. 504. -general, en. *JBaden. FrO. S&B. -rytter*, et. *Sal. V. 314. -styrke*, et. [1] (skol.) *D&H. -tegn*, et. 1) [1] (regn.) tegnet; , som angiver division (1). *D&H. 2*) (jf. Division 2, II. Divisor, Delingstegn) † tegn, der ved lineskifte angiver, at et ord er delt; bindetegn. *Connexions-tegnet*, eller, som andre tvært imod kalder det, *Divisions-tegnet*, der skal samle et ord, som brydes i enden af linien, (bliver) skrevet saaledes: (=) eller (") saasom: skræve. *Høysg. AG. 129. vAph. (1772). II. 540. I. Divisor*, en. [di'vi'sør] flt. -er [di'vi'sører, -'so'(r)I] (af mlat. divisor, en, som deler, afl. 40 af dividere; regn.) tal, hvormed et andet (dividenden) skal deles ell. divideres (jf. u. I. Deler 2). Divisor. *Deleren. Sylvius. Geom. 20. vAph. (1764). Sal.² VI. 237. II. Divisor*, en. [di'vi'sør] (ogs. *Divisorium. JBaden. FrO. Sal.² VI. 238*). flt. -er [di'vi'sører, -'so'(r)I] (m. tilknytning til I. Divisor forkortet af nylat. divisorium, egl.: delingsinstrument, afl. af dividere; bogtr.) trækkelemme („liniedeler“), som under sætningen holder manuskriptet fast til tenaklen og flyttes linie for linie paa manuskriptet (jf. *Divisionsstegn 2*). *Selmar. 35. Sal.² III. 563.**

I. Diæt, en. [di'æ:'d] uden flt. (jf. ty. diät, fr. diète; af mlat. diæta, gr. diaita, levevis; jf. II. Diæt) 1) (nu l. br.) levemaade, især m. h. t. mad og drikke. *En und Diæt (har) | Først Medicin paa Bane. *Reemb. I. 125.* den nye Diæt (o: te- og kaffedrikning). *EPont. Men. III. 587.* Lægen havde raadet mig til Afholdenhed i min Diæt. *Heib. Pros. X. 259.* hun paalagde sig selv en saadan Faste, at hun om to Dage ikke længere kunde udholde den, men maatte vende tilbage til sin sædvanlige Diæt. *Gyld. IV. 137. 2*) (især med.) sundhedsmæssig ell. for syge olgn. af-

passet indretning af levemaaden, især kosten; (bestemmelser m. h. t.) kostens art og mængde for syge og svagelige. *Moth. D73.* Hvad Mad spiser hun? Madame! hvorledes er hendes Diæt? *Holb. Bars. III. 6.* Enhver, som vil underkaste sig en saadan reguleret og filosofisk Diæt, kand komme til at bære sin Alder ligesom jeg. *sa. Philos. IV. 4. Ew. VI. 164.* Leie, Pleie og Diæt, og det øvrige Forhold, vare yderligen slette. *Tode. ST. II. 110. Ing. VS. I. 9.* Jeg kan for min Død ikke lide Ordet Diæt — undtagen i Pluralis. *JakSchmidt. SP. 45* (jf. II. Diæt 1). *Sal.² VI. 240.* || holde diæt. (du) faster ligesom een, der holder Djæt. *PA Heib. Sk. II. 3. HCand. Breve. II. 621.* Jeg benytter . . sjelden min Entrée hos Familier, uden jeg er paa Knæerne, eller jeg skal holde Diæt; det er kun i disse to Tilfælde, at jeg morer mig med Thevand og daarligh Fortepianospil. *Chievitz. FG. 25.* jf.: Det er fornødent for den Syge at holde en god Diæt. *Høysg. S. 155. 3* (nu sj.) mad (og drikke); kost. Om Sommeren bør Diæten være blødgjørende, laxerende, tynd og let at fordøye. *Oecon. H. (1784). III. 77.* smal diæt, sparsom, kneben kost; smal kost. *ved en smal Diæt, ved Prygl, som han fik tidt, | Forsvandt hans Raseri. *Aarestr. 190.* (jeg) satte mig paa smal Diæt. *FritzJürg. (NBøgh. FJ. 34).*

II. Diæt, en. [di'æ:'d] (af mlat. diæta, daglen, dagsrejse, rigsdag, omdannelse (efter lat. dies, dag) af mlat. diæta, se I. Diæt; jf. Diætpenge, egl.: kostpenge) 1) (efter ty. diäten; især emb.) i flt., om penge, som ydes embedsmænd ell. personer m. offentlig hverv, til betaling af de daglige udgifter, der er forbundet m. opholdet paa et fremmed sted; ogs. om den godtgørelse, der ydes rigsdagsmænd olgn., selv om de bor, hvor rigsdagen har sæde; dagpenge. Regulativ for de civile Embedsmænds Diæter, som rejse i kongeligt Ærinde. *KancCirk. 10/11. 1827.* Forhøjelsen af Rigsdagsmændenes Diæter. *Pol. 12/12. 1903. 2*) (efter fr. diète; polit., foræld.) raadgivende ell. lovgivende politisk forsamling (rigsdag, stænderforsamling olgn.) ell. især: tidsrum, i hvilket en saadan forsamling (spec. en stænderforsamling) er indkaldt og holder møder; (en stænderforsamlings) session ell. samling. fire Diæters Stændertidender vidne om, at jeg har været det tydske Sprog . . mægtig. *NisLorenzen. (Danneværke. 9/10. 1844. 1. sp. 2).* (stænderforsamlingen) bestod hovedsagelig af de samme Mænd, der i de forrige Diæter havde vist nogen Billighed i Sprogsagen. *PLawids. S. III. 89. (jf. 195. 211).* *Meyer. 238. Diæt-penge*, pl. (nu l. br.) d. s. s. II. Diæt(er) 1) (jf. I. Diæt). *Brev. 1760. (JySaml. 4R. III. 104).* *PAHeib. E. 183. Baden. JurO. I. 113.*

djung, adj. (sa. ord som dial. dyng (*Moth. D186. MDL. 90*), se dyngvaad; jf. *Moth. D171*: dung, gennemvaad, sv. dial. dungen, no. sv. dial. dunken, fugtig; besl.

m. dynke og Dynd; sjæll.) lidt vaad; fugtig; klam. *Moth.D171.* dyng . . høres undertiden blant Bønder, og udtales almindeligst diung. *VSO.I.658. MDL.90.* Taage, graa og djung, stod i Lavninger og lignede smaa, drømmende Søer. *Gravl.Øen.133.*

Djungle, en. se Jungle.

Djunke, en. se Junke.

Djur, et. se Dyr.

djærv, adj. [dʒærv] (ænyd. glda. d(i)erf (i bet. 3), oldn. djarfr; jf. nnt. derve, hty. derb, (sammentrængt og) fast, kraftig; oprindelse usikker || i bet. 3 genopt. i sidste halvdel af 18. aarh. (jf. *VSO.*); bet. 1 og 2 skyldes sen. paavirkning fra tyt. derb) 1) (mineral.) d. s. s. derb (jf. drøj). *SMJørg. Chem.206.* Blyglans (findes) i Reglen . . som djærve Masser med som oftest stærkt udpræget Spaltelighed. *Sal.3.III.476. 2)* (nu l. br. og kun m. overgang til bet. 3) kraftig; stærk. *De Danske sloge djærve Slag | Iblandt de grimme Vender. *PMøll.I.35.* dér stod Bestiet, den vilde Orne — et djærvt Stenkast borte fra ham. *Drachm.K W.64.* det attende Aarhundredes djærve Fremskridt i Frisind og Oplysning. *HBegtr. DF.I.18.* || som er i en gammeldags, kraftig, lidt grov stil: Jeg havde nylig læst den tyske Heldenbuch, og syntes, at dens korte, kraftige Riim, at diærve Træsnit af dette Slags passede sig godt for Thors Eventyr. *Oehl.Er.I.218.* De gamle djærve Snit forsvandt. *Aarboeg f. Bøgvener. 1917. 89. 3)* \emptyset modig; dristig; uforsagt. ordspr.: Hunden er djærvest for sin egen Dør. *Mau.3939.* || især m. h. t. personer (oftest voksne mænd), deres handlinger, ytringer; væsen osv., og i alm. m. bibet.: ærlig, oprigtig, frejdig, retskaffen olgn. (jf. vaabendjærv). *aldrig saa jeg saa djærve Øjne | under nogen skøn Jomfrus Braa. *ØFEU.nr.1.17. Moth.D72.* *Om Helters dierfve Drift lad andre Skialdre tale. *Holb.Skiemt.*(7v. *At tale diærve Ord i Kongesalen | Var Brug fra Arilds Tid. *Oehl.P.252.* *det var Eriks djærve Søn, | Saa brat han sprang fra Borde. *Grundtv. PS.I.134.* *han kæmped djærv og tro. *Ing.DM.73.* *De dørsk (soldater) med de djærve, deres Tanke var kun een, | een Længsel, efter Pfjenden. *Rørd.GK.84.* Den ene af Drengene . . var en djærv (\emptyset : „frisk og frejdig“), solbrændt, mørkojet lille Purk. *Pont.GA.18.* en Ærlighed og Aabenhed, der ofte, uden Hensyn til, hvem han havde at forhandle med, kunde give sig Udtryk i de djærveste Former. *Sal.3.VI.421.* || (sj.) m. nedsæt. bet., dels (nu næppe br.): (uærlig og) fræk (jf. næsedjærv). *Kun Een af os, den diærve Simmias, | Har glemt Cytheres høie Varsel. — Ak! | Undskyldes kan han ej! *Sander.Erop.51.* Han er dristig og diærv nok til at skrive de aabenbareste Løgne. *VSO. dels om ytring olgn.: som nærmer sig ell. overskrider ænstændighedens grænse; vovet;*

udfordrende. (hun) forstaar Spøg, endog en djærv og letfærdig. *Brandes.IX.63. jf.: Hun raaber glad til ham, kaade Ord, et enkelt drengetdjærvt, som hun bider over med en grytende Latterlyd. CDangaard. Ulige Vilkaar. (1904).228. \emptyset **djærve(s)**, v. [dʒærvəs] præf. -ede(s), part. -t, -ts (Folkets Avis.24/11869.2.sp.4). (genopt. omkr. midten af 19. aarh.; æda. di(æ)ruæs (Flensb St.90.117), oldn. dirfa(sk), sv. djarva(s); af djærv (3); næsten kun brugt af sprogtrensere) især i forb. djærves at ell. djærve sig til at, driste sig til (at); vove (at). det var ickun en Stad, som dierfvedes at sincke hans Seyrvinding. *Wing.Curt.304.* *ham jeg dog ej | djærves at nævne. *Rosenb.I.151. Folkekal.1869.28.* En ærlig dansk Mand, der djærves at hæve sin Røst, gaar det ilde. *M.Henckel.Væbnersholm. (1902).22.* al den Stund jeg ikke . . djærver mig til at dømme de henfarne Sjæle. *HFÆv.KT.II.137. IBondesen.Jorden rundt. (1891).408.* Vi djærver os ikke til at udtale nogen afgørende dom i sagen. *Skolebladet.29/1884.69.* || uden inf. hand dierves mere end hand formær. *Moth.D73.* \searrow (N. N.) holder saa meget af at djærve sig (\emptyset : vise sig modig, dristig). *Monrad. (Da. Kørketid.15/1888.245).* m. steds-adv.: det hævste Punkt „Ørne-reden“, hvor kun sjeldent en dristig Jæger djærvede sig op. *A.Erslev.Ørneklippen.I. (1906).16. Holm.Hansen.Hvad jeg oplevede. (1911).151. upers.: „Kankanen vil jeg, Kraft knuse mig! se,“ djærvede det (\emptyset : lod det dristigt) indeni Direktøren. *H.Kaarsb.Vi.144.* \emptyset **djærvelig**, adv. [dʒærvəli] (ogs. djærveligen: *Moth.D73. Mall.SgH.464. MO.*). (genopt. i slutn. af 18. aarh.; ænyd. glda. dierffuelig(e), -en, oldn. djarfliga, adv. til djarfligr, afl. af djarfr, se djærv; foreld.) adv. til djærv 3: Hvad man dierveligen lover, skal mand ærligen holde. *Moth.D73. Mall.SgH.464.* der de først vare komne op paa Skibet, ginge de djærvelig frem og uddelte svare Hug. *Hauch.V.151.* Derefter svømmede de begge djærvelig og kæmpede mod Søgangen. *smst.231.* (jf. djærv 3 slutn.:) om hun vidste, hvor djærvelig Daniel drømmer om hendes Person. *JPJac.I.165.* \emptyset **Djærv-hed**, en. [dʒærv,heʔ] (genopt. i slutn. af 18. aarh. (jf. *SorøSaml.II.191* og *NMPet.V2.161*); ænyd. glda. d(i)erf-hed; af djærv (3)) *Moth.D73.* saa megen Troskab og Djærvhed er der endnu tilbage blandt det danske Ridderskab, at vi tør see den Uretfærdige under Øine. *Ing.PO.II.145. MO.* Den Djærvhed . . hvormed De har handlet og talt i den Sag . . den vilde en ung Dame af de Huse, man kalder Huse comme il faut, ikke have havt Mod til. *Schand.VV.234.* || (til djærv 3 slutn.; sj.) om tale, ord olgn.: dristighed; vovethed. Af og til . . forekommer endnu Ufordøjeligheder eller Djærvheder i Udtryksmaaden. *Brandes.III.128.***

Djævel, en. [dʒævəʔ]; dagl. (især i

best. f. og flt. samt i ssgr.) ogs. 'djæ(ø)ul] Djævel. *Høysg. AG.173.* (nu kun spøg., vulg. og dial.: Dævel ['dæv(ø)l], 'dæ(ø)ul] *Moth. D203.* *Kom Grønneg. I.142.* *HCAnd. V.322.* *Drachm. STL.90.* *Esp.59.* *Feilb. jf. Thorsen.14.* — nu kun jy. (l. br.): Dyvel. *jf. Feilb. I.190* (u. djævels kør), *IV.116* (dyvlsjæger); efter mnt. duvel, *jf. Holb. Jep. I.6.* *Blich. II.451.453* samt *Dyvelsdræk.* best. f. **djæv(e)len** (spøg., vulg. og dial. **dæv(e)len** ell. (i eder) **dælen** ['dæ:l(ø)n] *Holst. IV.93.* *Fritz Jürg. nr.82.* *NTh Thomsen. Under Øjne. (1912).83.* *Feilb.*), gen. ent. best. f. **djæv(e)lens** ell. † **djævlens** (*Kom Grønneg. I.67*); flt. **djævle** ell. (i bet. 3, l. br., især spøg.) **djævler** (*Toide. (Rahb. LB. I.143).* *ARecke. P.20.* *Drachm. VD.335.*) (ænyd. gllda. defuull, diæffuel, æda. diauel (*Brandt. LB. 58. AM.*), oldn. djofull, eng. devil, ty. teufel, got. diabaulus; laant fra lat. diabolus, gr. diábolos, egl.: bagvasker, *jf. diabolisk*)

1) efter kirkelig forestilling: det (overnaturlige) væsen, der betegner det ondes højdepunkt; guds og det godes fjende; den øverste onde aand; satan. (især i best. stilling). *Visd. 2.24.* Jesus . . blev fristet fyrretive Dage af Dievelen. *Luc. 4.2.* Hvo som gjør Synd, er af Diævelen; thi Diævelen synder fra Begyndelsen. *Joh. 3.8.* den gamle Slange, som kaldes Diævelen og Satanas. *Aab. 12.9.* *Kingo. 213.* der ere visse Folk i Holland; som svar og giver sig Fanden i vold paa, at der er ingen Diævel til. *Holb. 11. J. I. 1.* disse Ting ere skeete ved Dievelens Magt, og ikke ved Guds. *Mynst. Betr. I.295.* I Begyndelsen vare alle Englene gode og hellige; men nogle af dem afaldt fra Gud, og bleve Guds og Menne-skenes Fjender. Den øverste af disse onde Aander kaldes Djævelen eller Satan. *Katek. §62.* Forsager du Djævelen? . . Og alle hans Gerninger? . . Og alt hans Væsen? *Alterbog. 437.* *Troels L. VI.20.* (den onde har) på dansk tre hovedbenævnelser: Djævelen, der er hans embedsnavn; satan, der lyder mere ondt og forfærdeligt, samt fanden, den folkelige, næsten folkekære betegnelse og tillige den mindst ærbødige af de tre. *Hjortø. OS.98.* (jf. bet. 5.4.) O, du Dievels (1907: Djævelens) Barn, fuld af al List og al Skalkhed. *ApG. 13.10.* || (sj.) den Christne maler ikke Djævelen paa Væggen, maner ikke det Onde og Fristelsen frem. *Kierk. X.79* (jf. u. Fanden). || djævelens naalepude, *§ navn paa en kaktusart, Echinocactus cylindraceus. Gartnerkatalog. (1918).*

2) (opr. bibl.). 2.1) (nu l. br.) efter kirkelig forestilling: overnaturligt væsen, som er fjendtlig sindet over for menneskene; ond aand; dæmon. de ofrede deres sønner, og deres døttre til dievle (1871: Magterne). *Ps. 106.37* (Chr. VI). naar en Djævel eller en ond Aand forstyrrer Nogen. *Tob. 6.9.* et Menneske . . som havde en ureen Djævels Aand (1907: en uren ond Aand). *Luc. A.33.* jeg udriver Dievle (1907: onde Aander),

og fuldfører Helbredelser. *smst. 13.32.* *Og myldred Djævel frem paa Jord | Og os opluge vilde. *Salm. Hj. 263.3.* han (er) verre end en Dievel. *Holb. Masc. III.3.* *Valborg | Er min trods alle Diævle, alle Munke. *Oehl. AV.14.* De er ond som en Djævel. *Schand. IF.129.* || i ordspr. og talem.: det er en dristig djævel, der lader sig se ved højlys dag *olgn. jf. Mau. 1972.* *PAHeib. Sk. III.70.* (billedl.; *jf. bet. 2.2*) især m. h. t. uheldige virkninger af legemsstraf som opdragelsesmiddel: Naar man jager én Djævel ud, slaar man ti ind igjen. *Mau. 1976.* *jf. Feilb. 2.2* ☉ om ond aand, som tænkes at opvække onde tanker, tilbøjeligheder *olgn.*; ogs. (overf.): ond tanke *olgn.* Men selv her vaagner min Djævel, og indskyder mig den Reflexion, at efter Regn kommer Solskin. *Heib. Pros. X.264.* især m. et bestemmelsesord i gen.: naar Nogen først har været i Holland eller Brabant, da farer Gjerrighedens Djævel i ham. *Hauch. II.169.* Forfængelighedens og Ærgjerrighedens Djævel myldre frem . . i hans Gascognerfantasi. *Schand. IF.122.* *jf. Riigdoms Dievelen foer i mig, jeg gav Tieneren Pengene til Speilet (i st. f. til en fattig mand).* *Rahb. LB. I.137.* Trækkene om Munden røbede Vid, og . . der var virkelig en Smule Vittighedsdjævel i ham. *Jak Schmidt. SP.77.* || hviske (en) en djævel i øret, *hviske noget ondt til (en); vække onde tanker, mistanke olgn. hos (en).* Jeg tænkte det nok, at min Herre maa have visket ham en Dievel i Øren. *Holb. Vgs. (1731). II.15.* sa. *11. J. IV.6.* *Wess. Skriver. I. (1787). 304.* (de) hviskede . . Mandskabet en Djævel i Øret, saa der udbrod en Opstand. *Grundtv. Saxo. III.290.* *PalM. I.241.* *Schand. TF. II.231.* *Bergs. PP.114.* *jf. Bogstavet O . . havde (nær) skaffet ham (o: et barn, der skulde lære at læse) en Rumpefuld, dersom ei . . en god Veninde . . havde hvisket ham en god Djævel i Øret.* *Grundtv. Ud. I.13.*

3) (især dagl.) om mennesker (ell. dyr). 3.1) ondt ell. ondskabfuldt menneske (jf. Hjemme-, Hus-, Ægteskabsdjævel). Jesus svarede dem: haver jeg ikke udvalgt Eder tolv, og een af Eder er en Dievel? *Joh. 6.70.* Han er en Diævel imod sine Underhavende. *VSO. Ing. EM. III.22.* Veronica er lunefuld, og den lille Isak er en sand Djævel. *Hauch. III.430.* Er en Italiener en Kæltring, saa er han en ren Djævel, er han en brav Mand, er han en Engel. *Schand. O. II.329.* De brænder Huse af, og de slaar Mennesker ihjel — de Djævel! *NKKrist. D.100.* som tiltale (ogs. spøg.): (din) djævel! om dyr (m. overgang til bet. 3.s): Nogle nedrige Djævler er de Utsyker (o: rotterne). *Rud Lange. Dramme. (1910). 7.* 3.2) menneske, som ved sit (strækkindjagende) ydre kan minde om (den alm. forestilling om) djævelen. *Kom, jeg maa kysse Dig (o: en neger), Din sorte Djævel, | Du er en ærlig Karl. *Thaar. ES.104.* de sorte Djævle der nede

paa Fyrpladsen (o: i en damper) faar gratis Styrtebad (o: naar søerne gaar over skibet). *AndNæ.U.97. 3.3* i forb. m. et adj. som arm, dum, fattig, stakkels oln. som udtr. for medlidenhed, (godmodig) ringeagt oln.: fyr. Har du mist dine Stene? Det er slemt nok for dig, arme Dievel. *Holb.Pants.III.5*. Den fattige Dievel, der har en Kone og elsker hende, ja en Hoben Rollinger, han holder af. *Tode.V.58*. *for at blive riig, | (han), stakkels Diævel, sulted' sig. *Rahb.Synt.94*. Kast dit Sværd, dumme Djævell! du seer jo, du er omringet! *Ing.KE.I.57*. Der ligger Vridsløselille! Jeg maa mærkeligt nok, saa ofte jeg kører her forbi, tænke paa de stakkels Djævler i Cellerne. *Drachm.F.I.485*. Den arme Dævel. *Buchh.UH.59. (l.br.)* Det gør mig ondt for den arme Djævel af Mand (nu vel hellere: af en mand). *Ing. PO.II.229. (om dyr.)* Saa drev skrigrønde Krager sidelænds for Vinden, kæmpende, som saadan stakkels Djævler gøre det, for at komme hjem til en forkræmret, gennemblødt Rede. *Drachm.VD.335. 3.4* ingen djævel, | udtr., der betegner noget umuligt, noget, der overstiger alle ell. de fleste menneskers evne oln.: ikke en sjæl; ikke en eneste; slet ingen (jf. Fanden). ingen Djævel kan erfare, at I har været her, naar hun der kan tie. *Ing.EM.I.27. Heib.Poet.X. 226. Kaalund.365*. Iyriske Digte . . i Ord, som ingen Djævel forstaar. *Schand.VV.294. (hun)* havde en Tunge som Edder og Forgift. Ingen Djævel kunde omgaa hende, sagde Folk. *AndNæ.MS.116. 3.5* være en (ren) djævel til noget, være meget fremragende ell. dygtig til noget, en pokkers fyr (ofte spec.: forslagen, snedig, heldig oln.) (jf. djævels ndf. u. bet. 5.4 samt Satan). *Moth. D204. Gadeordb.278*. en Djævel til at sejle, det var han. *KLars.HPE.153. Feilb*. han er en (ren) djævel til at lave forretninger | **3.6** (l. br.) i navne paa visse dyr, der (ved deres ydre) minder (om den alm. forestilling) om djævelen. Den Tajoanske Dievel (o: skældyret fra Taivan, *Manis aurita*) . . og Myrebjørnen have slet ingen Tænder. *Raff. (1784).369*.

4) om forsk. genstande. 4.1) kartesiensk djævel, se kartesiensk. 4.2) (dagl.) dobbeltkegle, som benyttes i djævlespil. *Hag. III.207*.

5) (af bet. 1 og (sjældnere) 2; dagl. og vulg.) i eder og til forstærkning af udtrykket (hyppigere bruges Fanden og (kraftigere) Satan ell. (mildere) Pokker). 5.1) rider dævelen dig (o: er du rigtig klog; plager fanden dig)? *Moth.D204*. djævlen maa vide (o: det er ikke til at begribe), hvordan det er gaaet til | jf.: Jeg har seet hende kysse ham. Hvad de ellers meer har gjort, det maa de og deres Dievel viide. *Holb.HP. II.A. †* „jeg forlanger intet af alt det I har, naar I lær mig kun beholde, det jeg har.“ — „Det skal Dævlen forbyde dig (o: det forbydes dig strengt). Skulle jeg lå dig

beholde det?“ *KomGrønæg.I.142. (sj.)* *Det var da Diævlen (o: djævels (se bet. 5.4), pokkers!) Men hvordan er det | Da gaaet til? *Oehl.A.334*. || i faste forb. ell. udtr. i djævels (djævelens) skind og ben, se u. I. Ben i. i. med djævels (ell. djævelens) vold og magt, m. opfyldelse af alle kræfter; for enhver pris; absolut. en Tydsker, som med Djævels Vold og Magt vilde vide hvem vi var. *Ing.VS.II.75. Goldschm.I.391. Kierk.VII.211. JakSchmidt.SP. 122. jf.*: Hand vilde endelig med Dievels Magt forleeden Uge, at Mutter skulle gaae med Adriane. *Holb.Kandst.I.2. sa.HP.I.2*. give (en) døden og djævelen, give (en) en god dag; ikke bryde sig spor om (en); bløse (en) et stykke; give (en) fanden. Jeg gier baade jer og Hugo Grotius Døden og Dievelen. *Holb.Kandst.V.2. sa.HAmb.I.3. (han)* giver Husbonden en god Dag; eller som Mundheldet lyder, Døden og Dievelen. *sa.Ep.II.175. Etlar.DV.240. jf.*: *Tre lange Fiskerdrenge ler og fløjter | og giver Djævelen i Orglets Dur. *AaBernitsen.FS.11. (de)* følger ad, mens man tydelig kan se, de ønsker hinanden Døden og Djævelen (o: alt muligt ondt). *CEw.F.206. (de)* lovede ham Døden og Djævelen efter Hjemkomsten fra Krigsfangenskabet. *Kehler.RK.95*. gaa (døden og) djævelen i vold, (nu l. br.) gaa fanden i vold; gaa ad helvede til. naar den Mammeselle . . kommer her igien, saa kandst du bede hende paa en høflig Maade, at gaae Døden og Dievlen i Vold. *Holb.KR.I.5*. || i forbandedser oln. (især m. verbet i ønskeaaede), dels i udtryk for misfornøjelse (med nogen ell. noget), vrede oln., fx.: Dævlen far i saadan Handtering. *KomGrønæg.I.113*. *Hvad, vræler Du endnu? Saa skal | Dævlen skinbarligt ta'e Dig. *Holst.IV.93*. Pierre, din Æsel — hvor er Du — Fære —! For tusind Djævlø — i hede Helvede. *Schand.IF.190*. jeg (vil) svinge min Kaarde i Luften, og ved alle Djævlø i Helvede — den, som kommer inden for dens Rækkevidde, slaar jeg ned. *smst.121*. dels i kraftige forsikringer (selvforbandedser), fx.: Det kan Dæven fløjt-me være mig det samme. *FritzJürg.nr.82*. Djævlen tage mig — om jeg vidste det. *Schand.IF.55. smst. 119*. Næ, det er Dæven dundre mig dog forgalt! *NThThomsen.UnderÅØjne.(1912).83*. „Jeg kan Dævlen piske mig,“ sagde han, „vatre en Grund, om det saa skal være herfra og til Tibrikke.“ *AarbFrborg.1918.32. 5.2* efter et spørgende ord til forstærkning af udtr. (se *Festskr.Feilb.35*). hvor dievelen vil du hen. *Moth.2D63. Pamela.III.248*. *Hvad Diævlen rager Phantasien | Den mindste Smule Poesien? *Oehl.SH.42*. *Hvor Diævlen veed I Altting saa nøie? *sa.T.190. Kaalund.279*. *hvad tænkte Du nu, da Du laa derude | saa langt fra Din Skude? . . | Jeg tænkte: hvor Dævlen blir Jollen af. *Drachm.STL.90*. Hvorfor Djævlen skulde Fru C. gaa hen og forelske sig i ham.

EBrand.UB.41. jf.: Birgitte! Birgitte! Hvor er Du, min Tøs? — Hvor i Djævlens Rige er hun? *Schand.BS.149. 5.3* (nu sj.) *m. nægtende bet.*: i svar paa et udsagn (spørgsmaal, en formodning osv.), som man bestemte (især haanligt) benægter ell. afviser (jf. Fanden). *Doct.*: „Er I Doctor Bombastus?“ *Henrich*: „Er I Doctor Bombastus?“ *Doct.*: „Hvo tviler om, at jeg er det?“ *Henrich*: „Hvo tviler om, at jeg er det?“ *Doct.*: „I maae være Dievelen.“ *Henrich*: „I maae være Fanden.“ *Holb.KR.III.4.* „Hand vil byde sig selv dertil, om jeg ellers kiender ham ret.“ — „Du maa kiende Dievelen. Jeg maatte jo være gal, om jeg gjorde det.“ *sa.U.III.2.* „Herren har stedse givet mig 200 Rdr. om Aaret.“ — „Du skal have Dievelen icke 200 Rdr. herefter.“ *sa.Jep. III.1.* „jeg kunde være Fader til dig.“ — „Du kunde være Diævlen.“ *Oehl.T.217.* „det kunde dog være, at han forstod mere, end De bilder Dem ind.“ — „Han forstod Djævelen,“ svarede *R.Hauch.III.94. jf.*: „Vi ere accorderede om 6 Rixdaler . . .“ „Jeg vil betale jer 6 Dievle.“ *Holb.Vgs.(1731).II.17.* „ud med de 10 Rigsdaler . . .“ — „10 Djævel og ikke 10 Rigsdaler!“ *PalM.II.II.177. 5.4* (næsten vulg.; jf. djævelsk 2) *gen. djævels ell. djæv(e)lens brugt som adj. ell. adv.* (jf. Djævels- i ssg.) || (nedsæt.) *djævelsk* (2.1); *forbandet; væmmelig; afskyelig.* Han er ret et Diævels Menneske. *VSÖ.* *De Diævels Skoe | De trykke mig. *Oehl.F.111.* Dersom jeg kan begribe, hvad hun vil med den halve Alen Baand, saa vil jeg være djævels. *Heib.Poet.XI.236.* Det er nogle Diævels Dreng. *MO.* Det var også det djævelens ved at leve. Alt det, der var rart, gik sin vej, men det, der var ondt, blev bare meget værre. *NMoll.H.29. 40 jf.*: med Svenskeren vilde hun, om det saa var Djævels (o: for enhver pris). *Ing.EM.III.82.* || (*m. forstærkende bet.*) *uhyre; umaadelig; pokkers; satans* (jf. allerhovedes). Det er dog et Dievels Spring paa engang at springe liige fra et Bagbeest til en Junker. *Holb.HP.II.8.* han skal nu have været saa rent djævels til at bande. *Blich.III.546.* nu især som adv.: Hand er dævels glad . . . det gjorde dævels ont. *Moth.D205.* *hvor kan du dog | I samme Aandedræt forandre dig | Saa djævels. *Oehl.A.336.* *(han) Med eet ret djævels snorked. *PMoll.I.9.* en Djævlens forforende Fabrikspige. *Soph.Clauss.A.29. sa.AT.121.* vi fik altid djævels god Mad. *Buchh.UH.142. Esp.59. Feilb.*

Djævel-, i ssg. (ogs. **Dævel-**, se -inde, -skab). især af Djævel 1 ell. 2 || tidligere brugt ogs. i egl. ssg. (se fx u. Djævlunge), nu kun foran afledningsendelse (se -agtig, -inde, -skab); i egl. ssg. bruges nu enten Djævels ell. Djævl- **-agtig**, *adj.* (jf. -agtig 2.2; nu sj.). *vAph.(1759).* *Trods Snuen . . . | (Den diævelagtigste for mig | Af alle Livets beslemte Syger). *Bagges.II.*

211. **-blændt**, *adj.* se djævelblændt. **Ø -inde**, *en.* († **Dævel**. *Moth.D205.*) 1) [2] *kvindelig djævel*. *Moth.D205. Brors.87.* Mener I det nødvendigt at indføre en Djævel eller Djævelinde (i en komedie)? *Baud.KK.94. Holstein.Æ.70. 2* (jf. Djævel 3) *djævelsk kvinde*. *Moth.D205.* *en arrig Dievelinde, | En Beengier altid suur. *Worm.Sat.107.* En Djævelinde af en Kone. *Høysg.S.177. Ing.EM.II.157. Bønnelycke.Sp.242.*

Djævels-, i ssg. især af Djævel 1 ell. 2 (jf. 5.4); forekommer navnlig i plantenavne; i andre tilfælde bruges nu hyppigere Djævel- (jf. ogs. Djævel-); som *eks. paa Djævelskan* anføres: Djævelsbladværk, som intet christent Menneske skal lade sig lokke af. *Ing.EF.I.24.* Er her Djævelskonster i Spillet med . . . saa kommer I dog ingen Vei med eders Sværd. *sa.VS.I.81.* en ren Djævelskvinde med et Stenhjerte i Livet var hun. *sa.LB.IV.171.* naar det slemme Humør . . . kommer over hende . . . saa er hun . . . værre end det værste Djævelsbarn. *Hostr.SpT.II.11.* **-baand**, *et.* i triktrak: det syvende (vanskeligt opmaaelige) baand (jf. Baand 5.3). *Spillebog.(1786).238.* **-bid**, *en.* ♀ slægt af kartebollefamilien, *Succisa pratensis Mönch* (hvis lægende rod p. gr. af dens stumpethed mentes afbidt af djævelen). *J.Tusch.239. vAph.Nath.II.43. Rostr.Flor.I.342.* **-blad**, *en, et.* ♀ den stærkt brændende nælde *Urtica urentissima Blanc.* *VAPoulsen. Planternes Bygning.(1878).30.*

djævelsk, *adj.* [ˈd̥jæv(ə)lsɡ] (nu næppe br. *dævelsk*). (ænyd. d. s. (*Jac.3.15* (*Chr.III*)), fsv. *diævulsker*, jf. *mnt. duvelsch*, *hty. teuflich*, *eng. devilish*; *aft. af Djævel 1 ell. 2*; jf. *djævels* (se *Djævel 5.4*), *diabolisk*) 1) **Ø** *adj.* til *Djævel 1*; især: *ond som djævelen*; i høj grad (*listig og*) *ond olgn.* Denne er ikke Viisdommen . . . men jordisk, kiødelig, diævelsk. *Jac.3.15.* Nu begynder hun at blive reent diævelsk. *VSÖ.* Ordsproget siger „at synde er menneskeligt, men at vedblive i Synden, er djævelsk.“ *Kierk.X.183.* en djævelsk list, djævelske kunster | *jf.*: At være djævelsk eller hellere dæmonisk var for en menneskealer siden i visse krese en meget værdifuld egenskab; den blev lige så almindeligt eftertragtet af mænd som den blev tillagt kvinder. Men det var nærmest kun en modesag. *Hjorts.OS.90. 2* (*dagl.*; *vel lidt mindre vulg. end djævels*) *d. s.* *djævels* (se *Djævel 5.4*). 2.1) i høj grad *ubehagelig; utaalelig; afskyelig; forbandet; djævelblændt.* Han maatte have Penge. Disse dumme, modbydelige, djævelske Penge. *Pont.LP.VII.149.* Husker du det Foraar i Halvfemsernes Begyndelse? Alle djævelske Dage vejer det op, sletter det ud. *Hoffmann. Blaenende Danmark.(1919).80. m. overgang til bet. 2.2:* En dævelsk larm. *Moth.D205.* det var dog en djævelsk pris | 2.2) *umaa-delig (stor); uhyre; pokkers.* (se bet. 2.1 slutn.). især som *adv.*: (jeg er) *djævelsk*

glad ved, at de store Sager tilsidst tager saadan en latterlig Ende. *Brandes. IV. 474.* Om Aftenen skiltes Officererne tidligt: man havde jo været djævelsk aarle paa Benene. *AKohl. MP. II. 57.*

Djævel-skab, et. [-sga^{2b}, dagl. -sgau] (nu kun spøg., vulg. og dial. **Dævel-**. *Moth. D205. Wied. U. 278. Esp. 59.*) (ænyd. glda. dieffuelskaff (i bet. 1)) 1) ond aand; *djævel* (2). Ach hör hvor det Dievelskab skriger igen. Jeg er bange for at det kommer herud. *Holb. Abrac. II. 3.* *man ej mer i Kongens Gaard | Et Djævelskab mig (o: en havfrue) kalder. *Grundtv. PS. V. 344.* || nu næsten kun koll. ell. om handling, virksomhed olgn., der menes at skyldes djævelen (ell. *djævele*): spøgelses; spøgeri olgn. (især i forb. noget Djævelskab). *Moth. D205. Kierlingetroede*, at der var noget Diævelskab i Stuen. *VSO.* *Troens og Troskabens Ord . . | Det en Ringmur er paa Jord | Om os alle sammen; | Djævelskabet uden om | Raser vel, men har sin Dom. *Grundtv. SS. IV. 27.* Varulver og andet Djævelskab. *JP Jac. I. 40. AndNx. DM. 73. Esp. 59. Feilb. 2* (dagl.) om noget i høj grad farligt, skadeligt, ubehageligt, besværligt, utitalende olgn.: *tøjeri*. (især i forb. som (alt) det ell. noget Djævelskab). saa snart de har faaet dette brendte Dievelskav (o: kaffe) i Livet, begynder Mundene at løbe paa dem som Peberqverne. *Holb. Bars. I. 6. sa. KR. I. 5. PA Heib. US. 89.* Han har . . kommet noget Djævelskab i Øllet, for (jeg) fornam (en) Døsig-hed. *Blich. IV. 608.* Hartkorn, Skovskylid, Møleskylid, og hvad alt det Djævelskab hedder. *Heib. Poet. V. 52. HC And. VIII. 345.* vi holder et stort Hus og invitere alle Kunstnere og Videnskabsmænd og alt det Djævelskab. *Hostr. ML. 30.* (han drak) heller den uægte . . Malagavin . . end det ægte, søde Djævelskab. *JP Jac. I. 151.* en ganske skrap Kirurg til at skære Svulster og Djævelskab væk. *SMich. L. 14. 3* (sj.) om egenskab | *djævelsk ondskab* (jf. Djævelskhed). *Til Diævelskab blev Fromhed vendt. *Oehl. L. I. 20.*

⊞ **Djævelsk-hed**, en. (sj.; jf. Djævelskab 3). *Skaber-Had og Djævelskhed | Er Kjødets Sans til Døden, | Men Aandens Sans er Liv og Fred. *Grundtv. SS. V. 86.*

Djævels-kløer, pl. se Dyvelskløer. **-mælk**, en. ☿ (nu næppe br.) navn paa skægten vortemælk, *Euphorbia L.* (jf. Fandensmælk). *Moth. D205. VSO.* **-tøj**, et. (dagl., l. br.) d. s. s. Djævelskab (2). *JBaden. DaL. 88.* (jf. Djævelskab 1:) Hexer og andet Djævelstøj. *Aakj. VF. 115.* **Djævel(s)-unge**, en. se Djevleunge.

djævele, v. [d'jæule, d'jævla] (dial. (i bet. 2) *dævles*. *Gravt. DB. I. 123. Esp. 59. Feilb.*) (ede. vbs. jf. *Djævleri*. (jf. sv. *djävla* (s), *dyvla*, nt. *düwlen*, ty. *teufeln*; afl. af *Djævel*; jf. *dyvle*. *Feilb. IV. 116*) 1) i aktiv. 1.1) (af *Djævel* 1 ell. 2) \ lokke ell. friste som en *djævel*; *trylle*; *drage*. (hun) havde smigret sig

ind i hans Hjerter Tomme for Tomme — *djævlet* ham til sig, saa han umulig kunde modstaa. *AGrudtz. RT. 196. 1.2* (dannet i 20. aarh. af *Djævel* 4.2; dagl., l. br.) *lege* (spille) m. *djævlespil*. en luerød Opstilling af Djævlespil med en djævlede gulloklet Dukkepige som Midterfigur. *Pol. 15/12. 1907. 6. 2*) (maaske efter *kævles*; *især dial.*) dep. 2) *strides*; *skændes*; *kævles*. Disse Ægtefolk diævles med hinanden fra Morgen til Aften. *VSO.* han formanede baade Borger og Bonde til dog for Alting ikke at *djævles* (*Grundtv. Snorre. 2. 619*: stimes) med deres Konge. *Grundtv. Snorre. III. 88.* Naar han skulde *djævles*, kom han med sit: Hol mik der Døifell! For han var en Holster. *Ing. LB. I. 58.* *forliges og kom! | Der er slet Intet meer for Jer at *djævles* om. *Winth. IV. 218. Esp. 59. Feilb. 2.2* have møje ell. *plage* (af); *plages* (med); „*slaaas*“ (med). (han har) nok at *djævles* med. *ARavnkilde. ToFortællinger. (1884). 11.* Han blev gal af at gaa her og *djævles* med Skrammebillederne. *HomoS. GL. 297.* Det er godt, vi ikke har ham at *djævles* med mer. *Hjort. K. 38. Feilb.*

Djævele, i ssg. (jf. *Djævel*, *Djævles-*) *især* til *Djævel* 1 ell. 2; foruden de nfd. anførte findes talrige ssg. (især ⊞) som *Djævele-tyrkelse*, -kunst, -list (*JSneed. III. 261*), -lære, -maner, -paakaldelse, -tro osv.; jf. endvidere: Slotshaugen var fuld af Mordbrændere og Cannibaler, der med sand Dievlefryd ødelagde . . alt, hvad de . . vare i Stand til at faae Øie paa. *Rahb. Fort. I. 365.* en paa Fornuftgrunde og ikke paa *Djævelefrigt* grundet *Mistroe*. *Horreb. II. 396.* (jf. *TroelsL. XIII. 141*). den Synd . . er for os ikke blot Synd, den er *Djævelegjærning*. *Jak Km. LF. 178.* **-abe**, en. (zool.) sort marekat, *Colobus satanas* Wtrh. *D&H.* **-besat**, part. adj. (l. br.) d. s. s. *besat* (1.1 og 2) (jf. *-besættelse*). uegl. (dagl.): „En Gulden for min Kat? Ha, ha! Jeg vil have 5 Gulden.“ — „Er I rent *djævelesat*, Mutter Terese.“ *Schand. O. II. 307.* ⊞ **-besværgelse**, en. den ved daaben brugte *besværgelse* (uddrivelse) af onde aander (i Danmark afskaffet 1783; i katolske lande endnu delvis i brug); *eksorcisme*. *TroelsL. VIII. 120. Sal. VI. 829.*

⊞ **-besværges**, en. (jf. *-besværgelse*). (de) gjorde os til *Exorcistis* eller *Dievle Besværgere*. *Æreboe. 161. Saaby. 7* **-besættelse**, en. det at være *besat* og behersket af *djævlen* ell. en ond aand. *Ing. EF. VIII. 30.* (han) giftede sig paa en Maade, der var nærved at faa mig til at tro paa Forhelselse eller *Djævelesættelse*. *Bøgh. JT. 597. TroelsL. VI. 13.* **-blændt**, adj. [-blænd'] (tidligere ogs. skrevet: *djævel-*. *Pamela. II. 149. EPont. Men. III. 71.* — sj. (vel m. tilknytning til III. blænde) **-blændet**. *TroelsL. XII. 132.*) (ænyd. d. s.; af II. *blænde*; egl. vel: *blandt* med, i pagt med *djævelen* (jf. *edderblændt*, oldn. *meinblandinn*, „menblandet“ olgn., samt oldn. *blendring*,

halvtrold (se I. Blænding)); *jf.* -brændt, -stødt || *især* dagl. 1) (nu l. br.) om personer: besat (af djævelen); fuld af ondskab; djævelsk (1); ond(skabs)fuld. de andre vare Dievleblændte, og som en Sværm furier af Helvede. *Tychon. AB. 34.* *En diævl-blændt Canaille. *Wess. 99.* liderlige Fugle, men ingen mere djævlblændt end han. *Blich. IV. 214.* er du gal . . er du reent djævlblændt og besat? *Ing. KE. I. 114.* Rolige Øjeblikke . . afløstes af, at Regeringen . . med ét blev djævlblændt og wild. *Troelts. L. XII. 132.* *jf.*: Det mærkeligste jeg her fandt, var i St. Martini Kirke, et meget daarligt, ja dievelblændt (∴ gudsbespotteligt) Billede, som skal vise Christi Legems Forvandling til Brød i Messen. *EPont. Men. III. 71.* 2) (dagl.) *m.* mere svækket bet.: d. s. s. djævelsk 2. 2.) d. s. s. djævelsk 2.1. *Holb. Rpb. III. 8.* Fy, fy. Der var nogen af Jer (∴ de syngende), som tog djævlblændt falsk. *PAHeib. Sk. III. 347.* (jæg skulde) holde det djævlblændte Regnskab i Orden. *Ing. LB. I. 126.* Det er nogle djævlblændte Tider, man lever i. Man har det s'gu hårdt. *Schand. UM. 204.* *Jak Knu. GP. 9.* *m.* overgang til 2. 2.: nogle djævlblændte Smertner. *Pol. 28. 1908. 6.* 2.2) d. s. s. djævelsk 2.2; *især* som adv. en djævlblændt smuk Pige. *CBernh. IV. 86.* Den smaa Judithe — ja, det er en djevleblændt rask *Tøs. Hrz. IX. 24.* Véd I, hvor djævlblændt (vi) misunder eders Lod. *JLange. III. 222.* Der var dette djævlblændt Uimodstaelige (i *Mussets* poesi). *Brandes. VI. 90.* -brændt, adj. (omdannelse af -blændt; l. br., *især* dial.) d. s. s. -blændt (2). *OrdbS. (fra Sjælland).* -fisk, en. ♀ d. s. s. -rokke. *Levin.* -kløer, pl. se Dyvelskløer.

Djævleri, et. [djæul'ri:] ft. -er. 1) (vbs. til djævle (2); nu sj.) kævl; klammeri. Hvo kan udholde at høre paa sligt Diævleri. *VSO.* 2) (aft. af Djævel 1 ell. 2; *jf.* sv. djävleri, fr. diablerie; sj.; *især* spøg.) handling, væsen, ytring osv., som er udtryk for et djævelsk sindelag ell. (*især*) for et fra det almindelige og jævnt menneskelige afvigende sindelag (digterisk gemyt, lunefuldhed, drillende forargelyst olgn.); *djævelvæsen.* *Jeg troed en Gang paa Genier i og den Slags Djævlerier. *Soph. Clauss. D. 19.* *Iør vi ved af det, er det forbi, || alt Livets livsalige Djævleri. *smst. 175.* || fremstilling af djævelens liv, livet i helvede olgn. (man) maa gjøre Vold paa al kritisk Følelse, for ikke at finde Djævlerierne komiske og Englerierne bedrøvelige. *Bøgh. DD. 1867. 2.*

Djævlrokke, en. ♀ betegnelse for en art rokker (*Myliobatidæ*); sødjævel (*jf.* -fisk). *Bøv. P. III. 514.*

djævles, v. se djævle.

Djævlspejl, et. (*jf.* *HCand. V. 322;* l. br.) spejl, som frembringer et forvrængende billede. *D&H.* -spil, et. (*jf.* *Djævel 4.2*) legespil, hvortil benyttes to m. en tynd snor forbundne pinde og en dobbeltkegle (*djævel*),

som bringes til at rotere paa snoren og derefter slynges op i luften for at gribes paa snoren igen; ogs. navn paa hele legetøjet. *Hjemmet. 1907. 642. sp. 2.* *Jeg er flink, og hvis man vil, | kan jeg spille Djævlespil, | Og jeg kan ogsaa tygge Gummi og steppe. *Blækspr. 1909. 36.* *LBruun. LT. 97.* -stødt, part. adj. (dial.) besat ell. forgjort af djævelen; *marvreden* (*jf.* -blændt 1). Naar man kommer noget Ondt for nær, kan man let blive "diævlstødt" eller forgjort. *Thiele. III. 131.* *Esp. 59.* -unge, en. (tidligere i alm. *Djævlunge. Moth. D204.* *VSO.* *MO.*; sj. *Djævelunge. S&B.*) egl. (*if.* overtroen): barn avlet af djævelen m. jordisk kvinde; *vanart*, uartig ell. ondskabsfuld unge. hun (∴ en skuespillerinde) skulde være en Satan, og det blev kun til en lille, uartig Djævlunge. *DagNyh. 2/5 1920. 9. sp. 3.* || ogs. spøg. (uden egl. nedset. bet., nærmende sig til et køleord) *især* til et barn; *jf.*: Ammen (til *Gulnare*): *Du lille Diævlunge. *Oehl. A. 233.*

do., forkortelse for ditto (s. d.).

1. **Dob**, en. se I. Doppe.

II. **Dob**, en. se Dobbe. **Dobbe**, en. (ogs. **Dob**: *Moth. D81.* *Feilb. Dobber: VSO. Feilb. I. 190. IV. 101.* † **Dobbel**, et. (no.) *VSO.*) ft. -r. (ænyd. *dobbe*, *dobber*, no. *dobbe*, *dobba*, sv. *dial.* *dåbb(a)*, fsv. *dobber*, *jf.* no. *dubl*, *duvl*, sv. *dial.* *dåbbel*; fra mnt. *dobber*, *flaad*, *bøje*; *besl. m. duve*; nu *især* *dial.*) 1) et stykke kork m. en pind ell. pennefjer igennem, som holder en del af fiskesnoren m. krogen oppe fra bunden; (kork)flaad. *Moth. D81.* *VSO.* (u. *Dobbe*). *MO.* *Feilb.* (u. *dob*, *dobber*). 2) (nu næppe br.) kork-ell. træstykke, som festes til fiskegarns øverste rand for at holde denne oppe i overfladen. *VSO.* (u. *Dobbel*). 3) bøje ell. tønd, der anbringes som mærke for at vise, hvor fiskegarn er udsat. *OecMag. V. 359.* hver Sæt (torskekroge) har 60 Kroge som sidde 2 Favne fra hinanden; til hver Sæt en Dober eller Vare (∴ vager) med 40 Favne Linie og en 4-5 Lpd. tung Steen. *KAagaard. Thy. (1802). 47.* *Feilb.* (u. *dob*, *dobber*).

I. **Dobbel**, en. (sj. m. art.: den evindelige *Dobbel. Rahb. (KBokkenh. DK. 222)*). [døb(ə)] († **Daabel**. *JBaden. Gram. 30.*) uden ft. (glda. d. s., oldn. *dubl*, *dufl*; fra mnt. *dob(b)el*, *terningspil*, af fr. *doublet* (*jf.* *Dublet*), *kast*, der giver samme antal øjne paa begge terninger, af *double*, *dobbelt*; *jf.* I. *double*; *foræld.*) (ulovligt) spil om penge m. kort ell. (*især*) terninger; *hasardspil*. Ingen er pligtig til at betale hvis hand i *Dobbel* taber og der skyldig bliver. *DL. 5—14—55.* *ChrBrors. 5 DL. II. 440.* * (*hun*) spaaede gamle Mænd | God Lykke udi *Dobbel*. *Winth. HF. 41.* Øjnene fortælle om Nattevaagen uden Svir og *Dobbel*. *Drachm. T. 20.* *Troelts. L. VI. 86.* *Lassen. SO. 578.* *talem.*: *Dobbel* til Drik er som Smør til Fisk. *Grundtv. Saxo. III. 109.* *Mau. 1386.* || i forb. m. et ord af lign. bet. Een hver inden Skibsborde (skal) entholde

sig fra al Dobbel og Læg.DLA—1—19. D. driver den heele Dag bort med Spill og Dobbel.Holb.MTKr.558. du vil nok hellere forslaae Tiden med Dobbel og Spil, end med ærlig, uskyldig Drik?Ing.KE.I.22.

II. Dobbel, et. se Dobbe.

III. dobbelt, adj. se dobbelt. dobbelt-, i ssg. se dobbelt-.

Dobbel-gilde, et. se Doblekilde.

dobbelt, adj. [døbæld; gldgs., prov. då'bæld] dBølt. Høysg.AG.3. (nu l. br. i rigsspr. dobbel: Holb.Metam.13. TBruun.III.306. Hauch.MfB.28. Drachm.DJ.II.24. Feilb. † dobelt: Høysg.AG.3.12. † daabelt: EPont.(KSelskSkr.II.127). \ m. ty. stave- maade: doppelt. Baggés.L.I.389). (enyd. dubbel(t), dobbel(t), glda. dobelt (Rimkr.), sv. dubbel; fra nt. dobbel(t), dubbel, mnt. dubbelt; gennem fr. af lat. duplus, to-foldig, af duo, to; besl. m. I. Dobbel, Dublet, dublere || ordet har fortvængt glda. enyd. tvefold, oldn. tvifald)

1) hvis størrelse, maal, vægt osv. er to gange saa stor (som det til grund liggende ell. det alm.). 1.) som adj. Herren forøgede alt det, Job havde havt, til det Dobbelte.Job.42.10. de sankede dobbelt Brød (o: manna), to Omer for een.2Mos.16.22. du vil faae dobbelt Ondt for alt det Gode, som du gjør imod ham.Sir.12.7. jeg skulde have nogle Penge i en hast, jeg vilde gjerne give dobbelt Rente.Holb.11J.III.3. Dobbelt Sold. Dobbelt Arbeid. VSO. Det var Ret, min lille Nordbak . . kan du løbe med saadan en (tung) Karl, fortjener du et dobbelt Foder.Ing.EM.I.17. Hovedsnoren er toslaaet; men begge Garnene ere igrunder eet af dobbelt Længde, som er højst om.Vævekonst.22. For ufrankerede Breve er Portoen det dobbelte. Sal.XIV.539. 2 Stk. med dobbelt Rejer med 3 Snapse.Ekstrabl.³/1920.3.sp.3. teatret var udsolgt til dobbelte priser |(restaurations- ssg.) en dobbelt portion, en dobbelt suppe (o: til to personer) || i særlige forb. dobbelt bredde, (fagl., især skræd.) om tøj, der er (omtrent) to gange saa bredt som den rulle, det sidder paa, idet det sælges sammenfoldet. Drachm.VT.110. Dobbelt Glas er (en hvid) Slags Glas, men omtrent dobbelt saa tykt (som alm. glas). Gnutztn.Husb.252. dobbelt konfekt, se Konfekt. dobbelt væge, se Væge. || (foræld.) om mønter: som har to gange saa stor værdi (som den, der angives af enheden). Dobbelt Riksdaler.Moth.D83. En dobbelt Ducat. En dobbelt Krone.VSO. dobbelte og enkelte Christiansd'ors og Speciesdalere.StBille.Gal.I.12. 1.) som adv. Dersom det Stjaalne findes i hans Vold . . skal han betale dobbelt.2Mos.22.4. Har han forset sig, da hviler hans Synd paa ham; og oversaae han det, saa syndede han dobbelt.Sir.23.14. *naar jeg faaer | To Potter i min Bælle, | Jeg neppelig af

Huuset gaær, | Før jeg kand dobbelt tælle: | Ja fire maa du lave til, | Det er, hvad jeg kand taale.Reenb.I.47. At forskyldte (o: gengælde) Æns umag dobbelt. Moth.D82.300 dobbelt er 600.Cramer.(1762). 48. Den, som stiaeler om Natten, straffes gjerne dobbelt imod den, som stiaeler om Dagen.Schytte.IR.II.295. et stykke med rejer, dobbelt belagt | jf.: Og saa Farvel med dig og din fine Butik med Sirups- møg og Dobbeltbelagt og hele Falbeladen! Nathans.Drømmen.(1911).22. || foran adj. og adv. i positiv; nu kun m. flg. saa: hand skal . . give ham dobbelt saa meget, som en anden (1871: dobbelt Lod), af alt det, der findes hos ham.5Mos.21.17(Chr.VI). at købe noget dobbelt så dyre.Moth.D82. Jeg holder nu dobbelt saa meget af ham.VSO. Manden selv . . var dobbelt saa stor som nogen af Karlene.Goldschm.(1908).IV.107. m. overgang til bet. 3: *Columbus over Hav- vet foer, | Og Jorden den blev dobbelt stor.HCAnd.VI.347. || † foran komp. naar han er bleven (eders tilhænger), gjøre I et Helvedes Barn af ham, dobbelt mere end (1907: dobbelt saa slemt som) I ere.Matth.23.15. Jeg regierede ogsaa dobbelt læn- gere, end de som ellers have regieret længe.Suhm.I.230. || i særlige forb. dob- belt bredt, (fagl.) som har dobbelt bredde (se u. 1.). kvit eller dobbelt, se kvit. dobbelt op, to gange saa meget; især: stadig fordoblende (en sum, indsaats i spil olyn.). *(Hymens yndling) i Livet | Er gi- vet | Dobbelt op mod Enhver: | Dobbelt Trøst i hans Harme.PalM.III.72. „Endnu engang! Jeg holder to Mark!“ raabte Greven. Saadan blev det ved, bestandig „dobbelt op“, indtil Greven havde tabt alle de Penge, han havde hos sig.Goldschm. VI.166.

2) om ting, forhold, begreber osv., for hvilke tallet to, en tohed, er ejendommeligt: som bestaar af to ting, har to hoved- be- standdele, -egenskaber, -forhold osv. (mods. enkelt). 2.) bestaaende af to ting af samme slags, der tilsammen ud- gør en helhed. *Forleden Aften saae og Folk en dobbelt Maane.FrHorn.PM.73. de Ord, som haver én og den samme Tone . . burde skrives ligedan, nemlig, enten alle med enkelt, eller alle med dBølt Vokal.Høysg.2Pr.4. *En levende, en dob- belt Ædelsteen (o: om prinsessen), | Hvoraf den indre overgaer den ydre.Oehl.A.159. *Saa syede han med en dobbelt Traad.sa. NG.148. hvis Stigen (o: et gymnastikredskab) er . . dobbelt, da gribes ikke om Sidetou- gene, men om det midterste Toug.Gymm. (1828).35. Dugene i et Seil sammensyes med dobbelt Søm.Harboe.MarO.89. (brev- kort) ere enten enkelte . . eller dobbelte („med betalt Svar“).Sal.III.622. Paa det Sted, hvor han begik sin Brøde, blev der rejst en dobbelt Galge (o: en galge i to etager).AarbVejle.1919.142. at slaa en dob-

belt knude | || om to vinduer, døre, mure
olgn., som er bragt umiddelbart bag hin-
anden. disse Stæder vare faste med høje
Mure, dobbelte Porte og Stænger. 5Mos.3.5.
(byen) var forsyned med en dobbelt Muur.
Hobb.JH.II.302. mellem de store dob-
belte Vinduer stode . . Vaser med Blom-
sterbuske. Hauch.I.132. Green.UR.3. *Bag
dobbelte Døre | og uhyre Skodder |
jeg sukked mod Luft. Soph.Clauss.D.13. spec. 10
(bornh.): d. s. s. Dobbeltjør 2. Esp.47. || i
særlige forb. det dobbelte aandelag,
(hos Høysg.) betegnelse for lang vokal m. stød.
Høysg.AG.13 (jf. Aandelag). dobbelt b ell.
kryds, † tegn bestaaende af to b'er ell. kryds,
som sættes foran en node for at betegne, at
denne skal ned sættes ell. forhøjes m. en hel
tone. Musik.L.(1801).90. Musik.L.I.238. dob-
belt bogholderi, se Bogholderi. dob-
belt bonde, (i skak) d. s. s. Dobbeltbonde. 20
Skak.(1773).42. dobbel gaard, (foræld.,
om gaardene paa Tyskebryggen i Bergen)
gaard (ejendom) bestaaende af to rækker byg-
ninger stødende op til en fælles gang ell. passage
(jf. Dobbeltgaard). Hobb.Berg.227f. dob-
belt hage, d. s. s. I. Dobbeltbage. Hauch.
MfB.54. Etlar.GH.I.255. dobbelt høj-
skov, (forst.) skov, der bestaar af træer af
to forsk. højder. ForstO.15. Sal.²VI.427.
dobbelte led(de), (dagl.) engelsk syge,
rachitis (navnet p. gr. af de fortykkede knog-
ler i haand- og fodled, som sygdommen med-
fører). Apot.(1791).223. Panum.189. dob-
belt (kalve-, lamme)ryg olgn., (især kog.)
(kalve- osv.) ryg, som ikke er delt efter ryg-
raden, men steges hel (jf. Dobbeltsteg-, stegt).
Const.Kogeb.59. jf. smst.66. dobbelt skak,
skak af to brikker paa samme tid. Skak.
(1916).16. dobbelt skarp, (x foreld.)
projektil bestaaende af to kugler. Funch.
MarO.II.27. dobbelt splint, (forst.) 40
d. s. s. Dobbeltsplint. Sal.²VI.264. † dob-
belt tand, d. s. s. Dobbelttand 2. (jeg har
endnu) baade mine enkelte og dobbelte
Tænder i min Mund paa nogle faa nær.
Biehl.DQ.IV.129. smst.I.165. || som adv.;
især i forb. se dobbelt, (fx. om en beru-
set) se een ting som to (jf. Dobbeltsyn).
Moth.D82. Paa Udsørger angiver hun, at
hun en enkelt Dag i Sygdommens Begyn-
delse har set dobbelt. Ugeskr.f.Læger.1920.
930. † gaa dobbelt (jf. Dobbeltgænger),
være dobbeltgænger. Lad ham spøge eller
gaae dobbelt . . hvad kommer det mig
ved? Ing.P.O.I.78. en ende, som farer
ell. skærer dobbelt, † ende, fastgjort til
en blok (paa en mast olgn.), som derfra lø-
ber („farer“, „skærer“) gennem en anden
blok paa den genstand, der skal bevæges, og
derfra igen gennem den første blok og til
dæks (jf. fare, skære enkelt u. enkelt).
SøLex.(1808).38. Scheller.MarO. 2.2) som
bestaar af to lag. Hun frygter ikke for
sit huus for snee; thi alt hendes huus-folk
er beklædt med dobbelte klæder. Ords.31.
21(Chr.VI). dobbelt bund, se I. Bund

1.1. || (bot.) om bloster: som har baade bæ-
ger- og kronblade. Drejer.BotTerm.48.
Warm.Bot.562. || som adv. (især om tøj olgn.):
i to lag. (hun) bandt dobbelt omkring
(1871: lukkede vel om) alle sine kar. Jud.
10.6(Chr.VI). det sjette Teppe skal du
lægge dobbelt hen mod Forsiden af Pau-
lunet. 2Mos.26.9. Teppet ligger dobbelt
paa Sengen. VSO. e. alm. 2.3) som har,
indeholder to dele af samme slags; som
har en del i to eksemplarer; især i faste
forb.: dobbelt blok, † blok m. to trisser.
SøLex.(1808).38. Scheller.MarO. dobbelt
chalup, jolle olgn., † chalup, jolle m. tofte,
som har plads til to roende (jf. dobbelt-
bænket). SøLex.(1808).38. Scheller.MarO.
dobbelt fløj, (fagl.) d. s. s. Dobbeltfløj.
VareL.(1807).I.265. dobbelt klædeskab,
klædeskab m. to døre. Pont.FL.153. dobbelt
laas, laas, hvori nøglen kan drejes om to
gange (jf. 2.4). Opf.B.¹VII.191. dobbelt
lærred, (fagl.) lærred m. to gange saa man-
ge rendingsstraade som alm. lærred. VareL.
(1807).I.265. dobbelt plov, (landbr.) d.
s. s. Dobbeltplov. Adr.²²11762.sp.1. (jf. smst.
1761.166). dobbelt spat, (mineral.) d. s. s.
Dobbeltspat. Brännich.M.9. De saakaldte
dobbelte Stene (i en gløds. geverlaas)
have to ildgivende Kanter. MilConv.III.78.
dobbelt værelse, (i hotelspr.) værelse m.
to senge (jf. Dobbeltværelse). Pol.¹⁹1920.
16.sp.4. 2.4) som finder sted to gange;
som gentages. (Er II) har efter sit dop-
pelte Ophold i Pyrrmont givet dette Bierg
sit Navn. Bagges.L.I.389. *Fleskeskinken
. . allerbedst . . | Forsættes med en dob-
bel Dram. TBruum.I.400. Hun mødte sin
Modstander i Skoven og fik det samme
dobbelte God Dag af ham som igaar. Schand.
SB.24. || som adv. Hun drejede Nøglen
dobbelt om i begge Døre. Bang.HH.126.
*(hun) trykker i Haanden os alle en Gang |
og dobbelt sin Kærestes Hænder. Soph.
Clauss.Eroter og Fauner.(1910).23. || (bot.) i
en del forb. som: dobbelt delt, fliget, sam-
mensat, savtakket, takket, trekoblet osv.,
om plantedel (især: blad), hvis dele, flige osv.,
atter er delte, fligede osv. Træarter.(1799).
310f. Drejer.BotTerm.42f. Warm.Bot.694.
2.5) om forhold, som kan betragtes i to
henseender, har to egenskaber ell. sider.
Ord af dobbel Meening. Hobb.JJBet.a⁵v(jf.
bet. 4). (Sokrates) var begavet med en dob-
belt Veltalenhed, hvorved han kunde for-
svare en ond Sag og fordærve en god.
sa.Hh.II.535. Tode.VI.125. Nyttan af et
saadant Forsøg vil være en dobbelt. Ørst.
VI.168. *En dobbelt Død forsøder: | Jeg
drukner, og jeg bløder. Oehl.HE.144. naar
man baade er Birkedommer og Skoleme-
ster . . Saa har man en dobbelt Grund
til at slaae. Heib.Poet.II.15. „Jo, jo, Hr.
Krog,“ svarede Levi og tog Afsked med
en i dobbelt Forstand lang Næse. Goldschm.
(1908).IV.226. *dobbelt Hensigt laa i deres
(o: batteriernes) Agt: | at overdagne Sta-

den og at „kværke“ | hver Mo'ers Sjæl. *Drachm.DJ.II.24. TroelsL.VIII.55.* || om (slægtskabs)forhold ml. personer, der er beslægtede (ell. staa i anden forbindelse) paa to maader. maaskee du vil ligge hos min Hustru igien, at vi kunde komme i dobbelt Svogerskab. *Holb.Ul.II.9.* Et dobbelt Baand . . siges at være imellem tvende hinanden arvende Personer, naar Arvingen i mere end een Henseende staaer i det Slags Forhold med den Afdøde, som berettiger ham til Arv uden Testament. *Nørreg.Privatr.II.266.* Dobbelt Horerie . . begaaes, naar en givt Person haver Sammenleie med en Andens Egtefælle. *smst.IV.316.* Dobbelt Slægtskab finder Sted naar f. Ex. en Arving nedstammer fra tvende Sødskendebørn, der ere hans Forældre, og i hvis Sted han skal arve. *Baden.JurO.I.115.* jf.: *En dobbelt Synd har du begaaet, Agnete! | Thi Ebbesen er Brudgom, du er Brud, | Ak! Elverkongens Brud! *Heib.Poet.III.463.*

3) svækket ell. overf. anv. af bet. 1. 3.1) (zool.) i forb. m. visse fuglenavne for at betegne en større art, fx. dobbelt bekkasin, kramsfugl, regnspeve, snarrer, sнопe, spove, østerfugl, se *Kierboll.779 samt Bekkasin osv.* 3.2) (især dagl.) om dyrkede blomsterplanter: som har to ell. flere lag kronblade; „fyldt“. Dobbelt blå fiøl. *Moth.D82.* Dobbelte Nelliker, Gyldenlakker, Levkoier. *VSO.* „dobbelte“ Georginer, Asters, Chrysanthemum. *HavebrL.2526.* 3.3) † om øl: som er bedre ell. stærkere end det sædvanlige. Dobbelt Rasmus . . Kaldes et slags stærkt øl i bergen. *Moth.D83.* Dobbelt Øl. *VSO.MO.* (jf. Dobbeltøl). 3.4) (især ☉) i forb. m. et abstr. subst.: foraget; forstærket; højere; stærkere; større. der kom dobbelt Sorg over dem, og Suk i Erindringen om de forbigangne Ting. *Visd.II.13.* *han meer hærdes og mere rasend blev, | Tar Øxen op igien med ny og dobbel Iver. *Holb.Metam.16. Ew.(1914).I.185.* *tidt saae jeg den høie Lyra | Og den himmelske Svane | Blink med dobbelt Glands | I den mørke Hostnat. *Hauch.SD.I.107.* *Med dobbelt Hast skal mine Heste flyve. *PalM.II.320. Drachm.T.172.* med den mindst mulige Vedmasse gav (udløberne) Træet den dobbelte Fasthed ved Roden. *JVJens.Sk.59. jf.:* *Og havde for hun en hengiven Tiener | Og Ven i mig, saa har hun nu en dobbelt“ | . . „Og nu har hun i mig en dobbelt Fiende.“ *Oehl.DM.23.* || som adv.: i en foraget, forstærket grad; meget mere. *Efter Uveirsskyen | Smiler over Byen | Solen dobbelt klar. *SalmHus.509.2.* *Kiærmindeerne var dobbelt himmelblaae, | Og Roserne var dobbelt purpurrode. *Oehl.XIX.76.* *Det er saa yndigt at følges ad | For to, som gjærne vil sammen være, | Da er med Glæden man dobbelt glad. *Grundtv.SS.IV.346.* *En Dannemands Hjerter slaer dobbelt frit, | Naar Krøniken Sligt for-

tæller. *Hzr.D.II.121.* *længe savnet, | Er Synet af en Ven os dobbelt kjært. *PalM.TreD.34. Wied.S.358. jf. bet. 1.2: (det) gjorde den rolle, de forsøgte at spille, dobbelt vanskelig og faren for opdagelse dobbelt så stor. Vilh.Thoms.Afh.I.263.*

4) overf. anv. af bet. 2: som kan forstaaes ell. optages paa to maader; tvetydig; uklar; uærlig; falsk. Vær ei ulydig imod Herrens Frygt, og nærm dig den ei med dobbelt Hjerter. *Sir.1.26. Esp.50.* der var altid noget dobbelt i hans optræden | talem.: spille dobbelt spil (jf. Dobbeltspil 2). *Mau.II.339. S&B.*

5) i ssg. som tre-, fir(e)dobbelt osv. (jf. fler-, mangedobbelt): tre, fire gange (det. som lægges til grund); tre-, firefold(ig). slaa Haand i Haand; og Sværdet skal blive dobbelt, ja tredobbelt. *Ez.21.14.* den tredobbelte Traad sønderrives ikke saa snart. *Præd.4.12.* Det var som et tredobbelt Lyn havde ramt ham i de tre korte Lyd fra hendes Læber. *Ing.EF.VIII.164.* Den gamle Saksiske Lov straffede Toldsvig med en fire-dobbelt Told. *Schytte.IR.II.441.* hun havde blandet en Smule Vin paa Bunden af Øl-glasset med den fire-dobbelte Portion Vand. *Schand.TF.I.211.* Dette tredobbelte Held kan rigelig opveie det attendobbelte Uheld. *Heib.Pros.VII.335. jf. (sj.): *lad dine Dage, | Bortile med en tifold dobbelt (o: tidobbel) | Fart. Rahb.Poet.F.II.34. || som adv. Der er den, som oplæser en ovn, naar man gjør en brændende ild, solen brænder biergene tredobbelte (1871: tre Gange stærkere). Sir.43.4(Chr.VI). han skal betale det Faar fiirdobbelt, fordi han gjorde denne Gjerning. *2Sam.12.6.* 300 Ryttere skulde slaaes med en stridbar Fiende, som var fire-dobbelt saa stærk. *Holb.Hh.II.552.* Det er fire-dobbelt saa stort. *VSO.II.83.* Der gives den, som kjøber Meget for Lidet, og dog betaler det syvdobbelt. *Sir.20.11. jf. †: Vel er sandt, at jeg, endogsaa med liden Umag, havde kunnet giort den Historie dobbelt, ja to dobbelt (o: to gange det dobbelte) saa stor. Holb.DH.II.518.**

dobbelt-, i ssg. (nu sj. i rigsspr.: dobbel-, se fx. u. Dobbelt-hakke, -rebet, -spat, -stjerne). (ænyd. dobbelt-dør, -hage, jf. ty. doppel- i ssg.) første led er, hvor ikke andet er angivet, dobbelt 2.1; sidste led er: 1. et (ikke-verbalt) subst. (ofte findes baade en ssg. m. dobbelt- og en forb. af adj. dobbelt m. et subst., se fx. -bekkasin, -bund, -dør ofl.; fuldstændighed er ikke tilsigtet her, hverken u. dobbelt ell. u. ssg. m. dobbelt-). 2. en adjektivisk afledning (m. endelsen -et ell. -ig) af et subst. (se -bundet, -bænket, -hannet, -sidig ofl.). 3. et verbum (-forsikre, -gøre), oftest i part. (-aandende, -halsende, -vokset, -vævet ofl.) ell. som vbs. (-gænger(i), -heder, -høren, -suger, -syn osv.). 4. (sj.) et adj. (-krum) || ssg. m. dobbelt-, af hvilke der kan dannes en stor mængde, bliver især alm. i 19. aarh.; kun de vigtig-

ste er medtaget ndf.; som eks. kan i øvrigt anføres: *Den ævig grønne Bux (s: buksbom), den dobbeltfarved Myrte. *Hob. Metam.* 6. Her Tryghed og Ro, hist Uro og Fare — Livets Dobbeltbillede. *Blich. IV. 201.* Saturnus (*har*) en lysende Dobbeltling. *Heib. Pros. IX. 118.* Det at blive (og saaledes ogsaa det at være) Christen er vel een Tanke, men det er en Dobbelt-Tanke, der altsaa er dobbeltsynet. *Kierk. X. 57.* Brødrene Goncourt er to Forfattere af første Rang, eller rettere en eneste Dobbeltforfatter, der paa én Gang er Historiker og Romandigter. *Brandes. VII. 104.* hverken Silke eller Fløil nænnede helt at skjule Brystets snehvide Dobbeltthøide. *Gjel. M. 3.* Reflexionens Dobbeltarbejde pro og kontra. *Fr. La. Slegter. (1904). 121.* **-aandende**, part. adj. [2.5] (zool.) om fisk: som aander baade ved gæller og lunger. *CollO. D&H. 20*

-barometer, et. (fys.) barometer, der er forsynet m. en forlængelse, hvor ændringerne i barometerstanden kan ses i forøget maalestok. *OpfB. 2. III. 108.* *Paulsen. I. 137.* **-bekkasin**, en. [3.1] $\frac{1}{2}$ *Frem. DN. 406.* *Markman. S. 143.* **-bevidsthed**, en. (især filos. ell. med.) abnorm sjælelig tilstand, hvorunder et individ (samtidig ell. efterhaanden) er ligesom spaltet i to forsk. væsener (jæg'er), hvert med sit bevidsthedsindhold. *Høff. Psyk. 183.* **-bid**, et. (tandl.) dobbelt tandrække (fx. hos børn i tandskifteperioden; jf. u. -tand 1). *Sal. 2. VI. 256.* **-billet**, en. (jærnb.) billet, der gælder for baade ud- og hjemrejse; tur- og retur-billet. *Sal. LX. 118.* **-blank**, en. (i domino-spil) den laveste brik, som er uden „øjne“ (har to blanke felter). *Sal. 2. VI. 298.* **-blik**, et. [1.1] (fagl.) en slags blik, hvis bredde og længde er to gange saa stor som alm. blik. *VareL. 2. 91.* *jf. VareL. (1807). I. 265.* **-bogholderi**, et. d. s. s. dobbelt bogholderi (se u. Bogholderi). **-bonde**, en. 1) (foræld.) ejer af en dobbeltgaard (1). *Aarb. Erborg. 1918. 51.* 2) (i skakspil) to bønder af samme farve den ene foran den anden. *Skak. (1916). 63.* **-brik**, en. i damspil: to oven paa hinanden staaende brikker; „dam“. *D&H. II* i domino: brik, der har det samme antal „øjne“ i begge felterne. *Sal. 2. VI. 299.* **-brydning**, en. (fys.) brydning af lyset i en del krystaller oln., hvorved en lysstraale spaltes i to. *Paulsen. I. 841.* **-bund**, en. [2.2] (se u. I. Bund 1.1). 1) i egl. bet. *Tekn. MarO. 29.* *Sal. 2. VI. 258.* 2) $\frac{1}{2}$ overf. *Tops. II. 151.* Henrik hørte paa hende uden mindste Fornemmelse af Dobbeltbunden i, hvad hun fortalte. *KLars. MH. 55.* **-bundet**, adj. [2.2] 1) i egl. bet.: hvis bund bestaar af to lag. dobbeltbundede Støvler. *KLars. GV. 74.* 2) $\frac{1}{2}$ overf., om ord, udtalelse oln.: som kan forstås paa to maader; tve-tydig. en dobbeltbundet Korrespondance, ligegyldig og uskyldig for Uindviende, bringende hemmeligt Bud for de Indviende. *Nans. JD. 97.* Han led ikke Mortens dobbeltbundede Maade at tale paa, den gjorde ham utryg. *And. Næ. PE. III. 46.* **-bæger**, et.

1) (foræld.) bæger, som bestod af et mindre og et større bæger oven paa hinanden. *Sal. 2. VI. 258.* 2) [2.3] taskenspillerbæger m. dobbeltbund. *D&H.* **-bænket**, adj. $\frac{1}{2}$ (om fartøj, baad) hvis tofter er saa brede, at der er plads til to roere ved siden af hinanden (jf. dobbelt chalup, jolle u. dobbelt 2.s). *I. dræts. B. I. 361.* *Scheller. MarO. 211.* **-drejebænk**, en. [2.3] $\frac{1}{2}$ drejebænk m. to spindeldokker (den ene paa pinoldokkens plads). *Hannover. Tekn. 233.* **-drejl**, et. [2.3 ell. 3] $\frac{1}{2}$ en særlig tæst og fin slags drejl. *VareL. 2. 181.* **-dyr**, et. (zool.) en art ikte (fladorm), hvis enkelte individer paa et vist udviklingstrin vokser sammen to og to; Diploozon paradozum. *CEw. Æ. VII. 42.* *Bov. P. I. 573.* **-dækker**, en. [2.3] (fagl.) flyvemaskine m. to planer; todækker; biplan. *Vore. Herr. 29/1. 1920. 31.* **-dør**, en. 1) d. s. s. dobbelt dør (se u. dobbelt 2.1). 2) dør, som er delt paa tværs i to halvdele. *D&H. 3)* dør m. to fløje; fløjdør. *Moeth. D83.* *Schand. BS. 49.* Fra galleriet (førte) en bred dobbeltdør ind til stuerne. *Hørluk. GP. 140.* **-fag**, et. (især bygn.) vinduesfag, der har to rammer i bredden, adskilt ved en sprosse (jf. -vindue 2). *Schand. BS. 146.* *Bergstedt. III. 71.* **-flint**, en. [2.3] (foræld.) bøsse m. flintlaas og to løb. *Sal. 2. VI. 258.* **-flynder**, en. [2.3] (zool.) flynder, paa hvilken begge sider er farvede og omtrent lige fyldige. *Sal. VI. 738.* **-fløj**, et. [2.3] (fagl.) fløj m. luv paa begge sider. *VareL. 2. 179.* *OrdbS.* **-fløjte**, en. $\frac{1}{2}$ fløjte m. to rør. *Musikkat. 13.* *Sal. 2. VI. 119.* $\frac{1}{2}$ ogs. om en af labialstemmerne i et orgel. *Sal. XI. 304.* **-foldig**, adj. d. s. s. dobbelt (1.1 og) 3.4. De andre Smaapigers kluntede Bygning gør hendes Ynde dobbeltfoldig. *Vejrup. KM. 26.* **-forhold**, et. spec. (mat.): betegnelse for et vist forhold ml. fire punkter paa samme rette linie, se Julius Petersen. *Analyt. Plangeometri. II. (1877). 25.* *Sal. 2. VI. 258.* **-forsikre**, v. [2.4] (fagl.) forsikre samme genstand for fuld værdi paa to (ell. flere) steder. *Hage. 2. 448.* **-forsikring**, en. [2.4] (fagl.) vbs. til -forsikre. *Lassen. SO. 496.* *Hage. 2. 295.* **-forslag**, et. spec. $\frac{1}{2}$ forslag bestaaende af to toner. *MusikL. (1801). 59.* *Sal. 2. VI. 259.* **-gaard**, en. 1) (foræld.) landejendom, som bestod af (jordtilliggendte fra) to gaarde. *Hist. Tidsskr. 3R. I. 389.* *Aarb. Erborg. 1918. 51.* 2) (nu l. br.) to gaarde, byggede sammen, m. fælles gaardsplads og port. *Krist. JyF. III. 244.* *Feilb. BL. 55.* **-ganger**, en. [2.5] (overs. af gr. amphibaina; jf. ty. doppelschleicher; zool., foræld.) dyr hørende til ormeeglerne (Amphibiaenidae) ell. ormeblænderne (Typhlops; jf. -øgle), som mentes at kunne bevæge sig forlæns og baglæns (og at have to hoveder); jf. II. -løber. *vAph. Nath. II. 46.* **-gas**, en. (fagl.) 1) en blanding af kulgas og vandgas. *Sal. 2. VI. 258.* 2) en gasblanding, der er fremstillet i en generator i to etager. smst. **-greb**, et. $\frac{1}{2}$ samtidig frembringelse af to ell. flere toner paa et strygeinstrument. *Jak. Knu. G. 100.* *Sal. 2. VI.*

259. **-guld**, et. [1.] (fagl.) d. s. s. Bredguld. *VareL.* 89. **-gænger**, en. (if. folketroen) et menneske, som kan optræde samtidig paa to steder; især om det ikke-virkelige af de to individer. *MO.* ethvert Menneske havde et „andra jag“, en Dobbeltgænger, der under særlige Omstændigheder endogsaa kunde lade sig tilsyne. *Bogh.JT.* 39. *Det var som i Clairvoyance | sin Dobbeltgænger han saå. *Schand.SD.* 58. ofte forekommer det mig, som om jeg har haft en Dobbeltgænger, der i min Skikkelse har foretaget forbryderiske Handlinger. *Bergs.FM.* 91. Han troede at have mødt sin Dobbeltgænger, og et sligt Møde antages jo at behude den nære Død. *Dauids.KK.* 435. *Feilb.IV.* 100. || ofte om en person, der ligner en anden meget ell. giver sig ud for at være en anden. *VortLand.* 21/11 1903. 2.sp. 4. Alle store Mænd har deres Dobbeltgængere, der som Regel skaffer dem Ubehageligheder. *BerlTid.* 18/11 1920. *Aft.1.* sp. 5. **-gænger**, et. tilsynekomst ell. optræden af en dobbeltgænger. denne vanvittige Tilstand er Dobbeltgænger, hvori Mennesket virkelig seer sig selv som et udvortes Object. *Heib.Pros.IA.* 44. (han) sov uden Forstyrrelse af Dobbeltgænger og Mareridt. *Schand.SB.* 47. † **-gøre**, v. [1.] gøre (noget) dobbelt saa stort; fordoble. (*Kalk.V.* 178). **VSO. I. -hage**, en. fyldig udvoksning af hagen, der faar den til at se ud som to hager under hinanden (jf. dobbelt hage u. dobbelt 2.). en høj .. Dame med mandfolkeagtige Træk og en Dobbeltbage svulmende som en Fuglekro. *Schand.SF.* 110. *Gjel.M.* 154. Bai havde faaet Dobbeltbage. Han lagde sig i det hele ud. *Bang.SE.* 340. **II. -hage**, en. [1.], jf. 3] (foreæld.) svær hagebøsse. (*Kalk.V.* 178). *Sal. VIII.* 263. **-hakke**, en. [2.] (nu l. br.) en slags togrenet hakke. Dobbelthakke: *Mil Tekn.O.* 58. **-halsende**, part. adj. [3] (jæg.) om støvere: som giver hals paa en særlig kraftig, skingrende maade. *VigMøll.HJ.* 198. **-hannet**, adj. [2.] (bot.) om blomster: som har to kredse af støvdragere (diplostemon). *Warm.Frøpl.* 64. **-harpe**, en. [2.] ♪ harpe m. to opretstaaende resonansbunde m. strenge paa begge sider; davidsharpe (2). *MusikL.I.* 322. **⊖ -hed**, en. især [2]: tilstand, som rummer to (især: modsætnings-)forhold; tvendelthed; tvetydighed; dualisme. *vAph.* (1759). *Gyld.LX.* 37. *skjøndt som Eenhed Sjælen bør bedømmes, | Dens Dobbeltthed dog ogsaa maa indrømmes. *PalM.V.* 219. Der var fra først af i den nordiske Union en Dobbeltthed, for ikke at sige en Modsætning, i Formaal og Betingelser. *Allen.I.* 6. Der var en paafaldende Modsætning eller Dobbeltthed i hans Samtaleform; han brugte snart .. højtidelige Vendinger, (snart) et ret drøjt Udtryk for sin Tanke. *Brandes.II.* 168. *Det var din gamle Dobbeltthed, min Fe, | dit Smil saa fuldt af Løfter og af Ve. *Soph. Clauss.Eroter og Fauner.* (1910). 49. || [4] tvetydighed; uærlighed. den Dobbeltthed, han

havde viist, og det Brud paa indgangne Forpligtelser, han havde gjort sig skyldig i. *Allen.I.* 61. **-heder**, en. [2.] (fagl.) gaskogeapparat m. et lille blus i midten og en kredse af smaablus udenom. *VortHj.IV.* 2. 201. **-horns-fugl**, en. [2.] ♀ en art næsehorns-fugl, der har to udvækster („horn“) paa overnæbbet; *Buceros bicornis.* *Brehm.DL.* II. 129. **-hævert**, en. [2.] (fagl.) togrenet hævert (bestaaende af et bøjet rør). *LandbO.* II. 752. **-høren**, en. (med.) sygelig tilstand, hvorved en lyd opfattes forskelligt med de to ører (diplacosis). *Sal.* VI. 203. **-høvl**, en. [2.] (fagl.) høvl, hvis staaal dækkes af en paaskruet plade, saaledes at afhøvlingen bliver finere. *Tekn.MarO.* 29. *Scheller.MarO.* 211. **-jærn**, et. (fagl.) høvljærn m. paaskruet dækplade (jf. -høvl). *Haandgern.* 17. **-kam**, en. spec. (tøm.) ved sammenføjning af to krydsende bjælker: udkæring af det ene stykke i midten, det andet paa siderne. *Wagn.Tekn.* 536. **-kapel**, et. (bygn.); jf. -kirke. *Sal.* VI. 260. **-kegle**, en. genstand ell. figur bestaaende af to kegler m. toppene mod hinanden. *S&B. Hag.III.* 207. **-kikkert**, en. [2.] (fagl.) kikkert m. to rør. *Scheller.MarO.* 211. *JVJens.Sk.* 11. **-kirke**, en. (bygn.) to smaa kirker ell. kapeller, den ene over den anden i indbyrdes aaben forbindelse (jf. -kapel). *JLUss.* (Festskrifter udg. af det philos. Fakultet. 1879. 1). Ledøje Kirke (er) bygget i 2 Stokværksom Dobbeltkirke. *Trap.II.* 298. **-kloster**, et. kloster for saavel munke som nonner. *Sal.* VI. 260. **-knap**, en. (især arkæol.) knap bestaaende af to skiver. *S&B. Vedel.Arkeol.* 21. *Sal.X.* 664. **-knappet**, adj. (om jakke, frakke olgn.) som har to rader knapper; toradet. **-korn**, et. (landbr.) to havgærn, hvoraf det størstes rygavne (inderavne) griber om og næsten helt omslutter det mindste. *LandbO.II.* 549. **I. -krone**, en. ♀ Atragene (undergruppe af *Clematis L.*). Dobbeltkrone: *JFBlotz.Havekonsten.* III. (overs. 1809). 50. **II. -krone**, en. [1.] et tysk typemarkstykke af guld. *Sal.* VI. 260. **-krum**, adj. [2.] (geom.) om kurve, hvis punkter ikke alle ligger i samme plan; vindskævt. *ASteen.Analyt.Rumgeometri.II.* (1874). 49. *D&H.II.* 630. **-kryds**, et. ♪ d. s. s. dobbelt kryds (se u. dobbelt 2.1). *MusikL.* (1801). 90. **-kvarter**, en. [2.] kvartet, hvor alle stemmerne er dobbelt besatte. *Sal.V.* 334. **-laar**, et. (landbr.) betegnelse for en abnorm stærk udvikling af muskulaturen hos hornkvæg (især i laarpartiet; jf. -laaret, -lænder). *LandbO.IA.* 11. **-laaret**, adj. (landbr.) som har dobbeltlaar. *Feilb.* *Sal.* VI. 260. **-lader**, en. [2.] (jæg.) d. s. s. I. -løber. *VigMøll.HJ.* 187. **-led**, et. (med.) d. s. s. dobbelte led (de) (se u. dobbelt 2.1). *Sal.* VI. 260. **-lyd**, en. spec. (fon., nu l. br.): tvetyd; diftong (jf. lydende 1). *MO. D&H.* **-lydende**, part. adj. (nu næppe br.) 1) (fon.) bestaaende af to vokaler; tvetydende; diftongisk (jf. -lyd). *Hoysg. AG.* 3. 2) [2.] om ord, udtalelse olgn.: som kan forstås paa to maader; tvetydig (jf. -ty-

dig). de fleste Svar, som Oraclerne gave, vare dobbelt-lydende. *Hob. Ep. III. 127. sa. Kh. 216.* **-lænder**, en. (landbr.) dobbeltlænderet kreatur. *Flensb. A. 29. 10. 1903. 3. sp. 3.* **-lænder**, adj. (landbr.) d. s. s. -laaret (jf. -lænder). *Sal. 2. VI. 260.* **1. -løber**, en. [2.3] (jæg.) dobbeltløbet bøsse; dublet (jf. -lader). Jeg sætter min Dobbeltløber mod en Nøglebøsse, det er Dem, hun elsker. *Blich. II. 620. billedl.: Landstingets Højre (har) stemt mod Overenskomsten, medens han selv og Hr. Rump som en Dobbeltløber af Trofasthed mod højtideligt truffene Aftaler stod ene to og stemte med Folketingsret. Hørup. III. 226. **II. -løber**, en. (zool., foræld.) d. s. s. -ganger. *Krøyer. Grundtræk ved naturhist. Undervisning. (1833). 193.* **-løbet**, adj. (om gevær, bøsse) som har to løb. *Goldschm. II. 47. Drachm. EO. 416. Scheller. MarO. 211. **-møntfod**, en. (fagl.) ordning af møntforholdene, hvorefter to ædle metaller (især: guld og sølv) er hovedbetalingsmiddel efter et bestemt fastsat værdiforhold. *Hage. 2. 126. Sal. 2. VI. 261.* Naar et Land har baade Guld- og Sølvmønter, der er lovligt Betalingsmiddel, men kun det ene af Metallerne udmøntes for privat Regning, taler man om haltende Dobbeltmøntfod. **smst. -papir**, et. [3] (fagl.) en slags tykt papir, bestaaende af flere lag. *VareL. 2. 120.* **-passer**, en. [2.3] passer m. to lige og to krumme arme. *Wagn. Tekn. 31. Hannover. Tekn. 5.* **-plov**, en. [2.3] (landbr.) plov (m. to plovjærn), som pløjer to furer ad gangen (jf. dobbelt plov u. dobbelt 2.3). *Møll. H. I. A. 59. LandbO. III. 822.* **-punkt**, et. spec. (mat.): et punkt paa en tegnet kurve, hvor denne skærer sig selv. *Sal. 2. VI. 263.* **-reb**, et. ⚔ det andet reb i mærssejl (jf. -rebet). *Sal. XIV. 941.* **-rebet**, part. adj. ⚔ (om sejl) forminsket m. to reb (jf. -reb). Med dobbeltrebede Sejl. *Wolfh. MarO. 382. Drachm. PV. 138.* Skibet fører dobbeltrebede Sejl. *Scheller. MarO.* **-rem**, en. [2.2] læderrem til maskiner, bestaaende af to tykkelser. *Sal. 2. VI. 263.* **-salt**, et. (kem.) kemisk forbindelse af to salte (m. særegne, fra bestanddelenes egenskaber afvigende ejendommeligheder). *G. Forchh. DG. 37. Sal. XV. 546.* **-seng**, en. seng til to personer; ægteseng. hvad er Elskov? Det er noget med en Dobbelt seng — væk med Dubbleringen — leve Enbo-Systemet. *Drachm. F. II. 25. Wied. S. 33. Aakj. VB. 92.* **⊖ -sidig**, adj. **1)** i egl. bet. Dobbelt-sidige Pneumonier (∴ lungebetændelser i begge lunger). *Læreb. i intern Medicin. I. (1915). 573.* **2)** overf. et af disse dobbelt-sidige Spørgsmaal, som lade sig betragte under saa forskellige Synspunkter. *Hauch. I. 35. J. Lange. BM. I. 68.* Begge Bøger (∴ Werther og Adolphe) i Forening giver et dobbelt-sidigt Billede af Samfundspavens Magt til at binde og løse. *Brandes. IV. 81.* hendes Politik . . var meget dobbelt-sidig. *Kr. Erst. DM. 95.* **-skak**, en. d. s. s. dobbelt skak (se u. dobbelt 2.1). *Skak. (1916). 16.* **-skruer**, en. ⚔ skibsskruer,**

hvis propeller bestaar af to bag hinanden liggende skruer. *OpfB. 3. VIII. 251.* hertil: **Dobbeltskruer-damper**, -skib. *Scheller. MarO. 211.* **-slag**, et. spec.: **1)** ⚔ d. s. s. -forslag. *MusikL. (1801). 60. Geb. MusK. 40. 2) (haandarb.) om knipling, hvorved traadene slaas to gange over hinanden; to halvslag. Bunden (∴ af en knipling) er knipt med Dobbelt-slag. *VortHj. III. 66.* **-sneppe**, en. [3.1] ⚔ *D&H.* **-soldner**, en. [1.1] (foræld.) soldat, som fik dobbelt løn. (Kalk. I. 367). *Moth. D83. Sal. XI. 446.* **-spat**, en. [2.3] (mineral.) en slags kalkspat m. dobbeltbrydning (jf. dobbelt spat u. dobbelt 2.3). Dobbeltspat: *Funke. (1801). III. 76.* Dobbeltspat: *Uss. AlmGeol. 10.* **-spil**, et. **1)** i egl. bet.; spec. (sport.): tennis-spil m. 4 deltagere. *ACMeyer. Idr. VII. 120.* *Sportsbladet. 1916. 71.* **2)** [4] ⚔ overf.: dobbelt ell. tvetydig optræden. (dronning Elisabeth) tiltroede . . ikke Robert Cecil det Dobbeltspil, han havde for *Brandes. VIII. 292. Fridericia. (Biogr. Lex. XV. 384).* **-spor**, et. (jærnb.) to jærnbanespor ved siden af hinanden, af hvilke det ene benyttes til udkørsel, det andet til tilbagekørsel. *Pol. 14. 10. 1907. 4. Riget. 15. 10. 1912. 2. sp. 2.* billedl.: Et saadant norsk-dansk Dobbeltspor er det, der betegnes af Wessels Opposition imod Ewald, Heibergs mod Oehlenschlägers, Welhavens mod Wergeland. *Vilh. And. N. 61.* **-sporet**, adj. (jærnb.) om jærnbane: som har dobbeltspor. *Hag. III. 209. DSB. Togregl. 21.* **-spove**, en. [3.1] ⚔ stor regnspeve, *Numenius arquata L. Kiærball. 494.* **-spønder-seng**, en. (dagl., l. br.) d. s. s. -seng. *Myl. Erich. NS. 22.* **-steg**, en. (især kog.) dobbelt (kalve-, lamme-)ryg som steg (se u. dobbelt 2.1). *Larsen.* **-stegt**, part. adj. i forb. som dobbeltstegt lammeryg, d. s. s. -steg. *Const. Kogeb. 59.* **-stjerne**, en. **1)** (astr.) to ell. flere tæt sammensiddende stjerner, der for det blotte øje ser ud som een. Dobbeltstjerne: *Heib. Pros. IX. 113.* Dobbeltstjerne: *Gjel. Br. 67. Paulsen. I. 34.* overf.: *Her tindred Blikkets klare Dobbeltstjerne, | Hun sendte ham et munter Øiekast. *PalM. IV. 323.* **2)** (bot.) betegnelse for et af de senere stadier af celledannelsen i planteriget (diaster). *Warm. Bot. 147.* **-suger**, en. ✕ fisk af familien Gobioscidae, som har en dobbelt sugeskive paa bugen; *Lepadogaster. Danm. Fauna. XI. 182. Sal. 2. VI. 266.* **-syn**, et. spec. (med.) om en uregelmæssighed ved øjet, hvorved der dannes et dobbelt synsbillede (diplopia). *OpfB. 3. III. 247. Panum. 638.* **-synet**, adj. **1)** (l. br.) som har et dobbelt syn; som ser dobbelt. *MO. 2)* (nu næppe br.) som ses dobbelt; som optræder i to former ell. skikkelser samtidig. *Det Bøden er, den Karl er dobbeltsynet. *Hauch. DV. II. 192. jf. Kierk. X. 57.* **-sæde**, et. spec.: en slags vognsæde m. plads til begge sider, saaledes at de siddende vender ryggen til hinanden. *Levin. D&H.* **-sætning**, en. spec. [2.4] (bogtr.): sætning af ord, som er sat een gang; "bryllup". *Selmar. 159.* **-tand**, en. **1)** to tænder bag hinanden (jf. -bid). *PalM. II. I. 286. ||**

(tandl.) *fortand m. to rodkanaler, opstaaet ved sammenvoksning af to tandkim. OrdbS. 2* † *kindtand (jf. dobbelt tand (u. dobbelt 2.) samt lat. (dentes) duplices (Plinius.Nat. hist. XI.61) om kindtænderne). Moth.D83. -traad, en. spec.: 1) (telegr.) to indbyrdes isolerede traade i samme omvikling. Telegr Zygnet. 278. 2) [2.s] (bot.) alge af gruppen Zygnemæe. Drejer.BotTerm.247. **U -tung- get, adj.** [4] *tvetunget. jf.: Ligeftrem tilstaae, hvor meget jeg havde taget fejl, vilde jeg ikke, og den Dobbelttungethed, som derved fremkom, satte mig i Forlegenhed. CBernh.VII.114. **U -tydig, adj.** [2.s] som har to betydninger; om ord, udtalelse olgn.: (ordet) "Døden" er dobbelttydig. Goldschm. BIS.IV.238. Skuespillet er dobbelttydigt, idet alt hvad der siges og foregaar . . kan overføres paa den virkelige Verden. JP.Jacobs.DetkomiskeDrama.(1903).143. det Smil, hvormed hun ledsagede sine ord, var dobbelttydigt. OMads.Inga.240. || **U -tydig; uklar.** en ukritisk og dobbelttydig Forening af de to modsatte Principer. JLange.BM.I.22. **-vindue, et. 1)** d. s. s. dobbelt vindue (se u. dobbelt 2.). OrdbS. 2) d. s. s. -fag. Schand.BS.38. det store Dobbeltvindue . . stod paa Klem Dag og Nat for at lette den syges Aandedræt. Gyr.Lemche.FS.304. **-virkende, part. adj.** [2.s] spec. (fagl.) om maskine, pumpe olgn.: som udfører sin funktion to gange for hver omdrejning af krumtappen. OpfB.III.583. Tekn.MarO.29. **-vokset, part. adj.** [1.2] spec. (landbr.) om uld: som ikke er klippet (af faaret) i tide. VareL.²813. **-væge, en.** [1.1] (dagl.) dobbelt kvantum (af whiskey, kognak olgn. til toddy osv.; jf. Væge). Bregend. DN.65. **-væget, adj.** [1.2] (dagl.) om toddy olgn.: som har dobbelt kvantum whiskey, kognak olgn. (jf. -væge). en fin Kognak til Kaffen og den dobbeltvæget Toddy ved L'hombrebordet. Kandarius.LP.104. **-værelse, et.** d. s. s. dobbelt værelse (se u. dobbelt 2.s). **-vævet, part. adj.** [2.s] (fagl.) om stoffer: som er fremstillet ved benyttelse af to over hinanden anbragte kædesystemer. VareL.²179. **U -ægteskab, et.** d. s. s. Bigami. TroelsL.XII.91. **-øgle, en.** [2.s] (zool., færd.) om ormeslangerne, især om blindslangen, Typhlops vermicularis (jf. -ganger, II. -løber). Brehm.DLII.447. **-øl, et.** ell. (om en enkelt flaske) en. en overgæret ølsort (jf. dobbelt øl u. dobbelt 3.s). Skomageren. (1832).47. VortHj.III.98. VareL.²854. **-ørn, en.** [2.s] (herald.) ørn m. to fra hinanden bortvendte hoveder; flakt ørn. et lille Huus . . paa hvilket den russiske Dobbeltørn stod malet. Hauch.I.5. Sal.²VI.267. billedl.: (Bismarck) klagede over, at revolutionære Tendenser drev frit Spil i Holsten under den østerrigske Dobbeltørns Beskyttelse. Rosendal.D.II.5.**

Dobber, en. se Dobbe.

dobelt, adj. se dobbelt.

I. doble, v. ['døblə] -ede. vbs. jf. Dob-

leri. (glda. d. s., oldn. dubla, dufla, jf. æda. fordoþlat, ædelagt ved spil; fra mnt. dob- (b)elen, se I. Dobbelt; foræld. ell. dial. (se Feilb.) spille hasardspil. mine bønder og tærskere havde siddet ud paa nætterne at drikke og doble udj mine værelser. Holb. Ep. (Bruuns Udg.V.302). sa.11J.I.7. Han stak . . en god Slump Sedler i Lommen. Dem skal han doble med i Nat. Ing.LB.I. 118. Han svirede og doblede sin meste Tid. CBernh.III.94. TroelsL.VI.86. *fire Husarer de sad om et Bord. | Og de lo og de doble og drak. HSeedorf. Modfremmede Stjærner. (1919).51.

II. doble, v. ['døblə] -ede. (af dobbelt(t), efter ty. doppeln; jf. duble) **1)** (uden for kortspil (se ndf.) bruges alm. fordoble) d. s. s. fordoble. Moth.D83. Alle de (ord), som endes paa en enkelt Consonant . . doubler samme Consonant i Plurali. Høysg.AG.47. sa.Anh.25. *En sort Kutter doubles | . . i Dybets bleggrå Spejl | til en uhyre Sommerfugl. Rør.GD.247. † doble op med en, være ens lige; hamle op med en. Moth. D83. || **↑** om melding i bridge, hvorved modspillerne (i haab om at vinde) fordobler værdien af den bøde, spilleren ifalder for hvert undertræk (hvis spillet derimod vindes, fordobles værdien af de gjorte træk). Lille Slem og fire Honnører. Og hvormange Gange var det, at Baronen doblede? Nans.LL.188. **2)** i ssg. som tre-, fir(e)doble osv. (jf. dobbelt 5): gøre (et tal) tre, fire osv. gange saa stort. Landraadet (i Unterwalden) bestaaer ordentlig af 60 Personer, der tredobles i overordentlige Tilfælde. Bagges. DV.XI.47. Købstadkommunernes Udgifter til Skolevæsenet har tredoblet sig. Pol.²18 1908.2.sp.1.

doble-, i ssg. af I. doble. -broder, en. (foræld.) spillebroder; spillefugl. VSO. MO. **-gilde, et. 1)** (foræld.) sammenkomst, hvor der spilles hasard. Dobbeltgilde: Moth.D82. Den af . . Skovridere og Skovfogder . . brugte Maade 1 à 2 Gange aarlig at indbyde samtlige Gaardmænd . . til Dobbeltgilde, og der at sætte et eller andet paa Spil for at vinde Penge, skal . . ganske være forbuden. Forordn.²1733. §6. **2)** (jy.) spillegilde, hvis indtægt gaar til en fattig ell. ruineret nabo. MDL.679. Feilb.I.190.IV.101. **-hus, et.** (foræld.) spillebule. VSO. **-lag, et.** (foræld.) spillelag; spillegilde. Rahb.Fort. I.264. **Dobler, en.** (foræld.) person, der spiller hasard. Moth.D82. den ævneløse Dobbler, der paa faa Timer har tabt, hvad han maaske ikke i mange Uger var i Stand til at erhverve. Rahb.Tiisk.1800.115. *Naar Podagra dig forbyder svire, | Skriv da mod Doblere en Satire. Bagges.IV.15. MO.

doblere, v. se dublere.

Dobleri, et. (foræld.) vbs. til I. doble. VSO. Ing.LB.I.119.

Doblet, en. se Dublet.

Docent, en. [do'sæn'd; foran navne

dos(ə)nd] *flt.* -er, † -ere (*Gram. Breve. 107. FrSneed. I. 71.*) (*af lat. docens (gen. docentis), præst. part. af docere; se docere*) den, der docerer ved et universitet *olgn.* (*jf. Privatdocent*); især (*mods. Professor*): (*oftest yngre*) universitetslærer, hvis virksomhed er af supplerende art. Leipzig saavel som Halle have begge skønne docenter. *Gram. Breve. 107. FrSneed. LXXVI. Oehl. XXV. 254.* han udøvede . . en stor Tiltrækning paa alle dem af hans unge Tilhørere, der kunde vækkes til et højere aandeligt Liv; og saaledes vil vel enhver begavet filosofisk Docent virke. *Hauch. MfB. 223. Sal. VI. 270.* || (*sj.*) *manuduktor.* *De var jo min Docent | Til Philosophicum i Algebra. | De . . fikked' paa mig der, hvor jeg var tyndest. *Hz. I. 15.* || (*l. br.; nedsæt.*) person, der docerer (2). hvad Kirkesangeren naturligviis ikke tør sige til de velærværdige Foresatte: Docenterne paa Prædikestolen (∴ præsterne). *Kierk. VI. 430.* det var en uhyre lang Indledning, hvor vil Forfatteren eller Docenten blive færdig. *smst. XI. 71.* **Docentplads**, en. (*især dagl.*) d. s. s. Docentur. *KLars. MH. 86.* til de to eksisterende Professorater i Medicin føjedes en Docentplads i Kirurgi. *CSPet. Litt. I. 642.* **Docentur**, en (*Saaby. 1.*), et (*Starcke. VK. 22.*) [dos(ə)n'tu'r] *flt.* -er. (*dannet i lighed m. Diktatur olgn.; inik. skyldes vel paavirkning fra Professorat; især univ.*) stilling som docent. filosofi bliver forelæsningsfag og eksamensfag, dens dyrkere må skaffe sig adgang til docenturen. *OHans. Fil. 6.* Ved Universitetet bliver et Docentur i Retsvidenskab at besætte. *Statstidende. 14/11. 1920. 1. sp. 4.* **docere**, v. [do'se'ra] -ede ell. (*sj.*) -te. *vbs.* (*sj.*) -ing (*Lundb.*). (*fra lat. docere, undervise; jf. Docent, Dogme, Doktor, Doktrin*) 1) (*især univ.*) om universitetslærer *olgn.*: holde (*videnskabelige*) forelæsninger (*over*). Efter en større Udenlandsrejse 1867—68 overtog jeg at docere Kunsthistorien for Kunstakademiets Elever. *JLange. I. 402.* det forlangtes, at Professorerne paa Dansk skulde docere for Farmaceuter, Barberere og slige ulærde Personer. *CSPet. Litt. I. 639.* 2) ∅ holde belærende foredrag (*over*); forkynde paa en belærende (*ogs. nedsæt.*: skolemesteragtig, vidtløftig) maade. Christus er ikke kommet til Verden for at bringe en Lære; han har aldrig doceret. *Kierk. XII. 459.* *Du kan lære Al-Skabningens skønneste Lov, | Docer't i en løftende Tale, | Naar mod Aften Du gaar i den hvælvede Skov; | Blandt de kvidrende Nattergale. *Drachm. DM. 11.* *ude paa Gangen docered der En: | „Det gaar sgu bestandig tilbage med Verden.“ *Gjel. Rø. 83.* foredragsholderen bilder sig vist ind, at han docerer livsvisdom | | *part. docerende brugt som adj.*: belærende (*især nedsæt.*: paa en skolemesteragtig, vidtløftig maade). Jeg maatte vænne mig til hans docerende Tone; han forudsatte sædvanlig,

at man ikke forstod og ikke begreb ham. *Oehl. Er. II. 49.* Under et Besøg hos Maleren havde Digteren i en af sine docerende Samtaler nævnt Dantes Navn, men havde saa taget sig i det og overlegent sagt til Maleren: „Ja, Du veed vel ikke, hvem Dante er.“ *Tops. III. 156.* (*han*) undgik (*ikke*) hverken i Skrift eller Tale at virke lidt bred og docerende. *Tilsk. 1919. I. 512.*

Dodder, en. [dø'də'r] (*nu kun dial.*) **Døjre**. *Moeth. D221. VSO. I. 610. Feilb.* (*u. dodder*). *jf. Esp. 59.* (*vistnok fra nt.*; *jf. sv. dådra, eng. holl. dodder, ty. dotter; oprindelse usikker, maaske besl. m. Dude (jf. bet. 2)*) ∅ 1) slægt af korsblomstrede, *Camelina Crantz*, hvoraf en art (*Camelina sativa*) dyrkes som olieplante. *JTusch. 47. Lange. Flora. 623. Mentz O. Bill. 161. 2)* (ænyd. dud(der); *vel ved sammenblanding m. Dude; nu kun dial.*) hejre, *Lolium temulentum. JTusch. 133. Feilb.* **Dodderolie**, en. (*fagl.*) olie fremstillet af dodder (1). *MøllH. I. 461.*

Dodenkop, subst. [do'd(ə)n'køb] (*fra nt. dodenkop, jf. hty. totenkopf, egl.: dødingehoved (jf. Dodshoved); overs. af lat. caput mortuum, gl. kem. betegnelse for det, der blev til rest ved destillation; fagl. rød jærnfarve; jærntveilte; engelskrødt. Haandgerm. 552. Haandv. 290. jf.: Baggrundens Dodenkop-Farve (er) afgjort uheldig. KMads. Marstrand. 228.*

Dods-hoved, et. [døms-] (*ogs. Doks: VSO. I. 614. Duks: Harboe. MarO. 95. Sal. V. 610.*) (*fra nt. dodshoft, egl.: dødingehoved, jf. Dodenkop; j.*) 1) † „det Jern, hvormed Raen hæftes til Masten.“ *VSO. (u. Dods-hoved).* 2) en træklods m. udborede huller ell. en jærnring m. to afrundede hjørner og et U-format indsnit til sammenføjning af tov *olgn.*; (*en slags*) jomfru. *VSO. I. 614 (u. Dokshoved). Harboe. MarO. (u. Dukshoved). Sal. V. 610 (u. Dukshoved).*

I. Dog, en. [døg] ell. **Dogge**, en. [døgə] *flt.* -(ge)r ell. † -(ge)re. (*ænyd. d. s.; ligesom sv. dogg, ty. dogge, fr. dogue laant fra eng. dog, hund; formen Dogge vel fra ty; jf. Bulldog; især ∅*) betegnelse for store, kraftigt byggede, korthaarede (*især engelske*) hunde (bulbider *olgn.*). Kongen vilde forære ham et Par Engelske store Hunde eller Doggere. *Holb. DH. II. 540.* Hand var liden, men holdt ud som en Dog. *Klevenf. R. J. 168. vAph. Nath. III. 578.* *Ved hendes Fødder sover | En vældig engelsk Dogg. *Winth. VI. 29.* Palle Ib saae lige saa arrig ud som en Dogge i Hundedagene. *Bergs. BR. 192.* Paa Ryggen af en høj og kraftig Dogge tronede Kejsrens guldskrammerede Dværge. *SMich. Dø. 42. Sal. VI. 275.* || *billedl.*: *danske Grævlingehunde beed an | Alt med den engelske Dogge (*om slaget paa reden*). *Hz. D. I. 177.*

II. dog, adv. (*og konj.*) [døg] (*glda. thog, dogh; ligesom sv. dock laant fra mnt. doch; jf. ty. doch, oldn. þó, eng. though, got. þauh;*

formen dog (fra ca. 1400) har fortængt glda. ænda. tho, oldn. þó (bevaret i jy. to, som vædende partikel. Feilb.III.813. Kort. 93); jf. enddog)

1) som udtryk for en modsætning (det første modsætningsled kan undertiden være underforstået, hvorved der dannes overgang til bet. 2). 1.) ofte m. bet. af en forsikring (jf. bet. 2.1), især efter en antydet ell. udtrykt indrømmelse: i modsætning til hvad man skulde vente, tænke sig osv. (jf. det i det foregaaende omtalte ell. antydede); (men) alligevel; ikke desto mindre; desuagtet. (ofte tryksvagt inde i sætn. (især knyttet til verbet); i trykstærkt stilling nu (i talespr.) næsten kun i forb. og dog (i beg. af sætn.) ell. dog ikke, dog alligevel (se alligevel) samt efter en konj.: da, naar olgn.). thi, omendskønt hand seer min Ulycke for Øjnene, saa dog bryder hand ikke (nu: saa bryder han dog ikke) sit Løfte. *Hollb. Jean. II.5.* *Er jeg end her forhad, | Jeg er dog ey forladt. *Stub. Arier. 85.* *Paafuglen vel har smukke Fjere | Dens Been af Saar dog fulde ere. *Abc. 13.* man kan endog være (kirken) ganske nær, og dog slet ikke see den. *Mobb. Dagb. 125.* *Skummel og graa er min Fædrene-Hede; | Dog under Lyngtoppen Blomsterne staaer. *Blich. D. I. 126.* jeg (pryglede) Inspecteuren og et Par nævise Karle læstelig igjennem. Det overbeviste de dumme Mennesker dog (nu: det overbeviste dog osv.) saa lidt, at man holdt mig hele tre Maaneder i Spændetrøien. *Ing. EF. VII. 127.* *(i haven) staaer | Pioner, Tulipaner . . Krusemynt; | Men Pigen var dog Haugens alsomdeligste Pynt. *Winth. VI. 197.* *Dione nu skal synges; | Hun gjør det nødigt, men hun gjør det dog. *PalM. I. 57.* *Du er ei glad, og dog er du jo ung. *sa. Venus. 19.* Kun (o: skent jeg kun var) Tilskner og Vidne, var jeg dog dybt greben. *Kierk. VII. 201.* *Øiet fyrigt og dog blidt! *Holst. UH. 139.* *Nej! jeg er træd og kan dog ikke sove. *Drachm. DD. 121.* han er forfærdelig hidsig og gnaven, og dog tror jeg, hans kone er værre | (især) iron.: „Jeg har aldrig ment, at jeg kunde klare mig alene.“ — „Na, dog ikke!“ | (m. overgang til bet. 2.1) om hvad der (kan) betragtes som givet, maa indrømmes olgn.: jo (unægtelig); jo alligevel; naar alt kommer til alt. (nu især i forb. jo dog). *Est du dog saa salig her, | Hvor langt mere evig der. *Brors. 298.* Det kan jo dog ikke skade. *vAph. (1764). 332.* Det . . længste Ægteskab skal jo dog engang endes. *Jacobi. Luxd. 26.* *Hvi har de lagt ham her i denne Krog? | Han skrev jo dog saamangen herlig Bog! *Oehl. XX. 29. smst. XXXII. 95.* *Mod det Himmelske jeg skuer. | Er jeg dog af Guders Slægt. *PalM. III. 115. Goldschm. I. 235.* selv i et Umenneske er dog noget Menneskeligt. *Kierk. II. 170.* saa maatte Mis kendt liste af . . og det blev (musene) glade ved, for Katten var dog deres værste

Fjende. *KH With. En Familiehist. (1905). 33.* (jf. bet. 1.2:) Har du aldrig seet det . . nu saa har Du dog hørt derom. *Kierk. IV. 75.* || (sj.) efter en overordnet nægtende sætn.: jo; ikke. jeg (har) ikke fundet eet eneste Ansigt saa ubetydeligt eller saa feilfuldt, at jeg dog kunde afvinde det en skjønnere Side. *Kierk. IX. 151.* || ellipt., som en slags interj. (m: pause efter dog og uden omvendt ordstilling i den fjer. sætn.). Ja i Julii Maaned er (gaderne) u-paaklagelige, men Resten af Aaret kand man neppe gaae ud uden fare for at druckne i Skarn, dog det er kun 11 Maaneder i Aaret, de gaer snart. *Hollb. Ul. II. 2. PAHeib. US. 578.* det er ikke et Sted for hende! dog jeg maa see at gjøre Bekjendtskab! *HCAnd. V. 161.* (nu næppe br.:) dersom de Mænd ere komne for at kalde dig, da staa op, gak med dem; men dog, det Ord, som jeg vil tale til dig, det skal du gjøre. *Mos. 22. 20. Job. 1. 11 (Chr. VI).* || (sj.) i indrømmende bisætn.: om dog, om end (ogsaa); selv om ogsaa. den harmoniske absolut dannede Ligevægt, der udmærker hans ædle og fribaarne Holdning, om dog Sjelen tankefuld hænger lidt efter en Erindring. *Kierk. VIII. 55.* da dog, se da 12. 1.2) forbindende to (modsætnings) led, som udtryk for en indskrænkning, en nærmere afgrænsning og bestemmelse (berigtigelse) af det første: men; alligevel; i det mindste; ogs.: rettere sagt; eller snarere olgn. (nu især i forb. men dog, eller dog ell. (efter et indrømmelsesled) saa dog). see, han være i din Haand; dog vaer hans Liv. *Job. 2.6.* Aa . . læses som det Franske au, dog klarere. *Høysg. AG. 3.* *maaskee jeg var saa lykkelig, | Om ei at hæve, dog (nu: saa dog) at lindre | Din Sorg. *Bagges. Ungd. I. 160.* Han har Frihed til at gaae, hvor han vil, dog ikke paa liderlige Steder. *VSO.* alt for ofte ere disse Forskrifter enten urigtige eller dog utilstrækkelige. *Ørst. II. 75.* Hun er ikke af fornem, men dog af god Familie. *Gylb. (1849). IX. 83.* Jeg vil aabenbare dig det; dog maa du ikke sige det igjen. *MO.* De drev agerdyrkning, men navnlig dog handel. *Vilh Thoms. Afh. I. 241. Drachm. PV. 1.* Det var en literær Salon efter de bedste eller dog næstbedste udenlandske Mønstre. *Pont. H K. 3.* || Ø dog nej, i sætn., der berigtiger ell. benægtet indholdet af en foregaaende sætning: aa nej; nej for resten; rettere sagt. *Jeg synger om, dog nei; jeg ligefrem fortæller. *Wess. 75.* *Forbandt den Major! hvis Buxer gik i tu; | Dog nei utroe Johan, forbandt være du! *smst. A.* *Hielp, Gud, nu! Kommer en fiendtlig Kæmpe? | Dog nei! han farer jo mild med Lempe. *Oehl. L. II. 115.* || Ø dog at, (rigtignok) kun m. den indskrænkning, at; vel at mærke paa den bestemt maade, at. de maae vorde dem til hustruer, som synes gode for deres øyne; dog at (1871: kun at) de vorde dem til hustruer, som ere af deres fædres stammes

slægtskab. *Mos. 36.6 (Chr. VI)*. Saa hør nu deres Røst (∴ opfyld deres ønske); dog at du skal vidne klarligen for dem. *ISam. 8.9. OMøll. G.K. 15*. ethvert Barn, der havde de befalede Kundskaber inde, fritoges for Skolegang uden Hensyn til dets Alder, dog at det indtil Konfirmationen søgte Skolen 2 Gange om Maanedene. *JoakLars. F. II. 18*. jf. †: dig skal ikke fattes en mand for mit ansigt, som skal sidde paa Israels throne; dog, om (1871: naar ikkun) dine børn bevare deres vey, at vandre for mit ansigt. *1Kg. 8.25 (Chr. VI)*. 1.3) (m. overgang til bet. 2.3) i udtryk, der betegner en hensigt: i det mindste. de slæbte Nelderne hen for hendes Fødder, for dog at hjælpe lidt. *HCAnd. V. 184*. Officerer . . red ind paa Marken for dog at komme videre. *Bang. T. 179*. for at han dog ikke skulde gaa ene hele vejen, fulgte jeg ham igennem skoven |

2) m. forstærkende bet., som udtr. for en (mere ell. mindre fremtrædende) følelse || i de fleste tilfælde kan i de samme udtr. bruges adv. da (se da 4 og 8), idet dette dog udtrykker en mere overfladisk følelse (irritation olgn.), dog en dybere, mere alvorlig følelse; undertiden (ved sammenblanding m. da paa grund af lydligt sammenfald; se daa sp. 377⁸⁵ og jf. no. daa = da, dog (ligesaa bornh.; *Esp. 55*); se Brøndum-Nielsen. *SF. 69f.*) brugt af Holberg i forb., hvor nu kun (ell. især) bruges da: „Hvad heedte da din Herre, før hand tog Graden?“ — „Tychou.“ — „Saa bør hand da nu heede Tychous.“ — „Ney det blev for plat; man fylder det gierne op med Bogstaver imellem for Klangens skyld.“ — „Men staaer det dog fast, at det Ord bliver altid syed bag til, saa man kand aldrig sige UsTych?“ *Holb. Tyb. I. A. 40* jf.: De spurdte efter Kammer-Pigen, men jeg var dog saa ærlig og sagde, at hun var ikke hjemme. *sa. DR. IV. 2*. Men bliver Herren og Fruen dog ikke iblant vred derover? *smst. I. 5. 2.1)* som forsikring: virkelig; sandelig olgn. *Hvilken deilig Ring! | Den er for god dog til at kastes bort. *Heib. Poet. II. 332*. hun foldede sine Hænder og sagde: „Gud har dog gjort Verden uendelig smuk!“ *HCAnd. SS. II. 270*. 50 *„Du maa ei trampe her i vor Ager.“ | — „Jeg vil dog see, hvordan Hveden smager.“ *Winth. II. 153*. Foraaet er dog den skjønneste Tid at forelske sig i. *Kierk. I. 406*. ak, det var kun en Drøm! og hun sukkede, hun vilde dog saa gjerne vise ham, hvor højt hun elskede ham. *JPJac. I. 73*. || især i udraab som udtr. for forundring, overraskelse, vrede, glæde olgn. Hvad Ulycke kand dog icke det Spill forarsage! *Holb. Jean. V. 3*. *Hvor yndig parres dog de kiælne Turtel-Duer? *EW. (1914). I. 172*. Hvor er her dog fortryllende skjønt! *Gylb. (1849). X. 163*. At jeg dog ikke kand holde mig indenfor det Almindelige! *Kierk. III. 212*. Saa bleg og stiv dog Tine sad

der. *Bang. T. 227*. hvor er det dog koldt! ell. hvor det dog er koldt! ell. (l. br. i talespr.) hvor koldt det dog er! | nej, det er dog for galt! || forstærkende en interj. olgn. *Kors dog for al den Mad, der gik med, | Der blev vist ædt et Par Stude. *JHelms. NV. 76*. Saa var det virkelig otte og tyve, du blev. Ja dog, du, hvor Tiden løber. *Bang. I. 4*. „(har du hørt, at) frk. A. er blevet forlovet?“ — „nej dog!“ ell. „(nej) tænk dog!“ | (*især dial.*) i udtr. for beklagelse olgn.: aa gu' dog, (i)jane dog osv. || men dog, (dagl.) brugt som interj. udtrykkende overraskelse, forvirring olgn. „Jeg har ogsaa haft saadan en lille Dreng.“ „Men dog! Det har De jo ikke fortalt før.“ *ZakNiels. Maagen. 112. smst. 6*. „jeg hørte i Dag, at Jens Tøsing er kommen paa fri Fod igen.“ „Men dog!“ fór Konen op. „Skulde han virkelig være kommen ud af Tugthuset!“ *PRMøll. SS. 60. 2.2)* i spørgende sætn. || som udtr. for forundring, utaalmodighed, ængstelse, sorg, bekymring, beklagelse olgn. (i sætn. m. spørgende pron. ell. adv.). *Oehl. A. 114*. *Hvo skulde dog tænkt, o, Tovelil! | At din Fletnings guulbrune Slange | Skulde vorde en Snare, stærk og snild, | Dannerkongen at fange? *Winth. IV. 183*. Hvor bliver dog Ferdinand af? *Gylb. (1849). III. 9*. Da satte han sig hen at overveie, hvorledes det dog var gaaet til. *Kierk. IV. 18*. Men det er jo ikke Far. — Men hvem er dog det. *Rode. Dg. 190. jf.*: det var dengang ikke Mode; thi hvad vil den gode Tone dog (∴ egentlig talt) sige Andet. *CBernh. I. 24*. (jf. bet. 2.1:) „Har De hørt det, Hr. Forvalter?“ . . „Er det dog ikke skrækeligt! Og det er endda ikke det Værste.“ *Bøgh. I. 306*. || som udtr. for (næsten sikker) formodning, haab olgn. (nu næsten kun i forb. dog vel samt (efter mon) i forb. dog ikke). Hvor er Biarke? han sover dog ikke? *EW. III. 230*. *I har dog vel indskærpet dem, at de | Behandler Bonden vel. *Rahb. Skuesp. I. 127*. *Du kiender . . dog den Viv, som kommer der? *Oehl. Aml. 205*. I ere her dog vel Alle sammen. *HCAnd. V. 299*. hvad feiler Dem? De er dog ikke forelsket. *PalM. I. 170*. Her er dog ingen Trediemand? *Kierk. VI. 211*. mon han dog ikke skulde komme? | || i forb. dog ikke som udtr. for en indtrængende opfordring olgn. (jf. bet. 2.3). Kristus . . søgte Medhjælpere (blandt) Fiskere og Smaaahaandværkere . . Skulde dette dog ikke være alle Dages Kristne et Eksempel til Efterfølgelse? Var det dog ikke snart paa Tiden, om vi kom til Erkendelse af (osv.). *Pont. FL. 191*. „Der staaer vist en Stol. — Vil De dog ikke sidde.“ (Skotter til hende.). *Rode. SF. 67. 2.3)* i sætn., der udtrykker et ønske: endelig; blot; bare. *Hvo dig ret dog elske kunde. *Brors. 245*. om jeg dog kunde (*Chr. VI: Om jeg kunde*) naae til de Dødes Opstandelse. *Phil. 3. 11*. Ak, var jeg dog femten Aar. *HCAnd. V. 88*.

Laae hun dog her i denne Kirke . . da vilde jeg gaae trøstet herfra. *Gylb.I.156.* det levende Ønske, der i Angerens Øjeblik opstaar om, at man dog havde handlet anderledes. *Høffd.E.97.* beder til Herren Eders Gud, at han dog vil (*Chr.VI:* hand vil ikkun) borttage denne Død fra mig. *2Mos.10.17.* Var jeg dog bare bleven hjemme hos Katinka! *Pont.VF.13. 2.4)* i bydesætn. og bydende udraab forstærkende det bydende ell. bønfoldende i udtrykket: *da; endelig; for guds skyld.* Kiend dog (*1871:* ikkun) din misgierning, at du haver gjort overtrædelse imod Herren. *Jer.3.13 (Chr.VI).* *vær dog ei | Saa vred, saa grusom. *Oehl.A.105.* Men saa tag Dem dog iagt, at De ikke røber os. *Heib.Poet.VI.397.* *Men siig mig dog, Katrine! staaer der slet ikke meer? *Wintb.VI.245.* Men sæt Dem, sæt Dem dog. *SMich.S.3.* || efter et subst. (især propr.) i tiltale, m. bebrejdende ell. truende bet. Men Jens dog! hvad skal det betyde? afbrød Johannes ham i en streng Tone. *Hrz.JJ.III.76. CBernh.IX.281.* *„Men Dreng dog! Du er jo fra Forstanden!“ — „Nej Moer! jeg vilde blot tysse paa Anden!“ *Rich.I.64.* Men Henrik dog, hvad gaar der af Dig? Jeg tror Vorherre Død, at Du er skinsyg paa Andreas. *Drachm.UB.289.* Men Herluf dog, sagde Moderen, saa inderlig træt bebrejdende. *Bang.S.85.* Men hvor kunde du dog bære dig saadan ad? Barn dog. *AndNz.PE.II.181.* sjældnere beklagende, medfølende: Men, Mand dog, hvor de har redet Dig til denne-gang. *Drachm.KW.17.*

3) (ænyd. glda. d. s. (glda. ogs. (æxn) tho), jf. oldn. þó; af opr. dog at, þó at; se *FalkT. Synt.230f.*; jf. enddog; nu sj. (højtid. især poet.)) som (indrømmelses)konj.: skønt; selv om. *Holt.DNB.213.* *Vel Den, der, dog det blev hans Lod at græde, | een Taare har for Brodernød! *FGuldb.I.313.* *hans bolde Fader mig viste Giestfrihed, | Dog Drengens Knokkelgjemme af mig blev revet ned. *Oehl.HK.27.* *du er død, dog du siges at leve. *Grundtv.SS.V.585.* *Med mig drev Lykken et underligt Spil: | Hvert Barn mit Navn skulde kjende; | Dog Mænd skulde troe, den Mand var ei til, | Hvis Ry foer til Verdens Ende. *Ing.RSE.VI.177.* O, svære Arbeidstime (skjøndt Gjærningen hviler), naar Regnskabet gjøres op, dog der ingen Anklager er. *Kierk.VIII.126.* *Underlige Livets, Dødens Møde! | Livets Konge lever, dog han døde. *Jørg.D.68.*

Doge, en. [dø'jə] flt. -r. (venetiansk form af ital. duca, lat. dux, anfører, hertug; jf. Dukat, Duks) (tidligere) navn paa stats-overhovederne i republikkerne *Genova* og *Venedig*. *JBaden.FrO. Drachm.III.107. Sal.²VI.275.* Regjeringens Formen hos de Genueser er Aristokratisk . . den Fornemteste udi Raadet kaldes *Doga*. *Overs. af HoltLevned.85.*

I. **Dogge**, en. se Dukke.

II. **Dogge**, en. se Dog.

III. **dogge**, v. [døgə] -ede. (jf. no. dogga; vel afl. af ænyd. dogge (glda. dogger), fiskerbaad, isl. (fiski)dugga, mnt. dogge, holl. eng. dogger; maaske af eng. dog, se I. Dog; jf. Doggerbaad, dogre) ↓ ligge stille; ogs.: gaa for smaa sejl. *Sal.²VI.275.*

Dogge-flagermus, en. [II] (jf. ty. doggenfleidermaus; zool.) flagermus, hvis hoved ligner en hunds; *Molossus* Geoffr. *BovP. III.28.*

Dogger-, i ssgr. dels sideform til *Dogre-* (s. d.), dels ↓ (sj.) i ssgr.: **-baad**, en, **-fartøj**, et. (efter holl. dogger(boot), se III. dogge) (hollandsk) fisker-baad, -fartøj. *S&B. Sal.V.350.*

dog-heden, interj., se heden.

Doglæp, en. (ogs. *Doglap*). [døglæb, -lab] flt. (sj.) -per (Saaby.). (ænyd. d. s.; om sidste led se *Lap*; første led er maaske *Dug* (altsaa: den del af kroppen, der fejrer duggen af græsset), jf. eng. dewlap (i sa. bet.), no. doggboka, bugflæsk, samt *Dupsko*; kunde dog ogs. være besl. m. dogre, jf. jydagerlæp (*Fæib. u. doglap*) samt *Moth.D85: Dog . . kaldes de røde lepper, under en Hanes neb* || *landbr. ell. dial. (jy.)*) hos kvæg: den hudfold, der fra halsen strækker sig ned mellem forbenene. *Doglap: Moth.D85. VSO.I.614. Sal.²VI.276. Fæib. m. h. t. andre dyr: (krokodillens) Kjøds Doglæp slutter fast. Monrad.Ps.119. m. h. t. mennesker: den bengule, tællede Hud . . hang saa løs, at Doglæppen i to Hudfolder dællede fra Hagen ned paa Halsen. *Rist.LM.78. Doglap: Halsen (paa vederen hos det spanske faar) har som oftest en krøllet Krave eller Doglap med en grovere Uld, end paa de øvrige Steder af Kroppen. *Begtr.Sjæll.II.438. MøllH.I.461. BMøll.DyL.I.203. Sal. XI.160. doglæppet, adj. (ænyd. d. s.; sj.) forsynet m. doglæp. *Bjergfolk . . doglæbbede | som Tyre, med en Kjødssæk under Struben (o: kretinere). *Lemb.Shak. XIV.67.****

Dogma, et, en. se Dogme. **Dogmatik**, en. [døqma'tig] flt. -ker. (af gr.-lat. dogmatia, egl. adj. (fem.): dogmatisk (videnskabelig)) 1) (teol.) lære om (kirken)s dogmer; troslære; ogs.: videnskabelig fremstilling af troslærdommene. overensstemmende med den catholske Dogmatik. *FrSneed.I.167.* (han vilde) bevise denne Sætning med alle Dogmatikens Grunde. *Birchner.Tr.93.* *som imod Egen Sivet | Er mod Livet Dogmatikken. *Grundtv.SS.V.324. Mart.Dogm. 3.* Navnet (dogmatik) er ikke ældre end 17. Aarh. I Oldkirken kunde der ikke være Tale om nogen fuldstændig Dogmatik. *Sal.²VI.276.* || (eksemplar af) lærebog i dogmatik. *Martensens dogmatik | 2) (overf.; sj.) til Dogme 2.* det nævnte Synspunkt (førte) let med sig, at den moderne Rets Dogmatik blev bestemmende for Opfattelsen ogsaa af den ældre Ret. *PJjørg.R.2.*

Dogmatiker, en. [døq'ma'digər] flt. -e. 1) (teol.) person, som er kyndig i dogmatik (1). *Birckner.Tr.93.* Dogmatiken staaer i Christendommen, og Dogmatikeren er kun sin Videnskabs Organ, idet han tillige er sin Kirkes Organ. *Mart.Dogm.4. Sal.²VI. 276.* 2) \mathbb{W} til Dogme 2: person, som ledes af ell. m. strenghed (ofte: smaalighed) fastholder (visse) dogmer. I sit Had til Tvivl blev (*Rousseau*) en oprørsk Doktrin-ør og Dogmatiker. *Brandes.Volt.II.140.* \mathbb{W} **dogmatisere**, v. [døq'mati'se'rø] -ede ell. (sj.) -te (*Blich.(1920).IV.150.*) opstille ell. hævde (noget) som et dogme; gaa dogmatisk til værks. Jeg . . skriver (ikke) saa meget for at dogmatisere, som for at tilkiendegive visse Meeninger, som jeg ved Meditation er falden paa. *Holb.Ep.I.285.* den mest dogmatiserende Apostel, Paulus . . vidner, at han havde baade seet og hørt Jesus. *Grundtv.Udv.IV.412. Sal.²VI.277.* **dogmatisk**, adj. [døq'ma'disg] 1) (teol.) adj. til Dogmatik 1, Dogme 1. *Grundtv.Udv.IV.409.* jeg (fremlægger) her Grundtrækkene af min dogmatiske Anskuelse. *Mart.Dogm.I. RasmNiels.G.I.42.* 2) (jf. Dogmatik(er) 2, Dogme 2) \mathbb{W} som ledes af ell. m. strenghed (smaalighed) fastholder visse læresætninger, paastande olgn. (uden hensyn til de virkelige forhold); som beror paa dogmer ell. har karakteren af et dogme; doktriner. Populære Fremstillinger af videnskabelige Principer og Resultater faar let en dogmatisk Karakter. *Høffd.LT. 43.* han har en Art dogmatisk Tro paa (*Karl XII's*) Storhed. *Fridericia.17&18.Aarh. 344.* At det nogensinde vil lykkes at forklare Livet af fysisk kemisk Vej er (ikke) blevet en mindre dogmatisk eller mindre usikker Paastand. *Starcke.VK.146.* I er konservative Socialister. I er dogmatiske Socialister. I er ikke frisindede Socialister. *Bønnelycke.DT.13.* **Dogme**, et. [døq'mə] (ogs. (nu l. br.): **Dogma**, et ell. (sj.) en (*JBaden.FrO.*)). flt. **dogmer** (*JBaden.FrO.*) ell. (nu næppe br.) m. gr. form: **dogmata** (*Birckner.Tr.83.*) (fra gr. *dōgma*, *egl.:* mening; af gr. *dokein*, mene (sa. ord som docere); jf. ortodoks) 1) (teol.) læresætning, hvori kirken udtaler sin mening om et religiøst spørgsmaal. Biblens Anseelse, Christi Person, Treenigheden og andre lignende Dogmata. *Birckner.Tr.83.* (den katolske almue har) allerede stemplet (*Madonna*) som den fjerde Person i Guddommen, længe før Pius den Niende tænkte paa at slaae dette fast som et Dogma. *Hauch.MfU.170.* Den bekjendende og vidnende Kirke kan ikke tænkes uden et bestemt Indbegreb af Troeslærdomme eller Dogmer. *Mart.Dogm.3.* *hans Fader, iført Præstekjolen, | Afpilled Troen baade Blomst og Blad, | Og med et Ansigt, smilende som Solen, | Moral og Dogma konstigt skilte ad. *Pal.M.V.16.* en tysk Teologs Forsøg paa at gøre Opstandelsesdogmet antage-

ligt for Fornuften. *CSPet.Litt.I.640.* 2) \mathbb{W} (overf.) lære(sætning), der nyder alm. anerkendelse omtr. som religiøse dogmer; alm. fastslaaet lære. (ofte nedset. om fordomme olgn.). den fine Haan, hvormed Scribe angriber Dogmerne om Kjærlighedens Almagt. *Tops.I.387.* sætningen om „lydlovenes undtagelsesløshed“ i den form, hvori dette dogme hævdes af den „unggrammatiske“ skole, et dogme, lige overfor hvilket også Verner altid stillede sig meget skeptisk. *Vilh.Thoms.Afh.I.197.* Det var tidligere et Dogme, at en Statue skulde staa; Rodin viste allerede med sit Ungdomsarbejde, „Johannes den Døber“, at den lige saa godt kan gaa. *EHannover.NA. 266.* den bredbagede danske Bonde (havde en) Følelse af at udgøre Nationens Marv, at være dens Kærnekraft og Fremtids- haab. Det var en Forestilling, der . . var bleven en Slags nationalt Dogme. *Pont.LP. V.5.* \mathbb{W} **dogme-fast**, adj. hævden, holdende fast ved noget som et dogme; fast i sine meninger olgn. (især nedset., jf. dogmatisk 2, Dogme 2). Det var nu dumt at være altfor dogmefast og haardnakket — man blev let stikkende i det. *And.Nr.M. 238.* Han er dogmefast og stærblind radikal. *VortLand.¹⁴/1906.1.sp.6.*

dogre, v. [døqrø] -ede. (oprindelse usikker; maaske besl. m. III. dogge (jf. *Moth.D85:* dogre d. s. s. dogge); jf. Doglæp; nu kun jy.) være dorsk, sansesløs, sløv; døse; sløves. *Foruden Viinens søde Kraft | Et gammelt Hoved dogrer. *Reenb.I.286.* *Han ligger i kalket Kammer, | ser med dogrende Hjerne | ud gennem Rudernes Rammer. *ThøgLars.J.35.* || drive ørkesløs og sløv omkring; sidde (osv.) dorsk og sløv; dovne. *Moth.D85. VSO.* Ved den sværteede Bilaggerovn sad gamle Jens Henrik og dogrede i en Armstol. *ThøgLars.FB.34.* jf. Feilb. **Dogre-hoved**, et. (ogs. **Doggerhoved**). (nu kun jy.) dum og sløv person; dumrian. *Moth.D85. VSO.* „Saadan en Husbond han fik da Straf? — „Du er nok et Doggerhoved!“ sa' Anders. „Fik han Straf! Nej, det blev nok Karlen, der fik Straf.“ *Aak.VB.128. jf. Feilb.*

Dog-skind, et. [I] (alm. m. eng. form: -skin). (efter eng. dogskin) en slags handske-skind, opr. fremstillet af hundeskind. *Nat Tid.¹⁴/1911.M.Till.1.sp.1. VareL.²179.* især i forb. dogskin(d)s handsker.

I. Dok, en. [døq] (nu næppe br.): **Dokke**. *Moth.D86. EPont.Atlas.II.210. PMøll.II. 59.* *Harboe.MarO.*) flt. -ker ell. -ke (*ArchivSøvesen.I.149. Saaby.¹*) (ligesom sv. docka, ty. dock († docke) laant fra ghholl. docke (holl. dock), (m)nt. docke ell. eng. dock; oprindelse uvis; især fagl.) 1) anlæg, i hvilke skibe kan bringes fri af vandet (ved reparationer ell. eftersyn); dels om et lukket havnebassin, hvoraf vandet kan pumpes ud (se Tørdok), dels om forsk. indretninger, hvorved skibet løftes op af vandet (se

Flyde-, Løftedok). Skibbyggeriet (*befordredes*) ikke lidet ved den Dock, som i Aaret 1734 blev anlagt paa Christianshavn. *Holb.Staat.505. EPont. Atlas. II. 210.* De havde . . til deres egen og andre søfarendes Skade, ødelagt den gode Dokke, som her tilforn var. *PMøll. II. 59.* Skibet var kommen i Dok. *Drachm. STL. 273. Scheller. MarO. jf.: (flere) Skibe (undslap fra is-skrningen) ved at hugge dybe Dokke i Vinterisen. Knud Rasm. G. 48. 2)* ved havne m. stærkt tidevande: *harnebassin, der kan lukkes (paa lign. maade som en tørdok), saa at skibene ikke ved ebbe kommer til at staa paa tør grund; lukket havn; havnedok (jf. Dok-bassin, -havn).* Vi har aftalt at tilbringe næste Løverdags sammen paa Dokkerne (o: i London), i Tunnelen, etc. *Grundtv. E. 127. (jeg) havde færdedes blandt Arbejderne langs Newcastles Kai og ved Themsens Dokker. Drachm. D. 21. Sal. VIII. 610. Hag. III. 213. ogs. (mods. Tørdok) kaldet vaad dok (eng. wet dock): OpfB. 2 I. 260. Man skelner mellem vaade Dokker (Handelsdokker) og Tørdokker (Reparationsdokker). Hag. 913.*

II. Dok, en. se Dukke.

Dok, i ssg.; især (*fagl.*) til I. Dok 1. **-bassin**, et. d. s. s. I. Dok 2. *Wolfh. MarO. 456. Sal. VIII. 610. -havn*, en. d. s. I 30 Danmark har kun Esbjerg en Dokhavn. *Hage. 913. -kammer*, et. bassin i en tørdok. *OpfB. 2 I. 262. Sal. 2 VI. 280.*

I. Dokke, en. se Dukke.

II. Dokke, en. se I. Dok.

III. dokke, v. se dukke.

IV. dokke, v. [døgə] -ede. vbs. -ning. (*af I. Dok 1 efter eng. dock*) ⚓ sætte (et skib) i dok (og underkaste det reparation olgn.); doksætte; ogs.: have (et skib) staaende i dok. Skulde Skibet da kjølhales, eller dokkes, da haver han . . at eftersee, at lating bliver forsvarligen forset. *SøkrigsA. (1752). 8652. Mall. HG. 67. 73. Funch. MarO. II. 27. Det første Skib, der er blevet dokket (paa værftet), er et norsk Skib. BerlTid. 15/10 1904. M. 3. sp. 3. Scheller. MarO. || intr., om skibe: ga a i dok; blive dokket. „Frederik VIII“ gaar . . til Malmø for at dokke. *DagNyh. 11/11 1918. 5. sp. 5. jf.: Vi dokkede ved den Norske Amerikalinies Dok i Brooklyn. smst. 20/11 1918. 7. sp. 4. Dok-mester*, en. ⚓*

1 [I.1] den, der har tilsynet m. en (tør) dok og ansvar for skibets dokning. *DagNyh. 11/11 1913. 1. sp. 6. 2 [I.2] (efter eng. dockmaster; om udenl. forhold) tilsynsførende ved skibes ind- og udsejling af en (vaad) dok. *Scheller. MarO. 211. -port*, en. [I.1 og 2] port, der lukker for en tørdok ell. en vaad dok. *Tekn MarO. 29. Sal. 2 VI. 280. jf. Sal. VIII. 611.**

Doks-hoved, et. se Dodshoved.

dok-sætte, v. (l. br.) d. s. s. IV. dokke. Den ægyptiske Regering har netet Rusland Tillaadelse til at lade en havareret Torpedojager doksætte her. *BerlTid. 13/11 1904. Aft. I. sp. 5. Hag. III. 213.*

Doktor, en. [døgdør; sj. (højt.) -tør; i best. f. ogs. (*vulg.*; nu sj.) døgdø'r(e)n (*Jesp. Fon. 570*)] (nu sj. skrevet **Dokter**. *Moth. D87. Holb. DH. III. 596. især i flt.: -e. Klevenf. RJ. 137. Rist. FT. 359. Docterne. Nic Holm. GA. 143. flt. -er (især Ø) [døgdø'rør, -tø'r(r)] (VSO. Heib. Poet. X. 158, ∞ sporer) ell. (*dagl. og især i bet. 2*) -e [døgdørə] (*Holb. NP. A3v. T Bruun. III. 78*) ell. (*især i bet. 1*) Ø m. lat. flt.-form: -es [døgdø'rəs] (*Holb. Paars. 170*). (ænyd. d. s. ell. dokter; fra lat. doctor, lærer; af docere; som titel foran navn alm. skrevet Dr. (phil., jur. osv.))*

1 (egl. forkortelse for doctor juris, medicinæ, philosophiæ, theologiæ osv.; især univ.) person, der har taget doktorgraden (1), ell. som af et universitet har faaet tildelt doktorværdigheden (uden forudgaaende disputats) som ærestitel (se Æresdoktor). Dokter i den hellige skrift (nu: dr. theol.). *Moth. D87.* „Jeg vil vide, i hvad Videnskab I er Doctor.“ — „Jeg er Doctor i Doctorskab.“ — „Er I Doctor Medicinæ, Juris, Theologiæ eller Philosophiæ?“ *Holb. Mel. III. 6.* *Magister og Doctor mon være | Den Rector højlard og from. *Blich. D. II. 83.* kald mig ikke Professor, jeg er kun Doktor. *Bergs. BR. 50.* en Doktor i Samfundsvidenskaben. *Brandes. VI. 169. 2* (egl. forkortelse for doctor medicinæ; jf. ssg. som Kvægdoktor, Tanddoktor; dagl.; uden for spøg. ell. mere folkeligt spr. nu oftest foran navne ell. i best. f.) læge. Alle doktere i verden kand ei hielpe ham. *Moth. D87.* *Og Docterne Recept vil ikke foreskrive, | Hvis han ey slenger strax en Dalers-Penge fram? *Wadsk. 84.* Gud naade dem, som dependere af Doctere. *Klevenf. RJ. 137.* *Min Doctor er en ærlig Mand, | Han siger: Du maa drikke | Alt hvad du vil. *Storm. S D. 167.* *jeg har ei megen Tro | Til Doctorne. *Oehl. T. 177. Heib. Poet. I. 130.* „Hendes Sygdom er slet ikke farlig!“ svarede Lægen . . „Det sigt I Doctorer saa tid, naar Vorherre dog tager Patienten.“ *Gyld. III. 171.* *En Doctor kom og skrev Latin | Og gav ham bitter Medicin. *Den store Bastian. (1867).* 9. den nye, frit praktiserende Læge, Doktor Ingerslev (der naturligvis ikke var Doktor (o: dr. med.)). *Gjæl. VG. I.* *Vist faar de (o: patienterne) Jul. Deres trofaste Vogtere, | travende Plejersker, dagtravle Doktorer. *Rørd. (Pol. 12 1905. 1. sp. 2).* jeg har været hos doktoren med mine øjne (o: konsuleret doktoren m. h. t. mine øjne) | jf. Feilb. (overf.:) Sorg er ingen god Doctor, og Bekymringer betaler ingen Mands Gjeld. *PA Heib. Sk. III. 14.* Tiiden . . er den allerbeste Doctor (*Lieb. DQ. II. 73:* Læge) baade for denne og meget værre Sygdomme. *Biehl. DQ. III. 88. jf.:* *Cupido saarer vel, han ogsaa Doctor er. *Holb. Paars. 201.* *For at kurere denne Meen, | Man lader Smeden, Stædets Doctor, hente. *Wess. 94.* doktor hjælp elæs, se hjælpelæs. **Doktor-afhandling**, en. [1] (jf. -grad 1). Han har indleveret sin Doktorafhand-

ling og faaet den antaget. *PCV Hansen. Den hellige Lidenskab. (1919). 114. Sal.² VI. 601.*

Doktorand, en. [døgdø'ran'd] *ft. -er. (fra mlat. doctorandus; univ.) person, der skal forsvare ell. (især) forsvarer en afhandling for doktorgraden; præses. J.Baden.Fr.O. Naar man ved Doktordisputatser ikke ret véd, hvorledes man skal komme Doktoranden til Livs, angriber man ham for hans Trykfejl. Brandes.F.257.*

Doktor-bog, en. [2] (*nu næsten kun dial.*) lægebog. *Moth.D87. Tode.VI.33. Man kan læse sig endnu sygere i Doctorbøger. HC And.III.222. Feib.*

-disputats, en. [1] 1) mundtligt forsvar af en (til erhvervelse af doktorgraden skreven) afhandling. *MO. naar man overværer en teologisk Doktordisputats. Pol.²⁶/s1920.3.sp.2. 2) afhandling til erhvervelse af doktorgraden. Brandes.XIII.515.*

doktorere, v. [døgdø're're, døgdø're're] 20 (ogs. skrevet *doktere*. *Moth.D88. Wess.Gr. 18. And.Nv.DM.44.*)

-ede. vbs. (sj.) -ing. (af Doktor, jf. Doktori samt ty. doctorieren, mlat. doctorare; dagl.) 1) (spøg., univ., l. br.) disputere for doktorgraden; erhverve doktorgraden. Moth.D88. || (nu næppe br.) trans.: gøre til doktor (1). Det er en forslagen Pige. (hun) fortæner at doctoreres. Holb.Philos.IV.7. 2) (især nedset.; jf. doktre)

optræde som læge; forsøge at helbrede; kure 30 **ere paa (en).** "Nu vil vor Foged, at jeg Doctorere skal, | Den Dosmer tæncker ey, at jeg er General. *Holb.Paars.167.* "Saa I bliver bestandig ved at doktorere" — "Immerværk, og bliver I nogen Tid syg, min Ven, saa kom til mig." *Wess.Gr.18. Hrz.D.III.132.* at fremstille Jesus som en . . Mirakel-Læge, der doktorerede gratis paa . . syge Krøblinger og Stakler. *Jak.Knu.LF.49. (han er) mangen Gang . . rejst flere Mil frem*

og tilbage paa Doktorering for et Par Kro- 40 ners Penge. Myl.Erich.NS.26. overf.: man maatte doktorere paa de Beretninger, de havde afgivet for Retten. Pol.²⁴/s1921.11.sp.5

Doktor-fisk, en. [2] **✗ vestindisk fisk af familien Theutides (med en torn paa hver side af halen, som saarer, hvis man griber den); kirurg, Acanthurus chirurgus. Coll.O. S&B.**

-gilde, en. [1] **gilde i anledning af erhvervet doktorgrad. vAph.(1764).** Det var i Selskabet ved (*HCørsteds*) Doktorgilde, at den varslende Episode indtraf, der ligesom aabnede et Indblik i, hvad der gjæredes i . . Oehlen-schlåger. *PHans.III.8. Sal.²VI.283.*

-grad, en. 1) [1] **akademisk grad, der erhverves ved (mundtligt forsvar af) en af vedk. fakultet antagen videnskabelig afhandling (se -disputats) ell. tildeles af et universitet som ærestitel. at tage doktor graden. Moth.D88. Holb.Paars.280. *Hvo vilde derfor Finger ad | Den gode Lukas pege, | Fordi han ej har Doktorgrad, | Men kalder sig kun Læge. Falst.77. *han har Doktorgraden, | Endskjøndt man ikke rigtig veed hvori. Pal.M. VI.282. Du bliver Noget! Du faaer bestemt Doktorgraden. HCAnd.VI.391. at disputere**

for den filosofiske doktorgrad | 2) [2] † **lægestand.** „er Apothekeren hiemme?" — „Jo hand er . . men er icke at faa i Tale; thi den heele Doctor Grad er her i Dag.“ *Holb.GW.IV.4. sa.NP.A3v. \ -grad*, en.

[1] **vistnok spøg. forvansking af -grad (m. hentydning til -kost). »jeg (haaber), at I to i det ringeste ikke disputerer mig Doctor-Graden.“ — „Ney vist ikke; du skal i saa Maade være gandske forvisset om Doctor-Grøden.“ *Holb.Philos.IV.3. smst.II.4.***

-hat, en. [1] **hovedbeklædning (jf. Moth.D88: et sær slags luer, af rødt fløiel, der tidligere (endnu i Sverige, England osv.) som et værdighedstegn blev sat paa hovedet af de nyudnævnte doktorer (jf. -ring); ogs. uegl. om doktorværdigheden, doktorgraden. Holb.Hec.II.3. (han viste) saa mange forunderlige Prøver paa sin Kunst og Lærdom, at alle Tilstædeværende dømte ham Doctor-Hatten fuldkommen værdig. *Bagges.NK.a4v.***

de, som skrive for at erholde Præmie, ere ligesaa lidt videnskabelig stemte, som de, der skrive for en Doctorhat. Grundtv.Udv. I.199. Heib.Poet.IX.401. han vandt doktorhatten med ære | sj. (jf. -grad 1): velstudeerte Folk, der gjerne kunde tage Doctorhatten i alle mulige Faculter. *Scharling. N.365. † -hue*, en. [1] **d. s. s. -hat. vAph.(1764).**

Doktori, et. [døgdø'ri?; -o'ri?] (af, af Doktor (2), doktorere) 1) † **lægemiddel; medicin. Dokteri. Moth.D88. 2) (dagl.; sj.; nedset.) som vbs. til doktorere 2. (han har) et Kald, en nyttig Virksomhed (o: som læge) — skjønt Himlen maa vide, hvorledes det egentlig staaer til med hans Doktori. *EBrand.L.54.***

Doktor-inde, en. (ænyd. d. s. i bet.: læremesterinde; nu sj. (spøg.)) 1) **doktors hustru; især (til Doktor 2): lægefæue. Moth.D88. *Saa talte til sin Mand den kloge Doktor-Inde. *Holb.Paars. 168. sa.Sgan.11sc. Blich.II.27. D&H. 2) (nu næppe br.) kvindeligt doktor; især (til Doktor 2): kvindeligt læge. hun (sagde) sig at være en Doctorinde og at have været i Mannheim for at gjøre en stor Cour. *Kle-venf.RJ.46. (om en „signekælling“:) FrHorn. PM.141. (overf.): saasom han har cureret mig, saa vil jeg og være hans Doctorinde. Holb.Rpb.III.11.****

-kost, en. [1] (foræld.) **doktorgilde, som den nyudnævnte doktor skulde foranstalte for professorerne ofl. (Kalk.V.128). Moth.D88. Sal.²VI.283.**

-promotion, en. [1] (univ.) **hejtidelig udnævnelse til doktor. vAph.(1759). Sal.²VI.283.**

-ring, en. [1] **ring (i Danmark nu m. et Minerva-hoved, omgivet af en laurbærkrans) som tegn paa doktorværdigheden (jf. -hat). Dokter-Ring . . en slet (o: glat) guldring som settes den på tommelfingeren, som gøres til doktor. *Moth.D88. (doktorværdigheden medfører) Ret til at bære, som akademisk Hæderstegn, en Doctorring. Forordn.²/s1824.88. *(opponenten) stod saa op og brugte Mund | Om en Trykfejl, jamen det nytted ingen- ting, | For (doktoranden) han fik baade***

Hat og Doktor-Ring. *Blækspr. 1901.47. Berl Tid.^{29/12} 1903. M.3.sp.1. Sal.² VI.283. † -seddel*, en. [2] *recept. Moth. D88. VSO. -skab*, et. [1] (sj.) *doktorværdighed*. der er mange, hvis Doctorskab hænger alleene i Kioelen. *Holb. Mel. III.6. jf. u. Doktor 1. Doktorske*, en. [1] *døgdarsøg* (sj.; nu kun spøg.) d. s. s. Doktorinde. (om *signekælling*, „klog kone“.) *FrHorn. PM.138. JySaml. IV.244.*

Doktor-stol, en. [2] en slags magelig *agostol*, som en læge bruger (ell. navnlig tidligere brugte) ved befording paa landet (i bøndervogne), han blev bragt til Sæde i den magelige Doktorstol. *ØBernh. X.274. Goldschm. VII.189.* En Bondevogn med et Par vinterlodne Heste og en Doktorstol bagi. *Pont. DR. V.61. BerlTid.^{25/12} 1916. M.2. -svamp*, en. [2] ♀ *fyrsvamp*; *Boletus foventarius L. JTusch.354.* **-visit**, en. [2] (dagl., sj.) kort *visit*; „fransk“ *visit. Gadeordb.² -vogn*, en. (l. br.) [2] en (land)læges vogn. *MO.* Hun kommer altid kørende i en lille Enspænder-Karet, der ser ud som en Doktorvogn. *Nans. JD.27. doktre*, v. [1] *døgdre* -ede. (ænyd. d. s., jf. ty. *doktor*; af *Doktor 2*; nu kun *ty.*) d. s. s. *doktorere 2. Feilb. JMjensen. Vendelbomål. (1897-1902). 23.217. overf.:* (at frembringe kunstig træk) er at doktre paa Vejret. *JVJens. Intr.139. I. Dok-trin*, et. ⚓ om (en af) de af- 30 sætser paa siderne af en tordok, imod hvilke skibet, der dokkes, kan afstives. *Wolfh. MarO. 456. Scheller. MarO.211.*

II. Ø Doktrin, en ell. (sjældnere) et (*BibliotH.³347*). [døgt'ri:n] flt. -er. (af lat. *doctrina*, afl. af *docere*, se *docere*; jf. *Dogme*) lære; læresætning; teori. *Moth. Conv.D 51. Tode. ST.I.30.* (en stærk frihedsstræben) gjorde sig mere gjældende i Fraser og Doktriner end i positive Begreber og Prin- 40 ciper. *Dauids. KK.216.* Ridderærens Begreb udformes til en Doktrin og faar sin Lovbog. *V Ved. R.350.* de arab. Lægeskoler, hvis Doktriner i hine Tider, 13.-16. Aarh., beherskede Kirurgien. *Sal.² III.445.* **Ø doktriner**, adj. [døgt'ri:nær] (fra fr. *doctrinaire*, af *doctrine*, *doktrin*) som (især nedset.: paa en ensidig, forblindet, pedantisk maade) bygger paa ell. holder fast ved doktriner (teorier olgn.). M. er overbevist So- 50 cialist, troende, glødende Socialist, og som saadan doktriner. *Brandes. F.265.* han var inderlig doktriner, saa han drog Konsekvenserne af sine pædagogiske Grund- sætninger uden tilbørligt Hensyn til Virkeligheden. *JoakLars. F.II.78. EHenrichs. M F.I.198.* || som subst.: (Estrup) var paa sin Vis en Doktriner, en Konsekvensmager. *smst.55. Brandes. Volt. II.140.* (nu l. br.) m. substantivisk bøjning i flt.: *Doctrinaire*erne 60 ville bevise Alt, Dogmatikerne særdeles Meget. *MilConv. II.502.*

Dok-tærskel, en. ⚓ *anslaget for dok-* *potten. Wolfh. MarO.456. Scheller. MarO.211.*

Dokument, et. [døgmæn'd] flt. -er. (ænyd. d. s.; fra lat. *documentum*, *bevis*, be-

lærende eksempel; af lat. *docere*, se *docere*; især jur.) *bevis*; (retsligt) *bevismiddel*; *redegørelse*, der tjener som *bevis*. saa fremt det ikke med klar og oprigtig Document og Specification *bevisis. DL.5—2—21. jf.:* (*Venus*) har intet villet skiule af hendes Documenter, som kand tiene til Sagens Opløsning, men har villet lade dem komme til Rettens Kiendelse (o: har ikke vægret sig ved at fremstille sig nogen i skønheds-konkurrencen). *Holb. Ul. Prol.* den hellige Fader veed ganske vel, at der ere de Klostermænd, som vise med levende Dokumenter (o: børn), hvad Æg og god Viin formaaer. *Tode. VI.160.* || nu især: skriftlig fremstilling, der er bestemt til at være ell. kan bruges som *bevismiddel*; *aktstykke*; skreven *redegørelse*. *Holb. Kåndst. V.3. Langebek. SA.28.* Notarius foldede omhyggelig dokumentet sammen og stak det ind i den lange blå konvolut. *NMøll. H.134.* Obduktionsberetningen skal nedskrives og afgives straks; og den er et juridisk Dokument, som der ikke bagefter maa rettes i. *KPont. Retsmed. II.8.* Falsk (kan) ogsaa . . begaas med Hensyn til trykte Dokumenter. *Sal. VI.306.* (spøg.:) „Jeg petitionerer,“ raabte denne, inden han vel havde gjenneuset sine „Dokumenter“ (o: spillekort). *Blich. IV.507.* || (efter fr. *document* *humain*, *bevis*, taget fra det virkelige liv, virkelighedsagttagelse (som grundlag for naturalismens kunst); æstet.) man har ogsaa lært at forstaa de Tings Betydning, som Livet til enhver Tid har omgivet sig med, og at de ere „Dokumenter“ ligesaa vel som Krigserklæringer og Fredstraktater. *JLange. III.193. † Dokument-barn*, et. (sj.) adoptivbarn. *Ing. EF. VIII.9. Dokumentation*, en. [døgmænta'fō'n] (jur.) vbs. til dokumentere; spec. om et særligt led af proceduren for højesteret, bestaaende i oplæsning af det skriftlige *bevismateriale* (i ud- 40 drag). *Til Documentationen jeg mig skyndte, | Løb Acterne igjennem, Blad for Blad. *PalM. VII.327.* Documentationen i (en bestemt) Proces for Højesteret varede . . et Par af Formiddagstimerne i Gaar. *Pol.² 1920.2.sp.3. dokumentere*, v. [døgmæn'te'ra] -ede. vbs. -ing (Saaby.¹) ell. **Dokumentation** (s. d.). (af mlat. *documentare*; især Ø ell. jur.) *godtgøre v. hj. af (især skriftlige) dokumenter; bevise; fastslaa. Leth. (1800).* At jeg just ingen Helt var i hiin Tid, lader sig dokumentere med flere Exempler. *Hauch. MfB. 39. Tops. III. 141.* jeg kan dokumentere, at jeg har baade lagt Planen og forudset Udfaldet. *Bøgh. III. 69.* (han) opbrugte sit Forraad af Skjældsord for at dokumentere for sig selv, at han var et godmodigt . . Fæhøved. *CMøll. M. III.87.* saadanne Tilfælde, hvor væsentlige Misforhold kan dokumenteres. *Pol.² 1920.7.sp.1. Dokument-falsk*, subst. (jur.) forfalskning ell. misbrug af dokumenter. *Goos. II.11. Sal. VI.306. -mappe*, en. (læ-

der)mappe til dokumenter oln.; portefeuille. Homo.S.G.L.68. NatTid. 9/1913.M.Till.1.sp.3.

I. Dol, en. se I. Dole.

II. dol, adj. (ogs. *dul*. alm. i bet. 1. jf. u. Dol-hus, -hærdet). (ænyd. *dul*, *sløv*, *glda.* dol, *overmodig*, *stolt*; fra mnt. *dol*, *dul*, *sløv*, *taabelig*, *gal*, jf. *ty.* toll, eng. dull; besl. m. *dulme*, *Dvale*) **1)** (*dial.*) *sløv*. 1.1) om personer: *sløv*; *dvask*; ogs.: *rolig*; *stilfærdig*. MDL.87. Thorsen.132. Kværnd. jf. Esp. 60. Dulhed. Dangaard. Ulige Vilkaar. (1904). 57. 1.2) om skærende redskaber: *ikke skarp*. Moth. D174. Feilb. IV.101. Kværnd. **2)** (m. h. t. bet.-udviklingen: *stolt* — *køn*, *jf.* *stolt*; *ju.*) *som er af et pynteligt udseende* (m. h. t. klædedragt); *køn*; *smuk*; „flot“. Moth. D88. *Hun er saa dol en frov (v: frue). Schandrup. H2v. Wadsk.7. (hun) havde allerede smykket sig. „Goddag, Maren!“ siger han, „hvad Lav har det, at du skal være saa „dol“ i Dag?“ Blich. (1905-07). II.9. MDL. Feilb.

Dolcian, en. se Dulcian.

† **Dold**, en. (ogs. *Dolde*. Moth. D88). *ft.* -er. (ænyd. *d. s.*; fra *ty.* *dolde*; oprindelse usikker) *blomsterskærm*. Moth. D88. VSO.

doldig, adj. se I. daarlige.

I. Dole, en. (ogs. (m. *ju.* form) *Dol*: MDL.77. MylErich. VJ.215). *ft.* -r. (*glda.* *dol*; fra mnt. *dol*(l)e, *grøft*, jf. *ty.* *dole*, *afvanding*, *grøft*, eng. *do*(o), *markskel*; *vist* besl. m. *Dal* og *Dølle*; *nu kun dial.*) *grænsskel* (for enge, marker, klitter oln.), *som oftest bestaaende af opskaarne græstørv*. Den fredede Klit bør gjøres kjendelig, og her til kan man betjene sig af saakaldte *Doler* eller *Knoppe*. Det er omtr. 2½/2 a 3' høie, afstumpede Pyramider, som opføres af Grønsvær ved Foden af den indfredede Sande. Andres. Klitf. 317. Engene var (under fællesskabet) *ikke indgrøftede* som nu, men hver Mand havde alligevel sit Stykke. Skjellene blev afmærkede med omvendte Græstørv, „Doler“. Feilb. BL.173. jf.: Tørvedol. MylErich. VJ.214. **II. dole**, v. -ede. (af I. Dole; jf. *inddole*; *nu kun dial.*) *afmærke v. hj. af doler*. at *dole* enhver Bondes Lod af i Marken. Talemaaden bruges her i Jylland. Rahb. Min. 1795. I.162. Feilb.

Dolemetsker, en. se Dolmetsker.

I. Ø dolere, v. [døle:rə] -ede. (af lat. *dolere*, *smerte*, *gøre ondt*; *nu l. br.*; jf. *kon-* *dolere*) *føle smerte ell. ærgelse (over noget)*; *jamre ell. beklage sig (over noget)*; ogs.: *anke*; *klage*. *Han klavrer op igjen, og ned han dratter | Igjen fra Dyd og Forsæt just som sidst, | Og just som sidst han angrrer og doler. PalM. IV.371. I vore Dage . . har Vittigheden ogsaa søgt at forsvare den græske Gudelære, og doleret over dens Fortrængelse. Oluf Worm. Overs. af Juvenal. (1838). 193. Der er ofte blevet doleret over, at de politiske omvæltninger hos os er komne så bratte. ADJerg. IV.56. Hørup. I.6.

II. dolere, v. se *dollere*.

Dolfin, en. [døl'fi:n] *ft.* -er. (gennem

holl. *dolfijn* ell. eng. *dolphin* fra oldfr. *daulphin*, af lat. *delphinus*; se *Delfin*) ✕ *slægt af makrelfiskene, guldmakrel, Coryphæna. Lütken. Dyr. 339. Sal. V.360.*

Dol-haler, en. [d'ðol-] (af holl. *dol*, *aaretold* (se *Told*)) † *lære*, *hvorved en blok er fastgjort opefter for at hindre blokken i at falde ned, hvis dens tov skulde springe. Harboe. MarO. Sal. VI.287. jf.: Netop den Dag var der kommet nogen Brise, og for at han (v: kadetten) ikke under Slingringen skulde „tørne“ — støde — imod Vantene, havde man anbragt „Dolhalere“ — spinkle Ender til at holde igjen med — paa begge hans Been. W Carstensen. Den gamle Skole. (1882). 235.*

Dol-hus, et. [d'ðol-] (ogs. *Dulhus*. *Holb. Ep. IV.186* oft.). (fra nt. *dolhus*, jf. *ty.* *tollhaus*; af nt. *dol*, se *II. dol*; *foræld.*) *daarekiste*; *galehus*. *Hvor kommer det . . at der ikke er en Giek i verden til, | Som i et Dolhuus jo sin Naboe have vil? Worm. Sat.33. *Hvad Arbejd var det ej, om man kun gjorde Liste, | Paa Daarer, som man seer i mangel Daare kiste . . | Mod Verdens Dulhuus dog det ej at ligne er. *Holb. Sat. I. B4v. sa. Ep. V.338*. Verden som et Dolhuus addeelt i sine besynderlige Værelser. *Falst. 127. jf.: Verdens store Dollhus. Eskram. GC.186.* -**hærdet**, -**hærdig**, adj. (ogs. *dul*, *dølhærdet*. MDL. AarbFrborg. 1920.87). (*vistnok* af *II. dol* i bet. „*sløv*“; *egl.*: (*for*) *hærdet* *indtil sløvhed*; „alm. hos den kjøb. Almue.“ *Levin*; *nu vistnok kun dial.*) *forhærdet*; *forstokket*; *følesløs*; *sløv*. *Dulhærig*. Moth. D162. *Dulhærred*. smst. *Junge. 376. MDL.* du ved sæl, hvor død og dulhærrig han er bleven ved al sin Svir og Spillerase. *ZakNiels. NT.113.*

I. Dolk, en. [dølg] *ft.* -e. (ænyd. *d. s.*, jf. nt. holl. *dolk*, *ty.* *dolch*; oprindelse usikker) **1)** *kort (som oftest tvæegget) stødvaaaben (ofte brugt som sidevaaben af officerer oln.)*. I Betientere ere ligesom Abner, der kom og hilsede Roland sigende: Hil være dig min Broder, og med det samme stikker ham Dolken i Hiertet. *Holb. Jep. III.1.* hun (stak) sig selv ihjel med en *Dolek*. *sa. Vgs. (1731). II.5.* *Ha, var det Dolk og Gift, som jeg tilbød ham. *Ev. V.216.* *Han vilde overtale mig | At støde denne Daggert i dit Bryst . . | Jeg Dolken fik, forsynet vel med Gift; | Jeg skulde støde den i Trygvesøn. *Oehl. HJ.87. Wolph. MarO. 514.* jf.: Hjørnetænderne (hos rovdynene) ere blevne stærke Kroge eller *Dolke*. *Frem. DN. 462.* || ofte i billedl. udtr. og sammenligninger. Ha, hvert Ord en *Dolk*! *Ev. III.196.* Det var som der foer en *Dolk* igjennem ham hvergang Navnet Spontani nævnedes. *Ing. LB. III.125.* *mens jeg tog mig en lille Luur, | havde min Skjæbne Dolken hvæset. *Hostr. G.57. 2)* (*nu kun bornh.*) *tulle haarpisk*. mit Haar, som jeg var meget for lidt nævenem til at frisere paa en Tid, da man skulde have Hestekotopper, Bukler

ved Ørene, og Dolk . . eller Pung i Nakken. *Rahb. E.L. 154. Esp. 48.*

II. Dolk, en. [dø'lg] *flt. -e.* (no. *dolk*, *klump*, *klodset*, *doven person*, *jf. no. dolg*, *bornh.*, *sv. dial. dalk*, *nt. dalk*, *dejagtig mel-spise*, *ty. dalk*, *talk*, *klodrian*; *til bornh.*, *no. dial. dalka*, *dingle*, *best. m. dalre*; *sml. Ædedolk*; *mest dial.*) *klodset ell. ubehøvet person*; *dumrian*; *klodrian. Bredahl. I. 131.* *Sønnen var en lang og kluntet Dolk | med Dinglekrop og store løse Lemmer. *Schand. UD. 4.* „Du har da vel assureret, Ole?“ „Ja jeg havde rigtignok tænkt paa det; men saa blev det da ikke til Noget.“ „Saa er Du dog ogsaa en rigtig Dolk, Ole!“ *Ant. Niels. FL. I. 84.* Nu har jeg aldrig set saa galt i mine Dage — Hans Bøje! . . Goddag, din gamle Dolk! Og velkommen, velkommen! *Zak Niels. Maagen. 23. sml. Esp. 46. jf.: *en gemtylig Dolk (o: fyr). RSchmidt. FV. 34.*

III. † Dolk ell. Dolke, en. (af *uvis oprindelse*) ☞ *strandhjejle*, *Tringa squatarola*. *VSO.*

Dolke, *i ssg.* [dø'lg] af *I. Dolk 1*, *jf. Dolke*. **-bajonet**, en. ☞ *d. s. s. Knivbajonet. Sal. V. 362.*

I. Dolk, en. se *III. Dolk*.

II. dolke, *v.* [dø'lgø] *-ede.* (af *I. Dolk*; *jf. ty. dolchen*; *dagl.*, *især spøg.*) *dræbe v. hj. af en dolk*. de Karle . . dolker En for et godt Ord. *Rahb. Tilsk. 1803. 484.* han vilde dolke Sundby ihjel. *Ing. L.B. III. 139.* (hun) havde stor Lyst til at dolke (*orig. 235: myrde*) mig med en Brødkniv. *Bergs. PP. 227. Sv. La. HjG. 203.* Jeg har længe tænkt paa, at hun skulde dolkes . . Kniven har jeg købt igaar til det samme. *Pol. 9/10 1907. 4.*

Dolke, *i ssg.* [dø'lgø] af *I. Dolk 1*, *jf. Dolke*. **-greb**, et. (*ogs. Dolk*. *Ing. KE. II. 238.*) det 15de-16de Aarhundredes Page-drugt med . . Dolkegrebet stikkende ud af Bæltet. *Schand. TF. II. 61.* han knyttede Haanden om sit Dolkegreb. *Drachm. VD. 173.* **-stik**, et. *egentlig jeg skylder dig i Livet | Et Dolkestik. *Oehl. X. 37.* han var myrdet med et Dolkestik i Brystet. *Hauch. VI. 450.* || *billedl.*: hvert venligt Ord, hvert livligt Blik, I vexlede, var mig et Dolkestik. *Ing. V.S. III. 100.* *Skammens Dolkestik. *Badt. 32. Kierk. XIII. 271.* der skar et Dolkestik af Smerte gennem mine Øjne og Øren. *Rørd. RH. 121.* **-stik-due**, en. ☞ *tropisk dueart (m. en blodrød plet paa brystet), Phlogoenas luzonica Scop. Sal. 2 VI. 489. †-sting*, et. *d. s. s. -stik. v. Aph. (1764).* || *billedl.* denne Tidende har været et Dolkestik for mig. *Tode. S. 105. Molb. Breve. 36.* **-stød**, et. (*sj. Dolk*. *Ev. I. 60.*) *d. s. Brandes. VII. 627.* || *billedl.*: *Ev. I. 60.* hun hulkede . . som havde jeg bibragt hende hundrede Dolkestød i Hjertet. *Schand. LF. 218.*

Dolk-greb, et. se *Dolkegreb*. **-hale**, en. (*zool.*) *leddyrart, hvis hale ligner en dolk; Xiphosura. Lütken. Dyr. 478. Bøv. P. III. 419.* **-hveps**, en. (*zool.*) *hvepsart, hvis legemsform minder om en dolk; Scolia. Bøv. P. II. 472.*

-stak, en. (*bot., sj.*) *tilspidset og stikkende forlængelse af græssernes inderavne ell. anden plantedel. Drejer. Bot. Term. 129.* **-stød**, et. se *Dolkestød*.

Dollar, en. [dø'ler, ogs. d'ø'ler] *flt. -s ell. (dagl.) d. s. (fra eng. dollar; af nt. daller, se I. Daler)* betegnelse for forsk. mønter, især for en møntenhed i Nordamerikas forenede stater (à 100 cents). *J. Baden. FrO. II. jeg (har) aldrig nogensinde fra Amerika . . faaet en Dollar for mine Skrifter. H. Cand. Breve. II. 700.* (han saa matrosen) sidde paa sin Skibskiste og regne Dollar ud i Kroner. *Gravl. J. 71.* den almægtige Dollar. *Arlaud. 573.* en mexikansk Dollar. *JV. Jens. Sk. 82.* i Dollarens Land (o: Nordamerika). *Homo. S. VD. 89.* **Dollar-prinsesse**, en. *især (spøg.) om de amerikanske pengefyrsters døtre. Dollarprinsessen. (ope-rettetitel. 1909).*

Dollemos(ser), en. se *Dunhammer*. **Dollemos(se)**, en. se *Dormeuse*.

dollere, *v.* [dø'le:rø] *-ede. vbs. -ing* (*Opf. B. 2 II. 324.*) (*fra fr. doler, lat. dolare, tilhugge; garv.*) *rensede garvede huder for vjævnheder paa kødsiden. Skind, som ere meget beskadede . . slibes („dolleres“) med Pimpsten paa Kjødssiden. V. Bøgh. Garveriet. (1896). 223. Sal. 2 VI. 291.* || *hertil: Dolle-remaskiner. V. Bøgh. Garveriet. (1896). 223.*

dollig, *adj.* se *I. og II. daarlig*.

Dolm, en. se *Dulm*.

Dolma, en. [dø'lma] *flt. dolm(a)er.* (*jf. sv. (kål)dolma; egl. et tyrk. ord; kog.*) (*ret bestaaende af et*) *hvidkaalsblad med indrullet fars; kaaldolma. Frk. J. Kogeb. 59.*

Dolman, en. [dø'lman] *best. f. -en* [dø'lma'n(a)n] *flt. -er* [dø'lma'nø'r] (*gennem magyarisk dolmany fra tyrk. dolaman*) ☞ *snorebesat, kort trøje, tidligere hørende til husaruniformen. *Hvor (husarens) korte Dolman tæt | Til de brede, de mandige Skuldre slutter. Tode. SU. 216. Drachm. DM. 97. CEw. DV. 102. jf.: der er han med sin Husarhue og sin Dolmantel. Oehl. XXVI. 181.*

dolme, *v. se* *dulme*.

† **Dolmetsker**, en. (*ogs. Dolemetsker: Æreboe. 117. Tolmetsker: Oehl. XVII. 14.*) *flt. -e.* (*jf. ænyd. dolmetsking, oversættelse; fra ty. dolmetsch(er); vist egl. tyrk.; best. m. Tolk*) *tolk. JJuel. 425.* (*jeg skulde*) være *Dolemetsker* imellem Envoyen og Rysserne. *Æreboe. 117. Syngesp. V. 15. 116. J. Baden. FrO.*

Dolmeuse, en. se *Dormeuse*.

Dol-slag, af *dal(e)*, *ned (best. m. Dal) og slach, slag; foræld.*) *modestlignende klædningsstykke, brugt af kvinder til at dække skulder og hals. Troels. L. X. 136. Sal. V. 443.*

dolte, *v. -ede.* (*jf. no. dial. dolta, bytte sammen, jy. dolt, lap paa klæder, som er sat klodset paa; jy.*) *i forb. dolte ind, rulle ell. vikle ind (i noget).* hun stod og smaa-

frøs . . med Hænderne doltet ind i Forklædet. *Aakj.FJ.13.*

I. Dom, en. [døm'] *Høysg.Anh.21. ft. -me.* (æda. d. s., oldn. dóm, eng. doom, got. doms; besl. m. Daad, -dan, Dont; jf. -dom)

1) *afgørelse, der træffes, ell. virksomhed, der udøves af en dommer ell. domstol. 1.1)* (især jur.) en af en dommer ell. domstol truffen afgørelse i en retssag. saa fremt der skal offentlig Dom in mellem Parterne afsigis. *DL.2-17-18* (jf. afsige 3). I skulle ikke gjøre Uret i Dommen, du skal ikke ansee den Ringes Person og heller ikke gjøre Ære af den Vældiges Person. *3 Mos.19.15.* dommen bør, som udømt, død og magtesløb at være. *Moth.D223.* (birke dommeren) bilder sig ind at have et stort Hoved; hvorvel hand haver slet intet, som mand kand mercke af hans Domme. *Holb.Jep.II.3.* Dommeren kand jo forandre Dommen, og sige, at hand dømte feil første gang. *smst.IV.6.* disse Domme indstævnes lige for Høieste-Ret. *Stampe.I.334.* dommen lød paa fristfældelse; || i faste forb. eksekvere, fuldføre en dom, se eksekvere, fuldføre. faa dom over en, faa en dømt. *MO. D&H.* dommen falder (∴ bliver afsagt), se falde. fælde dom, se fælde. der gaar dom i en sag *olgn., (jur.) sagen optages til doms; der bliver fældet dom i sagen. DL.1-5-9.* *Dagen, | Før Dom skal gaae i Sagen. *Wess.136. jf.:* Sag, i hvilken der, hvis Citanten ikke giver Møde, vil gaa Udeblivelsesdom (ved højesteret). *Berl.Tid.19/6.1920. M.2.sp.4. (m. overgang til 2.2):* *Tal selv min Sag, naar Dom skal gaa. *Grundtv.SS.IV.417.* dommen gik († faldt. *Moth.D224*) ham imod, han tabte sagen. *Mau.I.126. MO. Aarb.Vejle.1919.145.* dommen gik ham med, (nu næppe br.) han vandt sagen. *Moth.D224.* lov og dom, se Lov. || *spec.:* retslig afgørelse, som dommer den anklagede skyldig; skyldighedsdom; straffedom; straf. *hans Familie til Skiendsel regnes vilde, | Om hængt han blev, | Og dette var hans Dom. *Wess.106.* *her var Grund til | Benaadning, Grund til at forandre Dommen | Til Landsforviisning. *Hzr.XVI.151.* *han (staar) som en Synder, der venter sin Dom. *Rich.IA.2.* (hun) opsøger den Dømtes Advokat og udspørger ham, om der ikke gives noget Middel til at faa Dommen formildet. *Brandes.III.687.* betinget dom, se betinge 3.2. lide dom, (nu næppe br.) faa dom; blive dømt. lide og undgieldte Dom efter Landsloven. *DL.5-10-3.* Delingventinden . . er stævnet til at lide Dom. *Stampe.II.38.* (jf. bet. 2:) den, som forvilder Eder, skal lide (*Chr.VI., 1907:* bære) Dommen. *Gal.5.10.* || den skriftlige optegnelse af dommen; domsakt. Skrivere skulle i Dommen alt det indføre, som Hovedsagen angaar. *DL.1-8-5. Forordn.11/1800. §§.* Dommen (∴ i rigsretten) udfærdiges i Rettens Navn, forsynes med

dens Segl, underskrives af Formanden. *Lov.12.1852. §§5. 1.2)* handlingen at domme; domfældelse; rettergang; især i forb. til doms (nu kun bibl. til dom). al Israæl . . kom til Doms til Kongen. *2Sam.15.6.* Herren . . har beredt sin Throne til Dom. Og han skal domme Verden med Retfærdighed. *Ps.9.8.* om Torsdagen ageres Sager til Doms. *Holb.Staat.525. Rahb.Tilsk. 1798.790.* *Så står jeg på Torvet den ganske Dag | og hører Klokkerne kime. | Jeg slipper ej ind, før Husbonden går | til Doms i den tolvte Time. *Blaum.AH.261.* nu næsten kun (jur.) i udtr. som indlade ell. optage (en sag) til doms, se indlade, optage. || holde dom (over), domme. jeg vil holde Dom over alle Ægypternes Guder; jeg er Herren. *2Mos.12.12* (jf. bet. 2). *D&H.* || † Sagen er under dom. *Moth.D224.* 2) (især \mathfrak{W} ell. bibl.) billedl. og overf. anv. af bet. 1. 2.1) i al alm. *Han (∴ djævelen) har . . faaet sin Dom, | Da Christ til Jorden kom. *Salm.Hus.251.3.* *Du, foruden Skyld og Brøde, | Gavst Dig under Dødens Dom. *Kingo.165.* naar . . det skal komme an paa en endelig Dom (∴ afgørelse), saa har alle Love overladt den til Manden. *Suhm.II.135.* *feilede din Pige, | . . du hendes Dom afsige. *Rahb.Poet.F.I.211.* *Det sidste Suk han hørtes drage, | Og Lægens Dom: *Det er forbi*. *Winth.XI.205.* Guds Dom (∴ jærnbjurd *olgn.*) *Mau.I.126* (jf. Gudsdom). || *spec. (især i ft.) om guds bestemmelser, forskrifter.* Jeg afveg ikke fra dine Domme. *Ps.119.102.* hvor urandsagelige ere (guds) Domme. *Rom.11.33.* *Som Himlenes Favn er din Kjærlighed, Gud! | Som Havenes Dyb dine Domme. *Ing.RSE.VII.167. jf.:* Efter Forsynets Dom. *VSO. 2.2)* især i best. 40 f., om den store domfældelse ved verdens ende. (gud) nedstyrtede dem til Helvede, og overantvordede dem i Mørkets Lænker, at forvares til Dommen. *2Pet.2.4.* *Gud engang til Dommen vil | Den gandske Verden sanke. *Brors.18.* *Forstaaer hun Almagts Lov og kiender hun den Dom, | Som styrter Verdner i det Dyb hvoraf de kom? *Ev.(1914).I.162.* *Grundtv.SS.I.689.* Engle blæste til Doms i lueforyldte Basuner. *Pont.LP.II.87. (nu l. br.):* den yderste Dom og Verdens Ende. *Brors.250. v Aph.(1764). VSO.* || dommens dag, d. s. s. Dommedag 2 (jf. Domsdag). *1Joh.4.17.* *De meente, det var en afgjort Sag, | Som ingen Bøn kunde vende, | At han (∴ kong Volmer) skulde jage til Dommens Dag. *Hauch.SD.II.308.* Der kan ikke gøres nogen Forskel mellem Folkene paa Dommens Dag, ifald Dommen skal være retfærdig. *Brandes.TD.149.* Vee Hedningerne, som sætte sig op imod min Slægt! den almægtige Herre skal tage Hevn over dem paa Dommens Dag (*Chr.VI:* doms dag). *Jud.16.20. 2.3)* fordommelse. hvo som taler bespøttelig mod den Hellig Aand, haver ingen Forladelse evindeligen; men

er skyldig til en evig Dom. *Marc.3.29.* *Døb, gienfød dem (∴ *smaabørnene*), Herre from, | Dybt i Livets Kilde! | Aldrig de til Død og | Gåds | Sig fra Dig forvilde. *Grundtv.SS. I.645.* *End lyttende til Dommen Kain stod, | Forbandet og landflygtig nu i Verden. *PalM.(1909).I.463.* æde og drikke sig selv til doms, *egl. (efter 1Cor.11.29)* om den, der rammes af guds straf, fordi han uværdig deltager i nadveren; ogs. om fraadseren, der bringer straffen over sig ved sin egen umaadelighed. *jf.: Ti, Gerhardt, ellers taler du dig selv til Doms! KMich. HjertetsDrømme.(1915).140.*

3) dømmende ell. værdsættende anskuelse (om noget), der fremsættes med en vis myndighed ell. i en afgørende tone; værdsættende ytring ell. udtalelse; menings-tilkendegivelse. 3.1) ∅ i alm. *Moth.D225.* adskillige haarde Domme som af Prædikantene fældes over indifferente Ting, kunde udkradses af vore Postiller. *Hob.Ep.IV.165.* baade om Tingen, om hvilken, og om Reglerne, efter hvilke der skal dømmes, maa skiønnes, inden Dom kan skee. *Sporon.EO.2 202.* I vor Dom over Løvens Skjønhed, har vor Kundskab om dens Styrke en meget stor Deel. *Ørst.III.148. Mynst.Betr.I.222.* Min Dom over hende er kort: jeg elsker hende. *Kierk.VI.299.* uden at bekymre sig om Verdens Dom og Tidens Meninger. *Vilh.Thoms.Afh.I.182.* den æstetiske Dom er en Følelsesdom. *ClWilkens.Æst.40.* (skriftets) nedsættende Domme om Kvinden findes udtrykt med al ønskelig Voldsomhed. *Nationaløkon.Tidsskr.VI.452.* jeg vil gerne høre din dom om bogen | || (ikke) have dom om noget, (nu næppe br.) (ikke) have nogen mening ell. begreb om noget. en Konst, som . . æres høit af alle dem, der kan fatte den, og som kan glæde og opløfte utallige Sjæle, som ingen Dom eller Begreb have derom. *Ing.LB.IV.201. Heib.Poet.X.383. || talem. (nu næppe br.):* Det er ondt (∴ vanskeligt) at staa for hver Mands Dom (∴ at være alle tilpas). *Mau.1277.* Efter min dom (∴ efter min mening). *Moth.D223.* Hverken tør jeg, icke heller vil jeg, der hår du Summen og Dommen derpaa. *Nysted.Rhetor.53. 3.2) (filos.) i logikken: en sætning (hvis verbum er er), som fastslaar forholdet ml. to ell. flere begreber. MO. I Domme som: dette er en Rose, denne Rose er rød, — er Ordet Rose som Prædicat jo et Udtryk for Begrebet, altsaa for Tanken. *Rasm.Niels.G.II.14.* vi danne en Dom, naar vi forbinde to Begreber paa Grund af et Identitetsforhold mellem deres Indhold. *Høffd.Psyk.199.**

4) (jf. oldn. dómr; nu kun bibl. ell. foræld.) ret; domstol. Hvis nogen for Dom og Ret vedgaar det, som hand sigtis og beskylldis for, da maa hand det ej siden fragaa. *DL.1—15—1. smst.6—9—16.* gak ikke i dom (1871: i Rette) med din tiener (∴

mig).Ps.143.2(Chr.VI). de Ugudelige (skal) ikke bestaae i Dommen, ei heller Syndere i de Retfærdiges Menighed. *Ps.1.5.* *I skal ei dømme meer, men selv for Dommen. *PalM.TreD.374.* især i udtr. som sidde til doms (over) olgn.: Borgemester og Raad (skal) side Dom med Byfogden, naar nogen skal dømmis fra Liv, eller Ære. *DL.1—5—19.* I, som sidde i dom (1871: som sidde paa Tepper). *Dom.5.10(Chr.VI).* Han styrer Landet og sidder til Doms. *SvGrundtv.FÆ.II.131.* jf.: *Dommeren . . skulde stige | til Doms og give det fatale Nik. *Drachm.DJ.II.433.* (overf.:) saa sieldne og faa de end ere, der, som hans Jævnninge kunne sidde til Doms over Suhm, saa vigtige ere deres Stemmer, saa uvurderligt deres ærefulde Bifald. *Rahb.LB.II.93.* † *Som det ret kand somme dem, | Der hvert Øyeblik med Glæde | Færdig staae for Doms at træde. *Brors.164.*

5) (jf. æda. hælagh dom, relikvie (SkLov. 5.29); sj.) genstand; ting; i forb. hverken dom eller del (maaske dannet efter Ejen-dom, -del), ikke en eneste ting; ikke den ting. i hele hans Gaard var hverken Dom eller Del, som han ikke til én eller anden Tid havde grasset (∴ slaaet i stykker). *Aakj.FJ.101.*

6) i forb. i dyre domme (ogs. skrevet i dyredomme: *VSO.I.659. MO. † (m. gl. dativendelse af adj.)* i dyrendom: *Gram.Nucleus.113.* i dyren domme: *KomGrønneg.I.76.* [i'dy'reld'ðomə] (jf. no. dial. av dyre domo, sv. dial. dyrndom, dyrhed, isl. i dýrnum dómur; sml. oldn. dómr, (en tings) væsen, tilstand, forhold, samt -dom 1; *egl.: paa en dyr maade?*) især i udtr. som betale, købe (noget) i dyre domme, til (alt for) høj pris; kostbart; dyrt. *Moth.D224.* saadanne Gøglere . . hvilke tit, naar Skue-Spill skal holdes, vorder kjøbt i dyre domme. *Falst.Ovid.46.* (han) maatte i Dyredomme købe Penge af Aagrere. *Rahb.Fort.I.218.* den Staten betaler i Dyredomme for Arbeide, han lader sin Fuldmægtig . . forrette. *sa.Tilsk.1791.653. Kierk.XII.6. smst.368. Schand.AE.367.* Hvor lidt Raad man end havde, skulde alle slige Ting i dyre Domme hentes fra Udlandet. *F'lensA.27/2. 1904.I. Till.66.sp.1.* || i sjældnere forb.: jeg skal . . tå hans gamle Palter i fuld Værd og dyren Domme. *KomGrønneg.I.76.* *Nu er den hele Hatterad | Spiist op i dyre Domme. *Heib.Poet.V.204.* *St. Peders Stol skal ha' nyt Betræk, | det koster i dyre Domme. *Drachm.DS.43.* jf.: (han) smagte paa det, syntes ilde derom, lod sig give en ny ukjent Ret, havde samme Held dermed, og vedblev saaledes, indtil han undsaae sig at begiære mere, og gik i Dyredomme sulten fra Bordet (∴ efter at have givet mange penge ud). *Rahb.E.II.302.*

II. Dom, en. [do'm, do'm; ogs. då'm, døm] flt. -er. (ænyd. d. s. i bet. 1 (Kalk.I.370.

VSO.) og 3; gennem ty. dom, fr. dôme af lat. domus, hus, anv. ellipt. for udtr. som domus episcopalis, bispebolig (jf. bet. 1), domus dei, guds hus (jf. bet. 2); jf. Domestik 1) (nu kun i ssg. [døm-] domkapitel; stift. VSO. MO. 2) (☉, især om udenl. forhold; jf. jy. dom om køret i en kirke. Feilb.) d. s. s. Domkirke. Moth.D223. Bagges.V.106. Kong Christian ligger i Gravcapel i Roeskilde Dom.HCAnd.VIII. 111 (jf.: *Hist Roskilledom blinker.Ing. VSt.39). *I det vidunderlige Rom | St. Peders Dom om kneise. Winth.I.107. Kirker som Peterskirken eller Domerne i Milano, Siena, Pisa.Brandes.IV.151. billedl.: *paa en Vandring from | I Skovens søile-smykke Dom.Winth.V.204. 3) † kuppel (paa en bygning, egl. paa en domkirke). Huset selv haver en Pavillon ved hver Ende af Hoved-Bygningen, og midt paa et lidet Taarn i Form af en Dome.EPont. Atlas.II.244. Leth.(1800). 4) (☉, især jærnb.) kuppellignende udbygning paa toppen af beholder (dampkedel, spec. lokomotivkedel), bestemt til at optage damp ell. gas. Sal.²VI.294.

III. Dom, en. [døm, dåm] uden ft. (af begyndelsesbogstaverne i benediktinerordenens valgsprog Deo Optimo Maximo, (viet) til den bedste og største gud; dagl. ell. restaurations-spr.) en slags (opr. i et fr. benediktinerkloster fremstillet) likør; benediktinerlikør. Arlaud.532. Sal.²VI.293. Pol.³1920.10.sp.2.

-dom, suffiks. [-døm'] (æda. d. s., oldn. -dóm, eng. -dom, ty. -tum; egl. sa. ord som I. Dom (af anden opr. er -dom i Løndom) || opr. kun som afledningsendelse ved (abstr.) subst., senere ved adj. og (i nord.) ved verbalstammer (fx Lærdom, Spaadom, jf. EOlson.Appell.subst.(Lund.1916).523ff.; som levende suffiks, til dannelse af nye ord, er -dom nu næppe br., jf. v. bet. 1 og 2) || afledningens I. led er oftest uforandret, jf. dog Biskop(s)-, Fyrstendom; afledningerne er opr. masc. (i nyda. fk.), ved paavirkning fra nmt. bliver dog i glda. bet. 2 (inik.) afledningsendelse, hvormed der dannes (abstr.) substantiver. 1) (jf. æda. annoghdom, trældom, siuedom, sygdóm; til dannelse af nye ord bruges nu alm. -hed) betegnende en vis egenkab, tilstand, beskaffenhed, fx. Daarlig-, Fattig-, Gud-, Jomfru-, Lær-, Mø-, Rig-, Syg-, Træl-, Visdom; jf. Trolddom (og Spaadom). || ogs.: livsafsnit, der karakteriseres ved visse egenskaber, fx. Alder-, Barn-, Mand-, Ungdom. 2) (jf. glda. hertig-, keyser-, kuningdom, inik., æda. biskops dom; nu kun poet. ell. foræld.; fortæragt af -dømme) betegnende en vis magt ell. værdighed; ogs.: et vist magtomraade; fx. Abbed-, Biskop(s)-, Bispe-, Borgmester-, Fyrsten-, Greve-, Herre-, Kongedom. 3) (jf. æda. kristændom) betegnende en vis anskuelse, religion, tro; ogs. (mere konkr.) om de personer, der deler denne anskuelse; fx. Jøde-, Kristen-, Lutherdom. 4) (jf.

æda. hælægð dom, oldn. heilagr dóm, hellig ting, relikvie, hvor dom, dóm er opfattet som ssg.'s-led; sml. I. Dom 5) genstand; ting; middel; fx. Arve-, Ejen-, Hellig-, Lægedom.

Dom-, i ssg. [døm-] til I. Dom (jf. Domme-, Doms-) og II. Dom. -bog, en. [I.1.] (jur., emb.) bog, hvori domme indføres; domprotokol. Moth.D225. Holb.Staat.520. Lov²/s1852.§83. Domme og Kendelser indføres fuldstændigt i Dombogen.LovNr.53 ²/s1909.§36.

Domestik, en. [domætsdig, -sdeg] (sj. Domestik. Wess.134). ft. -ker. (fra fr. domestique, af lat. domesticus, huslig, afl. af domus, se II. Dom; nu l. br.) person, som tilhører tjenerskabet, tyendet i et (storre) hus; især i ft.: tjenestefolk. Naar et Huus er besværgt med mange Domestiquer, raader jeg til at dimittire alle dem, som ere til Overflod.Holb.MTkr.433. Kammertjeneren, Kokken, og fire eller fem andre Domestiker.PAHeib.E.110. de ringere Slags Tjenestefolk, eller de, som kunde tillægges Navn af Domestiker.Nørreg.Privatr.I.279. Oehl.C.158. Gylb.IV.77. (han) gik roligt ud af Døren, forbi den forfærdede Tjener og de andre tililende Domestiquer.Kidde.H.100. (han blev) lukket op af Hjorts Domestik, den forslagne Dreng Johan.Esm. I.114. || af ssg. kan nævnes: Domestik-kammer (Adr.⁴/s1762.sp.12), -værelse(r) (EPont. Atlas.II.107. Forkl.Murere.84).

dom-fælde, v. [I.1.] [-fæl'ø] vbs. -ning (VSO. MO.) ell. -else (Saaby.¹). (især jur.) afsige dom over; dømme; idømme straf; ogs.: fordømme. Gram.Nucleus.248. *Røveren, domfældt for Rov og for Ran. Grundtv.SS.IV.118. Lovene domfælde . . kun den overbeviste Forbryder.Bredahl. III.25. Hvad der efter denne Opfattelse kan domfældes, bliver da . . visse Asfaltblade, gennemsigtige Spillekort, uanstændige Fotografier.Hørup.III.314. Da nu Judas, som forraade ham, saa at han var bleven domfældt (1819: fordømt), fortød han det.Matth.27.3(1907). Dommen skal, for saa vidt den ikke gaar ud paa Sagens Afvisning, enten domfælde eller friidne. LovNr.90¹/s1916.§908. || part. domfældt som subst. det var hans Embedspligt at oplæse Dommen for enhver Domfældt.Gylb. TT.II. Domfældtes Appel afværger kun Eksekution og Tvangssalg, naar han stiller Sikkerhed for det idømte.LovNr.35¹⁵/s1895. §5. || ☉ (jf. I. Dom 3.1) udtale en vis (især nedsettende) dom over; fordømme. Enhver Anden skal dømmes af sine Lige, domfældes af Indsigt og Kundskab.Hrz.XIII. 301. en længere Anmeldelse af min Bog Emigrantlitteraturen, i hvilken den domfældes som „et socialt Tendensindlæg“. Brandes.XIII.391. || (jf. I. Dom 2.2; sj.) Det gnistrede af røde Lyn og sang af dyb, domfældende Torden.J.Türg.F.36. -for, adj. (optaget i nyere tid fra sv. domför;

især brugt af sprogrensere) 1) [I.1.] (om ret, domstol olgn.) berettiget til at dømme ell. tage beslutninger; beslutningsdygtig. (synoden) er kun domfær, naar den bliver sammenkaldt af den romerske Stol.Fr.Niels. KH.II.230. De danske underordnede Kollegialretter ere domfære med 5 voterende (medlemmer).Sal.II.965. 2) [I.3.1] kvalificeret til at udtale en dom ell. mening; kompetent (til at dømme). Det var dog langt fra, at alle, der meente at være domfære over for denne (bog) var tilfredse med den.Winkel Horn.GrundtvigsLiv.(1883).132. Dania.VI. 173. **-haver**, en. (ogs. Domshaver). [I.1.] (jur.) person, som har faaet dom over en anden. ASørsted.(MO.). ved Bøder i Domsager kan Domshaveren forde den Dømte hensat i Fængsel, hvis han eller hans Bo ikke kan udrede Beløbet.Davids.KK.285. Fremmes Appelsagen ikke behørig at domfældte, kan Domhaverens Fyldestgørelse ved Hjælp af Sikkerheden eller Tvangssalget Udbytte ikke længer standse.LovNr.35¹⁸/1895.§5. LovNr.53²⁸/1909. §497. **-herre**, en. [II.1] 1) (foræld.) medlem af et domkapitel; kannik. Moth.D226. en Westphalsk Baron Gahlen, som ellers er Domherre af Münster.Klevenf.RJ.101. Hauch.DV.III.72. *Den Domherre kryber saa krøgt afsted, | Hans Hud er gul, | Hans Pande ful.Drachm.T.175. Sal.^{VI}.301. 2) (ænyd. (og sv.) d. s.; navnet p. gr. af hovedets lighed m. en domherres kappe; jf. Dompap) † ² d. s. Dompap 1. Moth.D 226. vAph.Nath.II.48. Raff.(1784).349. VSO. **-hus**, et. [I.1] (ænyd. d. s.; oldn. dómhús) (offentlig) bygning, hvor der holdes dom; tinghus. *I Domhuus og paa Ting mand Sandhed seer at træde | I hvide Klæder frem. Helt.Poet.232. Raadet (i Lacedæmon) i Henseende til dets Retfærdighed var som et almindeligt Dom-Huus for heele Grækenland.Holb.Plut.IV.2. Stampe.I.378. Forordn.²⁵/1805. §17. Da førte de Jesum fra Caiphas til Domhuset (1907: Landshøvdingens Borg).Joh.18.28. hvorfor skal et nyt Arresthus indvies ligesom en Kirke eller et Domhus? Ing.EF.VII.100. jf. (billedl.): Midt i (Danmarks) Skjød hersker Forvirring og Urolighed overalt, i Kirken, Leiren og Domhuset.Jacobi.Skr.11. || nu næsten kun i forb. Raad- og Domhuset ell. Domhuset, navn paa Kbh.'s tinghus paa Nytorv. HCAnd.IV.222. Goldschm. VIII.129. de stille Smaagader omkring Domhuset.Pont.LP.VIII.58. **Domicil**, et. [domi'si'el] (nu sj. Domicilium. JBaden.FrO.). flt. -er. (af lat. domicilium, afl. af domus, se II. Dom) 1) $\text{\textcircled{W}}$ hjemsted; bopæl. Meyer.³ KLars.GHF. I.92. 2) $\text{\textcircled{V}}$ det sted, hvor en domicileret veksler er betalbar. Meyer. 3) $\text{\textcircled{V}}$ d. s. domicileret veksler (tratte). Regneb.Købm.III.16.132. **domicilere**, v. [domisil'le:ra] (ogs. domicilifere. Forordn.¹⁸/1825.§24. Meyer.) -ede. vbs. -ing (Hage.⁷175). 1) ($\text{\textcircled{W}}$, l. br.) have

bopæl; bo. Lundb. 2) $\text{\textcircled{V}}$ gøre (veksel ell. tratte) betalbar paa et andet sted, end hvor trassaten bor. HandelsO.(1807).59. Hage.³ 715. især i forb. domicileret veksler ell. tratte. LovNr.52¹/1880.§4. Lundb. **Domicil-tratte**, en, -veksel, en. $\text{\textcircled{V}}$ d. s. s. domicileret tratte, veksler. Hage.³ 715.1169.

dominere, v. [domi'ne:ra] -ede. vbs. (l. br.) **Domination** (JBaden.FrO. Meyer.). (ænyd. d. s. (i bet. 1); af lat. dominare, afl. af dominus, se I. Domino) 1) have stor (ell. størst) magt (over) ell. indflydelse paa; beherske. 1.1) (især $\text{\textcircled{W}}$) have magt over; regere over; beherske; ofte nedset.: (uberettiget) opkaste sig til herre (over); spille herre (over). i Sydtykland var $\text{\textcircled{W}}$ sterrig vant til at dominere over de dér boende større og mindre Fyrster.MPont. A13.2. KLars.HPE.133. Saadanne Klikker, der dominere Folk og Land og offentlig Mening.Rützb.DS.208. Bankerne i Paris dominere Landet gennem deres talrige Filialer.Sal.^{II}.633. || vise sin overlegenhed over for; kujonere; „regere“. Baronessen vil nu blive reent domineret af sin Søster. Gylb.XI.47. han stod i Skygge for sin .. Søster, der .. dominerede ham noget.N Bøgh.FJ.11. 1.2) være (særlig) fremtrædende; spille størst rolle; sætte sit præg paa noget; præge; m. person-subj.: for at dominere blant sine Ligemænd, maa (Cæsar) lade sig træde under Fødder af sine Undermænd.Holb.MTk.311. den Musiker, hvem det er lykkedes at dominere Nutidens Musik mere end nogen Anden: Richard Strauss.RBergh.M.121. I Kraft af sin Dygtighed og Hensynsløshed dominerer han (v: en politiker).Tlshk.1919.I.480. || m. tings-subj. den Kongelige Etage bør give det første rørende Syn og dominere over alt andet i heele Bygningen.Wiedewelt.T.11. dominerende ere her Marehalm og Sand-Svingel.Warm.P.32. den store, halvcirkelformede Flisetræppe .. dominerede Façaden.Pont.M.48. || (biol.:) I andre Tilfælde .. er Forholdet det, at alle Individierne .. stemmer med den ene af Forældrene, der siges at dominere.Boas.Zool.⁴105. 1.3) $\text{\textcircled{X}}$ have en saadan stilling, at man kan beskyjde et omraade; beherske (2). JBaden.FrO. Sal.II. 774. 2) (nu især dial.) larme; raabe (op); „tage paa vej“. Moth.Conv.D54. Min Herre dantzer .. harcellerer, dominerer, masqueraderer .. nock saa længe, til hand kommer at sue paa Labberne engang i Sluttoriet.Holb.UHH.II.5. „Er han gaet hjem?“ — „Nej, dertil morer de sig rigtig nok altfor godt. De støjer og de tumler og dominerer, saa det staaer efter.“Hostr. SpT.IV.1. (han) dominerede, trumfede i Bordet og tog paa som en Russer.Etlar. F.184. de skiltes fra hinanden .. hun for at dominere med skingrende Stemme blandt det talrige Tyende.BlochSuhr.ÆS. V.160. Feilb.

Dominikaner, en. [domini'ka'nør] *ftt.*
-e. 1) medlem af den af St. Dominicus stiftede munkeorden; sortebrøder. JBaden. Fr.O. Dominikanerne eller Sortebrødrene .. opstod under Innocens III. Det var Tiggermunke. *Ottosen.VH.I.162.* 2) (navnet vel p.gr. af den sorte fjerpragt; jf. Domherre 2 og Dompap 1) 2.1) brasilianske finke, Paroaria Carvata Bodd. *Sal.X.197.* 2.2) navn paa en hønsrace. *Sal.IX.274.* **Dominikaner-enke**, en. 2) en art finke, *Vidua principalis. Sal.XVIII.245.*

I. Domino, en. [do'mino] *ftt.* -er [do'mi,no'ør] (fra fr. ell. ital. domino, sort præstekappe, af lat. dominus, herre, jf. dominere og II. Domino) maskeradedragt, bestaaende af en lang kappe m. vide ærmer og hætte. *Klevenf.R.J.209.* Jeg var forrige Vinter paa Maskerade, men i Domino og med Halvmaske. *Blich.IV.128. Hauch.I.382.* 2) *Kierk.I.176. Brandes.V.511.* || ogs. om person i saadan dragt. En sort Domino .. dandsede med Psyche. *HCAnd.VIII.62.* Aa, hvis man skulde opdage, at denne ærbare Domino har været paa Maskeraden i et letfærdigere Kostume. *Gjel.HV.8.*

II. Domino, en. [do'mino] (fra fr. domino; vist sa. ord som I. Domino, p.gr. af brikkerens sorte bagside) en slags brikspil. Mennesker .. som troe at moere sig ved at spille det høyst kjedsommelige Domino. *PAHeib.E.396.* spille en lille .. Domino om en Tiøre. *Drachm.VII.214. Legeb.I.c.25.* gøre domino, vinde et parti domino. *D&H.* || ogs.: vinder af et parti domino. *smst. Sal.² VI.299.* blive domino || heraf **Domino-brik(ke)**, -spil, -spiller *ofl.*

Dom-kapitel, et. [II.1] 1) samfund ell. forsamling af præster ved en katolsk katedralkirke. Naar han var i Ribe, holdt han selv daglige Forelæsninger i Dom-Capitlet. *Mall.Sg.H.486.* saa kom der Bud fra Klosteret med Stævning til Herremanden: han skulde møde for Bisp og Domkapitel. *Drachm.VD.24. FrNiels.KH.II.421. Trap.⁴ II.223.* jf.: „Viborg Domcapitel“ (kan nu ikke) betragtes som Andet end et Navn (hvormed man betegner) Viborg Cathedral-skole, Stiftsprovstiet og Bispetienderne, der ere traadte i det gamle Domcapitels Sted som berettigede til at oppebære visse Indtægter. *MinSkr.²/1872.* 2) sted, hvor et domkapitel (1) holder møde. *VSO.* I Domcapitulet i Lund opbevaredes i gamle Dage en Reliquie .. hvis Tilstedeværelse bragte .. Hielp i „Barnsnød“. *Thiele.III.82.* **-kirke**, en. [II.1] (ænyd. d. s. (Kalk.V.179), oldn. dóm-kirkja) hovedkirke i et stift ell. bispedømme (hvortil der i katolske lande er knyttet et domkapitel); katedral (jf. II. Dom 2). Der skal een Lector Theologiae holdis hos een hver Domkirke. *DL.2—20—8.* Hvad heedte det Troid, som bygde Lunde Domkirke? *Holb. UHH.I.G. Æreboe.140. MinSkr.¹⁵/1875.* Roskilde Domkirke. *Trap.⁴II.222.*

† **Dom-kraft**, en. (af *wis oprindelse*;

jf. Donkraft († Dumkraft) og holl. domme-kraft, donkraft, tyk og dum person) 2) betegnelse for en art af store kramsfulge, *Turdus viscivorus L.; misteldrossel. VSO.*

Domme-dag, en. [dòmø,da'(q)] (af I. Dom; jf. Domsdag) 1) (af I. Dom 1.; jur., l. br.) dag, paa hvilken dom afsiges. Kriminalretten afsiger ikke Domme idag. Første Dommedag i det ny Aar bliver paa Lørdag. *Pol.²/1912. smst.²²/101913.8.* 2) (af I. Dom 2.; glda. d. s., oldn. dómadagr, eng. doomsday; især bibl.) den yderste dag, paa hvilken gud if. den kristne tro holder dom over menneskene. *(Jesus) har vundet det store Slag, | Satan bundet til Dommedag. *SalmHus.766.1.* *Basunens Røst | Den gjør mig ei forskrækket | Paa Dommedag, | Fordi min Sag | Er alt med Naade dækket. *Kingo.287.* *Nu saae man Himmelen af Liunild blive klar, | Man tænkte Dommedag da strax forhaanden var. *Holb.Paars.17.* *Tag Sjælen, Herre, i din Haand, | Til Hvile sad! mit Støv i Mag | Sig hvile og til Dommedag. *Grundtv.SS.IV.416.* *Der sover hun og hendes Slægt | Til Dommedag dem vækker. *Aarestr.D.87.* || (overf.) *Forkyndende den gode Smag | En ny barbarisk Dommedag. *Bagges.DV.V.245.* Seiersbudskabet fra Frederits. Den sjette Juli blev til en streng Dommedag over Oprørerne. *Ing.EF.VIII.229.* || til dommedag, *umaadelig længe*; „evigt“. den gemeene Mand i Indien .. skiuler deres Liggendefæe i Jordan, hvor det mangan gang faaer Lov at ligge til Domme Dag. *Holb.Samt.20. sa. Usynl.I.1.* *Derom man tvistede alt længe | Og tvistes kan til Dommedag. *Grundtv.P.S.VII.537.* har Grev Henrik sagt nei, hjalp det kun lidt, om Grev Gunzelin sagde ja til Dommedag. *Ing.VS.I.160.* Den Sten, St. Peder kastede i Vandet, jo den kan vi lede efter til Dommedag. *sa.EF.II.49. Feilb.* **Dommedags-**, i ssg. [dòmøda(q)s-] af Dommedag 2. **-arbejde**, et. langvarigt og møjsommeligt arbejde (som kan vare ved „til dommedag“). *Moth.D226. Mau.I.126. Feilb.* **-basun**, en. basun, som vækker de døde og kalder til dom paa den yderste dag (jf. Basun 1). Orgelet udsendte sine dybe Toner, der syntes at lyde som Dommedagsbasuner i den Fortvivlede Øren. *Ing.EF.I.220. HCAnd.III.94. Schand.O.I.164.* Nu vil jeg hvile paa mine Lavrbær — hvile til Dommedagsbasunen lyder. *Bogh.III.137.* **-bulder**, et. *umaadelig larm.* *Ing.DM.109. Blaum.AH.54.* **-klokke**, en. *Ing.EM.II.207. Sgdb.GD.26.* **-prædiken**, en. (stærkt reusende) straffeprædiken; tordentale. *Drachm.VD.80. Pont.FL.538.* **-slag**, et. kraftigt ell. afgørende slag. *Moth.D226.* (han) gik ham ogsaa strax imøde med endeel Svende, hvorpaa der vankede Dommedags-Slag. *Grundtv.Snorre.I.318.* (han) slaar et Dommedagslag i Bordet. *Blich.III.497.* (han) har slaet et Dommedagslag mod det forenede Venstre. *Hørup.I.91. AndNv.PE.III.*

265. *jf. (billedl.):* Alt blev afgjort ved Dødens Dommedagslag. *Kierk.VII.391. -tale*, en. (l. br.) d. s. s. -prædiken. *Wied. S.47. KLars.GHF.I.271.*

Dommer, en. [ˈdɔmər] *Høysg.AG.142. (nu kun dial. Dommere. Luc.18.2 (Chr.VI). Holb.DH.II.588. Ew.VII.74. jf. Kort.§139). ft. -e. (glda. domere, æda. domær, oldn. dómari; af I. Dom)*

1) (til I. Dom 1.1; *især jur.*) *øvrigheds-* 10 *person, som fælder dom.* Dommere skulle være vederhæftige og Uberyttede Dan-nemænd, som skulle skikke hver Mand Lov og Ret uden vild. *DL.1-5-1. 5Mos. 16.18.* En Dommer maa icke lade sig besticke. *Holb.Ul.Prol.* Retten præsenteres! En Betienter kommer først . . Derpaa kommer Dommeren, og sætter sig ved en Ende af Bordet. *sa.Her.V.1.* det er et urigtigt og for Gud ugyldigt Ordsprog, som siger, at 20 hvor ingen Anklager er, der er heller ingen Dommer. *EPont.Men.III.21.** Da kiendte Dommeren . . | „Skarpt imod skarpt, den Tømmersvend har Ret.“ *Wess.82.* De tilforordnede Dommere i Lands-Over-Retten (o: i Vestindien) skal være: Justitiarius og 2 Assessores. *Forordn.26/1804. §6.* Dommernerne have i deres Kald alene at rette sig efter Loven. *Grundl.(1866). §73. Goos.III.182. ||* efter retsreformen (se *Lov18/1908*) ogs. brugt 30 om medlemmer af en kollegial ret, i st. f. det ældre Assessor. *jf.:* Til Højesteret sker Ud-nævnelser som „Højesteretsdommer“, til Landsret som „Landsdommer“, til hver af de andre Retter . . som „Dommer“. *LovNr. 901/1916. §42. || (overf., jf. 3)* Gud allene er en Dommer over Tanker. *EPont.Men.III. 559.* Jeg vil sige dig den rene Sandhed, og da kan du være min Dommer til Liv eller Død. *Gylb.II.16.** for den evige Dommer, Historiens Aand. *Gjel.Rø.126. ||* dommerne, 40 *betegnelse for en række høvdinger, som styrede Israel i tiden ml. indvandringen i Palæstina og Saul.* der var ikke holdt en Paaske som denne fra Dommernes Dage af, som dømte Israel. *2Kg.23.22.* dom-mernes bog, en bog i det gamle testamente, som behandler tiden under dommerne.

2) (*jf. I. Dom 2.2; især bibl. ell. relig.*) *be-* 50 *tegnelse for gud, som den der dommer men-neskene, især m. h. t. dommen paa dommedag. (Jesus) er den af Gud bestemte Levendes og Dødes Dommer (Chr.VI: Dommere). ApG.10.42.** Gjør du mit tunge Regnskab let, | Og vær en naadig Dommer. *Salm.Hus. 248.3. Holb.Intr.I.179. Mynst.Betr.I.40.** Ba-suens Dron gjør tyst | For ham, al Verdens Dommer. *Grundtv.SS.III.301.** Gud er min sidste Dommer. *Ing.RSE.VII.121. Hrz. VI.158.*

3) (*i alm.*) *person, der dømmer stri-* *dende parter imellem; opmand.* Hvad havde jeg der at bestille, at agere Dommer imellem 2 Narre! *Holb.Plut.III.12. smst. III.11.* vi have væddet, nu kan De være Dommer. *JPJac.II.314. billedl.:* *Hvis Ræt-

ten er, der i (o: *derom*) skal Sverdet være Dommer. *Holb.Mel.V.4.* Erfarenhed . . er den bedste Dommer i Sundhedssager. *Tode.VI. 76.* den fotografiske Plade (*maa*) være den bedste Dommer over Lysmængden, en langt sikkrere Dommer end det menneskelige Øje. *Fra Naturens Værksted.1912. 191. || spec.: opmand ved væddeløb, kap-sejlsads, fodboldkamp olgn. (jf. Kamp-, Tids-dommer).* Fugle Kongen og Dhre Dommere (*i det kgl. skydeselskab*). *Cit.1773.(Hist MKbh.I.626; jf. Krak.1920.I.228).* *Vædløb. 14. Wolfh.Mar.O.372.*

4) (*jf. I. Dom 3.1; især Ø*) *person, som ud-* *taler sit skøn, sin mening; bedømmer;* (*spec.:*) *kritiker (jf. Bogdommer).* Han vil gjerne kaste sig op til Dommer i alle Ting. *VSO.* Recensentere ere undertiden parti-ske Dommere. *smst.* Jeg vil gjøre Dem selv til Dommer, om vi ikke vilde anvende Tiden bedre ved at sidde tause her. *Ørst. I.40.* Papegoier er just ikke de bedste Dommere, hvad Sang og Musik angaaer. *Hauch.VII.424.* han er overhovedet som historieskriver nok så meget dommer som beretter. *ABDrachm.(Letterst.tidskr.1919.556).* *jf.:* Selv hvor Virtuosen hyldes og kran-ses af Publikum, anerkender han allige-vel Publikums Dommerhøjhed og bøjer sig for den. *JLange.II.32.*

Dommer, i *sgr.*, *især (jur.) af* Dommer 1. **-ed**, en. en dommers embedseds, hvorved han sværger at ville dømme retfer-digt (*jf. DL.1-5-1*). *Moth.D228. VSO. MO. Tjenestereg.147. Goos.III.186. -em-* **bede**, et. Man haver seet de fortrefeligste Skrivere ved Promotion til Dommer-Embedet at være bleven de elendigste Dommere. *Holb.Hh.II.110. Forordn.1/1788. IV. §19. Lov26/1868. §7. -fuldmægtig,* en. (*ved underretter*) en dommers fuldmæg-tig, der kan konstitueres som dommer. *LovL. VIII.117. Sal.2 VI.306. -højhed*, en. se u. Dommer 4. **-inde**, en. [4] (*nu næppe br.*) Jeg er . . den stakkels offentlige Stem-me, der . . fremstilles, som de Mægtigste bedste Raadgiverinde, og ubdrageligste Dommerinde. *Rahb.LB.II.350. sa.E.III.28. -kald*, et. (*højtid. ell. poet.*) Nu maa Deres Majestæt . . paatage Dem dette Dommer-kald. Deres Kjendelse vil have større Virk-ning end min. *PalM.VIII.344. FMoth.Vagantviserne.(1913).183. ||* [4] Stykkers Ud-pibning . . fandt dengang langt hyppigere Sted, end det nu er Tilfældet . . Det var Parterret, der udøvede et strengt Dommerkald. *Dauids.KK.170. -korn*, et. (*for-æld.*) *naturalieafgift som bidrag til lønning af herredsfogeder, birkedommere olgn. (jf. dommerhyg (Feib.IV.102) samt DL.1-5-60 18). Reskr.35/1771. Lov20/1850. §1.h. -myn-* **dighed**, en. en dommers magt ell. autoritet; retlighed til at dømme; *især til* Dommer 4; *Schack.270.* naar han havde drukket en Flaske god Rødvin . . saa stod han med urokket Dommermyndighed ligeoverfor

Tiden og Tilhørerne og fældede Domme. *Tops.II.120. Bræchner.TV.22. -pæl*, en. [3] ved væddeløb *olgn.*: pæl til betegnelse af maallinien ud for dommertribunen. *Væddeløb.14. -skib*, et. [3] ved kapsejls: skib, hvorpaa dommerne opholder sig. *Dagbl.⁹⁰/1888.3.sp.2. Wolfh.Mar.O.372. † -sted*, et. d. s. s. -sæde (jf. Domsted). *Moth.D228. *vi* med eet blev ført for Plutons Dommersted. | Paa mindre Stole sad den underjord'ske Ret, | Som hører sidste Gang og dømmer Mennesket. *Ev.IV.50. -sten*, en. (foræld.; poet.) tingsten. * (han skulde) holde Thing i Skoven paa mosgroet Dommersteen. *Oehl.NG.184.*

Dommerstik, en. se Domestik.

Dommerstol, en. (l. br.) d. s. s. -sæde. (byfogden) satte sig paa sin Dommerstol bag Bordet. *Schand.BS.466. overf.*: *Jesus, staaer. . . for Spottens Dommerstol (Kingo. 126: for deres Spotter-Stoel). *Salm.Hus.194. 2. (til Dommer 2): *Jeg* seer (paa dommedag) den gyldne Dommerstoel, | Som Englers Hær omringer. *Storm.SD.224. -sværd*, et. (poet. eller ☉) sværd som tegn paa dommermyndigheden. *paa Thinget møder du med Dommersværd. *Oehl.ND.135. Ing.PO. II.231. *Hvem* vover her | at trodse Dommersværdet? *Kaalund.F.58. ☉ -sæde*, et. (jf. I. Dom 4 og Domstol) en dommers sæde i retten; ogs.: værdighed som dommer. Jeg har aldrig siddet paa mit Dommer-Sæde med saadan Forskreckelse, som jeg sidder i Dag. *Holb.Hex.V.1. de* blefve tagne af Auscultant-Banken (v: bisidderbænken), og til høyere Dommer-Sæder forflyttede. *Gram. Breve.158. Baggens.NK.22. Kvinder* skulle for Fremtiden have samme Adgang som Mænd til at erholde Autorisation som Fuldmægtig for Retsbetjent, dog uden Ret til at beklæde Dommersædet. *Lov.Nr.132²⁷/1908. † (billedl.): vige* dommersædet, give afkald paa sin ret til at dømme. Thor greb ham imidlertid i Flugten, hvad jeg saameget mindre kan rose ham for, som det var ham, der havde faaet Mjølner, saa han burde. . . veget Dommer-Sædet. *Grundtv.BrS. 226. MO. sætte* sig paa (ell. i) dommersædet, tiltage sig ret til at dømme; optræde som dommer. *Hvo Eder sættet paa slig Dommer-Sæde har? | Troe mig! ved slig Censur man gjør sig selv til Nar. *Holb. Skient.C8v. som* den overlegne Sagkyndige sætter (han) sig paa Dommersædet over slesvigske Forholde. *Wors.SlesvigsOldtidsminder.(1865).10. jf.*: Egoisten skiuler sig beskiemmet, medens han paa Dommersædet frakiender sig Fordele, Despoten uden Blussel skulde rane. *Dichm.(Rahb. LB.II.114). (ironien)* dømte og fordømte ethvert videnskabeligt Standpunkt, var altid dømmende, altid paa Dommersædet. *Kierk.XIII.350. -vagt*, en. især i best. f., som (uofficiel) betegnelse for de afdelinger af Kbh.'s byret, der afholder grundlovsforhør over anholdte til afgørelse af, om de skal fængsles. *Pol.²⁴/1920.11.sp.1.*

Dom-organist, en. [II.1 ell. 2] organist ved en domkirke. *Drachm.EO.348.*

Dompap, en. [1] dompap, ogs. 'døm-' (ogs. (nu især i bet. 2) skrevet Dumpap. *VSO. Gadeordb.² † Dompap. Moth.D226). jft. -per.* (fra nt. dompape, jf. ty. dompfaff, egl.: domherre (1); af Il. Dom og nt. pape, se Papa og Pave; navnet p. gr. af det sorte i fjerdragten, jf. Domherre 2, Domprovst 2) 1) ☉ navn paa forsk. fugle af finkernes orden, *Pyrrhula Briss., især om almindelig dompap, P. europæa. Moth.D226. *Nu* muntert fløiter en Dompap, | Nu kukker Gøg, nu Ringelduen kurrer. *Steners.(Rahb.LB.I.190). *Den* livlige Dompap. . . | I Toppen af Busken, istemmer sit Qvad. *Rein.ND.125. Dompappen* fløiter i Naaletårerne. *Bagger.I.157. Winth.D.270. BMøll.DyL.II.115. 2) (<MO.; vel p. gr. af fuglens (formentlige) dumhed, m. tilknytning til dum og Dumrian, se Festskr. Vilh.Thoms.297; dagl.) dumrian. Drachm. VS.76. maaske* en eller anden lille Dompap af en . . forfinet Frue vilde rynke Næse. *KMich.(KvBl.²/1907.1.sp.3). Lægen* (var) en Dompap, der kurrer den Slags Syge (v: elskovssyge), som stammede den fra Maven, snart en forstaaende Menneske-kender. *Nat.Tid.²²/1920.M.13.sp.5.*

Dompenge, pl. [I.1] (foræld.) betaling for afskrift af en dom. *DL.1—25. overskr. Baden.Jur.O.I.119. MO. -protokol*, en. [I.1] (ogs. Doms- Forordn.²⁹/1845.§6. *Sal.XIV. 1062). (jur., emb.) d. s. s. -bog. Forordn.⁵/1793.§3. baade* Vota og Domme bør indføres i Voterings- og Dom-Protokollerne. *Forordn.¹⁴/1800.§17. Cirk.Nr.326¹²/1903. -provst*, en. [II.1] 1) provst ved et domkapitel. (*Kalk.V.179). Baden.Jur.O.II.96. „Kjender* De Domherren af Milano (v: et syngestykke)¹⁴ . . . „Jeg kjender Dompvosten i Viborg!¹⁴ *Blich.III.594. Sal.²VI.308. || her i landet* nu kun om provsten ved Roskilde domkirke. *Reskr.¹²/1755. Reskr.⁹⁰/1806.§3. Trap.⁴II.238. 2) (sj.) ☉ d. s. s. Dompap 1. Sal.V.377.*

domre, v. se dumre.

Domring, en. [I.4] (efter oldn. dóm-hring; sj.) den indhegnede plads til en domstol; (foræld.) i egl. bet.: *KKålund.Island.II. 133. || overf.*: Sagen (førtes) over fra Folke-thinget til den filosofiske Domring. *NMPet. VI.264.*

Doms-, i ssg., af I. Dom, især i bet. 1.1. -akt, en. (jur.) udskrift af domprotokollen, indeholdende alt hvad der er foretaget i en retssag fra stævning til dom (jf. Aktsbeskrivelse). *Nørreg.Privat.VI.206. (justitiarius i kriminal- og politiretten)* udsteder Domsacterne under sin Haand og Rettens Segl. *Forordn.²⁵/1845.§6. Lassen.AO.548.*

-basun, en. [I.2] (især poet.) d. s. s. Domsmedagsbasun. *Salm.Hus.261.1. *Da* ved Doms-Basunens Klang | Blæses ind Guds Rige fundet. *Grundtv.SS.IV.287. Ing.RSE. VII.39. PalM.VII.254. -dag*, en. (ænyd. d. s., oldn. dómsdagr i bet. 2) 1) [I.1] (jur.,

foræld.) d. s. s. Dommedag 1. *Moth.D228.* denne min Fredsfest har Forrædere formøret mig; dem skal skee deres Ret; imorgen er det Domsdag. *Ing.KE.II.45. Kierk.XII.302. 2) [L2] (l. br.) d. s. s. Dommedag 2. Ruge.FT.251. Brovs.237.* Hvad I har forbrudt mod mig . . skal I staae til Ansvar for paa den yderste Domsdag. *Ing.KE.I.88.* paa Doms-Dagen. *Matth.10.15* (Skat Rørd.).

domse, v. se dumse.

Domsforhandling, en. (*jur.*) hovedforhandling under en mundtlig procedure. Udebliver Sagsøgeren ved Domsforhandlingen, afviser Landsretten Sagen. *LovNr.53 29/11.1909. §354.* **-grund**, en. (*jur.*) især i flt., om en doms præmisses. *LovNr.53 29/11.1909. §889 (jf. §209).* **-haver**, en. se Domhaver.

Dom-skole, en. [II.1] (foræld.) skole knyttet til domkapitel ell. -kirke; katedral-skole. *Moth.D226. VSO. Sal. VI.309.*

Doms-kraft, en. 1) ☐ (l. br.) ret til at dømme. en Moral for de Forhold, der falder udenfor Moralen, en Hjertets Domstol. Det er dette Tribunal, som fik Doms-kraft ved Middelalderens Kærlighedshof-fer. *Brandes.IV.143. 2) (jur.) en doms betydning og retslige følger (jf. Retskraft). Sal. V.379.*

domslig, adj. [døm'sli] (*jur.*) adj. til 30 I. Dom 1: som hører til, har karakteren af ell. sker i f. en dom. Pantefølgningen . . er at anse som en domslig Akt, om den end kan fremtræde som en meget forkortet Rettergang. *EMøller. Dækningsadgang. (1892).137.*

Dom-slutning, en. se Domsslutning.

☐ **Doms-magt**, en. ret til at dømme; domsmyndighed. *EBrand.UB.17.* i denne Doms-magt havde Kong Valdemar et af de bedste Midler til atter at gjøre Kongedømmets Indflydelse gjældende. *KrErsl. DM.10. Det ny Aarh.1904/05.203.* **-mand**, en. (ænyd. d. s., oldn. dōmsmaðr, dommer; *jur.*, nu kun foræld. ell. om udenl. forhold) lægmand, som (i visse sager) udnævnes til at dømme; meddomsmand. da skal Fogden tage til sig de otte beste Tingmænd, og selv med dem . . dømme til, eller fra, og ej tilnævne andre Doms-mænd derudi. *DL.1—5—19.* Valdemar rejste sig . . for at ud-vælge Doms-mænd. *LBruun.A.I.373.* Med-domsretter (i Norge og Tyskland) bestaaende af en juridisk Dommer og to Læg-mænd (Doms-mænd). *Sal.XII.555.*

† **Dom-sneppe**, en. [II] (navnet p. gr. af fuglens sorte pænde; *jf. Dompap*) ☐ *Tan-talus Falcinellus L. vAph.Nath.VI.612. VSO.* **-sogn**, et. [II.1 ell. 2] sogn, der hører til en domkirke. *JySaml.AR.III.26.*

Doms-protokol, en. se Domprotokol. ☐ **-ret**, en. ret til at dømme; dommerret-tighed; jurisdiktion. den kirkelige domsret blev hævdet. *FrHamm.Kirkehists.II.63.* de falske Lærdomme om Pavens Domsret og Ufejlbarehed. *FrNiels.R.I.12.* Kronen (og

Overkirkeretten havde faaet den øverste Domsret i alle gejstlige Sager. *Fridericia. 17&18Aarh.I.100.* **-samling**, en. *samling af afsagte domme. Hage. 213.* **-slutning**, en. (ogs. **Dom-**. **VSO. MO.**). (*jur.*) den sidste del af dommen, som indeholder den egentlige kendelse. *Forordn. 29/11.1845. §6.* Dommen (i: i rigsretten) skal indeholde en kort Angivelse af de Grunde, hvorpaa Domsslutningen støtter sig. *Lov. 29/11.1852. §82.*

Dom-sted, et ell. † en (*ApG.17.19* (*Chr. VI*)). (ænyd. d. s., oldn. dōmsstaðr; nu kun bibl.) sted, hvor der holdes dom; ting (jf. Dommersted). Vender om til Domstedet (*Chr. VI: dom steden*), thi disse have vidnet Løgn imod hende. *Sus.13.49. Høysg.AG.37. Wand.(MO.).* **-stol**, en. (ænyd. d. s., oldn. dōmsstóll) 1) (nu kun bibl.) dommerens sæde i retten; dommersæde (jf. I. Dom 4). En Konge, som sidder paa Domstolen, udskiller alle Onde med sine Øine. *Ords.20.8. (Pilatus) sad paa Domstolen (1907: Dommersædet). Matth.27.19.* Lader os beskue (*Chr. III*) i Krigen og hjemme, paa Tronen og Domstolen. *Kampm.(Rahb.LB.II.37). m. overgang til 2: Jeppe bagbunden blev bragt for Domstolen. Hølb.Jep.IV.6. 2) myndighed, som træffer afgørelse i tvistigheder ell. fælder domme; ret. Vi skulle . . alle fremstilles for Christi Domstoel. *Rom.14.10. (justitarius) skal bestyre og udføre alt det, som hører til Domstolens indvortes Politie. Forordn. 11/1.1800. §8.* Den dømmende Magt er hos Domstolene. *Grundl.(1866). §2. Goos.III.188. jf.: det forekommer mig, at De paa den Maade kun skyder Sagen bort fra den rette Domstol, som er Gud og Deres Samvittighed. Hostr.T.195.**

Domæne, en, ogs. et. [dø'mæ'nə] flt. -r. (fra fr. domaine, krongods, af lat. dominium, herredømme, afl. af dominus, se I. Domino) jordejendom tilhørende kronen; krongods; nu især (polit. ell. emb.) landejendom tilhørende staten; ogs. om statsindtægter (afgifter) af tidligere krongods. *Baden.Jur.O.I.119. (ingen) Staten tilhørende Domæne (kan) afhændes uden ifølge Lov. Grundl.(1849). §51.* Fra Ludvig den tykke til Ludvig den hellige vokser de kongelige Domæner (i Frankrig) gradvis. *VVed.R.11.* De 23 Domæner (i Nord-slesvig). *Rosendal.D.II.262. Landb.O.I.564. || (især spøg.) overf.: omraade, hvor man er herre, har magten, føler sig hjemme olgn.; „rige“.* Den gamle Grosserer havde altid holdt meget af Eva, som han havde set fra . . lille Barn inde paa sin Domæne (i: et skibsværft). *Tops.III.401. smst.308.* han betragtede det hele Terræn heroppe (i: Dybbølbjerg), og Erindringerne, der knyttede sig hertil, som sin lovlige Domæne. *Drachm.III.32. MRubin.MB.58. || hertil Domæne-afgiift, -ejendom, -gods, -indtægt, -kirke (Kirken (i Brøndby-Øster) ejes af Staten („Domænekirke“). Trap. 4II.306), -skov ofl.* **Don**, subst. [døn] flt. (sj.) -s. (fra sp.

don, af lat. dominus, herre (se I. Domino), jf. Donna) som titel foran spanske fornævne (opr. kun om fyrstelige ell. adelige, nu ogs. om personer af de dannede klasser): hr. (jf. Don Juan). Don Ranudo de Colibrados. *Holb. (skuespil) titel. Cervantes: Den sindrige Herremands Don Quixote af Mancha Levnet og Bedrifter. Biehl. (bogtitel. 1776).* Don Bermudes, Don Bermudes! | Ræk mig Noderne, Guitarren. *Aarestr. 253.* || (sj.) spansk adelsmand. det lader altsaa til, at der maae være saadan en Overflod paa Dons her paa Øen, at man kunde slaae Torv op med dem. *Biehl. DQ. IV. 103.* den stille Stolthed, som Familien bevarede ved Erindringerne om Riddere og Dons blandt Forfædrene. *Goldschm. III. 10.*

Donat, en. [do'na't] *Høysg. AG. 80. ft. -er.* (ænyd. d. s.; af propr. Donatus, lat. grammatikforfatter i 4. aarh.; foræld.) latinsk begyndergrammatik. *Grammatica han dog ey hafde faaet fat, | Han lod sig nøye med at læse sin Donat. *Holb. Paars. 118.* her lugter saa Pedantisk, saa Latinsk, saa Græsk; om der er kun en Donat udi et Huus, saa staar den mig strax i Næsen. *sa. Tyb. III. 5. sa. Er. I. 4. Falst. 174. J. Baden. Fr. O. II. jf. Sal. VI. 315.* || om en dansk skolegrammatik. En dansk Donat for Børn, indeholdende de første og almindeligste Sprog-Grunde. (bogtitel. 1761).

Donation, en. [dona'jo'n] *ft. -er.* (fra lat. donatio, gave; nu mest jur.) gave, især til institution, stiftelse, veldædigt formaal olgn. *Moth. Conv. D. 55.* jeg (blev) opmuntret til at gøre en Donation af mine Midler til det Ridderlige Academie, hvis Stiftelse da var i Gierde. *Holb. Ep. II. 421. EPont. Atlas. II. 114. Leth. (1800). Meyer.*

I. Done, en. [do'nø] († **Dunc.** *Moth. D 180. Tychon. (GkS 799. 126).* *ft. -r.* (ænyd. d. s.; ligesom sv. dona laant fra nt. done, ty. dohne, besl. m. ty. dehnen, udspeende, udstrække; nu l. br.) snare til fangst af fugle (især kramsfulge), oftest bestaaende af løkker af hestehaar olgn., der hænger i en sammenbøjet pilegren, hvorpaa rønnebær er anbragt som lokkemad. *Werfel. Jagtb. 164.* *Den Olding har lært ham | Qviste til Doner at boie, og Fugle i Doner at fange. *FGuldb. SS. II. 343.* *Hvor for Fuglen lumse Doner | Sattes, lød nu intet Skud. *Oehl. L. I. 143. Heib. Pros. VI. 435.* *Som denne Kramsfulg hænger | Livløs og qvalt i Donen. *Aarestr. 118.* Brugen af Vildtsnarer og Doner er forbudt. *Jagtløvs. 1894. § 20. jf.:* *De fine Elmekroner | sig imod Himlen tegner | som sorte Silkedoner, | hvor fangne Stjerner blegner. *Stuck. II. 133. billedl.:* Livet sætter sine Doner mindre aabenlyst. *And Nx. S. 73.*

II. done, v. [do'nø] sjæll. form for daane, spec. (fisk.) d. s. s. II. daane 4.2. *OrdbS.*

Done-bær, et. [I] (navnet p. gr. af bærenes anvendelse som lokkemad i doner; dial.) rønnebær. *JTusch. 343.*

Don-hammer, en. se Dunhammer.

Don Juan, en. [døn'ju'an; døn-] (dagl., spøg. ogs. **Don Johan** [døn'jo'han] *Schand. Alice. (1895). 239. NThThomsen. Under 4 Øjne. (1912). 79.* *ft. -er* [-'an'ør, -'an'ør] (af sp. Don Juan (se Don), en spansk sagnfigur, berømt for sine elskovsventyr; jf. *Sal. VI. 321; sml. Jon*) kvindejæger; forfører; hjerteknuser. „han (stod) paa et meget lavt moralsk Standpunkt. Han forekom mig at ligne en Don Juan af sletteste Sort.“ — „Men dog altid en Don Juan!“ svarede Mamsellen; „denne Titel betyder ikke saa Lidt.“ *PalM. I. L. I. 56. Bøgh. Vi. 109. JakSchmidt. SP. 139.* (han) er kendt i Byens „Leveverden“ som en af dens heldigste og mest utrættelige Don Juan'er. *SvLa. FruG. 84.* han kendte ham, denne Skortejæger og Don Juan, der havde mindst én Kærest i hver Havn. *EJuelHans. Henriks Mor. (1917). 7.* den store Don Juan Odin. *GSchütte. HH. 136.*

Donkey-, i ssgr. [døn'ki-] (fra eng. donkey-engine olgn., egl.: æselmaskine) **↓** **-kedel**, en. mindre kedel til drift af et skibs hjælpemaskiner, pumper, spil olgn. *Scheller. MarO. 211.* **-mand**, en. mand, der passer donkeymaskinen. *Wolfh. MarO. 540. Pol. 1/2 1920. S. sp. 3.* **-maskine**, en. hjælpemaskine (paa skibe) til drift af pumper, spil olgn. *Hag. III. 225.* **-pumpe**, en. pumpe, der drives af donkeymaskinen. *Tekn. MarO. Scheller. MarO. 211.*

Don-kraft, en. [døn'kræft] (ogs. skrevet **Dun-**; *Harboe. MarO. Pöl. 1/2 1906. 4. jf. VSO. I. 652. † Dum-*; *Moth. D. 176. Oecon. T. I. 23.* *ft. -er* (Oecon. T. I. 23. *VSO. MO. D. & H.*) ell. -e (Pol. 1/2 1907. 4. *Saaby.*) (jf. sv. domkraft; fra nt. dum(m)kraft (jf. ty. daumkraft); 1. led er (mnt. dume) d. s. ty. daume(n), tomme (lfinger), tand (i tandhjul); jf. Tomme, Tommel samt (?) Domkraft; især ⊗) transportabel løftemaskine, hvorved svære byrder v. hj. af et tandhjulssystem kan løftes m. haandkraft. *Moth. D. 176.* sædvanlige Vinder eller de saa kaldede Donkrafte, der bruges til Vogne. *Hallager. 257.* Det vilde koste frygtelige Anstrengelser . . . den en Donkraft at løfte en meget lille Gjenstand. *Kierk. VI. 372. Harboe. MarO. OpfB. 111. 17.* Folkene løfter Hovederne fra Dunkraftene og ser efter ham. *Buchh. UH. 191.* jf.: om de end grave med Dunkraft istedetfor Haandkraft og pløiede favnedye Furer (fandt de ikke) Frugtbarhed i Jorden, naar Guddommen ikke vilde det. *Kierk. XIII. 116. oerf.:* smst. 553.

Donna, en. [dønna] *ft. -er* [dønna'ør] ell. † **donner** (TBrum. I. 305) ell. (sj.) m. sp. bejning: -s. (fra ital. donna, dame (af lat. domina, frue, jf. Don, Dame); som titel foran navn italiciseret form af sp. doña; jf. Duenna samt Belladonna, Madonna, Primadonna; næsten kun om sydlandske forhold ell. spøg. og dagl.) kvinde (især af fornem stand); dame. *Leth. (1800).* *O spanske Don-

na, som paa Mulen rider. *PalM.IV.396. jf.*: Det bliver ingen Bondepige, men en Donna, en udviklet Pige med betydelige Forudsætninger. *Kierk.XIII.453. (især om spanske forhold) i til- ell. omtale m. eftersat navn: mit Hierte er optændt af en pur og reen Kierlighed til deres Dotter, Donna Maria. Holb.DR.I.1. *Donna Maja, Donna Maja! | I er hvid, men kold som Maanen. Aarestr. 233. jf.*: Theresa er mit Døbenavn, uden Fiesfias og Krinkelkroger af Naader og Doñas (*Lieb.DQ.II.35: Donnaer*). *Biehl.DQ. III.41. || (især i forb. m. ejendoms-pron. ell. gen.) kvinde, som man elsker; ens „hjerter dame“; tilbedte; elskede. (undertiden paa overgangen til den flg. gruppe). Hvem som kysser sin Donna i nogen andens end en Ternes Nærværelse, den røber en Kierlighed, der just ikke er platonisk. Tode.V. 371. *ved det fulde, bekrændte Bæger | Forglemmer (man) Lykkens poliske Streger, | Og Donners Griller og Creditor. TBruun.I.305. *Har din Donna brudt sin Ed, | saadant og des værrel hænder. PA Heib.US.619. *Hist knæler en forelsket Ungersvend | Ved Foden af sin Donna. PalM.I.75. smst.V.103. Brandes.VII.349. PLevin.SG.165. || nu især (dagl.) nedset.: letlevende kvinde; „dame“; „pige“. Donnaens Gebarder vare naturligviis særdeles uanstændige. *Bagger.I.37. jeg (modte) ham paa Strandvejen men en Donna i aaben Vogn. Det skal være hende, der har ruineret ham. Esm.II.181. kommer de en Dag luskende ned med deres Brynde .. saa vil selv den tarveligste Donna fra Smaagaderne lære dem, at der er mere digterisk Visdom at finde i to Pigeøjne end i samtlige Fiksstjærner. Nans.M.127. ORung. P.235.**

donne, v. se dunne.

Donne-hat, -morskolle, -mos-ser, se Dunhammer.

I. Donner ell. Donnert, en. [ˈdøn-ør(d), ogs. ˈdon'-] ft. **donnerter**. (egl. sa. ord som Dunder; jf. dundrende som part. adj. samt II. Donner og III. Donner; dagl., især jarg.) rus; kæfert. Donner: I skal see, vi har ham igjen laften, maaskee lidt silde — og maaskee med en lille Donner. *Hz. VIII.137. Fylder i .. det er ligesaa væmmeligt, som det er opmuntrende i et godt Lag at faae sig en Donner. Chievitz.FG.28. Esm.I.185. KLars.DM.18. Donnert: Ing. EF.VII.76. den Gang kom jæ nok af og til .. hjem med en Dunnert. JakSchmidt. SP.69. *en Skonnert kan han (o: styrmanden) styre i en Donnert paa en Streg. HSeedorf.H.90.*

II. Donner ell. Donners, subst. [ˈdøn-ør(s), ogs. ˈdon'-] (sj. skrevet **Dunder**. \ opfattet som adv.: **donnert**. *Hauch.SK.40*). (egl. sa. ord som I. Donner; jf. dundre; dagl.) næsten kun i forb. tale **donner(s)** til en, tale en haardt til; irettesætte en skarpt; *tordne, dundre for en. Saa*

har han ikke talt hende rigtig donnert til. *Hauch.SK.40. Donners: Valloe.D.95. Hver Gang hun havde barslet, var (han) henne og tale Donners til hende. JVJens. HF.146. Pol.^{51/5}1906.5. hun (skulde) tale Donner til ham og lade ham vide, at det var ingen Manér at gaa og holde hendes Datter for Nar. Aakj.VF.24. And.Nx.PE.I.42. hun er letsindig til Tider — men saa taler jeg Donner til hende! *Tandr. HS.63. to svenske Karle, der ere ved at yppe Klammeri .. taler hun Dunder til, saa det kan høres helt ned i Kjøkkenet. Baud.H.186. FrPoulsen.Mors.Dreng.(1900). 6. || (sj.) i selvstændig anv.: skarp irettesættelse; torden-tale; udsældning. hun .. kunde (ikke) tie til Mandens Donner. And.Nx.UH.167.**

III. \ Donner, subst. (vel forkortelse af Muskedonner ell. af ænyd. donnerbøsse (*Kalk.I*.49. jf. sv. dunderbössa, kanon*)) bøsse (I.2.2); vist brugt som propr.: Min Skydehest og Donner (det er hans Livbøsse) og mit Gehæng skal Du have. *Blich. I.62.*

Donners, se II. Donner. **I. Donnert**, en. se I. Donner. **II. donnert**, adv. se u. II. Donner. **Donner-præ(d)iken**, en. [II] [ˈdøn'ør-, ogs. ˈdon'ør-] (dagl.) kraftig formanings-tale (jf. Dundertale). *Pol.^{51/5}1919. 13.sp.3.*

Donnerwetter, interj. (og subst.). [ˈdønər,vædər, ogs. ˈdonər-] (fra ty. donnerwetter, egl.: tordenvejr, ogs. brugt som ed; dagl., især spøg.) udraab, som betegner forundring, overraskelse o.lgn.; ogs. ofte anvendt som en lille ed til at forstærke et udtr. Men, Donnerwetter! De er jo bange, De er jo helt bleg! *AntNiels.Udenlands.(1875). 47. I Tyskland er de dog Mandfolk, — disse Junkere. Donnerwetter, — naar jeg tænker paa deres Jernnæver, deres Lat-ter, deres Tænder, deres Ben, det er Race! SvLa.Sommerleg.(1902).89. Donnerwetter, Etatsraaden trak sit Ur op af Lommen: — Nu er Klokken halv tre. ChrEngelst.MI. HøstogJul.(1918).162. Esp.322. forstærket: donnerwetter paraply, se Paraply. || (l.br.) som subst., om ed(er), kraftudtryk o.lgn. Gud bevars, hvor I saa forskrækkede ud, naar jeg en Gang imellem sagde et lille Donnerwetter. *Nans.FR.170. jf.*: Herre Jesus, hvilket Donnerwetter jeg ofte føler Lyst til at sende hjem over Østersøen til vore lumre Kalveboder! *Pont.LP.IV.6.**

Dont, en ell. † et (*Moth.D91. Schandrup.Q4r*). [døn'd, ogs. (nu især prov.) dön'd (Verner.202)] dōnt. *Høysg.AG.48. (tidligere ogs. skrevet Doent: Moth.D91. Wadsk.68. VSO. Doont: Gram.Nucleus.1482. vAph.(1759). Dunt: Holb.Paars.338. ft. (nu næppe br.) -er (Horn.Moral.I.53). (ænyd. do(ē)n(t) (dogent. Phraseologia Terentiana.(1652).4. 9.33), sv. don, redskab; fra nt. doon(t), substantiveret inf. af doon (ty. tun), gøre; besl. m. Daad, -dan, danne) I) („daglig Tale.“*

MO.; nu i rigsspr. mest $\text{\textcircled{D}}$ det at udføre, bestille noget; arbejde; gerning; især om den sædvanlige, daglige bestilling. *Jeg liden Forskiel seer | I vor ($\text{\textcircled{c}}$: en soldats og en kræmmer) Profession, eens dunt det moxen er. *Holb. Paars. 338.* *du din Dunt forlader, | Og med Glavind dig omlader. *Wess. 225.* *min Terneflok . . siger dig | Din ($\text{\textcircled{c}}$: Yrsas) Pligt, din Dunt paa Borgen. *Oehl. H.Y. 166.* *Nu er det Qveld. En Fiskers Dunt begynder. *Heib. Poet. III. 121.* han er i enhver praktisk Dunt aldeles raadvild og hjælpeløs. *PMøll. I. 335.* *Gaar han i sin egen Dunt, | han nynner under Hjalde. *Aakj. R.S. 88.* (iron.) Spejle Dem selv, det har været Deres Dunt, fra De var Dreng. *KLars. M.H. 265.* 2) † ting; genstand; ejendel. *Moth. D91. Gram. Nucleus. 1482.* || (koll.) om (efterladte) ejendele, brevskaber oln.: tvende af (den afdødes) Venner . . indfandt sig samme Aften, at forsegle hans Dunt. *Cit. 1703. (D Mag. 2R. V. 153).*

donte, v. [dondə] -ede. (sv. dial. dunta, af dunt, slag, stød; jf. sdjy. † dynte (MDL.), no. dynta (ogs.: gaa stødende, vippende), isl. dynta, bevæge kroppen op og ned, samt dotte, ll. dutte, eng. dint, mærke efter stød; især dial.) 1) støde, slaa (noget) svagt ell. blidt. Hun sætter sig paa Bænken og faar Lommetørklædet frem. Hun donter det mod det hede Ansigt. *Kbh. 18/19 . sp. 4. (Siesbye).* || (især jy.) pudre smaa børn paa hudløse steder ved at støde en lukket lærredspose, som indeholder pulveret (dontepose), let imod huden. *Feilb. I. 218* (dunte). jf. MDL. 90 (dynte). 2) (jf. no. dunta, gaa og pusle, systle m. smaa arbejder; maaske egl. afl. af Dunt; sj.) gaa omkring uden bestemt maal ell. beskæftigelse; drive omkring. da der ingen . . var at lege med, gik han og donte rundt alene og morede sig, som han kunde bedst. *LollF Venstrebl. 11/1920. 6. sp. 1.*

Dop, en. se Dup.

I. Doppe, en. [døbə] († Duppe. *Moth. D181*). flt. -r. (jf. no. dope, pyt; fra nt. dobbe, lavt, sunpet land, fris. dobbe, vandhul; besl. m. Dup og dyb) 1) (nu kun dial.) vandhul. *Moth. D181.* om bred, vandfyldt lavning i eng. *Feilb. I. 190.* 2) (dial. og fagl.) i flt. om smalle strimler mose ell. engjord, som (især i egne af Vendsyssel) gennemskæres hestestrækninger. *LBrinck-Seidelin. Hjørring Amt. (1828). 25. 31.* Land O. I. 562. *JBrüel. Klitterne i Vestjyll. (1918). 10.* *Feilb. I. 190* (dob).

II. Doppe, se Dup.

Dop-sko, en. se Dupsko.

Dor, et. se III. Daare.

Dorg, en. [dør'(q)] (ogs. Dørg. [dør'(q)] *OpfB. IV. 503.* *BMøll. DyL. III. 125.* *Feilb. I. 194.* — l. br. **Dørg**. [dør'(q)ə] *Fiskeriredsb. (1872). 15.*) (oldn. dorg; besl. m. III. drage, Dræg; formen Dørg (e) efter v. dørge; fisk.) fiskesnøre m. krog(e), som slæbes efter et fartøj i overfladen af vandet (særlig anvendt til makrelfangst). *VSO. KAagaard. Thy. (1802).*

48. *Scheller. MarO. 211.* *Sal. VI. 329.* *Feilb. dørge*, v. se dørge.

Dormeuse, en. [dør'mø'sə, -l'mø'sə ell. m. fr. udtale] (dagl. ell. nu kun dial. *Dolmeuse* (Hrz. *XVIII. 69*), *Dollemos(s)e*, *Dulc-* oln. [døle'mø'(s)ə, dole-] se *Dania. VII. 214.* *C Reimer. NB. 137*). flt. -r. (fra fr. dormeuse, fem. til dormeur, en sovende; nu især dial.) 1) natkappe ell. -hue for kvinder. *Fruen selv tog paa Dormøsen, lagde sin Klokke (og gik i seng). *TBruum. V. 52.* foran sit lille zirlige Toiletmøbel ordnede (hun) sin blonde Haarfyldte under den store, pibede Dormøse. *Gyr. Lemche. VK. 48.* 2) hovedbeklædning i al alm. 2.1) (nu næppe br.) hovedpynt for kvinder. *(hun) Ta'er paa igjen Saloppen . . | I Vognen retter lidt Dormøsen. *TBruum. III. 265.* Dormøse (er) et Hovedpynt til Fruentimmer som gaar langt ned for Ansigtet. *JBaden. FrO.* Jeg vilde min Tro ikke gaae i saadan en Dolmeuse, som Fruen sidstleden havde paa. *Hrz. XVIII. 69.* 2.2) (dial.) hovedbeklædning for mænd. En Daallemeuse . . hedder (paa fynsk) enhver Hovedbeklædning, Hue og rund Hat undtagne. *Cit. 1830. (Dania. VII. 214).* 3) (nu næppe br.) roset. *CReimer. NB. 137.*

Dorn, en. [dør'n] flt. -e. (fra ty. dorn, torn) 1) slank, i reglen konisk metalstang til forsk. brug (fx. til at udvide et hul). *Wagn. Tekn. 147.* *OpfB. II. 236.* *Hannover. Tekn. 153.* 2) lille tap (fx. paa nøgle). *Sal. VI. 332.* **dorne**, v. [dør'nə] -ede. 1) i forb. dorne 'op, udvide (et hul) v. hj. af en dorn (jf. opdorne). *Tekn. MarO.*

Dor(otea)-lilie, en. [dør(o)te'a, dor-o-] († *Dortes-*. *Moth. D92*). (ænyd. d. s.; efter helgeninden Dorothea, hvis dag er 6. febr.; navnnet p. gr. af planternes tidlige blomstring) 1) *Leucocjum L.*, spec. *Leucocjum vernum L.* *Moth. D92.* *Rostr. Flora. I. 81.* Vintergækker, Dortealliljer, gul Krokus eller andre af Foraarets tidligste Blomster. *Aarb. Frborg. 1918. 104.* 2) (nu kun dial.) vintergæk, *Galanthus nivalis L.* *JTusch. 94.* *Gram. Nucleus. 997.* *Feilb.*

† **Dorp**, en. flt. -er. (fra nt. dorp, jf. ty. dorf; sa. ord som Torp) landsby. *Moth. D92.* *For Øvrighed mand . . Tyranner let kand faa, | En Nero i hver Dorp ved Roret fast vil staa. *Holb. Jep. V. 6.* (de blev) heftig forfuldte . . saa at de kunde ikke uddele sig udi Dorperne, men maatte fra en Nat til en anden ligge udi en Vognborg. *sa. DH. II. 718.* *vAph. (1764).*

dorsk, adj. [dørsg] intk. og adv. d. s. (*Hrz. D. I. 182.* *BMøll. DyL. III. 65*) ell. (sj. i talespr.) -t (VSO. *PMøll. II. 301.* jf. *Mikkels. Sprogl. 176*). (ænyd. d. s. (*Kalk. IV. 250*), jf. sv. dial. dorsk, søvrig, fris. dorsk, søvrig, langsom i vendingen; oprindelse uviss; maaske af I. Daare, jf. glida. da(arsk, taabelig (*Kalk. I. 412*)) som mangler foretagsomhed og energi; dvask; døsig; sløv; ugtidelig. (han) bliver ved alt for megen Stilhed og Mage-

lighed dorsk, tungsin dig og uskikket til Livets Forretninger. *JSneed.III.204. Ew. VI.8.* Dreng, som spise og sove meget, blive dorske og tungnemmede. *Engelst.Nat. 174.* *Sjæle-Sørger fra det Høie (o: *hellig-aanden*) . . | Væk de Dorske, styrk de Svage. *Grundtv.SS.I.676. (losser)* er temmelig kjedelige at have i Fangenskab, da Indespærringen gjør dem meget dorske. *BMøll.DyL.I.75. Thorsen.45. Feilb.* om ansigtsudtryk, bevægelser, udseende oln., som er præget af og udtrykker sløvhed, dvaskhed osv.: *Sig ubevidste de (o: *dyrene i hi*) bortsov den skumle Dag; | Knap Livet viiste sig i dorske Aareslag (o: *puls slag*). *ECobh.(Rahh.LB.I.203).* mælkeblaa, dorske og ligesom glasserede Øjne. *Blich.III.336.* Klapperslangen gjør et temmelig dorsk og langsomt Indtryk. *BMøll.DyL.III.65.* || *Ø* om tid, tilstand oln.: som er uden (synderlig) bevægelse ell. liv; slov; døsig; „død“. dorske Øieblik, hvori Hiertet er koldt og Forstanden slumrer. *Ew.VIII.67.* De have ikke mange Festdage, fordi de give Anledning til dorsk Lediggang. *Bagges.NK. 123.* en Mennesket vanærende dorsk Uvirk-somhed. *Ørst.I.185.* *Hvis Du var Mand, da steg Du stolt paa Bølgen, | Forlod en dorsk, en død Eensformighed. *HCAnd.X. 391.* Lad det være den dorskeste Tid: en saadan Karl (o: *en straffeprædikant*) skal snart gjøre den lidenskabelig. *Kierk.XI.81.* *Ej som Krøbling, ej paa Krykke, | ej med Dyrets dorske Ro. *Kaahnd.336.* || *Ø* om ting: som er uden (synderlig) bevægelse; ogs.: som fremkaldet dvaskhed, sløvhed hos betragteren. *Byens dorske Taage. *Oehl.SH.3.* *Guldets dorske Glimmer! *Grundtv.Udv.I. 229.* *Den vaade Taage hænger dorsk over Mark og By, | Det gider ikke regne engang fra sorten Sky. *HCAnd.X.531. især om stillestaende ell. langsomt rindende vand-(løb):* En Elv sit dorske Vand dybt under Isen slæber. *Rein.(MO.).* *Lethefloden ruller her | sine dorske Vande. *Lemb.DS.56.* *Den dorske Vove, før saa vild, | Genspejler mat den røde Ild | Fra Ruffets dunkle Rude. *Drachm.D.43. Aakj.VF.116. jf.: en dorskere Livsstrøm havde faaet Gang gennem alle hendes Væsens Arer, og gjort hende sløv nok til at glemme. JPJac.II.201. dørske, v. [dørsø]-ede. (af dorsk; især dagl. ell. dial.) 1) (intr.) være i en sløv, dvask tilstand; dase; døre; ogs.: bevæge sig paa en langsom og dorsk maade. Moth.D45. See! hvor han gaer og dørker i alt, hvad han skal forrette. VSO. (det er) bedre at spinde, strikke eller kniple, end at dørke i Kakkeloovnskrogen. *Bogh.DD.1868.209.* et Kamp-raab til Menneskesjæle, som dørskede i kælen Længsel. *Schand.VV.198.* Tror De, vi dørker her, saa tror De fejl. Vi har endda større Planer for, end De maaske aner. *Skjoldb.IM.34. (han) kom dørskende, fuld som en Ryle. FrPoulsen.L.152. Feilb.**

|| (nu næppe br.; jf. bet. 2) dorske hen i sa. bet. naar daarlige og domdristige Mennsker hafve udøst deres Hitzighed . . saa daarske de siden hen, som et slags Diur, der hafve mist deres Braad. *Wing. Curt.394. smst.131. 2) (trans.) kun i forb. som dorske tiden ell. dagen hen (bort) oln., spilde tiden uden at bestille noget. VSO. D&H. Dorsk-hed, en. Afmagt og Dorskhed gjorde alle mine Lemmer stive. JSneed.III.42. de Danskes naturlige Phlegma og en af deres Himmelstrøg flydende Dorskhed. Ew.VI.310. Gud gav dem (o: *de forhærdede*) en Dorskheds (Chr. VI: dovenheds; 1907: Sløvheds) Aand, Øine til ikke at see, Øren til ikke at høre. Rom.11.8. Kierk.X.260. Engstrækninger, hvor det dorske Hornkvæg med dobbelt Dorskhed og uforstyrrelig Ro gumlede sit Foder. *Tops.I.338. Feilb.* || (efter lat. inertia, træghed) † fysisk inerti. *SorøSaml.III.178.**

Dorte, en. [dørde, 'dørde] flt. -r. (egl. kvindenavnet Dor(o)tea, jf. Dortealilje) ned-sæt. ell. spøg. betegnelse for en kvinde (særlig af tyendet; jf. *Kalk.IV.751²³* og *Stumpe-dorte. smst.180*); nu mest i sgr. som Døve-, Sjuske-dorte, se *Dania.II.290.VI.231. jf.: Lis* (river sig løs, da Filippa (o: *frøken-pigen*) støder Døren op med Foden). „Nå, der har vi Dorte med Chokoladen!“ *NTh Thomsen.Under4Øjne.(1912).25.* || (l. br.) om et apparat til at vaske gulv med. Den nye, forbedrede Dorte vadsker Gulv uden at Hænderne kommer i Vand. *MosaikSamfund.25/6.1909.1.sp.5.* || sorte dorte, (jy., gldgs.) om sort kaffekande af ler (jf. *madam Brun u. I. Brun. Jyden.1884.18. Dortealilje, en. se Dortealilje.*

I. Dos, en (*Moth.D45. VSO.I.577. Blich. I.327. EFlindt.Glimt.(1903).90. Feilb.I.229*) ell. (l. br.) et (*Blich.I.28*). (ogs. Daas). [døs; dås] flt. dossier ell. (l. br.) daaser(r). (jf. no. dos, krat, duse, klynge, kratkov, dussa, hob, dyng; besl. m. Dysse; jy.) (langstrakt) høj omgivet af sten; dysse; nu oftest i al alm. om en høj ell. en (langstrakt, flad) højde; a a s. Das . . Er en Høi, bakke. *Moth.D45. (jf. Langdås, langdysse. smst.L39).* *VSO.I. 577.* Du kommer saaledes atter ud i den sorte Hede, et Stykke forbi tvende Dossier. *Blich.I.23.* Ydby med dens mange dystre Kauer (o: *langdysser*) og Daase (o: *kæmpe-høje; jf. Feilb.II.282 u.kove*). *Pont.LP.VIII. 251.* St. Hans Aften var . . alle Folkene . . ude paa Dossen at brænde Blus. *EFlindt. Glimt.(1903).90. jf. MDL.294. Feilb.I.229. JohsSteenstr.DS.91.* || især om Davbjerg Dos i Viborg amt. et høit og stort Bierg, kaldet Dagberg-Daas, som kan sees over 4. Mile bort. *EPont.Atlas.IV.665. Ing.EM.II. 103. Blich.I.28.III.588.* Lidt Syd for Davbjerg løfter Davbjerg Daas sin runde Kuppel . . Fra Daasens Top ser man langt ud over Heden. *Frem.DLI.182.*

II. Dos, et. [døs] flt. (l. br.) d. s. ell. -ser. (sv. dial. doss, klodset, træg kvinde; jf. Dum-

merdos. *Moth. D177*; *besl. m. Dosmer og maaske m. II. Daase, III. daase, dase; dagl.) dum og sløv person; dosmer; fjols*“. *Jak Schmidt. Lutter Kærlighed. (1885). 119. Blækspr. 1896. 15.* Du hørte maaske ikke at hun sang Salmeyers — dit Dos — men saa saå du vel for fan, at hun sad lige op og ned i Sengen og var ligesom Voks? *And Næ. PE. III. 68.* De andre Sergeanter er nogle Dossier . . 1 af dem er Halvidiot, en er ualmindelig dum. *Da. Soldaterbreve. (1917). 14.*

I. Dose, en. se Dosis.

II. Dose, en. se I. Daase.

Dosin, et. se Dusin.

Dosis, en. [d'osis] (*ogs. Dose* [d'osə] *Moth. D92. Meyer.*). *ft. doser ell. (sj.) dosis (PVJac. Breve. 73. Jak Schmidt. SP. 87) ell. † m. lat. ft. doses (Holb. Rpb. III. 1. Tode. ST. II. 111).* (*fra gr. dosis, gave, portion; maaske egl. sa. ord som I. Daase; formen Dose laant fra ty. (jf. sv. dos); især med.)* saa meget af et lægemiddel, som indgives patienten paa een gang. en Dosis China Chinæ gjør bedre Effect udi en Feber, end hele Platonis . . *Philosophie. Holb. M. Tkr. 79. Tode. V. 131.* nu, virker Bræk-Midlet ikke? Vel, saa tag en Dosis mere. *Kierk. XIV. 114. PVJac. Breve. 73. KPont. Retsmed. I. 153. jf. (spøg.): Punsch er et . . virksomt Vomitiv, blot at Dosis er appasset til Patientens Konstitution. Blich. IV. 109. overf.: vil De have Bugt med den Karl, saa maa De . . give ham en skrav Dosis! Bouilly. Fruentimmerhaderen. (overs. 1811). 37. || vis mængde af noget; portion. Vil man alene gjøre Couleur de Chair, saa tager man en halv Dosis af det, som blev udfordret til Couleur de Rose. CVarg. Farve-Bog. (1773). 71. hans Fingre (for) ned i den frembudte Tobaksdaase og toge en forsvaerlig Dosis. VThist. (Gæa. 1847. 219). *det Vinterveir, | Med Himmel og Jord uden Farveskjær | Og Lys i de knappeste Doser. *Recke. ND. 110.* „Jeg fik en Dosis Shrapnel,“ forklarede han; „én Kugle i Skulderen og én i Hælen.“ *Rørd. SF. 140.* (*især spøg.*) om abstrakte forhold: hvis han ikke havde saa stærke Doses af Jalousie, Hævn-gierrighed og Vrede, saa var han en Mand uden Lyder. *Holb. Philos. II. 5.* jeg maatte have en stærk Dosis af Stolthed til Hielp. *Ev. VII. 78.* den bestaaende Christenhed (*er*) et uhyre Quantum Misforstaaelse, Sandsebedrag (*olgn.*), forsat med en sparsom lille Dosis sand Christendom. *Kierk. XIII. 565.* de Doser af Virak, det var blevet Hugos Vane at vente. *Brandes. VI. 98.* En Kvinde, der ikke ejer en god Dosis Forføngelighed, er ingen rigtig kvindelig Kvinde. *Berl. Tid. 1/2 1913. M. Till. I. sp. 4.**

dosme, v. [d'osmə] -ede, *vbs. jf. Dosmeri.* (*af Dosmer; dagl., l. br.) kalde for dosmer; gøre til dosmer.* Dosmer kan Den selv være, der vil dosme mig! *Ing. EF. VII. 150.* han havde dukket og dos-

met disse store Tempelherrer. *Bergstedt. J. 150. Feilb. Dosmer*, en. [d'osmə] *ft. -e.* (*ænyd. d. s., no. dial. dosmar, afl. af dosma, smaasove (jf. jy. dusme); besl. m. II. Dos; dagl.) dum person; dumrian; fæhovede.* De Folck, som criticerer skarpest, ere undertiden de største Dosmere. *Holb. UHH. Prol. 3sc. Kom Grønneg. I. 183.* Grunden til (*evnerne*) ligger i Hiernens Bygning; derfor bliver den fødte Dosmer aldrig en Newton. *Basth. (Rahb. L. B. I. 423).*

*Agerens Grøde | vi ej som Dosmere øde. *PAHeib. US. 578. Etlar. DV. 122. Rode. Dg. 175. jf. Esp. 421. || (l. br.) person, som mangler indsigt paa et bestemt omraade.* Abbed Johannes . . var en Dosmer i Læge-Konsten. *Grundtv. Saxo. III. 414. dosmer-agtig*, adj. (*, dagl. Tale. MO., nu l. br.)* *Holb. Masc. II. 3. VSO. MO. -fanger*, en. (*dagl.*)

d. s. s. Bondefanger. En Dosmerfanger . . havde drukket en tilrejsende Svensker fuld og derefter . . bestjaalet ham for 4—500 Kr. *Berl. Tid. 14/12 1910. Aft. 3. sp. 5. Riget 1/11 1913. I. sp. 3. -hoved*, et, *ogs. en (Kom Grønneg. I. 322. Feilb.). (dagl.) d. s. s. Dosmer. Moth. D90.* Din forflugte Skielm! Din forstyrrede Fusentast! Din forkierte Dosmerhoved! *Kom Grønneg. I. 322. MO. Gadeordb. 2 Feilb. Dosmeri*, et. (*nu næppe br.)* opførsel som en dosmer. *vAph. (1759). Tode. V. 73. Dosmer-pande*, en. (*dagl.*) d. s. s. Dosmer. *Moth. D90. PAHeib. Sk. II. 346. Heib. Poet. XI. 112. PEMüll. 56. e. br. -seddel*, en. (< MO.; *dagl.)* seddel, (*hvorpaa man optegner, hvad man skal huske (ænder olgn.); huskeseddel. CMøll. M. III. 21. EBrand. Brud. 12.* (*tjenestepigen*) vil komme hjem og lægge Pakkerne fra sig og have glemt at købe det halve, hvis hun ingen Dosmerseddel har haft med sig. *IRaunkier. (Pol. 1/2 1905. 2. sp. 2).*

dossere, v. [d'os'e'rə, *ogs. d'os'e'rə*] -ede, *vbs. -ing (s. d.).* (*afl. af fr. dos, ryg; fagl., nu sj.)* gøre skraa; *især: sætte skraaning paa en opfyldning. JBaden. FrO. II. Meyer. Dossering*, en. [d'os'e'ren, *ogs. d'os'e'ren*] *egl. vbs. til dossere; skraaning; især om skraaningerne af en opfyldning, dæmning, vold olgn.; ogs. om den opfyldning, dæmning osv., som skraaningerne begrænser. Reskr. (MR. 1/2 1737. de, som herefter af de Vagthavende attraperes paa Voldens Dossering . . wurde arresterede. Pl. 2/2 1777. Klittens Side eller Dossering mod Havet. Andres. Klitf. 284.* Han gik udenfor, ud paa Dosseringen, som værnede Haven, og som derfra i skarpe Vinkler trak sig udenom en stor, opdæmet Plads. *JPJac. II. 175. LandbO. I. 565. || nu især som navn paa gade ell. vej, som ligger paa ell. ved dæmningen, skraaningen osv., fx. Sortedams Dossering i Kbh. CBruun. Kbh. III. 429. Langs Kysten (ved Stubbekøbing) fører en smuk Spadsersti, Dosseringen, ud til det V. f. Byen liggende Anlæg. Sal. XVI. 847.*

Dot, en. [d'ød] († *Døtte. Moth. D92).* *ft.*

-ter ell. **-te** (VSO. Feilb.). (no. dial., sv. dial. dott, tot, østfris. dot(te), klump, dusk, tot; jf. oeng. dott (eng. dot), plet; sj. i rigsspr.) 1) lille mængde af noget; klump. Moth.D92. især: lille bundt af uld, hør olgn.; (lille) visk; tot. En dot hørsmst. VSO. de faa Skyer saa ud, som havde en Hvirvelvind spredt en Ulddyng hen over Himmelblaet og slængt én sammenrullet Dot hist en anden her. Aakj.VF.228. Thorsen.130. Feilb. 10 jf.: hvor der laa en Klat Gødning paa Græsmarken, voksede Græsset stærkere og blev til en Græsdot. OrdbS.(sjæll.). || i videre anv. om hvad der ligner uld osv. Nu og da slog en Dot Sne . . mod Ruderne. R.JahnNielsen.Borgerkongen.(1903).47. (rogen) futede . . op i Klatter og Dotter. Bregend.HB.42. jf.: de hvide Taager, der væl- 20 der ud af Fjordgabene . . løfter sig, og løse Skydotter stiger til Vejrs. Norman-Hans.IJøkensFavn.(1912).138. || † dusk ell. (lille) bundt af blomster. Moth.D92. 2) † (bot.) skærm. Moth.D92. VSO.

Dotation, en. [dota'jo:n] flt. **-er**. (af lat. dotatio, gave, medgift; især jur. ell. emb.) vbs. til dotere; oftest m. konkr. bet.: større gave, især til kirke, institution olgn. ell. som belønning (jf. Donation). JBaden.FrO. Sal.² VI.342. **dotere**, v. [do'te'rə] **-ede** ell. (l.br.) **-te**. vbs. **-ing** (s. d.), jf. **Dotation**. (fra lat. dotare, skænke, afl. af dos (gen. dotis), gave, medgift; især jur. ell. emb.) tildele (en) store gaver; især: forsyne (kirke, institution olgn.) med faste indkomster (fx rente af kapital); begave (1). vore store og vel doterte Hospitaler. EPont.Atlas.II. 11. Birckner.Tr.89. (mæccener) opretter eller doterer Universiteter. VVed.B.83. Sorø skole er doteret med . . rigelige midler. Tilsk.1918.II.536. || (sport.) udsætte (større) pengesummersom præmieri (et væddeløb olgn.). (hesten skal) starte . . i et stort Løb, doteret med 60,000 Mark. Pol.¹⁰/1920.5.sp.4. **Dotering**, en. vbs. til dotere. 1) **Ø** d. s. s. Dotation. JBaden.FrO. Saaby.⁷ 2) (sj.) **×** (midlertidig) tildeling (til en troppehed) af mindre enheder af andre vaaben, kanoner olgn. Meyer.

† **dotte**, v. [dɔdə] **-ede**. (isl. dotta, nikke m. hovedet af søvnighed, no. sv. dial. dutta, støde sagte, puffe, jf. II. dutte; vist egl. sa. ord som donte; jf. dog holl. dutten, sove, maabe, eng. dote, være sløv) være ved at falde ell. synke sammen. huset dotter. Moth.D92. spec.: nikke med hovedet af søvnighed. smst. VSO.

Dotter, en. se Datter. **dotterlig**, adj. se datterlig.

doublere, v. se dublere. **Doublet**, en. se Dublet.

douce, adj. se dus.

Douceur, en. se Dusør.

I. Douche, en. [duʃ] flt. **-r** [dʊʃər] (fra fr. douche, af ital. doccia, vandvær, afl. af lat. ducere, føre, lede) 1) oversprøjtning m. vandstraaler olgn.; især om styrtebad. JBaden.FrO.II. *Da Margrethe først selv

var vadsket reen, | saa faaer ogsaa (duken) sin Overhaling . . af en Dusch. Eich. III.225. Jeg sprang rask ud af Sengen og tog mig en iskold Douche. Nans.JD.59. Panum.168. jf.: Jeg bader mig i Kuldens skære Sødme, i Vandets Ducher af Is. Bønnelycke.Sp.63. 2) (overf.) om hvad der virker stærkt afkølede paa ens følelser, stemning osv. den Douche, (ministeren) gav (vælgerne) i Lørdags, (maa) have virket slemt afsvalende. LollFVenstrebl.¹⁷/1920.1.sp.1. især i forb. en kold douche: Schand. BS.401. hvis man ikke vil antage, at det atter drejer sig om (at give Tyskland) en kold Douche, saa maa man betegne den indtraadte Konflikt som yderst alvorlig. Pol.¹⁸/1920.1.sp.2. jf.: (det virkede) som en kold Douche paa den ellers flammende Nationalfølelse, han stræbte at opildne hos sig. Brandes. (Elex.1920.194). II. **Ø** **douche**, v. [dʊʃə] **-ede**. vbs. jf. **I. Douche**. (af I. Douche ell. fr. douche, jf. douchere) oversprøjte ell. bestænke m. en vædske i (fine) straal. En Bodsvend, der douchede sig (i en barberstue). Gjæl.GD.61. Man doucher enten hele Legemet eller en større eller mindre Del af det. Panum.168. *hun befingrer en Rosenkrans | og douches af Vievandsstænk. Aakj.SV.I.69. (regnen) doucher blideligt de matte Lygter. Soph.Clauss. (Pol.²³/1918.7.sp.1). abs.: Saa tog hun Refraichissement og duschede ud mod Halvmørket. Breum.HH.7. **douchere**, v. [dʊʃe'rə] **-ede**. (af fr. doucher; l. br.) d. s. s. II. douche. Meyer.³ *Om jeg nu doucherede mig med Bordeauxvædske? foreslog hun. (gartneren) lo hovedrystende: "Man sprøjter ikke i Blomstringstiden," sagde han. Buchh.KK.82.

Douzaine, et. se Dusin.

dove, v. **-ede**. (ænyd. doves, blive sløv, mat, no. dial. dova (seg), blive sløv; (om vind:) lægge sig; besl. m. doven; sj. i rigsspr.) (refl.) om vind: lægge sig; løje af; bedage sig. Det var da rart, at Vinden har dovet sig lidt. Wied.Fæd.122.

doven, adj. [dɔvən, højt, l. br.: 'dåvən] doven (d. v. s. döven). Høysg. AG.53. intk. og adv. **-t** ell. (nu kun dial.) **dovet** (Wadsk.104. Thorsen.71); best. f. og flt. **dovne**; gradbøjn. **dovner**, **dovnest** († **dovenst**. Holb.Ep.II.24. Molb.Breve.3). (ænyd. d. s., oldn. dofinn, slap, sløv, sv. duven, (mest i bet. 4); besl. m. döv, daabe; jf. dove, dovne)

1) som ikke har lyst til at bestille noget; som arbejder ugerne og trevent; uarbejds- som; ugidelig; lad. Vær ikke haard med din Tunge, og doven og efterladet i dine Gjæringer. Sir.4.32. *Jeg med Virgilio kand ikke gaa i Traf. | Langt mindre kand jeg med Homero galopere, | Min Musa doven er. Holb.Paars.22. Jeg troer neppe, at der er saadant doven Slyngel i def heele Herret, som min Mand. sa. Jep.I.1. Han er saa doven, at han ikke gider vasket sig en Gang selv. PAHeib.US.474. (jeg) er bekjendt

for at være den dovneste Brevskriver. *Heib. Pros. X. 256.* Tag Diseiplene i en Classe — hvilken er den af hans Kammerater mest beundrede? Er det den Dovneste? . . Er det da den Flittigste? *Kierk. XIV. 312.* saadan en Hest er jo hverken løbsk eller doven, den gaar gærne i Selen. *JV Jens. Intr. 237.* || (*jf. bet. 3*) om legemet, legemsdele olgn. *Æselet har dovn Lemmer, | Og en Skryden tidt istemmer. *Abc. 16.* at faa den dovn sved ud af kroppen ved et koldt morgenbad | *især i forb. m.* Krop: Akrobaterne sad med dovn Kroppe rundt i Salen ved deres *Øl. Bang. II. 117.* *Hanerne galer nu Morgen op . . | Rigmanden vender sin dovn Krop. | Muntert jeg springer af Senge. *Loll. V. Venstrebl. 191, 1920. 2. sp. 3. ofte som betegnelse for person (jf. Dovenkrop):* *Kroppe dovn | Har Mod paa Gildesfærd. *Grundtv. SS. II. 87.* *Staa nu op, | din lange dovn Krop. *DSt. 1918. 61. jf.: Du (o: maanen) har nok ondt ved at komme op af Fjerene, du dovn Krop! Pont. F. II. 181.* || † det dovn dyr, *dovendyr. Raff. (1784). 371.* || *talem. olgn.* det er godt at ligge længe om Morgenen, naar man har Meget at bestille, siger den Dovne. *HCAnd. SS. XIV. 127.* ung og dovn, bliver gammel arm! *JKamp. Da. Folkeminder. (1877). 2.* to dovn rækker langt, siges fx. naar en hjælper en anden med at naa en ting paa bordet. *Feilb. lægge sig paa den dovn side, se Side.*

2) *U overf. brug af bet. 1.* *smakker svømme paa en kold og dovn beldt. *L Thura. Poet. 41.* *Jeg er af denne dovn Fred | Saa mæt og træt. *Winth. I. 251.* De store Terrasser . . strakte sig i Heden dovent og bredt. *Schand. IF. 75.* Varmen laa tæt og dovent ned over Jorden fra den disede Himmel. *sa. TF. II. 33.* Luften (*var*) saa tung og lummer, at selv vore Cigaretters Røg blev dovn og syntes kun saa møjsomt at løses op. *Bang. SF. 3. især om vandløb: langsomt rindende.* *Imellem begge flød en Strøm — blandt alle Strømme | Den dovneste. *Bagges. V. 214.* de dovn jydsk Aær. *Bogan. II. 11. Pont. LP. VII. 3. jf.: (der rislede) ligesom en dovn Strøm at den fineste Lindeblomstparfume ned igennem de dæmpet oplyste Alleer. Drachm. EO. 5.*

3) † om legemsdele: (helt ell. delvis) følelsesløs og kraftesløs p. gr. af manglende blodtilførsel; „sovende“ (*jf. ovf. l. 8*). Min Fod er dovn. *vAph. (1764).*

4) om mad-ell. drikkevarer olgn.: som ved at henstaa for længe har mistet sin smag ell. kraft; flov. 4.1) om drikkevarer, især om gærede drikke, som har mistet kulsyreindholdet. *Moth. D93.* *Mon vel skumskænket Øll og dovet Øll er et? *Wadsk. 104.* *harsk var Odins Flesk og dovn hans Miød. *Tode. I. 276.* I Førstningen bruser (ølet) men siden bliver det dovent. *Oehl. XIII. 101.* Vinen bliver jo dovn i Glassene,

naar man ikke gør noget ved den. *AGnuds. m. RT. 40. jf.: Det dyndede fede Vand lugter dovent og frodigt. JV Jens. Intr. 76. billedl.: Hans Sjæls Vin er bleven dovn og flov; men der har aldrig været ondt i hans Sind. JLange. III. 144.* En Gæringsperiode, der kunstigt og voldsomt tvinges ud over et urimeligt Tidsrum, gør Øllet dovent, siden surt. *Hørup. I. 62. 4.2)* om bærfrugt olgn. Nydelsen af dovn Stikkelsbær er skadelig for Maven. *Levin.* Bærrene til denne Saft maa ikke være dovn eller mugne, men modne, saa de indeholder megen Saft. *Const. Kogeb. 272. 4.3)* (*nu næppe br.*) om salt: uden kraft og smag. Det Salt er dovn. *vAph. (1764).*

Doven, *i ssgr. især til doven 1 -abe, en. (zool.) en slags halvabe; Nycticebus tardigradus L. Sal. VIII. 379. Bøv. P. II. 46. -didrik, en. (dagl.; jf. Drukkendidrik) doven person. Gjel. GL. 210. sa. M. 303. Berl. Tid. 24/9 1904. Aft. Till. 2. sp. 1. Feilb. -dyr, et. (efter ty. faultier; jf. det dovn dyr (u. doven 1), Dovendyrabe, Dræver 1) (zool.) navn paa en mellem- og sydamerikansk pattedyrfamilie (Bradypodidae) af gumlernes orden, som udmærker sig ved træghed og langsomhed. Engest. Nat. 175. denne Flugt er ligesom Dovendyrets Vandring eller Sneglens Marsch mod den Hurtighed, Lyset tager. HCAnd. V. 130. BMøll. Dy. L. I. 176. Bøv. P. III. 71. 2) (især dagl.) overf. Der er nemlig en hel Del Høns, der aldrig lægger Æg . . og alle disse Dovendyr æder en meget stor Part af (fortjenesten). *Hjemmet. 1907. 550. sp. 2. især om et dovent menneske: du véd, jeg er magelig, et rigtigt Dovendyr, som lader alting glide. EBrand. Brud. 35.* et Dovendyr, der blot søger et Paaskud til at sløje af, fordi han ikke gider bestille noget Ordentligt. *Hørup. III. 243. Holstein. T. 208. † -dyr-abe, en. (zool.) d. s. s. -dyr 1. Funke. (1801). I. 136. -fugl, en. ♀ navn paa en mellem- og sydamerikansk gruppe fuglearter, der tilhører skrigefuglene, og som udmærker sig ved træghed og ubevægelighed; Buccinidae. Sal. I. 696. -hed, en. 1) (nu næppe br.) til doven 1 (jf. -skab). Gud gav (de forhærdede) en dovnheds (1819: Dørskheds) aand, øyne til at ikke see, og øren til at ikke høre. *Rom. 11. 8 (Chr. VI). 2Cor. 11. 8 (Chr. VI).* (byens fattigdom) giver enten Ødselhed, eller Dovenhed tilkiende. *Hob. Hh. II. 469.* *Man pløjer, saar, og i sin Sved | Sit Brød med Kummer dejner, | Og see! En andens Dovenhed | Sig siden det tilegner. *Falst. 91.* Pebersvenne af Naturen blive straffede med Dovenhed og Udygtighed til deres Forretninger. *Lægen. V. 287. 2) † til doven 3. vAph. (1764). 3) ♀ til doven 4. VSO. MO. D&H. -krop, en. (især dagl.) doven person (jf. dovn krop u. doven 1). Moth. D93. Brandes. Goe. I. 190. Riget. 19/1 1912. 6. sp. 7. *Anders ringer Solen op | og ned det hele Aar; | han er ingen Dovenkrop, | med Solen op han staar. KV Kjer. Hm-***

merlandsdigte.(1916).16. Feilb. **-Iars**, en. (ogs. **-Ias**. Moth.D93. AndNæ.DM.III.11. **Dovnelars**. Schand.BS.55). (dagl.) d. s. Moth. D93. CBernh.XI.25. „Der er ingen Ting, der er væmmeligere end Dvaske- og Dovenlars'er,“ kunde Jomfru Kristensen sige. Schand.BS.55. Bergs.FM.69. CEw.Æ.I.20. (katten var) en rigtig Dovenlas der laa hele Dagen paa en varm Sten og slikkede Sol-skin.AndNæ.DM.III.11. Feilb. **-pels**, en. (sj.) d. s. ThitJens.TS.42. Saaby.[†] **-side**, en. d. s. Nysted.Rhetor.33. hør du Maren Dovenside, kom hid.Phenixb.TC.II.Nr.54. VSO. **-skab**, en. d. s. s. -hed 1. (Kalk. V.180). Høysg.AG.40. Dette er meget meer andægtig Dovenskab, end aandelige Handlinger.Bagges.(MO.). ingen Almissee kan forvandle Dovenskab til Flid.Hauch.III.306. Havde han forhen forsømt sit Arbeide, saa henfaldt han nu aldeles til Dovenskab. Winth.NDigtn.202. Dovenskab er en Rod til alt Ondt(jf. Lediggang).HCAnd.SS.XIV. 127.

dovne, v. [ˈdøunə] -ede. vbs. jf. **Dovneri**. (ænyd. d. s. (i bet. 2), oldn. dofna, slæves, miste sin kraft; afl. af doven) være ell. blive doven. 1) til doven 1. 1.) (intr.) være ell. (nu sj.) blive doven og virksom; dase; „drive“. Moth.D93. *Mennesket har heller ikke godt | Af alt for megen Ro; saa dovner han.Oehl.S.147. *Arbejder ikke Myren flittigt i | Den røde Luna (∴ (fuld-maane), dovner hun ei i | Det blege Ny? Oehl.VI.115. saameget Bonden kan arbeide om Sommeren, saa meget kan han ogsaa dovne om Vinteren.CBernh.VIII.182. vi maa arbejde i vort Ansigt's Sved, istedetfor at ligge og dovne i en Lænestol.Hostr. T.10. vi spadserede ved Stranden og sejlede og dovnede i Skyggen.Esm.II.128. 1.2) ⊕ trans., i forb. m. adv. bort, hen olgn.: faa noget til at forsvinde ved dovenskab. det er Naturneining (∴ en naturlig maade at neje paa), den kunde jeg ogsaa engang, nu har jeg dovnat den bort.HCAnd.IV.294. (han) dovnede lange Uger hen ude paa Holmene.JVJens.Br.83. || \ uden adv.: *(damerne) dovnede Dagen med Fjas og Tant.Blaum.AH.28. 1.3) (l. br.) refl., d. s. s. bet. 1.1. „Det er alligevel ikke varmt nok til at dovne sig,“ sagde Fru B. og tog for syvende Gang Strikkestrømpen om fra Græsset.AndNæ.M.175. 2) (især ⊕) overf., til doven 2. *Snekken gaar | Saa langsomt nu og dovner.Oehl.HE.131. Træet, Kullene ligge og dovne (∴ ulmer, brænder svagt) i Kakkellovnen, Talespr. Levin. *Se her mit Sværd, | som dovner ved min Side.Drachm.VS.156. *Nu kvæder Kragen sit gode Kvad | Om Livets inderste Fryd, | Lidt Sol, lidt Tørvejr og godt med Mad | Og Søvn og dovnende Dyd.Stuck.AT.12. det var dumt at lade de Penge staa og dovne i en Sparekasse.Bergstrøm.MD.27. || refl. *et bredmundet Aaløb, | Der dovner sig frem (∴ rinder dovent af sted), blin-

kende af Søvn.JPJac.DU.150. 3) † til doven 3, om lemmer: sove. vAph.(1764). 4) til doven 4, om mad- og drikkevarer olgn.: miste sin kraft ell. smag. 4.1) til doven 4.1, om drikkevarer: blive flov, sur. Moth. D93. VSO. Aarestr.353. *Min Most ta'er til at dovne nok i Kanden.Drachm.DJ.I. 243. *Juleøllet dovner i blommet Bondekruis | i Dagene omkring ved Tre-Konger. 10 Aakj.RS.75. Feilb. Thorsen.115. 4.2) til doven 4.2, om bærfugt olgn.: blive for moden, vissen. Gram.Nucleus.851. Siden Bærrerne eengang ere plukkede, saa lad dem blive spiste inden de dovne.Levin. e. br. 4.3) (nu næppe br.) til doven 4.3, om salt: miste sin kraft. vAph.(1764). *Naar Saltet dovner, hvad holder Forraadnelsen ude?Blich.D.I.169.

Dovne-bænk, en. (af doven 1; skol., sj.) skolebænk, hvor de dovne anbringes. S&B. D&H. **-hat**, en. (af doven 1; skol., sj.) hat m. to horn, som gives dovne skolebørn som straf. S&B. D&H. **-Iars**, en. se Dovenlars. **Dovneri**, et. (l. br.) vbs. til doven 1; det at være doven (1); driveri. TroelsL.XIII.172. Imorgen Formiddag, naar (hun) kommer ind paa mit Værelse for at bebrejde mig mit Dovneri (— saa er jeg rejst.CDangaard.Frisind.(1906).325.

1. **Dovning**, en. (jf. oldn. dugnaðr, hjælp; afl. af oldn. duga, du, hjælpe; no.) (om norske forhold:) naboers (frivillige og indbyrdes) hjælp ved husbygning, høst olgn.; spec.: landbrugsarbejde, som soldaterne frivilligt ydede deres jordbrugende officerer. Forordn.²⁹/s1746.I.§1. De Jordbrugende Officerer ved Land-Milicen i Norge tillades .. ligesom andre Bønder, at indbyde Grande eller Naboelaug til Dovning, imod derfor at beværte dem efter Sædvane.Forordn.³⁰/s1770.

II. \ **Dovning**, en. [ˈdøunen] (dannet af doven ligesom Gamling af gammel, Skrantning af skranten, Usling af ussel osv.) doven person. Helten i den realistiske Literatur (er) den elegante, velplejede Dovning, som forfører Konen, mens Manden er paa Arbejde.MJepsen. Grundtvig ell. Brandes?(1904).25.

Dowlas, en ell. et. [ˈdøulas] flt. -ser. (af D(ajoulas, by i Bretagne; fagl.) en slags hør-ell. (nu altid) bomuldslærred (oprindelig lavet i Frankrig). VareL.(1807).244. VareL.²180. Pont.LP.VIII.152.

Draab, et, en. [dråˀ] flt. d. s. (ænyd. draab, drob i hus-, tagdrob, fsv. drup, drop, isl. drop; besl. m. dryppe, jf. Dryp, Drøb; sj., nu kun poet.) det, som drypper ell. falder ned i draabeform; dryp. Dråb .. kaldes det, som dripper fra brendevins panden i glasset.Moth.D94. jf.: Hvalvet syntes at svæve, fordi det havde samlet al sin Tyngde, Sten fra Sten, og i mægtige Draab af Vægt trygt sænket den ned paa Søjlernes Nakke.JPJac.II.139. || spec.: tag-dryp (jf. draab-fri ofl.). VSO.

† **draab-bar**, adj. (efter ty. tropfbar) som kan antage draabeform; draabeflydende. draabbar flydende Legemer, som: Vand, Viin, Qvægsølv .. elastiske flydende Legemer, som: den atmosfæriske Luft. *AWHauch*.(1799).25. (*lymfen*) kommer i draabbar flydende Tilstand. *Ørst.Nat.I.17. HCLand.Samler.I*.(1803).262.

I. Draabe, en. [ˈdråbø] *Høysg.AG.35. ft. -r.* (æda. dropæ, oldn. dropi, eng. drop, ty. tropfen; besl. med drybe, dryppe)

1) en ringe mængde af noget flydende i (mer ell. mindre) kuglerund form. 1.1) i egl. bet. (gud) drager Vandets Draaber til sig; gennem hans Dunstkreds beredes de til Regn. *Job.36.27. Duggens Draaber. smst.38.28.* Som jeg klædte mig af .. begyndte (*uwejret*) allerede at kaste Draaber. *Blich.III.482.* Det forstaaer sig af sig selv, at to Draaber Vand ere forskellige, om aldrig ved andet, saa derved, at de indtage en forskellig Plads i Rummet. *Heib. Pros.I.193.* *At tabe sig som Draaben i en Elv, | Har altid forekommet mig beklageligt. *Hzr.D.III.141.* Smaa Draaber (∴ regndraaber) hang lidt hist og blev til store Draaber, dryppede ned her, samlede med andre Draaber, blev smaa Strømme. *JPJac. II.274.* To Ørenringe som lange Draaber. *JakKnu.G.126.* 1.2) som betegnelse for en ringe mængde i al alm., en smule, især af noget flydende. Man binder for Strømmene, saa at ikke en Draabe siver ud. *Job.28.11.* *Du (∴ gud) har havt mit Leer i Hænder, | Prøver hver min Draabe Blod. *Kingo.297.* der er ikke en dråbe til overs. *Moth.D94.* (*han*) kand udregne baade med Griffel og Blianspen hvor mange Draaber der er i Pebling Søen. *Holb.Stu.I.11.* *Jeg har ei Bidden smagt, jeg har ei drukket Draaben | I denne gandske Dag. *Wess.45.* *han, i hvis Hænder | Et Hav er en Draabe. *Ew.V.117.* uden at unde ham en Bid Brød eller Vands Draabe (*nu: en draabe vand*), (*lod han ham*) smide paa en Bondesløde og føre til Kongens Dom. *HCAnd.IX.187.* || (*overf.*) om noget abstr. der er ikke en dråbe forstand i hans pande. *Moth.D94.* *Du har ei mindste Draabe Courage i dit Blod. *Winth.VI.259.* der er uden tvivl en lille draabe forfængelighed med i spillet | jf.: kun en enkelt mindre Sangfugl (*lader en*) Tone høre en Gang imellem som en Draabe Vellyd i Drivhusstilheden. *JVJens.OM.10.* 1.3) *talem.:* de ligner hinanden som to draaber vand og olgn. (∴: *saa man næppe kan kende forskel paa dem, jf. Dugdraabe*). far vel min Daatter Marthe! .. dig veed jeg selv at være Far til .. Vi ligner hinanden som to Draaber Vand. *Holb.Jep.IV.6. sa. Bars. II.1. Oehl.HE.146. Grundtv.Saxo.I.262.* Det er besynderligt, din Tværskel ligner min som den ene Draabe Vand den anden. *Hzr.XI.199. Lieb.DQ.II.97.* || draaben huler stenen olgn. (efter lat. gutta cavat

lapidem) *Naar Haabet svinder, om ikke før, | Vor Livstraad brister paa Tenen; | Ved stadig Banken oplades en Dør, | Og Draaben kan udhule Stenen. *PalM.II.III.132.* Det var smaa Plager .. men det er Draaberne, der hule Stenen. *HCAnd.XI.115.* Vi (∴: *jøderne*) var Draaben, der hulede Stenen. Vi var Jordens Salt. *LBruun.UG.268. jf.:* *Han streed; men Kampen var for svær; | Vel var han stærk; men Draaben, seen, | Faar Bugt selv med en Kampsteen. *Winth.V.108.* || draaben, der faar bageret til at flyde over olgn., se Bæger 1. || det er (som) en draabe i havet, ∴: en ubetydelighed, næsten ingenting (jf. 1.2). Det er kun en Draabe i Havet .. en Uretfærdighed mere koster Eders Konge kun lidet. *Hanch.II.238. MO. jf.:* En Draabe i det store Hav af Skrifter om Skrivefriheden. *PAHeib. (bogtitel.1797).* || til sidste draabe olgn., til der ikke er mere tilbage (jf. 1.2). Hand drak ud til den sidste dråbe. *Moth.D94.* vi lærde Folk (*staar*) aldrig fra vore Mee-ninger, men forsvarer hvad vi engang har sagt til den yderste Draabe af vor Bleckhorn. *Holb.Er.III.6.* *Til sidste Draabe ud han Skaalen tømmer. *PalM.4Rom.21.*

2) i jft.: vædske, som udmaales draabevis (ell. i meget smaa mængder), især om medicin. „Docteren (*har*) givet mig nogle Draaber, som jeg skal bruge, de staaer i denne Flaske.“ — „Ej! .. de Draaber ere en Forgift for hende.“ *Holb.Bars.III.4.* de (*er*) ganske stive af Kuld .. ja maa tage Draaber ind at sveede paa. *sa. Masc.II.3.* hun koger Supper, hun rører Pulvere, hun tæller Draaber til ham (∴: *en syg*). *Ew.IV.241.* *Lidt Draaber paa lidt Sukker! | Saa kommer hun sig nok. *Oehl.XV.133.* Stafetten .. maa sprænge afsted til Stationsbyen for at hente Draaber paa Apoteket. *Pont.LP.VII.9. OBloch.D.2.I.117. jf. ssgv. som Bryst-, Hoffmanns-, Kamfer-, Opiums-draaber.* || i anden anv. Blaa Draaber til at farve Silkebaand .. med. *Fruent.(1799). IV.162.* Bitre Draaber, til at lave Bitterbrændeviin. *Levin.*

3) *hvad der i form minder om en draabe* (1). 3.1) (*fagl.*) om fuldstændig kuglerunde perler. *Hage.3628.* 3.2) (*bygn.*) navn paa en udsmykning i den doriske tempelstil. *Sal.V.425. FrPoulsen. Den gr. Kunst. (1905).11.*

II. draabe, v. [ˈdråbø] -ede. (af I. Draabe; nu mest poet.) 1) udmaale draabevis. Slig Medicin maa draabes og ikke tages paa Slump. *VSO.* || refl. ell. i pass.: antage ell. optræde i draabeform. *Dugtaaren draaber sig tindrende smukt. *Stuck.(Tilsk. 1919.I.33).* *Nu draabes i Kalke den Duft af en Sommer, | hvis Virak skal stige. *Bartrums.JV.30.* *Der draabes Dug paa Edderkoppens Spind. *smst.64.* 2) falde som draaber; overf., især om langsomt forløbende udvikling i tid olgn. de langsomt

draabende Dage. *JPJac. II. 84. jf.*: Smaa Latterkilder sprang frem fra alle Kroge, draabede bort og sprang igen. *Nathans. F. 164. refl.*: Dagen draabede sig afsted i en Uendelighed af svagt perlende Minuter. *AGnultzm. RT. 156. jf.*: saaledes draabede Arnes Ord sig ind over Bents Hjerte. *Aa Barfod. Viljer. (1904). 111. 3) kaste ell. af-sætte draaber.* hans tætte Haar drak Regnen og draabede paa hans Hals. *EChristians. Hj. 173. om ting, der er saa fugtige, at der dannes draaber:* det hæslige Beboelsesrum, hvor Lofte og Vægge . . draabede af Fugt og Skimmel. *Aakj. PA. 151. 4) part. draabet brugt som adj.:* besat med draaber. *Spindelvævet Sølvversløj | om Straa sig draabet vinder. *Stuck. S. 10.*

Draabe-, i ssg. af I. Draabe, især i bet. 1.

-bad, et. (jf. Dryppebad; med.) bad, hvorved en draabe stadig rammer samme plet paa legemet. *Panum. 42. -dannelse*, en. Ørst. I. 50. *Christians. Fys. 699. || (bot.) udtrædelse af draabeflydende vand paa ubeskadigede planter blade (guttation). Sal. VIII. 163. Warm. Bot. 411. ♀ -fald, et. *I underjordisk Grottesal, | Hvor ved melodisk Draabefald | De gamle Aander klage. *Staffeldt. 177. Gjel. R. 16. *(hør) det tunge Draabefald | i en Haves øde Gange. Jørg. D. 41. || (for-æld.) d. s. s. Draabfald 1 (og 2). Moth. D. 94. MO. H. Mathiess. Gæder. 51. -flaske*, en. [2] flaske til draaber; lille medicinflaske. *VSO. Heib. Poet. VII. 16. *Man løfter op hans Hoved, man tæller Hofmandsraaber, | Og endelig da Draabeflasken næstendels er tømt, | Kommer han tillive. Drachm. D. 109. Schand. F. 276. -flydende*, part. adj. (dannedet af Ørst.; jf. draabbar; fys.) ethvert Legeme kan være til som fast, som draabeflydende eller som Damp. Ørst. I. 9. *Christians. Fys. 523. -flyden-hed*, en. (fys., nu l. br.) draabeflydende tilstand. Ørst. I. 73. II. 181. **-formet** ell. (nu l. br.) **-formig**, adj. Havets draabeformige Flydenhed og dets Sammenhold. *Kierk. XI. 28. -glas*, et. d. s. s. -tæller. *Levin. -pletlet*, adj. (fagl.) som har draabelignende pletter. *Drejler. Bot Term. 176. Bø. P. III. 540. † -skikkelse*, en. draabeform. Deelene af flydende Legemer (antager) Draabe-Skikkelsen. *AW Hauch. (1799). 32. Ørst. (MO.). -støv*, et. Brændingen slaar højt op i Draabestøv. *JV Jens. EE. 94. -tal*, et. i forb. i draabetal (ligeledes i ænyd.), draabevis; i draaber. Vandet falder ned i Draabetal. At tage en Lægedrik ind i Draabetal. *VSO. MO. -tæller*, en. apparat til aftælling af draaber, især af medicin. *Sal. V. 425. udsendende hvert Ord som kostbar Eliksir af en Draabetæller. Pol. 13/a 1909. 1. ||**

1) Draabetæller paa et Cylindersmøreapparat. *Tekn. Mar. O. -tæller-flaske*, en. *Sal. V. 425. -vis*, adv. *vAph. (1759). *draabevis* Sveden nedrinder | Af Kongens . . *Pande. Pram. Stærk. 151. *lad mig ikke tømme | Det vandle Giftens Bæger draabevis.*

*Oehl. VM. 88. Grundtv. PS. II. 188. Opf. B. 1 V. 142. || overf. *Kjærligheden draabevis | Vander hele Paradis. Grundtv. PS. VII. 472. Det var nu ogsaa en meget trist Rekonvalescens, hvor Kræfterne kun vendte draabevis og ligesom modstræbende tilbage. JP Jac. II. 109. ESkrum. AV. 105. || (l. br.) som adj. *Hans draabevis kolde Spot vil blive | En Gift for dig. Riber. I. 194. denne nu kun draabevises Forblødning. C Bernh. NF. XII. 196. Brandes. L. I. 229. -zink*, en ell. et. (fagl.) den ved destillation fremstillede raazink. *Opf. B. 1 V. 143.*

† **Draab-fald**, et. 1) tagdryp. *VSO. 2) forndønt Rum til Tagdrøbets Fald. smst. 3) ret til at lade tagdryppet falde paa et bestemt omraade. At have Draabfald i sin Naboes Gaard. smst. † -fri*, adj. (no.) om tag, som det ikke drypper fra; tæl. *Nøisomhed, der boer glad under draabfrit (o: sikret mod regn; trygt) Tag. *Bull. (Rahb. LB. I. 559). Nord Brun. D. 50. -rende*, en. (no.) tagrende. *VSO. (jf. Draab-kar, -rør, -tag ofl. smst.). † Draaden* ell. **Draaren**, propr. (ogs. **Droren**). (maaske sa. ord som Drol(l)en) djævel; fanden. *Draaden: TBrunn. II. 74. VI. 332. *Nu havde rigtig nok en liden Draaren | Saa lumskt sig listet inden for hans Skind. smst. I. 133. smst. 298. Drôen. Moth. D. 151. Droren ta dig. Cit. 1743. (Ordb. S.; sjæll.). Hvor Droren! faaer han al den Sladder fra? Syngesp. VI. 2. 15.*

Drab, et. † en (*Winth. IV. 158*). [*dra'b*] *Høysg. AG. 34. flt. d. s. (æda. drap, oldn. dráp, besl. m. dræbe) 1) † kamp. *Som Støtter af Malm de stande tyst, | Og vente den sidste Drab og Dyst. Winth. IV. 158. 2) (jur. ell. ♀) det at berøve en livet; handlingen at dræbe. Skeer Drab af nogen i Vildelse og Raseri, da bør hand ej paa Livet at straffis. DL. 6—6—17. smst. 1—24—51. Borgere gaa væbne mod Borgere til Drab. *Mall. KF. 22. Saa sloge Jøderne alle deres Fjender med Sværds slag og Drab (Chr. VI: dræbelse) og Ødelæggelse. Esth. 9.5. Straffebestemmelsen for Drab af Foster. Goos. I. 13. || (l. br.) om nedslagtning af dyr; jf. Drabsattest. || mods. Mord, uden nedset. bet. Drab i Krig ansaa vore Forfædre ikke for Mord. Engelst. Nat. 277. *Jeg vil hans Drab, | Men ei hans Mord. Oehl. XII. 103. især (jur.) om uagtsom ell. forsættelig, men ikke overlagt handling, hvorved man volder et menneskes død: Goos. I. 95. jf.: et overlagt Mord (be-tragtedes af nordboerne) ligesaa lidt . . som Forbrydelse . . som et Drab i Hidsighed. *Moll. DH. I. 199.***

Drabant, en. [*drø'ban'd*] flt. -er. († **Dravant**. *Moth. D. 122. — † Drabantere* (flt.). *Holb. DNB. 416. vAph. Nath. VI. 263. Olufs. (Rahb. LB. II. 410). Sibb. PK. III. 31. † Dra-vantere* (flt.). *2 Kg. 25. 8 (Chr. VI). Holb. DH. III. 63. (ænyd. drabant, drabanter(e), dra-vanter(e); fra mnt. dravant, ænh. drabant, jf. ty. trabant, ital. trabante; af uvis oprindelse) 1) soldat af en fyrstelig persons liv-*

vagt; i egl. bet. (nu kun bibl. ell. foræld.): Kongen sagde til Drabanterne (Chr. VI: dravanterne) . . slaae Herrens Præster ihjel. *1Sam. 22.17.* (kongen) lod gjøre Kobberskjolde . . og betroede dem i de øverste Drabanter (Chr. VI: dravantes) Haand, som toge vare paa Døren for Kongens Huus. *1Kg. 14.27.* Cron-Printzen (gik) selv under en rød flovels himmel baaren af 8. fornemme Herrer . . Hvorefter ginge mange Drabanter, Pager og Laqvaier. *Holb. DNB. 416.* (han) gav ham Vall enten han vilde have Herre-Mænd, Dravantere eller andre til Vagt. *sa. DH. III. 63.* Kongens Drabanter (orig.: Drabantere) med Hellebarder. *Oehl. AV. 56.* (kongens sovekammer) hvortil Døren blev staaende halvaaben, og hvor man saae fire Drabanter bevæge sig med deres blanke Hellebarder. *Ing. EM. I. 102.* Tjeneren blev staaende stift plantet som en fyrstelig Drabant. *Schand. TF. II. 244.* *Vilh. And. N. 8.* jf.: erindringer intet værd at remarkere uden de 2de Drabanter-Sahle. *Klevenf. RJ. 165.* *EPont. Atlas. II. 101.* Imellem Drabantsalen og Kongens Sovekammer var et stort hvælvet Værelse. *Ing. EM. I. 100.* *Schand. IF. 153.* || (overf.) om en ledsagende medhjælper ell. tjener; følgesvend. denne gode Mand og hans Drabanter (∴ gartneren og hans arbejdere) ville jage mig paa Porten. *Hrz. XVII. 268.* Han maatte følge Husbonden allevegne gjennem Udhusene som hans horige og lydige Drabant. *Aakj. VB. 148.* jf. *Holb. MTKr. 135.* *Kr. Ersl. DM. 220.* 2) (efter lat. satelles, drabant, biplanet; astr.) man (har) opdaget hos Jupiter fire Drabantere, det er at sige, fire Maaner, som vende eller vælte sig omkring den, imedens at den selv drejer sig omkring Solen. *vAph. Nath. VI. 263.* Jorden med sin ene Drabant Maanen. *Suhm. II. 89.* *PMall. I. 319.* *Goldschm. IV. 36.* *Hørup. II. 265.* (overf.:) Jeg skulde fra en selvstændig Sol blive en ubetydelig Drabant. *Heib. Poet. I. 168.* 3) (dagl., især spøg.) som betegnelse for en besynderlig person ell. som en slags skældsord: fyr. *Bestyreren (∴ for fattiggården) fandt | ham stiv og stædig — en doven Drabant. *Blaum. AH. 7.* *det var sagt dig ofte, | at hos den Drabant du vilde væde | snart med Taarerne din tørre Skofte. *Sødb. GD. 96.* en sær Mand kaldes (i Vestjylland) en sær Drabant eller en sære Apoteker. *Feilb. BL. 227.*

drabelig, adj. [dra'bøli] adv. d. s. ell. -t. (glda. drabelig; fra mnt. draplik, dreplik, fortræffelig, betydelig, af drepen, drapen, træffe; jf. dræbelig, fortræffelig) † d. s. s. anselig 3.; fortræffelig; betydelig; udmærket. Hircanus . . var en saare drabelig mand (1871: en Mand af stor Anseelse). *2Makb. 3.11* (Chr. VI). *Moth. D96.* Vor drabelige Procanceler Jansonius. *LSmith. (Skoleprogr. Sorø. 1877. 33).* jf.: Det gick Got! Det maa jeg hen at sige min Herre; Got

faa alle drabelige Skielmer. *Kom Grønæg. I. 259. 2)* dygtig til kamp; vældig; gæv; køk; krigerisk. (i egl. bet. nu kun poet., foræld.). Peder Skram den ældre . . hvilken ogsaa skal have været en særdeles drabelig Mand efter dette Ords egentligste Bemærkelse. *EPont. (KSelskSkr. II. 116).* *Hvor Fienderne staae, | For Huus og for Hiem han drabelig slaae. *Thaar. (Rahb. LB. II. 550).* *som drabelig Kiæmpe | Træder han frem. *Bagges. V. 127.* *Den skiønneste, den drabeligste Perser, | Ham vil I hugge ned? *Oehl. A. 259.* *Heel drabelig seer Bodli ud med Hiem og Spyd. *sa. KG. 374.* (hum) værgede sig drabelig med tvende lange Knive. *Büch. (1846). VII. 194.* *Winth. D. 200.* || (jf. bet. 1) om handling olgn., som vidner om taperhed: de berømmelige Helters Æreviiser . . som har gjort nogle drabelige gierninger og Mandoms Bedrifter. *Dumetius. III. 57.* (begge) begyndte med denne drabelige Gierning at handle imod deres slette Rygte. *JBaden. Tacit. II. 285.* *Jeg mærker, Oluf elsker den drabelige Færd. *Oehl. HE. 124.* || nu næsten altid spøg. ell. iron.: *Paa Vejen skjænds de drabeligt, | skjøndt højest venskabeligt. *Rich. II. I.* *Og saa slaas, mener Du? hva'?" "Kan nok være!" svarede Bjørn og tømte sit Glas. Hans Staldbroder gjorde ligesaa. "Du er en drabelig En!" svarede Lars. *Drachm. STL. 35.* om handling olgn.: (de) sang drabelige Krigssange, for at sætte Mod i sig. *Ing. KE. I. 98.* han (grebes) ved en saadan Lejlighed af det drabeligste Overmod. *Pont. LP. VII. 14.* jf.: Tjeneren . . saå lige ud for sig i den drabelige Bevidsthed, at ikke ret meget i denne Forsal var et Blik fra Etatsraad P.'s Tjener værdigt. *Schand. TF. II. 244.* 3) (især spøg. ell. iron., jf. 2) betydelig af omfang, længde osv.; stor; kæmpemæssig; vældig. *Ind i Fegterkredsen bragte man da . . to drabelige Sværd. *Oehl. HE. 121.* *Winth. HF. 199.* *i Bugten snøfter | Den drabelige Hval. *sa. D. 136.* den drabelige Frøkost, man havde indtaget. *CBernh. XI. 194.* Der stod en høi, ung Mand i blaa Frakke og betragtede, ligesom jeg, Dyrene og de drabelige Mennesker (∴ hestgardere). *Bagger. I. 277* (jf. 2). Hvad der ikke lidet forøgede (guldkædernes) drabelige Udseende, var deres Længde. Man havde Halskæder paa 10—14 Alen. *Troels. IV. 125.* Kullen hævde sig drabeligt, høit og mørkt og skaldet. *Bogan. II. 159.* -hed, en. *Moth. D96.* de Anfald af Drabelighed, som (Goldschmidt) imellemstunder lader sine Helte have for ogsaa at faa denne Side af Mandsnaturen med. *Brandes. II. 456* (jf. drabelig 2).

Drabs-, i sgr. af Drab (2). -attest, en. Han indberetter . . til Krigsministeriet . . om Udbyttet ved Salget af døde eller dræbte Heste, og der vedlægges for de sidste Hestes Vedkommende Drabsattest. *Tjenestereg. 229.* -bøder, flt. (foræld.) bøder for manddrab. *Moth. D161.* *VSØ. MO.*

-dag, en. (*sj.*) bortryk dem som Faar til at slagtes, og indvi dem til Drabs-Dagen (*Chr.VI: mordens dag*) *Jer.12.3. \-maal*, et. (*dannet i lighed m. Slagsmaal; foræld.*) Fejder og Drabsmaal. *Drachm.KW.217.*
-mand, en. 1) [*foræld.*] kriger. *Han duer ei til Drabsmand | I Drotters Hære. *Oehl.HrS.262.* Viga Styr, som havde været en stor og vældig Drabsmand i sin Tid. *Hauch.II.290.* 2) [*jur. ell. *] person, som har begaaet manddrab. Drabsmands Ret. *DL.(1683).req. VSO.* Drabsmanden .. maatte kiøbe sig fri fra Hævnen ved Bøder. *Molb.DH.II.78.* Har Drabsmanden udøvet Gjerningen i en .. oprørt Sindstemning, kan Straffen nedsættes til 2 Aars Forbedringshuusarbejde. *Lov%1866. § 187.*
-mand-inde, en. (*sj.*) Dronning Elisabeth i England var .. ingen skøn Aand .. og Maria Stuarts Drabsmandinde anede ikke, hvilken Skat hun og England eiede i Shakspeare. *Oehl.Er.III.94.* **-sag**, en. (*jur. ell. *) Sandemænd skulle .. af Fogden til Ting udmævnis .. i tviflsom Drabs Sager. *DL.1—16—1. Holb.DH.I.481. Stampe. I.332.* hendes Fader flygtede formedelst en Drabssag. *Hauch.V.38.* **-sted**, et. (*jur. ell. *) Manddraberens Husbond skal være forpligtet til .. at lade gribe Manddrabereren, dersom hand ikke paa Drabstødet blev paagreben. *DL.6—6—4. VSO. MO.*

I. Drag, et. [*dra'q, ogs. drøq*] dråg. *Høysg.AG.138.* (*nu kun dial. Drav. Moth. D113. Esp.51. jf. bet. 8 og 11.3.* *ft. d. s.* (ænyd. æda. oldn. drag, se u. bet. 1, 4, 6, 1, 9 og 11.1; *egl. vbs. til III. drage*)

1) (*ænyd. d. s., jf. æda. hardrag, det at trække en i haaret, samt oldn. drag*) til III. drage 1 og 2: det at sætte noget i bevægelse ved at hale ell. rykke i det; *træk. 1.1)* i al alm.: VSO. Ved Dragfiskeriet maa man holde Agnfisken i stadig Uro, tit sænke den imod Bunden og paa ny hæve den i uregelrette Drag. *Fedders.FF.84. jf.: Ud-gjorde saaledes i Reglen fysisk Kraft den Stang, der holdt (ægteparret) i Spand og stivede Draget, saa indskrænkede selvfølgelig Samdrægtighedens Former sig ikke hertil. Troels.L.XII.230.* || (*nu l. br., jf. dog Feilb.*) om fiskeri m. net ell. vod (*jf. Dræt*). Drag af Net. *S&B.* || *især (nu næsten kun dial.): det at noget udføres ved en enkelt uafbrudt anstrengelse; ofte i forb. som i ell. med et drag: Han trak det op i eet Drag. VSO. Han trak Baaden paa Land med eet Drag. MO. jf. bet. 7 (sj.): (han) afhug i eet Drag begge Spydskaitene. Blich.II.514. ogs. (mere konkr.): arbejde, der gøres uden afbrydelse. Moth.D113. Gram.Nucleus.1844. Feilb.IV. 103. 1.2)* til III. drage 2.2; (*nu l. br.*) om iag m. en aare (*jf. Aaredrag*): (*han*) gjorde et Drag med Aarerne, saa de begge sprang. *Sams.I.29.* Under lige Drag gled det lille Føtojt hen ad Havfladen. *Blich. III.238. Søtoft.Panth.233.* || (*nu især dial.*) tag m. en le (*jf. bet. 11.2.*) *vAph.(1759).*

*Paa Dynger Dynger faldt, som Græs for Leen pleier, | Naar senespændte Arm med lange Drag det meier. *CFrim.Poet.24.* *Een trasker langt åbag: | Han kan ej Skaaret strække | Med sine tunge Drag. *Blich.D.II. 81. MO. jf. Feilb. ogs.: Et Drag med en Rive. VSO. jf. Dania.IV.148. 1.3)* (*især *) til III. drage 2.3: om bevægelse af forsk. legemsdele (*ved muskelsammentrækninger*); *især om ufrivillige trækninger i legemet p. gr. af smerte, skræk olgn. (jf. Krampdrag samt Feilb.IV. 103).* smaa Drag med Skuldrene, der siger: Der er vel ikke nogen, der lytter efter. *KLars.LF.22.* saa havde han faaet et nervøst Drag med Akslerne, som den, der skubber en Byrde af sig. *Skjoldb.KH.103. jf.: Der gik et Angstens Drag igjennem hende. Hun frygtede, at hendes Søn holdt for meget af Kvinder. Schand.VV.30. m. overgang til bet. 5.3, om svage bevægelser ell. trækninger i ansigtet, minespil olgn.: det lille Drag af Smærte om hendes Mund. JFJac. II.369.* Der gik et Drag af en uendelig Glæde over hendes Aasyn. *ZakNiels.TF.2 223.* Der fløj et svagt Drag af Skuffelse henover hendes Ansigt. *Nathans.S.115.*

2) (*\, l. br.*) til III. drage 5: det at tiltrække (*noget*) ell. at blive tiltrukket (*af noget*); tiltrækning (*jf. Dragelse, Dragning 1*); *især (jf. bet. 5.4): det at føle sig tiltrukket ell. tillokke (af noget); drift (efter); tilbøjelighed (til).* *vAph.(1759).* Der gik den Gang et absolutistisk Drag gennem Verden, som ogsaa kom til Syne indenfor Kristenheden. *FrNiels.KH.I.423.* Hedenskabets monotheistiske Drag. *HMartensens Larsen. Religionshistorien og Kristendommen. I.(1896).177.* || (*sj.*) om evne til at tiltrække ell. tillokke (*nogen*). En smuk, kraftigt bygget Pige med en Lød saa lys og frisk, at det skinner helt efter hende, med et Drag i sig, saa hun gør alt Mandfolk tosset. *FBon. Hjemstavns-Billeder.(1892).137.*

3) til III. drage 6. 3.1) (*jf. III. drage 6.1; nu næppe br.*) om oppumpning af vand. Drag .. med en Pompe. *vAph.(1759).* VSO. *jf.: *Har du (o: vinterstormen) evig dine Løier | Af at rokke paa mit Tag, | Blæse Træk i vore Køier | Og forstyrre Pumpens Drag. Aarestr.65.* || *ogs.: saa meget vand, som man pumper op paa een gang. vAph. (1772).I.117. 3.2)* (*især *) om indandning af luft: *aandedrag.* *at fylde | Sin Lunge med et Par Drag Klippeluft. *Oehl.HJ.23.* (*det daende barn*) trak saa sagte Vejret, og imellem med et dybt Drag. *HCAnd.VI.102.* *O for sidste Gang lidt Luft, | Kun et Drag til Afskedssukket! *Aarestr.287.* Han sov og trak Vejret med et sundt og normalt Men-skes dybe Drag. *Drachm.VT.404.* Langsomt aanded hun Livet ud, Drag for Drag. *JFJac.II.49.* han havde vejret i lange Drag ud over denne Sø, der var mere sorthladen end de Vande han kendte inde i Landet. *JVJens.Br.100.* || (*især dagl.*) det at indsuge tobaksrøg (*ryge*); *især: saa meget røg, som*

indaandes (og udstedes) paa een gang; *sug*; „smøg“. nogle Drag Røg af en . . Tobakspibe. *Fleischer.B.690. Baggens.I.76. Blich.II.266. (han) røg i fine, langsomme Drag af en Cigar.Goldschm.Hjl.II.58. (han) nød sin Cigar i dovne, soignerede Drag.Nans.J.D.79. 3.3) handlingen at drikke; især: saa meget som man drikker ad gangen; slurk. *Eet Drag (hornet) sielden tommer.Oehl.NG.64. han tog et dygtigt Drag af Kruset.CBernh.IV.288. (han) tog Vandglasset, førte det til sine Læber og drak to Drag. J.VJens.D.102. især i forb. m. i: *han suged Øllet | I langsomme Drag.Winth.HF.240. *Vi tomme vort Glas i et begejstret Drag.Hostr.ML.28. et Glas Champagne, som (han) fik og tømte i et Drag.Bang.GH.217. 3.4) \varnothing overf. anv. af 3.2 og 8. Efter det første, dybe Drag af Henrykkelse havde Otto en Fornemmelse, der lignede Smerte. *Goldschm.V.216. især i forb. i ell. med fulde ell. lange drag, i fuldt maal; i høj grad. *I lange Drag jeg nyder | Min Glæde. Oehl.C.178. Hrz.D.III.181. *Du har nydt din Ungdom i fulde Drag.Kaalund.355. *Komik i fulde Drag du nød.Schand.SD.XII.**

4) (*ænyd. d. s.; nu kun dial.*) til III. drage 7.2; i forb. som komme i drag, trække i langdrag. *Moth.D113. OrdbS.(Bornh.). jf. Feilb.*

5) til III. drage 9. 5.1) † som vbs.: det at tegne ell. trække (*linier op*). det nåen er giørt i et drag. *Moth.D113. || om maling: *Hun vidste med et Kull at ridse og at tegne, | Og naar hun i sin Haand dertil en Pensel tog, | Ald Skilder-Konsten sad i hvert et Drag hun drog.Helt.Poet.63. 5.2) \varnothing om de ydre linier af noget: træk. *Landskabet her maa I Nordmænd da elske, | — ret som i det Søndenfjeldske, | kun i mindre Drag. Rich.II.125. Bakkernes og de fjærne Mørsers storstiledte Drag.JPJac.II.169. de fjærne . . Højes langelig rundede Liniers Drag. smst.I.240. *i bløde Drag | langs Fjorden blaaner Skoven.LCNiels.U.16. det haarde, ukvindelige Drag over Hoffer og Skuldre, hendes knoklede, uskønne Bevægelser — alt mindede om stærnt Arbejde.AndNx.M.73. || (*sj.*) stribe. Der udgaar en Straaleglands fra det, der farver Nattehimlen med lysende Drag.PJBertelsen.Evangelium og Lov.(1877).10. 5.3) (< MO.). *vist efter sv. drag; jf. bet. 1.3) \varnothing træk ell. linie i ansigtet; ansigtstræk (jf. Ansigtsdrag). *hvad der i dit Aasyns Drag | blev til, naar Hjertet gløded, — | det er for stærkt for Ormens Tand.Rich.II.99. det fine Ansigt sitrede i hvert Drag.JPJac.II.393. Der var et forstemt, træd Drag over hans Mund.Gjel.GD.78. Thora var smuk i sin Grimhed med det fanatiske Drag om Næsefløjene og Munden.KLars.AH.89. Nu vendte han Ansigtet mod dem, de store aabne Drag i det mindede om Havet.AndNx.PE.III.33. 5.4) \varnothing overf. anv. af bet. 5.3: om (ydre ell.**

indre) egenskaber, der er ejendommelige ell. karakteristiske for nogen (noget); præg; træk. disse Arbejder . . tjente allesammen til at gøre Folkeegenhedens særtegnende Drag kendte og fattede.Hejmdal.⁹1870.2. sp.3. (Kierkegaards) Fremstilling af Kristendommen . . fik et eget Skær, et Drag af Pietisme.IdeVirkl.1872.I.506. et Drag grebet ud af Virkeligheden.HUssing.Heltekvadene.(1910).110. der er et eget drag over stilen som over en mands gang, der går stot fordi han skal gå langt.ABDrachm. (Letterst.tidskr.1919.559). om menneskers natur ell. karakter (jf. bet. 2): hvem siger, at det naive Drag i Folket, at Lysten til harmløs Livsglæde ikke findes endnu. *Drachm.F.II.124. Jørgen derimod syntes at have strøget det tunge Drag af sig, saa hans frejdige Natur lyste alle glad i Møde.Skjoldb.KH.110.*

6) til III. drage 13. 6.1) (*jf. ænyd. bække-drag, oldn. bekkjardrag samt Vanddrag*) til III. drage 13.2; om vands bevægelse: Vandet har ikke rigtigt Drag giennem Renden. *MO. || ogs.: sted, hvor vand har sit løb. (en) Vand-Aare, som . . haver sin Gang og Drag fra Al-Hede.OecMag.III.105. nu kun i ssgr. (se Aa-, Vanddrag) og stednavne (JohsSteenstr.DS.91. Feilb.). 6.2) (jf. sv. drag, gennembræk) \varnothing til III. drage 13.3; om luftens bevægelse: luftning; pust. Vinduet var aabnet, Drag af den stille Luft strømmede ind og bevægede det gamle støvede Gardin.Tops.II.468. *En Morgenstund med Lindeduft | og svage Vindes sagte Drag.Jørg.BF.23. Der fulgte et drag af kold luft med ham.NMøll.H.82.*

7) (*vist udviklet af udtr. som et drag med en le (se ovf. u. 1.2), jf. dog III. drage 11; sml. Nakkedrag; især dial.) slag. Brors.282.* Vidste jeg, at du sagde dette af Spot, da skulde jeg give dig et dygtigt Drag.Suhm.I.219. *Ev.VIII.26. *med Staven et Drag paa Nakken og Puklen | GAV han ham drøit.Baggens.NblD.163. *Giv et dygtigt Drag ham over Armen, | Saa han kan føle det. Oehl.Tieck.II.330. umueligt var det . . at blive staaende . . for et Drag af den Kiølle. Grundtr.Saxo.I.144. *Alt hæver han sin Arm til det vældigste Drag.Winth.VI.227. (han) kunde ikke modstaa Lysten og Lejligheden til at give Drengen et Drag med Pidsken ned over Skuldren.JakKnu.GP.144. Feilb.*

8) (*vist til drages med, have besvær af (se u. III. drage 11.2); bornh.) besvær; ulejlighed.* Karna vilde jeg nu gærne, at du sagde lidt vakkert Tak, fordi hun har ordnet alting saa godt. Det var ikke enhver, der vilde have det Drav.AndNx.PE.I.301. *Esp.51.*

9) (*æda. (som stednavn) draugh (Trap.⁴ II.566), „Draget“ ved Dragsholm, sv. dial. drag, oldn. d. s. (som stednavn); vist eg.: landtange, der er saa smal, at baade kan trækkes (drages) over den; jf. dog bet. 10; sa. ord som I. Dreij) smal tange, der forbinde*

en halvø (odde) med hovedlandet; ogs.: smalt næs. MDL. Sal.²VI.361. || (l. br.) om udenl. forhold (jf. HjælpeO.): Trondhjemsfjorden, hvis gredede løb . . til den ene side ender ved et smalt ejd eller drag. ADJørg. NK.I.410. Peloponnes er en halvø, der er forbunden med Hellas ved et drag. OAHovgård. Overs. af Polybios. (1890-93). 81. || især i stednavne: Andres. Klitf. 35. „Draget“, den smalle Landtange mellem den udtørrede Lammefjord og Sejerø Bugt. Trap.²II.564. Feilb. JohsSteenstr. DS.91.

10) (maaske videre udvikling af bet. 9 ell. dannet til III. drage 7) hvad der har en vis udstrækning (i længden); strækning; strøg. (især i sgr. som Bakke-, Eng-, Mosedrag; jf. Feilb.). Levin. Lyngbeklædningen er idelig afbrudt af større og mindre Drag og Pletter af Mosesiv. Trap.²II.188. *See, fra Skolen kan vi skue . . | Markers grønne Drag. Rich. I. 285. Klitrækker af temmelig grovkornet Sand, med mellemliggende Dale eller Drag af den ligesaa nøgne Grusslette. Andres. Klitf. 246. længere borte er der et hvidt Drag af Ungskov og Krat. Livets Lygtemænd. (1902). 102. jf. bet. 6.1: Klipper gør (gud) til vandrige Drag. AC Lars.S. 226. sml.: der dannedes et stort kunstigt Sødrag . . henved 100 Fod over Havenes Niveau. Tilsk. 1919. I. 131.

11) (nu kun dial.) benævnelse for forskning ell. dele, hvorved noget bevæges. 11.1) (ænyd. d. s.) tov, hvormed et sejl hejses (jf. Dragtov). Moth. D113. VSO. Esp. 51. 11.2) stok ell. skaft paa en le (jf. Ledrag). Moth. D113. MO. Feilb. 11.3) drev (paa en slibesten). *Hør, hvor den hyler, den gamle Sten, | rørtes dens jamrende Drav vel af nogen? | Ja saa minsandten, paa brune Ben | staar jo den Sliber i Krogen. Aakj. RS. 30. Feilb.

II. Drag, et. se Drag.

Drag-, i sgr. [ˈdrɑq-, ˈdraq-] 1) (sj.) af I. Drag, se dragvis. 2) (jf. Drage-1; sj.) af II. Drage, se Draginde. 3) (jf. Drage-2) af III. drage, især i bet. 1 og 2 (naar intet andet er angivet i det flg., foreligger denne bet.); de fleste af disse sgr. er nu l. br. uden for dial., jf. dog Drag-baand 1, -kiste || efter ty. trag- er til III. drage 12 dannet en del sgr., der for største delen nu er l. br., se Drag-baand 2, -bar, -bør, -knop, -rem; jf. Drage-2, Drager-3. **-baand**, et. (ogs. **Drage-**. Moth. D111. Feilb. † **Drager-**. vAph. (1759)). 1) (fagl.) rundbøjet metalbaand, som tvinges sammen v. hj. af skruer olgn. og derved holder ell. trækker noget sammen. (Kalk. I.*50). Moth. D111. MilTeknO. 58. Wagn. Tekn. 540. 2) (efter ty. tragband; nu kun dial.) til III. drage 12: baand, sele olgn., hvori noget bæres (jf. -rem). Moth. D111. Levin. jf. Feilb. || spec.: buksesele. Moth. D 111. Mine Dragebaand! . . lad mig faae min Søndagskjole. CBernh. II. 104. Feilb. **-bar**, adj. (efter ty. tragbar; jf. III. drage 12 samt Dragknop; sj.) som bærer blomst

ell. frugt. Efter Blomstringen kan man beskære (rose)ne, for at danne Formen, og frembringe dragbart Træ til det næste Forarsflor. FJC Jensen. Stuegartneriet. (1856). 71.

-bjælke, en. (efter ty. tragbalken; l. br.) til III. drage 12: d. s. s. Drager 2. Bjelkehovederne forestillede Englehoveder, og hver Engel havde et Par lange Vinger, der naaede hen ad Dragbjelken til næste Engel. Tolderl. F. III. 107. † **-bolt**, en. † maskine, hvormed bolte trækkes ud. VSO. † **-bænk**, en. (ogs. **Drage-**. Moth. D111). slagbænk, som kan trækkes ud. VSO. † **-bør**, en. til III. drage 12: d. s. s. Bærebør. VSO. **-dukke**, en. se Dragedukke.

I. **Drage**, en. [ˈdraqø] († **Drak**. Moth. D101). flt. -r. (ænyd. drack, eng. drake, nt. drake; oprindelse uvis, se u. Andrik; dial.) d. s. s. Andrik. Drag, eller dragge, eller drak. Moth. D101. VSO. MDL. VigMøll. HJ. 195. paa Havstokkens flade Sten sad Gravand og Drage og spejlede deres Pragt. Fleuron. IN. 82. Feilb. || paa Lolland-Falster brugt som tilnavn (slægtsnavn): Gjel. M. 114. P. Petersen. Lolland-Falsters Navnebog. (1902). 14. Hjortø. OS. 157.

II. **Drage**, en. [ˈdraqø] flt. -r. (glda. draghæ, oldn. dreki, eng. drake, ty. drache; af lat. draco, gr. drákōn, orm, drage)

1) fabeldyr m. ormekrop og vinger, tænkt som et uhyre, der hjem søger menneskene, ruger over skatte olgn. Jeg vil hellere boe hos Løver og Drager, end være i Huus med en ond Kvinde. Sir. 25. 17. Endog Drager række Brystet frem, de give deres Unger Die. Begr. 4. 3. Holb. Ul. IV. 7. vAph. Nath. II. 56. *I Indien man finder Drager, | Som mangen megen Skræk indjager. Abc. 9 (i ordspil m. bet. 7.2: *Ved Gammelstrand der findes Drager, | Som mangen megen Skræk indjager. Heib. Prom. X. 24). *I Hulen ruger gamle Dragets Flok. Oehl. (1844). XIV. 77. Der var i gamle Dage ved Nyborg et Tempel, i hvilket en frygtelig Drage opholdt sig og derfra udgik at ødelægge Landet trindt om. Thiele. I. 275. smst. II. 258. *Hvor i fordums Tider Dragen | Gift ud af sin Strube jog. Aarestr. 47. Feilb. (Naturen og Mennesket. XII. (1894). 173 ff.) || ofte billedl. og i sammenligninger (jf. bet. 7). *Du hevned vor Faer, vog Danmarks Drage (o: grev Gert), | Du heel skal nyde vor Hvedekage. Oehl. L. II. 116. som en Drage vogtede (hun) paa sin Skat. Hauch. II. 46. *Aarvaagen som en Drage | Hun ruged paa sin Skat, | Og tællede sine Skillinger | Ved Dag og ved Nat. Winth. VI. 170. *De Piger her? Blev de da Dydens Drager, | Bevogterker af al den Dejlighed, | som Du betror mig kun et Stykke af. Drachm. 1001 N. 87 (jf. u. I. Dragon, Dydsdrage). den store ell. sorte drage, (bibl.) betegnelse for djævelen. den store Drage blev nedstyrtet, den gamle Slange, som kaldes Diævelen og Satanas. Aab. 12. 9. *Gud skal alting mage, | Som den sorte Drage | Mægtig overvandt. Brors. 80. jf.:

*Og om | Der kom | End saa mange | Os at fange | Sorte Drager, | Herrens Engler dem forjager. *smst. 64. ogs. i best. f.: drag en, (bibl.) d. s. Dragen, den gamle Slange, som er Diavelen og Satanas. Aab. 20. 2. || Ildens drage ell. den røde drage, (nu l. br.) betegnelse for ilden (jf. den røde hane). *Den røde Drage | Skal herligt brage | Med høie Knald. Oehl. XXX. 80. *Stenen brast og Bjælker knage, | Ildens frygtelige Drage | Hersker nu i Kongens Sted (∴ paa Frederiksborg slot). Hauch. SD. I. 189. Hauch. I. 412.*

2) (zool.) betegnelse for dyr, der minder om en drage (1). 2.1) betegnelse for en indisk leguanart (*Dracones*), især om den almindelige ell. malajiske drage, *Draco volans*. VSO. Lütken. Dyr. 279. Bøv. P. II. 204. i forb. den flyvende drage, *Draco volans*. vAph. Nath. II. 57. Brehm. DL. II. 422. 2.2) † i forb. lille drage (efter lat. *draconculus*) d. s. s. Drageorm. vAph. Nath. II. 62.

3) (nu kun dial.) betegnelse for forsk. himmelfænomener som ildkugler, kometer, meteorer olyn. (der if. folketroen er flyvende (ild-)drager). Moth. D101. Feilb. jf.: et andet Tegn blev seet i Himmelen, og see, der var en stor ildrød Drage, som havde syv Hoveder, og ti Horn. Aab. 12. 3. || især i forb. flyvende ell. gloende drage. mand har . . i disse Dage seet adskillige . . Tegn, som duer ikke meget, iblandt andet en gloende Drage over Roskild. Holb. Bars. II. 8. sa. NP. 42^v. de Meteorer vi benævne med Navnene, Stierneskud . . og flyvende Drager eller Ildkugler. AW Hauch. (1799). 712. Seer man Ildkugler eller gloende Drager falde ned giennem Skorstenen, da veed man, at den bringer Penge eller andre saadanne Goder til Huset. Thiele. III. 133.

4) (astr.) især i best. f.: navn paa et stjernebillede i nærheden af himlens nordpol. VSO. Stjernerne i den store og lille Bjørn og i den nordlige Drage funkled. Ing. EF. IV. 18. Heegaard. Astron. 193.

5) et let stel overtrukket m. p. papir, som (i blæsevejr) er i stand til at hveve sig op i luften (især brugt som legetøj ell. til meteorologiske observationer). Moth. D101. at lade flyve Drager i Luften. Holb. Berg. 92. midt i vor Glæde overskares den Snor, der holdt denne Drage, hvorved den fløi bort. Hauch. II. 18. *Dér satte jeg min Drage op, | dér sendte jeg min Boldt mod Sky. Kaabund. 263. *min Drage var værd at føre; | Guld-papirshalen | var tredive Alen | og stod mig til femten Øre. Rørd. VM. 29. || (nu næppe br.) i forb. flyvende drage: Philosophien kan ligned ved Drengespillet med en flyvende Drage. Den speculerende Fornuft er Dragen, Tankegangen Segltraaden. Bagges. L. I. 396. AW Hauch. (1799). 624.

6) (genopt. i slutn. af 18. aarh. fra oldn. dreki; jf. Drageskib; foræld.) (vikinge-)skib, hvis forstavn var prydet m. et udskaa-

ret billede af en drage (1). *Den velforgyldte Drage løb i de Bølger blaae | Til Sæxenland. Oehl. HE. 119. *Seer I den lange Drage med Guldmaster | I Bugten hist? sa. HS. 146. *Som Ravne og Krager . . | Fløi vendiske Drager | Mod Dannemarks Kyst. Grundtv. NM. 148. *Gotens Øxe ryddet Skov. | Og tømred Hal og Drage. Ploug. II. 53. Wors. Danske i Engl. (1851). 146. *Min Farfar var Konge; paa Strandhugst han fo'r, | med Blodrødt han mønjed sin Drage. Drachm. VS. 131.

7) om person. 7.1) (nu næppe br.) i al alm.: ond()t ell. besvær()ligt menneske. Æreboe. 234. VSO. Den gamle Drage (∴ om en tjener) fik I dog vel? Ing. VS. III. 134. jf.: *(Manasse var) Kirke-Skiender, Præstefløj, | Hexe-Mester, Børne-Drage (∴ ond mod sine børn). Brors. 129. 7.2) (dagl.) ond(skabsfuld) ell. trættekær kvinde; kælling (især om en arrig hustru). I Stedet for Deres tilbødt Sara har De nu faaet en gammel Drage. Tode. S. 104. Heib. Poet. VI. 321. Drachm. DJ. I. 388. Den Drage af en Madamme. Gjel. M. 96. Saadan en gammel fed Plageaand skulde hun blive, i bedste Tilfælde en snakkesalig Gammelmor . . maaske oven i Købet arrig, noget af en Drage. And. Næ. M. 254. jf.: Jeg er ingen Tante Drage, der gaar paa Jagt efter billets doux. Gjel. HV. 71.

8) (videre udvikling af bet. 2.2; vet., nu næppe br.) især i best. f.: betegnelse for en uklarhed i vandvædsken i hestens øje (undertiden foraarsaget af traadorme). EViborg. Hestens Ydre læve. (1821). 25. GCWith. Veterinairvidenskab. I. (1836). 235.

9) (nu næppe br.) ♀ betegnelse for drageblodstræet, *Dracæna Draco* L. Funke. (1801). II. 238.

10) (foræld.) hane paa visse ældre gevær-laae. Mil. Tekn. O. 167. Budde-Lund. Haandskydevaabnernes Hist. (1855). 117.

III. drage, v. [ˈdraːqə] Høysg. AG. 120. jf.: man siger ù-rigtig . . drave i steden for . . drage. smst. præf. drog [droːʔ(q)] Høysg. AG. 89; part. draget [ˈdraːqət] (smst.) ell. (især højtid. ell. poet. samt jy.) dragen (som flk.: Oehl. L. I. 293. Gal. 2. 13 (1907); efter være m. subj. i intk. ell. flt., ell. efter have (nu kun jy.): Holb. Paars. 305. Feilb. som adj. i intk. (sj.) dragent; at se Sværdet dragent. Vilh. And. Goe. II. 170). vbs. -else (s. d.), -ning (s. d.), jf. I. Drag, Dragt, Drægt, Dræt. (æda. draghæ, dræghæ (sml. u. I. Drej), run. draga, oldn. draga, eng. drag, draw, ty. tragen, got. dragan; vistnok sa. ord som lat. trahere, føre, trække; i bet. 12 foreligger paavirkn. fra ty., i bet. 13 delvis paavirkn. fra ty. ziehen; besl. m. Dorg, Dreng, I. Drog, Dræg, || i rigsspr. nu næsten kun i højtid. ell. litterært spr.; talespr. har som oftest trække, i bet. 13 rejse, gaa, køre osv.; i dial. er ordet endnu atm. br., se MDL., Feilb. || jf. II. dragen, draget)

1) bevæge noget efter sig ell. til sig ved

træk ell. ryk; slæbe ell. hale (med sig ell. til sig). *Cupido Vognen drog, | Og Venus selv skiød efter. *Wess.129.* *ud i Vandet | Som Ægirs Heste | Vi Øen (o: Sjælland) drager. *Oehl.NG.198.* Hun var i høj Grad Kvinde; hvor Kjærligheden ikke førte hende, kunde alle Byens Vognmandsheste ikke drage hende. *Goldschm.VII.569.* *Kongen jeg saa' i Bondekofte | Køre med Kisten, | Gangeren, som han bar til Sejer, | Maatte den drage. *J.PJac.I.319.* hvor man i Almindelighed maa drage Høet iland eller seile om for at bjærge det, kan nu en Vogn kjøre. *Bogan.I.2.* Hestene (kunde) næppe drage Ploven. *SjællBond.104.* drage et (stort) læs, se Læs. || uden obj. *Det Plovjern skar saa skarpt, de Tyre droge | Saa vældigen. *Bagges.NbD.296.* *jeg agter det lidt, om Du (o: en hest) agede Skarn, | om Du drog for den ulesete Kærre. *Kaalund.181.* (uegl.:) Dette Seil drager godt. *VSO. jf. bet. 5:* Ofte drager et Forklæde mere end et Mersseil, o: ofte tilsidesættes de vigtigste Pligter for en lille Piges Skyld. *smst.* drage i aag, se u. Aag 1.1. drage til rede, (nu næppe br.) om fugle: samle kviste, straa olgn. for at bygge rede deraf. *VSO. || (fisk.) drive fiskeri med garn, som trækkes gennem vandet; trække garn, vod. VSO. MO.* Man har, naar man har „draget“ Sildenaeringer, seet Springeren vandre langs med Garnet, taalmodigt ventende paa, at en Sild skulde falde af. *Fiskerirevsk. (1872).22.* Feilb. jf.: Fiske, som ere dragne i Nykjøbing Viig. *Schade.Mors.(1811).230.* drage garn, se Garn. drage vod, se Vod. ogs.: fiske m. snøre. at drage Torsk. *PCMøller.Hou.(1833).14.* *Fedders.FF.120.* jf.: Kand du drage Leviathan (1871): trække Leviathan om) med en krog? *Job.40.20* (Chr.VI). || (sj.) transportere. Værftet, eller Stedet, hvor Kullene, dragne fra Wednesbury paa Birminghams Kanal, udlosses. *FrSneed.I.532.* || uegl., om bevægelse af legemsdele (jf. 2.3). *Hel tungt han efter sig foden drog, | som før var så rap. *Hostr.SD. I.305.* jf.: drage paa lænderne, (nu næppe br.) gaa langsomt ell. uvilligt (til noget). *VSO.*

2) (søge at) bevæge noget i en vis retning ved træk ell. ryk; føre; trække. 2.1) i egl. bet. (kan) saven trodse imod den, som drager (1871: trækker) den? *Es.10.15* (Chr. VI). *Han drager den rygende Kniv af hans Side, | Og synker i Lunden, og gjør en Bøn. *Oehl.L.142.* han (listede) sig ganske sagte ind i Tantens Soveværelse, drog Omhænget til Side og hviskede: Tante! Tante! *P.Møll.I.298.* *Timerne saa sagtelig gled hen, | Liig sølvklare Perler, der drages paa en Snor. *Hauch.SD.I.153.* *(hun) hans Haand til Læben drog. *Winth.HF.99.* Han drog Døren paa Klein. *J.PJac.II.31.* jf.: Saa snart Fiskeren . . mærker, at en Ørred har grebet Agnen, maa han straks trække til; men dette maa ske dragende

og ikke voldsomt med et Slag. *Fedders.F.84.* || m. h. t. personer: føre; lede. De gik til ham nogle Dage efter, droge ham til en Side, og forestillede ham: „at det ganske Rige . . det havde nu Ingi.“ *Mall. SgH.71.* *Og det var Eriks djærve Søn, | Saa brat han sprang fra Borde; | Men Ingeborg ham drog i Løn, | Og saa tog hun til Orde. *Grundtv.PS.I.134.* || i faste forb. drage handsker, se Handske. drage straa, se Straa. drage (et) sværd olgn., trække sværdet ud af skeden; trække blank; berede sig til kamp. *Holb.Paars.305.* *vi vore Kaarder drage, | Vi fægte vil om Livet. *Heib. Dv.93.* især i forb. et draget († dragende). *Holb.JH.I.152.* sa. *Kh.344* sværd olgn. Herrens Engel (stod) med et draget Sværd i sin Haand. *AMOS.22.23.* *Med draget Kniv de er udlært paa Liv at stæle. *Falst.Ovid. 125.* *Med draget Sværd han staaer. *Pfäber.VV.4.* *Drachm.DM.2.* || drage vand, (nu kun dial.) øse ell. trække vand op af en brønd. mod den Tid, da Kvinderne gaa ud at drage Vand. *1Mos.24.11.* *Moth.D104.* Feilb. || frembringe ved anv. af ryk ell. træk; i forb. som drage en knude, (nu næppe br.) slaa en knude. *VSO. 2.2)* trække i noget for derved at bevæge noget andet; i udtr. som drage paa en aare, trække (ell. hale) paa en aare; ro. *De roede i Takt efter Sangerens Spil | Og droge paa Aaren. *P.Møll. I.4.* drage i et reb ell. (nu l. br.) drage et reb olgn., hale ell. trække (især gentagne gange) i et reb olgn. *Saasnaart | Jeg drager denne Snor, saa synker Gulvet. *Oehl.P.299.* *Det var . . | Ei Stormens Haand, som Klokkerebet drog. *Boye.PS.IV.132.* Faderen drog stærkt i Klokkestrængen. *Ing.EF.V. 131.* sa. *EM.II.41.* lidt efter begyndte han at drage i Klokkerebet, og Tonerne lød ud. *CEvo.BK.63.* Solen gik ned. En gammel Mand med Uniformskasket vandrede sindigt til Klokkeværket ved Udgangen fra Assistents Kirkegaard og begyndte at drage Rebet. *Tandr.R.11.* jf.: *Lad af at drage Strængen (o: paa buen) med Qvindehaanden blød! Den giver dog ei efter. *Oehl.HK.101.* drage bælgen, se u. I. Bælg 2.2. 2.3) (uegl.) udøve et træk (i en legemsdel) v. hj. af visse muskelbevægelser; bevæge; i udtr. som drage paa akselen, skulderen, smilebaandet, se I. Aksel, Skulder, Smilebaand. jf.: *Hans hele Legem sittred | Og Krampen drog (o: frembragte trækninger) i hans Arm. *Winth.HF. 273.* Feilb. || (nu næppe br.) m. obj., som betegner den derved frembragte virkning: drage Rynker i Panden. *VSO.* drage et smil, smile. *Hun med indfaldne Læber drog et Smil. *Wess.206.* *af og til et Smil hun drog. *Winth.XI.8. 2.4)* refl.: bevæge sig (i en vis retning); trække sig; om levende væsner: Kongen og hans Følge, som drage sig lidt tilside. *Heib.Poet.II.349.* *Sit Hoved løfted Pigen | Og ligegyldig drog | Sig ud af hendes Arme. *Winth.HF.290.* Han vilde

trække hende til sig, men hun drog sig tilbage. *J.P.Jac.II.132. jf.*: Det vil han vist drage sig ved (o: „krympe sig ved“), naar han hører, at det skal koste saa mange Penge. *VSO. spec. om troppebevægelser: Mall. Sg.H.277.* Bagtropperne . . standsede og drog sig tilbage. *Blich.II.457. Allen.I.301.* Ved Efterretningen om at den danske Anfører . . samlede Tropper mod ham, drog Gustav sig endelig tilbage. *Fabricius.D.II. 243. || m. tings-subj.* hendes Øine bleve mere og mere opmærksomme, og en let Rynke drog sig over Panden. *Winth.VIII. 145.* det stille, stolte Smil, der drog sig om hans Mund. *Goldschm.V.241.* en Elv med blinkende Smaafald drager sig gennem Bakkerne. *Drachm.VS.17. || overf., om noget abstr.* enkelte Billeder fra Barndomshjemmet havde draget sig gennem hans Liv som lystende Minder om et tabt Paradis. *Schand.AE.24.* Igennem hans diplomatiske Breve fra Rusland drager sig den stadige Omhu for (jesuiterne). *Brandes.V.98. || (nu kun dial.) om træ olgn.: trække sig; (abs.): slaa sig.* En Feyl er det, at (træet) er underkastet Ormestik, og vil drage sig krumt. *Fleischer.S.187. Feilb.*

3) billedl. ell. overf. anv. af bet. 1 og 2; uden (udpræget) forestilling om bevægelse i rummet. Lad dig tugte, Jerusalem! at mit hierte skal ikke maaskee drages fra dig (1871: rive sig løs). *Jer.6.8(Chr.VI).* dog maa ingenlunde nogen Sag . . drages under denne Commission, som aparte er indeelt under Lands Lov og Ret. *Resol.^o/1742.* han (kan) ikke mod sin Villie . . drages fra sit Værneting. *Stampe.I.20.* Verden drager til sig ligesom med tusinde Arme. *Mynst. Betr.II.298.* af Eder selv skulle opstaae Mænd, som skulle tale forvendte Ting, at drage (Chr. VI: hendrage) Disciplene efter sig. *ApG.20.30.* Beundringen for det store . . drager til den ene side, retfærdighedsfølelsen til den anden. *ADJørg.IV.143. (kongen)* vilde drage Øen Taasinge fra Fyens Bispestol. *CPALM.O.403. || i faste forb.* drage til ansvar, se Ansvar 2, i drage i betænkning, drage (drage sig, drages) til minde, i tvivl, se Betænkning 2, Minde, Tvivl.

4) (nu kun bibl. ell. dial.) om af- ell. paa-klædning; kun i forb. m. præp.: afføre ell. iføre sig klæder (jf. drage af, paa ndf.). *Hun drog i sin Silkesærk. *DFU.nr.17.11.* Gud vil . . give mig brød at æde, og klæder at drage udi (1871: iføre mig). *1Mos. 28.20(Chr.VI).* drag dine Sko af dine Fødder; thi det Sted, som du staaer paa, det er hellig Jord. *2Mos.3.5.* Præsten skal . . drage linnede Under-Klæder paa sit Legeme. *3Mos.6.3. *sig i ald sin Stads den unge Frier drager. Falst.Ovid.46.* de Pialter hvilke Deres gode Fru Moder har draget mig ud af. *Pamela.I.469. *(han) drager i Præstekjolen | Alt med saa glædelig Hu. Blich.D.II.86. MDL. Feilb.*

5) (videre udevikling af bet. 1 og 2) udøve en vis tiltrækning paa noget; trække til sig. Magneten, som drager mit Hiertes Jern, tillader mig ikke at gaae tilbage. *Holb.Philos.III.7.* Han saa ikke for at spejde, men ligesom for at holde Paladset fast med sit Blik. Han saa, fordi hans hele Sjæl var dragen til, som Oceanet drages af Maanen. *Goldschm.VII.216.* Magneten drager Jernet til sig. *Kierk.XII.149.* Fæstningen . . var for os som en Magnet, der drog. *Bogan.II.170. || (uegl.) faa blik, opmærksomhed olgn. til at rette sig mod noget; tildrage, -trække.* *VSO.* Carl blev gyndte at blive hoirstøet og drage de Omkringstaaendes Opmærksomhed til sig. *Ing. VS.II.121.* Buketten havde han, for ikke at drage Opmærksomheden paa sig, stukket i en af sin Kjøles Baglommer. *Tops.I. 228.* dette syn drog alles øjne til sig! || (overf.) udøve tiltrækning paa ved visse (indre ell. ydre) egenskaber; tiltrække; ogs.: lokke ell. tilskynde (til noget). Ingen kan komme til mig, uden Faderen . . drager ham. *Joh.6.44.* Hver fristes, naar han drages og lokkes af sin egen Begierlighed. *Jac.I.14. Wadsk.34. *Rivalen Mynten drog. Wess.196.* trods den store Magt, hvormed det drog ham, søgte han ikke igjen at komme derover. *Goldschm.VIII.224. (et menneske)* til hvem Du droges af Din ganske Sjæl. *Kierk.V.105. *hun lokker og hun drager, vi følge hendes Bud. Lemb.DS.72.* De er vel glad ved at være i Deres Fædreland paany . . Hjemmet drager hver og én. *E.Brand.Brud.37.* Veje drager Sindet. Ad disse Veje søgte mange Tanker ud og forvildede sig i den store, underlige Verden. *CKoch.JL.285. || part. dragende brugt som adj. (en) dragende* Længsel havde klinget hende imøde i Romantikens Toner. *Schand.F.206.* det (lød) hemmelighedsfuldt bag ved hende med lokkende og dragende Røst. *Budde.F.217. Pont.LP.VIII.23.* han (fornam) den unge Frues lønlig dragende Magt. *Eriksholm.JS.39.*

6) suge luft ell. vadske til sig; overf.: uddrage ell. udlede (noget af noget andet).

6.1) (nu næppe br.) om stof: op- ell. ind-suge luft ell. vadske; udtække, -drage. Plasteret drager („trækker“). *Moth.D102.* Planterne . . trække Safter . . til sig, hvo har lært dem at drage kun saadan, der komme overeens med dem. *Suhm.II.65.* Salt-Syrer . . drage (vandet) til sig af Luftten. *Brünich.M.130.* Brunstenens Egen-skab at drage til sig det farvende Væsen. *smst.308. jf.: skibet drager („trækker“) vand. Moth.D102. 6.2) om levende væsener: indaande luften; aande.* der jeg var født, drog (1871: inddrog) jeg den luft, som er os almindelig, til mig. *Visd.7.3(Chr. VI).* hvert Pust de drage, hvert Øiekast de giøre, minde dem om . . alle Tings Skaber. *Suhm.II.57. *friest er dit Aandefang, | Naar dybt du drager det i Sang.*

Grundtv.SS.III.1. han (vilde) gaee ned til Skibsbreen, for at drage frisk Luft.*Ing.EF.VI.24.* *Dybt drog jeg efter Veiret.*Winth.HF.91.* han drog et dybt Aandedræt.*Gylb.I.262.* i forb. drage aande, vejret, se I. Aande 1.1, Vejr. || (nu kun dial.) abs.: d. s. s. drages med døden (se u. 11.2). *Høysg.S.221.* Nu ligger han og drager.*VSO.* Han laae længe og drog.*MO. Feilb.* || drage et suk, se Suk. 6.3) *indsuge vædske* || † drikke (jf. I. Drag 3.3) hver Drik Vand, vi drage i os, fører utallige . . Frøe og Sæd i os.*Suhm.II.83.* || (nu kun dial.) om bier: opsuge honning af blomster olgn. *Fleischer.B.140.* Biene drage . . gierne af Lyngen.*MO. Feilb.* (billedl.): *Brodne Kar i alle Lande, | Roser sig med Torne blande . . | Landsmand! Roserne du tage, | Og af dem du Honning drage!*Wess.223.* 6.4) (overf.) udlede ell. uddrage noget af 20 noget andet; kun i forb. m. præp. af ell. adv. smsat. m. dette ord. vare saadanne og andre vigtige Oplysninger bekiendte hos os ved Trykninger . . man skulde see hvilke artige Beregninger og Slutninger, som der skulde drages af.*Oecon.T.I.25.* Simon Levi vidste rigtigt nok ikke bestemt, hvad Nytte Vilhelm vilde drage af Svaret.*Goldschm.VII.608.* Hvis Bevægelsen i 1848 havde draget Konsekvenserne af Raabet om „Fortvivlelsens Selvhjælp“, hvor tror De da, vi havde været nu.*Schand.TF.II.294.* Vi have nu søgt at drage det kunsthistoriske Udbytte af Parthenons Gavlgrupper.*JLange.BM.II.88.* vi holder os kun til den Frøelse, som er givet, og drager Visdom deraf.*Krarup.L.267.* forsvarerne drog fordel af de gunstige terrænforhold |

7) (søge at) give noget en større længde ved træk ell. ryk; trække ud; udstrække. 7.1) (nu næppe br.) i egl. bet. Zinken (lader sig) drage til Traader af et Haars Fiinhed. *Brünnich.M.275.* jf.: Lyset dæmpedes, Farverne kølnedes, Skyggerne droges længere.*Schand.VV.334.* 7.2) (overf.) i udtr. som drage paa et ord olgn., (nu især dial.) være langsom ell. drævende i sin udtale af ord olgn.; trække paa (jf. dræve). drage paa en stavelse.*Moth.D107.* Han drager saalænge paa Ordene.*VSO.* „Ulf! . . Véd Du noget om ham? — Jeg vilde gerne have hans Adresse!“ — O. drog paa det: „Ingen véd rigtig noget.“*Drachm.F.I.450.* *Feilb.* || m. h. t. tiden: drage ilangdrag, se Langdrag. || lade drages, (nu kun dial.) lade staa til, staa hen, gaa som det bedst kan. I faar det vel selv at vide, lad kun drages.*Kom Grønneg.II.86.* *Esp.422.*

8) (nu næsten kun (foræld.) om middelalderlige forhold, jf. dog *Feilb.*) dække ell. beklæde (et værelses) vægge m. klæde, tæpper, tapet olgn., især som tegn paa sorg ell. i anledning af gilde; tjælde (jf. Dræt). *(han) drager med Tapeet, hvor det fornøden gjør.*Helt.Poet.5.* drage med sort. *Moth.D105.* *Troels.L.II.159.* Han havde

ladet Kammeret drage med blaat Klæde. *Drachm.VD.251.* Væggene . . vare dragne med persianske Tapeter.*Baud.HS.302.* Det første Indtryk man fik af Rummet, var, at det var „draget“ til Lig: De hvide Stykker for Vinduene, de hvide Mure, det hvide Loft og de hvide Senge.*Wied.Fæd.23.* *Breum.FS.176.* *Feilb.*

9) (vel egl.: føre en linie olgn. i en vis retning; jf. I. Drag 5.1, draget) i forb. drage en linie olgn., tegne ell. trække en linie. drage en bogstaf, en linne, en stræg.*Moth.D103.* igiennem den Punct drages den anden Line, som og bør være parallel til basis.*Sylvius.Geom.49.* *Naar jeg kan Sol og Stierne see, naar jeg | Mit Horoscop kan drage.*Hauch.DV.I.235.* jagende Gedder drog hurtigt glidende Bølgelinier hen over Fladen (paa søen).*JPJac.I.123.* hun havde en Spaan i Haanden og gik og drog Kors paa Kors i det bløde Dynd.*smst.II.357.* jf. bet. 2.1: den store Kres af Klap-pere (var) ret forsigtig . . draget omkring Skoven, saaledes at intet levende syntes at kunne slippe bort imellem dem.*PMøll.I.300.* || drage en grænse, et skel, se Grænse, Skel. drage linie med, se Linie. || overf. hvor mange Træk kunde der endnu ikke drages i dette Billede? *Kampm.Chr III.218.* *Oecon.T.II.16.* Det ligger nær at drage Paralleler mellem Buskmands- og Hulebillederne. *Fra Naturens Værksted.1913.* 10. han drager sine distinktioner fint |

10) (nu kun dial.) opføde (mennesker og dyr; jf. drage op ndf., samt opdrage og II. dragen). Studene havde de ikke selv draget fra Kalv af, men havde købt dem hver i sin Egn.*AarbVejle.1919.144.* *Feilb.*

11) dep. drages. 11.1) (nu især dial.) reciprøkt: kæmpe med hinanden; slaas. de (vilde) med Suerdet drages om Riget. *Wing.Curt.289.* man (saa) to skaldede Gubber, i gruellig Skikkelse, drages om Seieren. *Grundtv.Saxo.I.50.* *Feilb.* (u. drages). || i forb. m. et ord af sa. ell. lign. bet.: De slaas og drages hver Dag.*VSO.* en Flok Kæmper, der sloges og droges, for de havde kun ét Brød, som de alle vilde have.*Sv Grundtv.FÆ.II.9.* de skubbes og drages for at undgaa den gabendes Svælg. *JPJac.I.83.* || drages i haar (med), slaas ved at trække hinanden efter haaret (jf. haardrages). *Moth.D116.* de „svenske Lasser“, som man havde dragedes i Haar med, saa længe man kunde mindes. *VilhAnd.K.II.170.* om nogen gaa sammen i Favn at brydis, eller dragis i Hænder, eller noget sligt anfange. *DL.6—11—6.* drages om reb, se Reb. || ogs. (m. afsvækket bet.): trættes; kives. *Tychon.AB.172.* *Feilb.* 11.2) i forb. m. med: kæmpe med; slaas med. *Homeri Ilias Helenam forestiller, | Om hvilken Paris drøgs med hendes egen Mand.*Falst.Ovid.42.* *Feilb.* jf.: Han stod lidt stille og droges med sig selv. *EErichs.TM.94.* || især: være plaget ell. besværet af (noget);

trækkes med; plages af. han drages med Essens Hede. *Siv. 33.33.* nu seer I, hvilken Kone jeg har at drages med. *Holb. Jep. IV.5.* Jeg har en stærk Hovedpine at drages med. *Kom Grønneq. I.324.* *Naar hand sin Prædiken har mest at drages med. *Cit. 1721. (Kall. 399a.101v).* *Han gik og droges med en Leversyge. *Oehl. DM.71.* den Dorskhed, Ligegyldighed og Lunkenhed, vi i Verden har at drages med. *Grundtv. Udv. IV.435.* Endnu et langt . . . Aar maatte Marie drages med Livet. *JP Jac. I.305.* lad os nu ett (o: ikke) tage os mere paa, end vi allerede har at drages med. *Jak Kn. F.311.* drages med døden, ligge i dødkamp; ligge for døden (jf. u. 62). *Moth. D.117. Grundtv. SS. I. 424.* hun droges med Døden (Chr. VI: hun var moxen død). *Luc. 8.42. HCand. XII.327.* han ligger og drages med Døden. *JP Jac. I.304. Feilb. (u. drages). jf.: *Patienten laae og droges med sin Død. Wadsk. 86.*

12) (glda. draghæ, (sent) oldn. draga; fra mnl. dragen (ty. tragen, oht. tragan, got. dragan), bære, som maaske opr. er ubesl.) bære. 12.1) (nu kun dial.) m. h. t. byrder olgn.: d. s. s. II. bære 1. *meere Frøe har ey et Valmu-Huus at drage. *Falst. Ovid. 113.* *Din Frelsermand | . . vil dig selv paa sine Skuldre drage. *Brors. 199.* ikke heller lider han, at en Porteur skulde drage ham. *Spectator. 364.* *Trældyr drage nu det Aag, | Manden forhen slavisk drog. *Pram. (Ivers. 1785.74).* ha! hvor ilde hviler den, som drager Lænker! *Falsen. SA. 110.* *En Viinsæk, jeg vilde drage, | Har gjort min Hoffte lam. *Winth. II. 213. Kværnd. || † d. s. s. II. bære 3.* et Barn, som hun havde draget under sit Hierte. *Spectator. 328. || (jf. II. bære 4.4 og 6) overf.: Vi ere satte i Verden for at drage hinandens Byrder med samlede Skuldre. Spectator. 426. smst. 249.* de ndi forbemeldte Terminer indtegnede Interessenter burde drage lige Byrde med de forhen . . indtegnede 200 Portioner. *Forordn. (Kvartudg.). 19/12 1738. §3.* især i udtr. drage et aag ell. kors, taale, lide, bære noget (jf. Korsdrager). *Hans (o: Jesu) Aag (er) | Let at drage, | Sødt at smage. *Brors. 171.* *Løs de Bundnes Fængsels Baand! | Hielp enhver sit Kors at drage. *smst. 17.* *Thore sit Kors med Taalmodighed drager. *Zellitz. BS. 37.* *Du kan borttage | Det Kors, jeg ikke mægter selv at drage. *Ing. RSE. VII. 54.* et tungt Kors at tage op, et tungt Kors at drage. *Kierk. VIII. 309.* jf.: *Saa maa vi arme Børn vor Faders Skiebne drage. *Falst. Ovid. 52.* hende, der trækker fra i mine Lidelser, og drager med i mine Bekymringer. *Kierk. VI. 174. 12.2) † m. h. t. klæder olgn.: være iført; bære (2.2). Reenb. I.50.* *Søvnens Moder, som Beg-sorte Klæder drager. *Fr Horn. PM. 98.* leg skulde af min Herre have . . een hæderlig Klædning; saa goed, som hand selv vilde drage dend. *Æreboe. 75.* naar han . . lader sig see i

Kirken, drager han den Kiortel, som blev forfærdiget til hans Bryllup. *Spectator. 225.* *han drog ei Kloster-Dragt. *Carst. (Sk Vid. V.150). 12.3) O m. h. t. tanker, følelser olgn.: nære (jf. II. bære 2.4). (aagerkarlen) skal ingen have, som drager (1871: bevarer) miskundhed til ham. *Ps. 109.12 (Chr. VI). || nu kun i forb. som drage omsorg ell. (nu sjældnere) omhu for, være omhyggelig for; sørge for. (jog holdt) det fornødet at drage Omsorg for fælles Sikkerhed. 2Makk. 9.22. (jog) beder, at hand vil drage Omsorg for min Cammerad, til jeg kommer tilbage. Holb. Tyb. IV.12. (Knud d. store) drog megen Omsorg for Christendommen, som vel allerede var udbredet, men kun lidet understøttet. Mall. SqH. 674. Staten (er) pligtig til at drage Omhu for de Individer, som ikke paa anden Maade kunne vedligeholde deres Existents. ASØrsted. Haandb. I.563. Kongen befaler Lovens Bekjendtgjørelse og drager Omsorg for dens Fuldbgyrdelse. Grundl. (1849). §29.**

13) (intr.) bevæge sig fra et sted til et andet. 13.1) om levende væsener: begive sig ell. rejse et sted hen; næsten kun i forb. m. adv. ell. præp.-led, der angiver bevægelsens vej ell. retning (jf. ndf. u. bet. 14). de, som vare dragne i Krigen. *4Mos. 31.21.* *Herr Zinklar drog over salten Hav, | Til Norrrig hans Cours monne stande. *Storm. SD. 142.* Thor drager paa Eventyr med Loke. *Oehl. NG. 1.* *Op skalst du bygge Kirken af ny, | Mens jeg er dragen af Land. *sa. LL. 293.* *Herligt, en Sommernat | Drage til Elverkrat. *Heib. Poet. III. 468.* *Storken, den kloge Fugl, | Forlængst var draget væk. *Winth. HF. 51.* *Dengang jeg drog afsted. *PFaber. VV. 2.* I gamle Dage drog Sangeren fra By til By. *Bergstedt. II.5.* jf.: vi saå begge to ud efter din Moders lige Ryg, der drog over Torvet. *Bang. L. 11. overf.: „Det kom saadan — for Vanvare, Mette“ (o: at jeg kyssede dig) . . „Det kan jeg næsten tænke mig, Jakob! for ellers drog (o: „gik“) du vist nødig til det.“ PThist. P. 42. (højtid.) m. angivelse af befordringsmaaden: naar han reyser, drager han ikke med Posten. Spectator. 364. han drog til fods gennem hele Frankrig! || (poet.) m. indholds-obj.: ved den samme tiid, drog (1871: foretog) Antiochus den anden reyse til Ægypten. 2Makk. 5.1 (Chr. VI). *jeg drog saa lang en vei. *Oehl. NG. 222.* *Kvinden græd | Og bad i stor Elende: | O, drag ej denne onde Færd! *Grundtv. PS. I. 134. || (nu kun dial.) om forandring af bopæl: flytte. (han skal) fæste Gaarden af Herskabet, før end hand drager i Gaarden. DL. 3—13—4. (han) var netop paa den Tid i Færd med at drage ud af det ene (hus) ind i det andet. FrSneed. I. 555. Feilb. 13.2) om ting: være i en fremadskridende bevægelse; skride; drive; gaa. Skystøtten drog fra deres Ansigt. 2Mos. 14.19. Skyerne drage i Tordenveir imod hverandre. MO. *Nu trindt over Verden de halv-**

hundred Aar | din Eventyrsnekke mon dragel *Rich.HD.107*. Solen er gemt bag dragende Byger. *Stuck.I.413. jf. (poet.):* "inde fra Stammernes stille Øde | et ensomt klagede Suk | drog ud over Søen. *smst.II.18*. Kun faa Sekunder havde det været, medens alt Dette var draget gennem hans Sjæl. *Budde.F.334. || (sj.) drage bort; (for-)svinde*. Det var allerede Aften, og det sidste Dagskær drog. *Sødb.H.218. 13.3*) (nu kun dial.) m. overgang til bet. 2, om luftens bevægelse; *upers.:* det drager, det trækker. *Feilb. || om vinden: blæse*. Vaarvinden drog . . Luften flimrede. *SjællBond.150. || † (jf. bet. 6):* Skorstenen drager vel. *Moth.D102*.

14) i forb. m. adv. ell. tryksterk præp. (kun de vigtigste forb. og anv. er medtaget). 14.1) drage af. 1. (til bet. 4; nu kun bibl. ell. dial.) *trans.:* afføre sig et klædningsstykke 20 *olgn.; tage af (jf. afdrage 2)*. at drage mine Strømper af og vrie Vandet af dem. *Æreboe.16*. hun bad ham da drage sine Støvler af. *HCAnd.Breve.I.28. *Husker du den lille Fod, | naar hun drog af sine Sko.Stuck.II.160. Feilb. overf.:* det teologiske Fakultet fik . . ikke Missionen og Kirketidende-Grundtvigianismen til at drage af sine Sko og holde sig indenfor sine Begrænsninger. *MPont.DK.147*. drage en nøgen af, (nu næppe br.) klæde en (helt) af. Paa det jeg skal ikke drage (1871: klæde) hende nøgen af. *Hos.2.3(Chr.VI)*. 2. † (jf. u. 2.4) *refl.:* drage ell. trække sig bort, tilbage. hand haver draget sig af (1871: bort) fra dem. *Hos.5.6(Chr.VI)*. 3. (til bet. 13; især dial.) *intr.:* drage ell. rejse bort. efterdi den stad var tilsluttet, drog hand af (1871: derfra), som den der vilde komme igjen. *2Makk.12.7(Chr.VI)*. Nu drager Svalerne af — med de andre . . Farvel hver Trækfugl. *Bogan.I.129. smst.II.68. Feilb. 14.2) drage bort*. 1. *trans.;* til bet. 2: trække ell. føre bort (jf. bortdrage 1). Ved den Handel drages al den klingende Mønt bort af Landet. *VSO.I.459. Heib.Poet.II.88*. Du maatte . . ikke alene tilstede dem at dyrke deres Gud, men ogsaa drage Dine Stridsmænd bort. *Goldschm.VII.166. *Eva drager bort det uldne Dække, | For af den dybe Søvn sin Søn at vække.PalM.VII.56. uegl. (jf. 2.3): vende bort. de forventede deres Sind og droge deres Øine bort (Chr.VI: henbøiede deres øyne), saa at de ikke saae til Himmelen.Sus.9. 2. (til bet. 13) intr.:* begive sig, rejse bort (jf. bortdrage 2). naar den eene Egte Person . . forlader den anden og drager bort. *DL.3—16—15—2. Høysg.S.6. *Før din Hjemstavn du betræder, | Før du herfra drager bort.Heib.Poet.II.39. 60 Kongens Stridshære . . vare dragne bort (Chr.VI: hendragne) med ham (: kongen). 1Makk.6.56. 14.3) drage efter sig (jf. ApG. 20.30 u. bet. 3), nu især: medføre ell. fremkalde som følge ell. resultat. en Synd, som vilde drage en evig Fordærvelse efter*

sig. *Basth.AaT.259*. Var dette Brev kommet tidligere, da maatte det have draget en streng Undersøgelse efter sig. *Hauch.VII.315*. Han havde . . ingenlunde været blind for, hvad hans Optræden . . vilde kunne drage efter sig. *Pont.FL.98. 14.4) drage fra, spec. (nu l. br.) overf.:* trække (et beløb) fra; *fradrage. VSO. disse (penge) vilde jeg ikke sende med, det er bedre, de drages fra, naar De sender mig Penge fra mine mange Subscribenter.HCAnd.Breve.I.58. 14.5) drage frem*. 1. (nu l. br.) bringe noget frem for dagens lys; fremdrage. (de trak) Joseph op og droge ham frem af Graven. *1Mos.37.28. *stræbsom Biergmand drager | . . Guld af Jordens Indvold frem.Rahb.Poet.F.II.76. Mynst.Oehl.7. flere lig er allerede draget frem af ruinerne | overf.:* *Her ender min Fortælling, og Moralen | Jeg overlader Hver at drage frem. *PalM.VIII.108. 2. til bet. 13:* *Saa drog de frem til Fienders Meen, | Nu hvile deres Bene | Bag Høiens Bautasteen. *Oehl.L.II.102. 14.6) drage hen*. 1. (til bet. 2; nu næppe br.) trække ell. føre hen. At drage een hen i Arrest. *VSO. uegl. (m. overgang til bet. 5):* *Saa drog os gandske til dig hen, | O søde, fromme Siele-Ven. *Brors.11. I vide, at da I vare Hedninger, droges I hen (Chr.VI: henførdes; 1819: hendroges) til de stumme Afgruder. 1Cor.12.2(1907). 2. † til bet. 7.2, m. h. t. tid: faa til at gaa; tilbringe. *Med Længsel drage begge Natten hen; | For begge synes Dagen dobbelt seen.Pram.(SkVid.XIV.144). jf.:* *Saa drages hen hans Nætter og hans Dage. *Rahb.Poet.F.II.77. || upers.:* være af en vis varighed; trække ud. Det drager saa længe hen. *VSO. 3. ∅ til bet. 13: begive sig hen*. Saa drog alt Folket hen, hver til sit Huus. *1Kron.16.43*. Nu drage Alle hen i den store Lade . . der skal Folkene dandse. *Heib.Poet.II.46. 14.7) drage ind*. 1. (nu næppe br.) til bet. 2: trække ell. slæbe ind. At drage een ind for Domstolen. *VSO. 2. uegl., til bet. 3: føre ell. lede ind (i)*. Danmark er draget ind i vidtløftige Krige. *Mall.SgH.728*. Vi ville ikke drage Evald ind i en Sammenligning, hvori han kunde (tabe). *Moll.EL.83. *Jeg vil imorgen | Tilkjendegive mig for ham og drage | Ham ind i Planen.Heib.Poet.IV.336. || (nu næppe br.) inddrage (rettighed, gods)*, den forrige Nationalforsamling drog Geistlighedens Godser ind. *FrSneed.I.322. 3. (nu næppe br.) til bet. 6.3, om opugning af (blomster)honning*. Bier . . drage ind af (giftige ting). *Fleischer.B.485. 4. intr., til bet. 13: (han) drog ind i Juda og leirede sig. 2Kron.32.1. min broder er dragen (1871: tagen) ind til herberge til mig.Sir.29.31 (Chr.VI). VSO. efter fire maaneders belejring kunde han drage ind i byen som sejrherre | jf. (jy.): drage ind til, gifte sig med. Feilb. 14.8) drage op*. 1. til bet. 1 ell. 2: trække ell. løfte op. (kongen) befalede, at

man skal drage Daniel op af Kulen. *Dan.6.24.* At drage Kappen op over Skuldrene. *MO.* Da kom en samaritansk Qvinde, at drage Vand op (*Chr.VI.*: at opdrage vand. *Joh.4.7.* *Feilb.* at drage en baad op paa land | *refl.* (til bet. 2.4): Sildefisket drog sig op til de norske Kyster. *Ottosen.VH.II.238.* 2. (til bet. 9) i forb. som drage en linie op, gøre ell. tegne en linie tydeligere ell. stærkere; trække op; ogs. overf.: fremstille (i klare træk); oprids. tydeligt og klart drog taleren linierne op for fremtidens politik | || (*bogtr.*; *foræld.*) sværte typerne i satsen med en balle (jf. I. Balle 1.2). *VSO.* 3. (til bet. 10; nu især dial.) opdrage (børn). *VSO.* Athelstan . . drog (*Hakon*) op som sin egen Søn. *PMøll.I.160.* Hun havde ogsaa draget ham op. *Gravl.Øen.10.4.* intr., til bet. 13. drag op herfra (o: fra *Sinai*), du og Folket. *2Mos.33.1.* Jesus drog op til Jerusalem. *Matth.20.17.* || komme til syne; rykke frem. (*om tropper*.) *Artilleriet drager op; der fyres. *Hrz.D.III.170.* (*om sky, uvejrl. olgn.*) trække op. en sort Hagel-skye drager op over hans Marker. *Storm. (Rahb.Min.1788.I.73).* Et Uvejr var draget op tæt ved. *Goldschm.VIII.38.* upers.: det drager op til rein. *Moth.D103.14.9)* drage over. 1. *trans.*, til bet. 1: Er Nogen kaldet omskaaren? han lade ikke Forhuden drage (*Chr.VI.*: drages) over. *1Cor.7.18.* jf.: *I Vesten kaster Solen | Sin straalende Purpur-dragt, | Saa drager den over sig Bølgen. *JPJac.I.311.* || i forb. m. med: dække ell. overtrække m. noget. Vande, som have den Kraft at drage alting over med en Steenhinde. *Suhm.II.61.* 2. intr., til bet. 13; *spec.* (*nu kun dial.*): drage forbi; gaa, drive over. reinen drager over. *Moth.D103.* *Feilb.* uegl.: et Par Sygdomme droge over uden at efterlade Spor. *Mynst.Saml.XXVI.14.10)* drage paa. 1. (til bet. 3; nu næppe br.) drage sig noget paa, især m. h. t. noget ubehageligt: paadrage sig. *VSO.* jf. drage sig noget paa halsen, se u. Hals. 2. (til bet. 4; nu kun dial.) iføre sig (klæder olgn.); trække paa (*mods.* drage af). *Vel op, alle mine Mænd! | I drager eders Brynjer paa! *DFU. nr.1.36.* *Høysg.S.48.* *Han bad hende ned at gaae | I Skibet . . | At drage sig Klæder paa. *Oehl.RL.49.* *Jeg kastede Hjelm og Harnisk, | Drog sorten Kutte paa. *Winth.HF.149.* At drage Klæderne paa. *MO. Esp.50.* *Feilb.* 14.11) drage sammen (*nu næppe br.*). 1. *trans.*; *spec.*: faa til at krympe ell. snærpe sig sammen (ved krumning olgn.); trække sammen. Huden drages sammen af Kulde. *VSO.* || uegl.: Drag din tale til sammen i en sum (1871: Fat din Tale i Korthed), at du kand sige meget med faa ord. *Sir.32.9* (*Chr.VI.*) drage tvende Bogstaver sammen i eet. *VSO.* 2. intr., til bet. 13: mødes. de fiendtlige Armeer droge sammen paa den store Slette. *smst.* *Skyerne, der hisset sneegraae jage . . | Kalde os til Glæden, mens de drage | Sammen

over Norden som et Telt. *Hrz.D.I.216.* || gifte sig. *VSO.* 14.12) drage til, *spec.* (*nu kun dial.*) om byld olgn.: fyldes med materie; trække til (jf. bet. 6.1). Der kom en stor Byld paa min venstre Arm; da den var draget til . . og begyndte at synke, skød en anden op et andet Sted paa Armen. *Sjæll.Bond.176.* jf. *VSO.* I.6.28. 14.13) drage ud. 1. til bet. 2: trække ell. rykke ud. lad mig drage Skæven ud af dit Øie. *Matth.7.4.* Lægen maa tage tre Gange for at faae den faste Kindtand dragen ud. *Kierk.VI.34.* || overf. (jf. bet. 3): drage pengene ud af landet. *Moth.D107.* jeg (*har*) draget det Halve af min Formue ud af min Handel. *Gylb.Novel.II.215.* 2. † (*kem.*) til bet. 6: uddrage. At drage Olie ud af Urter. *VSO.* || uegl.: gøre uddrag af bog olgn. *VSO.* 3. (*nu l. br.*) til bet. 7, m. h. t. tid; *trans.*: trække ud ell. i langdrag; forhale. han blev rolig liggende . . for at drage Tiden ud. *Molb.DH.II.10.* Jeg bliver nodig længer her end høist nødvendigt — men jeg maa dog see at drage det ud til iovermorgen. *Ing.EM.II.32.* (*han*) drog . . det saa længe ud med sin Andagt ved Graven, at Skibet seilade fra ham. *HCAnd.XI.79.* At drage en Sag ud i det uendelige. *MO.* || intr.: trække ud; vare (længe). *Langebek.Breve.284.* hos dem havde jeg lovet at blive en fjorten Dage, men Opholdet her drog endnu lidt længere ud. *HCAnd.XII.105.* *Balth Münter.Erindringer.* (1915). *II.118.* 4. Ø til bet. 13: begive sig ud. han drog ud med 3000 Mand til Fods. *2Makk.12.33.* *(Jesus) drager med os ud, | Han Marken skal beholde. *SalmHus.251.2.* *Vise Mænd fra Østerland | Drog i Verden ud paa Stand. *Grundtv.SS.III.106.* *Nu jeg drager ud paa Jagt. *Heib.Poet.II.314.* (til bet. 13.s:) røgen drager ud. *Moth.D103.*

Drage-, i *sgr.* 1) (jf. Drag- 2) af II. Drage (1); af de mange *sgr.* er fx. udeladt: Drage-edder, -gab, -gift, -ham, -kamp, -tunge. 2) (jf. Drag- 3, Drager- 3) af III. drage, især i bet. 8 og 12. **-baand**, et. se Dragbaand. **-ballon**, en. [II.5] ☒ (*observations*)ballon af langagtig form, som stiler sig skraat i luften, saa at vindens tryk virker paa dens underside. *OpfB.3.III.416.* *Sal.3.VI.362.* **-blod**, et. [II] 1) i *egl.* bet. Mit med Drage-Blod besmurdte Sværd Dyrnedal. *Holb.Ül.I.6.* *Puil af Drage-blood og galde, grøn og feed, | Saa tykt, som Hagl og Regn fra Skyen drasled ned. *LThura. (Fålst.Ovid.abr).* *VSO.* 2) (*fagl.*) harpiks (*egl.* fremstillet af saften af drageblodstræet), som bruges til færmis, politur olgn. *Moth.D101.* *vAph.Nath.II.59.* *Warm.Eropl.143.* *MentzO.Pl.319.* jf.: De sætter sig ind paa Slagbænken langs Væggen, bag et drageblodsmalet, rødt Klappbord. *Stuck.I.488.* **-blods-træ**, et. ☒ betegnelse for forsk. tropiske plante-ell. træarter (hørende til slægterne *Dracæna* og *Pterocarpus*), hvoraf der udvindes drageblod (2) (jf. II. Drage 9). *StBille.Gal.I.92.* *Warm.*

Fropl.143. MentzO.Pl.320. **-bug**, en. [II] (astr.) det punkt af maanens bane, som er længst fjernet fra ekliptika (jf. -hale, -hoved 3, II. -linie). *Sal.²VI.363.* † **-brynke**, en. (omdannelse efter II. Drage af II. Dragon) ♀ d. s. s. II. Dragon (jf. -urt). *VareL.(1807).I.268.* **-bænk**, en. se Dragebænk. **-dukke**, en. († **Dragdukke**. *EPont.Men.III.514. Wess.LbF. 83. VSO. MO.*). (ænyd. d. s., no. dial. dragdokka; vist folkeetymologisk omdannelse (m. tilknytning til III. drage 5) af lat. mandragora, alrune, jf. eng. mandrake, alrune; nu kun dial., jf. *Feilb.I.198.IV.104*) if. folketroen: lille dukke af mandragoraplantens rod, som mentes at have evne til at drage penge, lykkelige olgn. til huse; ogs.: overnaturligt væsen, som boede hos et menneske og skaffede denne penge, lykkelige osv. naar en Hexemester gør en Søn, blir det en Drage-Dukke, som i fremtiden drager Penge til sin Moer. *Holb. 20. Hæx.IV.1.* Nu er jeg 40 Aar gammel, men har jeg i de 40 Aar seet nogen Nisse, eller Dragedukke, end sige en fuldkommen voxen Dievel, saa vil jeg ønske, at jeg maa blive til en Diævel selv. *smst.V.5.* *Min Skræder . . har skiult i (klædningens) Folder | En Dragedukke, som forvolder, | At alle Hierter strax sig vende maa til mig. *Carst.(SkVid.IV.209).* *Wess.LbF. 83.* *Til hvilken fremmed Bye de (∴ sølvpen-gene) Veien have taget, | Hvad Dragedukker dem af Landet have draget . . os er det ubekjendt. *CFrim.AS.23.* Dragedukken. *Falsen.(skuespittell.1797).* *Grundtv.PS. VII.97.* Gaardmænd havde Nisser; men Husmænd maatte nøjes med „Dragedukker“ . . Det kan gerne være, at Nisserne kun var i Gaardene, men Dragedukkerne var hvor som helst. *FrGrundtv.LK.147.* || *billedl.:* *O falske Mammons Træl! selv Satans Dragedukke (∴ en aagerkarl), | Som mangen fattig Mand har kommet til at sukke. *Falst.123.* De Fleste bringe den hellige Dragedukke (∴ et mariabillede) deres sidste Skierv. *Bagges.DV.XI.97.* (sj.) om noget, som i virkeligheden ikke eksisterer; fantasifoster. *Kun Saga er den sande Billedhugger, | Hun danner Billeder, ej Dragedukker. *Grundtv. PS.V.21.* || (overf.) person, som trækker penge ud af folk; især om letførdige kvinder. *VSO. 50. jf. Feilb.* || (sj.) m. tilknytning til II. Drage 7.2: hvad der vilde blive af dem (∴ unge piger), dersom de . . ikke havde . . en Dragedukke af gammel Tante, hver Gang de toge paa *Bal.Bergs.PP.318.* **-fisk**, en. [II] (sj.) fjæsing, *Trachinus draco* (jf. -hoved 5). *Aller.I.91.2.* **-flyver**, en. [II.5] (fagl.) betegnelse for flyvemaskiner, hvis konstruktion er en efterhøining af dragesystemet. *OpfB.²13.64. Sal.²VI.363.* **-frue**, en. [III.8] (ogs. **Dragfrue**. *VSO.*) (foræld.) kvinde, som blev indbudt til at deltage i betragtningen af stue olgn. ved højtidelige lejligheder (jf. -kone, -kvinde). *Moth.D111. VSO.* Kroningen, der skulde gaae for sig i den, af Dragefruerne pypntede Fruekirke. *FrHamm. Adel. III. 2.*

TroelsL.²X.96. † **-færdig**, adj. [III.1 ell. *12] om dyr: som er i stand til at trække ell. bære noget. *Moth.D111.* En dragefærdig Hest, *Stud.VSO.* **-garn**, et. se Draggarn. **-hale**, en. [II] spec. i astrologien: betegnelse for maanebanens nedstigende knude (jf. -hoved 3, II. -linie). *Sal.²VI.363.* **-hoved**, et. [II] 1) i egl. bet. *VSO. 2)* om ting, der har form som en drages hoved. 2.1) (fagl.) om de yderste ender af bjælker ell. tagrender. *VSO.* *Dragehov'derne paa Tagets Render. *Oehl.EA.260.* lige under Taget var en Blyrende med Dragehoved. *HCAnd.VI.85. MO. Sal.²VI. 363. 2.2)* (jf. II. Drage 6; efter oldn. dreka-höfuð; foræld.) prydelse paa forstønnen af (vikinge)skibe. *de flye forfærdet | For Skibets Dragehoveder fra Strand. *Oehl.XI. 97. jf.:* *Den store, nye Snekke, som glider af Havn, | hvortil har den vel faaet den Dragehovedstav. *Drachm.LK.44. 3)* i astrologien: betegnelse for maanebanens opstigende knude (jf. -hale). *Sal.²VI.363. 4)* ♀ betegnelse for en slægt af løbeblomstrede, *Dracocephalum L.* (jf. -svælg). *Lange.Flora. 462. Rostr.Flora.I.327. 5)* ✱ (sj.) d. s. s. -fisk. *D&H.* **-kiste**, en. se Dragkiste. **-knop**, en. se Dragknop. **-knude**, en. [III] (ogs. **Dragknude**. *VSO. Ing.KE.I.108. MO.*). (nu især dial.) knude ell. løkke, som opløser sig, naar man trækker i den ene ende; trækknude. *Moth.D111. FrGrundtv.LK.181. Kværnd. Feilb.* **-kone**, en. [III.8] (ogs. **Dragkone**. *VSO.*). (foræld.) d. s. s. -frue. *VSO. MO.* **-kvinde**, en. [III.8] (foræld.) d. s. *Moth.D111. Sal.VIII.217.* **-kæde**, en. se Dragkæde.

I. \ **dragelig**, adj. [ˈdraːqəli] (spøg.) adj. til II. Drage 1: eders Dragelige Velbaarenhed (∴ som tiltale til en drage). *Holb. Ul.IV.8.*

II. **dragelig**, adj. [ˈdraːqəli] (af III. drage; ænyd. d. s. i bet.: „taalelig“; nu næppe br.) især til III. drage 12: som kan bæres. *Moth.D114. Dragelige Byrder.VSO.*

Drage-line, en. se Dragline. I. **-linie**, en. se Dragline. II. **-linie**, en. [II] (astr.) den linie, hvorefter maanebanens plan skærer ekliptikas plan; (maanens) knudelinie. *Sal.²VI.363.*

⊕ **Dragelse**, en. vbs. til III. drage, især til III. drage 5: det at blive tiltrukket; tiltrækning; (sj.) i egl. bet.: tyngde er et legemes dragelse (attraktion) mod jordens midtpunkt. *HjælpeO. jf.:* Planter . . trivedes gennem deres Lydighed mod Lysets Dragelse. *Jørg.VF.61.* || *overf.:* det at tiltrække(s), tillokke(s); drag (I.2). jeg veed hvad Elskerens Slag, og den tugtende Naades hemmelige Dragelse vil sige. *EPont. Men.I.271.* den stund jeg endnu stoed under Faderens Dragelse til Sønnen (∴ Kristus), og idelig blev formanet til at agte paa min indvortes Rettesnoer. *smst.264.* Saaledes finde vi selv hos Spinosas denne Dragelse henimod Personligheden, naar han taler om den intellectuelle Kjærlig-

hed til Gud. *Mart. Dogm. 100.* enhver Aandens Tilskyndelse, enhver Sjælens Dragelse, enhver Hjerterets inderlige Rørelse. *Kierk. X. 257.* Forsøg paa i. . Marias Figur at udtrykke en Dragelse eller Villie op efter (o: ved hendes himmelfart). *J. Lange. MF. 190.* Konstantinopels Erobrer havde . . Dragelse til Evangeliet. *Fr. Niels. KH. II. 1044.* den Dragelse mod det andet Kjøen, som var dig ukjendt i Drengearene. *Olf Ricard. Ungdomsliv. (1905). 125.*

Drage-maanend, en. [II] (*astr.*) den tid, som forløber ml. to maanegennemgange gennem samme knude (*jf. -hale, -hoved* 3). *Sal. XII. 124.*

I. dragen, *part. adj.* se draget. **II. dragen**, *part. adj.* (*af* III. drage 10; *spøg. brug af* jy. dragen, fed (*om en kalv*), *jf. jy. mælke-, pattedragen, om dyr: opfedet med mælk; sj.*) stor og stærk; kraftig. der kom fem „dragne“ Karle. *Blich. III. 641.* Præstens Søner dystede med hinanden (o: i diskussioner) som dragne Karle. *Vilh. And. P. M. I. 220.*

† **Drage-orm**, en. [II] betegnelse for en slags traadorm, *Dracunculus medinensis, Guineorm* (*jf. II. Drage 2.2*). *vAph. Nath. II. 62. Raff. (1784). 87. -plaster*, et. se Drag.

Drager, en. [I'dra'qør] *st. -e.* (*ænyd.* 30 dragere (*i bet. 1*); *fra mnt. drager; til III. drage 12*) 1) om levende væsen, som bærer ell. beforder noget. 1.) (*nu l. br.*) i al alm. (*jf. Banner-, Sværddrager*). Bisp. har 4 Dragere, Sværd-Dragere, bag ved sin Stoel. *Klevenf. RJ. 177. jf.: Triumph-Dragere*, der som andre Dragere søge Sjou med at bære En bort. *Kierk. VI. 127. || om lastdyr: MO. *Fra Bageren til Kræmmeren, fra Kræmmeren til Bageren, | og jeg (o: et æsel) skal nu altid være Drageren. Rich. I. 95. 1.2) person, hvis levebrød det er at bære ell. bringe noget et sted hen. Moth. D. 116. det meste Flotte-Gods bortføres fra et Sted til et andet ved Bærere eller Dragere. *Holb. Berg. 80.* Med Nød og neppe kunde vi følge de Dragere, der bare vore Sager fra Skibet. *Thiele. Breve. 136.* hver Vogn havde sine Dragere, en greb eet Stykke, en anden et andet. *HCand. IX. 249.* den enlige Drager . . kom rullende med hans Kuffert ind i Rejsegodsexpeditionen. *Schand. UM. 37. And. N. S. 26. 1.3) † vogter; vægter. (Kalk. I. *50). jf.: Broe-Dragerne skal . . følge og reenholde Broen. Anordn. (Kvartudg.). 8/12 1767. § 13. 2) (bygn.) bærebjælke (*af træ ell. jern*), som understøtter bjælkelag, overbygninger olgn. (*jf. Brodrager, Dragbjælke*). *Forkl. Tømrere. 9. Gnuetz. Husb. 49. 139. 176. Pont. LP. V. 46. Opf. B. 13. 143. jf.: Mon disse støbte Metaldragere (o: som bar nettet i en kupé) var paalidelige? — sæt at en knækkede — og Kofferten faldt ned. *Drachm. F. I. 481. Dra-****

ger-, i *sgr. 1*) af Drager 1.2; af de mange *sgr. kan nævnes: Drager-arbejde, -forening,*

-løn, -penge. 2) af Drager 2, se Dragerværk. 3) (*efter ty. trage-, omdannet efter Drager 1*) til III. drage 12: til at bære noget i ell. med || disse *sgr. er nu næppe br. og fortrængt af sgr. m. Drag(e)-; som eksempler kan anføres: Drager-aag (vAph. (1759). S&B.), -kurv (vAph. (1759).), -sele (Kalk. I. 377. VSO. MO.), jf. -baand (u. Dragbaand), -stang (u. Dragestang). Drageri, et. (dannet til Drager 1, jf. III. drage 12; sj.) beskæftigelse ell. arbejde som drager (1). Gods-transporten bliver aldeles fri for alle og enhver fra 1 Mart. 1835, og Drageriet ligeledes til den Tid, som . . nærmere vorder bekendtgjort. *Pl. 18/11. 1834.**

Drage-rod, en. 2 Arum *dracunculus L. Schaldem. HB. I. 77. Kjørbøll. FB. 108.*

Drager-værk, et. [2] (*ogs. Drageværk. Landb. O. I. 566*). (*bygn.*) betegnelse for en drager m. tilhørende stolper. *Møll. H. I. 463. Landm. B. III. 347.*

Drageskib, et. (*foræld.*) d. s. s. II. Drage 6. *Sams. (Rahb. LB. I. 127).* den norske Kong Inge . . sendte Valdemar et smukt Drageskib til Foræring. *Mold. DH. II. 320.* Han havde ti mindre Snækker, men eet stort Drageskib. *Hauch. V. 226. Sal. VI. 364. -skilling*, en. [III. 5] (*dial.*) mønt, der (*if. folketroen*) kan trække penge til huse (*jf. -dukke*). *Hag. III. 239. Feilb. -slyng*, et ell. **-slyngning**, en. [II] (*fa gl.*) om baandagtige ornamentter (*især fra vikingetiden*), der har en vis lighed m. en drages bugtninger (*jf. -stil*). Drageslyngene i Ornamentiken (*er*) af det mest udsøgte Raffinement. *Tilsk. 1918. I. 197.* Ornamentiken (*i vikingetiden*) med de rige „Drageslyngninger“, hvis Enkelt-heder *er* tagne fra Krybdyrvedenen. *Sig. Müll. B. 3. || (sj.) *Sæde* tager han, hvor Jættestammens | Muskelpragt i Drageslyng sig vrider. *Fønss. Den hvide Jul. (1913). 85. -stang*, en. [III. 12] (*ogs. Dragerstang. Moth. D. 116. D&H.*) (*nu næppe br.*) stang til at bære noget i ell. paa. *VSO. MO. || spec.: stang, hvori bryggerkarlene bar øltonderne. Moth. D. 112.* Bryggersvenden blev heed om Hovedet, og gav ham et Slag af en Dragestang, saa at han deraf døde. *Holb. DH. III. 203. -stil*, en. [II] (*fa gl.*) om ornamental anvendelse af drageslyngninger olgn. i stiliserede dyrebilleder. *Haandgern. 266.* i oldnordisk eller „Dragestil“ (*er det*) Bunden, der tages ud, saa Mønsteret (o: ved traskæring) ligger i flade opstående Slyngninger. *Vort. Hj. III. 130. Stilart. 112. -svælg*, en. [II] 2 d. s. s. -hoved 4. *JPHansen. Fortegnelsen over Træer og Potte-Planter. (1841). 17. W -sæd*, en. [II] *egl.* (*efter gr. mytologi*) betegnelse for de af Kadmos saæde dragetænder, hvorfra der opstod bevåbnede krigere, der dræbte hinanden; *især (overf.) i udtr. som* udsaa dragesæd, *valde strid og kv.* „Lyna“ og „Søn-derb“, der ved mægtig Understøttelse see sig istand til at udgaa ugentlig to Gange for at udstro Dragesæden. *Brev. 1844. (PLawrids. S. II. 259). Arlaud. 95. || ogs. abs.: spire til*

kiv ell. splid. Der laa en Dragesæd i disse Ord (af reformatorerne), som alt var vokset de store Mænd over Hovedet. *Drachm.VD. 219.* Disse Kaffeindbydelser, som altid foretoges af Præsten personlig, var Dragesæden i den blombergske Menighed. *Pont.LP.VIII.78.*

draget, *adj.* [dra'qæt] (nu næppe br. **dragen**. *VSO.* *jf.* blakdragen). (ænyd. *d. s.*; *vist egl. part. af III. drage 9, jf. I. Drag 5, ænyd. drage, sribet kreatur, oldn. dregill, baand (jf. Drejl), men paavirket af et best. ord: sv. dial. drakig, sribet, no. draak, oldn. dråk(a), stribe) 1) (landbr. ell. dial.) om kreatur: som har sribet ell. baand af en anden farve end kroppens grundfarve; *spec.: som har en hvid stribe henad ryggen (jf. ssgr. som rød-, sortdraget).* *Moth.D114. VSO.I. 625. MO. Schand.TF.II.387.* Naa, Mutter! hvad synes I om den Dragede? *AntNiels. FL.II.17. ZakNiels.K.86. Thorsen.131. Feilb. 2) (foræld., sj.) om klæder olgn.: udsyet; broderet. *Saa bindes Eders (: en bruds) Haar med dragne Baand.Hrz.VI.213.**

Drage-tand, *en.* [III] (*sj.*) *overf. (jf. -sæd): Oehl.VIII.13.* *Hans Ord er Drage-tænder; de vil bryde | af Jorden op igjen som Øgleyngel. *Schand.UD.144. -tavl*, *et. se* Dragtav. **-tøj**, *et. se* Dragtøj. **† -urt**, *en.* (ænyd. *d. s.*; *se -bynke*) & *d. s. s. II. Dragon. Moth.D102. HaveD.(1762).46. vAph.Nath. II.63. VSO. -vod*, *et. se* Dragvod. **-værk**, *et. se* Dragerværk. **-øje**, *et.* [III] 1) *i egl. bet. de oplyste Vinduer (glødede) som aarvaagne Drageøine.* *Baud.KK.115. 2) (bot.) især i ft.: betegelse for de kirsebærestore frugter af Euphoria Longana. MentzO.Pl.138.*

Drag-fiskeri, *et. betegelse for en slags lystfiskeri m. død ell. kunstig fisk, som drages gennem vandet.* *Fedders.FF.78. Sal.VI. 635. -frue*, *en. se* Dragefrue. **† -fæ**, *et. til III. drage 13.1: betegelse for en række ell. høb larver (af stankelbenslægten), som klæber sig fast i hinanden og kryber afsted som en slange; hævorm; ormedrag.* *vAph. Nath. II. 63. Kielsen.Læreb. i Naturhist. I. (1802).274. -garn*, *et. (Drage-. VSO.). (fisk.) garn (vod), som trækkes gennem vandet m. reb (jf. -vod).* *Feilb. -inde*, *en.* (ænyd. *d. s.*; *til II. Drage; nu næppe br.*) *især overf. (jf. II. Drage 7.2): *Men, min Kone? — Den Draginde! | Hvad Larm vil hun ikke slaae? Syngesp.VII.4.21. VSO. -kiste*, *en. († Dragkiste. Moth.D111). møbel (til opbevaring af tøj olgn.) af form som en kiste ell. kommode m. store skuffer til at trække ud (jf. Chiffoniere).* *Pamela.I.20.* Hun viste ham en hel Dragkiste med Uldgarn. *Ing.EF.V.32.* en Dragkiste kan være et yderst brugbart og gavnligt Møbel. *Kierk. XIV.60.* Man har altid et Smil . . paa rede Haand, naar man véd med sig selv, at Sparekassébogen ligger vel forvaret i Dragkisten. *Drachm.PV.7. TroelsL.II.111.146. || talem.: danse som en dragkiste i jordskælv, søgang olgn., danse meget klodset og vold-*

somt. Mau.I.120. Han har Skam været paa Gulvet i Aften, saa det havde Art. Han lignede en Dragkiste i Storm, sagde den gamle Ole Persen. *Drachm.STL.192. jf.: hvad er ikke muligt? Et Jordskælv kan faae Dragkister til at dandse.* *Heib.Pros. X.44.* ligge saa godt som i sin moders dragkiste *olgn., ligge sikkert og godt.* Her sov han . . saa sødeligt som, efter et gammelt Mundheld, i sin Moders Dragkiste. *Blich.I.XVIII.* er Du bange, saa gaa hjem og læg Dig i din Moders Dragkiste. *smst. 49. Feilb.* Ræven (*havde*) sin Hule dybt i Bakken, hvor Ungerne laa saa trygt som i deres Bedstemoders Dragkiste. *CEw.Æ. IV.52. jf.: nu sover jeg, som om jeg laae i min egen Dragkiste!* *HCAnd.VIII.309. ogs.: Sov Du nu i den lille Køie, der ligger Du, som om Du laae i din Moders Dragkistes kuffe.* *smst.III.117. smst. 252. Goldschm.II.145.* Man kan jo heller ikke bestandig ligge i sin Moders Dragkistes kuffe . . men har godt af at komme lidt ud i Verden. *Wied.S.96.* Hvad vil Du dog tradske rundt og glo paa dét, Du kjender ligesaa godt som Din Moders Dragkistes kuffe. *JakKnu.G.205. † -knop*, *en. (Drage-. Moth.D111).* (*efter ty. trag(e)-knospe; jf. III. drage 12 samt dragbar frugtknop. VSO. -knude*, *en. se* Drageknude. **-kone**, *en. se* Dragekone. **-kæde**, *en. (ogs. Drage-. Feilb.). (især landbr.) kæde, hvormed noget trækkes (af trækdyr).* *Mil TeknO.59. -line*, *en. (ogs. Drage-. Moth. D112).* reb, hvormed noget trækkes; *jf. -tov. (Kalk.I.377). MO. || spec. (fisk.): reb, hvormed dragvod trækkes. Dragelinierne Længde (: paa puls- og båtvod) maa ikke overstige 25 Favne.* *LovNr.56⁵/4.1888.§32. -læder*, *et. (landbr.) betegelse for en slags forstykker til skagler.* *MøllH.V.172.*

Dragning, *en. ft. -er.* (ænyd. *d. s. (i bet. 3)) vbs. til III. drage; især: 1) ♀ til III. drage 5: d. s. s. Dragelse; (l. br.) i egl. bet.; jf.: Magnetens Dragningskraft er en Art Elskov.* *VVed.R.245. || overf.: I Halvfjerdsernes Slutning begyndte Goethe at føle en stærk Dragning til Antiken.* *Brandes.Goe.I.267.* En saadan Millionby ejede noget af Havets Fortryllelse. Der var noget af Bølgens eventyrlige Dragning i denne morderiske Tilværelseskamp. *Pont. LP.VII.196.* (*han*) husker dog hvilken Dragning visse af Grundtvigs dunkle Billedsprog havde over hans Fantasi. *Rimest. (Tilsk.1912.II.533). 2) (sj.) til III. drage 6.2: aandedrag; drag (I.3.2).* Saa synker hun (: en døende) tilbage. Der kommer nogle rallende Dragninger. *Skjoldb.A.35. 3) (foræld.) til III. drage 8: det at betrække (vægge osv.) med tæpper olgn.* Hos den danske Adel lidt efter Aar 1570 var . . Stuerne Dragning med sort Klæde ikke nok. *TroelsL.IV.130. smst.II.159. Breum.FS. 171.183. 4) (nu l. br. uden for dial.) til III. drage 12.1: Taxten for Dragning af Kul,*

Salt, Kalk o. s. v. ophæves, og denne Dragning erklæres for ubetinget fri. *Reskr.* 3/11 1847. §5. Dragerne have selv at anskaffe de fornødne Bærebøere, Trillevoagne og andre Redskaber til Brug ved Dragningen. *Regl.* 18/1, 1872. §3. || (jy.) konkr.: saa meget man kan bære paa en gang; dragt (2). *Feilb.*

⊕ **Dragoman**, en. [dræ'go'ma] (ogs. **Drag(e)man**. *JBaden.FrO. JurTidsskr.* 1915. 323). *ft.* -er. (jf. ty. dragoman, fr. drogman; opr. et arab. ord, se *JurTidsskr.* 1915. 323) betegnelse for tolk ell. fremmedfører i orienten; spec. om de til gesandtskaberne (i Konstantinopel) knyttede tolke. den engelske Consuls Dragoman eller *Tolk.RudBay.EP. II.2. Drachm.UD.140*. Dragoman'en, der havde hentet ham paa Banegaarden (i Konstantinopel). *LBruun.UG.28. Sal.* 2 VI. 365.

I. Dragon, en. [dræ'go'n] (foræld. **Dragoner**. *Etlar.GHI.72.II.235. Rist.LM.58*). *ft.* -er. (ænyd. dragon(er); fra ty. dragoner ell. fr. dragon; af lat. draconarii (afsl. af draco, se II. Drage); *ft.*, soldater, hvis felttegn var en drage) 1) & egl.: soldat, der baade kæmpede til hest og fods; nu: ryttersoldat, hørende til det lette kavalleri (jf. Husar). Hvo som . . sig tilforhandler, af Kongens Skibsfolk, Bysseskyttere, Ryttere, Dragoner, eller Soldater, deris Klæder giorte eller Ugiorte. *DL.5-3-37*. „Arv! du skal blive her ved Porten i Nat for at observere, om min Søn gaaer ud.“ — „Vil da Herren give mig et Compagnie Dragoner med til Beskyttelse.“ *Holb.Masc.I.8*. Han havde været først Dragon i hollandsk Tjeneste, det behagede ham ikke, og han — deserterte tilligemed sin Hest. *FrSneed. I.159. Aarestr.191. MilConv.II.509. GRode. F.U.77. v. Degen, Premierløjtnant ved Dragonerne. Drachm.X.427*. Høysarerne er de fineste, men Dragonerne er mere populære. *Esm.I.85. Sal.* 2 VI. 365. || (jf. ty. dragoner; l. br.) som skældsord: grov, ubehøvet soldat ell. fyr. *Mohr&Nissen.Ty.-Da.Ord-bog.1.(1900).221. overf. (vist m. tilknytning til II. Drage, jf. ndf.): underlig ting; mærkeligt bæst. (nogle skriver:) Peders iboende hús, det er, Peders hús, som af ham selv beboes. Men . . den, der elsker en rên (dansk) sender disse underlige Dragoner, tve-tuller eller monstra hjem til de ringeste skriver-stuer, hvor de ere avlede og opfødde. Høysg. AG.160. || (ved urigtig gengivelse af fr. dragon de vertu, drage (II), der vogter dyden, jf. ovf. samt Dyds-drage, -dragon; spøg.; l. br.) forsvarer; vogter. *En blev ved Dydens Dragoner *Sergant.Drachm.UD.348. sml.: *længe leve vi, den fine Smags Dragoner. Ew.IV.3. (jf. Oehl.Er.IV.13)*. 2) & navn paa en due, der er hjemmehørende i England. *CGram.Husden.(1910).102*. 3) i gnavspil: navn paa en brik ell. et kort m. billede af en dragon (1). *Spillebog.(1786). 242*. 4) (jf. ty. dragoner; af fr. dragonne,*

afsl. af dragon) & benævnelse dels for den klap, der holder bandoleret og gehænget fast paa skulderen, dels for den smalle tresse, der holder epauletten fast. *MilTeknO.59*.

II. **Dragon**, en. [dræ'go'n] (ogs. **Dragone**. *vAph.(1759)*. **Dragon**. *VSO.*) (ænyd. dragon(e), jf. sv. eng. dragon, fr. esdragon; omdannelse af lat. dracontium, afsl. af draco, se II. Drage; nu kun i ssg.) & kongesalat; esdragon; *Artemisia Dracunculus L.* (jf. *Drage-bynke*, -urt). *Moth.D120. HaveD.(1762).46*. **Dragon-eddike**, en. [II] († **Dragon**-. *VSO.*). (især kog.) eddike, krydret ved tilsætning af esdragonblade; esdragon-eddike. *FolkLægem.II.7 (jf. I.19). VareL.* 2 189.

Dragoner, en. se I. Dragon. **Dragon-hest**, en. [I.1] *Moth.D120. VSO. MO. JakKnu.A.107.* (han) løftede Hovedet som en gammel Dragonhest der lytter til et Signal. *AndNæ.PE.I.260*. **-hue**, en. [I.1] spec. (zool.): benævnelse for en slags sneglehuse, som ligner en dragons hue. *vAph. Nath.II.63*. **-klæde**, en. [I.1] lyseblaat stof, hvoraf de danske dragoners uniformer laves. (en) Dragonklædes lyseblaa Sofa. *Const.Kogeb.338*. **-olie**, en. [II] (faul.) olie, som fremstilles af esdragon. *Sal.* 2 VI. 366. **-salat**, en. [II] († **Dragon**-. *VSO.*). (især kog.) salat af esdragon. *VSO. dragonsk*, adj. [dræ'go'ns] (nu næppe br.) adj. til I. Dragon. *vAph.(1764)*. † **Dragon-urt**, en. [II] & d. s. s. II. Dragon (jf. *Drageurt*). *Moth.D120*.

Drag-plaster, et. († **Drage**-. *Moth. D112*). (ænyd. drag(e)plaster; gldgs.) jf. III. drage 6.1: plaster, som faar en byld til at trække til; trækplaster. *VSO. MO. FolkLægem.I.19*. **-pude**, en. (nu næppe br.) jf. III. drage 8: (hoved)pude, som overtrækkes m. et vaar olgn.; trækpude. *VSO. -rem*, en. (efter ty. tragriemen; især landbr. ell. dial.) til III. drage 12: d. s. s. -baand 2. *VSO. Feilb.IV.104*. || ogs. (foræld.) d. s. s. **Dragt 6**. *MilTeknO.59. Feilb.IV.104*. **-slaa**, en. (foræld.) betegnelse for to træstykker i forkærren paa hvalploven. *Giering.Land-oecconomien.I.(1825).418*. **-sug**, et ell. † en. (fra no. dragsug (-sog), smsat. af III. drage og sug, vbs. til sug; ⊕, l. br.) stor bølge, som, idet den trækker sig tilbage, suger alt m. sig. det (sker) undertiden, at et Skip sættes over den første Revle, og om Skipperen er vel kyndig, kand slippe strax ud igien ved Drag-Suen, eller den tilbage-drivende Søe-Gang. *EPont.Atlas.I.504*. man (undgaar) ikke Niagara. Selve Navnet er som en gabende Naturmagt, et Dragsug, en Storm fra et Hav inde i Landet. *JVJens. NV.18*.

Dragt, en. [drægd] *Høysg. AG.121. ft.* -er. (ænyd. dragt, drægt, sv. dråkt; fra mnt. dracht (ft. drechte); vbs. til III. drage; den nord. form for ordet er Dræt; jf. *Drægt, drægtig*)

1) (nu næppe br.) til III. drage 1; m. h. t.

fiskefangst, især konkr.: d. s. s. Dræt. *Moth. D117.* *Hans Skude nikked og Voddet sprak, | Saa overhaands stor var Dragten (: af fisk). *Grundtv. SS. II. 236.*

2) til III. drage 12.1: saa meget som (kan) bæres ad gangen; byrde. 2.1) (nu l. br. i rigsspr.) i egl. bet. (det) forbydes at ride, trille med Hjulbøre eller sette Dragter som (folk) hvile med, paa Trottoirerne. *Pl. 3/4 1769.* Hun har sin fulde Dragt i Hankekurven. *FGuldb. AM. 39.* *hent en Dragt af træsket Qvas. *Oehl. A. 101.* (han) hjalp med at bære en Dragt Vand eller Brænde fra Gaarden til Stegerset. *CBernh. III. 52. Drachm. EO. 328.* Et Par Gange om Ugen gik Sørine til Købstaden med en Dragt Fisk. *AndNæ. DM. 11.* To Arbejdere . . kom igaa meget alvorligt til Skade . . ved at en Dragt Sten faldt ned fra en betydelig Højde i Hovedet paa dem. *Berl. Tid. 5/1 1919.* 2) *M. 7. sp. 4.* (sj.) i forb. m. med: Dragter med Flyttegods (bæres) frem og tilbage over Gaden. *Hzr. III. 3.* || (nu næppe br.) om saa meget honning, som bier kan flyve med ad gangen. (bierne) flyve med deres Dragter til det unge Stade. *Fleischer. B. 702.* *(bien iler) at hente fulde Dragter, | Hvor hvert et Blad sin Sødhed stolt udbreder. *Ew. I. 116.* 2.2) † (jf. u. III. drage 12.1, drægtig) koll.: alle de unger, der fødes paa en gang; kuld. (jf. Drægt). *vAph. (1759).* 2.3) (dagl.) i forb. som en dragt klø, prygl, en (ordenlig) omgang klø, prygl. (en) Dragt Hug. *Leth. (1800).* *Den Knegt falder lidt impertinent.“ | — „En Dragt Prygl han havde fortient.“ *Oehl. SH. 19.* „Jeg skal min Tro lære ham, Slubbert!“ Efter flere Dragter Prygl . . er dette lille Forspil forbi. *Ing. Levnet. II. 35. PFaber. SK. 13.* Det kan godt være, at Greven vil under Haanden give Dig en Dragt Klø. *Jak. Knu. GP. 73.* Alfred var simpelt hen en Vigtigper som Pelle nok en Dag gav en Dragt Klø. *And Næ. PE. II. 57.*

3) til III. drage 12.2: beklædning. 3.1) (koll.) alle de klæder, man er iført (jf. Klæder, Klædning); klædedragt. I skulde ikke dømme, at hand var saadan stor Herre som hand er, hverken af Skickelse eller Dragt. *Holb. Ut. I. 1.* en jevn ærværdig Mand i gammeldags Dragt. *Ew. (1914). I. 64.* De vare . . alle klædte i Tigerskind, hvilken Dragt holdes for den største Prydelse i disse Lande. *Bagges. NK. 300.* See ikke til noget Menneske i en smuk Dragt (*Chr. VI:* for deyligheds skyld) . . Thi af Klæder kommer Møl frem. *Visd. 42. 18.* det var da en mærkelig dragt at optræde i | jf.: *Kroner og Scepter i Demant-Spil lege, | Leg er dog ikke den kongelig Dragt. *Kingo. 265.* 3.2) koll.: sæt ell. hold (yder)klæder (fx. om træje og benklæder; nu næsten kun om damebeklædning: jaket og nedertel; jf. Spadesredragt). *Jud. 10. 8.* (han) ombyttede sin Dragt med en gammel, grov Klædning. *Molb. DH. II. 44.* brogede Klude, som jeg

.. tilskar og syede i Dragter (til dukker). *HCAnd. XI. 26. PalM. Luftsk. 72.* han maatte give sin kone penge til en ny dragt | || (nu kun dial.) i udtr. som en dragt klæder. paa Væggen hang en hel Dragt nye smukke Klæder. *SvGrundtv. FE. II. 3. Feilb. 3.3)* (nu næppe br.; „sjældent.“ *Levin.*) om et enkelt klædningsstykke. At have Hat, Hue (eller anden Dragt) paa Hovedet. *Høysg. S. 134.* jf.: *Den tykke Vams, den foeret Dragt | Er alt hengt hen. *Stub. 67.* 3.4) Ø billedl. ell. overf. *Løgn er ført i Sandheds Dragt. *Kingo. 162.* at klæde denne Comoedie i Parisisk Dragt var intet andet, end af en lystig og moralsk at giøre en fattig og maver Comoedie. *Overs. af Holb. Levned. 177.* *Ikke den (: blomsten) spinder, ej den syr, | Dronning er dog dens Dragt for dyr. *Grundtv. SS. III. 441.* den Digtning, der nu i forandret Dragt anden Gang seer Lyset. *Hauch. DV. II. 12.* Naar man faar de tykke Gardiner hængt op, Tæppe paa Gulvet og sit Sommertøj nedpebret, saa er det ogsaa, som om man skifter sine Tankers Dragt. *V. Ved. It. 86.* || (fagl.) om dyrs ell. plantes ydre. *Møll. H. I. 466.* Husmyn . . er maaske bedst kjendt i den ensfarvede „musegraa“ Dragt, hvori den ofte optræder. *Frem. DN. 458. Mentz O. Pl. 97.*

4) (dial.) aag til at bære spande i. *MDL. Møll. H. I. 466. Sjæll. Bond. 35. 91. Kværnd. Feilb.*

5) (vet.) betegnelse for den bagerste del af hestens hov. *VSO. Viborg & Neergaard. Benævnelser til Hestens Anatomie. (1800). 85. Møll. H. I. 466.* „der er Ringsko, helt runde og en Saal imellem, for Heste, som har daarlig „Dragt.“ — „Vil det sige, at de er plattede?“ — „Ja, det er rimeligt nok.“ *Drachm. PV. 21. Landm. B. II. 30.* || † om den bagerste del af et kreaturs klov. *VSO.*

6) (foreld.) mellemstykket paa en dragtsadel. *MilTehn. O. 59. Sal. VI. 385.*

† **Drag-tavle**, et. (*Dragetavl. Moth. D112.*) et slags dam-ell. brætspil m. 18 brikker. (*Kalk. I. 377. Moth. D112. VSO.* ogs. om spillebrættet (jf. Dragtavle): *Moth. D112.* -**tavle**, en. (nu kun dial.) bræt til brug ved damspil olgn. *VSO. Esp. 51.*

Dragt-brusk, en. [5] (vet.) brusk, der forbinder dragten og hovbenet (hos hesten). *Landm. B. II. 15. Landb. O. I. 566.* -**e-vis**, adv. se dragtvis. -**grube**, en. [5] (vet.) fordybning ell. grube paa hoven hos hesten. *Landm. B. II. 31. Landb. O. II. 659.* -**hjørne**, et. [5] (vet.) hornvæggens ombygningssted paa hestens hov. *Landm. B. II. 31. Landb. O. II. 658.* -**maler**, en. [3] (nu l. br.) maler, som har sin styrke i at skildre klædedragter, draperier olgn. (jf. Kostumemaler). Han var en af vores største Dragtmalere. *VSO. MO. D&H.* -**maling**, en. [3] (ogs. -maling. *MO.*) (nu l. br.) den kunst at male dragter (jf. Kostumemaleri). Han har sin meste Styrke i Dragtmaling. *VSO. MO.*

Drag-tov, et. (nu næppe br.) tov, hvori

noget trækkes (jf. I. Drag 11.). VSO. Mil Tekn.O.59.

Dragt-sadel, en. [6] ♂ sadel, i hvis stropper stanghaandhesten bærer gaffelbomene. Sal.VII.404. -**tamp**, en. [6] ♂ læderstrop (paa dragten), hvori gaffelbomene holdes fast. Sal.VII.404. -**vis**, adv. [2] († dragtevis) (nu l. br.) Karlen bar det hjem dragteviis.VSO. At betale Bærerne dragtviis.MO.

Drag-toj, et. (ogs. Dragetøj. MøllH.I. 487. Feilb.). (dial.) seletøj (til heste). VSO. MO. Feilb. || spec. (foræld.) om seletøj til et hjulplovsforspand (jf. Dræt). MøllH.I.487.

Dragun, en. se II. Dragon.

drag-vis, adv. [I] (l. br.) || [I.10] vi kørte hurtigt ned over det dragvis hældende Land.Nat.Tid.²⁰1905.M.II.2.sp.2. † -**vod**, et. (Dragevod. Moth.D112. Cit.1736. (Jy Saml. 4R.III.250)). d. s. s. Draggarn. Moth.D112. VSO. MO. -**værk**, et. (haand-
arb.) en slags hvidt broderi, som bestaar i, at man trækker traade ud paa begge leder af tøjet og kaster over de tilbagesiddende traade; stolpesyning; „den uddragne syning“. Tidsskr. f. Kunstindustri. 1898. 84. Vort Hj. III.16.

Draisine, en. [drø'si'nø, dræ-] -r. (efter navnet paa opfinderen, (tyskeren) friherre von Drais) 1) (foræld.) betegnelsen for den ældste cykelkonstruktion (konstrueret 1817 af ovennævnte opfinder). JBaden.FrO. Sal.² V.365. 2) (jærnb.) let firhjulet vogn, der (især) drives ved haandkraft og anvendes i jærnbanevæsenet ved tilsyn m. skinnevejen olgn. S&B.I.176(Dressine). ofP.B:II.304. Draisiner maa ikke bringes ind paa Baanen uden .. Ledsagelse af en ansat.DSB.Tog-regl.29.

I. **Drak**, en. se I. Drage.

II. **drak**, præf. af drikke.

⊕ **drakonisk**, adj. [drø'ko'nisg] (efter navnet paa den strenge gr. lovgiver Drakōn) om (lov)bestemmelser olgn.: overordentlig streng. Modens Love ere drakoniske.Blich.(1846).I.XLV. Meyer.

† **Dralling**, en. flt. -er. (jf. jy. draller, traller, sjæll. drallerhoved, pjalt, sendrægtig person, jy. dralre, sjæll. dralle, være sendrægtig ell. kejtet, sv. (dial.) drälla, gaa langsomt, falde ned, gaa i stykker; maaske besl. m. dratte; jy.) iturevet stykke tøj; las; pjalt. *Der sad jo Hul hos Hul paa hendes bedste Klæder, | Og lutter Drallinger mand saae paa alle Stæder.AlbThura.Cold. A1r. sa.Betænkn.B3r.

Dram, en. [drøm'] flt. (l. br.) -me ell. -mer (Moth.D120. Skjoldb.SM.73. ThitJens. G.58. jf. Feilb.). (jf. æda. dragma, draghmæ (MKrist.Fr.34); af gr. drachmé, en vægt- og mæntenhed, gennem lat. drachma, ¹/₂ unse, maaske fra apotekersprog; jf.: Dramme .. Er et kventin i apoteker vegt, Drachma.Moth.D120; jf. sv. no. dram(m) og eng. dram, slurk, snaps, ogsaa vægt- og maalbetegnelse; jf. dramme; talespr.) mindre por-

tion af stærkt spirituøse drikke. min gjæstfrie Vert (bød) mig en dygtig Dram af den ægte gamle Ron.Rakh.Tiisk.1793. 348. en dram kognak | jf.: Kom og drik en Slurk af denne Lærke .. jo, min Sjæl skal Du drikke mig til, og det med en dygtig Dram.CBernh.NF.IV.112. || især om et lille glas brændevin; snaps. Gode Mave-draaber, Krusemynteveen o. a. m. recom-menderes til dem som elske en medicinsk Dram.Tode.ST.II.20. *Ost og Brød og en tredobbelt Dram.Wess.191. *den geskæftige Hustru dækkede Bordet, | Skienkte sin Husbond en Dram i den lille sølverne Tumling.Oehl.I.57. da de kjører hjem om Aftenen, er der nogle af dem, der har faaet sig en stor Dram i Kjøbstaden.Sv Grundtv.FÆ.II.131. de havde ogsaa drukket meget; der var dem, der havde faaet vel mange Dramme.JVJens.HF.118. „jeg kan virkelig ikke taale Snaps!“ „Snak om en Ting! Vist skal du ha' din Dram.“ Aakj.VF.40. jf. MDL. Feilb. Thorsen.

Drama, et. [ˈdraːma] († Dram. PdRosenstG.DramatiskJournal.I.(1771).4. Leth. (1800).) best. f. **dramaet** [ˈdraːmaːt] ell. **dramet**, flt. **dramaer** [ˈdraːmaːr] ell. **dramer**. (af gr. drâma, handling, skuespil) 1) litterært arbejde, bestemt til opførelse paa scenen; (teater)stykke; skuespil. Man behøver ei at sammenligne Hr. B(redals) Drame med andre over samme Historie, for at overbevise om det sletteVærd.PdRosenstG.DramatiskJournal.I.(1771).4. lyrisk Digtekunst .. er et væsentligt Element af Dramaet.Heib.Pros.III.143. hun og Alfred henrykte deres taknemmelige Publicum ved at udføre enkelte Scener af forskellige Dramer.Gyld.X.146. (den) næsten matematiske Forstand, hvormed den franske Digtterskole ordner Gangen i et Drama.Brandes.XIII.311. || det borgerlige drama, se borgerlig 1.a. || spec. om skuespil af alvorligere indhold (mods. lystspil). JBaden.FrO. Heib.Pros.III.107. i Stedet for Dramaet faa vi Vaudevillen.Goldschm.III. 293. Repertoiret bestod væsentlig af Lystspil; Dramaer var af Hensyn til Dronningen (o: Caroline Mathilde i Celle) udelukkede.Bobé.R.99. || overf. (jf. bet. 2): (i) Billedet fra 1806 (o: Eckersbergs „Fiskerne fra Hornbæk“) (var det) Oprinet, Dramaet, han skildrede med en vis Energi og paa Bekostning af Karakteristiken i de enkelte Figurer.EHannover.E.163. 2) ⊕ stærkt sindsbevægende, spændende ell. rystende begivenhed. *Ideen gaer i Verden om forknyt; | Den gjennemføres ei i Livets Dramer.PalM.V.294. jf.: „De kompetente Autoritetens bedste Skjøn.“ Et Familiedrama fra vor naturhistoriske Verden. WilliamSørensen.(bogtitel.1897). (avisspr.:) Det rystende Drama, som fandt Sted .. i Fjor, da Chauffør N. N. dræbte sin Hustru og brændte Liget.NatTid.¹161918.Aft.3.sp.4. Et Fortvivlelsens-Drama. En Moder giver

sine to Smaapiger Saltsyre og berøver sig selv Livet. *BerlTid.* 29/6 1918. M. 4. sp. 3. jf.: Mordforsøg paa Adilsvej . . Ved Halvnetiden i Morges er det . . udspillet et Drama, som nær havde kostet en ung Pige Livet. *Ekstrabl.* 2/6 1918. 3. sp. 2. **Dramatiker**, en. [drɛ'ma'diɡɔr] flt. -e. skuespilforfatter. han (er) som Dramatiker allerede en Magt, som det har været en helt betænkelig Historie for det kongelige Teater at lægge sig ud med. *Brandes. XIII. 510.* i Nordens forlitterære Litteratur (*kan man*) tydeligt skelne de Anlæg, der i deres Udvikling har gjort Danskerne til Nordens Epikere, Svenskerne til dens Lyrikere og Nordmændene til dens Dramatikere. *VilhAnd.N. 13.* Danske Dramatikeres Forbund. *Krak. 1917. 104.* **dramatisere**, v. [drɛ'madi'sɛrə] -ede. vbs. -ing (s. d.). 1) give et stof dramatisk form; især om at bearbejde noveller olgn. til scenisk opførelse. *JBaden.FrO.II.* Foreningen af Poesi og Polemik i de dramatiske og, ligesom Aladdin, dramatiserede Eventyr (o: af Gozzi). *VilhAnd.G.102.* 2) (sj.) drive dramatisk forfattervirksomhed; skrive skuespil. Tausched og Angreb besvarer jeg . . ved af al Magt at tage fat paa at dramatisere. *Bang. Va.56.* Der er (o: i vore dage) Dramatikere i Mængde, en rig, ja en overvældende Litteratur, og der er dramatiseret i en Mangfoldighed af Retninger. *Sal. VI. 393.* **Dramatisering**, en. flt. -er. vbs. til dramatisere (1); mere konkr., om værket i den dramatiserede form: Ingen maa uden Samtykke af Forfatteren til et Digterværk . . lade opføre saadanne Dramatiseringer af Værket . . der væsentlig kun bestaa i Gjenfremstilling af Indholdet i en for Scenen brugelig Form. *LovNr. 48^{1/2} 1889. § 2.* **dramatisk**, adj. [drɛ'ma'disɡ] (af gr. dramatikós) 1) adj. til Drama 1. Adam Og Eva . . Et Dramatisk Stykke. *Ew. (1914). I. 145.* Den Dramatiske Journal (o: et tidskrift for teaterkritik). *PdRosenstG. (bogtitel. 1771).* Dersom Du lagde Dig efter det Dramatiske (o: efter skuespillervæsenet). *Blich. (1920). IV. 24.* den dramatiske Kunst (o: kunsten at digte dramaer) bestaaer just i at lade os fatte det Hele igjennem Det, som forties. *Heib.Pros.III.179.* Ethvert dramatisk Stof kan modtage den episke Form. *smst. III. 294.* en Linedansertrup og et dramatisk Selskab (o: skuespillerselskab) havde indfundet sig (i den lille by). *Winth.IX.173.* at dette skal være christelig Gudsdyrkelse at i en stille Time en Mand dramatisk costumeret (o: som en skuespiller paa scenen) træder frem og . . forkynder, at der er et Evigheds Regnskab . . vi gaae imøde. *Kierk.XIV.113.* Dramatiske Arbejder (o: skuespillitteratur) . . fordrer en del undtagelser fra de almindelige principper for regelret bogsats. *Selmar. 167.* jf.: Tænkningen bliver dramatisk og spiller i Stilhed de mest forviklede Intriger med sig

selv. *PMøll.I.336.* 2) mindende om et skuespil; livfuld; virkningsfuld; spændende; gribende (jf. Drama 2). Naar man under Læsningen af Iliaden udbryder: „Hvor dette Sted dog er dramatisk!“ saa mener man (ikke), at Homer kunde have været Skuespildigter. *Heib.Pros.III.207.* Der er intet dramatisk ved aandelig Sundhed og Ligevægt. *M.Jepsen. Grundtvig ell. Brandes? (1904). 37.* **Dramaturg**, en. [drɛ'ma'tor'q] flt. -er. (af gr. dramaturgós) en som giver sig af med dramaets ell. teatrets teori; skuespil- ell. teaterkritiker; skuespilforfatter. I disse Bedømmelser kunde Dramaturgen lidt efter lidt samle Forraad til en Skuespillerkonst. *Rahb.B.73.* Jeg drister mig ei til at bedømme (skuespillerindens) Talent, da jeg ei er Dramaturg. *RudBay.EP.I.42.* Hermann Sudermann (synes) kun en Dramaturg af mindre høj Rang. *Brandes.F.386.* de ofte lidt piratagtige Herre, der under Navn af „Dramaturger“ . . ernærer sig kristeligt ved at „tilrettelægge“ Manuskrifterne (o: til film) *UGad.Filmen. (1919). 109.* **Dramaturgi**, en. [drɛ'mator'gi] flt. -er. skuespilletts ell. teatrets teori; litterær fremstilling heraf ell. haandbog heri. *Sal.V.461.* || ogs.: skuespilkritik. fra den 15de Marts 1842 begynder en ny Æra for den danske Dramaturgi. *PLMøll.KS.I.141.* || (sj.) koll.: skuespil. Edv. Brandes' Dramaturgi, hvis Fordele ikke er Psykologiens Vidde, men dens Nøjagtighed. *AGarde. Dansk Aand. (1908). 148.* **dramaturgisk**, adj. [drɛ'ma'tor'gisɡ] adj. til Dramaturg(i). Dramaturgisk Kritik. *Bagges.DV³. XI. 235.* Dramaturgiske Aftandlinger. *Heib.Pros.VI.261.* Kun i Kraft af sin dramaturgiske Indsigt formaar (*Wilhelm Meister*) allerede ved sin første Optræden . . at gøre et dybt Indtryk som Skuespiller. *Brandes.Goe.I.286. sa. F.62.*

dramme, v. [drɛ'mə] (af Dram; jy., sj.) drikke snaps. *der prates og drikkes og drammes. *Aakj.RS.37. jf. Feilb.IV.105.*

Drank, en. [drɛn'ɡ] uden flt. (ænyd. d. s.; fra nt. drank, drik, mask, jf. ty. trunk; besl. m. drikke) 1) (foræld., jf. bet. 2. slutn.) vædske til at drikke; drik. Drank . . kaldes alleslags drikke vare. *Moth.D134.* *jeg (skulde) Dem med Aonisk Drank (o: musernes drik, poesi) | Paa Deres Brøllup skænke. *Wadsk.42.* Du skal have Tak for Dranken (o: øllet). *Rist.FT.15.* 2) (o ell. dial., jf. MDL. Feilb. Esp.51) om forskellige produkter fra brændevinsbrænding (jf. Lutter). 2.1) den urene spiritus, der fremkommer ved første brænding (og hvoraf brændevinen uddestilleres ved anden brænding). *Moth.D134. Feilb.BL.84. Møll.H.I.466.* 2.2) det som bliver tilovers ved sidste brænding, naar brændevinen er destilleret fra; bærme. *Moth.D134.* han faldt i en Drankule, ligesom Dranken var ved fra Brænderiet. *Goldschm.VII.294.* væk! det er mig

som Drank det og Bærmevalle. *JPJac.I. 129.* Bærme (Drank, Spøl) fremkommer som Affald fra Spritfabrikationen. *Landm B.II.114.* || (overf.) om daarlige drikkevarer. *(vi) bælle os med gumset Drank | paa Mageligheds Pude. *Ploug.II.191.* jf.: Drank .. kaldes tyndt øl, eller slet vin. *Moth.D134.*

dranke, v. se drænke.

Dranker, en. ['dræŋgər] († Drankere). *ft. -e.* (glda. drankere; efter mnt. drænker, *10* jf. Drank 1) en som er forfalden til stadig og umaadeholden nydelse af stærke drikke; drukkenbolt. en Fraadser og Dranker (*Chr.VI: drankere*). *5Mos.21.20.* *et Anker (ø: øl), | Hvor af Jens Sognefogd, skønt han var største Dræncker, | Ej kunde bære meer end 3 til 4 Kruus. *Hob.Paars. 244.* *Drankere Vinen af Flaskerne drikke, .. | Vi kun et Glas paa det andet udstikke. *Bagges.V.173.* Drankeren .. vedligeholder Rusen fra Dag til Dag. *Kierk.Sydd.110.* uden netop at være en Dranker holdt (han) meget af et lystigt Lag. *Goldschm.VII.96.* han stjal sig derhen med daarlig Samvittighed som en Dranker til Kroen. *Pont. LP.VIII.162.* 2) (zool.) navn paa en sommerfugleart; *Lasiocampa potatoaria.* Sommerfugle. *46.* **Dranker-asyll**, et. [1] et Drankerasyll, hvor man kunde helbredes og lære at forsværge Nydelsen af stærke Drikke. *Wied.Fæd.349.* **-galskab**, en. [1] (med.) delirium (tremens). *OLBang.Therapi.(1852). 220.* *Sal.I.563.* **-gud**, en. [1] om vinguden, Bacchus. *da jeg aabnede min Dør, | Stod for mig Drankerguden. *Hz.VII.287.* **Ø -inde**, en. [1] (l. br.) (*Kalk.V.182.*) en purung Tøs, sat i Verden af en Dranker og en Drankerinde. *AKohl.MP.I.79.* **Ø Drankerske**, en. (l. br.) d. s. s. Drankerinde. (*Kalk.V.183.*) Thora løj for at kunne følge sin Natur. Og hun forstod at skjule det lige saa behændigt, som Drankersken forstaaer at skjule sin Flaske. *K Lars.AH.159.* **Dranker-syge**, en. [1] (med.) alkoholisme.

I. Drap, et. [drøb] *ft. -per.* (af fr. drap, klæde, tøj, mlat. drappus; jf. II. drap, drapere) **¥** et slags tøj; nu spec. om et stof, der er vævet af kamgarn og tilberedt som klæde. Her sælges .. super fine Drapper med Silke og uldne Stoffer. *Hob.Samt.41.* *Vare L.2181.* **II. drap**, adj. [drøb] bøjningsformer l. br. (fra eng. drab, drap; opr. om farven paa en bestemt slags klæde; jf. I. Drap) (især (¥) om tøj:) af lys, graabrun farve. *Bolsen.Farvebog.(1858).68.* En lys drap Kjole. *Bang.L.156.* hvor der findes Sandbund er Farven drap. *Fleuron.Grum.(1919).47.* *Og så en Pige i noget lilla, | og så en Søster i noget drapt. *TomKrist.F.42.*

III. drap, præf. se dryppe.

Ø Drapa ell. **Drape**, en ell. et (*Moth. D120.* *Oehl.NG.192.*) ['drapa, 'drabə] *ft. drapaer* ['dra'pa'ør] ell. **draper**. (laant fra oldn. drápa, vist afl. af dráp, drab, egl.: *digt om kæmpebedrifter*) navn paa oldnor-

diske digte med omkvæd (stev), især til forherligelse af en fremragende mands bedrifter; *lovkvad.* *Vilst du da .. hæve lydt | Din Røst, og syngte Drapa ved din Broders Liig? *Oehl.BG.190.* Frodes Drapa (ø: navn paa en afdeling af digtet „Helge“). *Oehl.XXX. 59.* *Din Helgenskare | Skal se din Glans, | Med Engletunge | Din Drape sjuenge. *Grundtv.PS.VI.340.* *(fædrelandet) skrev i Øst- og Vesterled | Sit Navn med blodig Finger, | Gav sine Kæmper Højens Fred | Og Daaden Drapets Vinger. *Ploug.(Dagbl. 13/1882.1.sp.7).* jf.: i mit Indre sang det .. vældige Drapa om Kloden og Himlen. *Kidde.H.264.*

Ø drapere, v. [drø'pe'rə] **-ede.** *vbs. -ing* (s. d.) (fra fr. draper, jf. I. Drap) iføre ell. beklæde med draperi. Væggene vare draperede med rødt Fløjl. *Hauch. VII.198.* || om anbringelse af folderige klæder (gevanter) paa menneskeskikkelser (egl.: paa kunstværker), især paa en kunstnerisk ell. virkningsfuld maade. Agerdyrkningen, forestillet ved en staaende drapperet Figur; I sin høire Haand holder hun et antik Plovjern. *Charlottenb.1794.8.* hun stod oprejst midt i Baaden, draperet med et stort graat Shavl. *JPJac.II.358.* især refl.: *der var engang en Tid .. | Da dette Legem nødigen gad nøies | Med Undersaatens tarvelige Kittel | Men vilde dristigen drappere sig | Med Kongekaabens tykke Purpurfolder. *Bagger.II.64.* han drapperede sig med sin Kappe paa de forskjelligste Maader. *Chievitz.FG.98.* || (overf.) tilgiv, at jeg siger det saa reent ud, men jeg forstaaer ikke at drapere („besmykke“) mine Ord. *Heib.Poet.V.48.* Det var Niels, der havde indlett Forholdet, ved i Ord og Miner at drapere Madame Odéro med et klædeligt Melankoli. *JPJac.II.240.* **Draperi**, et. [drøb'ri:] *ft. -er.* (fra fr. draperie, af drap, se I. Drap) 1) (vævet) tøj, bestemt til at hænge ned i folder; især om folderige tæpper ell. gardiner. de, som herefter ville etablere sig som Tapetmagerne i Kbhvn., skulle, forsaavidt de ønske at befatte sig med Drapperier, underkaste sig en Prøve. *Pl.1/11.1845.* overf.: Se blot, hvor Luna titter skælmsk frem bag Skyens lette Draperi. *JakSchmidt.SP.28.* 2) folderige klæder (gevanter), især i billedkunst. i de ældre Tider .. forbrugte (engelske damer) et uhyre Antal Naale, til at befæste deres Klædemon med. Længere frem i Tiden har dog Bruget af Naale, i et nøiagtigt Forhold til Drapperiets Formindskelse, taget meget af. *HCLund.Samler.II. (1804).321.* i vor nærværende Tid, da Drapperiet er saa sammensat, og spiller Hoved-Rollen i Maleriet. *Bagges.L.LXIX.* *Beckett. R.25.* || om klæders anbringelse paa en kunstnerisk ell. virkningsfuld maade. *Silkekjolen | Faldt om ham i prægtigt Drapperi. *HC And.X.535.* (spog.:) Jeg har haft tre Hustruer og jeg er snart Halvtreds. Se paa

mit Haar! Se paa Drapperierne (v: rynkerne) under mine Øjne, og se paa de dybe Furer her ved Munden. *JMagnus.EK. 13. jf.: (stolesædets) Synders Mangfoldighed dækkedes af Sytojets Kærlighedskaabe. Lapperne laa endog ordnede lidt draperimæssigt. Schand.VV.59. ☉ Drapering, en. vbs. til drapere; jf. (mere konkr.): Om Børneværelset gælder det . . . Ikke for meget af Gardiner, Drapering og Polstring. VortHj.IV2.84. || om anbringelse af (foldelige) klæder paa en kunstnerisk maade. Der skal være en Adel og en Grandezza i mine Bevægelser . . . See blot, hvilken Drappering! hvilken majestætisk Holdning. Hrz.XVIII.147. Davids.KK.377.*

drap-farvet, adj. d. s. s. II. drap. En halvvoxen Groom . . . med drapfarvede knappede Gamascher. *Schand.AE.313.* Anna bar en sort, ulden Kjøle under en drapfarvet Jaket. *Riget.⁵/101912.8.sp.4. -havre*, en. (egl. no.; jf. ty. dial. treff, hty. trespe, holl. dial. drep, navne paa græsarter; af hvis oprindelse) & havregres, Avena elatior L. *JTusch. 31. Rostr.Flora.I.30. jf. Sal.V.466.*

drase, v. (ogs. drasse). [d'rasø; 'dræse] -ede. (jf. no. og sv. dial. drassa, gaa og drive, bornh. drassa, være doven; maaske afl. af dratte; jf. Feilb.: drasse, drysse, ogs.: være doven; især dial.) falde ned i smaa dele eller stykker; drysse. *Moth.D121.* Regn og Hagl styrtede drasende ned. *Blich.II.434.* (skærvslageren) slaar i Stenene, saa det klirrer, og saa Smaaskærverne draser ned omkring Blokken. *LaurPet.Mennesker.(1891).86.* Tagets Spanter drasede uophørligt. Og ogsaa Lervæggene begyndte at vakle og trimle. *FrPoulsen.R.107.* naar nogen gik hen over denne Halm (v: paa et loft), gimpede Lægterne op og ned, mens Ormemel og Muse-skaar drasede ned. *Aakj.VB.92. drasle*, v. [d'raslø] -ede. (afl. af drase; jy.) om nedbør: falde med stærk støj. *Moth.D121.* *Hagl og Regn . . . drasled need. *LThura.Poet.120.* *Haglen draslende til Iorden falder. *Blich.D.II.227. Feilb. drasse*, v. se drase.

drastisk, adj. [d'rasdisg] (af gr. drastikós, handlende, (stærkt) virkende, besl. m. Drama) 1) (med.) om afføringsmidler: stærkt virkende. *JBaden.FrO. Sal.²I.219.* 2) ☉ om adfærd, udseende olgn.: som falder stærkt i øjnene; paafaldende; afstikkende; overdreven. Figurer, som værdig kunne stilles ved Siden af de forhen skildrede (originaler), ja som endog mulig i visse Henseender afgive et endnu mere drastisk Skue. *Davids.KK.A12. K.*, mellem hvis Ansigt og en anden Legemsdel han gjorde en drastisk Sammenligning. *Schand.BS.25.* disse to forstod at overlste og drastisk afstraffe Skaffermesteren. *VVed.BK.346.* (han) beskriver meget drastisk dette Fænomen som en Krig mellem Leveren og Naboorganerne. *OBlad.Om Enteroplose.(1903).63.*

I. Drat, en. [dred] (besl. m. dratte; sj.)

lille del („klat“), som falder af (noget). *Moth.D121. VSO.* || om noget, der falder ned ell. hænger skævt: Den halvlange Konfirmationskjole hang ned i en Drat (v: den „dryppede“) ved den ene Side. *ThitJens.M. 272. jf. MDL. II. drat*, interj. [dred] (dagl.; l. br.) for at betegne, at noget falder ell. „dratter“; klask! Drat! der ligger det. *VSO. S&B. jf. Feilb.: dratte. III. drat*, præc. se dratte. **drat-**, i sgr. (nu især dial.) til dratte 3. **-finger**, en. „dratfingret“ person. *Moth.D121. VSO. -fingret*, adj. tilbøjelig til at tabe, hvad man skal holde paa; „klattevern“. *VSO.* Piger ere mere dratfingrede og værre til at slaa istrykker end Mandfolk. *Blich.I.120.* De ynkelige Karle, der vilde trælle for et Kjøbstadsfolk, et dratfingret Pak. *HolmHansen.EnFrimand.I.(1877). 11. Feilb. -has*, en. d. s. s. -finger. Han slog en Tallerken istrykker, den Drathas! *Gadeordb.³ Esp.51. -hændet*, adj. d. s. s. -fingret. *MDL. Feilb.I.200.IV.105. dratte*, v. [d'ræde] præc. -ede ell. (nu især dial.) drat (*Moth.D121. Bages.V.262. Winth.II. 256. AndNæ.DM.168. jf. Feilb.*); part. -et. (ænyd. d. s., oldn. dratta, gaa tungt og langsomt, no. dranta, komme drivende, sv. dial. dratta, gaa langsomt, tabe, falde, jf. eng. dial. drant, tale langsomt, holl. drentelen, gaa langsomt, nøle) 1) (dagl.) falde; falde ned; falde om; især om uforudset ell. pludseligt fald (ofte med bibet. af: paa en klodset maade). *(ornen) slap, lod Sneglen dratte: | Hun (v: sneglen) faldt. *Reenb. II.113. Wadsk.18. Knud Lyne (lagde) sin brede Næve saa eftertrykkelig paa hans Skulder . . . at Herremanden . . . drat*, som en Vante, over i vore Aspargesbeder. *Rahb. E.I.175. *Bauge . . . drat* en tredsindstve Favn, | Før han igjen til Fodefæste kom. *Bages.I.21. *hele Flokken drat* omkuld. *Grundtv.Optr.II.140. *Krybe* skal man, for man gaer, | Vil man ei paa Næsen dratte. *sa.Krøn.31. han drattede* som død ned af Bukken. *Blich.PW.291. *Mads!* jeg tror bestemt, du dratter | Ned fra denne spinkle Gren. *PMøll.I.109. (pengene)* er da drattet ned til Eder . . . ligesom fra Himmelen. *C Bernh.IX.284. *Om* det gamle Par (v: et par dansende) lød Skoggerlatter, | Der stet til Vildhed da omkuld det dratter. *PalM. V.58. *Sæt*, at han dratter | Og droner i Vandet. *PFaber.SK.63. (konfusionsmageren)* brækker Halsen ved at dratte over sine egne Ben. *Pont.FL.485. jeg* vilde ikke vente (med at blive gift), til Tænderne drattede ud af at kede sig. *KMich.LM.132. jf. Feilb. Esp.50. || talem.* dratte af pinden, se Pind. || (spøg.) i st. f. falde i dette ords overførte anvendelser, fx.: (han) havde ladet dratte nogle mindre anstændige fransk-høhytiede Expressioner imod de nordiske Folck. *Klevenf.RJ.194. „Du* kan troe, han (v: en valkandidat) er bleven feiet af. — „Nei?“ — „Jo!“ — han dratter („falder igennem“).“ *Oversk.II.30. Altsaa drattede*

jæg ved Mørkets Frembrud i en tyk Søvn. *Pont.LP.IV.3. jf. Feilb.IV.105. 2) (dagl.) m. adv. ell. i forb. komme drattende. 1. komme (enkeltvis ell. i flokke) sendrægtig ell. senere end noget andet. Normændene kom drattende i mange smaae Hold langt fra hinanden. Grundtv. Snorre.III.187. Odins Ravne-Galder findes ved ikke i vor Skind-Bog, men . . jeg lader det . . komme drattende bag efter. sa. Myth.171. Det Værste er kun, at de tre andre Vogne, jeg har leiet, nu ogsaa er kommet drattende, Fanden maa vide hvorfra. Hrz.VIII.381. 2. komme uventet ell. umotiveret. han, der kom drattende som fra Himlen, da det kneb, og reddede os Alle Livet — var det ikke en Baadsmand. Ing.EM.I.39. Drattede Du ikke for sex Uger siden med eet ned her i Egnen, uden at Nogen har faaet at vide, hverken hvor Du er kommen fra eller hvem Du er kommen af. Oversk.II.329. || (jy.) nøle; drive. Feilb. jf.: Hand dratter („kommer drivende“) båg efter. Moth.D 97. 3) (nu næppe br. undt. dial., jf. MDL. Feilb. Esp.50) lade falde ell. gaa tabt, især ved uagtsomhed. hand dratter sine penge bort. Moth.D121. *(han) har faaet sig et Hul | Paa Bunden af sin Hiernelomme, Herre! | Og drattet Alting bort lidt efter lidt. Oehl.A.155. Hvor kan et stort, gammelt Menneske gaae og dratte saamange Penge ud af Lommen. Gylb.III.219. naar det kneb, stak de mig (: et lille barn) en lille Stump Flesk i Munden, til at suge paa, og bandt den fast med et Tørn om begge mine Øren, for at jeg ikke skulde dratte den naar der var Søgang. Etlar.SB. 403. **drat(te)-vorn**, adj. 1) (dagl.) til dratte 1. en drattevorn person lagde sig, saa lang han var, hen ad asfalten | 2) (især dial.) til dratte 3, d. s. s. drattingret. VSO. MO. Feilb.*

Drage, en. [dʀeuqə] flt. -r. (optaget af Grundtv. fra oldn. draugr, jf. no. draug (og run. dráugr?); besl. m. bedrage, jf. ty. trug, bedrag, oht. gitrog, spøgelse; poet., foræld.) dødning (især: som viser sig paa ell. ved en gravhøj); genfærd; genganger. | *Er Palnatøke død? Er det hans Drage, | Som sidder her ved Midjedag. Grundtv.PS. II.153. *Malmet vogtes af de dødes Dravger. smst.263. *Utskyer, *Kæmper og Drauger, i Fjeldets dybe Kløft. Oehl.NG.176. et Gjenfærd eller en Drage, som kommer frem af Høien. Hauch.II.446. *nu har man Belas Been sænkt ned! | En Drage nu han rider om paa Høie! Sætoft.R.D.S. PMøll. ES.I.151. Hrz.VI.23. *Navnløs Tavshed hused | I mit unge Bryst, | Hjertet som en Drage | Sad derinde tyst. JPJac.DU. 102.

draussen, adv. se daraussen.

I. Drav, en ell. et. dráv. Høysg.AG.138. (glda. draff, oldn. draf, eng. draff, jf. ty. treber; nu kun jy., se Feilb.) affald fra brændevinsbrænding ell. brygning; bærme;

mask. en Drav d. e. en Sosøle. JBaden. Gram.30. VSO. MO. især i talem: Soen drømmer om sit Drav, og Kiærlingen om sin Stav. VSO. Mau.I.138. Moth.D100. Høysg. S.100.

II. Drav, et. se I. Drag.

Dravanter(e), se Drabant.

Dravat, en. [dʀv'va'd] († Travat. Bagges.I.80. VSO.VII.247). flt. -er. (fra holl. travaat, travade, af port. travados, om voldsomme kastevinde og orkaner) pludseligt optrædende stormvind paa havet; hvirvelstorm. *God Søemand, rask Kamerat! | I Havblik som Dravat. Thaar.PB.25. *Orkanen bruser | I styrtende Dravat. Bagges. IV.21. Ing.EF.II.77. *i Søgang og Dravater. Hrz.XVI.318. mellem begge Passater indtræffe . . hyppig de saakaldte Dravater eller Tornados. StBille.Gal.I.32. Himlen var ogsaa uren, og vi maatte belave os paa en Storm. „Naal“ tænkte jeg. „Du har jo før taget en Dravat.“ Drachm.STL.227. sa. DJ.I.119. || overf. *Klart Skib! og Luntene rede! | gjør lyst til en Dravat (: „tørn“, søkamp). Rich.II.105. Bøgh.E.389. Den Gamle var gnaven og ordknap, som han altid pleiede at være ovenpaa en rigtig Dravat (: rus) af den Slags. Drachm.KK.65. Er jeg en stærk og glad Fyr, der med Stolt-hed gaar ind for at tage en mægtig Dravat (: soldatertiden), der kræver al hans Styrke, Beherskelse og Selvopholdelsesdrift? Bønnelycke.Sp.49. jf. Esp.422. især: alvorlig irettesættelse; overhaling. *Den Krabat | Faar en Dravat | Af vort Politi. Heib.Poet.VI.198. *Du er en fordægtig Krabat, | ret egentlig saadan en Skriver-Hans, | der trænger en dygtig Dravat. Rich.III.125. Drachm.F.I.432.

† **Dravels-folk**, et ell. pl. -mand, en. (ænyd. d. s., af glda. draffuel, snavs, util-børlig tale, snak, oldn. drafl, løs tale, snak; besl. m. Dravle og I. Drav) om simple, tarvelige folk; især foragt: pøbel; pak; skarnsfolk; banditter. Moth.D122. Af alle dem, som meldte sig, udvalgte han ikke andre end løse Dravelsmænd, Omstripperne, saadanne der alene besadde en vild Tapperhed. Suhm.III.355. Røvere, Stimænd og andet Dravels-Folk. Grundtv.Snorre.II.333. sa. Saxo.II.237.III.434. Barfod.B.158.

Dravage, en. se Drauge.

Dravle, en. (oldn. draflil, jf. gr. trophalis, frisk ost; besl. m. Dravels(folk), I. Drav; no.) mælk, som er kogt, til ostestoffet har skilt sig ud; ostet mælk. *Dravlen bær hun frem paa Fad. NordBrun.D.47. Landb.O.I.569.

I. Drej, et. [drai] flt. (sj.) d. s. (egl. sa. ord som I. Drag, paavirket i form af jy. dræj (drag. MDL.85), æda. dræghæ, sideform til drage, se Kort.167; jf. stednavne som Drejse, se JohsSteenstr.DS.91 || jy. (sdjy.) og fynsk (Åre, Langeland)) d. s. s. I. Drag 9 (især som stednavn). ADJørg.IV.489. det papistiske Kapel . . laa ved Drejet, der fører ud til Fjordby. Rasm.Hansen.PaulBang.

(1901).41. Drejø (er) delt ved „Drej“. *Frem.DL.II.329*. Drejet paa Ærø mellem Graastens Nor og Havet. *JohsSteenstr.DS.91. Feilb.I.196. Sal.²VI.361. jf. MDL.82(u. Drev)*.

II. Drej, et. [drai] *ft. d. s.* (< *VSO.1793*; *egl. vbs. til dreje*) *drejning*; *svingning*. 1) (*især* ⚓) til dreje 1.2: Føreren (af flyvemaskinen) foretog .. nogle krappe Drej, pludselig stoppede Motoren, og Maskinen 10 styrtede (*ned*). *NatTid.¹⁹1920.Aft.5.sp.3. 2) til dreje 3. 2.1) (især* ⚓) til dreje 3.2: Man er i Drej eller nødes af Farvandet til at dreje den ene Vej. *NatTid.¹⁹1905.M.Till.3. sp.4. Scheller.Mar.O.211. || mere konkr.: sted; hvor noget drejer; om svingning i vandløb olgn.:* Med Skibets forøgede Længde har det simpelthen .. vist sig umuligt at tage Drejet i Indsejlingen. *Pol.⁸1907.1. (l. br.) om en vejs (bratte) sving:* **(Kusken) vogter sit* 20 *Læs, hvor dets Vej har et Drej.* *Aakj.RS. 43. 2.2) (især dial., jf. Feilb.I.201 samt dreje 3.3) overf.:* forandring af retning; vending. De fleste Andagt fik herved et Drej; Øjnene søgte oftere de fremmede To end Præsten. *Blich. IV.224. Vor landigglade Stemning fik .. snart et andet „Drej“.* *smst.III.525. Feilb.(u.2.dreje). Drej-bas, en. se Drejebas.*

dreje, v. [draiə] *-ede. vbs. -ning (s. d.)* 30 *ell. †-else (VSO.), jf. II. Drej, Drejeri. (enyd. d. s.; fra mnt. dreien, jf. ty. drehen; best. m. Tarm, Traad || i bet. 4 har ordet nu i rigsspr. fortrængt svarre, svarre || ofte i forb. vende og dreje (i bet. 1 og 2), se vende)*

1) (*trans.*) lade (noget) beskrive en cirkel *ell. en del deraf. (jf. ogs. bet. 4. 1.1) sætte og holde (noget) i bevægelse (ligesom) om en* 40 *akse olgn.; ogs.: bevæge (noget) rundt ell. omkring; snurre ell. vende om. At dreie et Hiul, en Slibesteen. VSO. At dreie et Hiul, en Teen, om. smst. For at bevare Fiederkræet mod Glenten, sætter man det .. i et Sold og dreier derpaa dette Sold tre Gange avet om, saa kan Glenten herefter ikke see dette Kræ. *Thiele.III.61. *flittig og vims er den lillebitte Fod, | Den dreier Rokkehjulet. Winth.VI.198. (jeg havde) laaset min Dør og dreiet Nøglen to Gange om. sa. Nov.78. vi fører Stiletten .. lige ind i deres Kød og drejer til og drejer rundt og kan ikke lade være. Bang.SF.10. han sad og drejede tokronen mellem sine fingre || ofte i forb. m. præp. paa: den omvændende Musikants (kone), han, som dreier paa Lirekassens (: lirekassens sving). HCAnd.IV.27. Schand.BS.360. i et Spring havde hun kastet sig mod Døren .. og drejede om paa Nøglen, til det skar i hendes Haand. JPJac.II.225. || særlige forb. m. adv.: dreje af for noget ell. (l. br.) dreje noget af, lukke (for) noget ved omdrejning af en nøgle, kontakt olgn. (jf. afdreje 3). (hun) løb hastigt ud af Døren, som hun drejede af indvendigt fra. *Drachm. UB.358. (jf.: (han) drejede Nøglen af til***

et Sideværelse. *Schand.BS.115*). Jeg drejede af for Lyset og lagde mig i Gravmørke. *JVJens.OM.55. KLars.SA.108. dreje om for noget, d. s. saa drejede hun om for Lyset og blev siddende ganske stille i Mørket. sa. MH.239. dreje op for noget, lukke op for noget ved omdrejning af kontakt olgn. De kom hjem. Han drejede op for Lyset. smst.235. (han) drejede op for den elektriske. Chr.Engelst.LD.21. || give noget en vis form ved at dreje det rundt; sno. de Haar, som vare voxne over Munden eller paa Over-Læben, hvilke jeg havde drejet til et par brede Knebelbarter. *Robinson.I.232. nu kun i forb. m. paa: (han) sad i fem Minutter og dreiede hjælpeløst paa sit Overskjæg. Baud.OI.169. || fremstille ell. frembringe noget ved sammenfletning, sammenrulning olgn.; sn o. dreje Strænge. v. Aph.(1759). (urtkræmmeren) drejede sine Kræmmerhuse bag sin Disk. Brandes. II.70. 1.2) give (noget) en ny retning ell. stilling ved at bevæge det til siden ell. helt rundt; vende; vride. (ofte i forb. m. adv., der betegner retningen; om manøvrering af skibe: dreje et skib bi, under osv., se u. bet. 3.2). tvende døre, som kunde drejes omkring (1871: tvende bevægelige Floie). *Ez.41.24(Chr.VI). dreie et skib. Moth.D123. *En Steens forborgne Kraft at dreie Staal til Nord. Tullin.Sef.18. dreie en Vogn, en Kanon. MO. *Men spørger han derude hans Moder lider Ondt, | Saa letter han sit Anker og dreier Skuden rundt. A.Recke.P.25. Dreje Skibet ved Hjælp af Skruerne. Scheller.Mar.O.212. Han lagde for .. med en fint drejet Bold ind i Nettet. *Pol.¹⁵1919.10.sp.4. || m. h. t. legemsdele: dreie Kroppen. VSO. At dreie Hovedet bort. smst.I.459. at snoe og dreie Legemet i forskjellige Retninger under Løbet. *Gymn.(1823).27. Hauch.DV.II.165. *foran mig han svæved .. | Jeg saae kun hans Sandaler .. | Og nu og da hans Smil, | Naar Nakkens stolte Dreien | Lod skimte hans Profil. Bodt.98. dreje Fødderne udad. S&B. jf.: alle de udskaarne Hjorte stak Hovederne længere frem .. og dreiede med Halsen (nu hellere: drejede halsen). HCAnd.VI.25. smst.V.167. (nu næppe br.): dreje øjnene (i hovedet). VSO. *Hun dreied sine Øjne | Af sær Medlidenhed. Winth. HF.141. MO. dreje halsen om paa en, (se u. Hals. || (nu næppe br.) uegl. (jf. bet. 1.3). at gøre store Mirakler, dreje Veir og Vind. *Hob.Hex.IV.7. For at dreie denne skadelige Elv bort, grov han .. en dyb Grøft. Mall.SgH.531. || talem.: dreje kappen (kaaben) efter vinden, vejret; se Kaabe, Kappe. 1.3) overf. anv. af bet. 1.2. || (især ⚓) give en ny retning; vende. hvorledes han og dreier det, saa bliver dog omsider Penge Omgvædet paa al discoursen. *HHans.PD.129. *Sind, som Vind, kan dreies naar det vil. Ing.RSE.VI.110. (hun) dreiede Samtalen, idet hun spurgte H., hvorfor han ikke .. hellere havde antaget*******

den catholske Religion. *Gylb.I.211.* At dreie sin Tale hen paa noget. *MO. jf.:* Han drejede da et Smil frem. *Schand.SB.167.* || (*nu næppe br.*) udlægge ell. fortolke paa en spidsfindig ell. urigtig maade. dreie retten. *Moth.D123.* det (*er*) en hæsliq Procurator Stræg at dreje Loven saaledes. *Holb.HAmb.III.2.* Man kan . . dreje (*bibelsens*) Bogstaver saalænge, til vor Tidsalders Oplysning er lagt ind i dem. *Horreb. II.237.* *Hvor listigt vidste han at dreie Sagen! *Oehl.AV.48. MO. jf.:* jeg skal . . nok søge at dreje dend Artikel (o: i loven) om, hvor vel dend er klar nok. *Holb.II.J. V.7.* Landet blev . . opfyldt med Spaadomme, og alle Prophetier bleve drejede til denne Tiid (o: udlagt som sigtende til denne tid). *sa.JH.II.562.* || *m. person-obj.* Han søgde . . at dreie (o: „drage“) sin unge Lærling derfra. *Mall.SgH.598.* (*han*) gjorde sig dem forbundne for at dreie dem efter (o: faa dem til at handle efter) sine Hensigter. *smst.695. nu især (dagl.):* faa til at opgive meninger, krav olgn.; omstemme. *Blich. (1920).VI.73.* Pigerne snakker om, at der ofte er Rivninger imellem dem, og at det altid ender med, at Sønnen kryber til Korset. Det tror jeg gærne; den Gamle er nu ikke saadan at dreje. *Sødb.KP.49.* (*nu næppe br.:*) narre; bedrage. *Holb.NF. Fort.13.* *En Muus den beste Jæger | Nu veed at dreje, og at bruge Svig mod Svig. *sa.MpS.278. 1.4* (*vistnok udviklet af bet. 1.2; jf. no. dreia til ein, slaa til en, holl. draai, slag, ørefigen; dagl.*) i *udtr. som dreje (en) en lussing, give (en) en lussing. NMøll.K.140.* han drejede ham en ordentlig en |

2) *refl. 2.1* (*jf. bet. 1.1*) bevæge sig i en cirkel; løbe, snurre rundt; rotere. Hiulene i et Uhrværk, der kun dreie sig i den føreskrevne Gang. *Mynst.Betr.I.303.* Da hans Øje uvilkaarlig faldt paa en Blomsterbutiks Vinduer . . følte han Alt dreje sig rundt om ham. *Schand.SB.191. uegl. (jf. bet. 2.3):* en evig, forundfattet Bestemmelse, efter hvilken Alt dreier sig i sin ordnede Gang, som Kloderne histoppe efter de uforanderlige Love. *Mynst.Betr.I.189. m. overgang til bet. 2.2:* Han dreiede sig om paa Gulvet som en Top. *VSO. *Som et svævende Fnug, | Kan hun neie sig | Og dreie sig | Paa Foden. Winth.SS.19. 2.2* (*jf. bet. 1.2*) forandre sin retning ell. stilling; vende sig. Vinden drejede sig. *Høysg.S. 82.* Fløiet dreier sig efter Vinden. *VSO. *Søvnløs har jeg ligget hele Natten . . har dreiet | Utaalmodig mig paa Leiet. Hrz.D. II.73.* Drej dig . . sagde Mama til dig, der havde Kjolen paa igen. *Bang.L.11. 60* | dreje sig 'om, gøre en halv omdrejning; vende sig om. drej dig om, saa jeg kan se, hvordan jakken sidder i ryggen! | talem.: dreje sig efter vinden, se Vind. 2.3) *overf. anv. af bet. 2.1.* | † om personer: bevæge sig; færdes; leve. *Stephanius.*

Nomenclator Latino-Danicus. II. (1726).219. min Skiebne vilde, at der i den Kredts, hvori jeg dengang dreiede mig, ikke var et eneste Fruentimmeransigt, der . . kunde frembringe et . . oppuntrende Smil. *Ev. VIII.102.* || i *forb.* | dreje sig om noget (nogen), have noget til sit midtpunkt; være bestemt af; rette sig efter; afhænge af; gælde. Derom dreier sig deres hele Liv. *Mynst. (MO.).* Det Begreb, hvorom alt dreier sig i Christendommen . . er Tidens Flyde. *Kierk.IV.360.* (*de søgte*) bort fra Huset, hvor de tidligere havde indtaget den første Plads, og hvor Alt havde drejet sig om dem. *Schand.O.I.178.* Derfor drejede alle hendes Tanker og Drømme sig evigt og bestandigt om ham. *JPJac.I.67.* Det drejede sig om Minutter. Ja, om otte Minutter skulde Tæppet gaa. *Bang.SF.131.* der var slagsmaal paa gaden; det drejede sig om et pigeaar | „Du kunde vel ikke laane mig nogle penge?“ — „Hvor meget drejer det sig om?“ — „Ti kroner.“ | om udtalelse, samtale olgn.: handle om. Hele Skriftet dreier sig i Experimentets Afsidshed om mig selv. *Kierk.VII.537.* *Paa Vejen talte vi op og ned; | Om Vejret først det sig drejed, | Men siden blev det om Kærlighed. *Bogh.D.II.309. jf.:* fire . . Billeder, som dreie sig om (o: behandler emnet) Frelserens Fødsel. *Høyen.AD.963. sp.2. 2.4* (*nu l. br.*) *overf. anv. af bet. 2.2:* forandre sig. *Holb.Vgs.(1731).I.6. (efter at)* Geistligheden begyndte at faae Smag paa Velstand og gode Dage, maatte Religionen dreje sig derefter. *sa.Kh.a2^v.* Stemningen i Underhuset drejede sig. *Brandes. IX.526.*

3) *intr. 3.1* *W d. s. s. 2.1.* Vognhjulene dreiede. *HCAnd.VIII.145.* Uhret sagde: „dik! dik!“ og Viseren dreiede. *smst.V.363.* *Kometer saas fyge og feje, | og Verden begyndte at dreje. *Bergstedt.III.87. jf.:* *Dansens Takter mases af hans Indadtær | og drejer med Pæ' Sivensak, som danser der. *Aakj.LivogSang.(1916).74. samt:* det blomstrer og visner og visner og blomstrer i en evig Dreienom; der er Undergang i Livet, — Liv i Undergangen. *Oversk. II.152. 3.2* (*jf. bet. 2.2*) bevæge sig bort fra sin oprindelige retning; foretage en svingning; bøje (5); svinge (*især om færdselsretning, m. adv. ell. præp. til at betegne retningen*). *Da dreied (o: vendte om) ved Løbsens Ende | Den Dverg, og mødte Thialf. *Oehl.NG.61.* Med disse Ord dreiede han atter mod Vesten, og sporede Hesten. *Blich.(1846).V.42.* *Veien dreied nu fra Stranden. *Heib.Poet.II.127.* *Nu dreied Vognen om en Bakkes Top. *CKMøll.SD.305.* *jeg naa'de til Østerbro, | til Kroen, hvor Vejen drejer. *Sødb.GD.59. jf. (uegl.):* Hovedet (*paa en buste*) drejede stærkt til Siden. *Pont.LP.VIII.175.* vinden dreier. *Moth.D123.* Vinden drejer til venstre, mod Solen. *Wolfh.MarO.446. billedl.:* Han

svinger som en Perpendikel, han drejer som en Vejrhane. *Hørrup. II. 106.* || dreje af, (pludselig) tage en ny retning; bøj af (jf. afdreje 1). Han støder an paa alt hvad der møder, naar det ikke selv dreier af. *Mall. (1795). 357.* *Han vilde ind, men dreiede af igjen, | Idet han saae mig. *Thiele. Romantiske Dramer. (1860). 173. HCAnd. XII. 194.* hun drejede af ned i Haven. *JPJac. I. 162.* vi holdt hvil, hvor bivejen drejer af fra hovedlandevejen | overf.: man (kan) jo søge at undgaa Stormen i sin Sjæl ved at dreje af for det Onde, naar det rejser sig i Ens Natur. *VBeck. L.K.I. 225.* dreje om, tage en anden retning; bøje om, af; ogs.: vende om. Gaden er nok lige, men naar den har ende, maa mand jo dreje om til en anden. *Hob. Jean. III. 2.* Vinden drejer om. *Høysg. S. 227.* *Hver, der faaer .. Øie paa mig, | veed net at dreie om ad anden Gade. *F. Guldb. SS. III. 371.* De vare komne paa en gal Vei, og maatte altsaa dreie om igjen. *VSO.* *hvor Stien dreier om | Og bag om By sig sniger. *Winth. Haandt. 102.* „Drej om ad lille Kongensgade —“ (revyise fra 1890'erne). *Arbejdersrens Almanak. 1918. 51.* || spec. † m. h. t. manøvrering af skibe (ofte m. overgang til bet. 1.2): *Moth. D123.* *Vi hilser med vort Ære-Skud, | Og lar ad Søen dreie. *JFris. 3.* (skibet) behøver (hverken) at luv, eller dreje for (andre skibe). *SøkrigsA. (1752). § 699.* Skibet kan ikke dreje saa krapet eller kort. *Scheller. MarO. 212.* især i udtr. som dreje af, svinge et skib bort fra vinden ell. kursen. *Moth. D123.* *Scheller. MarO. 212.* jf.: Saa ophørte Nannas Gang i Smedien. Hun behøvede ikke noget endeligt Udbrud af Smedens Vrantenhed; hun „drejede af“ idet. *Drachm. PV. 123.* dreje bak, se u. II. bak 1.1. *Harboe. MarO.* dreje (et skib) bi, se II. bi 1. *Harboe. MarO.* *De prajede Smakken. Den drejede bi. *Drachm. SH. 59. Sal. III. 1030.* overf.: *PA Heib. US. 255.* dreje op mod søen, op i vinden olgn., svinge (stønnen) op mod søen, vinden. *Scheller. MarO. 212.* dreje til, d. s. s. dreje under. *Harboe. MarO. Sal. 3 VI. 403.* dreje til vinden, gaa over fra rum sejlads til at sejle bidevind. *SøLex. (1808). 39.* en dansk Krigs-Skonnert .. løb os agterom, dreiede til Vinden i Læ. *JJPaludan. Er. 57. Drachm. PV. 49.* *Scheller. MarO. 212.* dreje under, † lægge et skib (under høj søgang) saaledes i forhold til søen, at det arbejder saa lidt som muligt (jf. underdrejet). *Drachm. KK. 67.* *Scheller. MarO. 212.* m. obj.: „Vi faar dreje hende under!“ sagde Kaptajnen. „Hun arbejder altfor svært i denne Søl!“ *Drachm. PV. 141. 3.3* (videre udvikling af bet. 3.2) i udtr. som gagen, hyren drejer (fra en bestemt dag), † gagen begynder at „løbe“, regnes (fra nævnte dag); ogs.: gagen „løber“, be-regnes. Turen varer 2 Maaned. Gagen 200 Kr. pr. Md., drejer fra Paamønstringsda-

gen. *BerTid. 91/16. 1907. M. Till. Nr. 1.1. sp. 5.* opbringes Skibet eller gaar det tabt ved en ved Krigen forarsaget Ulykke, drejer saavel Hyre som Krigstillæg, saalænge Flaget bevarer neutralt. *Ugeskr. f. Retsv. 1916. A. 502.* maaneden drejer, † maanedens gælder som lønningsperiode (fra en bestemt dag); maanedshyren „løber“ (fra den nævnte dag). *Harboe. MarO. 9.* April. Maaneden begynder at dreje. Jeg har Hyre som Skibsdreng med 5 Rbd. i Maaned. *Drachm. PV. 115.* *BerLiisb. S. 28.*

4) (videre udvikling af bet. 1.1) tildanne et stykke træ, horn, metal olgn. (v. hj. af drejestaal), idet det hurtigt føres rundt paa drejebænken; ogs.: forfærdige ting af træ, horn, metal paa den nævnte maade. 4.1) (fagl.) i egl. bet. jeg skulde dreje ham et Pibe-Huus. *FrHorn. PM. 8.* drejede Daaser. *Klevenf. RJ. 141.* Dreje Fløyter. *Høysg. S. 50.* *Hallager. 107.* højryggede Stole med drejet Træværk. *Schand. VV. 45.* || uden obj. Han kan dreie godt, kunstigen. *VSO.* Han kunde snedkere og dreie. *Hauch. MfB. 85.* *Host. US. III. 16.* i forb. m. i: Han kan dreie .. i Rav, Elfenbeen. *VSO.* man forstod ikke blot at dreje i Træ, Ben .. men ogsaa i Metal. *LaCour & H. Holst. Meneskeaandens Sejre. (1904). 85.* || (pott.) tildanne en klump ler olgn. paa drejeskiven. Pottemageri er Fremstilling .. af alle Haande drejede Lerkar. *Sal. XIV. 586.* || talem.: dreje (en) en knap, en (voks) næse, se Knap, Næse, Voksnæse. 4.2) part. drejet brugt som adj. i sammenligninger ell. uegl., især m. h. t. legemsbygning. Han seer ud, som han var drejet (o: han er velskabt). *Leth. (1800).* han havde et Par af de meest velsignede Øine, og var overalt som han var dreiet. *Grundtv. Snorre. III. 147.* Der var dog ikke en ond Tanke i dette lille, kjønne Hoved, i denne vel drejede Krop. *Schand. VV. 197.* jf.: Noget efter kom en Grævlingehund løbende paa sine drejede Ben. *Drachm. VT. 291. 4.3* || overf., m. h. t. udtalelse olgn.: fremsætte i en smuk, udadtil ell. kunstlet form. *Complimenter forstaaer jeg vel daarligt at dreie. *Oehl. T. 157.* *han er en Ven | Af Seneca, der dreier Antitheser. *Hanch. DV. I. 147.* et lille, nydelig dreiet Afslag. *Hrz. IX. 85.* Da hun havde faaet Fraserne drejede færdig, var hendes Taarer fangede af Sløret. *Schand. IF. 76.* jf.: Vers .. traditionelle og veldrejede. *Høysk. Bl. 91/2. 1920. 274.* || i forb. m. paa: han stod og drejede paa mange dristige Vendinger, som han alligevel ikke turde give Lyd. *JPJac. II. 91.* Anton bukkede stift og drejede paa et Par Talemaader. *Pont. M. 116.*

60 **Dreje-**, i ssg. (især ell. fagl.) af dreje 1, 3 og 4; jf. Drejer-. **-aksel**, en. [4] aksel paa drejebænkens spindelok; spindel. *OpfB. 3. III. 31.* **-basse**, en. [1.2 ell. 3.2] (foræld.) svingbasse; drejekanon. *Drejbas. vAph. (1759).* **-bor**, et. [1.1] alm. bor, der drejes om en akse; druebor (mods. Stødebor). *vAph.*

(1759). *Sal.*III.387. **-bord**, et. [4] vandret underlag (paa en drejemaskine), hvorpaa arbejdsstykket hviler, idet det føres rundt (jf. -skive). *OpfB.*³III.34. **-bro**, en. [1.2 ell. 3.2] bro, som kan svinge i vandret retning om en aksel; svingbro. *MO.* *OpfB.*³13. 168. *Trap.*IV.71. **-bue**, en. [1.1] bue af fiskeben, spanskør, elastisk staal olgn., som bruges til at sætte et bor, en spindel olgn. i en drejende bevægelse. *FRFr.*KA.174. *Urmageri.*12. **-bænk**, en. [4] værktøjsmaskine til drejning af træ, metal olgn. (jf. Drejerbænk og Drejemaskine 2). *Moth.*D123. *VSO.* *MO.* *OpfB.*³III.27. **-dør**, en. [1 ell. 3] dør (bestaaende af fire korsstillede fløje), som er drejelig om en lodret akse. (man fortæller) Hotellet gennem Vestibulens nye, store Drejerdør. *Pol.*²⁰/₅1903.2.sp.6. *Hag.*III.249. **-fyr**, et. [1.1] (l. br.) blinkfyr. *S&B.* D&H. **-hage**, en. [4] et slags drejestaal af form som en hage (jf. Drejerhage). *Hannover.* *Tekn.*223. **-hals**, en. [1.2] († *Drej.* *Nath.*III.96). ♀ vendehals, *Jynx torquilla L.* (jf. Bygfugl). *Moth.*D123. *EPont.*Atlas.I. 618. *VSO.* *Sal.*XVII.142. **-hjerte**, et. [4] (ur.) en slags medbringer (paa drejestol), som i formen minder om et hjerte. *Urmageri.* 20. **-jærn**, et. [4] jærnværktøj, som bruges ved drejningen; drejestaal. *Moth.*D124. *PA Heib.*US.535. *LandO.*I.570. **-kanon**, en. [1.2 ell. 3.2] ✕ lille kanon, som kan drejes om en top paa midten; svingbasse (jf. -basse). *Aller.*I.916. **-klaver**, et. [1.1] (foræld.) ♪ klaver m. en trævalse, som under omdrejning lader smaa hamre slaa paa strenge (jf. -lyre). *Musikkat.*107. **-kors**, et. [1.2] spærreindretning (fx. ved baneovergange) bestaaende af en lodret stolpe m. et trækors, som kan omdrejes. *Pol.*¹²/₁1911.9. *DSB.*Banebygn. 43. **-krans**, en. [1.2] (mol.) krans paa toppen af en vindmølle, hvorpaa „hatten“ hviler, og hvorpaa den kan drejes. *Feilb.* **-kunst**, en. [4] (jf. Drejerkunst). *vAph.* (1759). *MO.* Drejekunsten skal være opfundet af Grækerne. *laCour&H.* *Holst.* *Menneskeandens.* *Sejre.*(1904).84. **-kurve**, en. [1.2] (jærnb.) sporsystem, hvorved lokomotiver, vogne, tog osv. kan vendes. *Sal.*³VI.405. **-lad**, et. [4] d. s. s. -bænk (jf. Drejerlad). *Moth.* D124. (hun) fortæller, at De drejer saa nydeligt, og at De har et Drejelad her i Huset. *Hostr.*US.III.16. *JPJac.*I.158. *Wagn.* *Tekn.*222. **-led**, et. [1.2 ell. 3.2] (anat.) led af en saadan beskaffenhed, at de to sammenstødende knogler kan bevæge sig om en akse, der ligger paa tværs af vedkommende legemdel (jf. -muskul). *Panum.*170.

drejelig, adj. [ˈdraiəli] (⊞ ell. fagl.) især til dreje 1 og 3: som kan bevæges ell. bevæge sig om en akse; som kan drejes. *VSO.* *MO.* Over Staffellet . . en Lampe paa drejelig Arm ud fra Væggen. *Esm.*III.123. *Wagn.* *Tekn.*34. Hjulene ere enten alle fast anbragte paa Akslerne, eller alle drejelige om disse. *Landm.*B.I.286. *Værkt.*Mask.53.

Dreje-lyre, en. [1.1] (foræld.) ♪ d. s. s.

-klaver. *Aller.*I.916. **-maskine**, en. 1) [1.1] maskine, som sætter en anden (store) maskine i bevægelse (jf. Dampdrejemaskine). *Tekn.*MarO. 2) [4] maskine til drejning af træ, metal osv.; spec. (mods. -bænk og -stol) om store ved elektricitet drevne værktøjsmaskiner (især til drejning i metal). *Hannover.* *Tekn.*233. *OpfB.*³III.34. **-mejsel**, en. [4] d. s. s. -staal. *Sal.*³VI.413 || spec. om det flade, til stævning anvendte, drejestaal. *Haandr.*283. **-muskul**, en. [1.2 ell. 3.2] (anat.) muskel, som udfører drejningen i et drejeled (rotator). *Panum.*170. † **-ord**, et. [1.2] (gram.) ord, som kan udlægges paa flere maader ell. betyde flere ting paa en gang; tvetydigt ord; homonym. *Lungebek.*(*VSO.*). *Høysg.*2Pr.12. 13.16. *sa.*AG.108. **-orgel**, et. [1.1] (efter ty. drehorgel; nu næppe br.) lirekasse. *GF Ürsin.*Uhre.(1843).170. **-patron**, en. [4] cylinder paa en drejebænk, hvori arbejdsstykkets ene ende fastgøres. *Tekn.*MarO. **-pille**, en. [1.2] broppile, hvorom en drejebro svinger; svingpille. *Sal.*³VI.410.

Drejer, en. [ˈdraiə] *Dréjer*. *Høysg.*A G.142. (nu kun dial. *Drejere*. *Funch.*MarO. I.154. jf. *Kort.*§139). *st.* **-c.** (ænyd. drejere i bet. 2; fra nt. dreier, afl. af dreien, se dreje 1) i bet. 2 egl. sa. ord som familienavnet *Dreyer*, *Dréjer* [ˈdraiə]; i sa. bet. har ordet i rigsspr. fortrængt *Svarver* 1) til dreje 1. 1.) til dreje 1.1 || (reb.) mand, der drejer det store hjul paa en rebslagerbane. *D&H.* || (sj.) haandsving (fx. paa en lirekasse). *Saa vil jeg da forsøge, | Skjøndt Dreieren er trang, | (om) Min Lire end har Klang. *Winth.*XI.56. 12) (jf. andreje 1) † til dreje 1.2: en rund, tilspidset træstok, der fx. bruges ved arbejde paa takkelagen. *Harboe.*MarO. *Funch.*MarO.I.154. *Scheller.*MarO.212. 2) til dreje 4: haandværker, som drejer i træ, horn, metal olgn. *Glarkestere*, *Dreyere* og *Skruemagere.**Holb.*Berg.9. *Fr.*Horn.PM.12. hendes hvide (falske) Tænder giøre Dreieren Ære. *Rahb.*Tilsk.1791.256. de sædvanlige Dreiere . . som gemeenlig kaldes Rokkedreiere. *Hallager.*127. Under Borgerskab eller Næringsbeviis . . paa at være Dreier indbefattes hvad der henhører under Kunstdreierne samt Blokke- og Rokkedreiere. *Lov.*²⁰/₁₂1857. §18f. *Telef.*B.1920.sp.3023. || (pott.) person, som passer drejeskiven og tildanner lerklumpen. *Sal.*²VI.411. || (maaske egl. et helt andet ord, se u. Drejerkammer; foræld.) person, som havde opsyn m. drejerkammeret. *Troels.*L.X.43. **Drejer-**, i ssgr. (fagl.) af Drejer 2 (jf. Dreje-; af de mange ssgr. kan, foruden de ndf. anførte, nævnes: Drejer-arbejde, -haandværk, -lav, -lære, -lærling, -mester, -svend, -værksted.

-bænk, en. d. s. s. Drejebænk. *Adr.*²⁰/₁1762. sp.9. *Hauch.*MfB.101. Byfogden har selv drejet mig (?: toppen), han har sin egen Dreierbænk. *HC.*And.V.295.

Dreje-reb, et. [1.2] † tov ell. kæde, hvorved ræerne hejses, naar sejlene skal sættes.

Moth.Conv.D66. VSO. Funch.MarO.II.28. Drachm.STL.263.

Drejerhage, en. d. s. s. Drejehage. *Wagn.Tekn.224.*

Drejeri, et. flt. (i bet. 2) -er. vbs. til dreje, især til dreje 4. 1) det at udføre drejerarbejde; drejerhaandværk; drejerkunst. (*Fr.V.har*) lært Drejeriet . . paa Rosenborg opbevares en af ham . . udført lille, rund, drejet Ravdaase. *Tidsskr.f.Kunstindustri.1892.107.* 2) sted, hvor drejervirksomhed udøves; (større) drejerværksted. *Telef.B.1920.sp.3024.*

Drejer-kammer, et. (maaske en omdannelse af ænyd. dreselkammer, skatkammer, idet 1. led er opfattet som ty. drechsel-, drejer- (jf. Dressel); jf. Drejer 2 slutn.; foræld.) værelse paa kgl. slotte, hvor kongen opbevarede sine brevskaber, penge olgn., og hvor han havde sit drejelad. *Troels.L.III.94. Sal.²VI.410.* -**kniv**, en. d. s. s. Drejestaal. *Sal.V.477.* -**kunst**, en. (jf. Dreje-). *Tidsskr.f.Kunstindustri.1892.103.* -**lad**, et. d. s. s. Drejebank (jf. Drejelad). *Hallager.269. Oehl.Hr.S.259. Drachm.VT.288.* || (pott.) apparat, hvor lerkar olgn. tildannes (jf. Drejerskive 2). *Bergs.GF.I.26.*

Drejer-rør, et. [4] halvcylindrisk drejestaal; skulpe (skylp). *Haandv.282.* -**scene**, en. [1.2 ell. 3.2] (teat.) teaterscene, som kan dreje sig i vandret retning og rumme flere sceneopstillinger paa een gang. *Brandes.F.383.* (markerne) bevægede sig rundt forbi ham — som Bagtæpper paa en uhyre Drejescene. *AKohl.MP.I.34.* -**skive**, en. 1) [1.2 ell. 3.2] skive ell. platform, som kan drejes rundt. de bestilte Varer (kom) rullende ind fra Kjøkkenet paa en Drejerskive. *Markman.Fortl.60.* Man bliver saa anbragt paa dette Højdepunkt (o: et udsigtspunkt) som paa en Drejerskive og keder sig som paa et Panorama. *Vilh.And.AD.96.* Drejerskive med levende Billeder. *Legeb.II.75.* || (jærnb.) omdrejelig skive m. spor, v. hj. af hvilken lokomotiver og vogne kan vendes og spor, som ligger i vinkel m. hinanden, forbindes (jf. -kurve). *OpfB.²II.115. DSB.Banebygn.65. billedl.*: Det er faldet i min Lod at træffe sammen med Strindberg netop paa Tider, da afgørende Vendinger fandt Sted i hans Aandsliv. Jeg har mere end én Gang set ham paa Drejerskiven, hvor Lokomotivets Retning forandres. *Brandes.F.272.* || †, ✕ drejelig platform, der tjener som underlag for en ell. flere kanoner. *Wolfh.MarO.282. Scheller.MarO.212.* || (sj., spøg.) om gulvet i en dansesalon. Er et maaske Dig eller mig, som har valset sig platfodet paa Drejerskiverne? *FrSkousbo.EnSamfundsfejende.(1911).133.* 2) [4] (pott.) træskive, hvor-paa lerkumpen tildannes (jf. u. Drejer 2, Drejerlad). *OpfB.³III.1.203. Sal.²VI.411. Feilb.* -**spaan**, en. [4] spaan af træ, metal osv., som fremkommer ved drejning. *Haandgern.229. OpfB.³III.1.36.* -**staal**, et. [4] staalværktøj til brug ved drejning (jf. -jærn).

Haandv.274. OpfB.³III.1.28. -**stol**, en. 1) [1.2 ell. 3.2] (l. br.) drejelig stol; skruestol. en af vore lærdeste Jurister, hvis Studeretid hengik paa en Dreiestol mellem Skrivebordet og Spisebordet. *Dauids.KK.412.*

2) [4] drejebænk. *Herdsl.TT.I.361. vAph.(1759).* || nu kun om en meget lille drejemaskine, som især benyttes af urmagere. *Urmagari.19. Sal.²VI.413.* -**strom**, en. [3.2] (fys.) trefaset vekselstrøm. *Christians.Fys.210.* -**syg**, adj. [3.2] (l. br., spøg.) som har drejesyge. Sangerinden . . havde mistet al Besindelse og tumlede som et drejesygt Faar i Kulissen. *Bang.S.337.* -**syge**, en. [3.2] (vet.) hjernesygdom (især hos faar), som forårsager ejendommelige drejningsbevægelser. *M.O. LandbO.I.460. CGram.Husduen.(1910).150. SjællBond.87. overf.:* Dette Anfald af politisk Drejesyge blev hurtigt fulgt af et andet og tydeligere Tilfælde. *PLaurids.S.III.113.* -**taarn**, et. [1.2 ell. 3.2] †, drejeligt kanontaarn. *Wolfh.MarO.272. AKohl.MP.I.181. Sal.²VI.414.* -**tov**, et. [1.2] †, d. s. s. reb. *VSO.* -**tromle**, en. [1.2 ell. 3.2] (l. br.) to-ell. firefjædet drejelig indretning, som fx. anvendes i billethuller olgn. *Pol.²no1914.Aft.4.* -**tøj**, et. [4] (haandværkerspr.) koll.: alle de til drejning nødvendige redskaber. *VSO.* -**vægt**, en. [1.2 ell. 3.2] redskab (af form som en vægt) til bestemmelse af meget smaa elektriske og magnetiske kræfter; snøvægt. *Sal.XVI.303.* -**værk**, et. 1) [1.1] (dagl.) værk (fx. i et elr.), som sætter noget i bevægelse. jf.: *Selskabets Gang vil have noget glattende. | Form er dens Smørrelse. Dets Drejeværk | vil, vi som Hjul skal glide i en smattende, | en upersonlig Olje. *Marton.HB.30.* || talem.: det (hele) gaar med lodder og drejeværk, det gaar vilkaarligt til, gaar med lodder. 2) [4] 2.1) (nu l. br.) drejet arbejde. *Moth.D124. VSO. 2.2)* d. s. s. -maskine. *Hannover.Tekn.233. Feilb. Pol.²no1920.II.sp.1.*

Drej-hals, en. se Drejehals.

Drejl, et ell. (l. br.) en (*Funke.(1801). II.654.*) [drai'ɪ] flt. -er. (ænyd. dregel, drell; fra nt. drell; oprindelse usikker; jf. Dvælg || vistnok paa virket i form af dial. drejle, drægle (*Feilb.I.201.211.*), æda. dræghæl (*Harp.Kr.94.*), oldn. dregill, baand, strimmel, se draget) mønstret lærred, opr. kun fremstillet af hægarn, nu ogs. af hamp og bomuld. *Adr.⁵/2 1762.sp.6.* *Dækketøi . . af det fineste Dreiel. *Riber.II.53.* de spinde ikke, de væve ikke, de samle heller ikke Dreiel i Linnedskabe. *Ing.EF.V.23.* *Hun vanded der sit Lærred, sit Garn og sit Dreil. *Winth.VI.258.* Dynen . . af Gaasefjer og hjemmegjorte Drejler. *Bang.Udv.33.* Haandklædetøjer og Duge-tøjer benævnes . . i Vævningen „linnede Drejler“. *VæverB.75. VareL.²181.* || i gen. m. bet.: af drejl. Dreiels Dug, Serviet. *VSO. Feilb.* -**Drejlspapir**, et. (fagl.) en slags papir, som ligner drejl. *Haandgern.407.*

Drejning, en. [drai'ning] flt. -er. vbs. til dreje. 1) (jf. II. Drej 1) til dreje 1. *vAph.*

(1759). VSO. 1.1) til dreje 1.1. Mølleren .. foretog den Dreining (af møllens hat), som var nødvendig paa Grund af at Vinden havde vendt sig. *Gjel.M.372*. drejningen af haandsvinget | 1.2) til dreje 1.2. *en Dreining af Roret | Kan bringe ham og hans Fartøi paa Klipper. *Hrz.XI.71. Gymn.(1828)*. 41. hun bevægede den magre Hals endnu hurtigere i sælsomme Dreininger. *HCAnd. VII.220. Aakj.VF.230. 1.3) (sj.) til dreje 1.3* denne tilsigtede Dreining af mine Udtalelser. *DagNyh.^{1/2}1918.5.sp.6.* 2) (jf. II. Drej 2) til dreje (2 og) 3: Proprietæren gjorde en Dreining paa Støvlehælen. *Schand.BS. 133*. med Vindens Dreining følger i Almindelighed Temperaturspring og andre Vejrforandringer. *Frem.DN.153*. Skibet var i Dreining. *Scheller.MarO.212*. || drejet, krum form; bøjning. hendes Næse .. havde en saadan kæk lille Dreining opad. *Bang.S.210*. || sted, hvor vejr olgn. drejer. *til altid vid're Udsigt | Veiens Dreininger dem førte. *Pal M.ND.167. JPJac.II.169*. De var naaet til Drejningen ved Kroen. *Bang.T.23*. Skibet kan ikke tage denne Dreining (dette Knæk) i Kanalen. *Scheller.MarO.212*. 3) (fagl.) til dreje 4. CVarg. *Farve-Bog.(1773).102. Hannover.Tekn.220. TroelsL.III.94*.

† **Dreling**, en. (jf. ænyd. drilling; fra nt. dreeling, ty. dreiling; afl. af drei, tre; jf. Søsling) en tysk mønt = 3 pfennig. I beholder ikke en Daler af jeres Midler .. Ikke en halv Skilling, ikke en Hviid, ikke en Dreling. *Riis.ED.H1r*.

Dreng, en. [drɛŋ] dræng. *Høysg.AG.58*. ft. -e ell. (nu kun dial.) -er (*Pont.LP.I.39*. *Feilb. Kort.159. Thorsen.74*). (glda. d. s., jf. æda. leghædræng, tjenestekarl, rum. dræng (i bet. 1), sv. drång, no. dreng, tjenestekarl, oldn. drengr, (ung) mand, tysk stok; grundbet.: stok, stung olgn. (se bet. 6.2), jf. oldn. drangr, spids, opretstaaende sten ell. klippe; vist besl. m. III. drage; m. h. t. bet.-udviklingen jf. Bengel, Knippel, Prygl || bet. 5 er allr. udviklet i glda. (*Dyrerim.58.61*), men bliver først alm. i 18. aarh., ænyd. glda. har i reglen i denne bet. lidhen dreng olgn.; i bet. 4 har ordet fortrængt æda. sven, oldn. sveinn, i bet. 5 æda. svenbarn, oldn. sveinbarn; jf. Dengse)

1) (foræld., især poet.) (ung) kriger; helt. *vi har hørt af (o: om) Kong Holgers Mænd: | ere raske unge Dreng. *DFU. nr.5.7*. *Danmark deiligst vang og vænge, | Lukt med bølgen blaa, | Hvor de vakre voxne dreng. | Kand i leding gaa. *LKok. (PSy.Viser.(1695).584)*. *Tappre Dreng, som Krig forstaaer. *Oehl.L.II.3*. Jeg kjen- der Eyvind for saa god en Dreng .. at han ikke bringer os Hørsagn, uden det er sandt. *PMøll.I.202*. *Listet var i Mulm og Nat | hid den tyske Hær, | knap de danske Dreng. | fik Tid at spænde Sværd. *Ploug.I.103*. jf. (m. overgang til bet. 2.2): *de gamle Dreng. | Som blev graa i Hildes Leg. *Grundtv.BrS.I*.

2) om voksen mandsperson i alm. 2.1) mand; i ft.: folk; nu kun (dial.) i narve paa visse grupper af personer, beboerne af visse (mindre) omraader olgn. de „Fagsbøl dreng“ (om en familie fra Fausbøl). *Feilb. Rersø Dreng. de Revsnæs Dreng. de Hads-Herreds Dreng. DST.1914.35*. 2.2) i udtr. en gammel dreng (jf. u. bet. 4.3). 1. (dial.) en gammel ungharl. *Esp.52. Feilb.* 2. gammel (og erfaren) mand; klog (dreven) fyr. *Moth.D125*. *Smukke Koner | Kan I bedaae med jer Snak, i mig. | Jeg er en gammel Dreng. *Oehl.C.156*. *det er en gammel Dreng. | Som saa', hvad vore Fædre os fortalte. *Grundtv.PS.IV.399. Hostr.DD. 44*. nu (især jarg.) næsten kun m. (nedset.) bet.: levelysten person; soldebroder. han forstaaer at svinge pokalen, han er en rigtig gammel dreng |

3) ung mand ell. knøs, som staar i lære-ell. tjenesteforhold til en anden. 3.1) (foræld. undt. i talem. (se ndf.) samt i bornh. i bet. „tjenestekarl“ (*Esp.52*) i al alm.: person, som er i tjeneste hos en anden, dels om en, hvis arbejde mest er udendørs, i gaard ell. mark olgn.: karl, dels om en, hvis arbejde mest bestaar i personlig opvarkning olgn.: tjener. *Om Du vilt Tiden vide, | Husbonde, Pig' og Dreng, | Da er det paa de Tide, | Man fører sig til Seng. *Vægtvers. Kl.10*. *Imidlertid jeg raaber paa | Min Dreng: Lad Glasset fylde. *Reemb.I.53*. „jeg er Magisterens Tiener, som staaer her.“ — „Serviteur Hr. Magister, om Forladelse. Jeg tog hans Dreng for Magister.“ *Hob. LSk.III.6. sa.Vgs.(1731).III.5. sa.Skiemt. B8r. Forordn.^{1/2}1750.84.1*. en Gevaldiger med sin Dreng, som fængsler de Straf- skyldige. *Hallager.50*. *I Skanderborrig Enge, | Alt ved den blanke Sø, | Der gaae de Piger og Dreng. | At slaae og rive Hø. *Büch.D.II.81*. *Tidt nægtes Herren, hvad man ødsler paa hans Dreng. *smst. 205*. || nu kun i ordspr. ell. talem.: være ens dreng ell. dreng for en, være (som en) tjener for en; være rede til at adlyde ens befalingerne, anmodninger olgn.; springe for en. *Moth.D126*. *hun feier Gulv, er Alles Dreng. *Iia.Fibiger.Digtninger.(1867).19*. Paa Fattiggaarden havde Jørgen været alles Dreng og faaet mere Prygl end Mad. *AndNæ.M.86*. „Vil du tage det brev med?“ — „Nej, tror du, jeg vil være dreng for dig.“ | drengs dreng, (nu især dial.) egl.: den ringeste tjener i et hus (*Moth.D126*); person, som staar under den tjenende og gaar ham til haande. Hos Bertel havde han været Drengs Dreng og ejed ikke Hunds Ret. *Aakj.VB.158. Feilb. ordspr.*: Det er ondt at være Drengs Dreng og Spindekones Terne. *Mau.1319. PalM.II.III.203*. 3.2) om ikke-voksen person, der staar i tjenesteforhold til en anden. Jeg var nu atten Aar gammel, følgelig allerede alt for stor til at tiene en Kiøbmand eller Advocat som Dreng. *Robinson.I.7*. det første jeg kom her-

over fra Jylland, kom jeg til at tiene for Dreng hos en Hosekræmmer. *Wivet.D.100.* nu næsten kun som forkortelse for Bydreng samt (især dial.) om tjenestedreng paa landet: Alle Tjenestekarle og Drengse, som til Bonde-arbejd ere antagne. *DL.3—19—9.* Abraham . . tog to af sine Drengse med sig, og Isaak sin Søn. *1Mos.22.3.* *Den Herremand slog sine Bønder i Flæng, | og Bonden sin Karl, og Karlen sin Dreng. *Hostr. SpT.III.14. Feilb. 3.3* ung mand, som lærer et haandværk; læredreng (mods. Svend). *Cit.1705.(KbhDipl.VII.749).* *Hvo der for Dreng har tient og faat sit Lære-Bref. *Holb.Paars.116. sa.Berg.282.* en retskaffen Mester her i Landet holder Svenne og Drengse. *J.Sneed.I.49.* *Jæs sto i Bøstenbennerlære, | Jæ va kons Dreng og ente mer. *Bøgh.D.II.120. jf.:* *jeg det ej saa viddt engang har drevet, | At jeg i Kunsten Dreng er blevet. *Grundtv.PS.IV.483.* || ⚓ skibsdreng. Skipperen paa en Skonnert, der sejlede til Svendborg . . tog Peter med for Dreng. *KLars.(KlareDruer.165). Gravl. Øen.50* (se u. IV. Bus).

4) person af mandkøn, der er ude over de egentlige barneaar, men endnu ikke er voksen. 4.1) *de ere arme Drengse, | Mens de i Skole gaee, som ey har Raad paa Penge. *FrHorn.PM.155.* *Han var Dreng, men stod som Mand, | Medens I var spæde. *Grundtv.PS.I.260.* *mellem Mænd en Dreng Du stod. *Blich.D.I.224.* den ene Tøffel var ikke at finde, og den anden løb en Dreng med. *HAnd.VI.36.* Vor Søn var allerede dengang en lang Dreng. *KLars.AH.185.* en gammel tydsk Doktor . . med hvem min Fader som Barn eller Dreng synes at være kommen i nærmere Børing. *HBDhp.I.5. Ew.VIII.100. ADJørg.* (BiogrLex.I.71; se u. Barn 2). || om ganske unge mennesker, især (nedsæt.) for at fremhæve, at de ikke besidder de voksnes modenhed, erfaring olgn. Hvad nom den Dreng bilde sig ind, at han i sit 22de Aar vil være Autor. *FrHorn.PM.111.* han er en ren dreng endnu | han er jo kun en grøn dreng | (nu l. br.) i forb. ung dreng, ganske ungt menneske. Unge drengse (1871: Mennesker, som slet ingen lyde var paa. *Dan.1A(Chr.VI).* en gammel Kierling, der gifter sig med en ung Dreng. *Holb.Skiemt.*)(1°. *Skjønhed, der saa let | Bedaarer gamle Mænd og unge Drengse. *PalM.IV.68.* mange af Indbruddene var forøvede . . af helt unge Drengse. *RBergh.(Tilsk.1919.II.314).* || ofte brugt i talem. som: „Jeg er lige glad,“ sagde Drengen, han gik og græd. *Mau.3088.* „Aa ja, Gu' ja,“ sagde Drengen, han skulde sige Halleluja. *smst.1330(jf.1328.1331).* Alting har ende, gid jeg ingen ende havde, sagde drengen, han skulde have prygl. *Krist.Ordsprog og mundheld.(1890).423(jf.636ff.). jf.:* „Vi“ var Operasanger N.N. . . den unge Forfatter P. W. og jeg selv, sagde Drengen. *Pol.¹⁹/s1913.8. 4.2) m. særtilgt*

henblik paa de i drengalderen fremherskende (gode ell. især daurlige) egenskaber, fx. raskhed, frejdighed ell. umodenhed, uopdragenhed. kaadhed olgn. (ogs. om voksne). (han) bad mig, at jeg skulde ikke være en ubesindig ung Dreng. *Robinson.I.5.* Trærings, eller Nars, eller Drengs, eller Pøbels Adfærd. *Rahb.LB.II.351.* Du fører dig op som en Dreng, men jeg veed, hvorledes en Dreng skal behandles. *Heib.Poet.II.274.* Tidlig mistede hun sin Moder og blev Dreng med sine vilde Brødre. *HAnd.IV.74.* han er og bliver en Dreng, om han saa bliver halvfemsindstyre Aar. *Schand.UM.256.* Saa modne adskillige Medlemmer af Kresen end var, saa stak der dog meget af Drengen i adskillige af os endnu. *Brandes.XIV.424.* en stor Del Mandfolk gaar med Drengen i Ærmet, saa længe de lever. *KLars.MH.263.* Som Dreng var han en Dreng helt igennem, hans Drøm var alt hvad alle Drengse drømmer om. *JVJens.A.I.267.* drengen kommer op i ham. *Hjorto.OS.70.* en rask dreng, se rask. en slem dreng, ogs. om voksne: en raa fyr. *Hjorto.OS.70. jf. Feilb. 4.3* (jf. bet. 2; især spøg.) om voksne. Du er en god Dreng, Magister (?: om den talendes gode ven) — og ikke meget brødnisk af en Skolemester at være. *AndNx.U.48.* i udtr. de tjærede drengse, (jf. eng. (jack) tars, ty. teerjacken; spøg.) betegnelse for somændene. *Fast uvilkaarligt min Tanke gaer | Og dvæler paa Havet blandt Master og Raar' | Og mellem de tjærede Drengse. *Hrz.D.I.174.* *Hurra for de tjærede Drengse! *Oversk.Com.III.247. Scheller.MarO.* || som venlig ell. fortrolig tiltale. (narren:)* „Saa kom da, lad mig hielpe dig, min Dreng (?: om sultanen)!“ | Du bliver gammel nu. *Oehl.A.306.* naa, min dreng, nu skal vi have os en toddy | i udtr. gamle dreng (jf. bet. 2.2), kære ven. *PalM.VII.286.* Hvordan har Du det, gamle Dreng? Vi skal have os et ordenligt Slag i Aften, hvad Johan? *Goldschm.II.78.* Du har hende, gamle Dreng! hun er Din. *Drachm.UB.155.* Skaal, gamle Dreng, hun gjør din Smag Ære! *Baud.AB.187.*

5) barn af mandkøn i de første leveaar, i den egl. barnealder. 5.1) i alm. *1Mos.22.5.* *Mindes Du, hvor Moders Mund | har Dig kysset stærk og sund, | hvor hun hygged om sin Dreng. *Rich.III.161.* især i forb. m. lille: Kalven og Løven og Fedekvæget skulle være sammen, og i liden Dreng skal drive dem. *Es.11.6. Holb.Paars.29.* *en lille Dreng | Alene laa i den store Seng. *Grundtv.PS.VI.78. PalM.(1909).II.31. 5.2) aftom af mandkøn; drengsbarn.* Dette er Løven for hende, som føder en Dreng eller Pige. *3Mos.12.7.* Hun er frugtsommelig med en dreng. *Moth.D125.* *(Farao) sagde: det varer for længe | Med Svøben at slide Ebræerne op, | Smid ud deres nyfødte Dreng! *Grundtv.SS.II.77.* *der saa mangen ingesin Brudeseng, | mer

end Løftet om den første Drenge. *Aakj.SV. I.77.*

6) om ting (se ogs. de forsk. anv. hos Feilb. u. drenge 4). 6.1) (dagl., spøg.) overf. brug af bet. 4 (jf. lign. anv. af Fyr, Karl, Svend). „Og saa fik vi hælde (v: halve) Hummere, store hælde Hummere. Saadan nogen Drenge!“ (viser Størrelsen). *Rode.Moderen.(1920). 34. 6.2) (maaske udgaende fra ordets grundbet., se ovf.)* † især i stt.: hvad der tjener til støtte (for noget) || korte træstøtter, der anbringes ml. stabelblokkene (for at støtte dem under stabelafstøbningen) ell. under skibets forstavn. *Harboe.MarO. Funch.MarO.I.28. Sal.²VI.415. || to vnder, der forbinder stængevantet m. pyttingsvantet (paa et sejskib). Sal.²VI.415. || (i koffardimarinen) benævnelse for de liner ell. sejsinger, der indsyes i et sejl til at rebe det med. Sal.²VI.415.*

drenge-agtig, adj. se drengeagtig. 20
Drenge-, i ssgr. [ˈdrɛŋə-] (sj. **Dreng-**, se drengeagtig). især af Dreng 4 (og 5).
-aar, pl. 1) [3.s] tid som læredreng; læretid. Hand har udtient sine drenge år. *Moth. D126.* Han har endnu ikke staaet sine Drengeaar ud. *VSO. D&H. 2) [4] udi sine Drenge-Aar (fældede David) den store Kiempe Goliath. Holb.JH.I.361.* han (var) i sine Drengeaar kaad, vilter, uregjerlig. *FGuldb.AM.104. PMøll.I.295.* Min Mø 30
 naa være død, da jeg var godt oppe i Drengeaarene. *Drachm.F.I.119.* jf.: der gives Mennesker, der, hvor gamle de end blive, aldrig komme ud over Drengeaarene. *Hauch.I.61.*
-agtig, adj. (sj. **drengeagtig**). *Ew.V.101* (se u. daaragtig). som er ejendommelig for ell. passer sig for en dreng; ofte nedset.: umoden, uforstandig olgn. *Moth. D126.* han kaldte denne min Bedrift en drengeagtig Ubesindighed. *Hauch.MfB.216.* 40
 trods sin Alder, havde (han) et drengeagtigt Udseende. *Thiele.E.36.* en drengeagtig Forelskelse. *Tops.II.62.* han (blev) helt drengeagtigt fornøjet. *EBrand.UB.177.*
-alder, en. d. s. s. -aar 2. *Moth.D126. Hallager.17.* Alderen 14 à 15 Aar: Drenge-Alderen. *Kierk. XIV.257.* (han var) kommet i Familien fra Drengealderen af. *Tops.I.358.*
-barn, et. barn af mandligt køn (især i den første levetid; jf. Svendbarn). hun (blev) forløst med et Drengebarn. *Ens.66.7.* naar et Drenge-Barn vil ikke dend rette Vej, kand det gjøre større Fortred, end 10 Døttre. *Holb. Bars.II.12. Bages.Ungd.I.30.* * (spsaakvinden) raabte: „Trende Piger, og Drengebørn sex.“ *Wintb.VI.246.* Lad ham kun komme mellem Drengebørn; han har saa ikke Godt af at løbe bestandig om med Tøse. *Goldschm.III.49.*
-dage, pl. d. s. s. -aar 2. * Du min Barndoms fuglefyldte 60
 Have, | mine Drenge-dages grønne Strimmel Jord. *Stuck.II.115. Jørg.St.78. Feilb. -handel*, en. især (jy., foragt.): handel, som gaar tilbage. *Feilb.BL.149. Skjoldb.A. 53.*
-hus, et. [3.1] (bornh.) karlekammer (jf. -kammer). *KBirk.&JKure.Ingrid.Klo.*

(1907).78. *Esp.52.* † **-kaad**, adj. hvad Heine drengekaad sang af sin virkelige Digtersjæl. *HCAnd.VII.184.* * „De ved, den Bæk, De vilde ødelægge — . . | „ja tilgiv, Frøken! Det var meget dumt | og mere drengekådt, end selv jeg fatter.“ *Blaum.Sib.87. JakKnu.A.191.*
 † **-kaadhed**, en. * En gammel Skolemester, | som har med Riset listet sig herop, | at holde Styr paa eders Drengekaadhed. *Hostr.DD. 187.*
-kammer, et. [3.2] (nu l. br.) kammer for tjenestedrenge (mods. Pige-, Karlekammer; jf. *Kalk.V.183*). *VSO. MO. D&H. -leg*, en. Hvo som giver sig i drenge løg, må tage imød hvad som forefalder. *Moth.D126. CFrim.AS.31.* Jeg saa' ham gjøre . . de alvorligste Forretninger til Spøg og Drengeleg. *PAHeib.US.244. MO. † -rippe, en. løstagtig kvinde (jf. Rippeged). *Moth.D126. vAph.(1759). Leth. (1800).*
-spil, et. spec. †: d. s. s. -leg. Philosphien kan ligned ved Drenge-spillet med en flyvende Drage. Den speculerende Fornuft er Dragen, Tankegangen Segltræden. *Bagges.L.I.396.*
-streg, en. ubesindig ell. umoden handling ell. paafund. * Dueller er kun blotte Drenge-Stræger. *FrHorn.Sonn.Poet.105. Ew.VII.147* (se u. børnlige). *Mynst.BIS.III.170.* „De . . havde ladet nogle Vers trykke en Gang.“ — „For en Ulykke, skal den Drengestreg dog forfølge mig hele mit Liv.“ *Schand.IF.269. Brandes.VI.260.*
drenget, adj. [ˈdrɛŋəʃ] (af Dreng 4, jf. barnet, damet, tøset) adj. til Dreng 4 (jf. drengeagtig). * jeg var drenget og vild. *Aarestr.374.* hvor uforandret han var . . Ligesaa lystig, næsten „drenget“, som i gamle Dage. *Nans.JD.44.* (hun) var klædt i en højrød Sportsdragt, der tillod hende at være saa . . drenget, som hun vilde. *JVJens.H.128.* Han tog det drenge-gede ud af Disciplenes Forhold til Kundskaben. *E.Henrichs.MF.II.234.*
Drengetid, en. d. s. s. -aar (2). (han vilde) have . . kysset Professoren, saaledes som han havde gjort ved sin Moder i Drengetiden. *Schand.VV.33. Tops.II.62.* medens han sad og vuggede Brevet i Haanden, gled hans Drengetid forbi ham. *Drachm.F.I.445.*
-værk, et. (nu næppe br.) en drengs gerning, arbejde olgn. *MO.* || † d. s. s. -streg. Hvo som giver nogen . . en Munddask, hand skal i det ganske Compagnies Nærværelse . . annamme sliq Ørefigen af den Forurettede igien. Og skulle de (som dagligen med Gevær omgaaes) . . vare og skamme sig at gjøre det, som er den gemene Mands og Drenge-Verk. *Chr.VsKrigs Art.§29.*
drengsk, adj. [ˈdrɛŋˈsg] (dannet af Dreng i lighed m. ord som bondsk, hundsk, skælmsk) d. s. s. drenget. jf.: den bærende Drengerolle i „Dronning Margarethe“ spillet af en Dreng paa hans Drengskhed alene. *UgensTilskuer.I.(1910/11).63.**

Dresel, en. se Dressel.

Dress, en ell. et. [drɛs] *ft. d. s.* (laant i nyeste tid fra eng. dress, subst. til dress, klæde (sig); af fr. dressier, se dressere; især skræd.) herreklædning; habit. (hun) mønstrede beundrende hans fine Dress. *Leop.B.20. jf.*: Vedkommende var i lysegraat Sommerdress. *ORung.P.107.* || *spec.* (jf. eng. full (ell. evening) dress): *selskabsdragt*; kjole ell. smoking. Han er iført bekvemt Jakkesæt — det kunde ikke falde ham ind at møde i dress til Middag, naar han ikke har Gæster. *Bergstrøm.L.4. jf.*: Han traf Baronen i Herreaften-Dress — Smoking og sort Slips. *Nans.LL.169.*

Dressel, en ell. (sj.) et (*Rahb.LB.I. 519.*) [drɛs(ə)] (ænyd. dresel, dræsel, drosel, *glda.* fræsel, skat(kammer), *jf. sv.* dråtsel; fra *mnt.* trese(1), *jf. mht.* trese(m), *oht.* treso; gennem fr. trésor af lat. thesaurus, *gr.* thēsaurós, skat(kammer), *jf. Tresur*; foræld. ell. hist.) 1) skat; kostbarheder. alt Kronens Gods kalde Svenskerne Upsals Dressel. *Grundtv.Snorre.II.94.* *Favre Smykker | Dressel megen | Og dyrebar. *sa.PS. I.532.* || *overf.*: *(han) blev i Fattigdom vor Lige, | For os med Himlens Dressel at berige. *smst.IV.120.* *Aandens Dressel, som Sangernes gudbeandede Læber | . . har aabenbaret for Verden. *Vilh.And.Erasm.I. 122. jf.*: *muntre Unger-Svende . . | Som gjærne vil min Saga-Dressel arve. *Grundtv. PS.II.491. 2)* (især: kongens) skat kammer. *Moth.D159.* hvorledes hiin aabnede de Trængende sit Huus, denne sit Bord, denne sin Lade, eller sit Dressel. *Rahb.LB. I.519.* saadanne Len, som efter gammel Vedtægt vare henlagte til Dresselen eller Skatammeret. *Allen.I.135. Sal.²VI.418.* || ogs. om opbevaringssted for statsdokumenter; kongens arkiv (jf. Drejerkammer). *Moth. D159.*

dressere, v. [drɛ'se'rə, dre-] -ede ell. (nu sj.) -te; vbs. -ing, *jf. Dressur.* (fra fr. dresser, *ital.* d(i)rizzare, *afsl.* af lat. directus, *perf. part.* af dirigere, se direkte, dirigere; *jf. Dress*) 1) (nu næppe br.) *egl.*: rette noget til en; overrække; oversende (jf. adressere 1). Man gjorde sig . . U-mage at udregne Dronningens Genealogie udi Dannemark, og dresserede Abed Wilhelm den Genealogiske Tabel, som findes hos Hvitfeld. *Holb.DH.I.258.* *Selv Apollo kom engang | I en Phaëton med Skimler | Og dresseerte ham en Sang. *Hzr.D.II.224. 2)* (faql.) gøre i stand; tilberede; ordne. dressere haaret, (sj.) opsætte det. *Meyer.* || især (i håndskemager-spr.): give håndskerne en sidste presning, strækning *olgn.* *Opf B.²II.325. 3)* afrette (1). 3.1) dels m. h. t. vilde dyr: ved øvelse, tvang *olgn.* gøre dem fredsommelige ell. lydige („tamme“) og oplære dem til at gøre forsk. kunster; dels m. h. t. tamme dyr som hesten og hunden: oplære dem til at lystre deres herre, gøre nyttige ting (fx. jagtjæneste), kunster osv. *Resol. (MR.)²⁹/1778.* *Man viser ogsaa dresseerte

Lopper (o: paa teatret i helvede). *Heib.Poet. X.228.* jeg har dresseret mine Hunde fortræffeligt, kan De troe. *Bagger.I.61.* gennem Aartusinder har (mennesket) plejet og dresseret Hunden. *Brehm.DL.I.5. 3.2)* ☉ *overf.* m. h. t. mennesker: vønne ell. oplære til en vis optræden, lydlighed *olgn.* (især paa en streng, militærisk maade). Den da værende Theatre-Mester sparede ingen Umag paa at dressere Acteurerne, at (komedien) vel kunde blive exequeret. *Holb. Ep.V.162.* det var den ulyksalige Dresse-ring, der havde paatvunget hende det accentuerede vægtfulde Comediantforedrag. *Rahb.E.II.248.* det høflige, vel dresserede Tjenerskab. *Gylb. VIII.133.* Justitsraaden var altfor vel dresseret til ikke at adlyde (sin kone). *Chievitz.FG.232.* *forude laa, fra Maskine til Stavn, | Soldaterne . . med deres dresserte Krop. *Drachm.III.80.* ingen (er) saa kultiveret og dresseret, at det jo ikke rykker til i ham . . hvergang han igen lader Helgekvadenes Verselag hamre mod sit Øre. *VVed.H.2.*

Dressur, en. [drɛ'su'r, dre-] *ft. (l. br.) -er.* (fra ty. dressur, *afsl.* af dressieren, dressere) 1) (sj.) til dressere 2: haarpleje; frisering. Mit Haar har allerede i nogen Tid været under Dressur. *TR.Nr.172.10. 2)* til dressere 3.1: afretning (af dyr). *Han opdrog (bjørnen) med Flid og Møie, | Han sparede Intet paa en god Dressur. *Heib.PoetS.(1848).VII.27.* Den højere Dressur. *Kaalund.149.* Dressuren (vilde) ikke blive vanskelig, og en smuk Ridehest kunde der komme ud af Fyren. *Gjel.R.116. Brehm.DL.I.157.* det er kun et Mindretal af de store Rovdyr, som egner sig til Dressur. *Sal.³VI.609. 3)* ☉ *overf.*, til dressere 3.2. en Forsigtighed, som vidnede om en Dressur, der var bleven hende til anden Natur. *CBernh.I.198.* Barnets Opdragelse bestaaer saa i en vis Dressur, i at lære en Deel. *Kierk.XIV.264.* Jeg kalder det Vold mod vor Natur. Jeg kalder det Dressur. *JPJac.II.90. jf.*: *Jeg har faaet Manere, | Jeg har faaet Trassur, | Kan slaes, exercere, | Er stram i Mandur. *Oversk.Com.V.188.*

Dressør, en. [drɛ'sø'r, dre-] *ft. -er.* (fra fr. dressueur; faql.) person, der dresserer dyr. Han var en bemærket Rytter og en slet Dressør. *Gjel.R. 122. Sal.³VI.609.* || *overf.*, til dressere 3.2. Lærerne (i jesuiterkollegierne) var udmærkede Dressører. *ADam. Resumé af Pædagogikken.(1916).95.*

I. Drev, et. [dreu, dre'v] (nu l. br. uden for dial. (se u. bet. 6): **Driv**). best. f. -et [d'reu'ət, d're'vət] *ft. d. s.*, best. f. -ene [d'reu'ənə, d're'vənə] (ænyd. drev, driv (jf. *æda.* fæ drif, sted, hvor kvæget drives paa græs), sv. driv, fsv. drev, driv, oldn. drif (i bet. 5); *egl.* vbs. til II. drive; *jf. I. Dræ)*

1) til II. drive 1. 1.1) (nu næppe br.) slag, hvormed noget tvinges ind i noget ell. sammen. **Driv**: *Moth.D147.* Bræderne ere

ikke ret samlede, de maa have et Par Driv endnu. *VSO.* 1.2) (*nu næppe br.; smedk.*) *konkr.: pressetræ; klemme.* Driv: *vAph.* (1759). 1.3) (*jf. drive et naad u. II. drive 1.2; især* ⚓) *opplukket tovværk til kalfatring; værk (jf. Drift 5.1).* Drev: *Moth.D 147. Harboe.MarO.* *Jeg satte straks ham til lidt Drev at plukke. *ORode.H.47. Idvæts B.I.361. Feilb.* Driv: *Moth.D147. VSO.* 2) til II. drive 2(1): *hvad der sætter noget i gang og driver det. 2.1) (især dial.) stang m. haandsving til at dreje en slibesten rundt; (haand)sving (jf. I. Drag 11.3).* Drev: *Feilb. 2.2) ⚓ lille (især massivt) tandhjul; det mindste af to i hinanden gribende tandhjul. med Drev og Hjul forsynede Maskiner for Mønterne og Fabrikerne. Hal-lager.257. ChMourier.Brød.(1821).32. Natur og Evner og Arbejde fældet i hinanden som Drev i Drev. *JPJac.II.101. Wagn. Tekn.187. Imellem to Drev (paa en maskine) sad noget som en Negl. *AndNv.PE. I.122. Drev: Urmageri.30. || (møl.) Drev: Moth.D147. *i Kjældren klapper Møllens Drev. *Ploug.I.117. *den Møller, som tumler derinde | ved Kværn og ved Drev. *Drachm.DS.86. *OpfB.VI.25f. Feilb. Driv: Moth.D147. ordspr.: tandløst Drev løber let, men maler slet! *Tolderl.F.II.131. Krist. Ordsprog og mundheld.(1890).39. || ⚓ billedl. *Ringen med sin Indskrift blev | Enhver hans Tankes Hjul og Drev. *Winth.V.110. de mægtige Aander, der med et Slag standse Legemets guddommelige Livskraft, rykke alle Drev og Hjul fra hverandre. *Hzr.II.113. Vi have i en Aarrække været vante til at se alle mulige Sager benyttede som Drev i politiske Makinationer og Intriguer. *Dagbl.⁹⁶/11.1878.1.sp.2. VilhAnd.HS.104. de mangfoldige Driv, der udgiere Statsmaskinens kunstige Bygning. *Engelst.Stat.11. jf.: skriftlige Affat-telser .. ere et Hoveddriv i den hele Statsmaskine. *sa.Stiil.2. 2.3) (reb.) cylinder-formet træstykke, forsynet m. værriller, i „kronen“ paa stemplet, hvorover snoren fra hjulet løber. Drev: *Lundb.* 3) til II. drive 3. 3.1) (*sj.*) til II. drive 3.1: *hjørde, som drives afsted; drift* (5.4). en rød Støver, forvildet fra sit Kobbelt, (*kommer*) ligefor Drevet (*af svin, som drives hjem*). *Blich.IV.294. 3.2) (jæg.) til II. drive 3.2: det at drive vildt med jagthunde. den vilde Jagt (stryger) pludselig forbi ham — Og der er Fart i Drevet og Hals i Støverne. *Fleuron.DTN.180. || (konkr.) koll.: vildt og hunde, som jager af sted. (han) saarede en Hare, og denne søgte at bjerge sig for Hundene i Vaar Skov. Diden kunde man ikke følge Drevet, blev altsaa staaende og ventede paa Hundenes Genkomst. *Blich.IV. 63. 3.3) (jf. drive af u. II. drive 3.2; jæg.) det at afdrive et jagtomraade (m. klapper); drivning (2.2). (han) mente nok .. han kunde være bekendt at byde mig og et Par Andre nogle Drev paa sin Jord, og***************

var aabenbart meget opsat paa at faae den Jagt holdt. *Baud.OI.6. VigMøll.HJ.120. || konkr.: omraade, som afdrives paa en gang. smst.120.184.*

4) (*sj.*) til II. drive 4.2: *det at virke ansporende ell. tilskyndende paa nogen. *Toners Driv. *Marton.HE.32.**

5) (*no.*) til II. drive 10: *det at noget føres af sted af vind ell. strøm (jf. Is-, Sne-, Sø-drev).* Drev: *VSO. MO. især (jf. II. drive 10.3) m. h. t. sne: fog (jf. I. Drive 1 og 2). *Norges Døttre spende (om foden) | De glatte Skie, og .. | Fra høie Field til dybe Dale rende .. | Gaar hviner Luften, og et Drev af Sne | Laaer foran den bevingede Heltinde. *Zellitz.Poes.II. || ogs.: d.s.s. I. Drive 2. VSO. MO.**

6) (*især dial.*) til II. drive 10 og 11: *bevægelse; gang; ogs.: hurtighed; fart. *(kunde jeg) Faac Møllers Hjul i Drev ved Vind og Vande. *Winth.XI.49. han (var) det Hjul, der satte Selskabelighedens Maskine i Drev. *smst.VIII.10. || især i udtr. der er drev i noget, der er fart, bevægelse i noget. Driv: *Kværnd. Drev: Feilb. jf. bet. 4: Jeg har ikke det sædvanlige Drev i mig. Jeg er hæmmet under Almenfølelsen af Nedgang — til Døden og det evige Mørke, hvis det varede ved! *Kawnkier.ID.138. ofte m. h. t. stok, spanskør olgn.: der er „slag“, „sving“ i det (jf. bet. 1.1). han sad og svippede med et .. Spanskør for at probere, om der var Driv i det. *Schand.F.522. Gjæl.GL.106. Drev: Feilb.******

II. drev, præet. af II. drive. I. dreven, part. adj. [drev(ə)n] (*nu l. br. drevet: *Stampe.I.387. *Ew.VI.211. *HCAnd.I.299). (ænyd. d. s. (Kalk.V.186), jf. sv. driven; perf. part. af II. drive 7.2; jf. durkdreven)* 1) i forb. m. i: *øvet ell. erfaren i en videnskab, kunst, et haandværk olgn. *Jens Blok mand dreven saae i gammel Poesie; | Thi hand opregnede sin Genealogie. *Hob. Paars.185. de Materier, som jeg er dreven udi. *sa.GW.(1724).23sc. *(Ulysses) var til Vaaben vant, og udi Krigen dreven. *Falst.Ovid.17. B. var ikke nær saa veltalende eller saa drevet i sin Logik som N. *Ew.VI.302. dreven i Landvæsenet og dygtig til at forestaa en Gaard. *Blich.IV. 303. (han) er Dialektiker og dreven i Kategorierne. *Kierk.XIII.404. Maskering, en Kunst, hvori han var udmærket dreven. *Dauids.KK.222. Søfinnerne var meget drevene i Skibsbygning. *Troels.LI.65. (sj.) attrib.: den i Elskovshandler drevene og kloge Mand. *Gylb.III.204. 2) abs.: *klog; erfaren; dygtig; rutineret; ofte (ned-sæt.): *snedig; *snu; *durkdreven. en Uenighed mellem Ægtefolk er for en dreven og erfaren Kammerpige saa godt som rede Penge. *Hzr.EF.227. *Schand.IF.330. Hun er et drevent lille Pigebarn, vant til at spille sine Forældre paa deres agtværdige Næser. *Nans.JD.124. en lille, dreven********************

Rad har jeg vist dengang været! *Bedstemoders Manuskript. Udg. af Wied. (1897). 17.* Farcens Handling (*er*) saa drevent gjort, at man intet Øjeblik faar Tid til at tænke sig om. *Berl.Tid.^{25/10}1915.M.A.sp.1.* Skjoldborg er blevet en sikker, næsten en dreven Forfatter. *Pol.^{30/11}1920.2.sp.1.* || (*sj.*) om dyr: * (*en hest*) som er Byrdevant og drevven. *Sort.Poet.72.* **II. dreven**, part. adj. se I. drevet. **III. dreven**, perf. part. se II. drive. **Dreven-hed**, en. 1) [I.1] *Drevenhed i at citere. *Drachm.DJ.II.305.* (*det er ikke*) Sagens Retfærdighed, det kommer an paa, men Kyndighed i Lovformularer og Procesregler og Drevenhed i at forsvare sig. *V.Ved.H.432.* 2) [I.2] til en Prokurator holdt han ikke af at henvende sig, da han engang, tiltrods for sin Drevenhed, var blevet taget slemt ved Næsen af En. *Hjemmet.1908.717.sp.2.* **I. drevet**, part. adj. [drevvæ] (*nu sj. som fk.* *dreven* (*Moth.D150. Sodb.KP.209*), *intk. drevet* (*Grundtv.PS.II.248*)). *ft.* og *best. f. drevne.* (*ænyd. d. s. (Kalk.I.385)*); *perf. part. af II. drive* 1.s; *især fagl.*) om tyndt metal: *udhamret i figurer, relieff olgn. (han)* lod gjøre to hundrede Skielde af drevet Guld. *1.Kg.10.16.* to Cherubim af Guld; af drevet Arbejde skal du gjøre dem. *2.Mos. 25.18.* *En Kande mon ieg skuue, | Udpukket dreven, sterk forgyldt. *Tychon. (Nk.S.4828a.156).* At gjøre drevet Arbejde i Guld, Sølv. *VSO. Guldringen Drupner nævnes .. som det eneste drevne Guld. Grundtv.Udv.I.348. Ellar.GH.II.228.* Drevne Bronzekar. *Soph.Müll.VO.343. jf.: Heines Stil, dette Vaaben, der i hans bedste Tid var drevet som hine gamle spanske Klinger, der lod sig bøje som Vidjer og dog ikke sprang mod noget Harnisk. Brandes.VI.483.* || (*sj.*) *lødig; solid; „ren“.* *Han løfted op sin Hammer, | Saa tung, af drevet Jern. *Oehl.NG.55.* *Den Karm .. | Var tung foruden Lige, | Den var af drevet Guld. *smst.70.* **II. drevet**, part. adj. se I. dreven. **III. drevet**, perf. part. se II. drive.

Drev-fil, en. [I.2.] * *fil*, der anvendes ved tilfærdiggørelsen ell. reparationen af et drev. *Sal.V.484.* **-garn**, et. se Drivgarn. **-hammer**, en. se Drivhammer.

Drevl, en. [drevl, drøvl] (*jf.:* „udtales Drivel eller Drevel.“ *VSO.I.633*). uden *ft.* (*jf. sv. dregel, eng. drivel, savl; nu kun dial.*) *slim, spyt olgn., som løber ud af næse ell. mund; snot ell. savl.* Dribbelen løber ham ned over Skiægget. *VSO. MDL.86* (u. Drævel). *jf. Feilb. drevle, v. [drevul, 'drul] (ogs. skrevet drible.) -ede.* (*jf. sv. dregla, no. dial. drøygla, drigla, eng. drivel, savle, samt drævel; oprindelse uvis; l. br. i rigsspr.*) *lade vædske, slim olgn. („drevl“) flyde ud af næse ell. mund.* Seel hvor han sidder og dribler langs ned over sig. *VSO. MDL. Feilb.* *l. m. subj.-skifte:* Savlet drevler af Mundkrogen (*paa hunden*). *Ach-*

ton-Friis.288. Feilb. || *overf.:* være virksom ell. doven; *drive.* En fuld Bonde kan sidde en heel Time og drible over et Glas Brændevin. *VSO. jf. Feilb.*

drevse, v. (*tidligere ogs. drivse. Moth. D147.*) **-ede.** (*jf. ænyd. drevse, adj., omvandrende, dial. drevs, subst., langsom person (MDL.86. Thorsen.131); vel afl. af II. drive, jf. II. drifte, drøse; nu kun dial.*) *drive omkring uden noget bestemt maal; ogs.:* være langsom ell. doven til et arbejde. Der kom hvert Aar saadan en sær gammel Rad drevsede; han var for det meste fuld. *Schand.UM.192.* det var saadan med Jens, han havde saadan noget vidtløftigt Blod og kunde aldrig stedes ved Arbejdet, men rendte og drevsede om paa Markeder og alle Vegne. *Zak.Niels.Ki. 23. Thorsen.131. Feilb. (u. drøvs).* || † om kvæg: *bisse. Moth.D147.*

Drev-staal, et. [I.2.] (*nu næppe br. Drivstaal. MO.*) * *dessintraad m. stjerneformet tværnit, hvoraf der ved overskæring dannes smaa drev. Landb.O.I.571. Sal.V.484.*

Drev(te)-trug, et. se Driftetrug.

Dri, dri, se I. Dræ, II. dræ.

Dribbel, en. se Drevl.

dribe, v. se drybe.

I. drible, se drevle.

II. drible, v. [driblæ] **-ede.** (*laant i nyeste tid fra eng. dribble, afl. af eng. † drib, se drybe; sport.*) i fodboldspil: føre bolden fremad og uden om modstanderne m. smaa stød ell. spark, saaledes at man selv stadig følger med og har herredømme over den. (*han*) dribler Bolden frem over en kvart Bane. *Pol.^{22/5}1919.8.sp.3. smst.^{19/5} 1920.8.sp.3.*

Drift, en, † et (*Høysg.AG.36*). [drefld] *smst. ft. -er* ell. (*nu kun dial.*) d. s. (*HCAnd. VI.171. Feilb.*). (*glda., oldn., eng. d. s., ty. trift; afl. af II. drive || ordet er i sine betydninger paavirket af mnt. drift, ty. trift*)

1) som vbs. til II. drive. 1.) (*jf. II. drive 2.) bevægelse (1.1).*) om Ecliptica bevægelses uordentlig, det da kommer af Cometerne Nærværelse, allermeest naar de har en lodret Drift imod Eclipticam. *Kraft.(K Selsk.Skr.III.270).* Hvirvelens simple Bevægelse .. kand ey heller forklares af Halv-Kuglernes ulige Masser og Drift. *sa.(smst.254).* *nu kun m. overgang til bet. 1.7:* Møllehulet er sat i stærk Drift. *VSO. Nye (jærnbane-)Vogne maa først sættes i Drift efter at være underkastede et Eftersyn. Regl.^{32/1}1900.§22. 1.2)* (*l. br. i rigsspr.*) til II. drive 2.2: fremadskridende bevægelse i vandet ell. luften (*jf. bet. 1.9*). * (*du, bækken*) standser ved en Rod, og krummer dig, og vred | For Hinder i din Drift med Trusler rasler ned. *Ew.III.24.* de paa Havet værende Baade mærkede Uraad, at der var "Drift" og temmelig stærke Duvninger. *Nat.Tid.^{10/11} 1884.Aft.2.sp.2.* *Der er Drift i Vandet .. og i selve Vinden er der Drift. *Stuck.D.10. jf. (billedl.):* *Synernes Drift i min Hjerne.

Grundtv.SS.II.118. || † om vindens ell. strøm-
mens kraft til at bevæge. *Han havde Vin-
dens Drift tilforn kun agtet føje.Holb.Me-
tam.9. 1.3) (landbr. ell. dial.) til II. drive
3.1: bevægelse af dyr (især kvæg), som
drives af sted. Rebene løses af Køer-
nes Horn, og Konerne gi'r et Jag efter
Dyrene, for at de kan komme ordentlig i
Drift.Skjoldb.(KlareDruer.116). || løs drift,
kreaturerne græsser paa markerne uden at
være tøjrede. Landm.B.II.275. hist og her
ses (køerne) gaaende i løs Drift i Græs-
markerne.BerlTid.²⁴/1904.M.3.sp.2. Feilb.
1.4) (kirk.) til II. drive 4.2: opfordring ell.
(ydre) tilskyndelse (jf. bet. 3); nu næppe br.
uden for forb. som: (Simeon) kom i Temp-
let af Aandens Drift.Luc.2.27. een af
Aandens Drift komponeret Prædicken.Kle-
venf.RJ.188. *Propheterne, udfar Aandens
Drift . . | Forkyndt med Ord og hellig
Skrift.Grundtv.SS.I.361. || † om det, der til-
skynder til noget; tilskyndende aarsag; motiv
ell. drivfjeder. jeg seer hans Forslags ædel-
modige Drift; det er alleeneste, at hand
vil forskaffe mig en roligere og mageli-
gere Forretning.Pamela.III.42. Selv var
(Absalon) af ypperste Slægt; men denne
høje Byrd, langt fra at bruges til Und-
skyldning . . blev den tvertimod en magtig
Drift til de høieste Pligter.Jacobi.Skr.17.
1.5) (nu næppe br.) til II. drive 5.1: opdræt-
ning ell. avl (af kvæg). Allerede det fjerde
Menneske nærede sig af dette nyttige Dyrs
(: faarets) Drift.Funke.(1801).I.18. 1.6) (sj.)
til II. drive 5.2: det at drive plante, frugt
olgn.; drivning (4); ogs.: udvikling; mod-
ning. Marker, hvor de forskellige Sæd-
arter stode i fuld Drift.Winth.IX.11. billedl.:
*Han vidste grant, at Høiheds Gunst | Er
som en let bevæget Dunst, | Vel stundom
stærk til Frugts Drift, | Men tidt en fiin
og listig Gift.smst.V.98. 1.7) til II. drive 7.
|| om en sags, et arbejdes, en virksomheds
værksættelse, igangholdelse ell. gennemførelse.
De af begge Parter under Krigen Drift
(: førelse) opførte Fæstningsværker skulde
nedrives.Schytte.UR.I.277. *Saa hældte han
paa Qværen, | Fik Alt i Drift og Skik.
Winth.HF.30. ofte i forb. komme i drift
olgn., komme i god gænge; trives; blom-
stre (jf. bet. 2.2 og 1.6). adskillige Viden-
skaber florerede . . førend Tale-Konsten
var kommen i Drift.Holb.Ep.III.309. Denne
Handel (: en religionsstrid) sagtnedes der-
ved ikke, men kom desmeere i Drift.smst.
210. (Hans Egedes arbejde) stod i den bed-
ste Drift.Mall.SgH.268. enhver (videnskab)
holdtes i Drift og Hæder.Rahb.Sandsig.550.
(jf. bet. 1.6.) Ham blev der tilbudet et
Præste-Embede; men da den catholske
Religion herskede der endnu i fuld Drift
. . undskyldte han sig.Mall.SgH.16. nu næ-
sten kun m.h.t. forretningsmæssigt ledet (især:
større) virksomhed: ikke alene alle vore Ma-
nufacturer og Verker (skulde) være satte
i en levende Gang og Drift, men og saa

mange andre utallige Ting, som igien
henge af dem.Oecon.T.III.53. det charak-
teristiske Ord, som for første Gang i Rigs-
dagen blev brugt om vort Theater, nem-
lig Theatrets „Drift“.FruHeib.EtLiv.III.5.
Alt, hvad der hørte til Fabriks Drift,
gik under Mortens uhindrede Styrelse.
Goldschm.VII.507. Bang.S.371. 4 Højovne
er sat ud af Drift.Pol.¹⁷/101920.I.sp.4. Tele-
fonselskabet indfører delvis avtomatisk
Drift.smst.²⁴/101920.5.sp.6. || (jf. drive en sag
u. II. drive 7.1; nu næppe br.) (en sags)
behandling ell. gennemførelse. Holb.
Ep.I.128. Loven har søgt (at formindske)
Bekostningerne ved en Sags Drift og Ud-
førelse for Underretterne paa Landet.Stampe.
I.262. smst.II.513. || m.h.t. agerbrug, skov-
brug olgn.: dyrkning (jf. II. drive 7.6).
en periodisk overordentlig dyb Pløining
(kan) gjøre (jorden) istand til en fortsat
Drift, naar den ellers behøvede Hvile.Ch
Mourier.Brød.(1821).27. Jorden kunde yde
langt mere ved bedre Drift.Brandes.IX.
437. Gaardens Drift trænger til Udvidelse.
Drachm.UB.354. (proprietærens søn) var
kommen hjem for at overtage Driften af
den store Ejendom.Pont.LP.VIII.180. forst-
mæssig Drift af Skovomraadet.Frem.DN.
75. jorden er nu taget under drift | hol-
stensk drift, se holstensk. 5, 6, 7 ell.
8 mark(ers) drift, (landbr.) driftsmaade,
hvorved der medgaar 5, 6, 7 ell. 8 aar til et
sædomløb. FrGrundtv.LK.237. LandbO.IV.
524. || en persons arbejde med ell. ledelse af
en sag ell. virksomhed; ogs. om den enkelte
handling: bedrift (1 ell. 2). *Al den Gjær-
ning, Drift og Daad, | Som min Haand
idag skal gjøre.Kingo.375. *Om Helters
dierve Drift lad andre Skialdre tale.Holb.
MpS.129. *(Kupidos) Drifter kand vel fylde |
Folianter sneese-tall.Tychon.(GkS799.124).
(filehuggernes) fornemteste Drift bestaaer
i, at opugge og istandsætte forslidte File.
Hallager.235. Nu er han i fuld Drift med at
bygge.VSO. Naar man først kommer ret
i Drift med noget, saa falder det lettere.
smst. nu kun (l.br.) mere konkr. om hele virk-
somheden: bedrift (3). Han handlede med
Modevarer og sad i god Drift.Goldschm.
VIII.244. (købmandens) Drift gjorde ham
det nødvendigt at holde en Snes Karle.
smst.II.35. (Shakespeare) har gaaet (faderen)
til Haande i hans Drift og Forretning.
Brandes.VIII.14. 1.8) (fra sv. drift; jarg.)
i forb. holde drift med, holde løjer med;
drive gæk med (jf. II. drive 8). en gammel
Herre, som de yngre Kolleger paa Kon-
toret havde villet holde „Drift“ med, hvor-
for de havde puttet et Stykke Brænde i
hans Frakkelomme.Muusm.(Dag Nyh.²⁷/12
1920.3.sp.5). 1.9) (jf. bet. 1.2) til II. drive
10.1: fremadskridende bevægelse af no-
get i luften ell. vandet. Severi Kriigs-
hær var imod sin Villie ved Flodens (:
flaadens) Drift bragt til Kusterne.Holb.
Herod.243. der er svær Drift i Skyerne.

Scheller. *MarO.* jf.: *Der er . . Drift i Sol-sky-Flaaden. *Stueck.D.10.* især \int i udtr. som gaa, komme ell. rage (*IdrætsB.I.361*) i drift, (begynde at) drive af sted for vind ell. strøm; spec. om skibe, hvis forøjninger er spærngt, ell. hvis anker ikke kan holde. (*fartøjet*) kom efterhaanden i Drift. *Hzr. JJ.II.8.* *Harboe.MarO.326.* just som vi kunde begynde at skimte Landet forude . . lettede Skuden sig og gik i Drift ind 10 efter. *Drachm.SS.101.* Forat Baaden skal komme i Drift behøves kun et svagt Stød. *sa.PV.111.* *En Fattigmandsdreng er i Drift med en Baad. *Bergstedt.III.32.* *Fartøjet* er gaet i Drift. *Scheller.MarO. Friis-Møll.D.74.* I stærk Kulde . . dannes et fast sammenhængende Isdække, der ved indtrædende Storm og Højvande løsnes fra sin Forbindelse med Kysten . . Isen gaar i Drift. *Sal.IX.651.* sætte i drift, *faa til* 20 *at drive af sted.* Isen var sat i Drift af nogle foregaaende Dages Tøbrud. *Schand. AE.189.* (*han*) kan have kastet Jollen løs og sat den i Drift. *Bergs.BR.138.* *overf.:* Hans Stemningsfilosofi . . satte alle Dogmerne i Drift for hans Elever. *J.P.Jac.II.54. 1.10* (jf. II. drive 1; nu næppe br.) om lang-som bevægelse af større folkemængde: fienden er på drift (σ : viger). *Moth.D148.* || (sj.) m. *overgang* til bet. 1.9 (jf. bet. 5.4): der var ingen Folkeskarer paa Benene og i Drift, 30 da jeg . . rullede hjemme fra i min Droske. *KLars.LF.82.*

2) om den hurtighed ell. kraft, hvormed noget foregaar (jf. I. Drev 6). 2.1) (især fagl.) jf. II. drive 1.1; m. h. t. en enkelt bevægelse: (naar) man holder paa Skafvet (paa en hammer) helt inde ved Hovedet . . bliver (der) ingen „Drift“ i Slaget. *Haandv.262.* Feilb. 2.2) (jf. bet. 1.7) om den 40 *fart* ell. energi, hvormed et arbejde udføres. man bør losse og lade med mueligste Drift, for at opholde sig det korteste muligt. *Isl.Kyst.39.* Overfarten gik med Drift og Orden. *J.P.Paludan.Er.189.* nu især i udtr. som drift i tingene, *fart* i arbejdet (jf. bet. 3.3). Det gaar splintrende galt ovre til vort . . Kunde Forvalteren ikke komme over imellemstunder og sætte lidt Drift (σ : „skub“) i Tingene. *Schand.F. 150. sa.TF.II.220.*

3) indre tilskyndelse til at gøre ell. opnaa noget; tilbøjelighed (lyst, trang, længsel osv.). 3.1) i al alm. (jeg er) af velberaad Hu, Drift og Tilskyndelse hid kommen at lade eder viide at jeg er ey meer af Stock og Steen end andre. *Holb.Kandst.I.3.* (ikke) i Henseende til mindste egen Interesse, men alleene af en patriotisk Drift. *sa.Rpb.II.2.* *Vor Drift til Himlen gaaer. 60 *Brors.295.* *skynd dig paa letten Hæl, | Og følg din daglige Drift, og stæl. *Oehl. NG.139.* jeg (fik) Drift til at afløse Taleren. *Grundtv.Dansk.II.21.* *den travle Drift til at erhverve. *Heib.Poet.II.121.* begge de Smaae lagde . . som en indvortes Drift,

Hænderne om hinandens Hals. *PMøll.I.154.* *ingen Grændsepæle kan standse Hjerterets Drift. *Lemb.DS.138.* || nu især i udtr. af egen drift, efter egen lyst ell. trang; af egen fri vilje. (hun kunde ikke) troe, at nogle Bønder af egen Drift (*Holb.DH.II. 115:* af egen Mouvement) skulde have dristet sig dertil. *Holb.Heltind.I.293.* *Ev.V. 126.* *han af egen Drift | Jo har forladt sit Fædreland. *Heib.Poet.III.134.* *HCand. XI.285.* Han gjorde sin Pligt, og han gjorde den af egen, fri Drift, saadan som han selv helst vilde. *EChristians.MV.163. 3.2)* en af levende væsners natur bestemt trang, der er rettet mod et bestemt maal, særlig hvis dette maal er genstand for en (mere ell. mindre) klar forestilling (jf. Instinkt); medfødt tilbøjelighed, en Drift, der lader nok saa fæisk, som Dyrenes paa Marken. *Høysg.S.8.* Kierligheden, den ypperligste og ædelste Drift i den menneskelige Siel. *J.Sneed.III.338.* den Drift til at gjøre efter, hvad andre giøre for. *Ev.VI.108.* *Et Dyr veed af Naturens Drift | Tidt, hvad ei aner Manden. *Oehl.RL.22.* *Spøg Kjødets! Tving dets Drifter! *PaLM.TreD.69.* *Høffd. MA.1.77.* En stærk indre Drift til videnskabeligt Arbejde. *OSPet.Litt.I.633.* || spec. (især i best. f.) d. s. s. Kønndrift. Der kan man see, hvor delikat saadant et Menneskes Kierlighed er. Det er intet andet end en brutal Drift. *Tode.S.108.* Luften var tyk af Drift, vammel af Føleri. *ORung.P. 93. 3.3)* || tilskyndelse ell. indre trang til at virke; virkelyst; fremdrift; energi (jf. bet. 2). Der er ingen ret Drift ved ham. *VSO.* At tage sig Sagen an med Drift. *smst.* naar der ellers var nogen Drift og Raskhed i ham. *Grundtv.Snorre.II.22.* Der er ingen Drift i ham; han passer ikke sin Gerning, men svirer. *Brandes.F.260. 3.4)* (nu næppe br.) om et stofs indre egen-skaber. Honningens Drift til at giære (lig-ger) allerede . . skiult i den søde Saft, Bien suger af Blomsterne. *Tode.V.333.*

4) om tidsrum. 4.1) (jf. drive en plov u. II. drive 3.5) † ved plejning: arbejdstid ml. to ophold; plovbed. Den første, den anden, Drift om Dagen. *VSO. 4.2)* (*dial.*) tid, i hvilken landbrugets forarsarbejde udføres. Feilb.

5) i konkr. anv. (af bet. 1). 5.1) (jf. drive et naad u. II. drive 1.2; nu næppe br.) oplukket tovværk (værk), hvormed et naad kalfatres (jf. I. Drev 1.3). *VSO. 5.2)* (jf. bet. 1.3; nu kun *dial.*) græsgang; ogs: ret til at lade sit kvæg græsse (*sml.* Driftemark). Have Drift for sit Qvæg i Skoven, paa Engene. *vAph.(1764).* *Eng, Ager, Drift og Vei forkynder Stræbsomhed. *Biehl.FE.170.* I Skovene falder almindeligen god Drift. *VSO. Feilb. 5.3)* (nu kun *dial.*) vej, ad hvilken kreaturerne drives; drivvej (jf. Driftevej); nu spec. om vej m. gærder, diger oln. paa begge sider. *Gram.Nucleus.15.* At have Drift igiennem en andens Mark. *VSO. Feilb. BL.182.* *Esp.422. 5.4)* flok af dyr (især

kvæg), som drives ell. bevæger sig i samlet trop (jf. I. Drev 3.1). En drift får.Moth.D 148. en Giedevogter . . havde bragt en heel Drift Lam til Slagterboderne.Biehl. Cerv.LF.I.209. Hele Drift Qvæg, Bønder og Bøndergaarde bleve satte paa eet Kort og tabte.HCAnd.VI.171. *den store Drift af Oxer, | Som Kongen skikket hjem.PalM. VI.15. AndNc.M.19 (se u. drægtig 1.1). en Drift unge Kaukasusheste.LBruun.UG.15. jf. (sj.): Det var umuligt ikke at komme til at tænke paa selve Udviklingen ved at se denne A bedrift skride frem gennem Skoven.JVJens.Sk.60. || (nedsæt.) om mennesker: h o b; flok (jf. u. bet. 1.10). kun i store Drifter vove (individierne) at leve, og klamre sig sammen en masse.Kierk.VII.309. Feilb. 5.5) (jf. II. drive 10 samt bet. 1.2 og 9; især Ψ) noget, der kommer drivende (især i større samlet mængde) i vandet ell. luften. de flade Halliger laae som en Drift Søgræs, der er sat ud af Bevægelse.HCAnd.IV.120. en Drift Tømmer.Levin. Landet laa saa fredeligt og sov derinde under en Drift smaa, hvide Skyer.KnudPouls.U.72. 5.6) (nyere laan fra eng. drift; bjergv.) udhuling ell. tomt rum i fjældet, opstaaet ved bjergbrydning. Sal.VII.1068.

Drift-, i ssgr. (l. br.) af Drift; jf. Drifte-, Drifts-

I. drifte, v. [ˈdʁɛfdə] -ede. vbs. -ning (s. d.). (ænyd. d. s.; vistnok egl. dial.-form (især sjæll. og bornh., jf. Kort.59f.) af drøfte (s. d.), hvilket ord ca. 1800 i skriftspr. fortrængte drifte i bet. 2) 1) (nu kun dial.) rense korn (fra, gryn olgn.) ved at ryste det i et trug ell. sold, saa avner, støv olgn. skilles fra; drøfte (1). Gryn driftes og sælides rene.Høysg.S47. At drifte Kornet vel af.VSO. I.64. MO. Esp.53. SjællBond.117. (sj.) || m. h. t. andre ting: Hofmesteren lod . . Sanden prøve af Guldsmedene udi Kiøbenhavn, men hvor meget man end driftede den, saa blev den dog kun Sand.Holb.Staat.349. 2) † billedl. og overf. anv. af bet. 1 (ofte i forb. drifte og rengøre, se u. rengøre). 2.1) gaa kritisk til værks over for noget ell. nogen; vælge og vrage mellem; „sigte“. *de tør drifte Skialders Riim, | Og Skallen aldrig tager | I Kiørensens Sted.Sort.PSkal.S. Underrets-Prokuratorerne maae anderledes driftes, førend man . . kan til dem henvisse de eenfoldige Folk, som man vil betrygge for at blive bedragne.Stampe.II.51. Naar altsaa alting driftes, saa bliver der egentlig kuns 5 Ord (i „Haarkloveren“), der kan regnes for unaturlige.SorøSaml.I. 143. 2.2) d. s. s. drøfte 2. (det er fornødent) at examinere og drifte et Project, førend det gøres til en Lov.Holb.MTkr.438. sa.Ep. V.141. lad hans Skrifter og mine Tanker og Paaanen af samme blive driftet og undersøgt.Cit.1761.(Luxdorphiana.I.(1791). 24). i steden for at drifte slige Spørsmål var det bedre at gjøre Formaninger til de Unge.Høysg.AG.a3r. (han frygter) ikke for

Undersøgelse, men fordrer den; thi naar Sagerne driftes, vinder Uskyldighed.Jacobi.Skr.61. Leth.(1800).

II. drifte, v. (ænyd. d. s. (D Grammat. III.187), jf. skaansk dröfta; vist af II. drive, jf. Drift 1.3; sml. drevse; nu kun dial.) om tankvæg: strejfe (forvildet) om; drive om (jf. Drite-fæ, -kvæg). kveget drifter.Moth. D149. nu kun (overf.) om mennesker: drive (ørkesløst) omkring. Thorsen.131. Esp.422.

Drifte-, i ssgr. især (foræld.) af I. og II. drifte || (sj.) af Drift 1.3 (se -mark, -vej); jf. Drift-, Drifts-. -fæ, et. [II] (jur., nu l. br.) kvæg, heste olgn., som er bortkommen fra deres ejermand og strejfer forvildede omkring (jf. -kvæg). Den, som hiter Driftfæ, skal . . oplyse det ved Alder, Lød og Merke til Kirkestævne og paa Tinge.DL.5—9—4. Schytte.IR.V.186. Torp. 431. † -kvæg, et. [II] d. s. s. -fæ. Moth. D149. VSO. † -mark, en. (af Drift 1.3) mark, hvor kvæget drives paa græs (jf. Drift 5.2). Resol.204/1726. (Bornh. Samlinger. III. (1908). 77). -sold, et. [I.1] (nu kun dial.) Moth.D149. VSO. MO. -trug, et. [I.1] (ogs. skrevet Drev(te)trug. AarbErborg.1918.75. OrdbS.). (ænyd. d. s. s. drifft(e)-, drif(t)-trug; nu kun dial.; jf. Drøftetrug) trug, hvori fro, gryn olgn. sigtes. Moth.D149. VSO. MO. Esp.422. FrGrundtv.LK.260. † -vej, en. (af Drift 1.3) d. s. s. Drift 5.3 (jf. Drivevej). VSO. -værk, et. [I.1] (nu næppe br.) værk i en mølle, hvorved et sold, der renses kornet, sættes i bevægelse; kornrensemaskine. Kraft. (MO.).

driftig, adj. [ˈdʁɛfdɪ] (sv. d. s.; jf. ænyd. drefdig, (om dyr:) omstrefjende (Kalk.I.186); fra mnt. driftich; afl. af Drift (se især bet. 1.4 og 3)) som der er fart ell. hurtighed i. visse Bergværker (er) satte i driftigere Gang end tilforn.KSelskSkr.VII.240. nu kun om person og næsten kun m. h. t. ledelsen af en virksomhed, forretning osv.: virkelysten; foretagson. Stockf.(Rahb.LB. II.519). man har seet Lande, hvor Guldet opsankes paa Strandene . . at underkastet smaa og driftige Nationers Herredømme, fordi deres egne Indbyggere have vant sig til Dorskhed og Lediggang.Mall.SgH. 501. hans forstandige, huuslige, driftige, ædle og gudfrygtige Hustrue.Rahb.E.I.3. intet bedre kan ønskes en Stat end mange . . driftige og kiække Borgere.Engelst.Nat. 311. Sibb.L83. (nogle) driftige Tjenestefolk. Gylb.II.100. Slagelse Latinskole, hvor just en ny og . . driftig Rector var bleven ansat.HCAnd.XI.67. Manden var Kjøbmand, uden synderlig Formue, men med ganske god Kredit, og der var Plads i Byen for en driftig ung Mand.Goldschm.VIII.151. jf.: en stærk og driftig Aand i et usselt og jammerligt Legeme.CBernh.V.282. || overf.: Øen er den driftigste paa hele denne Kyst. Drachm.VT.357. den lille driftige By (i Korsør) . . har udvidet sig en Del i den nyeste Tid.Trap.III.73. Ψ -hed, en. fo-

relagsomhed; ogs.: energi; iver. (Langebecks) Driftighed i at gaee frem paa den Bane, Gram .. havde begyndt, gjorde ham for-
 tent og agtbar for Landsmænd og Frem-
 mede. *Mall.SgH.609.* (paa) Aarvaagenhed,
 Driftighed kommer det lykkelige Udfald
 alene an. *Engelst.Nat.275.* Ærlighed og Drift-
 tighed, de give god Medbør. *HCAnd.VI.172.*
PEMüll.209. || (sj.) m. konkr. bet.: virk-
 somhed. mangfoldig anden Drivtighed gik
 aldeles i Staa; Havnene laae fulde af Skibe,
 som ei kunde faae Fragt. *Sibb.Aa.35.* || †
bevægelighed. Nu toge Drømmene deres
 fulde Frihed og Driftighed tilbage; den
 eene eventyrligere end den anden vex-
 lede for Melneks Siæl. *Rahb.Fort.II.288.*

Ø **drift-mæssig**, adj. især [8.2]: føl-
 gende ell. i overensstemmelse m. driften. det
 dunkle, uformede Chaos, i hvis Skjød alle
 Væsener slumre som drømmende og gjæ-
 rende Spirer, og hvoraf de efterhaanden
 paa en dunkel, driftmæssig Maade udvikle
 sig. *Mart.Dogm.143.* Alt Driftmæssigt i ham
 .. har sat sig hende som Formaal. *Pol.2/11*
1889.1.sp.6. en ren driftmæssig Følelse for
 det enkelt menneskelige, hvor det viser
 sig. *VilhAnd.AD.196.*

Driftning, en. (nu næppe br.) 1) som
 obs. til I. drifte (1). *VSO.* 2) korn, som er
 blevet drifet. *Moth.D149.* 3) avner, støv olgn.,
 som er skilt fra kornet ved driftning (1);
 fravænsning. *VSO.*

Drifts-, i ssgr. af Drift (jf. Drift-, Drite-;
 i tilfælde, hvor sidste led begynder med s, fin-
 des baade Drift- og Drifts- uden bet.-forskel;
 se -sikker); især (emb. og ¶) til Drift 1.7;
 af saadanne ssgr., der betegner noget som
 vedrørende en virksomheds (forretnings osv.)
 drift, er udeladt bl. a. -beretning, -bestyr-
 relse, -bestyrer, -forstyrrelse, -inspektør,
 -ledelse, -leder, -overskud, -plan, -regn-
 skab ofl. -aar, et tidsrum (af et aar), over
 hvilket en virksomheds regnskab føres; regn-
 skabsaar. *LandbO.I.572.* *Hage.1120.* -**bil-**
lig, adj. især om maskine: billig at holde
 i virksomhed ell. gang. *D&H.* -**form**, en.
 maade, hvorpaa en virksomhed olgn. drives;
 spec. (forst.) om de forsk. former, som en
 bevoksning faar efter planternes forsk. op-
 rivdelse. *LandbO.I.573.* *Sal.2.VI.425.* -**hem-**
melighed, en. hemmelighed i en virksom-
 heds drift, produktionsmaader olgn.; forret-
 ningshemmelighed. *Larsen.* -**herre**, en. per-
 son, institution, selskab olgn., for hvis regning
 en virksomhed drives. *Nord.Conversationslexi-*
kon.II.(1871).551. *Hage.86.* *Sal.2.VI.425.*

drift-sikker, sikkerhed, se Drifts-

Drifts-kapital, en. kapital, hvormed
 en virksomhed drives (mods. Anlægskapital).
Goldschm.VIII.31. *Schand.SF.279.* E. fik
 rigelig Driftskapital, han købte Mergel og
 Fosfater, og paa en Snes Aar drev han
 Gaarden op i fortrinlig Stand. *JVJens.EE.*
13. *Sal.2.VI.427.* overf.: *Kierk.XII.408.* Hvad
 jeg erhverver af Kundskaab og Dannelse,
 skal være den Driftskapital, hvorpaa jeg

grunder vort Bo. *Schand.VV.344.* -**klasse**,
 en. (forst.) betegnelse for alle de afdelinger
 (i skovbruget), som er bevoksede med samme
 træart og drives paa samme maade. *Landb*
O.IV.247. *Sal.2.VI.427.* -**kredit**, en. Land-
 bruget behøver .. Driftskredit, det vil
 sige en Kredit, som skal hjælpe til at holde
 Driften i Gang og gennemføre mindre
 Forbedringer. *Hertel.A.492.* *Hage.3576.*

-laan, et. *Pont.FI.96.* *BerlTid.11/10.1904.*
M.I.Till.2.sp.3. Ø -**liv**, et. spec. til Drift
 3.2: kønsliv. Hos de udaterede spiller Drifts-
 livet ofte en langt større Rolle, end hos
 Gennemsnitsmennesker. *Det ny Aarh. III.*
135. *KvSamf.1906.106.* Manden burde ..
 lægge Baand paa sit ustyrlige Driftsliv.
smst.1910.3. -**materiel**, et. materiel, som
 er nødvendig til driften af en virksomhed.
LovNr.10315/1903. §2. *Torp.32.* || spec.
 (jærnb.): betegnelse for alle vogne, lokomo-
 tiver osv.; rullende materiel. *Sal.2.VI.427.*

-**omkostning**, en. (især i ft.). Ved Be-
 regningen af den skattepligtige Indkomst
 bliver at fradrage .. Driftsomkostninger,
 d. v. s. de Udgifter, som i Aarets Løb ere
 anvendte til at erhverve, sikre og vedligeholde
 Indkomsten. *LovNr.10415/1903.* §6.
Hage.3573. -**sikker**, adj. (ogs. driftsikker)

især om maskine olgn.: som fungerer sikkert
 ell. paalideligt. *Motorcykle, god Stand, god*
Gummi, driftsikker, sælges.NatTid.9/10
1913.M.Till.4.sp.2. Driftssikker Varebil
 sælges. *Pol.10/10.1920.12.sp.6.* || hertil: **Drift(s)-**
sikkerhed. -**tab**, et. vi handler ikke mere
 med Dyr, der var for mange Driftstab. *JV*
Jens.OM.37. Forsikringsforeningen mod
 Driftstab ved Mund- og Klovesyge .. bli-
 ver nu til Virkelighed. *DagNyh.19/10.1911.3.*
 sp.3. -**tid**, en. (landbr.) periode, i hvilken
 en jord drives (mods. Hviletid). *Landhuushol-*
dings-Selskabs Skrifter.I.(1776).251. *D&H.*

Drift-strom, en. [1.2] (J og geogr.)
 strøm ell. strømning i havet; havstrøm. Drift-
 Strømmen, der sætter fra Azorerne tværs
 over Oceanet fra Bermudas. *StBille.Gal.III.*
499. *Sal.VIII.591.* den store Driftstrøm,
 der under Navn af Golfstrømmen sender
 sit varme Vand ind i Nordsøen og helt
 op langs den norske Vestkyst. *Frem.DN.*
 168.

Drifts-udgift, en. *LandbO.I.580.* *Sal.*
V.489. -**værk**, et. (sj.) fabrik. inde i Lan-
 dens stode utallige Driftsværker tomme
 og tause. *Sibb.Aa.35.*

Drift-taae, en. [1.9] (sj.) drivende
 taae. *Gjel.R.34.*

Drik, en. [dreg] (nu kun dial. *Dryk.* *Holb.*
Bars.IV.A. *MDL.84.* jf. *Feilb.*) ft. -ke ell. †
 d. s. (*Ew.VIII.54.60.*) (æda. dryck ell. drick
 (AM.), oldn. drykkr, sv. dryck ell. drick, eng.
 drink (oeng. drync), ty. trunk; jf. I. Drikke
 og Drank, sml. ogs. I. Druk || former *Drik*
 skyldes indvirkning fra II. drikke)

1) vædske, som indtages (drikkes) af
 mennesker og dyr som næringsmiddel, ny-
 delsesmiddel, lægemiddel olgn. 1.) (nu l. br.)

i al alm. (jf. I. Drikke). Give Qvæget Drik. *vAph.*(1764). Vandet er . . . Menneskets naturlige Drik. *Kraft.VF.202*. *Fjeldets Kilde er hans Drik. *Kaalund.VG.14*. (jeg vidste) at han ikke fik sin Drik hos Dorthé paa Slottet. *Baud.KK.86*. || i forb. m. ord som Mad ell. Spise. utienlig Mad eller Drik. *Tode.ST.II.46*. *Dog nødes jeg at tage Spise, Drik | Af Haanden paa min Ven. *Hauch.DV.I.166*. de bleve trakterede med Mad og Drik. *Winth.VIII.263*. jf.: *I det store Sjæle-Bad, | Og i Hjertets Drik og Mad, | Du (o: Kristus) er Guddoms-Kraften. *Grundtv.SS.I.624*. 1.2) om en bestemt slags (blanding, sammensætning osv.) af det, der drikkes; drikkevarer. Hvo som nogen Drik fal holder, eller udtapper, paa nogen Søndag, eller Helligdag. *DL6-3-8*. din Drik er spædet med Vand. *Es.1.22*. Misd' var den fornemste Drik ved alle Fester. *Fleischer.B.38*. *lav | Din Ven en Drik, som hede kan hans Barm! *Bagges.Ungd.II.154*. *PMøll.I.198*. *Vi faae nu Betaling | i den søde Drik | for hvert Øjeblik, | som i Vrøvl forgik. *Hostr.G.67*. Aldrig . . . har man i England havt saa mange Arter Drik. Man havde Ale og andre Sorter stærkt og svagt Øl og Æble-Drik og Honning-Drik og Jordbær-Drik. *Brandes.VIII.211*. om forb. som spirituos(e), stærk(e), hidsig(e) drik(ke), se spirituos osv. || hvad man indgiver en person at drikke i den hensigt at fremkalde en bestemt virkning (helbredelse, død osv.); især i ssgr., se Bane-, Elskovs-, Læge-, Sovedrik oft.; spec. (nu kun dial.): fosterfordrivende middel. *Moth.D133*. *MDL.84*. || (nu næppe br.) m. efter-sat substantivisk bestemmelse (jf. u. bet. 1.s). Den Mand har en god Drik Øl. *VSO*. || Ø billedl. ell. overf. de drak alle den samme aandelige Drik; thi de drak af den aandelige Klippe, som fulgte dem; men Klippen var Christus. *1Cor.10.4*. *Det er Livets Drik vi smage. *Boye.AD.III.61* (jf. u. bet. 1.1 slutn.). *Skænk kyssets drik af dine læbers bøger. *JØstrup.Højsangen.(1900).27*. ofte i forb. som en besk, bitter drik om en smertelig, sørgelig hændelse, meddelelse olgn. at være noget halvt, er mig en bitter Drik. *Kierk.VI.228*. *I skildre Livets Drik som bedsk og sur. *Schand.SD.xv*. se videre u. besk 1.2. 1.3) (nu især dial.) om en vis mængde af det, der drikkes; især: saa meget, som man drikker ad gangen ell. i et drag (1.3.3); ofte mere ubestemt: taar. der er en temmelig drik i. *Moth.D133*. Hand under ham ikke en vands drik. smst. Han tog sig en god Drik deraf. *MO*. især m. efter-sat substantivisk bestemmelse: jeg vil springe ind til Nille, hun skal give os en Drik Øl her ud. *Holb.Er.I.2*. sa. *Bars.IV.4*. *Æreboe.191*. Jeg veed endnu den Tid, da man ikke havde tilladt en Feberpatient en Drik Vand. *Lægen.VI.389*. *Rahb.Sandsig.II.561*. *Heib.Poet.VI.408*. en drik mælk. *NMøll.H.111*. *Feilb*. || † om selve handlingen: Drikke

Glasset ud i een Drik. *vAph.(1764)*. saadan en stakkels Flaske Viin (som han) drikker i to Drik for at væde sin Gane. *Ev.VIII.60*. Han drak hele Pokalen ud i een Drik. *VSO*. overf.: i dine (o: højens) Skygger drak Cimbrenes dengang spirende Barde fordom de udsøgteste Lyksaligheder i sig med store Drik. *Ev.VIII.54*.

2) som vbs. til II. drikke 1 (og 2). *Først maa jeg dig berømme, | O Asa! for din Drik. *Oehl.NG.85*. *MO*. || nu næsten kun m. h. t. berusende drikkevarer; ogs. m. mere konkr. bet.: drikkelag. Naar nogen til nogen Bestilling udkaaris, da maa den Udvalgelse hverken begyndis, eller endis, med Drik, eller Gæstebud. *DL3-4-12*. et Hoff, hvor overmaade drick var saa i svang, at det var en umuelig ting, derfra at befries. *JJuel.5*. de, som holde Viin-Thee-Caffe-Brændeviins- og Øl-Huse (maa) paa Søn-Hellig- og Bededage (ej) nogen til Drik hos sig antage. *Forordn.131735.§3*. (jeg) holdt mig til Drik og lystigt Selskab. *Robinson.I.13*. Vær troe i Ord, og troe i Drik! | Var vore Fædres Politik. *Rahb.Poet.F.I.109*. Han følte sig ligesaa modig, som om han havde strammet sig op ved Drik, og det havde han dog slet ikke. *Schand.BS.341*. jf.: Misbrugen med Brændeviinsdrik udi Danmark. *Stampe.II.6*. (foræld.): I Dattidens Skolelove var det derfor ogsaa forudsat, at Skoledrenge kunde falde paa at sætte sig til Driks. *Troels.L.V.166*. især (jf. II. drikke 2): det at drikke for meget ell. at være tilbøjelig dertil; drukkenskab; drikfældighed. formedelst Armod, Sygdom, Uforstand, Drik, eller anden Letfærdighed. *DL3-18-4*. Han er hengiven til Drik. *Høysg.S.125*. man veed, at Alexander . . . formedelst Drik meget tidlig har maattet ende sit Liv. *Lægen.I.219*. oftest i forb. som forfalde, slaa sig ell. (nu l. br.) falde til drik (*MO.I.464*) ell. (dial.) falde i drik, blive forfalden, drikfældig. at slaa sig til drik. *Moth.D133*. *Hrz.III.241*. han slog sig til Drik snart efter Bryllupet. *JVJens.HF.113*. Mangan en er "falden i drik". *Feilb.(Dania.V.96)*. han var meget forfalden til drik | **drik-bar**, adj. (af II. drikke; jf. ty. trinkbar; spøg., sj.) drikkelig. jeg ejer ikke drikbart i nogen Form. *KLars.GHF.I.253*. **drikfældig**, adj. [dreg'fæld'i] (dannef efter nt. drunkfällig, ty. trunkfällig i lighed m. ord som af-, brøst-, bygfældig osv.) forfalden ell. tilbøjelig til nydelse af spirituose drikke. *VSO*. *Baden.Hist.Afhandling.II.(1821).353*. man (kan) ingenlunde underskrive den Paastand, at det danske Folk skulde være det meest drikfældige paa Jorden. *Dannevirke.1845.I.sp.3*. Han døde nok drikfældig og ruinet i en eller anden Provinsby. *Schand.TF.II.100*. En Arbejder, som er drikfældig (*Chr. VI*: som drikker sig gierne drukken), kan ikke blive rig. *Sir.19.1*. *KPont.Rets-med.II.29*. Koblersken er allerede hos

Plautus og Ovid . . drikfældig. *V Ved. B. 206.*
 Ø -hed, en. *VSO.* Det var kun det over-
 drevene i Drik, den daglige Drikfældighed,
 Luther ivrede imod. *Baden. Hist. Afhandlinger.*
II. (1821). 356. Thiele. III. 130. Panum.
 22. hans Drikfældighed havde gjort ham
 uanvendelig. *Kidde. H. 7.* Drikfældighed maa
 antages at være direkte Trangsarsag for
 17 pCt. af de fattigunderstøttede Mænd.
Pol. 24, 1918. 9. sp. 2.

I. Drikke, en. [dregø] *Høysg. AG. 35.*
 oftest brugt uden art.; uden flt. (glda. dri-
 ckæ (*Rimkr.*), no. dial. drikka, sv. dricka,
 jf. oldn. drykkja (*f.*), oeng. drinca (*m.*);
 substivering af *I.* drikke || ordet har nu
 næsten fortrængt Drik i bet. 1.) *d. s. s.* Drik
 1.1; især om drik som vand, mælk, øl osv.,
 der tjener til den daglige tilfredsstillelse af
 legemets behov og indgaar som fast led i ern-
 næringen. (i talespr. bruges især: noget at
 drikke, se u. II. drikke 1.2). At menge
 Galskab i Comoedier, er . . ligesaa fornø-
 den, som at smørre Hiulene paa Vognen og
 at bruge Dricke til sin Mad. *Holb. JJ*
Bet. a. 2^v. *Jeg bringer dig Drikke . . du
 har jo slet Intet nydt endnu. *Hz. VI. 154.*
 Han tog Medicin og Drikke af hendes
 Haand. *Gyld. VIII. 192.* Brød og Sukker tog
 (*papegøjen*) af hans Haand, sin Drikke fik
 den af hans Vandkaraffe. *SMich. T. 217.* jeg
 stod og gav Kalvene Drikke. *Gravh. Øen. 18.*
 oftest i forb. mad og drikke (jf. u. Drik
 1.1); Guds Rige er ikke Mad og Drikke
 (1907 *afvig.*), men Retfærdighed, og Fred,
 og Glæde i den Hellig Aand. *Rom. 14. 17.*
 Paa Bordet staaer altid Mad og Drikke.
Tode. ST. II. 69. talem.: Uden Mad og Drik-
 ke duer Helten ikke. *Mau. I. 280. jf. Mau.*
2555. 2586. Arlaud. 71. || om drik af en be-
 stemt slags (jf. Drik 1.2). mine Bolere . .
 40 give mig mit Brød og Vand, min Uld og
 min Hør, min Olive og min Drikke (*Buhl.*
Vin. Hos. 2.5. *Hver Gang man naaer en
 Ankerplads, | Hvor deilig Drikke vanker, |
 Man hvile bør af sin Seilads, | Og villig
 kaste Anker. *Rahb. Poet F. I. 72.* *Du, den
 første Læge blandt Læger (o: freden) |
 Ræk mig den Drikke, som kvæger. *Drachm.*
T. 115. || spec. (*dial.*): tyndt øl. *MDL. Esp.*
51. 305. Han drak det (o: et glas brændevin)
 og tog en stor Slurk Drikke. *FBön. Hjem-*
stavn-Billeder. (1892) 142.

II. drikke, v. [dregø] præs. drikker ell.
 † drik (*Holb. Skiemt. C6r*); præt. drak [dreg]
 (*Høysg. AG. 39*), flt. (*foræld.*) drukke (*DFU.*
nr. 32. 2. *Ing. RSE. VI. 181*); part. drukket
 [drogø] ell. (*nu l. br. i rigsspr.*) drukken
 (som *fk.*: *MO. D&H.* jf. drukken som *adj.*;
 efter have: *Høysg. AG. 89. vAph. (1759).*
Hauch. SD. I. 88), flt. (*l. br.*) drukne (*MO.*)
 60 ell. \ drukkede (*Baden. Hist. Afhandlinger.*
II. (1821). 367); *vs.* -ning (*s. d.*), jf. Drik,
 Drikkelse, Drikkende, I. Druk. (*æda.* drikkæ,
 oldn. drekkja, eng. drink, ty. trinken, got.
 drikan; *sml.* drukne, drænke)

1) tilføre legemet noget flydende (en væd-

ske, jf. dog bet. 1.7) gennem mund, hals osv.;
 indtage (en drik) for at stille tørsten;
 ernære ell. helbrede legemet *olgn.* 1.) uden
 obj. (jf. bet. 2). hun siger: drik, og jeg vil
 ogsaa give dine Kameler at drikke. *IMos.*
24. 14. jeg var tørstig, og I gave mig at
 drikke. *Matth. 25. 35.* „Singoet Jeppe.“ — „Du
 drak som en Skielm.“ *Holb. Jep. I. A.* *Nu
 stiltes han (o: hjorten) igjen af en uventet
 10 Elv | Og holt imens han drak et Øye med
 sig selv. *Ew. (1914). I. 178.* *Da drak hun af
 det klare Vand. *Oehl. SH. 36.* (*tigren*) slider
 Arterierne op paa Hjortens Hals og dri-
 ker af Blodstraalen. *JV Jens. Sk. 38.* || ofte i
 forb. m. spise ell. æde. æd og drik og
 vær glad. *Tob. 7. 10.* *I Jesu Navn gaa vi
 til Bord, | At spise og drikke paa hans
 Ord. *Salm. Hj. 78. 1.* En ung Person faldt udi
 de Griller, at hand var død . . og vilde
 20 hverken æde eller drikke. *Holb. Jep. II. 3.*
 Dagen (*gaar*) bort med Æden og Drik-
 ken. *Klevenf. RJ. 125.* *Han aad og drak,
 var aldrig glad. *Wess. 272.* || drikke for
 ell. paa (nogen ell. især) noget, udtrykke
 ell. bekræfte et ønske m. h. t. (nogen ell.) no-
 get ved at tømme et glas, et bæger osv.; *ogs.:*
fejre mindet om noget ved en skaal. (jf. dri-
 ke en skaal (for noget) *olgn.* u. Skaal).
Hörn. Moral. II. 48. Hør Cammerat vil I
 30 ikke forsmaaet par Gylden, at drikke
 paa vor Sundhed. *Holb. Kandest. V. 1.* kom-
 mer nu allesammen ind hos mig, og dri-
 ker paa en Forligelse. *sa. Er. V. 5.* Hver Hel-
 ligaften . . drak (*han*) med mig paa en
 glædelig Fest. *Ing. EF. II. 138.* *Drik saa
 for Konge og drik saa for Land. *Winth. SS.*
25. Med Jubel drak man paa de to unge
 Pars Velgaaende. *Gyld. (1849). II. 146.* Allig-
 vevel syntes (*hun*), de burde drikke paa
 Begivenheden (o: et ejendoms køb). *Bang. L.*
257. *„saa skal vi bare | endnu dog drikke
 vore fælles Minders Skaal!“ — „Nej, der
 er nogle af dem, som | jeg ej vil drikke
 paa.“ *Jak. Knu. Va. 288.* || spec.: indtage be-
 rusende drikke i større mængde (især i
 drikkelag ell. værtshus, ved fest *olgn.*). *Jeg
 selv i Kroe vil drikke; | For andet kom-
 40 mer jeg der ikke. *Wess. 136.* *Ved Leire
 . . | Hvor fordem Kæmperne drukke. *Ing.*
RSE. VI. 181. *Jeg vil saa nødig bænkes |
 I Stuen, under Tag; | Der drikkes og der
 skjenkes | I dosig Fred og Mag. *Winth.*
HF. 211. *Kong Harald sad i Oslo | og
 drak med sine Mænd. *Ploug. I. 341.* (*englæn-*
derne lader) det andet Kjøn træde af, naar
 den egentlige Drikken begynder. *Kierk. VI.*
28. ofte i faste forb.: drikke for meget,
 se megen. drikke til den store guld-
 medalje, som en børstenbinder,
 60 svamp *olgn.*, se Guldmedalje, Børstenbin-
 der, Svamp osv. drikke saa (længe at)
 man ikke kan se en flue paa væg-
 gen *olgn.*, se Flue. nydelivet og dri-
 ke af dunken, se Dunk. drikke til
 pægls, se Pægl. 1.2) m. obj., der betegner
 vædsken, som indtages (jf. bet. 1.3). I skulle

æde Kjød og drikke Blod. *Ez. 39.17.* maa jeg da icke faa et Glas Brendevin først, førend jeg drikker Forgiften. *Holb. Jep. IV. 6.* jeg vil drikke Chokolade. *sa. Vgs. I. 3.* *Du maa drikke | Alt hvad du vil, undtagen Vand. *Storm. SD. 167.* Disse tre Drikke . . . blev drukked af de Fornemme. *Baden. Hist. Afhandlinger. II. (1821). 367.* *(han) drak af Hovedpande | Det fromme, lunkne Blod. *Oehl. NG. 3.* *alle andre Guder | Drikke Miød og Øl og Most. *smst. 164.* *(fuglen) drikker Risleduggen | Af Blomsterkalke smaa. *Grundtv. PS. VI. 362.* *(han) drak Mixturen af en Kop. *Drachm. STL. 151.* drikke brønd(en), se Brønd 1. drikke te, se Te. noget at drikke, d. s. s. I. Drikke. Har du ikke Noget at give mig at drikke? *Oehl. XVII. 24.* Gaae saa ud og faae Dig noget at spise og drikke. *Kofoed-Hansen. DL. 96.* Ungerne . . . søgte hen til Moderens Yver for at faa noget at drikke. *Buchh. Robinson. (1920). 45.* † drikkende(s) vare, d. s. s. Drikkevare(r). alle Slags ædende og drikkes Vahre. *Forordn. 22/10. 1701. II. 9. § 2.* Tiid og Leylighed . . . at faae nogen Forfriskning af ædende eller drikkende Vahre. *Areboe. 200.* (han) roste de Svenske, at de vare bedre Karle til drikkes Vahre. *Klevenf. RJ. 9.* || m. obj., der betegner drikkes vænge (undertiden m. overgang til bet. 1.3). drikke en Sup, en Slurk. *vAph. (1759).* *Tre Tønder af Miøden drak Sifias Mand. *Oehl. NG. 297.* *Hver Slurk han vilde drikke, | Drak han af Tin og Leer. *Winth. Haandt. 26.* *Een tømmer rask tilbunds den fyldte Skaal, | En Anden drikker Draabe efter Draabel. *Holst. D. II. 130.* m. h. t. berusende drikke (jf. bet. 1.1 slutn.): *Naar man faaer lidt Godt at drikke | Dunsterne til Ho'det stikke. *Folke-Visebog. I. (1847). 57.* Du kan drikke saameget det skal være uden at tumle. *Kofoed-Hansen. DL. 74.* der blev drukket en del ved gildet | || ordspr. og talem. de ugudelige skulle drikke bærmene og man maa spille sin bærm, hvor man har drukket sit øl, se I. Bærme 1. drikke en taar over tørsten *olgn.*, se Tørst. || (nu l. br.) m. overgang til bet. 1.7. drikke et blødsoden eg. *Moth. D127.* drikke et friskt Æg. *vAph. (1759).* 1.3) (ikke altid tydeligt forsk. fra bet. 1.2) m. obj., som betegner (indholdet af) en beholder: tømme. I kunne ikke drikke Herrens Kalk og Dievlens Kalk. *1 Cor. 10. 21.* saa snart jeg drikker kun en Koppe (kaffe), faar jeg strax saadan Hierte-Klemmelse. *Holb. Vgs. III. 1.* en stakkels Flaske Viin . . . som Herr von T. drikker i to Drik. *Ew. VIII. 60.* *(en jæger) drak sit Bæger. *Winth. VI. 67.* *Han med sit hele Compagni | Drak sig et Glas Krambambuli. *Miniatur-Ariebog. III. (1838). 253.* Herrerne klapper Mændene paa Skulderen og drikker Glas med dem. *Esm. III. 52.* drikke en bitter skaal, drikke ens skaal *olgn.*, se Skaal. talem.: at borge en mand et krus øl, mens han

drikker det, se I. borge 2.1. 1.4) m. obj. og præd. ell. adv.-led, der angiver handlingens resultat. Han vil nok . . . have Penge, paa det han i en Hast kan drikke sig ihjel. *Holb. Plut. III. 8.* Drikke . . . sig fordærvet. *vAph. (1764).* Man kan vel drikke sig fornøyet, men ey fylde sig. *Lægen. I. 220.* En Aften . . . fandt jeg Fæstningsgraven om min Borg fyldt med sød Vin . . . og saa drak jeg Graven tør. *Goldschm. II. 337.* Du drikker mig paa Fattigvæsenet. *sa. Hjl. I. 28.* han drak sig fra sans og samling | (nu næppe br.): store Herrer gjøre sig en Glorie af at drikke hin anden i Seng. *Holb. Stu. I. 8.* især i faste forb.: drikke en under bordet, se I. Bord 3.1. † drikke en i bænken (*vAph. (1764)*) ell. til bænks, drikke en under bordet. *jf. u. Bænk 1.1.* æde og drikke sig selv til døms, se I. Dom 2.3. drikke en paa pelsen, se Pels. drikke sig drukken, fuld *ofn.*, se drukken osv. || billedl.: *jeg drak mig syg ved Livets bittere Kilder. *Aarestr. 63.* || (sj.) m. drikken som subj. hendes Venner blev for hende som en Vin, der drikker den uøvede under Bordet. *Livets Lygtemænd. (1902). 36.* 1.5) m. obj., som betegner tilstand, hvori man kommer ved drik; kun i forb. som drikke sig en kæfert, perial, rus *olgn.*, se Kæfert osv. 1.6) m. abstr. obj.: udtrykke ell. bekræfte et ønske ell. en pagt ved at holde drikkelag ell. tømme et glas, bæger osv. (jf. drikke for, paa u. bet. 1.1); fejre ved drikning. *Vi drak Norges Hæder og Held. *NordBrun. D. 245.* *Forbandet, veed jeg, er den Pagt, | Som drikkes med den Onde. *Ing. VSt. 59.* drikke Selskab. *J. Mathiesens. Det nordsjell. Fiskeri. (1853). 12.* jf.: Ved St. Hans Dag tinger den, som eier Baaden . . . det behøvede Mandskab til Vinter-Fiskeri, dette kaldes at drikke sig i Selskab. *EPont. Atlas. V. 251.* især i faste forb. som: drikke broderskab, bryllup, dus, forlig, gravøl, jaord, lidkøb, sundhed, triumf, velkomst, se Broderskab osv. 1.7) (dial., jf. dog bet. 1.2 slutn. samt ndf. u. bet. 4.5) i udvidet anv.: indtage ikke-flydende nærings- ell. nydelsesmidler paa lign. maade som ved drikning. Når (fischerne) så, at sælhunden drak sild, satte de garnene. *Krist. Anholt. (1891). 17.* || (foræld.) jf. bet. 3.1: drikke snits. *Moth. D129.* drikke tobak, ryge. *heele Verden af din (o: tobakkens) taaget Aande drak. *Lucoppidan. (Saml. Danske Vers. X. 764).* Tak til den Gentleman, der først bragte (tobakken) til Europa og "drak" den som sidste Gunstbevisning op ad Stigen til Galgen. *JV Jens. Intr. 119.*

2) (især dagl.) abs.: være forfalden til nydelsen af spiritus; være drikfældig. Folk siger vel i Herredet, at Jeppe drikker; men de siger icke, hvorfor Jeppe drikker. *Holb. Jep. I. 3.* een kand meget vel være rød i Ansigtet, uden at mand drikker. *sa. Bars. II. 4.* Baade Mand og Kone drikke, derfor er Huuset saa forstyrret. *Høysg. S. 6.* *han | Jo

hverken stjæler, drikker eller spiller. *Hauch. DV.II.15. HCAnd.IV.229.* „Jeg skal sige Deres Majestæt: jeg drikker!“ sagde Manden, da Kongen spurgte ham, hvorfor han søgte om at faa større Indtægter. *Mau.1402.* han drak overhovedet ikke at nogen vidste, men tog sig blot et Glas i et godt Lag. *And.Nr.PE.I.257.*

3) *overf. brug af bet. 1 (om udtr. drikke (en) en skalle, se Skalle). 3.1) ☉ især om levende væsen: optage (inderligt) i sig; indsuge; tilegne ell. erhverve sig. (nu næsten kun m. h. t. hvad der virker vederkvægende, styrkende osv.).* || *m. overgang til bet. 1, i udtr., hvor der er tale om en virkelig ell. forestillet drikning.* *O Gud ske Lov! det hjem ad gaar .. | Hvor Sjælen ved sin Frelsers Bryst | Skal drikke Livets fulde Lyst. *Salm.Hus.778.4.* *De kiende Farer ei, naar Kongen dem anfører. | Slig Tap- perhed de drak af kiække Mødres Bryst. *Stockf. (Rahb.LB.II.517).* *Hist Offerskaalen, nylig tømt, | Med levret Blod paa Væggen hænger. | Deraf blodtøstig Hedningpræst | For Altret Spadomskraft har drukket. *Ing.VSt.137.* *Vi drikke Kraft af Naadens Bæger. *Boye.AD.II.40.* *Vissell! jeg fødte Dig med Smerte! | Bliv min Glæde altid, Aar for Aar; | Du har drukket Livet ved mit Hjerte. *HCAnd.X.434.* *Hørsholms arme Dronning, | der drak Døden i den Honning, | Elskov hang paa Rosens Grene. *Stuck.II.134. jf.: den Mand, der drikker Uretfærdighed som Vand.Job.15.16.* || *m. h. t. luft, (vel)lugt olgn.* *Din egen Stank du ikke | Kand taale der (o: i helvede) at drikke, | Dog faaer du andres med. *Brors.256.* Bag Alperne skal jeg snart igjen drikke den varme Luft. *HCAnd.Breve.I.136.* Brede, buttede Snuder stak op hist og her i Vandskorpen for at drikke Luft. *Pont.F.I.159.* en ungt Føl, der .. med opspilede Næsebor drikker den syrlig, krydrede Lugt fra det unge Græs. *Fru.Elisabeth. Her hjemme fra. (1895).131. jf.: den naturlige, gode Frue, som jeg ønsker ret maa drikke Liv og Sundhed af Italiens himmelske Luft. HCAnd.Breve.I.240.* || *m. h. t. synsindtryk, lys, solskin olgn. (jf.: *Havet drikker Soel.Holb.Jep.I.6).* en snart udspringende Guldregn- og Syrenbusk. Hvor drak deres Knopper graadig Solskin. *Schand.AE.77.* Hun trængte just til at drikke Sol, sagde hun, til at lade den skinne paa sig. *Esm.I.198.* *Augustus favner Landet med sin smaltkebnede Mund, | drikker den grønne Nildal med sit indadvendte Øje. *SMich.P.22. jf.: *mit Øie drikker | Af hvert et lille Bogstav i | Det literaire Maanedsskrifts Critikker .. | En Glæde. Hrz.AN.237.* || *m. h. t. indtryk gennem øret (paavirkning gennem det talte ord).* *Øret tør drikke, | Hvad Blikket ei faaer sagt. *Winth.IV.46.* *aldrig drak hans Øre Trøst, | Af Bjergets andre Slavers Røst. *PalM.VII.35.* naar den uerfarne Ynglings Øre gjerne drikker den falske Lær-

dom. *Kierk.VI.457.* *Begjerlig drak mit Øre al den Sødme, | Der gjemtes i hans Ord. *Holst.VI.287.* || *(nu næppe br.:)* *Vor Blusel skiulte hand, selv taalig drak vor Spee. *Brors.261.* (jf. drikke spot olgn. i sig u. bet. 4.4). 3.2) *om stof (i fast tilstand ell. luftform): optage en vædske i sig ved opugning, fordampning olgn. (landet) drikker Vand af Himmelen. Regn.5Mos.11.11. Holb.Jep.I.6.* *Jorden har drukken min Beilers Blod, | Derfor er jeg hvid om Kind! *Hauch.SD.I.88.* den stadige Blæst drikker hurtigt hver Draabe. *Bogan.I.3.* *Markerne rundt om Mysunde | drak stille det udgydte Blod. *Rørd.GK.33. Feilb. (nu næppe br.:)* farven er drukken i tøiet. *Moth.D130.* || *(poet.) i videre anv.* *Soelen drikker Hav. *Holb.Jep.I.6.* *(kilden) har kysset Ellepigens Barm, | Og drukket hendes Billed. *Oehl.SH.35.* *Snart Solen Vand vil drikke | Ud af Sky. *Heib.Poet.VI.449.* *(solen) drikker Dugg. *FolketsSangB.232.*

4) *i forb. m. adv. ell. trykstærk præp. (kun de vigtigste anv. medtages). 4.1) drikke af. 1. (dagl.) d. s. s. drikke ud 1 (jf. afdrikke). Moth.D130.* At drikke sit Glas af. *VSO.I.64.* „Skaal.“ Han drikker af og gaar hjem. *CEw.F.19.* lad os nu drikke 'af glassene! | 2. † drikke en af, overvinde en i vædde- drikning. *Moth.D129.* drikke een af i Viin. *VSO.I.64.* 4.2) drikke bort. 1. (nu næppe br.) d. s. s. drikke op 2. Jeg trøer jeg har drukken min hat bort. *Moth.D129.* Alt hvad han fortæner, det drikker han bort. *VSO.I.459.* 2. ☉ miste ell. fordrive ved drik. drikke sin hukommelse bort. *Moth.D129.* det Beest har drukket Forstanden bort. *Holb.Jep.IV.3.* drikke Sorgen bort. *MO. 4.3) drikke fra (en), (l. br.) drikke mere end (en anden).* Jeg er bange hand drikker fra mig. *Moth.D129.* 4.4) drikke i sig. 1. (l. br.) d. s. s. bet. 1.2. *Raff.(1784).388. MO. jf. vAph.(1764).* (billedl.:) Det er en stoor ulykke for Respublica literaria at Munck er død; thi han drak bøger i sig som iorden drikker vand. *Holb.Br.(BottenHans.nr.4).* 2. drikke sine ord olgn. i sig (igen), (nu næppe br.) tilbagekalde udtalelse olgn. *Gram.Nucleus.96. 1138. vAph.(1759).* VSO. 3. † taale ell. finde sig i (en fornærmelse olgn.) uden at tage til genmæle; bide i sig; æde i sig. den glose drak hand i sig. *Moth.D130.* der findes mange, der heller ville sætte deres Liv udi høyeste Fare, end drikke en Spot i sig. *Holb.NF.(1728).I.82.* *(man) vinder at man ikke | Skal høre hende pukke af | Hvad den og den med hende gav, | Og saadant i sig drikke. *Wadsk.58. VSO. MO. 4.5) drikke ind (jf. inddrikke). 1. (sj.) d. s. s. bet. 1.2. Moth.D131. billedl. (jf. 1.7): i næste Øjeblik hævede sig lige bag ved Skibet en uhyre Bølge .. som om det var et levende Uhyre, der vilde drikke Skibet ind. *Goldschm.VIII.378.* 2. fejre en ny tids ell. tilstands begyndelse ved drikning. drikke Julen ind. *Moth.D128.* Folk sidde oppe Nytaarsnat til Kl.*

12, saa drikke de det gamle Aar ud og det nye ind. *Dagbl.*²/*1858.1.sp.1. Bang.SE. 221.* (sj.) m. person-obj.: den nye Rektor drikkes ind. *LBruun.SK.111. 3. ☐ overf., d. s. s. bet. 3.1.* drik Luften ind i lange, styrkende Drag. *Drachm.LK.20.* *jeg mærked Kulden varme mig, hvergang jeg drak den ind. *ThBarfod.Spot og Spe.(1919).98.* (sj.) refl.: trænge ind. som en Sygdom gennemtrænger Sorgen dem, drikker sig ind i deres inderste Væsen og bliver til Et med dem. *JPJac.II.50.* Han lukkede Øjnene, men endda mærkede han, hvordan Lyset ligesom drak sig ind i ham og flimrede gennem alle Nerver. *smst.82. 4.6) drikke op. 1. drikke (noget) fuldstændigt* (jf. drikke ud 1); *drikke det hele.* lad os nu drikke op, inden vi gaar | du har ikke drukket op | 2. sætte over styr, opbruge ell. forøde ved drik. *Moth.D131.* hand (sikker) i en Kroe og drikker Pengene op. *Holb.Jep.IV.2. Rahb.Poet.F.I.124.* Alt hvad hun fortæner, det drikker hun op i Caffe. *VSO.* *Her drikker Officieren op i Viin | Den næste Maaendes forudtagne Gage. *PalM.I.109. Schand. IF.110. 4.7) drikke (sig ell. en) en rus olgn. paa, (nu l. br.) drikke (sig ell. en) fuld. Moth.D128.* at drikke sig en Ruus paa i to Flasker Rhinskviin. *Ew.VIII.71. smst. VI.31. 4.8) drikke til (jf. tildrikke).* 1. (nu især ☐) egl. om vært: smage paa drikken, før man rækker den til gæsten; nu oftest i al alm.: skaale ell. klinge m. en. det er jo Sædvane, at Verten drikker Giesterne til. *Holb.Jep.I.4. Wadsk.151.* *,Kom, Søn! og drik mig til.“ . . . God Taar, Herr Fætter.“ *Oehl.A.93.* *Hr. Ridder! En Lædskedrik! Jeg drikker Eder til efter gammel Skik. *Hrz.VI.33. PalM.VI.84.* Mændene begyndte at drikke sig til (☉: skaale m. hinanden) og støde Glassene sammen over Bordet. *Bang.Udv.372. 2. (dagl.) drikke fuld.* Han drak sine Gæster saaledes til, at de kunde hverken staae eller gaae. *VSO.* vi (skal) nok . . . hjælpe ham med at drikke Studenten til. *Hostr.G.87. 3. drikke en noget til, (l. br.) (ved drik) fejre ens overtalgelse af noget.* Nu drikke de hverandre Ditmarsken til (☉: skaaler paa erobringen af D.). *Blich.II.495. Feilb. 4. drikke (en) spot olgn. til, (foræld. ell. dial.) byde spot olgn.; spotte; drille.* Hather, en berømmelig Kjæmpe, kommer ham i Møde, og drikker ham . . . en hob spodske Gloser til. *LThura. Poet.351.* *I vilde drikke mig til baade Spot og Spee, | Og siden med Haan fra mig ride. *Hrz.VI.116. Feilb. 5. refl.: erhverve ell. paadrage sig ved drik.* drikke sig en sygdom til. *Moth.D130.* man æder og drikker sig ikke Dyder til. *Holb.Hh.I.191. VSO.* han har drukket sig en rød næse til | 4.9) drikke ud. 1. tomme et drikkekar (jf. drikke af 1). Her drikker mand rent ud. *Moth.D 130.* Dernæst skal han nævne sin „Geliebte“, hvorefter han drikker ud, og der synges nogle Slutningsvers. *Schand.F.394. m. obj.:*

*drik ud dit Glas. *Holb.Skiemt.D7r.* *Hvo drikker med Behag en andens Polak (☉: levning, „sjat“) ud? *Wadsk.105.* *(flasken) Er drukket ud til mindste Taar. *Bagges.Ep. 218.* drik koppen ud! | jf.: saa lagde hun sig ned for at drikke Søen ud, og det var jo umuligt for et Menneske. *HCAnd.VI.105. 2. fejre en tids ell. tilstandes ophør ved drikning.* *Dagbl.*²/*1858.1.sp.1 (se u. drikke ind 2). e. br.*

Drikke-, i ssg. som regel af II. drikke 1. **-bal**, et. (*dial.*) drikkegilde (jf. III. Bal samt Danse-, Spisebal). *ZakNiels.B.90. -bord*, et. (*foræld.*) *kristent Folk om Drikkebord | Med Kande, Krus og Kvinde. *Grundtv.PS. III.236.* Fra Drikkebordet reiser han sig nu ikke saalænge der er en Draabe i Kanden. *Ing.EM.I.209. Hauch.V.25. Drachm. VS.140. ☐ -broder*, en. person, som er i drikkelag m. andre; ogs.: drikkelysten person; svirebroder (jf. Broder 2.8 og 2.9). Hand er en svar drikkebroder. *Moth.D131.* Keyseren (lod) ved et Laug af unge Drikkebrødre . . . efterabe Kirke-Ceremonier. *Holb. Kh.469.* Alle de raske Drikkebrødre istemte Skaalen. *Ing.KE.II.143. Kierk.VI.65.* man (kan) i Sergels Buster . . . se en Afspjeling af den joviale svenske Selskabs- og Drikkebroder. *EHannover.SvK.34. -fad*, et. (*nu næppe br.*) (et) Drikke-Fad . . . i et Fugle-Buur. *v.Aph.(1759). MO. -fælle*, en. (*nydann., l. br.*) d. s. s. -broder. *BerlTid.*⁴/*1872. M.2.sp.4. Borchsen.Overs.afEbers. EnægyptiskKongedatter.I.(1876).110. -gilde*, et. *Moth.D131. VSO.* Julen var forhaanden, og dens Drikkegilder . . . vilde de Danske ikke forsømme. *Molb.DH.II.452.* et rigtigt Æde- og Drikke-Gilde, et vildt Comment med Bacchanter og Bacchantinder . . . i Spidsen for Lystigheden. *Kierk.XIV.253. ☐ -glas*, et. *Moth.D131. MO. Troels.LV. 111.* Hun fejrer ud over det lave Dørrin Skaar af brudte Drikkeglas. *LBruun.SK.65. -hal*, en. (*foræld.*) det er atter og atter Tanken paa, hvad der vil siges i Drikkehallen, som ansporer (krigerne) i Kampen. *VVed.H.330. -horn*, et. (*foræld.*) *Moth. D132. VSO.* *Med vilde Kæmper Drotten | . . . tømte barsk de store Drikkehorn. *Oehl. XXI.75. Troels.LV.15. † -hus*, et. værts-hus. (præster maa ikke) holde noget Drikkehuus, eller selge, enten Øl, eller Brænde- vin. *DL.2—11—9. smst.2—22—72. VSO. MO. -kalv*, en. (*landbr., l. br.*) kalv, som opdrættes ved mælk (mods. Diekalv; jf. Bøttekalv). *Olufs.Landoecon.430 (se u. Diekalv). -kamp*, en. (*foræld., sj.*) væddedrikning. Naar vore Forfædres Drikkekampe atter bleve bragte i Brug. *Rahb.(MO.). D&H. -kande*, en. (*foræld. ell. dial.*) kande, hvorfra man drikker. *MDL. Drachm.DD.110. ☐ -kar*, et. genstand (krus, glas, skaal osv.), hvorfra der drikkes. alle Kong Salomo's Drikkekar vare af Guld. *1Kg.10.21.* Af denne ihhielslagne Konges Hovedpande havde han gjort et Drikke-kar. *Holb.DH.I.35. Æreboe. 208.* *Jeg holder af det velbesatte Bord, |

Der bugner under Drikkekar og Skaaler. *PalM. TreD. 70. Sal.² VI. 428.* -**kæmpe**, en. (nu næppe br.) person, som er i stand til at drikke meget. *Moth.D132. VSO. W-lag*, et. (nu næppe br. -lav. *Moth.D132. VSO. jf. flt. -love ndf.*) forsamling (lav) af drikkebrødre; nu kun om den enkelte sammenkomst: drikkegilde; sold. *Moth.D132. (en mand)* som var Formand udi (kejserens) Drikke-Laug. *Holb.Kh.469. PAHeib.US.555. (de var)* komne til det Resultat, at alle Studenter vare Tilhængere af at holde Drikkelag. *Tops.I.196. jf.:* *For dem hvis var Galanterie, | Debauche og dricke-Love (o: dersom udskjelser og drikkegilder var mode for kvinderne), | Man drukne Elser og fant i | Een Rendesteen at sove. *Holb.Skæmt.F6r. W-last*, en. drikfeldighed. Den Drikkelast den ødelægger sandelig mange Mennesker. *Aakj.VB.137. KvBl.³/s1908.I.sp.2. -lav*, et. se -lag.

W drikkelig, adj. ['dregøli] (aft. af II. drikke) som kan drikkes. De drikkelige Gjenstande nyde : . en større æstetisk Anseelse end de spiselige. *Heib.Pros.II.361.* *Vand og Viin | Og andre drikkelige Vare. *Winth.HF.2. Schand.TF.I.198. || nu især: som egner sig til drik (mods. udrækelig). VSO.* *Det er en Feil ved Havet . . | At ei den mindste Draabe der er drikkelig. *Oehl.Lf. (1846).35.* Byen har trende . . Kilder, og Flodvandet er let, drikkeligt og overflødigt (o: rigeligt). *Estrup.Hist.Bl.38.*

I. Drikke-lov, en. (foræld.) lov ell. vedtægt for drikkelag. Man havde hos Grækere, Romere . . Drikke-Love i Selskaber. *Schytte.IR.IV.123. II. -lov*, et. se -lag.

Drikkelse, en. ['dregølse] uden flt. (æda. drickælse, drykælse (AM.); aft. af II. drikke; nu især jy.; jf. Vædelse, Ædelse) drikkevarer(o); drik (1.2). de nyankomne Gjæster (trængte) foreløbig ikke . . til yderligere Drikkelse. *CMøll.PF.393.* Punsen stod og dampede i en vældig Gryde . . Skomager Hansen øste Drikkelsern op af Bollen med en Grødslev. *Wied.LH.29. Jak Knu.ML.107. m. (efterligning af) jy. form:* Den Proviant, Præsten havde pakket ind, smagte Degnen og hans godt, men der var ingen Drikkelser. *Oehl.Prom.IV.279.* Den gamle Kone satte paa Bordet alt, hvad de havde af „Ædels“ og „Drikkelser“. *Blich. (1846).VI.230.*

W Drikke-lyst, en. *Moth.D132.* Den forhøiede Livsfølelse, I faae ved eders Drikkelyst, maae I betale med Slappelse af alle legemlige og aandelige Kræfter. *Ørst.IX.93.* *(salitet) gir Drikkelyst og det krydrer Ordet. *Drachm.DD.110. -mand*, en. (jf. oldn. drykkjumaðr; spag., sj.) Det maa indrømmes, at Bob er en vældig Drikkemand. *Sten Drewsen. Rødt eller Sort. (1905). 76.*

Drikkende, et. (jf. sv. drickande; dial. (fynsk) ell. brugt af sprognersere) vbs. til II. drikke. Da Mandkiønet udgjorde største Delen af Samqvemmet . . i Stæderne . .

druknedes Tiden (o: Karl XII's tid) i et skrækkeligt Drikkende. *Rahb.Tilsk.1808. 669. HjælpeO. jf.:* (hans) Anke . . over visse sælandske Præsters Natte-Drikkende. *Sech. D.I.199.*

Drikke-penge, pl. ell. † en (Heib. *Pros.IV.42*). (ænyd. drikkepenning, -penge; jf. sv. drickspengar, eng. drink-money, ty. trinkgeld, fr. pourboire) egl.: penge til at drikke for; penge gave til person i underordnet stilling som belønning ell. godtgørelse for udvist tjeneste ell. et arbejde, som ikke betales m. aftalt løn, ell. som tillæg til det bestemte vederlag (jf. Drikkeskilling). Ingen Drikkepenge maa enten fordris, eller givis, til Skriverens Tienere. *DL.1—25—28.* Jeg skulde have 12. Skilling til Drikke-Penge for en Piige som bragte Mutter en Skaal Byggryns Grød. *Holb.Bars.I.7.* Naadige Herre! gir os Dreng (o: skræddersvende) noget til Drikkepenge. *KomGrønæg.II.328.* hver dansk Miil med Drikke- og Bompenge vil koste ham over 10 Mark danske. *FrSneed. I.506. Hauch.III.294.* Vægtterne . . havde Lov til at modtage Drikkepenge af Spilopmagere og Urostiftere. *David's.KK.266.* *Alle smaa Skomagerdreng | dørme om Drikkepenge. *Rich.I.67.* Duser eller Drikkepenge til Vejerens og Maalerens Personale er (ikke) tilladt. *Regl.¹/s1900. §10.* Udenfor Gavebegrebet falde . . alle Ydelser, forsaavidt de med Bestemthed kræves af Skik og Brug, f. Ex. sædvanlige Drikkepenge. *Lassen.SO.8. || spec. (restaurationsspr.): penge, som gives tjeneren for servering.* Er De Opvarter? . . Aa, jeg troede, De var Værten, derfor gav jeg Dem ingen Drikkepenge. Se, her er 25 Øre. *Esm.I.98. Stuck.I.191. || (nu næppe br.) i udtr., hvor den egl. bet. (penge til at drikke for) er til stede mer ell. mindre udpræget. (kirkens istandsættelse) fortingis i Præstens Overvarelse . . paa Arbejderns egen Kost . . og for een vis Penge, og ej Drikkepenge, Øl, eller andet, tilsigis. DL.2—22—67. en Student . . kom engang til en Præst . . og ragte ham sin . . Haand, for at faae nogle Reyse- eller Drikkepenge. FrHorn.PM.86. Reskr.²⁴/s 1758. §1.*

Drikker, en. flt. -e. (ænyd. drikkerer, jf. sv. drickare; af II. drikke; nu l. br. undt. i ssgr. som Kaffe-, Vand-, Vindrikker olgn.) person, som drikker; især: person, som er forfalden til drik; dranker. Hand er en sterk drikker. *Moth.D134.* Slige Ædere og Drikkere forkorte deres eget Liv. *VSO. talem.: Drikkerer blive Stympere. Mau.1392. CBernh.IV.306.*

Drikke-rende, en. (l. br.) rende, hvoraf kvæg, heste olgn. drikker. (de) fyldte Drikkerenderne for at vande deres Faders Smaakvæg. *2Mos.2.16* (Wolff).

Drikkeri, et. uden flt. (dagl.) vbs. til II. drikke 1; især (nedsæt.): megen og ideelig drikken (spec. af stærke drikke). *Rahb. Tilsk.1808.669.* *hvilken Nytte har | Dette

Drikkeri? *Aarestr. ED. 328.* i Alt, hvad Hauptmann har skrevet, bliver . . det Frastødende især repræsenteret ved Drikkeriet. *Brandes. VII. 720.* (jeg) er ret haardt medtagen af Drikkeriet igaar. *Gertz. Symp. 12.* Bekæmpelse af Drikkeriet skal ske ved Forsorgs- og Sikringsforanstaltninger mod de farlige og besværlige Drankere. *Torp. (Pol.²⁴ 1918.9.sp.6).*

Drikkesang, en. (jf. -vise). (*Kalk. V. 185.* MO. en gammeldags Drikkesang, hvor naturligvis Flaccus rimede paa Bacchus. *Schand. TF. II. 21.* **-selskab**, et. (l. br.) forsamling af drikkebrødre (jf. -lag). *Moeth. D132.* VSO. MO. Hans Bevægelse vakte Drikkeselskabets høje Latter. *Schand. SB. 34.* **W -skaal**, en. *Moeth. D132.* han (lod sig) udi et Gæstebud . . tilbringe en forgyldt Drikke-Skaal. *Holb. DH. II. 792. Oehl. VS. 55.* MO. overf.: *Grundtv. SS. I. 621.* **W -skik**, en. sædvane(r) m. h. t. brugen af stærke drikke (i selskabeligt samvær); ogs. spec.: den skik (regelmæssigt ell. som vane) at nyde spirituøse drikke. *Feilb. BL. 91.* Drikkeskikkene er den oprindelige Aarsag til . . al Alkoholisme. *M Håndhede. (Hovedst. 1/2 1913. 7.sp.3). Sal. 2 VI. 429.* **-skilling**, en. (dagl.) d. s. s. -penge (nu især om et ringe beløb ell. som beskedent udtr.). En klækkelig Drikkeskilling overvandt Karlsens Gru for at røre ved den halvdøde Synder. *Ing. VS. II. 168.* i Haab om en Drikkeskilling tilbyder (børnene) en forskellige Tjenester. *JL Heib. It. 15.* De daarlige Tider ramte dem ogsaa, især gennem Karls (o: en bydrenge) Fortjeneste; Folk kneb paa Drikkeskillingen. *AndNæ. PE. III. 189.* (overf.): *Brandes. VI. 364.* (han fik) sin Generalmajorsbestalling tilbage med 1200 Rdlr.'s aarlig Gage . . det var den Drikkeskilling M. fandt for godt . . at tilkaste ham. *Hist. Tidsskr. 8R. IV. Till. 19.* **-skænk**, en. (l. br.) skenk, hvor drikke udskænkes; buffet (2). *Hz. D.I. 221. Hørluk. GP. 80.* **W -sted**, et. sted ved flod, sø osv., hvor dyr kommer for at drikke. *Etlar. SB. 166.* **-stel**, et. (dannet efter Spisestel; sj.) stel af drikkekar. *Soph. Müll. VO. 491. 533.* **W -stue**, en. stue, hvor der drikkes; spec.: beværtnings-lokale (vinstue oln.). *Jeg hørte heller Jomfruers Sang, | End Skraalet i Drikkestuer. *Ing. RSE. VI. 218. sa. EM. II. 88.* han tilbringer sin Tid i Londons Drikkestuer med tøjesløse Svirebrødre. *Brandes. VIII. 145.* **-syg**, adj. (nu næppe br.) drikfældig. *Moeth. D132.* VSO. MO. D&H. **-syge**, en. 1) † udebeholdende, som indtræder efter overdreven nydelse af stærke drikke; „tømmermand“. *Moeth. D132.* VSO. 2) (med.) sygelig trang til spiritus; ogs.: alkoholisme. VSO. MO. (hun) har arvet Drikkesygen fra sin Fader, saa hun er aldeles forfalden. *Brandes. VII. 713. Panum. 170.* † **-sælger**, en. (af Drik ell. I. Drikke) person, som sælger drikke; om værtshusholder: *Gram. Breve. 167.* **-sæt**, et. (fagl.) d. s. s. -stel. *Soph. Müll. VO. 492.* **-søster**, en. (nu næppe br.)

kvinde, som deltager i et drikkeselskab; ogs.: drikfældig kvinde (jf. -broder). *Moeth. D133.* VSO. MO. **-telt**, et. telt (fx. paa et marked), hvor der serveres drikke. *Drachm. STL. 26. sa. F. II. 158.* **-ting**, et. (ogs. Drikting) (ænyd. d. s., glda. dregtingh; betegnelsen skyldes vistnok det drikkeri, der ledsagede tinget || foræld. ell. dial.) ting, som (i det sydvestlige Jylland) holdtes paa den første retsdag efter de større retsferier (især jul og paaske) (jf. Snapsting). *JySaml. I. 68ff. Sal. VI. 429.* || om marked ell. gulde, der holdes kort efter jul. *Feilb.* **-vand**, et. *hvis Du blander klare Kildes rene Strøm | med mudret Tiløb, faaer Du intet Drikkevand. *PO Brændst. Overs. af Æschylos. Orestias. (1844). 146.* *den nye Aquæduct, | Som skulde lede Drikkevandet ned | Fra Naboberget til vor Byes Cisterner. *Hz. XVI. 32.* et Sted, hvor . . han hverken kan taale Drikkevandet eller Kosten. *Brandes. X. 428. JakKnu. S. 21. Hag. III. 253.* **-vare**, en. (ftt. -r ell. (nu sj.) d. s.) mest i ft.: d. s. s. Drik 1.2 (jf. vaade varer u. Vare). *Moeth. D133. Wask. 103.* Den arbejdende Bonde behøver meere nærende Spiser i Norden end i Sønden, og kraftigere Drikkevahre. *Schytte. IR. II. 63. Ing. EF. XIII. 11. HCAnd. XI. 181.* (man) tog igjen Plads omkring Bordet og rekvirerede flere Drikkevarer. *Thom La. AH. 305.* **-vise**, en. vise, som er bestemt til at synges i drikkelag (jf. -sang). *Moeth. D133. Æv. VI. 9.* *Anecdoter . . Bonmots, | Og Viin, og Drikkeviser faldt i Mængde. *Bagges. Ungd. I. 214.* det er . . først i de sidste Aartier af 18. Aarh., at Drikkevisen bliver den oplyste Tredjeste Yndlingspoesi. *Sal. XVIII. 339.*

Drikning, en. 1) **W vbs.** til II. drikke (1). *Moeth. D134.* han klagede over særdeles Stramning under Hiertet, hvilken . . bidrog til at gøre ham Drikning umuelig. *Tode. Nye Sundheds-Tidende. 1783. 115.* || spec. om nydelse af stærke drikke (jf. Drikkeri). Megen drikning forkorter et menneskes lif. *Moeth. D134.* Drikningen var jo Borgernes Poesi; den foregik i Fællesskab under højtidelige Former. *V Ved. BB. 164. 2) † (konkr.) om det, der drikkes; drik (1).* Om Vintere-ten maa man lade Drikningen (til kvæget) kuldslaae. *Funke. (1801). I. 36.*

Drik-offer, et. [1] (især bibl.) offer, bestaaende af drikke (mods. Madoffer; jf. Brænd-, Røgoffer). du skal offre Viin til Drikofferet. *Mos. 15. 10.* det skal paaligge Fyrsten at bringe Brændoffer og Madoffer og Drikoffer paa Høitidene. *Ez. 45. 17.* **-ting**, et. se Drikketing.

I. Dril, en. [dril?]; ogs. [dri?l] (jf. *Moeth. D137.* VSO. *Feilb. I. 205. IV. 107.*) ft. -le (ell. -e) (laant fra nt. drill, holl. drill) \odot d. s. s. Drilbr. Dril . . bringes tidligere meget til ved Klinkning at bore Huller i Porcellæn og Stentøj. *Haandv. 191.* (han) sidder med Dril og Niptang og klinker Potter og Fade. *Skjoldb. A. 33. AndNæ. DM. 31.*

II. Dril, subst. [drel'] som vbs. til II. drille: *drilleri*. det var løierligt nok at høre, men der laae Ondskab og Dril paa Bunden. *HCAnd.VIII.79.* (det) var (*kun*) Dril af hendes gamle Ven. *smst.304.* || *især efter præp.* Peter sagde nu for dril, at hans jolle ikke var nær fin nok. *NMoll.K.294.* „Naa,“ sagde han i Dril. „Vis mig saa din ungarske Violinspiller.“ *ORung.SS.16.* oftest i forb. som gøre noget paa dril, for at drille. de skulde sige det paa Dril, for at ærgre Erik. *Oehl.Er.I.114.* (han) gjorde Narrestreger med Theatret og talede paa Dril. *HCAnd.VIII.79.* Jørgen sagde det egentlig ikke paa Dril, men han led af en kronisk Trang til altid at snakke. *Schand.F.247.* Paa Dril havde Væver Hansen slaaet Følge med ham, hvad der .. generede ham. *Pont.FL.558. Esp.422.*

drilagtig, adj. [drel'agdi] (< MO.) som har tilbøjelighed til at drille. (han blev) fulgt paa Vei af sin drilagtige Kammerats hjertelige Latter. *Kandarius.LP.130.* han er noget af det mest drilagtige, jeg kender | *jf.:* (han for) ned ad Gaden, medens Vinden drilagtig spredte hans .. Frakkeskjøder til begge Sider. *Schand.F.127.* || om *sindsstemning, ytring, handling oln., som røber lyst til at drille (jf. ondskafuld).* den Ondskab af drilagtigt Lune og spotsk Overlegenhed, der endnu sidder gemt i de sammenknebne Øjne. *VilhAnd.BT.37.* Kvinderne, der under drilagtig Spøg og Munterhed gjorde ham Førerstillingen pinagtig. *Skjoldb.SM.27.* Han havde en drilagtig Historie at fortælle om hvem og hvadsomhelst. *Pont.LP.VII.56.* drilagtig Omgang gør .. ikke (*dyrene*) bedre eller blidere. *EmmaKraft.SommerogVinter.(1893).* 118. *jf.:* (støeren) fløj med et lille, drilagtigt Slag med Halen over i den anden Side af Buret. *Muusm.PS.74.* || om *hvad der virker som et drilleri; irriterende; ærgerlig.* Tanken om Søsteren viklede sig endog paa en drilagtig Maade ind i hendes Drømme. *RSchmidt.MD.189.* (børnene) befandt sig saa drilagtig godt i deres Selskab, ganske som de vare deres Lige. *JPJac.I.117.* Det var ogsaa drilagtigt, saa alt sammensvor sig imod hende. *EJuelHans.H.46.* 50 det (*kunde*) alligevel være et besværligt og drilagtigt Arbejde at faa tændt et Baal op. *la Cour & HHolst. Menneskeandens Sejre. (1904).155.* **-hed**, en.

Dril-bor, et. [dril-] (ogs. Drillebor. — † *Drillebor: Moth.D137.*) (*jf. I. Dril samt ty. drillbohrer, holl. drillboor*) ⚙ *redskab, som bruges til at bore huller i metal, sten oln., og som paa forsk. maade (fx. v. hj. af en snor) kan sættes i hurtigt omdrejning. Haandgern.252.* 60 *Opf.B.II.265.* Drillebor: *Hallager.343. Sal.III.358.* **-bue**, en. († *Drieboe. Moth.D137.*) ⚙ *bue, hvori den snor, der faar drilboret til at dreje rundt, er spændt. Moth.D137. Larsen.*

drile, v. se III. drille. **Drile-bor**, **-bue**, se Dril-bor, -bue.

Dril-harve, en. (af IV. drille; *landbr.*) harve til radsaaet jord; *kamharve. LandbO. II.535.* **-kultur**, en. (af IV. drille; *landbr.*) dyrkning af planter i rækker (ved radsaaing). *Hag.III.254.*

I. Drille, en. (*fra ty. drille; jf. II. drille; foræld., sj.*) en slags bur til at dreje rundt, brugt som straffemiddel, især over for løsaagtige kvinder, se *OlofNiels.Kbh.VI.62ff.* en forsmædelig Maskine, navnlig en Drille, der ungefæhr havde Udseende af et Fuglebur paa en Drejeskive, i hvilken Horekvinden skulde indsættes. . og omsnurrens en Time trende Søndage paa Rad. *GyrLemche.K.6.*

II. drille, v. [drelə] **-ede ell. (nu kun jy.) -te** (*Moth.D137. Holb.Paars.47. Feilb.*) vbs. † **-ing** (se bet. 2), *jf. II. Dril, Drilleri.* (ænyd. d. s.; *fra nt. drellen (drillen), jf. mnt. hty. holl. drillen, se DSt.1917.150ff.; besl. m. (dreje og) mnt. drall, drejet, rund, jy. dral, trind, trivelig; jf. III. drille og Drol(l)en*)

1) † *bevæge i en kreds; dreje.* det Skib der havde seet ham drille Kanonerne til dets Forsvar. *LSmith.LA.9.* drille med Roret, bevæge det stærkt frem og tilbage. *Levin.*

2) (*foræld.*) indøve soldater; *eksercere. Moth.D137.* 25 Esquadroner til Hest, som ved deres Drilling og Exercitier have viist Kongen ej en ringe Fornøjelse. *ExtrRel. 10/1722.2.* (*skibschefen skal*) foruden den almindelige paabudne blinde Exerice med Haand-Gevær og Granater, samt Drillen med Canoner, øve Folkene i at skyde med Skarp. *SøkrigsA.(1752).§807.* Byse-Skytterne skal lære at drille med Canoner, og exerere med Haand-Gevær. *FrVsKrigsArt. §265.* At drille de unge Soldater. *VSO.* *det er slet ingen Kunst, | Kun grov Konfekt og Drilling. *Grundtv.PS.VII.297.* Daniel Knopf (er) vel drillet i alle frie Kunster, saasom Dobbelt, Fægning, Drik. *JPJac.I.126.*

3) † *skuffe; narre; bedrage.* *I Havets Gud saa drilte, | At Paars er alt paa Land. *Holb.Paars.47.* det er ingen Konst at drille Folk, som ere saa villige at lade sig sætte Voxnæse paa. *sa.Ep.III.65.* *(*verden*) Vil drilles med Gevaldt, og skatter ofte meere .. | Det som har Skin af Got, end det der ret er Got. *LThura.Poet.114.* *Nu maa hun (o: *verden*) Snarer stille, | Mig skal hun ikke drille | Og gjøre meer Fortred. *Brors. 249.* *Verden kan saa høflig drille, | Verden er saa falsk som fiin. *Stub.52.* mine Skyldnere drillede og bedrog mig. *Ew.VI.77. Wess.150. Baggés.DV.VIII.413.* *Jeg troer, at I vil drille mig tilhobe; | Jeg har dog Øine, jeg kan selv dog see. *Heib. Poet.II.165 (jf. DSt.1914.59).* || drille (en noget) fra, *franmarre (en noget).* *Moth.D137.* *En Gleecke-vey, der spiller | Med Gladespor (o: *vist: „glatis“*), men driller | Os ald vort Arbeid fra. *Sort.PSKan.83. jf. PEMüll.988.*

4) plage ell. drive spot med, især paa en godmodig ell. spøgende maade. (Kalk. V.185). At vrenge Mund ad een er at gjøre en skjæv Mund for at drille ham. *Høysg.S.315*. De, min gode, kiære, christianshavnske (De seer, at jeg slet ikke vil drille Dem i Dag, da jeg har aflagt det forargelige, Udanske Hafens) Ven. *KM Rahb.40*. *Hvi driller du mig da? .. Det morer dig | At ærgre mig. *Oehl.KG.279* 10 *Hør, hvilken Latter, Spøg og Drillen. *Bødt.119*. *Og bryd dig ei, om hun | Gjør Nar af dig. Du veed jo, at hun driller. *Hz.VIII.193*. *De vevre Nisser drille | Baade Pige og Dreng. *Winth.I.159*. han har Nisseblod og Nissesind, ikke til at drille, men til at gjøre Løier. *HCAnd.VII.40*. (hun) havde forlovet sig for at drille sin forrige Forlovede. *Goldschm.Hjl.II.697*. *Saa vil jeg ikke hedde den Lille, | og saa skal Peter mig aldrig drille. *Rich.II.165*. (han genkendte) Etatsraad P.s kjønne Stuepige. Det var hende, Henriette havde drillet ham med. *Schand.TF.II.328*. Aseninden .. sagde til Bileam: hvad haver jeg gjort dig, at du har slaget mig nu tre Gange? Og Bileam sagde til Aseninden: fordi du har drillet mig (*Chr.VI afvig.*). *4Mos.22.29*. Man skal ikke drille Dyrene, saa maa man hellere sparke dem, siger et jysk Mundheld. *JVJens.A.II.252*. || (dagl.) m. tings-subj.: irritere; ærgre; volde bryderi. Enhver .. veed selv, hvor ofte nogle faa exciperede Ords Læsning og Forstand i Begyndelsen har brudt og drillet ham. *Høysg.1Pr.8*. *Lad andre det drille, | At Vejret er graat. *Grundtv.PS.VII.393*. Naar .. noget havde drillet ham, maatte hun altid lide under hans onde Lune. *Thyreg.BB.IV.191*. Det driller dem (?: stræberne), 40 at vi har opdaget dem. Det piner deres Forfængelighed, at de ikke kan imponere os. *Nans.FR.52*. det er det, der driller. *visdomkvæd fra 1860'erne.jf.Gadeordb.²Bøgh.DD.1866.90*. Arbejderens Almanak. 1918.49.

III. drille, v. [dri'læ] (ogs. drile. [dri'læ] *Moth.D137*. *Feilb.*). -ede. vbs. -ning. (*fra nt. ell. holl. drillen (gholl. ogs. drilen), jf. I. Dril; egl. sa. ord som II. drille, se DSt.1917.150ff.*) ☉ bore med drilbor. *Moth.D137* 50 *VSO*. Kakkelovnen (?: i jyske bondehjem) var en Bilægger, .. og i dennes Overligger var paa Forsiden drilet et Hul. *Feilb.BL.35*. om afrunding af naaleøjer v. hj. af drilbor: Naaleøjets glatte Afrunding, for at Traaden ikke skal blive overskaaren, er ogsaa en af Betingelserne for en god Naal. Hertil anvendes Drilning. *OpfB.²II.208*.

IV. drille, v. [dri'læ] (efter eng. drill (maaske sa. ord som II. og III. drille); landbr.; 60 næppe br. uden for ssg. som Dril-harve, -kultur, -saaning) saa i rækker; radsaa. *S&B. D&H*.

Drille-bor, et. [III] se Drilbor. -lyst. en. [II.4] *Thyreg.BB.II.143*. *Brandes.VIII.298*. -pind, en. [II.4] (< *VSO.1793*) 1)

(sj.) legetøj, bestaaende af smaa udskaarne træstykker, hvis sammensætning volder bryderi. *Feilb. D&H. 2* (dagl.) drillesyg person. hiin gamle Drillepind Socrates. *Kierk.VII.69*. *Schand.PR.102*. „hvor De er en Drillepind!“ svarede Frøkenen. *CMell.PF.55*. *Hjort.E.30*. -pose, en. [II.4] (jf. Gnav-, Løgnepose ofl.; l. br.) d. s. s. -pind 2. *Du er som en Fugl, og saa elleveld .. | Saa kjæk og saa sød og — en Drillepose! *HCAnd.SS.XII.192*. *D&H*.

Driller, en. (l. br.) til II. drille 4: drillepind. *Moth.D138*. *Men Dvergen under Steen og Muld | En Driller er, tidt lunefuld. *Oehl.ØS.246*. *Vejrup.KM.43*.

Drilleri, et. [dre'læri?] ft. -er. vbs. til II. drille 4. Lad være med dit Drilleri. *VSO*. *nu fik vi Lys i Sagen | Og i Skjæbnens Drilleri. *Heib.Poet.VI.333*. Ubillighed, Drilleri, naar det spillede over i det Ondskabsfulde, var Noget, han opponerede imod. *HCAnd.XII.11*. hele Sagen var opkommen ene ved gjensidigt Drilleri af Sagførerne. *Høyen.R.275*. han omtaler altid Emilies Sygdom med et næsten udfordrende Drilleri (?: i en drillende tone). *Hostr.S.8sc*. Lars Kolbe, der paa Drilleri (*alm.* paa dril) tiltalte ham en passant med det Spørgsmaal, om hans Kone havde faaet Jens Larsens Kone .. vel forløst. *Schand.F.122*. sa. *BS.259*. || mere konkr., om drilagtige ytringer, paafund olgn. et uskyldigt Drilleri, hvorved den muntre Vertinde vilde sætte den tapre Grev Alberts Mod paa Prøve. *Ing.VS.I.74*. Godmodigt smilte hun til Søsterens Drillerier. *HCAnd.II.69*. Der er i Folkelivet til et Bryllup knyttet mangen snurrig Skik, mangen gjækkende Spøg, som dog har sin Betydning, mangt et skjelsk Drilleri, der ikke er uden Skjønhed. *Kierk.V.212*. hun tilstod .. at hendes Rejseplaner kun var Drilleri. *Soph.Clauss.TK.53*. || lyst til at drille; drilagtighed. det var Overgivenhed, Drilleri, der bevægede hende til disse Pragtfestillinger (?: at synge bravurnumre). *HCAnd.I.136*.

drille-syg, adj. [II.4] (dagl.) tilbøjelig til at drille; drilagtig; drillehorn. han var .. krybende ligeoverfor de ældre, drillesyg og grusom mod de yngre Kammerater. *Bergs.GFI.275*. han er naturligvis en ganske flink Fyr .. Formodenlig ret drillesyg, hvis man lærte ham nøjere at kende. *Drachm.F.I.100*. -syge, en. [II.4] saadanne Kunster som at forbyde Kresten at pløje i Pajmosen, — og det er ikke af Nærighed engang eller af misundelig Drillesyge. *JakKnu.S.176*. (den) nationale Drillesyge (i Danmark). *Tilsk.1912.I.140*. -vorn, adj. [II.4] d. s. s. -syg. Svinepolidsk og drillehorn er han! *HCAnd.VIII.171*. (han) var som mange svage Naturer og halvdannede .. Mennesker drillehorn. *Schand.PR.141*. *Recke.LD.34*. ondsindet og drillehorn som en Nisse. *VilhAnd.AD.99*. jf. *Feilb. Thorsen.131*.

I. **Drilling**, en. se u. II. drille.

II. **Drilling**, en. ['drilen] flt. -er (fra ty. *drilling*, *trilling*, *trelobet jagtbøsse*, dannet efter *zwilling*, *twilling*, for det ældre *dreiling*; jæg.). *trelobet jagtbøsse*. jo, det er en Buk . . Altsaa Drillingen til Kinden og roligt Sigte. *Baud.GK.111. smst.107.* en Drilling med ca. 30 Riffelskud og en Dublet med ca. 70 Haglpatroner. *Knud.Rasm.G.489.*

Dril-saamaskine, en. (til IV. drille; landbr.) *Landb.O.I.581. -saaning*, en. (til IV. drille; landbr.) *Hag.III.254.*

☉ **drilsk**, adj. [drel'sg] (< MO.; dannet af II. drille i lighed m. ord som bidsk, hadsk, spotsk, springsk ofl.) d. s. s. drilagtig. (den preussiske embedsstands) hadske og drilske Smaalighed. *Kjogse.Avis.29/s 1876.2.sp.2. Schand.TF.I.204.* (hun) sagde, barnagtig drilsk: — Tør Du sige det til dine Forældre. *sa.VV.335.* nu vilde den drilske Skjæbne, at heri havde saavel den ene som den anden forregnet sig. *Fru Heib.EtLiv.IV.15.* Det tirrer Nis . . og derfor siger han drilsk: „Du var it saa killen den anden Aften, du laa ved mig!“ *Skjoldb.G.35. jf. Feilb.*

Dril-tøj, et. (af III. drille) ☉ et haandboreapparat bestaaende af en lang skrue, hvis ene ende bærer en borholder, medens den anden ende er drejelig anbragt i en haandknop. *Hannover.Tekn.239.*

Drip, drippe, Drippelse, Dri-pert, se Dryp, dryppe, Dryppelse, Drypert.

drisle, v. se drysle.

Drist, subst. [dresd] (vist dannet som vbs. til driste; jy., sj. i rigsspr.) dristighed. der var gaaet Hul paa Fortryknings-systemet. Derfor fik Koch ogsaa mere „Drist og Ild“. *Cit.1838. (PLawrids.S.I.56)* 40 Hun samlede hele sin Restbeholdning af Drist. *Vejrup.KM.211. Feilb.*

driste, v. ['dresdø] -ede. vbs. † -else (*Moth.D138. VSO.*), jf. **Drist**. (ænyd. driste (sig), glda. dristes; vist fra mnt. (*sml.Seip.L.II.62*), jf. holl. *dristen*, ty. *erdreisten*; afl. af mnt. *drist(e)*, se dristig)

1) (nu næppe br.) trans.: have mod ell. dristighed til; turde; vove; fordriste sig til. Det er vanskeligt at begribe, hvi de dristede at gøre Opstand. *Hob.JH.II.407.* Hvis ieg ikke var forskret om Hr Krigs Raad store godhed mod mig dristede ieg ikke at bemøje ham med dette. *sa.Br.(Dania.IV.11)*. Det drister ham aldrig. *VSO.* jo længere Tid mellem Skylden og Straffen . . jo mere fristende for Letsindighed . . og naar saa Letsindigheden er bleven tryg, saa drister den mere. *Kierk.XIV.289.*

2) refl.: have ell. tage mod til sig (til at gøre noget); vove. 2.1) (foræld.) især m. flg. inf. Dette drister jeg mig frit at sige. *Hob.Herod.9.* Jeg dristede mig . . ikke at bifalde denne Mening. *sa.Ep.V.150.* aldrig drister (jeg) mig at see ham stivt under Øine. *Rahb.Tilsk.1798.654.* *Han tør kun ved

(o: behøver kun) at trække | Med Haanden i en Snor, | Hvis Nogen vilde driste sig, | At gjøre hende fri; | Da styrter hun i Dybet. *Winth.HF.229.* † Det er . . troeligst, at Autor, som man søger at igiendrive, ikke drister sig selv saadant at nægte. *Hob.Ep.V.141.* || i forb. m. adv.-bestemmelse ulgn.: *naar du og Dine | Selv ei har turdet driste sig paa Søen. *Eiv.V.112.* At driste sig yderligen. *VSO.* || m. et neutralt pron. som obj.: *Hvad vover jeg farende Svend? | Hvad drister min Fod sig . . | Paa hvad tør min Tanke vel tænke? | At drikke den Vin, som I lader mig skænke, | At lægge min Haand i den fangende Lænke. *Drachm.IV.18. 2.2)* (især ☉, jf. dog *Feilb.*) i forb. driste sig til († ved. *Hob.Ep.V.115*); m. flg. inf.: hvercken Peer eller Poul toorde driste sig til at følge mig efter. *Hob.Tyb.II.1. sa.Masc.III.4.* (han) har dristet sig til at finde Feil hos sine Landsmænd. *J.Sneed.VIII.529.* Ingen dristede sig til at spørge Kongen om hans Mening. *JVJens.SS.139. Rom.15.18(1907).* || styrende et neutralt pron. ell. (sj.) et vbs.: driste sig til noget. *Moth.D138.* *Ei dristed ret sig disse Niddinger | Til deres Ran. *Rahb.Tord.39.* han drister sig ikke til handling | *Feilb.* || † abs.: Joseph . . dristede sig til, og gik (1819: dristede sig til at gaae) ind til Pilatus. *Marc.15.43(Chr.VI).*

3) i forb. driste paa, (nu næppe br., jf.: „Nu næsten forældet.“ MO.) have tiltro ell. tillid til; stole paa. *Ihvor det gaaer, jeg drister | Paa samme Godhed, som mig før | Er viist, og Lykken frister. *Reenb.I.257. KomGrønneq.I.263.* *Ach vilde Jordens Himmel-Slagt | Kun driste paa Guds Varetaegt; | Og frygte ingen Farer. *Brors.63.* *Bort alt det, Verden drister paa, | Hos vor Gud alting er at faae. *smst.271.* driste paa sig selv. [*GTreschow*]. Brev til en vis fornemme Herre. (1745). *B3v.* At driste paa sin Styrke. *VSO. MO.*

dristeligen, adv. [dresdøli] (ogs. dristeligen. *Moth.D138. VSO.*) (ænyd. dristelig(en), fsv. *dristelika*; fra mnt. dristeligen, adv. til drist (se dristig); foræld.) kækt; modigt; uforsagt. *1Makk.6.45(Chr.VI);* se u. dristig 1.1). *Saa har din Mund | Vel tallet dristelig. *Brors.146.* *Han løftet Stav og stødte Pig | Mod Kongens Bryst saa dristelig. *Grundtv.PS.III.198.* || roligt; trostigt. herudi kan man dristeligen trodse al Verdens Mathematici. *Suhm.II.74.*

dristig, adj. ['dresdi] adv. -t ell. d. s. ell. (†) -en (*Moth.D139. 1Makk.6.45(Chr.VI):* dristelig). (ænyd. d. s., jf. glda. dristughed; fra mnt. dristich, afl. af drist(e), adj., jf. oeng. *brist(e)*, ty. *dreist*; oprindelse usikker; det opr. nord. ord er *djærv*)

1) (især ☉, jf. dog *Feilb.*) som har mod til at gøre ell. udføre noget; som vover noget uden at være vis paa udfaldet; kækt; modigt; uforsagt; forvoven. 1.1) i egl. bet., om personer (levende væsener) ell. deres hand-

linger. Brødrene .. bleve desmere dristige (1907: fik .. end mere Dristighed) til at tale Ordet uden Frygt. *Phil. I. 14.* ingen, endog den dristigste, vovede sig (*gennem porten*) uden Skielven og Gysen. *Ev. (1914). I. 76.* i vore Tider ere Folk ikke saa dristige som før: Ingen tør vove sig saa langt. *Heib. Poet. II. 19.* *Iat Mod til dristig Handling. *smst. 325.* *Jeg tør ei vove det, det er for dristigt. *Hauch. DV. III. 202.* *hans Kunstner-Øie flammed', | Dristigt Penselen han tog, | Malede, imedens Hjertet | Helligt i Begeistring slog. *HCAnd. X. 545.* Han udbetalte de 10,000 Rdl. .. endog uden at forlange Kvittring. Dette kunde synes ikke blot højmodigt, men dristigt, ja uforsigtigt. *Goldschm. VII. 497.* Aldrig har mine dristigste Drømme vovet sig saa vidt. At Deres kongelige Højhed siger, at De er min Veninde. *Schand. IF. 87.* han løb dristigen (*Chr. VI.*: dristelig) .. midt ind i Hoben og dræbte til Høre og Venstre. *I. Makk. 6. 45.* || i *udtr.* som ikke dristig ved (noget), (*dagl.*) som ikke har lyst ell. mod til (at gøre noget); som har betænkeligheder ved (noget); ikke lysten efter; ikke rolig ved. jeg er aldrig rigtig dristig ved disse gamle Herregaarde. *Høm. AA. 229.* hun mælte ikke et Ord, for hun var ikke rigtig dristig ved det mere. *KLars. HPE. 141.* Boelsmanden var .. ikke dristig ved at gaa ind til de vilde og drukne Banditter. *Pol. 191904. Feilb.* || *talem.* og *ordspr.* Han er dristig som en islandsk Løve (v: som et faar). *Mau. I. 137.* det er en dristig mus, som tør gøre rede i kattens øre *olgn.* *Mau. 1406. Moth. D. 139. PalM. IL. I. 378.* det er en dristig djævel, der lader sig se ved højlys dag *olgn.*, se Djævel 2. i. *især*: dristig vovet, halvt er vundet, uden mod ell. dristighed opnaar man intet; lykken staar den kække bi. Dristig vovet halv er vundet. *Heib. (skue-spil. titel. 1817). Arlaud. 73.* *jf.*: *Et Ordsprog siger, om jeg rigtig mindes: | Hvor dristig voves, kun det Halve vindes. *Heib. Poet. IV. 167. 1. 2)* overf., om hvad der vidner om ell. skyldes dristighed. et vist milelangt Slot, med den ene dristige Søilegang ovenpaa den anden. *HCAnd. V. 177.* Gjennem dristige Sluser løfte og sænke sig Skibene. *smst. XI. 237. jf. bet. 1.:* *Hans Øie trænger, lig en dristig Piil, | I Dybet ned. *Hauch. SD. II. 76. (sj.)* Dette sagde han med en høj og dristig Stemme. *Holb. DH. III. 126.* || *især* om *udtalelse, paastand, slutning olgn.*: af en saadan art, at den let vækker modsigelse. Metaphoren er en saa dristig Figur, at den Ret, at mynte nye, næsten udelukkelsevis synes at være den oplammede Phantasie, eller den entusiastiske Lidenskab, egen. *Rahb. Stii. 20.* Jeg gjorde to Slutninger; den ene let, den anden dristig. *Bergs. PP. 159.* En anden tanke, som jeg ikke tidligere har vovet at fremsætte, og som måske vil synes noget dristig, skal jeg tillade mig at henstille til

medforskeres overvejelse. *VilhThoms. Afh. I. 443.*

2) ☐ *nedsæt.*: ikke tilbageholdende ell. beskeden; fræk; ogs.: *paatrængende.* Juno og Pallas betaler .. for deres dristige Tale udi Retten 10 Rdlr. til Christianshavns Kirke. *Holb. Ul. Prol. Er I ikke en Giæk, i det I tager eder saa nær, at jeg sidste Gang gjorde mig noget dristig med eder? Pamela. I. 154.* Hvorfor var en Guddommeligt Forløser nødvendig for det menneskelige Kiøn? .. Dristige Spørsaal! .. men endnu dristigere, ja dumdristige Dødelige, som med en forvoven Frekhed paastaar, at Christus (*var*) et blot Menneske. *Ev. (1914). I. 5.* *Husk, at Actæon fik | Straf for et dristigt Blik. *Heib. Poet. III. 468.* *Det var jo lille Lotte .. | Forvandet til en Nymphe, fix og listig; | Hun, før saa bly, ham nu tiltaler dristig: | God Dag, Hr. Homo! *PalM. (1909). II. 179.* et ualmindelig dristigt tyveri | *jf.*: det Allerdristigste, som (*ærkebispem*) foretog mod Kongen, var at spille Kronen udi Hertug Eriks .. Hænder. *Holb. DH. I. 333.* || (*gldgs.*) som *udtryk* for beskedenhed, i spørgsmaal, heftige henvendelse *olgn.*: *Cit. 1700. (Bruun. FR. II. 3).* Om Forladelse jeg spør saa dristig. *Holb. Ul. V. 2. Ev. (1914). I. 1.* Hvad er I da, om jeg maa være saa dristig at spørge. *Heib. Poet. II. 26. D&H.* || om *optræden, udtalelse, emne olgn.*: af en saadan art, at det let overskrider anstændighedens grænse; frivol; vovet. en Mand vovede i et Selskab med Damer at indblande dristige, ja næsten tvetydige Hentydninger i sin Tale. *Gylb. XII. 5.* endog meget dristige Æmner kunde adles ved Stilens Storhed. *Brandes. VI. 484.* (*varietésangerinden*) kvadrede en af sine dristige Sange. *Tandr. R. 28.*

☐ **Dristig-hed**, (en. 1) [1] *vovemod; kækhed.* 2 *Makk. 13. 18.* (sultanen søgte) at bruge ham i de allerfarligste Tog mod de Christne, i Haab, at han snart formedelst sin Dristighed i at vove sin Person, skulde ende sine Dage. *Holb. Hh. I. 356.* Havde der hørt Mod til at gaae ind i Gaden, saa hørte der Dristighed til at vove sig op ad disse Trapper. *Bagges. DV. IX. 82.* (*de*) ofte farlige Eventyr, hvori hans tøileløse Dristighed idelig henrev ham. *Rahb. Fort. I. 246. e. alm.* || † jeg, som er vel ringe af anseelse, naar jeg er hos eder, men fraværendes bruger dristighed (1819: Myn-dighed) mod eder. 2 *Cor. 10. 1 (Chr. VI). 2* [2] (*nu l. br.*) *frækhed; „frihed“.* hvilken Dristighed, hvilken ublue Kiærlighed, ikke at undsee sig .. at have fremmede unge Karle hos sig. *Holb. Bars. IV. 2.* Monsieur maa ikke tage min Dristighed ilde op. *sa. Vgs. (1731). I. 6.* *Hvo lærte din uvorne Mund slig Dristighed? *Oehl. HY. 160.* || (*sj.*) om *djærv, ligefrem udtryksmaade.* jeg mener det vilde være et sandt Mesterstykke at fordanske Snorros Prosa i hele sin simple Høihed, sindige Dristighed. *Grundtv. LSk. 38.*

Drit, en. (oldn. drit, meng. drit (eng. dirt, snavs); til dritte; nu kun dial., l. br.) ekskrement af mennesker og dyr. Moth.D.121. *JySaml.* VIII.269. (jf. Hübertz. *Aktstykker* vedk. Aarhus. III. (1846). 404). **dritte**, v. (oldn. drita, eng. † drite, oeng. dritan; oprindelse usikker; nu kun dial., l. br.); „blandt gemeen Mand.“ VSO.) forrette sin nødvendigt. Moth.D.121. MDL.

Drittel, en. [ˈdrit(ə)] flt. **dritler**. (fra 10 ty. drittel, dritteil, tredjedel, af dritte, tredje, og teil, del; jf. Dreiling, Drilling) 1) (nu kun jy., gldgs.) betegnelse for et forældet pengestykke af $\frac{1}{2}$ dalers værdi (værdien skiftende efter dalerens værdi). hand (har) ald sin Tid været ret en Gishals (o: gnier), der gerne skulde tage fire gang paa Rumpen for en Drittel. *KomGrønneg.* I.245. hver Mandag Aften, naar Kassen skulde tælles op, var jeg . . . med til at tælle 20 Dritlerne og Curantskillingerne, Seddelpenge kjendtes den Gang (c. 1840) ikke. *HHort-Lorezen. Erindr. fra Sønderjyll.* (1919). 3. Feilb. 2) (især landbr.) større vægtenhed for smør; $\frac{1}{2}$ tønne (37,33 kg.) smør. *LandbO.* I.581. || ogs. om tønne, som kan rumme denne mængde (smør). (hun lod) friskærnet Smør nedslaa i en Drittel. *Pont. FL.* 153. *LandmB.* II.454. || \ om samme 30 kvantum af andet end smør. Næste Gang vi passere den Vej, skal jeg huske at tage en Drittel (vin) hjem med til Forvalter. *Etlar.SB.* 278. 3) (bogtr.) materiale (paa $\frac{1}{2}$ gevierts størrelse), der anvendes til adskillelse af ord olgn. *Selmar.* 22.60. **Drittel-sats**, en. (bogtr.) bogtrykkerarbejde, hvori mellemrummene ml. ordene kun er en drittel (3); i kneben sats. Meyer.

Driv, et. se I. Drev.

Driv-, i sgr. [ˈdriː-, ˈdriː(v)-] 1) (l. br.) til 40 **Driv** (I. Drev), se drivhvid samt Drevstaal, jf. **Driv-garn**, -hammer. 2) (ænyd. driv-, kun i faa sgr., ænyd. har som regel drive-; jf. **Drive-** i sgr.) til II. drive; især: 1. til II. drive 2.1 m. bet.: som sætter og holder noget i gang, se fx. -fjeder, -hjul, -kraft, -maskine, -rem; de fleste af disse ord forekommer først i 19. aarh. og er ofte dannet efter (ell. laant fra) ty. treib-, trieb-. 2. til II. drive 10 m. bet.: som føres af strøm (og vind), flyder 50 med strømmen, se fx. -aal, -garn, -is, -tømmer, -vod || hvor intet andet er bemærket, foreligger disse bet. || af anden oprindelse er muligvis drivvaad (-fuld). **-aal**, en. (fisk.) betegnelse for den alm. aal, der ofte lader sig drive af strømmen. *BMoll.DyL.* III. 197. *Sal.* VI.429. jf. *AHStibolt.Saltvands-Fiskerierne.* (1814). 30. **-akse**, en. (Saaby.) ell. (alm.) **-aksel**, en. ⚙ aksel, hvorfra kraften (v. hj. af remskiver, drivremme olgn.) 60 overføres til en maskine, maskindel olgn. *Scheller.MarO.* || ogs.: aksel, der forbinder to drivhjul paa et lokomotiv. *D&H.* **-anker**, et. † apparat, bestaaende af rundholter og et sejl, v. hj. af hvilket et skibs støvn kan holdes op imod søen (under storm olgn.). *Opf*

B. II.406. *TeknMarO.* 3. **-baand**, et. (bødk.) til II. drive 1.2: baand, som holder staverne sammen i en tønne olgn. *Haandgern.* 129. **-bed**, et. (gart.) til II. drive 5.2: d.s.s.-bænk (jf. Varmedeb). *MøllH.* I.476. *NatTid.* 21/4 1905. *Middag.* 4.sp.2. **-bolt**, en. (nu næppe br. **Drivebolt**. *SøLex.* (1808).) † til II. drive 1.2: en jærnbolt, hvormed bolte, nagler olgn. drives ud (jf. Jage-, Sætbold). VSO. *Harboe.MarO.* *Funch.MarO.* II.28. **-bænk**, en. († **Drivebænk**. *vAph.* (1759). MO.). (især gart.) til II. drive 5.2: (glasdækket) rum ell. bed i en have, hvor vækster drives frem v. hj. af gødning, forøget varme olgn.; mistbænk; varmedeb; drivbed. *LandmB.* III.205. *HavbrL.* 839.

I. Drive, en. [ˈdriːvə] flt. -r. (jf. ænyd. snedrive; sv. driva, oldn. drifa, snefog; af. af II. drive 10; jf. I. Drev) 1) (sj.) til II. drive 10.3; om nedbør: det at falde i byger; ogs.: byge (jf. I. Drev 5). *I Storm og i Mørke, | I Hagelens Driver | Indsvøber sig Thorgerd. *Grundtv. Optr.* II.217. 2) bunke ell. (lille) banke, der blæses sammen af vinden; især: bunke af sammenføjene sne (jf. **Snedrive**). *Moth.* D.145. *Hun sank i en Drive. | Dødfrossen og stille. *Aarestr.* 260. *Sneen sig i Driver havde leiret. *CK Møll.SD.* 305. Store Driver paa samme Steder, og bar Vej paa samme. *Drachm.VT.* 202. || ogs. om sammenføjene bunker af andre ting, især af sand (jf. **Sanddrive**). *Moth.* D.145. Paa samme Maade danner der sig en Drive (o: af flyvesand) bag enhver Klittagbusk og enhver Steen. *Andres.Klitf.* 86. faldne Rosenblade laa i høje Driver op mod Mur og Dør. *J.P.Jac.I.* 250. jf.: Bedst som han ser fra Tærne op til Hovedet, svinger Skægget sig som en mørk Drive om Underansigtet. *J.V.Jens.FD.* 48. 3) (jf. II. drive 10.1 samt Drift 5.5; sj.) hvad der driver ell. er i drift. *Død Hesten laae paa Isens Drive. *Oehl.NG.* 227.

II. drive, v. [ˈdriːvə] præs. driver [ˈdriːvər] Høysg. *AG.* 89; præt. drev [driːv] (smst.); part. drevet [ˈdriːvət] ell. (i fk., især jy.) dreven (jf. I. drev) og I. drevet som part. adj.; vbs. -else (s. d.), -ning (s. d.), jf. I. Drev, Drift, Driveri. (æda. drivæ, oldn. drifa, eng. drive, ty. treiben, got. dreiban; i bet. 13 muligvis paavirket af drybe)

A. trans.

1) rette et slag ell. stød mod noget, saaledes at det tvinges til at bevæge sig; bevæge ved slag ell. stød. 1.1) sætte (noget) i bevægelse (hen mod noget andet) ved anvendelse af legemlige kræfter; støde; slaa. Henne ved Kraftproven (o: paa et marked) stod Jens og sled for at faa Jærnkoldsen drevet til Tops. *AndNx.M.* 247. drive top, se Top. || (nu især dial.) slynge; kaste. Da hendes det en Dag, de to Drengene gaar og spiller Bold sammen, at Prinsen af Vanvare driver Bolden saaledes, at den rammer Herremandssonnen i Tindingen. *SvGrundtv.FÆ.* I.62. hvor saå de tirrende

ud, alle disse oplyste Ruder! Skulde han drive en Sten mod et Pær af dem. *Schand. IF.298. Feilb.* || m. h. t. legemsdele: *slaa ell. støde mod noget.* *Han strax faldt baglænds om, og med sin Nakke drev | Mod Gulvet. *NKBred. Metam.307.* *Næbet (*fuglene*) mod hans Øre drev; | Det lod, som de til ham hviskede. *Oehl.HK.103.* i samme Nu løftede han sin knyttede Haand og drev den i Modstanderens Pande. *SMich. Eb.35. Gravf. Vejrabet.(1917).33.* jf.: han saå de stærke Arme drive haarde Slag ned mod Ambolten. *Schand. TF.II.379.* især i udtr. som drive (en) et slag, en lussing olgn., give ell. tildele (en) et slag, en lussing olgn. (man) tager ham i Kraven med den Haand . . og saa driver (man) ham en med denne her. *Hostr.KG.I.11.* (han) lavede sig til at drive ham en velmeent Ørefigen. *Bogan.II.64.* Med det samme drev han Forstmanden et Slag . . hen over Benene. *Eriksholm.JS.43.* i det samme drev han Russeren en af de berygtede danske Skaller. *VRIegels.Froken.Dik.(1914).199.* (sj.:) *Kun Følelse for Sandhed, Ret og Ære . . | Kun den kan drive Studene for Panden, | og drive Prangerne til Baas og Stald. *Ploug.II.94.* i forb. m. til: (han) drev . . den forbausede Kræmmersvend en saadan Kindhest til . . at han tumlede. *Ing.VS.II.104.* især i udtr. drive til en (jf. nt. to driven; jy.) *slaa til en.* Idet de foer forbi hinanden, drev Urup til ham med Stokken tværs over hans Ryg. *Jak.Knu.LU.120.* en rasende gammel Kærlighedsapostel drev til ham med sin Stok og flækkede hans ene Øre af. *Bergstedt.A.100. Feilb. 1.2.* (især *fagl.*) tvinge (noget) til at bevæge sig ved (gentagne) slag med et værktøj olgn.; forskyde ved slag. (især i forb. m. adv.) drive en nagle ud med en stén. *Moth.D142.* Drive . . Baand fast paa en Tønde. *vAph. (1759).* Kilen sidder saa fast, at den ikke kan drives længere. *VSO.* Midt imellem sammenføjede Stene kan en Nagle drives ind (*Chr.VI:* inddrives). *Siv.27.2.* en Kobbernagle, der ikke var drevet helt ind endnu. *Drachm.PV.38.* Huller, hvori Træpropper til Befæstelse af Spigerne eller Svelleskruerne er drevet ned. *DSB.Banebygn.83. Feilb. billedl.:* en dygtig Landmand, der . . vidste at drive paa de rette Kiler. *Hertel.A.234.* || drive et loft, gulv, skillerum (sammen) olgn., *slaa ell. tvinge brædderne sammen, saa at de slutter tæt.* *Moth.D140. VSO. MO. Feilb.* || drive et naad, en baad osv., tætte m. beg olgn.; *kalfatre* (jf. I. Drev 1.s, Drift 5.1). *Moth.D 130. Harboe.MarO.93. Feilb.* || (jf. bet. 4.1) uegl.: *mangt et fattigt barn maa betegne fra sig kaste, | Naar lærdom dravis skal bag ind med magt i det. *Sort.(DSt.1909.37).* Spatiering i titellinier bør kun benyttes . . for at drive en linie ud til den bredde, som et godt liniefald forlanger. *Selmar.274.* drive en løgn olgn. i en,

(nu l.br.) overbevise en om at have sagt en løgn olgn.; ogs.: faa en til at tro paa en løgn olgn. *VSO. MO. 1.3* (*fagl.*) ved hamring olgn. danne ophøjede og fordybde prydelser af figurer i tyndt metal (jf. I. drevet). *MO.* *Med Svig er Smykket drevet, | Hamret saa tyndt til Plade. *Recke. GND.97.* *alting stod saa lyst | som Guld, der nys blev drevet. *Stuck.S.43.* man lærte sig at hamre og drive Guld. *VVed.BB. 163.* || uden obj.; i forb. m. i: drive i guld. *Moth.D141. VSO.* at drive i kobber |

2) sætte og holde (noget) i bevægelse v. hj. af et ydre middel (maskine olgn. ell. naturkraft). 2.1) bevæge v. hj. af en ydre kraft, fx. en maskine olgn. (jf. Drift 1.1). At drive Skibet frem med Aarerne. *VSO.* drive Vandet op med en Maskine. *smst. nu næppe br.:* Man seer strax, at de flydende Materiers Partikler enten maae være hinanden nemlig i den Tilfælde, da de trækker hinanden til sig, eller og, at de maae drive hinanden fra sig (*nu:* frastøde hinanden). *Kraft.(K SelskSkr.III.284).* || (især *fagl.*) om kraftkilde ell. drivkraft: sætte og holde en maskine, et hjul, et værk olgn. i gang. Ofte feiler en Biergdyrker Vand til at drive sine Verker. *Schytte.IR.II.146.* den rige, uuddømmelige Flod, som . . altid driver de gavnrige Hiul. *Mynst.Tale.(1838).7.* en Maskine, der skulde drives ved Damp. *Hauch.VI.224.* (uoen i uret) staaer dog ikke over den drivende Fjeder eller de arbejdede Hjul. *CBernh.XI.256.* Maskinen driver . . denne Pumpe. *Scheller.MarO. (jf. bet. 4.):* et lufttæt sluttende Stempel drives . . ind i Cylindren. *Fra Naturens Værksted.1912.380.* || (jf. bet. 4.2, samt Driv-fjeder, -hjul) \emptyset billedl.: Jomfruens Dyd og Skionhed er . . Det Hiul, som driver min Siæls Uhrverck. *Hob.Tyb.III.4.* Den listige Skielm . . er Hiulet, som driver alting. *sa.Masc.III.7.* Han driver alle de andre med sin Flittighed. *VSO.* drivende kraft, d. s. s. Drivkraft 3 (jf. Drivfjeder 2). I (*Pasteurs*) Livs Virksomhed synes den drivende Kraft tydelig nok at være selve Velfærds moralens Grund-sætning: den størst mulige Lykke for det størst mulige Antal. *JLlange.I.133.* det store Asiens Horder, hvis drivende Kraft var en Despots Svøbe. *sa.BM.II.41.* enhver stor Digter vil fylde sit Værk med sin Tids og sit Folks drivende Kraft. *CRoos.Moderne ty.Litteratur.(1914).176.* jf.: I det Juridiske, Politiske og Økonomiske er Begrebet om den erhvervede Ret den drivende Kilde til al videre Formning. *Brandes.VII.427.* drivende veer, (med.) fødselsveer, medens fosterets hoved drives ned i moderskeden. *Pannum.253. 2.2* (sml. bet. 10.1) om vind, strøm olgn.: føre af sted (jf. Drift 1.s); især i forb. m. adv. ell. præp., der angiver retningen. somavn, der drives ved en storm af en loe. *Hos.13.3(Chr.VI).* *(den mening), at man ey med Rette kunde nyde | Det Vrag, som drives hid. *Hob.Paars.37.* *Strømmen | Drev

alle mod Charybdis. *Heib. Poet. II. 124.* *Vinden drev mine Skibe bort. *Winth. IV. 97.* Floden drev Baaden lige ind imod Land. *HCand. V. 333.* *Vinden Skyerne drev. *CK Molb. SD. 24.* *endnu driver Nattens Bris vor Baad. *Drachm. DM. 34.* den stærke storm har drevet meget is ind i havnen | *billedl.*: At drives om af Modgangs Bølger. *VSO.* *Som Skibets Fart, hvis Gang hver Luftning vender, | Er Sjælens Liv. . | Vi drives, skjøndt vi stolt at seile troer. *PalM. I. 48.* || drivende vind, (*jf. bet. 14; nu l. br.*) stærk medvind. *Moth. D146.* ved det at Vinden var stadig, fik jeg ogsaa rettet mit Seyl derefter, og da gik det for drivende Vind og ilig Strøm lystig afsted. *Robinson. I. 218. VSO. MO.*

3) tvinge (nogen) til at bevæge sig (bort fra et sted) ved anv. af magt (slag, prygl), trudsler olgn. 3.1) m. h. t. tamme dyr: tvinge til at gaa (bort fra ell. hen til et sted) i flok (*jf. Drift 1.3, 5.2-4.*) Hvorledes kan den blive viis . . som driver Øxne, og omgaes med deres Gjerning. *Sir. 38. 27.* At drive Qvæget ind om Aftenen. *VSO.* *End driver Hyrden her de fede Hiorde. *Hauch. Carl V. 77.* *Hjorden, | Som Hunden nedad drev og holdt i Orden. *PalM. VII. 69.* De fire Køer blev drevet op til Kroen. *JV Jens. NH. 8.* drive svinene i sti, se Svin. || *spec.*: lede et træk- (ell. last-)dyrs bevægelser (*jf. bet. 3.5.*) *En Elephant saa tam kan blive, | At Folk den styre kan og drive. *Abc. 9.* *Min Broder jeg fandt bag den Greves Plov, | Han drev tre svedige Stude. *PMøll. I. 100.* *Min Mand skal drive Studen, det passer han bedst. *Winth. VI. 200.* *med Svøben | Drev han de vælige Gangere frem. *Hauch. Lyr. 177. 3.2* (*jæg.*) jage (vildt) i en vis retning ved hund ell. klapper. Paa Klapjagt lade Jægerne Vildtet drive til sig af Drivere. *Vig Møll. HJ. 184.* || i faste forb. (*jf. ndf. u. bet. 3.6*): drive (en skov olgn.) af, (*sml. u. bet. 7.6*) d. s. s. afdrive 3. *Levin.* nogle kloge Hunde (*kan*) ved Øvelse lære ganske godt at drive en Tykning af og gjenne Vildt til Jægeren. *Vig Møll. HJ. 38.* *jf. (nu næppe br.):* drive en Bikube af (o: tomme den). *Levin.* drive op, jage (vildt) op. At drive . . Vildt op. *MO.* De rykkede lige løs paa (løvens) Leje, drev den op, og da den rejste sig, fyrede de . . paa en Gang paa den. *Brehm. DL. I. 139. 3.3* m. h. t. personer. *See, hvordan de (*Jesus*) slæber . . | Driver, tutter, skjænder, slaaer! *Kingo. 125.* (*en*) ung Mand, som . . drevet af den forfølgende Flamme . . søgte med Øiet det mindst farlige Sted i Gaden. *Rahb. Tilsk. 1796. 218.* de ere gangne ud fra dig til Fods, drevne (*Chr. VI.*: henførte) af Fjenderne. *Bar. 5. 6.* || nu især i forb. m. *præp.-led ell. adv. (apostele)* drevne mange Diævel ud. *Marc. 6. 13.* *Jeg er . . | en arm Udvlænding bleven . . | Vidt fra Din Himmel dreven! *Kingo. 55.* et ungt Menneske med en lang Svøbe . . drev nogle hundrede tilbage. *Ev. (1914). I. 73.* han drev Voldsman-

den ud af det sukkende Land. *Kampm. Chr III. 172. Molb. DH. II. 323.* Takket være den private Ret til at misrøgte og udnytte Naturens Goder drives Tusinder fra Land til By. *Folket. 9/10 1920. I. sp. 3.* kompagni paa kompagni blev drevet frem i ildlinien | drive (en) paa dør(en), flugt, se Dør, Flugt. 3.4) (*jf. bet. 7.5*) i forb. m. paa: sætte fart i; skynde paa. *En Pidsk du selv i Haanden har | Paa dine Folk at drive. *Falst. Juv. 9.* At drive paa een med Hug og Slag. *VSO.* *Han messed som Klerken og drev paa treven Hest. *Ing. RSE. VIII. 289. Ellar. GH. II. 25.* || (*jf. bet. 4.2*) uegl.: Mand har ei fornøden at drive på den villige. *Moth. D 142.* han kunde blive der otte . . Dage ad Gangen for at drive paa Haandværkerne. *CBernh. X. 166.* || (*jf. u. bet. 7.5*) abs. Opsynsmændene drev paa og sagde: fuldkommer Eders Gjerning. *2Mos. 5. 13.* han (befalede) sin Kjøresvend, at han uden Ophold skulde drive paa, for at fuldende Reisen (*Chr. VI.*: drive fast paa reysen). *2Makk. 9. 4. 3.5* (videre udvikling af bet. 3.1, *jf. eng. drive; nu kun dial.*) styre et køretøj olgn. som kusk; køre. drive en vogn. *Moth. D140.* *ei som ellers drev hun (o: *Aurora*) ud mod Havet, | Thi ned fra Himlen styred hun sin Vogn. *PalM. II. 183. Feib. ordspr.:* den kommer og med som driver (nu: kører) med stude. *Moth. D141.* drive en plov olgn., (*nu næppe br.*) køre (med) en plov osv. (*jf. Drift 4.1.*) *Moth. D140.* *Tit har jeg dog lagt Haand paa Plougen, jeg har drevet, | Og tænkt at skrive Vers. *Falst. Ovid. 135.* *mener I, det er plasér | hver dag harve drive | og græsroden rive. *Cit. 1775. (Dania. III. 366).* *jf. bet. 7.6:* Hans Avling er saa stor, at han maa drive med tre Plove. *VSO. overf.:* En almindelig Lande-Misvæxt . . beriger heller, end ødelegger en Landmand: Thi det er udi vanskelige Tider, at deres Plov ret drives, og at de bøde paa de Hull, som frugtbare Aaringer formedelst Varernes Føringelse have forarsaget. *Holb. Ep. IV. 144. sa. Skiemt. D3v.* || † i forb. en drivende plov, en plov, som er færdig til at køre, forspændt. (*DgF. III. 755.*) *Moth. D133. ogs. (m. overgang til bet. 14): en plov, som er i fuld gang. Moth. D146. VSO. 3.6* overf. anv. af bet. 3.1 og 2; i forb. som drive (en fordring olgn.) ind, (*især dagl.*) indkassere; inddrive. drive skatter ind. *Moth. D141.* drive sin Gield ind. *VSO.* *Tiden driver ind sit Pant, | Den er sin egen Foged. *Wilst. D. I. 116.* *Tiden driver ind sit strenge Krav. *Holst. Sørgetale 23/1840. 10.* drive regninger ind | drive op, (*jf. drive op u. 3.2, ty. aufreiben; dagl.*) skaffe til veje (med besvær og umage); opdrive. vi skal jo have Damesold i Formiddag. Basalt er . . gaaet ud for at drive Mønt op dertil. *Hostr. G. 131.* bogen er ikke til at drive op i hele byen |

4) (mer ell. mindre) overf. anv. af bet. 3. 4.1) især m. (abstr.) tings-obj.: tvinge; jage. (mest i forb. m. adv.) de, som havde lovet

at drive Frygt og Forfærdelse fra en syg Sjæl, bleve selv syge af en latterlig Frygt. *Visd.17.8.* At drive . . Sygdommen, Sorgen, Frygten, bort. *VSO.I.459.* bare jeg kunde faa de tanker drevet ud af hovedet | du skulde prøve at faa de vorter drevet væk | || *i faste forb. som drive i vejret: drive prisen i vejret | jf. bet. 7.6: en lille Landejendom, som de ved Flid . . kan haabe at drive i Vejret. J.Jessen.A.130.* drive op: drive . . Prisen op. *vAph.(1759).* *Hver eneste Tomme (o: af en grund) | drives op til den allerhøjeste Pris | med den store Trommel. *Kaalund.322.* Det var kjedeligt for ham, at han ikke kunde drive et Had op | i sig mod de Grosserere og Grosserer aspiranter, der gik ham i Bedene. *Schand.SB.101.* krigen har drevet alle priser op | at drive temperaturen op | jf.: Tøiet skylles, tages i og drives op fra koldt til kog. *BOlsen.Farvebog.(1858).112.* m. person-obj.: tror De . . at det . . var mig muligt at drive mig op til nogen . . Begejstring. *Pont.FL.441: spec. (paa auktion): ved bud bringe (en ting) op i en højere pris; byde op. maaskee om (bogen) kom til Auction, kunde den ikke drives høiere op end til 4 sl. Holb.DR.I.2.* Han drev mig denne Bog alt for høit op. *VSO. MO. e. alm. m. overgang til bet. 7.6: Faderen havde drevet Tømmerhandlen op. JPJac.II.160.* hvad vilde du egentlig gøre, dersom du vandt en Gaard (i lotteriet)? Vilde du saa drive den op? *Pol.¹⁹/1908.3.sp.5.* || † *forjage; fordrive.* *Vrid mig med Din egen Haand . . | Saa jeg drive kan og dræbe | Døden, med Din Død paa Læbel. *Kingo.111.* || m. h. t. tiden: faa til at gaa; tilbringe. *For dit Orakels Tempel han, | Som Skildvagt, Dagen driver. *Reenb.II.159.* *Min Tiid blev meget i den Tiids Pøeter drevet. *Falst. Ovid.106.* nu kun (jf. bet. 12.1) i udtr. som drive tiden bort, (især dagl.) faa tiden til at gaa (især m. noget unyttigt). driv icke Tiden bort med saadan Snak. *Holb. Jean.II.3. (Leonora Christina)* drev Tiden bort (sa. *DH.III.572:* fordev . . Tiden) med adskillige Exercitier, saa at hun enten ridsede eller øvede sig i Musik. sa. *Heltind.II.35.* Uagtet jeg paa denne Maade levede som et Slags Tigger, drev jeg dog ikke Tiden bort ved Lediggang. *Bagges.N K.2.* *Hvor kan han . . med de vante Sysler drive bort | Sin Dag, naar slige Tanker tyngte paa | Hans Bryst. *Hauch.SGr.139.* Feilb. † Underjorske Folk drive store Fester bort med Klagen og Hylen. *Holb.Jul. 12sc.* drive tiden hen, d. s. (jf. bet. 11.2). *Har I drevet Eders Dage | Hen i Synd og Sikkerhed. *Brors.164.* Feilb. m. overgang til bet. 12.1: Jeg kan ødsle med min Tid, sove den op, om jeg har Lyst til det, 'drive den hen. *KLars.Ci.3.* || (m. overgang til bet. 4.2) m. person-obj. I Gaar Aftes kom der en drivende Uro over mig. Jeg kastede mig paa Hesten . . og lod den løbe,

hvorhen den vilde. *Holstein.T.31.* nød og ensomhed har drevet hende i døden | omgang med daarlige kammerater havde drevet ham ind paa forbryderbanen | 4.2) især m. person-obj.: faa (en) til at gøre noget v. hj. af trudsler, opmuntringer, overtalelse olgn.; tilskynde, bevæge ell. overtale til noget (jf. Drift 1.4 og 3). de hellige Guds Mænd talede, drevne af den Hellig Aand. *2Pet.I.21.* *naar jeg drives af min Suk- og Sang-Gudinde. *Falst.Ovid.84.* *Min Aand den skal dig drive | Og styre selv din Fod. *Stub.36.* *Medynk drev ham. *Ev. V.10.* *Vi drives begge dog af Eet. . | Af Iver for den gode Sag. *Oehl.P.285.* *Nøden drev mig. | Vi kom op at slaas om Mulen. *Hzr.D.II.64.* Det var fra første Færd Medlidenhed, der drev mig. *Bang.SF.80.* || i forb. m. til: (hvis du) lader dig drive dertil, at (1871: lader dig forføre, saa at) du tilbeder for andre guder. *5Mos.30.17(Chr.VI).* *Driv mig og før mig til alt Godt. *Kingo.391.* *En hellig Iver ham til saadan Gierning drev. *Holb.Mel.V.9.* Mangel driver til Arbeide. *Sporon.Breve.I.139. Ing.RSE.VI.283.* dommeren kunde ikke drive den anklagede til at tilstaa | || † drive af fra (noget), faa ell. overtale til at opgive. Jero-boam drev Israel af fra at følge efter Herren (1871: drog Israel bort fra Herren). *2Kg.17.21(Chr.VI). 4.3* (nu især dagl. ell. dial.) bevirke, at legemet udskiller ell. skiller sig af m. noget (især v. hj. af lægemidler, kur olgn.). drive sveden ud. *Moth.D142. Buchw.JS.(1725).19.* Hviidviin bruger man . . til at drive Orm. *Tode.ST.I.190.* Naturen lettes og understøttes . . ved Viin og andre saa kaldte drivende Midler, til at rense Legemet af Koppeforgiften. *smst.19. Feilb. jf. (spog.):* se til at faa den dovne sved drevet ud! | || især m. h. t. udskillelsen af urin. *Moth.D140.* Naar man har drukket Thee, er (brændevin) good til at drive Vandet. *EPont.Men.III.381. Tode. ST.I.194.* Den saakaldte Sildesjæl skal drive Urinen og udføre Steen. *Werfel.Fiskerb.103. MO. Stilkene (af rabarber) indeholder det „drivende Stof“. Berl.Tid.¹⁸/1920.Aft.4.sp.3. 4.4) † (kem.) fremstille noget ved en art tør destillation; sublimere (jf. Drivning 3, Drivovn). Apoteket var det eneste i Byen, saa . . vi bestandig maatte drive Spiritus acidus (o: syrer), som vitrioli Nitri, Salis (o: salpeter-, saltsyre). *Seidelin.36.* || drive op, d. s. *vAph.(1759).* 4.5) (faagl.) om gær: hæve dejen (jf. drivkraftig). *OråbS. 5)* (videre udvikling af bet. 4) bringe til at udvikle sig (især ved kunstige midler); fremme udviklingen af; faa til at vokse. 5.1) (jf. Drift 1.5; landbr. ell. dial.) m. h. t. dyr: (komælk) anvendes . . ikke i større Udstrækning, medmindre det gælder om at drive Dyret saa stærkt som muligt under Udviklingen. *LandmB.II.102. Feilb. 5.2)* (især gart.) bringe (en plante) til at vokse ell. udvikle sig, spec. ved kunstig varme og*

paa en anden aarstid end den sædvanlige (jf. Drift 1.6, Driv-bænk, -hus, Driveri 1.1, Drivning 4 samt andrive 1). da groe Roserne ikke meere saa hyppige . . da skulle de dyrkes, og pleies, og drives. *Rahb. Tilsk. 1796.70.* Disse drevne Frugter kunne . . see ud som de naturlige. *sa. Min. Sept. 1785. 46.* *slet kun trives | Blomster, som i Huse drives. *Grundtv. PS. III. 249.* i det nordlige Klima maae (mark- og havefrugter) 10 baade drives og forædles. *Heib. Poet. I. 8.* Zwiebelglas, hvori han drev Hyazinther til Fødselsdage. *CBernh. I. 15.* der, hvor Gartneren er synlig, der, hvor ingen Møje og ingen Bekostning spares for at drive Rigmandens sjældne Planter frem. *Kierk. VIII. 252. Schand. IF. 288.* de krydrede Jordbær, som hun drev i fire Drivbænke. *Bang. SG. 135. LandmB. I. 498.* ikke drevne Blomster (er) i Reglen . . smukkere og mere vellugtende end drevne. *Møllh. I. 482.* Radium . . har blandt mange andre mærkelige Egenskaber ogsaa den at virke drivende paa Planter og afskaarne Plantedele. *Fra Naturens Værksted. 1912. 282.* || *billedl. ell. overf.:* *Paa Hofmands stolte Bryst | Mon en broderet Soel kan Glædens Blomster drive? *Storm. (Rahb. LB. II. 179).* *Eders Klædning skal være af Fløiel blaa; | Deri skal drives Roser og Lilie. *Hz. VI. 66.* Alle 30 Længsler, som Foraaret havde drevet i Knop, brød nu ud i . . Blomster. *Jørg. HV. 55. abs.:* en ægte Søn af vor nordiske Natur, der driver langsomt, men kraftigt og varigt. *Blich. II. 282. 5.3) (fagl.) om planter:* udvikle en plantedel; „sætte“; „skyde“. drive Blade og Øjne. *Funke. (1801). II. 21.* Træet vil . . voxte og drive friske Skud, saalænge Roden varer. *Moltb. Dagb. 304.* *Hyacinthen nok engang | En pragtfuld Krone driver. *Heib. Poet. VIII. 349.* || (jf. ty. treiben) uden obj.: jeg (kan) ikke rigtig lide at tænke paa, at alt det, der gror og driver omkring mig, snart skal blive . . til Rugbrød. *Vilh. And. AD. 143. især (bot.) i forb. (et) drivende øje, et øje ell. skud, som (ved okulation af planter) er indsat saa tidlig paa aaret, at det spirer samme sommer. Funke. (1801). II. 21. Sal. VI. 944.* || † sprede rødderne vidt omkring under jordoverfladen. Knopgræsset driver . . meget. *v. Aph. Nath. VI. 291. VSO.*

6) (videre udvikling af bet. 5, jf. dog bet. 7) bringe til en vis (ved en nærmere bestemmelse angivet) højde, grad ell. udvikling (sml. Drivning 5). 6.1) især m. abstr. obj.: Vi rase med os selv, naar vi . . endnu skarpere anspænde en Drift, hvilken Naturen allerede har drevet meget højt. *Lægen. V. 289.* Foragt imod Religionen synes nu at være drevet til det højeste. *VSO.* især i udtr. som drive noget for vidt, gaa (for) vidt m. noget; gøre (for) meget ud af noget; forstærke, forøge ell. overdrive noget. En hver Ting . . kand blive lastværdig, naar den drives for vidt. *Holb. M*

Tkr. 550. *Spørgelyst kan drives saare vidt. *Blich. Snkl. 9.* netop af denne forvidt drevne Forsigtighed opstod Ulykken. *Hauch. I. 349.* De driver endog Deres Grusomhed saa vidt, at selv hun tilsidst føler en Gnist af Medlidenhed med mig. *snst. IV. 269.* Drive ikke Din Ironi altfor vidt. *Schand. AE. 182. 6.2) m. det ubest. pron. det som obj.;* i faste forb. som drive det højt, langt ell. vidt, naa vidt (fx. i udvikling, rang, dygtighed osv). jeg hørte tree Ord efter hinanden at rime . . jeg troede at det var det højeste som Konsten kunde drive det. *PAHeib. Sk. III. 215.* *da har i Rigdom vi drevet det vidt, | Naar faa har for meget, og færre for lidt. *Grundtv. PS. V. 64.* *Degnen han maa evig blive Degn; | Vel kan han, som din Fa'er, faae Dann'brogstegn, | Men høiere kan aldrig han det drive. *PalM. IV. 57.* Vær du rolig, Du er fuldkommen lige som Millionerne; og alle Aarhundreders Erfaring har lært, at længer driver man det ikke. *Kierk. XIV. 327.* Ved sin Jærnflid og medfødte Begavelse drev han det . . vidt. *OSPet. Litt. I. 631. jf. bet. 7.1:* Jomfru Veronica driver det saa (v: opfører sig saaledes), at den hele By taler om hende. *Hauch. III. 17.* || drive det til noget, naa frem til en vis udvikling ell. dygtighed; ogs.: naa frem til, opnaa en vis rang, stilling oln. *jeg drev det til Major. *Oehl. T. 147. (jeg) som aldrig har elsket, og forhaabentligen kun driver det til at døe engang. Kierk. VI. 34.* Saa havde han drevet det til at spænde Ben for en Tjenestepige, saa hun faldt med sin Kurv. *Schand. IF. 296.* Disraeli havde kunnet drive det til Noget ogsaa som Kritiker, hvis han havde øvet sine Evner derpaa. *Brandes. IX. 383.* jeg drev det kun til værnepligtig Sekondløjtnant. *Esm. II. 48. (han) havde nok engang drevet det til at tage Livtag med selve Læreren. AndNx. PE. I. 155.* Den Store Hornugle . . skal kunne drive det til at tage en Hare. *Frem. DN. 396. jf. (sj.):* Jeg har aldrig seet Halvor T. saa „net“, som paa Consistorialraadens Geburtsdag i Præstegaarden; han havde endogsaa drevet det til en blaae Kjøle med forgyldte Messingknapper. *Bagger. I. 92.*

7) (videre udvikling af bet. 2 og 5, jf. bet. 6 samt bedrive) søge at fremme ell. gennemføre (et arbejde oln.); beskæftige sig med (sml. Drift 1.7). 7.1) m. h. t. handling, virksomhed: bringe til udførelse; udføre; sætte i værk; ogs.: bringe til afslutning; gennemføre (jf. bedrive 1.1). *Det vil jeg tænke, tale, drive, | Saa længe mig en Aare slaar. *Brors. 124.* de politiske Forhandlinger drevs (nu: fortæses) i Kejsers Napoleons egen Bolig, imellem de Kejserslige, Kongelige og Fyrstelige Personer selv. *PAHeib. E. 228.* *Den Løgn, at Slave-rie ei krænker | ærværdig Landmands sande Vel, | at Arbeid drives bedst i Lænker | og med en underkuet Siel. *Storm.*

(Ivers.1785.66). *Ved Ordet Alt er blevet, | Derved al Daad er drevet, | Derved al Skrift er skrevet! *Grundtv.SS.I.177. Blich.* (1920).VI.101. ved at grave Sneen bort paa de Steder, der skulde forestille Havet, og ved at lade den ligge paa de Steder, der skulde forestille Land, fik (jeg) et .. Billede frem af Europas Kort .. Dette drev jeg i flere Dage. *Hauch.MfB.45. Rasmus Møller er bleven Biskop i Münters Sted.* Dette er nok drevet ved Mynster. *PVJac.Breve.106.* han driver det med liv og lyst | *jf. Feilb. sml. bet. 12:* Vi har savnet dig ved Bordet til Middag. — Nu, hvad driver du i denne Tid? *Hrv.III.132.* || drive en sag, (nu næppe br.) behandle og gennemføre en sag (jf. u. Drift 1.7). slippe Hovedsagen, som begynt er at dravis, og anden Sag anfange. *DL.1—12—3.* *gjør dit Bedste, at | Du faar en Sag at drive. | Studeer ved Lovens Læsning paa | At tjene dig en Skilling. *Falst.202. Mall.SgH.205.* For at faae En, der med Kraft og Varme kunde drive denne Sag i Parlamentet, fik man fat paa Wilberforce. *Fr Sneed.I.484. Blich.(1920).VI.119.* || nu især i faste forb. og omskrivende udtr. *Hvepsen nu driver sin solgyldne Leg. *Aakj.RS.40.* drive .. Hedningemission. *Folket.1/101920.1. sp.2.* drive abespil, gæk, løjer, (et) spil, spot, (et) væsen *olgn.*, se Abspil osv. *jf. bet. 7.4:* drive aager, humbug, misbrug, svindel, svindleri osv. med noget | || *talem.* lysten driver værket, lysten tilskynder til arbejde; et arbejde gaar lettere, naar man har lyst dertil. *Mau.5922. Bagges.L.I.174. Grundtv.PS.VI.248. PalM.IV.185.* Lyst driver Værket, og saaledes ogsaa Ihukommelsens Gjerning. *Kierk.VI.92. jf.:* Pengene (er) virkelig det, som fornemmelig driver Verket i Giftermaal, og een grim Pige, naar hun har vel Skiltinger, saa driver hun altid een deylig til Dørs. *KomGrønneg.III.379.* Holbergs Dramaer, hvor Forstanden altid drev Værket. *CLange.NF.201. 7.2* give sig af med et studium, en kunst, færdighed *olgn.*; øve; dyrke (jf. I. dreven 1). *For at hant-hæve Ræt, er Tale-Kunsten drevet. *Falst. Ovid.38.* *før mand fatter Lærde Sprog, | Og nok i dennem dravis, | Maa fit ved Morgen-Liuset, og | Ved Natte-Lampen skrivis. *Sort.Poet.29.* saa om en Redelighed, som der behøvedes til at drive dette Studium med en sand Nytte. *Ew.VII.173.* *Ej skal Hammer gaa paa Jærn, | Ej skal drives nogen Kunst. *Grundtv.PS.III.340.* jeg havde tænkt i min ferie at drive svensk. *NMPet.Br.176.* *Syv Konster man fra gamle Dage drev. *PalM.VIII.101.* en Lhomberg maa drives med Orden og Andagt. *Hostr.Int.51.* en hel anden Art af Politik end den, der dreves her hjemme. *Schand.TF.II.397.* den Læsning (blev ikke) dreven med megen Andagt. *sa.VV.2. jf.:* *O! kiøber dog Olive, triner paa Vagt, | Ey mere

vor Christendom lunken at drive. *Brors.223.* || † m. h. t. noget mere konkr. Et ubehageligt menneske er som en fabel i utide, som stedse drives (1871: findes) i de ulærdes mund. *Sir.20.19(Chr.VI).* *Meest Ærbarhed udi Tragœdi-Skrifter drives. *Falst. Ovid.42. jf.:* *af det heele Skrift den Bog mest vorder drevet (?: læst), | Hvor i der er om hans og hendes U-tugt *smst.48. 7.3* (jf. bet. 7.6) give sig af med som levebrød ell. erhverv. drive købmandskab. *Moth.D140.* jo meere Handel vi driver, jo meer maa jo Staden florere. *Holb.Kandst.II.1.* at drive Borgerlig Nærings. *sa.HAmb.II.A. Røvere .. drev ustraffede deres Haandværk. Molb.DH.II.178.* *det er jo engang min Bestilling | At gaa og bede Folk om en Skilling; | Enhver bør drive sin Næringsvej. *PMøll.I.105.* De drev agerdyrkning, men navnlig dog handel. *VilhThoms.Afh.I.241. (japanerne)* drev Sommeren igennem Sæljagt. *Frva Naturens Værksted.1912.375. jf.:* Underviisning kan drives som en Haandværkssyssel. *Molb.Tale.(1837).5.* || † med menneskes siele og kaaber-kaar dreve de din handel (1871: Menneskesjæle og Kobberkar gave de dig i Tusk). *Ez.27.13(Chr.VI). 7.4* (nu l. br.) m. h. t. noget forkasteligt: bedrive (2). ovenbemeldte Forargelse .. er dreven til mange Guds Børns største Forundring. *Cit.1713. (JySaml.4R.III.221).* *alt det Onde, du har drevet. *Brors.100.* *Hvor gaaer det til, at du da staaer opskrevet | Som den, der havde alle Synder drevet. *smst.32. Leth.(1800).* *Hvad Du har drevet | Paa Capri her, Tiber, det kiende faa. *Hauch.DV.I.242.* *Der drives i alle Gader | Et rædsomt Myrderi. *PMøll.I.127.* *Med Urk og Billed har de Trolddom drevet. *CKMolb.Dante.I.125.* Du maa ikke drive Hor. *JNissen.Samtaler.udgv.EJ Anger.I.(1876).107.* den, der .. driver Utugt. *smst.226. jf. †:* den, som driver (1871: trykker) vrede, faaer trette der ud af. *Ords.30.33(Chr.VI). 7.5* (jf. bet. 3.4; nu især dial.) i forb. m. paa: søge at udvirke (noget); fremskynde (arbejde *olgn.*); arbejde paa. I maa drive paa den Sag i det ringeste for jer Æres skyld. *Holb.GW.IV.2. (han)* havde adskillige Gange drevet paa, at det offentlige Bibliothek burde eie Bayles Dictionaire. *FrSneed.I.43.* *Lighed blandt Mennesker drive vi paa. *PAHeib.US.578.* han anpriste .. Maadehold, uden at drive paa stor Strenghed. *Mynst.Bispepr.(1850).39.* hvad jeg mener med det Spørgsmaal, paa hvis bestemte Besvarelse jeg driver. *PMøll.II.171.* hans Moder drev paa, at han skulde gifte sig. *Kierk.VI.150.* han er ganske indtaget af dette Sted. Det er ham, der bestandig har drevet paa, at vi skulde hen at see det. *Hostr.EF.II.5. Schand.UM.300.* de drev paa Arbejdet af alle Kræfter og endelig naaede de igjennem. *Kl Bernsten.E.I.188. Feilb. uden obj., i forb. m. med:* H. blev ganske nervøs, naar han

tænkte paa, at de muligvis ikke blev fær-
dige, og drev paa med Forberedelserne.
AndNæ.M.233. || (sj.) holde fast ved (en men-
ning *olgn.*); hævede. Han driver aldeles
derpaa, at den moralske og physiske Nat-
tur paa det Nøieste hænge sammen.*Ørst.*
Br.I.84. 7.6 (jf. bet. 7.3) *m. konkr. obj.:* holde
(en virksomhed) i gang som leder ell. inde-
haver (ejer); lede; ogs.: benytte; udnytte.
Hun drev en lille Handel med Porcellain.
Hauch.MfB.A1. PEMüll.3359. Dette Bierg-
værk drives ikke mere (∴ er nedlagt).*MO.*
Hvad er det for en Beværtning? Hvem
driver den?*Esm.III.60.* Naar Staten driver
Teater.*Pol.1/101920.7.sp.6.* mange (sel-
skaber) er for smaa til at kunne anskaffe
Maskiner, men driver Minerne som for
50 Aar siden.*smst.4/111920.8.sp.4.* || *især m. h. t.*
landbrug: holde (jorden) under kultur;
dyrke. *Havre-Sæden, Fælle-Land | at
pløye, saae, og drive.*Keenb.I.61.* Jorden
(i norden) er tung at drive: den franske
Bonde (derimod) driver sin Jord med et
Par Køer.*Schytte.IR.II.63.* en Toft . . som
nu i 5 Aar har været drevet efter det eng-
elske Firemarksbrug.*Blich.(1920).IV.113.*
Jeppe-Jæns drev sin lille Jordlod om Som-
meren.*HCAnd.VI.235.* drive Jorden for
stærkt (∴ *udpine den*).*MO.* Han driver
sin Gaard brillant.*Schand.IF.274.* *Bogan.*
II.75. (børnene havde) drevet en lille Parcel
paa to Kvadratalen af (haven).*Tops.I.*
249. Farmeren maa have (penge) for at
drive sin Jord ordentlig.*Pol.9/101920.8.sp.1.*
uden obj.: før den Tid brugte de fleste,
naar de fik et Stykke gammelt Jord bræket
op, at drive i det til det tilsidst blev
saa udpint, at det intet gav.*AarbVejle.1920.*
15. || i faste forb.: drive en skov af, (jf.
u. bet. 3.2; forst.) hugge de gamle træer (paa
et skovomraade og plante nye); *afdrive* (4).
Fleuron.SK.167. drive (jord) op, (jf. *u.*
4.1; nu l. br.) opdyrke; tage under ploven.
jeg (lod) nogen gammel Skovjord . . drive
op til Havre.*Fleischer.S.621.* *MO.* mange
af dem fik al deres Jord drevet op og
kom til at bruge en mere fornuftig Drifts-
metode.*AarbVejle.1920.15.*

8) (efter sv. *driva* med, *egl. forkortet af*
driva spott med *olgn.* (jf. *u. bet. 7.1*); *jarg.,*
sj.) i forb. drive med, have til bedste;
holde læjer med (*sml. Drift 1.8.*) (*husbestyrer-*
inden) driver de nu ganske specielt med
ved alle mulige og umulige Lejligheder!
Kandarius.LP.27.

B. intr.

9) (jf. bet. 1.1; nu kun *foreld. ell. dial.*) blive
slynget ell. kastet; fare; falde; „ryge“. *han
stak ungen Humlunger, | at han drev langt
i Mark.*DFU.nr.4.29.* *Han agtede de Runer
til hin liden Kirstin, | de drev op under Jom-
fru Régises Skind.*smst.II.nr.15.7.* Hertugens
Landsø fløi ham af Haanden og drev
langt hen ad Rendebanen.*Ing.KE.II.231.*
Feilb. † *O Gud! vil du min kun blive, |
Maaalt andet gjerne drive (∴ *fare*).*Brors.157.*

10) (jf. *Drift 1.9, 5.5*) blive fort af sted (af
vind, strøm); være i bevægelse (i luften
ell. paa vandet); *især i forb. m. adv. ell. præp.,*
der angiver retningen. 10.1) *Hid drev et
Skib, som med Corinthen ladet var | Vor
Sognefoged Hølek 6 Tønder der af tar.
Hobb.Paars.38. Røgen, Varmen, Lugten,
Stanken, driver ud.*VSO.* *Ulykkens Dag . . |
Tumler dit Sind, som et drivende Vrag.
Boye.AD.I.62. Fra Haverne drev en let,
fin Damp.*JPJac.I.47.* (der) driver store Is-
flager paa Vandet.*BMöll.DyL.II.313.* To-
baksrøgen drev i store, tætte Flager oppe
under Loftet.*EErichs.SM.181.* jf. (nu næppe
br.): udi strængere Heede driver (glas-
set) bort i Røg (∴ det *fordamper*).*Brün-*
nich.M.281. || i faste forb.: drive af, (*især*
‡; jf. *Afdrift*) føres af sted ell. bort (af *vind,*
strøm olgn.). Skyen dréf af som en pil.*Moth.*
D140. vi (saa ham) forsvinde i Bølgerne,
medens Jollen drev af.*Bergs.BR.234.* (vrag-
godset) sank, drev af eller skjultes i San-
det.*JPJac.I.31.* Skibet er ankret, for ikke
at drive af.*Scheller.Mar.O.* Flyvemaskinen
driver af.*smst. billedl.:* naar nu den gamle
Skaarup ikke ta'er imod Dem saaledes som
De . . har sat Dem det i Hovedet, saa la'er
De ham drive af.*Hrv.VII.203.* Herre, væn
dine Hellige af med at drive af for Stor-
men, at det ikke skal ende med, at nogle
af os drive ad Helvede til.*VBeck.LK.I.231.*
drive for anker (ell. (nu l. br.) til an-
kers.*SøLex.(1808).* *Harboe.Mar.O.93,* ‡ om
skib: føres af sted af vind ell. strøm, fordi
ankret ikke kan holde det.*vAph.(1759).* *Sal.I.*
855. drive for takkel og tov, se Takkel.
drive for vejret *olgn.* (*især ‡*).*Moth.D141.*
*Naar Ror og Anker glippe, da driver det
Skib for Vind.*Hauch.Lyr.155.* saa har Mand-
skabet forladt hende (∴ et skib), saa er
hun kommen drivende herved for Veiret.
Drachm.KK.123. drive over, om (*uvejrs-*
skyer: trække over himlen uden at give ned-
bør. reinen driver over).*Moth.D142.* *VSO.*
*Skjælver ej for Skyer graa, | Over de
skal drive.*Grundtv.PS.VII.230.* *MO. D&H.*
ogs. om vejrs: ophøre; holde op. Hagbyggen
var drevet over.*Schand.BS.342.* *Bygen
drev over. | Solskyen skinnende | Kasted
Reflexer | I Vandet det rindende.*Drachm.*
D.121. overf.: Naar Smertens . . Hæftighed
er drevet over.*VSO.* det var kun en Mode,
der, som enhver anden Mode, drev over.
Heib.Intel.IV.155. *Tops.III.242.* Altting driver
over, Krigen og dens Følger med.
Drachm.PV.9. drive paa, (*især poet. ell.*
foreld.) om dug, mørke, taage *olgn.:* (be-
gynde at) falde paa. *Silde om Aften, der
Dug drev paa.*DFU.II.nr.6.5.* *SalmHj.66.1.*
Natten, Taagen . . begynder nu at drive
paa.*VSO.* *dengang Solen han gik ned, |
Og Mørket det drev paa.*PMøll.I.18.* *Aften-
nen driver paa.*smst.34.* Lidt efter lidt, som
Mørket drev paa, blev Fantasien træt.*JP*
Jac.II.203. jf.: det drev paa derude fra
Haven stødvis med Duft af Mynte og

Hjærtensfryd og imellem med Duft af Dild og Anniskaal.*smst.I.6.* || (sj.) *m. subj.-skifte*: *Lærken sang, og Luften drev med Dræ og Duft af Pors.*Aakj.RS.21.* || ☉ *uegl.* alle de liderligste Viser, der drev over Lande.*J.PJac.II.381.* (*haandværkeren har*) intet af det vage, langt ud drivende Blik . . som kenetegner Sømanden og Landmanden.*V.Ved.BB.204.* Alverdens Tomhed drev mig i Møde fra al Skjønheden derude.*10 E.Christians.F.165.* (*billedl.*) om personer: Driv ikke efter hvert vær, og gaæ ikke paa hver sti.*Sir.5.11(Chr.VI).* *Lise (*har*) dog visse Dyder. | . . Jeg saae, hun drev for Strømmen, | Og jeg var flot. . | Hvad Under, at jeg entrede?*Ev.Skr.III.229.* Det var klart, at han allerede for længe havde ladet hende drive (*alm.*: sejle) sin egen Sø.*Bergs.PP.84.* **10.2** (*fisk.*) *fiske ved at lade fartøjet føres af sled af vind og strøm og trække voddet med sig* (*jf.* Drive-fiskeri, Drivning 6). *Gravl.J.35.* *Frem.DN.133.* *jf.*: (*de*) sad i en Baad ude paa en Sø . . og drev efter Gedder.*Pont.DR.I.63.* **10.3** om *sne*: *fytte* (*jf.* I. Drev 5, I. Drive 1 og 2); *nu især i forb. m. sammen*. *Sneen driver gyseelig, | Og nøgne Qvist for Vinden gynger.*Sagen.D.68.* et vildt Uveir med drivende Sne.*Hauch.II.347.* Hele December føg Sneen over Markerne og drev sammen i Pilekrattet foran Skadere-den.*AndNx.DM.179.* *jf.*: Nu begyndte Skralingerne at udskydte deres Pile, der komme drivende ligesom Sneen om Vinteren.*Hauch.II.367.* || drivende hvid (*fra no. drivande kvit; omdannelse (efter drivende vaad; se v. 13.2) af drivhvid; sj.) fuldstændig hvid (af sne).* *Drivende hvitt (*o: af sne*) var den Fremmedes Hår, | og snart blev det dryppende vådt.*Rørd.B.167.*

11 *gaa langsomt ell. dovent ell. uden bestemt maal* (*jf.* Drift 1.10); *især i forb. m. adv. ell. præp.* **11.1**) (*dagl.*) om mennesker. Hand driver om som et klouløst nød.*Moth.D141.* Han drev bort med den Beskeed.*VSO.I.459.* Han drev skamrød ud af Stuen.*VSO.* *den lange Lømmel, | Som driver om og gjør slet ingen Nytte.*Oehl.A.76.* Anton glædede sig ret over, at (*han*) kunde drive lidt om paa Markedet.*Ing.LB.I.61.* **50** naar jeg om Aftenen drev op og ned ad alle Gader, og ikke gaad gaæe tilbage til min mørke Bolig.*Sibb.I.44.* jeg drev af Kjedsommelighed ud paa Frederiksberg.*Overst.Com.III.173.* naar Banditen havde brugt sine Penge, kom han drivende tilbage, og F. maatte fore ham.*Schand.TF.II.100.* *Drachm.VD.18.* Hun skulde hjem i en af Gaderne paa Gammelholm, han drev ind til a Porta.*Esm.I.40.* *jf.*: den tavse Isbjørn driver om paa de endeløse Ismarker.*KnudRasm.DØ.II.* || *i forb. m. af: der (kom) et Par af Rettens Midler og . . drev af med mig til Slutteriet.**Tode.Freia.(1789).125.* *Hzr.XVI.231.* Josef Kain drev af bag de andre.*Bang.SE.146.* „Skal vi gaa op til

Konditor Kristensen og faa os en Kage?“ Buris var ikke for Ideen, men Arnesen stemte derfor, og saa drev man af.*JVJens.D.10.* *især: fjerne sig m. skam efter en overhaling, en skuffelse, et „nederlag“ olgn.; fortrække; luske af.* *Wüwet.EL.29.* Han drev af med de Hug, han fik.*VSO. Grundtv.Snorre.II.65.* i det Øieblik (*hun*) skulde finde paa at gifte sig . . kan jeg drive af som en vaad Hund.*Gyld.KV.67.* den stakkels Jeppe . . driver af med Skamme, slukrøret som en vaad Hund.*Brandes.I.134.* *Hørup.II.23.* || (*nu kun foræld.*) *i alm.*: *bevæge sig; gaa; drage.* Munkene, dette hørende, drefve strax paa Døren.*Gram.Breve.227.* *De dreve over Hede, | De drog over Hav, | At frelse og at frede | Den hellige Grav.*Grundtv.SS.II.348.* **11.2** *overf;* *især om tiden: gaa langsomt; trække ud; i forb. som det driver hen, (jf. u. bet. 4.1; nu l. br.) det trækker ud; det varer (længe) ved. det dref saa længe hen, at det næsten gik mig reent af (o: i) glemme.* *Gram.Breve.197.* *Saa drev det hen vel (*med køresteriet*) i Uger to. | De talte ikke, men skoggerlo.*Schand.SD.178.* || (*jy.*) *i udtr.* lade noget drive, lade staa hen; stille i bero. Jeg kom til at tænke paa, om det iløwle ikke var det bedste, te vi lod det drive, indtil vi . . fik den sorte Ko solgt.*Aakj.FB.82.*

12 (*videre udvikling af 11; dagl.*) **12.1**) *m. person-subj.*: *være langsom, dovent ell. træg til et arbejde; ogs: være ørkesløs; ikke bestille noget. hand som var den meest sandseløse, hvislende og drivende Kompan, (han) forsikkrer at hand vil sætte Pen til Papiir og selv legge sig efter at skrive Breve.**Pamela.III.93.* *Tænk ret — og skriv saa, | Gjør Gavn — og driv saa.*Winth.XI.130.* Pigen trækker Kjeresten ind i Kjøkkenet, og har ham drivende der i over halvanden Time!*FritzJürg.nr.3.* Ewald driver virkelig; tør man tage ham paa Ordet i den første Strofe, sidder han endogsaa og smaasover.*Vilh.And.AD.141.* hvor du dog driver med dit arbejde! *jf. bet. 13.2:* De maa da ogsaa have gaæet drivende langsomt!*CMol.LM.106.* *især i udtr.* gaa og drive:*Moth.D140.* Hvorfor gaær hun og driver, da her er nok at bestille i Huset?*VSO. PalM.III.187.* *Slet intet har jeg gjort, kun gaæet og drevet.*Hostr.DD.47.* han saae meget iagttagende paa hende, naar hun laa og drev derhenne (*paa en sofa*).*Tops.III.446.* || *m. obj.*; *i forb.* drive den af († drive af). *Moth.D140*), (*dagl.*) *være langsom, dovent ell. træg til et arbejde olgn.; „tage den med ro“; ogs: være uvirksom; ikke bestille noget.* *Pol.¹¹/s1887.2.sp.4.* *Gjel.M.14.* Du maa ikke tro, det er for at drive den af, jeg vil ud. Tværtimod, jeg vil netop se at faa noget at bestille.*Esm.II.197.* (*husbonden*) kom farende og saa gal ud af Øjnene naar de drev den af.*AndNx.PE.I.197.* Der er bare en lille

Times Gang, naar vi driver den af. *EErichs. N.24. Bønnelycke. Sp.237. 12.2*) om ting; især i forb. ligge og drive, *ligge hen ubenytet ell. til ingen nytte; ogs.: ligge paa en uordentlig ell. skodesløs maade*. Der var et Liv og et Arbejde overalt paa de Marker, som i et Par Menneskealdrer havde ligget og drevet. *Schand. BS.105.* giv mig mine Bøger med over, jeg vil ikke have dem liggende og drive her altid. *Jak Schmidt. SP.25.* Her er et Brev til Dem fra Amerika. Det har nok ligget og drevet længe. Nu skal De se, at det bringer Dem noget godt. *Rode. SF.62.* || (sj.) abs.: I Karmen stod Skaalen med det stive Sæbeskum og ved Siden drev Strygeremmen, en Klud .. Redekam, Haarbørste og en Krukke med duftende Haarbalsam. *Gyr Lemche. VK.1.*

13) (vist nok m. h. t. bet. *paavirket af drybe, jf. VSO.*; dagl.) om vædske, især regn: flyde ud af ell. ned fra noget; strømme; ogs.: dryppe. 13.1) i egl. bet. *Den kaalde Sveede da mig udaf Panden drev. *Holb. Paars. 328.* Sveden drev ned ad min Pande. *MO.* al Sommer var forlængst slukt i Regn, der hver Dag drev ned fra den haabløst graa Himmel. *Tops. III.90.* det skyregner, og det tunge, kolde Vand plasker ned paa hendes Skuldre; Linet klæber fast til hendes Legeme, og Vandet driver ned ad hendes bare Ben. *JJac. I.A.* vandet drev af ham | || *upers.*: *Først aanded det køligt, og siden det stænkte, | saa drev det med Fynd gennem Skyernes Sold. *Drachm. UD.218.* *Mo'ren svedte i de nye Klude (o: klæder), saa det drev. *Blækspr. 1916.36.* *det (bliver) Tøvejr, saa det driver. *Berl. Tid. 1921.26.sp.2.* jf.: *Det driver med (o: der er stroet) Roser langs (kærligheds-)Alterets Knæfald. *Th. Barfod. GS.11.* || (poet.) om dug: *Dagen han dages, og Duggen den driver saa vide. *DF. Unr. 35.1.* *Hansen galer, | Møllen maler, | Duggen driver i Enge. *Drachm. PHK.41.* *Duggen driver i i blanke Striber langs Væggen ned. *Bergstedt. III.54. 13.2*) m. subj.-skifte; om person ell. ting: dryppe af væde oln. *I Kroen er der lystigt med Spil og med Sang, | Og Tappen den driver, og Flasken giver Klang. *Winth. VI.213.* Alt drev af Vand, der blev ikke en tør Traad paa den stakkels Prinds. *HC. And. V.188.* *Næsen driver som Tøndens Tap. *Schand. SD.198.* Han stank af Dynd. Hans Haar drev som Tang. *sa. IF. 56.* *Snart skal vi de Herrer saa sluskede sé | som Hattens Fjeder, der driver af Sne. *sa. SD.198.* *Gud hjælpe Dig, Kvinde; saa brug din Forstand! | Dit Natlinned driver af Mosevand. *Drachm. M.24.* en Hob forkullet Tømmer, som drev af sodsort Vand. *JV. Jens. EE.79.* jf.: *morgendugget | stod dit Land og drev af Dræ. *Bergstedt. III.A.9.* overf.: Saadanne Udtryk driver af Skruethed og Kryberi. *Tvoels. XIV.206.* disse Billeder .. drev af tung og træg Oliefarve. *EHannover. NA.247.* || part. dri-

vende som adj. (og adv.): saa vaad, at vandet drypper ell. strømmer derfra (jf. driv-vaad). *Hun sidder ved den aabnede Dør | Med Lokker drivende. *Oehl. HE.104.* med drivende Paraply og tilstænket til op paa Hattepulden. *Pont. M.91.* Han blev vaad igjennem sine Lærredssko inde paa det drivende Stengulv. *Rist. S.295.* Tauberdal .. grøn og frodig, drivende af Regn. *Jørg. RB.32.* især i udtr. drivende vaad: drivende vaad, slukøret og skamfuld .. traskede (jeg) hjem. *Blich. (1846). II.216.* Jeg seer mig da selv, ureen, besmittet, drivende vaad af Taarer. *Hauch. II.200.* (overf.) som forstærkende adv.: i høj grad; umaadelig. Gustav Esmann (er) inderst inde bag al Tilknappheteden drivende sentimental. *MJepsen. Peter Nansen. (1912). 21.* jeg er drivende ligeglad | især i forb. som drivende fuld, drukken oln., (dagl.) meget fuld; kanonfuld (jf. drivfuld). hvis jeg er fuld, saa er Du meget mere fuld — drivende fuld. *Schand. TF. I.152. CE. F. 48.* (han stod) udenfor drivende drukken, laset og pjaltet og ussel. *Rist. FT.106.*

14) (jf. bet. 10 og 11 samt Drift 2.2) part. drivende som adj.: som der er fart i; hurtig; rask. (om andre anv. af drivende som adj. se især bet. 2.1, 2.2, 4.3, 5.3, 10.3, 13.2) || især (nu mest dial.) i udtr. som det gaar drivende, det gaar hurtigt, rask, det gaar drivendes. *Moth. D146.* OrdbS. (Sjælland). hans forretning gaar drivende (o: godt, udmærket) | jf.: han har en drivende Næring. *S&B.* || † (jf. Drift 3.3) om personer: hurtig; rask; ogs.: arbejdsom. drivendes til sit Arbejde. *Gram. Nucleus. 1009.* Han er en drivende Mand. *VSO.* || en drivende plov, se u. bet. 3.5.

III. drive, v. se II. dræ.

Drive-, i ssg. af II. drive (jf. Driv-).
-ambolt, en. [II.1.3] (fagl.) d. s. s. Drivstok. *Kaper. D&H. -beg*, et. [II.1.3] (fagl.) d. s. s. -kit. *OpfB. VII.330. -bolt*, en. se Drivbolt. **-bro**, en. [II.10] (nu l. br.) flydebro; pontonbro. *vAph. (1764).* **MO. D&H. -bænk**, en. se Drivbænk. **-drik**, en. [II.4.3] (nu næppe br.) fosterfordrivende drik (jf. -middel). *Moth. D145. VSO. -fiskeri*, et. [II.10.2] (silde)fiskeri v. hj. af baade, der driver m. de udsatte garn (drivgarn). *JMathiesen. Det nordsjell. Fiskeri. (1853). 11. D&H. -fjeder, -garn*, se Driv-fjeder, -garn. † **-glas**, et. [II.5.2] glas(tag) over en drivbænk ell. et drivhus. (overf.): *PSchulz. DS. Dedic. -gods, -hammer*, se Driv-gods, -hammer. **-hat**, en. (jf. II. drive 4.4; *bjergv., nu næppe br.*) dække over en smelteovn. *vAph. (1764).* **-hjul, -hus**, se Driv-hjul, -hus. **-hytte**, en. (efter ty. treibhütte; jf. II. drive 4.4 samt afdrive 2; *bjergv., nu næppe br.*) hytte ell. værksted, hvor sølvet renses for bly (jf. Drivovn). *vAph. (1764).* **-jern**, et. se Drivjern. **-kegle**, en. [II.1.3] (fagl.) kegleformet staaletag, hvorover noget hamres rundt. *S&B. D&H. -kit*, et. [II.1.3]

(fagl.) blødt underlag (fx. af bly, beg, kit, voks) ved drivning (ciselering; jf. -beg). *Wagn. Tekn.264. Sal.²V.15. -kraft*, en. se Drivkraft. **-kugle**, en. [II.1.3] (fagl.) halvkugleskal af jern, hvorover det tynde metal drives. *Opf.B.¹VII.330. -kølle*, en. se Drivkølle.

Drivelse, en. (ænyd. d. s.; nu næppe br.) vbs. til II. drive || † til II. drive 4.2: tilskyndelse; opmuntring. *Moth.D146. || (vist m. tilknytning til Trivsel; foræld.)* † til II. drive 5.3 (jf. 10 og 14): det at være i vækst ell. udvikling; fremgang; „fart“; trivsel. (N. N. kunde) række ham Haand til at stræbe mod at vinde Jord, som hans Lyst var. Tog han det tidigt, kom der nok Drivelse deri. *Breum.FS.81.*

Drive-maskine, en. se Drivmaskine. **-middel**, et. [II.4.3] (efter ty. treibmittel; sj.) drivende middel; afføringsmiddel (jf. -drik). *vAph.(1759). MO.*

Drivenberg, en. [ˈdri:v(ə)n̩bɛr] (dannet til II. drive 12; sml. Flottenberg, Sløjberg; dagl., spøg., nu sj.) d. s. s. Drivert 2. *FolketsNisse.²¹1861.14. Hr.Sørensen.¹⁹1861.12.*

Drive-ovn, en. se Drivovn. **-punsel**, en. [II.1.3] (ogs. *Driv- S&B.*) (fagl.) punsel, der benyttes ved drivning (1). *D&H.*

Driver, en. [ˈdri:vɐ] (nu kun dial. *Drivere. Es.9.4(Chr.VI). Eilsch.PhilBrev.30* 139. Junge. jf. Kort.128). *ft. -e.* (ænyd. drivere, fsv. drivare, jf. eng. driver, ty. treiber; af II. drive; jf. Drivert)

1) til II. drive 1. 1.1) (foræld.) til II. drive 1.2: d. s. s. Drivbolt. *vAph.(1759). 1.2* † jf. u. II. drive 1.2: person, som kalfatrer; kalfatrer. *D&H. 1.3* (l. br.) til II. drive 1.3: person, som udfører drevet arbejde; ciselør. Vi trænge til .. Udskærere i Træ og til Drivere og Ciselerere i Metal, som virkelig have Konstner-Dannelse. *Høyen.S. sp.6.*

2) til II. drive 2. 2.1) † (foræld.) til II. drive 2.1: sejl, som sættes agterude for at holde skibets stævn op mod søen; drivsejl. *VSO. SøLex.(1808). Harboe.MarO. Sal.²VI. 429. 2.2* † (nu næppe br.) jf. drivende vind u. II. drive 2.2: stærk ell. god (med)vind. de har en god driver efter sig. *Moth.D147. VSO. MO.*

3) til II. drive 3. 3.1) (nu l. br. i rigsspr. uden for ssg.) til II. drive 3.1: person, som driver (en flok). kreaturer, heste olgn. *Moth. D146.* De mødte en Drift Qvæg, Driveren forsikkrede, at Isen var fast og god. *HC And.III.142.* (hestene) ledsagedes alene af en Driver. *VThist.TV.1.186.* Slagtere, Kvæghandlere og Drivere. *Brandes.XV.188. CMøll. PF.165.* Om Efteraaret tog han som Driver med en af de store Studekaravaner, der skulde til Holsten. *JVJens.HF.95. Feilb. ||* person, som driver og leder et træk- ell. lastdyr. (æslet) leer ad Stadens Tummel; det hører ikke Driverens Buldren. *Job.39.10. Hrz.D.I.170.* da jeg henad Morgenstunden .. red hen til hendes Kamel .. opdagede

jeg, at Bærestolen var tom. Driveren vidste intet. *EBrand.M.56. 3.2* (jæg.) til II. drive 3.2: person, som (under klappagt) driver dyrene op; klapper (jf. Drivkarl). *Wersfel. Jagtb.107. VægMøll.HJ.184. 3.3* (nu kun foræld. ell. dial.) til II. drive 3.5: person, som kører m. vogn olgn.; kusk. *TroelsL.²1. 175. jf. MDL.680. Feilb. 3.4* † til II. drive 3.6: person, som inddriver fordringer; opkræver. *vAph.(1759). 3.5* (væv.) lille bevægelig læderklods, der v. hj. af en slagarm driver skytten gennem faget. *OrdbS.*

4) (jf. II. drive 4) billedt. ell. overf. anv. af bet. 3. 4.1) (især \varnothing , l. br.) til II. drive 4.1: person, som tvinger en (ved trusler, overtalelser osv.) til at gøre noget. (folkets) Byrdes Aag og Kjeppen over dets Ryg, dets Drivers (Chr.VI: driveres) Stav har du sønderbrudt. *Es.9.4. Moth.D147.* Dersom han ingen Driver har efter sig, gjør han slet intet. *VSO. MO. jf.: Religionen er den bedste Pidsk i Drivernes Haand. Hawch.I. 269. || (sj.) m. overgang til bet. 4.2: omstændighed, som tvinger en til noget. Nøden er den bedste Driver. Grundtv.Saxo.III.189. 4.2* † til II. drive 4.2: ansporende bevæggrund; drivfjeder (3). skjønt jeg vel har haft idelige Mindelser af Gud, saa har de dog aldrig været mine eeneste Drivere. *EPont.Men.I. 273.* Ærgierighed er de ærbare Frietænkere største Drivere. *Eilsch.PhilBrev.139. 4.3* † til II. drive 4.3: d. s. s. Drivemiddel. *vAph.(1759).*

5) til II. drive 12 og 13. 5.1) (nu l. br. uden for dial.) person, som gaar ell. driver omkring orkesløs ell. uden noget bestemt maal (jf. Drivert). *Gram.Nucleus.24.* *Hver en Driver, som pleier hist | Daglig at paradere. *Heib.Poet.VIII.204. Chevitz.FG.64.* disse stakkels Snobber .. som ved skjødsløslentens dumme Bemærkninger .. sætte en Ære i at efterabe de „virkelige“, unge, adelige Drivere. *Drachm.KK.27. Stuck.I.61. Feilb. 5.2* † person, som gik en byggers ell. brændevinsbrænders folk til haande uden at være fæstet dertil. *VSO.*

Driver-bom, en. [2.1] † *SøLex.(1808). Harboe.MarO.*

Driveri, et. [dri:və'ri] *ft. (i bet. 1.2) -er.* vbs. til II. drive; især: 1) (gart.) til II. drive 5.2. 1.1) som vbs.: den handling ell. kunst at drive planter, frugter olgn. ved dette Driveri (kan man) bestemme selv, til hvad Tid man vil have Blomster. *Fleischer.HB.594.* Mistbænke og alt hvad som henhører til Driverie. *BerlTid.²¹1806.Till.2.* En Gartner, som har lært Driveriet fra Grunden. *MO.* Underviisning .. i den oeconomicke Havedyrkning .. med Undtagelse af Driveri (Cultur under Glas) og Blomsterdyrkning. *Bek.¹⁶1867. 1.2* anlæg af drivhuse, mistbænke osv. til drivning af planter, frugter olgn.; ogs. om et enkelt drivhus. *Olufs.(MO.).* *Iligegyldigt er det mig .. | I hvilket Driveri den smukke Blomst, | .. er klækket ud. *Oehl.D.15.* (han) var rede til at

viser os Haven og Driverierne. *Thiele. Breve. 94. Schack. 302.* de kongelige Driverier ved Rosenberg Slot. *Moll. H. I. 482. 2) (fisk.)* til II. drive 10.2: *det at drive (efter fisk); drive fiskeri. J. Mathiesen. Det nordrsjell. Fiskeri. (1853). 13. 3) (dagl.)* til II. drive 11 og 12: *det at drive om uden at bestille noget; lediggang. Moth. D. 147.* Ved Driveri faaer man intet udrettet. *VSO.* Jeg vil nu slet ikke tale om dit øvrige Liv . . der er henrundet i Driveri paa Gader, Billardstuer. *Schand. F. 58.* det hyggeligt ordnede Driveri, som er det rigtige Ferieliv. *J.P. Jac. II. 166.*

Drive-ring, en. se Drivring.

Driver-liv, et. [5.1] *Hostr. F. G. 1sc.* Det er et Herreliv en smuk Eftersaarsdag at følge den søgende Hund; men det er ikke noget Driverliv. *Bogan. I. 117.* hans Sommerferie (er) ikke blot et Driverliv. *Vilh. And. 20 AD. 147.* Een var anlagt for Flid og en Anden for Driverliv. *A. Kohl. M. P. III. 62.*

-myre, en. [5.1] (*zool.*) rovmyre, *Anomma arcens. Bøv. P. II. 472.*

Drivert, en. [dri'værd; ogs. 'driu'ærd] *ft.-er. (sideform til Driver, jf. Bajert, Brændert, Diert ofl.) 1) (dial.)* til II. drive 1.1: (*kraftigt*) *slaa med en stok olgn. jf. svinger med Stokken og g'er (paddehatten) saaden en ri'ti' or'entli' Drivert. Wied. Silhuetter. (1891). 197. jf.: den Næsedrivert, du stak ham. Myl. Erich. T. 62. 2) (dagl.)* til II. drive 11 og 12: *d. s. s. Driver 5.1. Folkets Nisse. 90/s. 1861. 3. Schand. F. 68.* Hendes Fader var en Drivert, der . . i Drivertskab havde slaaet hende halvt fordærvet. *Pont. F. I. 65. Jak. Kn. L. F. 21.* hun var dobbelt om sig, for at hendes store dejlige Drivert af en Greve (o: *øgenavn for en alfons*) kunde være fri for saa meget som at klø sig. *And. N. x. P. E. 40 III. 223.*

Driv-rum, et. [II.10] † *plads (for et skib) til at drive; ogs.: den strækning, som et forankret skib kan drive paa uden at støde mod land, andre skibe olgn. Harboe. Mar. O. 476. Scheller. Mar. O. -sand, -sky, se Driv-sand, -sky. † -sten, en. [II.13] drypsten. Ew. (1914). V. 133. -tid, en. [II.10.2] (fisk.) tidsrum, i hvilket drivefiskeriet finder sted. J. Mathiesen. Det nordrsjell. Fiskeri. (1853). 4. 50 -træ, -vej, se Driv-træ, -vej. -værk, et. se Drivværk.*

Driv-fje(de)r, en. (nu sj. Drive-, se *ndf.* † *Driv(e)feder: VSO. 1) (l. br.)* † *fjeder, som kan spændes og derved drive værket i et ur olgn. Scheller. Mar. O. 2) (l. ledl. anv. af bet. 1. Drive-: Wess. 215. (det) er Dig, der har været Hjulet og Drive-fjedren i alle de Maskiner, der bleve sat i Gang, for at gjøre ham Fortræd. P. A. Heib. Sk. III. 293.* Sjælen maa . . ofte, foruden den almindelige Impuls, der sætter Maskinen i Gang, give specielle . . Impulser til de enkelte Hjul eller Drivfjedere. *Heib. Pros. X. 327.* en Drivfjer var bleven knækket i ham. *Goldschm. VIII. 402. 3) (jf. II. drive*

4.2) † *overf.: omstændighed ell. forhold, som driver en til at gøre noget; motiv; bevæggrund (jf. -kraft 2). Drive-: JSneed. III. 337. *Hevn og Mistanke var hans ædle Drivefiære. Ew. IV. 153. *Begejstringen er god, som Drivefæer | Til store Handlinger. Oehl. XV. 159. Forfængelighed var Drivefjedren til hele deres Digten og Tragten. Gylb. VII. 66. S. Holst. Stefanie. (1902). 140. Drive-: Engelst. (Rahb. L. B. I. 457). den Nysgjerrighed, som er den Reisendes største, for ikke at sige eneste Drivfjeder. *Heib. Pros. VII. 443. Bang. S. F. 93. Krybskytteri (er ikke) Andet end Tyveri, hvortil Drivfjedren ikke engang er Nød, men Fornøjelseslyst. Bogan. II. 10. -fuld, adj. (dannet til II. drive 13.2 efter drivvaad; dagl., l. br.) 1) saa fyldt af vand olgn., at det driver derfra; drivvaad. Den store drivfulde Svamp vred hun af over Nakken og Skuldrene, så det rislede ned ad Ryg og Bryst. Rørd. KK. 104. 2) d. s. s. drivende fuld (se u. II. Drive 13.2). faa Dage efter traf jeg Konen drivfuld paa Gaden. Thit. Jens. FS. 298. -færge, en. (sj.) færge, der langs et tov af strømmen føres over en flod olgn. Milt. Tekn. O. 89. -garn, et. (ogs. Drivegarn. Schytte. IR. V. 178. Gravl. J. 54. — sj. Drevgarn. v. Aph. Natl. I. 301. 1) (fisk.) fiskegarn (iscer til makrel- og sildefangst), som driver (i overfladen) efter baaden ved drivefiskeri (jf. -net, -vod; mods. Sættegarn). VSO. Fiskeriredk. (1872). 24. Frem. DN. 131. 2) (jf. II. drive 3.2; jæg., nu næppe br.) ruselignende garn til agerhønsfangst. Werfel. Jagt. b. 118. -gods, et. (ogs. Drivegods. v. Aph. (1759). Scheller. Mar. O.) († ell. jur.) vraggods, som driver i land. Goos. II. 436. Torp. 785. † (ogs. spøg.) m. tilknytning til II. drive 12.2: genstande, der ligger og „driver“ uordentlig om bord. Ord. b. S. -grav, en. (til II. drive 5.2; nu næppe br.) d. s. s. -bænk. Have. D. (1762). 76. -hammer, en. (i bet. 2 ogs.: Drivehammer. Opf. B. I. VII. 330; sj.: Drevhammer. Hallager. 257). 1) (nu næppe br.) til II. drive 1.2: hammer, som bruges til at drive noget ind ell. sammen med. VSO. 2) (fagl.) til II. drive 1.3: lille hammer, som bruges ved drivning (1. Opf. B. II. 406. -hjul, et. (nu l. br. Drivehjul. Oehl. Er. IV. 172. Grundtv. PS. VII. 155). 1) † *hjul, som sættes i bevægelse direkte af den drivende kraft, og som driver en maskine, hjulene paa et lokomotiv olgn. Tvende Staalvæltzere . . med et Jern Drivehjul, er til Kløbs. Adr. 27/s. 1762. sp. 13. Scheller. Mar. O. DSB. Matr. I. 7. 2) (l. billedl. anv. af bet. 1 (jf. -fjeder 3). de mange andre Studia, som ere . . Drive-Hjul til at opnaae en større Kundskab. Wiedewelt. T. 36. Satan er Vor Herres dygtigste Minister . . og det alleruundværligste Drivhjul i hans Værdensmaskineri. Ing. EF. XIII. 96. Flid er Drivhjulet i ethvert Værk, men Orden den Pendul, der regulerer Værkets Gang. Hauch. VI. 308. dette Drivhjul, der havde sat alle hendes Kræfter i Sving. Winth.***

VIII.118. *TroelsL.XIII.181.* || om personer: Han var eet af de store Drivhjul i Reformations-Verket. *VSO.* egentlig er det C., der staaer bag ved, han er Drivhjulet i det Hele. *Hauch.VII.295.* denne lidenskabelige og uberegnelige Mand . . havde været Drivhjulet i Tidens Uro. *Allen.I.64.* **-holt**, et. (*bødk.*) til II. drive 1.2: træstykke, der anvendes til at drive baandene fast paa tønder olgn. (*jf. -træ 1.*) *VSO. MO. Sal.²VI. 430.* **-hus**, et. (*nu næppe br. Drivehus. Moth.D145. Oehl.L.II.34. Schaldem.HB.I. 115.*) 1) til II. drive 5.2: hus, som anvendes til drivning af planter; ogs. (*især dagl.*) betegnelses for ethvert glasdækket hus, hvori der dyrkes planter (væksthus). (*den*) med Drivehus forsynte . . Botaniske Have. *EPont. Atlas.II.199.* Haver, Drivhuse. *PAHeib.US. 527.* et Drivhuus, opført . . af Glas og tynde Jernforbindinger, pranger med (*planter*). *Thiele.Breve.15.* *det lune Drivhus, hvor Melon og Græskar og gule Asier svulmede i Solen. *Kaahund.98. JJPac.II.319. Havebr.L.²865.* *jf.*: paa Pianoet . . var der anbragt et helt Drivhus af pragtfulde Buketter til de optrædende. *SvendborgAvis.²⁹/11 1920.2.sp.6.* 2) $\text{\textcircled{W}}$ billedl. anv. af bet. 1. *(*geniet*) groer ei i et Drivhuus, kunstig Varme | Udklækker ei den underskiønlige Frugt. *Oehl.C.179.* *See, fra dine ($\text{\textcircled{v}}$: *guds*) Drivehuse | I det Fri, hvor Storme suse, | Poder plantes ud! *Grundtv.SS.I.143.* filologiske Studier, der jo netop i det lærde Pergamon havde et af sine største Drivhuse. *JLange.III.21.* Frankrig var Drivhuset for metafysiske Systemer. *Brandes.Volt.I. 200.* **-hus-plante**, en. Heldig Fødsel drev ham i Veiret, som Varmen Drivhuusplanten. *FGuldb.(Rahb.LB.II.129).* Her er en fremmed Drivhuusplante, for fiin for Nordens Haver. *HCAnd.VI.128.* *overf.:* *Grundtv.SS.IV.380.* *Jeg er ingen kjælen Drivhusplante, | Ikke som du forvent af gode Dage. *Recke.BB.64.* **-hus-varme**, en. saalænge (*kærligheden*) holder sig inden visse Grænser og ikke sætter Thermometret høje op end til „Drivhusvarme“. *Blich.IV.123. JakKnu.LF.159.* **-hvid**, adj. (*efter sv. drivvit ell. no. drivvitt, jf. oldn. drifhvitt; af Driv (se I. Drev 5), jf. drivende hvid u. II. drive 10.3; sj., poet.*) helt hvid (*af sne olgn.*). *det blomstrende | drivhvide Slæenkrat. *Rørd.GD.226.* **-is**, en. (\textdagger Driveis. *Moth.D145. Holb.Staat.349.* opbrudt is, som er i drift paa vandet. man (*udstod*) stor Bæverlighed formedelst Storm og Driv-Iis. *Holv.DH.II.666. Oehl. NG.221. Harboe.MarO.* Med Drivisen fulgte som sædvanlig flere hvide Bjørne. *Hauch. V.75.* Drivisen fyldte Bæltet, og (*vinden*) skruede den op paa Kysten. *HCAnd.VII. 13. Brandes.X.16.* De sidste Dages stærke Frost har sat en Del Drivis ind i Havnen. *Pol.²/1907.3.* **-jagt**, en. (*jæg.*) til II. drive 3.2: jagt, hvorved vilddet drives op af hunde, klappere osv.; ogs. spec.: klapjagt.

Drivjagt har afløst søgende Jagt. *Bogan.II. 180. VigMøll.HJ.162.* Der anstilles ogsaa store Drivjagter (*paa elefanter*), ved hvilke hele Flokke fanges paa en Gang. *BMøll. DyL.I.289.* **-jærn**, et. (*ogs. Drivejærn. Moth.D145. Feilb.*) til II. drive 1.2: 1) (*nu næppe br.*) jærn, hvormed noget drives fast. *VSO.* 2) \textdagger kalfatrejærn. *Moth.D145. D&H. Feilb.* \textdagger **-kar**, et. (*jf. ty. treib-butte, -fass samt ty. treibren, lægge huder i „farve“; garv.*) kar, hvori huder lægges i garverlud; bedekar. *VSO.I.268.* **-karl**, en. (*jæg.*) til II. drive 3.2: d. s. s. Driver 3.2. *VigMøll.HJ.184.* **-kasse**, en. (*gart.*) til II. drive 5.2: drivbænk; mistbænk. *MøllH. I.481. BMøll.DyL.III.92.* $\text{\textcircled{W}}$ billedl.: *hin gamle Kasse ($\text{\textcircled{v}}$: *Studenteforeningen*) ofte | Drivkassen var for svangre Frihedsfrø. *Rich.I.106.* Byen var som en uhyre Drivkasse, afdelt i Rum af de skærmende Huse, næret og varmet af Gadernes Gødning. *TroelsL.II.65.* **-kile**, en. (*fy.*) til II. drive 11 og 12 (*jf. II. drive 1.2*): dorsk person, saadanne forbandede Drivkiler og Kludderhoder til Tjenestefolk en har nomtider. *Aakj.VB.38. sa. FJ.36. Bregend.HB.10. Feilb.I.207.* \textdagger **-korn**, en. (*vist til II. drive 1.1, jf. Bugsmække*) \textdagger springfrø, *Impatiens L. vAph.Nath.II.63.* **-kraft**, en. (\textdagger *Drivkraft. Ørst.I.128. MO.*) 1) (*nu l. br.*) evne ell. kraft til at sætte noget i bevægelse. Krudtets Drivkraft. *KSelskNyeSkr.I.(MO.).* en nys ildsprudende Dampvogn, for hvis Drivkraft der ikke mere er Brug. *Brandes. III.582.* 2) (*fagl.*) kraftkilde (*fæ. damp*), der driver en maskine olgn. en enkelt Drivkraft maa frembringe en enkelt Bevægelse. *Ørst.I.128.* (*skibe*) hvis Drivkraft . . bliver *Olie.Riget.⁸⁹/1913.1.sp.1.* || (*sj.*) mere konkr.: et Ur, hvoraf man Stykke for Stykke havde udpillet Fjeder, Kæde, alle Værkets Drivkræfter. *Pont.LP.VIII.191.* 3) $\text{\textcircled{W}}$ *overf. anv. af bet. 2: aandelig kraft, drift* (3) ell. *bevæggrund, som driver en til noget* (*jf. -fjeder 3, -hjul 2*). En eneste Drivkraft var indvendig og fyldte hendes Væsen, skjønt utydelig. *Goldschm.VII.596.* Barndomsminde-erne ere tidt de stærkeste Drivkræfter i en Afgørelse. *Drachm.VD.125.* de to store, naturlige Drivkræfter i Menneskelivet: Forplantningsdriften og Selvopholdelsesdriften. *JakKnu.LF.47.* **-kraftig**, adj. (*fagl.*) til II. drive 4.5; om gær: som besidder (*megen*) gærkraft ell. evne til at hæve dejen. Prima drivkraftig Pressegær. *Krak.1920.II. 502.* **-kvase**, en. (*fisk.*) kvase til (*aale-*) fiskeri, med drivvod. *Sal.VI.626.* **-kølle**, en. (*ogs. Drivekølle. Gram.Nucleus.1942. MO.*) (*nu kun dial.*) til II. drive 1.2: stor kølle ell. træhammer. *VSO. Feilb.*

Drivl, en. se Drevl.

Driv-maal, et. (*ur.*) en slags passer til maaling af cylindere olgn. til ure. *OrdbS.* **-maskine**, en. (*ogs. Drive-.*) $\text{\textcircled{G}}$ maskine ell. motor, som sætter noget i gang ell. driver noget. *Wolfh.MarO.250.* Ankerspillet Dri-

vemaskine. Scheller. MarO. -mine, en. †, en ikke-forankret mine (jf. -torpedo). Scheller. MarO. -mur, en. (sj.) til II. drive 5.2: mur (paa solsiden), op ad hvilken frugttræer olgn. vokser. Oluf's. (MO.). -nedgarn, en. (fisk.) d. s. s. -garn 1. Lov¹/1888. §29. -net, et. (fisk.) d. s. Scheller. MarO.

Drivning, en. ['dri-vnen, 'dri-nen] flt. (i bet. 2) -er. vbs. til II. drive; især: 1) til II. drive 1 || (fagl.) til II. drive 1.3: det at lave drevet arbejde; ogs.: ciselering. Hallager. 352. FRFris. KA. 151. Hannover. Tekn. 129. 171. 2) til II. drive 3. 2.1) (l. br.) til II. drive 3.1: det at drive kreaturer (af sted), især i flok (jf. I. Drev 3.1). Blich. (1905-07). II. 192. 2.2) (jæg.) til II. drive 3.2: det at drive et jagtområde af (jf. I. Drev 3.3). VigMøll. HJ. 134. Af den Maade, hvorpaa Drivningen foregaar, vil Jagtens Udfald mangan Gang afhænge. Sal. X. 583. || (konkr.) d. s. s. I. Drev 3.3. slutn. Raavildt kommer bedst for i større Drivninger paa 20—40 Tdr. Land. VigMøll. HJ. 120. Gaar Jagten hovedsagelig ud paa at skyde Harer, bør Saaterne (Drivninger) være korte. Sal. X. 583. 3) til II. drive 4 || † (kem.) til II. drive 4.4: en slags destillering; sublimering (jf. Opdrivning). vAph. Chym. I. 297. 4) (bot., gart.) til II. drive 5.2: frembringelse af blomster ell. frugter paa en anden aarstid end den normale; driveri (1). Havebr. L. 208. Drivning af Vin, Fersken, Ananas. Sal. VI. 430. 5) til II. drive 6 || (nu næppe br.) til II. drive 6.1: (gradvis) forøgelse ell. forstærkelse. af et Slags Jernerts kan (man) ved Ildens Drivning frembringe forskielligt Slags Jern. KSelsk. Nye. Skr. I. 439. smst. 445. MO. 6) til II. drive 10 || (fisk.) til II. drive 10.2: d. s. s. Driveri 2. den større Fare ved Drivningen er Muligheden i, at blive paa seilet. J. Mathiesen. Det nordsjell. Fiskeri. (1853). 15. **Drivnings-rum**, et. [4] (gart.) rum (driv-bænk, -hus), hvor planter drives. D&H.

† **Driv-nød**, et. (jf. ænyd. drivenød, løsgaaende kreatur; omtydet m. tilknytning til II. drive 11; foragt.) om personer: d. s. s. -kile (sml. -stud). Her ere alt for mange Drivnød i denne By. VSO. -ovn, en. (nu næppe br.: Driveovn. vAph. (1764)). (fra ty. treibofen; jf. Drivehytte; bjergv.) ovn, som benyttes til indvinding af sølv fra blyerts olgn. OpfB. V. 215. -punsel, en. se Drivepunsel. -rem, en. ⚙ (læder)rem, hvorved en bevægelse overføres fra en remskive til en anden. et Utal af Hjul og Tridser og Drivremme, hvor Raastoffet smuttede bort i en Tilstand for snart efter at vise sig i en anden. Skjoldb. KH. 27. Værkt. 65. Sal. VI. 430. -ring, en. (ogs. Drivring. MDL. Feilb.). (især bodk.) til II. drive 1.2: ring, som drives ned omkring noget for at holde det sammen. Værkt. 9. -sand, et. (ogs. Drivesand. Moth. D146). (nu l. br.) sand, som drives sammen af vinden ell. bolgerne. Det kalkblandede Drivsand .. kiendes ved Syrer. Brännich. M. 41.

MO. D&H. -sats, en. (efter ty. treibsatz; fagl.) sats paa raketter. D&H.

drive, v. se drevse.

Driv-sejl, et. (†, foræld.) d. s. s. Driver 2.1. Larsen. Ordbs. -sky, en. (nu næppe br. Drivesky. Oehl. NG. 282. Grundtv. SS. I. 531). drivende sky. smaae Drivskyer giver ikke alle Tider Regn. Biehl. Euph. 68. *Maane, som hist giennem Drivskyen skuer. Oehl. HE. 107. Solen selv bliver kjed af Drivskyers lunefulde Paafund, af Hingers Ustadihed. Kierk. VI. 288. Kaalund. VG. 53. der (var) store Drivskyer paa den blaa Sommerhimmel, saa at snart en, snart en anden Mark . . skiftevis var belyst, mens det Andet laa i Skygge. Baud. GK. 258. Aakj. VB. 133. billedl.: lette Drivskyer paa Venskabets Himmel. Rahb. E. III. 159. -snor, en. ⚙ snor ell. tov, der forbinder to skiver. Larsen. D&H. -spejl, et. (efter ty. treibspiegel; ✕, foræld.) (lille) cylindrisk skive, anbragt ml. bunden af kanon-, geværløb olgn. og projektilet for at medvirke ved projektilets uddrivning af løbet; spejl. Bunden (i kardæskbøssen) — en Smedejærns- eller Zinkskeive — tjener som Drivspejl for Kuglerne og maa derfor være saa stærk, at den kan overføre Krudtgassens Tryk til Kuglerne, uden at den deformeres. Sal. X. 266. -staa, et. se Drevstaa. -stang, en. ⚙ forbindelsesstang paa dampmaskiner, lokomotiver olgn. D&H. -stok, en. (fagl.) til II. drive 1.3: en slags ambolt, der bruges ved drivning (1) (jf. -ambolt). Aller. I. 921. -stud, en. (dial., foragt.) til II. drive 11: d. s. s. -nød. Aakj. B. 187. -tap, en. ⚙ 1) til II. drive 1.2: lille drivbolt; dorn (1). Collo. 2) til II. drive 2.1: tap paa et drivhjul. D&H. -torpedo, en. †, d. s. s. -mine. Scheller. MarO. -trosse, en. (fisk.) trosse til et drivgarn. Scheller. MarO. -træ, et. († i bet. 1): Drivtræ. Moth. D146). 1) til II. drive 1.2 || † (bodk.) d. s. s. -holt. Moth. D144. || (dial.) d. s. s. Dabe. Feilb. I. 208. 2) (l. br.) d. s. s. -tømmer. Drivtræet, der opskylledes til dem. Ing. EF. IV. 73. smst. 13. -tømmer, et. tømmer (træ), som driver om paa havet. VSO. den Mængde Drivtømmer, der hvert Aar kom til Skagastrand. Hauch. V. 35. Scheller. MarO. -vaad, adj. (jf. drivende vaad u. II. drive 13.2; maaske sa. ord som drybvaad; især dagl.) saa vaad, at vandet (sveden olgn.) driver af en; gennemvaad; dyngvaad. Saa drivvaad, som han kommer op af Søen, iler han til en ny Strid. JSneed. (SkVid. II. 112). Det vedblev at regne . . Vi vare drivvaade. Bagges. DV. X. 237. drivvaad af Sved. sa. L. I. 314. Aarestr. 36. *Skyven drivvaad hang paa Airmamentet. Bagger. II. 390. *Grane sit Hoved hæved, | fra hans drivvaade Mule | dryppede de sorte Ringe | i Vandets Gylden-Gule. Gjøl. Br. 151. din Pande var drivvaad af Sved. AKohl. MP. III. 88. -vej, en. (ogs. Drivevej). Gram. Nucleus. 15. VSO.). (nu især dial.) til II. drive 3.1: d. s. s. Drift 5.3. Der var (i Jyl-

land) forskellige Veje, der brugtes som „Drivveje“ eller „slesvigske“ Veje. *Feilb. BL.154.* -vod, et. (fisk.) vod, som trækkes af et fartøj, der driver for bakkede sejl (jf. -garn). *Moth.D144. Scheller.MarO. Sal. XVIII.361.* -værdig, adj. (sj.) til II. drive 7.6; om værk, virksomhed olgn.: som det kan betale sig at holde i gang ell. at udnytte. Ertsen er sjælden saa rigelig til Stede, at Lejestedet er drivværdigt. *Sal. VI.273.* -værk, et. († *Driveværk. Eilsch. Term.32.*) (vist dannet af *Eilsch.* (som overs. af lat. machina) efter ty. treib-, triebe-werk) ☉ maskine, som driver ell. holder noget i gang. *Eilsch.Term.32.* Til alt optænkes Drivværk for at spare Menneskehænder. *Grundtv.(MO.). Brandes.(Pol.15/2. 1921.8.sp.6).* *Tekn.MarO.* || billedl.: At bevæge Naturens hemmelige Drivværk. *Mynst.(MO.).*

I. **Drog**, et. [drøq] *Høysg.AG.34. best. f. -et* [drøq'ət]; *flt. d. s. ell. † -e* (*Grundtv. SS.IV.175.*), *best. f. -ene* [drøq'ənə] (ænyd. d. s., jf. no. drog, sv. dial. drög, eng. dial. draich; *besl. m. III. drage; bet. 2 skyldes paa-virkn. fra mnt. droch* (hvorfra ogs. oldn. d(i)rokr), *besl. m. Draug, bedrage*) 1) menneske uden lyst ell. evne til (nyttig) virksomhed. 1.1) udueligt, sløvt, sendrægtigt menneske; *døgenigt; dagdriver.* (ofte m. overgang til bet. 1.2) *Moth.D150.* opofre sit Liv for at frelse et unyttigt Drog. *Holb.NF.I.39.* *tit maaskee de (o: gerrige forældre) spare til | Et Drog, der gjør dem kun i Graven. *Spot.Stub.79. Ruge.ET.336. NordBrun.(Rahb. LB.I.396).* *Nu har du det saa got, du dovne Drog! *Bagges.ComF.108.* jeg er et unyttigt Drog, som blot taales, fordi jeg intet Ondt gjør. *Blich.II.193.* et Drog er det, der ligger under Dynen, til han kvæles, fordi det ikke er Livets Maal at trække Vejret. *Hørup.II.83. JakKm.GP.23. Feilb. 1.2) dum, indskrænket person; dosmer.* (ofte m. overgang til bet. 1.1) *Reenb.II.46.* *Man leeder efter Hoveder, | Man Drog i Nødsfald tager. *Holb.Skient.G2v.* *Naar man, (som lett kand skee) sig kand et Ord fortale, | Tør han een, som et Drog og Idiot afmale. *Fr.Horn.PM.149.* *Hør, du forgyldte Drog! | Har du honette Folk for Nar? *Wess.156.* *Her staa Holofernes og | Batsaba, hans Kone, | der ved Hjælp af mangt et Drog | skaffer ham en Krone. *PAHeib.US.612.* *Den Frugt paa godt og ondt gjør Drog | Som Gud er selv, saa kloge. *Grundtv.SS.IV.175.* *Dumme Drog! | Selv om Vejen du jo leder. *Heib.Poet.IV. 36.* *Jeg er et Drog! | Jeg dumme Nar! jeg Tossefaar. *Winth.V.168. Drachm.DJ.I. 29. 2)* (l. br.) fej, ussel person; *nidding; usling; kryster.* *Den Feigeste kan blive kiæk, | Den Kiækteste et Drog. *CFrim. Poet.80.* *Forbandet være det Niddings Drog, | Som nu sit Blod vil sparel. *Storm. SD.144.* *du feige Drog! | Den vakkre Kunstner agter du at plyndre. *Oehl.C.248.*

*Og ve det usle Drog, | Der elsker ei sit Sprog. *PFaber.VV.4* (jf. bet. 1.1).

II. **drog**, præet. af III. drage.

Droge, en. se Droguet.

Drogeman, en. se Dragoman.

Drogeri, et. se Drogueri.

droget, adj. [drøqət] (sj.) adj. til I. Drog 1: sløv ell. dorsk som et drog. *D&H. Laurids*, som hidtil ikke har vist stort Mandemod, men været tung og droget. *BerlTid.'11.1918.Aft.3.sp.4.*

Drogist, en. se Droguist.

Drogman, en. se Dragoman.

Droguet, en. (ofte skrevet Drog). [drä-qə, drøqə; ogs. -gə] *flt. -r.* (fra fr. drogue; af uvis oprindelse; ¶ og med.) især i *flt.*, om raa ell. halvt tilberedte stoffer fra plante-ell. dyreriget til medicinsk ell. teknisk brug; materialvarer. *Meyer.Arup.H.101. VareL.2182.* **Drogueri**, et. (ogs. Drogeri). [dräqə'ri, drøqə'ri; ogs. -gə'ri; i ssg. -'ri-] *flt. -er.* (ænyd. d. s., jf. ty. drogerie, af fr. droguerie; ¶, nu l. br.) 1) d. s. s. Droguet (især i *flt.*). *VareL.(1807).II.208. 2)* forretning, hvor droguer tilberedes og forhandles; materialhandel. *VSO. VareL.2182.* **Drogueri-handel**, en. [l] (nu l. br.) (han slap) ud af Giftblanderiet, som Brynjulf- sen kaldte Material- og Droguerihandelen. *Drachm.F.I.205.* **Droguist**, en. (ogs. Drogist). [drä'qisd, drø-] *flt. -er.* (fra fr. droguiste) ¶ forhandler af droguer; materialist. *Moth.D151. VSO. VareL.2182.*

Drol(D)en, propr. [drø'l(ə)n, dräl'(ə)n] (jf. sv. dial. droll, djævel, ond aand, no. droll, noget stort ell. tykt, kugle, knude olgn., ty. (dial.) droll, klump, plump person, skælm, nisseagtigt væsen m. m., holl. drol, noget trindt, lille tyk person, skælm, djævel; oprindelse uvis, mulig *besl. m. drille, drøje* (grundbet.: rund tingest?); jf. *Draaden, Draaren samt Drummer(en)* || *foræld. ell. dial. (sjæll., glgds., se Levim. Hjorta.OS.98; jy., se Feilb.I.208.IV.108)*) som navn paa fanden; især i eden drol- len splide mig (ad), fanden skal rive mig i stykker. Drolen splide mig ad om jeg kand faa i mit Hoved, at det er jeg. *Holb.Jep.II.1.* Var jeg Jupiter, hun (o: Venus) skulde drolen splide mig ad faae andet at bestille end at løbe om at cople Folck sammen. *sa. UL.2.* fort Been; Drol- len skal splide jer ad, om I icke gaar. *sa. Jep.I.5.* Nej hør eengang, drolen splide Jacob, om hand vil lade sig sige. *sa. 11.J. V.9.* Det er jo kun en Mark; jeg skal Drol- len splide mig have 24 Skilling. *Wess.LbF. 70. TBrum.Pr.170.* Jeg tør, Drolen splide mig, ikke løbe over Gaden. *Heib.Poet.V.287. jf.: *Saa skal du Draalen splitte mig min Vise ogsaa høre! ARecke.P.7. || (sj.) i anden forb. mine Been vil icke bære mig . . nej Drolen far efter mig om de vil staa. Holb. Jep.I.7.* Kommer kuns, i Hunde, een for een, saa skal a, drolen ta ved mej, vise jer, at er aal for jer. *Hat.sa. 11.J.II.1.* „Det er jo Vester Paradiis (o: et logihus).“

— „Det maa være drollen ikke Paradiis, det var et Helvede for mig.“ *smst.V.11.*
*Drollen ryv og klyve (o: rive og kløve).
Wadsk.47.

drollig, adj. (*fra ty. drollig; vist besl. m. Droll(en); nu næppe br. undt. maaske dial., jf. MDL.(Falster) naragtig; snur-rig; pudsig.* Dette Stykke udmærker sig ikke ved nogen videre vittig Dialog; men ved det Nationaldrollige i Situationen. *Oehl. Er.III.177.* (stykket) er ret „drolligt“ at læse; men jeg tror ikke, det kan spilles. *HCAnd.Breve.I.313.*

Drom, en. [*dro'm*] (ogs. **Dromer**. *Ing. VSt.74.*) *flt. -er.* (af *mlat. dromo, gr. drō-mōn, hurtigsejende skib, egl. „løber“, hvoraf ogs. oldn. drōmundr (se Dromund); jf. ogs. glda. dromedarius i sa. bet. (Kalk.V.187); foræld., sj.) en slags (langt, hurtigsejende) skib. Drom . . Er et slags lange lastskibe, som nu kaldes en floite. *Moth.D151.* Med Dromer og Knorer er der vist ved de tusinde Snekker. *Ing.VS.III.39.**

Dromedar, en. [*dromē'da'r*] *flt. -er.* (foræld. *m. lat. form (og bøjning): Dromedarius.* († *Dromedares. Moth.Conv.D70.*) *flt. -rier.*) (ænyd. *dromedarges, (gl.) dromedarier, glda. (flt.) drommeldarii (jf. u. Drom), jf. mnt. drummard, af sen. lat. dromedarius, gr.-lat. dromas, egl.: løber, traver*) 1) (zool.) den enpuklede kamel, *Camelus dromedarius Erxl. (han)* sendte brevene ved løbernes haand, paa heste, ved dem, som rede paa dromedarier (1871: *Travere*). *Esth.8.10(Chr.VI). Mich.1.13(Chr.VI).* (han) maatte tage Flugten paa en Dromedario. *Holb.Hh.I.158. Schytte.IR.II.379(*se u. bespøge 2.1). Dromedaren, eller Kamelen med een Pukkel. *Raff.(1784).497.* en heel Caravane med alle sine Dromedarier. *Bagges.L.I.248. Bøv.P.L.491. 2)* overf. 2.1) (dagl.) som skældsord: *klodset, dum person; dosmer; skønnert.* (jf. *Holb.Er.II.2.*) *Troer han, Mosjø, jeg kan ei see, | Hvad der er sundt og dygtigt? | Er jeg et Fæ, en Dromedar? *Holst.IV.37.* Aa den Dromedar han gjør vist ingen Fortræd. *Hostr. ÆS.II.2.* Har Du ingen Levemaade, Din Dromedar. *Schand.BS.47.* de græsseligste Dromedarer overfor Kunst. *J.P.Jac.II.180. 2.2)* (sj.; spøg.) om en gammel, uldstil hest; *krikk.* *Men dumme August slog et Knald | med Pisken, da han saa | den gamle Dromedarius | midt i Manegen staa. *Levy. Bv.22. Dromedar-flue*, en. [1] (zool.) et insekt af de netvingedes orden, hvis hoved og forforkop minder om en kamels hals; *kamelhalsflue. Sal.V.494.*

Dromer, en. se Drom.

Dromet(e), en. se Trompet.

dromme, *v. se* drumme. **Drommen**, **Drommer(en)**, *se* Drummer(en). **dromse**, *v. se* drumse.

Dromund, en. *flt. -er.* (*fra oldn. drō-mundr, se* Drom; *foræld.*) d. s. s. Drom. *Oehl. RL.86.* *Han har talt . . | Foruden Espinger

og mindre Snekker, | Tyve Dromunder. *sa. P.279.* Siden stødte (han) i Middelhavet paa et stort Hedninge-Skib, som de kalder en Dromund. *Grundtv.Snorre.III.295.*

† **Drond(-urt)**, en. (*af uvis oprindelse*) & *hampagtig hjortetrost, Eupatorium cannabinum L. Moth.D151. VSO.*

I. Drone, en. [*drō'nø*] *flt. -r.* (< *V Aph. (1764), jf. ænyd. drene, sv. dial. drönje; fra nl. drone, hty. dröhne (ogs. trehne), jf. gr. dial. thrōnax, drone, sanskr. druna, bi besl. m. drøne (jf. I. dræne), egl. „brummer“, jf. sv. drönare, drone || især zool., l. br. i folkeligt sprog ell. dial., jf. Liggebi, Sværmebi, Vandbi) hanbi. Han-Bierne eller Humlerne . . Almindelig Mand hos os kalder dem ellers de store Bier . . men . . jeg vil herefter i dette Skrift kalde dem Droner. *Fleischer.B.68. MHans.L.133. BMøll. ThvL.III.250. Biavl.8. ||* *Ø overf., om virksomme, unyttige mennesker, nydel-sesmennesker, som snylter paa andre.* *Thi vil vi lade disse Droner fare, | Som Honning slikke vel, men samler ej. *Blich.D.II.224.* han (var) Søen af en Godejer — en Drone altsaa. *Tilsk.1919.I.60. jf. Jørg.EA.4.**

II. drone, *v. se* drukne.

Drone-moder, en. [I] (*fagl.*) Mister en Familie (af bier) sin Dronning eller denne bliver Dronemoder, d. e. kun kan lægge Droneæg. *Biavl.23. -slag*, et. [I] (*fagl.*) den begivenhed i bikuben, hvorved dronerne dræbes ell. udjages. *MBeyer.III.Biven.(1851).12.* Droneslaget . . foregaar i Slutningen af Juli eller Begyndelsen af August. *Biavl.186. -slagning*, en. [I] (*fagl.*) d. s. *Brehm.DL.III.350.*

Dronning, en. [*drōnen*] *Hoysg.AG. 31.* (poet., foræld., nu sj. **Drotning** [*drō-nen*]) *Staffeldt.77. brugt af Oehl. i Stærkodder. (1812), men ændret til Dronning i udgaven Oehl.(1841).I. parodierende: *Med Purpur-Brøm og Fløjels-Skrud | vi kejsede Dig til Drotning prud! Hostr. (Studenterkom. 96)). flt. -er.* (glda. *drotning, drodnung, droning; run. drōttning, herskerinde, frue; oldn. drōtning, herskerinde, frue, dronning, kvinde af kongelig slægt; afl. af drōttinn, se* Drot)

1) *herskerinde i et kongerige ell. en konges hustru.* Kongen . . satte den kongelige Krone paa (Esthers) Hoved og gjorde hende til Dronning. *Esth.2.17.* Der er 60 Dronninger og 80 Medhustruer og utallige Jomfruer. *Højs.6.8.* Siig til kongen, og til dronningen (1871: *Herskerinden (anm.): d. e. Kongens Moder): forneder eder. Jer.13.18(Chr.VI)(jf. 29.2).* Kejserrinden, gelejdet af Dronninger. *Holb.Ep.III.246.* hand blev saa opløyd ved Jer for-bintlige Skrivelse at hand gjorde mig Høytid, som jeg kunde været en Dronning. *Kom Gronneg.II.35.* *med Guldkrone paa | Kom den ædelig Dronning. *Oehl.HK.115.* *Naaden hun er af Kongeblood, | Vil ej med Dronninger bytte. *Grundtv.SS.III.374.* *Du er min Dronning, Atle er min Drot.

sa. *PS.II.395.* de talte om Pynt og Stads og at være deilig som en Dronning. *HC And.VI.19.* Jeg har tilbudt at ville ægte hende; jeg har behandlet hende som en Dronning. *Schand.F.471. jf.:* *Abraham sad i Mamre-Lund, | Han var en Hyrdekonning . . | Og Sara hed hans Dronning. *Grundtv. SS.II.45.* || dronningen af Saba, se *1Kg.10.1. jf.:* For et Aar siden gjaldt hunovre i Skjenkestuen for et lille Fjog, og nu er hun bleven dem som et Vidunder, som en Dronning af Saba. *PalM.II.I.283.* se *ell. knæle* for dronningen af Saba, *selskabsleg; se Feilb.* || dronningens kvarter, † *det ene af de to hold, hvori besætningen paa et orlogsskib er delt (bagbordsvagen; mods. kongens kvarter). Se Lex. (1808). Scheller.MarO. Sat.XI.136.* || dronningens morgensko, † *(jy.) toffelblomst, Calceolaria L. Feilb.IV.108.*

2) (især *W.*) overf., om den ypperste blandt flere. 2.1) om kvinder || (poet.) om jomfru Marie: *Den høie Naadens Dronning, | Den rene Jomfru. *Winth.HF.106.* || om (den øverste blandt) gudinder olgn. (jf. Alfe-, Fedronning ofl.). Kvinderne ælte Deig, for at lave Kager til Himmels Dronning og udøse Drikoffer for andre Guder. *Jer.7.18.* Naar Gudindernes Dronning gir et Nick, maae jeg lave mig til at reyse. *Hob.Ul.Prol.* *Himlens Dronning, Venus (ør min Bøn! *Tode.V.40. jf. bet. 2.2:* Venus (ør stjernen) er Vaaraftenens Dronning! *Baunkvæ.ID.206.* || (poet.) herskerinde. mit hjertes dronning o: min elskede. *Hun med hine brune Krøllers Vrimmel . . | Hende har jeg overmodig kaaret | Til mit Hjertes hemmelige Dronning. *PMöll.(1848).I.109. jf.:* *Kom, hvil nu din Kind ved Festkongens Bryst, | Min Kjærligheds Dronning. *Ing.DD.VI.157.* Mangel paa den kvindelige Værdighed, der skal præge „Dronningen“ i den unge Mands Drømme. *Pol.^{17/5}1919.3.sp.3.* || nu især om den mest fejrede kvinde i en kreds, ved en fest, et bal olgn. Hun er en dronning iblant dem. *Moth.D153.* (han) vidste hende at være Dagens Afgud, Dronningen ved alle Forlystelser. *Rahb.Fort.II.437.* Festens Dronning, den lille . . Prindsesse. *Ing.EM. III.167.* *Dione kom i Mode, og naturlig | Blev hun nu Dagens Dronning. *PalM.I. 43.* en Kreds af Damer og Herrer, hvor hun var Dronning. *Goldschm.VI.284.* her var hun Ballets absolute Dronning. *Bogh. JT.37(jf. Baldronning).* (hun) svang sig op til at blive . . en Theatrets Dronning, hvis Throne var selve den store Opera i Paris. *DagNyh.^{9/5}1913.1.sp.2. 2.2)* ved personifikation || om byer, lunde olgn.: Stædernes Dronning Troja. *Hob.Ul.III.2.* *Dronningen blandt alle Jordens Stæder (o: Rom). *Bagges.SkR.246. PalM.ND.153.* Dronningen for alle Skønhedspunkter er dog Villa Serbelloni. *Bille.Italien.I.95.* om Danmark: *hver en Tone, der minder os om, | at du

var Dronning i Norden. *Lemb.D.124.* *Vikingemoder, Dronning paa Havet. *Ploug.I. 119. jf.:* *Her rider Ærens Konning, | Glæd dig, du Zions Dronning (o: Jerusalem)! *SalmHus.247.2.* || om noget abstr.: Retfærdighed er en Dronning iblant Dyderne. *VSO.* De moderne Videnskaber . . drev den gamle Teologi ud af dens Stilling som „Videnskabernes Dronning“. *Blauum.Sk. 109.* || om blomster (jf. nattens dronning *ndf.:* *Rosen . . Blomsters hulde Dronning. *Bagges.Ros.Dedic.* † dronning i engene, † mjødurt, *Spiræa ulmaria L.* (jf. Engdronning). *JTusch.236.* || nattens dronning. 1. (poet.) maanen. luerød fremsteg Nattens Dronning over Bøgeskovens . . Kant. *Blich.I.570. Ing.RSE.VII.165. 2.* † en kaktus, *Cereus grandiflorus Mill.*, hvis blomster aabner sig om aftenen og kun varer een nat. *Snehvide Kaktus, Nattens Dronning bly. *Recke.SB.55. Sal.IV.184.*

3) (zool.) den æglæggende hun i et samfund af honningbier (ell. termitter og myrer. *Brehm.DL.III.383.463;* bidronning (jf. Viser; *sml. Bikonge, Bimoder*). Hunbierne, som kaldes Bie-Dronninger eller og Bie-mødre . . De Gamle kaldte dem Konger efterdi deres Kiøn maa have været dem ubevidst. *vAph.Nath.I.226. Fleischer.B.73. MHans.H.133.* Moderbier eller Dronninger, som den sædvanlig kaldes. *Biavl.7.* || i sammenligninger: den døde Tyrans Hær adspaltes, som en Bisværn uden Dronning. *Ing.PO.II.79.* *En Dronning lig blandt Bier, der Kvinden sad blandt Mænd. *sa. RSE.VI.262.*

4) en af officererne i skak (jf. Dame 5.3). *Skak.(1773).8.* Dronningen er den bedste og anseeligste Figur, saavel til at beskytte sin Konge, som til at angribe Fienden. *Spillebog.(1786).188.* *du Erstatning skylder mig for Mat'en, | Som med din Dronning du i Gaar mig gav. *PalM.V.106. TroelsL.⁶VI.157. Drachm.T.80. Legeb.I.c.19.*

Dronning- ell. (nu oftere) **Dronninge-**, i *ssgr.* (især af Dronning 1). **-agtig**, *adj.* Camillas dronningeagtige Skikkelse. *Ing.LB.IV.20.* en uforstyrrelig, dronningeagtig Sikkerhed. *EBrand.UB.20.* **-bi**, en. (sj.) *d. s. s.* Bidronning, Dronning 3. *Du ligner Dronningbien, | Har Mænd, men ingen Konning. *Oehl.NG.270.* naar Bidronningen lægger Æg i almindelige smaa Celler, saa bliver der menige Bier deraf, Arbejdsbier. Men naar hun lægger samme Slags Æg i store, rummelige Celler, saa bliver der Dronningbier af dem. *JVJens. EE.204.* **-bonde**, en. [4] den bonde i skak, som staar lige foran dronningen. *Skak.(1916). 8.* **-fjog**, en. [4] i skak: *d. s. s.* -side. *Skak.(1916).8.* **-krone**, en. (bispens satte) den danske Dronningkrone paa Brudens lyse, dellige Lokker. *Ing.KE.II.226. sa. VS.I.187.* en ellevetakket Dronningkrone. *Bogan.II. 163.* **W dronninglig**, *adj.* [dronenlig] (ænyd. *d. s.*) *adj. til Dronning 1 (og 2): hø-*

rende til, ejendommelig for, mindende om en dronning. dend Dronninglige Crone. *Seidelin.26.* Iblandt de prægtigste Bygninger i denne Bye var det Dronninglige Harem. *Bagges. N.K.153.* *Daners Konge-Fruer, | Skinnende af røden Guld, | Dronninglig at skue. *Grundtv. Bjov.58.* Dronningen (*mildner*) hendes Kjal ved søsterlige og dronninglige Ord. *Brandes. VI.114.* Guds dronninglige Moder. *Jørg. R.B.8.* Hun havde smilet saa venligt og naturligt, og dog saa dronningligt, da han hilste. *Jak Knu. A.312. jf.:* *Champagnes dronninglige Vin, | Som ildner og som kvæger. *Recke. F.F. 52.* **Dronning(e)-løber**, en. [4] i skak: løberen paa dronningesiden. *Skak. (1916).7.* **-mand**, en. (sj.) en dronnings ægtefælle, som ikke er konge; prinsgemal. Prins Albert, Dronningmanden i England. *Danm. Rig. Hist. VII.344.* **-mine**, en. (*hun*) saae paa ham med sin Dronningemine. *HFEw. Ch.L.45.* Med en komisk Dronningmine rakte hun sin hvide Haand imod ham. *Schand. T.F. II. 155.* **Ø-navn**, et. en dronnings titel ell. værdighed. (*Kalk. V.187.*) *Jeg, Engelsk født og klæk, nu vilde vise mig | Værd danske Dronningnavn at have nydt med dig. *Stockf. (Rahb. LB. II.518).* Fru Elisabeth fra Segeberg, der endnu ofte benævnedes med Dronningnavnet. *Ing. P.O. II.102. sa. KE. II. 199.* **-side**, en. [4] i skak: den (venstre) side af brættet, hvor dronningen staar (jf. -fløj). *Skak. (1916).7.* **-springer**, en. [4] i skak: springeren paa dronningesiden. *Skak. (1916).7.* **-stol**, en. (poet.) en dronnings trone. (*ofte overf.*) *Freja selv, den bedste Fruer, | Har i dig (o: Akselestad) sin Dronningstol. *Grundtv. PS. VI.528.* de herskende Byer, der kaldte sig Dronninger paa Jorden .. maatte snarlig paa Dronningstolen lære at skjælv for Vaabengnyet fra en talrige Hob. *smst. III.104.* *Brudelys paa Mose | Straaler som en Sol, | Og Provençens Rose | Paa sin Dronningstol. *Heib. Poet. II.137. Lemb. DS.40.* **-taarn**, et. [4] i skak: taarnet paa dronningesiden. *Skak. (1916).7.* **-tofler**, pl. \mathcal{Q} (*dial.*) stormhat, *Aconitum Napellus L. JTusch.3.* **-vind**, en. \mathcal{J} med vind lige agter ind; strygende medbør. *Med Pres af Seil, for Dronningvind, | Som kjørtes løb af Heste, | En dansk Fregat ved Downs løb ind. *Drachm. DM.85.* *langt ude, hvor Bølgerne gløde, | Glider en Seiler for Dronningvind. *Recke. LD.25. Scheller. Mar.O.*

Dront, en. se Drunt.

I. Dronte, en. (ogs. *Drunte. CBernh. (Personalhist. Tidsskr. 3.R. VI. (1897). 117).*) [dronde; | drønde] flt. -r. (*af holl. dronte; jf. (som navn paa sa. fugl):* Svanen med Hetten. *v. Aph. Nath. VII.695*) \mathcal{P} en stor, plump, (*næsten*) vingeløs fugl (*Didus ineptus L.*), som endnu i 17. aarh. levede paa øen Mauritius. *Naturhist. Tidsskr. IV. (1842/43). 71. Lütken. Dyr. 212. Bøv. P. II.405.*

II. Dronte, en. se Drunte. **III. dronte**, v. se drunte.

Drops, pl. [drøbs] (*fra eng. drops, egl. „draaber“*) \mathcal{F} en slags (syrlige) bolsjer. *Sal. V.497. || heraf Drops-koger (DagNyh.¹⁰/10 1911. A.2.sp.3) ofl.*

Dronen, se u. Draaden.

I. Dros, subst. [drøs] uden flt. (*ænyd. d. s.; fra mnt. drose, pestbyld, jf. ty. (drus, druse) drüse; m. h. t. bet.-udviklingen jf. Pokker; foræld.*) i forb. guds dros brugt som ed (*fx. alm. af Chr. II, se Allen. II.86.*) *Hob. DH. II.129.* Hvad er dette? Guds Dross! hvem taler jeg da med? *Sams. II.47.* „Vilst Du give mig den liden Kammerisken med til at fløje for mig . . ?“ *Christian (IV): „Guds Dros! Hvorfor ej!“ Bløkspr. 1898.19.* *Pas Een og Pas To — Ja Guds Dros hvor det gik | til Banden og Bægremusik. *HSeedorf. Mod fremmede Stjærner. (1919).49.*

II. Dros ell. **Drose**, subst. (no. drose, *dyng* af *urenset korn, flok, sv. dial. dråse; vist besl. m. mnt. dros, druse, bundfald, bærm, gær, ty. drusen, eng. dross samt med drysse, jf. oldn. dreymi, (dryppende) blød; dial. 1) (bornh.) bundfald; grums (i kaffe ell. honning). Esp.422. 2) aske af tang, brugt til saltkogning. „på Leßø.“ Moth. D151. jf. VSO. 3) (paa Fæno) smaa stumper brunkul, der driver ind paa stranden, og hvori rav findes. Feilb. I.213. CVaupell. (Medd. fra da. geol. Forening. Nr. 12. 1906.50).*

I. Droske ell. (*nu sj.*) **Drosche**, en. [d'røsk; gldgs. ogs. d'røsgø] flt. -r. (*laant i 1. halvdel af 19. aarh. gennem ty. droschke fra polsk ell. russ.; jf. det ældre Hyrevogn) (lettere) køretøj brugt til lejekørsel, dels (især tidligere) om vogn trukket af heste (som regel een), dels om automobil (automobildroske). (i London vil) en Hyrekusk ikke .. vende sin Vogn for en halv Shilling, som vi i en pæn Drosche kan kiøre tverts igienem Khvn for. Grundtv. E.18. En Aften i Komødien befandt han sig ilde, gik ud, tog en Droske, for at kiøre hjem. Oehl. Er. IV.171. Blich. IV.370. Jeg har .. bestilt en Droschke til at holde herom ved Hjørnet Kl. 10. Hrz. XVIII.285. Winth. VI. 96. HCAnd. V.121. *Knap kan man sandse for al det Røre, | Drosker og Ekvipager kjøre | lystigt i hvirvlende Fært forbi. Kaalund.83. Hom. HT.26. Sporvogne og Drosjer. Kilde. B.54. **II. droske** ell. (sj.) **drosche**, v. [d'røfs; gldgs. ogs. d'røsgø] -ede. (*af I. Droske; dagl.*) køre i droske. jeg gaar ikke ud, men droscher ud hele Dagen. Cit. 1861. (Brevet til PHjort. NySamling. (1869).381). Hr. Estrup .. drosker Byen rundt for at stable de Brikker paa Benene, som han kalder et Ministerium. Hørup. III.373. SMich. Va.24. ChKjerulf. GU. 249. **Droske-hest**, en. [I] CMall. PF.35. Droskehesten (*drejede*) Hovedet langsomt mod sin Herre, Droskekusken. Hom. HT.29. **-kusk**, en. [I] (*jf. det ældre Hyrekusk*). Hrz. XIV.305. Kierk. XII.389. Nans. JD.61. **drosle**, v. [d'røsl] -ede. vbs. -ing. (*efter ty. drosseln, egl. „kvæle“, jf. III. Drossel*)*

☉ *hemme* ell. *formindske damptilførselen* i en dampledning v. hj. af en (drossel-)ventil. især som vbs.: Drosling af Dampen ved en Klap eller Ventil kan godt anvendes, uden at Reguleringen derfor behøver at blive daarligere. *LandbO.IV.35. Tekn MarO.*

I. Drossel, en. [ˈdrø̃s(ə)] *ft. drosler.* (glda. d. s. (*Dyremim.32*); fra mnt. drossel, drosle, *jf. ty. drossel, eng. throistle; den nordiske form er oldn. þrōstr, no. trost (jf. Maaltrost), sv. trast; best. er lat. turdus*) ♀ navn paa nogle bekendte sangfugle (gruppen *Turdidae*); især om sangdroslen, *Turdus musicus L.* *En Drossel kiendes paa sin Sang, | Og Fisken af sin Hale, | En Klokke ved sin Lyd og Klang, | En Mand af Ord og Tale. *Reenb.II.29. Raff.(1784). 347. Blich.D.I.33. Heib.Poet.III.425.* *Engen dufter, og Droslen slaar. *Hauch.SD. I.200.* *Droslen og Solsorten | De sang paa Skovens Vei. *smst. 213.* *To Drosler sad paa Bøgeqvist, | Saa gode Venner var de vist. *Winth.VI.46.* *Droslen slog i Skov sin klare Trille, | sang om Bøgens lysegrønne Blad. *VEsm.FD. med et Frydeskrig, som en ung Drossel, der finder det første Bær. Drachm.VD.259.* Turdusarterne (kaldes) Drosler, naar de syngte om Foraaret. Om Efteraaret der imod, naar man kvæler dem i Doner, kaldes de Kramsfugle. *Vig Møll.HJ.196.*

II. Drossel, en. [ˈdrø̃s(ə)] (af I. Drossel, *jf. Drosselbær og ty. drossel-beere, -kirsche, vogel-, amselkirsche oft., dial.)* ♀ 1) hægebærtræ, *Prunus padus L. JTusch. 186.329. 2) vrietorn, Rhamnus catharticus L. Feilb.*

III. † Drossel, en. (fra *ty. drossel, strube, jf. eng. throistle, dim. af throat; jf. drosle; jæg.)* lufttrøret hos hjortevildt. *VigMøll. HJ.189.*

IV. Drossel, et. (*jf. bornh. dross, drossla, doven, sendrægtig person, no. dros i lign. bet., no. isl. drusla, være sendrægtig, drunte, isl. drussi, tølper, eng. † dros(s)el, sjusket person, holl. droes, taabe, stympet, djævel; vist best. m. drysle; jy.)* taabelig ell. doven person; *drog. Høysg.AG.34. Feilb.I.214.*

Drossel-bær, et, (som plantenaavn:) en. [I, *jf. II*] (især *dial.*) navn paa (frugterne af) hægebærtræ, *Prunus padus L. Sal. V.498.X.513. -fugl*, en. [I] (zool.) navn paa fugle af gruppen *Turdidae*. *Sal.V.498. -klap*, en. (fra *ty. drosselklappe, jf. drosle*) ☉ et drejeligt spjæld til at regulere damptilførselen i en dampledning (*jf. -ventil samt Drøbel 2*). Der skelnes . . imellem Maskiner (o: dampmaskiner) med Regulering paa Drosselklap eller Ventil og Maskiner med Regulering paa Glideren. *LandmB.III.384. Sal.IV.867. -maskine*, en. [I] (efter *ty. drosselmaschine, eng. throistle; navnet p. gr. af maskinens summen ell. syngen*) ☉ en slags maskine til finspinding af bomuld ell. uld (*jf. -stol*). *OpfB.VII.477. Hag.III.257.*

-rulle, en. (*fys.*) d. s. s. -spole. *OrdbS. -rørsanger*, en. [I] ♀ rørdrossel, *Acrocephalus turdoides Meyer. Sal.XV.430. Frem. DN.400. -rørsmutte*, en. [I] ♀ d. s. *Kjærbøll.282. -sanger*, en. [I] ♀ d. s. *Kjærbøll. 282. Bøv.P.I.633. -spole*, en. (efter *ty. drosselspule; jf. drosle; fys.*) d. s. s. Dæmpespole (*jf. -rulle*). *OrdbS. -stol*, en. [I] ☉ d. s. s. -maskine. *Sal.XVI.507. -stær*, en. [I] ♀ rosenstær, *Pastor roseus L. (ogs. kaldt Rosendrossel, Stærdrossel).* *Kjærbøll. 150. -ventil*, en. ☉ d. s. s. -klap. *Sal. XVIII.164.*

Drost, en. [drø̃sd] *ft. -er.* (glda. drotzet, drosed(e), drost, oldn. dróttseti; (laant ell. paavirket) fra mnt. drotsete, droste, *jf. ty. truchsess; opr. „den, som har sæde i kongens hird“* (oldn. drótt, krigerskare, se Drot), *jf. Gaardsæde olgn.; foræld.*) navn paa den højeste embedsmand i de nordiske riger i middelalderen. Drost var den fornemmeste Embedsmand udi Riget, som siden blev forvandlet til Hofmester. *Hölb.DH.I.374. Kongen (o: Chr. II) . . gjorde ham (o: Mogens Gise) 1520 til Rigets Drost . . eller Hofmester. Wand.Mindesm.202.* Drost Peder Hessel. *Ing.EM.I.16.* De øverste Embedsmænd, Drosten, Marsken, Kansleren, (var) fra først af kun . . Hoffets Embedsmand og Kongens Hjælpere. *Kr.Ersl.DM.3. || (sj.)* *Det er Tid . . | At vælge Drost, som hyde kan i Slaget. *Oehl.XI.72.* *Engang jeg kunde som en Stridens Drost | min Pen i literær Turnering drage. *Drachm.DJ.I.295.*

Drot, en. [drø̃d] (foræld., *sj. Drotten. jf. Hrz.XI.84 (se ndf.) samt Drottensvig.*) *ft. -ter.* (glda. droten, gud, herren, rum, og oldn. dróttinn, herre, fyrste, oeng. dryhten, oht. truhtin; *afl. af oldn. drótt, hird, krigerskare (se Drost, drotkvædet); jf. Dronning, Jorddrot || ordet, der kun bruges poet. (ell. foræld.), er genopt. i beg. af 19. aarh. (jf. VSO.1793:* „Bruges nu omstunder allene i det Ord Jorddrot“); formen Drot opstod, idet -en opfattedes som best. art., se *Aarb.1866.135f.)* fyrste; konge. *Alle vil han befale, som Drot, og alle beherske. *Bagges.NblD.87.* *Den Jetters fule Drot, | Paa Hævn der evig tænker. *Oehl.ND.5.* *Svend Estrithsøn var kun et Jarlebarn, | Dog blev han Drot. *sa.EA.259.* *Riig paa Kameler, Køer og Faar, | Det var den Drot (o: Abraham) med Ære. *Grundtv.SS.II.45.* *Sol seer ind i Slot og Vraa, | seer paa Drot og Tigger. *Ing.RSE. VII.235.* *Sødt hviler (i Roskilde) Drot med Dronning | De livstrætte Been. *Winth.ND.44.* midt paa Møddingen kneiser, som en Drot paa Thinge, den stolte Hane. *Kierk.XIII. 474.* *Troesom Guld mod Drot og Rige, | Dem vi aldrig svige. *Hauch.SD.I.195. Ploug. I.341. ARecke.29.* drostens herredømme (var) begrænset af folket. *Hölv.KP.I.3. jf.: (grev N. N. var en) kongelig Skikkelse, en virkelig Drot, der mindede om Christian IV uden Marelok. Pol.º1921.7.sp.4. || overf.; om gud: *For os, som Jesus har til Drot, |*

Den (o: døden) er sit eget Gienfærd blot. Grundtv.SS.I.500. *Drotten over Død og Grav | De frommes Taarer tørrer af.smst. IV.383. *Du (o: Gud), der selv er Drotten ene, | Som har Kroner at forlene. Recke.Digte.VII.(1911)41. jf.: *Vil Sjælland med Fyen og Øerne bøje | Nakken under Aaget; vi jydsk Mænd, | Saa hjælpe os Gud og Sancte Drotten dyre! | Vi gjøre det ikke.Hrz.XI.84. (jf.: Siigne dieg Gud, sanctenn drathin diure.DgF.I.241. giffue det Gud och drotten.smst.VI.317). om djævelen: *Lad rase Mørkets Drot | Med Løgn og Mord og Spot.SalmHus.251.3. *Livets Ord | .. bekrige | Dødens Drot og Mørkets Rige! Grundtv.SS.I.296. om husherren: *Manden er Drot i sin egen Bo.Hostr.T.150. om en kronhjort: *uden Hvile | Foer Skovens Drotafsted.Winth.HF.13. **Drotkvad**, et. d. s. s. -kvæde 2. Draper og Drotkvad.Ing.KE.II.207. **-kvæde**, et. (l. br. -kvædt (i bet. 1). Rosenb.I.462. † -kvæd, en. Moth.D152). (fagl.) 1) drotkvædet versemaal. Rosenb.I.462. Sal.²VI.441. 2) (l. br.) digt i drotkvædet versemaal; ogs.: (oldnordisk) høvedingedigt; drapa (jf. -kvad). Levin. **-kvædet**, adj. (efter oldn. dróttkvæðr (háttr), dróttkvætt, opr. (om) det versemaal, som brugtes i de for drótt o: hirden ell. krigerskaren fremsagte digte; fagl.) 3) i forb. som drotkvædet versemaal, det versemaal, som især brugtes til høvedingedigt olgn. kvad (draper). Hag.III.258. **Drotling**, en. ['drødlen] (poet., sj.) som dim. til Drot: ung ell. ubetydelig drot ell. fyrste. *Thi Drot er vorden af Drotling, | fyrstelig Hævn han fanger.Rørd.B.59. **Drotning**, en. se Dronning. **Drot-sviger**, en. se Drottensviger. **Drotten**, en. se Drot. **Drotten-svig**, en. (efter oldn. dróttinsvik; jf. -sviger; foræld.) en undersaats ell. undergivens forræderi mod sin herre. AD Jørg.I.389. **Drot(ten)-sviger**, en. (efter oldn. dróttinssvik; foræld.) person, der gør sig skyldig i „drottensvig“. Drotsviger: Moth.D152. Barfod.B.153. han befalede .. sine mænd at gribe og binde ham som drottensviger.AD Jørg.NK.786. HOlr. (Aarb.1892.375).

I. † **Dru**, en. (ogs. **Drub**. CollO.) (jf. sv. dial. drov; fra nt. ell. holl. jf. holl. droef, bundfald, substantivering af droef, grumset, ukklar, jf. ty. trübe (se bedrøve og IV. dru); sml. ogs. ty. druse(n), bundfald, bærme, samt Drav) det tykke, som synker til bunds i et vinfad; vinbærme (jf. Drueaske). VSO.

II. **Dru**, en. [dru²] (vist substantivering af IV. dru, jf. glda. droffue, bedrøvelse, samt I. Dru; foræld., sj.) bedrøvelse; sorg. Moth. D153. *jeg har lidt et brat og bittert tab .. | jeg helst har været ene med min kvide .. | min dru kan ikke fattes af en fremmed. [Weilbach]. KristiernII. (1874).63.

III. **dru**, adj. [dru²] intk. d. s. ell. (nu kun dial.) -t (Kalk.I.390. Feilb.I.212. Thorsen.69). (ænyd. dru(g), glda. dru (Dyererim.

69, jf. udru. Rimkr.); egl. sjæll. form for drøj, se DSt.1909.214; jf. drøv || dial. (sjæll., se Junge. Kort.49. jf. (fra Samsø) Feilb. I.212.IV.109) samt (sj.) poet.; i rigssproget kun i sgr. sanddru, ædru; jf. Druelse) 1) som varer længe, mærkes længe i sine virkninger olgn.; drøj; kraftig. dru brød, kost.Moth.D153. Junge.376. Ja, hun (o: en pibe) sluger ikke saa lidt; men saa er hun ogsaa dru at ryge paa.ZakNiels.Fort. 167. Rugen er dru at saa af.AarbFrborg. 1920.87. 2) som udmærker sig ved størrelse, kraft, styrke olgn.; om personer: kraftig; vel ved magt; „solid“ (jf. bringedru u. bringedrøj). en dru pige.Moth.D153. || om ting: stærk; solid; god. *en Hammer dru. Grundtv.PS.V.512. 3) (sj.) modig; uforfærdet. *Prøve vilde kæmper nu | Klippe-Drot, om han var dru.Grundtv.Snorre.I.90. *Hvo som nu blinker med Bryn, er ei dru, | Kryster enhver, som nu blegner af Gru! sa.Sazo.I.112.

IV. **dru**, adj. [dru²] (poet.) ogs. **drud** [dru³] (ænyd. dru (drub); fra mnt. drove, jf. ty. trübe (se bedrøve og I. Dru), sml. II. Dru; foræld. ell. jy., især sdjy., jf. MDL. EHHagerup.17. Feilb.I.209.IV.108) bedrøvet; sørgmodig; nedslaaet; ogs.: tankefuld og stille; mut. *Dend jomfru gaar under kappen saa drud.DgF.IV.284. (jf. Krist.JyF.I.267). *drud hun var i Huen. Grundtv.PS.VII.499. dru: Moth.D153. melankolsk og dru sad I ved Tjørnehækken. HFErv.SK.I.51.

Drub, en. se I. Dru.

drud, adj. se IV. dru.

I. **Drude**, en. ['dru³] ft. -r. (fra ty. drude (mht. trute); maaske besl. m. oldn. þrúðr, navn paa en valkyrie, egl. „den kraftige“, jf. þrúðgr, kraftig; sml. II. Drude) i tysk folketro: kvindeligt væsen af afleskægt; nu især: troldkvinde; heks; (natte)marc. Sal.V.507. II. **Drude**, propr. ['dru³] (jf. skaansk druda, skældsord for et lidertigt fruentimmer; efter ty. Drude, maaske sa. ord som I. Drude ell. forkortelse af propr. Gertrude || egl. kvindenavn, se JohsSteenstr. Mænds og Kvinders Navne. (1918).106) som (spøg.) betegnelse for en ung pige. *Sveldter (o: sulter) Drude smaa-kree ude, | Faaer hun Dask paa Mund.LThwa.Poet. 233. *Men naar hun hører Eventyr | Om Beylerie og Elskovs-Fyr, | Det kildrer lille Drude.Wadsk.38. jf.: *hand (har) sig stafferet ud .. | Som Landsbye Drude, der skal brud | I Kiøbsted-Kirke stande.Sort. (Samt Danske Vers.¹VI.154). *nu kun (gldgs.) i forb. jomfru Drude: *Naar man sig til en Enke slaer, | Saa veed man, man en Enke faaer, | Og dermed er det ude, | Men hvad om man en Enke fik, | Imod sin Regning og Bestik, | I lille Jomfru Drude.Wadsk.67. *Der var engang en Galt, | som skulde op at røre Malt. | Saa brændte den sin Snude | og løb hen til Jomfru Drude | og fik en hel Pose Klude | til at

lægge paa sin Snude. *Børnerim. III. 5. især som (spøg.) tiltale til smaapiger: du skulde ikke svare saa rapt igen, jomfru Drude (jf. jomfru næsvis) | **Drude-fod**, en. [I] (efter ty. drudenfuss, (egl.) aftryk ell. bilde af drudernes svanefod) mystisk tegn, (som tidligere var) symbol paa fuldkommenheden og verdensaltet; pentagram; femstjerne. *Sal. V. 507.* smaa Stykker Papir, beskrevne med mærkelige Tegn. . Bogstaver, Cirkler, Kors og Druefodder. *Rist. L.M. 65. -kors*, et. [I] d. s. s. -fod. *Sal. V. 507.**

Drue, en. [dru'ə] *Hoysg. AG. 144. flt. -r.* (ænyd. dru(ffu)e; fra mnt. druve, jf. ty. traube; grundbet.: klump, klase) 1) (nu næppe br.) klump ell. klase (af noget). 1.i) klase af vinrankens bær; drueklase. (vintræets) blomster fremkom, ja druerne (1871: Klaserne) derpaa fik modne bær. *1 Mos. 40. 10 (Chr. VI).* Borgerne (havde) ladet afhugge paa Porten af Castellet et Svin med aaben Mund, ligesom hand ville opluge en Drue der hang over ham. *Holb. Intr. I. 468. jf. bet. 3: *Hielp mig til Slutning da, Poeters søde Drue! | Lad mig Poete-Saft af dine Bryste sue. sa. Skiemt.) (8^v. 1.2) (jf. ty. traube) om hvad der sidder samlet paa lign. maade som en vindrueklase; om blomster, der sidder i klaser: (planten har) glatte Smaablade og hvide Erteblomster i Druer. *F.J.C. Jensen. Anlægsgartneriet. (1873). 101. jf.: smaa Blomsterdruer. smst. 112. || (sj.) Fire (stimler) samlede kaldes en Drue. VSO. VI. 235. || om en klump bier, biklump (jf. Biklase: *Kalk. I. 199. VSO.*) *da hang i Solens Skin | En Drue Bier omkring hans Kind. *Oehl. NG. 143. 2) et enkelt af vinrankens bær; en vindrue*, der er ikke Druer paa Viintræet og ei Figen paa Figentraet. *Jer. 8. 13. *Mit Hierte var af Jesu Blod | Saa saftig som en Drue. Brors. 214. *I Druens ædle Saft jeg fandt | Min Medicin. Rahb. Poet. F. I. 132. *Vel er Druen den bedste Frugt, | Den er Glædernes Kilde. Heib. Poet. II. 44. *paa Ranken | Sig klynger Drue søsterligt til Drue. *Holst. UH. 13. de tørrede Druer, Rosiner. Mentz O. Pl. 260. fædrene aade (æde) druer, se u. Fader. billedl.: selv den kraftigste Administration kan ikke plukke Druer af Tornebuske. Heib. Pros. VII. 280 (jf. *Matth. 7. 16).* *Hen da, hvor i Ro | Glædens Druer groe! *Höstr. G. 66. || bornholmske druer, (sjæll.) bærrerne af Sorbus Aria L., akselbær-røn („bornholmsk røn“). JTusch. 343. 3) \emptyset om den af druernes saft fremstillede vin. *Vel, at jeg har en Hjertestykning med! | Min Viin har ikke blandet sig med Regnen. . | I Sandhed, Haab og Tillid er i Druen. *Oehl. II. 52. *(du) nipper iblandt til de funk-lende Druer. Rich. I. 18. en blank Pokal, hvis gyldne Drue skulpede over Randen og vædede hans Fingre. JPJac. I. 244. (han) glædede sig, naar hans Gjæst ogsaa forstod at vurdere Gaven (v: fin vin), men kunde formelig sørge, naar han tankeløst hældte den ædle Drue i sig. *Baud. G.K. 9.*******

(*Bacchi*) rene Drue, der rækkes dem i en fin Pokal af en Faun. *Vilh. And. BT. 126. 4) rund knap* (jf. Drue-bor, -knæ); især: \times knap paa bundstykket af en kanon. *Exerc. Artil. (1804). 159. HBDhlp. III. 163.* Han kunde tage fat i Druen paa en af Dækskanonerne og hæve den op fra Raperten uden synderlig Anstrengelse. *Etlar. SB. 237. Opf. B. VII. 97. Scheller. MarO. 5) (\times , foræld.) en (opr. med jærnstykker, senere med 25 kugler fyldt) kartæske; „skraasæk“. *MilTeknO. 133. Drue-*, i ssg. især af Drue 2. **-agurk**, en. (gart.) en slags agurk. *Møll. H. I. 40. Havebr. L. 219. † -aske*, en. (af I. Dru efter ty. drusenäsche, jf. Drusenäske) potaske fremstillet af tørret vinbærme. *VareL. (1807). I. 270. -blod*, et. (poet.) druens saft; vin (jf. *Blod 14*); især rødvin (*Moth. D. 155. VSO.*) *Ja beder for mig I Poëter, Bacchi Sclaver, | Hos Bacchum, naar I først har smagt hans Drue-Blod. *Falst. Ovid. 117. *Naar Sommervind kru-ser klare Flod, | Da lastes Skibe med Drue-blod. [G. Siesbye]. Sialund. (1829). 104. *jeg gjød det klare Drueblod | I to Pocaler. *PalM. Tr. Jamb. 38. -bor*, et. (af mnt. druf, drue, bevægelig knap paa et bor (jf. Drue 4), jf. holl. druifboor samt ty. draufbohr(er)) \otimes haandbor med en bevægelig knap, der under brugen støttes mod brystet; vimmelbor (jf. Drejebor). *Wagn. Tekn. 502. VareL. 211. -bregne*, en. \otimes bregne af familien Osmundaceæ. *Drejer. BotTerm. 249. -brændevin*, en. brændevin fremstillet ved afdestillation af vin; kognak; „fransk brændevin“. *MO. VareL. 2128. -bælg*, en. (nu l. br.) vindruens hinde ell. skal. *vAph. (1764). VareL. (1807). I. 355. D&H. -bær*, et. (nu l. br.) d. s. s. Drue 2. *vAph. (1764). sa. Nath. VIII. 421. MO. D&H. -bøjle*, en. [4] \times ring ell. bøjle (paa en kanon), der forbinder druehal-sen med stødbunden. *MilTeknO. 60. Scheller. MarO. -eddike*, en. (fagl.) eddike fremstillet af vin; vineddike. *Const. Kogeb. 285. Frk. J. Kogeb. 176. -eg*, en. [1] \otimes en slags eg, kaldet saatede, fordi dens agern sidder samlede 3-12 ligesom druer; vintereg; *Quercus sessiliflora Sm. JTusch. 192. Møll. H. I. 512. Wagn. Tekn. 452. -fyldt*, part. adj. [3] (poet.) *et druefyldt. . | Skummende Bæger. *Winth. I. 203. *Pokalen, | Den druefyldt, kalder os til Fest. Holst. D. II. 79. -gaard*, en. (poet.) vingaard. *Han vogter Druegaardens Hegn. *Winth. I. 153. -hagl*, et. [5] (\times , foræld.) S&B. **-hals**, en. [4] \otimes forbindelsesstykket mellem druen og bundstykket paa en kanon. *Harboe. MarO. 191. Scheller. MarO. -hinde*, en. (med.) regnbuehindens bageste beklædning (*Uvea*). *Moth. Conv. D71. Anat. (1840). II. 264. Panum. 174. -hyacint*, en. [1] \otimes *Muscari botryoides DC (jf. Desmerhyacint). JTusch. 110. vAph. Nath. II. 34. Rostr. Flora. I. 77. -hyld*, en. [1] \otimes klaseblomstret hyld, *Sambucus racemosa L. JTusch. 338. Landm. B. III. 215. Mentz O. Bill. 45. -høst*, en. indsamling af (vin)druer. *MO. || ogs. de indhøstede***

druer. Naar Druehøsten er bragt hjem fra Vinbjergtet, skilles Bærrene fra Stilkene. *OpfB.* VI.164. **-kam**, en. (nu næppe br.) samling af de smaa stillke, hvorpaa druerne sidder. *vAph.Nath.* VIII.421. **VSO.** **-kerne**, en. *vAph.* (1764). **VSO.** **MO.** **-kerneolie**, en. \forall en fed olie, der fremstilles ved presning af (vin) druekerner. *VareL.* 2182. **-kirsebær(træ)**, et. $\&$ *Cerasus padus* DC. *Moth.* D155. *Kjærboll.FB.* 142. *jf.* 143. **NR** 10 *Møller.Lysthaven.* (1892).50. **-kirtel**, en. [1] (med.) kirtel, hvis udseende minder om en drueklase (mods. Rørkirtel). *Panum.* 384. *Boas.Zool.* 41. **-klase**, en. (jf. *Dru* 1.1). *Moth.* D155. *vAph.Nath.* II.63. *Bagges.L.I.* 312. Hjørnehuset, over hvis Kjælder der hang en i sin Tid forgyldt Drueklase som Vinhandlerskilt. *Schand.TF.* II.304. sine Bryster vorde som Viinstokkens Druerklaser (*Chr.* VI: viin-klaser). *Højs.* 7.8. De skønne, bugtede Blade og de tunge, dugede Druerklaser. *JPJac.* II.319. Alene drev han om paa sine Vinmarker . . Druerklaserne tyngede Stængerne. *SMich.Gio.* 25. **-knæ**, et. [4] (*bygn.*) Undertiden lader man for Udseendets Skyld det øverste Stykke (af nedløbsrør fra tagrender) gaa lige ned og ende med en Knop, og Bøjningen udgaar da herfra lidt over Knoppen; dette kaldes et Druerknæ. *Gnudtm.* 30 *Husb.* 222. **-kur**, en. (med.) kur (for lever-syge olgn.), bestaaende i daglig nydelse af vindruer. *Panum.* 174. *Sal.* 2VI.445. **-lege-me**, et. [1] (vet.) en (af bindewæv bestaaende) knudeformet forlængelse af den øverste rand af pupillen (hos hesten, drøvtyggerne og svinet). *LandbO.* IV.846.

Druelse, en. (ogs. *Drusel*. *Thorsen.* 132. *OrdbS.*) (enyd. d. s. (*Kalk.* I.390); til III. dru; *jf.* *Drojelag*; *sjæll.* *drejhed*; *varighed*; *forslag*. der er ingen druelse hos den mad. *Moth.* D154. *Leth.* (1800). *Junge.* 376. (*ruen*) blev alligevel givtig, og der er god Druelse ved Fo'ret (ρ : *halm*en). *Zak Niels.Den evige Higen.* (1914).56.

Druelus, en. (zool.) *vinlus*, *Phylloxera vastatrix*. *Sal.* XVIII.315. *Frem.* DN.580. **†-maanerude**, en. $\&$ en bregneart, alm. *maanerude*, *Botrychium lunaria* (*jf.*-bregne). *maanerude*: *Moth.Conv.* D71. **VSO.** **MO.** **-most**, en. (nu l. br.) ny (endnu ikke tilstrækkelig gæret) vin. *Moth.* D155. *vAph.Nath.* VIII.433. **MO.** **-munke**, en. $\&$ *Actaea spicata* L. (navnet p. gr. af frugten, et sort bær). *JTusch.* 5. *vAph.Nath.* II.64. *Rostr.Flora.* I.150. **-nek-tar**, en. (poet.) vin. de hede Zoners Druer-nectar perlede lifligt i de blinkende Kry-staller. *Ing.EF.* I.83. **-næse**, en. [1] (*dagl.*, l. br.) næse, hvis spids (p. gr. af sygdom ell. drik) er opsvulmet og minder om en drueklase (jf. *Rubin*næse). *Drachm.* *Vag.* 19. **-olie**, en. \forall en slags olie, (især) fremstillet af vingær; *kognak*olie. *VareL.* 2430. **-orm**, en. (l. br.) orm, der lever paa vinranken. *vAph.* (1764). *S&B.* **-pære**, en. \forall en slægt af smaatræer ell. buske med bærignende

frugter; *bærmispel*; *Amelanchier Medic.* *Kjærboll.FB.* 91. **-ranke**, en. (sj.) *vinranke*. retsom den ædelig' Vin hvert Aar . . vil som til at gæres, naar den Foraarstid kommer, der Drueranken staar i Blomst. *JPJac.* I.112. **W** **-rig**, adj. **VSO.** || [1] den storbladede, druerige, overvintrende Ved-bend. *VilhAnd.BT.* 53. **-river**, en. (*fagl.*) et sold, hvorved druerne sigtes fra stilkene. *OpfB.* VI.164. **-rosiner**, pl. [1] \forall *rosiner* i hele klaser. *Sal.* XV.211. **-saft**, en. 1) den ugerede saft af (vin) druer. *vAph.Nath.* VIII. 438. Druesaft . . kan aldrig tage Kampen op med gæret, god og gammel Vin. *Blaum.* *Sk.* 96. 2) (især poet.) den gærede saft af (vin) druer; *vin*. *Han sig meget vel for-synte | Med den skønne Druer-Saft. *Reenb.* I.175. den mig saa kiære røde Druesaft. *Ew.* VIII.70. *PAHeib.* US.590. *I Naade-brødet er hans (ρ : *Jesu*) Kraft, | Hans Liv i Kalkens Druesaft. *Grundtv.SS.* IV.240. *I slebne Flaskers runde Bug | Rød Druer-saften blinkede. *Winth.* VI.138. **-skal**, en. (*jf.* -bælg). *Schand.O.* II.232. *sa.* IF.112. **-skimmel**, en. [1] \forall en svampeart, hvis sporer (knopceller) er samlede i klaseformede høbe; *Botrytis cinerea* *Fres.* *Sal.* 3III.751. *Rostr.Flora.* II.210. **-sort**, et. (*fagl.*) et sort farvestof, der faas ved forkulning af vin-druens stængler, kerner olgn. (*jf.* *Drusensort*). *Sal.* VI.1020. **-sprit**, en. (*fagl.*) sprit, som dannes ved forgøring af druesaft (1). *Const.* GH.156. **†-sten**, en. d. s. s. -kerne. *Moth.* D156. **VSO.** **-sukker**, et. (*kem.*) en sukker-art, som forekommer i druer og andre (søde) frugter ell. fremstilles kunstigt; *glykose*. *Brændevinsbr.* 15. *Christ.Kemi.* 178. **-svamp**, en. $\&$ en meldugsvamp, som vokser paa vin-ranken, *Oidium Tuckeri*. *Warm.SystB.* 145. 40 **-svulst**, en. (med.) fremfald af druehinden; *staphyloma*. *Panum.* 174. **-syre**, en. (*kem.*) en slags vinsyre. *OpfB.* VI.11. *Sal.* XVIII.323. **-urt**, en. [1] $\&$ *Chenopodium botrys* L. *Moth.Conv.* D73. *vAph.Nath.* II.68. **VSO.** *FolkLægem.* II.7. **-valse**, en. [1] (*zool.*) i flt.: familie af kolonisspungene, *Botryllidae*. *S&B.* **†-ved**, en. [1] $\&$ plante af stenbrækfamilien med blomster i smaa, tætte klaser, *Itea*. *JFBlotz.Havekonsten.* III. (overs.1809).334. **-vin**, en. vin af druer (mods. *Frugtvin*). naar Blodet ved sytten-atten Aars Omskiftning af Varme og Kuld er bleven moden i Aarerne, da tager det paa at gæres ret som god Drueruin. *JPJac.* I.111. *MentzO.Pl.* 265. **-vis**, adv. [1] (nu sj.) (siddende) i klaser (ligesom druer). *Moth.* D 156. **VSO.** **MO.** **-vitriol**, en. (*kem.*) en slags jærnvitriol. *VareL.* 2182. **†-æble**, et. en slags gemmeæbler (*jf.* *Vin*æble). *Moth.* D 156. **VSO.**

Druide, en. [drui'ðø] flt. -r. (af keltisk druidh; foræld.) medlem af præsteskabet i det gamle Britannien og Gallien. *Moth.Conv.* D74. *Oehl.* VIII.224. *Rask.NSO.* 81. *I Skoven ved Fontainebleau | dér staar Druiders mørke Sten. *Drachm.* *Vag.* 298. *Sal.* 2VI.446.

I. Druk, subst. [drog] (*vist dannet i ny tid af Drik og drukken; jf. dog ænyd. druk, drik (Kalk.IV.8) og ty. trunk; dagl., især spøg.*) **1**) (tilbøjelighed til) overdreven nydelse af stærke drikke; drikfældighed; drikkeri (jf. Drik 2). *Det er gaaet ham som adskilli'e, | Han er stille død af Druk. *Blækspr.1895.31.* *Det blev til Kummer og Fortrød, | det blev til Druk hver Dag og Stund. *Sødb.KP.171. AKohl.MP.I.138.* Vore alkoholister reklamerer ikke med deres druk; de drikker sig ihjel stræbsomt, men bramfrit. *Hjorto.F.38.* **2**) (sj.) koll.: stærke drikke; drikkevarer. *KLars.DM.51.*

II. Druk, en. (*fra ty. druck, egl.: tryk; ✕, foræld.*) stift paa dækselte (paa en geværlaas), hvorefter dette trykkes til. *Harboe.MarO.145. jf. Dækkeldruk. smst.144.*

drukken, part. adj. ['drog(ə)n] *intk. og (l.br.) adv.-t; best.f. og flt. drukne* († drukken. *20* *Holb.Bars.I.6. jf. sa.Paars.68).* (*glida. d. s., oldn. drukkinn, eng. drunk(en), ty. trunken; egl. perf. part. (m. aktiv bet.) til II. drikke*)

1) † (*bibl.*) som har drukket tilstrækkeligt; som ikke (længer) er tørstig. I æde, og blive ikke mætte, drikke, og blive ikke drukne (1871: lædskede). *Hagg.1.6 (Chr.VI).* *jf. bet. 2.2.* De skal blive drukne (1871: mættes) af dit huses fedme. *Ps.36.9 (Chr.VI).* *Jeg ligger ved Jesu hans Bryster saa tæt, | Og bliver af Kierlighed drukken og mæt. *Brors.172.*

2) som er i høj grad paavirket af stærke drikke; (stærkt) beruset; fuld. **2.1**) i egl. bet. (*Noah*) drak af Vinen, og blev drukken. *1Mos.9.21.* De dreves omkring og ravede som den Drukne. *Ps.107.27.* vi andre, der sidde paa Viinhuusene om Aftenen, og kommer drukken hjem. *Holb.Bars.I.6.* *Den Drukne veed, han er beruust. *Oehl.KG.329.* *sielden en Drukken paa Gaden man seer. *Oehl.XXI.38.* *Er han klog, saa er han drukken, | Er han ædru, er han gal. *Heib.Poet.III.48.* (*nu l.br.:*) drikke (en) drukken, drikke (en) fuld. *Sir.19.1 (Chr.VI)* (*se u. drikfældig*). naar vi saaledes havde faaet ham i de Tancker, at hand var Baronens, skulde vi drikke ham ligesaa drukken igien, som hand nu er. *Holb.Jep.I.8.* Ingen maae drikke sig drukken inden Skibs Borde. *SøkrigsA.(1752).§616.* drivende drukken, *se II. drive 13.2. || (nu l.br.) ordspr. og talem. (se Mau.1359ff.).* Hvad drukken Mand gjør, skal ædru Mand forsvare. *Mau.1371. Oehl.XVI.258. jf.sa.P.252.* Drukken Mund taler af Hjørtens Grund. *Mau.1363. jf.1364. 2.2*) \varnothing *billedl. (jf. bet. 4.)* jeg saae Qvinden drukken af de Helliges Blod. *Aab.17.6.* Al Lidenskabens Beruselse suger jeg som en Dranker lidt efter lidt ind, indtil jeg ved denne langsomme Nippen bliver næsten bevidstløs drukken. *Kierk.III.239. jf.:* *Alt, drukken af vort (o: peruanernes) Blod, af Drab og Røven mæt, | Hver Spanier har sig til Søvnens overladt. *Stockf.(SkVid.X.204).*

3) (*bibl., nu kun m. overgang til bet. 2.2; jf. drænke*) rigeligt vædet af noget; drivende vaad. deres land skal blive drukket (1871: vædet) af blod. *Es.34.7 (Chr.VI).* *jf.:* Jeg vil gjøre mine Pile drukne af Blod, og mit Sværd skal æde *Kjød.5Mos.32.42.*

4) \varnothing *overvædet af følelser, stemninger olgn.; stærkt opfyldt (af noget); betaget* (**3**). (*jf. u. beruse 2 og ssgr. som fryd-, glædedrukken samt søvndrukken*). jeg er drukken af min Lyksalighed. *Ew.IV.214.* *min Siæl var drukken | Af Medynk mod de Lidende. *smst.V.157.* *Kun sielden sig det drukne (o: elskovsberuste) Øie hænger | Paa elskte Giendand. *Oehl.SH.13.* Drukken af søde Erindringer vankede jeg om. *Blich.I.59.* *Med dyb Begjærighed mit drukne Øre | Har til din Tale lyttet. *Heib.Dv.100. Schand.IF.226. (Luther)* var som drukken af den hellige Skrift. *MPont.Luther.(1902).* **111.** han og Hesten (var) som et Par Kærestefolk, der sjælden ses, lige drukne af Fryd over Samværet. Folk paasted, at de trak afsted som hayde de en stille Kæfert paa begge to. *AndNx.DM.II.147.*

Drukken-, i *ssgr., især til drukken 2.1.*

-bolt, en. [-bøld] (*ænyd. d. s.; efter mnt. drunkenbold (ty. trunkenbold); jf. ty. ssgr. som saufbold; sidste led er -bold i ty. propr. som Diebold, Humbold (jf. Leopold), egl. sa. ord som II. bold; se Festskr. VilhThoms.276; især dagl.) fordrukken person; dranker.* Jeg var een Giek derudi, at jeg betroede den Drukkenbolt 12 Skilling paa Engang. *Holb.Jep.IV.2. Kom Grønneg.IV.248.* *Naar Gagens Ungdom, med forbitret Skrig, | Beruset Drukkenbolt til Hiemmet leder. *F.Guldb.(Rahb.LB.I.615).* Jeg er ingen Drukkenbolt, men undertiden slaaer jeg en Sviir af. *Ew.VIII.61.* Vil du ivre mod Fylder; saa lad ikke din egen Næse forraade Drukkenbolt. *Bredahl.III.164. Bøgh.JT.260. Wied.GP.63.* † **-bonde**, en. (jf. drukken **3**) brød ell. kringle, som er gennemtrukket af øl ell. mjød. *Moth.D136. VSO.* **-didrik**, en. (*dagl.*) d. s. s. -bolt (jf. II. Didrik). *Er Du en Drukkenidderik, | saa faaer Du aldrig hende. *Rich.II.158.* Blunck, forhenværende Sergeant og nuværende Drukkenidderik. *Schand.AE.107.* *En Drukkenidderik, der spildte sin Dag | paa Byens Beværtningslokaler. *Blavm.AH.6. Kidde.B.333. Feib.*

-hed, en. (*nu næppe br.*) **1**) til drukken **2.1.** *RSchmidt.* „Der Himmel hängt voller Geigen.“ (1882). **71. 2**) til drukken **4.** *Heib.Poet.I.167. -maas*, en. (*vulg.*) d. s. s. -bolt. *Wied.Da.223. AndNx.FF.51. AGnudzsm.RT.99. -mads*, en. (jf. ænyd. Matz drukken (Kalk.V.693); sj.) d. s. s. *Festskr.VilhThoms.277. -skab*, en. ell. † et (*Holb.Herod.175. JSneed.II.400.*) *flt. (kun i bet. 2) † -er.* (æda. druk-(k)ænskap (MKrist.Fr.65)) **1**) hang til stærke drikke; drikfældighed. Nogle henfalde til Skjørlevnet; andre til Drukkenskab, som forkorter deres Liv. *Holb.Plut.I.8.* Slaae

sig til . . Drukkenskab. *Høysg. S. 87.* at høre en fuld Mand præke imod Drukkenskab. *Bages. NK. 320.* Drukkenskab er en Rod til alt Ondt. *VSO.* Helgenen, som skulde vælge en af de syv Dødsstynder . . valgte, som han syntes, den ringeste, Drukkenskab. *HCAnd. VII. 41. Feilb. 2)* (nu l. br.) tilstand af beruselse; fuldskab; rus. Hvo som i Drukkenskab befindis den Dag hand haver faaet Afløsning . . skal staa aabenbare Skrifte. *DL. 2—5—28.* Lader os vandre skikkeligen, som om dagen; ikke i fraadserier og drukkenskaber (1819: Drukkenskab). *Rom. 13. 13 (Chr. VI).* Du skal fyldes med drukkenskab (1871: Beruselse) og bedrøvelse. *Ez. 23. 33 (Chr. VI).* hvad en bedriver i Drukkenskab, skal hand bøde for, naar hand blir ædrue. *Holb. Jep. IV. 6* (jf. u. drukken 2.1). *sa. NF. (1728). I. 106.* det Løtte aflagde jeg i Drukkenskab, det kan jeg lade være at holde. *JVJens. M. I. 116. 3)* [4] † sanseløs betagelse. en heftig sandselig Glæde er meer et Drukkenskab og et Raserie, end en virkelig Lyksalighed. *JSneed. II. 400.*

drukket, perf. part. af II. drikke.

drukne, v. [ˈdʁoŋnə] (glgds., dial. ell. vulg. drone [ˈdʁoːnə] (jf.: „drukner . . udtales og drovner.“ *VSO.*) *Moth. D136. LThura. Poet. 160. Ev. VIII. 40. Hrz. V. 315. PFaber. SK. 63. Gravb. Øen. 20.* jf. *Feilb. Thorsen. 39.* -ede. vbs. -ing (Grundtv. *Saxo. III. 116. Tops. II. 64. Drachm. LK. 118*) ell. † -else (*VSO. MO.*) (run. drukna, oldn. drukkna (eng. drown er laant fra nord.); afl. af drukken || ordet er vistnok opr. kun intr. (jf. sv. drukkna); det tilsvarende trans. er egl. drænke (s. d.))

1) intr. 1.1) omkomme af mangel paa luft i vand olgn. Folk drukner . . paa Vejen imellem Callundborg og Aars. *Holb. II. J. 2.* Havde (nu: var) ikke min Søn Jakob druknet, da han var syv Aar gammel. *PAHeib. US. 429.* (jf.: Drengen havde druknet uden min Hjælp. *JJPaludan. Er. 7.*) han afsagde . . Døds og Drukningens Dom over dem. *Grundtv. Saxo. III. 116.* *Sæt, at han dratter | Og droner i Vandet. *PFaber. SK. 63.* *Folk har jeg reddet i massevis, | Folk fra Drukning og fra Forlis. *Drachm. LK. 118.* det (hænder) en sjelden Gang, at Arbejdsfolk drukne ved at falde i Kar i Farverier, i Ølbryggerier. *OBloch. D². I. 278.* *Gravb. Øen. 20.* jf. (m. overgang til bet. 1.2): i Julii Maaned er (gaderne) u-paaklagede, men Resten af Aaret kand man neppe gaae ud uden fare for at drukne i Skarn. *Holb. Ul. II. 2.* || part. druknet anv. i st. f. druknede (jf. ty. gesellschaft zur rettung der ertrunkenen). Den Druknedes Redning. *Oehl. XXIV. 268.* som en Druknet, der for sidste Gang anspænder sin Kraft. *Grundtv. Udv. I. 178.* (han) har vovet sit Liv, for at redde et druknet Menneske. *Ing. LB. II. 158.* jf. *OBloch. D². I. 279.* nu næppe bruden for forb. medaljen for druknedes

(ogs. alm. druknedes) redning: *Reskr. 28/9 1833. MinSkr. 80/11. 1908. Statskalender. 1920. 311.* Medaljen for druknedes (*Bergs. PP. 243: Druknedes) Redning. Bergs. PS. I. 255.* || (nu kun bibl.) blive druknet (jf. eng. be drowned i sa. bet. og blive død u. blive 4.2), omkomme ved drukning; drukne. hans udvalgte Hovedsmænd blev druknede (*Buhl: druknede*) i det røde Hav. *2 Mos. 15. 4.* der var bleven druknede hen ved 300 Siæle. *Æreboe. 81.* || i ordspr. og talem. den drukner ej, som hænges († hænge. *Moth. H159*) skal, især brugt (oftest spøg.) naar en person uforhøjet undgaar en overhængende fare, slipper ud af en vanskelig situation olgn. *Holb. II. J. 2. Grundtv. Saxo. III. 429.* rid I kun ud til os (v: ude i vandet), maaskee I flyder bedre ovenpaa end I troer, thi Den drukner ei, som hænges skal, uden Vandet gaaer over Galgen. *CBernh. III. 140.* jf. *Mau. 1413.* (det er for sent at) kaste brønden til, naar barnet er druknet, se Brønd 2.2. (l. br.:) Druknet Mand er ej bange for Regn (v: naar man er vant til store ubehageligheder, sorger olgn., lægger man ikke vægt paa de mindre). *Mau. 1418.* Der drukner flere i Øl og Vin (v: drikker sig ihjel) om Aaret, end i Vand. *Mau. 1416.* jf.: Der drukner flere i Beggeret end i Havet. *VSO.* være vaad som (ell. se ud som osv.) en druknet mus, være drivvaad. Han seer ud som en druknet Muus. *VSO.* *Styrt, Regn! og før han naer til Huus, | Saa dyp ham, som en druknet Muus! *Oehl. II. 51.* Vi kom hjem som druknede Muus. *POBrøndst. RD. 47.* den lille Filippa, som jeg engang trak op af Isen, saa vaad som en druknet Muus. *PalM. II. II. 743.* *Hostr. T. 84.* (sj.:) *saa vaad som en druknet Kat! *Drachm. DD. 179. 1.2)* helt ell. delvis forsvinde i ell. under noget. Nu gik det atter gennem store Alpelandskaber, som dog snart druknede i Mulm, pr. Ekspres til Wien. *Schand. O. II. 341.* den lille Greve druknede i en stor Lænestol. *sa. UM. 57.* alle Vejene . . er ufremkommelige Moradser, Markerne drukner i lergult Vand. *Pont. GA. 23.* *Da vi ikke er flere end tre, | er der ingen, der drukner i Mængden. *Blavum. Sib. 14.* saamæn var jeg paa Stationen i Gaar; men man dronedede jo mellem Spidserne. *Wied. BSt. 47.* Aviser og løse Blade, (som) let kommer til at „flyde om“, saa man er ved at „drukne“ deri. *Hjemmet. 1913. 218. sp. 1.* jf.: (de latinske forfatteres) Ord og Mening druknede i Verbernes Hovedtider, i Akkusativ med Infinitiv, i ut-Sætninger. *Schand. SB. 241.* Undersøgelsens Aktstykker . . ligge maaske endnu druknede i et eller andet Arkiv. *CPalM. O. 409.* || spec. (spøg.) m. h. t. klædningsstykker, der er for store. Skal jeg tage den ækle Kjole paa? . . jeg droner i den. *Hrz. V. 315.* her er et Par Støvler . . drukner Du ikke i dem, skal de være dine. *HCAnd. II. 23.* *Hjemmet. 1907. 654. sp. 1.* 1.3) helt overvældes af

noget. Hand er dronedt i geld . . i kærlighed. *Moth.D136.* *alting drukner udi Sorg. *Wadsk.17.* Druknet i Vellyster. *VSO.* *Den hele Gjæsteflok | Fast druknede i Glæde, | Thi der var meer end nok. *Winth.HF.320.* *jf.:* At drukne i sin egen Klogskab (o: være selvklø). *VSO.* nu næsten kun m. h. t. arbejde ell. vanskeligheder, der vokser en over hovedet, ell. om lyd (ord), der bliver overdøvet: Ach! jeg ælendinge Menniske! jeg drukner i Forretninger. *Holb.Stu.II.6.* *Hørup.II.65.* Netop her staar Stykkets Skæbne paa Spil! Laver vi (o: skuespillere) disse Fixfæxerier med umotiverede Slagsmaal . . da drukner vi i Latter. *SvLa.HjG.199.* den sidste del af talen druknede i bifald | forslaget druknede i vrøvl |

2) *trans.* 2.) fremkalde døden ved ned-sænkning, nedstyrtning oln. i vand. hun (bør) at stoppis i een Sæk og druknis. *DL.6—13—25.* *Hej Soren! | Du drukner jo Øgene og Dig selv; | Det Skib er desuden forloren. *Blich.D.II.115. e. alm. jf. (l. br.):* alle Elementer synes at være vore Fiender: Vandet drukner, Ilden brænder. *Holb.MTKr.372.* || drukne sig, aflive sig selv ved drukning. Slengte hun sig . . i Floden, og droned sig? *KomGrønneq.III.332.* Jeg er saa bange for at de skal have druknet sig i Søen. *Heib.Poet.II.321.* Aa han har dronet sig! Og det er min ulykkelige Passiar, som har jaget ham ud i Bølgerne. *Oversk.I.32. Pol.¹⁰/1902.1.sp.5. Gravl.J.66.* || (billedl.; sj.) *Den Blaamand druknes nu i Daab, | Og, igjenfødt til saligt Haab | En Kristen han opstiger. *Grundtv.PS.III.42. 2.2) (jf. bet. 1.2; l. br.)* faa til (helt ell. delvis) at forsvinde i ell. under noget. *Troer du, jeg drukne tør min Haand | I slig en barked Næve. *Winth.VI.122.* Flensborg skal druknes i tyske Flag. *Pol.⁹/1920.1.sp.6.* (m. overgang til bet. 2.1:) denne voldsomme, faderlige Gud . . som drukner sin Jord i Vandene fra sin Himmel. *JPJac.II.52.* Samniternes Nationalitet . . druknes i Blod. *VilhThoms.Afh.II.339.* || (poet.) om vedholdende, betaget stirren, hvorved blikket „sænkes“ i det betragtede. (jeg havde) ret Leilighed til at drukne mit Blik i al denne Deilighed. *Winth.IX.210. jf. Recke.FJ.75. 2.3) (jf. bet. 1.3) m.* 50 som betegner en smertelig sindstilstand: lade blive overvældet (af andre følelser); overdøve og derved opbevæ; faa til at forsvinde. *den Forfatter, | Der drukner ugentlig vor Sorg i Latter. *Bagges.V.195.* *at drukne de ægteskablige Sorger. *Oehl.SH.58.* *Brist da aldrig, Moder-Hjertet | Drukne kan du al din Smerte | I din Frelser's Kiærlighed! *Grundtv.SS.I.453.* alle Fanger havde ret travlt med at drukne enhver alvorlig Tanke i støiende Lystighed. *Blich.PW.242.* *Jeg drukned min Sorg og fandt min Trøst | Paa Bunden af Sagosuppen. *Winth.IV.45.* Tanken (om nederlaget) druknede i den friske Erindring om den lykkelige Træfning ved Stæke. *Allen.I.150.*

drukne-færdig, *adj.* [1] [-fer^(o)di] (l. br.) paa nippet til, lige ved at drukne. (jeg) blev et Menneske vaer, som stod i Vand til Halsen og syntes druknefærdigt. *PalM.II.1.250.* *jf.:* Per sad som druknefærdig i Strømmen af Moderens Formaninger. *Aakj.VB.27.* || rede til at drukne sig. *Han leved flot igjen . . | Indtil han atter druknefærdig stod. *Oehl.XXIV.269.* -**hul**, et. [1] † (paa en damper) mellemrummet ml. balkken og broen og det tilsvarende mellemrum agter (kaldet saaledes, fordi det er farligt at opholde sig her i høj søgang); brønd (3.s). I Druknehullet mellem Bakken og Broen, inde under Overdækket og Agter — alle Vegne myldrer det. *AndNæx.PE.I.10. sa.U.97.* -**hus**, et. [1] (nu sj.) hus, hvor ubekendte druknede henligger til genkendelse; især (foræld.) om det hertil brugte hus ved Langebro i Kbh. *Heib.Pros.IV.346.* det lige overfor (Blaataarn) liggende „Dronehus“, som det lille, lave Hus med de tilgredte Vinduer kaldtes i Folkemunde. *David's.KK.I.83. K Pont.Retsmed.III.149.* -**kasse**, en. [1] (spot.; l. br.) gammelt, synkefærdigt skib; plimsoller. Monsen var blevet Byens rigeste Mand ved at . . rigge gamle Druknekasser til, som han holdt højt assureret. *AndNæx.PE.II.82. sa.U.128.*

I. Drum, en (*Moth.D156. MDL.*) ell. et (*VSO. MO.*) *ft. d. s. (Feilb.).* (ænyd. d.s.; opr. vist lydefterlygnende; jf. drumme, Rødrum samt jy. drum (adj.), hul (om lyd) (Feilb.); nu kun dial.) dyb brummende lyd. *Moth.D156. VSO. Feilb.*

II. Drum, en. [drom] *ft. -mer* (*T Bergman.Jordkloden.(1771).166. Brünnich.MN.24. OrdbS.*) ell. -me (*Sal.VII.482.*) (fra nt. drom, drum (ty. trumm), stump, stykke; jf. fordrumme, II. Drømmer, Tremme;bjergv.) mindre aare ell. mineralgang, som er en udløber fra en større. *T Bergman.Jordkloden.(1771).166. Brünnich.MN.24. Sal.²VI.447.*

drumme, v. -ede. *vs. jf. I. Drum.* (ænyd. d. s.; opr. vist lydefterlygnende; nu næppe br.) frembringende en dyb, hul lyd. De fyrede med Canonerne, saa det drummede i Marken. *VSO. MO. MDL. Drumme-hul, et. (dial.) glamhul i et kirketaarn. Med Klokkerne (i kirketaarnet) blev der „runget“ . . og gennem de otte „Dromme-huller“ (Drømmeholler) færtes Lyden vidt ud over Landet. *FrGrundtv.LK.215.**

† **Drummer(en)**, *prop.* (ogs. **Drummeren**. *Tychon.(NkS4^o828b.100).*) (ænyd. d.s.; efter (m)nt. drummel, (træ)stykke, lille, firskaaeren person, ogs. som navn paa djævelen, jf. holl. drommel, navn paa djævelen; besl. m. II. Drum) navn paa djævelen (jf. Draaden, Draaren, Drol(l)en). *da var hand (o: pungen) tyck, | Men nu har hand faat drommer. *Sort.Poet.9. (jf. smst. 61).* *Fy for Drommer! *AlbThura.Betænk.F.2^r.*

† **Drum-pibe**, en. (af. I. Drum ell. drumme; jf. sv. dial. drumppipa, søkkepibe) baspibe i et orgel. *Moth.D157. VSO.*

drumse, *v.* (jf. *yy.* dremse (Feilb. I. 201), dromle, droms(e) (subst.), dromse-basse oft. (smst. 208. MDL. 84), samt *no. dial.* drumsa (Torp. Etym. O. 74); *yy.*) være langsom og aandsfraværende ved sit arbejde; drysse (jf. III. drunte 2). MDL. 84. Feilb. I. 208. IV. 108. Naar man gaar i den daglige Tommerom og drysser og dromser. Skjoldb. KH. 41.

I. Drunt, *en.* (jf.) *vbs.* til III. drunte. 10 Saa gik Dagene igen i den gamle, ensformige Drunt. Pont. LP. VIII. 219. Feilb. I. 209.

II. Drunt, *en.* (til III. drunte, jf. III. Drunt; *dial.*) langsom, sendrægtig person. MDL. 84. Feilb. I. 209.

III. Drunt, *en.* (ogs. Drønt. Esp. 53). (maaske til III. drunte (jf. II. Drunt), *egl.:* *en.* som kommer „drattende“ bagefter? bornh.) betegnelse for den yngste (bonde)søn, der er arving til gaarden. Esp. 53. Der gik den lille Knægt, Dronten, og var den egentlige Husbond. And. Næ. UH. 130. ogs. Gaard-drunt (-drønt); Esp. 53. KBirk&JKure. IngridKlo. (1907). 38.

I. Drunte, *en.* se I. Dronte.

II. Drunte, *en.* [drondə] *ftt. -r.* (sv. *dial.* drunta, jf. III. drunte og II. Drunt; *dagl., især dial.*) tungt og ugideligt kvindemenneske (pigebarn). *En Dreng og en Pige, | en tykmavet Dronte, | står op og forsøger | en Tomands-Lunte (o: *en dans.*) Blaum. AH. 279. Bregend. PG. 11. *Hvordan hun (o: *kæresten*) skal være, det ordner sig nok. | Blot ikke en Dronte, | der hæklær sin Blonde | og aldrig kan tærskes til Smil med en Stok. Bergstedt. HE. 104. Thorsen. 131. Aarb. Erborg. 1920. 87. jf. Feilb. IV. 108.

III. drunte, *v.* [drondə] (nu kun *dial.:* drynte (VSO. MDL.), drønte (VSO. Gravl. E. 88. jf. Feilb. I. 209)). *-ede.* *vbs.* jf. I. Drunt og Drunteri. (ænyd. drunte, drynte, sv. *no. dial.* drunta; maaske *besl. m.* Drønnert; *dagl., især dial.*) 1) *gaa langsomt, tungt og klodset.* (han) har forrettet sit Ærinde vis, ihvor søvrig Hand druntede af Sted. JRPauili. JM. 18. Endeligen kommer hun der drøntende. VSO. (han) vender hjem fra sit Arbejde med sin druntende Gang. Tolder. H. 162. De sorte druntede af ned ad Landevejen. Zak. Niels. Maagen. 177. Soph. Clauss. AT. 203. (hestene) fik Lov til at drunte (for ploven), som de bedst vilde. Gravl. S. 24. jf. Aarb. Erborg. 1920. 87. || *i videre bet.:* *gaa erkesløst omkring; drive om.* F. Israel. sen. Ragna. (1900). 19. Leop. B. 310. 2) (l. br.) være langsom ved sit arbejde; „drysse“. Sorø Saml. III. 177. Han gaar og drønter over alt, hvad han skal bestille. VSO.

Drunteri, *et.* (ogs. Drønteri). (*dagl., især dial.*) *vbs.* til II. drunte. Drønteri: VSO.

Druse, *en.* [drusə] *ftt. -r.* (jf. ænyd. drøsse; *fra ty.* druse (drüse)) 1) † *kirtel.* Tungen bestaaer af utallige Kiødfibrer og nogle Druser, som befugte den. Sukh. II. 98. 2) (mineral.) (kirtellignende) samling af

krystaller, samlede paa samme underlag (især paa væggene i minegange). vAph. Nath. II. 69. Sal. VI. 448. 3) (bjergv.) minegang, hvis vægge er beklædte m. druser (2). vAph. Nath. II. 69. Sal. VII. 483. 4) (bot.) samling af krystaller i planteceller; krystalstjerne. Warm. Bot. 167. Sal. VI. 448. **Druse-hul**, *et.* (mineral., nu næppe br.) hul, opfyldt af druser (2). TBergman. Jordkloden. (1771). 166. KSelsk. Skr. XI. 279. D&H.

Drusel, *en.* se Druelse.

† **Drusen-aske**, *en.* (fra *ty.* drusen-asche, af *ty.* († og *dial.*) drusen, drueskal-ler, børme) d. s. s. Drueaske. VareL. (1807). I. 270. † **-sort**, *et.* (efter *ty.* drusenschwarz) *en* slags sort farve (frankfurtersort); druesort. VareL. (1807). I. 270.

Druse-rede, *en.* (mineral., nu næppe br.) sted i minegang, hvor der er mange druser (2). vAph. Nath. I. 319. **-rum**, *et.* (mineral., nu næppe br.) bjerghule m. druser (2); krystalkælder. D&H. **drusig**, *adj.* (fra *ty.* drusig; mineral., nu næppe br.) som ligner, har form som en druse (2). Brünnich. M. 57. 240.

Dryade, *en.* [drya'də] *ftt. -r.* (fra *gr.* dryades, *ftt.* til dryas; *afl. af* drys, træ) 1) i den græske mytologi: skovnymfe, hvis liv tænkes knyttet til det levende træ. Ew. II. 181. *Dryadel syng med sagte Røst i Stammen | Om det ulykkelige Par i Nord | For Sydens Hyrdepiger. Oehl. AV. 67. Dryadens Bryllup. PalM. (bogtitel. 1844). Dryaden inde i (træet kunde huske), da Træet var saa lille, at det kun ragede lidt op over de høje Græsstraa. HCAnd. VIII. 136. *langt Skovsøens Rand | Hviler i Morgnen den blege Dryade. Drachm. IV. 18. Stuck. II. 46. i sammenligninger: Hun sad paa den lille Bæk under Træet; i sin hvide Dragt saa hun i den mægtige Skyggekreds ud som Træets Dryade. Goldschm. V. 213. 2) † † rypelyng, Dryas octopetala L. PMeyer. Blomstervennen. (1835). 79. *Hvidblomstrende lille Dryadel. Aarestr. 351.

† **Dryb**, *et.* (sj.) d. s. s. Draab og Drøb. VSO. jf. *ny.* Bloddryp. **drybe**, *v.* (ogs. drive. MO. jf.: „Dryber .. udtales af gemeen Mand driver.“ VSO. — dribe. Feilb.) *præs. -er.* dryber. Høysg. AG. 89; *præt. drøb.* drøb. smst. (Helt. Poet. 7. Feilb. IV. 109); *part. drøbet.* drøben (d. v. s. drøben). Høysg. AG. 89. (Moth. D95. MO. jf. Feilb. IV. 109). *vbs.* jf. **Dryb**. (æda. driupæ, drypæ (AM.), oldn. drjúpa, *ty.* triefen; *besl. m.* Draabe, dryppe, drysse, Drøbel, jf. II. drible, II. drive (13), drøfte; nu kun *dial.* (se Feilb. I. 203. 210. IV. 109), jf.: „Bruges nu omstunder sielden.“ VSO. smk. MO.) 1) d. s. s. dryppe 1. 1) † *upers.*, d. s. s. dryppe 1.1. det dryber ned. Moth. D96. 1.2) d. s. s. dryppe 1.2. Han var saa vaad, at Vandet drøb af ham. VSO. Sveden er drøbet ham ned over Klæderne. smst. || *præs. part. som adj.* *Hav-Dronningen blev ved med Hagel-drybend Svede, | Med stor Bekymring Fru Pandora at op-

lede. *Holb. Metam. 48. 2) d. s. s. dryppe 2. Moth. D96. * (den skibbrudnes) Klæder udfar Vand, af Graad hans Øyne dryber. Lucopp. TB. A5r. Væggene ere saa vaade, at de drybe. VSO. Hans Næse dryber. smst. Feilb. IV. 109. || præv. part. som adv. (jf. drybvaad, drivende vaad u. II. drive 13.2). *Drybende vaade | Skiøde sig (haufruer) op, og dukked' imellem de skummende Bølger. *Bagges. NK. 287. dryb-vaad, adj.* („skrives og drivvaad.“ *VSO. jf. Feilb. I. 208*). (nu kun dial.) til drybe 2: d. s. s. drivvaad. *Moth. D95. Han var ude i Regnen, og blev drybvaad. VSO. Feilb. I. 208. 210.**

Dryk, en, se Drik.

Drympel, en, se Drømpel.

Dryn, dryn(n)e, se Drøn, drøne.

drynte, v. se III. drunte.

Dryp, et (som vbs. ell. koll.) ell. (især i bet. 2.-3, 3) en (*Moth. D95. Bagges. Ungd. I. 37. Heib. Pros. X. 112. Brandes. XI. 175. JP Jac. I. 208*). [drøb] *Høysg. AG. 35. (især dial. Drip [dreb] Moth. D95. Hostr. US. IV. 5. Rist. J. 80. Feilb.). ft. d. s. ell. (især dial.) -per (MO. Feilb. Saaby. 1). (ænyd. d. s., jf. æda. dryp (se MKrist. Fr. 55); vist fra mnt. druppe; egl. vbs. til dryppe, jf. Draab, Drøb)*

1) som vbs. til dryppe 1: det at noget falder ned i draaber; dryppen. (ofte m. overgang til bet. 2). *Høysg. AG. 35. Lig Draaben, der huler Stenen, Dryp efter Dryp. PalM. VII. 235. || især som betegnelse for lyden, der fremkommer ved en draabes fald. Det bestandige eenstonende Dryp af Vandet paa Stenen. MO. Gjel. M. 470. Uden for Vinduerne hører han det dryppe fra Tag-skægget, langsomt, Dryp i Dryp. Stuck. III. 66. Mellem hvert Skridt hørtes det lille bitte Drip af Blodet, der faldt ned (fra den saarede arm). AKohl. MP. II. 309. || (overf.) om den langsomt forløbende tid. Hans Livs mægtigt bevægede Strøm var udmundet i Dagenes Dryp — Dryp — Dryp. Brandes. IX. 266.*

2) konkr.: hvad der falder (ell. er ved at falde) i draabeform (jf. Regn-, Tag-dryp). 2.1) koll. Henad Eftermiddagen klarede det op . . Dryppet faldt i uregelmæssige Mellemlum og gav smaa Knald paa Bladene. *Goldschm. III. 504. Stuck. III. 35. „det regner lige midt ned paa Sybordet!“ „Ja, Herregud, saa sig til Jomfru Petersen, at hun skal flytte Bordet og sætte et Vandfad under Dryppet.“ Wied. S. 49. (overf.): Hendes Folkegunst Regn skaffede rigelig Dryp paa (ham). *Schand. PR. 304. (jf.: naar det regner paa præsten, drypper det paa degnen). 2.2) om den enkelte, faldende draabe. *Vi hørte ei de Dryp, der faldt, | Paa Silkeskjermens larme. Winth. X. 260. Goldschm. V. 190. || (l. br.) \varnothing overf., om lyd (jf. u. bet. 1). nu snurrede Bornholmerværket, og langsomt faldt de lange, tunge Dryp. *Njep-pesen. HT. 117. 2.3) hængende draaber(r)*, der er paa nippet til at falde. *Det vilde Vejr er alt af Marken slaget . . | nu hænger**

Regnen kun som Dryp i Taget. *Aakj. BS. 140. hun strøg sig under Næsen for at fjærne et Dryp, der hang og kildrede. E. Erichs. I. Knibe. (1908). 69.*

3) (dagl.) især i forb. m. en nægtelse: som betegnelse for en ringe mængde, en smule, især af noget flydende (jf. Draabe 1.2). *ingen fik (af skjaldemjøden) den mindste Dryp at smage. *Bagges. I. 15. „har Tante nu virkelig drukket hele den Flaske Portvin igjen?“ . . „Ja der er ikke saa meget som en Drip igjen.“ Hostr. US. IV. 5. sa. MM. 371. saa tog han sig en Drip af Whiskyen. K Lars. HPE. 150. lad os faa en Drip Varmt af et eller andet. Rist. J. 80. || (overf.): LThura. (Falst. Ovid. a7). der er ikke en Dryp af Haabets Honning til at formilde dette Malurthæger. *Rahb. E. IV. 333. * (han) fortynder Folkets Enthousiasme, | Om ei ved andet, ved en Dryp — Sarcasme. Herz. D. III. 111. PalM. II. 149. en ung Marquis, Indehaver af den sidste levnedne Dryp af Adelsblodet i en af Frankrigs berømteste Familier. Brandes. XI. 175. Der er intet en Dryp af mit Blod, der er dig god, intet en Trevl af mit Kød, den jo støder dig væk. JP Jac. I. 208.**

Dryp, i ssg.; som regel af dryppe 1 (jf. Dryppe). † **-jærn**, et. (mineral.) det (bedste) jærn, som man, ved visse former for herdferskning, under nedsmeltningen fangede paa en indstukken stang. *Brünnich. M. 254.*

-kande, en. (jf. dryppe 3.1) \odot en til en maskine hørende beholder med olie olgn., der gennem en tud kan dryppe ned paa det sted, der skal smøres. *Hannover. Tekn. 226. -knap*, en. \odot elektrisk isolator (m. en krave olgn. til at optage dryppende fugtighed) brugt ved ledninger i fugtige rum. *Sal. 1. VI. 886. Drypning, en. 1) vbs. til dryppe, især (kog.) til dryppe 3.2: (stegen) steges under flittig Drypning. *Frk. J. Kogeb. 196. 2) (kog.) konkr.: fedt, fløde olgn., hvormed en steg dryppes. Idet man flittigt drypper (stegen), danner det paatrøede Mel sammen med Drypningen en Slags Jevning. Const. Kogeb. 82. dryp-næset, adj. 1) (jf. dryppe 2; dagl., l. br.) om den hvis næse har tilbøjelighed til at dryppe (jf. snotnæset). *VSO. S&B. D&H. 2) (jf. dryppe 4.1) † som har en stærkt krummet næse med langt nedhængende tip. VSO.***

dryppe, v. [drøbe] *Høysg. Anh. 23. (nu især dial. drippe [drebe] Moth. D95. Hostr. G. 163. AKohl. MP. II. 104. jf. Feilb. Kort. 63).* -ede ell. (især jy. i bet. 1 og 2) drap [drøb] (*Poul Ped. DP. 21. HSeedorf. H. 95. jf. Feilb.*) vbs. -else (s. d.) ell. -ning (s. d.), jf. Dryp. (ænyd. d. s. og drippe; vist fra mnt. druppen, drepen, jf. dog æda. drōpā, lade dryppe (*Harp. Kr. 196*), oldn. dreypa; sml. ty. tropfen, tröpfeln, eng. drip; afl. af drybe)

1) falde som draaber ell. draabevis. 1.1) upers.: *Moth. D95. Det regner ikke, men drypper lidet. VSO. det dripper jo ove fra Tagrenden, der maa være et Hul. Hostr.*

G.163. Præd.10.18 (Chr. VI afvig., se u. bet. 2.2). Gjel.M.470. Det har regnet i Nat. Endnu drypper det fra Træerne. Pont.GA.140. || naar det regner paa præsten, drypper det paa degnen, se regne. 1.2) om vand ell. andre vædske (især i forb. m. præp., der angiver udgangspunktet). vandet dripper af ham. Moth.D95. *(hum) lagde paa den svedig soodet Pande | Sin Alabaster Haand, saa Svædens kolde Vand | Af hendes Fingre drap. Poul Ped. DP.21. *Hvis Kongen .. opdager den Færd, | Da drypper mit Blod fra det rygende Sværd. Bagges. Ungd. II.94. de lange Pileblade vare ganske gule, og Taagen dryppede i Vand fra dem. HC And. V.340. JV Jens. HF.5. Det forekom P., som var alt hans Blod drippet væk fra Hovedet paa ham. AKohl. MP. II. 104. *Regnen drap fra Himlen, | der var hullet som et Sold. H. Seedorf. H.95. jf.: *Fra Himlen dryppe Fedme, | Ernærende vor Jord. Salm. Hus. 59.6. *Jeg saae ham selv — den grumme, Vredens Kiæmpe — | Ild dryppede som Taarer af hans Øye. Ew. (1914). I. 184. abs.: *Vinden blæser udi Kirken ind, | Og Regnen ned mon dryppe. Oehl. L. I. 293. PMoll. I. 331. *Regnen løb Tap (v: tapløb) paa og drap paa min Frakke. Bønnelycke. F. 111. || part. dryppende som adj. i udtr. og dryppende blod: Hand bléf i sit ansigt, som det drippende blød. Moth. B229. Ing. RSE. VI. 210. se endvidere u. Blod 1.2. || \mathbb{W} overf.: Min Lærdom skal dryppe som Regnen, min Tale skal flyde som Duggen. 5 Mos. 32.2. Grundtv. SS. IV. 372. Saaledes dryppede barokke Visdomsord fra Wildes Mund. KvBl. 14/1913.3.sp.2. 2) m. subj.-skifte: være saa gennemtrasket (fyldt) m. væde, at denne udskiller sig i dræber; kaste ell. afsætte draaber. 2.1) i forb. m. af ell. (nu kun bibl.) med Himlene dryppede, ja Skyerne dryppede med Vand. Dom. 5.4. See, de Dage komme, siger Herren, da .. Bjergene skulle dryppe med Most, og Høiene flyde. Am. 9.13. Klæderne dripper af vand. Moth. D95. En røged Lax er god, naar den drypper af Fet. Høysg. S. 104. *De Trællehænder dryppe end af Blod. Blich. D. II. 40. *Skoven drypped af de tunge Draaber. Pal. M. Tre. D. 157. hans frakke, støvler (osv.) drypper af vand | 2.2) uden præp. i andres Huuse dryppe Tagene, men Vandet skyller ned af mine. Biehl. DQ. III. 106. Hans Næse drypper. VSO. *det haver saa nyligen regnet, | og de Træer de dryppe endnu. Ottosen. S. 35. *ude drypper alle Grene, | pipper Spurvene i Sol. Stuck. II. 85. tagrenden, vandhanen (osv.) drypper | || (jf. oldn. húsinn drjúpa, húsene er utætte) † Ved ladede siunke bielkerne; og naar man nedlader hænderne, skal huset dryppe (1871: ved Hændernes Slappede drypper det ned i Huset). Præd. 10. 18 (Chr. VI). || part. dryppende som adj. ell. adv.: den lange dryppende Næse giver ham et saare heraklitisk Udseende. Schand.

F.69. *Rugfaldet krydser de tyngede Straa .. | Vipperne sænker sig ydmyge, graa, | dryppende vaade, | mens det lyner. Aakj. RS.28. jf.: *Byerne vaagner med sværdede Taarne | og rødlige Mure, | med dryppende Graavejr. Soph. Clauss. Eroter og Fauner. (1910). 52. || † overf.: kom, sønden! blæs igennem min have, | at dens kostelige urter kunde dryppe (anm.: flyde; 1871: at dens Vellugt maa brede sig ud). Højs. 4.16 (Chr. VI). || (sj.) m. abstr. obj. de stolte Pinier og Olietræerne, hvis Blade om Aftenen lignede sort Fløiel, som dryppede. Nat. HC And. Breve. I. 228. smst. 258. || i forb. m. tryksterkt adv.: dryppe 'af, om noget gennemvædet, der anbringes (især: ophænges) saaledes, at vædsken kan løbe fra (jf. af-dryppe). Moth. D95. Vægerne, som Bryggerspigen .. lod dryppe af i et gult Lerfad. J. P. Jac. I. 271. paraplyen staar og drypper af | bærposen hænger og drypper af (v: ved afvridning af bær til saft) |

3) (trans.) især m. person-subj.: lade (en vædske) falde draabevis; væde med draaber; stænke. 3.1) m. vædsken, der dryppes, som obj. Moth. D95. Han har dryppet (nu hellere: spildt) Blek paa sin Bog. VSO. *Tre Draaber skal Du dryppe | I Unger-svendens Viin, | Saa kyster han ei Tanke, | Saa er han evig Din. Winth. HF. 183. (betændelsen) kan i Regelen undgaas derved, at der .. dryppes en Draabe .. Helvedestensopsløsning i hvert af Barnets Øjne. Panum. 651. dryppe Lak paa et Brev. D&H. || uden obj. Seel hvor han sidder og drypper (nu hellere: spilder) paa sig. VSO. || \mathbb{W} overf. Du menneskes søn! set dit ansigt imod Jerusalem, og dryp (1871: lad Ordene falde som Draaber) imod helligdommene; og spaa imod Israels land. Ez. 21.2 (Chr. VI). *Giennem Øret drypper jeg dig Giften (v: hadets) som fortærer dig. Oehl. XXX. 180. Blich. (1846). VI. 162. 3.2) m. det, hvorpaa vædsken dryppes, som obj. Han har dryppet sine Klæder over med Vox. VSO. lægen drypper hans øjne hver dag (v: for at kurere en øjenbetændelse) | || (kog.) overhælde en steg (fisk olgn.) under stegningen m. sky ell. sovs, for at den ikke skal blive tør (jf. Drypning, Dryppelse). Moth. D94. (grisen blev) kvalgt i sit eget Blod, stegt ved sin egen Ild, og dryppet med sit eget Fit. Tode. ST. II. 73 (jf. ndf.). ChMourier. Brød. (1821). 191. (kramsfugle) blive bedst, hvis man har lidt god Sky eller Suppe til at dryppe dem med under Stegningen. Frkj. Kogeb. 17. || talem.: dryppe en i hans eget fedt, se Fedt. jf.: Vi ere Alle lidt ondskafulde. De kan ogsaa nok dryppe En, min Ven, give en lille Uskyldigheds-Draabe, som svier. HC And. IV. 416.

4) overf. anv. af bet. 1. 4.1) (jf. æda. drypæ, oldn. drúpa, hænge ned, samt drypnæset 2) hænge (slapt) ned; være ved at falde. Feilb. || uden for dial. kun i udtr. som kjolen drypper, (damespr.) kjolen

hænger ned paa et enkelt (enkelte) sted(er) p. gr. af mangelfuld tilskæring oln. jeg (kan) akkurat se, om Længden (paa en nederdel) passer. Jeg drejer mig rundt og lægger nøje Mærke til, hvor den drypper. Vollquartz. *Hvor der er Kærlighed*—.(1916).67. (nederdelen) maa . . prøves, for at man kan se . . om Kanten forneden er jævn og ikke „drypper“ i Sømmene. *Hjemmet*.1904. 198.sp.2. 4.2) (sj.) komme gaende langsomt, bagefter, planløst oln.; drysse (3.1). naar Flokken kom dryppende (fra landsbyen), da var Møllerens og Væverens Børn gerne inden Døre. *NJeppesen*.HT.8. (jf. eng. drop in i sa bet. :) S. eller hvem der tilfældigvis drypper ind til mig fra de omliggende Bixer. *SvLa.Fru*G.38.

5) i forb. dryppe ankeret (efter eng. drop the anchor) ⚓ sænke ankeret. MO. Scheller.MarO. *BertTid.*20/1919.M.1.sp.1.

Dryppe-, i ssg., især til dryppe 1 (jf. Dryp-). -bad, et. (med.) bad, hvorved vand risler ned over (en del af) legemet; dels (foræld.) om styrtebad: den saa kaldte Douche eller Dryppebad. *Tode*.ST.I.214. i Hospitalet betiener (man) sig af en besynderlig (?: speciel) Methode for at helbrede Feber, som skeer ved et koldt Dryppebad. *FrsSneed*. I.558. *Ørst.Br*.I.152. dels (nu l. br.) d. s. s. Draabebad. MO. D&H. -fad, et. (l. br.) fad ell. skaal til at opfange draaber fra noget, der drypper. *vAph*.(1759). jf. *MilTehn*O.60. || spec. (kog.): fad, der opfanger sky og fedt fra kød, der steges paa spid. MO. S&B. -kar, et. (l. br.) d. s. s. -fad. *Moth*.D95. S&B. † -kost, en. [3.2] lille kost til drypning af en steg. VSO.

Dryppelse, en. (Drippelse. *Moth*.D95). 1) (nu l. br.) vbs. til dryppe, især (kog.) til dryppe 3.2: d. s. s. Drypning 1. VSO. 2) (kog., lidt gldg. ell. dial., jf.: „tilhører (nu) Landalmuen.“ *Levin*.) konkr.: d. s. s. Drypning 2. *Moth*.D95. *ChMourier*.Brød.(1821). 191. MO. D&H.

Dryppe-log, et. (vulg.). 1) [4.2] tung og langsom person (der har svært ved at følge med); drys (3). han er et slemt dryppeløg, han kommer altid bagefter | (sol-dat. :) *DSt*.1918.56. || ogs. som skældsord i al alm. La' mig høre en Gang til, at du ligger Haand paa din lille Søster, dit Dryppeløg. *Ekstrabl.*23/10.1918.Aft.2.sp.3. 2) person, som lider af dryppert.

Dryppert, en. [drøberd] (l. br. Drypper. *Apot*.(1791).217. — † Drippert. *Moth*. *Conv*.D68. *vAph*.(1759).), ft. (l. br.) -er. (fra nt. drupper, jf. eng. dripper, ty. tripper; afl. af dryppe; m. h. t. formen jf. Bajert, Brændert osv. || dagl., sj. i fagl. spr.) smit-
som kenssogdom, der ytrer sig som en med materieuftilstand forbunden slimhindebetændelse i urinrøret; gonorrhé. *Moth*.D96. *OLBang*. *Therapi*.(1852).493. *Panum*.623.

dryppe-vis, adv. se dryppvis.

Dryp-skaal, en. ⚙ skaal, der ophænges under hængelejer paa maskiner for at

opfange den olie, der spildes under smøringen. *VærktMask*.168. *TeknMarO*. -slag, et. (jf. Dryp 1) ✕ i ft.: to smaa, korte slag paa trommen paa ubetonet taktdel (der inddeler et musikstykke). *Scheller*.MarO. -spids, en. (bot.) spidst udløbende ende paa tropplanter blade, der tjener til hurtigt afledning af regnvandet. *Warm*.Bot.54. -sten, en. (mineral.) tap-ell. søjleformede dannelser (af kalkspat oln.), som af neddryppende, mineralholdigt vand afsøndres i bjerghuler ell. grotter (jf. Drivesten). *vAph*.Nath.II.69. *Brünnich*.M.9. *Hvor underligt ned fra det høie Loft | Den bløde Drypsten falder! *Oehl*.A.116. i Loftet saae de blaae og grønne Drypstene, der lignede nedhængende listapper. *Hauch*.I.159. sa. *DV*.II.84. *Uss*.*AlmGeol*.42. || hertil Drypstens-hule (HC *And*.VIII.142. S&B.) ofl. -svede, v. (dagl., l. br.) svede, saa at sveden drypper af en. de Unge hængte i, saa de drypsvedte ved det. *Vejrup*.KM.68. -ventil, en. ⚙ ventil paa en dampkedel til afledning af damp og vand. *DSB*.*Matr*.I.44. -vis, adj. († dryppevis). (l. br.) til Dryp 1 ell. dryppe 1. Man øste Vand i (timeglassene), naar de skulde bruges, hvilket da randt Dryppe-Vis ud igien. *Eilsch*.*Philhist*.123. || (overf.): En politisk Stemning . . dannes nu for Tiden i Reglen lidt efter lidt, den afsættes drypvis gennem Læsning af Blade. *Troels*L.XI.149. -værk, et. (foræld.) i salt-syderier: brædestillads til koncentrerung af salt fra en saltopløsning, som risler hen ad stilladset for lettere at fordampe; graderværk. *VSO*.III.L29. MO. D&H.

Drys, et ell. † en (*Moth*.D99.158). [drøs; ogs. (i bet. 1 og 2) drys] (ogs. Drøs, et ell. en (VSO)). [drø(2)s] VSO. *Bredahl*.VI.155. *MDL*. *Feilb.*. ft. d. s. ell. (sj.) -ser. (egl. to forsk. ord: 1. vbs. til drysse, ænyd. d. s. (i ssg.); 2. vbs. til drøse, jf. no. dial. drøs, sendrægtigt menneske) 1) (l. br.) som vbs. til drysse 1: det at strø (noget paa noget andet). det vil have et dryß endnu. *Moth*.D 160. jf.: *det Alter . . | Hvor paa med Myrrha-Drys jeg festligen vil nære | Den Ild. *Bagges*.III.132. 2) til drysse 2(1) og drøse 1. 2.1) som vbs., især om sneens fald. et bestandig tættere Drys (af sne), der efterhaanden gik over til en fin Regn. *Pont*.FL.239. *Vintren kommer tyst med Drys af Sne. *Ipsen*.*Sonetter*og*Sange*.(1884).35. (overf.:) *Men Morgen kan og den næste — en Strøm | af lyskolde Timer i sløbende Drys. *Soph*.*Clavuss*.*Eroter*og*Faumer*. (1910).28. 2.2) konkr.: Sneen falder . . i fine Drysser. *EJuel*.*Hans*.*Sex*Noveller.(1885).127. Sneen har fyldt Rummene mellem Lyngens Ris og Rafter med sit løse Drys. *Skjoldb*.*ISkyggen*.(1893).64. *Tivolis Raketter . . | nedstrålte gyldne Drys. *Myl*.*Erich*.Is.69. (overf.:) Du hørte til Livets glade Drys, og du gjorde kun din Ven en Sorg — den at du forlod ham! *AndNv*.D.448. || (dial.) korn, som er faldet af under indhøst-

ningen (og rives sammen i en dyngje). Drys: *Moth.D158. VSO. Drøs: MDL. Feilb. 3* (dagl.) til drysse 3 og drøse 2: langsomt, dovent menneske; „snøvl“; drivert (jf. Dryssel). Drys: *Moth.D99.* kom nu, dit drys, du er altid bagefter! | Han er ret en Drøs i al sin Gierning. *VSO. *Hvor blif'er du af? Velkommen, Drøs! Bredahl. VI.155.*

drysle, v. [d'røslə] (jy. ogs. drisle. *Feilb.*) 10
-ede. (afsl. af drysse og drøse, jf. sv. dial. drös(s)la, drysse, sigte, dovene, no. drusla, drysse fint, slentre, isl. drusla, slentre, nt. drusel, halvsove, eng. drizzle, støvregne; dial.) 1) trans.: drysse (1.1) fint. *Moth.D 160. Esp.54. 2) intr., d. s. s. drysse 2.1 og 2.2. Moth.D96. Feilb.I.206. 3) d. s. s. drysse 3.(2). Esp.54. jf. Dryssel.*

drysse, v. [d'røse, ogs. 'drysa] (ogs. (jf. drøse) skrevet drøse. *Oecon.H.(1784).I.214. 20* især i bet. 3: *Grundtv.Saxo.III.149. Kierk. VI.123. Bogan.I.18).* -ede. vbs. (l. br.) -ning (vAph.(1759). *Leth.(1800.)*), jf. Drys, Drysseri. (cnyd. d. s., no. drysja, sv. dial. drösa, grundbet.: lade falde; afsl. af et stærkt v., no. drjosa (præt. draus), falde, drysse ned, got. driusan; bet. 2 og 3 skyldes sammenblanding m. drøse; besl. m. Draabe, drybe, jf. drysle, H. Dros, Drose, IV. Drossel)

1) (trans.) lade noget af en helhed, samlet 30 mængde ell. masse falde ned i mindre ell. ganske smaa dele. 1.1) strø noget spredt ell. i et fint, jævnt lag over noget andet; bestrø med noget; ogs.: ved vagtsomhed lade noget falde i smaa dele; tabe; spille. Man skraber Karpen . . skierer den itu, og drøsser den med Salt. *Oecon.H.(1784).I.214.* drysse Sukker paa Kagerne . . Meel paa Panden. *VSO. Lommetørklæder flagrede, Rosenblade dryssedes. HCAnd.IX.297. 40* Fru Johnsen korsede sig først ved Tanken om, at man skulde spise (i dagligstuen) og drysse Krummer paa hendes nye Tæppe. *Tops.II. 530.* der bliver drysset Kløpulver i Drengegens Seng. *VortLand.29/1904.2.sp.5.* En Pægl Eddike varmes og holdes over den rengjorte Fisk, som derpaa drysses med Salt. *Const.Køgeb.50.* || billedl. ell. overf.: Faye. (*Rakb.LB.II.275*). Det er en Aften . . i det kongelige Theater . . Huset er sparsomt besat. Ud over Parketterne er drysset (o: sidder spredt) et halvt Hundred Mennesker. *Drachm.F.I.3. *Stille de snigende Dage | drysser Timernes Kummer. NJeppesen.SS.68.* et meget smukt arrangeret Kniplingsslø, drysset med Myrter. *Pol.29/1920.8.sp.6. part. dryssende som adv.: Ude paa Kattegat, om Aftenen, var der saa dryssende fuldt af (o: tæt besat med) Stjerner over den kulsorte Havflade. 60* *JakKnu.G.54.* || strø om sig med penge; ødsle; klatte penge bort. *Den Vin, jeg drikker, det Guld, jeg drysser. *Recke.SD. 181.* hun vilde drysse Pengene væk til Bagateller. *VortHj.III.2.72.* || (jf. bet.3) i udtr. som drysse tiden bort ell. hen, spille tiden.

Tiden (er) bleven drysset hen med alskens ukendte „Forberedelser“. *Kbh.1/1920.6.sp.2.* || (poet.) om træer ell. planter, som taber deres blade ell. blomster. *Lund.ED.37. *De gamle Hyldetræer sig bevæge | Og drysse ned fra Muren deres Blomster. Hauch.Carl.V.14. *Vinden vifter, Løvet skjælver, | Træet drysser fine Duun. Hrz.X.3. Drachm.D.73. 1.2) (nu sj., jf. dog Feilb.) stænke. *De drysser (vievand) paa Faar og Kree. *Sort. Poet.5. drysse . . Vand paa Gulvet. VSO. Leth.(1800).* (han) dryssede nogle Draaber Vand paa sin Laurbærkrands. *Hauch. IV.181.* || (poet.) *Skyen drysser tæt | De tunge Draaber. *Søtoft.Panth.185.* jf.: *Nu blomstrer Maaneskinsnatten derude . . | drysser sit Rimstøv i Vejens Spor. *Stuck. II.111.**

2) intr. 2.1) falde lidt efter lidt ell. tæt 20 efter hinanden som mindre dele fra en større helhed (især i forb. m. præp. ell. adv.). *Moth. D159.* Naar man træder haardt paa Loftet, saa drysser Sandet ned paa Bordet. *VSO.* Gnisterne ved Fyrværkeriet drysse ned fra det svingende Hjul. *Hjort.Valg.26. Winth. II.255.* *Der drysse Korn fra modent Straa. *Recke.GND.140. *Knopskæl drysser over Vejen ned. Stuck.II.115. *Sne, der let og dunblødt drysser | ned fra nøgne Grene. 30 smst.41. jf.: vi troe, at Guldet herinde saadan drysser ud af Lommerne paa de rige Folk. Hostr.DD.1. abs.: (hun klippede) et lille Hul paa Posen, saa Grynene kunde drysse hele Veien. *HCAnd.V.8. *Tyrkiske Rose, jeg har Lyst at kysse | Din Purpurlæbes luehede Blade; | Men jeg er bange for, de alle drysse. Recke.SD.13. And Næ.D.447. || billedl. ell. overf.: *et Æres-hverv er drysset i min Hat. Soph.Clauss.F. 110. om tiden, der forløber lidt efter lidt: Dagen drysser bort for mig. *Esm.II.135. 2.2) (jf. bet. 1.2; l. br.) om regn: falde fint. D&H. || om stærkere regn: Winth. Morsk.3. HHostr.F.24. upers.: det drysser (o: øsregner). Moth.D159. 2.3) (dagl.) m. h. t. fald i al alm. bøgerne dryssede ned af bordet | han fik et skub, saa han dryssede (o: faldt om) |***

3) overf. anv. af bet. 2.1: bevæge sig lang- 50 somt og sendrægtigt (jf. drøse 2). 3.1) gaa ell. komme (enkeltvis ell. i smaa flokke) langsomt og sendrægtigt; komme drattende. Efterhaanden var Skaren næsten drysset ud af Salen. *Schand.IF.169.* Troels kom dryssende ud til dem. *ZakNiels.K.30.* en Flok forsinkede Sviregaster . . som blegnæbbede drysser hjem fra Nattens ynkelige Festlag. *HBegtr.DF.IV.263.* Efterhaanden, som Folk kom dryssende, blev Jørgen mere urolig. Han gentog Foredraget for sig selv. *Skjoldb.KH.78. Pol.29/1905.1.sp.2. || overf.: atter drøssede dette hen i næste Aar, og hen ud over Paasken, og der blev intet af. LSmith.S.I.20.* Den Samtale, som . . var sat paa Dagsordenen, vilde . . ikke ret komme i Stand. Det blev ved spredte

Bemærkninger . . Da det havde drysset sig hen i nogen Tid, gik Marie ud for at tænde Lampen. *Gjel.G.D.113. 3.2* være *wirk-* som *ell. ledig; dovne; drive (omkring). (især i forb. m. om, omkring). (du skal have)* opsiun med dine Piger og Tienestefolk . . at de ey forsømmer eller drysset forlænge over deris Gierning. *Phenicc.TC. II.Nr.1.5. (de)* tastede an hvem af Fienden de saae drøse om langt borte. *Grundtv. 10 Saco.III.149.* da min Kone ønskede at faae en Forestilling om, hvad visse Folk kalde at drøse om paa Landeveien, tog vi ind i alle mulige Kroer. *Kierk.VI.123. Brandes.XI.168.* „De har dog ogsaa haft Deres Virksomhed . . her paa Gaarden.“ . . „Aa, den Virksomhed har nu nærmest bestaaet i at drysse omkring og have jævnt gode Dage.“ *Esm.III.165.* Han elsker at drysse . . planløst ned ad Gaden efter endt Arbejde. *PCVHansen.Den hellige Liden-skab.(1919).10. (abs.)* vilde jeg selv kunne fortjene noget, hvis jeg vedblev saaledes at drysse og drømme og gruble. *Drachm.EO.168. PLevin.Hjem.(1919).43. jf.:* *Godt I nytter, unge Skytter, | Eders Hvilestund! | Heller varme Bøssen | end blødagtig Dryssen. *Rich.III.69. || (sj.) om insekter: holde sig i søvende tilstand. Humleberne drysede ude over de fugtige Hængemoser. 30 JVJens.FD.91. 3.3) † nøle; smøle; tøve (jf. Drysepind). Moth.D99. *Jeg gaar i Døden med, og skal ej lunge drysse. Rose. Ovid.I.114. Imidlertid maatte jeg drøse efter ham ved Kroerne. LSmith.S.I.12. jf.: det er gaaet meget trevent og dryssende med at besørge det (: faa udstillingen ordnet). Dagbl.¹⁹ 1862.3.sp.1.*

Dryssel, et. [ˈdrɔs(ə)] (sj. i rigsspr.) til drysle *s. d. s. s.* Drys *3.* *Persen . . det rare gamle Dryssel. *Bergstedt.III.72.*

Drysse-pind, en. [3] (nu især dial.) *d. s. (jf. Drøsepind).* *dend drøse-pind. *Cit. beg.af18.aarh.(NkS4*821.118). OrdbS.(sjæll.).*

Dryseri, et. (l. br.) vbs. til drysse *3:* nølen; driveri (jf. Drøseri). *Moth.D99. Dryse-ske, en. [1.1] gennemhullet ske til at drysse noget over med sukker; strøske. *D&H. drysse-vis*, adv. [2.1] (l. br.) Sandet falder drysseviis ned fra Loftet. *VSO. MO. 50**

I. Dræ, et ell. † en (*Moth.D160*). [dræː] (ogs. *dial.*) **Dri**. *JTusch.222. Feilb. — Dræv* (sml. drej, dræj. *Feilb. SjællBond.102*). *Biehl.Den forelskede Ven.(1765).34. Kalk.I. 381(Falster).* uden flt. (ænyd. dræ, drei, dri, ralle (*Kalk.I.381.V.184*); af uvis oprindelse; maaske besl. m. I. Drev, II. drive, jf. *såjy.* det driver, det støver. *Feilb.I.207; især landbr.) 1) rugens (og, sjældnere, andre græssers) blomstring; især i uttr. som 60 gaa (staa) i dræ, blomstre under spredning af blomsterstøv. Moth.D160. faaer vi ikke Regn, saa gaar Rugen i Dræv, førend den bliver halvandet Kvarteer høy. Biehl.Den forelskede Ven.(1765).34. VSO. Begr.Sjæll.I. 82. *Tidsler blomstre paa de magre, | Rent*

udpinte Kirke-Agre, | Rug ej meer staaer der i Dræ. *Grundtv.SS.V.646.* *Saa frodig som et Ax i Dræ. *CKMoltb.ED.42. LandbO. I.587. || (jf. u. bet. 2; nu næppe br.) m. h. t. andre planter: Nødder er i dræ (: har rakler). Moth.D160. 2) (konkr.) koll.: rugens blomster ell. støvknapper, naar de træder ud af ævnerne. Moth.D160. VSO. Rugen har begyndt at sætte Dræ. MO. der er Dræ i Rugen. *LandbO.I.587. Feilb. || blomsterstøvet, der af vinden spredes ud over rugmarken. *Vinden den stryger min Rug ad dens Haar, | og Dræet det hvirvler som Røg om min Gaard. Aakj.RS.84. smst. 21. *Flyv som Dræ i Dagen, | frugtbare Frø! Holstein.A.49. || (jf. bet. 1; nu næppe br.) m. h. t. andre planter: Dræ . . Rakker (: rakler) paa nødde træer. Moth.D160. El-lefrøe eller Drie af de paa Søens Bredder voxende Elle. *VedelSim.(Nord.Tidsskr.f.Oldkyndighed.III.(1836).247). II. dræ*, v. [dræː] (ogs. *dial.*) dri. *VSO. Feilb. — drive. Kalk. I.381(Falster).* -ede [ˈdræː(ə)ðə] vbs. (l. br.) -ning (*MO. D&H.*), jf. **I. Dræ**. (ænyd. *d. s.;* især landbr.) om rugen (og andre græsser): blomstre (under spredning af blomsterstøv); staa i dræ. *Moth.D160. VSO.* det nærende Brød følger efter det dræende Ax, naar Tiden kommer. *Oppositionens Omgang med vor Frihed.(1854).24. Vintersæden dræede. Gjel.M.57. Det er længe siden Straaet er skredet og Rugen har dræet. Vilh.And. AD.143. *Blomsterstøvet ryger, | dufter dig i Møde | over Rug, som drær. Holstein. D.59. || (overf.:) I Børneavlens Sommergrøde dræede hele Folkemarken til Frugt for Himmerig. Troels.L.XII.21. || (dial.) dep.: rugen dræ(e)s, rugen dræer. (Kalk.V.188). Thorsen.132. Feilb. || (nu næppe br.) m. h. t. andre planter: Nødderne dræer. Moth.D160.***

I. dræbe, v. [ˈdræːbø] præs. -r [ˈdræːbør] (*Høysg.AG.89*) ell. (*prov.*) [ˈdræːbør] ell. -te [ˈdræːbø] ell. -ede (jf. *Holb.Metam.A. Kom Grønneg.III.309*). vbs. † -else (*Esth.9.5 (Chr.VI). EPont.Men.III.99. VSO.*) ell. -ning (*s. d.*), jf. **Drab**. (ænyd. dræbe, dreffue, æda. dræpæ, run. drepa, oldn. drepa, støde, slaa, dræbe, oeng. drepan, træffe, ramme, ty. treffen; sa. ord som træffe; jf. drabelig, dræbelig)

1) (foræld.; overf.) finde træffende ord ell. udtryksmaade (for); ramme (jf. Dræbning 1). I troer Meningen (: ved en oversættelse) overalt er ret dræbt? *Baud.KK.78.*

2) ☐ forarsage ens død; slaa ihjel. 2.1) berøve livet paa en voldsom maade (i kamp, ved henrettelse olgn.); begaa drab paa; ogs. i alm.: aflive. Hvo som dræber anden . . bøde Liv for Liv. *DL.6—6—1.* ti unge Karle . . sloge Absalon og dræbte ham. *2Sam.18.15.* Saa sloge Jøderne paa alle deres fiender med sverd-slag, og dræbelse (1871: Drab). *Esth.9.5(Chr.VI).* *Han (: kvaksalveren) dræbte tolvte deel af Øens Folck, ja meer | Med Piller hver et Aar. *Holb.Paars.91.* *Barnet blev dræbt i Mo-

derens Skiød, | Saa midelig det end smiled. *Storm.SD.143.* *Hvert Dyr jeg dræber med min skarpe Piil. *PalM.Dryad.95. jf. bet. 2.* *en blodig Vildand bag Sivet laa, | af Jægerens Bøsse var den dræbt. *Kaalund.218. (fakirevnes)* Vilje dræber deres eget Legeme, dræber det, saa det bliver stift og koldt. *Bang.SF.64. || (l. br.) mods. myrde, uden nedsæt. bet.: *Hvi feget du i Luften? | Jeg dræbe vil, men ikke myrde dig. Oehl.XV.189. jf. Rahb.Min.1795.I.152.* || † *talem.:* dræbe (en) med sit eget sværd, (overf.) *gendrive en med vedkommendes egne ord. Moth.D160. VSO. („I dets Sted siger man i daglig Tale: at dryppe een i sit eget Fit.“ VSO.). || om dyr: (læven) sønderrev ham og dræbte ham. IKg. 13.26. Undertiden dræber (lossen) en 3-4 Geder eller Faar paa én Gang. Brehm.DL. I.156. 2.2) m. tings-subj.: bevirke ens død. (da) Ovnen var hedet overmaade, dræbte Ildens Lue de Mænd. Dan.3.22. et giftigt Slags (buske) hvis Blade . . pludseligen dræbe. *KSelskSkr.XII.385.* Frosten, der har dræbt Cellerne. *Sal.²VI.264. || om sorg, modgang, sygdom olgn.:* Sorg haver ødelagt og dræbt Mange. *Sir.30.25.* Fortørnelse slaar en Daare ihjel, og Nidkjærlighed dræber den Taabelige. *Job.5.2.* *En hidsig Feber Ynglingen har dræbt. *Oehl.DM.44. jf.: *dræber da min Aande? | Er Døden i mit Smil, | mine Taarer. Ew.V.6. || nu l. br. uden for part. dræbende som adj.: som forvolder døden. dette dræbende Hug. Mall.SgH.198. Enten vilde man angribe os, for at myrde, eller for at plyndre (os). Kun i det første Tilfælde havde vi Ret til dræbende Forsvar. Bagges.DV.IX.308. *Zeus svinged sin dræbende Torden. Storm.SD.132. hans Sjel kommer nær til Graven, og hans Liv nær til de dræbende Magter (Chr.VI: de ting, som dræbe). *Job.33.22.***

3) \square *mer ell. mindre billedl. ell. overf. anv. af bet. 2. 3.1) m. person-obj.* Hvo som borttager Næstens Næring, han dræber ham. *Sir.34.23.* „Her er Matrosen uden for . .“ — „Det Ord Matros dræber mig. Jeg er bange for, at mit Skib er kommen til Ulykke.“ *Holb.LSk.IV.3.* Uvished dræber, men selv Fortvivlelsen kan opleve. *HKyrre. 50 Goldschmidt.II.(1920).85. || gøre led og ked af det; plage livet af; ofte i udtr. som dræbe en med snak. Hovedpersonen (i Gert Westphaler) er en der dræber Folk med Snack. Holb.JJBet.a8r. (de) dræbe dend syge Barselkoene med Gratulationer og Snak. sa. Bars.I.1. Kom Grønneq.I.214. Madame! Er det ikke hun, som dræbte mig med Høflighed i Formiddag? *Holb.Vgs. (1731).III.5. Du dræber mig med dine idelige Beklagelser. VSO. MÖ. D&H. 3.2) m. tings-obj.: berøve (noget) sin kraft; gøre virkningsløs; fordærve; tilintetgøre; ødelægge. en Mund, som lyver, dræber Sjælen. *Visd.I.111. *Kom dog, o Jesu, Frelser sød . . | Kom i din Kraft og dræb vor***

Død | Og gjør paa Nøden Ende. *SalmHus. 565.4.* Dend Kierlighed, som jeg at dempe havde stræbet, | Og i mit Hierte var af Had og Vrede dræbt. *Kom Grønneq.III. 309.* *Ord kan standse, Flid kan dræbe | Klager paa min aabne Læbe. *Ew.V.96.* den hegelske Skematisme dræber ikke den yppig sprudlende schwabiske Poetatur hos Filosofen. *Schand.O.I.144.* Smilet om hendes Læber havde han aldrig faaet dræbt. *Wied.S.120. *(de) drevs hid af deres aldrig dræbte Savn. Gjæl.Rø.62. || spec. (relig.): undertvinge (syndige følelser ell. tilbøjeligheder); tilintetgøre; døde. *Dræb al den Hovmod, som her findes. SalmHus. 913.3. Med denne Mystiske Død, det er, al Egen-Kierligheds Dræbelse, har jeg forudm havt meget at gjøre. *EPont.Men. III.99.* døde og dræbe de onde Lyster og Begierligheder. *VSO. især i forb. dræbe kødet: SalmHus.442.6. || i udtr. som dræbe tiden, (nu l. br.) faa tiden til at gaa; (nu:) slaa tiden ihjel.* Naturen havde kaldet ham til noget bedre, end at dræbe Tiden i et Forgemak. *JSneed.V.124.* De dræber den Dem lange og keedsommelige Tid ved Spillebordet eller Skuespillet. *Rahb.Tilsk. 1796.653.* Han kommer kun for at mere sig, for at dræbe Tiden. *Oehl.XVII.29. Blüch.D.I.155. Gylb.IV.114. (han) slentrede op og ned ad Kjøbenhavns Gader for at dræbe Tiden. cBernh.VI.229. EBrand.Brud. 64. 3.3) part. dræbende brugt som adj. ell. adv.; især: i høj grad kedelig; aandsfortærende. det bliver dræbende kjedsommeligt for den, der skal modtage sliq Underviisning. *Kierk.V.49.* den Tid, jeg sang og spiste til Aften med de Herrer . . var bedre end det dræbende Liv, jeg nu førte. *Schand.F.479.* Theselskaber i disse allerhøjeste Kresse skildres som dræbende. *Brandes.X.378.* den dræbende lange Tour langs Italiens Østkyst. *BalthMünter. Erindringer.I.(1915).100.* I Stedet for de dræbende ensformige Arbejderboliger bør der opføres individuelt indrettede Huse. *Starcke. VK.89. jf.: naar man ængstes meget, da er selv et Øieblik langsomt dræbende. Kierk.V.122.***

II. dræbe, v. se dræve.

dræbelig, adj. [ˈdræːbəlɪ] (af I. dræbe; sml. drabelig; sj.) som kan dræbes (2). vAph. (1759).78. Dræb, hvad af Liv du seer, alt dræbeligt, og endnu meget meer. *Bagges. (MÖ.).*

I. **Dræber**, en. (ænyd. dræbere, jf. ænyd. draber, oldn. drapari samt Manddraber) til I. dræbe 2. 1) (foræld.) person, som begaar drab; drabsmand. *VSO. *Min Faders Draber! . . | Snart dine Læber | Skal kysse Hel. Oehl.XXX.80. *Hvor en Niding dvælte, fandt han sin visse Dræber. smst. XXXI.250. begge Sagens Parter, saavel Dræberen som den dræbte. VilhAnd.HS. 222. 2) (gart.) som forkortelse af Stikkelsbærdæber.*

II. Dræber, en. se Dræver.

Dræbning, en. *ft.* (i bet. 1 og 2) -er. (egl. vbs. til I. dræbe) 1) (ænyd. d. s. ell. drabning, sv. drabning; til I. dræbe i bet. „træffe, ramme, kæmpe“, jf. I. dræbe 1, Drab 1 samt Træfning; foræld.) kamp; slag; træfning. (ofte m. overgang til bet. 3). *det vilde ængstet mig | At tænke ham og Peder Skram i Dræbning | Imod hinanden. *Rahb. Skuesp. III. 128. Foersom. D. I. 57. Blich. (1920). II. 120. SMich. Da. 41. 2)* (ænyd. d. s.; videre udvikling af bet. 1; foræld., sj.) afdeling af en hær; trop; træfning. *Gaa, byd Agrippa stille | i første Dræbning (o: fortroppen) Overløberne. *Lemb. Shak. VIII. 229. 3)* (ænyd. d. s.; vbs. til II. dræbe 2.1; l. br.) det at dræbe; drab; især: drab af mange paa en gang; myrderi; blodsudgydelse. *at gaae paa Dræbning mod stakkels svage Dyr, | Som ei kan Faren høre. *Oehl. HK. 6.* han raabte til sine Ledsagere, at de skulde ophøre med Dræbningen og skaane de Værgeløse. *Hawch. V. 156.* (han) forestillede sig alle disse skikkelige Mennesker her stillet Ansigt til Ansigt med den store Afgørelse. Forsvar — Krig — Dræbning. *Drachm. F. II. 158.* — (slog) hinanden ihjel med største Glæde og haabede at mødes hisset, til ny, gensidig Dræbning og Genopstandelse. *JVJens. NG. 289.* jf.: Gudedræbning i nordisk Offerkik. *Tiisk. 1916. I. 319.* (spøg.): paa Gaardspladsen foregik Dræbningen af Utøjet. *CE Sim. 93.* \ **dræbsom**, adj. (af I. dræbe; jf. oldn. drepsamliqr, fordærvelig) til I. dræbe 2: dræbende. *udpiint af dræbsom Nød. *Mall. (SkVid. VI. 203).*

dræb-vorn, adj. se drævevorn.

Dræg, et ell. (nu kun dial.) en (*Moeth. D119. NordBrun. D. 60. Fiskeriredsik. (1872). 27. Feilb.*) [dræ:q, dræg] (ogs., især dial. **Drag** [dra:q, dræg] *Sal. XVIII. 361. Esp. 51).* *ft.* d. s. ell. (nu l. br.) -ge (*VSO. MO.*). (ænyd. dræg, drag, jf. sv. dragg; fra nt. dragge, dregge, holl. dreg ell. eng. drag; besl. m. Dorg, III. drage) † mindre anker m. fire arme til fortøjning af smaa fartøjer, til opfiskning af genstande fra havbunden olgn. (jf. Anker-, Baadsdræg). *Moeth. D119.* *(de) I Baaden sprang, | Trak Dræggen op. *Wess. 139.* *Kasted paa Sandet de Dræggene hen, og fortøiede Snekken. *Bagges. NblD. 106.* *SøLex. (1808).* vi (kastede) vore Dræg, forat holde os ved Skibet. *Drachm. LK. 82. sa. VS. 180.* || i forb. (ligge) for Dræg ell. til drægs (*AHStibolt. Saltvands-Fiskerierne. (1814). 39.*), (jf. ligge for anker, til ankers u. I. Anker 1.3). i Havstokken, halvt paa Land, halvt liggende for Dræg, stod Kaptajnens Bergensjolle. *Drachm. PV. 37.* *Førtøjet for Anker og Dræg. *sa. SH. 14.* (overf.:) Jeg synes bare, at han (o: en begravet sømand), som nu ligger for Dræg her, skulde ha'e en Hilsen med fra dem, der har bugseret ham i Havn. *sa. STL. 330.* || (især foræld.) om lign. redskab, der brug-

tes ved entring olgn., jf. Brand-, Entre-drag || vidjesepe, fyldt med sten, ell. stor sten, der i aabne baade bruges som dræg (jf. Stendrag). *Sal. V. 515.* **Dræg-anker**, et. † d. s. s. Dræg. *Tekn. MarO. I. dræge, v.* se dræge.

II. Dræge, v. se dræve.

† **Drægere**, pl. (efter ty. træger af tragen, bæve, drage; bogtr.) „Saaledes kaldes i Bogtrykkerier meget tynde smaa Bretter eller Splinter, som klistres paa Remmeken, at Skriften ei skal sætte sig for skarpt ud.“ *VSO.*

† **Dræge-tone**, en. (af dræge, dræve; jf. drævevorn 2; kun hos Høysg.) betegnelse for udtale af lang vokal uden stød. *Høysg. 2Pr. 6.* -vorn, adj. se drævevorn.

dræge, v. [dræg] (ogs. dræge [dræ:q]). -ede. vbs. -ning (*Scheller. MarO.*). (af Dræg, jf. eng. drag, holl. dreggen) † trække dræg langs søbunden for at fiske noget op; m. præp. efter: *VSO. MO. Tekn. MarO.* Under Bjergningsdampskibet „Helsingør's Arbejde med at dræge efter det . . sprængte Telegrafkabel . . fik Dræget fat i et Telegrafkabel fra 1869. *Korsør Avis. 30. 1906. 2sp. 4. m. obj.:* At dræge Kabler. *Wolfh. MarO. 236.* **Dræg-line**, en. † d. s. s. -tov. *Drachm. LK. 96.*

† **Drægt**, en. *ft.* -er. (ænyd. d. s.; egl. vbs. til III. drage; sa. ord som Dragt; jf. Aandedrægt samt Dræt) 1) jf. III. drage 1 og 2: det at drage ell. trække noget; trækning (sml. Dræt 1). *Gram. Nucleus. 297.* || om en slags kartning af tøj. (klædemageren skal agte, at) klædet faar sine tilbørlig slag og drægter udi rette tid og af karded. *Cit. 1705. (Kbh. Dipl. VII. 750).* 2) jf. III. drage 2.4 og 13: det at noget bevæger sig; bevægeelse; om isen: drift. (*drivisen farer*) af Sted med saadan Fart og hastig Drægt, at den derudi ikke giver et Skib efter. *KSelsk. Str. VIII. 310.* 3) til III. drage 12; egl.: det at (kunne) bære noget (jf. Dragt 2). 3.1) (egl.: det at være drægtig (1), jf. bet. udviklingen ved II. bære 3 og 5) alle de unger, der fødes paa en gang; kuld (jf. Dragt 2.2). Hvalpe af een Drægt. *VSO. 3.2* m. h. t. skib: evne til at kunne tage en vis last; drægtighed (2); ogs. om selve lasten. *VSO. Drægte-dug*, en. se Drætting. **drægtig**, adj. [drægd] (ænyd. d. s. (jf. glda. dregtig-hed, langsomhed); fra (m)nt. drechtig, ty. trächtig; jf. Drægt 3) 1) jf. Drægt 3.1. 1.1) (landbr., vet.) om dyr: som bærer yngel; svanger. *Moeth. D118.* *VSO.* Drægtig So maa ikke gives Pølsesuppe, thi da faae Grisene tintet Flek. *Thiele. III. 51.* *(han) vidste, | Hvormange Grise Soen vilde kaste, | Naar man dem drægtig stulte frem for ham. *PalM. Tre. D. 83.* Den drægtige Tilstand tilkendegiver sig først og fremmest ved, at Dyret ikke viser sig brunstigt. *LandmB. II. 71.* Driften længtes efter Græsset og mere løb end gik . . paa de drægtige Kør svingede hele Bugen, som en

Sæk mellem fire Stolper. *AndNæ.M.19.* (sj.) om insekter: en drægtig Bille. *D&H. 1.2* $\text{\textcircled{Q}}$ overf. *den Luft, | Som gjør min Tanke drægtig | Med Farver og med Duft. *Winth. XI.54.* || *bugnende; svulmende; omfangsrig.* fraadende Strømme, næret af drægtige Skyer, der brast i ustandselige Regnskyl. *FrPoulsen.OD.271.* *En Sang for alle de gule Banker, | som drægtigt løfter den tunge Rund. *JVibe.RS.16. jf.:* *(han) fik pryglene) Saa drægtige ($\text{\textcircled{v}}$) kraftige, (drøje), som man kan ønske sig. *Bagges.I. 113. 2* (nu næppe br.) om jord og planter: grødefuld; frugtbar; givtig. *Moth.D118.* store drægtige Kornmarker. *OecMag.VII. 359.* disse Vexter (giver) moden og drægtig Sæd af sig, som atter forplanter sig. *smst.VI.392. 3* (jf. Drægt 3.2; nu l. br.) om skibe: som kan bære ell. rumme (en vis last); af en vis bæreevne ell. et vist rumfang; bæredygtig; rummelig; især m. vedføjet maalsbestemmelse. *Moth.D118. 1 RD^r* af hver 20de læst skibet er drægtig. *JJucl.35.* (Norge) har en god Deel Skibe, og adskillige store Lastdragere, som ere drægtigere end ofte 10. af de Engelske. *OeconT.V.86.* *Armen ei trættes, før drægtige Baad | Skal slæbes til Landet. *NordBrun.D.60. SøLex. (1808).39.* (briggens) Navn var Junger Christian, omtrent 60 Commercialæster drægtig. *HBDhlp.II.62.* *Købmanden lossere drægtige Skuder. *Drachm.D.34. jf.:* *hastig Sæden skal voxer, og voxen | modnes, fylde og tække vor Lade, | tyngte drægtige Loffer og Skibe. *Haste.BD.119. Drægtig-hed, en. 1* [1] 1.) [1.1] (landbr., vet.) m. h. t. dyr: den tilstand at være drægtig; ogs.: tiden, i hvilken et dyr er drægtigt. *Moth.D118. MO. LandmB.II.7.1. 1.2* [1.2] $\text{\textcircled{Q}}$ overf.: svulmende fylde, omfang olgn. Længslen efter V.s frugtbare og svulmende Piger, deres herlige Kryds, deres flamske Drægtighed. *HSeedorf. (Pol.²⁹11.1920.7. sp.5). 2* [2] (l. br.) Agerens, Sædens Drægtighed. *VSO.* || (sj.) m. h. t. grube, leje olgn.: righoldighed; nægtighed. Beregningen over Salpeterlejernes Drægtighed. *WSchwanenfl. TF.150. 3* [3] $\text{\textcircled{J}}$ m. h. t. skibe: bæreevne; ogs.: tonnage. *Moth.D118. OeconT.I.65. Sø Lex. (1808).* i Almindelighed overfyldes Skibet. . idet nemlig Skibets Drægtighed angives langt større, end den i Virkeligheden er. *Holst.V.187. StatistiskAarbog.1903. 181.*

Drægt-tov, et. $\text{\textcircled{J}}$ tov, der fastgøres i drægtets ring og tjener som ankertov. *VSO. SøLex. (1808).39. Funch.MarO.II.29. Scheller.MarO. -vorn,* adj. se drævevorn.

Dræk, et ell. $\text{\textcircled{†}}$ en (*Moth.D125; jf. ndf.*) [dræg] Høysg. *AG.37. uden ft. (glda. d.s.; fra mnt. dreck (ty. dreck); sa. ord som Træk, „skarn“, oldn. þrekr, jf. UnivBl.I.43; sml. Dyvelsdræk 1) (foræld.) skarn (især om dyreelskrementer); snavs; skidt.* *Hvordan han klæder sig, saa holdes han for Giæk, | Thi nu han dræber Folk med Dæsmer nu

med Drek ($\text{\textcircled{v}}$) snart er han overdreven elegant, snart yderst sjofelt klædt). *Holb.Skiemt. C2^v.* *Min Broder jeg fandt bag den Greves Plov . . | Hans Træsko gik i det sorte Dræk. *PMøll.I.100.* jeg vilde kaste (din kærlighed) fra mig som Skarn og Dræk. *JP Jac.I.208.* Jeres Kreaturer ligger slet, ofte i Drek og Gødning. *Rist.J.267.* *Stank af Dyrestaldes Dræk. *VorTid.II. (1918).204.* || $\text{\textcircled{†}}$ i ikke-koll. anv.: *En drech du faar til skenck af Mig | En Huns fot paa din Næse. *Cit.ca.1700. (ThottA¹⁵24.29).* || overf. (ofte i forb. m. ord af sa. bet.): *Dit Vers er Lapperie og Drek. *Reenb.II.111.* *deres Viden-skab og Kunst | Er lutter Snavs og Dræk. *Overs.afHolbLevned.101.* ingen Moders Siæl (skal) have godt af det Dræk ($\text{\textcircled{v}}$) i en pengesæddel). *TBruun.Pr.77. Oversk.II.167.* *Guldet . . det Verdens Skarn og Dræk. *Drachm. DJ.II.238. 2* (efter ty. dreck (WGMoser. Forst-Oeconomie. (1757).I.380)) $\text{\textcircled{†}}$ jord, hvormed en kulmile tildækkes. *Fleischer.S.520. VSO.I.632.*

drække, v. se drænke. **Drækker**, en. se Drænker.

$\text{\textcircled{†}}$ **Dræk-plade**, en. [1] jernplade, som anbragtes paa akslen af en vogn for at hindre snavs i at trænge ind i hjulnavet. *Moth. D125. VSO.* $\text{\textcircled{v}}$ **Dræks-jung**, en. (til Dræk 1; -jung af mnt. junk, barn, dreng, se Jomfru; sml. Skarnsunge; kun hos JP Jac.; brugt som efterligning af skaansk dial., se Brøndum-Nielsen.SF.123) som skældsord: sjover; skidt knægt. „Høder ($\text{\textcircled{v}}$) truer du?“ hvædede han med nordskaansk Akcent, „vet din Dræksjung hvem du høder?“ *JPJac.I.128.* $\text{\textcircled{v}}$ **Dræk-værk**, et. [1] (dannet i lighed m. Makværk olgn.) d. s. s. Dræk 1. (jeg) vilde (hverken) holde med Tyrannerne ($\text{\textcircled{v}}$) kirken) eller falde i Lastens Drækværk. *Jørg.Liv.III.113.*

Dræn, et. [dræ'n] (ogs. (sj.) Dræns (efter den eng. ft.-form, jf. Kiks, Koks, Slips oft.). *LandmB.I.304.* ft. d. s. ell. (sj.) -s. (fra eng. drain; jf. II. dræne) 1) (fagl.) især i ft.: (underjordiske) rør ell. rørledninger til tørlægning af fugtige jordarealer. hvis Grundvandet stiger op til Drænene, vil det finde . . let Afløb gennem Skærverne og Rørene. *VortHj.IV2.186.* Vandet skulpede dorsk om de nedlagte Dræn. *ORung. P.41. 2* (med.) rør (af gummi ell. glas), som anbringes i saarhulen for at aflede vædsker fra saaret olgn. (jf. Drænage). Naar man . . ikke er ganske sikker paa Saarets Bakteriefrihed, plejer man ofte at gardere sig ved at drainere. Man sammensyer Saaret, men lader saa megen Plads staa i den ene Saarvinkel, at et Gummirør kan ledes ned i Bunden af Saaret. Skulde der da (komme) Afsondring fra Saaret, har det frit Afløb gennem Drainet. *SNordentoft. Vore Sygdomme. (1904).23. OBloch.Chir.IIc.225. 481.* jeg indsyer et tykt Dræn i Galdeblæren. *TRowing. Underlivskirurgi.II. (1915).73. HRAage.Hjarter-Fri. (1913).137. Dræn-, i*

ssgr. [ˈdræːn-] (fa gl.) af Dræn 1 (ell. 2) ell. II. dræne. **Drænage**, en. [dræ-, dræːnaːsə] uden ft. (fra fr. drainage; med.) vbs. til drænere. Universitetsprog. 1892.7. Panum. 170. || konkr., om de ved drænage anbragte rør m. m. (galden) kan (ikke) passere Hindringen, der sidder ovenfor Dræningen. *TRoosing. Underlivskirurgi. II. (1915). 73.*

1. † **dræne**, v. -ede. (ænyd. d. s.; jf. nt. dränen, tale langsomt og ensformigt, samt I. Drone; besl. m. drøne) om bier: summe; surre. *Moth. D161. VSO.*

II. **dræne**, v. [ˈdræːnə] -ede. vbs. -ing. (fra eng. drain, besl. m. eng. dry, tør; jf. drøg; sml. afsive) aflede vand fra jorden ved nedlæggelse af dræn. hvad troer du, han vil sige til . . at Markerne ikke ere drainede, uagtet det blev paalagt os? *Hzr. XV. 271.* Boligerne her vare usunde . . og man havde rigtignok lovet, at der skulde blive drænet. *Goldschm. VII. 593.* Han havde faaet (ham) til at lade grave en nendelig Masse Grøfter, til at mergle og dræne. *Schand. BS. 105. Pont. F. I. 77.* vi dræner Kjærene og udtørre Moradserne. *Aakj. VB. 176. LandbO. I. 595.* **drænere**, v. [dræ-, dræːneːrə] -ede. vbs. -ing, jf. **Drænage**. (efter fr. drain; med.) bortlede vædsker fra saar ved nedlæggelse af gummirør olgn. (Dræn 2) i saarkulen. *SNordentoft. VoreSygdomme. (1904). 23* (se u. Dræn 2). De (bør) altid drænere større Saar. *OBloch. Chir. Ia. 29.*

Dræne-rør, et. [III] se Drænrør. **Drængrøft**, en. (fa gl.) d. s. s. Dræningsgrøft. *LandbO. I. 606.* -hane, en. ☉ hane til aftapping af vand fra bunden af en cylinder paa en dampmaskine. *Tekn. MarO.*

I. **Dræning**, en. [ˈdræːnen] se II. dræ.

II. **Dræning**, en. [ˈdræːnen] se II. dræne. **Dræningsgrøft**, en. [III] (fa gl.) 40 grøft, hvori der nedlægges drænrør. det strenge Arbejde i Mergelgrave og Dræningsgrøfter. *Egeberg. PV. 12. Aakj. VB. 272.*

drænke, v. [ˈdræːnə] (dial. (i bet. 2): drank. *Fr Grundtv. LK. 101 (Falster).* — **dræke**. *Moth. D101. MDL. 82. Feilb.* -ede. vbs. -ning (s. d.). (ænyd. drække, glda. drænkæ, trans.: drukne, sv. dränka, drukne, gennemvæde, oldn. drekkja, dykke, drukne (trans.), eng. drench, ty. tränken, got. dragkjan, give at drikke, drukne, væde; grundbet.: faa til at drikke; jf. drukne) 1) (nu kun sdjy.) berøve (nogen) livet ved nedsænkning under vand; drukne (2.1). *Feilb. I. 209.* || ogs. intr.: drukne (1.1). smst. 2) (egl. om hannen hos sømmefugle: dykke (hunnen) ned i vandet under parringen; dial.) om hannen hos (hus-)fuglene: parre sig med (hunnen). *Moth. D 101. VSO. I. 632. MDL. 82. 85. Feilb.* "Stolt" var (hanen) jo, naar den gik og skræbete paa Møddingen og "drankede" . . sine Høns. *Fr Grundtv. LK. 101. Thorsen. 132.* || Egget er drenkedt (o: befrugtet, saaledes at man kan se kimen deri). *Moth. D101. Feilb.* (jf. Drænkning 2). 3) (fa gl.) fugte ell. gennemvæde (et stof). Man aftørre derpaa Formen,

drænker den med Olie og afstøber. *Green. UR. 209.* Har man (ved linnings) Endetræ af blødt Træ, da bør det først "drænkes" med Lim, hvorved Porerne mættes hermed. *Wagn. Tekn. 537.* en Fletning af Jute eller Hamp, drænket i et eller andet isolerende Materiale, som Voks (ell.) Harpiks. *Sal. V. 898. jf.:* en tynd Fernis, hvorved man da tyndt overstryger det liimdrænkede Papir, og lader det indtørres. *OeconH. (1784). II. 36.* || "Bruges og undertiden om andre Ting, hvoraf noget gienemtrænges, og dermed forenes. Isen hindrer, at Vandet ikke kan drenkes af Luften." *VSO. I. 632.* **Drænker**, en. (jy. **Dræker**. *Feilb.*) (til drænke 2; dial.) andrik. *Høysg. Anh. 34. Feilb.* **Drænkning**, en. 1) som vbs. til drænke. 1.1) (sj.) til drænke 2. *VSO. I. 632.* 1.2) (fa gl.) til drænke 3. *Paparbeideren. (1835). 161.* 2) (jf. jy. drækkelse. *Feilb.*; dial.) kimblæven i et befrugtet fugleæg. *Moth. D101. VSO. I. 632. MO. I. 352.*

Dræn-rør, et. (sj. **Dræne**. *Bogan. I. 71.*) 1) (fa gl.) d. s. s. Dræn 1. Alt det sivende Vand skulde suges op af Drainrør. *Schand. BS. 147. Bogan. I. 71. LandbO. I. 596.* || (sj.) (der er) saa mange Huller paa Rad under Tagskjægget og Drainrør til Ventilation. *Bogan. II. 102.* 2) (med.) d. s. s. Dræn 2. *Panum. 170.* **Dræns**, et. se Dræn.

Dræpine, en. se Drainage.

Dræt, en ell. et. [dræt] *Høysg. AG. 37.* ft. d. s. ell. (i bet. 3.1) -ter (*TroelsL. II. 158.*) † -te (*LThura. Poet. 115.*) (ænyd. d. s., æda. dræt, plovdæt (hardræt, trækken i haaret), sv. dial. drätt, oldn. drätt, bevægelse ved træk, fiskedræt; egl. vbs. til III. drage, besl. m. lat. tractus; jf. Dragt, Drægt samt Aandedræt)

1) (nu kun dial.) jf. III. drage 1: det at trække ell. blive trukket; trækning (sml. Drægt 1). 1.1) som vbs.; især om den maade, hvorpaa noget (vogn, maskine osv.) bevæger sig under trækning. *Moth. D119.* Hesten har og en meget accurat Dræt, naar den gaer jævnt i Seelen. *Junge. 375.* Denne Plov . . har et let . . Dræt. *VSO. Feilb.* ordspr. (foræld.): Det er løs Dræt at drage med Halmshagel. *Mau. 6203.* 1.2) (især gldgs.) konkr., om redskab(er), ved hvis hjælp noget trækkes || seletøj, især til plovheste (jf. Dragtøj). *Moth. D119. VSO. Feilb.* Blot (hesten) lagde sig lidt frem i Drættet, saa skar det blanke Plovjærn hvislende gennem Markjorden. *Gjel. R. 114. Skjoldb. SM. 18.* || spec.: seletøj og redskaber, hvormed et forspand spændes for en hjulplov; plovdæt (jf. Dragtøj). *Moth. D119. VSO. Junge. MDL. 85. LandbO. I. 609. Feilb.* Kværnd. || (bornh.) vognstang (jf. Vogndræt. *MDL. Feilb.*) nu blev Hestene spiltossed; de vilde bestandig forbi (forvalterens heste) saa K. var lige ved at køre Drætten ind i Forvalterens Baggavl. *AndNæ. PE. I. 190. Esp. 52.*

2) (jf. u. III. drage 1 samt I. Drag 1.1)

om fiskefangst med (garn ell.) vod. 2.1) (fisk.) handlingen at trække (garn ell.) vod efter fisk; vodtrækning. (Jesus sagde) til Simon: „Far ud paa Dybet, og kaster eders Garn ud til en Dræt!“ *Luc.5.4.* jeg handler med en Fisker om at giøre et Dræt med hans Garn. *Hob.NF.(1728).I.221.* *Ude paa Dybet drag en Dræt! | Det var til Peder Fuldmagten, | Peder udkasted da sit Net. *Grundtv.SS.III.380.* *I mærke Lovfalds-Nætter, | Naar Stormen tuder ret, | End slagtes Tyr og Orne | For en lykkelig Dræt. *Winth.HF.85.* for et Par Aar siden blev der i et eneste Dræt taget for mange Tusinde Kr. Sild. *Bogan.II.166.* || *overf.:* man vilde (fange alle oprørerne) i eet Dræt. *Blich.I.426.* 2.2) (især \mathbb{Q} ell. poet.) konkr.: udbyttet ved vodtrækning; mængden af de fangede fisk; fangst (jf. Dragt 1). *Simon Peters Fiskernæt | Paa Dybet fik den rige Dræt. *Salm.Hus.174.1.* *Du (\circ : en fiskerdrenge) steds dog Drætten sælger; | Jeg veed, at Kongens Søster det Allerbedste vælger. *Oehl.HK.5.* *Oehl.II.181.* *Ing.M.30.* Fiskerne kom i Land med deres Dræt. *JP Jac.I.302.* jf.: *Fiskeren, han, der faaar i sit Net | En Aand i et Skriin — et underligt Dræt. *Hz.D.II.203.* || *billedl. ell. overf.:* ofte meder Grubleren sit hele Liv forgiøves, medens Vidspilleren drager det eene fulde Dræt paa Land efter det andet. *Bagges.L.I.182.* *(jeg) gjorde, liig en Fisker, | Mangen dyrebar Dræt (\circ : tog mange fjender til fange). *Winth.HF.139.* *Han fisked .. Mennesker .. | og nu og da tog han et dygtigt Dræt. *Drachm.DJ.I.153.* *Et Dræt af Stjærner, taagede og hvide, | gav Guden ofte den, hvis Fangst var ringe. *HSeedorf.DD.58.*

3) (jf. III. drage 8) det, hvormed noget overtrækkes ell. beklædes. 3.1) (foræld.) især i ft.: vævede tøjer ell. tapeter til beklædning af væggene. *Saa hedres rodden Veg med Guld-Tapeet og Drette. *LThura.Poet.115.* *Troels.L.II.158.* *JOlvr.BorgerligeHjem.(1903).10.* Overalt viste Husets Vælstand sig — rigt udskaarne Paneler og fint vævede Drætter smykkede Væggene. *AÆrslv.Ørneklippen.I.(1906).19.* 3.2) (nu især dial., jf. dog HjælpeO.) foder i klæder ell. beklædningsgenstande (sml. drætte 1). *Moth.D118.* (faa) hvid Dræt under sin sorte Vest. *Spectator.45.* har man en Kiortel af Klæde, da maa den foeres med Taft, Damast, ja vel med Fløyls Dræt. *EPont.Men.III.548.* i Drættet paa hans Hue fandt man en Nøgle og et Lønbrev omhyggelig skjules, saa omstændelig han vender baade Dræt og Lommer ind mod Væggen. *Aakj.FJ.49.* jf. *MDL.680.* *Thorsen.132.* *Feilb.Kværnd.*

4) (nu kun dial.) jf. III. drage 10: opfødnings af kvæg olgn.; opdræt (sml. drætte 2). Dræt af Heste og Stude. *OeconCorrespondent.1821.346.* *MO.* *HjælpeO.* *Feilb.*

Dræt-pude, en. [1.2] (dial.) pude af halm til at lægge under aaget, hvori studene trækker ploven. Anders syede Drætpuder med en beget Hyssing. *Skjoldb.KH.185.* -sted, et. [2.1] se Drættested.

drætte, v. [drædø] -ede. (af Dræt 1) (af Dræt 3.2; nu kun dial.) sætte foder i klæder. *Moth.D119.* *O.Guldb.(MO.).* En Klædning, som er drættet med Silkefoder. *VSO.* *MDL.680.* *Feilb.* *Kværnd.* 2) (af Dræt 4; sj.) kun i forb. m. op: opfæde (kreaturer); opdrætte. de der driver Fiske og de der drætter Kræ op: Fiskere og Bønder. *Gravlj.6.*

Drætte-dug, en. (ogs. Drægte-). (ænyd. d. s.; af Dræt 3.1; foræld.) vævet vægtapet. *Moth.D119.* Drættedug. *Tidsskr.f.Kunstindustri.1889.75.* -sted, et. (ogs. Dræt-Feilb.). (fisk. ell. dial.) til Dræt 2.1: sted, hvor man drager vod. Med Sild-Vaader maa paa de dertil bekvemme Drætte-Steder fiskes. *Forordn.16/111750.56.* *MDL.* *Feilb.*

Dræve, et. se I. Dræ.

dræve, v. [drævə] Høysg. *AG.120.* († dræbe. *VSO.* — nu kun dial. dræge. *Moth.D100.* *Høysg. AG.120.* *Leth.(1800).* *Levin.Gr.I.27.* jf. *Feilb.I.212.*) -ede. vbs. jf. Dræveri (ænyd. dræbe, nøle, jf. ænyd. træbe, nøle, gumle, samt dræg, langsom, jy. drægi, langsom person (Feilb.); oprindelse usikker; maaske besl. m. III. drage, Drog, træg)

1) (nu især \mathbb{Q} , ofte m. overgang til bet. 2) være langsom; nøle; drive. *Moth.D100.* *Leth.(1800).* han var lidt løjerlig, saadan gik han og drævede og slog Benene overkors. *Pont.S.201.* Hun drævede hjemad, som om hun gik i en Døs. *LLarsen.Halvmennesker.(1903).62.* (billedl.:) Wordsworth's tungtlastede Fragtskib .. dvælede og drævede paa Vejen; Scotts Digterbaad løb for fulde Sejl. *Brandes.V.371.* || part. drævende som adj.: langsom; nølende; langtrukken. Nu begyndte en usigelig drævende Examination over det fjerde Bud. *Schand.F.38.* Han sprang over Aaen med et noget drævende Hop, som gjorde hans Sko vaade. *Drachm.PV.28.* *Saa faldt til Vesperklokkernes Slag .. | Dørene i for den drævende Dag. *sa.SH.107.* Bøndernes drævende, dvaske og sløve Væsen. *VVed.BB.236.*

2) tale meget langsomt og i en kedelig tone; trække ordene langt ud; m. h. t. sang: holde tonerne unødvendigt længe; især i forb. m. præp. paa: Høysg. *S.61.* Hans Tale var mere behagelig, naar han ikke drævede saa meget paa Ordene. *VSO.* *Drachm.STL.161.* (hun) dræver drilsk paa de lange Toner. *CEw.F.85.* abs.: Naar hun fortæller noget .. faar (jeg altid) Lyst til at sige Amen, saadan dræver hun. *KMich.LM.105.* || m. indholds-obj. „Dælen smelte mig!“ drævede han. *JPJac.I.128.* „Bare rolig, kære Ven!“ drævede (han) med stærkeste Nasallyd. *SuLa.HjG.11.* jf.: en Samtale .. i luvslidte Hverdagsord, drævet og æltet

i hinanden af to stemningsløse Snakkestemmer. *JPJac.II.131.* || især (dagl.) part. drævende som adj. Hans drævende Tone fik . . en ret godmodig Klang. *Schand.AE.176.* (en) Østersraabers drævende Sang. *JPJac.I.20.* en drævende, selvbehagelig Stemme. *PLEvin.Hjem.(1919).35.* nede fra Fiskerlejet hørte de en Harmonikas drævende Toner. *KnudPouls.U.51.* jf.: Saa kom de fjerne, drævende Drøn af Tordenen. *Drachm.EO.69.*

3) overf. anv. af bet. 2.: (i skrift) fremstille bredt og vidtløftigt; udtvære; især i forb. dræve ud. den italienske Smag (krævede) det Rørende i Tragedien stærkere drævet ud. *Brandes.Volt.I.270.* de borgerlige Bearbejdere drævede Helte-digtene ud i omstændelig og beskrivende Prosa. *VVed.BB.403.* || † *Godt! jeg ei skal derover længe dræve. *TBruun.I.361.*

drævelig, adj. [*drævelig*] (sj.) til dræve 1: langtrukken; langsommelig; drævende. *det at vente er dræveligt og drøjt. *FrNygaard.(Pol.¹²/121918.8.sp.1).* † **Dræver**, en. (Dræber. *Moth.D101.*) til dræve 1. 1) noler; drivert. *Moth.D101.* Syngesp. *V7.85.* 2) (zool.) doventryl (*Bradypodidae*). *Raff.(1784).554.* **Dræveri**, et. (Drageri. *Leth.(1800).*) (nu sj.) vbs. til dræve 1. *vAph.(1764).* **VSO. dræve-vorn**, adj. (ogs. *Dræb-. Moth.D99. dræg-. smst.100. dræge-. Høysg.AG.47. dræv-. Feilb.*) (nu kun dial.) 1) [1] langsom; sendrægtig. *Moth.D100.* (undersaatterne bliver) dofne og drægvorne i deris Lydskyldighed. *Wing.Curt.129.* (man sætter blodigler) paa Moderens indre Munding for igen at istandbringe Maanedstiders Løb, som enten vare standsede eller og drægvorne. *vAph.Nath.I.380. Feilb. 2)* [2] m. h. t. tale: langsom; drævende. tale dræbvorn. *Moth.D99. VSO. Feilb.* || † (jf. Dragetone). Det Lang-jævne, Drægeværne eller Långdrægede (aandelav; v: betegnelse for lang vokal uden stød). *Høysg.AG.14.*

† **drævle**, v. -ede. (maaske afl. af glæde. draffuil, dreffuel, skarn, snak, vrøvl, oldn. drafl (se Dravelsfolk); jf. draule, nøle (*Moth.D97*), sv. dial. dravla, vrøvle, eng. drawl, bevæge sig ell. tale langsomt, nt. draueln, nøle, vrøvle; smt. ogs. drevle) tale vidtløftigt og indholdsløst; vrøvle; bavle. Naar han er fuld, kan han sidde her og drævle i hele Timer. *VSO.*

dræv-vorn, adj. se drævevorn.

1. † **Drøb**, et. drøb (d. v. s. drøb). *Høysg.AG.137. ft. d. s.* (ænyd. d. s. og (i ssg.) -drøff oft.; jf. æda. dryp, draabfald (3); egl. sa. ord som Draab; jf. Dryb, Dryp) det som drypper ell. falder ned i draabeform; dryp; spec.: tagdryp. Et ideligt drøb (1871: Tagdryp) paa den dag, det regner saare; og en treftefuld qvinde ere lignede ved hverandre. *Ords.27.15 (Chr.VI). smst.19.13 (Chr.VI).* **VSO. MO. II. drøb**, præf. af drybe.

Drøbel, en. (ogs. Drøvel. *Moth.D165.*

Jesp.MFon.26. JVJens.SN.14. † **Drøble**. *Høysg.AG.136.* [i'drøb(ə)], dagl. drøu'l] drøble. *Høysg.AG.136. best. f. drøb(e)len; ft. (l. br.) drøb(e)ler.* (æda. drypæl (*AM.*), druppæl (*Harp.M.169*), fsv. drypil, no. dial. drypel; afl. af drybe; grundbet.: noget, som hænger ned) 1) lille, topformet, bevægelig flig, der hænger ned fra ganesejlet (*uvula*). *Moth.D165. VSO. Anal.(1840).II.508.* De hvide Fremmede begyndte at komme ud fra Hætellet, fulde lige til Drøvelen af Mad. *JVJens.SN.14.* han blev, uden at vide hvorfor, knastør oppe ved Drøvelen. *AKohl.MP.I.221. Panum.226.* || (sj., nu næppe br.) i udr. som drøbelen er faldet (egl. om lammelse af ganesejlet ell. opsvulmning af drøbelen, som besværliggør tale og synkning, og hvorved det føles, som om drøbelen var sunket dybere ned i svelget (jf. Drøbelfald). *Moth.D165. smt. Feilb.I.663 (4. hug)*), det falder (en) besværligt at udtrykke sig klart og kraftigt. *Vor Isse er skallet, | Vor Drøbel er faldet, | Vor Røst er et Kryb. *Grundtv.SS.V.276.* *at faa med Frygt og Blyhed Bugt, | At rejse Drøbelen og skærpe Tungen (v: udtale sig klart). *sa.PS.II.508.* 2) ⊗ d. s. s. Drosselklap (jf. Drøb-klap, -ventil). *Sal.²VI.440. Drøbelfald*, et. (nu l. br. i rigsspr.) om det forhold, at drøbelen p. gr. af lammelse af ganesejlet ell. sygelig opsvulmning er ell. føles som nedsvulmet i svelget (jf. u. Drøbel 1). *Moth.Conv.D75. Apot.(1791).219. MO. D&H. -klap*, en. ⊗ d. s. s. Drosselklap (jf. Drøbel 2). *OpfB.¹III.573. Sal.²VI.440.* † **-urt**, en. (ænyd. d. s.) ♀ navn paa (en ell. flere arter af) *Ruscus L.* (som undertiden anvendes mod halsbetændelse olgn.). *Moth.Conv.D76. VSO. jf. OrdbS. -ventil*, en. d. s. s. Drosselklap (jf. Drøbel 2). *Larsen. D&H.*

drøbet, part. af drybe.

Drøble, en. se Drøbel.

⊗ **Drøft**, et. [drøft] ft. d. s. (nydann. (af ErnstMøller) til drøfte 2; sj., især brugt af sprogtrensere) drøftelse. der (vil) i statsretslige Drøft opstå en Vanske, så snart der spørges om, hvad der er en given Lovs sande Mening. *EMøller.Landskingsopløsning.(1902).3 (jf. 2.34).* *FDahl.JP.13. drøfte, v. [drøfta] -ede. vbs. -else ell. † -ning (*Rahb.E.V.160. NMPet.IV2.665*), jf. **Drøft**. (ænyd. drøfte, dryfte (*Kalk.I.381*), sv. dial. dröfta, no. (og sv.) dryfta; vist afl. af roden i drybe; grundbet.: lade falde igennem, smt. bet.-udviklingen af diskutere, ventilere || i bet. 2 fortænger drøfte omkr. 1800 I. drifte, hvilket vist opr. er sa. ord) 1) (nu kun dial.) rense korn (frø, gryn olgn.) ved at ryste det i et trug ell. sold, saa avner, støv olgn. skilles fra; drifte (I.1). *VSO.I.633. Levin. Feilb. jf. Thorsen.131. 2) billedl. ell. overf. 2.1) underkaste en sag en behandling, hvorved alt uvedkommende og uvæsentligt udskilles. det, som der hidtil manglede, var især en Drøftning og Sældning af det historiske**

Stof, saa at alt Grus og alle ufrugtbare Æmner således fra. *NMPet.IV.2.665*. Han har . . måttet foretage en gennemgående drøftelse af de allerede foreliggende kongesagaer. *J.Boesen.SnorreSturleson.(1879).115*. nu især i udtr. drøfte og rengøre, se rengøre. 2) $\text{\textcircled{U}}$ undersøge en sag ved at fremhæve forsk. sider ved den, argumenter for og imod osv.; diskutere. Jeg har ofte hos mig selv drøftet den Indvending, hvorefter vi her handle. *Ørst.III.144*. Det kunde synes overflødig at underkaste saa almindeligt antagne Meninger en ny Drøftelse. *smst.I.79*. Jeg vil ikke kjede Læserne med at drøfte alle de enkelte meget svage Indvendinger. *Rask.Hermod.1825/26.75*. Jeg har ikke lagt Skjul paa mit eget personlige Stade overfor de Spørgsmaal, jeg drøfter. *Hoffd.MA.II.64*. En Drøftelse af det religiøse Spørgsmaal . . kan ikke undgaa at være farvet af den Personlighed, der anstiller Drøftelsen. *smst.47*. \parallel især om (mundtlig ell. skriftlig) meningsudveksling (diskussion) ml. flere. de idelig om denne Sag i min gamle Kreds forekomne Drøftninger. *Rahb.E.III.375*. *Ing.VS.I.28*. Skriflet (vil) blive anmeldt og drøftet. *Kierk.VII.182*. (discipline) drøftede med hverandre, hvad det var at opstaa fra de døde. *Marc.9.10(SkatRørd.)*. folketingets 1ste drøftelse af lovorslaget. *Skoletidende.1883.711*. Hver af Parterne fører sine Beviser, disses Betydning drøftes fra det ene og fra det andet Standpunkt. *EMøller.Nævninger.(1892).9*. Paludan-Müllers Adam Homo, der endnu var under Drøftelse. *VilhAnd.AO.II.407*. Drengens Forældre hørte til vor Omgangskreds, og han havde naturligvis hørt Forholdet drøfte i Hjemmet. *AndNx.DB.74*. **Drøfte-trug**, et. [1] (*dial.*) d. s. s. Driftetrug. (*Kalk.I.381*). *Feilb.I.212*. *IV.109*. *JySaml.3R.I.124*. *SjællBond.36.117*.

† **drøg**, adj. (drøj. *Moth.D162*). (ænyd. drøg-, drog- i ssg. (jf. Drøgstue); fra nt. drög, besl. m. eng. dry, ty. trocken; sml. ogs. dræne; „Bruges sielden.“ *VSO.*) fri for fugtighed; tør. Jorden er drøi. *Moth.D162*. **Drøg-brædder**, pl. ell. **-bræt**, et (*Sal.V.518*). (fagl.; nu næppe br.) træramme med sejludsbund til tørring af krudt. *Harboe.MarO.Funch.MarO.II.29*. *Sal.V.518*. I. † **Drøge**, en. ft. -r. (fra nt. drøge, tørrestue (til tovværk); afl. af drög) d. s. s. Drøgstue. (om tørrestue til krudt:) *Reskr.¹⁷1758*.

II. **drøge**, v. se III. drøje.

III. † **drøge**, v. (drøje. *Moth.D162*). (jf. ænyd. inddrøgning, indtørring; fra nt. drögen, aff drög, se drög) tørre. *Moth.D162*. At drøge Tovverk. **VSO**. † **Drøgstue**, en. (ænyd. drog-, drøgstue) rum, der anvendes til tørring af krudt, tovværk oln.; tørrestue. *Cit.ca.1710*. (*Mansa.Pesten1710*. (1854). 176). **VSO**.

I. **drøj**, adj. [drøi'] (æda. drygh (*ErLov*.

1.41; ved misforstaaelse for de andre haandskrifters dryc, drik), glda. i ssg. -dru (*Kalk.IV.578*), -dry (*smst.III.685*), ænyd. dru(g), drög, drøff oft. (om udbredelsen af disse dial.-former se Kort.49), oldn. drjügr, sv. dryg, æsfris. dreg; opr. sa. ord er III. dru og II. drøv, jf. sanddru, ædru samt II. og III. drøje)

1) om produkter, især levnedsmidler: som forslaar godt og (derfor) varer længe; som der er forslag i. Nybaget Brød er ikke saa drøit, som gammelt Brød. **VSO**. Agter De at kjøbe Herregaardsmør eller Bøndersmør? Bøndersmørret er nok det drøieste. *Goldschm.IV.121*. Tørv er ikke drøiere fordi Læset kostet mer'. *FritzJürg.nr.11*. *Bang.L.329*. *Const.Kogeb.246*. \parallel (nu næppe br.) i videre anvendelse: som er til stede i rigelig mængde; stor. En god Flæske Skincke . . Fik jeg opledt, og deraf flængede jeg mig toe drøye Finceler (=: „lunser“). *KomGrønneg.I.179*. *Din (=: Lisabons) Arm var Skib paa Fart, du fisked med omkring, | Og fik saa drøy en Part af alle Verdens Ting. *Brors.317*. Hun lægger drøie Stykker for paa Tallerkenerne. **VSO**. \parallel (mineral.) d. s. s. derb, djærv 1. (mineralet) danner drøje Masser, sjælden Krystaller. *Sal.I.1094*.

2) om arbejde, livsforhold oln.: som volder besvær, mæje, ubehag osv.; majsommeligt; svær. Onkostningen, som ieg gjør baade her og der, vil blive temmelig drøig. *Langebeck.Breve.511*. *heel drøit Arbeidet nu lod at torde ham blive. *Bagges.Gieng.Till.26*. *Hzr.XVIII.415*. Det var drøie Dage, disse første i Skolen. *Drachm.EO.215*. Det var ofte drøjt nok at skaffe det nødvendige, naar man var henvist til sig selv. *AndNx.DM.II.119*. Det var ligesom Mørket var tungere her paa Gaarden og Kulden skarpere; alt besværligt meldte sig drøiere, mere måttet med sit eget Væsen. *smst.III.103*. Det var en drøj Tur at køre rundt i flere Timer . . i en Temperatur, der nu var steget til 50° Réaumur. *ArthChrist.KH.217*. det maa . . være drøjt at være blind. *Norman-Hans.MA.125*. Min Kone har det sommetider drøjt, kan De tro. Det er ikke altid lige grinagtigt at være gift med mig. *Kbh.²⁰1920.8.sp.2*.

3) om levende væsener, især personer (sjældnere om legemsdele): kraftigt og tungt bygget; svær; bred. *To Mand høy, fiir Mand drøy, | Op paa Socho Top hand (=: Goliath) fløy. *Brors.293*. *En trivelig, rød-musset Bondepige | Med stærke, drøie Lemmer. *Oehl.HJ.52*. Vor Ven . . var bleven endeel drøiere. *NAbrahams.Meddelelser.(1876).75*. (*Leonardo da Vincis*) Heste ere altid meget tunge og drøje i Bygningen. *JLange.II.218*. Man tror, at de flamske Kvinder er drøje, brede. *Brandes.XI.231*. jf.: hun var drøj i sine Bevægelser. *AndNx.DM.III.28*.

4) om handlinger og ytringer: som vidner om kraft; voldsom; kraftig. 4.1) om slag

olgn. *med Staven et Drag paa Nakken . . | Gav han ham drøit. *Baggens. NblD.163.* Det sidste Hug var det drøieste: den svære Mand styrtede, dødelig saaret, til Gulvet. *Ing. KE. II.144.* Mange Skuespillere fik drøje Knubs ved deres Deltagelse i Fodboldkampen. *Blækspr. 1919.6. 4.2)* om ytring: som er paafaldende stærk i udtrykket; utilsløret; djærv. (at) laste det Troværdige, Drøje og Fyndige (i sproget) som plat og uædelt. *Grundtv. LSk.35.* *paa mine Læber boer | kun drøje Svar og hvasse Ord. *Hostr. NF.38.* (Tegnér's „Svea“) siger Sveriger de drøje Sandheder, som Folkets Smigrere fortav. *Brandes. III.526.* Et Par Dage iforveien havde jeg modtaget en drøi Irettesættelse. *Bergs. PP.71.* (som adv.): *har engang | Jeg noget drøit Jer sagt min Mening, Herre, | Forlad mig det. *Hauch. DV. II.171.* Du gaar til Helvede . . Det siger han lige saa aabent og lige saa drøjt, som det lyder; thi Sandheden taler altid rent ud. *VBeck. L.K.I.9.* jf.: Han er bleven . . drøit fornærmet. *Hz. II.108.* || *grov; plump. Moth. D162.* Nu kaldte han igjen med en drøi *Ed. Ing. KE. I.103.* *Du svarer kun med Skjældsord af de drøieste. *GSiesby. Epistel til Corsaren. (1846). 24.* Da han saae mig komme . . foer (han) ud paa Veien med en saa drøi Velkomsthilsen, at jeg ikke skal gjentage den her. *Bergs. BR.160.* jeg hørte jo nok, at de talte i drøje Udtryk om usædelige Ting. *Rist. J.110.* (som adv.): *(han) svor og bandte dyrt og drøit. *Winth. XI.196.* franskdannet, belæst og drøjt vittig som han er. *Brandes. XVIII.98.* jf.: (*Zola*) skildrer et og andet Drøjt komisk, men han er altid selv aldeles alvorlig. *smst. VII.201.*

II. drøj, adj. se drøg.

Drøjde, en. [ˈdrøjdə] ft. næppe br. (af I. drøj; vist dannet i lighed m. Højde; jf. no. dial. drygd) 1) (l. br.) til I. drøj 1: det at der er forslag i noget; varighed. det er kun godt at noget gaar langsomt, at der er Drøjde i Tilværelsen. *JVJens. NA. 57. 2)* til I. drøj 3: bredde (og sværhed, kraft osv.) i legemsbygning. (ofte sammen med ell. i modsætn. til Højde). et Dyr, der erstattede i Drøide, hvad det syntes at mangle i Størrelse. *Rahb. Tilsk. 1793.346.* en Kjømppe i Højde og Drøjde. *Goldschm. FV. I.184. Schand. F.388.* At fastsætte en Norm for et Barns Højde, Drøjde, Vægt m. m. i forskellige Aldre. *Vilh. Rasm. BB. I.14. 3)* (overf.) bredde og djærvhed i væsen og udtrykksmaade (jf. I. drøj 4.2). Man er Friluftsmennesker og Legemsarbejdere . . med animalsk Drøjde i alle sine Livsyringer. *VVed. H.14.* || især om plump, uslebne ell. vovet udtrykksmaade. *Hør, de snakker, ler og raaber, | Gæstebudet er paa Højden; | hvad ej Talen har i Længden, | har den sikkerlig i Drøjden. *Drachm. PT. 148.* *Viserne vokser i Længden og Drøjden. *sa. D.42. I. Drøje, en.* [ˈdrøjə] ft.

(kun i bet. 3) -r. (ænyd. drøge (i bet. 2, se *Kalk. I.394* (Drøgen)); jf. no. dial. dryg, drøjhed, varighed; afl. af I. drøj) 1) (dial.) d. s. s. Drøjhed 1. *Feilb. Esp.51. Kværm. 2)* (reb.) stof (tjære olgn.), hvori tovværk neddyppes for at blive holdbart. den rene Hamp . . kommer i Drøien, d. e. neddyppes i kogende Tjære. *Hallager. 117. 3)* (l. br. i rigsspr.) & d. s. s. Meldrøje. *der er Drøjer i Rugen, og Brand | over Kornet. *Drachm. UD.154. Esp.51. II. drøje, v.* [ˈdrøjə] -ede. vbs. -else (s. d.). (æda. dryghæ, drughæ, fuldbyrde, ænyd. drøie; jf. oldn. drygja, øge, fuldbyrde, sml. got. driugan, gøre krigstjeneste; afl. af I. drøj) bevirke, at der bliver bedre forslag i noget (især: levedsmidler); gøre drøj (I.1). (oftest m. præp. paa). han (blev) Skytte . . med rundeligt Udbytte. Man kan nok forestille sig, hvor behageligt det drøjede paa Spisekammerforraadet. *Blich. IV.94.* *Man siger, det paa Maden drøier, | Naar Folk sig lidt ved Sang fornøier. *Wilst. D. I.120.* For mange Smaafolk træder (torrede fladfisk) i Stedet for Efteraarsslagting og er gode at tage til for at drøje paa Grød og Kartoffler ved Vintertide. *Feilb. BL.4.* Faarekroppene drøjede godt i Salthatstønden. *Landm. B. II.302.* || (nu næppe br.) m. obj. *Selv stakkels Bondemand | Er glad, at sine Kager | Ved dig (∴ bark) han drøie kan. *CFrim. AS.145.* Det drøier Sulet, at spise Brød til. *MO.* || (nu l. br.) i pass. Det maa drøies ud, ifald de alle skal faae noget deraf. *VSO.* opstuede asparges kan drøjes med kartofler | **III. drøje, v.** [ˈdrøjə] († drøge. *Moth. D162. VSO.*) -ede. (ænyd. d. s. (*PSyv. I.122*), fsv. drøgha, sv. dröja; vist besl. m. I. drøj) 1) (især dial. ell. (sj.) som efterligning af sv. dröja) trække længe ud; vare. Skulde ieg ikke, inden ieg forlader Stokholm, som vel endnu tør drøie et par Maaneder (osv.). *Langebek. (Annal. 1856.367).* Nørrejylland . . Drøi lidt efter mig. *Levin.* det drøjede altid meget for længe, før Tiden var der, da hun dukkede frem i Gaden. *CHans. S.226.* Hvis det drøjer med Sønderjydernes Indtræden i den danske Rigsdag, er Skylden saa langt fra de Radikales. *Pol. 1920.7.sp.1. Feilb. Esp.422. 2)* (trans.) trække i langdrag; opsætte; forhale; næppe br. uden for (det foræld.) ordspr.: Det Tingen drøies, det kommer den tilnøies (∴ til gode). *CBernh. IV.17. jf. Mau. 2295. Drøjelse, en.* [ˈdrøjəlsə] (nordsjæll. Drøjsel. *Aarb. Erborg. 1920.87.*) uden ft. (ænyd. d. s., sv. drygsel; vbs. til II. drøje, jf. Druelse; dagl. ell. især dial.) (især om mad og drikke) det at være drøj (I.1); forslag. (ofte i forb. lægge drøjelse i noget). *Giv os Styrke ved vor Mad, | Drøjelse lægg i vort Fad. *Kingo. 456.* Der er ingen Drøjelse i dette Brød. *VSO.* „Det gaaer ret godt, synes mig. . . „Saamænd! Vor Herre lægger sin Drøjelse i min Næring.“ *PAHeib. Sk. III.222.* *gammel Rum (∴ rom), | Spædt op til Drøjelse med

sællandsk Finkel. *Grundtv. PS. IV. 488. Ing. LB. I. 14. Feilb. Drøjert*, en. [ˈdrøiˈærd] *ft. -er. (aft. af I. drøj 3; dagl., nu l. br.) kraftigt slag. Borgemesteren skulde bare have følt den Drøiert, han lagde mig over Lænden med sin Knortekjep. Ing. EF. VII. 182. Drøjhed*, en. [ˈdrøiˈheːʰ] *ft. -er. det at være drøj; drøjede. VSO. MO. || især til I. drøj 4.2 og oftest (i ft.) mere konkr. om djærve ell. plumpe bemærkninger. *fra Kjøbmandsskuden Tønderne sættes i Stavt, | mens lystige Drøjheder suse. Rich. II. 311. Man vendte sig med Ringeagt fra Drøjhederne i hans (o; Holbergs) komiske Stil. Brandes. I. 157. godt beskærmet af en almindelig bekendt Ulidenskablighed, sagde (hun) Drøjheder, der bragte os unge Knøse til at rødme. Drachm. EO. 22. drøjne*, v. [ˈdrøine] *-ede. (aft. af I. drøj (jf. højne olgn.); dagl.) d. s. s. II. drøje. Jeg havde for nogle Dage siden spildt Tobakken . . paa Bunden af min Kjøpose, hvor jeg opbevarede (græs) . . Da vi nu samlede Tobakken op, var der mere end dobbelt saa meget, som før. *Ja — det drøjner!* sa'e L. Achton. *Friis. 321. Drøjsel*, en. se Drøjelse.

Drøm, en. [ˈdrøm] *ft. -me ell. (foræld.) -mer (JPJac. I. 161). gl. dat. ent. bevaret i i drømme (se u. bet. 1). (æda. d. s. (PHans. I. 136), oldn. draumr, eng. dream, ty. traum; maaske besl. m. ty. trägen (jf. bedrage); grundbet. da: synsbedrag)*

1) *forestillinger (især synsbilleder, sjældnere horelsesforestillinger, tanker ell. følelser osv.), der indfinder sig under søvn. Pharao (sagde) til Joseph: jeg drømte en Drøm, og Ingen er der, som kan udtøde den. 1 Mos. 41. 15. *Sover jeg og søger Ro, | Kort og afbrudt er min Slummer, | Op jeg farer, thi min Kummer | Selv i Drømmene vil boe. Salm. Hus. 429. 4. saadanne onde Drømme kommer jo ikke af andet, end af Blodet. Holb. Bars. III. 3. *O! alt for fæle Drøm! mig synes, at jeg seer | Endnu den sorte Geist. Wess. 3. *Hvo raader Drømme? (er de) et Varsel om | Hvad forestaar? Oehl. BG. 160. Hoffd. Psyk. 107. Sal. 2 VI. 457. || i drømme, under drømmen. jeg (loftede) mine Øine op og saae i Drømme, og see, Bukkene . . vare brogede, spættede og haglede. 1 Mos. 31. 10. *Engang greb du mig i Drømme | Om min Haand af alle Kræfter. Winth. IV. 180. *Her er koldt og ude Stormen truer, | Men i Drømme, der er Alt saa smukt. HCAnd. X. 468. ogs. uegl. (jf. bet. 2): *Jeg veed en Flod, jeg saae den kun i Drømme, | Dog vist jeg veed, at den paa Jord er til. Hauch. SD. II. 297. *den som ingen Bejler fik, | hun ta'er sig én i Drømme. Aakj. SV. II. 70. || brugt i sammenligninger m. henblik paa drømmens uvrkelige, usandsynlige og utydelige karakter ell. dens hastige forsvinden. *Ak, som en Drøm er Manges Liv, | Og tomt som Bølgens Skum blandt Siv. Salm. Hus. 18. 1. det er for*

mig som en drøm. *Moth. D163. „Har du icke hørt tale om den Trojanske Krig?“ — „Jo det kommer mig for som en Drøm.“ Hobb. Ul. V. 2. *Elskovs Lykke som en Drøm svandt hen. Rahb. Poet. F. II. 142. *Den Glæde, Verden giver . . | Den flyer, som Drøm i Morgenblund. Ing. RSE. VII. 87. Winth. V. 2.*

2) *forestillinger, der indfinder sig i vaagen tilstand. 2.1) forestilling, som viser sig at være urigtig; indbildning; vildfarelse. Gud og hans Ord . . var mig en Drøm. EPont. Men. II. 117. VSO. *Vort Haab er ei paa Drømme bygt, | I Luften ei det svæver. Grundtv. SS. I. 219. jf.: *Elskov er . . en Drøm fra Feers Land, | Hvoraf man hurtig vaagner. Oehl. Tord. (1821). 20. talem. (nu næppe br.): hjælpe (ud) af drømmen, bringe ud af en vildfarelse. „Det faaer I mig i ævighed ikke til at troe. Det er u-naturligt.“ — „Da skal jeg strax hjælpe jer af Drømmen.“ Hobb. Stu. III. 1. sa. *Usynl. I. A. VSO. jf. Hobb. HP. III. 4. || m. overgang til bet. 2: tanke om fremtiden, som viser sig at være urigtig; idé, som ikke kan virkeliggøres. (man) drømte (den) Drøm, at der kunde gives formuende Studenterne som propter Exercitia kunde ønske at faae Plads paa Communitetet. Der meldte sig . . kun en eneste. Nyerup. Univ. A. 86. *Det Stovværk, I holdt for en Drøm, vil skee. Ing. DM. 159. Hvor mange ere skuffede ved Drømmen om almindelig Frihed og Liighed. MO. jf.: *thi Frihed og Ære, dets Krav og dets Ret, | var Drømmen, det (o; folket) troskyldigt drømte. Stuck. II. 63. 2.2) (især $\text{\textcircled{D}}$) lys, forhaabningsfuld, men lidet virkelighedsbestemt forestilling (tanke, plan olgn.) om noget fremtidigt; fantasi; ogs. om en bestemt ungdomstanke. ikke Alt opfyldes hvad Ungdommens Drømme lovede. Mynst. Jonstr. 18. Jeg kom ikke til . . at bede hende om Tilgivelse, førend hun døde; det er min bestandige Drøm, at jeg . . skal bede hende derom hisset. Sibb. II. 167. *Østerlide! | Det var vore Drømmes Land. Ing. RSE. VI. 254. *Vandre i Drømme | Stærke og omme, | Høre, hvor Bølgerne runge. Winth. I. 220. Naar en Dreng i sine vaagne Drømme digter sig selv om til en Keiser, der kjører i Sølvkareth, saa er det phantastisk. ClPet. O. 106. *Een Ting maa man kunne: | løfte sine Drømme | højt op over Livets | lede Mudderstrømme. Stuck. II. 168. Ude paa Landet var det alle Fattiges Drøm at kæmpe sig frem til Staden. AndNæ. PE. II. 196. || mere konkr.: person ell. ting, hvortil ens forhaabninger knytter sig. jeg sagde hende, at hun havde været min Drøm ved Dag og ved Nat. Hauch. VII. 151. En stor Lax paa en Flue i en sprudlende Aa — det er Snøre-Fiskerens Drøm. Bogan. I. 27.**

3) *hvad der p. gr. af sin fuldkommenhed ikke synes at kunne tilhøre virkelighedens verden; aabenbaring (3.3). en Kjole, der*

var en fuldkommen Drøm — mørkegul Silke, varm og dunkel i Farven som gammelt hamret Guld. *SvLa.FruG.42*. Taffeldækkerne var i travl Virksomhed. . Denne Drøm i Sukker og Marzipan bragte hendes let bevægelige Barnesjæl . . ud af Hængslerne. *EmilRasm.GM.77*. Bruden . . var en Drøm af Ynde og Skønhed i en fodfri Volantrobe. *Pol.²⁰/1920.S.sp.6*. Bettys Boudoir i 1. Akt vil blive en overdaadig Drøm i rosa og lilla Brokade. *smst.⁹/1920.9.sp.1*.

Drøm-, i ssgr. se Drømme-

drømme, v. [d'røm] -te *cll.* † -de (*Grundtv.Udv.VI.311*) *ell.* † -ede (*Holb.JH.II.368*. *Bagges.I.61*. *Staffeldt.30*), *part.* -t [d'røm'd] *vbs.* *ff.* **Drømmerads**, **Drømmeri**. (*gl'da. d. s.*, (*æda.* (*præt.*) drømde (*PHans.I.136*)), *oldn.* dreyma, *eng.* dream, *ty.* träumen; *asl. af* Drøm (*hvf. drømme*.

1) til Drøm 1. 1.) (*ff. æda.* drømde mik (*PHans.I.136*); *poet.*, (*foræld.*) *upers.*, *m. person.* den, der drømmer, som *obj.* *Mig drømte om mit store Skib, | var vorden til liden Baad. *DFU.nr.28.2*. *Mig drømte, saa sorgfuldt var Maanens Skin. *Jörg.BF.30*. 1.2) *m. obj.*, som betegner drømmens indhold. kunde han . . hielpe os til at drømme lykkelige Tal . . da skulde vi agte og ære ham. *Storm.(Rahb.LB.I.467)*. Daniel drømte . . de Spaadomme, som der (∴: i *Dan.7*) omtales. *Horreb.II.188*. *Men meget ofte — det er Sagen — | Man drømmer hvad man tænker paa om Dagen. *Hzr.IV.20*. saa drømme de hele Natten de deiligste Historier. *HCAnd.V.249*. Hvad man drømmer den første Nat, man sover i et fremmed Huus, har Betydning. *smst.IV.358*. (*ff. Aakj.VF.54*). Jeg har drømt forleden, at Lotteriet skulde gjøre min Lykke, og jeg har endnu aldrig drømt Noget, uden at det er gaaet i Opfyldelse. *Holst.III.11*. || (*især bibl.*) *m. obj. af sa. stamme*. Joseph drømte en Drøm og forkyndte sine Brødre den. *1Mos.37.5*. Eders ældste skulle drømme Drømme, og Eders unge Karle see Syner. *Joel.3.1*. *ff. Høysg.S.52*. || (*sj.*) *m. person-obj.* (*ff. u. bet. 3.1*): *jeg har Ingen, jeg tør drømme. *Winth.I.205*. || i *udtr.* som drømme sig noget 'til, *erhverve sig noget ved drømme*; *ogs. : mene (i drømme)*, at man har faaet noget. Det er ofte skeet, at Folk have drøppet sig en anden Troe til. *Holb.UHH.III.1*. Bryllupsdagen kom . . men Bruden var der ikke endnu. Folk begyndte at mumle om, at . . den Brud havde Eshen nok drømt sig til og sovet sig fra. *SvGrundtv.FÆ.II.27*. *ff.*: Geske: „Jeg troer den Mand drømmer.“ Herman: „Ja jeg drømmer saaledes, at jeg har drømt os et Bormester-skab paa Halsen.“ *Holb.Kandst.III.3*. 1.3) *uden obj.* Jeg haver hørt, hvad Propheterne have sagt, de, som spaae Løgn i mit Navn, og sige: jeg drømte, jeg drømte. *Jer.23.25*. Jeg drømmer jo icke midt om Dagen. *Holb.UHH.I.7*. *De Smaabarn bleve saa

tunge i Sind, | Som drømmede de. *Staffeldt.30*. *Drachm.IV.188*. ofte i spørgende sætninger, hvor det udtrykker, at noget overrasker en saa meget, at man næppe tør tro sine egne øjne: Hvad Pokker er dette for et Eventyr? Jeg veed ikke enten jeg vaager eller drømmer. *Holb.Bars.IV.9*. *sa.HP.II.8*. *drømmer jeg ikke med aabne Øie, | Stolt Vetteaman gaaser blandt de Kæmper høie. *Ing.VSt.266*. *mon jeg drømmer? mon jeg er vaagen? *Heib.Poet.II.359*. *Goldschm.VIII.11*. || *m. præp.* om. *alt, hvad Herren kalder sit . . | Maa drømme sødt om Paradis, | Og vaagne til vor Herres Pris. *Grundtv.SS.III.314*. *vi vil drømme | Om Englebørnens Fred. *Ing.RSE.VII.246*. *Drøm kjærligt, søde Barn! om mig i Nat. *Winth.I.205*. Hvem der drømmer om Svin, kommer snart i Strid. *Man.1430*.

2) til Drøm 2.: gøre sig skyldig i en vildfarelse *ell. fejltagelse*; *indbilde sig noget*. Drømme vi i ham (∴: Jesus en Gud, da bliver han et Mønster, vi . . ikke (*kan*) opnaae. *Horreb.II.368*. nu kun *m. overgang* til *bet. 3*: *den, der drømmer, at han er Guds Søn, | Er en hovmodig og en indbildsk Daare. *Grundtv.PS.IV.404*. || *refl.* *En Konge drømmer ofte sig en Gud. *Oehl.P.251*. *Voxne Søn sig til en Kæmpe drømmer. *Grundtv.PS.III.273*. *Ingen stolt sit Hoved bære, | Drømme sig en bedre Mand (*end Petrus*)! *Boye.AD.II.114*.

3) (*især* ☉) til Drøm 2.2: *hengive sig til lyse, forhaabningsfulde forestillinger (især: om fremtiden)*; bygge luftkasteller; *fantasere*. 3.1) (*især poet.*) *trans.* *dvæle ved (noget) i sin fantasi*; *ogs. : skabe i sin indbildning*. *(*naturen*) tænder Phantasien Luer. | Han lytter, studser, drømmer Lyst, | Og higer efter hvad han skuer. *Oehl.L.I.17*. *Naar Sneen fyger, og naar Isen ruger, | Saa drømmer han (∴: *digteren*) ved Phantasien Hjelp | En deilig Sommersol, grøntklædte Skove. *Heib.Poet.I.368*. *smst.II.359*. *At blive Skuespiller | Det har jeg aldrig drømt. *Winth.X.272*. *Naar Dagen helder, i Skumringen, . . | da drømmer jeg glad hver Fryd igjen. *Kaalund.128*. || *m. obj. af sa. stamme*. *Om alle de Drømme bristed, | Du har fra Din Ungdom drømt. *JHelms.Soldaterliv.(1883).2*. Vil du ikke lidt . . drømme Drømmen levende igen. *JPJac.II.124*. || (*vist kun hos JPJac.*, *ff. dog u. bet. 1.2*) *m. person-obj.* Hun havde aldeles bedaaret ham. Han længtes kun hende, drømte kun hende. *JPJac.I.187*. *smst.100*. || *refl.* *(*jeg*) drømmer mig i Glædens Hiem. *Bagges.Ungd.II.A*. *Naar jeg skal synges her, saa maa jeg drømme | Mig hist, hvor Sundets Bølger gaae. *Winth.XI.59*. der er jo Ingen, der for Alvor drømmer sig tomhædet (∴: *forestillers sig i sine fantasier at være fattig*). *JPJac.II.100*. *ff.*: *det er et ærligt Skind, | Som drømmer sig igiennem denne Verden. *Oehl.C.140*. 3.2) *uden obj.*; *især m. præp.* om: ingen af

(*Dauids hus*) drømmede om Zepter og Krone. *Holb.JH.II.368.* *Men jeg har ikke drømt om denne Naade (o: kongens besøg). *Heib.Poet.III.383.* *Alt, hvad af Liv der veed, | drømmer om Kjærlighed. *Ploug.I.174.* *Ved Stranden jeg sidder og drømmer om min Skat . . | Til Krigen han drog over Bølge. *A.Recke.P.5.* || (sj.) *upers.* *Dybt i hans Indre vist det drømmer. *Winth.X.59.* || *part.* drømmende brugt som adj. *Drømmende vugged vi (o: to elskende) | Som over Havet. *Winth.III.202.* jeg var et underligt drømmende Barn. *HCAnd.XI.12.* Drømmende stirrer han (o: pagen) ud mod Kampagnen. *JPJac.II.367.* (der hviler) en drømmende, ubørt Skønhed over Naturen dernede. *KvBl.²¹/s1913.2.sp.2. 3.3*) (m. afsvækket bet.) som udtryk for, at noget er saa fantastisk, urimeligt ell. wentet, at man næppe engang i fantasien kan forestille sig det. (kun i sætn. m. nægtende mening). *er enhver Acteur, hver Digter lige stor? — „Jeg skulde drømme det? (o: paa ingen maade! langtfra!)“ *Ev.IV.23.* *Hvo havde drømt (revolutionens) Udbrud i Paris? *Bagges.V.11.* *Hvor kunde jeg vel drømme dette Held! *Hrz.AN.228.* nu kun m. *præp.* om: jeg har noget at siige dig, som du aldrig drømte om din Livs-Tid. *Holb.Kandst.III.3.* de drømmer mindst om, at vi har taget Veien herhid. *PAHeib.Sk.II.9.* „Giv mig deres Pas . . saa vil jeg besøge det i Forveien“ . . „Pas? sagde jeg; jeg har ikke drømt om Pas.“ *Bagges.L.1.5.* Kongen selv kunde mindst drømme om, at den han havde skjænket Livet, skulde staae ham efter sit. *Grundtv.Saxo.III.357.* Hvo drømte i forrige Tider om Dampskibe, om Jernbaner. *Gylb.XII.192.* *Bogan.II.38.* † (sj.) lade sig drømme om noget i sa. bet.: en brav Mand udi Holland . . har udfundet . . at Moderen paa adskillige Maader kand lige skæv (ved barnefødsler), hvorom den Allerkløgeste ikke har ladet sig drømme. *Buchw.JS.(1725).*)(2^v).

4) (nu l. br.) opføre sig, som om man ikke var vaagen; sove indvendig; være sløv. Hand drømmer til alt det hand skal gøre. *Moth.D165.* *Hvordan gaer man dog og drømmer | Udi saadan vigtig Sag, | Og i Sikkerhed forsømmer | Naadens dyrebare Dag. *Brors.9.* *VSO.* jf.: *Ganger, staar du nu og drømmer. *JPJac.I.313.*

5) Ω (l. br.) m. tings-subj., der betegner noget, som har mulighed for udvikling: ligge skjult uden endnu at være kommet til bevidst udfoldelse. I Barnets Leg med Følelser og Syner drømmer Mandens Gerning. *VilhAnd.AO.I.8.*

Drømme-, i *ssgr.* [drømæ-] (sj. **Drøm-** [drøm-] se u. drømme-fin, -løs). af *Drøm*; ofte (især Ω) for at betegne noget som forekommende i ell. ejendommeligt for drømme (1 og 2) ell. i alm. som uvirkeligt ell. fantastisk. **-agtig**, adj. [1 ell. 2.2] begge de yngre Riddere syntes . . hensjunkne i sam-

me drømmeagtige Stemning. *Ing.EM.I.124.* sa. *EF.V.153.* Alt viser sig i en fremmed, drømmeagtig Belysning. *Heib.Poet.II.87.* Justitsraaden (*sad*) i en Krog af Sofaen . . fordybet i en Blanding af ængstelig Uvisshed og drømmeagtige Forhaabninger. *Goldschm.VIII.131.* **-billede**, et. 1) [1] mange vidunderlige Skikkelser . . men alle af dunkle uformede Omrids, ustadigt vekslede som Drømmebilleder. *Blich.II.278.* den sunde Søvnss taagede Drømmebilleder. *JPJac.I.145.* *Høffid.Psych.^o106.* 2) [2] adskillige Mennesker af de arbejdende Classer, der havde anvendt nogen Tid paa Videnskaben, ere blevne forskruede, have . . løbet efter Drømmebilleder. *Ørst.II.73.* *da giække | (nornerne) mig med Haabets Drømmebilled. *Oehl.VII.112.* lyse og smukke Drømmebilleder om Fremtiden. *Tops.II.362.* **-bog**, en. 1) [1] bog, hvori drømme tyde s m. h. t. varsler om fremtiden. For nylig siden var Drømme-Bøger hans Bibler. *Holb.UHH.III.2.* sa. *Paars.138.* Den Krands til Clementine . . Hvad betyder den vel andet, end Hymens Krands? det veed jeg, uden at kige i nogen Drømmebog. *ChBaden.(Rahh.LB.II.360).* En af Folkene havde en Drømmebog. Den skulde de, som havde drømt noget om Natten, have slaaet efter i. *KLars.HPE.149.* *Sal.²VI.459.* 2) [2.2] (sj.) bog, som omtaler drømme, digtersyner olgn. *Ing.EF.VIII.131.* **-fin**, adj. *det drømfine Flor (o: af blomster). *JPJac.I.327.* en blid drømmeffin Fløjtetrille . . den døde straks bort. *Leop.EB.187.* **-fri**, adj. [1] (l. br.; jf. -løs). *Monrad.PD.22.* *FruElisabeth.Her hjemme fra.(1895).29.* **-ganger**, en. [1] (sj.; jf. I. Drømmer 1 slutn., -vander) søvnganger. jf. *Drømmegangerinde.* *Ing.EM.I.24.* **-kær**, adj. [2.2] (sj.) *Skialden | Er drømmekær, han drømmer vaagen. *Oehl.XI.92.* **-land**, et. (man) fablede om et Atlantis i det vestlige Ocean, et svævende Drømmeland, fuldt af alle Herligheder. *Hauch.VI.261.* *Recke.SD.165.* **-let**, adj. *Gjennem Sneens skinnende Sølvørnet | Som en Svane gik Skibet saa drømmelet. *Bagger.II.469.* **-liv**, et. [2.2] Dette mit Drømme-Liv har afprøget sig i al min Skrift. *Grundtv.NM.v.* det duer ikke at overgive sig til et sligt Drømmeliv. *Hauch.ND.242.* Barndoms-Livet og Ungdoms-Livet . . er et Drømme-Liv. *Kærk.X.113.* **-løs**, adj. 1) [1] Kun fire, fem Timer har jeg sovet, men saa drømløs rolig og tilfulde, som jeg pleier. *Sibb.II.14.* *Sund og drømmeløs er Søvnens. *HCAnd.A.26.* *Schand.TF.II.152.* 2) [2.2] I slige Dage skyede han sin Moder, og . . søgte hen til Faderen og havde et villigt Øre . . for alle denes jordbundne Tanker og drømmeløse Forklaringer. *JPJac.II.16.* *mig gjorde Tiden mere haard | og drømmeløse. *Stuck.II.184.* **-mester**, en. [1] (nu kun bibl.) person, der ofte har drømme og søger at tyde dem. see, denne Drømme-Mester kommer.

1Mos.37.19. jf. Levy.BA.13. || d. s. s. -tyder. VSO.

I. ♀ Drømmer, en. († Drømmere. *Kom Grønneg.IV.262*). **1)** til drømme 1. *Hvis hand saa drømte tit, jeg tog ham ey til Mand, | Slig Drømmer meget Ont kand giøre i et Land. *Holb.Paars.153. VSO.* *usynlig Søen sig i Søvne rørte | paa en urolig, kraftig Drømmers Vis. *Schand.SD.xxxvi.* || (sj.) om søvngænger (jf. Drømmegænger, -vandrer). *Gyld.Novel.II.115.* **2)** til drømme 2.3. man (bør ikke) troe, hvad hver Drømmer siiger. *Holb.UHH.I.7.* du er bleven en Sværmer, en Drømmer, som tager Skinnet for Virkelighed. *Heib.Poet.II.102.* *Der sank jeg hen til en umandig Drømmer. *Kaahund.FD.84.* *min Arv fra dig er bleven | en Drømmers aldrig vegne Hang | til larmløs, ensom Leven. *Stuck.II.152. Holstein.D.247.* **3)** (nu næppe br.) til drømme 4: støvt menneske. *Moth.D165.* Han er ret en Drømmer til hvad han skal forrette. *VSO. MO.*

II. † Drømmer, pl. (fra nt. drömer, *flt.* til drom, drum, som *egl.* er sa. ord som Tromme, traadende; jf. ogs. II. Drum) **1)** (væv.) traadender, som bliver tilbage, naar det vævede tøj skæres af væverstolen. *VSO.* **2)** † Drømmer kaldes . . til Skibs kort afskaarne Ender af Cabelgarn, hvoraf gøres Beegkost. *VSO.*

Drømmerads, et. [drøm'ra:sa] uden *flt.* (dannet ligesom Snakkerads, sml. Sejlads *oft.*; *nedset.*, l. br.) til drømme 3: fantastiske ideer; *fantasteri.* han var fri for Alt, hvad der hed Drømmeras eller Eksaltation eller *Fantasteri.* *JPJac.II.59. VilhMøll. (Tilsk.1902.896). Biogr.Lex.XV.56.* **Drømmeri**, et. [drøm'ri:] *flt.* -er. *vbs.* til drømme 1) (l. br.) til drømme 1. det Hele var kun Drømmeri, og derfor var det ogsaa borte igjen, saasnart hun vaagnede. *HCAnd.V.348.* **2)** til drømme 3: fantastiske, virkelighedsfjerne tanker. der var et stille Drømmeri i hendes Øine. *Ing.LB.I.30.* Om politiske Drømmerier. *Monrad.(bogtitel.1870).* en digterisk begavet Yngling . . kan ikke finde sig tilfreds i Livet og flyr derfor til Drømmeriet. *JPJac.DU.26.* Den første Forselskelse. Alt er Drømme, Drømmerier, ubevidst Velbehag og Længsel. *Bang.Udv. 28. især nedset.*: Lettroenhed som Snildhed eller Drømmerie til Hielp, for at sætte enhver opdaget Kilde i Kredit og at bringe den i Moden. *Tode.ST.III.1.* *Jeg væmmes ved det evigsyge Drømmeri. *Oehl.Aml.229.* *(det) lykkes os at drage | dig bort fra dine lærde Drømmerier. *Hostr.DD.16. Arlaud.577.*

♀ drømme-rig, *adj.* **1)** [1] Søvnen elsker jeg . . den lette, drømmerige, der saa ofte skjæner os det, som vi inderlig savne og længes efter. *Monrad.PD.22.* **2)** [2] *I Sommeraftnen, | den drømmerige, | med dig jeg mødes, | du lille Pige. *Schand.SD.166.*

♀ drømmerisk, *adj.* ['drøm'erisg] som

er præget af tilbøjelighed til at drømme (3). Om Aftenen . . sad hun sædvanlig hensunken i drømmeriske Betragtninger. *Rowel.Br.118. Bergs.BR.170.* som *adv.*: som hun gik dér, drømmerisk betagent og dybt forventningsfuld lykkelig. *KLars.MH.197.* || (i videre bet.) som ved sin virkelighed ell. fuldkommenhed kun synes at kunne forekomme i en drøm (1 ell. 2.2) *denne Haves drømmeriske Skjønhed. *Hz.IX.320. smst. VIII.159.* der var en Nøgenhed over hendes Bevægelser, en drømmerisk Veltalenhed over hendes Hvile. *JPJac.II.171.* **♀ Drømmeriske**, en. *kvinde*, som drømmer. **1)** (*poet.*, *sj.*) til drømme 1. *Sov sødt Dione! — Drømmeriske, sov sødt! | Drøm sødelig, mens Søvnens Arm dig vugger. *PalM.I.34.* **2)** til drømme 3. græde vil jeg ikke . . jeg vil ikke blive en sygelig Drømmeriske. *Ing.LB.IV.118.* *Kvæle vil jeg | Erindringen om denne Drømmeriske. *Kaahund.F.57.*

Drømmeslot, et. (*især poet.*) (skønt, fantastisk) slot, som man (kun) kan forestille sig det i drømme. *Hz.IX.300.* || *overf.*, om virkelighedsfjerne, fantastiske forestillinger (forhaabninger); *luftkastel*; *fantasteri.* *Og meget Andet . . | Er, naar Betragtningstimen slaer, tilende; | Mangt gyldent Haab, og mangt et Drømmeslot, | Hvis fjerne Straaler end i Mindet blende. *PalM.U.183.* Byron, Beyle, Baudelaire — dér har du de Hovedhjørnестene, hvorover min Sjæl har bygget sine Drømmeslotte. *Jørg.S42.* -**spil**, et. [1 ell. 2.2] *øjenforblendelse*; *blendværk.* *(de havde) været halv i Tvivl, | Om, hvad de saae, var ei et Drømmespil. *Oehl.A.337.* *Hun troede, heel forfærdet, | Det var et Drømmespil. *Winth.HF.298. jf.*: 'alt, hvad her vi sandse, | Er blot Indbildning, lutter Drømmespil. *Bagges.Ungd.I.26.* -**spind**, et. (*poet.*) **1)** [1] *Venus — ja selv hendes Navn — | Bort i Taage svandt med Mindet, | Mens han selv i Drømmespindet | Afsked tog med Sorg og Savn. *PalM.I.275.* **2)** [2] (*især nedset.*) *At feie bort med Videnskabens Kost | Hvert Drømmespind, er mig en Ære just. *smst. VI.302. HGreensteen.Udv.Digte.(1898).102.* -**syn**, et. **1)** [1] *min gyldne Ring jeg byder | Den, som mit Drømmesyn udyder. *Winth.NDigt.37.* en Nats Drømmesyner, Drømmetoner kan gaa igen den vaagne Dag og i Taageform, Tonedis kalde paa Tanken. *JPJac.II.15.* **2)** [2] hans Sjæl . . havde tumlet sig i højtstående Drømmesyner. *Schand.TF.II.71.* *Det sker, hvad som et Drømmesyn har straalet for vor Tanke; | Til Sommer vajer Dannebrog igen paa Dybbøl Banke! *Pont.(FædreSange.168).* -**tanke**, en. (nu l. br.) *især (i flt.) om forvirrede, fantastiske forestillinger.* slå drømme tankerne af hovedet. *Moth.D163. VSO. jf. Hauch.SD.II.211.* -**tilstand**, en. **1)** [1] Timerne glede hurtigt forbi i denne halve Drømmetilstand.

*Hauch.II.318. Høfd.Psyk.*106. 2) [2] *Han vilde ham sin Drømmetilstand male.PalM. IV.398. ThomLa.F.42. -tro, en. 1) [1] tro paa drømmes betydning som varslor. Hans Drømmetro blev . . snart sat paa en streng Prøve.Ing.EF.VI.40. hos primitive folk er drømmetro meget almindelig | 2) [2] fantastisk tro ell. forestilling; indbildning. *Sover jeg og søger Roe, | Uroe lader som hun slumrer, | Men i Hast mit Sind optrømmer | Med phantastisk Drømme-Troe, | Saa jeg veed ei om jeg lever, | Eller jeg er gandske død.Kingo.483. || virkelighedsfjern, uklar tro ell. religion. *den Drømmetro, som de (o: de kristne) forkynde, | Løsner hvert Baand, der holder Staten sammen.Hauch.F.75. -tyder, en. [1] *Moth.D163. VSO. Kong Phraao . . pintes af ildevarslen Drømme . . Kongen sammenkaldte sine Drømmetydere og raadførte sig med dem.Goldschm.I.30. Stuck.FO. 116. -tydning, en. [1] *Moth.D163. VSO. Sal.²VI.459. -vandrer, en. [1] (sj.) d. s. s. -gænger. som Drømmevandrerens gaar sine farlige Veie . . og veed Intet derom.Mynst. Præd.II.384. jf. -vandrerinde (Ing.EM. II.156). -vandrerse (Oehl.Øen.(1824). III.211). -verden, en. *jeg (o: Alexander) for dig (o: Kalanus) antænder Livets Fakkell, | At den opklarer dig din Drømmeverden.PalM.TreD.51. MO. -væræk, et. [2.1] (nu l. br.) indbildning. vAph.(1764). *Sandt, det hvoraf sig Stakken trylle lader, | Er meendeels kun Drømmeværk og Tant.TBruun.ST.64. Nogle Tanker om Frihed og Liighed i en Stat ere kun Drømmeværk.VSO. MO.***

Drømpel, en. (ogs. Drympel. *Sal.III. 1068.XIV.533*). [drøm'b(ə)], 'drøm''] *ft. drømp(e)ler.* (fra nt. drümpel, ty. drømpel, dørtærskel, jf. MDL.84) 1) (dial.) dørtærskel. Feilb. 2) ↓ (nu l. br.) træstykke, som danner overkanten af en kanonport paa et orlogsskib af træ. *SøLex.(1808). Funch.MarO.II.29. Sal.²VI.460.*

Drøn, et. [drø'n; sj. drøn'] (dial., især jy.: *Dryn [dry'n] Skjoldb.B.27. jf. Feilb.). ft. d. s. (no. dial. dryn, isl. dryn, oldn. (kun i ssgr.) dryn-, got. drunjus, jf. ty. gedröhne; egl. vbs. til drøne) 1) larm (fremkaldt af tungt fald, slag ell. stød) med paafølgende stærk, dirrende genlyd; brag; bulder. *Moth. D158. Ved Taarnets Fald formærkede man et stærkt Drøn i Jorden.VSO. *Basuners Drøn gjør tyst | For ham, al Verdens Dommer.Grundtv.SS.III.301. et Drøn . . som om et Kistelaag faldt i.Blich.I.28. Drønnet af de Vogne, der vendte tilbage fra Ballet.Hauch.II.90. Hrz.D.II.117. Skudenes røde Glimt viste sig, lidt før Drønet kom rullende.Goldschm.V.307. *Stærke Drøn fra Nordhavsølge.Rich.I.172. han vaagnede ved et underjordisk Drøn, som fik Gulvet til at sitre.Bergs.FM.139. Rist. ER.125. *med Fødders Drøn mangfoldig | ind rykket raske Skarer.SophClauss.F.121.**

2) (landbr., dial.) langtrukken, dæmpet brølen, som kør giver fra sig, naar de kræver foder, tygger drøv ell. kælver. *Moth. D158. der lyder derinde fra (stalden) en Muslen af mange Dyr, der rejser sig, lange Dryn . . Rimmen og Spark af Hove.Skjoldb. B.27. sa.KH.71. Feilb.I.210. 3) ⚙️ fart, som et legeme.(oftest befordringsmiddel: vogn, skib oln.), der er i bevægelse, kan beholde uden ydre paavirkning i længere tid. der er meget Drøn i Fartøjet.Scheller.MarO. Sundhedstid.1918.6.*

Drønd-urt, en. se Drøndurt.

drøne, v. [drø'nə] (nu især dial. drønne [drønə]) MDL.86. Kværnd. — især jy. **dryn(n)e** [dry(ɔ)nə] *Moth.D158. Aakj.VF. 254. Bregend.HB.10. jf. Feilb.). -ede. vbs. -ing (s. d.), jf. Drøn. (ænyd. d. s. (i bet. 2 og 3), glde. dryniæ (Thott.2^o8.215^v), fsv. drōnia, brøle (om kvæg), ty. dröhnen; besl. m. I. Drøne, I. drøne) 1) give en stærk hul ell. dump lyd (se Drøn 1); brage (2); buldre (1). *Moth.D158. en Torden, som . . drøner saaledes, at den Hørende døves, og den Døve hører.Blich.(1846).VII.80: Gienlyden af den fjerne Torden drøner igiennem Dalen.Thiele.Breve.86. *et drønende Brag.Ploug.I.296. *Ej paa Skrømt for hans Sværd af Skeden; | tunge Slag drøned over Heden!Lemb.D.108. Saa drøner Sørgemarchens Toner gennem Rummet.Drachm.VIII.141. da de lagde til drøned en Salut paa 32 Skud.HPloug.CP.169. Da hun holdt inde (med at spille), drøned et mægtigt Bifald løs.Knud.Pouls.U.44. jf. (spg.): Snart er (kysset) smækkende, snart hvislende, snart klaskende, snart knaldende, snart drønende.Kierk.I.384. (skipperen) jumpede iland og satte Kursen med en gammel, skiden Sømandskeje . . Så drøned han ned (o: satte sig med larm) for Enden af et Langbord.Blaum.NymfernesBrønd.(1911). 156. (overf.): hvor vilde jeg ønske, at jeg med Drønen drønende Hammerslag kunde slaa denne Sætning fast.KvBl.¹⁹¹1913.1.sp.4. || (sj.) buldre løs m. vred, brøledende stemme (jf. bet. 2). *Een, og Ingen merel siger Kvindens hemmelige Lov (o: for hendes kærlighed). — "Mandens ligesaa", drøned han.Blich.IV.151. || (sj.) m. obj.: (soldaterne) drøner Fødderne haardt og truende i Stenbroen.Pol.²1/2.1920.10.sp.5. 2) (landbr., dial.) om kør: brøle langtrukket og undertrykt som tegn paa sult ell. for at blive malket osv. (jf. Drøn 2). kveget drynner efter før. *Moth.D158. Nøddet drønner.JBaden.Gram. 198. Kørnes Drønen, Faarehjordens "nendelige Brægen."Blich.III.290. Pont.DR.I. 36. *Koen dryner — hun vil paa Græs. Aakj.RS.79. jf. Junge.376. MDL.86. Feilb. I.210. Esp.422. Kværnd. || (m. overgang til bet. 3) om mennesker: H. gaar en Lyd fra sig, som naar et Hoved kræver Æde . . (hun) raabte i Udgangen til Køkkenet: "Faer drøner."Blich.(1905-07).II.239. (han sad) i sine egne Tanker, ytrede sig kun ufriwill-***

ligt med sin drynende Halslyd. *Pont.DR. I.42* (jf. *smst.38*: en Halslyd, der mindede om Køernes Drynen). **3** (nu kun dial.) tale paa en slæbende, utydelig maade; „drøve“ (jf. Drønert 1). *Moth.D158. Feilb. Esp. 422. 4* (nu kun dial.) opføre sig paa en dvask maade; drive (jf. Drønert 1). *Moth. D98*. Maaskesens det er Meningen, I vilde ligge her og dryne til Mell'maddavs! *Bregend.HB.10*. Husker du ikke, hvor længe han gik og dryned her i Fjor og ikke var til at blive skilt ved? *Aakj.FJ.12. jf. Feilb. 5* (dial.) tilføje et voldsomt slag (jf. Drønning, Drønert 2). Han drønnede ham en lige for Panden. *Kværnd. Drønert*, en. se Drønert. † **Drønning**, en. (ænyd. dryning, drønning (Kalk.I.392. 1^a.52), nt. drønning, følelse i lemmerne efter en stærk rydstelse; egl. vbs. til drøne) til drøne 5: rystelse som følge af et stærkt slag ell. stød. Drønningen af Pryglene . . lægger ofte Grunden til saadanne Uordener i disse ædle Deele, at Blodspytning og Svindsoet blive den seene, men visse Følge. *Tode.V.153. Leth.(1800). drønne*, v. se drøne. **Drønert**, en. ['drøn'erd] (ogs. *Drynnert. Levin. Drønert*, se *ndf.*). *ftt. -er.* (afsl. af drøne (3 og 4), jf. ænyd. drynner, sv. drönare, nt. drönert) 1) (dagl.) som skældsord: dorsk, sendrøgtig ell. uduelig person. *EnDagleiersBekjendelser.(1862).31. Naa, Mads — hvad staaer Du der og gaber efter? Kom og spænd fra, Din Drønert.Schand.TF.I.75. sa.UM. 267*. Han kom til at le . . Chefen blev vred: „Hvad griner din Drønert af.“ *Drachm.VT.175. *Du kaldte ham et Fæ, | en Drønert til at køre. | Han sad som gjort af Træ.Rørd.GD.406. Aakj.VF.56. HomoS.VD.22. Gravl.Herredet.(1919).77. 2* (fynsk) jf. drøne 5: svær stok; stav; knip-pel. *Kværnd.*

Drønt, en. se III. Drunt. **drønte**, v. se III. drunte.

Drøs, se Drys. **drøse**, v. -ede. vbs. jf. **Drøs**. (ænyd. d. s., no. drøsa, smøle, jf. nt. drusen, være doven, sløv; besl. m. (drøse) drysse, som sammenblandes m. drøse og nu næsten har fortrængt dette; jf. drevsle) 1) (nu kun dial.) d. s. drysse 2. *Baden.DaL. 92. Feilb. jf.:* *Ind under Kugleregnens Drøsen | I Kriigerdands. *Blich.D.II.52. 2*) overf. anv. af bet. 1. 2.) † d. s. drysse 3.1. Vi drøsedede afsted Fod for Fod (thi de schweitzerske Rideheste gaee meget betænksomt). *Bagges.DV.IX.352. 2.2*) (nu næppe br.) d. s. drysse 3.2. *Grundtv.PS.IV. 579.* || arbejde langsomt og sendrøgtigt; smøle. (der) bør præfereres en langsom og drøsende Bygningsmester, men hvis Bygning bliver ævlig staaende. *Holb.Hh.II. 294. SorøSaml.III.177. PEMüll.485.486. Drøse-pind*, en. [2] (nu især dial.) d. s. s. Drysepind. Hun gaar ud og ser hen ad Vejen; men . . han kommer ikke. „Aa, gid han dog var her, den Drøsepind.“ *SvGrundtv. FÆ.II.212. Gadeordb.² Feilb.IV.xxxiv.*

Drøseri, et. (nu næppe br.) vbs. til drøse 2.2: d. s. s. Drysseri. Lad dog det Drøseri fare. *VSO. MO. drøse*, v. se drysse.

I. Drøv, et. [drøu, drøu] *Høysg.AG.138. best. f. -et* ['drøu'et, 'drøu'et] uden *ftt.* (ænyd. drøft, dreff, glødt. drub, sv. dial. dröp, jf. fsv. drypia, tygge igen; egl. *smst.* af en partikkel id-, igen (svl. Igæld, Idvand, sv. idissla, tygge drøv, sv., no. dial. jorta, oldn. jórtra, oeng. edroclan, mht. ite-rucken) og et ord af sa. stamme som ræbe) 1) i forb. **tygge drøv**, om visse pattedyr af hovdyrenes orden: tygge det een gang tyggede, sunkne og oppglpede foder om igen. 1.) i egl. bet. alt det, som har Klove, og som har Klovene kløvede heelt igjennem, det, som tygger Drøv iblandt Dyrene, maae I.æde. *3Mos.11.3. Holb.JH.I.239. Schytte.IB.II. 332. den phlegmatiske Oxe tygger Drøv. Hauch.IV.205. JVJens.NH.186. 1.2*) overf., om mennesker. 1. (nu næppe br.) stamme ell. hakke i sin tale, hvorved man kommer til at gentage sine ord. *Moth.D161. VSO. MO. 2.* (i tanke, tale ell. skrift) stadig og uden udvikling beskæftige sig med de samme forestillinger; spekulere paa ell. dræfte noget unødvendigt længe og grundigt; ogs.: tage under nærmere overvejelse. *Lucopp.TB.A6r. (en) drikker endnu sin syvende Koppe Kaffe eller studerer i Aftenposten og tygger Drøv paa Faddere.Tode.ST.II.89. Dette Spørgsmaal har jeg selv meget alvorligt forelagt mig og tygget Drøv paa det giennem flere Maaneder uden at tage nogen Beslutning. Grundtv. Udv.VIII.211. gamle, forslidte Forestillinger, hvorpaa Menneskeslægten havde tygget Drøv i Aartusinder.Ing.EF. III.199. Heib.Pros.X.446. *Paa disse Tanker daglig Drøv han tygget.PalM.V.17. Schand.TF.II.64. „Hvad tygger I Drøv paa?“ — „Paa din Fremtidsberømtelse.“ *Bang.S.114. Det var nu vel værd at tage den med Ro og tygge en Smule Drøv paa de Beslutninger, der skulde tages. KnudRasm.G.315. (sj.) m. præp. med: *tygg saa ikke Drøv | Med mine Ord.DY.40. (sj.) i pass.: *I tusind Aar | Blev Drøv det (o: forfængeligheden) tygget.Kaalund. SD.20. 2) (især landbr.) det at tygge drøv. *Oxerne drejer de dugglagne Horn, | standser i Drøvet med opspærret Øje. *Aakj.RS.27. det var ved den Tid Kreaturerne rejste sig efter Eftermiddagens Drøv. AndNæ.PE.II.18. || gaa i drøv, vænne sig til drøvtygning igen om foraaet (efter staldfodring). Sal.V.521. 3) (nu kun dial.) det af kvæget til fornyet tygning oppglpede foder. *VSO. Feilb. 4*) (m. tilknytning til Drøbel) † svælget hos drøvtyggende dyr. *Moth.D161. Gram.Nucleus.1511. II. drøv*, adj. (dial. form for) I drøj (jf. III. dru samt *Kort.49* og 39). Saa kommer man til en Strække leeret Vei. Det gaer langsomt og drøvt. Hvert Øieblik frygter man, at Vøgen skal blive siddende fast. *Sibb.II.21. (jf. I. drøj 2).****

I. drøve, v. [drøvø] -*ede. vbs. -else* (s. d.). (*æda. d. s.* (*Harp.Kr.181*); *fra mnt. droven, jf. got. drobjan, forvirre, oeng. drefan, oprøre, gøre grumset, ty. trüben; grundbet.: gøre uklar, se bedrøve; foræld.*) **1)** *plage; gøre fortræd (jf. bedrøve 1).* *Eders Gridskhed drøver alle Lande, | Nedtramper Gode og ophøier Slette. *CK Molb. Dante.I.117. 2) voidte sorg; gøre bedrøvet; bedrøve* (2). *Moth.D153. VSO.* **10** *Kun stakket skal du end din Miølnær bære, | Det drøver mig. *Oehl.NG.303. || (jf. bedrøve 2.2) i pass.: Over dette Raab drøvedes alle Høvdingerne. Jørg.RH.78. || part. drøvet som adj.: bedrøvet* (1). fjærn min drøvede Dronning . . Taarer spærrer hendes Øjnes Sluser. *NMøll.Shak.33.*

II. drøve, v. [drøue, 'drøue] -*ede.* (*af I. Drøv; jf. bornh. dräwa (Esp.53); dial. tygge drøv. Kværnd. Hjorten kom fra Borgmose . . hvor den havde siddet og drøvet hele Dagen. Fleuron.RK.183. || (sj.) part. drøvet brugt som adj., om dyrs stemme: uklar; grødet. (ræven) gøede ikke højt og skarpt, men grovt og drøvet, Tonen var uren og grødet.smst.95. en drøvet Bas.smst.197.*

Drøvelig, en. se Drøbel.

drøvelig, adj. ['drøvøli] (*glda. d. s.; fra mnt. drovelik; jf. bedrøvelig; nu kun foræld. ell. spøg.*) *som volder sorg ell. bedrøvelse; bedrøvelig* (1). *Moth.D153. *Men drøvelig var Glæden, thi Ydun var der ei, | Og alle Diser sørged. Oehl.NG.172. jeg (vil) ikke gøre din drøvelige Een-* **30** *somhed endnu bedrøveligere, med drøvelige Betragtninger.sa.Øen.(1824).III.328. *et drøveligt Bud ham at bringe. Wilst.II. II.106. *At se de vilde Fugle . . | drøveligt Syn for Fangen, | som vingestæket smægter. Drachm.VS.87. Gildet tager saa drøvelig en Udgang.EBrand.(Udeog Hjemme.1/21879.100.sp.1). CEw.SH.14. Nu gaar Dansen . . til den tunge, drøvelige Tone . . det er Visen om Buris og liden Kirsten.LBruun.SK.11. som adv.: *den flam-* **40** *mendende Aand er Himlen god, | ikke den drøveligt svage.Brandes.XII.357. *hvor drøveligt I synger.Drachm.M.208. Pol.1/s 1907.3. || ynkelig (jf. bedrøvelig 3). nu er Hæren (?: brandestærnerne) smæltet sammen til et drøveligt Tog.MJepsen. Grundtvigell.Brandes?(1904).60. Han saa paa Nilavs — der havde trukket Ansigtet drøveligt langt — og sukkede.Gravl.N.52.*

-hed, en. (*glda. d. s.; nu sj.*) Vin og andre Drikke, der tog Kedsomheden bort for en Tid og førte Tankerne væk fra . . al den florerende Drøvelighed. *Drachm.HI.123.*

Drøvelse, en. ['drøvølse] *ft. (l. br.) -r.* (*æda. drøuælsæ (Harp.Kr.54), dryuæls (smst.191), jf. mnt. drovenisse, ty. trübnis; sml. Bedrøvelse; foræld.) bedrøvet sindstil-* **60** *stand; sorg. Herren (har) giort Judæ daatter megen drøvelse (1871: Sorg) og bedrøvelse.Begr.2.5(Chr.VI). *Du smukke*

Bedragere, heldige Skalk, | Som skuffer saa ofte i Drøvelsens Kalk. *Kingo.254. hiin ældre (fortælling) er skrevet i en Drøvelsers Tid.Rahb.EI.345. *Se til enhver | Med Drøvelse ompændt, | Som dybt nedbøjet skal indtræde her.Grundtv.SS.III.5. HFEw. KT.I.280. Breum.FS.90. || (spøg. ell. iron.) den unge, verdenslystne Kavaleer (tyede) i sin Drøvelse . . til Skeels alderstegne Besidderinde.Blich.IV.46. jeg seer, at ogsaa Ane vender mig Ryggen . . ak — med Drøvelse maa jeg tilstaae, jeg fandt ikke een Retfærdig i Sodoma.Oversk.I.261.*

drøvse, v. se drevelse.

drøvtygge, v. *vbs. -ning* (s. d.), *jf. -tyggeri. især i præc. part. og som vbs. 1)* [I.1.] (*l. br.*) *vAph.(1759). Raff.(1784).369. *hvi græsser ei Hjorden? | Langt er til Kveld, | Det veed I vel, | Drøvtyggen er ei i sin Orden.Grundtv.SS.II.62. *To røde Køer dybt i Græs | Drøvtyggende og trinde laae.Winth.V.198. jf. bet. 2: (det er) menneskeligt at reproducere Tanker; thi kun en Guddom er altid skabende. Men-* **20** *nesket maa i Tankernes Rige regnes for et drøvtyggende Dyr.PMøll.II.389. 2) [I.1.2] (overf.) Grundtv.SS.V.93. *drøvtyg ikke hvert mit Ord.Hrz.VI.291. denne fæde Eftersnakken, denne svulstige Drøvtyggen af Andres originale Ideer.Winth.IX.99. (han) hensank . . i sine drøvtyggende Betragtninger.CBernh.VI.14. (jeg) drøvtygger et Ord af Scheffel, jeg husker.Jørg.RB.71.*

-tygger, en. 1) [I.1.] (*især zool.*) *dyr, som tygger drøv. BMøll.DyL.I.201. 2) [I.1.2] (overf.; nu næppe br.) person, som stammer og hakker i sin tale. Hvo kan udstaae at høre længe paa den Drøvtygger.VSO. -tyggeri, et. vbs. til drøvtygge, især til bet. 2: aandeligt Drøvtyggerie.Rahb.Tilsk. 1797.697. En indtrængende Beskiæftigelse med Tingene, der kan blive til et vist Drøvtyggeri.Sibb.(MO.). -tygning, en. vbs. til drøvtygge (1); om dyr: LandmB. II.80. BMøll.DyL.I.204. || (med.) sygelig-* **40** *hed hos visse mennesker, som bestaar i, at den en gang tyggede og sunkne føde gylpes op for atter at tygges. Sal.XV.274.*

I. du, pron. [du] *Høysg.AG.23. (efter verb-* **50** *balformer paa -s ell. -t undertiden (-tu): er der noget forset derved, saa estu selv skyld deri.JRPaukk.SB.86. Det løystu. Kom Grønneg.III.251. nu kun dial. i udtr. som frystu, fryser du (Falster), se ogs. Kort.166). || afhængighedsform dig [dai] (højtid., nu l. br.: [diq] jf.: (det vilde) lyde ilde og negl-* **60** *ligent, om nogen paa en Prædike-stølv vilde sige . . de, mej, se, for dig, mig, sig.Høysg. AG.106). undertiden (i barnespr. ell. kælen-* **60** *de) brugt som nom.: *Stakkels lille Dig" — havde G. saa sagt.EErichs.S.227. jf. ogs. Feib. Mikkels.Ordf.238. efter det (ell. der) bruges nu altid dig, tidligere ogs. du (jf. smst.237f.243): hør du vanartige Kielling! var det ogsaa du, som siden forskrækkede mig?Hob.UHH.IV.10. || ft. I (s. d.); se ogs.*

din (og dus, dutte). (æda. thu, oldn. þú, eng. thou, ty. du, got. þu, lat. tu, gr. sy, ty || akk. æda. thic, oldn. þik, ty. dich, got. þuk; jf. gr. sé-ge)

anden persons personlige pron.

1) som tiltaleord || du var opr. det eneste brugelige pron. over for en enkelt; senere indførtes brug af flt. ell. 3. persons personlige pron. (ent. ell. flt.) ell. anvendelse af tiller som høftigere form (se De, han, hun, I); du er endnu (i enkelte tilfælde ved siden af I) eneraadende i ophøjet sprog (fx. bibl.; se ndf., især u. bet. 1.s); de vigtigste anv. af ordet i tiltale er flg.: 1.) brugt ml. personer, der er forbundne ved nært (venligt og fortroligt) forhold, samhörighed, ligestilling olgn. || ml. nærbeslægtede, ægtefæller, venner, bekendte olgn. min allerkieriste Mand, hvorledes kand du tale, naar du est død? *Hob. Jep.V.1.* „jeg staaer og tænker paa en Ting, hvorføre vi, som ere Fettere, skal sige i til hinanden.“ — „Det er sant nok, lad os da, som Brødre her efter sige du til hinanden.“ *sa.11J.III.6.* *Forbandet den Major! hvis Buxer gik i tu; | Dog nei utroer Johan, forbandet være du! *Wess.4.* *Du, som for din og min Plaseer, | Og hidindtil for intet meer, | Hos mig har sovet! *smst.257.* *Saa est du nu da skriinlagt, Hakon Jarl! *Oehl.HJ.154.* Vi kan ogsaa skyde — Jens, Peer, og Du og Du! rid op til Byen . . og hent os Geværer. *Blich.I.XXXVI.* den Omstændighed, at Charles aldrig sagde du, men bestandig De til mig, henpegede . . paa det uhyre Svælg, der adskilte os. *Hauch.IV.324.* Hvad Fanden skal det betyde, at du siger De til din gamle Dusbroder? *Gylb.KV.21.* *Hvad! raaber Gartneren: hvad maa jeg høre! | Er ei du (o: Alma) kommen længer frem endnu? | Du siger De (o: til Adam), hvor Du skal sige Du, | Sligt skurrer slemt i Amors fine Øre. *Pal.M.IV.277.* *Husker du i Høst, da vi hjemad fra Marken gik? *Ploug.I.173.* „Nu tager jeg Dem under Armen!“ — „Værsgod!“ — „Gud i Himlen, lille Pige, hvor jeg har savnet Dig!“ *Wied.Da.293.* „Har Du det godt nu?“ mumlede hun, mens hun klappe ham, — „har Du det godt, lille Du?“ *SvLa.(Klare.Druer.89).* du og dine, se din 1.s. tidl. ikke alm. i børns tiltale til forældre ell. voksne slægtninge, jf.: Er du gal Tøs! siger du Du til din Morbroder! *Rahb.Pros.F.II.11.* Det fortrolige Du kom vel ikke paa Børnens Læber, men det fremmede De ikke heller; man hjalp sig uvilkaarlig med Gjentagelse af det kjære Fader- og Moder-Navn. *Ing.Levnet.I.15.* han holdt heller ikke af at Børn sagde Du til deres Forældre. *Hauch.MfB.201.* *sml.Esp.54.* || brugt ml. ligestillede, som ikke i forvejen kender hinanden (e. alm. fx. blandt børn, menige soldater, arbejdere, (mandtlige) højskoleelever; kan ogs. høres blandt landalmuen, hvor brugen dog nu taber sig mere og mere). God Dag Landsmand! er du fra denne Bye?

Hob.Ul.V.2. *Ing.KE.I.195.* „Er Jomfruen . . saa fin paa det, at hun siger De til Folk (o: til en anden tjenestepige)“ . . „Naar De — Du er fra Landet?“ *Schand.SF.208.* Æddu tosse Drenge! Du staaer nu og vælter Rakvirkel (o: røkværket)! *Fritz.Jürg.nr.52.* *JVJens.NH.188.* || i henvendelser, der kun tilsyneladende er rettede til en enkelt person (jf. ogs. bet. 1.s slutn.). Mand skulde tænke, her boede en hob riige Folk i denne Bye, thi gaar du (o: „man“) paa Gaden, saa kand du ej komme frem for Heste, Vogne og spragledede Laqvejer. *Hob.11J.I.1.* *Siden ser du ham smøge | . . Cigaretten. *JVJens.Di.31.* især i forfatterens (fortrolige ell. højtidelige) henvendelse til læseren: *De fæle Marekattes Rænger | Er større, end du muelig tænker. *Abc.12.* Læser! le ikke! din Latter er ubarmhjertig, syndig — men Du — ømme Lærshjindel! græd! *Blich.II.216.* *Du, som har Sorg i Sinde, | Gak ud i Mark og Lund. *Winth.HF.210.* I China veed Du jo nok er Keiseren en Chinese. *HCand.V.282.* *Min Læser! hvis du nogen-sinde var | En Skoledreng. *PaM.IV.62.* *Har du faret vild i dunkle Skove? | Kender du Pan? *JPJac.I.329.* || i tiltale til den talende selv (i monologer osv.). Tving din Natur Jeppe, er det icke en Skam, at du skulle styrte dig i Ulykke for et lumpen Glas Brendeviin! *Hob.Jep.I.5.* *Min Trine trøløs! hvilke Helvedpiner! | Du mest usalige blandt Byens Drenge! *PMøll.I.115.* *Fat dig ogsaa du, Uforsonlige! | Vil du aldrig glemme, at man lovede dig Evigheden? *JVJens.Di.69.* *Zeppelin.Fu.121.* 1.2) brugt af den ældre ell. højerestillede || over for børn ell. ganske unge. *Høedt.LG.5.* hvad bringer Dig (o: en dreng, som skal optages i en skole) til at smile? Der er aldeles ikke noget Forlystende ved Mathematik. *Fritz.Jürg.nr.59.* *Ja, der er saagar endnu | Dem, der siger: „Du“! (o: til en næsten fjorten-aarig pige). *Begh.150.* *Viser.(1892).48.* || (foræld.) brugt af kongen over for (alle) undersaatter. (*Chr.VIII*) vendte sig nu til Skau med Spørgsmaalet: „Er det dig, der talte paa Skamlingsbanke?“ *Rosendal.D.I.201.* *spec. i skriftlig ordre til embedsmænd: Blich.III.662.* Vi Frederik den Syvende, Konge til Danmark etc. . . Finantsministeren har allerunderdanigst foredraget Os, hvorledes Du (o: generalguvernøren over de vestindiske øer) . . har fundet Dig foranlediget til provisorisk at anordne (osv.). *Reskr.4.1849.* Vi ville herved have Dig (*Reskr.Nr.162*²⁴/_e 1910: Dem) som vor Konseilspræsident bemyndiget til i Vort Navn at erklære (rigsdagen) for aabnet. *Reskr.Nr.332*⁹⁰/_e 1909. || (nu l.br.) over for (voksente) tyende, uunderordnede olgn. Dommeren: „Hør unge Karl! tilstaaer du, at du est skyldig udi den Sag, som du est arresteret for?“ *Hob.Hex.V.1.* *Du Slagter, som har yppet Trætten, | To Mark erlægges her i Retten. *Wess.82.* *Karker: . . „Herr Jarl! vil I | Nu spise

lidt? I har jo Intet nydt | Den hele Nat og Dag.“ Hakon: „Jeg er ei hungrig. | Spiis du!“ *Oehl.HJ.141.* „jeg har vist havt onde Fortalere hos naadig Herren. Jeg skal med Guds Hjælp tjene Dem ærlig og tro!“ Da lo han allernaadigst og sagde: „Du est et stort Fjog!“ *Blich.I.39.* Onkel (*sagde*): „Hansen, Du er nu ude af min Tjeneste. Jeg har kun een Forretning, som Du endnu maa besørge.“ „Gjerne, Husbond!“ *Goldschm.II.58.* „Troer du kanskee, at du har Lov til at spolere vores Plaseer, fordi du har lavet en Smule Mesterstykke, som en Vajsenhuusdrenng kan gjøre dig efter?“ — „Nej hør, Mester! det er sgu Løgn i Mesters Hals.“ *Hostr.G. 105.* Hans (o: *Schandorphs faders*) Liberalisme var „borgerlig“ i Ordets snævrere Forstand. Bønder kunde han ikke lide; han sagde Du til dem, saa længe det paa nogen Maade lod sig gjøre. *Schand.O.I.3.* „Tag Dem i Agt, naadige Herre, tænk om nogen saa os!“ — „Elsker du mig ikke?“ — „Det véd De nok, jeg gør.“ *EBrand. SmaasKuespil.(1898).63.* Hans Kappe havde en lang Rift i det ene Ærme, som han og Oppasseren diskuterede. „Altsaa“, sagde (*officeren*) til ham, „Du har ikke syet den sammen, og Du syr den sammen!“ *Rist.ER. 81.* *over for straffefanger (1907 aftøst af De, jf. OrdbS.).* Du (o: *en tugthusfange*) har opført Dig godt. Du kan endnu gaa ud til Livet og blive et nyttigt Medlem af Samfundet. Jeg (o: *fængselsinspektøren*) har ikke villet undlade at anbefale din Families Ansøgning om Benaadning. Den er bevilliget. De er fril. *Muusm.Raadhuskælderen.(1904).82.* || *over for dyr.* *Stork! Stork! Langeben! | Hvor var du saa længe? *Ing.RSE.VIII.70.* *Du brune Hjort ved Træets Rod, | Du Skovens raske Springer! *CKMolb.SD.338(jf. bet. 1.3).* Du er mig et Fosterstadium, sagde jeg til Strudsen. *JV Jens.M.I.34. 1.3)* brugt som det alm. tiltaleord i høj stil (*i poesi, bibelen osv.*). || i tiltale til gud. Vor Fader, du som er i Himlens! *Matth.6.9. Ps.28.1.* *Du Herre Christ | min Frelser est. *Salm.Hj.106.1.* *Hvad er jeg, som vover dig at nævne, | Dig, uævnelige store Du? *Bagges.SV.11.* *Bliv hos os, naar Dagen holder, | Du kjære Fader og Gud! *Ing.RSE.VII.246.* *Herre, véd du, hvad du gjorde, | Da du Tove fra mig tog? *JF Jac.I.320.* om udraab som: du gode gud, du milde (gud), du store kineser *olgn., se Gud, mild, Kineser osv.* || (*kirk.*) i ritualer *olgn.* Saa tilspørger jeg dig. .: Vil du have N.N. som hos dig staar, til din Ægtehustru? *Alterbog.460.* Jordspaakastelse. Af Jord er du kommen! Til Jord skal du blive! Af Jorden skal du igen opstaa. *smst. 470.* || (*især poet.*) i højtidelig henvendelse ell. tiltale til en personifikation, en tænkt ell. fraværende person *olgn.* af dig (o: *Bethlehem*) skal udgaae mig En til at være Hersker over Israel. *Mich.5.1.* Studenstrup hy-

ler og græder: „Aa du bedrøvede 11te Junii.“ *Holb.II.V.11.* *Du deylig Rosen-Knop! | Lad mig dig ret betragte. *Stub.64.* *Du Danskes Vei til Roes og Magt. *Ew.(1914).III.188.* *Du Elskov er mit Liv, Du Dyd min Kiale-Degge! *Wess.32.* *Du ædle Middelmaadighed! | Stig fra Din høie Zone ned. *Oehl.SH.42.* *Min Flugl jeg ej vil miste, | før flyde du mit Blod! *sa. Digte.(1803). 45.* Hvi staaer Du saa eensom, o Birke-træ! | Paa Heden i Vinter og Vind? *Hauch.SD.I.88.* *Brat af Slaget rammet. . | Ligger brudt og lammet | Du, vor gamle Mo'er (o: *Danmark*). *PalM.VIII.158.* *Gud signe Dig, du ædelige Brændevin! *Drachm.XII. 330.* *Christofer Columbus. . | Du gav os Jorden igen. *JVJens.Di.23.* || i *leveregler, ordspr. olgn.* Du skal ikke ihjelslaae. *5Mos. 5.17.* Du Lade! gak til Myren, see dens Veie, og bliv viis. *Ords.6.6.* Er du krum, er du lam: har du Penge, gaar du fram. *Mau.7362.* Søg ikke paa utilberlig Maade at hæve Dig over Dine Jevninge; thi da vil Ondskab og Avind finde Dig magtesløs i Kampen. *FritzJürg.nr.61. 1.4)* som *udtr. for ringeagt, bevidst uhøflighed, paa-trængende fortrolighed.* *jeg brister fast | Af Harmen. Bi du mig, min lille Sultan. *Oehl.A.184. PMöll.I.380.* naar han blev varm eller hidsig, tiltalte (*han*) alle Folk med Du. *Hzr.FN.23. sa. Breve.2.* „Er vi ikke Forbrydere allesammen. Hva' Du?“ henvendte han sig til den uniformerede Betjent. „Fornærmer De Politiet?“ sagde denne og rejste sig. *JakKnu.LU.10. KLars. DM.9.* Aa, gid Du (o: *principalen, der lige har forladt lokalet*) kom paa Ladegaarden, dit Afskum! Saa slap vi da ud af denne Slavefabrik. *SvLa.PV.29.* Du kunde vel se dig for! — raabte den unge Fyr (o: *en cyklist*) efter ham (o: *en ældre herre, som er blevet paakørt*) — dit Skvadderhovede! — Gaar og sover. *Thuborg.F.9.* || ofte (*brugt nedset. ell. kælende*) i forb. m. et skældsord ell. dadlende *udtr.* (nu bruges i saadanne *udtr.* oftest din, se din 2). Du Skurk! Du Gavyv. *Blich.IV.341.* *gjør Din Pligt, Du Slyngel! *Hauch.DV.II.59.* „Du lille Stakkel!“ sagde den gamle Digter. *HCAnd.V.54.* *der er Syn for Sagen, | Du Løgner, du! *PalM.TreD.334.* kom herhen, du lille gavyv |

2) i enkelte faste forb. 2.1) sige du til en (*i egl. bet. se ovf.; overf.:*) være paa fortrolig fod med (*jf. ogs. Feilb.*) *Mit andet Jeg, til hvem jeg Du kan sige, | Forskjellig fra mig selv, og dog min Lige. *PalM. VII.195.* (*kællerne*) er mere moderne mennesker (*end germanerne*), vilde vi sige. Man behøver ikke lang tids samkvem med dem for at føle sig fristet til at sige du. *Grønb.LN.13. jf.:* jeg (o: *en passager i en flyvemaskine*) faar. . Tid til et Kig ned over Tivoli, et Nika. . til den kære Raadhusplads — Raadhustaarnets Spir vilde jeg have sagt du til, men det ligger mig dog

for langt nedel *Pol.*¹³/*1919.10.sp.1.* (*dagl.*) behandle en ting uden ængstelig omhu: det er rart at have noget tøj, man kan sige du til! *D&H. 2.2* (nu l. br.) være (blive) du og du d. s. s. være (blive) dus, staa (komme) paa fortrolig fod med en. * (*digteren er*) Med høie Guder Du og Du. *Bagges. III.131.* en Mand (*der er*) Du og Du med en Hertug. *Bagges. (A)Baggesen. Baggesens Biographie. IV. (1856). 72.* * hvor det før var Du og Du, | 10 Der kaldte de mig Herre. *Winth. I.80.* * Løftet til Begejstrings Rige | og med Guder Du og Du. *Kaalund. 88.* * Tag mod min Haand og mod det Du — | der hvor min Aand dig hilser nu, | der er vi Du og Du. *Vilh. And. N.125.* (*overf.:*) nu, da Christendom og Fornuft ere blevene Du og Du. *Kiærk. IX.190. smst. XIII.548.*

3) (*sj.*) som subst., om person (lighed), til hvem man staaer i et fortroligt, nært forhold. 20 * Men hvor var Adam lykkelig! thi fundet | Han havde jo sit Jegs det sande Du: | Den Sjæl, hvori først Hvile fandt hans Hu, | Den Broderaad, mod hvem han havde stundet! *PalM. IV.126.*

II. du ell. due, v. [du:] præs. du(e) [du:r, l. br. 'du:ər] dūr. *Høysg. AG.10. præt. -ede* ['duəðə, 'du:ðe]; *part. -et* ['du:d, 'du:əf]. (*æda. dughæ, oldn. duga; jf. ty. taugen, got. (præs.) daug; best. m. Dyd, dygtig, døje, jf. duelig, Døgenigt*) være brugbar, nyttig, tjenlig, værdifuld olgn. (*oftest m. nægtelse.*) den (jord), som bær torne og tidslar, duer intet (1819: er ubrugbar). *Hebr. 6.8 (Chr. VI).* „En god Kiødsuppe.“ — „Duer ikke, Madame, for syge Folk, Kiød er hidsig og føder Sygdom.“ *Holb. Bars. III.6.* De Krøller, hun slog paa Næsen, viser, at Brevet ikke duer for en Pibe Tobak. *sa. Vgs. (1731). II.11.* Denne Mad duer at spise. *Høysg. S.234.* * Qvinder due ei ved Drik. *Rahb. Poet. F. I.76.* Det som duer noget, beholder han selv. *VSO.* Maa jeg saa bede om en anden Løgn, thi denne her duede ikke. *Heib. Poet. II.67.* Hun duede ikke! *HC And. (eventyrtitel. 1853).* jeg tror, jeg .. kunde udrette Noget, der duede. *Schand. TF. II.182.* Hvad ligefrem er skrevet for Verden, det vil som Kunstværk neppe du. *Brandes. XII.28.* Alt hvad der duede i København sad i Stolestaderne for at kritisere Damernes straalende Toiletter. *Leop. B.332.* * jeg, som man haabede blev noget dygtigt, | jeg blev af dem, der slet ikke duer. *Borup. LN.117.* prisen er ikke for høj, hvis det er noget, som virkeligt dur | jf. †: mand har derforuden i disse Dage seet adskillige andre Tegn, som duer ikke meget (o: ikke lover noget godt), iblandt andet en gloende Drage over Roskild. *Holb. Bars. II.8.* talem.: ikke du for en bønne, se Bønne 1.2. uden mad og drikke duer helten ikke, se I. Drikke. || *m. præp. til: være anvendelig til; kunne bruges til; om mennesker: være i stand til; være dygtig til.* om Saltet mister

sin Kraft, hvormed skal det saltes? Det duer til intet Andet, end at kastes ud. *Matth. 5.13.* Hvad er et Menneske? og hvortil duer han? *Sir. 18.9.* „naar en blir overtøvet af Vrede, skal hand tælle til tyve.“ — „Det kunde icke hielppe mig, om jeg taalte til hundrede.“ — „Ja saa duer I icke til andet end til at være Subaltern.“ *Holb. Kandst. II.2.* Den duer ikke i en Videnskab, der ikke ræt har lært den; og den duer ikke til en Videnskab, som ey har Hoved til at lære den. *Høysg. S.322.* * Nu, hvis til Hjælp jeg duer, | Som Du siger, Du troer, | Saa tal. *Winth. HF.150.* skulde jeg icke due til mit Embede? *HC And. V.113.* * „Min Torsten!“ raabte hun, | Til Sømandsviv ei duer En, som er hjerte-klemt.“ *Aarestr. 21. AaHermann. S.17.* poppeltræ dur ikke til møbler, da det er alt for blødt | han dur ikke til at spille kort | ofte i udtr. som: Espen! du est en gammel Skielm, lad nu see, hvad du duer til (o: vis din Dygtighed). *Holb. Jean. II.2.* * Vi ham vise vil, | Hvad Flaaden duer til! *ARecke. 4. Mau. I.142.* || † duende brugt som *adj.* (*jf. oldn. dugandi*): som duer til noget. *Moth. D169.* Det Forslag er aldeles intet duende. *VSO.*

Dualisme, en. [dua'lismə] (*sj. Dualismus. AWHauch. (1799). 10.*) *ftt. -r.* (*fra ny-lat. dualismus, af duo, to; jf. senlat. dualis, som hører til to; især filos. og teol.*) det forhold, at noget bestaar af ell. rummer to forsk. egenskaber, principper osv., som ikke kan danne en enhed; tvehed; dobbelthed. Skabelsesforholdet sætter en Dualisme mellem Himmel og Jord; Gud og Verden ere tvende forskellige Existenser, ikke blot tvende Sider af det Samme. *Mart. Dogm. 21.* Tilværelsen er en Dualisme, en længe ført og endnu ikke afgjort Kamp mellem to Verdener: Lysets og Mørkets. *Jørg. Liv. III.110.* Mellem Kierkegaard og Paludan-Müller er den Lighed, at .. Dualismen, Deltheden i deres Væsen, hos begge fremkommer af samme Modsætning: mellem Dialektik og Disciplin. *Vilh. And. PMü. II.229.* || *spec. (fagl., fx. filos., fys.): teori ell. lære, som hævder to modsatte principper, som icke antages at kunne gaa op i en højere enhed (mods. Monisme).* *AWHauch. (1799). 10. Höffd. FH. 2 I.5.* mistvivler man om at kunne komme ud over Modsætningen mellem Bevidstheden og Naturen, faar man Dualisme. *Sal. VI.532.*

dubbe, v. se V. duppe.

Dublant, en. [du'blan'd] *ftt. -er.* (*af fr. doublant, præs. part. til doubler, se dublere; teat.) til dublere 5: person, som udfører ell. indstuderer en andens rolle ell. parti.* * et Stykke med Doublanter | Gaaer gemeenlig noget slet. *Heib. Poet. IX. 412.* Operasanger N. N. indstuderer som Dublant Lotharios Parti i Mignon og vil komme til at syngte det nogle Gange. *Pol.*

¹⁴/₀1920.9.sp.1. **Dublé**, en. [du'ble] *ftt.* **dublerer** [du'ble'ør] (*fra fr. doublé*) **1**) (jæg.) til dublere **3**: det at skyde to stykker vildt ved at affyre begge jagtgeværets løb hurtigt efter hinanden. *Sal.²VI.464.* jeg havde en smuk dublé; en hare og en ræv **2**) (*billard.*) til dublere **4**: stød, hvorved man dublerer en bal. *Goldschm.VIII.167. Billardb.26.jf.13.* **3**) ♣ metal, der er overtrukket med et tyndt lag af et andet, mere værdifuldt metal (især guld; *jf. Plet.*) *Meyer. jf. Gulddublé. Pol.²¹/₀1919.4.sp.6.* **duble**, v. ['duble] **-ede.** (*ænyd. d. s. (Kalk.I.367.V.178); fra fr. doubler (og eng. double); jf. II. doble*) fordoble. der ved doubles da Besværligheden i Gerners Regel. *Høysg.1Pr.8.* Om Vocaler og Consonanter at double. *smst.4.* || nu kun ♠ om melding i bridge: *d. s. s. II. doble 1 slutn.* **dublere**, v. [du'ble'rø] († **doblere.** *Moth.D84. Holb.MTkr.417.* — † **duplere.** *HandelsO. (1807).60.* **-ede. vbs. -ing.** (*ænyd. d. s. (Kalk.V.178); fra ty. dublieren, fr. doubler; besl. med dobbelt*) **1**) fordoble. **1.1**) i al atm. naar man doublerer dette Tall, bliver det til 4976. *Holb.J.H.II.531. HandelsO. (1807).60.* *Meyer. nu især ♠ om melding i bridge: d. s. s. II. doble 1 (og duple) slutn.; vist kun som vbs.: PLevin. (BerlTid.²⁹/₁1920.M.Till.2.sp.4).* **1.2**) (W ell. *fa gl.*) forsyne med (ell. udgøre) et modstykke (noget af samme ell. lign. art) til noget, saa at det findes i to (mere ell. mindre ens) eksemplarer. man haver saa forelsket sig udi disse Riim, at de omsider ere blevne doublerede og triplerede udi hvert Vers. *Holb.MTkr.417.* Alle Monosyllaba .. som har een Ende-Consonant efter sig, doublerer samme Consonant, naar Artikkelten en eller et kommer der til. *ThClitau. (Lærde Tidender.1741.649).* det Thorvaldsenske Museum, som Nationalgalleriet naturligtvis ikke skulde doublerer, men supplere. *Fædrel.1846.sp.609.* I Stedet for at have sin maleriske Ævne doubleret med en digterisk, havde (*Eckersberg*) den doubleret med en videnskabelig Ævne. *EHannover.E.212.* (*jærnb.*.) Alle Hovedtogene var doubleret. *Pol.²⁵/₁1918.6.sp.2. 1.3*) (*fa gl.*) sno ell. spinde to garn sammen til en traad; tvind. *e. EHannover. (Såjyll.353).* *jf.:* (bomulden forlader maskinerne) som Vatbaand, af hvilke flere lægges sammen, doubleres og strækkes. *Hage.⁴901. 1.4*) (*fa gl.*) overtrække (et stof, en flade) med et lag ell. dække af et andet stof (*jf. Dublé 3*). bogbindet er paa den indvendige side doubleret med silkestof; gulddaasen er indvendigt doubleret med skildpadde **1.5**) (*sj.*) ✕ om et bagved værende led (enkeltmand, gelede, afdeling): slutte op i de(t) foran værende lede mellemrum (til forstærkning); inddublere. Nu formerer de (o: fjendens tropper) sig. De løber op. Gud hjælpe mig: De doublerer. *Bønnelycke. Sp.37. 2*) om handlinger, hvorved noget bliver synligt, tilgængeligt osv. *fra to sider. 2.1*) † sejle rundt om (et forbjerg olgn.). (at)

doblere det yderste Forbjerg af Africa. *Holb.Ep.V.55. 2.2*) (*foræld.*) † bringe (et skib) under dobbelt iid. *Harboe.MarO.91. Sal.V.525. jf.:* Ingen maae, hvor han doublerede sig paa Siden af et andet Skib, skyde over det andet Skib. *SøkrigsA. (1752). §764. 2.3*) (*foræld.*) † betjene (alle) kanonerne paa begge sider af et fartøj. *Harboe. MarO.91. Sal.V.525. Scheller.MarO.211. 3*) (*jæg.*) affyre hvert af et jagtgeværs to løb mod sit stykke vildt i hurtigt rækkefølge efter hinanden (*jf. Dublé 1*). *jf. Baud.OI.98. 4*) (*billard.*) gøre en bal, efter at den først har stød mod banden. *Spillebog. (1786).185. Schand.UM.61. Sal.³III.221. 5*) (*teat.*) udføre en rolle (et parti), som sædvanlig spilles (synges, danses) af en anden; ogs.: lade en rolle indstudere af to samtidig. Inden jeg brak mit Ben, havde Bournonville — sagt til mig — at jeg en Gang skulde komme til at doublerer H. — i den Tarantel — i „Napoli“. *Schand.BS.280.* En tragisk Skuespiller bliver syg umiddelbart førend Sørgespillet Begyndelse. (*komikeren*) siger, at han kan dubblere Rollen. *Drachm.T.41. Frk. J.s Roller . . skulde doubleres, saa Stykker kunde opføres, ogsaa naar hun vægrede sig ved at optræde. Brandes. Goe.II.130. Dublet, en. [du'blæd] († **Doblet.** *Moth.D84. Holb.Ep.IV.493.*) *ftt. -ter.* (*af fr. doublet; besl. m. dobbelt*) **1**) om hvad der haves eller forekommer i to (mere ell. mindre) ens eksemplarer. Argumentum (o: i et skuespil) er simpelt nden Dobbletter af Elskov og Frierier. *Holb.Ep.IV.493.* Det er Jesu eget Liv og Virken, der tillige giver os Billedet af Gud. Det er vel ikke som en simpel Dublet, men snarere som den skjulte Baggrund herfor, som overalt forudsættes. *Krarup.L.253. især om dobbelt eksemplarer i en samling:* Han har mange Dubletter blant sine . . Mønter. *VSO.* det kongelige bibliothek (*havde her*) sit oplag af dubletter. *ADJørg.IV.337.* frimærkesamlere kan tilbytte sig andre mærker imod deres dubletter | || (*sprog.*) om ord, som opr. er identiske, men som har faaet indbyrdes afvigende form (fx. apotek — butik, kone — kvinde). *VilhAnd. (Festskr. VilhThoms.307). KNyrop. (Tilsk.1919.I.333). 2) † (*i terningspil:*) om det forhold, at begge terninger viser samme antal øjne (*jf. I. Dobbel*). *Moth.D84. Spillebog. (1786).208. VSO.* || (*billedl.*) At Siælen falder med Doubletter, naar Amor slaaer Tærninger, det er dog nok det højeste, som denne lille Gud kan drive sine Konster til. *Tode.V.127. 3*) (*jæg.*) **3.1**) (*sj.*) *d. s. s. Dublé 1.* *Meyer. Sal.V.525. 3.2*) *dobbeltløbet bøsse. Blich.IV.587. (en) Tel og kostbar engelsk Doublet med alt Tilbehør. Thom.La.AH.178. Schand.BS.72. JVJens. M.I.154. 4*) (*fa gl.*) ædelsten, som er sammensat af to sammenkittede halvdele. *JBaden.FrO.I.103. Hage.⁶226. VareL.²182. 5*) (*l. br.*) lejlighed bestaaende af to værel-**

ser. *BerlTid.*²²11921.M.16.sp.6. 6) (landbr.) dobbeltlaaret kreatur. *LandbO.I.411.* ff.: Der siges, at den typiske Doubletko vanskelig kan føde Kalv, fordi Bækkenpartiet ikke er rummeligt nok. *smst.I.412.*

Ducør, en. se Dusør.

Dude, en. [ˈduðø] († **Dudde(r)**). *Moth. D166.* (ænyd. d. s., jf. æda. dudæcorn (*Harp.Kr.165*); navnet synes at hentyde til plantens bedøvende egenskaber, jf. jy. dodet, svimmel, samt Dudendop; sml. endvidere Dodder, Svingel; nu l. br.) ☞ giftig rajgræs (svingel), *Lolium temulentum* L. *JTusch.133.* vAph.Nath.VII.718. *Lange&Rostr.Foderurter.*(1877).177. *Sal.XIV.869.*

† **Dudendop**, en. (ænyd. d. s.; fra mnt. dudendop, ty. duden-, dudeltopf; jf. ty. dude, dumrian; vist besl. m. Dude samt no. dott, nt. dutt, sløv, enfoldig person, fris. dutten, sove, drømme, vakle; sidste led d. s. s. Dup; sj.) dumt, dvask og udueligt menneske. *Moth.D166.* *PoulFed.DP.60.* *Drengen, . . den dorske Dudendop. *Wadsk.85.* sa.*Skuepl.226.*

dudle, v. [ˈduðlə] -ede. vbs. jf. **Dudleri**. (fra ty. dudeln; sj.) spille daarligt (paa et musikinstrument). en Smule Musikanterks Dudlen paa Citrinken. *Heib.Pros.X.421.* || (overf.) en Fløjtespiller, som skulde dudle lidt Politik ind i Menneskene. *SophClaus. UB.18.* **Dudleri**, et. [ˈduðləˈriː] (sj.) vbs. til dudle. *RudBay.EP.III.96.*

I. Due, en. [ˈduə] *Høysg.AG.121.* ft. -r. (æda. dufæ (*AM.*), oldn. dufa, eng. dove, ty. taube, got. dubo; jf. Durik)

1) ☞ navn paa en gruppe fugle, *Columbiformes*, *Gyrantes*. *Sal.V.547.* 1.) (Noah) udlod en Due fra sig. *1Mos.8.8.* Min Due i Klippens Revner, i Fjeldvæggens Skjul. *Høys.2.14.* vAph.Nath.II.74. jg maae flye denne Rovfugl med større Hastighed, end Duen flyer for Falken. *PAHeib.Sk.III.89.* *Du (☉ gud) kvæger i Ørken den tørstende Sjæl — | Du bjerger den bævende Due. *Ing.RSE.VII.167.* *Om Glæden hist | Hos Jesum Christ | Mig synger Skovens Due! *Boye.AD.II.47.* Duerne er gode Flyvere. *BMøll.Dy.L.II.176.* Duerne er særlig ejendommelige for Tropernes Skove. *BovP.II.17.* || oftest om husfuglen: du holder jo Bog over, hvad Høns, Giæs og Duerne yde. *Holb.Stu.II.1.* *Du fattige Spurv! flyv ned fra Tag | Med Duen til Julegilde! *Ing.RSE.VII.231.* *Paa Pinde under Tag-skjæg | Sad Duer ved deres Slag. *Winth.HF.117.* 1.2) i sammenligninger. vorder . . snilde som Slinger, og eenfoldige som Duer. *Matth.10.16.* (jf. *PalM.II.III.241.*) denne sagtomdige Kvinde, der ikke havde mere Galde end en Due. *Grundtv.Saxo.I.165.* (jf.: Duerne . . have ingen Galde. *HC And.VII.285.* *Feilb.IV.111.*) (hun) saae ud saa from som en Due. *Blich.II.366.* (jf. *Hzr.III.100.* *Gylb.XI.86.*) uskyldig er hun som en hvid Due. *Gylb.VIII.27.* kjælen som en Due. *Schand.F.465.* (jf. *Grundtv.*

Saxo.II.34.) *Syng kun for Kvinden en Elskovssang, | men kur ej som kjælene Duer. *Schand.SD.232.* blid som en Due. *CarlSør.S.II.98.* 1.3) talem. og ordspr.; i udtr. som stegte duer flyver en i munden, livets goder frembyder sig uden besvær (jf. *Kylling*). Det er et velsignet Land, . . hvor stegte Duer flyve i Lufften. *Holb.Ul.V.2.* hvor meget man gaber, flyver der dog ingen stegte Duer i Munden. *PAHeib.Sk.III.75.* *PalM.V.235.* *Schand.SD.232.* jf. *Bang.S.125.* || ordspr.: Degne og Duer gjør skidne Stuer. *Mau.1436.* jf. *Degn slutn.* || høg og due, navn paa en tagfat-lignende leg. *Rahb.E.I.106.* *Det var en Lyst at skue | Den Brud med sin Gemal | At lege Høg og Due | Alt i den Jættesal. *Grundtv.PS.III.464.* jf. *Drachm.IV.32.*

2) billedl. 2.1) (iscer poet.) brugt som kælenavn for en (blid og kærlig) kvinde (jf. *Due-slag 2*). min Søster! min Veninde! min Due! min Rene! *Højs.5.2.* *Du var en Due saa mælkehvid; | Jeg var en Ørn. *PMøll.1.62.* Men seer De, mine smaa Duer (☉ unge piger) — undskyld! jeg taler til Dem i al Fortrolighed. *Heib.Poet.XI.132.* *Mig tykkes alt fra min høie Hest | At høre min Due kurre. *Winth.IV.182.* *jeg (☉ *Dyveke*) smykkes som en Frue, | Og han skæmter og han hvisker: | Du er Christierns egen Due. *Drachm.IV.32.* 2.2) (relig.) symboliserende den helligaand. (*Jesus*) saae Guds Aand fare ned som en Due. *Matth.3.16.* *Imellem Støv og Aand | Fornyes Hjærtebaand, | Og Rede sig paa Tue | Da bygger Himlens Due. *Grundtv.SS.III.29.* *Aanden, som en Due, | Svæver over Dødens Strøm. *Hauch.SD.II.310.* || om billedlige fremstillinger. Tolden (☉ i en hyldebøsse) havde ramt den Helligaands Due, der svævede i en Strikke over Præstens Hoved. *JVJens.NH.141.* *ThitJens.G.168.* 2.3) om hvad der varsler fred og gode tider; i udtr. som fredens due, duen med oliebladet. Og den Due kom til ham ved Aftens Tid, og see, den havde et afbrudt Olieblad i sin Mund; da fornåm Noah, at Vandet var sunket paa Jorden. *1Mos.8.11.* *Kom, min Due, lad dig skue, | Lad dig skue med Olie-Blad! *Brors.295.* *Hzr.IX.287.* det er en Pligt-Sag at skrive, dersom jeg oftere vil vente Duen med Oliebladet fra den kjære Føde-Ø. *HCAnd.Breve.I.54.* Man tro nu ikke, at Freden kommer som en Due med Olieblad. *Pol.¹²1918.9.sp.1.* 2.4) brugt som billede paa forsk. andre ting. *Den allerfavreste Jomfru . . | Kan Du vel engang skue . . | Med Alderens hvide Due | paa de blegnende Haar. *Hauch.SD.I.278.* du, min Veninde, er deilig; see, du er deilig, dine Øine ere Duer (*Chr.VI.*: som duers øyne). *Højs.1.15.* *send Bønnens hvide Due som Bud fra jert Hjem. *JPauilli.SkyggerogLys.*(1902).35.

3) duer, arkens duer ell. (iscer) blaa

duer, (jy.) ♀ d. s. s. Dueblomst. JTusch. 3.278. Feilb.I.96.215.

4) (sport. ell. ✕) skydeskive, bestaaende af en glaskugle, lerskaal ell. lign., som v. kj. af en kastemekanisme slynges i vejret (jf. Dueskydning). OrdbS.

II. due, v. [ˈduːə] Høysg.AG.145. -ede. vbs. -else (s. d.). (glda. due, dove (Kalk.I. 403); oldn. dufa; gla. sa. ord som I. duve (s. d.); nu kun dial.) overgyde; væde. at due en med sine tåre.Moth.D171. især m. h. t. sovs olgn.: (aal) er en god fisk, ti den duer (v: drypper) sig selv.Moth.D171. *(han vil) æde Sviine-Sylte, | Sød Grød og Bærge-Fisk, og due den i Smør.Helt.Poet.177. MDL. Feilb.

III. due, v. se II. du.

IV. due, v. se II. duve.

Due-, i ssg. af I. Due (1). ☐ -blik, adj. (jf. -from). Blavm.Sib.21. ☐ -blik, 20

ord. blidt, ventligt blik (jf. -øje). Schand.TF.II. 209. -blomst, en. ♀ venusvogn, Aconitum Napellus L. (jf. I. Due 3 samt -vogn). JTusch.278. Sal.XVI.780. -broder, en. (foræld.) især i ft., om et med helligaandsbrødrene bestaget samfund, der som mærke havde en due (jf. I. Due 2). Moth.D167. VSO. Sal.²VI.486. jf. Duebrødrekloster i Roskilde.

-bønne, en. (landbr.) en slags hestebønne. LandbO.II.615. -falk, en. 30

navn paa vandrefalken, Falco communis (peregrinus) Gm. Kjørboll.34. Sal.V.546. || ogs. (nu næppe br.) om duehøgen, Astur palumbarius L. Moth.Conv.D78. OrdbS.

-farve, en. (nu næppe br.) en lyseblaa farve. vAph.(1764). VSO. (jf. ogs. u. -hals 1 samt sv. duvblå, duvhalsfärgad). -fod, en. (glda. d. s. (Harp.Kr.294); jf. tilsvarende 40

navne i ty. eng. fr.; nu næppe br.) ♀ en slags storkenæb, Geranium columbinum L. JTusch.99. jf. VSO. -from, adj. blid som en due (jf. -blid). Deres Blad (er) nærved at blive saa duefromt, som en Journals Recension over en slet Bog af en Medarbejder.Rahb.Tilsk.1795.634. Wied.S. 254. -fro, et. frø af agerkaal (Brassica campestris L.) og agerrøddike (Raphanus Raphanistrum L.). JTusch.196.290. Feilb.

Thorsen. -flugt, en. (zool.) fugl af gruppen Columbiformes ell. Gyranthes. Sal.V.546. 50

-hale, en. 1) i egl. bet. 2) (zool.) sommerfugl, hvis hale i form minder om en dues, Macroglossa stellatarum L. FrHeide.Sommerfugle-Atlas.(1913).6. -hals, en. 1) i egl. bet. vAph.(1764). Handskens sorte og blanke Hinde, der spillede i Lyset med vekslede Farver som en Duehals.Schand.AE. 211. jf.: den under Navn af „Duehalsfarve“ bekendte purpur-grønne Metalglans.CGram.Husduen.(1910).87. 2) (zool.) 60

2.1) † Duehalsen (er) en Skial af Muslinge-Slægten hvis smaleste Ende skal nogenledes forestille en Duehals; Østersøen er dens Fædreneland.vAph.Nath.II.81. 2.2) navn paa en sommerfugl med metalgrønne forvinger, Ino statices. Sommerfugle.40.

☐ -hjertet, adj. blid som en due. Hauch. MS.58. VilhAnd.HP.100. -hus, et. Moth. D167. Med forenede Kræfter flyttede de Stigen til Duehuset, slog Skodden fra og krøb ind.Goldschm.III.17. Feilb. -høg, en.

♂ Astur palumbarius L. Moth.Conv.D78. Kjørboll.44. BøvP.I.383. -kræmmer, en. (især bibl.) (Jesus) omstødte Vexelerernes Borde og Duekræmmerens Stole. Math.21.12. Moth.D167. VSO. MO.

Duel, en. [ˈduːəl] ft. -ler. (af lat. duellum (den opr. form for bellum, krig); jf. Duellant, duellere) tvekamp (mellem en fornærmet og fornærmeren), som foregaar ifølge aftale (udfordring) og efter visse regler. Hvo som udfordrer nogen i Duel enten til Hest, eller Fods.DL.6—8—1. *Vi, for mere Blod at spare, | Afgjøre Sagen vil alleene ved Duell.Hob.Mel.V.4. En Præst, som udfodrer en anden til Duell, sættes fra sit Embede.sa.Kh.733. Tullin.II.139. det (er) slet ikke . . de unge Løitnanters Dueller, jeg tager i Forsvar, men Tvekampen mellem Mænd.Grundtv.BrS.157. Lov ¹⁰/₂1866.§208. Goos.III.80. amerikansk duel, se amerikansk. (overf.:) den Duel med Skæbnen, som Livet er paa alle afgørende Punkter.ScLa.Iris.97. hvad der foregaar . . mellem Kæmpetraet og Slyngplanten. Det er en Duel i Skoven. To Vækster har undsagt hinanden.JVJens. TL.19. Thuborg.A.109.

duelig, adj. [ˈduːəli] adv. -t ell. (†) -en (Moth.D169.VSO.). (glda. dueligh (Rimkr.); afl. af II. du) 1) (især ☐) om personer. 1.1) som er i stand til at udføre sit arbejde tilfredsstillende; brugbar; (ganske) dygtig. mit Folk i den ganske Stad veed, at du er en duelig Kvinde.Ruth.3.11. 1Sam.14.52. jeg har altid holdet den dydigste og dueligste Borger for den fornemmeste Borger i en Stad.Hob.HAmB.L.3. En Dommer skal være . . Habil, eller Duelig.Narreg. Privat.V.81. jo flere Kundskaber Nogen besad, desto dueligere var han og til Forretninger.Engelst.Tale.(1808).19. Fætter Jørgen, der som en duelig Konstner var kommen hjem fra sin Udenlandsreise.Ing. EF.V.118. snedkeren var en overordentlig duelig mand | || som eksamenskarakter ved skolelærereksamen 1818-1859. Den Hovedcharacter, hvormed Seminaristen dimitteres . . tildeles ham i et af de trende Udtryk: Meget duelig, Duelig, Bequem. Regl.¹⁰/₂1818.§49. 1.2) (nu kun dial.) flittig; arbejdsom; stræbsom. En dagtyf opæder brødet for de duelige.Moth.(Gk S²0771.20). Moth.D169. VSO. Feilb. 1.3) (dial.) morgenduelig. MDL. MO. Feilb. 2) (nu l. br.) om ting: egnet til anvendelse i et bestemt øjemed; brugbar. Moth.D169. (den snilde) gennemskuer det forvirrede, der viser sig: Midlerne til at udrede sig fremkomme for hans Øine: imellem dem vælger han, ofte i et Øieblik, det dueligste (1834: tienligste).Mall.SyH.348. et Styk-

ke Træ dueligt til en Huggeblok. *PEMüll.*³ 367. Bladene angriber i stærke Udtryk den Dyrlæge H., der har erklæret Kødet for dueligt. *Pol.*^{1/6} 1909.1.sp.4. **duelligøre**, v. [-gø'rø] (l. br.) til duelig 1.: Ved hans .. Naade haaber jeg efterhaanden at styrkes og duelliggøres .. til hans Gierning. *Vogelius.Præd.*32. **-hed**, en. *ft.* (l. br.) **-er**. 1) til duelig 1. *2Makk.*10.28 (*Chr.*VI). man (*maa*) i Embeders Distribution ikke .. eftersee saa meget en Persons Meriter og Duelighed i almindelighed, som dens Beqvemhed til de Ting, som Embedet udfordrer. *Hob.Hh.*II.111. *Heib. Pros.*II.182. Jeg har bedet Klapmand skaffe mig et Menneske, som besad en hel Mængde Kundskaber og Dueligheder (v: færdigheder). *Bogh.*II.301. || (sj.) dueligt menneske. *Soph.Clauss.*T.78. Teknikkens Fremskridt og Maskinernes Udvikling .. hæver (arbejderne) op fra Proletarer til individuelle Dueligheder. *Starcke.*VK.60. 2) (sj.) til duelig 2. *VSO.* Enhver Tings Skønhed beror paa Dueligheden til det, som den skal bruges til. *Ved.*BB.107.

Duellant, en. [duæ'lan'd, duø-] *ft.* **-er**. (*fra ty.* duellant; til duellere) deltager i en duel. Som Duellant ansees .. ikke aleene den, som udfordrer en Anden til Duel .. men endog den, som efter Udfordring møder. *Nørreg.*Privat.V.166. (*Bismarck var*) i sin Ungdom (en) lidenskabelig Duellant. *Brandes.*XIV.244. || om deltagere i en skakkamp. *Pol.*^{1/1}1910.5. **duellere**, v. [duæ'le'rø, duø-] **-ede**. *vbs.* (sj.) **-ing** (*Moth.Conv.*D79. *VSO.*). (*af ty.* duellieren, *mlat.* duellare) deltage i duel. Officiers .. duellere for ingen Ting end ogsaa med deres Overmænd. *Hob.*Jep.V.6. sjelden duer Sagen noget paa nogen af Siderne, naar man vil duellere. *PAHeib.*Sk. II.172. *Oehl.*XIII.88. *Lov*^{10/12}1866.§208.

Duelse, en. [du'ølse] (*egl.* *vbs.* til II. due; *nu kun dial.*) *sovs*; *dyppeelse*. *VSO.* „bruges endnu i Fyen.“ *MO.* *Feilb.* Fisken er god, men Duelsen er bedre. *fiskermundheld.* (*FlensbA.*^{20/12}1904).

Due-lus, en. (*zool.*) *Sal.*V.554. *CGram.* *Husduen.*(1910).169. **-mide**, en. (*zool.*) *Dermamysus avium.* *Sal.*V.554. *CGram.* *Husduen.*(1910).167.

Duenna, en. [du'æna] (*af sp.* dueña; *lat.* domina; *egl.* *sa. ord* som Dame og Donna; *l. br.*) ældre kvinde, som har opsigt med en yngre; *anstandsdame.* (en) Haandfuld blanke neapolitanske Ducater tilsmilede den opmærksomme Duenna. *Blich.* (1920).VIII.66. Baronessen saa op til hende, ikke just som en Duenna, men næsten som en mandlig Beskyttelse. *60 Goldschm.*VI.287. *Sal.*V.547.

Due-post, en. *brevbefordring*, som sker ved *brevduer.* *HCAnd.*Breve.II.631. Duepost imellem Jylland og København. *CGram.* *Husduen.*(1910).124. *jf.*: Vor Hurtigløber .. blev de Elskendes Duepost. *Blich.*III.655.

Duerik, en. *se* Durik.

Due-sind, et. (*især poet.*) blidt, medgørligt sindelag. *Hauch.*G.67. *Arentzen.*KH. 60. **-skabiøse**, en. & *Scabiosa columbaria.* *Lange.*Flora.316. *Raunkjær.*Flora.³ 269. **-skydning**, en. (*sport. ell.* &) øvelsesskydning efter duer, der slippes løs fra kasser, ell. lette glaskugler, lerskaale o.lgn., der slynges i vejret v. hj. af en kastekemalisme. *Sal.*²VI.94. (et) Skydekursus, der .. gælder Skydning med Maskingværer, Haandgranatkastning og „Due“skydning. *NatTid.*^{5/11}1920. *Aft.*5.sp.5. **-slag**, et. 1) af-lukke, der er indrettet til bolig for duer. (*Kalk.*V.193). *(*gudinden Flora*) Gav Høgen Duejagt i Luften og paa Tag, | Og vised aaben Vej til hvert et Dueslag. *Hob.* *Metam.*25. da Bondemanden kom om Aftenen og lukkede Dueslaget, opdagede han strax den fremmede Due. *Kierk.*VIII. 264. disse, der komme flyvende .. som Duer til deres Dueslag (*Chr.*VI: vinduer). *Es.*60.8. *Sal.*V.554. || *billedl.* *Mit Hierte .. er et Dueslag, | Man flyver ind og ud, alt efter Behag. *Bagges.*IV.222. *Hz.*XIII. 49. 2) (*overf.*) opholdssted for unge kvinder (*jf.* I. Due 2.1). *Du Gamle, som en Pige-flok | bevogter under Husets Tag, | lidt Bryderi Soldaten nok | dig skaffer paa dit Dueslag. *Hostr.*S.1sc. || *spec.* (*især spøg., jarg.*) om bordel o.lgn. Hotellet har i de sidste 3-4 Aar været drevet som Dueslag. *Ekstrabl.*^{10/1}1915.1.sp.5. den lille Vinstue paa første Sal var et Dueslag, hvor Enkefru P. lod løsagtige Kvinder holde til for at faa Kunderne til at drikke. *Pol.*^{1/4} 1918.2.sp.6. *HMatthiess.*DK.24. **-sprog**, et. (l. br.) (særlige) udtryk, som bruges af opdrættere af duer. Begyndelsen af Maj er det heldigste Tidspunkt til at „lægge Unger nd“, som det hedder i Duesproget. *CGram.* *Husduen.*(1910).141. **-stol**, en. & (*dial.*) kornblomst, *Centaurea cyanus* L. *Esp.* 49. (*jf.* JTusch.55). *Feilb.*IV.112.

Duet, en, † et (*Ew.*V.305). [du'æd] *ft.* **-ter**. (*af ital.* duetto, *afst.* af due, to) ♪ musikstykke (*især sang*) for to stemmer. *MusikL.*(1801).62. *Tidt sang de Psalmer eller smaa Duetter. *PalM.*IV.227. en Duet for Piano og Fløite laa fremme paa Nodestolen. *BlochSuhr.*ÆS.V.228. hans Dreng og hans Pige (*havde*) spillet og sunget Duetter den sidste Sommerferie. *JakKnu.*GP. 116. *overf.*: Jeg blev usynligt Vidne til en erotisk-elegisk Duet. .. Det var Præsten den ene; den Anden havde en spød Fruentimmerstemme. *Blich.*IV.251. *Winth.*IV.57. Stormen piber dertil og brummer, som om den opførte en Duet med Discant og Bas. *BlochSuhr.*ÆS.III.86.

Due-urt, en. & navn paa slægten *Epilobium* L.; *tidligere* ogs. om *fredløs*, *Lysimachia* L. (*JTusch.*139f.), og *storknæb*, *Geranium* L. (*VSO.*; *jf.* Duefod). knejsende Dueurter paa Højde med de fuldvoksne Straa. *VilhAnd.*AD.110. **-urt-sværmer**,

en. (zool.) navn paa en sommerfugl, *Chærocampa elpenor* L. *Fr.Heide.Sommerfugle-Atlas*.(1913).6. **-vogn**, en. (dial.) ♀ d. s. s. blomst. *JTusch*.278. **⊖ -sje**, et. især i *ft.* om blide, uskyldigt udseende øjne (jf. -blik). *vAph*.(1764). *Ing.PO.I.101*. *Hostr.ML.199*. (*hun havde*) de frommeste, klareste Due-Øjne, noget Menneske kan tænke sig. *R Schmidt.SS.266*. *Schand.TF.II.86*.

Duft, en. [doft] *ft.* (især poet., kun i bet. 4 og 5) **-e**, † **-er** (*Bagges.Ungd.II.73*) (*æda. duft, støv* (*Harp.Kr.165*), *oldn. duft, støv*; i bet. 2-6 laant fra *ty.* *duft* ca. 1750 (jf. *Biehl.Haarkl.60*. *SorøSaml.I.138*. *PA Heib.II.210*) || i bet. 5 fortrænger ordet *det ældre Døn*)

1) (nu kun dial.) støvfint mel. *Moth. D169*. Møllerhuse og Kalkbrænderier ere almindeligen hvide af Duft. *VSO. MDL.80*. *Feilb.* || (jf. *sv.* *inte ett doft*; jf. ogs. *Gran*) † lille smule; ubetydelighed. Det var mig ikke muligt at faae mindste Duft af Slum paa mine Øielaae. *Bagges.DV.X.164*.

2) † tyndt blaaligt overtræk paa visse planter og plantedele, der minder om støv ell. dug (I.1); dug (I.3). Hiin blaalige Duft der sætter sig omkring Blommer og Viindruer er *Vox.HCLund.Samler.I.(1803).138*.

3) † (blaalig) taage. *Moth.D169. VSO. jf. duftblaa, duftig 1.*

4) † sagte vind. *vAph*.(1759). *Leth. (1800)*. jf. (*m. overgang til bet. 5*): *Zepherine tumlede sig | I kiølede Dufter om mig. *Bagges.Ungd.II.73*. *Mildere Dufter | Svalende lufte. *PalM.U.341*.

5) lugt; især: vellugt. *Ved Duften | Af gode Retter vækkes Spiselysten. *Oehl.XVI.94*. *Store Glimmerblomster uden Duft. *PMøll.I.97*. *en Duft af Viin, | Der fyldte Klippesalen. *Bødt.102*. *Selv Øllet ta'er i Kruset sig en Slummer | Og sovende det taber Duften, Kraften. *Drachm.DM.110*. *i mit lille Hjem | Der voxer Blomster milde | Med Farve og med Duft. *MHans.S.76*. i *ft.*: *Oehl.L.I.244*. de tusinde Minder, der kaldte fra hver Krog, hver Busk, fra Lyde og Lysstemninger, fra tusinde Dufter. *JPJac.II.107*. *Skjoldb.KH.28*. *AndNæ.PE.II.231*. Stuen var fuld af liflige Dufter, Kaffeduft og Lugten af et eller andet stegt. *sa.DM.II.9*. || *billedl.* Duften af Velstands Roser og Lyksaligheds Lillier aanded dem (o: de elskende) i Møde. *Biehl.Haarkl.60*. *Vor bitter Myrrha (skal) give | En evig Livsens Duft (*Brors.193*: blive | En evig Livets Lugt). *Salm.Hus.501.4*. *Grundtv.SS.IV.351*. *O, yndigste Kjærminde (o: en ung pige) .! | I Mulm jeg kan Dig finde, | For din Duft er stærk og sød! *Winth.HF.22*. || (*sj.*) om ubehagelig lugt. 60

*gamle Bøgers mugne Duft | Forfrisket ham som Vaarens Luft. *Winth.VI.159*. Her er en værre Duft af Natlampen! *ZakNiels.B.259*. jf. (*overf.*): (de) sporede en Duft af Depravation i Uskyldigheden. *JPJac.II.28*.

6) ⊖ *overf. brug af bet. 5*. 6.1) *præg ell.*

skær (især: af noget fint ell. værdifuldt). En ung Pige besidder en Duft af Undseelse . . som ingen ung Kone kan besidde. *Hrz.I.298*. *Du stolte Rom . . | Med tusind Minders Duft. *Bødt.212*. Tanken (om kvindernes stenmeret) vil frastøde de fleste (mænd) ved en vis udpræget Duft af Usandhed. *HarNiels.TT.II.72*. der er en egen duft over dette gamle, stilfulde hus | 6.2) om det fine, værdifulde ved en ting, som vanskeligt lader sig beskrive tydeligt. *(adelskab) er, hvad man kalder — en Duft. *Hostr.SpT.III.1*. Duften af hans Historier gaar tabt under Nedskrivningen. *Drachm.DG.75*. man bør ikke tage duften af en overraskelse ved at røbe hemmeligheden for tidligt |

duft-blaa, adj. [3] (*poet., sj.*) blaalig som (fjern) taage ell. dis; disblaa. *Horisontens duftblaa Rande. *Drachm.SH.154*. † **-bæger**, en. [5] ♀ kanelbusk; bægerblomst; *Calycanthus L. JHSmidth.Arboret.46*. **dufte**, v. [doftø] **-ede**. *vbs. -ning* (s. d.). (*af. af Duft* (i bet. 5), *jf. ty.* *duften*; *næppe for ca. 1750*) 1) udsende vellugt. *vAph*.(1759). *Forgieves* . . duftede Stegen . . paa det dækkede Bord. *Bagges.L.I.242*. *Blomsterne | . . dufte mig for stærkt og for bedøvende. *Oehl.Aml.204*: *Tidt dufted, tidt nikked Smaa blomster ved Gry. *Ing.RSE.VII.249*.

*Engen dufter, og Droslen slaer. *Hauch.SD.I.200*. Gud fri os for Stank . . selv Frøken Frederikke kunde ikke paastaa, at de just duftede. *Bang.S.235*. Han dufter aldrig af Vin, men lugter af Muld og Geder. *VilhAnd.BT.41*. || (*kun poet.*) *m. obj.* *naar (anemonen) har duftet Vaarens Fryd trindt om sig, | Saa lukker den sit Bæger. *Ing.DD.I.266*. *den fine Vellugt, | Som Høet dufter ud. *Hrz.IX.25*. (*sj.*): *De Blade gjør saa mange | Smaa Labyrinthers Gange, | Og dufte Luften op (o: fylder luften med vellugt). *Stub.64*. || (*upers.*) *Det dufter til Regn | fra rødmende Skovrosers Hegn. *Kaalund.74*. *Vort Hjem, du danske Jord . . | Det dufter i dit Tjungemaal, | en Blomsterskaal | af Rug og Kløver røde. *LCNiels.U.16*. hvor her dufter af de mange blomster! || (*sj.*) *m. duften som subj.*

Uagtet det var midt om Vinteren, duftede en yndig Blomsterlugt fra de mange Vasser. *CBernh.VI.113*. || (*billedl.*) *Hun (o: en from moder) er en Blomst i Edens Bed, | Som dufter i al Evighed. *Grundtv.SS.IV.351*. Tonebouquetter, der dufte Poesi over det materielle Hverdagsliv. *HCAnd.IX.39*. *VilhAnd.AD.142*. 2) dufte bortolgn., (*l.br.*) forsvinde sporløst (jf. fordufte). Den stærke Kjærlighed kan dog ikke være duftet bort. *HCAnd.II.242*. *smst.I.387*. **dufte-rig**, adj. se duftig. ⊖ **duftig**, adj. [doftig] (< *VSO.1793*; fra *ty.* *duftig*; især poet.) 1) til Duft 3: taaget; diset; blaa af dis. *det Duftige, der hylled | I fine Dunster Skov og Mark og Væng. *Hrz.D.III.184*. *Henover Marken lægger sig |

En Taage, klam og duftig. *Holst. IV. 17.* Horizontens Skovpartier, der vexlede med grønne Bakkekamme i hyggelige og milde Liniers duftige Omrids. *Schand. SF. 67. SMich. HB. 2.* (overf.) ubestemt; oversanselig; ulegemlig; nu ofte brugt nedset.: virkelighedsfjern olgn. *En stille Sandselighed duftig svømmer | I Øiets Dyb. *Hz. D. I. 163.* (en digter) hvis duftige Kvindeskikkelser har en vægtløs Lethed. *Brandes. VI. 337.* Lamartines Vers er duftige og noget enstonige. *smst. XI. 153. sa. F. 392.* Det svævende, det duftige, det luftige, alt det, der knytter kvinden til de skøreste og dejligste blomster. *NMøll. H. 8. 3*) som udsender vellugt; duftende. *Kun een er den Lykke, hvorefter vi (o: oblaterne) stræbe: | At trykkes saa mildt til den duftige Læbe. *Hz. D. II. 232.* *intet Bær endnu er født | Paa Himbærbusk i Lundden | Saa duftig sødt. *Winth. I. 150.* duftige Roser. *JPJac. I. 29.* *I Nat faar alle Sjællands Æbler Sødme | og duftig Rødme om de fine Kinder. *HSeedorf. H. 23.* **Ø d u f t - l ø s**, adj. [5] de duftløse og de vellugtende Blomster. *Brandes. II. 127.* det inderste, rødeste Mørke (o: i en knop), hvor Duften, anende sig selv, ligger duftløst presset sammen i en sitrende Taare. *JPJac. II. 155.* || [6] overf. han .. kunde skrive lange duftløse Deklamationsnummere, der skulde bane Vej for hans politiske Meninger. *Hauch. MfU. 61.* Der var ikke mange kønne Damer, de havde alle sammen noget urenserveret ved sig, noget tørt, duftløst. *JV Jens. D. 37.* **D u f t n i n g**, en. (sj.) egl. vbs. til dufte; d. s. s. Duft (4 ell.) 5. *Velsignet hver en Duftning, | Som qvægede dit Sind. *Winth. III. 193.* **Ø D u f t - n o v e l l e**, en. føl-som novelle, som er uden forbindelse med virkeligheden (jf. -vaudeville). *Brandes. III. 155.* † **-r e g n**, en. [1] støvregn. *Moth. D. 170.* **V S O**. **Ø -r i g**, adj. (poet. ogs. dufterig). [5] *Mindets hulde Blomster smaae | Skal i forklaret Glands opstaae | Saa dufterige, søde. *Kirketid. 1862. 354.* *I din Haves dufterige Gange | Hørte du opmærksomt paa mit Spil. *Hz. D. II. 47.* Blomsterbouquetten .. skal blive ligesaa duftig som de fleste Andres. *Kierk. VII. 149.* *hans lyse Lokkers herlige, | Gyldne, dufterige Krands. *PalM. II. 96.* || overf. (jf. duftig 2). Studiets Farve (er) smuk og irisk, let og duftig. *KMads. L. 29.* **Ø -s t r i b e**, en. [5] (sj.) *Der sitrer gennem Stuen | Duftstriber af Jasmin. *Rørd. GD. I.* **Ø -s v a n g e r**, adj. [5] Sommeren kom med sine duftsvangre, yndige Aftener. *CBernh. IX. 237.* *Bergs. BR. 142.* *Hjemmet. 1912. 243. sp. 3.* jf. \: *Kysset, som duftsvangrer Munden, | kan i sin Blomsterkalk falme. *Drachm. SB. 154.* **Ø -s ø d**, adj. [5] *En duftløs Reseda. *Aarestr. 149.* *Aakj. VB. 240.* **-v a u d e v i l l e**, en. (især nedset.) virkelighedsfjern, føl-som vaudeville. *Fædrel. 240. 1853. 2. sp. 1.* *Fru Heib. EtLiv. II. 329.* *Brandes. II. 46.* jf.: Han vil ikke være en af dem,

der skildrer Elskoven som Storm i et Glas Vand og Ægteskabet som en Duftvaudeville. *smst. XV. 331.* || (sj.): Heiberg .. holdt sin Haand over det gyselige Duftvaudevilleri. *Mantzius. MF. 145.*

I D u g, en. [dug, l. br. dog] Dúg, dog rættere Oldg. *Høysg. Anh. 22.* (æda. dugh (AM.), oldn. dōgg, eng. dew, ty. tau; jf. dygge)

1) *v a n d d a m p*, der fortættes ved berøring med kolde genstande; især om den fugtighed, der ofte dannes i det fri morgen og aften. *Dagen han dages, og Duggen den driver saa vide. *DFU. nr. 35. 1.* luk op for mig .. thi mit Hoved er fuldt af Dug, mine Lokker af Nattens Draaber. *Højs. 5. 2.* I Bjerge udi Gilboal der skal ikke komme Dug, ei heller Regn paa Eder. *2Sam. 1. 21.* *Jordens fæde Dugg ved Morgensol forsvinder. *Hob. Metam. 82.* langs hen med Muren var Duggen aftraadt og Græsset nedtraadt. *Blich. III. 656.* *Duggen den falder | Med Perlers Glands. *Heib. Poet. III. 444.* *Det er ikke godt | At gaae, naar Græsset er af Duggen saa vaadt. *Hz. VI. 69.* *Hist over Slotshavens sjunkne Terrasser | Hvilur Nattens Dug som et grædende Hav. *sa. D. I. 182.* hun tørrede Duggen af Ruden. *JPJac. II. 320.* et Sted, hvor Vildtet plejer at trække hen for at slikke Dug. *VilhAnd. HP. 25.* Et Øjeblik slaar det Dug for Lorgnetterne, idet han kommer fra Kulden ind i Varmen. *Thuborg. F. 151.* || (især bibl.) i billeder og sammenligninger, især som udtryk for velderkvægelse olgn. Min Lærdom skal dryppe som Regnen, min Tale skal flyde som Duggen. *5Mos. 32. 2.* *Din (o: helligaandens) Naades Dug lad til enhver | Guds Kirkes Lem nedflyde. *Salm. Hj. 282. 4.* *Kingo. 14.* *Aandens Dugg min Andagt skal velsigne. *NordBrun. ES. 77.* *Som Dug paa slagne Enge, | Saa falder Livets Ord | Paa Kristnes Sottesenge. *Grundtv. SS. IV. 385.* jf. (iron.): Naadens Dug faldt fra oven! .. Professorens blev Etatsraad. *HCand. VIII. 65.* || (talem.) (for)svinde som dug (for solen), forsvinde sporløst. *Tidsler bar vor Ager, | Og selv Velsignelsen | Forsvandt som Dug. *Ev. II. 12. smst. IV. 249.* *Som Duggen for Sol svandt og Taaren. *Grundtv. PS. VI. 512.* En stor Kalve- eller Svinesteg forsvandt under (gæsternes) Tænder som Dug for Solen. *Schand. O. I. 28.* *HBegtr. DF. IV. 279.*

2) (poet.) overf., i forb. m. et bestemmende ord, som betegnelsen for legemsvædsker, især blod, sved, taarer olgn. *Græsset, hvor min Jesus laae, | Fik en blodig Dugg oppaa | Af hans Aarers Purpur-Kilde. *Kingo. 115.* han forstod mine Øines Dug (o: fugtighed) og det Suk, som endnu kun svulmede i mit Bryst. *Ev. VIII. 227.* *See, Dødens Dugg (o: sved) alt paa den Svages Pande. *Oehl. A. 363.* *(jorden) vilde læskes, ej med Kildens Vande | .. men med den røde Dug (o: blod). *Grundtv. PS. II. 339.* *Winth. II.*

48. *Med Glædens klare Dug i Øiet.*smst.* XI.240.

3) *blaaligt, voksagtigt overtræk paa visse planter og plantedele (jf. u. dugge samt Honning-, Meldug ofl.; sml. ogs. Duft 2).* D&H. blommer, som den blaa dug endnu sidder paa |

II. **Dug**, en. [du^q, dagl. du^l] dũg. *Høysg.* AG.138. *fl.* -e. (æda. duk, oldn. dũkr; *vist laan fra mnt. duk, dok (jf. Seip.L.I.74); sml. ty. tuch*)

1) om vævet tøj i alm. 1.) som stofbetegnelse. Dũg .. kaldes ulden klæde (og) alt det, som er vævedt. *Moth.D171.* Grov, fiin Dug. *VSO. jf.:* *En Væver sad og spandt sin Dug. *Oehl.NG.225. ChMourier.Brød. (1821).85. nu kun i sgr. som Bram-, Flag-, Gylden-, Haar-, Kammer-, Nettel-, Olmer-, Ravn-, Sejl-, Telt-, Voksdug. 1.2) (nu sj.) om et stykke vævet tøj i alm. ell. brugt uden for de ndf. nævnte hovedanvendelser. Landskabet paa Malerens Dug. JSneed.II.126. *Som Kongens Sværd i Geistlighedens Haand | Her overskærer denne Dug. *Oehl. AV.61.* Et Motorkøretøj skal, saa længe det benyttes i Henhold til foranstaaende Bestemmelse, foran paa Køretøjet paa iøjnefaldende Maade have anbragt en hvid Dug. *LovNr.149²⁰1918. §2 (jf. bet. 4).* || et stykke tøj til at lægge paa ell. binde om en legemsdel; (sdjy.) om et tørklæde ell. sjal (*Feilb.*); i rigsspr. kun i sgr. som Bryst-, Hals-, Hoved-, Svededug.*

2) linnedklæde, som ved maaltider lægges paa bordet; borddug. *Diur-Steeg gjør mindre Parade (o: tager sig mindre flot ud) | Paa u-anselige Duge og Fade. *Wadsk.129.* (Peter) saae Himmelen aabnet, og Noget stige ned til sig, som en stor linned Dug (*Chr.VI:* og et kar fare ned til sig, som et stort linklæde), bundet ved de fire Hjørner. *ApG.10.11 (jf. bet. 1.2).* (sml.: *(dine sange) Aabned Dige | for et Rige, | ødselt som St. Peters Dug. *Bergstedt.III.49.* hun saae lige ind i Stuen, hvor Bordet stod dækket med en skinnende hvid Dug, med fiint Porcellain. *HCAnd.VI.37.* Hvad fattes Eder? I er hvid i Eders Ansigt som en Dug. *CBernh.V.334.* Det andet Kryderi (o: til maden) er en snehvid Dug, en proper Anretning. *Mangor.Kogebog. (1888).III.* der kom .. aldrig Dug paa Bordet til Dagligdags, men kun ved særegne Lejligheder. *SjællBond.52.* brede dug, se u. II. brede 1.2. || (især poet.) i forb. m. Disk som betegnelse for maaltid ell. føde i alm. *Vor Disk og Dug er alt beredt. *Kingo.459.* *Haren .. finder Disk og Dug | Og Brudeseng i Skov. *Winth.D.179.* Aarestr.35. *Bonden, som knap for Træl de (o: tyskerne) agte | maa brede dem Disk og Dug. *Ploug.I.246. Troels L.³V.178.* *Hvad sanker du op af den Riges Rug, | fattige Ane Malén? | Finder du noget for Disk og Dug? *Aakj.RS.19.* holde (søge. *VSO.I.604*) dug og disk, (jur., foræld.) have (egen) husholdning. *DL.1—2—4.*

de Adelige Gaarde, og hvor Herremænd paa Landet holdte Dug og Disk. *Holb.DH. III.462. Regl.¹1747. §2. Forordn.¹¹1816. §13.* jeg vil gjerne være Rigsdagsmand for Distriktet, og saa vil jeg bede om Din og Dine Arbejderes Stemmer, forsaavidt de holde Dug og Disk og have bot her et Aar. *Goldschm.V.456. (sj.) yde underholdning; forsyne med kost: (husbonden) skal antage Skytten for vis aarlig Løn, og holde ham Dug og Disk for, eller betale ham med Kostpenge. DL.5—10—30. skilles fra dug og disk olgn., (foræld.) om ophør af det huslige og ægteskabelige samliv ml. ægtefæller (jf. *Kalk.I.363* samt bord og seng u. I. Bord 3.1). *VSO.I.604.649. Sal.XVII.142.* || ogs. om alderdug; (dial.) om udvidet bet., om det antal personer, der er plads til omkring alteret (jf. I. Bord 6 slutn.): *CReimer. NB.342.**

3) † sejldug, især om den enkelte vævede bredde. *Moth.D172. SøLex. (1808).* Sejlet revnede en hel Dug ned igennem. *Drachm.SS.51.* de vævre Flammer .. slog saa ind, som lange Lyn, i Dugen, der brændede .. krymped sig fra hinanden. *JPJac.II.64. Sal.V.559.*

4) (især poet.) flagdug (jf. Bannerdug). *Nei, Dannebrogel! din blodrøde Dug | Og dit sneehvide Kors skal dække Helten. *Oehl.T.267. Oversk.I.19.* *Vaj højt, vaj stolt og frit, vort Flag | med Dugen hvid og rød. *Ploug.II.29.* Det rugmeliske Banner (rød Dug med treogtyve hvide Stjerner ..) vajer. *Wied.Da.45.* || † om den enkelte bredde; jf.: Flaget — det store 12 Dugs .. var hejst. *BerLüss.S.59. Wolfh.MarO.394.*

5) † jærgergarn, lavet af groft lærred. Samme dag blev holdt en jagt en mill fra Berlin, og indreven udj Dugge en goed deel stoer vildt. *JJucl.19.* At bespænde Skoven med Duge. *VSO.*

Dug-billede, et. [I.1] (*fys.*) billede, som man faar frem ved at aande paa en blank flade. *Sal.³VI.499.* -blaa, adj. [L.3] *dug-blå Druer. *Rørd.LL.115.* -brede, v. [I.1] (*faql.*) sprede hør i et tyndt lag paa en græsmark, saaledes at dug, regn, sol osv. har fri adgang til at virke paa stænglerne. *MMüller. Den da. Husmoder. (1868). 61. Kvernd.* -draabe, en. [I.1] de utallige Dugdraaber, der funkled i Blomsternes Bægre. *Rahb.Sandsig.442.* *Dugdraabens Diamant | Ned af Rosenbladet randt. *Oehl.Oberon.33. Hauch.III.236. Hrz.VI.77.* || i sammenligninger: to dellige Qvinder, hinanden saaliig som to Dugdraaber. *HCAnd.VI.391 (jf. I. Draabe 1.3).* (hun var ikke) Herre over sine Taarer, der faldt som Dugdraaber paa Barnet. *Gybl.XII.87.* || (overf.) om taarer. Øinene smilede igjennem de Dugdraaber, som endnu hang ved dem. *CBernh.V.337.*

duge, v. [du^{qə}, ogs. 'du^ə] -ede. (*ænyd. d. s., oldn. dũka; afl. af II. Dug 1)* (især poet.) til II. Dug 2: lægge dug paa (bordet); ogs.: dække bord. 1.) *Zettlitz.Poes.*

321. (*hun*) dugede Aftensbordet. *Mob. Ev.*
 399. *den Viv, som duger Bordet | med
 rene Tankers Sneec. *Rich. I. 7.* saa lejrer vi
 os alle i Fællig her i Græsset, lader duger
 for os . . ved et Maaltid og et Bæger.
Brandes. F. 196. de brede Borde dugedes
 for stolte Mænd og gode Kvinder. *Breum.*
HH. 151. || *især per f. part.* duget, *forsynet*
med borddug. *Lad Støbet gaee lystig om
 dugede Bord. *Zettlitz. BS. 79.* hans Gjæst
 (*fandt*) altid Bordet duget og dækket med
 det Bedste, Huset formaede. *Fr. Hamm.*
Adel. IV. 210. I Salen var der hedt af Gas-
 kroner, blankt af Spejle, dugede Borde
 og Service. *Drachm. F. I. 267.* *E. Christians.*
Hj. 92. 1. 2) duger bordet, *overf.:* skaffe
 føde. *den gavmilde Jord, | Som rigelig
 duger sin Dykeres Bord. *Zettlitz. BS. 26.*
 *Du klare Strøm (o: *Karup aa*) med de
 svale Bølger, | der duger Heden saa bredt
 et Bord. *Aakj. Fri. Felt. (1905). 22. 2)* † til
 II. Dug 3: duger op, *beslaa et sejl ved at*
lægge det i glatte og lige lag. Dug Seilet
 godt op i Bugen. *Sø. Lex. (1808).* *Harboe.*
Mar. O. Idræts. B. I. 361. jf. Moth. D172.

Dug-fald, et. [I.1] (*især poet.*) nedfald
 af dug; ogs. om tiden, i hvilken duggen fal-
 der, ell. om duggen selv. Dug-fald . . Kal-
 des aften og morgen når sol ei er på
 himmelen. *Moth. D170.* Nu har de igjen
 aget Byg ind i Dugfald, som jeg dog så
 strengt har forbuden. *Hjort. Krit. Pol. 38.* om
 Morgenen var der Dug-Fald trindt om
 Leiren. *2 Mos. 16. 13 (Lindberg).* *Hvorfor dør
 deres Hjærte og Hjerne | saa hastigt som
 Dugfald for Sol. *Stuck. S. 54.* (*grankoglernes*
skæl) daled mod Jorden — tyst som Dug-
 fald. *Jørg. LT. 95.* en stille Nat med stærkt
 Dugfald. *Frem. DN. 587.* **-falds-tid**, en.
 (*poet.*) *Recke. FJ. 87. Jørg. St. 140. -frisk,*
adj. [I.1] *den Tid, hvor din Sjæl ej var
 tung, | hvor Blomsten var dugfrisk og
 Eva var ung. *Drachm. GG. 41.* den dugfriske
 Morgen. *JP Jac. I. 49.* **∅ -fuld**, *adj. [I.1]*
 (*ænyd.* dugefuld) *Moth. D170.* *Hestene
 græsse saa rolig i dugfulde Egn. *Pram. (Ri-*
ber. II. 4). *den kolde, | Dugfulde Morgen-
 stand. *Oehl. EA. 217. Staffeldt. 148.* *I dug-
 fulde Lyngbusk | Han kjølede sin Kind.
Winth. HF. 116. CBernh. VI. 210.

I. dugge, v. [†dugø, l. br. †dogø] **-ede**. *vbs.*
-ning (s. d.). (*glda.* dugge (*Kalk. IV. 886*),
 dogge, *oldn.* doggva; *af.* af I. Dug, *jf.*
 dygge) 1) til I. Dug 1. 1.) ∅ væde med
 dug; *især i pass.:* blive fugtig af dug.
 brilleglassene duggedes, da han kom ind
 i den varme stue | *jf. (billedl.):* *paa din
 Vis er du (o: *Kaalund*) med i hin Kamp
 (o: *for livet og lyset*), | om Tankerne end
 dugges af Stridens hede Damp. *Schand. SD. 60*
149. part. dugget, *fugtig af dug.* *Moth.*
D170. *Paa duggede Blade | Solstrålerne
 spille. *Bagges. Danf. II. 374.* *Morgen-Hanen
 atter gol, | Slog med dugget Ving. *Grundtv.*
SS. IV. 363. da mødtes vi . . i den klamme
 Morgentaage og det duggede Græs. *Kierk.*

III. 181. Det store Bassin (*laa*) blaagraat,
 temmelig glansløst som dugget Staal.
Schand. IF. A. Recke. FJ. 14. Aakj. SV. II. 70.
jf. (billedl.): *Imorges . . | oplukkede min
 Sjæl sig | . . dugget af søde Drømme, | som
 Blomsten langsomt åbner sig for Gryet.
Rørd. GD. 187. || *vædes parsomt.* *her Vand
 til Støv er blevet . . | Og dugget faldende
 de glatte Strandes Bred. *Stockf. (Sk Vid. XII.*
29). prægtige Bladplanter, som hun dug-
 gede ved Hjælp af en Blomstersprøjte.
Høm. AA. 211. 1. 2) *falde ned som dug.*
(en) fin Støvregn duggede ned fra Him-
len. JP Jac. I. 115. jf.: (*skyerne*) dugget ned
 paa (*blomsterne*). *Brandes. IV. 364.* || *især upers.*
 det dugger, *der falder dug.* pladsregner
 det ikke, saa kand det dugge. *Eilsch. Phil*
Brev. 365. *aldrig kysser en Mund saa sødt,
 | som naar det dugger om Høsten. *Aakj.*
RS. 29. Det dugger meget om Nætterne
 — ellers blev Jorden vel snart til Skorpe.
JV Jens. HF. 56. 1. 3) *overtrækkes med dug;*
vædes. Ruden duggede af hendes Aande.
Schand. IF. 68. Jeg tog en blank Kniv . .
 og holdt den hen foran den unge Dames
 Mund, men den duggede ikke. *Drachm. KK.*
74. sa. SH. 107. Da Mørket . . begyndte
 at falde paa, slog Himlen ud i gult, og
 Græsset duggede. *JV Jens. SS. 128. jf. (poet.):*
 denne Nakke med . . dens Skar af dug-
 gende Guld under det dunkle Haar. *JP*
Jac. II. 95. 2) ∅ *overf., til I. Dug 2:* *væde*
ell. fugte med taarer, sved o. lign. *den
 varme Taare rinder, | Og dugger tit den
 Ven, hun aldrig faaer igjen. *PH. Frim. SK.*
22. Pal. M. II. 284. *Svedens Perler Kind og
 Pande dugged. *sms. V. 340.* det var . . som
 duggedes Menneskehedens Øje af en ny
 Længsel. *Troels. L. XIII. 89.* *Saavidt som
 Hjertet slaae og Øine dugges. *Recke. BB.*
103. 3) (*l. br.*) til I. Dug 3 (*jf. blaadugget*):
 Bærrene (*af vinranken*) ere . . stærkere
 eller svagere duggede (*voksklædte*). *Sal.*
XVIII. 317.

II. dugge, v. (*ogs. skrevet dukke.* *Moth.*
D174. Holb. Intr. I. 106. — **dygge**, **dug(g)e** oft.
 se u. bet. 2 samt MDL. *Feilb. I. 221. jf.*
Kort. 47). **-ede**. (*ænyd.* dugge sig op, op-
 dygge, opduge (*Kalk. III. 330*); *fra mnt.*
 dogen, upduken; *sa. ord er vist egl. II. dy*
(sig), jf. bedygge) 1) † i forb. dugge op,
 overvinde vanskelighederne ved noget; gøre
 modstand (*mod*); klare sig (*over for*);
især m. præp. (i) mod ell. med. *Moth. D174.*
 Af dette Slag bekomme de Romere . .
 saa stor Estime, at ingen Stæder i Italien
 turde dukke op imod dem meere. *Holb. Intr.*
I. 59. sa. Kh. 654. Hvo kan vel dugge op
 med saadanne skielske Dreng. *VSO.* der
 Skibet reves bort (*af nordostkulingen*), og
 ikke kunde dugge op mod Vinden (*Chr.*
VI: opholde sig mod været; 1907: holde
 op imod Vinden), gave vi det over, og
 dreve. *Ap. G. 27. 15.* || (*m. tilknytning til II.*
 dukke 4. 2) *abs.:* begaa sig; klare sig.
Moth. D174. Da den Skam var overgaaet

ham, kunde han ikke siden dugge op imellem Folk.VSO. 2) (nu kun dial.) betvinge sig, saa at man undlader at gøre noget. Han kan ikke dugge sin Ondskab, sine Skielmstykker.VSO. nu kun refl.: bare sig; dy sig. jeg kand knap dugge mig at ieg jo falder ham i håret.Moth.D172. Han (∴) en fange) kunde nu saaledes haft det ganske taalelig, dersom han kunde have dygget sig inden sine Fire Vægge. CPRothe.JohnNorcross.(1756).280. (jf. Priebsst.Anmerkninger.(1756).13). At dugge sig for Latter, Graad.VSO. Nu kan han ikke dugge sig længere.smst. Han tog i Jørgines Arm. Men hun blev vred . . „Kan du ikke døje dig!“ sagde hun opfarende. JVJens.HF.126. Feilb.I.221(u. dy sig).

Dug-græs, en. [I.1] ♀ (l. br.) navn paa soldug, Drosera L. Sal.XVI.345. ☉ **-kold**, adj. [I.1] JPJac.I.115. det var . . som tvættede han sin Sjæl hvid i Morgens duggkolde [Daab.Jerg.LT.148. **-maaler**, en. [I.1] (meteorol.) apparat, hvormed den i løbet af en nat faldne dugmængde bestemmes; drosometer. Moll.H.I.491. Aller.I.939. **-mager**, en. [II.1] (efter ty. tuchmacher) ⚙ klædevever. Forordn.¹⁹11775. Hallager.91. Lov²⁹1857. §18. Rist.ER.47. || hertil Dugmageri (VSO. Væver.B.94), Dugmager-lav, 30 **-mester**, -svend ofl.

Dugning, en. (l. br.) vbs. til I. dugge 1: dugfald; dannelse af (fugtighed ved) dug. der . . samler sig Fugtighed ved Dugning paa Metallets Underside.Gnudzsm. Husb.206. || (dial.) om den tid, da duggen falder, ell. om en kort og svag regn, der kun fugter jorden. MDL.

Dug-orm, en. [I.1] 1) (ænyd. d. s.; jf. ty. tauwurm i sa. bet.; nu næppe br.) 40 **hansorm**. VSO. 2) (jf. sv. dagmask, regnorm; kun dial.) laadden insektlarve. Feilb. I.216.IV.112. **-perle**, en. [I] (især poet.) *de grønne Straae | Med Duggerperlerne paa.Oehl.SH.4. || om taarer. *Og hendes Øie fyldtes | Med en Dugperle fiin.Winth.HF.201. **-pil**, en. [I.3] ♀ navn paa en blaadugget pileart, Salix daphnoides Vill. Rostr.Flora.I.104. || ogs. om Salix acutifolia Willd. CGalschiot.Dyrkning afHandelsplanter ogRodfrugter.(1879).219. **-punkt**, et. [I.1]. (fys.) temperatur, ved hvilken luftens vanddampe netop begynder at forløste sig (jf. Bedugningspunkt). Dampe kaldes Luftarter, naar deres Dugpunkt ligger under 0°. Ørst.Chem.Phys.12. Christians.Fys.590.

-regn, en. [I.1] (ænyd. d. s.; nu næppe br.) fin, støvagtig regn. Moth.D170. VSO. **-rod**, en. [I.1] (nu næppe br.) siderod. Fleischer. S.9. VSO. Kjendetegnene paa en haabelfuld Plante ere: fuldstændig Rod, saavel Dugrodder, som Pælerod.SHoff.Trædyrkning.(1836).21. D&H. **-røde**, v. [I.1] (fagl.) røde (hør og hamp) ved dugbredning. Wilkens.Tr.100. Opf.B.¹VII.444. Feilb. **-slaaet**, part. adj. [I] (poet. -slagen). vaad af

dug. *Hagelen pidsker paa dugslaa'de Ruder.Blich.D.II.251. denne Luft, der er kold af Dugg og dufter af duggslaaet Vejstøv.Jerg.F.146. And.Nx.PE.I.228. (solstraaalerne) brøde gennem de dugslagne Vinduer ind i Grosserer Grams Havestue. Bergs.PP.403. *Oxerene drejer de duggslagne Horn.Aakj.RS.27. || [I.3] fløjlsbløde Ferskenes og duggslagne Druer.Ude ogHjemme.⁹11879.59.sp.2. **-sprænge**, v. [I.1] (især poet.) bestænke med dug. * (Flora) dugsprænger Krandsen.Oehl.XVIII.224. || især i perf. part. *Elverpigens . . svæver paa dugsprængt Tillie.Heib.Poet.IX.485. Schand.TF.I.199. de dugsprængte Blade glinsede i Sollyset.And.Nx.M.57. **-svend**, en. [II.2] (æda. dukæsven; foræld.) tjener, som varter op ved bordet; taffeldækker. VSO. HFEw.SKI.122.

Dugt, en. [dogd] (ogs. Dukt. VareL.² 183). flt. -er. (fra mnt. duct, jf. ty. docht; egl. sa. ord som Tot; reb.) en af flere garn sammenspundet bestanddel af et tov. SøLex. (1808). 3 à 4 sammensnoede Dugter danne en Trosse.Harboe.MarO. Sal.XIV.942.

☉ **Dug-taare**, en. [I.1] (poet.) d. s. s. -draabe. Hrz.D.I.137. Schand.BS.482. ☉ **-vaad**, adj. [I] Holb.Metam.62. Goldschm.II.368. det dugvaade Græs.Drachm.UB.19. || vaad af taarer. *Paa alle den svundne | Herligheds Rester | et dugvaadt Blik han | ved Afskeden fæster.sa.UD.243. ☉ **-væde**, en. *Dugvæden laa | over Vejkantens Straa. Drachm.UD.262. JVJens.EE.146.

Duit, en. se Døjt.

Duk, et. [dog, dug] (sj.) vbs. til II. dukke. give et duk, tvinge (ens hoved olgn.) ned- ad; dukke (II.1). han bøjede sig for at en mægtig Haand . . kunde give hans Nakke et Duk endnu.Skjoldb.G.2.

Duk-and, en. se Dykand.

Dukat, en. [du'ka'd] flt. -er. (ænyd. d. s.; fra ænh. ducat, mlat. ducatus; opr. bet.: hertugdømme (besl. m. Doge, I. Duks); den nuværende bet. skyldes vist, at indskriften paa de ældste mønter af denne art sluttede med ordet ducatus || foræld. ell. om udenl. forhold) navn paa en guldmønt af meget fint guld, der i Danmark møntedes indtil 1827 og opr. havde 2 rigsdalers værdi. Jeg heder ydmygst at han ikke vil forsmae et par Ducater.Holb.Rpb.I.3. KomGrønæg.I.271. *Regne-Penge og Ducater (er ej) et.Wadsk. 100. Kiøbenhavns Penge-Cours . . Holl. Ducater, 16 Mk.Adr.⁹1762.sp.11. *Jeg dig sender her en Mark, | I det Haab, at Him- melen | Mig giver en Ducat igien.Wess.262. Kroner, Dukater og andre Møntsorter af den Slags, som gamle Koner kalde hele Penge.PMøll.I.298. Sal.²VI.502. || i sammenligning: *I den tavse Nat, | Som en stor Dukat, | Maanen stænker Guld paa alle Grene.PMøll.I.34. jf.: Solen dryssed sine blanke Dukater gennem Løvet ned paa Gangene.Nathans.S.50. **Dukat-fugl**, en. (zool.) en sommerfugl af rødgylden farve,

Chrysophanus virgaureæ L. *Fr. Heide. Sommerfugle-Atlas.* (1913). 5. -guld, et. († **Dukate-**. *Holb. Pants. II. 3.*) (ænyd. dukateguld; *fagl.*) guld af stor finhed (som til dukater). *Hauch. III. 94.* (monterne) havde været af det fineste Dukatguld. *KLars. MK. 28.* Vare L.² 290.

1. Dukke, en. [ˈdøɡə] U læses som u (i) **Dukke**. *Høysg. Anh. 22.* (ogs., nu kun *dial. ell. fagl.*, se u. bet. 3—5: **Dok(ke)** (sj. skrevet **Dogge**: *Møll. H. I. 26*; † **Dok**, et. *Moth. D86*. se bet. 3). [ˈdøɡə, døɡl]. *fl. -r.* (ænyd. dukke, dokke, *fsv.* dokka, dukka, *oldn.* dokka, *mnt.* docke (ty. docke fra nt.), *holl.* dok, *halm*bundt; oprindelse uvis)

1) menneskelignende figur; især: legetøj, forestillende et menneske, hyppigst et barn. *Hver Alder leger med sin egen Dukke. *Oehl. A. 233.* Stor Lyst kunde jeg havt til at sende lille Meta en Geburtsdags-Præsent med det Samme, (fx.) en engelsk Dukke. *Grundtv. E. 80.* han rokkede med Hovedet som en chinesisk Dukke. *Ing. L. B. II. 110.* Man havde . . . udklædt en stor Dukke med Vinger og gjennemsigtig Gevant, som (et) Englebarn. *Gyld. Novel. II. 49.* *Jeg (∴ *Dyveke*) sidder og Øjnene lukker, | Med Hænderne lagt under Knæ: | Da længes jeg efter de Dukker, | Jeg havde, som lille, af Træ. *Drachm. IV. 31. jf.:* Vil du (∴ et barn) have en Sukkerduke eller saadan Slickerie? *J. R. Pauli. J. M. 79.* i *appos. til et propr.:* dukke Lise osv. || kartesiansk dukke, se kartesiansk. || marionetfigur. *Moth. D173.* Dukken var som et levende Menneske, paa det nær at den ikke kunde tale. *HCAnd. V. 66. Sal. XII. 394. jf.:* endog et udmærket Individ bliver i enkelte Øieblikke for Ironikeren som en Dukke, han har en Snor i *Kierk. XIII. 325.* || (l. br.) d. s. s. Led(d)edukke. *Bergs. PP. 245. D&H.* || brugt nedsæt. om et billedhuggerarbejde. *Dukker | Skabte af en Billedhugger. *Grundtv. SS. IV. 106.*

2) om mennesker. 2.1) (nu næppe br.) lille barn (vel især om smaa piger). *de trende mindste Dukker, | Hvis Graad mand stille kand med Lege-Tøj og Sukker. *J. Friis. 13. VSO. 2.2)* pyntet dame (ell. pige); nu kun foragt.: pyntesyg, tom og forføjelig kvinde; pyntedukke. *hine lukte Vogne | Med stadselige Dukker (∴ fornemme damer) i, | Som rulder hvert et Huus forbie. *Wadsk. 35. smst. 112.* *Adelsdamen, svøbt i Sølv og Zobel, | En aandløs Dukke, fornemt overseer Dig. *HCAnd. X. 391. PalM. L. 61.* vor fjollede Herremand (korte om) med en Sangerinde eller saadan en Dukke ved Siden af sig. *Schand. TF. I. 141.* Laura gik med sin nye Kjole ind til sig selv . . . og græd krænket og forbitret, som den forsmæede Dukke hun var. *Nans. LL. 31. jf. (uden nedsæt. bet.; sj.).* *Vær lystig i Herren, hans Due og Dukke, | Med dine Brude-Klæders Prag. *Brors. 227.* || min dukke, (nu næppe br.) brugt som venlig,

kælende tiltale til en ung kvinde. „kand I ikke dog sagne for min skyld sige, at (jorden) er flack.“ — „Jeg kand ikke min Dukke.“ *Holb. Er. III. 6. sa. UHH. I. 2. Heib. Poet. I. 47. Oversk. I. 68. 2.3)* (l. br.) person, der ikke har nogen fast vilje, men lader sig behandle (som et legetøj) efter en andens lyster ell. ønske. jeg skal vise dem, hvad det er for en Dukke og for en Straamand, under hvis Haand de skjælv. *Hauch. VII. 254.* (han) havde været en Dukke i sin hjerteløse Datters Hænder. *HFEw. VK. II. 88.*

3) mindre knippe ell. bundt af halm, hør, garn olgn. 3.1) (handaarb.) afpasset bundt af (finere) garn, silketraad olgn. *Høysg. S. 181.* han søgte en enkelt Dukke Silke ud, som var en Kjende mørkere end alle de andre. *Sv Grundtv. F. Æ. II. 11.* Og du skulde gaa Ærinde for Mor . . . du er en net Pige, kan ikke engang købe to Dukker Traad. *AndNz. PE. II. 188.* † **Dok**: *Moth. D86.* || (*fagl.*) bundt af børster, som indsættes i hvert hul i børstetræet. *Haandgern. 532. 3.2)* (især *dial.*) mindre knippe af halm, tang olgn. *Begtr. Sjæll. II. 13.* I det sydlige Fyn (kalder man de) udtagne Smaabundter (af langhalm) Dukker eller Dogger. *Møll. H. I. 260. Feilb. Kværnd. Sjæll. Bond. 24.* † **Dok** . . . kaldes den halm, som buses under møntørven (∴ stoppes under mønningstørven) paa bønderhuse. *Moth. D86.*

4) (*fagl.*) kort, lodret stolpe ell. søjle. || lille søjle ell. tremme i et rækværk olgn. *VSO. MØ. Forkl. Tømrere. 79.* || (*bygn.*; især *dial.*) dørgstolpe i bindingsværk. *LandbO. I. 612.* Dokke ell. Dukke. *MDL. 679* (fynsk). *Feilb. (jf. Dukkevæg).* || tværstykke paa traadhegn, som hænger paa traaden uden at være nedrammet i jorden. *Dokker. Sal. VIII. 666.*

5) støttende opstander paa en maskine; især om opstanderne paa en drejebænk (jf. Brilledok(ke)). **Dok**: *Hannover. Tekn. 220. VareL. 2179.* Dokke: *Moth. D123. VareL. 2179.* nu sjældnere Dukke: *Guts Muths. (1802). 8. Wagn. Tekn. 222.* || (*dial.*) bl. a. om de opstandere paa en rok, hvori tenen sidder. *Feilb.*

6) (fisk.; sjæll.) flydende fiskeredskab af flæg ell. siv, hvis form minder noget om en legetøjsdukke. *Fedders. FF. 115. Ferskvandsfiskeribladet. 1919. 46.*

II. dukke, v. [ˈdøɡə; ogs. ˈdøɡə] U læses som u (i) dukke. *Høysg. Anh. 22. -ede. vbs. (l. br.) -ning, jf. Duk, Dukkert.* (ænyd. d. s.; fra nt. dukken, *svl. af (m)nt.* duken (hvorfra ænyd. dūge, sv. duka), ty. tauchen, eng. duck; jf. duknakket, -rygget, dukse(?) samt dykke || maaske besl. m. duve)

1) (trans.) føre (noget) nedad. 1.1) især i *udtr.* dukke hovedet, sænke ell. bøje hovedet; sidde (osv.) sammenkrøben. (oftest som *udtryk for forsagthed, underkuethed olgn.*; jf. bet. 1.3). *hver en Jomfru dukked ræd | End dybere sit Hoved ned. *Bødt. 183.* Bogholder S. dukkede altid Hovedet ned med mel-

lem Skuldrene. *Bang.S.48.* (billedl.)* Duk dit Hoved dybt, og græd, o Piil! *Oehl.L.I. 232. jf. bet. 1.s:* Hvor dybt de end dukkedes af Stormen, gled denne dog væsentligt over deres Hoveder; deres Tro paa den usynlige Gud bevarede. *Troels.L.XIII. 63. || perf. part. dukket brugt som adj; (især m. h. t. en persons legemsstilling, holdning; jf. duknakket, -rygget): nedad bøjet. sammenkrøben; ludende (navnlig p. gr. af forsagthed, underkæthed olgn.).* Thomas rejste sig op og nærmede sig Døren med dukket Nakke. *Schand.TF.I.234.* en høj, mager General, noget dukket i Holdningen. *KLars.Ci.136.* Løgnagtigheden sneg sig rundt sammen med en dukket, vrikende Kvindeskikkelse, Sledskeriet. *Breum.HH.71. jf.:* et tungt, skræmmende Skrald væltede hen over den sovende Landsbys dukkede Straatage. *Aakj.VB.31. 1.2) sænke ned under vandfladen.* Naar Drengene ere komne i Vandet, bør de . . dukke Hovedet og hele Legemet under. *Gymn.(1828). 45.* Kroppen kastede han ud i Søen til Fiskene, men Hovedet (o: det afhuggede) dukkede han kun ned i Vandet. *HCAnd.V.79.* Uden at betænke mig, dukkede jeg min Hat ned i Vandet og ilede hen til ham (o: en besvimet) for at overstænke hans Pande. *Bagger.I.278. PalM.VIII.179. 1.3) (< MO.; især talespr.) overf.: ved en rammende bemærkning, vel afpasset optræden, passende behandling olgn. gøre ende paa en persons overlegne følelse ell. stilling, overmod, vigtighed osv.; give en dukkert (2.1), „dyppe“.* Hverken hans Forældre eller Skolelæreren kunde tilsidst magte ham. Først Præsten fik ham dukket. Han lod ham „gaa om“ til Konfirmationen. *Pont.DR.II.10.* man ser surest til dem, som har det godt . . dukker dem, der knejser. *Vved.BB.295. (digtet) indbragte mig megen Ros fra Anstaltens ellers kloge og kundskabsrige Præst. Men Dagen efter blev jeg atter dukket. Nans.(Pol.²⁵), 1917.10).* Nye Konkurrenter var kommen op. De skulde dukkes. *Bergstedt.A.206.*

2) refl. 2.1) baje hovedet ell. kroppen ned; gøre sig krum og lille (for at skjule sig olgn.); krybe sammen. (især som udtr. for forsagthed olgn.). *Duk dig dal at ikke Grenen | River Krandsen af dit Haar. *PalM.Dryad.51.* *Og paa den bløde Vugge (o: en rede) | den lille Moder (o: fuglemoder), skjær og fin, | han ser sig angst at dukke. *Kaalund.280.* Saa dukkede hun sig sammen, krøb næsten ud af Stuen. *Schand.VV. 151.* de lure, som Fuglefængere dukke (*Chr.VI: stille*) sig. *Jer.5.26.* Hansine . . dukkede sig ned i sit Sytøj. *Pont.FL.74. 60 (overf.):* *Lyngen er frygtsom, dukker sig og kryber | Kuldskår i Ly under Marehalmens Tue. *Drachm.DM.47. sa.M.17. 2.2) (l. br.; jf. bet. 1.2 og 3.2) sænke ell. pludselig stikke hovedet under vandfladen (især ved badning); sænke sig (kaste sin krop)*

ned under vandfladen (og svømme under vand); dykke. *Lystig han vugger sig, | dristig han dukker sig, | skyder tilbunds som en flygtende Sæl. *Rich.I.42.* *De hvide Svaner, | de kløver Vandet . . | og de kan dukke | sig efter Føde. *AWHolm.FB.13. (billedl.):* *vi ned os dukke vil . . | i Vældet der (o: punchebollen). *Hostr.VV.80.*

3) (intr.) bevæge sig nedad; dukke sig. 3.1) d. s. s. dukke (sig) 2.1. *De Heldte har Hiertet i Bryst og i Barm, | For Kugler og Ilden ey dukke. *Sort.HS.DI^o.* (han) dukkede, og smeed sig af Hesten, saa Spydet fløj over ham. *Grundtv.Saxo.III.128.* *(hjørtene) dukkede mod Jorden, | De kneiste saa igjen. *Winth.HF.195.* Drengen dukkede ned til Jorden med et Skrig. *HCAnd.V.226. nu i alm. om (varig) holdning: han var bleg, ranglet, (havde) Tilbøjelighed til at dukke forover. Drachm.VD.85. sa. DM. 99. i udtr. at dukke med hovedet: VSO. han brugte Glarøine og dukkede vel meget med Hovedet. Ing.LB.I.108. S&B. (jf. bet. 3.2):* *Forstavnen dukker for Bølgernes Kast. *Stub.Arier.40. || ✕ om forvægtig kanon: ved affyringen falde med forstykket ned mod brystrigelen. MilTeknO.60.* 3.2) d. s. s. dukke (sig) 2.2. de fleeste Spil og Leeg blant Ungdommen ere Hollandske, som at svømme, og dukke under Vandet. *Holb.Berg.91.* *Hrymfaxe, den sorte, | Puster, og dukker, | Og i Havet sig begraver. *Oehl.L.I.23.* Maaden hvorpaa Dyret (o: en hval) dukker. *StBille.Gal.III.89.* *Just saadan dukker snelt en And mod Grunden, | Naar den seer Falken ned imod sig sætte. *CKMolb.Dante.I.138.* manden sprang ud og dukkede ned efter det druknende barn | jf.: *Solens sidste lange Blink, | før den dukker ned bag gullig Brink. *Aakj.VVF.138.* hvem tør dukke under (o: ned i vandet)? | *Moth.D174.*

4) om (pludselig) bevægelse, i reglen opad ell. fremad; ofte om bevægelse, hvorved noget kommer til syne ell. (sjældnere) forsvinder. (i forb. m. adv., især op ell. frem). 4.1) (l. br.) trans.: (pludselig) løfte (hovedet) i vejret. *Og da de under Kirken kom, | Da dukker han op sin Pande. *PMøll.I.20.* *Den hvide Due frem sit Hoved dukker (af dueslagets dør). *PalM.IV.258. (overf.):* én Tanke dukkede bestandig frygtomt Hovedet op af det Kaos, der strømmede gjennem hendes Hoved. *Schand.F.193. 4.2) intr.: løfte sig i vejret (og komme til syne). || dukke op. *som smaa Dreng, der paa Vandet føre Kriig . . | Man seer dem skule sig, man seer dem ducke op. Holb.Paars.30. (skorstensfejeren) dukkede op af Skorstenspipen. Blich.IV.161. jf.: I det samme dukkede en Dreng op over Strøbakkens Kam, kommende den Vej fra Paarehuset. *JakKnu.GP.77. (billedl.):* *(lysets børn) af Daaben sjeleglade | Dukker op til evigt Liv. *Grundtv.SS.III.342. || dukke frem. idet han pludselig dukkede frem,**

men ligesaa hurtig skjulte sig under Vandedet paa ny. *Hauch. III. 380.* *Sorten Snog og røden Drage | Dukkede frem af Dybets Skjød. *sa. SD. II. 307.* || *uden forestilling om opadgaaende bevægelse: bevæge sig ud af noget, der hidtil har skjult vedkommende (ting ell. person); (pludselig) komme til syne.* Karl dukkede frem mellem de Rejsende, med Stokken under Armen. *Bang. L. 293.* (sj.:) naar hun et Stykke borte dukkede ham i Møde i Trængslen paa Fortovet, hilste han glad det kendte lysebrune Slør og lille blonde Hoved. *Esm. I. 27.* (overf.:) Ved denne Anmodning dukkede hele min Interesse for den mimiske Kunst op med fornyet Styrke. *Fru Heib. Et Liv. I. 319.* nogle Mennesker, der nu én for én langsomt dukkede op for hans Minde med irriterende Tydelighed. *Schand. TF. II. 329.* efter mange aars fraværelse dukkede han pludseligt op i sin fødeby || (l. br.) om bevægelse ind i noget tilhylende, skjulende: forsvinde (ind i noget). en Fodsti, der . . førte henover den fjedrende Enggrund for tilsidst at dukke ind i Skoven. *Gjel. T. 263.* || (sj.) om hvad der uden bevægelse ell. forandring kommer til syne ell. stikker frem af noget tilhylende, skjulende. Peter rørte sig ikke. Det brede Ansigt dukkede frem af Pelsens skidne Uld, saa ubevægeligt, som var det dødt. *Bang. DuF. 78.* (han laa) med Hovedet ned under alle Spaaner, saa der dukkede ikke andet op end den pulede Ryg. *smst. 71.*

III. dukke, v. [1døga] (ogs. dokke [1døga]). -ede. til I. Dukke. 1) (l. br.) binde ell. sno garn (olgn.) i dukker (3.1). *Moth. D86.* At dukke Silke. *MO. S&B.* Den unge Madam spandt Hørgarnstraad . . og jeg vandt den paa en Vinde og dokkede den op, for saaledes at sælge den til Lysthavende. *Personalh. Tidsskr. 3R. VI. (1897). 225.* 2) (jf. sv. docka, nt. docken, tætte tegtæg m. halmviske; dial.) danne halmgavle af dukker (3.2). *Sjæll. Bond. 23.*

IV. dukke, v. se II. dugge.

Dukke- i sgr. af I. Dukke, især bet. 1; ofte om hvad der er smaat, barnagtigt ell. overdreven sirligt, fx.: sikke hvide Arme og smaa bitte Hænder, bløde som Fløil, — sikke Dukkefødder. *Etlar. SB. 80.* *Hun har de yndigste | Dukkehænder. *AReck. 65.* de bitte smaa Sandstenssøjler i Vindestagernes Midte . . saa lidt dukkeagtige ud. *Schand. VV. 166.* Til højre laa Byggeforeningens smaa, pæne Huse . . med de grønne Dukkehaver og Stakitter foran. *JV Jens. D. 101.* -ansigt, et. ansigt paa en dukke. *MO.* || om et lille, regelmæssigt, men udtryksløst ansigt. *Drachm. F. I. 268.* -barn, et. dukke, som forestiller et barn. *dengang | Du laa med Dukkebarnet ved mit Bryst. *Oehl. (1844). VI. 158.* Mens han var hjemme, legede vi ældre Søstre med ham som med et Dukkebarn. *Schand. F. 534.* *Legeb. II. 116.* || d. s. s. I. Dukke 2.1. *Ak! hvem der dog

ejed sligt buttet | et Dukkebarn. *Kaalund. 13.* || d. s. s. I. Dukke 2.2. hun var saa hvid og rød, ret en Dejligheds Dukkebarn var hun. *J.PJac. I. 228.* *hvad han vel kunde finde | hos et saa sippet Dukkebarn som hende. *Drachm. DJ. II. 383.* || (jf. I. Dukke 2.3) skrobelig ell. omskindet person. Prygl vankede der ikke (i soldaterljestenen) nogen af, som var værd at gøre Ophævelser over; de var godt tossede, de, som klagede; saadan noen Dukkebørn! *KLars. H PE. 129.* -dreng, en. dukke, der forestiller en dreng. *D&H.* || dreng ell. yngling med alt for regelmæssige træk. *alle Damerne sidder i Kreds | med porcellainsblanke Ben | og ser mod den dejlige Dukkedreng (?: hjerterknægt paa en maskerade): | — Sikken en sød lille en. *HSeedorf. Vinløv og Vedbend. (1916). 23.* -hjem, et. lille, sirligt hjem. *Bang. L. 316.* „De faar det godt her,“ sagde hun med et Blik ud i Stuen . . „det er et rent Dukkehjem . . Alting komplet og komfortabel.“ *KLars. SA. 73.* || efter *Henrik Ibsens drama „Et dukkehjem“ (1879)* om et tilsyneladende lykkeligt (idyllisk) hjem, hvor der ikke er noget virkelig personligt samliv ml. ægtefællerne. de rette Venushuler er de Dukkehjem, hvori Mændene bortskortes. *Vilh. And. HP. 94.* -hus, et. lege-tøj, som bestaar af en lille efterligning af et hus (til dukker), udstyret med smaa møbler osv. (jf. -stue). *LThura. (MO.). HCAnd. III. 27.* -komedie, en. forestilling paa et dukketæier. der var en Mand, som gjorde Dukke-Komedie; han havde just stillet sit lille Theater op. *HCAnd. V. 64.*

Dukker, en. [døger, duger] *ftt.-e. (ænyd. d. s. (bet. 1); fra ty. ducker; aft. af ducken; se II. dukke) 1)* (jf. dukke 3.2; nu kun dial.) d. s. s. I. Dykker 1. Dukkere lade sig ned-sænke til Havets Bund, for at finde en Perle. *Holb. MThr. 278.* en. Ducker, som skal kunde holde sin Aande 2 Dage og Nætter. *Phonizb. FM. 1726. Nr. 2.6. VSO. MO. Feilb. jf. Eilsch. Font. 105.* 2) (jf. dukke 3.1; zool.) navn paa antilopeart (der søger at undgaa sine forfølgere ved at dukke sig i græsset); *Cephalophus mergens* (jf. I. Dykker 3). *Sal. XVII. 552.*

Dukkert, en. [1døgård, sjældnere 1dugård] *ftt.-er. (aft. af II. dukke; især dagl.) 1)* nedduktion under vand. *Levin. 1.1)* (m. trans. bet.; jf. II. dukke 1.2) handling, hvorved man (med magt) fører en andens hoved ned under vandfladen. Naar de „fine“ Dreng om Sommeren badede sig i Aæn (blev de) af ham (: en gadedreng) regalerede med nogle frygtelige Dukkerte. *Schand. IF. 293.* skal jeg give dig en dukkert | der fik han (sig) en ordentlig dukkert | (spøg.) om daabshandlingen: *Man bærer den Lille hen til Præsten, | Der faaer han en Dukkert (: bliver døbt). *visé (1864?). (Gadeordb.¹).* || (muligvis paavirket af Hivert) (min moder stak) en lille Svamp (ned i sit toddy-glas), og saa fik jeg Svampen at sutte

paa . . naar min Moder lagde mig i Vuggen, pleiede hun at sige: „Nu sover han, det lille Skidt! Skulle vi saa ikke have en lille Dukkert til?“ *Bergs.PP.208. 1.2* (m. refl. ell. intr. bet.; jf. II. dukke 2.2, 3.2) *bevægelse, hvorved man dukker (sig) under vand.* *Maagerne de er helst tilsøs . . | En Dukkert holder de meget af. *Rich.III.228.* Unge Mennesker fløj afsted til Kastelsbadehuset for at tage sig en Dukkert. *Leop.HT.106. Gymn.II.187. 2* (overf. 2.) (svarende til bet. 1.1, jf. ogs. II. dukke 1.3) *uventet, ydmygende behandling; (pludseligt indtrædende) flov hændelse.* (Pabudan-Müller) havde (i „Adam Homo“) givet Menneskets indgroede Tendens til at forherlige sit eget Billede en saadan Dukkert, at Vejret rent var gaaet fra den. *JLange.III.251.* mit Haab (havde) faaet adskillige Dukkertes. *RSchmidt.SS.130. Rode.Dg.206.* (om en cirkus-flasko:) *Pol.^o1908.4.sp.6. 2.2* (jf. I. Bad 1 slutn.) om hvad der bevirker (aandelig) styrkelse ell. forfriskelse. *Du indholdsrige | Springvæld, hvori vor Dukkert vi skal ta'. *Drachm.DJ.II.131.* (han har) indset den store Betydning en Dukkert i det daadskraftige, hypermoderne Land hinsides Atlanterhavet . . kan have. *Riget.^o1913. 3.sp.1.*

Dukke-sager, pl. (jf. -tøj 1). dukke m. 30 tilhører (paaklædningsgenstande, vugge olgn.). *Levin. e. alm.* -seng, en. I Dukkesengen laae hendes Dukke. *HCAnd.V.32. Legeb.II.126.* || om børnesenge (jf. Dukke 2.1). *Drachm. GG.120.* -skab, et. (nu l. br.) skab, hvori dukker og andet legetøj gemmes. *VSO.* || især i sammenligninger til betegnelse af noget meget sirligt og pynteligt. Cæsar tilligemed hans Soldater ginge ud i Felten saa pyntede og krusede, som de kunde være 40 undtagne af et Dukkeskab. *Hob.Hh.II.541.* *Hans Huus var lavt, men godt istand, | Og grumme pænt derinde, | Alt som et Dukkeskab saa net. *Grundtv.SS.II.208. Et-lar.SB.11.* Jeg kom ind i et lille, men nydeligt Værelse, næsten som et Dukkeskab. *Drachm.EO.409.* -spil, et. (nu l. br.) d. s. s. -teater 1. *Eilsch.(MO.). vAph.(1764).* Gøglerne have i denne By fortient mange Penge med deres Dukkespil. *VSO.* Udenfor (kirkerne) fortsattes Dukkespillet i Byer og Landsbyer. *Sal.XII.394.* -stads, en, ogs. (især koll.) et (*HCAnd.VII.1.*) fint, pynteligt legetøj, pynt til dukker olgn. hiin Verden, hvor en Moder engang paa Himmelmærketet kiøber vort hele Solsystem, som Dukkestads for sin lille Datter. *Bagges.DV. XA.26.* (haver) med dejlige Blomster og Lysthuse, glatte og pene, ligesom smaat Dukkestads. *HCAnd.VII.1.* Min Phantasie bevægede sig saa ganske i denne Dukkestads . . og i Tankerne forestillede (jeg) mig alle de Kongekaaber, Slæb og Ridderdragter (o: til et dukketeater), jeg kunde lave ud af (de rige damers) Klæder. *smst.XI.49.* || (overf.) om noget værdiløst, der

eftertrages af mængden (jf. -tøj 3.2). De løbe . . efter forfængelige Titler og andet sligt Dukkestads. *Hob.(MO.).* Det, som Øvrigheden i andre Lande kan udvirke ved Dukkestads og Snurrepiberier (o: ordener olgn.), kan man ikke her sætte i Værk, uden ved vægtige Belønninger. *Bagges.NK.167.* -stue, en. legetøj, som bestaar af en lille efterligning af en stue (til dukker), udstyret med smaa møbler osv. (jf. -hus). Han købte store Dukker og Dukkestuer, alt muligt til hende. *Drachm.VI.201.* || (overf.) lille, pyntelig stue. Han havde alle stærke Ord (om kærlighed) paa Læben, men passede de her i Tanternes Dukkestue? *EBrand.UB.73.* -teater, et. 1) marionetteater (jf. -spil). *HCAnd.V.66.* Dukketeatre drog Verden rundt og gav Forestillinger ved alle Europa's Hoffer. *Sal.XII.394. 2)* legetøjsteater, hvor figurer, dekorationer osv. er udklippede i papir. Jeg levede . . ganske for min Perspectiv-Kasse og mit lille Dukketheater. *HCAnd.XI.25.* -tøj, et. flt. (sj.) -er (*Bagges.I.228.*) 1) (især koll.; nu næppe br.) d. s. s. -sager; ogs. i alm.: legetøj. (*Kalk.V.190.*) Jeronimus sætter sig need med en Kurv Dukke-Tøj ved Bordet. *Hob.Jul.11sc.* Jo vist behager (mændene) mig, netop som Dukketoj behager et Barn. *PAHeib.Sk.II.73.* *Smaa Glutter mellem Dukketoier. *Bagges.I.228.* Jeg saae ned (o: fra et bjærg) og opdagede en prægtig . . Villa, hvis Vaser med Aloer, Stauter og Terrasser toge sig ud som Dukketoj. *Bergs.PP.545. 2)* paaklædningsgenstande (tøj) til dukker. *FruHeib.EtLöv.I.17.* Bornevennen. *1913.411. 3.1* † om galanterivarer, nips olgn. (grønlænderne va) begjærlige efter Jern- og Staal-Arbeid, item Speiler, og andet smaat Dukke-Tøj. *Hob.DH.II.601. FrSneed.I.497.* Holland . . giver os noget Dukke-Tøj, nogle laqverede 40 Borde og The-Bretter. *Oecon.T.V.26. 3.2* † ting af ringe værdi ell. betydning (jf. -stads). Ville de sige, at (almuen) finder meest Smag udi Dukketoj (o: ubetydelig underholdningslitteratur), saa viser dog Erfarenhed, at nyttige Skrifter have ogsaa Afgang. *Hob.Hellind.I.66v.* Verden . . leeder efter Dukketoj, og gaaer nyttige Ting forbi; den griber efter Skyggen og lader Legemet fare. *sa.Hh.II.300.* *Med Dukketoj hun sig umager, | Og agter ingen Siele-Sager. *Brors.88.* dette forfængelige Folk, som allene fandt Behag i Fias og Dukketoj. *Bagges.NK.240. 3.3* (dagl., til dels vulg.) om noget særlig (smaat og) fint, ud-søgt, lækkert (at se, føle paa osv.). Naa, Mutter! hvad synes I om den Dragede (o: en ko)? Det er Dukketoj, ikke sandt! *AntNiels.FL.II.17.* Sikke no'et Dukketoj! henvendte han sig til sin Kone, idet han lagde sin ene store, rødbrune, behaarede Lab ved Siden af Scheeles smalle, soignerede Haand. *Wied.S.113.* Armene var det rene Dukketoj. *AndNz.DM.10.* *Valde | ta' tilløv (o: skynd dig)! | der er dukketøj (o: smukke

piger) i by'n. *gadevise*. (1906). -**vogn**, en. Jeg tænkte mig det som en Mulighed, at jeg kunde faae en Dukkevegn, og at jeg i den kunde kjøre Græs. *FruHeib.EtLiv.I.6. Pont.LP.VIII.176.* -**væg**, en. se Dukkveg.

\ **duk-nakke**, v. (af. af -nakket) d. s. s. II. dukke i. s. Rebeller, der med ram Spot maatte holdes paa Afstand, duknakkes, saa de holdtes nede. *MRubin.Er.141.* -**nakket**, adj. [ˈdug-, ˈdog, nagaʃ] (af II. dukke (1.1) og Nakke; jf. nty. duknakt, ty. ducknackig; sml. dukket (u. II. dukke 1.1)) som har en bøjlet nakke; ludende. *Fru Rig var en høj . . Dame, ved Siden af hvem den duknakkede, lille Mand . . saae temmelig uanselig ud. Tops.I.41. Han var . . bredbrindet, højskuldreret, duknakket. JPJac.II. 21. Davids.KK.454. jf.: Byen . . med sine lave, duknakkede Huse i en Halvkreds om „Slottet“. Drachm.EO.376. || overf.: som kryber for sine overmænd. Saa uselvstændige, duknakkede og krumryggede Folk har Københavns Borgere ikke Brug for. VortLand.³⁰1904.2.sp.5.* -**rygget**, adj. (dannet efter duknakket; sj.) som (dukker hovedet og) runder ryggen; ludende. *Bang. S.70.*

I. Duks, en. [døgs] *ftt.* -e. (fra lat. dux, fører; jf. Doge, Dukat; skol.) den dygtigste elev i en klasse; nummer ét. *PAHeib. Sk.III.394. Dux (nu alm.: duksen, klassens duks olgn.) var efter sin Sædvane ikke paa Skolen, og mældtes syg. Rahb.E.I.120. Jeg (var) i nogle Maaneder . . Dux i min Klasse. Hauch.MfB.194. saa kom de i Skole. Een blev Dux, og Een blev Fux, og Een kom midt imellem. HCAnd.VIII.34. skolens duks (o: duksen i øverste klasse) || (l. br.) d. s. s. Ordensduks. D&H. || (spot.) om person, som er i besiddelse af lærenemhed, flid osv. uden dog at have betydelige evner. Den ældste Revisor . . saa hen til sin Ledsager — en Duks med Brillor og spidse Albuer. *Buchh.UH.100.**

II. Duks, en. [døgs] *ftt.* -e. (af uvis oprindelse; fagl.) fast, vandret bom, hvorpaa bomuldsgarn afvrides før farvningen. *Lundb. OrdbS.*

III. Duks, en. [døgs] (rimeligvis besl. m. ty. ducks, slag, hug; jf. dukse) ⚙ hammer, hvormed brosten afkantes. *Priskurant.(1910). OrdbS.*

dukse, v. [ˈdøgsø] -ede. (muligvis af. af II. dukke (jf. II. dukke 1.3) ell. (sat i forb. m.?) I. Duks; jf. ogs. nt. daaksen, prygle, ty. ducks, slag, hug (se III. Duks); dagl., l. br.) blive herre over; ogs.: behandle paa en overlegen maade; dukke (1.3); kuske. *neppe Sorgen i sit Byst han duxer. *PalM.IV. 184. *I aaben Wiernervogn . . | De rulled ind ad Vesterport med Larm, | Imedens Adam . . | Med fornemt Nedblik Folkemængden duxer. smst.V.104. se paa Livet fra oven nedad og dukse sine Medmennesker. VilhAnd.AD.30. Feilb.IV.113. Esp. 48.*

Dukse-griffel, en. (af I. Duks; sj.) griffel, som tilhører en duks. *HCAnd.VI.6.*

Duks-hoved, et. se Dodshoved.

Duk-sten, en. (fra ty. duckstein; første led vist forvansking af Tuf; geol., nu l. br.) kildekalk; tuf. *vAph.Nath.II.82. Brünnich.M.10. D&H.*

Dukt, en. se Dugt.

Duk-væg, en. (ogs. **Dukkevæg**. *OrdbS.*) (af II. Dukke 4; tom., nu næppe br.) lav væg (af korte, lodretstaaende tømmerstykker), som i reglen tjener til at løfte et tagværk et stykke over loftsbjælkerne; trempelvæg. *Landm B.III.352. jf. -værk. -værk*, et. (af II. Dukke 4; bygn.) tømmerkonstruktion bestaaende af dukker forbundne ved fodstykker og rem. *Landb.O.I.612. || spec. d. s. s. -væg. Hag.III.274. LandmB.III.342.*

dul, adj. se II. dol.

Dulcian, en. [ˈdulsilɑːn, ˈdullʃɑːn] (ogs. **Dolcian**. *MusikL.I.190. Sal.²VI.286.* *ftt.* -er. (ænyd. d. s.; af ital. dolciano, af. af dolce, blød) ♪ 1) (foræld.) træblæseinstrument, der ligner en fagot, men har en blødere klang. *Skalmesjer, Dulcian, trompeter, Luth og trommer. *Cit.1703.(Dania.VIII. 46). VSO. MO. Meyer. jf.: hand maatte dantze den Dantz, hvor Musicanterne staar i tvende Rader og Dulcianerne ved begge ender (o: løbe spidsrod). Phenixb.FM.1726. Nr.4.7. || (billedl.) *(Baggesen er født) I en Slags Søflek (o: Korsør) om hvis Existens | Frue Famas Dulcian har ingen Tone! *Bagges.I.231. 2) navn paa en rørstemme i orgelet. Drachm.XII.468. Sal.²VI.286.**

Dulemose, en. se Dormeuse.

dulgte, dulgt, se dølgte.

Dul-hus, -hærdet, se Dol-hus, -hærdet.

I. Dulle, en. [ˈdula] *ftt.* -r. (ænyd. d. s.; dim. af I. Due; jf. Dullike) 1) † ung due. *Moth.D168. VSO. 2) (overf.) om kvinder. 2.1) (nu næppe br. uden for jy.) uden foragtelig bet., som kølenavn. VSO. Feilb. (om et barn). 2.2) (foragt.; dagl., nu især dial.) løsagtig kvinde; tøjte; elskerinde. Hun er hans dulle. *Moth.D168. *Og Resten (af livet) gaaer fløiten | Med Dullen og Tøiten. Grundtv.Saxo.II.82. prygle Værterne i Kroerne, ligge hos deres Duller. Drachm. KW.38. AndNc.PE.I.116. Feilb. Esp.421. jf. (spøg.) om Baggesens rimbrevs-muse: *Min Dulle, salig Wessels Enke. *Bagges.II. 236.jf.307.***

II. Dulle, en. [ˈdula, ˈdola] *ftt.* -r. (jf. no. dulla, lille rundagtig figur ell. ting, dull, bylt, lille spand; besl. m. Dullevase og vel ogs. m. Krusedulle; dagl., l. br.) rundagtig mindre genstand, hvis form ikke nærmere angives. hver enkelt Fjer (paa hatten var) udstyret med „Duller“ og „Vipser“, Guldpailletter og Perler. *TroelsL.IV.91. (pibens svampedaase) under hvilken der var en lille „Dulle“ (Dolle), . . var af Horn. FrGrundtv.LK.220.*

III. dulle, v. se dulre.

Dullevase, en. *flt.* -r. (ogs. *Dullivasser. flt.* -e). [dulv'va(s)ø(r), duli-] (dannet i lighed m. Dingsvas(ser) af II. Dulle; spøg., dagl., l. br.) *krusedulle*. *Hans Skrift var flad og sagde Ingenting, | hvad han med Dullivassere og Sving | forgæves prøvede at bøde paa. *AaHermann.S.9.* || (m. tilknytning til I. Dulle) som nedslæt. betegnelse for en (udstofferet) kvinde. Saadan et Brev kunde smøres op paa et Kvarter — saa havde han endda treogtyve Timer og tre Kvarter til at gøre Haneben for hende, Dullevasen. *KMich.Tommelise.(1906).175.*

Dullike, en. [dul'ligø] *flt.* -r. (ænyd. *d. s.* (EPontoppidan. *VorFrelserBlod-Daab.* (1653).I.280), *jf. sv. dial.* dull(i)ka, lille due; *dim. af* I. Due; *sml.* I. Dulle) 1) † *d. s. s.* I. Dulle 1. *Moth.D168.* 2) (overf., sj.) *d. s. s.* I. Dulle 2. „men endnu platter.“ *Levin.* jeg græd, for jeg syntes, at jeg ikke var bedre end de to — rent ud sagt Dulliker, han havde med. *Schand.SB.220.*

I. Dulm, en. [dul'm] († *Dulme*: *LThura. Poet.232. Cit.1707.* (NKS⁴9820.138). † *Dolm*: *Cit.1716.* (Thott⁴1524.435)). (ænyd. *dolm* (i bet. 1); *af* II. dulme) 1) (nu kun *dial.*) til II. dulme 1: kort søvn; lille blund. *Duens Kurren, Biens Snurren | Lister ham en Dulme paa. *LThura.Poet.232. VSO. MDL.78. Feilb. jf. Esp.423.* 2) (poet., sj.) til II. dulme 2: hvad der dulmer ell. dæmper; lindring. *Mindet . . | om alt, hvad du rundeligt gav, | i det er Dulm for vor Klage. *Vordingborg Avis.* 16/8.1907.1.sp.4. **II. dulm**, adj. [dul'm] (ænyd. *d. s.* (i bet. 2); *jf. no. dolmen, desig, taaget; besl. m. II. dulme* 1) (*jf. II. dulme 2; især dial.*) *dæmpet* (om lyd, lys oln.). Der var i Øjeblikket en dulm, stille Ro over hende. *ThitJens. FS.184.* de store Stuer . . laa i et dulmt Halvlys bag nedrullede Persienser. *CDan-gaard.Kultur.(1905).196.* den dulme Konversation ude i Stuen. *sa.Frisind.(1906).300.* Bølgerne naaede fra For til Agter i eet dulmt Skvulp. *AKohl.MP.III.5. Feilb. 2)* (*jf. dulme 3; jy.*) om vejret: taaget; uklar. *smst. I. Dulme*, en. se I. Dulm.

II. dulme, v. [dul'mø, l. br. 'dolmø] († *dolme. VSO. jf. Thorsen.115.* -ede. *vbs.* (l. br.) -else (TBruun.ST.207. *OMøll.G.K.28.*) og (sj.) -ning (*jf. FIIsraelsen.Ragna.(1900).96.*) *jf. I. Dulm.* (*glida. d. s.* (i bet. 1; ænyd. ogs. i bet. 2.1); *no. dolma, dose, løje af, sv. dial. dolma, halvsove, fris. dulmen, d. s.; jf. oldn. dylminn, tanke-løs, letsindig; se II. dulm; besl. m. II. dol, Dvale osv.)*

1) (nu vist kun *dial.*) ligge i dvale; (halv)sove. *Jeg dulmed' vel i Mørk-heds Land. *Kingo.404.* *paa Soote-Seng . . | Jeg skulde dulme hen, og slutte mine Aar. *LThura.Poet.336.* Han sover ikke, men dulmer. *VSO. Feilb. Esp.61. jf. (m. overgang til bet. 2.1): Den Hvile er ikke Dvale, ikke Evnens Dulmen. Rothe.(MO.). samt: En Gris gryntede pludselig op . . Så kom der nogle bebrejdende Småsnøft, der dul-*

mede hen i søvng Tilfredshed. *Rørd.KK. 142.*

2) m. h. t. aftagende bevægelse, styrke, voldsomhed oln. 2.1) (nu l. br.) intr., om lidenskab, skræk, sorg, (især:) legemlig smerte oln.: dæmpes; (næsten) bringes til ophør; falde til ro. *Thaar.ES.327.* *ved din Bolig | Dulmer mere blid og rolig | Lidenskaben i mit Bryst. *Oehl.XI.227.* Pinen i min Skulder tog saa smaat til at dulme. *Blich.IV.635. sa.O.I.22. Hrz.VI.74.* Jeg fik . . ligesom et gloende Sylestik op i Kjæbebenet; men det dulmede snart. *HC And.VIII.312.* Familiehadet mellem (ætterne) dulmede et Øieblik, medens de for-enede deres Kræfter mod en fælleds Fjende. *Allen.I.67. Dorph.Sofokles.437. jf.:* Denne Livets opsvulmende Flod i mig, der stiger op til mine Læber, og flyer mig, hver Gang jeg vil strække den begjærlige Lyst hen efter den, gid den vilde dulme. *Sibb. I.79.* || (upers.) Det dulmer i Veiret o: Stormen sagtnes. *MO. jf. Moth.D89. 2.2)* (trans.) faa (bevægelse, uro oln.) til at aftage; bringe til ro. *Nu skal du sjunge paa salte Hav | Og dulme den vilde Vove. *Ing.VSt.80.* *Jeg bringer dig til Stokholm By . . | Ei Kat skal murre, Hund ei knyde: | Jeg dulmer Mand og Kvinde. *sa.DM.126. smst.41.* || især m. h. t. sjælelig uro (bekymring, sorg osv.) ell. oftest legemlig smerte oln.: dæmpe; lindre; mildne; berolige. (m. obj., der betegner dels smerten osv., dels (sjældnere) det urolige sind oln.). *At døve Ungdoms Glød, at dulme Alders Pine. *Steners.Ode.45.* *Blidhed uldt har dulmet (sorgen). *Oehl.ND.212.* *Urolige Hjærtel | Luk op for Guds Fred, | Som dulmer al Smerte | Og smiler derved! *Grundtv.SS.III. 435.* Medens han dermed (o: med tørret fisk) dulmede den heftigste Hunger efter et helt Døgns Faste. *Ing.EF.IV.8.* (hun) hvilede sit Hoved i Trøsterindens Skjød, som et dulmet Barn, der sad hos sin Moder. *smst.107. Winth.II.63.* da jeg saaledes blev nødt til at vente til næste Formiddag, søgte jeg at dulme mine Tanker ved at lede dem hjemad. *Goldschm.VI.367.* (den svage maa) blot af Feighed eller Afmægtighed dulme sig selv med Tale om Retfærdighed. *smst.V.416.* (han vil) bede ham dulme og besværges den. *so.* som har ramt ham. *LBruun.SK.57. jf.:* Det utaalmodige Tungsind griber paa Slump efter et Dulmemiddel mod sin Smerte. *Brandes.IV. 69.* || part. dulmende brugt som adj. *Vi gjør Naturen haard mod Verdens Stød og Hack | Med stiv Taalmodighed og dulmende Toback. *Lucopp.TB.B4r.* hele Sommeraftens dulmende Poesi lagde sig over mit Sind. *Drachm.SS.31.* Gennem hele det lille Skrift aander der en fredelig og forsonlig Sommerstemning, som virker behageligt dulmende baade paa Tanken og Gemyttet. *Hørup.I.68.* Gamle M. lod til at ville overbevise og trøste hende med hele

sin Erfaring, han talte saa dulnende. *JV Jens.FD.73.*

3) (nu kun jy.) blive mørkt i vejret; mørknes. *Moth.D175. Feilb.*

⊞ **Dulmer**, en. (l. br.) til dulme 2.2: *du Smerternes Dulmer (o: vinguden). *Hz. D.II.104.* (han) var en Dulmer, en Beroliger, en Fredsstifter, klar og tavs som han var. *Brandes.II.520.*

dulre, v. ['dulrə] (sj. **dulle**. *Aakj.VF.107.*) -ede. (jf. no. *dulla*, *dulta*, *dultra*, sv. *dial.* *dulta* ofl., der ligesom *tulle* (*tulre*), *jy.* *dalle*, *dalre* ofl. betegner en usikker tumlende, stødende bevægelse olgn.; især *dial.*) 1) *gaa* (med smaa trippende skridt); *tripp*; *pulse* (om); *tulle* (om). (især om børn). alle de smaa (o: *nisser* olgn.), som *dulre* om hos os. *Grundtv.PS.VII.135. Feilb.BL.71.* Børnene gik og *dulde* om og fik ingenting, skjønt Duften af den liflige Sauce uafsladelig kildrede dem i Næsen. *Aakj.VF.107.* et Par smaa, hvidhaarede Væsner *dulre* hen over Gulvet og lige i Favnen paa Moderen. *Bregend.DN.15. Feilb. Kværnd. OrdbS.* (sjæll.) || (sj.) *sidde* uroligt og rokkende: (*børnene*) *sad* (og) *dulrede* og halvsov rundt omkring paa Skolens Bænke. *Bregend.PG.24.* 2) (l. br.) *gaa* paa *svir* olgn.; „*ture*“; *svire* og *sværme*. (folk) som ikke kunde køre til Næstved uden at skulle *dulre* i Herlufmagle Kro. *Gravl.DB.I.71. OrdbS.* 3) (overf. brug af bet. 1) lade det *dulre*, lade det *gaa*, som det bedst kan (jf. *dalre* 5). *Kværnd.*

dum, adj. [dom] Høysg. *AG.5.* gl. bøjningsform: (egl.) *akk. m. † dummen* (*Hob. UHH.Prol.2sc.*) (ænyd. *glda. æda.* (*Har.p. Kr.192*) d. s. (i *æda.* *kun* i bet. 1), *oldn.* *dumbr*, *stum*, *eng. dumb*, *ty. dumm*, *got. dumbs*; *vist* *besl. m. Damp*, *dump*; *grundbet.* synes at være: *uklar*, *omtaaget*; i bet. 5, der nu er *hovedbet.*, er ordet *paavirket* fra *ty.*; jf. *I. Dumme*)

1) *m. h. t. synssansen.* 1.1) (nu kun højt. og *dial.*) om synsevern (øjnene): *svækket*; *svagsynet*. Og det hendte sig, der Isaak blev gammel, og hans øyne blev dumme (1871: *dunkle*), at hand kunde ikke see. *1Mos.27.1* (Chr.VI). deres Øine (var) dumme af at stirre. *Oehl.AG.201.* *Klar op, Guds Lys! det dumme Syn | Ved Glimt af dine Pindselynl *Boye.Psalmer.II.(1854).163.* Øjnene blev dumme af Taarer. *Goldschm. VII.296.* (*guldpolererne* var) nådte til at stirre paa det blændende Guld, indtil deres Øine blev røde og dumme. *Bergs.GF. I.343. Feilb. jf. (m. overgang til bet. 1.2):* Han havde været død i over otte Dage. Øjnene vendte glansløse og dumme op mod Loftet. *JVJens.HF.76.* || † *blind* i *aandelig* (*religiøs*) henseende. *Dumme Folk, ja *Stene-blinde* | De vel billig kaldes maae, | Som i denne Verden gaae, | Og sig ikke kand besinde, | Ret at søge Naadens Stand. *Brors.20.* 1.2) som har et mørkt, uklart udseende; *dunkel*; *mat.* Hvorledes er gul-

det blevet saa dumt (1871: *fordunklet*), det gode kostelige guld saa forandret? *Begr.4.1* (Chr.VI). En mørk og dum (1871: *Dunkelheds*) dag. *Joel.2.2* (Chr.VI). *den, der foer sin Vey til Afgrunds dumme Søe. *Brors.319.* En dum Farve. *VSO.* || *nu kun* (*dial.*) om glas: *uigennemsigtig*; *uklar.* *Moth.D177. Feilb. Thorsen.*

2) (nu *kun dial.*) som ikke kan tale; *stum*. I vare hedninger, der I henførdes til de dumme (1819: *stumme*) afguder, ligesom I blev førte. *1Cor.12.2* (Chr.VI). hand staar som et dumt (o: „*umælende*“) Beest. *Hob. Jep.IV.6. Klevenf.RJ.196.* Der var . . i Kongens Gemak en lille Dverg, som var dum, men ikke døv. *JSneed.IX.46. Luxd. Dagb.I.386. spec.: døvstum. Hob.NF.I.128.* „Men hvad er dog det — der ligger jo et Menneske!“ „Ja,“ fortæller saa Kirsten, „det er en stakkels dum, som maatte ty herind i Uvejret.“ „En dum? Naa en døvstum.“ *Zak.Niels.Ki.38. Feilb. Esp.49. Ordb S.(sjæll.)* || som ikke taler i øjeblikket; *tienende*; *tavs.* *Frygt . . | Ham gjorde døv og dum, blind, følesløs og lam. *Hob.Paars. 84.* den nye Indretning udi Høyeste-Ret, med et Slags tiende eller dumme Dommere. *Gram.Breve.157. jf.:* Klokkerne motte tie, være dumme, og ey lade sig høre ved Ringen i Dimmel-Ugen. *KSelskSkr.II.158.*

3) („Nu sielden.“ *MO.*; *nu kun bornh.*) som giver en *uklar*, *dæmpet lyd* fra sig; ogs. om lyden selv: *klangløs*; *dump.* *Moth.D 177.* En dum Basune. *VSO. Esp.49.* || † om sproglyd: *lukket*; *uklar*; *ubestemt olgn.* o udsiges med sin rætte dumme lyd udi . . høs, knopper &c. *Høysg.2Pr.20. sa.Anh.8.*

4) om ting: som ikke (mere) virker med den tilbørlige kraft ell. skarphed; *kraftløs*; *svag.* naar (saltet) han mistet sin Skarphed, da er det et dumt Salt. *Hersl.TT.I.485.* jf.: denne Tørv . . brænder noget dumt, og (vil ikke) flamme. *EPont.Atlas.I.469.* || *nu kun* (sj.) om skærende redskab: *sløv.* En dum Kniv, Lee. *VSO.* *Dumme, skærføse Sværd. *Rich.I.231.*

5) om ringe grad af forstand. 5.1) om *tænkende væsner*, især *mennesker*: som har ringe, *indskrænkede*, *lidet udviklede* *aands-evner* (evne til at begribe, tænke osv.); *ube-gavet*; *enfoldig*; ogs. som har faa *kundskaber*; *uvidende*; *ukyndig*. I gamle Dage (var folk) dumme, som Heste og Esler. *Hob.Kandst.IV.1.* Kandu du (o: *Henrik*) icke hielpe mig noget til rette, din dumme Hund. *smst.V.5.* *Historien kan lære Publikum, | At Jyden og kan være dum. *Wess. 100.* Han er gandske dum i de Sager. *VSO.* *Da han fik Mæle, blev de (o: *dyr* og *sten*) *stumme*, | Da han blev klog, saa blev de dumme. *Grundtv.PS.I.218.* *Naar Du er dum, | da vær blot *stum*, | men med en kritisk Mine. *Kaahund.90.* *Jeg skulde været Præst engang . . | men jeg var dum og doven og blev aldrig Kandidat. *Bergstedt.I.74.* skam dig, dumme dreng! | til

dig nu (bare) ikke saa dum an *ell.* lad nu (bare) ikke saa dum | (*jf.*: staa ikke og vær saa dumladend! *HCAnd.VII.180*). *jf.*: der er dog noget i Kunsten, som vi Kunstnere har for os selv . . . som en Uindviet bliver staaende dum (*o*: *uforstaaende*) ligeoverfor. *Drachm.EO.344. om ansigtstræk olgn.*, der bærer præg af dumhed: en høj, blond Mand, med et dumt . . . Underansigt . . . men med (*snu*) Øine. *Goldschm.VT.160.* 10 *JVJens.D.85. || (talem.)* dum som en østers, se Østers. saa dum, at man kan rende døre op med en, se Dør. „De dumme Danske,“ siger Tyskeren. *Grundtv.Da.Ordsprog.(1845).nr.356. jf.PA Heib.Sk.I.300. Folkets Nisse. 12/11 1864. 16.* dumme Peter, se Dumme-peter. (*kbb.*, *vulg.*:) (være) dum i nakken, (være) meget dum *ell. naiv.* *LLarsen.Halvmennesker.(1903).68. FrSkousbo.ES.38. NThThoms.U F.40. 5.2)* om handling, ytring osv.: som vidner om *ell. har sit udspring fra ringe, indskrænket forstand; taabelig.* min Ærgrelse over det dumme Stykke (*og*) den endnu dummere Oversættelse. *Bagges.L.II. 105.* *det er dumt . . . med Hat at ville gaee, | Naar hele Verden sætter Hue paa. *sa.Ep.86.* Det begynder ikke dumt, der er Lune i denne Historie. *Brandes.II.98.* hvilket Besvær nyttige Forandringer og dumme Paragrafer er for ethvert Erhverv, der rammes af denne Plage. *Hørup.III.162.* det var dumt gjort | bære sig dumt ad | dum streg, se Streg. **5.3)** (*m. svækket bet.*) om ting, forhold osv.: som volder ærgrelse, ubehag *olgn.*; fortrædelig; forbandet; toset. „Min Fødselsdag var en dum Dag,“ sagde hun; „den feirer jeg i Stilhed, og den skal Ingen vide.“ *HCAnd.IV.83. Bogh. II.259.* Hvor havde han ikke tidt havt 40 ondt af dem (*o*: *hænderne*), naar de maatte springe og strække sig over de dumme Tangenter. *JPJac.II.336.* den dumme Kølra kom os i Vejen. *Pont.LP.V.98.* de Smerter er forlængst gaaet over. Nu er det kun det dumme Knæ en Gang imellem. *Esm.III.112.*

dum-, *i ssgr.* [dom-] af dum, *især i bet. 5* (*jf.* dumme, dummer-). **-dristig**, *adj.* [dom¹dresdi *ell.* (sjældnere) dom²dresdi] 50 *adv.* -t *ell.* (†) **-en** (*VSO.*). (*ænyd. d. s.*; *jf. ty. dummdreist*) *dum* (5.1) og *dristig*; *alt for dristig*; *især: som sætter alt for meget paa spil i forhold til sagens betydning.* *Høysg. S.96.* Han er en dumdristig Karl. *VSO.* Den Dumdristige vover en Sag, hvis Fare han ikke begriber eller kan begribe. *PE Müll.²167.* vovr. nu ikke dumdristig | *|| om handling osv.: som vidner om ell. har sit udspring i dumdristighed; vovelig.* det er 60 vel noget dumdristigt at byde fornemme Gæster til sig, som, maaskee, kand røbe os. *Holb.Pants.II.A.* denne tappere Action (*kan*) aldeles ikke kaldes dumdristig. *sa. Hh.II.306.* Kom Grønneq. *I.263.* (*jeg var*) udrustet med næsten dumdristig Tro paa

at formaa *Alt.Kierk.XIII.568.* dette dristige, men, som det viiste sig, ikke dumdristige, neppe forvovne Foretagende. *HBDhlp.III. 144. || † anmassende; fræk. Moth.D176. vAph.(1759). VSO. Ω -dristig-hed, en. Holb.MTkr.125.* *Saa hidser en Medbør det nedrige Sind, | Ja puster i Hiertet Dumdristighed *ind.Stub.41.* forvoven indtil Dumdristighed. *Ew.VIII.28.* *Dumdristighed er vild, ei Dristigheden. *Oehl.P.252. e. br. || anmasselse; frækhed.* Kremmerne (*henfalder*) til den gruelige Dumdristighed, at de deraf (*o*: *af kastor*) lade væve Strømper. *Holb.Kandst.V.3. Ω -from, adj.* (*som overs. af bigot; l. br.*) overdrevent from; *ogs.: skinhellig; hyklersk.* den dygtige, men noget dumfrosne og frihedstjendiske Hertug Georg. *Brandes.X.360. sa.Volt.I.94. Meyer. 99. jf.*: Særligt er det Dumfrosneden og det gejstlige Bedrag, de har rejst sig imod. *Brandes.I.450. -hed, en. ft. (i bet. 2) -er.* det at være dum; *især til dum 5: 1)* [5.1] *mangel paa forstand; enfoldighed; taabelighed.* *mangen eens Fornuft med Dumhed . . . er blandet. *Helt.Poet.191. SorøSaml.I. 117.* Hans Dumhed var saa stor, at han ikke kunde begribe det. *VSO.* det var sagt i Dumhed. *Goldschm.I.267.* Hvad man kalder Publikum, er . . . en Magt, hvis Dumhed ikke lader sig lodde. *Brandes.Goe.II.316. talem. (efter Schiller; se Arlaud.350):* mod dumheden kæmper selv guderne forgæves || *∧ i forb. m. præp.* paa (*jf.* klog paa *olgn.*): *mangel paa forstaaelse af (noget).* (*folks*) Seen-Tiden-an, og Tagen sig i sin Skjebne og Skriven i Glemmebogen (*skyldes*) en fuldkommen Dumhed paa, hvor Faren egentligen er. *Kierk.XI.169. 2)* [5.2] *dum handling ell. ytring; ogs. (især i udtr.:* gøre, begaa en dumhed *ell. dumheder): uoverlagt ell. mindre vel betænkt handling ell. ytring. (om handling:)* Det var en stor Dumhed af dig, at du ikke sagde det strax. *VSO.* Har hun givet dig sit Ja? . . . Det er Dumheder af hende, og af dig med. *Hzz.X.306. Brandes.V.260.* Hun gør ogsaa Indtryk af at være noget forfløjen . . . Hun hører til dem, som gør Dumheder og synker. *Rode.Dg.117. (om ytring:)* Der gives Dumheder, som vinder ved at gjen- 55 tages; de bliver til et Slags Vittigheder. *Bogan.II.123.* sige dumheder | *jf.*: Befri mig for mine Forfædre! Har De dem opskrevne, saa giv Mademoiselle dem! hende morer slige Dumheder (*o*: *dumme sager*). *Schand.IF.168. -hoved, et. se Dummerhoved. ∨ -klog, adj. (biskop Martensens tavshed)* er ikke supplement dum, nei, den er dum ved at ville være klog, dum-klog. *Kierk.XIV.95. -kraft, en. se Donkraft.*

-ladende, part. adj. se u. dum 5.1.
dumle, *v.* [domle] **-ede.** (*jf. no. dumla, sv. dial. dumplå; maaske fra ty. dummeln ell. sammenblanding af dum og tumle; jf. ogs. dulre, dumre (2); jy.) gaa med slentrende ell. tumlende skridt.* en Revl

snadrende Smaabørn dumlede bagefter (plovspændene). *Aakj.VF.92.* (jeg har) gaaet her og dumlet siden tidligdags. *sa.FJ.69.* *Bregend.DN.65.* Feilb.

I. Dumling, en. [ˈdomlɛŋ] ogs. **Dimling** (VSO.), **Demling** ell. **Dæmning** (MøllH. I.443), **Dymling** ell. **Dømning** (Gram.(KSelsk Skr.II.164). VSO.I.610. Esp.61). ft. -er. (ænyd. dimling, domling, dymling, sv. dymling; aft. af et ord svarende til sv. dial. dymbel, træagle, oldn. dymbill (se Dimmeluge); best. m. Dybel, Dødike, Døvling, jf. I. dimle; fagl. (ell. dial.)) (skjult, i regelen rund) træagle, som drives halvt ind i hvert af de to stykker træ (oftest: dele af hjulfølge), som den forbinder. *Moth.D178.* Gram.(KSelsk Skr.II.164). VSO. MøllH.I.443. Wagn.Tekn. 533. Sal.V.621. jf. MDL.75. Esp.61. Kalk. I.361(sjæll.).

II. Dumling, en. [ˈdomlɛŋ] ft. -er. (fra nt. dumelinc (ty. däumling), *dværg*, af dume, tomme, tommelfinger; jf. jy. domling, lille, tyk dreng (Feilb.); se Tommeliden, Tumling; omtyd det i tilknytning til dum (5.1); sj.) *dumrian*. Du er en Dumling .. Han er ogsaa en Dumling! I er nogle Dumlinger allesammen. Gud Fader fri og bevare os! *Skjoldb.IM.97. Kl12:1/2 1906.2.sp.2.*

I. Dumme, en. ft. næppe br. (glda. 30 d. s. (PLaale.nr.26), oldn. dumbi, sv. dumbe; til dum 2; nu kun dial.) (døv)stumt menneske. *Reenb.II.5.* de (talte) frantzøsk .. ieg maatte sidde iblant dem som en dumme. *Æreboe.125.* *Horn.Moral.II.47.* VSO. Feilb. Esp.49. **II. dumme**, v. [ˈdomɔ] -ede. vbs. (sj.) -else (VSO.). (ænyd. d. s.; aft. af dum) 1) til dum 1. 1.) (især poet.) sløve; svække || om svækkelse af sekræften. (især i pass.) *Mit Øje dummes deels af Straaler, deels af Taare. *Wadsk. Skuepl.1.* *(du ser) at Øllet et | Har saadan dummet mine Øine, at | De jo endnu see ganske godt. *Rahb.FrII.63.* *mit Øie (er) dummet af Grublen. *MHam.Sak.48.* *JPJac.DU.149.* hans Øjesyn dummedes af hans Afmagts-Taarer. *Aakj.GK.92.* || i anden anv. *Hans sans var dummet, hans kraft som død. *Hostr.SD.I.305.* *Blænd hans Øje, dumm hans Aand. *Rich.II.33.* (han har) 50 knyttet Haanden mod de Lærdomme, man propede ham med — de dummede hans Friluftssans. *Tilsk.1918.II.148.* 1.2) † til dum 1.2: *fordunkle.* *Rene | Stene | Gandske dummes | Af de Frommes | Lys.Brors.254. 2) † til dum 3: *svække lyden ell. klangen af noget.* *Moth.D177.* At dumme et Instrument, en Trompet. VSO. 3) til dum 5. 3.1) (l. br.) gøre dum. der maatte et eller andet Sted i hans Maade at være paa 60 overfor hende være noget, som lammede og dummede ham. *AGrudtzem.RT.142.* Hr. R. (o: en skuespiller) er helt igennem saa tydelig, at han bliver uinteressant, han dummer Molière. *Levy.(Tilsk.1919.II.352).* jf. (sj.): Skellet (mellem sognene) findes,

det er der, skal føles og ikke skæmtes hen eller dummes bort (o: søges fjernet paa en taabelig maade). Det er en folkelig Kraft — og vi har intet heraf at undvære. *Gravl.DB.I.52. 3.2)* (efter sv. dumma sig; <S&B; ; dagl.) refl.: dumme sig, røbe manglende evner ell. kundskaber; gøre ell. sige en dumhed. *KMads.B.72.* (han overlader Shakespeare-rollerne) til sine Kolleger at knække Halsen over eller at dumme sig i. *SvLa.(Pol.1/21908.6).* (han) havde faaet Skænd, fordi han havde dummet sig ved Eksamen. *PLevin.LM.8.* ingen Steder dummer Folk sig saa stærkt som paa en Bogavktion. *Pol.3/21912.5.*

Dumme-, i ssg. [ˈdomɔ-] (af dum (5.1); næsten kun i Dumme peter) -hoved, et. se Dummerhoved. -peter, en. (efter et viseomkvæd fra beg. af 1870'erne, se Rantzau. *D.Nr.27*) 1) *dumrian*. Dumme peteren i A. *Ekstrabl.9/11918.3.sp.1.* Saa sidder vi med vort uendelige, kritiske Dumme peter-Smil og piller det altsammen til Trevler. *AGrudtzem.RT.71.* som propr.: Dumme peter var en Bondedreng, som hverken kunde læse eller skrive. *Vagten.1900.153.* || om en kløvnfigur i cirkus: *Baud.JS.181.* at være dansk Diplomat det er ligesaa flovt som at være Dumme peter i Cirkus. *Nans.III.310.* efter Heltens Sortie kommer Kløvnen og dumme Peter med deres Narrebriker. *SophClaus.A.T.133.* i sammenligninger: (fodbold-spillerne) „centrede“ med Præcision, men L. løb som Dumme peter og kom for sent. *Pol.18/11908.3.* Han var klædt med en vis ubehødig Elegance. Man ventede altid at se ham falde over sine egne Laksko — og rejse sig, elegant som en Dumme peter. *Nathans.F.84.* jf.: (at) Københavns Borgere — stadig finder sig i (kommunalbestyrelsens) Dumme peterier, er ikke til at forstaa. *Kbh.17/11890.1.sp.4. samt:* Vilhelm gjorde sin Opvarning med en frivillig Dumme peter mine. *SophClaus.UB.53.* 2) (fagl.) i svineslagterier: navn paa en kedel, i hvilken der koges fedt af affaldet.

Dummer-, i ssg. [ˈdomɔ-] (efter Dummerjan, se Dumrian). -hoved, et, † en (Kom Grønneg. I.284). (sj. Dumhoved; 50 vAph.(1759). *Evo.Skr.IV.300.* *AndNx.(Pol.19/21905.2.sp.3).* **Dumhoved:** *Hrz.II.143.*) (især dagl., nu l. br.) i egl. bet.: dumt hoved. Kand jeg icke engang faae det Ord, Herre, indprentet i dit Dummer-Hoved. *Holb.Tyb. II.2.* Er det en høiere Forstand, der styrer Tingene i Verden .. saa lægge vi jo vore Dummerhoveder i Blod som Narre! *Ing.PO.I.64.* || nu kun: *dumrian.* (Kalk.V.191). De, som længe har haft .. Dummerhoveder at informere, veed best Besked herom. *Høysg.IPr.7.* *Grundtv.Saxo.III.419.* ethvert, selv det største Dummerhoved, — som han ellers i enhver Henseende uden Ubeskedenhed turde oversee. *Winth.IX.145.* Moral, som doceres af Dummerhoveder. *Schand.BS.355.* ethøjadeligt Dummer-

hoved. *Brandes.IX.314. Feilb. som skældsord i tiltale: Ew.Skr.IV.300.* „du (maa) forhindre Procuratoren fra at komme.“ — Dummerhoved! kan du ikke begribe, at du skal agere Procurator.“ *PAHeib.Sk.III.145. Ing.EF.VII.175. Hrz.VIII.313. Mariager.F.I.13. -jan, en. se Dumrian. -pande, en. (nu næppe br.) d. s. s. Dumrian. Kom Grønneq.I.262. VSO.*

Dumme-streg, en. *dum streg; ubetænksom, uoverlagt handling; dumhed.* Mon der er et Menneske mere, der blot een-gang gjør en gevaltig Dumme-streg. *Kierk. VIII.65.*

I. Dump, et. [dom'b] *flt. d. s. vbs. til dumpe: (lyd af et) tungt fald; ogs. om dump lyd i alm. *Det under mig, jeg gamle Mand | Blev staaende ved dette Dump (o: Frue taarns fald). Bagges.II.194. han (hørte) de huggende Dump af Uhrets Lodder.SMich.Æb.150. Farveløse Græshopper svirrede i Vejret og faldt ned med et lille Dump et andet Sted. JVJens.IM.74. der (lød) et svagt Dump som af en Skulder, der stødte mod Laagen.AndNx.S.98.*

II. dump, adj. [dom'b] *komp. (sj.) -ere (Stuck.III.53). (laant i slutn. af 18. aarh. fra ty. dumpf, egl.: fugtig, taaget; jf. dumpig; besl. m. Dump og (vistnok) m. dum; l. br. i talespr.) 1) (l. br.) om luft: (fugtig og) tung; trykkende; kvalm; lummer. Han trives ikke mere hjemme. Blot den dumpe Luft i Bondestuen er ham en Gru. Brandes.III.464. Luften (i drivhuset) var lun og fugtig og havde en underlig dump og krydret Lugt, som af frisk Muldjord. JPJac.II.319. 2) som ikke kommer til (klar) udfoldelse; undertrykt; uklar; utydelig. 2.1) om lyd: ubestemt, dyb og enstonig; hul; klangløs; især om stærk, dyb lyd, der paa grund af stor afstand olgn. kun høres utydeligt ell. undertrykt. (klokken) vilde kun give en dump Klang, naar den som en Metalkjedel var overalt lige tyk og viid. Hallager.302. *Hører du den dumpe Storm | Sukke ved hvad jeg forliste.Oehl.A.267. *Pludselig dundred Kartoverne dumpt i den svulmende Havbugt.sa.LI.150. *Tys! er det Ryttere, hisset jeg hører? | Lyden farer dump, og man skjælnes den ei.Hrz. D.I.182. Kvæget brølede dumpt.Goldschm. VII.545. (om talestemme:) Schand.IF.204. Feilb. 2.2) \varnothing om sindstilstande, følelser olgn. ell. udtr. derfor: uden klar bevidsthed; uklar; ubestemt; sløv; ofte tillige: trykkende; tung. uden at kunne sove henfaldt (jeg) i en dump Dødsighed. Winth.Nov.78. *Han følte noget Dumpt og Dødt i Brystet, | der lammed kvælende hvert Aandedrag. Schand.UD.31. han saa' frem for sig med et dumpt Udtryk af lammet Dybsind. JP Jac.II.41. En dump Angst sneg sig ind paa hende.Pont.FL.342. (patienterne) klage over Svimmelhed, Sortnen for Øjnene, anæmisk Hovedpine, navnlig et dumpt Tryk i Isseegnen.KPont.Psychiatr.I.43. JV*

Jens.EE.55. || (l. br.) om person: sløv. Sibb. I.25. den dumpe, sløve Menneskeslæggt. Goldschm.VII.466. VilhAnd.AD.212. Jf.: Folkeslagene vaagne af den Dumphed og Slaphed som de med kristelig Resignation havde hengivet sig til! Man vil have sin Ret.Goldschm.III.301. 2.3) \varnothing (l. br.) om andre forhold. paa flere Punkter i Sverrig mærkedes en dump Gjæring. Al-len.I.171. om mangelfuld (enstonig, mat) farvegivning: (billedet) er overmalet af en fremmed Haand . . dets kejtet paasatte Farve er graa, kold og dump.JLange.III. 101. jf.: hvilken Pragt i det lysmættede hvide Linned ved Siden af den dumpt røde Kaffe.KMads.SS.59.

Dumpap, en. se Dompap.

dumpe, v. [dom'b] *præt. -ede ell. (især talespr.; nu l. br.) dump [dom'b] (Rahb.E. III.316. Grundtv.PS.I.216. HCAnd.IV.374. se Kalk.I.415). vbs. jf. I. Dump. (ænyd. d. s., oldn. dumpa, slaa, støde, no. sv. dial. dumpa, falde tungt, eng. dump, (lade) falde (tungt); jf. glaa. dempe, sv. dimpa (præt. damp), bornh. dampa (præt. damp) i sa. bet.; se ogs. I. Damp; vel egl. lydfejlertegnende; især dagl.)*

1) (intr.) om bevægelse (fald). 1.1) *falde pludseligt (ned); især om et tungt og hørligt, frit (lodret) fald. naar (cimbrenne) komme til Steilbratte Steder satte de sig paa deres Skiolde, og lode sig dumpe ned af Bjerget.Holb.DH.I.9. PoulPed.DP.37. *at | Han vilde dumpe med, naar denne (o: en gren) drat, | Derom han drømmed ingenlunde.Bagges.ComF.(1807).I.31. Saa krøb Soldaten op i Træet, lod sig dumpe ned i Hullet.HCAnd.V.3. *Oldenborren dumper | Fra Grenen paa din Hat.Aarestr.D. 51. Kaalund.124. Schand.IF.125. || (billedl.) *hvis man (i en litterær strid) en Tryk-Sexten fik | Saa diæry, at man derved naturlig maatte dumpe, | Paa sin uødødelige Digter-Rumpe.Bagges.Ep.293. *fra min Ungdoms Poesie jeg dumper | Med Eet dybt, dybt i Ægtstandens Prosa.Hrz.IX.65. Bergstedt.A.46. talem. (spøg.), naar noget falder: der (ell. saa, nu osv.) dumpe mad-dammen. Grundtv.PS.I.216. HCAnd.IV. 373. 1.2) (l. br.; maaske m. tilslutning til humpe og dump 2.1) gaa med unge skridt. *Helhesten dumper til min (o: bjergmandens) Dør forbi.Aakj.Muld og Malm.(1909). 153. Feilb.*

2) (dagl.) *overf.: falde igennem ved eksamen, valg olgn. (jf. Dumpekandidat). de gode Hoveder dumper, naar de kommer op til Professorerne, Professorerne dumper, naar de vil være Rigsdagsmænd, Rigsdagsmændene dumper, naar de vil være Ministre.Bogh.III.360. FolketsNisse. 11/21860.6. Jeg spurgte N., om jeg var dumpet (til eksamen). JPJac.DU.15. Hjortø. T.8. || (nu næppe br.) om forslag, der sættes under afstemning: blive forkastet. Hvorfor kaldte man et af disse Jernbanesystemer,*

som dumpede i Rigsdagen, for Redekam-Banen? *Folkets Nisse*. 17/1860.8. || (*teat.*; nu næppe br.) om et teaterstykke: gøre fiasko. Næste Aften havde de (paa teatret) Schincks letsindige Ægtemand. Hamburgerne fandt den for letsindig, og den dump. *Rahb.E. III.316.*

3) (*i forb. m. adv.*; som et mere dagl. (*spøg.*) udtr. end falde i lign. forb.) paa en pludselig, overraskende ell. ufrivillig maade komme frem ell. til syne, komme til et sted, i en vis situation olgn. || i udtr. som dumpe ned (fra himlen). Hvor har I fundet ham eller paa hvilket Sted er han dumpet ned fra Himlen? *BDodd.Rideknægten. (1859).38. Schand.F.5. (en mand) i hvis Hus denne Bog en Dag dumper ned. Brandes.V.274. Nans.KV.64. (om beskeftigelse olgn.)* han var dumpet ned i Stiftstidendens Roman, der viste sig at være læselig. *Gjel.VG.225.* || dumpe ind, tilføddigt komme („falde“) ind i et hus, især i forbiarten. Per var uforvarende dumpet derind (o: i et husmandshjem). *Pont.LP. VIII.124.* Han dumpede ind i en Akrobatrup, gennemfartede mange Lande som Linedanser. *Bergstedt.J.23. (l. br.:)* om hvad man tilføddigt, ufrivilligt kommer til at sige olgn. (*jf. ndf.*). (hun) talte om sin Ungdom og dumpede pludselig ind i at fortælle sin Kærlighedshistorie. *Bang.SE.212. jf. (sj.):* han havde en mærkelig Evne til at dumpe ufrivillig op i (o: komme til at blande sig ind i) alting. *ESkram.AV.124.* || om ytringer (*jf. ogs. plumpe*): falde (en ud af munden). tilsidst ligesom dumpede det hende ud af Munden, at det var Niesen selv, der . . . havde paabudt hende ikke at tage imod Indbydelsen. *Pont.GA.167.* Spørgsmaalet . . . kom dumpende noget hovedkulds ind i Samtalen. *sa.BH.27.* „de var ude dér, hvor jeg vilde have været hen.“ „Hvor var det?“ dumpede det ud af Beate. „Undskyld!“ tilføjede hun straks efter. *KLars.SA.85. m. subj.-skifte:* hun var nær dumpet ud med sin store Hemmelighed. *AHenningensn.De.spedalske. (1903).18.* || † (lade) dumpe (lige) til, handle paa lykke og fromme. *Moth.D90.* De som ei raadføre sig med Fornuften, men dumpe lige til, fare . . . som oftest meget ilde. *Suhm.II.123. VSO.*

4) (*trans.*) lade noget falde (*dumpe*). Gro smilede af Glæde, tog Drengen ved hans Hæl og dumpede ham i Posen igen. *JVJens.NG.87.* || næsten kun † (*foræld.*) i udtr. dumpe en kanon, lade kanonens bageste del synke („dumpe“) saa langt ned som muligt, hvorved munden kommer til at vise skraat opad. *SøLex. (1808). Archiv Søvesen.IV.58. Sal.²VI.513.*

5) (*fra c. 1900; efter eng. dumping (subst.), overf. brug af dump, læsse af*) † sælge (større varemængder) paa et fremmed marked til en væsentlig lavere pris end den, hvortil varen afsættes i produktionslandet. *Pol.19/12*

1907.7. man (*kunde*) ikke tage mod en Skadeserstatning i Varer, der da blot vilde blive „dumpede“ paa det engelske Marked, til Skade for Englands egen Industri. *smst. 3/1819.6.sp.2. jf. Sal.²VI.513.*

Dumpe-jagt, en. (*sv. dial. d. s. i bet.: uanstændig dans (under hvilken man stamper, jf. dumpe 1.2), utugtigt selskab; sml. sv. dial. dumpa, være paa nattebesøg; vulg. og dial., nu l. br.*) i forb. gaa paa dumpe-jagt, søge lejlighed til utugt; gaa paa pige-sjov. („en kbhnsk. Talem. der begynder at tabe sig.“ *Levin.*). *Manden saa lønligt paa Dumpejagt gaaer. *Tode.II.111. Blich.I.402.* paa samme Tid han skal forloves med En, gaaer (*han*) paa Dumpejagt efter en Anden. *Hz.III.161. Fr.Grundtv.LK. 229. Feilb. brugt om en hund: Wied.Fæd.27.* † **-jæger**, en. (*jf. -jagt*). han adskiller sig fra mangan anden ægteskabelig Dumpejæger derved, at han angrer bittert. *Edgeberg.Helligbrødc. (1900).176.* † **-kandidat**, en. [2] (*dagl.*) kandidat, som opstilles ved et valg uden nogen udsigt til at blive valgt; ogs. om valgkandidat, som er dumpet. saa har han været Dumpekandidat til Rigsdagen nu i tre Kampaner. *JakKnu.GP.26.* et Parti, som kun har 10 Dumpekandidater til at opvise, behøver man ikke at regne med. *DTidskr.1899.739. EHenrichs.(Tidsk.1907. 697).* *jf.:* Hvad mener De om et rigsdagsmandat . . . Naturligvis . . . ikke en dumpekandidatur til at vænne sig til paa. *Hjortø. T.8.*

† **dumpig**, adj. (*fra ty. dumpfig (nt. dumpig, holl. dompig); afl. af mht. dumpfe, damp, dumpf, skimmel; jf. II. dump; sj.*) 1) d. s. s. II. dump 1. *I Skov er dumpig Lugt; paa Mark man Aande drager, | Og suer Sundhed ind. *Suhm.I.205. 2) d. s. s. II. dump 2.1. JBaden.LatL.I.437. Leth. (1800).*

dumre, v. [domrø] (*ogs. skrevet domre*). **-ede**. (*ænyd. d. s.; vel af dundre m. tilslutning til dum 3 (dump 2.1); jf. ogs. dumle; bet. 2 paavirket af dum 5 samt dulre, dumle, dumse olgn.*) 1) (*især jy.*) d. s. s. dundre. *Moth.D178.* *Som tusind Stykkers (o: kanoners) Knald man hørte under Jorden, | Med Domren, Slag og Skrald af føle Afgrunds Torden. *Brors.318. (undersøen)* rullede dumrende langs hen med (*havstokken*). *Blich.III.241. sa.D.I.120.* Møllen gik . . . Stenene skurede med denne domrende, tørre Lyd, der forraader, at der intet er paa Kværnen. *Aakj.VF.219.* *Vinteren trækker mod Nord. | Fjærnerne dumrer dens Bjælder. *Holstein.MM.31. VilhAnd.AD.78.* 2) (*jy.*) gaa uvirksom ell. forvirret omkring. Folkene begynde . . . at undres over, som han gik og dumrede. *JakKnu.LS.66.* saa kan Du nok være herhjemme igjen, til Folkene kommer af Marken. Ellers gaar de og . . . dumrer saa sært med alting. *smst.35. Feilb.*

Dumrian, en. [dom'ri(ə)an] *best. f. -en* [-an'ə(n)]; *fl. -er* [-an'ər]. († **Dummer-**

ja(h)n. *Oehl.D.A. Ing.PO.I.143.* (*ænyd. d. s.; fra nt. ty. dummerjan, ty. dumrian, egl. „dumme Jan“; jf. sv. dummerjöns; sml. Dummerhoved, -pande, Grimrian, Grobian, Klodrian, Klodshans; især dagl.) dum, indskranket person; dosmer. Moth.D177. I ere og blive det Ypperste nogen Dumrian kan ønske sig. *Cit.1771.(Gadeordb.88).* *jeg har seet | De største Dummerjahnere spille ganske | Fortræffligt Skak. *Oehl.D.A. at skrive Vers, hvilket i mine Tanker er det Dumteste, nogen Dumrian kan forfalde til. Hauch.I.314. Brandes.XIII.379. Skønt vi her i Danmark ikke plejer at savne Dumrianer og skønt det ikke plejer at slaa fejl, naar vi har en Dumrian og en vigtig Plads, at de to finder hinanden. Hørup.II.185.**

dumse, v. [domsø] (*ogs. skrevet domse*). -ede. (*vel afl. af dum m. tilslutning til dulre, dumre olgn.; jf. dog nt. dunsen, sove; nu kun jy.*) 1) † være dum (6.1); *ogs.: gaa omkring som en taabe. Moth.D177. See! hvor han sidder og dumser.VSO. Han gaaer saaledes og dumser hen (ell.) af smst. 2) bevæge sig langsomt og søvngt. Per lod Øgene domse af Sted, Rebømmen hang i Bue over Hammelværket.Skjoldb.NM.7. 3) smaa sove; blunde. Enkelte gik ud i Frammerset til Dorre. Gamle Y. domsede i Bænkekrogen. Aakj.VB.206. smst.97. Feilb.*

Dum-snude, en. (*vulg.; nu i. br.*) d. s. s. Dumrian. Marsch ned i Jeres Stald, Dumsnude, og æd Hakkelse der med Jeres Heste. *Ohufs.GD.8. VSO. RudBay.EPI.67. MO. Ø -stolt, adj.* som er stolt paa en dum og taabelig maade; indbildsk. *bør han stolt, | Dumstolt, forkaste dem? *Bagges.II.42. den dumstolte Dame vralter afsted som en naturlig Gaas.Blich.III.18. hans Held i Skibsstart . . havde ikke gjort ham dumstolt. Drachm.VT.113. Myl.Erich.T.106. jf. (sj.) hans Satire rammer ligesaa godt Kjøbmændenes Uredelighed som Parvenuerens Dumstolthed. Holst.IV.170. † -øjet, adj.* [1.] som har svagsnede øjne. (*Kalk. V.191.*) *Høysg.S.338. Stærkodder . . var saa dumøiet, at han ikke engang nær ved kunde kiende Karlen.Grundtv.Saxo.II.187.*

Dun, et, † en (*Moth.D178. Høysg.AG.46. Mall.KF.33. Zeilitz.I.283. Bagges.I.166.*) [du'n] *Høysg.AG.46. flt. d. s. (æda. d. s. (AM.; mtk. koll.; ligesaa Rinkr.), oldn. dunn m.; laant fra nord. til eng. down, ty. daune; besl. m. I. Dyne og vistnok m. Duft, Dunst; grundbet.: hvad der søver om i luften)* 1) (*især i flt.*) om en art smaa, blødere fjer, der i alm. sidder inden for dækfjere og i modsætn. til disse ikke har straalene indbyrdes forbundne ved hager (*plumulae*); *ogs. om fugleungens første beklædning (primitivfjere).* *allerfinest Duun paa Gaasen. *Oehl.NG.122. *Saa let som Dunet for Vinden. Winth.X.144. BMøll.DyL.II.3. Boas.Zool.4561. || (nu næppe br.) ent.*

koll. af alle Søefugle har (*edderfuglen*) den varmeste, letteste og meest elastiske Duun. *Fleischer.VIII.1437. Raff.(1784).261. *Elastisk hæved | Den kiælne Duun dens (o: stolens) silkehøde Barm.Bagges.I.166. || spec. om dunene i deres anvendelse til fyld i sengekæder: *ingensteds er Dunene saa bløde | Som de, vor Barndoms Uskyld hvilte paa. Bagges.IV.224. *Paa silkehøde Duun han . . slumrer ind. FGuldb.(Rahb.Tilsk.1796.50). *(han forlader) taus de bløde Duun | Og stille ud i Nattens Øde vanker. Bødt.10. kan du nu komme ud af dunene! | jf.: *Vi boltred os kjækt i den hvide Seng, | Opredd af Vinterens Duun (o: sneen). Winth.IV.98. || (talem.; l. br.) jeg agter det ikke ved et dun, jeg bryder mig aldeles ikke derom. Aakj.VF.169. 2) (*især poet.*) om visse plantedele, som minder om fuglenes dunbeklædning; haar; fnug (fnok) olgn. *Moth.D178. *De fløi, som Løvetands Duun for Blæst.Oehl.HF.86. *Deraf (o: af Sifs haar) danned sig | Duun paa Axet.sa.NG.128. de Jorrdelle der sætte sig i Hvedens fine Duun.ChMourier.Brod.(1821).111. *Vinden vifter, Løvet skjælver, | Træet drysser fine Duun.Hrz.X.3. *Tidslen gav mig Dun paa Frak.Aakj.SV.II.48. 3) om fine haar paa det menneskelige legeme; især om den fremspirende skægvekst: Holb.Orthogr.93. han havde neppe faaet Dun paa Hagen, før han med Føie kaldtes Pigernes Jens.Ing.EF.VI.A. *Dunene, der smykke Munden, | Synes, som de selv i Grunden | Tvivle om at blive Skjæg.PFaber.VV.122. (sj.) brugt koll.: et gulbrunt, næsten gyldent Dun laa om Overlæben. *Goldschm.II.229. || (især Ø) i anden anv. *Iodne Dun sig kruse tæt paa Bagen af hans Haand.Schand.ND.160. kridhvide, bløde Arme med smaa-bitte Dun paa.sa.IF.227. *Øjet som Øren, og Ferskenens Dun om Kinden, | stolt er Zigeunerinden.Drachm.BK.100. Dun, i ssg. [du'n-] (jf. ogs. Dunhammer) især af Dun 1. -birk, en. [2] & (l. br.) *Betula alba L. ell. (især) om afarten Betula pubescens Ehrh. JTusch.289. CVAupell.S.35. Rist.LM.134. Ø -blød, adj.* (*Kalk. V.192.*) *fra duunbløde Leie opsprang (*hun*). *Bagges.ComF.135. HomoS.GL.63. (jf. Dun 3): *Hvilken duunblød Kind du . . har.MCBruun.PF.I.85. Drachm.T.128. || (overf., sj.) blødagtig. *Maaskee skal saadant søvngt duunblødt Old | En Stund regjeres af Sardanapaler? Sotof.T.155. -bolle, en. [2] (*vist kun hos JVJens.*) om den runde frugtstand, der hos visse kurveblomstrede (mælkebotte (*Taraxacum*), løvetand (*Leontodon*) ofl.) efter afblomstringen dannes af de enkelte blomsters fnok. Paa Kanten (af en grøft) stod Dunboller, som var ganske runde og urørte. *JVJens.EE.21. sa.A.I.169. Ællingerne . . ror ind efter Moderen som smaa Dunboller paa Vandet. sa.M.III.85.*****

I. Dunder, et. [don'ær] flt. (l. br.) d. s.

(som vbs. til dundre; jf. *mnt.* dunner, donder, *torden* (se *Torden*), *sml.* ogs. I. *Donner*(t), II. *Donner*; *især dagl.* stærk, *dundrende lyd*; *brag*. Da Brændestablen faldt, gav det et Dunder i hele Huset. *VSO.* *om ogsaa Verden gik under, | Og Stjerner og Maane faldt ned med Dunder, | Det mærkedes ei af et elskende *Par.Hrz.D.I.116.* Pludselig lød der et vældigt Dunder imod Stuedøren. *Ant Niels.FL.III.22.* *JakKnu.ML.78.* i Tykningen opstaar et Dunder af Elefanten, som render et Træ ned med Skuldren. *JVJens.TL.87.* Isen skruede med Donner, der vækkede Øen af Dvale. *ThitJens.G.28.*

II. Dunder, *subst.* se II. *Donner.* **Dunder-slag**, *et.* (*l. br.*) *dramende slag.* *Saa farer Søren op, | Og slaar i Skjænken Dunderslag, | Og vælter Krus og Kop. *Drachm.DM.53.* **-tale**, *en.* (*dagl.*) *høj-røstet formanings- ell. revselsestale*; *tordentale* (jf. *Donnertale* og *dundre 2*). han (*glemte*) at holde sin sædvanlige, nidkære Dunder-tale til ham om Sloseriet med Guds Gaver. *Pont.(Tilsk.1910.II.334).*

dundre, *v.* [*donrø*] **-ede.** *vbs.* (*sj.*) **-ing** (*Bagges.DV.IX.112*), *jf.* **Dunder.** (*sv. no.* *dundra* (ogs. *fsv.* i *bet.*: *tordne*); *vistnok afl. af dunne, maaske under paavirkning af mnt. don*(d)jern, *ty. donnern, tordne* (se *Torden*))

1) *give ell. fremkalde en stærk tordnende, (dumt) buldrende, rungende ell. bragende (gen)lyd.* *Moth.D179.* *Jorden dundrede rundt om | Skrækkelig rystet af Føddernes Trin, og Hovenes Trampen. *Bagges.NblD.189.* *Hør Stormen udenfor, hvor huult den dundrer. *Oehl.A.252.* *Da raslede Løvet under dundrende Hov, | Vildt skingrede Halloh! i den undrende Skov. *Winth.VI.202.* Klokken dundrede lige over hans Hoved. Nu skrattede den og gjorde ondt i Ørene. *Schand.AE.212.* atter dundrede Pianisten hen over Flygelet. *Drachm.F.I.67.* den dæmpede Dunderen af et Jernbanetog, der kører over en Bro etsteds langt borte. *Pont.LP.VII.7.* *jf.* (*poet.*): *slagen Fiende dør, og Muren dundrer ned (o: *styrter bragende ned*). *NordBrun.ET.35.* || *om torden:* *Wess.TSk.36.* *En sagte Torden | Dundrer. *Oehl.L.I.24.* *Schand.Ö.II.303.*

|| *om lyd af skydevaaben:* *Saa aabnes Glædens Skuespil, | Kanonen dundrer. *Steners.(Rahb.LB.I.192).* Vi vare saa vant til at dundre paa (o: *skyde*), at det blev til en Vane. *JJPaludan.Er.162.* *Hostr.SD.I.114.* *jf.* †: I hans .. Embedstid forøgedes (*flaadens*) dundrende Styrke (o: *samlede mængde af kanoner*) med henved 1400 Kanoner. *Mall.HG.23.* || *om lydelige slag, hvormed man søger at fremkalde opmærksomhed.* Jeg prøberede alle mine Nøgler (*i dørlaasen*) — nei! det var forgiæves! Saa gav jeg mig til at dundre. *Hz.V.150.* *Schand.TF.I.232.* Drengen dundrede med begge Støvlehælene en Trommehvirvel paa Indersiden af Høsehøsets Dør. *sa.IF.309.* *jf.*: (*præsten saa*) hvorledes disse bekræftende

Nik lidt efter lidt gled over til dyb Søvn, som ikke selv de kraftigste Slag i Pulten længer kunde dundre op. *TroelsL.XIV.207.* || *i udtr. som:* (*slaa olgn.*) saa det dundrer (efter), *saa det giver genlyd vidt omkring.* Nu tog den ældste Dreng sin Tromme, slog saa det dundrede efter. *HCAnd.IV.476.* *m. overgang til bet. 2:* Nu gaar jeg strax hiem og præker for min Søn, saa det skal dundre efter. *Hob.GW.(1724).16sc.* *Grundtv.Snorre.II.239.*

2) (*især talespr.*) *raabe ell. tale højt* (*m. tordenstemme*); *„tordne“; buldre; oftest om højlydte formaninger ell. bebrejdelser.* *Han Børn og Kone slaar, og dundrer i sit Huus. *Riber.II.226.* „Ti stille, Menneskebarn!“ dundrede Hr. Jens. *JPJac.I.80.* Dommeren dundrede op — det hjalp ikke. Han søgte at røre hendes Hjærte — heller ikke det hjalp. *CESim.163.* *især m. præp. for:* *Oversk.I.309.* Fatter .. dundrede for hende (o: *en tjenestepige*), saa det knagede. *Hostr.G.93.* om de saa trak alle Københavns Præster paa en Snor og lod dundre for hende, saa rendte hun om Hjørnerne med dem alleve. *KLars.UB.83.* *jf.*: denne Forestilling .. blev dundret op (o: *„skreget op“*, *opreklameret*) til en Begivenhed af første Klasse. *VilhAnd.(Tilsk.1903.479).*

3) (*især dagl.*) *part. dundrende brugt som adj. (og adv.) m. overf. (forstærkende) bet.* || *om gilde olgn. (egl.: hvor det gaar støjende til): overdaadig; storslaaet; kolossal.* i Köln (*gav han*) sine dundrende Kalaser. *VVed.BB.255.* Han havde været til „en dundrende Middag“ Dagen før. *Kidde.AE.I.164.* || *dundrende løgn, aabenbar, utilsløret, grov, haandgribelig løgn.* *det ske nu ved Vold eller List, | ved blændede Øjne, ved dundrende Løgne, Alt lige godt. *Ploug.II.203.* *Fr.Poulsen.L.152.* *KnudPouls.U.61.* || *brugt forstærkende i al alm.:* en dundrende Fiasco. *SvLa.HjG.82.* en dundrende Rus. *ORung.SS.29.* Huh, hvilken dundrende Hundekulde. *Bønnelycke.Sp.60.* Det var dundrende hedt. *Da.Missions-Blad.1919.901.* dundrende stærke Cigarer. *Pol.¹⁴⁶1919.9.sp.4.*

Dund-dyne, *en.* *Moth.D178.* *VSO.* den overtrukne Himmellaa som en graa Dundyne lunt og blødt over Jorden. *Rist.LM.72.*

I. **Dune**, *en.* se I. *Done.*

II. **Dune**, *en.* se II. *Dyne.*

III. **dune**, *v.* [*du'nə*] *Høysg.AG.139.* (*ænyd.* *dunes* (*i bet. 2.1*); *afl. af Dun 1*) (*fagl.*) *plukke dunene af (fugle).* *Moth.D178.* *VortHj.IV.3.245.* 2) *i pass.: beklædes med dun* (jf. *dunet*). 2.1) *til Dun 1:* Ungerne begyndte allerede kiønt at duunes. *Bagges.NK.268.* *Grundtv.PS.V.276. e.br.2.2*) (*l. br.*) *til Dun 2:* *Tidseltoppen dunnes, | som om det var til Bomuldshest. *Rich.II.169.* 2.3) (*l. br.*) *til Dun 3:* Hagen begyndte at dunes. *Drachm.VD.85.* 3) \

det duner, der flyver dun omkring. Véd Du, hvad Du havde fortjent, din Taske? Gjorde vi Dig din Ret, saa tog jeg Dig fat i Hovedet, og Joseph i Benene, medens Abel støvede Dig af, saa det dunede Dig om Ørene. *Wied.K.136. Dun-eg*, en. [2] & (l. br.) navn paa *egge-afarten Quercus lanuginosa Thuill.* *OG Petersen. Træer og Buske. (1916).125. dunet*, adj. [ˈdunət] (af Dun; jf. *dune(s) 2*) 1) til Dun 1. 1.) bevokset med dun; dunklædt (jf. *bedunet*). *Holb. Metam. 23.* *I Fuglel som svinge | Den dunede Vinge | Mod Himmelens Blaae. *PA Heib. Sk.I.311.* de vilde Svaner . . kan skydes bort fra de dunede Unger. *Bogan. II.146. jf. (sj.):* *Ei nogen Myg, paa dunet Vinge baaren, | Saa sagtelig . . summer. *Bredahl. V.43. 1.2) besat, oversaaet med løse dun* (paa en uordentlig, misklødende maade). Dunedt hoved er fattig mands heder, og rig mands skam. *Moth. D179.* Ved at ligge paa Sengen bleve hans Buxergandske dunede. *VSO.* || (nu næppe br.) polstret med dun. For os er den haardeste Jord et dunnet Leie. *Biehl. Cerr. L.F.I.51. 2)* (af Dun 2; især poet. og bot.) om plantedele: dækket m. dunlignende dannelser; spec.: beklædt med korte og bløde haar, der ikke sidder helt tæt; *dunhaaret. Træerarter. (1799). 311.* Tidslernes dunede Hoveder. *Rahb. Sandsig. 292.* han gik og afhuggede med sin Stok den dunede Løvetand. *Goldschm. Hjl. I.85.* lyse, dunede Blade. *Drachm. EO. 39.* dunede Abrikoser. *JV Jens. A.I.67.* dunet havre, *Avena pubescens L. MentzO. Bill. 381.* dunet gedeblad, *Lonicera cylostemu L. Lange. Flora. 419. 3)* (af Dun 3). ☞ som endnu kun har svagt frembrudende skæg; *ungdommelig; ogs. foragt.: „grøn“.* *Hvis Springet (☞: til at blive digter) var saa let — voldtog hver dunet Pebling alle Ni (*muser*). *Bagges. (MO.). Rich. II.385.* Den bløde og dunede Student var bleven Mand og skægget. *Hørup. I.147. jf.: det røde dunede Mundskæg. Ing. EM. I.55. Dun-fje-(de)r*, en. (ænyd. d. s.) lille fjer, som i bygning staar paa overgangen ml. dun og dækfjer. *MO.* Smaa, blaalige Dunfjer fra (*hønsene*) fløj hist og her i Luften. *Jak. Knu. In. 23. Sal. VI.648.*

dunge, v. se II. dyng. **dung-vaad**, adj. se dyngvaad.

Dun-haar, et. (zool.) blødt og kort haar, som minder om fuglenes dun. de hvidgule, krusede Dunhaar, som Sælungerne . . beholder nogen Tid efter Fødselen. *BMøll. DyL. I.135.* (svinets hud er) tæt beklædt med Børster, mellem hvilke der dog (om Vinteren) kan findes blødere Dunhaar. *Landm. B. II.318. -haaret*, adj. 60 besat (bevokset) m. dunagtig haar. 1) (bot.) d. s. s. dunet 2. En dunhaaret Plante-stængel. *MO. Drejer. Bot. Term. 172. Warm. Bot. 694. 2)* (jf. Dun 3; l. br.) smaa dunhaarede Børn. *JV Jens. Br. 9. -hage*, en. person som (endnu kun) har dun (3) paa

hagen; *grønskolling.* Hvem vilde saadanne Mænds oplærende Dadel ei være kjerere end alle Duunhagers Ros? *FGuldb. I. IV. ☞ -haget*, adj. som har dun (3) paa hagen; *dunet (3); især foragt.: „grøn“.* *Rahb. Fort. II.486.* *Mig ækle disse Rim, den Blonistersnak | Om Klærlighed, som hver duunhaget Dreng | Troer sig forpligtet til at sammensætte. *Oehl. VI.275.* *Som dunhaget Knøs har jeg elsket din (☞: *Kaalkunds*) Sang. *Schand. SD. 144. -hammer*, en. [2] [ˈdunˀn, ˈdon-] (tidligere ogs. skrevet *Don-*) (*JTusch. 251. VSO.*); *desuden (nu kun dial.) former som Donne-, Dunne-, Dønne-hat, Donne-, Dunne-mos(ser) (ogs. Dollemos(ser). JTusch. 251. Møll. H. I.491), Danne-, Donne-, Dunne-morskølle ofl., se JTusch. 251.347.357. Moth. D90. vAph. Nath. II.21. VSO. I.653. Feilb. I.193).* (jf. i sa. bet. sv. kaveldun, sv. dial. dunkävle, dunstockar ofl., no. dunkjevle, sml. ogs. ty. dial. dünnhammer) ☞ navn paa vand-ell. sumplante, hvis blomsterstand danner lange brune, cylindriske (kølleformede) kolber, og hvis frugt spredes v. hj. af lange bløde haar; „muskedonner“; *Typha latifolia L. (Kalk. I.421). JTusch. 251.* I Aaen voxte gule Aaknapper . . og den sorte, fløielsagtige Duunhammer. *HCAnd. VII.1.* Engen laa for dem i Eftermiddagslyset . . alle Dunhammer, alt Kæruld lignede i den stærke Sol. *Drachm. T.93. Rostr. Flora. I.58.* || smalbladet dunhammer, *Typha angustifolia L. Lange. Flora. 211. -hammer(s)-græs*, et. (nu næppe br.) ☞ navn paa eng-rottehal, *Phleum pratense L. JTusch. 165. Funke. (1801). II.530. Lange & Rostr. Foderurter. (1877). 152. † -hat*, en. [2] (jf. *Dunnehat ofl. u. Dunhammer*) ☞ d. s. s. smalbladet dunhammer. *VSO.*

I. Dunk, en. [ˈdonˀg] († *Dunke. Moth. D181. Tode. V.373. jf. Feilb.*). *fl. -e* og (nu kun dial.) *-er*. (sv. dial. og no. d. s., shetlandsk *dunker, trækker; maaske omdannelse af nt. tunneke, dim. til tunne, tønne*) 1) beholder af forsk. form. 1.1) (nu kun faagl. og dial.) lille tønne af træ ell. (nu oftest) blik, der indeholder omtr. en halv otting; især til sild olgn. (jf. *Ansjosdunk*). *Moth. D181.* Meget delicate nedlagde Østers, er at bekomme for 28 Sk. *Dunken. Adr. 1/1762.sp.13.* Sil-den (*lægges*) i Lage . . siden nedlægges den i *Dunker. Olavius. Skagen. (1787). 216.* Søder, Tyrker, Hedninger og Christine . . pakkes nu sammen . . som Anchois i en *Dunke. Tode. V.373.* En *Dunk* Sild. *VSO.* || ogs. til øl olgn. *VSO.* nu kun (dial.) om lille øltønne til at føre med i marken (lejl). *Feilb. 1.2)* (<*VSO. 1793*) flaskeformet, med hank forsynet beholder af ler ell. (<*MO.*) blik (til drikkevarer, petroleum osv.). *jeg bringer liflig Viin paa *Dunker. Oehl. F. 25.* (den frosne vin) bevarer *Dunkens* Form, naar man slaar *Dunken* i Stykker. *Brandes. X. 425.* Eddiken kommes straks paa *Flasker* eller *Dunke*, som tilpropes godt. *FrkJ. Sylteb. 66. Feilb.* || (sj.) det lykkedes mig

ved kolde Omslag paa Hovedet og varme Dunke ved Fødderne hurtigt at befrie den Stakkel fra denne forfærdelige Tilstand. *Fru Heib. B.I.168* (jf. *Varmedunk*). || (*spøg., dagl. i udtr. som nyde livet og drikke af dunken, slaa sig løs paa bedste maade. Gadeord.² jf.: *Slaa Gjækken løs og drik af Dunken i Vise i Soransk Samfund.¹⁴ 1865. hælde paa dunken, drikke tæ. Wied. Fæd.67. 2*) (*forkortet for Trandunk (s. d.); jarg.*) trænsoldat; ogs. om militærarbejdere og oppassere (se *Dania.III.76*). *Rist. E.R.5.* han havde ligget i Garnison som Dunk. *Pont. F.I.80. Pol.¹⁹ 1908.6. jf. (spøg.): *Hans Mo'r var Dunk i Frelsens Hær. Blækspr. 1897.22.*

II. Dunk, et. [don'g] *flt. d. s. (jf. oldn. dy(n)kr, isl. dunkur; vbs. til II. dunke; især dagl.) slag (især om slag m. knyttet haand imod noget ikke helt fast ell. massivt, fx. et menneskes bryst, ryg osv.); puf. Moth.D180. (han) reiste sig og gav den arme Poet et Dunk i Nakken. Hrz.ST.167. (med) kraftige Dunk mod sin brede Brystkasse tilkæmpede (han) sig Tilhørernes Bifaldsklap. Brandes.VII.7. TroelsL.³ IX.176. Fru Berg gav Jørgen et Dunk i Nakken, for at han skulde bukke sig. And.Nx.M.124. jf. (om slag m. sten; nu næppe br.): Høysg.S.136. || (spøg.) i *flt.: prygl; overf.:* *N. N. som har faaet Dunk | Af den lille Bille. *Folkets Nisse.²⁸ 1860.5.**

I. Dunke, en. se I. Dunk.

II. dunke, v. [don'gø] -ede. vbs. jf. II. Dunk. (*sv. no. isl. dunka; vistnok afl. af oldn. duna, brage, se dunne; sml. dunse, dønne*) **1)** *slaa; puffe; knobse; især om slag m. knyttet haand imod noget ikke helt fast ell. massivt, saa at der frembringes en (dump) lyd. dunk ham for maven. Moth.D180. VSO. selv den Bøffel, der havde dunket ham i Nakken, tænkte han med Fornøjelse paa. Hrz.ST.168. *Stop lidt! den Gamle raaber, mens han dunker | Bestemt og fast i Bordet med sin Kno. *PalM.V.86.* „nu sidder Maren derinde og tømmer hele Vinkjælderen.“ Maren (dunker indenfra paa Døren). *Hostr.US.IV.6.* *Tag Fyren i Kraven, | bring ham herop, han skal dunkes paa Maven. *Folkets Sangb.658. (oksefilet) dunkes godt paa alle Sider, uden at man slaar den itu. Const.Kogeb.62. spec.: banke en paa ryggen, naar han har faaet noget i „den gale hals“. Goldschm.VII.189. Wied.LO.41. jf. (spøg., nu næppe br.): prygle, banke. *Emanuel og Cavour | Har en Hær af Præster og Munke, | Som vil Pio Nono gerne „dunke“ | Og selv Pavestolen give Fur. *Folkets Nisse.²⁸ 1860.3. || m. obj., som betegner den legemsdel, hvormed man slaar. (naar moderen viste) sig ubønhørlig mod Smiger og Overtalser, saa dunkede lille Kristian øjeblikkelig sit kostbare Hoved mod Bordet. *Budde.Tre Smaa fortællinger. (1881).7. Du dunker Dit Hoved i Støvet. Da. Missions-Blad. 1919.909. || sj.: (hun)****

laaste Døren og dunkede (o: *gik tungt*) ned ad Trappen. *KMich.FA.60. 2) give en dump lyd som af et tungt slag. saa slog han Døren i efter sig, saa at det dunkede i Gaden. CBernh.II.103. Thomas slog ham i Jorden, saa det dunkede. JVVJens.HF.128. *Motorens Dunken en maanelys Kvæld | er Købstadens Hjærte, som slaar. *JVibe. RS.75.* paa afstand hørte man stortrommens ensformige dunken | *spec. om (lyden af) stærk hjertebanken:* Hun blev saa bange, at hendes Hierte dunkede i Brystet. *VSO.* hun mente at høre Dr. B. trampe. Det var maaske i hendes eget Hoved, det dunkede. *Hostr.US.III.2.* Sveden flød ud over mine Øjenbryn, og jeg hørte Blodet bruse og dunke. *JVVJens.I.M.74. jf. (l. br.):* han bankede . . saa hans Knoer selv begyndte at dunke af Anstrængelse. *CMøll. LM.53.**

I. \ Dunkel, et. [don'g(ø)l] (*fra ty. dunkel*) mørke. (*overf.:*) denne åndekamp er så meget des mere gribende som den altid kun anes, fordi den foregår i det ubevidstes dunkel. *Grønbl.LN.204.*

II. dunkel, adj. [don'g(ø)] *best. f. og flt. dunkle* [don'g(ø)l]; *gl. bøjningsform (egl. alik. m.; poet., sj.): dunklen (Hauch.SD.I.35. II.298). (ænyd. d. s.; fra nt. ty. dunkel; best. m. oldn. dökk, mørk, maaske ogs. m. ænyd. no. sv. dial. dunken, fugtig, muggen, samt dynke (s. d.); grundbet. da: fugtig, taaget olgn.; l. br. i talespr. (i rigsspr. næsten kun i bet. 2.2) jf. dog Feib., Thorsen.)*

1) (*især poet.*) mørk af udseende; især om en noget ringere grad af mørke (halvlys, halvskygge; jf. *dunkellys*). **1.1)** mørk ell. utydelig p. gr. af (delvis) fraværelse af lys. (jf.: I et mørkt Værelse kan jeg ikke see, i et dunkelt kan jeg skimte. *PEMüll.⁸530.* *man sidder i mørke Midnatsstund, | Og stirrer ud i den dunkle Lund. *Oehl.I.52.* *Kimer, I Klokker! ja, kimer før Dag i det dunkle (o: mens det endnu er mørkt!) *Grundtv.SS. III.41. Heib.Poet.II.358.* *I Dybets dunkle Kilder | Speiler sig Lysets Prag. *Hauch.SD.I.222.* Tusmørket brød frem, og det blev snart ganske dunkelt. *Hauch.V.233.* det mørke Vejr gjorde Værelset temmeligt dunkelt. *Tops.I.69. Stuck.II.147. || billedl.* *I Savnets dunkle Skygger | En liden Stund jeg boer. *Ing.RSE.VII.88. (se ogs. u. anelsesfuld 2). (det) kastede nogle Lysstråler ind i mit dunkle, melankolske Liv. Hauch.MfU.156. || talem. (efter CKMøll.SD.338):* gaa sin dunkle vej alene. *Arlaud.229. 1.2) mørk af farve. Dunkle Øine.VSO.* *Hvidt er det forhen dunkle Haar. *PalM.Poes.II.193.* han foretrak de dunkle Farver for de lyse. *CBernh.XI.5.* hun havde en dunkel Kjøle paa. *JVVJens.EE.134. Øjnene (var) dunkelt brune med al Indiens dybe Lys.sa.SN.113. || † om personer: som har en mørk hudfarve. Han var brun og dunkel af Coleur. *Holb.Hh.I.470.* Chinafarere kan det ikke være, for*

de ere . . langt fra ikke dunkle. *PAHeib. Sk.II.297.* || (l.br.) berøvet sin naturlige glans; (midlertidig) formørket; staaet olgn. *Stiernerne fast døde dunkle staae. *Hob.Metam. 78.* *Maanen er dunkel og Solen er bleg | Paa Heden i Vinter og Vind. *Hauch.SD.I. 88. TroelsL.X.161.*

2) som ikke lader sig opfatte ell. bestem-
me klart. 2.) ☐ som det er vanskeligt at
skaffe sig klar forstaaelse af ell. viden
om; (halvt) uforstaaelig; uklar; gaade-
fuld. det første slags (drømme) varer om
tilkommende Ting, hvor vel paa en mørk
og dunkel Maade. *Hob.Bars.III.6. Kraft.*
(*KSelskSkr.III.291.*) *Fremtids Bog er dun-
kel; | Maaskee jeg læste fejl. *Heib.Poet.II.*
122. Til Slutning tilføier den ærede Re-
censent, at der er Adskilligt han har mo-
ret sig over, men ikke til min Fordeel.
Denne Passus er høist gaadefuld og dun-
kel. *Kierk.XIII.405.* Dunkle Spor af samme
Skik kunde følges . . helt over til Indien.
TroelsL.XIV.13. jf. (sj.): Ridderskabet og
Cancelliet tilhøre begge den dunkle (alm.:
graa) Oldtid. *Bøgh.JT.206.* (m. overgang til
bet. 2.) *jeg veed ej . . Tal | Paa mine
Fejl og mine Fald, | De dunkle med de
klare! *Grundtv.SS.III.383.* 2.) (spec.) om
ens egne bevidsthedstilstande (forestillinger,
anelser osv.): som ikke er klart bevidst; uty-
delig; uklar. Det Harald Haarfager havde
gjort sig dunkle Forestillinger om, dette
saae hans Søn Hagen Adelsteen i sit fulde
Lys. *Mall.SgH.5. Steffens.¹³⁰* (se u. Anelse
sp.57²¹). *Barnet tyder nu i Vang | Hvad
David dunkelt saa og sang! *Grundtv.SS.*
I.394. hvis det dog blev ham paa Døds-
leiet saa tydeligt, hvad han sit Liv igjen-
nem dunklere havde forstaaet, men aldrig
havde villet forstaae. *Kierk.XIV.303.* Fader
. . mindes jeg kun dunkelt; thi i mit 10^{de}
Aar døde han. *Birkedal.O.I.2.* han havde en
dunkel Fornemmelse af, at en anden Haand
tog fat i ham og trak ham til Side, men
dermed ophørte hans Bevidsthed. *Schand.*
TF.I.228. jf. (l.br.): (han) nærede et dun-
kelt Haab om . . at komme (med). *Tops.III.*
171. || (sj.; jf. bet. 3) om person: som ikke
tænker klart; uklar. dunkle Hoveder, gjæ-
rende Mystikere af ringe Rang, til hvis
Anskuelse der i det Hele ikke kunde tages
videre Hensyn. *Rasm.Niels.G.II.25.* 2.)
(poet., sj.) om lyd: uklar; dæmpet; dump.
*I hist og her adspredte Byer | Lød Aften-
klokkers dunkle Lyd. *Bagges.Ungd.II.19.*

3) (især bibl.) om synssansen, øjnene: som
ikke er i stand til at se klart; svagsy-
net. *Dit dunkle Syn ei Redning kunde
skimte. *Gutfeld.54.* Isaak blev gammel, og
hans Øine bleve dunkle (Chr.VI: dumme).
IMos.27.1. ISam.3.2 (Chr.VI: dumme).

dunkel-, i sgr. (især ☐) ofte (til bet. 1.2)
m. adj., der betegner en farve, om en dybere,
mørkere farvetone (se -blaa, -rød osv.). jf.:
Frodigt var kun det stærke, dunkelt-
gyldne Haar. *JPJac.I.1. -blaa*, adj. v. *Aph.*

(1759). *Øine, som Havet dunkelblaae.
Oehl.L.I.179. Drachm.VD.251. -brun,
adj. v. *Aph.(1759).* en stor dunkelbrun Kap-
pe. *Hauch.II.40. Schand.UD.28. -graa*,
adj. v. *Aph.(1759).* *Winth.I.50.* den dunkel-
graa Himmel. *JVJens.D.31. -grøn*, adj.
*Grøn sig hvælver Skovens Krone | Paa
den dunkelgrønne Jord. *PalM.Poes.I.149.*
Winth.NDigt.35. ☐ -hed, en. ft. (kun
i bet. 2; sj.) -er. (ænyd. d. s.) 1) til dunkel
1.1 (og 1.2). v. *Aph.(1759).* *Fra Lundens
Dunkelhed | Jeg nærmer mig mod Havets
aabne Bred. *Pram.(Rahb.LB.I.179).* *Heib.*
Poet.II.305. *Før Middag maae vi Tenen
have tom. | Her vil det bedre lykkes end
der inde, | Hvor man for Dunkelhed knap
Traaden seer. *PalM.II.254.* en Mørkheds
og Dunkelheds (Chr.VI: dumheds) Dag.
Zeph.I.15. || (sj.) om tætmørke: *Maane-
skin | Er ikke godt; jeg holder meer af
Mørket, | Den rette ravnesorte Dunkel-
hed, | Hvori man Intet skjelner. *Heib.Poet.*
III.469. 2) til dunkel 2.1: af de Dunkel-
heder, jeg ønskede at kunne klare, var
denne ikke een af de ringeste. *JohsBoye.*
(*Rahb.Sandsig.511.*) *De hemmeligste Tan-
ker . . | Skal til Klarhed fra Dunkelhed
stige. *Ing.RSE.VI.274.* Meget som Du kun-
de holde hen i Dunkelhed, faaer Du først
at vide ved at lade en Alvidende blive
vidende derom. *Kierk.VIII.132.* || (mere
konkr.) utydelig ell. uforstaaelig udtalelse.
Ligesom Indholdet af disse Rygter tyder
paa den simpleste Kilde, saaledes har man
ogsaa ved at spørge Folk om, hvorfra de
havde hørt alle disse Dunkelheder, erfaret,
at de havde hørt dem . . hos Spækhøkerne
osv. *PVJac.Breve.162.* 3) (efter ty. dunkel-
heit; sj.) det forhold, at noget (en person)
er lidet omtalt; ubekendthed. | at give Afkald
paa den udvortes Ære og at vie sig til
Dunkelhed og et hæderløst Liv for at
frelse sine Brødre. *Hauch.VII.292. -lys*,
adj. [1.] (poet.; sj.) halvt mørk og halvt
lys. *Hvo er Parret, som nu vandrer | I
de dunkellyse Gange. *PalM.VIII.80. -rød*,
adj. (*Kalk.V.192.*) den Fremmede, hvis
Ansigtssfarve alt i Forveien var temmelig
stærk, men nu blev aldeles dunkelrød.
Hauch.IV.13. som subst.: Klædernes Mørke-
blaat og Dunkelrødt, Smykkernes Gylden-
glans (stod i v. *Eyckes malerier*) med en fed,
mættet Glans og Dybde. *VVed.BB.410.*

dunkle, v. [dougla]-ede. (ænyd. d. s.; fra
ty. dunkeln; næppe br. i talespr. undt. dial.
(i bet. 2)) 1) ☐ gøre dunkel; formørke;
fordunkle. 1.1) (til dunkel 1.1) (delvis,
midlertidigt) berøve (noget) lyset; kaste
skygge over olgn. ogsaa for ham dunkles
ofte den hellige Lampes Skin. *Mynst.PK.*
441. det menneskelige Øie (taaler ikke)
at see Solens Lys uden gjennem et dunk-
lende Glas. *Kierk.IX.66.* vi (sammenligner)
Hjertet med Havet . . ingen henilende Sky
maa dunkle det. *smst.VIII.215.* Basilikaens
farvede Ruder dunkledes efterhaanden.

Jørg.VF.111. (dagen) dunkledes .. mod Aften.NMøll.(Tidsk.1904.154). *naar Døden dunkler — | den Syges Øje funkler | mod større Syners Herlighed.Bergstedt.Bredere Vinger.(1919).28. || (poet.; m. overgang til bet. 1.2) refl.: blive dunkel. *Skyen, som sig dunkler.Bagges.V.108. 1.2) † til dunkel 1.2: Jeg fandt ogsaa Lasterne svætede, men det var gjerne paa saadan Maade, som en Skildrer dunkler et Skilderie for at gjøre det mere behageligt.Tullin.II.39. 1.3) (sj.) jf. dunkel 3. der saa hun op paa ham! En Bølge af Glæde dunklede Einars Syn. J.VJens.EE.128. da Einar .. rejste sig, steg Varmen op igennem hans Krop og dunklede for Synet.smst.217. jf.: *da Løgnen første Gang dem (o: øjnene) dunklede.Egeberg.MinDreng.(1898).19. 2) blive mørk. Konen (sørgede) for, at Ilden ikke dunklede, men at den brændte klart. CREIMER.NB.461. || især (upers.) om vejret: Det dunkler for stærkt .. vi kan ikke se mere.MHenckel.Væbnersholm.(1902).216. Feilb.

Dun-kraft, en. se Donkraft. **-kvast**, en. [I] (nu l. br.) om pudderkvast. VSO.I. 653. MO.I.373. **-lærred**, et. † en slags lærred brugt til (pude)vaar og saa tæt vævet, at dunene ikke kan trænge igennem.

† **dunne**, v. (ogs. **donne**). **-ede**. vbs. **-else** (Jer.47.3(Chr.VI)). (ænyd. d. s., oldn. **duna**, afl. af oldn. **dun**, larm, brag (jf. jy. **dun** i sa. bet. (Feilb.I.218)); besl. m. II. **dunse**, **døne** osv.) d. s. **dundre** 1. *Det donner under raske Hovmænd, der de udride. DFU.nr.4.1. Endelig kastede hand Ham omkuld, og falt self oven paa Ham, at Jorden dunnede ved det fald.Dumetius.III. 96. De canonerede, saa det dunnede efter. VSO. Da Regimentet reed forbi, dunnede det i Jorden.smst.

Dunne-hat, **-mos(ser)**, **-mors-kølle**, en. se Dunhammer.

Dun-pels, en. (l. br.) blød, dunagtig pels. Moderen (hos sælerne) bliver hos Ungen, indtil den har skiftet den bløde Dunpels og faaet den almindelige stride, glatliggende Haarklædning.BMøll.DyL.I.131. **-pude**, en. *for døsig Ladhed | er selv Dunpuden haard.Lemb.Shak.XIV.86. TroelsL.II.130.

Duns, en, et (VSO.). (no. sv. ut. d. s.; af II. **dunse**; nu kun dial.) slag (med knyttet næve); **dunk**; **puf**. Moth.D179. VSO. Esp.423. paa Fulster navn paa en børneleg, hvori man giver hinanden slag i ryggen med knyttet haand. smst.

I. † **Dunse**, en. ['donsø] flt. -r. (fra eng. **dunce**, egl.: tilhænger af John Duns Scotus († 1308), derefter: (lærd) dumrian; ordet især kendt fra Popes værk The Dunciad; sj.) **dumrian**; **dosmer**. *At holde vore Dunser lidt i Ave.Bagges.V.125. (jf. Ad Hansen.En eng. Forfattergruppe.(1892).132). (ligesom) Pope skrev en „Dunciade“, et satirisk Epos om den engelske Litteraturs Klodrianer, saaledes skrev Holberg .. et

Heltedigt (o: Peder Paars) om de danske Dunser.Vilh.And.L.27.

II. **dunse**, v. ['donsø] **-ede**. vbs. jf. **Duns**. (jf. ænyd. **dunseknæ**(?); no. sv. **dunsa**, nt. **dunse**; afl. af **dunne**; jf. **Dunser** || i dagl. Tale.“MO.; nu næsten kun dial. (MDL. 79. Levin.(G.). Feilb. Esp.422)) 1) **slaa** (især med knyttet haand); **dunke**; **knubse**. **Dunse** en vel igennem.Moth.D179. i samme .. Øieblik **dunse**de (han) deres Afgud saa, at han gik reent i Stykker.Grundtv. Snorre.II.162. han kunde hverken faae Aande eller Veir. „Dunds ham i Ryggen!“ raabte Kokkepigen.AntNiels.FL.II.37. smst. 61. 2) **gaa m. tunge** og larmende trin; **dundre**; **buldre**. Moth.D179. *Det **dunser** og **punser** om Grob og Grøft .. | som Helheststamp og som Troldsvinsnøft. Aakj. ES.114.

III. **dunse**, v. ['donsø] **-ede**. (fra ty. **dunsen**, **nydann.** til et stærkt v. **dinsen**, got. **pinsan**, **trække**; jf. **opdunset**; dagl., l. br.) **især** m. adv. op: gøre tyk og oppustet. da jeg var ung, var jeg tynd nok, men Sorger, Bekymringer have saaledes **dunset** mig op.Kierk.EP.IV.354. uden Spor af Kød i Kinderne, og med Huden **dunset** og koloreret.AKohl.MP.II.212. jf. (sj.): hans Fjæs, der af Søvnløshed og af dødelig Træthed var bleven besynderlig blegfedt efterhaanden, **dunse**de grufuld ud over Kraven i hans Uniform.smst.III.335.

Dunser, en. (som gengivelse af oldn. hein, (slibe)sten, som anvendes til kastevaaben; af II. **dunse**; jf. sjøll. grøddunser, træstøder til at bearbejde melgrød med under kogningen, jy. **dunshammer**, stor stenkløvehammer) *Da mærked Tussedrotten, det hængte i et Haar, | Han Ørene holdt stive og meldte: det var dumt, | At uden Skjold og Dunser jeg kom til Asers Gaard.Grundtv. PS.VII.326.

Dun-skind, et. (l. br.) fint, **dunblødt** skind, jeg tager om hele Haandfulde af det fine og lunke Dunskind paa dine (o: en kats) Flanker. J.VJens.EE.233. **-skæg**, et. [3] (l. br.) **dunagtigt skæg**. MO. jf.: *Hvad kender til Livet en **dun**-skægget Pilt. Drachm.VS.120. Rørd.GK.72.

Dunst, en. [don'sd] nu sj.: [dun'sd] MO.I.XVII. flt. -er ['donsdør, sj. 'dunsdør] ell. † -e (AWHauch.(1799).233). (ænyd. d. s.; fra mnt. ty. **dunst**; besl. m. **Dun**, **Duft**, I. **Dyst**, **Døn** osv.)

1) **luft**, (især:) som er opfyldt af damp, **lugt** olgn. 1.1) **luft**; **atmosfære** (2). jf. **Dunst-kreds**, **-kugle** || (nu l. br.) **luft**, som er opfyldt af (synlig, fugtig) damp (røg olgn.); (samling af) **damp(e)**; **taage**. *(hendes) Skionheds gyldne Glands bortdriver **Dunst** og Mørk.Holb.Metam.79. en Cubicomme Vand er i Dunster bleven .. deleet i ti tusinde Millioner Deele.Suhm.II.77. var da nødvendig Cometen blevet split ad, om den ey havde været andet, end .. en Samling af adskillige slags Dunster.Kraft.

(*KSelskSkr.III.267*). den Dunst, som stiger op af Næsen eller Munden naar man aander i en kold Luft.*Tode.ST.I.78*. *Er ei af Regn din (o: *Heimdals*) Bue, | Af lutter Dunster hvælvet.*Oehl.NG.272*. *Heib.Poet.III.364*. *Og synes Du (o: *havet*) stundom at splittes i Dunst, | at løses i Skum.*Drachm.UD.334*. *Solen sank og Engens Dunst | Stod over den grønne Lund.*Stuck.AT.8*. blaa dunst, se u. III. blaa 34. || † om fortættet damp. Dunsterne, som havde samlet sig paa Vinduet, vare om Natten Iisfrosne.*Gram.(KSelskSkr.III.304)*. || † (som gengivelse af fr. vapeurs) d.s.s. II. Damp 1.3. *Falst.44*. voxne Fruentimmer, som havde været syge og elendigen plagede af Dunster.*Ew.VI.91*. 1.2) luft, som er opfyldt af lugt, duft, en Vellugt, der forekom mig langt sødere end Dunsterne af den dyrebareste Røgelse.*Ew.VIII.73*. Fra Landet kom vegetabiliske Dunster os imøde. *PMøll.II.47*. *Jeg var ei seen, | Tog frem et lækkert Stegebeen | Og sagde: „Snuus den søde Dunst.“ *Winth.II.138*. nu kun om daarlig lugt: *VSO*. *Som onde Dunster svæve over Graven, | Saa ruger nu Sirocco over Rom. *Bødt.107*. en Stank af Løg og fæle Dunster kom mig imøde.*HCAnd.XII.129*. (han) holdt sig . . i en tilbørlig Afstand fra Maden, hvis Dunster vare ham ubehagelige. *Gylb.Novel.II.227*. *Feilb.* (jf. bet. 1.1 slutn.): *Af Erter, Flesk og Sild . . | Urolig Dunst ei meer til qvalte Hierte stiger. *Wess.50*. 1.3) (jf. Aand 8; nu næppe br.) om stærke ell. krydrede drikkes flygtige bestanddele, der virker oplivende ell. berusende; aroma; buket. Drømme, opvakte ved Dunsten (af vinen), og lige saa varige som den. *Ew.VIII.63*. Dunsterne af Caffeen havde neppe begyndt at yttre deres bekjendte Virkning.*smst.VI.113*. *Kun Øllets stærke Dunster | Har lært dig tale frit.*Oehl.NG.272*. 2) overf. 2.1) ☐ om hvad der i sig selv intet er (er uhaandgribeligt som taage), forsvinder sporløst olgn. *Ak! Yndest og Gunst, | Du hastig opførte og faldende Dunst. *Kingo.254*. *Et Ord, at dog den Dunst, den Trolldom maa forsvinde, | Den korte Drøm, hvorpaa mit stolte Haab var bygt. *Ew.V.194*. *Bagges.V.65*. *Sangen øve frit sin Kunst, | Græmmelsen gaae op i Dunst! *Aaestr.263*. Troesgjenstandene opløse sig i Dunst, naar Videnskaben først faar Lov til at anbringe sin Kritik. *Rasm.Niels.G.II.xiii*. At arbejde paa at samle Liggende-fæ ved en falsk Tunge, er Dunst (*Chr.VI*: forfængelighed), som bortveires hos dem, som søge Døden. *Ords.21.6*. *NMøll.R.25*. 2.2) om noget tilsløret, taaget, forvirret, uklart olgn. *En graalig Dunst er ikkun Livet ham, | Hvori det evige Lys sig farvet bryder. *Oehl.C.126*. *Han hyller Alt i Dunst, | Dog bag hans dunkle Tale man aner skjulte Skatte. *Hanch.SD.I.252*. der var nu engang ligesom en Dunst, en Forhexelse over hele Byen, som Ingen kunde modstaa. *Goldschn.*

III.138. || nu især (i st.) m. overgang til bet. 1.3 om omtaaget sindstilstand, især om virkningen af berusende drikke (jf. bedunstet). han (tager) en Priistobak for at fordrive Dunsterne. *Hölb.Abrac.II.6*. *Rusens Dunster veg | For alvorlige Tanker. *Oehl.HK.165*. *Naar man faaer lidt Godt at drikke | Dunsterne til Ho'det stikke. *Folke-Visebog.I.(1847).57*. Jf.: Hans Svirekamerater ytrede (betænkeligheder) i lyse Mellemrum . . saavel som i dunstfulde Timer. *Blich.IV.651*. (hans) af Champagnen . . dunstomhyllede Fantasi. *Schand.TF.II.279*.

3) (møl.) navn paa en slags fine gryn (jf. I. Dyst). *VareL.²183*. *Sal.XIII.101*.

4) (jøg.) navn paa den mindste størrelse hagl; spurve hagl. *Levin. VigMøll.HJ.187*. *VareL.²183*.

Dunst-, i sgr. [ˈdonsd-, sj. ˈdunsd-] († **Dunste-**, fx. Dunste-Region. *Heitm.Physik.80*). af Dunst 1 (især 1.1). -billede, et. (nu næppe br.) taagebillede. de lave Sletter . . vare opfyldte med en Vrimmel af svævende Dunstbilleder. *Gylb.(1849).III.169*. overf.: et optisk Bedrag, et af Timelighedens Taager dannet Dunstbillede. *Kierk.XIII.609*.

dunste, v. [ˈdonsdø, sj. ˈdunsdø]-ede. (fra ell. ty. dunsten) 1) til Dunst 1.1: udsende damp taage; dampe (jf. afdunste). *vAph.(1764)*. Det dunster af Jorden. *VSO*. *MO*. billedl. (jf. bet. 3): *Der er en Verden . . | Hvor ei i Taarer dunste Havets Vande. *Bagger.II.336*. nu vist kun (l. br.) i forb. dunste ud, fordampe (jf. uddunste). (heraf) kan sluttes, hvor meget Vand der i en Dag maa dunste ud. *Suhm.II.77*. Adskillige onde Vædsker dunste ud af Legemet ved Sved. *VSO*. *MO*. 2) til Dunst 1.2: udsende lugt; dufte. (*Kain*) lagde sig i det sødt dunstende Græs. *Birch.I.71*. Granerne svedte Harpiks i Middagsheden og dunstede af den Gang de var Tropetræer. *JVJens.Br.277*. nu næsten kun om daarlig lugt: *et dunstende Kiær, mudret og væmmeligt. *Ew.II.89*. Havde man faaet vaade Klæder eller Tøj toet, hængtes det dog til Tørre paa (ovnen) og dunstede omkap med den. *TroelsL.II.23*. *Feilb.* || dunste ud, (nu næppe br.) trans.: udsende (en vis lugt); uddunste. Hvilken sød Lugt dunstede disse Blomster ei ud? *Suhm.I.189*. 3) (overf.) til Dunst 2.1: (m. adv. bort, væk olgn.) forsvinde sporløst (jf. bortdunste). *Vel oined' jeg en Modstand, men en fjern, | En Sky, der løses op og dunster hen. *Hrz.XIII.33*. især om en rus, jf.: *Høihed gaer til Hovedet som Øl; | Men Rusen kan jo dunste bort med Tiden. *Becke.KM.100*. ell. (især foragt.) om flygtige stemninger, kundskaber olgn.: *glemt var paa en Gang Skolens Tvang og Skræk, | ja hele min Lærdom brat var dunstet væk. *Hostr.FG.1sc*. Sommeren er den eneste Tid, da jeg synes, jeg lever; mit gamle Sværmeri for

Efteraar er helt dunstet bort. *Tops. II. 337. Drachm. VT. 287. (da)* dunstede Begejstringen bort af deres Hjerter. *CEw. BK. 119.*

Dunste-, i ssg. se Dunst-. **Ø dunstet**, part. adj. [donsdøt, sj. dundsøf] (l. br.) fyldt ell. dækket af dunst (1.1 ell. 2) (jf. dunstig). *Bang. HS. 85 (se u. dunstig 2).* Maanen var kommen op; den hang rød og dunstet over Palmesilhouetterne. *LBruum. LT. 29. uegl.:* Der var i („Corsaren“) et virkelig æsthetisk Element . . som man aldeles savnede hos dens Efterlignere og Efterfølgere, hvorfra der ligesom udstrømmede en vis dunstet Atmosfære fra Kroen og Kippen. *Davids. KK. 302. Ø dunstig*, adj. [donsdi, sj. dundsdi] (fra ty. dunstig; jf. dunstet) 1) † til Dunst 1.1: fyldt af taage. naar Solens Straaler forlode den dunstige Luft. *Heitm. Physik. 23. VSO. 2) (sj.)* til Dunst 1.2: fyldt med ubehagelig lugt. 20 den dunstige (*Bang. HS. 85 (dunstede)*) Luft, hvor Stellas Yndlingsparfume blandedes med Sygedunsten. *Bang. HS. 1110.*

Ø Dunst-kreds, en. (fra ty. dunstkreis, gengivelse af Atmosfære (s. d.); nu sj. og næsten kun (nedsæt., jf. Dunst 1.2) i bet. 2 ell. (især) 3) 1) d. s. s. Atmosfære 1.1 (jf. -kugle). Planeternes . . Dunst Kredse. *Heitm. Physik. 14. Funke. (1801). III. 43. Grundtv. Udv. VI. 53. *vi* maae nøies med det fjerne Gjenskin | Af Himlens Lys i Jordens lave Dunstkreds. *Hauch. Æ. 87. jf.:* (gud) drager Vandets Draaber til sig; gennem hans Dunstkreds (Chr. VI afvig.) beredes de til Regn. *Job. 36. 27. || om ring omkring maanen:* *dine Øine true, | Som Maanen imod Uveir med sin Dunstkreds. *Oehl. VI. 86. 2) d. s. s. Atmosfære 2.* Hvis hans egen Dunstkreds ikke lunknede dette snevre Rum, skulde han ikke lidet foruleiliges af Vinterens Kulde. *JSneed. I. 258.* De Syges Dunstkreds var saa farlig, at ei allene Stiftelsens Chirurgus, men ogsaa fem Studenter, som fulgte med mig, bleve smittede. *Tode. ST. II. 59.* Stadens lumre Dunstkreds. *Winth. VIII. 206. Troels L. II. 61. || billedl. (jf. bet. 3):* (han hyllede) sig i en Dunstkreds af højtravende Ord. *Grundtv. P. S. IV. 140. 3) d. s. s. Atmosfære 3.* I eders Verden (o: hofkredsene) hersker ofte en tyk Dunstkreds, som Soel og Sandhed ei kunne igiennemtrænge. *Suhm. I. 249.* Lever vi ikke nu i en Dunstkreds af Slaphed, spidsborgerlig Selvklogskab og . . Hovmod. *Schand. TF. II. 332.* man levede i en teologisk Dunstkreds. *Brandes. I. 20. † -kugle*, en. (jf. ty. dunstkugel) (jorden var) gjennem en Række af Fortætninger gaaet over fra en uhyre Dunstkugel til en meget mere indskrænket Størrelse. *Ørst. II. 36. spec. 60 (jf. -kreds 1):* d. s. s. Atmosfære 1.1. *Eilsch. Term. 13. (maanen)* har sin Dunst-Kugle, sine Skyer, og tillige sin Regn. *sa. Phil. Brev. 365. Ruge. FT. 158. Basth. Phil. 59. Leth. (1800). 23. -lys*, et. [1.] (poet., nu næppe br.) lygtemand. *Ei meer man det skuffende

Dunstlys saae; | Men Stjernen smilte paa Himlens Blaa. *Schaldem. Da. Fabler. (1842). 61.*

I. dunstre, v. [donsdrø] -ede. (af l. af dunne, jf. II. dunse samt dundre; jy.) larme; især: bevæge sig ell. arbejde larmende, voldsomt; tumle (med noget). *Feilb. IV. 113.* Hans Styrke og Kraft var . . kommet ham umaadeligt til Gode, naar han i Karlealderen dunstrede med gale Heste. *Aalborg Venstreblad. 1. 1920. 4. sp. 4. || ogs. om støjende kommanderen ell. skænden; „regere“. Feilb. I. 194.*

II. \ dunstre, v. [donsdrø] -ede. (af l. af dunste, jf. bæve — bævre, klinge — klinge ofl.) d. s. s. dunste (3). (*hun*) besluttede . . dog at udgyde sin Harme draabevis, indtil Fuldskaaben var dunstret lidt af ham. *Aalkj. VF. 127.*

† **Dunst-rør**, et. (jf. ty. dunströhre) luftkanal (i en bygning); ventilationsrør. *Drewsen. Overs. af Thaer. Landocconomie. III. (1817). 240. Ø -slot*, et. [2.] (*nu næppe br.*) (en) Feedronning, som dandsede med de forfængelige Lykkeriddere paa sit Dunstslot. *Ing. EM. I. 146.*

Dunt, en. se Dont.

dunte, v. se donte.

Dun-tæppe, et. [1] (stukket) sengetæppe med indlæg af dun; ogs. om tæppe lavet af sammensyede edderfugleskind olgn. Er der Overdyne eller Duntæppe (i sengen), fordeles Dunene jævnt. *Vorthj. IV. 3. 250. -unge*, en. [1] (især fagl.) fugleunge, som endnu ikke har faaet fjer. (blishensene) svømme omkring ved Rørkanten med en stor Flok smaa kulsorte, rødhovedede Dununger. *Frem. DN. 409.* En sent udrugt, næppe en Uge gammel Dununge blev . . fundet. *Fra Naturens Værksted. 1914. 259. jf. 262. -vaad*, adj. se dyngvaad.

Duodes, en. [duo'de's] flt. -er. (af lat. in duodecimo, i tolvdel (format); især bogtr.) bogformat, hvori arket deles i tolv blade. *JBaden. FrO.* Man kan . . false et Ark Papir saaledes, at det giver Duodez. *Selmar. 103. || bog i det paagældende format; lille bog. Holb. Bars. II. 6.* en lille Duodez (med) Kobberstik. *EHannover. N.A. 6. || Ø overf., i ssg., for at betegne sidste led som meget lille ell. ubetydelig; miniatur- nogle (sko har) store Skoflipper til brede Spænder, andre ganske smaae til Duodezspænder af Staal. Skomageren. (1832). 117.* den Weimar'ske Gehejmeraad og Statsmand . . Ekscellencen i en Duodezstat. *Brandes. XIV. 264. især:* En Fyrste i Duodezformat (o: Karl August af Weimar), men et helt Menneske. *Brandes. Goc. I. 222.*

Dup, en. [dub, do] jf.: O læses som o i . . Doppe. *Høysg. Anh. 21. (ogs. Dop(pe), Dup(pe). flt. -per ell. (sj.) -pe (Bang. DuF. 223).* (ænyd. doppe, oldn. doppa, fra mnt. doppe; sa. ord som ty. topf, potte, jf. Dudendog; grundbet.: noget udhulet) 1) (metal)beslag ell. -hylster olgn. 1.1) (især fagl.) (lille) hvælvvet metalbule ell. -knop, der anvendes som

prydelse paa seletøj, bøger osv. *Moth.D91. VSO.* Sluttede Spiralbaand ligge . . paa Bælteplader . . og Doppet. *Soph.Müll.VO.262.* || *spec. om søm ell. pløk m. stort hoved, der tidlige anvendes til hjulbeslag.* Dopperne paa et Vognhjul. *VSO. MO. Kværnd. 1.2* hylster, som sættes paa enden af en stang, en snørelidse olgn. for at beskytte imod slid. *Moth.D91. VSO. (pilen har)* en Dup af Horn med en Tværfure i, der nøje maa passe til (buestrengen). *Gymn. II.138. jf.: *Doppen i den snevre Bund (o: paa et horn) (var) | En Karfunkel grøn. Oehl.L.I. 279. om dupsko: *Og hurtigt Staalets lange Hus (o: skeden), | Han udi Duppen griber. PMoll.I.10. *Ved Duppen Spydets Skaff har greeb. Winth.VI.140. Goldschm.II.289. først ved at rode om mellem det tørre Løv under Pilene fik jeg fat i (stokkens) Dup. Bergs.BR.38. || Doppe . . Er en lidet stykke metal, som litse ender beslaes med, at de ei skal løbe op. *Moth.D91. VSO. e.br. 1.3* hylster af skind, som sættes paa spidsen af en floret olgn. Lærerens Fleuret sprang istykker . . tæt ved Duppen. *Blich. I.VII. Sal.²VIII.265. overf.: Den franske Satire er en Floret med en foreløbig Dup. Brandes.II.116. 1.4* ✕ hovedet paa et fængsels. *Eaer.Artikl.(1804).33. jf. Mil Tekn.O.60. 2* † lille, hul top af agat, mes-sing olgn., som bærer rosen paa et kom-pas. *Lous.Styrmands-Kunst.(1781).140. Se Lex.(1808. e.br. 3) 3.1* træt ap til samling af bjælker ell. træstykker (jf. Dybel); ogs. om smaa legemer (især af form som to afstumpede pyramider, der vender toppen mod hinanden) til fastholdelse af sten i mur-værk, murankere olgn. *Gnudzsm.Husb.33. Landb.O.I.613. Sal.²VI.531. 3.2* d.s.s. Bænk-dup. *Haandv.153. 4* (især dagl.) om forsk. mindre genstande af en aflang ell. afstumpet, blt form. den næsten uhorlige, afbrudte Klirren af Dupperne paa de to store Lysekroner. *Schand.TF.II.152. et Par Ørenringe af Moderens, et Par smaa Sølv-dobber. Pont.UE.73. *For Vinden danser det grønne Støv | af Hasselraklernes Dupper. Stuck.II.206. Dejgen afsættes paa en kold Plade i smaa Dupper. Frk.J.Kogeb.309. m. overgang til bet. 1.1: Det lille Bryst var som Elfenben med en Dup af Koral. SMich. T.104. 5) (maaske besl. m. V. duppe) † †, en slags pen sel (uden skaft), bestaaende af to-vækk ombundet med sejlåug (brugt til at ud-glatte frisk paastrøget harpiks). *VSO.***

dupere, v. [dy'pe'rø; især vulg. du'pe'rø] -ede ell. (l. br.) -te (*Bergstedt.III.92*). (af fr. duper, narre, afl. af dupe, nar) narre; bedrage; især: føre bag lyset ved hjælp af (tomme) ydre egenskaber ell. selvstikker op-træden. hun (betænker, hvor) hendes Kiøn af Mands-Personer, som man ey kunde vente det af, er duperet under det gode Ægteskabs Navn. *Euge.FT.332. Drømmer jeg, eller er jeg vaagen? Har mine Sand-ser duperet mig, eller var hun virkelig*

min? *Blich.(1920).VII.26.* Det er . . ikke sagt, at de (svage karakterer) altid dupere Andre; men de ere altid visse paa at du-pere sig selv. *Hrz.X.373.* Det er en af Iro-nikerens store Glæder . . at kunne dupere (det udmærkede menneske), at have ham i sin Magt, skjøndt han ikke selv veed deraf. *Kierk.XIII.325.* Jeg veed ret vel, at jeg ofte . . er bleven duperet af Fruentimmer. *Chievitz.FG.48.* kan man dupere dem i en Hestehandel, faar de en Pokkers Respekt. Saa tror de, at Præsten kan mere end sit Fadervor, som man siger. *NSvends.H.129. jf. Brandes.VI.224. || nu oftest uden bibet. af bedrag: gøre indtryk paa (ved flot, over-legen optræden); imponere. Bagh.III.35.* det er saamænd sjældent, at Du bliver saa indtagen i Nogen, — Du lader Dig ellers ikke let dupere. *Gjel.R.31.* Doktoren vidste knap, om det var min Mand eller mig, der var gal. Han var bleven dupe-ret som saa mange andre. *Nans.KV.10.* hendes Selvfølelse voksede . . saa der blev Grænser for, hvad hun lod sig byde. Det duperede igen ham og holdt hans Bru-talitet i Skak. *And.Nr.S.89. (dagl.) i udtr. dupere rakked, imponere folk (den for-bavsede mængde olgn.). Bare fræk, saa dupe- rer man Rakked. R.Bruhn.Deseks.(1916).20.*

duplere, v. se dublere. **duplicere**, v. [dubl'ise'rø] (ogs. duplikere [-'le'kø]). -ede. vbs. -ing, jf. Duplik. (af lat. duplicare, for-doble; besl. m. dobbelt, Dublet osv.) 1) (især fagl.) udfærdige (et dokument, en skrivelse) i to eksemplarer (jf. Duplikat). *Krak. 1918.1703.* man bør lade sine maskin-skrivne breve duplikere | 2) (jur.) ind-give det andet forsvarsindlæg i en rets-sag (jf. Duplik 1). *J.Baden.FrO. Sal.²VI. 529. Duplik*, en. [du'pli:g] flt. -ker. (fra fr. duplique; jf. duplicere; jur.) den søgtes andet forsvarsindlæg, som besva- rer sagsøgerens andet indlæg (replik). *vAph. (1764). Leth.(1800).29. Sal.V.588. Du- plikat*, et. [dubl'ika'd] flt. -er. (af lat. duplicatum, fordoblet; jf. duplicere; især ¶ og jur.) duplikeret dokument olgn.; spec.: dokument-genpart, der er underskrevet af selve udstederen af originaldokumentet. Duplicatet af 17 April 1758 . . ankom før- end Originalen. *Stampe.II.369. Leth.(1800). CBernh.VI.226.* En Veksel kan udstedes i flere originale Eksemplarer, hvilke da kaldes Duplikater. *Hage.²725. duplikere*, v. se duplicere.

I. Duppe, en. se I. Doppe.

II. Duppe, en. se Dup. **III. duppe**, v. [dubø, 'dobø] -ede. (af Dup) 1) (nu kun dial.) beslaa m. dupper (især om hjulbe-slag; se u. Dup 1.1). doppe hiulskinner. *Moth.D91. doppe et Hiul.VSO. D&H. Kværnd. 2) \ duppes, om grantværer: dækkes m. knopper. *Naar Egene knoppes, | og Granerne duppes. Rich.I.330.*

IV. duppe, v. [dubø] -ede. (fra no. dup-pa, dubba, lude, nikke; besl. m. duve, II. dyp-

pe; *sj.* nikke af søvnighed. maaske er han (*o:* Leo XIII.) nu træt og dupper lidt, og slummer i sin Stol og glemmer, at han er Paven. *Rode.It.67. PLevin.Hjem.(1919). 103.*

V. duppe, *v.* [ˈdubə, ˈdobə] -ede. *vbs.* -ning (*Saaby.*¹). (*fra ty.* dupfen, tupfen; maaske *besl. m.* dyppe) **1**) (*l. br.*) berøre *let*; *ogs. om den derved frembragte lyd.* et vældigt rødprykket Lommetørklæde, som han duppede sin Pande med. *Tandr.HS.148.* Dommhusets Duer . . duppede mod Ruden med de lange Vinger. *ORung.P.59.* hendes Kno duppede paa Fløjdøren. „Kom ind, kære Fru P.¹⁴smst.22. **2**) (*mal.*) (*ved lette tryk med en pensel lodret paa fladen*) frembringe stenk af andre farver i bundfarven. *HolbækAmtsAvis.*¹¹1904.2.sp.2. For at give det vaade efter tordenbløden . . dubbede han lys paa, især paa bøgetræet til beskuerens højre side, saa disse lyse prikker toppede sig lidt ud og fangede lyset. *JoakSkovgaard.(Tilsk.1908.317).* *ogs. om lignende fremgangsmaade i grafisk kunst ved pladens grundering.* *OrdbS.* || *udjævne paa-malet farve, saa man ikke ser penselstrøgene* (*jf. Dup 5*). *D&H.*

duppet, *adj.* [ˈdubət, ˈdobət] (*af Dup*; *sj.*) som er forsynet med *dup* (**1**). De behandler os skaanselsløst, støder os med deres duppede Lanser i Bryst og Arme og Knæ. *Bønnelycke.Sp.55.*

Dup-sko, *en.* (\ Dupskod, *et.* *Gold-schm.BIS.I.61.* *ft. d. s. ell. (sj.) -er* (*Wors.SlesvigsOldtidsminder.(1865).96.* (*glda.* dop-sko (*DgF.IV.83.*), *sv.* doppsko, maaske omdannet (*m. tilslutning til Dup 1.2*) *af glða.* dogsko (*DgF.IV.82. jf. Kalk.I.397.*), *oldn.* doggskor, *no.* doggsko; *første led skulde da være I. Dug (jf. Doglæp); m. h. t. sidste led jf. fx. Hemsko* (*rundt*) *beslag paa den nederste ende af en læderskede, en stok olgn., som skal beskytte imod slid.* *Dopsko: VSO. Oehl.ØS.217. Wors.SlesvigsOldtidsminder.(1865).96.* En Bronze-Dopsko, af aflang Form . . afsluttede ofte Skeden nedadtil. *SophMüll.VO.223.* *Dupsko: Spanskørstokken stod og var stolt af sin Dubsko og Sølvknop.* *H&CAnd.VI.233.* Hun sad . . lidt fremoverbøjet, ridsende med Parasolens Dupsko i Gruset. *Drachm.HI.24.* Sognefogden . . trak Grev Trolles sølvbeslaede Ridepidsk frem fra Drengens Trøje. Paa Haandtagets Dupsko kunde han i Maanelyset skjelne Grevekronen. *JakKnu.GP.144.*

I. Dur, *en.* (\ et (*PDrachm.K.23*). [duˈr] uden *ft.* (*laant i sidste halvdel af 19. aarh. fra no.; vbs. til dure*) *ensformig, stærk lyd.* *fra den fjerne Jordans Elv | fornam han (*o:* Grundtvig) Fosse-Duren. *Rich.II.363.* *Elvens Dur. *Blaum.StS.55.* hendes Stemme . . aad sig tværs igennem alt som en sørgelig Dur. *AndNæ.PE.I.250.*

II. Dur, *en.* [duˈr] *ft. (sj.) -e* (*Rantzau.D.Nr.85*). (*ænyd. d. s.; fra ty. dur, af lat.*

durus, haard; opr. som betegnelse for en særlig tone: b durum ell. quadratum (det haarde, firkantede b, h, vort h), mods. b molle ell. rotundum (det bløde ell. runde b v); jf. Mol) **1**) *♂ betegnelse for det af de to tonekøn, der omfatter de tonearter, som bygges op over den store tertis (mods. Mol). (en melodi) som er i Dur.* *Blich.IV.127. Geb. MusK.17. jf.: den diatoniske Durscala (dannes) af 2 ligedannede Tetrachorder . . der ligge en hel Tone fra hinanden.* *smst. 18. især m. nærmere bestemmelse, om tone-art: A-dur, C-dur(akkord, -skala) osv. MusikL.I.7.125 osv. jf.: Disse Node-Bøger skal og Fanden i Vold . . hvercken b duur eller b moll skal komme inden min Dørtærskel oftere.* *Holl.KR.I.5. 2) *⊕ (overf.) om (udtryk for) frejdig, munter sindsstemning (oftest i udtrykkelig modsætn. til Mol).* *Mol er ikke min Natur, | Derfor slaar jeg an i Dur. | Man bør ikke tvine | I en Sang for Sine. *PFaber.VV.136.* Taine var Beundrer af de Poeter, hvis Tone er Dur som Leonte de Lisle og Heredia. *Brandes.(Pol.14,1921.7.sp.2).* *O fric, lyngombarmede Natur . . | min Sjæls Husvalerske i Mol og Dur. *Aakj.RS.62. jf.: Det er ikke Følelsspoesi . . der er Durklang i alle disse Digte.* *Brandes.VI.79. 3) (*vist paavirket af I. Dur; dagl.*) *i udtr. som i den dur, i samme dur olgn., om hvad der vedbliver paa samme (ensformige) maade. (om levevis, optreden, (nu især:) ytringsmaade (trættende ordstrøm) olgn.).* mange af Frankrigs bedste Mænd . . vedbliver (lige fuldt) at skrive i den gamle Dur om Tyskland. *Brandes.XIV.253.* I den Dur har han nu holdt det gaaende al den Tid. *Kandarius.LP.40.* det ser galt ud, om det skal blive ved i den her Dur. *Skjoldb.KH.73.* Saadan Fart dog N. havde paa, da han (*med køretøjet*) sprængte ud ad Porten. Og de havde kunnet høre ham langvejs væk, han blev ved i samme Dur. *Bregend.DN.116. StormP.P.27. Feilb. jf. (l. br.):* *Thi man kan paa saadan¹ Ture | Træffe morsomme Figure¹, | Der er i alle Dure (*o:* *af alle slags*) | Højest latterlige ja! *Rantzau.D.Nr.85.***

durabel, *adj.* [duˈraːb(ə)l; l.br.dy-] (*fra fr. durable, lat. durabilis*) *holdbar; varig; solid. (nu især m. bibel.: efter alm. jævnt borgerlige begreber).* den saa kaldte Kridt-Steen, fra Stevns-Klint, er ved en ret Behandling, ligesaa durable og god i Bygninger, som nogen anden. *EPont.Atlas.II.181.* en smuk durabel Chaise af nyeste Fasong. *Adr.11,1762.5.sp.1.* et par durable brednæssede Støvler. *Grundtv.Udv.I.22.* Jydepotter, der ere durable, og som man kun anskaffer sig engang for alle. *Hrz. VII.154.* (*skomagerarbejdet*) skal blive gjort baade pænt og durabelt. *Hostr.SpT.IV.4.* Skjønheden var snart forbi hos gifte Koner . . Rigdom var en langt mere durabel Egenskab. *Tops.IA.I. VVed.BB.62.*

Durchlaucht, en. [dorg'laud, -l'oud ell. m. ty. udtale] flt. -er. (fra ty. durchlaucht, egl. perf. part. af durchleuchten, gennemstraaile; jf. durchlauchtig, Durchlauchtighed samt durk) som ærestitel til (tyske) fyrster: højhed. Hendes Durchlaucht rømmede sig, smilede endnu en Gang naadigt og stak Næsen ned i sin Kameliabuket. *Bang. SE.65*. I Søvne troede Hendes Naade sig altid paa gamle Baller og dansede med Durchlauchter, der var døde. *sa. GH.4*. Den fremmede Durchlaucht. *sa. Udv.275*. *Sal. V. 598*. **durchlauchtig**, adj. [dorg'laudi, -l'oudi ell. m. ty. udtale] († -leuchtig. se u. Durchlauchtighed). (fra ty. durchlauchtig, † -leuchtig, egl.: som skinner frem blandt andre; gengivelse af lat. serenus, serenissimus; nu l. br.) adj. til Durchlaucht(ighed): fyrstelig. *Hob. DR. II.1*. *vAph. (1759)*. **Meyer. -hed**, en. d. s. s. Durchlaucht. hun (bad) at jeres Durchleuchtighed (o: prins Paris) icke ville forsmæde 10 Ducater. *Hob. Ul. Prol. F3v. sa. Kandst. II.3*. Durchlauchtighed: *vAph. (1759)*. jeg (bliver) højst frapperet, da Durchlauchtigheden seer paa mig med et ganske forunderligt Blik. *Hostr. G.28*. *Bang. Udv.274*.

☐ **dure**, v. [dura] -ede. vbs. jf. I. Dur. (laant i sidste halvdel af 19. aarh. fra no. dura; jf. durre) give en ensformig, stærk (især rungende, drønende) lyd ell. tone. *NMöll. E.19*. Uret paa Domkirketårnet . . sendte sine skarpe, durende Slag ud over Byen. *BerLiisb. S.79*. *en Larm af Lurer . . Fra alle Skranter durer. *Soph. Clauss. UB. VI. Vandmøllen* . . duredede ensomt og fredelig i den lune Sommeraften. *Stuck. FO.12*. den elektriske Sporvogn . . durer hen ad den asfalterede Vej. *Jørg. Liv. V.55*. alle Assisis durende og drønende Dommedagsklokker. *smst. III.79*. Sørgemarschen duredede løs (fra et orgel), tungt og pompøst. *Leop. HT.38*.

Durik ell. **Duerik**, en. [du'ri(ə)reg] flt. -ker. (ænyd. duvrik, fra mnt. duverich, jf. ty. tæuberich; m. h. t. sidste led jf. Andrik) handue. *Moth. D168*. Daphnis holdt en Duerik, og Phillis en Due paa Haanden. *Birch. I.200*. *Sv Grundtv. FÆ. II.101*. *Dueriken i Bejlerrus | gaar rundt og rundt om sin Frue. *Holstein. T.125*. *SMich. Æb.10*. (o: et Dueriken, der skal værne Slaget (o: dueslaget) naar Høgen slaar ned. *Rosenkrantz. RH.242*. *Feilb. IV.111*.)

durk, adv. [dorg] (dial. og vulg. ogs. dørk [dørg] *Gravl. Øen.52*). (fra ty. durch; jf. Durchlaucht, II. dør, Dørslag; dagl.) igennem; (lige) tværs igennem. De kunde intet faa ud af ham, saa reserveret han var; og de havde paa Fornemmelsen, at han kiggede dem "durk". *Drachm. F. II.4*. || nu oftest i ssgr. og særlige forb., især (forstærkende): durk (i)gennem. *Durk gjennem Keglerne — | Reglen er klar. *Hz. XIV.324*. (*Ravn*) (stiller to Stole jævnsides med en Stols Mellemrum . . tager Bordtæppet.) „Nu brede vi det derover, og naar de saa kommer

og sætter sig, falder de durk igennem.“ *Hostr. Sp. T. III.15*. en af disse klare Maj-aftner, hvor man — som Ulf sagde — kan se durk igennem Himlen uden at finde Vorherre. *Drachm. F. II.66*. *Leop. HT.48*. Sejlet revner — dørk igennem. *Gravl. Øen.52*. gaa (fare osv.) (lige) durk, uden ophold, umiddelbart, „lukt“. Den Fribyttneratur, der bor i Christmas, er faret lige durk ind i hans Fortællemaade. *SvLa. (Pol. 21/12 1907.3.sp.6)*. *Liljefalk var 8 Dage ej af Klæ'erne, | Rejste lige durk til Afrika. *Blækspr. 1911.31*. en revyvisse, der gik lige durk ind i Københavnernes hjerter | || løbe durk (jf. Durkløber), løbe løbsk. Naar en Hest løber løbsk og løber durch, saa lod det sig . . vel høre om En vilde sige: Lad den kun løbe, den bliver nok træt. *Kierk. VII.289*. *Naa — Kamelerne de smurte Hase, | Det var som de skulde løbe durch. *A. Recke. (Det gode Sinddelags Viser. (1857).14)*. *PE. Benzons. Landsmænd. (1898). 84*. gaa durk, (sj.) d. s. (overf.): JVV Jens. *NA.139*. || durk og (ell. und) durk, tværs igennem; ogs.: fra den ene ende til den anden; helt og holdent. (den) Kaaarde, som jeg stack 8 Herren Staten . . paa eengang durch und durch med. *Hob. Tyb. III.5*. en saa durk og durk tilsvinet Flaade som denne — og et vanvittigt Mandskab. *A. Kohl. MP. III.20*. *GSaxild. C.63*. **durk-dreven**, adj. [-dre'v(ə)n] (efter nt. dörchdräven, ty. durchtrieben; dagl.) forslagen; udspekuleret; snu; „dreven“. *vAph. (1759)*. De skulde ikke troe, hvilken en durkdreven Skielm det er. *Skuesp. III.2.68*. den snue og durchdrevne Geistlige. *Bloch. Suhr. ÆS. III.9*. Erik er nu lige godt mere durkdreven, end jeg havde troet. Sad han ikke dér og indyndede sig hos min vernehrenske Papa ved at bespotte den unge Kunst, der ellers er ham hellig. *Nans. JD. 46*. Sneppen . . er fiffigere end den mest durkdrevne Jæger. *Bogan. I.17*. || (l. br.) om ansigtsudtryk oign. det rotteagtig durkdrevne Udtryk, den Karl har i sit . . Fjæs. *RSchmidt. MD.54*. De har sandt nogle durkdrevne Øjne. *Gyr. Lemche. FS.361*. **-drevenhed**, en. (dagl.) *Schand. VV.300*. Folkestingsmand Jens Busk (mente), at Landmændene vilde faa Gavn af de private Slagteriejeres og Grosserernes „Durkdrevenhed“. *Hertel. A.206*. † **-gaende**, part. adj. d. s. s. -dreven. di Durckgaende Skalcke, die Geskæftige Bye-Svenne slæbte af med Skielmen. *Kom. Grønne. I.322*. **-løb**, et. (efter ty. durchlauf, overs. af gr. diarrhoë; jf. Diarré, nu næsten kun vulg. ell. dial.) diarré. Begyndelsen til (hans) Helset paa Durchløb. *ThSchmidt. S.292*. *Adr. 4/1 1762.4*. *Abildg. Heste- og Qvæg-Læge. (1770). 26*. *Funke. (1801). II.131*. jf. *Feilb. III.249* (u. skidet). **-løber**, en. [-lø'ber] (især landbr.) ride- ell. trækdyr (især hest), som er tilbøjelig til at løbe løbsk; ogs. (navnlige spøg.): meget hurtigt hest. *Goldschm. I.329*. de Brune er

Durkløbere. *Schand. BS.46.* Han havde et sort Øg, . . . det var den værste Durkløber i det hele Herred. *Aakj. FJ.143.* † **-march**, en. (*fra ty. durchmarch*) & gennemmarch. *Prom.²⁸ 1781. §3.* **-naje**, v. [₁na'i'ə] **-ede**. *vbs. -ning* (*Skomagb.78.*) (*fra nt. dör(ch)-naien*, *holl. doornaaien*, *jf. ty. durchnähen*; *sks.*) *sy overlæder, rand og saal sammen paa en gang. Skomagb.78.* De var durknejede — voksne Mandssko og durknejede! — til Overflod stod der Fabrikstempel i Gelanget. *AndNv. PE. II.202.* *Feilb. jf.: Øvet Durknejer . . . antages. Socialdem.¹³ 1920.9.sp.5.*

-render, en. [₁ren'ər] (*l. br.*) *d. s. s. -løber. Chr. Daugaard. Biskop Daugaard. I. (1896).* *81.* **-sigt**, en. (*fra ty. durchsicht*; *bygn.*) *det aabne rum i (midten af) en trappe m. flere løb; gennemsigt; lysning.* I Durchsigten er anbragt en Elevator. *BerTid.²⁸ 1910. M.3 Till. I. sp.3. OrdbS. -slaaer*, en. (*ogs. -slager. S&B.*)

⊗ (*l. br.*) *d. s. s. Dørslag I (jf. Durkslag).* der slaaes tvende Rader Huller igjennem dem med Durkslaaeren. *Hallager. 285. -slag*, et. (*fra ty. durchschlag*; *jf. -slaaer*; *l. br.*)

⊗ *d. s. s. Dørslag I. S&B. -slager*, en. se -slaaer. **-snit**, et. (*fra ty. durchschnitt*) **1** † *gennemsnit.* Tvende Staalvæltzer $3\frac{1}{4}$ Tomme i Durksnit . . . er til Kiøbs. *Adr.²² 1762.sp.13.* **2** ⊗ (*sj.*) *maskine til at forsyne (metal)genstande m. huller; lokkemaskine. S&B.*

-stikker, en. (*i keglespil; nu næppe br.*) *egl.: det kast ell. den keglekugle, der slaar de tre midterste kegler; især i ft.: de tre midterste kegler (ramte med eet kast); „tre lange“.* Naar alle tre Durkstikkerne er med, tælles alle Kegler tredobbelt. *Spillebog. (1786). 248.* jeg slog, Dæle mig, de tre Durkstikkere. *Hrz. XIV. 325.* † **-trængende**, *part. adj. (efter ty. durchdringend)* som har en klar, gennemtrængende forstand; *kløgtig.* Paris havde . . . Raadgivere, som alle var durchtrængende Karle, der kunde sige: Saa og saa skal (*I*) gaae jere Sager an. *Holb. Mel. I.5.*

durre, v. [₁dorə] **-ede**. (*no. og sv. dial.*) *durra*; *jf. dure*; *vist lydefterlignende, jf. dirre, snurre, surre*; *l. br.) give en surrende ell. dirrende lyd.* Efterlyden af Uhrets Perpendikelslag durrede og dirrede for hendes Øren. *Schand. VV.1.* *mal-ker Tøs sin yvertunge Ko, | din (o: humlebiens) Snurre durrer klangdybt imod Spanden. *Aakj. SV. II.152.* *Skjoldb. Sara. (1906).* 122. *tænk Dem en Stue, hvor Gadernes Larm | kun er som en langborthængende Durren. *Th. Barfod. GS.56.* over Taget hørtes stadig Durren af Søndagsæroplanerne paa deres Vej mod Nordsjællands Skove. *Pol.⁵ 1919.3.sp.4.* † **Durre-urt**, en. & *atm. gulerod, Daucus carota L. (jf. Dirreurt).* Vild Gulerod, Darrerod, Durreurt. *CGRafn. Flora. II.292.*

I. Dus, subst. (en. *Moth. D182*). [₁du's] *Høysg. AG.38.* uden ft. (*ænyd. d. s., fsv. d. s., jf. sv. dial. dus, susen, larm; se IV. dus og I. duse*) *støjende lystighed; sviren og*

sværmen. Moth. D182. *du blege Berliner | søger at glemme i Danse og Dus. *FrNygaard. E.65.* nu *sj. uden for forb. m. (det ensbetydende) sus, især i udtr. i sus og dus (jf. ty. in saus und braus), i støjende lystighed; under sviren og sværmen.* Drancker siges at leve i Sus og Dus. *Nysted. Rhetor.53.* Overdaadighed med Suus og Duus blev den højeste Mode. *Grundtv. Saxo. I.219.* *Saa fløi forbi en Honningmaaned | Med Lyst og Leg, i Suus og Duus. *PalM. III.251.* Rørd. *GD.108.* alle de unge Mennesker, der anvender deres Overskud til Sus, Dus, Udskjelser. *M. Hindhed. ØkonKogebog. (1907).28.* *Feilb. jf.: *Tidens Suus og Evighedens Duus. Bagges. II.25.*

II. Dus, en. [₁du's] († **Daus** (*i bet. 1*)): *Spillebog. (1786).207.* ft. **-er**. (*ænyd. d. s., oldn. dauss; fra mnt. dus (ty. daus), af oldfr. doues (fr. deux), lat. duos (akk. tui duo, to); best. m. Dublet osv.; jf. ogs. Sinkadus, Trojedus; især foræld. ell. dial.*) **1** *toen paa en terning. Moth. T132. VSO. MO. Esp.54.* *dus es, terningkast, hvorved den ene terning viser to øjne, den anden et. Moth. T132. VSO. MO. duser alle, terningkast, hvorved begge terninger viser to øjne. Cit.ca.1700. (NkS4° 820b.220). VSO. 2 † *toen i kortspil. vAph. (1772).I.601. spec.: to en i trumf i styrvold. SA Jørgensen. Njeste dansk Spillebog. (1802).* 276. *hvad har I at stikke med, | som skulde gjøre nogen ræd? | En Pavst! en Dus. *Grundtv. PS. IV.153.* Salmand stak med en To. „En Dus!“ *JPJac. I.288. Esp.54.**

III. dus ell. douce, adj. [₁du's] nu *især i best. f. ell. ft. -e* [₁du'sə] (*egl. to forsk. ord: ty. dus (vist best. m. dösig) og fr. doux (fem. douce); hvor det fr. ord er kilden (saaledes alm. i nyere tid), skrives som regel douce*) **1** (*nu kun i jy.*) om personer: *sagtmodig; blid; stille (jf. Duser 1).* *om han . . . mit Øre vilde knibe, | Jeg vilde meget Duus igjen i Haaret gribe. *FrHorn. Somn. Poet.109. vAph. (1764).* det er saadan en rar Pige, og . . . saa duus, og saa ærbar. *Rahb. Tilsk. 1794.199.* Han er meget duus i sit Væsen. *VSO. Feilb. 2 ⊗ *overf., om noget upersonligt, tilstande, forestillinger, indtryk osv. (især lyd ell. farve).* Lad mig kalde tilbage i min Hukommelse disse douce Øjeblikke! *Blich. I.58.* || om lyd: *dæmpet; sagte.* *Den matte Harpes duse Melodie. *Oehl. PSkr. I.418.* Frørernes . . . douce Klokkespil ringede Solen ned. *Blich. II.298.* *Tilslidst fik Rokkens duse Sprog | Dog Dvale paa hans Øienlaag. *Bødt. 183.* || om farve *olgn.: afdæmpet.* Man vil en Tid kun vide af de doucest og mildteste Sammenstillinger, de „diskretteste“ Overgange, medens Øjet til andre Tider kræver de klareste, endog skrigende Farver. *CLange. NF.144.* *douce Farvers blide Overgange. *SMich. (& Bramsen). Vilh. Hammershei. (1918).* 11. *den duse Skumring | drømmer i din Gang. *Hoffmann. BH.33.**

IV. dus [₁du's] nu *næppe br.*: [₁du's] *jf.*

dūs. *Moth.D166*; Duus (∞ Ruus): *LThura. Poet.127*. Duus (∞ Huus): *Bagges.Gieng.82*. (∞ Ruus): *sa.Ep.326*. „udtales nu ogsaa kort.“ *Levin*; „endnu ikke af Alle udtalt med kort u.“ *EJessen.(TfF.3R.XIV.98)*. (*vistnok egl. sa. ord som I. Dus, jf. ænyd. drikke paa dus (Kalk.IA02.I*.52) og drikke dus (smst.I.II.566)*, *egl.: svire, ogs.: drikke dus; den sidste bet. skyldes indflydelse fra II. duse, Dusbroder olgn. (jf. De's); se TfF. 3R.XIV.98*) drikke dus, bekræfte dusbroderskabets indgaaelse ved (undertiden med sammenslyngede arme) at tømme et glas sammen. da bød han sig omsider til at drikke duus med os, vi bukkede og krummede os, og drak duus med ham . . (*siden*) fik vi at høre, det var Bøddelen af Slesvig. *Holb.GW.(1724).8sc.* *det er nok, for paa hinanden trygt at stole, | At have drukket eengang Duus. *Bagges.Gieng.82*. sky slet Selskab, besøg ikke offentlige Steder, men for alting drik ikke Dus med Professor Rahbek! *Schaldem.CN.172*. hvor(naar) (*ell. i hvad for en rendesten*) har vi to drukket dus? (*alm. afvisning til folk, som uberettiget tiltaler en med du*). *jf. Feib.IV.113. talem. (nu sj.): drikke dus med skarp retteren olgn., (efter Holb.GW.(1724).8sc.; se ovf.) indlade sig (paa venskabelig, kammeratlig maade) med en uærdig, foragtelig olgn. naar Frøken Sophie forlanger det, drikker jeg Dus med Rakkerens Dreng. PMøll.(1848).II.131*. Ja naar det Gode eengang kommer, saa kan det vel ogsaa være tidnok at drikke Duus med Skarpretteren, som man siger. *Gylb.XII.13*. || være dus med (en) *ell. m. reciprok bet.: være dus, om to ell. flere personer: staa i et saa fortroligt forhold til (hinanden), at man bruger du som tiltaleord; sig du til (hinanden)*. *Moth.D166*. *vil du Mercurius? | (Thi alle Guderne er' for det meste Duus) | „Vil du, saa gaae vi ind i næste Bonde-Hytte.“ *Wess.76*. Skulde du ikke være Duus med din Kjærestes bedste Ven? *Heib.Poet.VI.427*. *to Lømler, der driver og drikker og slaas | og er Dus med hver Tøjte i Staden. *Sødb.GD.5. (overf.) staa paa en fortrolig fod med noget; kende godt: jeg har sidet paa alle Stenene, jeg er Dus med hver en sølverskægget Pil. Bogan.I.119*. „Der er ingen Mennesker, jeg i mit lange Liv har været i den Grad Dus med som med hende der (∞: *hans hustru*)“, kunde den lykkelige Mand vidne. *ZakNiels.B.71*. *jf.: med aabent Øje for alt og ligesom Dus med hele Tilværelsen, afgav (grækerne) en ny Mennesketype, fostret i Friland. TroelsL.XIII.72*. || blive dus (med en), blive enige om at sigge du til hinanden. hvornaar er I blevet dus? | **Dus-broder**, en. [IV] (*ænyd. d. s.; efter nt. dutsbror, ty. duzbruder*) person, som man er (blevet) dus med, især: har drukket dus med (og staa i et fortroligt, kammeratligt forhold til). da vores nye Duus-Broer var gaen bort, fik

vi at høre, det var Bøddelen af Slesvig. *Holb.GW.(1724).8sc.* han har nu i flere Aar været min specielle Ven; vi ere Dusbrodere. *Hzv.V.21*. Hvad Fanden skal det betyde, at du siger De til din gamle Dusbroder. *Gylb.XI.20. Schand.O.II.85*. en Folkelighed, i hvilken alle er Ligemænd og Dusbrodere, er Landets bedste Værn. *EHenrichs.MF.I.201. Ø-broder-skab*, et. [IV] (*jf. Broderskab 2.2*). *vAph.(1764)*. Kammeratskaber og Dusbroderskaber. *Rahb.E.III.17*. det almindelige Dusbroderskab (*i Sverrig*). *Brandes.XIV.94*. vi maa . . bede os fritaget for Dusbroderskabets . . Forplumring af vort offentlige Liv. *UgensTilskuer. I.(1910/11).279*.

Dusch, en. se I. Douche. **dusche**, v. se II. douche.

Dus-drikken, en. [IV] *HCAnd.II.9*. „Du opfører Dig som en Gadedreng“ . . „Jeg veed ikke af nogen Dusdrikken mellem Dem og mig.“ *Drachm.EO.83. -drikning*, en. [IV] (*l. br.*). *Schand.BS.8*.

I. duse, v. [ˈdusə] -ede. *vbs. jf. I. Dus*. (*ænyd. d. s.; no. dial. dusa, mht. tusen, larme, suse; maaske besl. m. døsige (jf. III. dus); nu kun spøg. (l. br.) og dial. holde støjende lystighed; svire. Moth.D181. Feib. især i forb. suse og duse: Høysg.S.127*. Ved saadanne Lejligheder (∞: *gilder*) skulde man jo rigtig „suse“ og „duse“. *FrGrundtv. LK.232*.

II. duse, v. [ˈdusə] -ede. (*ænyd. dutse, fra nt. dutzen, ty. duzen; af I. du, jf. IV. dus og De'se; nu næppe br.) sigge du til; dutte (I)*). *vAph.(1759)*. ringe Folk dusede man. *JBaden.Gram.113*. Fauvette (rækker ham Haanden): Det er altsaa virkelig Dig — Goddag Du! Rutchioni: „Goddag Du!“ I Duser mig? *ARecke.Spaagvinden.(1860).45. VorUngdom.1883.159*. || *i pass. m. reciprok bet.: sigge du til hinanden. hvoraf seer man, at et Par Mennesker ere Mand og Kone? De dusedes og han var saadan — saadan — (viser en familær Holdning). Oversk.IA82*.

† **Dus-hed**, en. [III] *den egenskab at være dus (I)*. nu rose Mødrene hendes (∞: *en ung piges*) Væsen, de gamle Jomfruer hendes Duished, og Ærbarhed. *Rahb.Tilsk. 1796.711*.

Dusin, et. [duˈsiːn, l. br. doˈsiːn; tryk-svagt du-, dosin (*jf. Jesp.Fon.569*)] duzin. *Høysg.AG.40*. († skrevet **Dosin**. *VSO. JBaden.FrO*; *m. fr. form: † Douzaine*). *fl. d. s. ell. (sj.) -er (Brandes.X.520)*. (*glda. dosin; fra mnt. dosin, af mlat. dozina, dozana; jf. fr. douzaine, afl. af douze, tolv (lat. duodecim)*) antal af tolv (*jf. Tylt*). et Dosin Sølvskeer. *Holb.Hex.III.2*. hand kand tage et Douzine (*vifter*) med sig til at vise Jomfruen. *sa.Vgs.I.5*. et heelt Douzaine af Mr. Talbotts bekræftende Eeder. *sa.DH.III.616*. et halv Dosin Serke. *Pamela.I.17*. et dusin flipper | lometørklæderne koster 6 kr. dusinet | hans kone har lige faaet

et barn, saa nu har de dusinet fuldt | *jf.* Dusine som navn paa det 12. barn (*Feilb. IV.113*). || ofte (*spøg.*) som mere ubestemt *talangivelse*: der (*er*) et halvt Dusin Skruer løs (*i deres hoved*). *Holb.DR.V.4.* (*han*) trampede imod Jorden under et halv Dusin nyemodige Eder. *Ev.(1914).I.68.* Tusinder af Eksistenser . . Dusiner af Familier, der kunde frelses fra Elendighed. *Brandes.X.520.* i *udtr.* af dem til (*ell.* hvoraf der gaar) tolv paa dusinet, om hvad der ikke hæver sig over jænmaalet *ell.* det *mid-* *delmaadige.* den afsungne Sang, en af dem til tolv paa Dusinet med Rimene „Skjold“ og „Vold“ og „Landesorg“ og „Fædreborg“. *Drachm.F.II.155.* **Dusin-**, i *sgr.*, *især* (*nedsæt.*) for at betegne, at noget findes i mængde, ikke hæver sig over det almindelige og *middelmaadige*, er uden selvstændighed og *originalitet*; *fx.*: en lille Dusindigter. *Brandes.V.503.* istedenfor *Dusiner* godtkøbs Dusinfabrik udgik der . . fra de gamle Smaaværksteder mest kun holdbart, gediegent Arbejde. *Vved.BB.155.* vore sædvanlige Dusinstuderer, som tygger Efterdrøv paa vore Adjunkt-Professorers Drøv. *Nans.FR.49.* at finde paa noget originalt, saa at (*dragten*) løftes ud af Dusinkjolernes Sfære. *VortHj.II.3.91.* endvidere Dusin-poet (*Oehl.DB.276*), -helt (*Ing.EF.III.217*) *ofl.*; *spec.*: -**menneske**, et. Dusinmennesker, som mangle Selvstændighed eller selvegen Karakter. *Blich.III.106.* at vi, usle, jammerlige Dusin- og Snese-mennesker, til syvende og sidst virkeligen ikke kunne bære dette Guddommelige. *Kierk.XIV.39.* jeg fandt ud, at saadan et Dusinmenneske som jeg næppe passede til saadan en Fantast som dig. *EBrand.Brud.28.* *JLange.II.251.* -**vis**, *adv.*, *subst.* 1) som *adv.*: (*afdeh.*, *talt osv.*) i grupper *ell.* *afdelinger* paa et *dusin*. Knappe sælges almindeligst *dosinviis*. *VSO. D&H.* || *uegl.*: i *massevis*; i *stor*, *rigelig mængde* *olgn.* (*i denne bet.* bruges nu i *dusinvis*, se *bet.* 2). i hvert Aandedrag nævner (*hun*) berømte Kunsternavne *dusinviis*. *Thiele.Breve.80.* 2) som *subst.* i *forb.* i *dusinvis*, *d. s.* (*især* i *uegl. bet.*). Flagermus fløi i *dusinviis* Over mit Hoved. *HC And.IX.62.* i hver stor By finder man i *Dusinviis* Folk, der *exequerer* Musik med . . *Færdighed*. *smst.36.*

Dusk, en. [*dosg*] († *Duske*. *Gram.Nucleus.2100*). *fl.* -c *ell.* (*nu kun dial.*) -er (*Grundtv.Saxo.III.187.* *CBernh.III.160.* *Sv Grundtv.F&E.I.100.* *jf.Feilb.*). (*no. d. s.*; *mase* *best.* m. *no.* *duste*, *dusk*, *kvast*, *duse*, *klynge*, *krat*, *nt.* *dust*, *klump*, *eng. dial.* *doss*, *tue*) om hvad der *bestaar* af flere *bestanddele* (*fjer*, *traade*, *blomster* *osv.*), der er *bundet* *sammen*, *sammenvokset* *ell.* paa *anden* *maade* *sammenhængende* i *den ene ende*, *mens* *de* *frie* *ender* *strutter* *fra* *hinanden*; (*mindre*) *kvast.* (*især*, *mods.* *Buket* *olgn.*, om et *noget tilfældig* *ordnet* *ell.* *mindre* *regelmæssigt* *bundet*). *Moth.D182.* *lad *Nellikken* | . . *sin* *Dusk*

udbrede. *Zetlitz.NH.10.* *I store gule Duske hang Løv paa sorten *Green.Oehl.NG.177.* (*Athenes* *altre vil*) belønne dem med herlige Reliquier, snart af Fryndserne om hendes Skjold og snart Duskerne af hendes Spyd. *Grundtv.BrS.247.* to uhyre tykke og lange Duske af glindsende sorte Lokker. *Winth.IX.19.* *Confectrosiner og Mandler der groe, | I store Duske de hænge | Paa Træerne sammen, to og to, | Og koste slet ingen Penge. *smst.IV.43.* Skæferhatte . . med grønne Dusker. *CBernh.XII.171.* Hageskjæggets plebejiske Dusk. *Schand.O.1.100.* Anton rykkede en Dusk Græs op. Han kunde ikke svare. *Drachm.T.104.* (*nu kun dial.*) *buket* (*blomster*). Hun har en Dusk Blomster i Brystet. *VSO. Feilb.* || (*fa*gl.) om *dues* *fjerprydelse*: *Trommeduerne* . . have som oftest . . *dobbelt* *Kappe*, *dels* paa *Issen*, *dels* over *Næbbet* („*Nellikken*“ eller „*Dusken*“). *Sal.V.553.* || (*bot.*): *klase* - *ell.* *topformet blomsterstand* med *korte*, *opadrettede*, *til* *aksen* *tiltrykte* *grene*. *Træarter.(1799).311.* *Andres.Klitf.151.* *Lange.Flor.a.xxxiv.* *Warm.Bot.694.* || (*jæg.*; *l. br.*) om *rævens* *hale* („*svansen*“, „*hanten*“, „*kvasten*“). *OrdbS.*

∨ **Du-skab**, et. [I] *d. s. s.* *Dusbroder* -*skab*, vi drak Alle Dus . . Men den følgende Dag bad L. mig, at dette Duskab maatte være ugdydigt. *Myst.Levnet.39.* **Dus-kammerat**, en. [IV] (*l. br.*) *d. s. s.* -*broder*. *CBernh.VIII.138.* *Riget.'/1915.2.* *sp.4.* (*uegl.*: den Mølle derude i *Horisonten* — det er . . en gammel *Duskammerat*! *Hoffmann.BlaenendeDanmark.(1919).38.*

dusk-blomstret, *adj.* (*bot.*) *især*: *duskblomstret* *fredløs*, *Lysimachia thyrsliflora* L. *Duskblomstret* *Fredløs* med sine *guldgule*, *sidestillede* *Blomsterduske*. *Frem.DN.237.* *smst.247.* *Raunkjær.Flor.a.221.* *duskblomstret* *syre*, *d. s. s.* *Dusk* -*syre*. *Lange.Flor.a.307.* *Raunkjær.Flor.a.92.* **du**ske, v. [*dosgø*] -*ede*. (*af* *Dusk*) 1) † *udpynte* (*egl.*: med *du*ske). *VSO.* *du*ske op, *d. s.* Hun er *bleven* *du*sket op, *siden* hun kom i det *Huus*. *smst.2*) (*overf.*; *jf.* VII. *korste* 3; *vulg.*) *have* *samleje* *med* (*en* *kvind*). *Levin. c.alm.* **Duske-hue**, en. (*af* *Dusk*; *l. br.*) *hue* *med* *dusk* (*jf. v.* *du*sket). *Esm.I.103.* **du**sket, *adj.* [*dosgøf*] (*af* *Dusk*; *l. br.*) som er *forsynet* *med* *dusk*. *Generalen* *gik* i *Slobrok*, *br* *du*sket *Hue*. *HCAnd.VIII.46.* *Øgene frygter den *knal-* *dende* *Snært*, | *spænder* *de* *du*skede *Haser*. *Aakj.RS.43.* *Zebraen* (*har*) en *kort* *opret-* *staaende* *Manke* og en *du*sket *Hale*. *BMöll. DyL.I.199* (*jf.* *Duskhale*). **Dusk-græs**, et. (*bot.*) om *græsser* m. *kortstillede* og *tæt-* *stillede* *smaa-aks* (*jf.* *Aksgræs*). *MentzO.Bill.367.* ∅ **hale**, en. (*jf. v.* *du*sket). *Stude-* *flokken* *drev* *græssende* *over* *Agrene* *med* *de* *brune* *Duskhale* op i *Vinden*. *Aakj.VB.140.* *jf.*: (*det*) *duskhalede* *Gnaverpind-* *svin*. *BovP.II.358.* -**svamp**, en. & *navn* *paa* *en* *græs-snyltesvamp* (*Dilophia graminis*

(Desm.) Sacc.), hvis sædbeholdere er udstyrede med en dusk af grenede vedhæng. *Sal. V.263. LandbO.I.613. -syre, en. ♀ (l. br.) Rumez thyrsoides Desf. (jf. u. -blomstret). Rostr.Flora.I.113.*

Dus-søster, en. [IV] (l. br.) kvinde, som man er (blevet) dus med (jf. -broder). *Moth. D166. Lad nu see, at du ikke blir storagtig, men kiendes ved dine gamle Du-Søstre. Holb.Kandst.IV.9. Ariancke Skredders, Mutters Naboeske og Dus-Søster. Kom Grøn-neg.IV.284. Rahb.Tiisk.1797.814. MO. jf.: Dussøstervæsen. Brandes.XIV.94.*

Dust, en. se I. Dyst. duste, v. se I. dyste.

Dusør, en. [du'sør] *ft.* (især i bet. 2)

-er. (fra fr. douceur, af doux, sød, blid (jf. III. dus)) 1) † mildhed; blidhed. *Moth. Conv.D87. *(stemmer, der) Fortælle med unævelig Douceur | Om Chaos de vidunderlige Myther. Hrz.D.III.62. || især: 20*

blidhed og sagtmodighed i væsen og optræden; ogs.: belevenhed. de Siælesørgere, der stedse catechisere med Svøben udi Haanden, formere ikke saa gode Meenigheder, som de der bruge Douceur og Sagtmodighed. *Holb.MTrk.491. (jeg) ønskede intet mere, end at Bibliotheket havde besiddet saa meget for den danske Historie, som (bibliothekaren) besad af Leve-maade og Douceur. FrSneed.I.214. mere 30*

konkr.: hver Løverdag Aften . . holdes en Musicalske Concert, som staaer enhver aaben, . . denne liden Douceur, som Øvrigheden beviser Publico, synes ey ilde anvendt. *EPont.Men.III.30. om smigrende ut-talelse, „behagelighed“, „artighed“: *At sige ham . . | En stor Douceur. Blich.(1920).V. 125. 2) gave, der gives som erkendtlighed,*

tak ell. belønning for en ydet tjeneste, ros-værdig opførsel oln.; erkendtlighed; drik-kepenge oln. (især som et lidt finere udtryk). *Moth.Conv.D87. (aagerkarlene lover) at skaffe (skuldnerne) Penge til at betale Vexel-Obligationen med, imod en Douceur, som da tillige med Renten lægges til Capitalen. 40*

Stampe.I.140. Olufs.NyOec.I.94. Jeg fik en Krone i Douceur af min Moder for min Præken. Grundtv.Udv.I.41. en Douceur, man giver Overbringeren af et kjært Budskab. Kierk.VIII.16. Jeg har modtaget mit Honorar i rette Tid, og alle andre Douceur eller Presenter maa jeg paa det Bestemteste frabede mig. ChievitzARecke.D.7. I Sandhed, det er just ikke Doucøren, der skal drive disse kække Folk (o: redningsmandskabet) til Værket. Drachm.LK.91. Resol.Nr.230⁹11.1874.VI.87. Nationalmusæet, til hvilket de fundne Sager ere afgivne . . har udbetalt Arbejderne en rundelig Douceur. Hist.MKbh.I.417. avertissementssprog 60

(om findelen) . . og guldur tabt paa Øster-gade. Bedes afleveret mod høj dusør til N. N. | *ThBarfod.GS.72. || om bestikkelse. Heib.Poet.X.216. *Bestikke — nej fy, det høres saa plumpt, | men hvad gør man ej for Dusøren. Drachm.XI.144.*

Du-søster, en. [I] se Dussøster.

Dut, en. se Tut.

I. dutte, v. [ˈdudə] *Høysg.AG.25. († dute. Moth.D166. VSO. MO.). -ede. vbs. jf. Dut-teri. (ænyd. dute (og dutse), skaansk duta, sv. dial. dutta; vistnok fra nt. dutten (TfF. 3E.XIV.99; se ogs. Arkiv.V.316f.), jf. nt. dutzen, ty. duzen; afl. af I. du; jf. ænyd. du, isl. þúa, sv. dua i sa. bet.; sml. De'te og II. duse) sige du til; tiltalte med du. Du maa ey . . dutte mig, din Tølpell. Holb. Er.II.2. En Qvæcker . . dutter hvør Mand, tager ey sin Hat af. EPont.Men.II.217. *Du, hvem jeg, trods Din overlegne Rang, | Tør dutte, som min Ligemand. Bagges.DV. VI.206. *hvad? dutter du en Fremmed. Oehl.C.203. CBernh.NF.III.92. Jørg.VI.381. til de tilstedeværende Underofficerers maalløse Forførdelse tog (soldaten) Premier-Lieutenanten om Halsen, dutede ham og kaldte ham en god Mand. KPont.Psy-chiatr.III.81. jf. Feilb.*

II. dutte, v. [ˈdudə] († dute. *Moth.D166. VSO. jf. MO.: dute (eller efter Udtalen: dutte). -ede. (ænyd. d. s. (Kalk.I.396); ordet skyldes vistnok sammenblanding af et nordisk ord: jy. dutte, dunte, no. sv. dial. dutta (dyta oln.), puffe, støde oln. (jf. donte, dotte, døtte), m. et fremmed ord: ty. dial. duttern, ane (sv. dial. dudda, hemmelig mistænke, formode), der er laant fra fr. (se) douter, twive (jf. ital. dottare, lat. dubitare); for-men dute skyldes vist paavirkning fra I. dute (jf. MO.); især dagl.) kun i forb. dutte en (noget) paa (jf. paadutte), (paa en paagaende, vedholdende maade) beskyldte en for (noget). *Hand gamle Mestre selv af Graven ud tør slæbe, | Og vil ham dutte paa, at det hans Mening er. Helt.Poet. 160. Det er . . ikke den første Gang, at et Fruentimmer har dattet et Mandfolk paa, at han vilde have hende. PAHeib.Sk.II.83. at høre Tanten . . uden mindste Skaansel dutte Helene paa, at hun og Greven hver Morgen førte en stum Samtale med hinanden. Gyldb.III.143. (han) tog en lille grøn Sløife op . . og dutede Cecilie paa, at det var hendes Farve. CBernh.NF.I.181. Chr Engelst.LD.15. jf.: Jeg har selv en Gang dattet mig Overtro paa (o: ladet som om jeg var overtroisk). Bogan.I.103. || (nu næppe br.) ved paagaende, idelige beskyldninger faa en til at tilstaa noget. *Moth.D166. At dute een noget paa, o: at faae een til at tilstaae noget ved at lade som man med Vished veed, at det forholder sig saaledes. VSO. Min Kone har kjendt (o: genkendt) Dig siden igaarmorges, og din Neger dutede hun Sandheden paa (o: fik til at indrømme sandheden). Blich.II.93.**

Dutteri, et. [dudə'ri?] (l. br.) vbs. til I. dutte. *Bort med hverdages Dutterie! | Bort med mange Du'er! *Bagges.Danf.III.26.*

I. duve, v. [ˈduvə] **-ede. vbs. -ning** (*Sø Lex.(1808). Scheller.MarO.*) (glda. du(v)e, dyppe, oldn. dúfa, oeng. dufan; egl. sa. ord

som II. due) 1) (især ⚡) om et fartøj (i søgang): bevæge sig op og ned i langskibs retning (mods. rulle); ogs. (uegl.) i videre bet.: gyngge, krænge olgn. VSO. *orlogsmanden) duver ned og løftes op igjen | Og kaster stolt fra Siden Bølgeskummet. *Holst.D.I.182. Harboe.MarO.* naar Skuden atter duvede den modsatte Vej over. *Drachm.STL.260.* hun maatte være vaagnet ved de svære Duvninger. *sa.KK.71.* 10 Fartøjet duvede dygtigt ned i Læ. *AKohl.MP.I.274. Feilb. 2)* (⊕ og dial.) overf., om bevægelser, der minder om skibe i søgang. det Sekund, hvori (gyngestolen) lige skulde til at duve frem igen. *JPJac.II.129.* Naar saadan en rødgloedende Sten . . blev sluppen ned i Gryden (maatte man) holde paa Potten at den ikke skulde duve overende. *JVJens.Br.168.* || om græsstraa, korn olgn.: bevæge sig for vinden i (lange) bølger. *JP Jac.II.310.* nu staar (rugen) og duver med sine tunge Bølger. *VilhAnd.AD.143. jf.:* Værten duvede som et Hvedestraa i Storm. *Wied.LO.63.* || om mennesker og dyr: bøje sig forover; dukke sig; lude (jf. duvnakked). *trods Nakkens Duvning og Ryggens Bugt . . | har (folket) dog en Skjælm i sit Øje. *Schand.SD.231.* (hestene) sled sig, laadne og vanrøgtede, duvende frem. *Bang.T.224.* Færgekarlene roede sindigt, de . . duvede overAarerne. *JVJens.SS.137.* mansaa (mammuten) staa og duve og flappe Øren mod Myggene. *sa.Br.88.* Hendes ranke Skikkelse var bleven noget duvende. *Egeberg.DødensPort.(1899).17.* De syntes, Povel var bleven lang og svær. Han var duvende — og brun som gammelt Egetræ. *Gravl.Øen.134. jf.:* Læs dette Brev! bad han dæmpet. Hun sendte ham et underligt udfordrende og dog duvende Blik, tog Brevet, 40 besaa' Udskriften. *Drachm.F.I.461.* || m. obj. *(han) duved sin Ryg. *Gjel.Rø.222.* Thorvald var den eneste i Kvarteret, der lod til intet at høre (af moderens skældord). Han duvede blot Nakken og fjærnede sig mere og mere. *AndNx.FF.2.* især refl.: dukke sig. *Veiret vender sig hastig om, | da duve sig alle smaae Fugle. *JFibiger.(Diød.)MS.118.* den korte bløde Vintersæd duvede sig mod Jorden. *Schand.BS.338. jf. MDL.50* || duve op, (sj., vist kun hos Blaum.) rette sig i vejret (fra en ludende stilling). *stundom synes det, som sank | i Saddelen hans Kæmpekrop — | Et Våbenklir. Han duved op | og retted sig, sad atter rank. *Blaum.StS.3. smst.248.* || \ om lyd (vel ved sammenblanding m. dure). De elektriske Vognes tunge Duven trængte op imod dem som Lyden af vældige Plovjern, der vilde spalte Jorden. *Bang.Mi.12.*

II. duve, v. [ˈduvə] (nu næppe br.: **duc.** *SøkrigsA.(1752).§179. VSO.*.) -ede. vbs. -ning. (m. tilslutning til I. duve laant fra holl. (aan)doen (nt. andoon), ramme, anfalde, komme hen til osv.; sidste led er holl. doen, gøre, ty. thun, eng. do, se Daad; jf. anduve)

⚡ duve an, d. s. s. anduve. Vi duvede Cap St. Vincent an. *SeLex.(1808).6. Harboe.MarO. Scheller.MarO. overf. (sj.):* søge at nærme sig til. *Utrættet duver hun mig (o: en sømand) an, den Arme. *Ew.V.135. sa.Skr.III.230.* || duve op for ell. imod (en havn olgn.), (nu næppe br.) d. s. (han maa) ikke søge nogen Havn, eller due op for nogen Rehd. *SøkrigsA.(1752).§179. VSO. Harboe.MarO. MO. Sal.°VI.550.* || † Duve Brobaaden bort (o:) skyde den ud i Vandet. *MilTeknO.61.*

duvet, adj. [ˈduvət] (af I. duve 2; sj.) *duknakked; ludende (jf. duvnakked).* Kristians høje, lidt duvede Skikkelse. *KLars.KV.17. d. s. den duvnakkede og . . langbenede Skikkelse.Pont.FL.364.* † **duvne,** v. (dannet af vbs. Duvning; se I. duve) ⚡ d. s. s. I. duve 1. at duvne stærk. *SeLex.(1808).* jf.: at duvne sine Master overbord. *smst.*

\ **dvakke,** v. [ˈdvakə] -ede. (lydefterlignende; jf. kvække olgn.) Gekkoerne som for dvakkede hyggeligt under Lofterne er bleven forvist til Udhuserne og dvakker ikke mere. *JVJens.Intr.137.*

I. dval, adj. (ogs. **dvale.** *Moth.D183. EErichs.S.101. jf. Feilb.*) (dvalg). (synes opstaaet ved sammenblanding af to ord, et svarende til no. dial. valg, vammel, isl. valgr, volgr, lunken (jf. oldn. velgia, opvarme), oeng. wealg i sa. bet., og et andet, beslæglet (ell. identisk) m. II. dval || nu kun dial.) om madvarer: som har en ubehagelig smag (sjældnere: lugt), fx. fordi de ikke er saltet tilstrækkeligt ell. er alt for søde; vammel; flov (jf. dvas 2). *Moth.D183.* Den ferske Fisk er alt for dval afkogt. *VSO.* Det smager saa dvalt. *smst. MDL.* Stuen var fyldt med en dvale, sødlig Em (af stegt fæsk). *EErichs.S.101.* || (nu næppe br.) om drikkevarer: doven (4.1). *Moth.D182. VSO. MDL.*

II. dval, adj. (fra mnt. dval, taabelig, got. dwals; besl. m. II. dol, I. Dvale osv.; bornh.) dorsk; mat. *Esp.422.* Øjnene var dvale, og hele Skikkelsen røbede et Temperament, der . . behøvede stærk Sol for at udfølge sig. *AndNx.D.8.* (hans) dvale Stemme. *sa.PE.I.293.* (hun ser) ømt og bekymret ind i sit Barns dvale, døde Øjne. *KBirk&JKure.IngridKlo.(1907).23.*

Dval-drik, en. se Dvaledrik.

I. Dvale, en. [ˈdvalə] ft. næppe br. (glda. dualæ, fsv. dvali, no. dial. dvale, jf. oeng. dwala, forvirring, forvildelse (eng. dwale, galnebær); sml. glda. dualæ, æda. dual(æ) (AM.), ophold, toven, oldn. dvøl, dvala; besl. m. II. dol, II. dval, II. dvæle, dølge, jf. II. dvale, dvalen, dvalsk || l. br. i tale- 60 spr., jf. dog Feilb. Thorsen.62)

1) dyb og tung søvn, som kun vanskeligt kan forstyrres udefra. 1.1) m. h. t. mennesker: *hand saasom af en Dvale | Opvognede. *Holl.Paars.12.* især i forb. falde i dvale: *Og, undertiden, naar man vil til hannem tale, | Da sidder han, ret som

han faldet var i Dvale. *FrHorn.PM.149.* Ved stærk Brug af Opium kan man falde i Dvale. *VSO. Heib.Poet.II.89. Feilb. || (især poet.) om naturlig søvn. *Skue-Spil. | Som intet andet tiener til | End dyse Folk i dvale. *Hob.NP.A2v. *Natten er kort, | Og Øiet trænger til Dvale. *Heib.Poet.X.283. *Mine Øine de finge en Dvale. *smst.III.366. jf.: i Søvnens Dvale. *Gylb.(1849).III.170. 1.2) (især naturv.) m. h. t. visse dyr ell. planter: naturlig, under visse forhold (især om vinteren) indtrædende tilstand, hvori livsvirksomheden er hemmet ell. helt indstillet p. gr. af ugunstige ydre forhold. *SorøSaml. III.177. *Den milde Luft fremlokker | De Frøer af Vintrens Dvale. *Riber.I.16. *Den frygtelige Biørn, den bange Svale | Tilbringe Vinteren i Søvn og Dvale. *Oehl. XVIII.175. *Trods klingrende Frost godt Aar I (∴ englene) spaae | For Fugl og Sæd i Dvale! *Grundtv.SS.I.401. (der) foregaar et tydeligt, ofte endog ret livligt Stofskifte (i planternes organer under hvileperioden), medens Organer i Dvale henligge saa at sige uforandrede. *Warm.Bot. 648. ofte i forb. ligge i dvale: VSO. Fuglen var ikke død, den laae i Dvale. *HCAnd. V.47. *Brehm.DLI.269. falde i dvale, (l. br.). *Boas.Zool.*139. *Brehm.DLI.192.**************

2) overf. (ofte i forb. ligge i dvale). 2.1) (poet.) om (menneskers) død (vel altid knyttet til forestillingen om opstandelse). *Lad som korn opvoxe knekte, | Der kand frisk mod fienden fekte, | Og om Danebod end tale, | Naar hun er i dvale. *LKok.(PSyv. Viser.(1695).586). *den, (valkyriernes spyd) fælde, vaagner ei i Valhal, | I Mulm og Dvale (∴ hos Hel) ligger han for evig. *Ew.V.8. *Saa lagdes din Frelser i Dvale, | Men veed du ej, hvor han er nu! *Grundtv. 40 SS.IV.407. jf.: *Aanders Død paa Jord er dog kun Dvale. *sa.PS.VI.364. *Heib.Poet.II. 294. 2.2) ∴ i videre bet.: tilstand, der er kendetegnet ved mangel paa virksomhed (af en bestemt retning); nu især: fraværelse af (bevidst) aandeligt liv; uopvaktthed; aandelig søvn. ret ligesom hver Mand havde lagt i Dvale, eller Kongen saavel som Dersaatterne passeret deres Tiid, i Fred, Fryd og gode Dage. *KSelskSkr.I. 50 303. Denne forhen virksomme Mand ligger nu gandske i Dvale. *VSO. Menneskene skulde vækkes af deres Dvale til at agte paa det Evangelium, der udgik fra (Palæstina). *Mynst.Betr.II.177. *(modersmaalet) alene . . | Kan vække et Folk af Dvale. *Grundtv. PS.VI.187. *Op, Synder af din Dvale. *Ing. RSE.VII.178. e. br. 2.3) (nu næppe br.) m. h. t. virksomheder, sindsstemninger ogm.: tilstand af skjulthed ell. undertrykkthed. 60 Sagen ligger i dvale. *Moth.D182. *Er Kierlighed i Dvale, | Da er din Troe ey andet, | End Boblerner paa Vandet. *Brors.184. VSO. talem.: Under såd tale ligger falskhed i dvale. *Moth.D182. VSO. || (poet.) om solens (lysets) dvælen under horisonten. *Saa*************

reise vi til vort Fædreland, | Der ligger ei Dag i Dvale (∴ der er det altid dag). *Grundtv.SS.I.59. *Mens Solen sank i Dvale. *Winth.VI.145.**

3) (poet., sj.) mere konkr.: hvad der virker søvndyssende ell. bedøvende. *Den sydligvarme Morgen | Udbredte alt sin Dvale, | O, hvilket lifligt Svale | Bag Murens dunkle Gang! *Bødt.95. *der ligger langs Jorden en Dvale af Duft. *ThogLars.ST.41.**

II. dvale, v. [dva'le] -ede. (anyd. å. s. i bet. 1; fsv. oldn. dvala, forhale; afl. af I. Dvale; nu sj.) 1) virke søvndyssende ell. bedøvende (paa nogen). *Moth.D183. *det fyger med dæmpet og dvalende Duft. *Thog Lars.VildeRoser.(1895).23. 2) falde ell. ligge i dvale (ogs. i overf. bet.). *Moth.D183. *naar (djavlene) kun her din (∴ Satans) Røst . . | da vil de snart paa nye faae Mod og Liv; | skiont de nu dvaler i hiin Flamme-Pøl. *Schenheyder.I.20. (der er) kommet Liv og Bevægelse i Meget, der forhen dvalede i næsten død Uvirksomhed. *SZahle. Tale i det mosaiske Præmieselskab. 21/2 1837.4. jf.: *du skal dvale hen i evig Slummer. *TBrunn.I.259.******

Dvale, i ssgr. af I. Dvale, især til bet. 1. -binde, v. (især poet.). *Høje Nord, sangens bol | — ikke den, der dvaler binder, — | den, der tænder glød på kinder. *Hostr.SD.I.333. Sagnene om . . Graalborgen med dens dvalerbundne Beboere. *VVed. H.199. *Skovrøy.Fort.161. -bær, en. (nu næppe br.) ∴ galnebær, *Atropa belladonna L. *VareL.(1807).I.272. MO. -drik, en. († Dvaldrik. *Leth.(1800).). (glda. dwalldreock, fsv. dvaladrykker; jf. mnt. dwaldrank; nu l. br.) sovedrik. Dvale-Dricken har allerede gjort sin Virkning, nu sover hand som en Steen. *Hob.Jep.IV.6. For at undgaae Smerterne af at blive skaaret for Steen, tog han en Dvaldrik ind. *VSO. *Ved en Dvaldrik | De skulle skilles . . nogle Timer, | Ved al Bevidsthed. *Oehl. XVI.168. *Hun mægted ei at vaagne; | Underdanig hans Blik | Hun laae opløst og fængslet | Som af en Dvaldrik. *Winth. HF.226. *JPJac.I.138. *Dagbl. 21/2.1908.1.sp.4. jf. (om stærk vin): *(han) tømte Palmens stærke Dvaldrik. *Winth.Haandt.59. om tobak (sj.): *(tobak!) Din søde Slumme-Røg fortryller allis Smag | Din tørre Dvaldrick er allis Velbehag. *Lucopp.TB.A1v. || (jf. I. Dvale 2.1) giftig, drøvende drik. Da han døde saa pludseligen, er det rimeligt, at han har faaet en Dvaldrik. *VSO. (herregaardsfruen) havde Ord for, at hun vidste, at give dem . . som ikke kunde tie, en saadan Dvaldrik, at de aldrig taledede (siden). *Thiele.I.305. -død, adj. (poet.; sj.) som (synes død, men i virkeligheden kun) ligger i dvale. *Du (∴ sommeren) kalder, strax opstaae de dvaledøde Flokke, | Du aander, og til Liv kan Myriader lokke. *PH Frim.(SkVid.XII.7). *som dvaledøde Fugle | Myterne staa op i Tule. *Grundtv.PS.VI.******************

37. *Staaer nu op i Jesu Navn, | Alle Herrens Dvale-Døde.sa.SS.I.563. **Ø -døs**, en. (l. br.) han sad imellem dem, hængslen i sin Dvaledøs . . virkelig mindede han da om en stor tættet Vildbams.Pont. F.I.155. *SLind.Brydninger.*(1891).6. **-leje**, et. (sj.) Naar det bliver koldt, trækker (bjørnen) sig tilbage til Hiet eller Dvalelejet, der indrettes i en Klippekløft.*BMøll. DyL.I.104.*

dvalen, adj. [ˈdvaˈl(ə)n] (jf. no. dvalen, doven og slap, oldn. (som propr.) Dvalinn; best. m. I. Dvale; sj.) **1)** (foræld.) som er i en dvalenlignende tilstand; bedøvet. Paa Gulvet derinde ligger den røde Vagtknægt drukken og dvalen af den blandede Mummel.*LBruun.SK.301.* **2)** kraftløs ell. følelsesløs (p. gr. af kulde); valen. „Armen stiv! Din Bosse vakler.“ — „Det volder, at Fingrene ere altid dvalne paa mig, naar jeg er fastende.“*Syngesp.VII.6.11.*

† **Dvale-stand**, en. d. s. s. -tilstand. (naar bien) faaer mere Varme end . . den, som er nok til at holde den ved Live i sin Dvalestand, saa vogner den.*Fleischer. B.271.* **-sovn**, en. (poet.) *Da dømt Odin mig (?: *Brynhild*) til Dvalesøvn.*Grundtv. PS.II.288.* *Selv hviler Du (?: *Tornrose*) paa Dvalesøvnens Baare.*Rich.I.246.* **Ø -tid**, en. især til I. Dvale 2.2: *Grundtv. 30* (MO.). Nordiske Studenter! . . Vor Dvaledetid er forbi, vor Daadstid stunder til.*Hostr. Sp.T.I.1.* den romerske Literatur (*gik*) efter Rigets Fald . . en 700aarig Dvaledetid i Møde. *FrNiels.KH.II.1027.* **-tilstand**, en. (naturv.:) MO. Mange Insektædere ligger i Dvale om Vinteren og vilde uden denne Dvaleditilstand gaa til Grunde af Sult.*Brehm. DL.I.269.* || (jf. I. Dvale 2.2) **Ø overf.** En aandelig Dvaleditilstand.*Rahb.(MO.).* Denne Protest . . var et af Familiens sidste Livstegn . . hvorpaa den hængslen i en vege- terende Dvaleditilstand.*Tops.I.36. Nans.JD. 235.*

dvalle, adj. se I. dval.

dvalsk, adj. (aft. af II. dval; jf. falstersk dølsker, træg (MDL.78), glda. dylsk, oldn. dølskr, taabelig, samt dial. dølsk (MDL.), træg, tosset, sv. dial. dålsker, egen-sindig; dial.) **1)** (fynsk) dørsk; tvær. *OrdbS. 2)* lumsk; underfundig; ogs.: hidsig; voldsom. Herredsfogden maa nu vide, at Jens . . ikke kan drikke noget, uden at han bliver dvalsk. Han skældte M. ud. *Skovrøy.Fort.8.* olm og taabelig dvalsk havde han været mere end én Gang.*Vejrup.KM.99.* *Feilb.* jf.: Det er en dvalsk Sky, den der (?: en tordensky). Den er ond, hvor den er over.*Thøglars.FB.86.*

† **dväs**, adj. (jf. ænyd. dväs, taabe; fra mnt. dwas, taabelig, sml. oeng. dwæs; vist best. m. Døs; jf. dvässe, være dvask. *Feilb.*) **1)** om person: som opfører sig plumpt og ubehageligt; grov. Det er ret en dväs Karl. *VSO.* **2)** d. s. s. I. dval. Det har en dväs Smag. Det smager saa dväst.*VSO.*

dvask, adj. [dvasg] (< *VSO.1793*; fra nt. ty. dwatsch; oprindelse usikker) som mangler foretagelse og energi; sløv; dørsk. (han var) ikke meget kløgtig, og desuden lidt dvask eller sløv.*Hz.JJ.I.49.* Deilig var hun, men lidt dvask . . hun laae gjerne lidt længe om Morgenen.*HCAnd.VII.81.* Naar man langt op ad Formiddagen seer Den, der staaer sildig op, dvask og dog sulten vente paa at faae Føden ved et Tilfælde.*Kierk.VIII.284. AKohl.MP.III.232.*

|| (sj.) om ting. *Langt sundere der er i Vorherres fri Natur | end paa Kvisten ved Lampens dvaske Lue.*Schand.SD.5.* || (l. br.) overf. lave den gamle dvaske Gaard om til en Højskole.*Gravl.E.93.* **dväske**, v. [ˈdvasgə]-ede. (dannet af dvask; endnu ikke optaget i MO.) **1)** (især dagl.) intr.: være orkesløs; være dvask; drive (II. 12.1); ogs.: bevæge sig langsomt og dvasket; (gaa og) daskte. Sneglen dvaskede i sit Huus, Verden kom ikke ham ved.*HCAnd.VII.274.* imorgen kommer Musen, naar jeg mindst aner det, mens jeg sover eller dvasker over en Pibe Tobak.*Schand.TF.II.147.* de mægtige Hunde, der dvaskede afsted i Hælene paa deres Herrer.*CMøll.PF.164.* ofte i forb. som gaa og dvaske: *Schand.SD.304. AndNx. DM.137.* De Betjente, der gaar og dvasker her paa Vesterbro.*Leop.B.68. Feilb.* ligge og dvask; (han) laa og dvaskede paa sin Sofa.*CMøll.PF.254.* Vi sad og laa og dvaskede rundt omkring.*Drachm.DG. 94. Feilb.* || (sj.) m. tings-subj.: *Sejlet langs Masten | i Vindstille dvasker.*Drachm.VS. 80.* Den lille Universitetsby ligger og dvasker i Foraarsoll.*FrPoulsen.(Pol.23/4.1900.1. sp.7).* **2)** & trans.: gøre dvask. *I dvaskende Solskin og sødladen Duft | har vi længe til Overmaal fraadset | og dovnet og drømt.*Stuck.II.18.* jf.: en Os af Mad, Spiritus og Tobak, der . . efterhaanden dvaskede En ind i lad Hyggelighed.*Muusm. PS.20.* **Dvask-hed**, en. den almindelige menneskelige Dvaskhed og Magelighed, som helst vil blive i det gamle Tummerumme.*Kierk.XIV.161. Bergs.PP.30.*

Dvejl, en. se I. Dvælg.

† **Dvældemose**, subst. (af fr. toilé de mousseline, kniplegrund paa musselin; haandarb.) musselinsbroderi, som efterligner kniplinger. honette Folkes Børn kand blive informeret i adskillige Slags Syning, nemlig: Navneklud, Dvældemose.*Adr.16/4.1762. sp.11.*

Dvæl, I. **Dvæle**, en. se I. Dvælg.

II. **dvæle**, v. [ˈdvæˈlə] præs. -er [ˈdvæˈlør]; præt. -ede ell. (sj.) -te (*Oehl.XXXI. 250. Blich.D.I.122. Ing.EM.I.22.*) (glda. dwæl(i)læ(s), æda. (imp.) duæl (AM.), oldn. dvelja, opholde, sinke, dveljask, dvæle, oeng. dwellan (eng. dwell er laan fra nord.); best. m. I. Dvale, dulme osv. || ordet tilhører næsten udelukkende det højere litterære sprog) **1)** være langsom til ell. betænke sig paa at foretage noget; nøle ell. (med). **1.1)**

(poet., højtid.) i egl. bet. *Falst. Ovid. 10. PMøll. II.338.* *ikke jeg dvæled, før blomstrende Løvet | favned os Elskende to. *Kaalund. 6.* || (nu næppe br.) for en tid unvlade at gøre noget; opsætte; oftest m. inf. ell. m. præp. med. dvæle ei at skrive. *Moth. D183.* (han var) indesluttet af Fiender .. Forstærkingen, han ventede, dvælede at komme. *Wand. Mindesm. I.403.* *Lad os .. længer ei dvæle | Med at begynde det vigtige 10 *Værk. Bagges. NblD. 185.* *Og dvæler Munden længe at være Hjertets Tolk, | Da tabes let Processen. *Winth. VI. 258.* jeg tør ikke bede Dem „skriv snart“, da jeg ved min egen — hvad skal jeg kalde det? — Dvælen ikke har fortjent nogen Belønning. *HCand. Breve. I. 294. 1.2* (nu næsten kun bibl.) tøve med at komme; blive længe borte; lade vente paa sig. hand sagde til ham: gak, og dvæl ikke (1871:) bliiv ikke 20 længe borte. *Tob. 5.9 (Chr. VI).* drengen er omkommen, for hand dvæler saa længe (1871: bliver saa længe borte). *smst. 10.3.* Kom ihu, at Døden ikke dvæler. *Sir. 14.12. PalM. VIII. 67. jf.:* Ofte følger (dommen) Forseelsen .. umiddelbar i Hælene, stundum dvæler den Maaneder, ja vel Aar. *Rahb. E. V. 163. 1.3* (især m. abstr. subj.) m. h. t. bevægelse olgn.: foregaa paa en langsom og tøvende maade; især i part. dvælende: *Jeg drikker i dvælende Drag (*Italiens*) Luft. *Drachm. SH. 81.* her taltes de unge Hjerter ved; her fik Tommy disse bestandig mere og mere dvælende Haandtryk. *sa. SS. 11.* der var en dvælende Ladhed over alle hendes Bevægelser. *JPJac. I. 253.* || om langsom (ofte: lidt selvbehagelig) maade at tale (synges osv.) paa. *Winth. HF. 36.* (hans) langsomme Diktion med den brede Dvælen paa Ordene havde en 40 lignende Virkning som lette narkotiske Midler. *Schand. TF. II. 59.* Det dæmpede Akkompagnement og det hele dvælende — en Maler vilde formodenlig sige udpenslede — Foredrag havde ladet hvert lille Ord i Sangen komme til sin Ret. *Drachm. EO. 66. jf.:* *Alt efter Følelsen, der Talen fremmer, | Gaee vore Ord snart hurtig, snart de dvæle. *CKMolb. Dante. II. 145. samt* (sprog., nu næppe br.): Betoningen dvæler 50 paa Selvlyden. *Levin. Gr. I. 27.*

2) standse (kortere ell. længere) i sin bevægelse og forholde sig virksom. 2.1) opholde sig roligt (paa et sted); forblive; bie (3). jeg (o: Jakob) haver været fremmed hos Laban og dvælet der indtil nu. *1Mos. 32.4.* *hun dvæler | Fra Reisen i det nære Veiens Herberg. *Oehl. EA. 205.* Jeg gik til Louvre, og dvælede idag .. ved de Raphaeliske Stykker. *POBrendst. RD. 15.* 60 *Storken flyver til Høsten bort; | Han kommer igjen ad Aare. | Du Sommerens Gjest! dvæl ikke for kort! *Ing. RSE. VII. 241.* *udenfor Huset | Dvæler under Træet den yndigste Glut (o: en ung pige). *Hz. D. I. 185.* Over hele Egnen dvælede en let

hvid Taage som et Slør, hvorigennem alt saås i bløde, sært fantastiske Omrids. *Nans. KV. 81.* (l. br.; billedl.): *Ingen meer i Synden dvæle. *Bvors. 112.* || m. h. t. længere ophold: bo. *Fra Himlen højt kom ned Guds Søn, | Paa Jorderig at dvæle. *Grundtv. SS. V. 534.* den, som hun ei ønsker at see, skal ikke dvæle under Tag med mig. *Hauch. III. 294. 2.2* i tankerne ell. (især) i mundtlig ell. skriftlig fremstilling opholde sig (ved noget); beskæftige sig i længere tid ell. mere udførligt (med noget). der var et Udtryk i hendes Ansigt, som om hun .. dvælte i en fremmed hemmelighedsfuld Verden. *Ing. EM. I. 22. Kierk. I. 183.* Da der i det Følgende vil blive talt en Del om disse Revler, anser jeg det for ikke ufornødent at dvæle lidt nærmere ved dem. *Drachm. LK. 48.* Doktor B., hvis sidste Værk vi andet Steds i Bladet have dvælet udførligere ved. *Gjel. W. 114. VilhThoms. Afh. I. 25. 2.3* (m. overgang til bet. 1.3) ☉ uegl.: forholde sig rolig og uirksom (paa et sted); hvile. Efter at Eleven (under øvelsen „dvælgang“) har dvælet et Øjeblik i denne Stilling, føres bageste Fod et sædvanligt Skridt fremad. *Gymn. I. 85.* || især m. h. t. blikket; om ufravendt betragtning. *Ei dit (o: Jesu) Blik paa Veien dvæler, | Golgatha Dig standser ei. *Ing. RSE. VII. 70.* *Paa Tiberstrømmen saae jeg (o: Holger Danske), naar Dagen blev varm; | Paa dens Bølger dvæled mit Øie. *smst. VI. 203.* *Mossede Gravsten var under min Nakke, | Oppe i Skyerne dvælte mit Blik. *Blich. D. I. 122. Etlar. GH. I. 130.* (han) sendte Marie mere og mere dvælende Blikke. *KLars. GHF. I. 244. jf.:* (hans) Øjne hvilede med dvælende Velbehag paa hende. *Schand. UM. 181.* 3) (nu næppe br.) i forb. dvæle efter (en), afvente (ens ankomst olgn.); vente efter (en). *Moth. D183. Høysg. S. 59.*

Dvæler, en. (ænyd. d. s.; l. br.) til II. dvæle 1.1: nøler. *Moth. D184.* *Ha, Dvæler! kom! hvad nøler du herinde. *Oehl. SO. 86. Bagger. II. 100.*

I. Dvælg ell. **Dvæl** ell. **Dvej**, en. [i bet. 2 alm. udtalt dvai'] (i bet. 1 ogs. **Dvæle**). flt. (i bet. 2) -er. (jf. ænyd. handdvæl (af mnt. handwele); fra nt. holl. dweil, mnt. dwele, vaskelud, dweil, svaber (sml. ty. quehle, zwehle); besl. m. to (vaske), jf. ænyd. t(v)ol, æda. thwal (Kalk. IV. 500), sv. tvåål, oldn. pval, sæbe, samt fynsk dvalg, klud til polering (Kværnd.) || i bet. 1 er ordet vist paavirket af ell. sammenblandet med Væle || formen **Dvælg** vist ved paavirkning af II. **Dvælg** 1) (nu kun jy.) oprævlet linned (rullet sammen som en prop) til at lægge paa et saar; (prop af) charpi (1). **Dvæle**: *MDL. Feilb.* || billedl. (om penis; maaske kunde ogs. bet. 2 ligge til grund). *Hand derpaa strax udtog een Dvæle (*Thott^o 1524.4.* vælle) fuld af draaber, | Og stack dem i det Hull. *Cit. ca. 1700.* (NkS⁴ 821.38). 2) ⚓ indretning til rengøring af far-

tøjer, bestaaende af en stok, til hvis ene ende der er fastgjort klædelapper olgn. Dvæl: Moth.¹D174. Dvælg: Harboe.MarO.33. Idræts.B.I.361. Sal.²VI.552. Dvej! Meyer. 354. Tekn.MarO.

II. Dvælg, et (Saaby.¹) ell. en (VSO.). [dvæl'q] († Dvælk). flt. (sj.) -er. (ænyd. dwellik, dvælg; fra mnt. dwellich, dwelk; egl. substantivering af et adj. (mht. zwilich), som gengiver lat. bilix, som har to traade; jf. Drejl; især ¶) groft, løst (i regelen sort) lærred, der nu især bruges som mellemfoder. ingen Dvelker . . farvede Cat-tuns og Lybske Lærreder . . maae indføres. Reskr.⁶1728. At gjøre blaa Dvelk.CVare. Farve-Bog.(1773).34. Dvælg: VSO. VareL.(1807).I.273. To Mænd i Dvælg.Lemb.Shak.II.51. „fornemme Gejstlige og Borgerlige“ maatte, naar de indgav Begæring herom, lade denne deres Fattigkiste overdrage med — „Dvælg“.TroelsL.XIV.116. VareL.²184. BerlTid.²⁴1905.M.3Till.4.sp.4.

Dvæl-gang, en. (gym.) til II. dvæle 1.3: gangart m. særlig langsom benføring. Gymn.I.85 (se u. II. dvæle 2.3).

Dvælgs-klæder, pl. (af II. Dvælg; især foreld.) Blich.III.186. fire (mænd) i Dvælgsklæder.Lemb.Shak.II.50. **Dvælk**, en, et. se II. Dvælg.

Dværg, en. [dvr'q] flt. -e ell. (nu kun jy.) -er (JJuel.307. Feilb.IV.114). (glda. dwergh (Brandt.RD.II.5), oldn. dvergr, eng. dwarf, ty. zwerger; jf. sanskr. dhvāras, dæmonisk væsen) 1) i mytologi og folketro: navn paa en slags lysky smaa væsener (bjergfolk, underjordiske), der tænktes boende i høje ell. fjælde, og som særligt udmærkede sig som dygtige smede. *Saa flittige vare de Dværge der | Dybt i de hvælvede Hal-ler.Oehl.NG.131. *vittige (∴) klogtige Dværge | Udhamre af Bjerge | De Gotiske Sværd.Grundtv.Krøn.97. hine Dværge, om hvem der fortælles, at de boe i Jordens Indvolde og kun vove sig frem om Nat-ten og skjælte for Solens Straaler.Hauch.III.320. en liden Dværg, som var ganske laadden over hele Kroppen.Thiele.I.109. Ude i Tjørnebanken boede der en Dværg. De gamle vilde sige, at han havde haft sin Gang dær i Gaarden i deres For-gængers Tid.Grahl.N.57. Feilb. 2) individ af abnormt ringe størrelse. 2.1) om men-neske. en Mand . . som er krogygget, eller er en Dværg.3Mos.21.20. Tsarens egen Dværg (som) i adskillige konster var oplært.JJuel.310. Han har to Dværge i sin Tieneste.VSO. TroelsL.VI.118 (se u. Dværg-inde). Ægte Dværge (∴) abnormt smaa mennesker, der i øvrigt har en voksens ud-seende, mods. saadanne, der beholder barne-typen) ere stedse ufuldstændig udviklede, de have svage Aandsevner og ere ikke forplantningsdygtige.Sal.V.612. (sjældnere, jf. Dværginde 2) om kvinder: MO. Faa anede, hvilke Gaver Mandslingen sad inde med . . Hans Kone vidste det. Hun var

Dværg.JVJens.HH.53. || spec. (naturv.) om forsk. menneskeracer af meget lille legems-bygning (jf. Dværgfolk 2). Stammer af Dværge, til dels endnu mindre end Busk-mændene, er . . spredt over hele Mellemaf-rika.WDreyer.NaturfolkensLiv.(1898).218. 2.2) dyr ell. plante, som ikke har naaet den for arten normale størrelse (Moth.D184. jf. Feilb.); især (zool. og bot.) i sammensatte dyre- og plantenavne, der betegner en art ell. varietet, hvis normale størrelse er ringe (se fx. Dværg-birk, -falk); jf.: Mange har dog vistnok været tilbøjelige til at anse (dyret) for at være en Elefant-Dværg, ikke en Dværg-Elefant, man har i det villet se en individuel Abnormitet ikke en Repræsen-tant for en egen Art.FraNaturensVærksted.1912.277. || spec. (gart.) om svagtvoxsende stamme, der bruges som underlag ved pod-ning (jf. Dværgfrugttræ). Graapærene derimod bliver bedre og ofte langt større paa Dværg end paa Vilding.Pol.³¹1911.4. 2.3) (overf.) om hvad der er af ringe (legem-lig ell. aandelig) størrelse (oftest: sammen-lignet med noget andet). *Den Sorg, der var et Bjerg, | Er nu en liden Dværg. SalmHus.186.2. *Den kiæmpehøie Saul mod ham (∴) Goliat en Dværg kun er.Nord Brun.Jon.87. *Kæmpen er mod dig (∴) Jesus en Dværg!Boye.AD.IV.21. *(han) seer | En Havtrold af Dybet imod dem fremtræde. | Den mægtige Hval er en Dværg imod den.Pram.(Rahb.LB.I.308). *(egen) kneiser som en Konge her i Da-len, | De andre Træer er Dværge kun mod den.Hauch.DV.II.28. jf.: *Jeg sidder i Fyreskygger | højt paa det græsklædte Bjærg. | Derne i Dalene bygger | den travle Menneskedværg.Jørg.D.16. 3) (oldn. dvergr, jf. no. dial. verg; dial.) især i flt., om de smaa lodrette tømmerstykker i en bin-dingsværkswæg; dukke (14); dværgstolpe (jf. Dværgsøjle). Feilb.BL.28.

Dværg, i ssgr. [dvr'q-] (jf. Dværge-) især af Dværg 2 m. bet.: hvad der har stør-relse som, minder om en dværg, spec. (zool. og bot.) af Dværg 2.2; af saadanne ssgr. (se fx. Sal.²VI.555) er kun de vigtigste med-taget. || sjældnere af Dværg 1, se Dværg-dronning, -folk 1, -inde 1, -konge, -maal, -ris. **dværg-agtig**, adj. (sj. dværge-Ing.VS.I.144). Lapperne (er) et lidet, næsten dværgagtigt Folkeslag.Mob.DH.I.22. En firkantet, dværgagtig Mand.Drachm.F.II.11. dvergagtige Pile (er) Dvergpil, Po-larpil og Netribbet (Pil).Frem.DN.209. **-asp**, en. (sj.) forkøbtet eksemplar af bævr-asp, Populus tremulus L. *Dværg-Aspen bærer ved flammedøbt Vand . . | mens det lyner.Aakj.RS.28. **-birk**, en. & Be-tula nana L. MentzO.Bill.307. Frem.DN.209. **-bunke**, en. & Aira praecox L. And-res.Klitf.162. Lange.Flora.75. MentzO.Bill.384. **-dronning**, en. [1] se u. Dværge-konge.

dværge, v. [dvr'q]-ede. (af. af Dværg

(2); sj.) gøre til dværg; gøre lille. *vore Kilder har de kvalt! | Palme-Kampen har de dværget. *Rich. II. 32.* Strax var det naturligtvis en Skuffelse at se disse Fantasiens Kampeskikkelser (v: aserne) dværgede ned i menneskeligt Mål (i *Bournonvilles „Thrymskviden“*). *Rord. TB. 173.*

Dværge-, *issgr.* [dvrqø-] (*glda.* dwerighe-, *oldn.* dverga-; *egl. gen. flt.*; *jf.* Dværge-) især af Dværge 1, *fx.* (foruden de *ndf.* anførte): Dværge-datter (*Feilb. IV. 115.*), -høj (smst.), -kone (*Drachm. VS. 129. Feilb. IV. 115.*) || (*sjældnere*) til Dværge 2.1: hvad der vedkommer, tilhører dværgene (betragtet som race for sig), *fx.*: D. 25 Nov. bivaanede ieg det mærkværdige Dverge Brøllup i Petersborg. *Æreboe. 133. JJuel. 306.* Dverge-Landsby i Urskoven. *WDreyer. Naturfolkenes Liv. (1898). 223.* Tsaren . . vilde holde Bryllup for et Par Dværge, der stod i hans Tjeneste . . Efter Bruden gik 7 Par Dværgepiger. *Cit. 1889. (Æreboe. 134).* **⊖ -flok**, en. (*overf.*, til Dværge 2.s.) *Jeg (v: digteren) løftes høit, høit over Dvergeflokken. *Drachm. DM. 2.* **-folk**, et. se Dværghfolk. **-født**, *part. adj.* (*sj.*) til Dværge 2.3: *min store Krig | Og alle mine mindre Tretter | Med Døgnets dværgefødte Jetter. *Hz. D. III. 67.* **-hammer**, en. (*fy.*) stenøkse fra oldtiden. *MDL. Feilb. jf. Sal. VI. 553.* **-hat**, en. (*Dværge-VSO.*) (*glda.* d. s., no. dverghatt) *if.* folketroen: hovedbeklædning, som mentes at gøre bærerens usynlig. *Moth. D184. MO. Feilb. Troels L. VII. 164.* **-konge**, en. (*ogs. Dværge-*). Dværgekonge: *Hauch. ND. 152.* (*Didriks*) Kamp med Dværgekongen. *Brandt. LB. 209. CSPet. Litt. I. 121. Feilb. IV. 115.* Puslinger mylre frem fra alle Sider; Dværgekongen og Dværgronningen. *Drachm. VS. 94.* **-maal**, et. (*Dværge-VSO.*) 1) (*no. dial.* dvergmaal, *oldn.* dvergmáli; folketroen antog, at ekko skyldtes dværgene; *jf.* -mæle, -stemme; nu næppe br.) ekko; *genlyd. Moth. D184.* de egentlige Bakketrolde, som endnu igientage vore Ord ved Dvergemeal (Echo). *Junge. 313. jf.*: *En Sang . . | Hvis Tone med Glæde | Jeg laaner min Dvergemeals-Røst. *Grundtv. PS. V. 167.* 2) (*vist kun hos Grundtv.*) dværgenes sprog. *Hr. Peder! han snørred paa Dvergemeal | Du est en Forræder. *Grundtv. PS. VI. 454.* || (*overf.*) om ubetydelige menneskers tale. *Tavshed dæmper Dvergemeal. *smst. 384.* **-mæle**, et. (*sj.*) d. s. s. -maal 1. han fik slet intet Svar, ei engang af Dvergemæle, da der ingen Fjælde vare i Nærheden, som de kunde svare igjen fra. *PMøll. I. 198.* **-ris**, en. se Dværgris. **-stemme**, en. (*sj.*) d. s. s. -maal 1. *Grundtv. PS. IV. 29.* **dværget**, *adj.* [dvrqø] (af Dværge 2.(2); *sj.*) dværgagtig. Mager og dværget saa' (*katten*) ud, med et stort Hoved og store, kløge Øjne. *Fleuron. K. 93.*

Dværge-træ, -vækst, se Dværghtræ, -vækst.

Dværge-falk, en. $\frac{3}{4}$ *Falco aesalon L.*

Kjærbøll. 38. Frem. DN. 432. **-folk**, et *ell.* (især i bet. 1 og 2) *pl.* (*ogs. (i bet. 1 og 3) Dværge-*). 1) [1] *Feilb.* || (*sj.*) i ent. brugt *koll.*: Dværghfolket kigede frem fra Høie. *HCAnd. VI. 383.* || (*sj.*) om de enkelte dværge: to smaa Dværghfolk, en Mand og en Kvinde. *Ing. EF. I. 55.* 2) [2.1] Dværghfolk (kaldes) nogle lavvoksne Menneskeracer *ell.* Befolkninger, der forekommer i faatallige Grupper i det centrale Afrika. *Sal. VI. 553. JohsSteenstr. Etnografien. (1902). 7.* 3) (*sj.*; *nedst.*; *jf.* Dværge 2.s) lille, ubetydeligt folkeslag. det danske Dværghfolks halv barbariske og hel brutale Adfærd mod Tykkerne, medens disse stod under dansk Herredømme. *SdjuAarb. 1893. 51.* **-frugttræ**, et. (*gart.*) frugttræ, som er podet *ell.* forædlet paa et svagt voksende underlag (*fx.* stamme af paradiseble, kvæde *ell.* slaen). *Sal. V. 613. Hjemmet. 1907. 231. sp. 2.* **-gren**, en. (*bot.*) langsomt voksende gren med korte stængelled og arsskud (*brachyblastus*). *Warm. Bot. 94. jf. Lange. Flora. xxxiv.* **-hat**, en. se Dværghat. **-hejre**, en. $\frac{3}{4}$ *Ardea minuta L. Kjærbøll. 483. Sal. VIII. 691.* **-hjort**, en. (*zool.*) navn paa en gruppe drøvtyggere, som omfatter verdens mindste hovdyr; *Tragulina. Raff. (1784). 502. Sal. VI. 554.* **-hvede**, en. $\frac{3}{4}$ navn paa en hvedeart med kort straa og aks, *Triticum sativum tenax compactum*; *bingelhvede. Landm. B. III. 66. Sal. IX. 173.* **-hone**, en. især i flt. **-høns**. $\frac{3}{4}$ som navn paa forsk. dværgagtige hønsracer. *LandbO. I. 614. Kbh. 28/1912. 1. sp. 4.* **-hør**, en. $\frac{3}{4}$ liden tusindfrø, *Radiola multiflora (Lam.) Aschers. Rostr. Flora. I. 183. Sal. XVII. 783.* **-inde**, en. 1) (*sj.*) til Dværge 1. *Oehl. NG. 135.* 2) (*l. br.*) til Dværge 2.1. *vAph. (1759). Oehl. Levnet. II. 218.* den plumpe, klodsede og pyntede Dværgeinde. *JLange. III. 137.* Dronningen (*havde*) en Dværge og tre Dværgeinder. *Troels L. VI. 118.* **-konge**, **-maal**, se Dværge-konge, -maal. **-mide**, en. (*zool.*) bjørmedyr) *Tardigrada. Sal. XVII. 178.* **-mispel**, en. $\frac{3}{4}$ slægt af kernefrugtfamilien, *Cotoneaster Medic. Warm. Syst. B. 425. Rostr. Flora. I. 206.* **-mus**, en. (*zool.*) navn paa en museart, *Mus minutus. BøvP. I. 245.* Dvergmusen . . synes kun at findes i Jylland, paa Fyn og Langeland. *Frem. DN. 457.* **-palme**, en. $\frac{3}{4}$ navn paa en palmeart, *Chamærops humilis. Warm. Frøpl. 127.* *Dværghpalmen i Paladsets Gaard | Forfrisket ud sin Vifte slaer. *Recke. SD. 186.* **-pil**, en. $\frac{3}{4}$ navn paa en pileart, *Salix herbacea L.* hvor der er lidt Læ (i klitterne), voxer Dværghpil og den koraltagte Rævling. *Goldschm. VIII. 276. Mentz O. Bill. 314.* **-ris**, en. [1] (*Dværgeris. MDL.*) (*fy.*) $\frac{3}{4}$ kostgyvel, *Sarothamnus scoparius L. JTusch. 217. jf. Sal. VI. 553.* **-rose**, en. $\frac{3}{4}$ *Rosa Lawrenceana. AOehlkers. Rosen. (1877). 10.* **-siv**, en. $\frac{3}{4}$ *Juncus pygmaeus Thuill. Andres. Klitf. 169.* paa fugtige Steder (i klitter findes) Dverghsiv, som savnes i alle vore Nabolande. *Frem. DN. 241.* **-skud**, et. (*bot.*) skud bestaaende

af meget korte stængelstykker. *Sal.XVI.164. Forst.O.*

Dværingsling, en. [dværingslen] *ft. -er.* (dannet efter Mandsling *olgn.*) ganske lille dværg (1). en sirlig Dværingsling, lidt mindre end Tommelise. *Zeppelin.Fr.120.*

Dværingspinder, en. (zool.) navn paa en sommerfugleart, *Nudarra mundana L. Fr Heide. Sommerfugle-Atlas.(1913).15. -stolpe*, en. (*dial.*) d. s. s. Dværng 3. *Feilb. -søjle*, en. (*jf. Dværng 3; bygn.*) den lille Dværingsøjle, som . . anvendes til at bære Kryds og Tværribber. *Høyen.(Hist Tidsskr. 2R. I. 258). D&H. -terne*, en. ♀ *Sterna minuta.* (*jf. Benterne.*) *Kjærboll.593. Frem.DN.417. -træ*, et. († *Dværge.* *Moth.D184.*) spredte Krat af Birk, Asp og forskellige Slags Dværngtræer og Buske. *JVJens.Br.200. || spec. (gart.) d. s. s. -frugttræ. Moth.D184.* Frugterne paa de bugnefulde Dværngtræer. *Pont.F.I.11. Havebr.L.209. -vækst*, en. (*ogs. Dværge.*) *Kun Dværge-Vext kan Sæden naae. *Nord.Brun.D.54. (buskmændene)* hører til en Race, for hvilken Dvergvækst er et Særkende. *WDreyer.NaturfolkernesLiv. (1898).212.*

I. Dy, et. (*ogs. (jf. Kort.48) : Døj*). (ænyd. *dy, døj, æda. dy, oldn. dy; oprindelse usikker; jf. Dynd, dyngvaad samt dygvaad || uden for stednavne (se JohsSteenstr. DS.91) nu kun dial. dynd; mudder. MDL. Feilb.(u. dynd). Kort.48. med Skovlen vadede (han) frem gennem Grøften og kastede Døjet op til begge Sider. Aalk.VB.266. hun ser ham synke i, trukket dybere og dybere ned i det svovlede „Døj“ ved de tunge Trasko.sa. VF.188.*

II. dy, v. [dy:] († *dyge. VSO.*) -ede [dydø] (*vist egl. dial.-form af II. dugge, se Feilb.I.221; næppe alm. i rigstalespr. før beg. af 19. aarh., jf.: „Dugger (d. v. s. II. dugge) . . udtales . . almindeligst dyer eller dyger.“ VSO.I.649; især dagl.) refl. (jf. dog bet. 2 slutn.). 1) (jf. II. dugge 1; nu næppe br.) hævde sig (ved kraftig modstand); klare sig; begaa sig. Jeg (o: en tidligere fæstningslave) kunde ikke dye mig i mit Brønderie for mine Folk, der vidste, hvor jeg havde været. *Sibb.II.251. 2) be- tringe sig ell. lægge baand paa sig, saa at man undlader at gøre noget; af- holde sig fra en handling (især om en util- ladelig ell. uønskelig (uhoflig, uartig osv.) opførsel); holde sig i skindet; styre sig; „nære sig“. (oftest i nægtende forb.). Moth. D172. Erik (skulde have) ladet sig forlyde med, at han dyede sig ikke, førend han fik ligesaa meget af Vigen. Grundtv.Snorre. I.84. kunde de (o: „tylten“) ei ganske dye sig, burde de dog vist holde Styr: i et sømmeligt Forsvar lade den yngre Digters Værk tale for sig selv.sa.Udv.III.631. da kunde jeg ikke længere dye mig, men traadte frem for at holde en Straffepræken for hende. Hauch.III.279. *Den Frue hun dyede sig ikke, | Hun aldrig lod Hævnen**

ligge. *Winth.X.152.* Han kunde ikke dy sig (men) aabnede Æsken. *Drachm.PV.92.* Om jeg ellers kan begribe, hvad de Fruentimmer ser for Aparte i ham . . Men nu dyr de sig vel, naar han kommer i Forbedringshuset.sa.VI.281. Kan I (o: to stridende drenge) nære Jer! Naar Rektor kommer, skal jeg sige, at I ikke engang kan dy Jer her paa Kontoret. *JMagnus.SU.8. || (sj.) m. tings-subj.: hvis Vejret dyede sig og idetmindste nøjedes med at plaske om Nætterne. AKohl.MP.I.224. || ofte m. præp. for (sj. fra. Schand.UM.36), bare sig for. saa skal jeg saadan slaa paa Pavke for hans Trommehinder, at han nok skal dy sig for at afskedige Dem efter Sommerferien. Schand.AE.328. (naar Oehlenschläger) oplæste sine Tragedier for (fru Rahbek), var det hende umuligt at dy sig for paa de mest højtlyvende Steder at anbringe en ubetydelig Fordrejelse eller Pudsighed, der brød Illusionen. Brandes.I.204. (skolelæreren) kunde ikke dy sig for straks at kigge i (bogen). Pont.LP.VIII.263. AKohl.MP.I.114. || \ (jf. II. dugge 1; poet.) trans. *Jeg kunde saa lidet mit Øje dy, | jeg smilte, da Himlens vrede Sky | sendte dem Regnens Væde | over den Bryllupsglæde. *Drachm.RR.102.**

I. Dyb, et. [dyb] *Høysg.AG.34. ft. d. s. ell. † -e (JFrüs.87, ∞ krybe) ell. \ -er (Rode.HB.43). gl. gen. best. f. (især relig.) i udtr. af dybsens nød (efter Ps.130.1, se u. III. dyb 1A). *Jeg raaber fast, o Herre, | Af Dybsens Nød til dig. Salm.Hj. 467.1. Himmelhøje Skrig af Dybsens Nød tilkendegav altid naar et Menneske var falden i Vandet. JVJens.TL.59. jf.: *tilbage bliver kun | som en Bøn af Dybsens Grund: | Herre, før en Stakkel hjem. Jørg.D.47. (glda. diup, dyp, oldn. djúp, eng. deep; egl. substantivering af III. dyb)*

1) til III. dyb 1 (især 1.1 og 1.2). 1.1) tomt rum ell. gennentrængelig masse (vand *olgn.*), som har en betydelig udstrækning ovenfra nedad (og er mere ell. mindre bestemt afgrænset ved siderne); dels om dyb sænkning i terræn: dal, klost, svælg, afrundet *olgn.* *Aandeløs de løbe langs hen med Klippens Rand; | Med Skum i Dybet vælter sig Fjeldfossens Vand. *Aarest.8. dels og især (ogs. i talespr.) om dybt hav ell. vand. far ud paa Dybet, og kaster Eders Garn ud til en Dræt. Luc.5.4. (han) har paa hele sin Reise ikke vovet sig paa Dybet, men overalt fulgt Landkanten paa det nærmeste. Langebek.Breve.308. Biehl.Cerv. LF.I.27. *Men da han sig havde i Dybet sænkt | Alt udi de fraadende Strømme. Blich.D.II.115. *Som Havenes Dyb (er) dine Domme. Ing.RSE.VII.167. Kabliu og Flynder, som gik fredeligt i Havets Dyb og aad deres Medskabninger. HCAnd. VIII.228. billedl. (især relig.). *O, Vidunder-Tro, | Som slaar over Dybet den hvælvede Bro. Grundtv.SS.IV.320. den Troende*

ligger bestandigt paa Dybet, har 70,000 Favne Vand under sig. *Kierk.VI.414.* || *spec.: sejlløb, der er omgivet af lavere vand. (i talespr. især som propr., ofte i ssg.: Graadyb, Hollænderdyb (et) ofl.).* den Svenske Flode havde lagt sig udi det nye Dyb ved Straalsund. *Holb.DH.II.442.* Rygen var stærk besat med Svenske . . Indgangene og Dybene omkring Landet var deels opfyldte, deels forsvarede af fiendtlige Skibe. *Mall.SgH.418. Harboe.MarO. Scheller. MarO.* || svælgende dyb, *egl.: dyb (og skillende) kløft, havarm olgn., overf.: om en uhyre afstand ell. forskel, der udelukker forbindelse, sammenligning osv.; opr. bibl., jf. Luc.16.26 (Chr.III): it stort suellidende dyb befest (Chr.VI: et stort svelg befæstet, jf. befæste 1 slutn.). ofte er (der) et uendelig svælgende Dyb befæstet mellem Lov, og Ret. Råhb.Tilsk.1793.45. Studenten ved Københavns Universitet i min Tid troede at see et svælgende Dyb befæstet mellem Professoren og sig. Grundtv.Udv.I.192. CF Balslev.Bibehist.(1919).73. 1.2) (jf. III. dyb 1.4; l. br.) sted, som ligger langt nede (i forhold til noget andet). i Dybet under Vulkanerne . . er Stærkningen foregaaet uhyre langsomt. *Uss.AlmGeol.35.* || (billedl.) om samfundets nederste lag. *Jeg hader Den, som steg fra Dybet, | Bedækket med et Lands Foragt. *Bøgh.DA.IV.288. Drachm. D.67.* || *spec. (nu næppe br.) i ft.: dybene, om underjordiske afgrunde olgn.*Hist Sølvaaren glimter i Fjeldvæggens Stene . . | De faldende Floder i Dybene synge. Hauch.Lyr. 63. smst. 12. (billedl.) da vi (danske) endnu ere i Dagnings Graaehed, saa kan Kundskabens Soel ikke trænge ind i Dybene. Biehl.Haarkl.41. om underverdenen, dødsriget (jf. Afgrunden. Rom.10.7 samt Dybhjem): *Dybene føle | Valhals Møe. *Ev.(1914).III.64.* *Dybenes sorteste Kiæmper adlyde ham! . . Helvede selv | Forrer den Helliges Villie Bagges. *IV.203.* Til evige Nat, til Dybenes Skygger. *Hrz.(MO.). 1.3) \ d. s. s. Dybde 1.1.* *Jeg aldrig jo bedraget er | Af dine Løfters Mængde; | Thi jeg har altid maalt hver | Af Bredder, Dyb og Længde. *Falst.106.***

2) W til III. dyb 2: om rum, der har en stor udstrækning indad ell. tilbage (sj. opad); især bestemt ved en foreg. gen. (og som del af præp.-led). *hvor høit vi vel formaae | Op i Luftens Dyb at naae. *Ørst. IV.118.* inde fra stuens dyb lød der en stemme | jf.: (hans) Røst (lød) som ud fra en Tøndes Dyb. *Schand.BS.417.* især i udtr. som (i) skovens dyb, om sted, der ligger dybt inde i en skov (noget svært tilgængeligt, lukket osv.). *Oehl.P.303.* *En Rast fra Kongeborgen | Der ligger en aaben Plet | I Skovens Dyb, af Hassel | og Bøg omgjerdet tæt. *Winth.HF.197. Winth.X.181.* || (jf. III. dyb 7.2, Dybde 5, Dybhed 3; overf., m. overgang til bet. 3) i udtr. som sjælens, hjer-

tets dyb, om den dybeste, mest personlige del af det menneskelige sind. *af min Sjæls Dyb Sangen opsteg. *Hauch.SD.I.106.*

3) W overf. (jf. III. dyb 5 og 7): m. bestemmende gen. ell. præp.-led (m. præp. af), om hvad der (paa grund af sin mængde, rigdom osv.) er vanskeligt ell. umuligt at opfatte, begribe, forklare (komme til bunds i) osv. (jf. Afgrund 2.2). O Riigdoms Dyb (1907: O Dyb af Guds Rigdom)! *Rom. 11.33.* *O! Viisdoms Dyb! hvori Cheruber svimle, | O Veil! hvis Maal kun den Alviise veed. *Ev.(1914).I.136.* *Her er det Dyb af Kierlighed, | Som Engle selv maa studse ved. *Storm.SD.216.* *Lys op vor Synd som Lyn, | Guds Naades Dyb som Solen! *Grundtv.SS.I.634.* Hvilket Dyb af Letsindighed og Ligegyldighed! *Mynst.Betr. II.172.* hele den officielle Christendom er et Dyb af Usandhed og Øienforblindelse. *Kierk.XIV.250.*

II. Dyb, en. se Dybel.

III. dyb, adj. [dyb] inth. og adv. -t [dybd] *Høysg.AG.99.* (adv. † dyb. *Holb.Intr.I.490.*) || foreld. sj. (egl. aff. m.) -en. *Blich.D.II. 114.* (æda. diup, f. (AM.), oldn. djúpr, eng. deep, ty. tief, got. diups; besl. m. II. dyppe, dæbe osv.; jf. I. Dyb)

1) m. h. t. udstrækning, bevægelse, beliggenhed osv., der maales ell. angives i lodret (vertikal) retning. 1.1) om hvad der danner ell. er forsynet m. en hulhed, indsenkning osv.: som har en (i forhold til det sædvanlige) stor ell. ved maalingvise nærmere bestemt udstrækning i nedadgaaende retning; hyppigt (m. overgang til bet. 1.2) om en større ell. mindre fordybning i jordoverfladen (hul, grav, sejlbø osv.), der er fyldt med vand. et Land med Vandbække, Kilder og dybe Brønde. *5Mos.8.7.* din Søsters Bæger . . er dybt og vidt. *Ez. 23.32.* Eders Datter . . styrtede sig . . ned udi den dybeste Park udi Haven, hvor hun druknede. *Holb.Masc.III.11.* *I de dybe Dale, | Mellem Nattergale. *Grundtv.PS.VI. 359.* Smalle Veie med dybe Hjulspor og høje Balken i Midten. *Blich.(1833).I.108.* *Han seer sig saa langelig ind mod Land — | Imellem var dyben Rende. *sa.D.II.114.* Brønden er tyve Alen dyb. *MO.* en dragkiste med dybe, rummelige skuffer | dyb nedringning, indskæring olgn. | jf. *JPJac. I.158.* som fast udtr. især (mods. flad) i dyb tallerken, dybt fad (til søbemad olgn.). *MO. ErkJ.Kogeb.72.* billedl.: denne opfindelse satte dybe spor | talrige smaa spares penge forsvandt i bedragerens dybe lommer | ordspr. (jf. bet. 1.4): det stille vand har den dybe grund, se Vand. || (fagl.) om hest: som har stor afstand mellem manken og brystbenet. *IdrætsB.II.818. Sal. VI.557.* om laar, hvis muskler strækker sig langt ned paa underlaaret, saa at (under)laaret er bredt, set fra siden: Væddeløbshesten, men især Skolehesten, har dybe laar. *Landm.B.II. 181. jf. Sal.XVIII.688. 1.2) som danner et*

gennemtrængeligt lag ell. masse, der har en stor ell. ved maalingivelse nærmere bestemt udstrækning i lodret retning. Jeg er siunket i dybt og skidet dynd (1871: i Dybets Dynd). *Ps.69.3(Chr.VI)*. (kornet) voxte snart op, fordi det ikke havde dyb Jord. *Matth.13.5*. *Ved hvert et Skridt den lille Fod | I dybe Løv han planter. *Winth.IV.54*. Dyb Sne allevegne, lidt borte en sort Plet. *J.P.Jac.II.299*. *Gravl.Herredet.(1919)*. 14. ofte om vand (jf. bet. 1.1): de sank ned i de dybe Vande som en Steen. *2Mos.15.5*. *Snart saae hun mod det Høie, | Snart i den dybe Bølge. *Thiele.Rosenbl.74*. *Snart er de lyse Nætters Tid forbi, | Og Mørket stiger bag de dybe Vande. *Drachm.I.320.1.3* om bevægelse: som foregaar (væsentlig) i lodret, nedadgaende retning (især: ned i noget ell. ved mod jorden), og som er af en betydelig ell. ved maalingivelse nærmere bestemt udstrækning. Et dybt Fald. *VSO*. Hælhævning og dyb Knæbøjning. *Gymn.I.118*. spec. om bevægelse (buk, hilsen osv.), der er udtryk for ærbødighed ell. høflighed (jf. dyb respekt olgn. u. bet. 7.1). Dyb Hilsen. *VSO*. At gøre et dybt Buk. *MO*. || oftest som adv. Han sank dybere i end jeg. *VSO*. *(hatten) sank sid | Dybt over Panden og Øiet. *Oehl.XXXII.160*. (jf. *Holst.I.144*). *(lad os) Knæle dybt i Jesu *30 Navn.Grundtv.SS.I.439*. billedl. ell. overf.: Stenderne (maatte) gribe meget dybere udi Pungen. *Holb.Anh.74*. (jf. *Lieb.DQ.II.219*). *Dybt hælder Aaret i dets Gang. *Boye.AD.I.88*. (ordspr.): Højt at klyve, dybt at falde. *Sjæll.Bond.189*. || i udtr. som: se dybt i (noget). i egl. bet.: man kunde se dybt ned i vandet | overf.: have (indtrængende) forstaaelse af og indsigt i noget, som ikke er let at fatte. du est endnu en ung Mand, og derfor icke kand see saa dybt udi en Ting endnu, som vi andre. *Holb.Kandst.II.3*. *Du dig kun lidt forstaaer paa slige Ting; | Jeg seer en Smule dybere; jeg veed; | Som Dommer, som Jurist, om sligt Beskeed. *Bagges.I.178*. For at forklare dette, maa man se lidt dybere i dette Ordsprogs Mening. *sa.L.I.174*. e. br. talem. (især spøg.): se (kikke) for dybt i bægret, glasset osv., drikke mere, end man kan taale; tage sig en taar over tørsten. vi (drak) alle tre kun . . af Høflighed og kigede slet ikke dybt i Flasken. *Grundtv.E.49*. *PalM.II.1.87*. naar man har seet alt for dybt i Kruset den ene Dag, nipper man gjerne kun til det den næste. *Grundtv.Snorre.I.242*. *Ing.EM.II.109*. *(han) Har i sin Harm seet for dybt i Bægret, | Og bringer her os Frugten af sin Ruus. *PalM.VI.126*. *Hostr.DD.44*. *KNyrop.OL.35*. 1.4) som ligger (strækker sig, bevæger sig osv.) langt nede (især: langt under overfladen af noget); uden for faste forb. kun som adv. (se ndf.) ell. substantivisk i udtr. (af) det dybe, (bibl., jf. lat. de profundis samt I. Dyb 1.2). Af det Dybe raaber jeg

til dig, Herre! *Ps.130.1* (jf. af dybsens nød u. I. Dyb). *Eliel, som synger Herrens Sange, | Og taler om de underlige (o: underfulde) Ting, | Og om det Høye og det Dybe. *Ev.(1914).I.132*. Af det Dybe. *Jørg.(bogtilbl.1909)*. || som adv. mand finder 2 Sko dybt under Jorden (o: ved Ostende) intet uden Vand. *Holb.Intr.I.490*. *Dybt i Havet, som med stærke Bølger | Skummer mod Stevens hvide Fjeld. *Heib.Poet.III.448*. *I Jordens Midtpunkt dybest inde, | Hvor Bjergets Rødder dybt sig snoe, | Hvor Sol og Maane aldrig skinne. *CKMolb.SD.279*. m. h. t. spejlbillede: *hans eget Billed | Vil dybt i Sølvspeilet staae. *Ing.RSE.VII.230*. *paa Søernes Flade | Glimrer Maanen dybt i det krusede Vand. *Hz.D.I.181*. || gaa, ligge ell. stikke dybt, (især ↓) om fartøj: have en stor ell. en ved maalingivelse nærmere bestemt afstand fra vandspejlets plan til skibets nederste punkt. Skipperen (skal) give (loden) tilkiende, hvor mange Føder dybt hans Skib gaar. *DL.4-3-24*. Damperen ligger dybt. *Scheller.Mar.O*. Skibet stikker for dybt. *Moth.D186*. Søkrigs A.(1752). §678. *VSO*. e. alm. stikke dybt, overf. (især i nægtende forb.): have grundig, dybtgaaende viden ell. indsigt i alm. ell. paa et bestemt punkt. *min Historie og min Geographie, | Saa sagte mellem os, jeg dybt ei stikker i *Wess.113*. *Han stikker just | Ei dybt i Skarpsind. *Oehl.F.215*. han stak ikke dybt, dog var (han) en klog Karl i sine egne Tanker. *Grundtv.Saxo.I.169*. Han er at see til en mild, jævn og velvillig Mand, men som Man vil sige stikker ikke dybt. *sa.E.107*. Professoren i Tamulisk, en Indfødt, der . . ikke stak dybt som Videnskabsmand. *Brandes.II.522*. || dybt hug, ✕ i hugning: hug, der føres ned fra opefter. *Gymn.II.166*. dybt stød, 1. (sport.) i boksning: stød, som rammer legemets forflade (lige) oven for bællestedet. *Berl Tid.21/1921.M.8.sp.2*. 2. (billard.) stød, som rammer billardkuglen paa den nederste halvdel. *Billardb.15*.

2) m. h. t. udstrækning, bevægelse, beliggenhed, der maales ell. angives fra et bestemt sted (især: overfladen ell. yderkanten af noget), uden at der (nødvendigt) er tale om nedadgaende retning. 2.1) som har en stor ell. ved maalingivelse nærmere bestemt udstrækning indad ell. tilbage (fra en overflade, yderkant, forside olgn.). Et dybt Saar. *VSO*. *Jesus! dine dybe Vunder | Og din smertefulde Død . . | Trøster os i al vor Nød. *Grundtv.SS.I.494*. han havde en dyb rynke mellem øjenbrynene | øksehugget er omtrent 2 cm. dybt | (som adv.): de dybt og kraftig indhuggede linjer. *Wim.Run.I.2.9*. || om bygning, værelse olgn.: som har en stor udstrækning vinkelret paa en linie fra gavl til gavl ell. fra vinduerne indad. Dybe Værelser. *VSO*. Huset er tyve Alen dybt. *MO*. || ✕ om troppe-formationer, i hvilke mange led staar bag ved hinanden (jf.

u. Dybde 2.1). 2.2) om bevægelse: som foregaar i indadgaende retning, bort fra overfladen ell. ydersiden ell. yderkanten af noget (især m. bet.: ind i noget tæt omslutende ell. skjulende ell. noget vanskeligt gennemtrængeligt). Søm, der trænge dybt ind. *Præd. 12.11.* Forsigtighed forbød ham . . at vove sig alt for dybt (nu alm.: langt) ind i Landet. *Wand. Mændes. I. 84.* (jf. *Hauch. III. 247.*) *Satte den Herre Guld-kringen | Dybt udi sin Gangers Side. *Oehl. L. I. 295.* (han) lagde (nøglen) dybt ind i sit Chatol. *Heib. Poet. X. 37.* han gik ufortrøden dybere og dybere ind i Skoven. *HCAnd. V. 383.* fjorden gaar dybt ind i landet | talem.: ro (sig for) dybt ud, se ro. 2.3) som er langt fjernet fra overfladen, ydersiden ell. forsiden af noget. et Bjerg . . optager hele den dybeste Baggrund (paa teatret). *Heib. Poet. II. 5.* især som adv.: David . . traf Philisteren i hans Pande, saa at Stenen fæstedes dybt i hans Pande. *1Sam. 17.49.* VSO. *Grundtv. E. 165.* *Dybt inde i den dunkle, | Den sommergrønne Skov. *Winth. VI. 28.* *Hvor Syren flokkes om Bøgens Fod | i Skoven dybest inde, | der sidder Hr. Mikkell. *Rich. I. 49.*

3) (især Ω) som (paa grund af mørk farvetone olgn.) synes at have stor dybde (1.1) (ligesom vand paa dyb grund olgn.). 3.1) om øje, blik, især m. bibet.: som vidner om alvor ell. dybsind; tankfuld; sjælfuld. *med tankefulde, | Med dybe Blik. *Winth. IV. 145.* naar Skumringen tændte Utilregneligheden i de dybe Gnuøjne med brede, skyggende Vipper. *JVJens. LA. 118.* Øjnene (var) dybe, store og falske. *Jak Knud. Jy. I. 113.* (han) hilste paa Marie med et Blik, han prøvede paa at gøre dybt. *KLars. GHF. I. 241.* 3.2) om farve ell. lys. || om farve: meget mørk; farvemættet (jf. dybblaa oft.). *Naar Nattens Maane glider | Over Himlens dybe Blaa. *Winth. ND. 2. 45.* *Himlen, der var lys som en Forglemmigej, | bliver mørk som den dybe Viol. *Gjel. Rø. 53.* dybt farvet . . Maroquin. *Aarbof. Bogvenner. 1920. 64.* hun rødmede dybt | || Ω om himlen: som har en stærk og mørk farve. *Himlen i Norden | Er dejlig og dyb. *Grundtv. PS. VII. 159.* *Pal. M. II. 309.* Solen skinner fra en dyb, blaa Himmel. *Stuck. FO. 5.* jf.: Natten kom, stjerneklar, vidunderlig dyb og tavs. *Etlar. SB. 17.* || om mørke, nat osv.: som er vanskelig for synet at trænge igennem; mørk; tæt. kun tre til fire Timer i den dybeste Nat tie (fruglene) stille. *Hauch. V. 133.* du skal min Salighed sætte dig hos mig, før gaar jeg ikke fra Stedet, om jeg saa skal blive til den dybe Nat. *Hz. IV. 260.* efter en Stunds Forløb var han fuldstændig forvildet imellem lutter Lyng, i dybt Mørke og gjennem-vaad. *Goldschm. VII. 192.* skyggerne bliver længere og dybere |

4) om lyd ell. klang. 4.1) om tone: som ligger lavt paa toneskalaen. *(han)

spurgte med en kraftig, | Dybt dundrende Bas. *Winth. HF. 119.* et Tordenskrald, saa dybt og skrækkeligt, som Ingen har hørt det før. *HCAnd. V. 204.* Man kalder den dybeste Halvdel (af klaviaturets tonerække): Bas. *Geb. Mus. K. A.* det dybe D. *Th. Laub. Musik og kirke. (1920). 40.* Celloens skønne, dybe Toner. *Nat. Tid. 29/11. 1920. Aft. 4. sp. 5.* || ofte m. overgang til bet. 5: *Tonerne dybe . . | Røre selv Hjertet, saa haardt som Fjeld! *Grundtv. SS. I. 638.* *naar Jorden paa min Kiste tynger, | Syng da med den dybe Vuggesang! *HCAnd. X. 532.* 4.2) (sprog., nu l. br.) om sproglyd: som udtales m. sænkning af underkøben (nu alm. aaben (1.6), sænket ell. lav). Undertiden bliver Lyden (e) saa dyb, at den udtales som æ. *JBaden. Gram. 6.* ogs. om bagtungelyd: de dybe (vokaler i finsk) a, o, u, og de høje ä, ö, y. *Vilh. Thoms. Afh. II. 4. 2.*

5) Ω som er vanskelig at trænge ind i ell. til bunds i med forstanden; vanskelig at forstaa ell. forklare. Han aabenbarer de dybe Ting af Mørket. *Job. 12. 22.* Hvor dybt . . hvor ugrundeligt er dog Menneskets Væsen! *Mynst. Betr. II. 383.* *du, som skabte Hjerte mit, | Det dybe, underfulde. *Grundtv. SS. III. 384.* Undersøgelser, der ere for dybe til en flygtig Samtale. *Gylb. (1849). IX. 44.* *Ei dannet i den dybe Statskunsts Skole, | Prindsessen aldrig var bestemt for Thronen. *Heib. Poet. IV. 198.* jf.: At Verden var dyb — den Følelse var det, som skilte os, der var tyve Aar omkring 1890, fra to forudgaende Slægtled . . Verden var for dem mer eller mindre flad — ofte særdeles flad — sikkert nok var der altid 'Bund' i den. *Jørg. Liv. II. 20.*

6) (især Ω) om person (aandspræg, karakter, tankegang osv.): som er i stand til at trænge til bunds i en (vanskelig) sag; som ikke bliver staaende ved overfladen, men indtrængende søger at fatte tingenes kerne; dybsindig; ogs. (jf. bet. 5): hvis inderste væsen ikke let gennemskues; som det er vanskeligt at trænge til bunds i. *Forstand | Saa dyb, som Havets Vand. *Brors. 184. Zeititz. (Rahb. LB. I. 607).* Rahbeks Aand var ikke dyb, hans Phantasi ikke flammende, hans Forstand ikke skarp. *Oehl. Er. IV. 62.* *Kierk. V. 45.* *Vel er jeg ikke dyb som Du (v: Æsop) og vis. *Kaalund. 254.* (Sibbern) er et af de sundeste og tillige dybeste Mennesker, som har levet her hjemme. *Hoffd. (Sibb. II. II).* en ung, elskværdig, dybt anlagt Bernerdame. *Blaum. Sk. 52.* ofte i udtr. dyb natur: *Kierk. IV. 384.* hun er en dybere Natur; jeg gider ikke tænke. *Schand. TF. II. 182.* *Troels L. XIII. 163.* || (jf. bet. 5) om (en saadan persons) udtalelse, litterær frembringelse olgn.: som vidner om ell. er udsprunget af dybsind. to af de, antager jeg, dybeste af alle mine Eventyr. *HCAnd. Breve. II. 602.* Ogsaa paa mig saae hun da fuld af Glæde og Tillid, naar hun sagde et eller andet Dybt eller Aandfuldt. *Sibb. I. 102.* det mærk-

værdige og dybe Skuespil „Gengangere“. *Brandes.III.323.* || *især (ogs. talespr.) i udtr. dybe tanker, tanker, som angaar vanskelige ell. vigtige ting; ogs. oftest (jf. udtr. som dyb søvn u. bet. 7.3): tanker, som optager en stærkt, og som man er (fuldstændigt) hensunken i. Molt.D185.* Han sidder i dybe Tanker, indtil Choret af de salige Aander oven paa Bierget . . giver ham sin sædvanlige Munterhed. *Ew.(1914).I.184.* VSO. e. alm. jf. (nu næppe br.): (han) gik saa dybt udi Tanker, at han ikke kiendte mig. *Hob.Masc.II.6.*

7) *nærmende sig til kun at udtrykke forstærkelse. 7.1) (især Ψ) om tilstand, forhold olgn.: som man vanskelig kan se bund i, gennemskue, maale, meget stor; bundløs; grænseløs; (som adv.): i høj grad. Vender om til ham, som Israels Børn ere dybt affaldne fra! *Es.31.6.* dyb Glemsomhed. *Visd.16.11.* Dyb Gield. VSO. Hans Fader . . var dybt indviklet i den uheldige Sammensvælgelse. *Blich.II.302.* „Jeg trænger til at tale med dig om det, som angaar mig dybest.“ — „Men netop dette — det, som inderst er ens eget, kan man ikke tale om med en anden.“ *E.Brand.A.72.* artiklen røber dyb uvidenhed om disse forhold | jf. (sj.): Denne Sø . . er dyb Idiot. *Flensb.A.²²/10.1905.Till.340.sp.2.* om *ærbødighed olgn. (jf. bet. 1.3):* *Nu er Tulte Olde-mo'r, | og hver en artig Kylling | viser hende dyb Respekt | og kaglende Hylding. *Rich.I.34.* || dyb (ell. dybeste) hemmelighed, inkognito, negligé, se Hemmelighed osv. 7.2) (især Ψ) om følelse, sindstemning olgn.: som føles inderligt ell. hører sammen med menneskets inderste væsen; som er til stede i høj grad; stærk; ogs.: inderlig; oprigtig. *(vi) Føle dybt, at uden Dig | Tomt er alt paa Jorderig. *Grundtv.SS.I.622.* Han betragtede den hellige Handling (o: en daab) med dyb Opmærksomhed. *Ing.EF.IV.136.* et dybt forelsket ungt Menneske er noget . . skjønt. *Kierk.III.176.* falde i den dybeste Forundring. *smst.XII.199.* aandløs Passiar, som jeg nærer den dybeste Foragt for. *Schand.AE.90.* den stjaalne Lykkes særegent dybe Nydelse. *Pont.LP.VII.25.* jf.: Al stor Skuespilkunst spirer frem af et Menneskesind dybeste Grund. *Poel.²⁴/10.1920.11.sp.1.* || ofte om smertelige sindstilstande. *Her trine flere frem, som sørge dybt og sukke. *J.Friis.15.* I det dybe Veemod . . er der ogsaa den dybeste . . Tak til Livets og Dødens Herre. *Mynst.Mall.12.* *Hvad dybt jeg savner, ingensteds mig møder. *Heib.Poet.II.313.* *dybt mig smerted Menneskets Qual. *Hauch.SD.I.106.* husk paa: Jo stærkere Lidenskab, des dybere Nag. *PalM.II.736.* (jg) kunde krænke ham paa det Dybeste. *Kierk.III.216.* hun var saa dybt fortvivlet. *Schand.BS.160.* (hun var) dybt skuffet. *Pont.LP.VII.158.* *En røvet Datter (o: Sønderjylland), dybt begrædt, er kommet frelst tilbage.*

sa. (*FædrelSange.168.*) spec. i udtr. dyb sorg. 1. i egl. bet. *Den dybe Sorg, den mørke Grav . . | For alt hos Gud er gode Raad. *Grundtv.SS.III.431.* smst.IV.81. Religionens dybe Sorg og dybe Glæde. *Kierk.I.124.* 2. (jf. dyb(t) negligé u. Negligé) sørgedragt, der er holdt helt i sort. Hun klædte sig derpaa i dyb Sorg. *Mall.SgH.371.* de saae (kong Christian VII) i sin dybe Sorg og sort overtrokken Vogn at køre Byen igiennem. *Biehl.Br.10.* Hun var i dyb Sorg, som hun bar til sin Død, følgelig maatte hun vel være blevet Enke. *Ew.VI.229.* e. alm. jf.: en dyb Sørgedragt (bør) til Gadebrug ikke være for indsnævret og stram. *VortHj.II.113.* 7.3) om stilhed, fred, ro osv.: som ikke forstyrres ell. afbrydes af noget. *Ew.I.40.* den dybe Fred . . des (Knud den store) skienkede England. *Mob.DH.I.411.* *Jeg er i dybest Fred betænkt paa Strid. *Hrz.(Holst.D.II.134).* *Og over Valen fjernet og nær | Sank Nattens dybe Ro. *CKMolb.SD.292.* En dyb Taushed. MO. begravelsen foregaar i dybeste stilhed | dyb søvn, fast, tung søvn, som man ikke let kan vækkes af. (gud lod) falde en dyb Søvn paa Adam. *1Mos.2.21.* PVJac.Breve. 185. jf.: *Min (o: Holger Danskes) Aand med Folkets Slægter foer hen; | Dybt slumred den mange Gange. *Ing.RSE.VI.178.* 7.4) om aandedræt, suk olgn.: som hentes langt nede fra. Susanna sukede dybt. *Sus.13.22.* drage dybe Suk. *Høysg.S.52.* *friest er dit Aandefang, | Naar dybt du drager det i Sang. *Grundtv.SS.III.1.* (moderen) saae paa sit syge Barn, der trak Veiret saa dybt. *HCAnd.VI.103.* Dyb Aanding med Armføring udad. *Gymn.I.196.* jf. (m. overgang til bet. 1.3): *Det var, som drak jeg længe | Og dybt paa Helikon. *Bødt.101.* 7.5) om forhold som (aarsags)sammenhæng, lighed, forskel osv.: som (ikke let ell. umiddelbart) erkendes, men dog skjult findes og spiller en væsentlig ell. afgørende rolle. *kun du (o: Jesus) i mine Tanker | Er den dybe Sammenhæng. *Grundtv.SS.I.455.* der var en ægte Sødskendelighed af langt dybere Art end hin iøjnefaldende, som ogsaa kan findes mellem Fremmede, — denne Enshed i Udtryk og uvilkaarlige Bevægelser. *Gjel.GD.27.* den dybeste aarsag til krigen var nationalhadet | m. overgang til bet. 7.1: den dybe Forskel mellem Fritænkeriet og Kristendommen. *Nans.FR.174.* Saaledes var de indyrdes dybt forskellige, men de havde straks syntes om . . hinanden. *Esm.I.1.* i dyb (ere) forstand, se Forstand.

dyb-, i ssg. [dy'çb-] (jf. dog dybsindig) til III. dyb (se dog Dybhammer). || *især i mere tilfældige ssg., hvor sidste led er et adj. ell. part., forekommer ogs. dybt-, ofte m. næsten sa. bet. som usammensat forb. m. dybt som adv., fx.: det (var) et dybtænkt Ord. Goldschm.VI.98. hendes Øjne (var) dybtgraa. Brandes.XIII.535 (jf. dybblaa).*

dybtskuende, blaa Øjne.smst.VII.3. *dybt-opkørte Veje.Drachm.G.G.63. se spec. I. Dyb-gaaende, II. dyb-gaaende og dybsørgende. **Dyb-bjergart**, en. [III.1.4] (geol.) bjerg-art, hvis størkning har fundet sted langt under overfladen (mods. Dagbjergart). *Uss.Alm Geol.36. ☐ blaa*, adj. [III.3.2] mørkeblaa. *Havets dybblaa Vande.Drachm.G.G.61. en dybblaa . . Vase.DagNyh.²²/1911.1.sp.3.

Dybbe, en. [dybdæ ell. (sjældnere) 'dy'b-dæ (Arkiv.XXIX.20)] ft. -r. (oldn. dýpt, no. dial. dypt, eng. depth, holl. diepte, got. diu-pipa || i da. synes ordet nydannet til III. dyb ca. 1700 efter ord som Højde, Brede osv.; endnu i 18. aarh. er det sj. i skriftspr.; tidligere brugtes Dybhed (jf. ogs. I. Dyb 1.3)) det at være dyb; især:

1) til III. dyb 1. 1.1) til III. dyb 1.1 (og 1.2): udstrækning i lodret (vertikal) retning, oftest set ell. maalt ovenfra nedad. Moth.D187. fra Broen til Vandet var (der) en Dybde af over 6 Favne. Ing.EM.I.164. Himlen i Højhed og Jorden i Dybde (Chr. VI: dybhed) og Kongers Hjerter ere uransagelige.Ords.25.3. muldlaget har her en dybde paa omtrent 1 alen | ForstO. J. m. h. t. et skib (ell. lasten i et skib): den lodrette afstand fra kølens (henholdsvis bundstokkens) overkant til midtskibs overkant af hoveddæksbjælken. SøLex.(1808). IdrætsB.I. 362. Sal.²VI.563. || ofte m. h. t. vand. Sø Lex.(1808). Havets forskellige Dybder. MO. e. alm. || spec. J. m. h. t. sejl, spanter olgn.: højde. SøLex.(1808). Scheller.MarO. IdrætsB.I.362. (fagl.) m.h.t. heste: afstanden fra manken til brystbenet. LandmB.II.52. ogs. om laarets sidebredde (se u. III. dyb 1.1): smst.II.180. Sal.XVIII.688. || ☐ mere konkr.: sted (dal, kløft osv.), som har en betydelig udstrækning ovenfra nedad. (hesten) gjorde dristige Spring over Skrænter og Dybder.HCAnd.IX.361. *Hver Top (o: paa klipperne), hver Spids jeg kjender — hver en Dybde, | Som lokker Øiet med sin mørke Kløft.PalM.I.255. *Jeg har vandret paa min Fod, | Hvor de stejle Dybder lude.Drachm.SH.144. 1.2) (især ☐) til III. dyb 1.1: beliggenhed, angivet i forhold til noget højereliggende; ofte: beliggenhed (langt) under overfladen af noget. Grundtm.Husb.63. en TorpedosDybde i Vandet.Scheller.MarO. bygningens fundament er lagt i 4 meters dybde | || (astr., nu næppe br.) buen af solens højdecirkel fra horisonten til solcentret, naar solen er under horisonten. Heitm.Phy-sik.24. || mere konkr.: sted, som ligger langt nede (i forhold til noget andet). Marmoret maa brydes ud af Biergets Dybder. Mynst.Tale.(1838).8. (havet) rørte sig i sine Dybder og Bølge skyllede paa Bølge.sa. 60 Betr.I.36. han fortalte om Oceanerne, hvis Dybder ingen kendte.Bang.DuF.63.

2) ☐ til III. dyb 2. 2.1) til III. dyb 2.1: udstrækning, der maales ell. angives bort fra overfladen af ell. tværs igennem noget. At maale . . et Huses, Dybde, Længde og

Brede.VSO. Dette Huus har langt mere i Dybden, end i Bredden.MO. hulens dybde er meget betydelig | det udstømmende blod gjorde det vanskeligt at konstatere saarets dybde | || X m. h. t. troppe-formationer, i hvilke (mange) led staar bag ved hinanden. MilTeknO.61. Kampens opslidende Karakter nødvendiggør en stærk Formering i Dybden af Angrebsfodfolket. Fægtningsinstr.Till.(1920).105. || (sj.) mere konkr.: fordybning. fordi Krumningen af Vasens Overflade . . ikke bør forstyrres ved Indtryk af Dybder og Frem-spring.JLange.BM.I.256. 2.2) (jf. III. dyb 2.2 og 3 samt I. Dyb 2) sted, som ligger langt inde i noget, fjært fra overfladen, ydersiden ell. forsiden deraf. *Køkket var nok i Baggrundens Dybde, | Loftet var hvælvet. Drachm.D.114. Lyden af raslende Blade og knækkende Kviste tabte sig i Skovens Dybder.Pont.LP.VIII.226. *O, lad min mørke Jubels Pragt | til Himlens Dybder stige, | Og slutte der med Stjerner Pagt. Rode.D.57. Europas Dybder i Øst.Tilsk. 1921.I.2.

3) ☐ til III. dyb 3. Øjnene, der var mørkeblaa, havde en Dybde som Havet en klar Efteraarsdag.Schand.F.17. de blaa Øjne . . havde mere Dybde end Blik.KLars. GHF.I.6.

4) ☐ til III. dyb 5: hvad der er vanskeligt ell. umuligt at forstaa, forklare, komme til bunds i, gennemskue osv. *Han, som alle Dybder veed! Grundtv. SS.I.641. vi maae kiende (guds) Haand og tilbede Dybden i Hans Viisdom og Godhed!sa.E.95. Sielen . . kunde skue ind i Guds Væsens forborgne Dybder.Mynst. Betr.I.11. at have Vingerne spredte til Flugt gennem alle Stemningens Himle og alle Tankens Dybder. JPJac.II.8.

5) ☐ (jf. III. dyb 6 og 7, I. Dyb 2 slutn., Dybhed 3) alvorlig, ikke overfladisk tankegang, livsbetragtning osv. Sigrid er ung, smuk, munter og begavet; men alt dette ligger kun paa Overfladen og der er ingen Dybde derunder.Bergs.PP.180. Folk, der hverken have Dannelse eller Dybde i Sindet, falde let paa at søge Trøst i en eller anden Form af Afladshandel. Schand.SF.50. jf.: hvad hendes Overfladiskhed angaar, saa kender jeg hende bedre end Du. Hun har ogsaa sine Dybder, og dem har jeg set ned i. Hun er ikke lykkelig gift. Drachm.T.80.

6) ☐ til III. dyb 7.2: styrke, inderlighed osv. m. h. t. en følelse ell. sindsstemning. *Min Lykkes Dybde ei Sproget | Mægter at faae udtalt.Winth.III.84.

Dybde, i ssg. især af Dybde 1.1. **-be-handling**, en. (landbr.) behandling af det jordlag, der ikke ligger lige under overfladen (jf. -kultur). LandbO.I.616. **-bille-d(e)**, et. [2.1] (l. br.) perspektivbillede (jf. -tegning).Dybdebilleder.HEFVindt.(bogtitel. 1897). (overf.:) (du vil) ane Drengens Frem-

tid i et „Dybdebilled“. *KBokkenh. (Holst. Den lille Hornblæser. (1905). 102.* -**drag**, et. (dannet som modsetn. til Højdedrag; sj.) større terrænsenkning. Nede i Dybdedraget var der nogen fed, men ogsaa megen sur Jord. *Schand. BS. 12.* -**kort**, et. † kort over havdybder. Som det fremgaar af Dybdedraget . . strækker Skageraks store Dybder over . . 60 Meter sig kun et lille Stykke ind i det østlige Kattegat. *Frem. DN. 82.* 10
-**lod**, et. † tungt lod til maaling af større havdybder (jf. Dyb(s)lod). *Sal. XL. 935. jf.: Dybdelodningerne i Atlanterhavet. Opf. B. IV. 466.* -**maal**, et. ⚙ apparat, hvormed man kan maale et boret huls dybde. *Hannover. Tekn. 6.* -**maaling**, en. (især †). *Opf. B. II. 381.* Kaptejnen lod foretage Dybdemaalingen i Indløbet. *AndNz. MS. 65.* -**sprung**, et. (gym.) spring nedad fra større højde (mods. Højde-, Længdesprung). *Gymn. 20 (1828). 48. Gymn. I. 172.* -**tegning**, en. [2.1] (l. br.) perspektivtegning (jf. -billede). Det er først i det 15. Aarhundrede, at Sansen for den rigtige Dybdetegning vaagner i Italien. *HEF. Lindt. Dybdetilleder. (1897). 14.*

dybe, v. [dy'bø] -ede. vbs. -ning (s. d.). (enyd. d. s. ty. tiefen; afl. af III. dyb) 1) (nu næppe br. i fagspr.; jf. III. dyb 2) frembringe en fordybning i noget. mørkt Panel (med) stærkt dybede Midtjylland. *JPJac. I. 75. spec. m. h. t. metalarbejde: lave (halvkugleformede) fordybninger i. At dybe Knappe. VSO. Hinnerup. Haandb. for Jewelere. (1839). 445.* 2) ⚪ til III. dyb 1.: gøre (en fordybning, et hul, en rende osv.) dybere; uddybe. *Tid gjør kun Følelsen meer stærk, | Som Floden dybes af sin Strøm. *Aarestr. ED. 206.* *Hvor før var en Ørken med Had til Sand, | har Broderskab dybet et farbart Vand. *Rich. I. 314. JPJac. I. 35. Troels L. BS. I. 19.* Rynkerne dybedes om den tavse Mund. *Aakj. VF. 186.* || (billedl.): den Rift, der adskilte os (o: to ægtefolk), (maatte) endnu daglig meere og meere udvides, den Afrundet, der laae imellem os, dybes. *Rahb. Fort. I. 414.* (ordene har) ikke dybet sig Leje i blød Jord, men (er) stødt paa Modstand. *Troels L. X. 150.* 3) dybe ploven, (landbr., nu næppe br.) indstille pløjærnet til at frembringe dybere furer. *Moth. D185. VSO. 4)* (poet., l. br.) til III. dyb 4; i pass. (om farve): blive dybere. Aftenrøden dybedes i Vest. *JVJens. SS. 73.* 5) (poet., l. br.) til III. dyb 7.: gøre (følelse olgn.) dybere. *den (o: sjælen) dybed Sorg og Savn, den høined Lyst. *Ploug. II. 261.* **Dybehammer**, en. se Dyhammer.

Dybel, en. [dy'b(ə)] (ogs. Dyvel [dyu'ə]) ⚪: *Gnudsztz. Husb. 124. Sal. VI. 564.* flt. **dyb(e)ler**, **dyv(e)ler** samt (nu næppe br.) **dyber** (*Wagn. Tekn. 533.*) (fra ty. dübel; best. m. Dup, I. Dumling osv.; sa. ord er maaske Døbel; fagl.) tap (i regelen af rundt tvær-snit) af træ ell. metal, som inddrives halvt i hvert af de to stykker, der skal forbindes

(jf. Dumling samt Spiraldybel). *Forkl. Tømrere. 17. Wagn. Tekn. 533.*

I. Dybgaende, et, \ en (*AndNz. FF. 103.*) [III.1.4] (ogs. **Dybtgaende**: *Pol. 1/10 1910.1. AndNz. FF. 103.*) flt. (sj.) -**r** (*Archiv Søvesen. I. 56.*) †, den lodrette afstand fra vandlinien til underkanten af et skibs køl. *PGünthelberg. See-KrigsHaand-Bog. I. (1768). bl. r.* Galathea var i de Dage paa sit ufordeelt-agtigste Dybgaende: den var efter min Overbeviisning sat mere til Vands, end dens Seilevner kunde staae sig imod. *St Bille. Gal. I. 106. Idræts B. I. 362.* || (billedl.): sikken en Dybtgaende (kønen har) agter. *AndNz. FF. 103.* ⚪ ⚪ overf.: (*Paludan-Müller var*) meget opsat paa en Art af „Kunstpræstationer“, som Personligheder af hans aandelige Dybtgaende . . i Reglen vrage. *JLange. III. 249.* **II. -gaaende**, part. adj. [III.1.4] (ogs. **dybt-**. *JakKnu. A. 53.*) (en) dyb-gaaende *Rod. Fleischer. S. 61.* den jydsk Filosof . . havde taget en dybtgaaende Slurk af sit Glas. *JakKnu. A. 53.* En Samfundssag af dybtgaaende Betydning. *Pol. 1/10 1920. 7. sp. 1.* især †, om fartøjer (jf. I. Dybgaende): Skiibet var saa dybgaende, at det ej kunde flyde over grundene. *JJuel. 38.* dyb-gaaende Skibe. *MØ. Scheller. Mar. O. -gangs-mærke*, et. [III.1.4] †, d. s. s. Anningsmærke (jf. I. Dybgaende og ty. tiefgangsmærke). *Tekn. Mar. O. -graving*, en. [III.2.1] (fagl.) graving, hvorved tegningen kommer til at staa fordybet (mods. ophøjet graving). *Opf. B. II. 266.* -**grundet**, adj. [III.1.2] (forst.) Bøgen og Fyrren fordrer en mere dybrundet Jord end Granen, hvis Rødder breder sig fladt ud. *Frem. DN. 315. Forst. O. -grøn*, adj. [III.3.2] mørkegrøn. Kransens dybrønne, friske Farve. *KarlChristensens. Hverdagsbilleder. (1902). 109. Mottosen. RuthsFar. (1907). 1.* -**hammer**, en. (**Dybe-**. *Hinnerup. Haandb. for Jewelere. (1839). 480.*) (af dybe i; jf. ty. austiefhammer; nu næppe br.) ⚙ hammer, hvormed finere smedearbejde dybes (1). *Moth. D186.* (sølvsmeden) driver . . med Dyhammeren (kandens bund) videre ud. *Hallager. 351.* -**havs-**, i ssg. [III.1.2] (især fagl., zool. geol. osv.), som betegner noget som forekommende paa ell. knyttet til store havdybder (jf. -vands-). Dybhavsdannelser. *Uss. Alm. Geol. 58.* Frøken A. havde meget store Øjne. Som en Dybhavsfisk, naar den er bleven bragt op til Overfladen. *JVJens. EE. 118. Sal. VI. 616.* Den nyere Tids Dybhavs-Undersøgelser har først ret bragt Klarhed til Veje om Maaden, hvorpaa Kridtet er dannet. *Frem. DN. 8.* ⚪ -**hed**, en. flt. -er. (glda. dyphet; af III. dyb; brugtes tidligere i stedet for Dybde; nu l. br., især højtid.) 1) (nu næppe br.) til III. dyb 1.: d. s. s. Dybde 1 (især 1.). Himlens højhed, og jordens dybhed (1871: Dybde); og kongers hierte, ere urandsagelige. *Ords. 25. 3 (Chr. VI).* formedelst Grubernes Dybhed udfodres store Omkostninger paa Belegningen. *Holt. Staat.*

51. Der (v: paa Nyholm) er den rette Fabrik-Plads eller Orlogs-Skibenes Skibsbyggerie, som for Vandets Dybhed og meere Rum, agtes beqvemmere end Gammel Holm. *EPont. Atlas. II. 212.* (et) Jordlag . . paa nogle Alnes Dybhed. *smst. I. 395.* *et Fad, | Som ved sin vide Kreds og Dybhed sig udmerker. *Wess. 45.* || † (astr., jf. u. Dybde 1.2). Tusmørket . . hensvinder med det samme, at Solen kommer til de 18 Graders Dybhed under Horizonen. *Heitm. Physik. 24.* || til dyb 1.4: d. s. s. Dybde 1.2. (konkr.:) den, som gjorde Havets Dybheder til en Vej, at de Igjenløste gik igjennem. *Es. 51. 10.* *Dig vilde du, som Gud, for den uamaalelige | Og øde tause Dybhed tee. *Storm. SD. 234.* 2) til III. dyb 5: d. s. s. Dybde 4. (især i flt.). Vi frygte . . at, i fald vi roede os ind i Dybheder, vi maatte blive lige saa uforstaaelige for Skribenten, som han var os. *Langebek. SA. 17.* Hvilken en Almagts Dybhed, hvo kan udgrunde den? *Basth. AaT. 9.* Indgangen til Philosophiens Dybheder aabnes for ham. *Ørst. II. 129.* *Faaer vi til Leder af ham Guds Aand, | Som Dybholder alle randsager. *Grundtv. SS. II. 213.* *Job. 11. 7* (Chr. VI afvig.). 3) (jf. III. dyb 6 og 7) om den egen-skab ikke at være overfladisk i sit tanke- og følelsesliv (at være en „dyb natur“ oln.; jf. Dybde 5); ogs. om den dybeste, mest personlige del af det menneskelige sind (jf. I. Dyb 2 slutn.). han allene, der prøver Hjertet, og gjennemskuer dets Dybheder. *Birckner. Tr. 165.* randsage Hiertets Dybheder. *Grundtv. Udv. II. 16.* det hele franske Folk har intet Organ for Religiositet saa vist som det ingen Dybhed i Sindet har. *POBrøndst. RD. 23.* Damerne har tidt meget klare Motiver, men de vil nødig frem med dem . . af et Slags Koketteri, der vil have, at vi skal gætte de forborgne Dybheder. *Schand. TF. II. 163.* en hemmelig Hjælp . . vældede ud af hans Sjæls Dybhed. *Jørg. RB. 85.* 4) til III. dyb 7.2: d. s. s. Dybde 7. *festlig Pragt | Maa Sorgens Dybhed lære. *Lund. ED. 68.* jf. bet. 3: Skribenter, der have mere Phantasi, Klygt, og Aand end Dybhed af Følelse og af Tæksomhed. *Rahb. E. IV. 389.* -hjem, et. 50 [III.1.4] (kun hos sprogrensere de af underjordiske boliger (jf. I. Dyb 1.2). *(dværgene) havde prøvet den rigeste Kærligheds Gammen, | Nogen har hidtil kjendt til i Dybhjems kjølige Stuer. *JFibiger. (Diod.) Den evige Strid. (1878). 91.* Meyer. 1012. -kultur, en. [III.1.2] (landbr.) d. s. s. -behandling. *Møll. I. 492.*

dyble, v. (ogs. dyvle. Feilb. jf. dyle. *Moth. D188*). [dy'blø, 'dyulø] -ede. (af Dybel; jf. ty. dübeln; fagl.) samle ved dybler. *Moth. D188.* Ordbs. jf. D&H. || at dyle hiul. Er en Jule lög. *Moth. D182.* jf. Feilb. I. 224.

Dyb-lod, et. [I.1.1 ell. III.1.1] (ogs. Dybslod. *Moth. D186.* *Funch. MarO. II. 87*). (nu

næppe br.) ♪ d. s. s. Dybdelod. Dybloddet gik hvert Kvarteer, Haandloddet efter Omstændighederne, og ligesom man føler sig for i Mørke med Haand eller Stok, saaledes ogsaa her med Loddet. *StBille. Gal. II. 28.* *Harboe. MarO. OpfB. II. 380.*

dybne, v. -ede. (jf. sv. djupna; afl. af III. dyb; nu kun dial.) 1) intr.: tiltage i dybde; blive dybere. *som de nu der i Bugtens dybnende Fiord kom, | Sloge de Seilene fra, dem stuvende sammen i Rummet. *Bagges. NblD. 105.* sønderetter dybner . . Vandet atter. *Den danske Lods. (1850). 171.* brugt upers.: MO. 2) (landbr., nu næppe br.) trans.: d. s. s. dybe (ploven) 3. *NGiersing. Landoeconomien. I. (1825). 430.* Dybning, en. (nu næppe br.) vbs. til dybe. 1) som vbs. til dybe I. *Hinnerup. Haandb. for Juvelere. (1839). 445.* 2) mere konkr.: fordybning; hulning. Ved den begyndende Vaartøe var han (v: en død mand) siden tillige med den heele Sneemasse, hvori han var begravet, skredet ned i den Dybning, hvori han nu fandtes. *Rahb. Fort. II. 400.*

dyb-rødende, part. adj. [III.1.3] [-ro:ðøna] (fagl., l. br.) om plante: hvis rødder vokser dybt ned i jorden. Næringsstoffer, der ved deres Synken i Jorden . . ere komne uden for de fladrodende Planters Omraade, kunne udnyttes af dybrodende Planter. *LandmB. III. 40.* smst. I. 38. Ø -rød, adj. [III.3.2] mørkerød. Skrin af dybrød Lak. *Leop. EB. 209.* En lille fin, gylden (ring) med en dejlig, dybrød Rubin i. *EErichs. I Knibe. (1908). 24.*

Dybs-, i ssg. [dybs-] til I. Dyb 1.1 („dybt vand“). -agn, en. (fisk.) Til Torskfiskeriet benyttes Dybsagn, en simpel Haandsnøre, i Almindelighed agnet med Sild, der er skaarne i Stykker. *BMøll. DyL. III. 183.*

Ø Dyb-sind, et. (< *VSO. 1793*; efter ty. tiefsinn af dybsindig (1); jf. Afsind) evne til at forstaa tingenes underste væsen; ogs.: tanke ell. tankegang, der bærer vidnesbyrd om denne evne. hine (poesier) udspringe af Genie og Dybsind. *Sibb. I. 159.* *Hz. D. I. 106.* skarpsindige og træffende Bemærkninger, blandede med Dybsind og store poetiske Anelser. *Hauch. MfU. 185.* adskillige under Skindet af Dybsind sig skjulende Fordomme ere fjernede. *Madv. E. 106.* *Kierk. XII. 79.* ikke et Ord vilde fødes paa hans Tunge, og han saa' frem for sig med et dumt Udtryk af lammet Dybsind. *JF Jac. II. 41.* jf.: *Jeg saae, det fulde Dybsind | Kun findes i det Brum, | Som Oldenborren surrer, | Der sværmer om en Lillieknop. *Aarestr. ED. 330.* -sindet, adj. (jf. sv. djupsint; sj.) d. s. s. -sindig 1. den smukke, dybsindede Tora Gudmundsdatter. *JBoesen. Snorre Sturlesøn. (1879). 14.* -sindig, adj. [dyb'sen'di, sj. 'dyb'sen'di] jf.: „udt. alm. med Hovedaccenten paa mellemste Stavelse.“ *Levin. sml. ogs. Ing. RSE.*

VI.81 (se ndf.). (ænyd. d. s.; efter ty. tief-sinnig) **1)** (især Ψ) som forstaar tingenes inderste væsen og ikke bliver staaende ved overfladen; som har et stort tankeindhold og en dyb forstaaelse (jf. III. dyb 6). *Holb. MTrk.144.* een af disse uafhængige og dybsindige Engelmænd, der . . indsee Feilene i sit og andre Landes Forfatning. *FrSneed.I.437. MO. PMøll.I.39. Schand. TF.II.188.* Kandidaten . . var sin dybsindige Faders dybsindige Søn. *Leop.HT.5.* || om tanke, udtalelse osv.: som vidner om, bærer præg af dybsindighed. et dybsindigt Spørgsmaal. *Holb.Samt.19.* *Glad saa til Pulsten jeg gik, stirred i dybsindig Bog. *Ing. RSE.VI.81. Schand.O.II.21. jf.:* *Skjælnet imellem | Den Forsagtes Kummer | Og et ædelt Hjertes | Dybsindige Sorg. *Hz.D.II. 10.* **2)** (nu næppe br.) som (i et vist øjeblik) er stærkt optaget af sine tanker; som gaar i dybe tanker (jf. III. dyb 6 slutn.); fordybet i overvejelser; tankefuld. Mandinden kommer overmaade dybsindig ind paa Skuepladsen. *Ev.III.94. Sander.NEbb. 47.* dybsindig og langsomt gik (han) ned af Trappen. *Oehl.XXVI.205.* hun maa have havt et Syn, hvorved hun har mistet Talen; derfor gaar hun . . saa dybsindig og alvorlig omkring. *Heib.Poet.II.17.* **-sindig-hed**, en. **1)** (især Ψ) den egenskab at være dybsindig (1); ogs.: dybsindig tanke, ytring olgn. lutter Viisdom og Dybsindighed. *Holb.MTrk.566. Eölsch.Term.15.* en Siel, som i Ungdommen forenede Newtons Dybsindighed med . . Homers Indbildningskraft. *JSneed.I.125. SorøSaml.I.117.* *Skarpsindighed er Tyskens Brodd | Den vil hans Liv fortære | Dybsindighed er Nordens Lodd, | Gjør Folke-Hjærtet Ære. *Grundtv. Kirketid.1871.621.* raadvilde Personer tumles om, fordi de ikke have fast Tro paa Aabenbaring og ikke have Dybsindighed til at danne dem en Filosofi. *PMøll.II.316.* sige . . Dybsindigheder. *Tops. II.328.* der er en Dybsindighed, som bestaar i at lade en Baggrund eller Afgrund ane. *Brandes.II.451.* **2)** (nu næppe br.) til dybsindig 2: tankefuldhed. *den Dybsindighed, i hvilken (de ugiftede kvinder) fremtriner. *Wadsk.74. FrHorn.PM.149.*

Dybs-lod, et. se Dyblod.

W dyb-sort, adj. [III.3.2] den dybsorte Dragt. *Pont.LP.II.74.* *det blev Nat, en dybsort Stund. *FIsraelsen.Ragna.(1900).93.* **-stikker**, en. [III.1.4] (l. br.) skib med stort dybgaende. (jeg) veed hvor Dybet er, som I med Eders Dybstikkere kan høit trænge til. *Grundtv.Snorre.I.308.* med en Havn en Milsvej fra Havet, dog ikke just for Dybstikkere, kommer man ikke langt nu om Dage. *DT'idsskr.1898.644.*

Dybs-vod, et. (fisk.) vod, som sættes paa dybt vand (jf. Dybvod). *OecMag.V.357.* JLybecker. *Fiskene og Fiskerierne.(1792).297.* Feilb.

dyb-sørgende, part. adj. [III.7.2] nu

vist kun: dybt sørgende (ell. sjældnere dybt-sørgende. *Mynst.Tale.(1830).3.* Døden . . bortrev vores eeneste . . Broder fra sine dybsørgende Søstre. *PAHeib.Sk.III.130.* VSO.

dybt-, i ssg. se dyb-. **I. -gaende**, et. se I. Dybgaende. **II. -gaende**, part. adj. se II. dybgaende.

Dyb-tryk, et. [III.2.1] (fagl.) billedfremstilling (fx. kobberstik), hvorved trykformen er forsynet m. fordybede linier, hvori der er fyldt sværte. *Opf.B³III.3.66. Sal.X. 704.* **-tænk-somhed**, en. [III.6] (nu næppe br.) d. s. s. -sindighed 1. *Den filosofiske Dybtænk-somhed . . | Man seer paa Dalens fede Konges (: en tyrs) Pande, | Naar han . . | Med vigtig Taushed tygger Drøv. *Bagges.I.166.* *Sibb.Moralphilosophie.(1878).42.* **-vands-**, i ssg. [III.1.2] (især fagl., zool. geol. osv.), som betegner noget som forekommende paa ell. vedrørende dybt (ferskt ell. især salt) vand (jf. -havs-). For en Menneskealder siden kendte man saa godt som Intet til Dybvandsfiske eller i det Hele til Dybvandsdyr. *Fedders.H.13.* Dybvandskanal kaldes ved Inddæmnings- og Udtørringsforetagender den Kanal, der fører Vandet fra de laveste Arealer til Udpumpningsapparaterne. *LandbO.I.617.* den første, danske, systematiske Dybvandsundersøgelse. *Fedders.H.94.* **-vod**, et, † en. (fisk.) d. s. s. Dybvod. En Dybvod til at drage Kuller og Makrel med, den er 40 Favne paa hver Arm. *KAagaard.Thye.(1802). 47.* *Fiskerilov⁵1888.§39.*

Dyd, en. [dy'ð] Høysg. *AG.19. ft. -er* ['dy'dør] (æda. dyg(t)h) (*Harp.Kr.174. AM.*), oldn. dygð; afl. af II. du, besl. m. dygtig osv.; grundbet.: det at du til noget)

1) m. h. t. ting ell. (sjældnere) dyr: god, værdifuld egenskab, som betinger brugbarheden, anvendeligheden, nytten osv. af noget. et Spyd, naar man bryder Spidsen deraf, taber det all sin Dyd. *Holb.Hh.II. 564.* deslige Skrifter tabe all deres Dyd udi fremmed Klædning. *sa.Ep.V.15.* (sværdets) Dyd bestaer jo netop i at det er skarpt. *MO.ØS.288.* Den Hund har mange Dyder. *MO.* den Skarphed og Finhed i Ornamenterne, som er (de gamle rammers) Dyd. *VortHj.IV.2.43.* i rigsspr. nu næsten kun i udtr. som: (tøjet) er saa let, som Spindelvæv! man skulde troe, man havde ingen Ting paa Kroppen, men det er just Dyden ved det. *HCAnd.V.116.* det er just Dyden ved dette Mønster, at det har denne (form). *Haandv.92.* || spec. (nu kun dial.) om kraft, velsmag osv. ved noget spiseligt ell. drikkeligt. Nogle tillegge (kaffe-bønner) stor Dyd, andre igjen holde dem heel skadelige. *Holb.Ep.II.63.* Al Dyden driver af Viin, Øl, Eddike, &c. naar det ei er tilproppet. *VSO.* Det er en besønderlig Dyd ved den Urt, det Vand smst. *MDL.90.680.* Feilb. || (nu næppe br.) om overnaturlig kraft. (kildens) Kraft og Dyd (maa du)

afmale paa det beste. *Holb. KR.I.2.* hvo skulde tænke at det Pulver havde saadan Dyd? *sa. Arab. 8sc.* ingen drog dens (o: en smertestillende stens) Dyd i Tvivl. *Tode.V. 288.* *Sig ej, som den spedalske Mand | Om Bad i Jordans Bølger: | Hvad Dyd er der ved Daabens Vand. *Grundtv. SS.V. 409.* en Daase, som havde den Dyd, at naar man blot pikkede paa den, kunde man faa alt, hvad man ønskede sig. *Sv Grundtv. F.Æ.II.35.*

2) *m. h. t. fornøftvæsen: god, værdifuld egenskab.* 2.1) † *dygtighed i en bestemt retning.* alle de, som formedelst deris Dyd og Dygtighed af Os til noget Embede, eller Forretning . . . vorde bestilte og antagne. *DL.Fort.* *Dyd Veltalenhed | I dit ny Legeme skal boe og blive ved. *Holb. Metam. 33.* *Og hvad dernæst en Smule Dyd angaar, | Da tør jeg uden Tvivl bekiende . . . | Jeg er en Mester i at rende. *Tode.I.26.* || *spec.: tapperhed.* (førerens) gode ord . . . kunde tilskynde dem til dyd (1871: Tapperhed). 2 *Makk. 15.17 (Chr. VI).* *(at) siunge, | Om Kongens Fromhed og hans brave Kiempers Dyd. *Sort.HS.B4r.* *Det er ey Tal, men Dyd som Seyren følge bør. *Holb. Paars. 45.* 2.2) *egenskab, som er værdifuld i moralsk henseende, stemmer overens m. pligten osv.; ogs. om moralsk fortjenstfuld ell. prisværdig optræden.* *Visd. 5.14 Kingo. 188.* Taalmodighed er den Dyd, som herefter meest vil tiene os begge. *Holb. Ul.V.3.* jeg veed ikke, om det just er en Dyd at være saa meget koldsindig. *sa. 11.J.IV.7.* det er en Dyd at efterfølge de gamle Forfædres Sæder, men en Daarlighed at ville tale ligesom Kong Dans Olde-Moder. *sa. MThr. 510.* Blufærdighed var dog da neppe en Dyd, i det mindste ei en Fortieneste, saasom alle Fruentimmer være blufærdige. *Suhm. (Rahb. LB.I.119).* *Afholdenhed er en deilig Dyd, | Men Uafholdenhed gi'er større Fryd. *Wess. 252.* *I gamle Dage | Var Hævnen Dyd . . . hvorfor er det | Nu Dyd at bøje Nakken under Aaget? *Blich. Joh.Gray. 41.* jeg tier ogsaa stille, og det er just min Dyd. *Heib. Poet. III. 140.* huuslige Dyder. *MO.* Det var en stor Dyd hos Peter Larsen, at han altid var helt optaget af det, som han havde med at gøre, og ikke blev træt paa Halvvejen. *HBegtr. DF. II. 42.* (jf. bet. 1:) *Dog tabte Dyret ej med maaled (o: taleevnen) ald sin Dyd. | Man Ædelhiertighed hos Løven endnu finder. *Holb. Metam. 4.* || *ofte (især i ft.) i udtrykkelig modsætn. til Lyde(r):* *Herm. Moral. I. 63.* *Holb. Ep. I. 3.* Enhver har sine Dyder og Lyder. *VSO.* || *spec. om renhed i kønslig henseende (især hos den uberørte kvinde).* du skal betale ham det med at opoffre ham din Dyd. *Pamela. I. 8.* *(den, som) Ven-skab ikke mellem Mand og Viv | Kan tænke muligt, uden anden Fryd, | End den, der kjøbes med den tabte Dyd. *Oehl. DM. 13.* *Og Huldrekonen | Han gav sin

Dyd. *sa. HF. 91.* *Jeg redeligt delte Halmen | Og redte mig en Seng | Fra hendes fjern; thi, vil jeg, | Min Dyd kan være streng. *Winth. HF. 191.* || (*som gengivelse af gr. aretê; relig., især bibl.*) *m. h. t. gud.* (*han*) som os kaldte ved herlighed og dyd (1819: Kraft). 2 *Pet. 1.3 (Chr. VI).* I skulle forkynde hans Dyder, som kaldte Eder fra Mørket til sit . . . *Lys. 1.Pet. 2.9.* *(vor kærlighed) følger fromt Hans lyse Spor | Og i Hans Dyd sig over! *Grundtv. SS.I. 219.* *Saligheds Fryd, for Gienløserens Dyd, | Times lad Mennesker alle! *smst. 638.* || (*nu næppe br.*) om enkelt handling, som udspringer af en moralsk værdifuld egenskab. Den er ikke dydig, der begaar en eller en anden Dyd. *Basth. AaT. 280.* || *ordspr. og talem.* Hedningernes Dyder er glimrende Laster. *Årlaud. 124.* (jf. *Ing. ÆF. VIII. 16.* *Rord. KK. 60.*) gøre en dyd af nødvendigheden (*nu næppe br.*: af fornødenhed. *Holb. Plut. III. 12*), søge at bringe det bedst mulige (for en selv mest gavnligt, tilfredsstillende osv.) ud af noget, som man er tvunget til; ogs.: give det udseende af, at man frivilligt (og med glæde) gør noget, som man i virkeligheden er tvunget til. *af Nødvendighed en Dyd at gjøre, | Og ved uheldigt Spil urørt at lee, | Den Konst . . . Olymp lod see. *Tode. I. 279.* driver vi Arkonenserne til det Yderste, da vil de . . . gjøre en Dyd af en (2. udg.: af) Nødvendighed og værgе sig haardnakket af Fortvivlelse. *Grundtv. Saxo. III. 303.* de der nødsages til at være (nøjsomme), de gjøre jo en Dyd af Nødvendighed. *Kierk. II. 254.* Og saa havde han (o: en mand, der under en istransport tager kraftigt del i arbejdet) ingen Pels . . . Han gjorde en Dyd af Nødvendigheden. *Drachm. VT. 427.* jf. *Kom Grøn-neg. II. 20 samt:* *Roes mig ikke, | Det var Nødvendighed og ingen Dyd. *PalM. VI. 13.* At beflitte sig paa Dyd og gode Sæder. *MO.* beskedenhed er en ynglings skønneste dyd, se u. Beskedenhed 2. dyd er dannekvindens (-koners) kaabe, se u. Danne-kvinde 1, -kone 1.

3) (*uden for talem. nu især filos.; ofte m. best. artikel*) indbegrebet af menneskets moralsk gode og værdifulde egenskaber; dydighed. Dyden . . . bestaar i en Færdighed at indtrætte sine Gierninger efter Guds Lov. *Eilsch. BF. 6.* Religionens Lærere inddele Dyden i Maadelighed, Ret-skaffenhed og Gudsrygt. *JSnedd. III. 251.* *Min Helt! for alle Ting mod Dyd lad Elskov stridle! *Wess. 30.* *Til Ziir for Dig, til Ære for sin Skaber, | Til Dyden og til Døden var hun skabt. *Ev. (1914). I. 137.* *Dagens Forhæng segner, Egnen hviler | stor, som Dyden: underskion og fri. *Oehl. Bidr. I. 256.* *O, Menneske! du reent er beet, | Hvis du slipper din Dyd og din Moralitet. *sa. SH. 32.* *fristes | Maa Dyden, for at vorde Dyd. *Oehl. XXIV. 341.* (*rationalismen*) endte . . . med at bestemme Dyden som en

Drifternes Økonomi, som den Bestyrelse af de naturgivne Drifter, hvorved den største Tilfredstillelse, altsaa den største Lyksalighed blev mulig. *ClPet.O.168. Hoffd.E. 156.* Det eneste, (*den hellige Antonius*) regner paa, er Dyden, ikke en Række af enkelte Dyder . . men Dyden som saadan . . Hjertets Renselse, hele Personlighedens Helligelse. *Moltesen.M.80.* ofte i udtr. som: At vandre (paa) Dydens Vei. *VSO. (jf. Holb.LSk.I.1. Schand.SD.57).* skønhed (*ell. livet*) forgaar, men dyden bestaar, *se u. bestaa 2a.* || om personifikation heraf. *Men Dyden tørrer selv sit Øye — | Religionen sukker. *Ev.(1914).I.95.* hvor Misundelse hersker, kan Dyden ikke boe. *Biehl.DQ.II.361.* talem.: sted(er), hvor dyden græder, om bordel(ler) olgn. *Wess.148. Arlaud.166.* (ofte iron.) om væsen, som er en legemliggørelse af dyden *ell. alle dyder:* 20 Hun er Dyden selv. *Holb.HP.III.A.* „saa snart en braf Mand har forhvervet sig en Skilling, søger (*ovrigheden*) at skille ham der ved igjen.“ — „Dyden er allevegne forfuld.“ *sa. Arab.1sc.* || talem. (*se ogs. u. brække 4.1*): dyden i midten, sagde fanden, han sad mellem to prokuratorer. *PalM.II. III.522. Mau.1470.* sandt for dyden, brugt som bekræftelse (*ofte af folk, der ikke vil anvende nogen virkelig ed, se u. II. Band.*) 30 „vil Hr. Kakkadue ikke spise et Stykke Æggekage endnu?“ — „Nei hellens Tak, lille Madam, skjøndt den er sandt for Dyden ellers delikat.“ *Oversk.I.23.* nu skal vi sandt for Dyden . . til Klubbal i Maribo i Aften. *Brandes.II.500. Drachm.VD.322. Jak Knu.LU.16.*

Dyd- [dy:ð-] *ell. Dyde-*, [dyðə-] (*Høysg.AG.76*) i ssg., især til Dyd 2a (og 3) (jf. Dyds-). **Dyde-figur**, *en. (sj.) billedlig fremstilling af en dyd.* Alterbord fra (*ca. 1600*) med malede Dydefigurer. *Trap. 4 II.527.* -fuld, adj. 1) (*dial.*) til Dyd 1: værdifuld (*om korn*). *Feilb. 2)* (*nu spøg. ell. foræld.*) d. s. s. dydig 2. *Hørn.Moral.I.53.* at bevise en dydefuld Mand den Ære, som han fortjener. *Holb.NF.II.114.* især om kvinde: *Saa smuk en Dame og saa dydefuld tillige. *Heib.Poet.I.36. CEw.SH.45.* jf.: den krænkede Dydefuldheds (o: dydige 50 kvindes) majestætiske Tavshed. *JPJac.I.170.* || At føre et dydefuldt Levnet. *VSO. dydelig*, adj. [dyðəli] (*glda. dy(g)delig; afl. af Dyd; foræld.*) d. s. s. dydig 2. *VSO.* Alt, hvad der var pent og dydeligt, holdt han af, baade i Bøger og Omgængelse. *Ing.LB.IV.14.* *For Qvinden er dydelig Vandel | Det bedste Adelskjold. *Hauch.SD. II.159.* *På engang at holde sit Forhold (o: at to ugifte lever sammen) frit | og dydelig vogte på hvert et Skridt, | det var i Sandhed at drive | Spøgen en Smule for vidt. *Blasum.AH.224.* jf.: Rygtet (*farer ikke*) med Tant i hvad det melder om hendes Dydelighed og elskelige Skikkelse. *Ing.VS.I.133.* **dyd-elskende**, *part. adj.*

(„allene i Brevstii.“ *VSO.*; *nu kun foræld.*) min Dyd-elskende Matrone. *Holb.Tyb.III.A.* paa fromme og dydelskende Qvinder (*har*) det ligesaa lidet . . manglet i vore som i de fremfarne Tiider. *Spectator.254.* Et ærligt og Dydelskende Fruentimmer gjør aldrig sligt. *Suhm.II.210. VSO. Dyde-* **lære**, *en. (nu næppe br.) lære om det rigtige og tilbørlige; sædelære; etik (jf. Dyds-* *lære).* Dydelære for Børn i Tankevers og bibelske Sprog. *Birch.(bogtitel.1788).* Han forstaaer med megen Behagelighed at anbringe Dydelæren i sine Prædikener. *VSO.* Jeg har idkun berørt to saadanne Systemer for Dydelæren. *Ørst.VI.89. Sibb.Moral-philosophie.(1878).20.* -rig, adj. (*foræld.*) saadan dyderig og fornemme Jomfrue. *Holb.Stu.II.2.* *Lev ævig, ævig vel, min dyderige Kone. *Stub.128.* „En dyderig Datter og tvende haabefulde Sønner begræde (*den*) opforende Moder . .“ Saaledes stod at læse i Aftenposten (*i 1807*). *GyrLemche. VK.177.* \ **dyd-haftig**, adj. (*jf. ty. gaugendhaft(lich); spøg.*) d. s. s. dydig 2. jeg gaar ikke først til Kbhvn., men til Thisted, hvor jeg i Stilhed og dydhaftig Flid vil gøre min Bog færdig. *JPJac.(Tilsk.1886. 754).*

dydig, adj. [dy:ði] *Høysg.AG.19. adv.* -t *ell. (nu kun spøg.) -en* (*OMatthies.SS.14*). 1) † til Dyd 1: god; brugbar. dydigt Tøi. *VSO. jf.:* Kattene i Frankrig maa have andre Sentimens og anden Gout end de danske Katte; eller og at de maa være dydigere, siden mand allevegne beviser dem stor Ære. *Klevenf.RJ.96. 2)* (*nu næsten kun spot., jf. Hjorts.OS.58*) som besidder dyd (2a) *ell. moralsk værdifulde egenskaber; moralsk; sædelig.* Den er ikke dydig, der begaer een eller en anden Dyd. *Basth. AaT.280.* den dydige, nyttige og retskafne Borger. *PAHeib.US.490.* „Tante Bine er saa kjed af det (o: *drengenes drillerier*)!“ indvendte Kaj lidt nølende . . „Er Du dydig?“ spurgte Fætter Frits, rejste sig op i Sengen og saae forskende paa ham. „Nej!“ svarede Kaj kort, rejste sig ligeledes op i Sengen og vendte et fast Blik imod ham. Dydig, det skulde han dog vise, han ikke var. *Budde.Historier.(1892).132.* han lader altid saa dydig | især om kvinder: Jeg fik . . stor Lyst at see samme dydige Lucretia. *Holb.Vgs.(1731).II.14.* guddommelige Arendsel . . hvad tænker du nu om mig, du Dydigste? *Ev.VIII.81.* *en uskyldig, dydig Kone | Miskiendes af en nedrig Mand. *Bagges.Ungd.II.156.* Skulde den ubekjendte Skønne virkelig være en dydig Susanne, saa var min Stilling jo rigtignok fatal. *Hzr.III.153. Esm.II.247.* || om optræden, mine osv. En dydig Opførsel. *VSO.* *Kiød er Hø! | Som min salig Mand skal I alle døe. | Fører eder derfor dydigt op! *Oehl.SH.24.* en dydig og Gud velbehagelig Kjærlighed. *Winth.IX.55.* „lister I herop paa denne silde Aftenstid for at gantes lidt

med mig . . . „Jeg kommer for at forrette mit Ærende til Herr Oluf“, svarede Husholdersken med en dydig Harmes. *Ellar. G.H.I.224.* hans optræden vakte den lille bys dydige indignation | **-hed**, en. (*nu næppe br.*) **VSO. dyd-kronet**, part. adj. (*l. br.; jf. -siret*). det Dydkronede (*brudepar*). *Hob.LSk.III.3.*

Dyds-, i *sgr.*, især til Dyd 2.2 (og 3) (*jf. Dyd- og Dyde*). **-belønning**, en. (*l. br.*) skjønt Bedrifter bleve hædrede med Dydsbelønninger, som stode uendelig langt tilbage for hans, saa var og blev han dog ubekjendt. *Hauch.VII.347.*

-drage, en. (*efter fr. dragon de vertu, jf. -dragon, II. Drage 7.2 samt dydens drage u. II. Drage 1; sj.*) d. s. -dragon. *S&B.* mit Hus, hvor endnu ingen Kvinde har sovet — ingen uden min Dydsdrage, min (*gamle husholderske*). *Drachm.F.I.254.*

-dragon, en. (*ved irrigt gengivelse af fr. dragon de vertu, jf. I. Dragon 1 slutn.; især spot.*) person (*især: kvinde*), som viser overdreven dydig tænkemaade ell. optræden; ogs.: (*irrig*) vogter ell. forsvarer af dyden (*jf. -drage, -gendarm, -grenader*). *Schand.SD.152.* Saadan en Dydsdragon som Eggert er han vel ikke. Han lever Livet som det er. *E.Brand.L.67.* (*han kunde*) være noget bitter over de selvbestaltede Dommere og Dydsdragoner, som angreb ham saa voldsomt. *HBegtr.JK.174.* *jf.*: Vagtmestre ved Dydsdragonerne og Tamburmajorer ved den renlige Borgervæbning. *Drachm.HI.216.*

-gendarm, en. (*dannet efter -dragon; spøg.*) d. s. (*folk*) gik rundt . . . som brægende Asketer og lyseblaa Dydsgendarmer. *Ipsen.UnderKorsetsTegn.(1903).182.*

-grenader, en. (*dannet efter -dragon; spøg.*) d. s. (*poplerne*) strakte fruen deres lange store Kroppe op i Mørket som Dyds-grenaderer, der holdt Vagt foran Reglerethedens Tempel. *Schand.F.443.*

Ω-helt, en. (*især spot.*) Jeg gad ogsaa nok seet den Dyds-helt, der ikke her havde glemt Damen over Hexen paa Kостейkaffet. *Ing.EF.XIII.99.* Degnen var ganske vist ikke nogen stoisk Dyds-helt, men han var heller ingen Kjæltring. *Schand.TF.I.140.* (*han*) bliver en Dyds-helt uden Temperament, uden Lidenskaber og uden Skyld i, hvad han anklages og dør for. *Brandes.XIII.383.*

dyd-siret, part. adj. [*-si^(o)ret*] (*nu kun foræld., spot. ell. spøg.*) især om kvinder: som udmærker sig ved dyd; ærbar. hendes Dydsirede Jomfrue Datter. *Hob.Tyb.III.4.* Prindsesse Margaretha er . . . den meest dydsirede og elskelige Dame, jeg kjender. *Ing.VS.I.114.* dette dydsirede, af kyske juridiske Kandidater ordnede Land. *Schand.60 O.II.27. Drachm.VD.124.* aflange Gravstene med næsten udviskede Indskrifter, som fortalte om, at de dækkede Støvet af dydsirede Jomfruer og Matroner, velædle Gaardmænd og Sognefogder. *NSvensk.H.194. jf. Bibliot.H.250.* || deres Dydziren-

hed (*o: som tiltale til en dame*). *Hob.LSk.I.5.*

Ω Dyds-lære, en. (*nu l. br.*) d. s. s. Dydelære. den christelige Dyds-lære. *Ew.VII.180. Kierk.VII.350.* at bibringe Mennesker god Moral og Dyds-lære. *Brandes.I.148.* **-menneske**, et. (*sj.*) dydigt menneske. Engang blev der født et Dyds-menneske. *HCAnd.III.108.* **-mønster**, et. Jesu Liv (*er*) det fuldkomneste Dyds-mønster. *Rahb.Sandsig.181. Grundtv.PS.I.300.* nu næsten kun (*især spot.*): menneske, der udmærker sig ved dyder. Kroniderne: Zeus, Poseidon og Pluto, var nu vel, efter Mythen, ingen Dyds-Mønstre. *Grundtv.BrS.40. Hrz.XVIII.307.* Digteren (*skal ikke*) fremstille disse abstrakte Dyds-mønstre eller Djævle-Mennesker. *Kierk.VII.365. Bogan.I.149.*

-prædikant, en. (*spot.*) person, der „præker“ moral. *S&B. jf.: -præst*, en. (*spot., sj.*) d. s. *EnKvindehistorie.(1875).84.*

-trompet, en. (*spot.*) person, der paa en højroset, irrig maade forkynder moral. *Hyld Jer Mester, unge danske Skjalde | lad til Dydstrompeters Harmes gjalde Hurra for Jer Doktor (*o: Brandes*) hist ved Spree. *Schand.SD.100.*

-trompeter, en. (*spot.*) d. s. *Schand.UM.163.* **-vogter**, en. (*sj.*) en Bonne sad som Dydsvogter for de unge Piger. *Schand.O.I.206. sa.SF.243.*

dyd-ædel, adj. (*nu kun foræld.*) som udmærker sig ved dyder. *Høysg.S.336.* især i tiltale til (*fornek*) kvinde: min . . . Dyd-ædle Frue. *Hob.LSk.I.5.* Dydædle Jomfrue. *smst.IV.6.*

-ædelhed, en. (*nu næppe br.*) Eders Dydsædelhed . . . gjør allene min . . . ringe skialdre Geist, Frugtbar. *Hob.LSk.I.5. vAph.(1764).* || som tiltale- (*ell. omtale*) form for en dydig kvinde. hendes Jomfruelige Dydsædelhed sellicet hendes kiære Datter. *Hob.Tyb.III.4.*

Dyffel, et, ogs. en. [*'døf(ø)*], [*'dyf(ø)*] *ft.* (*i bet. forsk. slags dyffel*) **dyf(te)ler**. (*ænyd. d. s., sv. doffel; gennem nt. düffel, duffel laant fra holl. duffel; vistnok opr. bynavnet Duffel i Brabant; især f*) betegnelse for et tæt, langhaaret uldstof, som især bruges til vinteroverføj. Der saa's meget mere blaat Dyffel, og mange flere . . . „amerikanske“ Hatte end tidligere. *Drachm.STL.14.* (*en kasket*) af blaa Dyffel. *AndNx.PE.I.73. Vare L.2184.* || *gen. dyffels brugt som adj. (ell. første led af sgr.) i bet.: (lavet) af dyffel. en grøn Dyffels-Frakke.Hrz.XI.333. PalM.V.230.* Han var i sorte Benklæder, blaa, kort Dyffelsjakke. *Drachm.VT.142.* de skød Hul i hans Dyffels Kavaj. *JPJac.I.106.* (*han*) var klædt i et . . . fint, blaat Dyffels Sæt. *Skjoldb.PerHolt.(1912).154.* han vilde ind til Skrædderen og bestille nyt Tøj . . . Ikke blaat Tvistes, nej ægte Dyffels. *AndNx.MS.40.*

dyge, v. se II. dy.

I. dygge, v. (*ænyd. d. s., fsv. dyggia; afl. af I. Dug; jf. I. dugge, dygvaad og m. h. t. bet. I. dynke; nu kun dial.*) stænke vand

olgn. paa noget; bestænke; bedugge (2.1). Moth.D171. At dygge Lintø, førend det skal stryges.VSO. MDL.Thorsen.132. Feilb. if. (spøg.): Vi vare ude i Regnen, og bleve ret godt dyggede.VSO.

II. dygge, v. se II. dugge.

dygtig, adj. [døgd] Y læses som ø i dygtig.Hoysg.Anh.23. adv. (især i bet. 4.2-4) d. s. ell. (især i bet. 4.1) -t ell. (†) -en (VSO.). (ænyd. ductig, dyctig, døgtig; fra mnt. 10
duchtig, düchtig (jf. ty. tüchtig), adj. til mnt. ducht, dygtighed, afl. af dogen, se II. du; besl. m. Dyd)

1) (især om personer:) som dver ell. eger sig til noget. 1.1) (nu især i ssgr. som arbejds-, avle-, beslutnings-, krigs-, sødygtig) som er i stand til ell. formaar noget; duelig ell. egnet til noget; i forb. m. til (oftest m. flg. inf.): Hand haver ingen giort dygtig (1871: givet Magt) til at forkynde hans gierninger.Sir.18.5(Chr.VI). Holb.Skiemt.D3^v (se u. Dygtighed 1). *Gud til vor Forløsnings Verk | Har eene (Jesus) dygtig funden.Brors.28. Mennesket allene blant alle bekjendte jordiske Creature er dygtig til Religion (∴ i stand til at danne sig en religion).Eilsch.Philhist.33. jf.: *Ei til Bedrift var Tiden længer dygtig.Grundtv.(MO.). (m. overgang til bet. 1.2:) Han er ikke dygtig til det Embed.VSO. 30
overf.: De Narrerier, som andre kunne glæde sig over, ere ikke dygtige at fornøye (filosoffen).Eilsch.F.171. (nogle) mene, at Modersmaalet ikke skulde være dygtigt til at udtrykke vanskelige Tanker.Kierk. VI.454. || † styrende en inf. uden foreg. præp.: Ikke at vi ere dygtige af os selv (1907: af os selv ere dygtige til) at utænke Noget . . men vor Dygtighed er af Gud.2Cor.3.5. || (jf. bet. 3) † om ting: 40
skikket, egnet ell. anvendelig (til). Gafnytymmer . . kaldes det træ, som er dygtig til bygning eller andet.Moth.G63. 1.2) som p. gr. af duelighed ell. gode evner kan udføre sit arbejde, bestride sin gerning tilfredsstillende; ogs.: som er i besiddelse af gode evner, kundskaber, færdigheder; flink. vi finder nok dygtige Mænd end ogsaa blant Handtverks-Folk.Holb.Kandst.II.3. *I er en dygtig Præstemand, | Og præked, som I burde.Grundtv.PS.III.238. En dygtig Kone i sit Huus.MO. han er et dygtigt hoved | ofte i forb. m. i ell. (jf. 1.1) til: I Sprog var jeg flink og letnem, i Religion var jeg ligefrem dygtig.Schand.O.I.108. han er dygtig til sit arbejde | han er dygtig i matematik (∴: har gode kundskaber i matematik) | han er dygtig til matematik (∴: har gode evner m. h. t. matematik) | || ∞
som vidner om stor duelighed ell. fremragende evner. *Dig og de Andre med Ungdommens Mod, | med de dygtige Evner. Kaalund.371. hendes Stemme er stor og dygtig, mestrer selv de nyeste Sangkomponisters Fordringer.PLevin.Hjem.(1919). 59. en dygtig præstation |

2) (nu kun dial.) af sund natur; kraftig; stærk; ogs. m. h. t. helbredstilstand:rask. Beethoven har jeg seet . . Han har sorte Haar, røde Kinder, og seer ret dygtig ud. Men han er meget døv, stakkels Mand! Oehl.Er.III.165. Ing.PO.II.194. Feilb. jf.: *(løgen) priser Charles' dygtige Natur.Pal M.I.70. || † om dyr: kraftig; rask. Den, som . . er indskreven for at kjøre i Reiser, skal for Magistraten bevisliggjøre, at han haver i det ringeste to dygtige Heste. Konfirm.¹¹/121701.82.

3) (især om ting:) god, tilfredsstillende m. h. t. beskaffenhed ell. størrelse (omfang, mængde). 3.1) (nu l. br.) af god beskaffenhed. Proviant-Forvalterne (skal) forsyne alting saaledes, at der altid leveres got dygtigt Proviant . . og at der omgaaes reenligen med (brødet)s Bagning. ChrVsKrigsArt.§166. || overf.: *(det at kunne mange sprog er) en dygtig Grund | At bygge paa.Oehl.D.A. m. overgang til bet. 3.2: *Tak for hvert dygtigt Ord, Du har mig sagt.Kaalund.369. 3.2) som udmærker sig ved (usædvanlig) kraft ell. styrke; kraftig; stærk; solid. *et dygtigt Ris af Birke-Træ.ErHorn.PM.58. Dygtige Spanskflueplastre maae da komme den Gigtbrudne til Hielp.Tode.ST.II.71. (jeg) har (aldrig) hørt Nogen (skelde og brumme) med saa dygtig en Røst som vor Gamle.Ing.LB.I. 58. *der skal en dygtig Lugekniv til, | Det Ukrud i Vexten at kue.Wilst.D.I.64. *Der vil jeg bygge mig en dygtig båd | med last i bund og brød til langvejs rejse. NMøll.E.5. || om tøj: stærk; solid. gode og dygtige (klædevarers) forarbeidelse.Cit. 1705.(KbhDipl.VII.747). *Men Kaaben hiin røde jeg aldrig skue vil, | En dygtig Vadmelsskofte maa I lægge jer til.Winth.VI. 200. Hun saae . . net og reenlig ud i sin dygtige Bomuldstøis Kjole.Leveltzw.Tre Fort.246. || (m. overgang til bet. 3.3) om slag olgn.: Jeg skal . . give ham et dygtig Slag for sin Rumpel.Holb.UHH.III.2. sa. Vgs.(1731).III.1. man (tager) et langt Stykke Træ . . og giver dermed saa dygtigt og stærkt et Slag . . som man er i Stand til.Werfel.Fiskerb.31. 3.3) tilfredsstillende m. h. t. størrelse (mængde, omfang); tilpas stor. han udsendte Jonathan (med) en dygtig Hær til Joppe.1Makk.13.11. Moth.D169. || nu næsten kun (især dagl.) m. udvidet bet.: af en saadan størrelse, mængde, grad, saa det kan forslaa noget; stor; „rigtig“; „ordenlig“. en dygtig Hoben Penge.Tode.S.68. Jeg fik mig ellers en dygtig Latter.Ing. EF.VIII.182. min Husbond giver jer Lov til at gaa hen i Kroen og drikke jer en dygtig Rus paa hans Regning.PMøll.I.303. *gid en dygtig Krig vi fik.PalM.V.175. (vi besluttede) at gaa den Snes engelske Mil. Vi holde i Skotland meget af at gjøre saadanne dygtige Ture.Goldschm.VI.19. *Mads Væder (gjorde) et dygtigt Spring. Kaalund.214. *Et dygtigt Stykke af Bagen |

Neddumped i Øresund. *JHelms.NV.79.* || *m. h. t. (styrke)grad: heftig, nogle dygtige Tordenbyger (havde) arkølet Luften. PMøll. I.293. jf.: *der kom Bud fra Kongens Gaard. | (Nu gjælder det, Hr. Ole! | Et dygtigt Tak-for-sidst I faar | Nok fra de høje Stole.). Grundtv. PS. III.237.*

4) som adv. 4.1) til bet. 1.2: Han kan dygtigen tale og svare for sig. *VSO.* det er en dygtigt skrevet afhandling | 4.2) til bet. 3.2: paa en kraftig ell. eftertrykkelig maade; stærkt. (*jeg skal*) prygle jer døgtig af. *Kom Grønneg. I.103.* Gid der dog var Nogen, som vilde ruske mig dygtig, for at faae Liv og Levnet i mig. *Heib. Poet. II.30.* 4.3) (*især dagl.*) til bet. 3.3: i (*temmelig*) høj grad; til gavn; tilpas; ogs. *m. rent forstærkende bet.: meget; godt; „ordentligt“.* (*han*) gik ned og skientde Verten dygtig Huden fuld. *Overs. af Holb Leved. 83.* Det regner, tordner, dygtigen. *VSO.* *Ei lyder Sangen lifligt, naar Halsen er for tør, | Og dygtigt maa den skylles, det har jeg mærket før! *Winth. VI.201.* *Han kjendte Intet over det . . | At sove dygtig ud, naar han var træt. *Holst. D. II.5.* Min gamle Flamme. Jeg sværmede barnligt for hende for et Par Aar siden og skabede mig dygtigt. *Rode. Dg. 16. jf. bet. 4.4: Foreløbig dygtig med Solskin (v: i et maleri). Schand. TF. II.175. || foran adj. ell. adv. FrHorn. PM. 107.* Gaderne er dygtig skidne. *VSO.* hun var dygtig forskruet. *Hrz. XIV.45.* en smuk, glat Guldring . . dygtig bred. *CBernh. XI.67.* jeg maa have Brevet afsted; det er allerede blevet dygtig langt. *Schand. F. 88.* Rummene var dygtig høje. *KLars. PT. 86.* det varede dygtig længe, for han kom | nu *især* foran adj., der betegner en legemlig fornemmelse: da han var dygtig træt, faldt han . . snart i Søvn. *Sv Grundtv. FÆ. II.125. Tops. III.507.* De var dygtig sultne. *AndNæ. M. 71. Esm. I. 10.* 4.4) (*nu l. br.*) som mængdebemælselse ved et subst.: i rigelig grad; rigeligt med; brødt (2s). Hand fik dygtig hug. *Moth. D169.* denne Gentleman har travelt med sine 500 Kiøer, som idelig maa ombyttes, for at give dygtig Melk. *Grundtv. E. 44.* *Nu har Viben Æg, | Pilen dygtig 50 Skæg. *PMøll. I.33. PalM. VI.91.*

Ø dygtig-gøre, v. [-gö'rø] vbs. -else. (< *VSO.* (1793); „sjæld.“ *Levin.*) 1) [1.1] i forb. m. til. det Guds Menneske maa vorde fuldkomment, dygtiggjort (*Chr. VI:* tilberedet) til al god Gierning. *2Tim. 3.17.* (*han var*) dygtiggjort til . . at arbeide i Aandens Tjeneste. *HN Claus. Leil. 28.* det, de arbejder på, er . . at dygtiggøre sig til fri menneskelig Virksomhed. *Rørd. På Højskole. (1898). 38.* hvert enkelt Stats-samfund skulde dygtiggøre sig selv til økonomisk at staa paa egne Ben. *AFriis. BD. II.232.* || (*sj.*) gøre berettiget ell. i stand til at opnaa noget; skaffe ret til noget. de kunde . . takke Gud for Mange, som vare

blevne dygtiggjorte til de Helliges Arvedeel. *Mynst. Betr. I.263.* 2) [1.2] Paa legemligt som paa aandeligt Omraade gjælder det, at et Organ, en Evne dygtiggøres ved passende Øvelse. *Gymn. I.1.* At lære den unge den Kunst at leve Livet, er jo at dygtiggøre ham eller hende som Menneske. *VortHj. I.243.* -hed, en. *ft. (i bet. 2.2 og 3) -er. (ænyd. d. s.) 1) [1.1] (nu næsten kun i ssgr. som Arbejds-, Avle-, Beslutningsdygtighed) evne (til at gøre noget); formaen; egnethed. 2Cor. 3.5 (se u. dygtig 1.1). m. overgang til bet. 2.1: *I dygtighed hun fik ej bedre Egte-Mage, | Han fast til Tvillingen at gjøre dygtig er. Holb. Skiemt. D3 v. Ved Embeders Besættelse maa især sees paa Personernes Dygtighed. VSO. 2) [1.2] det at være i besiddelse af duelighed til sit arbejde, af gode evner, kundskaber osv. 2.1) i alm. Om en anden ærlig Mand giver et Ørefigen udi Tancker; Trækker man ham til Daare-Kisten; Men hos (*poeterne*) er saadant Tegn til Lærdom og Dygtighed. *Holb. Tyb. I.9.* mænd, der . . var af fremragende intelligens og dygtighed. *Edv Lehm. Lighedens land. (1917). 54.* han ledede ekspeditionen med stor dygtighed | ofte i forb. m. i ell. til: man siger: . . Dygtighed . . i det, man har lært; men Dygtighed til det, man skal lære eller forestaae. *Høysg. S.328.* En Embedsmand . . af prøvet Dygtighed i sit Kald. *MO.* han viste stor dygtighed i skolefagene | 2.2) (*l. br.*) mere konkr., om en enkelt færdighed ell. evne. Pigebarnet havde isøvrigt flere Dygtigheder. *HCAnd. VIII.284.* 2.3) (*især* Ø) dygtig personlighed. *HN Claus. Leil. 49.* Efter V. Pedersens Død var det om at gjøre, at finde en lignende Dygtighed til at illustrere de senere (*eventyr*). *HCAnd. VIII. 327.* alle vore store Dygtigheder ere flygtede til den inderste Krog af deres Studereværelser. *Levin. En Appel. (1850). 16.* *Gymn. I.61.* 3) [3.1 ell. 2] (*nu næppe br.*) god beskaffenhed; godhed; styrke. (3 mænd, som) om de ulden vares dygtighed skulde dømmes. *Cit. 1705. (KbhDipl. VII.747).* Der behøves . . Natur-Kundskab til at dømme om Huders Qualitet og Dygtighed. *Holb. Ep. III. 457.**

† dyg-vaad, adj. (*vist egl. af I. Dy (jf. de jy. former for dyndvaad. Feilb. I. 222), men m. tilknytning til I. dygge*) d. s. s. dyngvaad. De vare ude i den stærke Regn, og kom dygvaade hjem. *VSO.*

Dyk-and, en. (ogs. Dukand. *VSO.*) (*ænyd. d. s.; af II. dykke*) 3) oftest i *ft.*, om forsk. andefugle (*især Fuligula og Clangula*), der søger deres føde ved dykning. *Moth. D174.* *den Andens Blik | skar hid-sig som en Dykand efter Bytte | den øvre Flade (v: af havet). *Drachm. UD. 167. BMøll. DyL. II.350.* Edderfugle og andre Dyk-ænder. *Frem. DN. 142. BevP. I.193. I. † Dyk-ke, en. ft. -r. (ænyd. d. s.; jf. holl. duik, and (i vaabenskjold), mht. tuchk (Diefen-*

bach. *Glossarium.* (Francof. 1857). 358 (u. Mer- gulus); af II. dykke $\frac{1}{2}$ betegnelsen for en dykkende fugleart (jf. I. Dykker 2). falcken, og dykken (1871: Dykkeren), og horn- uglen. 3Mos. 11.17 (Chr. VI). rørdrummen, og pelicanen, og dyken (1871: Dykkeren). 5Mos. 14.17 (Chr. VI). || om en slags lom: top- pet og halskravet Dykke. Kielsen. Læreb. i Naturhist. I. (1802). 106.

II. **dykke**, v. [døge, l. br. 'dyge (jf. Høysg. Anh. 23. Kort. 47)] -ede. vbs. -ning, jf. **Dykkeri.** (ænyd. d. s., sv. dyka; fra nt. dü- cken, sideform til duken, se II. dukke || har egl. sa. bet. som II. dukke (jf. VSO. MO.), men bruges nu næsten kun om ned- sænkning under vand)

1) (intr.) bevæge sig ned ad; dukke sig (jf. II. dukke 3). 1.) (nu kun dial.) i egl. bet.: d. s. s. II. dukke 3.1. Feilb. I. 222. || m. over- gang til bet. 1.2: *Hist lette Baad nu dyk- ker, nu sig hæver. Pram. EK. 26. 1.2) bevæge sig ned under vand; især m. h. t. svømming: lade sig synke ned under vandets overflade; dukke (II. 3.2); ofte i forb. m. under ell. ned. Moth. D174. (dyrene) dykkede under Vandet og svømmede omkring, ret lige- som de vilde leege og forlyste sig. Robin- son. I. 48. Den som besad stor Færdighed i at dykke og holde længe ud under Van- det. Engelst. L. 21. *hvo drister sig til | At dykke til Malstrømmens Bund. Blich. (1920). III. 112. (svømmefuglene) dykker ikke alene efter Føde, men ogsaa for at undgaa deres Fjender. BMoll. DyL. II. 309. Dykning er en Art Undervandssvømning og er enten Dyk- ning i Dybden eller i Længden. Gymn. II. 204. (billedl.)* Tit gaer til Hove det op og ned, | Der Naaden har hundrede Nyk- ker, | Om Hofmand sunket Man sjelden veed, | Om druknet han er eller dykker. Grundtv. SS. II. 68. || $\frac{1}{2}$ overf., i forb. dykke ned i (noget), blive fuldstændig optaget af arbejde ell. interesse for (noget); fordybe sig i (noget). (man ser) hvad J. kunde få ud af det, når han rigtig dykkede ned i stoffet og øste af sin rige detailviden. ABDrachm. (Letterst. tidskr. 1919. 558). Cle- mens dykker ned i Dokumenterne. Tilsk. 1918. II. 335. || om ting: (skibet) gik over paa den ene Side. Mast og Seil dykkede ned i Vandet. HCAnd. II. 348. jf.: den syn- kende Sol, der dykkede under Synskre- sens . . . Kant. Tilsk. 1920. I. 341. || $\frac{1}{2}$ lade en undervandsbaad sænke sig ned under hav- fladen. OpfB. 3. 13. 125. Dykning med en Undervandsbaad. Scheller. MarO. 1.3) (især $\frac{1}{2}$) i forb. m. et adv. som frem, op: kom- me til syne (igen efter at have været skjult af noget); dukke (II. 4.2) frem, op. Mit Liv i de Dage dykker endnu i Erindrin- gen frem i fæle Drømme. HCAnd. XI. 89. at sejle i tropiske Hav . . . at se Flyve- fisk dykke op i det Fjærne, som en Flok Spurve flyver op af en Kornmark. Norman- Hans. SB. 47. han faldt i vandet, men snart dykkede han op igen | endelig saa jeg

ham dykke frem af mængden | || (sj.) i forb. m. præp.-led: *Solen klarere opstaaer, | Og Maanen rødere af Havet dykker. Blich. D. II. 31.

2) trans.: sænke (noget) ned under over- fladen af vand (vædske olgn.); dukke (II. 1). 2.1) især m. h. t. personer: tvinge ned under vandet, naar vi var ude at svømme, kunde jeg dygge dig, naar jeg vilde. Grundtv. Snorre. III. 219. || (poet.) billedl.: Du, som rejser Solen af det glødende Sandhav — og dykker den atter bag de blaaende Høje. Drachm. 1001N. 130. et graat Sejl vug- get og kastet, svindende dykket, kommen- de løftet. JPJac. DU. 183. || $\frac{1}{2}$ overf., især i forb. m. ned: (i „Guldmageren“ lykkedes det Hauch) ligesom at dykke det hele Raa- stof ned i den personlige Stemning. Bran- des. I. 404. *Dyk hvert et Mismod ned i dette Væld, | sænk selv hver større Sorg i disse Bølger. Drachm. SB. 25. (fortællingen) er saa eiendommelig, saa dykket i Stem- ning. Gjøl. T. 132. Ingemann har dykket disse Fortællinger (o: de historiske romaner) i sin Fædrelandsfølelse, saa de straalere deraf. J Borup. Litterære Udcast. (1910). 68. 2.2) (fagl.) m. h. t. ting: sænke ell. føre ned under vand osv.; især i forb. som dykket kanal, d. s. s. Dykkerkanal. LandbO. I. 617. || dykket led- ning, d. s. s. I. Dykker 4. Hag. III. 292. || (nu næppe br.) dyppe i en vædske. Først tager man reent Vand og dykker Tøyet derudi. CVarg. Farve-Bog. (1773). 26. 2.3) i forb. dykke et søm, (især snedk.) slaa ell. bøjse et søm ind under træets overflade (jf. II. Dykker, Dyknagle). Vil du dykke alle Sømhovederne lidt ned! Kværnd. D&H. 2.4) (l. br.) refl.: d. s. s. II. dukke 2.2) (især billedl. ell. overf.). De skønneste Erindringer fore gjøglende omkring mig . . . flagrede hen over det udstrakte Hav, og dykkede sig i den blaalige Taagedunst. Sibb. I. 42. en Drøm- mer og Tvivler, der dykker sig i Musik for at holde Livet ud. Drachm. VT. 251. *Dyk jer (o: bierne) dybt i Blomsterkrus! Hol- stein. D. 242.

III. **Dykke**, en. se II. Dykker.

Dykke-fugl, en. [II. 1.2] (l. br.) d. s. s. I. Dykker 2 (jf. Dykkerfugl). Ænder og Gjæs . . . dertil mangfoldige andre Sø- og Dykkefugle. Hauch. II. 359. I. **Dykker**, en. [døger, l. br. 'dyger] ft. -e. (ænyd. dykker(e) i bet. 1 og 2; fra nt. dücker (ty. dü(c)ker); jf. Dukker, II. Dykker) 1) til II. dykke 1.2: person, som er i stand til at dykke ell. svømme under vandet (sml. Dukker); nu især (spec.): person, som v. hj. af dykkerapparater, dykkerklokke olgn. er i stand til at opholde sig og arbejde paa havbunden. Moth. D174. *ned i Svælget Du vove Dig, | Du dristige Dykker! Blich. D. (1847). I. 26. *lig en Dykker, der til Bunds skal stikke, | At faae hver Perle op. PalM. IV. 281. *naar som Dykker kjækt Du stiger ned, | Kan mangan Perle Du for Lyset bringe. Holst. UH. 156. Sal. 3 VI. 569.

jf. bet. 2: *See hist bredfoded Lom paa (vandet) svømmer . . | Den dunet Dykker kun beundrer selv sin *Fart*. *Stockf.* (*Rahb.L B.I.171*). 2) ♀ især i flt., som betegnelse for forsk. grupper af svømmefugle, hvis evne til at dykke er særligt udviklet (*Urinatores*, *Urinatrices*), spec. om lappedykkere og lommer opfattet som een gruppe, *Pygopodes* (*Brehm.DL.II.358*; jf. *Sal.²VI.570*). *Moth.D174. vAph.Nath.II.84. 3Mos.II.17* (se u. I. Dykke). *BMøll.DyL.II.315. Sal.²VI.570*. || † om forsk. slags maager: *vAph.* (1759). || † om skalleslugerne, især toppet skallesluger, *Mergus serrator L. VSO.* || † hvinand, *Clangula glaucion L. smst.* 3) (jf. II. dykke 1.1; zool.) d. s. s. *Dykker 2. Bev.P.II.322.* 4) (fagl.) ledning, som ved et hævertsystem fører vand olgn. under en kanal, vej, et vandløb olgn. (jf. dykket ledning u. II. dykke 2.2). *Sal.²VI.569.* II. **Dykker**, 20 *pl.* [døgør] ogs. **Dykkerter** (jf. Brændert, *Dukkert*, *Kæfert* osv.): *VSO. S&B. — Dykkerser* (vel egl. efter nt. flt.): *Hallager.231. — Dykkere: Moth.D174. Wagn.Tekn.538.* || (sj.) brugt i ent., vist oftest i formen **Dykke**; desuden opføres **Dykker** af *Moth.D174. D&H, Dykkert* af *VSO. Levin.* (fra nt. dükér (ty. dükér); jf. II. dykke 2.3; *snek.*) søm m. meget smaa hoveder, som kan „dykkes“ under træets overflade. *Moth.D174. Wagn. 30 Tekn.538.* jeg laver alle Slags (søm) lige fra Døkker til Firtommers. *Tolderl.F.III.20. Gnuetz.Husb.149. Dykker-*, i sgr. især (fagl.) af I. Dykker 1. **-baad**, en. 1) baad, hvorfra dykningen foregaar (jf. -damper, -fartøj). *And.Nx.PE.III.258. Scheller.MarO. 2)* (nu l. br.) fartøj, der kan dykke ned og sejle under vandets overflade; undervandsbaad. Et Fartøj af ganske ejendommelig Art er Dykkerbaaden eller Undervandsbaaden. *laCour & H.Holst.Menneskeandens Sejre.* (1904). 278. *Sal.XVII.1026. -bur*, et. (l.br.) d. s. s. -klokke. *NatTid.⁴1912.M.3Til.3.sp.4. -damper*, en. damper, hvorfra dykning (og løftning af ting fra havbunden) foregaar; ogs.: bjærgningsdamper (jf. -baad 1). *Scheller.MarO. -dragt*, en. (jf. -harnisk). *OpfB.³I3.110. Sal.²VI.569.* **Dykkere**, *pl.* se II. Dykker. **Dykker-edderkop**, en. (zool.) vand-edderkop, *Argyroneta aquatica* (der under vandet aander v. hj. af en luftblære, „dykkerklokken“). *S&B. -fartøj*, et. 1) fartøj, hvorfra dykningen foregaar (jf. -baad 1, -damper). *Sal.²VI.569.* 2) (l.br.; jf. -baad 2). Øjemedet med Undervandsbaade er et dobbelt, een Type er bestemt til at virke som Dykkerfartøj, andre til undervands Angreb paa fjendtlige Skibe. *Sal.XVII.1026. -fugl*, en. (l.br.) d. s. s. I. *Dykker2* (jf. *Dykkefugl*). *Hauch.SD.I.245.* Jo nærmere vi kom til Havet, des flere Skarver og andre Dykkerfugle saae vi sidde paa Skærene. *sa.MfB.137. -harnisk*, et. d. s. s. -dragt. *Sal.²VI.569. -hjulm*, en. den del af dykkerdragten, der omslutter dykkerens hoved. *OpfB.²II.449. TelefB.1920.sp.3033. Dykkeri*, et. flt.

-er. (l. br.) vbs. til II. dykke 1.2: *kunsten ell. haandteringen at dykke ell. udføre dykkerarbejde. VSO. MØ. Dykker-kanal*, en. [I4] kanal, der i lukket ledning føres under vandløb, vej olgn. *LandbO.I.617. -klokke*, en. lukket beholder m. lufttilførsel, opr. af form som en klokke, i hvilken en person kan gaa ned for at udføre arbejde under vandet. *AWHauch.* (1799). 16. *OpfB.³I3.110. 112. billedl.:* *Glaset det er vor dykkerklokke, | dermed vi synker i den dybe puns. *Hostr.SD.I.3.* || spec. (zool.) om den luftblære, hvori dykker-edderkopen opholder sig under vandet. *Brehm.DL.III.499. -panser*, et. d. s. s. -dragt (jf. -harnisk). *OpfB.³I3.119. -rør*, et. [I4] rør, hvorigennem man leder vand under et vandløb olgn. (jf. -kanal). *OpfB.¹I.304. -selskab*, et. selskab ell. forretning, hvis virksomhed bestaar i at bjærge ting, skibe olgn. op fra havbunden. *OpfB.²II.450. Sal.²VI.572. Dykkerser*, *pl.* se II. Dykker. **Dykker-skib**, et. d. s. s. -damper ell. -fartøj. *Tekn.MarO. Sal.²VI.572. -stempel*, et. ⚙ stempel, bestaaende af en lige, tyk stang, som bevæger sig frem og tilbage i en besning og fortrænger mere ell. mindre vand. *OpfB.³IV.2.23. -stormfugl*, en. [I2] ♀ betegnelse for en ny-zealandsk fugl, *Pelecanoides urinatrix. Bev.P.II.585. Dykkert(er)*, se II. Dykker. **Dyknagle**, en. (af II. dykke 2.3; *snek.*) staalnagle, hvormed søm dykkes (jf. Dørslag). *Wagn.Tekn.539. Værkt.48.*

Dyl, subst. se Dølg.

dyle, v. se dyble.

dylge, dylle, v. se dølg.

Dymling, en. se I. Dumling.

Dynamik, en. [dyna'mig] (af gr. *dynamikós*, egl. adj. til *dynamis*, *kraft*) 1) (fys.) læren om legemernes bevægelser og de bevægende kræfter. *AWHauch.* (1799). 92. *Sal.²VI.573.* jf.: *Chemien levelt thi den fatter Tanken | I Verdens Dynamik. *Heib. Poet.IX.346.* 2) ♪ anvendelsen af og læren om de forsk. afskyngninger i tonestyrken. *Sal.²VI.573. dynamisk*, adj. [dy'na'misg] (fagl., især fys.) adj. til *Dynamik*; især: som skyldes ell. er ejendommelig ved bevægelse, bevægende kræfter. *JBaden. FrO.II. Sandhed er et dynamisk Begreb, idet den lægger sig for Dagen i vort Tankearbejde. Høffd.MA.III.25. smst.II.33.* || dynamisk electricitet, *electricitet* i bevægelse. *Meyer. Sal.²VI.573.*

Dynamit, en. (sj.) et. [dyna'mid] (dannet ca. 1867 af svenskeren Alfr. Nobel; af gr. *dynamis*, *kraft*) kraftigt sprængstof, væsentlig bestaaende af nitroglycerin. *Blev Svælsens glatte Atomer splittet | som Benenes Splinter af Dynamittet? *Gjel.Rø.82. OpfB.¹V.587. Sal.²VI.573.* || sgr. bl. a. **Dynamitattentat**, -bombe, -kanon, -patron, -sprængning ofl.

Dynamo, en. [dy'na'mo] best. f. -en [-mo'øn] flt. -er [-mo'ør] (jf. ty. eng. dynamo, forkortet for dynamo(elektrisk)-ma-

skine) \odot maskine, der omsætter mekanisk arbejde til elektrisk energi. jeg (vil) ud og se paa Verden, føle, at jeg lever, ikke blot præsterer som en Dynamo af saa og saa mange Hestkræfter. *L.Bruun.UG.74.* den store Centralhal, hvor de ti Dynamoer fremstiller Fabrikkenes Drivkraft. *ORung.Y.29.* I et Hjørne stod en Dynamo fredeligt summende, med blanke Messingdele, ren og sirlig som et Symbol paa Elektricitetens Propperhed. *P.Drachm.K.49.* *OpfB.²III.383.* **Dynamo-**, i ssg. (af gr. dynamis, kraft, jf. Dynamik, Dynamit) -elektrisk, adj. dynamoelektrisk maskine, \odot d. s. s. Dynamo. *OpfB.²III.510.* -maskine, en. \odot d. s. s. Dynamo. *OpfB.²III.384.*

Dynasti, et. [dyna'sdi:] fl. -er. (af gr. dynasteia; især polit.) række arvelige regenter af samme slægt; fyrstehus (med arvelig regeringsret). *J.Baden.Fr.O.* *et Dynastie | Du kunde stiftet, første Mand i Stammen. *Bagger.II.34.* Dynastiets Interesser og det franske Folks Vel . . bliver ét for Napoleon. *Brandes.NG.14.* de tyske Konger af det frankiske Dynasti. *V.Ved.BK.347.* **dynastisk**, adj. [dy'nasdisg] (især polit.) adj. til Dynasti. Hertugen af Augustenborg, der kun vilde bruge (slesvigholsterne) til at fremme sine dynastiske Planer. *Rosendal.D.I.165.* dynastiske Interesser . . spiller ikke længer nogen betydelig Rolle. *Tilsk.1917.II.102.*

Dynd, et ell. (nu sj.) en (*Holb.DH.II.87.* *Stub.25.* *Rist.ER.22.* jf. *Esp.145.* [døn'] dýnd. *Høysg.AG.37.* (ænyd. dy(e)nde, dynd, æda. dynde, afl. af I. Dy; jf. djung) 1) (især \mathbb{W} ell. dial.) som stofbetegnelse: tykflydende masse, dannet af jord og vand (ofte med bibetydning af urenlighed, snavs) han (spyttede) paa Jorden, og gjorde Dynd af Spyttet. *Joh.9.6.* som Dynd paa Gader feier jeg dem bort. *Ps.18.43.* lutfer Morads og Dynd, som Regnen havde forarsaget. *Holb.Hh.II.278.* *Bagges.V.62.* Dynd findes paa Landeveien, naar det . . har regnet. *PE Müll.526.* (han) havde stor Lyst til at staa stille og skrabe den fede Dynd af Støvlerne. *Rist.ER.22.* || spec. (især fagl.): bundfald (i ferske vande) bestaaende af organiske rester (blade osv.); mudder i moser olgn.; slam (jf. Hænge-, Tørvedynd). (han) sank ned i Dyndet. *Jer.38.6.* Den ligger under Lotusbuske, i Skjul af Rør og Dynd. *Job.40.16.* *Adr.²²/1762.sp.1.* *Saa stødter en Bonde, | Naar i en muddret Gruf med sin Skovl han graver i Dyndet, | . . og han finder et Guldhorn. *Oehl.NG.233.* (ved at) drage nogle Rør til Side fik Frits . . Øje paa (de to, som) lige til Hagen (var) sunkne ned i Dyndet. *PMøll.I.376.* Mogens Dynd. *HCAnd.VI.384.* *Sal.²VI.579.* || overf.; især som billede paa aandelig urenhed ell. slethed. *I Verdens Trældom, Dynd og Leer, | (er jeg) Vidt fra Din Himmel dreven! *Kingo.55.* *Man haabede at see

all Sæd af Tvede-Dragt | Qvalt i sit eget Dynd. *Holb.Metam.41.* *Op af Synden, | Op af Dynden. *Stub.25.* Den der elsker Dyndet, lad den blive i Dyndet. *Biehl.DQ.I.206.* At vælge sig i Lasters Dynd. *VSO.* Det nagede hende . . at hun havde været med at lee haanlig over den Fraværende, at hun havde traadt dette Billede i Dyndet. *Goldschm.Hjl.II.792.* *vi træder hverandre i Dyndet ned. *Aakj.LivogSang.(1916).94.* Trække en op af Dyndet. *D&H.(jf.Ps.40.3).* 2) (nu kun dial., fæ. bornh.) sted fuldt af dynd (1); sump; morads; søle. hans Hæst plumpede med ham udi en Dynd. *Holb.DH.II.87.* det døde Legeme (blev) liggende . . udi et Dynd. *sa.Hh.I.427.* || trække i dynd, (jy.) en tarvteleg. det sindrige Spil, som man kalder „at trække i Dynd“. *Blich.I.97.* *Feilb.I.96.*

Dynd-, i ssg. [ˈdøn-] af Dynd 1. -aal, en. 1) aal, der lever i dyndet paa havbunden. Han gaar hen over forskellige Dyvbundspasser, hvor han nede i det rugende Bundmørke skimter Halen af tykke Dyndaal der bringer sig i Sikkerhed. *JVJens.Br.133.* 2) (zool.) en aalelignende, amerikansk paddeart, *Siren lacertina.* *BovP.III.312.* -agtig, adj. 1) som ligner dynd. *Moth.D191.* *ForstO.* dyndagtig jord(bund) | 2) † fuld af dynd; sølet. en skiden eller dyndagtig Landsbye. *Holb.DH.I.181.* -bad, et. (med.; nu l. br.) sundhedsbad fremstillet ved at tørvejord ell. gytje er rørt ud i det varme mineralvand fra badekilder; gytjebad; slambad. Mit Raad er, at De endnu i dette Efteraar besøger Acqui og bruger Dyndbadene der. *Hauch.MfO.64.* *HjælpeO.*

dynde, v. [ˈdønə]-ede. (ænyd. d. s.; afl. af Dynd; l. br.) 1) komme dynd paa; gøre dyndet. *Moth.D191.* kun den smalle Stribe Land, der kan vindes ved at Nilen væder Sandet og dynder det. *E.Kornerup.HedeZoner.(1909).57.* 2) (intr.) aflejre dynd. (floden) kan vel dynde i Krogene. *CDaagaard.Frisind.(1906).135.*

Dynd-eng, en. (landbr.) en „Eng“, som er meget fugtig, og hvis Jordbund er Dynd (han) bedst betegnes som Dyndeng. *LandbO.III.590.* smst. *I.686.* -e-pu(d)s, en. se Dyndpu(d)s.

dyndet, adj. [ˈdønəʃ] (adj. til Dynd 1, jf. dyndig; især \mathbb{W} ell. dial., jf. *Feilb.I.222.* *IV.115*) som indeholder ell. bestaar af dynd; om jordbund (jf. Dyndjord): den dyndede Jord midt i Skoven. *HCAnd.VI.211.* om vand, jf. (billedl.): *De grøngule Vande, | som stille smiskende | kyssede Runernes tavse Læber, | de var Livets dyndede Kilde. *Rode.D.27.* || om vej olgn.: opblødt; sølet; „ættet“. han gik paa en dyndet og slibrig Vej, hvor han neppe kunde komme frem. *Mob.DH.I.247.* Det var ægte københavnske Novemberdage . . dyndede Gader, saa at Galosker og Paraplyer blive en nødvendig Deel af Legemet. *HCAnd.IV.65.* Havegangens dyn-

dede Grus. *Schand. AE. 297. Drachm. VD. 334.* || overtrukket ell. besudlet med dynd: *Moth. D191. VSO.* saa var den ingen Trunte meer, der stak op lange, dyndede Grene. *HCand. VI. 355.* Lyt efter Vindens Tuden og Regnens Slag, se de vaade, dyndede Stene (o: brostenene). *Drachm. LK. 70.* || m. h. t. smag: karusser har ofte en dyndet smag |

Dynd-fisk, en. 1) (l. br.) fisk, der især opholder sig i dyndet paa bunden af vandet. Hun havde det som visse Dyndfisk, der har gaaet saa længe mellem Mørke, Mudder og sure Snuder, at det er bleven dem en kær Vane at gaa og være halvdød af Savn og Forkommenhed. *Bergstedt. A. 29. 2)* * som artsnavn. 2.1) muddersk, *Amia calva.* *Bov. P. III. 319. 2.2)* afrikansk lungefisk, *Protopterus annectens.* *BMøll. DyL. III. 319.* -**flue**, en. (zool.) navn paa den til blomsterfluerne hørende slægt *Eristalis* (hvis larve lever i dynd). *Brehm. DL. III. 449.* -**græs**, et. 2) d. s. s. -tæppegræs. *LandbO. I. 619.*

dyndig, adj. (ænyd. d. s.; nu kun dial.) d. s. s. dyndet. *fra dyndigt Kiær de hæse Frøer qvække. *Steners. (Rahb. Min. 1786. IV. 476). VSO.*

Dyndjord, en. (især landbr.) 1) jord, hvoraf dynd udgør hovedbestanddelen. *Have D. (1762). 8. Dyrevennen. 1905. 56. sp. 1. 2)* areal bestaaende af denne jordbund. frugtbare Dyndjorder. *Landm. B. I. 101.* -**kilde**, en. vulkansk kilde (gejser), der i stedet for vand er fyldt med kogende dynd (jf. -vulkan). *KKälund. Island. II. 172.* -**kutling**, en. * *Periophthalmus* (jf. -springer). *Sal. XI. 125.* -**løber**, en. (nu næppe br.) ryle (*Tringa*). *Brehm. FL. 503.* -**musling**, en. (zool.) Dyndmuslinger (Scrobiculariidae). *Hag. III. 293.* -**padderokke**, en. & *Equisetum limosum* L. *Lange. Flora. 7. Frem. DN. 237.*

-**pu(d)s**, en. (ænyd. og glda. (*Kbh. Dipl. II. 175*) d. s.; af pu(d)s, pøl, pyt; nu kun dial., se *Feilb. I. 222*, jf. *IV. 115* samt *Esp. 423*) pyt fuld af dynd, pløre; mudderpøl. dynde-putsene (1871: Sumpene) . . og grøfterne . . de skal ikke læges (1871: blive friske), de skal gives til salt. *Ez. 47. 11 (Chr. VI).* Dyndpuds . . Er et hul paa veien, som er fildt af dynd. *Moth. D191.* -**skildpadde**, en. (zool.) Flodskildpadde eller Dyndskildpadde (Trionychidae). *Sal. VI. 709.* -**sko**, en. (fagl.) tildannet bret, som fastgøres under foden paa mennesker ell. heste, der skal ferdes paa dyndbund. *Landm. B. I. 346.* Ved første Pløjning (af forsumpet søbund) maa man . . ty til Anvendelse af Dyndsko for Hestene . . for paa denne Maade at sætte dem i Stand til at trække Redskaberne uden at synke i smst. 348. *LandbO. I. 619.*

-**skræppe**, en. & *Rumex hippolopathum* Fr. *Rostr. Flora. I. 111.* -**smerling**, en. * *Cobitis fossilis* L. *Krøyer. III. 553.* *Brehm. DL. III. 145.* -**snekke**, en. (zool.) mose-sneg (*Limnaea*). *Krøyer. Grundtræk ved naturhist. Undervisning. (1833). xv. S&B.* -**springer**, en. * d. s. s. -kutling ell. spec. om *Pe-*

riophthalmus koelreuteri. *Bov. P. II. 228. Sal. XI. 125.* -**star**, en. & *Carex limosa* L. *Lange. Flora. 136. Mentz O. Bill. 363.* -**torsk**, en. (jf. -fisk.) 1) som skøldsord: doven, dorsk person. Mer i Glassene, Du Dyndtorsk (det var den paany oprejst sovende Opvarter, der fik den Titel). *Schand. TF. II. 311. sa. VV. 337. Pont. GA. 79. 2)* (sj.) som billedl. betegnelse for noget, der er uden virkelig værdi. *Lad nu blot være | at prøve paa med denne Tunginds Agn | at fiske denne Dyndtorsk, dette Ry. *Vøsterberg. Overs. af Shakespeare. Købmanden i Venezia. (1913). 43.* -**tæppegræs**, et. & *Catabrosa aquatica* (jf. -græs). *Andres. Kliff. 162. LandbO. IV. 642.* -**torv**, en. (l. br.) torv af æltet tørvedynd; æltetorv. *MO. -urt*, en. & *Limosella aquatica* L. *Frem. DN. 238. Rostr. Flora. I. 294.* -**vaad**, adj. (jf. dygvaad samt jy. dyvaad (*Feilb. I. 222*), no. dyvaat, sv. dyvåt, af I. Dy; dagl., især dial. (jf. *Feilb.*) d. s. s. dyngvaad. v *Aph. (1759).* *jeg er ilde sølet til, | Og dyndvaad. *Rahb. Synt. 57. (vejret) falder ikke blot i det Fugtige men i det Dyndvaade. Grundtv. E. 92.* Dyndvaade opholdt man sig her, til Uvejret var trukket over. *Blich. I. xxvi. Aage (falte) sin Hals kvælende omklamret af et Par dyndvaade . . Arme. Ing. KE. I. 194.* I høit Græs, dyndvaadt fra den forrige Nats Regn, vandrede de afsted. *HCand. IV. 32.* den Stakkel . . var jo dyndvaad. *Falk. Rønne. Naar Kvinder styrer. (1918). 64. Bønnelykke. Sp. 271.* -**vulkan**, en. lav høj med en krateragtig fordybning, fyldt med vand og dynd, hvorigennem luftarter bobler op, undertiden i saa stor mængde, at der forekommer vulkanagtige udbrud (jf. -kilde). Jord og Smaasten slyngedes tilvejs som fra en Dyndvulkan. *Pont. LP. IV. 13. Sal. VI. 579.* -**væder**, en. (zool.). De fleste Fisk er Rovdyr, kun faa er Plante- eller Dyndædere. *BMøll. DyL. III. 107.*

I. Dyne, en. [d'ynə] flt. -r. (æda. dynæ, oldn. dýna; afl. af Dun) 1) søkformigt syet, vævet stof (vaar), hvori er fyldt dun, fjer ell. lign. 1.1) om større sengelæder til at dække sig med (overdyne) ell. til at hvile paa (underdyne). *Mon du dig bilder ind en Pige er en Dyne? | Der bruges ikkun til at gøre Sengen varm. *Holb. Skiemt. D4r. (jf. sa. Jean. II. 4). Buchw. JS. (1725). 29.* *(hum) tør vove, | At deele Dyne med en Mand. *Wadsk. 33.* Dersom der i den Seng, hvori den Døende hviler, er Fiæder af vilde Fugle i Dynerne, saa drager det Tiden ud for den, som skal sove hen. *Thiele. III. 170. PMøll. I. 416.* *Men Trine stod for Sengen med et uroligt Sind, | Hun vilde glemme Veiret, i Dynen hyllet ind. *Aarestr. 21.* Dunene staar omkring som af en revnet Dyne. *Bogan. I. 21.* Hun kom til at hoste, krøb ned under Dynen igen. *JV. Jens. HF. 6.* || flt. ofte spøg. brugt for seng. *Lars maae vække | De andre, som endnu i Dynerne sig strække. *Bagges. I. 12.* Jeg havde nu allermest Lyst til at komme i Dy-

nerne. *Hostr.SpT.IV.5.* || **W** overf.; (spøg.) om *skyer*: *Her har vi en Dag af den slemme Slags, | Hvor Solen i Dynerne ligger; | Den vil ikke op. *Drachm.III.80.* Luften (o: paa et maleri) er en urolig graa Luft . . med et svagt røddigt Skær tilvenstre nede over Horisonten, hvor den nysopstandne Sol et Øjeblik titter halvt frem bag de graa Dyner. *KMads.L.60.* || **talem.**: komme (bringe osv.) fra dynen i halmen, fra en daarligning stilling i en endnu værre; „fra asken i ilden.“ (underlaget i sengene var opr. halm, og kun rige folk havde en dyne oven paa halmen at hvile paa; se *TroelsL.³II.246ff.*). *Moth.D192. Holb.DH.I.456. Ing.EF.VIII.38.* *Fra Seylla i Charybdis dog man falder — | Fra Dynen ned i Halmen, man i Nord | Slig Falden i Charybdis ogsaa kalder. *PalM.IV.4. smst.V.443.* naar han saa sender Bud efter det Ethiske — ja, saa hjælper det ham først af Dynen i Halmen, saa han tilgavns faaer Noget at skribe for. *Kierk.VII.372.* (spøg.) i udtr. som der laa jeg den nat uden dyne, egl.: der blev jeg narret for min varme seng; der blev jeg godt narret, snydt. *Blich.IV.608. MSkovbo.Jul'sKovhytten.(1915).123. 1) † pude; hovedpude; jf. Hoveddyne samt (?) bliver (horkarlen) dræbt i Horeseng, da skal Husbonden føre til Tinget Dyne og Lagen blodige, som hand dræbte hannem paa. DL. 6—12—4. (efter JyLov.3.37). 1.3) hynde; især i ssgr. som Age-, Bænkedyne. 2) (nu næppe br.) hængedynd; hængesæk. VSO. jf. Præstedynen, navn paa en lille mose paa Bornholm.*

II. Dyne, en. [ˈdʏnə] (nu l. br. **Dune**. *Moth.D180.* se ogs. ndf.). ft. -r. (laant fra nt. ell. fris. *düne*, jf. holl. *duin*, eng. *down*) banke af (flyve)sand; klit. (især brugt om klitterne ved Vesterhavet fra de frisiske øer til Kanalen). *Moth.D180. Gapeaufloden dannede forhen Duner ved dens Udløb.Estrup. Hist.B1.19.* mellem Dynerne blomstrede den smukkeste Lyng. *HCAnd.IV.153.* Oppe paa Dynerne er anlagt en god og bekvemt Promenade for dem, der ikke ville træve i det dybe Sand. *Beritid.¹⁷1904.Aft.5.sp.4. jf.: Stranddynerne. Reskr.²⁰11.1701.* Han prøvede at løbe paa Sanddunerne, (men) Sandbankerne var overtrukne af et tyndt Lag Is. *EMikkels.N.116.*

Dyne-, i ssgr., af I. Dyne 1.1. **-betræk**, et. tøj, hvormed en dyne betrækkes (uden om vaaret). *vAph.(1764).* For Renlighedens Skyld forsynes Sengen med . . Lagens Dyne- og Pudebetræk. *Panum.534. -bjerg*, et. (spøg.) om seng med mange (og svære) dyner. *Hans Frue bag Dynebjerg | ham hilste med Snorken. *Schand.SD.64.* (han) fik væltet (sit legeme) ud af Dynebjerg. *VilAnd.AD.20. -fyld*, subst. det materiale (dun, fjer o.lgn.). hvormed dyner fyldes. *Moth.D192.* Maagedun var . . ligesaa godt til Dynefyld som Gaasedun, sagde han. *Tolderl.H.35. -hav*, et. (spøg.; jf. -bjerg). man

(plejede) samtidigt at rede Sengen . . med alt, hvad Huset ejede af Sengeklæder, et Dynehav helt op under Loftet. *TroelsL.VII.18. -tøj*, et. tøj, der anvendes til dynevaar. *Feilb. -vaar*, et. 1) det tøj, som med fylden i udgør dynen. *Moth.D192. Bedt.47. Pont.F.I.134.* Hans (hoved) tegnede sig skarpt mod det snavsede Dynevaar. *Aakj.VB.101. 2) tykt, vævet stof, som især bruges til dyner* (jf. Bolster 3). har du seet Mage til Dynevaar? sagde Hr. Sandholts husholderiske Husmoder, og har et stort Stykke Dynevaar hen til ham. *Ing.EF.XIII.54. VareL.³127.* der (blev) lavet ikke saa lidt Dynevaar; i dem var der flere Farver. *SjællBond.67. jf.: den grønstribede Dynevaars-Trøie. Ing.LB.I.45.* Hun var i sribet Dynevaarskørt. *AndNrx.PE.(1914).I.332.*

dyng, adj. se djung.

I. Dyngge, en. [ˈdøŋə] *Høysg.AG.33. ft. -r.* (jf. ænyd. dyngge, djunge, dung og (m. bet. „gødning“) dyng, samt no. dunge, dyngja, sv. dynga, gødning, sv. dial. dong, dyngge, gødning, oldn. dyngja, dyngge, (krvinde)stue (til dels underjordisk og opr. dækket m. gødning), eng. ty. dung, gødning) mængde af ting, der uden orden er lagt ell. kastet oven paa hinanden (jf. I. Bunke 1, Hob samt *PEMüll.9509.*) (en) stor Dyngge *Steen.2Sam.18.17.* en Dyngge udaf Greene og Riis. *Holb.Staat.89.* en Dyngge af døde Kroppe. *smst. (han) sank død ned . . paa en Dyngge af slagne Fiender. Molb.DH.II.208.* meget fremtrædende i Dyngerne (o: skaldynger, „køkkenmøddinger“) ere Knoglerne af Pattedyr. *Soph.Müll.VO.11.* || (især bibl.) om en ødelagt by (ødelagte bygninger); ruinhob. (staden) skal være en Dyngge evindeligt, den skal ikke bygges ydermere. *5Mos.13.16.* Josva afbrændte Ai, og han gjorde af den en stedebevarende Dyngge, en øde Plads. *Jos.8.28. Blich.(1920).III.126.* || m. særligt henblik paa massen, mængden af noget (jf. i dyngetal, dynggevis). *Gjør dit Guld | Dig frydefuld? | Daare, o den gyldne Dyngge | Vil dit Sind betyngel *Salm.Hus.485.3.* *Bring i en dyngge frem de mange lærde Bøger. *Holb.Sat.I.B1r.* at lægge Dyngge til Dyngge (o: af penge). *sa. Plut.V.8. sa.MTKr.28.* *Hvor Meieren synger | Blant gyldene Dynger. *Ev.II.53.* Dag for Dag modtager (vi) stede flere Svar. Bunken er forlængst blevet til en Dyngge. *Pol.¹⁹1921.5.sp.4. jf.: *skumklædte Dynger (o: store bølger) paa Forstavnen slaae. Oehl.L.I.147. (overf.): KomGrønneg.II.251. (i astronomien er) ikke Spørgsmaal om Minutter, men om Dynger af Aar. Heib.Pros. IX.38. II. dyngge*, v. [ˈdøŋə] **-ede** (ænyd. d. s. (Kingo. Psalmebog. (1689).515); afl. af I. Dyngge) 1) kaste sammen i en dyngge; sammenhobe. (ofte i forb. dyngge op ell. sammen. VSO. *Feilb.*) Dyngge, eller dunge. *Moth.D192. PHFrim.(Rahb.LB.I.162).* Paa Baalet dyngge de hverken Klæder eller vellugtende Røgelse. *Molb.DH.I.*

77. Møbler flyttes ud, Trækvogne dynges oven paa til Barrikader i Gaden. *Pol. 1921. II. sp. 3.* || *m. resultatet som obj.: frembringe ved sammenkobning.* *Dagene paa Tidens Bund, | da Sagnfolk gik og dynged disse Høje. *Bergstedt. Brederne Vinger. (1919). 12.* || *m. særligt henblik paa massen ell. mængden. (guldet og sølvet) dynges sammen hos rige Particuliers.* *FrSneed. I. 351.* *Regning paa Regning | dynger sig op. *Loff. Venstrebl. 1921. I. sp. 2. overf.:* Naturvidenskaberne .. forsyne os ret dygtigt med Stof, og dyngte Erfaringer paa Erfaringer. *Heib. Poet. X. 177.* hun har dyngtet Skjændsel paa mine graae Haar. *Hauch. III. 310.* *Kierk. XII. 251.* den stakkels Forbryder, der af Omstændighederne bliver tvungen til at dyngte Synd paa Synd. *Hostr. EF. III. 9.* istedenfor at søge Dom over sine Modstandere, forfulgte han dem koldblodig ved at dyngte stadig højere Skattepaalæg paa dem. *V. Ved. BB. 214.* || læsse paa i mængde. Der dyngtes saameget paa Vognen, at .. *VSO. overf.:* Fordi han er en arbejdsom og duelig Mand, saa vil de dyngte Alting paa ham. *smst. e. br. 2* † tilføre (jorden) gødning; gøde. Bonden tænker .. at naar han faaer dyngtet og dyrket sin Jord, saadan som hans Fader dyrkede den, saa er der intet mere ved at gøre. *Oecon. T. I. 30. v. Aph. (1764).* || (poet.) om blodsudgydelse. **(Odin)* har betrygget Jorden | Og dyngtet den med Blod af grumme Jetter. *Ev. V. 46.* Hvor er en Mark, som ikke er dyngtet med latinsk Blod. *J. Baden. Horatius. I. 139. Bagges. IV. 265.* || *m. tings-subj.: gøde; frugtbargøre.* At føre Krig har dog sin Nytte; de Ihjelslagnes Blod dynger Jorden; Vinen voxer herlig paa Valpladsen. *Suhm. IV. 89.* **Dyngge**, i sgr. af I. Dyngte. **-danner**, en. (arkæol.) i ftt., om de folk, som har dannet de store skaldyngter („køkkenmøddingerne“). Worsaae mente, at de yngre Stenalderfolk havde haft flere Husdyr, mens Dyngdannerne kun havde haft Hunden. *DTidsskr. 1901. 366. Danm. Etg. Hist. I. 32.* **-sky**, en. (sj.) skysamling; skybank; seer man i Novbr. eller Decbr. Dyngeskyer i Øst og Nord, der have antaget en mørk metallisk Farve, saa kan der ventes Frost og Sne. *Mundheld om Landvæsen. (1840). 37. smst. 36.* † **-tal**, et. *kun i forb. i dyngtetal, i masse.* De døde vare .. faldne i dyngtetal (1871: Hobetal) over hverandre. *Visd. 18. 23 (Chr. VI).* *Sank Guld i Dyngtetal! *Mall. BH. 14.* **-vis**, adv. 1) (l. br.) i adskilte dyngter, hobe. Møget ligger dyngtevis paa Agrene. *VSO.* *En Falk (saa) en Muldvarp .. dyngtevis at vælte Jorden op. *Rein. ND. 192. 2*) i dyngte; i masse; massevis. *Moth. D192.* *Sig Bierge dyngtevis for hvert et Skrit opskjøde. *Storm. SD. 23.* Landet bar i de syv Overflødheds Aar dyngtevis. *I. Mos. 41. 47 (Wolff).* De udgaaede Palmestammer .. brød sammen dyngtevis i Skoven under

det susende Pres af Vand. *JV. Jens. Br. 27.* || som subst., efter præp. i: (Kalk. V. 177). *I. Mos. 41. 47 (Lindberg).*

dyng-vaad, adj. [døn, våd ell. døn, våd] (jf. sv. dyngvåt, no. dyngvaat (og dyngjende vaat); af dyng, fugtig, vaad (se djung), ell. omdannet af dyndvaad; sml. dygvaad, dyndvaad samt dungvaad (*Moth. D171*; smst. ogs. dyngvaad), (jy.) dunvaad (*Feilb.*); dagl.) gennemvaad; drivvaad. *Moth. D171.* *Dyngvaadt var mit Skarlagensskind. *Oehl. Aml. 189. PMøll. II. 55.* *Dyngvaad du (o: vintervejret) mig ofte sendte | Hjem fra Legens muntre Larm. *Aarester. 65.* *Nu skinner Maanen saa klar og rund, | Med Blink ad de dyngvaade Veje. *Drachm. T. 127.* Hun havde igen været ude at søge efter sit Barn. Hendes lappede Kjoleskørt var dyngvaadt af de Kær og Mosehuller, hun havde gennemsogt. *Pont. SM. 34.* Alle Lejets Drengene løb derude i Havstokken .. og halede Drivtømmer i Land .. de fleste af Drengene var dyngvaade. *And. Nv. PE. I. 212.*

I. dynke, v. [døngø] -ede. (jf. no. dynka, væde, fugte, dyntja, mugne; besl. m. djung, II. dunkel; dial.) væde; fugte. bedske Taarer .. have dyntet disse nydelige Strimler (o: kniplinger). *Blich. IV. 266.* *Mit Hjærte skjælver af Glæde, | blot Duggen dynter et Straa. *Aakj. RS. 94.* || stænke vasketøj med vand, før det stryges. *MDL. Feilb.*

II. dynke, v. se II. dynamneke. **I. † Dynamneke** ell. **Dønnike**, et. (ænyd. d. s.; jf. II. dynamneke) kalkpuds. (loftet) jefnis, klinnes og siden kalkkis, paa det at Dønnicket skal være dis lættre. *J. Juel. 16.* **II. dynamneke** ell. **dønnike**, v. -ede. (ænyd. d. s.; fra nt. donneken, denneken, jf. hty. tünchen; vist af lat. tuniceare, beklæde, af tunica, kappe) 1) (foræld.) bestrøge (en flade) med kalk ell. gips. I den samme time gik fingre frem, som af et menniskes haand, og skreve .. paa det dynamnekede (1871: paa Kalken) paa væggen i det kongelige pallads. *Dan. 5. 5 (Chr. VI).* Man begyndte .. at smykke (loftet) paa egen Haand .. Man kunde .. skjule Bjælkelaget ved Hjælp af Gibs — „dønnike“ det, som det kaldtes — og derpaa ved Stukkatur-Arbejde søge at bringe Liv i denne store, hvide Flade. *Troels L. II. 165.* || † i udvidet anv. Førend der støbes (i forme til kar), blive de bestrøgne med .. Formesand og Vand .. Er Formen af Steen, saa skeer Dyrnkningen med Bolus og Vand .. Alle Dyrnkninger maae igjen blive tørre, førend de bruges, efterdi det flydende Tin ikke taaler noget vaadt. *Hallager. 271. 2*) (foræld.) udføre stukkaturarbejde; dekorere med stuk. **Dynamneke** .. Er at gøre figurer under loft og på vegge, med gyps. *Moth. D193.* **Riddersalen** med det kunstfærdig dønnikede Loft. *Baud. KK. 36.* Fladen over Listerne var dekore-

ret med Vægmaleri eller dønneket . . med Gibsrelief (Stukkatur). *VortHj.IV.2.14.* 3) † *mure til; reparere murværk.* Anden Dagen lagde (Alexander) Flaaden for Muren (o: omkring Tyrus) og . . med bucker stødte an paa dennem; men de Tyrrier dønickedede i en hast Murene igien, hvor de finge Skade. *Wing.Curt.309.* 4) (jy.) *glatte en klinet væg ved med en kalkbørste at overstryge den med en tynd leropløsning.* 10 *Feilb.I.223(u. dykke).*

Dyp, et. [døb] vbs. til II. dyppe. *Moth.D194.* *Feilb.* *SjællBond.59.* uden for dial. nu især (fisk.) til II. dyppe 2: Ved Fiskeri med kunstig Flue — oftest ogsaa ved „Dyp“ — er Linen rullet op paa et paa Stangen anbragt Hjul. *LandbO.III.453.* at fange paa Dyp. *OrdbS.* **Dyp-and**, en. (jf. II. dyppe 1.2 samt Dyping, II. Dypning, Dyppe; dial.) † *lappedykker, Po-diceps.* *Thorsen.132.* -**fiskeri**, et. se Dyppe-fiskeri. **Dyping**, en. se II. Dypning. I. **Dypning**, en. vbs. til II. dyppe. II. **Dypning**, en. ft. -er. (jf. ænyd. dyping (DSt. 1909.60), sv. dopping, lappedykker, ogs.: hvinand; dial.) † (vist) d. s. s. Dyppe (jf. Dypand). *Feilb.IV.115.* † † Dyping . . Er et slags vilde ender. *Moth.D194.* I. **Dyppe**, en. ell. et. [døb] (til II. dyppe; jf. sv. doppa, no. duppa samt jy. dup i sa. bet.; dial.) d. s. s. Dyppe 2 (jf. Meldyppe). *Thorsen.132.* *Esp.61.*

II. **dyppe**, v. [døbe] *Høysg.Anh.23.* (dial. ogs. **dippe**. *Moth.D194.* *Bergstedt.J.71.* jf. *Feilb.I.223.IV.115.* *Kort.63.* -ede. vbs. -else (s. d.) ell. -ning, jf. Dyp. (ænyd. dyppe, dørpe, dippe; fra nt. düppen; jf. sv. doppa (fsv. duppa, doppa), no. duppa samt eng. dip; besl. m. IV. duppe, III. dyb, døbe)

1) for kortere tid sænke noget helt ell. delvis ned i vædske ell. lign.; i alm. m. bibet. af, at noget af vædsken hænger ved. 1.1) føre noget ned i vædske, især for at væde, bløde, farve det olgn. de toge Josephs Kjørtel og slagtede en Gedebuk og dypede Kjørtelen i Blodet. *1Mos.37.31.* Præsten skal dyppe sin . . Finger i Olien. *3Mos.14.16.* jeg troer, at, om man dypede Pinder i Herrens Blod blev de strax til Svo-vel-Sticker. *Holb.Tyb.II.2.* somme Tøiter kan være hvide og fine, der aldrig maae dyppe Haanden i Vand, og som Vinden aldrig faaer blæse paa. *PAHeib.Sk.II.16.* i Forenden af Egen sidder Gæst med brede Skuldre og dyppe Dobbeltaaren, dybe langelige Tag som giver Baaden et Sæt fremefter hver Gang. *JVJens.NG.201.* Sidsel Mari dyppe sin Øse i den store Grube-kjedel. *Aakj.VF.19.* dyppe krogen, se Krog. † *billedl. ell. uegl.* *Nu gaar jeg hen . . at dyppe Sverd udi min Søsters Blod. *Holb.Mel.IV.4.* Pensel, som helligedes i Himmels paa Jorden neddryppende Farver, som, rød endnu af Dypningen i Züricheregns. Morgenrøde, zittrer i min Haand. *Bagges.DV.XI.84.* *dyppe i selv-

behagelig Salvelse. *Heib.Poet.X.225.* (jf. *Ar-laud.201.*) † † *blaane* (vasketøj). Lintøiet er blevet alt for blaat i Dypningen. *VSO.* † dyppe en pen (o: i blæk): Dyppe jere Penner. *Holb.Stu.II.1.* *(pennen) klæber end med Blækket | Af Dypningen fra sidst. *Oehl.F.284.* „Hvor er nu Pennen?“ — „Her!“ — sagde Fuldmægtigen — og rakte ham en dyppe Pen. *Ing.LB.I.51.* Da jeg først dyppede Pennen for at skrive disse Linier. *Heib.Pros.II.442.* (han) taler om at anskaffe sig Fyldepen . . Det sparer at dyppe, siger han. *ORung.P.202.* † m. h. t. mad (jf. I. Dyppe, Dyppe 2). dyppe kødet i sovs | dyppe grøden i (smeltet) smør | jf.: Han har dyppeet alt Smørret af Grøden. *VSO.* † (især kog.) m. h. t. andet end vædske. han udrakte det Yderste af Kjeppen . . og dyppede den i en Honningkage. *ISam.14.27.* (han) kastede nogle Haar som vare dyppeet i Hvedemeel paa mit Hovet. *Holb.Pants.III.5.* (siden) dyppe enten i Mel alene eller først i Mel, derpaa i pisket Æg og tilsidst i stødt Rasp. *Const. Kogeb.52.* † (dagl. l. br.) intr.: for kortere tid sænke helt ell. delvis ned under vandfladen (ell. overhovedet i en vædske). De (vadende kvinder) hviner og tær sig, kitlet bestandig højere op og dyppe alligevel (o: bliver vaade paa klæderne). *AndNx.(Pol. 16/3.1911.8).* 1.2) m. person-obj.: bringe (en) for kortere tid ned under vandets overflade (ell. i andre vædske); give en dukkert. *(hans) anden Daab var Dypning i det Hav. *Bagges.II.37.* De toge fat paa ham, og dyppede ham ned i Søen. *VSO.* De sku ha dippet hende i Kilden. *Bergstedt.J.71.* refl.: (Naaman) dyppe sig i Jordanen syv Gange. *2Kg.5.14.* † nu især (dagl., spøg.) overf.: ydmuge; haane; „dukke“; „aale“. *Grundtv.PS.IV.369.* et Sogneraadsmøde, hvor to af Medlemmerne kom for sent. De havde staaet og „skrugget“ for en Tordenbyge i en Port i Borup, men var de ikke blevne vaade af Regnen, saa blev de dyppeet i Sogneraadet. *Horup.I.12.* (han) plejede at dyppe Præsten, naar han gav sit Besyv med i Landbrugsspørgsmaal. *EmilRasm.DL.267.* † dyppe en i hans eget fedt, se Fedt. 1.3) (foræld. ell. dial.) fremstille (lys) ved gentagen dypning (af en væge i smeltet tælle; jf. Dyppe 1.2). Mo'er Søren tændte . . et Helligtrekonger Lys; det vil sige tre Tællepraase, hun selv havde dyppeet. *HCAnd.VIII.178.* *SjællBond.59.*

2) (fisk.; jf. eng. dip) fiske ved at lade agnen bevæge sig op og ned i vandet. I Vandløb dyppe man helst med Strømmen og fører Agnfisken over de Pladser, hvor Ørreden mest ynder at holde sig; man maa kun passe, at Dypningen sker saa lydløst som muligt. *Fedders.FF.88.* jf.: Dyp-fiskeriet, hvor en paa en blybelastet Krog anbragt Agnfisk „dyppe“ op og ned i Vandet for at efterligne en svømmende Fisk. *LandbO.III.453.*

3) sænke (og atter hæve) dele af legemet; især: nejje; *refl.* (l. br.): Magnille dyppe sig forvirret. *J.P.Jac.I.162.* sml. vulg. kbh. dyppe med røven i sa. bet. *OrdbS.* || (l. br.): De . . var meget gamle Vølver, rokkede ved Stav og dyppe med Næsen af Ælde (o: gik stærkt foroverbøjede). *J.V.Jens.NG.84.*

4) (dagl.; især i pass.) gøre vaad ved at overgyde med vand; gennembløde. Matros-er, som ei før have været under Linien, maa der udstaae en Dypning. *VSO.* *vi er ej bange for | At dypes af en Bølge. *Grundtv.PS.II.98.* *Nu faaer jeg vente her, | Hvor en Tordenregn mig dypper. *Heib. Poet.VI.449.* *Feilb. Gadeordb.?*

5) (fagl.) have sin nederste del under en vædskes overflade. Hydraulikken er til en vis Højde fyldt med en Vædske, hvori Dyprene fra Retorterne dyppe, for at Gassen ikke skal slaa tilbage, naar Retorterne aabnes. *Sal.VII.524.*

6) (spøg., l. br.) nyde (for) meget af alkoholiske drikke; drikke (sig fuld). en Del Bagersvende, som havde "dypet" lidt rigeligt. *Pol. 12.1888.2.sp.6.* i pass. m. sa. bet.: ogsaa jeg hører til dem, der er bleven dyppede igaar. *Gertz.Symp.12.*

Dyppe-, i ssg. af II. dyppe. -**brød**, et. [1.1] (l. br.) hvedebrød til at dyppe i kaffe ell. te. *D&H. jf. Moth.D194.* -**fiskeri**, et. [2] (**Dyp-**. *Landb.O.III.453. Sal. VI.580.*) (*fisk.*) det saakaldte Dyppefiskeri, hvis Navn skriver sig derfra, at man hist og her sænker eller dypper den paa en eller to eller flere Kroge fæstede Agnfisk i Vandet og bringer denne til at fare eller skyde gennem dette. *Frem.DN.535. Fedders. FF.86.* **Dyppe**, en. (ænyd. d. s. (i bet. 2)) 1) (nu næppe br.) som vbs. til II. dyppe. *VSO.* || til II. dyppe 4; (*spøg.*) om regnvejr: Rejsen med tilhørende Jagen og Dyppe-pelse. *Ing.(Grundtv.Breve.232).* 2) (nu især dial., jf. *Feilb. Thorsen.133*) hvad man ved spisingen dypper maden i for at forhøje velsmagen; især om sovs (jf. *Meldyppe*). *vAph.(1759).* jeg steger (urhønsene) uden Dyppe-pelse. *Blich.I.309.* Det er til et heelt Maaltid! . . men hvor faae vi Dyppe-pelse fra? *HCAnd.VI.253.* Denne Dyppe-pelse blev . . lavet af Mælk og Mel. *Goldschm.FVI.332.* kogt Kød, svømmende i Dyppe-pelse, forekom (i middelalderen) kun paa de Rigeres Bord. *Troels.L.V.12. KlBerntsen.ÆI.24.* Anton turde ikke række frem til Dyppens, han spiste lydlost sine Kartofler og sit Flæsk foruden. *J.V.Jens.HF.91.* **Dyppe-lys**, et. [1.3] (foræld. ell. dial.) tællelys fremstillet ved gentagen dypning af en væge i smeltet tælle. Moer Trine pirrede i Dyppe-lyset. *Rist.LM.40.* et stort Dyppe-lys, gjort som det syntes af Talg med en Væge af Siv. *J.V.Jens.NG.89.* **Dypper**, en. (til II. dyppe 1.2; jf. *Dypand, II. Dypning; dial.*) ♀ blaaterne, *Sterna nigra L.* *Feilb.* **Dyppe-skaal**, en. [1.1] (l. br.) lille skaal med vand til at skylle fingrene i efter middagen (især ved

selskaber); skylleskaal. hun indførte Brugen af Dyppe-skaale til daglig. *CMøll.M.III.25.* **Dyp-rør**, et. ☉ se u. II. dyppe 5.

I. Dyr, et. [dyr] *Høysg.AG.34.* († *Djur. Holb.II.J.I.1. KomGrønneq.II.314. jf. Kort. 52).* *ft. d. s. ell. (nu kun dial.) -er* (*Hummer.JS.127. Feilb.*) (æda. diur, diyr, run. diūr, oldn. dýr, især om vilde dyr, eng. deer, hjortedyr, ty. tier, got. dius, vildt dyr)

1) levende væsen, som ikke tilhører planteriget. 1.1) m. udelukkelse af (ofte i udtrykkelig modsætn. til) mennesket (jf. *Bæst 1.1).* hvad enten det er et Dyr eller et Menneske, da skal det ikke leve. *2Mos.19.13.* *jeg ey dræber | Ey Jomfru eller Helt end icke mindste Dyr. *Holb.Paars.248.* *En Abekat blandt Dyrene | Meest findes liig et Menneske. *Abc.8.* Den lille røde Springer, Loppen, er . . ligesaavel et Dyr som den store Oxe. *Raff.(1784).79.* Tommeliden drager paa Eventyr, | Han vog en Flue, det frygtelig Dyr. *Oehl.XIV.30.* (den) grønlandske Hval er det største af alle bekjendte Dyr. *Funke.(1801).I.113.* *Selv Dyret sig glæder ved Høstlivets Lyst. *Ing. RSE.VII.171.* Er et Insect ikke et Dyr? Har De lært Naturhistorie? *Heib. Poet.VI.221.* *Uforskammede Kræ (om et egern)! | Umælende Fæl! | Kaste Skaller paa Dyrenes Herre (o: mennesket) smst. *X.350.* *Den Stærkeste har Ret! | Vor Morallov, den har vi fra Dyrene. *Kaalund.360.* (han) af-søgte Kjøbstadens Beværtninger, smaalø ad gamle Stamgæster, som han kunde huske fra sin Barndom, og som havde bevaret sig akkurat som Dyr, der er satte i Spiritus. *Schand.BS.296.* *Som i Oldtidens Byr | tilbad man Stude og alle Slags Dyr. *Soph.Clauss.D.134.* ofte i forb. m. adj. som betegnelse for en bestemt gruppe: højere, lavere, vilde, tamme dyr osv., se høj, lav osv. † *talem.:* Han føder et Dyr, som fortærer ham selv, siges om den misundelige. *VSO.* || ogs. om fantasiskabninger, der opstege fire store Dyr af Havet. *Dan. 7.3.* jeg saae et Dyr stige op af Havet, som havde syv Hoveder og ti Horn. *Aab. 13.1. 1.2* ☉ indbefattende mennesket. *Holb. Skiemt.C3r.* (se u. definere). Som Dyr staaer Mennesket i Forbindelse med Luft. *Schytt.IR.II.370.* Ogsaa Mennesket er et Dyr, men visselig og det beste, det klogeste blandt alle Dyr. *Raff.(1784).79.* Menneskeslægten henhører . . til de senest fremkomne Dyr paa Jorden. *Ørst.III.20.* *Af alle større Dyr | Er Mennesket det flinkeste til Avl. *Oehl.EA.204.* *Funke.* (1801).I.5. m. overgang til bet. 3.2: Hvis jeg gik over til Islam . . vilde (de ind-fødte) ikke længere anse mig for et inkommensurabelt Dyr men vilde basune mig ud som Stammens brøledne Vidunder. *J.V.Jens.Sk.81.*

2) brugt som betegnelse for enkelte grupper inden for dyreriget. 2.1) om landdyr (især: større pattedyr) i al alm. i

mod sætning til luftens og vandets dyr, fugle, fisk osv. han taledede om Dyrene og om Fuglene og om krybende Dyr og om Fiskene. *1Kg.4.33.* Jorden, istedetfor at avle Dyr, frembragte Myg. *Visd.19.10.* der var Forraad i Kroen paa Luftens Fugle, Jordens Dyr og Havets Fiske. *Biehl.DQ.IV.239.* *Frit Dyr og Fugl har Klæder. *Ing. RSE.VII.172.* *Jeg hørte Dyrene brøle, | Naar de gik ud paa Rov. *Heib.Poet.II.68.* *Dyr og Fugl med eet forstummer | Med ængstet Bryst. *PalM.III.246.* Gud Herren havde dannet af Jorden alle Markens Dyr og Himlens Fugle. *1Mos.2.19(Lindberg).* Løven er Dyrenes Konge. *Grundtv.Da.Ord-sprog.(1845).67. 2.2)* (nu især dial. ell. jøeg.) dyr, som der gøres jagt paa; især om hjortevidt. Hvo som rejser Dyr, om end skjønt hand saarer det paa sin egen Grund, saa haver hand dog ingen Rettighed dertil, dersom det falder paa een andens Grund. *DL.5—10—27.* (sælge) Hunde og Katte, for Dyr og Harer. *Reenb.II.271.* *Hver Fugl har spendt | Sit Instrument, | De raske Dyr vil danse net | Og let. *Stub.69.* *Bemærk det stolte Dyr, | Som hist i høye Spring igiennem Busken flyer! — | Han reiser Takkerne. *Ev.(1914).I.178.* *I Løkken | Et prægtigt Dyr der staaer | Og græsser i den unge Rug. *Winth.HF.112.* *Feilb.* || † spec. om daadyr. Hiorte, Hinder, Dyr, Raadyr. *DL.5—10—33.* || smaa dyr, (jøeg.) raadyr. *Dania.III.232.* || † talem. Ofte beder man Dyr, hvor man mindst venter (det). *Mau.1488.* *VSO. 2.3)* især efter gen. ell. ejendoms-pron.: (større) husdyr (jf. Bæst 1.3). *Etlar.Skrifter.NySaml.VI.(1879).102.* ingen Bonde, men alene Herremændene og Kronen, maatte eie Skov. Bønderne havde alene Ret til at sende deres Dyr paa Olden og Græs i Fællesskoven. *CVaupell.S.9.* || træk- ell. lastdyr. belæser Eders Dyr og gaar, at i maae komme til Canaans Land. *1Mos.45.17.* hvorfor førte I Herrens Menighed ind i denne Ørk, at vi skulle døe der, vi og vore Dyr? *4Mos.20.4. 2.4)* (dial.) om mus og rotter. *Feilb. 2.5)* (dagl.) om ubehagvækkende ell. skadelige smaadyr (især insekter); utøj; „kryb“ (jf. Bjørnedyr). *Dyrene (o: ørentviste) løb paa hans Mo'r, | som naar man letter en Fjæl, | der længe har ligget mod Jord. *ThøgLars. Dagene.(1905).34.* pigebarnet blev renset for utøj, men et par dage efter fandt de igen 25 dyr i hendes haar. *Værgeraadsrapport.1921.(OrdbS.).* (om bakterier:) Da de havde været gift nogle Aar, fik han Tæring. . hun købte Konjak og sød Punsj til ham for at han skulde faa Magt med Dyrene. *AndNc.DM.III.35.*

3) overf. 3.1) \square indbegrebet af de lavere (dyriske) instinkter, drifter osv. hos mennesket. Dyret i Mennesket. *Brandes.VII.204.* *JPJac.I.230.* dyret kom op i ham | slaa dyret løs, (nu l. br.) lade de dyriske drifter, lyster olgn. faa frit spil; ogs.:

være kaad, lystig, livslysten olgn.; slaa sig løs. af extravagere eller, hvad man saa smukt kalder det, at slaae Dyret løs. *BDodt. Rideknægten.(1859).97. 3.2)* menneske, som beherskes af sine lavere instinkter, opfører sig paa en raa og dyrisk maade; ogs. (nu dog kun nedset. ell. spøg.) m. afsvækket bet.: skabning; „fyr“. Creter ere stedse Løgnere, onde Dyr, lade Buge. *Tit.1.12.* *Slaar, knuser Skibet smaa, det vanskabt Dyr følger, | Ach! lad ham aldrig naae den høy-forlangte Havn. *Holb.Paars.246.* Det er dog nogle underlige Dyr disse Fruentimmer. *sa.Pern.I.8.* Hvorfor jage vi ikke det fordrukne Dyr bort? Det er jo en Skandal med det Menneske. *Hzr.XV.269.* nu skal hun (o: en dukke) have sin Hue paa, det lille, søde Dyr. *CBernh.IX.10.* Det Dyr af en Syjomfru faar vel ikke en Gang min Kjole færdig. *Schand.SF.58.* (Vilh. Thomsen) forklarede professorerne, at jeg havde fået tilbud om en professorpost i udlandet, og så vilde alle se dyret, og jeg blev præsenteret for en hæl dél. *Verner.XLIII.* det var et Lig, Dyret derhenne holdt i sine Arme. *EmilRasm.GM.296.* † (han vilde vise) hvilket stort Dyr (o: vigtig person) han var bleven. *Holb.Staat.324.* || som skældord: „Hvorfor kalder Du Barnet for Pjanke?“ — „Dyr! Hvem siger Pjanke? Kan du inte høre jeg siger Be-jan-ga (o: Bianca).“ *Fritz Jürg.nr.27.* || kryster; kujon. *Feilb. 3.3)* (dagl.) som betegnelse for en (især større ell. tungere) ting (jf. Bæst 3 slutn.). (fx. om en (stor) bog:) nu har jeg endelig faaet dyret slæbt hjem fra biblioteket | vil du hjælpe mig at sætte dyret (fx. en kuffert) ud paa gangen | især om en cykel: Der er vel ingen, der render med Dyret dernede i Gangen? *Wied.Ranke Viljer.(1906).144.* *Hjorto.Kv.74.* *end knækker det sundt i Kranken paa det tro, gamle Dyr. *Børup. LN.67.*

II. dyr, adj. [dy:r] (sj.) best. f. brugt i ubest. stilling (jf. *FalkT.Synt.85f.*): *Langebek.Breve.3.* *Blich.D.II.179.* adv. -t ell. (nu kun foreld. ell. dial.) dyre (*DL.2—22—28.* *Holb.Intr.I.275.* *Blich.D.II.138.* *VilhAnd.L.II.5)* ell. † dyr (*Holb.Hex.II.2.* sa. *Hh.II.246.*) (æda. dyr, run. dýra (best. f. akk. m. sing.), oldn. dýrr, eng. dear, kær, ty. teurer)

1) som medfører, foraarsager ell. er ensbetydende med stor pengeudgift. 1.1) om noget (vare, arbejde osv.), som gøres til genstand for køb ell. salg: som der maa betales meget for ell. mere, end man kunde vente ell. forlange; som kun kan faas for en høj pris; som koster meget (mods. billig 2.2) alting bliver dyrere. *Moth.D195.* Rugen er dyr i Aar. *Høysg.S.22.* jeg vil vædde om en Pibe Fransk Brændeviin, som falder nu temmelig dyre. *Tullin.II.82.* giøre det i Penge, det dyreste skee kan. *Stampe. I.231.* *(hun) Paa Veien lader sig vel underrette om, | Hvor dyr hver Alen kom. *Wess.148.* Murenen . . udgjorde den væ-

sentligste og dyreste Bestanddeel af Romernes Maaltider. *Holst. UH. 223.* Det vil blive dig en dyr Reise. *MO.* brændselet er dyrt i aar | det er en dyr billet, du har købt | *jf.*: Ikke den (*o.* blomsten) spinde, ej den syr, | Dronning er dog dens Dragt for dyr. *Grundtv. SS. III. 441.* spec. om penge: som der maa betales høj rente af, han maatte gjøre Udveie, — men hvorledes? Det var dyre Penge, der skulde bringes tilveie. *CBernh. XI. 364.* de Penge blive ham nok de dyreste, han nogen-sinde har faaet (*o.* af en pengeudlaaner). *Goldschm. I. 429.* || som adv. især i forb. m. betale, købe, sælge. Det, som bekommes af Kirkens Skove, være sig Oldengield, Vindfælder, eller fornet (*o.* frønnede) Træer, skal specificeris til hvem og hvor dyre det sælgis. *DL. 2—22—28.* siig mig, om I soldte ageren saa dyre (1819: til den Priis)? *Ap 20 G. 5. 8 (Chr. VI.)* (tilskuerne) maatte betale deres Plads dyre. *Seidelin. 164.* ordspr.: man kan ogsaa købe guld for dyrt, selv om noget er meget værdifuldt ell. attraaværdigt, kan ofrene, der maa bringes for at opnaa det, dog blive for store. *Mau. 1495.* *Wess. Anno. 55.* *Oehl. A. 128.* *Kierk. V. 151.* se endvidere *Mau. I. 145f. 1. 2)* (nu kun dagl.) om betaling, pris: høj, overladende for dyr Betaling de bedre Værelser til Gjæsterne. *30 Blich. III. 346.* det var en dyr pris, han forlangte | || dyr(t) køb, (nu l. br.) høj betaling (for noget); ogs. i mere alm. bet.: dyrtid (jf. Dyrtid). dyrt køb på noget. *Moth. D. 195.* hvi vil de . . at Politien skal raade Bod paa dyr Kiøb, dersom mange Penge ikke gjør dyr Kiøb? *Oecon. T. III. 9.* *jf.*: Paa sidste Sted opholdt jeg mig kun fire Dage . . fordi jeg paa alting kunde skionne der var dyrt Madkiøb. *Grundtv. E. 40 126.* || i dyre domme, se I. Dom 6. 1. 3) om person: som koster (en) mange penge, volder (en) store udgifter. *Barn, Du bli'er mig alt for dyr; | Men da Du saa propt syr, | Spare vi det atter, | Ikke sandt, min Datter? *PFaber. VV. 117.* De vilde snart blive kjød af mig, og jeg vilde blive en forskrækkelig dyr Kone. *Schand. F. 481. 1. 4)* om person ell. forretning, forretningsdrivende olgn.: som forlanger høj pris for sine varer. kræmeren er dyr. *Moth. D. 195.* (han) lader sig betale, skiont hand er ej saa dyr som andre (værtshusholdere). *Holb. 11J. III. 1.* Han er meget dyr med sit Klæde. *MO.* (lægerne) var meget dyrere end den lokale „kloge mand“. *JySaml. 4R. III. 426.* *de er alt for dyre med deres Læg! *Børnerim. III. 6.* det er en af de dyreste forretninger i byen | 1. 5) om tid ell. sted: som p. gr. af høje priser nedvendiggør store udgifter. Et dyrt Levested. *MO.* New York er en meget dyr by at leve i | om tid (jf. Dyrtid): det har været et dyrt år i år. *Moth. D. 195.* Hænder det sig i en dyr Tid, at en Grønlænder fanger en Hvalfisk, tilegner han sig den

dog ikke som en Eiendom. *JSneed. (Rahb. L. B. I. 364.)* han opdynger Korn, for at tilveiebringe en konstig dyr Tid. *Birckner. Tr. 151.* *Troer I, min Pung kan til Sligt forslaae | I disse Tider, som er saa dyre? *Heib. Poet. IV. 25.* ofte i forb. dyr tid paa noget, knaphed, mangel paa noget. dyr tid på penge. *Moth. D. 195.* Frygter han maaskee for, at der skal blive dyr Tid paa de Vahre? *FAHeib. Sk. I. 150.* overf.: *Der vil komme dyr Tid paa | Forstand i Landet. *Hauch. DV. I. 78.* talem. (nu l. br. i rigsspr.): se ud som ell. til den dyre tid, se daarlig ell. bedrøvet ud. *Sort. Poet. 73.* Det er den Kone, som boede i Herrens mærke Kiølder, og er skyldig for Huusleie. Hun seer ud som den dyre Tid. *Wiwet. D. 67.* *Grundtv. Da. Ordsprog. (1845). 16.* (han) traf sine Fæller med Haand under Kind, og de saa ud til den dyre Tid. Forgjæves oreholdt han dem det taabelige i saadan at lade Modet synke. *KlBerntsen. Æ. I. 24.* *Egeberg. Helligbrøde. (1900). 166.*

2) m. mere ell. mindre afsvækket ell. overf. bet., uden (bestemt) forestilling om pengeværdi ell. bekostning. 2.1) som man maa yde stort vederlag, stor erstatning, gengæld ell. bod for. det skal blive dig dyre Ørefigen. *Holb. Kandst. IV. 2.* *Men dyr var Kampen Vøggur, den kosted ham hans Fader. *Oehl. HK. 60.* det blev ham en dyr spøg | || som adv.; ofte i forb. m. købe og sælge (jf. dyrekøbt): I ere dyre kjøbte (1819: dyrekjøbte; 1907: I blev købt dyre). *1 Cor. 6. 20 (Chr. VI.)* (kongen) kjøbte denne Fred . . dyre. *Holb. Intr. I. 275.* *Gud, som dyre lod | Os Helved-Slaver kjøbe | Med Jesu eget Blood. *Brors. 77.* *Man kjøber alt for dyrt en myndig Konges Gunst. *NordBrun. ET. 18.* *Livsalige Land . . | Hvor dyrt ikke kjøbes til Krone paa Baar | De snehvide Haar! *Grundtv. SS. IV. 322.* *ogsaa Freden kan kjøbes for dyrt. *Hz. XI. 122.* *Tydsken maatte kjøbe | hel dyrt hvert Fjed, han vandt. *Ploug. I. 104.* i faste forb.: sælge livet dyrt, tilføje modstanderen saa megen skade som mulig, før man falder (især p. gr. af overmagt olgn.); kæmpe til sidste blodsdraabe; forsvare sig tappert. *Vi dennem Liv og Gods fuld dyre ville sælge. *Holb. Paars. 44.* *Vogelinus. (Sk Vid. IX. 53.)* *De fægted ud det haarde Slag | Og solgte Livet dyre. *Blich. D. II. 138.* Skulde vi blive overraskede, saa sælger vi Livet saa dyrt som muligt. *Drachm. VD. 36.* *jf.*: Bjørnen havde solgt sig dyrt; den havde taget et Par af hans bedste Hunde med sig i Døden. *KnuudRasm. DØ. 21.* betale ell. (nu næppe br.) gælde noget dyrt, bøde ell. undgælde haardt for noget. *Hugger du neder min fædrene Skov . . | jeg lover dig, Nilus Erlandson: | saa dyre skal du det gælde. *DFU. nr. 13. 8.* (I skal) dyre nock betale det Slag. *Holb. Tyb. I. 8.* *KomGrønneg. I. 277.* Jeg betalte min Curiositet dyre. *Klevenf. R. J. 115.* *VSO. I. 660.* den uover-

vejede udtalelse maatte han senere betale dyrt | faa noget dyrt betalt, komme til at undgælde ell. bøde haardt for noget. *Det skal de Alle faae dyrt betalt, | Som mig denne Tort forvolde. *Winth. IV. 42.* koste (en) dyrt, (nu især W) være forbundet m. store ofre; komme dyrt at staa. det kostede ham dyre. *Moth. D195.* Sverig havde (*Chr. II*) erobret to Gange med Sværdet, det havde kostet ham dyrt og uopretteligt i mange Henseender. *JV Jens. SS. 142.* (det skal) ikke glemmes, at (*Brandes*) i de Aar, hvor det baade herhjemme og ude kostede ham dyrt, utrættelig . . . drev sin Agitation for (*Sønderjylland*). *Tilsk. 1919. I. 551.* komme (en) dyrt at staa, egl.: blive til stor udgift for en; nu næsten kun: blive til stor skade for en ell. foraarsage gengældelse, hævn olgn. De Ord vil komme jer dyr at staae. *Hölb. Hec. II. 2. sa. 20 Hh. II. 246.* vel dig, at du er Qvinde, thi ellers skulde din kaade Mund komme dig dyrt at staae. *Suhm. I. 152.* et Slag, som kom de Danske dyrt at staae, thi de faldt i Hobetal. *Grundtv. Saxo. I. 49. Winth. VIII. 302. JulPet. L. 33.* en Afgivelse (paa det religiøse omraade) kunde komme ham dyre nok at staa. *Vilh. And. L. II. 5. 2.2)* (ikke altid tydeligt forsk. fra bet. 2.3) som p. gr. af sjældenhed ell. særlige omstændigheder er af stor værdi ell. betydning || (nu kun poet.) om ting: dyrebar; værdifuld; kostbar. *Coraller, | Dyre som det dyre Guld. *Heib. Poet. II. 128.* *den dyre Perle, | Hvis rette Værd ei Andre vilde skatte. *smst. 134.* *Jeg binder dyre Stene om din Hals og din Arm. *Winth. VI. 199. Hrz. Svh. 23. billedl.:* *Jesus! Troens dyre Skat. *Brors. 124.* *Modets Skjold mod Dødens Pile | Værne Friheds dyre Skat. *PalM. VIII. 11.* || som er vanskelig at faa fat i; sjælden. Herrens Ord var dyrt i de samme Dage; der udbrød intet Syn. *ISam. 3. I.* en af det 18. Aarhundredes Sønner, i hvis Hjerte Guds Ord fandt et Gemmested, da det var ved at blive dyrt i Landet. *HBegtr. DF. II. 9.* uden for bibl. kun i talem.: her (ell. nu osv.) er gode raad dyre, det er en meget vanskelig situation, saa at man ikke (rigtig) ved, hvad man skal gøre for at komme ud af den. *Nysted. Rhetor. 61. Hölb. Rpb. I. 7.* gode Raad vare her dyre, efterdi Fienden havde Kiøbenhavn, og til lige de bedste Kongelige Orlogs-Skibe i sin Vold. *E. Pont. (KSelsk. Skr. II. 122).* „sæt nu, at han har det i Hænde, som han truede med . . . — Ja, saa ere sandelig gode Raad dyre. *PAHeib. Sk. II. 267. Grundtv. LSk. 23. jf.:* Nu var gode Raad dyre, ja slet ikke til at faa for Penge. *KL Bernitsen. Æ. I. 27. (sj.) i ent.:* *maaskee jeg boier hendes Stiv-sind. | Men, hvis nu ikke? Her er godt Raad dyrt. *Hrz. VIII. 27.* || om penge, løn osv.: haardt ell. vanskeligt fortjent. Ja, det var en smuk Bog. Mange dyre Penge maatte hans Hustru have givet for den. *Jerg. HI. 14.* (han følte trang) til i overført For-

stand at lukke Vindvet op og lade sine dyre Penge flyve ud deraf: Rubelseddel, flyv, flyv. *KLars. LF. 135.* || som adv. i forb. m. fortjene: under stor anstrengelse, meget arbejde olgn.; haardt; surt. at betage Underrettens Betiente det Salarium, som de desuden dyrt nok fortjene. *Stampe. I. 312.* *De lækre Smuler jeg dyrt fortjener nok. *Oehl. NG. 279.* *Rachel, hun hans (o: Jakobs) dyrt (*orig. I. 23.* suurt) fortjente Lykke. *CKMöb. Dante. II. (1865). 23.* || (sj.) ovevelig; farlig. *Thi den, der gjør et saa dyre Skud, | Bør Ingen i Siget forvilde. *Blich. D. II. 179. 2.3)* (ikke altid tydeligt forsk. fra bet. 2.2) W som man sætter stor pris paa; som holdes højt i værd, agtelse olgn.; dyrebar. *Genfødens det dyre Bad (o: daaben). *SalmHj. 177. 5.* *Vor dyre Norden var med Fred og Velstand kronet. *Hölb. MpS. 263.* *Tænk, at det gielder om | Meneskers dyre Liv. *Ev. V. 119.* *Man for et Æventyr | Skal fristes til at tage, | Hvad dog er Sandhed dyr. *Grundtv. PS. VI. 13.* *Vederkvæg mig, Frelser min! | Med dit Blods den dyre Vin! *sa. SS. IV. 236.* *I Skjoldet springe Løver, og Hjertet staae i Brand! | Hvor kunde jeg vel bryde den dyre Skjolderand? *Winth. VI. 201.* *Danmark er vor Mo'er, | vor egen dyre Jord! *Rich. I. 6.* *i åndens ledingsfærd de (o: menneskene) skulde prøves, | at livets dyre lyst de måtte eje. *NMøll. E. 47.* || om person: kær. *vor Indhimlede Dyre Monarch. *Wadsk. 134.* For Guds Villie, allerdyreste, unge Mand! forlad mig ikke saaledes. *Gyld. V. 82.* det bliver en besk Pille for mig at sluge: at vide dig i en andens Arme, saa dyr som du er mig. *EFVindt. Glimt. (1903). 91.*

3) hellig (sml. bedyre). dyre vor (sml. o: jomfru Maria). *Moth. D194.* De koldeste Hierter . . . brændte af Nidkierhed for de dyreste Pligter. *JSneed. VIII. 533.* *Vil Sjælland med Fyen og Øerne bøie | Nakken under Aaget; vi jydsk Mænd, | Saa hjælpe os Gud og Sancte Drotten dyre! | Vi gjøre det ikke. *Hrz. XI. 84.* nu kun i forb. m. ord som Ed, Forsikring: *Moth. D194.* (han) besejlede saadant med en dyr Eed. *Hölb. Ep. IV. 188.* (historien) gik lange Tider om paa Egnen ledsaget af dyre Forsikringer om dens Troværdighed. *Schand. BS. 10. Bergs. GF. II. 288.* || som adv. i forb. m. sværge, forsikre olgn.; nu næsten kun i forb. m. ensbetydende ord som højt, helligt olgn. *Reenb. II. 125.* Jeg kand sværge dyrt paa, Herre, at (jeg) umueligt kunde kiende jer igien. *Hölb. Usynl. I. 1.* De skal høyt og dyrt have bekræftet (det). *Gram. Breve. 58.* *nu jeg holder hvad dyrt jeg svoer. *Ing. SR. 75.* Spøgelsehistorier og Sagn . . . hvis Sandfærdighed hun dyrt og helligt forsikkrede. *sa. EM. I. 145.* de lovede hverandre højt og dyrt, at ingen af dem skulde mæle noget andet Ord, end det Mundheld, der hørte ham til. *Sv Grundtv. FÆ. II. 223.* Jeg har lovet Manden dyrt og helligt, at

jeg ikke vil aabenbare til noget Menneske. *Schand.F.459.*

Dyr-, i *sogr.* [ˈdy(r)-] 1) til I. Dyr, især bet. 1.; bortset fra enkelte *sogr.* (se fx. Dyr-læge, -plager, -skue, *jf.* ogs. Dyr(e)mal(er) nu fortrængt af Dyre-. 2) til II. dyr; kun i faa *sogr.*, se Dyr-hed, -køb, -tid. **-art**, en. se Dyreart.

I. dyre, v. [ˈdyrø] -ede. (*jf.* no. dial. dyra (seg), ty. teuern i sa. bet.; af II. dyr 3, *jf.* bedyre; *sj.*) i forb. dyre paa, forsikre højt og helligt; sværge dyrt paa; bedyre. Handelsmanden dyrede paa, at det var den rigtige Hest. *Sora.Amistid.* 26/18 1909.2.sp.3. **II. dyre**, adv. se II. dyr.

Dyre-, i *sogr.* [ˈdyrø] (*jf.* Dyr-). 1) af I. Dyr, især bet. 1.1. 2) af II. dyr (dyre); kun i dyre-bar, -købt. **-art**, en. (nu næppe br. *Dyrart. Funke.* (1801).I.19. *Heib.Pros.IX.* 107). 1) (især zool., *jf.* u. Art 5.1) afdeling ell. art inden for dyreverdenen. *Heib.Pros.IX.107.* alle vi som høre til den Dyreart, hvilken kaldes Mennesket. *Kierk.VII.483.* 2) † dyrisk natur; (vild)dyrnatur (*jf.* Art 2.1). *plante Dyre-Art blant ædle Mennesker. *Holb.MpS.112.* Uagtet Hiorten . . er gjort tam, stikker dog Dyrearten i den. *VSO.* **-bad**, et. (foræld.) betegnelse for en kur, hvorved patienten enten badede den syge legemsdel i friskt dyreblood ell. blev indsvøbt i et nylslaget dyrs hud olgn. (*jf.* *Blodbad* 2). *Panum.177. Sal.* 2.VI.582.

⊗ **dyrebar**, adj. [ˈdyrø,baʳ] (gl. d. s. (*Tha.Kempis.* (udg.1885).109); *jf.* sv. dyrbar; fra mnt. durbar; af II. dyr og (-bar) 1) om ting: værdifuld; kostbar; nu altid: som man p. gr. af sjældenhed, kostbarhed olgn. skatter højt. Jeg vil gjøre et men- niske dyrebarere (1871: sjældnere) end fiint guld. *Es.13.12* (Chr.VI). hendes Moder gav han dyrebar Skjenk. *I.Mos.24.53.* *Tidt ere Bryst' under dyrebar Smykke | Fulde af Sorrig. *Kingo.265. Holb.Kh.661.* en Vel- lugt, der forekom mig langt sødere end Dunsterne af den dyrebarste Røgelse. *Ev. VIII.73.* *(en) Alabaster-Krukke, | Fuld af Salve dyrebar. *Grundtv.SS.I.431.* Retter, der vare tilberedte med dyrebare Urter. *CBernh.V.353.* jeg vil gjøre . . dine Porte af Karbunkelstene, og hele din Ringmuur af dyrebare (Chr.VI: behagelige) Stene. *Es.54.12.* Atter er de engelske Kulmine- arbejdere begyndt at bryde de dyrebare Kul. *Folket.* 5/11 1920.1.sp.4. (en digtsamling) i dyrebar Udstyr. *Aarbog f. Bognemner.1920.* 140. m. overgang til bet. 2: *(himmeriges perle) er som Intet dyrebar, | thi Jesu Blod den kostet har. *Rich.III.238.* 2) i videre anvendelse: som man sætter stor pris paa, skatter højt; dyr (II.2.s.) lovet er dit hellige og dyrebare Navn til evig Tid! *Tob. 3.14.* Gud! hvor dyrebar er din Miskundhed. *Ps.36.8.* denne dyrebare (: udmærkede) Mand (: Cicero). *Holb.Intr.I.108.* *Naadens dyrebare Dag. *Brors.9.* et Fosters Liv (er) lige saa dyrebart som et fuldvoxt Men-

neskes. *JSneed.I.404.* Man kan ikke igjen- købe den dyrebare Tid. *VSO.* *Fredriks- borg, saa rigt paa gamle Minder, | Og med et nyt, et dyrebart, forøget. *Heib.Poet. II.232.* Kristendommen . . lærer, at hver enkelt Sjæl er dyrebar i Guds Øine. *Mon- rad.BV.95.* Han talte som den, der har en vanskelig, men dyrebar Sag, ret en Hjør- tesag, at forfægte. *Drachm.FV.157.* || (især i forb. m. hensobj.) kær. (er) Ephraim mig en dyrebar Søn? *Jer.31.20.* *Den Stund du kiender det og kommer mig ihu, | Skal ingen være stor og dyrebar, som du. *Ev. (1914).I.174.* *Du er mig mere dyrebar end Livet. *Oehl.SS.54.* *Blandt de mange Rariteter, | al den Stads, som her man har, | er dog du, min egen Peter, | mig alene dyrebar. *Hostr.SpT.III.10.* det skæ- rer mig i Hjertet . . at skulle give Afkald paa hendes mig saa dyrebare Selskab. *Holstein.T.8. jf.:* K. for hvem en Fami- lieforbindelse med Obersten paany blev dyrebar (: kærkommen) i det Øjeblik, da hans egen Familie truedes med en Skandale. *Goldschm.VII.567.* **-hed**, en. 1) (nu næppe br.) til dyrebar 1: *Moth.D196.* *VSO. MO.* || mere konkr.: rigdom; pragt. veel veel det er den store stad (: Ba- bylon), i hvilken de ere alle blevne rige, som havde skibe i havet, af dens dyre- barhed (1819: Pragt). *Aab.18.19* (Chr.VI). i flt.: kostbarheder. *VSO. 2)* ⊗ til dyrebar 2: man beviser meget bedre . . sin Følelse af Menneske-Livets Dyrebarhed ved at henrette Mordere end ved at benaade dem. *Grundtv.Dansk.III.600.* Jesu Dyrebarhed. (*bogtitel.1874.*)

Dyre-beskyttelse, en. beskyttelse af dyr, især mod overlast fra menneskers side. Jagt og Dyrebeskyttelse. *Dedenroth.Berg. (bogtitel.1913). Krak.1918.7. Sal.* 2.VI.582. || ogs. (dagl.) i best. f.: forening til dyrenes beskyttelse. Som Medlem af Dyrebeskyttelsen var jeg nødt til at gaa til en Middag, som den Karl gav. *Schand.SB.235.* (kampen mod lystjagten maa) tages op fra Dyrebeskyttel- sens Side. *Dedenroth.Berg.Jagt og Dyrebeskyt- telse.* (1913).4. **-bov**, en. [I.2.2] (kog.) bov af hjortevildt, raadyr olgn. *Moth.D197. Frk.J. Kogeb.24A.* **-domme**, se I. Dom 6. **-fabel**, en. (æstet.; *jf.* -rim). Danske Dyrefabler og Kjæderemser. *Krist.* (bogtitel.1896). *Sal.* 2.VI. 595. **-filt**, et, en. (nu næppe br.) filt af dyre- haar. *VSO.* **-forsøg**, et. (fagl.) forsøg m. (levende) dyr i videnskabeligt øjemed. *Hag.III. 295.* **-frægtning**, en. [I.2.1] (nu næppe br.) d. s. s. -kamp. Det krigsriske Rom elskede . . Dyrefægtninger. *JSneed.III.341.* *Jeg saae idag i Byen | En Dyrefægtning. | Der kjæmped Tigre, Bjørne . . | Mod Ryt- tere, mod Fodfolk. *Hzr.D.II.140. Kierk. XIV.223.* **-gaard**, en. (ogs. *Dyrgaard.* *NC.Rom.Læsebog.* 2.II. (1888).230). (l. br.) ind- hegnet plads, skov olgn., hvor vilde dyr (især jagtvildt som hjorte) var fredet; dyrehave. (*Kalk.I.364.*) *Moth.D197. MO.* Kong Val-

demar (*har*) ladet indrette en af de i Mid- delalderen ofte omtalte Dyregaarde paa denne Ø. *JohsSteenstr. CPalM. og Valdemars Jordebog. (1874). 404. om zoologisk have: NC Rom. Læsebog. 2II. (1888). 230. -garn, et. [I.2.1] († Dyrgarn). (foræld.) garn ell. net til fangst af vilde dyr. en kvinde, hvis hierte var som dyr-garn (1871: Snarer), og som fisker-garn. *Præd. 7.26 (Chr.VI). Moth. D197. MO. -geografi, en. (zool.) videnskaben om dyrenes udbredelse paa jordkloden. Sal. 2 VI. 583. -gransker, en. (kun hos sprogrensere) zoolog. Som Læger kom da Lægerne ikke, men som Menneskegranskere, Dyr- og Plantegranskere. *Sibb. Aa. I. 94. D&H. -grav, en. [I.2.1] (l. br.) grav til fangst af vilde dyr. Moth. D188. MO. Hag. III. 296. -hagl, et. [I.2.2] (jæg.) en slags hagl til brug ved jagt paa hjortevildt. Larsen. -ham, en. (især poet. ell. foreld.) et dyrs ham ell. skikkelse. *Den Sjæl, som i Dyreham | lider og længes, | mon den skal fra Livet | i Ævighed stænges? *Rich. HD. 134. || især om dyreskikkelse, som visse mennesker ell. overnaturlige væsner ifølge overtroen kunde paatage sig. Rosenb. I. 49. AD Jørg. Fort. 8. *Min Vei herind har budt mig nok af Kamp | Mod . . Vætter, Troid i Dyreham. *Recke. Det lukkede Land. (1901). 69. Feilb.*****

Dyrehave, en. [ˈdyrəˌhavə] († Dyrehave. *JJuel. 13*). (ænyd. diur(e)have; af I. Dyr 2.2 og Have i bet. „indhegnet omraade“, jf. -gaard samt sv. djurgård, ty. tiergarten) indhegnet omraade af mark ell. (især) skov til fredning og opdrætning af vilde dyr, især hjortevildt. *Holb. Staat. 33*. Adskillige Græver og andre af Adelstand, have til det store Vildts Handthævelse, indhegnet Dyre-Hauger ved deres Herre-gaarde. *EPont. Atlas. I. 606*. I Dyrehaven ved Versailles . . har man havt Strudser, der vel have lagt Æg, men ikke udruget dem. *Kielsen. Naturhist. II. (1809). 44*. *I Dyrehaugen (spiller) Hinden | Med Lænden, trind og fed. *Winth. I. 160. MinSkr. 12/1 1851. ad 5. billedl.*: Hjorten er en ret fornem Rangs-person i Gudernes Dyrehave. *GSchütte. HH. 120*. || som propr. Dyrehaven ell. Jægersborg Dyrehave, navn paa en indhegnet skov m. fredet vildt nord for Kbh. (jf. Dyrehavs-bakke, -tid oft.). *Nyerup. KB. 676. Oehl. I. 15*. hun er taget i Dyrehaven med sin Kjæreste. *Heib. Poet. VII. 323. Hrz. Breve. 12*. Dyrehaven beskrevet af danske Forfattere. (bogtitel. 1920). de fattiges dyrehave, navn paa et forlystelsessted, der laa ved Gamle Kalkbrænderi nord for Kbh. *Hrz. I. 141 (vaudevilletitel). HistMKbh. VI. 56ff.* **Dyrehave-spil**, et. skuespil, hvis handling foregaar i dyrehaven (jf. Dyrehavsspil). *Han førte vel en lang Conferents | Om Composition og en høi Tendents. | En høi Tendents i et Dyrehavesspill *Oehl. I. 7. -tid, en. se Dyrehavstid. Dyrehavs-, i ssg. [ˈdyrəˌhaus-] af Dyrehave, især (jf. dog -bøg) om Dyre-*

haven ved Kbh. **-bakke**, en. i best. f.: betegnelse for en bakke i Jægersborg dyrehave, som om sommeren er et folkeligt forlystelsessted m. markedsgøgl (jf. Bakken u. I. Bakke 1). *Trap. II. 272*. Fornøjelser var der ikke Raad til. En Tur paa Dyrehavsbakken én Gang om Aaret — det var alt. *And Nx. DB. 87*. || overf., om sted, der er fuldt af larm, gøgl, broget folkeliv o. lign.: Paa de 10 to Markedsdage forvandlede Torvet . . til en broget Dyrehavsbakke, hvor Bønder og Borgere tumlede sig i lystige Skarer. *Bergs. FM. 12. Drachm. IX. 398* (se u. I. Bakke 1). i det stille Hjem . . lever han sit Liv . . fjært fra Verdens Dyrehavsbakke. *Riget. 25/1 1913. 3. sp. 1. -bøg, en. (forst.) (fritstaaende) bog m. meget fyldig krone, som er ejendommelig for dyrehaver. CVAupell. S. 17. -rejse, en. (nu næppe br.) udfugt til dyrehaven (og dyrehavsbakken). en halv Snes Dyrehavs-Rejser hver Sommer. *PAHeib. U S. 59. -spil, et. (l. br.) skuespil, der opføres paa friluftsteatret i Dyrehaven (jf. Dyrehavsspil). Friluftsteatret i Ulvedalene ejes og drives af Komitèen for Dyrehavsspil. *Krak. 1918. 123. -tid, en. (nu næppe br. Dyrehave. Hrz. Breve. 12*). den tid om sommeren, i hvilken dyrehavsbakken holdes aaben. Den saa kaldte Dyrehavstid fra St. Hans-Dag til Marie-Besøgsels-dag. *Nyerup. KB. 676. Hrz. VIII. 346*. om en Maanedstid er Lise paa Benene, og vi kunne endnu gjøre denne Dyrehavstid med. *CBernh. NF. III. 277. Krayer. Er. 194*. || talem. (efter Heib. *Poet. II. 154*): har det varet saa længe, kan det vare dyrehavstiden med, o: endnu et (lille) stykke tid. har jeg (o: en rugende and) nu ligget saalænge, saa kan jeg ligge Dyrehavstiden med. *HCAnd. V. 300*. Har den (o: en vogn) staaet her saa længe, kan den vel staa Dyrehavstiden med. *Muusm. F. 98*.**

Dyre-hud, en. [I.2.1] († Dyrhud. *Robinson. I. 235*). (især ☉) hud af større dyr, især hjortevildt (jf. -skind). *Moth. D197. Holb. Kh. 67*. Den menneskelige Dragt bestod i en Dyre-Hud, som man ei engang havde skaaren Halen og Hovedet fra. *Kraft. (Rahb. LB. I. 16). Hauch. II. 319. Drachm. V S. 28. -hund, en. [I.2.2] (fagl., l. br.) hundrace (lille, langhaaret spids), der anvendes til at jage hjortevildt (især elsdyr) med. Den skotske Dyrehund. *Sal. IX. 115. -hus, et. spec. om hus i dyrehaver, hvor hjortevildtet kan søge ly og foder. Schytte. IR. II. 310. Schand. SB. 236. -jord, en. (fagl., nu næppe br.) jord, som indeholder forraadnede dyrelegemer (jf. -muld). *Have. D. (1762). 12. -kalv, en. [I.2.2] (jæg.) kalv af hjortevildt. Drachm. VD. 76. -kamp, en. [I.2.1] (om ældre ell. fremmede forhold): skuespil bestaaende i kamp ml. (vilde) dyr og mennesker ell. ml. (vilde) dyr indbyrdes (jf. -fægtning). *vAph. (1764). VSO*. hele Selskabet var taget hen til et andet kongeligt Slot, hvor der blev holdt Dystløb og Dyrekamp. *SvGrundtv. FÆ. II. 158. Troels. L. VI. 114. Sal. 2 VI. 585. -kemi,****

en. (kem.) den del af kemien, som beskæftiger sig m. de kemiske processer hos dyr. Larsen. **-kid**, et. [I.2.] (jæg.) kid af hjortevildt. (de) forsvandt saa sporløst som Dyrekid i Skoven. Drachm. VD. 99. Troels L. I. 40. **-klasse**, en. (nu næppe br. Dyrrække. Kielsen. Naturhist. II. (1809). 140. JapSteenstr. F. 27). (zool.) betegnelse for en større inddelings-enhed inden for dyreverdenen (omfattende flere „ordener“; jf. Boas. Zool. 77). Om Forplantning og Udvikling gennem de vexlende Generationsrækker, en særegen Form for Opfostringen i de lavere Dyrrækker. JapSteenstr. (bogtitel. 1842). MO. jf. (spøg.): Man har .. haft en uhyggelig .. følelse af, at studenter tilhørte en umærende dyreklasser. AkadUgeblad. 1913. 103. **-kreds**, en. (astr.) i best. f.: betegnelse for den himmelzone paa begge sider af ekliptika, inden for hvilken solen, maanen og de store planeter bevæger sig, og som er inddelt i 12 tegn, hvoraf de fleste har navn efter forsk. dyr; zodiakus. Moth. D197. Eilsch. Term. 23. *Dyrekredsen paa Himlens Blaa | End er Solens Bane. Grundtv. PS. VI. 540. Heib. Pros. IX. 53. Kan du lade Dyrekredsen Stjerner (Chr. VI.: planeterne) komme frem? Job. 38. 32. Gjæl. GG. 216. Solen stod i et af Dyrekredsenes Mennesketegn (Tvillingerne, Jomfruen, Skytten eller Vandmanden). Troels L. XIII. 167. Sal. VI. 586. **-kredslæs**, et. (astr., l. br.) zodiakallys. Sal. VI. 586. **-kul**, et. (ogs. Dyrrul. Christ. Kemi. 107). (fagl.) kul, som fremstilles ved forkulning af dyriske stoffer (jf. Blod-, Kødul). Panum. 413. Vare L. 778. **-kæmper**, en. [I.2.] (om ældre ell. fremmede forhold:) person, som deltager i en dyrekamp. S&B. Sal. VI. 586. **-købe**, v. (vist dannet af dyrekøbt; l. br.) købe ell. erhverve dyrt ell. m. store ofre olgn. *Erfaringer, som dyrekøbtes her, | En sikker Rigdoms Kilde hisset er. Rein. 228. især (kirk.) m. h. t. menneskenes genløsning ved Kristus: *Dele vi skal med Jesus Kaar, | Dertil vi dyrekøbtes. Grundtv. SS. V. 110. *Dyrekjøbt har han (o: Jesus) med sit Blod | Alle, som hans vilje være. smst. III. 445. **Ø-købt**, part. adj. (l. br. dyrkøbt. Heib. Poet. IV. 174. Kandarius. Garnisonsliv. (1900). 39). (ænyd. d. s., jf. sv. dyrköpt; til dyre, adv. (se u. II. dyr) som er købt dyrt. Ufornoden (o: hvad man ikke har brug for) er dyrekøbt for en hvid (o: selv om man kun giver lidt for det). Moth. (GkS 770. IV. 70). || især overf.: som er erhvervet m. store ofre, stort besvær olgn. det store Søeslag, hvori Harald (Haarderaade) vandt en dyrekjøbt Seyer. Carst. (Edda. 1920. II. 153). Grundtv. E. 131. dyrekjøbte Erfaringer. Mynst. Frb. 8. *Slumrer sødt i Slesvigs Jord, | Dyrekjøbt den blev ved Eder! Holst. I. 5. han (vidste) af egen, dyrkjøbte Erfaring, at der gik det ikke an at komme bag efter. Kandarius. Garnisonsliv. (1900). 39. spec. (kirk.) m. h. t. menneskenes genløsning ved Kristus: I ere dyrekjøbte (1907: købte

dyrt). 1 Cor. 6. 20. *Kommer Sjæle, dyrekjøbte. Grundtv. SS. I. 474. som tiltale i prædiken olgn. (nu næppe br.): VSO. Dyrekjøbte Tilhørere! MO. **-kølle**, en. [I.2.] kølle af hjortevildt. De aade med .. Graadighed af denne Dyrekølle. Holb. H. Amb. II. 1. Frk. J. Kogeb. 244. **-lam**, et. [I.2.] (jæg.) lam af hjortevildt. Drachm. HI. 50.

dyrelig, adj. ['dyræli] (af. af I. Dyr; jf. fsv. diurliker, sv. djurlig, mnt. derlik; sj.) som hører til, er almindelig for ell. stammer fra dyr (l. u.). D&H. (nedset.) en dyrelig Raahed, der gjorde hans Slag brutale og uden Fornuft. E. Erichs. S. 205.

Dyreliv, et. (nu næppe br. Dyrliv. MO.). (især zool.) dyrs liv ell. levemaade; ogs. (konkr.): dyreverden; fauna. Norges Dyreliv overgik Danmarks, ikke saa meget ved Stykkernes som ved Arternes Antal. Troels L. I. 41. Hjemmets Dyreliv. (tidskrifttitel. 1895-97). jf.: Liljefors, den store Dyrelivsskildrer .. er et stort Stykke af en Dekorator. E. Hannover. Sv. K. 66. **-lære**, en. (ogs. Dyr lære). (l. br.) zoologi. den Forbindelse, hvori Geologien er traadt deels med Jordbeskrivelsen deels med Dyr- og Plante læren. Ørst. I. 57. D&H. Docent i Dyr lære ved den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole. Dagbl. 9/1883. 3. sp. 2. **-maler**, en. (ogs. Dyr maler). (kunst)maler, som behandler emner fra dyreverdenen. Dyr maler: Ørst. Br. I. 172. (hestenes) raske Stillinger, kaade Spring og Boltren kunde være et Studium for en Dyr maler. H. C. And. I. 204: J. Lange. II. 238. Sal. VI. 606. Først mente han, at han var Landskabsmaler, saa, at han var Dyr maler. Tops. III. 45. Saaby. **-maske**, en. 1) [I.1.] maske forestillende et dyresansigt. Ulven (i en børnekomedie) fremstilles ved at man tager en laadden Kaabe over sig og en Dyremaske for Ansigtet. Legeb. II. 57.

2) [I.2.] (fagl.) (læder)apparat, som fastbindes for øjnene af dyr, saa at de ikke kan se. Sal. VI. 586. **-menneske**, et. (især fagl.) betegnelse for mennesket paa det ældste udviklingsstrim. Han rutsjede i et øjeblik tilbage gennem udviklingen helt ned til det ældre dyremenneske, hos hvem den begyndende sjæl sloges brutalt med den oprindelige, dyriske vildskab. Hjort. F. 46. **-muld**, en. (geol., nu næppe br.) betegnelse dels for en slags muld, som er opstaaet ved dyrs fuldstændige forraadnelse (jf. -jord), dels for en slags fint kalksand, opstaaet ved korallers ell. skaldyrs hensmuldren. Brinnich. M. 117.

Dyrendal, en. ['dyr(ə)r(ə)n, da:l] († Dyrendal. Holb. Ul. I. 6). ft. (l. br.) -er (Saaby.). (ænyd. d. s., glda. dōrendal, dōrendal; fra fr. Durandal, navn paa Rolands sværd; nu kun spøg.) betegnelse for et (stort) sværd, en kaarde olgn.; „slire“. det er ilde, jeg har icke taget min Dyrendal paa; Aahl Lad der komme hvem der vil, jeg har et Par gode Pistoler. Kom Grønne. I. 300. *En Sverm af unge Helte, | Der havde Dyren-

dal ved Laar. *Wadsk.Brudev.VII.43r.* *Lad hævde da din Dyrendal | Det Sted, du pleje skal og harve. *CFrim.AS.134.* dersom (*enden*) ikke bli'er god, saa maae Du, Capitain, lave Finker af mig med din lange Dyrendal. *Blich.(1920).VI.74.* *jeg hænger gjerne min Dyrendal paa Væg. *Winth.VI.200.* *Han bar en Dyrendal ved Hoftens surret. *PalM.I.52.* som *propr.:* Mit med Drage-Blod besmurdte Sværd Dyrnedal. *Holb.Ul.I.6. smst.II.7.* || (*sj.*) i videre anv.: *Hand til Caminen løb, en mægtig Brand der tog, | Og med den samme paa Skibsfolcket heftig slog . . | Men icke kom ihu i saadan Hidsighed, | I eene ende at hans Dyrendal var heed. *Holb.Paars.298.*

Dyren-dom, se I. Dom 6.

⊗ **Dyre-offer**, et. offer bestaaende af dyr (*mods.* Drik-, Menneske-, Røgoffer osv.). *Brandes.II.314.* -**olie**, en. [I.2.1 og 2] (*faql.*) 20 *olie*, fremstillet ved destillation af dyrebens, hjortetakker olgn. *Sal.²VI.587.* -**ornamentik**, en. (*især arkæol.*) ornamentik m. motiver fra dyreverdenen. vingede Drager forekommer kun meget sjældent og sent i Dyreornamentikken. *Stilart.112. Sal.²VI.587.* † -**pander**, pl. [I.2.1 og 2] (*ogs. Dyrpander.* *Høysg.AG.42.*) d. s. s. -garn. (*Kalk.L.365.*) *Moth.D198. Høysg.AG.42.* -**park**, en. zoologisk have, hvor dyrene ikke lever i bure, men kan færdes frit omkring inden for bestemte, afspærrede omraader. (*Hagenbecks*) store Dyrepark i Stellingen. *JVJens.NA.81. Nat Tid.¹⁴1913. M.Till.4.sp.1.* -**passer**, en. person, som passer dyrene i en zoologisk have, cirkus olgn. *Hjemmet.1904.388. Riget.¹12.1912.9.sp.7.* -**plager**, en. se Dyrlager. -**plante**, en. se Dyrplante. -**pløk**, en. [I.2.2] (*jæg.*) *især i ft.:* store dyrehagt (6 mm. i diameter). *Wagn.Tekn.79.* -**proces**, en. 40 (*foræld.*) proces anlagt mod (en hel art af) skadelige dyr for at faa dem fjernet ell. udryddet. *Sal.²VI.596.* -**præg**, et. (*mineral.*, nu næppe br.) sten m. aftryk af et dyr, dele af dyr osv. *vAph.Nath.II.94.* † -**rid**, et. [I.2.2] hjortevildtets parrings(tid). *Moth.D198. VSO.* -**rige**, et. († *Dyrrige.* *EPont. Atlas.I.593. Hallager.1.*) (*zool.*) i best. f.: indbegrebet af alle (levende ell. uddøde) dyreformere (*mods.* Mineral- og Planteriget). *vAph.(1759).* Alle Fødemidler af Dyrriet, Melk undtagen. *Tode.ST.II.63. Baggel.I.395. Sal.²VI.594.* -**rim**, et. (*æstet.*) rim ell. digt om dyr; *især:* fortællende digt, hvor dyrene optæder som talende (*jf.* -fabel). De gamle danske dyrerim udg. . . af Brøndum-Nielsen. (*bogtitel.1908.*) || (*l. br.*) i ent. om samling af saadanne digte: *Paludan.DanmarksLitt. i Middelaldr.(1896).122.* -**ryg**, en. († *Dyr.* *Sort.(Saml.DanskeVers.¹VI.205).*) 60 *spec.* (til I. Dyr 2.2; *især kog.*): del af rygpartiet paa hjortevildt, som anvendes til steg. *Moth.D198.* *Geden smagte mig | Saa læker, som den bedste Dyreryg. *Oehl.X.99.* Citaterne sprutte paa Dem ligesom Spækket paa en Dyreryg. *Goldschm.Hjl.II.780.*

Gjel.M.105. ⊗ -**skikkelse**, en. († *Dyrskikkelse.* *Basth.(MO).*) *Endeel i Dyreskikkelser gaer over (: ved sjælevandring). *PalM.TreD.92.* de Dyreskikkelser, Elefanter, Rensdyr o. s. v., hvormed (*menne-skene*) i den saakaldte Rensdyrtid smykkede deres Redskaber. *Sal.²VI.597.* -**skind**, et. [I.2.2] skind ell. hud af dyr, *især hjortedyr.* *Moth.D198. VSO.* *Et Dyreskind det var vor første Dragt | Til Kroppens Varme i de kolde Egne. *Grundtv.SS.V.611. MO.* || *gen. brugt som adj.:* Dyreskind Handsker. *VSO. MO.* -**skue**, et. se Dyrskue. -**slægt**, en. († *Dyrslægt.* *Funke.(1801).I.32.*) 1) (*zool., l. br.*) en afdeling inden for dyreriget, som er mindre end -klasse, større end -art. *vAph.(1759).* Forbauselsen over hvor stor Naturen er og hvor utallige Dyreslægter der er. *Kierke.VII.208. MO. jf.:* *Blant Dyrer Slægt een Art er elsket udi sær. *Holb.Metam.34. 2)* (nu næppe br.) d. s. s. -rige. Planten kunde ikke være til uden den Jord, hvori den voxer, Dyreslægten ikke uden Planterverdenen. *Ørst.VII.101.* -**sprung**, et. [I.2.2] (*jæg.*) indretning, bestaaende af en rampe og en lille platform, som er anbragt uden for hegnet om en vildtbane og ligger i højde med dettes overkant, og som gør det muligt for hjortevildtet at springe ind paa vildtbanen; *ind-sprung; vildtsprung.* *VigMoll.HJ.132.* -**stade**, et. [I.2.2] (*jæg.*) tilholdssted for vildt. *Moth.D198.* Lolland, hvis Herregaarde før vare stolte af deres Ellemoser som de bedste Dyrestader. *CVaupell.S.5.* -**steg**, en. [I.2.2] (*kog.*) steg af hjortevildt. *Moth.D198. PAHeib.E.137. Huusm.(1793).197. Schand.TF.II.63.* -**straf**, en. (*foræld.*) (døds)straf over dyr, som havde lemlestet ell. dræbt mennesker. *Sal.²VI.595.* -**træk**, et. [I.2.2] (*jæg., l. br.*) (regelmæssig) færdsel af hjortevildt paa bestemte strøg i skove olgn. Paa den Side (af Dyrehaven) hvor det bedste Dyretræk er, anlægges (vildtsprung). *Schytte.(MO.).* -**tvinger**, en. (*sj.*) d. s. s. -tæmmer. *Ing.Levnet.I.58.* -**tæmmer**, en. (nu l. br. *Dyr.* *Goldschm.III.317. Bang.Udv.127.*) person, som tæmmer ell. dresserer vilde dyr (*fx. i en cirkus.*) *Moth.D198. Goldschm.III.317.* en Dyretæmmer, der glædede sig over sit Menageries Affodring. *Schand.IF.13. Bang.Udv.127. jf.:* hendes store, sorte Øine . . holdt Kromandens glubske Dyretæmmer blik Stangen. *Ing.EF.XIII.202.* -**væksel**, en. [I.2.2] (*jæg.*) spor ell. lille sti, ad hvilken vildtet plejer at gaa. *LBruun.A.I.111.* -**ven**, en. *KLars.Ci.53.* "Dyre-ven" og "Lystjæger" (*er*) ikke . . kongruente Begreber. *DedenrothBerg.Jagt og Dyrebeskyttelse.(1913).5.* Dyrevennernes Agitationsforening. *Krak.1918.106.* || Dyrevenen. (*tidsskrifttitel.1880ff.*) ⊗ -**venlig**, adj. til Dyreven. det Dyrevenlige Ønske . . at kunne skænke Æslet en fredelig Græsgang. *Brandes.V.323.* Tyskerne (*er*) en i høj Grad dyrevenlig Nation. *AGrudtzem.(Ri-*

get.¹⁷/1911.A.sp.1). **-verden**, en. (især i best. f.) dels betegnelse for alle de dyr, der findes paa et bestemt omraade (fauna), dels d. s. s. -rige. ved ingen Fortsættelse af sin Selvudvikling vil Dyreverdenen nogensinde føde et Menneske af sig. *Mart. Dogm. 151. Brandes. X. 330.* Dyreverdenen i Sibirien har hovedsageligt det mellemeuropæiske Præg. *Løffler. Haandb. i Geographien. (1876). 78. ☉ -værn*, et. (l. br.) d. s. s. -beskyttelse. *Riget. 4/1911.A.sp.3. Fædrelandet. 1911. 371.sp.3.*

Dyr-gaard, -garn, -have, se Dyregaard, -garn, -have. **-hed**, en. (l. br.) til II. dyr 1.1. De beklagede sig over Levnets-Midlers Dyrhed. *Oecon. T. V. 99. Bages. L. I. 330. MO. || (l. br.) d. s. s. Dyrtid (jf. II. dyr 1.5).* der var en langvarig dyrhed. *Moeth. D196.* Dyrheden i Kiøbenhavn . . til lod ham (ikke) at leve der med Familie. 20 *Molb. Anth. II. 371.*

-hud, en. se Dyrehud. † **Dyring**, en. (ænyd. d. s. (jf. sv. dial. dyring, person, som sælger dyrt, dyr, kostbar vare; fra mnt. duringe, dyrhed (ty. teuerung)) dyrhed; dyrtid. der er en stór dyring på kórn. *Moeth. D196.* Naar Dyring paa-kommer. *VSO.*

dyrisk, adj. [dy²risg] (jf. sv. djurisk, ty. tierisch; af I. Dyr) 1) (især fagl.) som hører til ell. stammer fra dyreriget 30 (mods. mineralisk, vegetabilisk osv.); ofte om stoffer, produkter osv., der stammer fra dyr: animalsk. Den dyriske Sved, som forbliver i Ulden, naar denne afklippes før end Afvaskningen, tørres ind i samme. *Green. UR. 54.* enhver levende dyrisk Celle kan arbejde syntetisk. *Sal. VI. 580.* Den Gren af den dyriske Produktion, som . . særlig hendrog Opmærksomheden paa sig, var Mælkeridriften. *Hertel. A. 111.* en dyrisk organisme | jf. (sj.): de omfavnede til 40 Afsked de dyriske Halse (o: hestenes halse). *Hauch. I. 485.* || ofte i faste forb.: Galvanisme eller den dyriske Electricitet. *AW Hauch. (1799). 626. Sal. IX. 382.* Mennesket maa fremtidigt leve ikke blot af Planter, men ogsaa af dyrisk Føde. *Troels L. XIII. 64. jf. (nu l. br.):* de planteagtige og de dyriske Spiser. *Tode. VI. 91.* dyrisk lim, lim, som fremstilles af dyriske stoffer. *Olufs. Ny 50 Oec. I. 122. Pharmacopoea Danica. (1893). 170.* dyrisk magnetisme, (foræld.) den ejendommelighed ved dyrets ell. menneskets legeme, som mentes at gøre det modtageligt for indvirkning fra himmellegemer ell. beslægtede kræfter hos andre væsener. *Oehl. Er. III. 179.* *man kjender foruden naturlig Magi | jo høist den dyriske Magnetisme. *Schand. US. 8. Sal. VI. 600. jf.:* Han lod til . . at befinde sig i en mærkelig Sjælstilstand af dyrisk- 60 magnetisk Natur. *Ing. EF. IV. 68.* † dyrisk syre, syre, fremstillet af dyriske stoffer. *AW Hauch. (1799). 186.* dyrisk varme, betegnelse for den varme, der dannes og findes hos alle levende dyr. *Landb. O. I. 621. Sal. VI. 600.* 2) ☉ som ligner et dyr ell. er i

overensstemmelse m. et dyrs natur, levevis osv.; især (jf. I. Dyr 1.1) m. fremhævelse af egenskaber, som særligt udmærker dyr i modsætn. til mennesker, ell. som regnes med til menneskets lavere natur: vildhed, sanselighed osv. Denne Evne, til at forbinde og sammenligne de tre Dele af Tiden, som vore Siele have fremfor Dyrene, hvor meget misbruge vi den ikke til at gøre os det fornuftige Liv mere ubehageligt end det dyriske. *J. Sneed. III. A.* Naar du foretrækker den dyriske Deel af dit Væsen for den ædlere. *Mynst. (MO.).* Menneskene (var) ikke . . ganske nedsunkne i dyrisk Følelseshed. *sa. Betr. I. 364.* Endelig fik han standst Hesten. Han skammede sig ved at dele dens dyriske Frygt. *Ing. LB. II. 39.* Ytringer af dyrisk Velbefindende. *PMøll. I. 416. (man)* finder Exempler paa, at det Dyriske har faaet en saadan Magt over et Menneske, at dette næsten forkynder sig ved en dyrisk uarticuleret Lyd, eller ved en dyrisk Mimik og et dyrisk Blik. *Kierk. IV. 386.* Andersens Dyr, hvad de end forresten er, (er) aldrig . . dyriske, aldrig raa. *Brandes. II. 111.* Brouwers dyrisk lykkelige Bønder. *KLars. AH. 37.* Jeg har aldrig kunnet . . fatte den Tone af Afsky, hvormed de fleste nævner „de dyriske Fornødenheder“ . . Er Trangen til at opret- holde sit Legeme ved Mad og sin Stam- tavle ved Forplantning dyrisk? *And. Næ. DB. 158.* dyriske drifter | jf.: en Idiot, en aldeles dyriskdum Dreng. *HCand. XI. 86.* ☉ **-hed**, en. [2] Denne forfæriske, Sand- serne kildrende Dyriskhed . . tager baade Fornuft og Religion til Fange. *NBlich. SL. 56. Mynst. Betr. I. 267.* det afskyeligste Ud- tryk af Dyriskhed, Sløvhed og opbløst hovmodig Dumhed. *Ing. EF. XIII. 72. Kierk. IV. 386.*

Dyrk, en. se Dørk.

dyrk-bar, adj. (af II. dyrke; jf. -bar 2.1; sj.) om jord: som kan dyrkes; dyrkelig. pløjet op og gjort til dyrkbar Jord, til Kulturland. *Jørg. VF. 183.* Kun langs Øststranden findes et smalt Bælte med dyrkbar Jord. *Sjåyll. 156.*

I. Dyrke, en. (ogs. Dyrken. Feilb.). uden flt. (ænyd. dyrke(n), sv. dial. dyrkje; vist vbs. til II. dyrke 1; nu kun dial.) dyrhed; dyrtid (jf. Dyring). mand (kan) fra Levante intet Korn . . faae tilkiøbs, aller- heldst der paa udi Levante er lige saa stor Dyrke, som i Provence. *Extr. Rel. 14/9. 1722.7. MDL. Feilb. overf. (jf. Dyrtid):* der (har) i de Dage ey . . saaledes vrim- let Stuer og Gader fulde med dette slags Nøgle-bundne Svenne (o: kammerherrer), men været temmelig Dyrke paa dem. *Gram. Breve. 295.*

II. dyrke, v. [dyrgø] -ede; vbs. -else (nu især i bet. 2) ell. -ning (nu næsten kun i bet. 3 og 5), jf. I. Dyrke. (glæd. dyrkæ (Rimkr.), oldn. dýrka, gøre dyr, holde i ære, lovprise, sv. dyrka (ogs. i bet.: drive (prisen) op; afl.

af II. dyr || bet. 2, 3 og 5 tilhører fortrinsvis skriftspr. og det højere talespr.)

1) (jf. I. Dyrke) gøre dyr; drive priserne i vejret; for dyre. *Moth.D.196. nu kun (bornh.) intr.: stige i pris. Esp.55.*

2) ære ell. tilbæde (en ell. noget) som guddommeligt(t) ell. hellig(t). de fore vild og dyrkede ufornuftigt Kryb. *Visd.11.16.* de udskaarne Billeder bleve dyrkede efter Herskeres Forordninger. *smst.14.16.* hver den, som ihjelslaaer Eder, skal mene, han viser Gud en Dyrkelse. *Joh.16.2(jf. Kierk.XII.110).* *(jeg) Min Gud og Fader kan | Tilbørlig dyrke. *Kingo.398.* *Det ey Gebærder er, hvormed man Gud skal dyrke. *Holb.Paars.40.* Religion er en vis Maade at dyrke Gud paa. Man siges at dyrke dette høye Væsen, naar man lever overeensstemmende med sammes Fuldkommenheder. *Eilsch.Philhist.34. Grundtv.SS.I.431.* Vi skulle dyrke Gud i Aand og Sandhed, saa at vi over alle Ting frygte, elske og forlade os paa ham. *Katek.§16. jf.: *En Aristophanes Athenen derfor dyrket, | Thi den holdt fore, at hand Staden havde styrket |.. med Comoedier. Holb.NP.A4v. talem.: dyrke fremmede guder (ell. gudinder), se fremmed. || † uden angivelse af obj. (vist kun som vbs.): hver afviede fra sine fædres dyrkelse (1871: Gudsdyrkelse). 1Makk.2.19(Chr.VI). endskiønt der kand være Vildfarelse i Dyrkningens Maade, saa er der dog ingen udi Dyrkningen i sig selv. *Holb.Ep.II.129.* Denne Seet forkastede de fleste Lærdomme, Skikke og Dyrkelser, som de andre Bramaner havde indført. *JSneed.III.142.* || (især talespr.) m. mere ell. mindre afsvækket bet.: vise (et menneske) stor ærbødighed, hengivenhed osv.; ogs.: (iwrigt) pleje bekendtskabet med (en) (jf. bet. 5.a slutn. og 5.s). hvis ikke det kunde have sin Nytte at dyrke den gamle Herre lidt, saa skulde Pokker sidde der og høre paa hans sentimental-gnavne Paradoxer. *Schand.SB.104.* denne Dames Følelser for Digteren og Dyrkelse af ham. *Brandes.X.407.* For at styrke sin Stilling .. havde hun .. foresat sig at dyrke saadanne fine gamle Damer, som hun traf i Selskaber. *EBrand.UB.101.* Saa du dyrker din gamle Flamme? — Hvad er det nu, hun hedder. *Rode.Dg.15.**

3) bearbejde jord olgn. m. (plante)avl for øje. (gud satte mennesket) i Edens Have, at dyrke den. *1Mos.2.15.* Cain dyrkede Jorden. *smst.4.2.* Jeg studerer paa Avling, og Jordens Dyrkning. *Holb.Er.IV.4.* til Dyrkelsen beqvemme Grunde i Dannemark. *EPont.Atlas.I.404.* *Naturens Søn, |.. som sine Fædre | Kraftig og stor, | Dyrkende sin Jord. *Oehl.L.I.25.* Hans Tienere .. dyrkede Haven, Nogle med Fliid, Andre efterladent. *Mynst.BlS.I.301.* *Saa var han steget derned i Læx, | hvor Fjældets Dyrkning begynder. *Drachm.FÆ.17. billedl.: *Dyrk (gud!) selv mit Hjertes Ager! Kingo.15.*

*I, som stille med Kærlighed dyrke | Aandens Vingaard og Skønhedens Have. *Lemb.DS.20.* || dyrke jord olgn. op, d. s. s. opdyrke. *Alt dyrket op at see, den Vellyst efterstundes. *Bull.(Sk Vid.IX.153).* (jarlerne) stammede ned fra Slægter som tidligt havde lagt Beslag paa meget Jord og dyrket store Gaarde op. *JVJens.NG.293. jf.: (kongen) blev lys tilmode ved Tanken om Købstæderne, der skulde dyrkes i Vejret.sa.SS.140.*

4) † holde et bjergværk i gang ell. drift; drive. Vil Regenten dyrke Biergverker, da antager han sig fornemmeligen deres Dyrkning, som ikke kan dyrkes af Partikulare. *Schytte.IR.II.173.*

5) passe ell. pleje udviklingen af noget. 5.1) bringe jorden til at udvikle planter olgn.; avle. Anstalter til tienlige Urter næyere Kundskab og deres Dyrkelse. *EPont.Atlas.II.199.* *Han veed at pøde Træer og dyrke Urter. *Thaar.PB.10.* De seer her en anden Diocletian, som dyrker sin Kaal og forglemmer Verden. *PalM.II.247.* (gummien) dyrkes i kolossal Stil i tropisk Indien. *JVJens.Intr.109.* (tobak er) en af Jordens mest dyrkede Planter. *MentzO.Pl.248.* disse Bladmasser udgøre ikke selv Myrernes Næring, men paa dem dyrke de en Svamp *Rozites gongylophora.Sal.XIII.53. 5.2)* (sj.) bringe en dyrestand til højere udvikling, tiltagen i tal olgn. ved at forbedre betingelserne herfor. Vildtet maa dyrkes. Og Danmark egner sig ganske udmærket for Dyrkning af Graaænder. *Bogan.I.99. 5.3)* m. obj., som betegner evne, færdighed olgn.: (ud)danne; udvikle. Forstandige Forældre .. kunde derfor ofte ved daglige og jevne Samtaler gjøre mere til at dyrke deres Børns Forstand, end lærde Folk. *JSneed.III.411.* deres Forstandsverbørlige Dyrkelse. *Rothe.KB.15.* *Derfor har jeg bestandig holdt for Pligt | At dyrke Øiet, til at see Guds Almagt. *Oehl.A.338.* *han dyrked grundig sin Forstand, | Ved Læsning. *PalM.IV.234.* alle mine Jævnaldrende (o: unge piger) — de uddanner sig til et eller andet. De „dyrker“ deres Legeme, og de „dyrker“ deres Aand. En gaar paa Conservatoriet, én læser til Translatrice. *Edg.Høyer.BH.51.* || † perf. part. brugt som adj.: dannet; kultiveret. (man) finder (ofte) det meest fordærvede Hierte .. forenet med den .. meest dyrkede Forstand. *Ev.VI.132. Rahb.Tilsk.1794.437.* Jeg kan meget got begribe, at den raee og ukyndige Bonde .. kan gaae den samme Vej .. uden at nyde mindste Gran af den Øienslyst, som paa samme kildrer den dyrkede Vandr. *Bagges.L.II.15. jf.: et Menneske af megen Dyrkelse (o: dannelse). Leth.(1800). 5.4)* m. obj. som betegner et fag, en kunst, en videnskab osv.: udvikle ved studium ell. øvelse; nu især m. afsvækket bet.: give sig af m.d. de Begyndelser, som i vore Tider ere giorte til at dyrke

Sproget og Veltalenheden. *JSneed. II. 410.* Med andre (ord) foretager i de dyrkede Sprog den forfinende Smag nogle Forandringer (efter som de bruges egl. ell. overf.) saasom at opdrage og drage op, oversætte og sætte over. *Rahb. Stil. 13.* Videnskabsmanden . . maa ansee Videnskabsmandens Dyrkelse som en Religionssag. *Ørst. I. 181.* (hun) var de 6 Maanedes i Kjøbenhavn, blandt Andet for at dyrke sit Spil og sin Sang. *Sibb. II. 115.* *Ak, den Kunst er tung at lære, | dyrkes kun af saare Faa. *Kaalund. 336.* Den Kunst at opvarme Kupéerne synes I ikke at dyrke her paa Fyn. *E.Brand. Bes. 28.* der vil slet ikke blive givet Dig Adgang til at dyrke Klavéret (o: klaverspil). *Isted Møller. Andegården. (1905). 31.* som ganske ung dyrkede (han) Zoologi og Botanik. *Sal. VI. 423.* jf.: *Een dyrker, een foragter *Roe. Ew. II. 111.* || m. overgang til bet. 2 slutn. Hegel, hvem han med Lidenskab dyrkede. *Brandes. VI. 444.* for Tiden dyrker (teatret) Oscar Wilde (o: spiller hans stykker). *Pol. 11920. 9.sp.2. 5.5)* vedligeholde venskab, forbindelse, selskabelighed oln. Den Tid stiftede man snart Bekendtskaber, dyrkede dem ivrigt. *Drachm. EO. 38.* Vi tog gensidigt Hensyn til hinandens Tilbageholdenhed og dyrkede et eget, stiltfærdigt Venskab. *Lars. AH. 42.* Professoren . . tog mindre og mindre Del i al den Selskabelighed, hans Frue dyrkede. *smst. 56.*

⊕ **dyrkelig**, adj. [dyrgæli] som kan dyrkes (jf. dyrkbar). 1) til II. dyrke 3: 1/2 Kvadratmil dyrkeligt Land. *Blich. IV. 221.* den eneste dyrkelige Plet paa Øen stod under Vand. *Kidde. H. 11.* *Pol. 11920. 7.sp. 1. 2)* (l. br.) til II. dyrke 5.1: Græs og andre (i klitten) dyrkelige Planter. *Andres. Kliff. 349.*

Dyrken, en. se I. Dyrke. ⊕ **Dyrker**, en. († Dyrkere, se Afgudsdyrker). person, som dyrker noget. 1) til II. dyrke 2: tilhænger af en religion oln.; tilbeder (jf. Afgudsdyrker). ingen af denne Afguds Dyrkere, fra den største Erobrer af indtil den usleste Poet. *JSneed. (Rahb. LB. II. 346).* *jog man end Mahomets Dyrkere væk, | blev der dog nok af Tyrker tilbage. *PAHeib. US. 582.* Baade Bjørn og hans Datter vare ivrige Dyrkere af de gamle Guder. *Hauch. V. 60.* Lader os . . som andægtige Dyrkere samles om hans (o: Bacchus's) Alter. *Hzr. ST. 303.* *PalM. III. 6.* m. overgang til bet. 4.2: *Stor er den Magt, som jeg (o: Thalia) min Dyrker giver. *Heib. Poet. I. 475.* || jf. II. dyrke 2 slutn. Han skal have været en stor Dyrker af det smukke Kjøen. *Schand. O. I. 120.* 2) til II. dyrke 3: Africa i Henseende til dens Frugtbarhed haver mange Dyrkere. *Hob. Herod. 349.* *hist Gaarde ligge øde | Og sukke efter Dyrkers Haand. *Storm. SD. 160.* den fede Jord . . danner sine Dyrkere i sit eget Billede: velnærede, godmodige. *AndNæ. M. 5.* Hedens Dyrker, Dalgas. *Berl Tid. 11903. Aft. 2.sp. 5.* 3) til II. dyrke 4;

vist kun i ssg. Bjergdyrker. 4) til II. dyrke 5. 4.1) (l. br.) til II. dyrke 5.1. indianerne er de ældste dyrkere af kartofler | 4.2) til II. dyrke 5.4. Videnskabernes Dyrkere. *JSneed. I. 55.* *Hvor store Siele boe i Folk af ringe Stand, | Hvor Kunst og Hændighed har Dyrker i hver Mand. *Storm. (Rahb. LB. I. 575).* der er et højere Kald for Videnskabernes unge Dyrkere end at studere for Levebrød. *Mall. SgH. 613.* Meteorologiens videnskabelige Dyrker. *Ing. RSE. VII. 288.* *jog højt dens (o: politikens) Dyrker skatter. *Schand. SD. XI.* en Dyrker af Horats og Vergil. *Brandes. X. 192.* m. overgang til bet. 1: *Naturens ædle Dyrker (o: naturforskeren) begjærer ei den Krands, | Der falmer i Tidens Vande. *Hauch. SD. I. 190.*

Dyr-klasse, -kul, se Dyre-klasse, -kul.

† **dyrk-værdig**, adj. spec. til II. dyrke 4: værd at drive. hvilke Bierge ere dyrk-værdige? *Schytt. IR. II. 156.* *smst. 149. 171.*

Dyr-køb, et. (enyd. d. s. i bet. „dyr vare, dyrtid“; jf. dyr(t) køb u. II. dyr 1.2) (nu kun dial.) dyrt køb; dyrtid. Feilb. || navn paa en gade i Kbh. (opkaldt efter en vinstue „Det glædelige Dyrkjøb“). *HMatthiess. Gader. 82).* -**købt, -liv**, se dyre-købt, -liv. -**læge**, en. [-læ:gə, sj. -læ:qə (Verner. 178)] († **Dyrelæge**. *Baden. Jur. O. I. 122.* person, hvis beskæftigelse bestaar i helbredelse ell. pleje af dyr; veterinær. *Baden. Jur. O. I. 122.* *Goldschm. VII. 190.* De er Dyrlæge — meget respectabelt! men jeg . . maa bede Dem afholde Deres Patienter fra at bide mine naar de mødes paa Trappen. *Fritz Jürg. nr. 70.* *Sal. VI. 601.* uegl.: naar min Hund feiler Noget, er jeg Dyrlæge. *Bogan. II. 90.* -**maler**, en. se Dyremaler.

Dyredal, en. se Dyrendal.

Dyr-pander, pl. se Dyrepander. -**plager**, en. († Dyrer. *Ing. EF. XIII. 198.*) person, som mishandler dyr (jf. -plageri). *Socialdem. 29. 11. 1904. 1.sp. 5.* -**plageri**, et. (jf. -plager). min Afsky for Jagten og Dyrplageriet. *Ing. EF. VIII. 20.* *MøllH. I. 499.* *Sal. VI. 606.* || (spøg.) m. h. t. mennesker: „Jeg maa arbejde ti timer om dagen.“ — „Det er dyrplageri.“ | -**plante**, en. (ogs. **Dyre- D&H.**) (nu næppe br.) betegnelse for lavere havdyr, især saadanne, der synes at danne et mellemtrin ml. planter og dyr (zoophyter; jf. Plantedyr). *vAph. Nath. II. 94.* *LSmith. DN. 262.* **MO. -rige, -skikkelse**, se Dyre-rige, -skikkelse. -**skue**, et. [I.2.3] (sjældnere **Dyre- Schand. TF. I. 9.**) (landbr.) offentlig udstilling af husdyr. *Lov² 1852. § 4.* hans Køer tog Præmie ved Dyrskuerne. *Schand. BS. 6.* **Bergs. FM. 18.** han er Dommer ved alle Dyrskuer. *Jak Knu. GP. 26.* *Sal. VI. 606.* -**slægt**, en. se Dyreslægt. -**sten**, en. (nu næppe br.) stendannelse i dyrs indre, som tidligere tillægdes overnaturlig helbredende kraft. Senge af Saphir, tækkede med Dyrsteen, som fordrer al Sygdom. *HCAnd. IV. 287.* -**tid**, en. (enyd. d. s. (jf. dyrtid).

Rimkr.108, egl. sammenskrivning af dyr tid, se u. II. dyr 1.5; jf. Dyring, I. Dyrke, Dyrkøb) tid, hvor der er usædvanlig høje priser paa livsformødenheder. *Holb.Staat.427*. (Fr. IV) forebyggede Dyr-Tiid i denne Elenlighed (o: Københavns ildebrand). *Overs.af Holb.Levned.217*. *Ew.IV.74*. *Mall.SgH.121*. Naar Giøgen holder ved med at kukke længer end til St. Hansdag, saa bliver der Dyrtid. *Thiele.III.8*. Dyrtid og Nød satte Wales i fuldt Oprør. *Brandes.IX.427*. *Alterbog.428*. *Sal.²VI.608*. jf.: *Dage du prøvede, trange og mørke, | aandelig Dyrtid og Tankernes Tørke. *Ploug.II.170*. || dyrtid paa noget, mangel ell. knæpud paa noget. om der var Dyrtid eller Overflod i Landet paa den Vare. *Kierk.V.150*. især overf.: *der Dyrtid var paa Glæde blevet. *PalM.V.108*. *Höstr.DD.20*. *nu vil her blive Dyrtid paa Mænd, | hvis Fødder har Fæste. *Kaalund.20* 386. han er din Boler . . Dem er der ikke Dyrtid paa, du finder dem jo paa Landevejen. *Gjel.En arkadisk Legende.(1887).127*. **-tids-kontor**, et. kontor, som leder ekstraordinære foranstaltninger i anledning af dyrtid. *Krak.1918.121*. **-tids-tillæg**, et. lønningsstillæg i anl. af dyrtid. *Lov¹⁵1875*. §26. *E.Brand.Bes.16*. *Sal.²VI.608*. **-tæmmer**, en. se Dyretæmmer.

I. Dys, en. se I. Dysse.

II. Dys, Dysa, I. Dysse, en. se II. Dis.

II. Dyse, en. [ˈdysə] fl. -r. (fra ty. düse; fa gl.) mundstykke, hvor igennem flydende ell. luftformige stoffer strømmer ud (under tryk); især om den øverste munding af gasrøret i en gasglødebrænder. *Hag.III.302*. *Sal.²VI.610*.

Dysenteri, en. [dysændəˈriː, dys(ə)n-] uden fl. (fra gr. dysenteria, smsat. af præfiks dys-, som betegner noget mangelfuldt, sygeligt olgn. (jf. Dysmorfisme), og enteron, tarm; med.) d. s. s. Blodgang 1.1 (jf. Blod-sot). *Tode.ST.II.43*. *O.Bloch.D.²I.108*.

† **Dyslalu**, en. (Dysselilu. *Moth.T229*). (jf. ænyd. (syng) dysselov (*Kalk.V.195*), dusselulle (smst.II.434) samt (at) dysse lilu (*Moth.T229*), ænyd. dysse i lu (*PJ.Colding. Etymologicum.(1622).623*); af III. dysse; jf. Bislalu, Bysselov) sang, hvormed et barn dysses i søvn; visselulle. *Da bliver vist min Sang omsidder Dyslalu. *Cit.1700.(NkS 4⁸821.68)*.

Dysmorfisme, en. [dysmorfismə] (dannet 1919 (af CJSalomonsen) af gr. dysmorfos, vanskabt, hæslig, smsat. af dys- (se Dysenteri) og morphē, skikkelse, form; æstet., l. br.) (nedsæt.) betegnelse for en nyere kunstretning, der menes (ud fra bestemte kunstneriske teorier) at tilstræbe forværgede og naturstridige, oftest uskønne fremstillinger. *CJSalomonsen. Smitsomme Sindslidelser.(1919).4*. Dysmorfisme og Sinds-sundhed.sa.(bogtitel.1919). **Dysmorfist**, en. [dysmorfist] (æstet., l. br.) kunstner, der er tilhænger af dysmorfismen. **dysmorfistisk**, adj. [dysmorfistisk] (æstet., l. br.)

adj. til Dysmorfisme. „Maler I stadig dysmorfistisk?“ spurgte jeg. *VCavling.Denlykkelige Mand.(1919).167*.

I. Dysse, en. [ˈdysə] (nu kun dial. **Dys**. *Moth.D200*. *VSO. Aarb.Kult.1894.103*. *Feilb.* (u. dōjs).) fl. -r. (ænyd. i ssg. (som best. f., n.) stendysset, fsv. dys, kornstak (sv. dōs, dial. ogs. dōs(s)e), oldn. (og no.) dysse; besl. m. I. Døs; jf. II. dysse || formen Dysse vel fra flt. ell. best. f.) 1) (nu kun dial.) (uordnet) bunke ell. dyngte af noget, især sten. *Dys* eller *dysse*. *Moth.D200*. store runde Kampe-steene (paa agrene) henkastes af-sides udi Dysser eller Hobe. *PJuel.GB.6*. *Hist i Northumberland | Lumskt ei Snekerne stranded. | Ligene laae i en Dyssse, | Føde for Odins Ravne. *Oehl.XXXII.220*. m. flg. subst., der betegner arten: *Hans Vink gir Eng og Ager reen | Fra hele Dysser moesgroet Steen. *Storm.SD.160*. *Gravkamret . . | En Dyssse Steen nu ligner kun. *PalM.TreD.315*. jf.: en korn dyß. *Moth.D200*. om tørvestak: *JySaml.III.120*. 2) (især arkæol.) stengrav fra oldtiden, tidligere ogs. opfattet som offer- og tingsted; kæmpehøj; nu især om de ikke-jorddækkede gravkamre fra stenalderen, i alm. bestaaende af 4—7 svære sten og en overligger; ogs. om hele det af gravkammer, høj, stenkreds osv. bestaaende mindesmærke (jf. Lang-, Runddysse). *Moth.D200*. *Oehl.I.314*. *Dysser fyldte | Duneheden, | Dér er Kongers | Kæmpehøje. *Grundtv.PS.I.489*. (papirerne) ligge under Overliggeren paa den store Dyssse i Mølle-skoven. *Ing.LB.I.40*. *Høstvinde drysser | Blade paa Dysser | Hisset, hvor Oldkjæmper sove. *Winth.I.220*. *Wors.DO.62*. *Soph Müll.VO.54.73*. Dysssen blev så udbredt i Danmark, at den for senere Tider kom til at stå som Landets Vartegn. *GSchütte.HH.33*. || (sj.) i videre bet.: grav. hans Sjæl vil nedfare til de stille Søer. Jeg vil græde ved hans Dyssse. *Ing.EF.IV.34*.

II. dysse, v. [ˈdysə] -ede. (af I. Dysse efter oldn. dysja; arkæol., sj.) opsætte en (sten)-dysse over en afdød. (hun skulde der) have ladet dysse nogle danske, som hun havde ladet dræbe. *KKålund.Island.II.113*. Ugeringsmænd og Troldmænd (o: paa Island) blev brændte, eller tiere „dyssede“ ned, idet der dyngedes en Stendysse over dem. *Ottosen.VH.I.104*.

III. dysse, v. [ˈdysə] *Høysg.Anh.22*. -ede. (ænyd. d. s., jf. sv. dial. dussa, faa til at sove, skaansk dyssa, hvile sig, „byssse“ (1), oldn. (no.) dūsa, hvile, sv. dūsa, slumre (skaansk dusa ogs. subst.: vugge), samt ænyd. (over)dyst, adv., (meget) stille, tyst; besl. m. dōse; delvis (se bet. 3) sammenblandet m. tysse (jf. ogs. byssse, hysse, visse); jf. Dyslalu; især ☉)

1) ved ensformig og dæmpet sansepaavirkning (sang olgn.) faa en til at falde i søvn; lulle i søvn; især i forb. dysse i søvn (jf. søvndysse) ell. (højt.) dysse i slummer (*Mynst.Betr.II.388*), dysse hen (*Bag-*

ges. *Ungd. I. 12*), ind (*Brandes. XI. 193*) olgn. (jf. hen-, inddysse). *De Fandens Parentheser | Dig gandske drucken giør og mig i Søvn snart dysser. *Holb. Paars. 224*. *Hvor sprudlende Bække | Snart dysse, snart vække | Camoernes Yndling. *Ew. II. 53*. *Oehl. A. 116*. *Lukøje snarlig komme vil, | Min lille Stump han dysser. *P. Møll. I. 106*. de luftige Melodier, hvormed vore Børn dysses i Søvn. *Hauch. I. 194*. Guden mærker, at Argus, den gamle Røgter, er faldet i Søvn over hans dyssende Fløjtespil. *J. Lange. III. 124*. || (l. br.) gøre døsigt; sløve. Søvnene begynder allerede stærk at dysse mig. *Bagges. DV. X. 423*. Han var i den Tilstand, hvori hver Sans og Evne dysses og døves for alt Uvedkommende, men til Gjengjæld samler sig til krampagtig Virken ud mod et eneste Maal. *Schand. A. E. 233*.

2) overf. 2.1) sløve ens tanke, kritik, opmærksomhed olgn. (især m. nedset. bet.). **(skuespil)* Som intet andet tiener til | End dysse Folk i dvale. *Holb. NP. A. 2*. disse forud fattede Meeningen . . giør saa megen Skade og dysser saa mange Mennesker i en Søvnagtighed og Ligegyldighed. *Oecon T. VII. 51*. *Oehl. H. J. A.* *En blodrød Valmurose hun (o: *Venus*) plukket af sin Krands, | — Den dysser hver en Tanke, den døver hver en Sands. *Winth. VI. 255*. *Ved Skogens søde Tale | og ved hendes hvide Barm | jeg dyssedes i Dvale. *Lemb. DS. 49*. || *spec. (nu næppe br.)*: dysse i søvn, faa ens mistanke til at forsvinde; gøre tryk; føre bag lyset. *Moth. T. 229*. For at dysse de Engelske udi Søvn gik han til Seyls, ladende som han vilde begive sig med Floden (o: *flaaden*) til Dannemark igien. *Holb. DH. I. 119*. Uden Tvivl har han i det mindste haabet at dysse mig i Søvn, til jeg blev fanget i Reden. *Ew. VIII. 33*. 2.2) bringe ens sind i (døsigt) ro og hvile; berolige; dulme. lykkelig Kierlighed, og rolig Søvn syntes at . . dysse hans unge Siel i den sødeste Tilfredshed. *Bagges. L. I. 268*. Underveis vilde jeg søge et Sted op, hvor jeg i forrige Tider ofte dyskede mig ind i alleslags eensomme Drømme. *Sibb. I. 5*. Skovens dyssende Stilhed. *Kierk. III. 178*. Det er en moderlig Kjarlighed, der dysser den Bekymrede. *sa. EE. I. 138*. Da jeg ikke turde bede, og dog maatte have Noget at dysse mig med, søgte jeg at faae fat paa nogle Bibelsprog eller Psalmer. *Schack. 261*. || (jf. bet. 2.3) m. h. t. sorg, bekymring, lidenskab olgn.: bringe til ro; faa til at ophøre. at dysse en frygtsom, og bidende Samvittighed i Søvn. *Ruge. FT. 132*. *Ved Druens Saft i dysse Griller ned. *Pram. PE. 161*. *hine, | Hvis hele Viisdom blot bestaaer i Dyssen | Af Eders Uro. *Bagges. V. 13*. *Cithar, lad min Bøn dig røre. . . | Sød i Slummer skal du dysse | Al min Frygt. *Oehl. I. 223*. I Raadskammeret forstod han baade at vække og dysse Lidenskaber. *Allen. I. 182*.

2.3) (l. br.) faa strid, uro olgn. til at ophøre; standse; stille; dæmpe. Saaledes blev den U-roelighed nogenledes dysset udi Søvn, mens icke aldeles demped. *Holb. Intr. II. 145*. han dømmer og dysser Trætter, han giver hellige og ubrødelige Love. *Allen. Haandb. 9. poet. (jf. bet. 2.2)*: *vil du nu gange til ham i Høj, | At dysse (o: „standse“) den blodige Taare? *Grundtv. PS. II. 368*.

3) søge at faa lyd olgn. til at ophøre. 3.1) (l. br.) søge at bringe en (helt ell. delvis) til tavshed; tysse (paa). afbrøder mig dog ikke, dysser ikke paa mig, fordi i ikke ville høre Forklaringen. *Kierk. VI. 37*. „Tror Du, at nogen i denne Ende af Salen véd, hvad Literatur er. Ha, ha, ha!“ Hofpossementmageren mumlede nogle uforstaaelige Ord; Stemmens Klang syntes at tyde paa et dyssende og tyssende Samtykke. *Schand. SF. 114. billedl. (jf. bet. 2.2)*: *når ingen kærtegn sorgens stemme dysser. *N. Møll. E. 75*. || (jf. bet. 3.2) dysse ned, (sj.) dæmpe. *jamrer eder ikke saal | Dæmper, dysser ned de høie Klager. *Grundtv. SS. I. 48*. 3.2) m. Sag olgn. som obj., i forb. dysse ned, sørge for, at en sag ikke bliver omtalt (og alm. bekendt); bringe i forglemmelse; holde nede (jf. neddysse). *VSO. Hrz. XIII. 161*. saa arvede jeg min Svigerfader og fik (*kasse manglen*) klart, og Sagen blev dysset ned. *Hostr. ML. 141*. *Af Familiehensyn Sagen dysses ned; — | See, det er hvad man kalder nutildags — Retfærdighed. *Rantzau. D. Nr. 19*. „det kan jo blive en væmmelig Skandale.“ — „Det er bedst, at den bliver dysset ned.“ *Rode. Dg. 161*.

Dysse-kammer, et. [I.2] (*arkæol.*) gravkammer i en dysse. *Sal. VI. 612*. **-lilu**, en. se Dyslalu. **-tid**, en. [I.2] (*arkæol.*) det tidsrum for den yngre stenalder, i hvilket dysserne anvendtes som gravpladser. *HV. Claus. H. 16*.

I. Dyst, en. [dysd] ogs. **Dust** (*Feilb.*), **Døst** (*Landb. O. III. 105*). *ft.* (i bet. 2; sj.) d. s. (*Moth. D. 200*). (*ænyd.* (mel)dyst og dyst- (regn), *glda.* dyst(kage), *oldn.* dust (n.), *støv*, no. sv. *dial.* dust, *ty.* dust, d. s.; *besl.* m. dusk i no. duskregn, sv. regndusk samt m. Duft, Dun, Dunst; *formen* Dyst (**Døst**) skyldes vel paaivirkning fra I. dyste; især *dial.* 1) *fint melstøv* (jf. Duft 1, Dunst 3). *At banke Dyst af fremmed Sæk | Og komme i sin egen. *Falst. 35*. *VSO. Junge. 376*. *MDL. MO. Feilb.* (u. mel)dyst). || ogs. om en slags fint mel (jf. Dystmel). *MO.* || *bygklid.* *Sal. VI. 762*. *Landb. O. III. 105*. 2) kortvarig nedbør af regn; *regnbyge*. det reiner i dyst. *Moth. D. 200*. der kom en sterk dyst i dag. *smst.* *Da først (o: da en fest var forbi) en mild dyst Regn mand gennem Skyen fik. *L. Thura. Poet. 2*. Vi fik en god Dyst Regn underveis. *VSO. MO. Feilb. jf.*: den mindste Regndyst jager (*goplerne*) dybt under Overfladen. *Jap. Steenstr. F. I.* i sammenligning: *Armod er ham (o: sømanden) som

en Dyst, | Der ei kan vare længe. *Ew.V. 109.* (jf. *Sanders ty. overs. Die Fischer.* (1786). 26: Schauer).

II. Dyst, en. [dysd] *ft.* (l. br.) -er (*Rahb. Tilsk. 1801. 221. Grundtv. SS. I. 172. Blich. D. II. 42. Ing. EF. VIII. 236.*) (ænyd. *glda. dyst* (ænyd. *ogs. dust*), *oldn. dust*, *sv. dust* (fsv. *ogs. diost*); gennem *mnt. dust*, *diost fra oldfr. juste, joste* (fr. *joute*); *gaar tilbage til mlat. juxtare*, *egl.: nærme sig* (af lat. *juxta*, nær ved), derefter *ogs.: turnere* (hvoraf fr. *jouter*, *mnt. dusteren*, *diosteren*, *diusteren*, *oldn. duster*, *glda. dystere*); *opr. bet. altsaa: nærkamp*; jf. II. *dyste*) **1**) (*foræld.*) *ridderspil ml. to* (lansbevæbnede) mænd (*især til hest*); *turnering*; *ogs. om et enkelt sammenstød i turnering*. *Er her nogen Kæmpe god, | som Dysten vil med mig rende. *DFU. nr. 4. 17.* *Den første Dyst, de sammen red . . | Hr. Laves Hest den gik i Knæ. *smst. nr. 37. 15.* *Den første berendende Dyst, de nu reed. *Bagges. V. 123. jf.:* *Før hun (o: Sønderjylland) skal rives fra hans Side, | end en Dyst tør vel Dansken ride! *Lemb. D. 108. 2*) ☐ (*vaaben*) *strid ell. kamp i al alm. (ml. to ell. flere)*, at holde en dyst med en. *Moth. D. 200.* saaledes have I stridet (2. april 1801), at det stolte Engellands stolteste Søehelt har tabt Lysten til flere saadanne Dyster. *Rahb. Tilsk. 1801. 221.* *Ofte ønsked jeg en Dyst | Med saa drabelig en Ridder. *Oehl. VI. 71.* *Mod Himlen op jeg Dannebrog vil hæve, | Hvor Dysten vildest staaer. *Winth. (Fædel. 1864. I. sp. 1).* *Et Flinteløb han folte | Presset mod sit Bryst, — | Det, syntes den gjæve Bonde, | Var en ulige Dyst. *Holst. I. 148.* *Paaskeklokken kimed mildt | fra den danske Kyst, | meldte over Lande | dog om saa haard en Dyst. *Ploug. I. 103. 3*) (*nu især spøg.*) *væddekamp* (*uden vaaben*); *kappestrid*. *vi Dysten prøve maae, | Hvo af os kan Stenen længst i Luften slaae. *Oehl. XXX. 112.* spiller De skak? Skal vi tage en dyst sammen? | jf. *Feilb. (u. dystes)*. ride dyst (med en), (*nu næppe br.*) *ride om kap* (*m. en*). *Til mit Fangetaarn med Gammen | Red jeg rask med Solen Dyst. *Ing. RSE. VI. 208. jf. Junge. 376. 4*) (*nu ofte spøg., dagl.*) *om besværlige forhold, modgang, haard prøve, som kræver anspændelse, udholdenhed osv.*; (*heftig ordstrid*; „*kamp*“; „*bryde*“ tag“. *(*jeg er*) af din Kraft omhænet | I denne sidste Dyst (o: *døden*). *SalmHus. 557. 2.* efter Bordet taaler man en Dyst (*med kulden*). *Grundtv. PS. IV. 583.* Jeg har havt en svær Dyst med min Moder idag. *Gylb. (1849). VIII. 92.* *Hos sin Forsvarer Offret (o: *Adam Homo*) søgte Trøst . . | Hvor paa sin sidste Smule Mod han sanked, | Og sig beredte til den haarde Dyst (o: *rettergangen*). *PalM. (1909). II. 511. Feilb.* han maa tage en haard dyst med sin fader, hver gang han skal have penge | højtid. (*m. overgang til bet. 2*): *(*Nis Lorentzen*) har staaet (o: *udholdt*) mangan Dyst | stærk

og stolt, med oprejst Pande. *Lemb. DS. 79.* **Dyst-bane**, en. [II. 1] (*foræld.*) *turneringsplads*. *CBernh. III. 397.*

I. dyste, v. [dysde] (*fy. ogs. duste. MDL. 88.*) -ede. (ænyd. *d. s.*, *no. dusta*, *drysse*, *jf. no. dysja*, *drysse fint*, *smaaregne*, *skaansk dusta*, *dösta*, *støve*, *ryge* (om mel), *fy. duste*, *stænke* (tøj); *afsl. af I. Dyst*; *nu kun dial.*) *stænke* (*vand olgn.*); *drysse*, *strø* (*mel olgn.*) *paa noget*. *Moth. D. 201.* At dyste Meel, Sukker, paa noget. *VSO. Feilb.* || *ogs. m. tingen som obj.*, *især i forb. dyste over* (*med vand*). *VSO. MDL. 88. Feilb.* Han dystede Strømperne over med lyet (o: *kuldslaet*) *Vand. Aakj. FJ. 53.*

II. dyste, v. [dysde] -ede. (ænyd. *glda. d. s.*, *jf. glda. dystere*; *af II. Dyst*) **1**) (*foræld.*) *til II. Dyst 1: turnere* (jf. *dystrende*). *Jeg vil dyste med Dig idag | For alle Jomfruers Ære. *Abrah. Nyer. Rahb. I. 164.* Damen skjænkede Ædelstenen til den, som næst efter Bayard havde dystet bedst. *Cantü. III. 676. 2*) ☐ *til II. Dyst 2: deltage i kamp ell. krig; kæmpe; stride*. *Det dog lærde Grændel brat: | Gothen bedre dysted, | Thi til Vægs han saa blev sat, | At hans Kallun rysted. *Grundtv. Bjow. 72.* *Landet har Fred; | kun lidet Du dysted. *Drachm. VS. 144. (billedl.):* *Langt heller dysteste ryg mod ryg | og fælles skib bevare | end sejle ene tryg. *NMøll. R. 14. 3*) (*især ☐ ell. dial.*) *til II. Dyst 3: deltage i en væddekamp, leg olgn.; kappes*. *Tredie Dagen de dysted i Løb. *JFibiger. (Diød.) Den evige Strid. (1878). 116.* Stenbjerggaardens gamle og Stenbæk Møllegaards nye Proprietær . . dystede (o: *kørte om kap*) paa den nylig med skarpt Grus forbedret Vej. *Schand. BS. 46.* || *dystes*, (*især dial.*) *kappes* (*kæmpe*) *i dystløb* (2). man stjal hinandens Flæskeskinker Fastelavnsmandag, man stak til Stramanden . . dystedes fra to Baade paa Vandet. *Feilb. BL. 267.* om en drengeleg paa land: *Feilb. 4*) ☐ *til II. Dyst 4: arbejde ell. (i ord ell. gerning) kæmpe for en sag; kæmpe; stride*. Over for de dystende (o: *disputerende*) Kæmper hang et stort Pille-spejl. *Schand. UM. 74.* stærke, med Kraft ladede Mennesker, hvis Lyst det er at handle og dyste. *Brandes. VII. 621.* Han dystede for, at man i sprogundervisningen skulde lægge vægt på de levende sprog. *NMøll. (Pol. 1920. 7. sp. 2).* || *især om kamp mod besværligheder, lidelser olgn.* *Med Rhinen vel dyste vi turde. *Grundtv. PS. V. 409.* *Jeg døjed og jeg dysted | I Kulde, Regn og Vind. *Drachm. D. 81.* Endnu maatte han . . dyste med Forstandens Anfægtelser. *Pont. FL. 480.* som Gymnasiast dystede (*jeg*) med Kødet om Natten. *Vilh. And. AD. 22.* (*han*) stammede ned fra slig en Hede-bondeæt, der havde dystet og stridt og sejret for til sidst at sidde som brede Herskere dér ude på (*gaarden*). *Kidde. AE. I. 281.*

Dyste-kul, pl. (*om første led se Dyste-*

træ; l. br.) fine trækul (af dystetræ), som anvendes ved krudtfabrikation. Vort Forsvar.¹⁴¹² 1884.3.sp.4.

Ø dyster, adj. [ˈdysdər] best. f. og flt. **dystre**. (ænyd. d. s.; ligesom sv. dyster fra nt. hty. düster (osax. thiustre, oeng. bystre); af uvis oprindelse; i da. genopt. (fra sv. ell. ty.) efter midten af 19. aarh. (ikke i VSO. ell. MO.), jf.: „dystert“ . . et svenskt Ord, som jeg havde Lyst til, at vi skulde eie. *Molb.* (CKMolb. Breve.144)) **1)** uden (stærkt) lys ell. glans; mørk af udseende (især m. bibet. af tristhed ell. uhygge, jf. bet. 2); skummel (og øde). Fjordene (i Norge) laa dystre, graablaa. *Schand.* O.II.143. Levende skildres Vildgæssens Flugt sydpaa over en dyster Slette. *Brandes.* VII.189. en dyster Granskov. *Pont.* F.I.234. denne Stad (er) tilroget og dyster. *KLars.* MK.1. dystert Mørke. *Fleuron.* SK.160. jf.: *Den dystervingede Dødens Fugl. *Thøg.* Lars. *Vilde Roser.* (1895).10. **2)** om lyd, ansigtsudtryk, stemning olgn.: fuld af tristhed, uhygge, tungsindighed olgn. Hans Ansigt er opvakt, hans Udseende er kuet, hans Stemmes Farve er mørk eller dyster, dens Lyd klagende og forknyt. *Brandes.* XIII.347. *Aftenen kommer, den sorte Nat! I Skoven mumler saa dystre Lyde, | Sus, som slukkes saa underligt brat, | Stemmer, som ingen kan tyde. *Stuck.* II.195. den dybe, næsten dystre Alvor. *Pont.* FL.70. dystre Vers. *PLevin.* (Det ny Aarh.1907.195).

Dyste-træ, et. (vistnok omdannelse af Tyste-, Tørstetræ (s. d.), jf. Dystekul; fagl.) & vrietorn, *Rhamnus frangula.* *VHOMad.* skrudt. (1881).4. *Wagn.* Tekn.457.

Dyst-herre, en. [II.1] (foræld.) leder af en turnering. Man appellerede til Dystherren og Kongen afsagde den Dom. *CBernh.* III.378. **-løb**, et. [III 1] (foræld.) om riddertidens turneringskamp til hest; dyst (II.1). hele Selskabet var taget hen til et andet kongeligt Slot, hvor der blev holdt Dystløb og Dyrekamp. *SvGrundtv.* FÆ. II.158. *Allen.* IV.1.154. alle Ridderne . . der skal udfægte det store Dystløb, staa paa deres Poster. *Brandes.* V.9. *Cantù.* III.673. *Hag.* IX.372. **2)** en (ogs. fra middelalderen kendt) legekamp til vands, hvor to med lange stager forsynede mænd, staaende i hver sin baad, forsøger at puffe hinanden i vandet, idet baadene ros imod hinanden (nu især kendt som fastelavnslæg i kystbyerne ved Storebælt). *MO.* Dagbl.² 1866.2.sp.5. *Levin.* HjælpeO. *Morgenbladet.* ¹ 1882.3.sp.1. *TroelsL.* VII.118. **3)** (til II. Dyst 3; sj.) kæmpleg; kæmpeløb. *ikke kommer med nyttig Sejrr du hjem | Fra Rendebræns Dystløb, nej, din Fjende du | Har dræbet. *Christensen.* Schmidt. *Overs.* af *Euripides.* II. (1875).210. **-løben**, en. [II] (nu næppe br.) **1)** d. s. s. -løb 1. lade anstille en Dystløben. *CBernh.* III.297. **2)** d. s. s. -løb 2. *MO.* **-løber**, en. [II] (foræld.) **1)** deltager i dystløb (1). Hvergang en Dystløber faldt i Sandet, løde Trompeterne til

Seierherrens Priis. *Ing.* KE. II.229. **2)** hest, som deltager i en turnering. (kongen sad) paa sin stolte Dystløber. *smst.* I.56. hertil Dystløber-hingst: sa. *VS.* II.11. **-mel**, et. [I.1] (nu næppe br.) d. s. s. I. Dyst 1. *Moth.* D.201. *VSO.* **MO.** **-rende**, v. [II.1] (foræld.) d. s. s. II. dyste 1. længe lod det, som ingen af det runde Bords Ridderne vilde vove at dystrende med ham (o: en fremmed kæmpe). *Rahb.* Tilsk. 1796.181. || især som vbs.: **-renden**, d. s. s. -løb 1. *Moth.* D.201. De følgende Dage tilbragtes . . med Dands og Ridderspil, Dystrenden, Stikken til Ringen. *Allen.* I.338. jf.: langs med Muren . . var en Plads til at holde Caroussel (o: en slags krigsfest) eller Dyst-Renden. *Adv.* ²⁹¹ 1762.sp.5. **-render**, en. [II.1] (foræld.) d. s. s. -løber 1. *VSO.* kongen (maatte) hele middelalderen igennem . . hævde sig rent udvortes ved altid at være den ypperste dystrender. *Grøn.* LN.157. **-ridder**, en. [II.1] (foræld.) ridder, som deltager i dystløb (jf. -rider). *Ing.* VS. III.8. sa. *KE.* II.228. **-rider**, en. [II.1] (foræld.) person, som rider dystløb; dystløber (1) (jf. -ridder, -render). Christian den Tredie . . vilde, at hans Adel skulde gøre ham Ære som flinke Dystridere. *TroelsL.* VI.104. **-ridt**, et. [II.1] (foræld.) d. s. s. -løb 1. *Grundtv.* Saco. III.193. de unge Ridderne . . begave sig bort, for at . . ride et Dystridt . . i Slotsgaarden. *Ing.* VS. II.18. *HFEw.* KT. I.314. *TroelsL.* VI.104. overf.: Ideerne red Dystridt gennem Luften paa Hippogryfer som Ariosts Helte. *Schand.* TF. I.66.

Dytken, en. (ogs. Døtken). flt. -er ell. † -s. (ænyd. døtken; fra ty. dütchen, maa-ske dim. til deut, se Døjt; nu kun foræld. ell. dial.) lille tysk sølvmonet, som i Danmark gjaldt 6 skilling. de saa kaldte Døtkens eller Døtkener. *Hob.* Staat. 387. *Jeg veed du derfor ey en Hvid og Døtgen bød. *Wadsk.* Skuepl. 279. *Feilb.*

dytte, v. se dømte.

Dyting, en. (ogs. Døt(t)ing). flt. -er. (ligesom ældre sv. dytting laant fra ænht. duting, vistnok afl. af deut, se Døjt; jf. Dytken; nu kun foræld. ell. dial.) d. s. s. Dytken. *Dend anden Cito (o: straks) vide vil | Hvem hver i sær mon være | Een Døting vil hand give til | At hand det strax maa lære. *Schandrup.* H2 v. *naar een Dreng skal løbe, | Og for tu Døttingers Værdi | Mig Klumpe-Guld tilkiøbe. *Sort.* Poet. 10. *VSO.* (han) betalte sin Kone en Dyting daglig for Kost og Tæring. *VilhAnd.* HS. 170. *Feilb.* (v. dytken). † **Dyting-klipper**, en. person, som beskærer mønter; gerrig person; gnier. *KomGrønne.* I.102.

I. Dyvel, en. se Djævel (jf. Dyvels-).

II. Dyvel, en. se Dybel.

Dyvels-, i ssgr. [ˈdyv(ə)ls-, ˈdyuˈəls-] af I. Dyvel. **-abid**, en. († Dyvelabbis. *HesteL.* (1703). C8r). (efter ty. teufelsabbiss, gengivelse af lat. morsus diaboli; nu kun dial.) & d. s. s. Djævelsbid. *FolkLægem.* I.

19. **-dræk**, et (VSO.) ell. (sj.) en (MO.). († **Dævelsdræk**. Moth.D205. især dial. (m. tilknytning til Drik): **Dyvelsdræk**. KNyrop. SVS.34. jf. Feilb.). (fra nt. düwelsdreck, smst. af düwel (se Djævel) og dreck, skarn (se Dræk 1); jf. ænyd. dieffuels mæg i sa. bet.; især fagl. ell. dial.) betegnelse for en gummiharpiks, der udvindes af en asiatisk skærmplanke (Ferula L., især F. Asa foetida L.), og som har en meget ubehagelig lugt og smag (især tidligere meget brugt i lægekunsten). *Som Qverke-syge Hest med veldig Aande pruster, | Naar Smedden Dyvelsdræk ud hans Næse puster. Lucopp.TB. Br. vAph.Nath.II.100. Bagges.Danf.I.551. Apot.(1791).34. *Hospitalets sorte Gitter! | Ha, en Stank af Dyvelsdræk! Aarestr.257. Bergs.PP.462. Panum.178. Han havde købt .. Dyvelsdræk til at smøre sine Vunder med. JVVJens.SN.34. AarbFrørborg.1918.106. || (især spøg.) overf., om hvad der smager modbydeligt „djævelskab“, „gift“. (han) destillerede (spritten) med Vand, en Smule Kognak, lidt Sukker, Urter og andet Dyvelsdræk. Kehler.RK.31. \ den arrige lille Dyvelsdræk af et Kvindfolk. ThitJens.M.277. **-klo**, en. (oftest som pl.: **-kløer**). ogs. **Devils** (†, i bet. 2.1. Lundb.57). **Djævels** (smst. 62), **Djævl** (Hannover.Tekn.31), **Dævels** (Moth.D205). (efter ty. teuvelsklaue(n), jf. eng. devil's claw, holl. duivelsklauw) 1) † & alm. ulvefod, *Lycopodium clavatum* L. (hvis blade kan minde om kløer). Dævels kløer. Moth.Conv.D97. 2) om redskaber. 2.1) († ell. ☉) redskab bestaaende af store jernhager, som kan gribe fat om tunge genstande, der derefter v. hj. af et spil, en kran olgn. kan hæves i vejret. Moth.D205. VSO. Benævnelse paa forsk. Dele af Skib. (1848).18. Berl Tid.^{no}/1888.Aft.2.sp.6. de begede Søfolk gik til Losse-Spillet. Trodsen rutsjede ned i Lastrummet, og Dyvelskløerne spændte fat i Tønderne. Skjoldb.S.192. Scheller.MarO. || ogs. om en dobbelt jernkrog, hvis enkelte kroge fra hver sin side griber ind i en ring. Lundb.57. 2.2) ☉ en slags tang, bærende en tung kugle, som i en vis højde kan slippes og falde ned paa og knuse noget. Hannover.Tekn.31. † **-urt**, en. (ogs. **Dævelsurt**. Moth.D205). & betegnelse dels for djævelsbid, dels for bulmeurt. Tag Dyvels-Urt, stød det, tryck Safften der af. HestL.(1703).C3^v.
I. **dyvle**, v. se djævle.
II. **dyvle**, v. se dyble.
† \ **Dædig-hed**, en. (i tilslutning til god-, veldædig efter ty. tätigkeit, af tätig, virksom) det at være (travlt) beskæftiget; virksomhed. Tode.I.219.

Dæg ell. I. **Dægge**, en. [dæg; 1dæ(ː)gø] dæg. Hoyss.AG.136. flt. **-(ge)r**. (ænyd. d. s., sv. dial. dægge; af II. dægge; jf. Kæledægge; nu kun dial.; sml.: „i det foræld. Talespr.“ Levin.) 1) (et dyrs) unge, som ikke opfødes ved moderens mælk (alene), men „dægges“ (jf. Dæggelam); ogs. blot som kæle- ell. kaldenavn til lam osv. Dægge:

Moth.D49. Feilb. Dæg: Kværnd. (om lam ell. føl). jf. Esp.55 (dægges). 2) overf.: person, især barn, som der kæles, „dægges“ for; kæledægge. Dæg: VSO. jeg har været min Faders Søn, min Moders Dæg og Eneste. Ords.4.3 (Lindberg). Dægge: Moth. D49. VSO. jf. Esp.55 (dægges). II. **dægge**, v. [1dæ(ː)gø] „udtales = dæke.“ Levin; (jf. Kort.105). **-ede**. (ænyd. d. s., sv. dägga (jf. däggdjur, pattedyr), fsv. dægga, got. daddjan, give die; besl. m. (kausativ til) die) 1) (landbr.) give et dyrs unge, især lam ell. føl (tidligere ogs. børn. TroelsL.VIII.116) mælk at drikke v. hj. af dæggehorn, patteflaske olgn.; ogs., især i forb. dægge op, opføde paa denne maade. *Pokker huske ma det alt, | Som (præstekonen) har i sin Pande: | Angaaende det brune Føll, | Den hvide Kalv, som degges. Wadsk.Brudev.VI.B3^r. Jeg (turde) kun opføde eller degge nogle Stykker af disse vilde Geeder. Robinson.I.226. Pigen gik ud for at dægge Lam-mene. VSO. Kværnd. dægge op: Robinson.I.249. VSO. et Lam, der skal dægges op med Mælk inden Døre, fordi Moderen er død. Feilb.BL.310. billedl.: *Saa var da dyret (: paven) skabt, som satan havde dækket, | Og til et grusomt bæst op af een unge klækket. Lucopp. (SamlDanske Vers.1X.365). 2) vise (megen) omhu ell. omhed over for; tage sig kærhøjt af; kæle for. *udi Skiødet (hunden) til Hville dægges skal. Hob.Mel.II.2. *Var det for lidet til et kræst Barn at degge. Brors.324. nu næsten kun i forb. dægge for ell. (sjældnere) om; ofte i forb. m. kæle (sml. kæledægge). Rahb.PoetF.I.204. to gamle Søstre, Jomfruer, de ordentlig dægge for mig. HCAnd.Breve.I.139. *Fru H. for Datter-sønnen kærhøjt dægge (PalM.IV.23: kjæledægge). PalM.AdamH.I.21. Hele Huset dæggede og pyllede om Fruen. Bang.S.303. *Ja Mo'er, nu har Du da faaet Nummer Tre at kjæle og dægge for,“ sagde Præsten. Scharling.N.34. jeg vilde elske denne syge Fod .. kæle for den .. som man dægger for et hjælpeløst Barn. Pont.GA.52. || (især spøg.) vise (overdreven) omhed ved kærtegn olgn.; kærtegne. *Forfatter og Forlægger | de er et Ægtepar, | som for hinanden dægge | og mangen Løndom har. Rich.II.388. *Grosserer Sørensen | Vilde i Cirkus for Damerne dægge, | Han var forlibt i de himmelske Lægge. Rantzau.D.Nr.51. *(i ægteskabet) kan man, når bare man holder Trop, | næbbes i Smug og dægges i Kroge. Blaum.AH.98. jf.: „Min egen lille Mand!“ dæggede hun og tog ham .. kælen om Hovedet. JakSchmidt.SP.35. || (især Ø) overf.: han, hvis Luner man nylig havde kjælet og dægget for. Hauch.A.I.377. (en) Blomst i fed Jord, med Mos rundt om og dægget og pleiet. HCAnd.VI.107. At dægge og kæle rolig for et Arbejde, at meddele det den kunstneriske Kærligheds varme Aandepust. JLange.I.

162. nu har vi selv overtaget (fæstningen) og lovet at pleje og dægge for den og holde den vedlige. *Hørup. III.103. J.V. Jens. Br. 49. dægge-*, i ssg. (især dial. ell. landbr., jf. dog -lam, -navn) af II. dægge (1); udeladt er bl. a. Dægge-føl, -gris, -plag, -barn, et. (nu l. br. i rigsspr.) barn, som opammes v. hj. af dæggehorn, patteflaske oln.; flaskebarn. *Moth. D49. Troels L. VIII.116.* || overf. (jf. II. dægge 2): forkelet barn; kølebarn. han er et Dæggebarn i Sammenligning med den Opvakte, der gaaer freidigt Martyriet imøde. *Kierk. VII.441. (spøg.) om kanoner: (artilleristerne) var skudt væk alle sammen, og vi Infanterister maatte lade og fyre de store Dæggebørn af. Drachm. DG.93. -horn*, et. (kohorn med en slags sut paa spidsen, brugt til dyr (tidligere ogs. børn), der dægges (1). *Moth. D49. VSO. Grundtv. PS. IV.537. Troels L. VIII.116. Feilb. 20*

-lam, et. 1) (dial. ell. landbr.) lam, der dægges (1) (mods. Dielam). *Moth. D49. JSneed. I.151. Oehl. Digt. I.38.* *et Dæggelam, der .. slikker hver en mædende paa Haanden. *Grundtv. PS. IV.416.* *Kain offrede sin Neg, | Abel Dæggelammet. *sa. SS. II.26. Rich. III. 222. Feilb.* || i sammenligninger (jf. bet. 2). *Kiælen var hun, venlig, som hvide Dæg-gelam. *Oehl. HK. 94. (han) ser saa from som et Dæg-gelam ud af Øjnene. Thit. Jens. (Berl Tid. 10/11 1918. M. Till. 22. sp. 1).* 2) (især dagl.) forkelet person; køledægge (jf. u. -barn). (han sang) en Mængde smaa Romancer, og var næsten alle de unge Pigers Dæg-gelam. *Winth. IX.141.* *De kaade Pigers Dæg-gelam —! | Hvor lo hans Øjne blaa, | naar søde Hænder pynted ham | med Damehatten paa! *Bergstedt. III.40. -navn*, et. (jf. II. dægge 2; l. br.) kølenavn. Et saadant Ord eller en saadan Tanke er ligesom et Diminutivum i Forhold til Sorgens Vidtløftighed, den er ligesom et Dægge-Navn, man til daglig Brug betjener sig af. *Kierk. I.176.* Den, der lurur, hører sjelden Dæggenavn om sig selv. *Drachm. P.V. 69.*

I. Dæk, et. [dæg] *ft. d. s.*, † -ke (*Robinson. I.14*) ell. † -ker (*VSO.* som rim: *Grundtv. PS. I.352. Ploug. I.36; jf. dog I. Dække 1.1 slutn.*) poet. (i bet. 2) efter præp. (som en gl. dat. sg.) dække (jf. dog I. Dække 1.1 slutn.): *Af Fjorden gaaer en Snekke, | .. Kongen staaer paa Dække. *Staffeldt. 55.* *Da seiled et Skib fra Bergens Fjord, | En kostelig ladet Snekke; | Thi Ludvig Holberg var der ombord, | Han stirred saa vide fra Dække. *Wilst. D. I.64. (ænyd. d. s. (i bet. 1); fra nt. ell. holl. dek, hty. deck; afl. af det u. II. dække nævnte verbum; jf. I. Dække)*

1) *d. s. s. I. Dække 1.1 i al alm.* (nu vist kun i ssg. som fx. Bro-, Brønddæk). *Moth. D55.* *Da hun før sig bukked | Over Brøndens Dæk, | .. til Bunden let | Hendes Billed drog vi | I det vaade Net. *Palm. II. 113*

2) (især †, (gulv)flade (bestaaende af jærnplader ell. træplanker), som er anbragt i forsk. højde fra skibsside til skibsside og inddeler skibet i etager. *Moth. D55.* der findes .. Skibe som have 2. 3. ja 4 Dække. *Robinson. I.14.* Naar Skibet er i Søen .. skal (den vagthavende lieutenant) som oftest gaae ned imellem Dækkene, for at see, om Skiltvagnerne ere aarvaagne. *Søkrigs A. (1752). §248 (jf. Mellemdæk).* Jeg sprang i en Hast i Klæderne og ud paa andet Dæk. *PMøll. II.37.* Aldrig saa snart havde jeg sat Foden paa øverste Dæk, før der kom en Slingring, som kastede mig fra Bagbord til Styrbord. *smst. Ploug. I.296. Sal. VI.616.* || *især (mest i best. f.) om den øverste flade, der ligesom danner skibets tag; det øverste dæk.* *Det mørkt blev som en Nat, man kunde ey paa Dekket | Hin anden meere see. *Holb. Paars. 17.* disse store Jagte eller Skibe .. ere aabne uden Dek. *sa. Berg. 112.* nogle stærke Bølger sloge ind over heele Dekket. *Robinson. I.14.* *De Sømand de tumle paa Dække. *Blich. D. II.130.* Fartøjet var lastet op til Dækket. *Norman-Hans. SB.44.* En hel Nat igennem sad hun paa Dækket af den lille Damper .. Dæksplads var jo det billigste. *KMich. HE.12.* || † i særlige forb. *Flink ombord, og alle Mand paa Dæk! | Og hvor I møder Fjenden, fei ham væk! Hurra! *AREcke. 28.* til dæks, ned paa dækket. I en Søfægtning kan intet beregnes med Sikkerhed, Kuglen tager Vennens, saa godt som Fjendens Master og Ræer til dæks. *Archiv Søvesen. I.388. (tønden) kom op igjen over Reilingen, hvor jeg greb den og bragte den tildæks. Drachm. KK.68. sa. STL.259. slaa (en) til dæks (Drachm. VT.103), i dæk (FrBon. Hjemstavnss-Billeder. (1892). 141. EMikkels. N.37) ell. i dækket, slaa (en) omkuld paa dækket (jf. dækslagen). Han kunde slaa en Mand i Dækket ved den mindste Mukken. *AndNæ. U.131. Norman-Hans. SB.74.* gøre klart dæk, rydde dækket, spec. (paa orlogsskibe) for alt hvad der kan være i vejen for kanonerne. Folckene vare fordeelte, og Altning var paa reede Hender, klart Deck. *Æreboe. 85.* de gjorde klart Dæk paa hans Skib, toge ham selv til Fange, og hængde ham. *Grundtv. Snorre. I.30. (overf., spøg.) (pigen) meldte en Gentleman, som stod nedenfor. For i en Hast at gjøre klart Dæk slog jeg Sukker-Glasset itu. sa. E.32.**

3) (forkortet af Cykeldæk) dække af gummi oln., som omslutter og værnur luftslangen paa et cykel-, automobilhjul oln. Bagringen eksploderet naturligvis, Dækket slasker paa Fælgen. *JV Jens. A. II. 60 143.* „Luftringen“ med Slange og Dæk. *Sal. V.367.*

4) (som gengivelse af fr. couvert; jf. II. dække 2, I. Dække 2, Dækning 2; l. br.) kuvert. Paa Gulvet var til hver Side anbragt et Bord med 12 Dæk, hvorved 12 gamle Mænd og 12 gamle Koner bleve satte,

AFTscherning. Efterladte Papirer. II. (1877). 63. D&H. Ordbs.(jy.).

II. Dæk, subst. [dæg] (egl. imp. af II. dække (se u. bet. 1.6) ell. forkortet for Dækstilling olgn.; \times , især i talespr.) kun i enkelte særlige udtr.: staa i dæk, staa i dækstilling. (billedl.): *(du) gennemskærer Tankens mørre Baand, | og staa i Dæk mod hele Sværmerhadet. Gjel.Rø.116. jf.: staa dæk, danne dækning (for en); dække. jeg er dobbelt saa stor og dobbelt saa bred som De. Saa staa jeg dæk, og De skyder under Armene paa mig. Soph.Clauss.A.20. gøre dæk for, (sj.) søge ly ell. dækning mod; overf.: være bange for; frygte. *Mas Bæstet (o: en flue), når du kan! | Kun Døden gør han Dæk for. Rørd.RH.178.

Dæk-, i ssg. af I. Dæk (se fx. -planke, -ribbe, -støtte; jf. Dæks-) ell. i alm. (hvor ikke andet er angivet) af II. dække 1. **-adresse**, en. (l. br.) han lader sig sine Breve sende under Dæk-Adresser til Bekendte, hvem han besøger: („Skriv til mig under Kuvert M. de Livri“). Brandes.Volt. I.266. **-blad**, et. 1) (nu l. br.) især i ft., om de yderste, beskyttende blade paa kaal-hoveder olgn. VSO. 2) (bot.) et i alm. lille, ofte skæl- ell. hindeagtigt blad, i hvis hjørne blomsten fremkommer (bractea) (jf. Høj-, Støtteblad). Fleischer.S.45. Lange.Flora. xxxiv. Warm.Bot.694. 3) (især fagl., nu l. br.) d. s. s. Dæksblad. Oec.Mag.VI.72. han dreiede sin Cigar rundt i Munden og slikkede paa Dækbladet. Gjel.M.436. Markman.Fort.182. Hage.687. 4) (anat.) membran i det indre øre, som (delvis) dækker det Corti'ske organ (membrana tectoria). Sal. XVIII.906. **-farve**, en. (jf. II. dække 1.5; fagl.) farve(stof), der i forholdsvis tynde lag er dækkende, d. v. s. forhindrer den underliggende grund i at skinne igennem. Wagn. Tekn.285. jf. MO. **-fjed(er)**, en. (zool.) især i ft., om en fugls yderfjer, som dækker dunene og de mindre fjer. Lütken.Dyr.178. Sal.2 VIII. 185. || ogs. (nu næppe br.) om de smaa fjer, som dækker svingfjerene paa en fugls vinge. VSO. Kielsen.Naturhist.II.(1809).6. MO. **-frugt**, en. (landbr.) plantebestand, som vokser sammen m. en anden (langsommere voksende) bestand og dækker denne i opveksten; overfrugt (jf. Dæksæd). Landm.B.I. 505.III.146. **-frøet**, adj. (bot.) især som subst. i ft.: (de) dækfrøede, betegnelsen for de blomsterplanter, hvis æg er indestuttede i en frugtknude (mods. de nøgenfrøede); Angiospermae. Warm.Frøpl.43. **-glas**, et. (fagl.) spec.: lille, tynd glasplade til at lægge over mikroskopiske præparater olgn. Opf.B.2 III.466. **-grund**, en. (fagl.) lag af voks olgn., der ved fremstilling af klicheer dækker de dele af metalpladen, der ikke skal ætzes. Sal.2 VI.617. **-haar**, et. (især i ft.) 1) (zool.) om et dyrs (grovere) yderhaar, som dækker de underliggende bløde uldhaar. BMøll. DyL.I.2. Landm.B.II.30. 2) (bot.) haar paa visse planters hud, som skærmer denne

mod brat varmeskifte, stærkt sollys olgn. Warm.Bot.233. Sal.VIII.278. **-hammer**, en. (fagl.) gennemgaaende bræt ell. planke, som dækker beklædning og stolper paa et plankeværk og stiver dette af. Gnuetz.M.Husb. 171.

I. Dække, et. [dægø] Høysg.AG.40. ft. (l. br.) -r (Brors.103. MO. Saaby.). (ænyd. d. s.; fra nt. dekke, ty. decke; afl. af det u. II. dække nævnte verbum; jf. I. Dæk, Dækken, Tække)

1) lag ell. ting, som dækker noget, og som i alm. mere ell. mindre let kan fjernes. 1.1) (især Ω (jf. dog Feilb.) og i ssg. som Blomster-, Brønd-, Gips-, Mur-, Strubedække) svarende til II. dække 1.1 (jf. I. Dæk 1, Dækel, Dæksel). At lægge et Dække af Halm over et Urtebed.VSO. Malning tiener til et Dække for Træværk.smst. *det stolte Zions-Slot . . har Himlen til sit Dække (o: tag). Grundtv.SS.I.51. Noah (tog) Dækket (Chr.VI: tækket) af Arken.I.Mos. 8.13. Taagen var stegen tilvejs og laa i et tæt, graat Dække oppe i Luften.Rist. ER.34. Kisten (o: en jernalderbegravelse) blev atter ved Undersøgelsens Slutning forsynet med sit Dække.Berl.Tid.15/1919. Aft.5.sp.4. Vistnok har Dækket (i graven) været Planker.smst.4.sp.3. om puppehylster: Det var Sommerfuglen, som vilde . . bryde sit Dække, og haste ud i Frihed.Mynst. Wilh.8. (poet.) om jordflade, grønsvær olgn.: *Øxnene trække | Den tunge Plov | Over sorten Dække.Oehl.L.I.26. jf.: *Hist i Blomsterdække | Jordens lange Sprække | Gaber sort.Oehl.XIX.57. i sammenligninger (m. overgang til bet. 1.2): *over Kind og Bryst og Arm sig lægge | De dunkelbrune Lokker, lig et Dække.PalM.I.71. Arbejdet, der optog det meste af hans Tid, lagde sig som et Dække over hans Tanker.Nathans.S.58. || (sj.) om loft i en stue olgn. VSO. jf.: „Mit Navn vil jeg paa Loftet eder skrive, | Min Hilsen med! . . | Han steg . . op paa Bordets Skive, | Og lod sin Haand henover Kalken svæve — | „Mene, mene, tekel, upharsin!“ vare | De Ord, som han paa Husets Dække tegnede.Aarestr. 306. || \surd om overdækket gang ell. rum (jf. Dækning 3.1). sabbatens-dække (1871: den bedækkede Sabbats-Gang), som de havde bygt hos huset.2Kg.16.18(Chr.VI). || (nu næppe br.) d. s. s. I. Dæk 2. Wadsk. 104. *Fru Sigrid sidder paa det høje Dække.Oehl.L.I.61. *han laae saaret i Slaget. | Henad Skibets Dække strømmede hans Blod.Hrz.VI.108. i flere Dage . . kun at have vandret op og ned ad Skibets Dække.HCAnd.IX.135. 1.2) (nu næsten kun i fast forb. m. overgang til bet. 4; „findes endnu undertiden brugt, men lyder ilde.“ Levin.) svarende til II. dække 1.3: tæppe ell. klæde, hvormed noget (kan) tilhylles (jf. Dækken). „kandst du icke hielpe at skiule mig?“ . . „Jeg har et Decke her ved Haanden, om Maansøren vil lade sig

svøbe der udi.“*Holb.Jean.V.2.* Mose lod af at tale med dem, og han lagde et Dække (*Chr.VI: et skjul*) over sit Ansigt.*2Mos. 34.33.* (*han*) tog forsigtig Dækket af Lænestolen og satte sig i den.*KLars.GV.102.* om *liglagen*: *stive som af Kuld er dine Lemmer. | Saa lad mig svøbe fast dig i dit Dække.*PalM.II.272.* *KLars.GV.124.* || om (*senge*)*tæppe* olgn. til at dække over sig under søvnen. *Eva drager bort det uldne Dække, | For af den dybe Søvn sin Søn at vække.*PalM.VII.56.* ordspr. (*nu l. br.*): man maa strække sig efter dækket olgn. (*efter ty. sich nach der decke strecken*) indrette sig efter forholdene; sætte tæring efter næring (*jf. u. Dækken 1.*) det er taabeligt, at vilde strække sig længere end Dækket er.*Biehl. DQ.III.40.* *VSØ. Mau.I.181.* nu næsten kun m. overgang til bet. 4 i talem.: ♪ spille under dække (*sj. dækket. CPalM.O.441*) med en, (*efter ty. mit jemand unter einer (ell. der) decke spielen (ældre stecken, liegen)*) være i hemmelig forståelse med en (*jf. u. Dækken 1.*) *Holb.DH.I.645.* Landsforrædere, der spillede under Dække med Slaverne, og røbede dem alle Kongens Anslag.*Grundtv.Saxo.III.204.* *Heib.Poet.II. 316.* han spillede under Dække med Hertug Albrecht . . men de politiske Forhold forhindrede, at dette Rænkespil fik Fremgang.*KrErsl.DM.38.* sj.: Det klæder . . bedre, at gaae aabenbar til Værks, end at spille under Dække.*Grundtv.Saxo.II.28.* smst.*258.* 1.3) (*nu næppe br.*) nedhængende tæppe; forhæng. *Med disse Ord han drog et Dække bort, | Som deelte Stuen.*PalM.VIII.104.* || *fortæppe* (*paa teater*); „tæppe“ (*jf. Bagdække*). Saa snart Dækket trækkes op, indkommer Apollo, Æsculapius, Mercurius.*Holb.NP.A1v.* *Wess.227.* Dækket gaar op. Skuepladsen forestiller et . . Værelse.*Oehl.SH.23.* *PalM.I.20.* Dækket var nede.*Ungd.Gl.I.240.* overf.: *JSneed. VI.573.* Nu rullede Dækket op for Napoleonstidens store Verdenskuespil.*Ing.Levnet.I.105.* lad Dækket falde for det Forbigangne!*Gyib.Sk.152.* *PVJac.Breve.6.*

2) (*sj.*) d. s. s. I. Dæk 4. Trine . . fik travlt med at . . sætte et nyt Dække frem og hente en varm Tallerken i Køkkenet.*Pont.LP.2I.53.*

3) (*l. br.*) til II. dække 4: beskyttelse; værn; ly. Pilen, Birken og Poplen ere gode Exempler paa lysbehøvende Træer; man finder der hverken Skygge eller Dække for Regn.*CVaupell.S.79.*

4) ♪ til II. dække 5: noget tilslørende, skjulende olgn. *naar Jesus Sielen vækker, | Syndens Dækker | Allesammen strax maae fort.*Brors.103.* *skionne Melodie! . . | Du fierner Hiertet høit fra Jordens Laster, | Og over Kummer yndigt Dække kaster.*Oehl.XIX.3.* *Du Sol under Dække, | Lysbilled af ham, | Der sig lod paalægge | Vort Aag og vor Skam.*Grundtv. PS.V.165.* || *især* (*m. gen. ell. præp. for*) om

noget (*en vis maade at optræde, tale paa osv.*), der tjener til at dække (tilsløre) onde hensigter, handlinger osv.: skalleskjul olgn. (*jf. Dækmantel* og spille under dække med *ovf. u. bet. 1.2.*) de ugudeligste Mennesker . . betiene sig af Religionen, for under dens Dekke at øve de grumme Misdgerninger.*Holb.JH.II.316.* dette hans Foregivende er et blot og bart Uvidenheds Dekke.*Høysg.Anh.24.* de Maskerader, som Henrik VIII stadig afholdt . . afgav det bedste Dække for hans Udsvævelser.*Brandes.NG.104.* *Pont.LP.VII.129.* om person („skærmbret“ olgn.): skal jeg være hans Skiul og Dekke?*Holb.Philos.V.7.*

II. dække, v. [dægə] præf. -ede ell. (*nu sj., poet.*) -t (*Oehl.III.231*); part. -et ell. (*nu sj., poet.*) -t (*SalmHus.569.1.* *Moth. D54.* *Kaahnd.141.* *Recke.SB.26*); vbs. -else (*s. d.*), -ning (*s. d.*) (*ænyd. d. s.*; fra nt. *decken ell. hty. decken*; egl. *sa. ord* som *tække, se UnivBl.I.44*; *jf. bedække, I og II. Dæk, I. Dække, Dækket, Dækken, Dæksel*)

1) anbringe noget ell. (*m. tings-subj.*) være anbragt (*især* som et udbredt lag) umiddelbart ved ell. i ringe afstand fra noget andet (*især* over ell. om det), saaledes at det (*næsten*) skjules; *bedække* (1); *skjule* 1.1) *Den store hvide Flok, vi see, | Som tusind Bjerge, dækt med (*Brors.304: fuld af*) Sne, *SalmHus.569.1.* *(*jeg*) ønsker kun, at Gravens Muld | Mit Legem maatte dække.*Kingo.261.* *naar atter Vaaren vækker | Til Liv . . da dækker | Den simple Gravhøi mig.*Lund.ED.138.* *Mosset dækker den gamle Steen.*Oehl.L.I.296.* *Dækker Graven, grønne Urter smaael smst.*231.* *Sneen dækker Mark og Mose.*Winth.D.58.* Granitten (*er*) lige til Kysten dækket af Ler.*IBondesen.Jorden rundt.(1891).26.* Det dækkende Stenlag (*i en oldtidsgrav*).*BerlTid.15/8 1919.Aft.4.sp.3.* -billed.: *Had, Vrede og Misundelse | Har dækket Verden, som en Sne.*Brors.185.* *Alderens Sne | Dækker min Isse.*Oehl.XIX.73.* || *m. overgang til bet. 1.s.*: *Blomsterne dækkes, | . . jo meer det sneer.*Brors.295.* *Hun (o: en fugl) dækker ømt (o: lægger sig over) de nøgne Smaa, | som nys krøb ud af Ægget.*Kaahnd.280.* spec. (*gart.*): beskytte buske olgn. (*mod vinterkulden*) ved ophypnet jord, granris olgn. (*jf. HavebrL.2210*). *Bang.I.27.* || *m. det skjulende lag olgn. som obj. (i forb. m. præp. over ell. paa).* dække Jord paa (*ell. over*) et Træs nøgne Rødder.*VSØ. e. br.* || om taage, mørke olgn. *Tykt Mørke dækked Skov og Slot.*Winth.ND.185.* *Støvskyen dækker hele Landeveien.*Boye.Erik.9.* *en Taage dækker Staden, | Som Søgeflor den over Byen hænger.*Drachm.D.51.* *jf. bet. 1.s.*: *End dækked Natens Teppe | Den drømmende Lund.*Winth.HF.7.* *i uegl. anv.:* *Dødens Blegthed | dækker de ædle Træk.*Ploug.I.316.* || dækket (*orgel*) stemme, ♪ *orgelstemme*, hvis pibe er lukket i den øverste ende; *gedakt.* *MusikL.I.264.II.350.*

|| dække for (noget), anbringe noget ell. (især) være anbragt saaledes, at noget ikke kan ses. At dække for Sengen med et Skiermbret. VSO. de store træer dækker for udsigten | dække over noget (jf. bet. 1.6): over den ærværdige Skikkelse dækker nu Kistens faste Laag. *Mynst. Mall. 3.* dække (noget) til, overdække ell. skjule (fuldstændigt). *Skatten, som den Gamle ruged paa, | Og dækket til, saa intet Blik den saae. *PalM. IV. 250.* (roseme) havde saamænd blomstret trofast iaar . . Men nu maatte de snart dækkes til. *Bang. I. 18.* *Sjæll. Bond. 96.* hullet er blevet dækket til (o: opfyldt) | 1.2) (sj.; jf. bedække 1.2 samt Tagdækning ofl.) bygge ell. lægge (tag paa en bygning); tække. *Taget du dække med røde Tegl, | Af Steen du føre den Muur. *Oehl. L. I. 293.* 1.3) tilhulle (en del af) legemet med klæder, tæppe oln. *Wess. 227.* *en Moder dækker | Ømt sit spæde Noer. *Meisting. (Molb. Athene. II. 371).* *Winth. HF. 290.* *hver Sang, som Folket kender og lytter til med Lyst, | den blev en Ring i Brynjen, som dækker hendes Bryst. *Lemb. D. 106.* Overkroppen . . dækkes af et svovlgult Skærf. *JV Jens. Sk. 124.* ofte i forb. m. til: han tog ind til hende i Teltet, og hun dækkede ham til med et Ry (o: tæppe af groft tøj). *Dom. 4. 18.* *PalM. VII. 55.* Stikkende Øjne . . saa bestandig paa hende, hvor meget hun end dækkede sig til (o: slog forklædet over hovedet). *Schand. IF. 334.* || m. Tæppe oln. som obj. (i forb. m. prep. over ell. spældnere paa) dække Dynen, Lagenet paa sig. VSO. dække noget over, eller paa Een. MO. (han) løste hendes Sko og dækkede Rejsetæppet over hende. *Norman-Hans. SB. 91.* overf. (m. omgang til bet. 5): (han holdt det) for det klogeste, at dække et helligt . . Slør over den hele Tildragelse. *Rahb. Fort. I. 382.* 1.4) anbringe noget ell. (især) være anbragt (ell. til stede) i stor mængde (paa en flade), saa at det underliggende næsten skjules (jf. bedække 1.6). Træet er dekt med løf. *Moth. D. 54.* alle Marker, hvilke Herskesygen dækkede med Liig. *Mynst. Betr. I. 244.* *(kokosnødden) fæstet Rod, | og Øen stod | snart dækt med Kokoskove. *Kaalund. 141.* Væggene vare dækkede af store Søkort og Billeder af Skibe. *Norman-Hans. SB. 23.* 1.5) (mal.) om farve: danne et tæt lag, saa at grunden (de underliggende farver oln.) skjules (jf. Dækfarve). Denne Farve dækker godt. VSO. Eet Anstrøg er ikke nok til at dække. *smst. Haandgern. 557.* 1.6) m. forestillingen om at beskytte (det dækkede) mod noget farligt ell. ubehageligt (jf. bet. 4). *For Stødet dækker han (sin krop oln.) med sine Klæder. *PalM. Adam. H. I. 227.* (han) stillede sig frem for at dække hende med sit Bryst. *Goldschm. H. j. I. 93.* (v. Manteuffel erklærede) at han med sit Legeme vilde dække hver syv Fod slesvigsk Jord, førend de afstodes. *Arlaud. 505.* *Rosendal. D. II. 4.* (uegl.) *Je-

sus vil min Siel | Med Naadens Vinger dække. *Brors. 128.* || dække over (noget) naar min (o: herrens) Herlighed gaer forbi, da vil jeg . . dække (*Chr. VI.* skiuile) med min Haand over dig. *2 Mos. 33. 22.* Jens Natmand stod og dækkede med Armene over sin Datter uden at turde røre hende. *Schand. IF. 348.* m. den skjulende ting som obj.: jeg vil dække min Haand over dig. *2 Mos. 33. 22.* (*Wolff*). || dækket vej, \times d. s. s. bedækket vej (se u. bedække 2.2). *men Udenværk — nej dertil stod ej Kravet . . | ej „dækket Vej“ mod Fjendens Bly og Krudt. *Drachm. DJ. II. 20.* den dækkede Vej, hvoraf nu Amagerboulevarden tildels er lavet. *FHendriksen. Mennesker og Oplevelser. (1910).* 13. || refl. dække sig, søge skjul (og værn) bag noget dækkende; skjule sig; krybe i skjul. Han var blussende rød og dækkede sig bag Farbroren. *Drachm. VD. 149.* overf. (jf. bet. 4.5): Han havde . . en Følelse af, at Henrik dækkede sig for ham. *Thom. La. AH. 160.* især \times : søge ly ell. dækning. (folkene) forsvandt i Mørket bag Bunker og Hul-ler . . „Lad dem blot dække sig,“ sagde (kompagnichefen). *Rist. EE. 153.* som varskoraab (kommandoraab): dækl dæk dig (ell. jer); søg dækning (jf. bet. 4.1 og II. Dæk). Han fulgte med Øjnene en Granat . . og da der blev raabt „Dæk“, og de andre kastede sig ned bag Volden, blev han staaende. *smst. 146.* *dæk, dæk, Broager dæk (o: dæk jer for den granat, der kommer fra B.)! | op igen, granaten er væk! soldatervers fra Dybbølforsvaret 1864. jf. *Bang. T. 211.* 1.7) (fagl.) m. h. t. sukkerkrystaller: rense (for vedhængende sirup oln.) v. hj. af ren sukkeropløsning, hvormed krystallerne overhældes (jf. Dæksirup). *VareL. 240.* 2) (spec. anv. af bet. 1.) egl.: tildække (bordet) med en dug; sætte service, spiseredskaber osv. (undertiden ogs.: selve mæden) frem paa bordet; rette (et maaltid) an; om forb. dække bord se I. Bord 3.1. jf.: Bordet er dækket, forsaavidt det kan være dækket uden Dug, med Brød, Smør i en Krukke, Ost, samt Brændeviin i en Medicinsflaske. *AntNiels. FL. II. 52.* || abs. *vi dækker | til Aftensmad. *FGuldb. A. 17.* *En Krukke Vand vi havde, | Dertil lidt daarligt Brød, | Naar saa vi drak og spiste, | Hun dækked paa sit Skjød. *Winth. HF. 192.* *Bang. L. 157.* || (talespr., l. br.) m. tings-subj.: tage sig (godt) ud paa bordet; pynte. vores Porcelæn dækker nu ogsaa usædvanlig pænt (o: paa et middagsbord). *Pol. 9/2 1907. 3. sp. 3.* || dække af bordet ell. dække af ell. (nu l. br.) dække bordet af, tage service, mad osv. af bordet; tage af bordet (jf. afdække 1). Lad Tieneren komme ind og dække af. *VSO. I. 62.* *Naar Bordet dækkes af, og Du gaar fra. *Blich. D. II. 201.* *Rich. II. 371.* (hun) giver sig til at dække af Bordet. *EChristians. MV. 93.* dække op, sætte mad, drikke osv. paa bordet; rette an (især: m. mad osv. i rigelig mængde). Han

har Selskab hos sig som oftest . . og saa dækker han op for 10. og for 12. som det var for 20. og for 30. *Oecon.T.II.15. Ing. VSt.23. Goldschm.VII.55. (hun)* dækkede op med The og Smørbrød. *Breum.VH.15.*

3) † om *handyr*: bedække (3). *vAph. (1759)*. Hingsten dækker Hoppen, bespringer den . . lade en Hoppe dekkes. *vAph. (1772).I.308. VSO.*

4) beskytte. 4.1) beskytte mod angreb; tjene til forsvar; forsvare. || ✕ *i Dag gaær jeg med mine Skibe | At dække den sydvestre Kyst af Landet | Imod en . . farlig Fiende. *Oehl.HJ.60. MilConv.II. 549. Kiærk.X.80.* *vi skulde dække Retraiten. *Rich.I.194.* de øvrige Ryttere stillede de . . paa begge Fløie . . for at dække Hærafdelingerne. *1Makl. 6. 38 (Chr.VI. afvig.). overf. (jf. bet. 4.4):* Han kunde nu forstaa, at Ø. kunde føle sig dækket (over for angreb paa sin patriotisme). *Schand.TF. II.286.* || (fægt.): dække sig, indtage dækstilling. *MilConv.II.549.* dækl indtag dækstilling (jf. bet. 1.6 og II. Dæk). *Scheller.MarO. || sport. (jf. Dækker):* F. spillede brillant (∴ i tennis) . . dækkede sin Partner, hvor han kunde. *Sportsbladet.1917.126. 4.2) (skak.)* forsvare en brik (v. hj. af andre brikker) paa en saadan maade, at man, hvis modstanderen slaar brikken, til gengæld kan slaa modstanderens; gardere. *Skak.(1773).27.* *Kongen maa I dække. *Hzr.VI.38. Skak. (1916).54. 4.3) (jærnb.)* ved et bestemt signal (se Dækningssignal) sikre et punkt paa en banelinie imod i utide at blive passeret af et tog; sikre et togs forbikørsel paa nævnte maade. Toget (skal), naar det af Hjælpe-maskinen bringes frem eller tilbage, dækkes ved Signaler. *DSB.Togregl.80. Sal.²VI. 619. 4.4) (iser ☉)* forsvare mod anlage, mistanke olgn. *Brandes.V.98.* du lyver dig Skyld paa, for at dække dit Barn! *Bergstrøm.KarenBorneman.(1907).126.* for at dække Esterhazy (havde Henry) fremsat Beskyldningen mod Dreyfus. *Sal.²VI.423.* jf. †: *Basunens Røst | Den gjør mig ei forskrækket | Paa Dommedag, | Fordi min Sag | Er alt med Naade dækket. *Kingo.287.* 4.5) refl.: sikre sig (mod noget ubehageligt), dække sig . . for Tab. *MO. || (iser soldat.)* slippe fri; snyde sig fri. *Dania.III.72.* nogle forbandede Negere . . vilde dække sig for Arbejdet. *KLars.HPE.148. m.sa. bet.: dække den (jf. den. sp.607,l.47ff.):* For mindre Forseelser dømmes man (∴ soldater) til at stille om, hvis man da ikke forstaar at fri sig derfor, dække den. *DSt. 1918.56.*

5) ☉ forhindre, at noget bliver råbet ell. bemærket; holde skjult; dølge; skjule. han (vidste) saaledes at dække sit Anslag, at ingen mærkede det. *Mall.SgH.110.* Dette bemærker jeg . . ingenlunde for at ville dække eller undskylde . . Mangler. *Molb. F.III.* keitet Nonchalance, der sagtens . . skulde dække en vis Forlegenhed. *Winth.*

IX.26. (hun) dækkede med utrolig Opfindsomhed, hvordan hans Tilstand var. *RSchmidt.MD.78. jf. (sj.):* selv deres lidet anstændige Tale ved Bordet syntes han om. Fransk „esprit“ dækkede Alt. *Schand. SB.188.* nu især i forb. m. over: en Hob forløren literær og kunstnerisk Enthusiasme, daarlige dækkende over det spidsborgerligste Livssyn. *sa.O.I.153.* i hvert Fald maatte han have gjort noget, som baade Selskabet og han selv helst vilde dække over. *Norman-Hans.SB.75.*

6) m. h. t. overensstemmelse ml. to ell. flere tings (osv.) omfang, værdi olgn. 6.1) (mat.) om figurer: svare fuldstændig til hinanden, saa at omridsene falder nøjagtig sammen (hvis de lægges oven paa hinanden); være kongruente. *Levin.* to Figurer (kaldes) kongruente, naar de kan bringes til at dække hinanden, altsaa maade to Figurer i enhver Henseende være ens. *Hag.VI.342.* || overf., om begreber olgn.: være lig ell. identisk med; være (fuldstændig) ens ell. ensbetydende med. den Fordom, at Statskirkelighed og Kristendom var hinanden dækkende Begreber. *Brandes.III.620.* Ordene: Lyrik, Poesi og Stemning (er næsten) kommet til at dække hinanden. *HarNiels.VS.99.* Gud er Kærlighed . . Det ligger i Ordene, at Gud og Kærligheden dækker hinanden fuldkommen. *Krarp.L.234. jf.:* efterhaanden indsnævres Begrebsindholdet, saaledes at hvert af Udtrykkene kun kommer til at dække over en Del af det, som tidligere laa i dem begge. *PJJørg.R.14. 6.2) (iser ☉)* om to størrelser, forhold olgn. af modsat værdi: opveje; erstatte olgn. Dette Foretagende dækker . . neppe Omkostningerne. *MO.* Aktiva og Passiva dækkede nogenlunde hinanden. *Schand.SB.100.* Skomagerne arbejdede ikke ved Lys, der var ikke Arbejde nok til at dække Forbruget af Petroleum. *And.Nr.PE.II.208.* ved sin egen bedrift dækkede den (enkelte husholdning) alle sine fornødenheder. *Arup.H. 10. refl. (nu næppe br.):* Dette Foretagende . . vil neppe dække sig (∴ dække omkostningerne). *MO. || ogs.:* udligne (en fordring olgn.); betale (ved kontanter, anvisninger, varesendinger olgn.). (hans gæld) blev dog nu ved hans Venners Hjælp nogenlunde dækket. *Hauch.VI.361.* Huusleien tilligemed Betaling for Klæder . . kunde dækkes med Renterne af min lille Kapital. *smst.VII.422.* dække en Vexel til Forfaldstiden. *Levin.* Assurance er dækket her hos Danske Lloyd. *OKaalundJørgensen&HCRiis. Eng.Handelskorrespondence.(1915).127.* Diskontoen er 5 % og Provision og Stempel dækkes med 1/2 %. *RegnebKøbm.II.67. m. person-obj.:* holde (en kreditor) skadesløs; betale. En svigagtig Skyldner dækker undertiden nogle Geldnere til de øvrige Fornærmelse. *VSO. Schand.BS.294.* Herregaarden blev solgt, Kreditorerne lige dæk-

kede. *JakSchmidt.SP.75.* || dække sig, Υ skaffe sig en vare, som man har solgt uden i øjeblikket at have den, for at kunne opfylde sin leveringspligt (jf. Dækningskøb). *Hage.⁹796.*

7) (efter ty. decken, prygle; vel egl.: dække en til med skrammer olgn.; jf. dog dænge (en til); „meest i daglig Tale.“ *VSO.*; nu næppe br., jf. dog jy. dække, slaa en til jorden i nævekamp olgn.) dække til i den spec. bet.: prygle (en) igennem; mørbanke; dænge til. „Han gjør jo sine Hoser grønne hos Petrea.“ — „Langhalm? Skulde han? — Ja, naar jeg vidste det, jeg skulde dække ham til.“ *Hzr.X.80.* Jeg greb ham, fortalte, hvem jeg var, og dækkede ham saaledes til i mit Raseri, at han . . endnu den Dag i Dag føler Svien. *Bagger.L.263.*

Dække-, i ssgr. af II. dække (jf. Dæk-) og † af I. Dække 1.2 (se -handler, -mager, -væver). -**fad**, et. (foræld.) 1) [II.1] laag til et (mad)fad. *MO. Troels.L.V.129. 2)* [II.2] stort fad, især af kobber, hvorpaa dækketøj blev baaret frem (jf. -kurv). *Moth.D55. VSO.* -**garn**, et. [II.1] (nu næppe br.) net ell. garn til fangst af fugle. *vAph.(1764). MO. † -handler*, en. [I.1.2] person, som sælger (sengetæpper olgn. *vAph.(1759).* -**kraft**, en. [II.1.5] (fagl.) d. s. s. Dækkraft. *Green. UR.272. -kurv*, en. [II.2] (nu l. br.) d. s. s. Bordkurv (jf. Dækkfad); ogs. d. s. s. Dækketøjskurv. *Moth.D55. PAHeib.Sk.III.53.* (en) ung Pige . . kom nu ind med en Dækketur og bredte Dug paa Bordet. *Ing.EF. VII.188. Heib.Poet.VII.21. CBernh.NF. XIV.v. Holst.III.8. D&H.*

Dækel, en, ogs. (i bet. 1) et (*VSO. Harboe.MarO.*) [dægs(ə)] flt. **dæk(ke)ler**. (ænyd. d. s.; fra ty. deckel, afl. af decken, se II. dække 1) † d. s. s. Dæksel. Tag Koeskarn . . fylde en Pott der med, luck den vel til med en god Deckel. *HesteL. (1703).B8^v. Fleischer.B.136.* || \times paa gammeldags gevær: dæksel over panden paa laasen. *Harboe.MarO.144.* || om skorpen paa en postej. en Masipan forgylt paa Kanterne, og Dekkel som smelter under Tandene. *KomGrønneg.II.378. 2)* (bogtr.) en med lærred overspændt ramme (i en haandpresse), hvorpaa trykningspapiret anbringes, og som derefter (som en slags laag) lukkes ned over trykformen. *vAph.(1759).74. Hallager.121. Sal.³III.566.*

Dække-lem, en. [II.1] (gart.) lem, hvormed varmebede olgn. tildækkes (især om natten). *Havebr.²210.*

Dækkelse, en. 1) (sj.) vbs. til II. dække: dækning (1). *VSO. 2)* (dagl. l. br.) til II. dække 2: det, hvormed der dækkes op; mad; kost. *Sød Suppe er vor Dækkelse heri. *Makketutten.Danmarks syngende.Mand. Nr.2.(1890).226. 3)* (nu kun dial.) d. s. s. I. Dække 1.1. *Gram.Nucleus.1750. Feilb.*

Dække-maatte, en. [II.1] (gart.) en slags (rughalms)maatte, som anvendes til dækning af varmebede olgn. (under dækkelemmen).

Havebr.L.²210. † -mager, en. [I.1.2] d. s. s. -væver. *vAph.(1759).*

Dækken, et. [dæg(ə)n] *Høysg.AG.40. flt. -er.* (ænyd. d. s.; fra nt. dek(k)en, af nt. decken (v.), se II. dække) d. s. s. I. Dække 1.2. 1) (nu sj.) i al alm.; især om (groft) sengetæppe. Skibs Chefen . . lader ham anvise Pladsen, hvor Folkene skal ligge, og de behøvende Dækkener. *Søkrigs.A(1752). §238.* *Sine kridhvide Dækner og sorte Lagn | Themisto udbræder paa Børnenes Seng. *Sotoft.Panth.265.* hun sad i lutter hvidt, stivet Tøj i hvide Puder i en Kurvevogn med blåt Dækken. *Kidde.B.105. billedl. (maaske til bet. 2):* *Taagen hylder om Hækken | sit Dækken af dungra Silke. *INabbandian.Dønninger.(1919).81.* || (nu næppe br.) om bordtæppe. *VSO. jf.:* du skalt gaae hen . . i Daglig Stuen, og tage mig det, som ligger paa Bordet indsvøbt i et Tyrødisk Borddecken. *JRPauhl.JM.57. || (dial.) om gulvtæppe. Feilb. (u. kludedækken). || ordspr. og talem. (nu næppe br.):* man skal ikke strække sig længere, end dækkenet er olgn. (jf. u. I. Dække 1.2). *Moth.D56. Biehl.DQ.IV.191. † spille under et dækken, d. s. s. spille under dække (med) (jf. u. I. Dække 1.2). Moth.D55. 2) tæppe til at lægge over husdyr (især heste; jf. Hestedækken) som værn mod kulde, insekter olgn. ell. (jf. Ridedækken) til at anbringe (under sadelen) paa rideheste. *VSO.* Elefanterne staae sadlede med Guldmors Dækkener. *Goldschm.NSU.VII.157. (en hest) prydet med det skønneste Dækken (Chr. VI: tække).2Makk.3.25. LandbO.I.640. || hertil: Dækken-gjord (VSO. MO. LandbO. I.640), -tøj (groft vævet uldtøj til hestedækkener olgn. Varel.L.²185) ofl.**

† **Dække-pande**, en. [II.1] hvølvlet tagsten, hvormed to tagstens sammenstødende rande dækkes. *Moth.D55. VSO. -pige*, en. [II.2] (dial.) pige, som ved bryllupsgilde medbringer dækketøj og lagner, hvormed hun dækker bordene og klæder gildesrummet (loen). *Feilb.BL.294.*

Dækker, en. spec. (sport., l. br.) til II. dække 4.1: en af de to personer, som danner anden linie i forsvaret i fodbold og hockey; bagmand; back. *ACMeyer.Idr.II.2.89. Sal.²VIII.314.*

Dække-tøj, et. [II.2] (jf. ty. deckzeug) det til borddækning brugelige lintøj (duge, servietter olgn.; undertiden ogs. om haandklæder, lagener olgn., som opbevares i dækketøjsskabet); bordlinned; tidligere ogs. d. s. s. Bordtøj (*VSO.*). (jeg) lod mig gifve fra Logementet en Suppe, hvorfor samt Decke-Tøj siden blev fordret 20 souls. *Klevenf.RJ.86.* *Pigen bar Dækketøj ind af det fineste Dreiel. *Riber. II.53. (det) med sølvryndset Dækketøj beklædte Egebord. Blch.II.455.* Ligesaa tarveligt udstyrede som Kaférne vare Restaurationerne . . Til Dækketøj kjendte man ikke, man spiste i Reglen ved smaa Borde, bedækkede med Voxdug. *Dauids.K*

K.38. Const.GH.140. || hertil: **Dækketøjskurv** (stor kurv til at bære dækketøj olgn. (spec. vasketøj) i; Klædekurv; jf. Dækketurv), **-skab** (NatTid.¹⁶/12.1913.M.4.sp.3) ofl. † **-væver**, en. [I.1.2] person, som væver tæpper olgn.; tæppevæver (jf. -mager). vAph.(1759).

Dæk-knogle, en. (anat.) betegnelse for en del af hjernekassens ben, der udvikler sig uden at være anlagt som brusk (bindevævspræformerede knogler). Sal.IX.48. LandbO. 10 II.172. **-kraft**, en. (af II. dække 1.5; fagl.) malerfarvers evne til at dække underlaget (jf. Dækkekraft). Haandgern.552. Sal.² VII.761. **-kultur**, en. (landbr.) en slags mosekultur, hvorved overfladen dækkes med et (mods. tørven) særlig vægtfyldigt jordlag. Landm.B.I.370. **-list(e)**, en. (fagl.) frempringende liste, som danner overkanten paa et fodpanel, et plankeværk olgn. -liste: Gnudtzm.Husb.171.244. -list: Arbejdsbls.30. † **-mantel**, en. (ænyd. d. s.; fra ty. deckmantel; jf. II. dække 5) dække (I.4); skal-heskjul; „skærnbræt“. *I mange andre Feil de (o: kvinderne) til Deck-mantel tiene, | Vi selv os Hænder toe, og ville være reene. Holb.Skiemt.E2v. (han havde) satt sig for . . at bruge Religionen til Dækmantel for saadant Verk.sa.Hh.II.175. vAph.(1759).

dækne, v. [dægne] **-ede**. (af. af Dæken 2); især dial.) lægge dækken paa (en hest) (han strigler) Hestene og dækn- 30 er dem.KSkytte.JB.200. Feilb.

Dækning, en. flt. **-er**. vbs. til II. dække. 1) ☉ til II. dække 1: VSO. Dækningen af Benene (er) foregaaet lidt efter lidt.Soph Müll.VO.96. m. h. t. planter: Dækning anvendes i Reglen for at skærme kælderne Planter mod Vinterkulden.HavebrL.²10.

|| (mal.) til II. dække 1.5: JLange.II.168. || (fagl.) til II. dække 1.7, om rensning af 40 sukker. Hug.III.304. 2) til II. dække 2: MO. Hvor mange bliver de? .. Man skulde blot vide det nøjagtig for Dækningens Skyld.Goldschm.VIII.94. konkr., om servicet, hele anretningen, udsmykningen osv.: Hvordan Bordets Dækning . . skal tage sig ud, afhænger naturligvis af, hvad der skal spises.VortHj.IV.1.4. || (sj.) kuvert (jf. I. Dæk 4, I. Dække 2). et Bord med tre Glas foran hver Dækning.Pont.LP.VIII.177. || 50 (nu næppe br.) d. s. s. Dækketøj. *Ud af Stuen nu gik den gamle forstandige Husmoer, | Tog den fineste Dækning af Skabet. Ribber.II.162. 3) til II. dække (1.6 og) 4. 3.1 (især ✕) til II. dække 1.6 og 4.1. (de saa) hvor dumt de om Natten havde søgt Dækning, hvor ingen Dækning var, og i Dagens Løb lærte de . . at vænne sig til Granaterne. Rist.E.R.155. Skyderegl.7. overf.: (1870) kom atter de nationalliberale Førere til Magten . . En Godsejer . . var Topfigur og Dækning.EHenrichs.VH.19. || (konkr.) værn mod fjendens ild (jordvold, udgravning olgn.). Et Par (soldater) faldt strax, da de kom ud af Dækningen.Goldschm.VII.433. kunstige Dækninger (yder) Forsvaret en betydelig

Støtte.Feltarb.3. spec. om et i jorden udgravet opholdsrum: Dækningen er vort Sovokammer. Den er saa stor som en rummelig Dragkisteskuffe.SdJySold.124. 3.2) (skak.) til II. dække 4.2: Skak.(1916).63. 3.3) (jærnb.) til II. dække 4.3. Sal.² VI.619. 4) til II. dække 6. 4.1) (mat.) til II. dække 6.1. To Figurer kaldes kongruente, naar de kunne bringes til Dækning, o: til fuldstændig at falde sammen.Sal.X.837. jf. dæknings-lig, -lighed. 4.2) (især ♀) til II. dække 6.2. || 10 **erstatning**. (indkaldelse (af værnepligtige) til Dækning af tilfældig Afgang.Tjenestereg. 12. || betaling. han fik Svigerfaderen til . . at forstrække ham med en halv Snes Tusind Kroner til Dækning af en Veksel. Pont.LP.VII.124. (hustruens) Kreditorer fra før Ægteskabet . . kunne søge Dækning i det hele Fællesbo.VortHj.III.3.28. gentagne Gange har (vi) anmodet Dem om Dækning for Beløbet iflg. vor Faktura af 16. Febr. OKaalundJørgensen&HCRIIS.Eng. Handelskorrespondence.(1918).145. **Dæknings-gesims**, en. [1] (mur.) gesims over vinduer, døre olgn. (jf. Dækliste). ForklMurerere.66. **-grav**, en. [3.1] ✕ skyttegrav til dækning af reserverne. Feltarb.29. **-køb**, et. [4.2] ♀ (jf. dække (sig) u. II. dække 6.2). Lassen.AO.375. Hage.²268. **-lig**, adj. [4.1] (filos.; l. br.) fuldstændig lig ell. overensstemmende; identisk. vi have gjort flere indbyrdes forskellige og uforenelige (ikke dækningslige) lagtagelser af en Genstand. Hoffd.Psyk.187. ☉ **-lighed**, en. [4.1] (filos.; l. br.) Den højeste Grad af Lighed, som kan virke ved Association, er Dækningslighed, ved hvilken en Forestilling fremkalder en anden, som for Bevidstheden staar som identisk med den (hvad enten den i Virkeligheden er det eller ikke).Hoffd.Psyk.²189. **-nota**, en. [4.2] ♀ nota, som anerkender, at en assurance er tegnet, og som senere efterfølges af policen. OKaalundJørgensen&HCRIIS.Eng. Handelskorrespondence.(1918).152. **-signal**, et. [3.3] (jærnb.) Sal.² VI.619. **-tropper**, pl. [3.1] ✕ Pol.¹⁶/1914.5.sp.5.

Dæk-plade, en. (fagl.) dækkende ell. overliggende plade. MilTelmO.204. Gnudtzm. Husb.47. Dækpladen af en Børste.Haandgern.245. om forsk. spec. anv. se Sal.² VI. 620. **-planke**, en. (af II. dække 1 ell. I. Dæk 1) ☉ spec.: planke i en træbros overste lag (sliddækket). D&H. **-ramme**, en. (gart.) ramme m. jærntraadsnet olgn., der bruges til dækning af frø og unge planter. ForstO. Sal.² VI.620. **-ribbe**, en. se Dæksribbe. **-ris**, et. (gart.) ris af (ung) gran, som anvendes til vinterdækning af planter. LandbO.I.640.

Dæks, et. [dægs] flt. d. s. (dannet paa grundlag af Dæksblad samt Dæks-mager, -tobak (hvor Dæks- vel egl. staar for Dæksblad-; jf. SandfeldJens.S.127.145.149); fagl.) d. s. s. Dæksblad. Ludv. jf.: En Cigar, vær- 60 saartig! Brasilindlæg, Havannaedæks. K

Lars.GV.55. sætte dæks op (o: udbrede og glatte tobaksbladene) |

Dæks-, i ssg. af I. Dæk (jf. Dæk-); i alm. (hvor ikke andet bemærkes) af bet. 2; i Dæksblad af I. Dæk 1 ell. omdannet (i tilslutning til de førstnævnte) af det med II. dække smsatte Dækblad (3) (jf. ty. deckblatt); efter Dæksblad er dannet Dæks-mager, -tobak (se u. Dæks) || foruden de ndf. anførte \ddagger ssg. findes adskillige andre (jf. Scheller.MarO. Sal.²VI.620) som fx. Dæksbatteri, -besætning, -folk, -kanon, -ladning, -luge, -port, -tjeneste. **-baad**, en. \ddagger mindre fartøj med dæk fra for til agter og en mast (mods. aaben baad (se u. Baad 1) og Halvdæksbaad; jf. -fartøj). Funch.MarO.II. 30. Goldschm.IV.6. en kutterriggeret Dæksbaad. Drachm.VT.140. **-baand**, et. \ddagger bovbaand, som ligger umiddelbart under dækkene. VSO. (u. Dæksbjælke). Harboe.MarO. Scheller.MarO. **-bjælke**, en. \ddagger bjælke ell. drager, der anbringes tværskibs fra skibsside til skibsside og tjener til underlag for dækket. VSO. Harboe.MarO. den lumre Kahyt . . oplystes svagt af den under Dæksbjælken hængende Lampe. Bergs.BR.247. Scheller.MarO. **-blad**, et. det yderste tobaksblad paa en cigar, som omslutter vikkelen (jf. Dækblad, Dæks). Schand.UM.110. Drachm.PV.48. W. slikkede paa Dæksbladet. „Jeg kender en ægte Cigar,“ sagde han. ORung. P.26. **-dreng**, en. \ddagger skibsdreng. Drachm.UD.348. Scheller.MarO.

Dæksel, et. [dægs(ə)] flt. **dæksler**. (ænyd. d. s.; fra (m)nt. deksel, afl. af dekken, se II. dække; især fagl.) dække ell. laag, hvormed noget tildækkes (jf. Dækkel). Et Dæksel er . . gjort over (luftrøret). Suhm. II.98. Karrene (stod) med Dæksel og Pressening paa.Goldschm.II.91. store, flade Gravstene . . hvile som et tungt Dæksel paa de stakkels Hensovede. Drachm.UB.15. Det faldt . . svært at faa Lyrens (o: tagaabningens) Dæksel til ret at slutte. TroelsL. II.11. Dæksler og Bind til Evangelier. VVed.R.42. Dækslet (over brandhaner) i Gadens Niveau er et Jærndæksel med et indlagt mindre Trædæksel. GasVand. 31. Lysen falder . . ind gennem Objektivet (paa et fotografiapparat) ved Aftagelsen af et Dæksel. VortHj. III.1.142. en stor, favnedyb Aglebrønd med et hullet, halvraaddent Dæksel over. Fleuron.K.66. jf.: det er et Pibetøj, som kan tale med: ægte Merskum og Sølvdæksel. KLars.UR.207.

Dæks-fartøj, et. \ddagger fartøj, der er forsynet m. dæk (jf. -baad). Drachm.VT.159. IdrætsB.I.362. **-fejer**, en. (foræld.) skibshaubits fra Chr.V.s tid, som anvendtes, naar fjendens entrede dækket. Sal.²VI.620. **-glas**, en. \ddagger glas i dækket, hvorigennem der kommer lys ned i kahytterne. Tekn.MarO. **-hus**, et. \ddagger ruf. Scheller.MarO.

Dæk-sirup, en. (til II. dække 1.7; fagl.) sirup, som fremkommer, ved at sukkeret „dækkes“. Larsen.

Dæks-knæ, et. \ddagger jærnknæ, som forbinder dæksbjælkerne med spanterne. Harboe.MarO. Scheller.MarO.

Dæk-skæl, et. (bot.) skæl, som dækker frøskællene paa naaletræernes kogler. Sal.VII. 967. **-skærm**, en. spec. (til II. dække 1.6) ved skydning: den skærm, bag hvilken markøren dækker sig. Gymn.II.161. Skyderegl. 37. **-slagen**, part. adj. (jf. slaa en i Dæk- (ket) u. I. Dæk 2; poet., sj.) slaaet ell. kastet omkuld paa dækket. *faldt en Kanons hele Mandskab, dækslagne af samme Granat, | med et „På'en igen!“ sprang de næste derhen, og Kanonen var atter parat. Rørd. GK.164.

Dæks-last, en. \ddagger last, som anbringes paa dækket. MO. AndNæ.MS.58. Sal.XI.536.

dækslet, adj. [dægslet] (af Dæksel; fagl., sj.) forsynet med dæksel. D&H.

Dæks-mager, en. (se u. Dæks; fagl.) tobaksarbejder(ske), som tildanner dæksbladene. BerlTid.¹⁹; 1920.M.7.sp.5. **-mand**, en.

1) \ddagger sømand, der tilhører dæksbesætningen. Scheller.MarO. 2) (spøg. anv. af bet. 1, brugt m. betydningssindhold fra dække (sig) 4.5, opr. vel om person, der forstaar at slippe fri for en ubehagelighed ell. slippe til en behagelighed, fordel osv.; se Danv.III.72; dagl. (nærmest vulg.) især soldat.) fordel, behagelighed, gunstig situation (især: som tilbyder sig af sig selv (ved et held) ell. opnaas og udnyttes ved frækhed olgn.); „tjans“; let og vellønnet arbejde ell. stilling. T.s Beskytter skænkede af Vinflasken . . T. var Soldat nok til ikke at lade nogen „Dæksmand“ gaa forbi sig. KG Brøndst. Frihed.(1893).298. for en anden, der kan gaa med en Skodefrikke, er det jo en Dæksmand at faa saadan et Stykke (o: en skodefrikke) for et Par Kroner. KLars.Ct.90. Jeg søger Pladsen som Graver ved Nikolaj. Den er fast. Det er en Dæksmand lige ind i Evigheden. Bergstrøm.M.42. Se nu den Kasse der (o: intendantbygningen)! Sikken en Bunke, der har lavet sig en Dæksmand der (o: ved at sidde lunt inden døre og skrive). RobLHans.EP.202. **-officer**, en. i koffardimarinene: benævnelse for styrmandene. lige fra Dæksofficerer til Fyrbødere og Matroser. AKohl.MP.I.126. Scheller.MarO. om proviantforvalteren: PA Heib.Sk.II.314. **-passager**, en. (især \ddagger) passager, som under rejsen maa opholde sig paa dækket (mods. Kahytspassager). HC And.XII.187. Pont.LP.VI.167. LovNr.145 ²²; 1920.§42.6. **-plads**, en. (især \ddagger) plads for dækspassagerer. HCAnd.DB.222. En hel Nat igennem sad hun paa Dækket af den lille Damper . . Dæksplads var jo det billigste. KMich.HE.12. rejse paa, have, tage dæksplads olgn. | Scheller.MarO. **-planke**, en. \ddagger især i flt., om de planker, der ligger langs skibens hen over dæksbjælkerne og danner dækket. SøLex.(1808). 36. RSchmidt.SS.34. NMøll.H.70. **-ribbe**, en. (ogs. Dæk-. Sal.XIV.1120). \ddagger ribbe,

der løber parallelt med dæksbjælkerne og understøtter skibsdækkene. Harboe.MarO. Scheller.MarO. -støtte, en. (ogs. Dæk. vAph. (1759). MO.). ⚓ støtte under midten af dæksbjælkerne. Harboe.MarO. Scheller.MarO.

Dæk-sten, en. spec. (fagl.): sten, der dækker og beskytter den øverste kant af mure, murpiller olgn. Sal.²VI.621. || (arkæol.) den sten, der i en dyse hviler oven paa sidestene; overligger. Wors.SlesvigsOldtidsminder. (1865).23. SophMüll.VO.54. -stilling, en. (til II. dække 4.1; især ⚔) ved vaabenøvelser som fægning: den stilling, der bedst egner sig til angreb og forsvar (gardstilling). et af de hurtige Kaardestød, der i Reglen gør Udslaget i en Duel, naar den ene Parts Dækstilling er for høj. Drachm.T.94. Gymn.II.164. jf.: „Bavian!“ „Hvad siger Du?“ raabte Kurt og satte sig i Dækstilling. Drachm.STL.205. overf.: AndNæ.BN. 111.

Dæks-tobak, en. (se u. Dæks; fagl.) tobak, hvoraf dæksblade laves. NatTid.¹⁴/, 1919.Aft.4.sp.2.

Dæk-støtte, en. se Dæksstøtte.

Dæks-væger, en. ⚓ indenbords planke, hvori enderne af dæksbjælkerne er nedfaldede. Harboe.MarO. Scheller.MarO.

Dæk-sæd, en. (landbr.) d. s. s. Dækfrugt. Hag.III.304. -vaaben, et. (til II. dække 1.6) ⚔ vaaben (fx. skjold, rustning, hjælm), der tjener til værn mod hug, kugler osv. Dagbl.⁴/, 1872.3.sp.2. Troelts.VI.96. SophMüll.VO.544. Sal.²VI.621. -vinge, en. (zool.) især i ft.: et tykkere vingepar, der hos visse insekter beskytter de finere underliggende vinger; forvinger (Elytra). Lütken.Dyr.387. Frem.DN.629. -vinget, adj. (zool.) især som subst. i ft.: (de) dækvingede, betegnelse for insekter, der har dækvinger, især om billerne, Coleoptera. Brehm. DL.III.290. -værk, et. (til II. dække 1.6; fagl.) bygningsværk (bolværk, glacis olgn.), som tjener til at beskytte flod- og strandbredder mod ødelæggelse ved strøm ogølgeslag. Landob.O.I.640. Sal.XI.223. jf. Amberg.

I. Dæl, en. [dæl] dæl. Høysg. AG.138. († Dæld. Moth.¹D2. PoulPed.DP.54). ft. -ler ell. † -le (JBaden.Gram.30). (ænyd. dæld, oldn. dæld, jf. eng. dell, lille dal, ty. delle, telle, fordybning, bule; egl. dim. til Dal, jf. Dæk, Dælken, IV. dælle || nu især (undl. dial.) i ft. i bet. 2 og 3; som ent. bruges Dælle [dæle] Sal.V.675. jf. Esp.423) 1) senkning i jordoverfladen; (lille) dal. Moth.D23. *Soelen satte sig bag Vestens grønne Dælde. PoulPed.DP.54. || nu kun (dial.) m. afbleget bet.: mindre senkning ell. fordybning, hvori der samler sig vand. Moth.¹D2. Feilb.I.225 (dæle). (jf. fynsk Diil. MDL.76). 2) (jf. Dæk 1, Dælken 1; nu l. br. uden for dial.) fordybning (ell. fold) i huden (især omgivet af fedtaflejringer). en Dæl i Kinderne, d. e. et lidet Hul. JBaden.Gram.30. VSO. MO. Esp.423. Dælle: Sal.V.675. Esp.423. 3) (< VSO.(1793);

videre udvikling af 2, jf. bet.-udviklingen ved bugne 1 og 3, I. Bule; dagl., næsten vulg.) fedtaflejrning, hvorved huden (især i nakken) lægger sig i folder; fedtpude (jf. Dæk 2, Dælken 2). Dæl: Kalk.I.415 (Fyn, Sjælland). han har en hel Dæl under Hagen og i Nakken. Ordbs.(Sjælland). Dælle: Sal.V.675. D&H. || især i ft.: han skulde sit Ansigt med Fedme og satte Deller over sine Lænder. Job.15.27 (Lindberg). en fed 45årig skønjomfru med dæller alle vegne på kroppen. ZakNiels.B.29. (maden) havde udbuget Stangæsternes Former og begravet deres Øjne i Fedtdeller. Men ud af Dellerne plirede Øjnene lystigt. AGnudtzm. DB.121. jf.: han (havde) i Nakken tre mørkerøde, stærkt solskoldede Huddæller. Wied.Kna.156. (sj.) uegl., om en fedladen stemme: det ler, saa det klukker i mig, naar Fru Pastorinden, med Deller i Stemmen, begynder at tale om min store Begavelse. Thit.Jens.G.108.

II. Dæl, en. se Dæle.

III. Dæl, et. ell. (ved sammenblanding m. I. Dæl) en (Moth.D23. VSO. Ordbs.(Sjælland)). (ogs. (jf. I. Dæld) skrevet Dæld. Moth.D23. VSO. MO. dæld. Høysg. AG. 37. — nu kun jy. Dil. Moth.D77. Feilb.I. 225). uden ft. (ænyd. del, dæld, sv. dial. del, däle, jf. ænyd. dild (DGrammat.I.50), sv. dial. dile, oeng. delu, brystvorte, oht. tila, gr. thēlé; afl. af stammen i die, dægge, jf. dilke samt Dalbag; dial.) 1) soens mælkekirtler ell. yver. Moth.D23. VSO. MDL. 81. Feilb. † i udr. soen skyder dæl (o: soens yver svulmer op, den er nær ved at fare). Moth.D23. VSO. || (jf. I. Dæl 3) om soens bug(flæsk) i alm. Feilb.IV. xxxiv. Ordbs.(Sjælland). 2) (vist ved paavirkning af I. Dæl i bet.: fordybning) soens ydre kønsdele. Moth.D77. || om hoppens ell. koens kønsdele. MDL.(Fyn).

I. Dæld, en. se I. Dæl.

II. Dæld, et. se III. Dæl.

Dæle, en. (ogs. Dæl. MDL. Levin. jf. Feilb.(u. dælle). — Dælle. Holb.DNB.468. Feilb.BL.35). ft. -r ell. † d. s. (Holb.Staat. 38). (ænyd. d. s.; fra mnt. dele, jf. holl. deel, eng. deal; besl. m. Tilje; sml. Dile, Dælling; nu kun dial.) bræt; bord (I.1); planke. Nederlandske Skippere og Kiøbmænd skal ikke tvinges til i Norge af visse Folk at kiøbe Dæler og andre Træe-Vahre. Traktat. ¹⁵1701. §27. tiære, deller.. og andre til skibs bygning fornødne sager. Holb.DNB.468. de Gullandske Documenter.. findes skrevne paa Deeler, Bark og Steene med Runne Bogstave. sa. DH.I.40. naar jeg havde faaet (træet) hugget tyndt, da (maatte jeg) giøre det med min Høvl til en slet og glat Dæle. Robinson.I.108. Wiedewelt.T.29. MDL. Esp. 58. Feilb. jf.: hand betakte huset med planker og med rader af ceder-dæler (1871: Bræder af Cedertæ) .. han overlædde og gulvet i huset med fyrre-dæler (1871: Fyrreplanker). 1Kg. 6.9ff. (Chr.VI). (gæsterne)

var bænkedde paa uhøvlede „Fyrre-Dæller“, der hvilede paa Fjerdinger eller Træknubbe. Feilb. BL.35. **Dæle-gulv**, et. (dial.) Moth. D202. Esp.58. † **-have**, en. oplagsplads for tømmer; spec.: magasin paa det gamle orlogsværft (paa Gammelholm), hvor svært træværktøj opbevarede. (ildebranden) begyndte i den saakaldte Dæle-Have eller Brædde-Magazin-Hus paa Holmen. Gude.O. 137. OrdbS.

Dælen, subst. se Djævel.

Dælg, en. se Dælk. **Dælk**, en. (ogs. Dilk. vAph.(1764).120. Feilb. — † **Dælg**. vAph.(1764). VSO.). (ænyd. dilk i bet. 2; jf. jyl. dalk, lavning (Feilb.), meng. dalke, lille dal, samt no. dial. dulka, lavning; afl. af Dal, jf. I. Dæl, Dælken || formen Dilk skyldes sammenblanding m. † dilk, blaa plet i huden (Moth.D72), der vistnok er best. m. sv. dial. dil, no. dile, oldn. dili, plet, jf. sv. dial. delkä, adj., plettet i ansigtet) 1) † d.s.s. I. Dæl 2 (jf. Dælken 1). vAph.(1764).114. VSO. 2) (jf. I. Dæl 3, Dælken 2) ophøjet stribe. vAph.(1764).114. || nu kun (jy.) m. bet.: hvad der poser ud paa klæder olgn.; fold; bulk (1.2). Feilb.IV.97. **Dælken**, et. (ogs. Dilken. OrdbS. jf. Feilb.I.225. dilken (d.v.s. dilken). Høysg.AG.40). (fra nt., jf. ty. tälchen; dim. til Dal; jf. I. Dæl, Dælk; jy.) 1) (jf. Dælk 1) d. s. s. I. Dæl 2; om smilekul: Feilb.IV.117. || fordybning ell. bule i panden olgn., fremkommet ved slag (jf. v. Dælk 2). Feilb.I.225. || fordybning ell. bule i et bord, en dør olgn. smst. OrdbS. 2) (jf. I. Dæl 3) udvækket paa huden (fx af bullenskab). Feilb.I.225. || (jf. Dælk 2) bugtning paa en stang ell. gren. smst.

I. Dælle, en. se III. Delle.

II. Dælle, en. se Dæle.

III. Dælle, en. se I. Dæl. **IV. dælle**. v. [dæle] -ede. (af III. Dælle (I. Dæl 3) ell. dannet efter dællet; jf. ænyd. dælde sig, sænke sig (i en dal); vulg., l. br.) især om huden: hænge i (fedt)dæller. (huden) hang saa løs, at Doglæppen i to Hudfolder dællede fra Hagen ned paa Halsen. Rist.LM.78. hans fede Hage dællede. Kbh. 28/11.1903.3.sp.3.

V. dælle, v. se IV. delle.

dællet, adj. [dællet] (af III. Dælle (I. Dæl); jf. IV. dælle) 1) (nu kun bornh.) til I. Dæl 2; om bløde tinger: som er fuld af fordybninger, smaa huller olgn. Esp.423. || † om person: som har en indadbøjet næse. Moth.D23. 2) (dagl. ell. vulg.) til I. Dæl 3; om huden olgn.: som hænger i dæller; lasket; ogs. om personer: fed. de let påsede Fingre, Kurmager-Læggene, den delledede Nakke. And.Næ.U.165. (et) overfedet, dellet og totalt skaldet Nakkeparti. AKohl. MP.II.129. Opvarterens delledede Fingre. Kronstrøm.Den mørke By.(1911).16. hvor er han dog ækel, fed og dellet og sikken et Hoved! Knud Pouls.U.118.

Dælling, en. [dælen] ft. -er. (til Dæle; jf. holl. fris. delling, fladt liggende planke-

beklædning; bødck.) bødckernes store arbejdsblok, hvormed tingene, der arbejdes paa, hæves til den rette højde. D&H.II.630.

Dæme-saga, en. [dæmə-] ft. -er ell. -sager. (vist kun hos Oehl.; efter isl. dæmisaga, oldn. dæmisaga, fortælling, lignelse; af dæmi, forbillede, eksempel, afl. af dæma, dømme, jf. glde. dôme, eksempel, og Efterdømme; poet., højtid.) fortælling om fortidens eventyrlige tildragelser; fabel. *Tillader du (mig) | Blot at fortælle dig en Dæmesaga, | Jeg selv har digtet. Oehl.HS.239. Dæmesagen om Dvergene i Bierget. sa.HrS.259. *han troer | Paa Oldtids Dæmesager. sa.HK. 105.

Dæmning, en. se I. Dumling.

I. dæmme, v. [dæmə] -ede. vbs. -(n)ing (s. d.). (æda. dæmmæ, oldn. demma, ty. dämmen, jf. got. (faür-)dammung; afl. af I. Dam) 1) uden obj.: bygge en dæmning (2.1); beskytte ell. værne ved dæmninger, diger (1.2); dige. 1.1) (l. br.) abs. vAph.(1759). VSO. || (poet., højtid.) overf.: lukke; spærre (jf. 2). * (hvor) ingen Strøm imod Havet gaar (o: ved Dannevirke), | der vil jeg dæmme med Sten og Jord. Ploug.I.276. 1.2) i forb. dæmme for, mod ell. (nu især) op for, op mod, (søge at) standse (vand olgn.) ved diger, dæmninger. dæmme for Vand. Høysg.S.83. *Det er som vilde man for en Elv, | Hvor den er stridest i Farten, dæmme. TBruun.S.195. At dæmme op for Vandets Overløb. VSO. Feilb.IV.117. (sj.) m. tings-subj.: Sandet gjør langs Stranden høje Banker, som dæmme mod Havet. HCAnd.II.15. jf.: *Ei Mulm kan dæmme for vor Sol. Thaar.ES.350. || ⊕ overf.: bringe til standsning. (en) truende farsot, som regeringen ved lægernes hjælp med kraft søgte at dæmme op mod. JySaml.4R. III.429. det er .. lykkedes ham at dæmme op mod Tidens Bølge. Cavling.A.I.285. m. tings-subj.: danne en hindring (for). *Ney Taarer stiller kuns min Smerte, | Kuns Smerte dæmmer for min Graad. Ew.(1914).I.96. (mulig m. paavirkn. fra dæmre 2.2) i forb. (noget) dæmmer for ens øje o: lægger et stør for ens øjne, forhindrer i at se klart. *Nu seer jeg intet i det Høie, | Nu dæmmer Godhed for mit Øie. Ew.III.141. *Midnat demmer for vort Øje, | Himlen ene seer vort Vel. Thaar.H.7. 2) m. obj.: standse ell. spærre (et vandløb olgn.) ved dæmninger osv. hiin rindende Elv, som dæmmede med behørig Forsigtighed, driver de største Verker. RosenstG.(Rahb. LB.II.107). Feilb. jf. (sj.) m. tings-subj.: hele Wenens var lagt til, Isen dæmmede Udløbet. HCAnd.IX.163. billedl.: det dæmmede Livsvæld i (munkenes) Sind og Sjæl. Ing.LB.III.216. || især i forb. m. adv.: dæmme ind, (l. br. uden for dial.) omgive med dæmninger; ogs.: indvinde (land) ved tørlægning (jf. inddæmme). VSO. Feilb.I.225. dæmme op, bringe vandet til at stige ved at opføre en vold imod det. At dæmme Aa-

vandet op over Engene. *VSO.* uden Hensyn til andre . . dæmmer (*en*) til eget Brug et Vandløb op uden at genere sig for den Oversvømmelse af Gaden, det forårsager. *V Ved. BB. 44.* dæmme til, standse ved en dæmning (*jf. tildæmme*). *VSO.* 3) (*nu kun dial.*) *m.* udvidet bet.: hæve (en vej) ved paa-fylkning (*jf. Dæmning 2*); *ogs.:* fylde (*en lavning*) med jord. *Feilb. I. 225.*

II. dæmme, v. se I. dæmme.

III. dæmme, v. (jf. ty. dial. dämmern, slaa, samt gl. d. dæmpe, falde tungt, bornh. dampa, dumpe; vist besl. m. I. Damp, dumpe; nu kun jy.) 1) føre et voldsomt og tungt slag (*mod noget*); *slaa af al magt. Feilb.* idet han stønnede og skar Tænderne sammen, dæmmede han Køllen . . ned i Tindingen paa Bro-Bonden, saa han var væk med det samme. *Skjoldb. H. 27.* 2) foretage sig noget paa en voldsom (og ubehødvig) maade; gøre ell. udføre noget med voldsomhed. Han dæmmer (o: „pøser“) Glasset saa fuldt af Vand. *VSO. jf. Feilb.* || dæmme i sig, fylde ell. stoppe sig ubehersket *m. mad og drikke (jf. demme sig v. I. demme).* *VSO. Feilb.* || † (*jf. dænge 3*) i *forb. m.* over: At dæmme een over med Vand. *VSO.*

Dæmmer, subst. [*dæm'er*] (*jf. ty. dämmern*) *d. s. s.* Dæmring 1.2. et Sidekabinet, som laa i svag Dæmmer fra en lille rød Ampel. *T Bierfreund. Ira. (1897). 296.* **Dæmmer-, i sgr.** [*dæm'er-*] (*efter ty. dämmern-; jf. Dæmre-, Dæmrings-; poet. ell. højt. til dæmre (3).* **I. -lys, et. d. s. s.** Dæmringslys. *fra hans Ansigts dybe Gaade | Kun Fortids Dæmmerlys fremgik. *Winth. V. 12.* **II. -lys, adj.** Engrættet duftede saa tungt i dæmmerlyse Nat. *JV Jens. NH. 42.* **-skær, et. sagt skær.** *Men Dagens Lys var slukket | Og Himlen blevet graa, | Et Dæmmerkskjær sig bredte | Over Egnen. *Winth. HF. 288.* (*uegl.:*) Et eget Dæmmerkskær, ikke klart lysende, men varmt ind-sugende . . lagde sig over Tiden fra Død til Begravelse og farvede alt, hvad her foregik. *Troels L. XIV. 96.*

Dæmning, en. [*dæmnen*] († *Dæmning. JJuel. 13. Holb. D.H.I. 798.* *ft. -er.* (*gl. d. dæmning, dæmning (TfF. 4R. VI. 139).* *oldn.* (*som vbs.*) *dæmning; vbs. til I. dæmme; har i bet. 2 fortrængt I. Dam 1*) 1) (*l. br. uden for sgr. som Ind-, Opdæmning*) *som vbs. til I. dæmme. VSO. MO. D&H.* 2) *konkr. 2.1) vold ell. dige (I.2) af jord, sten olgn., der standser ell. spær-rer for et vandløb, havet osv. enhver blev efter sin Forseelse dømt til arbejdet til Dæmningerne paa den Bye, han var udi . . at Floden Nilus ikke skulde overskylle Stæderne som tilforn. Holb. NF. II. 101.* Dytmarsken er et fast Land, som strekker sig langs om ved Elben. Der er det forvaret med høje Demninger. *sa. D.H.I. 798.* Saa-dan en Hinder er . . en Dam eller Dæmning for Vand. *Høysg. S. 84.* *Den Bek, som

sagte flød, | Før den en Demning bød, | Ei røre sig af Flekken. *Wess. 12.* *Naar Havets Bølger rulle voldsomt frem, | Ej Dæmning standser dem. *Grundtv. PS. II. 398.* (*Øland*) som nu ved Dæmninger og Sluser er landfast med Vendsyssel. *Ing. PO. II. 205.* *Trap. II. 474.* (*billedl.:*) *Ev. VI. 149.* *Hæm ei den stærke Strøm med snevre Dæmning. *Oehl. EA. 233.* Det, som i Tragedien meest virker paa vort Publicum, er de Steder, hvor Følelsen uden al Tilbageholdenhed gjennebrøder sine Dæmninger. *Heib. Pros. III. 181.* *der var lagt en Dæmning | for Glædens Strøm, saa den randt ikke fort, | slet Ingen kunde komme mer i Stemning. *Schand. UD. 11. jf.:* *Det store Værk (o: *Dannevirke*) er borte som en Drøm, | Den høje Dæmning under Gruus nedhy-llet; | Blødagtighedens giftiggule Strøm | Har Eders grønne Vange overskyllet. *Blich. (1920). V. 4.* || (*nu l. br.*) *overf.:* *hindring; stopper.* *bryd den Dæmning, som indskrænker | Min Vellyst. *Ev. I. 154.* hvorledes skal der vel sættes en Dæmning for denne Fordærvelse. *PA Heib. Sk. III. 194.* *Der skal sættes Dæmning | For denne lumre Munkepest fra Syden. *Oehl. P. 260. 2.2) jordvold, hvorpaa vej, jærnbane olgn. føres over et vandløb, et sumpet ell. lavtliggende sted (jf. v. u. I. Dam 1).* en stoer eng og moratz . . hvorover gaar en stor vaasse eller Demning. *JJuel. 13. Landm. B. I. 273.* gennem en Dalsænkning (løber) Ringsted Aa . . Den vestsjællandske (bane) føres over Aaen ad en meget høj Dæmning. *Trap. III. 122. 3) (jf. Inddæmning; jy.) d. s. s. I. Dam 2. Feilb. I. 226. IV. 117.* **Dæmnings-, i sgr. (fagl.) af Dæmning 2. -brud, et. D&H. -krone, en. den overste (flade) del af en dæmning, parallelt med (midtlinien) afsættes nu Kanterne . . af Vejbanen eller Dæmningskronen. Landm. B. I. 278. -skred, et. Landb. O. IV. 251.**

Dæmon, en. [*dæmøn, (l. br.) dæmo'n*] (*ogs. (i bet. 1). Daimon* [*d'aimon*]). *ft. -er* [*dæmo'nær*] (*af gr. daimōn, gud, aand*) 1) (*lavere*) *guddom; god ell. ond aand. JBaden. FrO. I. 84.* *naar jeg altsaa paa Dæmoner troer, | Er de ei Guder, eller Gude-sønner? *Oehl. S. 189.* Daimon og gud (theos) er betegnelser, der tildels dækker hinanden og kan ombyttes. *Edv. Lehm. (StSprO. Nr. 111. 25).* || *if. Sokrates' lære, om samvit-tigheden tænkt som menneskets ledsageaand; djævel (2).* *Dybt under Vaticanets høie Sale . . | Der boede Mørkets Aander og Dæmoner. *Ing. RSE. X. 159.* Skinsygens Dæmon havde ganske betaget mig. *CBernh. NF. I. 181.* Plages Du nu atter af din gamle Dæmon? af din overspændte Æresfølelse? *PalM. IL. II. 133.* Vi stirrede Alle paa den

unge, djærve Sømand, som stod midt imellem os som en Hævners Dæmon med ligblege Kinder og høit opløftet Haand. *Bergs. BR.252.* det (*mylrede*) overalt med Smaadjævl og Dæmoner, der uden videre besatte baade Dyr og Mennesker. *Troels L. XIII.69.* Hun lignede en af de sælsomme Kimærer, han havde set paa Taget af Nötredame, disse gotiske Dæmoner. *ÖRung. SS.16.* **⊗ dæmonisk**, *adj.* [dæ'mo'nisq] især til Dæmon 2: *diabolisk* (2); *djævelsk* (1). Fru Heiberg vil spille en fortræffelig Gudrun, en heroisk, coquet, dæmonisk Charakter. *Oehl. Er. IV.273.* (*han*) havde givet sig ind under Høedts dæmoniske Indflydelse. *Fru Heib. Et Liv. III.226.* *Drachm. I.9.* Han staar der foran os, stærk og dæmonisk skøn som en falden Aand. *E.Brand. Brud. 51. jf. Hjortø. OS.90* (se. u. djævelsk 1).

dæmpe, *v.* [dæmbø] -ede. *vbs.* (*nu næppe br.*) -else (*vAph. (1772). I.46. VSO. Bagger. I.318*) ell. (*nu især i bet. 5.2*) -ning (*vAph. (1764). Ørst. III.33. Andres. Klitf. 237. Aarb. Frborg. 1918.12.*) (*ænyd. dempe, fsv. dämpa; fra mnt. dempen, jf. hty. dämpfen, eng. damp; besl. m. II. Damp og dampe; grundbet.: bringe til at dampe*)

1) behandle med damp. 1.1) † (*kog.*) koge noget ved dets egen damp (*jf. dampe 6*). Ved Dæmpning bliver Kiød meget mørt og saftigt. *VSO. 1.2* (*laamt i nyere tid fra ty. dämpfen; fagl.*) give lervarer en graa og sort farve ved at udsætte dem for vand-dampe. *Sal. V.678. D&H.*

2) (*egl.: bringe til at udsende røg, jf. II. Damp 1.2 slutn.; nu l. br.*) *m. h. t. ild olgn.: slukke; kvæle.* Mose bad til Herren, saa blev Ilden dæmpet. *4Mos. 11.2.* det (*var*) ved saadant Middel at Ilden omsider blev dæmpet. *Holb. Berg. 8. ADr. 4.1762.5. VSO. S&B. jf.: Den Bombe, som falt ind paa (skibet) Printz Christian . . dæmpede en resolveret Baads Mand . . med sin Kiøle og Koje-Klæder. Holb. Intr. I.707. || nu især m. overgang til bet. 4.1: Nu slog Flammerne højt i Vejret fra Offerbaalet, saa Erik blev betænkelig over, at det maaske kunde ses oppe fra Marken, og begyndte at dæmpe det med vædet Tang. JPJac. II.65. billedl.: Blich. (1905-07). II.150.*

3) billedl. ell. overf. anv. af bet. 2: bringe til standsnng; kue; kvæle. 3.1) **⊗ m. abstr. obj.; m. h. t. (hastig opblussende) strid, sygdom olgn.:** *Hvis saadan Lov (: mod projektmanageriet) hos os i Staden blev ført ind . . | Man skulde dempe da slig Lande plage. *Holb. Paars. 287.* de omtalte Separatistiske Principia (*stod ikke*) til at dempe ved Buldren paa Prædikestolen. *EPont. Men. III. 421.* (*da der straks blev*) Anstalt derjmod (: mod pesten) af Tsaren giordt, saa blev det dempet. *Æreboe. 129.* * (*han har*) Jævnet Trætter, dæmpet Kiv. *Grundtv. PS. V.115.* *nu især i udtr. som dæmpe et oprør. Holb. Hh. I.241.* Dette Felttog blev der nu

Intet af paa Grund af den uventede Opstand, til hvis Dæmpelse Keiseren maatte forbruge en stor Deel af sin Armee. *Bagger. I.318.* de Tropper, der skulde dæmpe Oprøret. *Berl. Tid. 11/10 1921. Aft. 1.sp.2. || (jf. bet. 4.4; nu næppe br.) m. h. t. (udbrud af) følelse, lidenskab olgn.* De samme Feil, som vi har begaaet vor heele Ungdoms Tid, søger vi at dempe hos vore Børn ved Tyrannie. *Holb. Masc. III.11. smst. II.3.* Den stoore Ulysses, som forstyrrede Troja, dæmpede Kiempers Overmood. *sa. Ul. V.4.* Ved Tvang alene dæmpes ikke Begierlighederne. *JSneed. VI.543.* *Jeg vil hans (: Utgarde-Lokes) Frækhed dæmpe. *Oehl. NG. 17.* *Døves, ej dæmpes, kan Kjærligheds Smerte. *Grundtv. PS. I.169.* || dæmpe en fare olgn., (*sj.*) fjerne ell. besejre; ogs. (*m. overgang til bet. 4*) formindske. *ved Forsigtighed jeg kan din Fare dæmpe. *Oehl. F.187. sa. HF.72.* *En Fisker ogsaa strider . . | Ved Kraft kun og Raskhed formaar han Faren dæmpe. *sa. HK.6. 3.2* † *m. mere konkr. obj.: tilintetgjøre; ødelægge.* Ukrudd, Utøi, dæmpes meget ved et koldt Foraar. *VSO.* Saaledes kan Tiden udslette, dæmpe, tilintetgjøre Skjønhed, Vid og Munterhed. *Blich. II.223. || (sj.) skaffe bort; fjerne.* Er Jorden moestet og blød . . da vil Vandet . . ledes bort, eller dempis, saa Pladsen kan blive . . tør, enten formedelst udskaarne Gryfter, Vejter eller Plougfurere. *PJuel. GB.1. 3.3* † *m. person-obj.: knække ens overmod olgn.; besejre; ave.* *Gud styre og dempe vor Fiinde. *Sort. HS. E.1v.* (*Erik Ejegod*) førde Krig mod de Slaver, hvilke hand dempede, og lod sig skrive Danmarckes og Slaves Konge. *Holb. Intr. I.626.* *Satan bruger vel sin Konst, | Denne Søn at dæmpe, | Men hans Brølen er omsonst, | Barnet er en Kæmpe. *Brors. 15.* *Vi Ymer snart mon dæmpe, | Han ei vor Kraft modstod. *Oehl. NG.51.*

4) betage noget dets kraft ell. styrke; svække; mindske. 4.1) i udtr. dæmpe heden, ilden (*jf. Dæmper 2*). *VSO. S&B. uegl.:* *Naar du Heden dæmper, | Herlige September. *Oehl. L. II.129.* *Hvor yndig en Aften! . . o Soll du dæmper din Lue, | Midt-dagens blændende Glands, at jordiske Øjne | Maae skue din Skjønhed. *Blich. (1920). IV.132. || † m. konkr. obj.:* At dæmpe Gløderne i een Theemaskine. *VSO. overf.:* den Glød, som tit dæmpes, men altid ulmer i de danske Hjerter. *Jacobi. Skr. 40. 4.2* *m. h. t. lyset; især i perf. part.* Solens Straaler, dæmpede af det grønne Forhæng, flød gjennem de høie Vinduer. *Winth. IX.236.* Det dæmpede Skær gav hendes barnehvide Ansigt en matgylden Lød. *JPJac. I.2. (sj.):* *Du kommer ved Tiden, da Fuglene sove, | ud fra de dæmpede Tusmørkeskove, | der ligger saa tyste og dufter i Maj. *Fr Nygaard. FD.13. || overf.* *Satan vældigt kæmper, | Lyset tidt

han dæmper, | Men det dræbes ei. *Oehl. L.I.221.* || (*mal.:*) dæmpe en Farvetone. *S&B. 4.3* *m. h. t. lyd olgn.:* gøre svagere. *Krigstorden dæmper de Døendes Skrig. *Thaar. HG.22.* Uldsokker over Skoene dæmpede . . Lyden af deres Fodtrin. *Blich. III.95.* *De stoppede min Mund, | De dæmpede mit Skrig. *Winth. HF.85.* *Tys! | Dæmp nu din Røst. *PalM. II.285.* et Instrument . . med kraftigt forstærkende og let dæmpende Pedaler. *Brandes. III.113.* || *♩ m. h. t. instrumenter:* At dæmpe en Fiol, Trompet. *VSO. Trommer og Pauer* dæmpes ved et Stykke Tøj over Skindet eller ved at berøre dette med Haanden. *Musik. L.I.205.* ↓ Dæmpe Aarerne. Er at omvikle dem ved Tolle-gangene . . for at hindre Lyden ved Rø-ningen. *Harboe. MarO. Sal.V.677.* || *part. dæmpet som adj.* *Hør i Lunden Stormen suse, | Dæmpet, meer og meere svagt. *Bagges. V.240.* Da faldt der et Skud, Hun-den udstødte et dæmpet Hyl. *Goldschm. II.43.* *Saa flyv da freidigt fra Skrænten ud | I, mine dæmpede Sange. *Drachm. DM.190.* om instrumenter: dæmpede Trommer og sørgeligt klagende Fløiter. *Oehl. HrS.238.* *Tys! ingen dæmpede | Felttrommers Slag. *Drachm. IV.219.* 4.4) *⊗ overf.;* især *m. h. t. sorg ell. vrede olgn. (jf. u. 3.1):* søge at holde tilbage ell. skjule; *ogs.:* forhindre i at komme til udbrud; lægge en dæmper paa. Endnu flere saadanne Tanker dæmpede den Frygt og Mistanke, der var hos mig. *Robinson. I.239.* Fraværelse og Tiden . . dæmper Kjærligheden. *Blich. I.565.* (*han*) dæmpede sin øieblikkelige Vrede, og skiltes med Kulde fra (*vennen*). *Molb. DH. II.319.* *(*Tycho*) Monne Landet trindt beskue, | Tankefuld, med dæmpet Sorg. *Heib. Poet. III.124.* *Knæl og bed og dæmp Din Graad, | Da har Smerten tabt sin Braad! *Hauch. SD. II.10.* dette skal . . ikke dæmpe vor Lidenskaber eller kjølne vor Iver. *Kierk. I.153. smst.257.* || *i forb. m. adv. ell. præp.:* dæmpe 'af paa (jf. afdæmpe) ell. dæmpe paa (noget). (*hun*) kom tilbage med Adolf . . Præsentationen dæmpede lidt af paa Mun-terheden. *Drachm. EO.150.* det pinte mig at se min Hustru faa noget støjende over sig. Naar jeg da vilde dæmpe lidt paa hende, kunde hun pludselig gøre mig heftige Bebrejdelser. *KLars. AH.146.* Lars Peter (*kom med en spøg*) for at dæmpe paa Ufreden. *AndNæ. DM. IV.24.* (*abs.:*) (*i naturen*) lykkes det aldrig den velsignede Civilisation at dæmpe af, at glatte ud. *Schand. VV.198.* Hvor Danskeren dæmper af, synger den svenske Digter helt igen-nem. *Vilh. And. BT.101.* dæmpe ned, (*nu næppe br.*) søge at undertrykke ell. beherske. *Vreden dæmped | Hun dog ned. *Winth. I.169. m. h. t. rygter olgn.:* dysse ned. *VSO.* || *part. dæmpet som adj.:* behersket; af-dæmpet. Lige saa lidt kunde det med hans fornemme og dæmpede Sindelag falde ham ind at gøre sig yndet af Hoben ved et

Brud med sin Fader. *Brandes. X.250. jf.:* Mange giver sin Mening tilkende, som Emnet opfordrer til, men med den Dæm-pethed over Ord og Lader, som Stedet og Lejligheden byder. *CDangaard. Ulige Vil-kaar. (1904). 228.* || † *m. mere konkr. obj. (de)* suure Deele blive ved det Oleagtige forblandede og dæmpede. *Fleischer. B.25.* jeg kan stille Syvalds Kummer, og dæmpe Gunhilds Bebrejdelser. *Sk Vid. X.57.*

5) *m. h. t. bevægelse olgn.:* gøre langsom- mere; sagtnet; *ogs.:* standse. 5.1) *i egl. bet.* *Jeg fulgte langsomt efter, | Jeg maatte Skridtet dæmpe. *Aarestr. 110. jf. bet. 4.4:* *Ternerne dæmpe med Haanden forgæves | Barmen, der sælsomt uroligen hæves. *JPJac. I.314.* || (*nu især fys.:*) Gnid-ningsmodstand i Luft og Vædske dæm-per Bevægelsen lidt efter lidt. *Sal. V.677.* *m. konkr. obj.:* En Magnetaal, der svinger i et Kobberhylster, dæmpes ved de indu-cerede Strømmes Virkninger. *smst. 678.* || *spec.:* dæmpe søen (med olie), ↓ *for-mindske bølgeslaget v. hj. af olie (jf. Bølge-dæmper).* *Scheller. MarO. (man)* mener, at et Skib i Havsnød har udkastet en Tønde Tjære for at dæmpe Søen. *LollF Venstrebl. 1/2 1921.1.sp.2. jf. bet. 4.4:* *(*gud*) dæmper alle Bølger, | Som bruse mod mit Sind. *Brors. 127. 5.2* *i forb. dæmpe sandet olgn., (fagl.)* hindre sandets flugt (ved beplantning). Kunsten at dæmpe Flye-Sanden. *Oecon. T. II.81.* ved at dæmpe mod Vinden risikerer (*man*), at denne fører det foranliggende Sand over den dæmpede Flade og derved tilintetgjør Dæmpningen. *Andres. Klitf. 323.* Ude i Klitterne var der Travlhcd med at dæmpe de aabne Sande, der truede Mar-kerne. *Skjoldb. SM.26.* der blev rejst en Mindestøtte for Sandflugtens Dæmpning. *AarbFrborg. 1918.12.* Ved Nordkysten findes dæmpet og beplantet Flyvesand, Hornbæk Plantage. *Trap. 4. II.70. 5.3* *i forb. dæmpe et sejl,* ↓ *med rebning for øje* hindre det *i at pose ud for vinden.* *VSO. Harboe. MarO. Raaseilene* dæmpes og hales sammen. *Funch. MarO. II.49. Sal. V.677.*

Dæmpe-filt, en ell. et. [4.3] (*fagl.*) filt, anbragt i et klaver til at dæmpe tone-styrken (jf. Dampfilt, Dæmper 3). *Sal. VI. 539.*

Dæmper, en. [dæmbør] *fl. -e.* til dæm-pe; *især:* 1) (*nu næppe br.*) til dæmpe 2: person, som hjælper med til at slukke en ilde-brand olgn. Af Mangel paa Dæmpere tog Ilden Overhaand. *VSO.* || (*jf. bet. 3.2*) *billedl.:* (*der er mange*) som møde med Uvilje imod Værket (: *et skuespil*) . . Men da har man Venner; de forstaa at fare om som Dæm-pere, som Slukkere. *Goldschm. IV.251. 2* til dæmpe 4.1: *indretning, hvormed ild i et fyr-sted olgn. kan sagtnes. 2.1* (*nu næppe br.*) „Et lidet Dæksel at lægge over Ildrøret i en Theemaskine, for at dæmpe Gløderne.“ *VSO. 2.2* ⊗ *dør, klap ell. spjæld for aske-faldet* (2) ell. askegraven paa en dampkedels

fyr, hvormed ilden kan reguleres (jf. Dæmperdør). *DSB. Matr. I. 41. Scheller. Mar. O. 3* til dæmpe 4. s. 3. 1) ♪ betegnelse for forsk. indretninger til at dæmpe et instruments tonestyrke (jf. Sordine). v. *Aph. (1759). VSO. Orchesterinstr. 15. Sal. V. 677. Musik. L. I. 205. 3. 2* (jf. dæmpe 4. 4) overf.: Matematik, der ansaaes for en god Dæmper for den exalterede Fantasi. *Ing. EF. V. 103. den Omstændighed . . at jeg virkelig social var hans Lige, uden at han behøvede at løfte mig op dertil, var upaatvivelig en Dæmper paa hans Venskab. Goldschm. VI. 314. || især i forb. lægge (ell. sætte. *JakSchmidt. SP. 162. S&B.*) en dæmper paa (noget), lægge tøjle, baand paa. selv Pulcinella . . maatte lægge Dæmper paa sit Lune. *Winth. VIII. 197.* Det var mig næppe muligt at lægge en Dæmper paa den Jubel, der opfyldte mit Indre. *Bergs. PP. 597.* Hans Blik løber uafbrudt rundt i Salen og lægger en vis Dæmper paa Lystigheden. *Brandes. X. 72.* Hurtig satte hun dog Dæmper paa sin Sindsbevægelse. *JakSchmidt. SP. 162.* hellere end at saare og fornærme, maa man tie. Jeg ved godt, at Ungdommen har vanskeligt ved at lægge en saadan Dæmper paa sig. *Nans. FR. 117.* **Dæmper-dør**, en. [2. 2] ☉ jærndør paa en dampkedels fyr, hvormed trækken reguleres. *Sal. II. 164.**

Dæmpe-rulle ell. **-spole**, en. [5. 1] ☉ traadrulle, der indsættes mellem elektrisk ledning og tilknyttet apparat for at hindre hurtige svingninger i ledningen fra at naa frem til dette; drosselspole. *Scheller. Mar. O. Dæmp-gaardning*, en. † til dæmpe 5. 3: tov, der mindsker den af vindtrykket i mærs-sejlet fremkaldte udposning. *VSO. Harboe. Mar. O. 136. Scheller. Mar. O. Sal. VII. 385.*

dæmre, v. [dæmrə] (nu kun dial. **dimre**. *StBille. Gal. III. 200. Feilb.*) -ede. (laant i slutn. af 18. aarh. (?) fra ty. dæmmern; ikke opt. i *VSO. (1793)*, jf.: „Ordet er ganske nyt i Sproget, og yngre end Subst. Dæmring.“ *Levin.*; vist besl. m. I. Dis; dimre er muligvis et andet ord, besl. m. III. dimle; grundbet.: blive mørk, jf. Dæmring || bet. 4 føles nu som hovedbet.; næppe br. i dial. (jf. dog 1. 1), i rigsspr. næsten kun poet. ell. ☉

1) blive ell. være mørk ell. taaget. 1. 1) (nu især dial.) blive mørk ell. uklar. (flammerne) bringe Atmosfæren til at dimre og dirre for det stirrende Øie. *StBille. Gal. III. 200.* Han havde heller ikke lagt mærke til, at det dæmrede og blev dunkelt i vejret . . Hen under himlen drog en vældig sky lavt frem over vandet. *NMøll. H. 35.* || (jf. III. dimle 1) overf.: det dimrer for mig, der gaar taage for mine øjne. *Feilb. 1. 2*) om overgangen fra lys til mørke om aftenen: mørknes; blive (ell. være) skumring; skumre (jf. Dæmring 1. 1). upers.: (han) klattede saa stille . . at han, naar det dæmrede om Aftenen, var nærvæd at fange de stakkels Fugle paa deres Reder. *Hauch.*

MfB. 115. *Nattens Skygger i Øst opsteg. | Det dæmred alt paa Mark og Vang. *sa. VS. 128.* *Nu Mørket alt har Dalen skjult, | Det dæmrer kun heroppe. *Winth. VI. 45.* (han) gav sig til at læse, til det dæmrede, og en Klokke gav Signal til Folkenes Aftensbord. *Schand. SB. 189.* jf.: At leve hen i en Illusion, hvori det bestandigt dæmrer, aldrig dages, at reflectere sig ud af al Illusion er ikke saa vanskeligt, som at reflectere sig til Illusion. *Kierk. VI. 19.* || (sj.) m. subj.: *hurtig op ad Gaden han sig skyndte, | Just som at dæmre Dagen stærkt begyndte. *PalM. V. 230.* || især i part. dæmrende: som er ved at skumre; skumrende; ogs. (jf. bet. 2. 1): mørk som i skumringen; dunkel. *Det er saa dæmrende, det er saa silde, | Mat blinker Stierne fra sin Melkevei. *Oehl. L. I. 63.* *I den dæmrende Stund, | Medens Sol gaar ned. *smst. II. 24.* *Alt ligger Sol bag de dæmrende Skove, | Dagen den lister sig bort. *Winth. I. 68.* *Nattens dæmrende Taager | har sig paa Engen lagt. *Ploug. I. 247. Schand. AE. 283. 1. 3* (l. br.) ligge i halvørnø; være dunkel ell. svagt oplyst. en stærk Lystraale (brød) ind i det dæmrende Kammer. *Schand. TF. I. 182.* (solen) skinner dæmpet gennem Vindvets hvide Gardin, og Sovekammeret dæmrer i et blegrødt Skær fra Tapetets Blomster. *Stuck. FO. 64.* || (uegl.) om noget, som ligger skjult i bevidstheden (jf. 4. 2). Men al denne Rædsel dæmrede kun i min Sjæl, som længstforglemte, hæs-lige Drømme. *Winth. IX. 183. Kierk. III. 192.* jf.: dersom Tilværelsens Forhold ere af den Beskaffenhed, at de maae bidrage til at lade dette dæmre (o: staa hen) i det Ubestemte, om Du virkelig er bleven troende. *smst. X. 217.*

2) udbrede mørke ell. skumring; mørkne; for dunkle. 2. 1) i egl. bet.; kun i præs. part. m. overgang til bet. 1. 2: *han kommer ind hvor Skovens Grene | saa tæt og dæmrende en Lund indhegner, | hvor der er mørkt og skummelt. *Oehl. Digte. (1803). 33.* som adj.: mørk. *Og hun synger ud i den dæmrende Nat (overs. af: die finstre Nacht). *Oehl. SH. 9. Heib. Poet. X. 284. 2. 2*) m. h. t. lys olgn.: gøre svag ell. uklar; for dunkle; sløre. (lysestumpen) udbredte en dæmret Lysning over den mørke . . Bod. *CBernh. V. 66. uegl.*: *En bitter Taare dæmred | Hendes Øies klare Glands. *Winth. Digtn. 178.* || (jf. 1. 1) overf.: gøre uklar ell. utydelig; lægge et taage-sløret over. *Hvi spurgte jeg dig (o: en af-død) ikke, | Hvorfor, hvorfra du kom . . | Nej — Drømmens Gud behændig | Udfoldede sit Flor, | Som dæmrede min Tanke | Og hæmmede mit Ord. *Bød. 161.*

3) udsende et svagt lys; lyse svagt; vise sig utydeligt. 3. 1) om lys, hvis skin dæmpes af en forhindring (rude olgn.) og derfor bliver svagt: skinne dæmpet. Maanen dæmrer i Skyen dog. *Oehl. (M. O.).* *Solen dæmrer sparsomt giennem mit tykke Glas. *sa. HK. 89.*

Lyslet dæmrer gjennem de brogede Ruder. *HCand.Breve.I.143. jf.*: *Dit Øie, reent forladt af Jordens Ild, | Igiennemdæmres af en luftig Straale. *Oehl.SÖ.60. part. dæmrende som adj.: svagt lysende; dæmpet.* *da sluktes ud | Vesthimlens dæmrende Kerter. *Winth.IV.195.* det rødmussede Barn slumrede i Vuggen, Natlampen kastede sit dæmrende Lys paa dets Hovedpude. *Goldschm.I.12. || (sj.) om andre ting:* *Nu er der atter oplyst . . | De klare Ruder dæmre | Med et lyst og muntret Skin. *Hzr.D. II.179. 32) om ting:* være svagt oplyst ell. skjult af noget, saa form og farver ikke træder tydeligt frem; vise sig utydeligt; for-tone sig. *der rinder Helteblod i disse | Blaae Marmorarær, som igiennemdæmre | Din Liliehud. *Oehl.SÖ.103. især i part. dæmrende:* *Saa svandt hun gennem Vindvet | Liig en dæmrende Sky. *Winth.HF.49.* 20 Døren stod aaben og gav vid Udsigt over det blanke Vand til det blaaligt dæmrende Møen. *JPJac.L.302.* en dæmrende Taage. *S&B. || (uegl.)* *Dog dæmrer Skyen dunkel paa din Pande | Du ligner ei den Helt, som Seier vandt. *Oehl.VM.3.* *Veemod dæmred om din Mund. *Winth.III.68.* naar Tanken om Gud kun skal dæmre over Tilværelsen, som de blaae Bjerge fjernet i Synskredsen. *Kierk.V.183. (hun)* løftede nu og da sit Hoved med et dæmrende Smil. *Nathans.S.166.*

4) (dånet til Dæmring 2, jf. dog dæmre 3) om dagslysets første svage skin: *dages (1); gry. 4.1) i egl. bet.; upers.:* *End Skoven laae | Med Slør af Natens Taage paa; | Det dæmred svagt. *Winth.SS.128.* *nu letter vi vor Krop, | naar det dæmrer imod Dag. *Aakj.RS.33. || m. subj., som betegner lyskilden olgn.* *Zions Vægter hæver Røsten: | Vaagn op, nu dæmrer Lys i Østen. *Salm Hus.568.1.* *Nu dæmrer Dag; de Fugle smaa | Alt vaagne i Krattets Bure. *Winth.IV.183. CKMolb.SD.173.* Solen dæmrer i Øst. *CBernh.VIII.242. jf.:* *Let Taagen over Søen laae | Og Morgenhimlen dæmred graa. *Winth.VI.153. || (billedl.):* *Der dæmrer nu en Morgen, | Der lysner nu en Dag; | Som Natten flygter Sorgen. *Winth.HF.220.* *det unge Gry, | Som dæmred over Alpetop | Fra Wittenberg og Wartburg op. *Recke.BD.91. 4.2) overf.:* begynde at vise ell. udvikle sig; spire frem. (*Peter d. store*) lod bygge Almueskoler, og med denne Foranstaltning begyndte Civilisationen at dæmre i Rusland. *Holst.IV.166.* Hvorfor havde hun aldrig opdaget dem (: kærlighedsspirerne) eller paaskjønnet dem, naar de dæmrede frem. *Schand.BS. 446.* Hos de unge Piger giver den dæmrende Erotik sig (*undertiden*) Udslag i et eller andet usundt religiøst Sværmeri. *K Pont.Psychiatr.I.11. || (jf. 1.3) om tanker, forestillinger olgn.:* komme til begyndende bevidsthed; gaa op for en. det begyndte at dæmre i hans Bevsthed. *Pont.FL.540. For-*

skellige ndataelser viser, at denne opfattelse tidligt . . dæmrede for ham; men den kommer først tydeligere frem omkring 1840. *Rønning.G.IV.2.184.*

dæmre-, i ssgr. især (poet. ell. $\text{\textcircled{D}}$) af dæmre 1; jf. Dæmmer-, Dæmrings-. I. -lys, et. 1) [1.2] *Ploug.I.237.* *(du er) Saa fiin som Aftens Taager | I Dæmrelysets Skin. *Recke.LD.122. 2) [1.3] Bergs.PP.605.* Maa-neskinslamper trindt om paa Væggene udbredte et mystisk Dæmrelys i Salen. *GyrLemche.VK.32. (overf.):* vor egen nordiske Oldtid er traadt ud af upaalidelige Traditioners Dæmrelys. *Pol.⁸/1919.11.sp.4.* II. -lys, adj. Han satte sig paa en Sten lige i Vandkanten . . fortabt i Skuet af den dæmrelyse Flade (: søen). *GyrLemche.DT.218.*

Dæmring, en. [dæmren] († *Dimring*. *Moth.D78. Birch.I.42. VSO. Leth.(1800).*) uden ft. (laant ca. 1700 fra ty. dämmerung, men sj. før beg. af 19. aarh., jf. „nyt i Sproget, og Brugen derfor noget vaklende.“ *Levin;* sml. dog Aften-, Morgendämring; egl. vbs. til dæmre; især $\text{\textcircled{D}}$ ell. fagl. (fys., astr.)) 1) (jf. dæmre 1.2). 1.1) overgangen fra lys til mørke i tiden umiddelbart efter solens nedgang; skumring; tussmørke (jf. Aftendämring). Dæmring . . Er den tid mod aften, når det er tussmørke. *Moth.¹D50.* *Nu synker Dæmring over Lunden. | Nu Solen . . | Har sit Farvel paa Skyen malt. *Heib.Poet.II.309.* *Tussmørket elske vi mest, | Naar den langsomtbesnærende Dæmring | Drager sit Slør | Over Himlens rødmende Kind. *Hauch.SD.I.95.* *Dæmringen sneeg sig | Gjennem Busk, gjennem Krat | Og hviskede: nu kommer | Den stille, store Nat. *Winth.HF.18.* Solen gik ned . . Natten laae over os uden Dæmring, men Natten, som den kommer i Syden. *HCand.DB.242.* Luften var klar, med den sene Vinteraftermiddags gulagtige Dæmring. *Schand.F.34.* En blaaligt Dæmring breder sit gennemsigtige Mørke over Torve og aabne Pladser. *JPJac.I.240. Sal.V.678. 1.2) (jf. dæmre 1.3; l. br.) mellemtilstanden mellem lys og mørke i alm.; halvlys; halvmørke. de høie Graner udbredte allerede en Dæmring over Gaard og Have. Blich.(1846).I.23. de tæt fortrukne Sørg-Gardiner opfyldte (stuerne) med en sørgelig Dæmring. Hegerm.L.DFort.153.* *Midt i den grønne Dæmring . . | Er Bøgen spiret og voxet. *Recke.LD.79. || (sj.) dunkelhed; uvisshed. det staaer i ubestemt Dæmring, hvilken den absolute Magt er, af hvilken jeg føler mig afhængig. Mart.Dogm.11. 2) til dæmre 4: overgangen fra mørke til lys lige før solopgang; daggry (jf. Morgendämring).* *Min Morgenstjerne klar! | Som mig fra Natens Mørke | Mod Dagens Dæmring bar. *Winth.III.118.* da kom Dæmringen og Morgenrøden steg op paa Himlen. *sa. Krum.2.* *ud af Østerledens Dæmring | red han Vædderidit med Solen. *ThorLa.Streng-*

spil.(1906).12. man kan i Skumringen eller Dæmringen liste om ved Engdrag, Moser og Lysninger, skjult af Skoven.*Bogan.II. 19. (billedl.):* *Paa Nordens Horizont af Videnskab og Smag | En Dimring syntes at bebude Lys og Dag.*Storm.SD.17.* *Fortids Skumring, Fremtids Dæmring svinde | . . i et henrykt Nu.*Wilst.D.II.28. || (jf. dæmre 4.2; l. br.) overf.: spød, usikker begyndelse.* Det var den franske Renaissanceceliteratur fra dens Dæmring gennem François Villon til dens Kulmination i Rabelais, Montaigne, Ronsard og hans Skole, som jeg studerede.*Schand.O.I.196.*

Dæmrings-, i ssgr. (sj. Dæmring-; se -lysning); hvor 2. led begynder m. s, er der væknen i skrivebrugen (se -skær, -sløret) || (især ω ell. poet.) af Dæmring (1); jf. Dæmmer, Dæmre-. **-bue**, en. (astr.) i forb. som den (første og anden) vestlige (østlige) dæmringbue, betegnelse for grænserne for forsk. farvefænomener, der viser sig i en cirkel over den vestlige (østlige) horisont ved aften- ell. morgendæmringen. *Sal.²VI.625.* **-cirkel**, en. (astr.) cirkel, parallel m. horisonten i en dybde af 18° under denne, der er den yderste grænse for det bælte under horisonten, hvori solen er i stand til at bevirke aften- ell. morgendæmring. *Sal.²VI.624.* **-lys**, et. *Lampen udbredte sit Dæmringslys ved Leiet. *Oehl.NG.211.* *Slottet, der i Maanens Dæmringslys | Laa som en Ompelblomst med sneehvidt Bæger | Og flød paa Bølgen. *CKMolb.SD.367.* hun stod stille paa Fodstien . . i det mystiske Dæmringslys.*Schand.F.35.* **-lysning**, en. [1.2] (sj.) d. s. s. -lys.

*Naar jeg om Morgenen med frisk Forhaabning | Betræder dig, min lille Dagligstue, | Da hersker om mig selsom Dæmringlysning.*Hzr.D.I.35.* **-sky**, en. 1) [1] (overf.): *den mørke Dæmringsky, | Der ruger om dit Aasyn.*Oehl.BG.188.* 2) [2] *Byen, | der hvidblaa baded sig i Dæmringskyen, | hvoraf først Spir og Taarne toned frem.*Schand.UD.178.* **-skær**, et. (ogs. Dæmring-: *Oehl.Digte.(1803).127.*) 1) [1] Der ligger et Dæmringsskjær over den hele Sal, som endnu forhøier Maleriernes Virkning.*Hauch.MfU.308.* *Nattens Dæmringsskær paa Havet spiller: | Evighedens stille, dybe Grav.*Drachm.D.23.* 2) [2] *frem af Mørket bryder | Da et Dæmringsskjær. *CKMolb.SD.138.* **-slør**, et. *Et Dæmringsslør paa hver en Gjenstand hviler.*PalM.U.361.* **-sløret**, adj. *(dødens) dæmringsslørte Land.*Hauch.Lyr.²148.* **-spektrum**, et. (fys.) betegnelse for solspektret, naar styrken er saa ringe, at det kun kan opfattes af et i ca. 20 minutter i mørke udhullet øje. *Sal.²VI.626.* **-tid**, en. 1) [1] *Hauch.R.144.* 2) [2] *I aarle Dæmrings-tide, | Før Lærkerne de slaae.*Winth.IV.189.* *Daggyr var det, Dæmringstiden; | Der hvor Nat og Dag sig møde.*Aarestr.144.* **-time**, en. 1) [1] *Det gamle Billed smelted med et nyt | Saalunde sammen,

som i Dæmringstimen | Det sidste Skjær af Dag med Maanens Lysning.*CKMolb.SD.367.* der gives ingen Nat, men kun nogle blide Dæmringstimer. *Rowel.Br.522. 2) [2] CKMolb.SD.257.*

I. Dæng, subst. (jf. jy. palledænge, *pjaltetdyng* (Feilb.); maaske besl. m. I. Dænge; dial.) ukrudt, hvis frø sammenfiltrer og forurener kornet. udslitte Agre (bærer) kun svang Korn, fuld af Dæng og Ager-Kaal.*OecMag.VII.40. MDL.91. || korn, der er blandet m. ukrudt (og derfor er mindre værdifuldt). Feilb. || (overf.) vrøvl; vaas. smst.*

II. Dæng, subst. [dæn'] (sj.) jf. dænge 2; *prygl.* *Griber Kniplen . . !¹⁴ | — "Tro mig, du skal faae Dæng!" *Oehl.X.94.*

dænge, v. [dænə] -ede. vbs. jf. II. Dæng. (ænyd. d. s., fsv. dængia, oldn. dengja, slaa, hamre, jf. ty. dengeln; sa. ord som II. dinge; besl. m. I. dangle, II. Dank, III. dinge, dingle)

1) slaa ell. banke (stærkt) paa noget; støde. *Moth.D193.* Hierne-Pølser. Hiernen dæng vel smaa, og rør den igiennem et Dørslag med sød Flød.*Kogeb.(1710).127.* || nu kun (sjæll.) i forb. dænge ud, gøre (skærende redskab, fx. økse, le) tyndere i æggen ved banking ell. hamring; hamre ud; bane (III.2). *OrdbS.*

2) (dagl., glågs.) slaa løs paa; prygle; banke (2a). *med Riiset | Dænged hun ham saa længe, til endelig . . han | Bad om Forladelse.*Bagges.Skudd.79.* (han) gav sig til at dænge ham af al Magt med knyttede Næver.*Oehl.XXV.139.* De ækle Abe-katte sad oppe i Træerne og grinte med alle deres Tænder. "Skal vi dænge ham!" sagde de.*HCAnd.V.383.* Man risede det lille Utske, "dængede" det, spyttede paa det.*TroelsL.VIII.46. AndNc.FF.166.* || i forb. dænge til, (jf. u. bet. 3 samt tildænge), gennemprygge. *VSO. Winth.VIII.259.* (han laa) og rodede med de andre Dreng . . han fandt en Guldring . . saa dængede de Andre ham til og kaldte ham "Lykke-Peer".*HCAnd.IV.337.* et vældigt Slagsmaal opstod; begge Parter dængede hinanden til af Hjertens Lyst.*Schand.TF.152. Recke.SB.53. || (l. br.) refl.: slaa armene over kors mod kroppen (for at holde varmen). Han gned Fødderne mod hinanden, han "dængede sig" af al Kraft med Armene.*Schand.F.289. || (nu næppe br.) intr.: dænge paa en, slaa løs paa. VSO. "daglig Tale." MO.**

3) (videre udvikling af 2; især dagl.) m. person-obj.: tilrede (nogen) ilde ved at kaste ell. slynge noget (over ham); overdænge; overøse. næsten kun i faste forb. m. (adv. og) præp. dænge med: (vi) dængede . . ham saadan med Sneebolte, at han ikke kunde see ud af sine Øine.*Oehl.FreiasAlter.(1816).139.* jeg dængede ham med en Sneedrive.*Hzr.XVIII.28.* Saa saare en Skanse løsnede et Skud, dængede man den

saa længe med Granater, indtil den tav. *Skovrøy. Fort. 119.* Man hujede ad ham og dængede ham med Snavs: „Hu, hvor han er grim!“ „Fy, som han sidder paa Hesten.“ „Dæng ham.“ *AndNv.S.152. jf. bet. 2: I Molières „Les Précieuses ridicules“* var Lokajen behandlet som et Dyr eller en Ting, der, hvor godt Hoved han end er, kan dænges med Stokkeprygl. *Brandes. VI.320. (uegl.):* Den lille Therese blev dænget med Kjærtegn. *Schand.BS.212.* Naar disse Mennesker (o: adjunker) har dænget Landsbylærerne med den Foragt, som slige „Skabninger af den tyndeste Viden“ fortjener. *Hørup.I.48.* dænge til (ell. over) med: (de blev) dængede til med Pile og Spyd. *Grundtv.Snorre.III.135.* han saae sig selv dængende hende til med Slag. *Bang.Udv.190. (uegl.):* dænge En til med Skjældsord. *S&B. jf.:* *Her Romancen ender, og Dione | Dænges til af Roes og Smigreri. *PalM.I.59. m. udeladelse af præp-led:* Jeg var bange, man vilde sjunget op og præket over os og dænget os og vore ærlige Jenser over (o: med ros), som vi havde gjort . . Mirakler for dem. *Ing.LB.IV.30.*

4) især m. tings-obj.: kaste ell. slynge (noget mod nogen) i store mængder ell. dynger (og med stor kraft); oftest i forb. m. præp. over ell. paa, som betegner retningen. de kappedes ret om at dænge Pile og Spyd paa de taalmodige Kroppe. *Grundtv.Saxo.I.141. sa.Snorre.III.65.* Nogle (brandmænd) dængede Vand i Flammehavet fra Toppen af deres Stiger. *AndNv.PE.III.348.* dænge vand over en. *Feilb. jf. bet. 2: *at disse Dreng . . | Tør Prygl paa ham dænge, | Som var han en Hund.* *Rosenhoff.Digte.(1842).411. † uden obj.: at denge under en hest (o: strø under den). Moth.D193. || (nu l. br.) m. abstr. obj. De dængede ad Skylden paa ham o: tillagde, paaførte ham. Moth.(M.O.). S&B. (jf. II. dyngge; sj.): *denne Dreng, | Hvis Tunge dænger Frækhed over Frækhed. *PalM.Poes.II.89. || (sj.) refl.: kaste ell. vælte sig (over en). (den berusede karl) havde Klæderne i Uorden, og dængede sig over Pigen med et fjollet Grin, naar hun grædende søgte at rette ved hans Tøj.* *AndNv.PE.I.244.**

dærve, v. [ˈdɛrvə] -ede. (glda. d. s.; fra mnt. derven; jf. ty. verderben, samt befordærve; oprindelse usikker; nu kun jy.) fordærve; ødelægge. det paases, at ingen fremmed ser ind i den aabne Ovn; han eller hun kunde have et „ondt Dersyn“, og Bægten dærves. *Feilb.BL.73.* der er det vand, som er ilde dærvet ved at gøres til øl (o: saa slet er øllet). *Feilb.(Dania.V.33).*

Dævel, en. se Djævel. **Dævelsdræk**, et, en. se Dyvelsdræk. **-klo**, en. se Dyvelsklo. **dævelsk**, adj. se djævelsk. **dævles**, v. se djævles.

dø, v. [dø] præs. -r [dø:r] *Høysg.AG.89;* præt. -de [ˈdøðə] *Høysg.smst.;* præs. part. -ende [ˈdøːənə, l. br. ˈdøːənə] (jf. *Arkiv.*

XXIX.16); perf. part. -et [ˈdøːət, døːð] (jf. *døed. Høysg.AG.89*) ell. (p. gr. af lydligt sammenfald m. II. *død nu alm. (m. undtagelse af forb. m. trykstærkt adv., se bet. 3, samt i sammensatte tider dannet m. have, se ndf.) skrevet) døð [døːð] ell. (nu næsten kun dial.) dødt [død] F'Guldb.(Rahb.LB.I.89)(se u. bet. 1.2). *Oehl.AV.81 (se u. bet. 3.4). MO. Esp.60. jf. (hvor formen dog ogs. kan opfattes som intk. af II. død):* David forstod, at barnet var dødt; og David sagde til sine tjenere: er barnet dødt (1871: død)? og de sagde: det er dødt (1871: død). *2Sam.12.19(Chr.VI). vbs. -en [ˈdøːən, l. br. ˈdøːən] || de sammensatte tider dannes (undt. i visse dial., se *Esp.60. Feilb.IV.117) alm. m. være:* mangel en af disse Fugle er døet af Skræk. *LSmith.DN.180. *I Fredriks Tid var i en Vraa | Ei Ewald, Wessel døet paa Straa. Oehl.XVII.257.* Det var kjendeligt, at det maatte være nylig født, og ligesaa, at det var nylig døet. *Blich.III.216.* Karens Barn var døet den foregaaende Aften. *JakKnu.LS.96. bøjning m. have bruges især i sætn., hvis indhold fremsettes som noget blot tænkt, forudsat ell. ønsket:* gid vi havde døet (1871: vare døde) i Ægypti land! *4Mos.14.2(Chr.VI).* Du skal nok see hand aldrig havde døet, hvis hand havde vildet brende Hellig Tre Konge Lys. *Holb.Jul.7sc.* i steden for at sidde stille i sin gamle Alder paa sit Jordegods, (skulde han) have døet Herre over en snees Kongeriger. *sa.Hh.I.2. jeg (kan) bevidne, at jeg heller havde døet ti Gange af Feberen . . end at jeg skulde (taget denne klædning paa). Ew.(1914).III.286.* jeg troede, jeg skulde have døet af bare Latter. *Rahb.Tilsk.1797.253.* havde vi døet i den overstaaede Sygdom, da havde vi havt Ende paa det paa een gang. *JJPaludan.Er.61. (hun) vilde hellere have døet end gjort sin Husjomfru til sin Fortrolige. Goldschm.VII.515.* Jeg ventede, at jeg skulde have døet med. *KLars.KS.15. jf. (m. udeladelse af have):* mon Abner skulde døet (1871: døe), som en daare døer? *2Sam.3.33(Chr.VI).* Vilde Du ikke gjerne døet for ham? *Falsen.Idda.90. Bredahl.(Gæv. 1846.78). (du) vilde døet for mig med Glæde . . paa hver Time af dit Liv. Tops.II.183. sjældnere i tilfælde som:* have ikke Dine Forfædre levet og døet i vor . . Fyrstestammes Tjeneste? *Heib.TR.nr.10.5. (æda. dø, run. (prætt.) dó, oldn. deyja (prætt. dó ell. deyði, part. dáinn), osax. dolan, oht. touwen; besl. m. II. daane, jf. Dane-arv, -fæ)***

1) ophøre at leve. 1.1) i al alm. om mennesker og dyr. om det Træes Frugt, som er midt i Haven, sagde Gud: æder ikke deraf, og rører ikke derved, at I ikke skulle døe. *1Mos.3.3.* alt Ægypternes Kwæg døde. *2Mos.9.6. (jeg) drak mig ihuel i Gaar hos Jacob Skoemager, døde, og kom strax i Himmerig. Holb.Jep.II.1.* Jeg frygter ikke

for at døe, just fordi jeg er udødelig. *Tullin. III. 260.* Det tro Dyr var nær døet af Længsel. *Oehl. XXVIII. 354.* *Livsalige Land . . | Hvor Blomsten ej visner, hvor Fuglen ej dør. *Grundtv. SS. IV. 322.* *Een Slægt . . fødes og en anden dør. *Ing. SR. 187.* Den 30. Decbr. 1876 døde Chr. Winther i Paris. *PHans. II. 566.* || *m. præd.* Ogsaa (den syvende broder) døde da reen (∴: uden at have besmittet sig). *2Makk. 7.40.* han døde meget ung | han døde gammel og møt af dage | † *m. subst. som præd.* meener I, at jeg har i Sinde at døe Kandstøber? *Holb. Kandst. I. 4.* *Jeg skal døe en fredløs Mand. *Falst. Ovid. 56.* || *i forb. m. leve.* *Der er ogsaa min Fæstemø, | med hende vil jeg baade leve og dø. *DFU. II. nr. 6. 25.* *Han tog af Dage den kullede Greve, | Fri leve han enten dø eller leve. *Grundtv. PS. VI. 235. smst. VII. 244.* et heelt Aar havde hun ligget til Sengs og syntes hverken at kunne leve eller døe. *HCAnd. VI. 208. Rørd. GK. 218. jf. bet. 1.3: (samfundet) havde sultet hans Forældre ved en Understøttelse, som de hverken kunde leve eller dø af. JakKnu. LU. 163. talem.: leve og dø som et bæst, se u. Bæst 1.1. ordspr.: bedre at dø med ære end at leve med skam olgn. Mau. 1506. Grundtv. Saxo. I. 88. (nu næppe br.): ligesom mand lever, så dør mand. Moth. D. 208. mand skal lære at døe, så lange mand lever. smst. || (især spøg., l. br.), i pass., næsten kun efter foregaaende leves: Ganske andre Viser har afløst den; men paa dem kan der ikke leve. Der kan desværre ikke engang døes paa dem. *Drachm. HI. 155.* således skulde der leves og således døe! *Hebo. MD. 42.* der døs meget i dette sørgespil | || *part. døende brugt som adj. ell. subst.* En døende Mands Ord bør staae til Troen. *VSO. Den døende Fegter. Holst. II. 151. Brandes. IV. 458 (se u. Benrad 2).* Justitsraadinden var døende. Hun lod ikke Stedets Præst, men Lægen og en Sagfører kalde. *Drachm. X. 100.* Bønner for syge og døende. *Salm. Hj. II. 296. jf.: (han) rakte (cigar-kassen) med et døende (∴: trætt, opgivende) Smil til mig. KLars. Ci. 50. 1.2) (især poet. ell. foreald.) miste livet paa voldelig maade; blive dræbt; lide døden. hun skal døe, fordi hun gjorde en Daarlighed. 5Mos. 22. 21. Naar Nogen haver brudt Mose Lov, dør han uden Barmhiertighed. *Hebr. 10. 28.* *Jesus . . for alle Syndere døde. *Brors. 111.* *, Forsamler eder om mig, Bondemænd! | Og sværger . . | Hakon den Ondes Fald . . Alle Bønderne: . . *. Hakon Jarl skal døe! *Oehl. HJ. 68. Grundtv. SS. II. 400. ofte i imp. (som trusel):* Han stikker Hiartvar ihel. „Døe, Forræder!“ *Ew. III. 267.* *Hold min Haand! jeg ellers dræber dig“ . . | „Han ingen Strømper har.“ — „Saa døe da som et Bæst.“ *Wess. 23. Oehl. Digte. (1803). 39.* „bekend eller dø!“ Han satte mig en Dolk paa Brystet. *Blich. (1905-07). III. 244.* || *spec. (nu især i forb. m. præp. for, se ndf.***

u. bet. 1.3): omkomme i strid; falde. (Ab-salon) er død i Krigen. 2Sam. 19. 10. *For (nu: af) Frygt at døe i slag, han udi Galgen dør. *Holb. Sat. I. B3r.* *Han dør med Lyst i Krig for ey at døe vanæret. *Nord Brun. ET. 1.* Slaget blev tabt, Oluf døde (1834: faldt). *Mall. Sg. H. 284.* Spartanerne, saa kiekke, som de vare, havde dødt med Kaarden i Haanden. *F. Guldb. (Rahb. LB. I. 89).* *Blich. (1920). IV. 167.* *Saga (leder) forgjæves om den, | der vidste som Huitfeldt at dø. *Ploug. I. 295. 1.3) i faste forb. m. præp. || i forb. m. præp. af til betegnelse af dødsarsag. (om dyret) dør af brad Død, Lungesoet, Blodsoet, Alder. DL. 5—8—10. dø af Pest, af Tørst, Hunger, Græmmelse, et Fald (osv.). VSO. den kjære Amalia! — Hvad er hun død af. HCAnd. X. 165. nu næppe br.: (om dyret) dør af . . Kalv, Føl eller Lam. DL. 5—8—10. det dør han ikke af, (nu kun spøg. ell. spot.) det kan han udmærket tage taale. Vægre dig ikke ved at tugte den Ung; thi slaer du ham med Riset, dør han ikke deraf. *Ords. 23. 13.* *selv om man engang sit Hjerte lod fange, | Man dør ei strax deraf, — min Søster, vær ei bange! *Heib. Poet. VI. 291.* naa, (lad os saa bede dem) for en Gangs Skyld! Man dør da ikke deraf! *Goldschm. VIII. 97.* „give til Gud, at Du aldrig var gaaet ud over vort Dørrin, saa vilde ogsaa ædle Hr. Skram idag været den Sorg foruden.“ „Aa, hvad Fanden!“ sagde Herremanden, „den dør jeg ikke af.“ *Etlar. Tranens Varsel. II. (1870). 103.* være færdig ell. nær ved at dø af noget olgn., (især dagl.) føle en overvældende, næsten dræbende virkning af noget. jeg er færdig at døe af Harme. *Holb. Tyb. V. 2.* *Da neied sig mod Jorden den tugtige Mø, | Af Blussel og Angst var hun nær ved at døe. *Winth. VI. 198.* jeg er færdig at døe af Hede i disse smaa Værelser. *Kierk. VI. 246.* samme Fornem-melse, som man kan faa, naar man er lige ved at „dø af Latter“ *JVJens. EE. 187.* ogs. *abs.: være lige ved at forgaa (af noget).* „dersom I giver mig en Kurv, saa dør jeg vist nock af Fortrydelse . . — „Det er ikke noget at døe for.“ *Kom Grønneq. IV. 253.* *Du dør, naar Morits om sin Landse fatter.“ | — „Ja, du har Ret, jeg dør — jeg dør af Latter!“ *Oehl. VI. 73.* jeg dør af Sult, klynkede Dronningen. *Schand. IF. 58. Esm. I. 76.* Et Fjæs til at dø af Grin over. *RobLHans. EP. 10. jf.: „Aa . . det var ikke til at holde ud; jeg dør, jeg dør!“* Saadan blev de ved . . mens de lo og lo. *BHolst. T. 19.* || *i forb. m. præp. for. 1. blive dræbt af (noget); især i udtr. dø for ens haand.* Han skal kun dø for min Haand. *S&B. dø for (sin) egen haand (∴: tage sig selv af dage) | (nu næppe br.): døe . . for en Kaarde. VSO. 2. lide døden til straf ell. soning for (noget).* Christus døde for vore Synder. *1Cor. 15. 3.* *Tre Stemmer dømt, at hand skulde være fri, | Sex, at hand*

skulde døe for sit Forræderie. *Holb. Paars. 66. Ew. (1914). I. 143.* Han maatte døe for sine Misgerninger. *VSO. 3. gaa i døden til forsvar for ell. til bedste for (noget).* *For os du døde og opstod. *Salm Hj. 3. 3.* *En Helt med Ære døer, som døer for Landets Love. *Nord Brun. ET. 23.* || i forb. m. præp. i til betegnelse af maaden, hvorpaa ell. omstændighederne, hvorunder livet ophører. *Jeg døer i Haab til dig! *Salm Hus. 50. 4.* 10 han var død i den kristne Tro. *Kbh. 18. 12 1920. 5. sp. 3.* dø i herren olgn., (relig.) dø i samfund med og i tillid til gud; dø som kristen. Salige ere de Døde, som døe i Herrens. *Aab. 14. 13.* de Døde i Christo skulle opstaae først. *1 Thes. 4. 16.* jeg kunde kun faa ud af (ligstenene), at vedkommende . . alle var „døde i Herren“. *Drachm. I. 17.* dø i synden ell. i sin synd, dø midt i et syndefuldt leved ell. under udøvelsen af en synd. *4 Mos. 20 27. 3.* Da sagde Jesus . . jeg gaar bort, og I skulle lede efter mig, og døe i Eders Synd. *Joh. 8. 21.* han døer udi sine Synder. *Holb. NF. I. 52. Oehl. P. 333.* nu især i udtr. ikke dø i synden, ikke slippe for at blive straffet for en misgerning; oftest m. afsvækket bet.: ikke undgaa ubehagelige følger af noget; især: ikke undgaa at høre ild for ell. blive drillet med noget. *naar Du i Hendes kløer | Er faldet; maae Du troe, Du ey i synden 30 Døer. *Cit. beg. af 18. aarh. (NkS 4 821. 125).* (jeg) traadte altsaa rask midt ud (i dyndet), men sank i, uden at naae Bund, saa jeg . . havde meget ondt med at komme op, og aldeles tilføjet . . at naae hiem, hvor jeg naturligvis ikke døde i Synden. *Rahb. E. I. 135.* *(han) Skal ikke dø i Synden, at han aldrig | Har bragt en saadan Datter til mit Hof. *Heib. Poet. III. 107. Hrz. I. 53.* Seer jeg (han), skal han ikke døe i Synden; jeg skal læse ham Texten og det tilgavnsl. *Pal. M. I. III. 170. Hostr. S. 30c. Arlaud. 30.* dø i barselskeng, se Barselseng. dø i skønhed, se Skønhed. || (især talespr.): (ville ell. turde) dø paa noget, (ville ell. turde) indestaa med sit liv for noget. hand bliver ikke anderledes, det vil jeg døe paa. *Holb. Jean. IV. 6. sa. HP. III. 12.* (hun) er her i Huset eller her i Nærheden; det vil jeg døe paa. *Hrz. V. 152.* Der stikker en Kjærlighedshistorie under, det døer jeg paa. *Gylb. XI. 192.* hun meente Alt, hvad hun sagde, nu siger hun det Modsatte, men med samme elskelige Aabenhjertighed, thi nu vil hun døe paa det Modsatte. *Kierk. VI. 50. Kaalund. 375.* at ligge . . paa en Madrats, som — det vilde hun dø paa — var stoppet med Arteris. *Pont. GA. 5. Aa Hermann. S. 28.* || i forb. m. præp. ved, (nu l. br.) l. s. s. dø for l. gid vil vare døde (Chr. VI: havde døet) ved Herrens Haand. *2 Mos. 16. 3.* døe ved Sverd. *VSO.* døe ved Bødelens Haand. *smst. MO. 1. 4) m. obj.* || *m. indholds-obj.*: dø døden olgn. paa hvilken Dag du æder af (kundskaabens træ), skal du døe Døden. *1 Mos. 2. 17.* *(om jeg forglemte dig) Da døe jeg Døden!

Ew. (1914). I. 180. Kierk. I. 21. endelig døde han da Døden, den vanskelige Død. *JP Jac. II. 267. ordspr.:* Man kan ikke døe uden een Død. *Grundtv. Da. Ordsprog. (1845). nr. 425.* (overf.; jf. bet. 2.5:) alt det Blomsterfine . . der hidtil . . havde slynget sig gennem hendes Liv, det visned bort og døde Døden. *JP Jac. I. 253. m. tilføjet bestemmelse, der angiver ædsmaaden:* Min Sjæl døe de Oprigtiges Død. *4 Mos. 23. 10.* *Korsets Død min Jesus døde. *Salm Hus. 214. 1.* *Hvis her et Ord du taler, | Du døer din Faders Død. *Ing. RSE. VI. 249.* Beklag ham ikke! han døde en prægtig Død. *Gylb. XII. 33.* (fuglen) er død en hurtig og smertefri Død. *sa. Novel. II. 246.* nu skal han dø den haardeste Død. *Sv Grundtv. F. E. I. 156.* *De faldt imod Fjenden . . | De døde en Død som Soldater. *Drachm. III. 79.* (overf.; jf. bet. 2.5:) i Almindelighed døde det Slags Forbindelser en sagte Død. *Gylb. (1849). V. 80.* dø en naturlig død, dø straadød, se naturlig, Straadød. || (jf. dø bort 1 u. bet. 3) † *Men døer hand (o: en munk) dog sin Vej og far til Pavens Himmel, | Da hører man en Rej med Gøgel-Verk og Vrimel. *Pheniab. TC. I. Nr. 2. 9.* || (spejg.): dø sig ihjel. Jeg er en rædsom Aal og mener i mit Aalehovmod, at den Pande ikke er smedet endnu, hvorpaa jeg kan ligge stille og dø mig selv ynkeligt ihjel. *Stuck. (Jørg. Liv. III. 85). Johs Dam. H. 34.* Kan Du huske de gode, gamle Dage, før Din Mor døde sig ihjel. *Fr Skousbo. ES. 139. 1. 5) m. (l. br.) om planter (ell. dele deraf): visne ell. raadne bort; gaa ud. visne Træer, ufrugtbare, to Gange døde, oprykte med Rod. Judas. 12.* Alle Planter og Væxter maa døe i denne Hede. *VSO.* *Det mindste Frø | kan ikke dø, | naar ej det er hans Vilje. *Kaalund. 140.* jf. bet. 1.3: *Det gamle Træ, o lad det staae, | Indtil det døer af Ælde. *HC And. X. 333.* især (relig.) om frøkor, der gaar til grunde i jorden for at give liv til en ny plante. uden Hvedekornet falder i Jorden, og døer, bliver det ene. *Joh. 12. 24.* *Det gamle Frø | Dog maatte dø, | Før Marken fik sin Grøde. *Boye. AD. II. 46.*

2) overf. anv. af bet. 1. 2.1) (jf. II. død 3.1) komme i en dødlignende tilstand; daane (II. 1) || (bibl.): hans Hjerte døde i ham, og han blev som en Steen. *1 Sam. 25. 37.* || (daag., l. br.) om legemsdele: miste følelse og bevægelighed. (fodboldkampen var) saa underholdende, at man glemte at tænke paa Fødderne, der svandt væk under En (p. gr. af kulden), og Fingrene, som døde i Handskerne. *Nat Tid. 18. 1921. M. 5. sp. 5. 2.2)* (bibl. og relig.) blive evig fortabt (jf. u. I. Død 3.2). hver den, som lever, og troer paa mig, skal ikke døe evindeligen. *Joh. 11. 26.* dersom I leve efter Kiødet, skulle I døe. *Rom. 8. 13.* || forfalde til synd og vantro olgn. (synden blev) levende igjen; og jeg døde. *Rom. 7. 10. Aab. 3. 2.3)* (bibl.) vende sind og tanke helt fra (noget);

sige sig løs fra (noget) (jf. dø af, dø bort u. bet. 3 samt afdø 2). Vi, som ere døde fra Synden, hvorledes skulle vi endnu leve i den? Rom. 6.2. jeg er formedelst Loven død fra (Chr. VI: afdød) Loven, at jeg skal leve Gud. Gal. 2.19. 2.4) i spil: gaa ud af spillet ved overtrædelse af en regel olgn. (jf. u. II. død 2.s). „Nr. 5 et Hul, død,“ blev der sagt ved Brædtet. „Døde jeg virkelig (o: i billardspil)?... kan jeg ikke købe mig ind?“ Goldschm. VIII.165. Naar (tennis)pil-lerne) dør og bliver slaet ud i én Række, dukker de et Øjeblik efter op i en ny Række. Berl. Tid. 29/11.1921. M. 7. sp. 2. 2.5) Ω om ting ell. (især) begreber: ophøre; forsvinde; blive til intet. uden ved Testament at befale Arvingerne at gjøre det samme, er saadan Forpligtelse personalis, og døer med den Forpligtende. Holb. NF. (1728). I. 143. *Du for din egen Hæder nok har levet, | Og aldrig, aldrig døer dit elskte Navn! Rabb. Poet. II. 119. Den Hemmelighed skal døe med mig. VSO. Det rent tidsbestemte (i vore fædrelandssange) maa dø, og senere Slægt vil ikke kendes ved det. Hjemog Skole. 1920. 194. (poet.:) *Mens Stjerner døe og daanel Grundtv. SS. I. 689. *Morgen-Solen, død i Kvæld. smst. IV. 384. *Idag al Verdens Sorg er død. Ing. RSE. VII. 43. *Aftenvinden dør i sagte Suk. Lemb. DS. 12. || om lyd: svinde hen; forstumme (jf. dø hen ndf. u. bet. 3.s). *Ordene døe paa de studsende . . | Læber. Bagges. SV. 81. *Nu døde Sangens sidste Tone. Sander. Harp. 20. *Lufttonerne døe. Oehl. L. I. 23. *For Vuggen lyde Engle-Toner, | Lad dem ei døe paa Gravens Bredd! Grundtv. SS. I. 646. *Og Aserne lefled og lo over Bord, — | da døde paa én Gang hvert leflende Ord. Stuck. D. 41. || om sprog: ophøre at blive talt; uddø (jf. ndf. u. bet. 3.4: dø ud 3). *Saaledes skiftes Sprogge om; | Et døer, et andet kommer. Reenb. II. 27. *hvor kan, skjønt Sproget døde, | Eders (o: Jesu disciples) Ord paa Tunger gløde! Grundtv. SS. II. 273. især i part. døende: frisisk paa Sønderjyllands vestkyst er et døende sprog | || om tidsrum; rinde ud; ebbe ud. (det var) en smuk, næsten blid Decemberdag, (der) saas intet tydeligt Mærke paa, at Aaret var ved at dø. Goldschm. VII. 65. *den døende Aften sin Rosenhaand | har rakt til den kommende Dagning hen. Gjel. Rø. 27. || om tanker: miste deres livskraft. *(tanker, der) aldrig kan ældes og aldrig kan døe | Og sænkes i Glemselens Vande. Hauch. SD. I. 191. *alle gode Tanker, de kan slet ikke dø, | Før endnu bedre Tanker er spired' af deres Frø. J. P. Jac. I. 362. || dø i fødselen, se Fødsel.

3) særlige forb. m. trykstærkt adv. 3.1) dø af. 1. (jf. bet. 2.3 samt dø bort 1 slutn.; sj.) skilles fuldstændig fra (noget); afdø (2). Jeg

fornemmer det engang igjen med inderlig Taknemmelighed, at jeg endnu ikke er døet af fra disse Følelser. Sibb. I. 3. 2. (nu næppe br.) om vind: løje af; dø hen. St Bille. Gal. I. 70. Vi vare da komne paa 48° Vest Gr. Lgd. Her døde Passaten af til Stille. smst. III. 498. 3.2) dø bort (jf. bortdø). 1. afgaa ved døden; gaa bort (jf. dø hen 1). At Døe mig saa hastig bort! Kom Grønneq. I. 264. *de døde bort, før dette kom mig paa. Falst. Ovid. 107. en lille yndig Pige . . døde bort, før hun havde fyldt sit femte Aar. Hauch. VII. 348. nu mest i forb. m. præp. fra: *Han dør kun bort fra Verdens Kiv. Grundtv. SS. IV. 382. især i udtr. som han døde bort fra kone og børn | S&B. 2. (jf. bet. 1.5; nu l. br.) om planter: visne bort; gaa ud (jf. dø ud 2). Fleischer. S. 57. Roden kunne vi ei oprydde, uden at hele Træet dør bort. Molb. F. 318. 3. (sj.) jf. bet. 2.3: d. s. s. dø af 1. *Døe fra Kjødets Lyster bort! HATimm. Aftensangs-Psalmer. (1843). 249. 4. (jf. bet. 2.1 samt II. død 2.1) om kød, væv olgn.: ødelægges (af koldbrand); afdø (3). vAph. (1759). 5. (jf. bet. 2.5) svinde bort; forgaa. Hans Minde dør aldrig bort. VSO. I. 459. nu især om lyd: Hestens Hovslag var døet bort i det Fjerne. J. P. Jac. I. 143. (sungen) blev svagere og den døde bort. Bang. Udv. 308. 3.3) dø hen (jf. hendø). 1. (nu næppe br.) d. s. s. dø bort 1. *(ordet) opvækker den igjen, | Som døde før i Synden hen. Brors. 136. VSO. 2. (jf. bet. 2.5) ophøre lidt efter lidt; falde hen af sig selv (jf. dø af 2). At lade en Sag døe hen uden Paatale. VSO. Sagen er døet hen. S&B. om lyd: tabe sig lidt efter lidt. De tunge Trin paa Trappen døde hen. Schand. VV. 101. Bang. L. 63. kraftige Haandklap, der kulminerede i Leveraab, som endnu ikke var døde hen, da (fruen) allerede sagde sine første Ord. Pol. 10/10. 1913. 8. om vind: d. s. s. dø af 2. Scheller. MarO. 3.4) dø ud (jf. uddø). 1. især om slægt ell. gruppe af individer: ophøre at være til derved, at de(n) sidste dør. VSO. *De Ædles Æt dør aldrig ud. Grundtv. SS. IV. 362. De Gamle døde efterhaanden ud. MO. 2. (jf. bet. 1.5; nu l. br.) om planter: d. s. s. dø bort 2. VSO. 3. (jf. bet. 2.5) ophøre helt. svarer mand nej, saa har mand deres Fiendskab, som aldrig døer ud. Holb. Vgs. IV. 3. Hans Ros kan aldrig døe ud iblandt os. VSO. Det onde Rygte vil ikke latteligen døe ud blandt Folk. smst. Kunde Sproget døe ud, og Nationen være den samme? Engelst. Nat. 45. *„Du kommer lige | Fra Miklagaard; hvor gaær det? gjør I end | Det gamle Norden Ære, som i min Tid?“ | — „Alting (o: alle gode, gamle skikke) er ei dødt ud med dig, min Gubbel!“ Oehl. AV. 81. (fagl.) om ild olgn.: brænde ud ell. ned. Lyset, Ilden dør ud. VSO. Scheller. MarO.

PD
3625
D28
Bd.3

Danske sprog- og litteratur-
selskab, Copenhagen
Ordbog over det danske
sprog

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
